DIVI

THOMAE

AQVINATIS, ORDINIS PRAEDICATORVM,

ENARRATIONES,

QVAS

CATENAM VERE AVREAM DICVNT,

IN QVATVOR EVANGELIA.

Nunc recens prodit hæc Catena ab innumeris mendis repurgata, ſuóque nitori priſtino, maxima ſaltem ex parte, reſtituta, ex collatione facta ad vetuſtiſſimos codices manuſcriptos: inſuper & omnium auctoritatum, quæ in ea ex ſanctis Patribus, Conciliis, gloſíſque citantur, marginalibus indicationibus illuſtrata.

Quæ eruditiſſimus Pater F. ANTONIVS SENENSIS *Luſitanus, S. Theologiæ Licentiatus digniſſ. prout eſt Reipub. Chriſtianæ iuuandæ admodum ſtudioſus, ſua opera diligentiſſ. & eruditione ſingulari præſtitit.*

PARISIIS,
Apud Michaëlem Sonnium, via Iacobæa,
ſub Scuto Baſilienſi.
M. DC. XI.
CVM PRIVILEGIO REGIS

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO REVERENDISS. D. GERARDO A GROESBBECK EPISCOPO LEODIENSI, DVCI BVLLONENSI,

Comiti Lossensi, Marchioni Franchimontano, &c. Fr. Antonius Senensis Lusitanus, ordinis Prædicatorum, & S. Theologiæ Licentiatus. S. P. D.

INTER alia veteris legis præcepta, quibus ille duræ ceruicis populus Israel Deum colere præcipiebatur, hoc vnum erat, quod omne Leuit. 2.
sacrificium erat sale condiendum, & nullum, quod esset melle respersum, erat ipsius altario præsentandum. Quo vtique, mea quidem sententia, vt in plerisque aliis (cum omnia in figura illis contigerint) designabantur duo cuiuis homini Deum colenti admodum necessaria, & perpetuò obseruanda. In altero docemur Deo placere non posse, immo esse illi valde execrabilem omnem in mollitie quadam & animi torpore vitam actam: nam hinc totius boni dispendium nascitur, & structuræ spiritualis consurgit labefactatio. In altera verò illius præcepti parte instruimur, nil ab homine Deo offerri posse quod sit ei alioqui gratum, si sale admixtum non fuerit, id est, discretione & prudentia: nam nisi sapienter & prudenter offeras, etsi præclara valde sit victima, Deo sapientiæ auctori ac fonti attidere non potest. Inde Paulus postulat, vt Ad Col. 4.
sermo noster sit sale conditus. nec solum in sermone aut opere, quinimo in tota Christiani hominis vita idipsum requiritur. Hoc autem ipso eodem præcepto (nisi ipse decipior) arbitror nobis insinuari, Illustrissime Domine ac Reuerendissime, quòd inter ea, quæ ab aliquibus hoc in sæculo veluti humana humanis fiunt obsequia, quasi sacrificia forent, iis præsertim, quos sibi Christus præfecit ministros & œconomos, vt suis ouibus congrua in terris pascua procurarét, erunt proculdubio illa multo amplius gratiora: quæ vt nihil habent cum otiosa ac mellita vita commune, sic quoque cum ipsa sapientia, nomine salis designata, sunt prorsus coniuncta. Quidni verò erunt eiuscemodi accepta munuscula eis, qui ab ipso Ad Tit. 1.
veteris ac noui instrumenti auctore sunt in terris, vt lux mundi, sic etiam sal cósti-tuti? Quidni erunt talibus hæc grata obsequia, quos quia Dominus non solùm voluit esse sapientes, sed vt etiam tales facerét cæteros, & lucis nomine, & salis appellatione decorauit, & in eo quòd salem eos dixit ad condiendum vtiq; múdum positos, docuit? Licet autem hæc ratio aliis pontificali recú dignitate fulgentibus sit vtiq; communis, tamen eiusdem dignitatis insignia & ornaméta spiritus, quæ vtiq; Paulus ad Timotheum enumerat, & Titum, sunt tibi veluti propria, & in te magnopere emicantia. Oportet, inquit Paulus, Episcopum sine crimine esse, itre- Matth. 5.
prehensibilem, non superbum, &c. Sed sobrium, prudentem, pudicum, mode- 1. ad Ti. 3.
stum, benignum, iustum & sanctum, & cætera huiusmodi. Horum omnium quid

est quod in te nō summopere splendeat? Immo quāto sunt hæc omnia & singula in te gradu sita, posset quidē multis verborū copijs edoceri, nisi sancta scriptura
Eccles.11. diceret: Ante mortem ne laudes hominem quēquam. Quod tantundē est dicere,
Ambrosius. Ambrosio teste, Lauda post vitam, magnifica post consummationem: tunc enim, nec laudantem adulatio nocet, neque laudatū tentare potest elatio. hinc verò tua etiam obstaret modestia à te perpetuò obseruata, quę iuxta illud quod Eccl.3. legi-
Eccles.3. tur: Quāto magnus es, humilia teipsum, hęc semper declinare cōsueuisti, adeò vt ritè in te quadrare videam, quod olim de quodam Augusto & rerum gestarū magnitudine clarissimo Imperatore nobis scriptū reliquit antiquitas: quod in omnibus adeò permāsit humilis & pius, vt cunctis gratus, nulli existeret grauis, ita semper vixit, vt imperio dignissimus haberetur: ita principatus, obsequia & honores fugit, quasi illis esset ineptus. Sic etiā tu, illustrissime Domine, tanta es modestia & humilitate adornatus, vt omnes gratanter excipias, & non sis cuiquā probo mortalium oneri: prædictas omnes virtutes tātopere cōsecutus es, vt illis semper multo impares sint ac fuerint omnes laudes, etiam ex quorumuis disertissimorū officina, & eximia dicendi arte depromptæ: sed easdem (quantumuis sint præmia virtutis humana, quibus maiora esse, aut dare homines nequeunt) ita parū curas, seu potius abhorres, quasi eisdem esses indignus. Id vtiq; faciens, quia ab eo, qui fide-
Luc.14. lis permanet & seipsum negare nō potest, dictum nosti: Qui se humiliat, exaltabitur: & quia est tibi semper prę oculis hęc diuina esse munera tibi cælitus impertita, ex quibus proinde non tibi, sed diuino nomini gloriam dādam cupis. Hæc parua est sanè tibi debita gloria, tum propter plures alias virtutes, tū maximè propter ea, quæ hisce superioribus annis præclara gessisti & insignia. Nam cùm non multis à Louanio miliarijs esset patria hæc multis hostiū copijs referta & adumbrata, & è tuis subditis illorum copijs adiuncti plurimi, illis iniquæ societatis dātes dexteras insanirēt quoque, magis, quàm vt dici possit, strenuè, prudēter & animosè te gessisti, & cum Regiæ Majestatis Illustrissimo Duce Albano, & harum regionū Gubernatore expertissimo societatis fœdus iniens, teipsum cum tuis murū opposuisti validum cōtra Regiæ Majestatis hostes: vnde nō parum eorum vires enetuatæ creduntur, & multum cōmodi non soli Louanio, sed & toti patriæ ex tua prouidentissima gubernatione accessisse prudentissimis est quibuscunque persuasum, qui rem æqua lance perpendunt. Antea verò, anno scilicet 66. & 67. supra millesimum quingentesimum, dum hæc patria turbationibus feruebat, & sceleratissimo cuiuis hominum generi, quod libebat, licitū esse videbatur, cùm nefarij homines, qui vbiq; tumultuabantur, conatus suos direxerant prorsus, vt religionem Christianam penitus, si possent, è tuo dominio: immo & ab hac parte orbis eraderēt &
Genes.11. veluti quondam humana superbia turrim Babel erigere volentes dicebāt: Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmē pertingat ad cælū, & celebremus
Aug. de ciu. Dei.lib.14. cap.28. nomen nostrum. Sic & isti recentes Babylonij eam cupientes celebrem reddere Babyloniam, quæ vtique crescit vsque ad contemptum Dei, & cum ipsius iniuria fundamenta iacit, & istius Hierusalem nouæ militantis scilicet Ecclesiæ (extra quam non est salus, nec diluuij spiritualis euadēdi spes vlla relicta) consortia fastiditi, exiuerunt ab ea, quia illius filij non erant. Exiuerūt etiam nō expulsi, quia nequeunt scelerati homines & corruptissimis moribus prædìti, bonorum consortia tollerare sicut neq; Iudas quiuit Apostolici cœtus consortium ferre, nec ille primus

nius parés noster præcepto diuino inobediés factus, tátam loci amœnitaté passus fuisset credo, etsi inde ab angelo non fuisset expulsus. Exiuerunt itaq; illi ex Ecclesiæ gremio, & suis tam cócionibus hæreticis, quàm omnibus prauis actibus, tunicam inconsutilem Christi, vnitatem charitatis, & Ecclesiæ dilacerare funditus in fideli populo conabantur, & sub colore veri ac noui euangelij, Euangeliú Christi euertere, illud horribile Apostoli Pauli ad Galat. 1. anathema táquam fatui & stupidi homines, non timentes aut non considerátes demoliri, & suú Babylonicum ædificiú eligere ac dilatare totis viribus contendebant. Sed dum hæc & similia fierent, tuo nunquid officio defuisti Princeps clarissime? non sané. Immo túc maximé illud recordabaris, quod habet Augustinus in lib. de pastoribus cap. 1. Vna est Christiani, & alia præpositi ratio, ná quod Christiani sumus, propter nos est, quod præpositi, propter subditós inquit ille. In eo quòd Christiani sumus, attéditur vtilitas propria, in eo quòd propositi, nó nisi aliena. In eo quòd quisquam Christianus est, rationem reddet de vita, in eo quòd præpositus, rationé reddet de dispensatione sibi commissa. Recordabaris itidem veh illud tantopere formidandum, quod Dominus Deus per Ezechielem Prophetam malis cóminatur pastoribus, qui seipsos pascunt, non greges, quod infirmú est, non cósolidantes, quod ægrotum, non sanantes, quod abiectum, non reducentes, quodq; perierat, non requirentes. Et hæc, aliaq; huius generis rerum animo voluens & versans præstantissime Domine, etsi diligentissimá semper in tuis pascendis ouibus curam adhibueras, tunc tamen multo magis sedulam nauasti operam, plures tunc concionatores adhibendo, qui nocte diéque clamare non cessarent, & tanquam tubæ exaltarent voces suas, scelera eorum populo, necnon & doctrinam veritatis atq; Euangelij pacem annunciantes. Inter cæteros veró meritó nominandus venit diuini verbi præco disertissimus, verbo & opere insignis ac potens, Reuerendissimæ D. V. suffraganeus Gregorius Siluius ex ordinis nostri Leodiensi conuentu, ad illum gradum assumptus, ob frequentiores tunc ad populum habitas cóciones, tum pijssimas, tum doctissimas, quibus non mediocrem Reuerendissimæ D. V. populo fructum attulisse ipsius populi publica vox & cóstans est fama. Tu veró Domine clarissimé vt hæc fierent præcipiebas, & diligentissimé curabas, & ad hæc opportuné & importuné, iuxta id quod Timothæú scribit Paulus exhortationibus bonis instabas, nunc populum tuú cum omni lenitate & mansuetudine obsecrans, nunc increpans & arguens, etsi inimicus aliquibus, fieres verum proponens, vti olim Paul. ad Galat. 4. Et quod præcipuum est, vt ipsemet etiam faciédum doces, circa omnes teipsum bonorum operum exéplum præbebas, forma vtriq; tui gregis factus. Túc sané ille aduersarius & humani generis hostis perpetuus, prout Hier. 17. habetur, velut perdix cógregabat quę non pepererat, faciens diuitias suas nó cum iudicio: sed tu Reuerendissime Domine, inter eos meritissime computandus, qui sunt Ecclesiæ honor & gloria, tuo tunc magis intentus muneri pascebas gregem, & summo cum iudicio. Ille sine iudicio, ait Augustinus, quia congregabat quæ non pepererat: tu veró cum iudicio, quia fouebas quos genueras, & quorum sanguis erat é manu tua à Domino acriter requirédus, si boni pastoris officio defuisses. Ille aduersarius cógregabat, quæ non pepererat, quia non ille creator, sed deceptor, faciebátq; diuitias, non cum iudicio, quia non ad eum pertinet, quis isto,

Ad Gal. 1.
Ca. 1. tom. 9.
Ezech. 34.
2. ad Tim. 4.
Ad Gal. 4.
Ad Titum. 1.
Hierem. 17.
Lib. de pastor. cap. 12.

aut illo modo erret: omnes errãtes vult, quibuslibet erroribus teneantur. non curat, Caluinistæ ne sint, an Lutherani, Sacramẽtarij, an Anabaptistæ, vel quouis alio contra rectam normam fidei sint illaqueati errore: omnes in suũ vexillum libenter recipit, & suorum ciuium ascribit numero, congregans nimirum vndecumq; ad eum declinẽt, & sine iudicio diuitias faciens. Sed tu Reuerendissime Domine, maximo cũ iudicio inuigilasti assiduò, & opportuna adhibuisti remedia, vt quos in Christi fide genueras, & in eadem ac bonis moribus nutriẽdos susceperas, Domino qui te ipsis præfecerat, prę̃sẽtares integra fide ac bonis moribus coornatos: & gloriari non posset hic perdix infernalis, quòd multas animarũ diuitias ex tuo populo sibi cõgregaret, immo & quas hæc cornuta bestia, de qua in Apocalyp. legitur, tam fidei integræ, quàm bonorũ morum corruptione sibi associauerat: tu ipsius eripuisti faucibus, & in rectum veritatis tramitem reduxisti, quod confra-

Ezech. 14. ctum erat alligãs, quod infirmum doctrina & vitæ exemplo cõsolidans: in omnibus verò non quasi fidei eorum dominãs, neq; cum austeritate aut potentia im-

Li. 1. Æneid. perans. Si autem dixisse quòdam Æneam Virgilius refert, cùm post pericula sua, suorúmq; naufragia, residuos ægrè socios consolaretur, Forsan & hæc olim meminisse iuuabit, multo equidẽ æquius id ipsum D. vestræ Illustrissimæ dicere possum. Hæc etiam postea meminisse iuuabit, erítque tũc eorum tanto magis iocunda recordatio, quàm Æneæ socijs, quãto est differentia maior inter hoc quod est cupiditati terrenæ, aut charitati diuinæ inseruire, & ab omnipotente atq; clementissimo Domino, aut ab infimo & diro domino, mũdo nempe, præmium præstolari. Longè melius, inquit Saluator noster, est, quempiam debilem aut claudum ad vitam ingredi (sine proximi intelligit offendiculo) quàm duas manus, vel duos

Matth. 18. pedes habẽtem, mitti in gehennam. Sic etiam contrà, multo est proculdubio gloriosus, claudum aut debilem aliquem antea pro fide Catholica & iustitia tutanda effectum, regna possidere cælestia, quàm sine huiusmodi perpessis incommodis, eadem quietus adipisci æterna tabernacula. Vnde solent etiam veterani milites ac duces egregij post plurimos labores perpessos, in multis conflictibus, sine vllo rubore palam facere, quæ pro suo principe sunt ab hostibus perpessi incommoda ac damna, & ex vulneribus in se receptis relicta vestigia propalare, atque eo facilius suorum laborum debitam à suo principe remunerationem expectãt, quo ea sunt plura & fuere grauiora: quia tot ora pro suorum laborum mercede clamare vidẽtur, quot hæc sunt vulnerũ relicta vestigia. Est & huius alia ratio, quia si tales candido & genuino suos principes amore prosequuntur, quia amor etiam terrenus sed honestus seipso contentus est quodammodo, cùm amãs læsiones aliquas corporeas pro amato patitur: tunc præcipue pro eo se aliquid præstitisse æstimant: & in eisdem aliquo modo gloriãtur: vnde & Christus Iesus quæ pro nobis dignatus est vulnera pati, in suæ sincerissimæ dilectionis signũ, etiam post resurrectionem

Li. 22. ca. 10 tom. 5. voluit in gloriosa carne relinqui, & vt Augustinus etiam dicit de gloriosis sanctis, qui pro Domino suum sanguinem fuderunt, in libro de Ciuitate Dei, fortassis & in illo regno in corporibus martyrum & erũt, & videbimus vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerũt: non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. Sic etiam tu, Reuerendissime Domine, es tanto plus coram altissimo Domino acceptior,

acceptior, tuáque illi tanto amplius gratiora, quanto in illis tumultibus passus es maiora incommoda, ad læsionem vsque corporis haud paruam, nec mediocriter periculosam, & tanquam bonus minister Christi, tuis egregijs factis dignam mercedem recipies. Cùm ergo ex his omnibus & multis alijs quæ consulto prætereo, ne quàm par est prolixior fiam, liquido constet, quã in te sint omnes connexe virtutes, iure optimo ex ea Cathena aurea, quam Vrbani Pontificis iussu, S. Thomas compilauit, quam & ego superiori anno ad vetustissima exemplaria contuli, & à plurimis mẽdis repurgaui, & omnium auctoritatum quæ in ea citantur marginalibus quotationibus decoraui, meritò (inquã) ex hac Cathena vere aurea, partem aliquam D. vestræ Reuerendissimè duos videlicet priores Euãgelistas, Matthæum & Marcum dedicare volui: quia sunt in te, spectatissime Domine in tanto gradu omnes veluti concatenatæ virtutes. Si verò ij quibus rerum indagandi naturas est ab ipso rerum auctore innata potius quàm acquisita, curiosa cupiditas, & solicitudo quædam particularis inserta, admirãtes rogent & inquirant: num magis commendandus venias Antistes ac Domine præclarissime, quòd tanta polleas erga omnes humanitate, vt ipse tibi nomine & facie ignotus, te cum tantillo meorum studiorum fructu accedere ausim: an verò quòd talis Reuerendissimæ D. V. sit apud homines præconcepta opinio, vt etiam sine audaciæ vitio adeo parua obsequia tuo conspectui ingeri queant, ipsismet illud discutiendum relinquo, certo certius mihi persuadens, quòd si iusti rerum æstimatores fuerint, & iudices recti, me arguere non poterunt, & D. vestræ Reuerendissimæ nunquam satis commendatas, tum humanitatem, tum cæteras plerasque alias virtutes, miris laudibus efferent, & admirantes extollẽt. Ex qua tum, fateor ingenuè, fama factum est, vt ipse, & si tantillum munus tuo præstantissimo conspectui præsentare non erubescerem, ex qua antea quod offerrem dignum sæpius desideraueram: nec meum affectum muneris exiguitas retardauit ac remorata est: quia video quod talium principum conspectui magis considerandum est, quid offeras, quàm quãtum. Recipe ergo Illustrissime atque Reuerendissime Domine, eo quo tibi quoque offertur *Insignium* animo, etsi exiguum munus & obsequium, & vt tuorum insignium symbolicum *Reuerendiss.* est verbum, Dilige. Quo verbo potuit tibi aptius accommodari nullum: quia *Domini Leodiensis Symbolum est,* quantum Dominum diligas, satis opere cõprobas & contestaris, in tuis paterno *Dilige.* verè affectu pascendis ouibus. Nam vti Petro olim à Domino dictum nosti, Simon Ioannis diligis me plus ijs? Pasce oues meas: Sic etiam & tibi cæterísque pa- *Ioan. 21.* storibus proportionabiliter dictum, teipsum latere non potest. Et sicuti mox ab ipso creationis exordio, vt diligentissimè adnotauit Chrysostomus, volens Deus *Chrysost.* hominibus ostendere se magis patris quàm Domini appellatione gaudere, idque magis appetere, mox hominem tanquam filium ad imaginem suam & similitudinem creauit non tanquam seruum dissimilem, magis vtique diligi appetẽs quàm timeri: Sic etiam & tu imitatus, Reuerendissime Domine, dilectione potius & amore tanquam filios, quàm timore tanquam seruos, tuos semper gubernandos putasti, & ideo te dilectionis pastorem merito dicam, quia oues tuas paternaliter diligis, & pascis, & ab eisdem vicissim diligeris, & mirum in modum etiam plusquam plurimi tui alij prædecessores in veneratione haberis. Sicut ergo, inquam,

tuorum insignium symbolum est, Dilige, sic & illud ipsum cum hac tibi dicata Cathenæ aureæ parte experiar ipse: diligásque & auctorem, me tuorum seruorum numero ascribendo, diligas & opus, ac fronte hilari suscipias, vt sic ab omnibus in quorum manus deuenerit, diligatur magis, & legatur ardentius, vtque in Ecclesię suæ profectum & gloriam prospere ac fœliciter in Nestoreos annos viuas, Præstantissime Domine, meis precibus & sacrificijs coram Domino Deo contendo.

Illustrissimæ D. vestræ seruus,

Frater Antonius Senensis.

FRATER ANTONIVS SENENSIS, LVCANVS, ORDINIS PRÆDICATORVM, SACRÆ THEOLOGIÆ LICENTIATVS, BENEVOLO LECTORI S. P. D.

VTI SENVM officium est (Cicerone teste) iuuentutem, amicos, & Cic. 1 offi.
Rempubl. consilio atque prudentia iuuare: sic eorundem, immo & quo-
rumuis, non solum qui Christiano, sed eorum etiam qui humano nomine
censentur, esse existimo. sic suam vitam moderari, vt in omnibus & pro-
pter eum quem per visibiles creaturas & mundi machinam omnium con-
ditorem agnoscimus, operemur, & ad ædificationem quoque eorum
& commodum, proximis inseruiamus. Et quod D. Basilius parenti- Basil in
bus respectu filiorum incumbere putat, inquiens: Parentes vt singulis liberis ex æquo corporis Psal. 7.
essentiam impertiti sunt, sic etiam eisdem æqualiter quæ ad vitam degendam pertinent, iure
optimo præbere debent: nam idipsum is ille Dominus obseruat à quo omnis paternitas in cælo Ad Ephes. 4.
& in terra nominatur, dum solem suum super bonos & malos oriri facit, pluitque super iustos Matth. 5.
& iniustos, hoc ipsum, inquam, cuique nostrum curæ futurum arbitror. Siquidem cùm simus
omnes vnius corporis membra vt oculus non sibi solùm, sed & aliis videt membris, & pes non
sibi soli, sed aliis quoque corporis partibus ambulat: sic etiam nos in aliorum commodum nostras
mutuare debemus operas, non quæ sunt nostra propria, sed quæ aliorum, iuxta Pauli Apostoli Ad Philip. 2.
dictum curantes. Id autem quamuis in plerisque aliis verissimum arbitror, in scientiarum tamen genere clarius elucet. Scientia enim sine vlla incommodatione propria communicatur. Im-
mo, & iuxta sententiam Senecæ, distributa incrementum recipit, neque minus pium est docere Seneca.
animam scientiam, faciliorémue doctrinæ capessendæ modum præparare, quàm corpori dare escam, aut vt melius digeratur à paruulis, à nutricibus prius in minimas partes conteri & masticari. Et quanto corpori anima, tanto ea est quæ animæ perficiendæ, quam quæ corpori alendo inseruit cura, præstantior. Ea propter ego ipse, Lector candide, Deo Opt. Max. in meis studiis placere cupiens, & proximis commodare satagens, post eos labores nimios, quos in D. Thomæ tota Summa similibus indicationibus illustranda assumpsi, quam & tibi superiori anno Plantiniana Officina dedit excusam, & quos etiam consimiles in Quæst. disputatis, & de veritate &c. subij, mox me totum (id etiam Reuendissimo totius nostri sacri ordinis patre generali magistro, ac moderatore vigilantissimo Fratre Vincentio Iustiniano, nunc verò ad Dei gloriam ad Cardinalatus apicem euecto, mandante) ad cathenam auream D. Thomæ applicui, & eam in primis ad varia, eáque antiquissima manu scripta exemplaria contuli, & quantum temporis penuria mihi aliò proficisci tentanti, & nonnullis aliis præpedito concessit, emendaui, multis in locis sententias mutilas ex autoribus suppleui, innumeras mendas tùm in falsis auctorum citationibus, tum etiam in aliis deprehendi & correxi. Neque dubito, quin si vel paruam facias cum exemplaribus antea excusis collationem, idipsum, liberè & ingenuè fateberis. Et vt etiam è

cæteris hoc vnum non sileam, videbis plurimas eiusdem Cathenæ huc vsque factas, etiam recentes impreßiones, in quibus Matth. 1. vltra viginti integra auctorum desiderantur testimonia.

Vide notabilē typographorum incuriam.

Quod non alia ratione olim, quàm Typographi alicuius incuria factū crediderim: quæ exemplaria postea sequuti alij, sunt etiam ea in parte collapsi, & è turbido fonte aquam haurientes, turbidam quoque alijs porrexerunt, & corruptū exemplar sequentes, corruptos quoque libros in lucem emisere. Neque præterire volo, lector beneuole, quo minus operiā me etiam nonnullis in partibus in eadem Cathena in aliquot incidisse loca, quæ vel certum, vel multū verisimile est fuisse ab Hæreticis deprauata, & plurima in integrum restitui, exemplaria manu scripta quibus vtebar, & veram ipsorum auctorum à quibus testimonia desumpta erant, lectionem sequutus. Et vt è multis duo vel tria exempla subijciam: Lucæ 3. super textum illum, Existimante autem populo, &c.

1. exemplum in Beda.

vnum refert Sanct. Thomas venerabilis Bedæ locū, quo illud exponit: Ipse baptizabit vos in spiritu & igne, vbi post alia etiam subditur: Sunt qui ita exponunt, quod in præsenti in spiritu, in futuro baptizaremur in igne vt videlicet sicut in remißionem peccatorum ex aqua & spiritu renascimur, ita & tunc de leuibus peccatis purgatorum ignis baptismate mundemur. Sic excusa exemplaria habebant, cùm tamen legendum foret, Purgatorij ignis baptismate mundemur: sed forté displicuit illis, quos postea manet, nō purgatorius ignis, sed omni purgationis spe seclusa æterna damnatio, purgatorij nomen legere vel legendum alijs proponere. Matth. etiam 13.

2. in Chrysost.

dum sagenæ similitudinē exponit, citat Chrysost. ex Homil. 48. in Matthæum, sic dicentē: Postquam per prædictas parabolas euangelicam prædicationem cōmendauerat, vt non confidamus in prædicatione solum, neque fidem nobis existimemus sufficere ad salutem, &c. Sic Cathenæ manu scriptæ habent, & opera etiā Chrysost. correcta: sed in Cathenis hucusque excusis quas viderim, non legebatur, nisi, nec quidem nobis existimemus sufficere ad salutem, &c. Quod ab aliquo factum arbitror, qui libenter audiebat: Fides sine operibus sufficit ad salutem. Matth. etiam cap. 5.

3. in August.

super illum textum, Audistis quia dictum est antiquis, Non Mœchaberis. &c. citatur vnum dictum August. ex lib. de decē chordis ex cap. 3. 9. & 10. simul sumptis collectum, atq; ibi inter cætera legitur, Non mœchaberis, iam enim nosti pretiū tuum, iam nosti quod māduces, quod bibas, (cui sententiæ annectendū fuerat) immo, quem manduces quē bibas. Sed alicui Sacramentario displicuit, quod eum apertius sui erroris admonebat, atq; ideo tenebras magis diligens quàm lucē, illam sententiæ partem delendā curauerat. Eiusdem Mat. cap. 9. paulo à fine expositionis in primum notabile,

4. in Hieron.

vnum refert D. Hieron. dictum, sic habens: Iuxta tropologiā interdum anima iacens in corpore suo virtutibus dissolutis, à perfecto doctore Domino offertur curāda: vnusquisq; enim æger petendæ salutis debet precatores adhibere, per quos actuum nostrorum clauda vestigia verbi cęlestis remedio reformentur. Desiderabatur autē in Cathenis antea excusis, nomen illud (precatores) quod facilè crediderim alicuius opera suppressum, cui sanctorum inuocatio displicebat. Cùm verò occasione huius termini, quem ibi videbam suppressum testimoniū ipsum in Hieronymo consulerem diligentius, quàm fecerā antea, dum ipsius citationem in margine adnotaueram, animaduerti in Hieron. cōmentario totam illam integram sententiam parū ante citatam, scilicet, Vnusquisque enim æger, &c. in eo desiderari, & proculdubio arbitror quod ab aliquo inuocationis Sanctorum orose, & illa fuerit tota in D. Hieron. cōmentario deleta, & in Cathena D. Thomæ ab aliquo simili nephario homine nomen illud (precatores) expunctum. Nec putare quispiam debet aut potest, illam sententiā quam in Hieronymo desiderari cōqueror, aliunde quā à cōmentario in Matth. fuisse petitam, quod facilè probatur tum ex eo quod D. Thomas in proœmio Matth. euangelio præfixo affirmat, inquiens, quòd dum expositionū particulariter loca nō designantur, datur intelligi ibidem talia sacros habere doctores, vt cum v. g. in Matth. nomen Hieronymi exprimitur, nulla de libro mentione facta, insinuatur quod id habeat in cōmentario

ad illum

ad illum locum: tum etiam ex eo idem conuincitur, quia tota alia pars illius sententiæ, de verbo ad verbum in Hieronymi cōmentario ad illum locum habetur, illa sola parte excepta, quam ibidē deletam puto, & in Hieronymi cōmentario, manu scripto, si consulatur, inueniendā crediderim. Atque propter hæc & similia quæ quotidie viri docti, & in veterum lectione versati offendunt in eisdem hæreticorum industria deprauata, & quia cernunt eadem sanctorū patrum opera indies prodire excusa corrupta magis in his præcipuè locis, quæ ad eorū falsa dogmata confutanda, & perfidiam reuincendam faciunt, non possunt non malto dolore ideo affici & tristitia angi, & cordi meo est etiā, fateor, propterea profundus & assiduus dolor infixus. Et arbitror hac in parte non minus à supremo Christi Seruatoris nostri Vicario & animarū nostrarū in cælum directore, alijsq; Ecclesiæ pastoribus vigilandum fore, quàm in re quauis alia maximi ponderis & momēti: Siquidem & Ecclesiasticorum dogmatum firmitatē, & scripturæ sacræ intelligentiam per eos, vt per quædā spiritus sancti organa & vasa, nobis dignatus fuit Dominus aperire, & hæc ex eorum scriptis venari debemus. Faxit Deus vt hac in re videamus aliquando oportunum remedium adhibitum, ne passim & cuiuis hominum generi sit in posterum hæc imprimendi libertas. Meritissimo quidē sponsa Christi Ecclesia, speciosa admodum & varietate hac nimiaetiam circundata, est propterea semper multum commendanda. Est, verbi gratia, iugis diuina laus D. Benedicti professoribus familiaris, prædicatorum ordini verbi diuini annunciatio, atque proximorum salutis sedula intētio, & cura assidua. Alijs propositus finis est se immundos custodire ab hoc sæculo, & de propria animarum salute coram Deo iugiter solicitudinem gerere: alij verò habent defunctorum corpora, tempore præsertim eo, quo lues grassatur, sepeliēda suscipere, & medicinis fouenda, interim quòd anima corpus dirigit & informat. Est etiam (vt singulos alios vel singulos eorū fines diuersos prætermittam) Rodiorum, siue quod idem est, dominorum Melitensium ordo institutus, vt Catholicā Ecclesiam illi ab hostiū tueantur incursibus, ad extremā etiam vsque sanguinis guttam. In iis autem omnibus admodum speciosa ac pulchra in vestitu deaurato apparet, multiplici ac vario harum partiū coörnata decore sacro sancta Ecclesia. Sed nisi mea me fallit opinio, nec minus eidē Ecclesiæ foret speciosum, nec minus vtile vel necessarium, vt è multis qui sunt in eadem, ordinibus, etiam ipsius matris Ecclesiæ sumptibus partim (si opus esset) fouendus, deputaretur aliquis, vt sacra Biblia, & sanctorū patrum opera cuderet, & præterquam illi, eadem imprimendi nulli alteri esset concessa facultas. Nec ista dixerim, quòd multis nunc admodum Catholicis & doctis typographis, & in suo officio diligentissimis, qualis est inter cæteros is vnus, è cuius officina istæ nostræ prodeunt lucubrationes excusæ, Plātinus scilicet (cui etsi forsan quem conferas, quē præferas, poteris inuenire nullū: non, inquam, hæc ita dixerim, quod in aliquot talibus derogatum velim, sed ob ea compulsus quæ magno cum suo incommodo ac damno Respub. Christiana patitur & experitur quotidie, quia indiscriminatim talia opera cudere omnibus passim permittitur. Nec me fugit quin in tali ordine Ecclesiastico, quē huic curæ deputandum cuperem, possent aliquando vt & minus docti, sic etiam fortè minus in fide integri & sinceri reperiri. Sed & rarissimū fore arbitror, vt qui se suaq; omnia abdicaret propter Christum, & pœnitentiæ statum subiret, eò miseriarum deueniret, vt ex industria sacra deprauaret, & illi etiam malo posset facilius per superiores obuiari. Sed hæc satis, in quæ propterea incidi, quia tibi significare volui, Christiane lector, quomodo plurimis in similibus locis eandem Cathenā emendaui, id ipsum equidē & in pluribus alijs facturus, nisi eo tempore, quo huic operi deditus eram, aliò ex Louanio migrare fuissem solicitus. quæ res nonnihil mihi præstitit impedimenti, quo minus ita accuratè & perfectè id, prout desiderabam, potuerim efficere. Hac ipsa in mea opera nonnullorum auctorū adhuc desiderantur indicationes, vt in Matthæum Remigij Episcopi, in Lucam Cyrilli, in eundē Lucam etiam & in Marcum Chrysostomi non paucæ illorum testimonio-

Conqueritur de prauitate hæreticorum impressorum.

Remediū huic rei optat apponi.

Vnum ex ordinibus Ecclesię ad sacra cudēda volumina optat.

Excusatio depressionis factæ.

Aliquorū testimoniorū citatio adhuc in opere desideratur.

rum, quæ ex eiusdem continua expositione in illos euangelistas desumpta fuere. Atque expositionem hanc Chrysost. in Lucam & Marcum & Cyrilli, aliorumque plurium Græcorum in Italia haberi autumant. Rabani commentaria in Matth. etsi aliquibus in locis mutila manu scripta, eruditissimus Dominus Licentiatus sacræ Theologiæ Iacobus Pamelius Brugis in sancto Donatiano Canonicus, prout est de litteris omnibus benemeritus, & communi boni haud mediocriter studiosus, mihi communicauit, qui ipsius auctoris omnium operum impressionem meditatur. Citat etiam D. Thomas in Luca Græcum quendam sub nomine vago, dicens: Græcus. De quo plurium doctissimorum sententias perquisiui, & apud eosdem varias de ea re esse comperi. Alijs eum Gregorium Nyssenum putantibus, alijs non nisi Nazianzenum, alijs Basilium asserentibus, alijs verò Euthymium, &c. qua in re id solum in præsentiarum adnotandum occurrit, quod Lucæ. 7. in vltimo notabili ibi à S. Tho. exposito, citatur hic idem Græcus, atque is ipse in testimonio Crysost. allegat. Ex quo euidens fit illud Chrysost. fuisse recentiorem: ac proinde si de illis auctoritatibus quærendis sollicitus fueris, Græcos auctores Chrys. recentiores consulas, non eos qui eundem præcesserunt. Accipe ergo lector beneuole, beneuolo animo labores nostros, & quo eos tibi commodiores expertus fueris, eosdem eo amplius diligas, & Doctoris sancti lectioni insistas. Vale.

Græcus ille à S. Tho. citatus quis nam est.

CATALOGVS DOCTORVM
IN HOC OPERE CITATORVM.

Dionysius.	Epiphanius.
Origenes.	Theophilus.
Cyprianus.	Seuerianus.
Athanasius.	Gregorius.
Chrysostomus.	Leo Papa.
G. Nazianzenus.	Græcus. N.
G. Nyssenus.	Titus. N.
Basilius.	Maximus.
Hilarius.	Isidorus.
Haymo.	Remigius.
Hieronymus.	Rabanus.
Ambrosius.	Alcuinus.
Augustinus.	
Cyrillus.	Beda. P.
Didymus.	

Ex horum ore nectareo velut limpidissimo fonte clarum diuinæ sapientiæ flumen per verbum incarnatum reuelatæ, perpetuo meatu discurrit, omnium secum trahens cælestium mercium thesaurum, vt necubi iota desit aut syllaba: quin remotis doctorum vocabulis Thomam solum credas differentem.

DIVI

DIVI THOMAE AQVINATIS CONTINVVM.

In librum Euangelij secundum Matthaeum.

SANCTISSIMO ac reuerendissimo Patri Domino Vrbano diuina prouidentia Papæ quarto, Frater Thomas de Aquino ordinis fratrum Prædicatorum, cum deuota reuerentia pedum oscula beatorum. Fons sapientiæ, vnigenitum Dei verbum præsidens in excelsis, per quod pater sapienter fecerat, & suauiter disposuerat vniuersa, in fine temporum carnē sumere voluit, vt sub tegumēto naturæ corporeæ, splendorē eius humanus intuitus posset inspicere, quē in celsitudine maiestatis diuinę attingere non valebat. Diffuderat siquidē radios suos, sapiētiæ videlicet suæ indicia, super omnia opera quæ creauit, quodā verò ampliori priuilegio imaginē propriā hominū animabus impresserat, quā tamē diligētius expresserat in cordibus ipsum amantiū, secundū sui muneris largitatem. Sed quid est hominis anima in tā immensa creatura, vt diuinæ sapientiæ vestigia possit cōprehendere ad perfectum? Quinimo & sapientiæ lux infusa hominibus per peccati tenebras & occupationum temporalium caligines fuerat obumbrata, & in tantū est quorundā cor insipiens obscuratum, vt Dei gloriā in idola vana conuerterent, & quæ non cōueniunt, facerent, in sensum reprobū incidentes. Diuina verò sapientia, quæ ad sui fruitionem hominem fecerat, eum sui inexpertem esse non sinens, totum se in humanam naturam contulit, eam modo sibi assumendo mirabili, vt errantem hominem ad se totaliter reuocaret. Huius igitur sapientiæ claritatem nube mortalitatis velatam, Primus Apostolorum princeps fide conspicere meruit, & eam cōstanter absque errore & plenariè confiteri, dicens: Tu es Christus filius Dei viui. O beata confessio, quā non caro & sanguis, sed pater cælestis reuelat, hæc in terris fundat ecclesiam, aditū prębet in cælū, peccata meretur soluere, & contra eam portę non præualent inferorum. Huius igitur fidei ac confessionis hęres legitime, sanctissime Pater, pro studio mens vestra inuigilat, vt tantę sapientiæ lux fidelium corda perfundat, & hæreticorū confutet insanias, quæ portæ inferorū meritò designantur. Sanè si secundum Platonis sententiam beata cēsetur respublica, cuius rectores operā sapientiæ dare contigerit, illi siquidem sapientiæ, quā imbecillitas intellectus humani, erroribus plerumq; cōmaculat: quantò magis sub vestro regimine beatus censeri potest populus Christianus, vbi tanta diligentia excellentissimę illi sapientię curā impenditis quā Dei sapiētia, carnalibus membris induta, & verbis docuit, & operibus demōstrauit? Et huius si quidem diligentię studio, vestrę Sanctitati complacuit mihi committere Matthæi Euangeliū exponendū, quod iuxta propriā facultatem exequutus, sollicitè ex diuersis doctorū libris prædicti euangelij expositionem continuam compilaui, pauca quidem certorū auctorū verbis, vt plurimum ex glosis adiiciens, quæ, vt ab eorum dictis possent discerni, sub glosæ titulo pręnotaui. Sed & in sanctorum doctorum dictis hoc adhibui studium, vt singulorum auctorū nomina, necnon in quibus habeantur libris assumpta testimonia, describantur: hoc excepto, quòd libros & expositionē supra loca, quæ exponebātur, nō oportebat specialiter designari. puta sicubi nomen inueniatur Hiero. de lib. mentione nō factā, datur intelligi, quod hoc dicat super Matthæū, & in alijs ratio similis obseruetur, nisi in his, quæ de commentario Chrysostomi super Matthęū sumuntur, oportuit inscribi in titulo super Mat. vt per hoc quæ ab alijs sumūtur, de ipsius homiliario distinguantur. In assumendis autem sanctorū testimonijs plerunq; oportuit aliqua rescindi de medio ad prolixitatem vitandum, necnō ad manifestiorem sensum, vel secundum cōgruentiam expositionis, litteræ ordinem commutari. Interdū etiam sensum posui, verba dimisi, pręcipuè in ho. Chrysostomi, propter hoc quod est trāslatio vitiosa. Fuit autē mea intentio in hoc opere, nō solū sensum prosequi litteralē, verum etiam mysticū ponere, interdum etiam errores destruere, necnon confirmare catholicā veritatem. Quod quidem necessariū fuisse videtur: quia in Euāgelio præcipuè forma fidei catholicę traditur, & totius vitæ regula Christianæ habetur. Opus igitur pręsens prolixū non videatur alicui: fieri enim non potuit, vt hæc omnia sine diminutione prosequerer, cum tot sanctorū sentētias explicare, omnimoda breuitate seruata. Suscipiat itaq; vestra Sanctitas præsens opus, vestro discutiendum corrigendumq; iudicio, vestræ solicitudinis & obediētiæ meæ fructū, vt dū à vobis emanauit præceptum, & vobis reseruetur finale iudicium, ad locum vnde exeunt flumina reuertantur.

Ratio inuẽdi operis.

Quatuor agit in his commẽtarijs.

PROOEMIVM.

Esaia 40.

EVANGELII pronunciator apertus Esaias Propheta, euangelicæ doctrinæ sublimitatem, nomen & materiam breuiter comprehendens Euangelicum doctorem ex persona Domini alloquitur, dicens: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalē, exalta, noli timere, dic ciuitatibus Iudæ, Ecce Deus vester, ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachiū eius dominabitur, ecce merces eius cum eo. Vt autem ab ipso Euangelij nomine sumamus exordium,

Lib. 2. cap. 2. à med. illius. tom. 6.

AVGVST. contra Faustum Euangelij nomen, latinè interpretatur bonus nuncius, vel bona annunciatio: quod quidem cùm aliquod bonum annunciatur, semper dici potest. Tamē propriè hoc vocabulum obtinuit annunciatio Saluatoris. Narratores quippe originis, factorum, dictorum passionum Domini Iesu Christi, propriè dicti sunt euangelistæ. CHRY. in ho. Quid enim his bonis nunciatis fiat equale, Deus in terra, homo in cælo, amicitia Dei facta ad nostrā naturam, prolixum solutum prælium, diabolus confusus, mors soluta, paradisus apertus & hæc omnia supra dignitatem nostram, & cum facilitate nobis data sunt: non quia laborauimus, sed quia dilecti sumus à Deo. AVG. in lib. de vera reli. Cùm enim omnibus modis medeatur animis Deus, pro temporum oportunitatibus, quæ mira sapientia eius ordinātur, nullo modo beneficentius consuluit generi humano, quàm cùm vnicus filius consubstātialis patri, & coæternus, totum hominem suscipere dignatus est, & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ita enim demonstrauit quàm excelsum locum habeat inter creaturas humana natura, in hoc quòd hominibus in vero homine apparuit. AVG. in ser. de nat. Demum factus est Deus homo, vt homo fieret Deus. Hoc igitur bonum euangelizandum prænunciat Propheta, dicens: Ecce Deus noster. LEO PAPA. Exinanitio autem illa, qua se inuisibilis, visibilē præbuit, & creator ac Dominus omnium rerum vnus voluit esse mortaliū, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. GLO. Ne ergo sic Deus adesse credatur, vt fieret aliqua diminutio potestatis, subiungit Propheta: Ecce Dominus in fortitudine veniet. AVG. de doctr. Chri. Non per locorū spacia veniendo, sed in carne mortali mortalibus apparendo. LEO PAPA. in ser. de Domini passione. De ineffabili autem Dei potentia factū est, vt dum Deus verus in carne passibili, cōferatur homini gloria per contumeliā incorruptio per suppliciū, vita per mortem. AVG. de baptismo paruulorum. Fuso enim sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleta sunt, quibus homines à diabolo antea tenebantur. GLO. Quia ergo per virtutem Christi patientis, homines à peccato liberati serui facti sunt Dei. Sequitur: Et brachiū eius dominabitur.

Homil. 1. in Mat. non remote à prin. tom. 2.

Cap. 16. in princ. tom. 1.

In ser. 9. circa princip.

Leo in epist. 10 cap. 3. in medio.

Leo Papa, in ser. 19. de pass. Domini ante medium.

In ser 19 passi. ante medium.

LEO PAPA. in ser. de passio. Affuit autem nobis in Christo singulare præsidiū, vt in natura passibili mortis cōditio nō maneret, quā impassibilis essentia recepisset, & per id quod nō poterat mori, possit id quod mortuum fuerat, suscitari. GLO. Et sic per Christum nobis immortalis gloriæ aditus aperitur, vnde sequitur: Ecce merces eius cū eo, de qua scilicet ipse dicit: Merces vestra copiosa est in cælis. AVG. contra Faustum, Æternæ enim vitæ promissio regnúmq; cælorum ad nouum pertinet testamentum: temporalium verò promissiones testamēto veteri continentur. GLO. Sic ergo quatuor nobis de Christo euangelica doctrina tradit: diuinitatē assumētem, humanitatē assumptam, mortem, per quam à seruitute eripimur, resurrectionem, per quā nobis aditus gloriosæ vitæ aperitur: & propter hoc in Ezechiele sub figura quatuor animalium demonstrantur. GREGOR. super Ezec. Ipse enim vnigenitus Dei filius veraciter factus est homo ipse in sacrificio nostræ redēptionis dignatus est mori, vt vitulus: ipse per virtutē suæ fortitudinis surrexit vt leo: ipse etiam ascendens ad cælos est eleuatus, vt aquila. GLO. In qua ascensione manifestè ostendit suā diuinitatē. Matthæus ergo in homine intelligitur: quia circa humanitatē Christi principaliter immoratur. Marcus in leone: quia agit de resurrectione. Lucas in vitulo: quia agit de sacerdotio. Ioannes in aquila, scribens sacramenta diuinitatis.

Quin & æterna lege signanter Moysi, Abrahæ.

Lib. 4. cap. 2. tom. 6.

Homil. 4. parum à princ.

In præfatione in Lucā parum ante fi. tom. 5.

Typus quatuor euangelistarum notatur.

Homi. 4. in prin. Lib. 1. cap. 6. to. 4.

AMBRO. super Luc. Et bene accidit, vt quoniam euangelij librum secundum Matthæum dicimus esse mortalē, opinio huiusmodi præmitteretur: mores enim propriè dicūtur humani. Figura autē leonis ascribitur Marco: quia à potentiæ cœpit expressione diuinæ, cū dixit, Initiū euangelij Iesu Christi filij Dei. Ioanni autē figura aquilæ: eo quòd diuinæ miracula resurrectionis expressit. GREG. super Ezec. Hæc autē ipsa vniuscuiusq; libri euangelica exordia testantur: nam quia ab humana generatione cœpit, iure per hominem Matthæus: quia per clamorē in deserto, rectè per leonē Marcus: quia à sacrificio exorsus est, bene per vitulū Lucas: quia verò à diuinitate verbi cœpit, dignè per aquilam signatur Ioānes. AVG. de cons. euan. Vel Mattheus, qui regiam Christi personam maximè cōmendauit, per leonē significatur. Lucas autem

per vi-

per vitulū propter victimam sacerdotis. Marcus autem quineque stirpem regiam, neque sacerdotalē narrare voluit: & tamen in humanis versatus ostēditur, hominis figura signatur. Hæc autem tria animalia, leo, homo, vitulus, in terra gradiūtur. Vnde isti tres Euāgelistę in istis maximè occupati sunt, quæ Christus in carne operatus est. At vero Ioannes velut aquila volat, & lucē incōmutabilis veritatis acutissimis cordis oculis intuetur: ex quo datur intelligi tres Euāgelistas circa actiuam vitā fuisse versatos, Ioannem verò circa contemplatiuam. REMI. Doctores autem Græcorum per hominem intelligunt Matthæum: quia genealogiam Domini secundum carnē descripsit: per leonem verò Ioannē, quia sicut leo suo rugitu cunctis bestijs timorē incutit, sic & Ioannes cunctis hæreticis timorē incussit. Per vitulum intellexerunt Lucam: quia vitulus sacerdotalis est hostia & ipse semper circa tēplum & sacerdotiū versatus est. & per aquilā Marcum intellexerūt: quia aquila in scripturis diuinis solet significare Spiritū sanctū, qui locutus fuit per ora prophetarum, & ipse à prophetico testimonio exorsus est. HIER. Circa numerum verò Euangelistarum sciendum est plures fuisse, qui Euangelia scripserunt, sicut & Lucas Euāgelista testatur, dicēs: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare, &c. Et sicut perseuerantia vsque ad præsens tēpus monimenta declarant, quæ à diuersis auctoribus edita, diuersarum hæresum fuere principia, vt est illud iuxta Ægyptios & Thomam & Mathiā, & Bartholomæū. 12. quoque Apostolorū, & Basilidis atque Apellis, & reliquorum quos enumerare longissimum est. Ecclesia autē, quæ supra petram Domini voce fundata est, quatuor flumina paradisi instar eructuans, quatuor annulos & angulos habet, per quos quasi arca testamenti & custos legis Domini, lignis mobilibus vehitur. AVGVST. de consen. euang. Vel quoniam quatuor sunt partes orbis terræ, per cuius vniuersitatem Christi Ecclesia dilatatur. Alius autem fuit eis ordo cognoscendi atq; prædicandi, alius autem scribendi. Ad cognoscendum quippe atq; prædicandum primi fuerūt, qui secuti sunt Dominū in carne præsentem, docentē audierūt, facientē mq; miracula viderūt, atque ex eius ore ad euangelizandum sunt missi. Sed in scribendo Euāgelio, quod diuinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum, quos ante passionem Dominus elegit, primum vltimumq; locum duo tenuerunt: primum Matthæus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo, qui ex illo numero, non erant, sed tamen Christum in illis loquentem secuti fuerant, erant tanquam filij amplectendi, ac per hoc in locò medio constituti, vtroque ab eis latere munirentur.

In prologo suo super euāgelia ad Eusebium in princ. incip. Plures fuisse.

Euangelistarum numerus discutitur.

Lib. 1. de cōsen. ea. 1. in prin. tom. 4.

REMI. Matthæus quidē scripsit in Iudæa sub tempore Caij Caligulæ Imperatoris. Marcus in Italia, Romæ sub tempore Neronis vel Claudij secundum Rabanum. Lucas verò in Achaiæ Beotiæq; partibus rogatus à Theophilo, & Ioannes Ephesi in Asia minori sub tempore Neruæ Principis. BEDA. Sed tamen cùm sint quatuor Euangelistæ, non tā quatuor Euangelia, quàm vnum quatuor librorum veritati consonum ediderunt: Sicut enim duo versus eandem prorsus habentes materiā, pro diuersitate metri & verborū duo sunt, & tamen non nisi vnam continēt sententiam: sic Euangelistarū libri cùm sint quatuor, vnum continent Euangelium: quia vnam doctrinā faciunt de fide Catholica. CHR. in hom. Sufficiebat autem vt vnus Euangelista omnia diceret: sed cùm quatuor ab vno ore omnia loquantur non secundū eadem tempora, neq; in eisdem locis cōuenientes, & adinuicem colloquentes, maxima fit demonstratio veritatis. Et hoc ipsum, quòd in aliquibus modicis dissonare videtur, maximum signum veritatis est. Si enim per omnia consonarent, crederēt inimici quod ex placito quodā humano conuenientes scripserint quæ scripserunt. In principalibus quidem qui pertinent ad informationē vitæ & prædicationem fidei, nequaquam dissonant, nec in paruo. Si autem in miraculis hic quidē hæc, ille verò illa dixit hoc te non cōturbet: si enim vnus omnia dixisset, superfluus esset numerus reliquorū: si omnes diuersa, nequaquā consonantiæ demonstratio appareret: si autem aliquid de temporibus vel modis differenter annunciant, hoc nihil impedit eorum, quæ dicta sunt, veritatem, vt infrà ostendetur. AVG. de cons. euan. Quamuis autem singuli eorum suum quendam narrandi ordinem tenuisse videantur, non tamen vnusquisque eorum velut alterius præcedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata prætermisisse quæ scripsisse alius inuenitur: sed sicut vnicuique inspiratum est, non superfluam cooperationem sui laboris adiunxit. GLO. Sublimitas autem euangelicæ doctrinæ consistit quidem primo in eius excellentissima auctoritate.

Homil. 1. in Matth. inter princ. & me. tom. 2.

Veritas Euangelij ostenditur.

Lib. 1. cap. 2. in me. to. 4.

AVG. de cons. euang. Inter omnes enim diuinas auctoritates, quæ sanctis litteris cōtinentur Euangeliū meritò excellit: cuius primi prædicatores Apostoli fuerunt, qui Dominū Iesum saluatorem nostrū Christum etiam in carne præsentem viderunt, quorū quidā, hoc est Matthæus & Ioannes, etiam scripta de illo quæ scribenda visa sunt, libris singulis ediderunt. Ac ne putaretur, quod attinet ad percipiendū ac prædicandū euangeliū interesse aliquid: vtrum illi annuncient qui eundem Dominū hic in carne apparentē secuti sunt: an alij qui ex illis comperta fide-

Lib. 1. in pri. illius tom. 4.

liter crediderunt: diuina prouidentia procuratum est per Spirirū sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primos Apostolos sequebantur, non solum annunciandi, verūetiam scribendi euangelium tribueretur auctoritas. GLO. Et sic patet, quòd sublimitas euangelicæ auctoritatis à Christo depēdet, & hoc designatur in verbis Prophetæ pręmissis, cùm dicitur super mōtem excelsum ascēde tu. Mons enim excelsus Christus est, de quo idem Esaias dicit: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, id est, super omnes sanctos, qui à monte Christo montes dicuntur: quia de plenitudine eius omnes accepimus. Rectè autem ad Matthæum dicitur: Supra montē excelsum ascēde tu: quia sicut prædictum est ipse in propria persona facta Christi vidit, & eius doctrinam audiuit. AVG. de con. euang. Illud autem discutiendum est, quod solet nōnullos mouere, cur ipse Dominus nihil scripserit, vt aliis de ipso scribentibus necesse sit credere. Sed nequaquā dicendum est, quòd ipse non scripserit, quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis, tanquam suis manibus, imperauit.

Lib. 1. cap. 7. tom. 4. Attende quæst.

GLO. Secundo etiam habet euangelica doctrina sublimitatē virtutis. Vnde Apostolus dicit, quòd euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti. Et hoc ostendit Propheta in præmissis verbis, cùm dicit: Exalta in fortitudine vocem tuam. In quo etiam & modum euangelicæ doctrinæ designat in exaltatione vocis, per quam doctrinæ claritas datur intelligi.

AVG. ad Volusianum. Modus enim ipse quo sancta scriptura cōtexitur: est omnibus accessibilis, paucissimis penetrabilis, eáque apertè continet, quasi amicus familiaris sine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorū. Ea verò quę in mysteriis occultat, nec ipse eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad diuitē, sed inuitat omnes humili sermone, quos non solū manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc tam in promptu, quàm in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, eadē rursus operta desiderantur, desiderata quodāmodo renouantur, renouata suauiter intimantur. His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectuntur ingenia. GLO. Sed quia vox exaltata longius auditur, potuit in exaltatione vocis euangelicæ doctrinæ publicatio designari: quia non ad vnam tantum gentem, sed ad vniuersas nationes prædicanda mandatur. Prędicate, inquit Dominus, euangelium omni creaturæ. GREG. Potest enim omnis creaturæ nomine, natio gentium designari. GLO. Tertio autem habet euangelica doctrina altitudinē libertatis.

Epist. 3. non remote à fine tom. 2.

Hom. 29. in euang.

AVG. cont. Faustum. in veteri enim testamento propter temporalium bonorum promissionem malorúmq; comminationem, seruos parit temporales Hierusalem. In nouo autem, vbi fides in petra charitatē, qua lex possit impleri, non magis timore pœnæ, quàm dilectione iustitię, liberos parit Hierusalē æterna. GLO. Vnde & hanc sublimitatē doctrinæ euangelicæ Propheta designat, dicens: Exalta, noli timere. Restat autem videre quibus & qua de causa hoc euangelium sit scriptum. HIERO. Matthæus enim euangelium in Iudęa Hebræo sermone edidit, ob eorum maximè causam, qui in Hierusalem crediderant ex Iudęis: cùm enim primò prædicasset euangelium in Iudæa, volens transire ad gentes, primus euangelium scripsit hebraicè, quod fratribus, à quibus ibat, ad memoriam dereliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei euangelium prędicari: sic & contra hæreticos scribi. CHRY. Corpus autem suę narrationis ordinauit Matthæus hoc modo. Primum natiuitatem, deinde baptismum, tertiò tentationem, quartò doctrinam, quintò miracula, sextò passionem, septimò resurrectionē & ascensionem ipsius, non solum historiam de Christo exponere volens per hoc, verum etiam euangelicę vitæ statum docere: quoniam nihil est quòd ex parentibus nascimur, nisi iterum per aquam & Spiritum renati fuerimus ex Deo. Post baptismum autem necesse est cōtra diabolum stare, post hoc, quasi omni superata tentatione, factus idoneus ad docendum: siquidem sacerdos est, doceat: & doctrinam suam bonæ vitæ quasi miraculis factis, commendet: si laicus est, operibus doceat fidem. Deinde necesse est exire nos de hoc stadio mundi, & tunc restat, vt tentationum victoriā resurrectionis merces sequatur & gloria. GLO. Patet igitur ex præmissis euangelicæ doctrinæ materia, scriptorum euangelij numerus, figurę differentia, & ordo, euangelicę doctrinæ sublimitas, & quibus hoc euangelium sit conscriptum, processus ipsius & ordo.

Ratio euāgelica Mat. *In prologo suo ad Eusebium super euangel. in medio incipit plures fuisse.* *In prologo super opus imperfectum in Mat. to. 2.*

CAPVT PRIMVM.

LIBER *generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham.*

HIERONYMVS. Quia faciem hominis Matthæus significat, quasi de homine exorsus est scribere, dicens: Liber generationis.

Super hoc verbum Euangelista. Hom prima in opere imperfecto, circa princ. to. 2.

RABANVS. Quo exordio satis ostendit generationem Christi secundũ carnem suscepisse narrandam. CHRYSOSTOMVS. Iudæis enim Euangelium scripsit, quibus superfluum erat exponere diuinitatis naturam, quam cognoscebant: necessarium autem fuit eis mysterium incarnationis ostendere. Ioannes autem causa gentium Euangelium scripsit, quæ non cognoscebant, si Deus filium haberet, ideo necessarium fuit primum illis ostendere quia est filius Dei Deus, deinde quia carnem suscepit.

In cõmẽtario super hũc locum

Cõsuerudo vilis est Hebræis.

RABA. Cùm autem paruam libri particulam teneat generatio, dixit: Liber generationis. Consuerudo enim Hebræorum est, vt voluminibus ex eorum principiis imponant nomina: vt est Genesis.

Glosa ordinaria ex Hieronymo.

GLOSA. Planior autẽ sensus esset, Hic est liber generationis. sed hic est mos in multis, vt Visio Esaiæ, subaudis, hæc est, Generationis autẽ singulariter dicitur, quamuis multæ per ordinem replicentur, quia propter Christi generationẽ cæteræ hic inducuntur.

Chrysosto. in homil.

CHRYSOST. in hom. Vel ideo librum hunc generationis nominat, quia hæc est totius dispensationis summa, & radix bonorum omnium, Deum hominem factũ esse: hoc enim facto alia secundum rationem sequebantur.

Rabanus in hoc loco id habet in sẽtentia.

REMIGIVS. Dicit autem: Liber generationis Iesu Christi, quia nouerat scriptũ esse: Liber generationis Adæ. & ideo sic exorsus est, vt opponeret librum libro, Adam nouũ Adæ veteri, quia omnia per istũ sunt restaurata, quæ per illũ sunt corrupta.

In princ. cõmẽt. in Matthæũ, tom. 9.

HIERO. In Esaia autem legimus: Generationẽ eius quis enarrabit? non ergo putemus Euãgelistam Prophetæ esse cõtrarium, vt quod ille impossibile dixit esse effatu, hic narrare incipiat, quia ibi de generatione diuinitatis, hic de incarnatione dictũ est.

Homil. 1. in Matth inter principiũ & medium, to. 2.

CHRYS. in hom. Nec tamen parua æstimes te audire, hanc audiens generationem: est enim valde ineffabile, quod Deus ex muliere nasci dignatus est, & habere progenitores Dauid & Abraham.

REMIG. Si autem aliquis dixerit, quia propheta de generatione humanitatis dixit, nõ est respondendũ, Nullus, ad interrogationem prophetæ: sed perrarus: quia Matthæus & Lucas.

In hoc loco id habet Rabanus.

RAB. in hoc autem quod dicit, Iesu Christi regalẽ & sacerdotalẽ in eo exprimit dignitatem, nam Iesus qui nominis huius præsagium prætulit, primus post Moysen in populo Israël ducatũ tenuit. Aarõ verò, mystico cõsecratus vnguẽto, primus in lege sacerdos fuit.

Cap. 49 incipit hic liber: nõ enim certe perfectus est. tom. 4.

AVG. de quæst. no. & vet. test. Quod autẽ per olei vnctionẽ præstabat Deus illis, qui in reges vel sacerdotes vngebãtur, hoc præstitit Spiritus sanctus homini Christo addita expiatione. Spiritus enim sanctus purificauit quod de

A

Maria virgine in corpus saluatoris profecit, & hæc est vnctio corporis saluatoris, quare Christus est appellatus.

Iesus quare Christus dicatur.

Hom. prima in opere imperfecto, parum, à prin. tom. 2.

CHRYS. sup. Mat. Quia verò impia prudentia Iudæorum negabat Iesum de Dauid semine esse natum, subdit: Filij Dauid, filij Abraham. Quare autem non sufficiebat dicere illum filium Abrahæ solius, aut Dauid solius? Quia ad ambos de Christo nascituro ex eis promissio fuerat facta, ad Abraham quidẽ sic: Et in semine tuo benedicentur omnes gẽtes terræ. Ad Dauid autẽ ita: De fructu vẽtris tui ponam super sedem tuam. Ideo ergo vtriusque filium dixit, vt vtriusq; promissiones in Christo adimpletas ostenderet,

B

deinde quia Christus tres dignitates fuerat habiturus, Rex, Propheta, Sacerdos. Abrahã propheta fuit & sacerdos, sacerdos sicut Deus ad illum dixit in Genesi: Accipe mihi vaccã trimã, propheta autem, sicut ait Dominus ad Abimelech de illo: Propheta est, & orabit pro te. Dauid rex fuit & propheta, sacerdos autem nõ fuit. Ideo ergo amborum filius nominatus est, vt vtriusque patris triplex dignitas originali iure cognosceretur in Christo.

Lib 3. in Lucã, aliquãtulũ à principio, tom. 5.

AMBROS. sup. Lucã. Ideo etiam duos generis autores elegit, vnum qui de cognatione populorũ promissũ accepit; alterũ qui de generatione Christi ora-

C

culũ cõsecutus est. Et ideo licet sit ordine successionis posterior, prior tamen describitur; quia plus est promissũ accepisse de Christo, quã de ecclesia, quæ est per Christum, potior est enim qui saluat eo quod saluatur.

Circa principium comment. in Matthæum, tom. 9.

HIERON. Ordo etiã præposter⁹, sed necessario cõmutatur, si enim primũ posuisset Abrahã, & postea Dauid, rursus ei repetendũ fuit Abraham, vt generationis series texeretur.

Hom prima in opere imperfecto parũ a princ. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Altera autẽ ratio est, quia regni dignitas maior est quã naturæ. Nã & si Abrahã præcedebat in tẽpore, Dauid præcedebat in dignitate.

GLOS. Quia verò ex hoc titulo apparet totũ hunc librũ conscribi de

D

Iesu Christo, necessariũ est præcognoscere quid sit sentiendũ de ipso; sic enim melius exponi poterunt quæ in hoc libro de eo dicũtur.

Lib. 1. cap. 45. tom. 4.

AVGVST. de quæst. Euang. Error autem hæreticorum de Christo tribus generibus terminatur, aut de diuinitate, aut de humanitate, aut de vtroque falluntur.

Triplex hæresis circa Christum.

Cap. 8. & 10. tom. 6.

AVG. de hære. Cherintus ergo & Ebion Iesum Christum hominem tantum fuisse dixerunt, hos secutus Paulus Samosatenus Christũ nõ semper fuisse, sed eius initiũ ex quo de Maria natus est asseuerat, nec enim aliquid amplius quàm hominem putat: & hæc hæresis postea à Photino confirmata est.

E

Athanasius cõtra hæreticos.

ATHANASIVS contra hær. Ioannes autem Apostolus istius insaniam longè ante, Spiritu sancto cõspiciens, eum alto imperitiæ sopore demersum suæ vocis præconio excitat, dicẽs: In principio erat Verbum. Ei ergo quod in principio erat apud Deum, nõ relinquitur in nouissimo tẽpore, vt originis suæ ab homine principiũ sumpserit. Item inquit: Pater glorifica me illa gloria quam habui apud te, priusquam mundus fieret. Audiat Photinus eam gloriam ante

Cap. 89. to. 6.

principium possedisse. AVGVST. de hære. Nestorij autem peruersitas fuit, vt hominẽ tantummodo ex beata Maria virgine genitũ prædicaret, quem verbum Dei nõ vnitatem personæ & in societatem inseparabilem recepisset, quod catholicorum aures nequaquam ferre potuerunt.

Cyrillus ad monachos Ægypti.

CYRILLVS ad monac. Ægypti. Ait enim Apost. de vnigenito. quod cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Quis est ergo ille, qui est in forma Dei? aut quomodo exinanitus est, & descendit ad humilitatem secundũ hominis formam? Et quidẽ si prædicti hæretici in duoa diuidentes Christũ, id est, in hominem & verbum, & hominem dicunt sustinuisse exinanitionem, separantes ab eo Dei verbum, præostendendum est, quia in forma & inæqualitate intelligitur, & fuit patria sui, vt exinanitionis sustineret modũ. Sed nihil creaturarum est, si secundum propriam intelligatur naturam in patris æqualitate: quomodo ergo exinanitus dicitur, & ex qua eminentia, vt esset homo descendit? aut quomodo intelligitur assumpsisse, tanquam non habens in principio serui formam? Sed aiunt, quod verbum patri æquale existens, habitauit in homine nato per mulierẽ. Et hæc est exinanitio. Certè audio filium dicentem Sanctis Apostolis: Si quis diligit me, verbum meũ custodiet. Audis quomodo in eis qui se diligunt, se & sibi cohabitare dixit Deum patrem? Putas ergo ipsum exinanitum & vacuatum, dicimus & serui formam accepisse, quia in diligentium se animabus sanctis facit mãsionem. Quid autem Spiritus habitãs in nobis putatis, & ipse humanationis dispensationem adimplet.

ABBAS Isidorus ad Atribium presbyterum. Verum ne vniuersa annumeremus, vnum ad quod vniuersã intendunt dicemus, quia illum qui Deus erat, humilia loqui, & dispensatiuum simul & vtile est, & nihil inuiolabili naturæ præiudicat. Eum verò qui homo est, diuina & supernaturalia quædam loqui summæ præsumptionis est malum. Nã regi quidem licet etiam & humiliter agere, militi verò non licet imperiales voces emittere. Si igitur Deus erat humanatus, etiam humilia locũ habent. Si verò homo tantum erat, excelsa non habent locum.

Cap. 41. to. 6.

AVGVSTINVS de hære. Sabellum discipulum Noeti quidam perhibẽt, qui dicebat Christum eundem & patrem & spiritum sanctum.

Testimonia scripturæ contra errores de Christo.

ATHANAS. cõtra hære. Huius antẽ insanissimi furoris audaciam cælestium testimoniorum auctoritate frænabo ad demonstrandã propriæ substantiæ filij personã, non illã quę homini suscepto cõgruere cauillatur, assumẽs: sed illa in mediũ proferens testimonia, quæ sine vllo ancipitis intelligẽtiæ scrupulo diuinitati eius cõpetere omnes pariter confitentur. In Genesi enim Deũ dixisse legimus: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram. Ecce pluraliter dicit, Faciamus, alium videlicet, indicans ad quem loquẽtis factus est sermo. Si vnus est, ad imaginem suam fecisse diceretur, nunc autem alius, & alterius imaginem apertius fecisse describitur.

Augu. de hæresibus.

GLOSA. Alij verò veram Christi humanitatem negauerunt. Valentinus enim dixit Christũ à patre missum spirituale vel cæleste corpus attulisse, nihilque assumpsisse de Maria virgine, sed per illam tanquam per riuum, aut fistulam sine vlla de illa assumpta carne transisse.

Augu. cõtra Faustum.

Nos autem non ideo credimus natũ ex Maria virgine, quod aliter in vera carne existere atque hominibus apparere non posset: sed quia sic scriptũ est in ea scriptura, cui nisi crediderimos, nec Christiani, nec salui esse poterimus. Si autem de cælesti vel aërea vel humida creatura corpus assumptum vellet cõmutare in humanæ carnis verissimam qualitatẽ, hoc eum potuisse facere quis negaret? AVGVST. de hære. Manichæi verò dixerunt, phantasma esse Dominum Iesum Christũ, nec fœmineo posse nasci ex vtero.

Capit. 46. tom. 6.

Cap. 13. in fine, tom. 4.

AVGVST. 83. quæst. Sed si phantasma fuit corpus Christi: fefellit Christus, & si fallit veritas non est. Est autem veritas Christus, nõ ergo phantasma fuit corpus eius. GLO. Et quia principium huius Euangelij, & etiam Euangelij secundum Lucam, manifestè ostendit Christum natum ex fœmina, ex quo apparet vera Christi humanitas: ergo vtriusque Euangelij principia negãt. AVG. cõtra Faustũ. Vnde Faustus dicit Euangeliũ quidẽ à prædicatione Christi & esse cœpit & nominari, in quo ipse nusquã se natum ex hominibus dicit. At verò genealogia adeo nõ est Euangelium, vt nec eius scriptor ausus fuerit eam Euangeliũ nominare. Quid enim scribit? Liber generationis Iesu Christi filij Dauid: nõ ergo liber Euãgelij Iesu Christi, sed liber generationis. At verò Marcus quia generationem scribere nõ curauit, sed tantũ prædicationẽ filij Dei, quod est Euangelium, vide quàm cõpetenter sit exorsus. Euangeliũ inquit Iesu Christi filij Dei, vt hinc satis appareat, genealogiã non esse Euangeliũ. namque & in ipso Matthæo post inclusum Ioannẽ in carcere, tũc legitur Iesum cœpisse prædicare Euangeliũ regni. Ergo quicquid ante hoc narratur, genealogiã esse constat, non Euãgelium. Ad Ioannem ergo & Marcum me contuli, quorum mihi principia non immeritò placuerunt, quia nec Dauid nec Mariam inducunt, nec Ioseph.

Li. 2. in principio illius, tom. 6.

Fausti argumenti insania.

Lib. 2. cõtra Faustũ, cap. 2. tom 6.

CONTRA quem Augustinus: Quid ergo respondebit Apostolo dicenti: Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euãgelium meum? Quod autem erat Apostoli Pauli Euãgelium, hoc etiam cæterorum Apostolorum, & omnium fidelium. hoc etiam alibi dicit: Siue ego, siue illi Euãgelium prædicauerunt. Siue ego siue illi sic prædicauimos & sic credidistis. Nõ enim omnes illi Euangelium conscripserunt, sed tamen omnes Euangelium prædicauerunt.

Cap. 49. to. 6.

AVGVST. de hære. Arriani autem Patrem & Filium & Spiritum sanctũ nolunt esse vnius eiusdémque substantiæ, naturæ, aut existentiæ: sed esse filiũ creaturam patris, spiritum verò sanctum, creaturam creaturæ, hoc est, ab ipso filio creatũ volunt. Christum etiã sine anima carnem suscepisse arbitrantur.

Lib. 1. cap. 6. circa princ. to. 3.

AVGVST. primo de trin. Sed Ioannes in eo declarat filium nõ tantum Deum esse, sed etiam eiusdem cum patre substãtiæ, quia cum dixisset: Et Deus erat verbum, addidit: Omnia per ipsum facta sunt: vnde apparet ipsum factum non esse per quem facta sunt omnia: & si factus non est, creatus nõ est, & sic eiusdem cum patre substantiæ est: omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est.

Cap. 13. post medium illius tom. 6.

AVGVST. contra Feli. Nescio enim quid nobis mediatoris persona cõtulerit, qui medius nostrũ, nõ redimẽs carnem, quæ sine anima, nec beneficiũ possit sentire, suscepit. Si enim venit Christus saluũ facere quod perierat: quia totus homo qui periit, totus beneficio saluatoris indiget. & ideo Christus veniendo totum saluat, corpus & animam assumendo.

AVGVST.

Quæstio 80. circa mediũ, tom. 4.

AVGVST. in lib. 83. q. Quomodo etiam ipsi respondent tam manifestis obiectionibus ex Euangelica scriptura, in qua contra eos dominus tam multa commemorat? vt est illud, Tristis est anima mea vsque ad mortem: &, Potestatem habeo ponendi animam meam. & multa huiusmodi, quæ si dicãt in parabolis eum locutum esse, habemus Euãgelistarum rationes, qui res gestas narrantes, sicut eum corpus habuisse testantur, sic eum indicãt habuisse animam per affectiones, quę non possunt esse, nisi in anima: eis enim narrantibus legimus. Et miratus est Iesus, & iratus, & multa huiusmodi.

Ca. 55. to. 6. Apollinaristæ confutantur.

AVGVST. de hære. Appollinaristæ autem sicut Arriani Christum dixerũt carnem solam sine anima B suscepisse. In qua quæstione testimoniis euangelicis victi, mentem, qua rationalis est anima hominis, defuisse animæ Christi. Sed pro hac, ipsum verbum in ea fuisse dixerunt.

Quæst. 80. in princ. tom. 4.

AVGVST. in lib. 83. q. Sed si ita est, beluam quandam cum figura humani corporis Dei verbum suscepisse crederetur.

Cap. 55. to. 6.

AVGVST. de hære. De ipsa vero eius carne sic à recta fide dissensisse perhibentur, vt dicerẽt carnem illam & verbum vnius eiusdémque substantiæ esse, contentiosissimè asseuerantes, verbũ carnem factũ, hoc est, verbi aliquid in carnem fuisse mutatum, atque conuersum, non autem carnem de Mariæ carne suscepisse: conuersum atque mutatum, non autẽ in C carnem de Maria susceptam.

CYRIL. in Epist. ad Ioannem Antio. Furere autẽ arbitrabamur eos qui suspicati sunt, quod mutationis obumbratio circa diuinã verbi naturam potest cõtingere: manet enim quod est semper, & non mutatur: nec conuersionis est capax.

Epist. 23. parum à fine, incipit. Licet de his.

LEO ad Constantinopol. Nos autem nõ ita dicimus Christum hominem, vt aliquid ei desit quod ad humanam certum est pertinere naturam, siue animam, siue mentem rationabilem, siue carnem quæ non de fœmina sumpta sit, sed facta de verbo in carnem conuerso atque mutato. Quæ tria falsa Apolli- D naristarum hæresis, tres varias protulit partes.

Epist. 83. nõ remote à principio, incipit. Solicitudini meæ.

LEO ad Palest. Eutices quoque tertiũ Apollinaris dogma delegit, vt negata humanæ carnis atque animæ veritate totũ dominum nostrũ Iesum Christum vnius assereret esse naturæ: tanquam verbi diuinitas ipsa se in carnẽ animámque verteret, & cõcipi, nasci, aut nutriri, &c. huiusmodi, eius tantum essentiæ fuerit, scilicet diuinæ: quæ nihil horum in se sine carnis recepit veritate, quoniam natura vnigeniti, natura est Patris, natura est Spiritus sancti: simúlque impassibilis & sempiterna. Verũ si ab Apollinaris peruersitate hæreticus iste discesserit, ne conuinceretur deitatem passibilẽ sentire atque morta- E lem, & tamen verbi incarnati, id est verbi, & carnis vnam auder pronunciate naturam, nõ dubiè in Manichæi & Martinnis transit insaniam: & Dominum Iesum Christũ simulatoriè omnia credit egisse, nec humanum ipsum corpus, sed phantasticam corporis speciem oculis apparuisse cernentium.

Leo in Epi. 11. parum à medio. Notanda sententia.

IDEM ad Iulianum. In eo verò quod Eutices in espiscopali iudicio ausus est dicere, ante incarnationem duas fuisse in Christo naturas, post incarnationem autem vnam: necessarium fuit, vt ad reddẽdam rationem professionis suæ sollicitis interrogationibus vrgeretur. Arbitror enim eum talia loquentem hoc habere persuasum: quod anima quam saluator assumpsit, prius in cælis sit cõmorata, quàm de Ma- A ria virgine nasceretur. Sed hoc catholicæ mẽtes auréſque non tolerant, quia nil secum dominus de cælo veniẽs nostræ conditionis exhibuit. Nec animam enim quæ anterior extitisset, nec carnem quæ non materni corporis esset, accepit. Vnde quod in Origene merito damnatum est: qui animarũ antequam corporibus insererentur non solum vitas, sed & diuersas fuisse asseruit actiones, necesse est, quod in isto plectatur. REMIG. Has igitur hæreses in principio Euangelij sui Euãgelistæ destruunt: nam Matthæus cùm narrat eum duxisse originem per reges Iudæorum: verum hominem eum ostẽdit, & veram carnem habuisse. Similiter & Lucas qui sacerdota- B lẽ stirpẽ & personã describit. Marcus autẽ cùm ait: Initiũ Euãgelij Iesu Christi filij Dei: & Ioãnes cùm ait: In principio erat verbum, manifestant eum ante omnia sæcula semper fuisse Deũ, apud Deũ patrem.

Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.

Lib. 2. cap. 1. tom. 4.

AVGVST. de con. Euang. Matthæus Euangelista ostendit generationem Christi secundum carnem se suscepisse narrandam, genealogiam Christi exorsus est.

Eodem lib. cap. 4. tom. 4.

Lucas autem tãquam sacerdotem in expiandis peccatis magis assignans nõ ab initio Euangelij sui, sed à baptismo Christi generationes enar- C rat, vbi testimonium Ioannes perhibuit, dicẽs: Ecce qui tollit peccata mundi. In generationibus etiam Matthæi significatur nostrorum susceptio peccatorum à domino Christo. In generationibus autẽ Lucæ, significatur abolitio nostrorum peccatorum ab ipso, ideo generationes Christi Matthęus descendẽs enarrat: Lucas autem ascendens. Humanam autem Christi generationem Matthęus descendẽdo describens, ab Abraham generationes commemorat.

Ambros. lib. 3. in Lucã, parum à princ. tom. 5. Abrahã fidei pater.

AMBROS. super Lucam. Prior enim Abraham meruit fidei testimoniũ, quia credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: ideo etiam auctor generis D debuit significari, quia instaurãdæ Ecclesiæ spõsionem primus meruit, cùm dicitur: Benedicẽtur in te omnes tribus terræ. Et iterum Dauid delatum est, quod Iesus filius eius diceretur: vnde huic prærogatiua seruatur, vt ab eo generationis dominicæ manaret exordium.

August. de ciuitate Dei.

AVGVST. Euangelista igitur Matthæus generationem dominicæ carnis per seriẽ parentum volẽs commendare memoriæ, ordiens à patre Abraham, dicit: Abraham genuit Isaac. Cur non dixit Ismaël, quem primitus genuit? Sequitur. Isaac autem genuit Iacob. Cur nõ dixit Esau, qui eius primogenitus fuit? Quia scilicet per illos ad Dauid peruenire non posset.

Duplex sensus notandus *Glosa ordinaria in hoc loco.*

GLOSA. Omnes tamen fratres E Iudæ cum ipso in generatione computat: quod etiã ideo factum est, quia Ismaël & Esau non remanserũt in cultu vnius Dei, fratres verò Iudæ in populo sunt cõputati.

In homil.

CHRYSOST. Vel propterea 12. patriarcharum meminit, vt eam quæ ex progenitorum nobilitate est, elationẽ auferret. Etenim multi horum ex ancillis nati fuerunt, sed omnes similiter erant patriarchæ, & tribuum principes.

GLOS. Ideo autem Iudam nominatim posuit, quia de illo tãtum dominus descẽdit. In singulis autem patribus nõ solum debet notari historia, sed allegoria, & moralitas. Allegoria quidẽ, in quo vnusquisque patrum Christum præfiguret. Moralitas in hoc notatur quod ex singulis patribus in nobis aliqua virtus, per significationem nominis vel exem-

plum, ædificetur. Abrahã ergo in multis locis figurã Christi portat, & præterea in nomine. Abraham enim pater multarũ gentium interpretatur, & Christus est pater multorum fidelium. Abraham etiã de cognatione sua exiit, & in terra aliena demorat⁹ est, & Christus derelicto Iudaico populo ad gentes per prædicatores suos exiuit. CHRYSOS. super Matthæum. Isaac autem interpretatur risus: risus autem sanctorum est non stulta cachinnatio labiorum, sed rationabile gaudiũ cordis quod fuit mysteriũ Christi. Sicut enim ille parẽtibus in vltima senectute donatus est lætitia suis, vt cognoscatur, quia nõ erat filius naturæ, sed gratiæ, sic & Christus in nouissimo fine productus est à matre Iudæa, qui gaudium cunctis, sed iste per virginẽ, ille de anu, ambo cõtra spẽ naturæ. REMIG. Iacob supplãtator interpretatur, & de Christo dicitur. Supplãtasti insurgentes in me subtus me. Sequitur. Iacob genuit Iudã & fratres ei⁹.

Homil. 1. in Matt. in opere imperfecto, non procul à princ. tom. 2.

Id habet Rabanus in hoc loco, dũ declarat mysticam horũ nominum significationem.

CHRYSOS. sup. Matth. Et noster Iacob genuit 12. Apostolos in spiritu non in carne, verbo non in sanguine. Iudas autem interpretatur cõfessor, quoniam Christi erat imago, qui cõfessor patris erat futurus, dicens: Confiteor tibi pater domine cæli & terræ. GLOS. Moraliter autem Abrahã nobis virtutem fidei per exempla sui significat, cùm de eo legatur. Abrahã credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiã. Isaac significat spẽ, quia interpretatur risus: fuit enim gaudium parentum: spes verò similiter est gaudiũ nostrũ, dum æterna bona sperare facit, & de eis gaudere. Abrahã ergo genuit Isaac, quia fides generat spem. Iacob autẽ significat charitatẽ. Charitas enim amplectitur duas vitas, actiuã per dilectionem proximi, contẽplatiuam per dilectionem Dei. Actiua per Liam, contẽplatiua per Rachel significatur. Lia enim laborãs interpretatur, quia actiua in labore est. Rachel visom principiũ, quia per contẽplatiuã principiũ, id est, Deus videtur. Nascitur ergo Iacob de duob⁹ parẽtibus, quia charitas nascitur de fide & spe: quod enim credim⁹ & speramus, diligimus.

Homil. 1. in opere imperfecto, aliquãtulũ à princ. tom. 2.

Tropologica expositio.

Iudas autem genuit Phares & Zarã de Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram. Aram autẽ genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson. Nahasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem.

GLOS. Prætermissis aliis filiis Iacob, Euangelista Iudæ prosequitur generationem, dicẽs: Iudas autem genuit Phares, &c. AVG. de ciuit. Dei. Nec Iudas primogenitus, nec istorum geminorum aliquis fuit primogenitus Iudæ: sed ante illos iam tres genuerat. Eos itaque tenuit in ordine generationum, per quos ad Dauid, atque inde quo intenderet, perueniret.

HIER. Notandum autẽ in genealogia saluatoris nullam sanctarũ assumi mulierum, sed eas quas scriptura reprehendit, vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens, omnium peccata deleret, vnde & in sequentibus Ruth Moabitis ponitur. AMBROS. super Lucam. Lucas autem hic declinauit, vt immaculatam sacerdotalis generis seriem declararet, sed sancti Matthæi consiliũ à rationis iustitia non abhorret: nam cùm euãgelizaret secũdum carnem generatum esse, qui omnium peccata susciperet, subiectum iniuriis, subditũ passioni: nec hoc

In Mat. super illud: Phares genuit, tom. 9.

Quare peccatrices in linea Messiæ assumptæ.

Lib. 3. in Lucam, non parũ à medio, tom. 5.

A quidem putauit exortem asserẽdum esse pietatis: vt maculatæ quoque originis non recusaret iniuriam: simul ne puderet Ecclesiã de peccatoribus congregari, cùm dominus de peccatoribus nasceretur. Postremo, vt beneficium redemptionis etiã à suis maioribus inchoaret, ne quis putaret originis maculam impedimento posse esse virtuti, nec se insolẽs de sui nobilitate iactaret. CHRYSOST. in hom. Post hoc monstratur omnes obnoxios fuisse peccatis, instat enim Thamar fornicatio Iudã accusans: & Dauid à fornicaria muliere genuit Salomonem. Si autem à magnis lex non esset impleta, nec à minoribus, & sic omnes peccauerunt, & necessaria facta est Christi præsentia. AMBR. super Lucam. Vide autem quia

B non otiose Matthæus vtrunque significauit, cùm Phares tãtummodo commemorationum causa deposceret: quia hic in vtroque mysterium est: per geminos enim gemina describitur vita populorum, vna secundum legem, altera secundum fidem.

Homil. 3. in Matth. ante medium illius, tom. 2.

Lib. 3. in Lucam, aliquantulum ante mediũ. tom. 5.

CHRYSOSTOMVS. super Matth. Per Zaram enim significatur Iudaicus populus, qui primus apparuit in luce fidei, quasi de vulua tenebrosa mundi procedẽs: & ideo significatus est cocco circuncisionis, putãtibus omnibus, quia ipse populus Dei erat futurus: sed posita est ante faciẽ eius lex, quasi sepes vel materia. Sic ergo impeditus est populus Iudai-

C cus per legẽ, sed temporibus Christi rupta est sepes legis, quæ erat inter Iudæos & Gentiles, sicut ait Apostolus, medium parietẽ maceriæ soluens: sic factum est, vt gentilis populus per Phares significatus, postquam rupta est lex per Christi mandata, primus ad fidem procedat, & postea sequitur Iudaicus populus. Sequitur. Phares autem genuit Esrom.

Homil. 1. in Matth. in opere imperfecto, aliquantulum a princ. tom. 2.

GLOS. Iudas genuit Phares & Zaram, antequam intraret Ægyptum, in quam ambo postea cum patre transierunt. In Ægypto verò Phares genuit Esrom. Esrom autẽ genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson: & tunc Moyses eduxit eos de Ægypto. Nahasson autẽ fuit

D dux sub Moyse in tribu Iuda per desertũ, in quo genuit Salmon. Iste Salmon fuit Princeps de tribu Iuda, qui cum Iosue terram promissionis intrauit.

Glosa ordinaria in hoc loco.

CHRYS. sup. Matth. Quoniam autem ex aliqua causa secundũ prouidentiam Dei posita, horum patrum nomina credimus. Sequitur. Nahasson autem genuit Salmon. Iste Salmon mortuo patre fuit princeps in tribu Iuda, qui cum Iosue terram promissionis intrauit. CHRYSOS. super Matth. Accepit autem vxorem nomine Raab. Hæc autem Raab dicitur fuisse Raab meretrix de Hiericho, quæ suscepit exploratores filiorum Israël, abscondit eos & seruauit incolumes. Cùm autem Salmon nobilis esset in-

E ter filios Israël, quia de tribu erat Iuda, & quia filius principis erat: vidit Raab sic fidelem, quasi magnam aliquam constitutam meruit accipere in vxorem. Forsitan autem & ideo interpretatur Salmon, quasi per ipsum nomen inuitaretur à prouidentia Dei, vt acciperet vas electionis Raab. Interpretatur enim Salmon, accipe vas. Sequitur. Salmon autem genuit Booz de Raab. GLOSA. Iste Salmon in terra promissionis genuit de illa Raab Booz. Booz autem genuit Obeth ex Ruth. CHRYSOST. super Matth. Quomodo autem Booz accepit vxorem Moabitidem nomine Ruth: exponere æstimaui superfluũ, cùm de his scriptura sit omnibus manifesta. Hoc autem dicimus solum, quoniã Ruth pro merito fidei suæ,

Allegoria pulchra.

Homil. 1. in opere imperfecto, in hoc loco. tom. 2.

Glosa ordinaria in hoc loco.

Homil. 1. in Matth. in opere imperfecto inter prin. & mediũ, tom. 2.

suæ, nupsit Booz: quia Deos patrum suorum repulit, & Deum viuentem elegit. Et Booz pro merito fidei suæ illam accepit vxorem, vt ex coniugio tali sanctificato, genus nasceretur regale.

Figura Ruth moabitidis.

AMAROS. sup. Luc. Quomodo aotem Ruth, cùm esset alienigena, Iudęo nupsit? & qua ratione in Christi generatione eius putauerit Euãgelista copulę cõmemorationem esse faciẽdam, quæ legis serie vetabatur? Quod ergo non de legitima Saluator generatione manauit, videtur esse deforme, nisi ad Apostolicã sententiã reuertaris, quia nõ est lex posita iustis, sed iniustis. Hæc enim cùm esset alienigena & Moabitis, præsertim cùm lex Moysi prohiberet has nuptias, Mnabitásque excluderet, quia excludet & ab Ecclesia quo introiuit in Ecclesiã, nisi quia sancta & immaculata moribus supra legẽ facta est. Diffinitionẽ ergo legis excessit, & meruit inter maiores dominici generis cõputari propter cognationẽ mẽtis electa, non corporis. Magnũ aotem nobis exemplũ est, qoòd in illa nostrũ omniũ qui ex gẽtibus collecti sumus, ingrediẽdi in Ecclesiã domini figura præcessit.

A medio illius incipit hęc epistola: Frater ambrosius, tom. 3.

Glosa ordinaria in hoc loco.

HIERONY. in Epist. ad Paulinum. Ruth etiam Moabitis Esaiæ explet vaticinium, dicentis: Emitte agnum domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filiæ Sion. Sequitur. Obeth autem genuit Iesse. GLOSA. Iesse pater Dauid binomius est, quia freqnentius vocatus est Esai: sed quia propheta, vocat eum non Esai, sed Iesse, dicens: Egredietur virga de radiee Iesse: vt ostenderet illam prophetiam completam in Maria & in Christo, Euangelista posuit Iesse. Sequitur. Iesse autẽ genuit Dauid Regem. REMIG. Sed quærẽdum est quare sanctus Euangelista solum Dauid nominauerit regem? quod ideo dixit, vt ostẽderet eum primum fuisse regem in tribu Iuda. Ipse autẽ Christus est Phares diuisor: vt est illud, Diuidet agnox ab hœdix: est & Zaram oriẽs: vt est illud, Ecce vir oriẽs nomen eius: est Esrom sagitta, vt est illud, Posuit me sicut sagittam electam. RAA. Vel alterum propter abundantiam gratiæ & latitudinem charitatis. Aram electus, secũdum illud, Ecce puer meus electus: vel excelsus, secundum illud, Excelsos super omnes gẽtes dominus. ipse est Aminadab, id est, voluntarius: qui dicit, Volũtariè sacrificabo tibi. ipse est & Nahasson, id est, augurium, qui nouit præterita, præsentia & futnra: vel serpentinus, secundũ illud, Moyses exaltauit serpentem in deserto. Et est Salmon, id est, sensibilis, qui dicit, Ego sensi de me virtutem exisse.

Rabanus in hoc loco id habet.

In hoc loco nomen declarat horum nominũ significationes mysticas.

Glosa ordinaria sup. illud: Salmon genuit, &c.

GLOS. Ipse accepit Raab, id est, Ecclesiam de gentibus. Raab enim fames vel latitudo vel impetus, quia Ecclesia gẽtium esurit & sitit iustitiam: & impeto doctrinæ philosophos & reges conuertit. Ruth etiam interpretatur vidẽs vel festinans, & significat Ecclesiam, quæ puro corde videt Deum, & festinat ad brauium supernæ vocationis.

Allegoriæ nomen in genealogia Christi.

REMIO. Est & Booz: in quo robor: vt est illud, Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Est & Obeth seruiens, vt est illud, Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Est & Iesse incensum: secundum illud, Ignem veni mittere in terram. Ipse est Dauid mano fortis, secundum illud, Dominus fortis & potens. Desiderabilis, secundum illod, Veniet desideratus cunctis gentibos. Pulcher aspectu: secundum illud, Speciosus forma præ filiis hominum. GLOS. Interim videamus, quas virtutes isti patres in nobis ædificent, quia fides, spes, & cha-

Rabanus in hoc loco id habet.

A ritas omnium virtutum sont fundamentũ. Sequentes virtutes sunt quasi superadditiones. Iudas interpretatur confessio. doplex est autem cõfessio, est altera fidei, altera peccatorum. Si ergo post tres supradictas virtutes peccatur, necessaria est non solum fidei, sed peccatorum confessio. Post Iudam sequitur Phares & Zaram, Phares diuisio, Zaram otiens interpretatur & Thamar amaritudo. Confessio enim generat diuisionem à vitiis, & ortum virtutom de amaritudine pœnitẽtiæ. Post Phares sequitur Esrõ, qui sagitta interpretatur: postquam enim aliquis diuisus est à vitiis & sæcularibus, debet fieri sagitta, vt in aliis vitia prædicãdo perimat, & Dei amore corda hominũ pungat. Sequitur. Aram qui interpretatur

Tropologica expositio.

B electus vel excelsus, quia postquã aliqois à mũdo remotus est, & aliis proficit: necesse est, vt à Deo electus hominibus celebrix, excelsus in virtutibus habeatur. Nahasson interpretatur augoriũ: boc autẽ auguriũ non est sæculare, sed cæleste. De hnc gloriabator Ioseph frattibus mandans: Vos detulistis scyphũ domini mei, in quo augurari solebat. Scyphus est diuina scriptura, vbi est pntus sapiẽtiæ, in hac augutatur sapiens, quia ibi videt futura. i. cælestia. Sequitur. Salmon. i. sensibilis, postqnam enim aliquis studet in diuina scriptura, fit sensibilis. i. discernens gustn rationis, quid bouum, quid malũ, quid dulce, quid amarũ. Sequitur. Booz. i fortix, instructus enim

C in scripturis, fit ad omnia aduersa toleranda fortis.

Chrysost.

CHRYSOST. sup. Matth Iste autẽ fortis, est filius Raab. i. Ecclesiæ. Raab enim interpretatur latitudo vel dilatata: quia enim ex omnibos finibus terræ vocata est Ecclesia, ideo gentium latitodo appellatur Raab. Seqoitur. Obeth. i. seruitus: nõ enim idoneus est ad seruitutẽ, nisi qui fortis est, quæ seruitus generator ex Ruth. i. festinãtia. Oportet enim prõptum esse seruum, non pigrũ. CHRYS. sup. Matth. Nunc autẽ qui diuitias & non mores eligunt, pulchritudinẽ & non fidẽ, & qood in meretricibus quæri solet, hoc in cõiogibus optant, nõ generãt subditns filios vel sibi vel Deo, sed cõtumaces & cõtra se & contra

Homil. 1. in opere imperfecto, inter princ. & mediũ. tom. 2.

Arguuntur mundani.

D neũ: vt filij eorum sint cõdigna pœna irreligiositatis eorũ. Iste Obeth genuit Iesse. i. refrigeriũ. nam quicunque est subditus Deo & parentibus suis, tales filios generat Deo præstante, à quibus refrigeratur.

GLOS: Vel Iesse. i. incensum. Si enim seruimus ex amore & timore: erit deuotio in corde, quæ ex igne & desiderio cordis suauissimum incẽsum offert Deo: postquam autem aliquis idoneus est seruus, & sacrificium Deo suauissimum factus, sequitur vt sit Dauid. i. manu fortix, qui contra hostes fortiter dimicauit, & Idumæox tributarios fecit. Similiter ipse debet carnales, id est, homines, verbo & exemplo Deo subiogare.

E *Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea qua fuit Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosaphat.*

GLOS. Secundi quatriduarij generationis seriem Euangelista decurrit, quæ à regibus continetur: & ideo à Dauid incipit, qui primus in tribu Iudæ regnauit, dicẽs: Daoid rex genuit Salomonẽ ex ea quæ fuit Vriæ. AVGVST. de cons. Euang. Quia enim in generationibus Matthæi significatur nostrorum susceptio peccatorum: ideo ipse à Dauid per Salo-

Lib. 2. cap. 4. à medio illius, tom. 4.

monem deſcēdit, in cuius matre ille peccauit. Lucas vero ad Dauid per Natham aſcendit, per quem prophetā Deus peccatū illius expiauit: quia in generationibus Lucæ ſignificatur abolitio peccatorum.

A v g. in li. tetra. Dicendū tamen fuit per euius nominis prophetā, ne potaretur idē fuiſſe homo, cùm alter fuerit, quamuis & ipſe hoc nomine vocaretur.

Rabanus in hoc loco.

R e m i g. Quærendum eſt autem, quare Euangeliſta Berſabee proprio nomine non nominauit, ſicut cæteras mulieres quod ideo eſt, quia cęterę mulieres qoamuis teprehenſibiles fuiſſent, tamen laudabiles erant virtutibus. Berſabee verò non ſolom fuit coofcia adulterij, ſed etiā homicidij mariti ſui: & ideo proprio nomine eam non nominauit in genealogia domini. G l o s. Tacet etiam nomine Berſabee, vt nominando Vriam teducat ad memoriam illud maximom ſcelus, quod in eam fecit Dauid.

Lib. 3. in Lucā, à medio illius. tom. 5.

A m b r o s i v s ſup. Lucam. At verò ſanctus Dauid in eo eſt præcellentior, quod homīoē ſe ipſe cognouit, & cōmiſſum ſuper arrepta Vriæ vxore peccatum pœnitētiæ curauit lacrymis abluendū, oſtendens nobis neminem propriæ virtuti debere confidere. Habemus enim aduerſarium magnum, qui vinci à nobis, ſine Dei adiutorio non poſſit, & plerūque in illuſtribus viris grauia peccata reperies, vt quaſi homines tentationi potuiſſe ſuccumbere cognoſcas, ne virtutibus egregiis pluſquam homines credetent.

Homil. 1. in Matth. in opere imperfecto ante medium. tom. 2.

C h r y s o s t. ſup. Matth. Salomon autem interpretatur pacificus, quoniam omnibos in circuitu gētibus pacificatis, & tributa reddentibus, pacificatum habuit regnum. Salomō autem genuit Roboam. Roboam interpretatur à multitudine populi. Multitudo eoim, mater eſt ſeditionis, quia quòd à pluribus peccatur, plerunqoe manet inuindicabile. Paocitas autem magiſtra eſt diſciplinæ.

Ioſaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziā. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autē genuit Manaſſem. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam & fratres eius, in tranſmigratione Babylonis.

In hoc loco. tom. 9.

H i e r o n y. In quarto aotem Regum volomine legimus de Iotam Ochoſiam fuiſſe generatū. Qoo mortuo, Ioſabeth filia Iotam tegis, ſoror Ochaziæ, tulit Ioas filium fratris ſui, & eum interoitioni quæ exercebatur ab Athalia ſubtraxit. Cui ſnceeſſit in regnom filius eius Amaſias, poſt quem regnauit filius eius, Azaria, qui appellatur Ozias, cui ſucceſſit Ioatham filius eius. Cernis ergo, qoòd ſecondum fidem hiſtoriæ, tres reges in medio fueroot, quos Euangeliſta pręte rmiſit? Ioram quoque non genuit Oziam, ſed Ochoziā & reliquos, quos enumerauimus. Verum quia Euangeliſtæ propoſitum erat tres teſſeradecades, & in diuerſo tempotis ſtatu pooere, & quia Iotam generi ſe miſcoerat impiiſſimæ Iezabelis, idcirco vſqoe ad tertiam generationem eius memoria tollitor, oe in ſanctæ natiuitatis ordine poneretur.

Canones in Matth parū ante mediū. Homil. 1. in opere imperfecto à medio. tom. 2.

H y l a r. Purgata verò labe familiæ gentilis iam regalis in quarta generationum cōſequentiom origo nomeratur. C h r y s o s t. ſup. Matth. Quod ſpiritus ſanctus prophetam conteſtatus eſt diceos, vt diſpergeret omnem maſculum de domo Achab, & Iezabel impleuit Iehu filius Namſi, accepit ptomiſſionem, vt vſque ad quartam generationem ſedeant filij eius in ſede regni ſuper Iſraël. Quanta ergo benedictio ſacta eſt ſoper Iehu, qoi vindictam fecerat ſuper domum Achab & Ieſabel, & vſque ad qoartā generationem præcidantur filij eius regum numero, & ſic peccatum eius deſcendit in filios eius, ſicot fuerat ſcriptum: Reddā peccata patrum in filios vſque ad tertiam & quartam generationē. Videte ergo quā periculoſum eſt inire cōiugia ex genere impiorum.

Doctrina cōiugalis.

Cap. 85. incipit hic liber: Deus certè perfectus eſt. tom. 4.

A v g. de quæſt. no. & vete. Teſtamenti. Vel non immeritò ſublati ſunt de numero cæterorum Ochozia, Ioas & Amazias. Sic enim eorum cōtinuauit impietas, vt nullum interuallum haberet. Salomon autem merito patris dimiſſus in regno eſt. Roboam autem meriro filij, illi autem tres malignè agentes ſublati ſont. Ad perditionem enim generis exēplom eſt, quādo iugiter malignitas panditur. Sequitur. Oaias aotē genuit Ioathā, Ioathā autē genuit Achaz, Achaz autē genuit Ezechiam. G l o s. Cui, cùm eſſet ſine liberis, dictū eſt: Diſpone domui tuæ, quia morière. Ideo fleuit, non proptet longiorē vitam, cùm ſciret inde Salomonē placuiſſe Deo, quòd nō petiiſſet ampliotes annos. Sed quia dubitabat ne promiſſio dei impleretur: cùm ſe ſciret eſſe de Dauid, per qoem opoitebat venire Chriſtū, & ipſe erat ſioe liberis. Sequitur. Ezechias autem genuit Manaſſem. Manaſſes aotem genuit Ammon. Ammon autem genuit Ioſiam. Ioſias autē genuit Iechoniam & fratres eios, in tranſmigratione Babyloois.

Nota verba.

Homil. 1 in Matth. in opere imperfecto à medio illius. tom. 2.

C h r y s o s t. ſup. Matth. Sed non ſic poſitum eſt in libro regum, vbi talis eſt ordo. Ioſias genuit Eliachim, poſtea voeatum Ioachim. Ioachim aotē geouit Iechoniam: ſed Ioachim ſublatus eſt de numero Regum: quia nō populus Dei cōſtituerat eom in regnum, ſed Pharao per potentatum. Si enim iuſtom fuit, vt propter ſolam commiationem generis Achab tollerētur tres reges de numeto regum: quare non erat iuſtum, vt ſimiliter telleretur Ioachim, quem Pharao vi hoſtili fecerat regem? Et ſic Iechonias qui eſt filius Ioachim, nepos aotem Ioſiæ, ſublato patre de numero regū, ipſe eſt poſitus pro eo, quaſi filius Ioſiæ.

Super illud: Et poſt trāſmigrationē Babylonis. tom. 5.

H i e r o n. Vt aliter ſciamus Iechoniam priotem ipſum eſſe, qui Ioachim, ſecundom autem filiom non patrem: quorum primus per K. & m. ſecundos per ch. & n. ſcribitur. Qood ſcriptorum vitio, & lōgitudine temporum, apud Græcos Latinóſque confuſom eſt.

Lib. 3. in Lucam aliquantum ante finem. tom. 5.

A m a r o s. ſup. Lucam. Doos enim fuiſſe Ioachim, Regum libri indicant. Sic enim ſcriptum eſt: Dormiuit Ioachim cū patribus ſuis, & regnauit Ioachim filius eius pro eo, filius autem eſt cui Ieremias nomen impoſuit Iechoniam. Et bene ſanctus Matthæus à propheta noluit diſcrepare, vt non Ioachim & Icchoniam vocaret ſimul: quia maiorem fructum dominicæ pietatis abſtruxit. Generis enim nobilitatem Dominos in hominibus non requiſiuit, ſad de captiuis peccatoribus congruè naſci voluit, qui remiſſionem veniebat prædicare captiuis. Non igitor ſuppreſſit alterum Euāgeliſta, ſed vtrunqoe ſignificauit, quòd vterque Iechonias dictus ſit.

R e m i g. Sed quæri poteſt, quare dicat Euangeliſta eos natos in tranſmigratione, cùm nati fuiſſent antequam tranſmigratio fuerit facta? Ideo aotē dicit hoc, quia ad hoc nati ſunt, vt de regno totius populi pro ſuis & aliorum peccatis captiui ducerētur. Et quia præſcius erat Deus eos eſſe duceodos captiuos,

Quæstio Euãgelica. uos, idcirco dixit eos natos in trãsmigratione. De his autem quos sanctus Euangelista in genealogia Domini simul ponit, sciendum, quia aut similes fuerũt fama, aut infamia. Iudas & fratres eius laudabiles fuerunt fama, similiter Phares & Zaram: & Iechonias & fratres eius notabiles fuerunt infamia.

Glosa ordinaria super illud: Dauid autem Rex. Allegoria de Christo. GLO. Mysticè autem Dauid est Christus, qui Goliam, id est, diabolũ superauit. Vrias autẽ, id est, lux mea Deus, id est, diabolus, qui dicit: similis ero altissimo: cui ecclesiã coniugatã Christus de solario paternæ maiestatis adamauit: & pulchra facta sibi matrimonio copulauit. Vel Vrias, id est, Iudaicus populus, qui per legẽ de luce gloriatur. Sed huic Christus legẽ abstulit: quam de se loqui docuit. Bersabee autem est puteus satietatis, id est, abundantia gratiæ spiritualis. REMIG. Vel Bersabee interpretatur puteus septimus, siue puteus iuramenti: per quod significatur fons baptismatis, in quo datur donũ spiritus septiformis, & fit ibi adiuratio contra diabolũ. Est & Christus Salomoo pacificus: secundum illud Apostoli, Ipse est pax nostra. Est Roboam latitudo populi, secundum illud, Multi venient ab Oriente & ab Occidente. RAB. Vel impetus populi: quia velociter populos conuertit ad fidem.

In hoc loco: Dum mysticas horũ nominũ significationes declarat. REMIG. Ipse est Abia, id est, pater dominus: secundum illud, Vnus est pater vester, qui in cœlis est. & iterum: Vos vocatis me magister & domine. Est & Aza, id est, attollens: secundum illud, Qui tollit peccata mundi. Est & Iosaphat, id est, iudicãs: secundũ illud, Omne iudiciũ dedit filio. Est & Iorã, id est, excelsus: secundũ illud, Nemo ascendit in cælũ, nisi qui de cælo descendit. Est & Ozias, id est, robustus domini: secundum illud, Fortitudo mea & laus mea dñs. Est & Ioathã cõsummatus vel perfectus: secundũ illud Apostoli, Finis legis Christus. Est & Achaz conuertens, secundum illud, Conuertimini ad me.

In hoc loco id habet. RAB. Vel comprehendens, quia nemo nouit patrem nisi filius. REMIG. Est & Ezechias fortis dominus: vel dominus confortauit secundũ illud, Cõfidite, ego vici mundum. Ipse est Manasses obliuiosus, siue oblitus: secundum illud, Peccatorum veterorum non recordabor amplius. Est & Amon fidelis: secundum illud, Fidelis dominus in omnibus verbis suis. Est & Iosias, vbi est incensum domini: secundum illud, Factus in agonia prolixius orabat.

In hoc loco: Dum mysticas horũ nominũ significationes declarat. RAB. Quod verò incensum orationum significat Psalm. testatur, dicens: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in cõspectu tuo. Vel Domini salus: secundum illud, Salus autem mea in sempiternum erit.

REMIG. Ipse Iechonias præparans, vel domini præparatio: secundũ illud, Si abiero, & præparauero vobis locum. GLO. Moraliter autem post Dauid sequitur Salomõ, qui interpretatur pacificus. Tunc enim aliquis fit pacificus motibus sedatis illicitis, & quasi iam in æterna tranquillitate positus cùm Deo seruit, & alios ad eum conuertit. Sequitur. Roboam, id est, populi latitudo: postquam enim nõ habet quod in se vincat, amplecti alios debet, & latè populũ Dei ad superna trahere secũ. Sequitur. Abia, id est, pater, dominus. His enim præmissis potest se profiteri filium Dei: & tũc efit Asa, id est, attollens, vt virtute in virtutem ad patrem suum ascendat: & tunc erit Iosaphat, id est, iudicans: vt alios iudicet, & à nemine iudicetur. Ita fit Iorã, id est, excelsus, quasi in cælestibus habitans. Vnde efficitur Ozias, id est, robustus domini, quasi robur suum Deo attribuẽs: Tropologica expositio.

A & in suo proposito perseuerãs. Et sequitur: Ioathan, id est, perfectus: quia quotidie in maius perficit. Et sic fit Acham, id est, comprehendens: ex operatione enim augmentatur agnitio: secundum illud, Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt. Sequitur: Ezechias, id est, fortis dominus: quia Deum fortem esse intelligit: & ideo in amorem eius conuersus fit Manasses, id est, obliuiosus, rẽporalia tradens obliuioni: & ex hoc fit Amõ, id est, fidelis. Qui enim temporalia contemnit, neminem in re sua defraudat. Et sic fit Iosias, id est, salutem domini securè expectãs. Iosias enim salus domini interpretatur.

B *Et post transmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob.*

CHRYS. sup. Matth. Post transmigrationem inter priuatas personas, primò ponit Iechoniam, quasi priuatum & ipsum. AMBR. sup. Luc. De quo Hieremias dicit: Scribe virum istum abdicatũ, quia non C exurget ex semine eius sedẽs in throno Dauid. Quomodo autem ex semine Iechoniæ nullus regnaturus dicitur per Prophetam? Si enim Christus regnauit ex semine autem Iechoniæ Christus est: Propheta mentitus est. Sed illic futuros ex semine Iechoniæ posteros non negatur, & ideo de semine eius Christus est: & quod regnauit Christus, non contra Prophetam est: non enim sæculari honore regnauit. Ipse enim dixit: Regnum meum non est de hoc mundo. Iechonias autem genuit Salathiel. *Homil. 1. in opere imperfecto, tom. 2. Lib. 3 in Lucam inter medium & finem, to 5.* Christus quomodo regnauerit

CHRYS. sup. Matth. De Salathiel quidem nihil legimus vel boni vel mali, tamen putamus sanctum eum fuisse, & in captiuitate assiduè Deũ petisse pro D ipsa calamitate, quæ contigerat Israel, ideo petitionem Dei eum appellatum fuisse: interpretatur enim petitio Dei. Salathiel autem genuit Zorobabel, qui interpretatur fluitio postposita, vel ex cõmixtione. Vel hic doctor Babyloniæ legitur. Si verum est, nescio: quia sacerdotale & regale genus mixtum est in Zorobabel. Fortè ergo propter hoc dictum est ex commixtione. Per istum autem Zorobabel reuersi sunt filii Israel in terram propriam: quia cùm contenderent tres pro sua sententia, vicit Zorobabel, & pronunciata est omnibus fortior veritas esse: propter quod Darius concessit ei filios Israel reducere in sua, & ideo rectè secundum prouidentiam Dei E nominatus est Zorobabel, id est, doctor Babyloniæ. Quæ enim maior doctrina, quàm ostendere veritatem dominatricem esse omnium rerum? *Homil. 1. in opere imperfecto, à medio. tom. 2.*

GLO. Sed hoc videtur esse contrarium generationi, quæ legitur in Paralipo. dicitur enim ibi Iechonias genuisse Salathiel, & Phadaia, & Phadaia Zorobabel, & Zorobabel Mosollam, Ananiã & Salomith sororem eorum. Sed scimus multa in Paralipomenõ vitio scriptorum deprauata. Vnde multę & indeterminatæ genealogiarum veniũt quæstiones, quas iubet Apostolus euitari. Vel potest dici, Salathiel, & Phadia eũdem esse quasi binomium, vel Salathiel & Phadia fratres esse, & filios eiusdẽ nominis habuisse, & historiographum secutum fuisse generationem *Glosa ordinaria in hoc loco.* Paralipomenon liber deprauatus.

Zorobabel filij Phadaia, non Zorobabel filij Salathiel. De Abiud vſq; ad Ioſeph nulla hiſtoria inuenitur in Paralipomenō, ſed alij multi annales legūtur fuiſſe apud Hebræos, qui dicebantur verba dierum, de quibos Herodes Rex alienigena dicitur multos combuſſiſſe, vt ordo regiæ ſtirpis confunderetur. Et forſitan Ioſeph nomina parentum ibi legerat, vel alio quoquomodo retinuerat: vnde Euangeliſta ſeries iſtius generationis poterat ſcire. Notandum tamen, quod prior Iechonias Domini reſurrectio ſequens domini præparatio dicitur. Vtrumque autem conueoit domino Chriſto, qui dicit: Ego ſum reſurrectio & vita, &c. Vado parare vobis locum. Salathiel, id eſt, petitio mea Deus, illi conuenit, qui dicit: Pater ſancte, ſerua illos quos dediſti mihi.

REMIG. Eſt etiā Zorobabel, id eſt, magiſter confuſionis, ſecūdum illud: Magiſter veſter cum publicanis & peccatoribus manducat. Ipſe eſt Abiud, id eſt, pater meus iſte: ſecundū illud, Ego & pater vnū ſumus. Eſt & Eliachim, id eſt, Deus reſuſcitās: ſecūdum illud, Reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Eſt & Axor, id eſt, adiutus. Qui me miſit, mecū eſt. Ipſe eſt Sadoc iuſtus, ſiue iuſtificatus: ſecūdum illud, Traditus eſt iuſtus pro iniuſtis. Eſt & Achiz, id eſt, frater meus iſte: ſecundum illud, Qui fecerit voluntatem patris mei, hic meus frater eſt. Eſt etiā Eliud, id eſt, Deus meus iſte: ſecūdom illud, Deus meus & dominus meus. GLO. Eſt & Eleazar, id eſt, Deus meus adiutor: ſecundum illud, Deus meus, adiutor meus. Eſt & Mathan, id eſt, donans vel donatus: ſecūdum illod, Dedit dona hominibus. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum daret vnigenitum.

Gloſa ordinaria ſuper illud: Eleazar & Mathan.

REMIG. Eſt & Iacob ſupplantans, quia non ſolum ipſe ſupplantauit diabolum, ſed & huius poteſtatem ſuis filiis dedit: ſecundum illud, Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes. Eſt & Ioſeph, id eſt, apponens: ſecundum illud, Ego veni, vt vitam habeant, & abundantiam habeant.

In hoc loco: Dum myſticas horū nominū ſignificationes exponit.

Tropologia huius teſſeradecadis.

RAB. Sed videamus, quid moraliter iſti patres ſignificent, quia poſt Iechoniam, qui dicitur præparatio domioi, ſequitur Salathiel, id eſt, petitio mea Deus. qui eoim præparatus eſt, non petit, niſi ſolum Deum. Sed iterum fit Zorobabel, id eſt, magiſter Babylonis, ſcilicet terrenorū hominum, quos facit cognoſcere de Deo, quod pater eſt, quod ſonat Abiud, & tunc ille populus reſurget à vitiis: vnde ſequitur Eliachim, qui reſurrectio interpretatur, & inde ſurgit ad bene operandū ad intus, quod ſonat Azor. Fit Sadoc, id eſt, iuſtus, & tunc dicitur fidelis per dilectionem proximi: ipſe eſt frater meus, quod ſonat Achim. Et per dilectionem Dei dicit, Deus meus, quod ſonat Eliud; & ſequitur Eleazar, id eſt, Deus meus adiutor, quia recognoſcit Deum adiutorem ſuū. Ad quid autē tendit, oſtendit, Mathan, qui dicitur donum vel donans: expectat enim Deum datorem, ſicut luctatus eſt in principio, & vitia ſupplantauit: ſic & in fine vitæ quod ad Iacob pertinet, & ſic peruenitur ad Ioſeph, id eſt, ad augmētū virtutū.

Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus.

Super illud: Iacob genuit Ioſeph. to. 9.

Proteruia Iuliani apoſtatæ.

GLO. Poſt omnes generationes patrum ponit vltimo generationem Ioſeph viri Mariæ, propter quā omnes aliæ introducūtur, dicens: Iacob autē genuit Ioſeph. HIER. Hunc locum obiicit nobis Iulianus Auguſtus, diſſonantiæ Euāgeliſtarum, cur Matthæus Ioſeph filium dixit Iacob, & Lucas filiū eum appellauerit Hely, non intelligens conſuetudioem ſcripturarum, quod alter ſecondum naturam, alter ſecundum legem ei pater ſit. Scimus enim hoc per Moyſen, Deo iubente, præceptū, vt ſi frater aut propinquus abſque liberis mortuus fuerit, alius eius accipiat vxorem ad ſuſcitandū ſemen fratris, vel propinqui ſui. Super hoc Aphricanus temporum ſcriptor, & Euſebius Cæſarienſ. plenius diſputauerunt.

In lib. Daphonia. Lib. 1 Eccleſ. hiſtor. apud Euſebium, ca. 6. parum ante mediū.

Ex Eccleſiaſtica autem hiſtoria: Mathan enim & Melchi diuerſis temporibus ex vna eademq; vxore Ieſca nomine ſingulos filios procrearunt: quia Mathan qui per Salomonem deſcendit, vxorem eā primum cœperat, & relicto filio vno, Iacob nomine, defunctus eſt, poſt cuius obitū, quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere, Melchi qui per Mathan genus ducit, cùm eſſet ex eadem tribu, ſed non ex eodem genere, relictam Mathan accepit vxorem, ex qua ipſe ſuſcepit filium nomine Hely, per quos ex diuerſo patrem genere efficiuntur Iacob & Hely, vterini fratres: quorū alter, id eſt, Iacob fratris Hely ſine liberis defuncti, vxorem ex mandato legis accipiens genuit Ioſeph, natura quidem generis, ſuum filium: propter quod ſcribitur: Iacob autem genuit Ioſeph. Secūdum legis verò præceptum, Hely efficitur filius: cuius Iacob quia frater erat, & ad ſuſcitandum fratris ſemen, eius vxorem acceperat: & per hoc recta inuenitur atque integra generatio, & ea quam Matthæus enumerat, & ea quam Lucas, qui legalem ſucceſſionem, quæ velut adoptione quadam erga defunctos conſtat, cōpetenti ſatis per hoc deſignauit indicio, obſeruans ne in huiuſmodi ſucceſſionibus genuiſſe aliquem nominaret.

Lib. 2. cap. 3. à medio. t. 4.

Diſtinctio duplex filiationis.

AVG. de con. Euan. Commodius enim filius eius dictus eſt, à quo fuerat adoptatus, quàm ſi diceretur ab illo genitus, cuius carne nō erat natus. Matthæus autem dicens: Abraham genuit Iſaac, & in hoc perſeuerans donec diceret, Iacob genuit Ioſeph, ſatis expreſſit eū patrem produxiſſe ſecundum ordinem generationum, à quo Ioſeph nō adoptatus, ſed genitus erat: quanquam ſi etiam Lucas genitum diceret Ioſeph ab Hely, ne ſic nos hoc verbū perturbare deberet. neq; enim abſurdè quiſquā dicitur, nō carne, ſed charitate genuiſſe, quem ſibi filiū adoptauerit.

Lib. 1. apud Euſebium cap. 6. à medio illius.

Ex Eccleſiaſtica hiſtoria. Hęc autem nō nobis ad ſubitū reperta, aut abſq; illis auctoribus cōmendata ſont: ſed ipſi Saluatoris noſtri ſecundū carnem propinqui, ſeu ſtudio tanti ſeminis demōſtrādi, ſeu edocendi, quæ ſecūdū veritatē geſta ſūt, hæc tradiderūt.

Lib. 1. ca. 4. à medio, t. 4.

AVG. de con. Euang. Merito autem Lucas qui nō ab initio Euangelij ſui, ſed à baptiſmo Chriſti generationes enarrat, tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis, magis aſſignans, adoptionis originem ipſe ſuſcepit, quia per adoptionem efficimur filij Dei, credendo in filiom Dei. Per carnalem verò generationem, quam Matthæus proſequitur, filius Dei potius propter nos homo factus eſt. Satis autem oſtendit Lucas ſe dixiſſe Ioſeph filiū Hely, quod illi fuerit adoptatus, cùm Adam filium dixerit Dei, qui per gratiam quam poſtea peccando amiſit, tanquam filius in paradiſo conſtitutus ſit.

Homil. 4. in Mat. non remote à prin. tom. 2.

Hieronymus

CHRYS. in homil. Poſitis igitur progenitoribus vniuerſis, & finiens in Ioſeph, addit: Virum Mariæ, monſtrans quod propter illam & hunc in genealogia poſuit. HIER. Cùm autem virum audieris, tibi ſuſpicio nō ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis

A suetudinis scriptutarũ, quod sponsæ vxores & spõsi viri vocantur. Genadius de Ecclesiasticis dogmatibus. Natus est autẽ Dei filius ex homine, id est, ex Maria, & nõ per hominem, id est, ex viri coitu, sicut Ebiõ dicit: vnde signantet subdit. De qua natus est Iesus. Avg. de hær. Quod est contra Valentinum, qui dixit Christum nihil assumpsisse de virgine, sed per illam tanquam per riuum aut fistulã pertransisse. Avg. contra Faust. Cur autem carnem ex vtero feminæ assumere voluerit, summa consilij penes ipsum est: siue quod vtrumq; sexum hoc modo honorandum iudicauit: assumendo formam viri, & nascendo de femina: siue aliqua alia causa, quam non temerè dixerim. Avg. de quæst. no. & vete. testam. Quod autem per olei vnctionem præstabat Deus his qui in Reges vngebantur: hoc præstitit Spiritus sanctus homini Christo, addita expiatione quare natus est, Christus est appellatus. Et hoc est quod dicitur: Qui vocatur Christus.

Cap. 2. habetur hic li. tom. 3. inter opera Aug.
Ca. 11. to. 6.
lib. 26. ca. 7. circa finem. tom. 6.
Cap. 49. incipit hic lib. Deus certè perfectius est. tom. 4.

B Avg. de con. Euang. Non tamen erat fas vt eum ob hoc à cõiugio Mariæ separandum putaret, quod non ex eius concubitu, sed virgo peperit Christum: hoc enim exemplo magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, & seruata pari consensu continentia: posse permanere coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu, præsertim quia nasci eis filius potuit sine vllo complexu carnali.

Lib. 2. ca. 1. circa mediũ, tom. 4.

C Avg. de nup & con. Omne autem nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles & sacramentum: prolem, quia cognoscimus Christum Dominum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium.

Lib. 1 ca. 11. in fine illius. tom. 7.

Hier. Quærat autem diligens lector, & dicat: Cùm Ioseph non sit pater Domini saluatoris, quid pertinet ad Dñm generationis ordo deductus vsque ad Ioseph? Cui respondebimus, primò, non esse cõsuetudinis scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur: deinde ex vna tribu fuisse Ioseph & Mariam: vnde ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam, & quod simul censentur in Bethlehem, vt de vna videlicet stirpe generati.

Super illud: Christi generatio sic erat tom 9.
Matrimonium verũ inter Mariã & Ioseph.

D Avg. de nup. & concu. Fuit & series generationis vsque ad Ioseph perducenda: ne in illo coniugio virili sexui vtique peccatorum potiori fieret iniuria, cùm veritati nihil deperiret: quia ex semine Dauid & Ioseph erat & Maria. Avg. cont. Faust. Nos ergo credimus etiam Mariam fuisse in cognatione Dauid, quia eius scripturis credimus quæ vtrumq; dicunt, & Christum ex semine Dauid secundum carnem, & eius matrem Mariam, non cum viro concumbendo, sed virginem.

Lib. 1. ca. 11. circa finem. tom. 7.
Lib 24. ca. 9. in princ. tom. 6.

E Cauendus autem est hic Nestorij error, qui sic dicit: Cùm diuina scriptura dictura est aut natiuitatẽ Christi, quæ ex Maria virgine est, aut mortem, nusquam videtur ponens Deus, sed aut Christus, aut filius, aut Dominus: quoniam hic tria naturarum significatiua, duarum aliquando quidem huius, aliquando verò illius, aliquãdo autem & illius & istius. Accipe autem ad hoc testimoniũ, Iacob genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui dicitur Christus. Deus enim verbum secunda ex muliere nõ eguit natiuitate. Avg. cont. Felicianum. Sed non alius Dei & alius hominis, sed idem Christus Dei & hominis filius fuit, & sicut in vno homine aliud animus, & aliud corpus, sic in mediatore Dei & hominum, aliud Dei filius, aliud hominis filius fuit: vnus

Ex gestis Ephesini concilij.
Ca. 11. circa finem, & ca. 12. tom. 6.

A tamen ex vtroque Christus dominus fuit. Aliud, inquam, pro discretione substantiæ, non alius pro vnitate personæ. Sed obiicit hæreticus, nescio quomodo natum doceatis ex tempore, quem coæternũ patri dicitis iam fuisse? nasci enim est velut quidã motus rei non extantis, antequam nascatur id agens beneficio natiuitatis, vt sit. Quo colligitur eum qui erat nasci non potuisse: si nasci potuit, non fuisse.

Obiectio Feliciani.

Ad quod August. Fingamus sicut plerique volũt esse in mundo animam generalem, quæ sic ineffabili motu semina cuncta viuificet: vt non sit concreta cum genitis, nempe cùm hæc in vterum passibilem materiam ad vsus suos formatura peruenerit, vnam

In lib. cont. Felicianum. ca. 11. to. 6.

B facit secum esse personam eius rei, quam nõ eandem constat habere substantiam, & sic operante anima & patiente materia ex duabus substantiis, vnus homo: cùm anima aliud doceatur, aliud caro, sicq; animam nasci fatemur ex vtero quam ab vtero ad vterum venientem vitam dicimus contulisse cõcepto. Nasci, inquam, ex matre dicitur, qui ex hac sibi corpus aptauit, in quo nasci posset, non quia antequam nasceretur quantum ad se attinet, ipsa penitus non fuisset. Sic ergo, imò multò incomprehensibilius est atque sublimius, natus est susceptione perfecti hominis de matre filius Dei, qui per omnipotentiam singularem omnibus genitis est causa nascendi.

C *Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad David generationes quatuordecim, & à David vsque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & à transmigratione Babylonis vsque ad Christum generationes quatuordecim.*

Chry. sup. Matth. Positis generationibus ab Abraham vsque ad Christum, eas in tres partes diuisit per generationes quatuordecim, quia ter completis quatuordecim generationibus, numeratus est in Iudæis status hominum. Ab Abraham enim vsq; ad Dauid fuerunt sub iudicibus: à Dauid vsque ad

Homil. 1. in Mat. in opere imperfecto super hoc verbum. t. 2.

D transmigrationem Babylonis, sub regibus: à transmigratione vsque ad Christum, sub pontificibus. Hoc ergo vult demonstrare, sicut semper completis quatuordecim generationibus, mutatus est hominũ status: sic completis quatuordecim generationibus à transmigratione ad Christum, necesse est à Christo mutari similiter hominum statum, quod & factũ est. Post Christũ enim omnes gentes sub vno Christo iudice, rege & pontifice acti sunt: vnde quando iudices, reges & pontifices, Christi dignitatem præfigurabant, semper principia eorum in figura fuerũt Christi. Primus iudicum Iesus Naue, primus regum Dauid, primus pontificum Iesus filius Iosedech: hos

Explicatur mysterium generationis Christi.

E in figura Christi fuisse dubitat nemo.

Chrys. in homil. Vel ideo in tres partes diuisit omnes generationes, demonstrans, quod neque regimine transmutato facti sunt meliores: sed sub iudicibus, regibus, pontificibus & sacerdotibus in eisdem permanserunt malis, propter quod & captiuitatem Babylonis commemorat, manifestans quod neque ex hoc sunt correcti. Descensus autem in Ægyptum non meminit: quia Ægyptios non adhuc timebant sicut Assyrios vel Parthos: & quia illud erat antiquum, hoc autem recens: & quia illuc non propter peccata deducti sunt, sicut in Babylone.

Homil. 4. in Mat. in princ. illius, tom. 2.

Amar. sup. Lucam. Illud autem non prætermittendum putamus, quod à Dauid temporibus vsque

Li. 3. in Lucam nõ parũ ante fin. t. 5.

ad Iechoniam cùm 17. fuerint reges Iudæ, quatuordecim generationes Matthæus posuit. Oportet autem cognoscere, posse plures esse successiones, pauciores generationes: possunt enim diutius viuere aliqui, & serius generare, aut certè penitus exortes generationis existere: itaque non quæ regum, eadem generationum tempora. GLO. Vel potest dici tres reges esse prætermissos, vt superius dictum est.

AMAR. sup. Luc. Rursus ergo cùm à Iechonia vsque ad Ioseph generationes duodecim cõputentur, postea quatuordecim generationes descriptas esse commemorauit. Sed si diligenter aduertas: hic quinque quatuordecim generationum poteris inuenire rationem. Duodecim enim à Ioseph numerantur. decimatertia est Christus. duos autẽ Ioachim, id est, duos Iechonias fuisse historia indicat, patrem & filium: non igitur suppressit alterum Euangelista, sed vtrumque significauit, ita addito minori Iechonia generationes quatuordecim computans.

Lib. 3. in Luc. non parum ante finem, tom. 5.

CHRY. sup. Matth. Vel vnus Iechonias bis numeratur in Euangelio, semel ante trãsmigrationem, iterum autem post transmigrationem. Hic enim Iechonias cùm esset vnus, duas habuit cõditiones, fuit enim & rex ante transmigrationem, quasi rex factus à populo Dei, factus est & priuatus post transmigrationem: ideo ante transmigrationem numeratur inter reges, quasi rex: post transmigrationem autem inter priuatos. AVG. in lib. de con. Euang. Vel ideo vnus in illis progenitoribus bis numeratur, id est Iechonias, à quo facta est quædam in extraneas gentes deflexio, quoniam in Babylonia transmigratus est. Vbi autem ordo à rectitudine flectitur, vt eat in diuersum, tanquam angulũ facit: illud autem quod in angulo est, bis numeratur, & hoc ipsum iam Christum præfigurat à circuncisione ad præputium migraturum, & lapidem angularem futurum.

Homil. 1. in Mat. in opere imperfecto super illud, Iechonias genuit Salathiel, tom. 2.

Cautio erroris.

Lib. 2. ca. 4. parum ante mediũ, to. 4.

REMIG. Ideo autem quaterdenariũ posuit generationes: quia denarius significat decalogũ, quaternarius verò quatuor libros Euãgelij: vnde in hoc ostendit concordiam legis & Euangelij. Ideo etiam quaternarium numerũ triplicauit, vt ostenderet, quia perfectio legis, prophetiæ & gratiæ in fide sanctæ Trinitatis cõsistit. GLO. Vel in hoc numero septiformis gratia Spiritus sancti significatur. Hic enim numerus ex septem cõficitur: quod autem geminatur, significat gratiam Spiritus sancti corpori & animæ esse necessariam ad salutem. Sic ergo hæc generatio diuiditur in tres tessaradecades. Prima est ab Abraham vsque ad Dauid: ita quòd Dauid ibi includitur. secunda à Dauid vsque ad transmigrationem, ita quòd Dauid ibi nõ includitur: sed transmigratio sub eo continetur. Tertia est à transmigratione vsque ad Christum, ita ut si dicamus Iechoniam bis numeratum, transmigratio inclusa est. In prima, significantur homines ante legem, in qua quosdam homines naturalis legis inuenies, scilicet, Abraham, Isaac & Iacob, omnes vsq; ad Salomonem. In secũda, significantur homines sub lege, omnes enim qui in ea inueniuntur, sub lege fuerunt. In tertia, homines gratiæ, quæ terminatur ad Christum, qui gratiæ dator fuit, in qua etiam liberatio à captiuitate Babyloniæ facta est: significans liberationem à captiuitate diaboli per Christum factam.

Allegoriæ septenarij duplicati.

AVG. de cons. Euang. Cùm autem quaterdenas generationes tribus distinxisset articulis, non tamen eas dixit in summa, vt diceret, fiunt omnes 42. vnus enim in illis progenitoribus bis numeratur, scilicet Iechonias. Sic ergo non 42. quod faciũt 3. quatuordecim, sed propter vnum bis numeratum, quadraginta, & vna generationes fiũt. Matthæus igitur qui regiam in Christo constituerat insinuare personam, excepto Christo, quadraginta homines in generatione sa serie numerauit. Numerus enim iste illud tẽpus significat, quo in hoc sæculo regi nos oportet à Christo secundum disciplinam laboriosam, quam significat illa virga ferrea, de qua in Psalmis legitur: Reges eos in virga ferrea. Quod autẽ numerus iste hunc temporalem vitam, terrenãmq; significet, illa interim causa de proximo occurrit: quod & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipse quatuor partibus nominatur: ab Oriente & Occidẽte, Aquilone & Meridie: quadraginta enim quater habet decem. Porro ipsa decem ab vno vsq; ad quatuor progrediente numero consummantur.

Lib. 2. ca. 4. tom. 4.

GLO. Vel denarius ad decalogum refertur, quaternarius ad præsentem vitã, quæ per quatuor tempora transit: vel per decem vetus testamentum, per quatuor nouum. REMIG. Si quis autem voluerit dicere, quòd sunt quadraginta & duæ generationes: quia non est vnus Iechonias, sed duo: Dicendum est, quod & iste numerus congruit sanctæ Ecclesiæ. Nascitur enim à septenario & senario: nam sexies septem, quadraginta & duo faciunt. Senarius refertur ad laborem, septenarius verò ad requiem.

Christi autem generatio sic erat: Cùm esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequã conueniret, inuenta est in vtero habẽs de Spiritu sancto.

CHRYS. sup. Matth. Quoniam superius dixerat: Iacob autem genuit Ioseph, cui desponsata Maria genuit Iesum: ne aliquis audientium sic æstimaret esse natiuitatem quomodo præcedentium patrum, ipse ordinem narrationis suæ prætermittens dicit: Christi autem generatio sic erat, ac si dicat: Generatio quidem eorum, quos exposuimus, patrum, sic fuit, quemadmodum retuli. Christi autem generatio non sic, sed ita erat: Cùm esset desponsata mater.

Homil. 1. in opere imperfecto, super hoc verbum tom. 2.

CHRYS. in Homil. Quasi enim aliquid nouum dicturus præmittit modum generationis dicere, ne audiens virum Mariæ, æstimes communi natum esse lege naturæ. REMIG. Potest autem ad superiora hoc referri modo: Sic erat Christi generatio, sicut dixi, id est, Abraham genuit Isaac.

Homil. 4. in Matth. aliqua à ... à prin. to. 2.

HIER. Sed quare non de simplici virgine, sed de desponsata concipitur? Primum, vt per generationem Ioseph origo Mariæ monstraretur: secundò ne lapidaretur à Iudæis vt adultera: tertiò vt in Ægyptum fugiens haberet solatiũ mariti. Martyr etiam Ignatius quartam addidit causam, vt partus inquiens eius celaretur à diabolo, dum eum putat non de virgine, sed de vxore generatum.

Super illud: Cùm esset desponsata. tom. 9

Maria quare despõsata.

Id refert Hieronymus loco iã dicto.

CHRYS. sup. Matth. Ideo autem & desponsata & domi habita: nam quemadmodũ in ea quę in domo viri concipit, intelligitur cõceptio naturalis, ita in ea quæ extra domũ concepit, est suspecta coniunctio. HIER. cont. Heluid. Sciendũ autem quòd Heluidius quidam homo turbulentus accepta materia disputandi, blasphemare cõtra Dei matrem incepit, cuius prima propositio fuit, Matthæus loquitur sic: Cùm esset desponsata. Ecce, inquit, habes despõsatam, non cõmendatam, vt dicitis, & vtique nõ ob aliud despõsatam, nisi quandoque nupturam.

Homil. 1. in opere imperfecto, super illud: Cũ esset despõsata, t. 2.

Circa princ. lib. tom. 2.

Heluidius explo ditur.

Homil. 1. inter eas quæ ex variis locis sunt collecta in prin.

A ORIG. Desponsata fuit quidem Ioseph, non tamen in concupiscentia iuncta. Mater eius, inquit, mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius; cuius eius? mater est Dei vnigeniti domini, regis omniũ, Saluatoris & Redemptoris cunctorum. CYRIL. Quid enim videbit aliquis in sancta virgine præter alias, si Dei mater non sit, sed Christi vel dñi, vt Nestorius dicit. Nihil enim absurdum est, etiã si voluerit quis matrem vniuscuiusque vnctorũ Christi nominare genitricẽ. Sola verò præter alias sancta virgo & Christi genitrix simul intelligitur ac dicitur. Genuit enim non purũ hominem secundũ vos, sed incarnatum potius & hominẽ factũ ex Deo patre verbum. Sed forsitan illud ais: Dic mihi, putas ne diuinitatis mater facta est virgo? Et ad

Cyrillus ad Ioãnem Antiochenum.

B hoc quoq; dicimus, quia natũ est ipsa Dei substantia eius verbũ, & sine principio tẽporis semper existens æqualis genitori: in nouissimis autẽ tẽporibus, quoniam caro factũ est, hoc est, vnitum carni animã habenti rationalem. Natũ etiam dicitur carnaliter per mulierem. Assimilatur autem quodammodo natiuitati, quæ est secundũ nos hoc sacramentum. Matres etenim terrenorum ministrant naturæ coagulatam paulatim carnem perficiendam in specie humana. Immittit autem animali spiritũ Deus. Sed licet sint istæ solũmodo terrenorum corporum matres: attamen parientes totum animal, & non partem peperisse dicuntur. Tale autem aliquid gestum percipi-

C mus in generatione Emanuel: natũ enim est ex patris substantia Dei verbum. Quia verò carnẽ assumpsit, propriam eam faciens, necessarium est cõfiteri: quia natus est secundũ carnem per mulierem. Quia igitur & Deus verè est, quomodo dubitabit quispiã sanctam virginem dicere genitricem? LEO Papa in sermone de natiuitate. Non autem te Dei conceptus turbet, partus te non cõfundat auditus, quãdo virginitas quicquid est humani pudoris excusat, aut quæ hæc verecundiæ læsio, vbi iniit deitas cum amica sibi semper integritate cõsortium? vbi est in-

D terpres Angelus, fides pronuba, dispensatio, castitas, donatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptio integritas, virginitas partus, virgo mater.

CYRIL. ad Ioannem Antiochenum. Sed si de cęlo, & non ex ipsa sanctum corpus Christi factum esse diceremus, vt Valentinus: quomodo intelligeretur Dei genitrix Maria? Nomen autem matris ostendit, cùm subdit, Maria. BEDA. sup. Luc. Interpretatur autẽ Maria stella maris Hebraicè, domina Syriacè: quia & lucem salutis & dominum mundo edidit. Cui autem desponsata fuerit, ostendit subdens, Ioseph. CHRYS. sup. Matth. Ideóque fabro lignario Maria desponsata erat: quoniam Christus

In homil. in feria 4. quatuor temporũ sup. illud: Ad virginẽ desp̃õsatam. tom. 7.

Homil. 1. in Matt in opere imperfecto super illud: Cũ esset desponsata. s. 2.

E Ecclesiæ sponsus omnium salutem hominum operaturus erat per lignum Crucis.

CHRYS. in homil. Quod autem sequitur. Antequam conuenirent, non dicitur, antequam duceretur in domum sponsi: etenim iam intus erat. Consuetudo enim multotiens veteribus erat in domo desponsatas habere, quod & nunc quoque fieri videtur, & generi Loth intus cum ipso erant.

Homil. 4. in Matth. inter princ. & medium tom. 2.

GLO. Sed dicitur: Antequam cõuenirent, ad carnis commixtionem. CHRYS. sup. Matth. Vt nõ ex passione carnis & sanguinis nasceretur, qui ideo natus est, vt carnis & sanguinis solueret passionem.

Homil. 1. in opere imperfecto super illud: Cùm esset despons. tom. 2.

AVG. de nupt. & concu. Nuptialis etiam concubitus ibi non fuit: quia in carne peccati fieri non po-

Lib. 1. ca. 12. tom. 7.

A terat sine vlla carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, vt hic etiam doceret omnẽ, quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quãdoquidem sola quæ non inde nata est, non fuit caro peccati.

AVG. 10 serm. de natiu. Nascitur etiam ab intacta fœmina Christus, quia fas non erat, vt virtus per voluptatem, castitas per luxuriã, incorruptio per corruptionem nasceretur, nec poterat nisi nouo ordine aduentare de cælo, qui vetustum mortis destruere veniebat imperium. Regnum igitur tenuit virginitatis, quæ regẽ genuit castitatis. Ideo etiam Dominus noster virgineum sibi requisiuit hospitium habitandi, vt nobis ostenderet Deum in casto corpore

Aliquid de hoc habet in serm. 6. s. 10.

Vis verborũ August.

B portari debere: ergo qui scripsit lapideas tabulas sine stilo ferreo, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto. Vnde dicitur, Inuenta est in vtero habens.

HIER. Non ab alio inuenta est, nisi à Ioseph, qui penè licentia maritali omnia nouerat.

Super illud: Inuenta est in vtero habens. tom. 9.

CHRYS. sup. Matth. Nam sicut historia non incredibilis docet, quando gesta sunt, quæ refert Lucas. Ioseph absens erat, nec enim conueniens est putare, præsente Ioseph introisse Angelum ad Mariã, & dixisse quæ dixit, & Mariam respondisse quæcunque respondit. Et si credamus angelum potuisse intrare ad eam, & loqui planè, tamen Mariam abiisse in mõtana, & mansisse cum Elizabeth mensibus tri-

C bus, possibile non fuit præsente Ioseph: quia necesse erat, vt absentationis eius, & mansionis diutinæ requireret causas. Postquam autem rediit peregre post tot menses, inuenit eam grauidam manifestè.

CHRYS. in homil. Propriè autem dicit: Inuenta est, quod de non excogitatis dici consuetum est. Ne autem molestes Euangelistam, interrogando qualiter sit natus ex virgine, breuiter expediuit se dicens, De Spiritu sãcto. quasi Spiritus sanctus est, qui operatus est hoc miraculum, neq; enim Gabriel, neque Matthæus amplius dicere potuerunt.

Homil 4. in Matt. tom. 2.

D GLO. Hoc ergo quod dicitur est ex Spiritu sancto, Euãgelista ex parte sua adiunxit, vt cùm diceretur habere in vtero, omnis mala remoueretur suspicio à mentibus audientium. HIER. in exp. ca. 1. Non autem sicut quidam sceleratissimè opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris dicimus operatum.

Glossa ordinaria super illud: Inuẽta est in vtero habens.

Ante mediũ illius, tom. 4.

AMBR. in lib. de Spiritu sancto. Quod enim ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est: ex substantia sicut filius, quia à patre: ex potestate sicut ex Deo omnia, quomodo & in vtero habuit Maria ex Spiritu sancto. AVG. ad Eustach. Profecto autem iste modus quo natus est Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nul-

August. in Enchirid.

Regula theologica

E lis præcedentibus meritis in ipso ex ordine naturæ suæ quo esse cœpit, verbo Dei copularetur in tãtam personæ vnitatem, vt idem ipse esset filius Dei. Sed cum illa creatura, quam virgo concepit, & peperit, quamuis ad solam personam filij pertinentem, tota Trinitas fecerit. Neque enim separabilia sunt opera Trinitatis, cur in ea facienda solus Spiritus sanctus nominatus est? An & quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuersa operari Trinitas intelligitur? HIER. Sed, inquit Heluidius, Neque de non cõuenturis Euangelista dixisset, priusquam cõuenirent, quia nemo de non pransuro dicit antequam pranderet, quasi si quis diceret. Antequam in portu pranderem ad Aphricam nauigaui: non pos-

Contra Heluid. paulo à princ. tom. 2.

set stare sententia, nisi ei in portuptandendum sit quandoque, aut non potius sit intelligendum sic quòd antè, licet, sæpe & sequentia indicet: tamen nonnunquam ea tantum quæ prius cogitabantur ostendit, nec necesse sit vt cogitata fiant: cum ideo aliud interuenerit, ne ea quæ cogitata sunt, fierent.

Super illud: Antequam conuenirent. tom. 9. Rabanus in hoc loco id habet.

Hier. Non ergo sequitur vt postea conuenerint: sed scriptura quid factum non sit, ostendit.

Remig. Vel hoc verbum conueniendi, non ipsum concubitum: sed tempus significat nuptiarum, id est, quando ea quæ fuerat sponsa, incipit esse vxor. Est enim sensus: Antequam cõuenirent, id est, antequam rite solemnia nuptiarum celebrarent.

Lib. 2. cap. 5. in principio, tom. 4.

Avg. de cons. Euang. Hoc quemadmodum factum sit, quod hic prætermisit. Lucas exponit post commemoratum conceptum Ioãnis ita narrans. In mense autem sexto missus est Angelus: & infra. Spiritus sanctus superueniet in te. Hoc ergo est quod Matthæus cõmemorauit, dicens: Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. nec contrariũ est: quia Lucas exposuit quod Matthæus prætermisit. Sicut non est contrariũ: quia Matthæus deinceps cõtinet quod Lucas prætermisit. Sequitur enim, Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, &c. vsque ad eum locum vbi scriptũ est de Magis, quod per aliam viã reuersi sunt in regionem suam. Si quis autem velit vnã narrationem ex omnibus quæ de Christi natiuitate dicuntur ab alterutro: quæ prætermittuntur ordinare sic potest. Christi generatio sic erat. Fuit in diebus Herodis, &c. vsque ibi, Mansit autẽ Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Et tunc addendum est, quòd hic dicitur, Et inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

Ioseph autem vir eius, cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

Homil. 4. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

Chrys. in homil. Cùm dixisset Euãgelista quòd ex Spiritu sancto, & sine concubitu, inuenta est in vtero habens: ne suspectum haberes Christi discipulum quasi grandia de suo magistro fingentem: introduxit Ioseph per ea, quæ passus est: ad fidem eorum quæ dicta sunt conferentem, vnde dicit, Ioseph autem vir eius cùm esset iustus.

In serm. 14. tom. 10.

Avg. in serm. de natiuit. Intelligens enim Ioseph Mariæ vterum grauidati, turbatur, quòd Mariam, quam de templo Domini acceperat, & nondum cognouerat, grauidam sentiebat: secúmque æstuabat disputans & dicens, Quid faciam? prodo, aut taceo? Si prodidero, adulterio non consentio, sed vitium crudelitatis incurro: quia secundum Moysi sententiam lapidandam eam esse cognosco. Si tacuero, malo consentio, & cum adulteris portionem meam pono: quoniam ergo tacere malum est, adulterium prodere peius est: dimittam eam à coniugio.

Lib. 2. in Lucam. cap. 1. paulo ante finem, tom. 5.

Ambr. sup. Lucam. Pulchrè autem docuit sanctus Matthæus quid facere debeat iustus: qui opprobrium coniugis deprehenderit, vt incruẽtum ab homicidio: castum ab adulterio præstare se debeat, & ideo dicit, Cũ esset iustus. Vbiq; ergo in Ioseph iusti gratia & persona seruatur, vt testis ornetur: lingua enim iusti loquitur iudicium veritatis. Sed quomodo Ioseph cũ crimẽ celet vxoris: iustus describitur?

Hieronym. super illud: Ioseph vir eius cũ esset iustus. to. 9.

Hier. In lege enim præceptum est: non solum reos, sed conscios criminis obnoxios esse peccato.

Chrys. Sed sciendum quod iustum hic virtuosum in omnibus dicit. Est enim iustitia & auaritiam

A non habere: & vniuersalis virtus, & sic nomine iustitiæ maximè vtitur scriptura. Iustus igitur existẽs, id est, benignus & mitis, voluit occulte dimittere eam, quæ non solum traductioni, sed etiam pœnæ secundum legem obnoxia videbatur: sed Ioseph vtrumque remisit quasi supra legem viuens: sicut enim sol antequam radios monstret, mundum clarificat: sic & Christus antequam nasceretur, multa signa perfectæ virtutis apparere fecit.

Chrys. ho. 4. in Matt. inter princ. & med. tom. 2.

Avg. de virt. Domini. Vel aliter. Si solus nosti, quia aliquis peccauerit in te: & eum vis corã hominibus arguere: non es correctot, sed proditor. vnde vir iustus Ioseph tanto flagitio quod de vxore fuerat

Serm. 16. à medio, to. 10.

B suspicatus, magna benignitate pepercit. Æstuabat vtique certa adulterij suspicio: & tamen quia ipse solus sciebat, noluit eam diuulgare, sed occultè dimittere: volẽs prodesse peccanti, non punire peccãtem.

Super illud: Cu esset vir iustus, tom 9. Rabanus in hoc loco id habet.

Hier. Vel hoc testimonium Mariæ est, quod Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod euenerat, celat silentio, cuius mysterium nesciebat.

Remig. Videbat enim grauidam quam nouerat castam. & quia legerat: Egredietur virga de radice Iesse. vnde nouerat Mariam duxisse originem, & legerat etiam: Ecce virgo concipiet. non diffidebat hanc prophetiam in ea esse implendam.

Homil. 1. inter eas qua sunt in diuersos, ante med.

Glosa ordinaria sup. illud: Cum esset vir iustus.

Orig. Sed si suspicionem in ea nõ habebat, quo-
C modo iustus erat vt immaculatam dimitteret? Ideo ergo dimittere volebat, quoniã magnum sacramentum in ea esse cognoscebat, cui approximare se indignum æstimabat. Glo. Vel cùm vellet eam dimittere, iustus erat, cùm occultè, pius notatur eam ab infamia defendens, & hoc est, cũ esset iustus, voluit dimittere eam. cùm nollet eam traducere in publicum, id est, diffamare, voluit hoc facere occultè.

Lib. 2. in Lucam, cap. 1. paulo ante finem, tom 5.

Glosa ordin. super illud: Cum esset vir iustus.

Vera virtutis ratio.

Ambr. sup. Luc. Nemo autem quam non accepit, dimittit: & ideo quam volebat dimittere, fatebatur acceptam. Glo. Vel cùm nollet eam traducere in domum suam ad cohabitationem assiduã, voluit occultè dimittere eam: id est, tempus nup-
D tiarum mutare. Vera enim virtus est, cùm nec pietas sine iustitia, nec sine pietate seruatur iustitia, quæ separatæ ab inuicem dilabuntur. Vel iustus erat per fidem qua credebat Christum de virgine nasciturum: vnde voluit se humiliare ante tantam gratiam.

Hæc autem eo cogitante: ecce Angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

Rabanus in hoc loco id habet.

Remig. Quia sicut dictum est, cogitabat Ioseph occultè Mariam dimittere: hoc autem si fecisset,
E perpauci essent, qui non magis suspicarentur eam esse meretricem, quàm virginem: idcirco repentè consilium Ioseph diuino mutatum est consilio: vnde dicitur, Hæc autem eo cogitante.

Homil. 4. in Matt. paulo ante mediũ. tom. 2.

In serm. 14. à med. t. 10.

Glo. In quo notatur animus sapientis, qui nihil temerè vult incipere. Chrys. in homil. Notatur etiam mansuetudo Ioseph, quia nulli enarrauit suam suspicionem, neque ei quæ suspecta erat: sed in se cogitabat. Avg. in serm. de natiuitate. Sed Ioseph ista cogitante non timeat Maria Dauid filia, quoniam sicut Dauid veniam contulit sermo propheticus, sic Mariam liberat Angelus Saluatoris. Ecce enim iterum virginis ille paranymphus Gabriel aduenit: vnde sequitur, Ecce Angelus Domini

In hoc loco id habet.

mini apparuit Ioseph. GLO. Hoc igitur verbo, A apparuit, significatur potestas apparentis, qui, quando vult, & quomodo, exhibet se videndum.

RAB. Quomodo autem Angelus Ioseph apparuit demonstratur, cùm dicitur: In somnis, id est, quomodo Iacob scalam vidit per imaginationem quandam oculis cordis ostensam. CHRYS in ho. Ideo autem non apparuit manifeste Ioseph, sicut pastoribus: quia valde fidelis erat: pastores autem indigebant quasi rudes. Virgo autem indiguit, quasi primo de maximis instruenda. Similiter etiam Zacharias indiguit ante conceptionem prolis mirabili visione. GLO. Apparens Angelus nomen exprimit, genus commemorat, & timorem excludit, dicens: B Ioseph fili Dauid: Ioseph eum ex nomine, quasi notum & familiarem sibi ostendit.

Homil. 4. in Matth paru ante mediu, tom. 2.

Homil. 1. in opere imperfecto in hoc loco, tom. 2.

Nonnulli, hic dissentiunt à Chrysostomo.

CHRYS. sup. Matth. Filium Dauid eum nominãs: voluit eum adducere in memoriam promissionis Dei ad Dauid, vt de semine eius Christus nasceretur. CHRYS. in ho. Dicens autem, Noli timere, monstrat eum iam timere, ne offenderet Deum quasi adulteram habens: alias non cogitasset eam expellere. SEVE. Sponsus etiam ne timeat admonetur, quia prius animus dum cõpatitur plus pauescit: ac si dicat, Hic non est mortis causa, sed vitæ; quia quæ vitam parturit, non meretur occidi.

Homil. 4. in Matth. parũ ante mediũ, tom. 2.

Homil. 1. in opere imperfecto, super illud: Ne timeas accipere, tom 2.

C CHRYS. sup. Matth. Dicens etiam, Ne timeas: cognitorem se cordis eius ostendere voluit: vt per hoc futurorum bonorũ quæ de Christo erat dicturus, faceret fidem. AMBR. sup. Lu. Non autem te moueat, quòd eam coniugem vocat. Non enim virginitatis ereptio, sed cõiugij testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. HIER. con. Heluid. Non tamen est putandum quòd ex eo quod vxor est appellata, spõsa esse desierit: cùm hanc esse consuetudinem scripturæ nouerimus: quòd sponsos viros, & sponsas appellet vxores, sicut Deuter. testimonio approbatur. Si quis inquit inuenerit virginẽ despõsatam viro in campo, & vim faciens dormierit cum ea, moriatur: quia humiliauit vxorem proximi sui. D

Lib. 2. in Lucã cap. 1. paulo ante finem, to. 5.

Aliquantulũ à prin lib. qui incipit; Nuper rogatus, tom. 2.

Homil. 4. in Matth. parũ ante mediũ, tom. 2.

CHRYS. in ho. Dicit autem, Noli timere accipere, id est, intus retinere, iã enim mente dimissa erat.

Rabanus in hoc loco.

RAB. Vel noli timere accipere eam: nuptiali conuentu & assidua cohabitatione.

Tres causæ monitionis Ioseph.

Homil. 1. in opere imperfecto, super illud: Voluit occulte dimittere eam, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Propter tres autem causas apparuit Angelus Ioseph, hoc dicẽs ei. Primo ne iustus homo ignorans, faceret rem iniustam ex proposito iusto, deinde propter honorẽ ipsius matris. Nã si dimissa fuisset, apud infideles turpi suspitione carere nõ poterat, tertio, vt intelligẽs Ioseph sanctam cõceptionem, diligentius se custodiret ab illa quàm prius. Ideo tamen nõ ante conceptionẽ virginis venit ad Ioseph: vt nec cogitaret hic quæ cogitauit, ne E pateretur quæ passus est Zacharias, culpam infidelitatis incurrens, de conceptione coniugis iam lõgæuæ: incredibilior enim erat res, virginem posse concipere quàm anum. CHRYS. in ho. Vel ideo turbato iam Ioseph, Angelus venit, vt appareat Ioseph sapientia, & vt hoc ipsum fieret ei eorũ quæ dicebãtur demonstratio. Dum enim audit ab Angelo quæ intra se cogitauerat: indubitabile signum erat quod à Deo mitteretur, cuius solius est scire cordis secreta. Sermo etiam Euãgelistæ insuspicabilis fit, demõstrans Ioseph passum, quod probabile est virum pati. Virgo etiam omnem malam suspitionem effugit ex hoc quod vir qui zelotypiam passus est, eã suscepit: & post conceptionem seruauit. Ideo autem virgo Ioseph hæc quæ Angelus nunciarat non dixit, quia non æstimabat sibi credi à sponso: & maximè iam in suspitionem adducto. Virgini autẽ ante conceptionem annunciat Angelus, ne si post cõceptionem deferret, in angustia esset. Oportebat autẽ extra turbationem esse illam matrem, quæ omniũ cõditorem recepit. CHRYS. in homil. Non solum autem Angelus ab iniqua cõmixtione virginem excusat, sed & supra naturam concepisse demonstrat: non solum timorem auferens, sed & lætitiam addẽs, vnde subdit: Quod enim in ea natum est, &c.

Homil. 4. in Matt. paulo ante mediũ, tom. 2.

Glosa ordinaria super illud: Quod in ea natum est.

GLO. Aliud est nasci in ea, & aliud ab ea nasci: ab ea, est prodire in lucem, nasci in ea, est idem quod concipi: vel secundum præsentiam Angeli quam habet ex Deo, cui futurum quasi præteritum est, natum dicitur. AVG. de quæst. noui & vet. testa. Sed si de Spiritu sancto natus est Christus: cur dictum est, Sapientia ædificauit sibi domum? Quæstio ista, gemina ratione debet intelligi. primũ enim domus Christi ecclesia est, quam ædificauit sibi sanguine suo. deinde potest & corpus eius dici domus eius, sicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritus sancti, factum filij Dei est, propter naturæ & voluntatis vnitatem: siue enim pater faciat, siue filius, siue Spiritus sanctus: Trinitas est, quæ operatur: & quicquid tres fecerint, Dei vnius est.

Cap. 51. incipit hic liber: Deus certè perfectus est, to. 4.

Dissonantia scripturarum tollitur.

Cap. 28. t. 3.

AVG. in Ench. Nunquid tamẽ ideo dicturi sumus patrem hominis Christi esse Spiritum sanctum: vt Deus pater verbũ genuerit, Spiritus sanctus hominem? quod ita absurdum est, vt nullæ fideles aures id valeant sustinere. Quomodo ergo dicimus Christũ natum de Spiritu sancto, si non eum genuit Spiritus sanctus? an quia fecit eum: in quantum enim homo est, factus est: sicut Apost. dicit: Factus ex semine Dauid, secundum carnem. Neque enim quia mundum istum fecit Deus dici eum fas est Dei filium, aut natum ex Deo, sed factum vel creatum vel conditum. Hic autem confiteamur eum natum de Spiritu sancto, & Maria virgine, quomodo non sit Filius Spiritus sancti: & sit filius Mariæ virginis. Non ergo cõcedendum est quicquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nuncupandum: vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, pediculum, & lumbricum, quorum nihil est filius. Certe homines qui nascũtur ex aqua & spiritu, non aquæ filios rectè eos dixerit quispiam, sed Dei patris & matris Ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu sancto natus est, & filius Dei Patris est, non Spiritus sancti.

Quæstionis solutio

Pariet autem filiũ, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluũ faciet populũ suum à peccatis eorũ.

Homil. 4. in Matth. circa mediũ, to. 2.

E CHRYSOS. in ho. Quia hoc, quod Angelus ad Ioseph dixerat, supra humanam cogitationem & legem naturæ erat, non solum ex præteritorum reuelatione confirmat quæ dixerat, sed etiam ex futuris, dicens: Pariet autem filium.

Glosa ordinaria super illud: Pariet tibi filium.

GLO. Vt enim non videretur Ioseph amplius cõiugio non esse necessarius, cùm cõceptio esset facta sine eius auxilio, ostendit quod quãuis non sit necessarius conceptui, tamen vtilis est procurationi, quia ipsa pariet filium: & tunc matri & filio erit necessarius, matri vt ab infamia defendat: filio, vt eũ nutriat & circuncidat. Quæ circuncisio notatur, vbi dicit: Et vo. no. eius Iesum. In circũcisione enim solet dari nomen. CHRYS. sup. Matth. Non autem dicit,

Ioseph dicitur Chri-

ſum circuncidiſſe.

Homil. 1. in opere imperfecto, non multũ remote à fine, t. 2.

Patiet tibi filium: ſicut ad Zachariam. Ecce Elizabeth vxor tua pariet tibi filium, quia mulier, quæ ex viro concipit, marito ſuo filium parit, quia magis ex illo eſt, quàm de ipſa. Hæc autem quæ non de viro conceperat, non viro filium peperit, ſed ſibi tantummodo. CHRYS. in ho. Vel indeterminatè hoc poſuit, vt oſtendat quod eum pepetit orbi terrarum vniuerſo. RAB. Dicit autem, Vocabis nomen, & non impones, quia ab æterno impoſitum eſt.

Homil. 4. in Matth. circa mediũ, to. 2.

In hoc loco id habet.

Homil. 4. in Matt. circa mediũ, to. 2.

CHRYS. in ho Hinc autem oſtendit admirabilem eſſe partum, quia Deus eſt, qui nomen deſuper Angelum mittit, nec nomẽ quodcumque, ſed quod eſt infinitorum bonorum theſaurus. Ideóque interpretatur illud Angelus, bonam ſubſtituens ſpem, & B ex hoc ad credendum quod dicebatur inducit: ad talia enim credenda faciliusaccedere conſueuimus.

Super illud. Vocabis nomen eius Ieſum, tom. 9. Remigius.

HIER. Ieſus enim Hebræo ſermone Saluator dicitur. Etymologiam ergo nominis ſignificat, dicẽs: ipſe enim ſaluũ faciet populum ſuum à peccatis eorum. REMIG. Oſtendit enim eundem totius mũdi ſaluatorem: & noſtræ ſalutis auctorem. Saluat quidem, non incredulos, ſed populum ſuum: hoc eſt, in ſe credentes ſaluat: non tam à viſibilibus hoſtibus, quàm potius inuiſibilibus: hoc eſt, à peccatis ſaluat, non armis pugnando, ſed peccata relaxando.

SEVE. Veniant & audiant qui requirunt, quis eſt quem Maria genuit? Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, non alterius ſaluum faciet populum: vn- C de? à peccatis eorum eſſe Deum qui peccata donat ſi Chriſtianis non credis, crede infidelibus vel Iudæis dicentibus: Nemo poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus.

Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à domino per prophetam dicẽtem. Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel: quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus.

Rabanus in hoc loco id habet.

REMIG. Mos fuit Euangeliſtæ ea quæ dicit de D veteri teſtamento cõfirmare propter Iudæos, qui in Chriſtum crediderant, vt agnoſcerent ea eſſe completa in gratia Euangelij, quæ prædicta fuerant in veteri teſtamento: & ſubdit. Hoc autem totum factum eſt. Quærendum autem eſt in hoc loco, quare dixerit hoc totum factum eſſe, cùm ſuperius ſolam conceptionem narrauerit? Sed ſciendum, quod hoc ideo dixit, vt demonſtraret quod ante in præſentia Dei factum fuit, quàm fieret apud homines. Siue quia præteritarum rerum erat narrator totum factum eſſe dixit: quia quando hoc ſcripſit, iam totum factum erat. RAB. Vel hoc totum factum eſſe dicit, quod virgo deſponſaretur, quod caſta ſer- E uaretur, quod grauida inueniretur, quod per Angelum reuelaretur, vt adimpleretur quod dictum eſt. Non enim hoc impleretur quod virgo cõciperet & pareret, niſi deſponſata eſſet, ne lapidaretur: & niſi ab Angelo ſecretum detegeretur, & ita eam Ioſeph acciperet, dimiſſa per infamiam effluerer, & lapidatione periret. Si ergo ante partum periret, ceſſaretur prophetia quæ ait: Pariet filium.

Quæſtio pulchra explicatur.

Rabanus in hoc loco id habet.

Gloſa ordinaria ſuper illud. Vt adimpleretur.

GLO. Vel poteſt dici, quod, vt, non ponitur cauſaliter. Non enim ideo impletum eſt, quia prædictum fuit: ponitur autem conſecutiuè, ſicut & in Geneſi, ſuſpendit alterum in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur: quia vno ſuſpenſo, coniecto- A ris veritas eſt probata: ſic & in hoc loco intelligendum eſt, quod hoc facto quod prædictum eſt, prophetia impleta eſt. CHRYS. in ho. Vel aliter: Quia vidit. Angelus abyſſum diuinæ miſericordiæ naturæ leges ſolutas, & eum, qui erat omnibus ſuperior, ad hominem qui erat omnibus inferior deſcendiſſe. Hæc & huiuſmodi vno verbo oſtendit, dicens: Hoc autem totum factum eſt, quaſi dicat, ne putes quod hæc nunc tantum Deo placeant, olim præordinata ſunt: decenter enim angelus nõ virgini, ſed Ioſeph prophetiam inducit, quaſi in prophetis meditãti & experto. Et primò quidem virginem coniugem appellauerat: nunc autem virginem cum propheta inducit, vt hoc etiam à propheta audiret, quaſi diu præmeditatum. Vnde ad fidem eorum quę dicebantur, inducit Eſaiam vel magis Deum: non enim dicit, Vt impleretur quod dictum eſt ab Eſaia, ſed quod dictum eſt à domino per Eſaiam.

Homil. 5. in Matth. non multũ procul à princ. tom. 2.

HIER. ſuper Eſaia. Quoniam autem præmittitur in Propheta: Dabit dominus ipſe vobis ſignum, nouum debet eſſe, atque mirabile. Si autem iuuencula, vel puella, vt Iudæi volunt, & non virgo pariat, quale ſignum poterat appellari, cùm hoc nomen ætatis ſit, non integritatis? Et re vera virgo hebraicè Bethula appellatur, quæ in præſenti loco non ſcribitur in prophetia. Sed pro hoc verbo, poſitum eſt Halma, quod præter ſeptuaginta omnes adoleſcen- C tulam tranſtulerunt. Porro Halma, apud eos ambiguum eſt. Dicitur enim & adoleſcentula & abſcondita, ergo Halma non ſolum puella vel virgo, ſed virgo abſcondita dicitur, & ſecreta, quæ nunquam virorum patuerit aſpectibus, ſed magna parentum diligentia cuſtodita ſit. Lingua quoque Punica, quæ de Hebræorũ fontibus ducitur, propriè virgo Halma appellatur. In noſtro quoque ſermone Halma dicitur ſancta, omniúmque penè linguarum verbis vtuntur Hebræi, & quantum cum mea pugno memoria, nunquam me arbitror Halmam de muliere nupta legiſſe, ſed de ea, quæ eſt virgo, vt non virgo D ſolummodo ſit, ſed in annis adoleſcentiæ. Poteſt enim fieri, vt virgo ſit vetula. Iſta autem virgo erat in annis puellaribus, vel certè virgo, non puella quæ adhuc virum noſſe non poſſet.

Eſa. 7. ſuper illud: Ecce virgo concipiet. tom. 5.

Notatur prauitas Hebræorum.

HIER. ſuper Matth. Pro eo autem quod Euangeliſta Matthæus dicit: In vtero habebit, in propheta, quia futurum prædicit, ſignificat quod futurum ſit, & ſcripſit, Accipiet: Euangeliſta autem, quia non de futuro, ſed præterito narrat hiſtoriam, mutauit, accipiet, & poſuit, habebit: quia autem habet, nequaquam accepturus eſt. Dicit autem: Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium.

Super illud. Hoc totum factum eſt vt. tom. 9.

LEO in Epiſtol. ad Flauianum: Conceptus quip- E pe eſt de Spiritu ſancto, intra vterum virginis matris, quæ ita illum ſalua virginitate edidit, quemadmodum ſalua virginitate concepit.

In Epiſt. 10. Cap. 2. incipit illa. Lectis dilectionis tuæ.

AVG. in ſerm. de natiuit. Qui enim dirupta corporum membra in aliis poterat reintegrare tangendo, quanto magis in ſua matre quod inuenit integrum, non violauit naſcendo? creuit enim in eius partu corporis integritas potius quàm decreuit, & virginitas ampliata eſt potius, quàm fugata.

In ſer. 11 qui eſt 15. in ordine, ante med. to. 10.

THEODORVS in ſermone Epheſini concilij. Quia verò Photinos purum hominem dicit, qui natus eſt, Dei non dicens partum, & qui ex vulua proceſſit, hominem proponit à Deo diuiſum. Dicat nũc quomodo natura humana per vuluam virginalem

Theodorus.

In Maria eſt dedicata virginitas.

lem nata virginitatem vuluæ seruauit incorruptam? nullius enim hominis mater virgo permansit. Sed quia natus est carne Deus verbum, custodit virginitatem, seipsum per verbũ esse ostendens, neq; enim nostrum verbum cum paritur, corrumpit mentem, neque Deus verbum partum eligens peremit virginitatem. Seqoitur: Et vocabunt nomen eios Emanoel. CHRYS. in ho. Consoetudo quidem est scripturæ, res quæ contingont, pro oominibus ponere. Nihil ergo est aliod qood dicitur: Vocabunt nomen eios Emanuel: quàm, videbunt Deum cum hominibos, vnde non dicit, vocabis, sed vocabunt.

Homil. 5. in Matth. ante medium, tom. 2.

RAB. Primo quidem Angeli psallentes, secundo Apostoli prædicantes, adhuc & sancti Martyres, deinde cuncti credentes. HIER. super Esa. Septuaginta autem reliqoi traostulerunt similiter: Vocabis, pro qoo hic scriptum est: Vocabont, quod in Hebræo nõ habetur: verbum enim charatim, qood omnes interpretati sunt vocabis: potest intelligi & vocabit, quod ipsa scilicet virgo, quæ concipiet & pariet Christum, Emaouel appellatura sit nomine, quod interpretatur, nobiscum Deus.

Rabanus in hoc loco.

Esa. 7. super illud: Ecce virgo concipiet, tom. 5.

REMIG. Qoærendom autem est, qois est interpretatus hoc nomen, Propheta aut Euangelista, aut aliquis translator? Sed sciendum, quod Propheta non est interpretatus: Sancto autem Euangelistæ: quid necesse foerat interpretari, cùm scriberet hebræo sermone, fortassis quia hoc oomen obscorum erat apod Hebræos, idcirco dignom erat interpretatione. Sed magis credendum est, quod aliquis translator sit interpretatus, ne haberetur hoc nomen obscorum apud Latinos: hoc denique nomine duæ substãtiæ, diuinitatis scilicet, & humanitatis, in vna persona domini nostri Iesu Christi designãtur, quia qui ante omnia sæcula ineffabiliter genitus est à Deo Patre, idem ipse in fine temporum factus est Emanuel, id est, nobiscum Deus, ex virgine matre. Quod autem dicitur, nobiscum Deus, potest intelligi hoc modo, nobiscum factus est, id est, passibilis, mortalis, & per omnia nostri similis abique peccato, siue quia sobstantia nostræ fragilitatis quam assumpsit, substantiæ suæ diuinitatis in vnitate personæ coniunxit. HIER. super Esa. Sed sciendum, qood Hebræi hoc de Ezechia filio Achaz prophetari arbitrãtur, quod ipso regnante capta sit Samaria, quod omnino probari non potest. Siquidem Achaz filius Ioatham regnauit super Iudæam & Hierusalem aonis 16. cui successit in regnum filius eius Exechias aonos natus 25. & regnauit super Iudæam & Hierusalem annis 29. Quomodo ergo quam vidit primo anno Achaz prophetiam de Ezechiæ cõceptu dicitur & natiuitate, cùm eo tempore cùm regnare cœperat Achax, iam nouem esset Exechias annorum? nisi fortè sextum Ezechiæ regni annum, quo capta est Samaria, infantiam eius appellari dicant, non ætatis, sed imperij, quod coactum esse, ac violentum etiam stoltis patet. Quidam de nostris, Esaiam Prophetam duos filios habuisse cõtendit, Ioseph & Emanuel: Emanoel de prophetissa vxore sua esse generatũ in typum domini saluatoris. hoc aotem fabulosum est. PETRVS Alfonsus. Non enim scitur, quod aliqois homo illius temporis Emanuel sit vocatus. Sed obiicit Hebræus, quomodo stare poterit, quod hoc propter Christum dictum sit & Mariam, cùm ab Achaz vsque ad Mariam molta centenaanoorum transierint. Respõdet Petrus, Sed licet ad Achaz loqueretur Propheta, non solum tamen ad eum vel de suo tempore dicta est prophetia. Propter hoc enim dictom, Audite domos Dauid, non, Audi tu Achaz. Item. Dabit domious ipse vobis signum, addidit, ipse. Ac si diceret, non alius. Ex quo potest intelligi, ipsum dominũ signom esse futurom. Qood etiam ploraliter ait, vobis, & non tibi, inueoitur oon propter Achaz vel ad ipsum solum hoc dictum fuisse. HIER. super Esa. Est ergo sic intelligendom quod dicitur ad Achaz. Iste puer qui nascetur ex virgine, ô domus Dauid, nunc appelletur Emanuel, id est nobiscum Deus, quia à rebus ipsis probabis & à duobus regibus inimicis liberata patebit Deom te habere præsentem. Postea autem vocabitur Iesus, id est, Saloator, eo quod vniuersom genos hominum sit saluaturus. Non mireris ergo, ô domus Dauid, ad rei nouitatem, si virgo Deom pariat, quæ tantam habeat potestatem, vt multo post tempore nasciturus te nunc liberet inuocatus. AVG. contra Faust. Quis autem dementissimus diceret cum Manichæo eneruis esse fidei de Christo sine teste noo credere, cùm Apostolus dicat, Qoomodo credent ei quem non audierunt? aut qoomodo aodient sine prædicante? Vt autem non contemnerentor, neque fabolosa docerentor quæ Apostoli nunciabant, demonstrantor hæc à Prophetis foisse prædicta: quia & si attestabantur miracula, non defuissent qui magicæ potentiæ cuncta illa tribuerent, nisi talis eorum cogitatio contestatione prophetica vinceretur. Magicis enim artibus lõgè antequam nasceretur Prophetas sibi constituere, à quibos prænunciaretur, nemo vtiqoe diceret. Si etiam dixerimus homini Gẽtili, crede Christo, quia Deus est, & responderit, vnde credo? prolatáq; auctoritate prophetarum ostẽderimus fidem prophetatum ex his quæ ventora cecinerunt euenisse cernontor. Credo enim quod eom non lateret, quaotas à regibus huius sæculi persecutiones prius pertulerit Christiana religio, videat nonc ipsos reges terræ Christi imperio subiogatos, omnésqoe gentes eidem seruientes, quæ omnia per Prophetas fuerunt prædicta. Hoc ergo aodiens de scriptura prophetica, & cernens in vniuersa terra completa, moueretur ad fidem. GLO. Hotom ergo errorem Euangelista excludit, dicens: Vt adimpleretur qood dictum est per Prophetam à Domino. Prophetia autem alia est ex prædestinatione Dei, qoam necessarium est euenire omnibos modis, vt sine nostro impleatur arbitrio, vt illa de qua modo agimos. vnde dicit: Ecce, ad demonstrandom certitodinem prophetiæ. Alia est ex præscientia Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium, & cooperante gratia consequimur præmiom: vel ab ea iustè relicti tormentum. Alia verò non ex præscientia, sed est quædam comminatio more humano facta: sicot illud, Adhuc 40. dies, & Niniue soboertetur, iotelligendo nisi Niniuitæ corrigantur.

Esa. 7. super hoc verbum tom. 5.

Lib. 12. cap. 46 tom. 6.

Aug. lib. 12. contra Faustum cap. 7. tom. 6.

Prophetia duplex distinguitur. *Glosa ordinaria super illud: Vt adimpleretur.*

Exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præceperat ei Angelus Domini, & accipit Mariam cõiugem suam. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum, & vocauit nomen eius Iesum.

REMIG. Eo aditu rediit vita, qoo ingressa est mors. Per inobedientiam enim Adæ omnes perditi

sumus, per obedientiam Ioseph omnes ad pristinum statum incipimus reuocari. Nam his verbis magna nobis virtus obedientiæ commendatur, quibus dicitur: Exurgens autem, &c. GLO. Non tantum quod præcepit Angelus fecit, sed etiam sicut præcepit. Quisquis etiam à Deo monetur, soluat moras, surgat à somno, faciat quod iubetur. Et accepit, &c.

Glosa ordinaria super illud. Exurgens Ioseph.

Homil. 2. in opere imperfecto, non multũ remotoà fine, t. 2.

CHRYS. Non in domo accepit eam, nec enim adhuc dimiserat eam de domo, sed de animo suo deposuerat eam, & iterum in animum suum eam recepit. REMIG. Vel accepit, celebratis nuptiis, vt cõiunx vocaretur, non tamen vt concumberet, quia sequitur: Et non cognouit eam.

Rabanus in hoc loco.

Inter princ. & medium illius. tom. 2.

B HIER. con. Hel. Sed Heluidius superfluo labore desudat cognoscendi verbũ ad coitum magis quàm ad scientiam essa referendum, quasi hoc quisquam negauerit, & eas ineptias quas redarguit aliquando prudens quispiam potuerit suspicari. Deinde vult docere quod, donec, siue, vsque, aduerbium certum tempus significet, quo completo fiat aliquid quod vsque ad illud tempus non fiebat, vt hic: Nõ cogno. eam, do. pe. fi. Apparet, inquit cognitam esse post partũ cuius cognitionem filij tantum generatio differebat. Et ad hoc approbãdum cõgerit de scripturis exempla quamplurima. Ad quod respondemus, Et non cognoscebat, & vsque vel donec in scripturis dupliciter intelligenda. Et de eo quidem quod

Confutantur Heluidij deliramenta.

C scriptũ est, & nõ cognoscebat, ad coitũ esse referendum, ipse disseruit nullo dubitante, qum ad scientiam sæpe referatur: vt ibi, Remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius. Sic etiam donec in scriptura sæpe certum tempus, sicut ipse disseruit, significat, sæpe infinitum, vt est illud: Donec consenescatis, ego sum. nunquid postquam illi senuerint, Deus desistet? Et Saluator in Euan. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi, ergo post cõsummationẽ sæculi à discipulis abscedet? Et Apost. Oportet illum regnare donec ponat inimicos sub pedibus eius: nũquid postquam

D illi sub pedibus erunt, regnare desistet? Intelligat ergo ea de quibus posset ambigi, si nõ fuissent scripta, significati. Cætera verò nostræ intelligentiæ derelinqui, iuxta quod Euangelista illud indicat, de quo scandalum poterat moueri, non eam cognitam esse à viro vsque ad partum, vt multo magis intelligeremus cognitam non fuisse post partum.

Chrysostom. Homil. 1. in opere imperfecto, parum à fine, to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Vt si quis dicat: Donec ille vixit, non est hoc locutus: nunquid per hoc significauit, quia post mortem ille locutus est, quod fieri non potest? sicut & Ioseph ante partum credibile fuit vt non cognosceret eam, quia nondum cognoscebat mysterij dignitatem. Postquam verò cognouit, quia est facta vnigeniti Dei templum, quomodo

E poterat hoc vsurpare? Sed sequãtes Eunomium putãt, quia illi ausi sunt hoc dicere, quod & Ioseph hoc facere ausus fuit, sicut insanus neminem reputat esse sanum. HIER. con. Hel. Ad summam illud requiro, cur se abstinuerit Ioseph vsq; ad partus diem? respondebit vtique, quia Angelum audierat dicẽtem: Quod in ea natum est, &c. Qui ergo somnio tantum credidit, vt vxorem non auderet tangere: hic postquam pastores audierat, Magos viderat, miracula tanta cognouerat, templum Dei, Spiritus sancti sedem, domini sui matrem audebat attingere?

Partum ante mediũ libri. tom. 2.

Homil. 1. in opere imperfecto non remote à fine, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Potest etiam dici, quod verbum cognoscendi hic accipitur pro agnitione: verè

A enim non cognouit eam ante cuius fuerat dignitatis, & postquam peperit, tunc cognouit eam, quia speciosior & dignior facta fuerat quàm totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in angusto cubiculo vteri sui sola suscepit.

Alia dissolutio.

HIL. in ho. Vel aliter: Propter sanctissimæ Mariæ glorificationem, à Ioseph cognosci non potuit, donec peperit: Dominum enim gloriæ habens in vtero, quomodo cognosceretur? Si Moysi cum Deo colloquentis glorificata est facies, vt nõ possent intendere in eum filij Israel: quãto magis Maria agnosci vel intueri non poterat, quæ dominum potentiæ in vtero habebat? Post partum autem à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, non tactu libidinis.

In fine comment. in 1. cap. Matth. tom. 9.

HIER. sup. Matth. Ex hoc autem quod dicit: Filium suum primogenitum, quidã peruersissimè suspicantur, & alios filios habuisse Mariam, dicentes, primogenitum non dici, nisi qui habeat & fratres, cum hic mos scripturarum sit, vt primogenitum nõ eum vocent, quam fratres sequuntur, sed eum, qui primus natus sit. HIER. con. Heluid. Alioquin si nõ est primogenitus nisi quem sequuntur & fratres, tandiu sacerdotibus primogenita non debẽtur quãdiu & alia fuerint procreata. GLO. Vel primogenitus dicitur inter omnes electos per gratiam, propriè autem vnigenitus Dei Patris vel Mariæ dicitur. Sequitur. Et vocauit nomen eius Iesum. Die 8. quo fiebat circuncisio, & nomen imponebatur.

Paulo ante medium libri, tom. 2.

Glosa ordinaria super illud: Filium suum primogenitum.

REMIG. Liquet autem hoc nomen fuisse notissimum sanctis patribus & Dei prophetis, maxime illi qui dicebat: Defecit in salutari tuo anima mea, & Exultauit cor meum in salutari tuo. Et illi qui dicebat: Exultabo in Deo Iesu meo.

Rabanus id habet parũ à fine commẽt. in cap. 1. Matth.

CAPVT II.

CVM natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerũt Hierosolymã, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.

AVG. in serm. de Epiph. Post miraculum virginei partus quo vterus diuino numine plenus, saluo pudoris signo, Deum hominémque profudit inter obscuras cubiculi latebras & præsepis angustias, in quibus infinita maiestas mẽbris cõtractioribus stabulabat, dum pendet ad vbera, & viliũ patitur Deus inuolumenta pannorum: repentè nouum de cælo sydus terris effulsit, & totius mundi dissipata caligine, noctem conuertit in diem, ne dies celaretur in nocte, vnde Euangelista dicit: Cùm ergo natus esset, &c. REMIG. In principio autem huius Euangelicæ lectionis tria ponit. Personam, cùm dicit: Cùm natus esset Iesus. Locum, cùm ait: In Bethlehem Iudæ. Tempus, cùm dicit: In diebus Herodis regis. Et hæc tria ad confirmationem narrãdæ rei ponuntur.

Partem huius dicti habes in ser. 5. parum ante finem. to. 10.

HIER. super Matthæum. Putamus autem ab Euangelista primum editum sicut in hebraico legimus, Iudæ, non Iudææ. Quæ est enim aliarum gentium Bethlehem, vt ad distinctionem eius hic Iudææ poneretur? Iudæ autem idcirco scribitur, quia & aliam Bethlehem in Iudæa legimus in lib. Iesu filij Naue. GLOS. Duæ enim Bethlehem sunt

Parũ à prin. comment. in cap. 2. Matt. tom. 9.

Glosa ordinaria sup. illud Bethlehem Iudæ.

alia

alia quæ est in terra Zabolon, altera quæ in terra Iuda, quæ prius vocata est Effrata.

Lib. 2. ca. 5. non remotè à princ. to. 4.

Avg. de con. Euang. De ciuitate autem Bethlehem, Matthæus Lucásque cōsentiunt. Sed quomodo & qua causa ad eam venerint Ioseph & Maria, Lucas exponit, Matthæus prætermittit. Econtrade Magis ab Oriente venientibus Lucas tacet, Matthæus dicit. Chrys. sup. Matth. Sed videamus quid ad vtilitatem respiciat, quod Euangelista tempus designat quo Christus nascitur, dicens: In diebus Herodis regis, quod dicit vt prophetiā Danielis impletam demonstraret, quæ post 70. septimanas annorum, Christum nasciturum esse prædicit. Nam ex illo tempore vsq; ad regnum Herodis, 70. septimanarū anni sunt consummati. vel ideo, quia quandiu Iudaica gens sub Iudaicis regibus, quamuis peccatoribus tenebatur, prophetæ mittebantur ad remedium eius: nunc autem quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, & iustitia Dei sub dominatione Romana premebatur, nascitur Christus, quia magna desperabilis infirmitas medicum artificiosiorem quærebat. Raba. Vel ideo regis alienigenæ mentionem fecit, vt impleretur prophetia, quæ dixit: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est.

Homil. 2. in opere imperfecto, circa principium. tom. 2.

Rabanus.

Lib. 3. in Lucam, inter medium & finem. t. 5.

Ambr. sup. Luc. Fertur autem quod Idumæi latrones Ascalonam ingressi, Antipatrum inter alios adduxerunt captiuum. Is igitur imbutus mysteriis Iudæorum, Hircano Iudææ regi amicitia copulatur, quem pro se ad Pompeium Hircanus direxit. & quia legationis fructum potitus est, per eam gratiam partem regni affectauit. Occiso autem Antipatro, filius eius Herodes sub Antonio senatuscon. Iudæis regnare præceptus est, in quo claret, Herodem nulla affinitate generis Iudæorum, regnum quæsisse.

Homil. 6. in Matth. parū ante medium. to. 2. Homil. 2. in opere imperfecto, parum à princ. to. 2. Super illud: Ecce Magi ab Oriente.

Chrys. in ho. Dixit autem, Herodis regis, dignitatem addens: quia & alios filius fuit Herodes, qui Ioānem interfecit. Chrys. sup. Matt. Dum ergo hoc tempore natus esset, ecce Magi veniunt, hoc est confestim vt natus est, magnū Deum ostendentes in paruulo homine. Raa. Magi verò sunt qui de singulis rebus philosophantur, sed sermo cōmunis magos pro maleficis accipit, qui aliter tamen habentur apud gentem suam, eo quod sint philosophi Chaldæorum, & ad horum artis scientiam reges quoque & principes eiusdem gentis, omnia faciunt, & ipsi primum ortum domini intellexerunt.

In ser. 4. parum à princ. tom. 10. Idem Augu. serm. 2. à medio illius. tom. 10.

Avg. in ser. de Epiph. Isti autem Magi quid fuerunt, nisi primitiæ gentium? Israelitæ pastores, Magi gentiles, illi prope, isti longe, vtrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt.

Manifestatvs est ergo Iesus non doctis nec iustis, prævalet namq; imperitia in rusticitate pastorum, & impietas in sacrilegiis magorū, vtrosque sibi lapis ille angularis attribuit, quippe qui venerit stulta eligere vt confunderet sapientes, & nō vocare iustos, sed peccatores, vt nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Glo. Hi autem Magi Reges fuerunt, qui & si tria munera obtulisse dicuntur, nō ideo non plures quā tres fuisse probātur, sed vt per eos gentes quæ ex tribus filiis Noe natæ sunt, venturæ ad fidē præfigurarentur: vel tot fuerūt principes, qui plures duxerunt in comitatu suo. Venerūt autem non post annum: quia tunc inueniretur in Ægypto, non in præsepio, sed in 13. die. Ad ostendendum autem vnde venirent, dicitur: Ab Oriente.

Glosa ordinaria sup. illud: Ecce Magi venerunt, &c.

Opinio varia de Magis.

Remig. Sciēdum est autem, quia varia est de Magis opinio: quidā enim dicunt eos fuisse Chaldæos: Chaldæi enim stellam pro Deo colebant, & idcirco dixerunt, quod nuncupatiuus eorum Deus ostenderit Deum verum natum. Alij verò dicunt, Persas eos fuisse. Nonnulli dicunt illos de vltimis finibus terræ fuisse. Alij verò dicūt illos fuisse nepotes Balaam, quod magis est credendum. Balaam enim inter cætera quæ prophetauit, dixit: Orietur stella ex Iacob. Illi verò habentes hanc prophetiam, mox vt viderunt stellam nouam, intellexerunt regem natum & venerunt. Hier. Et sic hanc stellam futuram vaticinio Balaam nouerant, cuius erant successores. Sed quærendum est, si Chaldæi, vel Persæ, aut de vltimis finibus terræ fuerunt, quomodo in tam breui spacio Hierosolymam venire potuerunt?

In princ. comment. ad ca. 2. Mat. to. 9.

Remig. Sed sciendum est, quod aliqui solent dicere, quod puer qui tunc natus est, in tam breui spatio temporis, de vltimis finibus terræ eos ad se perducere potuit. Glo. Vel non mirandū est, eos in 13. diebus venisse in Bethlehē, cum equos Arabicos & dromedarios haberēt, qui scilicet sūt veloces ad iter.

Chrys. sup. Matth. Vel per biennium ante Christi natiuitatem profecti sunt, & stella eos præcedebat, & neque esca, nec potus defecit in peris eorum.

Hom. 2. in Mat in opere imperfecto, aliquātulū à princ. tom. 2.

Remig. Vel si fuerunt successores Balaam, reges isti non longè distant à terra promissionis, idcirco in tam breui spatio temporis Hierosolem venire potuerunt. Sed tunc quærendum est, quare Euangelista dicat eos ab Oriente venisse? Quod ideo est, quia ab illa regione venerunt, quæ in orientali parte Iudæis posita est. Pulchrè autem ipsi ab Oriente venisse dicuntur: quia omnes qui ad dominum veniūt, ab ipso & per ipsum veniunt. Ipse enim est Oriens, secundum illud: Ecce vir, Oriens nomen eius.

Oriēs quis dicatur.

Homil. 2. in opere imperfecto, non remotè à princ. tom. 2.

Chrys. super Matth. Vel ab Oriente venerunt, vnde dies nascitur, inde initium fidei processit: quia fides lumen est animarū. Ab Oriente ergo venerunt, sed Hierosolymā. Remig. Quamuis dominus ibi natus nō esset, quia licet agnoscerēt natiuitatis tempus, locum tamen non cognouerunt. Hierosolem enim ciuitas regia est, & crediderūt quod talis puer nō nisi in vrbe regia nasci debuisset. Siue ideo venerunt vt adimpleretur quod scriptū est: De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem, quia ibi primo annunciatus est Christus. Siue vt studio Magorum damnaretur pigritia Iudæorum. Venerunt ergo Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Avg. in serm. de Epiph. Cùm autē multi nati atq; defuncti essent reges Iudæorū, nunquid quēquam eorum adorādum Magi quæsierunt? quia nec quēquam eorum de cælo loquentem didicerant. Non itaque regi Iudæorum, quales esse illic solebant, hunc tam magnum honorem longinque alienigenæ ab eodem regno prorsus ab extraneis à se deberi arbitrabātur: Sed talē natum esse didicerant, in quo adorando salutem, quæ secūdum Deum est, consecuturos minimè dubitarent. neque enim ætas erat saltem, cui adulatio humana seruiret, non de mēbris purpura, non in capite diadema fulgebat, non pompa famulantium, non terror exercitus, non gloriosa fama præliorū, hos ad eum viros ex remotis terris cum tanto voto supplicationis attraxerat. Iacebat in præsepio puer ortu recēs, exiguus corpore, contemptibilis paupertate. Sed magnum aliquid latebat in paruo, quod illi homines primitiæ gētium,

Priora hæc verba habet in serm. 2. tom. 10.

Aug. ser. 7. de Epiphan. circa medium. tom. 10.

non terra portante, sed cælo narrante didicerãt. vnde sequitur: Vidimus enim stellam eius in Oriente. Annunciant & interrogant, credunt & quærũt, tanquam significantes eos qui ambulant per fidẽ, & desiderant speciem.

Homil. 6. in Matth. in prin. tom. 2. Priscillianistarũ error notatur.

CHRYS. in hu. Sciẽdum autem, quod Priscillianistæ hæretici, qui nasci vnumquemque hominẽ cõstitutionibus stellarum putant, hoc in adiutorium sui erroris assumunt, quod noua stella exiit, cùm dominus in carne apparuit, cuius fuisse fatum eandem quæ apparuit stellam, putant.

Aug. contra Faustum.

AVG. con. Fau. Et secundum Faustum hic stella inducitur, quæ cõfirmat Genesim; vt rectè Genesidium hoc magis nuncupari possit, quàm Euangeliũ.

Homil. 10. in euãg. parum ante mediũ. lib. 5. c. 1. paulo à princ. tom. 5.

GREG. in ho. Sed absit à fidelium cordibus, vt esse quid fatum dicant. AVG. de ciuit. Dei. Nam homines quando fatum audiunt, vsitata loquendi cõsuetudine non intelligunt, nisi vim positionis syderum, qualis est, quando quis nascitur siue cõcipitur, quod aliqui alienant à Dei volũtate. Et hi ab auribus omnium repellendi sunt, qui qualiumcunque Deorum volunt esse cultores. Aliqui verò stellas hanc putãt habere potestatem traditam sibi à summa Dei potestate, qui magnam cælo faciunt iniuriam, in cuius velut splendidissima curia opinantur scelera facienda decerni, qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset, genere humano decernente, fuerat euertenda.

Homil. 2. in opere imperfecto, aliquantulum à princ. to. 2.

CHRYS. sup. Matt. Si ergo aliquis adulter & homicida fiat per stellam, magna est iniquitas illarum stellarum, magis autem illius qui creauit stellas: nã cùm sit præscius futurorum Deus, ex quo tanta iniquitas futura erat per stellas: si noluit emendare, nõ est bonus: si voluit ei dare & non potuit, impotens est. Si etiam stellæ est, quod aut mali sumus aut boni: ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec vituperandum malum: quia nec in nobis est voluntarius actus. vt quid enim mali mei pœnam suscipiam, quod non voluntate, sed necessitate commisi?

Homil. 2. in opere imperfecto, aliquantulum à princ. to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Ipsa denique mandata Dei ne peccent homines, aut hortamenta vt faciant bonũ, hanc insipientiam destruunt. Quis enim iubet aliquem ne faciat malum, quod non potest declinare: aut faciat bonum, ad quod non potest peruenire?

Gregorius Nicenus.

GREG. Insipientes verò sunt orationes omnibus secundum fatum existẽtibus: exultat autem ex prouidẽtia Dei cum pietate, cum his & homo organum solum inuenitur superni circularis motus. ad hoc enim moueri ad operationes aiunt, nõ solum partes corporis & animæ excogitationes, & vniuersaliter qui hoc dicunt quæ in nobis sunt, & contingẽtis naturam destruunt ea, & nihil aliud est hoc, quàm omnia euertere, vbi etiam de reliquo erit liberum arbitrium? liberũ enim oportet esse quod esse in nobis.

Lib. 5. cap. 6. in medio illius tom. 5. Syderalis impressio quatenus valeat.

AVG. in lib. de ciuit. Dei. Non vsquequaque autẽ absurdè dici potest ad solas corporum differẽtias afflatus quosdã valere sydereos, sicut solaribus accessibus & decessibus videmus anni tempora variari, & lunaribus incrementis atque decrementis augeri & minui quædam genera rerum, sicut echinos & mirabiles æstus Oceani, nõ autem animi voluntates positionibus syderum subdi. quod si dicãt, stellas significare ista potius quàm facere, quid est quod nunquã dicere potuerunt cur in vita geminorum in actionibus, in euẽtibus, professionibus, actibus, honoribus, cæterisque rebus ad humanam vitam pertinẽtibus, atque in ipsa morte plerumque sit tanta diuersitas, vt similiores sint multi extranei, quàm ipsi inter se gemini, per exiguum temporis interuallum in nascendo separati: in cõceptu autem per vnũ concubitum vno etiam momento seminati. Quid ergo conantur efficere de interuallo exigui tẽporis, quod ipsi inter se gemini dum nascerentur habuerunt, non tantum valet quãta inuenitur in geminorum voluntatibus, actibus, moribus, casibusque diuersitas.

Fati ratio explicatur.

Quidam verò non astrorum constitutionem, sed omnium connexionem seriémque causarum, quam Dei summi tribuunt voluntati, & potestati, fati nomine appellant. Si quis ergo res humanas fato tribuit, quia ipsã Dei voluntatem vel potestatẽ fati nomine appellat, sententiam teneat, linguam corrigat, quoniam fati nomen solet à loquentibus poni in syderum constitutione, vnde voluntatem Dei, fati vocabulo nõ nuncupamus, nisi fortè vt fatum à fando. i. à loquendo dictum intelligamus. Scriptũ est: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui. Vnde non est multum cũ eis de verbi cõtrouersia laborandum atque certandum.

Lib. 2. cap. 5. in medio illius. to. 6.

AVG. con. Fau. Si autem sub fato stellarũ nullius hominis genesim ponimus, vt liberum arbitriũ voluntatis, ab omni necessitatis vinculo vindicemus, quanto minus illius temporalem generationem sub astrorum cõditione credimus factã, qui est vniuersorum æternus creator & dominus? Itaque illa stella quam viderũt Magi, Christo secundum carnem nato nõ ad decretũ dominabatur, sed ad testimonium famulabatur. Proinde non ex illis erat stellis quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo virginis partu nouũ sydus apparuit, quod ministerium officij sui esset, ipsis Magis quærentibus Christum, cùm ante faciem præiret, exhibuit, donec eos vsque ad ipsum locum vbi dominus verbũ infans erat, præeundo perduceret.

Astrologorum vanitas eliditur.

Qui autem astrologi ita cõstituerunt nascẽtium hominum fata sub stellis, vt aliquã stellarum homine aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisse, & ad eum qui natus est, perrexisse asseuerẽt, sortem quippe nascentis astrorũ ordini colligari arbitrantur, nõ astrorũ ordinem ad hominis nati diem posse mutari, quapropter si stella illa ex his erat, quæ in cælo peragũt ordines suos, quomodo poterat discernere quod Christus acturus erat, quæ nato Christo iussa est relinquere quod agebat? Si autẽ vt probabilius creditur ad demõstrandum Christum quæ nõ erat, exorta est, non ideo Christus natus est, quia illa extitit: sed illa extitit, quia Christus natus est: vnde si dici oporteret, nõ stellam Christo, sed Christum stellæ fatum fuisse diceremus: ipse quippe illi, nõ illa huic nascendi attulit causam.

Homil. 6. Matt. parũ à princ. to. 2.

CHRYS. in hu. Non est hoc etiã astronomiæ opus à stellis scire eos qui nascuntur, sed ab hora natiuitatis futura prædicere. hi autem tẽpus natiuitatis nõ recognouerunt, vt hinc sumentes initium à stellarum motu, futura cognoscerent, sed ecõuerso. Dicũt ergo: Vidimus stellã eius.

Glosa interlinearis. ibi. Habetur hoc in glosa ordinaria sup. illud: Vidimus stellam eius in Oriẽte.

GLO. i. propriam, quia hanc creauit ad ostensionem sui. AVG. in ser. de Epiph. Pastoribus angeli, Magis stella Christum demonstrat, vtrisque loquitur lingua cælorum, quia lingua cessauerat prophetarum. Cælus Angeli habitant, & sydera exornant vtrisque: ergo cæli narrant gloriam Dei.

Gregorius in homil. 10. in Euang. circa princ. Allegoria stellæ.

GREG. Et rationabiliter Iudæis tanquam ratione vtẽtibus rationale animal. i. Angelus prædicare debuit, gentiles verò quia ratione vti nesciebãt, ad cognoscendum dominum, non per vocem, sed per signa perducuntur, quia & illis prophetiæ tanquã fidelibus

delibus

delibus, & istis signa tanquam infidelibus data sunt. Eisdem autem gentibus Christū cùm perfectæ esset ætatis, Apostoli prædicant, eúmqoe paruulū & oecdum per bumani oris officium loquētem stella gentibus denunciat, quia nimirum ratioois ordo poscebat, vt loquentem iam dominum loquentes nobis prædicatores, & nee dum loquentē elementa mota prædicarent. Avo. in ser. de Epiph. Ipse etiā Christus expectatio geotium, de quibus quondā beatissimo patri Abrahæ innumerabilis fuit promissa successio, nō carnis semine, sed fidei fœcuoditate generanda, & ideo stellarum multitudini comparata, vt ab omni gentiū patre, non terrena, sed cælestis progenies speraretur. Ad eredendum ergo promissæ posteritatis hæredes in syderibus designari, ortu noui syderis excitantur, vt in quo cælom est adbibitum in testimonium, cæli famularetur obsequium.

Homil 6. in Matth. aliquātulum à prin. tom. 2.

Chrys. in ho. Quoniā autem oō cælestium vna stellarum hæc fuit, manifestom est: nulla enim alia stellarū hac via procedit: hæc enim ab Arcto in Meridiem ferebatur, ita enim Palæstina ad Persidem iacet. Secundo autem à tempore hoc est videre: non enim in nocte apparuit tantū, sed in media die, qood oō est virtotis stellæ, sed oec etiā lunæ. Tertio ab eo quod apparebat & occoltabatur rursos: cùm enim intrauerūt Hierosolymā, occultauit seipsam: deinde vbi Herodem teliquerūt, seipsam mōstrauit: neque etiam propriū quendam gressum habebat, sed eùm oportebat ire Magos, ibat: qoando autē stare oportebat, stabat, sicot & de columoa nobis erat in deserto. Neque etiā sursom maneos partū virginis ostendebat, sed deorsum descēdens hoc faciebat, quod nō est stellæ motus, sed virtutis cuiusdā rationalis: vnde videtor hæc stella virtus inuisibilis fuisse in talem apparentiam formata. Rsmio. Nonnulli dicont, hanc stellam fuisse Spiritū saoctum, vt ipse qui postea super baptizatum dominum descēdit, in specie stellæ apparuit Magis. Alij dicuot, fuisse Angelū, vt ipsa qui apparuit pastoribus, apparuit etiam Magis.

Stellæ natalitiæ ab aliis distioctio.

Glosa ordinaria sup. illud: Vidimus stellam eius.

Glo. sequitur atiam. In oriente. Verum stella in oriente orta sit, an ipsi ibi positi natam & occidentem viderint, ambiguum est: potuit enim nasci in oriente, & eos in Hierusalem perducere.

Avo. in ser. de Epiph. Sed dicturus es: A quibus audierunt, quod talis, scilicet stella, Christū natum significaret? profecto ab Angelis, aliqoa monitione reuelatioois. Quæris fortassis, ab Angelis bonis, an malis? Christum qoidem & Angeli mali, hoc est, dæmones filium Dei esse cōfessi sunt. Sed cur oon & à bonis noo audierint, quādo io Christo adorando salus eorum iam quærebatur, non iniquitas damoabatur? Potuerunt ergo illis & Angeli dicere: Stella quā vidistis, Christi est. Ite, adorate illū vbi natus est, & simol iudicate qualis qoantúsque natus sit.

In serm. 4. paulo ante medium.

Lao Papa in ser. de Epiph. Vel præter illam stellæ speciem, qoæ corporeum incitaoit obtuitū, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, & hoc quidem ad illuminationem fidei pertinebat.

Cap. 63. hic liber incipit: Deus certè perfectus est tom. 4.

Chaldæorū curiosa ingenia

Avo. in lib. de quæst. oo. & vet. te. Vel Iodæorum natum regem intellexerunt, cùm stella indice temporalis rex soleat designari. Hi enim Magi Chaldæi noo maleoolentia astrorom cursum, sed rerum curiositate speculabantur. Sicut enim datur intelligi, traditionem Balaam seqoebātur, qoi dixit: Orietur stella ex Iacob. vnde videntes stellam extra ordioem mundi, hāc intellexerunt, quam Balaam futurā indicem regis Iudæorum prophetauerat.

In ser. 4. circa medium illius.

Lao Papa in ser. de Epiph. Potuerunt autem illis credita & intellecta sufficere, vt corporali intuitu nō inquirerent, quod plenissimo vsu mētis inspexerant, sed diligeotia sagacis officij ad videndū vsque puerum perseuerans, nostri temporis hominibus seruiebat, vt sicut omnib⁹ oobis profuit, quod post resurrectiooem domini vestigia vulnerum in carne eius, Thomæ Apostoli exploraoit manus: ita ad nostram vtilitatem proficeret, quod iofantiam ipsius Magorum probauit aspectus, vnde dicunt: Venimus adorare eum. Chrys. sup. Matth. Sed nuoquid nesciebāt, quia in Hierusalem regnabat Herodes: nunqoid non intelligebāt, quia quicunque rege viuente alterū regem prouūciat, aot adorat, punitur io sanguine? Sed dum considerabant regem futurum, non timebant præsentem: adhuc non viderāt Christum, & iam parati erant mori pro eo. O beati Magi, qui ante conspectum crudelissimi regis, priusquā Christum cognoscerent, Christi facti sunt confessores.

Hom. 2. in opere imperfecto, non multum remote à prin. tom. 2.

Audiens autē Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cū illo. Et congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi, sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ: sic enim scriptum est per Prophetam. Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël.

Glosa ordinaria sup. illud: Herodes autem, &c.

Avo. in ser. de Epiph. Sicut Magi desiderānt redemptorē, ita Herodes timet successorem, vnde seqoitur: Audiens autem Herodes rex turbatus est. Glo. Rex dicitur, vt ex collatione eios qui quæritur, bic intelligatur extraneus.

Homil. 2. in opere imperfecto, inter medium & prin tom 2.

Herodes genere Idumæus.

Chrys. sup. Mat. Et ideo turbatur audiens regem oatū Iudæis ex genere Iudæorū, cùm esset ipse genere Idumæus: ne regno reuoluto iterum ad Iudæos, ipse à Iudæis expelleretur, & semen eius post ipsom præeideretur à regno: semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut enim rami arborum in excelso positarom, etiā si leuis aora flauerit, mooeotur: sic & sublimes homines etiā leuis nuncij fama conturbat: humiles autem sicut in conualle plerunqoe in tranquillitate consistuot.

In ser. 2. ante medium, tom. 10.

Avo. in ser. de Epiph. Quid autem erit tribunal iudicātis, quādo superbos reges timere faciebat natiuitas infantis? Pertimeāt ergo reges ad patris dexteram iam sedētem, quem rex impius timuit adhuc matris vbera lambentem. Lao Papa in ser. de Epiphania. Superfluo tamen Herodes timore turbaris. non capit Christum regio tua, nec mondi dominus potestatis tuæ sceptri cœpit esse cōtentus angustiis. Quem in Iodæa regnare non vis, vbiqoe regnat.

In ser. 4. ante medium.

Glosa ordinaria sup. illud: Turbatus est.

Glo. Vel nō solum propter se timoit, sed propter iram Romanotum: decreoerant enim Romani, oe quis rex vel Deus sine eorum consilio diceretur.

Homil. 10. in euang. in prin. tom. 2.

Greg. in ho. Cæli autem rege nato, rex terræ turbatus est, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm celsitudo cælestis aperitur.

In ser. 6. ante medium.

Lao Papa in ser. de Epiph. Herodes etiam diaboli personā gerit, cuios sicut tunc fuit incentor, ita nūc quoqoe est indefessus imitator. Cruciatur enim vocatione gentiū, & qootidiana potestatis suæ destructiooe torquetur. Chrys. sup. Mat. Vterque ex-

Homil. 2. in

opere imperfecto, inter prin. & medium. tom. 2.

go zelo proprio turbatur, & sui regni successorem timebat: Herodes terrenum, diabolus autem cæle-stem. Ecce autem & Iudaicus populus turbabatur, qui magis de auditu isto gaudere debuerat: quia rex Iudæus surgere dicebatur. Sed turbabantur, quia de aduentu iusti, non poterant gaudere iniqui. Aut certè turbabãtur, ne fortè iratus Iudaico regi genus eius vesaret. vnde sequitur: Et omnis Hierosolyma cum illo. GLO. Volens illi faoere quem timebat, populus enim plus iusto eis fauet, quos crudeles sustinet. Sequitur. Et cõgregans omnes principes, &c. Vbi nota diligentiam inquirentis, vt si inuenerit, faciat quod postea se velle ostendit: siu autem, excusatus sit Romanis. REMIG. Scribæ autem dicti sunt, nõ tantum ab officio scribendi, sed potius ab interpretatione scripturarum: erant enim legis doctores. Sequitur. Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Hic attendendum est: quia non dixit, vbi Christus natus est, sed vbi nasceretur. Callidè enim interrogauit eos, vt posset agnoscere si de rege nato lætatentur. Christum autem vocat: quia nouerat inuogi regem Iudæorum. CHRYS. sup. Mat. Vt quid autem interrogat Herodes, qui non credebat scripturis? aot si credebat, qoomodo sperabat posse interficere illum, quem regem futurum esse dicebant? Sed diabolus instigabat, qui credebat quod scripturæ nõ mẽtiuotur. sic sũt omnes peccatores, qui hoc ipsum quod creduot, perfectè credere non permittuntur. quod enim credunt, veritatis est virtus, quæ nõ potest esse occulta: quod autem oõ credunt, excæcatio est inimici. Si enim perfectè crederent, sic viuerent, quasi post modicum transituri de hoc mundo, non quasi in æternum mansuri. Sequitur. At illi dixerũt: in Bethlehem Iudæ. LEO Papa in serm. de Epiph. Magi quidem humano sensu significatum sibi regia ortum, esistimauerũt in ciuitate regia esse quærendum: sed qui serui susceperat formam, & non iudicare venerat, sed iudicari, Bethlehem præelegit natiuitati, Hierosolymam passioni.

Glosa ordinaria sup. illud. Et omnis Hierosolyma cũ illo.

Scriba vnde dictus.

Homil. 2. in opere imperfecto, inter prin. & med. tom. 2.

In ser. 1. paulo ante med.

Theodorus.

THEODORVS in ser. Concilij Ephesini. Si enim maximam Romam elegisset ciuitatem, potentia ciuium, mutationem orbis terrarum factam putarẽt: si filius fuisset Imperatoris, potestati vtilitatẽ ascriberẽt. Sed quid fecit? omnia egena & vilia elegit, vt diuinitas cognosceretur orbem trãsformasse terrarum: propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egenus sit pecuniis, & hoc tibi exponit præsepe. GREG. in ho. Bene etiam in Bethlehem nascitur: Bethlehem quippe domus panis interpretatur. Ipse namque est qui ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.

Homil. 8. in Euang. circa principium.

CHRYS. sup. Mat. Cùm autem debuissent cælare mysterium regis præfiniti à Deo, maximè in conspectu alienigenæ regis facti sunt nõ prędicatores operum Dei, sed proditores mysteriorum eius: & non solum manifestãt mysterium, sed etiã propheticum protulerunt exemplum. Vnde subiungunt: Sic enim scriptum est per prophetam. s. Micheã: Et tu Bethlehem terra Iuda. GLO. hoc sic ponit: vt ab eis dictum est, qui & si non verba, veritatem sensus quodammodo ponunt. HIER. Vnde hic reprehenduntur Iudæi de igoorãtia, quoniam propheta dicit: Tu Bethlehem Effrata: illi dixerunt: Tu Bethlehem terra Iuda. CHRYS. sup. Matth. Sed adhuc ipsam prophetiam præcidẽtes interficiendorum paruulorum facti sunt causa: sic enim scriptum erat: Ex te exiet rex qui pascet populum meum Israël, & dies eius à diebus sæculi. Si ergo integram prophetiam protulissent, cõsiderans Herodes, quia non erat rex terrenus, cuius dies à diebus sæculi erãt, in tantum furorum noo exarsisset. HIER. sup. Matth. Est autem sensus prophetiæ talis: Tu Bethlehem terra Iuda vel Effrata: quod ideo dicitur, quia est alia Bethlehem in Galgalis sita: quãuis sit paruus vicus inter milia ciuitatum Iuda, tamẽ ex te nascetur Christus, qui erit dominator Israel, qui secundum carnem de Dauid est: de me tamen natus est ante sæcula, & ideo dicitur: Egressus eius ab initio à diebus æternitatis, quia in principio verbum erat apud Deum.

Homil. 2. in opere imperfecto, aliquantulum ante mediũ. tom. 2.

Glosa ordinaria sup. illud: Et tu Bethlehem, &c.

In de optimo interpretãdi genere, à medio illius. tom. 2.

Homil. 2. in opere imperfecto, paulo ante mediũ. tom. 2.

Circa prin. comment. ad cap. 2. Matt. to. 9. & sup. Micheã. cap. 5. tom. 6.

GLO. Sed hoc vltimum, vt dictũ est, Iudæi tacuerũt, alia verò mutaueruot, vel propter ignorantiam, vt dictum est, vel ad maiorem manifestatiooem, vt Herodi alienigenæ intellectũ prophetiæ aperirent: vnde pro eo quod propheta dixit Effrata, quod erat nomen antiquum, & fortè Herodi igootum, dixerunt terra Iuda. Pro eo autem quod propheta dixerat, Minima es io milibus Iuda, volẽs ostendere paruitatem eius, quantum ad populi multitodinem, dixerũt: Nequaquam minima es in principibos Iuda, volentes ostẽdere magnitudinem dignitatis prouenientem ex dignitate principis nascituri, quasi diceret: Magna es inter ciuitates, ex quibus principes prodierunt. REMIG. Vel talis est sensus: quamuis minima videaris inter vrbes principatum habẽres, tamen nõ es minima: quia ex te exiet dux, qui regat populum meum Israël: dux autem iste Christus est, qui populum fidelem regit & gubernat.

CHRYS. in ho. Intẽde autem certitudinem prophetiæ: non enim dixit, quod in Bethlehem erit, sed quod de Bethlehem exiet, ostendẽs quod ibi solum nasceretur. Quomodo autẽ habet rationem de Zorobabel hæc dicta esse, vt quidam dicunt? non enim exitus eius fuit à principio ex diebus sæculi. Neque etiam ex Bethlehem exiuit, cùm non in Iudæa, sed in Babylonia natus sit. Est etiã ad hoc testimonium qood dicit: Nequaquã minima es: quia ex te exiet: nullus enim alius illustrẽ fecit villam, in qua nasceretur, quàm Christus. Post natiuitatem enim à finibus orbis terrarum veniunt visuri præsepe, & tugurij locum. Non autem dixit: Et te exiet filius Dei, sed dux, qui pascet populum meum Israel. oportebat enim iu principio condescendere, vt nõ scandalizarentur: & quæ ad salutem hominum pertinebant prædicare, vt magis inducerentur. Quod autem dicit: Qui regat populum meum Israel. Israel enim hic dicit eos qui crediderunt ex Iudæis: si autem non omnes Christus rexit, eorum est accusatio. De gentibus autem interim tacuit, oe scandalizaret Iudæos. Vide autem mirabilem dispensationem: Iudæi enim & Magi simul se inuicem docent. Iudæi à Magis audiunt, quod Christum in orientis regione stella prædicabat, & Magi à Iudæis, quod prophetæ antiquitus eum nunciauerũt, vt geminato testimonio confirmati ardentiori fide expeterent, quem & stellę charitas, & prophetię manifestabat auctoritas.

Homil. 7. in Matth. non multũ procul à prin. tom. 2.

Redargutio pseudographorum.

AVG. in serm. de Epiph. Poterat enim stella quæ Magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre virgine Deus infans, ad ipsam eos perducere ciuitatẽ. Sed tamen subtraxit se, neç eis prorsus apparuit, donec de ciuitate in qua Christus oasceretur, & ipsi Iudæi dicerent: In Bethlehem Iudæ, similes facti fabris arcæ Noe, qui aliis vbi euaderent præstiterunt, & ipsi

In ser. 2, circa medium. to. 10.

Cõparatio lepida Iudæorum.

& ipsi diluuio perierunt: similes lapidibos à miliariis viam ostenderunt, nec ipsi ambolare potoerunt. Andierunt & abierunt inquisitores, dixerũt & remanserunt doctores. Nonc quoqoe Iudæi simile aliquid nobis exhibere non desinunt: noonulli enim paganorum quãdo eis de scripturis testimonia clara proferimus, vt nouerint Christum ante prophetatum: suspecti, ne forte à Christianis ista conficta sint, malunt credere codicibus Iudæorum: & sicut tũc Magi fecerunt, Iudæos dimittunt inaniter lectitare, ipsi pergunt fideliter adotare.

Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite & interrogate diligenter de puero. Et cùm inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Qui cùm audissent regem, abierunt.

Hom. 2. in opere imperfecto, paulo ante mediũ. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Postquam aodiuit Herodes tesponsum doplici modo credibile: primum quia à sacerdotibus fuerat dictum, deinde quia exemplo prophetico fuerat comprobatum, non tamen ad deuotionem flectitur nasciturí regis, sed ad malitiam interfectionis eius per dolum. vidit enim quia non poterat Magos oec blandimentis flectere, nec minis terrere, nec auro corrumpere, vt consentirent in interfectionem tegis futuri, ideo illos decipere cogitauit, vnde dicitur: Tunc Herodes clam vocatis Magis. Occultè autem vocauit eos, vt ooo viderent Iodæi, quos habebat sospectos, ne fortè quasi regem suæ gentis amantes, proderent consilium eius. Diligenter didicit ab eis tempus stellæ.

REMIG. Idcirco diligenter: quia callidus erat, & timebat oe non reuerterentur ad eom, vt tunc sciret quid ageret de puero occidendo.

In ser. 7. habet partem. tom 10.
Opinio rara de stella natali.

AVG. in ser. de Epiph. Fermè autem biennio antè visa est stella mirantibus quid esset. Sed tũc intelligitur indicatom eis cuius esset stella, quæ iam diu videbatur quando natus est, q ai per illam significabatur. Sed postquam Christo nato reuelatũ est Magis, venerunt ab oriente, & 13. die adorauerunt eum, quem ante paucos dies natum fuisse didicerunt.

Homil. 7. in Matth. aliquantulum ante mediũ. tom. 2.

CHRYS. in ho. Vel antè multũ tempus hæc stella apparuit, qoooiam multum tempos in itinere erant Magi consumpturi, vt confestim cùm natus esset, Christo assisterent, eum in fasciis adorantes, vt mirabilior appareret. GLO. Secundum alios verò à die natiuitatis Christi creditur stella tantum apparuisse, & peracto officio cùm oova esset, desiit esse.

AIT enim Fulgentius. Puer natus nouam stellam fabricauit. Cognito antè lo. & tem. personam pueri vult non ignorare, vnde dicit: Ite & interrogate diligenter de puero. illud præceperat, quod absque

Homil. 7. in Mat. paulo ante mediũ. tom. 2.

præcepto erant facturi. CHRYS. in ho. Non autem dicit interrogate de rege, sed de puero, neque enim principatus nomine eum vocari sustioebat.

Hom 2. in opere imperfecto, circa medium. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Ergo vt ad hoc eos induceret, deuotionem promittebat, & per eam gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis est cõsuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauius lædere volunt, humilitatem illi & amicitias fingunt, vnde dicit: Et cùm inue. renun. &c. GREG. in ho. Adorate eum se velle simulat, vt quasi hũc si inuenire possit, extinguat. Sequitur. Qui cùm audi. reg. abie.

Astutia Herodis depingitur.

A

Homil. 10. in euãg. ante medium.

REMIG. Audierunt Magi Herodem vt quæreret domioum, sed oon vt ad eum reuerterentur. Significabant enim bonos auditores, qui bona quæ audiunt à malis prædicatoribus faciunt, sed tamen opera illorum non imitantur.

Et ecce stella, quã viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dũ veniẽs staret supra vbi erat puer.

Hom. 2. in opere imperfecto in medio illius. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Ex hoc loeo ostenditur, quia cùm stella deduxisset Magos prope Hierusalem, abscoodita est ab eis, vt relicti à stella cogerentur in Hierusalem interrogare de Christo, simul & manifestare, propter duo. Primò, ad confusionem Iudæorom, quia Gentiles stellæ tãtummodo visione confirmati Christum per alienas prouincias requirebãt,

B

& Iudæi ab infantia prophetias legẽtes de Christo, & io suis finibus natum non susceperunt. Demum vt interrogati sacerdotes, vnde nascitur Christus, ad præiudicium suum respõderent, de Bethlehẽ, quia, qui Herodem docuerant de Christo, ipsi ignorabãt de illo: & ideo post interrogationem & responsionem habitam, subditur: Et ecce stel. quam vi. in Ori. antece. eos, vt considerantes obsequium stellæ, regis intelligerent dignitatem.

AVG. in ser. de Epiph. Et vt Christo plenum redderet obsequium, tẽperauit gradum, donec Magos perduceret ad puerum. Obsequium præboit, non

C

imperium indixit, supplices ostendit, hospitium radiauit amplissimo lumine, & tecta nati perfudit, sicque decessit, vnde sequitur: vsque dum ven. sta. su. vbi erat puer. CHRYS. sup. Mat. Quid autem mirum, si sole iustitiæ orituro, stella ministrabat diuina? Stetit enim supra caput poeri, qoasi dicens. Hic est, vt quia loquendo monstrare non poterát, stando demonstraret. GLO. Hic autem apparet qood stella in aëre posita erat, & domui, in qua puer erat, multom vicina: aliter enim domum nõ discreuisset.

Glosa ordinaria sup. illud: Et ecce stella quã viderant.
Lib. 2. cap. vlt. parum à prin. tom 5.
Stellæ typus quis fuerit.

AMBR. sup. Lucam. Hæc autem stella via est, & via Christus est, quia secondũ incarnationis mysterium Christus est stella: ipse enim est stella splẽdida

D

& matutina, vnde vbi Herodes est, non videtur: vbi autem Christus, rursum videtur: & viam ostendit.

REMIG. Vel stella significat gratiam Dei, Herodes diabolum: qui autem per peccatum se diabolo subdit, mox gratiã perdit: quod si per pœnitentiam recesserit, mox gratiam iouenit, qoæ non dimittit, donec perducat ad domum pueri, id est, Ecclesiam.

Glosa ordinaria sup. illud: Ecce stella.

GLO. Vel stella est illuminatio fidei, quæ ad Christum ducit, quam dum diuertunt ad Iodæos, Magi amittunt: quia dum à malis coosilium quærunt, veram illominatiooem perduot.

E

Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Et procidentes adorauerunt eum. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

GLOS. Postquam præmisit stellæ obseqoiũ, subiungit Euangelista Magorum gaudium, dicens: Viden. autem stel. gauisi suot gau. ma. valde.

REMIG. Et sciendum quod non satis fuit dicere Euãgelistæ: Gauisi sunt, sed addidit, gaudio magno, & valde. CHRYS. sup. Mat. Gauisi ergo sunt, quia spes eorum nõ erat decepta, sed amplius confirmata, quod tanti itineris non sine causa susceperunt la-

Hom. 2. in opere imperfecto, à me-

dic illum. tom. 2. Glosa ordinaria sup. illud: gauisi sunt gaudio, &c. Homil. 2. in opere imperfecto, à medio illius. tom. 2. Infer 4 circa medium.

botem. Glos. Gaudio, gaudet, qui propter Deum gaudet, qui est verum gaudium. Addidit autem & magno: quia de magno gaudebant.

Chry. Per ministerium enim stellæ, intelligebant quoniam dignitas tūc nati regis excedebat mensurā omnium mundalium regum, addidit etiam, valde.

Remig. Quia voluit ostendere quod magis gaudent homines de rebus perditis, quàm semper possessis. Subditur autem. Et intran.do. inue. puerum.

Leo Pa. in serm. de Epiph. Quantitate paruum, alienæ opis indigum, fandi impotentem, & nulla ab humanæ infantiæ generalitate discretum: quia sicut fidelia erant testimonia, quæ in eo maiestatem inuisibilis diuinitatis asserent, ita probatissimū debebat esse, sempiternam illam essentiā filij Dei veram suscepisse hominis naturā. Cum Maria matre eius.

Homil. 2. in opere imperfecto, à medio illius. tom. 2.

Chrys. sup. Matth. Nō diademate coronata aut in lecto aureo recumbente, sed vix tunicam habente vnam, non ad ornamentū corporis, sed ad tegumētum nuditatis, qualem habere potuit Carpentarij vxor, peregrè constituta. Si ergo regē terrenū quærentes venissent, magis fuissent cōfusi quàm gauisi: quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Nunc autem qoia cælestem regem quærebant, & si nihil regale videbant in eo, tamen solius stellæ testimonio contenti, gaudebant oculi eorū contemptibilem puerū aspicere: quia spiritus in corde eorum terribilem eum monstrabat, vnde procidentes adorauerunt eum: vident enim hominem, & agnoscunt Deum.

Christi nascentis humilitas.

Super illud: Et intrantes domum.

Raa. Diuino aotem nutu factum est, quod abetat Ioseph, ne aliqua mali suspicionis occasio daretur gentibus. Glos. Qui licet morem suæ gentis in donis offerendis sequantur (Arabes enim auro, thure & diuersis generibus aromatum abundant) tamen aliquid mysterij muneribus demonstrare volebant, vnde sequitur: Aper. thesau. suis, obtu. ei mu. au. thus & myrrham.

Homil. 10. in euang. à medio.

Greg. Aurum quippe regi cōgruit, thus verò in Dei sacrificium ponebatur, myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Avo. in ser. de Epiph. Aurū igitur soluitur quasi regi magno, thus immolatur vt Deo, myrrha præbetur, quasi pro salute omnium morituro. Chrys. Hæc autem & si tunc non intelligebant, secundum quale mysterium ista gerebant, vel quid significaret vnūquodque munus eorum, nihil contrarium est. Gratia enim quæ illos hæc omnia facere hortabatur, ipsa ordinauerat vniuersa. Ramio. Et sciendum, quod isti non singuli singula obtulerunt, sed singuli tria, & singuli cum suis muneribus regem, Deum, & hominem prædicauerunt. Chrys. in ho. Verecundentur ergo Martion & Paulus Samosatenus, qui volunt videre quæ Magi viderunt, qui ecclesiæ sunt progenitores, Deum in carne adorantes: quoniam enim in carne erat, fasciæ monstrant & præsepe: quoniam autem non vt purum hominem adorant, sed vt Deum, demonstrant dona quæ Deo offerre decens erat. Confundantur & Iudæi videntes se præuentos à Magis, & neque post illos venire student.

Hom. 2. in opere imperfecto sup. illud: Et apertis thesauris suis. tom. 2. Homil. 7. in Matth. circa mediū. to. 2. Hæreses explodun tur.

Homil. 10. in euang. à medio illius.

Greg. Potest & in his aliud intelligi. Auro namque sapiētia designatur, Salomone teste qui ait: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapiētis. Thure, quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur, secundum illud: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Per myrrham verò carnis mortificatio figuratur. Nato ergo regi aurum offerimus, si in conspe-

A ctu eius sapientiæ lumine splendemus. Thus offerimus, si per orationum studia Deo redolere valeamus. Myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinētiam mortificamus. Glos. Tres autem viri qui offerunt, significant gentes de tribus partibus mundi venientes. Thesauros aperiūt, dum fidem cordis per confessionem ostendunt. Bene autem in domo docentes: ne thesaurū bonæ conscientiæ iactando propalemus. Offerunt tria munera, hoc est, fidē sanctæ Trinitatis: vel apertis thesauris scripturarum, historicum, moralem, & allegoricum sensum offerunt, vel logicam, physicam, & ethicam, dum illa fidei seruire faciunt.

Glosa ordinaria sup. illud: Obtulerūt ei munera. Enarratio.

B *Et responso accepto in somnis, ne redirēt ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionē suam.*

Avg. in serm. de Epiph. Herodes impius factus ex timore crudelis voluit desæuire. Sed quomodo poterat capere eū, qui ipsas fraudes venerat amputare? Vt ergo eius fraus eluderetur. Sequitur. Et respon. accep. Hier. Qui enim munera obtulerunt domino, consequenter responsum accipiunt. Responsum enim per Angelom fieri dicitur, vt meritorum Ioseph priuilegium demonstraretur.

Super illud: Et responso accepto. tom. 9.

Glo. Fit autem hæc responsio per ipsum dominum: quia nullus alius viam reuersionis instituit, nisi ille qui dicit, Ego sum via: nō tamen loquitur puer
C ad eos, ne diuinitas ante tēmpus reueletur, & vt vera humanitas habeatur. Dicit autem: Et respon. ac. Sicot enim Moyses tacitus clamabat, sic isti pio affectu interrogabant, quid diuina iuberet voluntas. Dicit autē: Per aliam viam reuersi sunt in regionem suā, quia infidelitati miscendi non erant Iudæorum.

Glosa ordinaria sup. illud: Et responso accepto. Hieronymus in hoc loco. tom. 9.

Chrys. in ho. Intuere autem Magorum fidem qualiter non scandalizati sunt in seipsis, dicentes: Si magnus est puer hic, quæ necessitas fugæ est, & occultæ recessionis? Hoc enim est veræ fidei, non quærere causas eorum quæ verè præcipiuntur, sed suaderi solum ab eis. Chrys. super Mat. Si autem Ma-
D gi Christum quasi terrenum regem quæsissent, inuenientes eū, apud ipsum mansissent: nūc autem adorauerunt, & reuersi sunt. Cùm autē reuersi fuissent, manserūt colentes Deum magis quàm ante, & prædicantes multos erudierunt. Et denique cùm Thomas iuisset ad prouinciam illam, adiuncti sunt ei, & baptizati, facti sunt adiutores prædicationis ipsius.

Homil. 8. in Mat. non remoto à prin. tom. 2. Hom. 2. in opere imperfecto, à medio illius. tom. 2. Magi à Thoma Apostolo baptizati.

Greg. Magnum verò nobis aliquid Magi innuūt, quod in regionem suam per aliā viam reuertuntur. Regio quippe nostra paradisus est, ad quam Iesu cognito, redire per viam qua venimus prohibemur. A regione enim nostra, superbiēdo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitū gustādo discessimus,
E sed ad eam necesse est vt flendo, obediendo, visibilia contemnendo, atque appetitum carnis refrenando redeamus. Chrys. super Matth. Nec etiam erat possibile, vt quia ab Herode ad Christum venissent, redirent ad Herodem: qui enim relicto Christo ad diabolum trāseunt per peccatum, per pœnitentiam reuertuntur ad Christū. Qui enim fuit in innocentia dum nescit quid sit malum, facilè decipitur. Sed cùm expertus fuerit malum quod inuenit, & recordatus bonum quod perdidit, compunctus redit ad Deum. Qui autem relicto diabolo venit ad Christum, difficile redit ad diabolum, quia dum gaudet in bonis quæ inuenit, & recordatur mala quę euasit, difficile redit ad malum.

Homil. 10. in euang. nō multum remoto à fine illius. Hom. 2. in opere imperfecto, post med. illius. tom. 2.

Qui cùm

Qui cũ recessissent, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicēs: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurũ est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendũ eum. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Et erat ibi vsque ad obitũ Herodis, vt adimpleretur quod dictũ est à domino per Prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum.

RAB. Hic prætermittit Matthæus diem purificationis, in qua oportebat primogenitum offerri in templo, & agnum vel par turturum, aut columbarum. Et quamuis timerēt Herodem, tamē non sunt ausi transgredi legem, quin ad templum puerum deferrent. Cùm itaque rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus, qui in Ægyptũ faciat puerum transportari, vnde dicit: Angelus domini apparuit in som. Ioseph. REMIG. Per hoc quod semper Angelus Ioseph in somnis apparuisse dicitur, mysticè designatur, quia illi qui à curis terrenis & sæcularibus negociis quiescunt, perfrui angelica visione merentur. Dicit ergo ei: Sur. & acci. pu. & ma. eius.

HIL. Cùm desponsatã eam iusto significabat, cōiugem nũcupauit: sed post partum mater tantũ Iesu ostenditur, vt quemadmodum iusto Ioseph deputaretur Mariæ in virginitate coniugium, ita venerabilis eius ostenderetur in Iesu matris virginitas. *Canone 1. in Matth. circa medium.*

CHRYS. sup. Matth. Non autem dicit accipe matrem & puerũ eius, sed econuerso, quia nō propter matrē puer natus est, sed propter puerũ mater præparata est. Sequitur. Et fuge in Ægyptũ. Quomodo autem filius Dei ante hominē fugit? aut quis liberet de inimicis, si & ipse inimicos suos timet? & primũ quidem oportet vt regulam humanæ naturæ quam susceperit conseruet, & in hac parte, quia & humanæ naturæ pueriliati cōuenit fugere potestatē minantem, deinde vt cæteri Christiani, cùm necessitas persecutionis aduenerit, fugere non erubescãt. Sed quare in Ægyptum? Recordatus est enim dominus, qui non in finē irascitur, quãta mala fecerit super Ægyptum, ideo mittit filium suum in eam, & dat illi magnæ reconciliationis signum, vt decem plagas Ægypti vna medicina sanaret, vt populus qui ante fuerat persecutor populi primogeniti, custos fieret filij vnigeniti, vt qua illi violenter dominati sunt, isti cum deuotione seruirent, vt iã non irent ad mare rubrum demergēdi, sed vocarentur ad aquas baptismatis viuificandi. AVG. in ser. de Epiph. Audi etiam magni mysterij sacramentũ. Moyses aliquãdo in Ægypto perfidis clauserat diem. illuc Christus adueniens sedentibus in tenebris reddidit lucem: fugit vt illuminaret, nō fugit vt lateret. Sequitur. Et esto ibi vsque dum dicam tibi: futurum est enim, vt Herodes quærat puerũ ad perdēdum eum. Putabat enim infelix tyrãnus Saluatoris aduētu regali se solio detrudendum, sed nō ita est: non ad hoc venerat Christus vt alienam gloriam inuaderet, sed vt suam donaret. *Hom. 2. in opere imperfecto, parũ à fine. tom. 2.* *Secretum notatur in verbis.*

Sequitur. Qui consur. acce. pu. & ma. eius nocte, & secessit in Ægyptum. HIL. sup. idolis plenam. Iam enim post Iudæorum insectationem Iudæam relinquens, ignoranti sæculo colendus infertur. *Canone 1. in Matth. declinando ad finem. Mat. 2. sup. illud: Ecce angelus domini. tom. 9.*

HIER. Quando igitur tollit puerum & matrem eius, vt in Ægyptũ transeat, nocte tollit & in tenebris: quando verò reuertitur in Iudæam, nec nox, nec tenebræ ponuntur in Euangelio.

CHRYS. sup. Matth. Omnis enim persecutionis angustia nox est, refrigerium autem dies. *Hom. 2. in opere imperfecto, circa finem illius. tom. 2.*

RAB. Vel quia luce vera recedēte, lucis ipsius osores in tenebris remanserũt: ipsa verò redeunte, illuminantur. CHRYS. in ho. Vide autem statim ipso nato tyrãnum insanire, & quod mater cum puero ad extraneam effugatur regionem, vt si tu incipiens alicui spirituali rei deseruire, videris te tribulari, non turberis, sed omnia viriliter feras, hoc habens exemplum. *Super illud: Et recessit in Aegyptum. Homil. 8. in Mat. parum ante medium. tom. 2.*

BEDA. Quod enim dominus à parētibus sublatus est in Ægyptũ, significat electos sæpius malorũ improbitate suis effugandos ex sedibus, vel etiã exilio damnandos. Siquidē ipse qui suis erat præceptorus: Cùm vos persecuti fuerint in vnam ciuitatē, effugite in aliam, primus fecit quod præcepit, fugiendo hominem quasi homo, in terra, quem stella Magis paulo ante adorandum monstrauit ex cælo. *Doctrinã moralis.*

REMIG. Quod autem dominus in Ægyptum iturus esset, prædixerat Esaias cùm ait: Ecce dominus ascendit super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & disperdet simulachra Ægypti.

REMIG. Consuetudo autem fuit istius Euangelistæ, omnia quæ dixit confirmare, & hoc ideo, quia Iudæis scribebat. Ideóque subiungit: Vt adimpleretur quod dictum est à domino per Prophetam dicentem. Ex Ægypto vocaui filium meum.

HIER. de optimo genere interpretãdi. Hoc 70. interpretes non habent, sed in Oseæ Propheta iuxta Hebraicam scribitur veritatem: quia puer Israël, & dilexi eum. Ex Ægypto vocaui filium meum, ex quo 70. transtulerunt. Quia paruulus est Israël, & dilexi eum, ex Ægypto vocaui filium meum. *Circa medium illius. tom. 2.*

HIER. sup. Oseam. Hoc autem testimonio vtitur Euangelista, quia hæc typicè referuntur ad Christũ. Notãdum enim quod in hoc propheta & in aliis, ita de aduentu Christi, & de vocatione gentium prænunciatur, vt radix historiæ non penitus deseratur. *Cap. 11. tom. 6.*

CHRYS. in ho. Est etiã prophetiæ lex multa multotiens dici de aliis, compleri autem in aliis, sicut de Simeone & Leui dictum est. Diuidam eos in Iacob, & dispergãm in Israel, quod non in eis, sed in nepotibus completũ est, quod & hic apparet, Christ enim natura Dei filius est, & sic in eo verè prophetia cōpletur. HIER. Possumus autem & hunc locum aliter conciliare, & inducemus testimoniũ ex Numeris, dicente Balaam: Deus ex Ægypto vocauit eum, gloria eius sicut vnicornis. REMIG. Per Ioseph autem designatur ordo prædicatorum, per Mariam sacra scriptura, per puerũ notitia saluatoris, per persecutionē Herodis, persecutio quam passa est ecclesia in Hierosolymis, per fugã Ioseph in Ægyptum trãsitus prædicatorũ ad gētes infideles. Ægyptus enim tenebræ interpretatur: per tēpus autem quo fuit in Ægypto, spacium temporis ab ascensione domini vsque ad aduentum Antichristi: per obitum Herodis extinctio inuidiæ in cordibus Iudæorum. *Homil 8. in Mat. à medio illius. tom. 2.* *Lex prophetiæ datur.* *Mat. 2 super illud: Vt adimpleretur. &c. tom. 9.*

Tunc Herodes videns quoniam delusus esset à Magis, iratus est valde: Et mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat à Magis.

CHRYS. sup. Mat. Postquam paruulus Iesus Magos suo imperio subiugauit, nō potestate corporis, *Hom. 2. in opere imper-*

festo inter medium & finem. tom. 2.

sed gratia spiritus, irascebatur Herodes: quia quos A ipse sedens in throno regni suadere non potuit, his Iesus paruulus placuit in præsepiu iacēs: deinde contemnentes eum Magi addiderūt causas doloris, vnde dicitur: Tunc Hero. vi. quo. illu. es. à Ma. ira. est valde. Illa enim regum ira magna & inextinguibilis est, quam regni zelus accendit. Sed quid fecit? Mittens occidit omnes pueros. Sicut enim bestia vulnerata, quicquid oculis eius occurrit, quasi auctorem sui vulneris dilaniat, sic & ille delusus à Magis iram suam super paruulos diffundebat. Dicebat enim cogitans in furore: Certè, Magi puerum inuenerunt, quem regnaturum dicebant: nam rex regni zelo repletus, dum omnia timet, omnia suspicatur. Ideo ergo misit & interfecit omnes paruulos, vt vnum inueniret in omnibus. Avg. in serm. de Epiph. Et dum insequitur Christum regi nostro coæuum, procurauit exercitum stolis victricibus candidatum.

Herodes feræ comparatur.

Avg. in ser. de Inno. Ecce prophanus hostis nunquam beatis paruulis, tātum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio: nam quantum contra eos iniquitas abundauit, tantum gratia benedictionis effulsit. Idem. O paruuli beati, ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo, qui etiam paruulis baptismum prodesse non existimat Christi: nam qui natus habere potuit prædicatores Angelos, narratores cælos, adoratores Magos, potuit & illis, ne pro eo sic morerentur, præstare, si sciret illa morte perituros, & non potius maiore felicitate victuros. Absit vt ad liberandos homines Christus veniēs de illorū præmio qui pro illo interficerentur, nihil egerit, qui pendens in ligno pro eis à quibus interficiebatur, orauit. Rab. Non est autem contentus vastatione Bethlehem, sed & adiacentia loca vastauit, nec vllam misericordiam ætatis habuit, à filio vnius noctis vsque ad filium duorum annorum, quin omnes occideret, vnde subdit: In Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra. Avg. in serm. de Epiph. In cælo enim viderant Magi ignotissimā stellam nō ante paucos dies, sed ante finem biennij, sicut inquirenti Herodi patefecerunt. Vnde à bimatu & infra occidit infantes, propter quod sequitur, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Avg. in ser. de Inno. Vel quia timebat, ne puer, cui sydera famulantur, speciem suam paulo super ætatem vel infra transformaret, vt ætatem sui tēporis occultaret, ideo videtur pueros à bimatu vsque ad pueros vnius diei interfecisse.

In serm. de Epiph. — *In ser. 7 ante medium. tom. 10.* — Hæc videtur ratio verisimilior.

Avg. de con. Euan. Vel aliquorum Magis propinquantium periculorū terroribus agitatus Herodes ab illa cura. s. interficiendi pueros mente abrepta in aliis potius occupatur, vel potuit credere, Magos, fallacis stellæ visione, deceptos, posteaquam non inuenerunt, quem natum putauerant, erubuisse ad se redire, atque ita timore depulso à persequendo puero quieuit, & sic completis diebus purgationis tutè cum illo ascendere templum potuerunt. Quis enim non videat vnum illum diem regē multis occupatum latere potuisse? deinde vulgatis rebus quæ in templo dictæ factæque fuerant, Herodes sensit se à Magis illusum, ac deinde sicut hic dicitur: multos infantes occidit. Beda in ho. In hac autem morte puerorum omniū Christi martyrum preciosa est mors designata. Quod paruuli occisi sunt, significat per humilitatis meritū ad martyrij perueniendum gloriam, quod in Bethlehem & in omnibus finibus eius occisi sunt, ostendit in Iudæa, vnde ecclesiæ cœpit origo, & vbique per orbem persecutionem sæuituram. Qui bimi occisi sunt, doctrina & operatione perfectos indicant. Qui verò infra, simplices. Quod illi quidem occisi sunt, & Christus euasit, insinuat corpora martyrum ab impiis posse perimi, sed Christum ab eis non posse auferri.

Lib. 2. ca. 11. circa mediū. tom. 4. — *In Homil. in Natal. Innocent. in princ. illius. Inter hom. hyemales de sanctis. tom. 7.* — Allegoria verborū.

Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam Prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.

B Chrys. in hu. Quia Euangelista horrore impleuit auditorem, crudelem occisionem narrans, rursus mitigationem apponit, ostendēs, quod hæc non facta sunt Deo nequeunte prohibere, atque ignorante, sed per prophetā prædicentem: vnde dicit. Tunc impletum est. Hier. sup. Hiere. Hunc Hieremiæ testimonium Matthæus non secundum Hebraicam veritatē, nec iuxta 70. protulit. Ex quo perspicuum est, Euāgelistas & Apostolos non interpretationem alicuius secutos, sed tanquam Hebræos quod legebant Hebraicè suis sermonibus, expressisse.

Homil. 9. in Matth. inter prin. & medium. tom. 2. — *Cap. 31. sup. illud: Vox in excelso audita est. to. 5.*

Hier. sup. Mat. Quod autem dicitur in Rama, non putemus loci nomē esse, quod est iuxta Gabaa, C sed Rama excelsum interpretatur, vt sit sensus: Vox in excelso audita est, id est, longè latéque dispersa.

Super illud: Mat. 2. Tūc adimpletum est. tom. 9. — Rama excelsum sonat.

Chrys. sup. Mat. Vel quoniam de morte innocentium mittebatur, ideo in excelso audiebatur, secundum illud, vox pauperis penetrat nubes. Quod autem dicit ploratus, fletum paruulorum ostendit. Quod autem dicit vlulatus, matrū significat lamentum: in paruulis autem mors faciebat finem doloris: in matribus autem semper per memoriā reparabatur, & ideo dicit: Vlulatus multus, Rachel plorans filios suos. Hier. De Rachel natus est Beniamin: in cuius tribu non est Bethlehem. Quæritur ergo, quomodo Rachel filios Iudæ, id est, filios Bethlehē D quasi suos ploret? Respondebimus breuiter, quia sepulta sit iuxta Bethlehē in effrata, & ex corpusculi sepulchro matris nomen accepit. Siue quoniam Iuda & Beniamin duæ tribus iunctæ erant, & Herodes præceperat non solum in Bethlehem interfici pueros: sed & in omnibus finibus eius, per occisionem Bethlehem intelligimus multos etiam de Beniamin fuisse cæsos. Avg. de quæst. no. & vet. testa. Vel quia filij Beniamin qui ad Rachel pertinent, olim à reliquis tribubus extincti sunt, & in præsenti & in futuro etiā. Tūc ergo Rachel cœpit fi. su. plan. quādo filios sororis suæ in tali causa vidit occisos, vt æternæ vitæ hæredes existerēt: cui enim aliquid ad- E uersum euenerit ex fœlicitate alterius, infausta sua miserè luget. Remig. Assumpsit autem sanctus Euāgelista ad exaggerandam magnitudinem luctus, vt diceret etiam Rachelem mortuam plorasse filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.

Hom. 2. inter medium, & finem, tom. 2. — *Super illud: Mat. 2. Tūc adimpletum est. tom. 9.* — *Cap. 62. incipit hic liber. Deus quidem perfectus est. tom. 4.* — *Mat. 2. super illud: Tunc adimpletum est. tom. 9.*

Hier. Et hoc secundum duplicem intelligentiā, siue quod eos in æternum mortuos existimaret, siue quod se cōsolari nollet de his quos sciuit esse victuros, vt sit sensus, Noluit consolari quia non sunt, id est, nuluit consolari de hoc quod non essent.

Canone 1. in Matt. in fine illius.

Hil. Non enim erant hi qui mortui putabantur: in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur: consolatio autem rei amissæ erat præstanda, non auctæ. Hil. super Matth. Rachel Ec-

Expositio pulchra Hilarij. — *Canone. 1. in Mat. in fine.*

clesiæ

clesiæ typum prætulit diu sterilis, nunc fœcundæ: huius ploratus ex filijs, non idcirco, quia peremptos dolebat auditur: sed quia ab his perimebantur quos filios retinere voluisset.

Super illud: Habitauit in Nazareth.

RAB. Vel significat Ecclesiam quidem plorare sanctorum de hoc sæculo ablationem, sed non ita velle se consolari, vt qui sæculũ morte vicerunt, rursus ad sæculi certamina secũ redeant tolaranda: quia non sunt vltra reuocandi in mundum.

Glosa ordin. super illud: Vo. in Rhama audi. est. Super illud: Et habitauit in Nazareth.

GLO. Vel non vult consolari in præsenti, quia nõ sunt: sed omnem spem & consolationem ad æternam transmittit vitam.

RAB. Bene autem Rachel, quia ouis vel videns dicitur, Ecclesiam figurat, cuius tota intẽtio vt Deũ contempletur inuigilat, & ipsa est ouis centesima, quam pastor in humeris reportat.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israël. Defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.

Lib. 1. Ecclesiast. hist. apud Euseb. ca. 8. & 9.

EX Ecclesiastica historia. Cùm pro sacrilegio, quod Herodes in Saluatorẽ commiserat, & scelere quod in æquæuos eius peregerat, vltio eum diuina perurgeret in mortem, corpus eius, vt Iosephus refert, morbus inuasit diuersus: ita vt diceretur à varibus, non morbo corporis, sed diuinæ vltionis esse supplicia, ipse autem furore iam plenus nobiliores & primarios ex omni Iudæa ad se colligi & recludi iobet in carcere, mandans statim vt spiritum exhalasset, omnes interfici, vt eius obitum omnis Iudæa, dafleret inuita. Paulò autem antequam nouissimũ spiritum redderet, Antipatrum filium suum iugulauit, post duos filios, quos ante necauerat, scilicet Alexandrũ & Aristobulũ. Talis igitur Herodis finis, qui digna supplicia scelere, quod in Bethlehem erga paruulos gesserat, & pro insidijs Saluatoris exactus est, ab Euangelista designatur, cùm dicit: Defuncto autem Herode. HIER. Multi propter ignorantiã historiæ labuntur in errorem, putantes eundem esse Herodem, à quo in passione Dominus irridetur, & qui nunc mortuus esse refertur. Ergo Herodes ille qui cũ Pilato postea amicitias fecit, huius Herodis filius, est frater Archelai: quem Tyberius Cæsar Lugdunum relegauit, fratrémque eius Herodẽ successorem regni fecit. Primo ergo Herode defuncto: Ecce apparuit Angelus Domini in somnis Ioseph in Ægypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius. DIONYSIUS in cœlest. hierarc. Vide quoniam & ipse Iesus supercœlestibus essentijs superexistens, ad id, quod secũdum nos est immutabiliter veniens, non refugit ad se ordinatam, & assumptam humanam ordinationem, sed obediẽs subditur Dei patris per Angelos dispositionibus, & per Angelos ipsos annunciatur Ioseph à patre disposita filij ad Ægyptum recessio, & iterum ad Iudæam ex Ægypto transductio. CHRYS. Vides etiam quia Ioseph ad ministerium Mariæ erat electus, eunte enim illa in Ægyptum & redeunte, quis ministerium ei rantæ necessitatis impleret, nisi desponsata fuisset? Nam prima quidem facie Maria puerum nutriebat, & Ioseph conseruabat. Reuera autem puerũ & matrem nutriebat, & Ioseph tuebatur. Sequitur: Et vade in terram Israël. Quasi medicus enim descendit in Ægyptum, vt visitaret eam languentem erroribus, non vt remaneret in ea. Reuersionis autem ratio assignatur, cùm subditur: Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.

Mors Herodis.

Super illud: Videns quod Archelaus. tom. 9.

Herod. relegatur in Lugdun.

Cap. 4. parũ ante finem.

Homil. 2. in opere imperf. parum a fin. tom 2.

A

Super illud: Defuncti sunt enim. tom. 9.

HIER. Ex hoc loco intelligimus non solum Herodem, sed etiam sacerdotes & scribas eo tempore necem Domini fuisse meditatos.

REMIG. Sed si multi fuerunt, quomodo in tam breui spacio extincti sunt? quia, vt dictum est, Herode mortuo, occisi sunt omnes maiores qui in custodia tenebantur. CHRYS. super Matth. Quod dicitur consilio factum esse, quod cõsenserunt Herodi, vt inquireret puerum & occideret, quia scriptum est: Turbatus est Herodes & omnis Hierosolyma cum illo. REMIG. Aut certè locutus est Euangelista per speciem tropi, quando multi ponuntur pro vno. In hoc autem quod dicit: Animam pueri, destruũtur hæretici, qui dixerunt Christum non sumpsisse animam, sed loco animæ habuisse diuinitatẽ.

Homil. 2. in opere imperfecto, nõ procul à fine tom. 2.

B

Hom in Natal. innocen. parum ante medietato. 7.

BEDA in homil. Quod autem occisis pro Domino pueris Herodes non longè post obijt, & Ioseph Dominum cum matre ad terram Israël reduxit, significat omnes persecutiones, quæ cõtra Ecclesiam erant mouendæ, persecutorum morte vindicandas, & pacem Ecclesiæ denuo reddendam, & sanctos qui latuerãt ad sua loca reuersuros: vel quod defuncto Herode, redit ad terram Israël Iesus, denunciat quod Enoch & Helia prædicantibus. Iudæi sopita modernæ inuidiæ flamma, fidem veritatis accipient.

C

Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Israel. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire, & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

D

GLO. Angelicæ admonitionis Ioseph non inobediens fuit, vnde sequitur: Qui consurgens accepit puerũ & matrem eius, &c. Non enim determinauerat Angelus in quo loco terræ Israël, vt dubitante Ioseph iterum reuertatur, & frequentiori visitatione Angeli certior redderetur, vnde sequitur: Audiẽs autem quod Archelaus, &c.

Lib. 17. Antiquitatum, ca. 2. & lib. 1. de bello Iudaico. ca. 18.

Mira Herodis hist.

EX Historia Iosephi. Habuit siquidem Herodes vxores viginti, ex quarũ septem numerosam suscepit sobolẽ primogenitus eius Antipater ex Iosida, Alexander & Aristobulos ex Mariane, Archelaus ex Mathaca Samaritide, Herodes Antipas (qui postea tetrarcha fuit) & Philippus ex Cleopatra Hierosolymitide. Tribus igitur primis ab Herode interfectis, & post mortem eius, occasione testamenti patris Archelao, gubernationem regni vsorpante, & causa de successione regni ad Cæsarem Augustum delata, tãdem de consilio senatus omnem Herodis Monarchiam distribuit, mediam partem, scilicet Idumæam & Iudæam, tradens Archelao, sub nomine Tetrarchiæ, pollicitus se facturum eum regem, si se dignum præbuisset. Mediam verò partem in duas fecit tetrarchias, fecessitque Galilęa in partem Herodi Tetrarchæ. Ituręæ verò & Traconitidis regio Philippo. Factus est ergo post Herodẽ defunctum Archelaus, quasi Dyarchus, quod dominij genus hic regnum appellat.

E

Lib. 2. cap. 10. tom. 4.

A AVGVS. de conf. Euang. Sed hic aliquis quæret, quomodo (ficut Lucas narrat) ibant parentes eius per omnes annos pueritię, in Hierusalē, si Archelai timore ibi prohibebantur accedere? Hoc dissoluere non est difficile: fieri enim poterat vt per diem festū inter tam ingentem turbam latenter ascenderent, mox reuersuri, cùm tamen alijs diebus habitare metuerent, vt nec solennitate prætermissa essent irreligiosi, nec in continua māsione perspicui. Iste quoque intellectus patet, vt quod Lucas dicit per omnes annos eos ascēdere solitos in Hierusalem, tunc accipiamus factū, cùm iam non metueretur Archelaus, qui secundum historiam Iosephi solùm nouē annis regnauit. Sequitur: Et admonitus in somnis, secessit in partes Galil. B Sed fortè hinc quispiam moueatur, cùm Matthæus dixerit, ideo timuisse Ioseph cum puero redeūtem ire in Iudæam: quia cum patre suo Herode Archelaus filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galileā, vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, vt Lucas testatur. Quasi verò ipsa sint tempora, quibus puero timebatur, quæ Lucas commemorauit: quæ vsque adeo mutata erant, vt ipsa Iudæa non rex esset Archelaus, sed præses Pilatus.

Glosa ordin. super illud: Timuit illo ire.

GLO. Sed tunc quæritur, quare nō timuit Ioseph in Galilæam ire, cùm & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cum puero in Nazareth, quàm in Hierusalem, vbi erat caput regni assiduus Archelaus. C CHRYS. in homil. Et etiam quia villam natiuitatis mutauit, res obumbratur: impetus enim omnis erat aduersus Bethlehem & fines eius. Venit igitur Ioseph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens, vnde sequitur. Et veniens habitauit in ciuit. &c.

Homil. 9. in Matth. circa mediū, to. 2.

Lib. 2. ca. 9. tom 4.

AVG. de conf. euang. Fortè & hoc mouet quomodo dicat Matthæus, propterea cū puero Iesu parentes eius isse in Galilæam: quia metu Archelai in Hierusalē ire noluerint, cùm propterea magis isse in Galilæam videantur: quia ciuitas eorū erat Nazareth Galilææ, sicut Lucas non tacuit. Sed intelligendum est, quia vbi & Angelus in somnis in Ægypto dixit ad Ioseph: Vade in terrā Israël sic in- D tellectum primo esse à Ioseph, vt putaret rectius esse pergere in Iudæam, ipsa enim primitus intelligi potuit terra Israël. Postquam verò comperit ibi regnare Archelaum, noluit obijcere se periculo, cùm posset terra Israel etiam Galilæa intelligi: quia & ipsam populus Israel incolebat. Quanquam possit & aliter solui: quia potuit videre parentibus Christi non esse habitandum ibi cum puero, nisi in Hierusalem, vbi erat tēplum Domini, & illuc iuissent, nisi Archelai præsentia terrerētur. Non autem diuinitus iubebātur in Iudæa, vel Hierusalem habitare, vt de Archelao, quod timebant deberēt contemnere: sed in terra Israël in qua etiam, vt dictum est, poterat intelligi Galilæa.

Quæst. euangel. explic.

Canonoz. in Math. circa princ.

HILAR. E Verum typica ratio conseruata est: Ioseph enim Apostolorum tenet speciem, quibus Christus circunferendus est creditus. Hi tanquā Herode mortuo, id est, populo eius in passione Domini deperdito, Iudæis prædicare sunt iussi, missi enim erant ad oues perditas domus Israël, sed manente hæreditariæ infidelitatis dominatu, metuunt & recedunt, per visum admoniti, Spiritus sancti donum in gentibus contemplantes, ad eas conferunt Christum.

Parum à fine comment. in cap. 2. Matth.

RAB. Vel hic vltima Ecclesiæ tempora designat, quando plurimis Iudæorum ad prædicationem Enoch & Heliæ conuersis, cæteri ad instinctum Antichristi contra fidem pugnabunt. Pars A igitur Iudeæ, in qua regnabat Archelaus, Antichristi sequaces ostendit. Nazareth autem Galilææ, quo transfertur Christus partem eiusdem gentis, quæ fidem est susceptura, designat, vnde Galilæa transmigratio: Nazareth autem flos virtutū interpretatur: quia Ecclesia quo ardētius à terrenis ad cęlestia trāsmigrat, eo magis virtutū flore & germine abundat.

GLO. Huic autem facto prophetæ testimonium adiungit, dicens: Vt impleretur quod dictum est per Prophetam, Quoniam Nazaræus vocabitur.

Paruus à fine comment. in cap. 2. Mat. tom 9.

HIER. Si fixum de scripturis posuisset exemplū, nunquam diceret: quod dictum est per Prophetas, sed simpliciter, quod dictū est per Prophetā. Nunc autem pluraliter Prophetas vocans: ostendit se non B verba de scripturis sumpsisse, sed sensum. Nazaræus interpretatur sanctus, sanctū autem Dominum futurum omnis scriptura commemorat. Possumus & aliter dicere, quod etiā eisdem verbis iuxta Hebraicam veritatem in Esaia scriptum sit. Exiet virga de radice Iesse, & Nazaræus de radice consurget.

Homil. 9. in Mat. à med. & hom. 2. in opere imperf. in fin. tom. 2.

Christus quomodo Nazaræus.

CHRYS. in homil. Aut fortè legerunt & aliquos Prophetas ita dicētes, qui non sunt nobis canonizati, sicut Nathā & Esdra. Et quoniam hoc prophetatum erat, manifestat Philippus, dicēs ad Nathanaelem: Quem scripsit Moyses in lege & Prophetæ, inuenimus Iesum à Nazareth: vnde etiam prius Christiani Nazaræi vocabantur, sed apud Antiochiā mu- C tatum est hoc nomen, & dicti sunt Christiani.

Lib. 2. ca. 5. inter princ. & medium. tom. 4.

AVG. de conf. Euangel. Hæc autem omnia quæ sunt à narratione Magorum, & deinceps Lucas tacet, hoc proinde cognoscendum, quod deinceps ad cætera valeat, sic vnumquemque Euangelistarum contexere narrationem suam, vt tāquam nihil prætermittētis series digesta videatur, tacitis enim quæ nō vult dicere, sic ea quæ vult dicere, illis, quæ dicebat adiungit: vt ipsa continuo sequi videantur. Sed cùm alter ea dicit quæ alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum, vbi ea potuerit à quo prætermissa sunt transilire.

D

CAPVT III.

IN diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicās in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Hic est enim de quo dictum est per Esaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius.

Homil. 5. in opere imperf. in princ. to. 2.

Cōparatio pulchra.

CHRYS. super Matth. Sol appropians, antequā E appareat, mittit radios suos, & facit albescere orientem, vt præcedens aurora aduentū diei demonstret: sic Dominus natus in mundo, antequam appareat per doctrinam, spiritus sui fulgore trāsmisso illuminauit Ioannem, vt præcedēs ille aduentum annunciet Saluatoris, & ideo post ortum Christi enarratū, doctrinam eius enarraturus Euāgelista, & baptismū in quo testimonium habuit de præcursore & Baptista præmittit, dicens: In diebus autē illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto.

REMIG. His autem verbis, beati Ioannis non solum Matthæus, tempus, & locum, & personam, sed etiam officium & studium demonstrat. Tempus generale

neralē demonstrat, cùm dicit: In diebus autem illis.

Lib. 2. cap. 6. pau. ante fin. tom. 4. Avg. de cons. Euang. Hoc autem tempus Lucas per terrenas potestates expressit, cū dixit: Anno 15. Sed intelligere debemus Matthæum, cùm diceret: In diebus illis, in multo lōgiori spacio accipi voluisse: mox enim vt narrauit regressū de Ægypto Christum, quod vtique tempore pueritiæ vel infantiæ factū est, vt possit stare quod Lucas de illo, cùm duodecim esset annorum, narrauit, continuò intulit: In diebus autem illis, non vtique pueritiæ tantū illius dies insinuans, sed omnes dies ab eius natiuitate vsqueque prædicare cœpit Ioannes.

Remig. Personam ostendit, cùm dicit: Venit Ioannes, id est, manifestauit se qui rādiu prius latuerat. Chrys. in homil. Sed quare necessariū fuit, vt Ioannes Christum præueniret operū testimonio, Christum prædicātē? Primo quidem vt hinc Christi dignitatem discas, quod sicut pater, ita & ipse Prophetas habet, secundum illud Zachariæ: Et tu puer, Propheta altissimi vocaberis. deinde vt nullam causam verecundiæ Iudæis relinquat, quod & ipse demonstrat, dicens: Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicūt: dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo edax. Sed aliter necessarium erat ab alio prius dici, quæ de Christo erāt, & non ab ipso: alias Iudæi dixissent, qui post testimonium Ioannis dixerunt: Tu testimonium perhibes de teipso, testimonium tuum non est verum. Remig. Officium subiungit, cùm dicit Baptista. Glo. In quo domini viam præparauit. nisi enim baptizari homines consuescerent, baptismum Christi abhorrerent.

Ioan. quare Christū præuenerit.

Remigius. Remig. Studium ostendit, cùm ait: Prædicans. Rab. Quia etiā Christus prædicaturus erat: postquam enim visum fuit idoneum tēpus, scilicet circa triginta annos incipiens prædicationem suam, viam domino præparauit. Remig. Locum subiungit dicens: In deserto Iudææ.

Max. Vbi ad prædicationem eius nec insolens turba perstreperet, nec infidelis auditor rideret: sed hi tantum audire possent, qui prædicationē cura diuini cultus expeterent. Hier. sup. Esa. Vel in hoc considerandum est, quod salutare Dei & gloria domini non prædicatur in Hierusalem, sed in solitudine Ecclesiæ, & in deserta gentium multitudine.

Esa. 40 sup. illud, Vox clamantis. tom. 5.

Cano. 2. in Matth. parū à princ. Hilar. Vel etiam ad Iudæam venit desertā Dei frequentatione, non populi, vt prædicationis locus, eorum, quibus prædicatio erat commissa, solitudinē testatetur. Glo. Vel typicè, desertum significat vitam à mundi illecebris segregatam, quæ pœnitentibus competit. Avg. in lib. de pœnitent. Nisi autem pœniteat aliquem vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Hilar. Et ideo pœnitentiam regno cælorū appropinquante pronunciat, per quā est reditus ab errore, recursus à crimine, & post vitiorum pudorem professio desinendi, dicens: Pœnitentiam agite. Chrys. super Matth. Vbi manifestat in ipso principio, quia benigni regis est nuncius: non enim peccatoribus minas intendebat, sed indulgentiam peccatorum promittebat. Solent reges nato sibi filio indulgentiam in regno suo donare, sed ante trāsmittūt acerbissimos exactores. Deus autem nato sibi filio volēs donare indulgentiā peccatorum, præmisit quasi exactorem exigētem & dicentem: Pœnitentiam agite. O exactio quæ non facit pauperes, sed diuites reddit. Nā cùm quis debi-

Glosa ordinaria in hoc loco.

In lib. de vtilitate pœnitentiæ. paulò à princ. tom. 9.

Homil. 3. in opere imperf. non procul à princ.

Natalis regius celeb.

A tum iustitiæ suæ reddiderit, Deo nihil præstat, sed sibi lucrum suæ salutis acquirit. Pœnitentia enim cor emūdat, sensus illuminat, & ad susceptionem Christi præparat humana præcordia: vnde subiungit, Appropinquauit enim regnum cælorum.

Hier. Primus Baptista Ioannes regnum cælorū prædicat, vt præcursor Domini hoc honoretur priuilegio. Chrys. in homil. Ideóque quod nunquā Iudæi audierant, neque etiam à Prophetis, cælos & regnum quod ibi est prædicant, & nihil de cętero de terra dicit. Sic ergo ex nouitate eorum, quæ dicuntur, erigit eos ad quærendum eum qui prædicatur.

In princ. comment. ad cap. 3. Matt. tom. 9.

Homil. 10. inter princ. & med. tom. 2.

Remig. Regnum autem cælorum quatuor modis dicitur: Christus, secundum illud Lucæ 3. Re-
B gnum Dei intra vos est Sancta scriptura, secundum illud Matth. 2. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Sancta Ecclesia, secundum illud Matth. 25. Simile est regnum cælorū decem virginibus. Supernum solium, secundū illud Matth. 8. Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent in regno cælorum. & hoc totum hic potest intelligi. Glo. Dicit autem: Appropinquauit enim regnum cælorum: quia nisi appropinquaret, nemo redire posset: quia infirmi & cæci, via (quæ est Christus) carebant. Avg. de cons. Euangel. Hæc autem verba Ioannis alij Euangelistæ prætermiserunt. Iam verò quod sequitur. Hic est qui di-

Regnum cælorum quadruplex.

Glosa ordin. super illud: Appropinquauit reg. cælorum.

Lib. 2. ca. 12. tom. 4.

C ctus est per Esaiam prophetam, dicentem: Vox clamantis in deser. rectas facite semitas eius. Ambiguè positum est, nec elucet, vtrum ex persona sua Euangelista commemorauit, an ad hæc verba eiusdem Ioannis secutus adiunxerit, vt totum hoc Ioannes dixisse intelligatur. Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnū cælorum. Hic est enim, &c. Neque enim hoc mouere debet, quia non ait: Ego sum, sed hic est. Nam & Matthæus dixit: Inuenit hominem sedentem in teloneo, & non dixit, Inuenit me. quod si ita est, nō est mirum si & interrogatus quid diceret de seipso, sicut narrat Ioannes Euangelista,

D respondit: Ego vox clamantis in deserto.

Greg. in homil. Scitur autē quia vnigenitus filius verbū patris vocatur, secūdū illud: In principiō erat verbum. Ex ipsa autē nostra locutione cognoscimus, quia vox sonat, vt verbum possit audiri. Aduentum itaque Domini Ioannes præcurrēs vox dicitur: quia per eius ministerium patris verbum ab hominibus auditur. Chrys. super Matth. Vox etiā est sonus confusus, nullum secretum cordis ostendens, sed hoc tantummodo significans: quia vult aliquid dicere ille qui clamat. Verbum autem est sermo mysterium cordis aperiens. Adhuc vox inter homines & animalia communis est, verbum autem

Hom. 7. in euang. super illud: Ego vox cla.

Homil. 3. in opere imperf. facto, aliquantulum à prin. to. 2.

Differentia vocis & verbi.

E est hominum tantum. Ideo ergo Ioannes dictus est vox, non verbum: quia per eum Deus sua consilia nō demonstrauit, sed hoc solū quod Deus aliquid facere in hominibus meditabatur, postea autem per filiū suum plenissimè mysterium suæ voluntatis aperuit.

Rab. Qui rectè vox clamantis ob fortitudinem prædicationis dicitur. Tribus autem modis clamor accidit, hoc est, si longè positus est cui loquatur, si surdus, si per indignationem, & hæc humano generi acciderunt. Glo. Est igitur Ioannes quasi vox verbi clamantis, verbum enim clamat in voce, id est, Christus in Ioanne.

Super illud: Iod. habeb. vestimentū.

Glosa ordin. super illud: Vox clam.

Beda. Sic etiam clamauit in omnibus, quia principio aliquid diuinitus dixerunt, & tamen iste solus

A est vox: quia per eum præsens verbum ostenditur, quod alij longè nunciauerunt.

Homil. 7. in euang. super illud: Ego vox clamātis.

Greg. Ipse item Ioannes est clamans in deserto: quia derelictæ ac destitutæ Iudææ solatium redemptoris annunciat. Rsmig. Quantum autem ad historiā attinet, in deserto clamabat, quia remotus erat à turbis Iudæorū. Quid autem clamet, insinuat cùm subiongit; Parate viam domini.

Homil. 3. in opere imperfecto, nō remoto à prin. tom. 2.

Chrys. super Matth. Sicut enim magno regi in expeditionem vēturo præparatores præcedunt, qui sordida abluunt, diruta componunt: sic & dominū nostrū præcessit Ioannes, qui ab humanis cordibus pœnitentiæ scopis peccatorū sordes eijceret, & quæ dissipata fuerant, spiritualiom præceptorum ordina- B tione componeret.

Hom. 20 in euāg sup. illud. Parate viam domini.

Greg. in homil. Omnis autē qui fidem rectam & bona opera prædicat: domino ad corda audientium viam parat, Rectas Domino semitas facit, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format.

Glosa interlinearis super illud: Rectas facite.

Glo. Vel fides est via, qua verbū ad cor descendit: cùm mores in melius mutantur, fiunt semitæ rectæ.

Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lūbos suos. Esca autem eius erat locustæ, & mel syluestre.

Homil. 3. in opere imperf. inter prin. & medū. tom. 2.

C Chrys. in homil. Postquam ostēdit quia ipse est vox clamātis io deserto, prudenter ipse Euangelista subiunxit: Ipse autē Ioannes. In quo ostenditur, quæ sit vita ipsius: nam ipse qoidē testificabatur de Christo: vita autem eius de ipso: nemo autem potest esse alterius testis idoneus, nisi fuerit suus.

Canone 2. in Matt non procul à princ. Super illud: Ipse autem Ioānes. tom. 9.

Hil. Fuerat enim prædicanti Ioanni sicut locus opportunior, ita & vestitus vtilior, & cibus aptior.

Hier. De pilis enim camelorum habebat vestimentum, non de lana, aliud austeræ vestis indicium est, aliud luxuriæ mollioris.

Homil. 3. in opere im perf. inter princ. & medium. tom. 2.

Chrys. sup. Matth. Seruis autem Dei non conuenit habere vestimentum ad speciem visionis, vel D ad carnis delectamētum, sed tantum ad tegumentū nuditatis: habebat enim Ioannes vestem oon mollem, neque delicatā, sed cilicinam, grauem & asperam, & cooterentem corpus potius quàm fouētem, vt de virtute animæ eius ipse habitus corporis loqueretur. Sequitur: Et zona pellicea circa lūb. &c.

Zonis laneis vtebantur Iudæi.

Consuetudo enim erat apud Iudæos, vt zonis laneis vterentur: ideo iste quasi durius aliquid facere volens, zona pellicea cingebatur.

Super illud: Esca autem eius locust. tom. 9

Super illud: Ioannes habebat vestimentum.

Hier. Porro quod sequitur: Esca eius erat locust. & mel syl. Habitatoris solitudinis congruum est, vt oon delicias ciborū, sed necessitates humanæ carnis expleret. Rab. Tenui victu contentus, & ex mi- E nutis volatilibus, & melle inuento in truncis arborum. In dictis autem Arnulphi Galliarum Episcopi reperimus: minimum geous locustarum fuisse in deserto Iudææ, quæ corpusculis in modum digiti manus exilibus & breuibus in herbis facilè capiuntur, coctæque in oleo pauperem præbent victum. Similiter narrat in eodem deserto esse arbores habentes lata folia & rotunda, lactei coloris & melliti saporis, quæ natura fragilia manibus fricantur & eduntur. Et hoc est quod mel syluestre dicitur.

Super illud: Ipse autem Ioannes.

Remig. Sub hoc autem habitu vestimentorū, & vilitate ciborum, ostendit se peccata totius generis humani deflere. Rab. Potest & habitus & victus eius qualitatem internæ conuersationis exprimere:

A nam austeriotibus vtebatur indomentis, quia vitam peccantium increpauit.

Hieronym. in hoc loco. tom 9. Super illud: Ipse autem Ioannes.

Hier. Zona quidem pellicea, qua cinctus fuit, vt Helias, mortificationis iodicium est.

Rab. Locustas & mel syluestre edebat, quia dulcis sapiebat turbis prædicatio eius, sed citius finem sortita est: io melle enim dulcedo, in locustis est alacer volatus, sed cito deciduus.

Canone. 2. in Matth. inter princ. & med.

Remio. Per Ioannem autem, qui Dei gratia interpretatur, significatur Christus, qui mundo gratiā attulit: per vestimentum illius designatur Ecclesia gentium. Hilar. Cùm exuuijs immundarū pecudum, quibus gētiles pares existimantur, Christi præ- B dicator induitur, fitque sanctificatum habitu prophetali quicquid in eis vel inutile fuerat ante vel sordidum: zonæ autem præcinctio, efficax in omne opus bonum est apparatus, vt ad omoe ministerium Christi simus accincti. In esum etiam eliguntur locustæ fugaces hominū, & ad omnem aduentum nostri sensim euolantes, nos scilicet qui ab omni sermone & eoogressu ipsis quibusdā corporū saltibus efferebamur voluntate vagi, in operibus inutiles, in verbis queruli, sede peregrini: nunc sumus sanctorum alimonia, & societas prophetarum, electi simul cum melle syluestri, dulcissimū ex nobis cibum non ex aluearijs legis, sed ex truncis syluestrium arborū C præbituri.

Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabātur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

Homil. 3. in opere imperf. ante mediū tom. 2.

Chrys. sup. Matth. Conuersatione Ioannis exposita, conueoienter subiungit: Tunc exibat ad eum Hierosol. &c. amplius enim resonabat coouersatio vitæ eius in eremo, quàm vox clamoris ipsius.

Homil. 10. in Matt. à med tom. 2.

Vnde de Ioāne admiratio.

Chrys. in homil. Erat enim mirabile in humano corpore tantam patientiam videre, quod denique & Iudæos magis attrahebat, magoum Heliam in eo videntes. Conferebat autem ad stuporem D quod dereliquerat eos gratia prophetarum, & post longum tēpus reuersa videbatur ad eos. Prædicationis etiam modus immutatus ad id proderat: nihil enim assuetorū apud alios Prophetas audiebant, puta prælia & victorias Babylonias & Persas, sed cælos, & quod illic regnum & supplicium gehennæ. Dicit autem: Tunc exibat ad eum Hierosoly. &c.

Glosa interlinearis super illud: Et baptizabātur.

Glo. Baptismo præcurrente, oon peccata dimitteote. Remig. Baptismus enim Ioannis figuram gerebat catechumenorum: nam sicut modo catechisantur pueri, vt digni fiant sacramento baptis- E matis, ita Ioannes baptizabat, vt baptizati ab eo, postea deuotè viuendo digni fierent accedere ad Christi baptismum. In Iordane autem baptizabat, vt ibi aperiretur ianua regni cælestis, vbi datus est aditus filijs Israël terram promissionis intrandi. Sequitur: Confitentes peccata sua.

Homil. 3. in opere imperf. ante mediū tom. 2.

Chrys. super Math. Ad comparationem enim sanctitatis Ioannis, quis poterat arbitrari se iustum? Sicut enim vestis candida si fuerit posita iuxta niuē, ad comparationem niuis sordida inuenitur: sic ad cōparationem Ioannis omnis homo videbatur immundus, & ideo peccata sua confitebantur. Confessio autem peccatorum testimonium est conscientiæ timentis Deum. Perfectus enim timor soluit omnem podorem. Illic autem turpitudo confessio-

ois

nis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna nõ creditur. Et quia ipsum erubescere pœna est grauis, ideo iubet nos Deus cõfiteri peccata nostra, vt verecundiā patiamur pro pœna: nam & hoc ipsum pars iudicij est.

[Super illud: Tũc exibat ad eum ex Hierosol.] RAB. Bene autem qui baptizandi erant, exire ad Prophetam dicuntur: quia nisi quis ab infirmitate recedat, põpæ diaboli ac mundi illecebris abrenunciet, baptismum salubre consequi non poterit. Bene autem in Iordane, qui descensio dicitur, baptizabãtur: quia de superbia vitæ ad humilitatem veræ cõfessionis descenderant. Exemplum autem iam tunc confitendi peccata, ac meliorem vitam promittendi baptizandis dabatur.

Videns autem multos Pharisæorum, & Saducæorum venientes ad baptismum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

[In prolo. sup. tertiam partem pastoral. — Sermo cõgruat auditoribus.] GREG. in past. Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, vt & sua singulis cõgruant, & tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat. GLO. Vnde necesse fuit, vt post doctrinam quam Ioannes turbis tradiderat, Euangelista etiam illius doctrinæ faceret mẽtionem, qua instruxit eos qui prouectiores videbantur. Et ideo dicit: Videns autem multos Pharis. &c.

ISID. in lib. Etymol. Pharisæi & Saducæi inter se contrarij sunt: nam Pharisæi ex Hebræo in Latinũ interpretãtur diuisi: eo quod traditionum & obseruationum iustitiam præferunt: vnde diuisi vocantur à populo, quasi per iustitiam. Saducæi interpretãtur iusti: vendicant enim sibi quod non sunt, corporum resurrectionem negant, & animum cum corpore interire prædicant. Hi tantum quinque libros legis recipiunt, Prophetarum vaticinia respuunt.

[Glossa ordinaria in hoc loco.] GLO. Hos ergo qui inter Iudæos maiores videbantur, videns Ioannes, ad baptismum suum venire, dixit eis: Progenies viperarum, quis vobis demõstrauit fugere à vent. ira? RAMIG. Consuetudo scripturæ est ab imitatione operum nomina imponere, secũdũ illud: Pater tuus Amorræus. sic & isti ab imitatione viperarum progenies viperarum dicuntur.

[Homil. 3. in opere imperf. ante medium tom. 2.] CHRYS. sup. Matth. Sicut enim artificiosus medicus, si viderit ægrotantis colorẽ, intelligit speciem passionis: sic Ioannes venientium ad se Pharisæorũ prauas cogitationes intellexit: forsitan enim apud se cogitauerunt: Imus & confitemur peccata nostra, nullum laborem nobis imponit, baptizamur, & cõsequimur indulgentiã peccatorũ. Insipiẽs, nunquid facta digestione impuritatis, non est necessaria sumptio medicinæ? sic multa diligẽtia necessaria est homini post cõuersionem & baptismũ, vt vulnus peccatorũ perfectè sanetur, ideo dicit: Progenies viperarum. [Viperarũ natura quæ sit.] Natura enim viperarũ est, quod statim cùm momorderit hominem, currit ad aquam, quã si non inuenerit, moritur: ideo istos dicebat progeniẽ viperarum, quia peccata mortifera committẽtes, currebant ad baptismum, vt sicut viperę per aquam tantũ

A pericula mortis euaderent. Item viperarum natura est rumpere viscera matrũ suarum, & sic nasci. quoniam ergo Iudæi, assiduè persequentes prophetas, corruperunt matrẽ suam synagogam, ideo progenies viperarũ nuncupantur. Item viperæ à foris speciosæ sunt & quasi pictæ, intus autem veneno repletæ: ita & isti pulchritudinẽ sanctitatis ostẽdebant in vultu.

REMIG. Cùm ergo dicitur: Quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? subauditur, nisi Deus?

[Homil. 3. in opere imperfecto, parum ante mediũ, tom. 2.] CHRYS. sup. Matth. Vel quis vobis demonstrauit, o quid Esaias propheta? Absit. Si enim ipse vos docuisset, non spem in aqua poneretis tantum, sed etiam in operibus bonis, ille enim dicit: Lauamini, & mundi estote, auferte nequitiã ab animabus vestris, B discite benefacere. Nunquid etiam Dauid dicẽs: Lauabis me, & super niuem dealbabor? absit, ille enim sic dicit postea: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Si ergo essetis discipuli Dauid, cum gemitu ad baptismum veniretis. RAMIG. Si verò, quis demõstrabit, sub futuro legatur tempore, is est sensus? Quis doctor, quis prædicator dabit vobis cõsilium, vt possitis euadere iram æternæ damnationis?

[Lib. 9. cap. 5. in fin. tom. 5.] AVG. in lib. de ciuit. Dei. Deus autem propter quandam operum similitudinem, non propter affectionum infirmitatem, secundum scripturam irascitur, nec tamen vlla passione turbatur: hoc enim verbum vindictæ vsurpauit effectus, non ille turbulen- C tus affectus. Si ergo vultis effugere, facite dignum fructum pœnitentiæ. GREG. in homil. [Hom. 20 in euang. aliquantul. ante finem.] In quibus verbis notandum est quod non solùm fructum pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ admonet esse faciẽdos. Sciendum enim est, quia quisquis illicita nulla commisit, huic iure conceditur vt licitis vtatur. At si quis in culpam lapsus est, tanto à se debet licita abscindere, quanto se meminit & illicita perpetrasse. [Conscientia est pœnitentiæ mensura.] Vniuscuiusque ergo conscientia cõuenitur, vt tãto maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitẽtiam, quãto grauiora sibi intulerit damna per culpã: sed Iudæi de generis nobilitate gloriantes, idcirco se D agnoscere peccatores nolebãt, quia de Abrahæ stirpe descenderant, & ideo eis rectè dicitur: Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham.

[Homil. 10. aliquantul. à princ. tom. 2.] CHRYS. in homil. Hæc autem dixit non prohibens illos debere ex illo se esse, sed prohibet in hoc confidere virtuti animæ non insistentes.

[Homil. 3. in opere imperfecto, circa med. tom. 2.] CHRYS. sup. Matth. Quid enim prodest ei quem sordidant mores, generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Melius est enim alicui, vt in eo glorientur parentes, quia talem filium habent, quàm vt ipse in parentibus glorietur. [Natales non prosunt sine moribus.] Sic & vos nolite gloriari, dicentes: quia patrem habemus Abrahã, sed magis erubescite, quia filij estis E eius, & sanctitatis eius non estis hæredes. De adulterio enim natus videtur, qui nõ assimilat patrem. Parentum igitur gloriam excludit, dicens: Et ne velitis dicere. RAB. [Super hoc verbum hic citatum.] Quia ergo præco veritatis ad dignũ pœnitentiæ fructũ faciendum eos incitare volebat, ad humilitatẽ prouocabat, sine qua nullus pœnitere potest, subdens: Dico enim vobis, quoniam potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

RAMIG. Fertur quod in eo loco prædicauit Ioãnes circa Iordanem, vbi iubente Deo duodecim lapides de medio alueo Iordanis sublati positi sunt: potuit ergo fieri, vt hos demonstrando diceret, De lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

[Super illud:] HIER. In quo Dei indicat potentiam, quod qui de

Potens est Deus. to. 9.

nihilo cũcta fecetat, posset & de saxis durissimis populum procreare. Prima enim sunt rudimenta fidei, credere Deũ posse quicquid voluetit: ex lapidibus autem generati homines, simile est ei, quod ex Sara processit Isaac: vnde & propbeta dicit: Aspicite ad petrã de qua excisi estis. Huius igitur prophetiæ eos memotes faciens, monstrat quod possibile est nunc etiam simile fieri. RAB. Vel aliter: Lapidum nomine gentes significatæ sunt, quæ lapides coluerunt. CHRYS. sup. Matth. Item lapis durus est ad opus: sed cùm factum fuerit opus ea eo, deficere nescit. sic & gentes cum difficultate crediderũt quidem, tamen credentes permanent in æternũ in fide.

Super illud: Potens est Deus de lapidibus istis. Homil. 3. in opere imperfecto, circa medium. tom. 2.

HIER. Lege Eaecbie. Auferam, inquit, à vobis cot lapideum, & dabo vobis cor carneum. in lapide dutitia, in carne mollitudo monstratur.

Super illud: Potens est Deus, to. 9.

RAa. De lapidibus ergo filij Abrabę suscitati sont: quia dum gẽtiles in Abrahæ semine, id est, in Chtisto crediderũt, eius filij facti sunt, cuius semini sune vniti. Sequitur: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. CHRYS. sup. Matth. Secoris est acutissima ira consummationis, quæ totum præcisura est mundum. Sed si posita est, quare non ptæscinditur? quia rationabiles sunt arbores, & in potestatu habent facete bonũ, aot non facere, vt vidẽtes ad tadices suas positam esse securim timeant, & faciant fructum. Ergo denunciatio iræ, quod est secutis positio, & si io malis nihil agat, tamen à malis segregat bonos.

Super illud: Potens est Deus de lapid. istis. Homil. 3. in opere imperfecto, à med. tom. 2.

Securis varia signific.

HIAR. Vel securis est prædicatio Euãgelij iuata Hieremiam, qui verbũ domini comparat securi cædenti petram. GREG. in homil. Vel securis est Redẽptot nostet, qui velut ea manubrio & ferro ex diuinitate coustans & humanitate, tenetur ex humanitate, sed incidit ea diuinitate, quæ videlicet securis ad radicẽ atboris posita est: quia & si per patientiam expectat, videtur tamen qoid factura est. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, eacidetur, & in ignem mittetur. Quia vnusquisqun peruersus paratã citius gehennæ concremationem inuenit, qui hic fructum boni operis facete contemnit. Secutim autem non iuata ramos positam, sed ad radicem dicit. cùm enim malorum filij tolluntur, rami iofructuosæ arboris abseinduntur: cùm verò tota simul progenies cum parente tollitor, infructuosa arbor à radice abscissa est, ne iam remaneat: vnde parua iterom soboles succrescat.

Super illud: Iam enim securis. tom. 9. Hom. 20. in euang. circa medium.

Homil 11. in Matth. paulo ante medium to. 2. Super illud: Arbor quæ nõ facit bonum fructũ.

CHRYS. in homil. Cùm autem dicit: Omnis, excludit primatum, qui est à nobilitate, qoasi dicat: Et si nepos fueris Abrahæ, sustinebis pœnã sine fructu manens. RAa. Quatoot autem sunt species arborum, quarum vna tota est arida, cui assimilantur pagani: altera viridis, sed sine fructu, cui assimilantur hypocritæ: tertia viridis & fructuosa, sed venenosa, cui assimilantur hæretici: quatta vitidis est, & fructũ bonum gignit, cui assimilantur viti Catholici.

Hom. 20. in euang. circa medium.

GREO. in homil. Igitur omnis arbot non faciens fructum bonom excidetur, & in ignem mittetur: quia paratam gehennæ conctemationẽ inuenit, qui hic boni operis fructum facete contemnit.

Ego quidẽ baptizo vos in aqua in pænitentiam: qui autem post me venturus est, fartior me est, cuius non sum dignus calciamẽta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permũdabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni inextinguibili.

A GLO. Quia in præcedentibus verbis Ioannes explicauerat, quod supra summariè de agenda pœnitẽtia prædicauit, restabat vt etiam distinctius prædiearet quod de regni cælorum appropinquatione iam diaerat, & ideo dicit: Ego quidẽ baptizo vos in aqua in pœnitentiam. GREG. in homil. Ioannes non in Spiritu, sed in aqua baptizat: quia peccata soluere nõ valebat: corpora quidem pet aquam lauat, sed tamẽ animas pet veniam non lauat.

Homil. 7. in euang. ante medium, & homil. 20.

CHRYS. in homil. Cùm enim nondũ esset oblata hostia, neque peccatum solutũ esset, nec Spiritus descẽdisset in aquam, qualiter fieret remissio peccatorum? Sed quia Iudæi nequaquam propria sentiebant peccata, & hoc erat eis causa malorum, aduenit Ioannes, in cognitionem eos ducens proptiorũ peccatorum pœnitentiam memorando.

Homil. 10. in Matth. aliquantulũ à princ. to. 2.

B

GREG. in hom. Cur ergo baptizat qui peccata nõ relaxat? nisi vt pręcursionis suæ ordinem seruãs, qui nasciturum nascendo præuenerat baptizaturũ quoque dominum baptizando præoeniret.

Homil. 7. in euang. parũ ante med.

CHRYS. sup. Matth. Vel missus erat Ioannes ad baptizandum, vt ad baptismum venientibus, præsentiam filij Dei in corpore prædicaret, sicut ipse testatur alibi, dicẽs: Vt manifestetur in Israel, ideo ego veni in aqua baptizare. AVG. sup. Ioan Vel ideo baptizat: quia oportebat baptizari Christum. Sed quare non solus ipse baptizatus est à Ioanne, si ad hoc missus erat Ioãnes per quem baptiaaretor Christus? Quia si solus Dominus baptiaatus esset baptismate Ioannis, non deessent qui putarẽt baptismum Ioannis maiorem esse quàm baprismom Christi, vsque adeo vt solus Christus eo baptizari meruisset.

Homil. 3. in opere imperfecto, à medio illius. tom. 2.

Ratio multiplex baptis. Ioan.

C

Tract. 4. in Ioan. à med. & tract. 5. tom. 9. Super illud: Ego baptizo vos aqua.

RAB. Vel ideo baptizat, vt pœnitentes hoc signaculo ab impœnitentibus secernendo ad baptismum dirigat Christi. CHRYS. sup. Matth. Quia ergo propter Christum baptizabat, ideo ad baptisma venientibus ipsum prædicat appariturum, & eminentiam potestaris eios annunciat, dicens: Qui autẽ post me venturus est, fortior me est.

Homil. 3. in opere imperfecto, à med. tom. 2.

D

REMIO. Sciendum est autem, quod quinque modis venit Christus post Ioannem, nascendo, prædicando, baptizando, moriendo, & ad inferos descendendo. Et pulchrè Dominus dicitur fortior Ioãne: quia ille purus homo, hic verò Deos & homo.

RAa. Ac si Ioannes dicat: Ego quidem fortis sum ad pœnitentiam inuitando, ille peccata remittẽdo: ego regnum cælorum prędicando, ille donando: ego in aqua baptizando, ille in Spiritu.

CHRYS. in homil. Cùm autẽ audieris: Qoia fortior me est, ne ęstimes secundum cõparationem me, hoc dicere: neque enim inter seruos illius ordinari sum dignus, vt vilissimam ministerij susciperem particulam, vnde subdit: Cuius non som, &c.

Homil. 11. in Matt. à med. illius. to. 2.

E

HILAR. Apostolis enim circunferendo prædicationis gloriam derelinquens, quibus speciosis pedibus pacem Dei erat debirum nunciare.

Canone 2. in Mat. à med.

CHRYS. sup. Matth. Vel per pedes Christi intelligere possumus Christianos, præcipoè Apostolos, cæterósq; prædicatores, inter quos erat Ioannes Baptista. Calciamenta autẽ sunt infirmitates, quibus operit prædicatores. Hæc ergo calceamenta Christi omnes prædicatores portant, & Ioannes etiam portabat, sed se dignum non esse portare pronunciat, vt maiorem ostenderet gratiam Christi meritis sois.

Homil. 3. in opere imperfecto, post medium. tom. 2.

Calceamentum Christi quale.

HIERON.

Super illud: Cuius non sum dignus, tom. 9.

Hieron. in alio Euangelio ait: Cuius non sum dignus soluere corrigiã calc. Hic humilitas, ibi ministerium demonstratur: quia Christus cùm sponsus sit & Ioannes non mereatur sponsi corrigiam soluere, ne vocetur domus eius, iuxta legem Moysi & exemplum Ruth domus discalciati.

Homil. 3. in opere imperfecto, à medio, tom. 2.

Chrys. sup. Matth. Quia verò nemo potest dare dignios beneficiũ quàm ipse est, nec facere alterum quod ipse nõ est, rectè subdit: Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Ioannes quidem cum sit corporalis spiritualem baptismum dare non potest, sed baptizat in aqua, quæ corpus est, & ideo corpus cum corpore baptizat. Christus autem spiritus est, quia Deus est: Spiritus etiam sanctus Spiritus est, anima quoque Spiritus est. ideo spiritus cum spiritu spiritũ nostrũ baptizat. Baptismus autem spiritus proficit: quia ingrediens spiritus circumplectitur animam, & quasi muro quodam inexpugnabili circuit eam, & non permittit vt carnales cõcopiscentiæ præualeãt cõtra eam: non quidem facit, vt caro non concopiscat, sed tenet animam, vt ei non consentiat. Et quoniam Christus iudex est, baptizat in igne, id est, in tẽtationibus: in igne autem baptizare nõ potest homo purus. Ille enim tentãdi habet licentiam, qui remunerandi habet potestatem: hic autem baptismus tribulationis, id est, ignis cõburit carnem, vt non germinet cõcupiscentias, nam caro spirituales quidem pœnas non timet, sed carnales. Ideo ergo dominus super seruos suos carnales tribulationes mittit, vt timens angustias suas caro non concupiscat malum. Vides ergo quia spiritus repellit concupiscentias, & præualere non sinit: ignis autem ipsas concupiscentiarum radices comburit.

Super illud: Ipse vos baptizabit, t. 9.

Hiero. Vel in Spiritu sancto, & igni, quia ignis est Spiritus sanctus, quo descendẽte sedit quasi ignis supra singulos Apostolos. Et impletus est sermo domini, dicẽtis: Ignem veni mittere in terrã: siue quia in præsenti spiritu baptizamur, & in futuro igni, secundum illud Apostoli: Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit.

Homil. 11. in Matth. circa mediũ, to. 2.

Chrys. in hom. Non autem dicit: Dabit vobis Spiritum sanctũ, sed baptizabit vos in Spiritu sancto, copiã gratiæ metaphoricè ostendẽs. Per hoc etiam mõstratur, quod sola voluntate etiam in fide indiget ad iustificandum non laboribus & sudoribus: & sicut facile est baptizari, ita facile est per eum trãsmutari & fieri meliores. In igne verò vehementiam gratiæ quæ vinci non possit demonstrat, & vt intelligant quod similes antiquis & magnis prophetis repentè suos faciet: propter hoc enim ignis meminit: quia plures visionũ prophetaliũ per ignẽ apparuerunt.

Homil. 3. in opere imperfecto, à med. illius, tom. 2.

Cõparatio baptismorum.

Chrys. sup. Matt. Patet ergo, quod baptismus Christi non soluit Ioannis baptismũ, sed in se inclusit. qui enim baptizatur in nomine Christi, vtrũq; baptismũ habet, & aquæ & spiritus: quia Christus & spiritus erat, & corpus suscepit, vt & corporale & spirituale baptisma daret. Ioannis autem baptismus non inclusit in se baptismũ Christi: quia quod minus est, maius in se includere nõ potest. Ideo Apostolos cùm inuenisset quosdam Ephesios Ioannis baptismate baptizatos, iterum baptizauit eos in nomine Christi: quia in spiritu non erant baptizati, quoniam & Christus iterũ baptizauit eos qui à Ioãne fuerant baptizati, sicut sermo Ioannis demõstrat, dicens: Ego vos baptizo in aqua, ille vos baptizabit in spiritu. nec videbatur iterum baptizare, sed semel: quia enim amplius erat baptisma Christi quàm A Ioannis, nouum dabatur & non iteratum, quia vetus in Christo finiebatur.

Canone 2. in Matt. à medio.

Hil. Salutis igitur nostræ & iudicij tẽpus designat in domino, dicens: Baptizabit vos in Spiritu sancto & igne: quia baptizatis in Spiritu sancto reliquũ sit cõsummari igne iudicij, vnde subditur: Cuius ventilabrũ in manu sua.

Super illud: Cuius ventilabrum in manu sua.

Rab. Per ventilabrum palam, discretio iusti examinis designatur, quod habet dominus in manu, id est, in potestate: quia Pater omne iudicium dedit filio. Sequitur. Et permundabit aream suam.

Homil. 3. in opere imperfecto, inter medium & finem.

Chrys. super Matth. Area, id est, ecclesia: horreum verò regnum cæleste, ager autem, hic mundus. Mittens ergo dominus Apostolos, cæterósque Doctores quasi messores, B præcidit omnes gẽtes de mũdo, & in aream ecclesiæ congregauit. hic ergo triturandi sumus, hic ventilãdi: omnes enim homines in rebus carnalibus delectãtur, sicut grana in palea: sed qui fidelis est & boni cordis habet medullã, mox vt leuiter tribulatus fuerit, negligẽs carnalia, currit ad dominũ: si autem modicæ fidei fuerit, vix cum grandi tribulatione. Qui autem omnino infidelis est & vacuus, quantumcunque tribulatus fuerit, nõ transit ad Deum. Triticum autem cum primũ trituratum fuerit, iacet cum paleis in vno loco cõfusum: postea autem ventilatur vt separetur: sic & in vna ecclesia fideles cum infidelibus habentur cõmixti, ideo mo- C uetur persecutio, quasi ventus, vt ventilabro Christi iactati: quia iam disiuncti fuerãt actibus, separentur & locis. Et vide quia non dixit: Mundabit aream suam, sed permundabit: necesse est enim vt diuersis modis tentetur ecclesia, donec permũdetur. Et primum quidem ventilauerũt illam Iudæi, deinde gentiles, modo hæretici: postmodum peruentilabit Antichristus. Sicut enim quando modica est aura, non permũdatur tota tritici massa, sed leuiores paleæ iactãtur, grauiores autem remanent: sic & modo, modico flatu tentationis sufflante, pessimi homines recedunt. Si autem surrexit maior tempestas, etiam illi qui vidẽtur esse stabiles, sunt exituri. Ideo necessaria D est tentatio maior, vt permundetur Ecclesia.

Ventilatio ecclesiæ multiplex.

Super illud: Cuius ventilabrum in manu eius.

Lib. 34. sup. illud: Mittet contra eum fulmina, c. 5. in nouis exemplar. à medio.

Remig. Hanc etiam aream, scilicet Ecclesiam, dominus mundat in hac vita, cùm vel per iudicium sacerdotum mali de Ecclesia tolluntur, vel per mortem de hac vita abscinduntur. Rab. Vniuersaliter autem areæ purgatio in fine perficietur, quãdo mittet Angelos suos filius hominis, & colliget de regno suo omnia scãdala. Greg. 34. Mor. Nam post trituram vitæ præsentis, in qua nunc triticũ sub paleis gemit, ita illo extremi iudicij ventilabro triticũ, paleáque discernitur, vt nec in tritici horreum paleæ transeant, nec in palearum ignem horrei grana dilabantur, & hoc est quod sequitur: Et cõgregabit tri- E ticum suum in horreum, paleas autem cõburet igni extinguibili.

Canone 2. in Matt. à medio.

Hilar. Triticum suum perfectos scilicet credẽtium fructus, dicit cælestibus horreis recondendum: paleas verò infructuosorum hominum inanitatem.

Super illud: Paleas comburet igne inextinguibili.

Rab. Verùm hoc inter paleas & zizania distat, quod paleæ non alio quàm triticorum semine prodeunt: zizania verò de diuerso. Paleæ ergo sunt qui fidei sacramentis imbuuntur, sed solidi non sunt: zizania verò qui & opere & professione secernuntur à bonorum sorte.

Rabanus in hoc loco id habet.

Ramig. Ignis autem inextinguibilis dicitur pœna æternæ damnationis, siue quia quos semel suscepit, nunquam extinguit, sed semper cruciat: siue ad differentiam ignis purgatorij, qui ad tempus accenditur & extinguitur.

Lib. 2. c. 12. à medio illius, tom 4.

Attende quæstionẽ cum resolutione.

Avgvst. de con. Euang. Si autem quæritur quæ verba potius Ioannes Baptista dixerit, vtrum quæ Matthæus, an quæ Lucas, an quæ Marcus eũ dixisse commemorat, nullo modo hic laborandum esse iudicat, qui prudenter intelligit ipsas sententias esse necessarias cognoscẽdæ veritati, quibuslibet verbis fuerint explicatæ. Et in hoc apparet non debere eos arbitrari mentiri: quãquam si pluribus reminiscentibus rem quam audierunt vel viderunt, non eodem modo atq; eisdem verbis eadem res fuerit indicata. Quisquis autem dicit, Euangelistis per Spiritus sancti potentiam hoc potuisse cõcedi, vt nec in genere verborũ, nec in ordine, nec in numero discreparent, non intelligit, quanto amplius Euangelistarũ excellit auctoritas, tanto magis per eos fuisse firmandam cæterorum hominum vera loquentium securitatẽ. Quod autem alius dixit: Cuius non sum dignus calceamenta portare, alius verò calceamenti corrigiam soluere, non verbis tantum, sed etiam reipsa videtur aliud esse. Meritò ergo quæri potest, quod horum Ioannes dixerit? Verum etiam videtur narrasse qui hoc potuit narrare, quod ille qui dixit: qui autem aliud, & si nõ est mentitus, certè vel oblitus aliquid pro alio dixisse putabitur. Omnẽ autẽ falsitatẽ abesse ab Euãgelistis decet, non solũ eam quæ mentiendo promitur, sed etiam eam quæ obliuiscendo. Ita si ad rem pertinet aliquid aliud intelligere, ex vtroque dictorum rectè æstimandum est, Ioannem vtrumq; dixisse, siue aliud alio tempore, siue confestim. Si autem nihil intendit Ioannes, cùm de calceamentis domini diceret, nisi excellentiam eius, & suã humilitatem, quodlibet dictorum dixerit, eandem tamen sententiã tenuit, quisquis verbis suis per calceamentorum commemorationem eãdem significationem humilitatis expressit, vnde ab eadem voluntate non aberrauit. Vtilis ergo modus, & memoriæ commẽdandus, non esse mendacium, cùm quisque voluntatem eius explicat, de quo aliquid narrat, etiam dicens aliquid aliud quod ille non dixit: voluntatem tamen suam explicauit eandẽ quã & ille, cuius verba cõmemorat. Ita enim salubriter dicimus nihil aliud esse quærendum, quàm quid velit ille qui loquitur.

Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioãnem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem Iustitiam. Tunc dimisit eum.

Glosa interlinearis illi.

Glosa. Postquam prædicatione sui præcursoris Christus mundo præuunciatus est, tandem qui diu latuerat, hominibus se manifestare voluit, vnde dicitur: Tunc venit Iesus à Galil. in Iordanem ad Ioãnem, vt baptizaretur ab eo. Remig. Est sciendum, quòd in his verbis describuntur personæ, loca, tempus, & officium. Tempus, cùm dicit: Tunc.

Rabanus in hoc loco.

Rab. Quando s. tricenarius erat, in quo ostendit nullum, vel sacerdotem, vel prædicatorem debere institui, nisi sit perfectæ ætatis. Ioseph tricenarius regimen Ægypti suscepit. Dauid ea ætate regnũ inchoauit. Ezechiel sub eodem tempore Prophetiam promeruit. Chrys. in hom. Quia etiam post baptismum hunc, legem cessare oportebat, hac ætate ad baptismũ venit, qui potest omnia peccata suscipere, vt lege seruata nullus dicat, quia ideo eã soluit,

A quia implere nõ potuit. Chrys. sup. Matt. Tunc etiam, scilicet quando Ioannes prædicauerat, Pœnitentiam agite, vt confirmaret prędicationem ipsius, & vt testimonium acciperet à Ioanne. Sicut autem cùm processerit Lucifer, lux solis nõ expectat occasum Luciferi, sed eo procedente egreditur, & suo lumine obscurat illius candorem: sic & Christus non expectauit, vt cursum suum Ioãnes impleret, sed adhuc eo docente apparuit. Remig. Personæ ponuntur, cùm dicit: Venit Iesus ad Ioannem. i. Deus ad hominem, Dominus ad seruum, Rex ad militem, Lux ad lucernam. Loca designãtur, cùm dicit: A Galilæa in Iordanem. Galilæa. n. transmigratio interpretatur. Quicunque ergo vult baptizari, transmi-

B gret de vitiis ad virtutes, & veniendo ad baptismum se humiliet. Iordanis enim interpretatur descensus.

Homil. 4. in opere imperfecto imprin. tom. 2.

Cõparatio illustris.

Avgvs. Multa autem mirabilia in hoc flumine sæpius facta esse, scriptura sancta commemorat, inter cætera dicens: Iordanis conuersus est retrorsum: ante quidem retrorsum aquæ conuersæ fuerãt, modo retrorsum peccata conuersa sunt, sicut etiam Helias in Iordane diuisionem fecit aquarum, & Christus dominus in eodem Iordane separationem operatus est peccatorum. Remig. Officium designatur, cùm sequitur: Vt baptizaretur ab eo.

In serm. de Epiph.

Miracula Iordanis.

Chrys. sup. Matt. Nõ vt ipse remissionem peccatorum acciperet per baptismum, sed vt sanctifi-

C catas aquas relinqueret postmodum baptizandis.

Homil. 4. in opere imperfecto, parum à princ. to. 2.

Avg. Saluator enim ideo baptizari voluit, non vt sibi mundiciã acquireret, sed vt nobis fluenta mundaret. Ex quo ipse in aquam demergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua. Nec mirũ, quòd aquam, hoc est, substantiam corporalem ad purificandam animam dicimus peruenire: peruenit planè & penetrat conscientiæ vniuersa latibula: quamuis enim ipsa sit subtilis & tenuis: benedictione tamen Christi facta subtilior, occultas vitæ causas ad secreta mentis subtiliore rore pertransit. Subtilior enim est benedictionum cursus, quàm aquarum meatus: vn-

D de quæ de Saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritalis omnium gurgitum tractus vniuersorum fontium venas impleuit.

Hæc priora verba habet August. in serm. 1. in Dominica infra octa. Epiphania, tom. 10.

Chrys. super Matth. Ad hoc autem baptismum venit, vt qui humanam suscepit naturam, totum humanæ naturæ inueniatur impleuisse mysterium: nã quáuis ipse nõ erat peccator, tamen naturam suscepit peccatricẽ, propterea & si pro se baptismate non egebat, tamen in aliis carnalis natura opus habebat.

Homil. 4. in opere imperfecto, parum à princ. to. 2.

Avg. in serm. de Epiph. Item ideo baptizari voluit, quia voluit facere quod faciendum omnibus imperabat, vt bonus magister doctrinam suam non tam verbis insinuaret, quàm actibus exerceret.

E Avg. sup. Ioan. Hinc ergo dignatus est à Ioanne baptizari, vt cognoscerent serui, quanta alacritate debeant currere ad baptisma domini, quando ipse non dedignatus est accipere baptisma serui.

Hier. Item baptizari voluit, vt baptismate suo, Ioannis baptisma cõprobaret. Chrys. in ho. Quia vero baptismus pœnitentiæ erat, & in demõstrationem delictorum inducebatur, ne aliquis æstimaret quod hac ratione Christus ad Iordanem venit, ideo veniẽti dixit: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? quasi dicat. Chrys. super Matt. Vt tu me baptizes, est idonea ratio, vt iustus efficiar, & dignus cęlo: vt autẽ ego te baptizẽ, quæ est ratio? omne bonum de cælo descẽdit in terrã, non de terra ascendit in cæ-

Super illud: Tunc venit Iesus, &c. tom. 9.

Homil. 12. in Matth. circa princ. tom. 2.

Homil. 4. in opere imperfecto, parum à princ. to. 2.

Canone 2. in Matt. à medio.

in cælum. Hil. Denique à Ioanne baptizari prohibetur vt Deus, & ita in se fieri oportere vt homo edocet. Vnde sequitur: Respoodeos autē Iesus, dixit ei: Sine modo. Hiero. Pulchrè dixit, modo, vt ostenderet Christum in aqua à Ioanne, Ioannem à Christo in spirito baptizādum. Siue aliter: Sine modo, vt qui formam serui assumpsi, expleam & humilitatem eius, alioquin scito te in die iudicij, meo esse baptismate baptizandū: vel Sine modo, vt dicit dominus, habeo & aliod baptisma, quo & baptizandus sum. Tu me baptizas in aqua, vt ego te baptizem per me in sanguine tuo. Chrys. super Matt. Io quo etiā ostendit, quia postea Christus baptizauit Ioannem: quamuis etiam in apocryphis libris hoc manifestè scriptum sit. Sed modo sine, vt iustitiā baptismatis, non verbis, sed factis adimpleam: prius suscipiā, postea prædicabo. Vnde sequitur: Sic enim decet nos omnem implere iustitiam. vbi nō hoc significat, vt si fuerit baptizatus, adimpleat omnem iustitiam, sed sic. i. quemadmodum baptismatis iustitiā prius factis impleuit, postea prædicauit, sic & omnem aliam iustitiam, secundum illud: Cœpit Iesus facere & docere. Aut ita, Sic oportet nos implere omnem iustitiam, sicut iustitiam baptismi. i. secundum dispensationem homanæ naturæ: Sic enim impleuit iustitiam nascendi, crescendi & similium.

Matth. 3. super illud, Sine modo, t. 9.

Homil. 4. in opere imperfecto, parum ante mediū, tom. 2.

Ioannes à Christo fuit baptizatus.

Canone 2. in Matt. à medio illius. Super illud, Sic. n. decet nos implere omnem iustitiam, to. 9.

Hila. Erat & per eum omnis implenda iustitia, per quem solum lex poterat impleri.

Hier. Non autem addidit iustitiam legis, siue naturæ, vt vtrumqoe intelligamus. Remi. Vel sic: Decet nos implere omnem iustitiam, id est, ostēdere exemplum omnis implendæ iustitiæ in baptismo, sine qoo nō aperitur aditos regni cælestis, vel etiam discant superbi exemplum humilitatis, vt non dedignētur baptizari ad humilibus membris meis, dum videriot me baptizatum à te Ioanne seruo meo.

Rabanus in hoc loco id habet.

Remigius. Illa autem est vera humilitas, quam comes obedientia sequitur: vnde subditur: Tunc dimisit eum, id est, ad vltimum assensum præbuit, vt baptizaret eum.

Baptizatus autē Iesus, confestim ascēdit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli, & vidit Spiritū Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.

Virtus baptismi Christi.

Avg. in serm. de Epiph. Qoia, vt dictum est, cùm Saluator noster abluitur, iam tunc in nostrū baptismum tota aqua mūdatur, vt secuturis postmodum populis lauacri gratia ministretur. Oportuit etiam Christi baptismo ea designari, qoæ per baptismum cōsequuntur fideles, vnde dicitur: Baptizatus autem Ie. coofes. ascen. de aqua Chry super Matth. Factum Christi ad mysterium pertinet omnium, qui postmodum fuerant baptizandi, & ideo dixit, cōtestum. Er non dixit simpliciter, ascendit, quia omnes qui dignè baptizantur in Christo, cōfestim de aqua ascendūt, id est, proficiunt ad virtutes, & ad dignitatem subleuantur cælestem. Qui enim in aquam ingressi foerant carnales, & filij Adæ peccatores, confestim de aqua ascendunt spirituales filij Dei facti: si autem quidam ex sua culpa nihil proficiuot baptizati, quid ad baptismum? Raba. Quia ergo nobis dominus sui corporis intinctu baptismi lauacrum dedicauit, nobis quoque post acceptum baptisma, cæli aditom patere, & Spiritum sanctum dari, demonstrauit. Vnde sequitur: Et aperti sunt ei cæli.

Homil. 4. in opere imperfecto, parum ante mediū, tom. 2.

Circa finem comment. ad

Hier. Non referatione elemeotorum, sed spiritalibus oculis, sicut & Ezechiel in principio voluminis sui, apertos esse commemorat.

cap. 3. Matt. tom. 9.

Chry. super Matth. Si enim ipsa creatura rupta fuisset, non dixisset: Aperti sunt ei: quia quod corporaliter aperitur, omnibus est apertum. Sed dicet aliquis, quid enim ante oculos filij Dei clausi fuerunt cæli, qui etiam in terra constitutus erat in cælo? Sed sciendum quòd sicut secundom dispensationem humanā baptizatus est, sic secūdum humanam dispensationem aperti sunt ei cæli: secundum aotem naturam diuinam erat in cælis. Remio. Sed, nunquid tunc primo aperti sunt ei cæli, etiam secundum humanam naturā? Fides enim ecclesiæ & credit & tenet quòd non minus aperti sunt ei cæli ante, quàm post. Ideo ergo dicitur, quòd aperti sunt ei cæli, quia omnibus renatis aperitur ianua regni cælestis.

Homil. 4. in opere imperfecto circa mediū, to. 2.

Rabanus in hoc loco id habet.

Cæli quomodo Christo aperti sūt.

Homil. 4. in opere imperfect. à medio illius, tom. 2.

Chrys. super Matt. Fortè enim erant inuisibilia quædā obstacula prius, quibus obsistentibus animæ defunctorum non poterant introire cælos. Nollam enim animam ante Christum arbitror, ascendisse in cælū, ex quo peccauit Adam, & clausi sunt cæli. Sed ecce baptizato Christo aperti sunt tantū. Postquam verò tyrannum vicit per crucem, qoia non erant necessariæ portæ, cælo nūquam claudendo, non dicūt Angeli: Aperite portas, iam enim eraot apertæ, sed tollite portas. Vel in baptizatis aperiūtur cæli, & vident ea quæ sunt in cælo, non carnalibus oculis videndo, sed spiritualibus fidei credendo. Aut ita: Cæli sunt scripturæ diuinæ, quas omnes legunt, non tamen omnes intelligunt, nisi qui fuerint sic baptizati, vt accipiant Spiritum sanctum. Vode & Apostolis primitus erāt clausæ scripturæ prophetarum, sed accepto Spirito sancto reseratæ suot eis omnes scripturæ: Tamen quocunque modo intelligatur, cæli aperti sunt ei. i. omnibus propter eum: sicut si imperator alicui pro alio petenti dicat: Hoc beneficium nō illi do, sed tibi. i. propter te illi. Glo. Vel tantus splendor circumfulsit Christum in baptismo, vt empireum videretur cælum reseratum esse.

Homil 12. in Matt. parum ante mediū, tom. 2.

Chrys. in hom. Si autē tu non vides, non omnino incredulus sis. Etenim io principiis spiritalium rerū semper sensibiles apparent visiooes, propter illos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt: vt si postea non fiant, ex his quæ semel facta sunt, recipiaot fidem. Remi. Sicut autem omnibus per baptismum renatis, aperitur ianua regni cælestis: ita omnes in baptismate accipiūt dona Spiritus sancti. Ideo subditur: Et vidit spiritum Dei descen. sicut colum. & venien. super se.

In serm. 1. in domin. infra oct. Epiph. tom. 10.

Comparatio aquæ & Mariæ virginis.

Homil. 4. in opere imperfecto non procul à fine tom. 2.

Avg. in serm. de Epiph. Christus enim postquàm natus est hominibus, renascitur sacramentis, vt quēadmodum tunc eū miramur incorrupta matre progenitum, ita & nunc suscipiamus illum pura vnda submersum: filium enim Dei genuit mater, & casta est, Christum lauit vnda, & sancta est. Denique Spiritus sanctus, qui tunc illi in vtero affuit, modò eum in gurgite circūfulsit: qui tunc Mariam castificauit, nunc fluēta sanctificat. Vnde dicit: Et vidit spiritum Dei descendentem. Chry. super Matth. Ideo autem Spiritus sanctus speciem colūbæ suscepit, quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis: omnes autem iustitiæ species quas habēt serui Dei in veritate, possunt habere serui diaboli in simolatione. Solam autem charitatem sancti Spiritus, non potest immūdus spiritus imitari. Ideo ergo hāc priuatam speciem charitatis sibi seruauit Spiri-

tus sanctus: quia per nullius testimonium sic cognoscitor vbi est Spiritus sanctus, sicut per gratiam charitatis. RAB. Signantur etiam septem virtutes in baptiaatis per colũbam. Columba enim secus fluẽta habitat, vt viso accipitre mergat se & euadat. Meliora grana eligit, alienos pullos outrit, non lacerat rostru, felle caret, in cauernis petræ nidificat, gemitum pro cantu habet: ita & sancti secus diuinæ scripturæ fluenta resident, vt incursum diaboli euadant. Sanas sententias, quibus pascantur eliguut, non hæreticas: homines qui diaboli fueront pulli, id est imitatores, doctrina nutriũt & exemplo: bonas sententias lacerando non peruertunt, hæreticorum more. Ira irreconciliabili carent. In plagis mortis Christi, qui petra firma est, nidum ponunt, id est, suom refugium & spem: sicut & alij delectant in cantu, ita ipsi in gemitu pro peccatis. CHRYS. in hom. Veteris etiam recordatur historiæ: in diluuio apparuit hoc animal, ramom ferens oliuæ, & communem orbis tranquillitatem annoncians, quæ omnia typos erãt futurorum. Etenim nuoc columba apparet, liberatorem nubis demonstrans, & pro ramo oliuæ adoptionem generi humano affert. AVG. in ser. de Trinit. Est autem in promptu intelligere, cur Spiritus sanctus, missus dicatur, cùm in ipsum dominũ corporali specie velnt columba descẽdit: facta est enim qoædam creaturę species ex tempore, io qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus. Hæc aotem operatio visibiliter expressa, & ocnlis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est, non vt appareret inuisibilis eius substãtia, sed vt corda hominũ exterioribus visis cõmota ad occultã æternitatem conuerterentur. Nõ autem sic assumpta est creatura, in qua Spiritus sanctus apparuit in vnitate scilicet persooæ, sicut assumpta est humana illa forma ex virgine. Neq; enim columbam beatificaoit Spiritus, aut sibi in personæ suæ vnitatem in æternum coniunxit. Proinde quãqoam illa colomba spiritus dicta sit, vt ostẽderetur per colombam spiritum demonstratũ, nõ tamen ita possomos dicere Spiritum sanctum & Deum, & columbam, sicut dicimus filium & Deum & hominem: nec sicut dicimus filium agnum Dei nõ solum Ioanne baptista dicente, sed etiam Ioanne Euangelista vidente agnum occisum in Apocalypsi. illa quippe visio prophetica noo est exhibita ocnlis corporeis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales imagines corporum. De illa verò colũba nullus vnquam dubitauit quin oculis visa sit, nec sicut dicimus filium petrã (scriptum est enim: Petra erat Christus) ita possomus dicere spiritum columbã. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modũ nũcupata est oomine Christi quem significabat, non autem sic illa columba, qoæ ad hæc tantummodo signãda repentè extitit. Magis autẽ simile hoc mihi videtur flãmæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi quam populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis qoæ fiebant, dum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret atqoe præteriret. propter has ergo corporales formas missus dicitur Spiritus sanctus: illæ verò species corporales ad demonstrandum quod opus fuit ad tempus apparuerunt, & esse postea destiterunt.

Hoc in loco id habet. — *Homil. 12. in Matth. circa medi͂u, to. 2.* — *Vel in 2. de Trinit.* — Quare Spiritus sanctus missus super Christum.

HIERO. Sedit autem columba soper caput Iesu, ne quis putaret vocem patris ad Ioanuẽ factam, non ad dominum. Vnde sequitur: Et venientem super se.

In fine comment. ad 3. cap. Matth. tom. 9.

A *Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

AVGV. in serm. de Epiph. Non enim vt ante per Moysem aot Prophetas, nec per typos aut figuras venturum in carne pater filium docuit, sed palam venisse moostrauit, dicens: Hic est filios meus.

HILAR. Vel vt ex his quæ consommabantur io Christo cognosceremus post aquæ lauacrum & de cælestibus portis sanctum in nos spiritum inuolare, & cælestis nos gloriæ vnctioue perfundi, & paternæ vocis adoptiooe filios Dei fieri. HIER. Mysteriũ autem trinitatis in baptismate demonstratur, dominus baptiaatur, spiritus descendit in habitu colũbæ, patris voa filio testimonium perhibentis auditor. AVG. in serm. de Epiph. Nec mirum si in dominico lauacro mysterium nõ defuit trinitatis, cùm nostrum lauacrum trinitatis compleat sacramentum: voloit enim dominus primo circa se exhibere, quod erat postea humano generi præceptorus.

Canone 2. in Matth. circa finem. — *Circa finem comment. in cap. 3. Matt. tom. 9.* — Trinitatis apparitio in baptismo.

AVG. de fide ad Pet. Quamuis autem pater & filios & Spiritus sanctus sint vna natura, firmissimè tamen tene, tres esse persoñas, patrémq; solum esse qni diait: Hic est filius meus dilectos. Et filium solũ esse, super quem illa vox patris insonoit: & Spiritum sanctũ solum esse, qui in specie colũbæ super Christum baptizatum descendit. AVGV. 4. de Trinit. Hæc autem opera sont totius trinitatis. Io sua quippe substantia pater & filius & spiritus sanctus vnum sunt sine vllis interuallis temporum vel locorum. In meis autem vocibus separati sunt pater & filius & Spiritus sanctus, nec simol dici poterũt, & in litteris visibilibus sua separatim locorũ spatia tenuerũt, qua similitudine vtrũqoe cognoscitur inseparabilem in seipsa trinitatem, per visibilis creaturæ speciem separabiliter demõstrari. quod autẽ solius patris vox sit, ostenditur ex boc quod dicit: Hic est filius meus.

Cap. 9. to. 3. — *Lib. 4. c. 21. tom. 3.*

HIL. in lib. de Trinit. Non solom nomine coontestatus est eum esse filium, sed proprietate. Multi enim nos filij Dei sumus, sed non talis est hic filius. hic enim & proprius & verus est filius origine, non adoptiooe: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. AVG. sup. Ioan. Pater autem diligit filium: sed qnomodo pater filiom, nõ quomodo dominus seruum: sed qoomodo vnicum, nõ quomodo adoptatom. Et ideo subditur: In quo mihi cõplacui.

REMIO. Vel si ad humanitatem Christi referatur, si legatur: In quo mihi complacoi. talis est sensus, In qoo mihi complacui, quia istom solum reperi sine peccato. Si verè legatur, In quo mihi complacuit, subauditur placitum meum constituere, vt per eum agerem quæ agenda sunt, id est, genus humanum redimerem. AVG. de con. euang. Hæc antem verba, & alij duo Marc. & Locas similiter narrant, sed de verbis vocis quæ de cælo facta est, variant locotionem, salua tamen sententia Qood enim Matthæus ait dictum: Hic est filius meus dilectus, & alij duo dicunt: Tu es filius meus dilectus, ad eandem sentẽtiam explicandam valet. voa enim cælestis vnum horum dixit, sed Euãgelista ostendere voluit ad id valere quod dictum est: Hic est filius meus, vt illis potius qui audiebant indicaretur, quod ipse esset filius Dei, atqoe ita dictum referre voluit: To es filios meus. ac si illi diceretur: Hic est filins meus. Non enim Christo indicabatur, quod sciebat, sed vt audirent qui aderant, propter quos voa facta est. Iam verò, quod alius dicit: In

Rabanus id habet Matt. 12. super illud. Ecce puer meus &c. — *Lib. 2. c. 14. circa princ. tom. 4.* — Concordia euangeliorum.

cit· In quo mihi complacui, alius: In te complacuit mihi. Si quæris quid horum illa voce sonuerit, quodlibet accipe, dum intelligas eos qui non eandem locutionem retulerunt, eandem retulisse sententiam. quòd enim Deus in filio sibi complacuit, admonetur aliquis ex eo qnod dictum est: In te complacui: quod autem in filio pater placuerit hominibus, admonetur ex eo quod dictum est: In te complacuit mihi, seu intelligatur hoc dictum esse ab omnibus Euangelistis tanquam diceretur: In te complacitum meum constitui, hoc est implere quod mihi placet.

CAPVT IIII.

B *TVNC Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Cùm ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esuriit.*

Homil. 5. in opere imperfecto, parum à princ. to. 2.

CHRYS. super Matth. Postquam baptizatus est dominus à Ioãne in aqua, ducitur à Spiritu in desertum, vt baptizaretur igne tentationis. vnde dicitur: Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu: Tunc scilicet, quando pater clamauit de cælo: Hic est filius meus dilectus.

Homil. 13. in Matth. circa princ. tom. 1.

Doctrina moralis.

CHRYS. in hom. Quisquis ergo post baptismum maiores sustines tentationes, non turberis: etenim C propter hoc accepisti arma, vt non vaces, sed vt prælieris. Ideo autem tentationem à te Deus non prohibet. Primum quidem vt discas, quoniam multo factus es fortior. Deinde vt magnitudine donorum nõ extollaris. Tertiò vt diabolus experiẽtia cognoscat quòd perfectè ab eo abscessisti. Quartò vt per hoc fortior reddaris. Quinto vt crediti thesauri signũ accipias. neq; enim diabolus superueniret tibi ad tentandũ, nisi te in maiori honore effectum videret.

Canone 3. in Matth. parũ à princ.

Homil. 5. in euã. in princ.

HILA. In sanctificatis enim maximè diaboli tentamẽta grassãtur, quia victoria ei est magis optata de sanctis. GREGOR. in hom. Dubitari autem D à quibusdam solet, à quo spiritu sit ductus Iesus in desertũ, propter hoc quod subditur: Assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Sed verè & absque vlla quæstione conuenienter accipitur, vt à Spiritu sancto ductus esse credatur, vt illuc eum suus spiritus duceret, vbi hunc ad tentãdum spiritus malignus inuenit.

Lib. 4 ca 11. ante medium, tom. 3.

Homil. 5. in Matth. circa princ. illius, tom. 2.

AVG. in 4 de Trinit. Cur seipsum quoque tentãdum præbuit? vt ad superãdas tentationes mediator esset, non solum per adiutorium, verumetiam per exemplum. CHRYS. super Matth. Est autem ductus à Spiritu sancto, nõ quasi minor maioris præcepto: non enim solum ductus dicitur, quia alicuius potestate ducitur, sed etiã ille qui alicuius rationa- E bili exhortatione placatur: sicut scriptum est de Andrea, quod inuenit Simonem fratrem suum, & adduxit eum ad Iesum.

In principio comment. ad cap. 4. Matt. tom. 9.

Homil. 5. in opere imperfecto, circa illius princ. tom. 2.

HIER. super Matth. Ducitur autem non inuitus aut captus, sed voluntate pugnãdi. CHRYS. Ad homines enim diabolus vadit, vt tentet eos: quoniã autem aduersus Christum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolum Christus processit. vnde dicitur: Vt tentaretur à diabolo.

Homil 16. in euang. paulo post princip.

Tentatio agitur tribus modis.

GREG. in hom. Sed sciendum nobis est, quia tribus modis tẽtatio agitur. suggestione, delectatione, & consensu. & nos cùm tentamur, plerũque in delectatione aut in cõsensu labimur: quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis etiã gerimus, vnde certamina toleramus. Deus verò qui in vtero virginis A incarnatus in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit, atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit.

Homil. 13. in Matth. parũ à princ. to. 2.

CHRYS. in hom. Tunc autem maximè instat diabolus ad tentandum, cùm viderit solitarios: vnde etiam in principio mulierem tentauit, sine viro eam inueniens, vnde & sic per hoc etiam diabolo datur occasio tentandi, quòd ducitur in desertum.

Glosa ordin. circa princi. cap. 4. Matt.

GLOS. Hoc desertum est inter Hierusalem & Hiericho, vbi morabantur latrones, qui locus vocatur Dorohin, idest, sanguis, propter effusionem sanB guinis, quam ibi latrones faciebant: vnde & homo cùm descendisset à Hierusalẽ in Hiericho, incidisse dicitur in latrones, gerẽs figuram Adæ, qui à dæmonibus victus est. Conueniens ergo fuit, vt ibi Christus diabolum superaret, vbi diabolus hominem sub figura superasse dictus est.

Homil. 5 in opere imperfecto, aliquantulum à princ. to. 2.

Tropologica expositio.

CHRYS. sup. Mat. Non solum autem Christus ductus est in desertum à Spiritu, sed & omnes filij Dei habentes Spiritum sanctum. Non enim sunt cõtenti sedere otiosi, sed Spiritus sanctus viget eos aliquod magnum apprehendere opus, quod est ire in desertum quãtum ad diabolum: quia non est ibi iniustitia, qua diabolus delectatur. Omne etiam bonũ est extra carnem & mundum, quia non est secundum voluntatem carnis & C mundi. Ad tale ergo desertum omnes filij Dei exeũt vt tententur, vtputa si non proposuisti ducere vxorem, duxit te Spiritus sanctus in desertũ, idest, extra fines carnis & mundi, vt tenteris à concupiscentia carnis. Quomodo enim tentatur libidine, qui tota die est cum vxore? Scire autem debemus, quòd filij Dei non tentantur à diabolo, nisi in desertum exierint. filij autem diaboli in carne & mundo cõstituti confringuntur, & parent; sicut bonus homo si vxorem habuerit, nõ fornicatur, sed sufficit ei vxor sua. Malus autẽ etiam habens vxorem fornicatur, & non est vxore contentus, & sic in omnibus inuenies. Filij D ergo diaboli non exeunt ad diabolum vt tententur. Quid enim opus habet ad certamen exire, qui non desiderat vincere? Qui autem gloriosiores sunt filij Dei, extra fines carnis exeunt contra illum, quia victoriæ gloriam concupiscunt. Propterea & in hoc loco Christus exiit ad diabolum, vt tẽtaretur ab eo.

Homil. 13. in Matth. non remote à princ. to. 2.

Homil. 5. in opere imperfecto, ante medium, to. 2.

Tropologica expositio.

CHRY. in hom. Vt autem discas quàm magnum bonum est ieiunium, & qualiter scutũ est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum nõ lasciuiæ, sed ieiunio intendere oportet, ipse ieiunauit, non eo indigens, sed nos instruens. CHRY. sup. Mat. Et vt quadragesimi nostri ieiunij poneret mẽsuram, quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit. E vnde sequitur: Et cũ ieiunasset 40. diebus & 40. noctibus.

Homil 13. in Matth. aliquantulum à prin. to. 2.

Homi. 16 in Euang. à medio.

CHRY. in hom. Non autem vltra processit ieiunãdo quàm Moyses & Helias, ne incredibilis videretur carnis assumptio. GREG. in homil. Ipse autem auctor omnium in quadraginta diebus nullũ omnino cibum sumpsit. Nos quoque quãtum possumus quadragesimæ tempore carnem nostram per abstinentiã affligamus. Quadragenarius autẽ numerus custoditur, quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euãgelij impletur. denarius etenim quater ductus in quadragenariũ surgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, per cuius voluptatem præceptis dominicis contraimus, quæ per decalogum sunt accepta Qui ergo per

carnis desideria decalogi mandata cõtemplamus, dignum est vt eâdem carnem quaterdecies affligamus. Vel sicut in lege offerre iubemur decimas rerum, ita ei offerre contendimus decimas dierum. A prima enim dominica quadragesimæ vsq; ad paschalis solemnitatis gaudia, sex hebdomadæ veniunt, quarum dies quadraginta & duo sunt: ex quibus dum sex dies dominici abstinentia subtrahūtur, remanēt 36. Dum verò per 300.&65. dies annus dicitur, nos autem per 36. dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus. AVG. in lib. 83. q. Vel aliter: Omnis sapientiæ disciplina, est creatorem creaturámq; cognoscere. Creator est Trinitas, Pater, & Filius & Spiritus sanctus: creatura verò partim est inuisibilis, sicut anima, cui ternarius numerus tribuitur. Diligere enim Deū tripliciter iubemur, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mēte: partim visibilis, sicut corpus cui quaternarius debetur, propter calidū & frigidū, humidū & siccum. Denarius ergo numerus, qui totam insinuat disciplinam, quater ductus, id est, numero qui corpori debetur multiplicatus (quia per corpus administratio geritur) quadragesimū numerū cōficit, cuius partes æquales ad quinquaginta perueniūt. Vnum enim, & duo, & quatuor, & quinque, & octo, & decem, & viginti, quæ sunt partes quadragenarij simul iuncta, efficiūt quinquaginta. Et ideo tempus quo ingemiscimus & dolemus, quadragenario numero celebratur. Status autem beatitudinis, in quo erit gaudium, quinquagesimæ celebratione præfiguratur, id est, à Pascha vsque ad Pentecosten.

Quæst. 81. tom. 2.

Deum diligimus tripliciter.

AVG. in sermone de Quadrag. Non autem quia Christus post acceptum baptismum continuo ieiunauit: regulam ieiunij obseruandam dedisse credendum est: vt post Christi baptismum cōtinuò ieiunare necesse sit. Sed quando acriori certamine cum tentatore confligitur, ieiunandum est, vt corpus impleat de castigatione militiā, & animus impetret de humiliatione victoriam. CHRYS. Super Matth. Sciebat autem dominus cogitationem diaboli, quia volebat eū tentare: audierat enim quia Christus natus est in hoc mundo Angelus prædicantibus, pastoribus referentibus, Magis quærentibus, & Ioanne ostendente: vnde Dominus processit contra eum, nō quasi Deus, sed quasi homo: magis autē quasi Deus & homo. Nam per 40. dies non esurire, nō erat hominis: aliquando autem esurire non erat Dei: vnde esuriuit ne manifestè intelligatur Deus, & sic diaboli spem tentandi extingueret, suam autem victoriam impediret. vnde sequitur: Postea esuriit.

Homil. 5. in opere imperfecto, ante medium, to. 2.

HIL. Nam post quadraginta dies, nō in 40. diebus esuriit. Igitur cùm dominus esuriit, non inediæ surrepsit operatio, sed naturæ suæ hominem dereliquit. Non enim erat à Deo diabolus, sed à carne vincendus, qua rerum ratione indicat, post quadraginta dierum conuersationem, quibus post passionem in sæculo erat cōmoratus, esuritionem se humanæ salutis habiturum, quo in tempore expectatum Deo patri munus hominē quem assumpserat, reportauit.

Canone 3. paulo à principio.

Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit, scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

CHRY. sup. Matt. Quia diabolus videns per quadraginta dies Christū ieiunātem desperauerat, post-

Homil. 5. in opere imperf.

A quam esurientem sensit, iterum cœpit sperare. vnde sequitur: Et accedēs tentator. Si ergo ieiunaueris & tenteris, ne dicas, quia perdidi fructum ieiunij mei. Nam & si non tibi profuit ieiuniū tuum vt nō tenteris, tamen proficiet vt à tentationibus nō vincaris.

GREG. in hom. Sed si ipsum ordinem tentationis inspicimus, pēsamus quanta magnitudine nos à tentatione liberamur. Antiquus enim hostis primū hominem ex gula tentauit, cùm cibum ligni vetitū ad comedendū suasit. Ex vana gloria, cùm diceret: Eritis sicut dij. Ex auaritia, cùm diceret: Sciētes bonum & malū. Auaritia enim non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis, cùm supra modum sublimitas ambitur. Quibus autem modis primū hominem strauit, eisdem modis secūdo homini tētatot succubuit.

Homil. 16. in Euang. aliquantulum à princip.

Comparatio tentationis Christi & Adæ.

B Pet gulam tentat, cùm dicit: Dic vt lapides isti panes fiant. Per vanam gloriam, cùm dicit: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Per sublimitatis auaritiam, cùm regna mundi ostendit, dicens: Hæc omnia tibi dabo.

AMB. sup. Luc. Inde autē cœpit vnde iam vicerat, scilicet à gula. vnde dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Quid autē sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerat Dei filium esse venturū, sed venisse per infirmitatem corporis non putabat? aliud explorantis, aliud tentantis est: & Deo se profitetur credere, & homini conatur illudere.

Ambr. lib. 4. in Lucam titulo de primo tētatione Christi, tom. 5.

C HIL. Eam ergo in tentando conditionem operis proposuit, per quam in Deo ex mutatione lapidū in panes virtutem potestatis grosceret, & in homine oblectamento cibi patientiam esurientis illuderet.

Canone 3. in Matth pari ante medi.

HIER. Sed ex duobus contrariis teneris ò diabole. Si ad imperium eius possunt lapides panes fieri, ergo frustra tentas eum, qui tantæ potentiæ est: si autem non potest facere, frustra Dei filiū suspicaris.

Super illud, Dic vt lapides isti panes fiant, tom. 9.

CHRYS. super Matth. Sicut autem diabolus omnes homines excæcabat, sic modo inuisibiliter à Christo est excæcatus. Post quadraginta enim dies esurientem sensit, & per quadraginta nō esurientem non intellexit, cùm suspicatus est eum non esse filiū

Homil. 5. in opere imperfecto, paulo ante medi. tom. 2.

D Dei: non cogitauit, quoniam fortis athleta ad ea quę infirma sunt, descendere potest: infirmus autē ad ea quæ fortia sunt, ascendere nō potest. Magis ergo ex eo quòd per tot dies non esuriit, intelligere debuit, quia Deus est: quàm ex eo quòd post tot dies esuriit, quia homo est. Sed dicit, Moyses & Helias quadraginta dies ieiunauerūt, & homines erant. Sed illi ieiunantes esuriebant & sustinebant: iste quadraginta diebus non esuriit, sed postea. Esurire enim & non māducare patientiæ est humanæ: non esurire autem diuinæ naturæ. HIERO. Propositum autē Christi erat humilitate vincere. LEO. in ser. de Quadrag. Vnde aduersarium vicit testimoniis legis, non potestate virtutis, vt hoc ipso & hominem plus honoraret, & aduersarium plus puniret? cùm hostis generis humani non quasi à Deo, sed quasi ab homine vinceretur. vnde sequitur: Qui respōdens dixit ei: Scriptum est, non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. GREG. in homil. Si ergo tentatus à diabolo dominus, sacri eloquij præcepta respondit, & qui tētatorem suum mergere in abyssum poterat, virtutē suæ potentiæ non ostendit: quatenus nobis præberet exemplum, vt quoties à prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitemur, potius quàm ad vindictam.

Super illud, Qui respondens ait, non in solo pane, tom. 9.

E

Homil. 16. in Euang. paulo ante medium.

CHRYS. sup. Matt. Non autem dixit, non in solo pane viuo, ne videatur de se dictum esse, sed iudiæ: nonin

Homil. 5. in opere imperf.

ante mediā, tom. 2.

non in solo pane viuit homo, vt posset diabolus dicere: Si filius Dei est, abscondit se vt non ostendatur, quod potest: si homo est, astotè excusat se, ne ostendatur, non posse. Rab. Testimoniom aotem hoc de Deuteronomio sumptum est. Ergo si quis non vescitur verbo Dei, iste nō viuit: quia sicut corpus bumanum nō viuit sine terreno cibo, ita & anima viuere non potest sine Dei verbo. Procedere aotem verbum de ore Dei dicitur, cùm voluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat.

Super illud, Non in solo pane viuit homo.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia Angelis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus rursum: Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.

Homil. 5. in opere imperf. ante mediū, tom. 2.

Chry. sup. Matth. Cùm ex præmisso Christi rasponso nihil certū discere diabolus potuisset: vtrum Christus Deus esset an homo, assūpsit eū ad alia tentationē, dicens apud se: Iste qui fame nō vincitur: & si filius Dei nō est, tamen sāctus est: valent enim homines sancti tame oō vinci, sed postqua omnem necessitatē carnis vicerūt, per vanā gloriā cadunt: ioco cœpit eum tentare in gloria vana, propter quod sequitur: Tunc assumpsit eum diabolus in sanctā ciuitatem. Hier. Assumptio ista non ex imbecillitate domini venit, sed de inimici superbia, qui voluntatē Saluatoris necessitatē putat. Rab. Sancta autē ciuitas Hierusalem dicabatur, io qua templū Dei erat, & sancta Sanctorum, & cultus vnius Dei secuodum legem Moysi. Remi. Io quo ostenditur, quia diabolus fidelibus Christi etiā in sanctis locis insidiatur.

Super illud, Tunc assūpsit eum. t. 9. In hoc loco id habet.

Greg. in ho. Sed ecce dum dicitur Deus bomo in sanctam ciuitatem à diabolo assumptus, humanæ aures aodire expauescūt, iniquorum tameu omuium diabolus caput est. Quid autē mirū, si se ab illo permisit in montem duci, qui se permisit à membris illios crucifigi? Glo. Diabolus enim semper ad alta ducit, eleuando per iactantiam vt præcipitare possit. Et ideo sequitur: Et statuit eū supra pinnaculū tēpli.

Homil. 16. in euang. circa principium.

Glosa ordin. Super illud, Super pinnaculum templi.

Remi. Pinnaculum sedes erat doctorū. Tēplum enim nō habebat culmen erectum, sicut nostræ domus habent, sed planum erat desoper, more Palæstinorum, & in ipso templo tria tabulata erāt. Et sciendum qoia in pauimento pinnaculum erat, & in vnoquoque tabulato pinnaculū erat. Siue ergo statuerit aum in illo pinnaculo quod erat in pauimento, siue in illis quæ erant in primo, secundo, vel tertio tabulato, intelligendum est quòd in illo statuisset eom, vnde aliquod præcipiriom esse potuit. Glo. Nota verò hæc omnia corporeis seusibus esse completa: quia enim verba adinuicem conferontur, in specie hominis diabolom apparuisse verisimile est.

Glosa ordin. super illud, Supra pinnaculum templi.

Homil. 5. in opere imperf. ante mediū, tom. 2.

Chry. sup. Matth. Sed fortè dices, quomodo in corpora constitutum videntibus omnibus statuit supra templū? Sed forsitao diabolus sic eum assumebat, vt ab omnibus videretur. Ipsi autē, nesciēte diabolo, inuisibiliter sic agebat, vt à nemine videretur.

Glosa ordin. in illud. Supra pinnaculum tēpli.

Glos. Ideo autem duxit eum supra pinoaculum, cùm vellet eū de vana gloria tentare: quia in cathedra doctorum multos deceperat inani gloria, & ideo putauit istum positū in sede magisterij inani gloria, extolli posse. vnde sequitur: Et dixit: Si filius Dei es,
A mitte te deorsum. Hier. In omnibus enim tentationibus boc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit. Dicit autem: Mitte te. quia vox diaboli qua semper homines cadere deorsum desiderat, persuadere potest, præcipitare non potest. Chry. sup. Matth. Per hanc autem propositionem quomodo poterat cognoscere, si est filius Dei, an nō? Volare enim per aërem non est propriè opus Dei: quia nulli vtile est. Si ergo aliquis volauerit prouocatus, propter ostentationem solam hoc facit, & est potius ex diabolo quā ex Deo. Si ergo homini sapiēti sufficit esse quod est, & nō est necessariū ei apparere quod nō est: quāto magis filius Dei ostendere se necessarium non baber, de quo nemo potest tantùm cognoscere quan-
B tus est apod se? Ambros. super Lucam. Sed quia Sathanas trāsfigurat se sicut Angelus lucis, & de scripturis ipsis diuinis laqueum fidelibus parat, vtitur testimoniis scripturarum, nō vt doceat, sed vt fallat. vnde sequitur: Scriptum est enim, quia Angelis suis mandauit de te. Hieron. Hoc in nonagesimo Psalm. legimus: verum ibi nō de Christo, sed de viro sancto propbetia est, malè ergo diabolus interpretator scripturas. Chryso. super Matthæum. Verè antm filios Dei angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelos portat: & si portatur manibus Angelorum, non vt offendat ad lapidem pedem
C suum quasi infirmus, sed propter hooorem quasi dominus. O diabole quoniam filius Dei manibus portatur legisti, & qoia super aspidem & basiliscum calcat, noo legisti. Sed illud quidem exemplom profert quasi superbus, hoc autem tacet quasi astutus.

Super hoc verbum hic citatum, t. 9.

Homi. 5. in opere imperfecto, circa medium, tom. 2.

Li. 4. in Lucam in titulo de 3. tentatione Christi, t. 5.

Matt. 4. super illud, Angelis suis Deus, tom 9.

Homil. 5. in opere imperfec. à medio illum, to. 2.

Chry. in hom. Intuere etiam quia testimonia à domino allata sunt conuenienter, à diabolo autem indecenter. non enim quod scriptum est: Angelis suis, &c. suadet proiicere seipsum & præcipitare.

Homil 13. in Matth. ante mediū, to. 2.

Glo. Est ergo sic exponēdum. Ait enim scriptura de quolibet bono homine, qoòd Angelis suis, id est, administratoribus spiritibus præcepit da ipso, quòd in manibus suis, id est, in auxilijs suis tollēt eū,
D & costodient ne offendat pedē, id est affectū mētis, ad lapidem, id est ad veterē legem, scriptam in lapideis tabulis: vel per lapidem potest intelligi omnis peccati occasio & ruinæ. Rab. Notandū est aotē, quòd Saluator noster licet permisisset sa à diabolo supra pinnaculum templi poni: tamen renuit ad imperium eius descendere, nobis exemplom donans, vt quisquis imperauerit viam veritatis arctam, nos ascendere obtemperemus. Si autem quis vult nos de altitudine veritatis & virtutum ad ima erroris & vitiorum præcipitare, oou illum audiamus. Hier. Falsas autem de scripturis diaboli sagittas, veris scripturarum frangit clypeis. vnde sequitur: Ait illi rur-
E sum Iesus: Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum. Hila. Diaboli enim conatus contundens, & Deum se protestatur & dominom.

Super illud, Si Filius Dei es mitte te deorsum.

Mira expositio verborum Psalmi.

Super illud, Ait illi Iesus rursum, t. 9.

Canone 3. in Mat. à med.

Chry. Noo autē dixit: Nō tentabis me dominū Deum tuū, sed ita: Non tentabis Dominum Deom tuum, quod poterat dicere omnis homo Dei tentatus à diabolo: quoniā & qui hominem Dei tentat, Deum tentat. Rab. Vel aliter: Suggerebatur ei quasi homini, vt aliquo sigoo exploraret quantum apod Deum posset. Avov. contra Fastum. Pertinet autem ad sanam doctrinam, qoādo habet homo quid faciat, noo tentare Dominum Deum suum.

Homil. 5. in opere imperfecto, à medio, tom. 2.

Lib. 22. c. 36. paulo à pri. tom. 9.

Hier. Et notandum, quòd necessaria testimonia de Deuteronomio tantum protulit, vt secundæ

Super illud, Ait illi Iesus rursum, t. 9.

legis sactamenta monstraret.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadẽs adoraueris me. Tunc dixit ei Iesus: Vade Sathana. Scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt & ministrabrãt ei.

Homil. 5. in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Diabolus ex secundo responso incertus transit ad tertiã tentationem. quia enim Christus retia ventris disruperat, retia vanæ gloriæ trãsiuerat: ponit ei retia auaritiæ. propter quod dicitur: Iterũ assumpsit eũ diabolus in mõtem excelsum valde. Quem scilicet diabolus circuens omnem terram excelsiorem cæteris cognoscebat. Quãtò enim excelsior fuerit mõs, tantò ex eo spaciosior terra videtur. vnde sequitur: Et ostẽdit ei omnia regna mũdi & gloriã eorum. Ostẽdit autem ita, nõ vt ipsa regna vel ciuitates eorũ, vel populos, vel argentum, vel aurũ videret: sed partes terræ, in quibus vnumquodq; regnum vel ciuitas posita erat, vt puta si ascẽdens super excelsum locum digito extenso dicam tibi: Ecce ibi est Roma aut Alexandria, non sic ostendo tibi vt ipsas videas ciuitates, sed partes terræ in quibus positæ sunt: sic & diabolus poterat Christo singula loca demõstrare digito, & vniuscuiusque regni honores & statũ verbis exponere. nam ostẽsum dicitur etiam quod exponitur ad intelligendum. ORIG. super Lucam. Vel aliter, non est arbitrandum quòd regna ei mundi ostendens, Persarum verbi gratia regnum Indorũ Medorúmque ostenderit, sed ostendit ei regnum suũ, quomodo regnaret in mundo, id est, quomodo alij regnantur à fornicatione, alij ab auaritia.

Homil 30. in Lucam paulo à princip. Prior literalis est, hæc moralis expositio.

REMI. Gloriam eorum appellat aurum, argentum, & lapides preciosos, & temporalia bona.

Id habetur in glosa ord super illud, Ostendit ei omnia regna mundi. Glosa ordin. super illud, Et gloriam eius. Hæc omnia tibi dabo. tom. 9.

RAB. Ostendit autem hæc diabolus domino, non quòd ipse visum eius amplificare potuit, aut aliquid ignotum demõstrare, sed vanitatem pompæ mũdanæ, quã ipse diligebat, quasi speciosam ac desiderabilem verbis ostẽdens in amorem Christo suggerẽs venire volebat. GLO. Qui non cõcupiscentiæ oculo intuetur sicut nos, sed sicut medici vidẽt morbos sine læsione. HIERO. Sequitur: Et dixit illi: Hæc omnia tibi dabo. Arrogans & superbus de iactantia loquitur. non enim potest omnia regna dare, cùm sciamus plerosque sanctos viros à Deo reges factos.

Homil. 5. in opere imperfecto à med. illius, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Ea quæ per iniquitatem fiunt in mundo, vt puta per furtum aut per periuria acquisitas diuitias diabolus dat. Non ergo diabolus quibus vult diuitias dare potest, sed his qui volũt ab illo recipere. REMI. Miranda etiam est diaboli dementia: illi promittebat dare regna terrena, qui suis fidelibus dat regna cælestia, & gloriam mundi ei qui est cælestis gloriæ dominus. AMBRO. Habet autem ambitio domesticum periculum: vt enim dominetur aliis, prius seruit, curuatur obsequio, vt honore donetur: & dum vult esse sublimior, fit remissior. vnde aptè subditur: Si cadens adoraueris me.

Li. 4. in Lucam in titulo de 3 tentatione Christi à medio illius, tom. 5. Vis est in verbis.

Homil. 5. in opere imperf. à medio illius, tom. 2.

GLO. Ecce antiqua diaboli superbia. Sicut enim in principio voluit se similem Deo facere, ita nunc volebat diuinum sibi vsurpare cultum, dicens: Si cadens adoraueris me. Ergo qui adoraturus est diabolum, ante corruit. Sequitur: Tũc dicit ei Iesus: Vade Sathana. CHRY. super Matth. In quo finem tentãdi diabolo ponit, ne progrediatur vlterius tentãs.

Super illud, Vade Sathana, tom. 9.

HILA. Non autẽ vt plerique putãt, eadem sathanas & Petrus condẽnantur sententia. Petro enim dicitur: Vade retro me Sathana, id est, sequere me, qui cõtrarius es meæ voluntati. huic autem dicitur: Vade Sathana. & non ei dicitur, retro, vt subaudiatur, Vade in ignem ęternũ, qui paratus est tibi, & angelis tuis. REMI. Vel secundum alia exemplaria. Vade retro, id est, reminiscere, recordare in quanta gloria conditus fuisti, & in quantam miseriam cecidisti.

Homil. 5. in opere imperfecto. Super illud, Vade Sathana, tom. 2.

B CHRYS. super Matth. Videndum autem, quia Christus cùm passus fuisset tentationis iniuriam, dicente sibi diabolo: si filius Dei es, mitte te deorsum: non est turbatus, neque diabolum increpauit. Nunc autem quando diabolus vsurpauit sibi Dei honorẽ, exasperatus est, & repulit eum, dicẽs: Vade Sathana, vt nos illius discamus exemplo, nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere, Dei autem iniurias nec vsque ad auditum sufferre: quoniam in propriis iniuriis esse quempiam patientem laudabile est, iniurias autem Dei dissimulare nimis est impium.

Iniuriam Dei dissimulare est impium

Super illud, Dominum Deum tuum adorabis, tom. 9.

HIER. Dicens autẽ diabolus Saluatori: Si cadens adoraueris me, ecõtrario audit, quòd ipse magis adorare eum debeat quasi Dominum, & Deum suum.

AVGV. contra serm. Arrianorum. Vnde sequitur: Scriptum est enim: Dominum Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies. Vnus Dominus Deus noster est ipsa Trinitas, cui soli seruitutẽ pietatis iure debemus.

Latriæ ratio.

C AVG. 10. de ciuit. Dei. Nomine autem seruitutis cultus Deo debitus intelligitur: latriã quippe nostri vbicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem, sed ea seruitus quæ debetur hominibus, secũdum quam præcepit Apostolus seruos dominis suis subditos esse debere, Græcè nũcupari solet dulia. Latria verò, aut semper aut tam frequenter, vt penè semper ea seruitus dicitur, quæ pertinet ad colendum Deum.

Lib. 10. c. 1. tom. 5.

Homil. 5. in opere imperfecto. Super illud, Vade retro Sathana, tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Diabolus autem sicut rationabiliter intelligi potest non quasi obediens præcepto recessit, sed diuinitas D Christi, & Spiritus sanctus quæ erat in eo, excussit inde diabolum. vnde sequitur: Tunc reliquit eum diabolus: quod ad nostrã proficit consolationẽ. quia non tandiu homines Dei diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Christus permittit. Etsi enim permittit eũ paulisper tẽtare, tamen repellit propter infirmã naturã.

Lib. 9. c. 21. in fine, to. 5.

AVG. 9. de ciuit. Dei. Post tentationem verò sancti Angeli spiritibus immũdis metuendi Domino ministrabant, & per hoc magis, magisq; innotescebat dæmonibus quantus esset. vnde sequitur: Et ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

Homil. 5. in opere imperf. non procul à fine, tom. 2.

CHRY. sup. Matt. Non autem dixit, descendentes Angeli, vt ostẽdat quia sẽper ad ministeriũ eius erãt E in terris: sed tunc præcipiente Domino recesserũt ab eo, vt locus diabolo aduersus Christum daretur, ne fortè videns Angelos circa eum, nõ appropinquaret ad eum. In quibus autẽ rebus illi ministrabant, scire nõ possumus, verũ ad sanationes infirmitatum, an ad correctiones animarum, an ad effugationem dæmonũ, quæ omnia per Angelos facit: vnde eis facientibus ipsa facere videtur. tamen manifestum est, quòd non propter necessitatem impotentiæ eius ei ministrabãt, sed propter honorem potestatis ipsius. Non enim dicitur quòd adiuuẽt eũ, sed quòd ministrent.

Homil 16. in euang. circa medium.

GRE in ho. Ex his autẽ vnius personæ vtraq; natura ostẽditur quia & homo est quem diabolus tentat, & idem ipse Deus est cui ab Angelis ministratur.

CHRY.

Homil. 5. in opere imperfect. à medio illius, tom. 2. Tropologia prædictorum.

CHRY. sup. Matt. Nunc breuiter perstringamus quid significēt Chiisti tentationes. Ieioniū est abstinentia rei malæ: esuries est desiderium eius: vsos eius est panis. Qoi ergo peccatum sibi cōuertit ad vsum, lapidē conuertit in panem. Respōdeat ergo diabolo persuadēti, quia nō in solo vsu illius tei viuit homo, sed in obseruantia mandatorum Dei. Quando verò qois inflatus fuerit quasi sanctos, ductus est quasi super templum: & quando æstimauerit se cōsistere in sāctimoniæ summitate, positus est supta pinnā templi. Et hæc tētatio sequitur primā, quia victoria tentationis gloriationem operatur, & fit causa iactātiæ. sed vide qoòd Christus ieiuniū vltro susceperit. Super tēplum autē diabolos eum duxit, vt tu ad abstinentiam laudabilē spōte procedas. Extolli autem ad fastigium sanctitatis non acquiescas, fuge exaltationem cordis, & non patieris ruinam. Ascensio autem montis, est processio ad altitudinem diuitiarum, & gloriæ hoios mondi, quæ de superbia cordis descendit. Cùm ergo volueris diues fieri, quod est ascendere in montem, incipis cogitare de diuitiis & honoribos acquirendis, & tunc princeps mundi gloriam regni sui tibi ostēdit. Tertio loco prouidet tibi causas, vt si volueris illa cōsequi, seruias ei negligens iustitiam Dei. HILA. Victo autem à oobis, calcatóque diaboli capite, angelorū ministeria & virtutum in nobis cælestium officia non defutura ostenditur. *Canone 3. in Matth. parū ante finem.*

Lib. 2. c. 16. tom. 4.

AVGVS. de con. Euan. Lucas has tentationes noo eodem ordine prosecutus est, vnde incertū est quid prius factum sit. Vtrū regna terræ prius demonstrata sint, & postea in pinoam templi leuatus sit, an econuerso: nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. GLOS. Sed quod dicit Lucas, magis videtor secundum historiam esse. Sed Matthæus has refert tentatiooes secundum hoc quod in Adam factæ sunt. *Glosa ordin. Super illud, Tūc assumpsit eum diabolus.*

Cùm autem audisset Iesus quòd Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam. Et relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Neptalim, vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam Prophetā: Terra Zabulon & terra Neptalim, via maris trās Iordanem Galilææ gentium, populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Et sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.

In princip. 2. lib. in Matthaeum.

RAAA. Postqoam Matthæus de 40. dierum ieiunio, & de tentatione Christi, & de angelorum ministerio oarrauit, continuò subiecit, dicens: Cùm autem audisset Iesus quia Ioannes traditos esset.

Homil. 6. in opere imperfec. in princ. illius, to. 2. Allegoriæ mysteriū. *Homil. 14. in Matth. in princ. tom. 2.*

CHRYS. supet Matth. Sine dubio à Deo, qoia in virum sanctum nemo potest aliquid, nisi tradiderit eum Deus. Sequitur: Secessit in Galilęam, scilicet de Iudæa, vt passionem suam opottuno tempori reseruaret, deinde vt oobis fugiēdi periculum daret exēplum. CHRY. in homil. Non enim accusabile est non proiicere seipsum in periculum, sed incidētem nō stare viriliter. Recedit etiam de Iudæa, Iudaicam inuidiam mitigans simul quidem Prophetiam complens, & magistros orbis tertarū piscari studens, qui in Galilæa morabantur. Attende etiam qualiter ad gētes abiturus à Iudæis accepit causam. etenim cùm præcorsorem in vincola misisseot, cōpellunt Iesom transire ad Galilæam gentium. GLO. Vt autem re-

A fert Lucas: Venit Nazareth, vbi erat nutritus, & ibi intrauit in synagogam, vbi legit, & dixit multa, propter quæ voluerunt eum præcipitare de monte, & tunc descendit Capharnaum, vnde modo ait Matthæus: Et reli. ciu. Naza. ve. & habita. Capharnaum.

HIER. Nazareth est in Galilæa vicus iuxta montē Thabor. Capharnaum est oppidū in Galilæa gentium iuxta stagnum Genezareth, & ideo dicit: Maritimam. GLO. Addit etiam: In finibus Zabulon & Neptalim, vbi prima captiuitas Hebræorum fuit ab Assyriis. Vbi ergo prima legis obliuio est, ibi est prima Euangelij prædicatio, vt & de loco quasi medio difflueret ad Gētes & Iodæos. REMI. Reliquit aotem vnā scilicet Nazareth, vt prædicādo & miracu- *Esai. 9 parū à princ. comment. habet partem, to. 1. Glosa ordin. Super illud; Relicta ciuitate Nazareth.*

B la faciendo plures illuminaret; in quo facto reliqoit prędicatoribus exēplum, vt eo tēpote & illis in locis studeant prædicare, quādo multis prodesse possint. Sequitur: Vt adimple. qood dictum est per Esaiam Prophetā Terra Zabu. & ter. Nep. In Propheria ita habetur. Primo tēpore alleuiata est terra Zabulō & terra Neptalim, & nooissimo aggrauata est via maris trans Iordanē Galilææ gentiū. HIER. sup. Esai. Dicitur autem primo tēpore alleuiata esse ab onere peccatorum, quia in regionibus duarū tribuum primū Saluator Euangeliū prædicaoit: nooissimo verò tempore aggrauata est fides eorum, plorimis Iodæo- *Esaia 9. super hoc verbum, tom. 5.*

C rum in errore permanentibus. Mare autem hic lacū appellat Geoezareth, qui Iordane influēte efficitur, in cuius littore Capharnaū, & Tyberias, & Bethsaida, & Corrozaim sitæ sunt, in qua maximè regione Christus prædicauit, vel secundū Hebræos in Christum credeotes, hæ duæ tribus Zabulō & Neptalim ab Assyriis captæ sunt, & Galilæa deserta est, quam Propheta dicit esse alleuiatā, eo quòd peccata populi sustineret: sed postea reliquæ tribus quæ habitabāt trās Iordanem, & in Samaria, ductæ sunt in captiuitatem. & hoc, inquiūt, scriptura nūc dicit, quòd regionis eius populus primom captioatus est: ipsa primam lucem prædicantis viderit Christi, vel secundū

D Nazaræos aduenıēte Christo, primo terra Zabulon & Neptalim est Pharisæorū erroribus liberata. postea per Euangelium Apostoli Paoli ingrauata est, id est, moltiplicata prædicatio in terminos gentiom.

GLO. Hic autem in Euangelio diuersi nominatim ad idem verbom reducuntor, ita & terra Zabulon, & terra Neptalim, quæ est via maris, quæ est trans Iordanem, scilicet populos Galilææ genrium, qui ambolabat in tenebris, & cæt.

HIER. Nota autem quòd duæ Galilææ sunt, vna quæ dicitur Iudæorum, & alia quæ dicitur Gētium. Dioisa est enim Galilæa à tēpore Salomonis, qui dedit 20. ciuitates in Galilæam Hyram regi Tyri, quæ *Glosa ordin. in hoc loco.* Galilæa duplex.

E pars dicta est postea Galilæa Gentiū, reliqoa Iudæorū. Vel legendom est: Trās Iordanem Galilææ Gentium. Ita, inquā, vt popolus qui vel sedebat vel ambulabat in tenebris, locem viderit oequaquam paruam vt aliorum prophetarum, sed magnam, scilicet illius qui in Euangelio loquitur: Ego sum lux mūdi. Et qoi habitabāt in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Inter mortem & vmbrā mortis hoc interesse puto, qoòd mors eorum est, qui cum operibus mortis ad inferos perrexerunt. Vmbra aotem mortis eorum est, qui dum peccant, nōdum de hac vita egressi sunt: possont enim si voluerint agere pœniteotiam.

CHR. su. Mat. Vel in regione vmbræ mortis sedebāt Gentiles, quia colebant idola & dæmones. Iudæi *Homil. 6. in opere imperf.*

parum ante medium, t. 2.

antem qui legis opera faciebant, in tenebris erant: quia Dei iustitia nondum erat eis manifesta.

Homil. 15. in Matth. parũ à princ. to. 2.

CHRY. in hom. Vt antem discas, quòd neque lumen, neq; tenebras sensibiles ait, de lumine dixit, lomen magnum, quod alibi dicitut lumen verũ: tenebras autem exponens, nominauit vmbram mortis. Deinde mõstrans qnòd non ipsi quærentes iouenerũt, sed Dens ipsis apparuit, dixit quòd lumen ortum est & effulsit: non enim prius ipsi ad lumen cucurrerunt. etenim in vltimis malis homines erant ante Christi præsentiam. Neq; enim ambulabãt in tenebris, sed sedebãt, quod signũ erat, quia non sperabãt liberari. Sicut enim nesciẽtes quo oporteret progredi, ita comprehensi à tenebris sedebant iam non potentes stare. Tenebras autem vocat hic errorem & impietatem. RAA. Allegoricè autem Ioannes est vox præcedens verbum & alij prophetæ. Postquam antẽ Propheta cessauit & ligatus est, accessit verbũ cõplens quod prædicauerat vox, id est Propheta. Et secessit in Galilæã, id est, de figuris ad veritatem. vel in Galilæã, id est in Ecclesiam, vbi est transmigratio

Rabanus. Matt. 4. super illud, Et relicta ciuitate Nazareth.

de vitiis ad virtutes. Nazareh interpretatur flos, Capharnaum villa pulcherrima. Reliquit ergo florem figurarum, quod frnctus Euãgelij significabatur, & venit in Ecclesiã quæ est Christi virtutibus pulchra. Et maritima est, quia ioxta flnctus sęculi posita quotidie tunditur procellis persecutionum. In finibus Zabulon & Neptalim sita est, id est, Iudæis cõmunis & Gentibus. Zabulon enim habitaculum fortitudinis dicitnr: quia Apostoli qui de Iudęa electi sũt, fortes fuerũt. Neptalim dilatatio, quia Gẽtiom Ecclesia per orbẽ dilatata est. AVG. de con. Euang. Ioan-

Lib. 2 c. 17. in prin to. 4.

nes autem Euangelista, priusquam iret Iesus in Galilæam, dicit de Petro & Andrea & Nathanael, & de miraculo in Cana Galilææ, quæ omnia cæteri Euangelistæ prætermiserunt, id cõtexentes suis narrationibus, quòd Iesus reuersus sit in Galilæam. vnde intelligitur fuisse interpositos aliquos dies, quibus illa de discipulis gesta sunt, quæ interponũtur à Ioanne.

REMI. Sed illud solertius attẽdendum est, quare Ioannes dicat dominum isse io Galilæam antequam Ioãnes missus fuisset in carcerem. Nam post vinum de aqua factum, & descensum eius in Capharnaum, & post ascensum eins in Hierusalem, dicitor in Euãgelio Ioannis, quòd redijt in Iudæam, & baptizabat, & oondum erat missus Ioãnes in carcerem. Hic autem dicitut: quòd postquam traditus fuit Ioãnes, secessit in Galilæam. & hoc quidẽ dicit Marcus. Non autem debet hoc contratium videri. Nam Ioannes primum aduentum domini in Galilæam descripsit, qui scilicet fuit ante incarcerationem Ioãnis. Sed & de secundo adoentu alibi facit mentionem, cùm ait, quòd Iesus reliqnit Iodæam, & abijt iterum in Galilæam: & de hoc tantũ secundo aduentu in Galilęam, qui scilicet fuit post incarcerationem Ioannis, alij

Lib. 3. c. 24. apud Eusebium, circa medium.

Euangelistæ dicunt. Ex Eccle. hist. Ioannem enim tradont vsqne ad vltimum penè vitæ suæ tẽpus absque vllius scripturæ indicijs Euãgelium prædicasse, sed cùm trium Euangeliotũ ad ipsum notitia peruenisset, probasse quidem veritatem dictorum, deesse tamen vidit aliqua, & maximè quæ primo prædicatioois suæ tẽpore domious gesserat. Certũ est enim quòd in alijs tribus Euangelijs hęc videtut sola contineri, quæ io eo gesta sunt anno, qno Ioãnes baptista vel inclusos est in carcerẽ vel punitus. Matthæus enim post tentationẽ Christi continuò subiecit: Au-

A diens antem quia Ioannes traditus esset, &c. & Marcus similiter: Lucas verò priusquam aliquid de actibus Christi referret, dicit qnòd Herodes conclusit Ioannem in carcerem. Rogatus est ergo Ioannes Apostolus, vt ea quæ prætererant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris gesta conscriberet. & ideo dicit in Euangelio suo: Hoc fecit initium signorum Iesus.

Exinde cœpit Iesus prædicare & dicere: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.

Homil. 6. in opere imperfecto à medio, tom 2. Quis esse debeat euangelij prædicator.

CHRYS. super Matt. Ille debet Christi iustitiam prædicare, qui ventri suo cõtradicere potest, qui sæ-B cnlistius bona contemnit, qni vanam gloriam non desiderat. Et ideo dicitur: Exinde cœpit Iesus prædicare, id est, ex qno tentatus famem vicit in desertn, auaritiã spreuit in mõte, vanam gloriam repercussit in templo. vel exinde cœpit prædicare, ex quo traditus est Ioannes. Nam si prædicante Ioanne prædicare cœpisset, vilem reddidisset Ioannem, & inueniretur prædicatio Ioannis esse superflua quantum ad istios doctrinam, sicnt si in vno tempore sol cum lucifero oriatur, gratiam luciferi celat. CHRYS. in

Homi. 14. inter principium & medium, tom. 2.

hom. Ideo etiam non prædicauit, donec Ioannes in carcerẽ mitteretur, ne ex hoc mnltitudo scinderetur: propter quod etiã Ioannes nullum fecit signum, C vt per miracula omnes traherentur ad Christum.

Super illud, & relicta ciuitate Nazareth.

RAA. In hoc etiam docet, ne quis ab inferiori persona sermonem contemnat, vnde Apostolus: Si cui sedenti reuelatum fuerit, prior taceat.

Homil. 6. in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2.

CHRY. super Matth. Sapienter autem inde prædicationis suæ sumpsit initium, non vt cooculcet Ioannis doctrinam, sed vt magis cõfirmet, & testem eum verum fuisse demõstret. HIAR. In quo etiam ostendit se eiusdem esse Dei filium, cuius ille fuerat Propheta. & ideo dicit: Pœnitentiam agite.

Super illud, Exinde cœpit Iesus, t. 9.

Homil. 6. in opere imperfecto nõ procul à fine, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Non enim statim iustitiam prædicauit, quam omnes cognoscebãt, sed pœnitẽtiam, qua omnes indigebant. Quis ergo ausus est di-D cere: Volo bonus esse, & nõ possum? Pœnitẽtia enim est correctio voluntatis: & si vos mala non terreant, vt scilicet pœnitẽtiam agatis, saltem bona delectẽt. vnde sequitur: Appropinquabit enim regnum cęlorũ, id est, beatitudo regni cælestis, ac si dicat: Parate vos per pœnitentiam, quia appropinquauit tempus mercedis æternæ. RAMIG. Et notandum, quia nõ dicit, Appropinquauit regnum Chananæorum, aut Iebusæorum, sed regnũ cælorum. Lex enim promittebat bona temporalia, sed Dominus regna cælestia.

Homil. 14. in Matth. inter princip. & med. tom. 2.

CHRY. in hom. Considerandnm etiam, quòd in hac prædicatione nihil de seipso manifestè prædicabat, qood interim conneniens erat, quia nõdum de E eo decentem habebant opinionem. Incipiens etiam nihil graue & onerosum dixit, sicut Ioannes dixerat: Secutim & arborem incisam, & huiusmodi: sed in principio benigna proposuit, regnum euangelizans.

Super illud, Exinde cœpit Iesus prædicare, tom. 9.

HIARO. Mysticè autem Ioanne tradito Christus incipit prædicare: quia desinente lege, consequenter oritur Euangelium.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonẽ qui vocatur Petrus, et Andreã fratrẽ eius, mittentes retia in mare, erãt enim piscatores. Et ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominũ. At illi continuo relictis retibus,

tibus, secuti sunt eum. Et procedens inde vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cùm Zebedæo patre eorum reficientes retia sua, & vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum. A

Homil. 7. in opere imperf. fer. in prin. tom. 2.

CHRYS. super Mat. Antequam Christus aliquid dicat vel faciat, vocat Apostolos, vt nihil illos lateat, nec verborum Christi, nec operum, vt postmodum fiducialiter dicere possint: Non possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. Hinc est quod dicitur: Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ. RAB. Mare Galilææ idem est quod stagnum Genezareth, mare Tyberiadis est lacus Salinarum. GLOS. Decenter autem per piscatoria vadit loca, piscatores piscaturus. vnde sequitur: Vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andræā fratrem eius. REMI. Vidit autem non tam corporaliter, quàm spiritualiter, ad corda eorum respiciens. CHRYS. in homil. In mediis autem operationibus existentes eos vocauit, mōstrans quod omnibus occupationibus sequelam suam præponere oportet. vnde sequitur: Mittentes retia in mare, quod quidem eorum officio congruebat, propter quod sequitur: Erant enim piscatores.

Mare Galilææ quare tuor vocabula habet

Super hoc verbum hic citatum, Glossa ordin. Super illud: Piscatores.

Homil. 14. in Matt. parum ante medium, tom. 2.

AVG. in serm. de Calend. Ianuar. Non enim elegit reges aut senatores, aut philosophos, aut oratores: imò elegit plebeios, pauperes, & indoctos piscatores. AVG. sup. Ioannem. Si enim doctus eligeretur, fortassis ideo se diceret electū, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem noster Iesus Christus volens superborum frangere ceruices, non quæsiuit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est imperatorē: Magnus Cyprianus, orator, sed prius Petrus piscator. CHRY. sup. Matth. Futuræ etiam dignitatis gratiam artificij opere prophetahāt: nam sicut qui retia iactat in aquam, nescit quos pisces cōprehensurus est: sic & doctor quando diuini sermonis retia super populum iactat, nescit qui tunc accessuri ad Deum. Sed quoscunque Deus excitauerit, illi adhærent eius doctrinæ. REMIG. De his autem piscatoribus loquitur dominus per Hieremiam, dicēs: Mittam in vos piscatores meos, & piscabuntur vos. vnde & hic subditur: Venite post me. GLO. Non tam pedibus, quàm affectu & imitatione. Et faciam vos fieri piscatores hominum. CHRY. sup. Matt. Id est doctores: vt cùm rete verbi Dei cōprehendatis homines de mundo tempestuoso & periculoso, vbi & homines non ambulant, sed ferūtur: quia diabolus cum delectatione compellit eos in mala, vbi homines alterutrum se comedunt, sicut pisces fortiores deuorant iuniores, vt translati viuant in terra corporis Christi membra facti. GREG. in homil. Nulla autem Petrus & Andreas Christum miracula facere viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum præceptū hoc quod possidere videbātur, obliti sunt. vnde sequitur. At illi cōtinuò relictis reti. secu. sunt eū. In quo affectum debemus potius pensare quàm cēsum. Multum enim reliquit, qui sibi nihil retinuit: multū dimisit, qui cum re possessa & concupiscentiis renunciauit. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerūt. Exteriora enim nostra domino, quantumlibet parua, sufficiunt: nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Æstimationem quippe precij regnum Dei non habet, sed tantum valet quantum

In serm. 49. de verbis Domini, inter medium & finem habet aliquid de hoc. tom. 10. Tract. 7. aliquantulum à medio, to. 9.

Homil. 7. in opere imperf. parū à prin. tom. 2.

Glossa interlinearis ibi. Homil. 7. in opere imperf. parū à prin. tom. 2.

Homil. 5. in Euang. in princip.

Verba cōsolatoria.

habet. CHRY. super Matth. Non autem prædicti discipuli secuti sunt Christum, doctoris cupiētes honorem, sed operis lucrum. Sciebant enim quàm preciosa est anima hominis, quàm grata est apud Deum salus ipsius, & quanta est merces. CHRY. in Hom. Tantæ igitur promissioni crediderūt, & per sermones, quibus sūt capti, crediderūt se alios posse piscari. CHRY. super Matt. Hæc igitur cupientes secuti sūt omnibus relictis, in quo nos docuerūt, quia nemo potest terrena possidere, & perfectè ad cælestia peruenire. GLO. In his ergo datū est exemplum illis, qui censū deserunt pro Christi amore. Subditur autem exēplum eorum, qui etiam carnales affectus pro Deo postponūt, vnde dicitur: Et procedens inde, vidit alios duos. Nota quia vocat binos & binos, sicut alibi legitur, quòd misit eos binos & binos ad prædicandum. GREG. in hom. Quatenus hic nobis tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. Duo enim sunt præcepta charitatis, & minus quàm inter duos charitas haberi non potest. B

Homil. 7. in opere imperf. parum ante mediū, to. 2. Homil. 14. in Matt. parum ante medii, tom. 2. Homil. 7. in opere imperfecto, circa mediū, to. 2.

Homil. 17. in euang. circa principium.

CHRY. super Matth. Super charitatem etiam fraternitatis ecclesiæ rectè posuit fundamenta, vt ex radicibus charitatis exuberans, quasi humor ascendat in ramis, & hoc super naturalem charitatem, vt non solum per gratiam, sed etiam per naturam, ipsa fraternitas firmior habeatur. vnde dicit: Fratres, sic eum fecit Deus & in veteri testamento super Moysen & Aaron fratres, ponens ædificationis initium. Quoniam autem abundantior est gratia noui testamēti, quàm veteris, ideo primum populum ædificauit super vnam fraternitatem, hunc autem super duas. Iacobum, inquit, Zebedæi & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum, reficiētes retia sua, quod est maximæ paupertatis indiciū: veteta enim reficiebant, qui noua vnde emerent non habebant. Et quod ad maiorem pietatem eorū pertinet, in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, vt secum eum baiularent in naui: non vt ille istos adiuuaret in opere, sed vt isti illum consolarentur sua præsentia. C D

Homil. 7. in opere imperf. so. à medio illum, to. 2.

CHRYS. in ho. Non parua autem est hic demonstratio virtutis, inopiam facilè ferre, ex iustis nutriri laboribus, colligari inuicem amoris virtute, pątrem habere secum & curare. CHRY. super Matt. Æstimare autem primos velociores ad prædicandū, quia retia mittebāt: istos autē quasi pigriores, quia adhuc retia cōponebant, non sumus ausi, quia differentiam eorum cognoscere solius est Christi. Porrè verò illi propter Petrum dicti sunt mittentes retia, qui prædicauit Euāgelium, sed non cōposuit. Isti autē propter Ioannem componentes, qui Euāgelium composuit. Sequitur: Et vocauit eos. Erant enim habitatione ciues, dilectione cōcordes, artificio pares, fraternitate cōiunctì pietate. Ideo simul vocauit eos, ne tot bonis cōiunctos dissimilis vocatio separaret. E

Homi. 14. in Matth circa medium illius, tom. 2. Homil. 7. in opere imperfecto, declinando ad finem, tom. 2.

Secretum panditur.

CHRYS. in hom. Vocando autem nihil eis promisit sicut prioribus: obedientia enim eorum qui præuenerant, viam eis præparauerat, Sed & multa de ipso audierant, scilicet tanquam familiares & consanguinitate coniuncti. Sequitur: Ille autem relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

Homil. 14. in Matth. parū ante medii, tom. 2.

CHRY. super Matth. Tria enim sunt quæ relinquere debet, qui venit ad Christum, actus carnales, qui per retia piscationis signātur: substantiā mūdialem, quæ per nauem: & parētes, qui per patrem. Reliquerunt ergo nauem, vt fierent ecclesiasticæ nauis

Homil. 7. in opere imperfecto, nō procul à fine, tom. 2.

gubernatores. Reliquerunt retia, vt nō pisces afferrent ad ciuitatem terrenam, sed homines ad cęlestē. Reliquerūt vnum patrem, vt spirituales patres omnium fierent. HILA. Eis igitur artem & patriam domum relinquētibus docemur Christum secuturi & sæcularis vitæ solicitudine, & paternæ domus cōsuetudine non teneri. RAMIG. Mysticè autem per mare designatur iste mūdus, ptopter amaritudinem & fluctuationem. Galilæa autem interpretatur, volubilis siue rota, & significat mundi volubilitatem. Ambulauit igitur Iesus iuxta mare, dum ad nos per incarnationem venit: quia non carnem peccati, sed similitudinē carnis peccati suscepit ex virgine. Per duos fratres, duo populi designātur, qui ab vno Deo patre creati sunt, quos vidit, quādo eos misericorditer respexit. Per Petrum enim, qui interpretatur agnoscens, & dicitur Simon, id est, obediens, designatur Iudaicus populus, qui per legem Deum agnouit, & præceptis eius obediuit. Per Andream, qui interpretatur virilis siue decorus, intelligitur Gētilis populus, qui post agnitionē Dei viriliter in fide permāsit. Nos populum vocauit, quando prædicatores in mundum misit, dicens: Venite post me, id est, relinquite deceptorem, & sequimini creatorē. De vtroque etiam populo facti sunt hominum piscatores, id est, prædicatores. Relictis autem nauibus id est, carnalibus desideriis: & retibus, id est, mundi cupiditatibus, secuti sunt Christum. Per Iacobum etiam intelligitur Iudaicus populus, qui per cognitionem Dei diabolum supplantauit: Per Ioannem Gentilis populus, qui sola gratia saluatus est. Zebedæus autem quem relinquūt, & interpretatur fugitiuus, siue labens, significat mundum, qui transit, & diabolum qui de cælis lapsus est. Per Petrum etiā & Andream mittentes retia in mare, designātur illi qui in prima ætate, non de naui corporis sui mittentes retia carnalis cōcupiscentiæ in mare huius sæculi, vocātur à domino. Per Iacobum & Ioannem reficientes retia, designantur illi qui post peccata ante aduersitates veniunt ad Christum, recuperātes quæ perdiderunt.

Canone 3. in Matth. circa finem.

Allegoria pulcherrima.

RABA. Duæ naues duas Ecclesias figurant, eam quæ ex circūcisione, & eam quæ ex præputio vocata est. Quilibet etiam fidelis fit Simon Deo obediēdo, Petrus peccatum suum agnoscendo, Andreas viriliter labores patiendo, Iacobus vitia supplantando.

Super illud, Et relictis nauibus & patre.

GLOS. Et Ioānes, vt totum gratiæ Dei ascribat: & ideo quarta tātum vocatio ponitur, per quos prædicatores Dei à quatuor mūdi partibus vocatos significatur. HILA. Vel in hoc futurorum Euangelistarum numerus figuratur. REMI. Per hos etiam quatuor virtutes principales designātur: prudentia enim refertur ad Petrum propter diuinam cognitionem: iustitia ad Andream propter operum virilitatem: fortitudo ad Iacobū propter diaboli supplantationem: temperantia ad Ioannem, propter diuinæ gratiæ effectum. AVGV. de con. Euang. Sanè mouere potest quomodo Ioannes dicat non in Galilæa, sed iuxta Iordanem Andream secutum esse dominum cum alio, cuius nomē tacetur, deinde Petrum ab illo nomen accepisse. Cæteri autem tres Euāgelistæ de piscatione vocatos eos dicunt, satis inter se cōuenienter, maximè Matthæus & Marcus: nam Lucas Andream nō nominat, qui tamen intelligitur in eadem naui fuisse. Hoc etiam videtur distare, quòd tantum Petro à domino dictum esse cōmemorat Lucas: Ex hoc iam homines eris capiens, quod Matthæus &

Canone 3. in Matth. circa finem illius.

Moralis expositio.

Lib. 2. c. 17. inter prin. & medium, tom. 4.

Cōcordia Euangeliorum.

A Marcus ambobus dixisse narrat. sed potuit prius Petro dici secundū Lucā, & ambobus postea secūdum alios duos. sed quod de Ioanne diximus, diligenter considerandum est, cùm & locorum plurimum intersit & tēporis & ipsius vocationis. Sed intelligendum est Petrum & Andreā non sic vidisse dominum iuxta Iordanē, vt ei iam inseparabiliter inhærerent, sed tantum cognouisse quis esset, & eum miratos ad propria remeasse. Fortè autem quod prætermiserat recapitulat: quia sine vlla eō sequentis tēporis differentia dicit: Ambulās autē iuxta mare. Quæri etiam potest, quomodo binos & binos seorsum eos vocauerit, sicut narrant Matthæus & Marcus, cùm Lucas

B dicat Iacobum & Ioānem tanquam socios Petri ad adiuuādum vocatos fuisse, & simul subductis ad terram nauibus Christum secutos: vnde intelligendum est, hoc primo esse factum quod Lucas insinuat, & eos ad capturā piscium ex more remeasse. Nō enim erat dictum Petro quod pisces nūquam esset capturus, cùm post resurrectionem hoc fecerit: sed quòd homines esset capturus: postea hoc factum est quod Matthæus & Marcus narrant. non enim subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi secuti sunt eum, sed tanquam iubentem vt sequerentur.

C *Et circuibat Iesus totā Galilæam, docens in synagogis eorū & prædicans Euangelium regni, & sanās omnem languorem & omnem infirmitatem in populo. Et abijt opinio eius in totā Syriam, & obtulerunt ei omnes male habētes, & varijs languoribus & tormentis cōprehensos, & qui dæmonia habebāt & lunaticos & paralyticos, & curauit eos, & secutæ sunt eū turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanē.*

CHRYS. super Matth. Omnis rex pugnaturus contra aduersarium prius congregat exercitum, & sic vadit ad pugnam: sic & dominus cōtra diabolum

D pugnaturus prius congregauit Apostolos, & sic cœpit Euangelium prædicare. vnde sequitur: Et circuibat Iesus. RAMIG. In quo doctorum vita instituitur. Vt enim non sint pigri, docentur per hoc quod dicitur: Circuibat Iesus. CHRY. sup. Matt. Quia enim illi vt debiles ad medicum venire non poterant, ipse sicut studiosus medicus grauiter circuibat ægrotantes. & Dominus quidem circuibat singulas regiones. Qui autem sunt vnius regionis pastores, cōsiderando debent circuire populi singulas passiones, vt ad remedium passionis eorū aliquod medicamētum in Ecclesia proferatur. REMI. Vt autē non sint acceptores personarum docentur prædicatores

E per hoc quod subiūgitur, Totam Galilæā. Vt autem vacui nō discurrant, docētur per hoc quod subditur: Docēs. Vt autem nō paucis, sed multis prodesse studeāt, monētur per hoc quod sequitur: In synagogis.

CHRY. in ho. Synagogas Iudæorū intrat, in iisque doctrinæ suę cælestis verba diffudit, vt quo ad plures loquētis magistri verba peruenerint, eo pluriū corda citētur, vt vel credāt prudenter, vel inexcusabiles facti, doctrinā apprimè salutarem suo magno malo reiiciāt. Est enim Euangelium clarissima quædā lux, quā sub modio recondi, & nefas est, & ipse accuratè prohibuit Christus, hinc etiā, &c. Hinc etiā eos erudiebat, quod nō est Deo contrarius, Iudæis prædicās & errorum prædicator, sed cōsonans patri aduenit.

REMIG.

Homil. 8. in opere imperfecto in prin. tom. 2.

Prædicatorum mores signantur.

Rabanus in hoc loco id habet.

Homil. 8. in opere imperfecto, circa prin. to. 2.

Rabanus in hoc loco id habet.

Non habebatur hoc dictum in exemplaribus cū quibus contulit.

REMIO. Vt autem non errores neque fabulas, sed salutaria prædicent, docētur per hoc quod subditur: Prædicans Euangelium regni. Distat autē inter docens & prædicās: docēs enim refertur ad præsentia, prædicans ad futura: docebat enim de præsentibus mandatis, prædicabat de futuris præmissis.

Differētia inter docere & prædicare.

Homil 8 in opere imperfecto, parum ante medium, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Vel docebat iustitias naturales, quas scilicet ratio naturalis docet, vt castitatē, humilitatem, & huiusmodi, quas per seipsos omnes bona esse intelligūt, de quibus necessaria est doctrina, non tantum propter manifestationem, quātum propter excitationē cordis. Præualentibus enim delectationibus carnalibus, scientia iustitiæ naturalis quasi in obliuionem deducta obdormit. Cùm ergo cœpit doctor reprehēdere carnalia mala, eius doctrina non nouam scientiā introducit, sed oblitam cōmonefacit. Prædicabat autem Euangelium, annunciando bona quæ antiqui manifestè nec audierāt, vt beatitudinem cælestem, mortuorum resurrectionē & huiusmodi. Vel docebat interpretādo prophetias de ipso. Euangelium prædicabat, denunciando in se bona futura. REMIO. Vt autem doctores doctrinam suam virtutibus commēdare studeant, docentur per hoc quod subditur: Sanans omnem languorem & omnem infirmitatē in populo. Infirmitas quidem est corporum, languor autem animarū.

Homil. 8 in Matth. in opere imperf. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Vel per languorem animæ aliquam passionem intelligimus, vt auaritiā, libidinem, & huiusmodi. Per infirmitatem autem infidelitatem, per quam aliquis infirmatur in fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corporis passiones, per infirmitates autem leuiores: sicut autē passiones corporales diuinitatis virtute sanabat, sic spirituales verbo pietatis. Primò autē docet, & postea sanat propter duo. Primò, quia præmittitur quod magis necessariū est. Verba enim pietatis ædificant animam non miracula: deinde quia verba per miracula commendantur, & non econuerso.

Homil. 14. in Matth in med. illius, tom. 2.

Mos diuinus ostenditur.

CHRYS. in homil. Considerandum autem quòd vbicūque legis cuiusdam introductio fit, signa facere Deus assueuit, pignora suæ virtutis legem tribuēs suscepturis: hominem enim facturus mūdum creauit, & tunc illi legem in paradiso proposuit: & quando Noë legem laturus erat, magna signa ostēdit. Et similiter Iudęis legem laturus prodigia ostēdit, tunc legem dedit, ita & hic sublimem illam legem introducturus, miraculorum demonstratione certificat, quæ dicūtur: Quoniam enim regnum quod prædicabatur non apparebat, ab apparētibus signis ipsum manifestauit. GLO. Sed quia prædicatores debēt habere bonum testimonium ab his qui foris sunt, ne si vita despicitur, prædicatio cōtemnatur, subditur: Et abijt opinio eius in totam Syriam.

Glosa ordin. habet priora verba super illud: In totam Syriā. Super illud: Abiit opinio eius in to. Sy.

RAB. Syria est omnis regio ab Eufrate vsque ad mare magnū, à Cappadocia vsque ad Ægyptum, in qua est prouincia Palæstina, in qua habitant Iudæi.

Homil. 14. in Matth. à med. illius, tom. 2.

CHRYS. in homil. Intende autem moderationē Euāgelistæ: quia non vnumquemque nobis enarrat curatorum, sed breuibus verbis copiositatem transcurrit signorum, vnde sequitur: Et obtulerūt ei omnes male habentes. REMIO. Per quos varias vult intelligi infirmitates, sed leuiores. Cùm verò dicit: Varijs languoribus & tormentis comprehēsos, illos vult intelligi, de quibus subinfertur, & qui dæmonia habebant, &c. GLO. Languor diuturnus est tormentum: est & morbus acutus, vt dolor lateris, &

A huiusmodi. Qui autem dæmonia habebant, sunt qui à dæmonibus vexabantur.

RAMIG. Lunatici enim dicti sunt à Luna, quæ dum menstruis temporibus crescit & decrescit, ipsi vexantur. HIER. Dæmones enim obseruantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blasphemiæ redundarent.

In fine commēt. ad c. 4. Matth. tom. 9. Lib. 21. ca. 6. circa medium. tom. 5.

AVG. 21. de ciuit. Dei. Illiciuntur tamē dæmones ad inhabitandū per creaturas, quas nō ipsi, sed Deus condidit, delectabilibus pro sua diuersitate diuersis, non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, quæ cuiusque delectationi congruunt.

In hoc loco id habet.

RAB. Paralytici autem sunt corpore dissoluti, paralysis enim Græcè, Latinè dicitur dissolutio. Sequitur: Et curauit eos.

B

Notula bona.

Homil 8. in opere imperf. circa finem tom. 2.

CHRYS. super Matth. Cùm in quibusdam locis dicatur: Multos curauit, hic simpliciter dicitur: Et curauit eos, signās quòd omnes curauit. Sicut & nouitius medicus intrans ciuitatē, omnes ad se venientes curat, propter suam opinionem cōmendandam.

Homil. 14. in Matth. à med. illius, tom. 2.

CHRYS. in homil. A nullo autem eorum fidem exquisiuit, quoniam nondum virtutis suæ demonstrationem dederat, & in adueniendo & ferendo à longè non paruam ostenderant fidem. Sequitur: Et secutæ sunt eum turbæ multæ.

Super illud: Et secut. sūt eum turbæ.

C

RAB. Quæ quadripartitæ sunt: alij propter cæleste magisterium, vt discipuli: alij ob curationem infirmitatum: alij sola fama & curiositate, volētes experiri an verū esset quod dicebatur: alij per inuidiā, volentes eum in aliquo capere & accusare. Mysticè autem Syria interpretatur elata, Galilæa volubilis, vel rota, id est, diabolus & mundus, qui & superbus est, & ad ima semper rotatur, in quo fama Christi per prædicationē innotuit. Dæmoniaci enim sūt idololatræ, lunatici instabiles, paralytici pigri & dissoluti.

Sequaces Christi sūt duplices.

D

GLO. Turbæ autem, quæ sequuntur Dominum, sunt de Ecclesia, quæ spiritualiter est Galilæa, transmigrans ad virtutes. Et Decapolis decem præcepta seruans, & Hierosolyma, & Iudæa, quam visio pacis & confessio illustrat. Et trās Iordanem, quia baptismo transito, terram promissionis intrat.

REMIO. Vel sequuntur Dominum de Galilæa, id est, de volubilitate mundi, & Decapoli, quę est regio decem vrbium, & significat decalogi transgressores. Et de Hierosolyma, quia scilicet prius innoxia pace detinebantur. Et de Iudæa, id est, de cōfessione diabolica. Et de trans Iordanem, qui prius erant in paganismo constituti, sed transeuntes per aquam baptismi, venerunt ad Christum.

CAPVT V.

E

VIDENS autem Iesus turbas, ascendit in montē, & cùm sedisset, accesserunt ad eū discipuli eius, & aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Homil. 9. in opere imperf. in principio illius, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Omnis artifex secundum professionem suam opportunitatem operis videns, gaudet. Carpētarius enim si viderit arborem bonā, concupiscit eā præcidere ad opus artificij sui. Et sacerdos cùm viderit Ecclesiam plenā, gaudet animus eius, & delectatur vt doceat: Sic & Dominus vidēs

Experientia Chrys.

magnam congregationem populi, excitatus est ad docendum, vnde dicit: Videns autem turbas Iesus, ascendit in montem. Avg. de concord. Vel hic potest videri multas turbas vitare voluisse, & ob hoc ascendisse in montem, vt solis discipulis loqueretur.

Lib. 2. cap. 19. circa medium tom. 4. Homil. 15. in Matt. in prin. tom. 2.

Chrys. in homil. Per hoc autem quòd non in ciuitate & foro, sed in mõte & solitudine sedit, erudiuit nos nihil ad ostentationem facere, & à tumultibus abscedere, & maximè cũ de necessarijs disputare oporteat. Remig. Hoc enim sciendum est quòd tria refugia legitur Dominus habuisse, nauim, montem & desertum: ad quorum alterum quotiescunque à turbis opprimebatur, conscendebat.

In princ. comment. ad ca. 5. Matth. tom. 9.

Hiero. Nonnulli autem simpliciorum fratrum putant Dominum ea quæ sequuntur in Oliueti mõte docuisse, quod nequaquam ita est: Ex præcedentibus enim & sequentibus in Galilæa monstratur locus, quem putamus esse vel Thabor, vel quemlibet alium montem excelsum.

Homil. 9. in opere imperf. parum à princ.

Chrys. super Matth. Ascendit autem in montem. Primò quidem vt impleret prophetiam Esaiæ, dicẽtis: Super montem ascende tu. Deinde vt ostendat: quoniam in altitudine spiritualium virtutũ consistere debet, qui docet Dei iustitiam, pariter & qui audit: nemo enim potest in valle stare, & de monte loqui. Si in terra stas, de terra loquere. Si autem de cælo loqueris, in cælo consiste. Vel ascẽdit in montem, vt ostẽdat, quòd omnis qui vult discere mysteria veritatis, in montem Ecclesiæ debet ascendere, de quo Propheta: Mons Dei, mons pinguis.

Canone 4. in Matth. in princip. Lib. 1. parum à princip. tom. 4.

Hilar. Vel ascẽdit in montem, quia in paternæ maiestatis celsitudine positus cælestia vitę præcepta constituit. Avg. de sermo. Domini in monte. Vel ascendit in montem, vt significet quia minora erãt præcepta iustitiæ, quæ à Deo data sunt per Prophetas populo Iudæorum, quem timore adhuc alligari oportebat. Per filium autem suum maiora populo, quẽ charitate iam conuenerat liberari. Sequitur. Et cùm sedisset, accesserunt ad eum Discipuli eius. Hier. Ideo autem non stans, sed sedens loquitur: quia non poterãt eum intelligere in sua maiestate fulgentem. Avg. de serm. domini in monte. Vel quòd sedẽs docebat, pertinet ad dignitatem magistri. Accesserunt autem ad eum discipuli eius, vt audiendis verbis illius hi essent etiam corpore viciniores, qui præceptis implendis animo appropinquabant. Rab. Mysticè autem sessio Domini incarnatio eius est: quia nisi Dominus incarnatus esset, humanum genus ad eum accedere non potuisset.

In princ. comment. ad c. 5. tom. 9. Lib. 1. cap. 1. parum à fin. tom. 4. Super illud: Et cum sedisset, &c. Lib. 2. cap. 19. à medio illius. tom. 4.

Avg. de cons. Euang. Mouet autem, quòd Matthæus in monte dicit hunc habitum esse sermonem à domino sedente: Lucas autem in loco campestri à domino stante. Hæc igitur diuersitas facit videri alium fuisse illum, aliũ istum. Quid enim prohibet Christum quædã alibi repetere, quæ ante iam dixerat: aut iterum facere, quæ ante iam fecerat? Quanquam etiam possit illud occurrere in aliqua excellentiori parte mõtis, primò cum solis discipulis dominum fuisse, quãdo ex eis duodecim elegit: deinde cum eis descendisse, non de monte, sed de ipsa mõtis celsitudine in cãpestrem locum, id est, in aliquã æqualitatem, quæ in latere montis erat, & multos capere poterat, atque ibi stetisse, donec ad eum turbæ congregarẽtur, ac postea cùm sedisset, accessisse propinquius discipulos eius, atque ita illis cæterisq; turbis, præsentibus vnum habuisse sermonẽ, quem Matthæus Lucásque narrant, diuerso narrandi modo, sed eadem veritate rerum.

Cõcordia Euãgelistarum.

Greg. 4. Moral. Sublimia autem præcepta Domino in monte dicturo, præmittitur: Et aperiẽs os suum docebat eos, &c. Qui dudum aperuerat ora Prophetarum. Remig. Vbicunque autem legitur Dominus aperuisse os, inspiciẽdum est, quia magna sunt quæ sequuntur.

Lib. 4 super illud Iob. 3. Aperuit Iob os suum. cap. 5. in nouis exempl.

Avg. in serm. Domini in monte. Vel dicit: Aperiens os suum, vt ipsa mora commendet aliquanto longiorem futurum esse sermonem.

Lib 1. cap. 1. parum à fin. tom. 4.

Chrys. in homil. Vel hoc dicit, vt discas quoniã nunc quidem docebat os aperiens in loquẽdo: nunc autem vocem, quæ est ab operibus emittens.

Homil. 15. in Matth. parũ à princip. tom. 2. Lib. 1. in princ. tom. 4.

Avg. in sermone Domini in monte. Si quis autem piè sobriéque considerauerit, inueniet in hoc sermone, quantum ad mores opportunos pertinet, perfectũ vitæ Christianæ modum. vnde sic ipse sermo concluditur: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, similabo eum viro sapienti.

Avgv. 9. de ciuitate Dei: Nulla autem est causa philosophandi, nisi finis boni: quod autem beatum facit, ipsum est finis boni. Et ideo à beatitudine incipit, dicens: Beati pauperes spiritu.

Lib. 1. cap. 2. tom 4.

Avgvs. in serm. Domini in monte. Præsumptio quidem spiritus audaciam & superbiam significat. Vulgo etiam magnum spiritum superbi habere dicuntur, & rectè. Nam spiritus ventus vocatur. Quis verò nesciat, superbos inflatos dici quasi ventu distentus? Quapropter rectè hic intelliguntur pauperes spiritu, humiles, timẽtes Deum, id est, non habentes inflantem spiritum.

Quæ humilitas sit laudanda.

Homi. 15. in Matth paulò à prin. tom. 2.

Chrys. in homil. Vel spiritum hic elationem & animum dicit. Quod enim sunt multi humiles nolentes, rerum necessitate coacti, non est laus: vnde illos beatificat, qui se ex electione humiliãt. Ideo autem hic incidit radicitus euellens superbiam: quia hæc fuit radix & fons malitiæ vniuersæ, cõtra quam ponit humilitatem, velut quoddam stabile fundamentum: qua subiecta cum stabilitate alia superædificantur. Hac autem destructa, pereunt quæcunque congregaueris bona.

Homil. 9. in opere imperfect. ante med. illius tom. 2. Homil. 15. in Matth. aliq. à princip. tom. 2.

Chrys. super Matth. Ideo autem dixit manifestè: Beati humiles spiritu, vt sic humiles ostendat, vt semper adiutorium Dei sint mendicantes. vnde in Græco dicitur: Beati mendici vel egeni. Sunt enim multi naturaliter humiles, & non ex fide, qui non pulsant adiutorium Dei, sed solum qui secundum fidem sunt humiles. Chrys. in homil. Vel quia pauperes spiritu, hic dicit formidantes & trementes Dei iussiones. Quomodo Dominus per Esaiam cõmendat. Quid autem amplius quàm simpliciter humiles? Humiliũ enim hic quidem mediocriter est, hic autem superabundãter. Avg. Superbi ergo appetant regna terrarum, sed humilium est regnum cælorum. Chrys. super Matth. Nam sicut cætera vitia deponũt ad inferos, maximè tamen superbia: sic & omnes virtutes inducunt in regnum cælorum, maximè tamen humilitas; quia propriũ est, vt qui se humiliat, exaltetur.

Li. 1. de ser. domi. in mõ. cap. 1. in fin. tom. 4. Homil. 9. in opere imperf. ante med. tom. 2. Super illud: Beati pauperes spiritu tom. 9.

Hier. Vel beati pauperes spiritu, qui scilicet propter spiritum sanctum voluntariè sunt pauperes.

Glosa interlinearis super illud, Quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Ambr. de offi. Inde autem incipit beatitudo iudicio diuino, vbi ærumna æstimatur humano.

Glo. Pauperibus autem in præsenti conuenienter promittuntur diuitiæ cæli.

Beati

Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Li. 4. in Luc. in titulo de beatitudinibus, to. 5.

AMBR. super Lucam: Cùm simpliciter cōtentos fuero inops, superest vt motes meos tēperem. Quid enim mihi prodest carere sæcularibus, nisi fuero mitis? Congruè igitur sequitur: Beati mites.

Li. 1. de ser. dom. in mō. cap. 3.

AVG. Mites sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt in malo, sed vincunt in bono malum.

Li. 4 in Luc. in tit. de beatitudinibus, ante medid, tom. 5.

AMBR. sup. Lucam. Mitiga ergo affectum tuum, vt non irascaris, aut certè iratus ne peccaueris. Præclarum est enim motum temperare cōsilio, nec minoris virtutis dicitur prohibere iracundiam, quàm omnino non irasci: cùm plerūque istud leuius, hoc fortius æstimetur. AVG. Rixentur igitur immites, & dimicent pro terrenis & temporalibus rebus. Sed beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram, de qua euelli non possunt. Illam (inquā) terram, de qua in Psalm. dicitur: Portio mea in terra viuentium. Significat enim quandā stabilitatem hæreditatis perpetuæ, vbi anima per bonom affectum tanquam loco suo requiescit, sicut corpus in terra. Et inde cibo suo alitur, sicut corpus ex terra: ipsa est requies & vita sanctorum.

Homil. 9 in opere imperfecto ante med. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Vel terra hic, sicut quidam dicunt, quandiu est in hoc statu, terra mortuorum est, quia vanitati subiecta est: cùm autē liberata fuerit de corruptione, fit terra viuorū, vt mortales hæreditēt immortalem. Alterum exponentem legi, quasi cælū in qoo habitaturi sunt sancti, dicatur terra viuorum: quod quātum ad interiorem regionem cælom est, quantū autem ad superius cælum dicitur terra. Alij dicunt, quia corpus nostrū terra est, & quandiu subiacet morti, terra est mortuorum: cùm autem fuerit conforme factum gloriæ corporis Christi, erit terra viuorum.

Canone 4 in Matt paulò à princip.

HILAR. Vel hæreditatem terræ mitibus Dominus pollicetur, id est, eius corporis quod ipse assumpsit habitaculum, quia per mansuetudinem mentis nostræ habitat Christus in nobis, nos quoque clarificati corporis eius gloria vestiemur.

Discretio verborum.

Homil. 15. in Mat sup. illud: Quoniā ipsi hæreditabunt terram to. 2.

CHRYS. in homil. Vel aliter: Christus hic spiritualibus promissis sēsibilia immiscuit: quoniā enim æstimatur qui mitis est omnia sua perdere: contrariū promittit, dicens: quod cum stabilitate sua possidet, qui non est proteruus: qui autē aliter est, multotiens animam & hæreditatē paternam perdit. Quia verò propheta dixerat: Mansueti hæreditabunt terram, à consuetis verbis cootexit sermonem.

GLO. Mites etiam qui seipsos possederunt, hæreditatem patris in futuro possidebunt. Plos aotem est possidere terram, quàm habere regnum cælorum: multa enim habemus quæ statim amittimus.

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Li. 4 in Lu. in tit. de beatitudinibus, ante mediū, tom. 5.

AMBR. super Lucā. Cùm hoc feceris, vt scilicet sis pauper & mitis, memēto quia peccator es, lugeto peccata tua. vnde sequitor: Beati qui lugent. Et bene tertia benedictio est peccata deflēris, quia Trinitas est, quæ peccata condonat.

Canone 4. in Matth parū à princip.

HILAR. Lugentes enim dicuntor non orbitātes aut contumelias, aut damna mœrentes, sed peccata vetera flentes.

Homil. 9. in opere imperf. ante med. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Et qui sua quidem peccata lugent, beati sunt, sed mediocriter: beatiores autem suot qui aliena lugent peccata, tales conuenit esse omnes doctores.

Super illud: Beati qui lugent. tom. 9.

HIER. Luctus enim hic non mortuorum ponitur communi lege naturæ, sed peccatis & vitijs mortuorum. Sic fleuit Samoel Saulem, & Paulus eos qui

A post immunditiam pœnitentiam non egerunt.

Homil. 9. in opere imperfec. an. med. illius. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Cùm autem consolatio sit lugentiū cessatio luctus, qui sua peccata lugent, consolabuntur indulgentiam consecuti.

Homil. 15. in Matt. super illud, Quoniam ipsi consolab. tom. 2.

CHRYS. io homil. Et licet talibus sufficiat venia frui, noo terminat retributionem in peccatorum remissione, sed & multarum facit participes consolatiooum, & hic & in futuro. Semper enim maiores laboribus Deus dat retribotiones.

Homil. 9 in opere imperfect ante med. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Qui verò aliena peccata lugent, cōsolabuntur: qui cùm in sæculo illo prouidentiam cognouerint Dei, & intellexerint quòd qui perierunt noo fuerunt Dei, de cuius manu nemo rapere potest, de eis luctu derelicto in sua beatitudine

B lætabuntur. Vel aliter.

Lib. 1. cap. 4 in principio, tom. 4.

AVG. in serm. Domini io mon. Luctus est tristitia de amissione charorū. Conuersi autem ad Deum ea quæ in hoc mundo chara habebant, amittunt: nō enim gaudent iis rebus qoibus ante gaudebāt, & donec fiat in illis amor æternorum, nonnulla mœstitia sauciantur. Consolabuntur ergo Spiritu sancto, qui maximè propterea Paracletus nominatur, id est, cōsolator, vt temporalem amittētes, æterna lætitia ditet. Et ideo dicit: Quoniam ipsi consolabuntur.

Duo genera cōpunctionis.

GLO. Vel per luctum duo genera compunctionis intelligūtur, scilicet pro miserijs huius mūdi, & pro desiderio cælestiū. vnde filia Caleph petiuit irriguū

C superius & inferius: huiusmodi autem luctus nō habet nisi pauper & mitis, qui cùm mundum non diligat, quòd miser est recognoscit, & ideo cælum concupiscit: conuenienter ergo lugētibus promittitur consolatio, vt qui tristatus est in præsenti, gaudeat in futuro. Maior est autem retributio lugentis, quàm pauperis & mitis: plus enim est gaudere in regno, quàm habere & possidere: Multa enim cum dolore habemus & possidemus.

Homil. 15 in Matth. super illud: Beati qui lugent. tom. 2.

CHRYS. in homil. Notandum autem quòd hāc beatitudinem cum intentione quadam proposuit, ideo non dixit: Qui tristātur, sed qui lugent: in qoo etiam perfectionis sapientiæ magisteriom dedit. Si

D enim qui filios vel alios defunctos lugent, secondum illud tempos nō desideraot pecuniam, nec gloriam: nec cōuicijs exacuuntur, neque aliqua alia passione capiuntur, multo magis hæc seruare debent, qui lugent sua peccata.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Lib. 4. in tit. de beatitud. parum ante med. tom. 5.

AMBR. sup. Luc. Postquam delicta defleui, esurire incipio & sitire iustitiam: æger enim cùm in graui morbo est, non esurit. vnde sequitur: Beati qui esuriunt & sitiont iustitiam.

Super illud: Beati qui esuriunt. tom. 9.

HIER. Non nobis sufficit velle iustitiā, oisi iusti-

E tiæ patiamur famem, vt sub hoc exemplo nunquam oos satis iustos, sed semper esurire iustitiæ opera iotelligamus.

Homil. 9 in opere imperf. circa med. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Quoniam omne bonum quod non ex amore ipsius boni faciunt homines, ingratū est ante Deum. Esurit autem iustitiā qui secundū iustitiam Dei desiderat conuersari: sitit autem iustitiam, qui scientiam eius acquirere cupit.

Homil. 15. in Matt. sup. illud: Beati qui esuriūt. tom. 2.

CHRYS in homil. Iustitiam autem dicit vel vniuersalem, vel particularem auaritiæ contrariā. Quia enim de misericordia dicturus erat, præmōstrat qualiter misereri oporteat: quia noo ex rapina, neque ex auaritia: vnde etiam quod est auaritiæ proprium, scilicet esurire & sitire, iustitiæ attribuit.

A

Canone 4. in Matth. non mult. remote à princip.
Homil. 9. in opere imperf. à med. illius tom. 2.

HILA. Sitientibus autem & esurientibus iustitiã, beatitudinẽ tribuit, significans extensam in Dei doctrinam sanctorum auiditatem, perfecta in cælo satietate repleri. Et huc est quud dicitur: Quoniã ipsi saturabuntur. CHRYS. sup. Matth. Scilicet largitate remunerantis Dei, quoniam maiora erunt præmia Dei, quam sanctorum desideria.

Premia iustorum excedunt desideria eorum.

Li. 1. de ser. domi. in mõ. cap. 5. to. 4.
Homil. 15. in Matth. super illud: quoniam ipsi saturab. tom. 2.

AVG. Vel illo cibo saturabuntur in præsenti, de quo Dominus dicit: Meus cibus est, vt faciam volũtatẽ patris mei, quod est iustitia, & illa aqua de qua quisquis biberit, fiet ei fons aquæ salientis in vitam æternam. CHRYS. in hom. Vel in hoc terrenum præmium determinat: quia enim æstimatur auaritia abundantes facere, ipse contrarium dicit, quòd iustitia hoc operatur. Qui enim iustitiam cupit, omnia cum stabilitate habet.

B

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

GLO. Iustitia & misericordia ita coniunctæ sunt, vt altera ab altera debeat temperari: iustitia enim sine misericordia crudelitas est: misericordia sine iustitia, dissolutio. vnde de misericordia post iustitiam subdit, dicens: Beati misericordes.

Super illud: Beati misericordes, s. 9.

REMIG. Misericors dicitur quasi miserũ habens cor, quia alterius miseriam quasi suam reputat, & de malo alterius quasi de suo dolet.

C

Lib. 1. de ser. dom. in mon. cap. 9. tom. 4.

HIER. Misericordia hic non solum in eleemosynis intelligitur, sed in omni peccato fratris, si alter alterius onera portemus. AVG. Beatos autem dicit esse, qui subueniunt miseris, quoniam eis ita rependitur, vt de miseria liberentur. vnde sequitur: Quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Canone 4. in Matth. super illud: Beati misericordes.

HILAR. In tantum enim Deus beneuolentiæ nostræ in omnes delectatur affectu, vt suam misericordiam sit solis misericordibus præstaturus.

Homil. 15. in Matth. sup. illud: Quoniam ipsi misericordiã consequentur. tom. 2.

CHRYS. in homil. Videtur autem esse æqualis retributio, sed est multo maior: non enim est æqualis humana misericordia & diuina.

D

GLO. Meritò ergo misericordibus misericordia impenditur, vt plus accipiãt quàm meruisset, & sicut plus recipit qui vltra saturitatem habet, quàm ille, qui habet tantum ad saturitatem: sic maior est gloria misericordiæ, quàm præcedentium.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt.

Li. 4. in Luc. in tit. de beatitudinibus, circa med. tom. 5.

AMBR. Qui misericordiã defert, misericordiam amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactãtiam quærit, nullus est fructus. vnde sequitur: Beati mundo corde. GLO. Conuenienter autem sexto loco ponitur cordis munditia, quia sexto die homo conditus est ad imaginem Dei, quæ quidem obtenebrata erat in homine per culpam, sed in mundis corde reformatur per gratiam. Meritò autẽ post prædicta sequitur, quia nisi illa præcedant, mundum cor in homine non creatur.

E

Mundo corde qui dicantur.

Homil. 15. in Matt. sup. illud: Beati mundo corde. tom. 2.

CHRYS. in homil. Mundos autẽ hîc ait, vel eos qui vniuersalem virtutem possident, & nullius sibi malitiæ conscij sunt: vel eos qui in temperantia cõsistũt, quæ maximè necessaria est ad videndũ Deum, secũdum illius Pauli: Pacem sequamini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deũ. Quia enim multi miserentur quidem, sed impudica agunt, monstrans quòd non sufficit primum, scilicet misereri, hoc de munditia apposuit.

Super illud: Beati mũdo corde, tom. 2.

HIER. Mundus autem Deus à mundo corde cõspicitur. Templum enim Dei nõ potest esse pollutũ.

A

Et hoc est quod dicitur: Quoniã ipsi Deũ videbunt.

Homil. 9. in Matth. in opere imperf. à med. illius. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Qui enim omnem iustitiã facit & cogitat, mente sua Deum videt, quoniã iustitia figura est Dei: Deus enim iustitia est. Sciendum ergo, quod si aliquis eripuerit se à malis, & fecerit bona, secundum hoc Deum videt, aut parũ, aut amplius, aut interdum, aut semper, secundum possibilitatem humanam. In sæculo autem illo, mundi corde Deum videbunt facie ad faciem, non in speculo & in ænigmate, sicut hic.

Lib. 1. cap. 7. tom. 4.

AVG. in serm. Domini in monte. Stulti autem sunt, qui Deum videre istis exterioribus oculis quærunt, cùm corde videantur, sicut alibi scriptum est: In simplicitate cordis quærite illum, hoc est enim simplex cor, quod mũdum cor.

B

Cap. 29. tom. 5.

AVG. vlt. de ciuit. Dei. Si autem tantum poterunt in corpore spirituali oculi etiã ipsi spirituales, quantum possunt isti, quales nunc habemus: proculdubio per eos Deus videri non poterit.

Lib. 1 cap. 5 & 13. tom. 3.

Visio est merces sãctorum.

AVG. in primo de Trinit. Hæc autem visio merces est fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur, sicut scriptum est: Mundans fide corda eorum. Hoc autem probatur, illa maximè sententia: Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Lib. 12. cap. 27. in fin. tom. 3.

AVG. super Genesim ad litteram. Nemo autẽ videns Deum viuit vita ista, qua moraliter viuitur in istis sensibus corporis. Sed nisi ab hac vita quisque funditus moriatur, siue omnino exiens de corpore,

C

siue ita alienatus à carnalibus sẽsibus, vt meritò nesciat, sicut ait Apostolus, vtrum in corpore an extra corpus sit, non in illam subuehitur visionem.

GLO. Maiorem autem remunerationem isti habent quàm primi: sicut qui in curia regis non solum prandet, sed etiam faciem regis videt.

Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

Li. 4. in Luc. in tit. de beatitudinibus, in med. illius, tom. 2.

AMBR. sup. Luc. Cùm interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, ne dissentiones, contẽtionésque ex affectu tuo prodeant: à te pacem incipe, vt sic pacem alijs feras. vnde sequitur: Beati pacifici.

D

Lib. 19. cap. 13. circ. princ. tom. 5.

AVG. 19. de ciuit. Dei. Est autem pax tranquillitas ordinis. Ordo autem est parium dispariúmque sua loca tribuens dispositio. Sicut autem nemo est qui gaudere noluerit, ita nemo est qui pacẽ habere noluerit: quandoquidem & ipsi qui bella volunt, nihil aliud quàm ad gloriosam pacem cupiunt bellando peruenire.

In hoc loco, tom. 9.

HIER. Pacifici autem dicuntur beati, qui primum in corde suo, deinde & inter fratres dissidentes faciunt pacem. Quid enim prodest alios per te pacari, cùm in tua anima sint bella vitiorum?

Lib. 1. cap. 8. tom. 4.

AVG. in serm. Domini in monte. Pacifici autem in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus componentes & subijcientes rationi, carnalésque cõcupiscentias habẽtes edomitas, fiunt regnum Dei, in quo

E

ita ordinata sunt omnia, vt quod est in homine præcipuum & excellens, imperet cæteris reluctantibus, quæ sunt nobis, bestiisque cõmunia, atque idipsum quod excellit in homine, id est, mens & ratio, subijciatur superiori, quod est ipsa veritas filius Dei. Neque enim imperare inferioribus potest, nisi superioribus subijciatur. Et hæc est pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis.

Lib. 1. cap 19. circa princ. tom. 1.

AVG. in lib. retract. Non tamen cuiquam prouenire potest in hac vita, & lex repugnans legi mentis omnino non sit in membris. Sed hoc nunc pacifici agunt domando concupiscentias carnis: vt ad pacem plenissimam quandoque veniatur.

CHRYS.

Homil. 9. in opere imperfect. à med. illius, tom. 2.

A CHRYS. sup. Matth. Pacifici autem ad alios sunt, non solum qui inimicos in pace recõciliant, sed etiã illi qui immemores malorum, diligunt pacem. Pax enim illa beata est, quę in corde posita est, non tantũ in verbis. Qui autem pacem diligunt, filij sunt pacis.

Canone. 4. in Matth. super illud: Beati pacifici.

HILAR. Pacificorum autem beatitudo adoptionis est merces. Et ideò dicitur: Quoniã filij Dei vocabuntur. Parens enim omnium Deus vnus est, neq; aliter trãsire in nuncupationem familiæ eius licebit, nisi fraternæ inuicem charitatis pace viuamus.

Homil. 15. in Matth. sup. hoc verbum. tom. 2.
Li. 1. de serm. dom. in mon. ca. 8. tom. 4.
Pacis munus eximium.

CHRYS. in homil. Vel quia pacifici dicuntur, qui nec litigant, nec odiunt adinuicẽ, sed & congregant litigantes, rectè filij Dei vocãtur, quia vnigeniti hoc est opus, congregare dispersa, & pacificare contra se prælianta. AVG. Vel quia in pace perfectio est, vbi nihil repugnat, pacifici filij Dei dicũtur, quoniã nihil resistit Deo. Et vtique filij similitudinẽ patris debent habere. GLO. Maximam ergo dignitatem habẽt pacifici, sicut qui filius regis dicitur, in domo regia summus est. Septimo autẽ loco beatitudo hic ponitur, quia in Sabbato veræ requiei dabitur vera pax, sex ætatibus transactis.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Homil. 15. in Matth. sup. hoc verbum. tom. 2.

CHRYS. in homil. Posita pacificorum beatitudine, ne aliquis existimaret, quòd semper pacem sibi quærere sit bonum, subdit Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: hoc est, propter virtutem, propter defensionem aliorum, propter pietatem. Iustitiam enim cõsueuit pro omni virtute animæ ponere.

Lib. 1. cap. 8. à med. illius, tom. 4.

AVG. in serm. domini in monte. Pace enim intrinsecus constituta ac firmata: quascunque persecutiones ille qui foras missus est, forinsecus cõcitauerit, aut gerit: auget gloriam, quæ secundum Deum est.

Super illud: Beati qui persecutionem patiuntur, &c. tom. 9.
Homil. 9. in opere imperf. à med. illius, tom. 2.

HIER. Signanter autem addidit: propter iustitiã. Multi enim propter peccata persecutionem patiũtur, & non sunt iusti. Simúlque considera, quòd octaua verę circũcisionis beatitudo martyrio terminetur. CHRYS. super Matth. Non autem dixit: Beati qui à gentibus persecutionẽ patiuntur: ne putes eum solum beatum, qui persecutionẽ patitur propter idola non colenda: ideo & ab hæreticis persecutionem patiens propter veritatem non relinquendam, beatus est. quia propter iustitiam patitur. Sed & si quis ex potentibus, qui Christiani videntur, forsitan propter sua peccata correctus à te, fuerit te persecutus, beatus es cum Ioanne Baptista. Si enim verũ est, quòd prophetæ martyres sunt, qui à suis occisi sunt, sine dubio, qui propter causã Dei aliquid patiatur, & si à suis patiatur, mercedem martyrij habet. Et ideo non posuit scriptura personas persequentium, sed solam causam persecutionis: vt non aspicias quis te persequitur, sed propter quid.

Martyrem quid faciat.

Canone 4. in Matth. super illud: Beati qui persequ.

HILAR. Sic ergo ad postremũ eos in beatitudine numerat, quibus omnia pro Christo pati, qui iustitia est, pronus affectus est. His igitur & regnũ seruatur: quia in contẽptu sæculi sunt pauperes spiritu. vnde dicit: Quoniam ipsorum est regnũ cælorum.

Lib. 1. de serm dom in mon. cap. 9. tom. 4.

AVG. Vel octaua beatitudo tanquam ad caput redit: quia consummatum perfectúmque ostendit & probat. Itaque in prima & in octaua nominatum est regnum cælorum. Septem enim sunt quæ perficiũt, nam octaua clarificat, & perfectum demonstrat, & per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquam accipiatur rursus exordium.

Li. 4. in Luc. in titulo de beatitudinibus, à med. tom. 5.
Anagoge verborum.

AMBR. sup. Luc. Vel aliter: Primum regnum cælorum sanctis propositum est in absolutione corporis, secundum post resurrectionẽ esse cum Christo. Post resurrectionem enim terrã tuam incipies possidere absolutus à morte, & in ipsa possessione consolationem reperies. Consolationem sequitur delectatio: delectationem diuina miseratio. Cui autem miseretur Dominus & vocat, & sic vocatus videt vocantem. Qui autem Deum viderit, in ius diuinæ generationis assumitur, & tunc demum quasi Dei filius cęlestis regni diuitijs delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur.

Homil. 15 in Matth. super illud, Quoniam merces vestra multa est. tom. 2.

CHRYS. in homil. Ne autem miteris, si secundum vnamquanque beatitudinem regnum non audis, quia cùm dicit: Cõsolabuntur, misericordiam consequẽtur, & cætera huiusmodi. Per hæc vniuersa nihil aliud quàm regnũ cælorum occultè insinuat, vt nihil sẽsibile expectes: neque enim beatus est, qui in his coronatur, quæ cum præsenti vita discedunt.

Lib. 1. de serm. dom. in mon cap. 9. tom. 4.

AVG. Diligenter autem attendendus est numerus harum sententiarum. His enim septem gradibus congruit operatio Spiritus sancti septiformis, quã Esaias describit: sed ille à summo, hic ab imo: quia ibi docetur filius Dei ad imum descensurus, hic homo de imis ad similitudinem Dei ascẽsurus. In his primus est timor, qui congruit hominibus humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes spiritu, id est, non alta sapientes, sed timẽtes. Secunda est pietas, quæ cõuenit mitibus: qui enim piè quęrit, honorat, non reprehẽdit, non resistit, quod est mitem fieri. Tertia est scientia, quæ conuenit lugentibus, qui didicerunt quibus malis nunc vincti sunt, quæ quasi bona petierunt. Quarta est fortitudo, quę congruit esurientibus & sitientibus, quia desiderantes gaudium de veris bonis laborant, à terrenis cupientes auerti. Quinta consilium, & conuenit misericordibus: quia vnicum remedium est de tãtis malis erui, dimittere aliis & dare. Sexta est intellectus, & conuenit mundis corde, qui purgato oculo possunt videre quod oculus nõ vidit. Septima est sapiẽtia, quæ conuenit pacificis, in quibus nullus motus est rebellis, sed obtemperant spiritui. Vnum autem præmium quod est regnũ cælorum, variè nominatum est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum cęlorum, quod est perfectę sapientiæ initium, ac si diceretur: Initium sapiẽtiæ timor Domini. Mitibus hæreditas tanquam testamentum patris cum pietate quærentibus. Lugentibus consolatio, tanquam scientibus quid amiserunt, & in quibus mersi sunt. Esurientibus saturitas tanquam refectio laborantibus ad salutem. Misericordibus misericordia tanquã optimo consilio vtentibus, vt hoc eis exhibeatur, quod exhibent. Mundis corde facultas vidẽdi Deum tanquam purum oculum ad intelligenda æterna gerentibus. Pacificis Dei similitudo. Et ista quidem in hac vita possunt compleri, sicut cõpleta esse in Apostolis credimus. Nam quod post hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi potest.

Consonantis donorũ & beatitudinum.

Beati estis cùm maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersũ vos mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerũt ante vos.

In hoc loco id habet.

RABAN. Superiores sententias generaliter digerebat, iam incipit loqui præsentes compellans, præ-

dicens eis persecutiones, quas pro nomine eios passuri erant, dicẽs: Beati estis, cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos.

Li. 1. de ser. domi. in mõ. cap. 9. tom 4.

Avg. Quæri autem potest quid intersit qood ait: Cùm vobis maledicent, & dicẽt omne malum: cùm maledicere hoc sit malũ dicere. Sed aliter est maledictum iactatum com cõtumelia coram illu qui maledicitur: aliter cùm absentis fama læditur. Persequi autem est vim inferre, vel insidijs appetere.

Homil. 9. in opere imperf. non remote à fine, tom. 2.

Chrys. super Matth. Si aotem verum est quoniam qui calicem aquæ porrexerit, merces eius non perit? consequenter qoi vel vnius leuissimi verbi iniuriam fuerit passus, vacuos non erit à mercede. Vt autem blasphematus sit beatus, duo conuenire debent: vt & mendaciter blasphemetur, & propter Deum: alioquin si voom defuerit, non est beatitudinis merces. Et ideo dicit: Mentientes propter me.

Lib. 1. de ser. dom. in mõ. cap. 9. tom. 4.

Avg. Quod propter illos additum puto, qui volont de persecutionibus & de fama suæ turpitudinis gloriari, & ideo dicere ad se pertinere Christũ, quod multa de illis dicuntur mala, cùm & verè dicantur, quando & de errore illorum dicuntur: & si aliquando falsa iactantur, non tamen propter Christum ista pationtur. Greg. super Ezechielem. Quid aotem poterit obesse, si homines vobis derogẽt, & sola vos conscientia defendat? Sed tamen linguas detrahentium, sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereãt: ita ob suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. vnde & hic dicitur: Gaudete & exoltate, quoniã merces vestra copiosa est in cælis.

Glosa interlinearis ibi.

Glo. Gaudete mẽte quidem, & exoltate corpore: quia merces vestra noo tantum magna est, sicut aliorum, sed copiosa est in cælis.

Lib. 1 de ser. dom. in mon. cap. 9. parũ à fin. tom. 4.

Avg. Non hic cælos puto dici superiores partes huius visibilis mundi: non enim merces vestra in rebus visibilibos collocanda est, sed in cęlis, dictũ puto in spiritualibus firmamentis, vbi habitat sempiterna iostitia. Sentiũt ergo iam istam mercedem qui gaudent spiritualibus boois, sed ex omoi parte perficietur, cùm mortale hoc indoerit immortalitatem.

Hoc in loco id habet. tom. 9.

Hier. Gaudere igitur & exoltare debemus, vt merces nobis in cælestibus præparetur: hoc qoi vanam sectatur gloriam, implere non potest.

Homil. 9 in opere imperf. circa finẽ tom. 2.

Chrys. super Matth. Qoia quantum aliqois lætatur de laude hominum, tantum de vituperatione tristatur: quia verò gloriam concupiscit in cælu, opprobria non timet in terris.

Greg. super Ezechielem. Aliqoando tamen detractores debemus compescere: ne dũ de nobis mala disseminant, eorum qui audire nos ad bona poterant corda innocentium corrumpant.

Discretio verborum.

Glo. Non solum aotem præmio, sed etiam exemplo eos ad patientiã prouocat, cùm sobdit: Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

Remig. Magnam enim consolationem accipit homo in tribulatiooe positus, dum recordatur passiones aliorum, à quibus exemplum patientiæ accipit, ac si diceret: Mementote quia illius vos estis apostoli, cuius & illi fuerunt prophetæ.

Homil. 15. in Matt. sup. illud: Sic persecuti sunt prophetas, id innuit. tom. 2.

Chrys. in homil. Similiter etiam insinuat coæqualitatem sui honoris ad patrem, ac si dicat: Sicot illi propter patrem, ita & vos propter me patiemini. Cùm etiam dixit, Prophetas qui fuerunt aote vos, monstrat & ipsos Prophetas iam factos.

Li. 1. de ser. dom. in mõ. cap. 9. parũ à fin tom. 4.

A Avg. Persecutionem autem hic generaliter posuit, & in maledictis, & in laceratione famæ.

Moralis declaratio salis.

Vos estis sal terræ. Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foràs, & conculcetur ab hominibus.

Homil. 15. in Matth. parum ante mediũ. tom. 2.

Chrys. in homil. Qui excelsa præcepta discipulis dederat, vt oon dicerẽt, qualiter poterimos ea seruare, eos laodibus mitigat, dicẽs: Vos estis sal terræ, in qoo monstrat qood necessario hæc ioiungit: non enim pro vestra vita, aut pro vna gente, sed pro vniuerso mũdo vos mitto: & si alios mordẽtes, malè audiatis, gaudete: hoc enim est opus salis, mollia
B mordicare: quare aliorum maledictio nihil vobis nocet, sed est testis vestræ virtutis.

Canone 4. in Matth. super illud: Vos estis sal.

Hilar. Est aotem hic proprietas quærenda dictorum, quam & Apostolorum officium & ipsius salis natura mõstrabit: hoc igitur in omnem vsom humani generis effectum incorruptionem corporibus quibus fuerat aspersom impartit, & ad omnem sensum conditi saporis aptissimum est. Apostoli autem sunt rerum cælestiom prædicatores, & æternitatis velut salitores, merito sal terræ nuncupati: qoia per virtutem doctrinæ qoasi saliẽtes æternitati corpora seruant. Remig. Sal etiam per aquam & ardorem
C solis & per flatum venti in naturam alteram commutatur: sic & Apostolici viri per aquam baptismi & ardorem dilectionis, & flatum Spiritus sancti in spiritalem regenerationem commutati sunt. Sapiẽtia etiam cælestis per Apostolos prædicata exsiccat humores carnaliom operum, aofert fœtorem & putredinem malæ cõuersationis, & vermem libidinosæ cogitationis, & illum de qoo dicit propheta: Vermis eorum non moritur.

Salis mysteria.

Super illud: Vos estis sal. tom. 9.

Remig. Sunt Apostoli sal terræ, id est, hominum terrenorum, qoi amando terram, terra vocantur.

Hiar. Vel Apostoli sal terræ appellantur, qoia per illos vniuersum hominum conditur genus.

Homi. 10. in Matth. in opere imperf. parum à princ. tom. 2.

D Chrys. super Matth. Doctor enim cùm fuerit omnibus prædictis virtutibos ornatus, tunc est quasi optimum sal, & totus populus de illo conditur, videndo eum & audiendu.

Remig. Et sciendom, quia nullom sacrificiom offerebatur Deo in veteri testamento, nisi prius cõditetot sale: quia nullus potest laudabile sacrificium Deo offerre absque sapore cælestis sapientiæ.

Canone 4. in Matth super illud: Vos estis sal.

Hilar. Verũ quia conuersioni homo subiacet, ideo Apostolos sal terræ nuocupatos monet io traditæ sibi potestatis virtute persistere, cùm sobdit: Quod si sal euanuerit, in quo salietur?

Super illud: Si sal, euan. tom. 9.

Hieron. id est, Si Doctor erraoerit, quo aliu
E doctore emendabitur?

Li. 1. de ser. dom. in mõ. cap. 10. tom. 4.

Avg. Et si vos, per quos condiendi sont populi, metu persecutionum temporalium amiseritis regna cælorum, qui erunt homines per qoos vobis error auferatur? Alia littera habet: Si sal infatoatum fuerit, ostendens fatuos esse iudicandos, qui temporalium bonorum vel copiam sectantes, vel inopiam metoentes amittunt æterna, qoæ nec dari possunt ab hominibus, nec auferri.

Canone 4. in Matt. super illud: Vos estis sal.

Hilar. Si autem Doctores infatuati nil saliant, & ipsi senso accepti saporis amisso viuificare non possunt corrupta, redduntur inutiles, vnde sequitur: Ad nihilom valet vltra, oisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Hier.

Super illud: Ad nihilum valet vltra, tom. 9.

HIERO. Eaemplum de agricultura sumptum est. Sal enim, vt in condimẽtum ciborum & ad siccandas carnes necessarium est, ita alium vsum non habet. Certè legimus in scripturis, vrbes quasdam ita victorum sale seminatas, vt germen nullum in ipsis oriretur. GLO. Postquam ergo illi, qui capita sunt aliorum, defecerint: nulli vsui apti sunt, nisi ad hoc vt mittantur foras ab officio docendi.

Canone 4. in Matth. super illud: Vos estis sal. &c.

HILAR. Vel etiam de ecclesiæ prõptuariis prõiecti pedibus incedentium conterantur.

Li. 1. de ser. domini in monte. cap. 10. circa finem, tom. 4.

AVGV. Non autem calcatur ab hominibus, qui patitur persecutionem: sed qui persecutionem timendo infatuatur. Calcari enim non potest nisi inferior. inferior autem non est, qui quamuis corpore multa in terra sustineat: corde tamen in cælo fixus est.

Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernã & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

Homil. 10. in Matth. paulo post princ. tom. 2.

Doctorum laus in duobus consistit.

CHRY. sup. Matth. Sicut doctores propter bonã conuersationem sunt sal, quo populus conditur, ita propter verbum doctrinæ sunt lux, qua ignorantes illuminantur, prius autẽ est bene viuere, quàm bene docere: & ideo postquam Apostolos dixerat sal, consequenter vocat eos lucem, dicens: Vos estis lux mundi. Vel quia sal in eo statu tenet rem, ne ad deterius mutetur: lux autem ad melius perducit illustrando, propter quod Apostoli dicti sunt prius sal propter Iudæos, & propter populum Christianum, à quibus Deus cognoscitur, quos seruãt in Dei sciẽtia: lux autem propter gentes, quas ad scientiæ lumẽ perducunt.

Li. 1. de ser. dom in monte cap. 11. tom. 4.

AVGV. Oportet autem hic mundum, non cælum & terram, sed homines qui sunt in mũdo, intelligi, vel qui diligunt mundum, quibus illuminandis Apostoli missi sunt.

Canone 4. in Matth. super illud: Vos estis lux.

HILAR. Natura enim luminis est, vt lucẽ, quocunque circunferatur, emittat, illatúmque ædibus tenebras interimat, luce dominante. Igitur mundus extra cognitionem Dei positus obscuris tenebatur ignorantiæ tenebris, cui per Apostolos scientiæ lumen inuehitur, & cognitio Dei claret, & de paruis eorum corpusculis quocũque incesserint, lux tenebris ministratur. REMIG. Sicut autem sol dirigit radios suos, ita & dominus, qui est sol iustitiæ, direxit Apostolos suos ad effugãdas humani generis tenebras.

Homil 15 in Mat sup. illud: Non potest ciuitas abscondi, tom. 2.

CHRYS. in homil. Intellige autem quàm magna eis promittit, vt qui in regione propria cogniti non erãt, ad fines orbis terrarũ eorum veniret fama, nec persecutiones, quas prædixerat, eos potuerunt occultare, sed propter hoc magis præclari redduntur.

Super illud: Vos estis lux mundi, to. 9.

HIER. Ne autem Apostoli abscondãtur ob metum, sed tota libertate se prodant, docet eos fiduciam prædicandi, cùm consequenter dicit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.

Homil. 15. in Matt. à med. illius, tom. 2.

CHRYS. in homil. Per hoc etiam eos docet esse sollicitos de propria vita, quasi in oculis omniũ positos, sicut ciuitas quæ est supra montem posita, vel lucerna supra candelabrum lucens.

Homi 10. in opere imperf.

CHRYS. sup. Matth. Hæc ciuitas Ecclesia sanctorũ est, de qua dicitur: Gloriosa dicta sunt de te, ciui-

A tas Dei. Ciues eius sunt omnes fideles, de quibus Apostolus: Vos estis ciues sanctorũ. Hæc ergo ciuitas posita est supra montẽ Christũ, de quo Daniel: Lapis abscissus sine manibus factus est mons magnus.

super illud: Nõ potest ciuitas abscondi, to. 2.

Li. 1. de ser. domini in monte. cã. 12. tom. 4.

AVGV. Vel posita est supra montem, id est, supra magnam iustitiam, quam significat mons in quo disputat dominus.

Hom. 10 in opere imperfecto, super illud: Non potest ciuitas abscondi, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Non potest ergo ciuitas abscondi posita supra montem, etiam si ipsa voluerit. Mons enim qui eam portat, facit eam omnibus manifestam: sic & Apostoli & sacerdotes qui fundati sunt in Christo, non possunt esse abscõditi, etiã si voluerint, quia Christus eos manifestat.

Canone 4. in Matth. super illud: Non potest ciuitas abs.

HILAR. Vel ciuitatem carnẽ quam assumpserat
B nuncupat, quia in eo per naturam suscepti corporis, quædam humani generis congregatio cõtinetur, & nos per cõsortium carnis suæ sumus habitatio ciuitatis. Abscondi ergo non potest, quia in altitudine positus celsitudinis Dei admiratione operum suorum offertur omnibus contemplandus.

Hom 10. in opere imperfecto, non remote ante mediũ. to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Quare autem sanctos suos Christus manifestet, & non sinat eos esse absconditos, per alteram comparationem ostendit, cùm subditur: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum.

Hom 15. in Mat. sup. illud: Non potest ciuitas abscondi, tom. 2.

CHRYS. in homil. Vel per hoc quod dixit: Non potest ciuitas abscondi, demonstrauit suã virtutem.
C In hoc autem quod subdit: Neque accẽdunt lucernam, eos inducit ad liberam prædicationem, ac si diceret: Ego quidem lucernam accendi, vestri autem erit studij, eam manere ardentem, non solum propter vos, & propter alios qui illuminabuntur, sed & propter gloriam Dei.

Hom. 10 in opere imperfecto, ante mediũ, to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Lucerna est verbum diuinum, de quo dictum est: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Accendẽtes lucernam sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

Tropologica expositio.

Li. 1. de ser. dom in mõte, cap. 12. tom. 4.

AVG. Quid autem putamus dictum esse: Et ponunt eam sub modio? vt occultatio tantum lucernæ accipienda sit, tanquam si diceret: Nemo accendit lucernam, & occultat eam, an aliquid etiam mo-
D dius significat? vt hoc sit ponere lucernã sub modio, superiora facere corporis commoda quam prædicationem veritatis. Sub modio ergo lucernam ponit, quisquis lucem doctrinæ bonæ, commodis temporalibus obscurat & tegit. Et bene modius dicitur res corporalis, siue propter retributionẽ mensuræ, quia ea quisque recipit quæ gessit in corpore: siue quia temporalia bona, quæ corpore peragũtur certa dierum mensura, quam significat modius, inchoantur & trãseunt: æterna verò & spiritualia nullo tali fine coërcentur. Super candelabrũ autem lucernam ponit, qui corpus suum ministerio verbi subijcit, vt superior sit prædicatio veritatis, & inferior seruitus
E corporis. per ipsam enim corporis seruitutẽ excelsiot lucet doctrina, dũ per vocem & cæteros corporis motus bonis operibus insinuatur discentibus.

Homil 10. in opere imperfecto paruum ante mediũ, tom. 2.

CHRYS. super. Matth. Vel modij sunt homines mundiales, quoniam sicut modij desuper quidem vacui sunt, subtus autem pleni: sic omnes mundi amatores in rebus spiritualibus insensati sunt, in terrenis autem sapientes: & ideo quasi modius verbum Dei tenet absconditum, quando propter aliquam causam terrenam verbum Dei non est ausus palam proloqui, nec fidei veritatem.

Canone 4. in Mat. sup. illud: Et ponunt eam sub modio.

Candelabrum est Ecclesia, quæ baiulat verbum vitæ, & omnis Ecclesiasticus vir. HILARIVS. Vel synagogam dominus modio comparauit, quæ susceptos

E

fructus intra se tantum receptans certum modium dimensæ obseruaotiæ continebat.

Christus lucerna. Mat. 5. super illud: Nec accendant lucernam, tom. 5. Canone 4. in Matt. super illud: Et ponunt eā sub modio.

A M B R. sup. Luc. Et ideo nemo fidem suam intra mensuram legis includat, sed ad Ecclesiam cōferat, in qoa septiformis Spiritus relucet gratia.

B E D A in homil. Vel ipse Christus accēdit lucernam, qui testam humanæ naturæ flamma suæ diuinitatis impleuit, quam nec credentibus abscōdere, nec modio supponere, hoc est, sub mensura legis iocludere, vel intra vnius gētis terminos noluit cohibere. Candelabrum Ecclesiam dicit, cui lucernam superposuit: quia nostris in frontibus fidem suæ incarnationis affixit. H I L A. Vel lucerna Christi ponitur in Candelabrum, id est, in ligno per passionem suspensa, quæ lumen æternum est in Ecclesia habitātibus præbitura. Et ideo dicit: Vt luceat omnibus qui in domo sunt. A V G. Si quis enim domom vult accipere Ecclesiam, non est absurdum. Vel domus est ipse mundus, propter id quod superius ait: Vos estis lux mundi. H I L A. Tali etiam lumine monet fulgere Apostolos, vt ex admiratione operis eorū, Deo laus impartiatur. vnde sequitur: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. C H R Y S. sup. Matth. Id est, sic illuminate docentes, vt non vestra tantom audiant verba, sed vt opera videant: vt quos illuminaueritis per verbū quasi lux, condiatis per exemplum quasi sale. Per illos autem doctores qui docent & faciunt, magnificatur Deus. nam disciplina domini ex moribus familiæ demoostratur. Et ideo sequitur: Et glorifi. patrem vestrum qui in cælis est.

Lib. 1. de ser. domini in monte. cap. 12. tom. 4. Canone 4. in Mat. sup. illud: Non potest ciuitas abscon. Homil. 10 in opere imperfecto, in medio illius, tom. 2.

A V G. Si tantummodo diceret: Vt videant opera vestra bona, finem cōstituisse videretur in laudibus hominum, quas quærunt hypocritæ, sed addidit: Et glorific. patrem vestrū qui in cælis est, vt hoc ipsum quod homo per bona opera placet hominibus, non ibi finem constituat, sed referat ad laudem Dei: & propterea placet hominibus, vt in illo glorificetur Deus. H I L A R. Non quod ab hominibus oporteat gloriam quærere, sed vt dissimulantibus nobis opus nostrum his inter quos viuimus, in honorem Dei eluceat.

Li. 1. de ser. dom in mōte cap. 12. tom. 4. Canone 4 in Mat. sup. illud: Non potest ciuitas abscon.

Nolite autem putare, quoniā veni soluere legem aut prophetas. Nō enim veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat celū & terra, iota vnū aut apex vnus non præteribit à lege donec omnia fiant. Qui ergo soluerit vnum de mādatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorū. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno celorū.

Glosa ordinaria sup. illud: Nolite putare.

G L O. Postquam hortatus est aodientes vt se præpararent ad omnia sustinēda pro iustitia, & non abscondetent quod accepturi erāt, sed ea beneuolētia discerent, vt cæteros docerēt, incipit eos informare quid doceant, tanquam si quærerent: Quid est hoc quod non vis abscōdi, pro quo iubes omnia tolerari? nunquid aliquid dicturus es extra ea, quæ in lege sunt scripta? Ideo inquit: Nolite enim putare, quoniam veni soluere legem, aut prophetas.

Homi. 10. in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2.

C H R Y S. sup. Matth. Quod propter duas causas dicit: Primom vt discipulos suos his verbis ad suum prouocaret exemplom: vt sicut ipse omnem legem adimplebat, sic & illi studerent implere. Denique futurum erat vt calumniarentur eum Iudæi, quasi

A legem soluentem: priusquam incurrat calumniam, calumniæ satisfacit.

Literalis expositio.

R A B A N. Ne autem putaretur sic venisse, vt simpliciter legem prædicaret, sicut prophetæ fecerant, doo dixit: negat se veoisse soluere, & affirmat venisse se implere, & ideo addit: Non enim veni legem soluere, sed adimplere.

Li. 1. de ser. domini in monte cap. 14. tom. 4.

A V G. In hac autem sententia duplex est sensus. Nam adimplere legē, aut est addendo aliquid quod minus habet, aut faciendo quod habet.

Homi. 16. in Mat. sup. illud: Nō veni soluere legem, tom. 2.

C H R Y S. in homil. Impleuit igitur Christus prophetas, complendo omnia quæ per eos de ipso fuerant dicta: legem autem, primò qoidem nihil transgrediendo legalium: secundò, iustificādo per fidem
B quod lex per litteram facere non valebat.

Lib. 19. cap. 7. circa finē, tom. 6.

A V G. con. Faust. Demum etiam quia sub gratia positis in hac mortali vita difficile erat adimplere quod in lege scriptum est: Non cōcupisces. Ille per carnis suæ sacrificiū sacerdos effectus impetrat nobis indolgentiam, etiam hinc adimplens legem, vt quod per nostram infirmitatē minus possumus, per illius perfectionem curetur, cuius capitis membra effecti sumus. Puto etiam sic esse accipiēdom quod dicitur: Non veni legem soluere, sed adimplere: his videlicet addita mentis, quę vel ad expositionē pertinent antiquarum sententiarum, vel ad cōuersationem in eis. Aperuit enim dominos etiam iniquum
C motum ad nocendom fratri in homicidij genere deputari. Maluit etiam nos dominus non iurātes non recedere à vero, quàm verum iurātes appropinquare periurio. S E D cur ô Manichæi legem non accipitis & prophetas, cùm Christus ad eos se nō venisse soluere dixit, sed adimplere? Ad hoc respondet Faustus hęreticus: Quis hoc testatur dixisse Iesum? Matthęus. Quomodo ergo Ioannes non id testatur, qui fuit in monte: Matthæus hoc scripsit, qui, postquam Iesus descendit de monte, secutus est eum? Ad hoc Augustinus respondet: Si nemo de Christo vera dixit, nisi qui vidit eum vel audiuit: hodie de eo ve-
D ra dicit nullus. Cur ergo ex ore Ioannis non potuit vera Matthæus audire de Christo, si ex lib. Ioannis possumus vera loqui de eo nos tanto tempore post nati? Hinc enim non solum Matthæi, sed etiam Lucæ, ac Marci Euangelium ad non imparem auctoritatem receptum est. Hūc accedit, quia & ipse Dominus potuit narrare Matthæo quod egerat, antequam eum vocasset. Apertè autem dicite, non vos credere Euangelio: nam quę in Euangelio, non nisi quod vultis creditis, vobis potius quàm Euangelio creditis. I T E M Faustus: Probemus & Matthæum hoc non scripsisse, sed alium (nescio quem) sub nomine eius. Quid enim dicit? Cùm trāsisset Iesus, vi-
E dit sedentem hominem ad teloneum Matthæū nomine. Et qois ergo scribēs de seipso dicat, vidit hominem, & non vidit me?

Aug. 17. contra Fausti, in princ. tom. 6.

Aug. in lib. dicto, ca. 3. ante med. tom. 6.

Lib. 17. ca. 4. tom. 6. Faustus instat opportunè.

A D Q V O D Augustinus. Ita Matthæus de se, tanquam de alio scripsit, sicut & Ioannes fecit, dicens: Conuersus Petrus vidit alium discipulum quem diligebat Iesus. Manifestum est enim, hunc morē fuisse scriptorum, cùm gesta narrarent.

Lib. 17. ca. 2. tom. 6.

I T E M Faustus: Quid quod etiam ex ipso sermone, quod præcepit, non putare quia veniret legem soluere, magis intelligi datur quia solueret: neque enim nihil tale eo faciente, Iudæi suspicari hoc possent. A D Q V O D Augustinus. Hoc quidem valde infirmum est: non enim negamus Iudæis

Lib. 17. ca. 5. tom. 6.

non

non intelligētibus videri potuiſſe Christum deſtructorem eſſe legis & prophetarum.

Lib. 17. cap. 2. tom. 6.

ITEM Fauſtus: Quid quod etiam lex & prophetæ nec adimpletione gaudeut, cùm in Deuteronomio dicatur: Hæc præcepta quæ mando tibi obſeruabis, oec addas quicquam eis, oec minoas.

Li. 17. contra Fauſtū, cap. 6. in princ. to. 6.

AD QVOD Auguſtin. Nou intelligit Fauſtus quid ſit legem implere, cùm hoc de verborum adiectione putat accipiendum. Plenitudo enim legis charitas eſt, quam dominos dedit mittēdo fidelibus Spiritum ſanctum. Impletur ergo lex, vel cùm fiūt quæ ibi præcepta ſunt, vel eùm ea hibeotur qoæ prophetata ſunt.

Lib. 18. contra Fauſtū, in princ. tom. 6.

ITEM Fauſtus. Quod nouum teſtamentum Ieſum condidiſſe fatemur, quid aliud à deſtructione fatemur veteris teſtamenii?

Lib. 18. cap. 4. tom. 6.

AD QVOD Auguſtin. In veteri teſtamento figuræ erant futurorum, qoas in rebus per Chriſtum præſentatis auferri oportēbat, vt eo ipſo lea & prophetæ implerentur, in quibos ſcriptū eſt, daturū Deum nooom teſtamentum.

Eodem lib. 18. cap. 2. circa finem, tom. 6.

ITEM Fauſtus. Hoc igirur ſi diait Chriſtus, aut aliud ſignificans diait, aut, quod abſit, mentiens dixit, aut omnino non diait: ſed Ieſum quidem meotitum fuiſſe nullus dicat: ac per hoc aliter dictū eſt, aut nec omnino dictum eſt. me quidem iam aduerſus capituli huius neceſſitudinē Manichęa fides reddit hic tutum, quæ principio mihi non cunctis quæ ex Saluatoris nomine legūtur ſcripta, paſſim credere perſuaſit. Eſſe enim multa ziaania, quæ in contagium boni ſeminis, ſcripturis pene omnibus noctiuagus quidam ſeminator inſparſit.

Lib. 18. contra Fauſtū. ca. 7. in prin. tom. 6.

AD QVOD Auguſtinus. Manichæus docuit impiā peruerſitatem, vt ea Euangelio quod hæreſim tuam non impedit hoc accipias: quod autem impedit, nō accipias. Nos autem docuit Apoſtolus piam prouiſionem, vt quiſquis nobis annunciauerit præter id quod accepimus, anathema ſit. Dominus autem expoſuit quid ſit ziaania, nō aliqua falſa veris ſcripturis immiſſa, ſicut tu interpretaris, ſed homines filios maligni.

Fauſtus abutitur verbis Chriſti.

Lib. 18. cap. 3. circa finē. tom. 6.

ITEM Fauſtus. Cùm te Iudæus interpellabit, cur legis & prophetarū præcepta non ſerues, quæ Chriſtus dixit, nou ſe veniſſe ſoluere, ſed adimplere: cogeris aut vanæ ſuperſtitioni ſuccumbere, aue capitulum profiteri falſum, aut te Chriſti negare diſcipulom. AD QVOD Auguſtinos. Nullas ea hoc capitulo catholici patiuntur anguſtias: quaſi legis & prophetarum præcepta non ſeruent: quia charitatem Dei & proximi habent, in qoibus præceptis pendet lea & prophetæ. Et quæcunqoe ibi rebus geſtis, vel Sacramentorum celebrationibus, vel locutionum modis figuratè prophetata ſunt, in Chriſto & Eccleſia compleri cognoſcont. Vnde oec vanæ ſuperſtitioni ſuccumbimus, nec iſtod Euangelij capitulum falſum eſſe dicimus, nec Chriſti diſcipolos nos negamus. Qui ergo dicit: Si Chriſtus legem & prophetas non ſoluiſſet, illa ſacramenta legis & prophetarum in Chriſtianorum celebrationibus permanerent. Poteſt dicere: ſi Chriſtus legē & prophetas non ſoluiſſēt, adhuc promitteretur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus: cùm ideo magis hoc nō ſoluerit, ſed adimpleuerit: quia iam noo promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, qood illa ſacramenta quodammodo perſonabant. Sed annunciatur, quod natus ſit, paſſus ſit, reſurrexit: quod hæc ſacramenta quæ à Chriſtianis aguntur, iam perſonant.

Lib. 18. circa finē, tom. 6.

Validatio refutatio Manichæorum.

Patet ergo quanto errore delirent, qui putant ſignis, ſacramētiſque mutatis etiam res ipſas eſſe diuerſas: quas ritus propheticus prooūciauit promiſſas, & Euangelicus demonſtrat impletas.

Lib. 19. contra Fauſt. in princ. aliquâto tom. 6.

ITEM Fauſtus: Quærēdum eſt ſi hoc Chriſtus dixit, cur dixerit? vtrum ne compalpandi Iudæorum furoris cauſa, qui ſancta ſua ab eo conculcari videntes, nec audiendom qoidem eum exiſtimabans: aut vt nos, qui eis credebamos ex gentibus, inſtrueret legis ſubire iugum? Si autem hæc nō ei fuit cauſa dicendi, illa debet eſſe quam dixi, oec hoc ipſum mētitus eſt. Sunt enim tria genera legum: vnum Hebræorum, qood peccati ac mortis Paolus appellat: aliud Gentium, quod naturale vocat, dicens: Gentes autem uaturaliter quę legis ſunt faciunt: tertium eſt veritatis, de qua dixit lea, ſpiritos vitæ, &c. Item prophetæ alij ſunt Iudæorum, de qoibos notum eſt: alij gentium de quibus Paulus dicit: Dixit quidam proprius eorom propheta: alij veritatis, de quibus Chriſtus dicit: Mitto ad vos ſapientes & prophetas. Et quidē ſi obſeruationes Hebraicas adimpletionis gratia protuliſſet, dubium non erat, quin de Iudæorū lege & prophetis diaiſſet. Vbi verò ſola recenſet antiquiora præcepta, id eſt, non occides, non mœchaberis, qoæ olim promulgata fuerant per Enoch & Seth, & cæteros iuſtos, cui non videtur hoc eum diaiſſe de veritatis lege, & prophetis. Vbi verò Iudæorum quędam viſus eſt nominaſſe, penitus eradicauit, præcipiendo contraria, vt eſt illud: Oculum pro oculo, dentem pro deote.

Refutatio dictorum Fauſti.

Lib. 19. contra Fauſtū. ca. 7. tom. 6.

AD QVOD Auguſt. Manifeſtum eſt quam legem & quos prophetas Chriſtus noo venerit ſoluere, ſed implere. Ipſa enim eſt lea quæ per Moyſen data eſt, non autē ſicut Fauſtus opinatur, quædam dominus adimpleuit, quæ ab antiquis iuſtis iam dicta erāt ante legem Moyſi, ſicut: Non occides. Quædā verò ſoluit, quæ propria videbantur legis Hebræorum. nos enim dicimus, & hæc pro tēpore bene fuiſſe inſtitota, & nunc à Chriſto non ſoluta, ſed adimpleta, vt patebit per ſingula. Hoc etiam non iotelligebāt, qoi in ea peruerſitate manſerunt, vt gentes cogerēt iudaizare, hæretici ſcilicet, qui Nazaræi dicuntur.

Homil. 10. in opere imperfecto, non multum remote à fine. tom. 2.

CHRYS. ſup. Mat. Qooniam verò omnia quæ ab initio mundi vſqoe ad finem erant futura, myſticè, erant propheta in lege, ne videatur aliquid eorum quæ fiunt, Deus nō antea cognouiſſe, propterea dicit: Non poteſt fieri vt trāſeat cælum & terra, donec omnia quæ in lege prophetata ſunt, rebus ipſis fuerint adimpleta, & hoc eſt qood dicit: Amen quippe dico vobis, donec trāſeat cælum & terra, iota vnum aut vnus apex nō prępteribit à lege, donec omnia fiāt.

REMIG. Amen, Hebræus ſermo eſt, & latinè dicitur verè, fideliter, ſiue fiat. Duabus autem de cauſis hoc ſermone vtitur dominus, ſiue propter duritiam illorum qui tardi erant ad credendum, ſiue propter credentes, vt profundius attenderent ea quæ ſequūtur. HILAR. Per hoc autē quod ait: Donec tranſeat cælum & terra: cælum quidem & terram maxima elementa non arbitramor eſſe abſoluenda.

Canone 4. in Matth. paulò ante medium.

REMIG. Permanebunt enim eſſentialiter, ſed tranſibunt per renouationem. AVGVST. Per hoc autem quod ait: Iota vnum, aut vnus apex non tranſibit à lege, nihil poteſt aliud intelligi, niſi vehemens expreſſio perfectionis, quæ per literas ſingulas demōſtrata eſt, inter quas literas Iota minor eſt cæteris, quia vno ductu fit. Apex etiā eſt ipſius aliqua in

Li. 1. de ser. dom. in mōte. cap. 15. tom. 4.

summo particula, quibus verbis ostendit in lege ad effectum & minima quæque perduci.

Super illud: Iota vnum, aut vnus apex.

RAB. Apertè quoque Græcum Iota & non Ioth Hebræum posuit: quia Iota in numero decē significat, & decalogum legis enumerat, cuius quidem apex & perfectio est Euangelium.

Homil. 10 in opere imperfecto, non multum remote à fine, tom. 2.

CHRYS. super. Matth. Si autem ingenuus homo vel in vili mendacio inuentus fuerit, erubescit: & vir sapiens verbum quod dixit, non relinquit in vacuum, quomodo verba diuina sine exitu vacua poterant permanere? vnde concludit: Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorū. Puto autem quod ipse dominus manifestè hoc respondit, quæ sunt minima mandata, monstrans dicendo: Si quis soluerit vnum de mandatis istis minimis, id est, quæ modo dicturus sum.

Homil. 16. in Mat. sup. illud: Qui soluerit vnum, tom. 2.

CHRYS. in homil. Non enim pro veteribus legibus hoc dixit, sed pro his quæ ipse erat præcepturus, quæ quidem minima vocat, licet magna sint. Sicut enim multotiens de se humilia locutus est: ita & de suis præceptis humiliter loquitur. Vel aliter.

Homi. 10. in opere imperf. non procul à fine, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Mandata Moysi in actu facilia sunt: Non occides, non adulterabis. Ipsa enim criminis magnitudo voluntatem faciendi repercutit, & ideo in remuneratione modica sunt, in pecca- C to autem magna. Mandata autem Christi, id est, non irascaris, non cōcupiscas, in actu difficilia sunt: & ideo in remuneratione magna, in peccato autem minima. igitur dicit ista Christi mandata, non irascaris, non concupiscas. ergo illi qui leuia peccata committunt, minimi sunt in regno Dei, id est, qui iratus fuerit, & grande peccatum non fecerit à pœna quidem securus est, scilicet damnationis æternæ, non tamen est in gloria, scilicet quam cōsequuntur illi qui etiam hæc minima implent.

Mandata quæ dicātur minima.

Lib. 1. de ser. dom. in mōte cap. 15. & 16. tom. 4.

AVG. Vel econtra illa quæ præcepta sunt in legē, dicuntur minima: quæ autem Christus dicturus est, sunt maxima. Mandata autem minima, significātur per vnū iota & vnum apicem. Qui ergo soluerit & D docuerit sic, id est, secundum quod soluit, minimus vocabitur in regno cælorum. Et fortasse ideo non erit, quia ibi nisi magni esse non possunt.

Glosa ordinaria super illud: Qui soluerit vnū.

GLO. Soluere autē, est non agere quod rectè quis intelligit, vel nō intelligere quæ deprauauit, aut minuere integritatem superadditionis Christi.

Homil. 16. in Mat. à med. illius, to. 2.

CHRYS. in homil. Vel cùm audieris minimum in regno cælorum, nihil aliud suspicare, quàm supplicium & gehennam. Regnum enim consueuit dicere non solum regni vtilitatem, sed tempus resurrectionis & aduentum Christi terribilem.

Homil. 12 in Euang. non remote à princ.

GREG. in homil. Vel per regnū cælorum Ecclesia intelligenda est, in qua doctor qui soluit manda- E tum, minimus vocatur: quia cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur.

Canone 4. in Mat. parum ante mediū.

HILAR. Vel minima dicit domini passionem & crucem, quæ si quis tanquam erubescēda non confitebitur, erit minimus, id est, nouissimus ac penè nullus. Confitenti verò magnæ in cælo vocationis gloriā pollicetur. vnde sequitur. Qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum.

Super illud: Qui soluerit vnum de. tom. 9.

HIER. Sugillat in hoc pharisæos, qui contemptis mandatis Dei statuebant proprias traditiones: quod non eis prosit doctrina in populo, si vel paruū quod in lege est destruant. Possumus autem & aliter intelligere, quod magistri eruditio, etiam si A paruo peccato obnoxia sit, deducat eum de gradu maximo, nec prosit docere iustitiam, quam minima culpa destruit: beatitudóque perfecta sit, quæ sermone docueris, opere complere.

Lib. 1. de ser. dom. in mōte, cap. 17. tom. 4.

AVG. Vel aliter: Qui soluerit illa minima, scilicet præcepta legis, & sic docuerit, minimus vocabitur. Qui autem fecerit illa minima, & sic docuerit, non iam magnus habendus est, sed tamē non tam minimus, quàm ille qui soluit, vt autem sit magnus, facere debet & docere quæ Christus docet.

Dico autem vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisæorū, non in- B *trabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides. Qui autē occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo rhaca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.*

Canone 4. in Matth. ante medium.

HILAR. Pulcherrimo ingressu opus legis cœpit excedere, aditum in cælum Apostolis, nisi iustitiam pharisæorum anteissent, denuncians non futurum, & hoc est quod dicit: Dico enim vobis.

Expositio literalis. Homil. 16. in euan. sup. illud: Nisi abundauerit. tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Iustitiam autē hic dicit vni- C uersalem virtutem, intende autem gratiæ additamentum. Discipulos enim suos adhuc rudes, magistris qui in veteri testamēto erant vult esse meliores. Scribas autem ac pharisæos non dixit iniquos, quia non dixisset eos habere iustitiam. Vide etiam quoniam hic vetus testamentum confirmat, comparationē faciens eius ad nouum. plus enim & minus, eiusdem generis est: scribarum autem & pharisæorum iustitiæ, sunt mandata Moysi: per impletiones autem illorum mandatorum sunt mandata Christi. Hoc est ergo quod dicit: Nisi quis supra legis mandata etiam hæc mea præcepta quæ apud illos minima existimabantur, impleuerit, non intrat D in regnum cęlorum: quoniam illa de pœna liberant, quæ scilicet transgressoribus legis debetur, non autem in regnum inducunt: hæc autem & de pœna liberant, & in regnum inducūt. Cùm autem sit idem, soluere minima mandata, & non custodire, quare supra de soluente dicit, quod minimus vocabitur in regno Dei: hic autem de non conseruante, non introibit in regnum cælorum? Sed vide quia minimum esse in regno, idem est & non intrare in regnū. Esse autem aliquem in regno, non est regnare cum Christo, sed esse tantum in populo Christi: tanquam si dicat de soluente, quod inter Christianos quidem erit, tamen minimus Christianus. Qui autem intrat E in regnum, fit particeps regni cum Christo. Consequenter & iste qui non intrat in regnum cælorum, gloriam quidem non habebit cum Christo, erit tamen in regno cælorum, id est, in numero eorum, super quos Christus cælorum rex regnat.

Regnum cælorum quomodo accipiatur.

Lib. 20 cap. 9. parū ante medium, tom. 5.

AVG. 9. de ciuit. Dei. Vel aliter: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & pharisæorū, id est, super eos, qui soluūt quod docēt, quia de his alibi dictū est: Dicunt enim & non faciunt, ac si dicat: Nisi ita abundauerit iustitia vestra, vt vos nō soluatis, sed faciatis potius quod docetis, nō intrabitis in regnum cælorum. Alio ergo modo intelligendū est regnum cælorum, vbi ambo sunt: & ille scilicet qui soluit quod docet, & ille qui facit: sed ille minimus,

hic

A hic magnus: quod quidem regnũ cælorum est Ecclesia præsens. Alio autem modo regnum cælorum dicitur quo non intrat, nisi ille qoi facit: & boc est Ecclesia, qualis in futuro erit. Avg. con. Faust. Hoc autem nomen regni cælorũ, quod tam crebro nominat Dominus: nescio vtrũ in libris veteris testamenti quisquam inueniat, propriè enim pertinet ad reuelationem noui testamenti, quod ori eius eriã nominandum seruabatur, qoem regem ad regẽdum seruos suos vetus testamentũ præfigurabat. Hic ergo finis quo præcepta referenda sunt, occultus erat in veteri testamẽto, quamuis secundum eum etiam tunc viuerẽt Sancti, qui futuram eius reuelationem videbant. Glo. Vel hoc quod dicit, nisi abundauerit, referendum est ad intellectum Pharisæorũ & Scribarum, non ad continentiam veteris testamẽti.

Lib. 19. in fine libri, & ca. 30. to. 6.

Lib. 19. cap. 28 in princ. illius, to. 6.

B Avg. con. Faust. Penè enim omnia quæ monuit vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis. inueniũtur & in illis veteribus libris: sed quia non intelligebãt bomicidium, nisi peremptionem corporis homani, aperuit dominus omnẽ iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidij genere depotari. vnde subdit: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. Chrys. sup. Matth. Volens Christus ostendere, quia ipse Deus qui aliquando locutus est in lege, & qui nunc mandat in gratia, illud mandatum quod ponitur in lege ante omnia, scilicet probibitiua, quæ sunt contra proximum, & nunc ponit in principio mandatorom suorum.

Homil 11. in Matth aliquantulum à prin, tom. 2.

C Avg. de ciuit. Dei. Non autẽ quod audiuimus, Non occides, virgultũ vellere nefas dicimos secundum Manichæorum errorem, nec de irrationabilibus animalibus dictum intelligimus, quia iustissima ordinatione creatoris, vita & mors eorum nostris vsibus subditur: vnde restat quod de homine intelligamus quod dictum est: Non occides, non alterum ergo, nec te. neque enim qui se occidit, aliod quàm hominem occidit, nequaquam autem contra hoc præceptũ fecerunt qui auctore Deo bella gesserunt, ac personam gerentes publicæ potestatis iustissimæ rationis imperio sceleratos morte punierũt, & Abraham non solom non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filiũ obedienter occidere. Hi ergo excipiuntur quos Deus occidi iubet: siue lege data, siue ad personam pro tempore, expressa iussione. non autem ipse occidit, qui ministerium dat iubenti: sicut adminiculum gladius vtenti. nec Samson aliter excusatur quod seipsum cũ hostibus ruina domus oppressit, nisi quod latenter spiritus hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. Chrys. in Hom. Per hoc autem quod dicit: Dictum est antiqois, ostẽdit multum tempus esse, ex quo mandatum boc acceperant. Hoc ergo dicit, vt prooocet tardos auditores ad altiora præcepta, sicut si magister puerum pigritantem ad excellentiorem doctrinam prouocãs, dicat: Multum tempos consumpsisti in syllabicando, & ideo subdit: Ego autem dico vobis, quoniam omnis qoi irascitur fratri soo, reus erit iudicio. In quo considera legislatoris potestatem, nullus enim antiquorum ita locutus est, sed sic: Hæc dicit Dominus: quia illi vt serui ea quæ sunt domini, annonciabant: hic autem vt filius ea quæ sunt patris, quæ etiam sua sunt. Et illi conseruis prædicabant, hic autem suis seruis legem ponebat.

Lib. 1. cap. 20. à medio, tom. 5.

Discretio verborum.

Homil. 16. in Matth. à medio illius, tom. 2.

D E Avg. 9. de ciuit. Dei. Duæ qoidem sunt sententiæ philosopborum de animi passionibus, Stoicis enim non placet huiusmodi passiones cadere in sapientem. Peripatetici verò has passiones in sapientem cadere dicunt, sed moderatas, rationique subiectas, sicut cùm ita præbetor misericordia, vt iustitia cõseruetur. In disciplina autem Christiana non tam quæritur vtrum pius animus irascatur, aut tristetor, sed vnde. Chrys. sup. Matth. Qui enim sine causa irascitur, reus erit: qoi verò cum causa, non erit reus, nam si ira oon fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia stant, nec crimina compescũtur. Itaque qui cum causa non irascitur, peccat: patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit: & noo solum malos, sed etiam bonos inuitat ad malum.

Lib. 9. ca. 4. in prin. to. 5.

Homil. 11. in opere imperfecto, super hoc verbũ. tom. 2.

Hier. In quibusdam ergo codicibus additur, sine causa: cæterum in veris definita sententia est, & ira penitus tollitur. Si enim iubemor orare pro persequentibus, omnis iræ occasio tollitur. irascẽdum ergo non est sine causa, qoia ira viri iustitiam Dei non operatur. Chrys. super Matth. sed tamen iracundia quæ cum causa est, non est iracundia, sed iudicium: iracondia enim propriè intelligitur commotio passionis: qui autem cum causa irascitur, ira illius non est ex passione, ideo iudicare dicitur non irasci. Avg. in lib. retract. Illud etiam dicimus intuẽdum, quid sit irasci fratri suo, quoniam non fratri irascitur, qui peccato fratris irascitur. Qui ergo fratri, non peccato irascitor, sine causa irascitur.

Super illud: Omnis qui irascitur. tom. 9.

Homil. 11. in opere imperfecto, aliquantulum à princ. tom. 2.

Lib. 1. cap. 19 parum ante mediũ. tom. 1.

Avg. 14. de ciuit. Dei. Irasci autem fratri vt corrigatur, nullus sanæ mentis reprehendit: huiusmodi enim motus de amore boni, & de sancta charitate venientes, vitia dicenda non sunt, cùm rectam rationem sequantur. Chrys. sup. Matth. Puto autem non de iracũdia carnis loquitur Christus, sed de iracundia animæ: caro enim non potest obedire, vt non conturbetur. Quando ergo homo irascitur, & non vult facere quod ira compellit: caro eius irata est, animus autem eius non est iratus.

Lib. 14 cap. 9. & lib. 9. cap. 3. to. 5.

Homil 11. in opere imperfecto, tom. 2.

Avg. Sic ergo in hoc primo est vnum, id est, ira sola: in secundo autem sunt duo, scilicet ira, & vox quæ iram signat, vnde sequitur: Qui autem dixerit fratri suo rhaca, reus erit cõcilio. Nonnulli de Græco trahere voluerunt interpretationem huius vocis, putantes pannosom dici rhaca, qvoniam Græcè dicitur pannus rhacos. Probabilius autem est non esse vocem significantem aliquid, sed indignantis animi motum exprimẽtem. Has autem voces grammatici interiectiones vocant, velut cùm dicitur à dolente, beu. Chrys. in homil. Vel rhaca est verbum contemptus & vilipensionis: Sicut enim nos vel famulis, vel iunioribus iniungentes dicimus: Vade tu, dic illi tu: ita & qui Syrorum vtuntur lingua, rhaca dicũt pro tu. Dominus enim & quæ paruissima sunt euellit, & cum bonore nobis inuicem vti iubet.

Lib 1. de ser. domini in monte. cap. 19. tom 4.

Homil. 16 in Matth à medio, to. 2.

Hier. Vel rhaca Hebræum verbum est, & dicitur inanis aut vacuus, quem nos possumus volgata iniuria, absqoe cerebro nuncupare. Signanter autẽ addidit: Qui dixerit fratri suo. Frater enim noster nullus est, nisi qui eundem nobiscum habet patrem.

In hoc loco, id habet, tom. 9.

Chrys. sup. Matth. Indignum aotem dicere hominem vacuum, qui habet in se Spiritum sanctum.

Homil. 11. in opere imperfecto, ante medium, tom. 2.

Avg. In tertio autem significãtur tria: ira, & vox, quæ iram significat, & in voce vituperationis expressio. vnde dicitur: Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.

Avg. Gradus itaque sont in istis peccatis, primo vt

Lib. 1. de

ser. domini in monte. cap. 19. Li. 1. de ser. dom. in monte, cap. 19. tom. 4.

vnusquisque irascatur, & motũ retineat corde conceptum. Iam si extorsit vocem nun significantẽ aliquid, sed animi motum ipsa eruptione testantem, plus est quàm si ira surgens sileutio premeretur. Sed adhuc plus est si etiam verbũ proferatur, quod tam certam vituperationem designat.

Homil. 11. in opere imperfecto, paulo ante med. tom. 2.

Chrys. super Matth. Sicut autem oemo est vacuus qui habet Spiritũ sanctum: ita nemo est fatuus, qui Christum cognoscit. sed si rhaca, id est quod vacuus, quantum ad sensum verbi, vnum est dicere fatue & rhaca, sed differunt quantum ad dicentis propositum: rhaca enim verbum vulgare erat apud Iudæos, quod nõ ex ira, neque odio, sed ex aliquo motu vano dicebant magis fiduciæ causa, quàm iracundiæ: sed si iracundiæ causa non dicitur, quare peccatum est? quia cootentionis causa dicitur, non ædificationis: si enim nec bonũ verbum dicere debemus, nisi pro ædificatione, quanto magis illud quod in se naturaliter malum est?

Lib. 1. de ser. domini in monte. cap. 19. a medio, tom. 4.

Avg. Vide etiam nunc tres reatus: iudicij, concilij, & gehennæ ignis: in quibus quosdã gradus factos admonet à leuioribus ad grauiora, nam in iudicio adhuc defẽsionis locus datur, ad concilium autem pertinere videtur sentẽtiæ prolatio, quando inter se iudices conferunt, quo supplicio damnari oporteat: in gehẽna verò ignis certa est damnatio & pœna damnati. vnde patet quãtum intersit inter iustitiam pharisæorũ & Christi: ibi enim occidentem reum facit iudicio, hic autem ira facit reum iudicio, quod horum trium est leuissimum.

Super illud: reus erit gehenna ignis.

Gehennæ quæ sit origo.

Homil. 16. in Matth. à medio illius, tom. 2.

Rab. Gehennam hic Saluator inferni cruciatum nominat, quam nomen traxisse putant à valle idolis consecrata, quæ est iuxta Hierusalẽ repleta olim cadaueribus, quam & Iosiam cõtaminasse in libro Regum legimus. Chrys. in homil. Hic autem primum gehennæ nomen posuit, postquam de regno cælorum supra dixerat: ostẽdens quod illud dare, est ex suo amore: hoc autem ex nostra desidia. Multis autem hoc graue videtur, si pro solo verbo tantam patiemur pœnam: propter quod quidam dicũt, hoc hyperbolicè dictũ esse. Sed timeo ne verbis hic nosmetipsos decipientes, illic opere vltimum patiamur supplicium. Non ergo æstimes hoc esse onerosum: plures enim pœnarum & peccatorũ à verbis habent principium. etenim parua verba multotiens homicidium pepererunt, & ciuitates integras euerterunt. Nec enim parum æstimes fratrem stultũ vocare, auferens ei prudentiam & intellectum, quo homines sumus, & ab irrationalibus distamus.

Homil. 11. in opere imperfecto paulo ante medium illius, tom. 2. Li. 1. de ser. domini in monte. cap. 19. tom. 4. Homil. 16. in Matt. inter medium & finem, tom. 2.

Chrys. sup. Matth. Vel reus erit concilio, id est, vt sit vnus ex cõcilio eorum qui aduersus Christum fuerint, sicut Apostoli in suis canonibus interpretantur. Hilar. Vel qui spiritu sancto plenum conuitio vacuitatis insinuat, fit reus cõcilio sanctorum: contumeliam Spiritus sancti sanctorum iudicium animaduersione luiturus. Avg. Quisquis autem dixerit, quo grauiori supplicio punitur homicidium, si gehenna ignis punitur conuitium? cogit intelligi esse differentiam gehennarum.

Chrys. in homil. Vel iudicium & cõcilium sunt pœnæ in præsenti, gehẽna autem pœna futura. Ideo autem iræ iudicium apposuit, vt ostendat quod non est possibile hominẽ totaliter esse sine passionibus, sed refrenare eas possibile est: & propterea determinatam pœnam non apposuit, ne videretur totaliter iram prohibere. Consilium autem posuit nunc pro

Expositio litteralis.

indicio Iudæorum, ne videatur semper noua inducere.

Li. 1. de ser. dom. in monte cap. 19. circa finem, tom. 4.

Avg. In istis autem tribus sententiis subauditio verborum intuenda est: habet enim prima sententia omnia verba necessaria, vt nihil subaudiatur. Qui irascitur, inquit, fratri suo, sine causa, secundum quosdam. In secunda verò cùm ait: Qui autem dixerit fratri suo rhaca, subauditur sine causa. Nam in tertia vt ait: Qui autem dixerit fatue, duo subaudiuntur fratri suo, & sine causa, & hoc est vnde defẽditur quod Apostolus galathas vocat stultos, quos etiam fratres nominat: non enim id facit sine causa.

Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

Li. 1. de ser. dom. in monte. cap. 20. tom. 4.

Avg. Si irasci non est fas fratri, aut dicere rhaca, aut fatue, multominus in animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur, & ideo subdit: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te.

Super illud: Si offers munus tuum, tom. 9.

Concordiæ bonũ notatur.

Li. 1. de ser. domini in monte cap. 20. tom 4. Homil. 11. in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2. Homil. 16. in Matt. à medio illius, tom. 2. Homi. 11. in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2.

Hier. Non dixit: Si tu habes aliquid aduersus fratrem tuum, sed, si frater tuus habet aliquid aduersum te, vt durior tibi recõciliationis imponatur necessitas. Avg. Tunc enim ipse habet aduersus nos, si nos eum in aliquo læsimus: nam nos aduersus illum habemus, si ille nos læserit, vbi nõ est opus pergere ad reconciliationem: non enim veniam postulabis ab eo qui tibi fecit iniuriam, sed tãtum dimittas, sicut tibi à domino dimitti cupis, quod ipse cõmiseris. Chrys. sup. Matth. Si autem ille te læserit, & prius rogaueris, magnam habebis mercedẽ.

Chrys. in homil. Sed si aliquis propter amorem proximi ei reconciliari non curat, ad hoc eum inducit, vt saltem eius opus non remaneat imperfectum, & præcipuè in loco sacro, vnde subdit: Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo. Chrys. sup. Matth. Ecce à discordantibus accipere non vult sacrificium. Hinc ergo perpendite quantum sit malum discordia, propter quod & illud abiicitur, per quod culpa relaxatur.

Chrys. Vide autem misericordiã Dei, quomodo hominũ vtilitates amplius aspicit quàm suos honores: plus enim diligit concordiam fidelium quàm munera: quãdiu enim fideles homines aliquam dissensionem habuerint, munus eorum non suscipitur, oratio enim non exauditur. Nemo enim inter duos inimicos potest esse fidelis amicus amborũ: ideo & Deus non vult esse amicus fidelium quãdiu inter se fuerint inimici. Et nos ergo fidem Deo non seruamus, si inimicos eius diligimus, & inimicos eius odimus. Qualis autem præcessit offensio, talis debet sequi reconciliatio: si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare: si verbis offendisti, verbis reconciliare: si operibus offendisti, operibus reconciliare. Omne enim peccatũ quomodo committitur, eo modo de ipso pœnitentia agatur.

Canone 4. in Matt. à medio illius.

Hilar. Reconciliata autẽ humana pace reuerti in diuina iubet, in Dei charitatem de charitate hominum transituros, & ideo sequitur: Et tunc veniens, offeres munus tuum.

Expositio verborum Euangelij.

Lib. 1. de ser. domini in monte. cap. 20. ante medium, tom. 4.

Avg. Si autẽ quod hic dicitur accipiatur ad litteram, fortasse aliquis credit ita fieri oportere, si frater sit præsens: non enim diutius differri potest, cùm munus tuũ relinquere ante altare iubearis. Si verò absente, & quod fieri potest, etiam trans mare cõstituto

tuto

tuto aliquid tale veniat in mentem, absurdum est credere ante altare munus relinquendum quod post terras & maria peragrata offeras Deo, & ideo prorsus intro ad spiritualia refugere cogimur, vt quod dictũ est, sine absurditate possit intelligi. Altare itaque spiritualiter fidem accipere possumus. Munus enim quod offerimus Deo, siue doctrina, siue oratio vel quicquid aliud, Deo acceptum esse non potest, nisi fide fulciatur. Si ergo fratrem in aliquo læsimus, pergendum est ad reconciliationem, nõ pedibus corporis, sed motibus animi, vbi te humili affectu prosternas fratri in conspectu eius cui munus es oblaturus. Ita enim ac si præsens sit, poteris eum nõ simulato animo lenire veniam postulando, atq; inde veniens, id est, intentionem reuocans ad id quod agere cœperas, offeras munus tuum.

Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.

Canone 4. in Matt. à medio illius.

HILAR. Quia nullum tẽpus vacuum affectu placabilitatis Dominus esse permittit, cito in vitæ nostræ via reconciliari nos aduersario præcepit, ne in mortis tempus non inita pace transeamus, & ideo dicit: Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es cum eo in via, ne fortè tradat te aduersarius iudici.

Super illud, Esto consentiens, tom. 9.

HIER. Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus consentiens, in Græcis scriptum est synocon, quod interpretatur beneuolus aut benignus.

Lib. 1. de ser. domini in monte, c. 22. tom. 4.

AVG. Sed videamus quis sit aduersarius, cui iubemur esse beneuoli: aut enim diabolus est, aut homo, aut caro, aut Deus, aut præceptum eius. Sed diabolo non video qualiter iubeamur esse beneuoli aut consentientes, vbi enim beneuolentia, ibi amicitia: nec quisquam dixerit amicitiam cum diabolo esse faciẽdam, neque concordare cum illo expedit, cui semel renũciando bellum indiximus: neque consentire illi debet, cui si nunquam consensissemus, nunquam in istas incidissemus miserias.

Super illud, Esto consentiens aduersario tuo, t. 9.

HIER. Quidam tamen dicunt, à saluatore præcipi, vt simus beneuoli erga diabolum, ne faciamus eum pœnam sustinere pro nobis, quem dicunt pro nobis esse torquendum, si ei consenserimus vitia suggerenti. Quidam cautius disputant, in baptismate singulos pactum inire cum diabolo ei abrenunciando. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario, & nequaquam in carcerem recludendi.

Lib. 1. de ser. domini in monte, c. 22. paulo à prin. tom. 4.

AVG. Non autem video quomodo accipiã ab homine nos iudici tradi, vbi Christũ iudicem intelligo, ante cuius tribunal omnes exhiberi oportet. Quomodo ergo iudici traditurus est, qui ante iudicẽ pariter exhibetur? & etiam si occidendo quis nocuerit homini, non erit iam tempus quo cõcordet cum eo in via, id est, in hac vita, nec tamen ideo non sanabitur pœnitẽdo. Carni verò multo minus video quomodo cõsentientes esse iubeamur, magis enim peccatores ei consentiunt: qui verò eam seruituti subiiciunt, non ei consentiunt, sed eam sibi consentire cogunt.

Super illud, Esto consentiens aduersar. tom. 9.

HIER. Quomodo etiam caro mittenda erit in carcerem si animæ non consenserit, cùm & anima & caro pariter recludẽdæ sint, nec quicquam possit caro facere, nisi quod animus imperauerit?

Lib. 1. de ser. domini in monte. c. 22. circa med. tom. 4.

AVG. Fortassis ergo iubemur Deo cõsentire, quia peccando recessimus, vt aduersarius noster dici possit, dum nobis resistit: Deus enim superbis resistit. Quisquis ergo in hac vita non fuerit reconciliatus Deo per mortem filij eius, tradetur ab illo iudici, id est, filio, cui pater iudicium dedit. Quomodo autem potest rectè dici homo esse in via cum Deo, nisi quia Deus vbique est? aut si non placet dici impios esse cum Deo qui vbique præsto est, sicut non dicimus cæcos esse cum luce quæ eos circumfundit: vnum reliquum est vt hic aduersarium præceptũ Dei intelligamus, quod aduersatur peccare volentibus, & datum est nobis ad hanc vitam, vt sic nobiscum in via, cui oportet nos consentire cito legendo, præaudiendo, deferendo ei culmen auctoritatis: vt quod aliquis intelligit, non oderit propter hoc quod aduersatur peccatis suis, sed magis diligat propter correctionẽ. Quod verò obscurũ est, oret vt intelligat.

Præceptũ Dei est aduersarius noster.

Super illud: Esto consentiens aduersario tuo, tom. 9.

HIER. Sed ex præcedentibus manifestus est sensus, quod dominus nos ad concordiam proximi cohortatur: nam supra dictum est: Vade reconciliari fratri tuo.

Homil. 11. in opere imperfecto, parum à fine, to. 2.

CHRYS. sup. Matt. Festinat enim Dominus vt ad amicitiam festinemus inimicorum nostrorum quandiu viuimus in hac vita, sciens quàm periculosum est si vnus ex inimicis, pace non facta, mortuus fuerit. Si enim inimicãres per mortem inueniris, ante iudicem tradet Christo conuincens te reũ iudicio eius. Tradet autem te iudici, etiam si te prius rogauerit: qui enim rogat prius inimicum, reum facit eum ante Deum.

Canone 4. in Mat. à med.

HILA. Vel aduersarius tradet vos iudici, quia manẽs in eum simultatis vestræ ira vos arguit.

Lib. 1. de ser. domini in monte, c. 21. tom. 4.

AVG. Iudicem intelligo Christum: pater enim omne iudicium dedit filio. Ministrũ autem intelligo Angelum. Et Angeli, inquit, ministrabant ei, & cum Angelis suis venturũ credimus ad iudicandũ, vnde sequitur: Et iudex tradat te ministro.

Homil. 11 in opere imperfecto, circa finem illius, tom. 2.

CHRYS. Vel ministro, id est, Angelo pœnarum crudeli, & ille mittet te in carcerem gehennæ, vnde sequitur: Et in carcerem mittaris.

Lib 1. de ser. dom. in mõte cap. 21. to. 4.

AVG. Carcerem autem intelligo pœnas videlicet tenebrarum, & ne quis istum carcerem contemneret, sequitur: Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem.

Quadrantis valor.

Super hoc verbũ, to. 9.

HIER. Quadrans genus nummi est, quod habet duo minuta, hoc est ergo: Non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata persoluas.

Lib. 1. de ser. dom. in mõte ca. 21 parũ ante mediũ, tom. 4.

AVG. Aut enim pro eo positum est, quod nihil relinquitur impunitũ: sicut cùm volumus exprimere aliquid ita exactũ, vt nihil relinquatur, dicimus vsque ad fecem. Vel significantur sub nomine quadrãtis nouissimi terrena peccata. Quarta enim pars elementorum huius mundi & ea nouissima terra inuenitur. In hoc autem quod dictum est: Soluas, significatur pœna æterna, sicut positum est, Donec, vbi dictum est: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Non enim cùm fuerint inimici sub pedibus positi, desinit regnare: ita & hic accipi potest, Non exies inde, donec solueris nouissimum quadrantem, semper non exiturum: quia soluet semper nouissimum quadrantem dum sempiternas pœnas peccatorum terrenorum luit.

Homi. 11 in opere imperfecto, circa finem, to. 2.

CHRY. sup. Matth. Vel siquidem in hoc sæculo si pacem fecisses etiam grauissimi operis poteras accipere indulgentiam: si autem semel condemnatus fueris, missus in carcerem non solum de grauibus peccatis, sed etiam de verbo otioso, quod potest significari per quadrantem, exigentur à te supplicia.

Canone 4. in

HILA. Quia enim charitas plurimum peccato-

Matt à medio illius. *Homil. 10. in opere imperfecto, circa finem, to. 2.* *Homil. 16. in Mat. sup. illud Esto consentiēs, to. 2.*

rum tegit, nouissimum pœnæ quadrantem soluetnus, nisi precio ipsius culpa criminum redimatur.

Chrys. sup. Matth. Vel angustiæ huius mundi appellātur carceres, in quas plerumque peccantes mittuntur à Deo. Chrys. in homil. Vel loquitur hic de iudicibus, qui sunt in mundo isto, & de via quæ est ad hoc iudicium, & de carcere isto: vt non solum à futuris, sed à præsentibus auditorem inducat, quæ sunt ante oculos, & magis consueuerunt mouere, sicut & Paulus dicit: Si male feceris, time potestatem: non enim sine causa gladium portat.

Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

Homil. 17. in Mat. su prin. tom. 2. *Cap. 3. post medium illius. tom. 9.*

Chrys. in homil. Postquam dominus primum mandatum adimpleuit, scilicet: Non occides, ordinatè procedit ad secūdum. Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Avg. de 10. chordis, id est, non ibis ad aliquam aliam præter vxorem tuā: si enim hoc exigis ab vxore, nō vis hoc reddere vxori, cùm debeas in virtute præcedere vxorem. Turpe autem est vt vir dicat non posse fieri: quod fœmina facit, vir non potest? Noli autem dicere: Vxorem non habeo, ad meretricem pergo, nec hoc præceptum violo, quod dicit: Non mœchaberis, iam enim nosti precium tuum, iam nosti quod mãduces, quod bibas, imò quem manduces, quem bibas. Abstine ergo te à fornicationibus. Cùm enim imaginem Dei quod es tu, corrumpis per fornicationes & defluctias libidinis, ipse etiam Dominus, qui scit quid tibi vtile sit, hoc præcepit, ne per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti.

Imago hic capitur pro similitudine.

Lib. 19. cap. 23. tom. 6.

Avg. con. Faust. Sed quoniam putabant pharisæi tãtummodo corporalem cum fœmina illicitā commixtionem vocari mœchiam, demonstrauit dominus talem concupiscentiam nihil aliud esse dicens: Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierē ad concupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quod autem lex præcepit, non concupisces vxorem proximi tui, videbatur Iudæis intelligendum esse de ablatione, non de concubitu.

Super illud, Qui viderit mulierem ad. tom. 9.

Hier. Inter passionem, & propassionem hoc interest, quod passio reputatur pro vitio, propassio & si vitij culpam habet, tamen non tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata: hic propassione percussus est. Si ergo consenserit, de propassione trãsiuit ad passionē: & huic non voluntas peccati est, sed occasio. Quicunque igitur viderit ad concupiscendum, id est, si sic aspexerit vt concupiscat, & facere disponat, iste rectè mœchatus dicitur in corde suo. Avg. Nam tria sunt quibus impletur peccatum, scilicet suggestio, quæ per memoriam fit, siue per corporis sensus: quod si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum est: veruntamen delectatio ante cõsensum vel nulla est, vel tenuis, cui cõsentire peccatum est. Si autem & in factum processerit, videtur satiari & extingui cupiditas. Sed postea cùm suggestio repetitur, maior accēditur delectatio, quæ adhuc minor est, quàm illa, quæ in consuetudinem vertitur, quam vincere difficile est. Greg. in 21. Moral. Quisquis verò incautè exterius respicit, plerumque in delectatione peccati cadit, atque obligatus desideriis, incipit velle quod noluit: validum namq; est quo caro deorsum trahit, & semel species formæ cordi per oculos alligata, vix magni luctaminis manu soluitur. Prouidendum ergo nobis est, quia intueri nō debet, quod non licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur: à lascinia voluptatis suæ deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam.

Lib. 1. de ser. dom. in monte, c. 23. to. 4.

Peccatum tribus cõsummatur.

Lib. 21. super illud, Iob. 31.

Pepigi fœdus cū, &c. ca. 2. in nouis exempl.

Valida cēsura lasciuarum mulierum.

Homi. 17 in Matt. super illud: Iam mœchatus est in corde, tom. 2.

Chrys. in homil. Si ergo continue velis oculos pulchris faciebus infigere, capieris omnino, & si bis vel ter fortasse possis continere, non enim es extra humanam naturam. Qui autem flammam semel accendit (etiam visa muliere) absente forma apud se imaginem turpium actionum retinet, à quibus multotiens procedit ad opus. quod si aliqua se ornando oculos hominum ad se attraxerit, etiam si nulli plagam intulerit, pœnam patietur extremam: venenum enim confecit, etsi nullus qui bibat inuentus sit. Quod autem viris dicit, hoc etiam ad fœminas loquitur: capiti enim loquens, & corpori persuadet.

Quod si oculus tuus dexter scãdalizat te, erue eū, & proyce abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuū mittatur in gehennam ignis. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proyce abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

Homil. 11 in opere imperf. aliquantulum à princ. tom. 2.

Glo. Quia non solum peccata vitanda sunt, sed & occasiones peccatorum tollendæ. Postquam docuit vitare mœchiæ peccatum, non solum in opere, sed etiam in corde, consequenter docet occasiones peccatorum abscindere, dicens: Quod si oculus tuus dexter scandalizat te. Chrys. sup. Matth. Sed si secundum Prophetā non est sanitas in carne nostra, quot membra quis habet debet abscindere, vt secūdum malitiam carnis sufficiat pœna mēbrorum. Sed videamus si sic possibile est intelligere de oculo corporali vel manu. sicut totus homo cū cõuersus fuerit ad Deum, mortuus est peccato, sic & oculus cùm desierit malè aspicere, eiectus est peccato, sed neque sic conuenit. Si enim dexter oculus scandalizat, sinister quid facit? nunquid cõtradicit dextro, vt quasi innocēs reseruetur? Hier. In dextro ergo oculo & dextra manu, & fratrum, & vxoris, & liberorum, atque affinium, & propinquorum innuitur affectus: quem si ad contemplandam veram lucem nobis impedimento cernimus, debemus truncare huiusmodi portiones. Avg. Quemadmodum autem in oculo contemplatio, sic in manu actio rectè intelligitur: per oculum autem intelligimus dilectissimum amicum: solet enim ab eis qui vehementer volūt exprimere dilectionem suam, ita dici: Diligo eum vt oculum meum. Oportet autem intelligi per oculū amicum cõsiliarium, quia oculus iter demõstrat. Quod autem additum est, dexter, fortasse ad augēdam vim dilectionis valet: dexterum enim oculum homines magis formidant amittere. Vel quia dexter est, intelligitur consiliarius in rebus diuinis: sinister autem oculus est consiliarius in rebus terrenis, vt sic ille sit sēsus: Quicquid illud est quod ita diligis, vt pro dextro oculo habeas, si scandalizat te, id est si impedimento est tibi ad veram beatitudinem, eiice eum, & proiice abs te. De sinistro autem scādalizante superfluum erat dicere, quandoquidē nec dextro parcendum

Super illud: Si oculus tuus dexter. tom. 9.

Lib. 1. de ser. do. in monte, cap. 24. to. 9.

Tropologica expositio.

A dum est. Dextra autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operibus, sinistra autem in operibus quæ huic vitæ & corpori suot necessaria.

Homil. 12. in opere imperfecto, ante mediũ, to. 2.

CHRYS. sop. Matth. Vel aliter vult Christus vt non solum de periculo nostri peccati curemus: sed etiam ne ad nos pertinentes, turpe aliquid agant: vt puta si habes aliquem amicũ qui res tuas beoe aspicit, quasi proprius oculus, aut qui procuret res tuas quasi propria manu, si eum cognoueris aliquid turpiter agere, proiice eum longe abs te, quia scandalizat te: quia nõ solum pro nostro peccato, sed etiam proaimorum qoos prohibere possumus, dabimos rationem. HILAR. Fit ergo innocentiæ gradus celsior: carere enim non solum propriis vitiis, sed

Canone 4. in Mat. à med.

B extrinsecus incidentibus admonemur.

Super illud, Si oculus tuus dexter. tom. 9.

HIER. Vel aliter: Quia supra de concupiscentia mulieris diaerat, rectè ounc cogitationem & sensum in diuersa volitantem oculum nuncupauit: per dexteram autem & cæteras corporis partes, voluntatis ad effectum initia demonstrantur.

Homil. 12. in opere imperfecto, aliquantulum a princ. to. 2.

Oculus speculo comparatur.

CHRYS. sop. Matth. Oculos enim iste carnalis, speculũ est interioris oculi. Habet autem & corpus suum sensum, qoi est oculus sinister, & appeotum, qui est manus sinistra. partes aotem animæ, dextræ vocãtur, quoniam io libero arbitrio anima est creata, & sob lege iustitiæ, vt rectè videat & agat. Pars autem corporis quæ non habet liberum arbitriom, C & est sob lege peccati, sioistra dicitur. Non aotem carnis sensum vel appetitum præcidere iubet: desideria enim carnis retioere possumus, vt non faciamus quod desiderat cato, præcidere aotem non possumus vt noo desideret. Quando autem ea proposito volumus malum & cogitamus, tũc deater sensus & dextera voluntas nos scandalizat, & ideò hic præcidere iubet. Possunt enim præcidi propter arbitrij libertatẽ. Vel aliter: Omne bonũ generaliter quod nos vel alios scãdalizat, præscindere debemos à nobis, sicut si visito aliquã mulierem causa religionis, bonus respectus est iste & oculos dexter: sed si assiduè visitans decidi in laqoeum desiderij eius, vel etiã D quidam videntes scandalizantur, dexter oculus scandalizat, quod bonum est scandalizat, oculus enim dexter est bonus aspectus, id est, intẽtio, manus dextera, bona volũtas. GLO. Vel oculus dexter est vita contemplatiua, quæ scandalizat in desidiam mittendo vel arrogantiam: vel quum ex infirmitate cõtemplari ad purum noo videmus. Dextera autẽ manus est bona operatio vel vita actiua, quæ scandalizat, dum per sæculi frequentiam & occupationis tædio illaqueamur. Si qois ergo oon potest frui contẽplatiua, non torpeat otio ab actiua, vel oe dum occupatur actibus, arescat ab interna dulcedine.

Glosa ordin. in hoc loco, sed non ita distinctè.

Moralis expositio.

E RAMAO. Sed quare eiciendus sit dexter oculus, & dextera maous abscindenda, manifestat cùm sobdit: Expedit eoim. CHRYS. sup. Matth. Quoniã enim alter alterius membra sumus, melius est vt sine vno tali membro saluemur, quàm vt volentes tales habere & ipsi pereamus cùm eis. Vel melius est, vt sine vno respectu aot vno bono opere saluemur, quàm dom omnia opera bona volumus facere, cum omnibus pereamus.

Homil. 12. in opere imperf. ante mediu, tom. 2.

Dictũ est autẽ, quicunq; dimiserit vxorẽ suã, det ei libellũ repudij. Ego autẽ dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorẽ suam, excepta fornicationis causa, facit eã mœchari: & qui dimissã duxerit, adulterat.

A GLOS. Docoerat soperius domious alienam vxorem oon esse concupiscendam: cõseqoenter hic docet, suam ooh esse dimittendam, dicens: Dictum est autem, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. HIER. In posteriori parte istom locum plenius Dominus & Saluator exponit, qood Moyses libellum repudij dari iussetit propter duritiam cordis maritorum: nõ dissidiom cõcedens, sed auferens homicidiũ. CHRY. sup. Matth. Quando enim Moyses filios Israel eduxit de Ægypto, genere quidem erant Israelitæ, moribus aotem Ægyptij, propter mores Gentilium cootingebat, vt vir odiret vxorem, & quia dimittere illam ooo permittebatur, B paratus erat interficere eam, aot assidoè affligere, ideo iussit dari libellum repodij: oon quia bonum erat, sed qoia remediom erat mali peioris.

In hoc loco, tom. 9.

Homi. 12. in opere imperfecto, ante mediũ, to. 2.

Occasio diuortij apud Hebræos.

HILA. Sed dominus æqoitatem in omnes concilians, manere eam maximè in coniugiorum pace præcepit, vnde subdit: Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, &c.

Canone 4. in Mat. à med.

AVG. contra Faust. Quod hic præcepit Dominus de vxore nõ dimittenda, noo est cõtrarium ei qood lex præcipit, vt Manichæus dicebat, neque enim ait lex: Qui voluerit, dimittat vxorem: cui esset cõtrarium nõ dimittere, sed vtique nolebat dimitti vxorem à viro, qui hanc interposoit moram, vt in dissidium animus præceps libelli cõscriptione refractus C absisteret, præsertim quia vt perhibent, apud Hebræos scribere literas Hebræas nulli fas erat, nisi Scribis solis, qui eacellentiorẽ profitebantur scientiã. Ad hos igitur lex mittere voluit eum, qoem iussit libellũ dare repodij, si dimisisset vxorẽ: qoi inter ipsum & vxorem pacificè agendo cõcordiam suaderent, & libellum non scriberent, nisi iam animo nimis peruerso consiliom coocordiæ non valeret. Sic ergo neque primorum homioum legem per verborum additamẽta impleuit, neq; illam quæ per Moysen data est, quasi contrariorum oppositione destruxit, vt Manichæus dicebat, sed potius omnia ex He- D bræorum lege commemorata ita commendauit, vt quicqoid ex persona sua insuper loqueretur, vel ad expositionem requirendam valeret, si quid illa obscurè posuisset, vel ad tutius obseruandum quod illa voluisset. AVG. de ser. domini in moo. Qui ergo dimittendi moram quæsioit, significaoit quantum potuit duris hominibus se nolle dissidiũ. Dominus ergo ad illod coofirmandum vt non facile vxor dimittatur, solam causam fornicationis excipit, dicẽs: Excepta causa fornicationis, cæteras verò vniuersas molestias, si quæ forte extiterint, iobet pro fide coniugali fortiter sustinere. CHRY. sup. Mat. Si enim extraneorũ vitia supportare debemus, diceote Apo- E stolo, Inuicem onera vestra portare, quanto magis vxorum? Vir autem Christianos nõ solum se inquinare nõ debet, sed nec aliis inqoinandi occasionem præbere, alioquin illorum crimen ad istius redũdat peccatum, qui aliis committendi criminis factus est causa. Qui ergo dimittens vxorem, occasionem dedit adolteriorum committendorom, vt & illa adulteretor in alterum, & alter in illam, pro adulterijs huiusmodi condemnatur: & ideo dicit, quod qui dimiserit vxorem suam, facit eam mœchari.

Lib. 1. cap. 25. parum à princ. to. 4.

Homi. 12. in opere imperfecto, ante mediũ, to. 2.

AVG. de ser. domini in mon. Vlterius etiam mœchum dicit virum, qui eam duaerit, qoæ dimissa est à viro, scilicet per libellum repudij, & ideo subditur: Et qui dimissam duxerit, adulterat.

Lib. 1. c. 25. tom. 4.

Hom. 17. in Mat. sup. illud: Quę dimissam duxerit, tom. 2. Lib. 1. cap. 25. paulo post princ. tom. 4.

A CHRYS. in homil. Non enim dicas quoniam vir suus eam dimisit, quia etiam postquam dimissa est, remanet dimittentis vxor.

AVG. de ser. dom. Huius autem rei Apostolus terminum ostendit, qui tandiu obseruandũ dicit, quandiu vir eius viuit. Illo autem mortuo, dat nubendi licentiam. Si autem non cõceditur alteri nubere mulieri, viuente viro à quo recessit, multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra cõmittere: neq; enim contra istud præceptum quo dominus dimitti cõiugem vetat, facit qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuit, cùm non eam dimittat. Beatiora namque sunt coniugia eorum, qui inter se pari consensu cõtinentiam seruẽt. Oritur autem hic quæstio, cum

Quæstio ventilatur.

B dominus causa fornicationis permittat dimitti vxorem, qualiter hic intelligenda sit fornicatio, vtrum vt eam fornicationem credamus dictam, quæ stupris committitur, an quemadmodũ scripturæ solent fornicationem vocare omnem illicitam corruptionẽ, sicut est idololatria, vel auaritia, & omnis iam transgressio legis per illicitam cõcupiscentiã? Sed si licet secundum Apostolum, vt dimittatur cõiunx infidelis, quamuis melius sit non dimittere, & tamen non licet secũdum præceptum domini vt dimittatur cõiunx, nisi causa fornicationis: fornicatio est etiã ipsa infidelitas. porro si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria, nõ est dubitandum & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiscẽtiam potest rectè à fornicationis genere separare, si auaritia fornicatio est?

C AVG. in lib. Retract. Nolo tamen putare lectorẽ in re iam difficili istam sibi disputationem nostram debere sufficere: non enim omne peccatum fornicatio est spiritualis. Neq; enim omnem peccantem Deus perdit, qui quotidie sanctos suos exaudit, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, cùm perdat omnem qui fornicatur ab eo: vtrum etiam propter hanc liceat dimittere vxorem, latebrosissima quæstio est, licere tamen propter istam, quæ in stupris committitur, nulla quæstio est.

In lib. 1 cap. 19 à medio illius, tom. 1.

AVG. in lib. 83. quæst. Si enim aliquis asserat solam illam fornicationem dominum admittere ad causam relinquendæ coniugis, quæ cõcubitu illicito perpetratur, potes dicere dominum de vtroq; fideli dixisse, vt neutri liceat alterũ relinquere, nisi causa fornicationis.

In lib. 83. q. vlt. in medio tom. 4.

AVG. de ser. dom. Non autem tantum fornicantem vxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam quoque vxorem dimittit, à quo tempore ipse cogitur fornicari, causa fornicationis vtique dimittit, non tantum illius, sed & suæ: illius, quia fornicatur: suæ, ne fornicetur.

Lib. 1. c. 28. parum ante med. tom. 4.

AVG. de fide & operibus. Eodẽ etiam modo eam rectissimè dimittit, si viro suo dicat: non ero vxor tua, nisi mihi de latrocinio diuitias congreges, aut si quid aliud, vel flagitiosum, vel facinorosum in viro monuerit. Tunc enim ille cui hoc vxor dicit, si veraciter pœnitens est, membrum quod eum scãdalizat, amputabit.

Cap. 16. parum post medium, to. 3.

AVG. de serm. dom. in mon. Nihil autem est iniquius quàm fornicationis causa vxorem dimittere, si & ipse conuincitur fornicari: occurrit enim illud, in quo alterũ iudicas, teipsum condẽnas. De eo autẽ quod dixit: Et qui dimissã duxerit, adulterat: potest quæri, vtrum sicut mœchatur ille qui eam duxit, sic & illa quam ducit: iubetur enim ab Apostolo & illa manere innupta, aut viro reconciliari. Sed tamen si discesserit à viro, maneat inquit

Lib. 1. c. 28. circa mediũ, tom. 4.

Casus resoluitur.

A innupta: multum interest, vtrum dimittat, an dimittatur: si enim ipsa virum dimiserit, & alteri nupserit, videtur cupiditate mundi coniugij virum priorẽ reliquisse, quæ adulterina cogitatio est: sed si dimittatur à viro, inueniri non potest quomodo cùm vir & mulier pari consensu misceantur, vnus eorum mœchatus sit, & non alter. Huc accedit, quia si mœchatur ille ducendo eam quæ dimissa est à viro, ipsa facit eum mœchari, quod hic dominus vetat.

Iterũ audistis, quia dictũ est antiquis, Nõ periurabis, reddes autẽ domino iuramẽta tua. Ego autẽ dico vobis, nõ iurare omnino, neq; per cælũ quia thronus Dei est: neq; per terrã, quia scabellũ est pedũ eius: neque per Hierosolymã, quia ciuitas est magni regis; neq; per caput tuũ iuraueris, quia nõ potes vnũ capillũ albũ facere aut nigrũ. Sit autẽ sermo vester est, est, nõ, nõ: quod autem his abũdantius est, à malo est.

B GLO. Docuerat supra Dominus nõ esse iniuriam proximo inferendam, prohibendo iram cum homicidio, concupiscentiam cum adulterio, & dimissionem vxoris cum libello repudij, nunc autem consequenter docet ab iniuria Dei abstinendũ, cùm prohibet nõ solum periurium tanquam malum, sed etiã iuramentum tanquam mali occasionem, vnde dicit:

C Iterum audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis. Dicitur enim in Leuit. Non periurabis in nomine meo: & ne creaturas facerent sibi deos, præcepit reddere Deo iuramenta, & non iurare per creaturas. vnde subditur: Reddes autem dom. iuramenta tua, id est, si iurare contigerit, per creatorem iurabis, non per creaturam, vnde dicitur in Deut. Dominum Deum tuũ timebis, & per nomen eius iurabis.

HIER. Hoc autem quasi paruulis fuerat lege cõcessum, vt quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent, sic & iurare permitterentur in Deum: nõ quod rectè hoc facerent, sed quod melius esset Deo hoc exhibere quàm dæmoniis.

Super illud: Dico vobis non iurare omnino, l. 9.

D CHRYS. sup. Matth. Nemo enim frequenter iurat, qui non aliquando periuret: sicut qui fecit consuetudinem multa loqui, aliquãdo loquitur importuna.

Homi. 12. in opere imperfecto, tom. 2.

AVGV. con. Faust. Quia verò periurare graue peccatum est, longius autem remotus est à periurio, qui nec iurare consueuit, quàm qui verum iurare procliuis est: maluit nos dominus non iurantes non recedere à vero, quàm verum iurantes appropinquare periurio. vnde subdit: Ego autem dico vobis, non iurare omnino.

Lib. 19. cap. 23. à medio illius, tom. 6.

AVG. de ser. dom. in mon. In quo pharisæorum iustitiam, quæ est non peierare confirmat: non enim potest peierare qui non iurat, sed quoniam ille iurat qui adhibet Deum testẽ, con-

Lib. 1. c. 30. tom. 4.

E siderandum est ne contra hoc præceptum domini Apostolus fecisse videatur: quia sæpe hoc modo iurauit, cùm dicit: Quæ scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior, & testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo. nisi fortè quis dicat, tunc cauendam esse iurationem, cùm aliquid dicitur, per quod iuratur, vt non iurauerit, quia non dixit per Deum, sed dixit, testis est mihi Deus: ridiculum est hoc putare, sed tamen etiam sciat hoc modo iurasse Apostolum, dicentem: Quotidie morior propter gloriam vestrã fratres. Quod ne quis ita existimet dictum, tanquam si diceretur: Vestra gloria me fecit quotidie mori. Græca exemplaria diiudicant, in quibus quod scriptum est non nisi à iurante dicitur.

Iuramenta Apostoli exponuntur.

AVG.

In lib. de mendacio, ca.15. to. 4.

A Avg. con. menda. Sed pleraque verbis intelligere non valentes, in factis sanctorũ colligimus quemadmodum oporteat accipi quod facile in aliam partem duceretur, nisi exemplis reuocaretur. Iurauit Apostolus in Epistolis suis, & sic ostendit quomodo accipiendum est, quod dictum est. Dico autem vobis, non iurare omnino, ne. s. iurando ad facilitatem iurandi veniatur: ex facilitate autem iurandi ad cõsuetudinem: à consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iurasse nisi scribens, vbi consideratio cautionem non habet linguam præcipitem, & tamen dominus omnino ait non iurare: non enim concessit vt id liceret scribentibus, sed quia præcepti violati reum. Paulum præsertim in Epistolis conscriptis nefas est dicere, intelligendum est illud quod positum est, omnino ad hoc positum, vt quantum in te est, non affectes, vbi quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas iusiurandum.

Lib.19. cap. 23 à medio, tom. 6.

B Avgvst. con. Faust. In præscriptis ergo vbi est consideratio major, pluribus locis Apostolus iurasse inuenitur: ne quisquam putaret etiam vetum iurando peccari, sed potius intelligeret humanæ fragilitatis corda non iurando, tutius à periurio conseruari.

Super illud: Ego dico vobis non iurare omnino tom. 9.

Hier. Denique considera, quod hic Saluator non per Deum iurare prohibuit, sed per cælum & terram, & per Hierosolymam, & per caput tuum, hanc enim per elementa iurandi pessimam consuetudinem semper habere Iudæi noscuntur: qui autem iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat: Iudæi autem per Angelos & vrbem Hierusalem, & templum, & elementa iurantes creaturas venerabãtur Dei honore, cùm in lege præceptum sit, vt non iuremus, nisi per Dominum Deum nostrũ.

Lib.1. ca.31. tom. 4.

C Avg. de serm. Dom. in monte. Vel ideo additum est: Neque per cælum, &c. quia Iudæi non putabant se teneri iuramento si per ista iurassent, ac si dicat: Cùm iuras per cælum & terram, non te arbitreris non debere domino iusiurandum tuum: quia per eum iurare conuinceris, cuius cælum thronus est, & cuius terra scabellum est. quod non est sic dictum, quasi habeat Deus collocata membra in cælo & in terra, vt nos cùm sedemus: sed illa sedes Dei iudicium significat. Et quoniam in hoc vniuerso mundi corpore maximam speciem cælum habet, sedere in cælo dicitur, tanquam præsentior sit excellenti pulchritudini vis diuina: terrámque dicitur calcare, quod minimam speciem ordinet in extremis. Spiritualiter autem sanctas animas cæli nomine significat, & terræ peccatorem: quoniam spiritualis omnia iudicat. Peccatori autem dictum est: Terra es, & in terram ibis. Et qui in lege manere voluit, sub lege ponitur, & ideo congruenter dicitur, Scabellum pedum eius.

Tropologica expositio.

D Sequitur: Neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: quod melius dicitur, quàm diceret mea, cùm tamen hoc dixisse intelligatur. Et quia ipse vtique est dominus, domino iusiurandũ debet qui per Hierosolymam iurat. Sequitur. Neque per caput tuum iuraueris. Quid enim poterat quisquam magis ad se pertinere arbitrari quàm caput suum? Sed quomodo nostrum est, vbi potestatem faciendi vnum capillum album, aut nigrum non habemus? Propter quod dicitur: Quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Ergo Deo debet iusiurandum quisquis etiam per caput suum iurare voluerit, & hinc etiam cætera intelliguntur.

Quatenus iurandum est Christiano.

Homi. 12. in opere imperfecto, à medio, aliquid de hoc habet, tom. 2.

E Chrys. in homil. Attendite autem quod elementa mundi extollit, non ex propris natura, sed ex habitudine quam habent ad Deum, ne idololatriæ daretur occasio. Rab. Qui autem iurare prohibuit, quomodo loqui oporteat docuit, dicens: Sit autem sermo vester, est est, non non, id est, quod est, sufficiat dicere est: quod non est, sufficiat dicere non est. Sine ideo dicitur bis est est, non non, vt quod ore affirmes, operibus probes: & quod verbis negas, factis non confirmes.

Canone 4. in Matth. inter medium & finem.

Hila. Vel aliter. In fidei simplicitate viuentibus iurare opus non est, cum quibus semper quod est est, quod non non, & per hoc eorum & opus & sermo omnis in vero est.

Super illud: Ego dico vobis non iurare omnino tom. 9.

Hier. Euangelica igitur veritas non recipit iuramentum, cùm omnis sermo fidelis iusiurãdum sit.

Lib. 1. de ser. dom. in monte c. 30. à medio, tom. 4.

Avg. Quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se, quantum potest, vt non ea vtatur nisi in necessitate, cùm videt pigros esse homines ad credendum quod vtile est credere, nisi iuratione firmetur: hoc ergo est bonum & appetendum, quod hic dicitur: Sit sermo vester est est, non non: quod autem his abundantius est, à malo est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades, quæ vtique infirmitas malum est. itaque non dixit: Quod amplius est, malum est: tu enim nõ malum facis qui bene vteris iuratione, vt alteri persuadeas quod vtiliter persuades, sed à malo est illius cuius infirmitate iurare cogeris.

Homi. 17 in Matth super hoc verbum tom. 2.

Chrys. in homil. Vel à malo est, id est, ab infirmitate eorum quibus lex iurare permisit. Ita enim Christus non monstrat veterem legem diaboli esse, sed à veteri imperfectione ducit ad abundantem nouitatem.

Audistis quia dictum est, oculũ pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillã tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui autem petit à te, da ei: & volenti mutuare à te, ne auertaris.

Glo. Quia superius docuerat Dominus, non esse proximo iniuriam inferendam, nec irreuerentiam domino: cõsequenter hic docet, qualiter se Christianus habere debeat, ad iniuriam sibi inferentes, vnde dicit: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, & dentem pro dente.

Lib 19. c. 25. non remote à princ to. 6.

Avg. con. Faust. Quod quidem ad reprimendas flãmas odiorum in se inuicem sæuientium, & immoderatos animos refrenãdos ita præceptum est. Quis enim facile contentus est tantum rependere vindictæ, quantum accepit iniuriæ? Nonne videmus leuiter læsos homines moliri cædem, sitire sanguinem, vixque inuenire in malis inimici vnde satientur? Huic igitur immoderatæ ac iniustæ vltioni lex iustum modum figens, pœnam talionis instituit, hoc est, vt qualem quisq; intulit iniuriam, tale supplicium rependat: quod non fomes, sed limes furoris est: non vt id quod sopitum erat, hinc accenderetur: sed ne id quod ardebat, vltra extenderetur: imposita est enim iusta vindicta, quæ iustè debetur ei qui passus fuerit iniuriam. Quod autem debetur, & si benignè remittitur, non tamen iniquè repetitur. Itaq; cùm peccet qui immoderatè vult vindicari, non peccet autem qui iustè vult vin-

Vindicta quomodo Christiano permittitur.

dicari: remotior est à peccato qui non vult omnino vindicari, & ideo subdit. Ego autem dico vobis, non resistere malo. Poteram autem & ego sic ponere: Dictum est antiquis: non iniustè vindicabis. Ego autem dico vobis, ne vindicetis, quod adimpletio est. Si per hæc verba quod legi defuit, à Christo additum mihi videretur, ac non potius id quod lex volebat efficere, ne iniustè se quisquam vindicaret, conseruari tutius, si omnino se non vindicaret.

Homil. 12. in opere imperf. à medio illius, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Sine hoc enim mandato legis mandatum stare non potest: quia si secundum legis mandatum omnibus reddere mala pro malis cœperimus, omnes efficiemur mali, eo quod persequentes abundent. Si autem secundum Christi præ- B ceptum non resistitur malo, & si mali non leniuntur, tamen boni permanebunt boni.

Super illud: Dentem pro dente, to. 9.

HIER. Dominus ergo noster vicissitudinem tollens, truncat initia peccatorum. in lege namq; culpa emendatur, hic peccatorum auferuntur exordia.

GLO. Vel potest dici, quod Dominus hoc dixit, iustitiæ veteris legis aliqoid addens.

Lib. 1. c. 33. tom. 4.

AVG. de serm. dom. in mon. Pharisæorum enim iustitia minor est, non excedere vindictæ modum: & hoc est pacis inchoatio: perfecta autem pax, est, talem penitus nolle vindictam. Intra illud ergo primũ quod præter legem est, vt maius malum pro minori malo reddatur: & hoc quod dominus perficien- C dis discipulis dicit, ne pro malo vllum malum reddatur: medium locum tenet, vt tantum reddatur, quãtum acceptum est, per quod à summa discordia ad summam concordiam transitus factus est. Quisquis enim malum prior infert, maximè à iustitia distat. Quisquis autem nulli prior malefecit, sed tamen læsus, rependit grauius, recessit aliquãtulum à summa iniquitate. Qui verò tantum reddit quantũ accepit: iam aliquid donat. Iustum est enim eum qui læsit prior, grauius lædi. Hãc ergo inchoatam misericordiæ iustitiam ille perficit, qui legem venit implere. Duos autem gradus qui intersunt, intelligendos reliquit. Nam est qui non reddat tantum, sed minus. D Et hinc ascẽdit qui omnino nil rependerit, quod parum videtur Domino, nisi & amplius sis paratus suscipere. Quapropter non ait, non reddere malum pro malo, sed non resistere aduersus malum: vt non solum non rependas quod tibi fuerat irrogatum, sed etiam nõ resistas quin aliud irrogetur. Hoc enim est quod conuenienter exponitur: Sed si quis te percusserit in dextram maxillam, tu præbe ei & alteram. Quod ad misericordiã pertinere hi maximè sentiũt, qui eis quos multum diligunt, seruiunt, vel prauis vel phreneticis, à quibus multa sæpe patiuntur: & si eorum salus id exigat, præbent se etiam vt plura patiantur. Docet ergo dominus medicus animarũ, vt E discipuli sui eorum, quorum saluti consulere vellẽt, imbecillitates æquo animo tolerarẽt. Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit, qoia nihil innocentius est eo qui in virtute perfectus est.

Subtilis deductio verborum.

In lib. de mẽdacio, ca. 15. tom. 4.

AVG. contra mẽdaces. Ea verò quæ in nouo testamento à sanctis facta sunt, valent ad exempla intelligendarũ scripturarũ, quæ in præceptis digesta sunt, velut cùm legimus in Euangelio: Accepisti alapam, para alteram maxillam. Exemplum autem patientiæ nullum quàm ipsius domini excellẽtius inuenimus, & ipse cùm alapa percussus esset, non ait: Ecce alterã maxillam, sed ait: Si malè dixi, exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis? vbi ostendit illam præ- A parationem alterius maxillæ in corde faciendam.

Lib. 1. ca. 35. & 36. to. 4.

AVG. de serm. dom. in monte. Paratus enim fuit Dominus non solum in alteram maxillam cædi pro salute omnium, sed in toto corpore crucifigi. Quæri autem potest, quid sit dextera maxilla. Sed cùm facies sit, qua quisque cognoscitur, in faciẽ cædi secũdum Apostolũ, est contẽni ac despici. Sed quoniam facies non potest dici dextera & sinistra, & tamẽ nobilitas est, secundum Deum & secundum sæculũ ita distribuitur, tanquam in dexteram maxillam & sinistram, vt in quocunque discipulo Christi cõtemptu fuerit quod Christianus est, multo magis in se contemni paratus sit, si quos huiusmodi sæculi honores habet. Omnia autem in quibus improbitatẽ aliquã B patimur, in duo genera diuiduntur: quorum vnum est, quod restitui nõ potest: alterũ, quod potest. Sed in illo quod restitui nõ potest vindictæ solatiũ quæri solet. Qoid enim prodest, quod percussus repercutis? nunquid propterea illud quod in corpore læsum est, restituitur? sed tumidus animus talia fomẽta desiderat.

Homil. 12. in opere imperf. à medio illius, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Nunquid autem si repercusseris eum, compescuisti eum, vt te nõ percutiat? sed magis excitasti eum, vt adhuc percutiat. nam iracundia per iracundiam non compescitur, sed amplius irritatur.

Lib. 1. c. 37. & 38. to. 4.

AVG. de ser. domini in monte. Vnde Dominus potius misericorditer perferendam C alterius infirmitatem indicat, quàm alieno supplicio suam mitigandam. Neq; tamen hic ea vindicta prohibetur quæ ad correctionem valet. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit illud propositũ quo quisque paratus est ab eo quem correctum esse vult plura perferre. Requiritur tamẽ vt & ille vindicet, cui rerum ordine potestas data est, & ea volũtate vindicet, qua pater potest in filiũ paruulum, quem odisse nõ potest. Sancti autẽ viri nulla peccata morte punierunt: quo & viuẽtibus vt illis metus incuteretur, & illis qui morte puniebantur non ipsa mors noceret, sed peccatum quod augeri posset si viuerẽt. Inde est quod Helias multos morte affecit, de quo D cùm exemplum dedissent discipuli, reprehẽdit in eis dominus non exemplum Prophetæ, sed ignorãtiam vindicandi: animaduertens eos nõ amore correctionis, sed odio desiderare vindictã. Sed postquam eos docuit diligere proximum, infuso etiam Spiritu sancto nõ defuerunt tales vindictæ. Nam & verbis Petri Ananias & vxor eius exanimes ceciderũt, & Paulus Apostolus tradidit quendam Satanæ in interitum carnis, & ideo quidam aduersus corporales vindictas, quæ sunt in veteri testamento, nesciu qoa cæcitate sæuiant, quo animo facta sint nescientes.

Vindicta quomodo fiat à sanctis.

Epist. 50. nõ multũ procul ante medium, to. 2.

AVG. ad Boni. comit. Quis autem mente sobrius regibus dicat, nõ ad vos pertinet, quis velit esse, siue E religiosus, siue sacrilegus, quibus dici nõ potest. Nõ autem ad vos pertinet in regno vestro, quis velit pudicus esse, aut impudicus. Melius est quidẽ ad Deum colẽdum doctrina homines duci, quam pœna compelli. Multis autem profuit quod experimẽto probamus, prius dolore vel timore cogi, vt postea possint doceri, aut quod iã verbis didicerant, opere sectari. Sicut enim meliores sũt quos dirigit amor, ita plures sunt, quos corrigit timor. Agnoscant in Apostolo Paulo prius cogentem Christum, & postea docentẽ.

Lib. 1. cap. 39. in princ. tom. 4.

AVG. de ser. do. in mõte. Tenebitur ergo in hoc iniuriarum genere quod per vindictam luitur iste modus à Christianis, vt accepta iniuria nõ surgat odiũ, sed paratus sit animus plura perpeti: nec correctionẽ negligat,

negligat, qui vel consilio vel auctoritate vti potest.

Super illud: Si quis te percusserit tom. 9.

HIER. Secundum autē mysticos intellectus percussa dextera nostra, nō iubemur sinistram præbere, sed alteram, hoc est, alteram dexterā: iustus enim sinistram non habet. Si nos hæreticus in disputatione percusserit, & dextrum dogma voluerit vulnerare, opponatur ei aliud de scripturis testimonium.

Li. 1. ca. 39. paulò à prin. tom. 4.

Iniuriarū duæ species.

AVG. de sermone Dom. in mon. Aliud autem iniuriarum genus est, quod integrum restitui potest, cuius duæ sunt species. Vna ad pecuniam, altera ad opera pertinet, vnde de primo horum duorum subdit: Et ei qui vult tecum in iudicio cōtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Sicut ergo quod positum est de percussa maxilla omnia significat, quæ sic ingeruntur ab improbis, vt restitui non possint nisi vindicta, B ita quod positum est de vestimēto, omnia significat quę possunt restitui sine vindicta: & hoc etiam ad præparationem cordis, non ad ostēsionem operis præceptum rectè intelligitur. Et quod de tunica & vestimento dictum est, in omnibus faciendum est, quę aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessariis hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere conuenit? Et hoc ipse signat, cùm dicit: Qui vult tecum in iudicio contendere. Omnia ergo intelliguntur de quibus in iudicio nobiscū contendi potest. Sed verū & de seruis accipiendum sit, magna quæstio est. Nō C enim Christianum oportet sic possidere seruū, quomodo, equum quamuis fieri possit vt maiori precio valeat equus quàm seruus. Sed si seruus rectius à te regitur, quàm ab illo, qui eum cupit offerre, nescio vtrum quisquam audeat dicere eum, vt vestimentum debere contemni.

Homil. 12. in opere imperf. inter medium & fin. tom. 2.

Admirāda sententia.

CHRYS. sup. Matth. Indigna autem res est, vt homo fidelis stet in iudicio ante cōspectum iudicis infidelis. Vel si fidelis certè secularis, & qui te venerari debuerat propter dignitatē fidei, iudicat te propter necessitatem causæ, & perdes dignitatē Christi propter negocium mundi, deinde omne iudiciū irritatio cordis est, & cogitationum malarum. Nam si videris D quod causa tua fraudibus aut pecuniis expugnetur, & similiter tu causæ tuæ adesse festinas, & si ab initio hoc consilium non habuisti.

Cap. 78. non procul. à fine, tom. 3.

AVG. in Enchiridio. Et ideo prohibuit hic Dominus suos de secularibus rebus, cum aliis habere iudicium, tamen cùm Apostolus sinit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra Ecclesiam verò terribiliter vetat, manifestum est quod secundum veniam concedatur infirmis.

Rabanus 2.

GREG. in Moral. Sed tamen quidam dum temporalia nobis rapiunt, solummodo sunt tolerādi. Quidam verò sunt, seruata charitate, prohibendi, nō sola cura ne nostra subtrahantur, sed ne rapientes non E sua semetipsos perdant. Plus enim ipsis raptoribus debem⁹ metuere, quàm rebus irrationalibus inhiare.

Lib. 1 ca. 39. à med. illius, tom. 4.

Cùm autē pro terrena re pax à corde cum proximo scinditur, apparet quod pl⁹ res, quàm proximus amatur. AVG. de sermone Dom. in mon. Tertium verò iniuriarum genus, quod ad operam pertinet, & cū vindicta & sine ex vtroque confectum est, & sine vindicta potest restitui: nam qui angariat hominem & cogit se improbè adiuuare ab inuito, & pœnam improbitatis potest luere & operam reddere. In huc ergo genere iniuriarum Dominus docet animū Christianum esse patientissimum, & ad plura perferenda paratum, vnde subdit: Et quicunque te angaA riauerit mille passus, vade cum illo alia duo: & hoc vtique monet, non tam vt pedibus agas, quàm vt animo sis paratus. CHRYS. in homil. Angariare enim est iniustè trahere, & sine ratione vexare.

Homil. 19. in Matth. paulò ante med. tom. 2.

Lib. 1. cap. 36. tom. 4.

Tria exēpla quare introduserit dominus.

AVG. in sermone Dom. in mon. Sic ergo dictum putamus: Vade cum illo alia duo, scilicet millia, vt tria compleri voluerit, quo numero significatur perfectio: vt meminerit quisquis hoc facit, perfectam se implere iustitiam. propter quod & tribus exemplis hoc præceptum insinuauit, & in hoc tertio exemplo simplo duplum additur, vt triplum compleatur: Vel per hoc accipitur, quod in pręcipiendo tanquā tolerabilius incipiens paulatim creuerit. Nam primò pręberi voluit alteram maxillam, cùm fuerit dextera B percussa, vt minus perferre paratus sis, quàm pertulisti. Deinde illi qui tunicā vult tollere, iubet & pallium dimitti, vel vestimentum secūdum aliam litteram, quod aut tantundem est, aut nō multo amplius. Tertiò de mille passibus, quibus addenda dicit duo millia, vsque ad duplum perducit. Sed quoniā parū est non nocere, nisi & beneficium pręstes, cōsequenter adiungit & dicit: Qui autem petit à te, da ei.

Homil. 12 in opere imperfecto, nō remoto. fine illius, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Quia diuitiæ nostræ non sunt, sed Dei. Deus enim dispensatores diuitiarū suarum voluit esse nos, non dominos.

Super illud: Qui petit à te da ei, to. 9.

Li. 1. c. 40. to 4.

HIER. Sed si eleemosynis tantum dictum intelligamus, in pluribus pauperibus hoc stare nū potest, C sed vt diuites si semper dederint, semper dare nō poterunt. AVG. de serm. Dom. in mon. Dicit ergo: Omni petenti da, non omnia petenti, vt id des quod dare honestè potes & iustè. Quid enim si pecuniam petat, quia innocentem conetur opprimere? quid si stuprum petat? Dandum est ergò quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi potest: & cùm negaueris quod petit, iudicanda est iustitia, vt non eum inanem dimittas: & aliquando melius aliquid dabis, cùm petentem iniustè correxeris.

Epist. 48. non multum remoto à principio. tom. 2.

Super illud: Qui petit, da ei tom. 9.

AVG. cont. Vincen. Vtilius enim esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quàm D esurienti panis frangitur, vt vi iniustitiæ seductus acquiescat. HIER. Potest enim intelligi de pecunia doctrinæ, quæ nunquam deficit, sed quanto plus datur, tanto amplius duplicatur.

Lib. 1. de ser. domin. in mon ca. 40. circa med. tom. 2.

AVG. Quod autem ait: Et volenti mutuari à te ne auertaris, ad animum referendum est. Hilarem enim datorem diligit Deus. Mutuatur autem omnis qui accipit, etiam si ipse non soluturus sit, quia misericordib⁹ Deus plura restituit: aut si nō placet accipere mutuātem nisi eum qui accipit redditurus, intelligendum est dominū ipsa duo genera præstandi esse complexum, nam aut donamus, aut reddituro commodamus. Rectè ergo ad hoc beneficij genus hortā- E do dicit: Ne auertaris, idest, ne propterea voluntatē alienes, quasi Deus non redditurus sit, cùm homo reddiderit. Cùm enim ex præcepto Dei facis, infructuosum esse non potest.

Vsuræ detestatio.

Homil. 12 in opere imper. circa finem. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Ergo iubet nos Christus mutuum dare, non tamen sub vsuris: quia qui sic dat, non sua dat, sed aliena tollit: de vno vinculo soluit, & multis alligat: & non propter Dei iustitiam dat, sed propter proprium lucrum. Similis est etiam pecunia vsuraria aspidis morsui. Nam sicut venenum aspidis latenter omnia membra corrumpit, sic vsura omnes facultates conuertit in debitum.

Epist. 5. parū ante mediū,

AVG. ad Marcel. Obiiciunt autem quidam quod hæc Christi doctrina reipublicæ moribus nulla ex

adiunge etiā Epist. 4. tom. 4.

A parte cōueniat. Nam quis inquiunt tolli sibi ab hoste aliquid patiatur? vel Romanæ prouinciæ deprædatoribus non mala velit belli iure rependere? Sunt autem ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda, ipsáque beneuolētia ne reddatur malum pro malo semper in voluntate cumplenda est. Agenda sunt autem multa etiam cum inuitis benigna quadam asperitate plectendis, ac per hoc, si terrena respublica, præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine beneuolentia non gerentur, vt ad impietatis, iustitiæque pactam societatem victis facili' consulatur: nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur, quoniam nihil est infœlicius fœlicitate peccantium: qua pœnalis nutritur impunitas, & B mala voluntas velut hostis interior roboratur.

Audistis quia dictum est: Diliges proximū tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autē dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderūt vos, & orate pro persequētibus & calūniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedē habebitis? Nónne & publicani hoc faciūt? Et si salutaueritis fratres vestros tantū, quid amplius facitis? Nónne & ethnici hoc faciūt? C *Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.*

Cōpletio charitatis in quo non sistit.

G L O. Docuit Dominus suprà iniuriam inferenti non esse resistendum, sed ad plura perferenda paratum esse. Nunc autem vlterius docet iniuriam inferentibus impendendum esse charitatis affectum simul & effectum. Et cùm præmissa ad complementū iustitiæ legis pertineant, conuenienter hoc vltimum ritè pertinet ad impletionē charitatis, quæ secundū Apostolum est legis plenitudo. Dicit ergo: Audistis quia dictum est: diliges proximum tuum.

Lib. 1. ca. 30. tom. 3.

D A V G. in 1. de doctrina Christiana. Quod autē nullum hominem excepit, qui præcepit proximū diligere, Dominus in parabola semiuiui relicti ostendit, dicens, proximū qui erga illum extitit misericors: vt eum intelligamus proximum, cui exhibendum esset misericordiæ officium, si indigeret, quod nulli negādum esse quis non videat, Domino dicente: Benefacite his qui oderunt vos?

Lib. 1. ca. 41. à med. illius, tom. 4.

A V G. de sermone Dom. in mon. Gradum autem esse in Pharisæorum iustitia, quæ ad legem veterem pertineret, hinc intelligitur quod multi etiam eos à quibus diliguntur oderunt. Ascendit ergo aliquem gradum, qui proximum diligit, quamuis adhuc oderit inimicum. vnde ad hoc designādum subditur: E Et odio habebis inimicum tuum. Quæ vox nō est accipienda vt iubentis iusto, sed permittentis infirmo.

Lib. 19. c. 24. in princip. tom. 6.

A V G. cont. Faust. Quæro autem à Manichæis, cur proprium velint esse legis Moysi, quod dictum est antiquis: oderis inimicum tuum: an & Paulus non dixit homines quosdam Deo odibiles? Quærendum est ergo quomodo intelligatur exemplo Dei, cui dixit Paulus quosdam odibiles, odio habendos inimicos, & rursus exemplo Dei, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, diligēdos inimicos? Hæc itaque regula est, qua & oderimus inimicum propter id quod in eo malum est, id est, iniquitatem, & diligamus amicum propter id quod in eo bonū est, id est, A rationalem creaturam. Audito igitur & non intellecto quod antiquis dictum erat: Oderis inimicū tuū, ferebantur homines in hominis odium, cùm nō deberent odire nisi vitiū. Hos ergo corrigit dominus, cùm subdit: Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros. vt iam dixerat: Non veni soluere legem, sed implere: Præcipiendo vtique vt diligamus inimicos, cogeret nos intelligere quomodo possemus vnū eundémque hominem, & odisse propter culpam, & diligere propter naturam.

Scribæ deprauant legem.

G L O. Sed sciendum est in toto corpore legis non esse scriptum: Odio habebis inimicum tuū. sed hoc dicitur quantum ad traditionem scribarum, quibus B visum est hoc addendū: quia Dominus præcepit filiis Israël persequi inimicos suos, & delere Amalech, de sub cælo. C H R Y S. sup. Matth. Sicut autem quod dictum est: Non concupisces, non dictum est ad carnem, sed ad animam: sic & in hoc loco, Caro quidem inimicum suum diligere non potest, anima autem potest: quia dilectio vel odiū carnis in sensu est, animæ verò in intellectu. Quādo ergo nocemur ab aliquo, & si sentimus odium, non tamen exequi volumus, cognosce quia caro nostra odit inimicum, anima verò diligit. G R E G. 22. Moral. Inimici autem dilectio, tunc veraciter custoditur, cùm non de profectu deiicimur, nec de ruina illius lætamur. Non C enim amat aliquis quem non vult esse meliorem, eúmque stantem voto persequitur, quem cecidisse gratulatur. Euenire tamen plerumque solet, vt non amissa charitate & inimici nos ruina lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa contristet: cùm & ruente eo quosdam bene erigi credimus, & proficiente illo, plerósque iniustè opprimi timeamus. Sed ad hoc seruandum est discretionis examen, ne cùm nostra odia exequimur, fallamur sub specie vtilitatis alienæ. Oportet etiam pensare quid debemus ruinæ peccatoris, & quid iustitiæ ferientis: nam cùm peruersum quenquam omnipotens percutit, & congaudendum est iustitiæ iudicis, & condolendum miseriæ D pereuntis. G L O. Qui autem sunt contra Ecclesiā, tribus modis ei aduersantur: odio, verbis, cruciatu corporis: econtra diligit. vnde sequitur: Diligite inimicos vestros, &c. vnde sequitur: Benefacite his qui oderunt vos. vnde sequitur: Et orate pro persequentibus & calumniantibus vos.

Homil. 13. in opere imperf. non remote à prin. tom. 2.

Lib. 22. sup. illud Iob 31. Si gauisus sū in ruina eius c. 6. in nouis exempl.

Super illud: Diligite inimicos vest. tom. 9.

Christi præcepta perfecta.

H I E R O N. Multi præcepta Dei imbecillitate sua, non sanctorum viribus æstimantes, impossibilia putant esse quæ præcepta sunt: & debēt sufficere virtutibus nō odisse inimicos: cæterum diligere plus præcipi quàm humana natura patiatur. Sciendum est ergo, Christum non impossibilia præcipere, sed perfecta quæ fecit Dauid in Saul & Absalon. Stephanus E quoque martyr pro lapidantibus deprecatus est. Et Paulus anathema cupit esse pro persecutoribus suis. Hoc autem Iesus & docuit & fecit, dicēs: Pater ignosce illis. A V G. in Enchirid. Sed perfectorum sunt ista filiorum Dei: quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secúmque luctando perducere. Tamen hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quātum credimus exaudiri, cùm in oratione dicitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Ca. 73. to. 3.

A V G. de serm. Dom. in monte. Oritur autem hic quæstio, quod huic præcepto Domini, quo nos hortatur, orare pro inimicis, multæ aliæ scripturæ partes videntur

Lib. 1 ca. 42. in prin. to. 4.

videntur aduersæ, quia in Prophetis inueniuntur multæ imprecationes aduersus inimicos, vt est illud: Fiant filij eius pupilli. Sed sciendum est, qood Prophetæ solent figora imprecantis futura prædicere. Sed illod magis mouet quod dicit Ioãnes: Est aotem peccatum ad mortem, nõ pro illo dico vt oret qois: apertè enim ostendit esse aliquos fratres, pro qoibus orare nobis nõ præcipitur, per hoc qood præmittit. Si quis scit peccare frattem suom, &c. Cùm Dominus etiam pro persecutoribus nõ iobeat orare. Nec ista questio soloi potest, nisi fateamur aliqua peccata esse in fratribus, qoæ inimicorum persecutiooe sunt graoiora. Nam & Stephanus orat pro eis à quibos lapidatur, qoia nondom Christo crediderãt. Et Apostolus Paulus non orat pro Aleaandro, qoia frater erat, & per inuidentiam fraternitatem oppugnando peccauerat. Pro qoo autem non oras, iam oon cõtra illom oras. Sed qoid agimus de his, cõtra qoos oratum à sanctis accipimus, noo vt corrigerentur (nam hoc modo pro ipsis potius oratum est) sed ad illam vltimam damnationem noo sicut contra Domini traditorem per Prophetam: nam illa prædictio futurorum non optatio supplicij fuit. Sed sicut in Apocalypsi legimus, martyres orare vt vendicentur: sed hinc non oportet moueri. Quis enim audeat affirmare, vtrum contra ipsos homines, an contra regnũ peccati petierint? Nam ipsa & iostitiæ & misericordiæ vindicta martyrum, vt euertatur regnum peccati, quo regnãte tanta perpessi sunt: destruitur autem partim correctione hominom, partim damnatione perseuerantiom in peccato. Nõne tibi videtor Paulus in seipso Stephanum vindicasse, cùm dicit: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo?

Ca. 68, incipit hic liber: Deus certè perfectus est. tom. 4.

Avg. de quæst. no. & vet. testam. Vel animæ occisorum clamant, vindicari se postulantes: sicut sangois Abel clamauit de terra, oon voce, sed ratione. Nam & opus opificẽ laudare dicitur, per hoc ipsum quod videntem se oblectat, oõ enim tam impatientes sunt sancti, vt vrgeant fieri quod sciunt tempore præfinito futurum.

Homil. 18 in Math. parũ ante med. tom. 2.

Gradus virtutis consummatæ.

Chrys. in homil. Vide aotẽ quot gradus ascendit, & qualiter nos in ipsum virtutis verticẽ statuit. Primus gradus est, non incidere in iustitiam. Secundus, æqualem non vindicari. Tertius, non facere vexanti quę quis passus est. Quartus, exponere seipsum ad patiendum mala. Qointus, amplius se tribuere quàm ille vult, qui fecit mala. Sextus, non odio habere eum, qui hoc operatur. Septimus, diligere. Octauus benefacere. Nonus, pro ipso orare. Et quia magnom erat præceptum, præclarum pręmiom subdit, scilicet fieri similes Deo. vnde dicit, vt sitis filij patris vestri, qui est in cælis.

Hier. in fine commẽt. ad ca. 5. tom. 9.

Hier. Si quis enim præcepta Dei custodiat, filius Dei efficitor: ergo noo in oatura filius est hic scilicet de quo loquitor, sed arbitrio suo.

Lib. 1 c. 46. tom. 4.

Avg. de sermooe Dom. in mon. Ex illa autem regula intelligẽdum est qood hic dicitur, quia & Ioannes dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Vnos enim naturaliter filius est, nos autem potestate accepta efficimur filij, in quantum illa qoæ ab eo præcipiuntur implemus. Itaq; nõ ait: Facite ista, quia estis filij: sed, Facite ista, vt sitis filij. Cùm aotem ad hoc nos vocat, ad similitudinem suam vocat. vnde sequitur: Qui solẽ suom facit oriri super booos & malos, & pluit super iostos & iniustos. Potest autem per solem intelligi non iste visibilis, sed ille de qoo dicitur:

A Vobis qui timetis nomẽ Domini orietur sol iustitię, & per pluoiam irrigatio doctrinæ veritatis, quia & bonis & malis apparoit, & euãgelizatus est Christus.

Hilar. Vel in baptismi & Spiritus sacrameoto tribuit solem & pluuiam.

Canone 4. in Matth. non procul à fine illius.

Li. 1. de serm. dom. in mon. ca. 46. ante med. tom. 4.

Avg. Vel potest accipi sol iste visibilis & pluuia qua fructus gignũtur, qoia ioiqui in libro sapieotiæ plangunt: Sol oon ortus est nobis. Et de pluuia spirituali dicitur: Mandabo nobibus meis ne pluant super eam. Sed sioe ho[illegible]ue illod, magna Dei booitate fit, quæ nobis imita[illegible]a præcipitur. Non autem solum ait, Qui facit solẽ oriri: sed addidit, suom, id est, quem ipse fecit, vt hinc admoneremur qoanta liberalitate ea præcepto eius præstare debem⁹, quod nõ

B credamus, sed ex muneribus eius accipimos.

Epist. 48. nõ remote à pr. tom. 2.

Avg. cont. Vincent. Sed sicut ista dona eius laudamus, ita etiam flagella io eos quos diligit cogitemus, vnde nõ omois qui parcit amic⁹ est: nec omnis qui verberat inimicus. Melios est eoim cum seueritate diligere, quàm com lenitate decipere.

Homil. 13 in opere imperf. inter prin. & med. to. 2.

Chrys. soper Matth. Cautè autem dixit: Soper iustos & iniustos, non super iustos & iniustos, quia omnia bona Deus nõ propter homines dat, sed propter sanctos, sicut & flagella propter peccatores: sed in bonis noo separat peccatores à iustis, ne desperẽt: nec in malis iostos à peccatoribus, ne glorientur.

Qoare iostus flagellatur.

C Maaimè cùm malis bona oon prosint, qui malè viuentes ad præiudicium suum percipiunt: nec bonis mala noceant, sed magis prosint ad iustitiæ lucrum.

Lib. 1. ca. 8. tom. 5.

Avg. in lib. 1. de ciuit. Nam bonus temporalibus bonis non extollitor, nec malis frangitur. Malus autem ideo huiusmodi infœlicitate ponitur, qoia fœlicitate corrumpitur, vel ideo ista temporalia bona & mala vtrisq; voluit esse communia, vt nec bona cupidibus appetaotur, quæ mali habere cernuntur: nec mala turpiter euitentur, qoibos & boni afficiũtur.

Glosa interlinearis super illud: Si diligitis eos.

Glo. Amare aotem amantem naturæ est: inimicũ verò amare est charitatis, & ideò seqoitur: Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedẽ habe-

D bitis, scilicet in cælo? nullam. De his enim dicitur: Recepistis mercedem vestram. Sed tamẽ hæc oportet facere, & illa noo omittere.

Super illud: Si diligitis eos qui vos.

Raban. Si ergo peccatores erga dilectores suos natura duce volunt esse benefici, multo magis vos maioris dilectionis signum amplecti debetis, etiam non amãtes. vnde sequitur: Nõnne & publicani hoc faciunt? idest, qoi publica vectigalia exigunt: vel qui poblica oegocia sæculi vel lucra sectantur.

Glo. Si vero pro his tantum oraueritis, qui aliqua affinitate vobis coniuncti sunt, quid amplius habet beneficium vestrom, quàm infidelium? vnde sequitur: Et si salutaueritis fratres vestros tantũ, quid am-

E plios facitis? Salutatio enim est quædam species oratioois. Nõnne Ethnici hoc faciunt?

Super illud: Si diligitis eos qui vos.

Rab. idest, gentiles: nam ethnos Græcè, Latinè geos dicitur, qui tales sunt, vt fuerunt geniti, scilicet sub peccato. Remig. Quia verò perfectio dilectioois vltra dilectionem inimicorũ noo potest procedere: ideo postquam Dominus præcepit diligere ioimicos, subiunxit: Estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Ipse quidẽ perfectus est vt omnipotens, homo autem vt ab omnipotẽte adiutos: nam sicut quandoq; in scripturis pro veritate & æqualitate accipitur, vt ibi: Sicut fui cum Moyse, ita & ero tecum. Aliquando autem pro similitudine, vt hic.

Homil. 13. in opere imperfecto, aliquantulum à principio. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Sicut enim filij carnales similant patres in aliquo corporis signo, ita filij spirituales Deum in sanctitate.

Attendite ne iustitiam vestrã faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrũ, qui in cælis est.

Distinctio honorum terrenorũ.

GLO. Postquam Christus legem quantum ad præcepta impleuit, incipit nunc eam adimplere, quantũ ad promissa: vt pro cælesti mercede præcepta Dei faciamus, nõ pro terrenis, quæ l[illegible] promittebat. Omnia autem terrena à duo potissima reducuntur, scilicet ad humanam gloriam, & ad terrenorum affluentiam: quorum vtrumque in lege promissum esse videtur. De gloria enim dicitur in Deuteron. Faciet te Dominus excelsiorem cunctis gẽtibus, quæ versantur in terra. De affluentia verò temporalium ibidem subditur: Abundare te faciet Dominus in omnibus bonis. Et ideo Dominus hæc duo ab intentione fidelium excludit, scilicet gloriam & terrenorum affluentiam. Sed sciendum, quod appetitus gloriæ propinquus est virtuti.

Homi. 13. in opere imperf. super illud: Eleemosynã non faciatis. tom. 2. atu.

CHRYS. super Matth. Vbi enim res agitur gloriosa: ibi facilius inuenit locũ gloriationis occasio: & ideo intentionem gloriæ primo Dominus excludit. Præ omnibus enim vitiis carnalibus periculosius hoc esse in hominibus intellexit; cùm enim omnia mala seruos diaboli vexant concupiscentia vanæ gloriæ magis vexat seruos Dei, quã seruos diaboli.

Ca 317. to. 3 inter opera Augustini.

AVG. in lib. de sent. prosp. Quas etiam vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit: quia & si cuiquam facilè est laudem non cupere dum negatur, difficile tamen est ea non delectari cùm offertur.

Homil. 13. in opere imperf. & homil. 19. in opere perf. tom. 2. Homil. 13 in opere imper. ante med. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Intuere autem qualiter incepit, velut de fera aliqua difficile cognita disputans, & apta furari eũ qui non valde vigilat. Occultè enim ingreditur, & omnia quæ intus sunt, sensibiliter aufert. CHRYS. in homil. Et ideo hoc cautius cauendum mandat, dicens: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cor autem nostrũ attendere debemus: inuisibilis enim est serpens, quẽ obseruare iubemur, & latenter ingreditur & seducit. Sed in corde mundo si surreptio inimici successerit, mox homo iustus discernit, quia spiritu alieno pulsatur. Si autem cor fuerit iniquitatibus plenũ, suggestionem diaboli non facile intelligit, & ideo præmisit: Ne irascaris, ne concupiscas, &c. quia qui malis istis subiectus est, cor suum non potest attẽdere. Sed quomodo potest fieri, vt nõ coram hominibus eleemosynam faciamus: aut si fiat, quomodo non sentiemus? Si enim præsente aliquo occurrerit pauper, quomodo dabitur ei absconse? sed educendo eum in secreto videtur, quia datur. Sed considera quia non dixit: Ne tantum coram hominibus faciatis, sed subdit: Vt videamini ab eis. Qui ergo non ideo facit, vt ab hominibus videatur: & si coram hominibus fecerit, nõ tamen coram hominibus fecisse videtur: qui enim aliquid facit propter Deum, neminem vidit in corde suo, nisi Deum, propter quem facit: sicut artifex eum semper habet præ oculis, qui sibi opus faciendum commisit.

Li. 8. Moral. sup. illud Iob 8. Inter lapides cõmorab. cap. 30. in nouis expl.

GREG. Si ergo dantis gloriam quærimus, & publicata nostra opera in conspectu illius occulta seruamus: si verò post hoc nostram laudem conspicimus, foras ab eius conspectu iam fusa sunt, etiam si

A à multis ignorentur: sed valde perfectorum est sic ostenso opere actoris, gloriam quærere, vt de illata laude priuata nesciant exultatione gaudere: quam infirmi, quia perfectè contemnendo non superant, necesse est vt bonum quod operantur abscondant.

Lib. 2. cap. 2. tom. 4.

AVG. de sermone Domini in monte. In hoc verò quod dicit: Vt videamini ab eis, nihil addens: apparet hoc eum prohibuisse, vt ibi finẽ nostri propositi collocemus. Nam & Apostolus qui dicit: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Alio loco dicit: Ego omnibus per omnia placeo. quod nõ ideo facit, vt placeret hominibus, sed Deo: ad cuius amorem corda hominum volebat conuertere, ex eo quod eis placebat. Sicut nõ absurdè loqueretur, qui B diceret: In hoc opere quo nauem quæro non nauem quæro, sed patriam.

Lib. 2. cap 2. tom. 4. Quæ sit bonorũ operum intentio.

AVG. de serm. Dom. in monte. Dicit autem: Vt videamini ab eis: quia sunt quidam qui sic faciunt iustitiam coram hominibus, vt nõ videantur ab eis, sed vt ipsa opera videantur, & glorificetur pater qui in cælis est: non enim suam iustitiam deputant, sed eius cuius fide viuunt.

Lib. 2. cap. 2. in fine illius. tom. 4.

AVG. de serm. Dom. in monte. In hoc etiam quod addit: Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est: nihil aliud demõstrat, nisi illud nos cauere oportere, ne humanam laudem pro nostrorum operum mercede quæramus.

Homil 13. in opere imperf. à med. illius, tom. 2.

C CHRYS. super Matth. Quid autem à Deo recipies, qui Deo nihil dedisti? Nam quod propter Deũ fit, Deo datur, & ab eo recipitur: quod autẽ propter homines fit, in ventos effunditur. Quæ est autem sapientia, res dare, & verba vacua cõparare, & mercedem Dei contemnere? Vel illum aspice à quo laudem expectas, qui te propter Deũ facere putat, alioquin vituperaret te magis. Ille autem qui plena quidem voluntate propter homines facit, ille propter homines fecisse videtur. Si autẽ per alicuius cor cogitatio vana ascẽndit, desiderans hominibus apparere, anima autem intelligens contradicit, ille nõ pro- D pter homines fecisse videtur: quia quod cogitauit, passio carnis est, quod elegit iudicium animæ.

Cùm ergo facis eleemosynã, noli tuba canere ante te sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suã. Te autem faciente eleemosynã, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Lib. 2. ca. 5. in princ. to. 4. Tria bona tribus malis opponuntur. Homil. 15 in opere imperf. in principio. tom. 2.

AVG. de serm. Domini in monte. Generaliter suprà dominus iustitiam nominauit, cùm dixit: Atten- E dite ne iustitiam vestram, &c. nunc autem per partes exequitur. CHRYS. sup. Matth. Ponit autem tria fortia bona, scilicet eleemosynã, orationẽ, ieiuniũ, contra tria mala, aduersus quæ dominus tentationis bellum suscepit: pugnauit enim pro nobis cõtra gulam in eremo, contra auaritiam suprà montem, contra vanã gloriam supra templum. Est ergo eleemosyna, quæ dispergit contra auaritiam, quæ congregat: ieiunium contra gulam, quia est ei contrariũ: oratio verò contra vanam gloriam, quia cùm omne malum ex malo nascatur, sola vana gloria de bono procedit, & ideo non destruitur per bonum, sed magis nutritur: nullum ergo remedium potest esse cõtra vanam gloriam, nisi oratio sola.

AMBR.

Sup. illud 1. ad Timot. 4. Pietas autem ad omnia. tom. 5.

AMBR. Omnis autem sententia disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate est: & ideo ab eleemosyna incipit, dicens: Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.

Chry. ho. 13. in opere imperf. à medio super illud: Noli tuba. tom. 2.

CHRYS. Tuba autem est omnis actus vel sermo, per quem operis iactãtia demonstratur: puta qui facit eleemosynam quãdo aliquẽ videt præsentem, vel intercedente aliquo, aut honestiori personæ quæ potest retribuere, alias autem non facit. Sed & si in loco secreto fecerit eo proposito vt laudabilis videatur, tuba est.

Lib. 2. de ser. dom. in mõ. ca. 1. tom. 4.

AVG. Sic ergo quod dicit, Noli tuba canere ante te, ad hoc respicit quod superius ait: Attẽdite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.

In prin. comment. adc. 6. Mat tom. 9.

HIER. Qui autem tuba canit, eleemosynã faciens, hypocrita est. Et ideo subdit: Sicut hypocritę faciũt.

GLO. Forsitan in conuocandi populi gratiam hoc faciebant, vt omnes irent ad spectaculum.

Lib. 10. Etym. ca. 8. in- cipit illud. Humilis.

ISID. Nomen hypocritæ tractum est à specie eorum, qui in spectaculis contecta facie incedunt, distinguentes vultum vario colore, vt ad personæ quã simulãt colorem perueniãt: modo in specie viri, modo in feminæ, vt fallant populũ dum in ludis agunt.

Lib. 2 cap. 3. in princip. tom. 4.

AVG. de sermone Domini in monte. Sicut ergo hypocritę, idest, simulatores, tanquã imitatores personarum aliarum, agunt partes illius quod non sunt: nõ enim qui agit partes Agamemnonis verè ipse est, sed simulat eum: sic & in Ecclesiis in omni vita humana quisquis se vult videri quod non est, hypocrita est. Simulat enim se iustum & non exhibet, qui totum fructum in laude hominum ponit.

GLO. Et ideo subdit loca publica, cùm dicit: In synagogis & vicis. Et finem intentum, cùm subdit: Vt honorificentur ab hominibus.

Li. 3. c. 11. in antiq. exẽplis in nouis. cap 8.

GREG. 3. moral. Sciendum verò est, quod sunt nõnulli, qui & sanctitatis habitum tenent, & perfectionis meritum exequi nõ valent, quos nequaquã credendum est inter hypocritarum numerum currere: quia aliud est infirmitate, aliud callida simulatione peccare.

Lib. 2. cap. 3. circa med. tom. 4.

AVG. de serm. Dom. in monte. Tales autẽ qui simulatione peccãt, ab inspectore cordis Deo mercedem non capiunt, nisi fallaciæ supplicium. Et ideo subditur: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

Sup. hoc verbum, tom. 9.

HIER. Non Dei mercedem, sed suam. Laudati enim sunt ab hominibus, quorũ causa exercuere virtutes.

Lib. 2. cap. 5. tom. 4.

AVG. de serm. Domini in monte. Hoc autem respicit ad illud quod suprà posuit. Alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem vestrum. Sic ergo non quomodo illi, eleemosynam facias: sed quomodo faciẽda sit, iubet conueniẽter, cùm dicit: Te autem faciente eleemosynam, nescit sinistra tua quid faciat dextera tua.

Homil. 19. in Matth. super illud: Nesciat sinistra tua. to. 2

CHRYS. in homil. Hoc autem per superabondãtiã dicitur, ac si dicat: Si possibile est, teipsum ignorare, & ipsas manus latere possibile esset, studiosissimum est tibi.

Homil. 13. in opere imperf. super illud: Nesciat sinistra tua. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Apostoli autem interpretantur in libro Canon. sic: Dextera est populus Christianus, qui est ad dexteram Christi. Sinistra autem est omnis populus, qui est ad sinistram. Hoc ergo dicit, ne Christiano eleemosynam faciente, quæ est dextera, infidelis aspiciat, qui est sinistra.

Lib. 2. cap. 4. & 5. tom. 4.

AVG. in sermone Domini in monte. Sed secundũ hoc videbitur nulla esse culpa, velle placere fidelibus: cùm tamen in quorumlibet hominum laudem finem boni operis cõstituere prohibeamur. Vt autẽ te imitẽtur quibus facta tua placuerint, non tantum fidelibus, sed etiam infidelibus exhibendum est. Si autem (vt alij dicunt) sinistram inimicum putaueris vt nesciat inimicus tu⁹ cùm eleemosynam facis: cur ipse Dominus inimicis Iudæis circunstantibus misericorditer sanauit homines? Deinde, quomodo cum ipso inimico faciemus, vt illud impleamus præceptũ: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum? Tertia opinio est ridenda eorum qui dicunt sinistræ nomine vxorẽ significari: vt quoniam in re familiari tenaciores pecuniarum solent esse feminæ: lateat eas cùm aliquid viri egenis impẽdunt, propter domesticas lites.

Erroneus intellectus repellitur.

B Non autem solis viris hoc præceptum datum est, sed etiam feminis. Cùm ergo sinistrę iubetur femina occultare opus misericordiæ suæ, an etiam vir sinistra erit feminæ? quod si quispiam putat, cùm præceptũ sit talibus, vt seinuicem bonis motibus lucrifaciant, non sibi debẽt occultare bona opera sua: nec furta facienda sunt, vt promereatur Deus: quod si occultandum est aliquid quandiu alterius infirmitas id æquo animo nõ potest sustinere, quamuis non illicitè fiat: non tamen femina per sinistram significari facilè apparet totius capituli significatione. Et etiã quã sinistram vocet. Quod enim in hypocritis culpatum

C est, quod scilicet laudes hominum quærunt, hoc tu facere vetaris: quapropter sinistra videtur significare delectationem laudis, dextera autem significat intentionem implẽdi præcepta diuina. Cùm ergo cõscientiæ facientis eleemosynam miscet se appetitio laudis humanæ, fit sinistra conscia dexteræ. Nesciat ergo sinistra, idest, non se misceat conscientiæ tuæ laudis humanæ appetitio. Dominus autem noster multo magis prohibet solam sinistram in nobis operari, quàm eam misceri operibus dextrę. Quo autem fine hoc dixerit, ostendit, cùm subdit: Vt sit eleemosina vestra in abscondito, id est, in ipsa bona conscientia, quæ humanis oculis demonstrari non po-

D test, nec verbis aperiri, quandoquidem multi multa mentiuntur. Sufficit autem tibi ad promerendum præmium ipsa conscientia, si ab eo expectas præmiũ, qui solus conscientiæ inspector est. Et hoc est quod subditur: Et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Multa Latina exemplaria habent, Reddet tibi palam.

Homil. 13. in opere imperf. post mediũ, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Impossibile est enim vt opus bonum hominis in abscondito dimittat Deus: sed in hoc sæculo manifesta, & illo glorificat, quia gloria Dei est: sicut & diabolus manifestat malum, in quo malitiæ ei⁹ virtus ostẽditur. Propriè autem publicat Deus omne bonũ in sæculo illo, cuius bona non sunt communia bonis & malis.

E Ideo cuicunque illic benefecerit Deus, manifestũ est quia pro mercede iustitiæ suæ meruit illud. Merces autem iustitiæ in hoc sæculo manifesta non est: quia hic non solum boni, sed etiam mali sunt diuites.

Lib. 2. cap. 5. in fine illius. tom. 4.

AVG. de sermone Domini in mõte. Sed in Græcis exemplaribus quę propria sunt non inuenimus palã.

Homil. 19. in Matth super illud: Et pater tuus qui videt, tom. 2.

CHRYS. in homil. Si ergo vis habere inspectores eorum quæ facis, ecce habes non solum Angelos, aut Archangelos: sed Deum vniuersorum.

CAPVT VI.

Multi volunt 6.cap. ibi inchoari: Audistis quia. &c. Col 118.

CVM oratis, nõ eritis sicut hypocritæ, qui amãt in synagogis & in angulis platearum stãtes orare, vt videãtur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Homil.13. in opere imperfecto parum à prin. to.2.

B CHRYS. super Matth. Salomon dicit, Ante orationem præpara animam tuam. Quod quidem facit qui faciens eleemosynam venit ad orationem: bona enim opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Ergo eleemosyna præparatio est orationis, & idem Dominus post eleemosynam consequenter de oratione nos instruit.

Lib.2.cap.6. circa finem. tom 4.

AVG. de sermone Domini in monte. Non autem hoc monet nunc, vt oremus, sed quomodo oremus: sic nec superius vt faciamus eleemosynam, sed quo animo faciamus. CHRYS. super Matth. Est autem oratio quasi quoddam spiritale tributum, quod anima offert Deo de visceribus suis. Quanto ergo gloriosior est, tanto cautius est seruanda, ne propter homines facta vilescat. Et ideo dicit: Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ.

Homil. 13. in opere imperfect. à med. tom.2.

C

Homil.19. in Math. su illud: Cum oratis. tom.2.

CHRYS. in homil. Hypocritas vocat, qui Deũ se fingentes orare homines circunspiciunt, & ideo subdit: Qui amant in synagogis orare.

Homil.13. in opere imperfecto, super illud: Qui amant in synag. orare. tom.2.

CHRYS. super Matth. Puto autem non ad locum hoc referri quod ait dominus, sed ad propositũ orãtis: in cõuentu enim fidelium orare laudabile est, sicut dictũ est: In ecclesiis benedicite Deum. Qui ergo sic orat, vt ab hominibus videatur, nõ Deũ aspicit, sed homines: & ideo quantum ad propositum suum in synagoga orat. Cuius autem orãtis mens solum aspicit Deum, quamuis in synagoga oret, tamen apud se in secreto videtur orare. Sequitur: Et in angulis platearum, vt videantur absconse orare. Et sic dupliciter laudantur, & quia orant, & quia absconse orant. GLO. Vel anguli platearum sunt vbi via per transuersum viæ ducitur & quadriuium reddit.

D

Homil.13. in opere imperf. inter mediũ & finem. tom.2.

CHRYS. super Matth. Eo ergo proposito in conuentu vetat orare, vt à conuentu videatur. vnde subditur: vt videantur ab hominibus. Orans ergo nihil nouum faciat quod aspiciant homines, vel clamãdo, vel pectus percutiendo, vel manus extendendo.

Lib.2 cap.6. in princip. tom.4.

AVG. de sermone Domini in monte. Non autem videri ab hominibus nefas est, sed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris.

E

Homil.19. in Matth. Aliq. ante finem. tom 2.

CHRYS. in homil. A vana enim gloria vbique erui bonum est: maxime autẽ in oratione. si enim in hoc cogitationibus circunferimur: si ad orãdum ingressi fuerimus, hanc habentes ægritudinem, qualiter intelligemus ea quæ nobis dicuntur?

Lib.2.cap.6. circa princi. tom.4.

AVG. de sermone Domini in monte. Sic etiam fugiẽdum est hominum scientia: si hoc animo aliquid fiat, vt fructus expectetur placendi hominibus. vnde subditur: Amen dico vobis, receperũt mercedem suam.

Homil.13. in opere imperf. super illud: Receperunt merced. suã. tom.2.

CHRYS. super Matth. Vnusquisque enim vt seminat, ibi metet. Vnde qui propter homines orant, non propter Deum: ab hominibus non à Deo laudantur. CHRYS. in homil. Dicit autem: Rece-

Homil.19. in Matt. sup. illud: Recuper. merc. suam. tom.2.

A perunt, quia Deus retributionem quæ est ab ipso tribuere vellet, illi autem eam quæ est ab hominibus vsurpant. Quomodo autem orandum sit subiungit, dicens: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscõdito.

Super illud: Tu cũ oraueris, tom.9.

HIER. Hoc simpliciter intellectum erudit auditorem, vt vanam orandi gloriam fugiat.

Homil. 13. in opere imperf. sup. illud: Intra in cubicu. to.2.

CHRYS. super Matth. Vt nemo sit ibi, nisi ille qui orat, & ille quem orat. Testis enim orantem grauat, non adiuuat. CYPRIA. de orat domin. In abditis etiam locis orare magis cõuenit fidei, vt sciamus Dominum vbique esse præsentem, & maiestatis suæ plenitudine occulta penetrare. Possumus etiam in-

B telligere per ostium domus os corporis, vt non clamosa voce oremus Deum, sed tacito corde, propter tria. Primo, quia Deus non voce clamosa pulsandus est, sed conscientia recta placandus, qui est cordis auditor. Secũdo, quia secretas orationes tuas nõ oportet alterum scire, nisi te & Deum. Tertio, quia clamose orans alterum iuxta te non permittis orare.

Secretum orationis cõmendatur.

In collationibus Patrũ, collat.9. & est prima abbatis Isaac. cap.35.

Lib.2. ca.3. 6. circa med. tom 4.

EX COLLA. Cum summo etiam est orandum silentio, vt ipsos quoque inimicos nostros, qui orãtibus nobis maximè insidiantur, lateat nostræ petitionis intentio. AVG. de sermone Domini in monte. Vel per cubicula nostra sunt intelligenda corda nostra, de quibus dicitur: Quæ dicitis in cordibus ve-

C stris, & in cubilibus vestris compungimini. Ostium est carnalis sensus, foris sunt omnia temporalia, quæ per sensum cogitationes nostras penetrant, & turba vanorum phantasmatum orantibus obstrepunt.

Aliquantulum ante finem lib.

CYPRI. de orat. domin. Quæ autem segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaueris, quasi sit aliquid quod magis debeas cogitare, quàm cum Deo loquaris? Quomodo, te audiri à Deo postulas, cùm teipsum nõ audias? hoc est ab hoste nõ cauere, hoc est Deum negligentia orationis offendere.

Lib.2.cap.6 à med. to. 4.

AVG. de sermo. Domini in mon. Claudẽdum est

D ergo ostium, idest, carnali sensui resistendum, vt oratio spiritualis dirigatur ad Patrem, quæ sit in intimis cordis, vbi oratur pater in abscõdito. vnde sequitur: Et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

RAMIG. Et est sensus: Sufficiat tibi vt ille solus nouerit tuam orationem, qui omnium corda nouit occulta, quia ipse qui est inspector, erit exauditor.

Homil.19. in Matt. non remote à fin. tom.2.

CHRYS. in homil. Non autem dixit: Gratis dabit, sed reddet tibi. Etenim debitorem seipsum tibi constituit.

Orãtes autem nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Putant enim quod in multiloquio suo exau-

E *diantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum.*

Lib.2.cap.7. in prin. to.4.

AVG. de serm. Dom. in monte. Sicut hypocritarũ est præbere se spectãdos in oratione, quorum fructus est placere hominibus, ita est Ethnicorũ, id est, Gentiliũ, in multiloquio se putare exaudiri, & ideo subditur: Orantes autem nolite multum loqui.

Collat. 9. ca. vlt. in prin.

EX COLLA. Frequenter enim, sed breuiter est orandum, ne immorantibus nobis inserere aliquid nostro cordi insidiator possit inimicus.

Epist. 121. ca.9. à med. tom.2.

AVG. ad Probam. Non tamen vt quidam putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est quod pernoctauerit in orando,

orãdo,& prolixius oraoerit, vt nobis præberet exẽplum. Dicũtur fratres in Ægypto crebras quidẽ habere orationes, sed eas tamen breuissimas,& raptim quodammodo iaculatas, ne illa violẽter erepta, quæ orantı plurimũ est necessaria per productiores moras hebetetur intentio, ac per hoc ipsi satis ostendũt hanc iotentionem sic esse non obruendam, si perdurare non potest: ita si perdurauerit nõ cito esse rumpẽdam. Absit autem ab oratione multa locurio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intẽtio. nam multum loqui est in orando rem necessariã superfluis agere verbis. Multum aotem precari, est eum quem precamur diuturna cordis exercitatione pulsare. Nam plerumque hoc oegotiũ plus gemitibus, quàm sermonibus agitur, plus fletu quã affatu.

Declaratio orationis.

CHRYS. in hom. Dissuadet igitur per hoc inanem locutiooẽ in orando, puta cum non petimus decentia à Deo: sed potentatus,& gloria inimicos soperare,& pecuniarum abundãtiam. Iubet ergo hic non longas orationes facere. Longas autẽ dico non tempore, sed multirudine eorum quę dicũtur; permanere tamen oputtet eos qui petunt. Orationi enim, aic Apostolus, instãtes, non tamẽ inbet decem milliom versuum orationẽ cõponere, sed corde teous enunciare: quòd occulte insiuuat, cùm dixit: Nolite multum loqui. GLO. Damnat aotem multiloquium orationis veniens de infidelitate. vnde sequitur: Sicut ethnici faciunt. Gentilibus enim etat necessaria verborum multiplicitas, propter dæmooes qui nescirent quid illi peterent, nisi illorum verbis instructi. vnde sequitur: Putãt enim quod in multiloquio suo exaudiantur. AVGVS. de serm. domi. in moo. Et reuera omne multiloquiũ à gentilibus venit, qui exercendæ linguæ potius, quàm mundando animo dant operam,& hoc studij genus etiam ad Deũ prece flectendum transferre conanrur.

Homil. 19. in Matth. circa finem to. 2.

Glossa ordinaria, sup. illud: Orantes nolite.

Lib. 2. cap. 7. circa princ. tom 4.

Multiloquiũ à gentilibus ortum est.

GREGOR. 33. Moral. Sed veraciter orare est amaros in compunctione gemitus & nõ composita verba resonare,& ideo subditur: Nolite ergo assimilari eis. AVG. de serm. domini in mon. Si enim verba multa ad id proferuntur, vt instruatur ignarus, quid eis opus est ad rerum omnium cognitorẽ? vnde sequitur: Scit enim pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

Lib. 33 sup. illud Iob. 41. Non parcã verbis, cap. 21. in nouis exemp.

Lib. 2. ca. 7. tom. 4.

HIERO. Consurgit autem in hoc loco quædam hæresis philosophorum quorũdam, dogma peruersum dicentium: Si nouit Deus quid oremus,& antequam petamus scit quo indigeamus, frustra scienti loquimur. Quibus respondẽdum est, non narratores esse, sed rogatores. Aliud est enim narrare ignoranti, aliud petere scienti. CHRYS. in homil. Non ergo ores vt doceas, sed flectas, vt familiaris efficiaris cõtinuitate intetpellationis, vt humilieris, vt rememoreris peccatorũ tuorum. AVG. de serm. domini in mon. Nec etiam verbis nos agere debemus apud Deum, vt impetremus quod volumus, sed rebus, quas animo gerimus,& intentione cogitationis cum dilectione pura,& supplici affectu.

Super illud Scit enim pater vester. tom. 9.

Hom 19. in Mat. in fine illius, to. 2.

Lib 2. ca. 7. circa medið, tom 4.

AVGV. ad Probam. Sed ideo per interualla temporum, etiam verbis rogamus Deom, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamos, quantũmqoe in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus,& ad hoc augendũ nos ipsos acrius excitemus, ne variis curis quod tepescere cæperat, omoino frigescat,& penitus extinguatur, nisi crebrius inflãmetur. Nobis ergo necessaria sunt verba, quibus commooeA amur,& inspiciamus quid petamus, nõ qoibus dominum seu doceodom, seu flectendum esse credamus.

Epist. 121. ca. 9. tom. 2.

AVG. de serm. domini in mon. Sed rursus quæri potest, siue rebus, siue verbis orandum sit, quid opus sit ipsa oratione, si Deus iam nouit quid nobis necessarium sit, nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat & purgat, capaciúsque efficit ad excipiẽda diuioa munera, quæ spiritualiter oobis iofunduntur. Non enim ambitione precom exaudit Deus qui semper paratus est dare suam lucem, sed nos nõ B semper parati sumus accipere, cũ ioclinamur in alia. Fit ergo in oratione conuersio cordis ad Deum,& purgatio interioris oculi, cùm ea quæ cupiebantur temporaliter excluduntur, vt acies cordis simplicis ferre possit simplicem lucem,& in ea manere cum gaodio, quo beata vita perficitur.

Lib. 2. ca 7. à medio, to. 4.

Quæstio proponitur.

Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis.

GLO. Inter salotaria monita & diuina, quibus cõsuluit ctedẽtibus, formam orandi proposuit,& orationes composuit breuibus verbis: vt sit fiducia cito annuẽdi, quod breuiter vult rogari. vode dicit: Pater noster qui es in cælis. CYPRI. de oratione domini. C Qui fecit viuere, docuit & orare: vt dum oratione, quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Amica & familiaris oratio est dominum de suo rogare: agnoscat pater filij sui verba, cùm precem facimus,& cùm ipsum habeamos aduocatum apud patrẽ pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. GLO. Non tameo his solis verbis oratur, sed & aliis sub eodem sensu conceptis, quibus cor nostrum accenditur. AVGVS. de serm. domini in mon. Cùm autem in omni deprecatione beneuolentia cõcilianda sit eius quẽ deprecamur, deinde disceodum qoid deprecemur: per laudẽ illius ad quem oratio dirigitur, solet beneuolẽtia conciliari, D & hoc io orationis principio poni solet. In quo dominus noster nihil aliud nos dicere iussit, nisi: Pater noster, qui es in cælis. Multa quidem dicta sunt in laudem Dei, nunquam tamen inuenitur præceptum populo Israel, vt dicerẽt. Pater noster, sed est eis insinuatus vt dominus tanquam seruis non filiis: sed de populo Christiano Apostolus dicit, quod spiritum adoptionis accepit, in quo clamamus, Abba pater, quod non est meritorum nostrorũ, sed gratiæ quam in oratione ponimos, cũ dicimus, Pater, qoo nomine & charitas excitatur. Quid enim charius debet esse filiis, quàm pater? & supplex affectus, cùm homines dicunt Deo, Pater noster,& quædam impetrandi præsumptio. Quid iam non det filiis peten-E tibus, cùm hoc ipsum ante dederit, vt filij essent? Postremo quanta cura animum tangit, vt qui dicit: Pater noster, tanto patre non sit indignus. Admonentur etiam hinc dioites, vel genere nobiles, cùm facti fuerint Christiani, noo superbire aduersus pauperes vel ignobiles, quoniam simol dicunt Deo, Pater noster: quod oon possunt piè ac verè dicere, nisi se fratres esse cognoscant.

Paulò à prin. tractatus huius.

Lib. 2. ca. 8. in prin. tom. 4.

Laus præcipua orationis dominicæ.

CHRY. in homil. Quod enim nocumentum est ex inferiori cognatione, cùm secundum superiorem omnes simus copulati? qui etiam patrẽ dicit,& peccatorum remissionem,& adoptionem,& hæreditatem,& fraternitatem quæ est ad vnigeoitum,& spiritus largitionem, per vnam hanc confessus est nuncupationem. Non enim possibile est vocare Deum

Homil. 20. in Matth. à prin. tom. 2.

A patrẽ,nisi eum qui est omnibus istis bonis potitus. Dupliciter orationũ igitur erigit sensum,& dignitate eius,qui inuocatur, & magnitudine beneficiorum quibus orans potitus est. CYPR. de oratione domi. Non autem dicimus, pater meus, sed pater noster, quia pacis & vnitatis magister noluit sigillatim & priuatim precem fieri, vt quis cùm precatur,pro se tantum precetur. Publica enim est nobis & cõmunis oratio:& quando oramus,non pro vno tantum, sed pro populo toto oramus, quia totus populus vnũ sumus. Sic enim vnum orare pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit.

Voitas populi Christiani.

Aliquãtulũ à prin.libri.

Homil. 14. in opere imperf. parũ à princ. to. 2.

CHRYS. super Matth. Pro se enim orare necessitas cogit,pro altero autẽ charitas fraternitatis hortatur. B Dulcior autẽ est ante Deum oratio, non quã necessitas transmittit, sed quã charitas fraternitatis cõmendat. GLO. Dicitur etiam pater noster, quod commune est omnibus,non Pater meus, quod soli Christo conuenit, qui est filius per naturam.

Glosa ordinaria super illud, Pater noster.

Homil. 14. in opere imperf. parum à prin. to. 2.

CHRY. super Matth. Addit autem: Qui es in cælis, vt sciamus nos habere patrem cælestẽ, & erubescant se terrenis rebus substernere,qui patrẽ habent in cælis. EX COLLA. Et vt ad illam regionem, in qua patrem nostrum cõmorari fatemur, summo desiderio properemus. CHRYS. in hom. In cælis ergo cùm dicit: non illic Deum concludẽs hoc ait, sed à terra abducens orantem,& excelsis regionibus affigens. AVG. de serm. domi. in mon. Vel dicitur C esse in cælis,id est,in sanctis & iustis: nõ enim spatio locorum continetur Deus. sunt quidem cæli excellentia mundi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur,melioris meriti sunt aues. quarũ vita est Deo vicinior. Non autem est scriptum: Prope est Dominus excelsis hominibus,aut eis qui in mõtibus habitãt,sed cõtritis corde Sed sicut terra appellatur peccator, qui dictum est: Terra es & in terram ibis: sic cælum iustus ècõtrario dici potest. Rectè ergo dicitur: Qui es in cælis i. qui es in sanctis: tantum enim spiritualiter interesse videtur inter iustos & peccatores,quantũ corporaliter inter cælum & terrã. Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem cõ- D uertimur, vnde cælum surgit: nõ tãquam Deus ibi sit,cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere,id est,ad Deum: cùm corpus eius quod terrenum est ad corpus excellentius, id est, ad corpus cæleste conuertitur. Cõuenit enim vt omnium sensibus & paruulorum & magnorum bene sentiatur de Deo, & ideo qui nondum possunt aliquid incorporeum cogitare tolerabilior est illorum opinio,si Deum in cælo potius esse credant, quàm in terra.

Hom. 20 in Matth. circa princ. tom. 2.

Lib. 2. ca. 9. tom. 4.

quomodo Deus sit in cælis.

Sanctificetur nomen tuum.

Lib. 2. de ser. domini in monte, ca. 10. tom. 4.

Primæ petitionis expositio.

Hom. 20 in Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

E AVG. Dictum est quis sit qui petitur,& vbi habitet. Iam videamus quæ sint petenda. Primùm autẽ omnium quæ petuntur,hoc est: Sanctificetur nomẽ tuum,quod non sic petitur quasi non sit sanctũ Dei nomen, sed vt sanctum habeatur ab hominibus,id est,ita innotescat Deus,vt nõ æstimetur aliquid sanctius. CHRYS. in homil. Vel rogare iubet orantem, Deum per nostram glorificari vitam,ac si dicat: Ita fac nos viuere,vt per nos vniuersa te glorificent: sanctificetur enim idem est quod glorificetur. Digna est autẽ Deum deprecantis oratio nihil petere ante patris gloriam,sed omnia eius laudi postponere.

Homil. 14.

CHRY. Vel aliter: Non optamus Deo vt sanctificetur orationibus nostris,sed vt nomẽ eius sanctificetur in nobis. quia enim ipse dixit: Sãcti estote, quia ego sãctus sum, id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœperimus, perseueremus. AVG. de perseuerantia. Cur autem perseuerãtia ista poscitur à Deo, si vt Pelagiani dicũt,non datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cùm id ab eo petitur quod scitur nõ ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate?

in opere imperf. paulo à prin. tom. 2.

CYPR. Et hoc etiam vt sanctificetur, quotidie deprecamur. Opus enim est nobis continua sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus, delicta nostra, sanctificatione assidua purgemus.

In tracta. de oratione dominica ante medium.

Adueniat regnum tuum.

Secundæ petitionis intellectus.

Glosa ordinaria in hoc loc.

Lib 2. c. 20. circa mediũ tom 4.

GLO. Congruè sequitur vt post adoptionem filiorũ regnũ petamus, quòd filiis debetur, vnde sequitur: Adueniat regnum tuum. AVG. de serm. domi. in mon. Quod non ita dictum est, quasi Deus nunc nõ regnet etiam in terra, semperq; in ea regnauerit. Adueniat ergo accipiẽdum est, vt manifestetur hominibus: nulli autem licebit ignorare regnum Dei, cum eius vnigenitus non solum intelligibiliter, sed etiam visibiliter venerit iudicare viuos & mortuos: tunc autem esse futurum iudicij diem dominus docet, cùm Euangeliũ prædicatum fuerit in omnibus gentibus, quæ res pertinet ad sanctificationem nominis Dei. C HIER. Vel generaliter pro totius mundi regno petit, vt diabolus in mundo regnare desistat, vel vt in vnoquoque regnet Deus & nõ regnet peccatum in mortali hominum corpore.

In hoc loco, tom. 9.

In tracta. de ora. dominica ante medium.

CYPR. Vel nostrum regnum petimus aduenire à Deo nobis repromissum, & Christi sãguine acquisitum: vt qui in sæculo ante seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus. AVG. ad Probam. Regnum namque Dei veniet, siue velimus, siue nolimus. Sed desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque in eo regnemus.

Epist. 121. ca. 11. to. 2.

EX COLLA. Vel quia nouit sanctus testimonio conscientiæ suæ, cùm apparuerit regnũ Dei, eius se D futurum esse consortem. HIER. Attendendum autem est. quòd grandis audaciæ sit & puræ conscientiæ, postulare regnum Dei, iudicium non timere.

Colla. 9. ca. 19. à medio illius.

In hoc loco, tom. 9.

CYPR. Potest etiam & ipse Christus esse regnum Dei, quem venire quotidie cupimus, cuius aduentus vt cito nobis repræsentetur optamus nã cùm resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus: sic & regnum Dei potest intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Bene autem regnũ Dei petimus, id est, cæleste, quia est & terrestre regnũ: sed qui renunciauit iam sæculo, maior est etiam honoribus eius & regno. Et ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena, sed cælestia regna desiderat. AVG. de perseuerantia. Cùm E autem petitur, adueniat regnum, quid orant qui iam sancti sunt, nisi vt in ea sanctitate quæ iam illis data est, perseuerent? Neque enim aliter veniet Dei regnum quod his, qui perseuerant vsque in finem, certum est esse venturum.

De ora. dom. aliquantulum ante medium.

Cap 2. circa finem illius. tom. 7.

Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra.

Tertia petitio.

Li. de serm. domini in monte. cap. 10. in fin. & 11. in prin. tom. 4.

AVG. In illo beatitudinis regno vita beata perficietur in sanctis, sicut nunc in cælestibus Angelis. Et ideo post illam petitionẽ, quam dicimus: Adueniat regnum tuũ, sequitur: Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra, id est, sicut in Angelis, qui sunt in cælo, volũtas tua fit, vt te perfruantur nullo errore obnubilante

bilante eorum sapientiam, nulla miseria impediente eorum beatitudinē: ita fiat in sanctis tuis, qui in terra sunt, & de terra quantum ad corpus attinet, facti sunt. Item, fiat voluntas tua, rectè intelligitur, obediatur præceptis tuis, sicut in cælo & in terra, id est, sicut ab Angelis, ita ab hominibus, non quod ipsi faciant vt velit Deus, sed quia faciunt quod ille vult, id est, faciunt secundum voluntatem eius.

Hom. 20. in Matth. aliquantulum à princ. tom. 2.

Terra fit cælum.

In hoc loco. tom. 9.

Lib. 2. cap. 51. tom. 4.

CHRYS. in hom. Vide autem consequentiā optimā: quia enim cōcupiscere docuit cælestia per hoc quod dictum est, Adueniat regnū tuum. Antequam ad cælum perueniatur, ipsam terram iussit fieri cælū, per hoc quod dicit: fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. HIER. erubescant autem ex hac sententia, qui quotidie ruinas in cælo fieri mentiuntur.

AVG. de serm. dom. in mon. Vel sicut in cælo & in terra, id est, sicut in iustis, ita in peccatoribus: tanquam si diceret, sicut faciūt voluntatem tuam iusti, ita etiā peccatores, vt ad te conuertantur, siue ita vt sua cuique tribuantur, quod fiet in extremo iudicio. vel per cælum & terram accipiamus spiritū & carnem. Et quod dicit Apostolus, mēte seruio legi Dei, videamus factam Dei voluntatem in spiritu. In illa autem imitatione quæ promittitur iustis: Fiat volūtas tua sicut in cælo & in terra, id est, sicut spiritus nō resistit Deo, ita & corpus non resistat spiritui. Vel: Sicut in cælo & in terra, id est, sicut in ipso Iesu Christo, ita & in Ecclesia, tanquā in viro, qui patris voluntatem impleuit, ita & in fœmina, quæ illi despōsata est. Cælum enim & terra conuenienter intelligitur quasi vir & fœmina, quoniam terra cælo fœcundata fructifera est. CYPR. Non ergo petimus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus quod Deus vult, quod vt fiat nobis, opus est Dei voluntate, id est, opera eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei misericordia tutus.

In tracta de orat. dominica, sup. illud: Fiat voluntas tua.

Hom. 20 in Matth super illud: Fiat voluntas tua. tom. 2.

CHRYS. in hom. Virtus enim nō est nostri studij solum, sed superioris gratiæ. Rursum autem hic orationem pro orbe terrarum cuilibet nostrū iniunxit. Neque enim dixit: Fiat voluntas tua in me vel in nobis, sed vbique terrarū, vt soluatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia, & reuertatur virtus, & sic iam non differat cælum à terra.

Cap. 3. to. 7.

Pelagiani notantur.

AVG. de bono perseuerantiæ. Ex hoc autē euidenter ostenditur contra Pelagianos, initium fidei esse donum Dei, quādo pro infidelibus vt habere fidem incipiant, sancta orat Ecclesia. Cùm etiam in sanctis iam sit facta Dei voluntas, cur vt fiat adhuc petunt, nisi vt perseuerent in eo quod esse cœperunt?

Hom. 14. in opere imper. parum ante mediū to. 2.

CHRYS. super Matth. Communiter autem accipi debet quod ait: Sicut in cælo & in terra, id est, sanctificetur nomen tuum sicut in cælo & in terra. Adueniat regnū tuum sicut in cælo & in terra. Fiat volūtas tua sicut in cælo & in terra. Et vide quàm cautè locutus est, non dixit: Pater sanctifica nomē tuum in nobis. Adueniat regnum tuum super nos. Fac voluntatem tuam in nobis. Nec iterū dicit: Sanctificemus nomen tuum. Suscipiamus regnū tuum. Faciamus voluntatem tuam, ne hoc aut Dei tantum, aut hominis tātum esse videatur: sed mediè dixit & impersonaliter. Nam sicut homo non potest facere bonum, nisi habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit.

Panem nostrum supersubstātialem da nobis hodie.

AVG. Hæc ergo tria quæ in præmissis petitionibus petūtur, hic inchoantur, & quantūcunque proficimus augētur in nobis: perfectè verò quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur: reliquis verò quatuor quæ sequuntur petūtur tēporalia, quę propter æterna consequenda sunt necessaria. Panis enim qui consequenter petitur hic, est necessarius. Sequitur enim: Panē nostrū supersubstantialem da nobis hodie. HIER. Quod nos supersubstantialē exprimimus, in Gręco habetur epyusion, quod septuaginta interpretes peryusion frequentissimè transferunt. Considersmus ergo in Hæbræo, & vbicunque illi peryusion expresserunt, nos inuenimus sogolla, quod Symmachus exeriton, id est, præcipuum vel egregium transtulit, licet in quodam loco peculiarē vel præcipuum nobis dominus tribuat panem, illū petimus, qui dicit in Euāgelio: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. CYPR. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est. Hunc autem panē dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiā quotidie accipimus, intercedente aliquo grauiori delicto à cęlesti pane prohibeamur, & à Christi corpore separemur. Petimus ergo vt qui in Christo manemus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Enchirid. ca. 115. to. 3.

In hoc loco id habet. to. 9.

In tracta. de ora. dominica ante med.

Cap. 4. to 7.

AVG. de bono perseuerantiæ. Perseuerantiam ergo à Domino sancti poscūt, quando petūt ne à Christi corpore separentur, sed in ea sanctitate permaneant, vt nullum crimen admittant.

Hom 14 in opere imper. circa mediū tom. 2.

Collatione 9. & est prima Abbatis Isaac, ca. 21.

CHRYS. Vel panem supersubstantialem posuit, hoc est quotidianum. EX COLLA. Cùm enim dicit, hodie, ostendit eum quotidie esse sumendū, omnique tempore hæc oratio debet profundi, quia nō est dies quo non opus sit nobis huius panis perceptione, cor interioris hominis confirmare.

Li. 2. ca. 12. tom 4.

Ritus orientalis ecclesiæ.

AVG. de serm. domini in mon. Sed contra hoc illi mouent quæstionem, qui in orientalibus partibus non quotidie cœnæ domini cōmunicant, qui de hac re suam sententiam defendunt, vel ipsa auctoritate Ecclesiastica quod sine scandalo ista faciunt, neque ab eis qui ecclesiis præsunt, facere prohibētur, sed vt de istis nil in aliquem partem disseramus, illud certè debet occurrere cogitantibus regulam nos orandi à domino accepisse, quam trāsgredi nō oportet. Quis ergo audeat dicere semel tantum nos orare debere orationem dominicā: aut si iterum & tertio, vsque ad eam tantum horam, qua corpori domini communicamus? non enim postea dicere poterimus, Dà nobis hodie, quod iam accepimus. Aut poterit quisquam cogere vt vltima parte diei sacramētum illud celebremus? EX COLLA. Licet istud quod dicitur Hodie, ad præsentē vitam possit intelligi, id est, dum in hoc sæculo commoramur, præsta nobis hunc panem. HIER. Possumus supersubstantialem panem & aliter intelligere, qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas. s. domini corpus.

Collat. 9 ca. 21. à medio, Super illud: Panem nostrum quotidianū, to. 9.

Lib. 2 ca 12. à medio illius tom. 4.

Lib. 24. ca. 5. in nouis exēpl. à med. Super illud, Panē nostrū quotidianū to. 9.

AVG. de ser. do. Vel quotidianum panem accipiamus spiritualem, præcepta scilicet diuina, quæ quotidie oportet meditari & operari.

Epist. 121. ca. 11. in medio to. 2.

Hom. 14. in opere imper, à med illius, to. 2.

GREG. 14. Moral. Nostrum autem hunc panem dicimus, & tamen vt detur oramus: quia Dei est ex munere, & noster fit per acceptionem. HIER. Alij simpliciter putant secundū Apostoli sermonē dicētis: Habentes victum & vestitum his cōtenti simus, de præsenti tantum cibo sanctos curam agere, vnde in posterioribus præceptum est: Nolite cogitare de crastino. AVG. ad Probam. Sic ergo hic sufficien-

tiam petimus à patte qnę excellit, id eſt, nomine panis totum ſignantes. CHRYS. ſuper Matth. Non ſolum autem oramos ideo panem noſtrum da nobis hodie, vt habeamus qnid manducemus: qnod commune eſt inter iuſtos & peccatores: ſed vt quod mãducemus, de manu Dei accipiamos, quod eſt tãtum ſanctorum. Nam illi Deus dat panem qui cum iuſtitia præparat, diabolus autem ei qui præparat cũ peccato. Vel ita vt dum à Deo datur, ſanctificatus accipiatur, & ideo addidit: Noſtrũ, id eſt, quem nos habemus paratum, illum da nobis vt à te ſanctificetur, ſicut ſacerdos panem accipiens à laico ſanctificat & porrigit ei: panis enim offetentis eſt, ſed quod ſanctificatum eſt, beneficium eſt ſacerdotis. Dicit autem, Noſtrum, propter duo. primo quia omnia qoæ nobis Deus dat, per nos aliis dat, vt de eo quod accipimus partem impotentibus faciamns. Qui ergo de labotibus ſuis indigentibus non præſtat, non tãtum panem ſuum manducat, ſed etiam alienum. Deinde qui de iuſtitia acquiſitum panem manducat, ſuum panem mãducat: qui autem cum peccato, alienum.

Panis noſter propter duo.

Lib 2. ca. 12. tom. 4.

AVG. de ſerm. domini in mon. Fortè autem aliquis moueatur: cur oremus pto his adipiſcendis, quę huic vitæ ſunt neceſſaria, ſicut eſt victus & tegumẽtum, cùm dominus dicat: Nolite ſolliciti eſſe quid edatis, aut quid induamini: nõ poteſt autem quiſque de ea re pro qoa adipiſcenda orat, non eſſe ſollicitus.

Epiſt. 121. ca. 6. to. 2.

AVG. ad Probam. Sed ſufficientiam vitæ non indecentet vult quiſquis vult, & non amplius: hæc autem ſufficientia non appetitur propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & cógruentem habitum perſonæ hominis, quo habitu non ſit inconueniens eis cum quibus honeſtè viuẽdum eſt. Iſta ergo cùm habentur, vt teneantur: cùm non habentur, vt habeantur orandum eſt.

Homi. 20. in Mat. ſup. illud: Panem noſtrũ quotidianum. tom. 2.

CHRYS. in hom. Conſiderandom eſt autem quod poſtquam dixit: Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Et quia hominibus loquebatur in terra carne indutis, & non potentibus habere eandem impaſſibilitatem cum Angelis, cõdeſcendit iam infirmitati noſtræ, quæ neceſſario indiget cibo. Et ideo pro pane iuſſit otationẽ facere, nõ pto pecuniis neque pro laſcinia, ſed ſolum pto pane quotidiano: & neque hoc ſufficit, ſed appoſuit: Da nobis hodie, vt non cõteramus noſipſos ſolicitudine ſuperuenientis diei.

Hom. 14. in opere imperf. circa mediũ tom. 2.

CHRYS. ſuper Matth. Et ſic prima facie videntur hæc verba ſonare: vt qui hoc dicũt noo habeant in craſtinum, aut poſt craſtinum præparatum. quod ſi ita eſt, oratio iſta aut paucis poteſt conuenire, ſicut Apoſtolis, qui docendi gratia omni tempore vagabãtur: aut forſitan nulli. Doctrinam autem Chriſti ita debemus aptare, vt omnes in ea proficiant.

Cypr. in tractatu de ora. dominica, circa mediũ.

CYPR. Diuinum ergo cibom diſcipulus Chriſti debet petere, ne in lõgum deſiderium petitionis extendat: quia contrarium ſibi ſit & repugnãs, vt quęramus in ſæculo diu manere, qui petimus regnum cælorũ velociter aduenire. vel addit: Quotidianum, vt tantum quis manducet quantum ratio naturalis exigit, nõ quantum laſciuia carnis impellit. Si enim in vno conuiuio tantum expendas quãtum ſufficere tibi poteſt centum diebus; iam non quotidianum cibum manducas, ſed mnltorum dierum.

Sup. illud: Panẽ noſtrũ quotidianũ tom. 9.

HIER. In Euangelio autem quod appellatur ſecundum Hebræos, pro ſuperſubſtantiali pane moar repetitur, quod dicitur craſtinũ, vt ſit ſenſus: Panem noſtrum craſtinum, id eſt, futurum, da nobis hodie.

Euangeliũ hebræorũ citatur.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

CYPR. Poſt ſubſidium cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo paſcitur, in Deo viuat, nec tantum præſenti vitæ, ſed æternæ cõſulatur: ad quam venire poteſt, ſi peccata donẽtur, quæ debita dominus appellat, ſicut alibi dicit: oimiſi tibi omne debitũ, quia rogaſti me, vnde ſequitur: Dimitte nobis debita noſtra. Quare neceſſariè & ſalubriter admonemũr, qui peccatores ſumos, qui pro peccatis rogare compellimur: & ne quis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur ſe peccare quotidie, dom pro peccatis quotidie iubetur orare.

B AVG. de bo. perſeueran. Hoc autem telo Pelagiani confodiuntur hætetici, qui audent dicere, hominem iuſtum in hac vita habete nullum omnino peccatnm, & in talibus hominibus eſſe iam in præſenti tempore Eccleſiam non habẽtem maculam aut rugam. CHRYS. in ho. Quoniam verò fidelibus hæc oratio conuenit, & leges Eccleſię docent, & orationis principium, quod docet Deum patrem vocare. Qui ergo fidelibus iubet remiſſionem peccatorum petere, demouſtrat quod poſt baptiſmum cootingit peccata dimitti contra Nouatianos.

Hom. 20. In Mat. ſup. illud: Dimitte nobis debita. to. 2.

CYPRI. Qui ergo pro peccatis nos orare docuit, paternã miſericordiam promiſit, ſed planè addidie
C legem, certa cõditione nos cõſtringens, vt ſic nobis debitũ dimitti poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitotibus noſtris dimittimus, & hoc eſt quod dicit: Sicut & nos dimittimus debitotibus noſtris.

GREG. 10. Moral. Vt profectò bonũ quod à Deo compuncti petimus, hoc primum proximo cõuerſi faciamus. AVG. Hoc non de pecunia dieitnr, ſed de omnibus quę in nos quiſq; peccat, ac per hoc etiã de pecunia: peccat namque in te qui pecuniam tibi debitam cùm habeat vnde redderet, noo reddit: quod peccatum ſi non dimiſeris, non poteris dieere: Dimi. nobis debi. no. ſicut & nos dimit. debito. noſtris.

Li. 10. ſuper illud Iob. 11. Si abſtuleris iniquitatẽ, ca. 11. in nonnis expl. à medio.

Aug. de ſer. do. in mõte.

D CHRY. ſuper Matth. Cum qua ergo ſpe orat, qni inimicitiam ſeruat aduerſus alterum, à quo forſitan læſus eſt? Sicut enim ipſe orans mentitur (dicit enim remitto, & non temittit) ſic & à Deo petit indolgẽtiam, & non illi indulgetur. Sed multi nolentes dare veniam peccantibus in ſe, fingunt iſtam orationem orare ſtulti. Primo, quia qui non ſic orat vt docuit Chriſtos, non eſt Chriſti diſcipulns. Secundo, quia nec pater libẽter exaudit orationem, quam filius nõ dictauerit, cognoſcit enim patet filij ſui ſenſus & verba, neque ſuſcipit quæ vſurpatio humana excogitauit, ſed quæ ſapientia Chriſti expoſuit.

Hom. 14 in opere imperf. à med. to. 2.

Notantur oratores prępoſteri.

AVGVS. in Ench. Tamẽ quia hoc tam magnũ bo-
E num, ſcilicet dimittere debita, & diligere inimicos, tantæ multitndinis non eſt, quãtam credimus exaudiri cùm in oratione dicitur: Dimitt. nobis. debita noſtra, ſicnt & nos dimittimus debitoribus noſtris. Proculdubio verba ſpõſionis huius implẽtur, ſi homo nondum ita proficit vt diligat inimicum: tamen quãdo rogatur ah homine qoi peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde, qui etiam ſibi roganti vtique vult dimitti. Iam verò qui eum in quem peccauit, ſi peccato ſuo moneturvt roget, non adhuc eſt repotandus inimicus, vt eum dilligere ſit difficile, ſicut difficile erat quando inimicitias exercebat.

Ca. 73. to. 3.

Et ne nos inducas in tentationem.

CHRYS. ſup. Matth. Quia multa magnifica ſupra mandauit

Hom. [illegible] in opere imperf. à med. to. 2.

mandauit hominibus, vt Deum patrem suom dicāt, vt regnum Dei petant venire: ideo nonc additur homilitatis doctrina, cùm dicitur, Et ne nos inducas in tentationem. AVG. de serm. domini in mon. Nonnulli codices habēt: Et ne nos inferas in tentationē. quod tātundem valere arbitror: nam ex vno Græco verbū vtrumque est trāslatum. Multi antem interpretandu ita dicunt: Ne nos patiaris ioduci in tentationem, exponētes quomodo dictum sit inducas: nō enim per seipsum inducit Deus, sed induci patitur eū quem suo auxilio deseruerit. CYPR. Qua in parte ostenditur, contra nos nihil aduersariom posse, nisi Deus ante permiserit, vt omnis timor noster & deuotio conoertatur ad Deū. AVG. de serm. domini in monte. Aliud est aotem induci in tētatiunem, aliud tentari: nam sine tentatiune probatus esse nemo potest, siue sibiipsi, siue alij. Deo entem ante omnes tētationes quisque notissimus est. Nō ergo hic oratur vt non tentemur, sed vt non inferamur in tentationem, tāquam si qoispiam cui necessu est igne examinari, non orat vt igne non cōtingatur, sed nō exoratur. Inducimur enim, si tales inciderint, quas ferre non possumus. AVG. ad Probam. Cùm ergo dicimus, Ne nos indu. in tenta. nos admonemur hoc petere, ne deserti eius adiotorio alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti.

In. 2. ca. 14. L. 2. prin. to. 4. — *In tracta de ora. dominica à medio illius.* — *Li. 2. ca. 14. tom. 4.* — Quid sit in tentationē induci. — *Epist. 121. ca. 11. parū ante finem. to. 2.*

CYPR. In quo admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, ne quis se insolēter extollat: vt dom procedit homilis & submissa confessio, & datur totum Deo, quicquid sopplicitet petitur, ipsius pietate præstetur. AVG. de bono perseueran. Cùm autē sancti petūt ne nos inferas in tentationē: quid aliod quàm vt in sanctitate perseuerent orant? Si autē hoe sibi concesso qnidem esse de Dei dono, cùm ab illo poscitur demōstratur: nemo sanctorum tener vsque in finē perseuerantiam sanctitatis: neque enim quisquam in proposito chtistiano perseuerare desistit, nisi in tētationem primitus inferatur. Ideu ergo petimos ne inferamur in tentationem: vt hoc non fiat: & si non fit, Deus non permittit vt fiat. Nihil enim fit nisi qood aut ipse facit, aut fieri permittit. Potens est ergo à malo in bunum flectere voluntates, & lapsom connertere ac dirigere in sibi placitū gressum. Cui nō frustra dicitur: Ne nos inferas in tentationē: nam qui in tentationem suæ malæ volūtatis non infertur, in oullam prorsos infertor: vnusquisq; enim tentatur à concupiscentia sua. Voluit ergo Deus à se posci, ne inferamur in tentationē, quod poterat nobis & non orātibus dare: quia voloit nos admoneri, à quo beneficia accipiamus. Attendat ergo Ecclesia quotidianas nrationes suas. orat, vt increduli credāt: Deus ergo cōuertit ad fidē. oret vt credētes perseuerent: Deus ergo dat perseuerantiam vsque in finem.

Cap. 6. in prin. to. 7.

Sed libera nos à malo, Amen.

AVG. de serm. domini. Oraodnm est non solom vt non indueamur in malum quo caremus, sed ab illo etiam liberemnr in quod iam inducti somus, & ideo sequitur: Sed libera nos à malo.

Li. 2. ca. 16. in prin. to. 4.

CHRYS. in hom. Vel malū hic diabolnm vocet, propter excellētiam malitiæ, non qoæ ex natura est, sed quę ex electione. Et quia ad nos implacabile bellum habet, propter hoc dixit: Libera nos à malo.

Hom. 10. in Matt. in hoc loco, tom. 2.

CYPR. Post omnia quidem supradicta in cōsummatione orationis venit elausola vniuersas preces nostras collecta breuitate conclodens. Nihil enim

In tra[...]de oratio. domi. super illud,

A remanet qood vltra adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus: qua impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operatur, secori somus. Quis enim de sæculo metus est, cnius in sæculo Deus tutor est?

Sed libera nos à malo.

AVG. ad Probam. Et hoc vltimū quod in oratione dominica positū est, tam latè patet, vt homo christianos in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, & in hoc lachrymas fundat. hinc exordiator, in hoc terminet orationem. Vnde sequitur: Amen, quo desiderium orantis exprimitur.

Epist. 121. ca. 11. in fine illius, tom. 2. — Compendiū orationis dominicæ.

HIER. Amen enim quod in fine constat scriptum signaculū est dominicæ orationis, quod Aquila in-
B terpretatus est Fideliter, quod & nos vere possumus dicere. CYPR. Quid mirum si talis oratio est, qoam Deus docuit, qui magisterio soo omnem precē nostram salutari sermone breoiaoit? Hinc per Esaiam fuerat ante prædictum: Sermonem breuiatum fecit Deus super terram. Nam cùm dominus Iesus Christus omnibus venerit, vt colligeret doctos pariter & indoctos, omni sexui atq; ætati præcepta salutis ediderit, præceptorū suorum fecit grande cōpendium: vt in disciplina cælesti discentium memoria nun laboraret, sed quod esset simplici fidei necessariū velociter discerent. AVG. ad Probam. Quælibet aotem alia verba dicamus, quæ affectus orātis vel præ-
C cedendo furmat vt clareat, vel conseqoendo attēdit vt crescat: nihil aliod dicimus, quā quod in ista oratione dominice positum est, si rectè & congruenter oramns. Qui enim dicit, Clarifica te in omnibus gētibus, sicut clarificatus es in nobis: quid aliud dicit, quàm, Sāctificetur nomen tuum? Qui dicit, Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: quid aliud dicit, quàm, Fiat voluntas tua? Qui dicit, Ostende faciem tuam, & salui erimus: quid aliud dicit, quàm, Adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua? Qoi dicit, Paupertatem & diuitias ne dederis mihi; quid aliud, quàm, Panem nostrum quotidianom da nobis hodie? Qui dicit, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, & si reddidi retrib. mihi mala,
D quā, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nus dimit. debito. nostris? Qui dicit, Aufer à me cōcupiscentias vētris: quid aliud dicit, quàm, Ne nos inducas in tētationem? Qui dicit, Erue me eb inimicis meis Deus meus: qoid aliud dicit, quàm, Libera nos à malo? Et si per omnia precationū sanctarum verba discorras, nihil inuenies qood in ista oratione dominica non contineatur. Quisquis enim id dicit, quod ed Euangelicam istam precem pertinere non possit, e arneliter orat, quod nescio quomodo non dicatur illicitè, quādo renatos nō nisi spiritualiter docet orare. Qui autem dicit in oratiune: Domine multiplica diuitias meas, & honores meos euge: & hoc dicit eorum ha-
E bens cōcupiscentiam, non id attendens vt ex his secundū Deum profit hominibus, puto eum non inuenire in oratione dominicā quo possit hæc vota aptare: quamobrem pudeat saltem petere, quod non pudet cupere. Aot si & hoc pudet, & cupiditas vincit, melius hoc peterur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimos: Libera nos à malo.

Super illud: Libera nos à malo, to. 9. In tracta de orat. domin. inter mediū & finem. — *Epist. 121. ca. 12. to. 2.* — Mira vis orationis dominicæ.

AVG. de serm. domini Videtur etiam iste numerus petitionum septenario beatitndinum cōgruere. Si enim timor Dei est, qoo beati fiūt paoperes spiritu, quoniam ipsorom est regnom cælorum: petamus vt sanctificetur in hominibus nomē Dei, timore casto permanēte in sęcula sęculorum. Si pietas est qua

Li. 2. ca. 18. in prin. to. 4. — Cōcordia donorū & petitionū.

A beati sunt mites: petamus vt veniat regnum eius, vt mitescamus, nec ei resistamus. Si sciētia est qua beati sunt qui lugent, oremus vt fiat voluntas eius sicut in cælo & in terra: quia cùm corpus tanquam terra, spiritui tanquam cælo consenserit, non lugebimus. Si fortitudo est qua beati sunt qui esuriunt: oremus vt panis noster quotidianus detur nobis hodie, quo ad plenissimā saturitatem venire possimus. si consilium est, quo beati sunt misericordes, quoniā ipsorum miserebitur: dimittamus debita, vt nobis nostra debita dimittantur. Si intellectus est quo beati sunt mūdo corde: oremus non induci in tentationē, ne habeamus duplex cor, tēporalia & terrena sectādo, de quibus tentationes fiunt in nobis. B Si sapientia est, qua beati sunt pacifici, quoniā filij Dei vocabūtur: oremus vt liberemur à malo, ipsa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei. CHRYS. in hom. Quia vero solicitos nos fecerat inimici memoria in hoc quod dixerat, Libera nos à malo: rursus audaciam præbet per hoc, quod in quibusdā libris Græcis subditur, Quoniam tuum est regnum, & virtus & gloria: quia si eius est regnum, nullum formidare oportet, cùm & qui præliatur contra nos, sit ei subiectus. Cùm autem virtus eius & gloria sit infinita non solum à malis eruere potest, sed etiā facere gloriosum.

Hom. 10 in Matt. circa medium illius, tom. 2.

Hom. 14. in opere imper. declinando ad fin. to. 2.

CHRY. super Matth. Hæc etiam ad præcedentia pertinēt: quod enim dicit, Tuum est regnum, respōdet ad illud quod dixerat, C Adueniat regnum tuum: ne aliquis dicat, ergo Deus non habet regnū in terra. quod autem dicit, Et virtus, respōdet ad id quod dixerat, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: ne aliquis dicat, quod Deus non potest facere quod vult. quòd vero dicit, Et gloria, respondet ad omnia quæ sequuntur, in quibus gloria Dei apparet.

Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Super illud, Libera nos à malo.

Lib. 2. ca. 15. à medio illius, tom. 4.

D RAB. Per hoc quod dominus dixerat, Amen, significat indubitāter illis à domino conferri omnia quæ ritè postulant, qui cōditionis additæ seruare pactum non negligunt, vnde subditur: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, &c. AVG. de serm. domini. Vbi non est prætereundum quod ex omnibus his sententiis quibus nos dominus orare præcepit, eam potissimum cōmendandam esse iudicauit, quæ pertinet ad remissionem peccatorū, in qua nos misericordes esse voluit, quod est vnum consilium miserias euadendi. CHRYS. super Matth. Non autem dixit, vt prius nobis Deus dimittat, & postea nos debitoribus nostris: scit enim dominus homines esse mendaces, quoniam etsi acceperint remissionē peccati sui, ipsis suis debitoribus non dimittūt: ideo dicit vt prius dimittamus, post petamus dimissionem. E

Hom 14. in opere imper. in fine to. 2.

Nota ordinem.

Ca. 74. to. 3.

AVG. in Enchi. Quisquis autem roganti, & peccati sui pœnitenti ex corde non dimittit: nullo modo æstimet à domino sua peccata dimitti. & ideo subdit: Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. CYPR. Excusatio enim tibi nulla est in die iudicij: cùm secundū tuam sententiam iudiceris, & quod feceris hoc ipse patiaris. HIER. Si autē hoc quod scriptum est, Ego dixi dij estis, vos autē sicut homines moriemini: ad eos dicitur qui propter peccata homines ex diis esse meruerūt: rectè ergo & hi quibus peccata dimittuntur, homines appellati sunt. CHRYS. in hom. Ideo autem cælorum & patris meminit, vt ex hoc prouocet auditorem: nihil enim ita te Deo assimilat, sicut iniuriam tibi facientibus ignoscere. Inconueniens est autem si talis patris filius existens ferox efficitur, & ad cælum vocatus terrenum quendam & vitæ huius proprium habent sensum.

De ora. do. à medio.

Super illud: Si enim dimiseritis, to. 9.

Hom 10 in Mat. à medio illius, to. 2.

Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amē dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

Homi. 15 in opere imperf. paulo post princ. tom. 2.

CHRYS. Quia oratio illa iam fortis est, quæ fit in B spiritu humili & corde contrito: qui autem deliciis fruitur, spiritum humilem, & cor contritum habere non potest: manifestū est, quoniam oratio sine ieiunio gracilis est & infirma: & ideo quicūque pro aliqua necessitate voluerūt orare ieiuniū cum oratione iunxerunt, quia ieiunium adiutorium est orationis. vnde consequēter Dominus post doctrinam de oratione subiungit doctrinā de ieiunio, dicens: Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Sciebat enim dominus gloriam vanam ex omni bono procedere, ideo spinā vanæ gloriæ, quæ nascitur in terra bona, iubet præcidere, ne suffocet ieiunij fructū. Non autem potest fieri, vt non sentiatur qui ieiunat, sed melius est vt ieiuniū te ostēdat, quàm tu C ieiunium. Non autē potest fieri vt sit hilaris qui ieiunat. Ideo nō dixit, nolite esse tristes, sed nolite fieri tristes. Qui enim per imposturas aliquas fallentes apparēt: illi non sunt tristes, sed fiunt. Qui autē naturaliter propter assiduum ieiunium tristis est non fit tristis, sed verè est, vnde subdit: Extermināt enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.

Super illud: Extermināt enim facies suas. tom. 9.

Extermināre quid sit.

HIER. Verbum, exterminant, quod in ecclesiasticis scripturis vitio interpretū tritum est: aliud multo magis significat quàm vulgo intelligitur. Exterminātur quippe exules, qui mittuntur extra terminos, pro quo ergo sermone (demoliūtur) semper acD cipere debemus. Demolitur autē hypocrita faciem suam, vt tristitiam simulet, & animo fortè lætante luctū gestat in vultu. GREG. 8. moral. Nā ora pallescūt, corpus debilitate quatitur, pectus interrūpentibus suspiriis vrgetur, nihilque tanto labore aliud nisi æstimatio humana cogitatur. LEO Papa in serm. de Epiph. Non sunt autem casta ieiunia, quę non de ratione veniunt continentiæ, sed arte fallaciæ.

Li. 8 sup. illud Iob. 8 Vt tela aranearum fiducia eius cap. 26. in nouis exemp. in medio illius.

In ser. 4. parum. ante finē.

CHRYS. super Matth. Si ergo qui ieiunat, & tristem se facit, hypocrita est: quanto magis iniquior est qui non ieiunat, sed argumētis quibusdā in facie sua pingit venalem pallorem quasi ieiunij signum?

Notanda doctrina.

Hom. 15 in opere imper. inter mediū & princ. to. 2.

Li. 2. ca. 19. circa mediū tom. 4.

AVG. de serm. domi. in mon. In hoc autem capiE tulo maximè aduertendum est, non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis esse posse iactantiam, & eo periculosiorē, quo sub nomine seruitutis Dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis atque vestitu, vel cæterarum rerum nitore fulget, facilè conuincitur rebus ipsis pomparum sæculi esse sectator, nec quēquam fallit dolosæ imagine sanctitatis. Qui autē in professione Christianitatis inusitato squalore ac sordibus intentos in se hominū oculos facit, cùm id volūtate faciat, non necessitate patiatur: cæteris eius operibus potest cognosci vtrum hoc contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua faciat.

REMIG. Fructus autem ieiunij hypocritarum manifesta-

manifestatur, cùm subiufertur: Vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam, scilicet quam desiderauerunt.

Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

GLOS. Docuit dominus quid non est faciendum, modo docet quid est faciendum, dicens: Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, &c.

Lib. 2. c. 20. tom. 4.

AVG. de ser. do. in mon. Quæri autem solet, quid sit quod hic dicitur. Nun enim quispiam rectè præceperit, quamuis faciem quotidiana consuetudine lauemus, vnctis quoque capitibus cùm ieiunamus nos esse debere, quod turpissimum omnes fatentur.

Homil. 15. in opere imper. parum ante mediū, to. 2. Super illud: Tu autem cùm ieiunas, tom 9.

CHRY. sup. Matt. Item si ideo iubet nos non fieri tristes, ne per tristitiā appareamus hominibus ieiunare. Si vnctio capitis & lauatio faciei à ieiunantibus semper referuentur, nihilominus erunt signa ieiunij. HIER. Sed loquitur iuxta ritū prouinciæ Palestinæ, vbi diebus festis solēt vngere capita. Præcepit ergo, vt quando ieiunamus, lætos & festiuus nos esse mōstremus.

Ritus prouinciæ Palestinæ.

Homil. 15 in opere imperfecto, parum ante mediū, tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Simplex ergo interpretatio huius est, quoniā per aggerationē intelligēda sunt ista, sicut cætera antedicta: tanquam si dicat: Sic lōgè te facere debes ab ostētatione ieiunij C tui, vt si possit fieri (quod tamen nō decet) ea etiā facias quæ ex diuerso luxuriæ & epulationis videntur esse indicia. vnde sequitur: Ne videaris hominibus ieiunās.

Homi. 21 in Mat. parum à princ. to. 2.

CHRY. in ho. In eleemosyna quidem non simpliciter hoc posuit, sed dixit eleemosynam non esse faciendā coram hominibus, apponens, vt videremur ab eis. In ieiunio autem & oratione nihil tale addidit, quoniā eleemosynam quidem impossibile est omniuo latere, orationē autem & ieiunium possibile est. Non paruus autē fructus est humanā gloriā contemnere: per hoc enim aliquis à graui hominū seruitute liberatur, & propriæ virtutis operator efficitur, eam amans, non propter alios, sed propter D seipsam. Sicut enim nos contumeliam æstimamus, cum non propter nos, sed propter alios diligimur: ita nec virtutem oportet propter alios sequi, nec Deo propter homines obedire, sed propter seipsū. Ideo sequitur: Sed patri tuo, qui est in abscondito.

Glosa interlinearis & ordin. simul.

GLO. Id est, patri tuo cælesti qui est inuisibilis, vel qui habitat in corde per fidem. Deo autem ieiunat, qui pro eius amore se macerat: & quod sibi subtrahit, alteri largitur. Et pater tuus qui videt, &c.

Homi. 15. in opere imperfecto, circa mediū. to. 2.

REMI. Sufficit enim tibi, vt qui est inspector cōscientiæ, sit & remunerator. CHRY. super Matth. Spiritualiter autem facies animæ conscientia intelligitur. E Sicut enim in cōspectu hominū gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei speciosa est munda conscientia. Has facies hypocritæ, qui propter homines ieiunāt, extermināt, fallete volentes Deum & homines: nam semper vulnerata est conscientia eius qui peccat. Si ergo abstuleris nequitiam ab anima tua, lauisti conscientiam tuam, & bene Deo ieiunas.

In serm. 6 de Quadrages. Matth. parū ante mediū incipit: Semper quidem.

LEO Pap. in serm. de ieiu. Impleri enim debet ieiunium nō ciborum tātummodo parcitate, sed maximè priuatione vitiorū. Nam cùm ob hoc castigatio ista sumatur, vt carnalium desideriorum fomites subtrahantur, nullum magis sectandum est cōtinentiæ genus, quàm vt semper simus ab iniusta volūtate sobrij, & ab inhonesta actione ieiuni, quæ deuo- A tio non secernit inualidos, quia etiam in languidos corpore potest animæ integritas reperiri.

Moralis intelligentia.

Homil. 15. in opere imperfecto, à med. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Spiritualiter autem caput tuum Christus est, sitientem pota, esurientem ciba, & sic oleo misericordiæ vnxisti caput tuum, id est, Christum, qui clamat in euāgelio: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Homi. 16 in Euang. paulo ante finē.

GREG. in hom. Illud enim ieiunium Deus approbat, quod ante oculos eius manus eleemosynam leuat. Hoc autem quod tibi subtrahis, alteri largire: vt vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur.

Lib 2. c. 10. tom. 4.

AVG. de serm. do. Vel caput rectè accipimus rationem, quia in anima præeminet, & cętera hominis mēbra regit. Vngere ergo caput ad lætitiā B pertinet. Interius ergo gaudeat de ieiunio suo, qui ieiunando se auertit à voluntate sæculi, vt sit subditus Christo.

Glosa ordin. super illud: Vnge caput tuum.

GLO. Ecce non omnia in nouo testamēto ad litteram accipiuntur. Ridiculū enim est in ieiunio oleo perfundi, sed spiritu amoris eius, cuius passionibus debemus participare, nos macerando mens debet inungi.

Homi. 15. in opere imperfecto, circa medium, t. 2.

CHRY. sup. Matt. Propriè autem debet faciem quidem lauare, caput autem non lauare, sed vngere. Quandiu enim sumus in corpore, conscientia nostra sordida est in peccatis. Caput autem nostrum Christus, peccatum non fecit.

C *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.*

Homi. 21. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. in hom. Postquam vanæ gloriæ expulit ægritudinem, optimè iam sermonem de cōtemptu diuitiarum inducit. Nihil enim ita pecunias concupiscere facit, vt gloriæ cupido: propter hoc namq; famulorum greges, & auro opertos equos, & argenteas mensas expetunt homines, nō vt vtilitatem aut D voluptatem impleant, sed vt multis ostendantur, & hoc est quod dicit: Nolite thesaurizare vobis thesau. in terra.

Lib. 2. c. 21. in princ. t. 4.

AVG. de ser. do. Si enim eo corde quisque operetur aliquid, vt terrenum commodum adipiscatur, non erit cor mūdum, quod in terra volutatur. Sordescit enim aliquis, cum inferiori miscetur naturę, quāuis in suo genere nō surdidetur: quia etiā de puro argēto sordidatur aurum, si misceatur: ita & animus noster terrenorū cupiditate sordescit, quāuis terra in suo ordine mūda sit.

Doctrina de eleemosyna.

Homi. 15 in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2.

CHRY. sup. Matt. Vel aliter: Quia supra dominus nihil de eleemosyna vel oratione vel ieiunio docuerat, sed simulationem eorum cōpescuit tantum, nunc secundum tria præ- E dicta tres consequentias introducit doctrinæ: quarū prima pertinet ad eleemosynam, quę est hæc: Nolite thesaurizare vobis, &c. vbi primo dat consilium vt eleemosyna fiat, vt sit ordo narrationis talis: Cùm facis eleemosynā noli tuba canere ante te. & postea subsequitur: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. vbi primo dat consilium vt eleemosyna fiat, secundo ostendit quæ sit vtilitas in eleemosyna facienda, tertiò vt neque timor inopiæ accidentis impediat voluntatem eleemosynæ faciendæ.

Homi. 22. in Matth. super illud: Nolite thesaurizare, tom. 2.

CHRYS. in ho. Dicēs autem: Nolite thesaurizare vobis thesau. in terra, subdit: Vbi ærugo & tinea demolitur: vt demūstret thesauri, qui est hic, nocumētum: & eius qui est in cælo vtilitatem, & à loco & ab

his quæ nocent: quasi dicat, quid formidas ne pecuniæ consumãtur, si eleemosynam dederis? Itaque da eleemosynam, & additionem accipient: etenim quæ in cælis sunt, apponentur: quod si nõ dederis, pereũt, & non dixit, alijs derelinquis, quoniam in hoc delectabile est hominibus. RAB. Tria autem ponit secundum tres diuersitates diuitiarum, metalla ærugine, vestes tinea demoliuntur. Sunt autem alia quæ neque æruginem, neque tineam timent, sicut lapides preciosi: & ideo ponit generale detrimentum, scilicet fures, qui omnes diuitias rapere possunt.

Super illud: Nolite thesaurizare.

CHRY. sup. Matth. Alia litera habet, vt tinea & comestura exterminant. Omnia enim bona mundi tripliciter tollit interitus. Aut enim à semetipsis veterascunt & tineant, sicut vestimenta: aut ipsis dominis luxuriosè viuentibus comeduntur: aut ab extraneis vel dolo, vel vi, vel calumniis, vel alio iniquo modo diripiuntur: qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem festinãt aliena facere sua. Sed dices: Nũquid omnes qui hæc habẽt, perdunt ea? Interim quidẽ dicã, quia etsi nõ omnes perdunt, tamẽ multi perdunt. Verè autem malè seruatas diuitias & si non corporaliter, spiritualiter tamen perdidisti, quia non proficiunt tibi ad vsum salutis. RAB. Allegoricè autem ærugo significat superbiam, quæ decorẽ virtutum obfuscat. Tinea quæ vestes latenter rodit, inuidia est, quæ bonum studium lacerat, & per hoc cõpactionem vnitatis dissipat. Fures sunt hæretici & dæmones, qui semper ad hoc sunt intẽti, vt spiritualibus spolient. HILA. Cæterũ laus cælestis æterna est, nec furto surrepente subtrahẽda, nec tinea & rubigine inuidiæ exedẽda, & ideo sequitur: The. autem vo. the. in cæ. vbi neque ærugo, neque tinea demolitur: & vbi fures non effodiunt, neque furantur.

Homil. 15. in opere imperfecto, à med. tom. 2.

Mundi bona perduntur tripliciter.

Canone 5. in Matth. parũ à princ.

AVG. de ser. do. in mon. Cælum autem hoc loco non corporeum acceperim, quia omne corpus pro terra habendum est. Totum enim mundum debet contemnere, qui sibi thesaurizat in illo cælo, de quo dictum est: Cælum cæli Domino, id est, in firmamẽto spirituali. Cælum enim & terra transibunt. Non autem in eo quod transit, collocare debemus thesaurum nostrum, sed in eo quod semper manet.

Lib. 2. c. 21. parũ à princ. tom. 4.

CHRY. sup. Matth Quid ergo melius est, an super terrã reponere, vbi incertus est conseruationis euentus: an in cælo, vbi est certa custodia: Quæ autẽ stultitia est illic relinquere, vnde exiturus es, & illuc nõ præmittere, quo iturus es? Illic ergo substãtiam tuã colloca, vbi patriam habes. CHRY. in hom. Quia tamen nõ omnis terrenus thesaurus ærugine aut tinea destruitur, aut per fures aufertur, & ideo aliud inducit dicens: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ: ac si dicat, & si nihil priorũ eueniat, nõ paruam sustinebis iacturam inferioribus affixus, & eorũ seruus factus, & à cælestibus cadẽs, & nihil excelsorum cogitare potens. HIER. Hoc autem non solum de pecunia, sed de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi enim Deus, venter est: lasciui thesaurus, sunt lubrica: amatoris libido: huic seruit vnusquisq; à quo vincitur. Ibi ergo habet cor, vbi & thesaurũ.

Homil. 15. in opere imperfecto, à medio illius, tom. 2.

Homil. 21. in Matth. ante mediũ, to. 2.

Super illud: Vbi enim est thesau. tuus, tom. 9.

Homi. 15. in Matt. à med. illius, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Vel aliter: Ponit nunc quæ sit vtilitas in eleemosyna facienda. Qui enim collocat thesauros in terra, nõ habet quid speret in cælo. Vt quid ergo aspiciat in cælum, vbi nihil repositum habet? Vnde dupliciter peccat: primo quia mala cõgregat, secũdo quia cor habet in terra, & ex cõtrariis causis dupliciter benefacit, qui thesaurizat in cælo.

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequàm, totũ corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?

CHRYS. in hom. Postquam fecit mentionem de intellectu in seruitutẽ redacto & captiuato, quia hoc non multis facilè cognoscibile erat, ad exteriora doctrinam trãsponit, dicens: Lucerna corporis tui, &c. q. d. Si nõ nosti quid est iactura intellectus, à corporalibus hoc disce. Quod enim est oculus corpori, hoc est intellectus animæ. Sicut ergo oculis orbatis multũ operationis reliquorũ mẽbrorum amittitur, lumine eis extincto: ita & mente corrupta multis malis vita tua impletur. HIER. Hoc ergo totũ trãsfert ad sensum. quomodo enim corpus totum est in tenebris, si oculus non fuerit simplex? ita si anima principalem fulgorẽ suum perdiderit, vniuersus sensus, vel sensualis pars animæ in caligine cõmorabitur, vnde dicit: Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quãtæ sunt? id est, si sensus, quod lumen est animæ, vitio caligatur, ipsa putas caligo quibus tenebris obuoluetur? CHRYS. sup. Matt. Videtur autem quod non de corporali oculo hic loquatur, nec de hoc corpore quod videtur à foris, alioquin dixisset: Si oculus tuus sanus fuerit aut infirmus. nunc autem subdit: Simplex & nequam. si autẽ benignum oculum habet & infirmũ, nunquid corpus eius in lumine est? Aut si malignum & sanũ, nunquid corpus eius in tenebris est? HIER. Sed solent lippientes lucernas videre numerosas, simplex autẽ oculus & purus simplicia intuetur & pura.

Homil. 21. in Matth. ante mediũ illius, tom. 2.

Intellectus oculo cõparatur.

Super illud: Si oculus tuus fuerit, tom. 9.

Homil. 15. in opere imperf. à medio, t. 2.

Super illud: Si oculus tuus fuerit, tom. 9.

CHRY. super Matth. Vel dicitur oculus non à foris, sed ab intus. Lucerna enim est mens per quam anima videt Deum. Qui ergo cor habet ad Deum, illius oculus lucidus est, id est, illius mẽs munda est, non terrenis cõcupiscentiis sordidata. Tenebræ autem in nobis, sunt sensus carnales, qui semper desiderãt, quæ sunt tenebrarũ. Qui ergo habet oculum mundum, id est, mentem spiritualem, corpus suum seruat lucidum, id est, sine peccato. Etsi enim caro desiderat mala, virtute tamen diuini timoris repercutit eam. Qui autem habet oculum, id est, mentem aut malignitate tenebrosam, aut cõcupiscentia turbulentam, tenebrosum possidet corpus: non enim resistit carni, quando concupiscit peruersa, quia non habet spem in cælo, quæ præstat nobis virtutem, vt concupiscentiis resistamus. HILA. Vel aliter: De officio luminis oculi, lumen cordis expressit: quod si simplex & lucidum manebit, claritatem æterni luminis corpori tribuit, & splendorem originis suæ corruptione carnis infundet, scilicet in resurrectione. Si autem obscurum peccatis & voluntate erit nequam vitiis mentis natura corporis subiacebit.

Homil. 15 in opere imperfecto, à med. tom. 2.

Canone 5. in Matt. paulo post princ.

Intentionis bonæ vtilitas.

AVG. de serm. do. Vel aliter: Oculum hic accipere debemus intentionẽ nostram: quæ si mũda fuerit & recta, omnia opera nostra quæ secundum eã operamur, bona sunt: quæ quidẽ omnia totum corpus appellauit, quia & Apostolus mẽbra nostra dicit quædam opera, vbi ait: Mortificate membra vestra quæ sunt super terrã, fornicationem & immũditiam, &c. non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat considerandum est. Hoc est enim lumen in nobis: quia hoc nobis manifestum est bono animo nos facere quod facimus. Omne enim quòd manifestatur, lumen est.

Lib. 2. c. 21. parum ante mediũ, to. 4.

lumen est. Ipsa verò facta quæ ad hominum societatem procedunt, incertum nobis habent exitum, & ideo tenebras eas vocauit. nō enim noui, cùm pecuniã porrigo indigenti, quid sit inde facturus. Si ergo ipsa cordis intentio, quæ tibi nota est, sordidatur appetitũ temporalium rerũ, magis ipsum factum, cuius incertus est exitus, sordidum erit. quia & si bene alicui proueniat quod tu non recta intentione facis, quomodo tu feceris, imputabitur tibi, nō quomodo illi prouenerit. Si autem simplici intentione. i. fine charitatis opera nostra fiant, tunc mũda sunt, & placent in conspectu Dei. (Ca. 7. to. 4.) Avg. con. men. Sed ea quæ constat esse peccata, nulla velut bona intentione facienda sunt. ea quippe opera hominum si causas habuerit bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala: quæ nō per seipsa peccata: sicut victũ præbere pauperibus bonũ est, si fiat misericordiæ causa: malum autem, si fiat causa iactantiæ. Cùm verò opera ipsa peccata sũt, vt furta stupra, & huiusmodi: quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse? quis dicat, furemur diuitibus, vt habeamus quod demus pauperibus? (Li. 28 c. 13 ca antiq. 6. in nouis.) Gre. 28. Moral. Vel aliter: Si lumen quod in te est, id est, si hoc quod nos bene agere cœpimus, ex mala intentione offuscamus: ipsa quæ mala esse non ignoramus, etiam cùm facimus, quantæ tenebræ erũt? (Fides cõparatur lucernæ.) Remi. Vel aliter: Fides, lucernæ assimilatur, quia per eam gressus interioris hominis, id est, actio illuminatur, ne offendat, secundũ illud: Lucerna pedibus meis verbum tuum. quæ si fuerit mũda & simplex, totum corpus lucidũ erit: si verò sordida, totũ corpus erit tenebrosum. Vel aliter: Per lucernã intelligitur rector ecclesię, qui bene oculus dicitur, quia salutaria plebi subiectæ prouidere debet, quæ per corpus intelligitur. Si ergo rector ecclesiæ errauerit, quãto magis errabit populus ei subiectus?

Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & mammona.

(Homil. 16. in opere imperf. in princ. t. 2.) Chrys. sup. Matth. Superius dixerat dominus, qui habet mentem spiritalẽ, ille potest corpus suum seruare sine peccato: qui autem non habet, non potest: cuius rationẽ subiũgit, dicẽs: Nemo potest, &c.

Glos. Vel aliter: Dictum est supra, quod propter intẽtionem tẽporalium, bona mala fiunt, vnde posset aliquis dicere: Ego faciam bona, & propter temporalia, & propter cælestia. Contra quod Dominus ait: Nemo pot. duo domi. seruire. (Homi. 22 in Matth. circa princ. tom. 2.) Chry. in hom. Vel aliter: In anterioribus auaritiæ cõpressit tyrannidem per multa & magna: sed adhuc alia apponit ampliora. Non enim in hoc solum nobis nocent diuitiæ, quod latrones aduersus nos armant, & quod intellectum obtenebrant: sed etiam à seruitute Dei nos expellunt. & hoc probat à communibus conceptionib⁹, dicẽs: Ne. po. duo. do. ser. Duos autẽ dicit, qui cõtraria iniungunt: Cõcordia enim multos vnũ facit, quod ostẽditur per hoc quod subdit: Aut enim vnum odio habebit. Ideo autem duo ponit, vt monstret facilem esse transmutationẽ ad melius. Si enim dicat: Seruus factus sum pecuniarum, amando scilicet eas: monstrat quod possibile est ad aliud venire, scilicet non sustinẽdo seruitutem, sed cõtemnendo.

(Duo seruientium genera.) Glo. Vel duo tãgere videtur seruientium genera: quidam enim seruiunt liberaliter ex amore, quidam seruiliter ex timore. Si ergo aliquis ex amore seruiat A vni contrariorũ dominorum, necesse est vt alterum odio habeat. Si verò ex timore seruiat, necesse est vt dum vnum sustineret, alterum contẽnat. Res autem terrena vel Deus, si in corde hominis dominetur, ad contraria ex vtroq; trahitur homo. nam Deus trahit ad superiora sibi seruientem, res verò terrena ad inferiora. & ideo quasi cõcludens subdit: Non potes. Deo ser. & mam. Hier. Mammona sermone Syriaco diuitiæ nuncupantur. (Super illud: Non potestis Deo seruire & mammona, tom. 9.) Audiat ergo hoc auarus, qui censetur vocabulo Christiano, non posse se simul diuitijs Christóq; seruire, & tamen non dixit: Qui habet diuitias, sed qui seruit diuitijs. Qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit vt seruus: qui autẽ seruitutis excussit iugũ, distribuit eas vt dominus. B Glo. Per mãmona etiam intelligitur diabolus, qui præest diuitijs: non quod possit eas dare, nisi quando Deus permittit, sed quia per ea homines fallit. (Lib. 2 ca. 22. non procul à princ. to 4.) Avg. de serm. domi. in mon. Qui enim seruit mammonæ, id est, diuitijs, illi vtiq; seruit, qui rebus istis terrenis merito suæ peruersitatis præpositus princeps huius sæculi à domino dicitur. Vel aliter, qui sint duo domini ostẽdit cùm dicitur: Nō potestis Deo serui. & mãmo. s. Deo, & diabolo. Aut ergo hunc odio habe. homo, & alte. dilig. id est, Deum. Aut enim vnum, &c. Patitur enim durum dominum quisquis seruit mammonæ: sua enim cupiditate implicatus subditur diabolo, & non eum diligit. C Sicut qui ancillæ alienæ cõiunctus est propter cõcupiscẽtiam, duram patitur seruitutem, & si nō diligat eum, cuius ancillam diligit. Dixit autẽ, Alterum contemnet, non odio habebit, nullius enim fere conscientia Deum potest odisse. Contemnit autem, id est, non timet eum, cum quasi de eius bonitate securus est.

Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?

(Lib. 2. c. 22. circa mediũ, tom. 4.) Avgv. de serm. dom. in mon. D Quia superius docuerat dominus, quòd quisquis vult diligere Deum, & cauere ne offendat, non se arbitretur duobus dominis posse seruire: ne fortè quamuis iam superflua non quærantur, propter ipsa tamen necessaria cor duplicetur, & ad ea deflectenda torqueatur intentio, subiungit dicens: ideo dixi vobis, &c.

(Homil. 22 in Mat. parum ante mediũ. Lib. 2. de ser. dom. in monte, ca 22. declinando ad finem. to 4. Super illud, Ideo dico vobis, &c. tom. 9.) Chry. in hom. Non hoc dicit quod anima cibo indigeat (incorporea est enim) sed secundum cõmunem locutus est consuetudinem: aliter enim nō potest morari in corpore, nisi eo cibato. Avg. Vel animam in hoc loco pro animali vita positam nouerimus. Hier. In nonnullis codicibus additum est, neque quid bibatis. Ergo quod omnibus natura tribuit, E & iumentis & bestijs hominibúsq; commune est, huius cura penitus liberamur. Quod autẽ hic dicitur, de carnali cibo, & vestimento accipiamus. Cęterũ de spiritualibus cibis & vestimentis semper debemus esse soliciti. (De hæresibus, ca. 57. tom. 6.) Avg. de hære. Dicuntur autem Euchitæ quidam hæretici opinantes monacho non licere sustentãdæ vitæ suæ causa aliquid operari, atq; ita seipsos profiteri vt omnino ab operibus vacent. (Error Euchitarum explo ditur.)

(Ca. 1. to 3.) Avg. de operibus mona. Inquiunt enim, non hoc de opere corporali, in quo vel agricolæ vel opifices laborãt præcipit Apostolus cùm dixit: Qui non vult operari nō manducet. Neque Euangelio posset omnino esse contrarius, vbi ait dominus: Ideo dico vobis, ne soliciti sitis. In verbo ergo Apostoli prædicto

A spiritualia opera debemus accipere, de quibus alibi dicitur: Ego plantaui, Apollo rigauit, & ita se arbitrantur Apostolicæ & euangelicæ obtemperare sententiæ, cùm Euangeliũ credunt de non curanda corporali huius vitæ indigentia præcepisse, & Apostolum de opere & cibo spirituali dixisse: Qui non vult operari, non manducet. Prius ergo demonstremus Apostolum opera corporalia seruos Dei operari voluisse. Præmiserat enim dicens: Ipsi scitis quomodo oporteat vos imitari nos, quia non inquieti fuimus inter vos, neque panem ab aliquo gratis mãducauimus: sed in labore & fatigatione die ac nocte laborãtes, ne quem nostrũ grauaremus: nõ quia non habuimus potestatem, sed vt nosipsos formã daremus vobis, qua nos imitaremini.
B Nã & cũ essemus apud vos, hoc denũciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nõ manducet. Quid ad hoc dici potest, quãdo exemplo suo docuit quid præceperit, scilicet corporaliter operãdo? Nam quod corporaliter operaretur, ostẽditur in actibus, vbi dicitur, quod mãsit cũ Aquila & vxore eius Priscilla opus faciendo apud illos: erãt enim tabernaculorum artifices, & tamen Apostolo tanquam prædicatori Euangelij, militi Christi, plantatori vineæ, pastori gregis, cõstituerat dominus, vt de Euãgelio viueret: qui tamen stipendium sibi debitum non exegit, vt se formã daret eis, qui exigere indebita cupiebãt.
C Audiãt ergo qui non habent hãc potestatem, quã ille habebat, vt nõ tantummodo spiritualiter operãtes manducent panem à corporali labore gratuitum. Si autem Euangelistæ sunt, si ministri altaris, dispensatores sacramentorũ, habent hãc potestatem, si saltem habebãt aliquid in sæculo, quo facile siue opificio sustentarent hanc vitam, quod cõuersi ad Deum indigentibus dispartiti sunt, & credenda est eorũ infirmitas & ferenda. Nec attẽdendum in quo loco hoc quod habebãt impenderint, cùm omnium Christianorum sit vna respub.

Doctrina claustralis.

Sed qui veniũt ad professionem seruitutis Dei ex vita rusticana, & ex opificum exercitio, & plebeio labore, si quo minus operentur excusari non possunt.
D Nullo enim modo decet vt in ea vita vbi senatores fiunt laboriosi, ibi fiãt opifices otiosi: & quo veniũt relictis delicijs suis qui fuerunt prædiorum domini, ibi sint rustici delicati. At cùm Dominus ait: Nolite soliciti esse, nõ hoc dicit vt ista nõ procurent, quantum necessitatis est, vnde honestè potuerunt viuere, sed vt ista nõ intueantur, & propter ista faciãt quicquid in Euãgelij prædicatione facere iubentur, eam namque intentionem paulo superius oculum vocauerat.

Hom. 22. in Matth. parũ ante mediũ, tom. 2.

CHRY. in hom. Vel potest aliter cõtinuari. Cùm enim docuisset dominus pecuniam despicere: ne aliqui dicerent, qualiter poterimus viuere, si omnia proiecerimus? subiungit dicens: Ideóq; dico vobis.
E GLO. Id est, cura temporali, ne retrahamini ab æternis.

Super illud: Ideo dico vobis ne soliciti sitis, tom. 9.

HIER. Præcipitur ergo nobis, ne soliciti simus quid comedamus, quia in sudore vultus præparamus nobis panẽ. Ergo labor exercendus est, solicitudo tollenda.

Homil. 16. in imperfecto parum ante medium, tom. 2.

CHRYS. su. Mat. Nõ enim solicitudinibus spiritualibus, sed laboribus corporalibus acquirendus est panis: qui laborãtibus pro præmio diligentiæ Deo præstante abundat: & negligentibus pro pœna Deo faciente subducitur. Cõfirmat autem spem nostram dominus, & primò de maiori ad minus descendit, dicens: Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?

HIE. Qui maiora præstitit, vtiq; & minora præstabit.

Super illud: Anima plus est, tom. 9. Homil. 16. in imperf. ante medium, t. 2. Canone 5. in Matth. ante medium.

A CHRY. sup. Mat. Nisi enim voluisset cõseruari quod erat, non creasset: quod autẽ si creauit vt per escã seruetur, necesse est vt det ei escam quãdiu vult esse quod fecit. HIL. Vel aliter: Quia corruptus circa futurorũ curam infideliũ sensus est calumniãtiũ, quæ in resurrectione corporum species sit futura, quæ in substãtia æternitatis alimonia. Ideo inertiã inutilissimæ quæstionis Deus arguit dicens: Nõne anima plus est quàm esca? Nõ enim patitur spem nostrã futuri in resurrectione cibi & pot⁹ & vestitus solicitudine demorari, ne in redẽpti corp⁹ atq; animã cõtumelia in non efficiẽdis leuioribus inferatur.

B *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans, potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum?*

Homi. 16. in imperf. operis, parum ante mediũ, tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Postquam confirmauit spem nostram de maiori ad minus descendens, deinde cõfirmat de minori ad maius ascendens, cùm dicit: Respicite volatilia cæli, quia nõ serunt, neque metunt.

Ca. 23. to. 3.

AVG. de operibus mona. Quidam se dicũt propter ea operari non debere, quia nec volucres cæli seminant neq; metunt. Cur ergo non attendunt quod sequitur? Neq; cõgregant in horrea.
C Cur ergo isti manus otiosas, & plena repositoria volunt habere? cur denique molunt & coquunt? hæc enim aues nõ faciunt: aut si reperiunt quibus hoc persuadeant, vt eis per singulos dies escas afferant præparatas, saltem sibi de fõtibus aquam afferunt & reponũt, quod volatilia nõ faciunt. Sed si nec aqua sibi vasa coguntur implere, & iam illos qui tũc erant Hierosolymæ nouo gradu iustitiæ supergressi sũt, qui de misso sibi ex gratia frumento panem fecerunt aut facere curauerunt, quod aues nõ faciunt. Non possunt autem ista seruare, vt scilicet nihil in crastinũ reponant, qui se per multos dies à conspectu hominum separatos, &

Taxantur superstitiosi monachi.

D nulli ad se præbentes accessum includunt seipsos, viuentes in magna intẽtione orationum. An forte quo sunt sanctiores, eo sunt volucribus dissimiliores? Quod ergo dicit volatilibus cæli, ad hoc dicit, ne quisquam putet Deum seruorum suorum necessaria nõ curare, cùm eius prouidentia vsq; ad ista gubernanda perueniat. Neque enim nõ ipse pascit eos qui manibus operãtur, neq; etiã quia Deus dixit: Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, nõ debuit fugere Apostolus, sed expectare vt cõprehenderetur, & eum Deus, sicut tres pueros, de medijs ignibus liberaret. Sicut enim qui fugientibus sanctis huiusmodi quæstionem obijceret, respõderent nõ se oportuisse
E tentare Deum, sed tunc talia Deum, si vellet, esse facturum, vt eos liberaret, sicut Danielem à leonibus, & Petrum à vinculis, cùm ipsi quid facerent nõ haberent. Cùm verò eis fugam in potestatem dedisset, etiam si liberarentur per illã, nõ nisi ab ipso se sciant liberari: sic seruis Dei valentibus manibus suis victũ transigere, si ex Euangelio mouerit quæstionem de volatilibus cæli, quæ non seminant neque metunt, facile respondebunt: Si nos per aliquam infirmitatem vel occupationẽ non possumus operari, ille nos pascet sicut aues quæ nihil operãtur. Cùm autẽ possumus, nõ debemus tẽtare Deum, quia hæc quæ possumus eius munere possumus. Et cũ hic viuimus, illo largiente viuimus, qui largitus est vt possimus: &

ille nos

ille nos pascit à quo aues pascuntur, sicut dicitur: Et pater vester cælestis pascit illa, nõne vos magis, &c.

Lib. 2. c. 22. in fine illius, tom. 4. Lib. 11. ca. à medio, to. 5.

AVG. de serm. domini in monte. Id est, carius vos valetis, quia rationale animal, sicut est homo, sublimius ordinatur in rerum natura, quàm irrationalia, sicut sunt aues. AVG. 11. de ciuit. Dei. Plerumque tamen carius comparatur equus quàm seruus, & gẽma quàm famula, non ratione considerantis, sed necessitate indigentis, seu voluptate cupientis.

Hom. 16. in imperfecto opere, parum ante mediũ, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Omnia enim animalia Deus propter hominem fecit, hominẽ autem propter se: quãto ergo preciosior est hominis creatio, tãto maior est Dei solicitudo de ipso. Si ergo aues nõ laborantes inueniunt escas, homo nõ inueniet, cui Deus dedit & operandi scientiam & fructificandi spem?

Super illud: Respicite volatilia cæli, tom. 9.

HIER. Sunt autem quidã, qui dum volunt terminos patrũ excedere, & ad alta volitare, in ima merguntur. Volatilia cæli Angelos esse volũt, cæterasq; in Dei ministerio fortitudines, quæ absque cura Dei sui alantur prouidẽtia. Si hoc ita est, vt intelligi volunt, quomodo sequitur dictum ad homines: Nõne vos magis pluris estis illis? Simpliciter ergo accipitur, quod si volatilia absq; cura & ærũnis, Dei alũtur prouidentia, quæ hodie sunt & cras non erunt: quãto magis homines quibus æternitas repromittitur?

Can. 5. circa illius mediũ.

HILA. Potest autem dici quod sub nomine volucrum, exẽplo nos immundorum spirituum hortatur, quibus sine aliquo negotio quærendi, & cõgregandi victum, viuendi tamen tribuitur de æterni consilij potestate substantia: atque vt ad immondos istud spiritus referatur, opportunè adiecit: Nonne vos magis plures estis illis? De cõparationis præstãtia differentiam nequitiæ & sanctitatis ostendens.

GLO. Non solum autem exemplo auium, sed experimento docet, quod ad hoc quod sumus & viuimus nostra cura non sufficit, sed diuina prouidentia operatur, dicens: Quis autem vestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum?

Homil. 16. in opere imperf. à medio illius, tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Deus enim est, qui per singulos dies incrementa corporis tui facit, te non intelligẽte. Si ergo in teipso quotidie Dei prouidẽtia operatur, quomodo in necessarijs tuis cessabis? Si autem vos cogitando modicam partem corpori vestro addere non potestis, quomodo cogitando saluãdi estis in toto?

Lib. 2. c. 23. circa princ. tom. 4.

AVG. de ser. do. in mon. Vel potest referri ad cõsequentia, ac si diceret: Nõ esse cura vestra factum, vt ad hanc staturam veniret corpus vestrũ: ex hoc intelligi potest, quod si velletis adijcere vnũ cubitum, nõ possetis. Illi ergo tegendi corporis curam relinquite, cuius cura factũ est, vt esset tãtæ staturæ.

Canone 5. in Matth. circa medium.

HILA. Vel aliter: Sicut fidem vitalis substantiæ nostræ de documẽto spirituum firmauit, ita opinionem futuri habitus iudicio communis intelligentiæ dereliquit. Cùm enim vniuersorum corporum quæ vitam hauserũt, diuersitatem in vnum perfectum virum sit excitaturus, solus qui potẽs sit ad vniuscuiusque proceritatem cubitum vnum & alterũ tertiũve præstare: de vestitu, id est, de specie corporum cum eius cõtumelia ambigimus, qui vt æqualem omnem hominem efficiat, tãtum mensuræ est humanis corporibus additurus.

Lib. vlt. c. 15. in princ. t. 5.

AVG. vlt. de ci. Dei. Sed si Christus in ea mensura corporis, in qua mortuus est, resurrexit, nefas est dicere cum resurrectionis omniũ tempus venerit, accessurã corpori eius eam magnitudinem, quam nõ habuit, quando in ea discipulis in qua notus erat, apparuit: vt longissimis fieri possit A æqualis. Si autem dixerimus, ad dominici corporis modum etiam minorum maiorúmque corpora redigenda, peribit de multorum corporibus plurimũ, cùm ipse nec capillum periturum esse promiserit. Restat ergo vt quisquis recipiat suã mensurã, quam vel habuit in iuuẽtute, si senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si est ante defunctus. Et ideo non est dictum ab Apostolo, in mensuram staturæ, sed in mensuram ætatis plenitudinis Christi: quia resurgẽte corpora mortuorum in iuuenili ætate & robore, ad quam Christum peruenisse cognouimus.

Et de vestimentis quid soliciti estis? Cõsiderate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neq; nent. B *Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum agri quod hodie est, & cras in clybanũ mittitur, Deus sic vestit: quãto magis vos modicæ fidei?*

Homi. 23. in Mat. in prin. tom. 2.

CHRY. in hom. Postquam monstrauit quod non oportet nos pro cibo esse solicitos, ad id quod leuius est pertransit, neq; enim ita necessariũ est indumẽtum, sicut cibus. vnde dicit: Et de vestimẽtis quid soliciti estis? Non autem hic vtitur exẽplo volucrũ, vt induceret pauonem & cygnũ, à quibus erat similia exempla accipere: sed vtitur exemplo liliorum, C dicens: Considerate lilia agri. Vult ex duobus monstrare superabundãtiam, scilicet à munificentia pulchritudinis, & à vilitate participantium tali decore.

Moralis expositio.

Lib. 2. c. 23. circa mediũ, tom. 4.

AVG. de serm. do. in mon. Ipsa autem documenta non sic allegoricè discutienda sunt, vt quæramus quid significent aues cæli, aut lilia agri: posita sunt enim vt de rebus minoribus maiora persuadeantur.

Homil. 16. in opere imperfecto à med. illius, to. 2.

CHRY. super Matth. Lilia enim statuto tempore formantur in frondibus, vestiuntur cãdore, implentur odoribus. Et quod terra radici nõ dederat, Deus inuisibili operatione largitur. In omnibus autem eadem plenitudo seruatur, vt non ab euentu facta putentur, sed Dei prouidentia intelligantur esse dis- D posita. Dicendo autem, Non laborant, viros confortat. Dicendo verò, Neque nent, mulieres.

Homil. 23. in Mat. parũ à princ. illius, tom. 2. Homi. 16. in imperfectis, à medio. Super illud: Considerate lilia agri. tom. 9.

CHRY. in ho. Hæc autem dicens non opus prohibuit, sed solicitudinẽ sicut & supra, cùm de seminatione loqueretur. CHRYS. Et vt magis Dei prouidentiam in ipsis commendet, quæ omnem superat humanam industriam, subdit: Dico autẽ vobis, quoniam neque Salomon, &c. HIER. Reuera enim quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum potest floribus comparari? Quid ita rubet vt rosa? quid ita candet vt lilium? Violæ verò purpuram nullo superari murice, oculorum magis quàm sermonis iudicium est.

Homi. 23. in Mat. paulo à princ. tom. 2.

CHRY. in hom. Quantum E enim veritatis ad mendacium, tantum vestimentorum & florum differentia est. Si ergo Salomon à floribus superatus est, qui omnibus regibus fuit præclarior: quando tu vestimentis poteris vincere florum decorem? Est autem Salomon superatus à florum decore, non semel tantum, neque bis, sed per totum tempus sui regni. Et hoc est quod dicit: In omni gloria sua, qui nec in vno die ita decoratus est vt flores.

Homi. 16 in Mat. in imperfec. à medio, tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Vel hoc dicit, quia Salomon & si non laborabat, quid vestiretur, tamen iubebat. Vbi autem iussio, illic & ministrantiũ offensa, & iubẽtis ita frequẽter inuenitur: hic autẽ quãdo nesciũt sic ornantur.

Can. 5. à medio illius.

HILA. Vel lilia intelligenda sunt Angelorum cælestiũ claritates: quibus à Deo gloriæ

candor indutor eſt. Non laborant autem neq; oent, quia virtutes Angelorum ex ea, quam adeptæ ſunt originis ſuæ ſorte, vt ſint ſemper accipiunt, & cùm in reſurrectione ſimiles homines Angelis erũt, ſperare cæleſtis gloriæ voluit operimentum, exemplo angelicæ claritatis. CHRYS. ſup. Mat. Si autẽ floribus terrenis ſic occurrit Deus, qui nati ſunt vt tãtummodo videantur & pereant: homines negliget, quos ſic creauit, vt non pro tempore videantur, ſed vt perpetuo ſint? Et hoc eſt quod dicit: Si autem fœnum agri quo hodie eſt, & cras in clybanom mittitur, Deus ſic veſtit: quanto magis vos modicæ fidei?

Homi. 16. in opere imperfecto, à medio, tom. 2.

HIER. Cras autẽ in ſcripturis futurũ tẽpus intelligitur, dicẽte Iacub: Exaudiet me cras iuſtitia mea.

Super illud: Nolite ſoliciti eſſe, c. 9.

B

GLO. Alij libri babent, in ignem vel io aceruum, qui habet ſpeciem clybani. CHRY. in ho. Non autem lilia iam ea vocat, ſed fœnum agri, vt eorum vtilitatem oſtendat. Sed & aliam vilitatem opponit, dicens, quæ bodie ſunt: & non dixit, cras nõ erunt, ſed quod eſt multò deficiẽtius, quia iu clybanum mittitur. Quod autẽ dicit, Quãto magis vos, occultè inſinuatur humani generis honor, ac ſi diceret: Vos quibus animã dedit, corpus plaſmauit, prophetas miſit, & vnigeoitũ filiũ tradidit. Dicit autẽ, Modicæ fidei, quia modica eſt fides, quæ nec de minimis certa eſt.

Gloſa ordin. ſuper illud: In clybanũ mittitur.

Homil. 23. in Matth. circa prin. tom. 2.

HILA. Vel ſub fœni nomine gentes nuncupãtur. Si igitur gentibus idcirco tãtum indulgetur æternitas corporalis, vt mox indigni iudicij deſtinctur, quã prophanũ eſt ſãctos de gloria æternitatis ambigere, cùm iniquis æternitatis opus præſtetur ad pœnam?

Canone 5. in Mat. à med.

C

RABA. Spiritualiter autem per volatilia, ſancti viri deſignantur: qui ex aqua ſacri baptiſmatis renaſcuntur, & deuotiooe terrena deſpiciunt, & cæleſtia petunt: quibus plures dicuntur eſſe Apoſtoli, quia principes ſunt omnium ſanctorum. Per lilia etiam ſancti viri intelliguntur, qui abſque labore legalium ceremoniarum ſola fide Deo placuerunt: de quibus dicitur, Dilectus meus mihi paſcitur inter lilia. Sancta etiam Eccleſia per liliũ intelligitur, propter candorem fidei, & odorem bonæ cõuerſationis: de qua dicitur: Sicut lilium inter ſpinas. Per fœnũ deſignãtur infideles, de quibus dicitur: Aruit fœnum, & flos eius cecidit. Per clybanum æterna damnatio, vt ſit ſenſus: Si Deus infidelibus tribuit bona temporalia, quantu magis tribuet oobis æterna?

Tropologica expoſitio.

D

Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

E

GLO. Poſtquam ſigillatim de victu & de veſtitu ſolicitudinem excluſerat, argumẽto ab inferioribus ſumptu, hic cõſequenter vtrumq; excludit, dicens: Nolite ergo ſo. eſſe dic. quid man. aut quid bi. aut quo ope. RAMI. Ideo autẽ hoc Dominus repetiuit, vt oſtẽderet hanc rẽ eſſe pernecessariã, vt arctius eam in cordibus noſtris inculcaret. RABA. Notandum verò quod non ait: Nolite quærere, aut ſoliciti eſſe de cibo, aut potu, aut indomento; ſed quid manducetis, aut quid bibatis, aut quid veſtiamini. vbi mihi videtur argui, qui ſpreto victu vel veſtimento cõmuni, lautiora cibi vel auſteriora his, cum quibus vitam ducunt, alimenta vel indumenta requirunt.

Super illud: Nolite ſoliciti eſſe dicentes.

Mos gerẽdus humano conuictui.

A

GLO. Eſt etiã alia ſolicitudo ſuperflua ex vitio hominum, quando fructus & pecuniam pluſquam neceſſe eſt, reſeruaot, & dimiſſis ſpiritualibus, illi intẽti ſunt, quaſi de bonitate Dei deſperantes, & hoc prohibetur. vnde ſubditur: Hæc enim omnia gẽtes requirũt. CHRY. ſup. Matt. Quia in rebus humanis fortunã credunt eſſe, non prouidentiã, neq; iudicio veritas ſuas gubernari æſtimãt, ſed incerto duci euẽtu. Et ideo merito timent & deſperant, quaſi qui neminem habent gubernãtem. Qui autẽ credit ſe Dei iudicio gubernari, eſcã quidem ſuã in manu Dei cõmittit, vnde ſequitur, Scit enim pater veſter quia his omnibus iodigetis.

Homil. 16. in opere imperfecto, ſuper hoc verbum, tom. 2.

B

CHRY. in ho. Non autẽ dixit, Scit Deus, ſed ſcit pater veſter, vt eos in maiorẽ ſpem ducat: ſi enim pater eſt, non poterit deſpicere filios, cum nec homines patres hoc ſuſtineant. Dicit autẽ, Qooniã bis omnibus indigetis, vt magis ſolicitudinem abijciatis, quia neceſſaria ſunt. Qualis enim eſt pater qui ſuſtinet etiam neceſſaria filijs non dare? Si autem eſſent ſuperflua, non ita oporteret confidere.

Homi. 23. in Matth. ante medium, to. 2.

AVG. 15. de tri. Non autem iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri eramos, ſine initio ante præſciuit. AVG. 12. de ci. Dei. Quòd autẽ dicũt quidã, hæc Dei ſciẽtia nõ poſſe cõprehendi, quia infinita ſũt: reſtat eis dicere, quòd nõ omnes numeros Deus nouerit, quos infinitos eſſe certiſſimũ eſt. Infinitas autẽ numeri nõ eſt iocõprehẽſibilis ei, cuius intelligẽtiæ nõ eſt numerus. Quapropter ſi quicquid ſciẽtia cõprehenditur, ſcientis cõprehenſione finitur, profectò omnis infinitas quodã ineffabili modo Deo finita eſt, quia eius ſcientiæ incõprehẽſibilis nõ eſt.

Lib. 15. c. 13. circa mediũ, tom. 3.

Lib. 12. c. 18. tom. 5.

C

Infinita ſunt Deo finita.

GREG. Nicenus in li. de ho. Quoniã autẽ eius prouidẽtia per huiuſmodi ſigna demõſtratur: permanẽtia enim vniuerſorũ, & maximè eorum, quæ ſunt in generatione & corruptione: & poſitio & ordo eorũ quæ ſunt ſemper cuſtoditur ſecũdum eundem modum, qualiter vtique perficeretur nullo prouidente? Sed quidã dicunt, Deo curam eſſe exiſtentiũ permanentiæ in vniuerſali: & huius ſolius prouidentiam habere. Singularia verò fieri vt contingit. Tres autẽ cauſas ſolas vtique quis dicet non fiendi prouideotiam ſingulariũ. Aut enim hoc quod eſt ignorare Deum, quoniã bonum eſt particulariũ diligentiam habere, aut nõ velle, aut non poſſe. Sed ignorãtia omnino aliena eſt à beata ſubſtãtia. Qualiter enim latebit Deũ, quod nec homo ſapiẽs ignorabit, quòd ſingolaribus deſtructis vniuerſalia deſtruẽtur? Nihil autẽ prohibet omnia indioidua perire, nulla procurãte potentia. Si autẽ non vult, propter duas fit cauſas: aut propter pigritiam, aut propter indecẽ otiũ. Pigritia autem à duobus generatur: aut enim voluptate aliqua attracti pigritamor, aut propter timorem deſiſtimos. quorum neutrum fas eſt cogitare de Deo. Si autẽ dicant nõ decere Deum: indignũ enim eſſe tantæ beatitudinis, paruis cõdeſcendere: qualiter non incõueniens eſt artificẽ quidẽ procurantem vniuerſalia, nihil particulariũ neque paruiſſimum derelinquere ſine procuratione, ſcientem quod ad totum proficit pars: conditorem verò Deum artificibus enunciare indoctiorem? Si autem non poteſt, imbecillis eſt Deus, & impotens benefacere. Si verò incõprehenſibilis nobis eſt ſingulariũ prouidentiæ ratio, non propterea oportet dicere, quia non eſt prouidẽtia. ita enim dicerent, quia numerum hominum ignoramus, neque homines eſſe.

In lib. de prouidentia.

D

Greg. Nicenus in lib. de prouident. c. 6. parum à princip.

E

Ratiocinatio ingenioſa.

CHRYS.

Homi. 16. in opere imperf. super illud: Hæc omnia gentes, &c. tom. 2.

A CHRYS. super Matth. Sic ergo qui credit se Dei iodiciu gubernari, escam suã in manu Dei committat: cogitet aotem de bonu & malo, de quo nisi solicitus fuerit, neque malum fugiet, neque bonum apprehendet. & ideo subditur: Quærite aotẽ primum regnum Dei, & iustitiam eius. Regnũ Dei est retributim bonorũ operum. Iustitia autem eius, via pietatis, per quam itur ad regnũ. Si ergo cogites qualis erit glotia sanctorum, necesse est aot propter timorem pœnæ recedas à malo, aot propter desiderium gloriæ festines ad booũ. Et si cogitaueris quæ sit Dei iustitia, quid scilicet odit Deus, & quid amat: iustitia ipsa ostendit tibi vias suas, quæ amantes se sequitur. Non autem daturi sumus rationem, si paoperes sumus aut diuites, sed si benè vel malè egerimus, quod est io nostro arbitrio. GLO. Vel dicit iustitiam eius q d. vt per eum, non per vos iusti sitis.

Homil. 16 in opere imperf. non procul à fine. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Terra etiam propter peccata hominum maledicitur, vt nõ germinet, secundum illud: Maledicta terra in opere tuo: benedicitur autem cùm bona fecerimus. Quære ergo iustitiam, & non deerit tibi pania. vnde sequitur: Et hæc omnia adijcientur vobis.

Lib. 2. cap. 24. in princ. tom. 4.

AVG. de sermone Dom. in mon. scilicet tempuralia; quæ manifestè hic ostendit non esse talia bona nostra, propter quæ benefacere debeamus, sed tamẽ necessaria esse. Regnũ verò Dei & iostitia eius bonum nostrũ est: vbi finis constituendus est. Sed quia in hac vita militamus, vt ad illud regnum peruenire possimus: quæ vita sine his necessarijs agi nõ potest, apponentur, inquit, hæc vobis. Cùm aotem dixit illod primum, significanit quia boc posterius qoærẽdum est non tempore, sed dignitate: illod tanquam bonũ nostrum, hoc tanquam necessarium. Neque enim (verbi gratia) debemus euangelizare, vt manducemus, quia sic vilius haberemos Euangeliũ quã cibũ: sed ideo manducare vt euangelizemos. Quærentibus autem primum regnũ Dei & iustitiã eius, id est, hoc præponentibus cæteris rebus. vt hoc propter cætera quæramus, non debet subesse solicitudo ne necessaria desint, & ideo ait: Hæc omnia adijciẽtur vobis, id est, consequẽtur sine vllo vestro impedimento, ne cum ista quæritis, illinc auertamini, aut duos fines constituatis. CHRYS. in homil. & non dixit dabuntur, sed apponentur, vt discas quia præsentia nihil sunt ad magnitudinem futurorum.

Temporalia qualiter quærenda.

Homil. 23. in Matth. parũ ante mediũ. tom. 2.

Lib. 2. ca. 17. à med. to. 4.

AVG. de sermone Dom. in mon. Cùm autem legimus in fame & siti Apostolum laborasse: non existimemus hic Domini promissa titubasse, quandoquidem ista sunt adiutoria. Medicus iste cui nos totos commisimus, nouit quando apponat, & quando detrahat, sicut nobis iudicat expedire. Si enim oobis aliquãdo defuerint (quod plerunque propter nostrã exercitationem Deus sinit) non debilitat propositom nostrum, sed examinatum confirmat.

Nolite ergo soliciti esse in crastinum: crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi: Sufficit enim diei malitia sua.

GLO. Prohibuerat solicitudinem præsentium terum: modo prohibet solicitudinem futurorum vanam, ex vitio hominum prouenientem, cùm dicit: Nolite ergo solic. esse in crast.

Cras futurum notat.

Parũ à fine comment. ad 6. tom. 9.

HIER. Cras in scripturis futurum tempos intelligitur, dicente Iacob: Exaodiet me cras iostitia mea. & in Samuëlis phantasmate Pythunissa loquitur ad Saulem: Cras eris mecum. de præseotibus ergo cõcessit debere esse solicitos, qui futura prohibet cogitare. Sufficit enim nobis præsentis temporibus cogitatio. Futura, quæ incerta sunt, Deo relinquamus. Et hoc est quod dicitor: Crastinus enim dies solicitos erit sibi ipsi, id est, afferet solicitudinem suã secom. Sufficit enim diei malitia sua. Hic malitiam non contrariam virtoti posuit: sed in laborem & afflictiooem, & angostiam sæculi.

Homil. 23. in Mat. à med. illius, to. 2.

CHRYS. in homil. Nihil enim ita dolurẽ infert animæ, vt solicitudo & cora. Cùm autẽ dicat, quòd crastina dies erit solicita de seipsa, volens manifestius facere quod dicitur, prosopopœiam facit temporis, secundum multorum consuetudinem loquẽs B ad plebem imperfectam: vt enim eos magis moueat, ipsos dies consequentes indocit pro superflua cora. Nunquid eoim dies non sufficiẽs habet onus, id est, curam suam? Quid igitur eum aggrauas magis, corã quæ pertinet ad alium diem, apponendo?

Homi. 16. in opere imperf. circa finem. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Vel aliter: Per hodie, hæc solũ significãtur, quæ habemus in vita præsenti necessaria. Quod antem dicit cras: quod superfluũ est ostendit. dicit ergo: Nolite soliciti esse in crastinũ, id est, nihil curetis super id habere quod necessariũ est vobis ad vitam quotidianam. Quod enim superfluũ fuerit, quod est cras, curabit se. Et hoc est quod C dicit: Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi, ac si dicat: Superflua cùm cõgregaueris, ipsa se curabũt: te quidem eis noo fruente iouenient dominos multos qui ea procurant. quid ergo curas de illis quorũ potestatẽ es alijs dimissurus? Sufficit enim diei malitia sua, quasi dicat: Sufficit tibi labor quem pateria propter necessaria, noli de superfluis laborare. Vel aliter. AVG. de serm. Dom. in monte. Non dicitur crastinos dies nisi in tẽpore, vbi præterito succedit futurum. Ergo cùm aliquid boni operamur, non tẽporalia, sed æterna cogitemus: crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi, id est, cũ oportuerit, sumas cibũ & huiusmodi, scilicet cũ necessitas vrgere cœperit. D Sufficit enim diei malitia sua, id est, sufficit quod ista sumere vrgebit necessitas, quam malitiã nominat, quia pœnalis est nobis: pertinet enim ad mortalitatem, quam peccãdo meruimus. huic ergo pœnæ tẽporalis necessitatis noli addere aliquid grauius, vt nõ solum eam patiaris, sed etiam propter hanc explendam milites Deo. Hic est cauẽdum, ne (cùm viderimus aliquem seruum Dei prouidere ne ista necessaria desiot vel sibi, vel eis quorum cura sibi commissa est) iudicemus eum contra Domini præcepta facere, & de crastino esse solicitum: nam & ipse Dominus (cui ministrabant Angeli) propter exemplõ loculos habere dignatus est. Et in actibus Apostolorum scriptum est, ea quæ ad victum sont necessaria, procurata esse in futurum, propter imminentẽ famem. non ergo boc Dominus improbat, si quis humano more ista procuret, sed si quis propter ista non militet Deo.

Li. 2. ca. 25: non procul à fine. tom. 4.

Discretio verborum.

E

Canone 5 in Mat. à med. illius, super illud: Nolite soliciti esse.

HILAR. Hoc etiam totũ sub dicti cælestis significantia cootinetur. Iubemur igitur non ambigere de futuris. Satis enim vitæ nostræ malitia dierum, quibus viuimus, scilicet peccata sufficiunt, vt circa hæc purganda omnis vitæ nostræ meditatio, labórque versetur. Cessante autem cora nostra, ipsa futura solicita sunt, dum nobis æternæ claritatis profectos Deo procurante propooitur.

CAPVT VII.

NOLITE *iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi eritis, remetietur vobis.*

Li. 2. ca. 18. in princip. tom. 4. AVG. de serm. Dom. in monte. Quia cùm ista tẽporalia procurantur in futurum, incertum est quo animo fiat, cũ possit simplici corde fieri & duplici, oportunè hoc loco subiecit: Nolite iudicare. Vel aliter. CHRYS. in hom. Hucusque exposuit cõsequentiam ad eleemosynam pertinentẽ: nunc autem incipit exponere consequentiam ad orationem respicientem. *Hom 17. in opere imper. paru à princ. tom. 2.* Et est doctrina hæc quodammodo pars orationis, vt sit ordo narrationis talis: dimitte nobis debita nostra, & sequitur: Nolite iudicare, vt nõ iudicemini. CHRYS. super Matth. *Homi. 17. in opere imper. in principio illius, tom. 2.* Sed si iudicare prohibet qua consequentia Paulus Corinthium iudicat fornicantem: & Petrus Ananiam & Saphiram mendacij arguit? Sed quidam hunc locum secũdum huiusmodi sensum exponũt: quia dominus hoc mãdato nõ prohibet Christianos ex beneuolentia alios corripere, sed ne per iactantiam iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, ex solis plerunque suspicionibus odientes cæteros & condemnantes, & sub specie pietatis proprium odium exequentes.

Hom. 24. in Matth. aliq. à princip. tom. 2. CHRYS. in homil. Vnde non dixit, ne quiescere facias peccãtem, sed ne iudicaueris, hoc est, ne amarus fias iudex: corripe quippe non vt hostis expetens vindictam, sed vt medicus instituens medicinam.

Homil. 17. in opere imper. circa princ. tom. 2. CHRYS. sup. Matth. Sed vt non sic quidem corriperent Christiani Christianos, cõuenit sermo, qui dicit: Nolite iudicare. Sed si nõ sic corripuerint, nũquid propter hoc consequentur indulgentiã peccatorum, quia dictũ est: Non iudicabimini? Quis enim consequitur indulgẽtiam mali prioris, quia non addidit alterum malum? Hoc autem diximus volentes ostendere, quia hic sermo non est positus de proximis non iudicandis, qui peccant in Deum, sed qui in nos peccãt. Qui enim non iudicat proximum propter peccatum in se commissum, illum nec Deus iudicat propter peccatum: sed dimittit ei debitum, sicut & ipse dimisit. CHRYS. in homil. *Homil. 24. in Matth. non mu'tum remote à princ. tom. 2.* Vel aliter: Non simpliciter vniuersa peccata iubet non iudicare, sed his qui multis malis sũt pleni, & alios pro minimis iudicãt, hanc prohibitionẽ facit. Sicut & Paulus nõ simpliciter prohibet iudicare eos qui peccãt, sed discipulos iudicantes de magistris redarguit, docens vt eos qui supra nos sunt, non iudicemus.

Quatenus licitum sit iudicare. Cano. 5 parũ ante fin. HILAR. Vel aliter: Iudicari de sponsionibus suis Deum vetat, quia vt iudicia ex incertis rebus inter homines sumuntur, ita & hoc iudicium aduersus Deum ex ambiguitate suscipitur: quod pœnitus repellit à nobis, vt cõstãs potius fides retineatur. quia non sicut in certis rebus peccatum sit perperam iudicasse, sed si in his rebus dedero iudicium, initium sit criminis. AVG. de conf. Euang. *Li. 2. de cõsen. in nõ. to cap. 18. tom. 4.* Vel aliter: hoc loco nihil aliud præcipi existimo, nisi vt ea facta quę dubium est quo animo fiãt, in meliorem partem interpretemur. Deus autem quæ non possunt bono animo fieri, sicut sunt stupra, blasphemiæ, & huiusmodi, nobis iudicare permittit: de factis autem medijs quæ possunt bono & malo animo fieri, temera-

A rium est iudicare, maximè vt condamnemus. Duo autem sunt, in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cùm incertũ est quo animo quicquam factum sit: vel cùm incertũ est qualis quisque futurus est, qui nũc vel bonus vel malus apparet. *In duobus cauendum est iudiciũ temerariũ.* Non ergo reprehendamus ea, quæ nec scimus quo animo fiãt, neque ita reprehẽdamus quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem. Potest autẽ mouere quod ait: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nũquid si nos temerario iudicio iudicauerimus, temerè etiã de nobis Deus iudicabit: aut nunquid si mẽsura iniqua mensi fuerimus, & apud Deum est iniqua mensura, vnde nobis remetietur? Nam mẽsuræ nomine ipsum iudicium significatum arbitror. Sed hoc B dictum est, quoniam temeritas qua punis alium, ipsa te puniat necesse esse. Iniquitas enim sæpè nihil nocet ei, qui patitur iniuriam: ei verò qui facit, necesse est vt noceat. AVGV. 21. de ciuit. Dei. *Li. 21. c. 11. non proc. à fin. tom. 5.* Dicuntaliqui, quomodo verũ est quod ait Christus, vt in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, si temporale peccatum supplicio punitur æterno? Ne attendunt, non propter æquale tẽporis spacium, sed propter vicissitudinem mali, id est, qui mala fecerit, mala patiatur, eandẽ dictam mensuram fuisse: quamuis in ea re hoc propriè possit accipi, de quo Dominus cùm hoc diceret loquebatur, id est, de iudicijs & de condẽnationibus. Proinde qui iudicat & cõdemnat C iniustè, si iudicatur & condemnatur iustè, in eadem mensura recipit, quamuis non hoc quod dedit. Iudicio enim fecit quod iniquum est, iudicio patitur quod iustum est.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabẽ in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater sine eyciam festucã de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eyce primũ trabem de oculo tuo, & tunc videbis eycere festucam de oculo fratris tui.

D AVG. de serm. Dom. in monte. *Li. 2. ca. 30. circa princ. tom. 2.* Quia de temerario & iniquo iudicio Dominus nos admonuerat (maximè autem hi temerè iudicant, qui de incertis & facilè reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quàm emẽdare atque corrigere, quod vitium vel superbia est, vel inuidentia) consequenter subijcit, & dicit: Quid autem vides festucã in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?

HIER. De his loquitur, qui cùm mortali crimine detineantur obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt: *Circa princ. comment ad ca. 7. Matt. tom. 6.* vt si fortè ira ille peccauerit, tu odio reprehẽdas. quantum autem inter festucã & trabem, tantum inter iram distat & odium. odium enim ira E inueterata est. Fieri autem potest, vt si irascaris homini, velis eum corrigi: non autem si eum oderis.

CHRYS. in homil. *Hom. 24. in Mat. sup. illud: Quid vides festucam. tom. 2.* Multi etiam hoc faciunt, qui si viderint monachum superfluum vestimentũ habentem, aut copiosiori cibo potitũ, amari fiunt accusatores, quotidie ipsi rapientes & crapulam patientes. CHRYS. sup. Matth. *Hom. 17. in opere imperf. paulò post princ. to. 2.* Vel aliter: Hoc quod hic dicitur, doctoribus conuenit. Omne enim peccatum diiudicatur modicum aut magnum, secundum peccãtis personam. Laici enim peccatum modicum est, & festuca quantum ad peccatum sacerdotis, quod trabi comparatur.

Canone 5. in Matth. parũ ante finem. HILAR. Vel aliter: Peccatum in Spiritum sanctum, est diuinæ virtutis potestatẽ negare, & Christo

Prauitas quorundã cetaliatur.

sto substantiam abnuere æternitatis: pet quem quia in hominem venir Deus. Homo rursus veniret in Deum. Ergo quãtum inter festucam & trabem differentia est, tantum ostendit peccatom in Spiritum sanctum cætera crimina excedere. vt cùm infideles delicta corporis alijs exprobrant, onus peccati quo de promissis Dei ambigunt in se ante noo videãt, in oculo trabe, ranquam in mentis acie incidente. Sequitur: Aut qoomodo dices fratri tuo, sine eijciam festucã de oculo tuo, & ecce in ocolo tuo ttabs est?

Homi. 17. in apere imper. parum ante med. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. id est, cùm qua facie arguis peccarum fratris tui, ipse autem in eodem peccato vel in maiori existens?

Li. 2. ca. 30. ante med. tom. 4.

AVGV. de serm. Dom. in mou. Primom ergo cogitemus cùm aliquem reprehendere nos oecessitas eoẽgerit, vtrum tale sit vitiom quod ounquam habuimus. Er runc cogitemus & nos homines esse, & habuere potuisse. vel tale quid habuimus, & iã nou habemus, & tuoc tãgat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionẽ uou odium, sed misericordia præcedar. Si aurem iooenerimus nos in eodẽ vitio esse, noo obiurgemus, sed cõgemiscamos, & ad pariter conandum inuitemus. Raro autẽ, & ex magna necessitate obiurgationes adhibẽdę sunt: in quibus nõ vt nobis, sed vt Domiuo seruiatur instemus.

Homil 17 in opere imper. parum ante med. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Vel alirer: Quomodo dicis fratri tuo, id est, quo pro posiro putas ex charitate vt saloes proximũ tuom, uon quia teipsum ante saluares? Vis ergo non alios sanare, sed per bonã doctrinam malos actus celare, & scientiæ laudem ab hominibus quærere, non ædificationem mercedis à Deo, & es hypocrita. vnde sequitur: Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo.

Li. 2. ca. 30. ante med. tom. 4.

Notula generalis iu euãgelijs.

AVG. de sermone domini. Accusare enim vitia officium est bonorum: quod cùm mali faciunt, alienas parres agunt, sicut hypocritæ, qui tegũt sub persona quod sunt, & ostendunr in persona quod non sunt.

Homi. 14. in Matth. sup. illud. Hypocrita eijce primũ trab. tom. 2.

CHRYS. iu homil. Et notandum quod vbicũqoe volt moostrare magnum aliquod peccatũ: à contumelia incipit, sicut ibi: Serue nequam omne debitũ dimisi tibi. & ideo hic dicit: Hypocrita, eijce prim. Etenim qoæ suiipsius sunt magis aliquis nouit, quã quæ suut aliorum: & quæ maiora sunt, magis videt quàm quæ minora: & seipsom magis diligit, quàm proximum. Et ideo iubet eũ qui obnoxius est multis peccatis, non amarũ esse iudicem delictorum alterius, & maximè cùm fuerint parua: uon quidẽ ab arguendo aut à corrigendo auertens, sed prohibet propria cõtẽoere, & alienis insistere. Opottet enim vt primo cum diligentia inuestiges quæ tua sunt, & tunc quæ proximi sunt discutias. & ideo sequitur: Et tunc videbis eijcere festuc. de oculo frat. tui.

Li. 2. ca. 30. circa finem. tom. 4.

AVG. de serm. Dom. in mon. Auferentes enim de oculo nostro ttabẽ inuidentiæ vel malitiæ vel simulationis, videbimos eijcere festucã de oculo fratris.

Nolite sanctũ dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conuersi disrumpent vos.

Li. 2. ca. 31. in princ. tom. 4.

AVG. de sermone Dom. in mon. Quia potest aliquos pet oomẽ simplicitatis ad quam per superiora induxerat decipere, vt sic putetur vitiosum esse aliquando verũ occulrare, qoomodo vitiosum est falsum dicere, rectè subiungit: Nolite sanctũ dare canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos.

Hom. 17. in opere imperf. à med. illius tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Vel aliter: iusserat soperius

A Dñs diligere inimicos, & benefacere his qui peccant in nos: ne ergo cogitarẽt sacerdotes etiam quæ Dei soot eis communicare, talem cogitarionẽ compescuit, dicẽs: Nolite sanctum dare canibus. ac si diceret: Mãdaui vobis diligere inimicos, & benefacete eis de vestris corporalib' bonis, nõ tamẽ de meis spiritualibus passim: quoniã in natura vobiscũ communes sunt, uou in fide, & Deus carnalia beneficia dignis & indignis similiter præstar, nou autẽ gratias spirituales.

Distinctio spiritualiũ donorũ & corporaliũ

Lib. 2. ca. 31. ante mediũ illius, to. 4.

AVG. de sermone Dom. in mon. Quærendum autem est quid sit sanctum, quid canes, quid margaritæ, quid porci. Sanctum est qood corrũpere nefas est: cuius sceleris volunta srea tenetur, quãuis illud incorruptibile maneat. B Margaritæ aurem sunt quæcunque spiritualia magui æstimanda sunt. Licet itaque vna eadémq; res & sanctũ & margarita dici possit: sed sanctom dicitur ex eo quòd non debet corrũpi: margarita verò ex eo quòd noo debet contemni.

Hom. 17. in opere imper. inter mediũ & fin. to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Vel aliter: Sanctum est sicut baptismos gratia corporis Christi, & huiusmodi. Mysteria aotẽ veritatis margaritæ sunt: quia sicut margaritæ inclosæ cochleis positæ suot in profuudũ maris: sic mysteria diuina verbis inclusa, posita suot in altitudine sensus sacræ scripturæ.

Hemil. 24. ante mediũ, tom. 2.

CHRYS. in hom. Quæ quidem his qoi bonæ mentis sunt, & intellectum habent, reoelata honesta C parent: his aurem qui insensibiles sunt, magis videtur teuerenda, cùm ignorantur.

Lib. 2. cap 31. à med. tom. 4.

AVG. de serm. dom. in mon. Canes autem pro impugnatoribos veritaris, porcos pro cõremptoribus positos uou incõgruè accipimus. Quapropter quia canes exiliuot ad dilacerãdum, quod autem dilacerant, integrũ esse non sinunt, dixit: Nolite sanctum dare canibus, quia quãrum in ipsis est, si fieri posset, conãtur perimere veritatem. Porci aurem quamuis non ita vr canes morso appetant, passim tamen calcãdo inquinant. & ideo dicit: Neque mittatis margaritas vestras ante porc.

Super illud: Nolite sanctum dare.

RAB. Vel canes sunt ad vomitrum reuersi, porei nondum cõoersi, sed in luto D vitiorum versari.

Hom. 17. in opere imper. à med. to. 2.

CHRY. Vel aliter: Canis & porcus immũda animalia sout, sed canis ex omui parte: quia nec ruminat, nec vngulam findit: porcus autẽ ex parte: nam vngulam habet fissam, sed non ruminat, propter quod canes puto intelligẽdos gentiles omnino immũdos, & propter actus, & ptoprer fidẽ: porcos autem hæreticos, quia uomẽ Domini inuocare videntur. Non est ergo sanctum dare canibus, quia baptismus & alia sacramẽta oou sunr dãda nisi fidẽ habentibus. Item mysteria veritatis, id est margaritæ, non sunt dandæ nisi desiderantibus veritatẽ, & cum ratione homana viuentibos. Si enim porcis eas miseris, id est, cœnosæ vitæ delectatione graua- E tis nou intelligent preciositatẽ earom, sed æstimant eas similes cæteris fabulis mũdialibus, & eas actibus suis carualibus conculcant.

Allegoriã pulchra.

Li. 2. ca. 31. tom. 4.

AVGV. de serm. dom. Calcari enim dicitur quicquid cõtemnitur. Et ideo dicitur. Ne forte conculeent eas pedibus suis.

Glosa interlinearis.

GLO. Dicir autẽ, oe forte, quia resipiscere possunt ab immunditia.

Lib. 2. de ser. dom. in mõ. ca. 31. circa fin. tom. 4.

AVG. Quod autem sequitur: Et cõuersi disrũpãt vos. Non ait ipsas margaritas, illas enim coocu lcant, & cùm cõuertuntor, vt adhuc aliquid audiant: disrumpont eom, à quo missas margaritas couculcant: non enim facilè inueneris quod ei gratum esse possit, à quo magoo labore inuẽta contẽnantur. Qui ergo tales docent, quomodo non disrumpantur indignando & stomachãdo, oon video.

Homil.17 in opere imper. declinando ad fin. to. 2.

A CHRYS. sup. Matth. Vel porci non solũ carnalibus actibus margaritas cõculcant, sed etiã post modicum cõuersi per inobedientiam rompunt præbitores earum. Frequenter autem & scandalizati calumniãtur eos, quasi dogmatum nouorum seminatores. Canes etiã cõculcãtes sancta sordidis actibus, disputationibus suis rũpunt prædicatorẽ veritatis.

Homil 14. in Matt. integr prin. & med. tom. 2.
Homil.17. in opere imper. non remote à fine. tom. 2.

CHRYS. in hom. Et bene dixit conuersi. Fingunt enim mansuetudinẽ vt addidiscant, deinde cùm didicerint detrahunt. CHRY. sup. Matth. Rationabiliter autem margaritas dari porcis prohibuit, quia si porcis minus immundis mitti vetantur, quanto magis canibus plus immundis? De sancto autẽ dando idem æstimare nõ possumus, qoia frequẽter etiã B benedictionẽ damus peccatorum more viuentibus Christianis: non quia merentur accipere, sed ne fortè plenius scandalizati dispereant.

Li. 2. ca. 32. a princip. tom. 4.

AVG. de serm. dom. Cauendum est ergo, ne quid aperiatur ei qui nõ capit, meli⁹ enim quærit id quod clausum est, quàm id quod apertum est: aut infestat per odium, vt canis: aut negligit per contẽptum, vt porcus. Non est autẽ consequens vt si verum occultatur, etiam falsum dicatur: quia Dñs quamuis nihil mentitus sit, vera tamen aliqua occultauit, secundũ illud: Adhuc habeo vobis multa dicere quę nõ potestis portare modo. Sed si aliquis non capit propter sordes, mundãdus est vel verbo vel opere, quantum C fieri potest à nobis. Quòd autem dñs quædã dixisse inuenitur, quæ multi qui aderant vel resistendo, vel contẽnendo non receperunt, non putandus est sanctũ dedisse canibus, aut margaritas ante porcos misisse. Dedit enim eis qui capere poterant, & simul aderant, quos propter aliorũ immunditiã negligi nõ oportebat. & quamuis tẽtantes eum in ipsis quæ eis respondebat contabescerent, alij tamẽ qui poterant capere ex illorũ occasione multa vtiliter audiebant. Qui ergo noorit quid respoodeat, debet respondere saltem propter illos quibus desperatio suboritur, si propositam quæstionẽ solui non posse crediderint, D & hoc de rebus ad instructionem salutis pertinentibus. De superuacuis autem & noxijs oihil dicendũ est, sed hoc ipsum explicandum, cur inquirenti talia non oporteat respondere.

Doctrina Christi discretissima

Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsãti aperietur.

Super hoc verbũ. to. 9.
Li. 1. ca. 33. tom. 4.

HIER. Quia carnalia suprà vetuerat postulari, quid petere debeamus ostendit, diceos: Petite, & dabitur vobis. AVG. de ser. dom. Vel aliter: Cùm præceptũ esset, ne sanctũ daretur canibus, & ne margaritæ ante porcos mittantur: ponit auditor suæ ignoraotiæ E conscius dicere. Quid sanctum me dare canibus vetas, cùm adhuc me habere non videam? & ideo opportunè subiecit, dicens: Petite, & accipietis.

Homi 18. in opere imper. non multum procul à prin. tom. 2.

CHRY. sup. Matth. Vel aliter. Quoniã ad significandam oratiooẽ quædã dederat eis mandata, dicẽs: nolite iudicare, cõpetenter adiungit: Petite, & dab. vo. Quasi dicat: Si hãc clementiã seruaueritis ad inimicos, quicquid clausum vobis videtur, pulsate, & aperietur vobis. Petite ergo precibus die ac nocte orãtes: quotidie studio & labore. nec enim laborantes circa scripturas, acqoirimus scientiã sine gratia Dei: nec gratiã acquirimus, nisi studuerimus: ne donũ Dei oegligentibus detur. Pulsate autem oratione, & ieiuniis, & eleemosynis. Sicut enim qoi pulsat A ostiũ, nõ tantũ voce clamat, sed manu. sic & qui bona opera facit, pulsat operib⁹ bonis. Sed dices: Hoc ipsum peto, vt sciã & faciam: quomodo ergo possũ facere priusquã accipiã? Sed quod potes fac, vt amplius possis: & quod scis serua, vt amplius scias. Vel aliter: Cũ mãdasset suprà omnib⁹ vt diligerẽt ioimicos, & postea prohibuerit oe sub obtẽtu dilectioois sancta canibus darent: ounc dat eis booum consiliũ, vt petant Deum pro illis, & dabitur eis: quærant eos qui perierãt in peccatis, & inueniẽt. Pulsent eos qui in erroribus suot conclusi, & aperiet eos Deus, vt habeat sermo eorũ ad animas eorũ ingressum. Vel aliter: Quoniã maiora erant mandata superius posita quàm virtus humana, transmittit eum ad oeũ, B cuius gratiæ nihil impossibile est, dicẽs: Petite, & dab. vobis. vt quod ex hominibus cõsummari nõ potest, per gratiã oeiadimpleatur. Cùm enim alia animalia Deus munierit veloci pedum cursu, aut velocibus pennis, aut vnguibus, aut dẽtibus, aut cornibus: hominem solum sic disposuit, vt virtus illius sit ipse, vt infirmitatis suæ necessitate coactus sẽper necessariũ habeat dominum suum. GLO. Petimus autem fide, quærimus spe, pulsamus charitate. Primũ petere debes vt habeas, post quærere vt inuenias, inuenta obseruare vt introeas. REMIG. Vel aliter: Petimus orãdo, quærimus rectè viuẽdo, pulsamus perseuerando.

Glosa ordin. Super illud: Petite.

Li. 2. ca. 33 circa princi. illius. tom. 4.

C AVG. de ser. dom. in mon. Petitio autem pertinet ad impetrandam sanitatem animi, vt ea quæ præcipiuntur, implere possimus: inquisitio autẽ ad inueniẽdam veritatem. Sed quum quisque veram viam inuenerit. perueniet ad ipsam possessionẽ, quæ tantum pulsanti aperietur. AVG. in lib. retract. Operose quidẽ ista tria quid inter se differant, sic exponendũ putaui: sed longè melius ad iostantissimã petitionẽ omnia referuntur, vndè postea coocludit, dicens: Dabit bona petẽtibus se: & non addit, quęrẽtibus & pulsantibus. CHRY. in homil. Per hoc ergo quod addidit: Quærite & pulsate, cũ iostãtia multa & robore peti iussit. Qui enim quærit, omoia alia proijD cit à mẽte, & ad illud solũ afficitur quod quærit. qui autẽ pulsat, cum vehemẽtia & feruida mente venit.

Li. 1. ca. 19. circa finem. illius. to. 2.

Hom 24. in Matt. super illud: Petite, & quærite. tom. 2.

Hom. 18. in opere imperfecto, paulò post ante med. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Quia verò dixerat, petite & accipietis: ne fortè peccatores audiẽtes dicerẽt: Ad hoc dominus dignos hortatur, oos autẽ indigni sumus. ideo repetit, vt tã iustis quã peccatoribus misericordiã Dei cõmendet. & ideo dicit: Omnis qui petit, accipit. i. siue iustus sit, siue peccator, tamẽ petere nõ dubitet. vt cõstet, nemioẽ spe minisi qui petere dubitauit à Deo: oõ enim credibile est, vt opus pietatis quod exhibetur benefaciẽdo inimicis, Deus iniungat hominibus: ipse autem non faciat, cùm sit bonus. AVG. sup. Ioan. Vnde peccatores exaudit E Deus. Si enim peccatores nõ audiret, frustrà publicanus dixisset: Domine, propitius esto mihi peccatori. & ex ista confessione meruit iustificationem.

Tractat. 44. post medium. tom. 9.

Duplex Dei misericordia.

AVG. in lib. senteot. Prosp. Fideliter autẽ supplicãs Deo pro necessitatibus huius vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit vtile, magis nouit medicus quam ægrotus. Si autẽ id postulat quod Deus & præcipit & promittit, fiet omnino quod poscit, & accipiet charitas quod petit veritas. AVG. ad Paulin. & Hierasiam. Bonus autẽ Dominus, qui non tribuit sæpè quod volumus, vt quod mallemus attribuat.

Li. 2. de ser. dom. in mõ. cap. 33. à med. tom. 4.

AVG. de verb. dom. Perseuerantia etiam opus est, vt accipiamus quod petimus.

AVG.

In serm. de verbis Dom. paulò ante med. to. 10.

A AVG. de serm. domini. Cùm enim Deus aliquãdo tardius dat, commẽdat dona, non negat, diu desiderata dulcius obtinentur: citò autem data vilescunt. Pete ergo & quære, insta. Petendo enim & quærẽdo crescit appetitus, vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare, vt tu discas magna magnè desiderare, ideo oportet semper orare, & non deficere.

Aut quis ex vobis homo, quẽ si petierit filius panem, nunquid lapidem porriget ei? aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

Lib. 2. ca. 33. à med. to. 4.

B AVG. de serm. Dom. Sicut in superioribus egit dé volatilibus cæli, & de liliis agri, vt spes de minoribus ad maiora consurgeret: ita & in hoc loco cùm dicit, Aut quis est ex vobis homo.

Homil 18. in opero imperf. circa mediũ. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Ne fortè aliquis considerans quãta est differentia inter Deũ & hominẽ, & ponderans peccata sua, dũ desperat impetrare, nec incipiat petere, patrum & filiorũ similitudinẽ introduxit: vt si propter peccata nostra desperamus, propter paternã bonitatẽ speremus.

Homi. 24. in Matth. ante medium.

CHRYS. in hom. Duo autẽ oportet adesse orãti: & petere vehementer, & quæ oportet petere. Hęc autẽ sunt spiritualia: etenim Salomon, quia petiit quod petere oportebat, velociter accepit.

Homi. 18. in opero imperf. circa med. tom. 2.

C CHRYS. super Matth. Quæ autẽ petere oportet, sub similitudine panis & piscis ostẽdit. Panis enim est verbũ de notitia Dei patris. Lapis est omne mẽdaciũ, quod habet scãdalum offensionis ad animã.

REMIG. Piscem autẽ possumus intelligere verbum de Christo, serpentem autem ipsum diabolũ: vel per panem intelligitur doctrina spiritualis, per lapidem ignorãtia, per piscem vnda baptismatis sacri, per serpentem astutia diaboli siue infidelitas.

Hoc in loco id habet.

RAB. Vel panis, qui est cõmunis cibus, charitatem significat: sine qua aliæ virtutes nihil valẽt. Piscis significat fidẽ quæ ex aqua baptismatis orta est: & in mediis fluctibus huius vitæ pulsatur, & tamen D viuit. Lucas autẽ addidit tertiũ, scilicet ouum, quod est spes animalis, vnde spem significat. Cõtra charitatem ponit lapidẽ, id est, odij duritiã: contra fidem serpẽtem, id est, perfidiæ venenũ: contra spem scorpionem, id est, desperationẽ, quæ retro pungit sicut scorpio. REMIG. Est ergo sensus: Non est timendum quòd si petamus à Deo patre panem, id est, doctrinam vel charitatem, quòd porrigat lapidem, id est, quod permittat cor nostrum constringi, aut frigore odiorũ, aut duritia mentis. Vel quòd si petierimus fidem, ipse nos permittat perire veneno infidelitatis. vnde sequitur: Si ergo vos cùm sitis mali.

Homi. 24. in Matth. ante med.

E CHRYS. in homil. Hæc autem dixit, non detrahens humanæ naturæ, neque malum confitens omne genus humanum, sed ad differentiam bonitatis suæ, dilectionem paternam malitiam vocans, tanta est superabundantia amoris ipsius ad homines.

CHRYS. Quia quantũ ad cõparationem Dei, qui solus singulariter bonus est, omnes mali vidẽtur, sicut ad comparationem solis omne lucidum videtur obscurum.

Super illud: Si ergo vos cùm sitis mali. tom. 9.

HIER. Vel suprà Apostolorum positione, omne hominum genus dãnatur, cuius ab infantia cor ad malum appositum est, vt in Genesi legitur. Nec mirum homines huius sęculi dici malos, cum & Apostolus memoret, quoniã dies mali sunt.

Li. 2. ca. 33. à med. to. 4.

AVG. de serm. Dom. in mõte. Vel malos appel-

A lauit huius sæculi dilectores & peccatores, vnde & bona quæ dant secundũ eorum sensum bona dicenda sunt, quia hoc pro bonis habẽt: quamquam & in rerũ natura ista bona sint, scilicet tẽporalia, & ad istã vitã infirmam pertinentia.

De verbis Dom serm. 5. paulo à prin. tom. 10.

AVG. de serm. do. Bonũ enim quod facit bonos, Deus est. Aurũ autem & argentum bonum est: non quòd te faciat bonum, sed vnde facias bonũ. Mali ergo cùm simus, & bonum patrem habeamus, non semper mali remaneamus.

Li. 2. ca. 33. circa finem illius, tom. 4.

AVG. de serm. dom. Si ergo cùm simus mali, nouimus id dare quod petimus, quanto magis sperandum est daturum Deum nobis dona petentibus?

Homi. 18. in opero imperf. à med illius, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Quoniam autem nõ omnia B petentibus præstat, sed bona tantùmodo: ideo conuenienter addidit, bona.

Glosa ordin. super illud: Nostis bona,

GLO. A Deo enim non nisi bona percipimus, qualiacunque nobis videantur: omnia enim dilectis in bonum cooperantur.

REMIG. Et sciendũ quòd vbi Matthæus sic dicit: Dabit bona, Lucas dicit, Dabit spiritum bonũ: sed non debet videri contrarium, quia cũcta bona quæ homo à Deo accipit, per gratiã Spiritus sãcti datur.

Omnia ergo quæcũq; vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ.

Lib. 2. ca. 34. tom. 4.

AVG. de serm. dom. Firmitas quædam & valentia ambulãdi per sapientiæ viam in bonis moribus cõ C stituta est, quibus perducũtur homines vsq; ad mũdationem & simplicitatẽ cordis, de qua iam diu ita loquens cõcludit: Omnia quæcunq; vultis. Nemo enim est qui velit quẽquã duplici corde secũ agere.

Homil 18. in opero imper. à med. to. 2.

CHRY. sup. Matth. Vel aliter: Suprà propter sanctificandã orationem mãdauit, vt non iudicent homines eos qui peccant in ipsos. Et quia ab ordine narrationis suæ recedens, introduxit alia quędã: nũc ad mandatũ quod cœperat rediens, ait: Omnia quæcunq; vultis, id est, nõ solum mãdo, nolite iudicare: sed & omnia quęcũq; vultis vt faciãt vobis homines; & vos facite eis, & tũc impetrabiliter poteritis orare.

Glosa ordin. super illud: Dabit bona petentibus.

D GLO. Vel aliter: Omnium bonorũ spiritualium distributor est Spiritus sanctus, vt opera charitatis impleantur, vnde subdit: Omnia ergo quæcun. &c.

Hom 24. in Matth. parum ante medium tom. 2.

CHRYS. in homil. Vel aliter: Vult Dominus demõstrare, quoniam oportet homines & superius inquirere auxiliũ, & quæ à seipsis sunt, simul inferre. vnde cùm dixisset: Petite, quærite, & pulsate: docet apertè ipsos homines studiosos esse. & ideo subdit: Omnia quæcunque.

In ser. 5. circa med. to. 10.

AVG. de verb. do. Vel aliter: Promiserat se dominus petentibus, bona largiturũ. Vt autem ille agnoscat mendicos suos, agnoscamus & nos nostros. Excepta enim substãtia facultatũ tales sunt qui petũt, quales à quibus petũt.

Moralis doctrina.

Quã frontem habes petendi ad Deum tuũ, qui non agnoscis E patrem tuũ? Hinc est quod in Prouerb. dicitur: Qui obturat aurẽ suam ad clamorẽ pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid autẽ petenti proximo debeam⁹ impendere, vt & ipsi audiamur à Deo: ex hoc cõsiderare possumus, quod ab aliis volumus nobis impendi. & ideo dixit: Omnia ergo quæc. &c.

Hom. 24 in Matth. parum ante medium. tom. 2.

CHRY. in hom. Nõ simpliciter dicit. Omnia, sed addidit ergo, q. d. si vultis audiri, cũ illis quæ dixi, & hæc facite. Nõ autem dixit: Quęcunq; vis effici tibi à Deo, hæc fac ad proximum: vt non dicas, qualiter hoc est possibile? sed ait: Quæcunque volueris effici tibi à conseruo, hæc & circa proximum ostende.

Li. 2. ca. 34. circa princ. tom 4.

AVG. de serm. do. Quidã Latini codices habent additum, bona, quod additũ puto ad manifestatio-

nem sententiæ. Occurrebat enim, quòd si quisquam flagitiose aliquid erga se fieri velit: & ad hoc referat istā sententiam, vt hoc prior illi faciat: à quo sibi fieri cupit: ridiculum est hunc putare istam implesse sententiam. Intelligendum est autem perfectā esse sententiam, etiam si hoc nō addatur. Quod enim dictū est, Omnia quæcunq; vultis, non vsitatè ac passim, sed propriè dictum accipi oportet. Voluntas nanq; non est nisi in bonis: nam in malis cupiditas propriè dicitur, non voluntas, non quia sic semper loquantur scripturæ, sed ibi oportet, vbi omninò proprium verbum tenent, vt non aliud sinant intelligi.

Inter med. & finē illius. CYPR. de orat. do. Cùm autem Dei verbum dominus Iesus Christus omnibus venerit: præceptorū suorum fecit grande cōpendium, cùm dixit: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite eis. vnde subdit: Hæc est enim lex & prophetæ.

Homil. 18. in opere imperf. à med. illius. tom. 2. CHRY. sup. Mat. Nam quæcunq; lex & prophetæ sparsim in omnibus præceperunt scripturis, in hoc compendioso continentur mandato, quasi innumerabiles arborum rami in vna radice.

Lib. 10. super illud Iob. 11. Et quod multiplex sit lex eius. ca. 4. in nouis exemp. part. ant. me. GREG. 10. Moral. Qui enim cogitat vt ea alteri faciat quæ ipse sibi ab altero fieri expectat, pensat nimirum vt malis bona, & bonis meliora reddat.

Homi. 24. in Matth. circa med. illius. Li. 2. ca. 14. à med. to. 4. CHRY. in Ho. Vnde manifestum est etiā quoniā ex nobis quæ deceant omnes scimus, & nō est possibile ad ignorantiam refugere. AVG. de serm. dom. Videtur autem hoc præceptū ad dilectionē proximi pertinere, non autem ad Dei: cùm in alio loco duo esse præcepta dicat, in quibus lex pendet & prophetæ, cùm autem hic non addit, tota lex, quod ibi addidit, seruauit locum alteri præcepto, quod est de

Lib. 8. ca. 7. tom. 3. dilectione Dei. AVG. 8. de Trinit. Vel aliter: Ideo scriptura tantum dilectionem proximi commemorat, cùm dicit: Omnia quæcunque vultis: quia qui proximum diligit, consequens est vt & ipsam præcipuè dilectionem diligat: Deus autem dilectio est, consequens est ergo vt præcipuè diligat Deum.

Intrate per angustam portā, quia lata porta & spaciosa via est, quæ ducit ad perditionē, & multi sunt qui intrāt per eā. Quā angusta porta & arcta via est quæ ducit ad vitā, & pauci sūt qui inueniūt eā.

Li. 2. ca. 35. tom. 4. AVG. de serm. do. Admonuerat superius Dominus ad habendū cor simplex & mundū in quo quæritur Deus: sed quia hoc paucorū est, iam incipit de inuestigāda sapientia loqui: cui inuestigāa dæ & cōtemplandæ talis oculus per omnia superiora perductus est, quo videri iam possit arcta via & angusta porta. vnde subdit: Intrate per angustam portam.

Glosa ordinaria in hoc loco. Homil. 18. in opere imperf. à med. to. 2. GLO. Vel aliter: Et si difficile sit vt aliis facias quod tibi vis fieri, tamen sic faciēdum est, vt intremus per angustam portam. CHRY. sup. Matth. Vel aliter: Tertia hæc cōsequentia ad iustitiā ieiunij pertinet, vt sit ordo narrationis talis. Tu autē cùm ieiunas, vnge caput tuum. & postea sequatur: Intrate per angustam portam. Præcipuè enim tres sunt naturales passiones & intimæ carnis: primo esca & potus, deinde amor viri ad mulierem, tertio loco somnus: & ideo grauius est eas à natura carnali præcidere, quā cæteras passiones. Et ideo nullius passionis abstinētia sic sāctificat corpus, sicut quod homo sit castus, ieiunus, & in vigiliis perseuerās: ergo propter omnes has iustitias, & præcipuè propter laboriosissimū ieiunium, cùm dicit: Intrate per angustā portā. Porta perditionis est diabolus, per quā introitur in gehennam.

A Porta vitæ Christus, per quam introitur in regna cælestia. Lata autē porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potestatis extensus, sed effrenatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, non paruitate potestatis exiguus, sed humilitatis ratione collectus: quia quem totus non capit mundus, seipsum intra angustias vteri virginalis inclusit. Via autē perditionis est omnis iniquitas. Dicitur autem spaciosa, quia non est intra regulam disciplinæ inclusa, & ambulātes in ea quicquid eos delectauerit, hoc sequuntur. Via autem vitæ dicitur esse omnis iustitia, & propter contrarias causas esse arcta. Considerandum autem, quia nisi quis ambu-

B lauerit per viam, nō potest peruenire ad portā. Qui enim non ambulat per viam iustitiæ, impossibile est vt verè Christū cognoscat. Similiter nec incurrit in manus diaboli, nisi qui in via ambulat peccatorum.

GREG. super Ezechielem. Quamuis autem charitas sit lata, tamen per angusta & ardua homines ducit à terra. Satis angustum est omnia prætermittere, vnum solum diligere, prospera non ambire, aduersa non timere. CHRY. in homil. Sed cùm postea dicat, Iugum meum suaue est, & onus meū leue: qualiter hic angustam esse viam ait & arctam? sed hic mōstrat eam leuem esse & suauem, quoniam via est, & porta est, sicut & altera quæ lata & spatiosa dici- *Homil. 24. in Matth. circa med. tom. 2.*

C tur, ipsa via & porta est. horum autē nihil māsurum est, sed omnia pertrāseunt. Transire autē labores & sudores & in bonum finem deuenire, scilicet in vitā, sufficiens est mitigare eos qui agones patiuntur. Si enim tempestates nautis & vulnera militibus leuia sunt propter spem præmiorum pereuntium, multo magis cùm cælum praiaceus fuerit, & immortalia præmia, nullum aliquis sentiet imminentium periculorum. Sed & hoc, id est, angustam vocare, maximè ad faciendum eam leuem conferebat. Vigilate enim eos præparabat: hoc enim Dominus dicit dirigēs nostrum desideriū. Qui enim in agone certat, cùm viderit principē admirātem labores agonum,

D animosior fit. Ne igitur mœsti simus cū multa nobis hic cōtigerint tristia, quia arcta est via, sed nō ciuitas. Ideo neq; hic quietē oportet expectare, neq; ibi triste aliquid præstolari. Dicēs autem: quoniam pauci sunt qui inueniunt eā, rursus hic multorū desidiam significauit, & audiētes erudiuit nō multorū prosperitatibus attendere, sed paucorum laboribus.

HIER. Signanter igitur de vtraque via locutus dicit, quod per latā multi ambulant, angustam pauci inueniunt. Latam enim nō quærimus, nec inuentione opus est, quia sponte se offert, & errantium via est: angustam verò nec omnes inueniunt, nec qui inuenerint statim ingrediuntur per eam. Siqui- *Super illud: Intrate per angustā port. tom. 9.*

E dem multi, inuenta veritatis via capti voluptatibus sæculi, de medio itinere reuertuntur.

Attendite à falsis prophetis, qui veniūt ad vos in vestimētis ouium, intrinsecus autē sunt lupi rapaces. A fructibus eorū cognoscetis eos. Nūquid colligūt de spinis vuas, aut de tribulis fic⁹? Sic omnis arbor bona, fruct⁹ bonos facit: mala autē arbor, malos fruct⁹ facit. Nō potest autē arbor mala bonos fruct⁹ facere, neq; arbor bona malos fructus facere. Omnis arbor quæ nō facit fructū bonū, excidetur, & in ignē mittetur. Igitur ex fructib⁹ eorū cognoscetis eos.

CHRYS. sup. Matth. Suprà mādauerat Apostolis Dominus,

opere imperfect. in prin. tom. 2.

Dominus, ne eleemosynas, orationes, & ieiunia coram hominibus sicut hypocritæ faciãt. & ideo ad cognoscendum quia hæc omnia in hypocrisi fieri possunt, loquitur, dicens: Attendite à falsis prophetis.

Lib. 2. c. 36. circa princ. tom. 4.

AVG. de serm. dom. Vel aliter: Cùm dixisset Dominus paucos esse qui inueniunt angustam portam & arctam viam, ne hæretici qui plerunque se sub nomine paucitatis commendant, se nobis supponant, statim subiicit dicens: Attendite à falsis prophetis.

Hom. 24 in Mat. à medio illius. tom. 2.

CHRYS. in homil. Vel aliter: Quia dictum est quod angusta est porta, sed & multi sunt qui peruertũt eam quæ illuc fert viam, ideoque induxit: Atten. à falsis prophetis. In quo vt maiorem solicitudinem habeant, meminit eorum quæ in patribus eorũ facta sunt, falsus prophetas vocans, etenim tunc talia contigerunt.

Homil. 9 in opere imperfecto, non multum remotè à med. illius. to. 2.

CHRYS. sup. Mat. Quod autem scriptum est infrà. Quia lex & prophetæ vsque ad Ioannem dicitur, quia prophetia de Christu non erat futura post eum. Prophetę autem & fuerunt & sunt, sed nun qui prophetarent de Christo, sed qui interpretarentur ea quæ de Christo ab antiquis fuerant prophetata, id est doctores Ecclesiarum. nec enim potest quis propheticos interpretari sensus, nisi per spiritum prophetię. Sciẽs ergo Dominus futuros esse falsos doctores hæresum diuersarum, admonet, dicẽs: Attendite à falsis prophetis. Quia enim non erant futuri manifesti gẽtiles, sed absconditi sub nomine Christiano, non dixit: Aspicite, sed attẽdite. vbi enim res certa est, aspicitur, id est, simpliciter videtur, vbi autem incerta, attenditur, id est cautè consideratur. Item dicit: Attendite, quia firma tutela salutis est scire quem fugias. Non autem sic admonet: Attendite, quasi inuito Deo diabolus hæreses introducat, sed eo permittente. quia enim non sine iudicio vult seruos suos habere, ideo misit tentationem: quia verò non vult eos per ignorantiam perire, ideo præmonet. Ne autem aliquis hæreticus doctor dicat: quia non dixit vos falsos prophetas, sed Gentilium & Iudæorum doctores, ideo addidit dicens: Qui ve. ad vos in vesti. ouium. Oues enim Christiani dicuntur, vestimentum autem ouium, est species Christianitatis, & simulatæ religionis: nulla autẽ res sic exterminat bonum, sicut simulatio. Nam malum sub specie boni celatum, dum non cognoscitur, non cauetur. Et ne adhuc dicat hæreticus: quia de veris doctoribus loquitur, qui tamen peccatores sunt, ideo addit: Intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Catholici autem doctores & si fuerint peccatores, serui quidem carnis dicuntur. non tamen lupi rapaces: quia non habent propositum perdere Christianos. Manifestè ergo de hæreticis doctoribus dicit, quia eo proposito speciem Christianorũ suscipiunt, vt Christianos iniquo seductionis morsu dilaniẽt. de quibus dixit Apostolus: Scio quia post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces non parentes gregi.

Hom. 24. in Matth. non procul à medio. tom 2.

CHRYS. in homil. Sed tamen videtur falsos prophetas hic non hæreticus insinuare, sed eos quidem, qui vitæ sunt corruptæ, sed facie quidem virtutis induuntur. vnde dixit: A fructibus eorum cognoscetis eos. Apud hæreticos enim est multoties & vitam inuenire, apud hos autem quos dixi nequaquam.

Li. 2. ca. 38. in princ. illius. tom 4.

AVG. de serm. dom. Vnde rectissimè quæritur, quos fructus nos attẽdere voluerit: multi enim quædam in fructibus deputant, quæ ad vestitum ouium pertinent, & hoc modo de lupis decipiuntur: secuti enim sũt vel ieiunia, vel eleemosynas, vel orationes,

A quæ prætendunt hominibus, placere cupientes eis quibus ista difficilia videntur. Hi ergo non sunt fructus de quibus cognosci istos monet. Ista enim quæ cum bono animo fiunt, sunt propriè ouibus vestes: cùm autem malo in errore non aliud quàm lupos tegunt: sed non ideo debent oues odisse vestimentum suum quod plerunque illo se occultant lupi. Qui sint ergo fructus quibus cognoscamus arborem malam, dicit Apostolus: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditiæ. Qui verò sint fructus quibus cognoscamus arborem bonam, idem Apostolus ostendit, dicens: Fructus autem spiritus sunt, charitas, gaudium, pax.

Homi. 19. in opere imperfecto paulò ante medi. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Fru-B ctus etiam eius ouis, est confessio eius fidei. qui enim secundum Deum vocem humilitatis, & veræ confessionis emittit, ouis est: qui autem contra veritatem blasphemiis vlulat contra Deum, lupus est.

Super illud: Atten. à falsis proph. tom. 9.

HIER. Et sic ergo potest de ouibus intelligi, quod hic de falsis prophetis dicitur: qui aliud habitu ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant. specialiter de hæreticis intelligendum videtur, qui videntur continentia ac ieiunio quasi quadam pietatis veste se circundare: intrinsecus autem habentes animum venenatum, simpliciorum fratrum corda decipiunt. AVG. de serm. dom. in mon. Sed ex operibus coniici potest, vtrum exteriorem cultum ambitione aliqua faciant. C Cùm enim cœperint aliquibus tentationibus ea ipsa vel subtrahi, vel negari, quæ isto velamine vel consecuti sunt, vel consequi cupierũt: tunc necesse est vt appareat vtrum lupus in ouina pelle sit, an ouis in sua.

Li. 31. ca. 9. in nouo exemp.

GREG. 31. Moral. Hypocrita etiam sanctæ Ecclesiæ pace premitur, idcirco ante oculos nostros religione vestitur. Si quã verò fidei tentatio erumpat, statim lupi mens rabida, habitu se ouinæ pellis expoliat, quantúmque contra bonos sæuiat, persequens demonstrat.

Homi. 24. in Matt. à med. tom. 2.

CHRYS. in ho. Facilè etiam hypocritæ capiuntur: via enim quam iussi sunt ambulare, laboriosa est, hypocrita autem laborare nõ vtique eliget. Deinde vt non dicas, quoniã impossibile est cognoscere tales: D rursum rationem ab humano exemplo ponit, dicẽs: Nũquid colligẽt de spinis vuas, aut de tribulis ficus?

Hom 19. in opere imper. à med. to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Vua in se mysterium Christi habet, sicut enim botrus multa in se grana ligno mediante suspẽdit, sic & Christus multos sibi fideles per lignũ crucis tenet adiunctos. Ficus autẽ est ecclesia, quæ multos fideles tenet dulci quodã charitatis amplexu, sicut ficus multa grana vno tegmine tenet inclusa. Sunt ergo ficus signa hæc: charitatis quidem in dulcedine, vnitatis autem in coniunctione granorum. In vua autem patiẽtiæ quidem signum est, quia in torcular mittitur: gaudij autem, quia vinum lætificat cor hominis: synceritatis, quia nõ est aqua per-E mixtum: suauitatis autem in delectatione. Spinæ autem & tribuli sunt hæretici. sicut ergo spina vel tribulus ex quacũque parte habet aculeos: sic & serui diaboli si ex quacunque parte considerauerimus, iniquitatis pleni sunt. Nõ possunt ergo huiusmodi spinæ & tribuli ecclesiasticos fructus proferre. Quod autem particulariter sub similitudine ficus & vitis, spinæ & tribuli dixerat, ostendit consequenter vniuersaliter esse verum, cùm dicit: Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autẽ arbor fructus malos facit.

Lib. 2. ca. 36 ante mediũ tom. 4.

AVG. de serm. domin. In hoc autem loco illorum error cauendus est, qui de duabus arboribus duas naturas opinantur esse: quarum vna sit

Dei, altera verò nõ. Noo aotẽ eos adiooare duas istas arbores, docendom est: quia de hominibos eum dicere planũ ost, si quis præcedentia & sequẽtia legerit.

Lib. 12. cap. 4. & 5. to. 5.

Avg. 12. de ciuitate Dei. Nominibus autem prædictis ipsæ naturæ displicent, ooo eas considerantibus secundum vtilitatem suam. noo aotem ex commodo vel incommodo oratio, sed per seipsam considerata natura dat artifici soo gloriam. Naturæ igitur omnes qooniam sont, & ideo habent modum suum, speciem suam, & quandam secum pacem suam, profectò bonæ sunt. Chrys. in ho. Vtaotem nullus dicat, quoniam mala arbor fert quidem fructus malos, fert autem & bonos, & sic difficilis sit cognitio duplici probatione existente, ideo subiungit: Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.

Hom. 24. in Matt. super illud: Nunquid colligunt vuas. tom. 2.

Li. 2. ca. 35. 36. & 37. tom. 4.

Avg. de serm. Dom. Ea boc verbo putant Manichæi, neque animam malam fieri posse vt in melius commutetur, neque bonam in deterius: quasi dictũ sit, Nõ potest arbor bona mala fieri, neque mala bona fieri. sed ita dictum est: Non potest arbor bona fructus malos facere, oec econuerso. Arbor quippe est ipsa anima, id est, ipse homo: fructos verò opera hominis. Non ergo potest malus homo booa operari, neque bonus mala. Ergo si volt malos bona operari, prius bonus fiat. Quandiu autem quisqoe malus est, oon potest facere fructus booos. Sicut eoim potest fieri, vt quod fuit nix, oon sit, non autem vt oix sit calida: sic potest fieri vt qui malus fuit, oon sit malus: non tamen fieri potest vt malus bene faciat. quia & si aliquando vtilis est, noo hoc ipse facit, sed fit de illo diuina prouidentia procurante.

Raba. Homo autem ipse arbor bona vel mala dicitor propter voluntatem bonam vel malam. Fructus autem sunt opera quæ nec bona malæ voluntatis esse possunt, nec mala bonæ volontatis.

Lib 1. ca. 5. tom. 7.

Avg. contra Iulia. Sicot aotem manifestum est ex voluotare mala, tanquam ex arbore mala fructus eius fieri omnia opera mala: sic ipsam voluntatem malam vnde dices esse exortam, nisi quia voluntas mala Angeli ex Angelo, ex homioe hominis orta est? Quid autem erant hæc duo, antequam in eis ista mala otirẽtur, oisi booom opos Dei, & bona atque laodanda natura? Ecce ergo ex bono oritur malum, nec fuit omnino vode oriri possit, nisi ex bono, ipsam dico voluntatem malam: quooiam nullum malum præcessit, non opera mala, quæ non sunt nisi ea voluntate mala, tanquam ex arbore mala: nec ideo tanquam ex bono potuit oriri voluntas mala, qoia booum factum est à bono Deo: sed quia de nihilo factum est, non de Deo. Hier. Quæramus autem ab hæreticis, qui duas in se contrarias dicuot esse naturas, si iuxta intelligentiam eorum arbor bona malos fructus facere non potest, quomodo Moyses arbor bona peccauerit ad aquam contradictioois? Petrus qooque in passione Dominum negauerit, dicẽs: Nescio hominẽ? Aut qua coosequeotia socer Moysi arbor mala qui in Deum Israel noo credebat, dedit consilium bonom? Chrys. in ho. Quia verò punire non iusserat falsos Prophetas, ideo terret cos seeuodum pœnam qoę est à Deo, dicens: Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, exciderur, & in ignem mittetur, quibos verbis & Iudæos insiouare videtur: ideóque verborum Iohannis Baptistæ meminit, per eadem verba pœnam eis subscribens. Etenim & ille hoc dixit ad Iudæos, securim, & arborem incisam, & ignem inextinguibilem cõmemorans. Si quis aotem diligenter iouestigabit, duæ pœnæ sunt & excidi & comburi: qui enim comburitur, & à regno exciditur omoioo, quæ pœna difficilior est? Multi autem gehennam solum abhorrẽt, ego autem casum illius gloriæ multo amariorem pœnam gehenna esse dico. Quod enim parum vel magnom malum noo susciperet parẽt, vt videat, & potiatur dulcissimo filio? hoc itaque in gloria illa putemus. noo enim aliquis filius ita soauis est patri, vt illorum bonorũ requies, dissolui & esse cũ Christo iorolerabilis quidẽ pœna est gehenna, sed si quis decem mille ponat geheooas: nihil tale dicet, quale est à beata gloria illa excidere, & odio haberi à Christo.

Super illud: Non potest arbor bona. tom. 9.

Homi 24. in Mat. à med. tom. 2.

Glo. Ex præmissa autem similitudine coocludit quod suprà iam dixerat, quasi manifestum, dicens: Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

Ex glosa ordinaria super hunc locum.

Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnũ cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ cælorum. Multi dicent mihi in illa die: domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

Super illud: Non omnis qui dicit mihi domine. tom. 9.

Hier. Sicut supra dixerat eos qui habent vestem bonæ vitę, nõ recipiẽdos propter dogmatum oequitiam, ita nuoc ecõtrario asserit, nec his quidẽ accommodandam fidem, qui com polleant integritate doctrinæ, malis operibus destruũt. vtrumque eoim Dei seruis necessarium est, vt & opus sermone, & sermo operibus comprobetur, & ideo dicit: Nõ omnis qui dicit mihi, &c. Chrys. in hom. Vbi Iudæos maximè tangere viderot in dogmatibus omnia pooẽres, vnde & Paolus eos incusat dicens. Si autẽ tu Iudæus cognominaris, & requiescis io lege, &c.

Hom. 25. in Matth circa princip. tom. 2.

Chrys. sop. Matt Vel aliter, quoniã falsos prophetas & veros ex fructibus eorum docuit discerooẽdos, hic iam manifestius docet qui sunt fructus, quibus discernuntor probi doctores, & reprobi.

Homi. 19. in opere imperfecto inter medium & finem. to. 2.

Lib. 2. cap. 39. parum à princ. to. 4.

Avg. de ser. domi. Caueodũ enim est in ipso Christi nomine ab hæreticis, vel qoibuslibet malè intelligẽtibus, & seculi huios amatoribus, oe decipiamur, & ideo dicit, Nõ omnis qui dicit mihi Domioe, Domine, &c. Sed merito potest mooere quomodo huic sẽteotiæ cõueniat illud Apostoli: Nemo potest dicere dominũ Iesum nisi io spiritu sancto. Non enim possumus dicere, illos qui nõ intrant in regnũ cælorũ, habere Spiritum sanctũ. Sed Apostolos propriè posuit boc verbom, dicit: vt significet volũtatem atque intellectũ diceotis. Ille enim propriè dicit, qui volũtatem ac mẽtem suã sono vocis euunciat: Dominus autem generaliter hic posuit verbum dicẽdi. videtur enim etiã ille dicere, qui nec vult oec iotelligit qood dicit. Hiar. Moris est enim scripturarom dicta pro factis accipere, secũdum qoẽ seosum dicit Apostolus: Confitẽtur se scire Deom, factis autem negãt.

Super illud: Non omnis qui dicit mihi Domine. tom. 9.

1. Corint. 12. Super illud: Nemo potest dicere dominũ Iesu. to 5.

Lib. 2 cap. 39. tom. 4.

Ambro. Omne etiam verum à quocũnque dicatur, à Spiritu sancto est. Avg. de serm. dom. Noo ergo putemus ad illos fructus de quibos suprà dixerat pertinere, si quis Domino nostro dicat: Domine Domine: & ex eo nobis arbor bona videatur: sed illi sunt fructus, facere voluntatem Dei. vnde sequitor:

Sed

Sed qui facit voluntatem patris mei, &c.

Canon. 6. a medio illius.

HILA. Cælestis enim regni iter, obedientia voluntatis Dei, non nuncupatio repertura est.

Homi 19. in opere imperfecto, a medio illius, to. 2.

CHRY. sup. Matthæum. Quæ autem est voluntas Dei ipse Dominus docet. Hæc est, inquit, voluntas eius qui misit me, vt omnis qui videt filiom & credit in eum, habeat vitam æternam. Credulitatis autem verbum, & ad cõfessionem respicit, & ad actum. qoi ergo non confitetor aut non conuersatur secundum verbum Christi, non intrabit in regnum cælorum.

Homi. 25. in Matth. in principio, to. 2.

CHRYS. in hom. Non autem dixit: Qui facit voluntatem meam, sed patris: quoniam interim cõoeniens erat prius hoc suscipi ad imbecillitatem eorũ: sed & per hoc illud occultè insinuaoit. non est enim alia voluntas filij, quàm quæ est patris.

Lib. 2. cap. 40. in princ. Vera Christianitas ostenditur.

AVG. de ser. dom. illud autem ad rem pertinet, ne decipiamur, nõ solũ nomine Christi per eos qoi nomen habent, & facta nõ agunt, sed etiam quibusdã factis atque miraculis: qualia propter infideles cũ fecerit Dominus monuit tamen ne talibos decipiamur, arbitrãtes ibi esse inuisibilem sapientiã, vbi miracolũ visibile videmos. vnde subiungit & dicit: multi dicent mihi in illa die.

Homi. 25. in Matth. non procul à princ. to 2.

CHRYS. in ho. Vides qualiter latenter iam seipsum introdocit. Quia enim omnẽ cõpleuit sermonẽ, mõstrat seipsom iudicẽ esse. Quòd enim pœna expectat eos qui peccãt, iam ante mõstrauit. quis autem est qui ponit, hoc iam reuelat dicẽs: Multi dicent mihi in illa die.

Hom. 19. in opere imperfecto, inter medium & finem. to. 2.

C CHRYS super Mat. Qoando scilicet venerit in maiestate patris sui: quãdo iam nemo ausus est garrula cõtentione sermonũ, aut mendacium defendere, aut contradicere veritati: quãdo opera singulorum loquẽtur. & ora tacebunt: nec alter pro altero interueniet, sed singuli ibi timebũt. In illo enim iudicio nõ erũt testes adulatores homines, sed Angeli veraces, iudex autẽ Dominus iustus, vnde propriè timẽtium hominom, & angustias patiẽtium vocem expressit, dicẽs: Domine Domine. Non enim semel sufficit illi dicere Dominẽ, qoem necessitas timoris astringit.

Cano. 6 à medio illius.

HILAR. Gloriam autẽ sibi ex verbi intẽtione præsumũt in doctrinæ prophetia, & dæmoniorũ fuga, & operum virtutibus, atqoe hinc sibi regnum cælorũ pollicentur, dicentes: Nonne in nomine too propbetauimus?

Hom. 25. in Matth. non remoto à principio tom. 2.

D CHRYS. in ho. Sed sunt quidam qui dicunt, quoniam mẽtientes hi hoc dixerunt, ideo saluati non sunt: sed non auderent iudice præsente ad ipsum hoc dicere. Sed & ipsa respõsio & interrogatio ostẽdit eos talia fecisse. Quia enim hic mirabiles erant, apud omnes miracula faciẽtes, illic autem vident seipsos punitos, admirãtes dicũt: Domine nonne in nomine tuo, &c. Quidam autem dicunt, quooiam nõ in tempore in qoo hæc miracula faciebãt, iniqoa agebant, sed postea. Sed si hoc esset, rursus quod Dominus volebat monstrare, non constat: quòd scilicet neque fides, neque miracula valẽt, bona vita nõ existente, quod & Paulus dicit: Si habuero fidem vt montes transferam, charitatẽ aotem non habuero, nihil sum.

Hom. 19. in opere imperfecto, aliquantulum ante finem tom. 2.

E CHRYS. sup. Matth. Sed considera quia io nomine dicunt, nõ in spiritu. prophetãt enim in nomine Christi, sed in spiritu diaboli, quales sunt diuinatores. Sed sic discernũtur, quoniam diabolus interdum falsa dicit, Spiritus sanctus nunquam: concessum est autem & diabolo interdũ vera dicere, vt mendacium suum rara veritate commendet. Dæmonia autẽ eijciunt in nomine Christi, habentes spiritum inimici, magi autem non eijciũt, sed eijcere videntur, collodentibus sibi dæmonibus, A faciunt, & virtutes, id est miracula, non vtilia & necessaria, sed inutilia & vacua.

Lib. 2. cap. 40. paulo à princip. to 2.

AVG. de serm. dom. Legãt enim qoanta fecerint resistẽtes Moysi Magi Ægyptiorum.

Super illud: Multi dicẽt mihi in illa die to 9.

HIERO. Vel aliter: Prophetare, vel virtutes facere, & dæmonia eijcere etiam diuina virtute interdum non est eios meriti qui operatur, sed vel inuocatio oominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui inuocant, aut vtilitatem eorum qui vident & audiunt, cõceditur: vt licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorẽt, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Nam & Saol & Balaam, & Cayphas prophetauerunt: & io actibos Apostolorum filij Senæ videbantur eijcere dæmonia, & Iudas Apostolus cũ animo B proditoris molta signa inter cæteros Apostolos fecisse narratur.

Notula de miraculis.

Homi. 25 in Matth. aliquantulum à prin. to 2.

CHRYSOS. in homil. Quia enim nõ omnes ad omnia aptè se habebant, sed hi quidẽ erãt vitæ puræ, fidem autem non tantũ habebant. hi autem contrarium: ideo Deus illos per hos conuertebat. vt multã ostenderent fidem: hos autem per hoc ineffabile signorum donũ, vt fierent meliores, euocabat. vnde & cum multa copia hãc gratiam eis dabat. Dicẽt enim: Virtotes multas fecimus. Sed quia circa eũ qui eos ita honorauit, ingrati facti sunt, rectè seqoitur: Tonc confitebor illis, qoia nunquam noui vos.

Super illud: Tunc cõfitebor to. 9.

HIER. Signanter dicit, tunc confitebor: C quia multo tempore ante dicere dissimulauerat.

Hom. 19. in opere imperfecto, non multum remote à fine to. 2.

CHRYS. super Matth. Grandam enim iram grãdis dilatio præcedere debet, quę iustius facit Dei esse iudicium, & digniorem interitum peccatorũ. Sciendum aotem, quod peccatores nescit Deus, quia nõn digni sunt vt cognoscãtur à Deo, non quia omnino ipsos non cognoscat, sed quia suos illos esse non cognoscit. Deus enim naturaliter omnes cognoscit. Sed videtur eos non cognoscere, quia nõ eos diligit, sicut etiam non videtur Deum cognoscere, qui non colunt eum dignè.

Hom. 25. in Mat. nõ procul à princ. tom 2.

CHRYS. in homi. Dicit autem eis: Nunquam noui vos. Quasi non solum in tempore iudicij, sed neque tunc cùm miracula faciebatis: D multos enim & hic iam odio habet, & ante punitionem auertit.

Super illud: Tũc confitebor illis, to. 9

HIERO. Obserua etiam hoc quod dicit: Nunquam noui vos, esse contra quosdam dicẽtes, qood omnes homines semper cõuersati sunt inter rationabiles creaturas.

Li. 20 super. illud Iob. 30. Quorũ virtus manuũ erat mihi pro nihilo. ca 9. in nouis exempl. declinando ad finem.

GREG. 20. Moral. Hæc autem sententia datur intelligi, quod in hominibus charitas, humilitas, non autem debeant virtutum signa venerari. vnde nunc sancta Ecclesia etiam si qua sunt hæreticorũ miracula, despicit, qoia hæc sanctitatis speciem non esse cognoscit. Probatio qoidem sanctitatis non est signa facere, sed proximum vt se diligere: de Deo vera, de proximo meliora quàm de seipso sentire.

Lib 1. ca. 4. parũ à medio illius, tom. 6.

AVGVS. contra aduersarium legis E & prophetarum. Absit autem vt secundum Manichæos ista de prophetis sanctis Dominus dixerit: sed dictum est de his qui posterius Euangelium predicatum in eius nomine sibi loqoi videntur, nescientes qoid loquantur.

Can. 6. in Matt. à medio illius.

HILA. Sic autem hypocritæ gloriati sunt, quasi aliqoid proprium sit qoæ loquuntur aut faciunt, & non omnia virtus Dei inuocata perficiat, cuius doctrinæ scientiam lectio afferat, dæmoniorũ fugam Christi nomẽ exagitet. De nostro igitur est beata illa æternitas promerenda, præstandũque est aliquid ex proprio, vt bonũ velimus, malum omne vitemus, agamosque potius quod vult, quàm quod potest gloriemur. repudiãs igitur eos ac expellẽs propter opera iniquitatis, dicit, Discedite à me qui

Super illud: Discedere, tom. 9.

A operamini iniquitatem. HIER. Non dixit qui operati estis iniquitatem, ne videretur tollere pœnitentiam: sed qui operamini, id est, qui vsque in præsentem horã cùm iudicij tẽpus aduenit, licet nõ habeatis facultatẽ peccandi, tamen adhuc habetis affectũ. CHRYS. in ho. Nam mors quidem animam à carne separat, animæ autem propositum non immutat.

Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum supra petrã: & descendit pluuia, & venerũt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petrã. B *Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domũ suam super arenam, & descendit pluuia & venerũt flumina & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna.*

Homi. 25 in Matt. à medio illius. to. 2.

CHRYS. in hom. Quoniam quidem futuri erant quæ dicta sunt à Domino admirantes, ostensionem autem quæ est per opera non tribuentes, præueniens eos terret, dicens: Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti.

Hom. 20 in opere imper. non remote à princ. to. 2.

CHRYS. super Matth. Non autem dixit: Æstimabo eum qui audit & facit virum sapientẽ, sed assimilabitur viro sapiẽti: ergo qui similatur, homo est. Cui autem assimilatur? Christo. C Christus autẽ est sapiens vir, qui ædificauit domum suam, id est, ecclesiam, supra petram, id est supra fortitudinem fidei. Vir autẽ stultus, id est, diabolus, qui ædificauit domum suam, id est omnes impios, super arenam, id est, inconstantiæ infidelitatis, aut super carnales homines qui dicuntur arena, propter sterilitatem: & quia non cohærent sibi, sed sunt per diuersas opiniones dispersi, & quia sunt innumerabiles. Pluuia autem est doctrina quæ irrigat hominem: nubes autem sunt à quibus pluuia fluit. Quidam à Spiritu sancto excitantur, sicut Apostoli & prophetę: & quidam à spiritu diaboli, sicut hæretici. D Venti autem boni, spiritu diuersarum virtutum, vel Angeli, qui inuisibiliter in sensibus hominum operantur & adducunt ad bona. Venti autem mali sunt spiritus immundi. Flumina autem bona, sunt Euangelistæ & doctores populi. Flumina mala, sunt homines immundo spiritu pleni, & verbositate instructi: sicut philosophi & cæteris sæcularis scientiæ professores, de quorũ ventre exeunt flumina aquæ mortuæ. Ecclesiam ergo, quã Christus fundauit, non pluuia mendacis doctrinæ corrumpit, neque diabolicus flatus impellit, neque violentorum fluminũ impetus mouet. Nec est contrarium quod quidem de ecclesia cadũt. Nõ E enim omnes qui Christiani dicuntur, Christi sunt. Sed nouit Dominus qui sunt eius. Sed contra domũ quam ædificauit diabolus, descẽdit pluuia veræ doctrinæ: vẽti, id est spirituales gratiæ aut Angeli, flumina quatuor Euangelistæ, & cæteri sapiẽtes. Et sic cecidit domus, id est, gẽtilitas, vt surgeret Christus, & facta est eius ruina magna, solutis erroribus, cõuictis mẽdaciis, & idolis in toto mũdo destructis. Christo ergo similis est qui audit verba Christi, & facit ea: ipse enim ædificat supra petrã, id est, Christũ, qui est omne bonum: vt in quacunque specie boni aliquis ædificauerit, supra Christũ ædificasse videatur. Sicut autẽ Ecclesia ædificata à Christo, dirui non potest: sic talẽ Christianũ, qui se ædificauit supra Christum, nulla aduersitas deiicere potest, secundũ illud, Quis nos separabit à charitate Christi? Diabolo autem est similis qui audit verba Christi, & nõ facit. Verba enim quę audiuntur & non fiũt, separata sunt & dispersa: & ideo assimilantur arenæ. Arena etiam est omnis malitia, vel etiã mũdialia bona. Sicut autẽ domus diaboli destructa est: ita tales supra arenã fũdati destruuntur & cadunt. Et est ruina magna, si de fundamento fidei aliquid ruinę fuerit passus. Nõ autem si fornicatus fuerit, aut homicidiũ fecerit: quia habet vnde per pœnitentiam surgat, sicut & Dauid.

Super illud: Et fuit ruina eius magna.

RABA. Vel ruina magna intelligenda est, qua dicturus est Dominus audientibus & non facientibus: Ite in ignem æternum. HIER. Vel aliter: Super arenam quæ fluida est, & in vnam copulã nõ potest redigi, omnis hæreticorũ sermo ædificatur, vt corruat.

Super illud: Et ædificauit tom. 9. Canon. 6. parum ante finem.

HILAR. Vel aliter: In pluuiis blandarum & sensim illabentiũ voluptatũ illecebras significat, quibus primum fides riuis patentibus immadescit, post quos fluuiorũ procursus, id est grauiorum cupiditatum motus incurrit, vt exinde tota vẽtorum vis circũstantium desæuiat, id est, vniuersus diabolicæ potestatis spiritus inferatur. AVG. de ser. do. Vel aliter:

Lib. 2. non procul à fine illius. to. 4.

Pluuia cùm in mali alicuius significatione ponitur, caliginosa superstitio intelligitur. Rumores autem hominum ventis comparantur, fluuius autem carnalibus concupiscentiis tanquam fluentibus super terram, & qui prosperitatibus inducitur, aduersitatibus frangitur: quorum nihil metuit, qui fundatam habet domum supra petram, id est, qui non solum audit præceptum Domini, sed etiam facit. Et in his omnibus periculose subiicit: qui audit & non facit. Non enim quis firmat in se quę Dominus præcipit, vel ipse audit, nisi faciendo. Considerandum autem est quia cùm dixit: Qui audit verba mea hæc, satis significat istum sermonem omnibus præceptis, quibus christiana vita formatur, esse perfectum: vt meritò qui secundum eam viuere voluerint, comparentur ædificanti supra petram.

Et factum est cùm consummasset Iesus verba hæc, admirabãtur turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ eorum & pharisæi.

GLO. Posita doctrina Christi, effectum doctrinæ ipsius in turbis ostendit dicens: Et factum est cùm consummasset, &c. RABA. Consummatio hæc ad perfectionem verborũ & integritatẽ dogmatis pertinet. Quòd autem dicitur turbas admirari, aut infidales in turba significat (qui ob hoc stupebãt, quia non credebãt verbis Saluatoris) aut omnes generaliter demõstrat, qui excellentiam tantæ sapientiæ in eo venerabantur. CHRYS. super Matth. Placatus rationabiliter hominis intellectus laudem generat, victus autem admirationem. Quicquid enim dignè laudare nõ possumus, admiramur. Admiratio tamen eorum magis ad gloriã Christi pertinebat, quàm ad fidem ipsorum, si enim crederent in Christum, non mirarentur. Illud enim mouet admirationem, quod superat facientis aut dicentis personã, & ideo quod à Deo factum aut dictum est, non admiramur: quia omnia minora sunt, quã Dei potentia. Turbę autem erant quæ mirabantur, id est, populus vulgaris, non principes populi, qui non discendi studio audire solebãt. Populus autem simplex, simpliciter audiebat, sed

Parum ante finem lib. 2. in Matth.

Hom. 20 in opere imperfecto non multum remote à fine, tom. 2.

sed eorum silentium, si illi interfuissent, suis contradictionibus cõturbassent. vbi enim est maior scientia, illic fortior malitia: qui enim festinat esse prior, non est contentus esse secundus.

Lib. 2. ca. 19. tom. 4.

AVGVS. de con. Euan. Ex eo autem quod hic dicitur, potest videri discipulorum turbam dixisse, ex quibus illos duodecim elegerat in monte ex pluribus, quos Apostolos nominauit, quod Matthęus hic prætermisit. Solis enim discipulis in monte videtur Iesus hunc habuisse sermonẽ, quẽ Matthæus interposuit & Lucas tacet. Et deinde cùm descẽdisset in loco cãpestri, habuisse alterum similẽ, de quo Matthæus tacet, Lucas nõ tacet. Quanquã etiã illud possit occurrere, sicut supra dictũ est, Apostolis cæterisque turbis præsentibus vnum habuisse sermonem, quem Matthæus Lucasque narrarunt, diuerso narrandi modo, sed eadem veritate sententiarum: & sic planum est quod hic dicitur de admiratione turbæ.

Homi. 26 in Matth parũ à principio, tom. 2.

CHRYS. in homil. Causam autem admirationis subdit dicens: Erat enim docens, &c. Si autem hanc potestatẽ videntes per opera, Scribæ eum à se abigebant, vbi solum verba erãt potestatem manifestãtia, qualiter scãdalizati non fuissent? sed turbæ hoc non passæ sunt. Cùm enim anima beneuola fuerit, facilè persuadetur à sermonibus veritatis. Erat autẽ potestas docẽtis, vt multos eorum caperet, & in admirationem mitteret: ita quòd propter delectãtionẽ eorum quæ dicta erant, neque tacentem dimittebant: vnde & secuti sunt eum descendẽtem de mõte. Stupebant autem eius maximè potestatem, quia nõ ad alium referens, vt prophetæ & Moyses dixerũt, quæ dixit: sed vbique ostẽdit se eum esse qui habet dominium: Etenim legem ferẽs cõtinuè apponebat: Ego autem dico vobis.

In fine commentarij ad ca. 7. Matth. tom 9.

HIER. Quia quasi Deus & Dominus ipsius Moysi pro libertate voluntatis suę, vel ea quæ minus videbãtur addebat in lege, vel cõmutans prædicabat in populo, vt suprà legimus: dictũ est antiquis, ego autẽ dico vobis. Scribæ autẽ ea tantum docebãt, qui scripta sunt in Moyse & prophetis

Lib. 23. super illud: Io. 33. Ecce apertus os meũ in nouis exemp. cap. 7. in fine & 6. in prin. Canone 6. in fine illius.

GREG. 23. Mora. Vel singulariter Christus ex bona potestate locutus est, quia ex infirmitate mala nulla cõmisit, nos autẽ quia infirmi sumus, ex propria infirmitate pensemus quod docendi ordine infirmis fratribus consulamus. HILAR. Vel in verborum virtutibus, effectum potestatis metiebãtur.

Lib. 2. circa tom. 4.

AVG. de ser. do. Hoc est enim quod in Psal. significatur: fiducialiter agã in eo. Eloquia Domini, eloqoia casta, argnatũ igne examinatũ terrę probatum, purgatum septuplum. propter quem numerum, admonitus sum omnia ista pręcepta ad septem illas referre sentẽtias, quas in principio sermonis huius posuit, scilicet de beatitudinibus. Quod enim aliquis fratri irascatur sine causa, vel rhaca dicat, vel fatuum eũ appellet, superbissimè admittitur. cõtra quod est vnũ remediũ, vt supplici animo veniã deprecemur, qui non iactãtię spiritu infletur. Beati ergo pauperes spiritu, quoniam ipsorũ est regnum cælorũ. Cõsentit autem aduersario, id est verbo Dei reuerentiã exhibendo, quisquis ad testamentũ patris aperiendum non litibus acerbus, sed pietate mitis accesserit. Beati ergo mites quoniam ipsi hære. possi. ter. Quisquis etiam carnalẽ delectationẽ contra rectam voluntatem suã rebellare sentit, exclamet: Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius? Et ita lugendo imploret cõsolatoris auxiliũ. vnde beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Quid autem

Lib. 2. de ser. Domini in monte. ca. 15. tom. 4.

laboriosius cogitari potest, quã vt vitiosa consuetudine superanda pręcidãt intra se mẽbra impedientia regnum cælorũ, nec dolore frangatur, toleret in cõiugali fide omnia, quæ quãuis sint molestissima, crimen tamẽ fornicationis non habẽt: verũ loquatur, quod non iurationibus crebris, sed morũ probitate cõmendet? Sed quis tantos labores inire audeat, nisi flagraret amore iustitiæ, quasi fame ac siti vehemẽti accensus? Beati ergo qui esuriũt & sitiunt, quoniam ipsi saturabũtur. Quis autẽ potest paratus esse ab infirmis iniurias sustinere petẽti à se tribuere, diligere inimicos, benefacere his qui se oderunt, orare pro persequentibus, nisi perfectè misericors? Beati ergo

B mise. quoniã ipsi misericordiã conse. mundũ autem cordis oculũ habet, qui finem bonorum operũ suorum non in eo cõstituit, vt hominibus placeat, neq; vt cõparet ea quæ huic vitæ sũt necessaria, neque temerè animũ hominis condẽnat, & quicquid exhibet homini, hac intẽtione exhibet, qua sibi vult exhiberi: Beati ergo mũdo corde, &c. Oportet etiã per mũdum cor inueniatur arcta via sapiẽtię, cui peruersorũ hominũ deceptiones obstrepũt: quas euadere, est venire ad pacẽ sapiẽtię. Beati ergo pacifici, &c. Sed siue iste ordo cõsiderãdus sit, siue alius, facienda sunt quę audiuim. à domino, si volumus ędificare supra petrã.

Aug. lib. 2. de serm. Domini in mõte ca. 35. to 4.

Lib. 2. de ser. Domini in monte, in fine tom 4.

C

CAPVT VIII.

CVM autem descendisset Iesus de mõte, secutæ sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens, adorabat eũ dicens: Domine, si vis, potes me mũdare. Et extendens Iesus manũ, tetigit eum, dicens: Volo, mundare, & cõfestim mũdata est lepra eius. Et ait illi Iesus: vide, nemini dixeris, sed vade, ostende te sacerdoti, & offer munus tuum quod præcepit Moyses in testimonium illis.

D HIER. Post prædicationem atque doctrinam, signorum offertur occasio: vt per virtutum miracula præteritus apud audientes sermo firmetur.

Ca. 8. parũ à princ. commenta. to. 9.

CHRYS. Quia enim quasi potestatem habens docebat, vt nõ æstimaretur ostẽtatio esse hic doctrinæ modus, operibus hoc idẽ facit, quasi potestatem habens curare. Et ideo dicit: Cùm autem descen. Ie. de mõ. secu. sunt eũ tur. multæ. ORIG. Docente enim Domino in mõte discipuli erãt cũ ipso, quibus erat datum cælestis doctrinæ nosse secreta. Nunc autem descendente eo de mõte, turbæ secutæ sunt eum quę in mõte ascendere nequaquam poterant: quia quos delictorũ sarcina deprimit, ad mysteriorũ sublimia

F scãdere non valent. Descẽdente autẽ Domino, hoc est, inclinãte se ad infirmitatem & impotentiam cæterorum, misertus est imperfectioni eorum vel infirmitati. secutæ sunt eum turbæ multæ: quidam propter charitatem, plerique propter doctrinam, nonnulli propter curationem & administrationem.

Hom 10. circa fine, & 11. simul tom. 2. in opere imperfecto.

Homil. 5. inter eas quæ ex variis locis collecta sunt, in principio.

HAYM. Vel aliter: Per montẽ in quo Domin⁹ sedet, cælũ intelligitur, de quo scriptum est: Cælũ mihi sedes est. Sed cũ dominus in mõte sedet, soli discipuli ad eũ accedũt: quia antequã fragilitatis nostræ humanitatẽ assumeret, not⁹ erat tãtũ in Iudæa Deus. At verò postquã de mõte suæ diuinitatis descẽdit, & humanitatis nostræ fragilitatẽ assũpsit: magna turba nationũ secuta est eũ. Demõstratur autẽ doctoribus,

vt in prædi catione soa sermonẽ babeãt tẽperatum: & sicut videtint vnum quinque capere posse, ita & verbũ Dei annũtiãt. Ascendũt enim in mõtẽ doctores, cùm perfectoribus excellẽtiora præcepta ostendunt: descendũt verò, cùm infirmioribus leuiora demonstrant.

Homil. 21. in imperf. ante mediũ, to. 2.

Chrys. super. Mat. Inter cæteros autem qui montẽ non ascenderũt, & leprosus sursum ascendere nun valebat, quasi peccatorũ baiulãs põdus. Lepra enim est peccatom animarũ nostrarum. Ideo ergo Dominus de altitudine cæli quasi de excelso mõte descẽdit, vt lepram peccatorũ nostrorũ mundaret. Et iden qoasi iam præparatus descendẽti occurrit, propter quod dicitur, Et ecce leprosus veniens.

Homil. 5. inter eas, quæ ex variis locis collecta sunt, parum à princip.

B Orig. Deorsum corrit & in mõte nihil dicit, quia tempus est omni rei sub cælu: tẽpos doctrinæ, & tẽpus curationis. In mõte doeuit: animas curauit, corda sanaoit, quibus completis sicut de cælestibus montibus ad saluandos carnales desceuderat, venir ad eum leprosus & adorabat eum: antequam peteret, adorare cœpir, boltum ostendens.

Homi. 21. in opere imperf. parum ante mediũ, to. 2.

Chrys. super Matth. Non enim illum petebat quasi huminem artificem, sed adorabat eum quasi Deum. Oratio autem perfecta est fides & confessio, vnde leprosus fidei opus adorans impleuit, sed upus cõfessionis impleuit in verbis, vnde adorabat eum, dicens.

Hom. 5. inter eas quæ ex variis locis collecta sunt, parũ à princ. Hom. 26. in Matt. paulo post principium.

Orig. Domine per te omnia facta sunt: tu ergo si vis, potes me mũdare. Voluntas tua opus est, C & opera tuæ voluntati obediunt. Tu prius Naaman Syrum per Heliseum à lepra mundasti, & modo si vis potes me mundare. Chrys. super Matth. Nun dixit, Si rogaueris Deum, neque si oraoeris, sed si volueris, potes me mondare. Neque dixit: Domine munda, sed ei totum condedit, & Dominum eum facit, & putestatem vniuersorum ei attribuit.

Hom. 21. in opere imper. parum ante mediũ, to. 2. Homi. 21. in opere imperf. parum ante medium, & hom. 26. in Matth. etiã ante mediũ, tom. 2.

Chrys. sup. Matth. Et ita spiritnali medico spiritualem offerebar mercedem. nam sicut medici pecuniis, iste oratione placatur. Nihil enim dignius offerimus Deo, quàm orationẽ fidelem. In hoc autem quod dicit: Si vis, non dobitat Christi volũtatem ad omne opus bonom paratam: sed quia nnn omnibus: D expedir corporalis integritas, nesciebat verũ ei expediret coratio illa. Dicit ergo: Si vis, ac si diceret, Credu, quia quod bonom est, vis, ignoro aotẽ si est mibi quod desidero, bonum. Chrys. in ho. Cùm autem voluntate ac sermone purgare posset, manus apposuit & tactum. vnde sequitur: Et extẽdens manũ, tetigit eum: vt ostẽdat qooniam nõ subiacet legi, & quoniam mundo iam nihil est immundũ.

Tractus. Christi mysteriũ.

Heliseus autem obseruans legis diligẽtiam, non exioit & tetigit Naaman, sed mitrit eum ad Iordanem lauandum. Dominus autem mõstrar, quoniam non vt seruus, sed vt Dominus curar & tãgit. Nõ enim manus à lepra facta est immũda, sed corpos leprosum à E manu sancta cõstitutum est mundũ. Non enim corpora solum curarurus aduenit, sed & animã in verã sapientiam ducturus. Sicut igitur manibus non lotis iam nõ mãducare prohibebat: ita & hic erudit, quoniam oportet animæ lepram formidare solam, quod est peccatum: lepram autem corporis nullũ impedimentum esse ad virtutem.

Homi. 21. in opere imperf. circa mediũ, tom. 2.

Chrys. super Matth. Quamuis autẽ litterã legis soluerit, propositum tamen eius nun soluit. Ideo tamẽ lex iossit non tangere lepram, quia nõ poterar facere vt lepra non sordidaret tangentem: ergo vetuit tangere lepram, non vt leprosi non sanarentur, sed vt tangẽtes nõ inquinarentur. Iste autem tangens non inquinatos est à le-

A pra, sed ipsam lepram mundauit tangendo.

Lib. 3. ortho. fidei cap. 15. post mediũ.

Dama. Non enim Deus solum erar, sed homo: vnde per tactum & per sermonẽ diuina signa operabatur. vt enim per orgauũ, ita per corpus diuinę perficiebantor actiones.

Homi. 26. in Matth. ante mediũ, to. 2. Homi. 21. in Matth. in opere imperf. à medio to. 2.

Chrys. in ho. Cùm autem leprosum tangit, nullus eum incusat, qoia nundũ inoidia detenti erant aoditores. Chrys. super Matth. Sin aotem tacitè eum curasset, quis scire poterat cuius virtote sanatus esset? igitur voluntas mondandi facta est propter leprosum: verbum autem prupter spectantes. Ideo dixit: Volu, mundare.

Super illud: Et extendens Iesus manum, to. 9.

Hier. Non autem vt plerique Latinorum putãt, ionctim legendum est, Volo mundare: sed separa- B tim, vt prius dicarur: Volo, deinde imperans dicar, Mundare. Ille enim dixerat: Si vis, Dominus respondit, Mundare.

Hom. 26. in Matth. ante med. tom. 2. Hom. 26. in Matth. inter princ. & medium to. 2.

Chrys. in hom. Nusqoam autem videtur dicere hoc verbum, quanuis magna signa faciens: sed hic prupterea apposuit, Volo, vt opinionem plebis & leprosi de eios putestate confirmaret. Chrys. in ho. Cessit autẽ maodanti natura cum decenti velocitate. Et ideo seqoitur: Et confe. mun. est le. eius. sed hoc quod dicit: Confestim, multum est rardius velocitate quæ secundum opus est facta.

Hom. 5. inter ea quæ ex variis locis collecta sunt, aliquantulum à princ. Lib. 2. cap. 19. paulo à princ. to. 4.

Orig. Quia enim nõ dubitaoit eredere, non tardatur sanatio: quia non distulit cõfessionem, nõ differtur mundatio. Aug. de con. Euan. Hoius autem C leprosi mundati, quem Locas meminit, nõ sanè hoc ordine, sed vt solẽt prætermissa recordari, posterius facta præoccopari, sicut diuinitus suggerebantur: vt antea cognita, postea recordandu rescriberent.

Hom. 26. in Matth. ante medium, to. 2.

Chrys. in hom. Curans autem Iesus corpus, iubet nulli dicere. vnde sequitur: & ait illi Iesus, vide nemini dixerit. Quidam igitur aiunt, quoniam ideo iussir hoc, & nõ malignenrur circa eius porgationẽ: quod insipienter dicitur. Non enim ita mundaoit, vt dubirabilis esset mondatio, sed nulli dicere iubet, docens non diligere ostentationem & honorem. Qualiter igitur alij sanato iuber dicere? Sed in hoc erudiuit nos bonæ mentis esse. Nõ enim illic diuul- D gari se iussit, sed dari gloriam Deo. per leprosum ergo hunc, instruit nos non esse vanè glotiosos: per illum autem non esse ingratos, sed omnia ad laudem Dei referre.

Super illud: Vide nemini dixeris, to. 9. Canone 7. parũ à princip. Super illud: Vade ostẽde te, to. 9.

Hier. Et ceneta quid erat necesse, vt sermone iactaret, qood corpore præferebat? Hila. Vel vt salus hęc nõ offerrotur potius quàm quęreretur, silentium imperatur. Sequitur: sed vade, ostende te sacerdoti. Hier. Mittit autem eum ad sacerdotes, primo propter humilitatẽ, vt sacerdotibus deferre videatur, deinde vidẽres leprosum mũdatom, si crederẽt Saluatori, saluarentur: si verò non crederent, inexcusabiles fierent: & simul ne, quod in eo sępissimè criminabãtur, legẽ infringere videretur.

Concordantur Christi dicta.

Hom. 62. in Mat. parum ante mediũ, tom. 2. Hom. 5. inter eas quæ ex variis locis ante med. Super illud: Vade ostẽde te, tom. 9. Homi. 21. in opere imperf. à medio.

E Chrys. in ho. Neque enim vbique eam dissoluebat, neqoe vbique custodiebat: sed quãdoq; qoidem hoc, quãdoque illud faciebat, in vno quidẽ futuræ sapientiæ præparans viã, in altero aotem inuerecundam Iudæorum cohibens linguam, & condescendens imbecillitati eorũ. vnde Apostoli apparẽt quãdoque quidem obseruantes legem, quandoque autem eam prætermittentis. Orig. Vel mittit ad sacerdores, vt cognoscant quia non per legis cõsuetudinem mũdatus est, sed per gratiæ operationem.

Homi. 26. in medio, to. 2.

Hier. Erat autem in lege præceptũ, vt qui mundati fuerãt à lepra, offerrent munera sacerdotibus. vnde sequitur: Et offer munus tuum quod præcepit Moyses in test. illis. Chrys. soper Matth. Non sic

intellige,

intellige, quia hoc Moyses præcepit in testimoniũ illis. CHRYS. in homil. Præuidens enim Christus eos ex hoc nihil profecturos, non dixit, In emẽdationem eorum, sed in testimonium, id est in accusationem & attestationem: quoniam quæ à me erãt fienda, omnia facta sunt. Et licet eos præuiderit nõ emẽdari, non tamẽ dimisit quæ facere oportebat. Illi autem in propria manserunt malitia. Non autem dixit, mun⁹ quod ego iubeo, sed quod Moyses iussit, vt interim transmittat ad legem, & iniquorum obstruat ora. vt enim nõ dicãt quoniam sacerdotum gloriam rapuit, opus quidem ipse impleuit, probationem autem illis concessit. ORIG. Vel offer munus tuum, vt omnes qui vident te, portare miraculo credant.

Hom. 5. inter eas quæ ex varijs locis collectæ sunt, ante medium.

B CHRYS. super Matth. Vel ideo iubet offerri munera, vt si postmodum eum expellere vellent, diceret eis: munera quasi à mundato accepistis, & quomodo me quasi leprosum expellitis?

Hom. 21. in imperfecto à medio. to. 2.

HILAR. Vel legẽdum est quod Moyses præcepit in testimonium illis: quia quod Moyses in lege præcepit, testimonium est, non effectus.

Canon. 7. parũ à princip.

BEDA in homil. Si quem autem moueat, quomodo Dominus cùm videatur Moysi sacrificiũ approbare, quare id Ecclesia nõ recipiat? meminerit quòd nondum Christus corpus suum obtulerat per passionem in holocaustum. Non autem oportebat auferri significantia sacrificia, priusquam illud quod significabatur, confirmatum esset testimonio Apostolorũ C prædicantium, & fide credentium populorũ. Vir autem iste genus humanum designat: qui nõ solum leprosus, verumetiam iuxta Euangelium Lucæ, plenus lepra fuisse describitur. Omnes enim peccauerũt, & egent gloria Dei: illa scilicet vt extensa manu saluatoris, hoc est incarnato Dei verbo humanámq; contingentem naturã, ab erroris prisci vanitate mũdentur: & qui diutius abominabiles, & à castris populi Dei eiecti, iam aliquãdo templo redditi, & sacerdoti queant offerre corpora sua hostiam viuẽtem: illi, scilicet, cui dicitur, tu es sacerdos in æternum.

Matth. 5. Super illud: vade ostẽde, tom. 5.

Allegorica expositio.

D RAMIO. Moraliter autem per leprosum designatur peccator, nam peccatum immundam & variam animam facit: qui ante Christum procidit, quãdo de pristinis peccatis confunditur: & tamen debet confiteri, & remedium pœnitentiæ postulare. Nam leprosus vulnus ostẽdit, & remedium postulauit. Extẽdit autem Dominus manum, quãdo auxiliũ diuinæ miserationis impendit, & statim consequitur remissionem delictorum. nec debet Ecclesiæ eidem reconciliari, nisi iudicio sacerdotis.

Cùm autem introisset Capharnaum, accessit ad eũ Centurio, rogãs eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus: & malè torquetur. Et ait E illi Iesus, Ego veniam, & curabo eum. Et respõdens Centurio, ait illi, Domine nõ sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tãtum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate cõstitutus, habens sub me milites: & dico huic, vade, & vadit, & alio, veni, & venit. Et seruo meo, fac hoc, & facit.

CHRYS. super Matth. Postquam Dominus discipulos docuit in mõte, leprosum autem sanauit sub monte: venit Capharnaum in mysterio, quia post Iudæorum mundationem venit ad Gentes &c.

Homil. 22. in opere imperf. in princ. illius, tom. 2.

A HAYM. Capharnaum enim quę villa pinguedinis interpretatur, siue ager cõsolationis, Ecclesiam quæ ex gentibus est collecta significat: quę spirituali pinguedine est repleta, secundum illud: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et inter pressuras sæculi de cęlestibus consolatur, secundũ illud: Cõsolationes tuæ lætificauerunt animam meam. vnde dicitur: Cùm autem introisset Capharnaum acces. ad eum Centurio. AVG. de ver. do. Iste Centurio de Gẽtibus erat. Iam enim Iudęa gens habebat militem Romani imperij. CHRYS. super Matth. Centurio autem iste primus fructus ex Gẽtibus, ad cuius fidei comparationem omnium Iudæorũ fides infidelitas B est inuenta: quæ neque Christum audiuit docentem, neque leprosum cùm mũdaretur aspexit: sed audita tãtummodo sanitate leprosi, plus credidit quàm audiuit, erat enim in mysterio Gentium futurarũ, quæ neque legem aut prophetas legerant de Christo, neque ipsum Christum mirabilia facientem viderunt. Accessit ergo rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in do. para. & malè torquetur. Vide autẽ bonitatem Cẽturionis, qui pro salute serui sic solicite festinabat, quasi non damnum pecuniæ, sed salutis passurus in morte illius. Nullam enim differentiam æstimabat inter seruum & dominũ. quia & si dignitas in hoc sæculo diuersa est inter illos, vna tamẽ est C illis natura. Fidem autem Centurionis vide. quia nõ dixit, veni & salua eum: quia ille constitutus in omni loco erat præsens: sapientiam autem, quia non dixit, hic constitutus salua eum, sciebat enim quia potens est ad faciendum, sapiens ad intelligendũ, misericors ad exaudiendum: ideo infirmitatem tãtum exposuit, remedium autem sanitatis in potestate misericordiæ eius dimisit, dicẽs: Et malè torquetur. In quo apparet, quia diligebat eum. Nam vnusquisq; quem diligit, & si modicè fuerit tædiatus, grauius eum putat habere, quàm habet. RABA. Omnia ista cum dolore cognominauit, & iacentem, & paralyticum, & malè detentum: ideo vt animæ suæ angustias demõ-D straret, & dominum commoueret: sic debent omnes condolere seruis, & eorum curam habere.

In serm. 6. super illud: Nam & ego homo sum sub potestat. tom. 10.

Hom 22. in imperfe to in prin. to. 2.

Centurio primitiæ gentium.

Centurionis magna laus.

Hoc in loco id habet.

CHRYS. in hom. Quidam autem dicunt, quoniã excusans se in hanc causam dixit, propter quam non ipsum adduxit. Neque enim possibile erat dissolutũ cũ torqueretur, & ad vltimas esset expirationes, portari. Ego autẽ signum hoc esse magnę fidei dico: quia enim sciebat quòd sola iniũctio sufficeret ad restaurationem iacentis, superfluè æstimabat eum ducere.

Hom. 27. in Matth. circa principium, tom. 2.

HILAR. Iacentes autem in sæculo & peccatorum morbis dissolutæ spiritualiter gẽtes æstimandæ sunt omnibus vndique membris fluidis & ad consistendi officium gradiendique corruptis: quarum salutis saE cramentũ in puero Centurionis expletur, quem satis dictum sit principem esse gentium crediturarum. Quis autem sit hic princeps, canticũ Moysi in Deuteronomio docet, vbi scilicet dicitur, Cõstituit terminos gentium iuxta numerum Angelorum Dei.

Canone 7. inter princ. & medium.

RAMIO. Vel per Cẽturionem designantur qui primi ex gentibus crediderunt, & perfecti in virtutibus fuerunt. Centurio enim dicitur qui centũ militibus præest: centenarius autem numerus perfectus est. Rectè ergo Centurio pro puero suo rogat, quia primitiæ gentium pro salute totius gẽtilitatis Deo supplicauerunt. HILAR. Videns autem Dominus Centurionis fidem, humilitatem, & prouidẽtiam, statim se iturum & sanaturum promittit. vnde sequitur: Et

Super illud Accessit ad eum Centurio, tom. 9.

ait illi Iesus: Ego ve. & cura. eum.

Homil. 17. in Matt. parũ à principio, tom. 2.

CHRYS. in homil. Quod ounquam fecit, hic facit Iesus. vbiq; enim sequitur voluutatem supplicantium, hic autem præsilit: & non solũ curare promittit, sed ire ad domum. facit autem hoc, vt discamus Centurionis virtutem.

Homil. 22. in opere imper. in med. to. 2.

CHRYS. super. Matth. Nisi enim ille dixisset, Veu. & cura. eum: nunquam iste respouderet, Non sum dignus. deinde quoniam pro seruo petebat, ideo ire promisit, vt nos doceat uuu colere magnos, & contẽnere modicos: sed pauperes & diuites similiter honorare.

Super illud: Accessit ad eũ Cẽturio, to. 9

HIER. Sicut autem in Cẽturioue commendamus fidem, eo quòd credidit paralyticũ à Saluatore posse sanari: ita patet humilitas in hoc quòd se iudicauit indignum, cuius tectum dominus intraret. vnde sequitur: Et respondens Centurio, ait illi: Domine nõ sum dignus vt intres sub tectum meum.

Super illud: Domine non sum dignus.

RABA. Propter conscientiam enim vitæ gentilis grauari se magis dignatione putauit, quã iuuari: cuius etsi fide præditus erat, nondum tamen erat sacramentis imbuius.

Serm. 6. in principio. tom. 10.

AVG. de ver. do. Dicendo autem se indignum, præstitit dignũ: nõ iu cuius parietes, sed in cuius cor verbum Dei Christus intraret. Neque hoc diceret cum tanta fide & humilitate, nisi illum, quem timebat intrare domum suam, corde gestaret, nam non erat magna fœlicitas, si Iesus intraret in parietcs eius, & non esser in pectore eius.

Tropologia pulchra.

SEVER. Mysticè autem hoc tectũ, corpus est qood regit animam, quod libertatem mentis cælesti visione in se concludit. sed Deus neque habitare carnem, neque tectum nostri corporis dedignatur intrare.

Hom 5. inter eas quo ex varius locis, à medio.

ORIG. Nunc etiã quando Sancti & Deo acceptabiles Ecclesiarũ antistites sub tectum tuum intrant, tunc ibidẽ per eos dominus ingreditur: & tu sic æstimes quasi duminum suscipiens. Et quando corpus & sanguinem domini mãducas & bibis, tunc, dominus sub tectum tuum ingreditur, & tu ergo humilians te ipsum dieas: Domine nou sum dignus &c. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipieoti.

Super illud: Accessit ad eum cẽturio, tom. 9.

HIER. Prudentiæ autem Centurionis apparet in hoc, quòd vltra cotpuris tegimen lateutem vidit diuinitatem. vnde subiungit: Sed tan. dic. ver. & sa. pu. me.

Homil. 22. in opere imperfecto, à med. tom. 2.

CHRYS. sop. Matth. Sciebat enim qooniam astabant illi inuisibiliter Angeli ministrantes, qui omne verbum eius vertunt in opus: quòd & si Angeli cessent, tamen infirmitates præceptis eius viuacibus expelluntur.

Canon. 7. ante mediũ.

HILAR. Dicit etiam Centurio puerum verbo posse sanari: quia salus gentium omnis ex fide est, & in præceptis Domini vita est vniuersorum: & ideo subiungit dicens: Nam & ego homo sum sub potestate cõstitutus, habens sub me milites: & dico huic vade, & vadit: & alio veni, & venit: & seruo meo fac hoc, & facit.

Homil. 22. in opere imper. à medio, tom. 2.

CHRYS. supet Matth. Patris & filij mysteriũ Spiritu sancto suggerẽte depinxit, ac si diceret, Etsi ego sum sub potestatc alterius, tamen habeo potestatem iubendi eis qui sub me sunt: sic & tu, quamuis sis sub potestate patris, id est, in quantum homo, babes tamen potestatem iubendi Angelis.

Sabellius exploditur.

Sed fortè dicit Sabellius, volens ostendere eumdem esse patrem qui & filius est, sic hoc esse intelligendum, Si ego sub potestate constitutus, possum iubere, quãto magis tu qui sub nullius es potestate? Sed hanc expositiouem non recipit textus. Non enim dixit, Si ego homo sub potestate, sed dixit: Nam & ego homo sub potestate. In quo patet quòd inter se & Christũ non comparationis differentiam fecit, sed rationem similitudinis introduxit.

Ser. 6. super hoc verbum, tom. 10.

AVG. de ver. do. Si ego qui sum sub potestate, iubendi habeo potestatem: quid tu potes cui omnium seruiunt potestates?

Glosa ordinaria super illud: Ego homo sum sub potestate.

GLO. Potes per Angelorum ministeria sine corporis pręsentia dicere infirmitati vt recedat, & recedet: & sanitati vt veniat, & veniet.

HAYMO. Possunt autẽ per subiectos Centurionis, virtutes naturales intelligi, in quibus plurimi gẽtilium pollebant: vel etiam cogitatiooes bonæ aut malæ. malis autem dicamus vt recedant, & recedent: sed bonas vocemus, & venient. seruo quoque nostro, hoc est, corpori vt subiiciatur volũtati diuinę

Lib. 2. cap. 20. parum ante mediũ tom. 4.

AVG. de con. Euan. Huic autem quod hic dicitur, videtur repugnare qood ait Lucas, Cùm audisset Cẽturio de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum rogans eum vt veniret & sanaret seruum eius, & iterum quòd, cùm non longe esset à domo, misit ad eum cẽturio amicos dicens: Domine, noli vexari. non enim sum dignus vt sub rectum meum intres.

Homĩ. 27. in Matth. aliquantulum à principio. tom. 2.

CHRYS. in homil. Quidam autem dicunt, quoniam nou est idem ille & hic, quod multas coniecturas babet. De illo enim ait, quoniam synagogam nostram construxit, & gẽtem diligit. De isto autem ipse Iesus ait: Neque in Israël tantam fidem inueni. vnde videtur Iudęum illum esse, mihi autem videtur idem hic & ille esse. Sed quando Lucas dicit, quòd misit vt veniat, blanditias Iudæorum insinuauit. Côueniens enim est, Credere Centurionem volẽtem abire, prohibitum esse à Iudæis blandientibus & dicentibus, quoniam nos abimus & educimus eum. Sed quaodo ab eorum imminentia erutus est, tunc misit, dicens: Ne ęstimes quòd propter desidiam nõ veni, sed quia me indignum æstimaui, vt te in domũ meam susciperem.

Concordia Euãgeliorum.

Quòd autem Matthæus ait, non per amicos, sed per seipsum hoc eum dixisse, nihil cõtrarium est. vterque enim desiderium viri repræsentauit, & quoniam de Christo decẽtem opinionem habebat. Coonueniens autem est opinari & ipsum, postquam misit amicos, aduenientem per se hoc dicere. Si autem nõ hoc dixit Lucas, neque illud Matthæus, non sibi cõtradicunt, sed complent quæ ab inuicem derelinquebantur.

Lib. 2. cap. 19. à medio, tom. 4.

AVG. de con. Euan. Matthæus ergo accessum Centutionis ad Dominum per alios factũ compẽdio dicere voloit, quia fidem eius qua verè ad Deũ accedituı, laudaoit vt diceret: Non inueni tãtam fidem io Israël. Lucas autem ideo totum, vt gestũ est, aperuit, vt ex hoc intelligere cogeremur, qualiter eũ accepisse dixerit Matthæus, qui mentiri non potuit.

Hom. 27. in Matth. inter principium & medium, tom. 2.

CHRYS. in homil. Neque est enim contrarium quod fabricauit synagogam secundum Lucam, & quòd hic ostenditur non esse Israëlita. possibile enim est Iudæum nõ existentem & synagogam fabricasse, & gentem diligere.

Audiens autẽ Iesus, miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, nõ inueni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijciẽtur in tenebras exteriores. Ibi erit flet⁹ & stridor dentium. Et dixit Iesus Cẽturioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora.

Homi. 27. in Matth. ali-

CHRYS. in homil. Sicut quod leprosus dixerat de Christi potestate, si vis, potes me mundare, Christi voce

quantulum à princ. to. 2.

voce confirmatur dicentis: Volo, mundare: ita & hic Centurionem, de Christi potestate testantem nõ solum non accusauit, sed etiam commendauit. Sed & amplius aliquid fecit. intentionẽ enim laudis Euangelista significans, dicit: Audiens autem Iesus, &c.

Homil. 5. inter eas quæ ex variis locis collectæ sunt, à medio.

ORIG. Attende quantũ sit aut quale, quod Deus vnigenitus miratur. aurum, diuitiæ, regna, principatus, in conspectu eius sunt, tanquam vmbra vel flos decidens. Nihil ergo horum in conspectu Dei mirabile est quasi magnum vel preciosum, sed tantum fides. hanc miratur honorificans, hanc acceptabilem sibi æstimat. AVG. super Gene contra Mani. Quis autem in illo fecerat illam fidem, nisi ipse qui admirabatur? Quod si alius eã fecisset, vt quid miraretur qui præscius erat? Quod ergo miratur Dominus, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc opus est sic moueri. omnes enim tales motus eius nõ perturbati animi signa sunt, sed docentis magisterium.

Lib. 1. cap. 8. post medium tom. 1.

Hom. 27. in Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

CHRYS. in homil. Vnde plebe omni præsente admiratus esse dicitur, & aliis exemplum dedit vt eum mirentur. sequitur enim: Et sequen. se dic. Amen dico vobis. AVG. contra Fau. Fidem laudat illius, non autem desertionem militiæ imperauit.

Lib. 22. cap. 74. in fine tom. 6.

Militia licita.

HIERO. Hoc autem de præsentibus loquitur, non de omnibus retro patriarchis & prophetis.

Super illud: Amen dico vobis nõ inueni tãtam fidem. to. 9.

CHRYS. super Matth. Credidit enim Andreas, sed Ioanne dicẽte, Ecce Agnus Dei. Credidit Petrus, sed Euangelizante sibi Andrea. Credidit Philippus, sed legendo scripturas. & Nathanael prius signum diuinitatis accepit, & sic fidei confessionem obtulit.

Homil. 22. in imperf. opere parum à fine, tom. 2.

ORIG. Iairus Israelis princeps pro filia sua petens, nõ dixit: dic verbo, sed veni velociter. Nicodemus de fidei sacramento audiens, ait: Quomodo potest hoc fieri? Maria & Martha dicunt: Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, quasi dubitantes quòd vbique posset adesse Dei potentia.

Hom. 5. inter eas quæ ex variis locis in vnũ collectæ sũt, inter me diũ & finem.

CHRYS. super Matth. Aut si volumus fideliorem putare istum quàm Apostolos, ita testimoniũ Christi intelligẽdum est, quòd vnumquodq; bonum hominis secundum quantitatem personæ illius laudatur: rusticum enim dicere aliquid sapienter, magnũ est, quod de philosopho non est mirum: sic de Centurione dictum est, in nullo tãtam fidẽ inueni in Israël.

Hom. 22. in opere imperfect. circa finem. tom. 2.

Hom. 27. in Matth. parũ ante mediũ tom. 2.

CHRYS. in hom. Non enim erat æquale, Iudæum credere & Gentilem. HIERO. Vel fortè in Centurione fides gentium præponitur Israëli. vnde subdit: Dico autem vobis quòd multi ab Oriente, &c.

Super illud: Amen dico vobis, nõ inueni tantam fidem to. 9.

AVG. de ver. do. Non omnes ait, sed multi, tamen ipsi ab Oriẽte & Occidẽte: istis duabus partibus totus orbis designatur. HAYMO. Vel ab Oriente veniunt, qui statim illuminati transeũt: ab Occidente, hi qui persecutionem vsque ad mortem tolerauerũt pro fide. vel ad Oriente quis venit, cùm ab infantia Deo seruire incipit: ab Occidẽte, dum in ipsa decrepita ætate ad Deum conuertitur. ORIG. Sed quomodo alibi dicit, quòd pauci sunt electi? per diuersas enim generationes pauci electi sunt, simul verò cõgregati in tempore visitationis multi inueniẽtur. Sequitur: Et recumbent, non carnaliter iacentes, sed spiritualiter requiescentes: non temporaliter potãtes, sed æternaliter epulantes cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum: vbi lux, exultatio, gloria, & longæuitas vitæ æternæ. HIERO. Quia autem Deus Abraham cęli conditor, pater Christi est, idcirco in regno cælorum est & Abraham, cum quo accubituræ sunt nationes quæ crediderunt in Christũ filium creatoris.

Serm. 6. circa illud, multi ab oriente tom. 10.

Hom 5. inter eas quæ sunt in diuersos, paulo ante finem.

Super illud: Dico autem vobis quoniam tom. 9.

AVG. de ver. do. Sicut autem videmus Christianos vocatos ad cæleste conuiuium, vbi est panis iustitiæ, potus sapientiæ, ita videmus & Iudæos reprobatos. vnde sequitur, Filij au. reg. eiici. in tene. exte. Iudæi, scilicet qui legem acceperunt, qui celebrant figuras omnium futurorũ, qui tamen præsentia non agnouerunt. HIER. Vel filios regni dicit Iudæos, quia in eis Deus ante regnauit.

In ser. 6. super illud: Filij ergo regni ibunt to. 10.

CHRYS. in hom. Vel filios regni dicit eos, quibus regnum erat præparatum: quod & magis eos mordebat. AVG. contra Fau. Si ergo non commendauit Moyses populo Israël Deum, nisi Deum Abraham, Isaac & Iacob, eúmque ipsum Christus commendat, non est conatus illum populum auertere à Deo suo, sed ideo minatus est eos ituros in tenebras exteriores, quòd auersos videret eos à Deo suo, in cuius regno gentes vocatas ex toto orbe terrarũ recubituras dicit cum Abraham, Isaac & Iacob, non ob aliud, quàm quòd fidem tenuissent Dei Abraham, Isaac & Iacob. Quibus non quasi in morte correctis, vel post passionem suam iustificatis testimoniũ dominus perhibeat. HIERO. Tenebræ autem exteriores dicũtur, quoniam qui à domino expellitur foras, reliquit lumen. HAYMO. Quid autem ibi passuri sint, manifestat cùm subdit: Ibi erit fletus & stridor dentium. Per metaphoram enim membrorum pœnas describit tormentorum. Solẽt enim oculi fumo tacti lachrymas producere, dentes verò à nimio frigore stridere. ostenditur ergo quòd reprobi in inferno & calorem intollerabilẽ & frigus sustinebũt, secundum illud Iob: Transient ab aquis niuium ad calorem nimium. HIERO. Si autem fletus oculorum est, & stridor dentium, ossa demonstrat, vera est corporum & eorundem membrorũ quæ ceciderãt, resurrectio. RABA. Vel stridor dentium prodit indignantis affectum, eo quòd sero vnumquenq; pœniteat, sero sibi irascatur, quod tam pertinaci improbitate deliquit. REMIG. Vel aliter, Tenebras exteriores appellat exteras nationes: quantum enim ad historiam attinet, prædicit Dominus his verbis interitum Iudæorum, quoniã propter infidelitatem ducendi erant captiui, & dispergendi per diuersa regna terrarum. fletus enim ab igne solet fieri, stridor dentium à frigore. Illis ergo ascribitur fletus, qui in calidioribus locis habitant, sicut in India & Æthiopia. Stridor verò dẽtium illis ascribitur qui in frigidioribus locis cõmorantur, sicut est Hircania & Scythia.

In hoc loco id habet. to. 9.

Hom. 27. in Matt. à medio.

Lib. 16. cap. 24. tom. 6.

Super illud: Filij regni eiicientur.

Tenebræ exteriores quæ sint.

Super illud: Ibi erit fletus tom. 9.

Super illud: Ibi erit fletus

CHRYS. sup. Mat. Ne quis autem existimet blanditiarũ esse hæc verba, quia dictum erat, credere facit signa. vnde sequitur: Et dixit Iesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. RAB. q. d. Secũdum mensurã fidei merietur tibi & ista gratia. Potest autem meritum domini etiam famulis suffragari, non solum merito fidei, sed etiam studio disciplinæ, vnde sequitur: Et sanatus est puer ex illa hora.

Hom. 27 in Matt. immediate ante illud: Vade & sicut credidisti fiat tibi tom 2.

In hoc loco id habet.

CHRYS. in homil. Vbi velocitatem admirare: neque enim solum curare, sed inopinatè, & in momento temporis hoc facere virtutẽ Christi ostendebat.

Hom. 27. in Matt. à medio tom. 2.

AVG. de ver. do. Sicut enim Dominus domum Centurionis corpore nõ intrauit, sed absens corpore, præsens maiestate puerum ipsum sanauit. sic & in solo Iudaico populo corpore fuit, apud alias autem gẽtes nec de virgine natus est, nec passus est, nec humana pertulit, nec diuina mirabilia fecit, & tamen impletum est quod dictũ erat: Populus quẽ non cognouit seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Allegoria pulcherrima.

In serm. 6. Super illud: Nam & ego homo sum tom. 10.

A Iudæa enim gens cognouit, & crucifixit: orbis terrarum audiuit, & credidit.

Et cũ venisset Iesus in domũ Petri, vidit socrum eius iacentẽ & febricitantem: Et tetigit manũ eius, & dimisit eã febris, & surrexit, & ministrabat eis.

RABA. Postquam ostendit Matthæus per leprosum totum genus humanum sanatum, & in seruo Centurionis Gentilis populi sanationẽ, consequenter per socrũ Petri designat curationem synagogæ, vnde dicit: Et cũ venisset Iesus in domũ Petri. Priùs autem narrat de seruo, quia maius miraculum fuit & maior gratia in Gentili conuerso, vel quia in fine sæculi synagoga est plenarie conuertẽda, cùm plenitudo Gentium subintrauerit.
B Domus autem Petri in Bethsaida erat. CHRYS. in hom. Sed cur intrauit in domum Petri? mihi videtur cibum assumpturus. vnde sequitur: Et surrexit, & ministrabat eis. Apud discipolos enim diuertebat honorans eos, & audiores ex hoc faciens. Attẽde autem Petri ad Christum reuerentiam, habens enim socrum domi febricitantem, non traxit eum in domum, sed expectauit, doctrinam compleri, & alios curari. Ab exordio enim erudiebatur, quæ aliorum erant sibiipsi præponere. Quocirca neque ipse eum inducit, sed Christus spõte adiuit, postquã dixit Centurio: Non sum dignus vt intres sub tectum meum: monstrãs quantum largiebatur discipolo.
C Nõ est autem dedignatus sub vilia tuguria piscatorum intrare, erudiens per omnia humanum conculcare tumorem. Et quãdoque quidem solum verbis curat, quãdoque autem etiam manum extendit. vnde & hic dicitur: Et tetigit manum eius, &c. Non enim volebat semper cum superabũdãtia miracula facere, oportebat enim interim latere. Tangens autem corpus non febrẽ extinxit solum, sed & puram tribuit sanitatem. Quia enim ægritudo curabilis erat, modo curationis suam virtutem ostẽdebat, faciendo quod ars medicinalis non operatur, vt. s. simul perfectam restituat sanitatem. vnde Euangelista hoc intuens dicit quod surrexit, & ministrabat eis.
D HIER. Natura enim hominum istiusmodi est, vt post febrem magis lassescant corpora, & incipiente sanitate ægrotationis mala sentiant. Verũ sanitas quæ confertur à Domino, tota simul redditur.

Super illud: Et cum venisset Iesus tetigit eam. tom. 9.

CHRYS. in hom. In hoc ergo quod dicitur, quod surrexit & ministrabat eis, & Christi virtutis signum est, & dispositionis mulieris quam erga Christum ostendebat.

Homi. 28. in Mat. nõ remote à princ. tom. 2.

BEDA in homil. Mysticè autem domus Petri lex vel circũcisio est. Socrus est synagoga, quæ quodãmodo est mater Ecclesiæ Petro commissæ: hæc febricitat, quia inuidiæ æstibus laborabat persequens Ecclesiam, cuius manum Dominus tangit, quando carnalia eius opera in spiritualem vsum
E conuertit.

Math. 8. super illud: Et cum venisset in domum Petri. tom. 5.

REMI. Vel per socrum Petri potest intelligi lex, quæ secundum Apostolum infirmabatur per carnem, id est, carnalem intelligentiam. Sed cùm Dominus per mysteriũ incarnationis visibilis in synagoga apparuit, & opere legem impleuit, & spiritualiter intelligendã docuit, mox ipsa sociata gratia Euangelij tantum robur accepit. vt quę fuerat ministra mortis & pœnæ, postmodũ fieret vitæ & gloriæ.

RABA. Vel vnaquæque anima, quæ carnis concupiscentiis militat, quasi febribus æstuat: sed manu misericordiæ diuinæ tacta conualescit, & per continentiæ frena carnis lasciuiam constringit: & membris quibus seruierat immunditiæ, seruit iustitiæ.

Super illud: Surrexit & ministrabat eis.

A HILA. Vel in socru Petri vitiosa infidelitatis æstimatur affectio, cui adiacet libertas voluntatis, quæ nos sibi quadam coniugij societate coniungit. Ergo ingressu Domini in Petri domum, id est, in corpore, curatur infidelitas peccatorum calore æstuans, & saluata officij famulatu ministrat.

Canon. 8. in Matt. parũ ante mediũ.

AVG. de consen. Euang. Hoc autem quando factum sit, id est, post quid, vel ante quid, non expressit Matthæus: non enim post quid narratur, post hoc etiam factum necesse est intelligatur. Nimirum tamẽ iste hic recoluisse intelligitur, quod prius omiserat. Nam id Mat. hic narrat antequã illud de mundato leproso commemoret, quod post sermonem in monte habitum, de quo ipse tacuit, videtur interposuisse.
B Itaque & Lucas hoc post factum narrat de socru Petri, post quod & Marcus ante sermonem etiã quem prolixum interposuit: qui potest idem videri quem dicit habitum in monte Matthæus. Quid autem interest, quis quo loco ponat, siue quod ex ordine inserit, siue quod omissũ recolit, siue quod postea factum ante præoccupat, dum tamen non aduersetur eadem alia narranti, nec sibi nec alteri. quia enim nullius in potestate est res opportunè cognitas quo quisque ordine recordetur, satis probabile est quod vnusquisque Euangelistarum eo se ordine credidit debuisse narrare, quo voluisset Deus ea quæ narrabat eius recordationi suggerere. Quapropter,
C vbi ordo temporum non apparet, nihil nostra interesse debet, quem narrandi ordinem quilibet eorum tenuerit.

Li. 2. ca. 21. in prin. illius tom. 4.

Cõcordia Euãgeliorum.

Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & eiiciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit, vt adimpleretur quod dictũ est per Esaiam Prophetã, dicẽtem: Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes nostras portauit.

CHRYS. in homil. Quia multitudo credentium erat iam aucta, neque tempore impellente à Christo
D abscedere patiebantur, vespere ei infirmos adducũt, vnde dicitur: Vesp. autem fa. obtul. ei multos dæmo. haben. AVGVST. de consen, euang. Per hoc autem quod dicit: Vesp. autem facto, ad eiusdem diei tempus hoc pertinere satis indicatur. quamuis necesse non sit: vbi dicitur: Vespere facto, eiusdem diei vesperum accipere. REMIG. Christus autem Dei filius auctor humanæ salutis, fons & origo totius pietatis cælestem medicinam omnibus tribuebat. vnde sequitur: Et eiiciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit: Dæmones enim & morbos solo verbo repellebat, vt his signis & virtutibus ostenderet se ad salutem totius generis humani venisse.

Homi. 28. in Matth. non multum procul à princ. tom. 2.

Lib. 2. ca. 21. parum ante medium. tom. 4.

Multi à Christo curati.

E CHRYS. in homil. Intende autem quantam multitudinem curatã transcurrũt Euangelistæ, non vnũquenque curatum enarrãtes, sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Ne autem magnitudo miraculi incredulitatem immittat, si tãtam plebem & varias ægritudines vno temporis momẽto curauit, inducit prophetam attestantem his quæ fiebant. vnde subditur: Vt adimpleretur quod dictũ est per Esaiam Prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit. RABA. Non vt sibi haberet, sed vt nobis auferret. & ægrotationes nostras portauit, vt quod pro imbecillitate virium ferre nõ poteramus, ille pro nobis portaret. REMIG. Quia humanæ naturæ infirmitatẽ ad hoc suscepit, vt nos infirmos

Homil. 28. in Matth. inter princ. & medium. to. 2.

Super illud: Vt adimpleretur quod dictum est.

Canone 7. à medio. Hom. 28. ante medium. Peccata sunt causæ infirmitatum. Super illud: Vespere autem facto. tom. 9.

firmos faceret fortes atque robustos. HILAR. Et passione corporis sui secundum prophetarum dicta, infirmitates humanæ imbecillitatis absorbuit. CHRYS. in homil. Hoc autem de peccatis magis à Propheta dictum esse videtur. Qualiter igitur Euāgelista de ægritudinibus hoc exposuit? Sed scieudū quod vel historiæ hic testimoniū adaptauit, vel ostendit quoniam plures ægritudinū ex peccatis sunt animarū, & ipsa mors à peccatis habet radicem. HIERO. Attendendum autem, quòd omnes non mane, non meridie, sed ad vesperam curantur: quando sol occubiturus est, & quando granum tritici in terra moritur, vt multos afferat fructus.

Super illud: Vespere autem facto.

RABA. Solis enim occubitus passionē & mortem designat illius qui dixit, quandiu sum in mundo, lux sum mundi: qui temporaliter viuens in carne, paucos Iudæorum docuit: calcato autem regno mortis, omnibus per orbem Gentilibus fidei dona promisit.

Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretum. Et accedens vnus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris. Et dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

Homi. 28 in Matth ante medid. to. 2.

CHRYS. in homil. Quia Christus non solum corpora curabat, sed animam emendabat, & veram sapientiam monstrare voluit, non solum ægritudines soluendo, sed etiam nihil ad ostentationē faciendo, & ideo dicitur: Vidēs autem Iesus turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretū. Faciebat autem hoc & simul moderata nos capere docens, & inuidiam Iudaicam mitigans, & docens nos nihil ad ostentationem facere. REMIG. Vel hoc fecit quasi homo, volens turbarum importunitatem declinare. Erāt autem ei affixi admirantes eum, & videre ipsum volentes: quis enim discederet à talia miracula operante? quis non in faciem eius simplicem vellet videre, & os talia loquens? Si enim Moyses glorificatam faciem habebat, & Stephanus sicut Angeli intelligi cōmunem dominatorem, qualem decens est, tunc apparuisse. vnde Propheta dicit: Speciosus forma præ filijs hominum. HILA. Discipulorum autem nomen non duodecim tantum Apostolis cōuenire æstimandum est: nam præter Apostolos plures fuisse discipulos legimus. AVG. de con. euan. Manifestum est autem alium esse diem, quo iussit ire trans fretum, non eum qui sequitur illum in quo socrus Petri sanata est, quo die Marcus Lucásque eum in desertum exisse affirmant. CHRY. in hom. Vide autem qualiter turbas nō simpliciter abijcit, vt non offendat. Nō enim dixit recedite, sed vltro discipulos iussit abire, spem dans turbæ eundi etiam illoc. REMI. Sed quid inter iussionem Dei & transfretationem gestū sit, Euan. studuit manifestare, cùm ait: Et ecce vnus scriba ait illi: Ma. se. te quocunq; ieris. HIER. Iste scriba qui tātum litteram nouerat occidentem, si dixisset: Domine, sequar te quocunque ieris, non fuisset repulsus à Domino: sed quia magistrum vnū de pluribus æstimabat, & litterator erat, & non spiritualis auditor, ideo non habet locum in

Canone 7. à medio illius.

Lib. 2. ca. 22. tom 4.

Homi. 28 in matt. parum ante medid. tom. 2.

Super illud: Accedens vnus Scriba. tom. 9.

Scriba qua re repulsus.

A quo possit Iesus reclinare caput suū. Ostenditur autem nobis & ob hoc scribam repudiatū, quod signorum videns magnitudinem, sequi voluerit Saluatorem, vt lucra ea operū miraculis quæreret, hoc idem desiderans quod & Simon Magus à Petro emere voluerat. CHRYS. in ho. Vide etiam quanta est tumor. Ita enim aduenit, & locutus est, sicut dedignās cum turba annumerari, sed ostendens quoniam super multos est ipse. HILAR. Vel aliter: Iste scriba qui est vnus ea doctoribus legis, an sit secuturus interrogat, quasi lege non cōtineretur hunc esse Christum, quem vtiliter sequatur. Igitur infidelitatis affectum sub diffidētia interrogationis expressit, quia fidei assumptio non interroganda est, sed sequenda.

Homi. 28. Matt. parum ante medid. tom. 2. Canone 7. in matth. inter medium & finem.

B CHRYS. in ho. Respondet autem ei Christus non ad interrogationem verborum, sed ad cōsilium obuians mentis. vnde sequitur: Et dixit ei Iesus: Vulpes foue. ha. & volu. cæ. ni. fili. autem ho. non habet vbi ca. suum recli. Ac si dicat. HIER. Quid me propter diuitias & sæculi lucra cupis sequi, cū tantæ sim paupertatis, vt nec hospitiolū quidem habeam: & tecto vtar non meo? CHRYS. in hom. Hoc autem non erat aduertentis, sed argumentis quidē malum cōsilium, cōcedentis aotē, si vellet cum paupertatis expectatione sequi Christū. Et vt discas eius malitiam audiēs hoc & correctus nō dixit, paratus sum sequi.

Homi 28 in Matt circa medid. to. 2. Super illud: Et accedens vnus scriba. tom. 9.

C AVG. de verb. do. Vel aliter: Filius hominis non habet vbi ca. recli. scilicet in fide tua. Vulpes enim habent foueas in corde tuo, quia dolosus es: volatilia cæli habent nidos in corde tuo, quia elatus es. Dolosus & elatus non me sequeris, quomodo enim dolosus sequitur simplicem? GREG. 19. Mora. Vel aliter: Vulpes valde fraudulenta sunt animalia, quæ in fossis vel speluncis absconduntur: cùmque apparuerint, nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currūt, volucres verò alto volatu se subleuāt. Nomine ergo vulpium dolosa atque fraudulēta: nomine autem volucrū, hæc eadem superba dæmonia designantur, ac si dicat: Fraudulenta & elata dæmonia in corde tuo inoeniunt habitationem suam: humilitatis autem mea requiem in superba mente non inoenit. AVG. de quæ. euan. Intelligitur enim miraculis motus propter inanem iactātiam eum sequi voluisse, quam signant aues: finxisse autem discipuli obsequiū, quę fictio vulpium nomine significata est.

In serm. 7. non remotè à prin. to. 10.

Lib. 19 circa princ. tom. 2.

D

In lib. quæstionum in Matth. ca. 5. tom. 4.

RABA. Hæretici autem in sua versutia confidentes significātur per vulpes, & maligni spiritus per volucres cæli, qui in corde Iudaici populi foueas & nidos, id est, domicilia habebāt. Sequitur: Alius autem de di. illius ait: Domine, permitte me ire primum, & sepelire patrem meum. HIER. Quid simile est inter scribam & discipulum? ille magistrū vocat, hic Dominum confitetur. HILAR. Iste pietatis occasione ad sepeliendum patrem ire desiderat, ille securum se sequi debere promittit, non magistrum quærens, sed ex magistro lucrum. Iste etiam discipulus non interrogat an sequatur, iam enim sequi se oportere credidit: sed permitti sibi orat sepelire patrem.

Super illud: Vulpes foueas habēt.

Super illud: Alius autē de discip. tom. 9.

E

AVG. de ver. dom. Dominus autem quando parat homines Euangelio, nullam excusationem vult interponi carnalis huius temporalisque pietatis. & ideo sequitur: Iesus autem d. ei, Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

Ser. 7. super illud: Ibo primum sepelire patrem meū. tom. 10.

CHRYS. in homil. Hoc autem dixit, non iubens contemnere honorem qui est ad parentes, sed monstrans quoniam nihil cælestibus negocijs nobis ma-

Homi. 28. in Mat. à medio illius. tom. 2.

A gis necessariũ esse npottet. Et quoniam eũ tntn studio his mngi debemus, & neq; parum tardare, etiam si valde ineuitabilia & incitantia fuerint quæ attrahũt. Quid enim magis necessariũ erat, quàm sepelire patrem? Quid etiam facilius? neque enim tempus multum cõsumendum erat. pet hoc etiam eum Dnminus à multis malis eripnit, puta luctibus & mœrnribus, & ab his quæ hinc expectãtur. Pnst sepulturam enim necesse iam erat & testamẽta scrutari, & hæreditatis diuisionẽ, & alia huiusmodi: & ita fluctuationes ex fluctuatinnibus ei succedẽtes longè eum à veritate abducere potuerũt. Si autem adhuc tumultuaris, excogita quoniam multi infirmos uñ permittũt scire, nec ad monumentum sequi, etiam si pater, aut mater, ant filius sit qui defuoct⁹ est: nec ex hoc incusantor crudelitatis, sed cõttarium crudelitatis esset. Et multò maius malũ est abducere hominẽ à spiritualibus sermonibus, & maximè cũ fuerint qui hne compleant. Erãt enim qui cõpleturi erant huius funeris sepulturã. vnde dicit: Dimitte mor. sepe. mnt. suos.

Cura mũdi reiicienda.

B A v g. de verbo Do. q. d. Pater tuus mortuus est. Sunt autẽ alij mortui qui sepelliãt mortuns suns, quia infideles sunt. C h r y s. in hom. In quo monstrat, quoniam hic mnrtuus nõ erat eius. etenim qui defũctus erat, sicut æstimo, de numetn infideliũ erat. Si admiratis iuuenem, quoniam pro negocin ita oecessario iotertogauit Iesum, & oon spontaneè abijt: multò magis admitare, qunniã & pthohibitus permãsit, quod nñ etat ingratitudinis, cum nõ propter desidiam fecerit, sed vt nñ intercideret negocium magis necessarium.

In ser. 7. sup. illud: Sine mortuos sepelire &c. tom. 10.
Hom. 28. in Mat à medio illius. to. 2.

C H i l a r. Item quia accepimos in dnminicæ nrationis exordin ita primom precãdum: Pater nnster qui es in cælis, & in discipulo credentis populi persona est, admnnetur quòd pater sibi viuus in cælis est. Deinde inter fidelem filiũ patrémq; infidelem ius paterni nominis nõ relinqui admonuit, etiam non admisceri memorijs sanctnrum mortuos infideles, & etiam eos esse mnrtuns, qui extra Deum viuunt, & idcirco mortui sepeliãtur à mnrtuis: quia per Dei fidem viuns viuo npnrteat adhærere.

Cano 7. parũ ante finem.

D Si autem mnttnum sepelit mnrtuus, nnn debemus habere curam mnttuorum, sed viuẽtium: ne dum soliciti sumus de mnrtois, nns qunque mnrtui appellemur. G r e g o. 4. Mnral. Mnrtui etiam mortuum sepeliunt, cùm peccatores peccatnribus fauẽt. Qui enim peccantem landibus prnsequuntur, extinctum sub verborum suorum agere abscnndunt.

Lib. 4 super illud: Quare lactatus vberibus. Iob. 3. ca. 25. in nouis exempl. circa finem.

R a b a. Nntandum est etiam in hac sentẽtia, quia aliquando minnra bona prætermjttenda sont pro vtilitate maiorum. A v g v s. de cnns. euang. Quod aotem Matth. dicit, tunc istud gestum esse, quando iussit vt irent trans fretum, Lucas verò ambulantibus illis in via, nnn est cnntrarium, quia viam vtique ambulabant, vt venirent ad fretum.

Super illud: Dimitte mortuos sepelire. Lib. 2. ca. 23. circa mediũ. tom. 4.

E *Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eũ discipuli eius. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. Ipse verò dormiebat. Et accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitauerunt eum dicentes: Dom. salua nos, perimus. Et dixit eis Iesus: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est trãquillitas magna. Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei.*

A O r i g. Cùm multa magna & miranda ostendisset Christus in terra, transit ad mare, vt ibidem excellentiora opera demnnstraret, quatenus terræ marisque dnminum cunctis se esse ostenderet. vnde dicitur: Et ascen. eo in naui. secu. snnt eum discip. eius. nnn imbecilles, sed firmi & stabiles io fide. Hi ergo secuti sunt eum, non tantum gressus eius sequentes, sed magis sanctitatem concomitantes.

Ho. 6. inter eas quæ sunt in diuersos, circa princ.

C h r y s. Accepit autem discipulos secum & in naui, vt ad vtraq; ens erigeret: & ad hoc quòd in periculis non stupescerent, & ad hnc quòd in honoribus mnderata de se autument. vt enim onn magna de se saperẽt, prnpter hoc qoòd alijs dimissis eos retinuerat, permittit eos fluctuari.

Homi. 29 in Matth. circa princ. illius. tom. 2.

B Vbi enim miraculnrum ostensin erat, plebem petmittit adesse: vbi autem tentationum & timnrum atreptio, athletas orbis terrarũ quns exeitaturus erat, hos solns assumit.

O r i g. Ingressus ergn nauiculã fecit turbari mare. vnde sequitur: Et ecce mntus magnus factus est in mari: ita vt nauicula npetiretur fluctibus. Hæc tempestas non ex se nrta est, sed potestati paruit imperantis, qui educit ventns de thesauris suis. Facta est autem tempestas magna, vt magnum opus nstẽderetur. quia quantn magis fluctus nauiculæ irruebant, tantò magis discipulos timor conturbabat, vt plus desideratẽt se liberari per mirabilia Saluatnris.

Homil. 6 in diuersos, &c. circa princip.

C C h r y s. Quia enim viderant alios Christi beneficia accepisse, non aotem similiter aliquis æstimat quæ in alienis cnrpnribus fiunt, & quæ in seipso: oportuit per familiarem sensom hns potiri beneficijs Christi: & iden vnluit hanc fieri tẽpestatem, vt per liberationem manifestinrẽ accipiant beneficij sensum. Erat autem hæc turbatio typus futurarum tentatinnum, de quibus Paulus dicit: Nolo vns ignnrare fratres, qunniam grauati sumus suprà virtutem. Vt ergo daret rempus formidini, sequitur: Ipse verò dormiebat. Si enim vigilante eo facta fuisset tempestas, vel nnn timoissent, vel nnn rogassent, vel neque posse ipsum tale aliquid facere crederent.

Homi. 29 in Mat. non procul à princ.

Dormitionis Christi ratio.

D O r i n. Est autem res mirabilis & stupenda: is, qui nunquam dormit neque dormitat, dormire dicitur. Dormiebat qoidem corpure, sed vigilabat deitate: demnnstrans quia verum humanom pnrtabat cnrpus, quod cnrruptibile induerat. Cnrpore itaq; dnrmiebat, vt Apostnlos faceret vigilare, & ne nmnes nos vnquam animo dormiamus. Tanto autem metu discipuli fuerant cnntertiti, & penè animn alienati, vt irruerent in eum, & non modestè ac leuiter suggererent, sed turbulenter suscitarent eum. vnde sequitur: Et accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitauerunt eum dicentes: Dnmine salua nns, perimus.

Homil. 6. in diuersos. parũ à princip.

E H i e r. Huius signi typum in Ionna legimus, quãdo cæteris periclitantibus ipse securus est, & dormit & suscitatur. O r i n. O veraces discipoli, Saluatorem vobiscum habetis, & periculum timetis? Vita vobiscum est, & de mnrte soliciti estis? Sed respondeant, paruuli sumus, adhuc infirmi, ideóq; timemus. vnde sequitur: Et dixit eis Iesus, Quid timidi estis mndicæ fidei? Quasi diceret, si potentẽ me super terrã cognouistis, quare non creditis quod & in mari potẽs sim? Etsi mnrs irrueret, nõne debuistis eam cõstantissimè sustinere? Qoi mndicum credit, arguetur: qui nihil credit, coodemnabitur. C h r y s. in hnmil. Si autem aliqois dixerit, quoniam nno fuit modicæ fidei accedentes excitare Iesum: hnc signum fuit, quòd nnn decẽtem de ipso npinionẽ habebant. Nouerant enim,

Hæc in loco. tom. 9.
Ho. 6. inter eas quæ sunt in diuersos, ante mediũ.
Homi. 29 in Mat. nõ multum remotæ à princip. to. 2.

enim quod excitatus poterat mare increpare, nondum autem quòd dormiens. Propter hoc etiam neque præsentibus turbis hoc signum fecit, vt non accusentur modicæ fidei, sed discipulos solum accipiẽs corrigit prius, & soluit turbationem aquarum. vnde sequitur: Tunc surgens imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna.

Super illud: Tunc imperauit ventis. to. 9.

Omnia creatura capax iussionis diuinæ.

Homil. 6. inter eas quæ sunt in diuer. à med. illius.

Hier. Ex hoc autem loco intelligimus quòd omnes creaturę sentiunt creatorem: quibus enim imperatur sentiunt imperantem: nõ errore hæreticorum, qui omnia putãt animantia sensibilia esse, sed maiestate conditoris, quæ apud nos insensibilia sunt, illi sensibilia sunt. Orig. Imperauit ergo ventis & mari, & de magno vento facta est tranquillitas magna. Decet enim magnum magna facere, & ideo qui prius magnificè cõturbauit profundum maris, nunc iterum tranquillitatem magnam fieri iussit, vt discipuli nimium conturbati, magnificè lætarentur.

Homi. 29. in Matth. inter med. & fine. tom. 2.

Chrys. in homil. In hoc etiam ostenditur quòd omnis cõfestim soluta est tempestas: & neque semita turbationis remansit, quod quidem extraneũ erat. Cùm enim naturaliter fluctuatio terminatur vsque ad multum tempus, aquæ cõmouentur, sed hic simul omnia soluebantur. vnde quod de patre dictum est: Dixit, & stetit spiritus procellæ, hoc Christus opere impleuit. solo enim verbo & præcepto mare sedauit, & refrenauit: A visu autem & à somno, & ex vsu nauigij, qui aderãt, eum hominem æstimabant: propter hoc in admirationem ceciderunt. vnde sequitur: Porrò homines mirati sunt, dic. &c.

Homi 29. in Matth. inter princ. & m. tom. 2.

Homi. 6. inter eas quæ sunt in diuer. à med.

Glo. Chrysostomus ponit hanc litteram: Qualis est hic homo: somnus enim & quod apparebat, hominem demonstrabat, sed mare & tranquillitas Deũ ostendebat. Orig. Sed qui homines mirati sunt? Non putes hic Apostolos significatos: nusquã enim inuenimus præter honorem cognominari Domini discipulos, sed semper aut Apostoli aut discipuli nominantur. Mirabantur ergo hi homines, qui cum eo nauigabant, quorum erat nauicula.

Super illud: Homines mirati sunt dic. tom. 9.

Hom. 6 inter eas quæ sunt in diuer. declin. ad fin.

Hier. Si autẽ quis contentiose voluerit eos qui mirabantur fuisse discipulos, respondebimus rectè homines appellatos, quia necdũ nouerãt potentiam Saluatoris. Orig. Non autem interrogantes dicunt, qualis est iste? sed asserentes, quia iste talis est cui vẽti & mare obediunt. Qualis ergo est iste, id est, quantus, quàm fortis, quã magnus? Iubet omni creaturæ, & non supergreditur iussionem eius, soli homines resistunt, & ideo in iudicio damnabuntur. Mysticè autem omnes in sanctæ Ecclesiæ nauicula cum Domino per hunc vndosum supernatamus mundũ. Ipse autem Dominus pio obdormit somno, patientiam nostram & impiorum pœnitentiam expectans.

Canone 8. in Matth. circa princ.

Hila. Vel dormit, eo quòd somno nostro consopiatur in nobis. Maximè autem id accidit, vt à Deo auxilium in periculi metu speremus. atque vtinam vel spes sera confidat se periculum posse euadere, Christi intra se vigilante virtute.

Homil. 6. inter eas quæ sunt in diuer. à med.

Orig. Alacriter ergo accedamus ad eum cum Propheta, dicentes: Exurge, quare obdormis Dñe? & ipse imperauit ventis, id est, dæmonibus, qui concitant fluctus, id est, principes huius mundi ad persecutiones sanctis immittendas: facitque tranquillitatem magnam, circa corpus & spiritum, pacem Ecclesiæ, & serenitatem mundo.

Super illud: Ascenden. illo in nauic.

Rab. Vel aliter: Mare est æstus sæculi. Nauicula quam Christus ascendit, intelligitur arbor crucis,

A cuius auxilio fideles transactis mundi fluctibus perueniunt ad cælestem patriam, quasi ad littus securũ, in qua Christus vna cum suis ascendit, vnde post ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsũ, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Cùm ergo Christus in cruce positus fuisset, motus magnus fact9 est, quia commotæ sunt mentes discipulorum de eius passione: & nauicula operta est fluctibus, quia tota vis persecutionis circa crucẽ Christi fuit, vbi scilicet morte occubuit. vnde dictum est: Ipse verò dormiebat. Suum dormire mori est. Excitant autẽ discipuli Dominum, dum turbati morte, maximis votis resurrectionem quærunt, dicentes: Salue resurgendo, quia B perimus turbatione tuæ mortis. Ipse verò resurgens increpat duritiem cordis eorum, vt alibi legitur. Imperauit autem Dominus ventis, quia diaboli superbiam strauit. Imperauit mari, quia væsaniam Iudæorum disiecit, & facta est tranquillitas magna, quia sedatæ sunt mentes discipulorum visa resurrectione.

Rab. su. illud, Imper. vent.

Glo. Vel nauicula est Ecclesia præsens, in qua Christus cum suis mare sæculi transit, aquas persecutorum compescit, vnde miremur, & gratias agamus.

*Et cum venisset Iesus trans fretum in regionẽ Gerazenorũ, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumẽtis exeuntes, sæui nimis: ita vt nemo tran*C*sire posset per viam illam. Et ecce clamauerunt dicẽtes: Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem nõ longè ab illis grex multorum porcorum pascens. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorũ. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierũt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt & venientes in ciuitatẽ, nunciauerũt hæc omnia, & de his qui dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Iesu. Et* D *viso eo, rogabant eum vt transiret à finibus eorum.*

Homil. 29 in Matt. à med. illius. tom. 2.

Chrys. in homil. Quidam homines Christum hominem esse dicebãt, venerunt dæmones diuinitatẽ eius diuulgantes, vt qui mare procellosum & rursus quietum non audierant, dæmones audirent clamantes. vnde dicitur: Et cùm venisset Iesus transfretum in reg &c. Rab. Gerasa vrbs est Arabiæ trans Iordanẽ iuncta monti Gelaad, quam tenuit tribus Manasse, non longè à stagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati sunt. Aug. de cons. Euan. Quod autem Matthæus duos dicit fuisse qui dæmonia patiebantur, Marcus & Lucas vnum commemorãt, intelligas vnum eorũ fuisse personæ alicuius clarioris E & famosioris, quẽ regio illa maximè dolebat, & pro cuius salute populus satagebat, de quo facti huius fama præclarius flagrauit. Chry. in hom. Vel Lucas & Marcus vnum eorum sæuiorem elegerũt: vnde & eius calamitatẽ exprimunt. Lucas enim dicit, quòd ruptis vinclis agebatur in deserto, Marcus autẽ quòd & lapidibus seipsum incidebat. nec tamẽ dicunt, quoniam vnus solus erat, ne Matthæo contrarie dicere viderentur. Per hoc autem quod subditur: De monumẽtis exeuntes, perniciosum dogma imponere volebãt, scilicet quod animæ morientiũ dæmones fiant. vnde multi aruspicum occidunt pueros, vt animam eorum cooperãtem habeant, propter quod &

Li. 2. ca 24. à med. to. 4.

Homil 29 in Matth. ante med. tom. 2.

dæmoniaci clamant, quoniam anima illius ego sum. Non est autem anima defuncti quæ clamat, sed dæmon hoc fingit, vt decipiat audiētes. Si enim in alterius corpus animam mortui possibile esset intrare, multo magis in corpus suum. sed neque habet rationem iniqua passam animam cooperari, iniqua sibi facienti, vel hominem posse virtutem incorpoream in aliam trāsmutare substantiam, scilicet animam in substantiā dęmonis. Neque enim in corporibus hoc machinari quis potest: vt scilicet hominis corpus faciat asini corpus? Neque enim rationabile est animā à corpore separatā hic iam oberrare. Iustorum enim animæ in manu Dei sunt, vnde & quæ puerorum: neque enim malę sunt. Sed & quæ peccatorum sunt, confestim hinc abducuntur, & hoc manifestum est ex Lazaro & diuite. Quia verò nullus afferre audebat ad Christum propter sæuitiam hos dæmoniacos, Christus ad eos vadit. Quæ quidem eorū sæuitia, designatur, cū subditur: sęuin imis, ita vt nemo trans. &c. Sed quia alios prohibebāt pertransire, obstruentē sibi viam inuenerunt: Etenim flagellabantur inuisibiliter, intolerabilia patientes ex Christi præsentia, vnde sequitur: Et ecce clamauerunt dicentes. &c.

Super illud: Quid nobis & tibi Iesu. tom. 9.

HIAR. Non est autem voluntaria ista confessio, quam præmium sequitur confitentiū, sed necessitatis extorsio, quæ cogit inuitos. velut si serui fugitiui post multum temporis dominum suum videant, nihil aliud nisi de verberibus deprecātur: sic & dæmones cernentes Dominum in terris repente versari, ad eos iudicandos se venisse credebant. Ridiculum autem putant quidā, dæmonia scire filium Dei, & diabolum ignorare: eo quòd minoris malitiæ sunt isti, quàm ille, cuius satellites sunt, cùm omnis scientia discipulorum ad magistrum referenda sit.

Li. 9. ca. 21. parū à princ. tom. 5.

AVG. 9. de ciuit. Dei. Tantum autem innotuit eis Deus, quantum voluit: tantum autem voluit, quantum oportuit. Innotuit ergo eis, nō per id quod vita ęterna est, & lumen quod illuminat pios, sed per quędam temporalia suæ virtutis effecta, & occultissimæ præsentiæ signa, quę angelicis spiritibus etiam malignis potius quàm infirmitati hominum possunt esse perspicua.

Super illud: Quid nobis & tibi Iesu. tom. 9.

HIER. Sed tamen tam dæmones quàm diabolus suspicari magis filium Dei quàm nosse intelligendi sunt. AVG. in lib. de quęst. no. & vet. test. Quòd autem dæmones clamant: Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? Magis ex suspicione quàm ex cognitione dixisse credendi sunt. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifigi permisissent.

REMIG. Sed quotiescumque eius virtute torquebantur, & signa & miracula facientem videbāt, æstimabant eum esse filium Dei, postquam videbant eū esurire, sitire, & his similia pati, dubitabāt & credebant hominem purum. Considerandum est quod etiam Iudęi increduli dicentes Christū in Beelzebub eiecisse dæmonia, & Arriani dicentes eum esse creaturam, non solum iudicio Dei, sed etiam dæmonum confessione damnari merentur, qui Christum filium Dei dicunt. Rectè autem dicūt: Quid nobis, &c. hoc est, nihil commune est nostræ malitiæ, & tuæ gratiæ, quia secundū Apostolum, nulla societas est lucis ad tenebras.

Hom. 29. in Matth. inter prin. & med. lib. 8.

CHRY. in homil. Vt autem non videretur adulationis hoc esse, ab experientia clamabant, dicentes: Venisti ante tempus torquere nos.

AVG. de ciuit. Dei. Siue quia subitū illis fuit quod futurum quidem, sed tardius opinabantur: siue quia proditionem suam hanc ipsam dicebant: quia fiebat A vt eorum cognitio sperneretur: & hoc erat ante tempus iudicij, quo æterna damnatione puniendi sunt.

Super illud Quid nobis & tibi Iesu. tom. 9.

HIAR. Præsentia etiam Saluatoris tormenta sunt dæmonum.

Homil. 29. in Matth. ante med. tom. 2.

CHRY. in homil. Non autem poterāt dicere se non peccasse, quia eos Christus inuenerat mala operātes, & facturam Dei punientes. vnde æstimabant propter superabundātiam malorum quę fecerant, quòd non expectaretur in eis tempus extremæ punitionis, quæ erit in die iudicij.

Li. 2. ca. 24 non procul à fine. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Quòd autem verba dæmonum diuersimode ab Euangelistis sunt dicta, non habet aliquid scrupuli: cùm vel in vnam redigi sententiā, vel omnia dicta possint intelligi: nec quia pluraliter apud Matthæum, apud illos autem singulariter B loquitur, cùm & ipsi narrēt quòd interrogatus quid vocaretur, legionem se esse respōdit, eo quòd multa essent dæmonia. sequitur: Erat autem non longè ab illis grex multorum porc. pascens.

Lib. 2. super illud Iob 1. Extende manum tuā, & tange cuncta. ca. 6 in nouis ed. Basileens.

GREG. 2. Moral. Scit enim diabolus quia quod licet agere ex semetipso non sufficit. quia nec per semetipsum in eo quod est spiritus existit.

REMIG. Sed ideo non petierunt vt in homines mitterentur, quia illum cuius virtute torquebantur, humanam speciem gestare videbant. Nec etiam petierunt vt in pecora mitterentur, quia pecora Dei præcepto munda sunt animalia, & tunc in templo Dei offerebantur. Præ alijs autem immundis in por- C cos mitti petierunt, quia nullum animal est immundius porco. vnde & porcus dicitur quasi spurcus, eo quòd in spurcitiis delectetur: sic & dæmones spurcitiis peccatorum delectantur. Non autem petierūt vt in aërem mitterentur, propter nimiam cupiditatē nocendi hominibus. Sequitur: Et ait illis: Ite.

Homi. 29. in Matth. in med. tom. 2.

CHRY. in homil. Non autem hoc fecit Iesus quasi à dæmonibus persuasus, sed multa hinc dispensans. Vnum quidem vt instruat magnitudinem nocumēti dæmonū, qui illis hominibus insidiabātur: Aliud, vt discant omnes, quoniam neque aduersus porcos audent, nisi ipse concesserit. Tertium, vt ostenderet D quòd grauiora in illos homines operati essent, quàm in porcos, nisi essent homines illi inter calamitates diuina prouidentia adiuti: magis enim odio habent homines quàm irrationalia. Per hoc autem manifestum est, quoniam nullus est qui non potiatur diuina prouidentia. Si autem nō omnes similiter neque secundum vnum modum, & hæc etiam prouidentiæ maxima species est: ad id enim quod vnicuique expedit prouidentia ostenditur. Cum prædictis autem & aliud ex hoc dicimus, quoniam non communiter omni prouidet solū, sed singulariter vnicuique quod in dæmoniacis hic aliquis aspiciet manifestè, qui olim suffocati essent, nisi diuina procuratione potiti E essent. propterea etiam concessit abire in gregē porcorū, vt qui regiones habitabāt illas discant eius virtutē. Vbi enim nullus eū cognouerat, fulgere faciebat miracula, vt eos in suæ diuinitatis cognitionem trahat.

Parum à fine comment. in cap. 8. Matt. tom. 9.

HIAR. Non ergo vt concederet Saluator dæmonibus quod petebāt, dixit, Ite: sed vt per interfectionem porcorū hominibus salutis occasio præberetur. Sequitur: At illi exeūtes, scilicet ab hominibus, abierunt in porcos: & ecce magno impetu abijt totus grex præceps in mare, & mortui sunt in aquis. Erubescat Manichæus. Si de eadem substantia, & ex eadem origine hominum, bestiárumque sunt animæ, quomodo ob vnius hominis vel duorum salutem, duo millia porcorum suffocantur?

CHRYS.

Hom. 29. in Mat. à med. tom. 2.

A CHRYS. in homil. Ideo autem porcos dæmones occiderunt, quia vbique homines in mœstitiam mittere student, & de perditione lætātur. Damni etiam magnitudo augebat eius quod factum erat famam: à multis enim diuulgabatur, scilicet ab his qui curati erant, & à porcorum dominis, & à pastoribus. vnde sequitur: Pastores autem fugerūt & ve. &c. & de his qui dæmonia habuerāt, & ecce tota ciuitas exiit obuiam Iesu. Sed cùm diceret eos adorare & admirari virtutē, emittebant eum à se. vnde sequitur: Et viso eo, rogabant eum, vt trāsiret à finibus eorum. Intuere autem & Christi mansuetudinem post virtutem. quia enim beneficio adepti abigebāt eum, non restitit, sed recessit, & eos qui indignos se nunciauerunt eius doctrina, dereliquit, dans eis ductores liberatos à dæmonibus, & porcorum pastores.

In fine commēt. ad ca. 8. tom. 9.

B HIER. Vel quod rogant vt transeat fines eorum, non de superbia hoc faciunt, sed de humilitate: quasi se indignos Domini pręsentia iudicabāt: sicut & Petrus ait: Exi à me Domine, quia vir peccator sum.

Hoc in loco.

RAB. Interpretatur autē Gerasa colonum eiiciēs, vel aduena propinquās, hoc est, gentilitas quę diabolum à se eiecit. Et quę prius lōgè, modo facta est propè, post resurrectionem visitata à Christo per prædicatores.

Li. 6. in Luc. in cap. cuius titulus est, de homine dæmonio afflato tom. 5. Canone 8. parum ant. med.

AMBR. in Luc. Duo quoque dæmoniaci figuram populi gētilis accipiunt. quoniam cùm tres filios Noë generauit, Sem, Cham, & Iaphet: Sem tātummodo familia in possessione accita est Dei: ex duobus autem aliis nationum populi pullularunt.

C HILA. Vnde extra vrbem, id est, extra legis & prophetarum synagogam, duos homines in monumentis dæmones detinebant, duarum scilicet gentiū origines. intra defunctorum sedes & mortuorum reliquias obsederant, efficientes prætereuntibus viam vitæ præsentis infestam.

Super illud: Vt nemo posset transire per illā viā.

RAB. Vel non immerito in monumentis illos habitantes significauit: quid enim aliud sunt corpora perfidorū, nisi quædam defunctorum sepulchra? in quibus non Dei sermo, sed anima peccantis morte recluditur? Dicit autem: Ita vt nemo posset transire per viam illam: quia ante aduentum saluatoris in via gētilitas fuit. Vel per duos, Iudęos & Gentes accipe, qui nō habitabāt in domo, id est, in conscientia sua non requiescebant. In monumentis manebāt, id est, in operibus mortuis delectabantur: nec sinunt per viam fidei, quam viam Iudæi impugnabant, aliquem transire.

Canone 8. circa medū.

D HILAR. Occursu autem eorum concurrentium ad salutem voluntas iudicatur: videntes autem dæmones non sibi iam locum in Gentibus derelinqui, vt patiatur habitare se in hęreticis, deprecantur: quibus occupatis, in mare, id est, in cupiditatem sæcularem dæmonum præcipitantur instinctu, cùm reliquarum gentium infidelitate moriuntur. Vel porci sunt, qui lutulentis delectātur actibus. nam nisi quis porci more vixerit, non in eum diaboli accipiūt potestatem, aut ad probandum tantum, non ad perdēdum accipient. Quòd autem in stagnum præcipitati sunt porci, significat quòd etiam liberato populo Gentium à dominatione dæmonum, in abditis agūt sacrilegos ritus suos, qui Christo credere noluerūt, cæcati & profunda curiositate submersi. Quod autē pastores porcorum fugientes ista nuntiāt, significat quosdam etiam primates impiorū, quāquam Christianam legem fugiāt, potentiam tamen Christi stupendo prædicare non cessant. Quòd autem magno timore percussi rogant, vt ab eis discedat, significat

E multitudinem vetusta sua vita delectatam, honorare quidem se nolle Christianam legem, dum dicunt, quòd eam implere non possunt.

Canone 8. circa med.

HILAR. Vel vrbs illa Iudaici populi habuit speciem, quæ Christi operibus auditis, domino suo obuiam pergit, prohibēs ne fines suos vrbēmque contingeret, neque enim Euangelia recepit.

CAPVT IX.

B *Et ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem suam. Et ecce offerebant ei paralyticū iacentem in lecto. Vidēs autem Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidā de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. Et cū vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula? Vt autē sciatis, quia filiꝰ hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico: Surge, tolle lectū tuum & vade in domū* C *tuam. Et surrexit, & abiit in domū suam. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit talem potestatem hominibus.*

Homi. 30. in Mat. parum à princ. to. 2.

CHRY. in homil. Monstrauit superius Christus suam virtutē per doctrinam, quādo docuit eos vt potestatem habens: per leprosum, quando dixit: Volo, mundare: per Centurionem, qui dixit: Dic verbo, & sanabitur puer meus: per mare, quod verbo refrenauit: per dęmones, qui eum confitebantur. Hic autem rursus alio maiori modo inimicos eius cogit confiteri æqualitatem honoris ad patrem. vnde ad hoc ostēdendum subditur: Et ascendens Iesus in nauic. transfret. & ven. in ciuitat. suam. D Nauigium autem intrās pertransit, qui pede mare poterat pertransire: non enim semper mirabilia volebat facere, ne incarnationis noceat rationi.

Duplicis naturæ in Christo testimonia.

IOAN. Episc. Creator autem rerum, orbis terrę Dominus, posteaquam se propter nos nostra angustauit in carne, cœpit habere humanam patriam, cœpit ciuitatis Iudaicæ esse ciuis, parētes habere cœpit, parentum omnium ipse parens: vt attraheret charitas, quos disperserat metus.

Homi. 30. in Matth. circa prin. tom. 2.

CHRYS. in homil. Ciuitatem autem suam hic Capharnaum dicit. alia enim eum susceperat nascētem, scilicet Bethlehem: alia eum nutriuit, scilicet Nazareth: alia autem habuit cōtinuè habitantem, scilicet E Capharnaum.

Lib. 2. ca. 25. à med. illius, tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Vel aliter: Quod Matthæꝰ hic scribit de ciuitate Domini. Marcus autem de Capharnaum difficilius solueretur, si Matthæus Nazareth nominaret: nunc verò cùm potuerit ipsa Galilæa dici ciuitas Christi, quia in Galilæa erat Nazareth, sicut vniuersum regnū Romanū in tot regionibus cōstitutum dicitur modo Romana ciuitas. Quis dubitauerit, vt veniens in Galilæam Dominus rectè diceretur venisse in ciuitatem suam, in quocunque esset oppido Galilææ: præsertim quia & ipsa Capharnaum extollebatur in Galilæa, vt tanquam metropolis haberetur.

In prin. comment. ad c. 9. Mat. tom. 9.

HIER. Vel ciuitatem eius non aliam intelligamus quàm Nazareth: vnde & Nazarenus appellatus est.

Li. 2. ca. 25. circa finem. illius. to. 4.

Avg. de conſ. Euang. Et ſecundum hoc dicimus Matthæum prætermiſiſſe, quæ geſta ſunt poſteaquã Ieſus venit in ciuitatẽ ſuam, donec veniret Capharnaum, & hic adiunxiſſe de ſanato paralytico, ſicut in multis faciunt prætermittentes media, tanquam hoc continuo ſequatur, quod ſine vlla prætermiſſionis ſignificatione ſubiungunt, & hoc modo hic ſubditur: Et ecce offerebant ei paralyt. iacen. in lecto.

Homi. 30. in Matth. circa princ. to. 2.

Chrys. in homil. Paralyticus autem hic alter eſt præter eum qui in Ioãne ponitur. Ille quidem in natatoriis iacebat, hic autem in Capharnaum: & ille famulis carebat, hic autem habebat eos qui ſui curam habebant, qui & portantes eum attulerunt.

In princ. cõmẽt. ad ca. 9 Matt. to. 9.
Hom. 30. in Mat. nõ procul à princi. tom. 2.
Circa princ. comment ad cap. 9 Matt. tom 2.
Hom. 30. in Mat nõ procul à princ. tom. 2.

Hier. Obtulerunt autem ei iacentẽ in lecto, quia ipſe ingredi non valebat. Chrys. in homil. Non autem vbiq; ab ægris ſolum quærit fidem, puta cùm inſaniunt, vel aliter ab ægritudine in exceſſu fuerint mentis. vnde ſubditur: Videns autem Ieſus fidem illorum. Hier. Non eius qui offerebatur, ſed eorũ qui offerebant. Chry. in homil. Quia igitur tantam oſtendunt fidem, monſtrat & ipſe ſuam virtutẽ, cum omni poteſtate ſoluens peccata. vnde ſequitur: Dixit paralyt. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ioan. Epiſc. Qoantum valet apud Deum fides propria, apud quem ſic valuit aliena, vt intus & extra ſanaret hominem. Audit veniam, & tacet paralyticus, nec vllam reſpondet gratiam: quia plus corporis quàm animæ tendebat ad curam. Merito ergo Chriſtus offerentium recepit fidem, non vecordiam iacentis.

Homi. 30 in Matt. nõ remote à princ. tom. 2.

Chrys. Vel erat magna fides etiam huius infirmi, nõ enim permiſiſſet ſe ſubmitti (vt alius Euangeliſta dicit) per tectum, non credens.

Circa princ. comment. ad cap. 9. Matt. tom. 9.

Hier. O mira humilitas, deſpectum & debilem, totis membrorum compagibus diſſolutũ, filium vocat, quem ſacerdotes non dignabantur attingere. aut certè ideo filium, quia dimittũtur ei peccata ſua. vbi datur nobis intelligentia, propter peccata, pleráſque euenire corporũ debilitates. Et idcirco forſitã prius dimittuntur peccata, vt cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. Chrys. in homil. Scribæ autem diffamare volentes, etiam nolentes fecerunt clarere quod factum eſt: eorum enim æmulatione ad ſigni oſtenſionem vſus eſt Chriſtus. Hoc enim eſt ſuperabundãtia eius ſapientiæ, quòd ſua per inimicos manifeſtat. vnde ſequitur: Et ecce quidam de ſcrib. dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat.

Super illud: Ecce quidã de ſcribis. tom. 9.

Hier. Legimus in prophetia: Ego ſum qui daleo omnes iniquitates tuas. Conſequenter ergo ſcribæ, quia hominem putabant & verba Dei non intelligebant, arguunt eũ vitio blaſphemiæ. Videns autem cogitationes eorum, oſtendit ſe Deũ, qui poteſt cordis occulta cognoſcere, & quodammodo tacens loquitur. Eadem potẽtia, quia cogitationes veſtras intueor, poſſum & hominibus delicta dimittere. Ex vobis intelligite quid paralyticus conſequatur. vnde ſequitur: Et cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?

Homil. 30. in Matth. circa med. tom. 2.

Chrys. in homil. Non quidem eorum deſtruxit ſuſpicionem, qua ſcilicet cogitabant eum prædicta dixiſſe vt Deum. Si enim non eſſet æqualis Deo patri, oportebat eum dicere, longè ſum ab hac poteſtate, ſcilicet dimittendi peccata. nunc autem contrarium firmauit ſua voce, & miraculi oſtenſione. vnde ſubdit: Quid eſt facilius dicere, Dimittũtur tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula? Quantò quidẽ anima corpore potior eſt, tantò peccatum dimittere A maius eſt, quàm corpus ſanare. Sed quia illud quidẽ non manifeſtum, hoc autẽ manifeſtum: facit minus quod eſt manifeſtius, vt demonſtret maius & nõ manifeſtum.

Super illud: Quid eſt facilius dicere. tom. 9.

Hier. Vtrum non ſint paralytico peccata dimiſſa, ſolus nouerat, qui dimittebat. Surge autem & ambula, tam ille qui ſurgebat, quàm hi qui ſurgentem videbant, poterãt approbare: quanquam eiuſdem virtutis ſit, & corporis & animæ vitia dimittere. Inter dicere tamen & facere multa diſtantia eſt: fit ergo carnale ſignũ, vt probetur ſpirituale. vnde ſequitur: Vt autem ſciatis, quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata.

Hom. 30 in Matth. circa med. tom. 2.

Chrys. in homil. Suprà quidem paralytico non B dixit: dimitto tibi peccata, ſed dimittũtur tibi peccata: quia verò ſcribæ reſiſtebant, altiorẽ ſuam potentiam demonſtrat, dicens: quia filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata. Et vt oſtendat ſe patri æqualem, non dixit quòd filius hominis indiget aliquo ad dimittẽdum peccata, ſed quoniam habet.

Gloſa interlinearis ibi.

Glo Hæc autẽ verba vt ſciatis, poſſunt eſſe Chriſti vel Euãgeliſtæ, quaſi Euangeliſta diceret: Ipſi dubitabãt eum peccata dimittere, ſed vt ſciatis quoniã filius hominis habet poteſtatem, ait paralyt. Si autẽ Chriſtus dicatur pronunciaſſe hæc verba, ſic intelligẽtur: Vos dubitatis me poſſe peccata dimittere, ſed vt ſciatis quoniam filius hominis, &c. quæ quidem C oratio imperfecta eſt, ſed ſubditur, actus loco conſequentis. vnde dicitur: Ait paralyt. Surge & tolle lect. tuum.

Chry. ho. 30. Matt. à med. tom. 2.

Ioan. Epiſcop. Vt quod fuit teſtimonium infirmitatis, fit probatio ſanitatis. Et vade in domũ tuam, ne Chriſtiana fide curatus moreris in perfidia Iudæorum. Chry. in homil. Hoc autem præcipit, vt non æſtimetur fantaſia eſſe quod factum eſt. vnde ad veritatem facti oſtendendam, ſubditur: Et ſurrexit, & abiit in domum ſuam. Sed tamen aſtantes homines adhuc deorſum trahuntur. vnde ſequitur: Videntes autem turbæ, &c. Si enim bene cogitaſſent apud ſe, cognouiſſent, quia filius Dei erat. Interim enim non paruum erat æſtimare omnibus homini- D bus maiorem, & à Deo venire.

Canone 8. in Matth. circa med.

Hila. Myſticè autem à Iudæa repudiatus, in ciuitatem ſuam reuertitur. Dei ciuitas fideliũ plebs eſt: in hanc ergo introiuit per nauim, id eſt, Eccleſiam vectus. Ioan. Epiſcop. Non autem Chriſtus indiget naui, ſed nauis Chriſto, quia ſine cæleſti gubernatione nauis Eccleſiæ per mundanum pelagus ad cæleſtem portum non valet peruenire.

Canone 8. à med.

Hilar. In paralytico autem gẽtium vniuerſitas offertur medenda: hic itaque Angelis miniſtrandus offertur: hic filius nuncupatur, quia Dei opus eſt. huic remittuntur animæ peccata, quæ lex laxare non poterat: fides enim ſola iuſtificat. Deinde virtutem E reſurrectionis oſtendit, cùm ſublatione lectuli infirmitatem corporibus docuit defuturam.

Circa princ. comment. ad cap. 9. Matt. tom. 9.

Hier. Iuxta tropologiam autem interdũ anima iacens in corpore ſuo virtutibus diſſolutis à perfecto doctore Domino offertur curãda: vnuſquiſque enim æger petendæ ſalutis debet adhibere peccatores, per quos actuum noſtrorum clauda veſtigia, verbi cæleſtis remedio reformẽtur: Sunt igitur monitores mẽtis, qui animum auditoris ad ſuperiora erigunt, quãuis exterioris corporis debilitate torpentem.

Ioan. Epiſcop. Dominus autem in hoc ſæculo inſipientium voluntates non quærit, ſed reſpicit ad alterius fidem, nec medicus languentium reſpicit voluntatem, cùm contraria requirat infirmus.

Rab.

Lib. 22. Mor. sup illud Iob 33. Increpat per dolorē in lectulo. cap. 15. in nouis exemp. in princip.

RAB. Surgere autem, est animam à carnalibus desideriis abstrahere. Lectum tollere, est carnem à terrenis desiderijs ad voluntatē spiritus attollere. Domum ire, est ad paradisum redire, vel ad internam sui custodiam, ne iterū peccet. GREG. 23. Mor. Vel per lectum voluptas corporis designatur: iubetur itaque vt hoc sanus portet, vbi infirmus iacuerat, quia omnis qui adhuc vitiis delectatur, infirmus iacet in voluptatibus carnis: sed sanatus hoc portat, quia eiusdem carnis contumelias postmodum tolerat, quod intus prius desideriis requiescebat.

Canone 8. in Matth. circa finem illius.

HILA. Videntes autem turbæ timuerunt: Magni enim timoris res est, non dimissis à Christo peccatis in mortem resolui: quia nullus est in domum æternam reditus, si cui indulta non fuerit venia delictorum. Cessante autem timore, honor Deo redditur, quod potestas hominibus hac via data sit per verbū eius, & peccatorum remissionis, & corporum resurrectionis, & reuersionis in cælum.

Et cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedētem in teloneo Matth. eum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum. Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes discumbebant cum Iesu & discipulis eius. Et videntes pharisæi dicebāt discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? At Iesus audiens ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Euntes autem discite quid est, misericordiā volo, & non sacrificiū. Nō enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Homil. 31 in Matth. in princ. illius.

CHRY. in hom. Cùm Christus fecisset miraculum non permāsit in eodem loco, & ne Iudæorum zelum accenderet ampliorem hoc & nos faciamus. nō obstinatè obsistentes eis qui insidiātur. vnde dicitur. Et cùm transiret inde Iesus, scilicet à loco vbi miraculū fecerat. Vidit hominē sed. in telon. Matth. nomine.

Super illud: Vidit hominem sedentem. tom. 9.

HIER. Cæteri Euangelistæ propter verecundiā & honorem Matthæi, noluerūt eum nomine appellare vulgato, sed dixerunt Leui. Duplici enim vocabulo fuit: ipse autem Matthæus secundum illud Salomonis: Iustus accusator est sui: Matthæum se & publicanum nominat. vt ostendat legētibus, nullum debere salutē desperare, si ad meliora cōuersus sit, cùm ipse de publicano in Apostolum sit repentè mutatus.

Glosa ordin. super illud: In teloneo.

GLO. Dicit autem: Sedentem in teloneo, id est, in domo vbi vectigalia congregantur. Erat enim telonearius dictus, à teolon Græcè, quod est vectigal.

Homil. 31. in Matth parū à princip. to. 2. tom. 4.

CHRY. in homil. Per hoc ergo etiam monstrat vocantis virtutem, quoniā non desistentem à periculoso officio ex mediis ipsum euulsit malis, sicut & Paulum adhuc insanientem. Et ideo sequitur: Et ait illi: Sequere me. Sicut vidisti vocantis virtutem, ita disce vocati obedientiam: neque enim restitit, neque domum abire rogauit, & suis hoc communicare.

REMIG. Humana etiam pericula, quæ ei à principibus accidere poterant, paruipendit, dum officij sui rationes imperfectas reliquit. vnde sequitur: Et surgens secutus est eum: & quia terrena lucra deseruit, ideo iure factus est dominicorum talentorum dispēsator.

Super illud: Vidit hominem sedentē. tom. 9.

HIER. Arguit autem in hoc loco Porphyrius & Iulianus Augustus vel imperitiam historici mentientis, vel stultitiā eorum qui statim secuti sunt Saluatorem, quasi irrationabiliter quemlibet vocātem

A hominem sint secuti, cùm tantæ virtutes tantáque signa præcesserint, quæ Apostolos antequam crederent, vidisse non dubium est. Certè fulgor ipse & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam à facie refulgebat humana, videntes ad se trahere poterat in primo aspectu. Si enim ex magnete lapide hæc esse vis dicitur, vt ferrum trahat, quanto magis dominus omniū creaturarum ad se trahere poterat quos volebat?

Homil. 31. in Matth. circa prin. tom. 2.

CHRYS. in homil. Sed cur non cū Petro & Ioanne & aliis eum vocauit? quoniam duriùs adhuc dispositus erat: sed post multa miracula & multā Christi famam, quando aptiorē eum ad obedientiam sciuit, qui intima cordis nouit. AVG. de cons. Euang.

Li. 2. ca. 26. circa finem, illius. to. 4.

B Vel probabilius videtur. quod hæc prætermissa recordando Matthæus cōmemorat, quia ante sermonem habitum in monte credēdum est vocatum esse Matthæum. in eo quippe monte tunc Lucas cōmemorat omnes duodecim electos, quos & Apostolos nominat. GLO. Matthæus enim vocationem suam refert inter miracula: magnū enim miraculum fuit, quòd publicanus factus est Apostolus.

Homi. 31. in Matth paulò à princ. tom. 2.

CHRYS. in homil. Quid est autem quòd de aliis Apostolis nobis non dicitur, qualiter & quādo sunt vocati, nisi de Petro & Andrea, & Iacobo, Ioanne, & Matthæo? Hi enim maximè erant in conuenientibus & humilibus studiis. Neque enim telonei officio est aliquid deterius, neque piscatione vilius.

C GLO. Congruam autem cælestis beneficij vicem impendens Matthæus Christo magnum conuiuium in domo sua parauit, vt illi commodaret sua temporalia, à quo expectabat perpetua bona. vnde sequitur: Et factum est, discumbente eo in domo.

Li. 2. ca. 27. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Hic Matth. non expressit in cuius domo discūbebat Iesus, vnde posset videri non hoc ex ordine subiunxisse, sed quod alio tempore factū est, recordatus interposuisse, nisi Marcus & Lucas, qui hoc omnino similiter narrant, manifestarēt in domo Leui, hoc est, Matthæi discubuisse Iesum.

Homi. 31. in Matt. tom. 2.

CHRYS. in homil. Honoratus autem Matthæus

D ingressum Christi in domū eius, omnes publicanos qui erant eiusdem artis conuocauit. vnde sequitur: Ecce multi publicani, &c.

Glosa ordinaria habet hic partem.

GLO. Publicani enim vocantur, qui publicis negotiis implicātur, quæ sine peccato aut vix aut nunquā possunt tractari. & pulchrum fuit præsagium, quia qui Apostolus & doctor gentium erat futurus, in prima sua conuersione peccantium gregē post se trahit ad salutem: vt iam perficeret exemplo, quod perficere debebat & verbo.

Glosa ordin. hic ex Hier.

HIER. Tertullianus hos dicit fuisse ethnicos dicētu scriptura: Non erit vectigal pēdens ex Israël. quasi Matthæus non fuerit Iudæus. Dominus autem nō cōuiuatur cum ethnicis, cùm id maximè caueret, ne

E legē soluere videretur, qui & discipulis præcepit: In viam gentium ne abieritis. Viderat autem publicanum à peccatis ad meliora conuersum, locū inuenisse pœnitentiæ, & ob id etiam ipsi non desperant salutem.

Hier. sup. illud. Et factū est discumb. tom. 9.

Homi. 31. in Matth aliq. à princip. tom. 2.

CHRY. in hom. Vnde accesserunt ad redemptorem nostrum: & non solū ad colloquendum, sed etiam ad conuescendum recepti sunt: non solum deputans aut curans, aut arguens inimicos, sed etiam conuescens emendabat multotiens eos qui malè dispositi erant. per hoc docens nos, quoniā omne tempus & omne opus potest nobis tribuere vtilitatem. Hoc autem videntes pharisæi, indignati sunt, de quibus subditur: Et videntes pharis. dicebant discip. eius: Quare cū publicanis, &c. Notandū quòd cùm

discipuli visi sunt peccare, Christum alloquũtur dicentes: Ecce discipuli tui faciũt quod non licet facere in sabbatho. Hic apud discipulos Christo detrahunt, quæ omnia malignantium erant, & volentium separare à doctore corda discipulorum.

Super illud: Quare cum public. & pe.

RAB. Duplici autem errore tenebantur, quia & se iustos arbitrabantur, qui superbiæ fastu à iustitia lõgè discesserant: & eos criminabantur iniustos, qui resipiscendo à peccatis, iustitiæ appropinquabant.

Li. 2. ca. 27. aliquantulum à princi. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Lucas autem aliquando differentius hoc videtur cõmemorasse, secũdum quem pharisæi dicunt discipulis. Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Christo & discipulis eius hoc obiectum insinuans. B Sed cum discipulis dicebatur, magis magistro obijcitur, quem sectãdo imitabantur. Vna est ergo sententia, & tanto melius insinuata, quanto quibusdam verbis manẽte veritate mutata.

Super illud: Et factũ est eo discumb. tom. 9.

HIER. Neque verò in pristinis permanẽtes veniũt ad Iesum, vt pharisæi & scribæ murmurant, sed pœnitentiam agentes: quod & præsens sermo Domini significat. vnde sequitur: At Iesus audiens, ait: Non est opus, &c.

Christus medicus.

Super illud: Non est opus valentibus medico.

RAB. Seipsum medicũ dicit, qui miro medicãdi genere propter iniquitates nostras vulneratus est, vt vulnus peccatorũ nostrorum sanaret. Sanos quidem eos appellat, qui suã volentes statuere iustitiam, veræ Dei iustitiæ subiecti non sunt. C Malè habentes eos vocat, qui suæ fragilitatis conscientia deuicti, nec per legem videntes se iustificari, pœnitendo se submittunt gratiæ Dei.

Hom. 31. in Matth. ante med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Postquam à communibus opinionibus eos allocutus est, alloquitur eos ex scripturis, cùm dicit: Euntes autem discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium.

Super illud: Misericordiã volo, & non sacrif. to. 9.

HIER. De Propheta. s. Oseæ sumẽs testimonium, sugillat scribas & pharisæos, qui se iustos æstimãtes peccatorum & publicanorũ consortia declinabant.

Hom. 31. in ante med. illius, tom. 2.

CHRYS. in hom. Ac si dicat: Cur accusatis me, quoniam peccatores corrigo? ergo & Deum patrem ex hoc incusate. Sicut enim ille vult peccatorum emẽ- D dationem, ita & ego. & sic ostẽdit nõ solum non esse prohibitum quod incusabant, sed & secundũ legem maius esse sacrificio. non enim dixit: Misericordiam volo, & sacrificiũ: sed hoc iniunxit, illud autẽ eiecit.

GLO. Non tamen despicit Deus sacrificiũ, sed sacrificium sine misericordia. faciebant autẽ pharisæi sæpe sacrificia in templo, vt iusti apparerent coram populo: sed non exercebant misericordiæ opera, in quibus probatur vera iustitia.

Misericordia præfertur sacrific.

Super illud: Discite quid est, misericordiã volo

RAB. Admonet itaque eos vt per opera misericordiç sibimetipsis supernç misericordiç prçmia requirant, & non contẽptis pauperum necessitatibus per oblationem sacrificiorum se Deo placere confidant. E vnde dicit: Eũtes scilicet à temeritate stultæ vituperationis, ad diligentiorem scripturæ sanctæ meditationem, quæ misericordiam maximè commẽdat: vnde & suum de misericordia exemplum eis proponit, dicẽs: Non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Li. 2. ca. 27. circa med. tom. 4.

AVGV. de cons. Euang. Lucas addidit in pœnitentiam, quod ad explanandam sententiam valet, ne quisquam peccatores, ob hoc ipsum quòd peccatores sunt, diligi arbitretur à Christo: cùm & illa similitudo de ægrotis benè intimet quid velit Deus, vocando peccatores, tanquam medicus ægros: vtique vt ab iniquitate tanquam ab ægritudine salui fiant, quod fit per pœnitentiam.

Canone 9 in

HILAR. Omnibus autem Christus veniat, quo- A modo ergo non se iustis venisse dicit: Erãt ergo quibus necesse nõ erat vt veniret. sed nemo iustus ex lege est: ostendit ergo inanem iustitiæ iactantiam: quia sacrificijs infirmis ad salutem, misericordia erat vniuersis in lege positis necessaria.

Matt. in prin. & com. tom. 4.

Homil. 31. in Matth. ante med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Vnde ironicè videtur ad eos loquens, sicut cùm dicitur: Ecce iam Adam factus est quasi vnus ex nobis. quoniã enim nullus iustus erat in terra, Paulus significat, dicens: Omnes peccauerunt & egent gloria Dei. In hoc autem & illos mitigauit, qui vocati erãt. q. d. Tantum tenuo abhominari peccatores, qui propter eos solos adueni.

Super illud: Non veni vocare iust.

RAB. Vel quia qui iusti erant, sicut Nathanaël & B Ioannes Baptista non erant ad pœnitentiam inuitandi. Vel non veni vocare iustos falsos, qui de iustitia sua gloriantur, vt pharisæos: sed illos, qui se peccatores recognoscunt. Per Matthæi autem & publicanorum vocationem, fides gentiũ exprimitur, quæ prius mundi lucris inhiabãt, & nunc spiritualiter cum domino reficiuntur: superbiam pharisæorum, inuidia Iudæorum de salute gentium. Vel Matthæus significat hominem terrenis lucris inhiantem, quem videt Iesus, dum oculo misericordiæ respicit. Matthæus enim interpretatur donatus Leuita, assumptus: pœnitens autem à massa perditorũ assumitur, & gratia Dei Ecclesiæ donatur. Et ait illi Iesus: Sequere me, C vel per prçdicationem, vel per scripturæ admonitionem, vel per internam inspirationem.

Tunc accesserũt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere: quandiu cum illis est spõsus? Venient autem dies cũ auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit cõmissuram panni rudis in vestimentũ vetus: tollit enim plenitudinem eius à vestimento, & peior scis- D *sura fit. Neque mittunt vinum nouũ in vtres veteres: alioquin rumpuntur vtres, & vinũ effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conseruantur.*

GLO. Cùm de conuiuio peccatorum & de participatione respondisset eis, de comestione eum aggrediuntur. vnde dicitur: Tunc accesserunt ad eum discip. Ioan. dicen. Quare nos, &c.

Hoc in loco id habet. tom. 9.

HIER. Superba interrogatio, & ieiunij reprehendenda iactantia: nec poterant discipuli Ioannis non esse sub vitio, qui iungebantur pharisæis, quos à Ioãne nouerant condemnatos. & calumniabãtur eum, quem sciebant magistri vocibus prædicatum.

Homi 31. in Matt. ante med. illius. to. 2.

E CHRYS. in homil. Quod autem dicunt, tale est: Esto, tu vt medicus hæc facis: sed cur discipuli tui dimittẽtes ieiunium, talibus mensis attendunt? deinde excusationem ex cõparatione augere volentes, primo seipsos ponunt, & deinde pharisæos. Ieiunabant enim illi quidem à lege discentes, sicut & pharisæus dixit: Ieiuno bis in sabbatho. ipsi autem à Ioanne.

Super illud: Quare nos et discip. Ioan. ieiunamus

RAB. Ioannes enim vinum & siceram non bibit, quod abstinentiæ meritum non auget, cui nulla est potentia naturæ. Dñs autem qui peccata potest condonare, cur à peccatoribus mãducãtibus declinaret, quos abstinentibus poterat facere iustiores? Ieiunat autẽ Christus, ne præceptũ declines: manducat autẽ cum peccatoribus, vt gratiã & potestatem intelligas.

AVG.

Lib. 2. c. 27. à med. to. 4.

A Avg. de con. Euang. Sed cùm Matthæos tantùm discipulos Ioannis hoc dixisse perhibeat, verba quæ apud Marcum leguntur, magis indicant alios hoc dixisse de aliis, id est, coouiuas de discipulis Ioãnis & pharisæis: quod Lucas euidentius expressit, qui alioa de aliis dixisse narrauit. vode ergo Matthæus dixit: Tunc accesserũt, &c. nisi quia & ipsi aderant, & omnes certatim, vt quisque potetat, hoc obiecerunt?

Homil. 31. in Math. paulo ante mediũ, tom. 2.

Chry. in ho. Vel Lucas dixit, quod Pharisæi hoc dixerunt, hic autem dicitur quòd discipuli Ioannis: quia Pharisæi illos secum acceperunt ad dicendum, quod postea in Herodianis fecerunt. Sed cõsiderandum quod quando pro extraneis (sicut pro poblicanis) sermo erat, vt eorum turbatam mitiget animã, vehementius exprobrantes incosauit: vbi autem discipulos cõuitiabantur, cùm maosoetudine respondet. B vode sequitur: Et ait illis Iesos: Nunquid possuot fil. spon. lug. quandiu cùm illis est sponsus? Primo quidem seipium medicũ vocauerat, hic autem sponsom: in memoriam teduceoa verba Ioannis, qoæ dixit: Qoi habet sponsam, sponsus est.

Super illud: Nunquid possunt filij sponsi.

Hier. Sponsus Christus est, spoosa autem Ecclesia. de hoc spirituali cooooubio Apostoli sunt creati, qui lugere non possunt quandio sponsum in thalamo vident, & sciunt sponsum esse cum spoosa. Quãdo verò transierunt ouptiæ, & passionis ac resurrectionis tẽpos aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Et hoc est quod sobditur: Venient autem dies, &c.

Homi. 31. in Matth. in med. tom. 2.

C Chry. in hom Quod aotem dicit, tale est: gaudij est præsens tempus & lætitiæ, nõ ergo introducẽda sunt tristia: etenim ieiunium triste est, non oaturaliter, sed illis qui imbecillius adhuc dispositi sunt: his enim qui sapientiam contemplari desiderant, delectabile est. vnde secundum opinionem illorum hoc dixit: per hoc autem monstrat, quòd non gulæ erat quod fiebat, sed dispeosationis cuiusdam.

Super illud: Nunquid possunt filij sponsi, &c. tom. 9.

Hiar. Nonnulli autem putant idcirco dies qoadraginta passionis ieiunia debere cõmitti: licet statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus veniens inducat oobis festiuitatem. D Ex huiusmodi occasiooe testimonij Mõtanus, Prisca, & Maximilla etiã post Peotecosten faciunt quadragesimam, quòd ablato spooso, filij sponsi debeant ieiunare: ecclesiæ aotem cõsoetudo ad passionem domini & resurrectionem per homilitatem carnis venit, vt spiritualis saginæ ieiunio corporis præparemur.

Homil. 31. in Mat. à med. illius.

Chry. in ho. Rursus aotem à communibus exemplis confirmat hunc sermonem, cùm subdit: Nemo autem mittit cõmissuram pan. &c. quasi diceret; noodum effecti sunt fortes mei discipuli, sed adhuc multa indigent cõdescensione: nondum sunt per spiritum renouati. Sic autem dispositis non oportet grauedinem impooere præceptorum. hoc aotem dixit, regolam dans sois E discipulis, vt discipulos ex vniuerso orbe terrarum cum mansoetudine soscipiant. Rami. Vestimentum vetus discipulos suos vult intelligi: quia nondom erant per omnia innouati. Pannum rudem, id est nooum, appellat nouam gratiam, id est, euangelicam doctrinã: coius quædam particula est ieiunium, & ideo noo conueniebat vt seueriora præcepta ieiunij illis committerentur: ne fortè aosteritate ieiunij frangerentur, & fidem perderent quam habebãt. ideo subdit: Tollit enim plenitudinem, &c.

Glo. Quasi dicat: Ideo rudis pannus, id est, nouus non debet pooi in vestimẽto veteri, quia tollit sæpe à vestimẽto plenitudinem eios, id est, perfectionem, A & tunc fit peior scissurã. Graue enim oous rudi iniuncto illod boni quod prius inerat, sæpe destruit.

Rems. Duabos autem similitudinibus positis, scilicet nuptiarum, & de panno rudi, & de vestimento veteri: nunc tertiam addit similitudinem de vtribus & de vino, dicens: Neqoe mittuot vinum nooum in vtres veteres. Vtres veteres appellat soos discipulos, qui nondom perfectè erant inoouati. Vinum nooum appellat plenitudinem Spiritos sancti, & profunda cælestium mysteriorum, qoæ tunc discipuli ferre nõ poterant: sed post resurrectionem vtres noui facti fuerunt, & vinum nooum receperunt, quando Spiritus sanctus repleuit corda eorum. Vode quidam dixerunt: Omnes isti musto pleni sont.

Homi. 31. in Matt. à medio, tom. 2.

B Chrys. in hom. Hinc & nos caosam docuit humiliom verborum, quæ & continuo ad eos dicebat propter imbecillitatem ipsorum.

Super illud: Nemo autẽ immittit, tom. 9.

Hiar. Vel aliter: Per vestimentum vetus & vtres veteres, debemus intelligere scribas & Pharisæos, particula vestimeoti noui & vinom nouom, sunt præcepta euangelica sentienda, quæ non possunt sustioere Iudæi, ne maior scissora fiat. tale quid & Galatæ facere cupiebant, vt cũ Euangelio legis præcepta miscerẽt, & in vtribus veteribus mitterẽt vnũ nouũ, sed Apostolus ad eos loqoitur ad Galat. 3. O insensati Galatæ, quis vos fascinauit ooo obedire veritati? Sermo igitur euangelicus Apostolis potius quã scribis & pharisæis est iofundẽdus, C qui maiorũ traditionibus deprauati synceritatem præceptorum Christi non poterãt custodire, alia est enim puritas virginalis animæ, & nulla prioris vitij cootagione pollutæ, alia eius quæ multorum sordiũ libidini subiacuerit.

Glos. Per hoc ergo significat quòd Apostoli non erant in veteribus obseruãtijs detinendi, qoos oportebat gratiæ nouitate perfundi. Avgv. in serm. de Quadragesima. Vel aliter: Omnis qui rectè ieiunat, aut animã suam in gemitu orationis & castigatione corporis humiliat, aut ab illecebra carnali spiritualis sapientiæ delectatiooe suspendit. de vtroque autem D ieiunij genere Domioos hic respõdet. Nã de primo, qui habet animæ humiliationem, dicit: Non possunt filij sponsi lugere. De illo, qui habet epulum mentis, conseqoenter locutus est, dicens: Nemo immittit cõmissorã panni rudis, &c. Deinde quia spõsus ablatus nobis est, vtiq; lugendum est. Et rectè lugemus, si flagramos desiderio eius. Beati quibus licuit eum ante passionem tunc habere præsentem, interrogare sicut velleot, audire sicut deberent. illos dies concupierunt videre patres ante adoentum eius, neque viderunt. quia in alia dispensatiooe sunt ordinati, per quos venturos annunciaretur, non à quibus veniens audiretur: in nobis autem illud impletũ est qood ipse dicit: Venient dies quãdo desiderabitis videre vnom E de diebos istis, & non poteritis. Quis ergo hic non lugebit? qois non dicat, factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deos tuus? Merito ergo Apostolos cupiebat dissolui, & esse cũ Christo.

Lib. 2. c. 27. circa finem illius, to. 4.

Avg. de con. Euan. Qood ergo dixit Matthæus Lugere, vbi Marcus & Lucas dicunt Ieiunare, significauit de tali ieiunio Domioũ locutom, qood pertinet ad humilitatem tribulationis, vt illud alterum quod pertinet ad gaudium mẽtis in spiritoalia suspensæ, & ob hoc alienatæ à corporalibus cibis, posterioribus similitudinibos significasse intelligatur: ostẽdẽs qood circa corpos occopatis, & ob hoc veterẽ seosum habẽtibus, hoc genus

Canone 9. in Matth. parũ ante mediũ.

A ieiunijnon congruat. HILA. Mistieè vero quòd præsente sponso ieiunandi necessitatem discipulis non esse respondet: præsentiæ suæ gaudium, & sacramẽtum sancti cibi edocet, quo nemo se præsente, id est, in cõspectu mentis Christum habituri, cõtinens indigebit, quasi eo carens. xblato autem se ieiunaturos esse dicit: quia omnes non credentes resurrexisse Christũ, habituri non essent cibum vitę. In fide enim resurrectionis sacramẽtum panis cælestis accipitur.

Super illud: Nunquid possunt filij sponsi ieiunare, tom. 9. Can. 9. circa mediũ illius.

HIER. Vel cùm propter peccata à nobis recesserit, tunc iudicẽdum est ieiunium. tunc luctus est recipiendus. HILA. Ponit etiam exempla, quibus ostendit firmatas vetustate peccatorum & animas, & corpora nouæ grxtiæ sacramenta non capere.

B RABA. Cùm xutem daæ sint diuersæ similitudines ad idem, differunt tamen. vestis enim qua foris tegimur, opera bona significat, quæ foris agimus: vinum quo intus reficimur, feruor est fidei, & charitatis, quo intus reformamur.

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manũ tuã super eam, & viuet. Et surgens Iesus sequebatur eum, & discipuli eius. Et ecce mulier quæ sanguinis fluxũ patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriã vestimenti eius. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantũ vestimentũ eius, salua ero. At Iesus conuersus, & videns eã, dixit: Confide filia, fides tua te saluum fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora.

C

Homi. 32. in Mat. in prin. illius, tom. 2.

CHRY. in hom. Post sermones, opus adiunxit, in quo xmplius pharisæi obstruerẽtur, eo quòd qui aduenit ad miraculum petẽdum, archisynagogus erat, & luctus magnus quia puella vnigenita erat, & duodecim annorum, quando incipit esse flos ætatis. & ideo dicitur: Hæc illo loquente xd eos, ecce princeps vnus accessit. AVG. de concor. Euang. Dicunt autem hoc & Marcus & Lucas: sed xb isto ordine iam recedunt, eo enim loco hoc inserunt, vbi post expulsa dæmonia & in porcos missa transfretando redit à regione Gerazenorum. Et per hoc quod Marcus dicit, intelligendum est hoc factum esse post quam venit rursus Iesus transfretum: sed quantum post, non xpparet. nisi autem fuisset aliquod interuallum, non esset quando fieret, quod narrxt Matthæus in conuiuio domus suæ: post hoc factum cõtinuo sequitur de archisynagogi filia. Si enim loquente eo de panno nouo & vino nouo, accessit princeps, nihil aliud factorum dictorúmq; eius interpositum est: in narratione autem Marci patet locus vbi xlia interponi potuerunt. Similiter autem Lucas non renititur Matthæo. quod enim adiunxit: Et ecce vir cui nomẽ erxt Iairus, non continuo accipiendũ est factum: sed post illud de cõuiuio publicanorum, vt narrat Matthæus, dicens: Hæc illo loquẽre ad eos, ecce princeps vnus, scilicet Iairus archisynagogus, accessit & adorabat eum, dicens: Domine, filix mea modo defuncta est. Considerandum est xutem, ne repugnare videatur, quòd alij duo Euãgelistæ morti iam proximxm, non tamen mortuam esse dicant: vsq; adeo, vt dicant venisse postea qui mortuam nuntiarent, & ob hoc non debere vexxri magistrum. intelligendũ est enim breuitatis causa Mxtthæum hoc potius dicere voluisse, rogatum dominũ esse vt faceret, quod ipsum fecisse manifestum est: vt scilicet mortuã suscitaret. Attendit enim non verbx patris de filia sua, sed quod potissimum est, voluntatem. Ita enim desperauerat vt potius eam vellet reuiuiscere: non credens viuam posse inueniri, quam morientem reliquerat. Duo itaque posuerunt quod dixerit Ixirus, Matthæus autẽ quid voluerit atque cogitauerit. Sanè si quisquã illorum duorum patrem ipsum cõmemorasset dixisse, vt non vexaretur Iesus, quòd puella mortua fuisset, repugnxrẽt eius cogitationi verba, quæ posuit Mxtthęus: nunc verò non legitur quòd suis nuntiantibus ille cõsenserit. Hinc autẽ rem pernecessariã dicimus, nihil in cuiusque verbis debere inspicere nisi voluntatem, cui debẽt verba seruire: nec mentiri quẽquam, si alijs verbis dixerit quod ille voluerit, cuiux verba non dicit.

Lib. 2. c. 28. circa princ. illius, tom. 4.

Concordantia Euangeliorum.

B

Homil. 32. in Matth. circa prin. tom. 2.

CHRY. in hom. Vel hoc quod princepx dixit de morte puellæ, est augere calamitxtẽ. Etenim consuetudo est rogantibus, extollere sermone propria mala, & xmplius aliquid eo quod est dicere, vt magis attrahant eos quibus supplicxnt. Vnde subiungit: Sed veni impo. ma. su. eam, & viuet. Vide autẽ eius grossitiẽ. Duo enim expetit à Christo: & accedere ipsum, & manum imponere. Hoc etiam Syrus ille Naamã & à propheta expetebat. Etenim & visu indigent, & sensibilibus rebus, qui grossius dispositi erant. REMIG. Miranda est autem pariter atque imitanda domini humilitas & mãsuetudo: nam mox vt rogxtus est, rogantem cœpit sequi. vnde subdit: Et surgẽs Iesus sequebatur eum. Hic subditos & prælatos pariter instruxit: subditis exemplum obedientiæ reliquit, prælatis verò instantiam & solicitudinẽ docendi demonstrauit: vt quotiescunque audierint xliquem mortuum in anima, stxtim xdesse studeant. Et cùm eo ibxnt discipuli eius. CHRY. in ho. Et Marcus quidem & Lucas dicũt, quoniam tres accepit discipulos, scilicet Petrum, Iacobum, & Ioãnem: Matthæum xutem nõ assumpsit, xmpliorem ei concupiscentiam immittens, & quia imperfectius adhuc dispositus erat. propter hoc enim illos honorat, vt alij similes illis efficiãtur. Sufficiebat enim interim Mxtthæo, videre ea quæ facta sunt circa sanguinis fluxum patiẽtem: de qua subditur: Et ecce mul. quæ san. flu. patie. 12. an. ac. re. & teti. fim. vestimen. eius.

C

Exemplũ Christi propositum.

Homil. 32. in Matth. parũ à princ. to. 2.

D

HIER. Hæc xutem mulier sanguine fluens, non in domo, nõ in vrbe accedit xd dominum, quia iuxta legem vrbibus excludebatur, sed in itinere ambulante domino: vt dum pergit ad aliam, alia curaretur.

Super illud: Ecce mulier quæ sanguinis, tom. 9.

Homil. 32. in Matth. to. 2.

CHRYS. Ideo autem non libera propalatione xd Christum venit, quia verecũdabatur, propter passionem, immundam se existimans. Etenim apud legem multa immunditia æstimxbxtur esse hæc passio, propter hoc latet, & occultatur. REM. In quo laudanda est eius humilitas, quia non ad fxciem accessit, sed retro, & indignxm se iudicauit pedes Domini tangere: & non plenitudinem vestimẽti tetigit, sed tantùmodo fimbriam. Habuit enim dominus fimbrix̃ iuxta lrgis præceptum. Pharisæi etiã fimbrias habebant quas magnificabant, in quibus etiam spinas appẽdebant. sed fimbriæ domini nõ habebãt vulnerxre, sed potius sanare. Et ideo sequitur: Dicebat enim intra se, quia si tetigero tantum vestimentũ eius, salua ero. In quo fides eius admirãda est: quix desperans de salute medicorum, in quos suas erogauerat, vt Marcus dicit, intellexit cælestem adesse medicũ, & in eo totam suam intẽtionem collocauit, & ideo saluari promeruit. vndr sequitur: At Iesus conuersus & videns eam,

E

Dominus habuit fimbrias.

eam, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit.

Super illud: Cõfide filia, fides tua te saluam fecit.

RAB. Quid est quòd eam confidere iussit, quæ si fidem non haberet, salutem ab eo non quæreret? sed robur & perseuerantiam fidei ab ea expostulauit, vt ad certam & veram perueniat salutem.

Homil. 32. in Matth. ante medium illius, tom. 2.

CHRY. in ho. Vel quia formidolosa erat hæc mulier, propter hoc ait: Confide. Et filiam eam vocat, quia fides eam filiam fecerat. HIER. Non autem dixit: Quia fides tua te saluam factura est, sed saluam fecit. in eo enim quòd credidisti, iam salua facta es.

Super illud: Cõfide filia, &c. tom. 9.

Homi. 32. in Mat. aliquãtulum à princ. tom. 2.

CHRY. in ho. Nondum tamen perfectã de Christo opinionẽ habebat, quia nequaquã æstimasset eũ latere, sed Christus non dimisit eam latere, non quasi gloriã concupiscens, sed multorũ causa. Primo enim soluit timorem mulieris, ne à conscientia pungatur, quasi donũ furata. Secũdo eam emẽdat de hoc, quòd æstimauit se latere. Tertiò omnibus fidem eius ostẽdit, vt eam æmulentur. Quartò dedit in hoc signum, quòd monstrauit se nosse omnia, non minus ex quod fontem sanguinis siccauit, de quo sequitur: Et sal. fa. est mulier ex illa hora. GLO. Intelligendum est ex illa hora, ex qua tetigit fimbriã, non ex illa hora, ex qua Iesus cõuersus est ad eam. iam enim salua facta erat, vt alij Euangelistæ manifestè ostendunt, & ex verbis domini perpendi potest. HILA. In quo magna virtutis dominicæ admiratio est. cũ potestas intra corpus manẽs, rebus caducis efficaciã adderet sanitatis, & vsq; in vestium fimbrias operatio diuina procedere. nõ enim cõprehẽsibilis erat Deus, vt corpore clauderetur. Assumptio namq; corporis nõ naturam virtutis inclusit, sed ad redẽptionem nostram fragilitatem corporis virtus assumpsit. Mysticè autem princeps hic lex esse intelligitur, quæ dominum orat vt plebi quam ipsa Christo, eius aduentus expectatione prædicata nutrierat, vitam mortuæ reddat.

Secreta reuelantur.

Canone 9. in Mat. à med. illius.

Super illud: Ecce princeps vnus accessit.

RABA. Vel archisynagogus signat Moysen, & dicitur Iairus, id est, illuminans siue illuminatus, quia accepit verba vitæ dare nobis: & per hoc cunctos illuminat ipse à Spiritu sancto illuminatus. Filia igitur archisynagogi, id est, ipsa synagoga velut duodecimo ætatis anno, id est, tempore pubertatis: postquã spiritalem sobolem Deo generare debebat, errorum langoore consternata est. Ad hanc ergo principis filiam dum properat Dei verbum, vt saluos faceret filios Israel, sancta Ecclesia ex Gentibus congregata, quæ interiorum lapso criminum deperibat, paratam alijs fide præripuit sanitatem. RAB. Notandum autem quòd dum archisynagogi filia fit duodennis, & mulier hæc ab annis 12. sanguine fluxit: eo tẽpore quod hæc nata est, illa cœpit infirmari: vna enim penè sæculi ætate, & synagoga ex patriarchis cœpit nasci, & Gentiũ exterarũ natio idolatriæ saniæ fœdari. Nam fluxus sanguinis bifariam potest intelligi, & super idololatriæ pollutione, & super his quæ carnis & sanguinis delectatione geruntur: & sic quãdiu synagoga viguit, laborauit Ecclesia: sed illorum delicto, salus gentibus facta est. Accedit autem & tãgit Dominum Ecclesia, cùm ei per fidem appropinquat.

Rabanus sup. illud: Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum.

GLO. Credidit, dixit, tetigit: quia his tribus fide, verbo, & opere omnis salus acquiritur.

Super illud: Et ecce mulier quæ sanguinis fluxũ.

RAB. Accedit autẽ retro siue iuxta, hoc est quod ipse ait: Si quis mihi ministrat, me sequatur: siue quia præsentem Dominum in carne non videns, peractis iam sacramentis incarnationis illius ad agnitionis eius gratiam peruenit, vnde & fimbriam vestimenti tangit: quia cùm Christum in carne Gentilis populus

A nõ vidisset, verba incarnationis recepit. Vestimentũ enim Christi dicitur mysterium incarnationis eius, quo diuinitas induta est, fimbriæ vestimẽti, verba de incarnatione eius dependentia. Non autem vestem, sed fimbriã tangit: quia nõ vidit in carne Dominum, sed suscepit per Apostolos incarnationis verbũ. Beatus qui vel extremam partem verbi fide tangit. Non autem in vrbe, sed in itinere pergente Domino sanatur. Vnde Apostoli: Quia indignos vos iudicatis vita æterna, ecce cõuertimur ad Gentes. Gẽtilitas autem ex hora Dominici aduentus cœpit habere salutem.

B *Et cùm venisset Iesus in domum Principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat illis, Recedite: non enim est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. Et cùm eiecta esset turba, intrauit & tenuit manum eius, & dixit, Puella, surge. Et surrexit puella. Et exijt fama hæc in vniuersam terram illam.*

GLOS. Post mulieris hæmorroissæ curationem, sequitur de mortuæ suscitatione, cùm dicitur: Et cùm venisset Iesus in domum principis, &c.

Homil. 32. in Matth. ante mediũ, to. 2.

CHRY. in hom. Considerandum est autem, quòd propter hoc tardius vadit, & plura loquitur mulieri curatæ, vt permittat mori puellam, & sic manifesta C fiat resurrectionis demõstratio: & similiter de Lazaro vsque ad tertium diem mansit. Sequitur: Et cùm vidisset tibicines & turbam tumultuantem, quod est mortis demonstratio. AMBRO. sup. Lucam. More enim veteri, tibicines ad excitãdos luctus in mortuis solebant adhiberi. CHRY. Sed Christus tibias vniuersas proiecit. parẽtes autem puellæ introduxit, ne posset dici, quòd aliter curauit. sed & ante resuscitationem puellæ, sermone spẽ erigit. Vnde sequitur: Dicebat, recedite, non est enim mortua puella, sed dormit. RAB. q.d. Vobis mortua est, Deo autẽ qui suscitare potest, dormit, tam in anima, quã in corpore. CHRY. Per hoc autem & tumultum mentis re-D mouit eorum, qui aderant, & ostendit quoniam facilè est ei mortuos suscitare. quod vtique in Lazaro fecit, dicẽs: Lazarus amicus noster dormit. Et simul docuit non formidare mortẽ: quia enim & ipse erat moriturus, & in aliorum corporibus instruxit discipulos cõfidere, & viriliter ferre mortem. Etenim eo accedẽte iam mors somnus erat. Hoc autem Domino dicente deridebatur. Vnde sequitur: Et deridebãt eum. CHRY. in hom. Non autem increpauit derisionẽ, vt & ipsa derisio, & tibiæ, & alia vniuersa, demonstratio fiant mortis. quia enim multoties postquam facta sunt miracula, nõ credunt homines, antea eos conuincit proprijs respõsionibus: quod & in E Lazaro fecit, cùm dixit: Vbi posuistis eum? vt qui dixerunt, veni & vide, & quoniam fœtet, quatriduanus enim est, non amplius possint non credere, quoniã mortuum suscitauit. HIER. Non autem erant digni vt viderent mysterium resurgẽtis, qui resuscitantem indignis contumelijs irridebant. & ideo sequitur: Et cùm eiecta esset turba, intrauit & tenuit manũ eius, & surrexit puella. CHRY. Non quidem aliam superinducens animã, eam suscitanti, sed eam quæ exierat reducẽs, & velut ex somno erigens, vt antea viã faciat per visum fidei resurrectionis: & nõ solum puellam resuscitat, sed & cibum ei iubet dari, vt alij Euangelistæ dicunt, vt non videatur fantasma esse quod factum est. Sequitur: Et exiit fama hæc in

Lib. 6. in Lucam in titulo de filia prin. suscitata circa finem.

Homi. 32. in Matth. ante mediũ, to. 2.

Super illud, Nõ est mortua: sed.

Homil. 32. ante mediũ, tom. 2.

Homil. 32. paulo ante mediũ, to. 2.

Super illud: Et cum eiecta esset turba, tom. 9.

Homi. 32. in Matt. parum ante mediũ, tom. 2.

Canone 9. in Matt. à med. ad ultim. Super illud: Et cum venisset in domum principis, tom. 9.

vni. terram illam. G L O S. Quod ad magnitudinem & nouitatem miraculi pertinet, & ad manifestam veritatem ipsius, ne confictum putetur.

Allegoria pulcherrima.

H I L A. Mysticè autem Dominus domum principis, synagogam ingreditur, cui in canticis legis hymnus luctuum personabat. H I E R. Vsq; enim hodie iacet in domo principis puella mortua, & qui videntur magistri, tibicines sunt carmen lugubre canentes. Turba quoque Iudæorum non est turba credentium, sed tumultuantium. sed cùm intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet.

Canon 9. inter medium & finem.

H I L A. Vt autem rarus ex lege credentium electionis numerus posset intelligi, turba omnis expulsa est quam vtique saluari Dominus optasset, sed irridendo dicta gestaq; eius resurrectionis non fuit digna consortio. H I E R. Tenuit autem manum eius,

Super illud: Et tenuit manum eius tom. 9.

& resurrexit puella: quia nisi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ sanguine plenæ sunt, synagoga eorum mortua non consurget.

Canone 9. à medio.

H I L A. Exeunte autem fama in vniuersam terram illam, electionis salus donum Christi atque opera prædicantur. R A B A. Moraliter autem puella in

Super illud: Et exijt fama in vniuersam terram.

domo mortua, est anima mortua in cogitatione. Dicit autem quòd puella dormit, quia qui peccant in præsenti adhuc per pœnitentiam resuscitari possunt. Tibicines sunt adulatores, qui fouent mortuam.

Lib. 18. super illud Iob 18. Et mors lo quitur, non est mecum. Cap. 25. in n. 14 exemplar. in med. Rabanus super illud: Exijt fama hæc in vniuersam terram.

G R E G. 17. Moral. Foras autem turba eijcitur, vt puella suscitetur. quia nisi prius à secretioribus cordis expellatur sæcularium multitudo curarum, anima quæ intrinsecus iacet mortua, non resurget.

In domo autem puella paucis arbitris surgit, iuuenis extra portam, & Lazarus coram multis: quia publica noxa publico eget remedio, leuis leuiori, & secreta potest deleri pœnitentia.

Et transeunte inde Iesu, secuti sunt eum duo cæci clamantes, & dicentes: Miserere nostri fili Dauid. Cùm autem venisset domum, accesserũt ad eum cæci. Et dixit eis Iesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtique Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum, & comminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.

Super illud: Et trãseunte inde Iesu, tom. 9.

H I E R. Priori siquidem Principis filia & morbosa muliere, cõsequenter signũ de duobus cæcis adiungitur: vt quod ibi mors & debilitas, hic cæcitas demonstraret. & ideo dicitur: Et transeunte inde Iesu, scilicet à domo principis, secuti sunt eum duo cæci clamantes & dicentes: Miserere nostri fili Dauid.

Homi. 33. in Mat. in princ. illius, to. 2.

C H R Y. Non autem parua hic Iudæorum accusatio est, cùm hi quidem oculis carẽtes, ex auditu solo fidem suscipiant. Non autẽ illi habentes visum attestantur miraculis quæ fiebant. Vide autem & eorum desiderium: neque enim simpliciter accesserunt, sed cum clamore, & nihil aliud quàm misericordiã postulantes. Filium autem Dauid vocabãt, quia nomen

Super illud: Miserere nostri fili Dauid, tom. 9.

honoris esse videbatur. R E M I. Rectè ergo filium Dauid vocant, quia virgo Maria de stirpe Dauid originem duxit. H I E R. Audiant Marchion & Manichæus, & cæteri hæretici, qui vetus laniant testamẽtum, & discant Saluatorem appellari filium Dauid. si enim nõ est natus in carne, quomodo vocatur filius

Homi. 33. in Matt. parum à prin. to. 2.

Dauid? C H R Y. Considerandum autem quod multotiẽs Dominus voluit rogatus sanare, vt nõ aliquis æstimet eum propter captãdam honoris magnificẽtiam ad miracula insilire. H I E R. Et tamen rogantes non curantur in itinere, non transitoriè, vt putabant, sed postquam venit in domum suam, accedunt ad eum vt introeant, & primum eorum discutitur fides, vt sic veræ fidei lumen accipiant. vnde sequitur, Cùm autem ve. do. acces. ad eum cæci, & dixit eis Iesus: Creditis quia hoc possum facere vobis?

Super illud Et trãseunte inde Iesu, tom. 9.

C H R Y S. Rursum autem hic erudit nos, gloriam multitudinis expellere. quia enim propè erat domus, ducit eos illuc singulariter curaturus.

Homi. 33. in Mat. in prin. illius, tom. 2.

R E M I G. Qui autem cæcis reddere poterat visum, non ignorabat, si crederent, sed ideo interrogauit, vt fides eorum quæ gestabantur in corde, dum confitentur ore digna fieret ampliori mercede, secũdum illud Apostoli: Ore confessio fit ad salutem.

C H R Y. Et non propter hoc solum, sed vt ostenderet, quoniam digni erant curatione, & vt non aliquis dicat, quoniã si misericordia solum saluabat, omnes saluari oportebat. Ideo etiam fidem ab eis expetit, vt ex hoc ad excelsius eos reducat: quia enim dixerant eum filiũ Dauid, erudit quòd oportet de eo maiora sentire, vnde non dixit: Creditis quoniam nõ possum rogare patrem: sed creditis quoniam possum hoc facere: de quorum responsione sequitur: Dicunt ei, vtique Domine. Non vltra filium Dauid eum vocant: sed altius eleuantur, & dominationem confitentur.

Homi. 33 in Mat. parum à principio, tom. 2. Fides quæ expetitur.

Et tunc iam ipse imponit eis manum. vnde sequitur: Tunc teti. ocu. eo. di. Secũdum fidem vestrã fiat vobis. Dicit autem hoc, fidem eorum affirmans, & cõtestans, quoniam non adulationis erant verba, quæ dixerãt. Postea curationem subiungit, dicẽs: Et aper. sunt ocu. eo. Deinde post sanationem iubet nulli dicere. & nõ simpliciter iubet, sed cum multa vehementia. vnde sequitur: Et comminatus est eis Iesus, dicẽs: Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum in tota terra. H I E R. Dominus quidem propter humilitatem fugiens iactantiæ gloriam hoc præceperat, & illi propter memoriã gratiæ non possunt tacere beneficiũ. C H R Y. Quod autem alteri dicit: Vade, & annuncia gloriam Dei, nõ est contrarium: erudit enim nos, prohibere eos qui volunt nos propter nos laudare. Si autem ad Domini gloriam referetur, nõ debemus prohibere, sed magis iniungere vt hoc fiat. H I L A. Vel silentium cæcis Dominus imperat, quia Apostolorũ proprium erat prædicare.

Super illud; Comminatus est illis Iesus, tom. 9. Homi. 33. in Matt. sup. illud; Videte ne quis sciat, tom. 2. Canone 9. in Mat. parum à fine.

G R E G. 19. Mora. Quærendum autem nobis est, quid sit hoc quòd ipse omnipotens, cui hoc est velle quod posse, & taceri virtutes suas voluit, & tamẽ ab eis qui illuminati sunt quasi inuitus indicatur: nisi quòd seruis suis se sequẽtibus exẽplum dedit, vt ipsi quidem virtutes suas occultari desiderent, & tamen vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti. Occultentur ergo studio, necessitate publicentur. & eorum occultatio sit custodia propria, eorum publicatio sit vtilitas aliena. R E M I G. Allegoricè autem per hos duos cæcos duo populi designãtur, id est, Iudaicus & Gentilis, vel duo populi Iudaicæ gẽtis. nam tempore Roboam, regnum eius diuisum est in duas partes. De vtroq; autem populo in se credẽte Christus illuminauit in domo, per quam intelligitur Ecclesia, quia absq; vnitate Ecclesiæ nullus saluari potest. Illi autem qui ex Iudæis crediderunt aduentum Domini per vniuersum orbem diffamauerunt.

Lib. 19 super illud Iob 39. Oculus fui cæco, & pes claudo, c. 14. in nouis exempl. circa princip.

R A B A. Domus autem principis synagoga est subdita Moysi: domus Iesu cælestis est Hierusalem. Domino

Prior verba super illud:

transeunte Domino Iesu. Exẽplum humilitatis in Christo. *Super illud: Secuti sunt eũ duo cæci.*

mino ergo per hoc sæculum transeunte, & in domum suam reuertẽte, duo cæci secuti sunt eum: quia prædicato Euangelio per Apostolos, multi ex Iudæis & Gentibus cœperunt eum sequi. Sed postquam in cælum conscenderat, intrauerunt in domum, id est, in Ecclesiam, & ibi illuminati sunt.

Egreßis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio, locutus est mutus: & miratæ sunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit sic in Israel, Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eijcit dæmones.

REMIG. Pulchrè illuminatis cæcis muto loquelã reddidit, & obsessum à dæmone curauit: in quo facto ostẽdit se Dominũ virtutũ, & cælestis medicinæ auctorem. nam per Esaiam dictum est: Tunc aperiẽtur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, & aperta erit lingua mutorũ. vnde dicitur: Egressis autem illis, ecce ob. &c. HIER. Quod autem dicitur Græcè cophos, magis tritum est sermoni cõmuni, vt surdus quàm mutus intelligatur: sed moris est scripturarum, cophon indifferenter vel surdum vel mutum dicere. CHRY. Non autẽ naturæ erat hæc passio, sed ex dæmonis insidiis: ideóque & aliis indiguit, qui eum adducerent: neque enim per seipsum rogare poterat, sine voce existens: neque aliis supplicare, dæmone animam cum lingua colligante. propter hoc, neq; expetit fidẽ ab eo, sed confestim ægritudinem sanat. vnde sequitur: Et eie. dæmo. locu. est mutus. HILA. In quo rerum ordo seruatus est: nam dæmõ prius eiicitur, & tunc reliqua corporis officia succedũt. Sequitur: Et mira. sunt turbæ di. Nũquam apparuit sic in Israel. CHRY. Præponebãt quidem cæteris eum, non quia curabat solum, sed quoniam facilè & velociter, & infinitas ægritudines & insanabiles sanabat. Hoc autem maximè pharisæos contristabat. quoniam omnibus eum præponebant, non solum his qui tunc erant, sed & his qui vnquam geniti fuerant in Israel. vnde pharisæi concitati econuerso detrahebant. propter quod sequitur: Pharisæi autem dicebant: In princ. dæmo. eiicit dæmones.

Super illud: Obtulerunt ei hominem dæmonium habentem, tom. 9.
Homi. 33. in Matth. to. 2.
Can 9. circa finem.
Homil. 33. in Mat. aliquã tulũ à princ. tom. 2.
Pharisæorum liuor vnde ortus sit.

REMI. Scribæ namque & Pharisæi facta Domini negabant, quæ poterant: & quæ non poterant negare in sinistram partem interpretabantur, secundum illud Psalm. In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. CHRY. Eorum autem dicto quid est dementius? Non enim cõfingi potest dæmonem proiicere alterum dæmonem: suis enim applaudere consueuit non dissoluere sua. Christus autem nõ solum dæmones eiiciebat, sed & leprosos mundabat, & mortuos suscitabat, & peccata soluebat, & regnum Dei prædicabat, & ad patrem homines adducebat: quæ dæmon neque posset facere, neque vellet.

Rabanus super illud: In principe dæmoni. eijcit dæmon.
Homil. 33. in Mat. sup. illud: In principe dæmoniorum eijcit, tom. 2.

RAB. Mysticè autem sicut in duobus cæcis signatus est vterque populus Iudæorum & Gentium: ita in homine muto & dæmoniaco generaliter signatũ est omne genus humanum. HILA. Vel in muto & surdo & dæmoniaco, Gentium plebs indigna totius salutis offertur. omnibus enim vndique malia circuncessa, totius corporis vitiis implicabatur.

Canone 9. circa finem.

REMIG. Gentilis enim populus mutus erat: quia in confessione veræ fidei, & in laude sui creatoris os aperire nõ poterat, siue quia mutis idol. s cultum impendebat similis illis factus. Dæmoniacus erat, quia per mortem infidelitatis diaboli imperiis subditus

Allegoria.

erat. HILA. Dei autem cognitione superstitionum omnium væsania effugata, & visus & auditus & sermo salutis inuehitur. HIER. Sicut enim cæci lumen recipiunt, sic & muti ad loquendum lingua laxatur. vt confiteatur eum, quem antea denegabat. In turba autem admirãte confessio nationum est. Pharisæi autem per suam calumniam vsq; hodie, Iudæorum infidelitatem demonstrant. HILA. Admirationem autem turbæ talis confessio subsecuta est. Nũquã apparuit sic in Israel. quia is, cui per legem nihil operis afferri potuit, verbi virtute saluatur.

Canone 9. circa finem.
Super illud: Obtulerunt ei hominem dæmonium habentem, tom. 9.
Canone 9. circa finem.

REMIG. Illi verò qui mutum sanandum Domino obtulerunt, intelliguntur Apostoli & prædicatores, qui aspectibus diuinæ pietatis Gẽtilem populum saluãdum obtulerunt. AVG. de con. euang. Quod autem hic dicitur de duobus cæcis & dæmonio muto, solus Matthæus posuit. Illi duo cæci, de quibus alij narrant, nõ sunt isti, sed tamen simile factum est. ita vt si ipse Matthæus nõ etiam illius facti meminisset, posset putari hoc quod nunc narrat, dictum fuisse etiam ab alijs duobus. Quod commendare memoriæ diligenter debemus, esse quædam facta similia, quod probatur non esse idem, cùm ipse Euangelista vtrumque commemorat. vt si quando talia singula apud singulos inuenerimus, atque in eis contrarium quod solui non possit occurrat nobis, non esse factum idem, sed aliud simile vel similiter factum.

Lib. 2. c. 29. tom. 4.
Concordantia Euangeliorum.

Et circuibat Iesus omnes ciuitates, & castella docens in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem. Videns autem turbas, misertus est eis, quia erant vexati & iacentes, sicut oues non habentes pastorem. Tunc dixit discipulis suis: Meßis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominũ meßis, vt mittat operarios in messem suã.

CHRY. Voluit dominus ipso facto redarguere accusationem pharisæorum dicẽtium: In principe dæmoniorum eiicit dæmonia. dæmon enim conuitium passus non bene facit, sed nocet eis qui eum inhonorant. Dominus autem cõtrarium facit qui post conuitia & contumelias non solum non punit, sed nec etiam increpauit, quinimo beneficia præstitit. vnde sequitur. Et cir. Iesus om. ciui. & ca. In quo erudit nos accusatoribus nostris retribuere non accusationes, sed beneficia. Qui enim post accusationẽ desistit à beneficio, mõstrat quoniam propter hominũ laudem benefacit. Si vero propter Deum benefacis cõseruis, quicquid illi fecerint, non desistis benefaciẽs, vt maior sit merces. HIER. Vides autẽ quòd æqualiter & vicis & vrbibus & castellis, id est, & magnis & paruis euangeliũ prædicauerit, vt non cõsideraret nobilium potentiã, sed salutem credentium. Sequitur: Do. in syna. eorũ. hoc. l. habens operis quod mãdauerat pater, & hanc esuriem vt per doctrinam saluos faceret infideles. Docebat autem in synagoga euang. Reg. vnde sequitur: Et prædic. euang. reg.

Homi. 33. in Mat. aliquã tulũ à princ. tom. 2.
Super illud: Et circuibat per omnes ciuitates, t. 9.

RAMIG. Intelligendum est Dei. Quamuis enim annuncientur bona temporalia, tamen non dicitur euangelium. Hinc est quod lex non nominatur Euãgelium, quia suis obseruatoribus non promittebat bona cælestia, sed terrena. HIER. Post prædicationem autem & doctrinam, curabat omnem languorem, & omnem infirmitatem: vt quibus sermo non suaserat, opera persuaderent. vnde sequitur: Curans

In hoc loco id habet.

omnem languorem, & omnem infirmitatem: quod de ipso propriè dicitur: nihil quippe ei impossibile est. GLO. Languorem, vocat diuturnam infirmitatem: infirmitatem autem, leues morbos.

Christi duplex sanatio.

REMIG. Sciēdum est autem, quia illos quos corpore sanabat forinsecus, mente sanabat intrinsecus. Alij vero hoc facere non possunt sua potestate, sed per Dei gratiam.

Homi. 33. in Matth. inter principium & medium, tom. 2.

CHRYS. Non autem in hoc stat Christi bonitas, sed & aliam prouidentiam circa eos ostendit, viscera misericordiæ circa eos expandens. vnde sequitur: Videns autem turbas, misertus est eis.

REMIG. Per quod officium boni pastoris magis quàm mercenarij in se Christus ostendit. Quare autē misertus sit, subiungit: Quia erant vexa. & iacen. sicut oues non ha. pa. Vexati quidem à dæmonibus, siue quia à diuersis infirmitatibus & languoribus erant attriti. RABA. Vel vexati per diuersos errores, &

Hæc in loco id habet.

iacentes, id est, torpentes, & non valentes surgere. & cùm haberent pastores, erant quasi nō haberent pastorem. CHRY. Hæc Principum Iudæorum erat accusatio: quoniā pastores existentes, ea quæ luporum erant, ostendebant non solum enim non emendabant multitudinem, sed & nocebant eorum profectui. illis enim admirantibus, & dicentibus: Nunquam apparuit ita in Israel, è contrario dicebant: Quoniam in principe dæmoniorū eiicit dæmonia.

Homi. 33. in Matt. super illud: Messis quidē multa, tom. 2.

REMIG. Postquam autem Dei filius de cælo prospexit in terra, vt audiret gemitus compeditorum, mox multa messis cœpit augeri turbæ namque humani generis fidei non appropinquassent, nisi quia auctor humanæ salutis de cælis prospexit in terram. & ideo sequitur: Tunc dixit discipulis suis: Messis quidem multa, operarij autem pauci.

GLO. Messis ergo dicuntur homines qui possunt meti à prædicatoribus, & de collectione perditorū separari: vt grana excussa à paleis, postea in horreis reponātur. HIER. Messis multa, populorū signat multitudinam: Operarij pauci, penuriam magistrorum. REMIG. Paruus enim erat numerus Apostolorū ad comparationem tantarum segetum. Hortatur autem dominus suos prædicatores, id est, Apostolos, & eorum sequaces, vt quotidie sui numeri augmentationem exposcant. vnde subdit, Rogate ergo do. mes. vt mittat operarios in mes. suam.

Circa finem Commētarij ad 9. Mat. tom. 9.

CHRY. Latenter seipsum dominum ostendit. Ipse enim est, qui messis est dominus. Si enim metere misit, quæ Apostoli non seminauerunt: manifestum est, quoniam nō aliena metere misit, sed ea quæ ipse per Prophetas seminauit. Sed cum duodecim Apostoli sint operarij, dixit: Deprecamini dñm messis, vt mittat operarios in messem suam, & tamen nullum eis adiecit: quia scilicet eos iā duodecim existētes multiplicauit non numero adiiciēs, sed virtutē largiens.

Homil. 33. in Matth inter principium & medium, tom. 2.

RAMI. Vel tunc augmētatus est, quando designauit & alios 72. & quando sunt facti multi prędicatores, Spiritu sancto descendente super credentes.

CHRY. Ostendit autem quàm magnum donum sit hoc, scilicet vt aliquis habeat virtutam decenter prædicandi: per hoc quòd dicit hoc esse orandum. Commemorat autem in hoc loco verborum Ioannis de area & ventilabro, & palea, & frumento.

Homil. 32. in Matth. ante mediū, to. 2.

HILA. Mysticè autem salute gentibus data, ciuitatas omnes & castella omnia virtute & ingressu Christi illuminantur, & omnem infirmitatam veterem languoris euadūt. Immundi autem spiritus dominante violentia, vexatam, & sub legis onere ęgrotam plebem dominus miseretur: quia nullus adhuc eis pastor erat custodiam sancti Spiritus redditurus. Erat autem doni istius copiosissimus fructus: cuius copia haurientium multitudinem vincit. nam quātumlibet assumatur à cunctis, ad largiendum tamen semper exuberat: & quia plures esse vtile est, per quos ministretur, rogari dominum messis iubet: vt ad capessendum quod præparabatur donum Spiritus sancti, messorum copiam Deus præstēt: per orationem enim hoc minus à Deo nobis effunditur.

Cano. 10. parū à princip.

CAPVT X.

ET conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacobus Alphæi & Thadæus, Simon Chananæus, & Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum.

GLOS. A curationa socrus Petri vsq; huc continuationē habuerunt relata miracula. Et fuerūt ante sermonem in mōte habitum facta, quod ex electione Matthæi, quæ inter ipsa refertur, indubitāter habemus. Fuit enim vnus de duodecim electus in mōte ad apostolatum. hic autē redit ad ordinē rei sicut gesta est, post curatum Cēturionis seruum, dicēs: Et conuo. 12. disci. RAMI. Narrauerat enim superius Euangelista: quia cohortatus est dominus discipulos rogare dominū messis, vt mitteret operarios in messem suā: & quod hortatus est, hoc nūc implere videtur. Duodenarius enim numerus perfectus est. Nascitur enim à senario, qui perfectionē habet: eo quòd ex suis partibus quæ sunt vnum, duo, & tria, in seipsum formatur. Senarius autem numerus duplicatus, duodenarium gignit. GLO. Quæ quidem duplicatio ad duo præcepta charitatis, vel ad duo testamenta pertinere videtur. RAB. Duodenarius etiam numerus qui conficitur ex ternario, & quaternario, designat eos per quatuor mundi climata fidem sanctæ Trinitatis prædicaturos. Iste etiā numerus per multas figuras in veteri testamento præsignatus est. Per 12. filios Iacob: per 12. Principes filiorum Israel: per 12. fontes viuētes in Helim: per 12. lapides in rationali Aaron: per 12. panes propositionis: per 12. exploratores à Moyse missos: per 12. lapides, vnde factum est altare: per 12. lapides sublatos de Iordane: per 12. boues, qui sustinebāt mare æneum. In nouo etiā Testamento. per 12. stellas in corona spōsæ. per 12. fundamenda Hierusalem, quæ vidit Ioānes, & per 12. portas. CHRY. Non solum autem eos confidere fecit eorum ministerium vocando missionem in messem, sed & faciendo eos potētes ad ministerium. vnde sequitur: Dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicarēt eos, vt curarēt omnem languorem, & omnē infirmitatem.

Homi. 33 in Matth. inter principium, & medium, tom. 2.

RAMIG. In quo apertè demonstratur, quia vexatio turbarum non fuit tantum vna aut simplex, sed varia, & hoc est misereri turbis, dare discipulis potestatem curandi & sanandi eas.

HIERO. Benignus enim & clemens dominus ac magister

In prin. commentarij ad

cap. 10. Mat: tom. 9.

magister non inuidet seruis atque discipulis virtutes suas. & sicut ipse curauerat omnem languorē & infirmitatem, Apostolis quoque suis tribuit potestatē, vt curent omnam languorem & omnem infirmitatem. Sed multa differentia est inter habere & tribuere, donare & accipere. Iste quodcunq; agit potestate domini agit. illi si quid faciūt, imbecillitatem suam & virtutem domini cōfitentur, dicentes: In nomine Iesu surge & ambula. Catalogus autē Apostolorum ponitur, vt extra hos qui pseudo-Apostoli sunt excludātur. vnde sequitur, Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hęc. Primus, Simon qui vocatur Petrus, & Andreas frater eius. Ordinē quidem Apostolorum & meritū vniuscuiusque, illius fuit distribuere, qui cordis arcana rimatur. Primus scribitur Simō cognomine Petrus, ad distinctionem alterius Simonis, qui appellatur Chananæus, de vico Gablææ Cana, vbi Dominus aquam conuertit in vinum.

Super illud: Primus Simō qui dicitur Petrus.

Interpretationes nominum Apostolorum.

RABA. Idem est autem Græcè siue Latinè Petrus, quod Syriacè cephas, & in vtraque lingua nomen à petra deriuatum est, nec dubium quin illa de qua Paulus ait, petra aotem erat Christus.

REMIG. Fuerunt autem nonnulli qui in hoc nomine Græco scilicet, atque Latino, quod est Petrus, quærentes Hebraicæ linguæ interpretationem, dixerūt, quòd interpretatur discalcians siue dissoluēs, vel agnoscēs. Sed illi qui hoc dicunt, duabus tenentur contrarietatibus. Prima est ex proprietate Hebraicæ linguæ, in qua p. nō exprimitur, sed loco eius f. ponitur. vnde Pilatum dicunt Filatum. Secunda ex interpretatione Euangelistæ, qui narrat Dominum dixisse: Tu vocaberis Cephas: & ipse de suo addit, quod interpretatur Petrus. Simō autem interpretatur obediens. Obediuit enim verbis Andreæ, & cum eo venit ad Christum: siue quia obediuit præceptis diuinis: & quia ad vnius iussionis vocem secutus est Dominum. Siue vt quibusdam placet, interpretatur deponēs mœrorē, & audiens tristitiā. Domino enim surgente, deposuit mœrorem dominicæ passionis, & suę negationis. & tristitiā audiuit, dicēte ei Domino: Alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Sequitur. Et Andreas frater eius.

Homi. 33. in Matth. ante mediū illius, tom. 2.

CHRY. Noo parua autem & hæc laus est. Petrū enim denominauit à virtute, Andream verò à nobilitate, quæ est secundum morem: in hoc quòd eum fratrem Petri dixit. Marcus autem post duos vertices, scilicet Petrū & Ioanoē, Andreā numerat: hic autem non ita. Marcus enim secūdum dignitatē eos ordinauit. RAMI. Andreas autem interpretatur virilis: Sicut enim apud Latinos à viro deriuatur virilis: ita apud Græcos ab anir deriuatur Andreas. Bene autē virilis dicitur, quia relictis omnibus secutus est Christum, & viriliter in mandatis eius perseuerauit.

Super illud, Primus Simō qui dicitur Petrus, to. 9.

HIER. Euangelista autem paria iuga Apostolorum quæque consociat. Iungit enim Petrum & Andream fratres non tam carne quàm spiritu: Iacobū & Ioannē, qui patrem corporis relinquētes, verū patrē secuti sunt. vnde sequitur: Iacob⁹ Zebedæi & Ioānes frater eius. Iacobū quoq; appellat Zebedæi, quia & alius sequitur Iacobus Alphæi.

Homi. 33. in Matth. ante mediū illius, tom 2.

CHRYS. Vide autem quia non secundum dignitatem ordinat. Mihi enim videtur Ioannes non alijs solum, sed etiam fratre maior esse.

RAMIG. Interpretatur autē Iacobus supplantans siue supplātator: quia non solū vitia carnis sopplantsuit, sed etiā eandē carnem Herode trucidāte contempsit. Ioannes interpretatur Dei gratia, quia præ omnibus diligi à Domino meruit: vnde ob præcipui amoris gratiam, supra pectus Domini in cœna recubuit. Sequitur, Philipp⁹ & Bartholomæus. Philippus interpretatur os lampadis siue lampadarum, quia lumen quo illuminatus est à Domino, mox in uero fratri per officiū oris studuit propinare. Bartholomęus, Syrum nomen est, non Hebræum, & interpretatur filius suspēdentis aquas, id est Christi, qui corda suorum prædicatorū de terrenis ad cælestia subleuat & suspendit. vt quo magis cælestia penetrant, eo corda suorum auditorum gutta sanctæ prædicationis magis inebrient & infundāt. Sequitur: Thomas & Matthæus publicanus.

Super illud: Primus Simō qui dicitur Petrus, to. 9.

HIERO. Cæteri Euangelistæ in coniunctione nominū primum ponunt Matthæum, postea Thomam. Nec publicani nomen ascribūt, ne antiquæ cōuersationis recordantes, sugillare Euangelistam viderentur. Iste vero & post Thomam se ponit, & publicanum appellat: vt vbi abūdauit peccatum, superabundet & gratia. REMIO. Thomas autē interpretatur abyssus siue geminus: qui Græcè dicitur didymus. Bene autem didymus & abyssus interpretatur: quia quo diutius dubitauit, eo profundius effectum dominicæ passionis credidit, & mysterium diuinitatis agnouit. vnde dixit: Dominus meus & Deus meus. Matthæus aotem interpretatur donatus: quia Dei munere de publicano Euangelista factus est. Sequitur: Et Iacobos Alphæi, & Thadæus.

Super illud: Iacobus Alphæi, & Thadæus.

RABA. Iste Iacobus est, qui in Euangelijs frater domini nominatur, & etiam in Epistola ad Gal. quia Maria vxor Alphæi, soror fuit Mariæ matris Domini, quam Ioannes Euāgelista Mariam Cleophæ uominauit: fortasse quia idem Cleophas & Alphæus est dictus: Vel ipsa Maria defuncto Alphæo post Iacobum natum, nupsit Cleophæ. REMIG. Et bene dicitur filius Alphæi, id est, iusti, siue indocti: quia non solum vitia carnis supplātauit, sed etiam curam carnis contempsit: nam cuius meriti fuerit, testes sunt Apostoli, qui eum episcopum Hierosolymitanę Ecclesiæ ordinauerūt: vnde & ecclesiastica historia inter cætera de eo dicit: Quia carnem nūquam comedit, & vinum & siceram non bibit, balneis & lineis vestibus non est vsus, die nocteq; flexis genibus orabat. Adeo etiā magni meriti fuit, vt ab omnibus iustos vocaretur. Thadęus autem ipse est, quem Lucas Iodam Iacobi, id est, fratrem Iacobi appellat: cuius Epistola in Ecclesia legitur, In qua se fratrem Iacobi nominat.

Lib. 2. ca 30. inter princ. & med. to. 4.

AVG. de con. Euang. Noonulli autem codices habent Lebbæum. quis autem vnquam prohibuit duobus vel tribus nominibus vnū hominem vocari? REMIO. Iudas autem interpretatur confessus, eo quod filium Dei confessus sit.

In hoc loco id habet.

RABA. Thadæus autem siue Lebbæus interpretatur corculos, id est cordis cultor. Sequitur: Simun Chananæus & Iudas Iscarioth qui tradidit eum.

Super illud: Simon Chananæus. to. 9.

HIARO. Simon Chananæus ipse est, qui ab alio Euāgelista scribitur Zelotes: chana quippe zelus interpretatur. Iudas autem Iscarioth, vel à vico in quo ortus est, vel ex tribu Isachar vocabulum sumpsit, vt quodā vaticinio in condemnationē sui natus sit. Isachar enim interpretatus est merces: vt significetur preciū proditoris. REMI. Interpretatur autē Scarioth, memoria Domini, quia secutos est Dominū: siue memoriale mortis, quādiu meditatus est in corde suo vt Dominū traderet in mortē: seu suffocatio, quia seipsum strāgulauit. Et sciendū, quod duo discipuli hoc nomine sunt vocati, per quos omnes Chri-

ſtiani deſignantur: per Iodam Iacobi, illi qui in confeſſione fidei perſeuerant: per Iudam Scariothem, illi qui relicta fide retro conuertuntur.

GLO. Duo & duo nominatim exprimuntur, vt iugalis ſocietas approbetur. AVGV. 18. de ciuit. Dei. Elegit ergo hos in diſcipulos, quos & Apoſtolos nominauit, humiliter natos, inhonoratos, illiteratos: vt quicquid magnum eſſent, & facerent, ipſe in eis eſſet & faceret. Habuit inter eos vnum malum, quo malo vtens bene, vt ſuæ paſſionis impleret diſpoſitum, & Eccleſiæ ſuæ tolerandorum malorum præberet exemplum. RABA. Qui etiam non per imprudentiã inter Apoſtolos eligitur: magna eſt enim veritas, quã nec aduerſarius miniſter infirmat. Voluit etiã à diſcipulo prodi, vt tu à ſocio proditus modeſtè feras tuũ erraſſe iudicium, periſſe beneficium.

Li. 18. c. 49. circa finem, tom. 9.

Super illud: Iudas Scariothes qui tradidit.

B

Hos duodecim miſit Ieſus, præcipiẽs eis, & dicens, In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierũt domus Iſrael. Euntes autẽ prædicate, dicentes, quia appropinquabit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite, gratis accepiſtis, gratis date.

GLO. Quia manifeſtatio ſpiritus vt Apoſtolus dicit ad vtilitatẽ Eccleſiæ datur, poſt datam Apoſtolis poteſtatem, mittit eos vt poteſtatem ad aliorũ vtilitatem exequantur. vnde dicitur: Hos duodecim miſit Ieſus. CHRYS. Attendite autem opportunitatem miſſionis. Poſtquam enim viderunt mortuum ſuſcitantem mare increpantem, & cætera huiuſmodi, & ſufficienter virtutis eius demonſtrationem ſuſceperant per verba & per opera: tunc eos mittit.

C

Homi. 33. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

GLO. Mittẽs autem docet eos quo eant, quid prędicent, & quid faciãt. Primo quidem quo eant. vnde dicitur: Præcipiens eis & dicẽs: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis: ſed potius ite ad oues quæ perierũt domus Iſraël.

HIER. Non eſt autem cõtrarius locus iſte ei præcepto quo poſtea dicitur: Euntes docete omnes gẽtes, quia hoc ante reſurrectionem, illud poſt reſurrectionem præceptum eſt. Et oportebat prius aduentum Chriſti nũciare Iudæis: ne iuſtam haberent excuſationem, dicentes: Ideo à ſe dominum reiecisse, quia ad gentes & Samaritanos Apoſtolos miſerit.

D

Super illud: In viam Gẽtiũ non abieritis, tom. 9.

Allegoriæ myſteriũ.

CHRYS. Ideo etiam primo ad Iudæos mittit, vt quaſi in quadam palęſtra in Iudæa exercitati, ad agones orbis terrarum intrarent, & velut quoſdam pullos debiles ad volandum eos inducens.

Homil. 33. in Mat. aliquãtulũ à princ. tom. 2.

GREG. in hom. Vel quia prius ſoli Iudææ voluit, & poſtmodum Gẽtibus prædicari, quatenus redemptoris noſtri prædicatio à proprijs repulſa, gentiles populos quaſi extraneos quęreret. Erant etiam tunc quidam qui de Iudæa vocandi eſſent, & de Gẽtibus vocandi non eſſent: qui nec ad vitam reparari mererentur, nec tamen grauius de cõtempta prædicatione iudicari. HILA. Legis etiam lectio obtinere priuilegium Euãgelij debebat: hoc minus Iſraël ſceleris ſui excuſationẽ habiturus, quo plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet. CHRY. Item ne æſtimarẽt quia Chriſto conuiciabantur, & dæmonia cùm eum vocabant, quòd propter hos eos odio haberet: primum eos emẽdare ſtuduit, & ab omnibus alijs diſcipulos abducens, eis medicos & doctores mittit, & non ſolũ prohibuit alijs annũciare antequã Iudæis,

E

Homil. 4. in Euang. circa principium.

Canone 10. in Mat. non multum remotè à principio.

Homil. 33. in Mat. non remote ante mediũ. to. 2.

A ſed neque viam quæ ad Gentes fert, pertingere concedebat, quod ſignat cùm dicit: In viam Gẽtium ne abieritis. Et quia Samaritani contrarij erant Iudæis, quamuis faciliores eſſent vt cõuerterentur ad fidem: tamen neque Samaritanis prius quàm Iudæis prædicari permiſit. vnde dicit, Et in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. GLO. Samaritani quidem fuerunt Gẽtiles dimiſſi in terra Iſraël à rege Aſſiriorum poſt captiuitatem ab eo factam, & multis periculis coacti ad Iudaiſmum ſunt conuerſi: circumciſionem & quinque libros Moyſi recipientes, cætera verò omnino abhorrentes, vnde Iudæi Samaritanis non coutebantur. CHRY. Ab his ergo diſcipulos auertens, ad filios Iſraël mittit, quos oues pereuntes vocat non abſcondentes. vndique veniam eis excogitans, & attrahens eorum mentem.

B

Homi. 33. in Matth. paulo ante medi. tom. 2.

HILA. Qui tamen licet oues vocentur, in Chriſtũ luporum ac viperarum linguis & faucibus ſæuierũt.

Can. 10 aliquantulum à princip.

HIER. Iuxta tropologiam verò præcipitur nobis, qui Chriſti cenſemur nomine, ne in viam gentium, & hæreticorum ambulemus errorem, vt quorum religio ſeparata eſt, ſeparetur & vita.

Super illud: In viã Gentium non abieritis, tom. 9.

GLO. Poſtquam autem docuit eos quo eant. inſinuat quid prædicẽt. vnde ſubditur: Euntes autẽ prædicate dicentes: quia appropinquabit regnum cælorum. RAB. Hic appropinquare dicitur regnum cælorum per collatam nobis fidẽ inuiſibilis creatoris, non aliqua motione electorũ. Rectè autem cæli vocantur ſancti, qui Deũ fide retinẽt, & diligunt charitate. CHRY. in ho. Vides myſterij magnitudinem, vides Apoſtolorum dignitatẽ: nihil ſenſibile præcipiũtur dicere, vt Moyſes & Prophetæ: ſed noua quędam & inopinata. Illi enim terrena bona prædicauerunt, hi autem regnum cælorum & omnia quæ illic ſunt bona. GREG. in homil. Adiuncta ſunt autem prædicatoribus ſanctis miracula, vt fidem verbis daret virtus oſtenſa: & noua facerent, qui noua prædicarent. vnde ſequitur: Infirmos cu. mortuos ſuſci. leproſos mundate, dæmo. eijcite. HIER. Ne enim hominibus ruſticanis & abſq; eloquij venuſtate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicẽtibus regna cælorũ, dat poteſtatem prædicta faciendi: vt magnitudinem promiſſorũ, probet magnitudo ſignorum.

C

Super illud: appropinquabit regnum cælorum.

Homi. 33 in Matth. parũ ante mediũ. tom. 2.

Homil. 4 in Euãg. paulo ante mediũ.

D

Super illud: Euntes prædicate, dicentes. tom. 9.

HILA. Tota autem virtutis dominicæ poteſtas in Apoſtolos transfertur: vt qui in Adam imagine & ſimilitudine Dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imaginem ſortiantur. & quicquid malorum Adæ corpori Satanæ inſtinctus intulerat, hoc rurſum ipſi de communione dominicæ poteſtatis emendent.

Canone 10. aliquantulum à princ.

GREG. in hom. Hæc autem ſigna in exordio Eccleſiæ neceſſaria fuerũt: vt enim fides creſceret, credentium miraculis fuerat nutrienda. CHRYS. Poſtea autem ſteterunt reuerentia fidei vbique plantata. Si autem & poſtea facta ſunt, pauca & rara fuerũt: conſuetudo enim eſt Deo talia facere, cùm aucta fuerint mala: tunc enim ſuam demonſtrat potentiam.

Hom. 29. in Euang. inter prin. & med.

E

GREG. in homil. Sancta tamen Eccleſia quotidie ſpiritualiter facit, quod tũc per Apoſtolos corporaliter faciebat: quę nimirũ miracula tãto maiora ſunt, quanto per hæc non corpora ſed animæ ſuſcitantur.

Homi. 29 in Euang. ante medium.

REMI. Infirmi quippe ſunt ignaui, qui nõ habent vires bene viuẽdi. Leproſi sũt immũdi opere vel delectatione carnali. Mortui sũt, qui opera mortis agũt. Dæmoniaci ſunt, qui in poteſtatẽ diaboli ſunt redacti. HIER. Et quia ſemper dona ſpiritualia, ſi merces media ſit, viliora fiunt, adiungitur auaritiæ condemnatio

Super illud: Euntes autem prædica. tom. 9.

A demnatio cùm subdit, Gratis accepi. gratis da q.d. Ego magister & dominus absque precio vobis hoc tribui, ergo & vos sine precio date. GLO. Hoc autem dicit, ne Iudas qui loculos habebat, de prædicta potestate pecuniam cógregare vellet, damnãs etiam hic perfidiã simoniacæ hæreseos. GRA. in ho. Præsciebat nanq; nonnullos donum accepti spiritus in vsum negociationis inflectere, & miraculorũ signa ad auaritiæ obsequium declinare. CHRY. Vide autem qualiter murum diligentiam non minus habet quàm signorum, monstrans quoniam signa sine his nihil sunt. Etenim superbiam eorum comprimit, dicẽs: Gratis accepistis: & ab amore pecuniarũ mundos esse præcipit, dicẽs: Gratis date. Vel vt nõ videatur eorum esse beneficium, ait: Gratis accepistis. q.d. nihil vos de vestro largimini suscipientibus, neque enim mercede hoc accepistis, neq; laborantes: mea est gratia, gratis enim accepistis: ita igitur alijs date, neq; enim est condignum precium eorum inuenire.

Hom. 33. circa med. to. 2.

B *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo.*

Homi. 33. in Matth. circa medium.

CHRY. Quia spiritualium mercationem supra dominus prohibuerat, cõsequenter radicem omnium malorum euellens ait: Nolite possidere aurum neq; argentum. HIER. Si enim sic prædicãt, vt precium non accipiant, superflua est auri & argenti, nummorúmq; possessio. Nam si hæc habuissent, videbantur non causa salutis hominũ, sed causa lucri prædicare.

Super illud: Nolite possidere aurum neq; argentum. tom. 9.

C CHRY. Per hoc ergo præceptum primo quidem discipulos facit non esse suspectos. Secũdo ab omni eos liberat solicitudine, vt vacationem omnem tribuant verbo Dei. Tertiò docet eos suam virtutem. Hoc nempe eis postea dixit: Nunquid aliquid defuit vobis quando misi vos sine sacculo & pera?

Homi. 33. in Matt. à med. tom. 2.

HIER. Qui autem diuitias detruncauerat, quæ per aurum & argentũ & æs signantur, propemodum & vitæ necessaria amputat: vt Apostoli doctores veræ religionis, qui instituebant omnia Dei prouidentia gubernari, seipsos ostenderent nihil cogitare de crastino. GLO. Vnde addit: Neq; pecu. in zonis vestris. Duo enim sunt genera necessariorũ: vnũ quo emuntur necessaria, quod intelligitur per pecuniam in zonis: aliud ipsa necessaria, quod intelligitur per perã.

Super illud: Nolite possidere aurum. tom. 9.

D *Glosa ordin. in hoc loco.*

HIER. Per hoc autem quod dicit: Neq; peram in via, arguit philosophos, qui vulgo appellãtur Baopeeritæ, quod contemptores sæculi & omnia pro nihilo ducentes cellariũ secum vehant. Sequitur: Neque duas tun. In duabus tunicis duplex mihi videtur in vitere vestimentũ, nõ quod in locis Scythiæ & glaciali niue rigẽtibus vna quis tunica debeat esse contentus, sed quod in tunica vestimentũ intelligamus: ne alio vestiti, aliud nobis futurorũ timore reseruemus: sequitur: Neq. cal. Et Plato etiã præcepit, duas corporis summitates non esse velãdas, nec assuefieri debere mollitiei capitis & pedũ. cùm enim hæc habuerint firmitatẽ, cætera robustiora sunt, sequitur. Neque virgã. Qui enim domini habemus auxilium, baculi præsidium cur quæramus? REMI. Ostendit etiam dominus his verbis, quia sancti prædicatores reuocati sunt ad primi hominis dignitatẽ, qui quandiu cælestes possedit thesauros, ista non concupiuit: sed mox vt peccando inisit, ista desiderare cœpit.

Super illud: Nolite possidere aurum, tom. 9.

E CHRY. in ho. Fœlix autẽ est ista cõmutatio. nã pro

A auro & argento huiusmodi, acceperunt potestatem curãdi infirmos, suscitãdi mortuos, & alia huiusmodi. vnde non à principio dixit eis: Nõ possideatis aurum vel argentũ, sed quãdo dixerat: Leprosos mundate, dæmones eijcite. Ex quo patet, quòd Angelos eos ex hominibus, vt ita dicã, constituit, ab omni soluens vitæ huius sollicitudine; vt vna sola detineãtur cura, quæ est doctrinæ. A qua etiam eos soluit, dicẽs: Ne soli. si. quid loquamini. quod videtur esse valde onerosum & graue, hoc maximè leue eis ostendit & facile. Nihil enim est ita iucundũ, vt à cura & solicitudine erutũ esse, & maximè cùm possibile fuerit ab hac erutos in nullo minorari, Deo præsente, & pro omnibus nobis effecto. HIER. Et quia nudos quodãmodo & expeditos ad prædicandũ Apostolos miserat, & dura videbatur esse cõditio magistrorũ, seueritatẽ præcepti sequẽti sententia tẽperauit, dicẽs: Dignus est enim ope. ci. suo. q.d. Tantũ accipite, quantũ in vestitu & victu vobis necessariũ est. vnde Apostolus: Habẽtes victũ & vestitũ, his cõtenti simus. & alibi: Cõmunicet is qui cathechizatur, ei qui se cathechizat in omnibus bonis, vt quorũ discipuli metunt spiritalia, cõsortes faciant eos carnaliũ suorum, non in auaritiam, sed in necessitatem.

Hom. 33. Matt. parum à med. to. 2.

Legatio Apostolica.

B *Super illud: Nolite possidere aurum, tom. 9.*

CHRY. A discipulis autem Apostolos cibari oportebat, vt neque ipsi magna saperẽt aduersus eos qui docebãtur, sicut omnia præbentes & nihil accipientes: neque rursus illi abscedant, quasi ab his despecti. Deinde vt nõ dicant Apostoli: Mẽdicantes ergo nos iubet viuere: vt in hoc verecundarentur, monstrat hoc eis debitum esse, operarios eos vocans, & quod datur mercedem appellans. non enim quia Apostolorum in sermonibus operatio erat, æstimare debebãt parum esse beneficium quod præstabant, & ideo dicit: Dignus est opera. cibo suo. Hoc autem dixit, nõ quidem ostendens tanto precio Apostolicos dignos esse labores, sed Apostolis legem inducens, & tribuentibus suadens, quia quod ab ipsis datur, debitum est.

Homi. 33. in Matt. paulò à med. to. 2.

C AVG. Nõ ergo est venale Euangelium, vt pro temporalibus prædicetur. Si enim sic vendunt, magnam rem vilipẽdunt. Accipiant ergo prædicatores sustẽtationẽ necessitatis à populo, mercedẽ dispẽsationis à Deo. Nõ enim à populo redditur quasi merces illis qui sibi in charitate Euãgelij seruiunt, sed tanquam stipendium datur quo vt possint laborare pascantur.

Augu. de baptismo paruulorum.

D AVG. de cons. Vel aliter, Cùm dixerat dominus Apostolis: Nolite posside. au. continuo subiecit, Dignus est enim operarius cibo suo, vnde satis ostendit, cur eos possidere hoc ac ferre noluerit: nõ quod necessaria non sint sustentationi huius vitæ: sed quia sic eos mittebat, vt eis hoc deberi demonstraret ab illis, quibus Euangelium credentibus annunciarent, tanquàm stipendia militantibus. Apparet autem hic non præcepisse dominum ita, tanquam Euangelistæ viuere aliunde non debeant; quàm eis præbentibus quibus annunciant Euãgelium. Alioquin cõtra hoc præceptum fecit Paulus, qui victũ de manuum suorum laboribus transigebat, sed apparet potestatẽ dedisse Apostolis, domum in qua scirẽt sibi ista debere. Cù autem à domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobediẽtiæ culpa est. Cũ autẽ à domino potestas datur, licet cuiq; non vti, & tanquam de suo iure recedere. Hoc ergo ordinans dominus, quod qui Euãgelium annunciant, de euãgelio viuãt: illa Apostolis loquebatur, vt securi non possiderent, neq; portarent huic vitæ necessaria nec magna nec minima, ideo posuit,

Lib. 2. ca. 30. post med. tom. 4.

E

Nec virgam: ostendens à fidelibus suis omnia deberi ministris suis, nulla superflua requirentibus. Hanc ergo potestatē virgæ nomine signauit, cùm dixit secundum Marcum, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantū. Sed & calceamenta cùm dicit Matthæus in via non esse portanda, curam prohibuit, qua ideo portanda cogitantur, ne desint: hoc de duabus tunicis intelligendū est, ne quisquam eorum præter eam qua esset indutus aliam portandam putaret, solicitus ne opus esset: cùm ex potestate illa possit accipere.

Calceamēta Apostolorum.

Proinde Marcus dicēdo calciari eos sandalis vel soleis, aliquid hoc calceamētum mysticæ significationis habere admonet: vt pes neq; tectus sit desuper, neq; nudus ad terram, id est, non occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur. B Et quod non portari duas tunicas, sed expressius indui prohibet, monet nō dupliciter, sed simpliciter ambulare: ita dominū omnia dixisse nullo modo dubitandum est, partim propriè, partim figuratè: sed Euangelistas alia istud, alia illum inseruisse scriptis suis. Quisquis autem putat nō potuisse dominum in vno sermone quædam figuratè, quædam propriè ponere eloquia, cætera eius inspiciat, & videbit quàm temerè atque ineruditè arbitretur: quia enim dominus monet vt nesciat sinistra quid faciat dextra, ipsas eleemosynas & quicquid hic aliud præcipit, figuratè accipiēdum putabit.

Super illud Nolite possidere aurum, tom. 9.

HIERO. Hæc historicè dixerimus, cætera C secundum anagogen. Non licet magistris aurum & argentum & pecuniam quæ in zonis est, possidere. Aurum sæpe legimus pro sensu, argētum pro sermone, æs pro voce: hæc nō licet vobis ab alijs accipere, sed data à domino possidete, neque hæreticorum & philosophorum, peruersæq; doctrinæ suscipere disciplinas.

Canone 10. parum ante illud: Nec virgam in manibus.

HILAR. Quia vero zona ministerij apparatus est, & ad efficaciam operis præcinctio: per hoc quod æris in zona inhibetur possessio, ne quid in ministerio venale sit, admonemur. Admonemur etiam nec peram habere in via, curā scilicet sæcularis substantiæ relinquendam: quia omnis thesaurus in terra perniciosus est; corde illic futuro vbi conditur D thesaurus. Dicit autem: Non duas tunicas: sufficit enim nobis semel Christus indutus, neue post intelligentiam veram, altera deinceps vel hæresis, vel legis veste induamur. Non calceamēta, quia in sancta terra peccatorum spinis atque aculeis non obsessa (vt Moysi dictum est) nudis pedibus statui, admonemur non alium gressus nostri habere, quàm quem accepimus à Christo apparatum.

Super illud: Nolite possidere aurum, tom. 9.

HIER. Vel docet dominus, pedes nostros mortiferis vinculis non alligari, sed sanctam terram ingredientes esse nudos: neque habere virgam, quæ vertatur in colubrum, neque in aliquo præsidio carnis inniti: quia huiusmodi virga & baculus arundineus E est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum transforat incumbentis.

Cano 10. super illud: Nec virgā in manibus.

HILAR. Potestatis autem hesternæ iure non sumus indigni, habentes virgam de radice Iesse.

In quācunque autem ciuitatem aut castellū intraueritis, interrogate quis in ea dign⁹ sit: & ibi manete, donec exeatis. Intrātes autem in domū, salutate eam, dicentes: Pax huic domui. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos. Et quicunque nō receperit vos, neque audierit A *sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.*

Hom. 33 sup. illud: In quācunque ciuitatē introieritis tom. 2.

CHRYS. in homil. Quia dixerat superius dominus: Dignus est operari⁹ cibo suo, ne crederetur propter hoc omnium eis ianuam aperire, multam diligētiam hic iubet facere de hospite eligendo. vnde dicitur; In quancunque ciuitatem aut castellum intrauer. &c.

Super illud: In quācūque ciuitatē introieritis. tom. 9.

HIER. Apostoli nouam introeuntes vrbem, scire non poterant quis talis esse: ergo fama hospes eligēdus est populi, & iudicio vicinorum, ne prædicatoris dignitas suscipientis infamia deturpetur.

Homi, 33 in Matt. à med. tom. 2.

B CHRYS. in hom. Qualiter ergo ipse Christus apud publicanum manebat? quia scilicet dignus effectus erat ex conuersione: hoc etiam non solum in gloriā eis proderat, sed in cibationem. Si enim dignus est, omnino dabit cibum: & maximè, cùm nihil amplius necessarijs peteretur. Intende autem qualiter omnibus eos denudās, omnia eis dedit, permittens in domibus eorum qui docebantur manere. Ita enim & ipsi à solicitudinibus eruebantur, & alijs suadebant, quoniam propter eorum aduenerant salutem solam: in hoc quod nihil deferebant, & nihil amplius necessarijs expetebant. Et non ad omnes simpliciter in- C troibant: non enim signis solum volebat eos claros apparere, sed magis virtute. Nihil autem ita virtutem designat, sicut non superfluis vti.

HILAR. Hospes vnus etiam eligitur non tribuens beneficium ei, qui apud se mansurus est, sed accipiēs: hic enim dicitur quis in ea dignus sit, vt magis se nouerit accipere gratiā quàm dare.

Hieron. super illud. In quamcūque ciuitatem, tom. 9.

Chrys. ho. 33 in Matt. à med. to. 2.

CHRY. in hom. Intende autem quia nondum omnia eis tribuit, neq; enim eis largitur vt sciant quis sit dignus, sed iubet scrutari. Nō solum autem dignos iubet quærere, sed neq; de domo in domum transmutari, cùm subdit: Et ibi manete do. exea. vt neq; suscipientem contristent, neq; ipsi opinionē accipiant leuitatis, aut gulæ.

Lib. 5 in cap. Qualiter discipuli se habere debēt ad eos, tom. 5.

D AMBR. super Luc. Non ergo otiose domus, quam ingrediantur Apostoli, eligenda discernitur, vt mutandi hospitij causa non suppetat, non tamen eadem cautio receptori mandatur: ne dum hospes eligitur, hospitalitas minuatur. Sequitur: Intrantes au. in do. sa. eam dicentes: Pax huic domui.

Glosa interlinearis, super illud: Intrantes domum.

GLO. Quasi diceret: Pacem hospiti precamini, vt sopiatur omnis repugnantia contra veritatem.

Pax triplici lingua expressa.

Super illud: Intrantes domum salutate, &c. tom. 9.

HIER. In hoc etiā occultè salutationem Hebræi ac Syri sermonis expressit. Quod enim Græcè dicitur Chære, & Latinè Aue, hoc Hebraico, Syróque sermone appellatur Salēmalach, siue Samalalach. i. pax tecum. Quod autem præcipit, tale est: Introeuntes autem, pacem imprecamini hospiti: & quantum E in vobis est, discordiæ bella sedate. Si autē orta fuerit cōtradictio, vos mercedem habebitis de illata pace: illi qui habere noluerunt, bellum possidebunt. vnde sequitur: Et si quidem fu. do. il. di. ven. pax ve. super eam: sin autē non fu. di. pax vestra ad vos reuertetur.

REMIG. Quia scilicet aut erit quisque prædestinatus ad vitam, & cęleste verbum sequitur, quod audit: aut si nullus audire voluerit, ipse prędicator sine fructu non erit: quia ad eum pax reuertitur, quando ei à domino pro labore sui operis recompensatur.

Homi 33 in Mat. aliquātulum à medio, tom. 2.

CHRY. in hom. Instruit ergo eos dominus, quod nō propter hoc expectēt ab alijs prę salutari, quia docebant, sed antecedere salutatione, alios honorādo.

Deinde

Deinde monstrat quod non est sola salutatio, sed benedictio, per hoc quod dicit: Si autem nō̃n, &c.

REMI. Docuit ergo dominus discipulos suos offerre pacem in introitu domus, vt salutatione pacis eligeretur domus digna vel hospes, ac si patenter diceret: Omnibus offerte pacē, quia aut accipiēdo dignos, aut non accipiendo indignos se manifestabūt: quāuis enim fama populi dignus electus sit hospes, tamen salutandus est: vt magis sua dignitate prædicatores vocentur, quàm vltro se ingerere videantur. hæc autem pax paucorum verborū ad totam explorationem dignæ domus, vel hospitis, potest referri.

Canone 10. aliquantulū ante mediū.

HILA. Salutant ergo Apostoli domum cum pacis affectu, sed ita, vt potius pacis dicta sit, quā data. Porro autē pacem propriam, quæ viscera miserationis sunt, non oportere in eam venire, nisi sit digna: quæ si digna reperta non fuerit, sacramentum pacis cælestis intra propriam Apostolorum conscientiam est cōtinendum: in eos autem qui cælestis regni præcepta respuerint, egrēssu Apostolorum & signo pulueris à pedibus excussi, æterna maledictio relinquatur. vnde sequitur: Et quicunq; non rece. vos, neque au. serm. ve. ex. fo. de. do. vel ciuitat. excu. puluerem de pedibus vestris. Existenti enim in loco, cum loco videtur esse cōmunio. Totum ergo quod illius domus excusso puluere pedum relinquitur, nihilq; sanitatis de insistētium Apostolorum vestigijs mutuatur.

Super illud: Excutite puluerē, &c. tom. 9.

HIER. Puluis etiā excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod ingressi sint ciuitatē, & prædicatio Apostolica ad illos vsq; peruenerit. Siue excutitur puluis, vt si tolerabilius erit terræ Sodomorum quàm illi ciuitati, quę nō recipit Euangeliū: nihil ab eis accipiant nec ad victum quidē necessaria, qui Euangelium spreuerint.

Hoc in loco id habet.

RAB. Vel aliter: Pedes discipulorum ipsum opus incessúmq; prædicationis signant. Puluis verò quo aspergūtur, terrenæ leuitas est cogitationis, à qua etiam summi doctores immunes esse nequeunt. cùm pro auditoribus soliciti salubribus curis incessanter intendūt: & quasi per itinera mūdi, vno calcaneo terræ puluerem legunt. D Qui ergo spreuerint doctrinā docentium, sibi labores & pericula tædiúmq; solicitudinum ad testimonium suæ damnationis inflectunt. Qui verò receperint verbum, afflictiones curásq; doctorum quas pro se tolerabunt, in argumentum sibi vertunt humilitatis, & ne leuis culpa videatur esse Apostolos non recipere, subdit: Amen di. vo. tole. erit ter. So. & Go. in die iu. quàm illi ci.

Super illud: Amen dico vobis, tolerabilius. tom. 9.

HIERO. Quia Sodomitis & Gomorrhæis non fuit prædicatum: huic autem cùm prædicatum sit, non recepit Euangelium.

REMIG. Vel quia Sodomitæ & Gomorrhæi inter vitia carnis & hospitales fuisse leguntur, quamuis non tales hospites receperint, sicut Apostoli.

Super illud: Amen dico vobis, tolerabilius, tom. 9.

HIER. Si autem tolerabilius erit terræ Sodomorum, quàm illi ciuitati, quæ non recipit euāgelium: ergo inter peccatores supplicia diuersa sunt.

REMIG. Spiritualiter tamen Sodomorum & Gomorrhæorum mentionem fecit, vt per hoc demonstraret, quia illa peccata sunt Deo magis odibilia, quæ fiunt contra naturam, pro quibus deletus est mundus aquis diluuij, quatuor ciuitates subuersæ, & mundus quotidie diuersis malis affligitur.

Canon 10. in Matt. ante medium.

HILAR. Mysticè autē instruit nos dominos non immisceri eorum domibus aut familiaritatibus, qui Christum aut insectantur, aut nesciūt: & in quacunque ciuitate interrogare quis eorum habitatione sit A dignus, id est, sicubi Ecclesia sit, & Christus habitator, neq; quoquam alibi trāsire: quia hæc est domus digna, & iustus hospes. Iudæorū autem plures erant futuri, quorū tantus in fauorem legis affectus esset, vt quamuis per admirationem operum in Christum credidissent, tamen in legis operibus morarentur, alij verò explorandæ libertatis, quæ in Christo est curiosi, transire se ad Euāgelista ex lege essent simulaturi. Multi etiam in hæresim per intelligentiæ peruersitatem traducerētur. Et quia istiusmodi omnes penes se esse veritatem catholicam mentiuntur, domo ipsa, id est, Ecclesia catholica caute vtendū est.

Allegoriá

Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. B *Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. Tradēt enim vos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos: & ad præsides & ad reges ducemini propter me, in testimonium illis & Gentibus.*

Hom. 34. circa prin. to. 2.

CHRY. in hom. Quia superius Apostolorū remouit solicitudinem, & signorum suorū ostensione eos armauit: consequenter prædicit eis mala, quæ debebant eis cōtingere. Primò quidem, vt discerent præscientiæ eius virtutem. Secūdò, vt nullus suspicaretur, quoniam propter imbecillitatē magistri hæc eis superuenirent mala. C Tertiò, vt ipsi sustinentes non obstupescerent, dum inopinabiliter & præter spem euenirent. Quartò, vt hoc audientes non turbentur in tempore crucis: deinde vt discant, quoniam noua hæc prælij lex est. Nudos enim mittit, à suscipientibus iubet cibari. Neq; in hoc sistit, sed vlterius suam virtutem ostendit, dicens: Ecce ego mitto vos, &c. Vbi cōsiderandum, quod non simpliciter ad lupos, sed in medio luporum mittit: vt sic suam virtutem magis demonstrent, cùm oues lupos superauerint, etiam in medio luporū existentes: & plurimos morsos accipientes ab eis non solum non consumuntur, sed & illos conuertunt. Multo autem mirabilius est, D & maius transmutare mentes eorum, quàm interficere eos. Inter lupos autem, ouium mansuetudinem eos docet ostendere.

Deusquare mala prædixit Apostolis.

Homi 17 in Euang super illud. Ecce ego mitto vos.

GREG. in hom. Qui enim locum prædicatoris suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare, vt ex ipsa sua mansuetudine, iram sæuientium mitiget, & peccatorū vulnera ipse in alijs afflictionibus vulneratus, sanet. Quoniam & si quādo zelus rectitudinis exigit, vt erga subditos sæuiat: furor ipse de amore sit, non de crudelitate: quatenus & iura disciplinę foris exhibeat, & intus paterna pietate diligat quod foris castigat. Multi autem cùm regiminis iura suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt, terrorem potestatis exhibent, domini E videri appetunt, patres se esse minimè recognoscunt, humilitatis locum in elatione dominationis immutant: & si quando extrinsecus blandiuntur, intrinsecus sæuiunt, de quibus dicitur: Veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Contra quæ nobis cōsiderandum est, quia sicut oues inter lupos mittimur: sensum seruantes innocentiæ, morsum militiæ non habeamus.

Hoc in loco id habet, tom. 9.

HIER. Lupos autem Scribas & Pharisæos vocat, qui sunt clerici Iudæorum.

Canone 10. in Matth.

HILAR. Lupos etiam significat omnes hos qui væsano furore in Apostolos desæuituri erāt.

Homi. 34. in Mat. quantulū à princip. tom. 2.

CHRY. in hom. Malorū autem erat eis cōsolatio mittentis virtus. Et ideo ante omnia posuit, dicēs: Ecce ego mitto vos. q. d. Ne turbe-

mini, quoniam in medio luporũ mittimini, possum enim facere vt nihil mali sustineatis, nõ solum lupis non suppositi, sed leonibus terribiliores effecti: sed ita expedit fieri. hoc enim vos clariores facit, & meã virtutem magis diuulgat: deinde, vt aliquid etiam à seipsis inserant, & non sine causa coronari æstimentur, subdit: Estote ergo pru. &c.

Super hoc verbũ to. 9.

HIAR. Vt per prudentiam deuitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. Et serpentis astutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput: vt illud, in quo vita est, protegat. Ita nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus, id est, fidem integram & incorruptam seruare studeamus.

Super illud: Estote prudentes sicut.

B RABA. Solet etiam serpens eligere strictas rimas, per quas trãsiens veterem pellẽ exuat: similiter prædicator transiens per angustam viam, veterem hominem omnino deponat. REMIG. Pulchrè etiam dominus prædicatores serpentis prudentiam monet habere, quia primus homo per serpentẽ decept⁹ est: ac si diceret, quia hostis callidus fuit ad decipiendum, vos prudentes sitis ad liberãdum, ille laudauit lignũ, vos laudare crucis virtutem.

cano. 10. parũ ante medium.

HILA. Ille animum primo mollioris sexus aggressus est, spe deinde illexit, & communionem immortalitatis spopõdit. Pari ergo opportunitate introspecta vniuscuiusque natura & voluntate, verborũ adhibenda prudentia est, spes futurorum bonorum reuelanda: & quod ille
C mẽtitus est, nos prædicemus ex vero secundum spõsionem Dei, Angelis similes futuros esse qui credũt.

Homi 14. in Mat. sup. illud: Simplices vt columbæ, tom 2.

CHRY. in hom. Sicut autem prudentiam serpentis oportet habere, vt in principalibus non lędamur: sic & simplicitatem columbæ in non vindicando eum iniusta patimur, non per insidias alicui nocẽdo.

REMIG. Ideo autem dominus hæc duo sociauit, quia simplicitas absque prudentia facilè decipi potest: & prudẽtia periculosa est, nisi simplicitate temperetur alicui nocendo.

Super illud: Estote prudẽtes sicut serpentes, &c. tom. 9.

HIER. Simplicitas autem columbarum ex Spiritus sancti specie demõstratur: vnde dicit Apostolus: Malitia autem paruuli estote.

Hom. 34. in Matt. sup. illud: Simplices vt columbæ, tom. 2.

D CHRY. in hom. Quid autem durius his fiet iussionibus? non enim sufficiens est pati mala, sed neque turbari conceditur, quod est columbæ. ita enim non per iram, sed per mansuetudinem extinguitur.

Super illud, Cauete autẽ ab hominibus.

RABA. Quod autem lupi, de quibus supra dixerat, sint homines, ostendit cùm subdit: Cauete autem ab hominibus. GLOS. Ideo autem necessarium est vt sitis sicut serpentes, id est, astuti: nam secundum suam consuetudinem tradent vos, primum in concilijs, probibendo ne prædicetis in nomine meo, deinde eius correctos flagellabunt vos, tandem ad reges & præsides ducemini.

canon. 10. in Matth. parũ ante mediũ.

HILAR. Qui extorquere silentium vestrum, aut conniuentiam tentant.

Homi 34. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

E CHRYS. in hom. Mirandum est autem, qualiter hoc audientes, non statim abscesserant homines, qui stagnum illud nunquam egressi fuerant, circa quod piscabantur: quod non virtutis eorum erat solum, sed sapientiæ doctoris. Vnicuique enim malorum mitigationem adiungit, vnde & hoc dicit, propter me: non enim parua consolatio est propter Christũ pati, quoniam non vt perniciosi & nociui hoc patiebantur. Et rationem addidit: In testimonium illis.

Homil. 35. in Euang. inter prin. & med.

GREG. Qui scilicet persequendo mortem intulerunt, vel qui videndo non sunt mutati. Mors quippe sanctorum bonis est in adiutorium, malis in testimonium: vt inde peruersi sine excusatione pereant, vnde electi exemplum capiunt & viuunt.

Homi. 34 in Mat. aliquãtulum ante mediũ, to. 2. Cano. 10. in Matth. parũ ante mediũ.

A CHRYS. in homil. Hoc autem eos consolabatur: non quia aliorum cupiebant pœnam, sed vt confidentiam habeant, quoniam vbique eum habẽt præsentem & præscientem. HILA. Non solum autem hoc testimonio, excusatio ignorantiæ diuinitatis adimenda est persequentibus, sed etiam gentibus via pandenda credendi Christum pertinaciter inter sæuientium pœnas confessorum vocibus prædicatum: & hoc est quod subiungit: Gentibus.

Cùm autem tradẽt vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Nõ enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.

Homi. 34 in Matth inter prin. & med. tom. 2.

B CHRY. in hom. Cùm præmissis consolationibus non paruam & aliam apponit: vt enim non diceret, qualiter suadere poterimus hominibus talibus persequentibus? persecutionib⁹ existentibus iubet eos de responsione cõfidere, dicens: Cùm autem tradẽt vos, nolite, &c. REMIG. Duo autem dicit: Quomodo, aut quid: quorũ vnum refertur ad sapientiã, alterum ad oris officiũ. Quia enim & ipse subministrabat verba quæ loquerentur, & sapientiã qua ea proferrẽt: nũ fuerat necesse sanctis prædicatoribus quid loquerentur, aut quomodo.

Super illud: Cùm autem tradent vos tom. 9.

HIA. Cùm enim propter Christum ducamur ad iudices, voluntatem tan-
C tum nostram pro Christo debemus offerre. Cæterũ ipse Christus, qui in nobis habitat, loquitur pro se, & Spiritus sancti in respondendo gratia ministrabitur.

Cano 10 in Matth circa medium.

HILA. Fides enim nostra omnibus pręceptis diuinæ voluntatis intenta, ad responsionem scientiæ instruetur, in exemplo habens Abraham, cui postulãti ad hostiam Isaac, non defuit aries ad victimã. Et ideo sequitur: Non enim vos estis, &c.

Rabanus id habet in hoc loco.

REMI. Et est sensus: Vos acceditis ad certamen, sed ego sum qui prælior. Vos verba editis, sed ego sum qui loquor. Hinc Paulus ait: An experientiam quæritis eius qui in me loquitur Christus? CHRYS. Per hoc autem ad prophetarũ dignitatem eos reduxit, qui scilicet Dei spi-
D ritu sunt locuti. Cùm autẽ hic dicit: Ne so. sitis quid loqua. alibi dicitur: Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spe. Cùm enim in medio amicorum certamen erit, iubemur esse soliciti: cùm autẽ est iudicium terribile, & plebes insanientes, & timor vndique, auxilium à Christo præbetur, vt confidenter loquantur, & non obstupescant.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in
E *finem, hic saluus erit.*

Glosa ordin. Super illud: Tradet frater fratrem.

GLO. Præmissa consolatione subdit grauiora pericula. vnde dicitur: Tradet autẽ fra. fra. in mor. & pater fil. & insurgent, &c. GREG. in hom. Minorem enim dolorem ingerunt mala, quæ ab extraneis, maiorem quæ ab illis patimur, de quorũ mentibus præsumebamus: quia cũ damno corporis, mala nos cruciant charitatis amissæ.

Super illud: Tradet frater fratrem. tom. 9.

HIER. Hoc autem in persecutionibus fieri crebro videmus, nec vllus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa est fides.

Homi. 34 in Matth. ante mediũ, to. 2.

CHRYS. Deinde quod est multo horribilius, apposuit, dicens: Et eritis odio omnibus hominibus. vt enim communes orbis terrarum hostes, ita eos expellere tentabãt. Hinc etiã rursus apponitur consolatio,

Perseuerātiæ expositio.

latio, cùm dicit: Propter nomen meum. Et cùm hoc rursus aliam consolationē ponit, cùm subditur: Qui autem perseuer. &c. Quoniam enim consueuerunt multi in principio quidē esse vehementes, postea verò dissolui, propter hoc ait. Quoniam finē requiro. Quæ enim vtilitas est seminum, in principio quidē florescentium, postmodum autem tabescentium? Propter hoc autem sufficientem perseuerantiam expetit ab ipsis. HIER. Non enim cœpisse, sed perfecisse, virtutis est. REMIG. Nec inchoantibus, sed perseuerantibus præmium tribuitur.

Super illud: Qui perseuerauerit. tom. 9.

Homil. 34 à med. tom. 2.

CHRYS. Ne autem aliquis dicat, quia omnia Christus in Apostolis fecit, nihil mirabile est, tales illos esse effectos, nihil patientes onerosum: propter hoc ait, quod perseuerantia eis opus est. Etsi enim ex primis eruti fuerint periculis, aliis difficilioribus conseruantur, & post illa rursus alia succedēt: & non stabunt, quin insidias patiantur, donec viuunt: & hoc occultè insinuat, dicens: qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. REMIG. Id est, qui præcepta fidei non deseruerit, & in persecutionibus nō defecerit, saluus erit: quia pro persecutionibus terrenis percipiet præmia regni cælestis. Et notandum, quia finis non semper signat consumptionē, sed aliquando perfectionem, iuxta illud: Finis legis Christus est. vnde etiam potest esse sensus: Qui perseuerauerit vsque in finem, id est, in Christo. AVG. 21. de ciuit. Dei. In Christo nanque perseuerare, est in fide eius permanere, quæ per dilectionem operatur.

Cùm autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis.

Hom. 35 in Matth. in princ. to. 2.

CHRYS. in homil. Postquam prædixit terribilia illa, quæ post crucem & resurrectionem & ascensionem eis erant ventura, rursus dicit eos ad mansuetiora. Non enim iussit eos ad persecutionem audaciter ire, sed fugere. vnde dicit: Cùm autē perseq. &c. Quia enim interim principium erat cōuersionis eorum, condescendente vtitur sermone.

Super illud: Cum vos persequentur. tom. 9.

HIER. Hoc enim ad illud tempus referendum est, cùm ad prædicationem Apostoli mittebātur, quibus & propriè dictum est: In viam gentium ne abieritis: quod persecutionem timere non debeant, sed declinare. Quod quidē videmus in principio fecisse credentes, quando orta Hierosolymis persecutione, dispersi sunt in vniuersam Iudæam, vt tribulationis occasio fieret Euangelij seminarium.

Li. 22. c. 36. paulò à prin. tom. 6.

AVG. cont. Faust. Neque tamē Saluator quia non potuerat tueri discipulos suos: ideo fugere præcipit, & huius rei prior exemplum præbuit: sed instruebat hominis infirmitatem, ne Deū tentare audeat quando habet quid faciat, vt quod cauere oportet, euadat.

Li. 1. ca. 23. parũ à prin. tom. 5.

AVG. 1. de ciuit. Dei. Potuit autem eos admonere, vt sibi manus inferrent, vt non in manus persequentium deuenirent. Porro si hoc ille non iussit aut monuit, vt hoc modo sui ex hac vita emigrarent, quibus migrantibus se mansionem æternam præparaturum esse promisit: quælibet exempla opponant gentes, quæ ignorant Deum, manifestum est hoc non licere credentibus vnum verum Deum.

Homi. 35 in Matt. circa prin. to. 2.

CHRYS. in homil. Ne autem dicant, Quid igitur si persecutionem passi fugerimus, & rursus hinc nos abiecerint? hunc destruens timorem, ait: Amen dico vobis, non consum. id est, non præuenietis me, circumeuntes Palæstinam, donec vos assumam.

Super illud: Amen dico vobis, non consummab.

A RAB. Vel præcidit quod non ante prædicationibus suis ad fidem perducent omnes ciuitates Israel, quàm resurrectio Domini fuerit perpetrata, & in toto orbe terrarum prædicandi Euangelium potestas concessa. HILA. Vel aliter: Ex vna in aliam fugam suadet, quia prædicatio eius primum à Iudæa effugata trāsit ad Græciam. Deinde diuersis intra Græciæ vrbes Apostolorum passionibus fatigata. Tertio in vniuersis Gentibus demoratur. Sed vt ostenderet Gentes quidem Apostolorum prædicationi credituras, verum vt reliquum Israel crederent esse aduentui suo debitum, ait: Non consummabitis ciuitates Israel, scilicet post plenitudinē Gentium, quod erit B reliquum Israel ad implendum numerū sanctorum, futuro claritatis Christi aduentu est in Ecclesia conuocandum.

Canone 10. circa med.

Verbum Domini mundo vulgatum.

Epist. 180. non remo. à prin. tom. 2.

AVG. in epist. ad Hono. Faciant ergo serui Christi quod præcepit, vel permisit: sicut ipse fugit in Ægyptum, fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisque specialiter à persecutoribus quæritur, vt ab aliis qui non ita requiruntur non deseratur Ecclesia, sed præbeāt cibaria conseruis, quos aliter viuere non posse nouerunt. Cùm autem omnium, id est, Episcoporum, clericorum, & laicorum, est commune periculum: hi qui aliis indigent, non deserentur ab his quibus indigent: aut igitur ad loca munita omnes transeant, aut qui habent C necessitatem remanendi, non relinquātur ab eis, per quos illorum Ecclesiastica est supplēda necessitas: vt vel pariter viuant, vel pariter sufferant quod eos paterfamilias volet pati. REMIG. Præterea sciendum est, quod sicut & præceptum perseuerandi in persecutionibus specialiter ad Apostolos pertinet, & ad eorum successores viros fortes, sic licentia fugiendi satis conuenit infirmis in fide, quibus condescendit pius magister: ne si se vltro ad martyriū obtulissent, fortassis positi in tormentis negarēt: leuius enim erat fugere quàm negare. Sed quanuis fugiendo perfectæ fidei constantiam in se non ostēderent, tamen magni meriti erant: quoniā omnia pro Christo parati erant deserere, scilicet fugiendo. Nisi autem illis licentiam D fugiendi dedisset, dicerent eos aliqui alienos esse à gloria regni cęlestis.

Super illud: Cum autem pers. tom. 9.

HIER. Spiritualiter autem possumus dicere: Cùm persecuti vos fuerint in vna ciuitate hoc est, in scripturarum libro vel testimonio: nos fugiamus ad alias ciuitates, id est ad alia volumina: quanuis enim contensiosus fuerit persecutor, ante præsidium Saluatoris adueniet, quàm aduersariis victoria concedatur.

Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Sufficit discipulo vt sit sicut magister eius, & seruo sicut dominus eius. Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto ma- E *gis domesticos eius?*

Hom. 35 in Matt. parũ à prin. to. 2.

CHRYS. in homil. Quia futurum erat, vt discipuli cum promissis persecutionibus etiā diffamati, malā opinionem paterentur, quod multis onerosius esse videbatur: hic eos consolatur à seipso, & ab his quæ de ipso sunt dicta: cui consolationi nulla poterat esse æqualis.

Cano. 10 in Mat. à med. illius.

HILA. Dominus enim lumen æternum, dux credentium & immortalitatis parens discipulis suis in futurarum passionum solatium ante promisit, vt gloriæ loco amplectamur, si Domino nostro vel passionibus adæquemur. vnde dicit: Nō est disc. &c.

Hom. 35. in Matth. non remote à princ. tom. 2.

CHRYS. in homil. Intelligendum, donec fuerit discipulus & seruus, non est inquam super magistrum,

& Dominum, ſecundum honoris naturam. Nec mihi ea quæ rarò cootingunt hic obiicias, ſed ab his quæ ſunt in pluribus ſuſcipe bunc ſermonem.

REMIG. Magiſtrum autem & Dominum ſemetipſum appellat: per ſeruum & diſcipulum ſuos vult intelligi Apoſtolos. GLO. q. d. Ne indignemini tolerare quæ tolero, quia Dominus ſum, facieos quod volo: & magiſter, docens quod vtile ſcio.

Gloſa ordin. ſuper illud: Nõ eſt diſcip.

REMIG. Et quia hæc ſententia minus videbatur ſuperioribus verbis cõgruere, quo tendãt verba manifeſtatur, cùm ſubditur: Si patr. Beelzeb. voc. &c.

CHRY. in hom. Non dixit ſeruos, ſed domeſticos, vt multam ad eos familiaritatem oſtenderet, ſicut & alibi dixit: Non dicam vos ſeruos, ſed amicos meos.

Homi. 35. in Matt. non remote à pr. tom 2.

REMIG. q. d. Vos ergo temporales honores & humanam gloriam non quæratis, dum me videtis per irriſiones, & opprobria genus humanum redimere.

CHRYS. in homil. Non ſolum autem dicit: ſi domus dominum conuitiati ſunt, ſed ipſam ſpeciem conuitij, quoniam Beelzebub eum vocauerunt.

Homi 35 in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

HIER. Beelzebub idolum eſt Accaron, quod vocatur in Regum volumine idolum muſcæ. Beel ipſe eſt Bel ſiue Baal, zebub autem muſca dicitur. Principem ergo dæmoniorum ex ſpurciſſimi idoli appellabant vocabulo, qui muſca dicitur, propter immunditiam, quæ exterminat ſuauitatem olei.

Super illud: Si patrẽſa mil. Beelze. tom. 9.

Ne ergo timueritis eos. Nihil enim eſt opertum quod non reueletur: & occultum, quod non ſciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autẽ non poſſunt occidere: ſed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.

REMIG. Poſt præmiſſam conſolationẽ, aliam non minorẽ ſubiungit, dicẽs: Ne ergo timueritis eos, ſcilicet perſecutores. Quare autẽ non eſſet timendum, manifeſtat, cùm ſubiungit: Nihil enim eſt oper. &c.

HIER. Quomodo ergo in præſenti ſæculo multorum vitia neſciuntur? ſed de futuro tempore ſcribitur quando iudicabit Deus occulta hominũ, & illuminabit latebras tenebrarũ, & manifeſta faciet conſilia cordium. & eſt ſenſus: Nolite timere perſecutorum ſæuitiam, & blaſphemantium rabiem: quia veniet dies iudicij, in quo & veſtra virtus & illorũ nequitia demonſtrabitur. HILA. Igitur non minas, non conuicia, non poteſtates inſectantiũ monet eſſe metuendas, quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe, atque inania reuelabit. CHRYS. in hom. Vel aliter: Figura quidem eorum quæ dicuntur, vniuerſalem videtur enunciationem habere: verum non de omnibus, ſed de præmiſſis ſolum dictum eſt. quaſi dicat, ſi doletis audientes cõuitia, hoc cogitate, quia & ab hac ſuſpicione poſt parum eruemini. Vocabunt quidem vos ariolos & magos & ſeductores: ſed expectate parum, & ſaluatores vos orbis terrarum vniuerſi dicẽt, cùm per res ipſas apparueritis benefactores, nec illorum attendent ſermonibus homines, ſed rerum veritati.

Super hoc verbum. tom 9.

Honor apoſtolicus.

Canone 10. à med. illius.

Homi. 35. in Matt. aliq. à prin. to. 2.

REMIG. Quidam autem dicunt, quod his verbis promiſerit dominus diſcipulis ſuis, quòd per eos eſſent reuelãda omnia occulta myſteria, quæ ſub velamine litteræ legis latebant, vnde Apoſtolus dicit: Cùm conuerſi fuerint ad Chriſtũ, tunc auferetur velamẽ. & eſt ſenſus: Quare debetis timere veſtros perſecutores, cùm tãtæ ſitis dignitatis, vt per vos occulta myſteria legis & prophetarum ſint manifeſtanda?

CHRYS. in homil. Deinde quia eos ab omni timore liberauerat, & altiores opprobriis fecerat: nunc opportuno tẽpore eis loquitur de libera propalatione, quæ eſt in prædicatione, dicens: Quod di. vo. &c.

Homi. 35. in Matth. circa illud: Quod in teneb. dico. tom. 2.

HIER. Non legimus Dominum ſolitũ fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrina in tenebris tradidiſſe: ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & verbũ eius infidelibus nox eſt. Itaque ab eo quod dictum eſt, cum libertate fidei & confeſſione eſt loquendum. REMIG. Eſt ergo ſenſus: Quod di. vo. in teneb. id eſt, inter Iudæos incredulos, vos dicite in lum. id eſt, fidelibus, prædicate. Et quod in aur. aud. id eſt, quod dico vobis ſecretè prædicate ſuper tecta, id eſt, palàm, coram omnibus. Solemus enim dicere: In aurem loquitur illi, id eſt, ſecretè.

Cano 10. in Mat. à med.

RAB. Sane quod ait: Prædicate ſuper tecta, iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ loquitur, vbi ſolent in tectis reſidere: quia nõ ſunt cacuminata, ſed æqualia. Ergo prædicabitur in tectis, quod cunctis audientibus palam dicetur. GLO. Vel aliter: Quod di. vo. in ten. i. dũ adhuc in timore carnali eſtis, dicite in lu. i. in fiducia veritatis, cùm à ſpiritu ſancto eritis illuminati. Et quod in aur. aud. id eſt ſolo audito percipitis, prædicate opere cõplendo. Super tecta exiſtentes, id eſt, corpora veſtra quæ ſunt domicilia animarum.

Hoc in loco id habet.

Gloſa ordin. ſup. hoc verb.

HIER. Vel aliter: quod di. vo. in ten. dic. in lum. i. quod auditis in myſterio, apertius prędicate: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, i. quod vos erudiui in paruulo Iudææ loco, vniuerſis vrbibus, in toto mundo audacter dicite. CHRYS. in hom. Sicut autem quando dicebat: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ille faciet, & maiora his faciet: ita & hic monſtrat, quoniam omnia per eos operatur, etiam pluſquam per ſeipſum q. d. principium ego dedi, ſed quod plus eſt, per vos explere volo. hoc autem non iniungentis eſt ſolum, ſed & futurum prædicentis, & oſtendentis, quoniam omnia ſuperabunt.

Hom. 35. in Matt. ſuper illud: Quod dico vobis in teneb to. 2.

HILAR. Conſtãter ergo ingerenda eſt Dei cognitio, & profundum doctrinæ euãgelicæ ſecretum, lumine prædicationis reuelandum: non timendo eos, quibus cùm ſit licentia in corpora tantum, in animã ius nullũ eſt. & ideo ſubditur: Et nolite tim. eos qui occid. corpus, animam autem non poſſunt occidere.

Cano. 10. à med. illius.

CHRYS. in homil. Vide qualiter omnibus eos ſtatuit ſuperiores non ſolicitudinem ſolum & maledictionem, neque pericula, ſed & ipſam, quæ omnibus videtur terribilior, mortẽ ſuadens propter Dei timorem contemnere. vnde ſubdit: Sed potius tim. eum qui pot. animam & corp. perd. in gehennam.

Homi. 35. in Matt. ſuper illud: Nolite timere to. 2.

HIER. Nomen gehennæ in veteribus libris non inuenitur, ſed primo à Saluatore ponitur: quæramus ergo quæ ſit huius ſermonis occaſio. Idolum Baal fuiſſe iuxta Hieruſalem, ad radices montis Moria, in quibus Siloë fluit, non ſemel legimus. Hæc vallis & parua campi planicies irrigua erat & nemoroſa, plenáque deliciis, & lucus in ea idolo cõſecratus. In tãtam autem populus Iſrael dementiã venerat, vt deſerta templi vicinia, ibi hoſtias immolaret, & rigorẽ religionis deliciæ vincerẽt, filióſque ſuos incẽderent dæmoni: & appellabatur locus ipſe gehennon, id eſt, vallis filiorum Ennon. Hoc Regum volumen & Paralipomenon & Hieremias ſcribunt pleniſſimè, & comminatur Deus ſe locum ipſum impleturum cadaueribus mortuorum, vt nequaquam vocetur Tophet & Baal, ſed vocetur Poliandrium, id eſt, tumulus

Hoc in loco tom. 9.

Gehenna vnde dicitur.

los mortuorum. Futura ergo supplicia & pœnæ perpetuæ quibus peccatores cruciandi sunt, huius loci vocabulo denotantur. AVG. 13. de ciuit. Dei. Hoc autem non antea fiet, quam anima corpori fuerit copulata, vt nulla direptione separentur. & tamē tunc recta mors animæ dicitur, quia non viuit ex Deo. mors autem corporis, quia in damnatione nouissima, quamuis homo sentire non desinat, tamen quia sensus ipse, nec voluntate suauis, nec quiete salubris, sed dolore pœnalis est, mors potius appellāda quàm vita.

Li. 13 ca. 2. tom. 5.

CHRYS. in homil. Vide autem rursus quia non promittit eis liberationem à morte, sed suadet contemnere mortem, quod multo maius est, quàm erui à morte. & quòd hoc sermone, ea quæ de immortalitate sunt dogmata, eis infigit.

Hom. 35. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

Nónne duo passeres asse vaneunt? Et vnus ex illis non cadit super terrā sine patre vestro. Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

Hom 35. in Matth. inter prin & med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Postquam timorem mortis excluserat, ne æstimarent Apostoli quòd si interficerentur, esse derelicti à Deo. rursus sermonem de prouidentia Dei inducit, dicēs: Nonne duo pass. asse veneunt? & vnus ex illis nō cad. sup. ter. sine patre vest.

Super illud: Nonne duo passeres. to. 9.

HIER. Et est sensus. Si parua animalia absq; Deo non decidunt auctore, & in omnibus est prouidentia: & quæ in eis peritura sunt, sine voluntate Dei nō pereunt: vos qui æterni estis, nō debetis timere quod absque Dei viuatis prouidentia.

Cano. 10. in Mat. à med. illius.

HILAR. Mysticè autem quod venditur, corpus atque anima est, & cui venditur, Peccatum est. Qui ergo duo passeres asse vænēūt, seipsos peccato minimo vendunt, natos ad volandum, & ad cælum pennis spiritualibus efferendos, sed capti preciis præsentiū voluptatum, & ad luxum sæculi venales, totos se talibus actionibus nundinātur. Dei autem volūtatis est vt vnus ex illis magis euolet. sed lex cōstitutione Dei perfecta decernit, vnum ex eis potius decidere. Quēadmodum enim si euolarent, vnum essent, fierétque corpus spirituale: ita peccatorum precio venditis, anima terrenam contrahit ex vitiorum fordē materiam, fitq́ue vnum ex illis quod tradatur in terram.

In hoc loco id habet. tom. 9.

HIER. Quod autem ait: Vestri autem & capilli cap. omnes numer. sunt: immensam Dei erga homines ostendit prouidentiam, & ineffabilem signat affectum, quod nihil nostrorum Deum lateat.

Cano. 10. in Mat. à med. illius.

HILA. In numerum enim aliquid colligi, diligentiæ est.

Homi. 35. in Mat. parum ante medio. tom. 2.

CHRYS. Vnde hoc dixit, non quòd pilos Deus numeret, sed vt diligentem cognitionem, & multam circa eos prouidentiam ostendat.

Super illud: Nonne duo pass. tom. 9.

HIER. Deridet autem intelligentiam Ecclesiasticam in hoc loco, qui carnis resurrectionē negant: quasi nos & capillos qui numerati sunt, & à tonsore decisi, omnes dicamus resurgere: cùm Saluator non dixerit, Vestri autem & capilli omnes saluandi sunt, sed numerati sunt. Vbi numerus est, scientia numeri demonstratur, non eiusdem numeri conseruatio.

Lib. 22. c. 9. tom. 5.

AVG. vlt. de ciuit. Dei. Quamuis & de ipsis capillis possit inquiri, vtrum redeat quicquid tondētibus decidit. quod si rediturum est, quis nō exhorreat illam deformitatem? Semel autem intellecto ita nihil periturum esse de corpore, vt deforme nihil sit in corpore: simul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem, massæ ipsi accessura esse, non

A locis quibus mēbrorum forma turpetur, velut si de limo vas fieret, quod rursus in eundem limum redactum totum de toto iterum fieret, non esset necesse vt illa pars limi, quæ in ansa fuerat, ad ansam rediret: aut quæ fundum fecerat, ipsa rursus faceret fundum: dum tamē totum reuerteretur in totum, id est, totus ille limus in totum vas, nulla sui parte perdita remearet. Quapropter si capilli toties tonsi ad sua loca deformiter redeunt, non redibunt, quia in eandem carnem, vt quemcūq; locum ibi corporis teneāt, seruata partiū congruētia materiæ in vtilitatē vertentur. Quamuis quòd dicit: Capillus capitis vestri nō peribit, non de longitudine, sed de numero capillorum

B posset intelligi. vnde & hic dicitur: Capilli capitis vestri numerati sunt.

Cano 10. in Mat à med. illius.

HILA. Neque enim dignum negotium est peritura numerare. Vt igitur nihil ex nobis periturum esse cognosceremus, ipso capillorū nostrorum supputatorum numero indicatur. Nullus igitur corporum nostrorum casus est pertimescendus. Et ideo subditur: Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos.

Super illud: Nonne duo pass. tom 9. Canon. 10. à med. illius.

HIER. In quo manifestius superior expositionis sensus expressus est, quod timere non debeant eos, qui possunt corpus occidere: quoniam si sine Dei scientia parua quæque animalia non decidunt, quanto magis homo, qui Apostolica fultus sit dignitate?

Anagogi. cus intellectus.

HILAR. Vel cùm dicit,

C plurimis eos antestare passeribus, ostendit multitudini infidelium electionem fidelium præesse, quia his casus in terra est, illis volatus in cælum.

REMIG. Mysticè autem Christus caput est, Apostoli capilli: qui pulchrè numerati dicuntur, quia nomina sanctorum scripta sunt in cælis.

Omnis ergo qui confitebitur me corā hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis est. Qui autem negauerit me corā hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cælis est.

Homi 35 in Matt. circa med. illius. tom. 2. Cano. 10. à med. illius.

D CHRYS. Eiiciens Dominus timorem, qui discipulorum concutiebat animam, per ea quæ consequuntur, rursus eos confortat, non solum timorē eiiciens, sed & spe præmiorum maiorum eos erigens in liberam propalationem veritatis, dicēs: Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cælis.

Rabanus in hoc loco id habet.

HILA. Hoc concludendo dicit, quia doctrinis talibus confirmatos oportet liberam de Deo confitēdi habere constantiam. REMIG. Confessio autem hic illa intelligenda est, de qua dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem. Ne ergo aliquis putaret se absque oris confessione posse saluari, non solum ait: Qui me confessus fuerit,

E sed addidit, corā hominibus, & iterum addit: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cælis.

Cano. 12 in Matth. non parum à med.

HILA. In quo ostendit, quales nos nominis sui testes hominibus fuerimus, tales apud Deum patrem testimonio eius vsuros.

Homi. 35 in Mat parum à med illius. tom. 2.

CHRYS. in hom. Vbi considerandum est, quia in pœna amplior est suppliciū, & in bonis maior retributio. q. d. Superabundasti prius, me hic confitendo aut negando? superabundabo & ego ineffabiliter tibi maiora dādo. Illic enim ego te confitebor aut negabo. Propter hoc si feceris aliquod bonum, & non susceperis retributionem, ne turberis: cum additamento enim in futuro tempore retributio te expectat. Et si feceris aliquod malū, &

non ex olueris vindictam, non contemnas: illic enim A te excipiet pœna, nisi transmuteris, & melior fias.

Super illud: Omnis qui cõfitebitur. Deum negare esse non potest.

RAB. Et sciendum quòd negare quòd Deus non sit, nec pagani possunt: sed quòd nõ sit Deus filius & pater, negari ab infidelibus potest. Cõfitebitur ergo aliqoem filius apud patrem, qui per filium habebit accessum ad patrem. Et quia filius dicet, venite benedicti patris mei. REMIG. Negabit autem negantem se, quia per ipsum non habebit accessum ad patrem, & à conspectu suæ diuinitatis & patris repelletur.

Homi 35. in Mat. à med. tom. 2.

CHRYS. in humil. Ideo autem non solum fidem quæ est secundum mentem, sed & cõfessionem exigit oris, vt erigat nos in liberam propalationem, & ampliorem amorem excelsos nos faciens. Hæc au- B tem verba ad vniuersos loquitur, & neque personæ Apostolorum vtitur solum. Nõ enim solos Apostolos, sed & discipulos eorum facit viriles. Qui nunc hoc seruat, non solum cum libera propalatione docebit, sed & omnibus facilè suadebit: huius enim verbi obseruatio multos ad Apostolos adduxit.

Super illud: Omnis qui confitebitur.

RAB. Vel confitetur quis Iesum ea fide, quæ per dilectionem operatur, mandata eius fideliter implendo: negat, qui præceptis non obedit.

Nolite arbitrari, quia pacẽ venerim mittere in terram. Non veni pacem mittere, sed gladiũ. Veni enim separare hominem aduersus patrẽ suum, & C filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius.

In hoc loco id habet. Pacis mãdatum à Domino.

HIERO. Suprà dixerat: Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine: nunc infert quid post prædicationem sequatur, dicens: Nolite arbitrari, quia, &c.

GLO. Vel aliter continua: Sicut timor mortis non debet attrahere, sic nec carnalis affectus.

Hom. 36. in Matth. in principio. tom. 2.

CHRYS. Qualiter ergo eis iniunxit, vt in vnamquanque domũ ingredientes pacem indicerẽt? Qualiter etiam & Angeli dixerũt: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. quoniam hic maximè est pax, cùm id quòd ægrotat, inciditur: cùm id quod litem infert, separatur, ita enim possibile erit cælũ ter- D ræ copulari. Nam & medicus ita reliquum cõseruat corpus, cùm id quod insanabiliter se habet absciderit. Ita quidẽ & in turri Babel gestum est: malã enim pacem, bona dissonantia soluit. Ita & Paulus eos qui aduersus eum consonabant, diuisit. Non enim vbique concordia bonum est: nam & latrones consonant. Hoc autem prælium non est sui propositi, sed illorum consilij.

Super illud: Nolite arbitrari. to. 9.

HILAR. Ad fidem enim Christi totus orbis contra se diuisus est. Vnaquæque domus & infideles habuit & credentes, & propterea bellum cõmissum est bonum, vt rumperetur pax mala.

Hom 36. in Mat. parum à princ. to. 2.

CHRYS. Hoc autem dixit quasi discipulos cõso- E lans, ac si diceret: Ne turbemini, quasi præter spẽ his contingentibus. propter hoc enim veni, vt prælium mittam. Et nõ dixit prælium, sed quod difficilius est, gladium. Voluit enim asperitate verborũ eorum excitare auditũ: vt non in difficultate rerum deficiant, ne aliquis dicat, quod blanda suasit, sed difficilia occultauit. Melius est enim in rebus mansuetudinem videre, quàm in verbis. & propter hoc in his non stetit, sed exponens prælij speciem, ostendit hoc esse ciuili bello difficilius, dicens: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam. In quo ostendit, quòd non solũ in familiaribus erit hoc præ- A lium, sed in amantissimis & valde necessariis, quod maximè Christi virtutem ostendit, quia discipuli hæc audientes, & ipsi susceperunt, & aliis suaserunt.

CHRYS. Quamuis autem non ipse Christus hanc separationem fecerit, sed illorum malitia, tamen dicit se facere secundum scripturę consuetudinẽ. Scriptum est enim: Dedit eis Deus oculos vt non videãt. Hoc autem maximè ostendit, vetus testamẽtum esse nouo cognatum. Etenim in Iudæis vnusquisq; proximum interficiebat, quando vitulũ fecerunt, & quando Beelphegor immolauerũt. vnde vt mõstraret eũdem esse cui hæc & illa placuerũt, prophetię meminit, dicẽs: Et inimici hominis domestici eius. Et in B Iudæis tale aliquid contigit, erãt enim prophetæ, & pseudoprophetæ, & plebs scindebatur & domus diuidebantur: & hi quidem his credebant, alij autem illis.

Super illud: Veniet enim separare. tom. 9.

HIER. Hic autem locus propè iisdem verbis in Michæa propheta describitur. Et notandum vbicũque de veteri testamento testimonium ponitur, vtrum sensus tantum, an & verba consentiant.

Can. 10. inter med. & finem. Verbũ Dei gladius est.

HILAR. Mysticè autem gladius telorũ omnium acutissimũ est, in quo est ius potestatis & iudicij, seueritas & animaduersio peccatorum. Dei igitur verbum nuncupatum meminerimus in gladio, qui gladius missus est in terram, id est, prædicatio eius hominum cordibus infusa. Hic igitur quinque habitantes in vna domo diuidit, tres in duo, & duo in tres, & tria C ad hominem referimus, id est, corpus & animam & voluntatem. nam vt corpori anima data est, ita & potestas homini vtẽdi vtroque vt vellet, indulta est. Atque ob id lex est proposita voluntati: sed hoc tãtum in illis deprehenditur, qui primi à Deo figurati sunt. Sed ex peccato atque infidelitate primi parentis sequentibus generationibus cœpit esse corporis nostri pater peccatum, mater animæ infidelitas, voluntas autem sua vnicuique adiacet: ergo iam vnius domus quinque sunt. Cùm ergo innouamur baptismi lauacro, per virtutem verbi ab originis nostræ peccatis separamur, recisisque quadam abscissione gladij Dei, D à patris & matris affectionibus dissidemus, fitq; grauis in domo vna dissensio, & domestica nouo homini erũt inimica: quia ille manere in spiritus nouitate gaudebit, ea verò quæ à prosapię antiquitate deducta sunt, cõsistere in his, quibus oblectãtur cõcupiscunt.

In lib. quæst. in Matth. ca. 3. tom. 4

AVG. de quæst. Euan. Vel aliter: Veni separare ho. aduersus patrem suum. quia renunciat quis diabolo, qui fuit filius eius. Et filiam aduersus matrem. nam plebs Dei aduersus mundanã ciuitatem, hoc est, perniciosam societatem generis humani, quã nunc Babylonia, nunc Ægypto, nunc Sodoma, nunc aliis atq; aliis nominibus scriptura signat. Nurum aduersus socrum suam, Ecclesiam aduersus Synagogam, quæ secundum carnem Christum peperit, sponsum Eccle- E siæ. Diuiduntur autẽ in gladio spiritus, quod est verbum Dei. Et inimici hominis domestici eius, cum quibus ante consuetudine implicatus erat.

Immediatè ante illud: Qui amat patrem aut matrẽ plus quam me.

RAB. Nulla apud eos iura custodire possunt, inter quos fidei bellũ est. GLO. Vel aliter: Hoc dicit, q.d. Non ad hoc inter homines veni, vt carnales affectus confirmem, sed spirituali gladio dissecem. vnde rectè dicitur: Et inimici hominis domestici eius.

GREG. 3. Moral. Callidus namque aduersarius cùm à bonorum cordibus repelli se conspicit, eos qui ab illis valde diliguntur exquirit. Et per eorum verba blãdiens loquitur, quia plus cæteris amãtur, vt dum vis amoris cor perforat, facilè persuasionis eius gladius

dios ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat.

Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiã super me, non est me dignus. Et qui nõ accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Qui inuenit animam suam, perdet illam. Et qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.

Super illud: Qui amat patrem. to. 9.

HIER. Quia ante præmiserat, Non veni pacem mittere, sed gladium, & diuidere hominem aduersus patrem & matrem & socrum, ne quis pietatem religioni anteferret: subiicit, dicens: Qui amat patrẽ aut matr. plusq. &c. Et in Cantico legimus Cãticorum: Ordinauit in me charitatem. hic enim ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum patrem, aut matrem, aut filios. Si autẽ necessitas venerit, vt amor parentũ aut filiorum, Dei amori comparetur, & non possit vtrunque saluari: odiũ in suos, pietas in Deum est. Non ergo prohibuit amari patrem, aut matrem, sed signanter addidit, plusquam me.

Ordo charitatis.

Cano. 10. in Matt. aliq. ante finem.

HILA. Illi enim qui domesticas hominum charitates dilectioni eius prætulerint, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate.

Homi. 36. in Matth. ante med. tom. 2.

CHRYS. Si autem Paulus iubet per omnia parẽtibus obedire, non mireris: in illis enim solum dicit obediendum, quæ non nocent pietati: etenim sanctũ est, omnem eis alium reddere honorem. Cùm autem amplius debito exegerint, nõ oportet assentire. Sunt autem hæc veteri testamẽto consonantia: etenim illic eos qui idola colebãt, non odio habere solum, sed & lapidare Dominus iubet. & in Deuteron. dicitur: Qui dixerit patri suo & matri suæ, nescio vos: & fratribus suis, ignoro illos, hi custodierunt eloquium tuum. GLO. Videtur autem id in pluribus accidere, vt parentes plus diligant filios, quàm filij diligant eos: & ideo gradatim postquam suum amorẽ, amori parentum esse præponendum docuit, docet consequenter præferendum esse filiorum amori, dicẽs: Et qui amat fil. &c. RAB. Per quod significat, illum diuino consortio esse indignum, qui cõsanguinitatis carnalem amorem, præponit spirituali amori Dei.

Hom. 36. in Matt. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. Deinde vt non molestè ferant illi, scilicet quibus amor Dei præfertur, ad altiorem adducit sermonem: anima enim nihil est familiarius alicui, sed tamen & hanc non simpliciter eam haberi odio iussit, sed vt eam quis tradat in occisiones & sanguines: ostendens quòd non solum ad mortem oportet esse paratum, sed ad mortem violentam & reprobatissimam, scilicet mortẽ crucis, vnde sequitur: Et qui non accipit cruc. &c. Nihil autem adhuc eis de propria dixerat passione, sed interim in his eos erudit, vt sermonem de passione eius magis suscipiant.

Can. 10. su. illud: Qui non accipit crucem.

HILA. Vel qui Christi sunt, crucifixerunt corpus suum cum vitiis & concupiscentiis: & indignus est Christo qui non crucem suam, in qua compatimur, commorimur, consepelimur, cõsurgimus, accipiẽs, Dominum sit secutus, in hoc sacramento fidei spiritus nouitate victurus. GREG. in hom. Crux quippe à cruciatu dicitur, & duobus modis crucem Domini baiolamus: cùm aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per compassionem proximi necessitatem illius nostram putamus. Sciẽdum verò est, quòd sunt nonnulli, qui carnis abstinentiam non pro Deo, sed pro inani gloria exhibent: & sunt nonnulli, qui compassionem proximo non spiritualiter, sed carna-

Hom. 37. in euang. ante medium.

Notabilis diuisio.

A liter impendunt, vt ei non ad virtutem, sed quasi miserando ad culpas faueant. Hi itaque crucem videntur ferre, sed Dominum non sequuntur. Et ideo ait: Et sequitur me. CHRYS. Quia verò præcepta hæc quæ iniunguntur, onerosa videbantur: ponit & vtilitatem eorum maximam existentam, dicens: Qui inuenit anim. &c. q. d. Non solum hæc quæ præmisi nõ nocent, sed maximè proderunt, contraria verò nocebunt: & hoc vbique facit. Ab his enim quæ homines concupiscunt, inducit, sicut si dicatur: Propter quid non vis cõtemnere animam tuam? quia diligis eam? Quocirca propter hoc cõtemne, & tunc ei maximè proderis. REMIG. Anima autem in hoc loco non B substantia est intelligẽda, sed hæc vita præsens, & est sensus: Qui inuenit anim. suam. s. hãc præsentem vitam, id est, qui hanc lucem & eius dilectionem & voluptates ad hoc desiderat, vt semper inuenire possit istam, quam semper seruare cupit, perdet, & animam suam æterni damnationi præparat.

Hom 36. in Matth aliq. ante mediũ. tom. 2.

RAB. Vel aliter: Qui salutem animæ suæ quærit æternam, perdere eam, hoc est, in mortem dare non dubitat. vtrique autem sensui congruit aptè quod sequitur: Et qui perdiderit animam suam, &c.

Hoc in loco id habet Rabanus.

REMIG. Id est, qui hanc temporalem lucem & eius dilectiones & voluptates tempore persecutionis, propter confessionem nominis mei contempserit, animæ suæ inueniet salutem æternam.

C HILA. Sic ergo proficit lucrum animæ in mortem, & damnum in salutem, detrimento enim breuis vitæ, fœnus immortalitatis acquiritur.

Can. 10. in Matth. non multum remote ante finem.

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedẽ Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

HIER. Dominus ad prædicationẽ discipulos mit- D tens, docet pericula non timenda, affectum subiicit religioni, aurum supra tulerat, æs de zona excusserat, dura Euangelistarum conditio. Vnde ergo sumptus? vnde victus? vnde necessaria & cætera? Et ideo austeritatem præceptorum spe temperat promissorum, loquens: Qui recipit vos, me recipit. vt in suscipiendis Apostolis vnusquisque credentium Christum se suscepisse arbitretur. CHRYS. Sufficientia siquidem erant præmissa ad persuadendum eis qui erant Apostolos suscepturi. Quis enim eos, qui ita erant fortes, & omnes contemnebant, vt alij saluarentur, non susciperet cum omni desiderio? & superius quidẽ pœnam comminatus est his, qui non reciperent, hic au- E tem retributionem promittit recipientibus. Et primo quidem repromittit honorẽ suscipiẽtibus Apostolos, vt Christum suscipiant, & etiam patrem. vnde subdit: Et qui me recipit, recipit eum qui me misit. Quid autem huic honori fiet æquale, vt quis patrem & filium recipiat? HILAR. In quibus verbis docet etiam in se mediatoris officiũ, qui cùm sit receptus à nobis, atque ipse profectus ex Deo sit, Deus per illũ transfusus in nobis sit, & per hunc ordinem gratiarũ non aliud Apostolos recepisse quàm Deum: quia & in illis Christus & in Christo Deus habitat.

Super illud: Qui recipit vos, me recip. to. 9.

Hom. 36 in Mat. paulò ante mediũ, tom. 2.

Cano. 10. in Matt paulò ante finem.

Christus mediator.

CHRYS. Promittit autem post hæc & aliam retributionem, dicẽs: Qui recipit Prophetam in nomine

Hom. 36. in Matth. parũ an. me to. 2.

Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iustum, &c. Non autem simpliciter dixit: Qui suscipit Prophetam, aut qui suscipit iustum: sed addidit, In nomine Prophetæ, & in nomine iusti, hoc est, si non propter vitæ huius eminentiam, neque propter aliud temporalium susceperit, sed quia vel Propheta est, vel iustus. HIER. Vel aliter: Quia ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat, poterat credentium occulta esse responsio, ergo & pseudoprophetas & Iudam proditorem debemus suscipere: vnde Dominus dicit non personas suscipiendas esse, sed nomina: & mercedem nō perire suscipientis, licet indignus fuerit qui susceptus fit.

Super illud: Qui prophetam recipit in nomine prophetæ. tom. 9.

CHRYS. Dicit autem: Mercedem Prophetæ & mercedem iusti accipiet, id est, qualem decens est accipere eum qui suscipit Prophetam vel iustum, vel qualem Propheta aut iustus est accepturus.

Homi. 36. in Matth. parum ante med. tom. 2.

GREG. in homil. Non enim ait mercedem de Propheta vel iusto, sed mercedem Prophetæ vel iusti. Iste enim fortasse iustus est: & quanto in hoc mūdo nihil possidet, tanto loquendi pro iustitia fiduciam maiorem habet, hunc cùm ille sustentat qui in hoc mundo aliquid possidet, illius iustitiæ libertatem sibi participem facit: & cum eo pariter iustitiæ præmia recipiet, quem sustentando adiuuit. Ille Prophetiæ spiritu plenus est, sed tamen corpore eget alimento. Et si corpus non reficitur, certum est quod vox ista subtrahatur. Qui igitur Prophetæ alimenta tribuit, vires illi ad loquendum dedit. Cùm Propheta ergo mercedem Prophetæ accipiet, qui hoc ante Dei oculos exhibuit, quod adiuuit.

HIER. Mysticè autem qui Prophetam recipit vt prophetam, & intelligit eum de futuris loquentem, hic Prophetæ mercedem accipiet. Igitur Iudæi carnaliter intelligentes Prophetas, mercedem non accipient Prophetarum.

Super illud: Qui recipit prophetam. tom. 9.

REMIG. Nonnulli verò Prophetam intelligunt Dominum Iesum Christum, de quo Moyses dicit: Prophetam vobis suscitabit Deus, &c. quem similiter per iustum intelligunt, quia incomparabiliter iustus est. Qui ergo in nomine iusti & Prophetæ, scilicet Christi, prophetam vel iustum suscipit, ab eo recipiet remuneratationem, pro cuius amore recipit.

Christus Propheta & iustus antonomaticè.

HIER. Poterat autem aliquis causari & dicere: Paupertate prohibeor, vt hospitalis esse non possim, & hanc excusationem leuissimo exemplo diluit, vt calicem aquæ frigidæ toto animo porrigamus, dicens: Et quicunque potum dederit vni ex. &c. Frigidæ, inquit, non calidæ, ne & in calida paupertatis & penuriæ lignorum occasio quæreretur.

Circa finem comment. ad ca. 10. Mat. tom. 9.

REMIG. Dicit autem minimis, id est, non prophetæ, non iusto, sed alicui ex minimis.

GLO. Vbi nota Deum magis ad pium affectum dantis respicere, quàm ad quantitatem rei exhibitæ. Vel minimi sunt qui nihil penitus habent in hoc mundo: & iudices erunt cum Christo.

Glosa ordin. in hoc loco.

HILA. Vel præuidens plures futuros, tantum apostolatus nomine gloriosos, omni verò vitæ suæ opere improbabiles: obsequium quod ipsis sub religionis opinione delatum est, mercede non fraudat. nam licet & ipsi minimi essent, id est, peccatorum omnium vltimi, non inania tamen in eos etiam leuia, sub frigidæ aquæ nomine designata officia esse decernit. Non enim peccatis hominis, sed discipuli nomini honor præstitus est.

Cano. 10 in Matth. circa finem illius.

CAPVT XI.

Et factum est cùm consummasset Iesus præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum.

RABA. Postquam discipulos suos Dominus ad prædicandum mittens, præmissis verbis eos instruxit: ipse etiam quod docuerat verbis, factis impleuit, offerens primam prædicationem Iudæis, & hoc est quod dicitur: Et factum est cùm consum. Iesus.

Lib. 4. in Matth. in princ.

CHRYS. in hom. Dicit autem: Transiit inde, vt. Quia enim eos misit, subtraxit seipsum, dans locum eis & tempus facere, quæ iniunxerat: eo enim præsente & curāte nullus ad discipulos vellet accedere.

Hom. 37 in Matth. in prin. tom. 2.

REMIG. Pulchrè autem de speciali doctrina, qua scilicet Apostolos instruxerat, ad generalem transiit, in ciuitatibus prædicando, quia in hoc de cælis ad terras descendit, vt omnes illuminaret: in quo facto monentur etiam sancti prædicatores, vt omnibus prodesse studeant.

Ioannes autem cùm audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens Iesus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis: cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me.

GLO. Posuit supra Euangelista quomodo per miracula & doctrinam Christi, tam discipuli, quàm turbæ instruebantur: nunc ostendit quomodo hæc instructio vsque ad discipulos Ioannis peruenerit, qui ad Christum æmulationem habere videbantur. vnde dicit: Ioannes autem cùm audisset in vinculis, &c.

GREG. Quærendum autem nobis est, Ioānes Propheta & plusquā Propheta, qui venientem ad baptismum Dominum ostendit, dicēs: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, cur in carcere positus mittens discipulos requirit: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? tanquam si ignoraret quem ostēderat, & an ipse sit nesciat, quem ipse prophetizādo, baptizando, ostendendo ipsum esse clamauerat.

Homil. 6. in euā. in pro.

AMBR. Nonnulli autem hoc si intelligunt: Magnū quidem ita prophetam esse Ioannem vt Christum agnosceret, annunciaret remissionē peccatorum, sed turam: sed tamen tanquam pium vatem, quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitauit. Dubitauit etiam & Petrus, dicēs: Propitius tibi esto domine, nō fiet hoc.

Li. 5. in Luc. in ca. de missione discip. Ioan. ad ipsum à med. illius. tom. 5.

CHRYS. in hom. Sed non vtique hoc habet rationem. Ioānes enim neque hoc ignorabat, sed hoc primum testatus est, dicēs: Ecce agnus Dei, qui tol. pec. mundi. Agnum enim vocans crucem diuulgat, nec aliter quàm per crucem peccatum abstulit mundi. Qualiter autem maior Propheta est hic, si neque quę prophetarum sunt nouit? Etenim Esaias dicit: Sicut ouis ad occisionē ductus est. GREG. in homil. Sed aliter hæc quæstio soluitur, si gestæ rei tempus pēsatur. Ad Iordanis enim fluenta positus, quia ipse Redemptor mūdi esset, asseruit: missus verò in carcerē an ipse veniat, requirit: nō quia ipsum esse mūdi Redēptorē dubitat, sed quærit vt sciat, si is qui per se in mūdū venerat, per se etiā ad inferos clausta descēdat.

Hom. 37 in Matt. circa prin. to. 2.

Homi. 6. in euang. circa princ.

Quæstio euāgelica.

HIER.

Super illud: Tu es qui venturus, tom. 9.

HIER. Vnde non ait: Tu es qui venisti, sed, tu es qui venturus es: Et est sensus. Manda mihi, quia ad inferna descensurus sum, vtrum te etiam inferis debeam nuntiare, an alium ad hæc sacramenta missurus es?

Homi. 37. in Mat. à med. illius, tom. 2.

CHRYS. in homil. Sed qualiter & hoc habet rationem? Cuius enim gratia non dixit: Tu es qui venturus es in infernum? sed simpliciter: Qui venturus es? quamuis & derisibilius videatur quod propter hoc ei dixerit, vt & illuc abiens prædicaret, præsens enim vita, gratiæ tempus est, post obitum autem iudiciũ est, & pœna: quare in nullo opus erat præcursore illic. Sed aliter: Si infideles post mortem credentes essent saluandi, nullus peribit aliquando: omnes enim pœnitebunt tunc, & adorabunt. Omne enim genu flectetur, cælestium, terrestrium, & infernorum. GLOS. Considerandum autem est, quod non ideo Hieronymus & Gregorius dixerunt, quod Ioannes aduentum Christi in infernum prænuntiaturus esset, quia eius prædicatione aliqui nõ credentes conuerterentur ad fidem: sed vt iustis in expectatione Christi manẽtibus, ex vicino aduẽtu consolationem afferret.

Cano. 11. in Mat. in prin.

HILA. Certum est tamen, quod qui venturum vt præcursor nuntiauit, consistentem vt propheta agnouit, adeuntem vt confessor veneratus est, eius abundanti scientiæ error non obrepsit. Nec sane credi potest Spiritus sancti gratiam in carcere posito defuisse, cum Apostolus virtutis suæ lumen esset in carcere positis ministraturus.

In prin. comment. ad ca. 11. Matth. tom. 9.

HIER. Non ergo quasi ignorans interrogat, sed quo modo Saluator interrogat, vbi sit Lazarus positus, vt qui locum sepulchri indicabãt, saltem sic pararentur ad fidem, vt viderent mortuum resurgentem. Sic & Ioannes interficiendus ab Herode discipulos suos mittit ad Christum, vt per hanc occasionem videntes signa atq; virtutes, crederent in eum, & magistro interrogante sibi dicerẽt. Quod autem haberẽt discipuli Ioãnis aliquid mordacitatis ex inuidia aduersus dominum, superior quoque interrogatio demonstrauit, cùm dixerunt: Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant?

Homi. 37 in Matth. ante mediũ illius, tom. 2.

CHRYS. in homil. Donec igitur Ioãnes erat cum ipsis, suadebat eis cõtinuè de Christo: quia autem iam erat obiturus, amplius studium facit. Etenim formidabat, ne relinquat in discipulis suis perniciosi dogmatis conditionem, & maneant abiecti à Christo, cui & à principio omnes suos afferre studuit. Si autem dixisset eis: Abite ad ipsum, quia melior me est: non vtique persuasisset, sed æstimaretur humilia de se sentiens hoc dicere, & sic magis essent ei affixi. Quid igitur facit? Expectat ab eis audire quod Christus miracula facit: neque omnes mittit, sed duos quosdã, quos nouerat fortassis alijs persuasibiliores existentes, vt insuspicabilis interrogatio fieret, & ex rebus ipsis discerent distantiam inter eum & Iesum.

Cano 11. in Mat. parum à prin.

Ioannes discipulorum curam gerit.

HILA. Ioannes igitur non suæ, sed discipulorum ignorantiæ cõsulit. vt enim scirent non alium à se prædicatum, ad opera eius intuenda discipulos suos misit, vt auctoritatem dictis suis illius opera conferrent, nec Christus alius expectaretur, quàm cui testimonium opera præstitissent.

Homi. 37. in Matth. aliquantulum ante mediũ, tom. 2.

CHRYS. in homil. Christus autem mentem noscens Ioannis, non dixit: Quoniam ego sum: quia per hoc rursus obsisteret hoc audiẽtibus: excogitassent enim & si non dixissent, quod Iudæi ad ipsum dixerũt: Tu de teipso testimonium perhibes, & propter hoc à miraculis fecit eos discere, insuspicabilem

A doctrinam faciens, & manifestiorem. Testimonium enim quod est à rebus, credibilius est testimonio quod est à verbis: vnde confestim curauit cæcos & claudos, & alios multos: nõ vt doceret Ioannẽ scientem, sed hos qui dubitabant. & ideo sequitur: Et respõdens Iesus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.

Circa illud: Pauperes euangelizãtur. tom. 9.

HIER. Quod præmissis non minus est. Pauperes autem euangelizatos intellige, vel pauperes spiritu, vel certè opibus pauperes. Vt nulla inter nobiles & ignobiles, inter diuites & egenos in prædicatione distantia sit: hæc magistri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem:

B quando omnis apud eum qui saluari potest, æqualis est. CHRY. Quod autem ait: Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me: internuntios percutit: quia enim scandalizabantur in ipso, dubitationem eorum non diuulgans, & soli eorum conscientiæ derelinquens, redargutionem eorum latenter induxit.

Cano 11. super illud: Beatus qui non fuerit scandalizatus.

HILA. Itaque cui rei Ioannes cauisset ostendit, dicens beatos eos in quibus aliquid in se scandali nõ fuisset: quia metu eius, scilicet ne scandalizarentur, discipulos suos Ioannes, vt Christum audirent, misit.

Homil. 6. in Euang. non remote à pri.

GREGO. Vel aliter: Infidelium mens, graue in Christo scandalum pertulit, cùm eum etiam post tot

C miracula morientem vidit vnde Paulus dicit: Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum. Quid ergo est dicere: Beatus qui nõ fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce abiectionem mortis suæ, humilitatémque signare? ac si patenter dicat: Mira quidem facio, sed abiecta perpeti non dedignor, quia ego moriendo te subsequor, cauendum valde est hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerãtur.

Canone 11. circa prin.

Allegorica expositio.

HILA. Præbetur etiam mysticè in his quæ in Ioãne gesta sunt, intelligentia amplior: vt propheta ipso conditionis suæ genere prophetizaret, quia in eo forma legis lata est. Christum enim lex annunciauit, & remissionem peccatorum

D prædicauit, & regnum cælorum spopondit, & Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur cessante iam lege, quæ peccatis plebis inclusa, ne Christus posset intelligi, quasi vinculis & quasi carcere continebatur, ad Euangelia contuenda lex mittit, vt infidelitas fidem dictorum contempletur in factis.

Lib. 5. in Lucam in cap. de missione discipulorũ Ioannis. to. 5.

AMBR. super Luc. Et fortasse isti discipuli quos misit, sunt duo populi: vnus qui ex Iudæis credidit, alter qui ex Gentilibus.

Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid existis vi-

E *dere? Hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam, dico vobis, & plusquam Prophetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*

Homil. 38. in Matth. circa princ. tom. 2.

CHRY. Quantũ ad discipulos Ioãnis satis actũ erat, certificati enim de Christo per signa quæ viderant, recesserũt. Sed oportebat etiam turbas sanari, quę ex interrogatione discipulorum Ioannis multa inconuenientia subintellexerint, ignorãtes mittentis cõsilium. Poterant vtiq; dicere, qui tanta testatus est de

Christo aliter persuasus est nunc, & dubitat verum sit ipse. Nunquid ergo alteratus ad Iesum hoc dicit? nunquid timidior à carcere factus? nunquid vanè & inaniter priora dixit? HILA. Ac ne aliud quod immediatè præmiserat, referri posset ad Ioannem tanquam scādalizatus esset in Christo, subditur: Illis autem abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. CHRYS. in homil. Propter hoc autem abeuntibus eis vt non videatur homini adulari: corrigens autem & plebem, non dicit in medium suspicionem eorum, sed solutionem cogitationū eorum inducit, qua eos in dubitationem mittebat, demonstrās se nosse occulta. Neque enim dixit sicut Iudęis, quid cogitatis mala? etenim si mala cogitauerint, nō tamen ex malitia sed ex ignorantia. vnde non loquitur eis durè, sed respondet pro Ioanne, ostendens quòd non excidit à priori opinione. Hoc autem docet, non solum proprio verbo, sed eorum testimonio: non tantum per ea quæ dixerunt, sed per ea quæ egerunt. Ideóque ait. Quid exiistis in desertum videre? ac si diceret: Propter quid ciuitates dimittentes, conuenistis in desertum? Nō enim plebs tanta cum tanto desiderio in eremum venisset, nisi magnum quendam & mirabilem & petra solidiorem se videre existimans. GLO. Non autem tunc exierat in desertum ad hoc, vt viderent Ioannem, nec enim erat tunc in deserto, sed in carcere: sed præteritum refert, quia frequenter exierat populus in desertum videre Ioannem, cùm adhuc esset in deserto.

Can. 11. sup. illud: Beatus qui non fuerit scandalizatus. Homi. 38. in Matt. parum a princ. to. 2.

B

C

CHRY. in homil. Et vide quia omnem aliam malitiam prætermittens remouet à Ioanne leuitatem, de qua turbæ dubitabant, dicens: Arundinem vento agitatam. GREG. in Homil. Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit. Arundinem quippe mox vt aura cōtingit, in partem flectit: per quam carnalis animus designatur, qui mox vt fauore & detractione tangitur, in partem quamlibet declinatur. Arundo ergo vento agitata Ioannes non erat, quem à status sui rectitudine nullla rerū varietas inflectebat: ac si dominus diceret. HIER. Nunquid ob hoc existis in desertum, vt videretis hominē calamo similem, qui omni vento circunfertur, & leuitate mentis de eo ambigeret, quem antea prædicaret? An forsitan stimulus inuidiæ contra me cogitur, & prædicatio eius vanam sectatur gloriam, vt ex ea quærat lucra? Cur diuitias cupiat? vt affluat dapibus? locustis vescitur & melle syluestri. An vt mollibus vestiatur? pili camelorum sunt tegmen eius. & ideo subiungit: Sed quid existis videre? hominē mollibus vestitum?

Homi. 38. in Matth. non multum remote a prin. tom. 2. Homil. 6. in Euāg. paulo ante mediū. Super illud: Illis autem abeuntibus. tom. 9.

D

CHRYS. in hom. Vel aliter: Quòd non sit Ioānes similis calamo mobili, per vestrum studium significastis, scilicet in desertum exeuntes. Non tamen potest aliquis dicere, quod Ioannes quidem constans erat, sed postea lasciuiæ seruiens factus est mobilis. sicut enim aliquis est iracundus natura, alius per infirmitatem longam: ita aliqui sunt mobiles per naturam, alij verò lasciuiæ seruiendo mobiles fiunt. Ioannes autem neque natura mobilis erat, propter quod dixerat: Num existis videre arundinem vento agitatam? neque lasciuiæ dans seipsum, perdidit quam habebat excellentiam: quod enim non seruierit lasciuiæ, monstrat sola solitudo, & carcer. Si enim vellet mollibus vestiri, non eremum inhabitasset, sed regum palatia. vnde sequitur: Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

Homi. 38. in Matth. non remote à princ. tom. 2.

Ioannis cōstantia.

E

Super illud:

HIER. Ex hoc ostenditur rigidam vitam & austeram prædicationem, vitare debere aulas regum, & mollium hominum palatia declinare.

A

Illis autem abeuntibus, tom. 9.

GREG. in homil. Nemo autem existimet in fluxu atq; studio pretiosarum vestium peccata deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Et nequaquam Petrus fœminas à preciosarum vestium appetitu compesceret, dicens: Non in veste preciosa.

Homil. 6. in Euang. circa med. illius.

AVGV. de doctrina Christia. Cùm in omnibus talibus non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Quisquis enim rebus restrictius vtitur, quàm se habent mores eorum, cum quibus viuit, aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic vtitur, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est.

Lib. 3 ca. 12. tom. 3.

B

CHRY. in homil. A loco autem & vestimentis & à concursu hominum eius moribus designatis inducit iam & prophetam etiā eum esse, dicens: Sed quid existis videre? Prophetam? dico vobis etiam plusquā Prophetam. GREG. Prophetæ enim ministerium est ventura prædicere, nō etiam demonstrare. Ioannes ergo plusquam Propheta est: quia eum quē præcurrendo prophetauerat, etiā ostendēdo nuntiabat.

Homil. 38. in Matth. aliquantulum a princ. to. 2. Homil. 6. in Euan. a medio illius.

HIER. In quo etiam cæteris prophetis maior est. Et quia ad priuilegium prophetale etiam Baptistæ accessit præmium, vt suum dominum baptizaret.

Super illud: Sed quid existis videre, tom. 9.

C

CHRY. in ho. Deinde monstrat secundum quid est maior, dicens: Hic est enim de quo scriptum est, Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam.

Homil. 38. in Matth. aliquantulum a princ. to. 2.

HIER. Vt enim meritorum Ioannis augmentum faceret, de Malachia testimoniū infert, in quo etiam Angelus prædicatur. Angelum autem hic dici Ioannem, nō putemus naturæ societate, sed officij dignitate, id est, nuntium, qui venturum dominum nunciauit. GREG. Quod enim Græcè angelus, hic Latinè nūtius dicitur. Rectè ergo qui nuntiare, supernum nuntium venerat, Angelus vocatur: vt dignitatem seruet in nomine, quam explet in operatione.

Super illud: Sed quid existis videre, tom. 9. Homil. 6. in Euan. a medio illius.

D

CHRY. in hom. Monstrat igitur secundum quid est maior Ioannes Prophetis, secundum id, scilicet, quod est prope Christum. & ideo dicit: mitto ante faciem tuam, hoc est, prope te. sicut enim qui prope currum regis incedūt, alijs sunt clariores: ita & Ioannes prope Christi præsentiā. GLO. Deinde alij prophetæ missi sunt, vt aduentum Christi annūciarent: iste autem vt præpararet viam ipsius. vnde sequitur: Qui præparabit viam tuam ante te, id est, per uia reddet tibi corda auditorum, pœnitentiam prædicādo, & baptizando. HILA. Mysticè autem desertum, Spiritu sancto vacuum est sentiendum, in quo habitatio Dei nulla sit. In arundine, homo talis ostēditur, de gloria sæculi vitæ suæ inanitate speciosus, in se autē fructu veritatis canus: exterior placēs, & nullus interior, ad omnē ventorum motum, id est, immundorum spirituum flatu mouēdus, neq; ad consistendi firmitatem valens, & animæ medullis inanis. veste autem, corpus quo induitur anima, signatur: quod luxu ac lasciuijs mollescit. in regibus trāsgressorum Angelorum nuncupatio est, hi enim sæculi sunt potentes. mundique dominantes. Ergo vestiti mollibus in domibus regum sunt, id est, illorum quibus per luxum fluida & dissoluta sunt corpora, patet esse dæmonum habitationem. GREG. Ioannes etiam mollibus vestitus non fuit, quia vitam peccantium non blandimentis fouit, sed rigore asperæ inuectionis increpauit, dicens: Genimina viperarum, &c.

Hom. 38 in Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

E

Canone 11. in Mat sup. illud: Sed quid existis videre.

Homil. 6. in Euan. à medio illius.

Amen

A *Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.*

Homi. 38. in Matt. super hoc verbum, tom. 2.

CHRY. Præmissa cõmendatione Ioannis ex Prophetæ testimonio non hic stetit, sed iam sententiam propriã de ipso inducit, dicẽs: Amen dico vobis, &c.

Iesu de Ioanne digna sententia.

Super illud: Non surrexit maior, tom. 9.

RAB. Ac si diceret: Quid dicerem per singula de commendatione Ioannis? Amen dico vobis, inter natos mulierum: inter natos inquit mulierum, non virginum: mulieres enim proprie corruptæ vocantur. Si autem Maria aliquando mulier in Euangelio nuncupatur, sciendum est interpretem, mulierem pro fœmina posuisse, sicut ibi: Mulier ecce filius tuus.

B HIER. His ergo præfertur hominibus, qui de mulieribus nati sunt, & de concubitu viri, & non ei qui natus est ex virgine & Spiritu sancto: quamuis in eo quod dixit: Non sur. inter na. mu. ma. Io. Bap. non cæteris Prophetis & Patriarchis cũctisq; hominibus Ioannẽ prætulit: sed Ioanni cęteros exæquauit. Non enim statim sequitur, vt si alij maiores eo non sont, ille maior aliorũ sit. CHRY. sup. Matth. Sed tanta cũm sit iustitiæ altitudo, vt in illa nemo possit esse perfectus, nisi solus Deus, puto quod omnes sancti, quantum ad subtilitatẽ diuini iudicij, inuicem sibi interiores sunt aut priores. ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem se non habet, maior omnibus est.

Homil. 38. in opere imperf. circa finem, tom. 2.

C CHRYS. in ho. Ne autem rursus superabundantia laudum pariat aliquod inconueniens Iudæis Ioannẽ præferẽtibus Christo, cõuenienter hoc remouet, dicens: Qui autem minor est in regnu cælorũ, hic maior est illo. AVG. con. aduersariũ legis & Prophetarum. Argomentatur autẽ ex hoc hæreticus, ita velut ratiocinando, tanquam Ioãnes non pertineat ad regnom cælorũ: & ob hoc multo minus cæteri prophetæ illius populi, quibus maior est Ioannes. Hæc autẽ verba domini duobus modis possunt intelligi. Aut enim regnum cælorũ appellauit hoc quod nondum accepimus: de quo in fine dicturus est, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: & quia ibi sunt Angeli, quibus in eis minor, maior est quolibet iusto portante corpus quod corrumpitur. Aut si regnom cælorum intelligi voluit ecclesiam, cuius filij sunt ab institutione generis humani vsque nunc omnes iusti, dominus seipsum significauit: qui nascendi tempore minor erat Ioanne, maior autem diuinitatis æternitate, & dominica potestate. Proinde secũdum priorem expositionẽ ita distinguitur: Qui minor est in regno cęlorum, ac deinde subinfertur. Maior est illo. Secundum hanc autem posteriorem, ita: Qui autem minor est, ac deinde subinfertur: In regno cælorum maior est illo. CHRYS. Dicit autem in regno cælorum, id est, in spiritualibus & vniuersis, quæ sunt secundum cælum: quidam autem dicunt quoniam de Apostolis hoc dixit Christus.

Homi. 38. in Matth. aliquantulum à prin. to. 2.

Lib. 2. ca. 5. à med. to. 6.

D

Homi. 38 in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

E

Super illud: Qui autem minor est illo tom. 9.

HIER. Nos autẽ simpliciter intelligamus, quod omnis Sanctus qui iam cum domino est, sit maior illo, qui adhuc cõsistit in prælio. aliud est enim victoriæ coronam possidere, aliud adhuc in acie dimicare.

A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim Prophetæ & lex, vsque ad Ioannem prophetauerunt, & si vultis recipere, ipse est Helias qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat.

A GLO. Quia dixerat superius: Qui minor est in regno cælorum, est maior Ioãne: ne videretur Ioannes à regno cælorum esse alienus, hoc remouet subdẽs: A diebus autem, &c. GREG. Per regnum cælorum supernum solium designatur, cum quo peccatores quolibet facinore polluti ad pœnitentiã redeunt, & semetipsos corrigũt, quasi peccatores in locum alienum intrant, & violenter regnum cælorum rapiunt.

HIER. Si autem primus Ioannes Baptista pœnitentiam populis nunciauit, dicens: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum, consequẽter à diebus illius regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Grandis est enim violentia in terra nos esse generatos, & cælorum sedem quærere, & possidere per virtutẽ quæ non tenuimus per naturam.

Super illud: A diebus Ioannis Baptist. tom. 9.

Vim inferre cælo quid sit.

B HILA. Vel aliter: Dominus Apostolos ire ad oues perditas Israel iusserat, sed omnis hæc prædicatio profectũ publicanis & peccatoribus afferebat: Itaque vim regnum patitur, & violenti diripiunt, quia gloria Israel à patribus debita, à prophetis nuntiata, à Christo oblata, fide gentium occupatur & rapitur. CHRYS. Vel rapiunt regnum Dei per fidem Christi omnes, qui cum festinatione veniunt. vnde dicit: A diebus autem Ioãnis vsq; nunc. Et ita impellit & festinare facit ad fidem suam, simul autem & his quæ antea dicta sunt à Ioanne opitulatur. Si enim vsq; ad Ioannem omnia completa sunt, ipse est qui venturus est. vnde subdit: Omnes enim Prophetæ, &c.

Can. 11 super illud: A diebus Ioannis.

Homi. 38. in Matth. ante mediũ illius, tom. 2.

C HIERO. Non quod post Ioannem excludat Prophetas. Legimus enim in Actibus Apostolorum, & Agabum prophetisasse, & quatuor virgines filias Philippi. Sed vt lex & prophetæ quos scriptos legimus, quicquid prophetizauerunt de domino vaticinati sunt. Quãdo ergo dicitur: Vsque ad Ioannẽ prophetizauerunt, Christi tẽpus ostenditur: & quem illi dixerunt esse venturum, Ioannes venisse ostendit. CHRYS. Deinde aliam coniecturam sui aduentus ponit, dicens: Et si vultis recipere, ipse est Helias qui vẽturus est. Dicit Dominus in Malachia: Mittam vobis Heliam Thesbitem, & de isto dicit: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.

Super hoc verbum, t. 9.

Homil. 38. in Matth. ante mediũ, to. 2.

D HIER. Helias ergo Ioannes dicitur: non secundum stultos philosophos & quosdam hæreticos, qui reuersionem animarum introducunt, sed quod iuxta aliud testimonium Euangelij venerit in spiritu & virtute Heliæ, & eandem Spiritus sancti vel gratiam habuerit vel mensuram. Sed & vitæ austeritas rigorque mentis Heliæ, & Ioannis pares sunt: vterque in eremo, vterque zona pellicea cingebatur. Ille, quoniam regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere compulsus est: iste quia Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur.

Super illud: Ipse est Helias, tom. 9.

Reditus animarum retũditur.

E CHRYS. Et bene dixit. Si vultis recipere, libertatem ostendens, & voluntariam expetens mentem. Est enim ille hic: & hic ille: quia præcursores facti sunt vterque. HIER. Hoc autem quod dictum est, Ipse est Helias: mysticum esse & egere intelligẽtia, sequens domini sermo demonstrat, dicens: Qui habet aures audiendi audiat. RABAN. Ac si diceret: Qui habet aures cordis audiendi, id est, intelligendi, audiat, id est, intelligat: quia non dixit Ioannem Heliam esse in persona, sed in spiritu.

Homi. 38 in Matth. ante medium, t. 2.

Super illud: Ipse est Helias, tom. 9.

Cui autem similem æstimabo generationem istã? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non salta-

stis: lamentauimus, & non planxistis. Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens, & dicũt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducãs & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filijs suis.

Canon 11. in Mat. a med. illius.

Hila. Totus hic sermo infidelitatis opprobrium est, & de affectu superioris querimoniæ descendit: quia insolens plebs per diuersa sermonum genera docta non fuerit.

Homil. 38. in Matth. non multum remotè ante med. tom. 2.

Chry. Vnde & bene interrogatione vtitur, mõstrans quoniam nihil quod deberet fieri ad salutem eorum, derelictum est dicẽs: Cui autem similẽ æsti. &c.

Glosa ordin.

B Glo. q. d. Tantus est Ioannes, sed vos nec sibi nec mihi voluistis credere: & ideo cui vos similes æstimabo? per generationem accipit communiter & Iudæos, & se, cum Ioanne.

Super illud: Cui autem similem.

Remig. Mox autẽ sibiipsi respõdet, subiungens: Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: Cecin. vo. & non salt. lamentauimus, & nõ planxistis.

Cano. 11. in Mat. in medio illius.

Hila. In pueris Prophetæ signãtur, qui in simplicitate sensus, vt pueri prædicauerunt, & in medio synagogæ tanquã in publico fori conuentu coarguunt, quod cantantibus sibi officio corporis non obsecũdauerint, & quod dictis suis nõ paruerint. ad cantantium enim modum saltantium motus aptatur. C Prophetæ enim ad confessionẽ psallendi Deo prouocauerũt. vt cantico Moysi tenetur, vt Esaiæ, vt Dauid.

Super illud: Similis est pueris sedentibus, tom. 9.

Hier. Dicũt ergo: Cecinimus vobis, & non saltastis, id est. prouocauimus vos, vt ad nostrum canticum bona opera faceretis, & noluistis. Lamentati sumus, & vos ad pœnitentiam prouocauimus: & nec hoc quidem facere voluistis, spernentes vtramq; prædicationẽ, tam exhortationis ad virtutes, quã pœnitentiæ post peccata.

Remig. Quid est autem quod dicit coæqualibus? Nunquid infideles Iudæi coæquales erant sanctis prophetis? Sed hoc dicit, quoniam de vna stirpe orti fuerunt.

Super illud: Similis est pueris sedentibus, tom. 9.

D Hier. Pueri etiã sunt de quibus Esaias loquitur: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus. isti ergo pueri sedent in foro, vbi multa venalia sunt, & dicunt.

Homi. 38. in Matth. circa med. tom. 2.

Chry. Cecinimus vobis, & non saltastis, hoc est, remissam vitam ostẽdi, & non persuasi estis: lamentauimus & non planxistis, hoc est, Ioannes duram sustinuit vitam, & non attendistis. non autem dicit ille illud, & ego hoc, sed communiter: quia vna intentio vtriusque erat. vnde sequitur: Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens, & dicitis, dæmonium habet. Venit filius, &c.

Li. 16. c. 31. tom. 6.

Manichæorum hæreticorum redargutio.

Avgv. cont. Faust. Vellem autem vt mihi Manichæi dicerent, quid manducabat & quid bibebat Christus, qui in comparatione Ioannis non mandu-E cantis neque bibẽtis hic se dicit manducãtem ac bibentem? Non enim dictum est, quod Ioãnes omnino non biberet, sed quod vinum & siceram non biberet: bibebat ergo aquam: cibus autẽ eius nõ omnino nullus erat, sed locusta & mel syluestre. vnde ergo dictus est nõ manducans neq; bibens, nisi quia illo victu quo Iudæi vtebantur, nõ vtebatur? hoc ergo dominus nisi vteretur, non in eius comparatione mãducans bibẽsque diceretur. Mirum autem si nõ manducans dicitur, qui locustas & mel comedit: & manducans dicitur, qui pane & olere contentus est.

Homil. 38. in Matt. paulo ante medium tom. 2.

A Chrys. Dicit ergo: Venit Iesus, ac si dicat, per contrariam viam venimus ego & Ioannes, & idem fecimus: sicut si venatores per duas contrarias vias aliquod animal insequantur, vt in alterum incidat. Vniuersum autem hominum genus ieiunium & duram vitam admiratur: & propter hoc dispensatũ est à prima ætate ita nutriri Ioannem, vt per hoc digna fide essent, quæ dicerentur ab ipso. Incessit siquidem dominus per hanc viam, quãdo quadraginta diebus ieiunauit: sed tamen & aliter docuit quod sibi esset credendum: multo enim maius erat quod testaretur pro eo Ioannes, qui per hanc viam incesserat, quàm quod ipse per hanc viam incederet: aliter Ioãnes nihil plus ostendit, præter vitam & iustitiam: Christus autem & à miraculis testimonium habebat. dimittens ergo Ioannem ieiunio fulgere, ipse contrariam B incessit viam, ad mensam intrans publicanorum, & manducans & bibens.

Super illud: Similis est pueris, to 9. Homi. 38. in Matth. post medium illius, tom. 2.

Hiero. Si ergo ieiunium vobis placet, cur Ioannes displicuit? si saturitas, cur filius hominis? quorum alterum dæmonium habentem, alterum voracem & ebrium nuncupastis.

Notanda expositio.

Chry. Qualem igitur iam excusationem accipient? propter hoc subdit: Et iustificata est sapiẽtia à filiis suis, hoc est: Et si vos persuasi non estis, sed me iam incusare non habetis, quod & de patre ait Propheta: Vt iustificeris in sermonibus tuis, etsi enim nihil in vobis expleatur à procuratione Dei, quæ est circa nos, omnia quæ sunt, ex parte sua complet, vt inuerecundis neq; vmbrã relinquat ingratæ C dubitationis.

Circa illud: Cœpit Iesus exprobrare. tom. 9.

Hier. Iustificata est ergo sapientia à filiis suis, id est, Dei dispensatio atque doctrina: vel ipse Christus qui est Dei virtus, & Dei sapientia iustè fecisse ab Apostolis, suis filiis, comprobatus est.

Cano. 11. à medio illius.

Hila. Est autem ipse sapientia non ex effectu, sed ex natura. Plures enim dictum Apostolicũ, quod ait Christum Dei sapientiam & Dei virtutem, his modis solent eludere: quod in eo ex virgine creando efficax Dei sapiẽtia & virtus extiterit: sed ne tale posset intelligi, ipsum se sapiẽtiam nuncupauit, eam in se, non quæ sunt eius, ostendens: Non enim idem opus virtutis & virtus: & efficiens discernitur ab D effecto.

Lib. 2. q. Euan. c. 11. tom. 4.

Avgvs. de quæstione. Vel iustificata est sapientia à filiis suis, quia sancti Apostoli intellexerunt regnum Dei non esse in esca & potu, sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia subleuat, nec deprimit egestas. vnde & Paulus dicebat: Scio abundare, & penuriam pati.

Circa illud: Tunc cœpit exprobrare. tom. 9.

Hier. In quibusdam libris legitur, Iustificata est sapientia ab operibus suis: sapiẽtia namque non quærit vocis testimonium, sed operum.

Homi. 38 in Mat. à med. illius, tom. 2.

Chry. Si autem exempla vilia sunt de pueris, non mireris: ad imbecillitatem enim audiẽtium loquebatur: sicut Ezechiel multa exempla dixit Iudæis conuenientia, Dei magnitudine indigna.

Canone 11. à medio.

Hila. Mysticè autem Iudæos nec Ioannis præ-E dicatio inflexit, quibus & lex grauis visa est, potibus cibisque præscriptis & difficilis & molesta, peccatum in se quod dæmonium nuncupauit, habẽs: quia per obseruantiæ difficultatem, necesse eis esset in lege peccare: rursúsq; in Christo Euangelij prædicatio vitæ libertate non placuit, per quam difficultates legis & onera laxata sunt, & ad eam publicani peccatorésq; crediderunt, atque ita tot & tantis admonitionum generibus frustra habitis nec per gratiam iustificantur, & lege sunt abdicati. & iustificata est sapientia à filiis suis, ab his scilicet, qui regnum cælorum fidei iustificatione diripiunt, confitentes iustum sapientiæ opus. quod munus suum ad fideles à contumacibus transtulerit.

Tunc

Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exaltaberis? vsque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, fortè mansissent vsque in hanc diem. Veruntamen dico vobis, quia terra Sodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi.

Glosa ordin. Super illud: Tunc cœpit exprobrare.

GLO. Hucusque Iudæos communiter increpauerat, nunc autem quasi nominatim quasdam ciuitates increpat, quibus spiritualiter prædicauerat, nec tamen conuerti volebant. vnde dicitur: Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus, &c.

Super illud: Tunc cœpit exprobrare. tom. 9.

HIER. Exprobratio enim ciuitatum Corozaim & Bethsaidæ & Capharnaum, capituli huius titulo päditur, quod ideo exprobrauerat eis, quia post factas virtutes & signa quamplurima non egerint pœnitentiam. vnde subditur: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida. CHRYS. Vt autem discas non à natura ipsos esse malos, ponit nomẽ ciuitatis, scilicet Bethsaida, à qua quandoque processerunt Apostoli. etenim Philippus & duo binarij principalium Apostolorum hinc fuerunt, scilicet Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes. HIER. Sed per hoc quod dicit: Væ, hæ vrbes Galilææ à Saluatore planguntur: quod post tanta signa, atque virtutes non egerint pœnitentiam. RAB. Corozaim autem quæ interpretatur mysterium meum: & Bethsaida quæ domus fructuum, vel domus venatorum dicitur, ciuitates sunt Galilææ, sitæ in littore maris Galilææ. Plangit ergo dominus ciuitates, quæ quondam mysterium Dei tenuerunt, & virtutum iam fructum gignere debuerunt, & in quas spirituales venatores sunt missi.

Homi. 38 in Mat. à med illius, tom. 2.

Super illud Tunc cœpit exprobrare. Et sup. illud: Væ tibi to. 9. Hoc in loco id habet.

Super illud: Væ tibi Corozaim. t. 9.

HIER. Et præferuntur eis Tyrus & Sidon vrbes idololatriæ & vitijs deditæ. & ideo sequitur: Quia si in Tyro & Sidone factæ essent, &c.

Lib. 35. super illud Iob 42. Ago pœnitentiam in fauilla ca. 5 in nouis exempl.

GREG. 35. Moral. In cilicio quidem asperitas, quæ punctio peccatorum, in cinere autem puluis ostẽditur mortuorum: & idcirco vtrumq; hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, vt in punctione cilicij cognoscamus quid per culpam fecimus, & in fauilla cineris perpendamus quid per iudicium facti sumus.

Super illud: Si in Tyro & Sidone facta, &c.

RAB. Tyrus autem & Sidon sunt vrbes Phœnicis, interpretatur autem Tyrus angustia, & Sidon venatio. & significat gentes, quas venator diabolus in angustia peccatorum comprehendit, sed Saluator Iesus per Euangelium absoluit.

Super illud: Væ tibi Corozaim. t. 9.

HIER. Quærimus autem vbi scriptum sit quod in Corozaim & Bethsaida dominus signa fecerit. Supra legimus: Et circuibat ciuitates omnes & vicos, curans omnem infirmitatem, & reliqua. Inter cæteras ergo vrbes & viculos, æstimandum est in Corozaim & in Bethsaida dominum signa fecisse.

Cap. 9. parũ à prin. to. 7.

AVGV. de perseue. Non ergo verum est quod his temporibus, & his locis Euangelium eius prædicatum non est, in quibus tales omnes futuros esse præsciebat, quales multi in eius corporali præsentia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis credere A voluerunt. Ecce enim dominus attestatur, quod Tyrij & Sidonij acturi essent magnæ humilitatis pœnitentiam; si in eis facta essent diuinarum signa virtutum. Porro si etiam secundum facta, quæ facturi essent, si viuerent, mortui iudicantur: profectò quia fideles futuri erant isti, si eis cum tantis miraculis Euangelium fuisset prædicatum, non sunt vtiq; puniendi: & tamen in die iudicij punientur. Sequitur enim: Veruntamen dico vobis. Seuerius ergo punientur illi, isti remissius. HIER. Quod ideo est: quia Tyrus & Sidon naturalem tantum legem calcauerant, istæ verò ciuitates post transgressionem naturalis legis & scriptæ, etiam signa quæ apud eos facta sunt, parui duxerunt.

Super illud: Væ tibi Corozaim, t. 5.

B RABA. Impletum autem hodie videmus dictum Saluatoris: quia scilicet Corozaim & Bethsaida præsente Domino credere noluerunt. Tyrus autem & Sidon postea euangelizantibus discipulis, crediderunt. REMI. Capharnaum autem metropolis erat Galilææ, & insignis ciuitas illius prouinciæ: & ideo dominus specialiter mentionem illius facit, dicens: Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exaltaberis? vsque ad infernum descendes.

Super illud: Si in Tyro & Sidone factæ fuissent.

HIER. In altero exemplari reperimus: Et tu Capharnaum quæ vsque ad cælum exaltata es, vsque ad inferna descendes. Et est duplex intelligentia: vel C ideo ad inferna descendes, quia contra prædicationem meam superbissimè restitisti. Vel ideo, quia exaltata vsque in cælum, meo hospitio & meis signis atque virtutibus tantum habens priuilegium, maioribus plecteris suppliciis, quod his quoque credere noluisti. REMIG. Non solum autem Tyri & Sidonis, sed ipsa Sodomorum & Gomorrhæorum fecerunt leuia peccata, per comparationem, & ideo sequitur: Quia si in Sodomis factæ essent virtutes quæ factæ sunt in te, fortè mansissent vsq; in hunc diem.

Super illud: Et tu Capharnaum, tom. 9.

CHRYS. In quo augetur eorum accusatio, etenim maxima malitiæ demonstratio est, cùm non solum his qui tunc erant, sed his qui nunquam fuerant D mali, apparent deteriores.

Homi. 38 in Mat. à med. illius, tom. 2.

HIER. In Capharnaum autem, quæ interpretatur, villa pulcherrima, condemnatur Hierusalem, cui dicitur per Ezechielem: Iustificata est Sodoma ex te. REMIG. Ideo autem dominus qui omnia nouit, in hoc loco verbum dubitatiuum posuit scilicet fortè, vt demonstraret, quia liberum arbitrium concessum est hominibus. Sequitur: Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij quàm tibi. Et sciendum est, quod nomine ciuitatis vel terræ, non ædificia vel domorum parietes dominus increpat, sed homines in eis commorantes, secundum speciem tropi, quæ est metony- E mia: in qua per hoc quod continet, id quod continetur, ostenditur. Per hoc autem quod dicit: Remissius erit in die iudicij, apertè demonstrat, quia diuersa sunt supplicia in inferno, sicut & diuersæ sunt mansiones in regno cælorum. HIER. Quærat autem prudẽs lector, & dicat: Si Tyrus & Sidon & Sodoma potuerunt agere pœnitentiam ad prædicationem Saluatoris, signorúmque miracula, non sunt in culpa, quod non crediderunt, sed vitij silentium in eo est, qui acturis pœnitentiam noluit prædicare. Ad quod facilis & aperta est responsio, ignorare nos iudicia Dei, & singularium eius dispensationum sacramenta nesciri. Propositum fuerat domini, Iudææ fines non excedere, ne iustam Pharisæis &

Super illud: Si in Tyro & Sidone, t. 9.

Super illud: Si in Tyro & Sidone, to. 9.

Sacerdotibus occasionem persecutionis daret. vnde A & Apostolis præcepit: In viam gentium ne abieritis. Corozaim & Bethsaida damnantur, quod præsente domino credere noluerunt. Tyrus & Sidon iustificantur, quod Apostolis illius crediderunt. Nõ quæras tempora, cùm credentium intuearis salutem.

REMIG. Soluitur autem & aliter: Fortassis erant plurimi in Corozaim & Bethsaida, qui credituri erãt, & erant multi in Tyro & Sidone qui non erant credituri, & ideo non erant digni Euangelio. Dominus ergo ideo habitatoribus Corozaim & Bethsaidæ prędicauit, vt illi qui credituri erant, crederent: & habitatoribus Tyri & Sidonis prædicare noluit, ne fortè illi qui non erant credituri, contemptu Euangelij deteriores facti atrocius punirentur. B

Cap. 10. parum ante medium, t. 7. AVG. de perseu. Quidam autem disputator catholicus non ignobilis, hunc Euangelij locum sic exposuit, vt diceret præsciisse dominum Tyrios & Sidones à fide fuisse postea recessuros, & cùm factis apud se miraculis credidissent: & misericordia potius non eum illic ista fecisse, quoniã grauiori pœnæ obnoxij fierent, si fidem quam tenuerãt reliquissent, quam si eam nullo tempore tenuissent. Vel aliter: Præciuit profectò Deus beneficia sua, quibus nos liberare dignatur: hæc autem est prædestinatio sanctorum, præsciētia scilicet, & præparatio beneficiorum Dei: quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur. Cæteri autem non nisi in massa perditionis, iusto diuino iudicio relinquētur, vbi Tyrij relicti sunt & Sidonij, qui etiam credere poterãt, si multa Christi signa vidissent: sed quoniam vt crederent non eis erat datum, & vnde crederent est negatum. Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ quo moueantur ad fidē, si congrua suis mentibus vel audiant verba vel signa conspiciant: & tamen si Dei altiore iudicio, à perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina, vel facta, per quæ possent credere, si audirēt vtiq; talia, vel viderent. In eadem perditionis massa relicti sunt etiam D Iudæi qui non potuerunt credere factis in conspectu suo tam magnis clarisque virtutibus. Cur enim non potetant credere, non tacuit Euãgelium, dicēs: Cùm autem tanta signa fecisset corã eis, non poterant credere, quia dixit Esaias: Excæcaui oculos illorum, & induraui cor eorũ. Non erãt ergo sic excæcati oculi, nec sic induratum cor Tyriorum & Sidoniorum, quin credidissent, si qualia viderũt isti signa vidissēt. Sed nec illis profuit quod poterant credere, quia prædestinati nõ erant: nec istis obfuisset quod nõ poterant credere, si ita prædestinati essent, vt eos cæcos dominus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre. E

Lib. 2. c. 32. tom. 4. AVG. de con. Euang. Hoc autem quod hic dicitur, etiam Lucas commemorat continuatim cuidam sermoni domini, etiam hoc ex ipsius ore cõiugens, vnde magis videtur ipse hoc ordine illa commemorari, quæ à Domino dicta sunt, Matthæus autē suæ recordationis ordinē tenuisse: aut illud quod Matthæus ait: Tūc cœpit exprobrare ciuitatibus: sic accipiendum putãt, vt punctum ipsum temporis voluisse credatur exprimere in hoc quod est, Tunc: Nõ autem ipsum tempus aliquãto latius quo hic multa gerebantur & dicebantur. Quisquis ergo credit, credat, hoc esse bis dictũ. Cùm enim & apud vnũ Euangelistam inueniantur quædã, quæ bis dixerat Dominus: sicut apud Lucã de nõ tolenda pera in via: quid mirum, si aliquid aliud bis dictum, sigillatim à singulis dicitur eodem ordine quo dictum est? Et ideo diuersus ordo apparet in singulis, quia & tunc quando ille, & tunc quando iste commemorat, dictum est.

In illo tempore, respondens Iesus, dixit: Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitũ ante te.

CHRY. Quia sciebat dominus multos de superiori quæstione dubitaturos, scilicet quod Iudæi Christum nõ receperunt, quem gentilitas tam prona suscepit, respondet huc cogitationibus eorum. Et ideo dicit: Respõdens Iesus dixit: Cõfiteor tibi pater, &c. *Homil. 28. in opere imperf. in prin. to. 2.*

GLO. Id est, qui facis cælos, & relinquis in terrenitate quos vis. Vel ad literam. AVG. de ver. dom. Si Christus dixit confiteor, à quo longè est omne peccatum, confessio non est solius peccatoris, sed aliquando etiam laudatoris. Confitemur ergo siue laudãtes Deum, siue accusantes nosmetipsos. Dixit ergo confiteor tibi, id est, laudo te, non accuso me. *Glosa ordin. Super illud: Domine cæli & terræ. Serm. 8. circa princ. tom. 10.*

HIER. Audiant ergo qui Saluatorem non natum, sed creatum calumniantur, quod patrem suum vocet cæli & terræ dominum. Si enim & ipse creatura est, & creatura conditorem suum patrem appellare potest: stultum fuit nõ & sui, & cæli & terræ dominum vel patrem similiter appellare. Gratias autem agit, quod Apostolis aduentus sui aperuerit sacramenta, quæ ignorauerunt scribæ & pharisæi, qui sibi sapientes videntur, & in conspectu suo prudentes. Et ideò sequitur: Quia abscondisti, &c. AVG. de ver. dom. Nomine sapientum & prudentum superbos intelligi posse, ipse exposuit, cùm ait: Reuelasti ea paruulis. Quid enim est paruulus, nisi humilibus? *Hoc in loco id habetur.* *Ser. 8. à medio illius, tom. 10.*

GREG. 27. Moral. Quod enim non subiunxit, Reuelasti ea stultis, sed paruulis: tumorem se damnasse innuit, non acumen. CHRYS. Vel dicens, sapientes, non veram sapientiam dicit, sed eam quam videbãtur Scribæ & Pharisæi ab eloquentia habere. Propter hoc neq; dixit, Reuelasti ea stultis, sed paruulis, id est informibus aut rusticis: in quo erudit nos per omnia ab elatione erui, humilitatem autem zelare. *Lib. 27. super illud Iob 36. In manibus abscōdit lucem, c. 7. à nouis excpl.* *Homi. 39. in Matth. aliquantulum àprin. to. 2.*

HILA. Cælestium ergo verborum arcana atque virtutes sapientibus absconduntur, & paruulis reuelantur: paruulis malitia, non sensu: sapientibus verò stultitiæ suæ præsumptione, non prudentiæ causa. *Canon. 11. in Mat. à med.*

CHRY. Reuelatum autem esse his, dignum est lætitia: occultari autem his non lætitia, sed lachrymis dignum est. Non ergo propter hoc lætatur, sed quoniã quæ sapientes nõ cognouerunt, cognouerunt hi. *Homi. 39. in Matth. non multum procul à princ. tom. 2.*

HILA. Facti autem huius æquitatem, dominus paternæ voluntatis iudicio confirmat: vt qui dedignãtur paruuli in Deo fieri, stulti deinceps in sapientia sua fiant. Et ideo subditur: ita pater, quoniam sic placitum fuit ante te. GREG. 25. Mora. Quibus verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum verò repulsione præsumamus: ostendens quod iniustum esse non potest quod placuit iusto. *Cano. 11. declinando ad finem.* *Lib. 25. super illud Iob 34. Quis est qui condemnet. cap. 13. in nouis excpl. Super illud: Ita pater, quoniam sic placitum est, tom. 9.*

HIER. In his etiam verbis blandientis affectu loquitur ad patrem, vt cœptum in Apostolis compleatur beneficium. CHRYS. Hæc autem quæ dominus discipulis dixit, studiosiores eos fecerunt: quia enim consequens erat, eos de se magna sapere, qui dæmones abigebãt, ideo hinc eos reprimit: reuelatio enim *Antidotũ Apostolorum.*

Hom. 39. in Mat. tom. 2.

A enim erat, quod eis factum est, nõ illorum studium. ideòque scribæ, sapientes, & prudentes æstimãtes se esse, exciderũt propter proprium tumorem. Vnde si propter hoc ab eis abscondita sunt Dei mysteria, timere dicit & vos, & manete paruuli: hoc enim fecit vos reuelatione potiri. Sicut autẽ cùm Paulus dicat: Tradidit illos Deus in reprobum sensum: nõ hoc dicit inducens Deum hoc agentẽ, sed illos qui causam tribuerunt: ita & hic, Abscondisti hæc à sapientibus & prudẽtibus. Et propter quid abscõdita sunt ab illis? audi Paulum dicentem: quoniam quærentes propriam iustitiã statuere, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti.

B *Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo nouit filiũ nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.*

Hom. 39. in Mat. tom. 2.

CHRYS. Quia dixerat: Confiteor tibi pater, quoniam abscundisti hæc à sapientibus: vt non æstimes, quoniam ita gratias agit patri, sicut si ipse sit hac virtute priuatus, consequenter adiungit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Cùm autem audieris, quoniam tradita sunt, nihil humanũ suspiceris: vt enim non duos Deos ingenitos esse existimes, hanc ponit dictionem. Simul enim cùm genitus est, omniũ dominator fuit.

Super illud: Omnia mihi tradita sunt. tom. 9.

HIER. Alioquin si iuxta nostrã fragilitatẽ sentire vulumus: cùm cœperit habere quod accepit, incipiet non habere quod dedit. Vel tradita C sibi omnia, non cælum & terra & elementa intelligenda sunt, & cætera quæ ipse fecit, & condidit: sed hi, qui per filium accessum habent ad patrem.

Cano. 11. nõ procul à fin.

HILAR. Vel hoc dicit, ne qoid in illo mious quàm quod in Deo est æstimaretur. AVG. con. Maximom. Nã si minus haber in potestate aliquid quàm pater, nun sunt eius omnia quæ habet pater: gignẽdo enim dedit pater potẽtiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua gignendo, dedit ei quẽ genuit de substantia sua.

Canon. 11. parũ à fine.

HILA. Deinde in mutua cugnitione patris & filij, dat intelligere non aliud in filio, quàm quod in patre extitisse. Sequitur enim: Et nemo no- D uit filium, nisi pater: neque patrem quis oouit, nisi filius.

Hom. 39. in Mat. tom. 2.

CHRYS. Ex eo enim quod solus patrem nouit, latenter ostendit eiusdem se esse substantiæ, ac si diceret: Quid mirũ est, si omnium sum dominator, cùm aliquid aliud maius babeam, scilicet scire patrem, & eiusdem esse substantiæ?

Canon. 11. parum ante finem.

HILAR. Eandem enim vtriusque in mutua cugnitione ducet esse substantiam, cùm qoi filium cognosceret, patrem quoque cogniturus esset in filio, quia omnia ei à patre sunt tradita.

Hom. 28. in Matth. in opere imperf. a med. to. 2.

CHRYS. Cùm aotẽ dicat, neque patrem aliquis cognoscit nisi filius: non hoc ait, qeoniam eum omnes omuino ignorent, sed quoniam cugnitione qua ipse eum nouit, nullus eum E scit: quod & de filiu diceodum est. Neque etiam de ignoro quodam Deo hoc dixit, sicut Martion ait.

Lib. 1. ca. 8. & 9 paulo ante finem. tom. 3.

AVG. primo de Trinit. Denique propter substantiæ inseparabilitatem sufficienter aliquãdu nominatur vel solus pater, vel solus filius: nec inde separatur vtriusq; spiritus, qui pruprié dicitur spiritus veritatis.

Super illud: Nemo nouit filium. to. 9.

HIER. Erubescat ergo Eunominus hæreticus tantam sibi notitiam patris & filij, quantam alterutrum inter se habent, vendicans. quod si inde contendit, & suam consolatur insaniem, quia sequitur: Et cui voluerit filius reuelare. Aliud est naturę ęqualitate nosse quod noueris, aliud reuelantis dignatione.

Li. 7. de trinitate, ca. 3. tom. 3.

AVG. 7. de Trinit. Reuelatur autem pater per filium, id est, per verbum suum. Si enin huc verbum A quod nos proferimus temporale & transitorium, & seipsum ostendit, & illud de quo loquimur: quantu magis verbum Dei, per quod facta sunt omnia? quod ita ostendit patrem, sicuti est pater, quia & ipsum ita est, & hoc est quod pater.

Lib. 1 q in Euang. in princ. to. 4.

AVG. de qoæst. euan. Cũ autem diceret: Nemo nouit filium oisi pater, non dixit: & cui voluerit pater reuelare: sed cùm diceret, Nemo nouit patrẽ nisi filius, addidit: Et cui voluerit filius reuelare. quod nõ ita intelligendũ est, quasi filius à nullo possit agnosci nisi à patre solo. Pater autem non solum à filio, sed etiã ab eis quibus reuelauerit filius, sic enim potius dictũ est, vt intelligamus patrem & ipsum filium per filium reuelari, quia ipse B est mẽti nostræ lumen, vt quod postea intulit. Et cui voluerit filius reuelare: non tantum patrem, sed etiã filium accipiamus: ad totum enim quod dixit illatũ est, verbo enim suo se pater declarat. Verbum autem non solum id quod per verbum declaratur, sed etiam seipsum declarat.

Homi. 29. in Mat. alt a cul. a princ. tom. 2.

CHRYS. Si ergo patrem reuelat, & seipsum reuelat. Sed hoc quidem vt manifestum dimisit, illud autem posuit: quia scilicet poterat esse dubium: per hoc etiam instruit, quod adeo concordat patri, quod non est possibile aliquem venire ad patrem nisi per filium: hoc enim maximè scandalizabat, quod videbatur Deo contratius. Et ideo per omnia hoc destruere studuit.

C *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos. & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.*

Homi. 39. in Mat. parum ante med. tom. 2.

CHRYS. Per ea qoæ dicta sunt in desiderium sui discipulos constituerat, ostendens ineffabilem suam virtutem: nunc autem eos ad se voeat, dicẽs: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis.

Serm. 10. in princ. illius. tom. 10.

AVGV. de ver. dom. Quare enim omnes labora- D mus? nisi quia sumus homines mortales, lutea vasa portentes, quæ faciunt inuicem angustias. Sed si angustientut vasa carnis, dilatentur spatia charitatis: ad quid ergo dicit, Venite ad me omnes qui laboratis, nisi vt non laboretis?

Canon. 11. circa finem illius.

HILAR. Legis etiam difficoltatibus laborantes, & peccatis sæculi oneratos ad se vocat.

Super illud: Venite ad me omnes. tom. 9.

HIERO. Grauia enim esse onera peccati & Zacharias Propheta testatur, iniquitatem dicens sedere super talẽtum plumbi. Et psalmista cumpleuit: Iniquitates meæ aggrauatæ sunt super me.

Lib. 30. sup. illud Io. 39. Quis dimisit onagrũ liberũ, cap. 12 in nouis exepl.

GREG. 30. Moral. Asperum etiam iugum & durum seruitutis pondus est subesse temporalibus, ambire terrena, retiuere labẽtia, velle stare in non stan- E tibus: appetere quidem transeuntia, sed cũ transeuntibus nolle transire. Dom enim cõtra votum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex desiderio adeptionis afflixerant, post ex pauore amissiunis premunt.

Homil. 39. in Matth. parũ ante med. tom. 2.

CHRYS. Non autem dicit, Venite ille & ille, sed omnes qui in solicitudiuibus, qui in tristitijs, qui in peccatis estis: nun vt expetam noxas, sed vt soluam peccata. Venite, noo quoniam indigeo vestra gloria, sed quia volo vestram salutem: vnde dicit, Et ego reficiam vos: non dixit, saluabo solum, sed quod multo amplius erat, reficiam vos, id est, iu omni quiete cõstituam. RAB. Non solum exonerabo, sed interna tefectione saturabo. REMIG. Venite dicit, non pedibus, sed moribus: non corpore, sed fide. Iste nãque est spititualis accessus, quo quis Deo appropinquat,

& ideo ſequitur. Tollite iugum meum ſuper vos.

Hoc in loco id habet. Euangeliũ eſt iugum Chriſti.

RAB. Iugum Chriſti eſt euangeliũ Chriſti, quod Iudæos & Gentes in vnitate cõiungit & ſociat. Hoc autem ſuper nos iubemur ſumere, id eſt, in honore habere, ne fortè ſubtus ponentes, id eſt, illud prauè contemnentes lutulentis pedibus vitiorum conculcemus. vnde ſubditur: Diſcite à me.

Ser. 10. ſup. illud: Quoniam mitis ſum & humilis. to. 10.

AVG. de ver. dom. Non mundum fabricare, non in ipſo mundo miracula facere, ſed quia mitis ſum & humilis corde. Magnus eſſe vis? à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam conſtituere celſitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis: & quanto quiſque vult ſuperim ponere maius ædificium, tanto altius fodiat fundamentum: quo autem peruenturũ eſt cacumen noſtri ædificij? vſque ad conſpectũ Dei.

Super illud: Tollite iugũ meum ſuper vos.

RAB. Diſcendum ergo nobis eſt à Saluatore noſtro, vt ſimus mites moribus, & humiles mentibus: neminem lædamus, neminem cõtemnamus: & virtutes quas foris oſtẽdimus in opere, intus teneamus in corde.

Hom. 39. in Matt. circa med. tom. 2.

CHRYS. Et ideo incipiens diuinas leges ab humilitate incipit, & maximum præmium ponit, dicens: Et inuenietis requiem animabus veſtris: Hoc maximum eſt præmium, non enim alteri efficeris vtilis solũ, ſed teipſum requieſcere facis: & ante futuram hanc tibi dat retributionem, in futuro autem perpetua gaudebis requie.

Homi 39. in Mat. parum ante med. tom. 2.

CHRY. Et ne formidarent, quia dixerat, onus & iugũ, ſubdit: Iugum enim meum, &c.

Canon. 11. circa finem illius.

HILAR. Iugi autem ſuauis, & leuia oneris blãdimenta proponit, vt credentibus eius boni ſcientiam præſtet, quod ipſe ſolus nouit in patre.

Lib. 4. ſuper illud. Iob. 3. Impij ceſſauerunt a tumultu. cap. 30. in nouis exempl.

GREG. 4. Mora. Quid graue mentis noſtræ ceruicibus imponit, qui vitare omne deſideriũ quod perturbat, præcipit: qui declinare laborioſa mũdi huius itinera monet?

Canon. 11. in fine illius.

HILAR. Et quid iugo ipſo ſuauius, quid onere leuius probatur: niſi ſcelere abſtinere, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus nõ capi, nolle inferre alteri, quod ſibi perpeti ſit moleſtum?

In hoc loco id habet.

RAB. Sed quomodo iugum Chriſti ſuaue, cùm ſupra dicatur: Arcta eſt via, quæ ducit ad vitam? Sed quod anguſto initio incipitur, proceſſu tẽporis ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur.

In ſerm. 9. tom. 10.

AVG. de ver. dom. Item qui iugum domini intrepida ceruice ſubierunt, tam difficilia pericula patiũtur, vt non à laboribus ad quietem, ſed à quiete ad laborem vocari videantur. Sed profectò adeſt Spiritus ſanctus, qui in exterioris hominis corruptione interiorem renouaret de die in diẽ, & guſtata requie ſpirituali, in affluentia deliciarum Dei, in ſpe futuræ beatitudinis omnia præſẽtia deliniret aſpera, & omnia grauia releuaret. Secari & vri ſe homines patiuntur, vt dolores nõ æterni, ſed aliquanto diuturniores vlceris, acriorum dolorum precio redimantur.

E Quibus tempeſtatibus vel pœnis importuni ſunt mercatores, vt diuitias vẽturas acquirant? Sed qui has non amant, eadem grauia patiuntur: qui verò amant, eadem quidem ſed non grauia patiuntur. Omnia enim ſæua, & immania, prorſus facilia & prope nulla efficit amor, quanto ergo facilius ad veram beatitudinem charitas facit, quod ad miſeriam quantum potuit cupiditas fecit?

Super illud: Iugũ meum ſuaue eſt. tom. 9.

HIERO. Quomodo etiam leuius eſt lege, Euangelium: cùm in lege homicidium & adulterium, in Euangelio ira concupiſcentiáque puniatur? In lege enim multa præcepta ſunt: quæ Apoſtolus non poſſe compleri, plenisſimè docet. In lege opera requiruntur, in Euangelio voluntas quæ-

A ritur: quæ etſi effectũ non habuerit, tamen præmium non amittit. Euãgelium ea præcipit, quæ poſſumus, ne ſcilicet cõcupiſcamus, hoc in noſtro arbitrio eſt: lex cùm voluntatem non puniat, punit effectum, ne adulterium facias. Finge in perſecutione aliquã virginem proſtitutam: hæc apud Euangelium, quia voluntate non peccat, virgo ſuſcipitur: in lege, quaſi corrupta repudiatur.

CAPVT XII.

IN illo tempore: Abijt Ieſus per ſata ſabbatho, diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas, & manducare. Phari-

B *ſæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce diſcipuli tui faciunt quod non licet eis facere ſabbathis. At ille dixit eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid quãdo eſurijt ipſe, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in Domũ Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, niſi ſolis Sacerdotibus? Aut nõ legiſtis in lege, quia ſabbathis Sacerdotes in tẽplo ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt? Dico autem vobis, quia templo maior eſt hic. Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiã volo, &*

C *non ſacrificium, nũquam condẽnaſſetis innocentes. Dominus enim eſt filius hominis etiam ſabbathi.*

Gloſa ordinaria in princ. ca. 12.

GLO. Narrata prædicatione cum miraculis vnius anni ante quæſtionem Ioannis factis, tranſit ad ea quæ facta ſunt in alio anno, ſcilicet poſt mortẽ Ioannis, quando iam in omnibus Chriſto contradicitur: vnde dicit: In illo tempore, &c.

Lib. 2. cap. 34. tom. 4.

AVG. de conſ. euang. Hoc autem quod hic ſequitur, ſine vlla repugnantiæ quæſtione cõmemoratur à Marco & à Luca, ſed illi non dicunt: In illo tempore. vnde fortaſſis Matthæus rei geſtæ hic ordinẽ tenuit, illi autem recordationis ſuæ: niſi latius accipia-

D tur quod dictum eſt, In illo tempore, id eſt, quo hæc multa & diuerſa gerebantur vnde cõcipitur iſta omnia poſt mortem Ioannis completa eſſe. Cùm enim Ioannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum miſiſſet, creditur poſt paululũ decollatus fuiſſe: vnde cùm dicitur, In illo tẽpore, interminatum tempus ponere videtur.

Homil. 40. circa princ. tom. 2.

CHRYS. Quare autem per ſata ſabbatho eos ducebat, quia omnia præſciuit, niſi quia volebat ſoluere ſabbathum? volebat quidem, ſed non ſimpliciter: Ideóque non ſine cauſa id ſoluit, ſed dans occaſionem rationabilem, vt & legem ceſſare faciat, & legẽ non offendat, & ideo hic vt Iudæos mitiget, naturæ neceſſitatẽ præmittit: & hoc eſt, quod dicitur, Diſ-

E cipuli autem eius eſurientes, &c. Quamuis in peccatis quæ manifeſta ſunt, nulla ſit excuſatio: neque enim occidens, ad ſui excuſationem poteſt furorem prætendere: neque qui adulterat, concupiſcentiam, ſed nec vllam aliam cauſam, hic tamen famem inducans, diſcipulos ab omni accuſatione liberat.

In princ. comment. ad ca. 12. tom. 9.

HIER. Vt autem in alio Euangeliſta legimus, propter nimiam importunitatem nec veſcendi quidem habebant locum, & ideo quaſi homines eſuriebant. Quod autem ſpicas ſegetum manibus confricant, & in eiſdem conſolantur: vitæ auſterioris indicium eſt, non præparatas epulas, ſed ſimplicem cibum quærentium.

Homil. 40. parum à princ. tom. 2.

CHRYS. Tu autem admirare, diſcipulos qui ita erant oppreſſi, & nullam corporalium habebant

bant cuiam, sed & contemnebāt carnalem mensam, & fame oppugnabantur, nec tamen desistebant à Christo, nisi enim eos cogeret vehementer esuries, nequaquā hoc fecissent. quid autem pharisæi ad hoc dicerent, subditur: Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, &c.

Cap. 23. in med. tom. 3.

A v g. de operibus monachorum. De sabbatho autem potius quàm de furto discipulos domini Iudæi calumniati sunt, quia populo Israel per legem præceptum est, vt in agris suis furem nullum tenerent, nisi qui secum aliquid vellet auferre, nam qui nihil aliud attigisset, quàm id quod comedisset, liberum impunitúmque abire sinerent.

Super illud: Pharisæi autem, tom. 9.

Ebionitarum error notatur.

H i e r. Nota verò quod primi Apostoli Saluatoris litterā sabbathi destruunt aduersus Ebionitas, qui cùm cæteros recipiant Apostolos, Paulum tanquam transgressorem legis repudiant. deinde ad excusationem eorum subditur, At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid quando esurijt? Ad confutandam siquidem calumniam pharisæorum, veteris recordatur historiæ, quādo Dauid fugiens Saulem venit Nobbam, & ab Achimelech sacerdote susceptus, postulauit cibos: qui cùm panes laicos non haberet, dedit eis consecratos panes: quibus nō licebat vesci, nisi solis Sacerdotibus & Leuitis: melius arbitratus de famis periculo homines liberare, quàm Deo sacrificiū offerre: hostia enim Deo placabilis, est hominū salus. Opponit ergo dominus & dicit: Si & Dauid sanctus est. & Achimelech pontifex à vobis non reprehēditur, & legis vterique mandatum probabili excusatione transgressi sunt, & fames in causa est: cur eandem famem non probatis in Apostolis. quàm probatis in cæteris? Quanquam & in hoc multa distantia sit. Isti spicas in sabbatho manu confricant, illi panes comederunt leuiticos, & ad sabbathi solennitatē accedebant neomeniarum dies, quibus requisitus in conuiuio fugit ex aula regia.

Homi. 40. in Matt. paulo post principium.

C h r y. Excusans autem discipulos, Dauid in mediū adducit, etenim multa prophetæ huius erat gloria apud Iudæos. Nec potest respōderi, quod Dauid Propheta erat, quia nec propter hoc ei licebat, sed sacerdotibus solis, tanto autē magis discipulos ab accusationa liberat, quātō maior inuenitur qui hoc fecit. sed etsi Dauid propheta erat, non tamē qui cum ipso erant.

Super illud: An non legistis quid fecerit Dauid. tom. 9.

H i e r. Obserua tamen quòd panes propositionis nec Dauid nec pueri eius acceperunt, antequam mundos se à mulieribus esse responderint.

Homi. 40. in Matth inter princ. & med. to. 2.

C h r y s. Sed dicet aliquis: Quid est exemplū hoc ad id quod quæritur? Non enim Dauid sabbathum transgressus est, sed in hoc ostenditur Christi sapientia, quod aliud exemplum fert sabbatho maius. Neque enim est æquale transgredi sabbathi diem, quod multoties factum est: & sacram illam tangere mensam, quod nulli fas erat. Deinde rursus & aliter soluit, principaliorem inducens solutionem, cùm dicit: Aut non legistis in lege, quia sabbathis sacerdotes in templo sabbathum violant, & sine crimine sunt?

Super illud: Aut non legistis in lege quia sabbath. tom. 9.

H i e r o. Ac si diceret: calumniamini discipulos meos, cur sabbatho spicas triuerint, famis necessitate cogente, cùm ipsi sabbathum violetis in templo immolantes victimas, cedētes tauros, holocausta super lignorum struem incendio concremantes, & iuxta alterius Euāgelij fidem, circūciditis paruulos in sabbatho, vt dum aliā legem seruare cupitis, sabbathū destruatis. Nunquam autem leges Dei sibi contrarię sunt & prudenter vbi discipuli sui argui poterant transgressionis, & Achimelech & Dauid dixit exēpla A sectātes: veram autem & absque necessitatis obtentu sabbathi præuaricationem in ipsos refert, qui calumniam fecerant.

Homi 40. in Matt. paulo ante medit. tom. 2.

C h r y s. Ne autem mihi dicas quoniam afferre in medium alium peccantem, non est erui ab accusatione. cùm enim non accusatur qui fecit, excusatio fit circa id quod factum est. Verū hoc hic non suffecit, sed quod maius est dixit, quòd sine crimine sunt. Vide autē quanta posuit. Locum, vbi dicit: In templo. Tēpus, cum dicit: Sabbathis. Legis remissionem, cum dicit: Violant, & non solum soluunt. Et quod non solū liberantur à pœna, sed à culpa liberati sūt. vnde dicit: Sine crimine sunt Neque autem hoc secundum simile est priori, quod dixerat B de Dauid. Illud enim & semel factum est, & à Dauid non sacerdote, & necessitatis causa fuit: Hoc autem secundum singulo sabbatho, & à sacerdotibus, & secundum legem. Et ideo non secundum veniam, vt in primo exemplo, sed secundum legem sunt discipuli ab accusatione liberati. Sed nūquid discipuli sunt sacerdotes? imò sunt sacerdotibus maiores: ipse enim aderat qui templi est dominus, qui veritas est & non typus: & ideo subditur: Dico autem vobis, &c.

Super illud: Dico autem vobis quia tom. 9.

Lib. quæst. in Mat ca. 10. tom. 4.

H i s a. Hic, non pronomen, sed aduerbium loci legēdum est: quòd maior templo sit locus, qui dominum templi teneat. A v g. de quæst. euang. Notandum autem vnum exemplum datum esse regiæ C potestatis de Dauid, alterum sacerdotalis de his qui propter ministerium templi sabbatha violant: vt multo minus ad ipsum euulsarum sabbatho spicarū crimen pertineat, qui verus rex & verus sacerdos est.

Homi 40 in Matt. ā med. tom. 2.

C h r y s. Deinde, quia graue audientibus videbatur esse quod dixerat, rursus conuolat ad misericordiam, sermonem cum quadam vehementia inducēs, cùm dicit: Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo & non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes.

Super illud: Si autem sciretis quid est, misericordiam. tom. 9.

H i e r. Quid autem est, misericordiam volo & nō sacrificium, suprà diximus. Quod autem dixit: Nunquam condemnassetis innocentes, de Apostolis inD telligēdum est. Et est sensus: Si misericordiam comprobastis Achimelech, eo quòd periclitantem fame Dauid refocillauit, quare meos discipulos condemnatis?

Hom 40 in Matt ā med. tom. 2.

C h r y s. Vide autem rursus qualiter ad veniam ducens sermonem, Discipulos rursus venia superiores ostendit, in hoc quòd dicit eos innocentes: quod quidē suprà & de sacerdotibus dixerat. Deinde & aliam causam dicit, quare sunt innocentes, dicēs: Dominus enim est filius hominis etiam sabbathi.

R e m i o. Filium autem hominis seipsum appellat, & est sensus: Ille quem vos purum hominem putatis, Deus est omniū creaturarum dominus, & etiam sabbathi: & ideo potest legem mutare pro sua voE luntate, quia fecit eam.

Lib. 16 cap. 28. aliquid habet.

A v g. contra Faust. Discipulos autem suos vellere spicas sabbatho non prohibuit, vt inde conuinceret & præsentes Iudæos & futuros Manichæos, qui herbam non euellunt, ne homicidium perpetrent.

Canon 12. in princip.

H i l a r. Mysticè autem in principio est cōtuendum sermonem hunc ita cœptum esse in illo tēpore, quo scilicet Deo patri gratiam data gentibus salute confessus est. Ager autem, mundus est: sabbathum, otium est: seges, credituorum profectus in messem. Est ergo sabbatho in agrū profectus, in legis otio domini progressus in hunc mundum est. Esuries fames est salutis humanæ.

Super illud: Discipuli eius

R a b. Spicas vellunt, dum singulos homines à terrena intentione retrahunt. Fricant, dum à concu-

faciũt quod non licet.

A pisceotia carnis mentes exuunt. Grana comedunt, dum emendatos in corpus Ecclesiæ traijciunt.

Lib. 1. quæst. in euan. paruum à princ. tom. 4.

Avg. de quæst. euan. Nullus autem transit in corpus Christi, nisi carnalibus spoliatus fuerit indumẽtis: secundum illud Apostoli, Exuite vos veterẽ hominem, Sabbatho hoc agunt, scilicet spe quietis æternæ, ad quam alios inuitant.

Super illud: Discipuli tui faciũt quod non licet.

Raba. Item ambulant per sata cum domino, qui in scripturarum meditatione delectentur. Esuriunt, dum panẽ vitæ, id est, Dei amorem in eis euenire desiderant. Vellunt spicas & terunt, dũ testimonia discutiunt donec inueniant quod latebat in littera: & hoc sabbatho, dũ à turbidis cogitationibus vacant.

Canon. 12. parum à princ.

B Hilar. Pharisæi qui penes se clauem cælorum esse existimabant, illicita agere discipulos arguunt, quos dominus factorum in quibus sub rerum argumento prophetiæ ratio continetur admonuit: atque vt ostenderet omnium rerum efficaciam speciem futuri operis contiоere, adiecit: Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo &c. opus enim salutis nostræ non in sacrificio legis, sed in misericordia est: & lege cessãte, in Dei bonitate saluamur. Cuius rei donum si intellexissent, nunquam condemnassent innocentes, id est, Apostolos suos, quos insimulaturi erãt transgressæ legis inuidia, cum sacrificiorum vetustate cessente vniuersis per eos misericordiæ nouitas sobuenirет.

C

Et cùm inde transijsset, venit in synagogã eorum. Et ecce homo manũ habens aridã, & interrogabant eum, dicẽtes: Si licet sabbathis curare? vt accusarent eum. Ipse autem dixit eis: Quis erit ex vobis homo qui habeat ouem vnam: & si ceciderit hæc sabbathis in foueam, nõne tenebit & leuabit? Quantò magis melior est homo oue? Itaque licet sabbathis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati, sicut altera.

D

Super illud: Et interrogabant eum dicentes. Canon. 12. in Matth. Lib. 2. cap. 35. circa princ. to. 4.

Hier. Quia destructionẽ sabbathi qua discipulos arguebãt, probabili exemplo excusauerat: ipsum calumniari volunt. Vnde dicitur: Et cùm inde trãsisset, venit in &c. Hila. Hæc enim quæ præmissa sunt, in campo dicta gestáque sunt, & post hæc synagogam ingreditur. Avg. de concor. euang. Posset autem putari eodẽ die factum & de spicis, & de isto sanato, quoniam & sabbathum hic commemoratur: nisi Lucas aperuisset alio sabbatho factum fuisse. Proinde quòd dicit Matthæus: Et cùm inde transisset, venit in synagogam eorum. Non quidem venit, nisi cùm inde transisset: sed post quot dies in synagogam eorum venerit, postea quàm à segete illa trãsijt, an rectè continuóque illuc ierit, non expressum est: ac per hoc locus datur narrationi Lucæ, qui dicit alio sabbatho huiusmodi manum fuisse sanatam.

Cano. 12. super illud: Misericordiam volo.

Hila. Ingresso autem synagogam hominem aridæ manus offerunt interrogãtes an curare sabbathis liceret, occasionem arguendi eum ex responsione quærentes. vnde sequitur: Ecce homo manum, &c.

Hom. 44. in Matth. parũ à princ. to. 2.

Chrys. Non autem interrogant vt addiscãt, sed vt accusent eum. vnde sequitur: Vt accusarent eum. quamuis & ipsum opus sufficeret, si accusare volebant, sed & per verba volebant captionem inuenire maiorem copiam argutionum sibi præparantes.

Super illud: Et interrogabant scilicet, tom 9.

Hier. Et interrogant, vtrum liceat curare sabbathis: vt si non curauerit, crudelitatis aut imbecillitatis: si curauerit, transgressionis vitio eum accusent.

Lib. 2. cap. 35. parum ante med. tom. 4.

Avgv. de con. euangel. Sed potest mouere, quomodo Matthæus dixerit, quòd ipsi interrogauerunt dominum, si licet sabbatho curare: cùm Marcus & Lucas illos potius à domino interrogatos esse perhibeãt. Licet sabbatho benefacere, an male? Itaque intelligẽdum, quod illi prius interrogauerunt Dominum: Si licet sabbatho curare? deinde intelligens cogitationes eorum, aditum accusandi quærentiũ, constituit in medio illum quem erat sanaturus, & interrogauit, quæ Marcus & Lucas eum interrogasse cõmemorant: & tunc illis tacentibus proposuit similitudinẽ de oue, & conclusit quod licet sabbatho benefacere, vnde sequitur: Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, &c.

Super illud: Ipse dixit eis. tom. 9.

Hier. Vbi sic soluit propositam quæstionem, vt interrogantes auaritiæ condemnaret. Si vos (inquit) in sabbatho ouem, & aliud quodlibet animal in foueam decidens, eripere festinatis, non animali, sed vestræ auaritiæ consulentes, quãto magis ego hominẽ, qui multo melior est oue, debeo liberare?

In hoc loco id habet.

Rab. Competenti ergo exemplo soluit quæstionem eorum, vt eos ostẽdat sabbathum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis, legem male interpretãtes, qui dicunt in sabbatho à bonis feriandũ, in quo à malis tãtum feriandum est. Vnde opus seruile non facietis in eis, hoc est, peccatũ. sic in æterna requie à malis tantum feriabitur, non à bonis.

Lib. 1. cap 35. à medio. tom. 4

Avgv. de con. euang. Proposita autẽ similitudine de oue, concludit quòd liceat sabbatho benefacere, dicẽs: Itaque licet sabbathis benefacere.

Homil. 14. in Matth. aliquantulum à princ. to. 2. Super illud: Tũc ait homini. tom. 9.

Chrys. Intende autem qualiter variæ excusationis de solutione sabbathi inducit: sed quia iam insanabiliter ægrotabat, ad opus processit, vnde sequitur: Tunc ait homini Extende ma. &c.

Verba euãgelij Nazaræorũ.

Hier. In euan. quo vtuntur Nazaræi & Ebionitæ, quod vocatur à plerisque Matthæi authenticum: Homo iste qui aridã habet manum, cæmẽtarius scribitur, istiusmodi vocibus auxilium precans: Cementarius eram, manibus victũ quæritans: precor te Iesu vt mihi restituas sanitatem, ne turpiter mẽdicem cibos.

Super illud: Si licet sabbathis curare.

Raa. Sabbathis autẽ præcipuè docet & operatur Iesus, nõ solum propter spirituale sabbathum, sed etiã propter celebriorem populi conuentũ, quærens salutem omnium.

Canon. 12. super illud: Misericordiam volo.

Hila. Mysticè autem post reditum de segete, ex qua iam Apostoli fructus sationis acceperant, ad synagogam venit, iam illic messis suæ opus paraturus, quia plures postmodũ vna cum Apostolis extiterunt qui curabantur.

Super illud: Tũc ait homini. tom. 9.

Hier. Vsque autem ad aduentum domini Saluatoris arida manus in synagoga Iudæorum fuit: & Dei opera non fiebãt in ea. Postquam autem ille venit in terras, reddita est in Apostolis credẽtibus dextera, &

E operi pristino restituta.

Canon. 12. in Matt. inter princ. & med.

Hila. Curatio autem omnis in verbo est: & manus sicut altera redditur, id est, similis ministerio Apostolorũ in officiũ dandæ salutis efficitur, docétque, pharisæos ægrè ferre nõ oportere operationem humanæ salutis in Apostolis, cùm ipsis ad officium eiusdem ministerium manus sit reformanda, si credãt.

Super illud. Et ecce homo manũ habẽs aridam.

Rab. Vel aliter: Homo qui habebat manũ aridam, humanũ genus indicat, sterilitate boni operis arefactũ per manum ad pomũ extensam, quã sanauit manus innocẽs in cruce extensa. Et bene manus in synagoga erat arida, quia vbi maius donum scientiæ, ibi grauius est inexcusabilis noxæ periculũ. Sananda autem manus arida iubetur extendi, quia infructuosa debilitas animæ nullo melius ordine quàm eleemo-

eleemosynarum largitate curatur. Habebat autem homo dexteram manum languidam, quia ab eleemosynis torpebat: sinistram sanam, quia suæ vtilitati intendebat: sed veniente domino dextera sanatur vt sinistra, quia quod congregauerat auidè, modo distribuit charitatiuè.

Exeuntes autem pharisæi consiliũ faciebãt aduersus eum, quomodo perderent eum. Iesus autẽ sciens, secessit inde, & secuti sunt eũ multi, & curauit eos omnes. Et præcepit eis, ne manifestũ eum facerent. Vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam Prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem ego elegi, dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ, ponam spiritum meum super eum, & iudiciũ gentibus nunciabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Arundinem quassatam non confringet, & lignum fumigãs non extinguet, donec eijciat ad victoriam iudiciũ, & in nomine eius gentes sperabunt.

Canon. 12. in Matt. inter princ. & med. Super hoc verbũ.

Hila. Inuidia autem facti pharisæos commouet, quia cõtuentes hominem in corpore, Deum in operibus non intelligebant, vnde dicitur: Exeuntes autẽ pharisæi, &c. Rab. Exeuntes dicit, quia eorũ mens à domino auersa fuit: consilium fecerunt, quomodo vitam perderent, non quomodo ipsi vitã inuenirẽt.

Canon. 12. ante mediũ.

Hilar. Sciensque eorum consilia, secessit, vt à consilijs malignantiũ procul abesset, vnde sequitur: Iesus autem sciẽs, &c. Hier. Sciens, inquam, eorum insidias, secessit: vt pharisæorũ contra se occasionem impietatis auferret. Remig. Siue secessit inde quasi homo, fugiens insidias suorum persequẽtium: siue quia non erat tẽpus neque locus patiendi, non enim cupit perire Prophetam extra Hierusalẽ, sicut ipse dicit. Declinauit etiã dominus odio se persequẽtes, & peruenit illuc vbi inuenit plurimos se per amorem diligentes, vnde sequitur: Et secu. sunt eum mul. Quem pharisæi vnanimi consilio perdere quærũt, turba indocta vnanimi dilectione sequitur: vnde mox sui desiderij consequuntur effectũ. Nam sequitur: Et curauit eos omnes. Hila. His antẽ, quos curauit, silẽtium imperauit, vnde sequitur: Et præcepit eis ne, &c. nã salus vnicuique reddita, erat sibi ipsi testis. Sed iubendo silentium teneri, & gloriandi de se iactantiam declinat, & nihilominus cognitionem sui præstat in eo ipso, cùm admonet de se taceri: quia obseruatio silentij ex re quæ sit silenda, proficiscitur.

Super illud: Scient autẽ Iesus recessit. Rab. id habet hoc loco.

Canon. 12. ante med.

Super illud: Præcepit eis ne eum manifestum facerent.

Rab. In hoc etiam nos instruit, ne cùm aliquid magni fecerimus, laudem foris quæramus.

Remig. Ideo etiam præcepit vt non manifestarent eum, ne persequentes ipsum deteriores fierent.

Hom. 41. in Matt. inter princ. & med. tom. 2.

Chrys. in ho. Deinde vt non turberis in his quæ fiũt in insania opinabili pharisæorũ, induxit prophetam hoc prædicentem. Tanta enim erat prophetarũ diligentia, vt neque hoc derelinquãt, sed & vias eius & transitus prophetizarẽt, & intentionem cum qua hoc faciebat: vt discas quoniam omnia à Spiritu sancto loquebãtur. si enim cogitationes hominum impossibile est scire, multo magis Christi intentionem, nisi Spiritus sanctus reuelaret. Sequitur ergo: vt impleretur quod di. &c. Remig. Dominus quidem Iesus Christus puer omnipotentis Dei dictus est, nõ secundum diuinitatem, sed secundũ assumptę carnis dispensationem, quia cooperãte Spiritu sancto car-

Iesus quomodo puer dicitur.

A nem suscepit ex virgine, absq; macula peccati. Quidam libri habẽt: Electus quem elegi. Electus enim fuit à Deo patre, id est, prædestinatus, vt esset filius Dei proprius, nõ adoptiuus. Rab. Quem elegi dicit ad opus quod nemo alius fecit, vt redimeret genus humanum, & pacificaret mundum cum Deo. Sequitur: Dilectus meus in quo, &c. Quia ipse solus est agn' sine macula peccati, de quo pater dicit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.

In hoc loco.

Remig. Quod autem dicit, Animæ meæ, non ita intelligendum est, quod Deus pater animam habeat, sed translatiue anima in Deum ascribitur, vt per eam demonstraretur Dei affectus. Nec mirum, si anima translatiuè in Deo dicitur, cùm etiam cætera corpo-
B ris membra ei ascribantur. Chrys. Hoc autem in principio propheta ponit, vt discas, quia hoc quod hic dicitur, fuit secundum consilium patris: dilectus enim secundum consilium eius qui diligit, facit. Sed iterũ electus non vt aduersarius soluit legem, neque, vt inimicus existẽs legislatori, sed ei cõcordans. quia ergo dilectus est, ponam spiritum meum super eum.

Homil. 41. in Mat. ante med. tom. ..

Remig. Tunc etiam Deus pater posuit spiritum suum super eum cùm operante Spiritu sancto suscepit carnẽ ex virgine, & mox vt homo factus est, plenitudinem Spiritus sancti suscepit.

Super illud: Ecce puer meus quem elegi. tom. 9.

Hier. Ponitur autem Spiritus sanctus non super
C Dei verbum, & super vnigenitum qui de sinu patris processit scilicet: sed super eũ de quo dictũ est: Ecce puer meus. Quid autẽ per ipsum facturus sit subditur: Et iudi. gen. num. Avg. 20. de ciuit. Dei. Quia scilicet iudicium prænunciauit futurum, quod gentibus erat occultum. Chrys. Deinde humilitatem eius manifestans, dicit: Non contendet, quia sicut illi placuit, oblatus est, & manibus persequentium se vltro obtulit. Neque clamauit, quis sicut agnus corã tondente se obmutuit. Neq; audiet aliquis in plateis vocem eius. Hiero. Lata enim est & spatiosa via quę ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam: quia multi nõ audiunt vocem Saluatoris, quia
D non sunt in arcta via, sed in spatiosa.

Lib. 20. cap. 30. inter medium & finem. tom. 5.

Homil. 41. in Mat. ante med. to. 2.

Super illud: Nec audiet quis in plateis vocem eius. tom 9.

Rimig. Platea nãque Græcè, Latinè latitudo dicitur: in plateis ergo vocẽ eius nemo audiuit, quia suis dilectoribus non delectabilia in hoc mũdo promisit, sed aspera. Chrys. Volebat autem Dominus per huiusmodi mãsuetudinẽ curare Iudæos: sed licet isti tenuerent, non tamen eis restitit eos destruendo. vnde & eius virtutem, & illorum imbecillitatem propheta ostendens dicit: Arundinem quassatam non confringet, & lignum fumigans non extinguet.

Hom. 41. in Matth. aliquantulum. ante med. tom. 2.

Mansuctudo Christi erga Iudæos.

Hiero. Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris sui, iste quassatum calamum confringit: & qui modicam scintillam fidei contemnit
E in paruulis, hic lignum extinguit fumigans.

Super illud: Arundinem quassatam. tom. 9.

Avg. 20. de ciui. Dei. Vnde persecutores Iudæos (qui calamo quassato perdita integritate; & ligno fumanti amisso lumine comparati sunt) non contriuit, non extinxit. quia pepercit eis, qui nondum venerat eos iudicare, sed iudicari ab eis.

Lib. 20. cap 30. inter med & finẽ. tom. 5.

Avg. de quæ. euan. In ligno etiam fumigante notandum est, quia desertum lumine facit putorem.

Li. 1. quæst. in euan. parũ à princip. tom. 4.

Chrys. Vel in hoc quòd dicit: Arundinem quassatam non confringet, ostendit quòd ita facile erat ei omnes eos frangere, sicut arundinem, & non simpliciter arundinem, sed iam contritam. In hoc autem quòd dicit, Lignum fumigans non extinguet, demonstrat & illorum furorem accensum, & virtu-

tem Christi potentem ad extinguendum huiusmodi furorem cum omni facilitate. vnde in hoc multa mansuetudo Christi ostenditur.

HILAR. Vel per hoc quòd dicit: Arundinẽ quæ quassata est non esse confractam, ostendit caduca & quassata gentium corpora non fuisse contrita, sed in salutem potius reseruata. Per hoc autem quòd dicit, Lignum fumi. non extin. ostẽdit exiguitatem ignis iam tantum fumigãtis in ligno non extinctam, id est, Israel ex reliquijs veteris gratię spiritum non ablatũ, quia resumendi totius luminis in tempore pœnitentiæ sit facultas. RAB. Vel econuerso, arundinem quassatam vocat Iudæos, quos à vento agitatos, & quasi abinuicem dissipatos, non statim dominus cõdemnauit: sed patienter supportauit. Lignum autem fumigans vocat populum de gentibus cõgregatum: qui extincto naturalis legis ardore fumi amarissimi & oculis noxij, tenebrosæ que caliginis inuoluebatur erroribus: quem non solum non extinxit & redegit in cinerem, sed econtrario de parua scintilla & penè moriente, maxima suscitauit incendia.

Superhãc locũ id habet.

CHRYS. Sed posset aliquis dicere: Quid igitur? semper hæc erunt? & feret vsque in finem eos qui sic insidiãtur & insaniunt? Absit, sed cùm sua omnia facta erunt, tunc & illa operabitur. Et hoc signauit, dicens: Donec eijciat, &c. Ac si dicat: Cùm ea quæ ex se sunt omnia compleuerit, tunc perfectam vitionẽ inducet: tunc enim punientur, cùm claram fecerit suam victoriam, vt non relinquatur eis inuerecunda contradictionis occasio.

Hom. 41 in Mat, non remote ante med, tom. 2.

HILAR. Vel donec eijciat ad victoriam iudicium, sublata scilicet mortis potestate, iudicium claritatis suæ reditum introducat. RAB. Vel donec illud iudicium quod in eo agebatur ad victoriã perueniret: quia postquam mortem resurgendo superauit, expulso principe huius mundi victor ad regnum rediit, in patris dextera sedens, donec ponat sub pedibus omnes inimicos suos.

Canon 12. in Matth. Circa illud: Tũc oblatus est ei homo. Super illud: donec eijciat ad victoriã iudicium.

CHRYS. Sed non in hoc stabunt ea quæ sunt dispensationis, vt solum puniãtur qui non crediderunt, sed & orbem terrarum ad se trahet. vnde sequitur: Et in nomine eius, &c. AVG. 20. de ciuit. Hoc autẽ vltimum iam videmus impletum, & si per hoc quod negari non potest, creditur & illud quod imprudenter à quibusdam negatur, nouissimum iudiciũ, quod ponet in terra, cùm venerit ipse de cælo, quis enim speraret gentes in Christi nomine speraturas, quãdo tenebatur, ligabatur, cædebatur, illudebatur, & crucifigebatur, quando & ipsi discipuli spẽ perdiderant, quam in illo habere iam cœperant? quod tunc vix vnus latro sperauit in cruce, nunc sperant gentes lõge lateque diffusæ. Et ne in æternum moriantur, ipsa in qua ille mortuus est cruce signantur. Nullus igitur dubitet per Iesum Christum nouissimum futurũ esse iudicium.

Hom. 41. in Matth. ante med. tom. 2.
Lib. 20 cap. 30. paulo ante finem. tom. 5.

Expositio oraculi.

REMIG. Sciendum est autem quia non solum istius loci sensus, sed & multorum aliorum hoc testimonio confirmatur. nam quòd dicit: Ecce puer meus: ad illum locum refertur, vbi dixerat pater: Hic est filius meus. Quòd verò ait: Ponam spiritum meũ super eum, ad hoc refertur quòd Spiritus sanctus descendit super dominum baptizatum. Quòd autem subiungit: Iudicium gentibus nuntiabit, refertur ad id quod infrà dicitur: Cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Quòd autem subdit: Non cõtendet neque clamabit, ad hoc refertur, quòd dominus pauca respõdet principi sacerdo-

A tum, & Pilato, Herodi verò nulla. Quòd vero dicitur, Arundinem quassatã non confringet, ad hoc pertinet quòd Dominus suos persecutores declinauit, ne fierent deteriores. Quòd verò dicit: In nomine eius gentes sperabunt, ad hoc refertur quod ipse dixit: Euntes docete omnes gentes.

Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur & videret. Et stupebant omnes turbæ, & dicebant, Nunquid hic est filius Dauid? Pharisæi autem audientes dixerunt, Hic non eijcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

B

GLO. Confutauerat superius dominus pharisæos Christi miracula calumniantes, ex hoc quod sabbathũ soluere videbatur: sed quia maiori nequitia ipsa Christi miracula diuina virtute facta peruertebant, attribuentes ea immundo spiritui, ideo Euangelista prętermittit miraculum ex quo blasphemandi occasionem sumpserunt, dicens: Tunc oblatus est ei, &c.

REMIG. Quòd autem dicit, Tunc, ad superiora refertur, quãdo sanato homine qui habebat manum aridam, exiuit de synagoga. Siue quòd dicit: Tunc, potest referri ad latius atque prolixius tempus, vt sit sensus, Tunc quando hæc vel illa dicebantur vel gerebantur.

C CHRYSO. Miranda est autem nequitia dæmonis: vtrumque ingressum oppilauit, per quem ille erat crediturus, scilicet & auditum & visum. Sed Christus vtrũque aperuit. Vnde sequitur: Et curauit eum, &c. HIERO. Tria autem signa simul in vno homine perpetrata sunt. Cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur. Quod & tũc quidem carnaliter factum est, quotidie cõpletur in conuersione credentium, vt expulso dæmone primum fidei lumen aspiciant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxentur. HILAR. Non autem sine ratione cùm turbas omnes curatas in communi dixisset, nunc seorsum dæmoniũ habens cæcus & mutus offertur. Oportebat enim vt postquã manus aridæ homo oblatus est, qui in synagoga curabatur, in vnius huiusmodi hominis forma gentium salus fieret: vt qui erat habitatio dæmonij, & cæcus & mutus, Deo capax pararetur, & Deum contineret in Christo, & Christi opera Dei confessione laudaret.

Homil 41. parum ante med. tom. 2.
Id habet Beda. Luca Canon. 11. Super illud: Erat Iesus eijciens dæmonium. tom. 5.
& Hier. in hoc loco, Matth. 12. tom. 9.
Canon. 12. Super illud: Tũc oblatus est ei homo.

D

AVG. de quæst. euang. Dæmonium enim habens cæcus & mutus est, qui non credit: & subditus est diabolo, qui non intelligit & non confitetur ipsam fidem, vel qui non dat laudem Deo.

Lib. 1. non procul à princ. to. 4.

AVG. de con. euang. Hoc autem non isto ordine, sed post multa alia Lucas commemorat, & mutum dicit tantum, & non cæcum. Sed etiam ex eo quòd

E aliquid tacet, de alio dicere putandus est. ea enim sequentia & ipse contexit quæ Matthæus.

Lib. 2. cap. 37. tom. 4.

HILAR. Stupuerunt facti istius opus turbæ, sed pharisæorum ingrauescit inuidia: vnde sequitur: Et stupebant, &c. GLO. Ob misericordiam & beneficia filium Dauid prædicant.

Canon. 12. Super illud: Tũc oblatus est ei homo.

RAB. Turbæ autem quæ minus eruditæ videbantur, domini semper facta mirantes: illi contrà vel negare hoc, vel quæ negare nequiuerant sinistra interpretatione peruertere laborabant, quasi hæc non diuinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent, id est, Beelzebub, qui Deus erat Accaron. vnde sequitur: Pharisæi autem audientes dixerunt. Hic non eijcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

Beda, Ca. 11. Luc. Super illud: in Beelzebub dæmon. eijcit dæmonia. tom 5.

REMIG.

REMIG. Beelzebub autē ipse est Beel, Baal, & Beelphegor. Beel fuit pater Nini regis Assyriorum. Baal dictus est, quia in excelso colebatur. Beelphegor à loco, id est, à monte Phega. Zebub seruus fuit Abimelech filij Gedeonis, qui occisis septuaginta fratribus, ædificauit templum Baal, & constituit eum sacerdotem in ipso ad abigendas muscas, quæ ibi congregabantur propter nimium cruorem victimarū. Zebub nāque musca dicitur. Beelzebub ergo vir muscarum interpretatur. vnde propter spurcissimum ritum colendi, dicebant eum esse principem dæmoniorum. nihil ergo sordidius inuenientes quod Domino obiicerent, dicebant eum in Beelzebub eiicere dæmonia. Et sciendū quòd non est legendum per d, vel t, in fine, vt quædam mendosa exemplaria habēt, sed per b.

Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum contra se diuisum, desolabitur, & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit. Et si Sathanas Sathanam eiicit, aduersus se diuisus est: Quomodo ergo stabit regnum eius?

Super illud: Iesus autem sciens cogit. tom. 9.

HIER. Pharisæi opera Dei, principi dæmoniorum deputabant: quibus Dominus non ad dicta, sed ad cogitata respōdit, vt vel sic compellerentur credere potentiæ eius, qui cordis videbat occulta. vnde dicitur Iesus autem sciens, &c.

Hom. 42. in Matth. in princ. illius. tom. 2.

CHRYS. Superius quidem & de hoc Christum accusauerant, quia in Beelzebub eiiceret dæmonia: sed tunc quidem eos non increpauit, concedens eis & à pluribus signis cognoscere eius virtutē, & ad doctrina discere eius magnitudinem: sed quia permanebāt eadem dicentes, iam increpat eos, quamuis eorum accusatio valde irrationabilis esset. Inuidia autem non quærit quid dicat, sed solum vt dicat: Neque tamen Christus eos contempsit, sed respondet cum decenti mansuetudine, docens nos mites esse inimicis, & nō turbari, etiam si talia dicant, quæ nos in nobis non recognoscimus, neque habēt aliquam rationem. In quo etiam ostendit mendacia esse quæ ab ipsis sunt dicta: neque enim est dæmonium habentis tantam ostendere mansuetudinem, & cogitationes scire. Et quia valde irrationabilis erat eorum suspicio & multitudinem timebant, non audebāt publicare Christi accusationem, sed in mēte voluebant. Propter quod dicit: Sciens cogitationes eorum, Ipse autem accusationem quidem in respondendo non ponit, neque diuulgat eorum nequitiam, solutionem autem inducit: studium enim eius erat prodesse peccātibus, non publicare. Non autē respondet eis à scripturis, quia non attenderent aliter exponentes, sed à cōmunibus opinionibus. non enim ita exteriora prælia corrumpunt, sicut ea quæ sunt contribulium: hoc enim fit in corporibus, & in omnibus rebus: sed interim à magis cognitis exempla ducit, dicens: Omne regnum con. &c. Nihil enim est in terra regno potentius, sed tamen per altercationem perit: quid autem dicendum est de ciuitate, vel de domo, siue magnum siue paruum fuerit, contra seipsum pugnans perit.

Discordiæ malum notatur.

Canone 12. super illud: Sedet ciuitas & domus diuisa. Super illud: Si satanas sath. eiicit. tom. 9.

HILAR. Vnde domus & ciuitatis eadē est hic ratio, quę & regni, propter quod sequitur: Et omnis ciuitas. &c. HIER. Quomodo enim concordia paruæ res crescunt, sic discordia maximæ dilabuntur.

HILA. Sermo autem Dei diues est, & vel simpliciter intellectus, vel inspectus interius ad omnē profectum est necessarius. Relictis ergo his quę ad cōA munem intelligentiā patent, causis interioribus immoremur. Responsurus enim Dominus ad id quod de Beelzebub dictum erat, in ipsos quibus respondebat responsionis conditionē retorsit. lex enim à Deo est, & regni Israel pollicitatio ex lege est. si regnū legis contra se diuiditur, dissoluatur necesse est: & sic Israel regnum amisit legem, quādo impletionem legis in Christo plebs legis impugnat. Sed ciuitas hic Hierusalem indicatur, quæ postquam in Dominum suum furore plebis exarsit, & Apostolos eius cum credentium turbis fugauit, post diuisionem non stabit: atque ita quod per hanc diuisionem mox secutum est, ciuitatis illius denunciatur excidium. Deinde
B assumit: Et si Sathanas, Sath. &c.

Can. ... illud: Iesus autē sciens cogitationes.

Super illud: Si Sathanas satha. eiicit tom 9.

HIER. Ac si diceret: si Sathanas pugnat contra se, & dæmon inimicus est dæmoni, deberet iam mundi venire cōsommatio. Nec habent in eo locum aduersariæ potestates, quarum inter se bellum, pax hominum est. GLO. Necessaria ergo complexione eos arguit. Vel enim Christus in virtute Dei dæmones eiicit, vel in principe dæmoniorū, si in virtute Dei, frustra calumniantur: si in principe dæmoniorum, regnum eius diuisum est, non stabit: & ideo à regno eius recedant, quod innuit sibi eos elegisse, dum in se non credunt. CHRYS. Vel sic: Si diuisus est, imbecilior factus est & perit: si autē perit, qualiter potest
C alium proiicere? HILA. Vel aliter: Si ad diuisionem suam coactus est dæmon, vt dæmones perturbaret, hinc quoque æstimādum est plus in eo qui diuiserit, quàm in his qui diuisi sunt inesse virtutis: ergo regnum diaboli diuisione facta, à Christo est dissolutū.

Glosa ordin. super illud: Regnum in se diuisum.

Homi. 41. in Matt. aliq. à prin. to 2. Canone 12. paulò à me.

Super illud: Si Sathanas sath. eiicit. tom. 9.

HIER. Si autem putatis, ô scribæ & pharisæi, quòd recessio dæmonum obediētia sit in principem suum, vt homines ignorātes fraudulenta simulatione deludent, quid potestis dicere de corporum sanitatibus quas Dominus perpetrauit? Aliud est, si mēbrorum quoque debilitates & spiritualium virtutū insignia dæmonibus assignetis.

D *Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei.*

Homi 42 in Matt. super hoc verbum tom. 2.

Super illud: Si ego in Beelzebub. tom. 9.

CHRYS. Post primam solutionem venit ad secūdam, prima manifestiorem, dicens: Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, &c.

HIER. Filios Iudæorum vel exorcistas legis gentis illius ex more signat, vel Apostolos ex eorum stirpe generatos. Si exorcistas, qui ad inuocationem Dei eiiciebāt dæmones, coarctat phariseos interrogatione prudenti, vt confiteantur Spiritus sancti esse opus eorum. Si expulsio, inquit, dæmonum in filiis vestris
E Deo, non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat & causam? ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestate sed comparatione, dum illi expulsionem dæmonum Deo assignant, vos principi dæmoniorum. Sin autem & de Apostolis dictum est, quod & magis intelligere debemus, ipsi erunt iudices eorum, quia sedebunt in duodecim soliis, iudicantes duodecim tribus Israel.

Cano 12. in med. illius.

HILA. Idcirco autem dignè iudices sunt in eos constituti, quibus id dedisse Christus aduersus dæmones potestatis reperitur, quod ipse est negatus habuisse. RAB. Vel quia Apostuli benè sibi conscij erant, nihil malæ artis se ab eo didicisse.

Hom 42 in

CHRYS. Non autem dixit: Discipuli mei, neque

Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

A Apostoli, sed filij vestri. Vt si quidẽ voluerint reuerti ad illorum dignitatem, multam hinc accipiant occasionem: si autem ingrati fuerint, neque inuerecundam habent excusationem. Eiiciebant autem Apostoli dæmones, quia acceperant potestatem ab ipso, & tamen nihil eos incusabant: non enim rebus, sed personæ Christi aduersabantur. volens igitur monstrare quoniam inuidiæ erant, quę dicebātur de ipso, Apostolos in medium ducit. Rursus autẽ ad sui cognitionem inducit eos, demonstrans quoniam proprijs aduersantur bona, & contrariantur suæ saluti: cùm deceret eos lętari, quòd magna bona illis aduenerat donaturus. vnde sequitur: Si autem ego in Spiritu Dei dæmo &c. Per hoc autem demōstrat quòd

B magnæ virtutis opus est dæmones eiicere, & non cuiuslibet gratia. Et ob hoc quidem syllogisat, dicens: Ergo peruenit in vos regnum Dei. Ac si dicat: Si hoc est, profectò filius Dei aduenit. hoc autem obumbratè dicit, vt non illis sit graue: deinde vt illos alliciat, non dixit simpliciter peruenit regnũ, sed in vos. q. d. Vobis veniũt bona, propter quid vestram impugnatis salutem? hoc enim est signum à prophetis traditum, præsentiæ filij Dei tanta fieri potestate diuina.

Super illud: Igitur peruenit, &c. tom. 9.

HIAR. Regnum enim Dei seipsum signat: de quo in alio loco scriptum est: Regnum Dei intra vos est, & medius stat inter vos, quem nescitis. Vel certè illud regnum, quod & Ioannes & ipse Dominus prædicauerunt, Pœnitentiã agite, appropinquabit enim

C regnum cælorum. Est & tertium regnum scripturæ sanctæ, quod aufertur à Iudæis, & traditur genti facienti fructos eius.

Canone 12. in med. illius.

HILAR. Si ergo discipuli operãtur per Christum & ex spiritu Dei, Christus operatur, adest regnũ Dei iam in Apostolos mediatoris officio transfusum. Diminutio etiam regni diaboli, est augmentatio regni Dei.

Lib. quæst. euang. parum à princ. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Vnde potest etiam hic esse sensus. Si ergo in Beelzebub eiicio dæmones, etiã secũdum vestrã sententiam peruenit in vos regnum Dei. quia regnum diaboli stare non potest, quem aduersum se diuisum fatemini. Regnũ enim Dei nunc

D dixit, quo damnantur impij, & à fidelibus de peccatis suis pœnitentiam agentibus nunc secernuntur.

Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet?

Hom. 42. in Matt. parũ ante medium to. 2.

CHRYS. Posita secunda solutione, inducit & tertiam, dicẽs: Aut quomodo potest quisquam intr. &c. Quod enim non potest Sathanas sathanam eiicere, manifestũ ex dictis est. Sed quoniam neque alius potest eum eiicere, nisi prius eum superauerit omnibus

E est manifestum: cõstituitur ergo quod & antea, cum maiori abundãtia, dicit enim: Tãtum absisto ab hoc quod vtar diabolo coadiutore, quòd prælior cum eo & ligo eum: & huius cõiectura est, quòd vasa eius diripio. Et sic contrarium eius quòd illi tentabant dicere, demonstrat. Illi enim volebant ostendere quòd non propria virtute eiicit dæmones. Ipse autẽ ostendit, quod non solum dæmones, sed & eorum principem ligauit: quod manifestum est ab his quæ facta sunt. Qualiter enim principe non victo, hi qui subiacent dæmones direpti sunt? Hoc autem mihi prophetia videtur esse quod dicitur: Non enim solum dæmones eiicit, sed & errorem vniuersi orbis terrarum abiget, & machinationem diaboli dissoluet, &

Super illud: Aut quomodo potest quisq. to. 9.

A non dixit rapiet, sed diripiet, ostendens quod hoc cũ potestate fiat. HIAR. Domus illius mundus est qui in maligno positus non creatoris dignitate, sed magnitudine delinquentis alligatus est fortis, & religatus in tartarum, & Domini pede contritus. Non autem debemus esse securi, aduersarius noster fortis victoris quoque vocibus comprobatur.

Hom. 42 in Matth. à med. illius. tom. 2.

CHRYS. Fortem autem eum vocat, antiquam eius ostendens tyrãnidem, quæ ex nostra desidia orta est.

Lib. 1. ca. 4. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Quos scilicet ipse tenebat, ne possent viribus suis ab illo se homines ruere, sed per gratiam Dei. Vasa eius dicit omnes infideles. Alligauit autem fortẽ, quia potestatem illi ademit im-

B pediendi voluntatem fidelium, assequendo Christum, & obtinendo regnum Dei.

Hoc in loco id habet.

RAB. Domum ergo eius diripuit, quia ereptos à diaboli laqueis eos quos suos esse præuidit, Ecclesiæ adunauit, vel quia omnes mundi partes Apostolis & eorum successoribus conuertendum distribuit. Ostendit igitur per manifestam parabolam, dicens: quod non concordat in fallaci operatione cum dæmonibus, vt calumniabantur, sed virtute diuinitatis homines à dæmonibus liberauit.

Qui non est mecum, contra me est, & qui non congregat mecum, spargit.

Homi. 42. in Matth. à med. tom. 2.

C CHRYS. Posita tertia solutione, hic ponit quartam dicens: Qui non est mecum, &c.

Canon. 12. parum à med. illius.

HILA. In quo ostendit longè à se esse, vt aliquid à diabolo mutuatum sit potestatis: & ex hoc ingentis periculi res intelligitur, malè de eo opinari, cum quo non esse, idipsum est quod contra esse.

Super illud: Qui non est mecum to. 9.

HIER. Non tamen putet hoc quisquam de hæreticis dictum & schismaticis, quanquam & ita ex superfluo possit intelligi: sed ex consequentibus textúque sermonis ad diabolum refertur, eo quod non possint opera Saluatoris Beelzebub operibus cõparari. Ille cupit animas hominũ tenere captiuas, Dominos liberare. Ille prædicat idola, hic vnius Dei notitiam. Ille trahit ad vitia, hic reuocat ad virtutes.

D Quomodo ergo possunt inter se habere cõcordiam, quorum opera sunt diuersa.

Homi. 42 in Mat parum à med. to. 2.

CHRYS. Qui ergo non mecum congregat, neque mecum est, non erit mihi comparandus, vt mecum dæmones eiiciat, sed magis desiderat quæ mea sunt spargere. Sed dic mihi: Si oportuerit cum aliquo præliari, qui non vult tibi auxiliari, hoc ipsu non est aduersum te. Ipse etiam Dominus alio loco dixit: Qui non est aduersum vos, pro vobis est. Sed non est contrariũ hoc quod hic dicitur. Hic enim loquitur de diabolo aduersario existente, ibi autem de homine, qui in parte erat cum eis, de quo dictum erat: Vidimus quendam in nomine tuo eiicientem

E dæmonia. Videtur autem Iudæos hic occultè insinuare, cum diabolo statuens eos: ipsi enim aduersus eum erant, & spargebant quæ ipse congregabat. Sed & decens est credere, hoc de seipso dixisse, quia aduersus diabolum erat, & quæ illius sunt dispergebat.

Ideo dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

CHRYS.

CHRYS. Quia Dominus pharisæis excusando responderat, jam eos terret. Est enim hoc correctionis non parua pars, non solum excusando respondere, sed & contrariari.

Canone 12. parum à med illius.

HILA. Pharisæorum enim sententiam, & eorum qui ita cum his sentiunt peruersitatem, seuerissima diffinitione condemnat: peccatorum omnium veniam promittens, & blasphemiæ spiritus indulgentiam abnegans. Ideo dico vobis, &c.

RAMIG. Sciendum est tamen, quod non passim quibuscunque dimittitur, sed illis qui pro suis reatibus dignam pœnitentiam egerint. Destruitur autem his verbis error Nouatiani, qui dicebat, quod fideles post lapsum per pœnitentiam non possunt surgere, neque peccatorum suorum veniam promereri, maximè illi qui in persecutione positi negabant. Sequitur: Spiritus autem blasphemiæ, &c.

Sermo 11. non parum à princip. tom 10.

Concordantia Euangeliorum

AVG. de verb. Dom. Quid enim interest ad rem, vtrum dicatur: Spiritus blasphemiæ non remittetur, an dicatur: Qui blasphemauerit in Spiritum sanctũ, non ei remittetur, vt Lucas dicit, nisi fortè quod eadem sententia apertius isto modo quàm illo dicitur, alium Euangelistam non destruit alius, sed exponit, Spiritus enim blasphemiæ clause dictum est, quia non est expressum cuius Spiritus: & ideo ad huiusmodi expositionem subditur: Et quicunque dix. &c. Ideo post vniuersalem commemorationem omnis blasphemiæ eminentius voluit exprimere blasphe- C miam, quæ dicitur contra filium hominis, quam in euangelio secundum Ioannem valde graue ostendit hoc esse peccatum, vbi ait de Spiritu sancto: Ille arguet mũdum de peccato, de iustitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia non credunt in me. Sequitur: Qui autẽ dix. cont. spir. sanct. &c. Nõ ergo hoc dicitur propterea, quia in Trinitate maior est Filio Spiritus sanctus, quod nullus vnquam vel hæreticus dixit.

Canone 12. post medium.

HILA. Quid autem tam extra veniam est, quàm in Christo negare quod Dei est, & consistentem in eo paterni spiritus substantiam adimere, cùm in Spiritu Dei omne opus consumet, & in eo Deus sit D mundum reconcilians sibi?

Super illud: Quicunque dixerit ver. tom. 9.

HIER. Vel ita locus iste est intelligendus: Qui verbum dixerit contra filium hominis, scãdalizatus carne mea, & me hominem tantum arbitrans: talis opinio atque blasphemia, quanquam culpa non careat erroris, tamen habet veniam propter corporis vilitatem. Qui autem manifesta intelligens opera Dei, Cùm Dei virtutem negare non possit, eadem calumniatur stimulatus inuidia, & Christum Dei verbum, & opera Spiritus sancti dicit esse Beelzebub, isti non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Sermo 11. tom. 10.

AVG. de verb. Dom. Sed si hoc propterea dictum esset, profectò de omni blasphemia taceretur, & hæc E sola remissibilis videretur quæ cõtra filium hominis dicitur, quasi cum homo solum putatur. Cùm verò præmissum sit: Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus, procul dubio & illa blasphemia quę contra patrem dicitur, ista generalitate concluditur, & tamen hæc sola irremissibilis diffinitur, quæ dicitur contra Spiritum sanctũ. Nunquid nam & pater formam serui accepit, quasi sit maior Spiritus sanctus? Quis etiam non conuincitur dixisse verbum contra Spiritum sanctum antequam Christianus vel Catholicus fieret? Primo ipsi Pagani, cũ dicũt Christum magicis artibus fecisse miracula, nónne similes sunt his, qui dixerunt eum in principe dæmoniorum

A eiecisse dæmonia? Iudæi etiam & quicunque hæretici, qui Spiritum sanctum confitentur, sed negãt eum esse in corpore Christi, quod est Ecclesia Catholica, similes sunt pharisæis, qui negabant Spiritum sanctum esse in Christo. Quidam etiam hæretici ipsum Spiritum sanctum vel creaturam esse contendunt, sicut Arriani, Eunomiani, & Macedoniani, vel eum prorsus ita negant, vt Deum negent esse Trinitatem, sed solum patrem esse Deum asseuerãt, & ipsum aliquando vocari filium, aliquãdo Spiritum sanctum, sicut Sabelliani, Photiniani quoque patrem solum esse dicentes Deum, filium verò non nisi hominem negant omnino tertiam esse personam Spiritũ sanctum. B manifestum est igitur à Paganis, Iudæis & hæreticis blasphemari Spiritum sanctum. Nunquid ergo deserendi sunt, & sine vlla spe deputandi quibus si non est dimissum verbum quod dixerunt contra Spiritum sanctum, inaniter eis promittitur quod in baptismo siue in Ecclesia remissionẽ accipiant peccatorum. Non enim dictum est: Non remittetur ei in baptismo, sed neque in hoc sæculo neque in futuro: & sic illi soli æstimãdi sunt ab huiusmodi grauissimi peccati reatu liberi, qui ab infantia sunt Catholici. Nonnullis autem videtur eos tantummodo peccare in spiritum sanctum, qui lauacro regenerationis abluti in Ecclesia, & accepto Spiritu sancto, velut tanto postea dono Saluatoris ingrati mortifero ali- C quo peccato se immerserunt. qualia sunt vel adulteria, vel homicidia, vel ipsa discessio à nomine Christiano siue Catholica Ecclesia. Sed iste sensus vnde probari possit ignoro: cùm & pœnitentiæ quorumcunque criminum locus in Ecclesia non negetur, & ipsos hæreticos ad hoc vtique corripiendos dicat Apostolus: ne fortè det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem. Postremo non ait Dominus qui fidelis Catholicus dixerit verbum contra Spiritum sanctum, sed qui dixerit: hoc est, quicunque dixerit, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Blasphemię peccatum quomodo.

Lib. 1 cap. 43. circa med tom 4.

D AVG. de sermone Domini in monte. Vel aliter dicit Ioannes Apostolus: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico vt roget quis, peccatum autem fratris ad mortem dico esse, cùm post Dei agnitionem per gratiam Domini nostri Iesu Christi, quisque oppugnat fraternitatem, aut aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Huius peccati tanta labes est, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia & agnoscere & annunciare cogatur. Quis mentis affectionem propter peccati magnitudinem iam de damnatione aliquos habere credendus est? & hoc fortasse est peccare in Spiritum sanctum, id est, per malitiam & inuidiam, fraternam impugnare charitatem post acceptam gra- E tiam Spiritus sancti: quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro sæculo dimitti dicit. Vnde quæri potest, vtrum in Spiritum sanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quod in Beelzebub principe dæmoniorum Dominus dæmonia expellebat? Vtrum enim hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus? quia de se dicit alio in loco: Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerant ingrati tam præsentibus beneficiis, quamuis nondum Christiani fuerint, tamen propter ipsam inuidentiæ magnitudinem in Spiritum

sanctom peccasse credendi suot? Non enim hoc colligitur de verbis Domini, videri tamen potest adhuc eos monuisse, vt accedant ad gratiam, & post acceptam gratiam non ita peccent, vt uon peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint & ei crediderint. Si autem postquam Spiritum sanctum acceperint, fraternitati inuidere, & gratiam qoam acceperūt oppugnare voluerint, oon eis dimitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Nā si eos sic haberet condemnatos, vt nulla spes illis reliqua esset, non adhuc monendo indicaret cùm addidit, dicens: Aut facite arborem bonam, &c.

Li. 2. ca. 19. post med. tom. 1.

Av g. in lib. retra. Hoc autem non cōfirmaui, quia hoc putare me dixi: sed tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: qooniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

Serm. 11. aliquantulum à princ. tom. 10.

Av g. de verb. Dom. Est autem magnum secretum huius quæstionis. Lumen ergo expositionis à Domino qoæratur. Dico autem Charitati vestræ, fortè in omnibus scripturis sanctis nulla maior quęstio nulla difficilior inuenitur: Prius ergo vt aduertatis admoneo, uon dixisse Dominum, Omnis blasphemia spiritus uon remittetur. neque dixisse: Qui dixerit quodcunque verbum contra Spiritum sanctum: sed, qui dixerit verbum. Quapropter non est necesse vt omnem blasphemiā, & omne verbum, quod dicitor cōtra Spiritum sanctum, remissionem quisqoam existimet uoo habere, sed necesse est planè vt sit aliquod verbum, quod si dicatur contra Spiritum sanctum, nullam remissionem mereatur. Solent enim scripturæ ita loqui, vt quādo aliquid sic dicitur vt neque ex toto, neque ex parte dictum sit: non sit necesse vt ex toto fieri possit, vt ex parte oō intelligatur, sicut cùm Dominus dixit Iudæis: Si uō venissem, & locutus eis nou fuissem, peccatum non haberent. Non enim ita dictum est, vt sine vllo omnioo peccato vellet intelligi futuros fuisse Iodæos, sed esse aliquod peccatum quòd noo haberent, nisi Christus venisset. Quis autē sit iste modus blasphemandi contra Spiritum sanctum, ordo postolat vt dicamus. Insinuatur siquidem nobis in patre auctoritas, in filio natiuitas, in Spiritu sancto patris filiique communitas. Quod ergo commune est patri & filio, & per hoc nos voluerunt habere communioō, & inter nos, & secum. Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qoi datus est nobis: & quia peccatis alienabamur à possessione bonorum verorū, charitas operit multitudinem peccatorum. Quod enim Christus in Spiritu sancto peccata dimittat, hinc intelligi potest, quod cùm dixisset discipolis: Accipite Spiritum sanctum, cōtinuò subiecit: Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illi. Primum itaque credentiom beneficium est in Spiritu sancto remissio peccatorum, contra hoc doourn gratuitum loquitur cor impœnitens: ipsa ergo impœnitentia est spiritus blasphemiæ, quæ non remittetur, oeque in hoc sæculo, ueque in futuro. Contra eoim Spiritum sanctum, quo peccata dimittuntur, verbū valde malom, siue cogitatione, siue lingua sua dicit, qui secūdum duritiam cordis sui & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ: hæc omnino impœnitentia non habet remissionem neque in hoc sæculo, neque in futuro: qoia pœnitentia impetrat remissionē in hoc sæculo, quæ valeat in futuro. Sed ista pœnitentia quandiu quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. de nullo enim desperandum est, qoandiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Quid eoim si isti quos in qoocūque genere erroris notas, & tanquam desperatissimos damuas, antequam istam vitam finiant, agant pœnitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Hęc autem blasphemia quanois prolixa & pluribus verbis contexta sit, solet tamen scriptura etiam multa verba verbum appellare. oeque enim vnom verbū locutus est Dominus cum propheta, & tamen legitur: Verbū quod factum est ad illum, vel ad illum prophetam. Hic autem fortassis aliqois quærat, vtrū tantummodo Spiritus sanctus peccata dimittat, an & pater & filius? respondemos, quòd & pater & filius, ipse enim filius, de patre dicit: Dimittet vobis pater vester peccata vestra. & de se ait: Filius hominis potestatē habet in terra dimittendi peccata. Cur ergo illa impœnitētia quæ nunquam dimittitor, solum ad Spiritus sancti blasphemiam dicitur pertinere? tanquam ille qui in hoc impœnitentiæ peccato fuerit obligatus, dono Spiritus sancti resistere videatur, quod eo dono fiat remissio peccatorū: licet peccata, quia præter Ecclesiam non dimittuntur, in eo spiritu dimitti oportebat, quo in vuom Ecclesia congregator. Remissio ergo peccatorum, quam tota Trinitas facit, propriè ad Spiritum sanctum dicitur pertinere: ipse enim spiritus adoptioois filiorum, io quo clamamus, abba pater, vt ei possimus dicere: Dimitte uobis debita oostra: & in hoc cognoscimus sicut dicit Ioannes: quoniam Christos manet in nobis, de Spiritu saocto quē dedit nobis. Ad ipsum etiā pertinet societas, qua efficimor vnum corpus vnici filij Dei, qoia quodammodo societas patris & filij est ipse Spiritus sanctus. Quisquis ergo reus fuerit impœniteotiæ coutra Spiritum sanctum, in quo vnitas & societas communionis congregatur Ecclesiæ, nonquam illi remittitur. Chrys. Vel aliter, secundum primam expositionem: Iodæi quidem ignorabant Christum quis esset: Spiritus autem sancti sufficiens acceperant experimentum: etenim Prophetæ per eom locuti sunt. Quod ergo dicit, hoc est: Esto quòd me offenditis propter carnem circumpositam, nunquid & de Spirito sancto habetis dicere, quoniam igooramus eum? propter hoc non ignoscibilis est vobis hæc blasphemia, & hic & illic dabitis vindictam. quia enim dæmones eiicere & sanitates perficere, Spiritus sancti est. Non ergo mihi contumelias infertis solum, sed Spiritui sancto: ideóque vobis ineuitabilis erit condemnatio, & hic & illic. Etenim hominum hi quidem hic solum puniuntur, sicot qui indigni participauerunt mysteriis apud Corinthios: hi autem illic solum, sicut diues in inferno: hi autem hic & illic, sicut & ipsi Iudæi, qoi & hic intollerabilia passi sunt Hierusalem capta, & ibi difficillimam sustinent pœnam. Raba. In hac aotem aoctoritate extinguitur hæresis Origenis, qoi asserit post molta sæcula omnes peccatores veniam consecuturos, quæ refellitor per hoc quod dicitur, quod uon remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Homi. 42. in Mat. à med. illius, tom. 2.

Li. 4. ca. 39. circa medium illius.

Greg. in dialog. Datur etiam intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdā vero in futuro relaxari: quod enim de vno negatur, de quibusdam conceditur. sed tamen hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendū est, sicut est assiduus oriosus sermo, immoderat' risus, vel peccatū curę rei familiaris,

qoæ

quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpã qualiter debeant declinare sciunt, aut in non grauibus culpis error ignorãtiæ, quæ etiam post mortem grauant, si nobis, in hac vita adhuc positis minime fuerint relaxata. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi qui hoc bonis actibus in hac vita positus vt obtineat, promeretur.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui cùm sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo, de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala.

Hom. 43 in Matth. in prin. tom. 2. CHRYS. Post priores redargutiones, rursus eos aliter confundit. Hoc autem facit, nõ vt seipsum accusatione liberet: ad hoc enim sufficiebant priora: sed eos corrigere volens. vnde dicit: Aut facite arborem bonã, &c. Ac si dicat: Nullus vestrũ dixit, quòd malum est aliquos à dæmone liberare: sed quia operibus non maledicebant, sed diabolum dicebant hoc operantem, demonstrat quòd hæc accusatio est præter consequentiam rerum, & præter communes cõceptiones, talia autem confingere, est immensæ verecundiæ. *Super illud: Aut facite arborem bo. tom. 9.* HIER. Constringit ergo eos syllogismo, quem Græci vocãt apyctum, nos ineuitabilem possumus appellare: qui interrogatos hinc inde concludit, & in vtroque cornu premit. Si, inquit, diabolus malus est, bona opera facere non potest: si autem bona sunt quæ facta cernitis, sequitur vt non sit diabolus qui illa fecit: neque enim fieri potest vt ex malo bonum, aut ex bono oriatur malum.

Hom. 43. in Matt. parũ à prin. to. 2. CHRYS. Etenim arboris diiudicatio à fructu apparet, non fructus ab arbore. vnde sequitur: Si quidem ex fructu arbor agnoscitur, &c. Et si enim arbor fructus est causa, sed tamen fructus arboris est demonstratiuus: vos autem contrarium facitis. In operibus enim nihil accusare habentes, contrariam de arbore fertis sententiam, me dæmoniacum appellantes.

Cano. 12. in Mat. à med. illius. HILA. Sic ergo in præsens Iudeos refellit, qui cùm intelligerent Christi opera vltra humanam esse virtutem, noluerunt tamen ea quæ Dei sunt confiteri, futuram verò omnem fidei peruersitatem coarguit, eorum scilicet qui diuinitatem & cõmunionem paternæ substantiæ Domino detrahẽtes in diuersa hæresum studia efferbuerũt, neutrum facientes, nec inter gentes sub venia ignorationis habitantes, nec in veritatis cognitione versantes. Arborẽ se in corpore positum signat, quia per interiorem virtutis suæ fœcunditatem exeat vbertas hominis in fructus. igitur arbor bona facienda cum fructibus bonis est, aut mala constituenda cum malis fructibus. non quòd arbor mala posset constitui quæ bona est, nec econtra. Sed vt per hanc significantiam intelligeremus Christum tanquam inutilem relinquẽdum, aut tanquam bonorum fructuum vtilitate retinendũ. Ceterum medium se agere, & in Christum aliqua deferre, negare quæ maxima sunt: venerari tanquã Deum, Dei communione spoliare, blasphemia spiritus est: & cùm per admirationem tantorum operum Dei nomen detrahere non audeas, per maleuolentiam mentis generositatem eius abnegata paternæ substantiæ communione deturpas. AVG. de ver. Dom. Vel in hoc admonuit nos Dominus, vt bonæ arbores simus, *Serm. 12. in prin. to. 10.* vt bonos fructus producere possimus, vbi enim ait: Facite enim arborem bonam, & fructũ eius bonum: est præceptum salubre, cui obedientia est necessaria. Quod autem dicit: Facite arborem malam, & fructũ eius malum, non præceptum est vt faciatis, sed monitio vt caueatis. Contra hos enim dixit, qui putabant se cùm mali essent, bona loqui posse, vel bona opera habere: hoc Dominus dicit esse nõ posse. Prius enim est mutandus homo, vt opera mutentur. si enim manet homo in eo quod malus est, bona opera habere non potest: si manet in eo quod bonum est, mala opera habere non potest. Omnes ergo malas arbores Christus inuenit, sed dedit potestatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius.

Homil. 43. non procul à prin. tom. 2. CHRYS. Quia verò non pro seipso, sed pro Spiritu sancto facit sermonẽ, eos conuenienter increpat, dicens: Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali? Hoc autẽ dixit & eos incusans, & eorum quæ dicta sunt demonstrationem ex ipsis præbens, quasi dicat: Ecce vos cùm sitis arbores malæ, non potestis portare fructum bonum: non ergo miror quod hæc loquimini: etenim male nutriti estis à malis progenitoribus, & mentẽ malam habetis. Et vide quod non dixit: Qualiter potestis bona loqui, cùm sitis progenies viperarũ? Nihil enim hoc ad illud pertinet: sed qualiter potestis bona loqui, cũ sitis mali? progenies autem viperarum eos dixit, quia in progenitoribus gloriabantur: vt ergo excluderet eorum superbiam, separauit eos à cognatione Abraham, attribuens eis progenitores similium motum.

Super illud: Progenies viperarum. Rab. super illud: Ex abundantia cordis RAB. Vel progenies viperarum; id est, filios & imitatores diaboli eos appellat: quia scienter bonis operibus detrahũt, quod diabolicum est. vnde sequitur: Ex abũdantia enim cordis os loquitur. Ille homo ex abundantia cordis loquitur, qui non ignorat ex qua intentione verba promantur: quod apertius ostẽdere volens, subiungit: Bonus homo de bono thesauro *Idem Rab. super illud: Bonus homo de bono thes.* profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. Thesaurus cordis intẽtio est cogitationis, *Intẽtio est thesaurus cordis.* ex qua interius arbiter iudicat prouentum operis: vt aliquando maiora minorem habeant mercedem, aliquando ob incuriam cordis tepidi, maiorũ virtutum opera ostẽtantes, minora à Domino præmia sortiuntur. *Hom. 43. su. illud: In super abundantia cordis.* CHRYS. Ex his etiam demonstrat suam deitatem scientem cordis occulta, quoniam non verborũ solum, sed etiam malarum cogitationũ exoluẽt vindictam. Est autem naturæ consequentia superemineñtis, inter nequitiæ verba per os extra effundi: quare cùm audieris hominem male loquentem, multo ampliorem æstimes nequitiam, quàm verba demonstrant. Quod enim exterius dicitur, est superfluentia eius quod intus est: in quo eos vehemẽter tetigit. Si enim quod dictum est ab eis, ita est malum: excogitata radix verborum quàm magna est? Cõtingit autem hoc decenter: lingua enim confusa multotiens non repente effundit nequitiam: cor autem nullum hominum habens testem, sine timore quæcunque vult parturit mala: Dei enim non multa cura est ei, sed cùm augetur multitudo malorum, quæ intus sunt, quæ interim occultabantur, extra per verba proueniunt. Et ideo dicit: Ex abundantia cordis os loquitur. Et quod homo de thesauris cordis loquitur.

Hier. in hoc loco. tom. 9. HIER. In hoc autem quod dicit: Bonus homo de bono thesauro loquitur, &c. Vel ipsos Iudæos Deũ blasphemantes ostendit, de quali thesauro blasphe-

miam proferant. Vel cùm superiori quæstione hæret sententia, quòd quomodo non possit bonus homo proferre mala, nec malus bona: sic non possit Christus mala, nec diabolus bona opera facere.

Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

Homi. 43. in Mat. tom. 9.

CHRYS. Post præmissa eis Dominus multum timorem incutit, ostendens quod vltimam dabunt vindictam, qui talia deliquerunt. vnde dicit: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rat. &c.

Super illud: Dico autem vobis quoniam omne. tom. 9.

HIER. Et est sensus: Si otiosum verbum quod nequaquam ædificat audientes, non est absque periculo eius qui loquitur, & in die iudicij reddet vnusquisque rationem sermonum suorum: quãto magis vos, qui opera spiritus sancti calumniamini, & dicitis me in beelzebub eiicere dæmonia, reddituri estis rationem calumniæ vestræ.

Homil. 43. circa illud: Otiosum verbum. tom. 2.

CHRYS. Non autem dixit: Quod locuti estis vos, simul quidem omne hominũ erudiens genus, simul autem minus onerosum faciens suum sermonem. Otiosum autem verbum est quod mendax est, quod calumniam habet. Quidam autem dicunt quoniam & vanum, quale est quod risum mouet inordinatum vel turpe, vel inuerecundum.

Verbum otiosum quid dicatur.

Homil. 6. in euang. circa finem.

GREG. in homil. Vel otiosum verbum est, quòd aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iustæ necessitatis caret, quod scilicet sine vtilitate & loquentis dicitur & audientis: si omissis seriis de rebus friuolis loquamur & fabulas narremus antiquas. Cæterũ qui scurrilia replicat, & cachinnis ora dissoluit, & aliquid profert turpitudinis: hic non otiosi verbi, sed criminosi tenebitur reus. REMIG. Ex superioribus autem verbis adhuc sequens dependet sententia, cùm dicitur: Ex verbis enim tuis iustificaberis, &c. Non est dubium, quia vnusquisque de verbis suis malis, quæ loquitur, condemnabitur. Veruntamen quia ex bonis verbis non iustificatur quis, nisi ex intimo corde & deuota intentione ea proferat.

Hom. 43. in Matt. super illud: Omne verbum otios. tom. 1.

CHRYS. Vide autem quia non est onerosum hoc iudicium: non ex quibus alius dixit de te, sed ex quibus ipse locutus es, sententias iudex ferret. Non igitur accusatos timere oportet, sed accusantes: non enim illi coguntur accusare se pro his malis quæ audierunt, sed hi pro his quæ malè dixerunt.

Tunc responderunt ei quidam de scribis & pharisæis dicẽtes: Magister, volumus à te signum videre. Qui respõdens ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit, & signũ non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Hom. 44. in Matt. circa prin. tom. 2.

CHRY. Quia Dominus superius multoties verbis inuerecundam pharisæorum obstruxerat linguam, rursus ad opera veniunt: quod admirans Euangelista, dicit: Tunc respõde. ei quidã de scribis, &c. Tunc scilicet cùm flecti oportebat, cùm admirari, cũ obstupescere: sed tunc à malitia non desistũt. Dicũt enim, Volumus à te signum videre: vt eum capiant.

Super illud: Magist. vol. tom. 9.

HIER. Sic signa postulant, quasi quæ viderant, signa non fuerint: sed in alio Euangelista quid petant

A plenius explicatur: volumus à te signum videre de cælo. Vel in morem Heliæ, ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis tempore æstiuo, contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint & illa calumniari, & dicere ex occultis & variis aëris passionibus accidisse. nam qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu teneς, vtilitate sentis: quid facturus esses in his quæ de cælo veniunt? vtique respondebis & Magos in Ægypto multa signa fecisse de cælo.

Hom. 44. in Matt. parũ à princ. to. 2.

CHRYS. Verba autem eorum adulatione & ironia sunt plena: & prius quidem conuiciabãtur, dæmonia-

B cum eum dicentes, nunc autem adulantur, vocantes eum magistrum: propter hoc & Dominus eos vehementer arguit, vnde sequitur: Qui respondẽs ait illis: Generatio, &c. Et quidem cùm ei cõuiciabantur, mãsuetè eis respondebat: cùm autem adulabantur, conuitiose. demonstrans quod vtraq; passione erat superior, & neque cõuitiis in iram deducitur, neq; ab adulatione mollitur. Quod autẽ dicit: tale est. Quid mirum si hoc in me facitis, qui ignotus sum vobis, cùm in patrem cuius tuatam accepistis experientiam, hoc idem fecistis, derelicto eo ad dæmones currẽtes? Propter hoc autem eos dicit generationem malam, quia ingrati semper facti sunt circa benefactores & beneficiis deteriores fiunt, quod est vltimæ malitiæ.

Super illud: Generatio mala & adult. tom. 9.

C HIER. Egregiè autem dixit: & adultera quia dimiserat virum, & iuxta Ezechielem, multis se amatoribus copulauit. CHRYS. Vnde & monstrat se patri æqualem, si ei non credere generationem adulteram facit. RAB. Deinde respondere incipit non eis signũ de cælo, quod indigni erant videre, sed de profundo inferni tribuens. Discipulis autẽ suis signum de cælo dedit, quibus æternam beatitudinis gloriã, & prius in monte figuraliter, & post veraciter in cælũ superleuatus ostendit. vnde sequitur: Et signũ non dab. &c.

Hom. 44. in Matth. sup. illud. Generatio praua, &c. tom. 2. Super illud: Signum non dabitur ei, nisi sig. Ionæ.

Hom. 44. in Matth. sup illud: Non dab. ei signum, nisi sig. Ionæ, tom. 2.

CHRYS. Quia non vt eos induceret, signa faciebat (sciebat enim eos lapideos esse) sed vt alios emẽdet, aut quoniam non acciperẽt signum quale est il-

D lud quod petebant. Signum enim eis factũ est, quando per proprium pœnam cognouerũt eius virtutem, hoc igitur occultè insinuans, dicit: Signum non dabitur ei, ac si diceret: Multa beneficia demonstraui, nihil horum vos allexit ad venerandum meam virtutẽ, quam cognoscetis per pœnam, quando ciuitatẽ vestram in terram proiectam videbitis. Interim autem sermonẽ de resurrectione interponit, quem cognituri erant per ea quæ postea erãt passuri, dicens: Nisi signum Ionæ prophetæ. Crux enim profectò credita non esset, nisi signa testantia habuisset. Hac autẽ non credita & resurrectio vtique credita non esset: propter hoc & signum hoc vocat, & figuram in medium fert, vt veritas credatur. vnde sequitur: Sicut fuit Io-

Super illud: Non dab. nisi. sig. Ionæ.

E nas in ventre ceti, &c. RAB. Ostendit Iudæos ad instar Niniuitarum criminosos, & nisi pœniterent subuersioni proximos: sed sicut illis denunciator supplicium, & demonstratur remedium: ita Iudæi non debẽt desperare veniam, si saltem post Christi resurrectionem egerint pœnitentiam. Ionas enim, id est, columba vel dolens, signum est eius super quem descendit Spiritus sanctus in specie columbæ, & qui dolores nostros portauit. Piscis qui Ionam deuorauit in pelago, significat mortem, quam Christus passus est in mundo. Tribus diebus & noctibus fuit ille in ventre ceti, & iste in sepulchro, ille eiectus est in aridam, iste resurrexit in gloriam.

Lib. 3, ca. 24. paulo ante med. tom. 4.

Avg. de con. euang. Quidam autem modom locotionis ſcripturæ neſcientes, noctem voluerunt aduertere tres illas horas à ſexta vſque ad nouam quibus ſol obſcuratus eſt: & diem tres horas alias, quibus iterum terris eſt redditus, id eſt, à nona vſque ad eius occaſum. Sequitur enim nox futura ſabbathi, qua cum ſuo die computata erunt iam duæ noctes & duo dies. Porro aotem poſt ſabbathom ſeqoitur nox primæ ſabbathi, id eſt, illuceſcentis diei dominici, in qua tunc dominus reſurrexit. Erũt ergo duæ noctes & duo dies, & voa nox, etiam ſi tota poſſet intelligi, nec oſtẽderemus quod illud diloculum pars eios extrema ſit: quapropter nec annumeratis illis ſex horis, quarum tribus tenebratus eſt & tribus illuxit, conſtabit ratio trium dierum & trium noctiom: reſtat ergo vt hoc inueniatur illo ſcripturarum vſitato loquendi modo, quo à parte totum intelligitur.

Super illud: Sicut fuit Ionas, tom. 9. Lib. 4. ca. 6. à princ., to. 3. Homi. 44. in Mat. ſup. illud: Sicut fuit Ionas tom. 2.

Hier. Non quod omnes tres dies & tres noctes in infernom fecerit, ſed quod in parte paraſceues & dominicæ, & tota die ſabbathi tres dies & tres noctes intelligantur. Avg. 4. de Trin. Ipſum eoim triduum nõ plenum & totum fuiſſe ſcriptura teſtis eſt, ſed primus dies à parte extrema totos annumeratus eſt, dies verò tertius à parte prima & ipſe totus: medius autem ioter eos, id eſt, ſecũdus dies abſolute totus 24. horis fois, 12. nocturnis, 12. diurnis; nox enim vſque ad diluculum quo domini reſurrectio declarata eſt, ad tertium pertinet diem. Sicut enim primi dies propter futorum hominis lapſum à luce in noctem, ita iſti propter hominis reparationem à tenebris in lucem computantur. Chry. Non autem manifeſtè dixit, qood reſurgeret, quia eũ deriſiſſent: ſed occultè inſinuat, vt & illi crederent quod præſciuit. Non autem dixit in terra, ſed in corde terræ: vt & ſepulchrũ oſtenderet, & qood nullus ſolam mortis apparentiam ſoſpicetur. Et tres dies propter hoc poſuit, vt credatur quod mortuus eſt. Sed ipſa figora veritatem demonſtrat. non enim foit Ionas in ventre ceti in phantaſia, ſed in veritate: neque figura fuit in veritate, & veritas in imaginatione, propter quod manifeſtum eſt quod filij ſunt diaboli Marchionem ſequentes, qui Chriſti paſſionem phantaſticam eſſe aſſeruit: & quod pro eis eſſet paſſurus, licet eis non proficeret, oſtendit. Per hoc innuit quod illi generationi ſignum daretur Ionæ Prophetæ.

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cũ generatione iſta, & condẽnabunt eam, quia pœnitẽtiam egerũt in prædicatione Ionæ. Et ecce pluſquam Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cũ generatione iſta, & cõdemnabit eã, quia venit à finibus terræ audire ſapientiã Salomonis. Et ecce pluſquã Salomon hic.

Homi. 44. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

Chry. Ne aliquis exiſtimaret quod talia deinceps futura eſſent in Iudæis, qualia Niniuitis contigerant: vt ſicut Ionas illos conuertit, & ciuitas fuit à periculo liberata, ita iſti poſt reſurrectionem conuertereotur, dominus nonc totum cõtrarium oſtendit: quoniam ſcilicet ex beneficio paſſionis nullum fructum perceperunt, ſed & grauia patientor, vt infra oſtendit per exemplũ dæmonis. Interim antẽ oſtendit quod iuſtè patientur, diceos: Viri Niniuitæ ſurgent, &c.

Remi. Oſtendit autem Dominus his verbis vnam eſſe malorum & bonorum reſurrectionem futoram, contra quoſdam hæreticos, qui dixerunt vnam eſſe reſurrectionem bonorum, & alteram malorum. Deſtruitur etiam his verbis fabula Iudæorum, qui ſolẽt dicere, qood ante iudiciũ mille annis celebretur reſurrectio, apertè his verbis oſtẽdens, quia mox vt celebrabitur reſorrectio, celebrabitur & iudicium. Et condemnabunt eam. Hier. Non ſenteotiæ poteſtate, ſed comparatioois exemplo. vode ſubdit: Quia pœnitentiam egerunt, &c. Hic, aduerbium loci, non pronomen intelligas, Ionas ſecundum 70. interpretes triduo prædicauit, ego taoto tempore. Ille Aſſyriis gẽti incredulæ, ego Iodæis populo Dei. Ille voce locutus eſt ſimplici, nihil ſignorum faciens, ego taota faciens, Beelzebub calumniam ſuſtineo.

Super illud: Niniuitæ ſurgent in iudicio, tom. 9.

Chry. Non aotem hic ſtat Domious, ſed & aliam annunciationem adiungit, dicẽs: Regina Auſtri, &c. Iſtod plus fuit quàm prius. Ionas enim ad illos abiit, regina autem Auſtri non expectauit Salomonem ad ipſam ire, ſed ipſa ad eũ acceſſit, & mulier & barbara, & tantum remota oon mortem formidans, ſola cupidine verborũ ſapientum. Ibi ergo mulier aduenit, hic ergo veni. Et ipſa quidem quidem à finibus terræ ſurrexit, ego autẽ ciuitates & caſtra circomeo. Et illa quidem de arboribos & lignis diſputaoit, ego aotem de ineffabilibus myſteriis. Hiero. Eodem ergo modo condemnabit regina Auſtri populum Iudæorum, quo condemnabũt viri Niniuitæ Iſraëlem incredulũ. Iſta eſt Regina Saba, de qua in regum volumine, & in Paralipomenôn legimus: quæ per tantas difficultates gente ſua & imperio derelictis, venit in Iudæam ſapientiam aodire Salomonis: & ei multa muoera obtulit. In Niniue autem, & in Regina Saba occultè fides nationum præfertur Iſraëli.

Homi. 44 in Matt. ſup. illud Quoniã regina Auſtri, tom. 4.

Super illud Regina Auſtri ſurget, tom. 9.

Rab. Niniuitæ ſignificant eos qui peccare deſiſtũt, regina verò eos qui peccare neſciũt, pœnitẽtia enim peccatum abolet, ſapientia cauet.

Super illud: Quia venit à finibus terræ audire.

Remig. Pulchrè autem Eccleſia de Gẽtibus coogregata regina dicitur, quia mores ſuos regere nouit. De qua Pſalmiſta: Aſtitit regina à dextris tuis. Auſtri autem regina eſt, quia ardore Spiritus ſancti ſuperabundat. Auſter enim ventus calidus, ſignificat Spiritum ſanctum. Salomon autem qui interpretator pacificus, ſignificat ipſum de qoo dictum eſt: ipſe eſt pax noſtra.

Cùm autẽ immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiẽ, & nõ inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domũ meã vnde exiui. Et veniens, inuenit eã vacantem, ſcopis mundatã & ornatam. Tũc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit generationi huic peſſima.

Homi. 44. in Mat. ſub procul ante medium. to. 2.

Chry. Quia Dominus dixerat Iodæis: Viri Niniuitæ ſorgẽt in iudicio, & condemnabunt generationem iſtam, ne propter temporis tardationem contemnerẽt & fierent pigriores, oſtendit quod nõ ſolũ in futuro ſęculo, ſed & hic grauiſſima, patiẽter, foturam in eis pœnam ſub quodam ænigmate ſubdens. vnde dicit: Cùm autem, &c. Hier. Quidam iſtum locum de hæreticis dictum potant, quod immondus ſpiritus qui in eis ante habitaoerat, quando Gentiles erant ad confeſſionem veræ fidei eiiciatur. Poſtea verò cùm ſe ad hæreſim tranſtulerint, & ſimolatis virtutibus ornauerint domum ſuam, tunc aliis ſeptem neqoiõ ſpiritibus adiunctis, reoertatur ad eos diabolus, & habitet in illis, fiantq; nouiſſima eorũ peiora

Super illud: Cũ immundus ſpiritus exierit, to. 9.

ptionbus. Multo quidem peiori cõditione sunt hæretici, quàm Gẽtiles: quia in illis spes fidei, in istis est pugua discordiæ: cùm hæc intelligẽtia plausum quẽdam & colorem doctrioæ præferat, nescio an habeat veritatem: ex eo enim quod finita vel parabola vel exẽplo sequitur: Sic erit generationi hoic pessimæ, compellimur noo ad bæreticos & quosq; homines, sed ad Iudæorũ populum referre parabolam: vt contextus loci nõ passiuus & vagus in diuersum fluctuet, atque insipientium more rurpetur, sed hærens sibi vel ad priora, vel ad posteriora respõdeat. Vnde, Immundus spiritus exijt à Iodæis, quando acceperunt legem. Expulsus autẽ à Iudæis, ambulauit per Gentiũ solirudines. vnde sequitur: Ambulat per loca, &c.

REMIG. Loca arida appellat corda gentium ab omni bumore salutarium aquarũ, hoc est sanctarum B scripturarum spiritualium donorum, & ab infusione sancti spiritus aliena. RAB. Vel loca arida sunt corda fidelium, quæ à mollitie fluxę cogitationis expurgata callidus insidiator explorat, si quos gressus ibi figere possit: sed castas mentes effugiens diabolus, in solo corde prauorum gratam sibi potest inuenire quietem. vnde sequitur: Et non inoenit.

Hoc in loco id habet.

REMIG. Putabat autem diaholus se perpetuam quietem posse habere in Gentili populo, sed subditur: Et non inuenit, quia apparẽte Dei filio per mysterium iocarnationis suæ gentilitas credidit.

Super illud: Reuertar in domum meam. to. 9.

HIER. Qoæ cùm domino credidisset, ille non inoento loco in nationibus, dixit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Habeo Iudæos quos ante dimiseram. Et veni. inue. va. scopis mun. & orna. Vacabat enim templum Iudæorũ, & Christum hospitem non habebat, dicentem: Surgite & abeamus hinc. Quia igitur & Dei & Angelorum præsidia non habebant, & ornati erant superfluis obseruationibos legis, & traditionibos pharisæorum: reuertitur diabolus ad sedem suam pristinam, & septenario numero sibi addito dæmonum, habităt pristinam domum, & fiunt nouissima illios populi peiora priorib⁹. Multo enim nunc maiore dæmonum numero possidentur blasphemantes in synagogis suis Christum Iesum, qoàm in Ægypto possessi fuerant ante legis notitiam: quia aliod est venturum non credere, aliud nun suscepisse qui venerit. Septenarium autem numerom adiunctum diabolo vel propter sabbathum intellige, vel propter numerum Spiritus sancti: vt qoomodo in Esaia super florem, qui de radice Iesse descendit, septem spiritus virtutum descendisse oarrantur: ita è cõtrario, vitiorũ numerus in diabolo cõsecratus sit. Pluchrè ergo septẽ spiritus assumi dicuntur, vel propter violationem sabbathi, vel propter criminalia peccata, quę cõtraria sunt septẽ donis Spiritus sancti.

Homi. 44. in Matth circa mediũ, to. 2.

CHRYS. Vel hic pœnam eorũ demonstrat. Dicit enim quod cùm dæmoniaci liberati foerint ab infirmitate, si desidiores efficiantur, graoiorẽ attrahũt aduersus se phãtasiam: ita & in vobis fiet. Etenim ante detinebamini à dæmooe, quãdo idola adorabatis, & filios vestros dæmonibus occidebatis: sed tamen non dereliuqui vos, sed expuli dæmonem illum per prophetas, & per memetipsum: rursus veni, amplius expurgare vos volens. Quia igitur nõ vultis attẽdere, sed in maiorem excidistis neqoitiã: grauius enim est occidere Christum, quam prophetam, propter hoc difficiliora patiemini. Quæ enim sub Vespasiano & Tito contigerunt, eis multo graoiora fuerunt his, quæ passi sunt iu Ægypto, & in Babylooe, &

A sub Antiocho: nec hoc solum ostendit, sed quoniam ab omni virtute erant desolari, & dæmoonum actibus occupabiles magis quàm antè. Hæc autem non solum ad illos, sed ad nos etiam dicta esse rationem habet: si illuminati, & à prioribus eruti malis, rursus ab eadẽ possideamur nequiria. Etenim difficilior iam erit pœna posteriorum peccatorum. propter quod paralytico Christus dixit: Ecce sanus factus es, noli peccare, ne deteri⁹ tibi aliquid cõtiogat.

RAB. Homo enim quilibet ad fidem cõuersus est, à quo diabolos per baptismum eiicitor: qui eiectus inde loca arida peragrat, id est, corda fideliom.

Lib. 33 super illud Iob 40. Sub vmbra dormit; ca. 3. in no. expl.

GREG. 33. Mora. Loca enim arentia atque inaqoosa sunt corda iustorũ, quæ per disciplinæ fortitudi- B nẽ ab omni carnalis cõcupiscentię humore siccãtor. Loca verò humẽtia, sunt terrenorum hominũ mentes, quos humor carnalis cõcupiscentiæ, quia replet, fluidas facit: io quibus diabolus iniquitatis suæ vestigia tanto altius imprimit, quanto in eisdem mẽtibus pertransitos illius quasi in fluxa terra descendit.

In hoc loco

RAB. Rediens autem ad domum suam, vnde exierat, inuenit eam vacantem à bonis actibus per negligentiam, scopis mundatam, scilicet à vitiis pristinis per baptismum: ornatã simulatis virtutibus per hypocrisim. AVG. de quæst. euang. Vnde per hæc verba signat Dominus quosdã ita credituros, vt non possint ferre laborẽ continentiæ, & ad sæculũ rediC turi sunt. Quod dicit: Assumit secum alios septẽ, intelligitor quia cùm quis ceciderit de iustitia, etiam simulationẽ habebit. Cupiditas enim carnis expulsa per pœnitentiam, cõsuetis operibus, cùm non inuenerit in quibus delectationibus cooquiescat, auidius redit, & rursus occupat mentem homiois, si oegligentia subsecota est, vt oõ iotroduceretur tanquã habitator mundatę domui, sermo Dei per sanam doctrioam. & quoniam noo solum habebit illa septem vitia quę septem virtutibus sunt contraria spiritualibus, sed etiã per hypocrisim se ipsas habere virtutes simulabit: propterea assumptis secũ septem aliis nequioribus, hoc est ipsa septenaria simulatione, redic D ipsa concupisceotia, vt sint nouissima hominis illius peiora prioribus. GREG. 7. Mora. Plerũque etiam fit vt cùm mens ex ipso exordio sui profectus extollitur, cúmq; se iam quasi de virtutibus erigit, sæuiẽti cõtra se aduersario aditum pẽdat: tantóque se vehemeotius in eius confractione exhibet, quanto & grauius, quia vel ad modicũ fuerat proiectus dolet.

Lib. 1. cap. 8. tom. 4.

Lib. 7. Super illud: Iob. 6. Qui cœpit, ipse me conterat cap. 3. in nouo exp.

Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autẽ ei quidã: Ecce mater tua, & fratres tui foris stãt, quærẽtes te† . At ipse respondẽs dicẽti sibi ait: Quæ est ma- E *ter mea, & qui sũt fratres mei? Et extendens manũ in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunq; enim fecerit voluntatẽ patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est.*

† alloqui.

HILA. Quia prædicta omoia in paternæ maiestatis virtute loqoebatur, nunciãti sibi quòd foris à matre, atque fratribus expectaretur, quid responderit Euangelista demonstrat, subdẽs: Adhoc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fra. foris stabant, &c.

Canone 12. circa finem.

AVG. de coo. euang. Hoc sine dobio cõuenienter gestum intelligere debemus: præmisit enim cùm ad hoc narrandom transiret, adbuc eo loquen. ad turb. Quid est autẽ, Adhuc, nisi quando illud loquebatur? Nam &

Li. 2. ca. 40. circa princip. tom. 4.

A Nam & Marcus post illud quod de blasphemia Spiritus sancti retulerat, dixit: Et veniunt mater eius & fratres. Lucas autẽ non huius rei gestę ordinẽ tenuit, sed præoccupauit hoc, & recordatum ante narrauit.

Circa mediũ illius, tom. 2. incipit, Nuper rogatus.

HIAR. contra Heluidium. Hinc Heluidij vna propositio sumitur, ex hoc quòd fratres domini in Euãgelio nominãtur. Vnde (inquit) fratres domini dicti sunt, qui non erant fratres. Sed iam nunc sciendum est quatuor modis in scripturis diuinis fratres dici natura, gente, cognatione, & affectu. Natura, vt Esau & Iacob. Gente, vt omnes Iudęi fratres inter se vocãtur, vt in Deuteronomio. Non poteris cõstituere super te hominem alienum, qui nõ est frater tuus. Porrò cognatione fratres vocãtur, qui sunt de vna familia, B sicut in Genesi: Dixit autem Abraham ad Loth: Non sit rixa inter te & me, quoniam fratres sumus. Affectu etiam fratres dicuntur, quod in duo diuiditur: in speciale, & commune: in speciale, quia omnes Christiani fratres dicũtur, vt Saluator dicit: Vade, dic fratribus meis. Porrò in commune: quia omnes homines ex vno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur, sicut ibi: Dicit his qui oderũt vos, fratres nostri vos estis. Interrogo ergo iuxta quem modum fratres domini in Euangelio appellentur? Iuxta naturã? sed scriptura non dicit, nec Mariæ eos vocãs filios, nec Ioseph. Iuxta gentẽ? Sed absurdum est vt pauci ex Iudæis vocati sint fratres, C cùm omnes qui ibi fuerant Iudæi, fratres potuerunt appellari. Iuxta effectum humanioris & spiritus? verũ sit: qui magis erãt fratres quàm Apostoli, quos dominus docebat intrinsecus? Aut si quia omnes homines sunt fratres, stultũ fuit nũtiare quasi propriũ. ecce fratres tui quęrũt te. Restat igitur vt fratres eos intelligas appellatos cognatione, non affectu, non gentis priuilegio, non natura.

Non remote à fine cõmentarij cap. 12. Matt. tom. 9.

Deliramẽta exploduntur.

HIAR. sup. Matth. Quidam vero fratres domini de alia vxore Ioseph filios suspicantur, sequentes deliramenta Apocryphorum, & quandã mœcham vel escam mulierculam confingentes. nos autem fratres domini, nõ filios Ioseph, sed cõsobrinos Saluatoris sororis Mariæ materteræ domini filios D intelligimus. quæ esse dicitur mater Iacobi minoris, & Ioseph, & Iudæ, quos in alio Euangelij loco fratres domini legimus appellatos. fratres autẽ consobrinos dici, omnis scriptura demonstrat.

Homi. 45. in Matthaum, parũ à principio, tom. 2.

CHRY. Vide autẽ & fratrũ eius elationẽ. cùm enim deceret eos ingredi, & audire cum turba, vel si hoc nõ vellẽt, expectare finem sermonis, & tunc eum adire: hi extrà eum vocant, & coram omnibus hoc faciũt & superfluum honoris amorem ostendentes, & monstrare volentes quòd cũ omni potestate Christo aliquid iniungunt: quod & Euangelista ostendit, hoc ipsum obscure insinuans, cùm dicit: Adhuc eo loquente: ac si diceret, Nunquid nõ erat tempus aliud? Quid autem, E & loqui volebant? si pro veritatis dogmatibus, communiter hoc proponere oportebat, vt alius locarentur: si autem de aliis sibi ipsis pertinẽtibus, nõ oportebat ita festinanter vocare. vnde manifestum est, quoniam solum ex vana gloria hoc faciebant.

Cap. 36. ante mediũ, to. 7.

AVG. de Natura & gratia. Sed quicquid dicatur de fratribus, de Sancta virgine Maria propter honorem Christi, nullã prorsus cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte

A peccatũ, quòd concipere & parere meruit eũ, quem constat nullum habuisse peccatum. Sequitur: Dixit ei quidã, Ecce mater tua & fratres tui foris stant quęrentes te.

Super illud: Adhuc eo loquente ad. tom. 9.

HIAR. Videtur mihi iste qui nuntiat nõ fortuitu & simpliciter nuntiare sed insidias tendere, vtrum spirituali operi carnem & sanguinem præferat. vnde & dominus non quòd matrẽ negaret & fratres, exire contempsit: sed quò respondet et insidiãti.

Homil. 45. aliquantulũ à prin. to. 2.

CHRY. Neque autem dixit, Vade dic ei, quoniam nõ est mater mea, sed ad eum qui nuntiauerat extendit sermonẽ. Sequitur enim, At ipse respondens dicenti sibi ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

Canon. 12. in fine.

HILA. Non autem fastidiose de matre sua sensisse existimand' est, cui in passione positus maximæ B solicitudinis tribuit affectum.

Hom. 45. non remote à princip. to. 2.

CHRY. Quòd si negare vellet matrem, tunc vtique negasset, quãdo Iudæi exprobrabant ei de matre.

Super illud, Ecce mater, tom. 9.

HIARO. Non ergo iuxta Marcionem & Manichæũ matrem negauit, vt natus de phantasmate putaretur: sed Apostolos cognationi prætulit, vt & nos in comparatione dilectionis carni spiritum præferamus: nec maternæ refutat obsequiũ pietatis, cuius præceptũ est: Honora patrem tuũ, & matrem tuam. Sed paternis se mysterijs vel affectibus amplius, quàm maternis debere demonstrat. vnde sequitur: Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

Homil. 3. in Euang. parũ à princip. illius.

C GREG. in homil. Fideles quidem discipulos fratres nominare dignatus est dominus, dicens: Ite, nũciate fratribus meis. Qui ergo frater domini fieri ad fidem veniendo potuit, quærendum est quomodo etiam possit esse mater? Sed sciendum nobis est, quia qui Christi frater vel soror est in credẽdo, mater efficitur prædicãdo: quasi enim parit dominum, quem cordi audiẽtis infundit: & mater eius efficitur, si per eius vocem amor domini in proximi mente generatur.

Homi. 45. in Mat. aliquãtulũ à princ. tom. 2.

CHRY. Cum his autem quæ dicta sunt, & aliud nos docuit: videlicet in nulla cognatione cõfidentes virtutem negligere. Si enim matri nihil prodest matrem esse, nisi virtus adesset, quis vtique alius per co- D gnationem saluabitur? Vna enim nobilitas sola est, Dei facere voluntatem. & ideo sequitur: Quicunq; enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Multæ mulieres beatificauerũt sanctam virginem illam, & eius vterum, & optauerunt tales fieri matres. Quid est igitur quod prohibeat? Ecce latam vobis cõstituit viam: & licet non mulieribus solum, sed & viris fieri matrem Dei.

Circa finem commentarij ad cap. 12. tom. 9.

HIAR. Dicamus autem & aliter: Saluator loquitur ad turbas, intrinsecus erudit nationes: mater eius & frater eius & fratres, hoc est synagoga, & populus Iudæorum foris stant.

Canone 12. fine.

HILA. Cùm itaque ingrediendi ad eum haberent E vt cęteri potestatem, sed quia in sua venit, & sui eum non receperunt, ingressu eius atq; aditu abstinent.

Homil. 3. in Euang. parũ à principio.

GREGOR. in homi. Vnde & mater eius cùm quasi non agnoscitur, foris stare perhibetur. quia videlicet synagoga idcirco ab auctore suo nõ recognoscitur, quia legis obseruationem tenẽs, spiritualem intellectum perdidit, & se ad custodiam litteræ foris fixit.

In fine commentarij ad cap. 12. Mat. tom. 9.

HIARO. Cúmque rogauerint, & quæsierint, & nuntium miserint, responsum accipient: liberos eos esse arbitrij, intrare posse si velint & ipsi credere.

CAPVT XIII.

IN illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare. Et congregatæ sunt ad eum turba multa, ita vt in nauiculam ascendens sederet, & omnis turba stabat in littore, & locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce, exiit qui seminat, seminare †. Et dũ seminat, quædã ceciderũt secus viã, & venerũt volucres cæli, & comederunt ea. Alia autem ceciderũt in petrosa, vbi nõ habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ. Sole autem orto æstuauerunt, & quia non habent radicem, B aruerũt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ, & suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. Qui habet aures audiendi audiat.

† semen suũ.

Homil. 45. in Matth. circa illud: In illo die exiens Iesus, tom. 2. Lib. 2. ca. 41 circa mediũ, tom. 4.

CHRYS. Postquam increpauerat eum qui matris & fratrum præsentiam nunciauit, dehinc fecit quod illi cupiebant. exiit .s. domum primo sanans ægritudinem vanæ gloriæ fratrum: secundo decentem honorem exhibẽs matri. vnde dicitur: In illo die exiens Iesus, &c. AVG. de con. Euange. Cùm dicit in illo C die, satis indicat, aut hoc consequenter gestum post præmissa, aut nõ multa interponi potuisse: nisi forte dies, more scripturarum, tempus significet.

Hoc in loco.

RABA. Non solum autem verba & facta domini, verumetiã itinera, ac loca in quibus virtutes operatur, & prædicat cælestibus sunt plena sacramentis. Post sermonem quippe in domo habitum, vbi nephanda blasphemia dæmonium habere dictus est, egrediens docebat ad mare. vt ostẽderet se relicta ob culpam perfidiæ Iudæa, ad gentes saluandas esse trãsiturũ: Gentilium enim corda diu superba & incredula, merito tumidis amarisque fluctibus maris assimilantur: domum vero domini, per fidem fuisse Iu- D dæam quis nesciat? HIER. Considerandum etiam quòd populus domum Iesu non poterat intrare, nec esse ibi, vbi Apostoli audiebãt mysteria. Idcirco miserator dominus egreditur de domo sua, & sedet iuxta huius sæculi mare, vt cõgregentur ad eũ multæ turbæ, & audiebant in littore, quæ intus non merebantur audire. vnde sequitur: Et congregatæ, &c.

In principio Commẽtarij ad cap. 13. tom. 9.

Homi. 45. in Mat. in principio, cap. 13. tom. 2.

CHRYS. Hoc autem non simpliciter Euangelista posuit, sed vt mõstraret, quòd dominus hoc fecerit: volens cùm diligentia hoc spectaculum statuere, vt nullũ dimittat post dorsum, sed omnes coram facie habeat. HILA. Sedisse autem dominum in naui, & E turbas foris stetisse, & subiectis rebus est ratio. In parabolis enim erat locuturus: & facti ipsius genere significat, eos qui extra Ecclesiã positi sunt, nullam diuini sermonis posse capere intelligentiam. Nauis enim Ecclesiæ typum præfert, intra quam verbum vitæ positum est, & prædicatum his, qui extra sunt, & arenæ modo steriles intelligere non possunt.

canon. 13 in Mat. in princip. illius.

HIER. Iesus etiam in medijs fluctibus est, hinc inde maris tũditur, & in sua maiestate securos appropinquare facit terræ nauiculam suam: vt populus nequaquam periculũ sustinens, non tentationibus circundatus, quas ferre non poterat, stet in littore fixo gradu, vt audiat quæ dicuntur. RABA. Vel quòd ascendẽs nauẽ sedebat in mari, significat quòd Chri-

circa principium cõmentarij ad cap. 13. tom. 9.

Super illud: Et cõgregatæ sunt ad eum turba.

A stus per fidem ascensurus erat in mentes Gentilium, & Ecclesiam collecturus in mari, id est, in medio nationum contradicentium. Turba vero quæ stabat in littore, quæ neque in naui, neque in mari erat, gerit figuram recipientium verbum Dei, & iam fide à mari, id est, à reprobis separatorum, sed necdum mysterijs cælestibus imbutorum. Sequitur: Et locutus est eis multa in parabolis. CHRY. Quamuis in monte ita non fecerit, non enim per parabolas sermonem contexit. Tunc enim turbæ solæ erant & plebs incomposita, hic autem & Scribæ & Pharisæi. Non propter hoc autem nõ solum in parabolis loquitur, sed vt manifestiorem sermonem faciat, & ampliorem memoriam imponat, & sub visu res reducat.

Homi. 45. in Matt. sup. illud: Et cõgregatæ sunt ad eum turba, tom. 2.

B HIERO. Et notandum, quòd non omnia locutus sit eis in parabolis, sed multa: si enim dixisset cuncta in parabolis, absq; emolumento populi recessissent. perspicua miscet obscuris, vt per ea quæ intelligũt, prouocentur ad eorũ notitiam, quę non intelligunt. Turba etiam nõ vnius sententiæ est, sed diuersarum in singulis voluntatum. Vnde loquitur ad eam, in multis parabolis, vt iuxta varias voluntates, diuersas reciperent disciplinas. CHRY. Primam autem parabolam ponit eam, quæ faciebat auditorem attentiorẽ; quia enim sub ænigmate erat tractaturus, erigit mentes audientiũ per primam parabolam, dicẽs: C Ecce exijt qui seminat seminare semen suum, &c.

Super illud: Et locutus est eis multa in. tom. 9.

Hom. 45. su. illud: Et cõgregata sunt ad eũ turba, tom. 2.

HIERO. Significatur autem sator iste qui seminat esse filius Dei, & patris in populis seminare sermonẽ.

Super illud: exiit qui seminat, to. 9.

CHRYS. Vnde autem exijt, qui vbiq; præsens est, vel qualiter exijt? nõ locu, sed incarnatione propinquior factus nobis per habitũ carnis: quia enim nos intrare non poteramus ad eum, peccatis nostris prohibentibus nobis ingressum, ipse ad nos egreditur.

Hom. 45. in Matth. parũ ante mediũ, tom. 2.

Hoc in loco ad habet.

RABA. Vel exijt, cùm relicta Iudæa, per Apostolos ad Gentes transiuit. HIER. Vel intus erat, dum domi versabatur: loquebatur discipulis sacramenta. Exijt ergo de domo sua, vt seminaret in turbis.

Super illud: exiit qui seminat, to. 9.

Homil. 45. post mediũ illius, tom. 2.

CHRYS. Cùm autem audieris, quoniam exijt qui D seminat vt seminet: non æstimes esse idẽtitatem sermonis. Egreditur enim multoties qui seminat & ad aliam rem, vel vt scindat terram, vel vt malas incidat herbas, vel vt spinas euellat, vel vt aliam quãdam talem diligentiam exhibeat: hic autem ad seminandũ exiuit. quid igitur fit de semine isto? tres depereunt partes, & vna saluatur: & hoc non ęqualiter, sed cum differentia quadam. vnde sequitur: Et dum seminat, quædam ceciderunt, &c. HIER. Hanc parabolam ad probandam hæresim suam, Valentinus assumit, tres introducens esse naturas: spiritualẽ, naturalem, vel animalem, atq; terrenam: cùm hæc quatuor sint vna iuxta viã, alia petrosa, tertia plena spinis, quarta E terra bona. CHRY. Sed secundum hoc qualiter haberet rationem inter spinas seminare, & super petrã, & in via? In seminibus quidem & terra materialibus non haberet vtique rationem: non enim est in potestate petræ fieri terram: neque viæ, non esse viam: neque spinæ, non esse spinam. In animabus autem & doctrinis multam habet hoc laudem: possibile enim est petram fieri terram pinguem, & viam non vltra conculcari, & spinas destrui. Quòd igitur plus seminis perit, non est ab eo qui seminat, sed à suscipiente terra, id est, ab anima. Ipse enim qui seminat, non diuitem, non pauperem discernit: non sapientem, neque insipientem: sed omnibus loquebatur, quæ à seipso erant, complens: præuidens tamen quæ futura erant,

Super illud: Quædam ceciderũt, to. 9.

Homil. 45. in Matt. ã med. illius, tom. 2.

erāt, vt liceat ei dicere: Quid me oportuit facere,& non feci? Ideo autem non dicit manifestè, quoniam bæc susceperunt desides,& perdiderunt: hæc autem diuites,& suffocauerūt: bæc autem molles,& perdiderunt: non voluit eos vebementer tangere, vt non in diffideotiam mittat. Per hanc etiam parabolam discipulos erudit:& si plures audientium eos fuerint qui pereant, vt nō propter boc desides sint, quia nec propter boc dominus qui omnia præuidit, destitit à seminando. HIARO. Obserua autem hanc esse primam parabolā, quæ cum interpretatione sua posita est:& cauendum est vbicunq; dominus exponit sermooes suos, ne vel aliud, vel quid plus vel mio⁹ præsumas intelligere, quàm ab eo expositum est.

Super illud: Exiit qui seminat, to. 9.

RABA. Quæ verò tacita nostræ intelligentiæ dereliquit, perstringēda sont breuiter. Via est mēs sedula malarum cogitationum meatu trita atque atefacta. Petram, duritiam proteruæ meotis: terram, leuitatem animæ obedientis: solem, dicit feruorem persecutioois sæoiēns. Altitudo terræ, est probitas animæ disciplinis cælestibus institutæ: in qua expositione diaimus, quia nequaquam ipsæ res in vna eademque significatione semper allegoricè ponantur.

In hoc loco sed habet.

HIARO. Prouocamur autem ad dictorum intelligêntiam, quoties bis sermonibus commonemur qui sequuotur: Qui habet aures audiendi, audiat.

Super illud: Qui habet aures audiendi, tom. 9.

RAMIG. Aures audiendi sunt aures meotis, scilicet iotelligendi & faciendi quæ iussa sunt.

Rabanus in hoc loco.

Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens ait illis, Quia vobis datū est nosse mysteria regni cælorū, illis autē non est datū. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit, qui autē non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes nō vident, & audientes nō audiūt, neque intelligūt. vt adimpleatur in eis prophetia Esaiæ, dicentis: Auditu audietis, & nō intelligetis, & videntes, videbitis, & nō videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt, nequando videant oculis, & auribus audiāt, & corde intelligāt, & conuertantur, & sanē eos. Vestri autē beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiūt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & nō viderūt, & audire quæ auditis, & non audierūt.

GLOS. Intelligentes discipoli esse obscura qoæ in domino populo dicebantur, voluerūt domino intimare ne parabolicè loqueretur. vnde dicitur: Et acce. disci. diae. ei, &c. CHRY. Vbi dignum est admirari discipolos, quare discere cupientes, sciūt, quando interrogate oporteat: non enim coram omnibus hoc faciunt: & hoc ostendit Matthæus, cùm dicit, Et accedentes. Marcus autem manifestius demonstrat, dicens: quod singulariter accesserunt.

Homi. 46. in princ. tom. 2.

HIERO. Quærendum est autem qoomodo accedāt tunc ad eum, cùm Iesus in naui sedebat? nisi fortè intelligatur, quòd dudū cum ipso nauem cōscenderint, & ibi stantes super interpretatione parabolæ sciscitati sunt. RAMIG. Dicit ergo Euangelista: Accedētes, vt ostenderet quo solicitati suot, siue poterāt accedere corpore: quamuis esset aliquod vel breue spacium inter eos. CHRY. Cousideranda est au-

Super illud: Et accedentes discipuli, tom. 9.

A tem & eorum rectitudo, qualiter multā pro aliis habent curam: & prius quæ aliorom sunt quærunt, & tunc quæ sunt ipsorum: non enim dixerunt, In parabolis loqueris nobis: sed, in parabolis loqueris illis. Qui respoodens ait illis: quia vobis datum est nosse mysterium regni cælorum. REMI. Vobis, inquam, qui mibi adhæretis, & in me creditis. Mysteria enim regni cælorum appellat euangelicam doctrinam. Illis autē, scilicet qui foris sunt, & in eum credere noluor, Scribis scilicet, Pharisæis, & cæteris in infidelitate perseueraotibus, oon est datum. Accedamus ergo cum discipulis ad domioom puro corde, vt nobis euangelicam doctrinam interpretari dignetur, iuxta illud, Qui appropinquant pedibus eius accipiunt de

Homil. 46. Circa principium, tom. 2.

B doctrina eius. CHRY. Hoc autem diait non necessitatem iodu cens neque fatum, sed monstrans quoniam illi quibus non est datū, caosa sibi sunt vniuersorum malorū: & ostendere volens, qoooiā cognoscere diuina mysteria donum Dei est, & gratia desuper data, oon tamen propter hoc liberum arbitrium destruitur: & hoc ex his quæ sequuntur manifestum est. vt enim neque isti desperent, neque illi pigritentur, audientes quoniam eis datum est, demonstrat à nobis principium horū esse, cùm subdit: Qui eoim habet, dabitur ei, &c. ac si diceret, Cùm aliquis desiderīū habuerit & stodium, dabūtur ei vniuersa quæ

Homi. 46. in Matth. parū à princ. to. 2.

C à Deo sunt. Cùm autem bis vacuus foerit, & quæ ad se pertinēt non inferat, neqoe quę à Deo suot ei dantur, sed & quod habet aufererur ab eo, nō Deo auferente, sed se indignum faciente his quæ habet. vnde & nos si viderimus aliquem desidiose audiētem verbum Dei, & exhortantes quòd attendat noo ei persuaserimus, sileamus, quia si magis immorati fuerimus, intendetur ei desidia. Studentē autem discere allicimus, & multa effundimus. Et bene dixit secundum Euangelistā: Quod videtur habere, neqoe enim babet ipsum quod habet. RAMIG. Qui etiam baber studium legēdi, dabitur ei & facultas intelligendi, & qui non habet legendi studium, hoc quod per

D naturæ bonum videtur babere, auferetur ab eo: vel qui baber charitatem, dabūtur ei cæteræ virtutes: & qui nō haber, aufereior ab eo: qoia absque charitate nullum bonom esse potest. HIAR. Vel Apostolis in Christo credentibus conceditur, Iudæis, vero qui nō crediderunt in filium Dei, etiam si qoid per naturæ bonum possident, tollitur. neque enim possunt aliquid sapienter intelligere, quia sapientiæ noo habēt caput. HILAR. Fidem etiam Iudæi non habentes, legem quoque quam habuerant perdiderunt, & ideo perfectum fides euangelica haber doou, quia suscepta nouis fructibus ditat, repudiata verò etiam veteris substantiæ opes detrahit. CHRY. Vt autem ma-

Super illud: Qui enim habet dabitur ei, to. 9.

Canon. 11. in Matt. parum à principio.

E nifestius quod dixerat fiat, subdit: Ideo io parabolis loquor eis, &c. Et si quidem naturæ hæc excæcatio esset, aperire eorum oculos oportebat: quia vero voluntaria est hęc excæcatio, propter boc nō diait simpliciter, Noo vidēt, sed videntes ooo vident, viderūt enim dæmooes exeuotes, & dixerunt, In Beelzebub eiicit dæmonia. Audiebāt quòd ad Deum omoes attrahebat, & dicunt: Non est hic bomo à Deo. Qoia ergo contraria his quæ videbant & audiebaot eontiabāt, propter hoc ipsum videre & audire eis aufertur, nihil enim hinc proficiunt, sed io iudicium magis incidunt, vnde & à principio non eis parabolicē loquebatur, sed cum multa certitudine. Quia autem audita & visa peruertunt, iam io parabolis loquitur.

Homi. 46 in Matt. parum à princ. to. 2.

A REMIG. Et notandum est, quia non solum quæ loquebatur, verum etiam quæ faciebat parabolæ fuerunt, id est, signa spiritualium rerum: quod liquido ostendit, cùm dicit: vt videntes non videant. Verba namque videri non poterant, sed audiri.

Super illud: Ideo in parabolis, tom. 9.

HIARO. Hæc de his loquitur qui stant io littore, & diuiduntur à Iesu, & sonitu fluctuum perstrepente non audiunt ad liquidum quæ dicuotur.

Homil. 46. aliquantulũ a prin. to. 2.

CHRY. Deinde vt non dicerent, quoniam vt inimicus ooster nobis detrahit, prophetam ioducit eadem sentientem. vnda sequitur: Vt impleatur in eis prophetia Esaię, dicentis: Auditu audietis, & ooo intelligetis: & videntes videbitis, & nõ videbitis: id est, auditu audietis verba, sed non iotelligetis verborum B arcana. Videotes videbitis, carnem scilicet: & non videbitis, hoc est, noo intelligetis diuinitatem.

Homi. 46. in Matth. parũ ante mediũ. tom. 2.

CHRY. Hoc autem dixit, quia sibiipsis abstulerũt videre & audire, aures & ocolos sibi claudentes, & cor incrassantes. Non enim solummodo audiebaot, sed grauiter audiebant. vnde sequitur: Incras. est, &c.

Hoc in loco id habet.

RABA. Incrassatum est enim cor Iudæorum crassitudine malitię, & abuodantia peccatorum grauiter verba domini audierunt, quia ingrati susceperunt.

Super illud, Incrassatum est cor. to. 9. Homi. 46. in Matth. parũ ante mediũ. tom. 2.

HIER. Ac ne fortè arbitremur crassitudinem cordis & grauitatem aurium naturę esse, nõ voluntatis: subiũgit culpã arbitrij, & dicit: Et oculos suos clauserunt. CHRY. In hoc autem iotensam eorum ne- C quitiam ostendit, & auersionem cum studio: vt autẽ attrahat eos, iobdit: Et cõuertantor & sanem eos. In quo demonstrat, quia si conuerterentur sanarentur: sicut si aliquis diceret: Si rogatus essem, cõfestim donaturus eram: ostendit qualiter aliqois sibi reconcilietur, ita & hic cùm dicit: Nequando conuertantut & sanẽ eos: demonstrat quoniam & conuerti possibile est, & pœnitentiam agentes saluari.

Lib. quæst. in Mat. cap. 14. tom 4.

AVGV. de quæst. euang. Vel aliter, Oculos suos clauserunt, oequando oculis videant, id est, ipsi causa fuerunt vt Deus eis oculos clauderet. Alius enim Euangelista dicit: Excæcauit oculos eorũ. Sed vtrũ vt nunquam videant, an vero ne vel sic aliquando videant cæcita- D te sua sibi displicentes, & se dolẽtes, & ex hoc humiliati atque commoti ad confitendom peccata sua, & pie quærendum Deum. Sic enim Marcus hoc dicit: Nequando conuertantur, & dimittãtur eis peccata. Vbi intelligũtur peccatis suis meruisse, vt non intelligerent, & tamen hoc ipsum misericorditer eis factũ, vt peccata sua cognoscerent, & conuersi veniam mererentur. Quòd autem Ioannes hunc locum dicit, propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias. Excęcauit oculos eo. & indu. cor eo. vt nõ videant oculis, & non intelligaot corde, & coouertantur & sanem eos, aduersari videtur huic sentẽtiæ, & omnino cogere vt qood hîc dictum est, Nequan- E do oculis videant, non accipiatur ne vel sic aliquando oculis videant, sed prorsus vt non videant: quandoquidem apertè dicit, Ita vt oculis non videant. Et quod ait: Propterea nõ poterãt credere: satis ostendit, non ideo factam excæcationem, vt ea commoti & dolentes se non intelligere, conuerterentur aliquando per pœnitentiam. non enim possent hoc facere nisi prius crederent, vt credendo conuerteteotur, & cõuersione sanarentur, & sanati intelligerent. sed ideo potius excæcatos, vt non crederent: dicit enim apertissimè, Propterea non poterant credere. quod si ita est, quis non exurgat in defensionem Iudæorũ, vt eos extra culpam fuisse proclamet, quòd A non crediderunt? propterea enim non poterant credere, quia excæcauit oculos eorũ. Sed quoniam potius Deus extra culpã debet intelligi, cogimur fateri alijs quibusdam peccatis ita eos excæcari meruisse, qua tamen excæcatione non poterant credere: verba eoim Ioannis ista sunt: Noo poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorũ. Frustra itaque cooamur intelligere ideo fuisse excæcatos, vt conuerterentur, quum conuerti non poterant, quia non credebant, & ideo credere non poterant, quia excæcati erant. An fortè noo absurdè dicimus, quosdam Iudæorũ fuisse sanabiles, sed tãto tamen tumore superbiæ periclitatos, vt eis expedierit primo non credere, & ad hoc fuisse excæcatos, vt oon intelligerẽt B domioom loqueotem parabolas, quibus non intellectis non in eum crederent, non credentes autem cum cæteris desperatis crucifigerent eum, atque ita post eius resurrectionẽ conuerterentur, quando iam de reatu mortis Domini amplius humiliati diligerent, à qoo sibi taotum scelus dimissom esse gaudeeẽt: quoniam tanta eorum superbia tali humiliatione esset deiicienda. quod incõgruè dictum esse quilibet arbitretur, si oon ita cõtigisse in Actibus Apostolorũ manifestè legerit. Noo ergo abhorret quod ait Ioãnes, propterea nõ poterãt credere, quia excęcauit oculos eorũ vt nõ videãt. Ab ea sententia qua C intelligimus, ideo excæcatos vt conuerterentur: hoc est, ideo eis per obscuritates parabolarum occultatas sententias Domini, vt post eius resurrectionem salubriori pœnitentia resipiscereut: quia per obscuritatẽ sermonis excæcati, dicta domini non iotellexeruot, & ea non intelligendo non in eum crediderunt, non credendo eum crucifixerunt, atque ita post resurrectionem miraculis qoæ iu eius nomine fiebant exterriti, maioris criminis reatu cõpuncti sunt & prostrati ad pœnitentiã: deinde accepta indulgentia ad obedientiam flagrantissima dilectione cõuersi: quibusdam autem oon profuit illa cęcitas ad conuersionem. REMIG. Er quantum ad hoe potest hæc sen- D teotia sic intelligi, vt in omnibus subaudiatur non: hoc modo, nequando oculis videant, & nequando auribus audiant, & nequando corde iotelligãt, & nequando conoertantur & sanem eos.

GLOS. Sic ergo oculi eorum qui vident & nolunt credere, sunt miseri, vestri autẽ beati. vode sequitur: Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures vestrę quia audiunt.

Super illud: Vestri autem beati oculi, tom. 9.

HIERO. Nisi autem supra legissemus auditores ad intelligentiam prouocatos, Saluatore dicente: Qui habet aures audiendi audiat: putaremus nunc oculos & aures, quæ beatitudinem accipiunt corporales iotelligi. Sed mihi videntur oculi illi beati qui Christi possunt agnoscere sacramenta: E & illæ beatæ aures, de quibus Esaias loquitur: Dominus apposuit mihi aurem.

Glosa ordin. super illud: Oculos suos clauserunt. Cano. 13. inter princ. & medium.

GLO. Mens enim est oculus, quia naturali vigore ad intelligẽdum aliquid dirigitur: auris, quia alio docente discit.

HILA. Vel Apostolici temporis beatitudinem docet, quorũ oculis atque auribus cõtigit Dei salutare videre & audire, prophetis, atque iustis cupientibus videre & audire in plenitudioe temporum destinatum. vnde sequitur: Amen quippe dico vobis, quia multi prophetę & iusti cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderũt, & audire quæ vos auditis, & nõ audierunt.

Super illud: Amen dico vobis, quia multi. to. 9.

HIAR. Videtur autem huic loco illud esse cõtrarium, quod alibi dicitur: Abraham cupiuit videre diem meum: vidit, & gauisus est.

RAB.

In hoc loco ad habet.

RAB. Esaias quoque & Michæas & multi alij prophetæ viderunt gloriam Domini, qui etiam propterea videntes appellati sunt. HIERO. Non autem dixit, omnes prophetæ & iusti, sed multi. Inter multos enim potest fieri, vt alij viderint, alij nō viderint: licet & in hac periculosa sit interpretatio, vt inter sanctorum merita discretionē quamlibet facere videamus, scilicet quantum ad fidem de Christo habitam. ergo Abraham vidit in ænigmate, non vidit in specie: vos autem impræsentiarum tenetis, & habetis dominum vestrum, & ad voluntatem interrogatis, & conuescimini ei. CHRYS. Hæc ergo quæ Apostoli viderunt & audierūt, præsentiam suam dicit, miracula, vocem, & doctrinam. In hoc autem non solum malis, sed his qui boni fuerant eos proponit. Etenim antiquis iustis beatiores eos dicit: quoniā non solum quæ Iudęi non viderant hi vident, sed & quæ iusti & prophetæ cupierunt videre, & non viderunt. Illi enim fide solum considerauerunt, hi autē visu & multo manifestius. Vides autem qualiter vetus testamētum copulat nouo. non enim si prophetæ alieni cuiusdam & contrarij Dei serui fuissent, Christum cupiuissent.

Super illud: Amen dico vobis quoniā multi, to. 9.

Homi. 46. in Mat. à med. tom. 2.

Vos ergo audite parabolam seminantis: Omnis qui audit verbū regni & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatū est in corde eius, hic est qui secus viam seminatus est. Qui autē supra † petrosa seminatus est, hic est qui verbū audit, & continuo cum gaudio accipit illud, non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. Qui autē seminatus est in spinis, hic est qui verbum Dei audit, & solicitudo sæculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbū, & sine fructu efficitur. Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autē sexagesimum, aliud vero trigesimum.

† petram.

GLO. Dixerat superius quia Iudæis non est datum nosse regnum Dei, sed Apostolis: & ideo concludit, dicens: Vos ergo audite parabolam seminantis: quibus scilicet committuntur cæli mysteria.

AVG. super Genesim ad litteram, 8. Quod narrauit Euāgelista, factum est, Dominum, scilicet tali eloquutum fuisse: ipsius autem Domini narratio, parabula fuit: de qua nunquam exigitur vt etiam ad litteram facta monstrentur, quæ sermone proferuntur.

Lib. 8. ca. 4. non procul a fine. tom. 3.

GLO. Vnde parabolam exponens, subdit; Omnis qui audit verbū regni & non intelligit, sic cōstruendum est: Omnis qui audit verbū regni, id est, prædicationem meam, quæ ad regnū cælorum adipiscendum valet. Et non intelligit. Quo modo autem non intelligat subiūgit: Venit enim malus, id est diabolus & rapit quod seminatū est in corde eius. Omnis inquam, qui talis est, hic est qui secus viam seminatus est. Notandum est autem quòd seminatum, diuersis modis accipitur. Dicitur enim & semen seminatum, & ager seminatus: quod vtrūque hic inuenitur. Vbi enim ait: Rapit quod seminatū est, de semine intelligēdum est: vbi autem sequitur, Secus viam seminatus est: non de semine, sed de loco seminis intelligēdum est, id est, homine qui est quasi ager diuini verbi semine seminatus. RAMIG. His autem verbis

A exponit Dominus quid sit semē, verbum scilicet regni, id est, euangelicæ doctrinæ. Sunt enim nonnulli, qui verbū Dei nulla cordis deuotione suscipiunt, & ideo semen verbi Dei, quod in eorū cordibus seminatur, dæmones quasi semen viæ tritæ subitò auferunt. Sequitur: Qui autem est seminatus supra petrā, hic verbum, &c. Semen enim verbum Dei quod in petra, id est, corde duro & indomito seminatur, fructificare nō potest. quia multa est eius duritia, & paruum cæleste desiderium: vnde propter nimiam duritiam non habet in se radicem. HIER. Attende autem quòd dictum sit, Cōtinuo scandalizatur. Est ergo aliqua distantia inter eum, qui multis tribulatio- B nibus pœnisque cōpellitur Christum negare, & eum qui ad primam persecutionem statim scandalizatur, & corruit, de quo hic loquitur. Sequitur, Qui autem seminatus est, &c. Mihi videtur & illud quod iuxta litteram ad Adam dicitur: Inter spinas & tribulos panem tuum manducabis: hic significare mysticè, quòd quicūque sæculi se dederit voluptatibus, curisque istius mundi, panem cælestem & cibum verum inter spinas comedit. RAB. Rectè autem spinæ vocantur, quia cogitationum suarum punctionibus mentem lacerant, & quasi strangulando spirituales virtutum fructos gignere non permittunt.

Super illud: continuo scandalizatur, tom. 9.

Hoc in loco.

HIER. Et eleganter adiunxit: Fallacia diuitiarum C suffocat verbum. Blandæ enim sunt diuitiæ: aliud agētes, aliud pollicentes. Lubrica est illarum possessio, dum huc illúcque circūferuntur: & instabili gradu vel habentes deserunt, vel non habētes reficiunt: vnde & Dominus diuites asserit difficulter intrare in regnum cælorum suffocātibus diuitijs verbum Dei, & vigorem virtutum emollientibus.

Super illud: Qui autem seminatus est in spinis, tom. 9.

REMIG. Et sciendum quòd his tribus generibus terræ neqoam, cōprehenduntur omnes, qui verbum Dei audire possunt, sed tamen ad salutem perducere non valent. Excipiuntur Gentiles, qui nec etiam audire meruerūt. Sequitur: Qui verb in terrā, &c. Terra bona est fidelis conscientia electorum, siue mens D sanctorum: quæ verbum Dei cum gaudio & desiderio, & cordis deuotione suscipit & inter prospera & aduersa viriliter conseruat, & vsque ad fructum perducit. vnde sequitur: Et facit fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud verò tricesimum.

HIER. Et notandum quòd sicut in terra mala tres fuere diuersitates, scilicet secus viam, & petrosa, & spinosa loca: sic in terra bona, trina diuersitas est: cētesimi, sexagesimi, & fructus tricesimi. Et in illa, aut etiam in ista non mutatur substantia, sed voluntas: & tam incredulorum quàm credentium corda sunt, qui semen recipiunt. Vnde primo dixit, Venit malus, & rapit quod seminatum est in corde eius, & se- E cundo, & tertio ait: Hic est qui verbum audit. In expositione quoque terræ bonæ, iste est qui audit verbum. Primum ergo debemus audire, deinde intelligere, post intelligentiam fructus reddere doctrinarū: & facere vel centesimum fructum, vel sexagesimum, atque tricesimum. AVG. 21. de ciui. Dei. Quidam putant hoc sic esse intelligendū, quòd sancti pro suorum diuersitate meritorū alij tricenos homines liberent, alij sexagenos, alij centenos: quod in die iudicij futurum suspicari solent, non post iudiciū. qua opinione quidā cùm videret homines impunitate peruersissime pollicentes, eo quòd omnes isto modo ad liberationē pertinere posse videantur, respōdit bene potius esse viuendū, vt inter eos quisque reperiatur,

Super illud: Qui vero in terrā malā, tom. 9.

Li. 21. circa fine, tom. 5.

qui pro alijs intercessuri sunt liberandis: ne tam pauci sint vt cito ad numerum suum peruenientes multi remaneant, qui erui iam de pœnis illorum intercessione non possint, & in eis inueniatur quisquis sibi spem fructus alieni temeritate vanissima pollicetur.

REMI. Tricesimum ergo fructum facit, qui fidem sanctæ Trinitatis docet: sexagesimũ vero qui perfectionem bonorum operũ commendat, senario enim numero omnis mundi ornatus completus est. Centesimum autem fructum facit, qui vitam ęternã promittit, centenarius enim de læua trãsit ad dexteram: per læuam autem vita præsens designatur, per dexteram futura. Aliter semen verbi Dei tricesimum fructum facit, quãdo bonam cogitationem gignit: sexagesimum, quãdo bonam locutionem: centesimum, quando ad fructum boni operis perducit.

Li. 1. ca. 10. tom. 4.

AVG. de quæst. euang. Vel aliter: Centesimus fructus, est martyrũ, propter sanctitatem vitæ, vel contemptũ mortis. Sexagenarius, virginũ: propter otiũ interius, quia non pugnant contra consuetudinem carnis: solet enim otiũ concedi sexagenarijs post militiã, vel post actiones publicas. tricesimus verò, coniugatorũ: quia hæc est ætas præliantium, ipsi habent acriorem conflictum, ne libidinibus superentur. Vel aliter: Confligendum est cum amore temporalium bonorum, vt non vincat, aut etiam edomitus subditúsque esse debet, vt cũ surgere cœperit, facile reprimatur, aut ita extinctus, vt se omnino nulla ex parte commoueat. Ex quo fit vt ipsam etiam mortẽ propter veritatem alij fortiter sobeant, alij ęquanimiter, alij libenter: quæ tria genera fructus sunt terræ tricesimi, & sexagesimi, & cẽtesimi. In horum aliquo genere inueniendus est tempore mortis suæ, si quis de hac vita rectè cogitat emigrare.

Super illud: Qui vero in terrã bonã. tom 9.

HIER. Vel centesimus fructus virginibus, sexagesimus viduis & cõtinentibus, tricasimus sancto matrimonio deputatur. Nam ipsa digitorum coniunctio, & quasi molli se osculo cõplectens & fœderans, maritũ pingit & coniugẽ, sexaginta ad viduas, eo quòd in angustia & tribulatione sint positæ. vnde & inferiori digito deprimuntur, quãto maior est difficultas ex parte quondã voluptatis illecebris abstinere, tanto maius & præmium. Porrò cẽtesimus numerus à sinistra transit ad dexteram, & iisdem quidem digitis nõ eadem manu circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Aliam parabolam proposuit illis, dicẽs: Simile factum est regnum cælorũ homini, qui seminauit bonũ semen in agro suo. Cùm antẽ dormirẽt homines, venit inimicus eius, & superseminauit zizania in medio tritici, & abijt. Cùm autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerũt ei, Domine, nõne bonũ semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei, Vis igitur imus & colligimus ea? Et ait, Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

CHRY. In præcedenti parabola locutus est domi-
A nus de his qui verbum Dei non suscipiũt, hic autem de his qui suscipiunt corruptiuum sermonem, etenim hoc est diabolicæ machinationis, veritati sẽper errorem inserere. vnde dicitur: Aliam parabolam proposuit, &c.

Hom. 47. in Matth. in princ. tom. 2.

HIER. Proposuit autem aliam parabolam, quasi diues paterfamilias inuitatos diuersis reficiens cibis, vt vnusquisque secundũ naturam sui stomachi varia alimenta susciperet. Non autẽ dixit alteram, sed aliam. Si enim proposuisset alteram, expectare tertiam non poteramus: præmisit aliam, vt plures sequantur. Quæ autẽ sit parabola, ostenditur cùm subditur, Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum, &c.

Super illud: Aliam parabolã proposuit eis. tom. 9.

B REMIG. Regnum cælorum appellat ipsum filium Dei, quod regnum simile dicitur esse homini, qui seminauit bonũ semen in agro suo.

Hom. 47 in Matth. pari à princip. tom. 2.

CHRY. Deinde modum insidiarum diaboli ostendit, dicẽs: Cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminauit zizania in medio tritici, & abiit. Demõstrat hic quòd error post veritatẽ existit, quod & rerum exitus testatur. Etenim post prophetas fuerunt pseudoprophetæ, & post Apostolos pseudoapostoli, & post Christum Antichristus. Nisi enim diabolus viderit quid imitetur, vel quibus insidietur, non tentat. quia igitur vidit quòd hic reddit in fructu cẽtesimum, ille sexagesimum, alius 30. & nõ poterat rapere neque suffocare quod radicatum erat: per aliã C deceptionem insidiatur, interserens sua, multis ea similitudinibus colorans, vt facile surripiat his qui habiles sunt ad deceptionem: propter hoc nõ dicit, quòd seminet aliquod aliud semen, sed zizania, quę secundum visum assimilatur quodammodo frumento. Hinc etiam apparet diaboli malignitas, tũc enim seminauit, quando vniuersa erant completa, vt magis noceret agricolæ studio.

Lib. quæst. in Mat. cap. 11. tom 4.

AVGV. de quæst. Euang. Dicit autem, cùm dormirẽt homines, quia cùm negligentius agerent Præpositi Ecclesiæ, aut dormitionem mortis acciperẽt Apostoli, venit diabolus, & superseminauit eos, quos malos filios dominus interD pretatur. Sed rectè quæritur, vtrum hæretici sint, aut malè viuentes catholici. Sed quòd dicit eos in medio tritici seminatos, quasi videntur illi significari, qui vnius cõmunionis sunt. Verũtamen quoniam agrũ ipsum non Ecclesiam, sed hũc mundum interpretatus est, bene intelligũtur hæretici, qui in hoc mundo permiscẽtur bonis, vt illi qui in eadem fide mali sint, palea potius quàm zizania deputẽtur, quia palea etiã fundamẽtum habet cum frumento radicémque cõmunem. Schismatici autem videntur spicis corruptis etiam similiores, vel paleis aristarũ fractis vel scissis & de segete abiectis: nec tamen cõsequens est vt omnis hæreticus vel schismaticus ab Ecclesia corporaE liter separetur: multos enim portat Ecclesia, quia nõ ita defendunt falsitatem sententiæ suæ, vt intentam multitudinẽ faciant: quod si fecerint, tunc expelluntur. Cùm ergo diabolus aspersis prauis erroribus, falsisque opinionibus superseminasset, hoc est, præcedẽre nomine Christi hęreses superiecisset: magis ipse latuit, atque occultissimus factus est. Hoc est enim quod dicit: Et abijt, quanquam in hac parabola Dominus sicut in expositione conclusit, non quædam, sed omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, zizaniorum nomine significasse intelligitur.

Hæreseos prauitas.

Homil. 47. aliquantulum à princ. tom. 2.

CHRYS. Ex posterioribus autem diligenter hæreticorum formam describit, dicens: Cùm autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

zizania. In principio enim hæretici obumbrãt seipsos, cùm autem multam acceperint libertatẽ, & sermone aliquis cum eis participauerit, tunc venenum effundunt. *Lib quæst. ex Mat. c. 12. in princip. tom. 4.* Avg. de quæst Euang. Vel aliter: Cùm homo spiritualis cœperit diiudicans omnia, tunc ei errores incipiunt apparere: discernit enim quicquid audierit, aut legerit abhorrere à regula veritatis: sed donec in eisdem perficiantur spiritualibus, potest eũ mouere, quare sub nomine Christiano tã multæ hæreticorũ extitere falsitates. vnde sequitur: Accedentes autem serui patrisfamilias dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? &c. Vtrum autem ipsi sint serui, quos postea messores appellat, an quia in expositione parabolę messores dicit esse Angelos? nec quisquã dicere facile ausus fuerit Angelos nescisse, quis zizania superseminauerit. magis oportet intelligi homines ipsos fideles seruorum nomine hoc loco significatos. nec mirum si & bonum semen ipsi dicuntur, ex diuersis enim significationibus vna res diuersas similitudines recipit: sicut & de se ait, quòd ipse sit ianua, quòd ipse sit pastur. Remi. Accedunt autẽ ad Deum non corpore, sed corde & mẽtis desiderio, quo docente intelligunt diaboli calliditate hoc esse factũ. vnde sequitur: Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit. *Super illud: Qui seminat bonum semẽ est filius, tom. 9.* Hier. Diabolus propterea inimicus homo appellatur, qui Deus esse desijt: & in nono Psalmo scriptum est de eo: Exurge Dñe, non confortetur homo. Quamobrẽ non dormiat qui Ecclesiæ prepositus est, ne per illius negligentiam inimicus homo superseminet zizania, hoc est, hæreticorũ dogmata.

Hom 47. in Matth. aliquantulum à prin. to. 2. Chrys. Inimicus autem vocatur propter iacturam, quam infert hominibus, vexatio enim diaboli aduersus nos est: principium autem vexationis factũ est non ab inimicitia quæ est ad nos, sed quæ est ad Deum. *Lib quæst. in Mat. ca. 12. tom. 4.* Avgv. de quæst. euang. Cùm autem serui Dei cognouerint hãc excogitasse diabolum fraudẽ, cum contra tanti nominis auctorem nihil se valere sentiret, vt fallacias suas eodem nomine obtegeret, potest sibi suboriri voluntas, vt tales homines de rebus humanis auferant, si aliquam temporis habeant facultatem: sed vtrum facere debeant, iustitiam Dei consulunt. vnde sequitur: Serui autẽ dixerunt ei, vis imus & colligimus ea? *Homi. 47. in Matth. circa illud: vis colligimus ea, tom. 2.* Chry. Vbi intuẽda est seruorum diligentia & dilectio: etenim festinãt zizania euellere, quod modo monstrat eorũ de semine solicitudinem. Ad hoc enim solum respiciunt, nõ vt aliquis puniatur, sed vt seminata nõ pereant. Quid autem Dominus responderit subditur: Et ait, Non.

Super illud: Qui seminat bonũ semen, est filius hominis, to. 9. Hier. Datur enim locus pœnitẽtiæ, & monemur ne cito amputemus fratrem: quia fieri potest vt ille qui hodie noxio deprauatus est dogmate, cras resipiscat & defendere incipiat veritatem. vnde subditur: Ne fortè colligẽtes zizania, eradicetis simul & triticum. *Li. quæst. in Mat. ca. 12. circa mediũ, tom. 4.* Avg. de quæst. Euang. In quo eos patientissimos & tranquillissimos reddit: hoc enim dicitur, quia boni, dum adhuc infirmi sunt. opus habent in quibusdam malorum commixtione: siue vt per eos exerceantur, siue vt eorum comparatione magna illis exhortatio fiat & innitantur ad melius. Aut fortè simul eradicatur triticum cùm auferuntur zizania, quia multi primo zizania sunt, & postea triticum fiunt: qui nisi patiẽter cùm mali sunt tolerantur, ad laudabilem mutationem non perueniunt. itaque si euulsi fuerint, simul eradicatur & triticum, quod futuri essent, si eis parceretur. Ideo dicit tales non esse

A auferendos de hac vita: ne cùm malos conatur interficere, bonos interficiat, quod fortè futuri sunt: aut bonis obsit, quibus & inuitis vtiles sunt. Sed tunc opportunè hoc fier, cùm iam de fine non restat, vel tempus commutãdæ vitæ, vel proficiendi ad veritatem ex occasione atque cõparatione alieni erroris. & ideo subdit: Sinite vtraque crescere vsqua ad messem, id est, vsque ad iudicium.

Super illud: Qui seminat bonu semen, tom. 9. Hiero. Videtur autem hoc esse contrarium illi præcepto: Auferte malom de medio vastrũ. Si enim prohibetur eradicatio, & vsque ad messem tenenda est patientia: quomodo eijciẽdi sunt quidam de medio nostrum? Sed inter triticum & zizania (quod nos B appellamus lolium) quandiu herba est, & necdum calamus venit ad spicam, grandis similitudo est, & in discernendo aut nulla, aut difficilis substantia. primo monet ergo dominus, ne verbi quod ambiguum est, cito sententiam proferamus, sed Deo iudici reseruemus: vt cùm dies iudicij venerit, ille non suspicionẽ criminis, sed manifestum reatum de sanctorum cœtu eijciat. *Concordãria euãgeliorum. Li. 3 cap 2. paulo ãmed. tom. 7.* Avgv. contra epist. Parmeniani. Cùm enim quisque Christianorum intus in Ecclesia constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehẽsus, vt anathemate dignus habeatur: fiat hóc ibi vbi periculum schismatis non timetur, cùm dilectio, non ad eradicandum, sed ad corrigendum: quòd si se non C agnouerit, neq; pœnitẽdo correxerit, ipse foris exiet, & per propriam volũtatem ab Ecclesiæ communione dirimetur: vnde Dominus cũ dixisset, Sinite vtraque crescere vsque ad messem: subiunxit causam, dicens: Ne fortè cùm vulris colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Vbi satis ostendit cùm metus iste non subest, sed omnino de frumentorum stabilitate certa securitas manet, id est, quãdo ita cuiusque crimen notum est, & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ: in qua tanto est efficacior emẽdatio prauitatis, quanto diligentior fuerit obseruatio D charitatis. Cũ verò idẽ morbus plurimos occupauerit, nihil aliud boni restat, quàm dolor & gemitus: sic igitur misericorditer corripiebat homo quod potest, quod autẽ non potest, patiẽter ferat: & ex dilectione gemat atq; lugeat, donec ille desuper emẽdet ac corrigat, atque vsque ad messem differat eradicare zizania & paleam vẽtilare. Turba autẽ iniquorũ cùm facultas est in populis promendi sermonem, generali obiurgatione ferienda est, & maximè si occasionem atque oportunitatẽ præbuerit aliquod domini desuper flagellum, quo eos appareat pro suis meritis vapulare: tunc enim aures humiles præbet emẽdari sermone calamitatis auditorum, & facilius in gemitum E confitendi, quàm in murmura resistendi afflicta corda compellit. quanquam et si nulla calamitas tribulationis premat, cũ facultas detur, vtiliter corripitur in multitudine multitudo. Nã sicut separata sæuire, sic in ipsa cõgregatione obiurgata gemere cõsueuit.

Homi. 47 in Matthæum, ante med, tom. 2. Chryso. Hoc autem dixit Dominus prohibens occisiones fieri: neque enim oportet interficera hæreticum, quia prælium inexpiabile in orbem terrarum induceretur: & ideo dicit: Ne eradicetis simul cum eis frumẽtum, id est, si moueritis arma, & occideritis hæreticos, necesse est multos sanctorum simul succumbere: non ergo detinere hæreticos, & abscindere liberam eorum propalationem, & synodos & studia dissoluere prohibet, sed interficere & occi-

Epistola 48. ante mediũ. tom. 2.

dere. Avg. ad Vincen. Hæc autem primitus mea sententia erat, neminẽ ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo enim agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos catholicos habeemus, quos aperto s hæreticos noueramus. Sed hęc opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. harum enim legũ terror quibus promulgãdis reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant: Iam hoc volebamus, sed Deo gratias qui nobis occasionẽ præbuit, & dilationum morulas amputauit. Alij dicant: Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur: gratias Deo, qui vincula nostra dirupit. Alij dicant: Nesciebamus hoc esse veritatem, nec eam discere volebamus, sed ad eam cognoscendam metus fecit intentos: gratias Domino, qui negligentiã nostrã stimulo terroris excussit. Alij dicãt: Nos falsis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus nisi intraremus: nec intraremus, nisi cogeremur: gratias Deo, qui prædicationẽ nostrã flagello abstulit, expertos docuit, quàm vana & inania de Ecclesia sua mẽdax fama iactauent. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostẽdit. Seruiant ergo reges terræ Christo, leges edendo pro Christo. Avg ad Bonifacium Comitem. Quis autem vestrum velit non solum aliquem hæreticorum perire, verumetiam aliquid perdere? sed aliter non meruit habere pacẽ domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus: quamuis magna cura mandauerit suis, vt eum quantum possent viuum saluúmque seruarent, & esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret. Quid autẽ ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita suam mœstitiam cõsolari? Sic ergo catholica mater Ecclesia, si aliquorum perditione tam multos cæteros colligit, dolorẽ materni cordis linit, & sanat tantorum liberatione populorum: vbi est autem quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere vel non credere? cui vim Christus intulit? quem coegit? ecce habent Apostolum Paulum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum autem est, quomodo ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. cur ergo nõ cogeret Ecclesia perditos filios vt redirẽt, si perditi filij coegerũt alios vt perirent? Sequitur: Et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primũ zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.

Epistola 5. tom. 2.

Remig. Messis autem appellatur tempus metendi. per messem vero designatur dies iudicij, in quo separandi sunt boni à malis.

Homil. 47. paulo ante mediũ, to. 2.

Chry. Sed propter quid dicit, Colligite primùm zizania? vt non timeant boni, quasi simul cum zizanijs tollatur frumentum. Hiero. Quòd autem dicit zizaniorum fasciculos igni tradi, & triticũ coogregari in horrea, manifestum est, hęreticos quosque & hypocritas gehennæ ignibus concremandos, sanctos vero, qui appellãtur triticum, horreis, id est, cælestibus mansionibus recipi. Avgvs. de quæst. euang. Quæri autem potest, cur non vnum falcem, aut vnum aceruum zizaniorum fieri dixerit, nisi fortè propter varietatem hęreticorum, non solum à tri-

Super illud: Qui seminat bonũ semen, tom. 9.

In lib. quæst. in Mat. c. 11. tom. 4.

A tico, sed etiam à seipsis discrepantium. Ipsa vniuscuiusque hæreseos, in quibus sigillatim sua cõmunione diiuncti sunt, nomine fasciculorũ designauit, vt etiam tuc incipiant alligari ad comburendum, cùm à catholica cõmunione segregati, suas proprias quasi Ecclesias habere cœperint, vt combustio earum sit in fine sæculi, non alligatio fasciculorum. Sed si ita esset, non tam multi resipiscendo & in catholicam Ecclesiã remeando ab errore discederent. Quapropter alligatio fasciculorũ in fine profutura est, vt non cõfuse, sed pro modo peruersitatis suæ vniuscuiusque erroris pertinacia puniatur.

In hoc loco id habet, sparsim.

Rab. Et notandũ quòd vbi dicit: Seminauit bo-
B num semen, notat bonam voluntatem, quę in electis est. vbi vero dicit, inimicus venit, &c. cautelam habendam intimare voluit: quando crescentibus zizanijs quasi patiẽter ferens ait: Inimicus homo hoc fecit: patientiam nobis commẽdauit. vbi vero ait: Ne fortè colligentes zizania, donauit nobis discretionis exemplum. Quãdo autem subiungit: Sinite vtraque crescere vsque ad messem, commẽdauit longanimitatem. Ad vltimum, iustitiam, cùm dixit: Alligate ea in fasciculos ad comburendum, &c.

Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est regnum cælorũ grano sinapis, quod accipiens homo
C *seminauit in agro suo, quod minimum quidem est omnibus seminibus. Cùm autem creuerit, maius est omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius.*

Homi 47. in Mat. parum ante mediũ, tom. 2.

Chrys. Quia Dominus dixerat, quòd de semine tres partes pereunt, & saluatur vna: & in ipsa rursus quæ saluatur, multa efficitur iactura, propter zizania quæ superseminantur, ne diceret: Qui ergo erunt, & quanti fideles? consequenter hunc timorẽ aufert per parabolam sinapis, & ideo dicitur: Aliam parabolam proposuit eis, dicẽs: Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo, &c. Hier. Re-
D gnum cælorum prædicatio Euangelij est, & notitia scripturarum, quæ ducit ad vitam: de qua dicitur ad Iudæos, Auferetur à vobis regnum Dei. huiusmodi ergo regnum cælorum est simile grano sinapis.

Super illud: Simile est regnum cælorum grano sinapis, to. 9.

Avg. de quæst. euang. Granum nanque sinapis ad feruorem fidei pertinet, quòd dicatur venena expellere, id est, omnia dogmata prauitatis. Sequitur: Quod accipiens homo seminauit in agro suo.

Lib. 1. ca. 11. tom. 4.

Hier. Homo qui seminat in agro suo, à plerisque Saluator intelligitur, qui in animis credẽtium seminat. Ab alijs, ipse homo seminans in agro suo, id est, in corde suo. Quis autẽ est iste qui seminat, nisi sensus noster & animus? qui suscipiens granum prædica-
E tionis, & fouens, sementẽ humore fidei facit in agro sui pectoris pullulare. Sequitur: Quod minimũ quidem est omnibus seminibus. Prædicatio Euangelij minima est omnibus disciplinis: ad primam quidem doctrinam fidẽ non habet veritatis: hominem Deũ, Deum mortuum, & scandalũ crucis prædicans: cõfer huiusmodi doctrinam dogmatibus philosophorum & libris eorum, & splendori eloquentiæ, cõpositionique sermonum, & videbis quanto minus sit cæteris seminibus semen Euangelij.

Hoc in loco, tom. 9.

Chry. in hom. Vel minimum est semen Euãgelij, quia discipuli vniuersis erãt imbecilliores: sed tamen quia magna erat virtus in eis, expãsa est eorum prædicatio vbique terrarum. & ideo sequitur: Cùm autem

Hom. 47. in Matth. parũ ante mediũ, tom. 2.

Li. 1. quæst. euan. ca. 12. tom. 4. Super illud: Simile est regnum cælorum grano sinapis. tom. 9.

autem creuerit, maius est omnibus oleribus, id est, dogmatibus. Avg. de quæst. euang. Dogmata autem sunt placita sectatum, id est, vt placuit sectis.

Hilar. Pharisæorum enim dogmata cùm creuerint, nihil mordax, nihil vitale demonstrant, sed totum flaccidum marcidúmque ebullit in olera & in herbas, quæ cito arescunt & corruūt. Prædicatio autem euangelica, quæ parua videbatur in principio: cùm vel in animam credētis, vel in totum mundum sata fuerit, non exurgit in olera, sed crescit in arborē: ita vt volucres cæli (quas vel animas credētium, vel fortitudines Dei seruitio mancipatas sentire debemus) veniant & habitēt in ramis eius. vnde sequitur: Et fit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habitēt in ramis eius. Ramos porò euangelicæ arboris, qui de grano sinapis creuerint, dogmatum esse diuersitates. in quibus supra dictarum volucrum vnaquæque requiescit. Assumamus & nos pennas colūbæ vt altiora volitantes possimus habitare in ramis huius arboris, & nidos nobis facere doctrinarū, terrenáque fugiētes ad cælestia festinare. Hila. Vel grano sinapis seipsum Dominus cōparauit, acri semini & omnium seminum minimo, cuius virtus pressuris accenditur. Greg. 19. Mora. Ipse quidem est granum sinapis. qui in horto sepulturæ plātatus arbor magna surrexit Granum nanque fuit cùm moreretur, arbor cùm resurgeret: granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam maiestatis. Hila. Granum igitur hoc postquàm in agro seminatū fuit, id est, vbi à populo comprehensus & traditus morti, tanquam in agro fuit satione quadam corporis consepultus, vltra mensuram omnium olerum excreuit, & vniuersam prophetarum gloriam excedit. Oleri enim vitæ tanquam ægroto Israël data est prædicatio prophetarū: sed iam in ramis arboris cæli volucres inhabitant, Apostolos scilicet ex Christi virtute protēsos, & mūdum inumbrātes in ramis intelligimus: in quos gentes in spem vitæ aduolabunt, & aurarum turbine, id est, diaboli spiritu flatúque vexatę tanquam in ramis arboris conquiescent. Greg. 19. Mora. In istis etiā ramis volucres requiescunt: quia sanctæ animæ, quæ quibusdam virtutum pēnis à terrena cogitatione se subleuant, in eorum dictis atque consolationibus ab huiusmodi fatigatione vitæ respirant.

Cano. 13. ad fi. vel ante med. Li. 19. ca. 1. in non. exēp. à med. illius.

Cano. 13. parū ante med.

Li. 19. ca. 1. in non. exēp. à med. illius.

Aliam parabolā locutus est eis, dicens: Simile est regnum cælorū fermento, quod acceptū mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatū est totū.

Homi. 47. in Matth. circa med. to. 2.

Chry. Ad idem ostendendum Dominus apponit parabolam de fermēto. vnde dicitur: Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum cælorum fermento. q. d. Sicut fermētum multam farinam transmutat in suam virtutem, ita & vos totum mundum transmutabitis. Et vide Christi prudentiam: ea enim quæ sunt naturæ inducit, demonstrans, quoniā sicut illa impossibile est fieri, ita & hoc. Non autem dixit, quòd posuit simpliciter, sed abscondit, ac si diceret: Ita & vos cùm subiecti fueritis impugnatoribus vestris, tunc eos superabitis: Et sicut fermentū suffoditur quidē, non autem destruitur, sed paulatim ad suū habitum omnia trāsmutat, sic & in prædicatione vestra cōtinget. Non itaque quia multas dixi superuēturas vobis vexationes, timeatis: ita enim fulgebitis: & omnes superabitis. Tria autem sata hic pro multis posuit, hunc enim numerū determinatum pro multitudine indeterminata accepit. Hiar. Satum au-

A tem, est genus mensuræ, iuxta morem prouinciæ Palestinæ, vnum modium & dimidium accipiens.

Super illud: Hæc omnia locutus est in parab. olis. tom. 9. Lib. 1. quæst. euan. ca. 12. vel 13. tom. 4.

Avg. de quæst. euang. Vel fermentum dicit dilectionem, eo quòd feruescere facit & excitat. Mulierem, sapiētiam dicit. In farinæ autem satis tribus intelliguntur, vel tria illa in homine, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: vel tria illa fructifera: centesimum, sexagesimum, & tricesimum: vel tria illa genera hominum: Noë, Daniel, & Iob.

In hoc loco, id habet.

Rab. Dicit autem, donec fermentatum est totū: quia charitas in nostra mēte recondita eo vsque crescere debet, donec totam mentē in sui perfectionem commutet: quod hic quidē inchoatur, in futuro verò perficitur. Hiaro. Vel aliter: Mulier ista quæ

Super illud: Simile est regnum cælorum fermēto, tom. 9.

B fermētum accipit, & abscondit: prædicatio mihi videtur apostolica, vel Ecclesia de diuersis gētibus cōgregata. hæc tollit fermētum, intelligentiam scilicet scripturarum, & abscōdit illud in farinæ satis tribus, vt spiritus, anima, & corpus in vnum redacta non discrepent inter se. Vel aliter: Legimus in Platone tria esse in anima: rationale, irascibile, & concupiscibile: & nos ergo si acceperimus fermētum Euangelicum sacrarum scripturarum, in ratione possideamus prudentiam in ira, odium contra vitia, in desiderio cupiditatem virtutum, & hoc totum fiet per euangelicā doctrinam, quam nobis mater Ecclesia præstitit. Dicam & quorundam intelligentiam: mulierē istam &

C ipsi Ecclesiam interpretātur, quæ fidem hominis farinæ satis tribus cōmiscuit, scilicet credulitati Patris & Filij & Spiritus sancti, cùm in vnū fuerit fermentata, non nos ad triplicē Deum, sed ad vnius diuinitatis perducit notitiam. Pius quidem sensus, sed nunquam parabolæ & dubia ænigmatum intelligentia possunt ad auctoritatem dogmatum proficere.

Canon. 13. circa medii.

Hila. Vel aliter: Fermento se Dominus comparauit, fermentum enim de farina est, quod virtutē acceptam aceruo sui generis reddit. hac autem fermētum acceptum mulier, synagoga scilicet, per iudiciū mortis abscondit. hoc autem in farinæ mensuris tri-

D bus, id est, legis, prophetarum, Euangeliorum æqualitate coopertū, omnia vnum fecit, vt quod lex constituit, prophetæ nūciauerunt, idipsum Euangeliorū profectibus expleatur, quanquam ad trium Gētium vocationem, ex Sem, Cham, & Iapheth, tres mēsuras farinæ esse referēdas sensisse multos memini. Sed nescio an hoc ita opinari ratio permittat, cùm etsi omnium gentium vocatio sit, in his tamen Christus nō absconsus sit, sed ostēsus, & in tanta infidelium multitudine non fermentatum est totum.

Hæc omnia locutus est Iesus, in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis, Vt imple-
E *retur quod dictum erat per prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.*

Hom. 48. in Matth. in princ. illius, tom. 2.

Chry. Post præmissas parabolas ne aliquis opinaretur quod Christus noua induceret, induxit Euāgelista prophetam, etiam hunc prædicentem doctrinæ modum. Et ideo dicit: Hæc omnia, &c. Marcus autē ait: Quoniam sicut poterant audire, loquebatur eis sermonem in parabolis. vnde nō mireris si de regno disputans, grani & fermenti meminit: hominibus enim loquebatur idiotis & indigētibus ab his induci.

Remi. Parabola Græcè, Latinè dicitur similitudo, per quam veritas demonstratur. Ostendit quippe in ipsa similitudine quasdam figuras verborum, & ima-

Super illud: Hæc omnia in parabolis locutus est, tom. 2. Homil. 48. circa princ. tom. 2. In lib. quæst. ex Matt. ca. 13. tom. 4.

gines veritatis. Hiero. Non autem discipulis, sed turbis parabolas loqoebatur: & vsqoe hodie turbę in parabolis audiunt. & ideo dicitur: Et sine parabolis non loquebatur eis. Chrys. Quamuis enim non uiulta sine parabolis turbis dixerit, sed tamen tunc nihil. Avg. de quæst. Euang. Vel hoc dicitur, non quia nihil propriè locutus est, sed quia nullum ferè sermonem explicauit, vbi nō per parabolam aliquid significauerit: quāuis in eo aliqua & propriè dixerit, ita vt sæpe inueniatur totus sermo eius parabolis explicatus, totus autem propriè dictus nullus inueniatur. Explicatos aotem sermones dico, quando ex aliqua occasione rerum incipit loqui quousque terminet quicquid ad ipsam rem pertinet, & transeat ad aliud. Nonnunquam sanè alius Euangelista cōtexit, quod alius dioersis temporibus dictum indicat: non enim omnino secundum rerom gestarum ordinem, sed secundū suę quisque recordationis facultatē, oartatiooē, quam exorsus est, ordinauit. Quare autē, in parabolis loquebatur, manifestat Euāgelista, cū subdit: Vt adimpleretur, &c. Hier. Hoc testimoniū de 77. Psal. sumptum est. Legi in nōnullis codicibus eo lnco, vbi nos posuimus, & vulgata æditio habet. Vt adimpleretur quod dictū est per prophetā dicentem, vbi scriptū est, per Esaiam prophetam dicentē.

Super illud: Vt adimpleretur, tom. 9.

Remig. Vnde Porphyrius obiecit fidelibus: Euāgelista vester tantæ insipientiæ fuit, vt quod reperitur in Psalmis, ip se deputauerit Esaiæ. Hier. Quia ergo minimè inoeniebatur in Esaia, arbitror postea à prudentibus viris esse sublatum. Sed mihi videtur in principio, ita editum: Quod scriptum est per Asaph prophetam dicētem. Septuagesimus enim septimus psalmus, de quo sumptum est hoc testimoniū, Asaph prophetę inscribitur: & primum scriptorem non intellexisse Asaph, & putasse scriptoris vitium, atque emendasse nomen Esaiæ, cuius vocabulum manifestius erat. Sciendū est itaque, quòd non solū Dauid, sed etiā cæteri (quorum in psalmis & hymnis & canticis Dei, præscripta sunt nomina) prophetæ sunt appellandi, Asaph videlicet, & Idithū, Emā Esraytes, & reliqui quos scriptura cōmemorat, quódque in persona Domini dicitur: Aperiam in parabolis os meū, &c. Considerādom attentius, & inueniemus describi egressum Israëlis ex Ægypto: & omnia signa narrari quæ in Exodi cōtinentur historia. Ex quo intelligimus, vniuersa illa quæ ibi scripta sunt, parabolicè sentienda, & manifestare abscōdita sacramēta. Hoc enim Saluator edicturum esse promittit, dicēs: Aperiam in parabolis os meum. Glos. q. d. Qui prius locutus sum per prophetas, modo in propria persona aperiam os meū in parabolis, & eructabo de thesauro mei secreti, emittā mysteria, quę abscondita erant à coustiturione mundi.

Super illud: Vt adimpleretur quod dictum est, tom. 9.

Tunc dimissis turbis venit in domū. Et accesserunt ad eū discipuli eius dicentes: Edissere nobis parabolā zizaniorum agri. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonū semen, est filius hominis. Ager autem, est mundus. Bonū vero semen, hi sunt filij regni: Zizania autem, filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminauit ea, est diabolus. Messis vero, consummatio sæculi est. Messores autē, Angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni cōburuntur: sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

Homil. 48. circa princ. illius, tom. 2.

Chrys. Locutus fuerat Dominus turbis in parabolis vt eos ad interrogandum induceret: & quamuis multa in parabolis dixisset, nullus tamen eom interrogauit: & ideo eos dimisit. vnde sequitur: Tunc dimissis turbis, venit in domum. Nullus autē eum scribarum sequitur. Vnde manifestum est, quòd propter nihil aliud prius sequebantur, quàm vt eum caperēt in sermone. Hiero. Dimittit autem turbas Iesus, & domum reuertitur, vt accedant ad eum discipuli, & secreto ioterrogent, quæ populus nec merebatur audire nec poterat. Rab. Mysticè autem dimissa turba tumultuantium Iudæorum, ingreditur Ecclesiam Gentium, & ibi fidelibus exponit sacramenta cælestia. vnde sequitur: Et accesserunt ad eom, &c.

Super illud: Tūc dimissis turbis venit, tom. 9. Super illud: Dimissis turbis venit in domum. Hom. 45. in Matth. pari à princ. tom. 2.

Chry. Cùm aliquando volentes discere formidauerint interrogare, nunc libere interrogant, & cōfisi sont, quoniam audierant: Vobis datom est nosse mysterium regni Dei: ideóque singulariter ioterrogant non multitudinē æmulantes, quibus non erat datū. Dimittunt autem parabolam fermenti & sinapis, vt manifestiores. Interrogant autem de parabola zizaniorum, quia habet cōuenientiam ad præmissam parabolam de semine, & aliquid amplius ostendit: Dominus autē quæ esset parabola, exponit. vnde sequitur: Qui respondens ait eis: Qui seminat, &c.

Remig. Ideo autem Dominus se filium hominis appellauit, vt hoc indicio nobis exēplum humilitatis relinqueret: siue quia futurū erat, vt hæretici negarent eum verum hominem esse, siue vt per humanitatis fidem possimus cōscendere ad diuinitatis cognitionem. Sequitur: Ager autem est mundus.

Glo. Cùm autem ipse sit, qui seminat agrū suum, manifestum est, quòd præsens mundus est eius. Sequitur: Bonum vero semen, &c. Remig. id est, sancti & electi viri, qui inter filios computantur.

Li. 18. ca. 7. tom. 6.

Avg. contra Faustum. Zizania autē exponit Dominus non aliqua falsa veris scripturis immissa, sicut Manichæus interpretatur, sed omnes filios maligni, id est, imitatores diabolicæ falsitatis. vnde sequitur: Zizania autem sunt filij nequā: Per quos omnes impios & malignos vult intelligi. Avg. de quæst. Euāg. Omnis autē immunditia in segete, zizania dicuntur. Sequitur: Inimicus autem qui seminauit, &c.

In li. 1. quæst. in euang. 11. & in li. quæ. ex Mat. c. 11. & 12. to. 4. Homil. 48. circa princ. tom. 2.

Chrys. Etenim hoc diabolicæ est machinationis veritati semper inserere errorē. sequitur: Messis verò consummatio est sæculi. Alio autem loco ait, sed Samaritanis loquēs: Leuate oculos vestros, & considerate regiones, quoniam iam albæ sunt ad messem. Et rursus: Messis quidē multa: operarij autem pauci: in quibus verbis messem dicit iam adesse. Qualiter ergo hic eam dicit esse futuram? Sed sciendom quòd in alia significatione messem dicit: vnde & ibi dicit, quòd alius est qui seminat & alius qui metit: hic autē eundē dicit esse qui seminat, & qui metit: quoniam ibi non ad sui differentiā, sed Apostolorum prophetas induxit. Etenim ipse Christus per prophetas seminauit in Iudæis & Samaritanis. Idē ergo nominat semē & messem secundū aliud & aliud. Cùm enim de obedientia loquatur, & persuasione ad fidē, tunc vocat messem: sicut in quo totū perficitur. Sed cùm inquirit de fructu auditionis verbi Dei, tunc coosumma-

ſummationem dicit meſſem, ſicut hic.

REMIG. Per meſſem enim deſignatur dies iudicij, in quo ſeparandi ſunt boni à malis, quod fiet miniſterio angelorum. vnde infrà dicitur, quòd veniet filius hominis cum angelis ſuis iudicare. propter quod ſequitur: Meſſores autē angeli ſunt. Sequitur: Sicut ergo collig. zizan. &c. AVG. 20. de ciuit. Dei. Nunquid de regno illo, vbi nulla ſunt ſcandala? de regnu ergo iſto eius quod eſt hic, ſcilicet Eccleſia colligentur. AVG. de quæſt. Euang. Quod autem primo ſeparantur zizania, hoc eſt, quia tribulatione præcedēte ſeparabūtur impij à pijs, quod per bonus angelos intelligitur fieri, quia officia vindictæ poſsūt implere boni bono animo quomodo lex, quomodo iudex: officia verò miſericordiæ, mali implere nō poſſunt. CHRY. Vel poteſt intelligi de regno cæleſtis Eccleſiæ, & tunc oſtenditur hic duplex pœna: videlicet quòd excidunt à gloria, in hoc quod dicit: Et colligēt de regno eius omnia ſcandala, ſcilicet ne ſcandala in regnū eius intrent: & quod comburuntur, in hoc quod ſubdit: Et mittent eos in caminum ignis.

Lib. 20. c. 9. tom. 5.
Lib. 1. c. 10. & 11. tom. 4.
Homil. 48. ante med. tom. 2.

HIER. Omnia autem ſcandala referuntur ad zizania: hoc autem quòd dicit: Et colligēt de regno, &c. inter hæreticos & ſchiſmaticos, qui faciunt iniquitatem, voluit diſtinguere: vt per eos qui faciunt ſcādala, intelligantur hæretici: per eos verò qui faciunt iniquitates, intelligantur ſchiſmatici.

Super illud: Qui ſeminat bonum ſemē eſt filius ho. tom. 9.

GLO. Vel aliter: Per ſcandala poſſunt intelligi illi qui præbēt proximo occaſionē offenſionis aut ruinæ: per facientes iniquitatem, quicunque peccātes.

C

RAB. Obſerua quòd dicit: Et eos qui faciunt iniquitatem, non qui fecerunt. quia non qui conuerſi ſunt ad pœnitentiam, ſed ſolum qui permanent in peccatis, æternis cruciatibus mancipandi ſunt.

Super illud: Et eos qui faciunt iniqui.

CHRYS. Vide autem ineffabilem Dei amorem ad homines. Eſt enim ad beneficia promptus, & ad pœnā tardus. Cùm enim ſeminat, per ſeipſum ſeminat: cùm autem punit, per alios. mittit enim ad hoc angelos ſuos. Sequitur: Ibi erit fletus & ſtri. dentium.

Homi. 48 in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

REMIG. His verbis demonſtratur vera corporum reſurrectio. nihilominus oſtenditur per hoc duplex pœna inferni, ſcilicet nimij caloris, & nimij frigoris. ſicut autem ſcandala referuntur ad zizania, ita iuſti reputantur in filios regni, de quibus ſequitur: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorū: in præſenti enim ſæculo fulget lux ſanctorum coram hominibus, poſt conſummationem autem mundi, ipſi iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui.

D

CHRY. Nun quia ita ſolum ſicut Sol, ſed quia hoc ſydere aliud magis luculētum nun noſcimus, cognitis nubis vtitur exemplis. REMI. Quòd autē dicit: Tunc fulgebunt, intelligēdum eſt, quia & nunc fulgent in exemplum aliorum, ſed tunc fulgebūt ſicut Sol, ad laudandum Deum. Sequitur: Qui habet aures audien. &c. RAB. Id eſt, qui habet intellectum intelligat, quia myſticè hæc omnia intelligēda ſunt.

Homi. 48 in Matth. inter prin. & med. tom. 2.
Raba. loc in loco.
Super hoc verbum.

Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum.

CHRY. Parabolæ quas ſupra Dominus poſuerat de fermento & ſinapi, ad virtutem Euangelicæ prædicationis referuntur, quoniam ſuperabit orbē terrarum. nunc autem vt precioſitatem & magnificētiam eiuſdem oſtenderet, proponit parabolā de theſauro & margarita, dicens: Simile eſt regnum cælorum theſau. abſcōd. in agro. Prædicatio enim Euangelij occulta eſt in mūdo, & ſi nō vendideris omnia, non emes eam: & cum gaudio hoc oportet facere. vnde ſequitur: Quem qui inuenit homo abſcundit.

Homil. 48. parum ante mediū, to. 2.

A

HILA. Hic quidem theſaurus gratis inuenitur. Euangeliorum enim prædicatio in abſcondito & in abſoluto eſt. Sed vtendi & poſſidēdi huiuſmodi theſauri cum agro poteſtas non poteſt eſſe ſine precio; quia cæleſtes diuitiæ nō ſine damno ſæculi poſſidentur. HIER. Quod autem abſcondit, non de inuidia facit, ſed more ſeruātis & nolentis perdere, abſcondit in corde, quem priſtinis prætulit facultatibus.

Cano. 13. inter med. & finem.
Super illud: Simile eſt regnum calōrum theſ. abſcon. tom. 9.

GREG. in homil. Vel aliter: Theſaurus in agro abſconditus, eſt cæleſte deſiderium. Ager verò in quo theſaurus abſconditur, eſt diſciplina ſtudij cæleſtis: quem ſcilicet theſaurum cùm inuenit homu, abſcōdit, ſcilicet vt ſeruetur. quia ſtudiū cæleſtis deſiderij à malignis ſpiritibus cuſtodiri non ſufficit ei, qui hoc ab humanis laudibus non abſcundit: in præſenti etenim vita quaſi in via ſumos, qua ad patriā pergimus. Maligni autem ſpiritus iter noſtrum, quaſi quidam latrunculi obſident. Depredati ergo deſiderant, qui theſaorum publicè portant in via. Hoc autem dico, non vt proximi noſtri opera noſtra non videant, ſed vt per hoc quod agimus, laodes exterius non quæramus. Cælorum autem regnum idcirco terrenis rebus ſimile dicitur, vt ex his quæ animus nouit, ſurgat ad incognita, vt per hoc quod ſit notum diligere, diſcat ignotum amare. ſequitur: Et præ gaudio, &c. Agrum profecto venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuncians, cuncta ſua terrena deſideria per diſciplinæ cæleſtis cuſtodiam calcat.

B

Homil. 11 in Euang. non remote à pri.

C

HIER. Vel theſaorus iſte in quo ſunt omnēs theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſcōditi, aut Deus verbū eſt, qui in carne Chriſti videtur abſconditus, aut ſanctæ ſcripturæ, in quibus repoſita eſt notitia Saluatoris. AVG. de quæſt. Euang. Hunc autem theſaurum dixit in agro abſconditum, ſcilicet duo teſtamenta in Eccleſia, quæ cùm quis ex parte intellectus attigerit, ſentit illic magna latere, & vadit & vendit omnia ſua, & emit illum, id eſt, contemptu temporalium comparat ſibi ocium, vt ſit diues cognitione Dei.

Super illud: Simile eſt regnum calorum, theſ. abſc. tom. 9.
Lib. 1. c. 13. tom. 4.

D

Iterum ſimile eſt regnum cælorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas: Inuenta autem vna precioſa margarita, abijt, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.

CHRY. Euangelica prædicatio non ſolum lucrum multiplex præbet vt theſaurus, ſed & precioſa eſt vt margarita. Vnde poſt parabolam de theſauro, ponit parabolam de margarita, dicēs: Iterum ſimile eſt regnum cælor. &c. In prædicatione enim duo oportet adeſſe, ſcilicet ab huius vitæ negociis ſeparari, & vigilantem eſſe, quod negociatio deſignat. vna autē eſt veritas, & non partita, & propter hoc vna margarita dicitur inuenta. Et ſicut qui margaritam habet, ipſe quidem nouit quod diues eſt, aliis verò nō eſt cognitus, multuties eam manu detinens propter eius paruitatem, ita eſt in prædicatione Euangelij, qui enim eam detinent, ſciunt ſe diuites eſſe: infideles autem hunc theſaurum neſcientes, diuitias noſtras ignorāt.

Homi 48. in Mat. circa ante mediū, tom. 2.

E

HIER. Bonæ autem margaritæ poſſunt intelligi lex & prophetæ. Audi ergo Marchion & Manichæe, quòd bonæ margaritæ ſunt lex & prophetæ. Vna ergo precioſiſſima margarita eſt ſcientia Saluatoris, &

Super illud: Simile eſt regnum calor homini quærenti bonas margar. t. 9

ſacramentum paſſionis & reſurrectionis illius: quod cùm inuenerit homo negotiator, ſimilis Pauli Apoſtoli, omnia legis prophetarúmque myſteria & obſeruationes priſtinas, in quibus inculpatè vixerat, quaſi purgamenta contemnit, vt Chriſtum lucrifaceret. non quod inuentio bonæ margaritæ cõdemnatio ſit veterum margaritarum: ſed quod comparatione eius omnis alia gemma ſit vilior.

Homi. 11. in euang. inter prin. & med.

G r e g o. Vel per margaritam precioſam intelligitur cæleſtis vitæ dulcedo, quam inuẽtam omnia vẽdens emit: quia qui cæleſtis vitæ dulcedinem, in quãtum poſſibilitas admittit, perfectè cognouerit: ea quæ in terris amauerat, libẽter cuncta derelinquit. deforme conſpicitur quicquid de terrenæ rei placebat ſpecie, quia ſola precioſæ margaritę claritas fulget in mẽte.

B

In lib. quæſt. ex Matth. c. 13. tom. 4.

A v g. de quæſt. euang. Vel homo cùm quærat bonas margaritas, inuenit vnam precioſam, quia quærẽs homines bonos, cum quibus vtiliter viuat, inuenit vnum ſine peccato, Ieſum Chriſtũ: aut præcepta quærens quibus ſeruatis cum hominibus rectè conuerſetur, inuenit dilectionem proximi, in quo vno dicit Apoſtolus omnia contineri: aut bonos intellectus quærens, inuenit illud verbũ, quo cuncta continentur, In principio erat verbũ: quod eſt lucidũ candore veritatis, & ſolidum firmitate æternitatis, & vndiq; ſibi ſimile pulchritudine veritatis, qui Deus penetrata teſtudine intelligendus eſt. Quodlibet verò illorũ trium ſit, vel ſi aliud occurrere potuerit, quod

C

margaritæ vnius precioſæ nomine ſignificetur, precium eius eſt nosipſi, qui ad eam poſſidendã non ſumus liberi, niſi omnibus pro noſtra liberatione contemptis, quæ tẽporaliter poſſidẽtur. Venditis enim rebus noſtris, nullum aliud preciũ maius accipimus quàm nosipſus: quia talibus implicati, noſtri non eramus: vt rurſus nos pro illa margarita demus, non quia tantum valet, ſed quia plus dare non poſſumus.

Iterum ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam cùm impleta eſſet educentes, & ſecus littus, ſedentes, elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſæculi. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in camino ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium.

D

Homi. 48. in Matth. circa med. illius, tom. 2.

C h r y. Poſtquam prædictas parabolas Euangelicam prædicationem commendauerat, vt non confidamus in prædicatione ſolum, neq; fidem nobis ęſtimemus ſufficere ad ſalutem: aliam parabolam terribilem ſubdit, dicens: Iterum ſimile, &c.

Super illud: Simile eſt regnum cælor. ſagenæ. to. 9.

H i e r. Impleto enim Hieremiæ vaticinio dicentis: Ecce ego mittam ad vos piſcatores multos, poſtquam autem audierunt Petrus & Andræas, Iacobus & Ioãnes, Sequimini me, faciam vos fieri piſcatores hominũ, contexuerunt ſibi ex veteri & ex nouo teſtamẽto, ſagenã Euangelicorum dogmatum: & miſerunt eam in mare huius ſæculi, quæ vſq; hodie in mediis fluctibus tenditur, capiens de ſalſis & amaris gurgitibus quicquid inciderit, id eſt, bonos homines & malos. & hoc eſt quod ſubdit: Ex omni gen. &c.

E

Homil. 1. in euag. parum ante mediũ.

G r e g o. Vel aliter: Sancta Eccleſia ſagenæ cõparatur, quia & piſcatoribus eſt cõmiſſa, & per eam quiſque ad æternum regnum à præſentis ſæculi fluctibus trahitur, ne æternæ mortis profundo mergatur: quæ ex omni genere piſcium cõgregat, quia ad peccato-

A

rum veniam ſapientes & fatuos, liberos & ſeruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos vocat. Quæ ſagena ſcilicet, tunc perfectè impletur, cùm in fine ſuo humani generis ſumma concluditur. vnde ſequitur: Quam cùm impleta eſſet, &c. Sicut enim mare ſæculum, ita ſæculi finem ſignificat littus maris: in quo ſcilicet fine, boni piſces in vaſis eliguntur, mali proiiciuntur foras: quia & electus quiſque in tabernacula æterna recipitur, & interni regni luce perdita, ad exteriores tenebras reprobi protrahuntur. Nunc enim malos bonóſq; communiter quaſi permixtos piſces fidei ſagena continet, ſed huius indicat ſagena Eccleſiæ quid trahebat. H i e r. Dum enim ſagena extrahetur ad littus, nunc verum ſecernendorum piſcium iudicium demonſtrabitur.

Sup. ſimilitudinem de ſagena to. 9.

B

Homi. 48. in Mat. à med. tom. 2.

C h r y s. Quid autem diſtat hæc parabula, à parabola zizaniorum? Etenim illic hi quidem ſaluantur, hi autem pereunt, ſicut & hic: ſed illic quidem, propter prauorum dogmatum hæreſim. In anteriori autem parabola de ſemine, quia non attendebant quæ dicebantur, hic autem propter vitæ nequitiam: propter quam, quãuis & piſcatione capti, id eſt, cognitione Dei fruentes, non poſſunt ſaluari. Ne autem audiens quoniam malos foras miſerũt, æſtimes hanc pœnam non eſſe periculoſam, per expoſitionem eius grauitatem oſtendit, dicens: Sic erit in cõſum. ſæculi. Exibunt angeli, &c. quamuis alibi dicat quòd ipſe ſegregabit eos, ſicut ſeparat paſtor oues: hic angelos hoc facere dicit, ſicut & in parabola zizaniorum.

C

Homi. 11. in euãg. à med.

G r e g. in homil. Timendum eſt autẽ hoc potius, quàm exponẽdum: aperta enim voce tormenta peccãtium dicta ſunt, ne quis ad ignorantiæ ſuæ excuſationẽ recurreret, ſi quid de æterno ſupplicio obſcurè diceretur. R a b. Cùm enim venerit finis mũdi, tunc verũ ſecernẽdorum piſcium iudicium demonſtrabitur, & quaſi in quodã quietiſſimo portu, boni mittentur in vaſa cæleſtium mãſionum, malos autẽ torrendos & exſiccãdos gehennæ flamma ſuſcipiet.

Hoc in loco id habet.

Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei, etiam †. Ait illis. Ideo omnis ſcriba doctus in regnum cælorum, ſimilis eſt homini patriſfamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.

† Domine

D

Homil. 48. non procul à prin. tom. 2.

C h r y s. Recedentibus turbis, Dominus diſcipulis in parabolis loquitur, ex quibus ſapientiores ſunt facti, ita quòd intelligunt quæ dicuntur. Quocirca dicit eis: Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei, Etiam.

Super hoc verbum, t. 9.

H i e r. Ad Apoſtolos enim propriè ſermo eſt, quos non vult audire tantum vt populum, ſed etiam intelligere vt magiſtros futuros.

Homil. 48. in Mat à med. illius, tom. 2.

C h r y. Deinde quia intellexerunt, rurſus eos laudat. vnde ſequitur: Ait illis: Ideo omnis ſcriba, &c.

E

A v g. 20. de ciuit. Dei. Non dixit: Vetera & noua. quod vtique dixiſſet, niſi maluiſſet meritorum ordinem ſeruare quàm temporũ. Manichæi etiam dum ſola Dei promiſſa noua tenere ſe arbitrantur, remanent in vetuſtate carnis, & nouitatem inducunt terroris. A v g. de quæſt. Euang. Vtrum autẽ iſta concluſione exponere voluit, quem dixerit theſaurum in agro abſconditũ (quoniã ſanctæ ſcripturæ intelliguntur, quæ nomine duorum teſtamentorum, noui & veteris cõcluduntur) an oſtẽdere voluit eum doctum habendum in Eccleſia, qui etiã ſcripturas veteres parabolis explicatas intellexerit, ab iſtis nouis accipiens regulas, quia & iſta Dominus per parabolas enunciauit: vt ſi ipſe in quo illa cõplentur & manifeſtantur

In lib. quæſt. ex Matt. ca. 16, tom. 4.

nifestantur per parabolas adhuc loquitur, donec passio eius velum discindat, vt nihil sit occultum, quod non reueletur, multo magis illa quæ tam longè de illo scripta sunt, parabolis operta esse nouerimus: quæ cùm Iudæi ad litteram accipiant, voluerunt esse docti in regno cælorũ. GREG. Sed si per nouum & vetus, quod dicitur, vtrumq; testamentum accipimus, Abraham doctum fuisse denegamus: qui noui & veteris testamenti, etsi facta nouit, minimè verba nunciauit. Moysen quoq; doctor patrisfamilias comparare non possumus: quia etsi testamentũ edocuit vetus, noui tamen dicta nõ protulit. Sed in eo quod hic dicitur, intelligi valet, quia nõ de his quis fuerãt sed de his qui esse in Ecclesia poterant, loquebatur: qui tunc noua & vetera proferunt, cùm vtriusque testamenti prædicamẽta vocibus & moribus loquuntur.

Homi. 11. in Euan. à medio illius.

HILA. Discipulis enim est loquutus, quos scribas propter scientiam nuncupat, eo quod intellexerint ea quæ ille noua & vetera, id est, Euangeliis, & in lege protulerit, quæ sunt & eiusdem patrisfamilias, & vnius vtraq; thesauri, ipsos etiam sub patrisfamilias nomine sibi comparat, eo quòd doctrinã de Spiritus sancti thesauro suo nouorum ac veterũ sunt adepti.

Canone 14. circa princi.

HIER. Vel Apostoli instructi scribę dicũtur, quasi notarij Saluatoris, qui verbo illius & pręcepta signabant in tabulis cordis carnalibus regnorũ cælestium sacramẽtis, & pollebãt opibus patrisfamiliæ, eiiciẽtes de thesauro doctrinarum suarum noua & vetera: vt quicquid in Euangelio prædicabant, legis & prophetarum vocibus comprobarent. Vnde & sponsa dicit in Cantico Cantic. Noua cum veteribus dilecte mi reseruaui tibi. GREG. Vel aliter: Vetus est, vt pro culpa humanum genus in æterna pœna intereat, & nouum vt cõuersus in regnum viuat. Prius autem de regni similitudine thesaurum inuentum ac margaritam bonam protulit, postmodum inferni pœnas de malorum combustione narrauit, atq; in conclusione subiungit: ideo doctus scriba, &c. Ac si dicat: Ille in sancta Ecclesia doctus prædicator est, qui & noua scit proferre de suauitate regni, & vetusta dicere de terrore supplicij: vt vel pœnæ terreant, quos præmia non inuitant.

Super illud: Ideo omnis scriba doct. tom. 9.

Homil. 11. in Euang. inter med. & finẽ.

Et factum est, cùm consummasset Iesus parabolas istas, trãsiit inde. Et veniens in patriã suã, docebat eos in synagogis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent: Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nõne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas? & sorores eius, nónne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

HIERO. Post parabolas quas Dominus ad populum est loquutus, & quas soli Apostoli intelligunt, transit in patriam suam, vt ibi apertius doceat. Et hoc est quod dicitur: Et factum est, &c.

Super illud: Et factum est cum consum. parab. istas, tom. 9.

AVG. de cons. Euang. A superiori sermone parabolarum istarum sic transit, vt non ostendat consequẽtis ordinis necessitatem, præsertim quia Marcus ab istis parabolis non in quod Matthæus, sed in aliud intendens, in quod & Lucas ita contexuit narrationem, vt credibilius ostendatur hoc esse potius consequenter gestum quod ipsi duo consequenter adiungunt, de naui scilicet, in quo dormiebat Iesus, & de miraculo expulsorum dæmoniorum, quæ Matthæus superius recolens interposuit.

Lib 2. c. 42. in principio, tom. 4.

CHRY. Patriam autem eius hic Nazareth vocat, non enim fecit ibi virtutes multas, vt infra dicitur, sed in Capharnaũ fecit multa signa: sed doctrinã eis ostendit, nõ minorem admirationẽ habentem, quam signa. RAMIG. In synagogis autem docebat, vbi plurimi conueniebant, quia propter multorum salutem de cælis descendit ad terras. Sequitur: Ita vt mirarentur, & dic. Vnde, &c. Sapientia refertur ad doctrinam, virtutes verò ad miraculorũ operationem.

Homil. 49. in Matth. in princ. illius, tom. 2.

HIER. Mira stultitia Nazarenorum. Mirantur vnde habeat sapiẽtiam Sapientia, & virtutes Virtus: sed error in promptu est, quia fabri filium suspicantur: vnde & dicunt: Nonne hic est fabri filius?

Super illud: Vnde huic sapiẽ. & vir. tom. 9.

CHRYS. Per omnia ergo erant insensati vilipendentes eum ab eo, qui æstimabatur esse pater, quãuis multa horum exempla habentes in antiquis temporibus, & patrum ignobilium nobiles videntes filios. Etenim Dauid cuiusdam agricolæ Iesse fuit filius: & Amos cuiusdam pastoris, & ipse pastor. Oportebat enim propter hoc maximè ipsum honorare quoniã à talibus existens, talia loquebatur. Ex hoc enim erat manifestum quoniam nõ ex humana diligentia erat, sed ex diuina gratia. AVG. in serm. de nat. Est autẽ pater Christi faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus est, arcam Noë disposuit, Moysi tabernaculum ordinauit, arcam testamenti instituit. Fabrum dixerim, qui mentem rigidam explanat, ac cogitationes superbas excidit. HILA. Fabri etiã hic erat filius, ferrum ignea vincentis ratione, sæculi virtutem iudicio decoquentis, massamque formantis in omne opus vtilitatis humanæ, formam scilicet corporum nostrorum in diuersa membrorum ministeria, & ad omnia æternæ vitæ opera fingentis.

Homi 46 in Matt. parum à princ. to. 2.

Pariẽ huius habet in ser. 1. in Domin. infra octauã epiphaniæ, tom. 10.

Can. 14. parum à princ.

HIER. Cùm autem errent in patre, non est mirandum, si errent in fratribus, vnde subditur: Nonne eius mater dicitur Maria? &c.

Super illud: Nonne hic est fabri fil. tom. 9.

HILA. cont. Heluid. Fratres Domini hic appellantur filij materteræ eius Mariæ, & hæc est mater Iacobi & Ioseph, id est, Maria Cleophe, vxor Alphęi, & hæc dicta est Maria mater Iacobi minoris.

Aliquantulum à med. tom. 2.

AVG. de quæst. Euãg. Non ergo mirum est, dictos esse fratres Domini ex materno genere quoscunque cognatos, cùm etiam ex cognatione Ioseph dici potuerint fratres eius ab illis qui eum patrem Domini esse arbitrabantur. HILA. Inhonoratur ergo Dominus à suis: & quãquam docendi prudentia & operandi virtus admirationem commoueret, nõ tamen credunt hæc in nomine Domini agere, & paternæ artis quodam opprobrio lacessunt. Inter tot ergo magnifica quæ gerebat, corporis eius contemplatione commouebantur, & ideo dicunt: vnde ergo huic omnia ista? Sequitur: Et sic scandalizabantur in eo.

In lib quæst. ex Matt. ca. 17. tom. 4.

Canone 14. circa princ.

HIER. Error Iudæorum salus nostra est, & hæreticorum condemnatio. in tantum enim cernebant hominem Iesum Christum, vt putarent filium fabri.

Super illud: Nonne hic est fabri filius? tom 9.

CHRY. Intuere autem Christi mansuetudinem: conuitiatus est, sed cum multa mansuetudine respõdit. vnde sequitur: Iesus autem dixit eis: Nõ est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua.

Homi. 49 ab init. remota à princ. to. 2.

REMI. Prophetã seipsum appellat, quod & Moyses manifestat, cùm dicit: Prophetã suscitabit Deus de fratribus vestris vobis. Et hoc sciẽdum, quia non

solum Christus, qui est caput Prophetarum omnium, sed etiam Hieremias & Daniel, & cæteri minores prophetæ, maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exteros, quàm apud suos.

Super illud: Non est propheta sine ho. nisi in patr. tom. 9. Canone 14. non remotè à princ.

HIER. Propemodum enim naturale est, ciues semper ciuibus inuidere: non enim considerant præsentia viri opera, sed fragilis recordantur infantiæ: quasi nō & ipsi per eosdem ætatum gradus ad maturam ætatem venerint. HILA. Inhonorabilem etiā Prophetam in patria sua esse respondit, quia in Iudæa esset vsque ad crucis sententiam condemnandus: & quia penes solos fideles Dei virtus est: & propter eorum incredulitatem operibus diuinæ virtutis abstinuit. vnde sequitur: Et non fecit, &c.

Circa finem comment ad c. 13. tom. 9.

B HIER. Non quòd etiam incredulis illis facere non potuerit virtutes multas, sed quòd ne multas faciens virtutes ciues incredulos condemnaret.

Homi 49. nō mult remotè à princ. to. 2.

CHRY. Si autem admiratio ei conueniebat ex miraculis, quare non multa fecit? quia non ad ostentationem suam inspiciebat, sed ad ea quæ aliis erāt vtilia. hoc igitur non prouueniente despexit quod erat sui pro ipsos, vt nō pœnam eis augeat. Cur igitur & pauca fecit signa? vt non dicāt: Si vtiq; facta essent signa, nos credidissemus. HIER. Potest etiā aliter intelligi, quòd Iesus despiciatur in domo & in patria sua, hoc est in populo Iudæorum, & ideo ibi pauca signa fecerit, ne penitus inexcusabiles fierent. maiora autē C signa quotidie in gentibus per Apostolos facit, non tam in sanatione corporū, quàm in animarū salute.

In fine comment ad c. 13. Mat. tom. 9.

CAPVT XIIII.

IN illo tempore: Audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam? Et volens illum occidere, timuit populum, quia sicut Prophetam eum habebant.

GLO. Quia suprà Euangelista ostēderat quomodo Pharisæi Christi miracula calumniabātur, conciues autem eius hoc admirantes, Christū tamen contemnebant: refert nunc quam opinionem ex auditis miraculis Herodes de Christo cōceperat. vnde dicitur: In illo tempore, &c. CHRYS. Non absque causa hic tempus Euangelista designat, sed vt discas tyranni superbiam & negligentiam. neque enim à principio didicit ea quæ erant de Christo, sed post plurimum tempus: sic etiam multi qui in potestatibus sunt, multa elatione circundati huiusmodi tarde addiscunt, quia non multam horum faciunt curam.

Homi. 49. in Matth super illud: Audiuit Herod. tom. 2.

AVG. de conf. euang. Dicit autē Matthæus: In illo tempore, nō in illo die, vel ipsa hora. nam & Marcus quidem hoc eodem modo dicit, sed non eodem ordine, sed postquā discipulos ad prædicandum misit: nulla tamē facta necessitate, qua hoc consequenter gestū esse intelligere cogeremur. Lucas etiā narrādi eum ordinem tenet, quem & Marcus, nec ipse tamē rerum gestarum ordinem fuisse eundem credi cogit.

Lib 2. c. 43. in principio, tom. 4.

CHRYS. Vide ergo quam magnū quid est virtus: nam & defunctum Ioānem Herodes formidauit, & de resurrectione philosophatur. & ideo sequitur: Et ait pueris suis, &c. RAB. Sed quanta est inuidia Iu-

Homi. 49 in Matth. super illud: Audiuit Herodes, tom. 2.

A dæorum ex isto loco docemur. Ioānem enim à mortuis potuisse resurgere, nullo attestāte, Herodes alienigena pronūtiauit. Iudæi verò Christum, quem prophetæ prædixerāt, non resurrexisse, sed furtim ablatū esse credere maluerūt, in quo insinuatur quòd promptior est animus gentium ad credulitatem, quàm Iudæorum.

Hoc in loco id habet.

HIER. Quidam autem Ecclesiasticorum interpretū quærit, quare Herodes ista sit suspicatus, vt putet Ioānem à mortuis surrexisse? quasi alieni erroris nobis reddēda sit ratio, aut ex his verbis habeat occasionē hæresis Metēpsichoseos, quę post multos annorū circulos in diuersa corpora dicit animas insinuare: cùm eo tempore quo Ioānes decollatus est, Dñs triginta annorū esset.

In fine comment. ad ca. 14. Matth. tom. 9.

B RAB. Benè autē de resurrectionis virtute omnes senserunt, quòd maioris potētię sunt sancti futuri cū à mortuis resurrexerint, quā fuere dum adhuc carnis infirmitate grauarētur. Propterea dicit: Et ideo virtutes operantur in eo.

Hoc in loco id habet.

AVG. de conf. euang. Lucas autem dicit: Et ait Herodes: Ioānem ego decollaui, quis est iste, de quo audio talia ego? Quia ergo hæsitantē Lucas cōmemorauit Herodem, intelligendū est aut post hanc hæsitationē confirmasse in animo suo, quod ab aliis dicebatur, cū dixit pueris suis, sicut hic Matthęus narrat: Hic est Ioan. Bapt. &c. aut ita pronūcianda sunt hæc verba, vt hæsitātem adhuc indicēt: vtroq; enim mo- C do pronunciari potest, vt aut cōfirmatū eum ex aliorum verbis accipiamus, aut adhuc eum hæsitātem, vt Lucas commemorat.

Lib. 2. c. 43. à med. to. 4.

REMI. Fortè autem quæret aliquis, quare dicat Matthæus, In illo temp. audiuit Herodes, &c. tùm lōgè superius dicat, quod mortuo Herode, reuersus est Dñs ex Ægypto? Sed hæc quæstio soluitur, si intelligatur duos fuisse Herodes: mortuo nāq; priore Herode, successit ei Archelaus filius eius, qui post decem annos relegatus est exilio apud Vieonā vrbem Galliæ. Deinde Cæsar Augustus iussit diuidi illud regnū in tetrarchias, & tres partes dedit filiis Herodis. Iste ergo Herodes, qui Ioānem decollauit est filius maioris Herodis, sub quo Dñs natus D est: & vt hoc ostenderet Euangelista, addidit, Tetrarcha. GLO. Quia vero dixerat de opinione resurrectionis Ioannis, cùm nihil de morte dixisset, ideo reuertitur, & narrat qualiter obierit.

Glosa ordin. Super illud: Herodes enim tenuit.

CHRYS. Et hanc historiam nobis Euāgelista non principaliter inducit, quia totū studiū fuit ei dicere de Christo, & nihil aliud, nisi quod fortè ad hoc conferre deberet. Dicit ergo: Herod. tenuit Ioā. & allig. eum.

Homi. 49. in Matth. non proc. à princ. tom. 2.

AVG. de conf. euang. Lucas quidē non eodem ordine id recordatur, sed circa baptismum quo Dñs baptizatus est. vnde hoc præoccupasse intelligitur, vt narret quod multo post factū est. Cū enim cōmemorasset Ioānes verba de Dño, quòd vētilabrum in E manu eius sit, continuò hoc subiecit, quod nō continuo factū esse Ioannes Euangelista exponit, cùm cōmemoret, posteaquā baptizatus est Iesus, isse eum in Galilæā, & post redisse in Iudæam, & ibi baptizasse circa Iordanem, antequā Ioannem in carcerē missus esset. sed neç Matthęus, nec Marcus eo ordine de Ioāne in carcerē misso in sua narratione posuerūt, quod factum apparet in eorum scriptis: nā & ipsi dixerunt, tradito Ioāne Dominū esse in Galilæā, & post multa quæ fecit ibi ex occasione famæ veniētis ad Herodē de Christo, narrāt omnia quæ de Ioanne fuerunt inclusio & occiso patrata. Causam autem quare positus sit in carcerem, ostēdit cùm dicit: Propter Herodiadem vxorem fratris sui. dicebat enim isti Ioānes: non licet

Lib. 2. c. 44. circa princ. tom. 4.

Super illud: Hero. tenuit & ligauit, tom. 9.

licet tibi habere eam. HIER. Vetus narrat historia, Philippum Herodis maioris filiũ, fratrem huius Herodis, duxisse vxorem Herodiadem filiã Arethæ regis Arabum. postea verò socerũ eius, exortis quibusdam contra generũ simultatibus, tulisse filiam suam, & in dolorem prioris mariti, Herodis inimici eius nuptiis copulasse. Ergo Ioannes Bapt. qui venerat in spiritu & virtute Heliæ, eadẽ auctoritate qua ille Achab corripuerat & Iesabel, arguit Herodem & Herodiadem, quòd illicitas nuptias fecerint, & nõ liceat fratre viuẽte germano vxorem eius ducere: malẽs periclitari apud regem, quã propter adulationẽ esse immemor præceptorũ Dei. CHRY. Non tamen vxori loquitur, sed viro eius, quoniã principalior erat hic. forsitã enim legem Iudæorũ tenebat, & ideo Ioãnes eum ab adulterio prohibuit. Sequitur: Et volens eum occid. tim. pop. HIER. Seditionem quidem populi verebatur propter Ioannẽ, à quo sciebat turbas in Iordane plurimas baptizatas, sed amore vincebatur vxoris, ob cuius ardorem etiã Dei præcepta neglexerat.

Homil. 49. Super illud: Tenuit Herodes Ioann. tom. 2. Super illud: Volens illum occid. tom. 9.

GLO. Timor enim Dei corrigit, timor hominum differt, sed voluntatem non aufert. vnde & auidiores reddit ad crimen, quos aliquãdo suspẽdit à crimine.

Glosa ordin. Super illud: Timuit pop.

Die autem natalis Herodis, saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cũ iuramento pollicitus est ei dare quodcunq; postulasset ab eo. At illa præmonita à matre sua: Da mihi, inquit hic in disco, caput Ioannis Baptistæ. Et cõtristatus est rex. Propter iusiurandum autem & eos qui pariter recumbebant, iussit dari. Misitque, & decollauit Ioãnem in carcere. Et allatum est caput eius in disco, & datum est puellæ, & illa attulit matri suæ. Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus eius, & sepelierunt illud, & venientes nunciauerunt Iesu.

Super illud: Die autem natalis. &c. tom. 9.

GLO. Postquã enarrauit Euãgelista incarcerationem Ioannis, prosequitur de occisione ipsius, dicẽs: Die autẽ nat. &c. HIER. Nullũ inuenimus alium obseruasse diem natalis sui, nisi Herodem & Pharaonem: vt quorũ erat par impietas, esset vna solẽnitas.

REMIG. Et sciẽdum quod cõsuetudo est non solũ diuitum, sed etiam pauperum mulierum, ita pudicè filias suas nutrire, vt vix ab extraneis videantur. Hæc autẽ impudica mulier impudicè filiã suam nutriuit, quã non docuit pudorem, sed saltationem. Nec minus reprehẽdendus est Herodes, qui oblitus est, domum suã esse aulam regiam, quã prædicta mulier fecerat theatrũ. vnde sequitur: Et placuit Herodi, &c.

Super illud: Cum iuramento pollicitus est, t. 9.

HIER. Ego autem non excuso Herodem quòd inuitus & nolens propter iuramentum, homicidium fecerit, qui ad hoc fortè iurauit, vt futuræ occisionis machinas præpararet: alioquin si ob iusiurandum fecisse se dicit, si matris, si patris postulasset interitum, facturus fuerat, an non? quòd in se ergo repudiaturus fuit, contemnere debuit in propheta. ISIDO. In malis ergo promissis rescinde fidem. Impia est promissio quæ scelere adimpletur. Illud non est obseruandum sacramentum, quo malum incautè promittitur. Sequitur: At illa præm. à ma. sua, &c.

Refertur ex illo in decret. 22. quæst. 4. ca. In malis.

HIER. Herodias enim timens ne Herodes aliquando resipisceret, vel Philippo fratri amicus fieret, atq; illicitæ nuptiæ repudio soluerentur, monet filiam, vt in ipso statim cõuiuio Ioannis caput postulet: digno operi saltationis dignũ sanguinis præmiũ.

Super illud: Da mihi, inquit, hic, t. 9.

CHRY. Duplex est autem hic puellæ accusatio: & quoniã saltauit, & quoniam ita ei placuit, vt occisionem expeteret in mercedem. Vide autem qualiter crudelis est obscœna saltatrix, & qualiter mollis est Herodes: seipsum enim obnoxium iuramento facit, illam autem dominam petitionis constituit. quia ergo sciuit quòd ex eius petitione malum eueniebat, tristatus est. vnde seq. Et contris. est rex. Virtus enim etiam apud malos admiratione & laudibus digna est. HIER. Vel aliter: Consuetudinis scripturarum est, vt opinionem multorum sic narret historicus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur, sicut Ioseph ab ipsa quoque Maria appellabatur pater Iesu, ita & nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discũbentes putabant. Dissimulator enim mentis suæ & artifex homicidij, tristitiã præferebat in facie, cùm lætitiã haberet in mente. Sequitur: Propter iusiur. &c. Scelus excusat iuramento, vt sub occasione pietatis impius fieret. Quod autẽ subiecit: Et propter eos qui par. discumb. vult omnes sceleris sui esse consortes, vt in luxurioso conuiuio cruentæ epulæ deferrentur. CHRY. Si autem testes habere periurationis formidauit, quanto magis timuisse oportebat tam iniquæ occisionis tantos testes habere?

Homi. 49. in Matth. super illud: da mihi in disco, cap. tom. 2.

Super illud: et contrist. est rex. to. 9.

Homil. 49. in Matth. super illud: Timuit propter iusiurandum, tom. 2.

REMIG. Sed in eo minus peccarũ, factũ est causa maioris peccati. nam quia libidinosam voluntatem non extinxit, idcirco ad luxuriam vsque peruenit. & quia luxuriam non coërcuit, ideo ad reatum homicidij descendit. vnde sequitur: Misitque, & decoll. &c.

HIER. Legimus in Romana historia Flaminiũ ducem Rom. quod accubanti iuxta se meretriculæ, quæ nunquam vidisse se diceret hominem decollatum, accensus sit, vt reus quidam capitalis criminis in cõuiuio truncaretur, à censoribus pulsum curia, quòd epulas sanguini cõmmiscuerit: & mortem, quamuis noxij hominis, in alterius delicias præstiterit, vt libido & homicidiũ pariter miscerentur: quanto sceleratior Herodes & Herodias, ac puella quæ saltauit, in preciũ sanguinis petiit caput Prophetæ, vt haberẽt in potestate linguam, quæ illicitas nuptias arguebat. Sequitur: Et datũ est puel. &c. GLO. Vt habeat in potestate linguam quæ illicitas nuptias arguebat.

Super illud: Et allatum est caput eius tom. 9.

Glosa interlinearis sup. illud: et illa dedit matri.

GREG. 3. Moral. Sed nõ sine admiratione grauissima perpendo quòd ille qui Prophetiæ spiritu intra matris vterũ impletus, quo inter natos mulierũ nemo maior surrexit, ab iniquis in carcerẽ mittitur, & pro puellæ saltu capite truncatur, & vir tãtæ sanctitatis pro risu turpiũ moritur. Nũquid nam credimus aliquid fuisse quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret? Sed idcirco Deus suos sic premit in infimis, quia videt quomodo muneret in summis. Hinc ergo vnusquisq; colligat qui illi sint passuri, quos reprobat, si sic cruciat quos amat. GREG. 29. Mora. Neq; autem Ioannes de confessione Christi, sed de iustitiæ veritate requisitus occubuit. Sed quia Christus est veritas, vsque ad mortem pro Christo certauit, quasi pro veritate peruenit. Sequitur: Et acced. discip. &c.

Lib. 3 super illud, Iob. 2. Quare frustra eum tradebat. t. 9. in ex. m. plar. nouis.

Lib. 29 post illud 38. Auferetur ab impiis lux sua, ca 6. in nouis exemp.

HIER. In quo ipsius Ioãnis & Saluatoris discipulos intelligere possumus. RAB. Narrat autẽ Iosephus vinctum Ioannẽ in castellum Macheronta adductum, ibiq; truncatum. Ecclesiastica verò historia narrat sepultũ eum in Sebastia vrbe Palæstinorum, quæ quondã Samaria dicta est. CHRY. Intẽde autẽ qualiter discipuli Ioannis iam magis familiares facti sunt Iesu: ipsi enim sunt qui annũciauerunt ei quòd factum est de Ioanne. vnde sequitur: & ven. nun. Iesu. Etenim vniuersos dimittẽtes ad ipsum cõfugiunt, & ita paulatim post calamitatem & respõsionẽ à Christo datã directi sunt. HILA. Mysticè autẽ Ioannes

Super illud: et accedentes discip. eius, tom. 9

Super illud: et accedentes discipuli eius tuler. corpus. Homi. 50. in Matth. circa prin. tom. 2.

Cano. 14. in Matth. aliq. ante mediū.

A praetulit formā legis, qoia lex Christum prædicauit: & Ioannes profectus ex lege est, Christū ex lege pronūcians. Herodes verò princeps est populi, & populi princeps subiectæ sibi vniuersitatis oomē causámq; cōplectitur. Ioannes ergo Herodē monebat, ne fratris soi vxorem sibi iungeret. Sont enim atque erant duo populi, circūcisionis & gentiū: hi igitur fratres ex eodem sunt homaoi generis patente, sed Israelem lex admonebat, ne opera gentiū & infidelitatem sibi iongeret, qoæ ipsis tanquā vincolo cōiugalis amoris annexa est. Die autē natalis, id est, rerum corporaliū gaudiis, Herodiadis filia saltaoit: voluptas enim tanqoā ex infidelitate orta, per omnia Israel gaudia totis illecebræ suæ cursibos offerebatur, cui se etiā B sacramēto vænalē populus addixit. sub peccatis enim & sæcoli voloptatibus Israelitæ vitæ æternæ moneta vendiderūt. Hęc matris soq; id est, infidelitatis instinctu, oraoit deferri sibi caput Ioannis, id est, gloriam legis: sed populus boni eios qood in lege erant conscius, voluptatis conditionibus oon sioe periculi sui dolore concedit, scitq; se talem præceptorom gloriā non oportuisse cōcedere, sed peccasis tāqoam sacramento coactus & principum adiaceotium meto atq; exemplo deprauatus, & victus illecebris voluptatis mœstus obtēperat. Igitur inter reliqua dissoloti populi gaudia in disco Ioannis caput offertur, dāno scilicet legis, voluptas corpoiū, & sæcularis loxos augetur. C Igitor per puellā ad matrem defertur, ac sic probsosus Israel etiā voluptati & infidelitati suæ gloriā legis adduxit. Finitis igitur legis temporibos & cum Ioaone sepultis: & discipuli eius res gestas Domino annunciant. ad Euangelia scilicet ex lege venientes.

Super illud: Et allatum est caput eius tom. 9.

HIER. Vel aliter. Nos vsque hodie cernimus in capite Ioānis Prophetæ, Iudæos Christum, qui capot psophetarū est, perdidisse. RAB. Sed & linguam & vocem apud eos perdidit propheta. RAMI. Vel aliter: Decollatio Ioannis signat minorationē famæ illius qua æstimator à populo Christus, sicut exaltatio Domioi in cruce signat profectum fidei, vode Ioannes dixerat: Illum oportet crescere, me autē minui. D

Quod cùm audisset Iesus, secessit inde in nauicula in locum desertum seorsum. Et cùm audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de ciuitatibus. Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curauit languidos eorum.

Lib. 2. c. 45. circa princi. tom. 4.

GLO. Saluator audita nece sui baptistæ, secessis io locū desertū, vnde seqoitur: Quòd cū audisset Iesus, secessit inde in nauiculā in locum desertum seorsum.

AVG. de cons. euao. Hoc autē cootinoo post Ioānis passionē Euangelista factum esse cōmemorat: vnde post hæc facta sunt illa qoæ primo narrata sont, quibus motus Herodes dixit: Hic est Ioannes. Illa E eoim posteriora debēt intelligi quæ ad Herodē pertulit fama, quæ Lucas refert, vt moueretur & hæsitaret, quisnā iste esse posset, de quo audiret talia, cum Ioannē ipse occidisset.

Super illud: Et venientes nunciaue. Iesu, tom. 9.

HIER. Non aoté secedit in locom desertum, vt quidā arbitrātur, timore mortis: sed parcens inimicis sois, ne homicidium homicidio iungerent, vel in diē Paschæ soum interitū differens, io quo propter sacramentom immolādus est agnus, & postes credētium sanguine respesgendi. Sioe ideo recessit, vt nobis pręberet exēplum temeritatis vltro se tradentium vitandæ: qoia noo omoes eadem constantia perseoerāt in tormētis, qua se torquēdos offerunt. Ob hāc caosam in alio loco præcipit: Cùm persecuti vos fuerint in ista ciuitate, fugita in aliā. vnde A elegantet quoq; Euangelista non dicit: Fugit in locum desertom, sed secessit, vt persecutores vitauerit magis qoàm rimoerit: pot est etiam aliam ob causam audito Ioānis interitu secessisse in desertū locum, vt credentium probaret fidem.

Homil. 50. in Matth. in princ. tom. 2.

CHRY. Vel ideo hoc fecit, qoia plura humanitos vult dispensare, nondum tempore existente deoudandi suam manifestè deitatem: propter quod & discipolis dixit, quod oulli dicerēt, quòd ipse esset Christus. Post resorrectionem autē volebat hoc fieri manifestū. Ideo aotem quāuis per se nooerit qood factum est, tamen anteqoā nuntiaretur ei, nō secessit, vt demonstraret per omoia incarnationis veritatem: ooo eoim solo visu, sed operibus boc credi volebat. Recedens verò nō abiit io ciB uitatem, sed in desertum & oauigio, vt oollus sequeretor. Turbæ autem neq; ita desistūt, sed sequontur: & neq; quod gestū est de Ioāne eos terruit. vnde seq. Et cùm audissent turbæ, &c.

Super hoc verbum, t. 9.

HIER. Secutæ sunt aotem eum pedestres, nō iomentis, non in vehiculis, sed proprio labore pedum: vt ardorem mentis ostenderent.

Homi. 50. in Matt. paulo à princ. to. 2.

CHRY. Et propter hoc statim retributionem acceperunt. vnde sequitur: Et exiens vidit tusbam moltam, & misertus est eios, & curauit languidos eorum: & si enim molta erat affectio eorum, qui ciuitates dimittebant, & diligenter eum quærebant: sed tamen quæ ab ipso fiebant, omois stodij supesexC cedunt retributionem. Ideóqoe causam talis corationis misericordiam pooit. Est autem magna misericosdia, qoòd omoes corat, & fidem non expetit.

Canone 14. parum ante med.

HILA. Mysticè autem Dei verbum lege finita, naoem conscendens Ecclesiam adiit, io desertum tendit. Relicta quippe conoersatione Israel, io vacua diuinæ cognitionis pectora transit. Turba autem hoc aodiēs, Dominom de ciuitate seqoitus in desertum, de synagoga videlicet ad Ecclesiam tendens: quam vidēs misertus est, & omnem languorem infirmitatémqoe curat: obsessas scilicet mentes, & corda infidelitatis vitio ad intelligentiam nouæ prædicationis emundat.

Super illud: Cum audissent turbæ sequutæ sunt

RAB. Illud qooqoe ootandum, qood D postqoā Dominus in desertum venerie, secutæ sont eom turbæ multæ. Nam anteqoam veniret in solitodioe gentiom, ab vno tantum populo colebatur.

Super illud: Exiens vidit turbam, t. 9.

HIER. Relinquunt autē cioitates suas, hoc est, pristinas coooersationes & varietates dogmatū. Egressos aotem Iesus sigoat quò turbæ quidem habebant eundi voluntatem, sed perueniendi vires non habuesūt, ideo Saloatos egreditur de loco, & obuiā pergit.

Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præteryt, dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi escas. Iesus autem dicit eis: Non habent necesse ire. E date illis vos manducare. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinq; panes, & duos pisces. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc. & cùm iussisset turbā discumbere super fenum, acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælū benedixit, & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorū plenos. Manducātium autem fuit numerus quinq; millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

Homil. 50. in Matth. non remote à pri. tom. 2.

CHRYS. Tusbarom fidem ostendit, qoòd Dominom etiam famem patientes expectabāt vsq; ad vesperam. & ideo sequitus: Vespere autē facto, accesserunt

ad eum

ad eum di. eius dicen. Desertus est locus: Cibaturus quidem eos dominus expectat rogari, quasi vbique non insiliēs prior ad miracula, sed vocatus. Ideo autem nullus de turba accedit, venerabantur enim eū abundanter: & neque famis sen sum accipiebāt amore instantiæ. Sed neque discipuli accedentes dicunt: Ciba eos: adhuc enim imperfectius erāt discipuli dispositi: sed dicunt, Desertus est locus, quod enim videbatur Iudæis in eremo esse miraculum, cùm dicerēt: Nunquid potest parare mensam in deserto? hoc & per opera ostēdit. Propter hoc autem & in desertum eos ducit, vt sine omni suspicione sit hoc miraculū: & nullus æstimet ex castello aliquo prope existenti inferri aliquid ad mensam. Sed quamuis desertus sit locus, tamen qui nutrit orbem terrarū adest, & si hora iam præteriit, vt dicunt, tamen qui nō erat horæ suppositus, loquebatur. Et quamuis præueniēs discipulos dominus multos infirmos curauerit, tamen interim ita imperfecti erāt, quòd neq; quid de panibus facturus erat, poterāt æstimare. vnde subdūt. Dimitte turbas, &c. Vide autem magistri sapientiā, nō enim statim dixit eis. Ego cibabo eos: neq; enim hoc facilè suscepissent, sed subdit: Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire, date illis vos manducare. Hiero. In quo prouocat Apostolos ad fractionem panis, vt illis se non habere testantibus magnitudo miraculi notior fieret. Avg. de con. Euan. Potest autem mouere, si dominus secundū narrationē Ioannis prospectis turbis quæsiuit à Philippo vnde illis escæ dari possent, quomodo sit verum quod Matthæus hic narrat, prius dixisse domino discipulos, vt dimitteret turbas quo possent alimēta emere de proximis locis? Intelligitur ergo post hæc verba dominū inspexisse multitudinē, & dixisse Philippo quod Ioannes commemorat, Matthæus autē & alij prætermiserūt. & omnino talibus quæstionibus neminem moueri oportet, cùm ab aliquo euangelistarum dicitur quod ab alio prætermittitur.

Super illud: Date illis vos manducare. tom. 9.

Lib. 2. cap. 46 circa medium. to. 4.

Hom. 50. super illud: Date vos illis manducare. tom. 2.

Chrys. Discipuli verò neque per præmissa verba directi sunt, sed adhuc vt homini loquūtur, vnde sequitur: Responderunt ei, Non habemus hic, &c. Addiscimus autem in hoc discipulorum sapientiā qualiter contempserunt escam. duodecim enim existentes, quinq; panes habebant & duos pisces: contemptibilia enim illis erant corporalia, & à spiritualibus possidebantur. quia igitur discipuli adhuc ad terram trahebantur, iam dominus inducere incipit, quæ ab ipso erāt. vnde sequitur. Qui ait eis: Afferte illos mihi huc. Propter quid autem non facit panes ex nihilo, quibus turbā pasceret? vt scilicet obstruat Marcionis & Manichæi os, qui creaturas alienant à Deo, & per opera doceat, quoniam omnia quæ videtur, eius opera & creationes sunt, & vt ostēdat quoniā ipse est qui fructus tradidit, qui dixit à principio, Terra germinet herbam virentem. neq; enim hoc minus illo est. Non enim minus est de quinque panibus facere tantos, & de piscibus similiter, quàm de terra educere fructum, & ab aquis reptilia & alia animata, quod demonstrat eum esse dominū terræ & maris. Oportet autem erudiri discipulorum exemplo, quoniā & si pauca habuerimus, oportet ea tribuere indigentibus. Iussi namque discipuli afferre quinque panes, non dicunt, vnde mitigabimus famem nostram? sed obediunt cōfestim. vnde sequitur, Et cū iussisset turbas discum. super fœ. &c. Quare autem aspexit in cælū, & benedixit? Oportebat namque credi de eo, quoniam à patre est, & quoniam ei æqualis est. Æqualitatem demonstrabat, cùm potestate omnia faceret. A patre autem se esse monstrabat, per hoc quòd ad ipsum omnia referens faciebat, inuocans eum ad ea quæ fiebant, & ideo vt vtrumque ostendat, nūc quidem potestate, nūc autē orans miracula facit. Deinde cōsiderandum, quòd in minoribus quidem respicit in cælum, in maioribus autem potestate omnia facit. Quando enim peccata dimisit, mortuos suscitauit, mare refrenauit, occulta cordium redarguit, oculos cōdidit cæci nati, quę solius Dei sunt, nequaquam videtur orans. Quando autem panes multiplicari fecit, quod his omnibus minus est, tunc respexit in cælum: vt discas quoniam & in minoribus non aliunde virtutem habet, quàm à patre. Simul autem erudit nos non prius tangere mensam, donec gratias egerimus ei qui cibum dat nobis. Propter hoc etiam & in cælum respicit, aliorum enim signorum multorum exempla habebant discipuli, huius nullum.

Hiero. Frangente autem domino seminarium fit ciborum: si enim fuissent integri, & nō in frusta discerpti, & diuisi in multiplicem segetem, tantam multitudinem alere non poterant. Turbæ autem à domino per Apostolos alimenta suscipiunt. vnde sequitur: Et dedit discipulis, &c. Chrys. In quo quidē non solum eos honorauit, sed voluit vt hoc miraculo facto non increduli fiant, neque obliuiscantur eius cùm præterierit, manibus ipsis testantib⁹. Ideoque turbas dimittit prius famis sensum accipere, & discipulos accedere, & interrogare, & ab ipsis accepit panes: vt multa essent testimonia eius quod fiebat, & multas rememorationes haberent miraculi. Ex hoc autem quòd nihil amplius quàm panes & pisces eis dedit, & ex hoc quòd omnibus communiter ea apposuit: humilitatem, parsimoniam, & charitatem, qua omnia ęstimarent communia, eos erudiuit: quod & à loco docuit, cùm super fœnū eos discumbere fecit. non enim nutrire solum corpora volebat, sed & animam erudire. Panes autē & pisces in discipulorum manibus augebantur. Vnde sequitur: Et manducauerunt omnes, &c. Sed neque vsque ad hoc stetit miraculum: sed & superabundare fecit nō panes integros, sed fragmenta: vt ostendat quoniam illi panes, neque quantum reliquiæ erant, & vt absentes discant quod factum est, & ne vllus quod factum est æstimet esse phantasiam. vnde sequitur: Et tulerunt reliquias duodecim cophinos plenos fragmentorum. Hiero. Vnusquisque enim Apostolorum de reliquiis Saluatoris implet cophinum suum, vt ex reliquiis doceat veros fuisse panes, qui multiplicati sunt. Chrysos. Propter hoc enim & duodecim cophinos superabundare fecit, vt & Iudas suum cophinum portaret. Accipiens autem fragmenta dedit discipulis & non turbis, quæ adhuc imperfectius dispositæ erant, quàm discipuli. Iuxta numerum quinque panum, & comedentium virorum quinque milium multitudo est. vnde sequitur: Manducantium autem, &c. Chrys. Hoc enim erat plebis maxima laus, quoniam mulieres & viri astabant, quando hæ reliquiæ factæ sunt. Hilar. Non autem quinque panes multiplicantur in plures, sed fragmentis fragmenta succedunt. Crescit deinde materies, nescio vtrum in mensarum loco, aut in sumentium manibus. Raban. Hoc autem miraculum scripturus Ioannes præmisit, quia proximū esset Pascha. Matthæus verò & Marcus hoc interfecto Ioanne con-

Super illud: Accepit quinque panibus fregit. tom. 2.

Homil. 50. ante medium. tom. 2.

Su illud: et tulerunt reliquias. to. 9.

Hom. 50. nō multū remote ante medium, tom. 2.

Hom. 50. ante medium paulo. to. 2. Canone 14. à medio.

tinuo factum esse commemotant: vnde colligitur, immiuente paschali festiuitate fuisse decollatum: & anno post sequente cum paschale tempus rediret, mysterium dominicæ passionis esse completum.

Super illud: Vespere autẽ facto. tom. 9.

Hier. Omnia autem hæc plena mysterijs sunt: hoc enim fecit dominus non mane, noo meridie, sed vespere, quando sol iustitiæ occubuit.

Remig. Per vesperam enim mors domini designatur, quia postquam ille verus Sol in era crucis occubuit, famelicos setiauit. Vel per vesperũ vltima ętas sæculi designatur, in qua filius Dei veniens, turbas in se credentium refecit.

Hoc in loco.

Rab. Quod autem discipuli rogãt dominom vt dimittat turbas vt ement sibi cibos per castella, signat fastidium Iudæoũ contre torbes Gentium, quos iudicabant magis aptos vt quærerent sibi cibum in conuenticulis philosophorum, quàm diuinorum lirorum vterentur pastu.

canon. 14. in Matth. à medio.

Hilar. Sed dominus respondit. Non habent necesse ire: ostẽdẽs eos quibus medetur vęnalis doctrinæ cibo oon egere, neq; necessitatem habere regredi ed Iudæam cibósq; mercari: iubétque Apoltolis, vt escam derent. Nunquid autem ignorabat nõ esse quod dari posset? sed eret oonis typice ratio explicanda. nondũ enim concessum Apostolis eret ad vitę æternæ cibum cælestẽ penem perficere ac ministrere: quorum responsio ad spiritualis intelligentiæ ordinem tendit, quia edhuc sub quinq; panibus, id est, quinque libris legis continebantur, & piscium duorum, id est, prophetarũ & Ioannis prædicationibus alebantur.

Super illud: Nõ habemus nisi quinque panes.

Raba. Vel per duos pisces, & prophetias & psalmos habemus: totum enim vetus testamentum in his tribus completur: lege, prohetis, & psalmis.

Cano. 14 in Mat. parũ à medio.

Hilar. Hæc igitur primum, quia in his edhuc erat, Apostoli obtulerunt: sed ex his Euangeliorum prædicatio in meiorẽ suæ virtutis abundaotiam crescit. Accumbere post hoc supra fœnũ populus iubetur, nõ iam in terra iacens, sed lege suffoltus, & tanquam terra fœno fructibus operis sui insimus vnusquisque substernitur.

Sup illud: & cum iussisset turbã discũbere tom. 9.

Hiero. Vel discumbere iubentur super fœnum, & secundum elium Euangelistam per quinquegenos & centenos, vt postquã calcenerint carnem suem, & sæculi voluptates quasi erens fœnũ sibi subiecerint, tunc per quinquagenarij numeri pręsentiã ed perfectum centesimi numeri culmen ascendant. Aspicit eutẽ ed cęlum, vt illuc dirigẽdos oculos doceat. Frangitur eutẽ lex cum prophetis, & in medio proferuntur mysteria, vt quod integrum non elebet, diuisum per pertes alat gentiũ multitudinem.

Canone 14. paulo à med.

Hilar. Dentur eutem Apostolis panes, quia per eos erent diuinæ gratiæ dona reddẽda. Idem autẽ edentiũ numerus inuenitur, qui futurus fueret crediturorum. nem sicut in libro Actuum cõtinetur, ex Israël populi infinitate, virorum quinq; milie crediderunt.

Super illud: Manducantiũ fuit numerus, to. 9.

Hier. Comederunt eutẽ quinque milia virorum, qui in perfectum virũ creuerãt, mulieres eutem & paruuli, sexus fragilis, & ætas minor numero indigni sunt. Vnde & in Numerorũ libro, serui, mulieres, & peruuli, & vulgus ignobile ebsq; numero prætermittirur.

Super illud: Et acceptis quinque panibus & duobus piscib.

Rab. Turbis autem esurientibus non noua creet cibaria, sed acceptis eis quæ hebebãt discipuli benedixit: quia veniẽs in carne non elia quàm quæ prædicta sunt prædicabet, sed legis & propbetarũ scripta mysteriis graoide esse demõstrat. Quod autẽ superest turbis, à discipulis tollitur, quia sectetiore mysterie quæ à rudibus capi nequeunt, nõ sunt negligenter habẽde, sed à duodecim Apostolis, qui per duodecim cophinos signentur, & ab eorũ successoribus diligenter inquirẽda. Cophinis enim seruilia opera aguntur: & Deus infirma mũdi elegit, vt confundet fortia. Quinq; eutẽ milie pro quinq; sensibus corporis accipi possunt, hi sunt, qui in sæculari habitu exterioribus rectè vti nouerunt.

Idẽ Rabanus super illud: & tulerunt 12. cophinos.

Et statim compulit discipulos ascendere in naniculã, & pracedere eum trans fretũ, donec dimitteret turbas. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto, solus erat ibi. Nauicula autẽ in medio mari iactabatur fluctibus. Erat enim contrarius ventus. Quarta autẽ vigilia noctis, venit ad eos ambulãs super mare. Et videntes eũ super mare ambulantẽ, turbati sũt, dicẽtes, quia phantasma est. Et pra timore clamauerũt. Statimq; Iesus locutus est eis, dicẽs: Habete fiduciã, ego sũ, nolite timere. Respondens autem Petrus, dixit illi, Domine si tu es, iube me venire ad te super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquas vt veniret ad Iesum. Videns verò ventũ validũ timuit. Et cũ cœpisset mergi, clamauit, dicens: Domine saluũ me fac. Et cõtinuò Iesus extendens manũ, apprehendit eũ, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Et cùm ascendisset in nauiculam cessauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerũt, & adorauerũt eum, dicentes: Verè filius Dei es.*

** venientem.*

Homi. 50 in Matth. paulò ante med. tom. 2.

Chrys. Diligentem examinationem eorum quę facta erant tradere volens, eos qui præmissum signũ viderant, iussit à se separari: quia & si præsens visus fuisset, phantastice & non in veritate fecisse miraculum diceretur: non tamen vt ebsens. Et ideo dicitur: Et statim compulit Iesus disci. &c.

Sup illud: Et statim compulit eos tom. 9.

Hiero. Quo sermone ostenditur, inuitos eos à domino recessisse, dum amore præceptoris ne ad punctum quidem tempotis ab eo volunt seperari.

Homi. 50 in Matth. paulò ante medi, tom. 2.

Chrysos. Considerandũ eutem quòd cùm dominus megne operatur, dimittit turbas, docens nos nusquem gloriam multitudinis prosequi, neque eetrabere multitudinem. Et iterum docet, non debere turbis nos commiscere cõtinuè, neque fugere multitudinem semper, sed alterutrũ vicissim facere. vnde sequitur: Et dimissa turbe &c. In quo nos docet, quia solitudo booe est, cùm nos Deum interpellare oporteat: propter boc etiã ad desertum vadit, & ibi pernoctat, dum orat, erudiens nos in oratione tranquillitetem quærere, & à tempore, & à loco.

Sup. illud: Et dimissa turba. to. 9.

Hiero. Quia eutem escendit solus orare, non ed eum referas quidem, qui quinque panibus quinque milie homioũ satieuit, sed ed eum qui eudita morte Iosnnis lecessit in solitudinem: non quo personã domini separemus, sed quo opera eius inter Deum hominémque diuise sunt.

Lib. 2. Cap. 47. tom. 4.

Avgvst. de con. euang. Potest autem hoc videri contrerium, quòd Metthæus dimissis turbis eũ dicit ascendere in montẽ, vt illic solus oreret. Ioannes autẽ in monte fuisse, cum easdẽ turbas peuit. Sed cũ & ipse Ioannes dicat post illud miraculũ fugisse eum in montem ne à turbis teneretur, quæ eũ volebãt facere regẽ: vtiq; manifestum est quòd de monte in planiora descenderet. quendo illi penes ministreti sunt. nec illud repugnat quod Mstthęus dixit: Ascendit in montem

montem solus orare. Ioannes autẽ, Cùm cognouisset, ioquit, quod venturi essent vt facerent eũ regem, fugit iterum io montem ipse solus. neq; enim causa orandi, contraria est causæ fugiendi: quandoquidem & hinc dominus docet hanc esse nobis magnã causam orandi, quando est causa fugiendi. nec illud cõtrarium est quòd Matthæus prius dixit eum iussisse ascendere discipulos in nauiculã, ac deinde dimissis turbis ascendisse in montẽ solus orare. Ioannes verò prius eum fugisse cõmemorat solum in montem, ac deinde: Vt autem sero factum est, inquit, descenderũt discipuli eius ad mare, & cùm ascendiss. nauim, &c. Quis enim non videat hoc Matth. recapitulando, Ioannem postea disisse factũ à discipulis, qood iam Iesus iusserat antequam fugisset in montem?

Super illud: Nauicula autẽ in medio mari. tom. 9.

Hom. 51. in Matth. circa principium. tom. 2.

Super illud: Nauicula in medio mari iactabatur. tom. 9.

Homil. 51. parũ à principio, tom. 2.

HIARO. Rectè autem quasi inuiti & retractentes Apostoli à domino recesserant, ne illo absente naufragia sustinerent. Sequitur enim: Vespere autem facto, &c. CHRYS. Rursus autem discipuli tempestatem sustinent sicut & prius: sed tunc quidem habentes eum in nauigio hoc passi sunt, nũc autem soli existentes, Paulatim. n. ad maiora eos ducit, & ad ferendum omnia viriliter instruit. HIER. Domino quidẽ in montis cacumine cõmorante, statim ventus cõtrarius oritur, & turbat mare, & periclitantur Apostoli: & tandiu imminens naufragium perseuerat, quãdiu Iesus veniat. CHRYS. Tota autem nocte dimittit eos fluctuari: erigens eorum cor post timorem, in maius sui desiderium immitens eos, & in memoriam continuam, propter hoc non confestim eis astitit. vnde sequitur: Quanta autẽ vigilia noctis, &c. HIAR. Stationes enim & vigiliæ militares in trina horarum spatia diuidũtur. Quando ergo dicit: Quarta vigilia noctis venisse ad eos dominũ, ostẽdit tota nocte periclitatos. CHRYS. Erudiens eos non cito solutionem inquirere aduenientium malorum, sed ferre ea quæ cõtingunt viriliter. Quando autem putauerunt erui, tunc intensus est timor. vnde sequitur, Et vidẽtes eum, &c. Semper enim hoc dominus facit, cùm soluturus sit mala aliqua, difficilia & terribilia inducit. Quia enim nõ est longo tempore tentari cum finiendi sunt agones iustorum, volens amplius eos luctari, auget eorum certamina: quod & in Abraham fecit. vltimum certamen tentatioonum filij ponens.

Hieron. super illud: Quarta autẽ vigilia. to. 9.

Homil. 51. paulo à principio. tom. 2.

Super illud: Præ timore clamauerũt. tom. 9.

HIERO. Confusus autem clamor, & incerta vox, magni clamoris indicium est. Si antẽ iuxta Marchionem & Manichæum Dominus noster nõ est natus ex virgine, sed visus in phantasmate, quomodo nũc Apostoli timent ne phantasmata videãt?

Homi. 51. in Mat. aliquãtulũ à principio. tom. 2.

CHRYS. Christus ergo non prius se reuelauit discipulis, donec clamauerant: quantò enim magis intendebatur timor tantò magis læti sũt in eius præsentia. vnde seqoitur: Statimq; Iesus locutus est eis, dicens, habete fiduciam, ego sum, nolite timere. hoc autem verbum & timorem soluit, & fiduciam præparauit.

Super illud: Statimque Iesus locutus, &c. to. 9.

HIERON. Quod autem dicit: Ego sum, nec subiungit, quis sit: vel ea voce sibi nota poterãt intelligere eum, qui per obscuræ noctis tenebras loquebatur: vel ipsum esse scire poterant, quem locutum ad Moysen nouerant: Hæc dices filiis Israel, qui est, misit me ad vos. In omnibus autem locis ardentissimę fidei inuenitur Petrus. Eodem igitur fidei ardore quo semper, nunc quoque tacentibus cæteria eredit se posse facere per voluntatem magistri, quod non poterat per naturam, vnde sequitur: Respondens autem Petrus diait, Domine, &c. Tu præcipe,

A & ilico solidabuntur vndæ: & leue fiet corpus, quod per se graue est. AVG. de ver. dom. Non enim possum hoc in me, sed in te. Agnouit Petrus quid sibi esset à se, quid ab illo, cuius voluntate se credidit posse, quod nulla humana infirmitas posset.

Serm. 13. in med. to. 10.

Hom. 51. su. Mat. aliquãtulũ à principio. tom. 2.

CHRYS. Vide autem quantus est feruor quanta fides. non diait: Ora, & deprecare, sed iube. Non enim solum credidit quoniã potest Christus ambulare super mare, sed quoniam potest & alios inducere: & concupiscit velociter ad eum ire. Hoc enim tã magnum quæsiuit propter amorem solũ, non propter ostentationem. Non enim diait: Iube me ire super aquas, sed iube me venire ad te. Patet autem quòd B cum in miraculo suprà posito ostẽderit quòd dominatur mari, nunc admirabilius signum eos inducit. vnde sequitur: At ille ait: Veni. Et descendẽs Petrus, quasi molle & aëreum incesserit. Respõdeant quomodo embulauerit Petrua, quem vtiq; verum hominem non negabunt. RABA. Denique Theodorus scripsit corporale pondus non habuisse dominum secundum carnem, sed abique pondere super mare ambulasse: sed contrarium fides catholica prædicat. Nam Dionysius dicit, qoòd non infusis pedibus corporale pondus habentibus & materiale onus deambulabat super vndam.

Super illud: Dicẽtes: quia phantasma est.

Id habet. Chry. homil. 51. in Matth. ante mediũ, tom. 2.

HIER. Petrus autẽ quod maius est superans scilicet vndas maris, à minori turbatur, scilicet à venti C impulsu, vnde sequitur: Videns autem, &c. Talis est enim natura humana, vt multotiens in magnis rectè se habens, in minoribus reprehendatur. hic autem quòd Petru timuit, differentiam demonstrabat magistri & discipuli, sed alios discipulos mitigabat. Si enim in duobus fratribus sessoris ad dexteram molestati sunt, multo magis hic molestati fuissent, nondum enim erant spiritu pleni: postea verò spirituales effecti vbique Petro primatum concedunt, & in concionibus eum præmittuot. HIERO. Paululum etiam relinquitur tentationi, vt augeatur fides, & intelligat se non facilitate postulationis, sed potentia domini conseruatum. Ardebat enim in animo eius D fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat.

Super illud: Videns vero ventũ, to. 9.

Serm. 13. Super illud: Videns vero ventum validum timuit. to. 10.

Homil. 51. in Matth. parũ ante mediũ. tom. 2.

AVGVST. de ver. dom. Præsumpsit ergo Petrus de domino, titubauit vt homo, sed rediuit ad dominum. vnde seqnitur: Et cùm cœpisset, &c. Nunquid autem dominus desereret titubantem, quem audierat inuocantem? vnde sequitur: Et cootinuo, &c.

CHRYS. Ideo autem non iniunxit veotis quiescere, sed extendens manum apprehendit eum, quoniam illius fide opus erat. Cùm enim quæ à nobis sunt defecerint, tunc ea quæ à Deo sunt, stant. Vt igitur monstraret, quia non venti immissio, sed illius modica credulitas periculum operabatur, subditur: Et ait illi: Modi. fi. qua. du. In quo manifestat, E quia neque ventus nocere potuisset, si fides firma fuisset. Sicut autem pullum ante tempus ea nido exeuntem & casurum mater alis portans, rursus ad nidum reducit: ita & Christus fecit. vnde sequitur: Et cum ascen. in na. &c. Verè filius Dei es.

Hoc in loco id habet. Raba.

Homil. 51. in Matt. parum ante mediũ. tom. 2.

RABAN. Quod quidem de nautis intelligendum est, siue de Apostolis. CHRYS. Vide autem qualiter paulatim ad id quod est excelsius vniuersos ducebat? Suprà enim increpauit mare, nũc autem magis virtutẽ suam demonstrat super mare ambulando, & alij hoc idem facere iubendo, & periclitantem saluando. ideòque dicebant ei: Verè filius Dei es, quod suprà non dixerant.

O ij

Super illud: Qui autem nauicula. tom. 9. HIERON. Si ergo ad vnum signum tranquillitate meris reddita (quæ post nimias procellas interdum & casu fieri solet) neutæ atque rectores vere filium Dei confitentur, cur *Arrius tacetur.* Arrius ipsum in ecclesie prædicat creaturam? AVGVST. de ver. do. Mysticè autem *Serm. 14. circa princi. tom. 10.* mons eltitudo est. Quid eutē altius cælo in hoc mundo? Qui vero in cælum ascendit, nouit fides nostra. Cur eutem solos ascendit in cælum? quia nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit: quanuis, & cùm in fine venerit, & nos in cęlum leuauerit, etiam tunc solus ascendet: quie caput cum corpore suo vnus est Christus, nūc autem solum caput ascendit. Ascendit autem orare, quia escendit ad patrem *Canone 14. medio illius.* pro nobis interpellare. HILAR. Vel qoòd vespere solus est, solitudinem suam in tempore pessionis ostendit, cæteris trepidatione dilapsis.

Super illud: Et dimissa turba ascendit in montē solus orare. tom 9. HIERO. Ascendit etiam in montem solos, quia turba ad sublimie sequi non potest, nisi docuerit eā iuxta mare in littore. AVG. de ver. dom. Veruntamen dū Christus orat in excelso, nauicula turbatur *Serm. 14. nō remote à prin. to. 10.* magnis fluctibus in profundo: & quia insurgunt fluctus, potest ista nauicula turbari: sed quia Christus orat, non potest mergi. Nauiculam quippe istam, ecclesiam cogitare: turbulentum mare, hoc sæculum.

Canone 14. inter medi. & finem. HILAR. Quòd autem nauem conscendere discipulos iubet & ire trans-fretum, dum turbas ipse dimittit, & dimissis turbis escendit in montem orare: esse intra ecclesiam iubet, & per sæculum ferri vsque in id tempus quo reuertens in claritatis eduentu populo omni, qui ex Israël erit reliquus salutē reddat, eiúsque peccata dimittat, dimissóque, eo vel in cæleste regnum potius admisso, agens Deo patri gratias in glorie eius & maiestate cōsistat. Sed inter hæc discipuli vento ac mari deferuntur, & totius sæculi motibus immundo spiritu aduersente iactantur.

Serm. 14. ante medi. tom. 10. AVGVST. de ver. dom. Quando enim aliquis impiæ voluntatis maximæ potestatis persecutionē in-*Super illud: nauicula iacta atur.* dicit ecclesiæ, super nauiculam Christi grandis vnda consurgit. RABAN. Vnde bene dicitur quia nauis erat in medio meri, & ipse solus in terra: quia nonnunquam ecclesia tantis pressuris est afflicta, vt eam Dominus deseruisse videretur ad tempus.

Serm. 14. à med. to. 10. AVGVST. de ver. dom. Venit eutem dominus ad visitādos discipulos suos qui turbātur in mari, quarta vigilia noctis, id est, extrema parte noctis. Vigilia enim vna tres horas habet, ec per hoc nox quatuor *Canone 14. à medio.* vigilias habet. HILAR. Prima igitur vigilia fuit legis, secunda prophetarū, tertie corporalis aduentus, quarta in reditu cleritatis. AVG. de ver. do. Quar-*Serm. 14. à med. to. 10.* te igitur vigilia noctis, hoc est penè iam nocte finita, veniet in fine sæculi iniquitatis nocte transacta ad iudicandum viuos & mortuos: venit autem mirabiliter. Surgebant enim fluctus, sed calcabantur: quantumlibet enim potestates sæculi consurgant, premit earum caput, nostrum caput. HILAR. Veniens eu-*Canone 14. inter medi. & finem.* tem Christus in fine inueniet ecclesiā fessam, & Antichristi spiritu & totius sæculi motib' inueniet circumuectam. Et quie de Antichristi consuetudine ad omnem tentationem nouitatem soliciti eront, etiā ad domini aduentum expaescent falsas rerum imagines metuentes. Sed bonus dominus timorem depellet, dicens: Ego sum, & adueotus sui fide metum naufragij imminentis repellet.

Lib. 1. cap. 54. tom. 4. AVGVST. de quæst. euang. Vel quod dixerunt discipuli phantasme esse, signat, quia quidam, qui cesserint diabolo de Christi adoentu dubitabunt. Quod A autem Petrus imploret auxilium à domino oe mergatur, signet quibusdam tribulationibus etiam post vltimam persecutionem purgetum ecclesiā. quod & Paulus signet, dicens: Saluus erit, sic tamen quasi per ignem. HILA. Vel qoòd Petrus ex omni con-*Cano. 14. in Matth. inter medium & finem.* sistentiū in naui numero respondere eudet, & iobere sibi vt supra equas ad dominum veniat precatur, passionis tempore voluntatis suę designet affectum, dum vestigiis domini inhærens ed contemnendam mortem conatus est. Sed infirmitatem futuræ tentatioois timiditas eius ostendit. Per metū enim mortis vsque ed negandi necessitatem coactus est. Clamor autem eius pœnitentiæ suæ gemitus est.

Super illud: & continuo extendens manum suā. RABA. Respexit dominus, & ad pœnitentiam cōuertit: B manum eetendit, & indulgentiam tribuit, & sic discipulus salutem inuenit, quie noo est volentis neque currentis, sed miserentis Dei.

Canone 14. aliquantulū ante finem. HILAR. Quòd eotem trepidante Petro virtutem perueniendi ed se dominus non inducit: sed manu apprehensum sustinuit, hæc est ratio: solus. n. passurus pro omnibus omniom peccata soluebat, nec sociū admittit quicquid vniuersitati præstatur ab vno.

Serm 13. & 14. simul. tom. 10. AVGVST. de ver. dom. In vno etiam Apostolo, id est, Petro in ordine Apostolorū primo & præcipoo, io quo figurabatur ecclesia, vtrunque genus significādum fuit, id est, firmi in hoc quod super aquas ambulauit, & infirmi io hoc quòd dubitauit. Nā & vni- C cuique sua cupiditas tempestas est. Ames Deū? ambulas supra mare, sub pedibus tuis est sæculi timor. Amas sæculū? ebsorbet te. Sed cùm fluctuat cupiditate cor tuum: vt vinces cupiditatē, inuoca Christi *Super illud: quarta aut vigilia noctis.* diuinitatem. RAB. Aderit eutem dominus si sopitis tentationum periculis protectionis suæ fiduciam retribuat: & hoc diluculo appropinquente. Cū enim humana fragilitas pressuris obsita suarum viriū pauitatem cōsideret, erge se teuebras cernit. Cùm autem mentem ed supernū præsidium ereeerit, repente eeortum luciferi conspicit, qui totā vigiliam me-*Super illud: Et cum ascē disset in nauiculam.* tutinam illuminet. RAB. Nec mirandum si ascen- D dente in nauiculā domino, ventos cessauit. In quo-cunq; enim corde dominus per gratiam adest, mox vniuersa bella quiescunt. HILAR. Ascensu etiam *Cano. 14. in Matt. paulò ante fine.* Christi in neui ventum & mare esse sedatū post claritatis suæ reditū æterne ecclesiæ pax & tranquillitas indicatur. & quia tunc manifestius aduenier, rectè admirantes vniuersi locuti sunt: Verè filius Dei es. Confessio enim vniuersorum tūc absoluta & publicae erit: Dei filium non iam in homilitate corporea, sed in gloria cælesti pacem ecclesiæ reddidisse.

Lib. 1. cap. 14. in fine tom. 4. AVGVST. de quæst. euang. Signatur enim claritatem eios tunc manifestam futuram, per speciem iam videntibus, qui per fidem nunc ambulent.

E *Et cū trans-fretassent, venerunt in terrā Genezareth. Et cùm cognouissent eū viri loci illius: miserūt in vniuersā regionē illā, & obtulerūt ei omnes male habentes, & rogabāt eū vt vel fimbriā vestimenti eius tāgerent. Et quicunq; tetigerūt, salui facti sūt.*

REMIG. Narrauerat superius Euangelista dominum iussisse discipulos suos ascendere in nauiculam, & præcedere eum transfretum, nunc inceptā intentione perseuerans dicit quo in transfretando peruenerint, dicens: Et cùm, &c.

Super illud: & venerunt in. RAB. Terra Genezar, iuxta stagnum Genezareth à laci ipsius natura nomen trahens, qua crispantibus aquis

à quis de ſeipſo ſibi excitare autem pethibetur: Græco.n. vocabulo quaſi generans ſibi auram dicitor.

Homi. 51. in Mat. in med. illius. to. 2. Super illud: Et cùm cognouiſſent eum tom. 9.

CHRYS. Monſtrat autem Euangeliſta quòd poſt multum tempus ad partes illas Chriſtus venerat. Et ideo ſequitur: Et cùm cognouiſſent,&c.

HIER. Cognouerunt autem eum rumore, non facie. vel certè pro ſignorum magnitudine quæ perpetrabat in populis, vultu plurimis notu erat. Et vide quanta fides ſit hominum terræ Genezareth: vt non præſentium tantum ſalute contenti ſint, ſed mittant ad alias per circuitum ciuitates.

Homi. 51. in Matt. circa medi. to. 2.

CHRYS. Neque enim ſimiliter vt prius ad domos trahebant,& tactû manus inquirebant: ſed cum maiori fide eũ alliciebant. vnde ſequitur: Et obtulerũt, &c. Mulier enim quæ fluxum ſanguinis patiebatur, vniuerſos hanc ſapientiã edocuit, vt ſcilicet tangẽdo fimbriam veſtimenti Chriſti ſaluarentur. Patet etiã quod tempus quo Chriſtus abſens fuit, nõ ſolum fidem eorum nõ diſſoluit, ſed & maiorẽ reddidit, cuius virtute omnes ſaluati ſunt. & ideo ſequitur: Et quicunq; tetigerunt, ſalui facti ſunt.

Super illud: Et cù transfretaſſet, tom. 9.

HIER. Si autẽ ſciremus, quid in noſtra lingua reſonat Genezareth, intelligeremus quomodo Ieſus per typũ Apoſtolorũ & nauis eccleſiã de perſecutionis naufragio liberatam trãſducat ad litus, & in tranquilliſſimo portu faciat requieſcere.

Super illud: Venerunt in terrã Genezar.

RABA. Genezar enim interpretatur ortus principium: tunc autem plena nobis tribuetur tranquillitas, quando paradiſi per Chriſtum nobis reſtituetur hęreditas, ac primę ſtolę iucũditas.

Cano. 14. in Matth. parũ à fine illius.

HILAR. Vel aliter. Finitis legis temporibus, & ex Iſraël quinq; millibus virorum intra eccleſiam collocatis, iam credentiũ populus occurrit, iam ipſe ex lege per fidẽ ſaluus, reliquos ex ſuis infirmos ægrotóſque offerunt domino, oblatiq; fimbrias veſtimẽtorum, contingere optabant ſalui per fidem futuri, ſed vt ex veſte tota fimbriæ, ita ex domino noſtro Ieſu Chriſto ſancti Spiritus gratia virtus exiit: quæ Apoſtolis data, ipſis quoq; tanquam eo eodẽ corpore exeuntibus ſalutẽ his qui cõtingere cupiunt, ſubminiſtrant.

Circa finem commẽtarij ad cap. 14. Matth. to. 9.

HIERO. Vel fimbriam veſtimenti eius, minimum mandatum intellige: quod qui tranſgreſſus fuerit, minimus vocabitur in regno cælorum: vel aſſumptionem corporis, per quam venimus ad verbum Dei.

Homil. 51. in Matth. circa medi. to. 2.

CHRYS. Nos autẽ non ſolum fimbriam aut veſtimentum Chriſti habemus, ſed etiam corpus eius vt comedamus. Si ergo qui fimbriam veſtimẽti eius tetigerunt tantam acceperunt virtutem, multo magis qui totum ipſum ſument.

CAPVT XV.

TVNC acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis ſcribæ & phariſæi, dicentes: Quare diſcipuli tui trãſgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cùm panẽ manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatũ Dei propter traditionem veſtram? Nã Deus dixit, honora patrem & matrẽ. Et qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Vos autem dicitis, quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit. Et non honorificabit patrem ſuũ aut matrem ſuã, & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

In principio commẽtarij ad cap. 15.

RABA. Homines Genezareth & minus docti credunt, ſed qui ſapientes vidẽtur ad pugnã veniũt: iuxta illud, Abſcondiſti hęc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. vnde dicitur: Tunc acceſſerunt, &c.

Lib. 2. cap. 49. in princ. tom. 4.

AVG. de con. euang. Ita autem conſerit Euangeliſta narrationis ſuæ ordinem, dicens: Tunc acceſſerunt: vt quantum ipſe tranſitus indicat, rerum etiam conſequentium ordo ſeruetur.

Homil. 51. in Mat. in principio. tom. 2.

CHRYS. Propter hoc autem Euangeliſta hic tempus deſignat, vt oſtendat ineffabilem illorum nequitiam nulli credentem: tunc.n. venerunt, quãdo plurima ſigna operatus eſt, quando infirmos ex tactu fimbriæ curauerat. Quòd autẽ ab Hieroſolymis veniſſe dicuntur ſcribæ & phariſæi, ſciendum eſt quòd per omnes tribus erãt diſſeminati: ſed qui in Metropoli habitabant, peiores alijs erant, velut ampliori fruentes honore, & maiorem ſuperbiam poſſidẽtes.

REMIG. Duabus autem de cauſis reprehenduntur: & quia ab Hieroſolymis venerant, id eſt, à loco ſancto deſcenderant: & quia ſeniores populi, & legis doctores erant, & non ad diſcendum, ſed ad reprehendendum dominum venerant. Subditur enim: Dicentes, quare diſcipuli,&c.

In principio commẽtarij ad cap. 15. tom. 9. Homil. 52. parũ à principio. tom. 2.

HIERO. Mira phariſæorum ſcribarúmque ſtultitia. Dei filium arguũt, quare traditiones hominum & præcepta non ſeruet. CHRYS. Vide autem qualiter & à ſua interrogatione capiuntur. Nõ enim dicũt: Quare tranſgrediuntur legem Moyſi: ſed traditionem ſeniorum: vnde manifeſtum eſt quòd multa noua inducebãt ſacerdotes, quamuis Moyſes dixerit, Non adijcietis ad verbũ, quod ego propono vobis hodie, & non auferetis ab eo. & quando oportebat eos ab obſeruationibus liberari, tunc amplioribus obſeruationibus ſe alligabãt, timentes ne aliquis eorum principatum auferret, terribiliores eſſe volentes, quaſi & ipſi eſſent legiſlatores.

ſuperſtitio ſacerdotũ.

REMIG. Quæ autem fuerint traditiones, manifeſtat Marcus cùm ait: Phariſæi & omnes Iudæi niſi crebro lauent manus ſuas, non manducant panem: vnde & hic diſcipulos reprehendunt, dicentes: Non enim lauant, &c. BEDA. ſuper Matt. verba.n. prophetarum carnaliter accipientes quod dictum erat; Lauamini, & mundi eſtote: de corpore ſolũ lauãdo ſeruabant, & ideo ſtatuerant non niſi lotis manibus manducandum eſſe.

In principio commẽtarij ad cap. 15. tom. 9. Homil. 52. nõ multum à principio tom. 2.

HIER. Manus autem, id eſt, opera nõ corporis, ſed animæ lauandæ ſunt, vt fiat in illis verbum Dei. CHRYS. Ideo autem diſcipuli nõ lotis manibus manducabant, quia iam ſuperflua deſpiciebant, ea ſolũ quæ ſunt neceſſaria attendentes: & neq; lauari nec non lauari pro lege habentes, ſed vt cõtingebat alterutrũ facientes. Qui enim & ipſũ neceſſariũ cibũ cõtemnebant, qualiter circa hoc ſtudium haberent? REMIG. Vel reprehendebant phariſæi diſcipulos domini, nõ de iſta lauatione quæ cõſueto more congruis, & neceſſarijs tẽporibus agitur: ſed de illa ſuperflua, quæ de ſuperſtitioſa traditione ſeniorum fuerat reperta.

Hom. 52. aliquantulũ à princip. to. 2.

CHRYS. Chriſtus autẽ non excuſauit, ſed confeſtim reaccuſauit: demonſtrans quoniã eum qui magna peccat, pro paruis peccatis aliorum ſolicitũ eſſe nõ oportet. vnde ſequitur: Ipſe autẽ reſpondens ait illis: Quare & vos, &c. Non autem dicit quòd benefaciunt tranſgredientes, vt non det eis occaſionem calumniæ. neque tamen vituperat quod ab Apoſtolis factum eſt: ne approbet eorũ traditiones. Neque rurſus accuſat ſeniores, quia tanquam iniuriatorem eum repuliſſent: ſed increpat

A ens qui aduenerant, tangens etiam seniores qui talem traditionem statuerant, dicens.

Circa principium cõ͂mentary ad cap. 15 tom. 9.
Honor quid in scriptura.

HIER. Cùm vos propter traditionem hominum præcepta Dei negligatis, qoare discipulos meos arguendos creditis, quòd seniorũ iussa paruipendant, ve Dei præcepta costodiaot? oam Deus dixit: honora patrem & matrem. Honor in scripturis non tantum in salutatiooibus & officijs deferẽdis, quantum in eleemosynis ac munerũ oblatione sentitur. Honora, inquit Apostolus, vidoas, quę veræ viduæ sunt: hic enim honor donũ intelligitur. Præceperat ergo dominus vel imbecillitates, vel ætates, vel penorias parentum commemorans, vt filij honorarent etiam io vitæ necessarijs ministrandis parentes suos.

Homil. 52. inter principium & medium. to. 2.

B CHRYS. Voluit autem mõstrare, quòd parentes essent valde honorandi, per hoc quod adiunxit & præmium & pœnam. sed dominus hic pramium prætermittens qood honorantibus eepromittitue, scilicet esse lõgæuum super terram: ponit quod terribilius est, scilicet pœnam: vt & ipsos stupefaceret, & alios attraheret. vnde addit: Et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. In quo demonstrat eos morte dignos esse. Si enim qui verbo dehonorat parentem, morte punitur, multo magis vos qui opere, & non solum dehonoratis parentes, sed & alios hoc docetis. Qui igitur neque viuere debetis qualiter meos discipulos incusatis? Quomodo autem Dei mandatum transgrediantur, manifestat cùm subdit: Vos autem dicitis, quicunqoe dixerit, &c.

C *Super illud: Honora patrem tuũ & matrẽ. to. 9.*

HIERO. Præmissam enim prouidentissimam Dei legem volentes scribæ pharisæiq; subuertere, vt impietatem sub nomine pietatis indncerent, docuerũt pessimos filios, vt si quis ea quæ parẽtibus offerenda sont, Deo voluerit vouere, qui verus est pater, oblatio Domini præpooatur parentum muneribus.

GLO. Vt sit sensus: Quod ego offero Deo, & mihi & tibi proderit, & idro non debes sumere, scilicet res meas in tuos vsus, sed pati vt Deo offeram.

Super illud: Honora patrem tuũ & matrẽ. to 9.
Sensus verborum.
Glosa ordinaria super illud: quicunq; dixerit.

D HIER. Vel certè ipsi parentes qui Deo consecrata cernebant, ne sacrilegij crimen incurrerent, declinantes egestate conficiebantur, atqne ita fiebat vt oblatio liberorum, sub occasione templi & Dei, in lucra cederet sacerdotom. GLO. Vt sit sensus; Quicunque, id est, quisquis vestrum, ô iuuenes, Dixerit, id est, dicere poterit, vel dicet patri vel matri: O pater, munus quod est Deo ex me iam deuotũ, proderit tibi, admitando; quasi diceret, non debes sumere, ne sis reus sacrilegij. Vel potest legi per defectũ, hoc modo. Quicunque dixerit patri, &c. subaudi faciet Dei mandatum, vel cõplebit legem, vel erit dignus vita æterna.

Super illud: Honora patrem tuũ & matrem to. 9.

HIER. Potest autem & hunc breuiter habere sensum. Compellitis inquit filios, vt dicant parentibus suis, Quodcunq; donum oblaturus eram E Deo, in tuos consumo cibos, tibiq; prodest ô pater & mater: quasi diceret, non. GLO. Et sic propter istas persuasiones auaritiæ vestræ, ille iuuenis nõ honorificabit patrem & matrẽ. vnde sequitur. Et non hooorificabit patrem & matrem, quasi diceret: Vos filijs ista pessima suasistis, & propter hoc filius postea patrem & matrem non honorificabit, & ita mandatum Dei de sustentandis parentibus fecistis irritum propter traditionẽ vestram, scilicet auaritiæ vestræ seruientes.

Lib. 2. cap. 2. circa finem. tom. 6.

AVG. contra adoersarium legis & prophetarum. Euidenter autem hic Christos ostendit & illam esse Dei legẽ, qnam hæreticus blasphemat: & Iudęos habere suas traditiones à libris prophetieis & A legitimis alienas, quas Apostolus appellat prophanas fabulas & aniles.

Lib. 16. cap. 24. in fine illous. tom. 6.

AVG. contra Faustum: Multa etiam oos hic domious docet: & Iudæos à Deo suo se non auertere, & eius mandata non tantum se non infringere, verumetiam illos à quibus infringerentur arguere, & oon nisi per Moysen ista mandasse.

Cap 15 to. 4.

AVGV. de quæst. euang. Vel aliter: Muous quodcunque est ex me, tibi proderit, id est, munus quod offers causa mei, ad te iam pertinebit. quibus verbis significant filij, iam sibi non necesse esse parentum pro se oblaiionem. quòd ad eam ætatem peruenissent, vt possent iam ipsi offerre pro se. In hac ergo ætate coostitutos vt possent parentibus suis hoc dicere: cùm hoc dixissent, negabãt pharisæi reos esse, B si parentibus non præstarent honorem.

Hyprocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias dicens: Propulus hic labiis me honorat, cor autẽ eorũ longè est à me. Sine causa autem colũt, docentes doctrinas & mandata hominũ. Et conuocatis ad se turbis, dixit eis: Audite & intelligite. Nõ quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

Homil. 52. in Matth. circa illud. Populus hic labiis me honorat. tom. 2.

CHRYS Monstrauerat dominus quòd pharisæi non erant digni accusare transgredientes mãdata seniorum, cùm Dei legem destruerent. Rursus autem C demõstrat hoc ipsum & à propheta. vnde dicit: Hypocritæ, bene, &c.

Hypocrisis ratio.

REMIG. Hypocrita dicitur simulator: quia aliud opere simulat & aliud corde gestat. Illi ergo bene hypocritæ dicuntor: quia sub honore Dei, terrena sibi lucra accumolare cupiebant.

Super illud: Bene prophetauit de vobis Esaias.

RABAN. Præuidit aotem Esaias simulationes Iudæorum, quòd in dolo pugnarent contra Euangelium. Et ideo dixit ex persona Domini: Populos hic labiis me honorat, &c. REMIG. Iudæorum namque populus labiis & ore Deo appropinquare & honorare eum videbatur, quia vnius Dei cultum se habere gloriabatur: sed corde lõgè à Deo recessit, quia D visis signis atque miraculis, nec diuinitatem eius cognoscere, nec eum suscipere voluerunt.

Hoc in Lu. id habet.

RABA. Item labiis eum honorabant, qoando dicebant: Magister, scimus quia verax es, sed cor eorũ longè ab eo fuit, quando miserunt insidiatores, vt eum caperent in sermone.

Glosa ordinaria super illud: Labiis me honorat.

GLO. Vel commendando exteriorem munditiam eum honorabãt, sed dum interiori quæ vera est, carebant, cor eorũ longè erat à Deo, & illis talis honor inutilis erat, vnde seqoitur: Sine causa antem colunt me, docentes doctrinas & mandata homioum. RABA. Non. n. habebũt mercedem cum veris cultoribus docentes doctrinas & mandata hominum, contemptis præceptis diuinis.

Super illud: Sine causa colunt me.
Homil. 51.
Super illud: Populus hic labiis me. tom. 2.

E CHRYSOS. Augmentata ergo accusatione pharisæorum à testimonio prophetę, & illis non emendatis, iam eis non loquitur, sed turbis. vnde dicit: Et conuocatis ad se turbis, dixit eis: Audite & intelligite. Quia turbis dogma excelsum & multa philosophia plenum propositurus erat: non simpliciter hoc enunciat, sed susceptibilem facit sermonem: primo quidẽ honore & solicitudine exhibita circa turbas: quod ostendit Euangelista, diceos: Et conuocatis ad se turbis. Deinde etiam susceptibilem facit sermonẽ ex tẽpore, quia post mortuos suscitatos, post victoriam contra pharisæos habitam, tunc legem proponit, vt facilius suscipiatur. Et non solum simpliciter turbas aduocauit, sed etiam eos attentiores fecit in

hoc

hoc qood dixit: Audite & intelligite, id eſt, attendite & erigimini mente ad hoc audiendom, Non autem dixit eis: Nihil eſt obſeruario eſcarum, neque qood Moyſes malè miſcuerat: ſed per modum admonitionis & conſilij, à rerum ipſarum natura teſtimonium accipiens, ait: Non quod intrat in os, coinqoinat hominem, &c. Hieronymus habet communicat.

Obſeruatio eſcarũ.

Super illud: Non quod intrat. to. 9.

H I E R. Verbom communicat propriè ſcripturarum eſt, & proprio ſermone non teritur: populus autem Iudæorum cum partem Dei ſe eſſe iactãs, communes cibos vocat, quibos omnes vtũtur homines, verbi gratia, ſuillam carnem, oſtreas, lepores, & iſtiuſmodi animantia, qoę vngulam non findunt, nec ruminant, nec ſquammoſa in piſcibus ſunt. Vnde & in actibus Apoſtolorũ ſcriptum eſt: Quod Deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris. Commune ergo quod cæteris hominibus patet, quaſi non de parte Dei, pro immundo appellatur.

Lib. 6. ca. 7. in principio. tom. 6.

A V G contra Fauſtum, Teſtamento aotem veteri non eſt contraria iſta ſententia, qua dominus dicit: Non qood intrat in os, &c. & qua Apoſtolus dicit, Omnia munda mundis, & omnis creatura Dei bona eſt. Si poſt hoc Apoſtolum de ipſis dixiſſe naturis intelligant Manichæi, illas autem literas propter quaſdam præfigurationes temporis congruentes, animalia quædam non natura, ſed ſignificatione immunda dixiſſe. Itaque verbi gratia, Si de porco & agno requiratur: vtrunqoe natura mundum eſt, quia omnis creatura Dei bona eſt: quadam verò ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt, tanqoam ſi ſtultum & ſapientem diceres, vtrunque hoc verbum natura vocis & litterarom & ſyllabarum, quibus cõſtat, vtique mundum eſt, ſignificatione autem vnum horom verbum quod dicitur ſtultus, immũdum dici poteſt, non natura ſui, ſed quoniam quoddam immondom ſignificat. Et fortaſſe quod eſt in rerum figuris porcus, hoc eſt in hominum genere ſtultus, & tam illud animal quã iſtæ duæ ſyllabæ quod dicitur, ſtoltus, quoddã vnum idemque ſignificant. Immundom quippe illud animal in lege poſitũ eſt, eo quòd non ruminet: non autem hoc eius vitiom, ſed natura eſt. Sunt aotem homines qui per hoc animal ſignificantur immundi proprio vitio, non natura, qui cùm libenter audiant verba ſapiẽtiæ, poſtea de his omnino non cogitant. Quod enim vtile audieris velut ab ioteſtino memoriæ, tanquam ad os cogitationis recordãdi dulcedine reuocare, quid aliud eſt quàm ſpiritualiter ruminare? quod qui non faciont, illorum animalium genere figurantur. Hæ autem ſimilitudines rerum in locutionibus vel obſeruationibus figuratis rationales mentes vtiliter & ſuauiter mouent. ſed priori populo multa talia non tantum aodienda, verumetiam obſeruanda præcepta ſunt. Tempus. n. erat quo non tantom dictis, ſed etiam factis prophetizari oportebat ea quæ poſteriore tempore fuerant reuelanda, quibus per Chriſtum atque in Chriſto reuelatis, fidei gẽtium onera obſeruationum non ſunt impoſita, prophetiæ tamen eſt auctoritas commendata. Requiro autem à Manichæis, vtrum iſta Domini ſententia, qua dixit non inquinari his hominem quæ in os eius intrant: vera an falſa ſit? Si falſam dicunt, cur eorum doctor Adimantus à Chriſto prolatam dicens, ad expugnãdom vetus teſtamentũ obiecit? Si autem vera eſt, cur aduerſus eam credunt ſe coinquinari? H I E R. Opponat autem prudens lector & dicat: Si quod intrat in os nõ coinquinat hominem, quare idolothytis non veſcimur? Sciendom igitur quod ipſi quidem cibi & omnis Dei creatura per ſe munda ſit, ſed idolorum & dæmoniorũ inuocatio ea facit immonda, apud eos ſcilicet qui cum conſcientia idoli idolothytum manducant: & conſciẽtia eorum cùm ſit infirma, polluitur, vt Apoſtolus dicit. R E M I G. Quicunque autem tantæ fidei eſt, vt intelligat creaturã Dei nullo modo inquinari poſſe, ſanctificetur cibus per verbum Dei & orationẽ, & comedat qoicquid vult, ita tameo quòd hæc licẽtia offendiculũ non fiat infirmis, vt Apoſtolus dicit.

Doctor Manichæorum.

Super illud: Non quod intrat in os. tom. 9.

A

Tunc accedentes diſcipuli eius dixerũt ei: Scis quia phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt? At ille reſpondens ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cæleſtis, eradicabitur: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæcos ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.

B

Super illud: Tunc accedentes diſcipuli. tom. 9.

Homi. 52. in Mat. ſuper illud: Non quod intrat in os. tom. 2.

H I E R. Ex voo ſermone domini omnis ſuperſtitio obſeruationum Iudaicarum fuerat eliſa, qui in cibis ſumẽdis abominãdiſque religionem ſuam ſitam arbitrabantur. C H R Y S. Præmiſſa itaque cùm audiſſent phariſæi, nihil contradixerunt illi: quia vehementer eos conuicerat, non redarguendo ſolum, ſed & dolum illorum propalando, ſed ſcandalizati ſunt, phariſæi ſcilicet, nõ autem turbæ, vnde dicitur, Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt ei: Scis quia phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt?

C

Super illud: Accedentes diſcipuli eius. tom. 9.

H I E R. Quia crebro teritur in eccleſiaſticis ſcripturis ſcandalum, breuiter dicendum quid ſignificat ſcandalum, nos offendiculum vel ruinam & impactionem pedis poſſumus dicere, Quando ergo legimus: Quicunque ſcandalizauerit, hoc intelligimus, qui dicto vel facto occaſionem ruinæ dederit.

Homi. 52. in Mat. ſuper illud: phariſæi audito hoc ſcandalizati ſunt. tom. 2.

C H R Y S. Chriſtus autem non ſoluit phariſæorum ſcandalum, ſed magis eos increpauit, vnde ſequitur: At ille reſpondens ait: Omnis plantatio quam non plãtauit pater meus cæleſtis, eradicabitur, hoc aotem Manichæi de lege dictum eſſe dicunt, ſed confutant eos quę antea dicta ſunt. Si enim de lege dixiſſet, qualiter ſuperius pro lege pugnaſſet, dicẽs: Quare tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Qualiter etiam prophetam induxiſſet in medium? Si etiam Deus dixit: Honora patrem & matrem: qualiter hoc quod in lege dictum eſt, non eſt Dei plantatio? H I L A. Dicens ergo omnem plantationem quæ non à patre ſit, docet traditionem hominum eradicandam, cuius fauore legis præcepta tranſgreſſi ſunt. R E M I G. Omnis etiam falſa doctrina & ſuperſtitioſa obſeruario cũ ſuis auctoribus permanere non poteſt: & quia à Deo patre non eſt, cum eiſdem eradicabitur. Illa ergo ſola permanebit, quę à Deo patre eſt. H I E R. Nunquid ergo eradicabitur & illa plantatio de qua Apoſtolus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit? Sed ſoluitur qoæſtio ex eo quod ſequitur: Deus autem incremẽtum dedit. Dicit & ipſe: Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis. & alibi: Cooperatores Dei ſumus. Si autẽ cooperatores, igitur plantante Paolo & rigãte Apollo, Deus cum cooperatoribus ſuis plantat & rigat. Abutuntur autem hoc loco qui diuerſas naturas introducunt, dicẽtes: Si plantatio quam non plantauit pater eradicabitur, ergo quam ille plãtauit non poteſt eradicari. Sed aodiant illud Hieremiæ: Ego vos plantaui vineam verã, quomodo verſi eſtis in amaritudinem vitis alienæ? Plan-

D

Cano. 14. in Mat. in fine illius.

E

Super illud: At ille reſpondens ait. tom. 9.

tauit quidem Deus,& nemo poteſt eradicare plantationem eius. Sed quoniam iſta plantatio in volũtate proprij arbitrij eſt, nullus alius eam eradicare poterit, niſi ipſa tribuerit aſſenſum. GLO. Vel plantatio iſta doctores legis ſignificat cum ſequacibus ſuis qui Chriſtũ non habebant fundamentum. Quare autem ſunt eradicãdi ſubditur, Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. RAB. Cæci quidem ſunt, id eſt, luce mandatorum Dei priuati: & ſunt duces cæcorum, quia alios in præcipitium trahunt errantes, & in errorem mittentes. vnde ſubditur: Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.

Gloſa interlinearis ibi.

Super hoc verbum.

HIER. Hoc etiam eſt quod Apoſtolus præceperat: Hæreticum hominem poſt primam & alteram correctionem deuita, ſciens quod ſit peruerſus huiuſmodi. In hunc ſenſum & ſaluator præcipit doctores paſſimos dimittendos arbitrio ſuo, ſciens eos difficulter ad veritatem poſſe retrahi.

Super illud: Si cæcus cæco &c. tom. 9.

Reſpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Nõ intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

REMIG. Conſueuerat Dominus parabolicè loqui, & ideo Petrus cùm audiſſet, quod intrat in os, non coinquinat hominẽ, putauit illum parabolicè fuiſſe locutum: & ideo interrogauit vt ſubditur: Reſpondens autem Petrus, dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam. Et quia ex perſona cæterorum hoc dixerat, idcirco ſimul cum aliis à Domino reprehenſus eſt, vnde ſequitur: At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? HIER. Corripitur autem à Domino quare parabolicè dictum putet, quod perſpicuè locutus eſt. Ex quo animaduertimus vitioſum eſſe auditorem qui obſcura manifeſtè aut manifeſtè dicta obſcurè velit intelligere. CHRYS. Vel ideo Dominus increpat eũ, quia non erat ex incertitudine quod quæſierat, ſed ex ſcãdalo quo ſcãdalizatus erat. Turbæ enim non intellexerant quod dictum erat: Diſcipuli autem ſcãdalizati fuerãt, vnde à principio quaſi pro phariſæis interrogare volebant. ſed quia audierant eum magna dicentem, omnis plantatio, &c. repreſſi fuerunt. Sed Petrus qui vbique feruẽs erat, neque ita ſilet: quem Dominus increpat, & increpationis rationem addidit, dicens: Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? HIER. Ex hac ſententia quidam calumniantur quòd Dominus phyſicæ diſputationis ignarus, putet omnes cibos in vẽtrem ire & in ſeceſſum digeri, cùm ſtatim infuſæ eſcæ per artus & venas ac medulas, neruoſque fundantur. Sed ſciendũ quòd tenuis humor & liquens eſca, cùm in venis & artubus concocta fuerit & digeſta, per occultos meatus corporis quos Græci poros vocant, ad inferiora dilabitur, & in ſeceſſum vadit. AVG. de ve. reli. Alimenta carnis corrupta, id eſt, amittẽtia formã ſuam, in membrorum fabricam migrant: & corrupta reficiunt in aliam formam per conuenientiam tranſeuntia, & per vitalem motum diiudicãtur quodammodo, vt ex eis in ſtructuram huius pulchri viſibilis quæ apta ſunt, aſſumantur: non apta verò, per congruos meatus abiiciantur: quorum aliud fæculentiſſimum redditur terræ ad alias formas aſſumendas, aliud per totum corpus exhalat, aliud totius animalis latentes neruos accipit, & inchoatur in prolem.

Super illud: Ediſſere nobis parabolam. to. 9.

Doctrina moralis.

Homel. 52. tom. 2.

Super illud: Non intelligitis quia omne tom. 9.

Cap. 40. in princ. tom. 1.

A

CHRYS. Cum autem hoc Dominus dicit, adhuc diſcipulis ſecundum Iudaicam infirmitatem reſpondet, dicit enim quoniam cibus non manet, ſed egreditur, quãuis etſi maneret, non faceret immundum, ſed nondum hæc audire poterãt, propter hoc autem Moyſes tantum tempus dicit eſſe immundos, quantum cibus intus manet. In veſpere enim iubet lauari & mundum eſſe, quaſi tempus digeſtionis & egeſtionis dimetiens. AVG. 15. de Trini. Duo autem quædam hominis ora Dominus complexus eſt: vnum corporis, aliud cordis, nam cùm dicit, Omne quod in os intrat, &c. Apertiſſime demonſtrauit os corporis. At in eo quod ſequitur, os cordis oſtendit, dicens: Quæ autem procedunt de ore, &c.

Hom. 52. aliquantulum à medio. tom. 2.

B

Lib. 15. cap. 10. circa med. tom. 3.

Duplex os hominis.

CHRYS. Quæ enim cordis ſunt intus, in homine manẽt, & exeuntia inquinant non manentia ſolum: imò tũc magis, cùm exierint. vnde ſubiũgit. De corde enim exeunt cogitationes malæ, quas primo ponit, quia hoc erat Iudaicum vitium, qui ſcilicet ei inſidiabantur. HIER. Principale igitur animæ non ſecundum Platonem in cerebro eſt, ſed iuxta Chriſtũ in corde, & arguendi ſunt ex hac ſententia, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria naſci voluntate. Diabolus adiutor eſſe & incẽſor malarum cogitationum poteſt, auctor eſſe non poteſt. ſi autem ſemper in inſidiis poſitus, leuẽ cogitationum noſtrarum ſcintillam ſuis fomitibus inflammauerit, non debemus opinari eum quoque occulta cordis rimari, ſed ex corporis habitu & geſtibus æſtimare quid verſemus intrinſecus. verbi gratia. Si pulchram mulierem nos crebro viderit inſpicere, intelligit cor ab oculis amoris iaculo vulneratum.

Homil. 52. aliquantulum à med. tom. 2.

C

Super illud: De corde. n. exeunt. to. 9.

D

GLO. Ex cogitationibus autem malis proueniunt & mala facta & mala verba, quæ lege prohibentur. vnde ſubdit: Homicidia, quæ prohibentur illo legis præcepto: Non occides. Adulteria, fornicationes, quæ intelligũtur prohiberi illo præcepto: Non mœchaberis. Furta, quæ prohibẽtur illo præcepto: Non furtum facies. Falſa teſtimonia, contra illud præceptum: Non dices aduerſus proximum tuum falſum teſtimonium. Blaſphemiæ, contra illud præceptum: Non aſſumes nomen Dei in vanum.

REMIG. Nominatis autem vitiis quæ diuina lege prohibentur, pulchrè Dominus ſubiungit: Hæc ſunt quæ coinquinant hominem, id eſt, immũdum & impurum reddunt. GLO. Et quia huiuſmodi verba Domini ex phariſæorum nequitia occaſionem ſumpſerant, qui traditiones ſuas diuinis præceptis præferebant, conſequẽter concludit inconuenientiam traditionis præmiſſæ dicens: Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

E

CHRYS. Non autem dixit, eſcas in lege prohibitas manducare, non coinquinat hominem, vt non poſſent illi contradicere, ſed concludit de illo, de quo diſputatio erat.

Hom. 52. in Matt. to. 2.

Cautio verborum

Et egreſſus inde Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis, Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicẽs ei: Miſerere mei Domine fili Dauid,

filia

filia mea, male à dæmonio vexatur. Qui nō respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabāt eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. Ipse autem respondens, ait: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. At illa venit & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me. Qui respōdens, ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

Super illud: Et egressus inde Iesus. tom. 9. HIER. Scribis & pharisæis & calumniatoribus derelictis transgreditur in partes Tyri & Sidonis, vt Tyrios Sidoniosque curaret, & ideo dicitur, & egressus inde Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis.

REMIG. Tyrus & Sidō ciuitates fuere Gentilium. nam Tyrus metropolis fuerat Chananæorum, Sidon terminus Chananæorum, respiciens ad Aquilonem.

Homi 53. in Mat. in prin. tom. 2. Reuelatur mysteriū. CHRYS. Considerandum autem quòd quando ab escarum obseruatione Iudæos eripuit, tunc & gentibus ianuam aperuit. Sicut & Petrus prius in visione iussus est hanc legem soluere, & post ad Cornelium mittitur. Si quis autem quærat: cùm discipulis suis dixerit: In viam Gentium ne abieritis: qualiter hanc ambulat viam? Primum quidem illud dicemus: quia nō erat obnoxius præcepto quod discipulis dederat. Secundo autē, quia neque vt prædicaturus abiit. vnde & Marcus dicit: Quoniam occultauit seipsum.

REMIG. Iuit autē vt Tyrios Sidoniosque curaret, siue vt huius mulieris filiā liberaret à dæmonio, quatenus per eius fidem, scribarum & pharisæorum nequitiam cōdemnaret: de qua quidem muliere subditur: Ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa, &c.

Homil. 53. non remote à prin. to. 2. CHRYS. Dicit autem Euangelista esse Chananæam vt ostendat virtutem præsentiæ Christi. Chananæi enim, qui expulsi fuerant vt non peruerterent Iudæos, hi Iudæis apparuerunt prudentiores: vt exirent à terminis suis, & accederēt ad Christum. Cùm autem hæc mulier accessisset, nihil aliud quàm misericordiam poposcit. vnde sequitur: Clamauit dicens ei: Miserere mei Domine fili Dauid.

Planctus Chananææ. GLO. Magna fides Chananææ hic notatur: Deum credit, vbi Dominum vocat: hominem, vbi dicit filium Dauid. Nihil ex merito postulat, sed solam misericordiam Dei efflagitat. dicens: Miserere. Nec dicit: Miserere filiæ: sed, Miserere mei: quia dolor filiæ, dolor est matris: & vt magis eum ad compassionem moueat, totū ei dolorem enarrat. vnde sequitur: Filia mea male à dæmonio vexatur. In quo vulnera medico detegit, & magnitudinem & qualitatem morbi: magnitudinem, cùm dicit, Male vexatur: qualitatem cùm dicit: A dæmonio.

ORIG. In Hom. Vide autem prudentiam fœminæ: non iuit ad homines seductores, non quæsiuit inanes ligaturas; sed omnes relinquens diaboli cultus, venit ad Dominum. Non petiuit Iacobum, non rogauit Ioannem, non accessit ad Petrum: Sed suscepit in se pœnitentiæ patrocinium, & sola cucurrit ad Dominum. Sed vide, inexpertū negocium petit, & lamentum suum producit in clamorem: & amator hominum Deus non respōdet verbum. vnde sequitur Qui

Super illud: non respondit ei verbum. HIER. Non autem de

A superbia pharisaica, nec de scribarum supercilio: sed ne ipse sententiæ suæ contrarius videretur, per quam iusserat: in viam gentium ne abieritis: nolebat enim occasionem calumniantibus dare, perfectamque salutem Gentium passionis & resurrectionis tempori reseruabat. GLO. Differendo etiam & non respondendo, patientiam mulieris & perseuerantiam nobis ostendit. Ideo etiam non respondit, vt discipuli pro ea rogarent, ostendens per hoc necessarias esse preces sanctorum ad aliquid impetrandum. vnde sequitur: Et accedentes discipuli eius, &c. *Qui non respondit ei verbum tom. 6.*

Super illud: Accedentes discipuli. tom. 9. HIER. Discipuli adhuc illo tēpore mysteria Domini nescientes, vel misericordia moti, rogabant pro

B Chananæa muliere vel importunitate eius carere cupientes. AVG. de consen. euang. Affert autem aliquam repugnantiæ quæstionem, quòd Marcus in domo dicit fuisse Dominū, cùm ad illum venit mulier pro filia sua rogans. Matthæus autem posse intelligi de domo tacuisse, eandem tamē rem commemorasse. Sed quoniam dicit discipulos Domino ita suggessisse, Dimitte illam, quoniam clamat post nos, nihil videtur aliud significare quàm post ambulātem dominum mulierem istam deprecatoriā vocem misisse. Intelligendum est ergo dixisse quidem Marcū, quòd intrauerit vbi erat Iesus, cùm eum prædixisset fuisse in domo. Sed quia Matthæus ait, Non respon- *Lib. 2. c. 49. parum antè medium. tom. 4.* *Cōcordia euang.*

C dit verbum: debemus agnoscere quòd tacuerūt ambo, & in eo silentio egressum fuisse Iesum de domo illa: atque ita cætera contexuntur, quæ iam in nullo discordent. CHRYS. Æstimo autem & discipulos ad calamitatem mulieris esse tristatos, sed tamen non sunt ausi dicere, Da ei hanc gratiam: sed, Dimitte eam: sicut & nos, cū voluerimus alicui persuadere, multoties contraria dicimus. Ipse autem respondens ait: Non sum missus, &c. HIER. Non autē hoc dicit, quin ad gētes non missus sit, sed quòd primum ad Israel missus est: vt illis non recipientibus Euangelium, iusta fieret ad Gentes transmigratio. *Homil. 53. aliquantulum à princ. tom. 2.* *Super illud: Non sum missus nisi ad oues. tom. 9.*

D REMIG. Specialiter etiam missus est ad salutem Iudæorū, vt etiam corporali præsentia eos doceret.

Super hoc verbum. tom. 9. HIER. Signanter autem dixit: Ad oues perditas domus Israel, vt etiam ex hoc loco nunc erroneam ouem de alia parabola intelligamus.

CHRYS. in Homil. Sed quia mulier vidit nihil posse Apostolos, inuerecunda effecta est, bona inuerecundia. antea enim neque in conspectū venire audebat. vnde dictum est, clamat post nos: Quando autem videbatur vt angustiata recederet, tunc propius venit. vnde sequitur: At illa venit, & adorauit eum.

Super illud: At illa venit & adorauit. tom. 9. HIER. Nota quòd ista Chananæa perseueranter primum filium Dauid, deinde Dominū vocat, & ad extremum Deum adorauit. CHRYS. Ideóque non

E dixit: Roga, vel deprecare Deū, sed Domine adiuua me. Quāto ergo magis mulier multiplicabat supplicationem, tanto & ipse multiplicabat negationē: & non adhuc Iudæos oues vocat, sed filios, illam autem canem. vnde sequitur: Qui respo. ait: Nō est bo. &c. *Hom. 53. in Mat. super illud: Non est bonum sumere. to. 2.*

GLO. Filij sunt Iudæi generati & nutriti sub occultu vnius Dei per legem. Panis est Euāgelium, miracula, & alia quæ ad salutem nostram pertinent. non est ergo conueniens vt à filiis auferantur & dentur gentibus, qui sunt canes, donec Iudæi repudient.

In hoc loco id habet. RAB. Canes autem Gentiles propter idolatriam dicuntur; qui esui sanguinis dediti & cadaueribus mortuorum, vertuntur in rabiem.

Hom. 53. in CHRYS. Vide autem mulieris prudentiam: quali-

Matth. inter prin, & me. tom. 2.

A tet neque cōtradicere ausa est, neque tristata in aliorum laudibus, neque molestata in proprio conuitio. vnde sequitur: At illa dixit: Etiam domine, nā & catelli edunt de, &c. Ille dixerat: Non est bonum: hæc autem dixit, Vtique Domine, Ipse Iudæos filios vocat, hæc autem Dominos, ipse canem eam nominauit, hæc autem & opus canis adiecit ac si dicat: Si canis sum, non sum aliena. canem me dicis, ergo nutri me vt canem, non possum relinquere mensam Domini mei.

Super illud: At illa venit & adorauit. to. 9.

HIER. Mira autem huius mulieris fides, patientia, & humilitas prædicatur: fides, qua credebat sanari posse filiam suam: patientia, qua toties contempta in precibus perseuerat: humilitas, quòd se non canibus, sed catulis comparat. Scio me, inquit, B filiorū panem non mereri, nec integros capere posse cibos, nec sedere ad mensam posse cum patre, sed contenta sum reliquiis catulorum, vt per humilitatem micarum ad panis integri veniam magnitudinē.

Homi. 53. in Matth ante med. tom. 2.

CHRYS. Propter hoc autem Christus tardabat, præsciebat enim eam hoc dicturā, nec occultari volebat tantam mulieris virtutem. vnde sequitur: Tūc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Ac si dicat. Fides tua maiora his audire potest, verum interim fiat tibi sicut vis: Vide autem qualiter non parum & hæc mulier intulit in filiæ medicinam, propter hoc enim neque Christus dixit: Sana sit filia tua, sed magna est fides tua, fiat tibi C sicut vis. vt discas, quoniam simpliciter loquebatur, & non adulationis, sed multæ fidei erāt verba ipsius. Hæc autem Christi vox similis est illi voci quæ dixit, Fiat firmamentum, & factum est: vnde sequitur. Et sanata, &c. Intende autem qualiter Apostolis non impetrantibus impetrat ipsa, tam magnum quid est instantia orationis: Etenim pro nostris noxis à nobis vult magis rogari, quàm ab aliis pro nobis.

Tropologica expositio.

REMIG. His etiam verbis datur nobis exemplum catechizandi & baptizādi pueros, quoniam hîc mulier non ait, Salua filiam meam, aut adiuua eam, sed miserere mei, & adiuua me: Hinc etenim descendit consuetudo in Ecclesia, vt fideles pro suis paruulis fi- D dem Deo promittant, quādo ipsi non sunt tantę ætatis & rationis, vt per se fidem Deo promittere valeant, quatenus sicut fide istius mulieris sanata est filia eius, ita & fide virorum catholicorum peccata paruulis relaxantur.

Allegoria pulchra.

Allegorice autē hæc mulier sanctam Ecclesiam significat, de gentibus cōgregatam: Per hoc. n. quod Dominus relictis scribis & pharisæis venit in partes Tyri & Sydonis præfigurabatur, quia relicturus erat Iudæos, & trāsiturus ad Gētes: est autē hæc mulier egressa à finibus suis, quoniam Ecclesia sancta recessit à pristinis erroribus & vitiis.

Super illud: Filia mea male à dæmonio vexatur. to. 9.

HIER. Filiam autem Chananææ puto animas esse credentium, quæ malè à dæmonio vexabantur, E ignorantes creatorem & adorantes lapidem.

REMIG. Filios autem Dominus appellat patriarchas & prophetas illius temporis. Per mensam, designatur sacra scriptura, per micas verò minima præcepta vel interna mysteria, quibus Sancta Ecclesia pascitur: per crustas verò, carnalia præcepta, quæ Iudæi obseruant: Micæ autem sub mensa comedi dicūtur, quia Ecclesia humiliter se submittit ad implenda diuina præcepta.

Super illud: Catelli edūt de micis.

RABA. Non autem crustas, sed micas de pane puerorum edunt catelli, quia conuersi ad fidem qui erant despecti in gentibus, non litteræ superficiem in scripturis, sed spiritualem sensum quo in bonis actibus proficere valeant, inquirunt.

Super illud: At illa, etiā Domine. tom. 9.

A HIER. Mira autem rerum conuersio: Israel quondam filius, nos canes, pro diuersitate fidei, ordo nominum commutatur. De illis postea dicitur, circundederunt me canes multi: nos audiuimus cum muliere, Fides tua te saluam fecit.

Super illud: O Mulier, magna est fides tua.

RAB. Quæ merito magna dicitur, quia cùm gentes nec lege fuerint imbutæ, nec vocibus prophetarum instructæ, ad prædicationē mox Apostolorum in auditu auris obedierunt, ideóque salutē impetrare meruerunt. Verum si ad primas Ecclesiæ rogantis lachrymas Dominus salutem animę differt dare, non est desperandum, vel à petendo cessandum, sed magis precibus insistendum.

Lib. 1. ca. 16. vel. 17. to. 4.

AVG. de quæst. euang. Quod & puerum Centurionis, & filiam Chananææ B mulieris, non veniens ad domos eorum sanat, significat gentes ad quas non venit, saluas fore per verbum suum. Quòd rogantibus filij sanantur: intelligenda est persona ecclesiæ, quæ sibi est & mater & filij. nam simul omnes quibus constat Ecclesia mater dicitur, singuli autem idem ipsi filij appellantur.

Cano. 15. in Matt. paulò post princ.

HILA. Vel hæc mulier proselytorum formā præfert fines suos egreditur, & ex gētibus, scilicet in populi alterius nomen excedens, quæ pro filia videlicer gētium plebe dominatu immūdorum spirituum occupata orat: & quia Dominum cognouit ex lege, Dauid filium nuncupat.

Super illud: Filia mea male à dæmonio vexatur.

RAB. Item si quis conscientiam habet alicuius vitij sorde pollutam, filiam ha- C bet malè à dæmonio vexatam: Item si quis bona quæ gessit peccatorum peste fædauit, filiam habet immundi spiritus furiis agitatam: Ideóque necesse est, vt ad preces lachrymasque confugiat, Sanctorūque intercessiones & auxilia quærat.

Et cùm transisset inde Iesus, venit secus mare Galilææ, & ascendens in montem sedebat ibi. Et accesserūt ad eum turbæ multæ, habētes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos. Et proiecerūt eos ad pedes eius, & curauit eos, ita vt turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulā- D tes, cæcos videntes, & magnificabant Deum Israel.

Super illud: Et curauit eos. tom. 9.

REMIG. Sanata Chananææ filia reuertitur Dominus ad Iudæam, vnde dicitur: Et cùm transisset, &c.

REMIG. Hoc mare diuersis vocabulis appellatur. Dicitur enim mare Galilææ, propter Galilæam adiacentem: mare Tyberiadis, propter Tyberiadem ciuitatem. Sequitur. Et ascend. in mon. sede. ibi.

Hom. 55. in Matt. paulò ante mediū. tom. 5.

CHRYS. Considerandum autem quod aliquando Dominus circuit vt sanet infirmos, aliquando autem sedet, expectans eos, & ideo cōuenienter hic sic subditur, Et accesserunt ad eum, &c.

Super illud: Et cùm trāsisset inde. tom. 9.

HIER. In eo loco vbi Latinus interpres trāstulit debiles, in Græco scri- E ptum est cylloys: quod non debilitatis generale, sed vnius infirmitatis nomen est, vt quomodo claudus dicitur, qui pede claudicat vno: sic cylloys appellatur, qui vnam manum debilem habet.

Homi. 53. in Matt. parū ante mediū. tom. 2.

CHRY. Hi autem in duobus fidem suam demonstrabant: & in ascendendo montē, & in hoc quia existimabant se nullo alio indigere, nisi vt proiicerētur ad pedes Iesu, neque etiam adhuc tangūt ad fimbriā vestimenti, sed & ad altiorem fidem ascendunt. vnde dicitur: Et proiecerunt eos ad pedes eius. Et mulieris quidem filiam cum multa tarditate curauit, vt eius virtutem ostēderet. His autē non quia meliores erāt: sed vt infidelium Iudæorū ora obstrueret, confestim sanationem prębet. vnde sequitur: Et curauit omnes.

Multitudo

Multitudo autem eorum qui curabantur, & facilitas sanationis eos in stuporem mittebat. vnde sequitur: Ita vt turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes.

Super illud: Et cum trãsissent inde tom. 9. Hoc in loco.

HIER. De debilibus tacuit, quia quid de contrario diceret vno verbo, non habebat.

Expositio allegorica.

RAB. Mysticè autem cùm filia Chananææ præfiguraslet salutẽ gentium, venit in Iudæam: quia cùm plenitudo Gentiũ intrauerit, tunc omnis Israel saluus erit. GLO. Mare autem iuxta quod venit Iesus, turbida huius sæculi volumina significat, quod est Galilææ, cùm homines à vitiis ad virtutes transmigrant.

Super illud: Et curauit eos tom. 9. Hoc in loco ad habet.

HIER. Ascendit autem in montem, vt quasi auis teneros fœtus prouocet ad volandum.

RABA. Vt scilicet auditores suos erigat ad superna & cælestia meditanda. Sedebátque ibi, vt demonstraret non nisi in cælestibus requiem esse quærendam. Eo autem sedente in monte, id est in cælorum arce, accedunt turbæ fidelium deuota mente illi appropinquantes: ducentes secum mutos & cæcos, &c. eósque ad pedes Iesu proiiciunt, quia peccata confitentes ipsi soli curandos subiiciunt: quos ita curat, vt turbæ mirentur & magnificent Deum Israel, quia fideles quando viderint eos qui spiritualiter ægrotauerant diuersis operibus virtutum ditatos, laudem Deo decantant.

Glosa ordin. & interlinear simul.

GLO. Muti autem sunt, qui non laudant Deum, cæci, qui non intelligunt viam vitæ: surdi, qui non obtemperant, claudi, per deuia boni operis non recte euntes, debiles sunt, qui infirmi sunt in bonis operibus.

Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit, Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducent, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei discipuli. Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam? Et ait illis Iesus, Quot panes habetis? At illi dixerunt, septem, & paucos pisciculos. Et præcepit turbæ vt discumberent super terrã. Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agẽs fregit, & dedit discipulis, & discipuli dederũt populo. Et comederũt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducauerant, quatuor milia hominũ extra paruulos & mulieres.

Super illud: Iesus autem conuocatis discipulis. tom. 9.

HIER. Prius Christus infirmorum debilitates abstulerat, postea vero sanatis offert cibos. Conuocat quoque discipulos suos, & quod facturus est, loquitur: vnde dicitur: Iesus autem, &c. Hoc autem facit vt magistris exẽplum tribuat cum minoribus atque discipulis communicandi consilia, vel ea confabulatione intelligant signi magnitudinem.

Doctrina moralis.

Homi. 54. in Matt. circa prin. tom. 2.

CHRYS. Turbæ enim cùm ad sanationẽ venissent, non audebant petere panes. vnde ipse amator hominum, & omnium curã gerens etiam non petentibus dat. propter quod dicit, Misereor turbæ. Ne autem dicatur, quoniam venientes viaticum portauerãt, dicit, Quia triduo iam perse. mecum, & non habent quod manducent. Etsi enim quando venerunt cibos habuerunt, tamen consumpti iam erant, & propter hoc non in prima aut secũda die hoc fecit, sed in tertia, quando iam omnia erant consumpta, vt prius ipsi in necessitate cõstituti cum ampliori desiderio susciperent quod fiebat. Monstrat autem & quòd de longè venerãt, & nihil eis reliquum fuerat, in hoc quod A dicit, & dimittere, &c. Cum autem nolit eos ieiunos dimittere, ideo tamen non statim signum facit, vt ex hac interrogatione & responsione attentiores discipulos faciat, & fidem suam ostendent, dicentes: Fac panes. Et quamuis Christus plurima fecerit vt miraculi prius facti recordarẽtur, quia fecit eos ministros, & partiti sunt cophinos, adhuc tamen imperfectius dispositi erant, quod patet per hoc quod sequitur: Et discipuli, &c. Ipsi quidem infirma cogitatione hoc dixerunt: per hoc tamen miraculum futurum insuspicabile faciens. ne aliquis enim suspicaretur, quòd ab aliquo propinquo castello accepti sunt cibi, propter hoc miraculũ istud in solitudine fit, multũ à B castellis distante: ipse autem Christus vt discipulorum erigat mentem, eos interrogat, vt ea modo interrogationis eos commemoret illorum quæ prius facta sunt. vnde sequitur. Et ait illis Iesus: Quot panes habetis? At illi dixerunt, &c. Non autem addunt: Sed hæc quid sunt inter tantos? sicut antea dixerant, iam enim paulatim profecerant, licet non totum apprehendatur ab eis. Admirare autẽ in Apostolis veritatis amorem: qualiter ipsi scribentes non occultant suos etiam magnos defectus, non enim est quãtalibet accusatio, parum ante tali signo facto cõfestim obliuisci: Admirare autem & aliam sapientiam eorum, qualiter ventrem superabant, non multam mensæ curam facientes. In heremo enim existentes, & per C tres dies ibi morantes, solum septem panes ibi habebant. Alia verò similiter prioribus fecit: etenim recumbere eos fecit in terra, & in manibus discipulorũ crescere panes. vnde sequitur: Et præcepit tur. &c.

Ratio interrogationis Christi.

Super illud: Et dicunt ei discipuli, vnde ergo. tom 9.

HIER. De hoc autem supra diximus, & eadem repetere otiosi est, tantum in his quæ discrepant immoremur.

Hom. 54. in Matt. super illud: Et iussit turbis recumbere. tom. 2.

CHRY. Finis autem vtriusque miraculi non similis est. Sequitur enim: Et quod superfuit, &c. Erant autem, &c. Quare autem minores fuerint reliquiæ in hoc miraculo quàm in primo, etsi non tot fuerint qui comederunt? Aut igitur hoc est, quia sportæ cophinis maiores erant, aut ex diuersitate rememorentur & illius & huius miraculi, & pro D pter hoc tunc quidẽ fecit cophinos reliquiarũ numero æquales discipulis, nunc autẽ sportas panibus æquales. REMIG. In hac autem euangelica lectione cõsideranda est in Christo operatio diuinitatis & humanitatis, per hoc. n. quod turpis miseretur, ostẽdit se humanæ fragilitatis affectionem habere. In eo verò quòd panes multiplicauit, & turbas pauit, ostẽditur diuinitatis operatio. Destruitur ergo hic error Euticetis, qui in Christo dicebat vnam naturam.

Lib. 2. ca. 50. circa medium. to. 4.

AVG. de con. euang. Sanè non ab re est, admonere in hoc miraculo, quòd si aliquis euangelistarum hoc dixisset, qui de quinque panibus non dixisset, cõtrarius cæteris putaretur. Sed quia illi qui miraculũ de E septem panibus narrauerũt, nec illud de quinque tacuerunt, neminẽ mouere debet, & vtrunque factum homines intelligunt. Hoc ideo diximus: vt sicubi simile reperitur factum à Domino, quod in aliquo alter alteri Euangelistæ ita repugnare videatur, vt omnino solui non possit, nihil aliud intelligatur, quàm vtrunque factum esse, & aliud ab alio commemoratum.

Glosa interlinear. super illud: Et dimittere eos ieiunos. habet priora verba.

GLO. Notandum autem quòd prius Dominus aufert debilitates, & postea cibat: quia prius sunt remouenda peccata, & postea anima verbis Dei nutrianda.

Cano. 15. in Matth. circa finem.

HILAR. Sicut autem illa turba quam prius pauit, Iudaicæ credentium conuenit plebi, ita hæc populo Gentium comparatur, quòd verò quatuor

milia virorum congregantur, multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelligitur.

Parum ante finem comment. in cap. 15. to. 9.

Hier. Isti etiam non sunt quinque milia, sed quatuor milia, qui numerus semper in laudibus ponitur, & quadrangulus lapis non fluctuat, non est instabilis, & ob hanc causam etiam euangelia in hoc numero consecrata sunt. In superiori ergo signo quia propinqui erāt, & vicini quinque sensuum: non ipse dominus eorum recordatur, sed discipuli: Hic autem ipse Dominus miserere se dicit eorum, quia triduo iam perseuerant cum eo: quia scilicet patri, filio spirituique sancto credebant.

Cano. 15. in Mat. à med.

Hila. Vel quia omne passionis dominicæ tempus cum Domino agunt, siue quia venturi ad Baptismum confitentur se credere in passione ac resurrectione eius, siue quia toto passionis Dominicæ tempore, ieiuniis Domino quadam compassionis societate iunguntur.

Super illud: Quia ecce iam triduo.

Rab. Vel hoc dicitur, quia in toto sæculo triplex tempus est quo gratia datur: Primum ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, quartum est in cælo, ad quod tendens reficitur in via.

Hoc itidem habet Raba. Super illud: Quia ecce iam triduo.

Remig. Vel quia peccata cōmissa per pœnitētiam corrigentes, cogitatione, locutione, & opere cōuertūtur ad Dominum. Has turbas noluit Dominus dimittere ieiunas, ne deficerent in via: quia peccatores per pœnitētiam conuersi in cursu labētis sæculi pereunt, si absque sacræ doctrinæ pabulo dimittantur.

Allegoria pulchra.

Glo. Septem panes sunt scriptura noui testamenti, in quo gratia Spiritus sancti & reuelatur & datur: neque sunt hordeacei, vt supra, quia non hic vt in lege vitale alimentum figuris quasi tenacissima palea, regitur: hic non duo pisces, vt in lege duo vngebantur, scilicet rex & sacerdos: sed pauci, id est sancti noui Testamenti, qui de fluctibus sæculi erepti, & sustinent turbulentū mare, & exemplo suo nos reficiunt, ne in via deficiamus.

Canone 15. parum ante finem.

Hila. Turbæ autem in terram recumbunt, nullis enim legis operibus fuerant ante substratę, sed peccatorum & corporum suorum inhærebant.

Glosa ordin. Super illud: Septē panes.

Glo. Vel ibi super fœnum, vt desyderia carnis comprimātur: hic super terram, vbi & ipse mundus relinqui præcipitur: vel mons in quo Dominus reficit, est altitudo Christi: ibi ergo fœnum, super terram, quia ibi est celsitudo Christi, propter carnales, carnali spe & desiderio tegitur, hic remota omni cupiditate carnali cōuiuas noui Testamenti spe permanentes, solidarosque continet, ibi quinque milia, qui carnales quinque sensibus subditi: hic quatuor, propter quatuor virtutes, quibus spiritualiter muniuntur: Temperātiam, Prudentiam, Fortitudinē, & Iustitiam: quarum prima est cognitio rerum appetendarum & vitendarum: secunda refrenatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant: tertia firmitas contra molesta sæculi: quarta quæ per omnes diffunditur, dilectio Dei & proximi: & ibi & hic mulieres & paruuli excepti sunt, quia in veteri & nouo Testamento non admittuntur ad Dominum qui non perdurāt occurrere in virum perfectum vel infirmitate virium, vel leuitate mentis. Vtraque refectio in monte celebrata est, quia vtriusque Testamenti scriptura & altitudinem cælestium præceptorum mandat & præmium.

Expositio allegorica.

Vtraque altitudinē Christi prædicat, altiora mysteria quæ non capit cōmunis turba, Apostoli sufferunt & implent, scilicet perfectorum corda septiformis spiritus gratia ad intelligēdum illustrata: sportæ iunco & foliis palmarum solēt contexi: & significant sanctos qui radicem cordis in ipso A fonte vitæ collocant ne arescant, vt iuncus in aqua: & palmam æternæ retributionis in corde retinent.

CAPVT XVI.

Et dimissa turba ascendit in nauiculam: & venit in fines Magedan. † Et accesserunt ad eum Pharisæi & Sadducæi tentantes † & rogantes eum, vt signum de cælo ostenderet eis. At ille respondens ait illis: Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum est enim cæ- B *lum. Et mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli dijudicare nostis, signa autem temporum nō potestis. Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ. Et relictis illis abijt.*

† Plurimi hic 16. cap. incipiunt.
† rogauerunt.

Homi. 54. in Matth. ant. medium tom. 2. Lib. 2. ca. 51. tom. 4.

Chrys. Sicut post miraculum quinque panum Dominus turbas dimisit, ita & nunc: nec autem pedes recedit, sed nauigio, ne turba eum sequatur, vnde dicitur: Et dimissa turba, &c. Avg. de con. euang. Marcus autē dicit quod in Dalmanutha: nec est dubitandum eundem locum esse sub vtroque nomine. C Nam plerique codices non habent, etiam secundum Marcum nisi Magedan.

Hoc in loco

Rab. Est autem Magedan regio contra Gerasam, & interpretatur poma vel nuncia, & significat hortum de quo dicitur, Hortus conclusus, fons signatus, vbi crescunt poma virtutum, & vbi nunciatur nomē Domini. Docet autem quòd prædicatores ministrato verbo turbæ, ipsi intra cubiculum cordis virtutum pomis debent refici. Sequitur: Et accesserunt ad eum pharisæi & sadducæi, &c. Remig. Admiranda quippe est cæcitas pharisæorum & sadducæorum. sic enim postulabant signum de cælo, quasi ea non essent signa quæ facere videbatur. D Quod autem signū postularent, Ioannes manifestat. refert enim post refectionem de quinque panibus turbam accessisse ad Dominum, & dixisse, quod signū facis, vt videamus & credamus tibi? Patres nostri manna in deserto comederunt, sicut scriptum est: Panem de cælo dedit eis manducare. Ideoque & hi dicunt: Ostende nobis signum de cælo, id est, fac vt vno vel duobus diebus manna pluat, vt totus populus pascatur, sicut multo tempore factū est in deserto. Ipse verò inspiciens cogitationes eorū vt Deus, & sciens quod si etiam signū de cęlo eis ostenderet non crederēt, noluit eis dare signum quod postulabant. vnde sequitur: At ille respondens ait illis: Facto vespere, &c.

In principio commen. ad cap 16. in tom. 9.

Hiar. Hoc apud Græcos in E plerisque codicibus non habetur. Sensus autem manifestus est, quòd ex elementorum ordine & consonantia possunt & sereni & pluuiosi dies prænosci. Scribæ autem & Pharisæi, qui videbantur legis esse doctores, ex prophetarum vaticinio non poterant cognoscere Saluatoris aduentum.

Lib. 1. q. 10 tom. 4.
Allegorica expositio.

Avgvs. de quæst euang. Potest etiam intelligi quod dixit Dominus: Facto vespere dicitis, serenum erit: erenim rubicundum est cælum, id est, sanguine passionis Christi primo aduentu indulgentia peccatorum datur: Et mane, hodie tempestas, rubet enim cum tristitia cælum. Illud est, quòd secundo aduentu igne præcedente venturus est.

Glosa ordin. super illud: Rutilat enim.

Glo. Vel aliter: Rutilat triste cælum, id est, patiuntur Apostoli post resur-

resurrectionem, post quos me iudicare in futuro sciee potestis, quia cum non parco meis bonis quin patiantur, non parcam aliis in futuro. Faciem ergo cæli iudicare nostis, signa autem temporum non potestis. Signa temporum dixit de aduentu suo vel passione, cui simile est roseum cælum vespere, & idem de tribulatione ante aduentum suum futura, cui simile est mane roseum cum tristitia cælum.

Hom. 54. in Matth. non multũ procul ante medii. tom. 2.

CHRYS. Sicut ergo in cælo aliud quidem est signum serenitatis, aliud pluuiæ, ita & in me putare oportet nunc enim, scilicet in primo aduentu his signis quæ in terra sunt, opus est: quæ autem in cælo sunt, conseruantur tempori secundi aduentus: Nunc enim sicut medicus veni, tũc sicut iudex adero, propter hoc nunc occultus veni, tunc autem cum multa diuulgatione, quando virtutes cælorum mouebuntur. Sed non est nunc tempus horum signorum, quia veni mori, & quæ abiecta sunt pati. Et ideo sequitur: Generatio mala & adultera signum quærit, &c.

Lib. 2. ca. 51. circa princi. tom 4.

AVG. de cons. Euang. Hoc autem & alibi iam dixit Matthæus: vnde tenendum est eadem Dominum sæpè dixisse, vt quod existente contrario solui non poterit, bis dictum intelligatur.

Glosa interlinearis ibi. Hoc in loco id habet:

GLO. Dicit autẽ generatio mala & adultera, id est, incredula pro spirituali carneum habẽs intellectum.

RAB. Non ergo generationi illi tentantium Dominum signum cæleste datur, quale quærebant, quibus multa signa dedit in terra. Sed generationi quærentium Dominum, id est, Apostolis, quibus cernentibus ascendit in cælum, & Spiritum sanctum misit.

Super illud: Et relict. illis tom. 9. Hom. 54. in Matth. circ. à med. tom. 2.

HIER. Quid autem sibi velit signum Ionæ, iam supra dictum est. CHRY. Cùm autem hoc secondò pharisæi audissent, oportebat interrogare & dicere: Quid est quod dicitur? Sed ipsi nõ desiderio discendi hoc à Domino quæsierunt, & ideo Dominus eos reliquit. vnde sequitur: Et relictis illis abiit.

Super illud: Et relictis illis abiit.

RAB. Id est, relicta generatione mala Iudæorum, abiit transfretum: & gentium secutus est populus. Nota quod non sicut in aliis legitur lucis, dimissis turbis abiit, sed quia infidelitatis error insolentiuos animos obtinebat, dicitur quòd eos reliquit.

Et cùm venissent discipuli eius trans fretũ, obliti sunt panes accipere. Qui dixit illis: Intuemini & cauete à fermento pharisæorum & saducæorum. At illi cogitabant inter se, dicentes, quia panes non accepimus. Sciens autem Iesus dixit illis: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes nõ habetis? Nõdum intelligitis, neq; recordamini quinque panum, & quinq; millium hominum, & quot cophinos sumpsistis? Neque septem panũ & quatuor millium hominũ, & quot sportas sumpsistis? Quare nõ intelligitis quia non de pane dixi vobis, cauete à fermento pharisæorum & saducæorum? Tunc intellexerunt quia non dixerit cauendum à fermento panũ, sed à doctrina pharisæorum & saducæorum.

GLO. Sicut Dominus Pharisæos reliquerat propter eorum infidelitatem, ita consequenter & doctrinam eorum à discipulis cauendam esse docet: vnde sequitur: Et cùm venissent discipuli eius trãsfretum obliti sunt panes accip. RAMIG. Tanto enim amore magistri detinebãtur, vt nec etiam ad punctũ vellent ab eo recedere. Animaduertendum est ergo quãtum

A alieni essent ab appetitu deliciarum, cùm tam paruam haberent de necessariis curam, vt etiam obliti sint panes accipere, sine quibus humana fragilitas subsistere nõ potest. Sequitur: Qui dixit illis: Intuemini & cauete, &c. HILA. In quo monentur Apostoli non admisceri Iudæorum doctrinæ, quia legis opera in effectum fidei & præfigurationẽ rerum cõsequentium constituta sunt: & in quorum tempora atque ætatem veritas contigisset, nihil vltra in veritatis similitudinem positum arbitrarentur: ne doctrina Pharisæorum Christum nesciens, effectum euangelicæ veritatis rumperet.

Can. 16. inter medium & finem.

HIER. Qui enim cauet à fermento Pharisæorum B & saducæorum, legis ac litteræ præcepta non seruat, traditiones hominum negligit, vt faciat Dei mandata, hoc est fermentum, de quo Apostolus ait: Modicum fermẽtum totam massam corrumpit: Istiusmodi fermentum etiam omni ratione vitandũ est, quod habuit Marchion & Valentinus & omnes hæretici. Fermentum enim hanc habet vim, vt si farinæ mixtum fuerit, quòd parum videbatur, crescat in maius, & ad saporem suum vniuersam conspersionẽ trahat: ita & doctrina hæretica, si vel modicam scintillam iecerit in tuum pectus, in breui ingens flamma concrescit, & totam hominis passionem ad se trahit.

Super illud: Qui dixit illis: Intuemini. tom. 9.

CHRYS. Sed quare non dixit, Attendite à doctri- C na pharisæorum manifestè? quia volt cõmemorare ea quæ facta sunt, scilicet de multiplicatione panũ: etenim nouerat eos esse oblitos, simpliciter aut de hoc eos incusare non videtur rationem habere, occasione autem ab eis recepta eos increpare susceptibilem faciebat incusationem: & ideo quæ cogitabant discipuli, Euangelista in medium introducit, dicens: At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia panes non accepimus. HIER. Quomodo autem panes non habebant, qui statim impletis septem sportis, ascenderunt in nauiculam, & venerunt in fines Magedan? ibi audiunt nauigantes quod cauere debeãt à fermento Pharisæorum & saducæorum: sed scri- D ptura testatur quod obliti sunt eos secum tollere.

Homi. 54. in Matth. circa med. tom. 2.

Super illud: Quid cogit. tom. 9.

CHRYS. Quia verò discipuli circa obseruationes Iudaicas adhuc repebant, ideo Dominus vehementer eos increpat ad vtilitatem omnium. vnde sequitur: Sciens autem Iesus dixit eis: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis?

Homil. 54. in Matt. parum à med. to. 2.

GLO. q. d. Quid cogitatis me dixisse de terrenis panibus, de quibus non est vobis dubitandum, cùm de tam paucis tantas feci abundare reliquias?

Glosa ordin. in hoc loco.

CHRY. Hoc autem facit vt solicitudinem escarum ab eis abiiciat. Sed quare non arguit eos, cùm dixerunt, Vnde nobis in solitudine panes tanti? etenim opportunius videbatur hoc dici. Sed ideo tunc non E reprehendit eos, ne videretur se ingerere ad signa facienda, & nolebat ante turbas eos increpare. Tunc etiam rationabilior hæc accusatio fuit, quando iam duplici miraculo de panibus facto tales erant, vt adhuc de escis dubitarent. Vide autem & increpationem cum mansuetudine. velut enim excusando respondet pro his quos increpauerat, dicens: Nõdum intelligitis, neque recordamini quinque panum, & quinque millium hominum, & quot cophinos sumpsistis? Neque sept. pan. & quat. mill. hom. &c.

Homi. 54. à med. tom. 2.

GLO. q. d. Neque mysterium intelligitis, neque virtutem in memoria habetis?

Glosa interlinear. super illud: Nondum intell.

CHRY. Per quod in memoriam eos reducit ad ea quæ præterierunt, & ad futura attentiores facit.

Mansuetudo Christi.

P

Homil. 34. tom. 2. Super illud: Sciens Iesus dix. illis: quid cogit. tom. 9.

A Hier. Per hoc autem quod dicit: Quare non intelligitis, &c. ecce per occasionem docet eos quid significent quinque panes & septem, quinque millia hominum, & quatuor millia quæ pasta sunt in eremo. Si enim fermentum pharisæorum & Saducæorum non corporalem panem, sed traditiones peruersas & hæretica significant dogmata, quare cibi quibus nutritus est populus Dei non veram doctrinam integramque significent?

Homi. 34. in Mat. a med. tom. 2.

Chrys. Vt autem discas quantum in discipulis potuit increpatio Christi, & qualiter eorum mentem erexerit dormientem, audi quid Euangelista dicat: Tunc intellexerunt quòd non dixit cauendum à fermento panem, sed à doctrina pharisæorum & saducæorum, quamuis eo hoc non interpretante. B Increpatio ergo Domini eos à Iudaicis obseruationibus abduxit: desides existentes attentiores fecit, & à parua fide eos eripuit: vt non timeant si quando paucos panes habere videantur, neque pro pane soliciti sint, sed hæc despiciant vniuersa.

Frumẽtum malitiæ cauẽdum.

Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi, & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filiũ hominis? At illi dixerũt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò Hieremiam, aut vnum ex Prophetis. Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius Dei viui. C Respõdens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simõ Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

D Glo. Postquam discipulos à pharisæorum doctrina remouerat Dominus, conuenienter Euangelicæ doctrinæ altitudinem in eis fundat, & vt maior solemnitas designetur, locus describitur, cùm dicitur: Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi.

Homi. 55. in Matth. in princ. tom. 2.

Chrys. Ideo autem non simpliciter Cæsaream nominat, sed Cæsaream Philippi, quia est alia Cæsarea, quæ est Stratonis: nõ autem in illa, sed in hac discipulos interrogauit, longè eos à Iudæis abducens, vt ab omni timore eruti, liberè discant quæ habebãt in mente. Philippus autem iste frater fuit Herodis tetrarchæ Itureæ & Thraconitidis regionis, qui in honorem Tyberij Cæsaris, Cæsaream Philippi (quæ nunc Paneas dicitur) appellauit.

Glosa ordin. Super illud: Alij Ioannẽ Baptistam.

E Glo. Confirmaturus autem in fide discipulos, prius opiniones & errores aliorum à mentibus eorum voluit remouere. vnde sequitur: Et interrogabat discip. suos dicens: Quem dicunt hom. &c.

Matth. 16. su. hoc euãg. in pri. tract.

Orig. Interrogat Christus discipulos, vt ex Apostolorum responsionibus nos discamus diuersas opiniones fuisse tunc apud Iudæos de Christo: & vt nos semper scrutemur qualis opinio sit apud homines de nobis. vt si quid malè dicitur de nobis, occasiones illius præcidamus: si quid autem boni, eius occasiones augeamus. Sed & discipuli Episcoporũ Apostolorum instruuntur exemplo, vt qualescunque opiniones audierint foris de Episcopis suis referant eis.

Super illud Et interrogabat discip. tom. 9.

A Hier. Pulchrè autem interrogat: Quem dicunt homines esse filiũ hominis? Quia qui de filio hominis loquuntur, homines sunt: qui verò diuinitatem eius intelligunt, non homines, sed dij appellantur.

Homil. 55. in Matt. parum à princ. to.

Chry. Non autem dicit: Quem me dicũt scribæ & pharisæi esse, sed quem me dicunt homines esse? plebis mentem, quæ ad malum prona inflexa non erat, inuestigans. Etsi enim multo humilior quàm oportebat eorum erat de Christo opinio, sed tamen à nequitia libera erat: pharisæorum autem opinio de Christo erat plena multa malitia.

Can. 16. in Matth. circa medium

Hila. Dicendo ergo, Quem dicũt homines, &c. significauit præter id quod in se videbatur esse, aliud sentiendum, erat enim hominis filius. B Quod igitur de se opinandi iudicium desiderabat? nõ illud arbitramur quod se ipse confessus est, sed occultum erat de quo quærebatur, in quod se credentiũ fide debeat extendere. Est autem hæc confessionis tenenda ratio, vt sicut Dei filium, ita & filium hominis meminerimus, quia alterum sine altero nihil spei tribuit ad salutem, & ideo signanter dixit: Quem dicunt homines esse filium hominis?

Super illud Et interrogabat discipulos suos, tom. 9.

Hier. Non enim dixit, Quem me esse dicunt homines, sed Quem dicunt esse filium hominis? ne iactanter de se quærere videretur: Et nota quòd vbicunque in veteri Testamento scriptum est, Filius hominis, in Hebræo positum est, filius Adam.

C Orig. Diuersas autem Iudæorum opiniones de Christo discipuli referunt. vnde dicitur: At illi dixerunt: Alij Ioannem Bap. æstimationẽ scilicet secuti Herodis. Alij autem Heliam, videlicet æstimantes, quod aut secundã natiuitatem susceperit Helias, aut ex eo tempore in corpore viuens in tẽpore apparuit illo. Alij verò Hieremiam, quem Dominus in gentibus Prophetam constituit, non intelligentes quoniã Hieremias typus fuerat Christi. Aut vnum ex Prophetis, ratione simili propter illa quæ Deus ad ipsos locutus est prophetas, nõ tamen in ipsis, sed in Christo sunt impleta.

Super illud At illi dixer. Alij, &c. tom. 9.

Hier. Sed tamen turbæ sic errare D potuerunt & in Helia, & in Hieremia, quomodo Herodes errauit in Ioanne: vnde miror quosdam interpretes causas errorum inquirere singulorum.

Homi. 55. in Matth. paulo à princ. tom. 2.

Chry. Quia verò discipuli opinionem turbæ recitauerant, euocat eos per secundam interrogationem ad opinandum aliquid maius de ipso, & ideo sequitur: Dicit illis Iesus: Vos autem quẽ me esse dic. Vos, inquam, qui simul mecum estis semper, quia maiora signa vidistis, quàm turbæ, non oportet vos in opinione conuenire cum turbis. & propter hoc non à principio prædicationis eos de hoc interrogauit, sed postquam multa signa fecit, & multa locutus est eis de sua deitate.

Super illud. Vos autem quem me esse dic. to. 9.

Hier. Attende autem quòd E ex hoc textu sermonis, Apostoli nequaquam homines, sed dij appellantur. Cùm enim dixisset: Quem dicunt homines esse filium hominis? subiecit: Vos autem quem me esse dicitis? Ac si dicat: Illis, quia homines sunt, humana opinantibus, vos qui dij estis, quem me esse existimatis?

Super illud. Vos autem quem me esse dic.

Raa. Non autem quasi nesciens de se sententiam discipulorum vel extraneorum inquirit, sed ideo discipulos qui de se sentiant interrogat, vt confessionem rectæ fidei digna mercede remuneret. Ideo quid alij de se sentiant inquirit, vt expositis primo sententiis errantium, discipuli probarentur veritatem suæ confessionis, non de opinione vulgata, sed de ipso percepisse dominicæ reuelationis arcano.

Chrys.

Homil. 55. in Matt. sup. illud Vos autem quem me esse dic. to. 2.

A

CHRYS. Quando verò Dominus de plebis opinione interrogat, omnes respondent: sed omnibus discipulis interrogatis, Petrus tanquam os Apostolorum & caput, pro omnibus respondet. vnde sequitur: Respondens Simon Petrus. di. &c.

Matth. 16. sup. hoc euã. tract. 1. paulo a princ.

ORIG. Denegauit quidem Petrus aliquid eorum esse Iesum, quæ arbitrabantur Iudæi, confessus est autem: Tu es Christus, quod nesciebant Iudæi: sed & quod maius est, filius Dei viui, qui & per Prophetas dixerat: Viuo ego, dicit Dominus, & ideo dicebatur viuus, sed secundum supereminentiam, quia supereminet omnibus habentibus vitam, quoniam solus habet immortalitatem: & est fons vitæ, quod propriè dicitur Deus pater: vita autem est quasi de fonte procedens, qui dixit: Ego sum vita.

B

Super illud: Vos autem quem me esse dic. tom. 9.

HIER. Deum etiam viuum appellat, ad comparationem eorum Deorum qui putantur dij, sed mortui sunt. Saturnum dico, Iouem, Venerem & Herculem: & cætera idolorum portenta.

Confessio Petri.
Can. 16 paulo ante med.

HILA. Est autem vera & inuiolabilis fides ex Deo Deum filium profectum esse, cui sit ex æternitate patris æternitas. Hunc igitur assumpsisse corpus, & hominem factum esse, perfecta confessio est. Complexus est itaque omnia qui & naturam & nomen expressit, in quo summa virtutum est.

Super illud: Tu es Christ. fil. Dei viui.

C

RAB. Mira autem distinctione factum est, vt Dominus ipse humilitatem assumptæ humanitatis profiteatur, discipulus excellentiam diuinæ æternitatis ostendat. HILA. Dignum autem confessio Petri præmium consecuta est. quia Dei filium in homine vidisset. vnde sequitur: Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia, &c.

Canone 16. parũ à med.

Super illud: Tu es Petrus tom. 9.

HIER. Reddit enim Christus Apostolo vicem pro testimonio quod de se Petrus dixerat: Tu es Christus filius Dei viui. Dominus autem dixit ei: Beatus es Simõ Bariona quare? quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed reuelauit pater. Quod caro & sanguis reuelare nõ potuit, Spiritus sancti gratia reuelatum est. Ergo ex cõfessione sortitur vocabulum quod reuelationem ex Spiritu sancto habeat, cuius & filius appellãdus sit. siquidem Bariona in lingua nostra sonat filius columbæ.

D

Super illud: Tu es Petrus tom. 9.

HIER. Alij simpliciter accipiunt, quòd Simon, scilicet Petrus, filius sit Ioannis, iuxta alterius loci interrogationem: Simon Ioannis, diligis me? & volunt scriptorum vitio deprauatum, vt pro Barioanna, id est, filius Ioannis, Bariona scriptum sit, vna detracta syllaba. Ioanna vero interpretatur Dei gratia. Vtrumque autem nomen mysticè intelligi potest: quòd & colũba Spiritum sanctum, & gratia Dei donum significet spirituale.

Homil. 55. in Matth. aliq. à prin. to. 2.

E

CHRY. Vanum autem esset dicere: Tu es filius Ionæ vel Ioanna, nisi vt ostendat quoniam ita naturaliter est Christus filius Dei, sicut Petrus filius Ionæ, eiusdem substantiæ cum eo qui genuit.

Super illud: Respon. autem Iesus di. Tu es Pe. tom. 9.

HIER. Illud autem quod ait: Quia caro & sanguis non reuelauit tibi, Apostolicæ narrationi compara, in qua ait: Continuo non acquieui carni & sanguini, carnem ibi & sanguinem Iudæos significans, vt hic quoque sub alio sensu demõstretur, quòd ei non per doctrinam pharisæorum, sed per Dei gratiam Christus Dei filius reuelatus sit.

Cano. 16. in Mat. à med.

HILA. Vel aliter: Beatus hic, quia vltra humanos oculos & intẽdisse & vidisse laudatus est, nõ id quod ex carne & sanguine est contuens, sed Dei filiũ cælestis patris reuelationem conspiciens, dignusq; iudicatus est, vt primus agnosceret quod diuinitas esset in Christo.

Matth. 16. tract. 1. à med.

ORIG. Est autem in hoc loco quærendum, vtrũ cum prius mitterentur, iam cognoscebãt discipuli quoniam ipse erat Christus? Hic enim sermo demonstrat, quoniam tunc primum confessus fuerit eum Petrus Christum filium Dei viui. & vide si potes, quoniam credere Iesum esse Christum minus est, quàm cognoscere. vt dicamus quod quando mittebantur ad prædicandum, credebãt quidem Iesum esse Christum: postea autem proficientes etiam cognouerunt. Aut ita est respondendum, vt dicamus quoniam tunc quidem Apostoli initia cognitionis habebant Christi, & exigua cognoscebãt de illo: postea autem profecerunt in agnitionem ipsius, vt possent capere sententiam Christi reuelatam à patre, sicut & Petrus, qui beatificatur, non solum in eo quod dicit, Tu es Christus, sed in eo magis quod addidit, filius Dei viui.

Homi. 56. in Matth. super illud: Beatus es Simõ Bar-iona. tom. 2.

CHRY. Nimirum autem si non confessus esset Petrus, Christum propriè ex patre natum, non esset hic reuelatione opus, neq; æstimare Christum vnum ex multis filiis adoptiuis beatitudine dignum esset. Nam & ante hoc illi qui erant in naui, dixerunt: Verè filius Dei est hic. Sed & Nathanaël dixit: Rabi, tu es filius Dei. non tamen beati dicti sunt, quia non talem confessi sunt filiationem, qualem Petrus, sed vnum ex multis eum æstimabãt, non verè filium: vel & si præcipuum quidem præ multis, non autem ex substãtia patris. Vides autem qualiter & filium reuelat pater, & patrem filius. Non enim ab alio est discere filiũ quàm à patre, nec ab alio patrem quàm à filio: quare & hic manifestum est, quòd filius est cõsubstantialis & coadorãdus patri. Ostendit autem Christus exhinc iam multos crediturus, quod fuerat Petrus cõfessus. vnde subdit: Et ego dico tibi, &c.

Super illud: Et ego dico tibi, quia. tom. 9.

HIER. Ac si dicat: Quia tu mihi dixisti, Tu es Christus filius Dei viui: & ego dico tibi, nõ sermone casso, & nullum opus habẽte, sed dico tibi: quia meũ dixisse, fecisse est. Quia tu es Petrus. sicut enim ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellentur, & cætera quæ à Domino sortiti vocabula sunt: ita & Simoni qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen.

Lib. 2. c. 53. in med. illius, tom. 4.

AVG. de cons. euãg. Nullus tamen arbitretur quòd hic Petrus nomen acceperit: non enim accepit hoc nomen, nisi vbi Ioannes commemorat ei dictum esse: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

Super illud: Quia tu es Petrus, to. 2.

HIER. Secundum autem metaphoram petræ rectè dicitur ei: Ædificabo Ecclesiam meam super te. & hoc est quod sequitur: Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Homil. 55. in Matth. super hoc verbum, tom. 2.

CHRY. Id est, in hac fide & confessione ædificabo Ecclesiam meam. Hinc ostendit multos iam credituros quod Petrus confessus fuerat: & erigit eius sensum, & pastorem ipsum facit.

Lib. 1. c. 21. circa princi. tom. 1.

AVG. in lib. retract. Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo, tanquam in petra ædificata est Ecclesia: sed scio me postea sæpissimè sic exposuisse quòd à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram ædif. &c. vt super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens: Tu es Christus filius Dei viui. ac si Petrus ab hac Petra appellatus, personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur. non enim dictum est illi, Tu es petra: sed tu es Petrus. petra autẽ erat Christus, quem confessus Simon, sicut et tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum quæ sit probabilior, eligat lector.

Homil. 16. in Mat. parum à med.

A HILA. Est autem in nuncupatione noui nominis fœlix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernales leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. vnde ad ostendendam firmitatem Ecclesiæ supra petram fundatæ, subditur: Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. GLO. Id est, non separabunt eam à charitate mea & fide.

Glosa interlin. hoc loco.

Super illud: Et portæ inferi non præualebunt. tom. 9.

HIER. Ego portas inferi vitia reor atque peccata, vel certe hæreticorum doctrinas, per quas illecti homines ducuntur ad tartarum.

Matth. 16. sup hoc euā. tract. 1. ante medium. Hoc in loco id habet.

ORIG. Sed & singulæ spirituales nequitiæ in cælestibus portæ sunt inferorum, quibus contrariantur portæ iustitiæ. RAB. Portæ quoque inferi, etiam B tormenta & blandimenta sunt persecutorum, sed & praua infidelium opera ineptáque colloquia portæ sunt inferi, quia iter perditionis ostendunt.

Origenes loco nunc antea dicto.

ORIG. Non autem exprimit vtrum petræ non præualebunt, in qua ædificat Christus Ecclesiam: aut Ecclesiæ, quam ædificat supra petram: tamen manifestum est, quia nec aduersus petram, nec aduersus Ecclesiam, portæ præualent inferorum.

CYRIL. in lib. thesau. Secūdum autem hāc Domini promissionē Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione hæreticáque circumuentione manet immaculata super omnes præpositos & Episcopos, & super omnes primates Ecclesiarū & populorum C in suis pontificibus, in fide plenissima & auctoritate Petri. Et cùm aliæ Ecclesiæ quorumdam errore sint verecūdatæ, stabilita inquassabiliter ipsa sola regnat, silentium imponens, & omnium obturans ora hære ticorum. & nos necessario salutis non decepti superbia, neque vino superbiæ ebriati, typum veritatis & sanctæ Apostolicæ traditionis, vna cum ipsa confitemur & prædicamus.

Super illud: Et por. inferi non præual. tom. 9.

HIER. Nemo autem putet hoc de morte dici, quod Apostoli conditioni mortis subiecti non fuerint, quorum martyria videat coruscare.

Matth. 16. tra ct. 1. aliq. à principio.

ORIG. Si ergo & nos, patre nobis reuelante, qui est in cælis, quando scilicet conuersatio nostra in D cælis est, confessi fuerimus Iesum Christum esse filium Dei viui, & nobis dicetur: Tu es Petrus, &c. Petra enim est omnis qui imitator est Christi, aduersus quem autem portæ præualent inferorum, ille neque petra dicendus est, suprà quam ædificat Christus Ecclesiam, neque Ecclesia, neq; pars Ecclesiæ, quam Christus ædificat supra petram.

Homi. 55. in Mat. sup. illud: Et portæ inferi non. tom. 2.

CHRYS. Deinde & alium Petri dicit honorem, cùm subditur: Et tibi dabo claues regni cælorum. q. d. Sicut pater dedit tibi me cognoscere, ita & ego aliquid dabo, scilicet claues regni cælorum.

Super illud: Et tibi dabo claues.

RAB. Qui enim regem cælorum maiori præ cæteris deuotione confessus est, merito præ cæteris ipse collatis clauibus regni cælestis donatus est: vt con- E staret omnibus, quia absque ea confessione ac fide regnum cælorum nullus posset intrare.

Claues Ecclesiæ quæ sint.

Claues autem regni cælorum ipsam discretionem & potentiam nominat: potentiam qua liget & soluat, discretionem qua dignos vel indignos discernat.

Glosa interlinearis in hoc loco.

GLO. Vnde sequitur: Et quodcunque ligaueris, id est, quemcunque indignum remissione iudicaueris dum viuit, indignus apud Deum iudicabitur. Et quodcunque solueris, id est quemcunque soluēdum iudicaueris dum viuit, remissionem peccatorum cōsequetur à Deo.

Matth. 16. tract. 1. ante medium.

ORIG. Vide autem quantum potestatem habet petra, super quam ædificatur Ecclesia eius, vt etiam iudicia maneant firma, quasi Deo

A iudicante per eam.

Homi. 55. sup. illud: Et quæcunque liga. tom. 2.

CHRY. Vide autē qualiter Christus reducit Petrum in excelsam de ipso intelligentiam. Hæc enim ei se promittit daturum, quæ sunt propria Dei solius, scilicet peccata soluere, & Ecclesiam immutabilem facere inter tot persecutionum & tentationum procellas.

Super illud: Et quæcunque ligaueris.

RAB. Hæc autem ligandi atque soluendi potestas quamuis solo Petro data videatur à Domino, tamen & cæteris Apostolis datur, necnon etiam nunc in Episcopis ac presbyteris omni Ecclesiæ. Sed ideo Petrus specialiter claues regni cælorum & principatum iudiciariæ potestatis accepit, vt omnes per orbem credentes intelligant, quia quicunque ab vnitate fidei vel societatis illius quolibet modo semet- B ipsos segregant, tales nec vinclis peccatorum absolui, nec ianuam possunt regni cælestis ingredi.

GLO. Specialiter etiam eam Petro concessit, vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apostolorum constituit, vt Ecclesia vnum principalem Christi haberet Vicarium, ad quem diuersa membra Ecclesiæ recurrerēt, si fortè inter se dissentirent. Quod si diuersa capita essent in Ecclesia, vnitatis vinculum rumperetur.

Apostolica auctoritas super viuos & mortuos.

Quidam autem dicunt, quòd ideo dicit, super terram. non enim data est potestas hominibus ligandi vel soluendi mortuos, sed viuos. Qui autem mortuos solueret vel ligaret, nō super terram, sed post terram hoc faceret.

C EX sentent. Constantinopol. cōcilij. Quomodo autem præsumunt quidam dicere de viuis tantummodo hæc dicta esse? an ignorant, quis iudiciū anathematis nihil est aliud, quā separatio? Euitandi sunt autem illi qui à pessimis culpis detinentur, siue in viuis sint, siue non. A nocente enim semper resurgere necessarium est. Sed & Augustini religiosæ memoriæ, qui inter Aphricanos Episcopos splēduit, diuersæ epistolæ recitatæ sūt, significātes quod oporteret hæreticos & post mortem anathematizare. Talem autem Ecclesiasticam traditionem & alij Aphricani Episcopi seruauerunt. Sed & sancta Romana Eccle- D sia quosdam Episcopos post mortem anathematizauit, licet pro fide in vita sua non essent accusati.

Super illud: Et tibi dabo claues reg. tom. 9.

HIER. Istum locum Episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio: vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur: cùm apud Dominum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leprosis, vbi iubentur ostendere se sacerdotibus: & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant: non quod sacerdotes leprosos faciant & immundos, sed quod habeant notitiam leprosi & nō leprosi: & possunt discernere qui mūdus, quíve immūdus sit. Quomodo ergo ibi leprosū sa- E cerdos immūdū facit, sic & hic alligat vel soluit Episcopus, vel presbyter: non eos qui insontes sunt vel innoxij, sed pro officio suo cùm peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, qui soluendus.

Matth. 16. tract. 1. ante med. illius.

ORIG. Sit ergo irreprehensibilis qui alterum ligat vel soluit, vt inueniatur dignus ligare vel soluere in cælo. Sed & ei qui potuerit virtutibus portas obstruere inferorum, quasi præmium dantur claues regni cælorum: omnes enim species virtutum cum quis eam cœperit operari, quasi ipse se adaperit ante eum, Domino videlicet aperiente eam per gratiam suam, vt inueniatur eadem virtus & porta esse, & clauis portæ. Fortsitan autem & vnaquæque virtus est regnum cælorum.

Tunc

Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus: exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oportet eũ ire Hierosolymã, & multa pati à senioribus & scribis, & principibus sacerdotũ, & occidi, & tertia die resurgere.

Matth. 16. tract. 1. circa medium.

O r i g. Postquam Petrus confessus est Christum filium Dei viui, quia noluit hoc eos interim prædicare, subdit: Tunc præcepit discipulis, &c.

Super illud: Præcepit discipulis suis vt nemini, tom. 9.

H i e r. Sed cùm suprà mittens discipulos suos ad prædicandum, iusserit eis vt annunciarẽt aduentum suum, videtur esse contrarium quod hic præcepit, ne se dicant esse Iesum Christum. mihi videtur aliud esse Christum prædicare, aliud Iesum Christum. B Et Christos commune dignitatis est nomen, Iesus proprium vocabulum Saluatoris.

Matth. 16. tract. 1. à med. illius.

O r i g. Vel tunc leuiter quidem de eo annunciabant, quasi de magno & mirabili viro, Christum autem esse eum nõdum annunciabãt. Qui autem vult etiam Christum eum prædicatum prius ab Apostolis, dicet quoniam leuiter præmittere voluit eos mẽtionem nominis sui, vt interim facto silentio prædicationis huius, hoc ipsum quod leuiter de Christo auditum fuerat, digeratur in sensibus auditorũ. Aut ita est soluenda quæstio, vt videantur ea, quæ superius de annunciando Christo sunt dicta, non ad tempus pertinere C quod fuit ante Christi resurrectionem, sed ad tempora post futura. Hic autem quæ mandat vt nemini dicant, tunc Apostolis conuenire: inutile enim est ipsum quidem prædicari, crucẽ autem eius tacere. Propterea præcipit eis, vt nemini dicerent, quia ipse est Christus, & præparabat eos, vt postmodum dicant, quoniam ipse est Christus, qui crucifixus est, & resurrexit à mortuis.

Super illud: Præcepit discipulis suis, vt nemini dic. tom. 9.

H i e r. Quod ne quis putet nostræ tantum esse intelligẽtiæ: quod sequitur causas tunc prohibitæ prædicationis exponit. Sequitur enim: Exinde cœpit Iesus, &c. Est autem sensus: Tunc me prædicate, cùm ista passus fuero D quia non prodest Christum publicẽ prædicari, & eius vulgare in populis maiestatẽ, quem post paululum flagellatum visuri sunt & crucifixum.

Homi. 55. in Matth super illud: Præcepit eis vt nemini dic. tom. 2.

C h r y. Quod enim semel radicatum est, & postea euulsum, si iterũ plantetur, difficilè retinebitur apud multos: quod autem infixũ semel est, & mãsit postea immobile, facilè prouehitur ad augmẽtum. propter hoc autem immoratur tristibus prædicendis, & sermonem multiplicat: vt aperiat discipulorum mẽtes.

Matth. 16. tract. 1. à med. illius.

O r i g. Et vide quia non dixit, Cœpit dicere vel docere, sed ostendere: quoniã sicut corporalia ostendi dicuntur, sic ostendi dicuntur à Christo ea quæ loquebatur. Non autem sic puto eis qui corporaliter eum multa patientem viderunt, ostensa fuisse ea quę E videbantur, quomodo discipulis ostensus est rationabilis sermo de mysterio passionis & resurrectionis Christi: & tunc quidem cœpit ostendere: consequẽter autem postea capacioribus factis plenius demõstrauit: quia omne quod cœpit Iesus, hoc perfecit. Oportebat autem eum ire in Hierusalem, vt occidatur quidem in Hierosolymis, quæ sunt deorsum: regnet autem resurgens in Hierusalem cælesti. Postquam enim resurrexit Christus, & alij consurrexerunt ei, iam non deorsum quæritur Hierusalem, vel domus orationis in ea, sed sursum. patitur autem multa à senioribus Hierusalem terrenæ, vt glorificetur ab his, qui capiunt beneficia eius cælestibus se-

A nioribus. Tertia autem die resurrexit à mortuis, vt eripiens à maligno acquirat eis qui liberati fuerant hoc donum, vt baptizentur spiritu & anima & corpore, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. qui sunt tres dies simul perpetuo instantes eis, qui per eos facti fuerunt filij lucis.

Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Absit à te Domine: non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.

Matth. 16. tract. 1. inter med. & fin.

O r i g. Adhuc initia eorum quæ ostendebantur B docens Christus, Petrus indigna hæc filio Dei viui arbitrabatur: & quasi oblitus, quoniam filius Dei viui nihil dignum increpatione facit, aut agit, cœpit increpare: & hoc est quod dicitur: Et assumens eum Petrus, &c.

Super hoc verbum, t. 9.

H i e r. Sæpè diximus nimij ardoris, amorisq; quàm maximi fuisse Petrum in Dominum saluatorẽ. Qui ergo post confessionem suam & præmium Saluatoris quod audierat, non vult destrui confessionem suam, nec putat posse fieri, vt Dei filius occidatur, assumit eum in affectum suum, vel separatim ducit, ne præsentibus cæteris condiscipulis videatur magistrum arguere: & cœpit illum increpare C amantis affectu & obstans dicere: Absit à te Domine. Vel vt melius habetur in Græco: Propitius sis tibi Domine, non erit hoc, quasi necessariam haberet propitiationem, cuius affectum quidem suscipiens Christus ignorantiam exprobrat. Vnde sequitur: Qui conuersus dixit Petro: Vade, &c.

Cano. 16. in Mat declin. ad finem.

H i l a. Sciens enim Dominus diabolicæ artis instinctum, Petro ait: Vade retro post me, id est, vt exẽplum suæ passionis sequatur. In eum verò per quem opinio hæc suggerebatur cõuersus, adiecit: Sathana, scandalum es mihi. Non enim conuenit existimare Petro Sathanæ nomen, & offensionem scandali deputari, post indulta illa beatitudinis & potestatis tã- D ta preconia.

Super illud: Assumens eum Petrus, cœpit incre. tom. 9.

H i e r. Sed mihi error Apostolicus de pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum videbitur diaboli. Prudens ergo lector consideret Petro illam beatitudinẽ ac potestatem in futuro promissam, non in præsenti datam: quam si statim dedisset ei, nunquam in eo prauæ confessionis error inuenisset locum.

Homi. 55. in Mat. parum ante med.

C h r y. Quid etiam mirabile est hæc pati Petrum, qui de his reuelationem non susceperit. Vt enim discas quòd neque illa quæ de Christo confessus fuerat, ex se locutus est, vide qualiter in his quę non reuelata sunt ei, turbationem patiatur: humana enim & terrestri cogitatione quæ sunt Christi considerans, æstimabat turpe & indignum esse ei quòd E pateretur. Et ideo dominus subiecit: Quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.

Super illud: Assumens eum Petrus, cœpit increr. tom. 9.

H i e r. q. d. Meæ voluntatis est & patris, vt pro hominum salute moriar: tu tuam tantũ considerans voluntatem, nõ vis granum tritici cadere in terram, vt multos afferat fructus: & ideo quia contraria loqueris voluntati meæ, debes aduersarius appellari: Sathanas enim interpretatur aduersarius, siue contrarius. non tamen vt plerique putant eadem Sathanas & Petrus sententia cõdemnatur: Petro enim dicitur: Vade retro me Sathana: id est, sequere me, qui contrarius es voluntati meæ. Ille audit, vade Sathana: & non ei dicitur, retro, vt subaudiatur: Vade in ignem æternum.

Petrus quomodo Sathanas.

Matth. 16. tract. 1. aliq.

O r i g. Dixit ergo Petro: Vade

ante finem.

A post me, quasi desistenti per ignorantiam ire post Christum. Sathana autem dixit ei, quasi per ignorantiam aliquid habenti contrarium Deo. Beatus autem ad quem conuertitur Christus, etiam si corripiendi causa conuertitur. Sed quare dixit ad Petrum: Scandalum mihi es, cùm in psalmo dicatur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum? Sed respoodendum est, quoniam non solum Iesus non scandalizatur, sed nec omnis homo qui in dilectione Dei perfectus est. sed quantum ad se qui tale aliquid vel agit vel loquitur, scandalum est alteri, licet ille scandalizabilis sit. Aut certè omnem discipulom peccantem scandalum sibi appellat, sicut & Paulus dicebat: Quis scādalizatur, & ego non vror?

B *Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.*

Homi. 56. in Matth. in princ. tom. 2.

Chrys. Postquam Petrus dixerat, propitius esto tibi, nequaquam erit tibi hoc: & audiuit, vade retro me Sathana: non fuit Dominus hac solum increpatione contentus, sed ex superabundātia voluit ostendere inconuenientiam dictorum à Petro, & fructum suæ passionis. vnde subditur: Tunc Iesus dixit discipulis suis: si quis vult post me venire. q d tu dicis mihi, propitius esto tibi. Ego autē dico tibi, quoniā non solum me prohibere à passione nociuum tibi est, sed neque saluari poteris, nisi patiaris: & moriaris, & vitæ abrenunties semper. & vide quod non coactiuum facit sermooem: nō enim dixit, si volueritis, oportet vos hæc pati, sed si quis vult, hoc autem dicens magis attrahebat. qui enim libertati auditorē dimittit, magis attrahit: qui vero violentiam infert, multoties impedit. non autem solis discipulis sois, sed & commune hoc dogma orbi terrarum proponit, dicens: Si quis vult, id est, si mulier, si vir, si rex, si liber, si seruus.

Homil. 56. aliquantulum à princ. tom. 2.

D Chry. Tria autem sunt quæ dicuntur: Abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

Homi. 32. in Euan. paulo à princip.

Greg. in homil. Qnia nisi quis à semetipso deficiat, ad eum qui super ipsum est, non appropinquat. Sed si nosipsos relinquimus, quo ibimus extra nos: vel quis est qui vadit, si se deseruit? sed aliud sumus per peccatum lapsi, aliud per naturam conditi: tunc ergo nosmetipsos relinquimus & abnegamus, cùm vitamus quod per vetustatem fuimus, & ad hoc nitimur ad quod per nouitatem vocamur.

Homil. 10. in columna 3. à prin. hom.

Greg. super Ezechielem. Semetipsum etiam abnegat, quicunque mutatur ad meliora, & incipit esse quod non erat, & desinit esse quod erat.

Lib. 33 super illud Iob. 40 Absorbebit fluuium, &c c. 6. in nouis exempl. à med. illius.

E Greg. in Moral. Semetipsum etiam abnegat: qui calcato typo superbiæ, ante Dei oculos se esse à se alienum demonstrat. Orig. Quanuis autē videatur aliquis à peccato abstinere, tamen nisi in crucem Christi crediderit, non potest dici Christo confixus siue cruci. vnde sequitur, Et tollat crucem suam.

Homi. 56. in Matth. aliq. à prin. to. 2.

Chry. Vel aliter: Qui negat alium, vel fratrē, vel famulum, vel quemcunque, & si flagellatum viderit: & quodcunque patientem non assistit, non adiuuat: ita vult corpori nostro nos non ignoscere, vt si flagellauerint, vel quodcunq; aliud fecerint, corpori non parcamus. hoc enim est parcere, sicut patres tunc ignoscunt filiis, cùm magistris eos tradentes iusserint vt non parcant. Ne autem æstimes quòd vsque ad verba tantum & contumelias oportet abnegare seipsum, ostendit vsque ad quaorum abnegare seipsum oporteat, quia vsque ad mortem etiam turpissimam, scilicet crucis: quod significat in hoc quod dicit: Et tollat crucem suam, & sequatur me.

Can. 16. in Matth circa finem.

Hila. Sequendus enim est Dominus cruce assumpta passionis suæ, & si non sorte, tamen voluntate comitandus est.

Homil. 56. in Matth. super illud: Et sequatur me. tom. 2.

Chrys. Quia etiam latrones multa grauia patiuntur, vt non æstimes quòd passio malorum sufficiat, adiungit causam patiendi, cùm dicit: Et sequatur me, vt propter eum omnia sustineas, & alias eius virtutes addiscas: hoc est enim sequi Christum vt oportet, diligentem esse circa virtutes, & pati omnia propter ipsum.

Homi 32. in euang. inter prin. & med.

Greg. Duobus etiam modis crux tollitur: cùm aut per abstinentiam affligitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Sed quia ipsis virtutibus quædam vitia iuxta sunt, dicendum nobis est quòd abstinentiam carnis nōnunquam vana gloria obsidet. quia dum tenuitas in corpore, dum pallor in vultu respicitur, virtus patefacta laudatur. Compassionem verò animi plerumque latenter obsidet pietas falsa, vt hanc nonnunquam vsque ad cōdescendendum vitiis pertrahat: vnde ad hæc excludenda subdit, Et seqoatur me.

Super illud: Tunc Iesus dixit discip. tom. 9.

C Hier. Vel aliter: Tollit crucem suam, qui mundo crucifigitur: cui autem mundus crucifixus est, sequitur Dominum crucifixum.

Homi. 56. in Matth. circa illud: Quicunque vol. animā suam saluā facere, tom 2.

Chrys. Deinde quia graue videbatur quod dictum est, per ea quæ sequuntur id mitigat, præmia ponens supereminentia laboribus, & malitiæ pœnas. vnde sequitur: Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam.

Matth. 16. tract. 2 aliq. à princip.

Orig. Quod dupliciter potest intelligi. Primum sic: Si quis amator vitæ præsentis parcit animæ suæ timens mori, & putans animam suam per hanc mortem perire, iste volens hoc modo saluare animam suam, perdet eam, alienam illam faciens à vita æterna. Si quis contemnens vitam præsentem vsque ad D mortem pro veritate certauerit, perdet quidem animam suam quantum ad vitam præsentem: sed quoniam propter Christum perdet eam, magis eam saluam faciet in vitam æternam. Alio modo sic: Si quis intelligit quæ est vera salus, & acquirere vult eam ad salutem animæ suæ: iste abnegans semetipsum perdit quantum ad voluptates carnales animam suam propter Christum: & perdens animam suam hoc modo, saluat eam per opera pietatis. dicendo enim: Qui voluerit, præcedentem & sequentem vnum sensum esse ostendit. Si ergo quod superius dixit, Abneget semetipsum, de morte corporali dixit, cōsequenter hoc de sola morte intelligere debemus E dictum esse. Si autem abnegare seipsum, est carnalem conuersationem reiicere: & perdere animam, est deponere voluptates carnales.

Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Amen dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo.

Chry.

Hom. 56. in Mat. parum ante mediū, tom. 2. CHRY. Quia dixerat, qui vult saluare, perdet, & qui perdet saluabit, vtrobique salutē & perditionem ponens: ne aliquis æstimet æqualem esse hincinde perditionem & salutem, subiungit: Quid enim prodest, &c. q. d. ne dicas quòd qui pericula, quæ propter Christum imminēt, effugit, saluet animā suam, id est, vitam temporalem. Sed pone etiam cū anima, id est, vita temporali totum orbem terrarū, quid ex his homini erit amplius anima in perpetuū pereūte? Si enim famulos tuos videas in lætitia, te autem in malis vltimis constitutum, quid lucrareris ex eorum dominio? Hoc etiam in anima tua reputa, cùm carne lasciuiente ipsa futuram perditionem expectat.

Matth. 16. tracta. 2. aliquātulum à princip. ORIG. Puto etiam quòd mundum lucratur, qui non abnegat semetipsum, nec perdit animam suam quātum ad voluptates carnales, & ipse facit animæ suæ detrimētum. Ideo duobus nobis propositis, magis est eligendum vt mundum perdamus, & lucremur animas nostras. *Hom. 56. in Matth. parū ante mediū. tom. 2.* CHRYS. Sed si regnaueris super vniuersum orbem terrarum, nō poteris animam tuā emere. vnde sequitur: Aut quā dabit homo, &c. Ac si dicat: Diuitias si perdideris, poteris dare diuitias alias ad eas redimendas: animā autē perdens, nō poteris animā aliquam dare, sed neque aliquid aliud. Quid autem mirabile est, si anima hoc contingit? Etenim in corpore hoc videtur contingere. Et si enim decem milia diademata corpori insanabiliter ægroto circumposueris, non curatur. *Matth. 16. trac. 2. ante.* ORIG. Et prima quidem facie commutatio animæ est in substātia, vt det substantiam suam homo pauperibus, & saluet animā suam. Sed puto quòd non habet aliquid homo, quod dans quasi commutationem animæ suæ liberet eam de morte, Deus autem pro animabus hominū dedit commotationem preciosum sanguinem filij sui.

Homi. 32. in Euang. circa medium. GREG. Vel aliter: potest continuari, quia sancta Ecclesia aliud habet tempus persecutionis, & aliud pacis: redemptor noster ipsa eius tempora distinguit in præceptis: nam persecutionis tēpore, ponenda est anima: pacis autem tempore ea quæ amplius dominari possunt frangenda sunt desideria terrena. vnde dicitur: Quid enim prodest homini? *Super illud: Filius hominis venturus est, tom. 9.* HIER. Prouocatis autem discipulis vt abnegarēt se, & tollerent crucem suam, grandis fit terror audientium: Idcirco tristibus læta succedūt, & dicit: Filius enim hominis, &c. Times mortem? audi gloriam triumphātis. Veteris crucem? ausculta Angelorum ministeria.

Gloria Christi quæsit.

Matth. 16. tra. 2. à med. ORIG. q. d. Nunc quidē filius hominis venit, sed non in gloria, non enim de-ebat eum in gloria constitutū peccata nostra portare: sed tūc veniet in gloria, cū ante præparauerit discipulos suos, factus sicut illi, vt illos faceret, sicut est ipse, cōformes gloriæ suæ.

Homil. 56. circa mediū. tom. 2. CHRY. Non autem dixit in tali gloria in quali est pater, ne alteritatem gloriæ suspiceris, sed ait: Gloria patris, vt eadem gloria ostendatur. Si autē gloria vna est, manifestū quod & substantia vna est. Quid ergo times Petre mortem audiēs? tunc me videbis in gloria. Si autem ego in gloria, & vos: sed tamen dicens gloriam, terribilia immiscuit in medium iudiciū introducens. vnde sequitur: Et tunc reddet vnicuique secundum opera eius. *Parū à fine commentarij ad cap. 16. tom. 9.* HIER. Non est enim distinctio Iudæi & Gentilis, viri & mulieris, pauperum & diuitum, vbi non personæ, sed opera considerantur. *Homil. 56. à med. tom. 2. circa finem* CHRY. Hoc autem dixit non solùm peccatoribus pœnas commemorans, sed iustis brauia & coronas.

elementa in cap. 16. to. 9. HIER. Poterat autem Apostolorum tacita cogitatio istiusmodi scādalum sustinere. Occisionem & mortem nunc dicis esse futuram, quòd autem promittis te affuturum in gloria, in tempora longa differtur. Præuidens ergo occultorum cognitor, quid possent obijcere, præsentem timorē præsenti compensat præmio, dicens: Amen dico vobis, sunt, &c.

CHRYS. Volens ergo monstrare quid est illa gloria in qua postea venturus est, eis in præsenti vita reuelauit sicut possibile erat eos discere, vt neque in Domini morte iam doleant. *Hom. 57. in Mat. à princ. tom. 2.* REMIG. Quod ergo hic dicitur, impletum est in tribus discipulis, quibus Dominus transfiguratus in monte gaudia æternę repromissionis ostendit, qui viderūt eum in regno suo venientem, id est, in ea claritate fulgentē, in qua peracto iudicio videbitur ab omnibus sanctis.

CHRY. Propter hoc autem non prædicit nomina eorum qui ascensuri erant in montem, quia reliqui valde concupiscerent sequi, exemplum illius gloriæ visuri: & grauiter tulissent velut despecti. *Homi. 57. in Mat. paulo à princ. to. 2.*

GREG. Vel regnū Dei præsens Ecclesia vocatur, & quia nonnulli ex discipulis eius vsque adeo in corpore victuri erant, vt Ecclesiā Dei constructam conspicerent, & cōtra huius mundi gloriā erectam: consolatoria promissione nunc dicitur. Sunt quidam de hic stantibus. *Homi. 32. in eād. à med.* ORIG. Moraliter autem verbū Dei his qui nouiter inducuntur ad fidem, formam habet serui, perfectis autem venit in gloria patris sui. Angeli autem illius sunt prophetarum sermones, quos non est possibile ante spiritualiter intelligere, nisi cùm spiritualiter intellectum fuerit verbum Christi, vt videantur simul apparere in maiestate. Tunc autem dabit vnicuique de gloria sua secundum actum eius: quia quanto quis melior fuerit in actibus suis, tāto spiritualibus intelligit Christum vel prophetas ipsius. Stantes autem vbi stat Iesus sunt qui fondatas habent apud Iesum animæ bases. Ex quibus qui melius stant, dicuntur non gustare mortē, donec videāt verbū Dei, quod venit in regno suo, videns eminentiam Dei, quam videre non possunt, qui diuersis inuoluti sunt peccatis, quod est mortem gustare, quia peccans anima moritur. *Matth. 16. tract. 2. circa finem illius.* Sicut enim vita est & panis viuus qui de cælo descendit, sic & inimica eius mors panis est mortuus. Ex istis autē panibus quidam modicum manducant, tantum gustātes, quidam autem abundantius, qui enim raro & modicū peccant, tantummodo gustant mortem: qui autem perfectius susceperint spiritualem virtutem, non gustant eam, sed viuo pane semper vescuntor. quòd autē dicit, donec videant, non diffinit tempus, vt postquam transierit illud, donec fiat quod ante non fuerat factū: sed rem, quæ necessaria est, exponit. qui enim semel videt eū in gloria eius, iam nequaquam gustabit mortem.

Vita panis est.

RAB. Sanctos autem mortem gustare testatur, à quibus mors corporis quasi libando gustatur: vita verò animæ possidendo tenetur. *In fine com. ad istud, ca. 16.*

CAPUT XVII.

ET post dies sex, assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cū eo loquentes. Respondens autem Petrus dixit ad Iesum, Domine, bonū est nos hic esse, si

vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum.

REMIG. Claritatem suæ visionis quam promiserat Dominus discipulis suis in hac transfiguratione habita in monte post sex dies cōpleuit. vnde dicitur. Et post sex dies, &c. HIER. Quæritur autem quomodo post sex dies assūpsit eos, cùm Lucas octonarium numerum ponat? sed facilis est responsio: quia hic medij ponūtur dies, ibi primus additur & extremus. CHRY. Ideo autem non confestim facta promissione eos sursū ducit, sed post sex dies, vt reliqui discipuli nihil patiantur humanum, id est, aliquem inuidiæ motum, vel vt horum dierum spatio vehementiori concupiscentia repleti, qui assumēdi erant, solicita mente accederent. RABA. Merito autem post sex dies gloriam illam ostēdit, quia post sex ætates futura est resurrectio. ORI. Vel quia in sex diebus totus perfecti numeri factus est visibilis mundus qui transcēdit omnes res mundi, potest ascendere super montem excelsum, & gloriā aspicere verbi Dei.

Circa princ. comment. ad ca. 17. Mat. tom 9.

Hom. 57. in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

In princ. comment. ad ca. 17. Matth.

Matth. 17. tract. 3. ante medium

Hom. 57 in Matth. aliquātulum à princ. to. 2.

CHRYS. Ideo autem hos tres assumpsit, quoniam alijs potiores erant. Intende autē qualiter Matthęus non occultat eos qui sibi præpositi sunt, hoc enim & Ioannes facit, præcipuas Petri laudes cōmemorans. Ab ęmulatione enim & vana gloria mūdus fuit Apostolorum chorus. HILA. In tribus autē assumptis de triū origine Sem, Cham, & Iaphet, futura electio populi ostenditur. RAB. Vel tres solummodo discipulos secum ducit, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Vel quia qui nunc fidem sanctæ Trinitatis incorrupta mēte seruāt, tunc æterna eius visione lætantur. REMIG. Ostensurus autē Dominus gloriam suæ claritatis discipulis, duxit eos in montem. vnde sequitur: Et duxit illos, &c. In quo docet quia necesse est omnibus qui Deum contemplari desiderant, vt nō in infimis voluptatibus iaceāt, sed amore supernorū semper ad cælestia erigātur, & vt ostendat discipulis quatenus gloriam diuinæ claritatis non in huius sæculi profundo quærant, sed in cælestis beatitudinis regno. Ducuntur autē seorsum, quia sancti viri toto animo & fidei intētione separati sunt à malis, funditúsque separabūtur in futuro: vel quia multi vocati, pauci verò electi. Sequitur: Et transfi. &c.

Ca. 17. paulo post princ.

Expositio anagogica.

In hoc loco id habet.

HIER. Qualis enim futurus est tempore iudicandi, talis Apostolis apparuit. Nemo autē putet pristinam eum formam & faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatē, & assumpsisse corpus spiritale vel aëreum. Sed quomodo transfiguratus sit, Euāgelista demonstrans dicit, resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Vbi splendor faciei ostenditur, & candor describitur vestium: non substantia tollitur, sed gloria cōmutatur. Certè transformatus est Dominus in eam gloriam, qua venturus est postea in regno suo. Transformatio splendorē addidit, faciem non subtraxit: & si corpus spiritale fuerit, vnde & vestimenta mutata sunt: quæ in tantum fuere candida, vt alius Euāgelista dixerit, qualia fullo super terram nō posset facere. huiusmodi autem corporale est & tactui subiacet, non spiritale & aëreum quod illudat oculis, & tantū in phantasmate aspiciatur. REMIG. Si autem facies Domini resplēduit sicut sol, & sancti sicut sol fulgebūt, nunquid erit æqualis claritas Domini & seruorū? nequaquam. Sed quia nihil lucidius inuenitur sole, idcirco ad manifestādum exemplum futuræ resurrectionis,

Super illud: Et trāsfiguratus est ante eos, to. 9.

A & facies Domini resplendere, & iusti fulgere dicuntur sicut sol. ORIG. Mysticè autem cùm aliquis transcēderit sex dies secundum quòd diximus, videt transfiguratum Iesum ante oculos cordis sui. Diuersas enim habet verbum Dei formas, apparēs vnicuique secundum quòd videnti expedire cognouerit: & nemini supra quòd capit, semetipsum ostendit. vnde non dixit simpliciter, Transfiguratus est, sed, coram eis. In euangelijs enim Iesus simpliciter intelligitur ab eis qui non ascēdunt per excitationem verborum spiritalium, super excelsum sapientiæ montem. Eis autem qui ascēdunt, iam non secundum carnem cognoscitur, sed Deus verbum intelligitur. Coram his ergo transfiguratur Iesus, & non coram illis, qui sunt B deorsum, in cōuersatione terrena viuētes. Hi autem coram quibus transfiguratur, facti sunt filij Dei, & ostēditur eis sol esse iustitiæ, & vestimēta ipsius fiunt candida sicut lumen, quæ sunt sermones & litteræ Euangeliorum, quibus Iesus est indutus, secundum illa quæ ab Apostolis dicuntur de eo.

Matth. 17. tract. 3. ante medium.

Tropologia pulchra.

GLO. Vel vestimenta Christi sanctos significant, de quibus Esaias: Omnibus his velut vestimento vestieris, & niui comparantur, quia candidi erunt virtutibus: & omnis vitiorū æstus ab eis remotus erit. Sequitur: Et appa. illis Moy. &c. CHRY. Hoc autē multas habet rationes: Et prima quidē est hæc: Quia enim turbæ dicebāt eum esse Eliam vel Hieremiam, C aut vnum ex prophetis, capita prophetarum secum ducit, vt saltem hinc videatur differētia seruorum & Domini. Alia ratio est: Quia enim continuè Iesum accusabant Iudæi, tanquam transgressorem legis & blasphemum, patris sibi gloriā vsurpantem, vt ostendatur ab vtraque accusatione innoxius, eos qui in vtroque fulseruot, in medium ducit, etenim Moyses legem dedit, & Elias pro gloria Dei æmulator fuit. Alia ratio est, vt discant, quoniam mortis & vitæ potestatem habet, propter & Moysen qui morte defecerat, & Eliam qui nōdum mortem passus fuerat, in medium ducit. Aliam causam & ipse Euāgelista re-D uelat, scilicet monstrare crucis gloriam, & mitigare Petrum, & alios discipulos passionem timentes. Loquebantur enim, vt alius Euangelista dicit, de excessu, quem completurus erat in Hierusalem: vnde in medium ducit qui se morti exposuerunt pro his quæ Deo placebāt, & pro plebe credentium. Etenim tyrannis vterque se liberè pręsentauit. Moyses quidem Pharaoni, Elias autē Achab. Ducit autem & propter hoc eos in mediū: volebat enim quòd discipuli illorum priuilegia zelarent, vt scilicet fierent mansueti sicut Moyses, & zelantes sicut Elias.

Homi. 57. in Matth. aliquantulum à princip. tom. 2.

Moyses & Elias quare præsentes.

HILA. Quòd etiam Moyses & Elias ex omni sanctorum numero assistunt, medius inter legē & pro-E phetas Christus in regno est. Cum his enim Israelē, quibus testibus prædicatus est, iudicabit.

Ca. 17. paulo post princ.

ORIG. Si quis etiam intelligit spiritalem legem conuenientem sermonibus Iesu, & in prophetis absconditam Christi sapientiam, ille vidit Moysen & Eliam in gloria vnà cum Iesu. HIER. Considerandum est etiā, quòd Scribis & Pharisæis, de cælo signa poscentibus dare noluit, hic verò vt Apostolorū augeat fidem, dat signum de cælo. Elia inde descendēte quo conscenderat, & Moyse ab inferis resurgente, quod & Achaz per Esaiam præcipitur, vt petat sibi signum de inferno vel de excelso. ORIG. Quid autem feruidus Petrus dixerit, subditur: Respon. autē Pe. di. ad Ie. &c. Quia enim audiuit, quòd oportet eum

Matth. 17. tractat. 3. in medio.

Super illud: Et ecce apparuit eis Moyses & Elias. tom. 9.

Matth. 17. tract. 3. à med.

eum Hierosolymã ire, adhuc timet pro Christo, sed post increpationẽ non audet dicere rursus: Propitius esto tibi, sed idẽ occultè per alia signa insinuat. Quia enim videbat multam quietem & solitudinem, cogitauit conuenientem ibi statiinẽ esse ex loci dispositione, quòd significat, dicens: Bonum est nos hic esse. Vult etiam ibi semper esse, ideo tabernaculorũ meminit, dicẽs: Si vis faciamus hic tria tabernacola. Cogitauit enim quòd si hoc fieret, nõ ascẽderet Hierosolymã: & si non ascenderet Christus, non moreretur. Ibi enim sciebat scribas insidiari ei. Cogitabat etiã quòd Elias aderat, qui in montẽ ignem descendere fecit: & Moyses, qui intrauit nebulã, & Deo locutus est. vnde occultari poterant, vt nullus persecutorũ scirent vbi essent. REMI. Vel aliter: Visa Dñi maiestate & duorũ seruorum. Petrus adeo delectatus est, vt cuncta tẽporalia obliuioni traderet, & ibi in perpetuum vellet manere. Si autem tũc Petrus sic accensus est, quanta erit suauitas & dulcedo videre Regem in decore suo, & interesse choris Angelorũ & omnium sanctorum? In eo sanè quòd ait Petrus: Domine si vis, deuotionẽ subditi & obedientis serui ostendit. HIER. Erras tamen Petre: & sicut alius Euangelista testatur, nescis quid dicas. Noli tria tabernacula quærere, cùm vnũ sit tabernacolũ Euangelij, in quo lex & prophetæ recapitulanda sunt. Si autem quæris tria tabernacula, imò vnum Patri & Filio & Spiritui sancto: vt quorum est vna diuinitas, vnum sit & in pectore tuo tabernaculum.

Anagogica expositio.

Super illud: Si vis faciamus hic tria tabernacula. tom. 9.

REMIG. Errauit etiam, quia voluit vt regnũ electorum constitueretur in terra, quod Dominus promiserat dare in cælis. Errauit etiã quia oblitus est se & socios suos esse mortales: & absque gusto mortis voluit subire æternam felicitatem.

RAB. Et in eo quòd cælesti cõuersationi tabernacula facienda putauit, in qua domos necessaria non erat, cùm scriptum sit: Templum non vidi in ea.

Super illud: Faciamus hic tria taberna.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite. Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Et accessit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos suos, neminẽ viderũt, nisi solum Iesum. Et descendentibus illis de monte, præcepit illis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem hanc, donec filius hominis à mortuis resurgat.

HIER. Qui carnale ex frõdibus aut tẽtorijs quærebant tabernaculum, nubis lucidæ operiuntur vmbraculo. vnde dicitur: Adhoc eo loquente. ecce, &c.

Super illud: Adhuc eo loquente, ecce. tom. 9.

CHRYS. Cùm Dominus comminatur, nubem tenebrosam ostendit, sicut in Sina. hic autem quia non terrere volebat, sed docere, nubes apparuit lucida.

Homi. 57. in Matth. paru ante medio. tom. 2.

ORIG. Lucida autem nubes obumbrans sanctos, est virtus paterna, vel forte Spiritus sanctus: dicam etiam Saluatorem nostrum esse lucidam nubem, quę obumbrat Euangelium & legem & prophetas, sicut intelligunt, qui possunt aspicere lumen ipsius in pręmissis. HIER. Quia verò imprudenter interrogauerat Petrus, propterea Domini responsionem non meretur, sed pater respõdet pro filio, vt verbum Domini cõpleretur: Qui me misit, ipse de me testimonium perhibet. CHRY. Neque autem Moyses loquitur, neque Elias, sed pater omnibus maior vocẽ

Nubes quę intelligatur.

Matth. 17. tract. 3. à med.

Super illud: Adhuc eo loquente, ecce. tom. 9.

Hom. 57 parum ante med. tom. 2.

A emittit ex nube, vt discipuli credãt, quod à Deo hæc vox erat. Semper enim apparere solet Deus in nube, sicut scriptum est: Nubes & caligo in circuitu eius: & hoc est quod dicitur, Et ecce vox de nube.

HIER. Vox quidem patris de cælo loquentis auditur, quæ testimonium perhibeat filio, & Petrũ errore sublato doceat veritatem, imò per Petrũ cæteros Apostolos. vnde subdit, dicẽs: Hic est filius meus dilectus, huic est faciendum tabernaculum, huic obtemperandum, hic est filius illi serui sunt, debent & ipsi nobiscum in penetralibus cordis sui Domino tabernaculũ præparare. CHRYS. Ne igitur timeas Petre. Si enim potens est Deus, manifestum quia & B filius similiter potens est: si enim diligitur, ne timeas: nullus enim eum quem diligit prodit: nec tu æqualiter eum diligis genitori. Neque autem solum diligit eum quia genuit, sed & quia vnius est volũtatis cum ipso. Sequitur enim, In quo mihi bene complacui: ac si diceret: In quo requiesco, quem accepto, quia omnia quæ sunt patris cũ diligentia exequitur, & est volũtas vna ipsius & patris: quare & si crucifigi vult, nõ contradicas. HILA. Hunc esse filium, hunc dilectum, hunc complacitum, sed & hunc audiendum vox de nube significat, dicẽs: Ipsum audite, vt scilicet idoneos ipse præceptorum talium auctor esset, qui sæculi damnum, crucis voluntatem, obitum corporis, & post hæc regni cælestis gloriam facti confirC masset exemplo. REMI. Dicit ergo: Ipsum audite, ac si alijs verbis diceretur: Recedant vmbræ legales, & typi prophetarum, & solum coruscum lumen Euangelij sequamini. siue ideo ait: Ipsũ audite, vt illum esse ostenderet, quem Moyses prædixerat, dicẽs: Prophetã suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me, audietis ipsum. Sic ergo Dominus vndique habuit testes, ex cælo vocẽ patris, ex paradiso Eliam, ex inferis Moysen, ex hominibus Apostolos: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestiũ, terrestrium, & infernorum. ORIG. Vox autem de nube aut ad Moysen & Eliã loquitur, qui desiderabant D videre filiũ Dei & audire eum, aut discipulos docet.

Super illud: Adhuc eo loquente, ecce. tom. 9.

Homil. 57. in Matth circa medium illius, tom. 2.

Canon 17 in Matth. inter prin. & med.

Matth. 17. tract. 3. à med.

GLO. Notandum autem quod bene conuenit mysterium secundæ regenerationis, quæ scilicet erit in resurrectione: vbi caro resuscitabitur cum mysterio primæ, quę est in baptismate, vbi anima resuscitatur. In baptismate enim Christi operatio toti[us] Trinitatis ostẽsa est. Fuit enim ibi filius incarnatus, apparuit in columbæ specie Spiritus sanctus, & pater fuit ibi in voce declaratus. Et similiter in trãsfiguratione, quæ est sacramentum secundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit: pater in voce, filius in homine, Spiritus sanctus in nube: quęritur autẽ quare Spiritus sanctus ibi in columba, hic in nube declaratus est? Dona E siquidẽ sua per species declarare solet. Innocentiam autem in baptismate donat: quæ per auem simplicitatis designatur. Daturus est autẽ claritatem & refrigeriũ resurrectionis: ideo in nube refrigeriũ, in fulgore nobis claritas resurgentiũ corporum designatur. Sequitur: Et audi. discip. &c. HIER. Triplicẽ autem ob causam pauore terrentur, vel quia se errasse cognouerãt, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei patris vocem loquẽtis audierant. Humana enim fragilitas cõspectum maioris gloriæ ferre non sustinet, ac toto animo & corpore contremiscens ad terram cadit: quanto enim quis ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora collabitur, si ignorauerit mensuram suam.. REMIG. In eo verò quòd sancti

Comparatio baptismi & resurrectionis.

Super illud: Audientes discipuli ceciderunt. tom. 9.

Indicium sanctitatis. Homil 17. in Mat. parum ante mediũ, tom. 2.

Apostoli in faciem ceciderunt, fuit iudicium sanctitatis: quia sancti in faciem cadere dicuntur, impij vero retrorsum. CHRY. Sed cùm ante in Christi baptismo, quãdo talis etiam vox de cęlo delata est, nullus ex turbe quæ aderet tale eliquid passus est, quomodo discipuli in monte ceciderũt? quia scilicet solitudo, altitudo, & silentium eret multum, & transfiguratio stupore plena, & lumen purum, & nubes extensa: ex quib9 omnibus stupor in eis cõgregabetur.

Super illud: Accessit Iesus & tetigit eos tom. 9.

HIERO. Quia vero illi iacebant & surgere nõ poterent, ipse clementer accedit, & tangit eos: vt tactu fuget timorem, & debilitata membre solidentur: & hoc est quod dicitor, Et eccessit Iesus & tetigit eos. quos autem manu saneuerer, etiem senenit imperio. vnde sequitur: Dixitque eis, surgite & nolite timere. Primum timor expellitur, vt postea doctrine tribuatur. Sequitur: Leuantes autẽ oculos suos, &c. Quod rationebiliter factum est, ne si Moyses & Elias perseueralsent cũ Domino, petris vox videretur incerte, cui potissimum darei testimonium. Vidẽt etiam Iesum staotẽ ablata nube, & Moysen & Eliã euenuisse, quie postquã n legis & prophetetũ vmbre discesserat, vtrumque in Euangelio repetitur. Sequitur: Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicẽs: Nemini, &c. Non vult ergo in populos prędicari, ne & incredibile esset pro rei megnitudine, & post tantem gloriã epud rudes animos sequẽs crux scandalum faceret. REMIG. Siue quia si meiestas illius diuulgaretur in populo, populi impedirent dispensationem pessionis eius, resistendo principibus secerdotum, & sic redemptio humani generis retardaretur. HILA Silentium etiem terum gestarum quas viderant imperat, vt cùm essent Spiritu sancto repleti, tunc gestorum spiritoalium testes essent.

Can. 17. ante medium.

Et interrogauerunt eũ discipuli eius dicẽtes: Quid ergo scribæ dicunt quòd Eliam oporteat primo venire? At ille respondens ait eis: Elias quidẽ venturus est, & restituet omnia. Dico autẽ vobis: quia Elias iam venit: & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerũt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

Super illud: Quid ergo scribæ dicũt quia Eliam &c. tom. 9.

HIER. Traditio Pharisæorũ est ioxta Malechiam prophetem, quòd Elias veniat ante Saluatoris aduentum, & reducet cor patrum ad filios, & filiorum ad patres, & restituat omnia in antiquom statũ. Æstimant ergo discipuli transformationem gloriæ hanc esse, quam in monte viderent. Et ideo dicitur: Et interrogauerunt, &c. Ac si dicerent: Si iam venisti in gloriam, quomodo præcursor tous non apparet maxime autẽ hoc dicunt, quia Eliam viderãt recessisse.

Homil. 58. in Mat. in princ. tom. 2.

CHRYS Non eutem aduentum Eliæ discipuli de scripturis sciebaot, sed scribæ eis manifestabãt: & ferebatur huic sermo in plebe indocta, sicut & de Christo. Non eutẽ, vt oportebat, aduẽtus Christi & Eliæ, à scribis interpretabatur. Scripturæ enim duos dant Christi aduentus: eum scilicet qui factus est, & eum qui futurus est. Sed scribæ plebem euertentes, secundum aduentũ solom cõmemorabant plebi, & dicebent: Quoniã si hic est Christos, oportebet Eliã præuenire. Est igitur solutio quam Christus indocit. Sequitur: At ille respondẽs ait: Elias quidem ven. est & resti. omnia: dico eutem vobis, &c. Ne eutem ęstimes eũ in sermone errasse, si quandoque dicit Eliam venturum, & quandoque venisse. Cùm enim dicit quòd Elies venturus est, & restaurabit omnia, de ipso Elia in propria persona loquitor, qoi quidem restaurabit omnia, dum corriget infidelitatem Iudæorum, qoi tunc inuenientur, quod est conuertere corda patrũ ad filios, id est, Iudæorum ad Apostolos.

Duo aduẽtus Christi.

AVGVST. de quæst. Eueng. Vel restituet omnie, id est, eos qoos Antichristi persecutio perturbauerit, vel vt ipse restituat moriendo, quæ debet.

Li. 2 cap. 21. tom. 4

CHRY. Si eutem tot bone erunt ex Eliæ præsentia, quere tunc nõ eum misit? Dicemus quia & tunc Christũ æstimantes Eliem, nõ crediderunt ei. Tunc eutem Eliæ credent. quia cùm post lentam expectationem venerit ennũtiens Iesum facilius suscipient, quæ eb eodem dicentur. Cùm verò dicit, quòd Elies iam venit, Ioannem Eliam vocat, propter mysterij modum: sicut eoim Elias secundi eduentus præcursor erit, ita Ioan. præcursor factus est primi. propter hoc autẽ Ioennem Eliam nominat, vt ostendat primum suum aduentum veteri testamento & prophetiæ conuenire. HIER. Ipse ergo qui veoturus est in secũdo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidẽ, nunc per Ioannem venit in virtute, & spiritu. Seqoitur: Et non cognouerunt eum, &c. Hoc est, spreuerũt & decolleuerunt eum. HILAR. Vt Domini eduentum prænuntians passionẽ quoqoe præcurreret & iniurię & vexetionis, exemplo. vode sequitur: Sic & filius, &c. CHRYSOS. In quo oportune suem passionem commemorat ex passione Ioannis, multam eis præbens consolationem. HIERO. Qoæritur ergo cùm Herodes & Herodias Ioanoem interfecerint, quomodo ipsi quoqoe Iesum crucifixisse dicentor, cùm legamus eum à Sribis & Pherisæis ioterfectum? Ec breuiter respondendũ, quòd in Ioannis nece pharisæorum factio coosenserit: & in occisione Domini Herodes iunxerit voluntatẽ suam: qui illusum atque despectum remisit ad Pilatum, vt eum crucifigeret.

Hom. 58 sup. illud quia oporteret ed abire Hierosolymã, to 2.

Super illud. Elias venturus est & restituet omniatom. 2.

Tract. 17. in Mat. parum ante medi.

Homi. 58. in Matth. inter princ. & me. tom 4.

Quæstio Euãgelica.

Super illud: Sic & filius hominis passurus est &c.

Super illud: Intellexerũt quia de Ioanne dixisset eis.

RABA. Ex iudicio a item passionis suæ, quam Dominus eis sæpius prædixit, & præcursoris sui, queon iam completam cernebant: discipuli cognoscebeot Ioennem sibi in Eliæ vocabulo demonstratum esse. vnde seqoitur Tunc intellexerunt discipuli, &c.

ORIG. Quod autem dixit propter Ioannem, Elias iam venit: nõ anima Eliæ en intelligenda, ne incidemus in dogma transcorporationis, quod elienum est ab ecclesiastice veritete: sed sicut Angelus prædixit, Venit in spiritu & virtute Eliæ.

Matth. 17. tract. 3 inter medium & finem.

Et cùm venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eũ, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur. Nã sępè cadit in ignẽ, & crebro in aquam. Et obtuli eũ discipulis tuis, & non potuerũt curare eum. Respondẽs autẽ Iesus, ait: O generatio incredula & peruersa, quousq; ero vobiscũ? Vsquequo patiar vos? Afferte huc illũ ad me. Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo dæmonium: & curatus est puer ex illa hora.

ORIG. Concupiscens Petrus spectabilem illem vitam & preponens vtilitatẽ suẽ vtilitatibus plurimorum, dicebat: Bonum est nos hic esse. Sed quoniam Charitas non quærit quæ sue sunt, hoc quod videbetur bonum Petro, nõ fecit Iesus, sed quasi de monte excelso diuinitatis descendit ad turbam, vt qui non poterant ascendere sursum propter infirmitatẽ animarum suarum, illis proficiat. Vnde dicitur: Et cùm venisset

Matth. 17. tract 3 ante illum.

venisset ad turbã. Nisi enim cum discipulis suis electis venisset ad turbam, nõ accessisset ad eum ille, de quo subditur: Accessit ad eũ homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine miserere filio meo. Vbi cõsiderandũ est, quòd quandoque qui patiuntur, credunt & deprecantur pro sua salute: quandoque autem pro eis alij faciũt, sicut nunc qui genibus voluitur, pro filio rogat. quandoq; verò à semetipso Saluator etiam à nullo rogatus, sanat. Primo autem

Lunaticus quis dicitur.

quęramus quid est quod sequitur: quia lunaticus est, & malè patitur. Medici ergo loquuntur quæ volunt: quia nec immundum spiritum arbitrantur, sed corporalem aliquam passionem: & dicunt humida moueri in capite secundum aliquam compassionem ad lumen lunare, quod humidam habet naturam. nos autem qui Euãgelio credimus, dicimus hanc passionem immundum spiritum in hominibus operari. Obserua enim quędam schismata lunæ, & sic operatur, vt ab obseruatione lunæ pati homines mentiantur, & per hoc culpabilem Dei creaturam ostendat: sic & alij dæmones secundũ aliqua stellarum schismata insidiantur hominibus, vt iniquitatem cùm in excelso loquitur, quasdam stellas dicẽtes maleficas, quasdã beneficas! cùm nulla stella à Deo sit facta, vt

Homi. 58. in Matt. parum ante mediũ. tom. 2.

malefaciat. In hoc autem quod subditur: Nam sępe, &c. CHRY. Considerandum est, quod nisi prouidentia hic homo esset monitus, dudũ periisset. Dæmon enim qui ipsum in ignẽ & in aquam mittebat, interfecisset eum omnino, nisi Deus eũ refrenasset.

Super illud: Miserere filio meo, quia lunaticus est. Homi. 58. in Matth super illud: O generatio peruersa, to. 2.

HIER. Quod autem dicit, Et obtuli, &c. latenter accusat Apostolos: cũ impossibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum qui curandi sunt fidem referatur.

CHRY. Inspice autem & aliunde eius insipiẽtiam: qualiter coram turba interpellat ad Iesum aduersus discipulos, sed ipse eos liberat ab accusatione, defectũ curationis imputãs illi. Ex multis enim monstratur eũ infirmũ in fide fuisse, non tamen tãtum in eius personam inuehitur: ne ipsum conturbaret, sed in omnes Iudæos. Probabile est enim multos præsentium de discipulis inconuenientia cogitasse, & ideo sequitur: Respondens autem Iesus, &c. Per hoc autẽ quod dicit, Quousque ero vo. ostendit desideratam ab eo esse mortem, & concupiscibilem recessum.

REMIG. Sciendum quoque quia Dominus non tantum tũc cœperat pati improbitatem Iudæorum, sed à longo prius tempore, & ideo hic dicit: Vsquequo patiar vos: ac sic dicat, quia longo tempore cœpi pati vestras improbitates, ideo indigni estis mea pręsentia.

Matth. 17. tract. 4. parũ ante mediũ.

ORIG. Vel quoniam non potuerant eum sanare discipuli, quasi adhuc modicæ fidei cõstituti, propterea dixit: O generatio incredula. & quod ait: Peruersa, ostẽdit quoniam ex peruersitate malitia est introducta extra naturam. puto autẽ quòd propter peruersitatem totius humani generis quasi grauatus malitia eorum, dixit: Vsquequo ero vobiscum?

Super illud: O gener. peruersa, to. 9.

Christus medicus.

HIERO. Non autem credendum est quod tædio superatus sit, & mansuetus ac mitis in verba furoris eruperit. sed quod in similitudinẽ medici si ęgrotum videat cõtra sua præcepta se gerere, dicat: Vsquequo accedam in domum tuam? vsquequo artis perdam industriam, me aliud iubẽte, & te aliud perpetrante? quod autem non sit iratus homini, sed vitio, ac per vnum hominũ Iudæos arguat infidelitatis, patet ex hoc quod infert: Afferte huc illum ad me.

CHRYS. Postquam enim discipulos excusauerat, adducit patrem pueri ad spem benignam credẽdi quod ab hoc malo eripietur, & vt inducatur pater ad fidẽ futuri miraculi, videns dæmonem tumultum pati, ex hoc solum quod vocabatur increpauit eum. vnde sequitur: Et increpauit eũ Iesus. Non ille qui patiebatur, sed dæmon increpatur.

Homi. 58. in Mat. non remote ante med. tom. 2.

REMIG. In quo facto reliquit exemplũ prædicatoribus, vt vitia persequãtur, homines vero subleuent. HIER. Siue increpauit puerum, quia propter peccata sua à dæmone fuerat oppressus. Sequitur: Et exiit ab eo, &c.

In hoc loco tom. 9. Super illud: Et curatus est puer. Super illud: Quia lunaticus est, to. 9.

RAB. Quia nulla remanet ibi infirmitas, vbi omnipotens salutem præstat. HIER. Mihi autem videtur iuxta tropologiã lunaticus esse, qui per horarum momenta mutatur ad vitia, & nunc quidem in ignẽ fertur, quod adulterantiũ corda succensa sunt, nunc in aquas, scilicet voluptatum, vel cupiditatum, quæ non valent extinguere charitatem.

Lib. 1. ca. 21. tom. 4.

AVGV. de quæst. euang. Vel ignis ad iram pertinet, eo quod alta petat: aqua ad voluptates carnis.

Tropologica expositio.

Matth. 17. tract. 4.

ORIG. De incõstantia autem peccatoris dicitur: Stultus vt luna mutatur. Et est videre in talibus impetus quosdam quasi operum bonorum subrepere: aliquando autem quasi quadã abreptione spiritus à passionibus comprehenduntur, & cadunt à statu bono, in quo stare putabantur. Forsitan ergo Angelus qui sortitus est huius lunatici custodiam, pater huius appellatur, deprecãs quasi pro filio medicum animarum, vt liberet eum, qui non potest sanari à passione per verbum humile discipulorum Christi: quia non recipit eorum admonitionem: veluti surdus. Et ideo opus est ei Christi sermo, vt iam de cætero sine ratione non agat.

Tunc accesserũt discipuli † ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos nõ potuimus eiicere illũ? Dixit illis Iesus: propter incredulitatẽ vestrã. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidẽ sicut granum sinapis, dicetis monti huic, trãsi hinc illuc, & trãsibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus nõ eiicitur, nisi per orationem & ieiunium.

† eius.

Homi. 58. in Mat. in med. illius, tom. 2.

CHRYS. Acceperant discipuli à Domino potestatem spirituum immundorum: & quia oblatum dæmoniacum curare non potuerant, videtur quòd in dubitationem deuenerint, ne forte gratiam quæ erat eis tradita, perdidissent, & ideo dicit, Tunc accesserunt, &c. Interrogant quidem singulariter non propter verecundiam, sed quia de ineffabili & magna re erãt eũ interrogaturi. Sequitur: Dixit illis Iesus, &c.

can. 17. parũ ante mediũ. Hom. 58. in Matth circa illud: O genus incredula. tom. 2. Super illud: Quare nos nõ potuimus tom. 9. Homil. 58. in Matth. ante mediũ. to. 2.

HILA. Crediderãt quidem Apostoli, nondum tamen erant perfectæ fidei: nã Domino in monte demorante, & ipsis cum turbis residẽtibus quidam tepore eorum fidem relaxauerat. CHRY. Vnde manifestum est hinc, quoniã & discipuli in fide infirmati sunt, sed non omnes: columnæ enim illæ non aderãt. s. Petrus, Iacobus, & Ioannes. HIER. Hoc est autẽ quod in alio loco dominus dicit: Quæcunque in nomine meo, &c. Ergo quoties nõ accipimus, nõ præstantis est impossibilitas, sed poscentium culpa.

CHRYS. Sciendum tamen quod sicut multoties accedentis fides accipere sufficit effectum miraculi, ita multoties faciẽtium miracula sufficit virtus, etiã nõ credentibus illis qui expeterent miracula operari. Etenim qui circa Corneliũ ex propria fide allexerunt gratiam Spiritus sancti. Ille autem mortuus qui proiectus est in sepulchrũ Helisæi, sola virtute cor-

poris sancti resuscitatus est. contigit autem & tunc discipulos infirmari in fide. imperfectius enim dispositi erant ante crucem, & ideo fidem dicit hic esse causam signorum. vnde subditur: Amen quippe, &c.

Super illud: Si habueritis fidem sicut granum, tom. 9.

Hiero. Putant aliqui fidem grano sinapis comparatam paruam dici, cùm Apostolus dicat: Et si habuero tantam fidem ita vt montes transferam: magna est ergo fides quæ grano sinapis comparatur.

In præfatione sup expositionem in Iob. ca. 2. in nouis exēpl. à med. ca. 4. in antiquis.

Greg. 1. Mora. Granum quippe sinapis nisi teratur, nequaquam virtus eius agnoscitur: sic si virum sanctum tritura persecutionis opprimat, mox in feruorem virtutis vertitur quicquid in illo antea despicabile infirmúmque videbatur.

Matth. 17. tract. 2. ante medium.

Orig. Vel ideo omnis fides grano sinapis comparatur, quoniam contemnitur quidem fides ab hominibus, & modicum aliquid & vile apparet. Cùm vero consecutum fuerit huiusmodi semen bonam animam quasi terrā, fit arbor magna. Sic autem magna est prædicta lunatici infirmitas, & fortis ad curādum inter omnia mala, vt monti assimiletur, nec expellatur, nisi per omnem fidem eius, qui passiones huiusmodi sanare voluerit.

Hom. 58. in Mat. à med. illius tom 2.

Chry. Vnde & de translatione montium mentionem facit. Et vltra procedit, dicens: Et nihil impossibile erit vobis.

Immediate ante illud: & nihil impossibile erit vobis.

Raba. Sic enim fides mentem nostram capacem donis cælestibus facit, vt quæcunq; volumus facillime à fideli Domino impetrare possimus.

Homi. 58. in Mat. à med. illius, tom. 2.

Sancti mōtes trāstulerunt.

C Chrys. Si autem dixeris, vbi Apostoli montem transtulerint? Illud dicam, quia multa maiora fecerunt, mortuos plurimos suscitantes. Dicuntur autē post Apostolos, sancti quidam Apostolis minores, montes necessitate imminente transtulisse. Si autem Apostolorum tempore montes nō sunt trāslati, hoc non fuit quia non potuerunt, sed quia noluerunt, vtilitate non imminente. Nec dominus dixit quòd hoc essent facturi, sed quòd hoc facere possent: probabile tamen est, factum esse, sed scriptum non esse. neque enim omnia miracula quæ fecerunt, scripta sunt.

Super illud: Si habueritis fidē vt granum, tom. 9.

Hier. Vel montis translatio non eius significatur quem oculis carnis aspicimus, sed illius qui à Domino translatus fuerat ex lunatico: qui per prophetam corrumpere dicitur omnem terram.

Glosa interlinearis ibi.

Glo. Vt sit sensus: Dicetis monti huic, id est, superbo diabolo: Transi hinc, id est, ab obsesso corpore in altū maris, id est, in profundū inferni, & transibit: & nihil impossibile erit vobis, id est, nulla incōmoditas insanabilis.

Li. 2 cap. 12. tom. 4.

Avg. de con. Euan. Vel aliter: Ne discipuli in miraculis faciendis extollerentur in superbiam, admoniti sunt potius per humilitatē fidei, quasi per sinapis granum elationem terrenam, quæ montis nomine significata est, curare transferre.

Super illud: hoc genus dæmoniorū non eijcitur nisi.

Rab. Dum autem docet Apostolos quomodo dæmon debeat expelli, omnes instituit ad vitam: vt scilicet nouerimus grauiora quæque vel immundorum spirituum, vel hominum tentamēta ieiunijs & orationibus esse superāda: iram quoque domini hoc remedio singulari posse placari. vnde subdit: Hoc autē genus, &c.

Hom. 58. in Mat. à med. tom 2.

Chry. Quod dicit non solum de genere lunaticorum, sed & vniuerso genere dæmonum. Ieiunium enim multam sapiētiam imponit, & hominem quasi Angelum de cælo constituit, & incorporeas potestates impugnat: sed & oratione opus est, quasi principaliori. Qui enim orat vt oportet, & ieiunat, non multis indiget: & ita non fit auarus, sed ad eleemosynam promptus est. Qui etiam ieiunat læuis est, & vigilanter orat, & concupiscentias perni-

Orationis laus atque ieiunij.

A tiosas extinguit, & propitium Deum facit, & animā superbam humiliat. Qui ergo orat cum ieiunio, duplices habet alas, etiam ipsis ventis leuiores. Neque enim oscitat & torpet orans, quod & multi patiuntur: sed est igne vehementior, & terra fixior: ideóque talis maximè dæmonijs aduersatur. nihil est homine decenter orante potētius. Si autem infirmum est tibi corpus ad continuè ieiunandum, non tamen ad orandū: & si ieiunare non potes, potes tamē non lasciuire. non paruum autem est hoc, neque multum à ieiunio distans.

Matth. 17 tract. 4. ante medium.

Orig. Si ergo aliquando oportuerit nos circa curationem tale aliquid patiētium permanere, non adiuremus, neque interrogemus, neque

Notare exorcistæ.

B loquamur quasi audienti spiritui immundo: sed abigamus ieiunijs & orationibus nostris spiritus malignos.

Glosa ordinaria sup. illud: nisi per orationem.

Glo. Vel hoc genus dæmonij, id est, ista carnalium voluptatum mutabilitas, non vincitur nisi spiritus oratione confirmetur, & caro per ieiunium maceretur. Remig. Vel ieiunium hic intelligitur generale, quo non solum abstinemus à cibis, sed ab omnibus illecebris carnalibus & peccatorū passionibus: similiter oratio intelligenda est generalis, quæ in pijs & bonis operibus consistit. De qua dicit Apostolus: Sine intermissione orare.

Conuersantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus ho-
C *minum, & occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.*

Matth. 17 tract. 4 circa medium illius.

Rems. Sæpe dominus mysteria suæ passionis discipulis prædixit: vt quando acciderent, tanto leuius ea ferrent, quanto præcognita haberent. Et ideo hic dicitur: Conuersantibus, &c. Orig. Videntur quidē hæc illis quæ suprà dixerat similia esse, vt facilè quis dicat Dominum eadem ipsa repetere, quod non est ita: tradendū enim superius non est dictum, hic autem non solum tradendū, sed etiam in manus hominum tradendum audiuimus. Traditum igitur Apostolus filium narrat à Deo patre, sed etiam contrariæ
D potestates eum in manus hominum tradiderunt.

Super illud: Cōuersantibus autē eis tom. 9.

Hier. Semper autem prosperis miscet tristia. Si enim contristat eos quia occidendus est, debet lætificare quod subditur: Et die tertia resurget.

Hom 59 circa prin. to. 2.

Chry. Neque enim multum tempus dixit quo in morte maneret, sed tertia die se dixit resurrecturum.

Matth. 17. tractat. 4. à medio.

Orig. Prædicente autē hæc domino, tristati sunt discipuli. vnde sequitur: Et contristati sunt vehemēter, nō attēdentes ad illud quod dixerat: Et tertia die resurget, nec considerātes quis esset cui ad destruendam mortem trium dierum tempus sufficeret.

Super illud: Conuersantibus autem eis tom. 9.

Hier. Porrò quòd contristabantur vehemēter, nō de infidelitate venit, verùm pro dilectione magi-
E stri, nihil de eo sinistrum & humile patiuntur audire.

Et cùm venissent Capharnaū, accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrū, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait †. Etiā. Et cùm intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicēs: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributū vel censum, à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum. & eum piscem qui † primo ascenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies staterē: illum sumens, da eis pro me & te.

† illis.

† primus.

Glos.

Ratio didrachmatis.

. Glo. Quia discipuli audita Domini passione contristati erant, ne aliquis passionem Christi necessitati ascribere non humilitati, subiungit factum in quo Christi libertas & humilitas demõstratur. vnde dicitur: Et cùm venisset, &c. Hila. Dominus didrachma soluere postulatur, id est, denarios duos: hoc enim omni Israel lex pro redemptione corporis & animæ constituerat in ministerio templi seruientiũ.

Can. 17. non remote à fin. Hom. 59. in Matt. paulo à princ. to. 2.

Chrys. Cùm enim primogenita Ægyptiorũ interfecit Deus, tunc tribum Leui pro eis accepit. Deinde quia primogenitis qui erant apud Iudæos minor huius tribus numerus erat, pro deficientibus in numerum siclum iussit inferri, & ea tunc tenuit consuetudo, vt primogenita vectigal hoc inferrent. Quia igitur primogenitus erat Christus, videbatur autem discipulorum primus esse Petrus ad eum accedunt. Et vt mihi videtur, non in vnaquaque ciuitate hoc expetebat. Ideóque in Capharnaũ adeunt Christum, quia eius patria existimabatur.

Super illud: Et cùm venissent Capharnaum, tom. 9.

Hiar. Vel aliter: Post augustum Cæsarem Iudæa facta est tributaria; omnes censi capite ferebantur, vnde & Ioseph cum Maria cognata sua profectus est in Bethleem. Rursus quoniã Dominus nutritus erat in Nazareth, quod est oppidũ Galilææ subiacẽs Capharnaũ vrbi, ibi depoposcitur tributũ, & pro signorum magnitudine hi qui exigebant non audebant ipsum repetere, sed discipulum conueniunt.

Homi. 59. in Matth. non multũ procul à princ. tom. 2.

Chrys. Et neque hunc cum multa vehementia, sed mansuetius: neque enim incusantes, sed interrogantes dixerunt. Magister vester non soluit didrachma? Hiar. Sic malitiosè interrogant vtrum reddat tributa, an contradicat Cæsaris voluntati.

Super illud: Et cùm venis. Capharnaum, to. 9. Homil. 59. in Mat. non multum remotè à prin. to. 2.

Chry. Quid igitur Petrus? Ait: Etiam. Et his quidem dixit, quoniam soluit: Christo autem non dixit, erubescens fortassis pro his ei loqui. Glos. Vel aliter. Et Petrus respondit, Etiam, id est, ita est quod non soluit. Voluit autem Petrus Domino intimare, quod Herodiani peterẽt censum: sed Dominus præuenit eum. vnde sequitur; Et cùm intras. do. &c.

Super illud: Et cùm intrasset in domum præuenit eum Iesus to. 9. Matth. 17. tract. 4. aliquantulum à medio.

Hiar. Ante quidem quàm Petrus suggerat, Dominus interrogat, ne scandalizentur discipuli ad postulationẽ tributi, cùm videãt eum nosse quæ absente se gesta sunt. Sequitur, At ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Orig. Sermo iste duplicem habet sensum. Secundum vnum enim, filij regum terræ liberi sunt apud reges terræ, extranei autem extra terram liberi non sunt, propter eos qui deprimunt eos, sicut Ægyptij filios Israel serui. Secũdum alterum autem, propter hoc ipsum quod aliqui sunt alieni à filiis regum terræ, sed sunt filij Dei, liberi sunt: qui manent in verbis Iesu, & cognouerunt veritatem, & veritas liberauit eos à seruitute peccati. Filij autẽ regum terræ, liberi non sunt: quoniam omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.

Christus rex.

Super illud: Reges terræ à quibus accipiunt tributum. to. 9. Lib. 1. quæst. euang. ca. 23. tom. 4. Homi. 59. in Matth. aliquantulum à prin. to. 2.

Hiar. Dominus autem noster & secundum carnem & secundum spiritum filius erat regis: vel ex Dauid stirpe generatus, vel omnipotentis patris verbum. Ergo tributa quasi filius regis, non debebat.

Avg. de quæst. euang. Dicit enim in omni regno liberos esse filios, id est, non esse vectigabiles. Multo ergo magis liberi esse debẽt in quolibet regno terreno filij regni ipsius, sub quo sunt omnia regna terrena. Chrys. Si autem non erat filius: inaniter hoc exemplum induxit. Sed dicet aliquis: Filius est, sed non proprius, est ergo alienus: & sic hoc exemplum non habet virtutẽ. ipse enim de propriis filiis disputat,

A ad quorum differentiam alienos vocat: qui non ex parentibus substantialiter nati sunt. Intẽde autem qualiter & hinc Christus certificat eam cognitionẽ quæ Petro reuelata est, de eo; per quam dixit, Tu es Christus filius Dei viui. Hiar. Quamuis ergo liber esset, quia tamẽ humilitatem carnis assumpserat: debuit omnem iustitiam adimplere. vnde sequitur: Vt autem non scan. &c. Orig. Consequens quoque est intelligere: quoniam quoties exurgũt quidã, qui per iustitiam tollant nostra terrena, reges huius terræ eos transmittũt, vt exigãt à nobis quæ sunt ipsorum: & suo exemplo prohibet Dominus aliquod scandalum fieri etiam huiusmodi hominibus, siue ne amB plius peccent, siue vt saluentur. Filius enim Dei qui nullum opus fecit seruile, quasi habẽs formam serui, quam propter hominem suscepit, tributũ & censum dedit. Hiar. Quid primum in hoc loco mirer nescio, vtrum præscientiam, an magnitudinẽ Saluatoris, Præscientiam, quod nouerat habere piscem in ore staterem, & quòd primus ipse capiẽdus esset: magnitudinem atque virtutẽ, si ad eius verbũ stater in ore piscis creatus est: & quod futurum erat, ipse loquendo fecerit. Ipse ergo Christus propter eximiam charitatẽ & crucẽ sustinuit & tributa reddidit. nos infelices, qui Christi censemur nomine, & nihil tãta dignũ facimus maiestate pro illius honore & tributa non C reddimus, & quasi filij regis à vectigalibus immunes sumus. Hoc etiam simpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit Dominũ tantæ fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se & Apostolo redderet, nõ habuerit. Quòd si quis obiicere voluerit: quomodo Iudas in loculis portabat pecuniam? respõdebimus, rem pauperum in vsus suos conuertere nephas putauit, nobisque idem tribuit exemplum.

Super illud: Reges terræ à quibus accipiunt tributum. tom. 9.

Doctrina pulchra.

Matth. 17. tract. aliquantulum ante finem.

Super illud: Vt autẽ non scandalizemus eos. tom. 9.

Chry. Vel ideo nõ ex repositis iubet dare, vt ostẽdat quòd maris & piscium dominetur. Orig. Vel quoniam Iesus non habuit imaginem Cæsaris, Princeps enim huius sæculi nihil habebat in eo, propterea non ex proprio, sed ex mari imaginem Cæsa-D ris accepit: non autem suscepit ipse staterem, neque fecit eum sibi possessionem, ne sit aliquando imago Cæsaris apud imaginem inuisibilis Dei. Vide etiam Christi prudentiam, qualiter nec renuit tributũ, nec simpliciter iubet dari: sed prius ostendit se non esse obnoxium, & tunc dat: quorũ vnũ fecit, scilicet dare tributum, vt illi scilicet exactores non scandalizẽtur: hoc autem, scilicet, quòd ostendit se liberum, vt non scandalizentur discipuli. Alio vero loco contemnit pharisæorum scandalum, quãdo de escis disputabat: docens nos scire tempora secundũ quę oportet, non contemnere eos qui scandalizantur, & secundũ quæ oportet contemnere. Greg. super Ezechielem. Cõ-F siderandum enim est, quia inquantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius permittitur nasci scandalum quàm veritas relinquatur.

Hom. 59. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

Matth. 17. tract. 4. inter med. & finem.

Hom. 7. aliquantulum à principio.

Chrys. Sicut autẽ stupescis de Christi virtute, ita admirare Petri fidem, quoniam rei tam difficili obediuit. Ideóq; de fide eum remunerãs, copulauit eum sibi in tributi datione, quod fuit abundãtis honoris. Et hoc est quod dicitur: Et aperto ore eius inue. &c.

Homi. 59. in Matt. inter prin. & med. tom. 2.

Glo. Consuetudo enim erat, vt vnusquisque pro se didrachma redderet. Stater vero est pondus duorum didrachmarum. Orig. Mysticè autem in agro consolationis (sic enim interpretatur Capharnaum) cõsolatur omnem discipulum, & liberum filium esse

Matth. 17. tract. 4. paulo ante finẽ.

pronunciat: & dat ei virtutem piscandi primum piscem, vt ascendēte eo cōsolationem accipiat Petrus super eum quem piscatus est. Hila. Cùm autē primum piscem admonetur Petrus inquirere: ascensuri ostendūtur & plures. Beatus ille primus martyr Stephanus, primus ascendit, & staterem in ore cōtinuit. In quo didrachma nouę prędicationis tanquam duo denarij habebantur: Dei enim gloriam & Dominum in Christum passione contuens prædicabat.

Can. 17 in Mat. parum ante finem.

Hier. Vel iste piscis primus captus, est primus Adam, qui per secundum Adam liberatur, & id quod in ore eius, hoc est, in confessione, fuit inuētum, pro Petro & domino redditur. Orig. Cùm etiam videris auarū hominem ab aliquo Petro correctū, quod abstulit de ore eius verbū pecuniæ: dices eum ascēdisse de mari, id est, de fluctibus solicitudinum auaritiæ, ad hamum rationabilem, & comprehēsum atque saluatum ab aliquo Petro, qui eum docuit veritatem: vt pro statere habeat imaginē Dei id est, eloquium eius.

Parū à fine cōmentarij in cap. 17. Mat tom. 9. Matth. 17. tract. 4. parum à fine.

Hier. Et pulchrè illud ipsum quidem datur preciū: sed diuisum est: quia pro Petro quasi pro Peccatore, precium reddebatur. Dominus autē noster peccatum non fecit. Ostēditur autem similitudo carnis, dum eodem & Dominus & seruus precio liberaotur.

Parum à fine commentarij in cap. 17. Mat. tom. 9.

CAPVT XVIII.

IN illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorū. Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscepit. Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

Hier. Quia discipuli viderant pro Petro & Domino idem tributum redditum: ex æqualitate precij, arbitrati sunt omnibus Apostolis Petrum esse prælatum. Chrys. Vnde passi sunt aliquod humanum, quòd Euangelista designat, dicens: In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Verecundari siquidem passionem confiteri, quam passi sunt, non dicunt manifestè: Petrū cur præhonorasti nobis? sed indeterminatè interrogant: Quis maior est? Quando autem tres præhonoratos viderūt, scilicet, Petrum, Iacobum, & Ioannem in transfiguratione, nihil tale passi sunt, quando verò in vnum solum cōtulit honorem, tunc doluerunt. Tu autem cōsidera primū quidem, quod nihil eorum, quæ sunt in terris, quærūt: deinde, quod postea hanc passionem deposuerunt. Nos autem neque ad defectus eorum contingere possumus, neque enim quærimus quis maior est in regno cælorum, sed quis maior est in regno terræ.

In principio commentarij ad cap. 18. tom. 9. Homi. 59. in Mat. su. hoc verbū. to. 2.

Orig. In his autem imitatores discipulorum esse debemus, si quando aliquid in nobis dubium quæritur & non inuenitur, vt cùm omni consensu accedamus ad Iesum, qui potens est illuminare corda ho- A minum ad intelligēdam solutionem omnium quæstionum. Interrogemus etiam aliquem doctorū, qui præpositi habentur in ecclesiis. Sciebāt autem discipuli hoc interrogantes, quia non est æqualitas sanctorū in regno cælesti: sed quomodo maior, & qualiter viuens minimus, hoc discere cupiebāt. Vel sciebant quis esset minimus, & quis magnus, ex eo quod suprà dominus dixerat: sed ex multis magnis quis esset maior, hoc eis non erat manifestum.

Mat. 18. tract. 5. aliquantulum à princ.

Hier. Videns autem Iesus cogitationes eorum, voluit desiderio gloriæ humilitatis contētionem sedare. vnde sequitur: Et aduocās, &c. Chrys. Mihi videtur valde paruulum in medio statuere omnibus B passionibus exutum. Hier. vt in eo & ætatem quæreret, & similitudinem innocētiæ demonstraret: vel certè paruulum statuit in medio eorum seipsum, qui non venerat ministrari sed ministrare, vt eis humilitatis tribueret exemplum. Alij paruulū interpretantur Spiritum sanctum, quem posuerit in cordibus discipulorum, vt superbiam in humilitatem mutaret. sequitur: Et dixit, Amen dico vobis, &c. Non præcipit Apostolis vt ætatem habeant paruulorum, sed innocentiam: & quod illi per annos possident, hi possideant per industriam: vt malitia, non sapiētia paruuli sint. Ac si dicat: Sicut iste paruulus, cuius vobis exēplum tribuo, non perseuerat in iracundia, læsos non C meminit, videns pulchram mulierem non delectatur, non aliud cogitat & aliud loquitur: sic & vos nisi talem habueritis innocētiam, & animi puritatem, in regnum cælorum non poteritis intrare.

Mat. 18. parum à prin. commētarij in illud, tom. 9. Homi. 59. in Mat. sub illud: Et aduocās Iesus paruulum. Super illud: Et aduocās Iesus paruulum. tom. 9.

Conditiones paruulorum.

Hila. Pueros etiam credentes omnes per audientiæ fidem nuncupauit. Hi enim patrem sequuntur, matrem amant: velle malum nesciunt, curā operum negligunt, non insolescunt, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt, verum habent. littera ergo sic legitur. Glos. Nisi conuersi fueritis ab hac elatione & indignatione in qua modo estis, & efficiamini omnes ita innocentes & humiles per virtutem, sicut paruuli sunt per ætatem, non intrabitis in regnum cælorum: & quando qui- D dem aliter non intratur. Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorum. Quantò enim quis erit humilior, tantò maior efficitur in regno cælorum.

Can. 18. in Matt. circa principium.

Remig. Id est, in cognitione gratiæ, vel ecclesiastica dignitate: vel certè in æterna beatitudine.

Hier. Vel aliter: Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste id est, qui se in exemplum mei humiliauerit, hic intrabit in regnum cælorum. Sequitur: Et qui susceperit vnum paruulum, &c. Chrys. ac si di. Non solum si tales efficiamini, mercedē accipietis, sed & si alios tales propter me honorabitis: & honoris qui est ad illos retributionē, vobis determino E regnum. Magis autem quod multò maius est ponit, dicens: Me suscipit. Hier. Qui enim talis fuerit, vt Christi imitetur humilitatem & innocētiam, in eo Christus suscipitur: & prudēter (ne cum delatū fuerit Apostolis, se putēt honoratos) adiecit, non suo illos merito, sed magistri honore suscipiendos.

Super hoc verbum, tom. 9.

Hom. 59. in Matt. super illud: Qui susceperit vnū paruulum, tom. 2.

Super illud: Qui susceperit vnum paruulum talem, tom. 9.

Chrys. Deinde facile susceptilem hunc sermonem facit: pœnam inducens. vnde sequitur: Qui autē scandalizat, &c. Ac si diceret, Sicut qui hos honorāt propter me, mercedem habent: ita & qui hos dehonorant, vltimam sustinebūt vindictam. Si autē conuitium scandalum vocat, ne mireris, multi enim pusillanimes ex eo quòd despiciuntur, scandalizati sunt.

Homi. 59. in Mat. paulo ante med. tom. 2.

Hier.

Super illud: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, tom. 9.

A HIER. Nota quòd qui scandalizatur, paruulus est, maiores enim scandala non recipiunt. Et quanquam generalis possit esse sententia aduersus omnes qui aliquem scandalizant, tamen iuxta consequentiam sermonis etiam contra Apostolos dictum intelligi potest, qui interrogando quis maior esset in regno cælorum, videbantur inter se de dignitate contendere, etsi in hoc vitio permansissent, poterant eos quos ad fidem vocabant, per suum scandalū perdere, dum Apostolos viderent inter se de honore pugnare.

Matth. 18. tract. 5. sup. illud: Qui scandalizauerit vnum, &c.

ORIG. Quomodo autem qui conuersus est & factus quasi puer, & minimus est & potens scandalizari? hoc si possumus explanare; Omnis qui filio Dei credit & conuersatur secundum euangelicos actus, conuersus ambulat quasi puer: qui autem non cōuertitur vt fiat sicut puer, hunc impossibile est intrare in regnum cælorum. In omni autem credentium multitudine, sunt quidam nuper conuersi, vt fiant sicut paruuli, nondum autem sunt facti, hi pusilli habentur in Christo, & sunt scandali receptores.

B

Mos prouinciæ. Super illud: Vt suspendatur, to. 9.

HIER. Quod autem dicitur, Expedit ei vt suspendatur, &c. Secūdum ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum ista apud veteres Iudæos pœna fuerat, vt in profundum ligato saxo demergeretur. Expedit autem ei, quia multò melius est pro culpa breuem recipere pœnam, quàm æternis seruari cruciatibus.

Homil. 59. circa mediū illius, to. 2.

C CHRYS. Consequēs autem erat prioribus dicere, Me non suscipit: quod erat omni pœna amarius. sed quia grossi erant, & prædicta pœna eos non mouebat, comparatione exempli cogniti manifestat præparatam pœnam: propter hoc enim dicit, quòd expedit ei hoc sustinere: quoniā eos alia grauior pœna expectat.

Canone 18. paulo à prin.

HILA. Mysticè autem molæ opus labor est cæcitatis. Nam clausis iumentorū oculis agūtur in gyrum. & sub asini quidem nomine frequēter gentes cognominatas reperimus, qui cæci laboris ignorantia continētur, Iudæis autem scientiæ iter in lege præstitum est: qui si Christi Apostolos scandalizauerint, rectius alligata collo mola asinaria demersi in mare fuissent, id est, Gētium labore depressi, ignorantia sæculi demonstrarentur: quia illis tolerabilius fuerat nescisse Christum, quàm prophetarum Dominum non recepisse.

D

Lib. 6. super illud: Iob. 5. ingredieris in abundātia sepulchrum. ca. 17. in nouis exempl. à medio.

GREG. 6. Mor. Vel aliter: Quid per mare nisi sæculum? quid per molam asinariam, nisi actio terrena significatur? quæ cum colla mentis per stulta desideria stringit, hāc in laboris circuitum mittit. Sunt vtique nonnulli, qui dum terrenas actiones deserunt, & ad contemplationis studia humilitate postposita vltra intelligentiæ vires surgunt, non solum se in errorem deiiciunt, sed infirmos quosque de gremio veritatis diuidunt. Qui vero vnum de minimis meis scādalizat, melius ei fuerat, ligata collo mola asinaria in mare proiici, quia nimirum peruersæ menti expedientius esse potuisset, vt occupata mundo terrena negotia ageret, quàm per contemplationis studia ad multorum perniciem vacaret.

E

Li. 1. ca. 24. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Vel aliter: Qui scandalizauerit vnū ex pusillis istis, id est, ex humilibus quales vult esse discipulos suos, non obtemperando vel etiam contradicendo: sicut de Alexandro Apost. dicit, Expedit illi vt mola asinaria suspendatur collo eius, & præcipitetur in profundum maris, id est, congruit ei vt cupiditas rerum temporalium, cui stulti & cæci alligantur, eum deuinctum pondere suo deducat ad interitum.

A *Væ mundo à scādalis. Necesse est enim vt veniāt scandala. Verūtamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Si autem manus tua, vel pes tuus scādalizat te, abscinde eum, & proiice abs te, Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudū, quàm duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proiice abs te. Bonū est tibi vnum oculum habentem in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.*

GLO. Dixerat Dominus, quòd expedit ei qui scandalizat, vt suspēdatur mola asinaria in collo eius. Cuius rationem assignans subdit: Væ mundo à scādalis, id est, propter scandala.

B

Matth. 18. tract. 5. circa medium.

ORIG. Hoc non de elementis mundi intelligamus, sed hic omnes qui sunt in mundo, dicuntur mundus. Non sunt autem discipuli Christi de hoc mundo, vnde non potest eis esse à scandalis væ. Nam etsi multa sunt scandala, non tāgunt eum qui non est de hoc mundo. Si autem adhuc est de hoc mundo, propterea quod diligit mundum & quæ sunt in eo: tanta scandala comprehendent eum, quanta fuerat obligatus in mundo. Sequitur: Necesse est enim vt veniant scandala.

Homil. 60. paulo à prin. tom. 2.

Scandala quomodo necessaria.

C CHRYS. Cùm autē dicit: Necesse est, non destruit libertatem arbitrij, neque necessitati aliquatum rerum supponit: sed quod omnino futurum est prædicit. scandala quidem sunt prohibitiones rectæ viæ: non autem prædictio Christi scandala inducit. neque enim quia prædixit, propter hoc fit: sed omnino futurū erat, propter hoc prædixit. Sed dicet aliquis, Si omnes corrigantur, & nullus sit qui scandala afferat, nonne mendacij arguetur hic sermo? Nequaquam. quia enim præuidit inemendatos futuros homines esse, propter hoc dixit, Necesse est, vt veniant scandala, id est, omnino venient: si autem corrigendi essent, non dixisset.

Glosa interlinearis ibi.

GLO. Vel necesse est, vt veniant scandala, quia sunt necessaria, id est, vtilia: vt qui per hoc probati sunt, manifesti fiant.

D

Homi. 60. in Matth. aliquantulum a princ.

CHRYS. Scandala enim erigunt homines, & acutiores eos faciunt, & eum qui cadit, velociter erigunt: inquantum, scilicet, ingerunt, solicitudinem.

Canone 18. super illud: Væ mundo à scandalis.

HILA. Vel humilitas passionis scādalum mundo est, quòd sub deformitate crucis æternæ gloriæ dominum voluit accipere. Et quid in mundo tam periculosum, quàm nō recepisse Christum? Ideo vero necesse ait venire scandala, quia ad sacramentū reddendæ nobis æternitatis omnis in eo passionis humilitas esset complenda.

Matth. 18. tractat. 5. à medio illius.

ORIG. Vel venientia scandala, sunt Angeli sathanæ: nec tamen putes secundum naturam vel substātiam esse huiusmodi scandala: sed libertas arbitrij in quibusdam genuit

E scandalum: nolens suscipere pro virtute laborē. Non potest autem esse verum bonum nisi habeat impugnationem mali. Sic ergo necesse est venire scādala, sicut necesse est sustinere malitiā cælestium, qua magis irritantur, quantò magis verbū Christi in hominibus inualescens, expellit ab eis malignas virtutes. Quæ sunt autem organa per quæ scandala operētur, quibus est magis væ. Nā multò peius erit ei qui scandalizat, quàm ei qui scādalizatur. vnde sequitur, Veruntamen væ homini illi per quem scandalum venit.

Super illud: Si manus tua scandalizat te, to. 9.

HIER. Ac si dicat, væ homini illi qui vitio suo facit vt per se fiat, quod necesse est vt in mundo fiat. Simúlque per generalem sententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum præparauerat.

Can. 18 su. illud: Væ mundo à scandalis.

Allegoria.

HILA. Vel sub hominis nuncupatione, actorem scandali, huius quod est extra passionem Christi Iudaicum populum designat, per quẽ omne huic mundo periculum comparatur, vt Christum in passione abnegent, quem lex & prophetæ passibilem prædicauerunt. CHRYS. Vt autem discas quòd non sunt absolutæ necessitatis scandala, audi quæ sequuntur, Si autem manus tua, vel pes tuus, &c. Non autem hoc de membris corporalibus dicit, sed de amicis, quos in ordine necessariorum membrorum habemus, nihil est enim ita nociuum, vt conuersatio mala.

Homi. 60. in Matt. paulo ante mediũ tom. 2.

Super illud: Si oculus tuus scãdalizaret.

RABA. Scãdalum quippe sermo Græcus est, quod nos offendiculum vel ruinam & impactionem pedis dicere possumus. Ille ergo scandalizat fratrem, qui ei dicto factóue minus recto occasionẽ ruinæ dederit.

Super illud: Si manus tua scãdalizaret, to. 9.

HIER. Igitur omnis truncatur affectus, & vniuersa propinquitas amputatur, ne per occasionẽ pietatis vnusquisque credẽtium scandalia pateat. Si (inquit) ita est tibi coniunctus vt manus, pes, oculus, & est vtilis atque solicitus & acutus ad prospiciendum, scandalum autem tibi facit, & propter morum dissonãtiam te pertrahat in gehennam: melius est vt propinquitate eius careas, & emolumentis carnalibus: quàm dum vis lucrifacere cognatos & necessarios, causam habeas ruinarũ. Nouit enim vnusquisque credẽtium, quid sibi noceat, vel in quo solicitetur animus, ac sæpe tentetur. melius est enim vitam solitariam ducere, quàm ob vitæ præsentis necessaria vitam æternam perdere. ORIG. Vel sacerdotes rationabiliter possunt dici Ecclesiæ oculus, quoniam speculatores habentur. Diaconi autem cæterique, manus: quia per eos opera spiritualia geruntur. populus autem, sunt pedes corporis ecclesiæ, quibus omnibus parcere non oportet, si scandalum ecclesiæ facti fuerint. Vel actos animæ, peccans manus intelligitur, & incessus animæ, peccãs pes: & visus animæ peccans oculus: quos oportet præcidere, si scandalum præbent. Frequenter enim ipsa opera membrorum, pro membris in scriptura ponuntur.

Matth. 18. tract. 5. inter medium & finem.

Tropologia.

Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorũ in cælis semper vident faciẽ patris mei qui in cælis est. Venit enim filius hominis saluare quod perierat. Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis: nõne relinquet nonagintanouẽ in mõtibus, & vadit quærere eam quæ errauit? Et si contigerit quod inueniat eam, Amen dico vobis, quia gaudebit super eam magis, quã super nonagintanouem, quæ non errauerũt. Sic non est volũtas ante patrem vestrum, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.*

* *vt*

Mat. 18. su. illud: Videte ne contemnatis vnum, &c. tom. 9.

HIER. Suprà dixerat Dominus per manum & pedem & oculum, omnes propinquitates & necessitudines quæ scandalum facere poterant, amputandas, austeritatem itaque sententiæ subiecto præcepto tẽperauit, dicens: Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Ac si dicat, Quantum in vobis est, nolite contemnere, sed post vestram salutem etiam illorũ quærite sanitatem. Sin autem perseuerantes in peccatis videritis, melius est vos saluos fieri, quàm perire cum multis. CHRYS. Vel aliter: sicut fugere malos, ita honorare bonos magnum habet lucrum. Suprà ergo docuit scandalizantium abscindere amicitias, hic autem docet exhibere sanctis honorem & procurationem. GLOS. Vel aliter: Quia tantum malum prouenit ex scandalizatis fratribus, videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. ORIG. Pusilli autem sunt qui nuper in Christo sunt nati, aut tales qui permanent sine profectu, quasi nuper nati. Non autẽ habuit necesse mandare Christus de perfectioribus fidelibus non contemnẽdis, sed de pusillis, sicut & suprà dixerat, Si quis scandalizauerit vnũ ex pusillis istis. Alius autem fortè dicit pusillum, hic dicit perfectũ, secundum quod alibi ait, Qui minimus fuerit in vobis, hic erit maior. CHRY. Vel quia perfecti paruuli apud multos æstimantur, scilicet pauperes & contemptibiles. ORIG. Sed huic expositioni non videtur conuenire quod dicitur, si quis scandalizauerit vnum de pusil. &c. Perfectus enim non scandalizatur, nec perit. Sed qui hanc expositionem æstimat veram, dicit quòd iusti hominis anima vertibilis est, & scandalizatur aliquando, etsi non facilè. GLO. Ideo autem non sunt contemnendi, quia adeo chari sunt Deo, quòd Angeli sunt eis ad custodiam deputati. vnde sequitur: Dico enim vobis, quia, &c. ORIG. Quidam volũt ex eo dari hominibus Angelum adiutorem, ex quo per lauacrum regenerationis nati sunt infantes in Christo, dicentes non esse credibile incredulis & errantibus præesse Angelum sanctum, sed tempore infidelitatis, & peccatorũ est homo sub angelis Sathanæ. Alij autem volũt mox cùm quis fuerit natus, eorum qui præcogniti sunt à Deo, accipere sibi præpositum Angelum. HIER. Magna enim dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum.

Hom. 60. in Hom. 60. in Mat. à med. tom. 2. — *Matth. 18 tract. 5 inter med. & fin.* — *Homi. 60. Mat. à med. tom. 2.*

Angeli præsit hominibus.

Matth. 18. tract. 5. aliquantulum ante finem.

Super illud: Videte ne contemnatis vnum to. 9.

CHRYS. Hic autem non de quibuscunque Angelis loquitur: sed de supereminentibus. Cum enim dicat: Vidẽt faciem patris mei, nihil aliud ostendit, quã magis liberam præsentiam & maiorem eorum apud Deum. GREG. in ho. Dionysius autem dicit, quòd ex minoribus Angelorum agminibus ad explendum ministerium vel visibiliter vel inuisibiliter mittũtur: nam superiora illa agmina vsum exterioris ministerij nequaquam habent. GRE. 2. Mora. Et faciem ergo patris Angeli semper vidẽt, & tamen ad nos veniũt: quia & ad nos speciali præsentia foras exeunt, & tamen ibi se vnde recesserant per internam contemplationem seruant. Neque enim sic à diuina visione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuentur. HILA. Saluandorum igitur per Christum orationes Angeli Deo quotidie offerunt: ergo periculosè ille cõtemnitur, cuius desideria ac postulationes ad æternum & inuisibilem Deum Angelorum famulatu ac ministerio peruehuntur. AVG. de ciui. Dei. Vel Angeli nostri dicũtur, qui sunt Angeli Dei. Dei sunt, quia Deum nõ reliquerũt: nostri sunt, quia suos ciues nos habere cœperunt. Sicut ergo nũc illi vident Deum, ita & nos sumus visuri facie ad faciem: de qua visione dicit Ioannes: Videbimus eum sicuti est, facies enim Dei manifestatio eius intelligẽda est: non aliquod tale membrum quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus.

Hom. 60. in Mat. parum à med. to. 2.

Homi. 34. in euan. à med.

Lib. 2. ca. 2. in nou. edi. à med.

Hil. Can. 18 in Mat. paulò ante med.

Anagoge.

Li. 22. c. vlt. aliquantulũ à princip. tom. 5.

CHRYS. Rursus aliam rationẽ ponit, quare pusilli non sint contẽnendi, priore maiorem, dicens: Venit enim fi. &c. REMIG. q.d. Non contẽnatis pusillos, quia ego pro hominibus homo fieri dignatus sum. Cũ enim dicit, quod perierat, subintelligendũ est genus humanũ: omnia enim elemẽta suum ordinẽ seruant, sed homo errauit, quia suum ordinem perdidit. CHRYS. Deinde ad hanc rationem parabolam copulat,

Hom. 60. in Matth. parum à med. tom. 2.

Hom. 60 in Mat. paulo à med. to. 2.

copolat, per quam & patrem inducit salutem hominũ volentẽ, dicẽs: Quid vobis viderot? si fueriot, &c.

Hom. 34. in euangel. non multum remote à prin. Cam. 18. circa medium.

GREG. in hom. Hoc ad ipsum auctorẽ hominum pertinet: quia enim centenarius perfectus est oumerus: ipse centum oues habuit, cùm Angelorum & hominum substantiam creauit. HILAR. Oois aotem voa homo intelligendus est, & sub homine vno, voiuersitas sentiẽda est: in vnios enim Adæ errore omoe hominum genus aberrauit. Igitur & quærens hominem, Christus est: & oooagintanouem relictæ, cælestis gloriæ multitudo est.

Hom. 34. in Euang. immediate ante illud: Et cum inuenerit eam.

GREG. Dicit autem Euangelista eas relictas in montibus, vt significet in excelsis, quia oimirum ooes, qoæ non perierant, in sublimibus stabant. BEDA. Ouem ergo Dominus inuenit, quando hominem restaurauit. Et soper eam inuentem maius gaodium est in cælo, quàm super nonagiutanouem: quia maior materia diuioæ laudis est io restaurarione hominum, quàm in creatione Aogelorum. Mirabiliter enim Angelos creaoit, sed mirabilius hominem restaurauit.

Super illud: Si fuerint alicui centũ oues.

RABA. Nota qoòd vnum deest à nouem, vt decem sint, & à nonagintanouem, vt centum sint. Variari ergo per breuitatem & magnitudinem numeri possuot quibus vnũ deest, & vt perficiantur, ipsum verò voom sine varietate in se manens, cùm accesserit, cæteros perficit. Et vt perfecta summa ouiom iotegraretur in cælo, homo perditus quærebatur in terra. HIER. Alij vero oonagintaoouem ouibus, iostorum potent numerum intelligi, & io vna ouicula, peccatorũ secundum qood io alio loco dixerat: Non veni vocare iustos, sed peccatores.

Homi. 34. in euang. super illud: Gaudium erit in cælo super vno.

Quæstio pulchra.

GREG. in hom. Considerandũ autem nobis est, cur Dominus plus de cõuersis peccatoribus, qoàm de stantibus iustis gaudium esse fateatur: quia, scilicet, plerunqoe pigri remanent ad exercenda bona præcipua, qui valde sibi securi sont, quod nulla commiserint mala grauiora. At contra nõnunquam hi qui se aliquid egisse illicitè meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti inardescunt in amorem Dei. Et quia se errasse à Deo considerant, damna præcedentia locris subsequẽtibus recompensant: sic & dux in prælio plus eum militem diligit qui post fugam conuersus hostem fortiter premit, qoàm illom, qui nunquam tergum præbuit & nunquam aliquid fortiter fecit. Sed & sunt quidam iusti, de quibus tãtum est gaudium, vt eis nullus pœnitẽs preponi possit, qui etsi oon sint sibi malorũ, coolcij, tamẽ licita respuũt, & in omoibus se humiliant. Quantũ ergo gaudium est, si humiliter plãgat iustus, cùm gaudiũ sit, si quod male gessit, damnat iniustos. BEDA. Vel per nonagintanooem oues quas in montibus reliquit, superbos significat, quibus ad perfectionem vnitas deest. Cùm ergo inuenerit peccatorem, magis super eum gaodet, id est, suos gaudere facit, qoàm super iustos falsos.

Super illud: Sic non est voluntas ante patrẽ. tom. 9.

HIER. Quòd autem subditur: Sic oon est volũtas, &c. refertur ad superius propositum, de qoo dixerat, Videte ne condemnatis vnum de pusillis istis, & docet idcirco parabolã positam, vt pusilli non contemnantor. In eo aotem quòd dicit: Non est voluntas ante patrem, &c. ostendit qoòd quotiescũqoe perierit aliquis ex pusillis, non volũtate patris perit.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te nõ audierit, adhibe tecũ adhuc vnum vel duos, vt in aure duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si A *non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

Homi. 61. in Mat. in prin. tom. 2.

CHRYS. Quia superios vehementem sermooem aduersus scandalizantes proposuit, vndique eos terrens, ne rursus hi quibus scandala inferũtor, sic fiant resupini, vt totum contemnentes in aliud vitium incidant, scilicet oegligẽtiæ, sed scandalizãtes per omnia sibi parci volentes, in elationem incidant, hic dominus eos comprimit, & redargutionem fieri iubet, dicens: Si autem peccaoerit, &c.

Serm. 16. in prino. illius, tom. 10.

AVGV. de ver. Do. Admonet nos quidem Dominos noster oon negligere inuicem peccata nostra, B oon quærendo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas. Debemus enim amando corripere, non nocendi auiditate, sed studio corrigẽdi: si neglexeris, peior eo factus es. Iste iniuriam fecit, & iniuriam faciẽdo graui seipsum vulnere percussit, to vulnus fratris contemnis, peior es tacendo, quàm ille conuitiando.

Lib. 1. ca. 9. to. 5.

AVG. de Ciuit. Dei. Plerunque enim à malis docendis, admooendis, aliquando etiam obiurgandis & corripiẽdis, male dissimulatur, vel cùm laboris piget, vel cùm eorum inimicitias deoitamus, ne impediant & noceant in istis tẽporalibus rebus, siue quas adipisci adhuc nostra cupiditas appetit, siue quas adhuc amittere formidat infirmitas. Si autẽ propterea C quisque obiurgandis & corripiendis male agentibus parcit, quia oportunios tẽpus inquiritur, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonã vitam & piam erudiẽdos impediant alios infirmos, aut præmant, atque auertant à fide, oon videtur esse cupiditatis occasio, sed cõsilium charitatis. Longe autem grauiorem habẽt causam ecclesiarum præpositi, qoi in ecclesiis constituti sunt, vt oon parcant obiurgando peccata: nec ideo tamen ob huiuscemodi culpam penitus alienus est, qui licet præpositus noo sit, in eis tameo, quibus vitæ hoius necessitate cooiungitur molta monenda vel arguenda nouit & negligit, deuitans eorũ offensioues propter illa quibus in hac vita nõ indebitis vtiror, sed plus quàm debuit delectatur.

Homi. 61. in Matt. parũ à prin. to. 2.

D CHRYS. Considerandum autem, quòd quandoque Dominus eum qoi contristaoit, ad eum qui contristatus est ducit: sicut cùm dicit, Si recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te: vade reconciliari fratri tuo. Quandoque autẽ eum qui iniusta passus est, iubet dimittere proximo, sicut ibi: Dimitte nobis debita oostra, sicut & nos, &c. Hic autẽ alium excogitat modũ: eum enim qoi contristatus est, ducit ad eum qui contristauit, & ideo dicit, Si peccauerit in te frater tuus. Qoia enim ille qui iniusta fecit, nõ facile veniret ad excusationẽ verecuodatus, hunc qui passus est, ad illum trahit, & noo simpliciter, sed vt corrigat quod factũ est, vnde E dicit, Vade & corripe eum.

In hoc loco.

RABA. Noo passim iubet peccanti dimittere, sed audiẽti, id est, obedienti, & pœnitentiam agenti, ne vel difficilis sit venia, vel remissa iodolgentia.

Homi. 61. in tom. 2.

CHRYS. Non autem dicit, accusa, neque increpa, neqoe viodictas expete, sed argoe, id est, rememora sibi peccatum, dic ei quæ ab eo passos es. Ipse enim ira & verecũdia detinetur ebrius factus, quasi graui somno. Vnde opottet te, qui sanus es, ad illum qui ægrotat, abire.

Super illud: Si peccauerit in te frater, tom. 9.

HIER. Sciendum tamen, quod si peccauerit in vos frater vester, & in qualibet causa vos læserit, dimittẽdi habetis potestatẽ, imò necessitatẽ, qoia precipitur, vt debitoribus nostris debita dimittam[*], propter quod

Iniuriæ remittendæ.

& hic dicitur: Si peccauerit in te frater tuus: Si autem in Deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Nos econtrario in Dei iniuria benigni sumus, in nostris contumeliis exercemus odia. CHRYS. Ideo autem præcepit arguere ei qui passus est iniuriã, & non alij: quia ille qui fecit iniuriam, ab eo mãsuetius sustinet: & maximè cũ solos eum corripiat. Quum enim qui vindictam espetere debebat, hic salutis videtur diligentiam habere, maxime hoc eum potest propitium facere. AVG. de ver. Dom. Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam gloriosum est iniuriam obliuisci: sed obliuiscere iniuriam toam, non vulnus fratris tui: ergo corripe eum inter te & ipsum solum, studens correctioni, parcens pudori. Forte enim præ verecũdia incipit defendere peccatum suum: & quem vis facere correctiorem facis peiorem. HIER. Corripiendus est enim seorsum frater, ne si semel pudorem atque verecundiam amiserit, permaneat in peccato.

Homi. 61. in Mat. non remote ante medium. tom. 2.

Serm 16. ante medium, tom. 10.

B

Super illud: Si peccauerit in te frater. tom. 9.

AVG. de ver. Do. Apostolus autem dicit: Peccantem coram omnibus argue, vt & cæteri timorẽ habeant. Aliquando ergo scias corripiendum esse fratrem solum, aliquãdo autem coram omnibus. Quid autem ante facere debeamus, intendite & videte. Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum, quare? quia in te peccauit: tu scis qoia peccauit. Quid est, in te peccauit? Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretũ quære cùm corrigis qoæ peccauit. nam si solus nosti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere: nõ es corrector, sed proditor. Peccauit ergo in te frater tuus: sed si tu solus nosti, tũc vere in te solum peccauit. Nam si multis audientibus tibi fecit iniuriam: & io illos peccauit qoos testes suæ iniquitatis effecit. ergo ipsa corripienda suot coram omnibus, quę peccantur coram omnibus: ipsa corripienda sunt secretius, quæ peccantut secretius. Distribuite tempora, & cõcordate scripturas. Quare autem proximum corripis: quia tu doles quòd peccauerit in te? absit, si autem amore tui id facis, nil facis: si amore illius facis, optime facis. Denique in ipsis verbis attende cuius amore id facere debeas: vtrum tui, ao illius. Sequitur enim: Si te audiet, &c. Ergo propter illũ fac, vt lucreteris illum: Agnosce, quia in hominem peccando peristi: nam si nõ perieras, quomodo te lucratus est? Nemo ergo contemnat quando peccat in fratrem.

Ser. 16. parum à med. tom. 10.

C

D

CHRYS. In quo etiam demonstratur quòd inimicitia damnum est commune, & propter boc non dixit, quòd ille lucratus est seipsum, sed quòd tu lucratus es eum: ex quo ostendit, quoniam & tu & ille damnum passi cratis ex discordia.

Homi. 61. in Matth. circa prin. tom. 2.
Super illud: si peccauerit in te frater. tom. 9.

HIER. Per salutẽ enim alterius nobis quoque acquiritur salus. CHRYS. Quid autem facere debeas, si non persuadeatur subditur: Si autem te non audierit, adhibe tecum vnũ vel duos. Quanto enim inuerecundior fuerit & pertinacior, tanto magis nos ad medicinam studere oportet, non ad iram & odium. etenim medicus cùm viderit morbum non remitti, non desistit: sed tunc magis præparatur ad curãdum. Vide aotem qualiter non vindictæ gratia hæc correctio fit, sed emendationis, & propter hoc non confestim iubet duos accipere, sed quando ipse corrigi nõ voluerit: oeque tũc ad eum mittit multitudinem, sed vnum vel duos, & ad hoc legis testimonium inducit, dicẽs: Vt io ore duorum, &c. q. d. Habes iam testimonium quòd totũ fecisti quod tuum erat. HIER. Vel

Hom. 61. in Mat. non remote à prin. tom. 2.

E

A

intelligẽdum est hoc modo: Si te audire noluerit, adhibeatur vnus frater tantũ, quòd si nec illum audierit adhibeatur & tertius, vel corrigendi studio, vt scilicet vel admonitione aut pudore corrigatur, vel cõueniendi sub testibus. GLO. Vel si diserit, oon esse peccatum, vt probent illud esse peccatum.

Super illud: Si peccauerit in te frater, tom. 9.

HIERO. Porro si nec illos audire voluerit, tunc multis dicendum est, vt detestationi eum habeant: vt qui nou potuit pudore saloari, saluetur opprobriis: vnde sequitur: Quòd si nõ audierit eos, dic ecclesiæ.

Super illud: si peccauerit in te frater. tom. 9.

CHRYS. id est, his qui Ecclesiæ præsident.

Homi. 61 in Mat. parum ante medi. tom. 2.

GLO. Vel dic toti Ecclesiæ, vt maiorem erubescẽtiam patiatur. Post hæc omnia sequatur excõmunicatio, quę fieri debet per os Ecclesiæ, id est, per sacerdotem, quo excommuoicante tota Ecclesia cum eo operatur. vnde sequitur: Si autẽ, &c. AVG. de verb. do. i. noli illũ iam deputare in oumero fratrũ tuorũ: nec sic tameu salus eius negligẽda est. nã & ipsos ethnicos, id est, gentiles & paganos io numero quidem fratrũ non deputamus, sed tamen eorũ salutẽ semper inqoirimus. CHRYS. Nihil tamen tale præcipit dominus obseruãdum in his qui extra Ecclesiam sunt, quale pręcipit hic de fratribus corripiẽdis. Sed de exterioribus dicit: Si quis percusserit te in vna maxilla, præbe ei & aliam, quod & Paulus dicit: Quid mihi est de his qui foris sunt iudicare? HIER. Fratres autem & arguere & auertere iubet, Quod autem dicit: Sicut ethnicus & publican⁹, ostẽditut maioris esse detestationis, qui sub nomine fidelis agit opera infidelium, quàm hi qui apertè Gẽtiles sunt. Publicani enim vocantur, qui sæculi sectantur lucra, & exigunt vectigalia per negotiationes & fraudes ac furta scelerata atque periuria. ORIG. Videamos autẽ ne fortè sententia hęc nõ de quocũque peccato posita sit. quid enim si aliquis peccauerit aliquod peccatorũ quæ sunt ad mortẽ, puta masculorũ cõcubitor factus, adulter, bomicida, aut mollis: nũquid talem rationis est arguere solus ad solũ, & si audierit, statim eũ ducere lucrifactum, & non prius expulerit eũ de Ecclesia, nisi postquam coram testibus argutus & ab Ecclesia perstiterit in actu priori? Alius autem respiciens ad immensam misericordiam Christi, docet, quoniã cùm verba Christi nullã faciant differẽtiam peccatorum, cõtra Christi misericordiã faciunt, qui hæc ad minima tantum peccata pertinere distingunt. Alius cõtra caute ipsa verba considerans, non de omni peccaro hæc dicta defendet, quoniam qoi grandia illa peccata facit, non est frater, sed nominatur frater: cùm quo secondum Apostolũ non oportet oec cibum sumere. sicut autem negligentibus peccãdi occasionem dant, qui ad omne peccatum boc pertinere exponunt: sic ecõtrà, qui docet in minimis & non mortiferis peccatis peccantem, post argutionẽ testium vel Ecclesiæ, fieri oportere sicut ethnicom & poblicanum, aliquid crudelitatis videtur inducere. vtrũ enim omnino pereat, pronuntiare non possumus. primũ, quia qui ter argutus nõ obediuit, potest in quarto obedire. deinde, quia aliquando non secũdum opera hominis redditur ei, sed amplius quàm peccauit, quod expedit in hoc muodo. demum, quia non dixit solum, Sit sicut ethnicus & publicanus, sed sit tibi. Qui ergo in peccato leui correctus ter, non se emendat, nos quidem debemus eum habere sicut ethnicum & publicanũ, abstinẽtes ab eo vt cõfundatur: an, autẽ etiam à Deo, quasi publicanus & ethnicus iudicetur, non est nostrum proounciare, sed est in iudicio Dei.

Ser. 16 sup. illud: Sit tibi tanquam ethnicus, tom. 10.

Ethnici non dicuntur fratres nostri.

Homi. 61 in Matth. ante medi. 2.

Super illud: Si peccauerit in te frater, tom. 9.

Mat. 18. tractat. 6. in princip.

Amen

Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terrã, erunt soluta & in cælo. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis cõsenserint super terram, de omni re quamcũque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Super illud: Amen dico vo. quæcũq. tom 9. HIER. Quia dixerat, Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: & poterit contempti fratris hæc esse responsio vel tacita cogitatio: Si me despicis, & ego te despicio: si me condemnas: & tu mea sententia cõdemnaberis: potestatem tribuit Apostolis vt sciant quòd qui talibus cõdemnantur, humanam sententiam diuina sententia corroborari: vnde dicitur: Amen dico vobis quæcunque, &c.

Matth. 18. tract. 6. parũ ante mediũ. Cano. 18. à med. illius. ORIG. Non dixit in cælis, sicut Petro: sed in cælo vno, quia non sunt tantæ perfectionis sicut Petrus.

HILA. Per hoc tamen ad terrorem maximi metus, quo ad præsens omnes continentur, immobile seueritatis Apostolicę iudicium demonstrauit, vt quos in terris ligauerit, id est, peccatorum nobis innexos reliquerint, & quos soluerint, concessionẽ, scilicet veniæ acceperint in salutem. hi in cælis ligati sunt vel soluti. *Homi. 61. in Matt. à med. tom. 2.* CHRYS. Et notandum quòd non dixit primari Ecclesiæ, Liga talem: sed Si ligaueris, indissolubilia erũt ligamina: quasi hoc eius iudicio dimittẽs. Vide autem qualiter incorrigibilẽ duplicibus colligauit necessitatibus, scilicet & pœna quæ est hic, scilicet proiectione ab Ecclesia, quam suprà posuit, dicens: Sit tibi sicut ethnicus, &c. & supplicio futuro, quod est ligatum esse in cęlo, vt multitudine iudiciorum dissoluat fratris iram.

Serm. 16. su. illud: si illos nõ audierit. tom. 10. AVG. de verb. Dom. Vel aliter: Cœpisti habere fratrem tuum tanquam pubicanum: ligas eum in terra, sed vt iustè alliges, vide. Nã iniusta vincula disrumpit iustitia. Cùm autem correxeris, & concordaueris cum fratre tuo, solmisti illum in terra: cùm solueris in terra, solutus erit & in cælo. Multum pręstas, non tibi, sed illi, quia multum nocuit, nun tibi, sed sibi.

Glosa ordin. & interlin. GLO. Non solum autem de excommunicatione, sed etiam de omni petitione quæ fit à consentientibus in vnitate Ecclesię, dat confirmationẽ, cùm subdit: Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, vel pœnitentem recipiendo, vel superbum abiiciendo, vel de alia re quam petierint, quæ non est cõtraria Ecclesię vnitati: fiet illis à patre meo, qui in cęlis est. Per hoc autem quod dicit, Qui in cęlis est, eum super omnia esse ostendit, & per hnc complere eum posse quod petitur. Vel in cælis est, id est, in sanctis: quod valet ad probandũ, quòd fiet illis quicquid petierint, quod dignum sit: quia illum apnd se habent, à quo petunt. Vnde rata est sententia consentirntium, quia Deus cum eis habitat. & ideo sequitur: Vbi enim sunt duo vel tres congr. &c.

Homil. 61. in Matth. inter med. & finẽ. tom. 2. CHRYS. Vel quia dixerat, Fiet illis à patre meo, vt ostẽdat se etiam esse datorem simul cum patre, subdit: Vbi sunt enim duo vel tres.

Matth 18. tract 6 aliq. ante finem. Canone 18. à med. ORIG. Non autem dixit, In medio eorum ero: sed sum, Mox enim vt aliquid consenserint, Christus inuenitur in ęis. HILA. Ipse enim qui pax atque charitas est, sedem atque habitationem in bonis atque pacificis voluntatibus collocabit.

Super illud: Si duo ex vobis cõsenser. HIER. Vel aliter: Omnis superior sermo ad cõcordiam nos prouocauerat, igitur & præmium polliceA tur, vt solicitius festinemus ad pacem, cùm se dicat inter duos vel tres medium fore.

Homil. 61 in Matth. inter med & fin. tom. 2. CHRY. in homil. Non autẽ dixit simpliciter: Vbi congregati fuerint: sed addidit, in nomine meo. q. d. Si quis propter me principalem causam amicitiæ ad proximum habuerit, cum eo ero, si in aliis virtuosus erit. Quomodo ergo nõ ibi consentiẽtes cõsequuntur id quod petunt? Primo quidem, quia non expedientia petunt. Secundo, quia indigni sunt qui petũt, & ea quæ sunt à seipsis non inferunt. vnde dicit: Si duo ex vobis, qui euangelicam ostenditis conuersationem. Tertio, quia aduersus eos qui cõtristauerũt, orãt, vindictam quærentes. Quarto, quia petunt miB sericordiam peccantibus, qui non pœnituerunt.

Matth. 18. tract. 6. à med. ORIG. Et ista est etiam causa propter quam non exaudimur orantes, quia non cõsentimus nobis per omnia super terram, neque dogmate, neqne conuersatione. *Tropologica expositio.* Sicut enim in musicis nisi fuerit cõueniẽtia vocum, non delectat audientem: sic in Ecclesia, nisi consensum habuerit, non dalectatur Deus in ea, nec audit voces eorum. *Super illud: Si duo ex vobis consens. tom. 9.* HIER. Possumus autem & hoc spiritualiter intelligere, quòd vbi spiritus & anima corpúsque consenserint, & nõ intra se bellum diuersarum habuerint voluntatum, de omni re quam petierint, impetrent à patre: nulli enim dubiũ est quin bonarum rerũ postulatio sit, vbi corpus vult habere ea quæ spiritus. *Matth. 18 tract. 6 inter med. & fin.* ORIG. Vel in quo duo testamenC ta consentiunt sibi, eius inuenitur oratio de omni re acceptabilis Deo.

Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties * *peccauerit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.* **peccabit*

Super illud: Quoties peccabit. tom. 9. HIER. Suprà dixerat Dominus: Videte ne contemnatis vnum de pusillis istis: & adiecerat, Si peccauerit in te frater tuus, &c. & præmium repromiserat, dicẽs: Si duo ex vobis, &c. vnde prouocatus Apostolus Petrus interrogat: & hoc est quod dicitur: Tũc acce. ad eũ Petrus, di. Domine, &c. Et cũ interD rogatione profert sententiam, dicens: Vsque septies.

Homi. 62. in Mat. in prin. tom. 2. CHRY. Putauit quidem Petrus aliquid se magnũ dicere. Sed quid amator hominum Christus responderit, subditur: Dicit illi Iesus: Non dico tibi, &c.

Ser. 21. paulò ante med. tom. 10. AVG. de verb. Dom. Audeo dicere, & si septuagies octies peccauerit, ignoscas: & si centies, & omnino quotiens peccauerit ignosce. Si enim Christus millia peccatorum inuenit, & tamen omnia donauit: noli subducere misericordiam. Ait enim Apostolus: Donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut Deus in Christo donauit nobis.

Homi. 62. in Matth circa prin. tom. 2. CHRRY. Cùm ergo dicit: Vsque septuagies septies, non numerum determinatum ponit, vt numero cõE cludat remissionem, sed qnod cõtinue & semper est, significauit. *Ser. 15. paulò ante med. tom. 10.* AVG. de verb. Dom. Non tamen sine causa Dominus septuagies septies dixit. nam Lex in decem præceptis cõmendatur: Lex enim per x. peccatum per xi. significatur: quia trãsgressio denarij est. Septem autem solet pro toto computari, quia sepẽ diebus voluitur tempus. Duc autem septies xi. fiunt septuagies septies. Omnia ergo peccata dimitti voluit, quia ea ex septuagesimo septimo numero præsignauit. *Matth 18. tract. 6 aliq. ante finem.* ORIG. Vel quia numerus sex, videtur esse operis & laboris, septimus autẽ repausationis, dicit remissionem fieri oportere fratribus in hoc mundo degentibus, secũdum res huius mundi peccantibus.

Mysterium numeri. *Super illud: Quoties pecc. in me fra. tom. 9. Super illud: Quoties pecc. in me, fratr.*

Si autem reliqois vltta ea peccata peccauerit, iam non habebit remissionem. Hier. Vel intelligendum est septuagies septies, id est, quadringentis nonagiota vicibus: vt toties peccanti fratri dimitteret, quoties ille peccare posset. Rab. Aliter tamao datur venia petenti fratri, vt nobis, scilicet socia charitate communicet, sicut Ioseph fratribus: aliter inimico persequenti, vt bonum ei velimus, & (si licet) faciamos, vt Dauid lugeos Saul.

*Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cũ seruis suis. Et cùm cœpisset rationẽ ponere oblatus est ei vnus qui debebat ei decem millia talenta. Cùm autem non haberet vnde redderet, iussit eũ dominus eius venundari, & vxorem eius & filios & omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille, orabat eũ, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddã tibi. Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitũ dimisit ei. Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum dicens: Redde quod debes. Et procidens cõseruus eius, rogabat eum dicens: Patiẽtiã habe in me, & omnia reddã tibi. Ille autem noluit, sed abijt, & misit eum in carcerem, donec redderet * debitum. Videntes autem cõserui eius quæ fiebãt, cõtristati sunt valde, & venerunt, & narrauerunt domino suo omnia quæ facta fuerãt. Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequã, omne debitum dimisi tibi, quoniã rogasti me. Nónne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus domin⁹ eius, tradidit eum tortoribus, quoadusq; redderet ei vniuersũ debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si nõ remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordib⁹ vestris.*

** vniuersum.*

Homi. 62 in Matth. parũ à prin. to. 2.

Chrys. Ne aliquis æstimatet magnum quid & graue Dominum iuiunxisse, cùm dixit dimittendum vsque septuagies septies, adiecit parabolam.

In hoc loco. tom. 9. Palæstinis parabolæ sunt familiares.

Hier. Familiare enim est Syris & maximè Palæstinis ad omnem sermonem suum parabolam iungere: vt quod per simplex præceptum ab auditoribua teneri non potest, per similitudinem exemplúq; teneatur. vnde dicitur: Ideo assimilatũ est reg. cæl. &c.

Matth. 18. tract. 7.

Orig. Filiua Dei, sicut est sapientia, iustitia & veritas, ita ipse est regnum: non autem alicuius, eorum quæ suot deorsom, sed omnium qoæ sunt sursum, in quorũ sensibus & iostitia, & cæteræ virtutes regnãt: qui facti sunt cæli, per hoc quod portãt cælestis imaginem. Hoc ergo regnom cælorum, id est, filius Dei, quando factus est in similitudinem carnis peccati, tonc similis factus est homini regi, vniens hominem sibi. Remi. Vel regnum cælorum congruè sancta Ecclesia intelligitur, in quo Dominus operatur hoc quod in ista parabola loquitur. Nomioe aurem hominis aliquando designatur pater, sicot ibi: Simile est regnum cælutum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, &c. aliquando verò designatur filius: hic autem vtrunque iutelligi potest, & pater & filius, qui sunt vnos Deus. Deus autem rex dicitur, cuncta quæ creauit regnando & guberuando.

Matth. 18. tract. 7. aliq. à principio.

Orig. Serui autem hi soli sunt, quantum ad istaa parabolas, qui dispensatores verbi habentur, & quibus hoc est commissum, vt negocientur & fœnerẽt.

Remig. Vel per seruos huius hominis regis, designantur omnes homines, quos ad laudandũ se creauit, quibúsque legem natoræ dedit: cũ quibus rationem ponit, quando vitam & mores & actus singulorum discutit, vt vnicuique secundũ quod gessit, tribuat. vode sequitur: Et cũ cœpisset ratioo. pon. &c.

Matth. 18. tract. 7.

Orig. Omnis autem vitæ oostræ ratio pooeoda est à rege, quando omoes oos præsentari oportuerit ante tribunal Christi. Nec hoc dicimus vt suspicio sit, ne forte res ipsa necessarium habeat longũ tempus. Volens enim Deus ventilare omnium mentes, cito omnia ab omnibus omni tempore gesta, singulis qoibusq; faciet in menrem venire ineffabili quadam virtute. Dicit autem: Et cùm cœpisset ratiuoem ponere, quia initium iudicij est, vt incipiat à domo Dei. Io priocipio ergo ponendæ rationis oblatus est debitor talentorum multorũ, qui scilicet multa fecerat damna, & magna ei erant iniuncta, & oullom attulit lucrum: qui forsitan tot talenta perdidit, quãtos perdidit homines, & ideo talentorum moltorũ est factus debitor, quoniã secutus est mulierem super talentum plumbi sedentem, cuius nomen iniquitas.

Super illud: Oblatus est vnus qui deb. decem millia. to. 9.

Hier. Scio quosdam istum qui debebat decem millia taleota, diabolũ interpretari: cuius vxorem & filios venuodandos, perseuerante illo in malitia, insipientiã & malas cogitationes iotelligi voluot. Sicut .n. vxor iusti, dicitur sapiẽtia: sic vxor iniusti & peccatoris appellatur stultitia. Sed quomodo ei dimittat Dominus decẽ millia talenta, & ille nobis conseruis suis centum deoarioa nõ dimiserit, nec Ecclesiasticæ interpretationis est, nec à prudẽtibus viris recipiẽda.

Interpretatio vana reiicitur.

Ser. 15. à m. tom. 10.

Avg. de verb. Do. Ideo dicendom est, quòd quia lex io decem præceptis commendatur, ille debebat decem millia taleotorum, per quod omnia peccata significat, quæ scilicet contra legem fiunt.

Lib. 1. ca. 25. tom. 4.

Remig. Homo autẽ sua voluntate & sponte peccans suo couato oollo modo sorgere valet, & nõ habet vnde reddat: quia othil in se iuuenit, per quod se à peccatis soluat. vnde sequitur: Cũ autẽ oon ha. &c. Vxor quidẽ stulti, est stultitia & carnis voluptas seu cupiditas. Avg. de quæst. Euág. Per hoc ergu significatur transgressorẽ decalogi pro copiditate & prauis operibus, tanquam vxore & filius pœnas soluere debuisse, qood est preciũ eius: preciũ enim venditi, est sopplicium damnati.

Homi. 62 in Matt. à m. tom. 2.

Chrys. Hoc autem non ex crudelitate iussit, sed ex ineffabili affectione. Vult eoim eum terrere per has minas, vt supplicet & oon vendatur: qood & factum ostenditur, cùm subditor: Procidens autẽ ser. ille, &c. Remig. His autem verbis humiliatio & satisfactio peccatoris demõstratur, dũ dicitur, Procidens. In hoc verò quod dicitur: Patientiã habe in me, vox exprimitur peccatoris, poscentis tempus viuendi, & spaciũ corrigendi. Est autẽ larga Dei beoignitas & clemẽtia erga peccatores cõuersos, quuniã ipse semper paratus est per baptismũ aut pœnitentiam peccata dimittere. vnde sequitur: Misertus autem dom. &c.

Diuina largitas commendatur.

Homi. 62 in Matt. à m. tom. 2.

Chrys. Vide autẽ diuini amuris superabundantiã: petit seruus solius tẽporis dilatiooem, ipse autẽm maius eo quod petit, dedit: & dimissionem, & concessiunẽ totius mutui. Volebat autẽ & à principio dare, sed nolebat solum suũ esse donum, sed & supplicationis illius, vt ooo incoronatus abscedat. Ideo autem antequã rationẽ poneret, debitũ non dimisit: quia ducere voluit à qoantis debitis eum liberat, vt saltem ita ad cõseruus mansuetior

tiot fieret. Et quidẽ vſq; ad hæc quæ præmiſſa ſunt, aeceptabilis fuit. Etenim confeſſus eſt, & promiſit ſe reddere debitum, & procidẽs rogauit, & debiti magnitudinem cognouit. Sed quæ poſtea fecit, indigna fuere prioribus. Sequitur enim: Egreſſus autem ſer. ille, &c. Avg. de verb. Dom. Quòd autem dicitur, quòd debebat ei centum denarios, ab eodem numero ſcilicet decẽ, ſumitur, qui eſt numerus legis. nam & centum centies, ſont decem millia & decies deni ſune centum: & illa decem millia talentorum & illi decies deni, & à legitimo numero non recedunt, in quo vtroq; inuenies peccata. vterque eſt ergo debitor, vterq; veniæ deprecator. Omnis enim homo & debitor eſt Dei, & debitorem habet fratrem ſuum.

Serm. 15. à med. illius.

Chrys. Tanta autem differentia eſt peccatorum, quæ cõmittuntur in hominem, & quæ cõmittuntur in Deũ, quanta eſt differẽtia decem milliũ talentorũ & centum denariorũ: magis autem & multo plus patet ex differẽtia peccatorum, & à paucitate peccantium. Homine enim vidẽte & deſiſtimus, & pigritamur peccare. Deo autem vidente ſecundum vnumquemq; diem non abſiſtimus, ſed agimus informidabiliter omnia & loquimur. Non hinc autẽ ſolum grauiora patẽt peccata in Deũ, ſed etiam à beneficio quo ſumus potiti ab illo. Fecit enim nos eſſe, & omnia propter nos operatus eſt. Animã rationalem nobis inſpirauit, filium ſuum miſit, cælũ nobis aperuit, & nos filios ſuos fecit. Nũquid ergo ſi vnaquaq; die moreremur pro illo, retribueremus ei aliquid dignũ? nequaquã. Sed hoc rurſus ad vtilitatem noſtrã pertineret. Nos autem ecõtrario in legibus eius offendimus. Remig. Sic ergo per debitorem decem millium talentorũ ſignantur illi, qui maiora crimina cõmittunt: per debitorẽ autem centum denariorũ, qui minora cõmittit. Hier. Quod vt manifeſtius fiat, dicamus ſub exemplo: Si quis veſtrum commiſerit adulterium, homicidium, ſacrilegium, maiora crimina decem millia talentorum roganti dimittuntur, ſi & ipſe dimittat minora peccantibus. Avgv. de ver. Dom. Sed ille ſeruus ingratus iniquus noluit præſtare quod illi indigno præſtitũ fuit. Sequitur enim. Et tenens ſuff. eum, dic. Redde, &c. Remig. Id eſt, acriter inſiſtebat vt vindictam ab eo exigeret.

Homi. 62. in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

Super illud: Oblatus eſt ei vnus qui debeb. decem mil. tom. 9. Serm. 15. à med. illius. tom. 10.

Orig. Ideo vt arbitror ſuffocabat, quoniã à rege exierat. non enim ſuffocaret cõſeruum ſuum, ſi non exiſſet à rege. Chrys. Per hoc etiam quod dicitur egreſſus, oſtenditur quòd nõ poſt multum tempus, ſed confeſtim adhuc quaſi in auribus habens beneficiũ, in malitiam abuſus eſt liberatione à proprio Domino ſibi data. Quid igitur ille fecerit ſubditur: Et procid. cõſeruus eius, rog. eum, dic. Patientiam, &c.

Matth. 18. tract. 7. ante medium. Homil 62. in Matt. à med. tom. 2.

Orig. Conſidera ſubtilitatẽ ſcripturæ, quoniam ſeruus multorum debitor talentorũ procidens adorauit regem: qui autem centum debebat denarios, procidens non adorabat, ſed rogabat conſeruum, dicens: Patientiam habe. Chrys. Sed neque hæc verba ingratus ſeruus reueritus eſt, quibus ſanatus eſt. Sequitur enim. Ille autem noluit.

Matth. 18. tract. 7. aliq. ante finem.

Homi. 62. in matt. à med. illius. tom. 2.

Avg. de quæſt. Euang. Id eſt, tenuit contra eum hunc animum, vt ſupplicium illi vellet: ſed abijt.

Lib. 1. ca. 25. tom. 4.

Remig. Id eſt, magis ira exarſit, vt ab eo vindictã exigeret, & miſit eum in carcerẽ donec redderet debitum, id eſt, apprehẽſo fratre vindictã ab eo exegit.

Chry. Vide Domini charitatem, & ſerui crudelitatem, hic pro decem millibus talentis, hic autẽ pro centum denarijs: hic cõſeruum, hic autẽ Dominum

Hom. 62. in matt. à med. tom. 2.

A rogabat: & hic quidem totalem abſolutionem accepit, ille autem ſolam dilationem petebat, nec hoc dedit. Cõdoluerunt qui non debebant. vnde ſequitur: Videntes autem conſerui, &c.

Avgvst. de quæſt. Euang. Per conſeruos intelligitur Eccleſia, quæ illum ſoluit & ligat.

Lib. 1. ca. 25. in fin. tom. 4.

Rami. Vel conſerui fortè angeli ſunt intelligendi, aut prædicatores ſanctæ Eccleſiæ, ſiue quicunque fideles, qui videntes aliquem fratrem remiſſionem peccatorum adeptum, non velle miſereri conſerui ſui, contriſtantur de eius perditione. Sequitur: Et venerunt. & narrauerunt, &c. Veniunt quidam nõ corpore, ſed corde. Domino autem narrare, eſt dolores & contriſtationes cordis in ſuo affectu demonſtrare.
B Sequitur: Tunc vocauit eum dominus ſuus. vocauit quidem per ſententiam mortis, & ab hoc ſeculo migrare iuſſit, & dixit ei: Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me.

Chrys. Et quando quidem decem millia talenta debebat, non vocauit eum nequam, neque eſt conuitiatus, ſed miſertus. Quando autem cõtra ſeruum ingratus eſt effectus, tunc dicitur: Serue nequam. & hoc eſt quod dicitur: Nónne ergo oportuit, &c.

Homi. 62. in matt. à med. tom. 2.

Remig. Et ſciendum, quia ſeruus ille nullum reſponſum legitur domino dediſſe, in quo demonſtratur, quòd in die iudicij & ſtatim poſt hanc vitam, omne argumentum excuſationis ceſſabit.

C Chrys. Quia verò beneficio non eſt factus melior, relinquitur vt pœna corrigatur, vnde ſequitur: Et iratus dominus eius, &c. Non autem ſimpliciter dixit, Tradidit eum: ſed, iratus, quod nõ poſuit quãdo iuſſit eum vendi. Non enim hoc erat iræ, ſed magis amoris ad correctionem, nũc autem hæc ſententia eſt ſupplicij & pœnæ. Rami. Tunc enim dicitur Deus iraſci, quando aduerſus peccatores vindicat. Tortores autem dicuntur dæmones, quia ſemper ad hoc parati ſunt, vt perditas animas ſuſcipiant, & in pœna æternæ damnationis eas torqueant. Nunquid autem poſtquã aliquis demerſus fuerit in æternam
D damnationem, poterit inueniri ſpecium corrigendi, aut aditus exeundi? Non. Sed quouſque, ponitur pro infinito, & eſt ſenſus, ſemper ſoluet, ſed nunquam perſoluet, & ſemper pœnam luet.

Homi. 62. in Mat. ſu. illud: Tradidit eum torto. tom. 2. Reatus pœnæ æternæ.

Chry. Per hoc ergo oſtenditur quòd continuè. i. æternaliter punietur, neq; reddet aliquando. quanuis autem irreuocabilia ſint chariſmata & Dei vocationes, tamen tantũ valuit malitia, vt & hanc legem ſoluere videatur. Avg. de verb. Dom. Dicit enim Deus, Dimittite, & dimittetur vobis, ſed ego prior dimiſi, dimitte vel poſtea. nam ſi non dimiſeris, reuocabo te, & quicquid tibi dimiſerã, replicabo tibi: non enim fallit aut fallitur Chriſtus, qui ſubiecit, di-
E cens: Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis: ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. Melius eſt enim vt clames ore, & dimittas in corde, quam ſis blandus ore, & crudelis in corde. Ideo enim Dominus ſubdit: de cordibus veſtris, vt ſi per charitatem imponitis diſciplinam, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam pium quàm medicus ferens ferramentum? ſæuit in vulnus vt homo ſanetur: quia ſi vulnus palpatur, homo perditur.

Homi. 62. in matth. ſuper illud: et trad. eũ tortor. tom. 2. Serm. 15. à med. to. 10.

Hier. Ideo & Dominus addidit: De cordibus veſtris, vt omnem ſimulationem fictæ pacis auerteret. Præcipit ergo Dominus Petro ſub cõparatione regis Domini, & ſerui, qui debitor decem millium talentorum à Domino rogans veniam impetrauerat,

In fin. comment. ad ca. 18. tom. 9.

Allegorica expositio.

vt ipse quoque dimittat conseruis suis minora peccantibus. ORIG. Vult etiam docere faciles nos esse ad indulgendum eis qui nocuetuot nobis, maximè si satisfaciant & deprecentur sibi veniam dari.

Super illud: Oblatus est ei vnus qui debeb. decē mil.

RABA. Allegoricè autem seruus hic, qui decem millia talentorum debuit, Iudaicus est populus decalogo legis astrictus, cui Dominus sæpius dimisit debita, quando in angustijs constituti illius misericordiam deprecabantur: sed liberati, omnes debitores atrociter repetebant: & cù Gētili populo, quasi sibi obnoxio, circuncisionem & ceremonias legis expetunt, & Prophetas & Apostolos crudeliter trucidant: vnde tradidit eos Dominus in manus Romanorum, vel malignorum spirituum, qui æternis cruciatibus eos punient.

CAPVT XIX.

ET factum est, cùm consummasset Iesus sermones istos, migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanem, & secutæ sunt eum turbæ multæ: & curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit † ab initio, masculum & fœminam fecit eos? & dixit: Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaq; iam nō sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dari libellū repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem nō fuit sic.

† hominē.

Homil. 63 in Matth. in prin. tom. 2.

CHRYS. in homil. Dominus prius Iudæam relinquens propter illorū æmulationem, nunc ibidē iam immoratur, quia passio in proximo futura erat: non tamen ad Iudæam interim ascendit, sed in terminos Iudææ. vnde dicitur: Et factū est, cùm cōsummasset, Iesus serm. &c. RAB. Hic ergo incipit narrare quæ in Iudæa fecit, & docuit, siue passus est: & primo quidem trans Iordanem ad orientem, deinde etiam cis Iordanem, quando venit Hiericho & Bethphage, & Hierusalem. vnde sequitur: Et venit in fin. Iud. &c.

Hoc in loco id habet.

Homil. 32 in Matth. in opere imperf. parum à princ. to. 2.

CHRYS. Quasi iustus Dominus omnium qui sic diligit alios seruos, vt alios non contemnat.

REMI. Sciendum est autē quòd omnia illa Israëlitarum prouincia generaliter Iudæa dicebatur ad cōparationem aliarum gentiū, veruntamen meridiana eius plaga in qua habitabat tribus Iuda & tribus Beniamin specialiter dicebatur Iudæa, ad distinctionem aliarum regionum, quæ in ipsa prouincia continebātur, id est, Samaria, Galilæa, Decapolis & reliquæ aliæ. Sequitur: Et secutæ sunt eū turbæ multæ.

Homil. 32 in opere imperf. nō procul à prin. to. 2.

CHRY. super Matt. Perducebāt eum quasi paruuli filij patrem peregre lōge proficiscentem. Ipse autem tanquam pater proficiscens, pignora charitatis filijs reliquit remedia sanitatum. Vnde dicitur: Et curauit eos.

Homil. 63. in Mat. circa prin. tom. 2.

CHRY. in homil. Cōsiderandum etiam quòd neq; doctrinæ verborum cōtinuè Dominus insistit, nec signorum operationi, sed nūc quidem hoc, nunc autē illud facit: vt à signis credibilis appareret in his quæ dicebat: ex sermonum autem doctrina vtilitas quæ erat in signis, ostenderetur.

Tract. 7. in Matth. ad medium

ORIG. Sanabat autem Dominus turbas trans Iordanem, vbi baptismus dabatur. Verè enim omnes à spiritualibus infirmitatibus saluantur etiam in baptismo: & multi quidem sequuntur Christum sicut turbæ, tamen non surgentes vt Matthæus, qui surgens secutus est Dominum.

Super illud: Et curauit eos ibi.

RABA. Curat etiam Galilæos in Iudææ finibus, vt peccata gentium in eam veniam, quæ Iudææ parabatur, admitteret.

Hom. 63. in Matth. parū à principio.

CHRY. in homil. Curabat quidem Christus homines, & illis benefaciens: & per eos multis alijs. Horum enim sanatio alijs erat occasio diuinæ cognitionis, sed non pharisæis, qui ex signis duriores fiebant. vnde sequitur: Et accesser. ad eum pharis. tentan. eum, & dic. Si licet, &c.

Circa principium commentarij ad cap. 19. tom. 9.

Syllogismus cornutus.

HIER. Vt quasi cornuto eum teneant syllogismo, & quodcunq; responderit, pateat captioni. Si dixerit dimittendam vxorem qualibet ex causa, & ducendam aliam, pudicitiæ prædicator sibi videtur dicere contraria. Sin autem respōderit, nemo omnem ob causam debere dimitti, quasi sacrilegij reus tenebitur, & aduersus doctrinam Moysi & Dei facere.

Hom. 63. in Matth. parū post princ. tom. 2.

CHRYS. in homil. Intuere autem ex modo etiam interrogationis eorum malitiam: Dominus enim suprà de lege hac disputauerat, ipsi autem quasi iam nullo dicto interrogant, scilicet opinantes quòd oblitus esset eorum quæ dixerat.

Hom. 32. in opere imperf. non remotè à prin. tom. 2.

CHRY. super Matth. Sicut autem si videas hominem assiduè amicitias medicorum colentem, intelligis quia infirmus est: sic & cùm videas virū siue mulierem de dimittēdis vxoribus aut viris interrogantes, cognosce quia vir ille lasciuus est, mulier illa meretrix est. nam in matrimonio castitas delectatur, libido autem quasi vinculo cōiugij colligata torquetur. Sciebāt autem quoniam nullā causam idoneam habebat circa dimittēdas vxores, præter solam turpitudinem: & alias atq; alias sibi iungebant. Timuerunt autem interrogare ex quibus causis, ne seipsos infra angustias certarum causarum astringerent: sed interrogauerunt si ex omnibus causis licet, scientes quia modum nescit, nec infra terminos vnius coniugij capit libido: sed quanto magis exercetur, magis accenditur.

Tract. 7. in Matth. ad med.

ORIG. Tentato autem Domino, nullus discipulorum eius qui positus est ad docendum, grauiter ferat, si tentatus fuerit à quibusdam: tamen & tentatoribus respondet dogmata pietatis.

Parū à prin. comment. in ca. 19. to. 9.

HIER. Sic autem respōsionem temperat, vt disciplinam transeat, scripturā adducens in testimonium & naturalē legem, primámq; Dei sententiam secundo opponens. vnde sequitur: Qui respōdens ait eis: Non leg. &c. Hoc in exordio Genesis scriptum est. Dicendo autem masculum & fœminam, ostēdit secunda vitanda coniugia. non enim ait, Masculum & fœminas, quod ex priorum repudio quærebatur: sed masculum & fœminam, vt vnius coniugij consortia necterentur.

Super illud: Erūt duo in vna carne.

RAB. Salubri autem consilio Dei factum est, vt sui corporis portionem vir amplecteretur in fœmina, nec à se putaret esse diuersum, quod de se cognosceret fabricatū.

Hom. 32. in Matt. su. il lud. Masculum & fœminam fecit illos, in opere imperf. to. 2.

CHRY. sup Mat. Si ergo ad hoc Deus marem & fœminā ex vno creauit, vt sint vnū, quare ergo de cætero vir & mulier non ex vno vtero nascūtur, sicut volatilia quędā? quia Deus masculum quidem creauit & fœminam, propter necessitatem filiorum generandorū: tamē semper fuit castitatis amator, & continentiæ auctor. Ideo illum

typum

typom nō seruauit in omnibos, vt siquidem vult homo nubere secundum primam dispositionē creationis homanæ, intelligat quid est vir & vxor. Si autem noluerit nobere, non habebit necessitatem nubendi propter coniunctionē natiuitatis, ne fortè videatur per suam cōtinentiam alterum perdere, qui nolebat esse continēs: sicot Dominus post coniunctum matrimonium iubet, ne alter altero nolenre se separet.

Homi.61.in Matth. non remoto à pr. tom.2. CHRY. in homil. Non solum autē ex modo creationis, sed etiā ex modo legislationis mōstrauit, quoniam vnum oportet vni coniungi, & nunquā rescindi. vnde sequitur: Et dixit: Propter hoc relinq. &c.

Super illud: Qui respod. ait illis. tom.9. HIER. Similiter ait, vxori, nō vxoribus. Et expresse subditur: Et erūt duo in carne vna. Præmiū enim est nuptiarum, ex duobus vnam carnem. s. prolis fieri.

Glosa interlinearis ibi. GLO. Vel in carne vna, id est, in carnali copula.

Homil.32.in opere imperf. super illud: propter quod relinq. homo. tom.2. CHRYS. sup. Matt. Si ergo quia ex viro est vxor, & ex vna carne sunt ambo, relinquet homo patrē suum & matrem, maior nunc charitas debet esse inter fratres & sorores: quia hi quidem ex eisdem parentibus exeunt, illi autem ex diuersis. Sed hoc magnū est nimis, quia fortior est Dei cōstitutio, quàm virtus naturæ. Non enim præcepta Dei naturæ subiecta sunt, sed natura Dei præceptis obtēperat. Deinde fratres ex vno nascuntur, vt diuersas vias petant: vir autē & vxor ex diuersis nascuntur, vt in vnum conueniant. Ordo etiā naturę Dei ordinationem loquitur. Quod enim est in arboribus humor, boc est in hominibus amor. humor autem de radicibus ascendit in herbā, & sursum transmittitur in semen. Ideo parentes quidem diligunt, sed nō sic diligūtur à filijs. homo enim non ad parentes, sed ad procreandos filios transmittit affectum, & hoc est quod dicitur: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.

Homi.63.in Matth. non remoto à pr. tom.2. CHRY. in homil. Vide etiam sapientiam doctoris. Interrogatus enim si licet, nō cōfestim dixit: Non licet, vt non turbarentur, sed per probationem hoc constituit. Deus enim à principio masculum & fœminam fecit, & non simpliciter eos coniunxit, sed matrem iussit dimittere & patrem: & nō simpliciter virum mulieri dixit aduenire, sed coniungi: ex ipso modo locutionis indiuisibilitatem ostendens. Sed & maiorem copulam adiunxit, cùm dixit: Et erunt duo in carne vna.

Lib.9.in fine illius. to.3. AVG. 9. sup. Gen. ad lit. Hæc tamen verba cum primi hominis fuisse scriptura testetur, Dominus tamē hic Deū hoc dixisse declarat, vt hinc intelligeremus propter extasim, quæ præcesserat in Adā hoc diuinitus tanquā Prophetā dicere potuisse.

REMIG. Mysterium enim hoc esse Apostolus dicit in Christo & Ecclesia: Dominus enim Iesus Christus, quasi patrem deseruit cùm de cælis ad terrā descendit: & matrem deseruit, id est, synagogam, propter infidelitatem: & adhæsit vxori suæ, sanctæ scilicet Ecclesiæ: & sunt duo in carne vna, id est Christus & Ecclesia in vno corpore.

Homil.63.in Matth. non multo remoto à prin. to.2. CHRYS. in homil. Postquā verò veteris legis & verba & facta induxit cum potestate, iam & ipse interpretatur & legem induxit, dicens: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Sicut enim qui spiritualiter se diligunt, vna anima esse dicuntur, dicente scriptura: Omnium credentium erat cor vnum & anima vna: sic vir & vxor qui carnaliter se diligūt, vna caro esse dicunt. Quemadmodum igitur carnem incidere est sordidum, ita & mulierem diuidere est iniquum.

Li.14.ca.22. in fin.tom.5. AVG.14 de ciuit. Dei. Vnum etiam dicuntur, vel propter cōiunctionem, vel propter originem fœminæ, quæ de masculi latere creata est.

A

Homi.63.in Matth.inter prin.& med. tom.2. CHRY. in homil. Vlterius autem & Deus induxit, dicens: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet: demonstrans quod & præter naturam, & præter legem est, vxorem dimittere: præter naturam quidem, quia vna caro diuiditur: præter legem autem, quoniam Deo copulante & iubente nō diuidi, vxor dimittitur.

Super illud: Quod Deus coniunxit, homo, &c. tom.9. HIERONYM. Deus enim coniunxit vnam faciendo carnem viri & fœminæ: hanc ergo homo non potest separare, sed solus Deus. Homo separat, quādo propter desiderium secundę vxoris prima dimittitur. Deus separat, qui & cōiunxerat, quādo ex consensu propter seruitutem Dei sic habemus vxorem, quasi nō habentes.

Li.19 ca.29. tom.6. AVG. cont. Faust. Ecce

B

Iudæi ex libris Moysi cōuincuntur non esse vxorem dimittendā, qui secundum voluntatem legis Moysi arbitrabantur se facere, cùm dimitterēt. Simul & illud hic, ipso Christo attestante, cognoscimus Deum fecisse, & coniunxisse masculū & fœminā, quòd Manichęi negādo damnātur, Christi euāgelio resistētes.

Hom 32 in opere imperf. inter pri. & med. to.2. CHRYS. sup. Matth. Grauis est autem fornicariis interpretatio castitatis: sed contra rationem respondere non possunt, veritati tamen credere nō acquiescunt. Conferunt ergo se ad patrociniū Moysi, sicut homines malam causam habentes cōfugiunt ad potentes viros: vt si per iustitiā nō possunt, vincant per

C

personā. vnde sequitur: Dicūt illi: Quid ergo Moyses mādauit, &c.

Super illud: Moyses mandauit, &c. tom. 9. HIER. Aperiunt calūniam quam parauerant, licet Dominus nō propriam sententiam protulerit, sed veteris historiæ & mandatorum Dei fuerit recordatus.

Homi.63.in Matth su.illud: Quomodo Moys præce. libellum repud. to.2. CHRYS. in homil. Si autem Dominus alienus esset à veteri testamento, nō decertasset pro Moyse, neq; quæ sua sunt, monstrasset veteribus cōuenire: sed ineffabilis Christi sapientia: & pro his excusando respondit, vnde sequitur: Et ait illis, Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri, &c. In quo liberat Moysen ab accusatione, & totū in illorum caput conuertit.

Li.19 ca.29. tom.6. AVG. cont. Faust. Quantum enim erat duritia, quæ nec per libelli interpositionē,

D

vbi dissuadendi locus iustis & prudētibus tribuebatur, solui & flecti posse ad recipiendam vel reuocandam cōiugij charitatē? Porrò qua calliditate reprehendūt Manichæi Moysen, tanquam coniugia dirimentem per libellum repudij: & laudant Christum tanquam eiusmodi vinculum confirmantem, cùm secundū suam sacrilegam sententiā, Moysen laudare debuerunt separantē quod coniunxerat diabolus & Christum vituperare diaboli ligamenta solidantem.

Homil.61.in Matth ante med. tom. 2. CHRYS. in homil. Deniq; quia graue erat quod dictum erat, statim reducit sermonem ad antiquam legem, dicens: Ab initio autem non fuit sic.

Super illud: Moyses ad duritiā cordis vestri. tom.9. HIER. Quod dicit huiusmodi est: Nūquid potest

E

Deus sibi esse cōtrarios, vt alius ante iusserit, & sententiam suam nouo frāgat imperio? Nō ita sentiendum est, sed Moyses cùm videret propter desideriū coniugum secundarum, quæ illis ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essēt, primas vxores interfici, aut malam vitā ducere, maluit indulgere dissidiū, quam odia & homicidia perseuerare. Simúlque considera quòd non dixit, Propter duritiam cordis vestri permisit vobis Deus; sed Moyses, vt iuxta Apostolum, consilium esset hominis, non imperium Dei.

Homil 32 in opere imperf. paulo ante me. tom.2. CHRYS. super Matth. Propterea bene dixit, quòd Moyses hoc permisit, nō præcepit. Quod enim præcipimus, semper volumus: quod autē permittimus, nolentes indulgemus, quia malam voluntatem ho-

minum ad plenum prohibere nõ possumus, Permisi ergo vobis facere mala, ne faceretis peiora: ego hoc vobis permittendo, nõ vobis Dei iustitiam demonstrauit, sed à peccato abstulit culpam peccandi, vt quasi secundum legem agentibus vobis peccatum vestrum non videatur esse peccatum.

Dico autem vobis, quia quicũque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimissam duxerit, mœchatur.

Homil. 63. in Matth. ante med. tom. 2. Tract. 7. à medio illius.

CHRYS. in homil. Quia os illorum oppilauerat, iam cum auctoritate legem inducit, dicens: Dico autem vobis, quia quicunque, &c.

B ORIG. Forte autẽ iudicet aliquis, quoniã Iesus dicens: Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationẽ, permisit vxorem dimittere, quemadmodum Moyses, quem retulit propter duritiam cordis Iudęorum hoc pręcepisse. Sed ad hoc respõdendum, quoniam si secundum legem adultera lapidatur, non secundum hoc intelligitur res turpis, propter quam Moyses permittit libellũ repudij: nec enim in causa adulterij oportebat libellum dare repudij. Sed forsitan Moyses omnem culpam mulieris turpem rem appellauit, quæ si inuẽta fuerit in vxore, scribitur ei libellus repudij. Quærendum est autem, si propter solam causam fornicationis dimittere iubet vxorẽ, C quid est, si mulier nõ fuerit fornicata, sed aliud quid grauius fecerit, puta venefica inueniatur, aut interfectrix filiorũ? Sed Dominus exponẽs rem aliàs, dixit: Qui dimiserit, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari, dans ei occasionem secũdarum nuptiarũ.

Super illud: Qui dimiso. vxorem, nisi ob fornicat. tom. 9.

HIER. Sola ergo fornicatio est quæ vxoris vincit affectum. immo cùm illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione separauerit à marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledictione faciat, dicente scriptura: Qui adulteram tenet, stultus & impius est.

Homi. 32. in opere imperf. circa med. tom. 2.

CHRY. super Matth. Sicut enim crudelis est & iniquus qui castam dimittit, sic fatuus est D & iniquus qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis est, qui crimen celat vxoris.

AVGV. de adulterinis coniugijs: Non tamen erit turpis, nec difficilis etiam, post patrata & purgata adulteria, reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remissio peccatorum, nõ vt post viri diuortiũ adultera reuocetur, sed vt & post Christi consortium adultera non vocetur.

Homi. 32. in opere imperf. circa mediũ tom. 2.

CHRYS. super Matth. Omnis autem res per quas causas nascitur, per ipsas soluitur. Matrimoniũ autem non facit coitus, sed volũtas: & ideo non soluit illud separatio corporis, sed separatio volũtatis. Ideo qui dimittit coniugem suam, & aliam non accipit, adhuc maritus est: nam etsi corpore iam separatus E est, tamen adhuc volũtate coniunctus est. Cùm ergo aliam acceperit, tunc planè dimittit. Et ideo Dominus non dicit, Qui dimittit mœchatur, sed qui alteram ducit. RAB. Vna ergo solummodo carnalis est causa, id est, fornicatio: vna spiritualis, hæc est timor Dei, vt vxor dimittatur: nulla autem causa est vt viuente ea quæ relicta est, alia ducatur.

Super illud: Qui dimis. vxorem, nisi ob fornic. tom. 9.

HIER. Poterat autem accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti vxori, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret. Ideo sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secũdam prima viuente non habeat. Nec non quia poterat euenire, vt iuxta eandem legem vxor quoq; marito da- A ret repudium, eadem cautela præcipitur, ne secundum accipiat virum: & quia meretrix, & quia semel fuerat adultera, opprobrium non timebat, secundo non nubere præcipitur viro, quòd si talem duxerit, sub adulterij crimine sit. vnde sequitur: Et qui dimissam duxerit, mœchatur.

Glosa ordin. super illud: Et aliã duxerit.

GLO. Accipientem terret, quia adultera non timet opprobrium.

Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic B nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

Super illud: Si ita est, non expedit nu. tom. 9.

HIERO. Graue pondus vxor est, si (excepta causa fornicationis) eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis moribus tenenda erit? Videntes ergo Apostoli graue vxorum iugum, proferunt motum animi sui. vnde dicitur: Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa, &c.

Hom. 63. in Matth. ante med. tom. 2. Hom. 32. in opere imperf. à med. to. 2.

CHRYS. in homil. Leuius enim est contra concupiscentiam præliari, & contra seipsum, quàm ad mulierem malam. CHRYS. super Matth. Non autem C dixit, quia expedit, sed magis cõsensit quòd non expedit, sed infirmitatem carnis considerauit, vnde sequitur: Qui dixit eis: Non omnes capiunt verbum illud, id est, non omnes hoc possunt.

Super illud: Non omnes capiũt. to. 9.

HIER. Nemo autem putet sub hoc verbo quod addit, Sed quibus datum est, vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quos ad hoc casus adduxit. Sed his datum est à Deo qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt.

Hom. 32. in opere imperf. à med. to.

CHRYS. super Matth. Ideo ergo non omnes capere possunt, quia non omnes volunt: palma proposita est: qui concupiscit gloriam, non cogitet de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum timerent. D Ex eo ergo quòd quidam à proposito continentiæ cadunt, non debemus circa virtutem castitatis fieri pigriores: sicut & qui in pugna cadunt, non exanimant cæteros. Quod ergo dicit, Quibus datum est: illud ostẽdit, quia nisi auxilium gratiæ acciperemus, nihil nobis valeret. Hoc autem auxilium gratiæ volentibus non denegatur. Dicit enim Dominus, Petite, & accipietis.

Homi. 63. in Matt. paulò ante med. tom. 2.

CHRY. in homil. Deinde possibile hoc esse ostendens, ait: Sunt enim eunuchi: quasi dicat, Excogita si ab alijs excisus esses, quid vnque faceres? voluptate quidem priuatus, mercedem autem non haberes.

Homi. 32. in opere imperf. à med. to. 2.

CHRYS. super Matth. Sicut enim peccatum opus E sine voluntate non facit, ita & iustitia ex opere non consummatur, nisi & voluntas affuerit. Illa est ergo gloriosa continentia, non illa quam transgredi non potest necessitas debilitatis corporis, sed quam cõplectitur voluntas sancti propositi.

Super illud: Sunt eunuchi qui, &c. triplex genus Eunuchorum.

HILAR. Triplex ergo genus eunuchorum posuit: quorum duo sunt carnales, & tertij spirituales. Alij enim sunt qui de vtero matris sic nascũtur: alij, quos vel captiuitas facit, vel deliciæ matronales: tertij sũt qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorũ & qui (cùm possint esse viri) propter Christum eunuchi fiunt: istis promittitur præmium: superioribus autem, quibus necessitas castimonia est, non voluntas nihil omnino debetur.

HILAR.

Canon. 19. paulo poſt principium.

H i l a. In vno enim eorum poſuit naturam, ſcilicet in eo qui naſcitur: in altero neceſſitatem, ſcilicet in eo qui factus eſt: in tertio voluntatem, qui ſcilicet ſpe regni cæleſtis talis eſſe decreuit.

Homi. 32. in imperfecto opere, inter medium & finem, to. 2.

C h r y s. ſuper Matth. Quòd autem aliqui ſic naſcuntur, hac ratione fit, ſicut & naſcuntur ſex digitos habentes, aut quatuor. Si enim Deus ſicut ab initio conſtituit vnáquamque naturam, ſic dimitteret illam immutabiliter ſemper in ſuo ordine permanere: in obliuionem deduceretur coram hominibus operatio Dei. Ideo ergo interdum natura rerum cõuertitur contra ſuam naturam, vt ſemper Deus naturæ opifex in memoriam reducatur.

Super illud: Sũt eunuchi qui, &c. tom. 9.

H i e r o. Poſſumus & aliter dicere: eunuchi ſunt ex matris vtero, qui frigidioris naturæ ſunt, nec libidinem appetentes: & alij qui ab hominibus fiunt, quos aut Phiſici faciunt: aut propter idolorum cultum emolliuntur in fœminas: vel perſuaſione hæretica ſimulant caſtitatẽ, vt mentiantur religionis veritatem. Sed nullus eorum conſequitur regnum cælorum, niſi qui ſe propter Chriſtum caſtrauerit. vnde ſequitur: Qui poteſt capere, capiat. Vt vnuſquiſque conſideret vires ſuas, vtrum poſſit virginalia & pudicitiæ implere præcepta. Per ſe enim caſtitas blãda eſt, & quemlibet ad ſe alliciens: ſed conſiderandæ ſunt vires, vt qui poteſt capere, capiat. Quæ hortantis Domini vox eſt, & milites ſuos ad pudicitiæ præmium concitantis, quaſi, qui poteſt pugnare, pugnet & ſuperet, ac triumphet.

Homi. 63. in Matth. circa medium illius, tom. 2.

C h r y s. in homil. Cùm autem dicit, Qui ſe caſtrauerunt, non membrorum dicit abſciſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem: maledictioni eſt enim obnoxius qui membrum abſcidit. Etenim quæ homicidarũ ſunt, talis præſumit: & Manichæis, qui detrahunt creaturis, tribuit occaſionem. & eadẽ cum gentibus membra detruncantibus iniqua agit. Abſcindere enim membra, dæmoniacæ tentationis eſt. Cum his autẽ quæ dicta ſunt, neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliunde enim habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præcipuè à propoſito incontinenti, & mente negligente: & ſi ipſa ſobria fuerit, naturalium motuum nullum eſt nocumentum: nec ita abſciſio membri comprimit tentationes, & tranquillitatem facit, vt cogitationis frenum.

Tunc oblati ſunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret. Diſcipuli autem increpabãt eos. Ieſus verò ait eis: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim regnum cælorum. Et cùm impoſuiſſet eis manus, abijt inde.

Homi. 32. in Mat. in opere imperf. ante mediũ. tom. 2.

C h r y. ſuper Matt. Dominus de caſtitate ſermonem fecerat, audientes autem quidam obtulerunt ei infantes caſtitate mundiſſimos: putabant enim quia Dominus corpore mundos tantum laudaret. & hoc eſt quod dicitur: Tũc oblati, &c.

Tract. 7. in Matth. inter med. & finẽ.

O r i g. Iam enim ex præcedentibus virtutibus eius experti erant, quoniam per impoſitionem manuũ eius, & orationem repelluntur mala. Offerunt ergo ei pueros, conſiderantes quoniam impoſſibile eſt, vt poſtquam per tactum Dominus dederit in eis diuinam virtutem, vt ruina aut dæmonium aliquod tangere eos poſſit.

Mos antiquus.

R e m i g. Cõſuetudo etiam fuit apud veteres, vt paruuli offerrentur ſenioribus, quatenus eorum manu vel ore benedicerentur: & iuxta hanc conſuetudinem paruuli oblati ſunt Domino.

Homi 32. in Mat. in opere imperfect. Super illud: Diſcipuli vetabant. to. 2.

A C h r y s. ſuper Matth. Caro autem quia non delectatur in bonum, facilè obliuiſcitur bonum: malũ autẽ quod audierit, retinet ſemper. Ante modicum autem tempus Chriſtus accipiẽs puerum, dixit: Niſi facti fueritis ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cælorum: & ecce ſtatim obliti diſcipuli puerilis innocentiæ, vetabãt pueros ad Chriſtum quaſi indignos accedere. vnde ſequitur: Diſcipuli autem increpabant eos.

Super illud: Tunc oblati ſunt ei paruuli tom. 9.

H i e r. Non quia nollent eis Saluatoris & manu & voce benedici, ſed quòd nondum habentes pleniſſimam fidem, putarent eum in ſimilitudinem aliorum hominum offerentium importunitate laſſari.

Homi. 63. in Mat. à med. illius, tom. 2.

C h r y. in homil. Vel diſcipuli expel-B lebant pueros cauſa dignitatis Chriſti. Dominus autem docens eos moderata ſapere, & tumorem conculcare mundanum, accepit paruulos, & in vlnis tenuit eos, & talibus regnum cælorum promittit. vnde ſequitur: Ieſus autem ait eis: Sinite paruulos, & nolite, &c.

Homi. 32. in opere imper. à med. illius, tom. 2.

C h r y. ſuper Matth. Quis enim mereatur appropinquare Chriſto, ſi repellitur ab eo ſimplex infantia? Ideo dixit: Et nolite, &c. Nam ſi ſancti futuri ſunt, quid vetatis filios ad patrem venire? Si autẽ peccatores futuri ſunt, vt quid ſententiam condemnationis profertis antequam culpam videatis?

Super illud: Sinite paruulos, & nolite prohibere, tom. 9.

H i e r. Signanter autẽ dixit: Talium eſt enim regnum cælorum, non iſtorum: vt oſtenderet non ætatem C regnare, ſed mores: & his qui ſimilẽ haberẽt innocẽtiam & ſimplicitatem, præmiũ repromittit. Sequitur. Et cùm impoſuiſſet, &c.

Homi. 32. in opere imper. non remotè à fine, to. 2.

C h r y. ſup. Matt. Præſens locus inſtituit omnes parentes, vt filios ſuos ſacerdotibus offerãt: non enim ſacerdos manus imponit, ſed Chriſtus, in cuius nomine manus imponitur. Si enim qui eſcas ſuas per orationem offert Deo, ſanctificatas eas manducat (ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem, vt Apoſtolus dicit) quãto magis pueros offerri Deo & ſanctificari neceſſe eſt?

Benedictionis vtilitas.

Cauſa autem ſanctificãdarum eſcarum hæc eſt, quoniam totus mundus in maligno poſitus eſt. vnde res corporales, quæ ſunt magna pars mundi, in maligno D poſitæ ſunt. Conſequenter infantes, quando naſcuntur, & ipſi (quantũ ad carnẽ) in maligno poſiti ſunt.

Tract. 7 in Mat. à med.

O r i g. Pueros autẽ myſticè dicimus, qui in Chriſto adhuc carnales ſunt, & lacte opus habentes. Qui autem profitentur verbi doctrinã, ſimpliciores quidem & quaſi puerilem ſermonem habẽtes, quo nutriuntur, adhuc nouitij ſunt, qui offerunt Saluatori pueros & infantes. Qui autem videntur eſſe perfectiores, & ideo ſunt diſcipuli Ieſu, priuſquam diſcãt rationem iuſtitiæ de pueris, reprehendunt eos qui per ſimplicem doctrinam pueros & infantes, id eſt, minus adhuc eruditos offerũt Chriſto. Dominus autem hortans diſcipulos ſuos, iam viros conſtitutos, E condeſcẽdere vtilitatibus puerorum, vt fiant pueris quaſi pueri, vt pueros lucrentur, dicit: Talium eſt enim regnum cælorum. Nam & ipſe cùm in forma Dei eſſet, factus eſt puer. Hæc ergo debemus attẽdere, ne æſtimatione ſapientiæ excellentioris, & profectus ſpiritualioris, contemnamus quaſi magni puſillos eccleſiæ, prohibentes puerus venire ad Ieſum. Quoniam autem pueri non omnia quæ dicuntur, ſequi poſſunt, impoſuit eis manus Ieſus, & virtutem relinquens in eis per tactum, abijt ab eis quaſi non potentibus ſequi Chriſtũ, ſicut cæteri diſcipuli eius perfecti.

Allegorica expoſitio.

R e m i g. Manibus etiam impoſitis benedixit pueris, ſignificans quòd humiles ſpiritu ſunt digni eius gratia & benedictione.

Glosa ordinaria ibi.

A G L O. Imposuit etiam eis manus, viris continentibus, vt gratiam sui auxilij conferendam significaret.

Canon. 19. inter princ. & medium.

H I L A. Infantes etiam Gentium forma sunt, quibus per fidem & auditum salus redditur. Verùm ex affectu primo saluandi Israel à discipulis inhibentur accedere: quos Dominus ait nõ oportere prohiberi. Munus enim Spiritus sancti & per impositionem manus & precationẽ, restante legis opere, erat Gentibus largiendum.

Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeã vitam æternã? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. B *Dicit, illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimoniũ dices, honora patrẽ tuum & matrẽ tuam, & diliges proximũ tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuẽtute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cælo, & veni, sequere me. Cùm audisset autem adolescens verbũ, abijt tristis. Erat enim habens multas possessiones.*

C

Super illud: Magister bone, quid boni.

R A B. Audierat forsan homo iste à Domino tantum eos, qui volunt paruulis similes esse, dignos introitu regni cælestis: & ideo certior cupiens esse non per parabolas, sed apertè postulat exponi, quib9 meritis vitam æternam consequi possit. Et ideo dicitur: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister, &c.

Super illud: Magister bone, quid faciam, to. 9.

H I A R. Iste qui interrogat, & adolescens, & diues erat, & superbus, & non voto discentis, sed tentantis interrogat. quod ex eo probare possumus, quòd dicente sibi Dño, Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata: rursum fraudulenter interrogat, quæ sunt illa mãdata? quasi non & ipse legere, aut Dñs posset eidem hæc iubere contraria.

Homi. 64. in Mat. tom. 2.

D C H R Y S. in hom. Ego autem auarum quidem eum, & pecuniarum amatorem nequaquam recuso dicere, quia & Christus talem eum esse redarguit: simulatorem autem nequaquam, quia non est securum de incertis iudicare, & maximè accusando. Marcus autem hanc suspicionem destruit: dicit enim, quòd occurrens & genuflectens rogabat eum: & quoniam inspiciens eum Iesus amauit eum, si etiam tentans accessisset, demonstrasset nobis hoc Euangelista, sicut in alijs facit. Si autem & ipse siluisset, Christus eum non permisisset latere, sed redarguisset manifestè, aut occultè insinuasset. Hoc autẽ nõ facit. Sequitur enim: Qui dicit ei, Quid me interrogas de bono?

Lib. 2. cap. 63. à med. tom. 4.

E A V G V. de con. Euang. Potest autem videri distare aliquid quod hic secũdum Matth. dicitur, Quid me interrogas de bono: secũdum alios autem, Quid me dicis bonũ? Nam quid me interrogas de bono, ad illud magis referri potest, quod ait ille quærens, quid boni faciam? Ibi enim & bonũ nominauit, & interrogatio est. Magister autem bone, nondũ est interrogatio. Commodissimè ergo intelligitur vtrunque dictum, Quid me dicis bonum, & interrogas me de bono.

Super illud: Quid me interrogas de bono. tom. 9.

H I E R. Quia vero magistrum vocauerat bonum, & non Deum vel Dei filium confessus erat, dixit quemuis sanctum hominem comparatione Dei non esse bonum, de quo dicitur: Cõfitemini Domino, quoniam bonus. Et ideo A dicit: Vnus est bonus, Deus. Ne quis autem putet, in eo quòd bonus Deus dicitur, excludi à bonitate filiũ Dei, legimus in alio loco: Pastor bonus ponit animam suam pro onibus suis.

Li. 1. de Trinit. cap. 13. & est vltimũ le. à med. tom. 3.

A V G. 1. de Ciuit. Dei: Vel quia ille vitam æternã quærebat. Vita autem æterna est in illa contemplatione, qua non ad pœnam videtur Deus, sed ad gaudium sempiternum: & non intelligebat cum quo loquebatur: quoniam tantummodo eum filium hominis arbitrabatur. ideo dicit: Quid me inter. de bo. & vocas me, secũdum quod vides magistrum bonum? Hæc forma filij hominis apparebit in iudicio, non tantũ iustis, sed & impiis, & ipsa visio malum eis erit, quia pœnalis erit. Est autem visio formæ meç, in qua B æqualis sum Deo. Ille ergo vnus Deus, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, ipse est solus bonus, quia nemo videt eum ad luctũ & planctum, sed tantũ ad salutem & lætitiam veram.

Super illud: Quid me interrogas de bono? to. 9.

H I E R O. Saluator etiam noster bonitatis testimoniũ non renuit, sed magistri absque Deo exclusit errorem. Quæ autem vtilitas est, vt ita respõderet? Reducit enim eum paulatim & erudit liberari ab omni adulatione, & ab his quæ sunt super terram eum abducẽs, Deo adhærere suadet, & futura quærere, & nosse eum qui verè est bonus, & radix, & fons vniuersorum bonorum.

Matth. 19. tract. 8. non remotè à principio.

O R I. Respondet etiã sic Christus propter eum qui dixit: Quid bo. fa. &c. C quãdo enim declinamus à malo & facimus bonum, quantum ad comparationem cęterorum hominum, dicitur bonum quod facimus, quãtum autem ad veritatem, secundum quod hic dicitur, Vnus est bonus, bonum nostrum non est bonum. Dicere autem potest quis, quoniam sciens Dominus propositũ interrogantis non esse vt faciat, vel humanum bonum, dixit, Quid me interrogas de bono? Ac si dicat, Cùm sis imparatus ad ea quæ dicuntur, cur me interrogas de bono? Post hoc autem dixit: Si vis ad vitam, &c.

Vita vera quæ sit.

Vbi considera, quoniã adhuc quasi extra vitam constituto respõdit, Si vis ad vitam ingre. secundũ enim vnum modum homo est extra vitam, qui est extra D eum, qui dixit, Ego sum vita: alias autem omnis qui super terram est, quamuis iustissimus, potest quidem in vmbra esse vitæ, non autẽ in ipsa vita, cùm sit corpore mortis circundatus. Introibit autem quis in vitam, abstinẽs se ab operibus mortuis, appetens autẽ opera viua. Sunt autem & verba mortua, & verba viua: & cogitationes mortuæ, & cogitationes viuæ: & ideo dicit, Si vis ad vi. &c.

Serm. 27. in princ. to. 10.

A V G V. de ver. Do. Nec etiam dixit, Si vis venire ad vitam æternã: sed, Si vis ingredi ad vitam: eam diffiniens vitã, quę fuerit æterna vita. Hic ergo considerandũ est, quemadmodum amanda sit æterna vita, quãdo sic amatur misera ista, & quandoque finienda vita.

R A M I. Demonstratur E autem his verbis, quia lex suis impletoribus non solum bona temporalia dabat, sed & vitã æternam. Et quia hoc audierat, solicitus factus interrogauit. vnde sequitur: Dicit illi, Quæ?

Hom. 64. super illud: Si vis ad vitã ingredi, serua, tom. 2.

C H R Y. in hom. Hoc autem non tentans dixit, sed æstimans alia quædã præcepta esse præter legalia, quæ vitæ causæ fierent ei.

R E M I G. Iesus vero quasi infirmo condescendens, clemẽtissimè legis pręcepta exposuit. vnde sequitur: Iesus autẽ dixit: Non ho. &c. Quorum præceptorũ expositio est sequens sentẽtia, qua dicitur, Et diliges proximũ tuum sicut teipsum. Etenim Apostolus dicit: Qui diligit proximũ, legem impleuit. Quærendũ est autem, quare Dominus tantum secundæ tabulæ præcepta cõmemorauit? Idcirco scilicet, quia fortè

iste

iste studiosus erat in dilectione Dei, siue quia dilectio proximi gradus est ascendēdi ad dilectionē Dei.

Matth. 19. tract. 8 super illud: Non occides, non adulterabis.

ORIG. Forsitan autē ista præcepta sufficiunt vt in principiū (vt ita dicam) vitæ ingrediatur quis: nō autem sufficiūt hęc vel alia similia istis ad interiora vitę introducere quēquam. Qui autem præterierit vnum istorum mādatorum, nec in principiū vitæ intrabit.

Homi. 64. in Matth. aliquātulum à princip. to. 2.

CHRYS. in ho. Quia ergo Dominus ea præcepta cōmemorauerat, quæ erāt in lege, ideo sequitur: Dicit illi adolescēs, Hæc omnia seruaui à iuoētute mea. Et neq; hic stetit, sed rursus interrogat: Quid adhuc mihi deest? Quod & ipsum signū est vehementis desiderij. REMI. Illis autem qui in gratia perfecti esse volunt, ostēdit qualiter ad perfectionē venire possunt. vnde sequitur: Ait illi Iesus, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ ha. &c. Notanda sunt ista verba. nō ait, Vade & māduca omnia quæ habes: sed, Vade & vēde. Et nō ait, Aliqua sicut Ananias & Saphira, sed, Omnia. Et pulchrè subiūgit: Quæ habes. Illa enim habemus, quæ iustè possidemus. Illa ergo quæ iustè possidentur, vendēda sunt. Quæ verò iniustè, sunt erogāda illis, quibus fuerāt ablata. nec ait: da proximis aut diuitibus, à quibus accipies similia: sed, da pauperibus. AVG. de operibus monach. Nec attēdendū in quibus monasterijs, vel in quo loco indigētibus fratribus hoc quod habebat aliquis impēderit.

Notanda sententia.

Omnium enim Christianorū vna respublica est. Et ideo quisquis Christianus necessaria vbilibet erogauit, vbicunque etiam ipse, quod necessariū est sibi, accipit, de eo quod est Christi, accipit.

Super illud: Si vis perfectus esse, vade.

RAB. Ecce duas vitas hominibus propositas audimus, actiuā, ad quā pertinet: Non occides, & cætera legis mādata: & cōtemplatiuam, ad quam pertinet, Si vis perfectus esse, &c. Actiua ad legem pertinet, contēplatiua ad Euangelium: quia sicut vetus nouum præcessit testamentum, ita bona actio præcedit contemplationem.

Lib. 5. ca. 9. circa med. tom. 6.

AVG. con Fau. Nec tamē illi soli, qui vt sint perfecti vendūt vel dimittunt omnia sua, pertinent ad regnum cælorum: sed huic militiæ Christianæ propter quoddam commercium charitatis subiungitur etiā quædam stipendiaria multitudo, cui dicetur in fine: Esuriui, & dedistis mihi māducare. quos absit vt istos à mandatis Euāgelicis alienos à vita æterna separandos iudicemus.

Non multū procul à fine. tom. 2.

Error vigilantij.

HIER. contra Vigilantium: Quòd autem Vigilantius asserit eos melius facere qui vtantur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidant, quàm illos qui possessionibus venondatis semel omnia largiantur: non à me ei, sed à Deo respōdebitur, Si vis esse perfectus, vade & vende. Iste quem tu laudas, secundus aut tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus, prima secundis & tertijs præferenda.

Cap. 71. to. 3. inter opera August.

GENAD. de eccl. dogm. Bonū est enim facultates cū dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutam solicitudine egere cum Christo.

Hom. 64. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Et quia de pecunijs erat sermo, à quibus denudari admonuit, ostēdit quòd ampliora his retribuet, quanto terra maius est cælum. & ideo dicit: Et hab. thesaur. in cæl. In thesauro enim copia & permanentia retributionis ostenditur.

Matth. 19. tract. 8. ante medium.

ORIG. Si autem omne mandatū in hoc verbo impletur, Diliges proximū tuū sicut teipsum: Perfectus autem est qui impleuerit omne mandatum, quomodo Dominus dicēti adolescenti, Hæc omnia seruaui à iuuentute mea, quasi nondum perfecto dicit: Si vis

A perfectus esse. Fortè autem quod ait: Dili. proxi. tuū, non à Dño positum est, sed ab aliquo additum, quia nec Marcus, nec Lucas hunc locum exponētes, hoc addiderunt. Vel aliter: Scriptum est in Euangelio secundum Hebræos, quòd cum Dominus dixisset ei: vade & vende omnia quæ habes, cœpit diues scalpere caput suum, & non placuit ei. Et di. ad eum Do. Quomodo dicis, Feci legem & Prophetas? quoniam scriptum est in lege: Dili. proxi. tuum sicut teipsum: Et ecce multi fratres tui filij Abrahę amicti sunt stercore, morientes præ fame, & domus tua plena est multis bonis, & non egreditur omnino aliquid ex ea ad eos. Volens ergo Dñs arguere diuitem illum, dicit. B Si vis perfectus esse, vade, &c. Sic enim apparebit, si diligis proximum tuum sicut teipsum. Sed si perfectus est qui habet omnes virtutes, quomodo fit perfectus qui vendit omnia sua, & pauperibus dat? Ponamus enim aliquē hoc fecisse, quomodo statim erit sine ira, sine concupiscentia, suscipiens omnes virtutes, & deponens malitiam vniuersam? Sapienti ergo videbitur forsan decere, quoniam qui pauperibus tradidit bona sua, ipsorum orationibus adiuuatur, accipiens ad suam spiritualem inopiam, illorum spiritualem abundātiam, & fit hoc modo perfectus, quamuis aliquas humanas habuerit passiones. Aut ita, iste qui mutauit pro diuitijs paupertatem, vt fiat C perfectus, credens sermonibus Christi, adiuuabitur vt sapiens fiat in Christo, iustus & castus, & absque omni passione, non tamen sic, vt in ipso tempore, quo tradiderit bona sua pauperibus, fiat omnino perfectus, sed ex illo die incipiet speculatio Dei adducere eum ad omnes virtutes. Aliter autē ad expositionem moralem transihit, dicens, substantiā esse vniuscuiusque animæ actus eius. Imperat ergo Christus vendere omnem substantiam malam, & quasi tradere eam virtutibus operātibus eam, quæ ab omni bono pauperes sunt. Sicut enim pax Apostolorum reuertitur ad ipsos, nisi fuerit filius pacis, sic vniuersa D peccata reuertuntur ad actores eorum, cùm nō fuerit quis vtēs malis eorum, & sic neque dubitatio erit, quin statim erit perfectus, qui sic vendidit omnes proprias facultates. Manifestum est autem, quòd qui talia agit, habet thesaurum in cælo, & ipse factus cælestis. In suo enim cælo habebit thesaurum gloriæ Dei, & diuitias in omni sapientia Dei. Talis autem poterit sequi Christum, quia non distrahitur ab aliqua mala possessione, quo minus Christū sequatur.

Matth. 19. Super illud: Si vis perfectus esse, vade. tom. 9.

HIER. Multi etiam diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur, nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post cōtemptas diuitias Saluatorem sequantur, id est, relictis malis faciant bona. Facilius enim sacculus contēnitur, quàm voluntas. Et ideo sequi- E tur: Et veni, sequere me. Sequitur enim Dominum, qui imitator est eius, & per vestigia illius graditur. Sequitur, Cùm audisset autem adolescēs verba hæc, abijt tristis. Hæc est tristitia quæ ducit ad mortem. Causaque tristitiæ redditur: Erat enim habens multas possessiones, id est, spinas & tribulos, quæ sementem Dominicam suffocauerunt.

Homi. 64. in Matth. non multum remotè ante med. tom. 2. Epist. 34. parum à med. tom. 2.

CHRY. Non enim similiter detinentur qui pauca habent, & qui multis abundant, quoniam adiectio diuitiarum maiorem accendit flammam, & violentior fit cupido. AVGV. in Epistola ad Paulinum & Therasiam. Nescio autem quomodo cum superflua terrena diliguntur, arctius adepta quàm concupita cōstringunt. nā vnde iuuenis iste tristis discessit, nisi,

quia magnas habebat diuitias? Aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa enim velut extranea repudiantur, ista velut membra præciduntur. Secundum historiam autem iste adolescens laudabilis quidem est, quia non occidit, non adulteratus est: vituperabilis autẽ, quia contristatus est in verbis Christi vocantibus eum ad perfectionem. Adolescens quippe erat secundum animam, & propterea relinquens Christum abijt.

Conditio adolescentis.

Iesus autẽ dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: Facilius est camelũ per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabãtur valde, dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt.

GLO. Occasione huius auari, de quo prædictum est, habuit sermonem Dominus de auaro. vnde dicitur: Iesus autem dixit discipulis suis: Amen di. &c.

Hom. 64. in Matth. circa mediũ. to. 2.

CHRYS. Quod quidem dixit, non pecunijs quidẽ detrahẽs, sed eis qui detinentur ab ipsis, & discipulos pauperes existentes non verecundari ob inopiam.

Canon. 19. in Mat. inter med. & finẽ.

HILA. Habere enim diuitias, criminis non est, sed modus in habendo retinendus est. Nam quomodo communicandum est necessitatibus sanctorum, si communicandi materia non relinquitur?

Super illud: Diues difficile intrabit in regnum cælorum.

RAB. Sed inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla distantia est: tutius autẽ est, nec habere nec amare diuitias. REMI. Vnde Dominus in Marco exponẽs huius loci sensum, dixit, Difficile est cõfidentibus in diuitijs intrare in regnum cælorum. Illi enim in diuitijs confidunt, qui omnem suam spem in diuitijs collocant. HIER. Quia vero diuitiæ habitę difficile contemnuntur, non dixit, quòd impossibile est diuitem intrare in regnum cælorum, sed difficile. vbi difficile ponitur, non impossibilitas prætẽditur: sed raritas demonstratur. HILA. Periculosa enim cura est velle ditescere, & graue onus innocentia subit incremẽtis opum occupata. Rem enim sæculi famulatus Dei non sine sæculi vitijs assequetur: hinc difficile est diuitem regnum cælorum adire.

Super illud: Diues difficile intrabit in regnum cælorum. tom. 9. Canone. 19. inter med. & finem.

CHRYS in hom. Quia vero dixerat, difficile diuitem intrare in regnũ, procedit ad ostendendũ quòd est impossibile. vnde sequitur: Et iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus trãsire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

Homi. 64. in Matth. circa med. tom. 2.

HIER. Secundum hoc nullus diuitum saluus erit. Sed si legamus Esaiam, quomodo cameli Madian & Epha veniant ad Hierosolymã cum donis atque muneribus, & qui quondam curui erant, & vitiorũ grauitate distorti, ingrediãtur portas Hierusalem, videbimus quomodo & isti cameli, quibus diuites comparantur, cum deposuerint grauem sarcinam peccatorum, & totius corporis prauitatẽ, intrare possunt per angustam & arctam viam, quæ ducit ad vitam.

Super illud: Facilius est camelum per foramen acus. tom. 9.

CHRYS. sup. Matth. Gentium etiam animæ assimilatæ sunt tortuosis camelis, in quibus erat gibbus idolatriæ: quoniam cognitio Dei erectio est animarum. Acus autem est filius Dei, cuius prima pars subtilis est secundum diuinitatem: alia vero grossior secundum incarnationem eius. Tota autẽ recta est, & nullam habet deflexionem, per cuius vulnus passio-A nis, Gentes ingressæ sunt in vitam æternam. hac acu consuta est immortalitatis tunica, ipsa est acus quæ spiritui consuit carnẽ: hæc acus Iudaicum populum iunxit & Gentium: hęc acus amicitiam Angelorum, & hominũ copulauit. Facilius est ergo Gentiles trãsire per foramẽ acus, quàm diuites Iudæos intrare in regnum cælorum. Si enim Gentes cum tanto labore diuellũtur ab irrationabilibus idolorũ culturis, quãto magis Iudęi diuelluntur à rationabilibus Dei culturis? GLOS. Aliter dicitur: Quia Hierosolymis quædam porta erat, quæ foramen acus dicebatur, per quam camelus nisi deposito onere, & flexis genibus transire non poterat, per quod significatur, diuites B non posse transire viam arctam, quæ ducit ad vitam, nisi sordibus peccatorum & diuitijs depositis, saltem non amando.

Hom. 33. in opere imper. parum ante med. tom. 2.

Allegorica expositio.

GREG. 35. Moral. Vel nomine diuitis quemlibet elatum, cameli appellatione propriam condescensionem significat. Camelus autem per foramen acus transit, cùm redemptor noster vsque ad susceptionẽ mortis per angustias passionis intrauit, quæ passio velut acus extitit, quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus foramen acus, quàm diues regnum cælorũ ingreditur: quia nisi ipse prius per passionem suam formam nobis humilitatis ostẽderet, nequaquam se ad humiliarem ipsius superba nostra rigiditas inclinaret.

Lib. 35. Super illud Iob 42. Et facta sunt ei sex millia camelorum. cap. 22. in nouis exemplari.

Camelum alij funem nauticum interpretantur.

CHRY. in hom. Discipuli autẽ inopes existentes turbantur pro salute alio-C rum dolentes, & doctorum iam viscera assumentes. vnde sequitur: Audientas autem discipuli, mirabantur dicentes, Quis ergo poterit saluus esse?

Homil. 64. circa med. tom. 2.

AVG. de quæst. Euang. Cùm autem pauci sint diuites in comparatione multitudinis pauperum, intelligẽdum est, quòd omnes qui diuitias cupiunt, in diuitum numero haberi discipuli animaduerterunt.

Lib. 1. cap. 26. tom. 4.

CHRY. in homil. Dei autem opus hoc esse consequenter ostendit, quoniam multa opus est gratia, vt homo in diuitijs dirigatur. vnde sequitur: Aspiciens autem Iesus dixit eis, Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autẽ omnia possibilia sunt. Per hoc D quod dicit, Aspiciens, significat Euangelista, quòd mansueto oculo timidam eorum mẽtem mitigauit.

Homi 64. in Matth. circa med. tom. 2.

REMI. Non autem hoc sic intelligẽdum est, quòd possibile sit apud Deum, quòd diues, cupidus, auarus & superbus intret in regnum cælorum, sed vt conuertatur, & sic intret.

CHRYS. in homil. Neque etiam hoc ideo dicitur, vt resupinus iaceas, & sicut ab impossibilibus abstineas, sed magnitudinem iustitiæ considerans, insilias Deum rogans.

Homil. 64. in Matth. circa med. tom. 2.

Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Iesus autẽ dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos E *qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorẽ, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Multi autẽ erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.*

ORIG. Audierat Petrus verbum Domini dicẽtis: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes. Deinde considerauit adolescentem cum tristitia abeuntem, & difficultatem diuitum ingrediendi in regnum

Matth. 19. tract. 9. non remote à principio.

gnum cælorum,ideo quasi qui non facilem rem cō-
summauerat,fiducialiter quęsiuit. Etsi enim minima
cum fratre reliquit, sed non minima æstimata sunt
apud Deum considerantem, qooniam ex tāta pleni-
tudine dilectionis illa minima reliqoerunt, vt etiam
si multas habuissent possessiones omnia reliquissent.
Et puto quòd magis Petrus cōfidens de affectu suo,
quàm de ipsa quantitate rerum relictarum,fidociali-
ter interrogauit, vnde dicitur: Tunc respondens Pe-
trus,dixit ei, Ecce nos reliquimos omnia.

Notanda sententia. *Homil 65.in Mat in princip.tom.2.*

Chrys. in homil. Qualia omnia ô beate Petre?
arundinem,rete, nauigium. Omnia quidem hæc di-
cis, non propter munificentiam, sed vt per interro-
gationem hanc inopem inducat plebem: quia enim
Dominus dixerat, Si vis perfectus esse, &c. ne dicat
aliquis inopum: Quid igitur? si non habuero, non
possum esse perfectus? Interrogat Petrus vt to inops
discas,quoniam in nullo hic diminutus es. Qui enim
claoes regni cælorum acceperat,pro his quæ ibi sunt
iam confidit, & pro orbe terrarum vniuersa interro-
gat. Intuere autem, & quomodo respondet diligen-
ter sicut Christus inquisiuit, etenim Christus duo à
diuite expetijt, date pauperibus quæ habebat & se-
qui se. propter hoc ipse addit. Et secuti sumus te.

Matth. 19. tract.9.inter princip. & medium. *Super illud. Tunc respondens Petrus, dixit.to.9.*

Orig. Potest dici secundū omnia quæ Pater re-
uelaoit Petro esse filium suum, secori sumus te iosti-
tiam, sanctificationem, & huiusmodi. Propter hoc
quasi victor athleta interrogat quæ sint præmia cer-
taminis. Hier. Quia ergo non sufficit tantum re-
linquere,iungit quod perfectom est. Et secuti sumus
te. fecimus quidē quod iussisti: quid ergo nobis da-
bis præmij? & hoc est quod dicitur, Quid ergo erit
nobis? Sequitur, Iesus autem dixit illis: Ameo dico
vobis quòd vos qui secuti estis me, &c.

Super illud: Iesus autem dixit illis. tom. 9. *Canon 20. in Mat. inter prin. & med.*

Hier. Non dixit, Qui reliquistis omnia,hoc enim
& Socrates Philosophus fecit, & multi alij diuitias
contēpserunt. sed, qui secuti estis me, quod propriè
Apostolorū est atque credentiū. Hila. Securi sunt
quidem discipuli Christū in regeneratione,id est,in
lauacro baptismi, io fidei sanctificatiooe, hæc enim
illa regeneratio est,quam Apostoli sunt secuti,quam
lex indulgere non potuit. Hiero. Vel aliter debet
cōstrui: Vos qui secuti estis me, sedebitis in regene-
ratione, id est, quando mortui ex corruptione resur-
gent incorrupti,sedebitis & vos in solijs iudicātiom
condēnantes doodecim tribus Israel,quia vobis cre-
dētibus illi credere noluerunt. Avg. 20. de ci. Dei.
Sic enim caro vestra regenerabitur per incorruptio-
nem, quemadmodū anima nostra regenerabitur per
fidem. Chrys. super Matth. Futurum enim erat,
vt in die iudicij responderent Iudæi: Domine non te
cognooimus filiū Dei in corpore constitoti: quis ho-
minum videre poterat thesaurum in terra abscondi-
tum,solem nube celatom? Respōdebunt ergo disci-
puli. Et nos homines fuimus rustici & obscuri in ple-
be, vos sacerdotes & scribæ: sed in nobis bona volū-
tas facta est quasi locerna rusticitatis nostræ, io vobis
autem malitia facta est quasi caligo scientiæ vestræ.

Super illud: Iesus autem dixit illis. tom. 9. *Lib. 20. cap. 5. à medio. tom 5.* *Homi 33. in opere imper. à med. to. 2.*

Homi. 65. in Matth inter princ. & medium, to. 2.

Chrys. in hom. Propter autem hoc non dixit: Et
gentes & orbem terrarum, sed tribus Israel, quia in
eisdē erāt edocati & legibus & cōsuetudinibus Apo-
stoli & Iudæi. Cùm ergo dixerint Iudæi, quoniā pro-
pter hoc nō potuimus credere Christo, quia lex pro-
hibuit discipuli in medium inducentur, qui eandem
susceperūt legē. Sed dicet aliquis: Quid magnū pro-
misit eis, si id quod Niniuitæ habēt & regina Austri,

A hoc & ipsi habebunt? Maxima qoidem alia præmia
antè & pòst eis promittit: sed & hîc occultè insinuat
aliquid plus illis. de illis enim simpliciter dixit, qd ss-
surgent & cōdemnabunt generationem hanc: de his
autem, Cùm sederit filius hominis, sedebitis & vos.
Manifestum est ergo quòd cōregnabunt & commu-
nicabunt in gloria illa, honorem enim & gloriā inef-
fabilem significauit per thronos. Qualiter autē hæc
promissio completa est? nunquid enim & Iudas sede-
bit? neqoaquam. Lex enim à Domino posita est per
Hieremiam Prophetam: Loquar super gētem & re-
gnum, vt ędificem & plātem illud, sed si fecerit malū
in conspectu meo, pœnitebo & ego de bonis quæ lo-
B cotus sum, vt faceré eis. q. d. Si indignos seipsos pro-
missione faciant, non adhuc faciā quod promisi. In-
dignum autem seipsum principatu Iudas ostendit, &
propter hoc tunc loquens discipulis, non simpliciter
eis promisit, neque enim dixit, Vos sedebitis, sed ad-
iunxit, Qui secuti estis me. vt & hinc Iudā excludat,
& eos qui postea futuri erant, attraheret, non enim
ad illos solos dictom est, neqoe ad Iudam iam indi-
gnum effectum. Hila. Sequela ergo Christi Apo-
stolos super duodecim thronos iudicādis duodecim
tribubus Israel, in duodecim Patriarcharum gloriam
copulauit. Avg. 20. de ci. Dei? Ex hoc enim loco
discimos cum suis discipulis iudicatorū Iesum. vnde
C & alibi Iudæis dicit: Ideo iudices vestri erunt, nec
quoniam super 12. sedes sessuros esse ait, 12. solòs ho-
mines cū ipso iudicaturos putare debemus. Duode-
natio quippe numero vniuersa quædā significata est
iudicantium multitodo, propter duas partes numéri
septenarij quo significatur plerūque vniuersitas: quę
duæ partes, id est, tres & quatuor, altera per alteram
multiplicatę, 12. faciont, alioquin quoniam in locum
Iudę traditoris Apostolum Matthiam legimus ordi-
natū, Apostolus Paulus qui plus omnibus illis labo-
rauit, vbi ad iudicādum sedeat non habebit: qui pro-
fecto cum alijs sanctis ad numerū Iudicum se perti-
nere demōstrat, cum dicit: Nescitis quia Angelos iu-
D dicabimus? Avg. in lib. de pœnitentia: In hoc er-
go numero iodicantiū omnes intelliguntur, qoi pro-
pter Euangelium sua omnia dimiserūt, & secuti sunt
Dominum. Greg. 10. Moral. Quisquis enim sti-
molo diuini amoris excitatus hîc possessa reliqoerit,
illic proculdubio culmen iodiciariæ potestatis obti-
nebit, vt simul tunc iudex cum iudice veniat, qoi nūc
consideratione iudicij sese spontanea paupertate ca-
stigat. Avgv. 20. de ci. Dei. De ipsis qooque iudi-
candis in hoc nomero doodenario similis causa est:
non enim quia dictum est: Iudicātes 12. tribus Israel,
tribu Leui quæ 13. est, ab eis iudicanda non erit, aut
solum illom populom, non etiam gentes cæteras iu-
E dicabunt. Chrys. super Matth. Vel per hoc quod
dicit: In regeneratione præmittit Christus tempos
Christianitatis futurum post ascensionem suam.
quia scilicet homines regenerantur per baptismum,
& illud est tempus quando Christus sedet in sede
maiestatis suæ. Et vide qoia non de tempore futuri
iodicij dicit, sed de vocatione gentium vniuersarum.
non enim dixit: Cùm venerit filius hominis sedens
super sedem maiestatis suæ, sed in regeneratione
cùm sederit in sede maiestatis suæ. Quod ex tunc
fuit ex qoo Geotes credere cœperunt in Christum,
secundum illud psalmi: Regnabit dominus super
gentes, Deus sedet soper sedem sanctam suam. Ee
ex tune Apostoli sederunt super 12. thronos, id est,

Iodas excluditur.

Canon. 20. in Mat paulo ante med. *Lib. 20. ca. 5 paulò ante med. tom. 5.*

Lib. 10. ca. 17. in nouo exēpl. à med. cap. 30. in antiquis lib. *Lib. 20. ca. 5. à med. tom. 5.*

Homi. 33. in opere imper. à med. to. 2.

Rara expositio.

ſn omnibus Chriſtianis: omnis enim Chriſtianua qui A ſuſcipit verbum Petri, thronus fit Petri, & ſic de alijs Apoſtolis. ſedent ergo Apoſtoli in his thronis, in 12. partes diſtioctis, ſecundum differentias animarum & diuerſitates cordium, quas ſolus Deus cognoſcit. Sicut enim Iudæorum populus in 12. tribus fuit diuiſus, ſic & vniuerſus populus Chriſtianus diuiditur in 12. tribus, vt quædam animæ ſint de tribu Ruben, & ſic de alijs, propter diuerſas virtutes. Non enim omnes in omnibus æqualiter ſuot, ſed vnus præcedit in iſta, alius in illa. Et ſic Apoſtoli iudicabunt 12. tribus Iſrael, id eſt, omnes Iudæos, per hoc quòd verbum Apoſtolurum eſt à gentibus receptum. Omnes autem Chriſtiani ſunt quidem 12. ſedes Apoſtolorum, B ſed vna ſedes Chriſti. Chriſti enim omnes virtutes ſunt quaſi vna ſedes, quia in omni virtute æqualiter ipſe ſolus perfectus eſt, vnuſquiſque etiam Apoſtolorũ in aliquo bono ſpeciali ſit perfectior, vt Petrus in fide, & ideo Petrus requieſcit in fide: Ioãnes in innocẽtia, & ſic de alijs. Et quòd de retributione Apoſtolis in hoc muodo danda Chriſtus loquatur, demonſtrat quod ſequitur. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres. Si enim in hoc ſęculo cẽtuplum recipiunt, ſine dubio & Apoſtolorum etiam in hoc ſęculo merces futura promittebatur.

Homi. 65. in Matth. aliquãtulum à princ. tom. 2.

CHRYS. In hom. Vel diſcipulis promittit futura, C quia excelſiores erant iam, & nihil præſentium quærebant, alijs autem quæ ſunt hic repromittit.

Matth. 19. tracta. 9. à medio.

ORIG. Vel aliter. Si quis reliquerit omnia, & ſecutus fuerit Chriſtum, quæ promiſſa ſunt Petro & ipſe recipiet. Si autem non omnia reliquit, ſed quædam quæ ſpecialiter referuntur, hic multiplicia recipiet, & vitam poſſidebit æternam.

Circa finem commentarij ad cap. 19. tom. 9.

HIER. Ex occaſione autem huius ſententiæ quidam introducunt mille annos poſt reſurrectionem, dicentes, Tunc nobis centuplum omniũ rerum quas dimiſimus, & vitam æternam eſſe reddendam. quòd ſi io cæteris digna ſit promiſſio, in vxoribus appareat turpitudo, vt qui vnam pro Domino dimiſerit, cen- D tum recipiat iu futuro. Senſus igitur iſte eſt: Qui carnalia pro Saluatore dimiſerit, ſpiritualia recipiet, quę cõparatione & merito ſui quaſi paruo numero centenarius numerus comparetur.

Error retunditur.

Matth. 19. tract. 9. à medio.

ORIG. Sed in hoc ſæculo quia pro fratribus carnalibus multos iooeniet fratres ſecundum fidem, ſic & parentes omnes epiſcopos & presbyteros & filios omnes ætatem filiorum habẽtes. Sunt autem & Angeli fratres & ſorores omnes, quę exhibuerũt ſe Chriſto virgines caſtas tam iſtæ quæ nunc habẽtur in terris, quàm illæ quæ iam viuunt in cælis. Agros autem & domos muliplices intellige in requie paradiſi, & ciuitate Dei, ſuper hæc autẽ omnia poſſidebunt vi- E tam æternam. AVGV. 20. de ciu. Dei. Hoc autem quod hic dicitur, Centuplum accipiet, exponẽs quodammodo Apoſtolus ait: quaſi nihil habẽtes & omnia poſſidentes. Centum enim pro ipſa vniuerſitate ponuntur aliquando. HIERO. Quod autem dicit: Et omnis qui reli. fra. congruit illi ſententiæ qua dixerat: Veni ſeparare hominem à patre ſuo. Qui enim propter fidem Chriſti ad prædicationem Euangelij omnes affectus cõtempſerint, atque diuitias & ſæculi voluptates, iſti cẽtuplum accipient, & vitam æternam poſſidebunt. CHRYS. in homil. Cùm autem dicit: Qui reli. vxorem, non hoc ait vt ſimpliciter nuptiæ diuellantur, ſed vt omnibus præferamus fidei pietatem. Videtur autem mihi & perſecutionis tem-

Matth. 19. ſuper hoc verbum, tom. 9.

A pus occultè inſinuare: quia enim multi futuri erant, filios ad impietatem trahentes, cùm hoc occiderit, neque pro patribus, neque pro viris habeantur.

RAB. Verum quia multi virtutum ſtudia noo eadem, qua incipiunt, intentione pietatis conſumant, ſed vel tepeſcunt, vel acceleratè labunt, ſequitur: Multi autem erunt primi, &c.

Immediatè ante illud. Multi erunt primi nouiſſimi.

ORIG. Per hoc exhortatur eos, qui nuper accedunt ad verbum diuinum, vt feſtinent ad perfectum aſcendere præ multis, qui videntur ſenuiſſe in fide. Poteſt etiam hic ſenſus deſtruere eos qui gloriantur, eo quòd Chriſtianis parentibus ſunt enutriti in ipſa Chriſtianitate, neque puſillanimes fiant, quòd Chri- B ſtianitatis dogmata nouiſſimè receperũt. Habet etiã alium intellectum, vt ſint primi Iſraelitæ, qui facti ſunt nouiſſimi, propter infidelitatem, Gentes autem nouiſſimæ, primi. Cautè autem dicit, Multi: non enim omnes primi, erunt nouiſſimi, nec omnes nouiſſimi, primi. Adhuc autem multi hominum qui natura nouiſſimi ſunt, efficiuntur per vitam angelicam quibuſdam Angelis ſuperiores, & quidẽ Angeli qui fuerunt primi, ſuot nouiſſimi propter culpam.

REMIG. Poteſt etiam ſpecialiter referri ad triſtitiã diuitis, qui primus videbatur legis præcepta implendo: ſed quia terrenam ſubſtãtiam prætulit Deo, nouiſſimus factus eſt. Sancti verò Apoſtoli nouiſſimi C videbantur, ſed relinquendo omnia per humilitatis gratiam, facti ſunt primi. Sunt etiã plurimi qui poſt ſtudia bonorum operum à bonis operibus deficiunt, & cùm fuerint primi, fiunt nouiſſimi.

CAPVT XX.

SIMILE *eſt regnum cælorum homini patriſfamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineã ſuam. Conuentione autem facta cũ operarijs ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circa horã tertiam, vidit alios ſtãtes in foro otioſos, & dixit illis, Ite &* D *vos in vineã meam, & quod iuſtũ fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autẽ exijt circa ſextam & nonam horã, & fecit ſimiliter. Circa vndecimã verò exijt, & inuenit alios ſtantes, & dixit illis, Quid hic ſtatis tota die otioſi? Dicũt ei, quia nemo nos conduxit. Dixit illis, Ite & vos in vineam meã. Cùm ſerò autẽ factum eſſet, dicit dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios, & redde illis mercedẽ ſuam, incipiens à nouiſſimis vſque ad primos. Cũ veniſſent ergo qui circa vndecimã horã venerãt, acceperunt ſingulos denarios. Venientes autẽ* E *& primi arbitrati ſunt quòd plus eſſent accepturi. Acceperunt autẽ & ipſi ſingulos denarios. Et accipientes murmurabant aduerſus patrẽfamilias, dicentes: Hi nouiſſimi vna hora fecerũt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus põdus diei & æſtus. At ille reſpondens vni eorũ dixit, Amice, non facio tibi iniuriã. Nonne ex denario cõueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade. Volo autem huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. * An nõ licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.*

** Aut.*

REMIG.

A REMIG. Quia dixerat Dominus, Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi: vt hanc sententiam coofirmaret, sobiunxit similitudinem, dicens: Simile est regnum cælorum, &c. CHRY. super Matth. Homo paterfamilias Christos est, cui cæli & terra, quasi vna est domus: familia aotem, cęlestium & terrestrium & inferiorum creaturarũ: vinea autem eius iustitia est, in qoa diuersæ species iustitiarum positæ sunt, quasi vites, puta mansoetudo, castitas, patiẽtia, cæteræque virtutes, qoæ omnes generaliter iustitia appellantur: homines autem vineæ cultores ponuntur. vnde dicitur: Qui exiit pri. &c. Deus enim iustitiam suam dedit in sensibus nostris, nõ propter suam vtilitatem, sed propter nostram. Scitote ergo, quia mercenarij sumus conducti. Sicut ergo nemo ideo cõducit mercenariũ, vt hoc solùm faciat quod manducat, sic & nos non ideo vocati sumos à Christo, vt hæc solum operemur quę ad nostrũ pertinent vsum, sed ad gloriã Dei. Et sicut mercenarios prius aspicit opus suum, deinde qootidianum cibum, sic & nos primum debemus aspicere, quæ ad gloriam Dei pertinent, deinde quæ ad nostram vtilitatem. Et sicut mercenarius totam diem circa Domini opus impendit, vnam autem boram circa suum cibum, sic & nos omne tempus vitæ nostræ debemus impẽdere circa gloriam Dei, modicam aotem partem circa vsus nostros terrenos. Et sicut mercenarius ea die qua opus nõ fecerit, erubescit intrare in domum & petere panem: quomodo tu nõ confunderis intrare in Ecclesiam, & stare ante cõspectum Dei, quando nihil boni in conspectu Dei gessisti? GREG. in homil. Vel paterfamilias, id est, conditur noster habet vineam, vniuersam scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel iusto, vsque ad vltimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Ad erudiendã autem dominus plebem suã, quasi ad excolendam vineam suam nullo tempore destitit operarios mittere: quia & prius per patres, & postmodum per legisdoctores, deinde per prophetas, ad extremum vero per Apostolos quasi per operarios in vineę cultum laborauit, quamuis in qoolibet modulo vel mẽsura quisquis cum fide recta bonæ actionis extitit, huius vineæ operarius fuit.

Homi. 54. in opere imperf. in principio. tom. 2.

Vineæ tropologica expositio.

Homi. 19 in Euang. circa principium.

ORIG. Totum autem hoc sæculũ præsẽns, vnom diem dicere possumus, magnum quidem quantum ad nos, modicum autem quantum ad Dei vitam.

Matth. 20. tra. 10. inter princip. & med.

GREG. in homil. Mane autem mundi fuit ætas ab Adam vsq; ad Noë. Et ideo dicitur: Qui exiit primo mane coodocere operarios in vineam suam. & modum coodoctionis subiungit, dicens, Conuen. autem facta, &c. ORIG. Salutis autem arbitror nomen esse denarium. REMIG. Denarius enim dicitor qui antiquitus pro decem nummis computabatur, & figuram regis habet. Rectè ergo per denariũ designatur obseruati decalogi præmium. pulchrè ergo dicit, Conuentione facta, &c. Quia vnusquisque in agro sanctæ Ecclesiæ pro spe futuræ remunerationis laborat. GREG. Tertia verò hora à Noë fuit vsque ad Abraham, de qua dicitor: Et egressus circa horam tertiam, vidit alios in foro stantes otiosos.

Ætates mundi.

Homi. 19. in euãg. parum à princip.

Matth. 20. tract. 10. à medio.

Homi. 19. in euan parum à princip.

ORIG. Forum autem est, quicqoid est extra vineam, id est, extra Ecclesiam Christi.

Tract. 10. in Matth.

CHRYS. super Matth. In hoc enim mundo vendendo & emendo viount homines, & inuicem sibi fraudem facientes, vitam soam sostentant.

Homi. 54. in opere imperf. ante mediũ.

GREG. Qui autẽ sibi viuit, qui carnis suæ voluptatibus pascitur, rectè otiosus arguitur, quia fructum diuini operis non sectatur. CHRYS. super Matth. Vel otiosi sunt peccatores, illi enim mortui dicũtur, otiosus autem est qui opus Dei non operatur. Vis ergo non esse otiosus? non aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea domini, misericordiæ vitam colens. Sequitur. Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Nota quòd solis primis conuenit specialiter dare denarium, alios autem sub incerto pacto cõduxit, dicens: Quod iust. fue. da. vo. Sciens enim dominus quia præuaricaturos fuerat Adã, & omnes postmodum in diluuio erant perituri, certũ fecit pactum ad eum: nequando dicat ideo se neglexisse iustitiam, B quia nesciebat quæ præmia fuerat recepturus. Istis autẽ non fecit pactum, qoia tãtum parstus est retribuere, quantom mercenarij recipere non sperabant.

Homi. 16. in euang. intra princip. &

Homi. 54. in medium. imperf. opere ante mediũ. tom. 2.

ORIG. Vel quia per operarios tertiæ horæ nõ inuitauit ad totum opus: quicquid autẽ poterũt operari, suo arbitrio reseruauit. Poterant enim æquale opus facere in vinea eis qoi ex mane sunt operati, qoicũque in tempore breui volebant operantẽ virtutẽ ad opus extendere, qoæ ante nõ fuerat operata.

Matth. 20. tract. 10. à medio illius.

GREG. Sexta quoque hora est ab Abraham vsque ad Moysen. Nona est à Moyse vsque ad Aduentum domini. vnde seqoitur: Iterum aotem exiit, &c.

Homi. 19. in euãg. parum à princip.

CHRYS. super Matth. ideo autem coniunxit sextam & nonam, quia in sexta & nona generationem C vocauit Iudæorum, & frequentauit cum hominibus disponere testamenta quasi diffinitu salutis omni tẽpore iam appropinquante. GREG. Vndecima verò hora est ab aduentu domini vsque ad finem mundi. Operator ergo mane, hora tertia, sexta & nona antiquus ille & Hebraicus populus designatur, qui in electis suis ab ipso mũdi exordio dũ recta fide Deum studuit colere, quasi nõ destitit in vineæ cultura laborare, ad vndecimam verò Gentiles vocãtur. vnde sequitur: Circa vndecimam verò exiit, &c. Qui enim transacto tam loogo mondi tempore pro vita sua laborare neglexerant, quasi tota die otiosi stabant. Sed D animaduerte quid inquisiti respondeant. Sequitur enim: dicunt ei, quia nemo nos condoxit. Nullus quippe ad eos Patriarcha, nullus Propheta ad eos venerat, & quid est dicere, Nemo nos conduxit, nisi vitæ nobis nemo viam prædicauit?

Homil. 54. in imperf. circa med. tom. 2.

Allegorica expositio.

Homil. 19. in Euãg. paulo à princip.

CHRYS. sup. Matth. Quæ est enim conductio nostra & conductionis merces? promissio vitæ æternæ. Gentes enim solæ neque Deum sciebant, neque Dei promissa. HILA. Hi igitor mittuntur ad vineam. vnde sequitur: Dixit eis, Ite & vos, &c.

Homi. 54. in Mat. in opere imperf. à medio, to. 2.

Canone 20. paulo ante medium.

RAB. Postquam autem operis diorni ratio reddita est ad remunerationis tempus opportunom, dicit: Cùm autem sero factum esset, hoc est, cùm dies E totius mundi ad vesperam cũsummationis inclinata esset. CHRYS. super Matth. Considera quia sero, non alio mane mercedem reddit, ergo adhuc stante sæculo isto iodicium est foturom, & voicuique merces sua reddenda: & hoc propter duas rationes. Prima est, quia ipsa beatitudo futura est merces iostitiæ, ideo nõ in illo seculo fit iudiciom, sed ante illud. Deinde, ante aduentum diei illius præmittitur iudicium, ne videãt peccatores diei illius beatitudinem. Sequitur: Dicit dominus procu. suo, id est, filius Spiritui sancto. GLOS. Vel si volueris dici pater filio, qoi scilicet pater operatur per filium, & filius per Spiritom sanctũ, non propter aliquam differentiam substãtiæ aut dignitatis. ORIG. Vel dicit dominus

Super illud; Cùm autem sero factum esset.

Homil. 34. in opere imperf. à med. illius. tom. 2.

Matth. 20.

tract. 10. post medium. procuratori suo, id est, alicui Angelorum, qui super mercedes retribuendas est positus, siue alicui ex multis procuratoribus, secundum quod scriptum est, Sub curatoribus & tutoribus esse hæredem in tempore quo paruulus est. Remi. Vel Dominus Iesus Christus ipse est paterfamilias, & vineæ procurator: sicut & ipse est ostium & ostiarius: ipse enim est venturus ad iudicium, vt vnicuique reddat secundum quod gessit. Vocat ergo operarios, & reddit illis mercedem, quando omnes congregabuntur in iudicio, vt vnusquisque accipiat secundum opera sua.

Matth. 10. tract. 10. à medio. Orig. Primi autem operarij testimonium habentes, per fidem nō acceperunt Dei promissionem, pro nobis aliquid melius prospiciente patrefamilias, vt non sine nobis perficiantur. Et quia misericordiam consecuti sumus, primi mercedem speramus accipere, qui sumus Christi: post nos autem qui ante nos operati sunt, & ideo dicitur: Voca operarios, & redde illis mercedem, &c. Chry. sup. Matth. Semper enim libentius aliquid damus illis quibus gratis donamus, quia pro solo nostro honore donamus. Ergo omnibus sanctis Deus reddens mercedem, iustus ostenditur, Gentibus autem dans, misericors, dicente Apostolo, Gentes autem super misericordiam honorare Deum. & ideo dicitur: Incipiens à nouissimis vsque ad primos. Aut certe, vt ostendat Deus inæstimabilem misericordiam suam, primum nouissimis & indignioribus reddit mercedem, postea primis: nimia enim misericordia ordinem non aspexit.

Homi. 34. in opere imperf. à medio.

Aug. de spiritu & littera. Vel ideo velut priores reperiuntur minores, quia minus dilati sunt. Sequitur: Cùm venissent autem, &c. Greg. Eundem denarium accipiunt, qui laborauerunt ad vndecimam (quem expectauerunt toto desiderio) & qui laborauerunt ad primam, quia æqualem vitæ æternæ retributionē sortiti sunt cum his qui ab initio mundi vocati fuerāt, hi qui in fine mundi ad Deum venerunt.

Homi. 19. in euang. ante medium. *Denarius beatitudinis.*

Homil. 34. in opere imperf. inter medium & finē, to. 2. Chry. super Matth. Non autem iniuste: nam & qui in prima parte sæculi natus est, & non amplius vixit quàm statutum tēpus vitæ suæ, & quid illi nocuit si post illius exitum mundus stetit? & qui circa finē nascuntur non minus viuent quàm dies qui numerati sunt eis, & quid illis prodest ad compendium laboris, si citò mundus finitur, cùm pensum vitæ suæ compleant ante mundum? Deinde non est in homine, quando nascatur, prius aut postea, sed potestatis diuinæ. Nec ille quidem sibi priorem debet locum defendere, qui prius natus est, nec ille contemptibilior debet esse, qui postea. Sequitur: Et accipientes murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes. Si autem verum est quod dicimus, quia primi & posteriores tempus suum vixerunt, & non amplius neque minus, & vnicuique mors sua est consummatio ipsius, quid est quod dicunt, Portauimus pōdus diei & æstus? quia scilicet magna est nobis virtus ad faciendam iustitiam, cognoscere propè esse finem mundi. Vnde & Christus nos armās dicebat: Appropinquauit regnū cælorum. Illis autem infirmatio erat, scire mundi spacia esse longinqua: quamuis ergo non per omne sæculum vixerint, tamen totius sæculi grauamina pertulisse videntur. aut pōdus totius diei, dicit onerosa legis mandata: æstum autem, vrentem erroris tentationem, quam conflabāt spiritus maligni in eos, ad æmulationem gentium eos irritantes, à quibus omnibus Gentiles liberi extiterunt Christo credentes, & per cōpendium gratiæ ad plenum saluati.

Greg. Vel pondus diei & æstus ferre, est per longioris vitæ tēpora carnis suæ calore fatigari. Sed potest quæri quomodo murmurare dicti sunt, qui ad regnum vocantur cælorum? etenim regnum nullus qui murmurat accipit, nullus qui accipit murmurare potest. Chry. in homil. Non autem oportet ea quæ in parabolis sunt secundum totum quod dicitur inuestigare, sed intētionem propter quam composita est intelligere, & nihil vltra scrutari. Non ergo inducit hoc, vt ostendat aliquos esse inuidia morsos: sed vt ostendat, hos tanto potitos esse honore, quod & inuidiam aliis poterat generare. *Homil. 19. in euan. parum ante mediū.* *Homi. 65 in Matth circa med. tom. 2.*

Greg. Vel quia antiqui patres vsq; ad aduentum domini, quātumlibet iustè vixerāt, ducti ad regnum non sunt: eorum hoc ipsum murmurasse est. Nos autem qui ad vndecimam venimus, post laborem non murmuramus. quia post mediatoris aduentū in hoc mundo venētes, ad regnum ducimur mox vt de corpore eximus. Hier. Vel omnis retro vocatio Gentilibus inuidet, & in Euangelij torquetur gratia. *Homi. 19 in euan. parum ante mediū.* *Parum ante illum: Amice non facio n. bi, tom. 9.*

Hil. Et secundum insolentiam populi iam sub Moyse contumacis hoc murmur operatium est. Sequitur: At ille respondens vni eorum dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Remig. Per hunc vnum possunt intelligi omnes qui ex Iudæis crediderunt, quos amicos propter fidem nominat. *Canone 20. circa med.*

Chry. super Matth. Non autem dolebant quasi defraudati de mercede sua, sed quia illi amplius quā merebātur, acceperant. Sic enim dolent inuidi quando alteri aliquid additur, quasi eis subtrahatur, ex quo patet quod ex vana gloria nascitur inuidia. Ideo enim dolet ille secundus, quia desiderat esse prior: & ideo inuidiæ motū remouet dicens, Nonne ex denario cōuenisti mecū? Hier. Denarius figuram regis habet, recepisti ergo mercedē, quam tibi promiseram: hoc est, imaginem & similitudinem meam: quid quæris amplius? & non tam ipse plus accipere, quàm alium nihil accipere desideras. Tolle quod tuū est, & vade. Remig. Id est, recipe mercedem tuam, & vade in gloriam. Volo autem & huic nouissimo, id est, Gentili populo dare secundum meritum, sicut & tibi. Orig. Forsitan autem Adæ dicit: Amice, non facio tibi iniuriam: nōne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, & vade. Tuum est salus, quod est denarius: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi, nō incredibiliter potest quis arbitrari hūc nouissimum esse Apostolum Paulum, qui vna hora operatus est: & similiter omnes qui ante eum fuerunt. Aug. de sa. virg. Quia vero ipsa vita æterna pariter erit omnibus sāctis æqualis, denarius omnibus est attributus, qui est omnium merces. quia vero in ipsa vita æterna distinctè fulgebunt lumina meritorum, multæ mansiones sunt apud patrem: ac in denario quidem impari non viuet alius alio prolixius, in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarius. Greg. Et quia ipsa regni perceptio eius est bonitas voluntatis, rectè subiungitur: At nō licet mihi quod volo facere? Stulta enim est quæstio hominis contra bonitatem Dei murmurare. Conquerendum quippe esset, non si dat quod non debet: sed si non daret quod deberet. vnde apertè subditur: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? *Homi. 34. in imperf. parū à fin. tom. 2.* *Super illud: Nōne ex denario conuenisti mecum, tom. 9.* *Matth. 10. tra. 10. circa med. & fin.* *Cap. 26. in fine, tom 6.* *Anagogica expositio.* *Homi. 19. in euang. circa medium.*

Remig. Per oculum enim vult intētionem intelligi. Iudæi namque nequam habuerunt oculum, id est, intentionem malam, quia de salute Gentium dolebant. ad quid autem sensus huius parabolæ tendat, mani-

maoifestat cùm subditur: Sic erunt primi nouissimi, A
& nouissimi primi: eo s. quòd Iudæi de capite vertā-
tor in caudam, & nos de cauda mutamur in caput.

Homil. 34. in opere imperf. parum à fine tom. 2.

Chrys. super Matth. Aut ideo primos dicit no-
uissimos, & nouissimos primos: non vt nouissimi di-
gniores sint quàm primi, sed vt coæquentur, & nulla
sit inter eos differētia, temporis causa. Quòd autem
dicit: Multi sunt voca. pau. vero electi: Non ad su-
periores sanctos pertinet, sed ad Gentes, quoniam ex
ipsis Gentibus qui multi vocati sunt pauci sunt eli-
gendi.

Homil. 19. in euan. à med.

Greg. Ad fidem enim plures veniunt, & ad
cæleste regnum pauci perducuntur. Plerique enim
Deum vocibus sequuntur, moribus fugiunt. Ex hoc
ergo duo pēsare debemus. Primum est, vt de se quis- B
que minimè præsumat: quia etsi iam ad fidē vocatus
est, vtrum ad regnum eligendus sit, nescit. Secūdum
vero est, vt vnusquisque proximum suum, quem ia-
cere in vitiis conspicit, desperare non audeat, quia
diuinæ misericordiæ diuitias ignorat. vel aliter: Ma-

Ætates hominis.

ne nostrum, pueritia est, hora tertia, adolescentia in-
telligi potest. quia quasi iam Sol in altū proficit, dum
calor ætatis crescit. Sexta autem, iuuentus est, quia
velut in cētro Sol figitur, dum in ea plenitudo robo-
ris solidatur. Nona autē, senectus intelligitur, in qua
velut Sol ab alto axe descendit: quia ætas à calore iu-
uentutis deficit. Vndecima vero est ea ætas, quæ de-
crepita vel veterana vocatur.

Homil. 65. in Matt. à medio. tom. 2.

Chrys. in homil.
Quòd autem nō omnes simul cōduxit, sed alios ma- C
ne, alios hora tertia, & sic de aliis, ex differētia men-
tis eorum processit. Tunc enim eos vocauit, quando
erant obedituri: nam & latronem vocauit, quando
obediturus erat. Si autem dicant, quia nemo nos cō-
duxit, sicut dictum est. Non oportet omnia scrutari
quæ in parabolis sunt. Item hoc non dicit Dominus,
sed operarij, quòd ipse enim omnes quantum ad se
pertinet à prima ætate vocet, significatur, cùm dici-
tur: Exiit primo mane operarios conducere.

Homil. 19. in Euang. ante medium.

Greg. Qui ergo vsque ad vltimam ætatem Deo
viuere neglexerūt, vsq; ad horam vndecimam otiosi
steterunt: & tamen tales paterfamilias vocat. & ple- D
rumq; ante remunerantur, quia prius ad regnum de
corpore exeunt, quàm hi qui modo in pueritia voca-
ti esse videbantur.

Matth. 20. tract. 10 circa finem.

Orig. Non antē diceturi Quid
hic statis tota die otiosi, his qui spiritu insipientes
carne consumuntur, si postea regredi volunt, vt ite-
rum spiritu viuant. quod non dicimus dissuadentes
ne ad domum paternam reuertantur lasciui filij, qui
viuendo luxuriose euangelicæ doctrinæ substantiam
consumpserunt. Sed quoniam non similes sunt eis
qui peccauerunt in iuuentute sua, dum non adhuc
didicissent quæ fidei erant.

Homil. 65. in Mat. à med. tom. 2.

Chry. in ho. Quòd au-
tem dicit: Erunt primi no. & nouis. primi: eos oc-
culte insinuat qui à principio claruerunt, & postea E
virtutem contempserunt: & rursus eos qui à malitia
reducti sunt, & multos superexcesserunt. Composita
est ergo hæc parabola, vt eos auidiores faceret, qui in
vltima senectute conuertuntur: ne existimarent se
minus aliquid habituros.

*Et ascendens Iesus Hierosolymā assumpsit duode-
cim discipulos secretò, & ait illis: Ecce ascendimus
Hierosolymā, & filius hominis tradetur principibus
sacerdotū & scribis, & condemnabunt eum morte,
& tradent eum gentibus, ad illudendum, & flagel-
landum, & crucifigendum, & tertia die resurget.*

Homi 66 in Mat. in prin. tom. 2.

Chry. in hom. Dominus à Galilæa veniens non
repente Hierosolymam ascendit: sed prius miracula
fecit, pharisæos confutauit, & discipulos de vitæ per-
fectione & remuneratione instruxit: nunc iam as-
censurus Hierusalem rursus eis de passione loquitur.
vnde dicitur: Et ascendens Iesus, &c.

Tract. 12. in Matth. ante medium.

Orig. In ea. adhuc erat & Iudas, adhuc enim for-
sitā dignus erat cum aliis seorsum audire, quæ passu-
rus erat magister.

Homil. 35. in opere imperf. in principio. tom. 2.

Chry. sup. Matth. Omnis autē
salus hominum in Christi morte posita est: nec est
aliquid propter quod magis Deo gratias agere de-
beamus, quàm propter mortem ipsius. Ideo duode-
cim Apostolis in secreto mortis suæ annūciauit my-

Mors Christi sanctissima.

sterium, quia semper preciosior thesaurus in melio-
ribus vasis includitur. Si autē alij audissent passionē
Christi futuram, viri forsitan turbarētur propter in-
firmitatē fidei: & mulieres propter mollitiē suæ na-
turæ, ex qua in tali negocio ad lachrymas excitantur.

Hom. 66. in Matt. parum à principio. tom. 2.

Chrys. in ho. Dictum est quidem & ad multos,
tamen occultè, sicut ibi: Soluite templum hoc: &,
Signum non dabitur ei nisi signum Ionæ Prophetæ.
Discipulis autem manifestè exposuit, dicens: Ecce
ascendimus Hierosolymam.

Homil. 35. in opere imperf. Super illud: Ecce ascendimus Hierosolymam. tom. 2.

Chrys. sup. Matth.
Quòd dicit, Ecce: cōstantiæ sermo est, vt memoriam
præsentiæ huiusmodi in cordibus recondant. Dicit
autem: Ascendimus, ac si dicat, Videte quia volun-
tariè vado ad mortē. Cùm ergo videritis me in cru-
ce pendentem, ne æstimetis me hominē esse tantum.
nam etsi posse mori hominis est, velle tamen mori
hominis non est.

Tract. 12. in Matth. circa princip.

Orig. Hoc igitur cōsiderantes,
scire debemus, quoniā frequenter etiam cognoscen-
tes, quoniam & tentationes aliquas subituri sumus,
nosipsos offerre debemus. sed quoniā supradictum
est: Si quis vos persecutus fuerit in vna ciuitate, fu-
gite in aliā: sapiētis in Christo est, vt cognoscat qua-
le tempus exigit declinationem, quale autem substi-
tionem periculorum.

Super illud: Ecce ascendimus Hierosol. tom. 9.

Hier. Crebro autē de pas-
sione sua discipulis dixerat, sed quia multis in medio
disputatis poterat labi de memoria quod audierant:
iturus Hierosolymam, & secum ducturus Aposto-
los, ad tentationem eos parat: ne cùm venerit per-
secutio, & crucis ignominia, scandalizentur.

Homil. 35. in opere imperf. Super illud: Ecce ascendimus. tom. 2.

Chrys. super Matth. Tribulatio enim cùm su-
peruenerit expectantibus nobis, lenior inuenitur
quàm esset futura, si repentina venisset.

Homi 66. non multum remotè à prin. tom. 2.

Chry. in ho. Prædicit etiam eis vt discant, quo-
niam præsciens ad passionem venit & volens. sed à
principio quidem mortem prædixit eis solā quando
autem exercitati sunt, adducit alia, scilicet, quoniam
tradent eum gentibus.

Super illud: Tradēt eum gentibus ad illudendum.

Raa. Tradidit enim Iudas
dominum Iudæis, & ipsi tradiderunt eum gentibus,
id est Pilato, & potestati Romanorum. Ideo autem
dominus in mūdo noluit prosperari, sed grauia pati:
vt ostenderet nobis qui per delectationē cecidimus,
cum qua amaritudine redire debeamus. vnde sequi-
tur: Ad illudendum, & flagellandum, & crucifigen-
dum.

Li. 18. c. 49. tom. 5.

Avg. 18. de ciu. Dei. Passione ostendit quid
sustinere pro veritate, resurrectione quid sperare in
Trinitate debeamus. vnde dicit: Et tertia die resur-
get.

Homi 66. in Matth.

Chrys. in ho. Quæ quidem huius gratia di-
xit, vt cùm tristia viderint, resurrectionem expecta-
rent. vnde subdit: Et tertia die resurget.

Tropologica expositio.

Lib. 4. de trinit cap. 3. & 4. tom. 3.

Avgv. 4. de Trinit. Vna enim mors, scilicet Sal-
uatoris, secundum corpus, duabus mortibus nostris
salnti fuit. s. animæ & corporis: & vna eius resurre-
ctio, duas nobis resurrectiones præstitit. Hæc autem

ratio ſimpli ad duplum, oritur quidem à ternario nomero: vnum quippe & duo, tria ſunt.

Matth. 20. tract. 11. circa medium illius.

Orig. Hic autem non referũtur diſcipuli dixiſſe aut feciſſe aliquid, cùm audiſſent triſtia hæc Chriſto futura, recordantes quæ dominus dixit ad Petrum: ne audiant talia, vel peiora. & nunc quidem qui diuinas literas ſcire ſe arbitrantur ſcribæ, condemnant Ieſum morte, & in linguis ſuis flagellant: & crucifigunt eum per hoc quòd tollere volunt doctrinam ipſius. Ille autem paulùlum deficiens, ſurgit apparens his qui acceperunt poſſe videre.

Tunc acceſsit ad eum mater filiorum Zebedæi cũ filiis ſuis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei, poſſumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: ſedere autem ad dexteram meam † vel ad ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo.

† & ſiniſtram.

In hoc loco id habet, c. 9.

Hier. Quia poſt omnia dixerat dominus. Et tertia die reſurget, putauit mulier poſt reſurrectionem eum regnaturũ, & auiditate fœminea præſentia cupit: immemor futurorum. vnde dicitur: tunc acceſſit ad eum, &c.

Homi. 35. in imperf. opere ſup. hoc verbum, tom. 2.

Maria Salome.

Chry. ſup. Matth. Hæc mater filiorum Zebedæi, eſt Salome, cuius apud alterum Euangeliſtam ponitur nomẽ, vere pacifica: quæ verè filios genuit pacis. Magna laus mulieris ex hoc loco colligitur, quia non ſolum filij reliquerunt patrem: ſed ipſa reliquerat virum ſuum, & ſecuta fuerat Chriſtum. quia ille ſine iſta viuere poterat, iſta autem ſine Chriſto ſalua eſſe non poterat, niſi fortè quis dicat: quia infra tẽpus vocationis Apoſtolorum & paſſionis Chriſti mortuus eſt Zebedæus, & ſic illa ſexu fragilis, ætate defecta, Chriſti veſtigia ſequebatur. quia fides nunquam ſeneſcit. & religio fatigationem non ſentit. Audacem autem fecerat eam ad petẽdum naturæ affectus. vnde dicitur: Adorans & petẽs aliquid ab eo, id eſt, reuerentia exhibita petit, vt quod petierit, ſibi detur. Sequitur: Qui dixit ei, quid vis? Non interrogat quaſi neſciens, ſed vt illa exponente manifeſtum faceret irrationabilem eſſe petitionem. vnde ſubditur, Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo filij.

Lib. 2. c. 64. circa med. tom. 4.

Aug. de con. euang. Quod autem hoc per matrem dictum eſſe Matthæus expreſſit, Marcus ipſos filios Zebedæi perhibet dixiſſe, cùm illa eorum voluntatem attuliſſet ad Dominum: vnde magis ipſos quàm illam dixiſſe quod dictũ eſt, Marcus breuiter intimauit.

Hom. 66. in Matth. inter principium & medium. tom. 2.

Chrys. in ho. Videbant enim ſeipſos honoratos præ aliis, & audierant, quòd ſuper duodecim thronos ſedebitis, vnde primatum ipſius cathedræ petebant accipere, & quòd quidem plus aliis honoris apud Chriſtum habebant, nouerant: timebant verò Petrum ſibi præferri. vnde & alius Euangeliſta dicit, quòd quia propè erant Hieruſalem, putabant quòd regnum Dei eſſet in ianuis, id eſt, aliquid ſenſibile. Vnde manifeſtum eſt, quòd nihil ſpirituale petebant, nec intelligentiam ſuperioris regni habebãt.

Matth. 20. tract. 12. circa principiũ.

Orig. Sicut enim in regno mundiali in honore eſſe videntur qui ſedent cum rege, nõ fuit mirum, ſi mulier muliebri ſimplicitate, vel imperitia, talia ſe debere petere æſtimauit: & ipſi fratres adhuc imperfecti, & nihil altius cogitantes de regno Chriſti, talia

A arbitrati ſunt de his qui ſedebunt cum Ieſu.

Homi. 35. in Mat. in opere imperfect. paulò ante mediũ, to. 2.

Chry. ſup. Matth. Vel aliter: Non dicimus quòd rectè peteret hæc mulier, ſed hoc dicimus, quia non terrena, ſed cæleſtia filiis ſuis optabat. non enim ſentit ſicut cæteræ matres quæ corpora natorũ ſuorum amant, animas autem contemnunt, deſiderant illos valere in ſæculo iſto, & non curant, quid ſint paſſuri in illo, vt oſtendant quia corporum ſunt parentes, non animarum. Æſtimo autem, quòd hi fratres cum audiſſent dominum de paſſione ac reſurrectione ſua prophetantem, cœperunt dicere intra ſe, cùm eſſent fideles: Ecce rex cæleſtis deſcendet ad regna Tartarea, vt regnũ mortis deſtruat. Cùm autẽ victoria fuerit conſummata, quid aliud reſtat, niſi vt regni gloria ſubſequatur?

Doctrina ſalubris.

Matth. 20. tract. 12. inter princ. & medium.

B Orig. Deſtructo enim peccato quod regnabat in corporibus mortalibus hominũ, & omni principatu malignarũ virtutum eminẽtiam Chriſti in hominibus Chriſtum recipit: quod eſt ipſum ſedere in ſede gloriæ ſuæ. Quòd autẽ omnia Deus facit ad dexteram & ſiniſtram, hoc eſt, vt iam nullum malum ſit ante eum, & qui quidem præcellunt præ cæteris appropinquantibus Chriſto, ſunt à dextris eius: qui autem inferiores ſunt, à ſiniſtris ſunt eius. Dexteram autem Chriſti, vide ſi potes intelligere inuiſibilem creaturam: ſiniſtram autem, viſibilem & corporalem. Appropinquantium enim Chriſto quidam dexteram ſortiuntur, vt intelligibilia: alij ſiniſtram, vt ſenſibilia.

Homi. 35. in opere imperf. ante medid. tom. 2.

C Chry. ſup. Matth. Qui autem ſeipſum donauit hominibus, quomodo regni ſui ſocietatem non donabit? Petentis negligentia reprehenditur, vbi de dantis miſericordia non dubitatur. Si nos rogamus magiſtrum, forſitan cæterorum fratrum corda concutimus. Et ſi enim vinci à carne non poſſunt quaſi iam ſpirituales, tamen percuti poſſunt quaſi adhuc carnales. ergo ſubmittamus matrẽ noſtram, vt ſuo nomine deprecetur pro nobis. Si enim reprehenſibilis inuenta fuerit, facilè merebitur veniam: ipſe enim ſexus excuſat errorem. Si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit mater, pro filiis ſuis rogans. D Ipſe enim dñs, qui maternos animos filiorũ miſeratione impleuit, facilius audiet maternum affectum. Tunc dominus occultorum cognitor non ad verba intercedentis mulieris reſpõdit, ſed ad conſilia ſuggerẽtium filiorum. Bonum quidem erat eorum deſiderium, ſed incõſiderata petitio: ideo etſi impetrare non debebant, ſimplicitas tamen petitionis eorum confundi non merebatur: quia de amore domini talis petitio naſcebatur, propterea ſolã ignorantiam in eis dominus reprehendit. vnde ſequitur: Reſpõdens autem Ieſus dixit: Neſcitis quid petatis.

Super illud: Tunc acceſſit ad eum mater. to. 9.

Hier. Nec mirum ſi iſta arguatur imperitiæ, cùm & de Petro dicatur: Neſciens quid diceret.

Reſponſio domini.

Hom. 35. in opere imperf. paulò ante medium, t. 2.

E Chrys. ſuper Matth. Nam frequenter dominus patitur diſcipulos ſuos aliquid non rectè, aut dicere, aut agere, aut cogitare, vt ex illorum culpa occaſionem inueniat exponẽdi regulam pietatis, ſciens quia error eorum non nocet præſente magiſtro: & non ſolum in præſenti, ſed etiam in futuro doctrina eius ædificat.

Hom. 66. in Matth. ſuper illud: neſcitis quid petatis, tom. 2.

Chrys. in hom. Hoc autem dicit, oſtendens quòd vel nihil ſpirituale petebant: vel ſi nouiſſent quæ petebant, non auſi fuiſſent tantum quid petere, quod ſuperexcedit ſuperiores virtutes.

Canone 20. à med. illius.

Hila. Neſciunt etiam quid petant, quia nihil de gloria Apoſtolorum ambigendum erat. Iudicaturos enim eos ſermo ſuperior expoſuit.

Homi. 35. in

Chry. ſup. Matth. Vel neſcitis quid petatis. quaſi dicat,

opere imperf. parum ante mediu. to. 2.

A dicat, Ego vos vocaui ad partem dexteram de sinistra, & vos vestro cõsilio curritis ad sinistrã ideo forsitan & per mulierem res agebatur. Cõtulit enim se diabolus ad cõsueta arma mulierum: vt sicut Adam per mulierem spoliauit, ita & istos separaret per matrem, sed iam ooo poterat per mulierem perditio introire in sanctos, ex qoo de muliere salus conctorum processit. Vel ideo dicit: Nescitis quid petatis. Non enim solum debemus cogitare qoalem gloriam cõsequamur, sed qoomodo euadamos ruinam peccati: quia & in sæculari bello, qui semper de præda victoriæ cogitat, difficile vincit: ideo petendũ erat, da nobis aoxiliom gratiæ tuæ, vt omoe malum vincamus.

Cautio spiritualis.

Super illud: Nescitis quid petatis.

B RAB. Nesciebaot etiam qoid peterent, qui sedem gloriæ à Domino, quam nondum merebantur, inqoirunt. Delectabat eos culmen honotis, sed prius habebant exercere viam labotis. vnde subdit: Po. bibere calicem, &c. HIER. Calicem in scripturis diuinis passionem intelligimos, vt in psal. Calicẽ salutaris accipiam. statimq; infert, quis iste sit calix, Preciosa in coospectu Domini mots sanctorum eius.

Super illud: Potestis bibere calicem, tom. 9.

Homi. 35 in opere imperf. à med. to. 2.

CHRYS. sup. Matt. Sciebat autem Dominos, quia passiooem ipsius poterant imitari: sed ideo interrogat, vt omnes audiamos, quia nemo potest cũ Christo regnare, nisi passionem Christi fuerit imitatus. Res enim preciosa, ooo nisi precioso precio compatatut. Passionem autem Domini dicimus non solum persecotionem Gentilium, sed omnem violentiam, quam patimur cootra peccata certantes.

C

Homi. 66. in Matth. super illud: Potestis bibere calicem, t. 2.

CHRY. in hom. Dicit ergo, Potestis bibere, &c. Ac si dicat: Vos mihi de honore & coronis loqoimini, ego autem de agonibos vobis & sodoribus: non enim hoc est præmiorom tempus. Ea modo aotem interrogationes eos attrahit: non eoim dixit, Potestis sangoinem vestrum effundere, sed potestis bibere calicem. Deinde addit: Qoem ego bibiturus sum. HILA. Vt ex communione ad ipsum auidiores fiant. At illi, qoi iam martyrij libertatem constantiámq; retinebant, bibituros se pollicentur. vnde sequitur: Dicunt ei, Possumus. CHRYS. super Matth. Vel dicunt hoc non tam ea fidocia soæ fortitudinis, quàm ex ignorantia suæ fragilitatis: inexpertis enim leuis videtur esse tẽtatio passioois & mortis.

Homi. 35. in opere imperf. à med. to. 2.

D

Hom. 66. in Matth. super illud: Possumus. tom. 2.

CHRY. in hom. Vel hoc ex desiderio promittunt. Neqoe enim boc dixissent, nisi expectassent aodire, quod petebant. Dominus aotem eis prophetat magna bona, id est, martyrio dignos efficiendos. Seqoitur: Ait illis, Calicem qoidem meum biberis.

Matth. 20. tract. 12. ante medium. Super illud: Calicẽ quidem meum bibetis, to. 9.

ORIG. Non ita respõdit Christus: Calicem meum bibere potestis: sed ad fututam eotum perfectionem respiciens, dixit, Calicem quidem meum bibetis.

HIER. Quæritut aotem, quomodo calicẽ martyrij filij Zebedæi, Iacobus videlicet, & Ioannes, biberint, cùm sctiptura narret, Iacobum tantum Apostolom ab Herode capite trũcatum, Ioãnes autem propria morte vitam finierit? Sed si legimus in Ecclesiastica historia, qoòd ipse Ioãnes propter martyrium sit missus in feruẽtis olei doliũ, & relegatus in Pathmos insolam sit, videbimus martyrio animũ non defuisse, & bibisse Ioannem calicem cõfessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. HILA. Dominus ergo collaodans eorum fidem, ait, martyrio qoidem eos secum compati posse, sed leuæ eius ac dextræ assidere, aliis à Deo patre fuisse dispositum. vnde sequitur: Sedere autem, &c. Et quidem quantum arbitramur,

E

Canone. 30. in Matth. à medio.

Martyriũ Apostol.

A ita honor iste aliis est reseruatus, quòd tamen nec Apostoli ab eo erũt alieni, qui io doodecim patriarcharom sede considentes, Israëlem, iudicabunt: & quantom sentire ex ipsis Euangelijs licet, in regno cælorum Moyses & Elias assidebunt, quibos cõcomirãtibos cum gloriæ suæ habitu in mõte apparuit.

Super illud: Calicẽ quidem meum bibetis, to. 9.

HIER. Sed mihi boc neqoaquam videtur, sed ideo sedentium in regoo cælorum vocabula non dicuotur, ne paucis nominatis, cæteri potarentur exclusi: regnum enim cælorum oon est tantum daotis, sed accipientis. Nõ enim est personarum acceptio apud Deum, sed quicunque talem se præboerit, vt regno cælorum dignus fiat, bic accipiet quod non personæ, sed vitæ paratum est. Si itaque tales estis, qui cõsequamini regnum cælorum, qood pater meus victoribos præparauit, vos qooqoe accipietis illud. Ideo tamen non dixit: Neque oon sedebitis, ne duos confunderet: neque sedebitis, ne cæteros irritaret.

B

Homi. 66. in Matth. aliquantulum ante mediũ. tom. 2.

CHRYS. in hom. Vel alitet: Videtur inoius omnibus esse locus ille, non solum bominibus, sed etiam Angelis: sic enim præcipuũ vnigeniti ponit id Paulus, dicens, Ad quem autem Angelorum dixit vnqoam, Sede à dextris meis? Dominus ergo non quasi existentibus qoibosdam, qui assessuri sunt, sed condescendens interrogantium suspicioni respõdit: hoc enim vnom solom qoærebant, præ aliis stare apud ipsum. Sed Dominus respondet: Moriemini quidem propter me, non tamen hoc sufficit, vos facere primum ordinem obtinere. Si enim aliquis alius venerit, cum martyrio ampliorem virtutem possidens: noo quia vos amo, illum expellam, & vobis dabo primatum. Propter boc aotem, vt non infirmos esse ostendatur, non dixit simpliciter: Noo est meom dare, sed, oon est meum vobis dare, sed quibus paratum est, his scilicet, qui ab operibus possunt fieri clari.

C

Rabanus hoc in loco id habet.

REMIG. Vel aliter: Non est meum dare vobis, id est, superbis talibos, quales vos estis, sed humilibus corde, quibus paratum est à patre meo.

Lib. 1. ca. 12. inter principium & me. tom. 3.

AVG. 1. de Trin. Vel aliter: Secundum formam seroi discipolis Dominus respõdet: Sedere autẽ ad dexteram, &c. Quod autem paratum est à patre eius, & ab ipso filio est paratũ, quia & ipse & pater vnũ suot.

D

Et audientes decẽ, indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autem vocauit eos ad se, & ait: Scitis quia principes Gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos, Sed quicũque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et quicunque voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redẽptionem pro multis.*

* Qui.

E

Homi. 66. in Matth. circa med. tom. 2. Super illud: Et audientes decem, indignati sunt, tom. 9.

CHRYS. in hom. Donec Christi sententia incerta erat, non tristabantur alij discipuli, sed tunc tristati sunt, quando eos increpauit. vnde dicitor: Et aodiẽtes, &c. HIER. Non ad molierem aodaciam referunt postulantis, sed ad filios, qoòd igoorantes mensoram soam, non modica cupiditate exarserunt.

Homi. 66. in Matth. circa med. illius, tom. 2.

CHRY. in ho. Intellexerunt enim, quia hæc petitio discipulorum fuit, quando eos Dominus increpauit. Quando aotem eos à Domino præhonõratos viderunt in transfiguratione, & si secondum mẽtem volebant in medium efferre, non audebant, venerantes doctorem. CHRYS. super Matth. Sicut aotem duo carnaliter petierũt, ita & decem carnaliter con-

Imperfectio Apostolorum.

Homi. 35. in

operè imperf. Super illud: Et audientes decem indignati sunt, tom. 2.

A tristati sunt: nam velle quidem esse super omnes, vituperabile est, sustinere autem alium super se, minus est gloriosum. HIER. Humilis autem magister & mitis nec cupiditatis duos arguit postulantes, nec decem reliquus indignationis increpat & liooris. vnde sequitur: Iesus autem vocauit eos ad se.

Super illud: Scitis quia principes gentium, tom. 9. Hom. 66. in Matt. parum à medio, t. 2.

CHRYS. in homil. Quia enim turbati erant, vocatione eos consolatur, de propinquo eis loquendo: etenim duo à societate decem seipsos separantes, propius stabant, seorsum Domino loquentes. non tamen sicut prius puerus in medium ducens, eos consolatur, sed à contrariu inseruit, dicens: Scitis quia principes gentium dominantur eorum.

Matth. 20. tract. 12. inter me. & fi.

Distinctio carnalium, & spiritualium.

Homi 66. in Mat. à med. tom. 2.

ORIG. Id est, Non contenti tantum regere suos sobditos, sed violenter eis dominari nituntur: inter B vos autem, qui estis mei, non erunt hæc, quuniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, spiritualia autem in voluntate: sic & qui principes sunt spirituales, principatus eorum in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali.

CHRYS. in homil. Ostendit autem in huc, quòd Gentilium est primatus, cupere: & sic Gentium cõparatione, eorum animam æstuantem conuertit.

Homil. 35. in opere imperf. Super illud: Audientes decem, indignati sunt, tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Et corpus quidem desiderare bonum, bunum est. quia nostræ voluntatis est, & nostra est merces: primatum autem honoris concupiscere, vanitas est. hoe enim coosequi, iudicium C Dei est: propter quod ex primatu honoris nescimus, si mercedem iustitiæ meremur. Neq; enim Apostulus laudem habebit apud Deum, quia Apostolus fuit, sed si opus Apostulatus sui bene impleuit: nec Apostolus pro merito suo antecedenti honuratus est, vt esset Apostolus, sed ad hoc ministerium aptus est iudicatus secundum motũ animæ suæ. Primatus etiam fugientem se desiderat, & desiderantem se horret. conuersario ergo melior desideranda est, nũ dignior gradus. Volens ergo Dominus & duorum frattum Zebedæi ambitiunem, & aliorum indignationẽ extinguere, introducit differentiã inter principes mũdiales, & ecclesiasticos, ostendens, quia primatus in D Christo, nec ab aliquo appetendus est non habente, nec alteri inuidendus est habẽti: quia principes mũdi ideo sunt, vt dominẽtur minuribus suis, & eos seruituti subiiciant, & expolient, & vsque ad mortem eis vtantur ad suam vtilitatem & gloriam. Principes autem ecclesiæ fiunt, vt seruiant minoribus suis, & ministrent eis quæcunque acceperunt à Christo: vt suas vtilitates negligant, & illorum procurent: & mori non recusent pro salute inferiorum. Primatum ergo ecclesiæ concupiscere, neque iustum est, neque vtile. Nullus sapiens vult vltro se subiicere seruituti & periculo tali, vt det rationem pro umni ecclesia: nisi fortè qui non timet Dei iudicium, abutens pri- E matu suo ecclesiastico sæculariter, ita vt conuertat illum in sæcularem.

Super illud: Scitis quia princip. &c. tom. 9.

HIER. Denique sui proponit exemplum, vt si dicta paruipenderent, erubescerent ad opera. Vnde subdit: Sicut filius hominis, &c.

Matth. 20. tra. 12. parũ ante finem.

ORIG. Nam & si Angeli & Martha ministrauerunt ei, tamen non ideo venit, vt ministretur, sed vt ministret, & tantum creuit ministrãs, vt impleretur quod sequitur: Et daret animam suam in redẽptionem pro multis, scilicet qui crediderunt in eum: daret, inquam, in mortem. Sed quoniam solus erat inter mortuus liber, & fortior umni potestate mortis, omnes sequi se volentes liberauit à morte.

Exemplum prælaturũ.

Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessi- A bilem, & mulieribus loquẽtem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauantem, vt ipsi similiter faciãt fratribus. Nos autem tales sumus, vt etiã principum mundi excedere videamur soperbiam, vel non intelligentes, & contemnentes mandatum Christi, & quærimus sicut reges acies præcedentes, & terribiles nos & accessu difficiles (maximè pauperibus) exhibemus, nullam affabilitatem habẽtes, vel habere ad nus permittentes.

Homi. 66. in Mat. à med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Quantocunque ergo tu humiliatus fueris, noo poteris tantum descendere quantum Dominus tuus.

Et egredientibus illis ab Hiericho, secuta est eum turba multa. Et ecce duo cæci sedentes secus viam, B *audierunt quia Iesus transiret, & clamauerunt, dicentes: Domine, miserere nostri, fili Dauid. Turba autem increpabat eos, vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili Dauid. Et stetit Iesus, & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciam vobis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.*

Homi 36. in opere imperf. in princ. t. 2.

CHRY. super Matth. Sicut testimonium studiosi agricolæ, est messis fœcunda: ita assidui doctoris est C documentum, ecclesia plena. vnde & hic dicitur: Et egredientibus, &c. Neminem labor itineris impediuit: quia amor spiritualis fatigatiunem non sentit. Neminem possessiouum suarũ recordatio retraxit: quia ingrediebantur io possessionem regni cælestis. Verè enim non habet super terram quod amet, qui bonum cæleste in veritate gustauerit.

Aurea sententia.

Oportunè autem oblati sunt ante faciẽ Christi duo cæci, vt apertis oculis quasi testes virtutis, ascenderent cum eo in Hierusalẽ. vnde sequitur: Et ecce duo cæci. Hi currentium strepitum audiebant, & personas non videbant, nihil solutum habentes de toto corpore, nisi D vocem. Et ideo quia pedibus eum sequi nõ poterãt, voce sequebantur. vnde dicitur: Audierunt quia Iesus, &c.

Lib. 2. c. 65. tom. 4.

AVGV. de coo. Euang. Hoc autem factum Marcus commemorat, sed de vno cæco factum. Quę ita soluitur quæstio, nam duorum cæcorum, quos Matthæus interposuit, vnum fuisse in illa ciuitate famosissimum, ex hoc satis apparet, quòd & nomen eius, & patris eius Marcus commemorauit. Bartimæus enim, Timæi filius, ex aliqua magna felicitate deiectus, notissimus fuit, qui non solum cæcus, verumetiam mendicus sedebat. Hinc est ergo, quòd ipsum solum voluit commemorari Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo com- E parauit, quàm erat illius nota calamitas. Lucas vero quamuis omnino eodem modo factum, tamen in alio cæco intelligendus est, par commemorare miraculum. Ille quippe hoc factum dicit, cùm appropinquaret Hierico: alij, cùm egrederetur ab Hiericho. Sequitur: Turba autem increpat, &c.

Homil. 36. in opere imperf. Super illud: Turba increpabat, t. 2.

CHRY. super Matth. Videbant enim sordidas vestes, & non considerabant conscientiæ claritatem. Ecce fatua sapientia hominum: existimabant enim iniuriam pati magnos, si à pauperibus honorentur. Quis enim pauper ausus est diuitẽ publicè salutare?

Tract. 13. in Matt à med.

ORIG. Vel silentium non causa honoris exigunt, sed quòd acerbè à cæcis audiebant, quod negabant, scilicet Dominum esse Dauid filium.

ORIG.

Tract. 13. in Matth. parũ ante med.

A ORIG. Vel qui crediderant, increpabaot eos, vt non appellarenr eum contemptibili oomine filium Dauid, ſed potius dicerenr: Fili Dei, miſerere noſtri.

Canone 10. circa finem habet aliq.

HILA. Inuitabantur autem magis vetiri, quàm compeſcebanrur: fides enim quando vetatur, magis accenditur, & ideo in periculis ſecura eſt, & in ſecuritate periclitatur. vode ſequitur: At illi magis clamabant, dicenres: Miſerere noſtri, fili Dauid. Primo enim clamabant, quia cæci eraot. Secundo magis clamabant, quia vetabantur ad lumen accedere.

Hom. 67. in Matth. parũ à principio. tom. 2.

CHRY. in homil. Chriſtus autem permittebat eos vetati, vt plus eorum deſideriũ appareret. Hinc autem diſce, quoniam ſi abiecti fuerimus cum ſtudio accedẽtes ad Deum, per noſipſos aſſequemor quod B petimos. Sequitur: Et ſtetit Ieſus, &c.

Super illud: Stetit Ieſus, & vocauit. tom 9.

HIER. Ideo aotem ſtetit Ieſus, quia cæci, quò pergerent, ignorabant. Multæ foueæ eraot in Hiericho, multæ rupes, & prærupta in profundom vargentia: idcirco Dominus ſtat, vt venire poſſint.

Tract. 13. in Matth. ante medium.

ORIG. Vel Ieſus non pertranſit, ſed ſtat, vt ſtaote eo non transfluat beneficium, ſed quaſi de fonte ſtãte miſericurdia defluat vſque ad eos.

Super illud: Statit Ieſus, & voc. to. 9.

HIER. Vocari autem iubet, ne turbæ prohibeant, & interrogat quid velinr, vt ex reſponſione eorum manifeſta debilitas appareat, & virrus ex remedio congooſcatur.

Homi. 36. in opere imperf. à med. to. 2.

CHRYS. ſuper Matth. Vel interrogabat propter fidem, vt dum cæci Chriſtum filium Dei C confitentur, confundantur videotes, qui eum tantũ hominem putant.

Chriſt. filius Dauid.

Dominum quidam Chriſtum vocauerant, & verum dixerant. Sed dicentes, Filium Dauid, diſſipabant quod bene confeſſi ſont: Nam abuſiuè & homines Domioi dicuntur: verè autem nemo Domious, niſi Deus. Cùm ergo dicũt: Domine fili Dauid, abuſiuè Chriſtum ſecũdum hominem honorant. Si aotem ſolummodo Dominũ dicerent, deitatem confiterentor. ideo interrogat: Quid vultis? Tunc illi iam noo dixerunt: Domine fili Dauid, ſed tantom, Domine. Sequitur eoim: Dicũt illi: Domine, vt aperiantur oculi noſtri. Filius enim Dauid cæcos illuminare nõ poteſt, filius Dei poteſt. Quandiu ergo dixerũt, Domine fili Daoid, ſuſpenſa eſt ſanitas. Mox autem vt dixerunr, Domine, infuſa eſt ſanitas. Sequitur enim: Miſertus autẽ eorum Ieſus, &c. Tetigit autem vt homo carnaliter, ſanauit vt Deus.

Super illud: Miſertus autẽ eorũ, to. 9. Homi. 67. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

HIER. Præſtat enim artifex quod natora noo dederat, aot certè qood debilitas tulerat, miſericordia donat. CHRYS. in homil. Hi autem ſicut ante dationem fuerunt perſeuerantes, ita & poſt donationem non fuerunt ingrati.

Homi. 36. in opere imperf. circa finem tom. 2.

CHRY. ſoper Matth. Bonum enim minos obtulerunt Chriſto ſanati. Sequitur enim: Et ſecuti ſont eum. Hoc enim Deus à te reqoirit, ſecundom Prophetã, ſolicitũ te ambulare cum Domino Deo tuo.

In fine comment. ad ca. 20. to. 9.

HIER. Qui ergo in Hiericho contracti ſedebant, nec clamare tantum nouerant, poſtea ſeqoootur Ieſum, non tam pedibus, quàm virtutibus.

Hoc in loco id habet.

RAB. Hiericho autem, quæ interpretatur luna, defectum ooſtræ mutabilitatis ſignificat.

Tract. 13. in Matth. circa princ. Allegorica expoſitio.

ORIG. Myſticè aotem Hiericho intelligitur mundus, in quem Chriſtos deſcendit. Qoi autem ſunt in Hiericho, exire neſciunt de ſapientia mondi, niſi viderint non ſolum Ieſum exeuntem de Hiericho, ſed etiam diſcipulos eius. Hęc ergo videntes ſecutæ ſunt A eum turbę multæ, mundum & mundana omnia contemnentes, vt Chriſto duce aſcendant in Hieroſalẽ cæleſtem. Duos cæcos poſſumos dicere Iudam & Iſraël, qui ante Chriſti aduentom cæci fuerunt, quia non videbant verbum verum, quod erat in lege & prophetis: ſed ſedentes ſecus viã legis & prophetarum, & ſecundum carnem tantom intelligentes, clamabant tantum ad eum, qui factus eſt ex ſemine Dauid, ſecundum carnem.

Super illud: Et egrediet. illis ab Hiericho. to. 9.

HIER. Vel duos cæcos pleriqoe Phariſæos & Sadducæos iotelligunt. Vel aliter: Duo cæci ſedẽres iuxta viam, ſignificant de vtroq; populo quoſdam iam cohærentes per fidẽ diſpenſationi temporali, ſecundom quã Chriſtos via eſt, & deſiderantes illuminari, id eſt, aliquid de verbi æternitate intelligere: quod tranſeuore Ieſu impetrare cupiebant, id eſt, per meritũ fidei, qua creditur filius Dei & natus homo, & paſſos propter nos: per hanc enim diſpenſationem quaſi trãſit Ieſus, quia actio temporalis eſt. Oportebat autem, vt tantum clamarent, donec reſiſtentis ſibi turbę ſtrepitum vincerent, id eſt, tam perſeuerando animum iotenderent orando, atque pulſando, quouſque conſuetudinem deſiderio um carnalium, quæ tanquam turba obſtrepit cognitioni, locem veritatis æternæ videre coaanti, vel ipſam hominum carnalium turbam ſtudia ſpiritualia impedientem, fortiſſima intentiooe ſuperarent.

Serm 18. circa med. tom. 10.

C AVG. de verb. Dom. Bonos enim Chriſtianos volentes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi prohibeot: clament tamen illi non deficientes. Cùm enim quiſq; Chriſtianus cœperit bene viuere, mundúmque contemnere, in ipſa ſui nouitate patitur reprehenſores frigidos Chriſtianos: ſed ſi perſeuerauerint, ipſi iam obſequentur qui ante prohibebant.

Lib. 1, ca. 28. tom. 4.

AVG. de qoæſt. Euang. Itaque audiens Ieſus, quia pulſanti aperietor, ſtans eos tangit & illuminat: quia enim fides incarnationis temporalis ad æternos intelligenda nos pręparat, tranſeunte Ieſu admoniti ſunt, vt illuminarentur, & ab eo ſtante illuminati ſunt: D temporalia enim tranſeunt, æterna ſtant.

Moralitas. Homi. 36. in opere imperf. ſuper illud: Ecce duo cæci. tom. 2.

CHRY. ſuper Matth. Quidã ioterpretantur duos cæcos Gentiles: vnus ex Cham, alius ex Iapheth. qui ſecus viam ſedebant, id eſt, iuxta veritatem conuerſabantur, ſed veritatem inuenire non poterãt: vel ſecundom rationem verbi conſiſtentes, quia notitiam verbi nondum acceperant.

Super illud: Turba increpabat eos, vt tacerent.

RAB. Agnita autem fama nominis Chriſti, participes eius fieri quærebant: cõtradicebant multi, primo Iudæi (vt in Actibus legimus) deinde etiã Gentiles perſecotione inſtabãt: nec tamen eos qui eraot ad vitam præordinati ſalute priuare valebant.

Homi 36. in opere imperf. in fin. tom. 2.

CHRYS. ſoper Matth. Cooſequenter autem Gentiom oculos mentis tetigit Ieſus, dans eis gratiam E Spiritus ſancti, quæ illuminatæ, ſecutæ ſont eum operibus bonis.

Matth 20. tract. 13. circa finem.

ORIG. Et nos ergo ſedentes iuxta ſcripturarum viam, & intelligentes in quibus cæci ſumos, ſi ex affectu petierimus, tanget oculos animarum noſtrarum, & recedent à ſenſibus noſtris tenebræ ignorantiæ, vt eum videamus & ſequamur qui dedit nobis poſſe videre, propter nihil aliud, niſi vt eum ſequamur.

S

CAPVT XXI.

ET Cùm appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphage ad montem Oliueti, tunc Iesus misit duos discipulos dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite, & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet, & cõfestim dimittet eos. Hoc autem factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præcepit illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerũt super eos vestimenta sua, & eũ desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebãt in via. Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna in excelsis.

REMIG. Narrauit superios Euangelista, Dominũ egressum à Galilæa, & cœpisse ascendere Hierosolymam. Postquã ergo narrauit, qoid in via gesserit, in incepta intentione perseuerans, dicit: Et cùm appropinquasset Hierosoly. &c. Betbphage viculus fuit sacerdotum, situs in latere montis Olueti, distans vno milliario à Hierusalẽ: Sacerdotes enim, qui per certos dies in templo deseruiebãt, completo officio vicis suæ, illuc dioertebant ad manendum, similiter & illi, qui accipebant officium, illuc diuertebant: quia præceptum fuit in lege, vt nollus diebus sabbathorũ plus quàm mille passus incederet.

Tract. 14. in Matt. à med.

ORIG. Vnde & interpretatur Betbphage, domos maxillarum: quooiam maxilla propria erat pars sacerdotum in lege. Sequitur: Tunc Iesus misit, &c.

Homi. 37. in opere imperf. ante mediũ. tom. 2.

CHRY. super Matt. Non disit discipolis, Dicatis, Dominus tuus his opus babet, vel Dominos vester, vt intelligant quia ipse sit solus Dominus, nõ solum animaliũ, sed omnium bominũ: nam & peccatores cõditione qoidẽ sui sunt, voluntate autẽ sua, diaboli.

Hom. 67. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRY. io homil. Neque paruom enim existimes, quod factũ est: quis eoim suasit Dominus iumentorum, nõ velle contradicere, volentes silere & concedere? & in huc discipulos erodit: quoniã poterat & Iudæos prohibete, sed noluit: sed & docet vt quodcunq; petitum fuerit, darent: si enim qui ignorabant Chtistum, ita concesserunt, multo magis discipulos conoenit omnibus dare. Quod autẽ dicitur, Et confestim dimittet eos. CHRYS. super Matth. Intelligendum est, quòd aoimal, postqoã ingressum est in Hierusalem, ad dominũ suũ remissum est à Cbcisto.

Hom. 37. in opere imperf. super illud: Confe. dimit. eos. tom. 2. Glosa interlinearis ibi.

GLO. Vel dominus iumeotorum confestim dimittet eos in Domini seruitio mancipãdos. Adhibetur autem huic facto Prophetæ testimoniũ, vt appareat, Dominum omnia qoæ de ipso scripta erant impleuisse, sed inuidia cæcatos scribas & pbatisæos, ea quę ipsi legebant intelligere noloisse. & ideo seqoitur: Hoc autem totũ factũ est, &c. per ptophetã scilicet Zachariam. CHRYS. sup. Matth. Sciens enim pro-

Homi 37. in opere imperf. à med. to. 2.

A phetа malitiam Iudæorum, quia contradicturi erant Christo ascendenti in templum, præmonuit, vt per hoc signom cognoscerent regẽ suum, dicens: Dicite filiæ Sion, &c. RAB. Filia Sion historialiter dicitur Hierusalẽ ciuitas, quę sita est in monte Sion: mysticè aotem est Ecclesia fidelium, pertinẽs ad supernam Hierusalem.

Super illud: Dicite filiæ Sion.

Homi. 37. in opere imperf. in med. to. 2.

CHRYS. sup. Matth. Ecce, ostendentis verbum, id est, non carnali aspectu, sed spirituali intellectu opera virtutũ eios aspicite. Ante tempora quidem multi dicebant, Ecce, vt ostenderent quia ille, de quo loqoebatur, antequã nasceretur, iam erat rex tuus. Cùm ergo videritis eom, nolite dicere: Nõ habemus regem, nisi Cęsarẽ. Venit tibi, si intellexeris, vt saluet te: si non intelleseris, venit contra te,
B Mansuetus. Nnn vt propter potentiã timeretur, sed vt propter mansuetudinem amaretur: vnde nõ sedet in curru aureo, preciosa purpura fulgens, nec ascendit super feruidum eqoum, discordiæ amatorem & litis: sed super asinã, tranquillitatis & pacis amicam, vnde seqoitur: Sedens super asinam, &c.

Li. 2. ca. 66. à med. to. 4. Concordãtia Euangeliorum.

AVG. de coocor. Euang. In hoc autem testimonio prophetico, aliquãto dioersa est Euangelistarum locutio: hoc eoim Matthæus sic adhibet, vt asinam dicat commemorasse prophetam, non aotem ita se habet vel quod Ioannes interponit, vel codicẽs Ecclesiasticæ interpretationis septoaginta. Cuius et caosa
C mihi videtur, quòd Matthæos Hebræa liogua perbibetur Euangeliũ conscripsisse. Manifestum est autẽ interpretatinnem illam, quæ dicitur septuagiuta in nonnollis aliter se habere, quã inueniũt in Hebręo, qui eam linguam nooerunt, & qui interpretati sunt singuli eosdẽ libros Hebræos. Huius autẽ distantiæ caosa si quęratur, nihil probabilius æstimo, quã eos septuaginta eo spirito interpretatos, quo & illa quæ interpretabantur dicts fuerant, quòd ex ipsa eorum mirabili quæ prædicatur, consensione firmatum est: ergo & ipsi nonnolla in eloqoio variãdo, & à voluntate Dei, cuius verba erant, nõ recedendo, nihil aliud demonstrare voluerũt, quã hoc ipsum qood in Euan-
D gelistarum concordia quadam diuersitate miramur, qua nobis ostenditur nõ esse mendacium, si quisquã ita dioerso modo aliquid narret, vt ab eius voluntate cui cõsentiendom est non recedat. Quod noscere, in motibus vtile est propter euenda mendacia, & ipsi fidei, ne putemus quasi consecratis sonis ita moniri veritatẽ, tanquam Deus nobis quemadmodũ ipsam rem, sic verba, quæ propter illum sont dicenda, commender cũ potius ita res sermonibos proferatur, vt istos omnino quærere nõ deberemus, si rem sine his nosse possemus, sicut illam nouit Deus, & iu eo Angeli eius. Sequitur: Euntes aotem discip. &c. Cæteri autem Eoangelistæ de asina tacẽt. Non deberet au-
E tem permouere lectorem, nec si Matthæus de pullo tacuisset, sicut illi de asina tacoerunt: quanto minus mooeri oportet, quia vnos ita cõmemorauit asinã, de qua cæteri tacuerũt, vt tamen pullum nõ taceret, de qoo illi dixerunt? vbi enim vtruoqoe potest intelligi factum, nolla repugnantia est, nec si alius aliud commemorasset, quãto minos, vbi vous vnum, alius vtrunque? Sequitur: Et imposuerunt sopet eos, &c.

Super illud: Vt adimpleretur quod dictum est.

HIER. Sed videtur quòd super vtrunque animal in paruo itineris spatio Dominus sedere nequioerit, ergo cùm historia aut impossibilitatem habeat, aut turpitudinem, ad altiora transmittimur, id est, ad mysticum sensum. REMIG. Licet potuerit fieri, vt

super

super vtrunque animal Dominus sederit.

Hom. 67. in Matth. ante med. illius. tom. 2. CHRYS. in homil. Mihi autem videtur, quòd non propter mysterium solum super asinam sedit, sed & mensuram nobis sapientiæ tribuens demonstrat, scilicet quòd nō super equos ferri necesse est, sed sufficit asino vti, & eo, quod necessitatis est, esse contentum. Interroga autem Iudæos, quis Rex super asinam delatus intrauit Hierosolymam? sed non vtique alium habent dicere, nisi istum solum.

Super illud: Turbæ autē quæ præced. tom. 9. HIER. Turbæ ergo, quæ egressæ fuerant de Hiericho, & secutæ saluatorem, supposuerunt vestimēta sua, & strauerunt viam ramis arborum. & ideo sequitur: Plurima autem turba strauerunt vest. &c. Pedibus asini occurrit offendat in lapidem, nec calcet spinā, nec labatur in foueam. Sequitur: Alij autem cædebāt ramos de arbor. & stern. in via. De arboribus, scilicet fructiferis, quibus mons oliueti consitus est. Cúmque opera cuncta fecissent, vocis quoque tribuunt testimonium. vnde sequitur: Turbæ autē quæ præced. & sequeb. clamab. dic. Hosanna filio Dauid.

Interpret. variasuper Hosanna. Quid autem significet Hosanna, nunc perstringam breuiter. In Psal. 117. qui manifestè de aduentu Saluatoris scriptus est, inter cætera hoc quoq; legimus: O Domine, saluum me fac: ô Domine, bene prosperare: Benedictus qui venturus es in nomine Domini. Pro eo, quod in 70. habetur interpretibus, O Domine, saluum me fac, in Hebræo legimus, Anna adonay osi anna. Quod manifestius est interpretatus Symmachus, dicens, Obsecro Domine, saluum me fac. Nemo ergo putet, ea duobus verbis; Græco scilicet & Hebræo, sermonem esse compositum, sed totum Hebraicum est. RAMIG. Et est cōpositus ex integro & corrupto: Osi enim Latinè dicitur salua, siue salifica: Anna verò apud illos interiectio est obsecrātis: nam sicut apud illos ab obsecrante dicitur, anna: sic apud Latinos à dolente dicitur, heu.

Parum ante illud: cum intrasset Hierosolym. tom. 9. HIER. Significauit enim quòd aduentus Christi salus mundi sit. vnde sequitur: Benedictus qui venit in nomine Domini. Saluator quoque idipsum in Euangelio comprobāte, Ego, inquit, veni in nomine patris mei. RAMI. Quia scilicet in omnibus bonis operibus non suam, sed patris gloriam quærit.

GLO. Et est sensus: Benedictus, id est, gloriosus sit: Qui venit, id est, incarnatus est: In nomine nomini. i. Patris, eum glorificādo. Iterum repetunt: Hosanna, id est, salua obsecro. & determināt vbi se vellent saluari, In altissimis, id est, in cælestibus, nō in terrenis.

Immediatè ante illud: et cum intrasset Hierosoly. tom. 9 HIER. Vel per hoc, quod iungitur, Hosanna, id est, salus in excelsis, perspicuè ostenditur, quòd aduētus Christi non tantum hominis salus, sed totius mundi sit, terrena iungens cælestibus.

Tract. 14. in finem illius. ORIG. Vel humanam quidem Christi dispensationem laudant in eo, quod dicebant: Hosanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Restitutionem autē eius in sancta, in eo quod dicebant, Hosanna in excelsis. CHRY. sup. Matth. Hosanna etiam quidam interpretantur gloriam: alij verò redemptionem. Nam & gloria illi debetur, & redemptio illi conuenit, qui omnes redemit.

Homi. 37. in operè imperf. in fin. to. 2.

Canone 21. sup. Hosanna filio Dauid. HILA. Laudationis enim verba redemptionis in eo exprimunt potestatem: filium autem Dauid nuncupant, in quo agnoscerēt æterni regni hæreditatem.

Hom. 67. in Matth. in prin. cap. 21. tom. 2. CHRY. Nunquam autem antea Dominus sibi adhibuit ministeria iumentorum, nec ramorum virentia circa se ornamenta constituit, nisi modo quando Hierusalem, vt pateretur, ascendit. Excitauit enim

A videntes, vt facerent quod prius volebant: ergo potestas eis data est, non mutata voluntas.

Matth. 21. in principio commentar. tom. 9. HIERO. Mysticè autem appropinquat Dominus Hierosolymis, egrediens de Hiericho, turbis inde eductis quamplurimis, quia magnus magnis ditatus mentibus salute credentium rediens, ingredi cupit vrbem pacis, & locū visionis Dei. Et venit Bethphage, id est, ad domum maxillarum, & cōfessionis portabat typum, & erat situs in monte Oliueti, vbi est lumen scientiæ laborum, & dolorum requies. Per castellum enim quod contra Apostolos erat, mundus iste designatur: contra Apostolos enim erat, nec lumen doctrinarum volebat accipere.

B RAMIG. Dominus ergo de monte Oliueti discipulos ad castellū misit: quia de primitiua Ecclesia prædicatores in mundum direxit. Duos quippe misit, propter duos ordines prædicatorum, quos manifestat Apostolos, dicēs: Qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes, siue quia duo sunt præcepta charitatis, siue propter duo testamēta, siue propter litterā & spiritū.

Super illud: Hoc factum est vt adimpler. tom. 9. HIER. Siue propter theoricam & practicam, id est, scientiam & opera. Asina autem ista, quæ subiugalis fuit & edomita, & iugum legis traxerat, synagoga intelligitur. Pullus asinæ, lasciuus & liber Gentiū populus. Iudæa enim secundum Deum, mater est Gentium. RAB. Vnde Matthæus solus qui Iudæis Euāgelium scripsit, asinam Domino refert adductam, vt eidem etiam genti Hebrææ, si pœniteat, non desperandam monstret esse salutem.

Super illud: Et statim dimitte. asind.

C

Homi. 37 in operèimperf. à med. habet partem. to. 2. CHRY. sup. Matth. Propter quasdam autem similitudines, animalibus assimilati sunt homines, Dei filium non cognoscentes. Est enim animal immundū, & præ cæteris penè iumentis magis irrationabile, & stultum, & infirmum, & ignobile, & oneriferum. Sic fuerūt homines ante Christi aduentum, passionibus diuersis immundi, irrationabiles, verbi ratione carētes, stulti propter Dei contemptum, infirmi secundū animā: ignobiles, quia obliti generationis cælestis, facti fuerant serui passionum, & dæmonum: oneriferi, quia sufferebāt sarcinam erroris à dæmonibus, vel philosophis impositam. Ligata autem erat asina, id est, diabolici erroris vinculo impedita, vt non haberet libertatem eundi quo vellet. nam antequā peccemus, liberum habemus arbitrium, sequi voluntatē diaboli, an nō. Quòd si semel peccantes obligauerimus nos operibus eius, iā nostra virtute euadere non possumus: sed sicut nauis, fracto gubernaculo, illuc ducitur vbi tempestas voluerit, sic & homo, diuinæ gratiæ auxilio perdito per peccatum, non quod vult agit, sed quod diabol* vult. Et nisi Deus valida manu misericordiæ suæ soluerit eum, vsq; ad mortē in peccatorum suorū vinculis permanebit. & ideo dicit discipulis: Soluite, scilicet per doctrinam vestrā & per miracula vestra: quia omnes Iudæi & Gentes per Apostolos sunt liberati. Et adducite mihi, id est, ad gloriā meam illos cōuertite. ORIG. Vnde & ascendēs in cælū iussit discipulis suis, vt soluerent peccatores, dans eis Spiritum sanctum. Absoluti autem, & proficientes, & nutriti verbi diuinitate, digni habentur remitti in locum, ea quo erant assumpti, non iam ad opera priora, sed vt prædicarēt eis filiū Dei. & hoc est quod significat dicēs: Et cōfestim dimit. eos.

D

Allegorica expositio.

E

Matth. 21. tract. 14.

Canone 21. circa princ. HILA. Vel per asinam & pullum duplex vocatio ex Gentibus ostenditur. Erant enim Samaritani sub quadam obseruantiæ suæ consuetudine seruientes,

& feroces, qui scilicet significantur per asinam: erant etiã indomitæ Gentes & feroces, quæ scilicet significãtur per pullũ. Igitur duo mittuntur, vt soluant ligatos erroris vinculis: per Philippum enim Samaria credit, per Petrum Cornelius. Christos tanquam primitiæ Gentium adductus est.

Remig. Sicut autem tunc dictum est Apostolis, Si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet: sic nunc prædicatoribus est præceptum, vt si aliqoid aduersitatis obstiterit, à prædicando nõ cessatent. Hier. Vestis autem Apostolica, quæ iumento superponitur, vel doctrina virtutum, vel discretio scripturarũ intelligi potest, siue Ecclesiasticorum dogmatum varietates, quibus nisi anima instructa fuerit & ornata, sessorem habere Dominum non meretur. Remi. Dominus autem super asellum sedens, Hierosolymam tendit: quia præsidens sanctæ Ecclesiæ vel animæ fideli, & eam in hoc sæculo regit, & post hanc vitam ad visionem cælestis patriæ introducit. Apostoli autem & cæteri doctores, vestimenta posuerunt super asinam, quia gloriam, quam acceperunt à Christo, Gentibus dederũt. Torba autem vestimenta sternebat in via, quia credẽtes ex circoncisione, gloriam quã habebant ex lege cõtemnebant. Ramos autem de arboribus præcidebãt, quia ex Prophetia acceperant exempla de Christo, quasi de arboribus virentibus. Vel turba, quæ vestimenta strauit in via, significat martyres, qui vestimẽta sua, id est corpora, quæ tegumenta sunt animarũ, pro Christo ad martyrium tradiderunt. Vel significantur illi qui corpora sua per abstinentiam domãt. Illi autem ramos arborum præcidunt, qui dicta & exempla sanctorum patrum quærunt ad suam vel filiorum salutem. Hiero. Quòd autem ait, Turbæ autem, quæ præcedebãt, & quæ sequebantur, vtrunque populum ostendit, & qui ante Euangelium, & qui post Euangelium Domino crediderũt, consona Iesum confessionis voce laudarunt.

Super illud: Euntes autẽ fecerũt sicut præce. to. 9.

Super illud: Turba autẽ quæ præced. tom. 9.

Chry. super Matth. Et illi quidem prophetantes de Christo venturo, clamauerũt: hi autem laudantes clamant de aduentu Christi iam adimpleto.

Homi. 37. in opere imperf. in fin. tom. 2.

Et cùm intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicẽs: Quis est hic? populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit Iesus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorũ, & cathedras vendentiũ columbas euertit, & dixit ei, Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur: Vos autem fecistis illã speluncã latronũ. Et accesserunt ad eũ cæci, & claudi in templo, & sanauit eos. Videntes autẽ principes sacerdotũ, & scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicẽtes. Hosanna filio Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique. Nunquam legistis, quia ex ore infantiũ & lactentiũ perfecisti laudẽ?

Hiar. Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirãs frequentiam, nesciens veritatem. vnde dicitur: Et cùm intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic?

Super illud: Et cũ intrasset Hierosolymã. tom. 9.

Chrys. super Matth. Meritò autem commouebantur videntes rem mirabilem: homo laudabatur quasi Deus, sed Deus laudabatur in homine. Puto autẽ quòd nec ipsi qui laudabant, sciebant quid laudabant, sed Spiritus subito ingressus in eos veritatis verba fundebat. Orig. Sed quando intrauit Iesus Hierosolymam, admirantes virtutes cælestes, dicebant: Quis est iste rex gloriæ? Hier. Alijs autem vel ambigentibus, vel interrogantibus, vilis plebecula confitetur. vnde sequitur: Populi autem dicebant: Hic est Iesus, &c. A minoribus incipiunt, vt ad maiora perueniant. Prophetam enim dicunt, quem Moyses sui similẽ dixerat esse venturum. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat: vt flos campi nutriretur in flore virtutum.

Homi. 38. in opere imperf. in principio. illius. to. 2.

Matth. 21. tract. 15.

Super illud: Et cũ intrasset Hierosoly. tom. 9.

Rab. Notandum autem, quòd hic introitus eius in Hierusalem, fuit ante quinq; dies Paschæ. Narrat enim Ioannes, quòd ante sex dies paschæ venerit in Bethaniam, & in crastinum asino sedens, venerit in Hierusalem, vbi notanda est cõcordia non solum in rebus, sed etiam in temporibus veteris & noui testamenti. Decima enim die mensis primi agnus, qui in Pascha immolaretur, domum introduci iussus est: quia & Dominus decima die eiusdẽ mensis, hoc est, ante quinq; dies Paschæ, ciuitatem in qua pateretur erat ingressurus. Sequitur: Et intrauit Iesus in templ.

Super illud: Et intrauit Iesus in templ. Dei.

Concordia Legis & Euangelij.

Chrys. super Matth. Hoc erat proprium boni filij, vt ad domum curreret patris, vt illi honorem redderet: & tu imitator Christi factus, cũ ingressus fueris in aliquam ciuitatem, primò ad Ecclesiã curras. hoc etiam erat boni medici, vt ingressus ad infirmã ciuitatem saluandã, primum ad originem passionis intenderet. Nam sicut de templo omne bonũ egreditur, ita de templo omne malum procedit: si enim sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret, si autem corruptũ fuerit, tota fides marcida est: sicut enim cùm videris arborẽ pallentibus foliis, intelligis quia vitiũ habet in radice: sic cùm videris populum indisciplinatũ, sine dubio cognosce, quia sacerdotiũ eius non est sanum. Sequitur: Et eiiciebat omnes vendentes, &c. Sciendum quidẽ est, quòd iuxta mandata legis in venerabili toto orbe tẽplo Domini, & de cunctis penè regionibus Iudæorum illuc populo cõfluente, innumerabiles immolabãtur hostiæ, maximè festis diebus, taurorum, arietum, hircorum: pauperibus, ne absq; sacrificio essent, pullos columbarum, & turtures offerentibus. Accidebat autem, vt qui de longè venerant, victimas non haberent, excogitauerunt igitur sacerdotes, quomodo prædam de populo facerẽt, & omnia animalia, quibus opus erat ad sacrificia, vendebant, & vt venderent non habentibus, & vt ipsi rursus empta susciperent. Hanc ergo stropham, id est, fraudem se in diuersa vertentẽ, crebro venientiũ inopia dissipabat, qui indigebãt sumptibus, & non solum hostias non habebant, sed nec vnde emerent. Posuerunt itaque nummularios, qui mutuam sub cautione darẽt pecuniam: sed quia erat lege præceptũ, vt nemo vsuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum perderet sortem, excogitauerunt, & aliam technen, id est, artem, vt pro nummularijs collybistas facerent. huius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba sunt apud illos, quę nos appellamus tragemata vel vilia munuscula, verbi gratia, frixi ciceris, vuarũmq; passarum, & poma diuersi generis. Igitur quia vsuras accipere non poterãt collybistæ, pro vsuris accipiebãt varias species

Homi. 37. in opere imper. in princip. tom. 2.

Hier. su. illud, Et intrauit Iesus in templ. to. 9.

Collybistæ quid.

species, vt quæ in nummo non licebant, in his rebus exigerent quæ nummis coëmuntur, quasi non hoc ipsum Ezechiel prædicauerit, dicens: Vsuram & superabundantiam non accipietis. Istiusmodi Dominus cernens in domo patris negociationem seu latrocinium ardore spiritus coocitatus, tantum hominum multitudinem eiecit è templo.

Matth. 25. tract. 15. aliquantulum à princip.

ORIG. In quo non debent vendere & emere, sed orationibus tantum vacare, qui congregantur quasi in domo orationis. vnde sequitur: Et dicit eis: Scriptũ est. s. in Esaia, Domus mea domus orationis vo.

In tertia reg. non remote à prin. to. 1.

AVG. in regula: Nemo ergo in oratorio aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Sequitur: Vos autem fecistis illam spel. latr.

Super illud: Et intrauit Iesus. tom. 9.

HIER. Latro enim est, & templum Dei in latronum conuertit speluncam, qui lucra de religione sectatur. Mihi autem inter omnia signa quæ fecit Dominus hoc videtur esse mirabilius, quòd vnus homo in illo tempore contemptibilis, intantum, vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sæuientibus & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem: igneũ enim quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie.

Li. 2. ca. 67. in fin. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Manifestum autem est hoc non semel, sed iterum à Domino esse factum: sed primum commemoratum est à Ioanne, hoc autẽ vltimum à cæteris tribus.

Homi. 68. in Matth. circa prin. tom. 2.

CHRY. in hom. In quo maior est accusatio Iudæorum: quoniam cùm bis hoc idem fecisset, morabantur tamen in sua dementia.

Matth. 21. tract. 15. inter princ. & medium.

ORIG. Mysticè autem templum Dei, est Ecclesia Christi. Sunt autẽ multi in ea, non (sicut decet) viuẽtes spiritualiter, sed secundum carnem militant; qui domum orationis de lapidibus viuis cõstructam faciunt speluncam esse latronum actibus suis. Si autẽ oportet tres species eiectas à tẽplo cautius exponere, possumus dicere, Quicunque in populo Christiano ad nihil aliud vacãt, nisi circa emptiones & venditiones, rarius autem in orationibus permanẽt, vel in aliis actibus rectis: ipsi sunt vendentes & ementes in templo Dei. Diaconi, qui nõ bene tractant Ecclesiarum pecunias, & diuites fiunt de rebus pauperum, ipsi sunt nummularij pecuniarum mensas habentes, quas Christus euertit. Quòd autem mensis Ecclesiasticarũ pecuniarũ diaconi præsint, docemur in Act. Apostol. Episcopi autẽ, qui tradũt Ecclesias, quibus non oportet, ipsi sunt qui vendunt columbas. i. gratiã Spiritus sancti, quorũ cathedras Christus euertit.

Hier. matth. 21. parum ante illud: et accesse. ad eum. tom. 9.

HIER. Iuxta simplicem enim intelligentiam columbæ non erant in cathedris, sed in caueis, nisi fortè columbarum institores sedebant in cathedris, quod absurdum est: quia in cathedris magistrorum magis dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigetur, cùm mixta fuerit lucris. Obserua etiam propter auaritiã sacerdotum altaria Dei nummulariorũ mensas appellari. Quod autẽ de Ecclesiis diximus, vnusquisq; de se intelligat: dicit enim Apostolus: Vos estis templum Dei: nõ sit ergo in domo pectoris vestri negociatio, non bonorum cupiditas: ne egrediatur Iesus iratus, & rigidus, & nõ aliter mundet templum suũ, nisi flagello adhibito, vt de spelunca latronũ domũ faciat orationis.

Matth. 21. tract. 15. à med. illam.

ORIO. Vel in secundo aduentu eiiciet vel euertet quos inueniet in templo Dei indignos.

Hom. 38. in opere imperf. parum ante med. tom. 2.

CHRYS. sup. Matt. Ideo etiam nummulariorum mensas euertit: quod significat, quòd in templo Dei non debent esse nummi, nisi spirituales, qui Deĩ

A habent imaginem, non qui portant imaginem terrenam. Cathedras vendentium columbas euertit, loquens ipso facto: Quid faciunt in templo multæ columbæ venales, ex quo vna columba gratuita descẽdit in templum corporis mei? Quod autem turbæ verbis clamauerunt, Dominus factis ostendit. vnde sequitur: Et acced. ad eum, &c.

Doctrina moralis.

Matth. 21. Tract. 15. declinando ad finem illius.

ORIG. In templo enim Dei, id est, in Ecclesia, non sunt omnes videntes, neq; rectè ambulãtes: sed qui ex eis intelligũt, quia nullius est opus nisi Christi, vt sanentur, accedentes ad verbum Dei sanantur.

RAMIG. Quòd autem in templo sanantur, significat, quod homines nõ nisi in Ecclesia sanari possunt, cui data est potestas ligandi atque soluendi.

Super illud: Et access. ad eum caci. tom. 9.

B HIER. Nisi autem mensas nummulariorum subuertisset, cathedrásq; columbas vendentium, cæci & claudi lucem pristinam, & concitum gradum in templo non meruissent recipere.

Homi. 68. in Matth. parũ à prin. to. 2.

CHRY. in homil. Principes autem sacerdotum neque ita persuadebantur, sed ex reliquis miraculis & ex præconiis puerorum eum extollentibus indignabantur. vnde sequitur: Videntes autem princ. sacer.

Super illud: videntes autem princip. tom. 9.

HIER. Cùm enim manũ non audeãt in eum iniicere sacerdotes, tantũ opera calumniantur, & testimonium populi atq; puerorum, qui clamabãt, Hosanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. quòd videlicet hoc non dicitur, nisi soli filio C Dei. Videant ergo Episcopi & quilibet sancti homines, cum quanto periculo dici sibi ista patiãtur, si verò Domino, cui hoc dicebatur, quia nundum solida erat credentium fides, pro crimine impingitur.

Homi. 38. in opere imper. inter med. & fin. tom. 2.

CHRY. super Matth. Sicut autem columna si modicum obligata fuerit, accepto pondere amplius vadit in latus, sic & cor hominis, cũ peruersum fuerit, si alicuius viri iusti opera videat, vel audiat, non confirmatur, sed magis ad inuidiam concitatur. Hoc modo sacerdotes concitati sunt contra Christum, dicentes: Audis quid isti dicunt?

Super illud: Iesus autem dicit eis: vtique. tom. 9.

HIER. Sed Christi responsio moderata fuit. Non D dixit (quòd scribæ audire cupiebãt) Bene faciũt pueri, vt mihi testimoniũ perhibeant: nec rursum, Errãt, pueri sunt, debetis ætati ignoscere: sed profert exemplum de 8. Psal. vt tacente Domino, testimoniũ scripturarum puerorum dicta firmarent. vnde sequitur: Iesus autẽ dixit eis, Vtique. Nunquam legistis, &c.

Hom. 38. in matth. su. illud: nunquã leg. Ex ore infantium, tom. 2.

CHRY. super Matth. Tanquam si dicat: Esto, mea culpa est, quia isti clamant: nunquid mea culpa est, quia tot millia annorũ hoc futurũ Propheta prædixit? Infantes autẽ & lactentes nec intelligere aliquẽ, nec laudare possunt. Dicuntur ergo infantes, nõ ætate, sed simplicitate cordis: lactentes autem quoniam quasi lactis suauitate, ita mirabiliũ delectatione ex-E citati clamabãt. Lac enim dicitur opus miraculorũ: quia miracula nullum laborem videntibus ponunt, sed videntes admiratione delectant, & ad fidẽ molliter inuitant. Panis autem est doctrina perfectæ iustitiæ, quã accipere nõ possunt, nisi exercitati sensus circa res spirituales.

Homi. 68 in Mat. su. illud: Quia ex ore infan. tom. 2.

CHRY. in hom. Hoc autem & typus gentium erat, & Apostolis non parua consolatio: vt enim non angustiarentur qualiter idiotæ existentes possent prædicare, præuenientes pueri eorũ eiecerunt timorem: quoniã scilicet dabit eis sermonem qui hos fecit laudẽ cantare. Hoc etiam miraculum significat, quòd Christus conditor erat naturæ, quia pueri significatiua loquebantur, & Prophetis consona: viri autem insipientia & insania plena.

A *Et relictis illis, abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibiq; mansit*. Mane autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnam secus viã, venit ad eã, & nihil inuenit in ea nisi folia tantũ, & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternũ. Et arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli mirati sunt, dicentes: Quomodo cõtinuo aruit? Respõdens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis.* Tolle & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcũq; petieritis in oratione, credentes, accipietis.* B

** & docebat eos de regno Dei.*

** tollere & iactare.*

Homi. 58. in opere imper. in fine, to. 2.

CHRYS. super Matth. Mulam hominum melius locum dando potest aliquis vincere, quã respondendo: quia malitia ooo instruitor sermonibus, sed excitatur: & ideo Dominus recedendo compescere studuit, quos respondendo non compescuit. vnde dicitur: Et relictis illis, abijt foras, &c.

Super hoc verbum. tom. 9.

HIER. Hinc aotem intelligendum est, quòd Dominos rantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus sit, vt in vrbe maxima nullam hospitem, nullam inuenerit mansionem, sed in vico paruulo apud Lazarum sororésque eius habitaret: eorum quippe viculus Bethania ast. vnde sequitur: Ibique mansit.

Homi. 58. in opere imper. in fin. to. 2.

C CHRYS. super Matth. Vt scilicet ibi maneret corporaliter, vbi spiritualiter repausabat. nam sanctorũ virorum est, quòd non gaudet vbi epulæ largæ sunt, sed vbi sanctitas floret.

Super illud: Mane autem reuert. to. 9.

HIER. Discussis autem noctis tenebris, cùm in ciuitatem reuerteretor Dominus, esurijt. vnde sequitur: Mane autẽ reuert. in ciui. esur. veritatem scilicet humanæ carnis ostendens.

Homi. 68 in matth. to. 2.

CHRY. sup. Matth. Quando enim concessit carni, quod propriũ erat pati, tunc demonstrat eius passionem. BEDA. Nota autem maiorem studiosi operatoris affectũ, dum dicitur mane reuertisse in ciuitatem, vt prædicaret, & vt aliquos Deo patri acquireret.

Hoc in loco ad habet, tom. 9.

D HIER. Dominus autem passurus in populis, & baiulaturus scandalum crucis, voluit discipulorũ animos signi anticipatione firmare. vnde sequitur: Et videns fici arborem vnam, &c.

Homi. 68 in Matth super illud: Videns ficum in via, iuit ad eum. tom. 2. Canone 21. circa medið. illius.

CHRY. in homil. Non propter hoc veniebat, qoia esuriebat, sed propter discipulos. quia enim vbique benefaciebat, nullum autem puniebat, oportebat & punitricis eius virtutis demonstrationem triboere. Noluit autem in hominibus hoc ostendere, sed in planta. HILA. Et in hoc quidem bonitatis Dominicæ argumentũ reperimos. Nam vbi afferre voluit procuratæ per se salutis exemplum, virtutis suæ potestatem in humanis corporibus exercuit, spẽ futurorum, & animæ salutem curis presentium ęgritudinum cõmendans: nunc verò vbi in contumaces formam seueritatis cõstituebat, futuri speciem damno arboris indicauit. vnde sequitur: Et ait illi: Nunquam ex te fructus nasc. in sempit. E

Super illud: Vidës fici arborem. to. 9.

HIER. Vel in sæculum, vtrunq; enim vno modo Græcus sermo significat.

Mysterium arboris.

Homi. 68. in Mat. fin. illud: Videns ficũ iuit ad eam, tom. 2.

CHRY. in homil. Suspicionis autem discipulorũ erat existimare, propter hoc eam esse maledictam, quia non babebat fructum. cur igitur maledicta est? discipulorum gratia, vt discant, quoniam poterat necare eos qui crucifixerunt eum. vnde sequitur: Et arefacta est continno ficul. Ideo autem non in alia planta, sed in omnium humidissima miraculum hoc fecit, vt & hinc maius hoc miraculum appareat. Cùm autem in plantis vel in brutis fit aliquid tale, non quæras, qualiter iustè siccata est ficus, si tempus non erat? hoc enim qoærere est vltimæ dementiæ: quia scilicet in talibus non inuenitur culpa & pœna: sed miraculum inspice, & admirare miraculi factorem. vnde sequitur: Et vidẽt. disc. &c.

Glosa ordin. super illud: Nunquã ex te fructus.

GLO. Non facit creator iniuriam possidenti, sed creatura suo arbitrio ad vtilitatẽ aliorum mutatur.

Homil 68. in Matth inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Et vt discas quoniam propter eos hoc factum est, scilicet vt ad cõfitendum eos erigat, audi quid deinceps dicatur. Sequitur enim: Respondens autem Iesus, ait illis: Amen dico vo. &c.

Super illud: Amen dico vo. si habueritis fidẽ. &c. tom. 9.

B HIER. Latrant contra nos Gentilium canes, asserentes Apostolos non habuisse fidem, quia montes transferre nõ potuerunt. Quibus respõdemus, multa facta esse signa à Domino, quæ scripta non sunt: igitur & hæc credimus fecisse Apostolos, sed ideo scripta nõ esse, ne infidelibus fidelibus contradicendi maior daretur occasio: alioqoin interrogemus eos, vtrũ credant his signis, quæ scripta narrantur, an non: & cùm incredulos viderimus, consequẽter probabimus, nec maioribus eos credituros fuisse, qui minoribus non crediderunt.

Homil 68 in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRY. in homil. Hoc autem quod Dominus dicit, orationẽ, ascribit & fidei. vnde iterũ dicit: Et omnia quæcunq. petier. &c.

Li. 2. de cons. Euãg. ca. 65. tom. 4.

ORIG. Discipuli enim Christi nihil eorum quæ non oportet, petunt, & quasi credentes magistro, nihil aliud petunt, oisi magna & cælestia. C

RAB. Quotiescunque aotem petentes non exaudimur, ideo fit, quia vel contra aoxilium nostrę salutis petimos, vel quia eorũ, pro quibus petimus, peruersitas vt non impetremus, obsistit, vel in futurum petitionis nostræ differtur effectus, vt desideria crescant, & perfectius capiant gandia quæ requirunt.

AVG. de cons. Euang. Consideraodum autem, miratos esse discipulos de hoc, quòd arbor aruerat, & eis Dominum respondisse, quod dictum est de fide, non ipso secũdo die, quo maledixit arbori, sed tertio die Marcus dicit. Ipso quippe die secundo commemorauit Marcus de templo eiectos vendentes, quod primo die factum prætermiserat, ipso ergo secundo die dicit facta vespera egressum de ciuitate: & cùm mane trãsirent, vidisse discipulos mane factam ficũ aridam. D Matthæus autem sic loqnitur, tanquam secundo die hoc totum sit factum: vnde intelligitur, quòd cùm Matthæus dixisset, arefacta est contiouò ficulnea, pręter missis cęteris ad secundum diem pertinentibus, adiunxit statim: Et videntes discipuli admirati sunt, ita tamẽ quòd alio die viderit Domioos ficulneam, & alio die discipuli admirati sunt: intelligitur enim non tunc aruisse, quando viderunt arefactam, sed continuo quando maledicta est: non enim arescentem, sed pœnitus arefactam viderunt, ac sic eam continuo in verbo Domini aruisse intellexerunt. E

Matth. 21. tract. 16. circa princ.

ORIG. Mysticè autem relinquens Doonnus principes & scribas, factus est extra Hierusalem terrenã, quæ ideo cecidit. Venit autẽ in Bethaniam ad domum obediẽtiæ, id est, Ecclesiã, vbi cùm requieuisset post principium constituendi Ecclesiã, reuertitur in ciuitatem, quam paulò ante reliquerat, & reuertens esuriit.

Homil. 39. in opere imper. in principio. tom. 2.

CHRY. super Matt. Si autem quasi homo esurisset cibum carnalem, nunquã mane esurisset: sed mane esurit, qui aliorum esurit salutem.

Super illud: Vidës ficus arborem secus viam.

HIER. Arborem antem quam vidit in via, intelligimus synagogã, quæ iuxta viam erat, quia legem habebat, nõ tamen credebat in viã, id est, in Christũ.

HILAR.

Cano. 21. in Matt. à med.

HILA. Quæ ficus arbori comparatur, quia credentes primi ex Israel Apostoli, grossorum modo, cæteros resurrectionis gloria & tempore anteibunt.

Homi. 39. in opere imper. super id: Videns fici arborum te. 2. Matth. 21 tract. 16. parum à prin.

CHRYS. super. Matth. Ficus etiam propter multitudinem granorum sub vno cortice, est quasi congregatio multorum fidelium. Nihil autem inuenit in ea, nisi folia tantum, id est, traditiones Pharisaicas, iactationem legis absque fructibus veritatis.

ORIG. Et quoniam arbor illa erat figuraliter animam habēs, quasi audienti dicit: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum, ideo infructuosa est synagoga Iudæorum: & hoc erit vsque ad cōsummationē sæculi, donec intrauerit Gentium multitudo, & aruit ficulnea adhuc peregrināte in hac vita Christo, & videntes discipuli oculis spiritualibus mysterium fidei siccatæ, mirati sunt: sed & discipuli Christi fideles & non hæsitantes, relinquentes eam, siccam faciunt, cùm vitalis virtus trāsierit ab eis ad Gentes: sed & à singulis qui adducūtur ad fidem, tollitur mōs ille sathanas, & mittitur in mare, id est, in abyssum.

Homi. 39. in opere imper. parū à med. tom. 2.

CHRYS. sup. Mat. Vel in mare, id est, in istum mūdum, vbi sunt aquæ salsæ, id est, populi iniqui.

In hoc loco id habet. Allegorica expositio.

RAB. Exclusionem enim suam ab electis amplius sæuiendo vindicat in reprobis. AVG. de quæst. euāg. Vel hoc sibi seruus Dei dicere debet de monte superbiæ, vt eam à se repellat, vel quia per eos Euangelium prædicatum est, ipse Dominus, qui mons appellatus est à Iudæis, in Gentes tāquam in mare iacitur.

Li. 1 ca. 29. tom 4. Matth. 21. tractat. 16. paulo ante medio.

ORIG. Omnis etiam qui obedit verbo Dei, Bethania est, & requiescit Christus in eo, malos quidem & peccatores relinquit. quando autem fuerit apud iustos, fit & apud alios post illos & cùm illis: nō enim dicitur, quod relinquens Bethaniam venit in ciuitatem. Esurit autem semper Dominus in iustis, volens manducare fructum. Spiritus sancti in eis, qui sunt Charitas, Gaudium, & Pax. Erat autem secus viam hæc ficus, quæ folia tantum habuit sine fructu.

Homi. 39. in opere imper. paulo ante med. tom. 2. Matth. 21. tract. 16. parum ante med.

CHRYS. super Mat. Id est, iuxta mundum. Si enim homo iuxta mundum vixerit, non potest in se fructū iustitiæ tenere. ORIG. Si autem venerit Dominus in tentationibus fructum requirēns, & inuentus fuerit aliquis nihil iustitiæ habens, nisi professionē tantummodo fidei, quod est folia sine fructu: mox exsiccatur, hoc ipsum etiam, quòd videtur fidelis, amittēs. Sed & vnusquisque discipulorum ficum arescere facit, manifestum faciens eum esse vacuum à Christo, sicut Petrus dixit ad Simonem: Cor tuum non est rectum coram Deo, Melius est enim vt fallacē ficum, quæ viuere æstimatur, non autem fructificat, siccari verbis discipulorum Christi, & fiari manifestam, quàm vt furetur per figmentum innocētium corda. Est autem & in vnoquoque infideli mons secundum mensuram infidelitatis suæ, qui verbis discipulorum Christi tollitur.

Et cùm venisset in templū, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotū & seniores populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hāc potestatem? Respondens Iesus, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnū sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicā in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat: è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabāt inter se dicentes: Si dixerimus è cælo, dicet nobis, quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes

A *enim * habebāt Ioannem sicut prophetam. Et respōdentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse, Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio.*

** habent.*

Hom 19 in opere imper. à med. to. 2.

CHRY. Quia videbant sacerdotes Christum cum magna gloria introeuntem in templum, inuidia torquebantur. Itaque non sufferentes in pectore suo inuidiæ stimulantis ardorem, prorumpunt in vocem. vnde sequitur: Et cum venisset in templum, &c.

Hom. 63. in Matth. ante medio to. 2.

CHRY. in hom. Quia enim signis detrahere non habebant, ex his quæ inhibebātur in templo vendere, afferunt reprehensionem, ac si dicerēt: Nunquid magistralem suscepisti thronum? Sacerdos consecratus es, quoniam tātam demonstrasti potestatem?

Homi. 19. in imperfect. à med. tom. 2.

B CHRYS. super Matth. Per hoc autem quod subdunt, Et quis dedit tibi hanc potestatem? ostendunt, multas esse personas, quæ dant hominibus potestatem, siue corporalem, siue etiam spiritualem, quasi dicerent: De sacerdotali familia genitus non es, Senatus tibi hoc non concessit, Cæsar non donauit. Si autem credidissent, quia omnis potestas ex Deo est, nunquam interrogassent, quis tibi dedit hanc potestatem? Omnis enim homo secundum se æstimat alterum: fornicarius neminem æstimat castum, castus non facilè de fornicario suspicatur: sic qui non est ex Deo sacerdos, nullius sacerdotium putat ex Deo.

Omnis potestas à Deo.

Super illud: Et cùm venisset in templum. to. 9.

C HIAR. Vel his verbis eandem, quam supra, calumniam struunt, quando dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorū eiicit dæmonia. Quando enim dicunt, in qua potestate hæc facis? dubitāt de Dei potestate: & subintelligi volūt, diaboli esse quod faciat. Addentes quoque: Quis tibi dedit hanc potestatem? manifestissimè Dei filium negant, quem putant non suis, sed alienis viribus signa facere. Poterat autem Dominus aperta responsione tantorum calumniam confutare, sed prudenter interrogauit, vt suo ipsi vel silentio, vel scientia condemnarentur. vnde sequitur: Respondens Iesus, dixit eis, interrogabo, &c.

Homil. 39. in opere imper. inter me. & finem. to. 2.

CHRYS. sup. Matt. Non quidem vt respondentes D audiant, sed vt impediti non interrogent, quia ipse præceperat, Nolite sanctū dare canibus. Deinde etiā si dixisset, nihil proficeret: quia nō potest sentire quæ lucis sunt tenebrosa voluptas. Interrogantem enim oportet docere, tētantem autem rationabili percussione cōfundere, nō autem ei virtutem mysterij publicare. Dominus ergo simplici interrogationi laqueum ponit in sua interrogatione: & quia eum vitare non poterāt, subdit: Quem si dixeritis mihi, &c. Est autē interrogatio talis: Baptismus Ioannis vnde erat, è cælo, an ex hominibus?

Tract. 5. aliquantulum à princ. to. 9.

AVGV. super Ioan. Accepit quidem Ioannes, vt baptisare posset, ab eo quem postmodum baptizauit, baptismus autem quē E accepit, baptismus Ioannis hîc dicitur: solus tale donum accepit, nullus ante ipsum iustorum, nullus post ipsum accepit baptismum, qui baptismus diceretur ipsius. Venit enim Ioannes baptizare in aqua pœnitentiæ, viam Domino præparando, non autem interius mundando: quod purus homo non potest.

Super illud: Respondens autem dixit: Interrogabo &c. tom. 9.

HIAR. Ipsi autem sacerdotes quid in sua malitia pertractauerint, ostēditur, cùm subditur: At illi cogitabant inter se. Si enim respōdissent, baptisma Ioannis esse de cælo, consequens erat responsio: quare ergo non estis baptizati à Ioanne? Si autem dicere voluissent humana deceptione cōpositum, & nihil habere diuinum, seditionem populi formidabant: omnes enim congregatæ multitudines Ioannis recepe-

rant baptiſma, & ſic habebant eum vt prophetam. Reſpõdit itaque impiiſſima fictio, & homilitatis verbo, quo neſcire ſe diceret, vſa eſt ad inſidias coaptandas. vnde ſeqoitur: Et reſpõdentes Ieſu, dixerunt, neſcimus. In eo quod neſcire ſe reſponderant mentiti ſunt. conſequens ergo erat iuxta reſpõſionem eorum Dominum quoque dicere, Nec ego ſcio. ſed mentiri veritas non poteſt. Sequitur enim, Ait illis & ipſe, Nec ego dico, &c. Ex quo oſtendit & illos ſcire, ſed reſpõdiſſe nolle, & ſe noſſe, & ideo nõ dicere, quia illi quod ſciant, taceant. ORIO. Sed dicet aliquis cõtra hoc: quia ridiculũ erat, interrogare in qua poteſtate hæc faceret Ieſus: nec enim poterat fieri vt reſpõderet, quia in poteſtate diaboli faceret, ſed nec ipſe peccator reſponderet quod erat verum, quoniam in poteſtate propria facit. Si quis autẽ dicat, quoniam interrogabant principes, vt illum terrerent: vt puta ſi facit aliquis quod nobis nõ placet in noſtris, dicimus ei: Quis te iuſſit hoc facere? eum terrentes vt recedat ab acto: ſed quid eſt quòd & Chriſtus ita reſpondit? Dicite mihi vos hoc, & ego vobis dicam, in qua poteſtate hæc facio. fortè ergo ſic intelligitur hic locus. Generaliter quidẽ ſunt duæ poteſtates diuerſæ: vna ex parte Dei, altera ex parte diaboli. Specialiter autẽ ſunt plures. Non enim vna poteſtas omnibus prophetis facientibus ſigna cooperabatur? ſed alia iſtis, alia illis, & ad res forſitã inferiores inferior, ad res autem eminentiores eminentior. Principes autẽ ſacerdotum videbant Ieſum multa prodigia facientem: & ideo poteſtatis ſibi cooperantis ſpeciem & proprietatem volebant audire à Chriſto. Alij quidem qui ſigna fecerunt, in primis quidem in iſta poteſtate fecerunt, proficientes autem in alia poteſtate maiori: tamen Saluator vniuerſa fecit in vna poteſtate, quã accepit à patre. Quoniam autem non erant digni talia audire myſteria, propterea non dat eis reſponſum ſed è contra interrogat. RAB. Ob duas enim cauſas ſcientia veritatis eſt occultanda quærentibus: cùm ſcilicet is qui quærit aut minus capax eſt ad intelligendum, aut odio vel contemptu veritatis indignus eſt cui debeat aperiri quod quærit.

Matth. 21. tract. 17 parum à princ.

a

Duæ diuerſæ poteſtates.

Quid autem vobis videtur? Homo quidã habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit, Fili vade hodie operari in † vineã meã. Ille autem reſpõdens, ait. Nolo. Poſtea autem pænitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterũ, dixit ſimiliter. At ille reſpondens ait: Eo Domine. Et nõ iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Ieſus, Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in † regno Dei. Venit enim ad vos Ioãnes in via iuſtitiæ, & nõ credidiſtis ei: publicani autẽ, & meretrices crediderũt ei. Vos autẽ videntes, nec pænitentiã habuiſtis poſtea † vt crederetis ei.

† vinea mea.

† regnũ.

† &

HIAR. Poſt præmiſſa infert Dominus parabolam, qua & illos impietatis arguat, & ad Gentes regnum Dei doceat transferendum, dicens: Quid autem vobis videtur? CHRY. ſuper Matth. Quos reos proponit in cauſa, ipſos & iudices petit, vt à nullo mereantur ſolui, qui ſeipſos condemnant. Magna eſt fiducia iuſtitiæ, vbi aduerſario ipſa cauſa cõmittitur. In parabolis ergo figurat perſonas eorum, vt non intelligãt quomodo ipſi aduerſus ſe ſententiã dicerẽt. Sequitur enim: Homo quidã, &c. quis ille niſi Deus,

Immediatè ante illud: Quid vobis, tom. 9. Hom. 40. in opere imper. à med. & Homil. 65. parum ante med, tom. 2.

A qui omnes homines creauit? qui cum ſit natura Dominus, tamẽ vult magis diligi quaſi pater, quã timeri vt Dominus. Maior filius Gẽtium populus erat, minor verò populus Iudæorum: quoniam Gentes quidem erant ex tẽpore Noe, Iudæi autem ex Abraham. ſequitur, Et acce. ad primum dixit: Fili, &c. Hodie, id eſt, tempore ſæculi huius: locutus eſt autẽ non in facie vt homo, ſed in corde vt Deus, ſenſibus ingerens intellectum. Operari autem in vinea, eſt iuſtitiam facere: neſcio autem ſi totam quis hominum ſofficiat operari. HIER. Primò ergo dicitur Gentilium populo per naturalis legis notitiam: Vade & operare in vineam meam, hoc eſt, quod tibi non vis fieri, alteri

B ne feceris: qui ſuperbè reſpondit: vnde ſequitur: Ille autem reſpondens, ait: Nolo. CHRYS. ſuper Matth. Gẽtes enim à principio relinquentes Deum & iuſtitiam eius, & tranſeuntes ad idola & peccata, in cogitationibus ſuis reſpõdere videntur: Nolumus facere Dei iuſtitiam. HIAR. Poſtea verò in aduentu Saluatoris Gentium populus acta pœnitentia operatus eſt in vinea Dei, & ſermonis contumaciam labore correxit. & hoc eſt quod dicitur, Poſtea pœnitentia motus abiit. Sequitur: Accedẽs autem ad alterum dixit ſimiliter. At ille reſpon. ait, Eo Domine. Secũdus enim filius, populus Iudæorũ eſt, qui reſpõdit Moyſi: Omnia quæcũque dixerit nobis Dominus, faciemus.

Super illud: Homo habebat duos filios, to. 9.

Hom. 40 in Mat. in imperf. aliquãtulũ à princ. tom. 2.

Super illud: Homo habebat duos filios. tom. 9.

C CHRYS. ſup. Matth. Sed poſtea auerſi, mẽtiti ſunt Deo, ſecundum illud: Filij alieni mẽtiti ſunt mihi. & hoc eſt quod dicitur, Et non iuit. Interrogat ergo Dominus conſequenter: Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei, Primus. Vide quomodo aduerſus ſe protulerunt ſententiam, dicentes, Priorẽ filium voluntatem patris feciſſe, id eſt, populũ Gentium, quia melius eſt non promittere Deo iuſtitiam & facere, quàm promittere & mentiri.

Homi. 40. in opere imper. non multũ remote à prin. to. 2.

ORIO. Vnde poteſt conſiderari, Dominũ eſſe locutum in parabola iſta ad eos, qui modicum aut nihil promittunt, operibus autem oſtendunt: & cõtra eos qui magna promittunt, nihil autem ſecundum promiſſionem ſuam agunt. HIER. Sciendum eſt au-

D tem, in veris exemplaribus non haberi nouiſſimum, ſed primum, vt proprio iudicio cõdemnentur. Si autem, nouiſſimum, voluerimus legere, vt quidam habent, manifeſta eſt interpretatio, vt dicamus intelligere quidem Iudæos veritatem, ſed tergiuerſari, & nolle dicere quid ſentiant: ſicut & baptiſmum Ioannis ſcientes eſſe de cælo, dicere noluerunt.

Matth. 21. tracta. 18. in medio.

Super illud: Venit ad vos Ioannes in via, to. 9.

CHRYS. ſup. Matth. Eorum autem iudicium Dominus abundanter confirmat. vnde ſequitur: Dixit illis Ieſus, Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. Ac ſi dicat, Non ſolum populus Gentium melior eſt vobis, ſed etiam publicani & meretrices. RABA. Poteſt autem re-

E gnum Dei Euãgelium vel Eccleſia præſens intelligi, in quo gentes Iudæos præcedunt, quia citius credere voluerunt. ORIG. Per hoc autem non excluditur, quin Iudæi aliquando intrent in regnũ Dei, ſed cùm plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. CHRYS. ſuper Matth. Puto autem quòd ex perſona omnium virorum peccatorum publicani ponuntur, & ex perſona omnium mulierum peccatricum meretrices; quia auaritia præcipuè in viris abundat, fornicatio autẽ in mulieribus. Mulier enim in quiete ſedet incluſa: fornicatio autem maximè ex otio naſcitur: vir autem quoniam in actibus rerũ diuerſarum eſt aſſiduè, auaritiæ peccatum facilè incurrit,

Hom 40. in imperf. circa illud: Dico vobis, quia publicani, tom 2. Super illud: Venit Ioannes in via iuſtitiæ. Tracta. 18. circa finem, Homi. 40. in imperf. ſuper illud: Amen dico vobis, quia publicani, tom 2.

currit in fornicationē autem non facilè, nisi multum sit lasciuus: nam occupatio virilium solicitudinū voluptatem plerūque excludit: vnde proprium est hoc adolescentium nihil agentium. Consequenter exponit causam eius quod dixerat, dicens: Venit enim Ioannes ad vos in via iustitiæ, & non credidistis ei.

Super illud: Venit Ioannes in via iustitia. Hom. 40 in opere imperf. Super illud: Venit ad vos Ioannes in via tom. 2.

RAB. Viam iustitiæ Ioannes prædicans venit, quia Christū, qui consummatio legis est, digito monstrauit. CHRYS. super Matt. Vel venit in via iustitiæ sic manifestè, vt cōuersatio eius venerabilis peccatorū corda cōcuteret. vnde sequitur: Publicani autem & meretrices crediderūt ei. Considera quomodo conuersatio bona prędicatoris, prædicationi præstet virtutē, vt etiam indomita domet corda. Sequitur: Vos autem videntes nec pœnitētiam habuistis postea, vt crederetis ei. ac si diceret: illi fecerūt quod maius est credendo, isti autem neque pœnitentiam fecerunt, quod minus est. In hac autem expositione, quam secundum multorum expositionem tractauimus, aliquid mihi videtur esse contrarium. Si enim duo filij, Iudæi & gentes intelligendi sunt, postquam sacerdotes interrogati responderunt, priorem filium patris voluntatem fecisse, cōcludens Christus parabolam, sic debuit dicere: Amen dico vobis, quia Gētes præcedent vos in regno Dei. Nunc autem dicit, quia publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei, quod magis popularium hominum ostendit conditionem, quàm Gentium, nisi fortè intelligamus, vt prius dictum est, Intantum Gentium populus magis placet Deo quam vos, vt etiam publicani & meretrices sint acceptabiliores Deo, quàm vos.

Doctrina moralis.

Super illud: Quid vobis videtur? homo habebat duos, tom. 9.

HIER. Vnde alij putant, non Gentilium & Iudæorum esse parabolam, sed simpliciter peccatorum & iustorum, eo quòd illi quidem per mala opera Deo seruire negauerant, postea pœnitentiæ baptismum acceperant à Ioanne: Pharisæi autem qui iustitiam præferebant & legē se Dei facere iactabant, Ioannis contemptu baptismate, eius præcepta non fecerunt.

Hom. 40. in opere imperf. super illud: Quis è duobus fecit voluntatem, tom. 2.

CHRY. super Matth. Hoc autem ideo introducit, quia sacerdotes non discēdi causa, sed tentādi interrogauerāt, In qua potestate hoc facis? Multi autē ex populis crediderāt: & ideo introducit parabolā duorum filiorū, ostendēs eis per eam, quia meliores sunt populares, qui à principio sæcularem profitentur vitā, quàm sacerdotes, qui à principio profitentur Deo seruire: quia populares quidem aliquando cōpuncti conuertuntur ad Deum, sacerdotes autem impœnitibiles cōstituti, nunquam desinunt peccare in Deū. Prior enim filius populus est. Non enim populus est propter sacerdotes, sed sacerdotes propter populum.

Aliam parabolam audite. Homo erat paterfamilias qui plantauit vineam, & sepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus est. Cùm autē tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, vt acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus: & fecerunt illis similiter. Nouissimè autem misit ad eos filiū, suū dicens: verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt inter se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et*

** fortè*

A *apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Dicit illis Iesus: Nunquā legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti* fructum eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super*
B *quem vero ceciderit, conteret eum.*

** fructus,*

CHRYS. in homi. Post priorem parabolam, aliam ponit, vt ostendat eorū accusationem esse maiorem, & venia indignā. vnde dicitur: Aliam parabolā aud. Homo erat, &c. ORIG. Homo paterfamilias Deus est, qui dicitur homo in quibusdam parabolis, sicut si pater cum paruulo filio suo loquatur infantilia, vt descendat ad verba filij sui, & instruat eum.

Homi. 69 in Mat. parum à princ. to. 2. Tract. 19 in Matth. aliquantulam à princip.

CHRYS. super Mat. Homo autem dicitur nomine, non natura: similitudine, non veritate: præsciusenim filius quia propter appellationem humani nominis quasi homo purus fuerit blasphemandus, etiam Deū
C patrem inuisibilem hominem appellauit, quia angelorum & hominum natura dominus est, beneuolentia pater. HIERO. Plantauit autem vineam, de qua Esaias loquitur: Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est. Sequitur: Et sepem circūdedit ei, vel murum vrbis, vel angelorum auxilia. CHRY. super Mat. Vel per sepem intellige custodiam patrum iustorum, qui tanquam murus facti sunt populo Israel.

Hom. 40. in opere imper. parum ante med. tom. 2.

Super illud: Homo erat paterfa. qui plantauit, tom. 9.

ORIG. Vel custodia Dei fuit sepes ipsius: torcular autem locus libationum, de quo sequitur: Et fodit in ea torcular. HIER. Altare scilicet, aut torcularia illa quorum titulo tres Psalmi prænotantur, octauus octogesimus, octogesimus tertius scilicet martyres.

Homi. 40. in opere imperf. circa mediū illius, to. 2.

Tract. 19. in Mat. in prin.

D HILA. Vel prophetas quasi quædam torcularia aptauit, in quos musti modo quædam vbertas Spiritus sancti feruentis influeret. CHRYS. sup. Mat. Vel torcular est verbum Dei, quod cruciat hominē contradicente carnis natura. Sequitur: Et ædificauit turrim. HIER. Id est, templum, de quo dicitur per Michæam: Et tu turris nebulosa filiæ Sion.

Super illud: Qui plantauit vineā, &c. tom. 9.

Cano 22. in Matth circa principium.

Homi. 40. in opere imperf. circa med. tom. 2.

HILA. Vel in turre eminētiam legis extruxit, quæ & in cælū ex solo egressa proueheret, & ex qua speculari Christi posset aduentus. Sequitur: Et locauit eam agricolis. CHRY. sup. Matt. Quando scilicet per legem cōstituti sunt sacerdotes & leuitæ, & procurationem regendi populum susceperunt. Sicut au-
F tem colonus, quanuis de suo munere obtulerit Domino, non sic eum placat, sicut si de vinea eius redditus ei obtulerit: sic & sacerdos non tantum propter suam iustitiam placet Deo, quomodo si populū Dei in sanctitate duxerit: quoniā ipsius iustitia vna est, populi autē multiplex. Sequitur: Et peregrè profectus. HIER. Non loci mutatione, nec enim Deus alicubi abesse potest, quo cōplentur omnia, sed abire videtur à vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. CHRYS. in hom. Vel peregrè profectus est, cùm longanimitatem habuit, non semper eorum peccatis pœnas inducens.

Super illud: Qui plantauit vineam, to. 9.

Canon. 22. in Matt. circa prin.

Homi. 40. in opere imperf. parū à med. tom. 2.

Super hoc verbū to. 9.

Hom. 69. in Matth. aliquantulum à prin. to. 2.

ORIG. Vel quia Dominus, qui fuerat cum illis in nube diei, & in colūna ignis per noctē, nequaquam

Matth. 21. tra. 19 inter prin. & me.

A postea similiter apparuit illis. In Esaia ergo Iudaicus populus vinea nominatur, & comminatio patrisfamilias contra vineam fit. In Euangelio autem vinea non culpatur, sed eius coloni. Sed fortè in Euangelio vinea est regnum Dei, id est, doctrina, quæ scriptoris infecta est scientiæ: vita autem irreprehensibilis hominum, est vineę fructus. Littera autem scripturæ est vineæ sepes circūposita, vt non videantur ab his, qui foris sunt, fructus qui sunt in absconso: profunditas autem eloquiorum Dei, est vineæ torcular, in quod qui proferunt de eloquiis Dei, infundunt studia sua quasi fructus. Turris autem ædificata, est verbum de ipso Deo, & de dispensationibus Christi. hāc vineam tradidit colonis, id est, populo ante nos, tam sacerdotibus quàm laïcis. Et peregrè profectus est ad suam profectionem, dans occasionem colonis. Appropinquat autem tempus fructuum, & secundum vnumquemque, & generaliter populo vniuerso. Primum enim vitæ tempus est secundum infantiam: & tunc nihil vinea ostendit, nisi tantum habens in se vitalem virtutem: cùm autem cœperit posse loqui, tēpus est generationis. Quantum autem proficit anima queri, & tantū vinea, id est, verbum Dei: & post profectum vinea operatur fructum maturum charitatis & gaudij, & pacis, & huiusmodi. Sed & populo, qui acceperunt legem per Moysen, tempus fructuum appropinquat aliquādo. vnde sequitur: Cum autem temp. fru. appro. &c.

Allegorica expositio.

Hoc in loco id habet.

C RAB. Vnde tempus fructuum posuit, non prouētuum: nullus enim est fructus populi contumacis. CHRYS. in hom. Seruos dicit prophetas qui offerūt quasi sacerdotes Domini populi fructus, & obedientię ostensionem per opera. Hi autem non solum malitia potiti sunt in non dādo fructum, sed etiam in indignando ad eos qui venerunt, & sanguine manus impleuerūt. vnde sequitur: Et agri. ap. ser. eius, &c.

Homi. 69. in Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

HIER. Ceciderunt quidem, vt Hieremiam, occiderunt, vt Esaiam, lapidauerūt, vt Nabot, & Zachariam, quem interfecerunt inter templum & altare.

Super illud: Cùm autem tempus fructuū appropinqua. tom. 9.

D CHRYS. sup. Matt. Per singulos autem gradus Iudaicæ malitiæ Dei misericordia addebatur, & per singulos gradus diuinæ misericordiæ malitiæ Iudæorum crescebant, & sic cōtra Dei clemētiam malignitas humana certabat. vnde sequitur: Iterum mi. alios seruos, &c.

Homi. 40. in imperfect. à med. tom. 2.

HILA. Missi autem plures prioribus, illud tempus designat, quo post singulorū prophetarum prædicationem, plurimus simul numerus prophetantium emissus est.

Can. 21. parum à prin.

RAB. Vel primi serui, qui missi sunt, ipse legifer Moyses intelligitur, & Aaron primus sacerdos Dei, quos cæsos flagello linguæ, vacuos emiserunt: alios autem seruos, prophetarum choros intellige.

In hoc loco.

HILAR. In filio autem ad vltimum misso Domini nostri aduentus significatur. Sequitur enim: No. autem mi. ad eos fi. suum.

Cano. 22 in Mat. parum à prino.

CHRYS. in hom. Quare autem non confestim misit? vt ex his, quæ ad alios fecerant, seipsos accusarēt, & furorem dimittentes, verecundarentur propter filium aduenientē. vnde sequitur: Vereb. for. fi. meū.

Homi. 69. in Matth. aliquantulum à primo. to. 2.

CHRYS. Hunc autē misit non quasi ad obnoxios pœnæ sententiam baiulantem, sed pœnitentię veniā: misit eos confundere, non punire.

Hom. 40. in opere imper. à me. illius.

HIAR. Quòd autem dicit, Vereb. for. fil. meum, non de ignorantia venit. Quid enim nesciat paterfamilias, qui hoc loco Deus intelligitur? sed sępe ambigere Deus dicitur, vt libera volūtas homini reseruetur.

Super illud: Nouissimè autem misit fil. tom 9.

CHRYS. in hom. Vel hoc dicit annuntians quid fieri debebat, quoniam oportebat eos verecundari. per hoc enim vult ostendere peccatum eorum magnum, & omni excusatione priuatum.

Hom. 69. in Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

ORIG. Vel illud quod ait: Verebuntur forte filium meum, videtur impletum illis Iudæis, qui intelligentes Christum, crediderunt in eum. Hoc autem quod sequitur: Agricolæ autem videntes filium, dixerunt inter se: Hic est hæres, venite, occidamus eum: in illis impletum est, qui videntes Christum, & cognoscentes filium Dei, nihilominus crucifixerunt eum.

Tract. 19. in Matth à med. illius.

HIER. Interrogamus Arrium & Eunomium: Ecce, pater dicitur ignorare. quicquid pro patre respōderint, hoc intelligant de filio, qui se dicit ignorare consummationis diem.

Super illud: Nouissimè misit fil. tom 9.

Arrius & Eunomius condamnantur.

B CHRY. super Mat. Dicunt autem quidam, quia post incarnationem dictus est Christus filius ex baptismo, sicut cæteri sancti: quos ex hoc loco conuincit Dominus, vbi dicitur: Mittā filium meum. Quando ergo adhuc cogitabat ad trāsmittendum filium post prophetas, iam filius erat. de inde si eo modo dicitur filius sicut omnes sancti, ad quos factum est verbum Dei, debuit & prophetas dicere filios sicut & Christum: aut & Christum seruum dicere, sicut & cæteros prophetas.

Hom. 40. in opere imper. à med. illius, tom. 2.

HIAR. Per hoc autem quod dicunt, Hic est hæres, manifestè Dominus probat, Iudæorum principes nō per ignorantiam, sed per inuidiam Dei filium crucifixisse. Intellexerūt enim eum esse illum, cui pater per prophetā dicit: Postula à me, & dabo tibi Gentes hęreditatem tuam. Hęreditas quippe filio sancta Ecclesia data est, quam non moriens pater illi reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter acquisiuit.

Hoc habet Rabanus in hoc loco.

CHRYS. super Matth. Tamen postquam introiuit in templum, & vendentes animalia, quæ ad sacrificium pertinebāt, foras eiecit, tunc præcipuè cogitauerunt eum occidere. vnde dicūt, venite, occidamus eum. Dicebant enim intra se: Necesse est, vt populus per istum dimittat consuetudinem hostiarū, quæ ad nostrum pertinent lucrum, & acquiescat offerre sacrificium iustitiæ, quod ad gloriam pertineat Dei, & sic iam nō erit populus iste possessio nostra, sed Dei. Si autem occiderimus eum, dum non est qui iustitiæ fructum à populo quærat. semper durabit consuetudo offerendarum hostiarum, & sic populus iste erit nostra possessio. & hoc est quod sequitur: Et nostra erit hæreditas. Hæc est cogitatio cōmunis omnium sacerdotū carnalium, qui non sunt soliciti, quomodo viuat populus sine peccato, sed aspiciunt, quid in Ecclesia offeratur, & hoc æstimant sacerdotij sui lucrum.

Homi. 40. in opere imper. à me. illius. tom. 2.

RABA. Vel hæreditatem occiso eo præripere moliebantur Iudæi, cùm fidem, quæ per eum est, extinguere, & suam magis, quæ ex lege est, iustitiam præferre, ac Gentibus imbuendis conabantur inserere. Sequitur: Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.

Super illud: Hic est hæres, venite.

E HILA. Christus enim extra Hierusalem tanquam extra vineam in sententiam damnationis abiectus est.

Can 22. inter princ. & medium.

ORIG. Vel quod dicit, Eiecerunt extra vineam, tale mihi videtur: Quantum ad se, alienum eum esse iudicauerunt à vinea & colonis. Sequitur: Cū ergo ven. dom. vineæ, quid faciet agricolis illis?

Tract. 19. in Mat. à med. illius.

HIAR. Interrogat quidem eos Dominus, non quod ignoret quid responsuri sint, sed vt propria responsione damnentur. Sequitur: Aiunt illi, Malos malè perdet, &c.

Super illud: Cum ergo venerit, tom. 9.

CHRY. super Matth. Quod autem verum responderunt, non est illorum, qui iustè iudicauerunt, sed ipsius causæ: veritas enim ipsis violentiam fecit.

Homi. 40. in opere imper. à medio sup. illud: Quid faciet colonis illis, tom 2.

ORIG. Sicut enim Caiphas, sic & isti non ex se prophetauerūt cōtra se, quoniam tollenda

Matth. 21. tract. 19. à medio.

Interrogatio Domini.

tollenda ab eis erant eloquia Dei, & danda Gentibus, fructum in tempore daturis, vel Dominus, quē occiderunt, statim venit resurgens à mortuis, & malos quidem colonos malè perdidit, alijs autē colonis, id est, Apostolis vineam suam consignauit, id est, eis, qui ex Iudaico populo crediderunt.

Li. 2. ca. 70. ante med. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Marcus autem hoc ab ipsis non responsum esse cōmemorat, sed Dominū consequenter locutum, post interrogationē suam ipsum sibi quodammodo respondisse. Sed facilè potest intelligi, vel illorum vocem ita subiectam, vt nō interponeretur: illi respōderunt: sed tamen intelligeretur, aut ideo responsionem istam Domino potius attributam, quia cum verum dixerunt, etiam de illis hoc ipse respondit qui veritas est. CHRYS in hom. Vel non est contradictionis, etenim vtraque facta sunt: quia scilicet & ipsi primo hoc responderūt, & postea Dominus iterauit. AVGV. de cons. Euang. Sed illud magis mouet, quòd Lucas non solum eos hoc respondisse non dicit, verum etiam cōtrariam retulisse responsionem. Ita enim narrat: Quo audito, scilicet hac sententia ex ore Domini prolata, dixerūt: Absit. Restat ergo, vt intelligamus in plebe, quæ audiebat, quosdam respōdisse quod Matthæus commemorat, quosdam verò illud, quod Lucas dicit, id est, absit. Nec moueat, quod Matthęus principes sacerdotum, & seniores populi dixit accessisse ad Dominū, & sic sine interpositione alicuius personæ sermo contexitur, vsque ad hoc, quod de locata agricolis vinea cōmemoratur. Potest enim putari, omnia hæc cū principibus sacerdotū locutum fuisse, sed Matthæus breuitatis causa tacuit, quod Lucas non tacuit: parabolam scilicet istam non ad eos solos dictam, qui de potestate interrogauerant, sed ad plebem: in qua erant qui dicerent, perdet illos, & vineam suam dabit aliis, quæ vox rectè etiā ipsius Domini fuisse intelligitur, siue propter veritatem, siue propter membrorū eius cum suo capite vnitatē. Erant etiam qui talia respondentibus dicerent: Absit. quia intelligebant contra seipsos parabolam esse dictam. CHRYS. super Mat. Vel aliter: Lucas quidem secundum responsionem oris eorum narrauit, Matthæus secundum respōsionem cordis. Nam verè visibiliter quidem in facie cōtradixerunt, dicentes: Absit. In conscientia autem susceperunt, dicentes: Malos malè perdet. Sicut cùm homo deprehēsus fuerit in malo, verbis quidem excusat, intus autem eius conscientia recognoscit.

Homi. 69. in Matth. inter prin. & me. tom 2.
Li. 2. ca. 70. ante med. to 4.
Cōcordia Euangeliorum.
Hom. 40. in opere imper. à med. to. 2.

CHRY. in hom. Vel aliter: Dominus propter hoc eis parabolam proposuit, vt ipsi non intelligentes, contra se sententiam proferrent, sicut & ad Dauid factum est per Nathan. rursus autem intelligentes, quæ dicta sunt, contra se esse dixerunt, Absit.

Homi. 69. in Matt. inter prin. & med. tom. 2.
Matt. 21. in fine huius parabola.

RABA. Moraliter autem cuique vinea locatur colenda, cùm baptismi mysterium datur, quod operando exerceat. Mittitur seruus vnus, alter, & tertius: cū lex, psalmus, prophetia legitur, ad quorū monita bene operetur. Sed missus cæditur & eiicitur, cùm sermo contemnitur, vel quod peius est, blasphematur. Hæredem quantum ad se occidit, qui filium Dei cōculcauerit, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit. Perdito malo cultore, vinea alio datur, cùm donum gratiæ, quod superbus spreuerit, humilis accipit.

Hom. 40. in Mat. à med. tom. 2.

CHRYS. super Mat. Deinde quasi non acquiescētibus illis, testimonium scripturæ inducit. Sequitur enim: Dicit illis Iesus, Nunquā legistis in scripturis, Lapidem, quem reprobauerunt, id est, si parabolam

A meam non intelligitis, vel istam scripturam cognoscatis. HIAR. Variis autem parabolis res eædem contexuntur: quos enim supra operarios & agricolas appellarat, nūc ædificatores, id est, cemētarios vocat.

Super illud: Dicit illis Iesus, Nunquam legistis, tom 9.

CHRYS. in hom. Lapidem autem Christū vocat: Ædificatores autem doctores Iudæorum, qui Christum reprobauerunt, dicentes, Hic non est à Deo.

Homil 69. ante med. tom. 2.

RABA. Sed illis nolētibus, ideo lapis caput anguli firmauit: quia de vtroque populo quotquot ipse voluit, sua fide coniunxit: vnde sequitur, Hic factus est in caput anguli. HILA. Est enim caput anguli factus, quia est inter legem & Gentes lateris vtriusque coniunctio. CHRYS. in hom. Deinde vt discant, B quoniam nihil eorum, quæ fiebant, Deo contrarium erat, subdit: A Domino factum est.

Super illud: Lapidem quem reprobauerunt. Can 21. ante medium.
Homi. 69. in Matth ante med. to. 2.

ORIG. Id est, iste lapis, donum est donatum à Deo ædificio vniuerso, & admirabile caput in oculis nostris, qui possumus eum videre oculis mentis.

Tract 19 in Matt à med.

CHRYS. sup. Mat. Quasi diceret: Quare non intelligitis, in cuius ædificij angulo ponendus est ille lapis, non in vestro, quando reprobatus est, sed in alio? Si autem aliud ædificium est futurū, ergo vestra ædificatio est cōtēnenda. vnde subdit: Ideo dico vo. &c.

Homi. 40. in opere imper. à me. illius. Super illud: Lapidē quē reprob. to. 2.

ORIG. Regnum Dei dicit mysteria regni Dei, id est, diuinas scripturas, quas tradidit Dominus. Primo quidem populo illi priori, qui credita sunt eloquia C Dei: Secundo autem Gentibus facientibus fructum. Nemini enim datur verbū Dei, nisi facienti fructum de eo: & nemini, in quo peccatū regnat, datur regnū Dei. quomodo ergo illis datum est, à quo & ablatum est? Sed considera quomodo quod datur, intelligitur gratis datum. Quibus ergo locauit, nō omnino quasi electis & fidelibus dedit: quibus autem donauit, cùm iudicio electionis donauit. CHRYS. super Matth. Lapis autem dicitur Christus, non solum propter firmitatem, sed etiam, quia est inimicorum magna cōfractio, vnde sequitur: Et qui ceciderit super lapidē istum, &c. HIAR. Qui peccator est, & tamen in illum credit, cadit quidem super lapidem, & confringitur, sed non omnino conteritur: reseruatur enim D per patientiam ad salutem. Super quem vero ille ceciderit, hoc est, cui lapis ille irruerit, & qui Christum penitus negauerit, sic conteret eum, vt nec testa quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ pusillum.

Matth. 21. tracta. 19. à medio.
Hom. 40 in opere imper. aliquantulū ante finem, to. 2.
Christus lapis est.
Super illud: Qui ceciderit super lapidem, to. 9.

CHRY. super Matth. Aliud est enim confringi, & aliud comminui. De eo enim, quod confringitur, aliquid remanet: quod autem cōminuitur, quasi in puluerem conuertitur. Quod autem cadit ad lapidem, non frangitur secundum quòd est lapidis virtus, sed inquantum fortiter cadit, aut propter pondus suum, aut propter altitudinem casus, sic & Christianus peccans, non tantum perit, quantū potest perdere Christus, sed quātum ipse se perdit per opera sua, aut pro-E pter magnitudinē peccati, aut propter altitudinem dignitatis. Infideles autem pereunt tantum, quātum potest eos perdere Christus. CHRYS. in hom. Vel hic duas perditiones eorū ostēdit, vnam ab eo, quod offenderunt, & scādalizati sunt, quā designat, dicens: Qui ceciderit super lapidem, &c. aliam à captiuitate eis superuētura quàm manifestat, dicēs: Super quem verò ceciderit, &c. AVG. de quæst. Euang. Vel de his dicit, qui cadent super eum, qui illum modo cōtemnunt, vel iniuriis afficiunt. Ideo nōdum penitus intereunt, sed tamen cōfringuntur, vt non rectè ambulent, super quos cadet, dum veniat desuper in iudicio cum pœna perditionis. Ideo dixit: Conteret eos,

Hom 40. in opere imper. super illud: Qui ceciderit super eū, tom. 2.
Homi. 69 in Matth. ante med. tom. 2.
Li. 1. ca. 30. tom. 4.

vt sint impij tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ.

Et cum audissent principes sacerdotum & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

Super illud: Cum audissent Princip. cognouerũt, tom. 9.

HIER. Quanuis duro corde Iudæi propter incredulitatem essent, tamen intelligebãt, contra se omnes Domini sententias dirigi. vnde dicitur: Et cùm audissent principes, &c. CHRYS. super Matth. Hæc est autẽ differentia bonorum hominum & malorum. Bonus enim comprehensus in peccato, gemit, quia peccauit: malus autem fremit, non quia peccauit, sed quia comprehensus est in peccato, & non solum pœnitẽtiam non agit, sed magis aduersus corripientem irascitur. Vnde & isti comprehensi, magis ad malitiam sunt excitati. Sequitur enim: Et quærẽtes tenere eum, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant. ORIG. Sapiunt quidem aliquid de eo, quod verum est, prophetam eum æstimãtes, non autem magnitudinem eius intelligũt, secundũ quod erat filius Dei. Turbas autem sic sapientes de eo, & paratas pro eo pugnare, timẽt principes: neque enim ad eorum scientiam pertingere possunt, nihil dignũ sentientes de eo. Deinde sciendum est, quoniam volentiũ Iesum tenere differẽtia est. Aliter enim Principes & Pharisæi quærebant eum tenere, aliter sponsa, quæ dicit: Tenui eum, nec dimittam, adhuc eum tentura melius, sicut dicit: Ascendam in palmam, & tenebo altitudinem eius. Omnes enim non rectè sapientes de diuinitate, tenere volũt Iesum, & perdere eum. Et alia quidem verba, præter verbum Christi, possibile est cõprehendere & tenere. Verbum autem veritatis nemo potest comprehendere, id est, intelligere, neque tenere, id est, conuincere, neque separare à sensu credentiũ, neque mortificare, id est, destruere.

Matth. 21. tracta. 19. à medio illius.

Iesus quomodo tenetur.

Hom. 40 in opere imperf. circa finem illius, to. 2.

CHRYS. super Matt. Omnis etiam homo malus, quantum ad voluntatem suam, & manus mittit in Deum, & occidit eum. Qui enim præcepta Dei conculcat, qui murmurat cõtra Deum, & turbato vultu aspicit cœlum, nõne si fieri potuisset, manus mitteret in Deum, & occideret eum, vt iam liceret peccare?

Circa finem commentary ad cap. 21.

Tropologica expositio.

RAB. Sed tamen quòd timent mittere manum in Iesum propter turbam, quotidie in Ecclesia geritur: cùm quilibet solo nomine frater, fidei & pacis vnitatem, quam non diligit, propter bonos cohabitantes vel erubescit impugnare, vel timet.

CAPVT XXII.

ET respondens Iesus dixit iterum in parabolis eis, dicens: Simile factũ est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, ecce prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negociationem suam. Reliqui vero tenuerũt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cùm audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succen-

A *dit. Tũc ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes, quos inuenerunt, malos & bonos, & impletæ sunt nuptiæ discũbentium. Intrauit autem rex, vt videret discũbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habẽs vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras ex-*
B *teriores. Ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.*

Hom. 70. in Matt. circa princ. tom. 2.

Glosa interlinearis ibi.

Li. 2. ca. 71. in med. to. 4.

Cõcordia Euangel.

Hom. 38. in euang. circa principium.

CHRYS. in hom. Quia dixerat: Dabitur gẽti facienti fructus eius, hic ostendit, cui gẽti. vnde dicitur: Et respondens Iesus, dixit, &c. GLO. Dicit autem, Respondens, id est, obuians prauæ cogitationi eorum de morte sua. AVG. de con. Euang. Parabolam autem istam solus Matthæus narrat, simile quiddam etiam Lucas commemorat, sed non est hoc, sicut & ipse ordo indicat. GREG. in hom. Hic per nuptias, præsens Ecclesia, illic per cœnam, æternum & vltimum conuiuium designatur, quia & in hanc nonnulli exi-
C turi intrãt, ad illud quisque semel intrauerit, vlterius non exibit. At si quis forte contendat, hanc eandem esse lectionem, intelligi fortassis potest, quia de prandio eo, qui cum nuptiali veste non intrauerat, quod Lucas tacuit, Matthæus dixit: quòd vero per illũ cœna, per hunc autem prandium dicitur, nequaquam obsistit, quia cùm ad horam nonam apud antiquos prandium fieret quotidie, ipsum quoque prandium cœna vocabatur. ORIG. Regnum autem cælorum simile est, secũdum eum quidem qui regnat, homini regis, secundum eum autem, qui cõregnat, filio regis: secũdum ea vero, quæ sunt in regno regis, seruis,
D & inuitatis ad nuptias, inter quos est & exercitus regis. Additum est autem, homini regi, vt homini obus quasi homo loquatur: & dispensat homines non cupientes dispensari à Deo. Sed tunc cessabit regnum cælorum esse simile homini, cùm cessant zelo & cõtentione, & cæteris passionibus & peccatis, cessauerimus secundum hominem ambulare, & videbimus eum sicuti est. Nunc enim videmus eum non sicuti est, sed sicuti per nostram dispensationem factus fuerit nobis. GREG. in hom. Tunc autem Deus pater Deo filio nuptias fecit, quãdo hunc in vtero virginis humanæ naturæ coniunxit. Sed quia ex duabus personis fieri solet nuptiarum coniunctio, absit hoc ab intellectibus nostris, vt personam redẽptoris nostri
E ex duabus personis credamus esse vnitam. Ex duabus quippe, atq; in duabus hũc naturis existere dicimus, sed ex duabus personis credere compositum, vt nephas vitamus. Securius ergo dici potest, quia in hoc rex pater regi filio nuptias fecit, quòd ei per incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociauit. Vterus autem genitricis virginis, huius spõsi thalamus fuit.

Tract. 20. in Matth. ante medium.

Homi. 38. in Euangel. nõ remote à princip.

Nuptiæ allegoricæ.

Homi. 41. in imperf. paulo à princ. tom. 2.

CHRY. sup. Mat. Vel aliter: Cùm resurrectio fuerit facta sanctorum, tunc suscipiet hominem vita, quæ est Christus, mortalitatem eius sua immortalitate absorbens. Nunc enim quasi arras futuri coniugij Spiritum sanctum accipimus, tunc autẽ ipsum Christum pleniùs in nobis habebimus.

Tract. 20 in Mat. à med

ORIG. Vel coniunctionem sponsi ad sponsam, id est, Chri-

est, Christi ad animã, verbi susceptionem intellige: partus autẽ, opera bona. Hila. Merito autẽ à patre iam sunt hæ nuptiæ factæ, quia æternitatis huius societas, & noui corporis desposata cõiunctio, habetur iam perfecta in Christo. Sequitur: Et misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & noluerũt venire.

Can. 25. parũ ante med.

Chry. sup. Matt. Ergo quando misit seruos suos, iam inuitati prius erant. Inuitati sunt enim homines à tempore Abrahæ, cui Christi incarnatio promittebatur. Hier. Misit autem seruum suum: nec dubium, quin Moysen, per quem legem inuitatis dedit. Si autem seruos legerimus, vt pleraque habẽt exemplaria, ad prophetas referendum est, quia inuitati per eos venire contempserunt. Sequitur: Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis. Serui, qui secũdo missi sunt, melius est vt prophetæ intelligantur, quàm Apostoli, ita tamen, si seruus supra fuerit scriptus. sin autem seruos ibidem legas, hic serui secundi Apostoli sunt intelligendi. Chrys. super Matth. Quos misit cùm eis dixit: In viam Gentium ne abieritis, sed potius ite ad oues perditas domus Israel.

Homi. 41. in opere imperf. sup. hoc verbum, tom. 2. Mat. 22. non procul à prin. commentar. tom. 9.

Homil. 41. in imperf. super illud: Ecce prandiũ meũ paraui. to. 2. Tract. 10. in Matth circa princip.

Orig. Vel qui primo mittuntur serui vocare inuitatos ad nuptias, habentur prophetæ cõuertentes ex populo per suas prophetias ad lætitiam & restitutionem Ecclesiæ ad Christum. Qui autem noluerũt venire in primis inuitati, sunt qui noluerunt audire verba prophetarũ. Iterũ alij transmissi, alia congregatio prophetarũ est. Hila. Vel serui primo missi, qui inuitatos vocarent, Apostoli sunt: qui autem admonentur vt veniẽt inuitati antea, populus Israel est: in gloriã enim æternitatis per legem est aduocatus. Apostolorum ergo erat proprium, commonefacere eos, quos inuitauerant prophetæ. Qui vero iterum cum præceptorum conditione mittuntur Apostolici viri, sunt successores eorũ. Greg. Sed quia hi, qui prius inuitati sunt, ad nuptiarum conuiuium venire noluerũt, in secunda inuitatione iam dicitur: Ecce prandium meum paraui. Hier. Prandium paratum, & tauri & altilia occisa, vel per metaphorã opes regiæ describuntur, vt ex carnalibus intelligantur spiritualia: vel certe dogmatũ magnitudo & doctrina Dei lege plenissima sentiri potest. Chry. super Mat. Cùm ergo Dominus Apostolis dixit: Euntes prædicate dicẽtes: quia appropinquauit regnum cælorũ, hoc significauit quod hic dicitur, Prandium meum paraui, id est, ex lege & prophetis scripturarum mensas ornaui. vnde sequitur: Tauri mei, &c.

Canon. 22. circa med.

Homil. 38. in euang. super illud: Fecit nuptias filio suo.

Super illud: Dicite inuitatis, tom. 9

Homi 42. in imperf super illud: Ecce prandiũ meũ paraui, to. 2.

Homi. 38 in Euang. aliquantulum à princ.

Greg. in ho. Per tauros autẽ patres veteris testamenti figurantur, qui ex permissione legis inimicos suos virtutis corporeæ cornu feriebant. Altilia vero saginata dicimus, ab eo enim quod est alere altilia: quasi alitilia, vel quasi alita vocamus. Per altilia ergo patres noui testamenti figurantur, qui dum gratiam pinguedinis internæ dulcedinis percipiũt, à terrenis desideriis ad sublimia contẽplationis suę pẽna subleuantur. Dicit ergo: Tauri mei & altilia occisa sunt, ac si dicat, Patrum pręcedentium mortes aspicite, & remedia vitæ vestræ cogitate. Chry. sup. Matt. Vel aliter: Ideo dicit, Et saginata, & tauros, non quia & tauri nõ fuerint saginati, sed quia nõ omnes saginati fuerunt tauri. ergo saginata tantummodo dicit prophetas, qui fuerũt Spiritu sancto repleti: tauros autẽ qui prophetæ fuerũt & sacerdotes, sicut Hieremias, & Ezechiel: vt enim tauri duces sunt gregis, ita & sacerdotes principes sunt populi. Hila. Vel aliter: Tauri, gloriosa martyrum species est, qui cõfessioni

Patres veteris testamenti figurantur.

Homi. 41. in opere imperf. Super illud: Tauri mei & saginata, &c.

Cano. 22. in Mat. parum à medio.

A Dei tanquam hostia electa sunt immolati. Saginata vero sunt homines spirituales, tanquam cælesti pane ad euolandum aues pastæ, cæteros accepti cibi vbertate expleturæ. Greg. Notandum vero quòd in priore inuitatione nil de tauris & altilibus dicitur: in secunda autẽ iam tauri & altilia mactata memorantur, quia omnipotens Deus, cũ verba eius audire nolumus adiungit exempla, vt omne quod impossibile credimus, tãto nobis ad sperandũ fiat facilius. quanto per hoc trãsisse & alios audimus. Ori. Vel quia prandiũ, quod paratur, est eloquium Dei, fortia quæque eloquiorum Dei, tauri intelliguntur, suauia vero & delectabilia eorũ, sunt saginata. Si quis enim proferat quædam dicta modica & nõ firma, & non magnam virtutẽ rationis habentia, B videntur macra esse quæ proferũtur. Saginata autem sunt, cùm ad vnamquamque propositionem exẽpla multa rationis probatione repleta inducũtur: puta, si aliquis de castitate sermonem loquitur, rectè intelligitur taurus. Sed cùm ipsum sanctitatis sermonem cum rationis probatione de scripturis repletũ protulerit, ita vt delectet & cõfirmet animum audientis, protulit eum saginatum. Chry. super Matth. Quod autem dicitur, Et omnia parata sunt, intelligitur, quia quicquid quæritur ad salutem, iam adimpletum est in scripturis. Qui enim ignorans est, inuenit ibi quod discat. C Qui cõtumax est, inuenit ibi quod timeat. Qui laborat, inuenit ibi promissa, quibus excitetur ad opus.

Homi. 38. in illud: Tauri mei occisi sunt.

Matth. 22. tract. 10. inter me. & fi.

Tropologia verborum.

Homi. 41. in opere imperf. Super illud: Venite ad nuptias. tom. 2.

Glos. Vel omnia parata sunt, introitus regni paratus est per fidẽ meæ incarnationis, qui ante fuerat clausus. Chry. sup. Matth. Vel omnia parata dicit, quæ pertinẽt ad mysterium dominicæ passionis, & nostræ redemptionis. Dicit autem, Venite ad nuptias, non pedibus, sed fide & moribus. Sequitur: Illi autem neglexerũt. Quare autem neglexerint, manifestat, cùm subditur: Et abierũt alius in villã suã, &c.

Glosa interlinearis ibi.

Homi. 41 in opere imperf. Super illud: Omnia parat. tom. 2.

Chry. in homil. Quãuis autem videantur rationabiles occasiones esse, sed hinc discimus, etiã si necessaria sunt quæ detinent, omnibus tamen præpoD nere spiritualia oportet. Mihi autem videtur, quòd his occasionibus vsi, negligẽtiæ velamina proponebant. Hila. Ambitione enim sæculi tanquam villa, homines occupãtur: plures vero propter pecuniæ cupiditatem negociatione detinentur. Chry. sup. Mat. Vel aliter: Cùm labore manuũ nostrarum aliquid facimus, puta, exercẽtes agrum vel vineam, aut opus ligni vel ferri, villam colere videmur: Cùm autem nõ labore manuum nostrarum aliã lucra sequimur, totum hoc, negociatio appellatur. O miserrimus mundus, & miseri, qui eum sequuntur! Semper enim mundi alia opera homines excluserunt à vita.

Homi. 70. in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

Cano. 22. in med. illius. Hom. 41. in opere imperf. à med illius. tom. 2.

Greg. Qui ergo intentus labori terreno, vel munE di actionibus deditus, mysteriũ incarnationis dominicæ: pẽsare, & secundũ illud viuere dissimulat: quasi ad villã vel negociũ pergens, venire ad regias nuptias recusat, & plerũque (quod est grauius) nõnulli vocati gratiã non solũ respuunt, sed etiã persequũtur. vnde subditur: Reliqui verò tenuerũt. Chry. super Mat. Vel per occupationem villæ, populares Iudæorum significat, quos mundi delectatio separauit à Christo. Per occupationẽ vero negociationis, sacerdotes cæterósq; ministros templi significauit, quos lucri obrentu venientes ad ministerium legis & templi, auaritia separauit à fide, quib⁹ nõ dixit, quòd malignati sunt, sed neglexerũt: qui enim odio aut inuidia crucifixerũt Christum, illi malignati sunt: qui au-

Homil. 38. in Euang. super illud: Abierunt alius in villã suam.

Homil. 41. in opere imperf. à med. illius. tom. 2.

Excusationes variæ.

tem negociis impediti nō crediderunt, illi neglexisse dicuntur, non malignari. De sua tamen morte Dominus tacet, quia in priuri parabula dixerat, sed ostēdit mortem discipulurum suorum, qous post ascensum ipsius occiderunt Iudæi, Stephanum lapidantes, & Iacohom Alphei uccidētes, prupter quæ Hierusalem destructa est à Rumanis. Et ootàdum, quòd ira in Deo non pruprie, sed translatiuè dicitur. Tunc enim irasci dicitur, quando vlciscitur. vnde & hic dicitur: Rex autem cùm audisset, iratus est.

Super hoc verbu, to. 9. HIER. Quando inoitabat ad nuptias, & agebat opera clementiæ, huminis nomen appositū est: nunc autem quando ad vltionem venit, humu siletur, & rex tantum dicitur. *Tract 10. in Matth. ante medium.* ORIG. Dicant autem qui peccant in Deum legis & pruphetarum, & tutius creationis, vtrum iste, qui & homo dicitur, & iratus propunitur, ipse est pater Christi: quòd si dixerint, hunc ipsum esse, cugendi sunt cunfiteri, quuniam multa in eu secundum passibilem hominum naturam esse dicuntur: non quia ipse passibilis est, sed quia morē gerit passibilis naturæ hominom. Et secūdum hanc cōsequentiam suscipere cunueoit & iram Dei, & pœnitētiam, & cætera huiusmodi in pruphetis. Sequitur: Et missis exercitib. &c. *Sup. hoc verbum, tom. 9.* HIER. Per hos exercitus, Rumanos intelligimus sub duce Vespasianu & Titu, qui occisis Iudeæ populis, præuaricatricem incēderunt ciuitatem. *Homi. 41. in imperfect. à med. tom. 2.* CHRYS. sup. Matth. Rumanos autem exercitus, dicitur exercitux Dei, quia Domini est terra, & plenitudo eius. nec etiam venissent Romani Hierusalem, nisi eos dominus excitasset.

Matth. 22. tract. 20. non multum remote à fine. GREG. Vel Angelorum agmina, sunt exercitus regix nustri. Missis ergu exercitibus extinxisse humicidas dicitur, quia in huminibus omne iudiciom per angelos exercetur. Humicidas ergu perdit, quia persequentes interimit. Ciuitatē eorum igni succendit, qoia illorum non solum animæ, sed caru quoque, in qua habitauerant, æterna gehēnæ flāma eruciantur.

Allegorica expositio.

Tract. 20. in Matt. parum à fine. ORIG. Vel ciuitas impiurum est secūdum vnumquudque dogma coogregatio eotum, qui cūueniuot in sapientia principum huius sæculi: quam succēdit rex & exietminat, quasi ex malis ędificationibus cūsistentem. *Homi. 38. in Euāg. immediatè ante illud: Ite ad exitus viarum.* GREG. Sed is, qui inuitantem se contemni cunspicit, filij sui noptias vacuas nun hahebit, quanduque enim sermo Dei inuenturus est vbi requiescat. vnde subditur: Tunc ait seruis suis.

Tract. 10. in Mat. non remotè à fine. ORIG. Id est, Apostulis aut Angelis qui præpositi erant in vocatiune Gentium, Nuptiæ quidē paratæ sunt. REMIG. Id est, omne sacramentom humanæ dispensationix iam peractum atque completum est. Sed qui inuitati erant, id est, Iudæi, non fuerunt digni: quia Dei iostitiam ignorantes, & suam statuere volentes, indignos se iudicauerunt æternæ vitæ. Reprobato ergo Iudaico popolo, ad has noptias Gentilis populus est susceptus. vnde sequitur: *Super illud: Nuptia parata sunt, tom. 9.* Ite ergo ad exitus viarum, &c. HIER. Gentilium enim pupulus non erat in viis, sed in exitibus viarū.

REMIG. Qui sunt errores Gentilium?

Homil. 41. in opere imperf. a med. to. 2. CHRY. sup. Matth. Vel viæ sunt omnes professiones huius mundi, vt puta philnsophiæ, militiæ, & huiusmodi. Dicit ergo: Ite ad exitus viarū, vt cuiuslibet conditionis homines vocent ad fidem. Adhuc, sicut castitas via est quæ ducit ad Deum: sic fornicatio via est, quæ ducit ad diabolum. & sic de aliis virtutibus & vitiis. Iubet ergo, vt cuiuscunque coouersatiunis vel conditionis homines inuitent ad finem.

Can. 22. inter medium & finem. HILA. Per viam etiam tempus sæculi intelligendum est, atq; ideo ad exitus viarum iubentur ire, quia omnibus retroacta donantur. *Homil. 38. in Euāg. super illud: Ite ad exitus viarum.* GREG. Vel aliter: In scriptura sacra vias, actiones accipimus: exitus viarū, intelligimus defectus actionum, quia illi plerumque facile ad Deum veniunt, quus in terrenis actionibus prospera nolla cumitantur. *Matth. 22. tract. 20. à medio illius.* ORIG. Vel aliter: Puto hanc primam vocatiunē fuisse ad nuptias aliquarum ingenuarum animarū. Principaliter enim Deus vult venire ad epulationem diuini eloquij eos, qui ad intelligendum sunt ingeniusiores: & quooiam huiusmodi sunt, nolūt ad istam vocationem venire, transmittuntur alij serui prouocātes eos, & promittētes, quòd si venerint, percipient prandium paratum à rege. Sicut enim in corporalibus alia est quæ nubit spōsa, alij iouitatores, alij qui inuitantur ad nuptias: sic Deus scit diuersos urdines animarū, earúmq; virtutes & causas, ob quas hi quidem in constitutione sponsæ accipiuntur, alij in ordine seruorum vocantium, alij in numeru inuitatorum ad nuptias. Sed qui principaliter quidem fuerāt inuitati, primos inoitatores quasi pauperes sensu neglexerunt, & abierunt sua sequentes: in quibus magis sunt delectati, quàm in his, quæ rex per seruos suus promittebat: sed hi leuiores sunt his, qui seruis transmissis iniuriantur, & interficiūt: qui scilicet præparatione cōtentiosurum verburum ausi sunt tenuisse seruos missus, qui non sunt præparati ad soluendas quæstiunes eorum versutas, & cuntumeliis afficiuntur vel interficiuntur ab eis. Sequitur: Et egressi serui eius in vias, &c.

Matth. 22. tract. 20. paulo à pri. ORIG. Egredientes serui, siue de Iudæa & Hierusalem Apostoli Christi, siue ab interioribux Angeli sancti: & venientes ad vias diuersas diuersorum morum, cōgregauerunt quoscunque inoenerūt. Et non curant vtrum aliquando ante vocatiunem mali fuerint, aut boni. bunos autē intelligere hic simpliciter conuenit humiliores & rectiores ex eis qui veniebāt ad cultum Dei, quibus cunueniebat qund Apostolus ait: Cum Gentes quæ legem nō habeot, ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex.

Cooditiones Gentilium.

Super illud: Nuptiæ quidem paratæ sunt tom 9. HIERO. Inter ipsox enim Gentiles infinita est dioersitas, cùm alios sciamux esse procliuiores ad vitia, alios ad honestatem morum virtutihos deditox. *Homi. 38. in euang. super illud: Et egressi serui eius.* GREG. Vel huc dicit, quia in hac Ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse pussunt. bonus autē nun fuit, qui malos tulerare recusauit. Sequitur: Et impletæ sūt nup. &c.

Matth. 22. tract. 20 non remotè à prin. ORIG. Nuptiæ, scilicet Christi & Ecclesiæ sunt impletæ, dum restituti Deo qui ab Apostolis sunt inuenti recubuerunt ad epulādum io nuptiis: sed quoniam bonos & malos oportuit quidē vocari, non autem vt mali permanerent mali, sed vt deponerēt vestimenta contraria nuptiis, & induerēt nuptialia indumenta, scilicet viscera misericordiæ benignitatis, &c. Ideo rex ingreditur, vt videat discūbentes, priusquam apponatur eis prandium, vt retineat habentes nuptialia vestimenta & delectet, coodemnétque cōtrarios. vt sequitur: Intrauit autem rex vt videret discumbentes. *Homi. 41. in opere imperf. Super illud: Intrauit Iesus vt videret, tom. 2.* CHRYS. super Matthæum. Non quia alicubi ipse non est, sed vbi vult per iudicium aspicere, ibi dicitur præsens: vbi autem non vult, absens videtur. Dies autem aspectionis, est dies iudicij, quando visitaturos est christianus, qui super mēsam scripturarum recumbunt. *Tract. 10. in Mat parum ante finem.* ORIG. Ingrediens autem inuenit quēdam qui non mutauerat proprios mores. vnde sequitur: Et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Singulariter dixit, quia vnius sunt generis omnes qui seruant malitiam post fidem

quam

Homi. 38. in euan. paulo ante medium. Moraliter intelligendum.

quam habuerant ante fidem. GREG. Quid autem debemus intelligere per nuptialem vestem, nisi charitatem? quia hanc in se Dominus habuit, dum ad sociandæ sibi Ecclesiæ nuptias veniret. Intrat ergo ad nuptias, sed sine veste nuptiali, qui in Ecclesia fidem habet, sed charitatem non habet.

AVG. contra Faust. Vel sine veste nuptiali nuptias adit, qui quærit ibi gloriam, non sponsi, sed suam.

Cano. 22 in Matth. circa finem.

HILA. Vel vestis nuptialis est gratia Spiritus sancti, & candor habitus cælestis, qui bonæ interrogationis confessione susceptus, vsque in cœtum regni cœlorum immaculatus & integer est reseruandus.

Super illud: Vidit vnum nō vestitum veste nuptiali, tom. 9.

HIER. Vel vestis nuptialis præcepta sunt Domini, & opera quæ complentur ex lege & Euangelio, nouique hominis efficiuntur vestimentum, quod qui in die iudicij inuentus fuerit sub nomine christiano non habere, statim corripitur. vnde sequitur: Et ait illi: Amice, quomodo, &c. Amicum vocat, quia est inuitatus ad nuptias, quasi sit amicus per fidem. Arguit autem impudentiæ, quòd veste sordida munditias B polluerit nuptiales.

Tract. 20. in Matth. non multum remotè a principio. *Ante illud immediatè.*

ORIG. Et quoniam qui peccat & non induit Dominum Iesum Christum, non habet excusationem aliquam, ideo sequitur: At ille obmutuit. HIER. In tempore enim illo non erit locus impudentiæ, nec negandi facultas, cùm omnes Angeli & mundus ipse testes sint peccatorum.

Tunc dicit rex ministris: ligatis, &c. tom. 9. *Orig. tract. 20. in Matt. circa finem.*

ORIG. Nō autem solùm reiectus est à nuptiis qui iniuriam nuptiis fecit, sed adhuc à ministris regis super vincula constitutis ligatur, in cessione qua nō est vsus ad bonum, & apprehēsoria virtute, qua nullum opus ad bonum impleuit, condemnatus est in loco ab omni lumine alieno, qui vocatur tenebræ exteriores. vnde sequitur, Tunc rex dixit ministris. Ligatis man. & pedi. mitti. eum in tene. exterio.

Homi 38. in euan. à med.

GREG. Ligantur tunc pedes & manus per districtionem sententiæ, qui modo à prauis operibus ligari noluerunt per meliorationem vitæ. vel tunc ligat pœna, quos modo à bonis operibus ligauit culpa.

Hom. 38 in euang. post med. illius.

AVG. 11. de Trinit. Prauatum vero atque distortarum voluntatū implicatio, vinculū est quo alligatur D qui hoc agit, vt proiiciatur in tenebras exteriores.

Homil. 41. in imperf. paulo ante fin. Tenebræ interiores & exteriores quæ sint.

GREG. Interiores autē tenebras, dicimus cæcitatem cordis: exteriores vero tenebras, æternā noctem damnationis. CHRYS. super Matth. Vel per hoc designātur differentia tormētorum in peccatoribus. Sunt enim primæ tenebræ exteriores, interiores autem minores & nouissima loca. Sequitur: Ibi erit fletus & stridor dentium. HIER. In fletu oculorum & stridore dentium, per metaphoram membrorum corporalium magnitudo ostenditur tormentorum.

Super illud: Ligatis pedibus & manibus, to. 9.

Manus quoque ligatas & pedes, fletum oculorum & stridorem dentium, ad comprobandam resurrectionis intellige veritatem.

Homi. 38 in euang. super illud: ibi erit fletus.

GREG. Vt illic dentes strideant qui de edacitate gaudebant, illic oculi defleāt, qui hic per illicitas cōcupiscentias versabātur, quatenus singula membra supplicio subiaceant, quæ hic singulis quibusque vitiis subiecta seruiebant.

Super illud: Multi sunt vocati, to. 9.

HIER. Et quia in conuiuio nuptiali non initium, sed finis quæritur: subditur, Multi enim sunt vo. &c.

Cano. 22. in fine illius.

HILA. In inuitante enim sine exceptione publicæ bonitatis humanitas est, in inuitatis vero vel vocatis, de iudicio meritorum probitatis electio est.

Homi 38. in euan. à med.

GREG. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli vero in bonis quæ inceperūt, minimè persistūt. Tanto ergo sibi vnusquisque solicitè metuat, quāto ignorat quæ restant. CHRY. sup. Matt. Vel aliter:

Homil. 41 in opere imperf. paulo ante finem, to. 2. Tropologica expositio.

A Quoties Deus tentat ecclesiam suam, ingreditur ad eam vt videat discumbentes: & si inuenerit aliquem non habētem vestem nuptialem, interrogat eum: vt quid factus es christianus, si hæc opera diligebas? Talem ergo Christus tradit ministris suis, id est, aliquibus magistris seductionis, & ligant manus eius, id est, opera, & pedes, id est, motus animæ, & mittunt eum in tenebras, id est, in errores, vel Gentium, vel Iudæorum, vel hæresim, propinquiores enim sunt tenebræ Gentilium, quia veritatem spernunt quam non audierunt, sed exteriores Iudæorum, qui audierunt, sed non crediderunt, sed magis exteriores hæreticorum, qui audierunt & didicerunt.

B *Tunc abeuntes pharisæi, cōsilium inierunt, vt caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cùm Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. Nō enim respicis personā hominum. Dic ergo nobis quid tibi videtur? Licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autem Iesus nequitia eorū, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus: Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis, Red-* C *dite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierūt.*

Homi. 42. in imperf. non procul à prin. tom. 2.

CHRY. sup. Matt. Sicut si aliquis claudere voluerit aquæ currentis meatum, si exclusa fuerit per aliquam violētiam, aliunde sibi semitam quærit: sic Iudæorum malignitas ex vna parte confusa, alium sibi aditum adinuenit, vnde dicitur: Tunc abeunt. Pharisæi, &c. Abierunt inquam ad Herodianos. Quale consilium, tales & consiliatores. & ideo sequitur: Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei, &c.

Glosa ordin. Super illud: Cum Herodianis *Super illud: Tunc abeūtes Pharisæi. tom. 9.*

GLO. Tanquam ignotis, vt facilius deciperent, & D per eos illum caperēt, cùm timentes turbam hoc per se non præsumerent facere. HIER. Nuper quidem sub Cæsare Augusto Iudæa subiecta Romanis quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat. Et erat in populo magna seditio, dicētibus aliis pro securitate & quiete, qua Romani pro omnib9 militarēt, debere tributa persolui. Pharisæis verò, qui sibi applaudebāt in iustitia, ecōtrario nitētibus nō debere populū Dei (qui decimas solueret, & primitias daret, & cætera quæ in lege scripta sūt) humanis legibus subiacere, Cæsar autē Augustus Herodem filiū Antipatris alienigenā & proselytū, regem Iudæis cōstituerat, qui tributis præesset, & Romano E pareret imperio. Mittunt igitur Pharisæi discipulos suos cum Herodianis i. militibus Herodis, seu quos illudentes pharisæi (quia Romanis tributa soluebāt) Herodianos vocabant, & non diuino cultui deditos.

Homi. 71. in Matth. circa prin. tom. 2. Hypocritæ notantur.

CHRY. in ho. Propter hoc autē suos discipulos & Herodis milites simul mittunt, vt quodcūq; dixerit, reprehēdatur: cupiebāt enim magis aduersum Herodianos eū aliquid dicere: quia enim eum detinere timebāt, propter turbas, voluerunt ei periculū immittere, ex hoc quod esset publicis tributis obnoxius.

Homil. 42. in opere imperf. Super illud: Magister scimus quia verax es, tom. 2.

CHRYS. sup. Matt. Hæc est autem hypocritarum prima simulatio, quia laudant quos perdere volunt. Et ideo in laudem prorumpunt, dicentes: Magister, scimus quia verax es, Magistrū eum vocant, vt quasi

A honoratus & laudatus mysterium sui cordis simpliciter eis aperiat, tanquã volẽs eos habere discipulos.

GLO. Tripliciter autem contingit aliquem veritatem nõ docere. Primo ex parte ipsius docẽtis, quia scilicet veritatem vel nõ nouit, vel non amat, & cõtra hoc dicunt: Scimus quia verax es. Secũdo ex parte Dei, cuius timore postposito quidam veritatem de Deo, quam nouerunt, non purè annunciant, & contra hoc dicunt: Et viam Dei in veritate doces. Tertio ex parte proximi, ex cuius timore vel amore aliquis veritatem tacet, & ad hoc excludendum dicunt. Et non est tibi cura de aliquo. s. homine, non enim respicis personam hominum. CHRY. in ho. Hoc de Herode & Cæsare occultè insinuabant.

Homi. 71. in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

B HIER. Blanda quidem & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respondentem, vt magis Deum quàm Cæsarem timeat. vnde dicunt, Dic ergo nobis quid tibi, &c. Vt si dicat nõ debere tributa solui, statim audientes Herodiani, seditionis reum cõtra Romanum principẽ eum teneant. CHRYS. in ho. Quia enim sciebant quòd quidam hanc discordiam meditantes occisi erant, volebant & ipsum per sermones hos in talem suspicionem immittere. Sequitur: Cognita autem Iesus, &c. CHRYS. super Matth. Non secundum sermones eorum pacificos blandè respõdit, sed secundum cõscientiam eorum crudelẽ asperadixit: quia Deus voluntatibus respondet, non verbis.

Super illud: Licet tributum dare Cæsari to. 9. Homil. 71. in Mat. parum à princ. to. 2. Hom. 42. in opere imperf. Super illud: Licet tributũ dare. to. 2.

C HIER. Prima ergo virtus est respondentis, interrogantium mentes cognoscere, & nõ discipulos, sed tentatores vocare: hypocrita ergo vocatur qui aliud est, & aliud simulat. CHRY. sup. Matth. Dicit ergo eis, hypocritæ, vt cõsiderantes eum humanorũ cordium cognitorem, quod facere cogitabãt, perficere non auderent: Vide ergo quòd pharisæi blãdiebantur vt perderẽt: sed Iesus eos confundebat vt saluaret, quia vtilior est homini Deus iratus, quàm homo propitius. HIERO. Sapientia enim semper sapienter egit, vt suis potissimũ tentatores sermonibus confutentur. Et ideo sequitur. Ostẽdite mihi numisma census.

Super illud: Quid me tẽtatis hypocritæ, tom. 9. Respõsionis modus. Homi. 42 in opere imperf. Super illud: Quid me tẽtatis hypoc. tom. 2. Super illud: Ostendite mihi numisma census, tom. 9.

D At illi obtulerunt ei denarium: hoc genus nummi est quod pro decem nummis commutabatur: & habebat imaginem Cæsaris. vnde sequitur: Et ait illis Iesus: Cuius est imago hæc, & superscriptio? Qui putant interrogationem Saluatoris ignorantiã esse & non dispensationem: discant ex præsenti loco quòd vtique poterat scire Iesus, cuius imago esset in nummo. Sequitur: Dicunt ei, Cæsaris. Cæsarem non putemus Augustum, sed Tyberium priuignum eius significari, sub quo & passus est Dominus. Omnes autẽ reges Romani à primo Caio Cæsare, qui imperium arripuerat, Cæsares appellãtur. Sequitur: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, id est, nummum, tributum, & pecuniam.

Cano. 23. in Mat. parum à principio.

E HILA. Si enim nihil quod Cæsaris est, penes nos resederit: conditione reddẽdi ei quæ sunt, non tenebimur. Porrò autem si rebus illius incumbamus, si iure potestatis suæ vtimur, extra querelã iniuriæ est, reddere Cæsari quod Cæsaris est.

Homil. 71. in Matth. ante med. tom. 2.

CHRY. Tu autem cùm audieris: Redde quæ sunt Cæsaris Cæsari, illa scito eum discere solum, quæ in nullo pietati nocent: quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli tributum. Deinde vt non dicãt: quoniam hominibus nos subiicis subdit: Et quæ sunt Dei, Deo. HIER. Id est, decimas, primitias, oblationes, & victimas: sicut & ipse Dominus reddidit Cæsari tributa pro se & Petro: & Deo reddidit quæ Dei sunt, patris faciens voluntatem.

Super illud: Reddite quæ sunt dei deo. tom. 9.

Cano. 23 in Matt. parum à principio.

A HILA. Deo etiã quæ eius sunt, reddere nos oportet, id est, corpus, & animam, & voluntatem. Numisma enim Cæsaris in auro est, in quo est eius imago depicta. Dei autem numisma, homo est, in quo est Dei imago figurata: ideo diuitias vestras date Cæsari, Deo autem innocentiæ vestræ conscientiam seruate.

Tract. 21. in Matth. circa medium.

ORIG. Ex hoc loco discimus Saluatoris exẽplo, vt non his quæ à multis dicuntur, & propterea gloriosa videntur occasione pietatis attendamus: sed quæ conuenienter secundum ordinem rationis dicuntur. Possumus autem & moraliter intelligere locum istum, quoniam debemus corpori quædam dare quasi tributum Cæsari, id est, necessaria.

B Quæcunque autem sunt conuenientia animarum naturæ, id est, ea quæ ducunt ad virtutem, debemus Deo offerre. qui ergo supra modum docent legem Dei, & de rebus debitis corpori nihil curare præcipiunt: sunt pharisæi, qui reddere Cæsari tributum vetabãt: prohibẽtes scilicet nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit. qui vero supra modum æstimãt oportere corporibus indulgere, ipsi sunt sicut Herodiani. Saluator autem noster vult, vt nec virtus minoretur, dum supra modum carni seruimus: ne carnis natura grauetur, dum abundantius virtutibus adhæremus. Vel princeps mundi, id est, diabolus, dicitur Cæsar. non enim possumus reddere Deo quæ Dei sunt, nisi

C prius reddiderimus principi quæ sunt sua, id est, nisi deposuerimus malitiam vniuersam. Hoc etiam discamus ex loco præsenti, quòd contra tentantes nec omnino tacere debemus, nec simpliciter respondere, sed circũspectè: vt præcidamos occasionem quærentium in nobis occasionem, & doceamus irreprehensibiliter, quæ possunt saluare volentes saluari.

Super illud: Et audientes mirati sunt, tom. 9.

HIER. Qui autem credere debuerant ad tantam sapientiam, mirati sunt, quòd calliditas eorum insidiandi non inuenisset locum. vnde sequitur: Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. Infidelitatem pariter cum admiratione reportantes.

D *In illa die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit, non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erãt autem apud nos septem fratres, & primus vxore ducta defunctus est, & non habens semen, reliquit vxorem suam fratri suo. Similiter secundus & tertius, vsq; ad septimum. Nouissimè autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit de septem vxor? Omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis nescientes*

E *scripturas, neq; virtutẽ Dei. In resurrectione enim neq; nubent neque nubentur, sed* erunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius.*

** sunt.*

Homi. 71. in Matth. ante medium. to. 2.

CHRY. in ho. Confutatis pharisæorum discipulis cum Herodianis, Sadducæi se immittũt. cùm tamen ex cõfusione priorum eos oporteret effici pigriores: sed præsumptio, inuerecundum quid est, & pertinax & impossibilia tentans. propter hoc & Euangelista

stupens

Homil 42. in imperf super illud: In illa die accesserunt, &c.

Duæ hæreses Iudæorum

Super illud: Accesserunt ad eum Sadducæi, to. 9.

stupens eorum dementiam, hoc ipsum significat, dicens: In illa die, &c. CHRY. super Matth. Quando recedebant pharisæi, accedebant Sadducæi, forte tali consilio, quia decertabant quis eum ante deprehendere posset, vel si ratione eum non possent superare, saltem per ipsam frequentiam subuerterent sensum eius. HIER. Duæ hæreses erant in Iudæis, vna Pharisæorum, & altera Sadducæorum. Pharisæi traditionum & obseruationum iustitiam præferebãt, vnde & diuisi vocabantur à populo: Sadducæi autem, qui interpretantur iusti, & ipsi vendicabãt sibi quod non erant prioribus & corporis & animæ resurrectionem credentibus confitentibúsque, & Angelos & spiritum sequẽtes, iuxta actus Apostolorum, omnia denegabant. vnde & hic dicitur: Qui dicunt resurrectionem non esse. ORIG. Non solum autem carnis resurrectionẽ negabant, sed etiam animæ immortalitatem tollebant. CHRYS. sup. Matth. Videns enim diabolus, quia iustitiam Deo omnino extinguere non potuit, introduxit hæresim Sadducæorum, qui dicerẽt non esse resurrectionẽ mortuorum: quæ res omne propositum faciendæ iustitiæ frangit: quis enim cõtentus erit aduersus seipsũ quotidie luctamina exercere, nisi ad spẽ resurrectionis aspiceret?

Tract. 22. in Matth. circa principium.

Homil. 42. in imperf super illud: In illa die accesf. t. 2.

Lib. 14. super illud: Iob 19. Et in terra surrecturus sum. ca. 28. in non. exip.

Fides resurrectionis.

Ca. 88. to. 3.

GREG. lib. 14. Mora. Sunt autem nonnulli considerantes quòd spiritus à carne soluitur, quòd caro in putredinem vertitur, quòd putredo in puluerem reducitur, quod puluis in elementa soluitur, vt nequaquam ab humanis oculis videatur, resurrectionem fieri posse desperãt: & dum arida ossa inspiciunt, hæc vestiri carnibus, rursúmque ad vitam virescere posse fieri diffidunt. AVGVS. in Enchi. Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur in quorumcunque animalium, aut etiam hominum cibum cedat, carnémque mutetur, animæ illi humanę in puncto temporis redditur, quę eam primitus vt homo fieret, viueret, & cresceret animauit. CHRY. sup. Matth. Ad defensionem autem sui erroris, inuenisse se argutissimam rationem Sadducæi putabant. vnde sequitur: Et interrogauerunt eum dicentes: Magister, Moyses dixit, &c.

Homi 42 in imperf. circa illud errastis nescientes scripturas, to. 2.

CHRYS. in hom. Quia enim immitigabile malum mors erat apud Iudæos, qui omnia præsenti vita faciebant: in legem deduxit Moyses defuncti sine filiis vxorem fratri dari oportere, vt defuncto filio nasceretur ex fratre, & nõ excideret nomẽ eius, quod erat quædam mortis mitigatio. Nõ autẽ alius quàm frater vel propinquus iubebatur accipere vxorẽ defuncti, quoniam non ita putaretur qui ex tali coniunctione erat nasciturus esse filius eius qui obiit: & iterum extraneus non ita haberet necessitatem statuere domũ eius qui obierat, sicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iustum erat. Sequitur. Erant autem, &c. HIER. Qui resurrectionem corporũ non credebant, & animam putabant interire cum corporibus, rectè istiusmodi fingunt fabulam, quæ deliramenti arguat eos, qui resurrectionem asserant mortuorum. Turpitudinem ergo fabulæ opponunt, vt resurrectionis denegent veritatem. vnde concludũt, in resurrectione ergo cuius erit? potest autem fieri, vt verè in gente eorum hoc aliquando acciderit.

Super illud: Moyses dixit, si quis mortuus fuerit, tom. 9.

Lib. 1. ca. 32. tom. 4.

AVGV. de quæst. Euang. Per hos autem 7. fratres mysticè intelliguntur homines impij, qui fructum

A iustitiæ non potuerunt afferre in terra per omnes septem mundi ætates, quibus ista terra consistit. Postea enim & ipsa terra transiet, per quem omnes illi, quasi septem steriliter trãsierunt. Sequitur. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis nescientes scri. &c.

Homi 42. in opere imperf. in me illius. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Sapienter primum arguit stoltitiam eorum, quia non legebant. Secundo ignorantiã, quia non cognoscebant Deum. Ex diligentia enim lectionis, nascitur scientia Dei, ignorantia autem, negligentiæ filia est. HIER. Propterea ergo errant, quia scripturas nesciunt: & quia scripturas nesciunt, consequenter ignorant virtutem Dei.

Super illud: Erratis nescientes script.

Tract. 22. in Mat. ali. mõtalum ante finem.

ORIG. Duas autẽ res dicit eos nescire, vnam quidem scripturas, alteram autẽ virtutem Dei, per quã B resurrectio fit & noua vita in ea. Vel Dominus arguẽs Sadducæos nescire virtutem Dei, se eos non cognoscere arguebat. Ipse enim erat virtus Dei, & non cognoscebãt eum, quasi nescientes scripturas, quæ loquuntur de eo. Propterea nec resurrectionẽ credebãt, quam facturus fuerat ipse. Quæritur autem, cùm Saluator dicat, Erratis nescientes scripturas: An dicat, quòd in quibusdam scripturis positum est, quod sequitur: In resurrectione neq; nubent, &c. quod in veteri testamento nõ legitur scriptum? Nos autem dicimus, quia scriptum est, non in ipsis sermonibus manifestè ista dicentibus, sed in mysterio indicantibus, secundum intellectum moralem. Nam cùm sit C lex vmbra futurorum bonorum: dicens quodlibet de viris & vxoribus, de spiritualibus nuptiis principaliter dicit. Sed nec hoc inuenio alicubi scripturã dicentem, sanctos post exitum fore sicut Angelos Dei, nisi fortè quis & hoc moraliter intelligat, secũdum illud quod dicitur: Tu autẽ ibis ad patres tuos. Item, appositus est ad populum suum. Dicet autem aliquis: Ideo eos increpabat, quia non legebant cæteras scripturas, quæ sunt extra legem: & ideo errabant. Alius autem dicit, quòd nesciebant Mosaicæ legis scripturas: ex eo quòd diuinum sensum earum non scrutabantur. CHRYS. sup. Matth. Vel quod D dicit, In resurrectione neque nubent neque nubentur, &c. retulit ad hoc quod dixerat, Nescitis virtutem Dei. Quod autem dixit: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: ad illud quod dixerat: Nescitis scripturas. Et quidem calumniatoribus primum oportet in aliqua quæstione auctoritatem scripturæ proferre, deinde rationem exponere: interrogantibus autem per ignorantiam prius rationem exponamus, postea auctoritate confirmemus, quoniam calumniatores conuincere oportet, interrogatores autem docere, ideo his interrogantibus per ignorantiam, prius rationem exposuit, dicens: In resurrectione. HIER. In hoc autem quod E dicit, Neque nubent neque nubentur: Latina consuetudo, Græco idiomati non respondet. Nubere enim apud latinos, propriè dicũtur mulieres, sed nos simpliciter dictum intelligamus quòd nubere de viris, & nubi de mulieribus dictum sit.

Homi 42 in opere imperf. & me. illius. tom. 2.

Modus informandi.

Super illud: In resurrect. neque nubent neque, tom. 9.

CHRYS. sup. Matth. In hoc quidem sæculo quia morimur, ideo nascimur: quia nascimur, ideo vxores ducimus, vt quod moriendo minuitur, nascendo suppleatur. Ibi autem moriendi necessitas tollitur, vnde & nascẽdi causa soluta est. HILA. Et quidem suffecerat aduersus Sadducæos opinionem illecebræ corporeæ recedisse, & officiis cessantibus inania hæc corporum gaudia sustulisse, sed adiecit sed sunt sicut Angeli Dei in cælo. CHRYS. in hom. Per quod ad

Homi. 42. in opere imperf. ante mediũ, tom. 2.

Can. 23. parũ ante med.

Homi. 71. in Mat. parum ante me. t. 2.

A interrogatum conuenienter respondet: quia enim hæc erat eis causa æstimãdi resurrectionem non esse quia credebant eandem fore resurgentium cõditionem. Hanc causam remouit, ostendens eos alterius conditionis futuros. CHRY. sup. Matt. Notandum

Homi. 42. in Matt. paulo ante me. t. 2.

verò quod cùm de ieiuniis & eleemosynis cæterisq; virtutibus spiritualibus locutus fuit, nunquam Angelorũ similitudinem introduxit, nisi cùm de absolutione à coitu loqueretur. quoniã sicut omnes actus carnales, opera sunt animaliũ, præcipuè tamen actus libidinis: sic omnes virtutes sunt res Angelicæ, præcipuè tamẽ castitas, per quã vincitur natura virtutibus. HIER. Quod ergo infertur: Sed sunt sicut Angeli Dei in cælo, spiritalis cõuersatio repromittitur.

Super illud: Neque nubent neque nubentur.

Libidinis detestatio.

B DION. Tunc enim quando incorruptibiles & immortales erimus, visibili quidem ipsius Dei apparitione in castissimis contemplationibus adimplebimur, intelligibilis autem luminis datione participabimus in impassibili & in immateriali mente, secundum imitationem supercælestium mentium: propter quod dicitur, quòd erimus Angelis æquales.

Can. 23 paulo ante med.

HILA. Eandem autem calumniam quam Sadducæi afferunt de coniugio, afferre plures solent: in quã formam muliebris sexus resurgat. Sed qualis in scripturis auctoritas est de Angelis opinãdi, talem in resurrectione speciei nostræ sẽsum oportet esse de fœminis. AVGV. 22. de ciuit. Dei. Sed mihi melius vi-

Li. 22. c. 17. circa princ. tom. 5.

C dẽtur sapere, qui vtrumq; sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis causa est. Nam priusquam peccassent, nudi erãt: natura autem seruabitur, quæ tunc quidem & à cõcubitu, & à partu immunis erit, erũt tamen membra fœminea nõ accommodata vsui veteri, sed decori nouo, quo non allicitur aspicientis cõcupiscentia, quæ nulla erit, sed Dei laudetur sapiẽtia, atq; clemẽtia: qui & quod non erat fecit, & liberauit à corruptione quod fecit. HIER. Nemo enim dicit de lapide

Super illud: Neque nubent neque nubentur. tom. 9

& arbore, & his rebus quæ non habent membra genitalia, quòd non nubent neque nubentur, sed de his qui cùm possunt nubere, tamen aliqua ratione non

Super illud: Sicut Angeli Dei in cælo.

D nubunt. RAB. Hæc autem quæ dicta sunt de resurrectionis cõditionibus, propositæ reddidit quæstioni: de ipsa verò resurrectione contra eorum infidelitatem cõuenienter loquitur. CHRY. in ho. Et quia

Homi. 71. in Mat. parum à med. to. 2

illi interrogando Moysen præmiserant, per Moysen eos confutat. vnde subdit. De resurrectione autem

Super illud: De resurrectione mortuorum non leg.

mortuorum, &c. HIER. Ad comprobandam resurrectionis veritatem multis aliis exẽplis manifestioribus vti potuit, ex quibus est illud: Resuscitabũtur mortui, & resurgent qui in monumentis sunt. Et in alio loco: Multi dormiẽtium de terræ puluere resurgent. Quæritur ergo quid sibi voluerit dominus

E hoc proferre testimoniũ quod videtur ambiguum, vel non satis ad resurrectionis pertinẽs veritatem, & quasi hoc prolato probauerit quod volebat, statim intulerit: Non est Deus mortuorũ, sed viuentiũ? Suprà diximus autem Sadducæos nec angelum nec spiritum, nec resurrectionem corporum cõfitentes: & animarum quoque interitum prædicasse. Hi quinq; tãtum libros Moysi recipiebant, prophetarum vaticinia respuentes. Stultum autem erat inde proferre testimonia, cuius auctoritatem nõ sequebãtur. Porrò ad æternitatem animarum probandam de Moyso ponit exemplum. Ego sum Deus Abraham, statimq; infert. Non est Deus mortuorum, sed viuentium: vt cùm probauerit animas permanere post mortẽ (ne-

A queenim poterat fieri vt eorum esset Deus, qui nequaquam subsisterẽt) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona malaq; gesserunt. CHRY. in ho. Sed qualiter alibi

Homi. 71. in Mat. parum à med. to. 2.

ait: vt viuorum & mortuorum dominetur? sed hoc non est simile ei quod hic dicitur. Mortuorum enim ibi dicitur esse Dominus, eorum. s. qui victuri sunt, non autẽ eorum qui semel disparuerunt, & vltra non resurgent. HIER. Cõsiderandum etiam quòd ser-

Super illud: Ego sum Deus Abraham, tom 9.

mo hic ad Moysen iam factus fuerat, sanctis patriarchis iampridem quiescentibus: erant ergo, quorum Deus erat. nihil. n. habere poterant, si nõ erant. quia in natura rei est, vt esse id necesse sit, cuius sit alterũ: atq; ita habere Deum, viuẽtium est, cùm Deus æter-

B nitatis sit, & non sit eorum quæ mortua sunt, habere id quod æternũ est: & quomodo esse illi futuri semper negabuntur, quorum se esse profiteatur æternitas? ORI. Deus etiã est qui dicit: Ego sum qui sum.

Tract. 23. in Mat. parum ante fi. em.

Sic ergo impossibile est vt dicatur eorum Deus esse qui nõ sunt. Et vide quia nõ dixit: Ego sum Deus Abrahã, Isaac, & Iacob: sed Deus Abrahã: Deus Isaac, & Deus Iacob. In alio autẽ loco sic dixit: Deus Hebræorũ misit me ad te. Qui enim perfectissimè sunt circa Deum, quantum ad cõparationem cæterorum hominũ, totũ habent Deum in se: propterea non cõmuniter, sed singulariter dicitur eorũ Deus, vt puta si dicamus: Ager ille, illorũ est: ostẽdimus quòd vnus-

C quisq; eorum non habet eum in toto. Si autem dicimus, quòd ager ille illius est, demõstramus quia totum agrum possidet ille. Vbi ergo dicitur, Deus Hebræorum, imperfectio demõstratur eorũ, quia vnusquisque eorum aliquid modicum de Deo habebat. Dicitur autẽ Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: quia singuli eorũ totum habebant Deum. non autem ad modicam laudem respicit patriarcharum, quòd Deo viuebant. AVG. contra Faust. Opportu-

Li. 16. c. 24. tom. 6.

nè itaq; eadem voce nunc conuincuntur Manichæi, qua tunc cõuicti sunt Sadducæi: nã & ipsam resurrectionem alio quidem modo, sed tamen ipsi negant.

Tract. 11. à medio, to. 9.

D AVG. sup. Ioan. Ideo autem specialiter Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur: quia in illis tribus omnes modi generationis filiorum Dei vocãtur. Generat enim Deus multoties de bono prædicatore bonũ filium, & de malo malũ: quod significatur per Abraham, qui de libera vxore fidelẽ filium

Tres modi generationum.

habuit, & de ancilla infidelem genuit. Aliquãdo verò generat per bonum prędicatorem, bonum & malum filium: quod significatur in Isaac, qui de libera vnum bonum, & alterum malum generauit. Aliquãdo generat bonos per bonum & malum prædicatorem: quod significatur per Iacob, qui bonos filios genuit & de liberis, & de ancillis. CHRY. sup. Mat. Et

Homil. 42. in opere imperf. a med. illius. tom. 2.

E vide quomodo sit infirmior cõgressio Iudæorũ contra Christum. Prima fuit cum terrore dicẽdo: In qua potestate hæc facis? contra quam necessaria fuit cõstantia cordis. Secunda fuit cum dolo, contra quam necessaria fuit acuta sapientia. Hæc autem fuit cum præsumptione ignara quæ præcedẽtibus facilior est. Hominem enim putantem se aliquid scire, cùm nesciat, viro scienti facile est cõuincere. Sic & operatio inimici in primis grauis est: sed si quis forti animo sustinuerit, inueniet eum infirmiorem. sequitur: Et audientes turbæ mirabantur, &c. REMIG. Non quidem Sadducæi, sed turbæ mirãtur. Hoc etiã quotidie agitur in Ecclesia, cũ. n. diuina inspiratione aduersarij Ecclesiæ superãtur, turbæ fidelium lętantur.

Pharisæi

Pharisæi autem audientes quòd silentiũ imposuisset Sadducæis, conuenerunt in vnũ, & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentãs eum: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mãdatis vniuersa lex pendet & prophetæ.

Circa finem lib. 3. cõmēt. in Matth. tom. 9. HIER. Quia suprà pharisæi in ostensione denarij fuerant confutati, & aduersæ partis viderant factionē subruptã: debuerant ex hoc moueri, ne vltra molirentur insidias, sed maleuolentia & liuor nutrit impudētiam. vnde dicitur: Pharisæi autem audien. &c.

Tract. 23 in Matth circa princ. illius. ORIG. Silentiũ autem Sadducæis imposuit Iesus, volens ostendere quoniam mendacij vocem obmutescere facit claritas veritatis. Sicut enim proprium iusti est tacere cùm sit tempus tacendi, & loqui cùm sit tēpus loquendi, non tamen obmutescere: sic proprium est omnium qui mendacij sunt doctores, obmutescere quidē quantum ad rem, nõ autem tacere.

Super illud: Pharisæi audito tom. 9 HIER. Pharisæi ergo & Sadducæi qui inter se contrarij sunt, ad tentandum Iesum pari mente consentiunt. *Hom. 42. in opere imper. à med. illius. tom. 2.* CHRY. sup. Matth. Vel conuenerunt in vnũ pharisæi, vt multitudine vincerent, quem rationibus superare non poterant: à veritate se nudos professi sunt, qui multitudine se armauerunt. Dicebant enim apud se: Vnus loquatur pro omnibus, & omnes loquamur per vnum. vt si quidē vicerit, omnes videamur vicisse: si autem cõuictus fuerit, vel solus videatur confusus. & ideo sequitur: Et interrogauit eum vnus, &c.

Tract. 23. in Mat. parum à princ. ORIG. Omnem ergo qui non discendi sed tentandi causa interrogat aliquē doctorum, æstimare debemus illius pharisæi fratrem, secundũ illud, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Li. 2. ca. 73. ante med. tom. 4. AVG. de cons. Euang. Non moueat autem quòd Matthæus hic dicit tentatum fuisse à quo Dominus Iesus interrogatus est: Marcus autem hoc tacet, & in fine ita cõcludit, quòd ei Dominus sapienter respõdenti dixerit: Non longè es à regno Dei. Fieri enim potest, vt quamuis tentans accesserit, Domini tamen responsione correctus sit. Aut certè ipsam tentationem, de qua loquitur Iacob, non accipiamus malam, tanquam decipere volentis inimicum, sed cautã potius, tanquã experiri amplius volentis ignotum. neque frustra scriptũ est, Qui facilè credit, leuis est corde. Quid autem interroget, subditur: Magister, quod est mandatum magnum in lege?

Tract. 23. ante med. ORIG. Tentans dicebat, Magister: quoniam non inquantum discipulus Christi proferebat hanc vocem. Si quis ergo non discit aliquid à verbo, nec tradit se ei ex toto animo suo, dicit autem ei Magister, frater pharisæi est Christum tētantis. Cùm ergo ante Saluatoris aduentum legeretur lex: forsitan quærebatur quod est mandatum magnum in ea. Neque enim interrogasset hoc pharisæus, nisi diu apud illos de hoc quæsitum fuisset, & non inuētum, donec veniens Iesus hoc doceret.

Hom. 42. in opere imper. à med. to. 2. CHRYS. super Matth. De magno tamen mandato interrogabat, qui nec minimum obseruabat: ille debet interrogare de maiore iustitia, qui iam minorem compleuit. *Circa finem commentar.* HIER. Vel non de mandatis interrogat, sed quod sit primum mãdatum magnúmque: vt **A** cùm omnia quę Deus mandauerit magna sint, quicquid ille respondeat occasionem habeat calũniandi. *Lib. 3. in Mat. tom. 9.*

Hom. 42 in opere imper. à med. to 2. CHRY. sup. Matth. Dominus autem sic ei respõdit, vt interrogationis eius fictam conscientiam statim primo respõso percuteret. vnde sequitur: Ait illi Iesus: Diliges Dñm Deum tuum, &c. *Timor minuit mentum.* Diliges, inquit, non timore: quia diligere magis est quàm timere. Timere enim seruorum est, diligere filiorum. Timor sub necessitate est, dilectio in libertate. Qui in timore seruit Deo, pœnam quidē euadit, mercedem verò iustitiæ non habet, quia inuitus fecit bonũ propter timorem. Nõ vult ergo Deus vt timeatur seruiliter ab hominibus quasi dominus, sed vt diligatur **B** quasi pater: qui adoptionis spiritum donauit hominibus. Diligere autē Deum ex toto corde, est, vt cor tuum non sit inclinatum ad alicuius rei dilectionem magis quàm Dei. *Expositio præcepti charitatis.* Diligere autem Deum in tota anima, est certissimum animũ habere in veritate, & firmum esse in fide. Alius est enim amor cordis, & alius est amor animæ. Amor cordis quodammodo carnalis est, vt etiã carnaliter diligamus Deum, quod facere nõ possumus, nisi recedamus ab amore carnalium rerum. Cordis ergo amor sentitur in corde, amor verò animæ nõ sentitur, sed intelligitur: quia in iudicio animæ consistit. Qui enim credit apud Deum esse omne bonum, & nihil boni esse extra ipsum: hic dili- **C** git Deum in tota anima. Tota verò mente diligere Deum, est, vt omnes sensus Deo vacent. Cuius enim intellectus Deo ministrat, cuius sapientia circa Deũ est, cuius cogitatio ea quæ Dei sunt tractat, cuius memoria quæ bona sunt recordatur: tota mēte diligit Deum. *Lib. 1 ca. 22. à med. to. 3.* AVG. de doctr. Christia. Vel aliter: Deum ex toto corde diligere præciperis, vt omnes cogitationes tuas: Ex tota anima, vt omnē viam tuam: Ex tota mēte tua, vt omnem intellectum tuum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers. Nullam ergo vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, vt alia re velit frui. Sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, **D** quo totus dilectionis impetus currit. Tunc enim est optimus homo, cùm tota vita sua pergit in incommutabile bonum. *Glosa interlinearis ibi.* GLO. Vel ex toto corde, id est, intellectu: Anima, id est, voluntate: Mēte, id est, memoria. vt nihil ei cõtrarium velis, sentias, aut recorderis. *Tract. 23. in Matth parũ ante mediũ.* ORIG. Vel aliter: Ex toto corde, id est, secundum totam recordationem, & operationem, & cogitationem. Ex tota anima, id est, vt parati sint eã ponere pro pietate Dei: In tota mēte, nihil aliud scilicet proferentes, nisi quæ Dei sunt. Et vide si potes, cor quidē accipere pro intellectu, quo intelligibilia speculantur, mentē autem ad proferendas res. Mente enim proferimus singulas res, & per vnumquodq; **E** quod significatur, quasi mente nostra inambulamus atque proferimus. Si autem tētanti pharisæo Dominus non respondisset, æstimare possemus non esse vnum mandatũ maius altero. Sed Dominus respondens subdit, hoc est maximum & primum mandatũ. vbi discimus sententiam de mandatis, quod est magnum, & sunt inferiora vsque ad minima. Respõdet autem Dominus non solùm quod est magnum mãdatum, sed etiam primum, non pro ordine scripturæ, sed pro dignitate virtutis. Hi autem soli huius mandati in se suscipiunt magnitudinē & primatum, qui non solum diligunt dominũ Deum suum, sed etiam illa tria susceperint, scilicet ex toto corde, &c. Docuit autem quòd non solum est magnũ & primum,

A sed etiam quod esset secũdum simile priori. vnde sequitur: Secũdum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Si autem qui diligit iniquitatem odit animã suam, manifestum est quòd nõ diligit proximũ sicut seipsum, cùm nec seipsum diligat. *Li. 1. ca. 30. à med illius. tom. 3.* A v g. 1. de doctr. Christia. Manifestum est autem omnem hominem proximum esse putandum, quia erga neminem operãdum est malum. Iam verò si vel qui præbendum, vel à quo præbendum est nobis officium misericordiæ rectè proximus dicitur: manifestum est hoc præcepto, quò tenemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, à quibus nobis tanta misericordiæ impenduntur officia, *Angeli diligendi.* quanta nobis in scripturis animaduertere facile est, B ex quo & ipse Dominus noster, proximum se nobis dici voluit, quoniã seipsum Dominus Iesus Christus significat opitulatum esse semiuiuo iacenti in via.

Lib. 8. ca 6. circa finem. tom. 3. A v g. 8. de Trinit. Qui autem amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint, amare debet: sic enim & seipsum amare debet, aut quia iustus est, aut vt iustus sit: sic enim diligit proximum sicut seipsum sine vllo periculo. *Lib. 1. ca 22. à med. to. 3.* A v g. 1. de doctr. Christia. Si autem teipsum nõ propter te debes diligere, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat aliquis homo, si & ipsum propter Deum diligis. Quisquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere, vt etiã ipse toto corde diligat Deum.

C *Homi 42. in Matth. aliq. ante finem. tom. 2.* C h r y. super Matth. Qui autem hominem amat, simile est sicut qui Deum amat, quia imago Dei est homo, in quo Deus diligitur, sicut rex in sua imagine honoratur. Et propter hoc dicitur hoc mandatum simile esse primo. H i l a. Vel aliter: Quod mandatum sequens primo est simile: significat idem esse officij & meriti in vtroque: neque enim aut Dei sine Christo, aut Christi sine Deo potest vtilis esse dilectio ad salutem. Sequitur: In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ.

Li. 1. ca. 33. tom. 4. A v g v. de quæst. Euang. Pendet dixit, id est, illuc refertur vbi habet finem.

D *Super illud: In his duobus vniuersa lex pẽdet.* R a b. Ad duo enim hæc præcepta pertinet totus decalogus. Præcepta quidem primæ tabulæ ad dilectionem Dei, præcepta secũdæ ad dilectionem proximi. *Tract. 23. parũ à med.* O r i g. Vel quia qui omnia implevit quæ scripta sunt de Dei dilectione & proximi, dignus est magnas gratias à Deo percipere, vt intelligat omnẽ legem & prophetas. *Lib. 8. ca 7. tom. 3.* A v g. 8. de Trinit. Cùm autem sint duo præcepta, in quibus pendet lex & prophetæ, dilectio Dei & proximi, non immerito scriptura plerunque pro vtroque vnum ponit: *Duo præcepta decalogi.* siue dilectionem Dei, sicut est illud, Scimus enim quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: siue dilectionem proximi, sicut est illud: Omnis lex in vno E sermone impletur, Diliges proximũ tuum sicut teipsum. sed hoc ideo: quia qui proximum diligit, consequẽs est vt Deum diligat. Ex vna eademque charitate Deum proximúmque diligimus, sed Deum propter Deum, nos autem & proximũ propter Deum.

Li. 1. ca 26. tom. 3. A v g. 1. de doct. Christ. Sed tamen quoniam excellentior & suprà nostram naturam est diuina substantia, præceptum quo diligimus Deum, à proximi dilectione distinctum est, quòd si te totum intelligas, id est, animam & corpus: & proximum tuũ, id est, animam & corpus, nullum diligendarum rerum genus in his duobus præceptis prætermissũ est. Cùm enim præcurrat dilectio Dei, sequitur dilectio proximi, cuiúsque dilectionis modus præscriptus sit, vt eum sicut A teipsum diligas simul & tui abs te dilectio prætermissa non est.

Congregatis autẽ pharisæis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicũt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominũ, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedũ tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

B *Homi. 72. in Matth ante med. tom. 2.* C h r y. in homil. Iudæi æstimantes Christum esse hominẽ purum, eum tentabant, nec eum tentassent, si filiũ Dei credidissent. Volens ergo Christus ostendere quod agnoscebat fallaciã cordis eorum, & quia Deus erat, nec manifestè voluit dicere veritatem, ne occasionem blasphemiæ inuenientes Iudæi amplius insanirẽt, nec omnino tacere, quia ad hoc venerat vt veritatem annunciaret: ideo talem interrogationem eis proposuit, vt ipsa interrogatio eis ostẽderet quis esset, vnde dicitur: Congregatis autem pharisæis interrogauit eos Iesus, dicens: Quid vo. &c.

Homil. 72. in Matth. inter prin. & med. tom. 2. C h r y s. in homil. Discipulos quidem primum interrogauit quid alij dicerent de Christo, & tunc quid C ipsi dicerẽt, hos autem non ita. Profectò enim seductorem eum dixissent, & malum: & quia malũ eum existimabant, & quoniã Christus purus homo erat, & ideo dixerunt eum esse filium Dauid. & hoc est, quod subditur: Dicunt ei, Dauid. Ipse autem hoc reprehẽdens, inducit Prophetam dominationem eius & proprietatem filiationis, & cohonorationem, quæ est ad patrem testantem. vnde subditur: Ait illis, Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens, Dixit dominus domino meo, &c.

Lib. 4. in Matth. parũ à prin. to. 9. H i e r. Testimonium hoc de 109. Psalmi sumptũ est. Dominus ergo filius Dauid vocatur, non secundum id quod de eo natus est, sed iuxta id quod natus D ex patre semper fuit, præueniẽs ipsum carnis suæ patrem. vocat autem eum dominum suum, non errore incerto, nec propria voluntate, sed Spiritu sancto. *Testimonium diuinitatis Christi.*

R e m i. Quod autem dicit: Sede à dextris meis, non intelligendum est quòd Deus corporeus sit; vt dexteram vel sinistrã habeat: sed à dextris Dei sedere, est in honore & æqualitate paternæ dignitatis manere. *Homi 42. in opere imper. non procul à fine. tom. 2.* C h r y s. sup. Matth. Puto autem hanc interrogationem non solum contra pharisæos, sed etiã contra hæreticos posuisse: nam secundum carnem verè filius erat Dauid, Dominus autem secũdum diuinitatem. *Homi. 72. in Matth. ante med. tom. 2.* C h r y. in homil. Non autem in hoc stat, sed vt timeant subdit, Donec ponam inimicos tuos scaE bellum pedum tuorum, vt saltem ita eos inducat.

Tract 23. in Matth. aliq. ante finem. O r i g. Deus etiam non ad perditionẽ solum ponit scabellum pedum Christi inimicos ipsius, sed & ad eorum salutem. R e m i. Donec autem pro infinito ponitur, vt sit sensus: Sede semper, & inimici tui in sempiternum subijcientur pedibus tuis.

G r e. Quòd autẽ à patre inimici subijciuntur filio, non infirmitatem filij, sed vnitatem naturæ significat nam & filius subijcit inimicos patri, quia patrẽ clarificat super terram. Et ex hac auctoritate cõcludit: Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? *Super illud: Congre. autẽ pharis. tom. 9.* H i l a. Interrogatio hæc nobis proficit vsque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui cõfitentur Christum esse venturum, hominem simplicem &

cem & sanctom virum asserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti à Domino, si simplex homo est, & tantum filios Dauid, quomodo Dauid vocat eum dominum suum? Iodæi autem ad diluendam interrogationis veritatem, srioola multa cõfringunt, vernaculũ Abrahæ assetentes, cuius filius fuerit Damascus Eliexer: & ex ipsius persona scriptũ psalmũ, quod post sedem quinque regum Dñs Deus, domino suo Abraham dixerit: Sede ad dexteram meam, donec pooam, &c. Qoos ioterrogemus quomodo dixerit Abrahæ ea quæ seqountur, & respondere cogamus quomodo Abraham ante Luciferum genitus sit, & quomodo sacerdos fuerit secundũ ordinẽ Melchisedech, pro quo Melchisedech obtulerit panẽ & vinum, & à quo decimas prædæ acceperit.

Homi 72. in Matth. circa medium.

CHRY. in homil. Hoc tantum imposuit finem ipsorum disputationibus quasi magoum & sufficiens præclodere eorum ora. vnde sequitur: Et nemo poterat respondere ei verbum. Neqoe ausus, &c. Siluetunt enim ex tunc noo volentes, sed non habẽdo aliquid dicere.

Iudæorum correptio.

Tract. 23. in Matt. à med.

ORIG. Si aotem interrogatio eorum fuisset ex voluntate discendi, nunquam eis talia proposuisset, vt amplius non essent ausi eũ interrogare.

Circa finem commentar. ad ca. 22.

RAB. Ex hoc autem intelligimus venena inuidiæ superati posse, sed difficilè quiescete.

CAPVT XXIII.

TVNC Iesus locutus est ad turbas & ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.

Homi. 43. in opere imper. in principio tom. 2.

CHRY. super Matth. Postqoam Dominus sacerdotum responsionem prostrauit, & incorrigibilem eorum conditionem ostendit: sicut clerici, si malè fecerint, inemendabiles sunt: laici verò delinquẽtes facilè emendantur: tunc cõuertit sermones ad Apostolos & ad populum. vnde dicitur: Tunc locutus est Iesus ad torbas, &c. Infructuosum nanque est verbũ in qoo sic alter confunditur, vt alter noo erudiatur.

Tract. 24. in Matth. in princip.

ORIG. Sunt autem meliores discipuli Christi reliquis torbis, & inuenies io Ecclesijs quosdam affectuosius accedentes ad verbum Dei, esse discipulos Christi, cęteros autem populum esse ipsius. Et interdum quædam discipulis solis dicit, quædã verò turbis, alia verò turbis simul atque discipolis, sicut sunt hæc. vnde sequitur, Dicẽs: Super cathedram Moysi, seder. scribæ & pharis. Qui legem Moysi profitentur & interpretari se gloriãtur, hi sedeot super cathedrã Moysi. Qui ergo nou recedunt à littera legis, scribæ dicuntur. Qui aotem maius aliquid profitentes, diuidunt seipsos quasi meliores à multis, pharisæi dicuntur, quod interpretatur diuisi. Qui autẽ Moysen secundom spiritualem virtutẽ intelligũt & exponuot, sedent quidem super cathedram Moysi, sed oon sunt scribæ & pharisæi, sed his meliores dilecti Christi discipoli. Post aduẽtum aotem Christi sedẽt super cathedram Ecclesiæ, quæ est cathredra Christi.

Quæ sit cathedra Moysi.

CHRYS. sup. Matt. Videndũ est tamen quomodo quis super cathedram sedeat, quia nou cathedra facit

A sacerdotem, sed sacerdos cathedram: noo locus sanctificat hominem, sed homo locom. Ideòqoe malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, oon dignitatem.

Homi. 42. in opere imper. parũ à prin. tom. 2.

CHRY. in homil. Ne autem aliqois dicat, quoniã propter hoc desidior factus sum ad agendum, quia malus est doctor: hanc destruit occasionẽ, cùm subdit: Omnia ergo quæcũque dixeriot vo. &c. Nõ enim sua dicũt, sed quæ Dei sunt, quæ per Moysen Deus in legem deduxit. Et iotucre quaoto circa Moysen vtitur hooore, eam iterum quæ ad vetus est testamentum, concordiam ostendens.

Hom. 73. in Matth. non remote à pr. tom. 2.

ORIO. Si autem scribæ & pharisæi sedentes super cathedram Moysi sunt Iudæorum doctores, secun-

Tract. 24. in Matth circa med. illius.

B dũ litteram docentes legis mandata, quomodo iubet nos Dñs secuodum omnia quæ dicũt illi facere? cùm Apostoli in actibus vetent fideles viuere secundum litteram legis. Sed illi docent secundom litteram, legem spiritualiter oon intelligẽtes. Quæcunque ergo dicunt nobis ex lege, intelligeotes sensum legis facimus & seruamos, oequaquam facientes secundom opera eorum. Non enim sicut lex docet faciunt, nec intelligunt velamen esse super litterã legis. Vel cùm omnia audieris, non omnia intelligas præcepta legis, puta multa quæ de escis sunt, & quæ de hostiis & similia, sed ea quæ corrigunt mores. Sed quare non de lege gratię hoc mãdauit, sed de doctrina Moysi? quia

C scilicet nõdum erat tempus præcepta nouæ legis ante tempus passiooismanifestare. Mihi autem videtur quòd & aliquid aliud prædispensans hoc dicit: qoia enim accusaturus erat scribas & pharisæos in sequẽtibus sermooibus, ne videretur apud stultos ex hoc eorum principatum cupere, vel propter inimicitiam hoc facere, primum à se hanc suspicionem remouet, & tunc eos incœpit teprehendere, vt turbæ non in eadem vitia incidant: & ideo ne existimẽt quòd quia debent eos audire, ideo eos debeant in operibus imitati. Subditur enim: Secundum verò opera eorum nolite facere. Quid est autem doctore illo miserabilius, cuius vitam discipuli cùm non sequuntur, sal-

D uantur: cùm imitantur, perduntur.

Homi 43. in opere imper. Super illud: Quacunque dixer. vobis, facite. to. 2.

CHRY. super Matth. Sicut autem aurum de terra eligitur, & terra relinquitur: sic & auditores doctrinam accipiant, & mores relinquant. Frequenter. n. de homine malo, bona doctrina procedit: sicut autem & sacerdotes melius iudicant propter bonos, malos docere, quàm propter malos, bonos negligẽre: sic & subditi, propter bonos sacerdotes etiã malos hooorent, ne propter malos boni etiam contemnantur: melius est enim malis iniusta præstare, quàm bonis iusta sobtrahere.

Mali possunt esse bona doctrina.

Homi. 73. in Matth. aliquantulum à princip. tom. 2.

CHRY. in homil. Considera verb vnde incipit eos reprehendere. nam sequitur: Dicunt enim, & non fa-

E ciunt. Maximè enim accusatione dignus est, qui doctrinæ auctoritatem habeos legem transgreditur. Primo quidem, quia præuaricatur qui alios corrigere debet: deiode, quia peccans maiore pœna dignus est propter honorem: tertio, quia plus corrumpit velut in ordine doctoris peccans. Rursus aotem & aliam eorum reprehensionem ponit, quoniam graues sunt sibi sobiectis. vnde sequitur: Alligant enim onera grauia, &c. In quo duplicem eorum malitiam ostendit, vnam quidem in hoc quòd sine venia expetoot à subiectis summam diligentiam vitæ, aliam verò in hoc, quòd sibiipsis multam concedunt licentiam. Oportet aotem bonum principem econtrario se habere. Io his enim quę secondum seipsum

sont grauem iudicē esse, in subiectis autem mansuetum & pium. Iotende autem qualiter & eorum reprehensionē aggrauat. Nō enim dixit, Non possunt, sed nolunt, neque dixit, Portate, sed digito mouere, id est, neque propè fieri, neque tangere.

Homi. 43. in opere imper. Super illud: alligāt onera. tom. 2.

Chrys super Matth. Et quidem quantum ad phariſços & ſcribas de quibos loquitur, onera grauia & importabilia dicit legis mandata, quibus Pettus in actibus dicit: Vt quid vultis imponere iugum ſuper ceroices diſcipulorū: quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? Onera enim legis quibuſdam tationibus fabuloſis cōmendantes auditoribus, quaſi vincula ſuper humeros cordis eorū alligabant, ve velut rationis vinculo conſtricti non reijcerent ea à ſe. Ipſi autem nec ex modica parte ea implebant, id eſt, vt non dicant pleno opere, ſed nec modico tactu, id eſt, digito. Glo. Vel alligant onera, id eſt, vndecunque traditiones colligunt, quæ conſcientiam non leuant, ſed grauant.

Gloſa interlinearis ibi.

Onus legis.

Super illud: Alligāt onera grauia. tom. 9.

Hier. Humeri autē & digitus, & onera & vincula, quibus alligantur onera, ſpiritualiter ſunt intelligenda. Hic etiam generaliter Dñs aduerſus omnes magiſtros loquitur, qui grandia iubent, & minora nō faciunt. Chry. ſuper Matth. Tales autem ſunt qoi graue pondus venientibos ad pœnitentiam imponunt, & ſic dum pœna præſens fugitur, contemnitur pœna futura. Si enim faſcem ſuper humeros adoleſcentis, quem non poteſt baiulare, poſueris, neceſſe habet, vt aut faſcem reijciat, aut ſub pondere cōfringatur: ſic & homini, cui graue pondus pœnitentiæ imponis, neceſſe eſt, ve aut pœnitentiam reijciat, aut ſuſcipiens dum ſufferre non poteſt, ſcandalizatus amplius peccet. Deinde & ſi erramus, modicam pœnitētiam imponentes, nónne melius eſt, propter miſericordiam reddere rationē, quàm propter crudelitatē? vbi paterfamilias largus eſt, diſpenſator non debet eſſe tenax. Si Deus benignus, vt quid ſacerdos eius auſterus? Vis apparere ſanctus? circa tuam vitā eſto auſteros, circa aliorum benignus: audiant te homines parua mandantem, & grauia facientem. Talis eſt autem ſacerdos qui ſibi indulget, & alios exigit: qoemadmodum malus deſcriptor tributi in ciuitate, qui ſe releuat, & oocrat impotentes.

Homi. 43 in opere imper. Super illud: Alligāt onera. tom. 2.

Omnia verò opera ſua faciunt vt videātur ab hominibus. Dilatāt enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias. Amant autē primos accubitus in cænis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Vos autē nolite vocari rabbi. Vnus eſt enim magiſter veſter, omnes autē vos fratres eſtis. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terrā, vnus eſt enim pater veſter, qui in cælis eſt. Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Qui maior eſt veſtrū, erit miniſter veſter. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur.

Homi. 73. in Matth. ſup. illud: omnia opera ſua faciunt. to. 2.

Chrys. in homil. Suprà Dominus arguerat ſcribas & phariſæos crudelitatis & negligentiæ, conſequēter autem arguit eos inanis gloriæ, quæ fecit eos à Deo recedere. vnde dicit. Omnia verò opera, &c.

Homi 43 in opere imper. parū à med. tom 2.

Chry. in homil. In omni re naſcitur quod ipſam exterminat, ſicut ex ligno vermis, & ex veſtimēto tinea: vnde ſacerdotum miniſterium qui poſiti ſunt ad ædificationem ſanctitatis, corrumpere diabolus nititor, vt hoc ipſum bonum, dum propter homines fit, fiat malom. Tolle hoc vitium de clero, & ſine labore omnia reſecabis: ex hoc enim fit vt difficile clerici peccatores pœnitentiā agant. Volt autem Dñs in hoc oſtendere cauſam propter quā non poterant credere Chriſto, hoc eſt, quia omnia faciunt, vt videantur ab hominibus: impoſſibile. n. eſt vt credat Chriſto cæleſtia prædicanti, qui gloriam hominum concupiſcit terrenam. Legi enim aliquem ſic interpretantē hunc locū, Super cathedras, id eſt, in honore & gradu quo fuerat Moyſes, conſtituti ſunt ſcribæ & phariſæi indignè, qui legē prophetantem de Chriſto venturo prædicabāt alijs, ipſi autem non recipiebant præconem propter hoc hortatur popolū audire legem quā prædicabant, id eſt, credere in Chriſtum prædicatum à lege, & nō imitari ſcribas & phariſæos incredulos. & reddit cauſam quare prædicabant ex lege Chriſtū venturū, & non credebāt in eū, quia ſcilicet omnia opera ſua faciont, vt ab hominibus videantur, id eſt, quia non prædicabant Chriſtū venturum deſiderio aduentus eius, ſed vt doctores legis eſſe ab hominibus viderentur.

Chryſoſtom. Hom. 43. in opere imper. ante medū. tom. 2.

Phariſæorum error.

Orig. Ad hoc autē opera ſua faciunt, vt ab hominibus videantur, viſibilē ſuſcipientes circōciſionem, & viſibiliter corporalia fermenta auferentes de domibus ſuis: & ſimiliter his vniuerſa agētes. Chriſti verò diſcipuli legē in occultis implēt, quaſi in occulto conſtituti Iudæi, vt Apoſtolus dicit.

Tract. 24. in Matth inter med. & finē.

Chry. in homil. Vide autem hic quòd cùm quadam intētione eos incuſat. Non enim ſimpliciter ait quod faciant opera ſua, vt videantor ab hominibus, ſed addidit, omnia. Deinde demonſtrat quòd neque in magnis vanè gloriabantur, ſed in quibuſdā vilibus rebus. vnde ſubditur: Dilatant n. phylact. ſua, &c.

Homil 73. in Mat. ſu. illud: Omnia opera faciūt. to. 2.

Hier. Dominus enim cùm dediſſet mādata legis per Moyſen, ad extremum intulit, ligabis ea in manu tua, & erunt ſemper ante oculos tuos. & eſt ſenſus: Præcepta mea ſint in manu tua, vt opere compleantur: ſint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis. Hoc phariſæi malè interpretantes, ſcribebant in membranis decalogum Moyſi, id eſt, decē legis verba, complicātes ea & ligantes in fronte, & quaſi coronam capitis faciētes, vt ſemper ante oculos mouerentur. Iuſſerat quoque aliud Moyſes, vt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerēt, ad Iſraelis populum diſcernēdum, vt quomodo in corporibus circonciſio ſignum Iudaicæ Gētis daret, ita veſtis haberet aliqoam differētiam. Superſtitioſi verò magiſtri captantes aurā popularem, atque ex mulierculis captantes lucra faciebant grandes fimbrias, & acutiſſimas in eis ſpinas ligabant, vt videlicet ambulantes & ſedentes interdum pungerentur, & quaſi hac cōmonitione retraherentur ad miniſteria ſeruitutis oei. Pictatiola ergo illa decalogi phylacteria vocabant, id eſt conſeruatoria, eo quòd qoicunque habuiſſent ea, quaſi ob cuſtodiam & munimentum ſui haberent. Non intelligētibus phariſæis quòd hæc in corde portanda ſunt, non in corpore, alioquin & armaria & arcæ habēt libros, & notitiā Dei nō habēt.

Super illud: Dilatāt phylacteria. tom. 9.

Peruerſio ſcripturarum.

Chrys. Illorum autem exēplo & nunc multi aliqua nomina Hebraica Angelorū confingunt & ſcribunt, & alligant, quæ non intelligentibus metuenda videntur: quidam verò aliquā partem Euāgelij ſcriptam circa collū portant. Sed nonne quotidie Euāgeliū in Eccleſia legitur & auditur ab omnibus? Cui ergo in auribus poſita Euāgelia nihil proſunt, quomodo eum poſſunt circa collum ſuſpenſa ſaluare?

Homi. 43. in opere imper. à med. illius. tom. 2.

Deinde

Deinde vbi est virtus Euãgelij, in figuris litterarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis: si in intellectu, ergo melius in corde posita prosunt, quàm circa collum suspẽsa. Alij verò sic exponunt hunc locum, quia dilatabant verba sua de proprijs obseruãtijs, quasi phylacteria, id est, conseruatoria salutis, ea populo assiduè prædicãtes. Fimbrias autem vestimentorũ magnificatas dicit sopereminentias eorundem mandatorum.

Parum ante illud: Vos autem nol. voc. rabbi, tom. 9.

HIER. Cùm autem superfluè phylacteria dilatẽt, & magnas faciant fimbrias, gloriam captãtes ab hominibus, consequenter arguuntur in reliquis. vnde sequitur: Amant autem primos accu. in cœ. &c.

Super illud: Nolite vocari rabbi.

B RAB. Notandum quòd salutari in foro, non primo sedere vel discũbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit: sed eos qui hæc siue habita, siue non habita, indebitè amant à fidelibus, quasi improbos docet esse cauendos. CHRY. Non enim vituperat eos, qui in primo loco recumbunt, sed eos qui amant primos discubitus, ad voluntatem vituperationem referens, non ad factum. Sine causa enim loco se humiliat, qui corde se præfert. Aliquis enim iactator audiens laudabile esse in vltimo loco discumbere, discumbit post omnes, & non solum iactãtiam cordis non dimittit, sed adhuc aliam iactantiam humilitatis acquirit, vt qui vult videri iustus, & humilis videatur. Multi enim superbi corpore quidem in nouissimo recumbẽtes, cordis autem elatione videntur sibi in capite recumbere & multi sunt humiles in capite recumbentes, & cõscientia se in vltimo esse existimant. CHRYS. in homil. Intende autem vbi in eis vana gloria dominabatur: in synagogis scilicet in quas inttabãt alios directuri. In cœnis hoc pati quãliter cuoque tolerabile erat, quanuis doctorem in admirationem esse oporteat, non in Ecclesia solum, sed vbique. Si autẽ diligere talia est incusatio, quàm malum est studere, vt his aliquis potiatur?

Homi. 43. in opere imper. aliquantulũ ante finem. tom. 2.

Signa superbiæ.

Homil. 73. in Matth super illud: diligũt primos in cœnis accubitus, tom. 2.

CHRYS. super Matth. Primas etiam salutationes amant, nõ solum in tempore, vt eos primum salutemus, sed etiam in voce, vt clamantes dicamus, Aue rabbi, & in corpore, vt flexis capitibus eis incuruemur, & in loco, & in publico salutentur. vnde dicit: Et salutationes in foro. RAB. Quanuis in hoc culpa non careat, si idem in foro litibus intersse, qui in cathedra Moysi magistri synagogæ cupiunt appellari & vocari ab hominibus, rabbi.

Homil. 43. in opere imper. Super illud: primas salut. amant, to. 2.

Parum ante illud: Nolite voca. rabbi.

CHRY. super Matth. Id est, vocari volunt, & non esse: nomen appetunt, & officium negligunt.

Homi. 43. in opere imper. parũ à fine. tom. 2.

ORIG. In Ecclesia etiam Christi inueniũtur menſarum suscipientes primatum, vt diacones fiant, consequẽtes autem primas cathedras eorum qui dicontur presbyteri, præripere ambiunt: quidã autem machinantur vt Episcopi vocentur ab hominibus, hoc est rabbi. Christi autem discipulus diligit quidem in spiritalibus cœnis recubitus primos, vt meliora spiritualium ciborũ manducet. Diligit etiam, cũm Apostolis sedẽribus super duodecim thronos, primas cathedras actibus bonis dignum se præbere festinans cathedris huius. Sic autẽ & salutationes diligit, quæ fiunt in nundinis cælestibus, id est, cælestibus primitiuorum congregationibus. Vocari autem rabbi neque ab hominibus, neq; ab aliquo alio diligit iustus: quia vnus est magister omniũ. vnde subdit: Vos autem nolite vocari rabbi. CHRY. in hom. Vel aliter: Præmissorum de quibus pharisæos incusauerat, alia quidem sicut parua & vilia prætermisit, quasi discipulis de his instrui non indigentibus, sed quod erat omnium malorum causa, id est, thronum appetere magistralem, hoc in medium ducit ad discipulos instruendũ. vnde subdit: Vos autẽ nol. voc. rabbi, &c.

Tract. 24. in Matth. aliq. ante finem.

Homi. 73. in Mat parum à med. to. 2.

A

CHRY. super Matth. q. d. Nolite vocari rabbi, ne quod deo debetur, vobis præsumatis. Nolite & alios vocare rabbi, ne diuinum honorẽ hominibus deferatis. Vnus est enim magister omniũ, qui omnes homines naturaliter docet. Si enim homo hominẽ erudiret, omnes homines discerẽt qui habent doctores. Nunc autem quia non homo docet, sed Deus, multi quidem docentur, pauci autem discunt. Non enim homo intellectũ præstat homini docendo, sed à Deo præstitum per admonitionem exercet.

Homi. 43. in opere imper. non multum remote à fine. tom. 2.

HILA. Et vt meminerint discipuli se filios vnius parentis, & per nouæ natiuitatis generationem terreni ortus excessisse primordia, subdit: Omnes autẽ vos fratres estis. HIER. contra Heluid. Omnes autem homines affectu fratres dici possũt, quòd in duo diuiditur: in speciale, & commune. In speciale, quia omnes Christiani fratres vocãtur. Porrò in commune, quia omnes homines ex vno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur. Sequitur. Et patrem nol. voc. &c. CHRY. sup. Mat. In mundo enim quãuis homo hominem generet, tamen vnus est pater, qui omnes creauit. Non enim initium vitæ habemus ex parentibus, sed transitum vitæ per eos accipimus.

Canone. 24. parũ à princ.

Aliquantulum à med. illius tom. 2. incipit Nuper rogatus.

Homi. 43. in opere imper. parũ à fine. tom. 2.

C ORIG. Sed quis non vocat patrẽ in terris? qui per omnem actum secũdum Deum impletum dicit: Pater noster qui es in cælis. GLO. Quia verò apparebat quis esset omnium pater, in hoc quod dixerat: Qui es in cælis, vult exponere quis sit omnium magister. vnde præceptum de magistro iterum repetit, dicens: Ne vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus. CHRYS in homil. Non tamen dũ dicitur Christus magister, excluditur pater, sicut neque ex hoc quod Deus pater noster dicitur hominum pater, excluditur Christus. HIER. Quæritur autem quare aduersum hoc præceptum Apostolus doctorem gentium se esse dixerit? aut quomodo in monasterijs vulgato sermone se inuicem patres vocant? Quod sic soluitur. Aliud est esse natura patrẽ, vel magistrum, aliud indulgẽtia. Nos si hominem patrem vocamus, honorem ætati deferimus, non auctorem nostræ ostendimos vitæ. Magister enim dicitur ex consortio veri magistri: & ne infinita replicem, quomodo vnus per naturam Deus, & vnos filius non præiudicat cæteris ne per adoptionem dij vocentur & filij? ita & vnus pater & magister non præiudicat alijs, vt abusiuè vocentur & patres & magistri.

Tract. 24. in Matth. non remote à fine.

Homi. 73. in Matt à med. tom. 2.

D

Super illud: Vos autem nol. voc. tom. 9.

Quæstio euãgelica.

CHRYS. in homil. Non solum autem Dominus primatus cupere prohibet, sed ad cõtrarium auditorem inducit. vnde subdit: Qui maior est vest. &c.

Homi. 73. in Mat. à med. tom. 2.

E ORIG. Vel aliter: Et si ministrat quis verba diuina, sciens quia Christus in eo fructificat, nequaquam se magistrum, sed ministrum profitetur. vnde sequitur: Qui maior est vestrum, &c. Quoniam & ipse Christus, cũm esset verè magister, ministrum se esse professus est, dicẽs: Ego sum in medio vestrum quasi qui ministrat: bene autem post omnia, quibus vanæ gloriæ vetauit concupiscentiam addidit, dicens: Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. REMIG. Quod sic intelligitur, Omnis qui se de suis meritis extollit apud Deũ humiliabitur: & qui se de beneficijs extollit, apud Deum exaltabitur.

Tract. 24. in Matth. non remote à fine.

A *Væ autem vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qui clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.*

Tract. 25. in Matth. in princ.

ORIG. Christus quasi verè filius Dei illius qui legem dedit, secundum similitudinem benedictionum quæ sunt in lege, dixit & ipse beatitudines eorũ qui saluantur: secundum similitudinem autem maledictionum positarum in lege, ponit væ aduersus peccatores, dicẽs: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ. qui fatẽtur bonitatis esse aduersus peccatores ista pronunciate, intelligant quia simile est propositum Dei in maledictionibus legis. siue autem illa maledictio, siue istud væ non ex pronunciante cõtingit peccãti, sed ea peccatis, quibus dignum se præbet ad susceptionem istorum, quæ Deus disciplinę causa pronunciauit, vt cõuertantur homines ab bonum sicut pater increpans filium, profert verba maledictionis, nec tamen vult illum dignum fieri maledictionibus illis, sed magis ab eis diuertere. Huius autem væ causam subdit: Qui clauditis regnum cæl. &c. Hæc duo præcepta naturaliter inseparabilia sunt, quoniã hoc ipsum sufficit ad expulsionẽ, quod alios non permittit intrare. CHRY. super Mat. Regnum cælorum dicuntur scripturæ, quia in illis insertum est regnum cælorum: ianua est intellectus earum. Vel regnum cælorum est beatitudo cælestis, ianua autẽ est Christus per quem introitur in eam. Clauicularij autem sunt sacerdotes, quibus creditum est verbum docẽdi & interpretandi scripturas. Clauis autem est verbum scientiæ scripturarum, per quam aperitur hominibus ianua veritatis. Apertio autẽ eius est interpretatio vera. Vide autem quia non dixit, Væ vobis qui aperitis: sed, qui clauditis. ergo non sunt scripturæ clausæ, licet sint obscuræ.

Homi. 44. in opere imper. non remotã princ. to. 2.

Tract. 25. in Matth. mult. remote à princip.

ORIG. Pharisæi ergo & Scribæ nec intrabãt, nec eũ volebant audire, qui dixit: Si quis per me introierit, saluabitur. Et nec intrantes, id est, eos qui credere poterãt, propterea quæ à lege & prophetis ante fuerant declarata de Christo, introire sinebãt: cum omni terrore ianuam claudentes adhuc derogabant doctrinæ eius, & subuertebant omnem propheticam scripturã de eo, & blasphemabant omne opus ipsius, quasi falsum & à diabolo factum. Sed & omnes qui mala conuersatione sua dant exemplum peccandi in populo, & qui faciunt iniuriam scandalizantes pusillos, claudere videntur ante homines regnũ cęlorum. Et hoc peccatum inuenitur quidem in popularibus, maximè autem in doctoribus, qui docent quod decet secundum iustitiam Euangelij homines: non autem faciunt quod docent. Bene autem viuentes & bene docentes, aperiunt hominibus regnum cælorum, & dum ipsi intrant, alios prouocant introire. Sed & multi non permittunt intrare in regnum cælorum, intrare volentes: quando & sine ratione excommunicant quosdam propter aliquem zelum, qui meliores sunt quàm ipsi: & ipsi quidem non permittunt eos introire. Illi autem qui sobrij sunt mente, patientia sua tyrannidem eorum vincẽtes, quantis vetiti, tamen intrant & hæreditant regnum. Sed & qui cum multa temeritate seipsos dederunt ad professionem docendi prinsquam discerent: & Iudaicas fabulas imitantes, detrahunt eis qui ea quæ sursum sunt in scripturis requirunt, claudunt quantum ad se ante homines regnum cælorum.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium.

Homi. 74. in Mat. in prin. tom. 2.

CHRYS. in homil. De reliquo Dñs de gula eos reprehendit, & quod deterius est, quoniã non à diuitibus, sed à viduis accipiebant vnde ventrẽ implerent: & illorũ inopiam conterebant, quam reuelare oportebat. vnde dicitur: Væ vobis scribæ & pha. &c.

GLO. Id est, qui vestra superstitione nihil intenditis, nisi vt prædam de subiecta plebe faciatis.

Homi. 44. in opere imper. in princ.

CHRY. super Matth. Sexus autem mulierum incautus est: quia non omnia quæ videt, aut audit, cum ratione cõsiderat. Mollis etiam est, quia facilè flectitur B vel de malo ad bonũ, vel de bono ad malũ. Virilis autem sexus & cautior & durior est, propterea simulatores sanctitatis circa mulieres maximè negociantur. Quia nec intelligere eorũ simulationes possunt: & facilè ad eorum dilectionẽ inclinantur religionis causa. præcipuè tamen circa viduas negociantur: primo quidem quia mulier non facilè decipitur habens consiliarium virum, deinde quia non facilè de facultatibus suis aliquid dãt, cùm sint in potestate viri: propterea ergo Dñs dum Iudaicos sacerdotes cõfundit, Christianos monet, ne viduis mulieribus amplius commorentur quàm cæteris: quia etsi voluntas mala non sit, tamen suspicio mala est.

Homi. 74. in Matth. circa prin. tom. 2.

Viduæ deuitandæ religiosis.

Homi. 44. in opere imper. parũ à prin. tom. 2.

C CHRY. in homil. Deinde & huius rapinæ modus erat grauior. Additur enim, Orationes longas orantes. Quicunque enim malum facit, dignus est pœna, sed qui à religione causam accipit nequitiæ, grauiori est obnoxius pœnæ. vnde sequitur: Propter hoc amplius accipietis iudicium. CHRY. sup. Matth. Primum quidem, pro eo quòd estis iniqui: alterũ, pro eo quòd figmentũ accipitis sanctitatis. auaritiam enim vestram religionis colore depingitis, & quasi præstatis diabolo arma Dei, vt ametur iniquitas, dũ pietas æstimatur. HILAR. Vel quia hinc procedat regni cælestis obseruatio, vt in obeundis viduarum domi- D bus retineatur ambitio: ideo accipient amplius iudicium, quia pœnam proprij peccati & reatum alienæ ignorantiæ debebunt. GLO. Vel quia seruus sciens & non faciens, vapulabit multis.

Canon. 24. inter princ. & medium.

Glosa interlinearis ibi.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnũ proselytum, & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

Homi. 74. in Matt. paulò à princ.

CHRY. in homil. Post præmissa rursus eos Dominus aliter incusat, & quia inefficaces sunt ad multorum salutem, cùm multo labore indigeãt, vt ad salutem vnum conuertant, & quia non solũ desides sunt circa eos quos conuertunt, sed eorum etiam destru- E ctores, dum eos corrumpunt prauæ vitæ exemplis. vnde dicitur: Væ vobis scribæ & pharis. hypoc.

Canon. 24. ante medi.

HILA. Maris autem & terræ peragratione significat in totius orbis finibus eos esse Christi euangelio obtrectaturos & legis iugo contra iustificationes fidei aliquos subdituros, Proselyti enim sunt ex gentibus in synagogam recepti, quorum futurorum raritas in vno indicatur. Neque enim post Christi prędicationem doctrinæ eorum fides relicta est, sed quisquis acquisitus fuerit ad fidem Iudæorum, filius fit gehennæ. ORIG. Quicunque enim post Saluatorem iudaizant, docẽtur imitari affectum eorum qui dixerũt illo tempore, Crucifige eum. vnde sequitur: Et cùm fuerit factus, facitis eum fil. geh. &c.

Proselyti qui dicantur.

Tract. 25. in Matth. inter prin. & med.

HILA.

Can. 24. in Matt. paulò ante mediũ.

Super illud: Væ vobis qui circuit. to. 9.

Homi. 44. in opere imperf. circa mediũ. tom. 2.

A HILA. Ideo autem pœnæ duplicatæ erit filius, qui neque sit remissionẽ peccatorum Gentilium consecutus, & societatem eorum qui Christum persecuti sunt, sit secutus. HIER. Vel aliter: Scribæ & Pharisæi totum lustrantes orbem, id studij habebant, de Gentibus facere proselytũ, id est, aduenam incircuncisum miscere populo Dei. CHRY. super Matth. Non autem propter misericordiam volẽtes eum saluare, quem docebant: sed aut propter auaritiam, vt additis in synagoga Iudæis sacrificiorum adderetur oblatio, aut propter vanam gloriam. Qui. n. seipsum mergit in gurgite peccatorum, quomodo alterum à peccatis velit eripere: Nũquid magis misericors potest alteri aliquis esse, quã sibi? Ex ipsis ergo actibus B ostenditur, qui propter Deum aliquem vult conuertere, aut propter vanitatẽ. GREG. 21. Mor. Quia vero hypocritæ quamuis peruersa semper operentur, loqui tamen recta non desinũt. Bene loquendo quidem in fide, vel conuersatione, filios pariunt, sed eos bene viuẽdo nutrire non possunt: quanto enim se libentius terrenis actibus inserunt, tanto negligentius eos quos genuerant, agere terrena permittũt. Et quia obduratis cordibus viuũt, ipsos etiam quos generãe filios, nulla pietate debiti amoris agnoscunt, vnde & hic de hypocritis dicitur. Et cùm fue. factus, &c.

Li. 16. c. 29. circa finem. to. 6.

AVG. contra. Fau. Hoc autem non quia circumcidebant dixit, sed quia eorum mores imitatur: à C quibus imitandis suos cohibuerat, dicens: super cathedram Moysi, &c. In quibus verbis vtrunque debet aduerti, & quãtus honor delatus sit doctrinæ Moysi, in cuius cathedra etiam mali sedentes, bona docere cogebantur, & inde fieret proselytus filius gehennę, non quidem verba legis audiendo, sed eorum sectam sectando. Propterea autem duplo quàm illi gehennę filios efficitur: quia hoc negligebat implere, quòd propria volũtate susceperat, non ex Iudæis natus, sed sponte Iudæus factus. HIER. Vel quia ante, dum esset Gentilis, simpliciter errabat, & erat semel filius gehennæ. Videns magistrorũ vitia, & intelligens destruere eos opere, quod verbo docebãt, reuertitur ad D vomitum suum: & Gentilis, factus quasi præuaricator, maiori pœna dignus erat. CHRY. sup. Matth. Vel quia fortè sub cultura idolorum constitutus, vel propter homines iustitiam seruabat: factus autẽ Iudæus malorũ magistrorum prouocatus exẽplo, fiebat peior magistris. CHRYS. in ho. Cùm enim virtuosus fuerit magister, discipulus imitatur: cùm autẽ fuerit malus, superexcedit. Filius autem vocatur gehennæ, quomodo filius perditionis, & filius huius sæculi. Vnusquisque enim cuius opera facit, huius filius appellatur. ORIG. Ex hoc autem loco discimus, quoniam & eorum qui in gehennam futuri sunt, erit F differentia tormentorum, quando alter est simpliciter filius gehennæ, alter verò dupliciter. Sed & hoc videre oportet: & si generaliter est fieri aliquem filium gehennæ: vt puta Iudæum, aut Gentilem, aut etiam specialiter, vt per singulas species peccatorum fiat quis filius gehennæ, vt iustus quidem secundum numerum iustitiarũ suarum augeatur in gloria, peccator autem secundum numerum peccatorum suorum multiplicetur in gehenna.

Super illud: Væ vo. quia circuit. to. 9.

Hom. 44. in Mat. in imperf. parum à med. to. 2.

Homi. 74. in Matth. non multũ procul à princ. tom. 2.

Filius gehẽnæ quis dicatur.

Tract. 25. in Matt. inter prin. & me.

Væ vobis duces cæci, qui dicitis, quicũque iurauerit per templũ nihil est, qui autẽ iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & cæci, quid enim maius est, aurũ, an templũ, quod sanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari, nihil est, qui autẽ iurauerit in dono quod est super illud, debet. Cæci, quid enim maius est, donũ, an altare quod sãctificat donũ? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt. Et quicũq; iurauerit in tẽplo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso. Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super ipsũ.

Super illud: Væ vo. qui dicitis quicunque iurauer. to. 9.

HIER. Sicut in phylacteriis & fimbriis dilatatia opinio sanctitatis captabat gloriam, & per occasionem gloriæ quærebant lucra: sic alia traditionis fraude inuenta impietatis arguit transgressores. Si B quis enim in contentione, seu in aliquo iurgio vel in causę ambiguo iurasset in templo, & postea cõuictus esset mendacij, non tenebatur criminis reus. Et hoc est quod dicit, Væ vo. du. cæ. qui di. Quicunque, &c. quasi dicat: Nihil debet. Sin autem iurasset in auro, & pecuniam quæ in tẽplo sacerdotibus offerebatur, statim id in quo iurabat cogebatur exoluere. vnde sequitur. Qui autẽ iura. in au. templi, &c. CHRYS. sup. Matth. Templum quidem ad gloriam Dei pertinet, & ad hominum spiritualem salutem. Aurum autem templi etsi ad gloriam Dei pertineat, tamen magis ad delectationem hominum, & ad vtilitatem sacerdotũ offertur: Pharisæi ergo aurum, quo ipsi deC lectabantur, & dona quibus ipsi pascebantur, sanctiora dicebãt esse, quàm ipsum tẽplum: vt homines promptiores facerẽt ad offerenda dona, quàm ad preces fundandas in tẽmplo. vnde cõuenienter reprehẽdit eos Dominus, dicẽs: Stulti & cęci, quid enim, &c. multi autem nunc Christiani sic insipientes intelligunt. Ecce enim si aliqua causa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per Deum. Qui autẽ iurat per Euangelium, maius aliquid fecisse videtur. Quibus similiter dicendum est. Stulti & cæci. Nam scripturę propter Deum scriptæ sunt, non Deus propter scripturas. Maior ergo est Deus qui sanctificat Euangelium, quàm Euangelium quod sanctificatur ab eo.

Hom. 44. in opere imperf. parum à mẽ. tom. 2.

Super illud: Væ vo. qui dicitis, quicunque iurauerit. tom. 9

Cupiditas sacerdotũ notatur.

D HIER. Rursus si quis iurasset in altari. periurij reum nemo retinebat: si autẽ iurasset in dono vel in oblationibus, hoc est, in hostia, vel in victimis, in simila, & cæteris quæ offeruntur Deo super altare, hoc studiosissimè repetebant. Totum autem faciebant non ob Dei timorem, sed ob diuitiarũ cupiditatem. vnde sequitur. Et quicunque iura. in altari, nihil est, &c. Arguit enim eos Dominus & stultitiæ & fraudulẽtiæ: quòd multo maius sit altare, quàm hostiæ quæ sanctificantur ab altari. vnde sequitur: Cæci, quid enim maius est, donum an altare quod sanctificat donum? GLO. Et ne fortè in tantam insaniam prorumperent, vt dicerent aurum sanctius esse templo, F & donum altari: eos alia ratione conuincit, quia videlicet iuramento quod fit per templum & altare, continetur iuramentum quod fit per aurum vel per donum. Et hoc est quod subdit. Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, &c. ORIG. Similiter quoniam Iudæi consuetudinem habebant per cælum iurare, ad reprehensionem eorum subdit. Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, &c. Non ergo sicut arbitrantur, euadunt periculum in eo quod non per Deum iurant, sed per thronum Dei, scilicet cælum.

Tract. 25. in Matt. parum ante mediũ.

Glosa ordin. super illud: Et qui iurat in cælo.

GLO. Qui enim per subiectam creaturam iurat: & per diuinitatem præsidentem creaturæ iurat.

Tract. 25. in Matt. in me.

ORIG. Est autem iuramentum confirmatio verbi de quo iuratur. Iuramentum ergo intelligendum

A est testimonium scripturarũ, quod profertur ad confirmationem verbi quod loquimur, vt sit quidem templum Dei, scriptura diuina: aurum autem sensus positus in ea. Sicut autem aurum quod fuerit extra templum, non est sanctificatum: sic omnis sensus, qui fuerit extra diuinam scripturam, quamuis admirabilis videatur, non est sanctus. Non ergo debemus ad cõfirmandam doctrinam nostros intellectus assumere, nisi ostenderimus eos esse sanctos ex eo quòd in scripturis continentur diuinis. Altare autem est hominis cor, quod principale habetur in homine. Vota autem & dona quæ ponuntur super altare, est omne quod superponitur cordi, vt orare, psallere, eleemosynas facere, ieiunare. Sãctum ergo facit omne votum hominis cor eius ex quo votũ ei offertur:

B Ideo non potest honorabilius esse votum quàm cor hominis, ea quo transmittitur votum. Si ergo conscientia hominis nõ pugnat, fiduciam habet ad Deũ: non propter dona, sed quia (vt ita dicam) altare cordis sui bene cõstruxit. Tertium est, vt dicamus, quòd super templum, id est, super omnem scripturam, & super altare, id est, super omne cor, est intellectus quidam, qui dicitur cælum: thronus ipsius dicitur Dei, in quo videre est facie reuelata cùm venerit quod perfectum est faciem veritatis.

Can. 25. circa medium.

HILAR. Adueniente etiam Christo, inutilem docet esse fiduciam legis, quia non in lege Christus, sed lex sanctificatur in Christo: in quo veluti sedes thronusque sit positus, atque ita stulti cæcique sunt, qui

C sanctificante prætermisso, sanctificata venerantur.

Lib. 1. ca. 34. tom. 4.
Allegorica expositio.

AVG. de quæst. Euang. Templum etiam & altare ipsum Christum intelligimus, aurum & donum, laudes, & sacrificia precum, quæ in eo & per eum offerimus. Non enim ille per hæc: sed ista per illum sanctificantur.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentam, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa

D *non omittere. Duces cæci, excolentes culicem, camelum autem glutientes.*

Hom. 74. in Matth. aliquantulum à princ. to. 2.

CHRY. in homil. Suprà Dominus dixerat, quod ligabant grauiora onera, & aliis imponebant, quæ ipsi nec tangere volebant. Hic autem rursus ostendit quod in paruis quærentes diligentiam, magna contemnebant: vnde dicitur. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui, &c.

Super illud: Væ vobis, quia decimatis mentam. tom. 9.

HIER. Pharisæi enim, quia præceperat Dominus propter alimoniam sacerdotum & leuitarum, quorum pars erat Dominus, omnium rerum offerri in templo decimas: vt intellectus mysticos dimittamus, hoc vnum habebant studij, vt

E quæ vilia fuerant cum portarentur, cætera quæ erant maiora paruipendebãt. vnde sequitur: & reliqui. quæ gra. sunt, &c. Ex hoc capitulo arguit eos auaritiæ, quod studiose etiam vilium olerũ decimas exigãt, & iudicium in disceptatione negotiorũ, misericordiãque in pauperes, & fidem, in Deum, quæ magna sunt, prætermittant.

Hom. 44. in Mat in imperfecto à med. tom. 2.
Auitus nefarij arguuntur.

CHRYS. super Matth. Vel quia sacerdotes auaritia pleni, si quis decimas alicuius rei minimæ non obtulisset, corripiebant eum, quasi magnum crimen fecisset. Si quis autem alterũ lædebat, aut in Deum peccabat, non curabant eum corripere: de lucro autem suo soliciti, & de gloria Dei ac salute hominum negligentes. Seruare enim iustitiam, & fa-

A cere misericordiam & habere fidẽ, propter suam gloriam Deus mandauit, decimas autem offerre propter vtilitatem sacerdotum, vt sacerdotes quidẽ populo in spiritualibus obsequãtur, populi autem in carnalibus sacerdotibus subministrẽt. sic & modo fit, quia omnes de honore suo sunt soliciti, de honore autem Dei nulli. Portiones etiam suas vigilanter defendũt. sed circa obsequium Ecclesię curam impendere non attendunt. Si populus decimas non obtulerit, murmurant omnes: si peccantem populum viderint, nemo murmurat contra eos. Sed quia Scribarum & pharisæorum, ad quos loquebatur, quidam populares erant, non est incongruũ vt aliam expositionem

B faciamus propter eos qui decimas dabant: Nam qui accipit decimas, rectè decimare dicitur, & qui dat. Scribæ ergo & pharisæi minimarum quidem rerum decimas offerebant, ostendendæ religionis gratia. In iudiciis autẽ erant iniusti, in fratribus sine misericordia in veritate increduli.

Tract. 25. in Matt. à med.

ORIG. Sed quoniam contingens erat vt audientes quidam Dominum ista loquentem contemnerent minimarũ rerum decimationem, sapienter addidit, & hęc oportuit facere, hoc est, iudicium, misericordiam, & fidẽ, & illa nõ omittere, id est, decimationem mentæ, anethi, & cymini.

Moralis expositio.

REMIG. Ostẽdit quippe Dominus his verbis, quoniam omnia præcepta legis, tam maxima, quàm mi-

C nima, sunt implenda. Redarguuntur autem qui eleemosynas de fructibus terræ faciunt, putãtes se minime posse peccare. quibus nihil prosunt eleemosynæ, nisi à peccatis studeant cessare.

Can. 24. parum à med.

HILA. Et quia minoris piaculi esset, decimationem oleris, quàm beneuolentiæ officium prætermittere, irridet eos consequenter Dominus, dicẽs. Duces cæci, &c.

Super illud: Duces cæcorum. tom. 9.

HIER. Camelum puto esse magnitudinem præceptorũ, iudicium, misericordiam, & fidem. Culicem decimationem mentæ, anethi, & cymini, & reliquorũ olerum viliũ. Hæc autem præcepta Dei, quæ magna sunt, deuoramus, atque negligimus, & operationem religionis in paruis quæ lucrum habent, cum diligentia demonstramus.

Tract. 25. in Mat. à med. illius.

ORIG. Vel excolentes culicem, id est, ex-

D pellentes à se minima delicta quę culices nominauit. Camelum autem glutiunt, id est, committentes maxima delicta, quæ nominat camelos, animalia videlicet tortuosa & grandia. Scribæ autẽ moraliter sunt, qui amplius nihil æstimãt positũ in scripturis, quàm simplex sermo demonstrat. Pharisæi autem sunt omnes qui iustificant semetipsos, & diuidũt se à cæteris, dicentes: Noli mihi appropinquare, quoniam mundus sum. Menta autem, & anethum, & cyminum ciborum conditur æ sunt, non principales cibi. Sic in conuersatione nostra quædam sunt necessaria ad iustificationẽ, vt iudicium, misericordia, & fides. Alia sunt etiam quasi condientia actus nostros, & suauio-

E res eos scientia, vt abstinentia, risus, ieiunium, flexio genuum, & huiusmodi. Quomodo autem non æstimantur cæci, qui non vident? quoniam nihil prodest cautum esse dispensatorem in rebus minimis, cùm principalia negligũtur. Hos ergo sermo præsens cõfundit, non quidem leuia prohibens obseruare, sed principalia præcipiens cautius custodire.

Lib. 1. ca. 9. in nouis exempl. parum ante medium.

GREG. 1. Mor. Vel aliter: Culex susurrãdo vulnerat: camelus autẽ spõte se ad suscipienda onera inclinat. Liquauerũt ergo culicẽ Iudæi, qui seditiosum latronem dimitti petierunt. Camelũ verò glutierũt, quia eum qui ad suscipienda nostræ mortalitatis onera sponte descẽderat, extinguere clamãdo conati sunt.

Væ vobis

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ: qui mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id quod deforis est, mundum.

Super illud: Væ vobis quia mundatis quod deforis est. tom. 9.

HIER. Diuersis verbis eodem sensu qoo supra arguit pharisæos simulationis & mendacij, quòd aliud ostendant hominibus foris, aliud domi agãt. vnde dicitur: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę. &c. Nõ hoc dicit quod in calice & paropside eorũ superstitio moraretur, sed quòd foris hominibus ostẽderent sanctitatẽ, quod manifestum est ex eo quod addidit dicens: Intus autem pleni estis rapina & immũditia.

Hom. 44. in opere imper. circa finem. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Vel hoc dicit, quia Iudæi quoties ingressuri erant in templum, aut sacrificia oblaturi, aut per dies festos seipsos & vestimenta sua & vtensilia lauabãt: & à peccatis nemo seipsum purgabat, cùm Deus neque corporis munditiam laudet, neque sordes condemnet. Pone tamen quòd Deus odit sordes corporum & vasorum, quæ necesse est vt ipso vsu sordidentur, quanto magis sordes conscientiæ horret, quã si volumus semper mundã seruamus?

Sordes duplices.

Can. 24 parumm à med.

HILA. Arguit ergo eos qui iactantiam inutilis studij sequẽtes, vtilitatis perfectæ ministerium derelinqount. Calicis nanque vsus interior est, qui si obsorduerit, quid proficiet lotus exterior? atque ideo interioris conscientiæ nitor est obtinẽdus, vt ea qoæ corporis fuit, fotinsecus abluantur. & ideo subdit: Pharisæe cæce, munda prius, &c.

Hom. 44. in opere imper. in finè illius. tom. 2.

CHRYS. soper Matth. Non autẽ hoc dicit de sensibili calice aut paropside, sed de intelligibili, qoi si nunquam tetigerit aquam, mũdos potest esse apud Deum. Si autem peccauerit, & tota aqua pelagi & fluminũ se lauerit, sordidus est & miserante Deum.

Hom. 74 in Matth. aliquantulum à princip. tom. 2.

CHRYS. in hom. Attende autẽ quòd vbi de decimis loquebatur, cõuenienter dixit: Hęc oportuit facere, & illa nõ omittere. Decima enim eleemosyna quædã est. Quid autẽ nocet eleemosynam dare? non tamen hoc dixit sicut legalem obseruationem inducens. Hic autem vbi de porgationibus & immonditiis disputat, oon ad hoc addit, sed ostẽdit quod de necessitate ad interiorem mũditiam exterior seqoitur: quod quidem extra calicis & paropsidis, corpus vocãs, quod autẽ est intos, animã.

Decima est eleemosyna.

Tract. 25. in Mat. à med.

ORIG. Hic sermo nos instruit vt festinemus esse iusti, non apparere. Qui enim studet vt appareat iustus, quæ à foris sunt mundat, & quæ vidẽtur curat: eot autem & conscientiam negligit. Qui autem studet ea quæ intus sunt, id est, cogitationes, mondare, consequens est vt atiam ea quæ à foris sunt, faciat munda. Sed omnes falsi dogmatis professores calices sunt à foris, quasi mundati propter speciem religionis, quam simulant: ab intus autem pleni rapina & simulatione, dum tapiunt homines ad errorem. Calix etiam est vas ad potum, paropsia ad cibom. Omnis ergo sermo per quem potamur spiritualiter, vel omnis narratio per quàm nutrimor, vasa sunt potus & cibi. Qui ergo studet compositum proferre sermonem magis quàm salutari senso repletum: calix eius à foris mundatus est, ab intus autem sordibus vanitatis impletus. Sed & litteræ legis & prophetarum calices spiritualis potus & patopsides necessariarũ escarum sunt. Scribæ quidem & pharisæi student sensum exteriorem mundum demonstrare, discipuli autem Christi sensum spiritualem mundare festinant.

A *Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuurum, & omni spurcitia. Sic & vos à foris quidem † apparetis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.* † *paretis.*

Tract. 25. in Matth. non remote à fine.

ORIG. Sicut habetor superius, intus pleni rapina & intemperãtia, similiter hic pleni sunt hypocrisi & iniquitate, quæ comparantur ossibus mortuorum & immunditiæ vniuersæ. vnde dicit: Væ vobis scribæ & pharisæi, &c.

Homi. 45. in Mat in opere imperf. in princ.

CHRYS. super Matth. Merito quidem iustorum corpora templa dicuntur, quia anima B io corpore Christi dominatur, sicut Deus in templo, vel quia ipse Deus in corporibos habitat iustis. Corpora autem peccatorum sepulchra dicũtor mortuorũ, quia anima mortua est in corpore peccatoris: nec enim viocns putanda est, quæ nihil viuum aut spirituale agit in rorpore.

Super illud: Væ vobis quia similes estis sepulchris. tom. 9.

HIER. Sepulchra autem forinsecus leuigata sunt calce, & ornata marmoribus in auro coloribusque distinctis, intus autem plena sunt ossibus mortuorũ. vnde dicitur: Quæ apparent hominibus spe, intus autem plena sunt ossibus mortuorũ, & omni spurcitia Sic autem & peruersi magistri qui alia docent, & alia faciunt, mũditiam habitu vestis & verborum humilitatem demonstrant, intus C aotem pleni sunt omni spurtitia & auaritia, & libidine. & hoc manifestè exprimit inferens: Sic & vos à foris quidem appare. &c.

Tract. 25. in Mat. parum ante finem.

ORIG. Omnis. n. iustitia simulata, mortua est, quæ propter Deum nõ fit: magis autem neque iustitia est, sicut mortuus homo nõ est homo. Et sicut Mimi, qui personas suscipiũt aliorum, & non sont ipsi quos simulant. Tanta ergo sunt ossa in eis & immundiriæ, quanta bona simulant ex malo affectu. Videotur autem à foris iusti coram hominibus, non eis quos scriptura appellat Deos, sed coram eis qui sicut homines moriuntur.

Lib. 26. cap. 23. in nouis exemp. inter prin. & me.

GREG. 26. Moral. Aote districtum verò iudicem excusationem ideo de ignorantia habere non pos- D sunt, quia dum ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostendunt ipsi sibi suut testimonio, quia bene viuere non ignorant.

Hom. 45 in opere imper. circa princ. tom. 2.

CHRYS. super Matth. Dic autem hypocrita, si bonum est esse malum, vt quid non vis apparere quod vis esse? Nam quod turpe est apparere, turpius est esse. quod aut formosum est apparere, formosius est esse. Ergo aot esto quod appares, aut appare quod es.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissemus in diebus patrũ no- E *strorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum qui prophetas occiderunt.*

Hoc in loco id habet. tom. 9.

HIER. Prudentissimo syllogismo arguit eos esse filios homicidatum, dum ipsi opinione bonitatis & gloriæ in populo ædificant sepulchrá prophetarum, quos maiores eorum interfecerunt Et hoc est qood dicit: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, &c.

Tract. 26 in Mat. in prin.

ORIG. Non satis rationabiliter cõminari videtur aduersus eos qui ædificant sepulchra prophetarum: qoantũ enim ad hoc laudabile aliquid faciebãt: quomodo ergo digni erãt suscipere væ?

Homi. 75. in Matt. circa prin. to. 2.

CHRYS. in ho. Non ergo eos incusat, quoniam sepulchra ædificant, sed intentioni eorum detrahit cum qua ædificabant:

quoniam,non propter honorem eorũ qui occisi fuerant,sed sicut põpam sibi statuentes in occisionibus illorum,& formidantes ne fortè tempore procedẽte sepulchris destructis tabescet tantæ audeciæ memoria. CHRYS. super Matth. Vel quie dicebant apud se:Si bene fecerimus pauperibus,nõ multi vident, & pro tempore vidẽt. Nonne ergo melius ædificie facimus quæ omnes aspiciunt, non solum in hoc tẽpore,sed etiam in posterũ?O insipiens homo, quid tibi prodest post mortẽ ista memoria:si vbi es,torqueris: & vbi non es,lauderis? Dum eotem Iudæos castigat Dominos,Christianos docet. Nam si ad illos solos dixisset,hæc dicta fuissent tantum,non etiem scripta: nũc autem & dicta sunt propter illos, & scripta propter istos. Si ergo iuxta alia bona fecerit bomo ædificia sencta,additamẽtum est bonis operibus:si eutem sine eliis bonis operibus, pessio est gloriæ sæcularis. Non enim geudent martyres,qoãdo ex illis pecuniis honorantur io quibus pauperes plorant. Sẽper etiam Iudæi præteritorum sanctorom cultores fuerunt, & præsentium cootemptores,magis eutem & persecotores. Non enio sustinentes increpat oues prophetarum suorum, perseqnebantur eos & occidebant:postea verò nescentes filij intelligebant culpas patrum suorum, & ideo quasi de morte innocentium prophetarum dolentes ædificabãt memorias eorum. Et ipsi temen similiter persequebantur, & interficiebãt suos prophetas,increpãtes eos propter peccata sua. & ideo subditur: Et dicitis, Si fuissemos in diebus pettum nostrorum,non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. HIER. Hoc autem & si sermone non dicãt,opere loqouotur, ex eo quod ambitiose & magnificè ædificant memories occisotom.

Hom. 45. in opere imperf. aliquantulũ a prin. to. 2.
Bene actæ vitæ æterna memorie.
Parum ante illud: Et vos implete. to. 9.
Homi. 45 in opere imperf. Super illud: Si in diebus patrum nostrorũ, &c. tom. 2.

CHRYS. super Matt. Qualia ergo cogitebant in corde,talia loquebentur & factis. Naturalem eotem consoetudinem omnium malorum hominum hic Christus exponit,quia alter alterius culpem cito intelligit,suem autẽ difficilè. Homo enim io causa alterius tranquillom babet cor, in sue verò turbatum. In causa ergo alterios de facili possumus omnes iusti iudices esse:Ille aotem verè iustus & sapiens est, qui sibiipsi iudex fieri potest. Sequitur: Itaqoe testimonio estis, vobismetipsis, quia filij estis eorũ qui prophetas occiderunt. CHRY. in ho. Qualis autem est incusatio filiom esse homicidæ, ei qui noo cõmunicat menti patris?peret qubd nulle.vnde menifestum est, qubd propter boc dicit, quia occulte iosiouat malitiæ similitudinẽ. CHRYS. sup. Mat. Testimonia enim suot de filiis mores parentum: si.n.pater fuerit bonos,& meter mala,eut econoerso:filij interdũ patrem sequuntur, interdũ matrem. Sieuiẽ embo fueriot æquales,fit qoidem aliquando,vt dè bonis perẽtibus mali exeãt filij, aut ecõoerso,sed rero. Sic enim hoc est,sicot eùm extra regulam naturæ nascitor homo,aut sex digitos habens,aut oculos oon habens.

Homi. 75. in Matt. paulò à prin. to. 2.
Hom. 45. in opere imper. paulo ante med. tom 2.
Comparatio gratiæ & naturæ.

ORIG. Sed & in propheticis dictis nerratio secundum historiam est corpus, spiritualis sensus autem est anima, sepulchra ipsæ litteræ scripturarũ & libri. Qui ergo solam historiam attendunt, corpora prophetarũ colunt in litteris posita, quasi in quibosdam sepulchris:& dicuntur pharisæi, id est, præcisi, quasi animam prophetarum præcidentes à corpore.

Tract. 26. in Matth. ante medium.

Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Serpentes, genimina viperarum, quemodo fugietis à iudicio gehennæ? Ideo dico vobis, ecce ego mitto ad A *vos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris,& persequimini de ciuitate in ciuitatem: vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.*

CHRYS. super Matth. Quia dixerat contra Pharisæos & scribas qubd filij essent eorum qui occiderũt prophetas,nunc manifestat quod io malitie eis similes erant,& quòd fictio erat hoc quod dicebãt, quod non communicassent operibus eorum, si fuissent in tempore illo. Et ideo dicit: Et vos implete mẽsuram pe. vestro. Non quidem boc dicit, quasi iniungens, sed quesi prædicens quod futorum eret.

Hom. 75. in Matth. non multum remotè à prin. tom. 2.

CHRY. super Metth. Prophetizat eoim illis futurom esse, vt sicut patres eorum interfecerũt prophetas,sic & ipsi interficerẽt Christum & Apostolos, & cæteros sanctos: vt puta si cootra aliquem litiges aduersarium, dicis illi, fac mihi quod es facturus: oou iubes vt faciat,sed ostendis te intelligere quod cogitat fecere. Et quidem qoantũ ad veritatem, excessetunt mensuram patrum suorom. Illi enim homines occiderunt,isti Deum crucifixerunt. Sed quie volũtate sua descendit io mortem, non imputat illis suæ mortis peccatum, imputat autem illis mortẽ Apostolorum,cæterorũque sanctorum. Et ideo dicit: Implete,& non, soperimplete. Nem benigni & iusti iudicis est suas iniurias cootemnere, & aliorum iniurias vindicara. ORIG. Implent etiam mensuram paternæ iniquitatis, per hoc ipsum qoòd non credũt in Christum. Causa autem incredulitatis fuit, quoniem semper enimum suum dederunt circa historias corporales, nihil spirituale in eis volentes intelligere.

Homi. 45. in opere imper. à med. to. 2.
Tract. 26. in Matt. parum ante medid.

HILA. Quia ergo mensuram paternæ voluntatis implebunt, ideo & serpentes & viperina generatio sont. vnde sequitur: Serpentes, genimine vipetarum, qoomodo fugietis à iudicio gehennæ?

Cano. 24 inter medium & finem.

HIER. Hoc ipsum & Ioann. Bapt. dixerat: Sicut ergo de vipetis,inqoit, nascuntur viperæ, sic de homicidis pettibus vos nati estis homicidæ.

Super illud: Serpẽtes genimina viperarum. tom. 9.

CHRY. supet Metth. Genimina autem viperarum dicuntur, quoniam talis est viperarum nature, vt filij rumpant vterum matris,& sic procedãt. sic & Iudæi semper parentes condemnaut, reprehendentes eorum facta. Dicit eoiem: Qoomodo fugietis à iudicio gehennæ? Nunquid sepulchra sanctorum ædificeotes? Sed primos gredus pietetis est, sanctiterem diligere,deinde sanctos: sine causa enim iustos honorat, qoi iustitiem spernit. Non possunt sancti amici esse illorum, quibus Deos est inimicos. an forsitan nomen vacoum vos liberebit, quia videmini esse in populo Dei? puto eutem qubd melius est ioimicus opertus quàm amicus salsus: sic & apud Deum odibilior est qui seroum Dei se dicit, & mandeta diaboli facit. Apud Deom qoidem qui homioem occidere disponit, antequam occidat, homicida habetur. Voluntas enim est, quæ aut remuneratur pro booo, aut condemnatur pro malo: opere eutem, testimonia sunt voluntatis. Non ergo quærit Deus opera propter se, vt sciat quomodo iodicet: sed propter alios, vt omnes intelligant quia iustus est Deus. Prouidet autem Deus occasioni peccãdi malis, noo vt peccate feciet,

Hom. 45. in opere imper. aliquantulũ ante finem, tom. 2.

re faciat, sed vt peccatorem ostendat: & bonis præbet occasionem, per quam ostendant propositũ voluntatis suæ. Sic ergo & Scribis & Pharisęis dedit occasionem ostendendi voluntatem suam. vnde cõcludit: Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas. HILA. Id est, Apostolos, qui de futurorum reuelatione prophetæ sunt, de Christi agnitione sapientes de legis intelligentia scribæ.

Can. 24. inter med. & finem.

Variadona gratiarũ.

Super illud: Ideo ecce ego mitto ad vos &c. tom. 9.

HIER. Vel obserua iuxta Apostolum scribentem ad Corinth. varia dona esse discipulorũ Christi, alios prophetas, qui ventura prædicant, alios sapientes qui nouerunt quando debent proferre sermonem, alios scribas, in lege doctissimos: ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, Petrus crucifixus, flagellati in actibus Apostolorum discipuli, & persecuti sunt eos de ciuitate in ciuitatem, expellentes de Iudæa vt ad Gentium populos transmigrarent.

Tractat. 26. circa mediũ.

ORIG. Vel scribæ qui mittũtur à Christo, sunt secundum Euãgelium, quos & spiritus viuificat, & littera non occidit, sicut littera legis, quam sequẽtes in vanas superstitiones incurrunt. Simplex autem Euãgelij narratio sufficit ad salutem. Scribæ autem legis, scribas noui Testamẽti adhuc per detractionem flagellãt in synagogis suis, sed & hæretici qui sunt spirituales pharisæi, linguis suis: Christianos flagellant, & persequuntur de ciuitate in ciuitatem, interdũ corporaliter, aliquando autem spiritualiter volentes eos expellere, quasi de propria ciuitate legis, & prophetarum, & Euangelij in aliud Euangelium.

Homi. 75. in Matt. inter prin. & me. tom. 2.

CHRYS. sup. Matth. Deinde vt ostẽdat, quoniam non impunè hoc faciunt ineffabilem eis ex his timorem incutit. vnde subditur: Vt veniat super vos, &c.

Super illud: Vt veniat super vos omnis sanguis.

Super illud: Vt veniat super vos omnis sanguis. tom. 9.

RAB. Id est, omnis debita vltio pro effuso sanguine iustorum. HIER. De Abel quidem nulla est ambiguitas quin is sit, quẽ Cain frater occiderit. Iustus autẽ non solum ex Domini nunc sentẽtia, sed ex Genesis testimonio cõprobatur, vbi accepta eius à Deo narrantur munera. Quærimus autem, quis fuerit iste Zacharias filius Barachię, quia multos legim[9] Zacharias, & ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additũ est. Quem occidistis inter templum & altare. Alij Zachariam filium Barachię dicũt, qui in duodecim prophetis vndecimus est, patrisque in eo nomen cõsentit: sed vbi occisus sit inter templum & altare, scriptura nõ loquitur, maximè cùm temporibus eius vix ruinæ templi fuerint. Alij Zachariam patrẽ Ioannis intelligi volunt. ORIG. Venit enim ad nos traditio talis, quasi sit aliquis locus in templo, vbi virginibus quidem licet adorare Deum, expertęautẽ thorum virilem non permittebãtur in eo cõsistere. Maria autem postquam genuit Saluatorem, ingrediens ad orandum, stetit in illo virginum loco, prohibẽtibus autem eis, qui nouerant eam iam filium genuisse, Zacharias dixit: Quoniam digna est virginum loco, cũ adhuc sit virgo. Ergo quasi manifestissimè aduersus legem agẽtem occiderunt eum inter templum & altare viri generationis illius. Et sic verũ est verbum Christi, quod dixit ad præsentes, quem occidistis.

Tract. 26. in Matth. non multum remote à prin.

Super illud: Vt veniat super vos omnis sanguis. tom 9.

HIER. Hoc tamen quia de scripturis nõ habet authoritatem, eadem facilitate contẽnitur, qua probatur. Alij istum volunt esse Zachariam, qui occisus sit à Ioas rege Iudæ inter templum & altare, id est, in atrio templi. Sed obseruandum quòd ille Zacharias non fuit filius Barachiæ, sed Ioiadæ sacerdotis. Barachias in lingua nostra benedicens Deum dicitur, & sacerdotis Ioiadæ iustitia Hæbræo nomine demon- A stratur. In Euangelio verò quo vtuntur Nazarei, pro filio Barachiæ, filium Ioiadæ scriptum reperimus.

REMIG. Quærendum est autem, quomodo vsque ad sanguinem Zachariæ dixerit, cùm plurimorũ sanctorum sanguis postea fuit effusus? Soluitur autem sic, Abel pastor ouium in campo fuit occisus. Zacharias fuit sacerdos, & in atrio templi interfectus. Ideo ergo Dominus hos duos cõmemorat, quoniam per hos omnes sancti martyres designãtur, laicalis scilicet, & sacerdotalis ordinis. CHRY. in hom. Abel etiam cõmemorauit, ostendens quoniam ex inuidia essent Christum & discipulos eius occisuri. Zachariæ autẽ mentionem fecit, quoniam duplex præsumptio B fuit in eius occisione. non enim solum in sanctum hominem facta est, sed & in loco sancto.

Homil. 75 in Matth. ante med. tom. 2.

ORIG. Zacharias etiam interpretatur memoria Dei. Omnis ergo qui memoriã Dei disperdere festinat, in eis quos scandalizat, Zachariæ sanguinem videtur effũdere filij Barachiæ. Per benedictionẽ enim Dei, memores sumus Dei. Ab impiis etiam memoria interficitur Dei, quãdo & templũ Dei à lasciuis corrumpitur, & altare eius per negligentiam orationum sordidarum sordidatur. Abel autem luctus interpretatur. Qui ergo non recipit quod scriptum est, Beati qui lugent: sanguinem effundit Abel, hoc est veritatem locutus salutaris. Effundũt etiam aliqui veritatẽ scripturarũ: quasi sanguinem earũ, quia omnis scri- C ptura nisi secundũ veritatẽ intelligatur mortua est.

Tract. 26 in Matt. à medio ad finem.

CHRYS. in hom. Et vt omnem excusationem illis adimeret, ne dicerẽt quoniam ad gentes eos misisti, propter hoc scandalizati sumus, prędixerat quod ad eos essent mittẽdi discipoli, & ideo de vltione eorum subditur: Amẽ dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. GLO. Non hos tantũ pręsentes dicit, sed omnem generationẽ pręcedentẽ & futurã: quia omnes vna ciuitas sunt, & vnũ corpus diaboli.

Homi. 75. in Matth. non multum remotè ante med. tom. 2.

Glosa ordin.

Super illud: Vt veniat super vos omnis sanguis.

HIER. Regula autem scripturarum est, duas generationes bonorũ & malorum nosse. De generatione bonorum dicitur. Generatio iustorũ benedicetur, de malis verò in pręsenti loco, generatio viperarum. Er- D go & isti quia similia, sicut Cain, & Ioas cõtra Apostolos gesserunt, de vna generatione esse referuntur.

Super illud: Vt veniat super vos omnis. to. 9

CHRYS. in homil. Vel aliter: quia gehennæ pœna quam eis comminatus fuerat, tardabatur. Cõminatur etiã eis pręsentia mala, cũ dicit, Veniẽt hæc omnia super generationẽ istam. CHRY. sup. Matth. Sicut enim omnia bona quę in singulis generationibus à constitutione mundi omnes sancti merebãtur, illis nouissimis sunt donata, qui receperunt Christum: sic omnia mala, quæ in singulis generationibus à constitutione mũdi pati meruerũt omnes iniqui, super nouissimos Iudæos venerunt, quia Christum repulerũt. Aut ita, Sicut omnis iustitia præcedẽtium sanctorũ, E imò omnium sanctorum, tãtum mereri non potuit, quantum gratiæ datum est hominibus in Christo: sic omnium peccata impiorum tantum malum mereri non potuerunt, quantum venit super Iudæos, vt corporalia paterentur, qualia passi sunt à Romanis, & sic postmodum omnes generationes eorum vsque in finem sæculi proiicerentur à Deo, & ludibrium fierent gentibus vniuersis. Quid enim peius potest fieri, quàm filium cùm misericordia & humilitate venientem non suscipere, sed tali modo interficere? Vel ita. Omnis gens, vel ciuitas non statim cùm peccauerit, punit eam Deus, sed expectat per multas generationes: quando autem placuerit Deo perdere

Hom. 75. in Matt. inter princ. & med. tom. 2.

Homi. 46. in oper. imperf. aliquantulũ à princ. to. 2.

ciuitatem illam aut gētem, videtur omnium generationum præcedētium peccata reddere illis: quoniam quæ omnes merebamur, hæc sola passa: sic & generatio Iudæorū pro patribus suis videtur punita. Verè autem non pro illis, sed pro se condemnati sunt.

Hom. 75. in Matt. inter prin. & me. tom. 2.

CHRYS. in hom. Qui enim multos iam peccantes vidit, & incorrectus permansit: eadem rursus vel grauiora faciens, maiori est pœnæ obnoxius.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, non me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini.

Hom. 75. in Mat. parum ante mediū. tom. 2.
Super illud: Hierusalem, Hierusalem. tom. 9.
Hom. 46 in opere imper. parum ante med. tom. 2.

CHRY. in hom. Post prædicta, ad ciuitatem conuertit dominus sermonem, ex hoc erudire volens auditores. vnde dicit: Hierusalem, Hierusalē. Hæc autem duplicatio miserentis est, & valde diligentis.

HIER. Hierusalem autem non saxa & ædificia ciuitatis, sed habitatores vocat, quam patris plāgit affectu. CHRYS. super Matth. Præuidens ruinam ciuitatis illius, & plagam quæ à Romanis superuētura erat, recordabatur quidem sanguinis sanctorum suorum qui effusus erat ab illis, & postmodum effundēdus. vnde addit: Quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt. Missum ad te Esaiam serrasti, & seruum meum Hieremiam lapidasti, Ezechielem tractum per lapides excerebrasti, quomodo saluaberis, quæ ad te medicum nullum venire permittis? Et non dixit: Occidisti aut lapidasti, sed occidis & lapidas, id est, hoc quasi propriam & naturalem consuetudinem habes, vt occidas & lapides sanctos. Eadem enim fecit Apostolis, quæ fecerat aliquādo prophetis.

Hom. 75. in Matth. circa me i. tom. 2.

CHRYS. in hom. Deinde cùm vocasset eam, & abominabiles eius occisiones dixisset, quasi se excusando dixit, subdens: Quoties volui congregare filios tuos? quasi dicat, neque prædictis occisionibus me à tua beneuolētia auertisti, sed volui te mihi adiungere, non semel aut bis, sed multoties. Magnitudinem autem amoris sub similitudine gallinæ ostendit.

Li. 1 qu. 38. tom. 4.
Gallinæ natura.

AVG. de quæst. Euang. Hoc enim genus animantis, magnum affectum in filios habet, ita vt eorum infirmitate affecta, infirmetur & ipsa. Et quod difficile in cæteris animantibus inuenies, alis suis filios protegens contra miluum pugnat: sic & mater nostra Dei sapientia per carnis susceptionē infirmata quodammodo secūdum illud Apostoli: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, protegit infirmitatem nostrā, & resistit diabolo, ne nos rapiat.

Tract. 16 in Matt. paulò ante finem.

ORIG. Filios autem Hierusalem dicit, secundum quòd dicimus semper ciuium successores præcedentium filios. Dicit autem: Quoties volui, cùm sit manifestū semel eum docuisse in corpore Iudæos. Semper enim Christus pręsens fuit & in Moyse, & in prophetis, & in Angelis ministrantibus saluti humanæ per singulas generationes. Si quis autem non fuerit cōgregatus ab eo, iudicabitur quasi noluerit congregari.

Ca. 99. in fine. tom. 3.

RABA. Cessent igitur hæretici Christo principium ex virgine dare: omittant alium legis & prophetarum Deum prædicare. AVG. in Ench. Vbi est autem illa omnipotentia, qua in cælo & in terra omnia quæcūque voluit fecit: si colligere filios Hierusalem voluit & non fecit? An non potius illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed ea quoque nolente, filios eius collegit ipse, quos voluit?

Hom. 75. in Mat. parum ante mediū. tom 2.
Homi. 46. in opere imper. super illud: Ecce relinquetur vob. tom 2.

CHRYS. in homil. Deinde comminatur pœnam quam semper formidauerūt, scilicet ciuitatis & templi euersionem, dicens: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. CHRYS. super Matth. Sicut n. corpus anima recedēte, prius quidem frigescit, deinde putrescit & soluitur: sic & templum nostrum Dei spiritu recedente, prius seditionibus & indisciplinatione replebitur, deinde veniet ad ruinam.

Tract. 16 in Matth. parū ante finem.

ORIG. Semper etiam eis qui noluerūt congregari sub alis eius, comminatur Christus: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, id est, anima & corpus. Sed & si quis ex vobis noluerit congregari sub alis Christi, ex tempore illo ex quo congregationem refugit actu magis quàm corpore, non videbit pulchritudinem verbi, donec pœnitens à proposito malo dicat, benedictus qui venit in nomine Domini. Tunc. n. verbum Dei benedictū venit super cor hominis, quando fuerit quis conuersus ad Deum. vnde sequitur: Dico enim vobis, non me videbitis amodo donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

In fine commentary ad ca. 23. to. 9.

HIER. q. d. Nisi pœnitentiam egeritis & confessi fueritis ipsum esse me, de quo prophetæ cecinerunt filium omnipotentis patris, faciem meam non videbitis. Habēt ergo Iudæi statutum sibi tempus pœnitentię. Confiteantur benedictum qui venit in nomine Domini, & Christi ora conspicient.

Hom. 75. in Matt. à med. illum. tom. 2.

CHRYS. in homil. Vel aliter: Per hoc occultè secundum aduentum significauit, quoniam tunc omnino eum adorabunt. Quod autem dicit amodo, ad tempus crucis refertur.

CAPVT XXIIII.

Et egressus Iesus de templo, ibat. Et accesserunt † discipuli eius, vt ostenderent ei ædificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruatur.

† ad eum

Tract. 27. in Mat. in prin.

ORIG. Postquā omnia quæ super Hierusalē ventura erant, Christus prædixit, exiit de templo qui cōseruauerat tēplum ne caderet, donec fuit in eo. vnde dicitur: Et egressus Iesus de templo, ibat. Sed & vnusquisque cùm sit templum Dei propter spiritum Dei inhabitantem in se, ipse fit causa suæ desertionis, vt egrediatur ab eo Christus. Sequitur: Et accesserūt ad eum discipuli, &c.

Quæstio euāgelica.

Dignum est videre quomodo ostendunt ei structuras templi, quasi nunquam viderit templum. Ad quod respondendum est, quòd cùm Christus prophetizasset superius ruinam tēpli futuram, audientes discipuli mirati sunt talem ac tantam templi structuram ad nihilum redigendam, propterea ostendunt ei, vt flecterent eum ad misericordiam loci illius, ne faceret quod fuerat cōminatus. Sed & cùm sit humanę naturæ admirabilis cōstructio facta, videlicet templū Dei, discipuli cæterique sancti etiā modo miranda opera Dei erga figmentū humanum confitentes, ante cōspectum Christi intercedunt, ne deleat genus humanum propter peccata ipsorum. Sequitur: Ipse autem respondens, dixit eis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruatur.

RAB.

In principio comment. ad cap. 24. RABA. Iuxta historiam manifestus est sensus, quia 42. anno post passionem Domini, sub Vespasiano & Tito Romanis principibus ciuitas euersa est cũ templo. REMIG. Diuinitus autem procuratum est, vt reuelata iam luce gratię templum cum suis ceremoniis tolleretur, ne fortè aliquis paruulus in fide dum videret omnia illa quę à Domino fuerāt instituta, & à prophetis sanctificata adhuc permanere, paulatim recedendo à synceritate fidei ad carnalem iudaismũ transiret. CHRYS. in hom. Sed qualiter verum est, Homi. 76 in Matth. circa princ. to. 2. quòd non mansit lapis super lapidem? Vel. n. desolationem eius ostendēs omnimodam hoc dixit, vel secundum illum locum vbi erat: sunt. n. eius partes vsque ad fundamenta destructæ. Cùm his & illud dicam, quoniam ex his quæ facta sunt, & de reliquis oportet credere quod peribunt perfectè.

In prin. comment ad cap. 24. tom. 9. HIERO. Mysticè autem recedēte Domino de tēplo, omnia legis ædificia & compositio mandatorũ ita destructa est, vt nihilà Iudæis possit impleri, & capite sublato vniuersa inter se membra cōpugnent. Tract. 27. in Mat. aliquãtulũ à prin. ORIG. Omnis etiam homo qui suscipiens in se verbum Dei templum est, si post peccatũ adhuc seruat ex parte vestigia fidei & religionis, templum est ex parte destructum, & ex parte consistens. Qui autem postquam peccauerit, curam sui nō habet, paulatim minuitur donec ad plenum recedat à Deo viuente, & sic non relinquetur lapis super lapidem mandatorum Dei, qui non destruatur.

Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserũt ad eũ discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt: & quod signum aduentus tui, & cōsummationis sæculi? Et respōdens Iesus dixit eis: videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes, ego sum Christus: & multos seducent.

REMIG. Perseuerans Dominus in itinere peruenit ad mōtem Oliueti, & quibusdam discipulis in via ostendentibus & laudantibus ædificationem templi, ipse palā prædixerat omnia esse destruenda, idcirco cùm peruenisset ad montem Oliueti, accesserunt ad eum interrogantes. vnde dicitur: Sedente autem eo Homi. 76. in Matth. circa prin. tom. 2. super montem Oliueti. CHRYS. Propter hoc autem secretò accesserunt, quia de magnis erant interrogaturi. Etenim cupiebant discere diem aduentus eius, quia vehementer desiderabant gloriam eius videre. HIERO. Et interrogabant tria. Primo, quo Super illud: Sedente autē tom. 9. tempore Hierusalē destruenda sit, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt? Secundo, quo tempore Tertia interrogatio discipulorum. Christus venturus sit. vnde dicunt: Et quod signum aduentus tui? Tertio, quo tempore cōsummatio sæculi sit futura. vnde dicunt: Et consummationis sæculi. CHRYS. Lucas autem ait vnam esse interrogatio- Homi. 76. in Mat. parum à princ. to. 2. nē quæ est de Hierosolyma, quasi æstimantibus discipulis tunc futurum esse Christi aduentum & finē mundi, quando Hierosolyma destrueretur. Marcus autem ait non omnes eos de cōsummatione Hierosolymæ, sed Petrum, Iacobum, Ioannem, & Andræam, quasi liberiùs & securiùs Christo loquentes.

Tract. 27. in Matth. inter prin. & mid. ORIG. Puto autem montem Oliueti Mysterium esse Ecclesiæ, quæ ex gentibus est. REMIG. Mons autem Oliueti non habet infructuosas arbores, sed oliueta quibus lumen nutritur ad fugandas tenebras, & quibus fessis requies, infirmis salus præstatur. Sedēs autem Dominus supra montem Oliueti contra templum, de ruina ipsius & excidio

A Iudaicæ gentis disputat, vt etiam ipso situ corporis monstret, quia quietus manens in Ecclesia impiorũ superbiam condemnat. ORIG. Agricola enim residens in monte Oliueti, verbum Dei est in Ecclesia Tract. 27. in Matth. inter prin. & mid. confirmatum, Christus scilicet, qui semper oleastri ramos inserit in bonam oliuam patrum. Qui autem habent fiduciam ante Christum, discere volunt signum aduentus Christi, & consummationis sæculi. Est autem duplex aduentus verbi in anima. Primus Aduentus duplex. quidem, stulta prædicatio de Christo, quando prædicamus Christum natum & crucifixum, Secūdus autem aduentus est viris perfectis, de quibus dicitur: Sapientiam loquimur inter perfectos. & huic secun- B do aduentui adiungitur consummatio sæculi in viro perfecto, cui mundus crucifixus est.

HILA. Et quia tria à discipulis quæsita sunt, distin- Con. 25. parũ à princ. ctis & temporis & intelligentię significationibus separantur: Respondetur ergo primo de ciuitatis occasu, & quando confirmatur veritate doctrinæ, ne quis fallax ignorātibus possit obrepere. vnde sequitur: Et respondens Iesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus. CHRYSO. Neque enim de Homi. 76 in Matth. super illud: Sed nōdum est finis. tom. 2. Hierosolymæ destructione, neq; de secundo aduentu respondit statim: sed de malis, quibus statim obuiandum erat. HIERO. Vnus autem eorum de qui- In hoc loco Hiero. to. 9. C bus loquitur, fuit Simon Samaritanus, quem in actibus apostolorum legimus, qui se magnā dicebat esse virtutem, hic quoq; inter cætera in suis voluminibus scripta dimittēs: Ego sum sermo Dei, ego omnipotens, ego omnia Dei. Sed & Ioannes Apostolus in epistola sua loquitur: Audistis quia Antichristus venturus est: nūc autem Antichristi multi sunt. Ego reor omnes hæresiarchas Antichristos esse, & sub nomine Christi ea docere quæ contraria sunt Christo. nec mirum si aliquos ab his videamus seduci, cùm Dominus dixerit. Et multos seducent.

ORIG. Multi autem sunt qui seducuntur, quia lar- Tract. 27. in Matth. circa finem. ga est porta quæ ducit ad perditionem, & multi sunt D qui intrāt per eam. Hoc autem solùm sufficit ad cognoscendum seductionem Antichristorum, qui dicunt: Ego sum Christus, quod nunquā legitur Christus dixisse. Sufficiebant enim ad credendum quòd ipse est Christus, opera Dei, & sermo quē doceb at & virtus ipsius. Omnis etiam sermo qui profitetur expositionem scripturarum secundum fidem earũ, & non habet veritatē, Antichristus est. Veritas enim Christus est, & simulata veritas, Antichristus. Sed & omnes virtutes inuenimus esse Christum, & omnes simulatas virtutes Antichristum: quoniam omnes species boni quascunq; habet Christus in se in veritate ad ædificationem hominum, omnēs eas habet diabolus in specie ad seductiones sanctorum. Opus E ergo est nobis Deo auxiliatore, ne quis nos seducat vel sermo vel virtus. Malum enim, inuenire aliquem secundum mores vitæ errantem: multo autem peius arbitror esse, non secundum verissimam regulam scripturarum sentire.

Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorũ. Videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum statim est finis. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt pestilentiæ, & fames, & terræ motus per loca. Hæc autem omnia, initia sunt dolorum.

Epist. 80. parum ante medium, to. 2.

Avgv. ad Esichinm. Interrogantibus discipulis ea Dominus respoodit, quæ iam ex illo tempore fuerãt secutura: siue de excidio Hierusalem, vnde orta est ipsius intetrogationis occasiu: siue de aduẽtu suo per Ecclesiam, in qua vsq; ad finem venite non cessat: in suis enim veniens agnoscitur, dũ eius quotidie membta nascuntur: siue de ipso fine, in qoo apparebit viuos iudicatutus & murtuos. Cùm itaque signa dicat quæ ad ista tria pertinẽt, qood eorum teium signorũ ad aliquid horum referendum sit, diligenter cõsiderandum est: ne fortè quod pertinet ad vnũ, refereodum putemus ad alterum.

Homi. 76. in Mat. tom. 2.

Chrys. Hic autem luquitur de prælijs qoę Hierosulymis erãt fututa, cùm dicit: Audituri enim estis prælia, & upiniones præ- B liorum.

Tract. 25. in Matt parum à princip.

Orig. Qui audit ipsas voces quæ fiuot in prælijs, audit prælia: qui autem de prælijs longè gestis audit, opiniones vel rumores audit præliorum.

Homi. 76. in Matth. inter prin. & me. tom. 2.

Chrys. in homil. Quia verò per hoc turbari etiã discipuli poterant, ideu subdit: Videte ne turbemini. Deinde quia ęstimabant post illud bellum quo Hierusalem destrueretur, statim finẽ mondi esse venturum: eos in vera opinione stabilit, dicens: Oportet enim hæc fieri, sed nondum statim est finis.

Super illud: Sed nondum statim finis. tom. 9.

Hieron. Id est, non putemus diem instare iudicij, sed in tempus aliud reseruari: cuius signum perspicuè in consequentibos ponitut. Coosurget enim gens in gentem, & regnum, &c.

C

Raba. Vel admunentur Apostoli ne his aduenientibus terreantut, vt Hierosolymam Iudæámque deserant, quia non statim finis, sed in quadragesimom annom desolatiu prouinciæ, vltimúmque vrbis & templi sequetur excidium. de quibus subditur: Consurget enim gens in gentem, & regnom in regnum. Constat autẽ hic acerbissimos dolores, qoibus omnis vastata est prouincia, ad litteram contigisse.

Homil. 76. in Matth super illud: audituri estis prælia. to. 2.

Chrys. in humil. Deinde vt ostendat quoniam & ipse præliabitur contra Iudæos, non solum bella pręnunciat, sed & plagas diuinitus illatas. vnde subdit: Et erũt pęstilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.

D

Raba. Notandum qoòd io huc quod dicit: Consorget gens in gentẽ, ostenditur perturbatio bominom. Erunt pestilentiæ, ecce inæqualitas corporum: erit fames, ecce sterilitas terræ: terræmotus per loca, ecce respectus iræ desoper.

Homi. 76. in Matth super illud: audituri estis prælia. tom. 2.

Chrys. in ho. Et non simpliciter bæc fient secundum consuetudinem antea in homioibus existentẽ, sed ex ita quæ erit desuper. Et propter hoc nõ simpliciter dixit ea esse ventura, neq; repente, sed cum quadam significatione. vnde subdit: Hæc autem omnia suot initia dolorũ, id est, Iudaicotum malotum.

Tract. 28. in mat. aliquantulum ante me.

Orio. Vel aliter: Sicut ægrotant corpora ante mortẽ, sic necesse est ante corruptionem mondi, vt quasi languens terra frequentius terræmutibus cõquassetur. E Aër enim vim mortiferam concipiens, pestilens fiat: & vitalis virtus terræ deficiens, soffocet fructus.

Signa finis mundi.

Consequens aotem est vt propter inopiam ciborum, in auaritiam & bella homines excitentur: sed qoia insurrectiones & lites interdum fiũt propter auaritiam, interdum autem propter cõcupiscentias principatos & gloriam vanam, adhoc profundiorem dabit aliquis causam eorũ quæ ante finẽ mundi sunt ventura. Sicut enim aduentus Christi in pluribus gentibus diuina virtute fecit pacem: sic consequens est vt propter abundantiã iniquitatis refrigoerit charitas multorũ, & ideu dereliquerit illos Deus & Christus eios, iterum fieri prælia dum non prohibentur à sanctitate operatio- A nes seminatrices bellorum: sed aduersariæ virtotes, dum nõ vetantur à sanctis, & à Christo, absque prohibitione operabũtur in cordibus hominum, vt excitent geotem adoersus gentem, & regnum aduersus regnum. Si autem (sicut quibusdã placet) & fames, & pestilentiæ ab angelis Satanæ fiunt, hæ etiam tunc inualescent ab aduersis virtutibus, quando non fuerint sales terrę & lux mundi Christi discipuli, destruentes quæ ex dæmonum malitia seminantur. Et aliquando quidem in Israël fames & pestilentiæ fiebãt propter peccata, quas orationes sanctorũ soluebant. Bene autem per loca, non enim insimul vult Deus perdere humanum genus, sed iudicãs per partes, dat B pœnitentię locum. Si autem incipientibus huiusmodi malis non fuerit facta correptio, proficient ad peius. vnde sequitur. Hæc autem omoia, initia sunt dolorum generalium scilicet io vniuersu mũdo, & eorum qui secuturi sunt aduersus impios, vt in doloribus acutissimis crucientur.

Super illud: Consurget gens in gentem. tom. 2.

Tropologia.

Hier. Mysticè autem videtur regnum contra regnum cõsurgere, & pestilentia eorum, qoorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbum Dei, & cõmotio vniuersę terræ, & à vera fide separatio in hæreticis magis intelligi, qui contra semuicem dimicantes, Ecclesiæ victoriam faciunt.

Tract. 25. in Mat aliquantulum ante me.

Orig. Oportet antem hæc fieri antequam videamus perfectionem sapientiæ, quæ est C in Christo, sed non statim erit finis quem quærimus: pacificus enim finis longè est ab hominibus istis.

Super illud: Hæc omnia initia dolorũ. tom. 9.

Hiero. Quod autem dixit. Hæc omnia initia sunt dolorum, melius transfertur parturitionum: vt quasi conceptus quidam aduentus Antichristi, nun partus intelligatur.

Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meũ. Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradẽt, & odio habebũt inuicẽ. Et multi pseudoprophetæ surgẽt, & seducẽt multos. Et quoniã abundabit iniquitas, refrigescet charitas multũ. Qui au- D *tẽ perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc Euãgeliũ regni in vniuerso orbe, in testimoniũ omnib⁹ gentib⁹, & tũc veniet cõsummatio.*

Raban. Quo merito Hierosolymis ac prouinciæ Iudæorum vniuersæ tot irruganda fuerint aduersa, Dominus manifestat, subdẽs: Tunc tradent vos, &c.

Homi. 76. in Matth. inter prin. & med.

Chrys. in ho. Vel aliter: Quia discipuli audientes ea quæ de Hierosolyma prædicebãtur, sic dispositi erãt, vt extra turbatiooem essent, quasi de aliena pœna audiẽtes: sibi verò prospera superuentura sperabãt, quæ aduenire valde desiderabant: propter hoc eis grauia prænunciat, in sulicitudinem eos statuẽs. E & prius quidem iusserat eos vigilare cõtra deceptiones seductorum, nunc autẽ tyrannorum violentiam eis prædicit, dicens. Tunc tradeot vos in tribula. & occi. vos. Opportunè enim eorum mala interposoit mitigationem habẽtia à communibus malis: nec solum ita eos cõsolatus est, sed ostendendo tribulationis causam, adiungens quod propter oomen eius hęc essent passuri. vnde sequitur. Et eri. odi. om. ho. pro. no. meom.

Tract. 25. in Matth. à me

Orig. Sed qoomodo etiam in vltimis partibus terrę commorantibus gentibus odio habetur populus Christi? nisi fortè & hic aliquis dicat propter exaggerationẽ positũ omnibus pro multis. sed & buc quod dicit, Tunc tradent vos, habet quæstionem. Nam & priusquam hæc fierent, traditi sunt

Christiani

Christiani in tribulationes. Sed aliquis respondebit, quia tūc maximè tradentur Christiani in tribulationes quemadmodum vnquam. Amāt enim qui in calamitatibus sunt, causas earum discutientes inuenire aliquid quod loquātur. Cōsequens ergo est, vt quasi derelinquentibus hominibus deorū culturam propter multitudinem Christianorum dicāt fieri bella, fames, & pestilentias, sed & terræmotus causam dicerent Christianos, propter quod & persecutiones passæ sunt Ecclesiæ. CHRYS. in ho. Postquam autem iam duplex prœliū posuit, scilicet quod est à seductoribus, & quod est ab inimicis, cōsequenter tertium prælium ponit, quod est à falsis fratribus. vnde subdit. Et tunc scandalizabuntur, &c. Vide autem & Paulum hæc plorantem & dicentem: Foris pugnæ, intus timores. Et alibi: Pericula in falsis fratribus. de quibus alibi dicit: Tales sunt pseudoapostoli, operarij subdoli. vnde & hic subditur: Et multi pseudoprophetæ, &c. REMIG. Imminente.n. captiuitate Hierusalem multi insurrexerunt, Christianos se esse dicentes, & multos seduxerunt, quos Paulus nominat falsos fratres, Ioannes vero Antichristos.

Homil. 76. in Matth. inter princ. & me. tom. 2.

HILAR. Vt Nicolaus vnus ex septem diaconibus fuit, qui multos mentita veritate peruertit.

Cano. 25. inter princ. & medium.

CHRYS. in homil. Deinde quod his difficilius est ostendit, quia tales pseudoprophetæ nullam mitigationem à charitate accipient. vnde sequitur: Et quoniam abundabit, &c. REMIG. Id est, vera dilectio erga Deum & proximum: Nā quanto magis ab vnoquoq; iniquitas suscipitur, tanto magis in corde ipsius ardor charitatis extinguitur. HIERO. Considerandum autem, quòd non negauit omniū minuendam esse charitatē, sed multorum. Nam in Apostolis & eorum similibus permāsura est charitas, de qua Paulus dicit: Quis nos separabit à charitate Christi? propter quod & hic subditur: Qui autem perseue. vsque in fin. hic sal. erit. REMIG. Vsque in finem dicit vsq, ad terminum vitæ suæ. Qui.n. vsque ad terminum vitæ suæ, in confessione nominis Christi perseuerauerit, & in charitate saluus factus est.

Homil. 76. in Matth. super illud: Refrigescet charitas. tom. 2.

Sup. illud: Refrigescet charit as multorum. tom. 9.

CHRYS. in homil. Deinde ne dicerent: qualiter ergo inter tot mala viuemus? quod plus est promittit: quod non solum viuerēt, sed etiam vbiq; docerēt. vnde subditur: Et præ. hoc Euang. reg. in vni. orbe. REMIG. Quia.n. nouerat Dominus corda discipulorum contristanda esse de excidio Hierusalem, & perditione suæ gentis, hoc solatio consolatur eos, quod multo plures credituri erant de Gentibus, quā de Iudæis perirent. CHRYSO. in homi. Quòd autem & ante captionem Hierosolymæ vbique prædicatū est Euangelium, audi quod ait Paulus: In omnē terram exiuit sonus eorum. & vides eum à Hierusalem ad Hispaniam currentem. Si autem vnus tantā portionē accepit, excogita, reliqui quanta operati sunt. Vnde & quibusdam scribēs de Euāgelio dicit, quod fructificat & crescit in omni creatura quæ sub cælo est. Hoc autem est maximum signū virtutis Christi, quod in 30. annis vel parum amplius Euāgelij sermo fines orbis terrarum impleuit. quamuis autem Euāgelium vbiq; prædicatum fuerit, non tamen omnes crediderunt, propter quod subdit: In testi. om. gen. id est, in accusationem his qui non crediderint. Qui enim crediderunt, testabuntur aduersus eos qui non crediderunt, & condemnabunt eos. Conuenienter autem postquam prædicatum est Euangeliū per orbem terrarum, tunc Hierosolyma periit. vnde sequitur: Et tunc ve. consummatio, id est, finis Hierosolymorum. Qui enim viderunt Christi virtutem vbiq; refulgentem, & in breui tempore orbem terrarum supergressam, quam veniā habere debuerunt in ingratitudine permanētes? REMIG. Potest autem & totus locus iste referri ad consummationem sæculi. Tunc enim plurimi scandalizabūtur recedentes à fide, videntes multitudinem & diuitias malorū & miracola Antichristi, & consocios persequentur, & Antichristus mittet pseudoprophetas qui seducent multos, & abūdabit iniquitas, quoniā numerus malorū augebitur, & refrigescet charitas, quoniam numerus bonorum minuetur. HIER. Signum etiam Dominici aduentus est in toto orbe Euangeliū prædicari: vt nullus sit excusabilis. ORIG. Quod autem dicitur: Eritis odio omnib' hominibus propter nomen meum, sic saluare quis poterit, quia nunc quidē in vnum consenserūt omnes gentes aduersus Christianos. Cùm autem contigerint quæ Christus prædixit, tunc fient persecutiones iam nō ex parte sicut ante, sed generaliter vbique aduersus populum Dei.

Homi. 76. in Matth. circa illud: In vniuerso orbe prædicabitur. tom. 2.

Homi. 76. in Matth. super In vniuerso orbe prædicabitur. to. 2.

Super illud: Et prædicabitur hoc Euāgelium in vniuerso. tom. 9. Tract. 28. in Matth. inter med. & fin.

AVGVST. ad Esi. Sed qui putant hoc quod dicitur: Prædicabitur Euangeliū regni in vniuerso orbe, per ipsos Apostolos factum esse, nō ita esse certis documentis probatum est. Sunt.n. in Aphrica barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum prædicatum esse Euangeliū ex his qui ducuntur inde captiui, addiscere in promptu est. Neque tamen vllo modo rectè dici potest, istos ad promissionem Dei non pertinere. Non enim Romanos solum, sed omnes gentes Dominus semini Abrahæ iurando promisit. In quibus ergo gentibus nondū est Ecclesia, oportet quòd sit, non vt omnes qui ibi fuerint credant. quomodo enim & illud implebitur, Eritis odio omnib' gentibus propter nomen meū: nisi in omnibus gentibus sint & qui oderint, & quos oderint? Non est igitur ab Apostolis prædicatio ista cōpleta, quando adhuc sunt gentes, in quibus nondum cœpit impleri. quod autem dixit Apostolus. In omnem terram exiuit sonus eorum, quamuis locutio sit præteriti temporis, verbis tamen quod futurum erat dixit, non quod iā factum atq; completum, sicut & ipse propheta quo vsus est teste, fructificare & crescere dixit Euangeliū in vniuerso mundo, vt ita significaret, vsq; quo crescendo esset venturū. Si ergo latet quādo Euangelio vniuersus orbis implebitur, proculdubio latet quando finis erit, ante quippe non erit. ORIG. Cùm ergo omnis gens audierit Euangelij prædicationem, tunc erit sæculi finis. & hoc est quod sequitur: & tūc erit consummatio. Multæ.n. non solum barbararū, sed etiam nostrarū Gentiū nondum audierūt Christianitatis verbum. GLO. Vtrunque autem dictorū tueri potest, si tamen diuerso modo diffusio prædicationis Euangelij intelligatur. Si. n. intelligatur quantum ad fructum prædicationis, qui est vt in singulis gentibus fundetur Ecclesia credentiū in Christum, vt. AVGV. exponit, est signum quod oportet præcedere ante finem mundi, non tamen præcessit ante destructionem Hierosolymæ. Si autē intelligatur quantum ad famam prædicationis, sic ante finem Hierosolymæ fuit completum, discipulis Christi per quatuor mundi partes dispersis. vnde.

Epistol. 80. aliquantulū ante finem. tom. 2.

Tract. 28. in Mat. aliquantum remotè à fine.

In epi. 80. tom. 2.

HIERO. dicit, non puto aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret; & quanquam non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis gentibus opinionem fidei non potest ignorare.

Super illud; Prædicabitur in vniuerso orbe. tom. 9.

Tract. 28. in matth. paulo ante finem.

A

ORIG. Moraliter autem qui visurus est secundum verbum Dei aduentum gloriosum illum in animam suam, necesse est vt secundum mensuram profectus sui insidias à cōtrarijs operationibus patiatur, quasi magnus athleta, & Christus in eo ab omnibus odiatur, nō tantum à gentibus, secundum carnem, quantum à gentibus spiritualium nequitiarum: sed & in quæstionibus pauci erunt veritatē plenius attingentes, plures autem scandalizabuntur, & cadant ab ea proditores & accusatores alterutrū propter dissensionem dogmatum veritatis, quę causa fiet vt odiant seinuicem. Multi etiam erunt non sanè tradentes de futuris sermonem, & quomodo non oportet interpretātes prophetas (quos pseudoprophetas dicit) seducentes multos,

B

& feruentē dilectionem quæ prios fuerat in simplicitate fidei, refrigescere facient: sed qui potuerit manere in Apostolicæ traditionis proposito, ipse saluabitur, & sic prædicatū Euangeliū in animas omniū erit in testimoniū omnibus gentibus, id est, omnibus cogitationibus incredulis animatū.

Cùm ergo videritis abominationē desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto (qui legit intelligat.) Tunc qui in Iudæa sūt, fugiāt ad montes, & qui in tecto, nō descendat tollere aliquid de domo sua: & in agro, non reuertatur tollere tunicā suam.

C

Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate autem vt nō fiat fuga vestra hyeme vel sabbatho. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis nō fuit ab initio mūdi vsq; modo, neq; fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, nō fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabūtur dies illi.

Homi. 76. in matth. paulo ante medium. tom. 2.

CHRYS. in homil. Quia supra occultè insinuauit Hierosolymæ finem, consequenter idem manifestè ostendit, prophetiam inducens quæ destructionem Iudæorum credere facit. vnde dicit: Cùm ergo videritis abominationem desolationis, &c.

Super illud: Cū videritis abominationem, tom. 2.

D

HIERON. Hoc autem quod dictum est: Qui legit intelligat, ponitur vt ad intelligentiam mysticā prouocemur. Legimus autē in Daniele hoc modo: Et in dimidio hebdomadis auferetur sacrificium & libamina, & in templo desolationū abominatio erit vsque ad cōsummationem temporis, & cōsummatio dabitur super solitudinem.

Epistol. 80. à medio illius. tom. 2.

AUGU. ad Esic. Lucas quidem vt ostenderet tunc factam fuisse abominationē desolationis, quæ à Daniele prædicta est, quando expugnata est Hierusalem, eodē loco hæc Domini verba commemorat: Cùm videritis circundari ab exercitu Hierusalē, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius.

Homi. 49. in opere imper. in prin. to. 2.

CHRYS. in homil. Vnde abominationem desolationis videtur mihi exercitū dicere: quo scilicet desolata est ciuitas sancta Hierusalē.

E

Super illud: Cum videritis abominationem, to. 2.

HIERO. Aut potest intelligi de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Adriani equestri statua, quæ in ipso sancta sanctorum loco stetit vsque in præsentem diem. Abominatio enim secundum veterem scripturam, idolum nuncupatur: & idcirco additur desolationis, quòd in desolato templo, atque deserto idolum positum sit.

Homi. 76. in matth. paulo ante medium.

CHRYS. in homil. Vel quia ille qui desolauit ciuitatem & templum, statuam intus posuit. Vt antē discant, quoniam viuentibus quibusdam eorum, hæc erunt. Propter hoc dicit: Cùm videritis, ergo &c. Ex quo admirate Christi virtutem, & discipulorum for-

A

titudinem, qui in talibus temporibus prędicabant, in quibus omnia Iudaica impugnabantur. Apostoli autem ex Iudęis existentes, leges introduxerunt nouas, aduersus Romanos tunc dominantes: infinita millia Iudæorū cœperunt Romani, & duodecim viros nō superauerunt nudos & inermes. Quia verò multoties cōtigerat in grauibus prælijs Iudæos restauratos fuisse, sicut tēporibus Sennacherib & Antiochi: ne aliquis suspicetur tale aliquid futurum, suis fugiendū esse præcepit, cùm subdit. Tunc qui in Iudæa, &c.

RAMIG. Hæc enim omnia imminente desolatione Hierusalem cōstat fuisse impleta. Appropinquante namq; Romano exercitu, omnes Christiani qui in

B

prouincia erant, sicut historia ecclesiastica refert, diuino miraculo moniti, longius recesserūt: transeuntes Iordanem venerūt in Pellā ciuitatem, & ibi sub tutela Agrippæ regis, cuius mentio in actibus Apostolorū fit, aliquanto tempore manserunt: ipse autē Agrippa cū parte Iudæorū quæ sibi obtemperabat, Romano subditus erat imperio.

Homil. 77. in mat. in prin. tom. 2.

CHRYS. in hom. Deinde ostendens ineuitabilia mala futura esse Iudæis, & infinitā calamitatem, subdit: Et qui in tecto est, nō descēdat, &c. Eligibilius enim erat nudo corpore saluari, quàm intrare domum vt tolleret vestimentum, & occidi: propter quod & de eo qui est in agro subdit: Et qui in agro est, &c. Si enim qui in ciuitate sunt fugiunt, multo magis qui foris sunt, non

C

oportet ad ciuitatē refugere. Et quidē pecunias contemnere facilè est, & prouidere sibi in vestimētis nō difficile: quæ autē à natura sunt, qualiter aliquis fugiet? Qualiter enim pręgnans fiet leuis ad fugam? aut lactans poterit eum quem peperit deserere? propter quod subdit: Væ autem præg. &c. His quidem quia pigriores sunt, & quia facile fugere nō possunt, onere conceptionis grauatæ, his autem quia detinentur vinculo compassionis filiorum, & non possunt simul saluare eos quos lactant.

Tract. 29. in mat. non parum à prin.

ORIG. Vel quoniam non erit tunc tempus miserendi, neque super prægnātes, neque super lactantes, neque super infantes earum, & quasi ad Iudæos loquēs, qui arbitrabātur in sabba-

D

tho non oportere ambulare viā amplius quā est sabbathi iter, subdit: Orate autem vt non fiat fuga, &c.

Super illud: Orate vt nō fiat fuga vestra in hieme. tom. 9.

HIER. Quia scilicet in altero duritia frigoris prohibet ad solitudines pergere, & in montibus desertis latitare: in altero autem trāsgressio legis est, si fugere voluerint: aut mors imminens, si remanserint.

Homi. 77. nō multum procul à princip. tom. 2.

CHRYS. in homil. Vide autem quoniam aduersus Iudæos est hic sermo, nō enim Apostoli sabbathum erant obseruaturi, neque ibi mansuri, cùm Vespasianus hoc egit, plures enim eorū iam præmortui erāt. Si autem aliquis remanserat, in alijs partibus orbis terrarum, tunc conuersabatur. propter quid autem orandum esse dixerit, subdit: Erit enim tunc tribula-

E

tio magna, &c.

Epist. 80. à med. tom. 2.

AUGU. ad Esich. Apud Lucam sic legitur: Erit autem pressura magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Nā & Iosephus, qui Iudaicam scripsit historiā, talia mala dicit illi populo tūc accidisse, vt vix credibilia videantur. vnde non immerito dictum est, talem tribulationem nec fuisse à creaturæ initio, nec futuram: sed & si tempore Antichristi talis aut maior forsitan erit, intelligendum est de illo populo dictum, quòd eis talis amplius futura non erit. Si enim Antichristum illi primitus & præcipuè recepturi sunt, facturus est tunc idem populus tribulationem potiùs quàm passurus.

CHRYS.

Homi. 77. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRY. in ho. Interrogo autem Iudæos vnde tam intollerabilis ira diuinitus venit super eos, omnibus quæ ante factę sunt difficilior? Nam manifestum est, quoniam propter crucis manifestationē: sed adhuc ostendit ipsos grauiori pœna fuisse dignos, in hoc quod dicitur: at nisi breuiati fuissēt dies illi, &c. Ac si diceret: Si amplius durasset prelium Romanorum aduersus ciuitatem, vniuersi perissent Iudæi. Omnem .n. carnem Iudaicam dicit, & qui foris & qui intus erant: non enim solum eos qui in Iudæa erāt, impugnabant Romani, sed & eos qui vbique dispersi erāt, persequebantur.

Epist. 80. à medio illius. tom. 2.

AVGVS. ad Esichium. Quidam autem cōuenienter mihi intellexisse videntur mala ipsa significata nomina dierum, sicut sunt dicti dies mali, in alijs scripturæ diuinæ locis. Neq; enim dies ipsi mali sunt, sed ea quæ fiunt in eis. Ipsi enim dicta sunt breuiari, vt Deo tolerantiam donante minus sentirentur, ac si quæ magna essent, fierent breuia.

Notula pulchra.

Homi. 77. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. in ho. Ne verò Iudæi dicerent quoniam propter prædicationē & discipulos Christi hæc mala euenerunt, ostendit, quòd nisi illi essent, radicitus perissent. vnde subdit: Sed propter ele. bre. di. il.

Epistol. 80. post mediū. tom. 2.

AVGVS. ad Esichium Non enim debemus ambigere quando euersa est Hierusalem, fuisse in illo populo electos Dei, qui ex circuncisione crediderant, siue fuerāt credituri electi ante constitutionē mundi: propter quos breuiarentur dies illi, vt tolerabilia mala fierent. Non autē desunt qui existimāt ita breuiores dies illos futuros: quod cursu solis celeriori breuientur, sicut fuit longior dies orāte Iesu Naue.

Super illud: Nisi abbreuiati fuissēt dies. tom. 9.

HIER. Nec recordantur illius scripti. Ordinatione tua perseuerat dies: sed iuxta temporum qualitatem, id est, abbreuiatos non mensura, sed numero, ne temporum mora concutiatur credentium fides.

In epist. 80. à med. illius, tom. 2.

AVG. ad Esic. Non tamen putemus hebdomadas Danielis, vel propter dierum breuiationes fuisse turbatas, vel illo iam tempore non fuisse completas, sed in fine temporū esse complendas. Apertissimè enim Lucas testatur Danielis prophetiam tunc esse cōpletam, quando euersa est Hierusalē.

Homil. 77. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. in hom. Intende autem Spiritus sancti dispensationem, quoniam nihil horum scripsit Ioannes, vt non videretur ex ipsa eorū quæ facta sunt historia scribere: etenim post captionē Hierusalem vixit multo tempore. Sed qui antè mortui sunt & nihil horum viderunt, ipsi scribunt: vt vndique fulgeat prænunciationis virtus.

HILA. Vel aliter: Totum indicium aduentus futuri Dominus ponit, dicens: Cùm ergo vi. &c. De Antichristi enim tēporibus hic locutus est propheta. Abominatio ex eo dicta est, quòd aduersus Deum veniens honorem Dei sibi vendicet. desolationis autem abominatio quia bellis & cædibus terram desolaturus sit: atq; ob id à Iudæis susceptus, loco sanctificationis instituitur: vt vbi sanctorū precibus Deus inuocabatur, illic ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit: & quia proprius iste Iudæorū error erit, vt qui veritatem respuerunt, suscipiant falsitatē, Iudæam deseri monet, & transfugere in montes, ne admixtione plebis illius, Antichristo credituræ vis aut cōtagio afferatur. Quod autē ait: Et qui in tecto sunt, &c. sic intelligitur: Tectū est domus fastigiū, & habitationis totius excelsa perfectio. Qui igitur in cōsummatione domus suæ, id est, in cordis sui perfectione constiterit, regeneratione spiritus noui celsus non descendere in humiliora rerum sæcularium cupiditate debebit. Et qui in agro erit, &c. scilicet positus in operatione præcepti, non ad curas pristinas reuertatur, ob quas veterum exinde peccaminum, quibus antea contegebatur, erit tunicam relaturus.

Can. 25. parū ante mediū.

Epistol. 80. à medio illius.

AVG. ad Esic. In tribulationibus enim cauendum est, ne quisquā deuictus ad carnalem vitam de spiritualis sublimitate descendat: aut qui profecerat in anteriora se extendens, deficiendo in posteriora respiciat.

Canon. 25. à medio illius.

HILA. Quod autem dicitur: Væ prægnan. & nu. in il. dieb. non de fœtarum onere Dominum admonuisse credendū est, sed, animarū peccatis repletarum ostendisse grauitatem: quod neq; in tecto positæ, neque in agro manentes repositæ, iræ tempestatem vitare possint, illos quoq; vę erit qui nutrientur. Infirmitatem enim animarum, quæ ad cognitionem
B Dei tanquam lacte educātur, in his ostendit: & iccirco væ ipsis erit, quia ad fugiendum Antichristum graues, & ad sustinendum imperitæ: nec peccata effugierunt, nec cibum veri panis acceperunt.

Ser. 20. non remotè à prin. tom. 10.

AVG. de ver. Do. Vel prægnans est qui res alienas concupiscit: nutriens est, qui iam rapuit quod cōcupiuerat: istis enim væ erit in die iudicij. quod autem Dominus dixit: Orate autē, &c. AVG. de quæst. euāg. Id est, ne in lætitia vel tristitia rerū temporaliū quis inueniatur in die illo.

Li. 1. q. 37. tom. 4.

Canone 25. parum ante finem.

HILA. Vel ne in peccatorum frigore, aut in ocio bonorū operū reperiamur: quia grauis vexatio incumbet, nisi quod causa electorum Dei diebus illis sit breuitas afferenda, vt vim malorū
C coarctatum tempus euaperet.

Tract. 29. in Matth. ante medium.

ORIG. Misticè autē in loco sancto omniū scripturarum, tam veteris Testamēti, quàm noui Antichristus, qui est falsum verbum, stetit frequenter: qui autē hoc vident, ex Iudææ litterę, fugiēt ad sublimes veritatis montes. Et si quis inuentus fuerit ascendisse supra tectū verbi, & stare super fastigium eius: non descendat inde, occasione vt offerat aliquid de domo sua. Et si fuerit in agro, in quo absconditus est thesaurus, & reuersus fuerit retro, incurret in seductionem verbi mendacis, & maxime si spoliauerat se vestimentum vetus, id est, veterem hominem, & iterum conuersus fuerit tollere
D ipsum: tunc autem anima in vtero habens, quæ necdum fructificauit ex verbo, incurrit in væ: proiicit enim conceptum, & euacuatur à spe quæ est in actibus veritatis. similiter autem si videatur formatum & fructificatum verbum, non autem fuerit enutritum sufficienter. Orent autē qui fugiunt in montes, ne fuga eorum fiat hyeme, vel sabbato: quoniam in tranquillitate animæ constitutę, possunt impetrare viam salutis: & in sabbatho quando homo bona opera non facit, fuga vestra non fiat. Nemo enim in periculo falsi dogmatis facilè superatur, nisi qui nudus fuerit ab operibus bonis. Quæ est autem maior tribulatio, quàm videre fratres nostros seduci, &
E quòd aliquis videat seipsum moueri & conturbari? Dies autem intelliguntur præcepta & dogmata veritatis: omnes autem intellectus à scientia falsi nominis venientes, additamenta sunt dierum, quæ Deus abbreuiat per quos vult.

*Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere. Surgent enim Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorē inducātur (si fieri potest) etiā electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralib9, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriēte, & * paret*

* apparet.

vsq; in occidentē, ita erit & aduentus filij hominis. Vbicūq; fuerit corpus, illic cōgregabuntur & aquilæ. A

Homil. 77. in Matth. super illud: tunc si quis vobis dixerit. to. 2.

CHRYS. in ho. Cùm complesset Dominus ea quæ de Hierosolymis sunt, ad sui de cætero peruenit aduentum, & dicit eis signa, non illis vtilia solum, sed & nobis, & his qui post nos erunt omnibus. vnde dicit: Tunc si quis vo. dixerit, &c. Sicut autem cū suprà dixit Euangelista: In dieb' illis venit Ioannes Baptista, non tempus quod immediatè est consequens exposuit, cùm 30. anni in medio essent: ita & hic cū dicit, Tunc, totum medium tempus prætermisit, quòd futurum erat à captione Hierosolymæ, vsq; ad initia consummationis mundi: dans autem ea signa sui secundi aduentus, de loco eos certificat, & de seductoribus. nō enim sicut in priori aduētu in Bethleem apparuit, & in paruulo angulo orbis terrarum, & nullo sciente à principio, ita & tunc erit: sed manifestè veniet, ita quod non indigeat quòd aliquis eius aduentum enunciet, propter quod dicit: Sed quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, non credens.

Interpretatio futuri iudicij. B

Super illud: Sicut fulgur exit. tom. 3.

HILAR. In quo ostendit, quòd secundus aduentus non in humilitate vt primus, sed in gloria demonstrandus est. Stultum est itaq; eum in paruo loco vel in abscondito quærere, qui totius mundi lumen est.

Canone 25. paulò ante finem.

HILAR. Et tamen quie in magna vexatione positi erunt homines, pseudoprophetę tanquā præsentem in Christo opē sint indicaturi, multis in locis Christum esse atq; haberi mentientur, vt in Antichristi famulatum depressos veratōsq; deducant. & ideo subdit: Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ. C

Homi. 77. in Matth. paulò ante medid. tom. 2.

CHRYS. in homil. Hic de Antichristo loquitur & de quibusdam eius ministris, quos pseudochristos & pseudoprophetas appellat, quales & tempore Apostolorum multi fuerunt: sed ante secundum aduentū Christi erunt multo prioribus ameriores. vnde subdit: Et da. si. ma. & pro. AVG. in lib. 83. quæst. Admonet autem hic Dominus, vt intelligamus quædā miracula etiā sceleratos homines facere, qualia sancti facere non possunt. nec tamen ideo potiores loci apud Deum arbitrandi sunt. Non enim acceptiores erāt Deo, quàm populus Israël Magi Ægyptiorum, quie non poterat ille populus facere quod illi faciebant, quamuis Moyses in virtute Dei maiora potuerit. Sed ideo non omnibus sanctis ista attribuuntur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, existimantes in talibus factis maiora done quàm in operibus iustitiæ, quibus vita æterna cōparatur. Cùm ergo talia faciant Magi, qualia nonnunquam faciunt sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Illi enim faciunt quærentes gloriam suam. illi quærentes gloriam Dei: & illi faciunt per quædā potestatibus concessa in ordine suo, quasi priuata commercia vel beneficia: illi autem publica administratione iussu eius cui cuncta creatura subiecta est. Aliter enim cogitur possessor equū dare militi, aliter tradit emptori, vel cuilibet donat aut commodat. Et quemadmodum plerique mali milites, quos imperialis disciplina condemnet, signis Imperatoris sui nonnullos possessores territant, & ab eis aliquid quod publicè nō iubetur, extorquent: ita nonnunquā mali Christiani, vel schismatici, vel hæretici, per nomen Christi, vel per verba, vel Sacramēta Christiana exigūt aliquid à potestatibus: cùm autē malis iubentibus voluntate cedunt, ad seducendos homines cedunt, quorum errore lætantur. Quapropter aliter faciunt miracula Magi, aliter boni Christiani, aliter mali Christiani. Magi per priuatos contractus: boni Christiani, per publicam iustitiam: mali Christiani per signa publicæ iustitiæ: nec hoc etiam oportet mirari, quia omnia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aëris huius non absurdè fieri posse creduntur.

Quæst. 79. circa medid. tom. 2.

Miracula quomodo fiunt à malis. D E

AVG. 3. de Trin. Nec ideo tantum putandum est transgressoribus Angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed Deo potius, à quo eis potestas datur: nec sanè creatores illi, mali Angeli dicendi sunt: sed pro subtilitate sue semina rerū istarum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atq; ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum, præbent occasiones. Nam & multi homines nouerunt ex quibus herbis, aut carnibus, aut succis, aut humoribus, ite obrutis vel cōmixtis, quæ animalia nasci soleant: sed hæc ab hominibus tanto difficilius fiunt, quāto desunt sensum subtilitates & corporū mobilitates in membris terrenis & pigris.

Lib. 3. ca. 8. tom. 3.

GREGO. 15. Moral. Cùm ergo Antichristus coram carnalium oculis miranda prodigia fecerit, post se tunc homines trahet, quia qui bonis præsentibus delectantur, potestati illius se absque retractione subijcient. vnde sequitor: Ita vt in errorem, &c.

Lib. 15. ca. vlt. & ab 39. in nouis exempl. ante medium.

ORIG. Exaggeratorius sermo est, dicens: Si possibile est: non enim pronunciauit, neq; dicit, vt in errorem mittantur electi: sed ostendere vult quoniam frequenter valde persuasorij sunt sermones hæreticorū, & commouere potentes etiā eos qui sapienter agunt. GREG. 33. Mora. Vel quia electorum cor, & trepida cogitatione concutitur: & tamen eorum cōstantia non mouetur, vna sententia omnius vtrunque complexus est, quasi enim iam errare est in cogitatione titubare: sed si fieri potest, subiungitur: quia fieri non potest, vt in errorem electi capiantur.

Tract. 30. in Matth. non multum procul à princi.

Lib. 33. super illud: Iob. 41. de nari. b' eius procedit fumus. ca. 27. in nouis exemplar parum à principio.

RABA. Vel non ideo hoc dicit, quòd electio diuinę frustretur, sed qui humano iudicio electi videbātur, illi in errorem mittentur. GREG. in homil. Minus autē iacula feriunt quæ præuidentur, & propter hoc subditur: Ecce prædixi vobis. Dominus enim noster perituri mundi præcurrentia mala denunciat, vt eo minus perturbēt venientia, quo fuerint præscita: propter quod consequenter concludit, Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto, &c. HILA. Nam pseudoprophetæ, de quibus supra dixeret, nūc in desertis Christum esse dicent, vt homines errore deprauent, nunc in penetralibus asserent eum esse: vt homines dominantis Antichristi potestate cōcludant, sed dominus se nec loco occultandū, nec à singulis seorsum continendum esse profitetur, sed vbique & in conspectu omnium præsentem se futurum esse denunciat. vnde sequitur: Sicut enim fulgur, &c.

Homi. 35. in euan. inprin.

Can. 25. parū ante finē.

CHRYS. in ho. Sicut enim supra prædixit qualiter Antichristus venturus est, ita & per hoc ostēdit qualiter ipse sit venturus. Sicut. n. fulgur nō indiget annunciente aut præcone, sed in instanti momento temporis mōstratur secundum vniuersum orbē terrarum, etiā his qui in thalamis sedent: ita & aduentus Christi simul apparebit vbique, propter gloriæ fulgorē. consequenter autem dicit & aliud signum sui aduentus, cùm subdit: Vbicunque fue. corpus, &c. per aquilas multitudinem angelorum, martyrum, & sanctorum omnium designans.

Homi. 77. in Matth. parū ante medid. tom. 2.

HIERON. De exemplo enim naturali quod quotidie cernim', Christi instruimur Sacramēto. Aquilę enim

Super illud: Vbicunque

fuerit corpus. tom. 9.

enim & vultures etiam transmarina dicuntur sentire cadauera, & ad escam huiuscemodi congregari. Si ergo irrationabiles volucres, naturali sensu tātis terrarum spatijs separatæ, paruum cadauer sentiant vbi iaceat, quāto magis omnis multitudo credētium debet ad Christum festinare, cuius fulgur exijt ab oriēte, & patet vsq; ad occidentem? Possumus autem per corpus, id est, Ioathan, quod significātius Latinè dicitur cadauer, ab eo quòd per mortem cadat, passionem Christi intelligere. HILA. Vnde vt nec loci in quo venturus esset, essemus ignari, dicit: Vbicunque fuerit corpus, ibi cōgregabuntur & aquilæ. Sanctos de volatu spiritualis corporis aquilas nominauit, quorum congregantibus angelis conuentum futurum in loco passionis ostendit: & dignè illic claritatis aduentus expectabitur, vbi nobis gloriam æternitatis, passione corporeæ humilitatis operatus est.

Canone 25. in fine illius.

ORIG. Et vide quia non dixit: Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur vultures, aut corui: sed aquilæ. Volens ostendere magnificos & regales omnes, qui in passione Domini crediderunt.

Tract. 30. in Matth. aliquantulum à princip.

HIER. Aquilæ enim appellantur, quibus iuuentus renouata est, vt aquilæ: & qui assumunt pennas, vt ad Christi veniant passionem.

Super illud: Vbicunque fuerit corpus. tom. 9.

GREG. 31. Mora. Potest etiam intelligi: vbicunq; fuerit corpus, &c. ac si dicat, quia cælesti sedi incarnatus præsideo, electorum animas cum carne soluero, ad cælestia subleuabo. HIER. Vel aliter: Quod hic de pseudoprophetis dicitur, intelligi potest. Multi enim tempore captiuitatis Iudaicæ principes extitere, qui Christos se esse dicerēt, in tantum vt obsidentibus Romanis, tres intus fuerint factiones: sed melius de consummatione mundi dicitur, vt expositum est. Potest autem & tertio de hæreticorum cōtra Ecclesiam pugna intelligi, & de istiusmodi Antichristis, qui sub opinione falsæ scientiæ cōtra Christum dimicant. ORIG. Generaliter enim vnus est Antichristus, species autem eius multæ, tanquam si dicamus. Mendacium nihil differt à mendacio. Sicut autem veri Christi fuerūt sancti Prophetæ, sic intellige secundum vnumquēque pseudochristū multos eius falsos prophetas, qui Antichristi alicuius falsos sermones prædicant quasi veros, quorū dicet aliquis: Ecce hic est Christus, ecce illic: quasi non extra scripturam foras aspiciendum est. Ex lege enim & prophetis & Apostolis proferunt quæ vidētur defendere mendacium. Vel per hoc quod dicit: Ecce hic est Christus, ecce illic: ostendunt non Christum, sed aliquem fictum eiusdem nominis, vt puta secundum Marchionis doctrinam, aut Valentini & Basilidis.

Lib. 31 sup. illud Iob. 39. Vbicunque fuerit cada. &c. ca. 22. in nouis exempl.

Super illud: Si quis vobis dixe. ecce hic est Christus. tom. 9.

Tract. 30. in Matt. parum à princip.

HIER. Si quis ergo promiserit vobis quod in deserto Gentilium & philosophorum dogmate Christus moretur, aut hæreticorū penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite credere, sed quod ab oriēte vsq; ad occidentē fides catholica in Ecclesijs fulget. AVG. de quæst. Euang. Orientis & occidentis nomine, totum orbem voluit significare, per quem futura erat Ecclesia. Secundum autem illum sensum quo dixit, Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus, cōuenienter etiam nunc fulgur nominauit: quod maximè solet emicere de nubibus. Cōstituta ergo auctoritate Ecclesiæ per orbem terrarum clara atque manifesta, conueniēter discipulos admonet, atque omnes fideles, ne schismaticis atque hæreticis credant. Vnumquodque schisma, aut vnaquæque hæresis, locum suum habet in orbe terrarū,

Super illud: Si dixe. vobis ecce in deser. tom. 9.

Li. 1, ca. 38. tom. 4.

A aliquam tenens partem, aut obscuris atque occultis conuenticulis curiositatem hominum decipit, quo pertinet quod ait: Si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus aut illic: quod significat terrarū partes aut prouinciarū: aut in penetralibus, aut in deserto, quod significat occulta & obscura cōuenticula hæreticorum. HIER. Vel per hoc quod dicit, In deserto & in penetralibus: ostēditur quòd persecutionis & angustiarum tempore semper pseudoprophetæ decipiendi inueniunt locum.

Super illud: Si dix. vobis, ecce in deser. tom. 9.

ORIG. Vel quando secretas & non vulgatas scripturas proferunt ad confirmationem mendacij sui, vidētur dicere: Ecce in solitudine verbum est veritatis. B Quoties autem canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus cōsentit, videntur dicere: Ecce in domibus est verbū veritatis. Sed nos exire non debemus à prima Ecclesiastica traditione: vel eis sermones, qui sunt omnino extra scripturā ostendere volēs, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui simulant diuinas scripturas ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in penetralib9 est, nolite credere: Veritas enim similis est fulguri egrediēti ab oriēte, & apparenti vsque ad occidentem. vel hoc dicit, quoniam veritatis fulgur ex omni scripturarū loco defenditur. Exit ergo veritatis fulgur ab oriente, id C est, ab initijs Christi: & apparet vsque ad passionem ipsius, in qua est occasus eius: vel à primo initio creaturæ mūdi, vsque ad nouissimam Apostolorum scripturam. vel oriens quidem est lex, occidēs autem finis legis & prophetiæ Ioannis: sola autem Ecclesia neque subtrahit huius fulguris verbum & sensum, neque addit quasi prophetiam aliquid aliud. vel hoc dicit, quòd non debemus attendere eis qui dicunt: Ecce hic Christus, non autē ostēdunt eum in Ecclesia: in qua tota totus est aduētus filij hominis, dicentis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.

Tract. 29. in Matth. parū à fine.

Veritas similis fulguri.

Orig. tract. in Matth. in princ.

HIER. Prouocamur autem ad passionem Christi, D vt vbicunque in scripturis legitur, congregemur, vt per illam venire possimus ad verbum Dei.

Super illud: Vbicunque fuerit corpus. tom. 9.

Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, & tunc apparebit signum filij hominis in cælo. Et tunc plangent omnes tribus terræ.

GLO. Postquā Dominus præmuniuit fideles contra seditionem Antichristi & ministrorū eius, ostendens se manifestè esse venturum, nunc ordinem & modum sui aduentus demonstrat, dicēs: Statim au- E tem post tribul. dierum illorum sol obscurab.

CHRYS. in homil. Tribulationem dicit dierum Antichristi & pseudoprophetarum. Tribulatio enim tunc erit magna, tot existentibus deceptoribus, sed non extendetur per temporis longitudinem. Si enim Iudaicum bellum propter electos decurtatū est multomagis propter eos hæc tribulatio abbreuiabitur: & propter hoc non simpliciter dixit: Post tribulationem, sed addidit, statim: ipse enim confestim aderit.

Hom. 77. in Matth. circa med. tom. 2.

HILAR. Gloriam autem aduentus sui indicat obscuritate solis, & defectione lunæ, & casu stellarum. nam sequitur: Et luna nō da. lu. suū, & stel. cad. de cæ.

Canone 26. in Matth. in principio.

ORIG. Dicet autem aliquis, sicut in magnis ignibus succendi incipiētibus, tenebræ ex fumo plurimo

Tract. 10 in Matth. aliq. à princ.

videntur extolli: sic in cõsummatione mũdi ab igne A qui succẽdendus est, obscurabũtur etiam luminaria magna: marcescẽte stellarum lumine reliquũ earum corpus cum exaltari non valeat, sicut primum cùm à lumine ipso portatum eatollebatur, cadet de cælo. His accedentibus cõsequens est cælorum rationabiles virtutes patientes stuporem & cõmotionem aliquã pati & cõturbari: remotas scilicet à primis functionibus suis. vnde sequitur: Et virtutes cælorum commouebuntur, & tunc appareb. sig. fil. homin. in cælo, quo scilicet cælestia facta sunt, id est, virtus quã operatus est filius suspensus in ligno, & in cælo apparebit maximè signum illius, vt homines de omnibus tribubus quæ prius non crediderunt Christianitati annunciatæ, tunc recognoscentes per signum illud B manifestatum plangent & lamentabuntur propter ignorantiam suam atque peccata. vnde sequitur: Et tunc plangẽt omnibus tribus terræ. Alius autem aliter arbitrabitur, quoniã sicut lucernæ paulatim deficit lumen, sic cælestium luminum deficiente nutrimento sol obscurabitur & luna, & stellarum lumen deficiet: & quod remanserit in eis, quasi terrenum cadet de cælo. Sed quomodo potest dici de sole quoniam obscurabitur lumen eius, cùm Esaias propheta profectum aliquem solis in cõsummatione sore declaret? similiter & de luna Esaias refert: quoniã erit sicut sol. de stellis autem quidam dicere tentant, aut C omnes, aut plures earũ maiores esse tota terra. Quomodo ergo cadent de cælo, cùm magnitudini earum non sufficiat terra?

Super illud: Sol obscurabitur. tom. 9. Hier. Non ergo diminutione luminis huius mũdi accident, alioquin solem legimus septuplum habiturum luminis, sed comparatione veræ lucis omnia visui apparebunt tenebrosa.

Rab. Nihil tamẽ prohibet intelligi veraciter tunc solem & lunam cum cæteris syderibus ad tẽpus suo lumine priuari, sicut de sole factum cõstat tempore dominicæ passionis. vnde Iohel dicit: Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Cæterum D peracto die iudicij, & clarescente futuræ gloriæ vita: cùm fuerit cælum nouũ & terra noua, tũc fiet quod Esaias propheta dicit: Erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis erit septẽpliciter. Quòd autem de stellis dictũ est, Et stell. cad. de cælo, in Marco ita scriptũ est: Et stellæ cæli erunt decidẽtes. i. suo lumine carẽtes.

Super illud: Sol obscura. Homi. 77. in Matth circa med. tom. 2. Hier. Per virtutes autem cælorum, angelorum multitudines intelligimus. Chrys in homil. Qui valde decenter commouebuntur vel concutientur videntes tantam trãsmutationem fieri & conseruos suos puniri, & orbem terrarum terribili assistentem

Apparitio crucis. Tract. 10. in Matth. aliq. à princ. iudicio. Orig. Sicut autem in dispensatione crucis, sole deficiente, tenebræ factæ sunt super terram: E sic & signo filij hominis apparente in cælo, deficient lumina solis, lunæ & stellarum, quasi consumpta ea multa virtute signi illius. vnde sequitur: Et tunc appar. sig. fil. hom. in cælo. Signum autem crucis hic intelligamus, vt videant iuxta Zachariam & Ioannem Iudæi quem compunxerant, & signum victoriæ.

Homi. 77 in Matt. parum à med. to. 2. Chrys. in homil. Si autem sol quidem obtenebraretur, crux nõ appareret: nisi multo solaribus radijs luculentior esset. Ne autẽ discipuli verecundentur, & doleant de cruce: eam signum nominat cum quadam claritate. Apparebit autem signum crucis, vt Iudæorum inuerecundiã confutet. adueniet enim Christus in iudicio non vulnera solum, sed mortem exprobratissimam ostendens. vnde sequitur: Et tunc plang. se omnes tribus terræ. Visa enim cruce considerabũt quòd morte eo nihil profecerunt: & quoniam crucifixerunt eum, quem adorari oportebat.

Hier. Rectè autem dicit tribus terræ. Hi enim plangent qui municipatum non habent in cælis, sed scripti sunt in terra. Orig. Moraliter autem dicet aliquis obscurandũ solem esse diabolum, qui in consummatione est arguendus cùm sit tenebræ, simulat autem se solẽ. Luna autẽ quæ videtur ab huiusmodi illuminari sole, est omnis Ecclesia malignantiũ, quæ frequenter lumen se habere & dare promittit: tunc autẽ redarguta cum reprobatis dogmatibus suis claritatem suã amittet: sed & quicunq; siue in dogmatibus, siue in virtutibus falsis hominibus quidem veritatem promittebãt, mendacijs autem seducebant, hi cõuenienter dicendi sunt stellæ cadentes de cælo, vt ita dicam, suo, vbi erant in altitudine constitutæ, extollentes se aduersus scientiam Dei. Ad commendationem autem sermonis huius vtemur exemplo Prouerbiorum, dicẽte: Lumen iustorum semper inextinguibile est, lumen autem impiorum extinguetur: tunc claritas Dei apparebit in omni qui portauit imaginem cælestis: & cælestes lætabuntur, terreni autem plangent. Vel Ecclesia est sol, luna & stellæ, cui dictum est: Speciosa vt luna, electa vt sol.

Super illud: Et plangent eum omnes tribus. to. 9. Tract. 30. in Matth inter prin. & med.

Avg. ad Esic. Tũc enim sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, quia Ecclesia non apparebit impijs, tunc persecutoribus vltra modum sæuientibus. Tunc stellæ cadẽt de cælo, & virtutes cælorum cõmouebuntur: quoniam multi qui gratia Dei fulgere videbantur, persequentibus cedent & cadẽt: & quidem fideles fortissimi turbabuntur. hoc autem post tribulationem dierum illorum dicitur esse futurum, non quia trãsacta tota illa persecutione accidant ista, sed quia præcedet tribulatio, vt sequatur quorundam defectio: & quia per omnes dies illos ista fiet, propterea post tribulationem dierum illorum, fiet, sed tamen in eisdem diebus fiet.

Epist. 80. inter mediũ & finẽ to. 2.

Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli, cum virtute multa & maiestate.

Chry. in homil. Quia crucẽ audierant, ne rursus existimarent aliquid turpe esse futurum, subiungit. Et vid fil. ho. &c. Avg. ad Esi. Cuius quidẽ prior sensus est, & cùm hoc quisq; audierit vel legerit, ipsum esse aduentũ accipiat, quando venturus est ad viuos & mortuos iudicãdos in corpore suo, in quo sedet ad dexterã patris, in quo etiam mortuus est & resurrexit & ascendit in cælum, & sicut in Act. Apostolorũ legitur: Nubes suscepit eum ab oculis eorũ. & quia illic dictum est ab angelis: Sic veniet quomodo vidistis eum euntem in cælum: merito credendus est non solum in eodem corpore, verum etiã in nube venturus. Orig. Videbunt ergo oculis corporalibus filium hominis specie humana venientem in nubibus cæli, id est, supernis. Sicut enim cùm transformatus est, vox venit de nube, sic cùm veniet iterum in speciem transformatus gloriosam, & non super vnam nubem, sed super multas, quæ erunt vehiculum eius. Et si quidem ne terram calcaret filius Dei Hierosolymam ascendens, diligentes eum, strauerunt vestimenta sua in via, neq; asellum qui portabat eum volentes terram calcare: quid mirum si pater & Deus omnium nobes sternat cælestes sub corpore filij descẽdentis ad opus consummationis? Dicet

Homi. 77. in Mat. à med. tom. 2. Epist. 80. à med. to. 2

Tract. 30. in Matth. aliquantulũ ante med.

Dicet autem aliquis, qooniam sicut in creatione hominis accepit Deus limum de terra, & finxit hominem, sic vt appareat gloria Christi accipiens Dominus de cælo & de cælesti corpore, corporauit primũ quidem in trãsfiguratione in nubem lucidã, in consummatione in nubes lucidas: propter quod nubes cæli dicuntur, secundum quod & limus terræ est dictus, & decet patrem talia miranda dare filio suo, qui se humiliauit. Et propterea exaltauit illũ, non solum secundum spiritum, sed etiam secundum corpus, vt super talibus nubibus veniret, & forsitan super nubibus rationalibus, ne irrationabile esset vehiculum filij hominis glorificati. Et primum quidem venit Iesus cum virtute ex qua faciebat signa & prodigia in populo. Omnis autem illa virtus compararatione illius virtutis multæ, cum qua in fine venturos est, modica erat: virtus enim erat exinanientis seipsum: cõsequens est etiam vt ad maiotem gloriam reformetur quam fuit transformatus in monte: tunc enim propter tres tantummodo trãsformatus est: in consummatione autem mundi totius apparebit in gloria multa, vt videant eum omnes in gloria.

Epist. 80. inter mediũ & fin. Vidẽda interiora scripturæ. AVG. ad Esic. Sed quoniam scripturæ scrutandæ sunt, nec earum superficie debemus esse contenti, diligenter sunt inspicienda sequentia. post pauca enim sequitur: Cùm videritis hæc omnia fieri, scitote quia propè est iam in ianuis. tũc enim scimus prope esse, cùm non aliqua videmus esse præmissorum, sed hæc omnia in quibus & hoc est, quòd videbitur filius hominis veniẽs: & mittet angelos suos de quatuor partibus mundi, id est, de toto orbe terrarum: cõgregat electos suos, quæ tota hora nouissima facit, veniẽs in suis membris, tanquam in nubibus, vel in tota ipsa Ecclesia tanquam in nube magna, sicut nunc venire non cessat: sed ideo cum potestate magna & maiestate, quia maior potestas & maiestas illius apparebit sanctis, in quibus magnam virtutem dabit, ne tanta persecutione vincãtur. *Tract. 30. in Matt. parũ ante med.* ORIG. Vel cum magna virtute venit quotidie ad animam hominis credentis nubibus propheticis, id est, in scripturis prophetarũ & Apostolorũ, qui verbum Dei super humanam naturam in intellectibus suis declarat: sic etiam eis qui intelligunt dicimus apparere gloriam multam, quæ quidem videtur in secundo verbi aduentu, quod est perfectorũ: & sic fortasse omnia quę à tribus Euangelistis dicta sunt de Christi aduentu, diligentius inter se collata & bene discussa inueniẽtur ad hoc pertinere, quod quotidie venit in corpore suo, quòd est Ecclesia, de quo dixit aduentu suo alibi: Amodo videbitis filiũ hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli, exceptis locis vbi ab eo ille aduẽtus vltimus in seipso promittitur.

Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis à summis cælorum vsque ad terminos eorum.

CHRY. Quia de planctu mentionem fecerat, qui ad hoc erit, vt sponte cõtra se sententiam proferant, & seipsos cõdemnent: ne putetur quòd in isto planctu mala eorum terminẽtur: subdit: Et mittet angel. suos cum tuba, &c. REMIG. Hæc autem tuba non re vera corporea est intelligẽda: sed archãgelica vox, quæ adeò magna erit, vt ad clamorem illius omnes mortui de terræ puluere resurgant.

Homi. 77. in Mat. à med. tom. 2. CHRYS. Sonus autem tubæ pertinet ad resurrectionem, ad gaudium, ad repræsentandum stuporem A qui tunc erit, ad dolorem illorum qui relinquentur, & in nubibus non rapientur.

ORIG. Scriptum est autem in Numeris, quòd ex quatuor ventis congregabant sacerdotes tibicinantes eos qui sunt ex castris Israël, secundum quorum comparationem de angelis Christi consequenter dicitur: Et congregabunt elect. &c. *Tract. 30. in Mat. à med.*

RAMI. Id est, à quatuor climatibus mundi, id est, oriente, occidente, aquilone & austro.

ORIG. Et simpliciores quidem opinãtur eos tantum qui tunc inuenti fuerint in corpore aggregandos: sed melius est dicere congregandos non solum ab angelis Christi esse omnes, non solum ab aduentu B Christi, & vsque ad consummationem vocatos atq; electos, sed & omnes qui à cõstitutione fuerint mũdi, qui viderũt, sicut Abraham Christi diem, & exultauerunt in illam. Quoniam autem nõ tantum illos qui in corpore fuerint cõprehensi, dicit congregandos Christi electos, sed etiam illos qui de corporibus sunt egressi manifestat sermo, dicens: congregatos electos, non solum à quatuor ventis, sed etiam subdens: A summis cælorum vsq; ad terminos eorum. Quod nemini super terram existenti arbitror cõuenire. Vel cæli sunt scripturæ diuinæ, aut auctoritates earum, in quibus habitat Deus. Summa autem scripturarum, sunt initia illarum, termini autem, con- C summationes earum. Congregantur ergo sancti à summis cælorum, id est, ab eis qui viuunt in initijs scripturarum vsque ad eos qui viuunt in cõsummationibus earum. Congregabuntur enim tuba & voce magna, vt qui audierint & aduerterint, parent se ad viam perfectionis, quæ ducit ad filium Dei. *Tract. 30. in Mat. à med.*

REMI. Vel aliter: Ne fortè aliquis putaret quòd solummodo à quatuor partibus mũdi, & non à mediterraneis regionibus & locis, ideo addit: A summis cælorum, &c. Per summum enim cæli, mediũ orbis intelligitur: quia medio orbis summũ cæli præsidet. Per terminos autem cælorum, fines terræ significat, vbi longè distantibus circulis cæli terræ insidere vi- D dentur. CHRYS. Quòd autem per angelos Dominus electos vocat, ad electorum honorem pertinet. nam & Paulus dicit, quòd rapientur in nubibus: quia eos quidem qui resurrexerunt congregabunt angeli, congregatos autem recipient nubes. *Homi 77. in Mat à med. tom. 2.*

Ab arbore autem fici discite parabolam: cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas. Ita & vos, cùm videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiãt. Cælũ & terra trãsibunt, verba autem mea nõ præteribũt.

E CHRY. in homil. Quia dixerat quòd statim post tribulationem dierum illorum, quæ prædicta sunt, cõtingerent, ipsi autem quærere poterãt: Post quantum tempus? Ideo exponit, exemplum ponens de ficu, dicens: Ab arbore autem fici discite parabo &c. *Homi 78 in Mat in prin. tom. 2.*

HIAR. q. d. Sicut quando teneri fuerint in arbore ficus cauliculi, & gẽma erumpit in florem, corticéq; folia parturit, intelligitis æstatis aduentum, & Fauonij ac Veris introitum. Ita cùm omnia quæ scripta sunt videritis, nolite putare iam adesse cõsummationem mundi, sed quasi præuia & præcursores quosdam venire, vt ostendãt quòd prope sit, & in ianuis. vnde sequitur: Ita & vos, cùm vider. hæc omnia, &c. *Super illud: ab arbore fici discite parab. 10. 9.*

CHRY. in homil. Per quod ostẽdit quòd nõ mul-

Homi. 78. in Matth. circa prin. tom. 2. tum erit temporis medium, sed statim aduentus Christi occurret. Per hoc autem & aliud quoddam prænunciat, scilicet æstatem spiritualem, & tranquillitatem iustis post hyemem esse futuram, peccatoribus autem econtrario hyemem post æstatem.

Tract. 30. in Matth. non parũ à med. ORIG. Sicut enim ficus in tempore quidem hyemis vitalem virtutem habet in se absconditam, postmodum autem cùm virtus ipsa vitalis prodire cœperit, ad manifestationem prætereũte hyeme, & ipsa valetudine, eius ramus efficitur tener, & folia producit: sic & mundus, & vnusquisque eorum qui saluantur ante Christi aduentum, quasi in hyeme in se absconsam habet vitalem virtutem: Christo autem inspirante fiunt teneri & non duri cordis rami, & quæ abscõdita erant in eis progrediuntur in folia, & manifestos fructus ostendunt: talibus autem prope est æstas, & aduentus gloriæ verbi Dei.

Homi. 78. in Matt. parum à princip. tom. 2. CHRY. in homil. Propter hoc etiam istud posuit, vt credere faciat hunc sermonem omnino ita esse venturum, vbicunq; enim quod omnino euentorum est dicit, naturales necessitates in exemplũ inducit.

Epist. 80. aliquantulũ ante med. tom. 2. AVG. ad Esi. Quòd autem de signis euangelicis & propheticis quę fieri cernimus, propinquum Domini aduentum sperare debemus, quis negat? quotidie quippe magis magisq; fit proximus: sed quanto interuallo propinquat, de hoc dictum est: Non est vestrum scire tempora vel momenta. Vel quãdo dixit Apostolus: Nunc propior est nostra salus, quàm cùm credidimus. & ecce tot anni transierunt, nec tamen quod dixit falsũm est: quanto magis nunc dicendum est appropinquare Domini aduentũ, quando tantus factus est ad finem accessus?

Canone 26. paulò à prin. HILA. Mysticè autem synagoga ficus arbori cõparatur: ramos igitur ficus, Antichristus esse intelligitur, diaboli filius, peccati portio, legis assertor: qui cùm virescere cœperit, & frondescere, quadam peccatorum exultantium viriditate, tunc proxima est æstas, idest, dies iudicij sentietur.

REMI. Vel cùm hæc ficus rursum germinabit, id est, cùm synagoga verbum sanctæ prædicationis accipiet, prædicantibus Enoch & Elia, intelligere debemus, quia prope est dies consummationis.

Li. 1. ca. 39. tom. 4. AVG. de quæst. euang. Vel per arborem fici intellige genus humanũ, propter pruritum carnis. Cùm iam ramos eius teneri fuerit, id est, cùm filij hominũ per fidem Christi ad spirituales fructus profecerint, & in eis honor adoptionis filiorum Dei emicuerit.

Canone 26. inter princ. & medium. HILA. Vt autem fides certa esset futurorum, subiunxit: Amen dico vobis, &c. Amen autem dicendo, professionem veritatis adiunxit.

REMIG. Et simplices quidem ad destructionem Hierusalẽ referunt verba, & de illa generatione æstimant dicta, quę passionem Christi aspexit, quòd non esset transitura priusquam fieret destructio ciuitatis illius. Nescio autem si verbũ à verbo exponere possit ab eo quod ait: Non relinquetur hic lapis super lapidem, vsque ad illud quod ait: Prope est in ianois. forsitan enim in quibusdam potuerũt, in alijs autem

Hom. 78. in Matt. paulò à prin. to. 2. non potuerunt omnino. CHRY. in homil. Hæc ergo omnia de fine Hierosolymorũ dicta sunt, & quæ de pseudoprophetis, & pseudochristis, & alia omnia quæ diximus vsq; ad Christi aduentũ futura. Quòd autem dixit generatio hæc, non de ea quæ tunc erat, dixit, sed de ea quæ est fidelium: cõsueuit enim scriptura generationem nõ solum à tempore designare, sed à loco, cultu & conuersatione: sicut cùm dicitur:

A Hæc est generatio quærentium Dominum. Ex hoc autem ostendit, quòd Hierusalem peribit, & amplior pars Iudæorum destruetur, generationem autem fidelium nulla superabit tentatio.

Tract. 30. inter med. & finem. ORIG. Generatio tamẽ Ecclesiæ transibit, aliquãdo tamen totum hoc sæculum, vt hæreditet futurũ: tamen donec hæc omnia fiant, non transibit. Cùm autem omnia hæc facta fuerint, transibit non solum terra, sed etiam cælum. vnde sequitur: Cælum & terra, id est, non solum homines, quorum vita terrena est, & propterea terra dicũtur: sed etiam illi quorum conuersatio est in cælis, & ideo cælum vocantur: transibunt autem ad futura, vt veniant ad meliora.

B Verba autem quæ à Saluatore sunt dicta non transibunt, quoniam quæ sua propria sunt, operantur & semper operabuntur: perfecti autem & qui non recipiũt, vt iam meliores efficiantur, transeuntes quod sunt, ad illud quod non sunt: & hoc est quod subditur, verba autem mea non præteribunt. Et fortè quidem verba Moysi & prophetarum transeunt: quoniam quæ prophetizabantur ab illis impleta sunt: verba autem Christi semper sunt plena & quotidie implentur, & adhuc sunt implẽda in sanctis. Aut forte neq; Moysi verba, aut prophetarum dicere debemus impleta omnino, propriè enim & illa verba filij Dei sunt, & semper implentur. HIER. Vel hic per

Super illud: Non præteribit generatio hæc. tom. 9. C generationem omne hominum significat genus, aut specialiter Iudæorum. Deinde magis eos ad fidem præmissorum inducit, cùm subdit: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Ac si dicat: Facilius est fixa & immobilia destrui, quàm sermonum meorum aliquid decidere.

Canone 26. parum ante medium. HILA. Cælum enim & terra ex conditione suæ creationis nihil habent in se necessitatis vt non sint: verba autem Christi ex æternitate deducta, id in se continent virtutis vt maneant.

Super illud: Cælum & terra transibunt. to. 9. HIER. Cælum autem & terra transibunt in mutatione, non abolitione sui, alioquin quomodo sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, si cæ-

D lum, in quo ista sunt, terráque non fuerint?

RAB. Cælum tamen quod transibit, non sydereũ, sed aëreum intelligere debemus, quod prius diluuio perijt. CHRYS. in homil. Elementa autem mundi in medium adducit, ostendens quoniam preciosior cælo & terra est Ecclesia, simul etiam & hunc conditorem se hominum ostendit.

Hom. 78. su. illud: Cælum & terra trãsibunt. to. 2.

De die autem illo & hora nemo scit, neque angeli calorũ, nisi pater solus. Sicut autem in diebus Noë, ita erit aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsq; ad eum diem quo

E *intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & alter relinquetur. Duæ molentes in mola, vna assumetur, & altera relinquetur. Duo in lecto * vnus assumetur, & alter relinquetur.* * vno

Hom. 78. in Matth. aliq. à princ. to. 2. CHRY. in homil. Cùm dixisset Dominus omnia quæ præcedunt Christi aduentum, & ad ipsas ianuas narrationem duxisset, diem tacere voluit. vnde dicit: De die autem illo & hora, &c.

Super illud: De die illo & hora nescit. tom. 9. HIER. In quibusdam autẽ Latinis codicibus additũ est, Neq; filius, cũ in Gręcis & maximè Adamãtij & Pierei exemplaribus hoc non habeatur ascriptũ: sed

sed quia in nonnullis legitur, differendum videtur.

Super illud: De die illa nemo scit. tom. 9.

REMIG. Marcus etiam Euangelista non solum dicit Angelos nescire, sed etiam filium.

HIER. In quo gaudent Arrius & Eunomius. Dicunt enim: Non potest æqualis esse qui nouit & qui ignorat. Cōtra quos breuiter ista dicenda sunt, cùm omnia tempora fecerit Iesus, hoc est verbum Dei, omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. In omnibus autem temporibus cùm dies iudicij sit, qua cōsequentia potest eius ignorare partem, cuius totum nouerit? hoc quoq; dicendum est. Quid est magis notitia patris, an notitia iudicij? si maius nouit, quomodo ignorat quod minus est?

Canone 26. parum ante medium.

B HILA. Nunquid etiam Deus pater cognitionem illius diei filio denegauit, cùm dictum ab eo sit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo? ergo non omnia sunt tradita, si est aliquid quod negatur.

Super illud: De die illa nemo scit. tom. 9.

HIER. Igitur quia probauimus non ignorare filium Dei consummationis diem, causa reddenda est cur ignorare dicatur. Post resurrectionem quidem interrogatus ab Apostolis, de hac die manifestius respondit. Non est vestrum scire tempora & momenta, quæ pater posuit in sua potestate. In quo ostendit quod ipse sciat, sed non expediat nosse Apostolis, vt semper incerti de aduentu iudicis, sic quotidie viuāt, quasi die illa iudicandi sint.

Li. 1. ca. 12. tom. 3.

C AVG. 1. de Trin. Quod ergo dicit, Nescit, intelligēdum est, nescientes facit, id est, quòd non ita sciebat, vt tunc discipulis indicaret, sicut dictum est ad Abraham: Nunc cognoui quoniam times Deum, id est, Nunc feci vt cognosceris, quia & ipse sibi in illa tentatione innotuit.

Serm. 21. circa princ. tom. 10.

AVG. de ver. Dom. Quod autem dixit patrem scire, ideo dixit, quia in patre & filius scit. quid enim est in die quod non in verbo factum sit, per quod factus est dies.

In quæst. 60. tom. 4.

AVG. in lib. 83. quæst. Bene autem accipitur quod dictum est, solum patrem scire, secundum prædictum modum sciendi, quia facit filium scire, filius autem nescire dicitur, quia non facit homines scire.

Tract. 30. in Matth. inter med. & fin.

D ORIG. Vel aliter. Donec Ecclesia, quæ est corpus Christi nescit diem illum & horam, tamdiu nec ipse filius dicitur diem illum & horam scire. Dicitur autem scire secundum propriam significationem, sicut est in consuetudine scripturarū. Apostolus enim Saluatorem dicit nescientem peccatū, quia non peccauit: præparat autem filius scientiam diei illius & horam cohæredibus suæ promissionis, vt omnes simul sciant, id est, re ipsa experiantur in illa hora & die quæ præparauit Deus diligentibus se.

BASIL. Legi quoq; in cuiusdam libro, filium hunc non vnigenitum sed adoptiuum debere intelligi: non enim vnigenito filio Angelos præposuisset, sic enim ait: Neque Angeli cælorum, neque filius.

epist. 80. ante mediū. tom. 2.

E AVG. ad Esic. Sic ergo Euangelium dicit, De die illa & hora nemo scit. Tu autem dicis: Ego autem dico, neque mensem, neque annum aduentus ipsius scire posse, ita enim hoc videtur sonare, tāquam non possit sciri quo anno venturus sit, sed possit sciri qua hebdomada annorum, vel qua decade, tanquam dici possit atq; diffiniri inter illos septem annos, aut decem, aut centum, vel quodlibet, seu maioris numeri, seu minoris: si autem hoc te non comprehendisse præsumis, hoc sentis quod ego.

Homi. 78. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Vt autem addiscas, quòd non ignorantiæ suæ est quòd de die & hora iudicij tacat, aliud signum inducit cùm subdit. Sicut autem fuit in diebus Noë, ita fiet aduentus filij hominis. Hoc autem dixit, ostendens quòd repente veniet & inopinatè, & pluribus lasciuientibus: hoc enim & Paulus dicit: Cùm dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. vnde & hic subditur. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comed. & bib.

Super illud: Sicut in diebus ante diluuium.

RAB. Non igitur hic iuxta Martionis & Manichæi errorem coniugia vel alimēta damnantur, cùm in his successionis, in illis naturæ sint posita subsidia, sed immoderatus licitorum vsus arguitur.

Super illud: Sicut in diebus Noe. tom. 9.

HIER. Quæritur autem quomodo suprà dictū est, Surget gens cōtra gentem, & regnū contra regnum: & erunt pestilētiæ & fames & terræmotus: & nūc ea futura memorentur, quæ pacis indicia sunt? sed æstimandum quòd post pugnas, &c. quibus vastatur genus humanū, breuis subsecutura pax sit, quæ quieta omnia repromittit, vt fides credentiū comprobetur.

Homi. 78. in Matth. su. illu.: Sicut erat in diebus Noe.

CHRYS. in homil. Vel lasciuia erit & pax his, qui insensibiliter dispositi sunt, propter hoc non dixit Apost. Cùm fuerit pax, sed cùm dixerint pax & securitas, insensibilitatem eorum ostendēs, sicut illorum qui fuerunt in diebus Noë, quādo mali lasciuiebāt, non autem iusti, sed in tribulatione & tristitia pertransibant. Hinc autem ostendit, quoniā cùm Antichristus venerit, indecentes voluptates assumentur apud eos qui iniqui erunt, & de propria desperabunt salute, & ideo exemplum ponit huic rei conueniens. Cùm enim arca fabricaretur, præiacebat quidem in medio futura prædicens mala. Mali autem non credentes, ac si nullum fuisset futurum malum lasciuiebant, & quia futura apud multos non creduntur, ex præteritis credibilia facit quę prædicit. Deinde aliud signum ponit, per quod ostēdit, & quòd inopinabiliter dies ille veniet, & quòd diem illum nō ignorat, dicens: Tunc duo erunt in agro, vnus assumetur, & alter relinquetur. Ex quibus verbis ostenditur, quòd assumentur & relinquētur & serui & domini, & qui in ocio & labore.

Canon. 26. à med. illius.

HILAR. Vel duos in agro, duos populos fidelium & infidelium in sæculo, tanquam in vitæ huius opere dies Domini deprehendet, separabuntur tamen relicto alio, & alio assumpto: in quo fidelium & infidelium discretio docetur. Dei enim ira ingrauescente, sancti in promptuario recondentur: perfidi verò ad cælestis ignis materiā relinquentur. De molentibus etiam par ratio est, vnde sequitur: Duæ erunt molentes, &c. Mola enim opus legis est: sed quia pars Iudæorum, vt per Apostolos credidit, ita per Eliam est creditura, iustificāda per fidem, ideo vna per eandem fidem boni operis apprehendetur, alia verò infructuosa legis opere relinquetur molens in cassum, & non factora cælestis cibi panem.

Super illud: Tunc duo erunt in agro. tom. 9.

HIER. Vel duo in agro pariter inuenientur eundem habentes laborem, & quasi parem sementem, sed fructus laboris non æquè recipiētes. In duabus etiam quæ pariter molunt, vel synagogam intelligere debemus, vel Ecclesiam: quòd simul molere videantur in lege, & de eisdem scripturis sanctis farinam terere præceptorum Dei: vel cæteras hæreses, quæ aut de vtroque testamento, aut altero videntur molere farinam doctrinarum suarum. Sequitur: Duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.

Canon. 26. à med. illius.

HILAR. Duo autem in lecto sunt eandem passionis dominicæ requiem prædicantes, circa quam hæreticorum & Catholicorū eadem confessio est: sed quia vnitatem diuinitatis patris & filij Catholicorū fides prædicabit, & hæreticorū falsitas impugnabit, fidem cōfessionis vtriusque diuini arbitrij iudicium

comprobabit vnũ assumendo, & aliũ relinquendo.

Remig. Vel his verbis tres ordines Ecclesiæ demonstrantur, per duos in agro, ordo prædicatorum, quibus commissus est ager Ecclesiæ: per duos in mola, ordo coniugatorum, qui dum per diuersas curas nunc ad hæc, nunc ad illa flectuntur, quasi molas in circuitu trahũt: per duos in lecto, ordo continentiũ, quorum requies nomine lecti designatur. In his autẽ ordinibus sunt boni & mali, iusti & iniusti, & ideo ex eis quidam relinquentur, & quidam assumentur.

Orig. Vel aliter: Corpus quidem quasi infirmũ in lecto est carnalium passionum, anima autem molit in graui mola mundi: vel corporis sensus in agro mundi operantur.

Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniã si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Ideo & vos estote parati: quia qua nescitis hora, filius hominis venturus est.

Hier. Matt. 24. sup. illud: Vigilate quia nescitis, to. 9.

Hiero. Perspicuè ostendit Dñs quia suprà dixit: De die autem illa nemo nouit nisi pater solus, quia scilicet non expediebat Apostolis scire, vt pendulæ expectationis incerti, semper credant eum esse venturum, quem ignorant quando venturus sit, & ideo quasi ex superioribus cõcludẽs, dicit: Vigilate ergo, quia nescitis, &c. Et nõ dixit: Quia nescimus, sed nescitis, scilicet vt ostẽdat se diem iudicij nõ ignorare.

Homi. 78. in Matth. ante med. tom. 2.

Chry. in homil. Vult autem eos semper in sollicitudine esse, propter hoc dicit, Vigilate.

Homi. 13. in euang. para ante med.

Greg. Vigilat qui ad aspectum veri luminis oculos apertos tenet. Vigilat qui seruat operando quod credit. Vigilat qui à se torporis & negligentiæ tenebras repellit.

Tract. 31. in Matth. in princ.

Orig. Dicit autẽ, qui simplicior est, quoniam de secundo aduentu in quo venturus fuerat hũc dicebat sermonem alius autem, quòd intelligibilem & futurum in sensum discipulorum verbi dicebat aduentum, quia nondum erat in sensu eorũ, quemadmodum erat futurus.

Epist. 80. non multum remote à pr. tom. 2.

Avg. ad Esi. Non solum autẽ illis dixit, Vigilate, quibus nunc audientibus loquebatur: sed etiam illis qui fuerunt post illos annos, & ad nosipsos, & qui erunt post nos vsque ad nouissimum eius aduentum, quia ad omnes pertinet quodãmodo: tunc enim vnicuique veniet dies ille, cùm venerit eius dies vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illa die: ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatũ eum inueniat Dñi aduentus. Imparatũ enim inueniet ille dies, quem imparatũ inuenerit suæ vitæ vltima dies.

Aug. 2. de prædestinat. sanctorum.

Orig. Vani autem sunt omnes, siue qui consummationẽ mundi scire se profitentur quando erit, siue qui vitæ propriæ finẽ scire se gloriantur, quem nemo cognoscere potest, nisi Spiritu sancto illuminatus.

Super illud: Vigilate quia nescitis tom 9.

Hier. Præmisso autem patrisfamilias exemplo cur reticeat consummationis diem, manifestius docet, cùm subdit: Illud autem scitote, quoniam, &c.

Tract. 31. in Matth. circa princ.

Orig. Paterfamilias domus, est sensus hominis: domus autem eius est anima. fur autem diabolus. Est autem omnis sermo contrarius qui non per naturalem introitũ intrat ad animã negligẽtis, sed quasi, qui foderit domum, primum destruens quædam naturalis ædificia animæ, id est, naturales intellectus, & per ipsam diruptionem ingressus spoliat animam. Aliquoties inuenit quis furem in ipsa perfossione, &

A comprehendens eum percussorem sermonẽ immittens interficit ipsum: Non autẽ in die fur venit, quãdo illuminata est à sole iustitiæ anima hominis studiosi: sed in nocte, id est, in tempore adhuc malitiæ permanentis: in qua cùm fuerit aliquis, possibile est, & si non habuerit virtutẽ solis, quòd tamen illustretur ex aliquo splẽdore verbi, quod est lucerna, adhuc quidem manens in malitia, sed tamen habens propositum meliorum, & vigilantium, ne perfodiatur hoc eius propositum, vel in tempore tentationum, vel in quacunque calamitatum maximè fur solet venire, volens perfodere animæ domum.

Homil. 13. in euang. inter med. & fin.

B Greg. Vel nesciente patrefamilias fur domũ perfodit, quia dũ à sui custodia spiritus dormit, improuisa mors veniẽs carnis nostræ habitaculum irrumpit, & eum quem Dñm domus dormientem inuenerit, necat: quia dum ventura damna spiritus minimè præuidet, hunc mors ad supplicium nesciẽtẽ rapit. Fur autem resisteret, si vigilaret, quia aduentum iudicis qui occultè animas rapit præcauens ei pœnitẽdo occurreret, ne impœnitens periret. Horam verò vltimam idcirco Dominus voluit esse incognitam, vt semper possit esse suspecta: vt dum illam præuidere minimè possumus, ad illã sine intermissione præparemur: propter quod sequitur: Ideoque estote parati, quia qua nescitis hora, &c.

Homi. 78. in Matt. sup. illud: Illud autem scitote, quoniam, tom. 2.

C Chrys. in homil. Hinc videtur confundere eos qui non tantum studium faciunt animæ suæ, quantũ student circa pecunias qui furem expectant.

Quis putas est fidelis seruus & prudens, quẽ constituit dominus suus super familiam suã, vt det illis cibũ in tempore. Beatus ille seruus quem cùm venerit dominus eius, inuenerit sic facientẽ. Amen dico vobis, quoniã super omnia bona sua constituet eum. Si autẽ dixerit malus seruus ille in corde suo, morã
D *facit dominus meus venire, & cœperit percutere cõseruos suos, mãducet autem, & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die, qua nõ sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eũ: partémque eius ponet cũ hypocritis, illic erit fletus & stridor dentium.*

Canone 27. in princip.

Hila. Quanuis Dominus suprà in communi nos ad indefessam vigilantiæ curã fuerit adhortatus, specialem tamen populi principibus, id est, episcopis in expectatione aduentúque suo sollicitudinem mãdat. Hunc enim seruum fidelem atque prudentem præpositum familiæ significat, cõmoda atque vtilitates populi sibi commissi curantem. vnde dicit: Quis putas est fidelis seruus & prudens, &c.

Homi. 78. in Matth. non multum remotè à ante med. tom. 2.

E Chrys. in homil. Quod autem dicit: Quis putas, non est ignorantis, inuenitur enim & pater interrogando loquens. vt cùm dicit: Adam vbi es?

Remig. Nec enim signat hæc interrogatio impossibilitatem perficiendæ virtutis, sed difficultatẽ.

Glosa ordin. Super illud: quis putas est.

Glo. Rarus enim est fidelis seruus Domino propter Dñm seruiens, oues Christi non ad lucrum, sed pro amore Christi pascens: prudens qui subditorum capacitatem vitam & mores discutiat, quem constituat Dominus, qui scilicet sit vocatus à Deo, & non se ingerat.

Homi. 78. in Matth. circa med. tom. 2.

Chrys. in homil. Duo autem expetit ab huiusmodi seruo, scilicet prudẽtiam & fidem. Fidelem enim eum dicit, quoniam nihil quod domini sui est, sibi proprium fecit, nihil etiam de rebus sui domini vane, & inaniter consumpsit. Prudentem

Quis fer- uus fidelis.

autem

A autẽ eum vocat, quoniã cognouit id ad quod oportet dispensare quæ data sunt. ORIG. Vel qui in fide proficit, & si nondum in ea perfectus est, communiter fidelis vocatur: & qui naturalem habet mẽtis velocitatem, dicitur prudens. Si quis autem cõsideret, inueniet fideles multos, & studium fidei exercentes, non autem, & prodentens: quoniam quæ stulta sunt mundi elegit Deus. Et iterum videbit alios veloces quidem esse, & prudẽtes, modicæ autem fidei. Conuenire autem in vnum fidelem atque prudentem rarissimũ est. Vt aotem in tempore det cibum, necessariam habet quis prudentiam: vt autem non adimat cibos indigentium, opus est fides. quoniam & secũdum simplicem intellectum opus habemus, vt fideles simus ad dispensaodum ecclesiæ redditus, & non deuoremus quæ sunt viduarum: vt memores simus pauperum, & ne occasionem accipientes ex eo qood scriptũ est: Dominus constituit his qui Euangelium prædicant de Euangelio viuere, amplius quæramus quàm cibum simplicem, & necessaria vestimenta, & vt nec amplius teneamus nobis, quàm his qui necessitatem patiuntur. Prudẽtes autem vt prudenter intelligamus, indigẽtium causas, propter qoas sunt indigẽtes, & vniuscuiusq; dignitatem quomodo educatus est, & quãtum necessarium habet. Multa enim sapientia opus est ei qui bene vult dispensare ecclesiasticos redditus. Sit etiam fidelis seruus & prudens, vt non effundat rationabilem & spiritualem cibum quibus non oportet, voleos ostẽdere se esse prudentem illis, scilicet qui magis necessarium habent verbum quod mores eorum ædificet, & vitam cõponat, quàm quod illuminet scientiæ luce: aut vt ne eis qui possunt acutius audire, pigeat exponere altiora: ne exponentes vilia, contemnantur ab his qui naturaliter sunt ingeniosi, aut per exercitationem sæcularis sapientiæ acuti. CHRY. in ho. Adaptatur etiam & ad priocipes sæculares hæc parabola: vnomquẽque enim his quæ habet ad communem vtilitatem vti oportet, non ad nocumentum conseruorum, neque ad perditionem suiipsius, siue habeat sapientiam, siue principatum, siue aliud quodcunque.

Tract. 32. in Mat. à med.

Hom. 78. in Matth circa mediu. to. 2.

RAB. Dominus autem Christus est, familia autem supra quam constituit, est Ecclesia Catholica. Difficile est ergo inuenire in vno vt & prudens sit & fidelis, non autẽ impossibile: nec enim beatificaret eum qui non potest esse, cùm subdit: Beatus ille serous quem cùm venerit dominus eius, inuenerit sic facientem. HILA. Id est, præcepto domini sui obedientem, vt doctrinæ oportunitate verbum vitæ æternitatis cibum alendæ familiæ dispenset.

Super illud: Quis putas est fidelis.

Can. 27. circa princi.

REMIG. Notandom autem qoòd sicut magna distantia est meritorum inter bonos prædicatores & bonos auditores, ita magna distãtia est præmiorum. Bonos enim auditores si vigilantes inuenerit, faciet discumbere, vt Lucas dicit: Bonos autem prædicatores super omnia bona sua cõstituet. vnde sequitur: Amen dico vobis, qooniam super omnia bona sua constituet eum. ORIG. Vt scilicet conregnet cum Christo, cui omnia sua tradidit pater, sicut boni patris filius super omnem patris substantim constitutus, participat huiusmodi dignitatem & gloriam fidelibus & prudentibus dispensatoribus suis, vt sint & ipsi super omnem creaturam. RAB. Non vt soli, sed vt præ cæteris æterna præmia habeant, tum pro sua vita, tum pro gregis custodia.

Tract. 32. in Matth. paulo ante fini.

HILA. Vel super omnia bona constituetur, id est, in Dei gloria collocabitur, quia nihil est vltra quod melius sit. CHRYS. Deinde non solum ab honore qui imminet bonis, sed à pœna quam minatur malis, erudit auditorẽ, cùm subdit: Si autem dixe. ma. &c.

Can. 27. parum à prine.

Can. 27. parum à med.

AVG. ad Esichium: Ex moribus huius serui apparet animus eius, quos mores, licet breuiter bonus magister curauit exprimere, id est, superbiam, cùm dicit: Et cæ. per. con. suos: atque luxuãri, cùm dicit: Mãducet autem, &c. ne quod dicebat, Moram facit Dominus meus, desiderio sui domini dicere crederetur: quo ardebat ille qui dixit: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniã. Dicẽdo enim, quando veniam, moras se perpeti molestè ferebat: quia etiam quod tempore accelerarur, desiderio tardum

Epi. 80 paulo ante med. tom. 2.

B videtur. ORIG. Peccat autem in Deum quicũque episcopus qui non quasi conseruus ministrat, sed quasi dominus, & frequenter vt amarus Dominus per vim dominatur, & nõ esuriẽtes suscipit, sed epulatur ebriosis, & semper somniat, quòd post multum tẽporis venturus est dominus. RAB. Typicè etiam potest intelligi conseruos percutere conscientias infirmorum, verbo vel exemplo prauo vitiare.

Tract 32 in Matt. paulo ante finem.

In hoc loco id habet.

HIER. Quòd autẽ dicit: Veniet Dominus ser. illi. &c. Ad hoc dicit, vt sciat qoando nõ putatur dominus, tunc eum esse venturum, & vigilantiæ ac solicitudinis dispensatores admonet. Porrò quod dicit: Dioidet eum, non est intelligendom quòd gladio eum dissecet, sed à sanctorum cõsortió eum separet.

Super illud: Veniet dominus serui illius, tom. 9

C

ORIG. Vel diuidet eum, quando spiritus eius, id est, spirituale donum reuertetur ad Deum qui dedit eum. Anima autem cum corpore suo vadet in gehẽnam. Iustus aotem nõ diuiditur, sed anima eius vadit cum spiritu, id est, spirituali dono ad regna cælestia. Qui autem dioiduntur, non habent postmodum in se partem spiritualis doni, quæ erat à Deo, sed relinquetur pars quæ est ipsorum, id est, anima quæ cum corpore punietur. vnde sequitur: Et partem eius ponet cum hypocritis. HIER. Cum his, videlicet qui erant in agro & qui molebant, & nihilominus derelicti sũt. Sæpè enim dicimus hypocritã aliod esse, & aliud ostẽdere: sicut & in agro & in mola idem facere videbãtur, sed exitus diuersæ voluntatis apparuit.

Tract. 32. in Matth parũ ante finem.

In fine commentary ad c. 24. tom. 9.

D

RAB. Vel cum hypocritis suscipit partem suam, scilicet duplicem gehẽnæ pœnam, id est, ignis & frigoris. vnde sequitur: Ibi erit fletus & stridor dentium: ad ignem enim pertinet fletus oculorũ, ad frigus stridor dentium. ORIG. Vel fletus erit eis, qui malè in hoc mundo ridentes fuerunt, & his qui requieuerunt irrationabiliter, erit dentium stridor: nolentes enim dolores materialiter sufferre, compulsi tormentis dentibus strident. illi, scilicet, qui manducauerunt acerbitatem malitiæ. Ex his autem cognoscere est, quoniam nõ solum qui fideles sunt & prudentes, constituit dominus super familiam suam, sed etiam malos: & quòd nõ saluat eos de hoc quòd cõstituti sunt à Domino super familiã eius, sed illud, vt dent in tempore cibos, & vt abstineant à percussionibus & comessationibus. AVG. ad Esichium. Hoc autem seruo malo remoto qui procul dubio domini sui odit aduentum, cõstituamus ante oculos tres seruos bonos aduentum domini sui desiderãtes. Si vnus eorum citius, alter tardius dominum suum dicit esse venturum, tertius de hac re suam ignorantiam cõfitetur, videmos tamẽ quia magis Euangelio cõsonet. Vnus dicit, vigilemus & oremus, quia citius vẽturus est Dominus. Alter dicit, vigilemus quia breuis &

Tract. 32. in Mat. parum à medio.

E

Epi 80. paulo ante fine. tom. 2.

Casus pulcher.

A incerta est vita ista, quamuis tardius venturus Dominus. Tertius dicit, vigilemus, quia breuis & incerta est ista vita, & nescimus tempus quando venturus est dominus. Quid autem aliud hic dicit quàm quòd cum audimus Euãgelium dicere: Vigilate, quia nescitis qua hora venturus sit dominus, omnes quidem ptæ desiderio regni Dei hoc volũt esse verum quod putat primus: proinde si factum fuerit, gaudebit cum illo secundus & tertius: si autem factum non fuerit, metuendum est ne inter ipsas moras perturbentur qui crediderant quod dixerat primus, & incipiant domini aduentum non tardum putare, sed nullum. Qui autem credit quod dicit secundus, tardius dominum esse venturum, si falsum fuerit, nulli turbabũtur in fide, sed inopinato gaudio perfruentur. Qui

B autem quid horum verum sit, ignorare se confitetur: illud optat, hoc tolerat, in nullo eorum errat, quia nil eorum, aut affirmat, aut negat.

CAPVT XXV.

TVNC simile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lãpades suas, exierunt obuiam sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Prudentes verò, acceperũt C *oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes ac dormierunt. Media autem nocte clamor factus est, ecce spõsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades suas. Fatuæ autem, sapientibus dixerũt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus, &* D *quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouißimè vero veniunt & reliquæ virgines dicẽtes: Domine, domine, aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neq; horã.*

Homi. 79 in Matth. circa princ. tom. 2. CHRYS. In superiori parabola dominus pœnam ostendit eius qui percutiebat, & inebriabatur, & bona domini sui dispergebat. In hac autem parabola punitionem inducit etiam ei qui vtilitatẽ nõ affert, neque copiosè hæc quibus indiget sibi præparat: habebant enim fatuæ virgines oleum, sed non copiosè. vnde dicitur: Tunc simile erit regnum cæ. de. vir.

E *Canone 17. paulo a prin.* HILA. Ideo autem dicit, Tunc: quia de magno die domini de quo suprà agebatur, omnis hic sermo est.

Homi. 12 in Euang. non procul à pri. GREG. Regnum autem cælorum præsentis temporis Ecclesia dicitur, sicut & ibi, Mittet filius hominis Angelos suos, & colligẽt de regno eius omnia scandala. *In principio comment ad ca. 25. to. 9.* HIER. Similitudinem autem decem virginum fatuarum atque prudentium quidam simpliciter interpretãtur in virginibus, quarum aliæ, iuxta Apostolum, & corpore & mente sunt virgines, aliæ virginitatem tantum corporum reseruantes, vel cætera opera non habent, vel parentum custodia reseruatæ, nihilominus mente nupserunt. Sed mihi videtur ex superioribus esse alius sensus qui dicitur, & nõ

A ad virginalia corpora, sed ad omne hominum genus hanc comparationem pertinere. GREG. in ho. *Homi. 12. in Euang. non multum remota à prin.* In quinque enim corporis sensibus vnusquisque subsistit geminatus: geminatus autem quinarius denariũ perficit. Et quia ex vtroque sexu fidelium multitudo colligitur, sancta Ecclesia decem virginibus similis denũciatur, vbi mali cum bonis, reprobi cum electis admixti sunt, rectè simile virginibus prudentibus & fatuis perhibetur. CHRY. in ho. *Homi. 79. in Mat. parum à prin. to. 2.* Ideo autem ponit parabolam hanc in virginum persona, vt ostendat, quòd licet virginitas magnum quid sit, tamẽ si operibus misericordiæ sit deserta, cum adulteris foras eiicietur. ORIG. *Tract. 32. in Matth. in principio.* Vel sensus omnium qui receperũt verbum Dei virgines sunt. Tale enim est verbum

B Dei, vt de sua munditia accommodet omnibus qui per suam doctrinam recesserunt ab idolorum cultura, accesserũt autem per Christum ad Dei culturam. vnde sequitur: Quæ acci. lamp. suas, exierũt, &c. Accipiunt enim lampades suas, id est, organa sua naturalia, & egrediuntur de mundo & erroribus, & veniunt obuiam saluatori, qui semper paratus est venire, vt ingrediatur simul cum dignis ad beatam sponsam Ecclesiam. HILA. *Cano. 27. sup. ill. Tunc assimilabitur regnum cælorum decem virginibus.* Vel sponsus atque sponsa Dominus noster est in corpore Deus, nõque spiritui caro sponsa est: lãpades autem quas acceperunt, animarum splendentium lumen est, quæ sacramento baptismi splenduerunt. AVG. de verb. Dom. *In serm. 22. parum ante med. to. 10.* Vel

C lampades quæ manibus gestãtur, opera sunt: dictum est enim: Luceant opera vestra coram hominibus.

GREG. Qui autem rectè credunt, & iustè viuunt, assimilantur quinque prudentibus: qui autem profitentur quidem fidem Iesu, non autem præparant se bonis operibus ad salutem, reliquis quinque virginibus fatuis. vnde subditur: Quinque autem ex eis erãt fatuæ & quinque prudentes. HIERO. *Sensus quinque spirituales.* *Paulo à pri. commentarij ad c. 25. to. 9.* Sunt enim quinque sensus qui festinant ad cælestia, & superna desiderant. De visu autem & auditu & tactu specialiter dictũ est: Quod vidimus, quod audiuimus, quod oculis nostris perspeximus, & manus nostræ palpa-

D uerunt. De gustu: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. De odoratu. In odorem vnguẽtorum tuorum currimus. Alij autem sunt quinque sensus terrenis fæcibus inhiantes. AVG. de verb. Do. *Serm 22. inter princ. & med. to. 10.* Vel per quinq; virgines significãtur quinque partita cõtinentia à carnis illecebris: cõtinendus est enim animi appetitus à voluptate oculorum, aurium, olfaciẽdi, gustãdi & tangendi. Sed quia ista cõtinentia partim corã Deo fit, vt illi placeatur in interiori gaudio conscientiæ: partim coram hominibus tantum, vt gloria humana capiatur: quinque dicuntur sapiẽtes, & quinque stultæ: vtræq; tamen virgines, quia vtraque cõtinentia est, quamuis diuerso fomite gaudeat.

E ORIG. *Tract. 32. in Matt parum à princ.* Sicut autẽ sequuntur seipsas inuicem virtutes, & qui vnã habuerit, omnes habeat: sic & sensus omnes alterutrũ se subsequuntur, propterea necesse est, vt aut omnes quinque sensus sint prudẽtes, aut omnes fatui. HILA. *Canone 27. Super illud: Assimilabitur re. ca. decem virg.* Vel absolute in quinque prudentibus & quinque fatuis, fidelium atq; infidelium est constituta diuisio. GREG. *Homil. 12. in Euang. inter prin. & me.* Notandum verò est quòd omnes lampades habent, sed non omnes oleum habẽt: Sequitur enim: Sed quinq; fatuæ, &c.

HILA. *Canone 27. Super illud: Tunc assi. re. ca. d. cẽ virg.* Oleum, boni operis fructus est: vasa humana sunt corpora, intra quorum viscera thesaurus bonæ conscientiæ recondendus est.

HIER. Oleum ergo habent virgines, quæ iuxta fidem operibus adornantur: nõ habent oleum quæ videntur

Hoc in loco id habet. Serm. 22. parum ante med. to. 10.

deotur simili quidem fide cōfiteri, sed virtutum opera negligunt. Avg. de verb. Domi. Vel per oleum ipsaoi lætitiam significari arbitrur, secundum illud: Vnxit te Deus tuus oleo exultationis. Qui ergo non propterea gandet, quia Deu intrinsecus placet, non habet uleum secum: gaudium enim non habet dum cuntinenter viuunt, nisi in laudibus hominom. Prudentes verò acce. oleo cum lampadibus, id est, lætitiam bonorum operum. In vasis suis, id est, in curde atque conscientia posuerunt, sicut & Apostolus monet. Probet, inquit, seipsom homo, & tunc gloriam habebit io seipso, & non in altero.

Homi. 79. in Mat. non remote à prin. tom. 2.

Lampades quid mystice sigoent.

Tract. 32. in Matth. ante medium.

Chrys. in hom. Vel oleum hic vocat charitatem & eleemosynam, & qoodcūque circa indigentes auxilium. B Lampades autē vocat virginitatis charismata, propter hoc quòd stulras eas vucat, quoniam maiorem sustinētes laborem, propter minorem omnia perdiderunt: maiori enim labore vincitur carnis cupido, quàm pecuniarū. Orig. Vel oleum est verbum doctrinæ, quo vasa animarum implētur. Nihil enim sic confortat, sicur moralis sermo, qui oleum luminis appellatus. Prudētes ergo acceperūt huiusmodi oleum, quod satis sit eis, etiam tardāte exitu, & morante verbo venire ad consummationem eorum. Fatuæ antem acceperunt lāpades, io primis quidem accensas, sed tātum oleum noo acceperūt, vt eis sufficeret vsque ad finē, negligentes circa susceptiuoem C doctrinæ, quæ confortat fidem, & bonorum actuum lumen illuminat. vnde sequitur: Moram autem sa. spon. &c.

Ser. 22. circa med. to. 10.

Avg. de verb. do. Ex vtroque enim geoere hominum moriūtur hoc interuallo temporis, donec sub aduētu domini fiat resurrectio mortuorum.

Homi. 12. in Euāg. super illud: Dormitauerunt omnes.

Super illud: Moram autem faciēte, tom. 9.

Greg. Durmire etenim mori est. Ante somnum verò dormitare, est ante mortē à salute languescere: quia per pondus ægritudinis, peruenitur ad somnum mortis. Hier. Vel dormitauerunt, id est, mortuæ sunt. Consequenter autem dicitur, Dormierūt, quia postea suscitādæ suot. Per hoc autē quòd dicit: Moram autem faci. spon. ostendit quod non parum tēporis inter priorem & secundum Domini aduentum D prætergreditur.

Tract. 31. in Mat. parum ante mediū.

Orig. Vel sponso tardāte, & non cito veniente verbo ad consummationem vitæ, patiuntur aliquid sensus dormitantes, & quasi in nocte mūdi agentes: & dormieruot, vt puta remissius agētes à sensu illo vitali. non tamen lampades pediderunt, neque desperauerunt de cōseruatione olei illæ prudētes. vnde sequitur: Media autem nocte clamor factus est, &c.

Super illud: Media autē nocte clamor tom. 9.

Hiero. Traditio Iudæorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Ægyptij temporis, quando pascha celebratum est, & exterminator venit, & dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecratæ sunt. vnde reor & traditionem Apostoli- E cam permansisse, vt die vigiliarum paschæ ante noctis dimidium populum dimittere non liceat, expectantes Christi aduentum: postquam illud tempus transierit, securitate præsumpta festum cuncti agant diem. vnde Psal. dicebat, Media nocte surgebam ad confitendum tibi.

Mediæ noctis interp.

Ser. 22 circa medium, tom. 10.

Avg. de verb. Domini. Vel media nocte, id est, nullo sciente, aut sperante.

Super illud: Media autē nocte clamor tom. 9.

Hier. Subito ergo quasi intēpesta nocte, & securis omnibos, quādo grauissimus sopor est, per Angelorum clamorem, & tubas præcedentium fortitudinum Christi resonabit aduentus, quod significatur, cùm dicitur: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei.

Cano. 27. in Matth super illud: Tunc assurre ca. de. virg.

Hila. Tuba enim excitante sponso tantum ob- A uiam proceditur. Erunt enim iam ambo vnū, id est, caro & Deus, quia in gloriam spiritualem humilitas carnis transformata erat.

Ser. 22. parū ante finem, tom. 10.

Avg. de verb. dom. Vel quod dicit spōso tantum obuiam venire virgines, sic intelligendum puto, vt ex ipsis virginibus constet ea quæ dicitur sponsa, tanquam si omnibus Christianis in ecclesia concurrentibus filij ad matrem concurrere dicātur, cùm ex ipsis filiis cōgregatis constet ea quæ dicitur mater. Nunc. n. desponsata est ecclesia, & virgo est ad nuptias perducēda, illo tempore quo vniuersa mortalitate in ea prætereunte, immortali coniunctiooe habeatur.

Tract. 32. in Matth. circa medium.

Orig. Vel media nucte, id est, in altitudine remissionis, factus est clamor, B omoes suscitare volentiū, sicut existimo, Angelorū, qui suot admioistratorij spiritus, intus clamantes io sensibus omnium dormientium. Ecce spon. ve. exite obuiam ei, & suggestionem quidem hanc omnes audierunt, & surrexerunt, non autem omnes deceoter imposuerunt lampadibus suis ornatum. vnde sequitur: Tunc surre. omnes. &c. Ornantur autem lampades sensuom euangelicis vsibus atque rectis. Qui antem malè vtuntur sensibus, ornamentum nullum habēt in sensibus.

Homi. 12. in Euan. paulo ante med.

Ser. 22. circa me. t. 10.

Can. 27. parū ante med.

Greg. Vel tunc quidem omnes virgines surgunt: quia & electi & reprobi à somno suæ mortis excitantur. Lampades ornāt, quia sua secum opera numerant, pro quibus æternam recipere beatitudinem expectant. Avg. de verb. do. Apta- C ueruot enim lampades suas, id est, rationes reddendas operum suorum. Hila. Vel lampadarum assumptio animarum est reditus in corpora, earúmq; lux est conscientia boni operis elucens, quæ vasculis corporum continetur.

Greg. ho. 12. in euang.

Greg. Sed lampades fatuarum virginum extinguuntur, quia earum opera, quæ clara hominibus foris apparuerant, in aduentu iudicis intus obscurantur. vnde sequitur, Fatuæ autem sapientibus dixerunt, Date nobis de oleo, &c. Quid est autē quòd tunc à prudentibus oleum petunt, nisi quòd in aduentu iudicis cùm se intus vacuas inuenerint, testimonium foris quærūt? ac si à sua fiducia D deceptæ, proximis dicant: Quia vos quasi sine opere repelli cōspicitis, dicite de nostris operibus quod vidistis.

Serm. 22. pàrum à medio, tom. 10.

Deus cordis inspector.

Avg. de Ver. Dom. De consuetudine enim id semper inquirit, vnde gaudere animus solet. Itaque hominum qui corda non vident, testimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inspector est, sed quorum facta aliena laude fulciuntur eadem subtracta deficiūt, vnde & earum lampades extinguuntur. vel virgines quæ lampades suas quærūtur extingui, ostenduot eas ex parte lucere: & tamen non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Si quis igitur habet animum virginalē, & amator est pudicitiæ, non debet mediocriter esse contentus his quæ E cito exarescunt, & orto caumate arefiunt: sed perfectas virtutes sequatur, vt lumen habeat sempiternū.

Homi. 79. in Matth. non multum remota à prin. tom. 2.

Chrys. in hom. Vel aliter: Non solum hæ virgines stultæ erāt, quoniam hinc recesserunt misericordia carētes, sed quia æstimabāt, ibi se accepturas, vbi importunè quæsierunt. Quāuis autem illis virginibus prudētibus nihil misericordius sit, quæ propter misericordiam maximè fuerunt approbatæ, non tamen stultæ virgines sua petitione potitę sunt. Sequitur: Respooderunt prudentes, dicētes, Ne fortè, &c. Hinc autem discimus, quòd nullus nostrum adire poterit, nisi operibus, cum quibus inuenti erimus.

Super illud: Respō. prud. dicen. to. 9.

Hier. Non enim hoc virgines prudentes de auaritia, sed de timore respoodēt, vnde quisque pro suis

operibus mercedem accipiet, neq; possunt in die iudicij aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare. Dant autem prudentes consilium, vt nō debeant sine oleo lampadarum sponso occurrere. Et hoc est quod sequitur: Ite potius ad vendentes, & emite vobis.

Can. 27. inter princip. & medium.

HILA. Vendentes hi sunt, qui misericordia fidelium indigentes, reddunt ex se petita commercia indigentiæ, sua satietate boni operis nostri conscientiā venundantes. Hæc est enim indefessi luminis copiosa materia, quæ misericordiæ fructibus emenda est, & recondenda. CHRY. in hom. Vides ergo, quanta nobis fit à pauperibus negociatio, pauperes autem non sunt ibi, sed hic, ideóque hic oleum congregare oportet, vt illic vtile sit, cùm Christus nos vocet.

Homi. 79 in Matth super illud: Ite ad vendentes, & emite, tom. 2.

Super illud: Ite potius ad vend. tom. 9.

Tract. 32. in Matt. à med. illius.

HIER. Venditur etiam hoc oleum, & multo emitur precio, ac difficili labore conquiritur, quod non solū in eleemosynis, sed in cunctis virtutibus & consilijs intelligimus magistrorum. ORIG. Vel aliter: Et si fatuæ erant, tamen hoc intelligebant, quoniam cum lumine debebant obuiam ire sponso, omnes lāpades sensuum habentes illuminatas, videbāt autem & illud, quoniam ex eo, quòd minus habebāt oleum rationabile, iam propinquātibus tenebris, lampades earum fuerant obscurandæ. Sed sapientes transmittunt fatuas ad olei venditores, videntes, quoniā non tantum oleum, id est, verbum doctrinæ cōgregauerant, vt sufficeret ipsis ad vitam, & illos docerēt. vnde dicūt: Ite potius ad ven. id est, ad doctores: & emite vobis, id est, ab eis accipite, & pretiū est perseuerātia & amor discendi, & diligentia, & labor cupientium discere.

Sermo. 22. à med. te. 10.

AVG. de verb. Domi. Vel non sunt putandæ dedisse consilium, sed crimen earum ex obliquo commemorasse. Vendunt enim adulatores oleum, qui siue falsa, siue ignorata laudando, animas in errores mittunt: & eis vana gaudia, tāquam fatuis consiliando aliquam de his mercedem cōmodi temporalis accipiunt. Dicitur ergo: Ite ad vendentes, & emitte vobis, id est, videamus nunc quid vos adiuuent, qui vobis laudes vendere consueuerunt. Dicūt autem: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. Quia alieno testimonio non iuuatur quisquā apud Deum, cui secreta cordis apparent, & vix quisquam sibi sufficit, cui testimonium perhibeat conscientia sua.

Casus pulcher.

Super illud: Dum autem irent, tom. 9.

HIER. Verum quia iam emendi tempus excesserat, & adueniente iudicij die, locus non erat penitentiæ, non noua patrare opera, sed præteritorum rationem coguntur exoluere. vnde sequitur: Dum autem irent eme. ve. spon. &c. HILA. Nuptiæ autem immortalitatis assumptio est, & inter corruptionem atq; incorruptionem ex noua societate coniunctio.

Canone 27. inter princ. & medium.

Homi. 79. in Matt. super Ite ad vend. tom. 2.

CHRY. in hom. Per hoc autem quod dicit, Dum irent emere, ostendit, quia & si misericordes efficiamur post mortem, nihil hinc lucrabimur ad effugiēdum, sicut nec diuiti profuit, quòd factus est misericors, & solicitus circa eos, qui sibi attinebant.

ORIG. Vel dicit: Dum irent emere, est enim inuenire quosdam qui quando debuerunt, neglexerunt aliquid vtile discere, in ipso autem exitu vitæ suæ, dum disponunt discere, comprehenduntur à morte.

Tract. 32. in Mat. à med.

AVG de vet. Dom. Vel aliter: Euntibus illis emere, id est, inclinantibus se in ea, quæ foris sunt, & solitis gaudere quærentibus, quia gaudia interna non nouerant, venit iste qui iudicat. Et quæ paratæ erāt, id est, quibus coram Deo conscientia testimonium perhibebat. Intr. cum eo ad nup. id est, vbi munda anima puro ac perfecto Dei verbo fœcunda copulatur. HIER. Post iudicij autem diem bonorū ope-

Sermo. 22. à med te. 10.

A rum & iustitiæ occasio non relinquitur. vnde sequitur: Et clausa est ianua. AVG. de verb. Dom. Receptis enim illis, qui sunt in Angelicam vitam commutati, clauditur aditus ad regna cælorum: nō enim post iudicium patet precum ac meritorum locus.

Super illud: Et quæ paratæ, &c to. 9.

Serm. 22 inter med. & finem, te. 10.

HILA. Et tamen cùm iam pœnitentiæ nullum est tempus, fatuæ occurrunt, aperiri sibi aditum rogant. vnde sequitur: Nouiss. autem veniunt, &c.

Can. 27 circa medium.

HIER. Egregia in Domino appellatione confessio indicium fidei est. Sed quid prodest voce inuocare quem operibus neges? GLO. Dolore autem repulsionis compulsæ, appellationem ingeminant dānationis, inuocando patrem, cuius in vita sua misericordiam contempserunt.

Super hoc verbū, to. 9.

Hom 12. in Euan circa illud: Domine, domine aperi.

B AVG. de vet. Dom. Non autem dictum est, quòd emerunt oleum. & ideo intelligendæ sunt nullo iam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustijs & magnis afflictionibus redire ad implorationem Dei, sed magna eius est seueritas post iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis misericordia præerogata est. Propter quod sequitur: At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Ex illa scilicet regula, quia nō habet ars Dei, id est, eius sapientia, vt intrent in gaudium eius, qui non coram Deo, sed vt placerent hominibus, conati sunt aliquid secundū præcepta eius operari. HIER. Nouit enim Dominus eos, qui sunt eius, & qui ignorat, ignorabitur, & licet virgines sint C vel corporis puritate, vel veræ fidei confessione: tamen quia oleum non habent, ignorantur à sponso. Ex hoc autē, quod infert, Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, intelligit, vniuersa quæ dicta sunt, esse præmissa, vt quia ignoramus iudicij diē, solicitè nobis lumē bonorum operum præparemus.

Serm. 22. inter med. & finem. to. 10.

Super illud: Amen dico vobis, nescio vos, tom. 9.

AVG. de verb. Domi. Non autem solum illius futuri temporis, quo venturus est sponsus, sed suæ quisque dormitionis diem & horam nescit, ad quam quisquis paratus est, etiam paratus inuenitur, cùm illa vox sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

Sermo. 22. paulo ante finem, to. 10.

AVG. ad Esichium. Non defuerunt autem, qui docere voluerunt, has quinque, & quinque virgines D adhuc eius aduentum, qui nunc fit per Ecclesiam, pertinere: sed hæc non sunt temerè pollicenda, ne aliquid occurrat, quod validè contradicat.

Epis. 80. aliquantulum ante finem. tom. 2.

Sicut enim homo peregrè proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque. Similiter & qui duo acceperat, lucratus E *est alia duo. Qui autem vnum acceperat, abiens, fodit in terram, & abscōdit pecuniam domini sui. Post multum verò temporis venit dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi dominus eius. Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te cōstituam, intra in gaudium domini tui. Accessit autē qui duo talenta acceperat, & ait, Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Euge serue bone et fidelis*

quis

quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Accedēs autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis vbi non seminasti, & congregas vbi non sparsisti, & timens abij, & abscondi talentũ tuum in terra. Ecce habes quod tuum est. Respondens autem dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi. Oportuit ergo te cōmittere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem vtique quod meum est cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores. illic erit fletus & stridor dentium.

Glo. Io præcedenti parabola demonstrata est eorum condemnatio, qui oleum sibi sufficienter non præparauerant, siue per oleum nitor operum, siue gaudiũ conscientiæ, siue eleemosyna, quæ est per pecuniam, intelligatur. Hæc autem parabola inducitur contra eos, qui nō solum pecuniis, sed nec verbo, nec alio modo prodesse proximis volunt, sed omnia occultant. vnde dicit: Sicut enim homo peregrè, &c.

Homil. 9. in euang. circa principium.

Greg. Homo autem iste, qui peregrè proficiscitor, redemptor noster est, qui in ea carne, quam assumpserat, abiit in cælũ. Carnis enim locus proprius terra est, quæ quasi ad peregrinandum ducitur, cùm per redemptorem nostrum in cælo collocatur.

Tract. 33. in Matth. paulo à princ.

Orig. Secundum enim diuinitatis suæ naturam non peregrinatur, sed secundum dispēsationem corporis, quod suscepit. Qui enim dicit discipulis suis: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationē seculi, vnigenitus Dei est, qui non est corporeo ambitu circũclusus: hoc autem dicentes nō soluimos Iesum, sed vnicuiq; substātiæ proprietatem eius saluamus. Possumus & talia dicere, quòd peregrinatur Dominus per fidem ambulantibus, & non per speciem: si autem peregrinantes à corpore cum Domino fuerimus, tunc & ipse erit nobiscum. Simul etiam cōsidera, quòd non videtur redditio sermonis ita conscripta, sicut homo peregrinans, ita ego aut filius hominis: quoniam ipse est, qui in parabola proponitor peregrinans quasi homo, non sicut filius Dei.

Super illud: Sicut enim homo, to. 9.

Hier. Vocatis autem Apostolis, doctrinam eis Euāgeliorum tradidit, nō quasi pro largitate & parcitate alteri plus, & alteri minus tribuēs, sed pro accipientium viribus: quomodo & Apostolus eos, qui solidum cibum capere non poterant, lacte potasse se dicit. vnde sequitur: Et vni dedit quinque talēta, alij autem, &c. Chry. In quinque, & duobus, & vno talento, diuersas gratias intelligimus, quæ vnicuiq; traditæ sunt. Orig. Si quādo enim videris eorum, qui acceperūt à Christo dispēsationem eloquiorum Dei, alios quidem habere amplius, alios autem minus & vt ita dicam, neque in dimidio intelligentes eorum negotia cōparatione meliorum, alios autem adhuc minus habere: videbis differentias eorum, qui eloquia Domini susceperūt à Christo, quoniam alia fuit virtus eorum, quibus data sunt quinque talenta, alia quibus duo, alia quibus vnum, & alter alterius non capiebat mensuram: & qui accepit talentum vnum, accepit quidem datum non contemptibile. Multum est enim & vnum talentum talis domini:

Exhe 53. in ope. imp. t. 2. Forma lit. ter. à dliaber. sue. in hoc loco. tom. 9.

Tract. 33. in Mat. sup illud: et vni dedit quinque talenta.

Tria genera fructificantium.

A tamen tres sunt proprij serui, sicut tria sunt genera eorum, qui fructum faciunt: & quinque quidem accepit talenta, qui omnia sensibilia scriptorarum potest adducere ad sensus diuiniores: duo autem, qui est corporalem doctrinam edoctus. duo enim videtur carnalis numerus esse: sed adhuc minus potēti vnum taleotum paterfamilias dedit. Greg. Vel aliter: Quinque talentis, dona quinque sensuum, id est, exteriorum scientia exprimitur, duobus verò intellectus & operatio designatur: vnius autem talenti nomine intellectus tantum designatur. Sequitur: Et profectus est statim.

Homi. 12. in euang. non procul à pri.

B Glos. Non locum mutans, sed liberam eis operandi potestatem permittens, & suo arbitrio relinquens. Sequitur: Abiit autem qui quinque ta. ac. &c.

Glosa ordinaria ibi.

Hiar. Acceptis enim terrenis sensibus, cælestiũ sibi notitiam duplicauit, ex creaturis intelligēs creatorem, ex corporalibus incorporalia, ex breuibus sempiterna. Greg. Sunt etiam nonnulli, qui, & si interna ac mystica penetrare nesciunt, pro intētione tamen supernæ patriæ doceot recta, quæ possunt de ipsis exterioribus quæ acceperunt: dúmque se à carnis petulantia, à terrenarum rerum ambitu, atque à visibilium voluptate custodiunt, ab his etiā alios admonendo compescunt. Orig. Vel qui habēt sensus exercitatos conuersati salutariter, & ad maiorem C scientiam seipsos erigentes & studiose docentes, lucrati sunt alia quinque. quia nemo facilè additamētum accipit virtutis alterius, nisi eius quam habet, & quanta ipse scit, tanta alterum docet, & nō amplius.

Super hoc verbum, t. 9.

Homil 9. in euang. non remote à pri.

Tract 33 in Matth. aliquantulum ante med.

Hila. Vel seruus ille, qui quinque talenta accepit, populus ex lege credentiom est, ex qua profectus meritum ipsius rectè impleta Euangelicæ fidei operatione duplicauit. Sequitur: Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Grego. Sunt enim nonnulli, qui dum intelligēdo, & operādo aliis prædicant, quasi duplicatum de negotio lucrũ reportāt, quia dum vtrique sexui prædicatio impēditur, quasi accepta talenta geminantur. Ori. Vel lucrati sunt D alia duo, id est, corporalem æditionem, & aliā paulo sublimiorem. Hila. Vel ille seruus, cui duo talenta commissa sunt, Gentium populus est, fide atq; cōfessione, & filij iustificatus, & patris, Dominum nostrum Iesum Christum Deum atq; hominem ex spiritu, & carne confessus est. Hæc ergo huic sunt duo talenta commissa. Sed vt populus Iudæorum omne sacramentum, quod in quinque talētis, id est, in lege cognouerat, idipsum fide Euāgelij duplicauit: ita iste incremento duorum talentorum intellectum atque operationem promeruit. Sequitur: qui autem vnum acce. abiens, &c. Greg. Talentum quippe in terra abscondere, est acceptum ingenium terrenis actibus E implicare. Orig. Vel aliter: Si quando videris aliquem, qui virtutem habet docēdi, & animabus proficiendi, & hanc virtutem occultat: quamuis habeat quandam religionem cōuersationis, non dubites dicere talē esse qui accepit vnum talentũ, & abscondit ipsum in terra. Hila. Vel iste seruus, qui vnum talentum accepit, & in terra recondidit, populus est in lege persistens, qui propter inuidiam saluandarum Gentium in terra acceptum talentum abscondit. In terra enim talentum abscondere, est nouæ prædicationis gloriam sub obtrectatione corporeę passionis occultare. Sequitur: Post mul. ve. tempo. &c. In ratione autem ponenda iudicij examen est.

Cano. 27. à med. illius.

Homil. 9. in euā. aliquātulum à pri.

Tract 33 in Mat h. aliquantulum ante mediū.

Cano. 27 in Mat. à med. illius.

Homil. 9. in euang. inter prin. & med.

Tract 33. in Matt. paulo ante med.

Cano. 27. à med. illius.

Orig. Et obserua in hoc loco, quoniam nō serui ad dominum vadūt vt iudicētur, sed Dominus venit

Tract. 33 in Matt. in me.

A ad eos cùm tempus fuerit impletum, de quo dicit, Post multum verò temporis, id est, postquam dimisit aptos ad negotiãdum animarum salutem. & ideo fortitan nõ facilè inuenitur quis ea eis, qui aptus fuerit ad huiusmodi opus, vt cito transeat de hac vita, sicut est manifestum ea eo, quòd & Apostoli senuerunt. Ex quibus dicit ad Petrum: Cùm senueris extendes manum tuam. De Paulo autem dictum est ad Philemonem: Nunc autem vt Paulus senex.

Homi. 79. in Mat. paulo ante me. t. 2. Super hoc verbum, t. 9.

CHRYS. in hom. Vide & Dominum vbique non confestim expetentem rationem, vt discas eius longanimitatẽ. Mihi autem videtur, quòd resurrectionem occultè insinuãs, hoc dixit. HIER. Ideo ergo dicit: Post multum temporis, quia grãde tempus est inter ascensionem Saluatoris, & secundum eius aduentum. GREG. Hoc autem lectio huius Euangelij considerare nos admonet, ne qui plus cæteris in hoc mundo accepisse aliquid cernuntur, ab auctore mundi grauius iudicentur. Cùm enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Tanto ergo humilior quisque debet esse ex munere: quantò se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. B

Homil. 9. in Euã. in prin.

Tract. 32. in Mat. parum à medio.

ORIG. Fiducia autem fecit eum, qui quinque talenta acceperat, audere, vt ad Dominum prius accederet. Sequitur enim: Et acce. qui quin. tal. &c.

Homil. 9. in Euang. ante medium. In hoc loco id habet.

GREG. Seruus ergo, qui geminata talenta retulit, laudatur à Domino, atque ad ęternam remunerationẽ perducitur. vnde subditur: Ait illi Domin⁹: Euge. C

RAB. Euge interiectio est lætantis, per quod gaudium suum Dominus insinuat, qui bene laborantem seruum ad gaudium æternum inuitat, de quo Propheta ait: Lætificabis nos in gaudio cum vultu tuo.

Homi. 79. in Matth. circa med. tom. 2. Super illud: Ait illi domnus eius, Euge tom. 9. Homil. 9. in Euang. paulo ante med.

CHRY. in hom. Serue bone, qui de bono loquitur, quod est ad proximum. Et fidelis, quia nihil eorum, quæ sunt Domini, sibi appropriauit. HIER. Dicit autem, Super pauca fuisti fidelis: quia omnia, quæ in præsenti habemus, licet magna videãtur & plurima, tamen comparatione futurorũ, parua & pauca sunt.

GREG. Sed tunc fidelis seruus supra multa constituitur, quãdo deuicta omnis corruptionis molestia, de æternis gaudiis in illa cælesti sede gloriatur. Tunc etiam ad domini sui gaudiũ perfectè intromittitur, quando in æterna illa patria assumptus, atque Angelorum cœtibus admiatus, sic interius gaudet de munere, vt non sit quod exterius doleat iam de corruptione. D HIER. Quid autem potest maius dari fideli seruo, quàm esse cum Domino, & videre gaudium Domini sui? CHRY. in ho. Per hoc enim verbum, omnem beatitudinem ostendit.

Super illud: Ait illi dominus eius, Euge, tom. 9 Homil. 79. in Matth. circa med. tom. 2. Lib. 1. c. 10. tom. 3. Super illud: Homo peregrè proficiscens, tom. 9. Tract. 33 in Matth. paulo à med.

AVG. 1. de Trin. Hoc enim erit plenum gaudium nostrum, quo amplius non est, frui Deo Trinitate, ad cuius imaginem facti sumus. HIER. Vtrique autẽ seruo, & qui de quinque talẽtis decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idem patrisfamilias sermo blanditur. E Vtrumq; etiam simili recipit gaudio, non considerans lucri magnitudinem, sed studij voluntatem. vnde sequitur: Accessit autem & qui duo talen. acce.

ORIG. Quod autẽ dicit, vel in eo, qui quinque talẽta acceperat, vel in isto, qui duo, accedens, intellige accessum transitum de hoc mundo ad illum: & vide quoniam eadẽ dicta sunt ambobus, ne fortè & qui minorem habuit virtutem, & totam illã, quam habuit, secũdum quòd oportebat exercuit, nihil minus habiturus sit apud Deum, quã ille, qui fuerit in maiori virtute. Hoc enim solum quæritur, vt quicquid habuerit homo ex Deo, toto eo vtatur ad gloriã Dei.

Homil. 9. in Euan. paulo ante med. Super illud: Accedẽs etiã qui vnum talentum, tom. 9.

A GREG. Seruus autem, qui operari de talento noluit, ad Dominũ cum verbis excusationis redit. vnde subditur: Acc. autem, &c. HIER. Verè enim hoc quod scriptũ est: Ad excusandas excusationes in peccatis, etiam huic seruo contigit, vt ad pigritiam, & negligentiam, superbiæ quoque crimen accederet. Qui enim debuit simpliciter inertiã cõfiteri, & orare patremfamilias: econuerso calumniatur, & dicit, se prudenti fecisse consilio, ne dum lucra pecuniæ quæreret, etiam de sorte periclitaretur.

Tract. 33 in Matt. à med. illius.

ORIG. Videtur enim mihi iste seruus fuisse inter credentes quidem, nõ autem fiducialiter agẽtes, sed latere volentes, & omnia facientes, vt nõ cognoscãtur quasi Christiani. adhuc videntur mihi qui huiusmodi sunt, timorem Dei habere, & sapere de eo quasi de aliquo austero, & implacabili. hoc enim signat, cùm dicit: Domine, scio quia homo durus es. Intelligimus autẽ, quòd verè Dominus noster metit vbi non seminauit: quoniam iustus seminat in spiritu, ex quo metet vitam æternã. Metit etiam vbi non seminat, & congregat vbi non spargit: quia sibi cõputat esse collata quæcunque in pauperibus fuerint seminata. B

Fictio Christianorum dãnabilis.

Immediatè ante illud, Omni habẽti dabitur. tom. 9. Homil. 9. in Euã. parum ante mediũ.

HIER. Ex eo etiã, quòd hic seruus ausus est dicere, Metis vbi nõ seminasti, intelligimus etiã, & gentilium philosophorum bonã vitam recipere Dominum. GREG. Sunt autem plerique intra Ecclesiam, quorũ iste seruus imaginem tenet, qui melioris vitæ vias aggredi metuunt, & tamen iacere in sui corporis ignauia nõ pertimescunt. C Cùmque se peccatores considerant, sanctitatis vias arripere trepidant, & remanere in suis iniquitatibus non formidant.

Canone 27. aliquantulum à med.

HILA. Vel per hunc seruum intelligitur populus Iudæorum in lege persistens, qui dicit, Timui te, tanquam metu veterum præceptorũ, ab vsu Euãgelicæ libertatis abstineat, dicatque, Ecce quod tuũ est, velut in his, quæ à Domino præcepta sunt, fuerit immoratus, cùm tamen sciuerit metendos illic iustitiæ fructus, vbi lex sata non sit, & colligendos ex gentibus, qui non ex Abrahæ sint stirpe dispersi.

Super illud: Respondens autem Dominus, to. 9.

D HIER. Sed quod putauerat se pro excusatione dixisse, in culpã propriam vertitur. vnde sequitur: Respondens autem Dominus eius, dixit ei: Serue male. Seruus autem malus appellatur, quia calũniam Domino fecit: Piger, quia talentum noluit duplicare, vt in altero superbiæ, in altero negligentiæ condemnetur. Si, inquit, durũ, & crudelem me noueras, & aliena sectari, tu scires me mea diligentius quæsiturum, & dares pecuniam meam siue argentum nummulariis: vtrũq; enim argyrion Græcus sermo significat. Eloquia, inquit, Domini, eloquia casta, argentũ igne examinatum. Pecunia ergo, & argentum, prædicatio Euãgelij, & sermo diuinus est, qui dari debuit nummulariis, id est, vel cęteris doctoribus, quod fecerunt E Apostoli per singulas prouincias presbyteros & episcopos ordinantes: vel cunctis credentibus, qui possunt pecuniam duplicare, & cum vsuris reddere, vt quicquid sermone didicerant, opere expleterent.

Homil. 9. in Euã. à med. illius.

GREG. Sicut ergo periculum doctorum aspicitur, si dominicam pecuniam teneant, ita & auditorum: quia cum vsuris ab eis exigitur, quod audierũt, vt scilicet ex eo quod audiunt, etiam studeant intelligere non audita. ORIG. Non autẽ cõfessus est Dominus se esse durum, sicut ille arbitrabatur, cęteris autẽ eius sermonibus consensit. Sed verè durus est his, qui misericordia Dei abutuntur ad negligẽtiam suam, non ad conuersionem. GREG. Pigrum verò seruum qua

Tract. 33. in Mat. à med.

Homil. 9. in Euã. à med.

sententia

A sententia Dominus feriat, audiamus: Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta.

Tract. 33. paulo ante fi.
Notabile dictum.

ORIGE. Potest quidem Dominus suæ diuinitatis virtute auferre sufficientiam ab eo, qui pigrius est ea visus, & dare ei qui eam multiplicauit.

Homil. 9. in euan. in med. super illud: Tollite ab eo talentum.

GREG. Opportunum autem videbatur, vt ei potius qui duo, quàm qui quinque talenta acceperat daretur. Illi enim dari debuit, qui minus habebat: sed cũ per quinq; talenta exteriorum scientia designetur, per duo autem intellectus, & operatio: plus habuit qui duo, quàm qui quinque talenta acceperat, quia qui per talenta quinque exteriorum administrationem meruit, ab intellectu æternorum adhuc vacuus fuit. Vnum ergo talentũ, per quod intellectũ significari diximus, illi dari debuit, qui bene exteriora, B quæ acceperat ministrauit: quod quotidie in sancta Ecclesia cernimus, vt etiam de interna intelligentia polleant, qui exteriora fideliter administrant.

Super illud: Respondens dominus dixit, Serue male, tom. 9. Homil. 9. in euang. inter med. & finẽ.

HIER. Vel datur ei, qui decem talenta fecerat, vt intelligamus, licet æquale sit domini gaudium in vtriusq; labore, eius scilicet qui quinque, & qui duo duplicauit, tamen maius deberi præmiũ ei, qui plus in domini pecunia laborauit. GREGO. Generalis etiã mox sentẽtia subditur, qua dicitur: Omni enim ha. da. &c. Quisquis autem charitatem habet, alia etiam dona percipit: quisquis autem charitatem nõ habet, etiam dona, quę percepisse videbatur, amittit.

Homi. 79. in Mat. parum à med. to. 2. Super illud: Omni enim habẽti dabitur, tom. 9.

C CHRYS. in hom. Qui etiam gloriam sermonis, & doctrinæ ad proficiendum habet, non vtens ea, gratiam perdit: qui autem studium adhibet, amplius attrahit donum. HIER. Multi etiam cum sint sapiẽtes naturaliter, & habeant acumen ingenij, si fuerint negligentes, & desidia bonum naturæ corruperint, ad comparationem eius, qui paululum tardior labore & industria cõpensauit, quod minus habuit, perdunt bonum naturæ, & præmium, quod eis fuerat repromissum, vident transire ad alios. Potest etiã sic intelligi: Et qui fidem habet, & bonam in Domino voluntatẽ etiam si quid minus vt homo in opere habuerit, dabitur à bono iudice. Qui autem fidem non D habuerit, etiam cæteras virtutes, quas videbatur naturaliter possidere perdet. Et elegãter inquit: Quod videtur habere, auferetur ab eo: quicquid enim sine fide Christi est, non ei debet imputari, qui malè eo abusus est, sed illi, qui etiam malo seruo naturæ bonũ tribuit. GREG. Vel quisquis charitatem non habet etiam ea, quæ percepisse videbatur, amittit.

Nota laboris & industriæ fructũ.

Homil. 9. in euang. super illud: Omni habẽti dabitur.

HILA. Habentibus etiam vsum Euangeliorum, & legis honor redditur: non habenti autem fidẽ Christi, etiã quod ex lege sibi esse videbatur honoris auferetur. CHRYS. in hom. Seruus autem malus non solum damno punitur, sed etiam intolerabili pœna, & cum pœna accusabili denunciatione. vnde sequi- E tur: Et inutilem seruum eiicite in tenebras.

Cano. 27. in fine illius. Homi. 79. in Mat. parum à med. to. 2. Tracta. 33. in Mat. circa fi.

ORIG. Vbi scilicet nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis, nec est respectio Dei illic: sed quasi indigni speculatione Dei, qui talia peccauerunt, cõdemnantur in his, quæ exteriores tenebræ appellantur. Legimus etiam aliquem ante nos exponentem de tenebris abyssi, quæ est extra mundũ, vt quasi indigni toto mundo, in abyssum illã foras eiiciantur, in qua sũt tenebræ, nemine eas illuminãte. GREG. Et sic per pœnam in tenebras exteriores cadet, qui per suã culpam sponte in interiores tenebras decidit.

Homil. 9. in euang. inter med. & fin. Super illud: Inutilem

HIER. Quid sit autem fletus, & stridor dentium, supra diximus. CHRYS. in hom. Vide autem quia A non solum qui rapit, aliena aut qui mala operatur, punitur vltima pœna, sed etiam qui bona non facit.

seruum eiicite tom. 9. Homil. 79. in Matt. parum ante med. tom. 2.

GREG. Habens igitur intellectum, curet omnino ne taceat, habens rerũ affluẽtiam, à misericordia non torpescat: habens artem, qua regitur, vsum illius cũ proximo partiatur: habens loquẽdi locum, apud diuitẽ pro pauperibus intercedat. Talenti enim nomine cuilibet reputabitur, quod vel minimũ acceperit.

Homil. 9. in euang. paulo ante finem. Tract. 33. in Matt. parum ante medill.

ORIG. Si autem displicet tibi, quod dicitur, si propter quod non docuit quis iudicatur, recordare illud Apostoli, Væ mihi est, si non euangelizauero.

Cùm autẽ venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cũ eo, tũc sedebit super sedem ma- B *iestatis suæ, & congregabuntur ante eũ omnes gentes, & separabit eos abinuicẽ, sicut pastor segregat oues ab hædis: & statuet quidẽ oues à dextris suis, hædos autem à sinistris. Tũc dicet rex his, qui à dextris eius erũt. Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnũ à constitutione mundi. Esuriuĩ enim, & dedistis mihi mãducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes erã, & collegistis me. Nudus, & operuistis me: Infirmus, & visitastis me. In carcere erã, & venistis ad me. Tunc respondebũt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, &* C *pauimus: sitientem, & dedimus tibi potũ? Quando autem te vidimus hospitẽ, & collegimus te: aut nudũ, & cooperuimus te? Aut quãdo te vidimus infirmũ, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quãdiu fecistis vni de fratribus his meis minimis, mihi fecistis. Tũc dicet & his, qui à sinistris erũt: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & nõ dedistis mihi manducare. Sitiui, & nõ dedistis mihi potũ. Hospes erã, & nõ collegistis me. Nudus, & nõ operuistis me. Infir-* D *mus, & in carcere, & nõ visitastis me. Tunc respõdebũt ei & ipsi, dicentes: Domine quãdo te vidimus esurientẽ, aut sitientẽ, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & nõ ministrauimus tibi? Tunc respõdebit illis, dicens: Amen dico vobis, quãdiu nõ fecistis vni de minorib' his, nec mihi fecistis.*

Immediatè ante illud: Cũ venerit filius hominis. Homil 80. in Mat. in prin. tom. 2.

RABA. Post parabolas de fine mundi iam exequitur Dominus modum futuri iudicij. CHRY. in ho. Est autem hęc pars delectabilissima: quam continuè in animo vertentes cum studio audiamus, & omni compunctione: nam & ipse Christus terribilis est, & E lucidius hunc pertractat sermonem. Idcirco non dicit de cætero: Simile factum est regnũ cælorum, sed reuelatè seipsum ostendit, dicẽs: Cùm autẽ ve. fi. ho. &c. HIAR. Post biduum quidem pascha facturus, & tradendus cruci, & illudẽdus ab hominibus, rectè promittit gloriam triumphãtis, vt secutura scandala pollicitationis præmio compensaret. Et notandum, quòd qui in maiestate cernendus est, filius hominis sit. AVGV. super Ioan. In forma enim humana videbunt eum impij: videbunt & ad dexteram positi. In iudicio enim apparebit in forma, quam ex nobis accepit: sed postea futurum est, vt videatur in forma Dei, quam sciunt omnes fideles.

Alacritas Euangelij.

Super illud: Cum autem venerit filius hominis, t. 9.

REMIG. Destruitur autem his verbis illorum er-

ror, qui dixerunt, Dominum non in eadem forma ferum manere: maiestatem autem appellat diuinitatem, qua æqualis est Patri & Spiritui sancto.

Tract. 14. in Matth. circa principium.

Orig. Vel quia cum gloria hue reuerterur, vt corpus eius sit, quale fuit cùm transfiguratus fuit in mõte. Sedes autem eius, aut quidã perfectiores sanctorom dicuntur, de quibus scriptum est: quoniam illic sederũt sedes in iodicio: aut quædam virtutes Angelicæ, de quibus dicitur: Siue Throni, siue Dominationes. Avgvs. 20. de ciuitate Dei. Descendet enim com Angelis, quos aduocabit de supernis locis ad faciendum iudicium. vnde dicitur: Et omnes Angeli eius cum eo. Chry. in hom. Omnes enim Angeli cum ipso aderunt, testantes & ipsi, quantum administrauerunt missi à Domino ad hominum salutem.

ai. 20. ca 24. aliquantulũ ante fine. t. 5. Homi. 80. in Mat. nõ procul à princip. tom. 2. In lib. de medicina pœnitentia. cap 2. à med. to. 9.

Avgvs. de pœnit. Vel Angelorum nomine significauit homines, qui cum Christo iudicabũt. Angeli enim nuncij sunt. Nuncios autem rectissimè accipimus omnes, qui salutẽ cælestem hominibus nunciauerunt. Sequitur: Et congregabuntur, &c.

Li. 20. c. 24. à med. & ca. 9 tom. 5. Tract. 34. in Mat. aliquãtulũ à princ.

Ramig. Hit verbis vera hominis futura demonstratur resurrectio. Avgvst. 20. de ciuitate Dei: Hæc autem cõgregatio per ministerium angelicum fiet, quibus in Psal. dicitur: Congregate illi sanctos eius. Orio. Vel non localiter intelligamus, quòd congregabuntur ante eũ omnes gentes, sed quia iam non erunt dispersæ in dogmatibus falsis & multis de eo. Manifesta enim fiet diuinitas Christi, vt non solũ nullus iustorum, sed nec aliquis peccatorũ ignoret. Non enim in aliquo loco apparebit filius Dei, & in altero non apparebit, sicut ipse secundum comparationem fulguris voluit demonstrare. Quandiu ergo iniqui nec se cognoscunt, nec Christum, vel iusti per specolom io ænigmate vident, tandiu nõ sunt segregati boni à malis. Cùm autem propter manifestationem filij Dei omnes ad intellectum venerint suum, tunc Saluator segregabit bonos à malis. vnde sequitur: Et separabit eos ab inuicem, &c. Qui & peccatores cognoscent sua delicta, & iusti manifestè videbunt semina iustitiæ suæ, ad qualem eos perduxerint finem. Oues autem dicti sunt, qui saluantur propter mansuetudinem, quam didicerunt ab eo, qui dicit: Discite à me, quia mitis sum, & propter quod vsque ad occisionem parati fuerũt venire, imitantes Christum, qui sicut ouis ad occisionem ductus est. Hœdi autem dicuntur mali, qui aspera & dura saxa ascendunt, & per præcipitia eorum incedunt.

Sensus moralis. Homi. 80. in Mat. nõ multũ remotè à princ. tom. 2.

Chry. in hom. Vel hos vocat hœdos, illos autem oues, vt horum iofructuositatẽ ostẽdat: nullus enim fit ab hœdis fructus, illorum autẽ vtilitatem: multus enim est ouium fructus, & à lana, & à lacte, & à fœtibus, qui parturiuntor. Nomine autẽ ouis in scripturis diuinis simplicitas, & innocentia solet designari. Pulchrè ergo in hoc loco per oues electi designãtur.

Super illud: Cum venerit filius hominis. tom. 9.

Hier. Hœdus aotem lasciuum est animal & feruẽs semper ad coitum, & semper pro peccatis offertur io lege. Nec dicit capras, quæ possunt habere fœtos, & tonsæ egrediuntur de laoacro.

Homi. 80 in Mat. nõ multũ remotè à princ. tom. 2. Tract. 34. in Matth. ante med.

Chry. in ho. Deinde segregat eos etiam situ. Nam seqoitur: Et statuet oues qoidẽ à dextris, hœdos autem à sinistris. Origb. Sancti eoim, qui dextera opera operati sunt, acceperũt pro mercede suorum dexterorum dexteram regis, in qua reqoies & gloria est. Mali verò propter opera sua pessima & sinistra, ceciderunt in sinistram, id est, in tristitiam tormentorũ. Sequitur: Tunc di. rex, &c. Venite, vt quicquid

A minus fuerat eis, cùm perfectius vniti fuerint Christo, cõsequantur. Addit autem: Benedicti patris mei, vt eminentia benedictionis eorũ manifestetur, quia prius benedicti sunt à Domino, qoi fecit cælũ & terram. Raba. Vel vocantur benedicti, quibus pro bonis meritis debetor æterna benedictio. Patris autem sui dicit esse regnum, quia ad eũ refert potestatem regni, à qoo ipse rex est genitus: vnde per auctoritatem regiam, qua ipse solus exaltabitur in die illa, proferet iudici sententiam. vnde signanter dicitur: Tunc dicet rex. Chry. in hom. Nota autem, quòd nõ dixit, accipite, sed possidete, siue hæreditate, sicut familiaria bona, siue paterna, sicut vestra vobis antiquit* debita. vnde dicitur: Para. vo. reg. à cõsti. mũdi.

In hoc loco id habet. Homil 80. in Matt sup illud: Esuriui, & dedistis mihi, tom. 2. Super illud: Venite benedicti patris mei, tom. 9.

B Hier. Hæc autem iuxta præscieotiam Dei accipienda sunt, apud quem futura iam facta sunt.

Lib. 20. ca 9. parum ante med. tom. 5.

Avgv. 20. de ciuitate Dei: Excepto autẽ illo regno, de quo in fine dicturus est: Possid. para. vo. regn. licet longè impari modo, etiam præsens Ecclesia dicitur regnum eius, in quo adhuc cum hoste confligitur, donec veniatur ad illud pacatissimũ regnum, vbi sine hoste regnabitur. Avgvst. de pœnitent. Sed dicet aliquis, regnare nolo, sufficit mihi, saluum esse: in qoo primum eos fallit, quia eorũ nec salus est vlla, quorum ioiquitas perseuerat: deinde si est aliqoa differentia inter regnantes, & non regnãtes, oportet C tamen vt in vno regno sint omnes, ne in hostiũ, aot aliorum numero deputentur, & cęteris regnantibos, ipsi pereant. Omnes enim Romani Romanũ regnũ possident, qoanuis non omnes in eo regnent.

Homi. 80. in Mat. circa illud: Esuriui, & dedistis mihi. Super illud: Esuriui, & dedistis mihi.

Chrys. in hom. Pro quibus ergo Sancti cælestis regni bona accipiaot, manifestat cùm subditur: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Ramig. Et notandom, quòd in hoc loco septẽ opera misericordiæ à Domino commemorantur, quæ qoicunq; implere studuerit, regnũ à constitutione mundi præparatom electis percipere merebitur. Raba. Mysticè autem qui esurientem, & sitientem iustitiam pane verbi reficit, vel potu sapiẽtiæ refrigerat, & qui errãD tem per hæresim vel per peccatũ, in domum matris Ecclesiæ recipit, & qui infirmũ in fide assumit, veræ dilectionis obseruat iura.

Duplex regnantium genus.

Greg. 25. Moral. Hi autem, quibus iudex veniẽs in dexteram consistentiũ, dicit. Esuriui, &c. sunt, qui ex parte electorum iudicantur, & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt: qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quicquid illicitũ aliquando fecerãt, ab oculis iudicis eleemosynarũ superductione cooperiunt. Alij verò sunt, qui non iudicantur, & regnant, qui etiam præcepta legis perfectioois virtute transcendunt.

Tract. 34 in Matt à med.

Orig. Humilitatis ergo caosa laude beneficiorum suorum indignos se proclamant, non obliti E eorum, quæ fecerunt. Ipse autem eis ostendit suam compassionem in suis. vnde sequitur: Tunc respondebũt ei iusti, &c.

In hoc loco id habet.

Raban. Hoc quidem dicoot, non diffidentes de verbis Domini, sed stupent de tãta sublimatione, & de maiestatis suæ magnitudine. Vel quia videbitur eis paruum esse bonũ, quod egerant, secundum illud Apostoli: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sequitur: Et respondens rex dixit, Amen dico.

Super illud: Amen dico vobis, quandiu vni ex minimis. t. 9.

Hiero. Libera quidem nobis erat intelligentia, quòd in omni paupere Christus esuriẽs pasceretur, sitiẽs potaretur, & sic de alijs: sed ex hoc quod sequitur, Quandiu fe. &c. nõ mihi videtur generaliter dixisse de pauperibos, sed de his, qui pauperes spi-

tes spiritu sunt, ad quos extendens manum dixerat: Fratres mei sunt, qui faciunt voluotatem patris mei.

Homi 80. in Matt. sup. illud: In quātum nō fecistis uni, to. 2.

CHRY. Sed si fratres eius sunt, quare eos minimos vocat? Propter hoc, quia sunt humiles, quia paoperes, qoia abiecti. Non aotem per hos, monachos solū intelligit, qui ad montes secesserunt, sed vnumquenque fidelem, etiam si fuerit sæcularis, & si fuerit esuriens, aut aliud huiusmodi, vult misericotdiæ procuratione potiri. Fratrem enim baptisma facit, & ministeriorum communicatio. Sequitur: Tunc dicet & his, qui à sinistris eius erunt, Discedite, &c.

Tract. 34. in Matt. à med.

ORIG. Sicut iustis dixerat, Venite, ita & iniustis dicit, Discedite. Nam propinqui sunt verbo, qui seruant Dei mandatum, & vocantur, vt adhuc propinquiores efficiantur. Longè autem ab eo sunt, & si videantur ei assistere. qui uon faciunt mandata ipsius, propter hoc audiunt, Discedite, vt qui modo vel videntur esse ante eum, postea nec videantur. Cōsiderādum est autem, qooniam in sanctis dictum est, Benedicti patris mei: uon autem nunc dicitur, Maledicti patris mei. Nam henedictioois quidem ministrator est pater, maledictionis autem vnusquisque sibi est auctor, qui maledictione digna est operatus. Qui autem recedunt à Iesu, decidunt in ignem æternum, qui alterius est generis ab hoc igne, quem habemus in vsu. Nullus enim ignis inter homines est æternus, sed nec multi temporis. Et considera, quoniam regnum quidem nō Angelis præparatum dicit, ignem autem æternum diabolo & angelis eius: qoia, quantum ad se, homines nō ad perditionem creauit, peccantes autem cooionguot se diabolo, vt sicot qui saluantor, sanctis Angelis coæquantur: sic qui pereunt, diaboli angelis coæquantur.

Li. 21. ca. 10. tom. 5.

AVGV. 21. de ciuitate Dei: Ex hoc autem habetur, qoòd idem ignis erit hominū sopplicio attribotos, & dæmonum. Si autem erit corporali tactu noxius, vt eo possint corpora cruciari, quomodo in eo erit pœna spirituum malignorom: nisi quia suot qoędam dæmonibus corpora, sicut quibusdam visum est, ex isto aëre crasso atque humido? Si autem aliquis nulla habere dæmooes corpora asserat, non est de hac re coorentiosa disputatione certandum. Cur enim nō dicamos, quamuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi? Si spiritus hominū, etiam ipsi profecto iocorporei, & nūc potoerūt cōcludi corporalib' mēbris, & tūc potuerūt corporū sootū vinculis insolobiliter alligari. Adhærebūt ergo dęmones, licet incorporei, corporalibus ignibos cruciādi, accipiētes ex ignihus pœnam, non dātes ignibos vitam. Ignis autē ille corporeus erit, & cruciabit hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibos.

Tract. 34. in Mat. aliquātulū a med.

ORIG. Vel forsitan ignis ille talis substantiæ est, vt inoisibilia comburat ipse iouisibilis constitutus, secundum quòd ait Apostolos: Quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem nō vidētor, æterna. Ne aotem mireris audiens esse inuisibilem ignem, & ponientē, & cùm videas interios calorem corporibus accedētem, & nō mediocriter cruciantem. Sequitur: Esuriui enim, &c. Scriptū est ad fideles, Vos estis corpos Christi. Sicut ergo anima habitans in corpore cùm non esuriat quantum ad suam substantiam spiritualem, esurit tamen corporis cibom, quia copulata est corpori suo: sic & Saluator patitor quæ patitor corpus eius Ecclesia, cū sit ipse impassibilis. Et hoc cōsidera, quia loquens ad iustos, per singulas species eo-

A rum beneficia dinumerat: ad iniustos aotē præscindens narrationem, adunauit vtrunque, dicens: Iofirmus & in carcere, &c. Quoniam misericordia iudicis erat, benefacta quidem hominum largius prædicare, & ampliare, malefacta autem eorum transitoriè memorari, & abbreuiare.

Homi 80. in Mat. aliquātulū à princ. tom. 2.

CHRYS. in hom. Iotuere autem, quia non in vno tantum, vel duobus, sed in omnibus misericordiam deseruerūt: nō enim esurientem solum non cibauerunt, sed neque, quod leuius erat, infirmum visitauerunt. Et vide, qualiter leuia iniungit: non enim dixit, Io carcere eram, & oō eripoistis me: infirmus, & ooo curastis me, sed non visitastis, & non venistis ad me. Iu esuriendo etiàm

Aurea deductio.

B noo pretiosam petit mensam, sed necessarium cibū. Omnia ergo sufficientia suot ad pœnam. Primo quidem facilitas petitionis, panis enim erat: Secūdo miseria eius, qui petebat, pauper enim erat: Tertio cōpassio naturæ, homo enim erat: Qnarto desiderium promissioois, regnum enim promisit: Quinto dignitas eius, qui accipiebat, Deus enim erat qui per pauperes accipiebat: Sexto superabundantia honoris, quoniam dignatus est ab hominibus accipere: Septimo iostitia datioois, ex suis enim à nobis accipit. Sed cōtra vniuersa hęc homines per auaritiam excæcantur.

Lib. 26. super illud Iob 36. Sed nō saluat impios; iuc cap. 20. in nouis exempl.

GREGO. 26. Moral. Isti autem, quibus hoc dicitur, sunt mali fideles, qoi iudicantur, & pereunt: alij verò, scilicet iofideles, non iudicantur, & pereūt. C Non enim eorum tūc causa discutitur, qui ad conspectum districti iudicis iam cū damnatione suæ infidelitatis accedūt, professiouem verò fidei retinentes, sed professionis opera oon habentes, redarguuntur vt pereant. Isti enim saltem verba iudicis audiūt, quia eius fidei saltem verba tenuerūt. Illi in damnatiooe sua æterni iudicis nec verba percipiunt, quia eius reuerentiam nec verbo teoos seruare voluerūt. Nam & princeps terrenam rempublicā regēs, aliter punit ciuem interius delioqoentem, atque aliter hostem exterius rebellantem: in illo enim iura sua consulit, contra hostem verò hellum mouet, & de pœna eius quid lex habeat, non reqoirit.

Homi. 80. nō multum remotē à princ. tom. 2.

D CHRY. in ho. Verbis autem iudicis redarguti, cum mansuetudine loquuntur. Sequitur enim: Tunc respoodebont ei & ipsi dicentes: Domine quaodo te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, &c.

Tract. 34 in Mat. aliquātulum ante finem.

Iustorum proprietas.

ORIG. Considera, quòd iusti immorantur in vnoquoque verbo, iniusti autem noo ita per singula, sed cursim dicunt: quoniam proprium est iustorum, benefacta sua relata sibi in facie diligenter & per singula refutare, causa humilitatis: malorum autem hominū est, culpas suas, excusationis causa, aut nullas esse ostendere, aot leues & paucas, sed & respoosio Christi hoc ipsum sigoat. vnde sequitur: Tunc respondebit illis, dicēs: Amen dico vobis. Volens enim iustorom benefacta osteodere grādia, peccatorum autem culpas ooo grandes, ad iustos qoidem dicit, Ex eo, quod fecistis vni ex miotmis meis fratribus: ad iniostos aotem nō adiecit, fratribus. Reuera enim fratres eius sont, qoi perfecti sunt. Gratius est autem apud Deum opus bonum, quod fit in sanctioribus, quàm in minus sanctis, & leuior colpa est, negligere minus sanctos, quàm sanctiores.

Lib. 20. ca. 1. tom. 5.

AVGVST. 20. de ciuitate Dei. Nunc autem de nooissimo iodicio agitur, qoando Christus de cęlo ventorus est, viuos & mortuos iodicaturus, hoc diuini iudicij vltimum hūc diem dicimos, id est, nouissimū tempos, nā per quot dies istud iudiciū protendatur,

incertum est, sed scripturarum sanctarum more dies poni solet pro tempore. Ideo autem dicimus vltimom indiciom vel nouissimnm: quia & nunc iudicat, & ab humani generis initio iudicaoit, à ligno vitæ separans primos homines, & Angelis peccantibus non parcens. In illo aotem finali iudicio simul & homines, & Angeli iudicabuntur: fiet enim virtote diuina, vt cuiq; opera sua vel bona, vel mala, cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuser, vel excuset scieotiæ conscientiam.

Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

B AVGVST. de fide & operibus: Nonnulli seipsos seducunt, dicentes ignem æternum dictũ, non ipsam pœnam æternam. Hoc preuidens Dominus, sententiam suam ita cunclusit dicens: Et ibont hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

Tract. 34. in Matt. 'arum ante finem.

ORIG. Attende quoniam cùm priùs dixisset: Venite benedicti. deinde, Discedite maledicti, propterea quòd proprium boni Dei est, primom recordari benefacta bonorum, quàm malefacta malorũ, hinc prius nominat pœnam malorum, deinde vitam bonorum, vt primum quę timoria sunt, euitemus mala, postea, quæ honoris sunt appetamus bona.

Li. 25. ca. 9. in no. exé. 12. in antiquis.

C GREG. 15. Moral. Si ergo tanta pœna mulctator, qui non dedisse conuincitur, qua pœna feriendus est, qui redarguitur abstulisse aliena?

Li. 19. ca. 11. in med. to. 5. Vitæ æternæ descriptio.

AVGVST. 19. de ciuitate Dei: Est autem vita æterna summum booum nostrum, & finis ciuitatis Dei, de quo fine dicit Apostolus: Finem verò vitam æternam. Sed rursus quia vita æterna ab his, qui familiaritatem non habēt cũ scripturis sanctis, potest accipi: etiam in vita malorum propter animæ immortalitatem, vel propter interminabiles pœnas impiorũ: profectò finis ciuitatis huius, in quo summum habebitur bonum, vel pax in vita æterna, vel vita æterna in pace dicendus est, vt ab omnibus possit intelligi.

Lib 1. ca. 20. circa med. tom. 3.

D AVGV. 1. de Trinit. Quod enim dicit Dominus famulo suo Moysi, Ego sum qui sum, hoc cōtemplabimur cùm viuemus in æternũ. Ita enim Dominus ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te verom Deũ. Hęc enim nobis cōtemplatio promittitur actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum, de qua dicit Ioan. Videbimus eum sicuti est.

In fine commentarij ad cap. 25. 10. 9. *Lib. 34. super illud: Iob 41. Æstimabit abyssũ quasi senescentem. ca. 16. in nouis exempl.*

HIER. Prodens autem lector intēde, quòd & supplicia æterna sunt, & vita perpetua metom deinceps non habeat ruinarum. GREG. 34. Moral. At, inquiunt, ideo peccātibus minatus est, vt eos à peccatis cōpesceret. quibus respondemus, si falsa minatus est, vt ab iniustitia corrigeret: etiā falsa promiserat, vt ad iustitiam prouocaret, & sic dum satagũt Deum E perhibere misericordem, non verentur prædicare fallacem. At, inquiunt, sine fine puniri nō debet culpa cum fine. quibus respondemus, quòd rectè dicerent, si iudex iustus non corda hominum, sed facta pensaret. Ad districti ergo iudicis iustitiam pertinet, vt nunquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato. AVGVS. de ciui. Dei: Nullius etiā legis iustitia attendit, vt tanta mora temporis quisque puniatur, quanta mora temporis, vnde puniretur, admisit. Nullus enim extitit, qui censeret, tam citu nocentiom finienda tormēta, quàm cito factum est homicidium, vel adulterium. Qui verò pro aliquo grandi crimine morte mulcta-

Lib. 21. cap. 11. tom. 5.

A tur, nunquid moram, qua occiditor eius supplicium, leges existimant: & non quod eum in sempiternum auferant à societate viuentium? Iam verò damnum ignominia, exilium, seruitus, cùm plerunq; sic infliguntur, vt nulla venia relaxentur: nonne pro huius vitæ modo similia pœnis videtur ęternis? Ideo quippe æterna esse nō possunt, quia nec ipsa vita, quæ his plectitur, porrigitur in æternum. Sed inquiũt: Quomodo ergo verum est quod ait Christus: in qua mēsura mēsi fueritis, remetietur vobis, si tēporale peccatum supplicio punitur æterno? nec attendũt, non propter æquale tēporis spatium, sed propter vicissitudinem mali, id est, vt qui mala fecerit, mala patiatur, eandem dictam mensuram fuisse. Factus est au- B tem homo malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset in æternum.

Lib. 34. super illud: Iob 41. Æstimabit abyssũ quasi senescentem. ca. 16. in nouis exempl. in medio.

GREGO. 34. Moral. At inquiunt: Nullus iustus crudelitatib' pascitur, & delinquēs seruos à iusto domino idcirco cædi præcipitur, vt à nequitia corrigatur. Iniqui autem gehēnæ ignibus traditi, quo fine semper ardebunt? Quibus respōdemus, quòd omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu nō pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum vltione non sedatur, & tamen ad aliquid iniqui semper concremantur, vt scilicet iusti tanto in æternum magis diuinæ gratiæ debitores se esse cognoscāt, quanto in C æternum mala puniri cōspiciunt, quæ eius auditorio vitare potuerunt.

Lib. 21. ca. 3. in prine. to. 5.

AVGVS. 21. libr. de ciuit. Dei: Sed nullum est, inquiũt, corpus, quod dolere possit, mori non possit. Necesse est autem, vt viuat dolens, nō est necesse, vt occidat dolor, quia nec corpora ista mortalia omnis dolor occidit. Et vt dolor aliquis possit occidere, illa causa est, quoniā sic cōnexa est anima huic corpori, vt summis doloribus cedat atq; discedat. Tunc autem tali corpori anima, & eo connectitur modo, vt illud vinculũ nullo dolore vincatur: non ergo tunc nulla, sed sempiterna mors erit, quando nec viuere anima poterit Deum nō habendo, nec doloribus corporis carere moriendo. Inter D huiusmodi autem æternitatē supplicij negantes, misericordior fuit Origenes, qui & ipsum diabolũ, & angelos eius post grauiora pro meritis, & diuturna supplicia, ex illis cruciatibus eruendos, & sociandos sanctis Angelis credidit. Sed illum & propter hoc, & propter alia nōnulla, non immeritò reprobauit Ecclesia, quia & hoc, quòd misericors videbatur, amisit faciendo veras miserias, quibus pœnas luerent, & falsas beatitudines, in quibus securum, & sempiternum boni gaudium non haberent. Longè autem aliter aliorum misericordia ab humano erat affectu, qui hominum illo iudicio damnatorum miserias temporales: hominum verò, qui vel citius vel tar- E dius liberantur, æternam fœlicitatem putant. Cur autem hæc misericordia ad vniuersam naturam manat humanam, & cùm ad Angelicam ventum fuerit, mox arescit? GREGOR. 34. ad Moral. At inquiunt: Vbi est quòd sancti sunt, si pro inimicis suis, quos tunc ardere viderint, non orabunt? Orant quidem pro inimicis suis eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda cōuertere: quomodo autem tunc orabitur pro illis, qui iam nullatenus possunt ab iniquitate commutari? AVGV. 21. de ciuitate Dei: Item sunt alij ab ęterno supplicio liberationem nō omnibus hominibus promittentes, sed tantũ modo Christi baptismo ablutis, qui participes sunt corporis eius, quomodolibet vixerint, propter il-

Error Origenis. *De hoc Aug. lib. 21. de ciuit. Dei. cap. 17. tom. 5.*

Li. 34. super illud: Iob. 41. Æstimabit abyssũ quasi senescentem. ca. 16 in nouis exempl. *Lib. 21. cap. 19. 20. 21. 22. tom. 5.*

A pter illud, quod ait Dominus: Si quis manducauerit ex hoc pane, nō morietur in æternum. Item sunt, qui non omnibus habentibus Christi sacramentum, sed solū catholicis, quamuis malè viuentibus, hoc pollicentur, qui non solum sacramento, sed reipsa mā-ducauerunt corpus Christi, in corpore eius, quod est ecclesia, constituti, etiam si postea in aliquam hæresim vel Gentilium idolatriam fuerint lapsi. Sunt autem qui propter id, quod scriptum est, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: non nisi in catholica Ecclesia perseuerantibus hoc promittunt, quòd merito fundamenti, id est, fidei, per ignem saluentur, quo igne in vltimo iudicio punientur mali. B Sed omnibus his contradicit Apostolus, dicens: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt immūditia, fornicatio, & his similia, quę prędico vobis: quoniam qui talia agunt, regnum Dei nō possidebunt. Si quis autem tēporalia in corde suo prępoint Christo, & si videatur habere fidē Christi, nō est tamen in eo fundamentū Christus, cui talia præponūtur: quāto magis si committat illicita, non præposuisse, sed postposuisse Christum conuincitur? Comperi etiam quosdam putare, eos solum arsuros illius æternitate supplicij, qui pro peccatis dignas eleemosynas facere negligunt: ideo iudicem ipsum noluisse existimant commemorare aliud se esse dicturum: nisi eleemosynas, siue factas, siue non factas. C Sed qui dignè pro peccatis suis eleemosynas facit, prius eas facere incipit à seipso: indignum est enim, vt ipse sibi nō faciat, qui facit in proximum, cùm audiat dicentem Deum: Diliges proximum tuū sicut teipsum. Itémque audiat: Miserere animæ tuæ placens Deo. Hanc eleemosynam, id est, vt Deo placeat, non faciēs animæ suæ, quomodo dignas pro peccatis suis facere eleemosynas dicēdus est? Propter hoc ergo eleemosynæ faciendæ sunt, vt cùm de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, vt non in eis perseuerantes licentiam malefaciēdi nos per eleemosynas comparare credamus. Ideo autem Dominus à dextris eleemosynas ab eis factas, in sinistris non factas se imputaturum esse prædixit, D vt hinc ostenderet, quantum valent eleemosynę ad priora delenda, non ad perpetua impunè committenda peccata.

Tract. 34. in Mat. parum ante medi.

Christi cibus spiritalis.

Greg. Vel non vnius tantum iustitiæ species remuneratur, sicut existimant multi. In qualibuscunque enim causis mandatū Christi quis fecerit, Christum cibat, & potat, qui fidelium iustitiam, & veritatē manducat, & bibit. Item Christo algenti teximus vestimentum, accipientes sapientiæ texturā, adeo vt per doctrinam aliquos doceamus, & induamus eos viscere misericordiæ. Quando & præparamus cor nostrum diuersis virtutibus ad receptaculū eius, vel illorum, qui sunt ipsius, ipsum peregrinantē suscipi- E mus in domum pectoris nostri. Item cùm fratrē infirmum, siue in fide, siue in bono opere visitauerimus, aut per doctrinam, aut per increpationem, aut per consolationem ipsum Christum visitamus. Deinde omne, quod hic est, carcer est Christi, & eorum qui sunt eius, qui sunt in hoc mundo degentes, quasi etiam in carcere naturæ necessitate constricti. Cùm ergo bonum opus in eis fecerimus, visitamus eos in carcere, & Christum in eis.

CAPVT. XXVI.

Et factum est cùm consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur, vt crucifigatur.

Can. 28. in Matt. à med. illius.

Hila. Post sermonem, quo venturum se Dominus in reditu claritatis ostēderat, nunc passurum esse se admonet, vt sacramentum crucis admixtum esse gloriæ æternitatis agnoscerent. vnde dicitur: Et factum est cùm consummasset Iesus serm. hos omnes.

Lib. 8. in Matt. paruùm à principio.

B Raba. Scilicet de consummatione sæculi, & de die iudicij. Vel quia ab initio Euangelij vsq; ad passionem omnia faciendo, & prædicādo compleuerat.

Orig. Non simpliciter autem dixit omnes, sed hos omnes: adhuc enim oportebat eum etiam alios loqui sermones priusquam traderetur. Dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum pascha fiet.

Raba. Sicut etiam ex Ioannis narratione colligitur, ante sex dies paschæ venit Iesus in Bethaniā, inde venit Hierusalem sedēs super asellum: postea gesta sunt ea, quę narrantur Hierosolymis gesta. Ex illo ergo die, quo venit in Bethaniam, intelligimus consummatum quatriduum, vt occurreret dies ante bi- C duum Paschæ. Hoc autem inter pascha, & azyma distat, quòd pascha ipse solus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad vesperā, hoc est, decimaquarta luna primi mensis: decimaquinta autē luna, quādo egressus est populus de Ægypto, succedebat festiuitas azymorum: verùm Euangelistę vnum pro altero ponere solent.

Differētia inter pasc. & azymá.

Nō procul à prin. cōmenta in ca. 26. tom. 9.

Hier. Pascha autem, quod Hebraicè dicitur phase, non à passione, vt plerique arbitrantur, sed à transitu nominatur, eo quòd exterminator vidēs sanguinem in foribus Israëlitarum, pertransierit, nec percusserit eos, vel ipse Dominus prębens auxilium populo suo desuper ambulauerit.

D Remig. Siue quia auxiliante Domino populus Israëliticus liberatus ab Ægyptiaca seruitute, transiuit ad libertatem.

Tract. 35. in Mat. paruùm à princ.

Orig. Non autem dixit, Post biduū pascha erit aut veniet, ne ostenderet illud pascha futurum, quod fieri solebat secundum legem: sed pascha fiet, hoc est, quale nunquā factum fuerat.

Remig. Mysticè enim pascha dicitur, siue quia ea die Christus transiuit de mundo ad patrem, de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitā. Siue quia salubri transitu à dæmoniaca seruitute mundū redemit.

Parū à principio cōmentary ad cap. 26. tom. 9.

Hier. Post duos etiam dies clarissimi luminis veteris, & noui testamenti, verum pro mundo celebratur pascha: transitus etiam noster, id est, pha- E se, ita celebratur, si terrena dimittentes, ad cælestia festinemus.

Tract. 35. in Mat. non remotè à prin.

Orig. Prædicit autem discipulis se tradēdum, cùm subdit: Et filius hominis tradetur vt crucifi. præmunens eos, ne priusquam audiant quæ fuerāt futura, subito videntes tradi magistrū ad crucem, obstupescant. Ideo autē impersonaliter posuit, Tradetur, quia Deus tradidit eū propter misericordiam circa genus humanum, Iudas propter auaritiā, sacerdotes propter inuidiā, diabolus propter timorem, ne euelleretur de manu eius genus humanum per doctrinam Ipsius, non aduertens, quoniam magis fuerat eripiendum genus humanum per mortem ipsius, quàm ereptū fuerat per doctrinā, & miracula.

Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & se-

niores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Cayphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

Glos. Ostendit Euangelista apparatum, & machinationem dominicę passionis, quā Christus pręnunciauerat. vnde dicit: Tunc congregati sunt principes sacerdotum. Remig. Quod aotem dicit: Tunc, soperioribus verbis coniungitur, id est, antequam pascha celebraretur. Orig. Non autem veri sacerdotes, & seniores, sed illius qui videbatur populus Dei: verè autem erat populus Gomorrhæ, non intelligentes summū sacerdotē Dei, insidiati sunt ei: & non cognoscentes primogenitum vnioersæ creaturæ, etiam seoiorem omnibus cōsiliari sunt contra eum.

Tracta. 35. in Matth super illud: Tunc cōgreg. sunt.

Chrys. in hom. Iniqua vero negotia tentaotes, ad principem sacerdotom veniunt, inde volētes potestatem accipere, vnde prohibere oportebat. Multi autem erāt tunc principes sacerdotum, lex vato vnū esse volebat, vnde manifestum est, quòd Iudaica dissolutio accipiebat principium. Moyses enim vnom principem sacerdotum esse iussit, & eo mortoo alterum fieri: postea vero annui facti sont. Eos igitur ait hic principes sacerdotum, qui de principibus sacerdotum erant. Remig. Condemnantur autem isti, & quia congregati sunt, & quia principes sacerdotū fuerunt. Quo enim plures ad peragendum aliquod malum cōueniuot, & quo sublimiores, & nobiliores fuerint, eo deterius habetur malum, quod cōmittitur, & eo maior pœna illis præparatur. Ad ostendendam aotem Domini simplicitatem, & innocentiam, addit Euangelista: Vt Iesum dolo tenerēt, & occiderent. In quo enim nollam mortis caosam inuenire poterant, consilium fecetūr, vt dolo tenerent, & occidereot. Chry. in hom. Consiliati sont ergo, vt tenerent eum occultè, & interimerent, formidabant autem populum, ideóque expectabant festiuitatem præterire: propter quod sequitur: Dicebant autem: Non in die festo. Diabolus enim nolebat in pascha Christum pati, vt non manifestam eius constitueret passionem. Principes autem sacerdotum non ea quę Dei sunt, timuerunt, ne scilicet peccato in hoc tēpore peracto, maior eis inquinatio fieret, sed vbique quæ humana sunt, cogitabant. vnde seqoitur: Ne forte tumultus fieret in populo.

Homi. 80. in Mat. parum à med. to. 2.

Homi. 80 in Mat parum à med. to. 2.

Orig. Propter diuersa studia populi diligentis Christum, & odientis, credentis, & non credentis.

Tract. 35 in Matt sup illud: Vt dolo eum tenerēt.

Leo papa in serm. de Pascha. Prouidentibus ergo principibus, ne in sancto die tumultus oriretor, non festiuitati, sed facinori studebāt: seditiones enim turbarum fieri in præcipua solemoitate metuebant, nō vt populus non peccaret, sed ne Christus eoaderet.

In serm. 7. de passione inter prin. & med.

Chry. in Hom. Sed tameo furore feroentes, immutari sunt à suo consilio: quia enim traditorem inueneruot, in ipsa festiuitate Christum occiderunt.

Homi. 80 in Mat. paulò à med tom 2.

Leo pa. in sermo. de pasc. Diuino autem intelligimus dispositum fuisse consilio, vt Iudæotum principes qui sæuiendi in Christum occasiones sępe quęsierant, noo nisi in solemnitate paschali exercendi furoris sui acciperent potestatē. Oportebat enim, vt manifesto implerentur effectu, quæ diu figurata fuerant promissa mysterio, vt ouem significatiuam vera remoueret ouis, & vno expleretur sacrificio variarū differentia victimarum. Vt ergo vmbræ cederēt corpori, & cessarēt imagines sub præsentia veritatis, hoA stia in hostiam transijt, sanguine sanguis aufertur, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.

In serm. 7. paulò à prin. incipit, Scio quidem dilectissimi.

Ouis significatiua agni Pasch.

Cùm autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habēs alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli eius, indignati sunt dicentes: Vt quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autē Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonū operata est in me. Nā semper pauperes habebitis vobiscum, me autem nō semper habe- B *bitis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis, vbicunq; prædicatum fuerit hoc Euāgelium in toto mundo, dicetur & quòd hoc fecit in memoriam eius.*

Glos. Ostenso consilio principum de Christi occisione, vult exequi Euangelista completionē eius, ostendens, qoaliter Iudas habuit conuentionem cū Iudæis, vt Christū traderet, sed prius caosam proditionis præmittit. Doluit enim quia oon erat venundatum vnguentum, quod mulier super Christi caput effudit, vt de pretio aliquid tolleret, vnde voluit hoc damnom proditione magistri recompensare. Dicit ergo: Cùm autem esset Iesus in Bethania, in domo C Simonis leprosi. Hiero. Non quòd leprosus illo tempore permaneret, sed quia antea leprosus, postea à Saluatore mūdatus est: nomine pristino permanēte, vt virtus curaoris appareat. Sequitur: Accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi.

Super illud: Cùm autem Iesus esset in Betha. to. 9.

Super illud: Habens alabastrum vnguenti.

Raban. Est autem alabastrum genos marmoris candidi, varijs coloribus intincti, quod ad vasa vnguentaria cauare solent, eo quòd optimè seroare ea incorrupta dicatur. Hier. Alius autem Euangelista pro alabastro vnguēti pretiosi, nardum pisticum posuit, hoc est, verum, & absque dolo.

Super illud: Accessit ad eum mulier. tom. 9.

Raba. Pistis enim Græcè, Latinè dicitur fides, D vnde pisticum, id est, fidele. Erat enim illud vnguentum fidele, id est, purum, & non adulteratum. Sequitur: Et effudit super capot ipsius recumbentis.

Hoc in loco id habet.

Orig. Forsitan quis diceret, quatuor fuisse mulieres, de quibus conscripserunt Euangelistæ. Ego autem magis consentio, tres fuisse, & vnam quidem, de qua scripserunt Matthæus, & Marcus, alteram de qua scripsit Lucas, aliam, de qua scripsit Ioannes.

Tract. 35. in Matt. super. Cùm esset Iesus in Bethania.

Hiero. Nemo enim putet, eandem esse, quæ super caput vnguentū, & qoæ super pedes effudit. Illa enim lachrymis lauit, & crine tersit, & maoifestè meretrix appellatur: De hac autem nihil tale scriptū est: nec enim poterat statim capite Domini meretrix digna fieri. Ambros. super Lucam: Potest ergo E non eadem esse, ne sibi contraria dixisse Euangelistæ videantur. Potest etiam qoæstio meriti, & temporis diuersitate dissolui, vt adhuc illa peccatrix sit, iā ista perfectior. Chry. in hom. Et secundum hoc apud tres Euangelistas, scilicet Matthæum, Marcum, & Lucam, vna & eadem esse videtur. Non autem absq; ratione lepræ Simonis meminit Euangelista, sed vt ostendat, vnde fiduciam sumens hæc mulier, accessit ad Christum: quia enim lepra immunda passio esse videbatur, videns quòd Iesus illum hominem curauerat, apud quem manebat, confidit, quòd & animæ eius immūditiam facile expurgaret: & alijs mulieribus pro curatione corporis ad Christum accedentibus,

Super illud: Accessit ad eum mulier. tom. 9.

Homil. 81. in Mat. in prin. tom. 2.

bus, sola ipsa honoris gratia ad Christum accessit, & propter animæ curationem, cùm nihil in corpore infirmum haberet. Quapropter maximè aliquis eandē admirari debet. Apud Ioānem autem non est eadem mulier, sed altera quædam mirabilis Lazari soror.

Hæc est communis opinio ecclesiæ.

Tract. 35. in Matth. sup. illud: Cùm esset Iesus in Betha.

ORIG. Quoniam Matthæus quidem & Marcus in domo Simonis leprosi hoc factum fuisse exponūt: Ioannes autem, quòd venit Iesus vbi erat Lazarus, &. non Simon, sed Maria & Martha ministrabāt. Adhuc secūdum Ioannem ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam, quando fecerunt ei cœnam Maria & Martha: hic autem quando recumbit in domo Simonis, post biduum pascha erat futurū. Et apud Matthæum & Marcum, discipuli indignantur ex bono proposito: apud Ioannem autem solus Iudas furandi affectu, apud Lucam autem murmurat nemo.

GREG. in homil. Vel dicendum quòd hanc eandem, quàm Lucas peccatricem mulierem, Ioannes Mariam nominat.

Li. 2. ca. 79. parū à prin. tom. 4.

AVG. de conc. Euang. Lucas autem quamuis simile factum commemoret ei, quod hic dicitur, nomenque conueniat eius, apud quem cōuiuabatur Dominus (nam & ipsum Simonem dicit) tamen quia non est cōtra naturam vel morem hominum, vnum nomē habere duos homines, potius credibile est, fuisse alium illum Simonem non leprosum, in cuius domo hæc in Bethania gerebantur. Nihil igitur aliud arbitror, nisi quòd non quidē aliam fuisse mulierem, quæ peccatrix tunc accessit ad pedes Iesu, sed eandē Mariam bis hoc fecisse, semel scilicet quod Lucas narrauit. Nam hæc Ioannes Mariam commendans commemorauit, antequam veniret in Bethaniam. Erat (inquit) languēs Lazarus in Bethania de castello Mariæ & Marthæ sororis eius. Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & exterlit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autē in Bethania rursus fecit, aliud est. quod ad Lucæ narrationē non pertinet, sed pariter narratur à tribus, Ioanne scilicet, Matthæo & Marco. Quòd autē Matthæus & Marcus caput Domini vnguento illo perfusum dicunt, Ioannes autem pedes, ostenditur non esse contrariū, si accipiamus, non solū caput, sed & pedes Domini perfudisse mulierem: nisi fortè quoniam Marcus fracto alabastro perfusum caput commemorat: tam quisque calumniosus est, vt aliquid in vase fracto neget remanere potuisse, vnde etiā pedes Domini perfunderet. Ille autem qui sic calumniatur, prius accipiat perfusos pedes, antequam illud fractum esset, vt in integro remaneret, vnde etiam caput perfunderetur vbi fractura illa totum effuderat.

Li. 3. ca. 12. tom. 3.

AVG. de doctr. Christ. Neque vllo modo quisquā sobrius fieri crediderit, Domini pedes ita vnguento precioso à muliere perfusos, vt luxuriosorum & nequam hominum solent. In omnibus enim talibus nō vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Quisquis enim rebus sic vtitur, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid signat, aut flagitiosus est. Itaque quod in aliis personis plerunque flagitium est in diuina vel prophetica persona magnū cuiusdam rei signum est. Odor enim bonus, fama bona est, quam quisquis bonæ vitæ operibus habuerit, dum vestigia Christi sequitur, quasi pedes eius pretiosissimo odore perfundit.

Lib. 2. de cons. euang. ca 78. to. 4.

AVG. de con. euang. Sed hoc videri potest esse contrarium, quòd Matthæus & Marcus, postea quā dixerunt, pascha post biduum futurum, deinde commemorauerunt, quòd erat Iesus in Bethania, vbi de vnguento illo pretioso dicitur: Ioannes autem ante sex dies paschæ de vnguento eadem narrarat. Sed qui ita mouentur, non intelligunt Matthæum & Marcum illud, quod in Bethania de vnguento factum erat recapitulando posuisse. Non enim quisquam eorum, cùm dixisset post biduum pascha futurum, sic adiunxit, vt diceret, Post hæc cum esset Bethaniæ.

Hom. 81. in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

CHRYS. in homil. Sed quia discipuli audierāt magistrum dicentem: Misericordiam volo, & non sacrificium, apud se cogitabant: Si holocausta non acceptat, multo minus olei huiusmodi vsum. vnde sequitur: videntes autem discipuli, indignati sunt dicētes: Vt quid perditio hæc? potuit enim istud venund. &c.

Super illud: Videntes autem discipu. li. tom. 9.

HIER. Scio quosdam hunc locum calumniari, quare Ioannes Iudam solum dixerit contristatum, eo quod loculos tenuerit, & fur ab initio fuerit: & Matthæus scribat, omnes discipulos indignatos, nescientes tropū, qui vocatur Synecdoche, quod & pro multis vnus, & pro vno multi soleant appellari. Nam & Paulus in epistola ad Hebræos dicit, Secti sunt, cùm vnum tantummodo. s. Esaiam, sectum autument.

Li. 2. ca 79. in fin. illius. tom. 4.

AVG. de con. Euang. Potest etiam intelligi, quod & alij discipuli aut senserunt hoc, aut dixerunt, aut eis, Iuda dicente, persuasum sit, atque omniū voluntatē Matthæus & Marcus etiam verbis expresserint. Sed Iudas propterea dixerat, quia fur erat: cæteri verò propter pauperum curam. Ioannes autem de solo illo id commemorare voluit, cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit intimandam.

Homi. 81. in Matth. non mult remotè à prin. to. 2.

CHRY. in homil. Discipuli ergo ita existimabant, sed Dominus mētem mulieris vidēs, permittit: multa enim erat eius religio & ineffabile studium, idcirco condescendens, concessit super caput suum vnguentum effundi. Sicut enim pater eius odorem victimæ & fumū patiebatur, ita & Christus mulierem deuotè vngentem, cuius discipuli mētem nesciebant querelam faciētes. vnde sequitur: Sciens autē Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri?

RAMIG. Per quod apertè ostendit, quòd Apostoli aliquid molesti locuti fuerant aduersus eam. pulchrè autē subdit, Opus bonū ope. est in me. Ac si diceret: Non est perditio vnguenti, sicut vos dicitis, sed opus bonum, id est, pietatis & deuotionis obsequium.

Hom. 81. in Matth ante med. tom. 2.

CHRYS. in homil. Ideo autem non simpliciter hic dixit, Bonum opus operata est in me: sed prius posuit, Quid molesti estis huic mul. erudiēs nos, quodcunque geritur bonū à quocunque, etsi nō valde diligenter factum fuerit, suscipere & augere, & fouere, & non ex principio omnem diligentiam expetere. Quisquis enim eum interrogasset, antequam fecisset hoc mulier, non mādasset hoc fieri: sed post effusum vnguentū non habebat locum discipulorū increpatio, & ideo ipse vt non obtunderet desiderium mulieris, omnia hæc in cōsolationem mulieris dixit: Sequitur: Nam pauperes semper habebitis vobiscum.

RAMIG. Ostendit enim Dominus his verbis quasi ea quadam ratione, quoniam non erāt illi culpandi, qui sibi adhuc in mortali corpore cōuersanti, aliquid de suis facultatibus ministrarent, cùm pauperes semper habēdi essent in Ecclesia, quibus fideles, cùm vellent, bene facere possent: ipse verò breui tempore corporaliter mansurus erat cum eis. vnde sequitur: Me autem non semper habebitis.

HIER. Oritur autem hic quæstio, quare Dominus

Super illud: Ecce ego vobiscum sum, Iohan. 9. post resurrectionem diaerit ed discipulos: Ecce egu vobiscum sum vsque ad cōsummationem mundi, & nunc loquitur, Me autem oon semper habebitis. Sed mihi videtur in hoc loco de præsēnia dicere corporali, quòd nequaquam cum eis ite futurus sit post resurrectionem, quomodo nunc in omni conoictu & familiaritate. Remig. Vel sololtur ita, vt intelligatur quòd soli Iudæ dictum sit, sed ideo non diait, habebis, sed habebitis: quia io persona Iudæ omoibus imitatoribus illius dictum est. Ideo eutem diait, Non semper, cùm nec ed tempus habeant, quia mali videntur habere Christum in præsenti sæculo, queodo miscent se mēbris Christi, & accedūt ad mensam eius: sed non semper sic habebont, quando solis electis dicturus est, Venite benedicti patris mei. Sequitur: Mit. enim hæc vnguentum, &c. Cōsuetudo erat illius populi, vt curpora mortoorum diuersis aromatibus conditentur, queienus diotius illæsa conseruerentur. Et quia futurum erat, vt hæc mulier corpus Domioi mortuum vellet perungere, & tamen non posset, quia resorrectione anciparetur: idcirco diuina prooidentia actum est, vt viuum Domini corpos perūgeret. hoc est ergo quod dicit: Mit. hęc vng. &c. id est, cùm bæc mulier corpus meum viuum perungit, me moriturum & sepeliendum ustendit.

Hom. 81 in Matth. non mult. procul ante medi. tom. 2. Hec in loco id habet. Chrys. in homil. Quia ergo sepulchrom & mortem commemorauerat, vt non videatur in tristitiam mittere mulierem, rursus eam consolatur per ea quæ consequuntur: Amen dico vobia, vbicūque prædicatum fuerit, &c. Raa. Id est, io qoocuoque loco dilatahitur Ecclesia, per totum mundum dicetur, & quod hoc fecit, &c. Istud & eppositum ootat, qoòd sicut Iudas contradicens adeptus est perfidiæ infamiam, sic & iste piæ deuotiunis gloriam.

Super illud: Amē dico vo. vbicunque prædicat. fuerit, to. 9. Hiar. Attende notitiem futurorum, quòd passurus post biduum & moriturus, sciat Euengelium suum in toto orbe celebrandum.

Hom. 81. in Matth. inter prin. & med tom. 2. Chry. io homil. Ecce eutem quod diait, factum est, & vbicunque terrarum abieris, videbis hanc mulierem famosam effectam, quod virtus prædicentis effecit. Et regnum quidem multorum & ducum victoriæ silentur, & multi qoi cioitetes construxerunt, & gentes mulras seruituti sobegerunt, neque ea audito, neque ex nnmine snot cogniti: quoniam eutem hæc mulier oleum effudit in domo leprosi cuiosdā, duodecim viris præsentibus, buc omnes cunciount per orbem terrarum, & tempos tantum pertransiit, & memoria eius, quod factum est, non est tabefacta. Sed quare nihil speciele promisit mulieri, sed sempiternam memoriam? quia ex his quæ dixit, intelligi potuit. Si enim opus bonum fecit, manifestum est quod & mercedem dignem suscipiet.

Super illud: Cum autem Iesus esset in Beth to 9. Tropologie pulchra. Hiar. Mysticè autem passurus pro omni mundo moratur in Bethania, in domo obedientiæ, quæ quōdam fuit Simonis leprosi. Simooi quoque ipse obediens dicitor, quia iox ta eliam intellīgētiam mondus interpretati potest, in cuius domu curata est ecclesia.

Tract. 35. in Matth. non parum à prin. illius. Orig. Oleum autē vbique in scripturis aut opus misericordiæ intelligitur, quo lucerna verbi enutrita clerescit: eut doctrina, cuius eudito verbū fidei, quod est eccensum, notritur. Generaliter ergo omne, quo quis vngitur, oleum eppellatur. Olei eutem eliud est vnguentum, item vngoenti aliud est preciosum: sic omnis actus iustus, o pus bonum dicitor. Operis aotem boni aliud est quod facimos propter homines, val secūdum homines, aliud quod propter Deum, &

A secundum Deum. Item boc ipsum, quod facimus propter Deum: aliud proficit ad vsum hominū, aliud tātum ad glurism Dei, vt puta, aliquis benefacit homini naturali iustitia motus, nō propter Deum, quomodo faciebāt iore tdum, & gētes, opus illud oleum est vulgare, non magni odoris, & ipsom temen acceptabile apud Deum: quoniam, vt dicit Petrus apud Clementem, opera bona, quæ fiunt ab infidelibus, in hoc sæcolo eis prosont, non io elio ad consequeodam vitam æternam. Quæ autem propter Deū faciunt, magis illis in illu sæculo proficit, boc est voguentum boni odoris. Sed eliud fit ad vtilitatem hominū, vt puta eleemosynæ & cętera hoiusmodi. Hoc

B qui facit in Christianos, pedes Domiui vngit, quia ipsi sunt Domini pedes: quod præcipoè solent facere pœnitentes pro remissione peccatorum suorū. Quæ autem castitati studet, in iciuniis & orationibus permanet, & cæteris, quæ tantom ed gloriam Dei proficiunt, hoc est vnguētum, quod vngit Domini caput, & hoc est vnguētum ptetiosum, ex cuius odore tota repletur ecclesia: & boc est opus proprium non pœnitentium, sed perfectorum, eut doctrina, quæ necessaria est hominibus, boc est vnguentum quo pedes Domioi vnguntur. Agnitio autem fidei, quæ ed solum pertinet Deum, est vnguentom, quo vngitur caput Christi: quo consepelimor Christo per baptis-

C mum in mortem. Hila. Mulier aotem hæc in præfiguratione plebis gētiū est, quæ in passiune Christi gloriam Deo reddit. Capot enim eius perūxit, caput autem Christi Deus est. Nam voguentum boni operis est fructus, sed discipuli fauore saluandi Israelis, vendi hoc in vsum pauperū dicunt dehuisse: pauperes autem Iudæos fide indigētes, instinctu prophetico ouncopant: quibus Dominus ait plurimum esse temporis, quo habere curam paoperum possent. Cęterū non nisi ea præcepto suo salutem Gētibus posse præstari, quæ secum, infuso melioris huius vnguētu, sunt consepoltæ quie regeneratio noo nisi cum mortuis in baptismi professione reddetur, & idcirco vbi prædicabitur hoc Euangelium, narrebitur opus

D eius: quie cessante Israel, Euangelij gluria fide Gentium prædicatur. Canone 19. parū à prin.

Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Scarioth, ad principes sacerdotum: & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet.

Glo. Posita occasione proditionis, consequenter de proditione Iudæ egit euangelista. vnde dic. Tunc ebiit vnus de duodecim, &c.

E Chrys. in homil. Tunc scilicet quando hoc audiuit, qooniam prædicabitur hoc Euangelium vbique: timnit enim, nem virtutis ineffabilis erat quod dictum est. Avg. de cooc. Euang. Ita enim setmo dirigitur, dicēte Dominu: Scitis quia post biduū pascha fiet, tunc cōgregati sunt priocipes sacerdotum. Tunc abiit vnus de, &c. Inter illud enim, quod dictū est, Ne tumultus fieret in populo: & hoc quod dicitur, Tunc abiit vnus de duodecim. interpositum est illud de Bethania, quod recapitulando dictum est. Hom. 81 in Matth. paulò ante med. tom. 2. Li. 2. ca. 80. tom. 4.

Orig. Abiit autem adoersus vnom principem sacerdotum, qui factus est sacerdos in æternū ad multos principes sacerdotum, vt venderet precio volentem redimere totum mundum. Tract. 35 in Matt. super illud: Tunc abiit vnus de.

Rab.

hoc in loco ad habet

RAB. Abiit autem dicit, quia non coactus, non inuitatus, sed sponte sceleratum iniit consilium.

Homi. 81. in Mat. parum ante mediū. tom. 2.

CHRYS. in homil. Addit autem, Vnus de duodecim, ac si diceret, de primo choro eorū, qui sublimiter electi sunt: & ad designationem eius adiungit, Qui dicitur Iudas scariotes. Erat enim alius Iudas.

Ser. 9. à ms.

Contra auaritiam

REMIG. Schariota namque fuit villa, vnde ortus est iste Iudas. LEO. pap. in serm. de passio. Qui non timoris perturbatione Christū deseruit, sed pecuniæ cupiditate distraxit: amore enim pecuniæ vilis est omnis affectio, & anima lucri cupida, etiam pro exiguo perire nō metuit, nullūq; est iustitiæ in illo corde vestigium, in quo sibi auaritia facit habitaculum. Hic perfidus Iudas inebriatus veneno, dum sitit lucrum, tam stultè impius fuit, vt & Dominum venderet & magistrum. vnde dixit principibus sacerdotū: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?

Super illud: Quid vultis mihi dare? tom. 9.

HIERO. Infelix Iudas damnum, quod ex effusione vnguenti se fecisse credebat, vult magistri pretio compensare, nec certam tamē postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio: sed quasi vile tradens mancipium, in potestate ementium posuit quātum vellent dare. ORIG. Hoc autem faciunt omnes qui accipiunt aliquid corporalium aut mundialium rerum, vt tradant & eiiciant ab anima sua Saluatorem, & verbū veritatis, quod erat in eis. Sequitur: At illi constituerunt ei triginta argenteos. Tantam mercedem constituentes, quantos annos Saluator conuersatus fuerat in hoc mundo.

Tract. 35. in Matt. super illud: Tunc abiit vnus de 12.

Super illud: At illi constituerūt 30. argenteos. tom. 4.

HIER. Ioseph autem, non vt multi putant, iuxta septuaginta interpretes, triginta aureis venditus est, sed iuxta Hebraicā veritatem triginta argēteis: neq; enim poterat seruus pretiosior esse, quàm Dominus.

Lib 1 quæst. euāg ca. 42. tom 4.

Duæ pulchræ allegoriæ.

AVG. de quæst. Euang. Quòd autem Dominus triginta argenteis venditus est, significauit per Iudam Iudæos iniquos, qui persequentes carnalia & tēporalia, quæ ad quinque pertinēt sensus corporis, Christum habere noluerūt, & quia sexta mūdi ætate fecerunt, sexies quinque eos quasi pretium vēditi Domini accepisse signatū est: & quia eloquium Domini argentum est; illi autem ipsam legem etiam carnaliter intellexerunt, tanquam in argento impresserāt sæcularis principatus imaginē. quem amisso Domino tenuerunt. Sequitur: Et exinde quærebat opport. vt eum trad. ORIG. Qualem autem opportunitatem quærebat Iudas, Lucas manifestius explanat, dicens: Et quærebat opportunitatem vt traderet eum sine turba, id est, quādo populus non erat circa eum, sed secretus erat cum discipulis: quod & fecit tradēs eum post cœnam, cùm secretus esset in prædio Gethsemani. Et vide: si vsque nunc opportunitas ista videtur his qui volunt prodere Dei verbum in tempore persecutionis, quando multitudo credentium non est circa verbum veritatis.

Super illud: Tunc abiit vnus de 12.

Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit: Ite in ciuitatē ad quendam, & dicite ei, Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerūt discipuli sicut cōstituit illis Ies9, & parauerūt pascha

GLO. Prosecutus fuerat Euangelista de his, quæ erant præambula ad Christi passionē, scilicet de prænunciatione passionis, de consilio principum, & de tractatu proditionis: nunc autem tempus & seriem A passionis incipit prosequi, dicens: Prima autem die azymorum. HIER. Prima dies azymorum, decimus quartus dies mensis primi est, quando agnus immolatur & luna plenissima est, & fermentum abiicitur.

Super illud: Prima autem die azymorū. to. 9.

REMIG. Et notandum, quòd apud Iudæos primo die pascha celebratur: reliqui verò septem sequentes dies azymorum vocabantur: sed nunc dies azymorum dicitur pro die paschæ.

Hom. 82 in Mat in prin. tom. 2.

CHRY. in homil. Vel hanc primam diem azymorum dicit, quia septem dies azymorū erant: assueuerunt enim Iudæi à Vespera semper numerare diem. vnde huius diei facit mentionē, secundum quā in vespera pascha erat immolādū, quod quinta feria fuit.

B REMI. Sed fortè dicet aliquis: Si ille typicus agnus figuram huius veri agni gestabat, quare non ea nocte passus est Christus, quando solebat agnus immolari? Sed sciendum, quia eadem nocte mysteria sanguinis & corporis sui discipulis celebranda tradidit, & sic tentus & ligatus à Iudæis & suæ immolationis, id est, passionis sacrauit exordium. Sequitur: Access. discip. ad Iesum dic. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Inter eos autem discipulos, qui accesserunt ad Iesum interrogantes, & Iudam fuisse æstimo proditorem.

Hom. 82. in Matth. circa prin. tom. 2.

Paupertas Christi.

CHRYS. in homil. Ex hoc autem manifestum est, quoniam non erat ei domus neque tugurium. Ego autem æstimo, neque discipulos habuisse: profecto C enim eum illuc rogassent venire. Sequitur: At Iesus dixit: Ite in ciuit. ad quendam, &c.

Li 2. ca. 80 tom. 4.

AVG. de con. euang. Eum scilicet quem Marcus & Lucas dicunt patremfamilias, vel Dominum domus. Quod ergo interposuit Matthæus, Ad quēdam, tanquam ex persona sua studio breuitatis illud compendio voluit insinuare: nam neminem sic loqui, vt dicat, Ite ad quendam, quis nesciat? Ac per hoc, cùm Matthæus verba Domini posuisset dicentis: Ite in ciuitatem, interposuit ipse, Ad quendam, non quia ipse Dominus hoc dixerit, sed vt ipse nobis insinuaret, tanto nomine fuisse quendam in ciuitate, ad quem Domini discipuli mittebantur, vt præpararēt pascha. D Manifestum est enim, discipulos à Domino non ad quemlibet, sed ad quēdam hominem, id est, ad certū aliquem, missos esse.

Homi. 82 in Matth. non procul à pr. tom. 2.

CHRYS. in homil. Vel dicendum, quòd per hoc quod dicit, Ad quendam, ostēdit quòd ad ignotum hominem mittit, monstrans hinc, quoniam poterat non pati. Qui enim menti huius persuasit, vt eos susciperet, quid nō vtique operatus esset in his qui eum crucifigebant, si tamen voluisset nō pati? Ego autem neque hoc admiror solum, quoniam eum suscepit ignotus existens, sed quoniam suscipiendo Christum multorum odium contempsit.

Cano. 30. in Mat parum à princ.

HILA. Vel ideo hominem, cum quo pascha celebraturus esset, non nominat: non enim Christiani E nominis honor credentibus erat præstitus.

Super illud: Ite ad ciuitatem ad quendam.

RAB. Vel nomen prætermittit, vt omnibus verum pascha celebrare volentibus, Christumque hospitio suæ mentis suscipere danda facultas designetur.

Super illud: At Iesus dix. Ite in ciuit. tom. 9.

HIER. In hoc etiam morē veteris testamenti noua scriptura conseruat. Frequenter enim legimus, Dixit ille illi, & in loco illo, & illo, & tamen nomen personarum locorúmque non ponitur. Sequitur: Et dicite ei, Magister dicit, Tempus meum prope est.

Hom. 82. in Matth non multum remotè à prin

CHRYS. in homil. Hoc autem dixit discipulis, passionem commemorans, vt ex multiplici passionis annunciatione exercitati, meditarētur quod futurum erat. simul autem demonstrans, quòd volens ad passionem venit. Sequitur: Apud te facio pascha. In

quo demonstrat, quoniam vsque ad vltimum diem non erat contrarius legi. Addidit autem, Cum discipulis meis, vt sufficiens fieret præparatio, & vt ille, ad quem mittebat, nõ existimaret, eum occultari velle. Seqoitur: Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraoerunt pascha.

Tract. 35. in Matt. super illud: Prima autem azymorum.

ORIG. Forsitan autem aliquis requiret ea eo, quòd Iesus celebrauit more Iudaico pascha, quia cõuenit & nos imitatores Christi similiter facere, non considerans, quòd Iesus factus est sub lege. non vt eos, qui sub lege erãt, sub lege relinqueret, sed vt ex lege educeret: quanto ergo magis non conuenit illos introire in lege, qui prius fuerãt extra legem: sed spiritualiter celebrãtes quæ in lege corporaliter celebrãda man- B dantur, vt in azymis sinceritatis & veritatis celebremus pascha, secundum volũtatem agni dicentis: Nisi mãducaueritis carnem meam, & biber. sang. meum, non habebitis vitam io vobis.

Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. Et edẽtibus illis dixit, Amen dico vobis, quia vnus vestrũ me traditurus est. Et cõtristati valde, cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum Domine? At ipse respõdens, ait: Qui intingit mecũ manum in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo. Væ autem C *homini illi: per quem filius hominis tradetur. Bonũ erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.*

Super illud: Amen dico vobis, quia vnus vestrũ me tradet, est tom. 9.

HIER. Quia suprà Dominus de passione sua prædixerat, nunc etiã de proditore prædicit, dans ei pœnitẽtiæ locum, vt cùm intelligeret sciri cogitationes suas & occulta cordis consilia, pœniteret eum facti sui. vnde dicitur: Vespere aotem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.

REMIG. Cum duodecim dicit, quia Iudas adhuc erat in nomero, qui iam recesserat merito.

Super illud: Vespere autẽ facto discũbebat, to. 9.

D HIER. Omnia enim sic agit Iudas, vt tollatur suspicio proditoris: REMI. Et notandum quia pulchrè vespere facto discubuisse dicitur: quoniam ad vesperam agnus immolari solebat.

Hoc in loco id habet.

RAB. Ideo etiam vespere discubuit cum discipulis, quia in passione Christi, quando verus sol ad occasum properauit, refectio æterna omnibus fidelibus præparata fuit. CHRY. in homil. Designat autem Euangelista, quòd comedentibus illis disputat Iesus de traditione Iudæ, vt & à tempore & mensa ostendat malitiam proditoris. & ideo sequitur: Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia vnus, &c.

Homi. 82. in Matt. super illud: Sero autem facto discum. tom. 2.

LEO papa in serm. de pass. In quo notam sibi esse E proditoris sui conscientiam demõstrauit. non aspera ac aperta impium increpatione confundens, sed leui & tacita admonitione conueniens, vt facilius corrigeret pœnitendo, quem nulla defotmasset abiectio.

Sermo. 7. paulo ante med.

ORIG. Vel dixit generaliter, vt testimonio percussi cordis singulorum qualitas probaretur, & vt Iudæ ostenderet malitiam, qui nec cognitori consiliorum soorum credebat, esto quia in primis putauit latere quasi hominem, qoi postquam vidit conscientiam suam positam in verbis ipsius: qoorum primum infidelitatis erat, secũdum impudentiæ, & vt etiam discipulorum ostẽderet bonitatem, quia plus credebãt verbis Christi, qoàm conscientiæ suæ. vnde sequitur:

Tract. 35. in Matth. sup. illud: Vesp. autem fact.

A Et cootristati valde, cœperũt sing. dic. Nunquid ego sum Domine: Vnusquisque eoim discipolorum sciebat ex his quæ docuerat Iesus, quoniam ad malũ vertibilis est humana natura, & in colluctatione aduersus rectores huius mundi tenebrarum, & propter hanc caosam vnusquisque eorum timens, interrogauit. vnde & de omnibus futuris timendum est nobis infirmis. Videns autem Dominus de seipsis timentes discipulos, demõstrauit proditorem indicio propheticæ vocis, dicentis: Qui manducat paoem mecum, ampliauit aduersom me supplantationem. vnde sequitur: At ipse respondens, ait: Qui intiog. mecũ, &c.

Origen. 35. tract. in Matth. sup. illud: Et contristati nimis.

Infirmi de omnibus futuris timere debent.

HIER. O mira Domini patientia! Prius dixerat, vnus vestrum me tradet, perseuerat proditor in ma- B lo: manifestius arguit, & tamen oomen propriũ non designat. Iudas.n. cæteris contristatis & retrahentibus manom, & interdicẽtibus cibos ori suo, temeritate & impudentia, qua proditurus erat, etiam manũ cum magistro mittit in paropsidem, vt audacia bonam conscientiam mentiretur.

Super illud: Qui intinġ. mecum manum in paropsidet. 9.

CHRY. in hom. Mihi autem videtur & hoc Christum fecisse, quòd scilicet Iudas cum eo in paropside intingeret, magis eum confundẽs, & io amorẽ suum attrahens. RAB. Quod autem dicit hic Matthæus in paropside, Marcus dicit in catino. Paropsis enim est vas escarum quadrangulatum, à paribus assibus, C id est, æquis lateribus dictum. Catinũ verò vas fictile aptum ad immittendum liquorem: & potuit fieri, vt in mensa vas fictile quadrangulatũ cootineretur.

Hom. 82. in Matth. inter prin. & me. tom. 2.

In hoc loco id habet.

ORIG. Hæc est autem propria cousuetudo hominum nimis malorum, vt post salem & panem insidientur hominibus, maximè nihil inimicitiæ ab eis habentibus. Si autem & post spiritualem mensam abuodantius videbis moltitudinem malitię eius oon recordatus, nec in corporalibus bonis magistri dilectionem, nec in spiritualibus doctrinam. Tales sont omnes in Ecclesia, qui insidiantur fratribus suis, cum quibus ad eandem mensam corporis Christi frequẽter simul fuetunt. HIER. Iudas autem nec primo, D nec secundo correctus, à proditione retrahit pedem, sed patientia Domini nutrit impudentiam suam, & ideo pœna prædicitur, vt quem podor noo vicerat, corrigant denunciata supplicia. vnde sequitur: Filius quidem hominis, &c. REMIG. Humanitatis nanque est ire & redire, diuinitatis semper manere & esse: & quia humanitas pati potuit & mori, idcirco pulchrè dicitur filius hominis abire. Appertè etiam dicit, Sicut scriptum est de eo, quoniam quæconque passus est, prius à prophetis prædicta sunt.

Tract. 35. in Matt. super illud: Qui intingit mecum manũ in paropsid. tom. 8.

Super illud: Filius quidẽ ho. vadit. tom. 9.

CHRYS. in homil. Hoc autem dixit ad consolandum discipulos, vt non existimarent infirmitatis id esse, qoòd passurus erat, & vt etiam corrigeret pro- E ditorem. quaouis autem scriptum fuerit, passurum esse Christum, nihilominus tamen incusatur Iudas. Non enim traditio Iudæ salutẽ nostram operata est, sed sapientia Christi, qui aliorũ nequitiis ad id quod nobis expediebat, vtebatur. vnde sequitur: Vę autem homini, &c. ORIG. Non autem dicit, Væ homini illi à quo traditur, sed per quem tradetur, ostendens alterum à quo tradebatur, id est, à diabolo: ipsum autem Iudam ministrum esse traditionis. Væ autem omnibus proditoribus Christi. quicunque enim discipulos Christi tradit, ipsum Christum tradit.

Homi. 82. in Matth inter prin. & med. tom. 2.

Tract. 35. in Matt. super illud: Væ autem ho.

REMI. Væ etiam erit omnibus, qui maligna cum scientia & polluta ad mẽsam Christi accedunt: quãuis enim Christũ noo tradant Iudæis crucifigendũ, tradunt

tradunt tamen suis iniquis membris sumẽdum,& ad maiorem exaggerationẽ subdit: Bonum erat ei, &c.

Super illud: Bonũ erat ei, si na. non fuiss. tom. 9.

Hier. Non autem ideo putandus est ante fuisse quàm nasceretur, quia nulli posset esse bene, nisi ei qui fuerit: sed simpliciter dictum est, multo melius esse non subsistere, quàm malè subsistere.

Li. 1. ca. 40. tom. 4.

Avg. de quæst. Euang. Et si quispiam contendit, aliquam vitam esse ante istam, non Iudæ tantum, vt non nasceretur, sed nulli expedire conuincitur. An diabolo dicit non expedire nasci, scilicet ad peccatum, an etiam bonum erat illi, vt Christo non nascéretur per vocationem, ne esset apostata.

Tract. 35. in Matt. super illud: Et ois. qs Iesus, tu dixisti.

Orig. Iudas autem post omnium Apostolorum interrogationes, & post Christi narrationẽ de ipso, vix aliquando & ipse interrogauit versuto consilio, vt similia cæteris interrogando celaret proditionis consilium. Nam vera tristitia non sustinet moram. vnde sequitur: Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum rabbi?

Super hoc verbum. to. 9.

Hier. In quo blandientis fingit affectum, siue incredulitatis signum. Cæteri enim, qui non erant prodituri, dicunt: Nunquid ego sum Domine? iste, qui proditurus erat, nõ dominum, sed magistrum vocat, quasi excusationem habeat, si domino denegato, saltem magistrum prodiderit.

Tract. 35. in Matt. super illud: Nunquid ego sũ rabbi?

Orig. Vel hoc ipsum quasi subsannans dicit, quia vocabatur magister: cũ nõ esset hoc vocabulo dign[us].

Homi. 82 in matth super illud: Tu dixisti tom. 2.

Chry. in homil. Quamuis autem Dominus poterat dixisse, argentum es pactus accipere, & adhuc audes interrogare: sed nihil horum dixit mitissimus Iesus, nobis terminos & regulas præfigens. Sequitur enim: Et ait illi, Tu dixisti.

Remig. Quod sic potest intelligi: Tu dicis, & verum dicis: siue, tu dixisti, & non ego, vt adhuc ei locus pœnitentiæ cõcederetur, dum non apertius eius peruersitas manifestatur.

Super illud: Nunquid ego sum rabbi?

Rab. Potuit hoc etiam sic dici à Iuda, & à Domino responderi, vt non omnes aduerterent quod dictum erat.

Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum.

Super illud: Cœnantibus autem eis, acce. Iesus panem. to 9.

Hier. Postquam typicum pascha fuerat impletũ, & agni carnes cum Apostolis comederat, ad verum paschæ transgreditur sacramentũ, vt quomodo omni præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis & sanguinis repræsentaret. vnde dicitur: Cœnantibus autem illis.

Epist. 118. cap. 6. non multum remotè ante finem, to. 2.

Avg. ad Ianuarium. In quo liquidò apparet, quãdo primo acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandus est ritus vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Placuit enim Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramẽti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Saluator nanque, quò vehemẽtius commendaret mysterij huius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesiam dispositurus erat, seruaret hunc locum.

Li. 1 cap. 1. à med. to. 4.

Glo. Sub alia tamen specie carnem & sanguinem suum tradidit Christus, & deinceps sumendum instituit, vt fides haberet meritũ, quæ de his est, quæ non videntur. Amar. de sacr. Et vt nullus horror cruoris sit, & pretiũ tamen operetur redẽptionis.

Tract 27. in Ioan non multum remote ante finem. to 9

Avg. super Ioan. Commendauit autem Dominus corpus & sanguinem suum in eis rebus, quę ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Panis nanque in vnum ex multis granis conficitur: vinum verò in vnum ex multis acinis confluit: ita Dominus Iesus Christus nos signauit, & mysteriũ pacis ac vnitatis nostræ in sua mensa consecrauit. Remig. Aptè etiam fructũ terræ obtulit, vt per hoc demonstraret, quia ad hoc venerat, vt illam maledictionem auferret, qua maledicta est terra propter peccatũ primi hominis. Congruenter etiam iussit offerri quæ de terra nascuntur, & pro quibus homines maximè laborãt: vt non esset difficultas in acquirendo, & homines de labore manuum suarum sacrificium Deo offerrent.

Ambr. de sacr. Ex hoc autem accipe, anteriora esse mysteria Christianorum, quàm Iudæorum. Obtulit enim Melchisedech panem & vinũ similis per omnia filio duo, cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, de quo & hic dicitur: Accepit Iesus panem.

Quod Christus in azymo consecrauit.

Glo. Quod de pane frumenti intelligi debet: grano enim frumenti se comparauit Dominus, dicens, Nisi granum frumenti cadens in terra. Talis etiam panis competit sacramento, quia eius vsus est communior: Nam alij panes propter eius defectũ fiunt. Quia verò Christus vsque ad vltimum diem demonstrauit se non esse contrarium legi, vt suprà ex verbia Christi habitum est: in vespera verò, quando pascha immolabatur, secundum legis præceptum, azyma comedendum erat, & omne fermentatum abiiciendum: manifestum est quòd panis iste quem Dominus accepit vt discipulis traderet, azymus fuit.

Greg. in registro. Solet autem nonnullos mouere, quòd in Ecclesia alij offerunt panes azymos, alij fermentatos. Ecclesia nanque Romana offert azymos panes, propterea quòd Dominus sine vlla commixtione susceperit carnem: aliæ verò ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo, quòd verbum patris indutum est carne, & est verus Deus & verus homo: nam & fermentum commiscetur farinæ, sed tamen tam azymũ quàm fermentatum dum sumimus, verum corpus Domini nostri Saluatoris efficimur.

Lib. 4. ca. 4. tom. 4.

Amar. de sacr. Iste autem panis ante verba sacramentorum, panis est vsitatus: vbi accesserit cõsecratio, de pane fit caro Christi. Consecratio autem quibus verbis est & quibus sermonib[us], nisi Domini Iesu? Si enim tanta vis est in eius sermone, vt inciperẽt esse quæ nõ erãt, quãto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Si enim operatus est sermo cælestis in aliis rebus, non operatur in cælestibus sacramẽtis. Ergo ex pane corpus fit Christi, & vinum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Modum requiris? Accipe: Cõsuetudo est, vt non generetur homo nisi ex viro & muliere: sed quia voluit Dñs: de Spiritu sancto & virgine natus est Christus.

Avg. de verb. Dom. Sicut ergo per Spiritum sanctum vera caro sine coitu creatur, ita & per eundem substãtia panis & vini in idem corpus Christi & sanguis consecratur. & ideo quia verbo Domini fit prædicta consecratio, subditur: Benedixit.

Rami. Per hoc etiam monstrauit quia humanam naturã vna cum Patre & Spiritu sancto gratia diuinæ virtutis impleuit, & æternæ immortalitatis munere ditauit. Sed vt mõstraret, quia corpus eius non absq; sua voluntate subiectum erat passioni, subditur: Ac

fregit. Avg. in lib. de sentent. Prosper. Cùm enim frãgitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis immolatio in cruce, eiúsque sanguinis effusio de latere designatur? Dion. in cœlest. hierarch. In hoc etiam ostẽditur, quòd vnũ & simplex Dei verbum per humanationem compositum & visibile ad nos peruenit, & ad se nostram societatem benignè peragens, spiritualium bonorum distributorum nos participes fecit. vnde sequitur: Deditque discipulis suis.

Sermo. 7. parum ante medium.

Leo pa. in serm. de pass. Nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostẽderetur Iudas nulla iniuria exasperatus, qui impietate volũtaria erat præscitus. Avg. super Ioan. De vno enim pane & Petrus accepit, & Iudas: sed Petrus accepit ad vitam. Iudas ad mortem. Chrys. in hom. Et hoc Ioannes ostendit, dicens: Quoniam post hoc intrauit in eum Sathanas. Etenim maius peccatum ei factum est: & quoniam cum tali mẽte ad mysteria accessit, & quoniam cùm accessisset, non factus est melior, neque timore, neque beneficio, neq; honore. Christus autem non prohibuit eum, quãuis omnia nouerit: vt discas, quoniam nihil dereliquit eorum, quę in correptionẽ conueniunt. Remig. In hoc etiam facto reliquit exemplũ Ecclesiæ, vt neminem à societate sui, neq; à commonione corporis & sanguinis Domini segreget, nisi pro aliquo manifesto & publico crimine.

Ex Tract. 59. tom 9.

Hom. 83. in prin. to. 2.

Can. 30. parũ ant. med.

Hyla. Vel sine Iuda pascha, accepto pro calice & fracto pane, conficitur: dignus enim æternorum sacramentorum communione non fuerat. Discessisse autem eum hinc intelligitur, quòd cum turbis reuersus ostẽditur. Sequitur: Et ait, Accipite & comedite.

Avgv. de verb. Dom. Inuitat Dominus seruus, vt præparet eis cibum, scilicet seipsum. Sed quis audeat manducare dominum suum? & quidẽ quando manducatur, reficit, sed non deficit: viuit mãducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducatur, partes de illo facimus, & quidem in sacramẽto sic fit. Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Christi, vnusquisque partem suam accipit, per partes mãducatur in sacramento, & integer manet, totus in cælo, totus in corde tuo. Ideo autem ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur: quod videtur, habet speciem corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem.

Avgv. sup. Ioan. carnem autem Christi non edamus tantum in sacramento, quod & multi mali faciunt, sed vsque ad spiritus participationem manducemus, vt in domini corpore tanquam membra maneamus, vt eius spiritu vegetemur.

Lib. 4. ca 5. circa med. tom. 4.

Ambr. de sacr. Ante enim quàm consecretur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, dicentis: Hoc est corpus meum, corpus Christi est.

Et accipiens calicẽ, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sãguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Remig. Quia corpus suum sub specie panis Dominus discipulis dederat, pulchrè etiam calicem sui sanguinis tradit eisdẽ. vnde dicitur: Et accipiens calicem, &c. In quo demonstrat, quantum de nostra salute gratuletur, pro quibus etiam sanguinem suum

A fundetet. Chrys. in homi. Ideo etiam gratias egit, vt nos doceret qualiter oporteret nos hoc mysteriũ perficere, & etiam mõstrauit, quoniam ad passionem non venit nolens. Erudiuit enim nos, quodcunque patimur, cum gratiarũ actione ferre, & etiam ex hoc bonam spem nobis dedit. Si enim figura huius sacrificij, scilicet immolatio agni paschalis, facta est liberatio populi ab Ægyptiaca seruitute multo magis veritas liberabit orbem terrarum. Sequitur. Et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Ne autem hoc audientes turbarentur, primum ipse sanguinem suum bibit, inducẽs eos sine turbatione in communionem mysteriorum. Hier. cont. Heluid. Sic igitur Dominus Iesus fuit cõuiua, & conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur. Sequitur: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effund. &c.

Hom. 83. nõ remote à prin. tom. 2.

Christus seipsum primo cõmunicauit, & hoc idẽ notatur.

B

Hom. 83. in Matt. super illud: Accipite & comedite. to. 2.

Chrys. in homil. Hoc est annuntiationis legis nouæ. hoc enim promittebat vetus testamentum, quod continet nouum. Sicut enim vetus testamentum habuit sanguinem vitulorum & ouium, ita nouum habet sanguinem dominicum. Remi. Sic enim legitur, quia accepit Moyses sanguinem agni, & misit in craterem, & intincto fasciculo hysopi aspersit populum dicens: Hic est sanguis testamẽti, quod mãdauit ad vos Deus. Chrys. in homil. Sanguinem autem nominans, & passionem suam pronunciat, dicens:

Hom. 83. in Matth. sup. illud: Accipite & com. tom. 2.

C Qui pro multis effundetur. Et rursus dicit mortis causam, cùm subdit: In remissionem peccatorum. quasi dicat, sanguis agni in Ægypto effusus est pro salute primogenitorũ populi Israelis: hic autem in remissionem peccatorum vniuersi orbis terrarum.

Remig. Et notandum quia non ait, Pro paucis, aut pro omnibus, sed pro multis: quia non venerat vnam tantum gentem redimere, sed multos de omnibus gentibus. Chry. in homil. Hoc autem dicens, ostendit quod passio eius mysterium est salutis humanæ, per quod etiam discipulos consolatur. Et sicut Moyses ait: Hoc erit vobis memoriale sem-

Hom. 83. in Matth. sup. illud: Hic est sãguis meus. tom. 2.

D piternum, ita & ipse dixit, vt Lucas refert. Hoc facite in meam commemorationem.

Remi. Non solum autem panem, sed etiam vinum offerendum docuit, vt esurientes & sitientes iustitiam, his mysteriis doceret recreandos.

Glo. Sicut enim corporalis refectio fit per cibum & potum, ita sub specie cibi & potus nobis spiritualem refectionem Dominus præparauit. Conueniens etiam fuit ad signandam dominicam passionem, vt sub duplici specie hoc sacramẽtum institueretur. In passione enim sanguinem suum effudit, & sic sanguis eius fuit à corpore separatus. Oportuit ergo ad dominicam passionem representẽdam, seorsum proponi panem & vinum, quæ sunt corporis & sanguinis

Rectè intelligas istud sciendum.

F sacramẽta. Sciendũ tamen est, quòd sub vtraque specie totus Christus continetur: sub specie quidem panis simul sanguis cum corpore, & sub specie vini simul corpus cum sanguine.

Ambr. in epist. ad Corinth. Idem etiàm in duabus speciebus celebratur: valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus.

Cypr in epi. ad Cecilia.

Cypr. in epist. ad Cecil. Calix verò Domini non est aqua sola & vinum solum, nisi vtrunque misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrunque fuerit adunatum.

Lib. 5. ca. 1. tom 4.

Ambr. de sacr. Si autem Melchisedech panem & vinum obtulit, quid sibi vult aquę mixtio? Accipe rationem. Tetigit Moyses petram, & petra vndam

maximam

maximam fudit. Petra aotem erat Christus. Et vnus de militibus lancea tetigit latus Christi, & de latere eios aqua fluxit, & sanguis: aqua, vt mundaret, sanguis, vt redimeret. Rᴇᴍɪɢ. Sciẽdum etiam, quòd, vt Ioannes dicit, Aqoæ multæ populi sont. Et quia nos oportet semper manere in Christo, & Christum ιo nobis, vinum aquæ mixtum offertur, vt osteodatur, quia caput & membra, id est, Christus & Ecclesia vnum sunt corpus: vel vt demonstretur, quia nec Christus passus est absq; amore oostræ redemptionis, nec oos saluari possumus absque illius passione.

Homi. 83. in Matth super illud: Non bibam de genimine vitis tom. 2.

Cʜʀʏs. in homil. Quia verò de passione & cruce eius locutus erat, consequenter eum, qoi de resurrectione est, sermonẽ indocit, dicens: Dico autem vobia, non bibam amodo de hoc genimine vitis, &c. Regnom autem resurrectionẽ soam nominat. Ideo autem hoc de resurrectiooe dixit, qoòd scilicet cum Apostolis esset bibiturus, ne aliqoi existimarẽt, phãtasiam esse resurrectionem, & ideo persuadentes hominibus de Christi resorrectiooe dixerũt: Simul comedimus & bibimoacom eo, postquàm resurrexit à mortuis. Per hoc ergo ostendit, quod videboot eum resuscitatum, & cum ipsis rursus erit. Quod aotem dicit, Nouum, clarè intelligendum est nouè, id est, nouo modo, non quasi corpus passibile habeos, & indigẽs cibo. Non eoim post resurrectionem comedit & bibit, qoia cibo indigeret, sed propter resurrectionis certitudinem. Quia verò sunt quidam hæretici in sacris mysteriis aqua vtẽtes, noo vino, demonstrat per hæc verba, quoniam & cùm sacra mysteria tradidit, vinum dedit, quod resuscitatos bibit. propter hoc dixit, Ex hoc genimine vitis. Vitis enim vinum, non aquam, generat.

Quidam hæretici loco vini viuntur aqua.

Super illud: Non bibam de genimine vitis, tom. 9.

Hɪᴇʀᴏ. Vel aliter: De carnalibus Dominus transit ad spiritualia, qoòd vinea de Ægypto trãsplantata, popolus sit Israel, sacra scriptura testatur. Dicit ergo Dominos, se de hac vinea nequaquam esse bibiturum, oisi in regno patris. Regnum patris fidẽ puto esse credẽtiom. Ergo cùm Iudæi regnum receperint patris, tunc de vino eorum Dominus bibet. Attẽde autem quòd dicat, Patris, & nõ Dei. Omois enim pater oomen est filij, ac si diceret, cùm crediderint in Deum patrem, & addoxerit eos pater ad filium. Rᴇᴍɪ. Vel aliter: Non bibam de genimine vitia huius, id est, non vlera synagogæ carnalibos oblationibus delectabor, in quibus illa paschalis agni immolatio præcipuum locum tenere solebat. Aderit autem tempus meæ resurrectionis, & dies in quo in regno patris constitutos, id est, gloria æternæ immortalitatis sublimatus, vobiscom illud bibam oouum, boc est, de saluatione illius populi iam renouati per aquã baptismatis, quasi nouo gaudio lætabor.

Lib. 1. c. 43. tom. 4.

Aᴠɢᴠ. de qoæst. Eoang. Vel aliter: Cùm dicit, Bibam illud nouum, vult intelligi, boc vetus esse. Quia ergo de propagine Adam, qoi vetus homo appellator, corpua suscepit, qood in Passione morti traditurus erat. vnde etiam per vini sacramẽtum commendauit sanguinem suum. Sed qoid aliod nouum vinum, nisi immortalitatem renouandorum corporum iotelligere debemus? Qood aotem dicit, Vobiscom bibam, etiam ipsius resurrectionem corporum ad induendam immortalitatem promittit: vobiscum enim non ad idem tempos, sed ad eandem innouationem esse dictom accipiendum est. Nam & oos dicit Apostolus resurrexisse cum Christo, vt spes rei futoræ iam lætitiam præsentem afferat. Qood autem de boc genimine vitis etiam illud nouum esse

Auagogica expositio.

A dicit, significat vtique, eadem corpora resurrectura secundom innouationem cælestem, qoæ nunc secundom terrenam vetustatem sunt moritura.

Canone 30. in Matth. in med. illius.

Hɪʟᴀ. Videtor autem ex hoc, qubd Iudas cùm eo non biberit, quia noo erat bibiturus in regno, com vniuersos tunc bibentes ex vitis istius fructo bibituros secum postea polliceretur.

Gʟᴏ. Sed sustinendo aliorum sanctorum sententiam, quòd scilicet Iudas sacramenta receperit à Christo, dicendum est, quod hic dicit, Vobiscum, ad plures eorum, non ad omnes refereodum esse.

Et hymno dicto, exierunt in mõtem Oliueti. Tunc dicit illis Iesus. Omnes vos scandalum patiemini in B *me in ista nocte. Scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Respõdens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus, Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.*

Tract. 35. in Mat ante illud: Omnes vos scandalum.

Oʀɪɢ Discipuloa, qui acceperant benedictioois panem, & biberãt calicem gratiarum actioois, docebat Dominus pro his omnibus hymnũ dicere patri. C vnde dicitur: Et hymoo dicto exierunt io montem Oliueti, vt de alto transirent ad altum, quia fidelis nõ potest aliqoid agere io conualle.

Homi. 83. in Matth. super illud: Et hymno dicto, t. 2.

Cʜʀʏs. in hom. Audiant qoicunque, velut porci, simpliciter mãducantes, cum ebrietate surguot, cùm deceret gratias agere, & in hymnum mensam desioere. Aodiãt qoicuoqoe vltimam orationem in sacris mysteriis noo expectãt. Vltima enim oratio missæ illioa hymni est signom. Gratias ergo egit antequam sacra mysteria discipulis daret, vt & oos gratias agamus. Hymnum dixit postquã comedit, vt & oos boc ipsũ faciamus.

Super illud: Et hymno dicto exierunt. tom. 9.

Hɪᴇʀ. Iuxta hoc exemplum Saloatoris qoi pane D Christi & calice saturatus & inebriatus fuerit, potest laudare Deum & coosẽendere montem Olioeti, vbi laborum refectio, doloria solatiũ, & veri luminis notitia est.

Canone 30. circa mediũ.

Hɪʟᴀ. Per hoc etiam ostẽditur, qobd homines coosommati in vniuersis dioinorum mysteriorum virtutibus, gaudio, & exultatiooe cõmuni, in cælestẽ gloriã efferuntor.

Tract 35. in Mat. immediate ante illud: Omnes vos scandalum.

Oʀɪɢ. Aptè etiam mons misericordiæ est electus, vbi prænũciaturus foit scãdalũ iofirmitatis discipulorũ, iam tunc paratus, vt nõ repelleret discipolos discedentes, sed vt reciperet reuertẽtes. vode sequitur: Tũc dixit il. Ie. Om. vos scã. patie. in me in ista nocte.

Super illud: Tunc dicit illis Iesus, tom. 9.

Hɪᴇ. Prædicit quidẽ quod passuri sont, vt cum passi fueriot, nõ desperẽt salutẽ, E sed agentes peniteotiã liberentur.

Hom. 81. in Matth. super illud: Percutiam pastorem, tom. 2.

Cʜʀʏ. in ho. In quo etiã docet oos quales ante crucẽ fueroot discipoli, & quales post crucẽ. Etenim qui neq; cũ Christo, dũ crucifigebatur, stare poterãt, post mortẽ Christi adamãte fuerũt fortiores. Foga enim discipulorũ, & timor, demonstratio est mortis Christi, vt cõfundantur qui hæresi Marchionis ægrotant. Si enim neque ligatus est, neq; crucifix⁹, vnde Petro & reliquis Apostolis iocussus est tãtos timor?

Super illud: Tunc dicit illis: Omnes vos scandalum patiemini, tom. 9.

Hɪᴇʀ. Et signãter addidit, In ista nocte, quia qoomodo, qui inebriãtur, nocte inebriãtur: sic & qoi scãdalũ patiũtur, in nocte & in tenebris sustinent. Hɪʟᴀ. Huios etiã prædictioois fides auctoritate prophetiæ veteris cootinebatur. vnde sequitur: Scriptum est enim, &c.

Z

Canone 30. à med. illius. Super illud: Scriptum est enim, tom. 9.

A HIER. Hoc aliis verbis in Zacharia propheta scriptum est, & ex persona Prophetæ ad Deum dicitur: Percut. past. & disper. oues. Percutitur autem pastor bonus, vt ponat animam suam pro ouibus suis, & de multis gregibus errorum fiat vnus grex, & vnus pastor.

Homil. 83. in Mat sup. illud: Percutiam pastorem, tom. 2.

CHRY. in homil. Hanc autem Prophetiam inducit, simul quidem suadens eis attendere semper quæ scripta sunt, simul etiam ostendens, quoniam secundùm Dei consilium crucifigebatur, & vndique monstrans non alienum se esse à veteri testamento, & à Deo qui in eo prænunciabatur: non autē permisit eos in tristibus permanere, sed & læta prænunciat, dicens: Postquàm autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Non enim confestim post resurrectionem in cælo eis apparuit, neque in longam quandam B regionem, vt eis appareat, vadit, sed in ipsa gente, & in ipsis ferè regionibus, vt & hinc crederent, quoniā qui crucifixus est, ipse est qui resurrexit. Propter hoc etiam se in Galilæam abire dicit, vt à timore Iudæorum liberati, crederent ei quod dicebatur.

Tract. 35. Super illud: Omnes vos scandalum.

ORIG. Prædicit etiam hoc eis, vt qui ad modicum disperguntur scandalum passi, post congregentur à resurgente Christo, & præcedente eos in Galilæam Gentium.

Canone 30. circa finem.

HILA. Sed Petrus in tantum & affectu, & charitate Christi efferebatur, vt & imbecillitatem carnis suæ, & fidem verborum Domini non contueretur, quasi dicta eius efficienda non essent. vnde sequitur: Respondens Petrus ait illi, Et si, &c. C

Homil. 83. in Matth. super illud: Et si omnes scandalizati, & etiam à me. Homil. to. 2.

CHRYS. in homil. Quid ais, ô Petre? Propheta dixit, Dispergentur oues, & Christus cōfirmauit quod dictum est: & tu dicis, Nequaquam. Quando dixit: Vnus ex vobis me tradet, timebas ne tu esses traditor, quāuis nihil tibi tale cōscius eras: nunc autē manifestè eo dicēte, quoniam omnes scandalizabimini, contradicis: sed quia erutus erat ab anxietate, quam de proditione habuerat, confidens de reliquo dicebat: Ego nunquam scandalizabor.

Super illud: Respondens autē Petrus, tom. 9.

HIER. Non tamen est temeritas, nec mēdacium, sed fides est Apostoli Petri, & ardens affectus erga Dominum Saluatorem.

D REMI. Quod ergo ille dicit præuidēdo, iste denegat amando, vbi moraliter instruimur, vt quantùm cōfidimus de ardore fidei, tantùm timeamus de carnis fragilitate. Videtur tamen accusabilis Petrus, & quoniā contradixit, & quoniam alijs seipsum præposuit, & tertiò, quoniam totum sibi attribuit, quasi fortiter esset perseueraturus. Vt hoc igitur in eo sanaret, permisit fieri eius casum, non impellens eū ad negandum, sed eum sibi deserens, & naturam humanam de fragilitate conuincens.

Tract. 35. in Mat sup illud: Et si omnes scandalizati fuerint.

ORIG. Vnde alij discipuli scandalizati sunt in Iesu: Petrus autem non tantùm scādalizatur, sed abundantiùs relinquitur, vt ter denegaret. vnde sequitur: At illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cātet, ter E me negabis.

Lib. 3. cap. 2. tom. 4.

AVG. de con. Euan. Potest autem mouere, quòd tam diuersa non tantùm verba, sed etiam sententias Euāgelistæ præmittunt, quibus præmonitus Petrus illam præsumptionem proferret, vel cum Domino, vel pro Domino moriēdi, ita vt cogant intelligibiliter eum expressisse præsumptionē suam diuersis locis, sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum, quòd eum esset ante galli cantum ter negaturus, sicut etiam post resurrectionem ter illū interrogat, vtrum eum amet, & mandatum de pascendis ouibus ter præcepit. Quid enim habent hæc verba Matthæi vel sententiæ simile illis, vel quibus secundùm Ioānem, vel quibus secūdùm Lucā, Petrus A protulit præsumptionem suam? Marcus autem penè ipsis verbis hoc commemorat, quibus & Matthæus, nisi quòd distinctius quemadmodum futurum esset, expressit dictum esse à Domino: Amē dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquàm bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. vnde nonnullis qui parum attendunt, Marcus videtur non cōgruere cæteris: tota enim negatio Petri trina est, quæ si post primum galli cātum inciperet, falsum dixisse viderētur tres Euangelistæ, qui dicunt dixisse Dominum, quòd antequā gallus cātaret, eum Petrus esset negaturus.

Concord. Euangel.

Rursus si totam trinam negationem ante peregisset, quàm cātare gallus inciperet, superfluè dixisse Marcus deprehēderetur ex persona Domini: priusquàm B gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus. Sed quia ante primum galli cantum cœpta est illa trina negatio, attenderunt tres Euangelistæ, non quando eam completurus esset Petrus, sed quanta futura esset, & quando inceptura, id est, ante galli cantum, quanquàm in animo eius & ante primum galli cantum tota posset intelligi, quoniam ante galli cantum tātus timor obsederat mentem, qui eam posset vsq; ad tertiam negationem perducere. Multo minùs igitur mouere debet, quia trina negatio etiā trinis negantis vocibus ante galli cantum cœpta, & si nō ante primum galli cantum peracta est, tāquam si alicui diceretur, Antequam gallus cantet, ad me scribes C epistolam, in qua mihi ter conuiciaberis, non vtiq; si eam ante omnem galli cātum scribere inciperet, & post primum galli cantum finiret, ideo dicēdum erat falsum fuisse prædictum.

Tract. 35. in Matth. super illud: Et si omnes scandalizati fuerint.

ORIG. Quæres autem si possibile erat, vt non scandalizaretur Petrus, semel Saluatore dicente, quoniam omnes vos scandalum patiemini in me? Ad quod aliquis respondebit, quoniam necesse erat fieri quod prædictum erat à Iesu. Alius autem dicit: quoniā qui exoratus à Niniuitis, quæ prædixerat per Ionam non fecit, possibile fuit, vt repelleret etiam scandalum à Petro deprecante. Nunc autē promissio eius audax in affectu quidem D prompto, non tamen prudenti, facta est ei causa, vt non solum scandalizaretur, verumetiam ter denegaret. Postquàm autem cùm affirmatione iuramenti pronunciauit, dicet aliquis, quòd non erat possibile, vt non denegaret. Si enim iuramentum erat Christi, amen, mentitus fuisset dicendo: Amen dico tibi, si verum dixisset Petrus, quia non te negabo. videntur autem mihi cæteri discipuli cogitantes quod primū fuerat dictum, Omnes vos scandalum patiemini. ad hoc autem quod dictum est Petro, Amen dico tibi, &c. promiserunt similiter Petro, quia nō erant cōprehensi in illa Prophetia. vnde sequitur: Ait illi Petrus, Etiam si oportuerit me mori tecum, non te ne- E gabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt, Hic etiā Petrus nescit quid loquatur. Cum Iesu enim mori pro omnibus moriente hominum nō erat: quoniam omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebant, vt pro eis alius moreretur, non ipsi pro aliis.

Super illud: Et si oportuerit me mori tecum.

RAB. Sed quia intellexerat Petrus Dominū præ timore mortis eum se prædixisse negaturum, ob hoc dicebat, quòd licet periculū mortis immineret, nullo modo ab eius fide posset auelli, & similiter alij Apostoli per ardorem mentis non timuerunt damnum mortis, sed vana fuit præsumptio humana sine protectione diuina.

Homil. 83. in Mat à med. illius. to. 2.

CHRY. in homil. Hinc ergo magnum discimus dogma, quòd non sufficit desiderium hominis, nisi diuino aliquis potiatur auxilio.

Tunc

Tunc venit Iesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani. Et dixit Discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc, & orem. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & mœstus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Sustinete hic & vigilate mecum.

REMIG. Paulò superius Euangelista dixerat, quia hymno iam dicto, exiit cũ discipulis in montẽ Oliueti, & vt ostenderet ad quem locum ipsius montis diuerterit, consequenter adiunxit: Tunc venit Iesus cum illis, &c. RAB. Lucas dicit, In montem Oliueti: Ioannes, trãs torrentem Cedron, quod idem est quod Gethsemani, & est locus in quo orauit ad radicem montis Oliueti, vbi hortus est, vbi etiã ecclesia est ædificata. HIER. Gethsemani interpretatur vallis pinguissima, in qua iussit Discipulos sedere paulisper, & expectare redeuntẽ, donec pro cũctis Dominus solus oraret. ORIG. Non enim cõueniebat vt ibi caperetur, vbi cũ discipulis mãducauerat pascha: conueniebat autem & priusquam proderetur orare, & eligere locum mundum aptúmque ad orationem: vnde sequitur: Et dixit discipulis suis: Sedete hic, donec, &c. CHRYS. in hom. Hoc autem dicit, quia discipuli indiuisibiliter sequebãtur Christum. Consuetudo enim ei erat sine discipulis orare. Hoc autẽ faciebat erudiens nos in orationibus quietem nobis constituere, & solitudinẽ quærere. DAM. in lib. 3. Sed cùm oratio sit ascensus intellectus ad Deum, vel petitio decentium à Deo, qualiter Dominus orabat? Neque enim ascẽsione, quæ ad Deum est, indigebat intellectus eius, semel secũdum personam Deo verbo vnitus, neque ea quæ à Deo est, petitione: vnus enim Deus & homo, Christus est. Sed formãs in seipso quod nostrũ est, docuit nos à Deo patre petere, & ad ipsum extẽdi: sicut enim passiones sustinuit, vt triumphans nobis aduersus eas victoriam tribueret: ita orat, nobis viam faciens ad eam, quæ ad Deum est, ascensionem, & pro nobis omnem iustitiam implens, & recõcilians nobis patrem suum, & vt principium ipsum honorans, & monstrans quòd non est Deo contrarius. REMI. Cùm autem Dominus in monte orauit, docuit nos in oratione pro cælestibus Dominum supplicare. Cùm vero in villa orauit, nos instruxit, vt in oratione semper humilitatem seruare studeamus. RAB. Pulchrè autem appropinquans passioni, in valle pinguedinis orasse dicitur, vt demonstraret, quod per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis, mortem pro nobis susceperit. Moraliter etiam nos instruxit, vt non gestemus cor aridum à pinguedine charitatis. RAB. Appropinquans etiam morti Dominus, in valle pinguedinis orauit, quia per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis, pro nobis mortem subiit.

Hoc in loco id habet.

Super illud: Tunc venit Iesus in Gethsemani.

Gethsemani interpretatio.

Homi. 84 in Mat. in prin. tom. 2.

Lib. 3. c. 24. in princ.

Rabanus super illud: Venit in villam Gethsemani.

Super illud: Venit cum illis in villam Gethsemani.

Hoc in loco id habet.

REMI. Quia verò fidem discipulorum, & cõstantiam deuotæ sibi voluntatis acceperat, sed turbãdos illos, & dispergẽdos præsciebat, ideo iussit eos in loco sedere. Nã sedere requiescẽtis est, laboraturi enim erant eum negaturi. Qualiter autem progressus sit, manifestat, cùm subiũgit: Et assumpto Petro & duobus filijs Zebedæi, cœpit cõtristari & mœstus esse. Illos videlicet assumpsit, quibus in monte claritatem suæ maiestatis ostenderat. HILA. Sed quia dicit, Cœpit contristari & mœstus esse, hæreticorum omnis hic sensus est, vt opinentur metum mortis in Dei A filium incidisse: quia asserunt non de æternitate prolatum, neque de infinitate paternæ substantiæ extitisse, sed ex nihilo per eum, qui omnia creauit, effectũ, & ideo in eo doloris anxietas, ideo metus mortis, vt qui mortem timere potuit, & mori possit. qui verò mori potuit, licet in futurũ erit, non tamen per eũ qui se genuit ex præterito fit æternus, quòd si per fidẽ capaces Euangeliorũ essent, scirẽt verbũ in principio Deum, & hoc in principio apud Deum, & eandem esse æternitatem gignẽtis, & geniti. Sed si virtutẽ illam incorruptæ substãtiæ, imbecillitatis suę fortè assũptio carnis infecerit, vt sit ad dolorẽ infirma, ad mortẽ trepida, iam & corruptioni subdita erit: ac sic æternitate demutata in metũ, hoc quod in ea est, B poterit aliquãdo non esse. Deus autem sine mensura tẽporum semper est, & qualis est talis semper æternus est. Mori igitur nihil in Deo potuit, nec ex se metus Deo vllus est. HIER. Nos autem ita dicimus hominem passibilem à Dei filio susceptũ, vt Deitas impassibilis permaneret. Passus est enim Dei filius non putatiuè, sed verè omnia quæ scriptura testatur, secundũ illud quod pati poterat, secundum scilicet substantiã assumptam. HILA. 10. de trin. Puto autem non alia hic ad timendum, quàm passionis, & mortis causa, à quibusdam prætenditur. Interrogo autem eos qui hoc ita existimãt, an ratione subsistat, vt mori timuerit, qui omnem ab Apostolis timorem C mortis expellens, ad gloriã eos sit martyrij adhortatus. quid enim ipse in mortis sacramento doluisse existimandus est, qui pro se morientibus vitam rependit? Deinde quem dolorẽ mortis timeret, potestatis suæ libertate moriturus? Si etiam passio honorificatura eum erat, quomodo tristem eum metus passionis effecerat? HILA. super Matth. Quia ergo mœstum Dominum fuisse legimus, causas mœstitiæ reperiamus. Admonuerat superius omnes scandalizãdos, Petrum etiam Dominus ter negaturum esse respondit, assumptisque eo, & Iacobo, & Ioanne, cœpit tristis esse: ergo nõ ante tristis est quàm assumit: D sed omnis metus illis esse cœpit assumptis: atque ita non de se orta est, sed de eis quos assumpserat, mœstitudo. HIER. Contristabatur ergo Dominus nõ timore patiendi, qui ad hoc venerat vt pateretur, & Petrum temeritatis arguerat: sed propter infelicissimum Iudam, & scandalum omnium Apostolorum, & reiectionem vel reprobationem populi Iudæorum, & euersionem miseræ Hierusalem.

Hil. lib. 10. de trin. aliquantulum à principio.

Canone 31. parum ante medium.

Super illud: Assumpto Petro, &c. cœpit contristari, tom. 9.

DAM. in lib. 3. Vel aliter: Omnia quæ non ante ad esse deducta sunt à conditore, existendi naturaliter desiderium habẽt, & nõ existere naturaliter fugiunt: & Deus igitur verbum homo factus habuit hoc desideriũ, quod demonstrauit escam & potum & somnum, quibus scilicet conseruatur vita desiderans, & E naturaliter in experientia horum factus, & econtrario desiderauit corruptiuorum amotionem: vnde & tempore passionis, quam volũtariè sustinuit, habuit mortis timorem naturalem, & tristitiam: est enim timor naturalis, anima nolente diuidi à corpore, propter eam quæ ex principio à conditore imposita est, naturalem familiaritatem. HIER. Dominus ergo noster, vt veritatem assumpti probaret hominis, verè quidem contristatus est, sed ne passio in animo illius dominaretur, per passionem cœpit contristari: aliud est enim contristari, & aliud incipere contristari. REMIO. Destruuntur autem in hoc loco Manichæi, qui dixerunt illum phantasticum

Lib. 3. c. 23.

Super illud: Cœpit contristari & mœstus esse, tom. 9.

Canone 31. paulo à prin.

Alta sententia Hilarij.

corpus assumpsisse, nihilominus & illi, qui dixerunt eum veram animam non habuisse, sed loco animæ diuinitatem.

Quæst. 80. circa med. tom 4.

A v g v. in libro octogesimo tertio quæstion. Habemus enim Euangelistarum narrationes, per quas Christum & natum de beata Virgine Maria cognouimus, & compræhensum à Iudæis, & flagellatum, & crucifixum, atque interfectum, & sepultum in monumento, quæ omnia facta esse, intelligere sine corpore nemo potest, nec figuratè accipienda quisquam vel dementissimus dixerit, cùm dicta sint ab eis, qui res gestas vt meminerant, narrauerunt. Sicut ergo ista corpus eum habuisse testantur, sic & eum habuisse indicant animã affectiones illæ, quæ nõ possunt esse, nisi in anima, quas nihilominus eisdem Euangelistis narrãtibus legimus. Et miratus est Iesus, & iratus, & contristatus.

Lib. 14. c. 9. circa med. tom. 5.

A v g. 14. de ciu. Dei. c. 9. Cùm ergo in Euangelio ista referuntur, nõ falsò vtiq; referuntur, verum ille hos motus certissimæ dispẽsationis gratia, ita cùm voluit, suscepit animo humano, vt cùm voluit factus est homo. Habemus quidem & nos huiusmodi affectus ex humanæ conditionis infirmitate: non autem ita Dominus Iesus, cuius infirmitas fuit ex potestate.

Lib. 2. c 20. in fine illius.

D a m. in 3. lib. Quapropter naturales nostræ passiones secundum naturam & suprà naturam fuerunt in Christo. Secundum naturam enim, quia permittebat carni pati quæ propria: super naturã autẽ, quia non præcedebant in eo voluntatem naturalia: nihil enim coactum in Christo cõsideratur, sed omnia voluntaria. Volens enim esuriuit, timuit, & cõtristatus est. Et ideò de manifestatione tristitiæ subditur: Túc ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem.

Lib. 10. in Luc. in titulo de tristitia tadio, & oratione Christi, circa fin. tom. 5. Super illud: Tunc ait illis, Tristis est anima, to. 9.

A m a. super Luc. Tristis autem est, nõ ipse, sed anima. Non enim tristis sapientia, nõ diuina substantia, sed anima Suscepit enim animã meam, suscepit corpus meum. H i e r. Non autem propter mortem, sed vsque ad mortẽ dicitur contristatus, donec Apostolos sua liberet passione. Dicãt qui irrationabilem Iesum sumpsisse animam suspicantur, quomodo cõtristetur, & nouerit tempus tristitiæ: quamuis enim & bruta mœreant animalia, tamen nõ nouerunt nec causas, neque tempus, vsque ad quod debeãt contristari.

Tract. 35. in Matth. super hoc verbũ.

Tristitia Christi.

O r i g. Vel aliter: Tristis est anima mea vsq; ad mortem, quasi dicat, Tristitia cœpta est in me, nõ semper, sed vsq; ad tempus mortis, vt cùm mortuus fuero peccato, moriar & vniuersæ tristitiæ, cuius principium tantum fuit in me. Sequitur, Sustinete hic, &c. ac si dicat, Cæteros quidem iussit sedere ibi quasi infirmiores, ab agone isto seruans eos securos, vos autem quasi firmiores adduxi, vt collaboretis mecum in vigiliis & orationibus: tamen & vos manete hic, vt vnusquisque in gradu suæ vocationis cõsistat: quoniã omnis gratia, quãuis fuerit magna, habet superiorem.

Super illud: Tristis est anima mea. tom. 9.

H i e r. Vel ideò non à somno prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed à somno infidelitatis, & torpore mentis.

Et progressus pusillũ, procidit in faciem suã, orans, et dicens: Pater mi, si possibile est, trãseat à me calix iste. Verũtamen nõ sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormiẽtes, & dicit Petro: Sic nõ potuistis vna hora vigilare mecũ? Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autẽ infirma. Iterum secundò abijt, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat volũtas tua. Et venit iterum, & inuenit eos dormiẽtes. Erant enim oculi eorũ grauati. Et relictis illis, iterũ abijt, & orauit tertiò eundem sermonem, dicens.

Tract. 35. in Matt. super illud: Accipies Petrum cœpit contristari.

O r i g. Petrum magis de confidentem, & alios adduxit, vt videant cadentem in faciem, & orantem, & discant non magna, sed humilia de se sapere, nec veloces esse ad promittendum, sed soliciti ad orandum, & ideò dicitur: Et progressus pusillum. Nolebat enim longè fieri ab eis, sed iuxta eos constitutus orare. & qui dixerat, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, laudabiliter se humilians, cadit in faciem. vnde sequitur: Procidit in faciem suam orans, & dicens, Pater mi, &c. Manifestãs autem in oratione sua deuotionem, quasi dilectus, & complacẽs dispositionibus Patris addidit: Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Docens vt nõ oremus fieri nostram voluntatem, sed Dei. Secundum autem quòd cœpit pauere, & tristari, secundum hoc orat calicem passionis transire, & non sicut ipse vult, sed sicut pater: hoc est, non secundum substantiam eius diuinã, & impassibilem, sed secũdum naturam humanam & infirmam. Suscipiens enim naturam carnis humanę, omnes proprietates impleuit, vt nõ in phantasia habuisse carnẽ æstimaretur, sed in veritate. Proprium est autem hominis fidelis, primũ quidem nolle pati aliquid doloris, maximè quod ducit vsque ad mortem, quia homo carnalis est: si autẽ sic voluerit Deus, vult acquiescere, quia fidelis est. Nam sicut multum confidere non debemus, ne nostram virtutem videamur profiteri, sic diffidere non debemus, ne Dei adiutoris nostri impotentiam videamur pronunciare. Notandum est autem, quoniam Marcus quidem & Lucas hoc ipsum scripserunt: Ioannes autem orantẽ Iesum, vt trãsiret ab eo calix, nõ introducit, quoniam hi quidem magis secundũ humanam naturam eius exponunt de eo, quàm secũdum diuinam: Ioannes autem magis secundum diuinam. Aliter autem Iesus videns, qualia erant Iudæi passuri petẽtes eum ad mortem, dicebat: Pater, si possibile est transeat à me calix iste.

Super illud: Et progressus pusillũ, to. 9.

H i e r. Vnde signanter dicit, Calix iste, hoc est, populi Iudæorum, qui excusationem ignorantiæ habere non possunt, si me occiderint, habentes legem & prophetas, qui me vaticinantur.

Tract. 35. in Matth super illud: Non sicut ego volo.

Vtilitas passionis Christi.

O r i g. Rursus videns quãta vtilitas totius mundi esset futura per passionem ipsius, dicebat: Sed non sicut ego volo, sed sicut tu, id est, si possibile est, vt sine passione mea omnia illa bona proueniant, quæ per passionẽ meã sunt prouentura, transeat passio hæc à me, vt & mundus saluetur, & Iudæi in passione mea non pereant. Si autem sine perditione quorumdam multorum salus nõ potest introduci, quãtum ad iustitiam tuam, non trãseat. Calicem autem hunc, qui bibitur, passionis in multis locis nominat scriptura. Bibit autẽ calicem totũ, qui patitur pro testimonio quicquid fuerit ei illatum. Effundit autem accipiẽs, qui denegat ne aliquid patiatur.

Lib. 3. c. 4. à med. to. 4.

A v g. de con. Euã. Et ne quis eum putaret patris minuisse potestatem, nõ dixit. Si facere potes, sed si fieri potest, vel si possibile est: ac si diceretur, si vis. Fieri enim potest quod ille voluerit: vnde & Lucas hoc ipsum planiùs intimauit, nõ enim ait, Si fieri potest, sed si vis.

Cano. 31. in Matth. à medio.

H i l. Vel aliter: Non ait, Transeat à me calix iste: hæc enim esset pro se timẽtis oratio: quod autem vt à se trãseat, rogat, non vt ipse prætereatur orat, sed vt in alterum

illud

illud quod ad se transit, accedat. Totus igitur supra eos qui passuri erãt merus est, atq; ideo pro his orat, qui passuri post se erant, dicens: Transeat calix à me, id est, quomodo à me bibitur, ita ab his bibatur, sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Ideo autem ait, si possibile est, quia carni & sanguini horum terror est, & difficile est eorũ acerbitate corpora non vinci humana. Quòd autem ait, Non sicut ego volo, sed sicut tu: Vellet quidem eos non pati, ne fortè in passione diffidant, si cohæreditatis suæ gloriam sine passionis suæ difficultate mereantur. Non ergo vt non patiantur rogat, dicens, Non vt ego volo, sed sicut tu, ait, eo quòd pater vult vt bibendi calicis in eos ex ipso transeat firmitudo, quia ex voluntate patris non tam per Christum vinci diabolum, quàm etiam per eius discipulos oportebat.

Concione prima in Psalm. 32. Super illud: Rectos decet collaudatio. tom. 8.

Avg. in Enchir. Sic igitur Christus hominem gerens, ostendit priuatam quandam hominis voluntatem, in qua & suam & nostram figurauit, qui caput nostrum est, cùm dicit: Trãseat à me. Hæc enim erat humana voluntas proprium aliquid & tanquam priuatum volẽs, sed quia rectum vult esse hominem, & ad Deum dirigi, subdit: Verunta. nõ sic. ego vo. sed si. tu. ac si diceret: vide te in me, quia potest aliquid proprium velle: & si Deus aliud velit, cõceditur hoc humanæ fragilitati, hæc vox capitis, salus est totius corporis. Leo Papa in serm. de pas. Hæc vox omnes fideles instruit, omnes confessores accendit, omnes martyres coronauit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus & pro omnibus patri diceret, fiat voluntas tua? Discant igitur hanc vocem omnes ecclesiæ filij, vt cùm aduersitas violenter alicuius tentationis incumbit, separato timore formidinis, accipiant tolerantiam passionis.

Serm. 7. paruum ante finem illius.

Tract. 35. in Matth super illud: Venit ad discipulos & dicit Petro.

Orig. Pusillum autem progrediente Iesu ab eis, nec vna hora potuerunt vigilare eo absente, propter quod oremus vt nec modicum aliquando Iesus progrediatur. Sequitur: Et ve. ad discipu. suos, & inuenit eos dormientes. Chry. in hom. Quia tempus intempestæ noctis erat, & oculi eorum à tristitia erant grauati. Hila. Postquã ergo ad discipulos redit, & dormiẽtes deprehẽdit, Petrũ arguit specialiter. vnde sequitur: Et dicit Petro, Sic nõ potuisti vna hora vigilare mecum? Petrũ ideo præ omnibus ex tribus arguit, quia præ cæteris non se scandalizandum fuerat gloriatus. Chry. in ho. Sed quia & alij idem dixerũt, omnium etiam infirmitatẽ arguit: qui enim mori simul cum Christo elegerant, neq; simul cũ eo potuerunt vigilare. Orig. Inueniens autem eos dormientes, suscitat verbo ad audiẽdum, & præcipit vigilare, dicens: Vigilate & orate, ne intretis in tentationẽ: vt primum vigilemus, & sic vigilãtes oremus. Vigilat, qui facit opera bona, & qui solicitè agit, ne in aliquod tenebrosum dogma incurrat: sic enim vigilãtis exauditur oratio. Hier. Impossibile est humanã animã non tẽtari. Ergo nõ ait, Vigilate & orate, ne tẽtemini, sed ne intretis in tẽtationẽ, hoc est, ne vos tentatio superet. Hila. Cur autem ne in tentationẽ venirent, admonere eos voluisset orare, ostẽdit, dicẽs: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim de se hoc dicit, ad eos enim hic sermo conuersus est. Hiero. Hoc autem est aduersus temerarios, qui quod crediderint, putant se posse consequi. Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus.

Homil. 84. Super illud: Rediit autẽ & inuenit eos, tom. 2.

Canone 31. in Matth. à medio

Hom. 84. in Matth circa prin. tom. 2.

Tract. 35. in Matth. super illud: Et venit ad discipulos, & dicit Petro.

Super illud: Vigilate & orate, &c. tom. 9.

Cano. 31. à med. illius.

Super illud: Spiritus promptus est, t. 9.

Orig. Hic considerandũ est, vtrum sicut omnium caro infirma est, sic omnium spiritus prõptus est: an omnium quidem caro infirma est, non autem & omnium hominum spiritus promptus est, sed tantum sanctorum, infidelium autẽ spiritus segnis est, & caro infirma. Est autem & alio modo caro infirma eorum solum, quorum spiritus promptus est, qui cum spiritu prompto opera carnis mortificant. Hos ergo vult vigilare & orare, vt non intrent in tẽtationem: quoniam qui spiritalior est, solicitior debet esse, ne magnum bonum ipsius grauem habeat lapsum.

Tract. 35 in Matth super illud: Spiritus promptus est.

Remi. Vel aliter, his verbis ostendit se veram carnem ex virgine sumpsisse, & veram animã habuisse. vnde & nunc dicit spiritum suum promptum esse ad patiendum, carnem verò infirmam timere dolorem passionis. Sequitur: Iterum secundo abiit & orauit dicens, Pater mi, si non potest calix iste transire nisi bibam illũ, fiat voluntas tua. Orig. Æstimo quòd calix ille passionis omnino à Iesu fuerat transiturus, sed cum differẽtia, vt si quidẽ biberet eum & ab ipso transiret, postmodum & ab vniuerso genere hominum. Si autem nõ biberet eum, ab ipso quidem forsitan transiret, ab hominibus autem non transiret. Hunc ergo calicem passionis volebat quidẽ à se trãsire, sic vt omnino neq; gustaret amaritudinem eius, si tamen possibile esset, quantum ad iustitiam Dei. Si autẽ nõ poterat fieri, magis volebat vt sumeret eum, & sic transiret ab eo, & ab vniuerso hominum genere, quàm vt cõtra voluntatem paternam bibitionem eius effugeret. Chrys. in hom. Quòd quidem secundo vel tertio orat, ex affectu scilicet humanæ infirmitatis, quo mortẽ timebat, certificat quòd verè factus est homo. Secũdo enim vel tertio aliquid fieri, veritatis est maximè demõstratiuum in scripturis. vnde Ioseph dixit Pharaoni: Quod vidisti secũdo ad eandẽ rem pertinens, somnij firmitatis indicium est.

Tract. 35. in Matth super illud: Iterum vadens orauit, dicens.

Homi. 83. in Matth. super illud: Ipse autem profectus tertio idem orauit, tom. 2.

Hiero. Vel aliter: Secundo orat, vt si Niniue, id est, gentilitas aliter saluari non potest, nisi aruerit cucurbita, id est, Iudæa, fiat voluntas patris, quæ non est contraria filij voluntati, dicente ipso per Prophetam: Vt facerem volũtatem tuam Deus meus volui.

Super illud: Iterum secũdo abiit & orauit. to. 9.

Hila. Vel aliter: Passuris discipulis omnem in se corporis nostri infirmitatem assumpsit, crucique secum vniuersa quibus infirmamur, affixit: & ideo transire ab eo calix non potest, nisi illum bibat, quia pati, nisi ex eius passione, non possumus.

Canone 31. Super illud: Pater, si potest transire hic calix.

Hier. Christus autem solus orat pro omnibus, sicut & solus patitur pro vniuersis. Sequitur enim: Et ven. ite. & inuen. eos dorm. Erãt enim oculi eorũ grauati. Languescebant enim & opprimebãtur Apostolorum oculi negatione vicina. Ori. Puto enim quòd non tantum corporum oculi, quãtum animarum grauati erant, nondum enim erat eis spiritus datus. vnde non eos reprehendit, sed vadens iterum orauit, docens, vt non deficiamus, sed permaneamus in oratione, donec impetremus ea, quæ postulare iam cœpimus. vnde sequitur: Et relictis illis iterum abiit, & orauit tertio eundem sermonem dicens.

Alia sententia Hilarii.

Super illud: Et venit iterum, & inuenit. to. 9.

Tract. 35. in Matth. super illud: Erant oculi eorum grauati.

Hier. Tertio autem orauit, vt in ore duorum vel trium testium stetet omne verbum. Raba. Vel ideo tribus vicibus Dominus orauit, vt nos à peccatis præteritis veniam, & præsentibus malis tutelã, & futuris periculis cautelam oremus, & vt omnẽ orationem ad patrem & ad filium & ad Spiritũ sanctum dirigamus, & vt integer spiritus noster, & anima, & corpus seruetur. Avg. de quæst. Euan. Nõ absurdè

Super illud: Tunc venit ad discipulos. tom. 9.

Super illud: Iterum abiit & orauit tertio.

Lib. 1. c. vlt. tom. 4.

etiam intelligitur propter trinam tentationem passionis, ter Dominum orasse. Sicut enim tentatio cupiditatis trina est, ita & tentatio timoris trina est. Cupiditati, quæ in curiositate est, opponitur timor mortis: sicut enim in illa cognoscendarum rerum est auiditas, ita & in ista metus amittendæ talis notitiæ. Cupiditati vero honoris vel laudis opponitur timor ignominiæ & contumeliarum. Cupiditati autem voluptatis opponitur timor doloris.

REMIG. Vel ter orat pro Apostolis, & maximè pro Petro, qui ter erat eum negaturus.

Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam & requiescite, ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce appropinquauit qui me tradet.

B

Canon. 31. in Mat. parum à fine.

HILA. Post orationem frequentem, post discursus recursusq; multiplices, metum demit, securitatem reddit, in requiem adhortatur. vnde dicitur: Tunc venit ad discipulos, &c. CHRY. in homil. Et quidem tunc vigilare oportebat, sed hoc dixit, vt ostenderet, quoniam neque visum possent terre futurorum malorum, & quoniam eorum non indiget auxilio, quoniam omnino tradi eum oportebat.

Hom. 84 super illud: Dormite iā & requiescite. tom. 2.

Canone 31. parum ante finem.

HILA. Vel hoc dicit, quia voluntatem patris de discipulis iam securus expectabat, de qua dixerat: Fiat volūtas tua, quia scilicet transiturū in nos calicem bibens, infirmitatem corporis nostri, & timoris solicitudinem, & ipsum dolorem mortis absorbuit.

C

Tract. 35. in Matth. super illud: Dormite iā, &c.

ORIG. Vel non est ille ipse somnus, quem iubet nunc discipulos suos dormire, & ille qui eis superius scribitur contigisse. Illic enim dormientes inuenit, non requiescentes, sed grauatos oculos habentes: nunc autem præcepit eis nō simpliciter dormire, sed cum requie, vt ordo seruetur, vt primum quidē vigilemus orantes, vt nō intremus in tentationem, vt postea dormiamus & requiescamus, vt cùm aliquis inuenerit locum Domino, tabernaculum Deo Iacob, ascēdat supra lectum stratus sui, & det somnum oculis suis. Forsitan autē & anima non potens semper sufferre labores, quasi incuruata, remissiones aliquas sine reprehensione consequetur, quæ moraliter dormitiones dicuntur, vt vsque ad aliquantum temporis habens remissionē, renouata resuscitetur.

D

Canone 31. in fine illius.

HILA. Quod autem ad eos reuertens, dormiētes que reperiens, primum reuersus obiurgat, secundo silet, tertio quiescere iubet: ratio ista est, quòd primū post resurrectionem dispersos eos, & diffidentes ac trepidos reprehendit. Secundo, misso spiritu paracleto, grauatis ad contuendam Euangelij libertatem oculis, visitauit: nam aliquandiu legis amore detenti, quodam fidei somno occupati sunt. Tertio verò, id est, claritatis suæ reditu, securitati eos, quietique restituet.

Tract. 35. in Matth. Super illud: Surgite, eamus hinc.

ORIG. Postquam autem resuscitauit eos à somno, videns in spiritu appropinquantem Iudam traditionis, quæ nondum videbatur à discipulis eius, dicit: Ecce appropinquauit hora, &c.

Homi. 84 in Mat sup illud: Ecce appropinquauit hora, t. 2.

Tract. 35. super illud: ecce appropinquauit hora

CHRYS. in homil. Per hoc autem quod dicit, Appropinquauit hora, ostendit quoniam diuinæ dispositionis erat quod gerebatur: per hoc autē quod dicit, in manus peccatorum, demōstrat quoniam illorum nequitiæ hoc opus erat, non quòd ipse delicto esset obnoxius. ORIG. Sed & nunc in manus peccatorum traditur Iesus, quādo hi qui videntur Iesum credere, habent eum in manibus suis, cùm sint peccatores. Sed quotiescunq; iustus habens in se Iesum, in potestate factus fuerit peccatorum, Iesus est traditus in manus peccatorū. HIER. Postquam ergo tertio orauerat, & Apostolorum timorem sequente pœnitentia impetrauerat corrigendum, securus de passione sua pergit ad persecutores, & vltro se ad interficiendum præbet. vnde sequitur: Surgite, eamus. quasi dicat, Non nos inueniant quasi timentes, vltro pergamus ad mortem, vt confidentium & gaudium passuri videāt. Sequitur enim: Ecce appropinquauit qui me tradat. ORIG. Non dicit, appropinquauit mihi: nec enim ipsi appropinquabat traditor eius, qui se elōgauerat peccatis suis ab eo. AVG. de con. Euang. Videtur autem hic sermo secundum Matth. sibiipsi esse contrarius. Quomodo enim dixit: Dormite iam, & requiescite, cùm connectat: Surgite, eamus? Qua velut repugnantia quidam commoti conantur ita pronunciare quod dictum est: Dormite iam, & requiescite tanquam ab exprobrante, non à permittente sit dictum, quod rectè fieret, si esset necesse. Cùm verò Marcus ita commemorauerit, vt cùm dixisset, Dormite iam, & requiescite, adiungeret: Sufficit, & deinde inferret: Venit hora, Ecce traditur filius hominis, vtique intelligitur post illud, quod eis dictum est: Dormite iam & requiescite: siluisse Dominum aliquantulum, vt hoc fieret quod promiserat, & tunc intulisse, Ecce appropinquauit hora. Propter quod secundum Marcum positum est, sufficit, id est, quòd iam requieuistis.

Super illud: Tunc venit & dicit, Dormite iam, tom. 9.

Tract. 35. in Matth. super illud: Surgite eamus hinc.

Lib. 3. ca. 4. tom. 4. Concord. Euangel.

Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladijs, & fustibus missi à principibus sacerdotum et senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedēs ad Iesum dixit, Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Iesus, Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt ad eum, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum.

GLOS. Quia superius dictum est, quòd Dominus vltro se persecutoribus exhibebat, cōsequenter Euāgelista ostendit, quomodo sit à persecutoribus detentus. vnde dicit, Adhuc eo loquente, &c.

REMIG. Vnus videlicet numero, non merito. Hoc autem dixit ad ostendendum immane facinus illius, qui de Apostolica dignitate factus fuerat proditor. Sequitur: Et cum eo turba multa cum gladiis & fustibus. Vt autē ostenderet Euāgelista, inuidētiæ causa illum deprehēsum, subiungit: Missi à princ. sac. & sen. pop. ORIG. Potest dicere aliquis, quoniā propter multitudinem eorum, qui iam crediderāt, multi venerūt aduersus eum timētes, ne multitudo credentium de manibus eorum tolleret eum. Ego æstimo etiam alteram causam, quoniam qui putabant in Beelzebub eiicere solere dæmonia, arbitrabantur eū ex quibusdā maleficijs posse effugere de medio volentium eum tenere. Multi etiam nunc spiritalibus gladijs militāt cōtra Iesum, varijs scilicet, & diuersis de Deo dogmatibus. Sequitur: Qui autem tradidit eum, dedit eis sign. dicens, Quemcunque oscul. &c. Dignum est autem quærere, cùm secundum faciem notus esset omnibus habitantibus in Iudæa, quare quasi non cognoscentibus effigiem eius, dedit eis signum? Venit autem traditio talis de eo ad nos, quoniam

E

Tract. 35 in Mat. sup. illud: Quemcunque osculatus fuero.

Duplex

forma Christi.

niam nun solum duæ formæ in eo fueruut, vna, secundum quam eum omnes videbant: altera, secundum quam trausfiguratus est corã discipulis in monte, sed etiã vnicuique apparebat secũdum quod fuerat dignus, sicut & de manna scriptũ est, quòd habebat sapotem ad umuem vsum conuenientem, & verbũ, Dei non similiter cunctis apparet. Propter huiusmodi ergo transfigurationes eius signo indigebant.

Homil. 84. super illud: Quécunque osculatus fuero tom. 2. Hoc in loco. Tract. 35. in Mat. sup. illud, Amice, ad quid venisti.

CHRYS. in hom. Vel ideo signum eis dedit, quia multoties detentus ab ipsis, pertransiit nescientibus eis, qnod & tunc factum esset, si ipse voluisset. Sequitur: Et confestim accedẽs ad Iesum, dixit, Aue rabbi. Et osculatus est eum. RAB. Suscipit Dominus osculum traditoris, non quod simulare nos doceat, sed ne proditionem fugere videatur. ORIG. Si autem aliquis quærat, cur osculo Iudas tradidit Iesum? Secundum quosdam quidem voluit reuerentiam ad magistrum seruare, non audens manifestè in eum irruere. Secundum alios autem hoc fecit, timens, ne si fortè se manifestum aduersarium præbuisset, ipse ei fieret causa euasionis, cùm posset secundum opinionem eios effugere, & facere se imperuium. Ego autẽ puto, quòd omoes proditores veritatis, amare veritatem fingentes, osculi signo vtuntur. Omnes etiam hæretici, sicut & Iudas, Iesu dicunt, Rabbi. Iesus aotem placabilia respõdet. vnde sequitur: Dixitque illi Iesus, Amice ad quid venisti? Dicit autẽ, amice, improperans simulationem: hoc enim nomine neminem bouorum in scripturis cognoscimus appellatũ, ad malum enim dicitur, Amice, quomodo huc intrasti? Amice non facio tibi iniuriam. AVGVS. in ser. dom. de pas. Dicit autem, Ad quid venisti? tanquam si diceret: Oscularis & insidiaris, noui quare veneris, amicum fingis, cùm proditor sis. REMI. Siue, Amice, ad quid venisti? hoc fac, subintelligitur. Sequitur: Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Tunc scilicet quando ipse permisit: frequenter enim voluerunt, sed non potuerunt.

RAB. Exulta Christiane, in commercio inimicorum tuorum vicisti, qood Iudas vẽdidit, & quod Iudæus emit, tu acquisiuisti.

Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum exemit gladium suum, & percutiens seruum principis sacerdotũ, amputauit auriculã eius. Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locũ suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquàm duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebũtur scripturæ? Quia sic oportet fieri.

Homi. 85. in Matth circa princ. to. 2.

CHRYS. in hom. Sicut Lucas refert, Dominus in cœna discipulis dixerat: Qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Et discipuli responderunt: Ecce gladij duo hic. Cõueniens autem erat illic gladios esse, propter agnum scilicet paschalem quem comederant. Audientes quoque qooniam venireot persecutores ad Christum capiẽdum, à cœna exeuntes, gladios sompserunt in auxilium aduersos persecutores, quasi pro magistro præliaturi. vnde & hic dicitur: Ecce vnus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum.

Super illud: Et ecce vnus

HIER. In alio Euangelio scriptũ est, quòd Petrus hoc fecerit eodem ardore, quo & cætera fecit. vnde

A sequitur: Et percutiens ser. princ. sacerd amp. auric.
eius. Seruus principis sacerdotum Malchus appellatur, auricula quoque quę amputatur, dextera est, trãsitoriè dicendum est, quod Malchus, id est, rex quondam populus Iudæorum, seruus factus est impietatis & deuorationis sacerdotum, dexterámque perdidit auriculam, vt litteræ veritatem audiat in sinistram.

ex his qui erãt cũ Iesu. tom. 9.

ORIG. Nam si videntur legem audire modo, cùm sinistro auditu audiunt vmbram traditionis de lege, non veritatem. Populus autem ex Gentibus significatur per Petrum, per hoc ipsum quòd crediderunt in Christum facti sunt causa vt præcideretur Iudæorum auditio dextera. RAB. Vel Petrus non tollit
B audiẽtibus intelligendi sensum, sed diuino ablato iudicio negligentibus pãdit: verùm eadẽ dextera auris in ijs, qui ex eodem populo crediderũt, diuinâ pietate pristino restituta est officio.

Tract. 35. in Matt. su. illud: tũc vnus percussit põtif. seruum.

Auricula amputata, allegoricè designat Iudæorum cęcitatem.

Hoc in loco Cano. 32. in Matth inter prin & med.

HILA. Vel aliter: Seruo principis sacerdotũ auricula ab Apostolo desecatur, populo scilicet sacerdotio seruienti per Christi discipolũ inobediens auditus exciditur, & ad capacitatem veritatis hoc quod erat non audiens, amputatur.

In serm. 1. parũ à med.

LEO papa in serm. de pass. Dominus autem zelantis Apostoli pium motũ progredi vltra non patitur. vnde sequitur: Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locũ suum. Contra sacramentum enim erat
C redẽptioois nostræ, vt qui mori pro omnibus venerat, capi nollet. Dat ergo in se furentibus licentiam sæuiendi, ne dilato gloriosæ crucis triumpho, & dominatio diabolica fieret longior, & captiuitas humana diuturnior. RAB. Oportuit etiam, vt actor gratiæ fideles patientiam suo exẽplo doceret, & potius ad sustinendum fortiter aduersa instrueret, quàm ad vindicandum prouocaret.

Super illud: Cõuer. glad. tuum. &c.

CHRY. in homil. Ad huc autem vt discipulo persuaderetur, comminationẽ addit, dicens: Omnes. n. qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Homi. 85. in Matth. circa illud, omnes qui glad. acc. Lib. 22. ca. 70. à med. tom. 6.

AVG. cont. Faust. Id est, omnis qui vsus fuerit gla-
D dio. Ille autem vtitur gladio, qui nulla superioritate, aut legitima potestate vel iubente vel cõcedente, in sanguinem alicuius armatur. Nam vtique Dominus iusserat, vt ferrũ discipoli eius ferrent, sed non iusserat vt ferirent. Quid ergo indignum, si Petrus post hoc peccatum factus est pastor Ecclesiæ, sicut Moyses post percussum Ægyptium factus est rector & princeps synagogæ? Vterque enim non detestabili immanitate, sed emẽdabili animositate regulam excessit: vterque odio improbitatis alienæ: sed ille fraterno, iste dominico (licet adhuc carnali) tamẽ amore peccauit. HILA. Sed non omnibus gladio vtentibus mors solet esse per gladiũ. Nam plures aut febris, aut alius accidens casus, absumit. quia gladio
E aut iudicij officio, aut resistẽdi latronibus necessitate sunt vsi. Et si secundum sententiã eius omnis gladio vtens, gladio perimeretur, rectè ad necem eorum gladius exerebatur, qui eodem vtebãtur ad facinus.

Cano 32. parũ à med.

HIER. Quo ergo gladio peribit, quicunque gladiũ sumpserit? Illo nempe qui igneus vertitur ante paradisum, & gladio spiritus, qui in Dei describitur armatura. HILA. Recondi ergo gladium præcepit Dominus: quia eos nõ humano, sed oris sui gladio esset perempturus. REMIG. Vel aliter: Qui gladio vtitur ad occidendum hominem, ipse suæ prius malitiæ moritur gladio. CHRYS. in homil. Non solum autem mitigauit discipulos per cõminationem pœnæ, sed etiã ostendendo quòd voluntariè hoc sustinebat.

Super illud: Tunc ait illi Iesus, Cõuer. tom. 9.

Cano. 31. inter print. & med.

Homi. 85. su. illud: Ampu-

vnde sequitur: An putas, quia non possum rogare patrem meũ, & exhibebit mihi modu plus quàm duudecim legiones Angelorũ? Quia multa humanæ infirmitatis ostẽderat, nuu videretur credibilia dicere, si dixisset, quòd eos perdere posset. Et ideu dicit, An putas quia non pussum? HIER. Quasi diceret, Non indigeu duudecim Apostolorũ auxiliu, etiam si omnes me defenderẽt, qui possum habere duudecim legiones Angelici exercitus. Vna legio apud veteres sex millibus hominũ cumplebatur: de duodecim ergo legionibus septuaginta duo millia Angelurum fiunt, in quot gentes hominum lingua diuisa est.

Super illud: An putas quia nõ possum. tom. 9.

ORIG. Ex hoc autem demonstratur, quuniam secundum similitudinem legiunum militiæ mũdialis, sunt & Angelorum legiunes militiæ cælestis militãtium cõtra legiones dæmunum. Militia enim umnis propter aduersatios intelligitur cunstituta. Non autem quasi indigens auxiliu Angelorum huc dicebat, sed secundum æstimatiunem Petri, vulentis ei auxilium ferre. Magis enim Angeli upus habent auxiliu vnigeniti filij Dei, quàm ipse illurum.

Tract. 35 in Matt. sup illud: An putas quia nõ possum rogare.

REMIG. Possumus etiam intelligere per angelos Rumanurum exercitum: cum Tito enim & Vespasiano umnes linguæ aduersus Iudæam surrexerũt, & impletum est, Quia pugnabit pru eo orbis terrarum contra insensatus. CHRY. in hum. Non sulum autem per huc timurem Discipulorum euacuat, sed etiam per huc, quòd scripturas in medium intruducit, dicens: Quumodu ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri? HIER. Hæc sententia promptum ad patiendum demonstrat animum, quod frustra pruphetæ cecinerunt, nisi Dominus eus vera dixisse sua passiune asseueret.

Rabanus hoc in loco ad habet.

Motus umnium gentiũ in Iudæos.

Homi. 85. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

Super illud: An putas quia non possum, &c. tom. 9.

In illa hora dixit Iesus turbis: Tãquam ad latronem existis cũ gladijs & fustibus cõprehendere me? Quotidie apud vos sedebã, docens in templo, & nõ me tenuistis. Hoc autem totũ factũ est, vt adimplerentur scripturæ prophetarũ. Tunc Discipuli omnes relicto eo fugerũt. At illi tenentes Iesum, duxerunt eũ ad Caipham principem sacerdotũ, vbi scribæ & seniores cõuenerant. Petrus autem sequebatur eũ à lõgè vsque iu atrium principis sacerdotũ. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, vt videret finem.

ORIG. Postquam dixit Petro, Recunde gladium tuum, quod est patiẽtiæ: postquam etiam auriculam restituit amputatã, sicut alter dicit Euãgelista, quod summæ benignitatis indiciũ fuerat, & diuinæ virtutis, subditur: In illa hora dixit Iesus turbis, vt si præterita beneficia non recordantur, vel præsentia recognuscant. Tanquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus comprehendere me? REMIG. Ac si diceret, Latronis officium est nucere, & latitare: ego verò nemini nocui, sed plures sanaui, & in synagogis semper ducui. Et huc est quud subditur: Quotidie apud vos sedebam in templu docens, &c.

Tract. 35. in Matth super illud: Sicut ad latronẽ.

Latronis ufficium & cunditiu.

HIER. Quasi diceret, Stultum est cum gladijs & fustibus quærere, qui vltro se vestris tradat manibus, & in nocte, quasi latitantem per proditurem inuestigare, qui quutidie in templo doceat.

Super illud: In illa hora dixit Iesus turbis, to. 9.

CHRYS. in hum. Ideu autem eum in templo non tenuerunt, quia non ausi erant prupter turbam: prupter quod & Duminus foras exiuit, vt ex loco & tẽpure daret eis aptitudinem se capiendi. Ex hoc ergo

Homil. 85. in Mat. sup. illud: Hoc factum est, vt script. impleretur, to. 2.

A docet, quoniam nisi voluntarius permisisset, nequaquã eum capere valuissent. Deinde Euãgelista quæstiunem soluit, prupter quid Dominus capi vuluit, cùm subdit: Huc autem tutum factum est, &c.

HIER. Fuderunt manus meas, & pedes meos. Et alibi: Sicut ouis ad victimã ductus est. Et in alio locu: Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortẽ.

Super hoc verbũ, to. 9.

REMI. Quia enim omnes pruphetæ prædixerunt Christi passiunem, ideo non poluit fixum testimunium, sed generaliter dicit impleri vaticinia umniũ pruphetarum. CHRY. in humil. Discipuli autem, qui, quandu detentus est Dñs, permanserunt, quandu hæc locutus est ad turbas, fugerũt. vnde sequitur: B Tunc discipuli omnes relictu eo, &c. Sciebant enim quuniam iam non erat pussibile effugere, eo se voluntariè illis tradente. REMIG. In hoc tamen facto demunstratur fragilitas Apostulurum: qui enim de ardure fidei prumiserant se muri cum eu, nunc timore fugiunt, immemores suæ prumissiunis. quod etiã videmus impleri in his, qui pro amure Dei magna se promittunt facturos, & pustmodum nuu implent, nun tamen desperare debẽt, sed cum Apostolis resurgere, & per pœnitentiam resipiscere.

Homi. 85. in Matt. parum ante med. tom. 2.

RAB. Mysticè autem sicut Petrus, qui culpam negatiunis pœnitentiæ lachrymis abluit, recuperationem eurum ostendit, qui in martyrio labuntur, ita C cæteri discipuli fugientes, cautelam fugiendi docent eos, qui se minus iduneos ad toleranda supplicia sentiunt. Sequitur: At illi tenentes Iesum duxerunt, &c.

Super illud: Relicto illo omnes fugerunt.

AVG. de con. Euang. Sed tamen primo ad Annã ductus est, socerum Cayphæ, sicut Ioãnes dicit. Ductus est autem ligatus, cùm adessent in illa turba tribunus & cohurs, vt Ioannes commemorat.

Lib. 3. ca. 5. in prin. to. 4.

HIER. Refert autem Iosephus, istum Caypham vnius tautum anni pontificatum pretiu redemisse, cùm tamen Moyses Deo iubente præceperit, vt põtifices patribus succederent, & generatiunis in sacerdutibus series texeretur. non ergu mirum est, si iniquus pontifex iniqua iudicet. RABA. Conuenit D etiã numen actioni: Caypha, id est, inuestigatur vel sagax ad implendam suam nequitiã, vel vumens ure: quia impudens fuit ad proferendum mendacium, & ad perpetrandũ homicidium. Ideo autem illuc eum adduxerunt, vt cum consilio omnia facerent. Vnde sequitur: Vbi Scribæ & Pharisæi & seniores conuenerant. ORIG. Vbi Cayphas est princeps sacerdotum, illic cungregantur scribæ, id est, litterati, qui præsunt litteræ uccidenti: & seniures, non in veritate, sed in vetustate litteræ. Sequitur: Petrus autẽ sequebatur eum à lungè. Non enim puterat de proximo eum sequi, sed de lõginquu, nec tamen omninu recedens ab eu. CHRY. in hom. Multus enim erat E feruor Petri, qui cùm alius fugiẽtes vidisset, non fugit, sed stetit & intrauit. Si autem & Iuãnes intrauit, tamen nutus erat principi sacerdutum. Longè antẽ sequebatur, quia erat Dominum negaturus.

Super illud: At illi tenentes Iesum. tom. 9.

Super illud: Quærebant falsum testimonium.

Tract. 35. in Mat. sup. illud: Duxerunt eum ad Cayphã principum. to. 9.

Hom. 85. sup. illud: Petrus autem sequebatur. tom. 2.

REMIG. Neque enim negare putuisset, si Domino proximus adhæsisset. Per huc etiam significatur, quud Petrus Dominum ad passiunem euntem erat secuturus, id est, imitaturus.

AVG. de quæst. euang. Significatur etiã, ecclesiam secuturam quidem, hoc est, imitaturã passiones Dumini, sed longè differẽter: ecclesia enim pru se patitur, at ille pro ecclesia. Sequitur: Et ingressus intro, sedebat cum ministris, vt videret finem.

Lib. 1. quæst. Euang. cap. penult. to. 4.

HIER. Vel amore discipuli, vel humana curiositate

Super illud:

Et ingressus intro. to. 9.

tate scire cupiebat, quid iudicaret de Domino pontifex: vtrum eum neci addiceret, an flagellis cæsum dimitteret.

Principes autem sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contrà Iesum, vt eũ morti traderent, & non inuenerunt, cùm multi falsi testes accessissent. Nouissimè autẽ venerũt duo falsi testes, & dixerũt. Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud. Et surgẽs princeps sacerdotũ ait illi. Nihil respõdes ad ea, quæ isti aduersum te testificãtur? Iesus autẽ tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum viuũ, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dixit illi Iesus. Tu dixisti. Verũtamẽ dico vobis, amodo videbitis filiũ hominis sedentẽ à dextris virtutis Dei, & venientẽ in nubibus cæli. Tunc princeps sacerdotũ scidit vestimẽta sua, dicens: Blasphemauit. Quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? At illi respõdentes dixerunt: Reus est mortis. Tunc expuerũt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes? Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

Homi. 85. in Mat. parum ante mediũ illius, tom. 2.

CHRY. in homil. Congregatis principibus sacerdotũ, & tota pestilentiæ conuenticula, volebant suis insidijs iodicij formã imponere. vnde dicitur: Principes autem sacerdotum, & omne concilium qoærebant falsum testimoniũ contrà Iesum, &c. Sed quòd fictũ erat iudicium, & omnia tumultus & turbationis plena, manifestatur per hoc, quod subditur: Et non inuenerunt, cùm multi falsi testes accessissent.

Tract. 35. in Mat. su. illud: Falsum testimonium quærebant.

ORIG. Falsa enim testimonia tunc locum habent, quando cum colore aliquo proferuntur. Sed nec color inueniebatur, qui posset contrà Iesum adiuuare mendacia, quamuis essent multi, gratiã tribuere volentes principibus sacerdotum: quod maximam laudem exhibet Iesu, qui sic omnia irreprehensibiliter dixit & fecit, vt nullam verisimilitudinem inuenirẽt in eo reprehẽsionis & mali & multi astuti. Sequitur: Nouissimè autem venerunt duo falsi testes, &c.

Super illud: Nouissimè venerũt duo falsi testes. tom. 9.

HIER. Quomodo autem falsi testes sunt, si ea dicunt, quæ Dominũ dixisse legimus? Sed falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit, qoo dicuntur: Dñs enim dixerat de templo corporis sui, sed in ipsis verbis calumniantor, vt paucis additis vel mutatis, quasi iostam calomniam faciant. Saluator dixerat, Soluite templum hoc: isti commutant, & aiunt: Possum destruere tẽplum Dei. Vos, inquit, soluite, non ego: quia illicitum est, vt nobisipsis inferamus manus. deinde illi vertũt, Et post triduũ reædificare illud, vt propriè de templo Iudaico dixisse videretur: Dominus autem, vt ostenderet animale & spirãs templum, dixerat, Et ego in triduo suscitabo illud. Aliud est ædificare, aliud suscitare.

Homi. 85. in Matt. su. illud, Reus est mortis to. 2. Super illud: Nihil respõdes ad ea? tom. 9.

CHRYS. in homil. Sed quare non adduxerunt in medium accusationem de solutione sabbathi? quia moltoties eos soper hoc confutauerat.

HIER. Ira autem præceps & impatiens, non inueniens calumniæ locum, excutit de solio põtificem, vt vesaniam mẽtis motu corporis demonstraret. vnde sequitur: Et surgẽs princeps sacerdotum, ait illi: Ni- A hil respõdes ad ea, quæ isti aduersum te testificantor?

Hom. 85. in Matth. circa med. tom 2.

CHRYS. in homil. Hoc autem dixit, volens ab eo inexcusabilem responsionem elicere, vt ex ipsa eum capiat. Inutilis autem erat excusationis responsio, nullo eam exaudiente. Et ideo sequitur: Iesus autem tacebat. Etenim solum figura iudicij ibi erat, in veritate autam lattonum erat incursus, sicut in spelunca, & ideo silet.

Tract. 35. in Mat. sup. illud: Nihil respondes ad ea?

ORIG. Ex hoc autem loco discimus cõtemnere calumniantium & falsorum testium voces, vt nec responsione dignos eos habeamus, qui non conuenientia dicunt aduersus nos, maximè, vbi maius est, liberè & fortiter silere, quàm defendere sine vllo profectu.

Super illud: Nihil respõdes ad ea, &c. tom 9.

HIER. Sciebat enim quasi Deus, B quicquid dixisset, torqoendũ ad calomniam. Quantò ergo Iesus magis tacebat ad indignos responsione sua falsos testes & sacerdotes impios, tãtò magis põtifex furore superatus, eom ad respondendũ prouocat, vt ex qualibet occasione sermonis, locum inueniat accusandi. vnde sequitur: Et princeps sacerdotum ait illi, Adioro te per Deom viuum, vt dicas nobis, &c.

Tract. 35. in Mat. su. illud: Adiuro te per Deũ.

ORIG. In lege quidem adiurandi vsum aliquoties inuenimus. Aestimo autem quoniam non oportet, vt vir qui vult secundum Euãgelium viuere, adiuret alterũ. Si enim iurare non licet, nec adiurare, sed & qui respicit Iesum imparantem dæmonibus, & potestatem dãtem discipulis super dæmonia, C dicet quòd secundum potastatem datam à Saluatore non est adiurare dæmonia. Princeps autem sacerdotum peccatum faciebat insidiãs Iesos, & ideò imitabatur propium patrem, qoi bis dubiè interrogauit Saluatorẽ, Si tu es Christus filius Dei. vnde quis rectè dicere potest, quoniã dubitare de filio Dei vtrum ipse sit Christus, opus diaboli est. Non dicebat autẽ Dñm ad adiurationem principis sacerdotum respõdere, quasi vim passum, propter quod nec denegauit se filium Dei esse, nec manifestè confessus est. vnde sequitur: Dicit illi Iesu, tu dixisti. Non enim erat dignus Christi doctrina, propterea non eum docet, sed verbum oris eius accipiens, in redargutionẽ eius D cõuertit. Sequitur: Veruntamen dico vobis, &c. Videtur mihi, quoniam firmitatem quandam regalem significat sessio filij hominis, iuxta virtutẽ ergo Dei, qui solus est virtus, fundatus est qui accepit omnem potestatem à patre, sicut in cælo & in terra. Erit autem quando hanc fundationem videbunt etiam adoersarij, quod à tempore dispensationis incepit impleri. viderunt enim eios discipuli eum resurgentem à mortuis, & per hoc viderũt eum fundatum ad dexteram virtutis. Vel quia secondũ lõgitudinem sempiternam, quæ est apud Daum à cõstitutione mondi vsque ad finem, est vnus dies. Nihil ergo mirũ, qood hic dicit Saluator: Amodò, spatiũ est breuissimum, E vsque ad finem ostendens, & non solum sedentem eum ad dexteram virtutis visoros prophetabat, sed etiam venientem in nubibus cæli. vnde sequitur: Et veniẽtem in nubibus cæli. Hæ nubes sunt Prophetæ & Apostoli Christi, quibus mãdat pluere cùm oportet, & sunt nubes cæli non transeuntes, qoasi portãtes imaginẽ cælestis: & dignæ sont, vt sint sedes Dei quasi hæredes Dei, & cohæredes Christi.

Super illud: Tũc princeps scidit vestimenta sua. tom. 9.

HIER. Pontificem autem, quem de solio sacerdotali furor excusserat, eadem rabies ad scindendas vestes prouocat. Vnde sequitur. Tũc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicẽs, Blasphemauit. Consuetodinis enim Iudaicæ est, quòd cùm aliquid blasphemum, & quasi contrà Deum audierint, scindant

Homil. 85. à med. illius. tom. 2. Super illud: Tunc princeps scidit vestimenta. to. 9. Homi. 85. in Mat. à med. illius. tom. 2.

vestimenta sua. CHRY. in hom. Hoc igitur fecit, vt accusationem redderet grauiorē, & quod verbis dicebat, factis extolleret. HIER. Per hoc autē, quòd scidit vestimenta sua, ostendit, Iudæos sacerdotalem gloriam perdidisse, & vacuam sedem habere pōtificis. Dum enim vestem sibi discindit, ipsum quo regebatur velamentum legis abrupit. CHRYS. in hom. Cùm ergo scidisset vestimenta sua, non fert sententiam à seipso, sed ab alijs eam exquirit, dicens, Quid vobis videtur? Sicut in confessis peccatis & blasphemia manifesta fieri solet, & quasi cogens & violentiam inferens ad sententiam proferendam præuenit auditorem dicens: Quid adhuc egemus testibus? Ecce, &c. Quæ autem fuit illa blasphemia? Etenim ante eis congregatis dixerat: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, & interpretatus est eis, & siluerunt, nec de cætero contradixerunt: qualiter ergo nunc quod dictum est blasphemiam vocant? Sequitur: At illi respōdentes dixerunt: Reus est mortis. Ipsi accusantes, ipsi discutientes, ipsi sententiam proferuntes. ORIG. Quantum putas fuit erroris, ipsam principalem omnium vitam ream mortis pronunciare, & per tantorum resurgentium testimonia non respicere fontem vitæ, de quo in omnes viuētes vita fluebat? CHRY. in homil. Vt autem venationem inuenientes, ita suam demonstrabant ebrietatem, & insania ferebantur. Sequitur: Tunc expuer. in fac. eius, &c. HIER. Vt compleretur quod dictum est: Dedi maxillam meam alapis, & faciem meam non auerti à confusione sputorum. Sequitur: Alij autem pal. in fac. eius deder. dicētes, Prophetiza, &c. GLO. In contumeliam ei hoc dicitur, qui se prophetam haberi voluit à populis.

Tract. 35 in Matt. sup illud: Tunc princeps scidit vestimēt. Homi 86. in Mat. in prin. tom. 2. Super hoc verbū. to. 9. Glosa ordinaria ibi id habet.

HIER. Stultum autem erat verberantibus respondere & prophetare cædentem, cùm palam percutiētis insania videretur. CHRYS. in hom. Attende autem, quòd Euāgelista cum summa diligentia, ea, quæ videntur esse exprobrantissima, exponit, nihil occultans aut verecundans: sed gloriam existimans maximam, dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Hoc autem legamus continuè, hoc nostræ menti inscribamus, & in his gloriemur.

Super illud: Alij autem, &c. Prophetiza, tom. 9. Homi. 86. in Matth. circa princ. to. 2. Opprobriū Christi, honor est Christiani.

Lib. 1. cap. 44. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Quòd autem dictum est, Expuerunt in faciem eius, significauit eos, qui præsentiam gratiæ eius respuunt. Item tanquā colaphis eum cædunt, qui ei honores suos præferunt. Palmas in faciem eius dant, qui perfidia cæcati, eum non venisse affirmant, tanquam præsentiam eius exterminantes & repellentes.

Petrus verò sedebat foris in atrio, & accessit ad eū vna ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras? At ille negauit corā omnibus, dicens: Nescio quid dicis. Exeunte autem illo ianuā, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic erat cū Iesu Nazareno. Et iterum negauit cum iuramento, quia nō noui hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabāt, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es, nā & loquela tua manifestū te facit. Tunc cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. Et continuo gallus cātauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat illi, priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amarè.

Lib. 3. ca. 6. AVGVS. de con. Euang. Inter prædictas Domini A contumelias trina negatio Petri facta est, quam non omnes Euangelistæ eodem ordine narrant. Lucas enim explicat prius tētationem Petri, nunc demum contumelias Domini. Sed Matthæus & Marcus eas primo commemorant, & deinde Petri tentationem. Sic enim hic sequitur: Petrus verò sedebat foris in atrio. HIER. Foris sedebat, vt videret exitum rei, & non appropinquabat Iesu, ne ministris aliqua suspicio nasceretur. CHRY. in homil. Et qui, quando detentum magistrum vidit solum, ita efferbuit, vt gladium euaginauerit, & auriculam absciderit: quādo contumelias Christi audiuit, negator efficitur, & vilis puellæ minas nō sustinet. Sequitur enim: Et accessit ad eum vna ancilla, dicēs: Et tu cum Iesu Galilæo eras. RAB. Quid sibi volt, quia prima eum prodit ancilla, cum viri magis eum potuerint recōgnoscere, nisi quòd iste sexus peccare in nece Dñi videretur, & eius passione redimeretur? Sequitur: At ille negauit coram omnibus dicens: Nescio quid dicis. Palam coram omnibus negauit, quia se manifestare expauit. quòd dicebat se nescire, ostendit, quia pro Saluatore adhuc mori noluit. LEO Papa in ser. de pas. Ob hoc autem, sicut apparet, hæsitare permissus est, vt in ecclesiæ principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo auderet de sua virtute confidere, quando mutabilitatis periculum nec beatus Petrus potuisset euadere. CHRYS. in ho. Non solum autem semel, sed & secundo, & tertio negat in breui tēpore. vnde sequitur: Exeunte autem, &c.

inter princ. & med. t. 4. Super illud: Petrus vero foris sedebat. tom. 9. Homi. 86 in Mat. nō multū remote à prin. tom. 2. Hoc in loco id habet. Serm 9. non remote à fine illius.

B

C

AVGVS. de con. Euang. Intelligitur autem quòd postquam exijt foras cùm iam semel negasset, gallus cantauit primum, quod Marcus dicit.

Homi. 86. in Matth. aliquantulū à prin. tom 2. Lib. 3. ca. 6. tom. 4. Homil. 85. circa princ. cap. 27. Lib. 3. ca. 6. aliquantulū ante mediū. tom. 4.

CHRYS. in homil. Vt ostendat, quòd neque vox galli eum à negatione detinuit, neque in memoriam suæ promissionis reduxit. AVGV. de con. Euang. Non autē foris ante ianuam iterum negauit, sed cùm redijsset ad focum: neque enim iam exierat, & foris eum vidit altera ancilla: sed cùm exiret, eum vidit, id est, cùm surgeret & exiret, animaduertit, & dixit his D qui erant ibi, id est, qui simul aderant ad ignem in atrio: Et hic erat cum Iesu Nazareno. Ille autem qui foris exierat, hoc audito, regressus est, vt se quasi purgaret negando. Vel quod est credibilius, non audiuit quod de eo dictum fuerat cùm foras exiret, & postea quàm redijt, quod dictum est ei, dixerūt ei ancilla & ille alius, quem Lucas cōmemorat. Sequitur: Et iterū negauit cum iuramento, &c. HIER. Scio quosdam pio affectu erga Apostolum Petrū locum hunc ita interpretatos, vt dicerent Petrum hominem negasse, non Deum, & esse sensum, Nescio hominem, quia scio Deum. Hoc quàm friuolum sit, prudēs lector intelligit: si enim iste non negauit, ergo mēritus E est Dominus, qui dixerat, Ter me negabis.

Super illud: Et iterū negauit cum iuramento. tom. 9.

AMBR. in Lucam: Malo negasse Petrum, quàm Dominū fefellisse. RAB. In hac autem negatione Petri, dicimus non solum abnegare Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed qui cùm sit, negat se esse Christianum. AVGV. de con. Euang. Nunc iam de tertia negatione inspiciamus. Sequitur enim: Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es. Lucas autem dixit: Interuallo facto quasi horæ vnius. & vt eum conuincant, consequenter adiungunt: Nam & loquela tua manifestum te facit. HIER. Non quod alterius sermonis esset Petrus, aut gentis externæ: omnes quippe Hebræi erant, & qui arguebant, & qui arguebatur: sed

Ambrosius Super illud: Et negauit cū iuramēto. Lib. 3 ca 6. à med. to. 4. Super illud: Verè & tu ex illis es, tom. 9.

sed quò vnaquæque prouincia & regio habeat proprietates suas, & vernaculum loquendi sonum vitarē non possit. REMI. Vide autem quàm sint noxia prauorum hominum colloquia, ipsa quippe coëgerunt Petrum negare Dominum, quem prius confessus fuerat esse Dei filiū. Sequitur enim: Tunc cœpit detestari, &c. RAB. Nota quia primum ait: Nescio quid dicis. Secundo cum iuramento negat. Tertio quia cœpit detestari & iurare, quia non nouit hominem. Perseuerare quippe in peccato dat incremētum scelerū, & qui minima spernit, cadit in maiora.

Super hoc verbū. to. 9.

RAMIO. Spiritualiter autem per hoc, quòd Petrus ante primum galli cantum negauit, illi designantur, qui ante Christi resurrectionem non credebant eum esse Deum, eius morte turbati. Per hoc autem quod post galli cantum negauit, illi designantur, qui in vtramque Domini naturam, & secundum Deum, & secundum hominem, errant. Per primam autem ancillam designatur cupiditas, per secundā carnalis delectatio, per illos qui astabant, dæmones intelliguntur. His enim trahūtur homines ad Christi negationem. ORIG. Vel per primam ancillam intelligitur synagoga Iudæorū, qui frequenter compulerunt denegare fideles: per secundam, congregatio gentium, qui & persecuti sunt Christianos: per tertios stantes in atrio, ministri hæresum diuersarum. AVG. de q. Euang. Ter etiam Petrus negauit, nam & error hæreticorū de Christo tribus generib' terminatur. Aut enim de diuinitate, aut de humanitate, aut de vtroq; falluntur. RAB. Post tertiam autem negationem sequitur gallicantus, & hoc est quod subditur: Et cōtinuo gallus cātauit. Per quem doctor ecclesiæ intelligitur, qui somnolentos increpans ait: Euigilate iusti, & nolite peccare. Solet autem sacra scriptura sępe meritum causarum per statum temporum designare. Vnde Petrus qui media nocte negauit, ad galli cantum pœnituit. vnde sequitur: Et recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: Priusquā gallus cantet, ter me negabis. HIAR. In alio Euangelio legimus, quòd post negationem Petri, & galli cantum respexit Saluator Petrum, & intuitu suo eū ad amaras lachrymas prouocauit: non enim fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux perspexerat mundi. vnde & hic sequitur: Et egressus foras, fleuit amare. In atrio enim Cayphę sedens non poterat agere pœnitentiam. vnde foras egreditur de impiorum concilio, vt pauidę negationis sordes amaris fletibus lauet. LEO. Pap. Felices, ô Apostole sancte, lachrymæ tuæ, quæ ad diluendā culpam negationis, virtutē sacri habuere baptismatis. Affuit enim dextera Dñi Iesu Christi, quæ labentem te, priusquam deijcereris, exciperet, & firmitatem stādi in ipso cadendi periculo recepisti: cito itaque ad soliditatem rediji Petrus, tanquam recipiēs fortitudinem, vt qui tunc in Christi expauerat passione, in suo post supplicio non timeret, sed constans permaneret.

Tract. 35. ante illud: Mane autē facto.

Lib. 1. ca. 43. tom. 4.

Super illud: ut continuo gallus cantauit.

Super illud: Tunc cœpit detestari & iurare. to. 9.

In serm. 7. de passione domini, nō procul à fine.

CAPVT XXVII.

MANE autem facto concilium inierunt omnes principes sacerdotum & seniores populi aduersus Iesum, vt eum morti traderēt. Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderūt Pontio Pilato præsidi. Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus, re-
A *tulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se suspendit.*

AVG. de con. Euang. Contexuerat superius Euangelista narrationem in his, quæ cum Dño facta sunt vsque ad mane. Sed postea redijt ad narrandam Petri negationem, qua terminata redijt ad mane, vt inde cætera contexeret. Et hoc est quod dicitur: Mane autem facto cōcilium inierunt omnes principes sacerdotū, & seniores populi aduersus Iesum, vt eū morti B traderent. ORIG. Putantes per mortem extinguere eius doctrinam, & fidē apud eos, qui crediderunt in eum, quasi in filium Dei. Talia autem contra eum conciliantes alligauerunt Iesum soluentē à vinculis. vnde sequitur: Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. HIER. Vide solicitudinem sacerdotum, in malum tota nocte vigilarunt, vt homicidium facerent: & vinctum tradiderunt Pilato. Habebant enim hunc morem, vt quem adiudicassent morti, ligatum iudici traderent.

Lib. 3. ca. 7. inter princ. & med. tom 4.

Tract. 35. in Matt. su. illud: Mane autem facto.

In prin. commentarij ad cap. 27. to. 9.

RAB. Attamen notandum, quòd non tunc primum ligauerunt, sed mox comprehensum in horto, C vt Ioannes declarat. CHRYS. in homi. Ideo autem eum non occultè interfecerunt, quia volebant eius gloriæ detrahere. Multi enim eum admirabantur, & propter hoc studuerunt publicè, & coram omnibus eum occidere, & ideo ad præsidem eum duxerunt.

Hoc in loco. id habet.

Homi. 86. in Mat. à med. illius, to. 5.

HIAR. Videns autem Iudas Dominum adiudicatum morti, pretium retulit sacerdotibus, quasi in potestate sua esset persecutorum mutare sententiam. vnde sequitur: Tunc videns Iudas qui tradidit eum, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus populi, dicēs: Peccaui, tradens sanguinē iustum.

Super illud: Tunc vidēs Iudas. to. 9.

ORIG. Respondeant mihi qui de naturis quasdam D fabulas introducunt. Vnde est, quòd Iudas cognoscens peccatum suum, dixit: Peccaui, tradens sanguinem iustum: nisi ex bona plantatione mentis & seminatione virtutis, quæ seminata est in omni rationabili anima, quam non coluit Iudas, & ideo cecidit in tale peccatum. Si autem naturæ pereuntis est aliquis hominum, magis huius naturæ fuit Iudas. Et siquidem post resurrectionem Christi hoc dixisset Iudas, forsitan erat dicendum, quoniam compulit eum pœnitere de peccato ipsa virtus resurrectionis. Nūc autem videns eum traditum esse Pilato, pœnituit; forsitan recordatus quæ frequenter Iesus dixerat de sua resurrectione futura. Forsitan & Sathanas, qui E ingressus in eum fuerat, præsto fuit ei, donec Iesus traderetur Pilato. Postquàm autē fecit quod voluit, recessit ab eo, quo recedente pœnitentiā capere potuit. Sed quomodo vidit Iudas quoniam cōdemnatus est? nondum enim à Pilato fuerat interrogatus. Forsitan dicet aliquis, quoniam consideratione mētis suæ vidit exitum rei, ex eo quod traditum aspexit. Alius autem dicet quoniam quod scriptum est: * Videns Iudas quia condemnatus est, ad ipsum Iudam refertur: tunc enim sensit malum suum & intellexit se condemnatum. LEO Pap. Dicendo tamen, Peccaui, tradēs sanguinem iustum, in impietatis suæ perfidia perstitit, qui Iesum non Dei filium, sed nostræ tantummodo conditionis hominem etiam inter ex-

Tract. 35. in Mat. su. illud: Tunc vidēs Iudas qui tradidit eum.

* Aliquā desunt. Damnatio quā Iudas vidit, potest referri ad Christū & ad ipsū Iudam.

trema mortis suæ periculo credidit, cuius flexisset misericordiam, si eius omnipotentiam non negasset.

Hom. 86. in Mat. sup. illud: Pœnitētia ductus. tom. 2.

C h r y s. in hom. Vide autem quoniam pœnitentiam agit, qoando completum est & finem accepit peccatum. Non enim permittit diabolus eos, qui nō vigilant, videre malum antequam perficiant. Sequitur: At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

Sensus notatu dignus.

R e m i u. Ac si dicant, Quid ad nos pertinet si iustos est? tu videris, id est, opus tuum qoale sit manifestabitur. Quidam autem cooiunctim voluerunt legere hæc verba, vt sit sensus, cuios æstimationis deputaris apod nos, qui eum, qoem tradidisti, iustum confireris?

Tract. 35. in Matt. dīa. gū di pœnitentia Iuda.

O r i g. Recedente autem ab aliquo diabolo, obseruat iterum tempus, & postquam cognouerit & ad secundum peccatum indoxerit, B obseruat etiam tertiæ deceptionis locum. Sicut ille qui primo vxorē patris habuit, de hoc malo postea pœnituit. Sed postea diabolus voluit hanc ipsam tristitiam supra modum exaggerare, vt ipsa tristitia abondantior facta absorberet tristantem. Simile aliquid factum est in Iuda. Postquam enim pœnituit, non seruauit cor soom, sed suscepit abundātiorem tristitiam à diabolo sibi submissam, qua voluit eum absorbere. vnde sequitur: Et abiens laqueo se suspēdit. Si autem locum pœnitentiæ requisisset, & tempus pœnitentiæ obseruasset, forsitan inuenisset eum qui dixit, Nolo mortem peccatoris. Vel fortè æstimauit præueoire magistrum moriturum, C & occurrere ei cum anima noda, vt confitens, & deprecans, misericordiam mereretur, nec vidit qoia noo conuenit seruum Dei seipsum expellere de hac vita, sed expectare Dei iudiciom.

Hoc in loco. ad habet. Cap 94. Incipit hic lib. Deus certè perfectus est. tom. 4.

R a b. Suspendit autem se laqoeo, vt se ostenderet cælo, terræque perosom. A v g v. de nooo & veteri testam. Sed occupatis principibus sacerdotū ad necem Domini à mane vsqoe ad horam nonam, quomodo Iudas eis retulisse pretium sanguinis quod acceperat ante crucem Domini probator, & dixisse illis in templo, Peccaui, quòd tradiderim sanguinem iustum: cùm cōstet omnes priocipes & seniores ante D passionem Domioi noo fuisse in templo. Quippe cum in cruce posito insoltarent ei. Nec enim inde potest probari, quia aote passionem Dn̄i relatum est, cùm sint multa quæ ante facta probantur, & nouissima ordinantur. Sed ne forte post horam oonam factom sit, vt videns Iodas occisum Saluatorem, & ob hoc velum templi scissum, terrā tremuisse, saxa scissa, elemēta conterrita, ipso metu correctus doluerit. Sed post horam nonam occupati erant (vt existimo) seniores & principes sacerdotum ad celebrationem paschæ. Sabbatho autem secundum legem non licet nummos portare, ac per hoc non est probabile apud me, quo die, imò quo tempore, laqueo vitam finie- E nit Iodas.

Principes autē sacerdotū acceptis argenteis dixerunt: Non licet eos mittere in corbonā, quia pretium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturā peregrinorū. Propter hoc vocatus est ager ille Acheldemac, hoc est, ager sanguinis, vsque in hodiernū diem. Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiā prophetam, dicētem, Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filijs Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

Homi. 86. in Matt. parum à medio.

A C h r y s. in hom. Quia principes sacerdotum nouerant quòd occisionē emerant, à propria cōscientia condemnati fuerunt, & ad hoc ostendēdum subdit Euangelista: Priocipes autem sacerdotum, acceptis argēteis, dixerunt, Non licet eos mittere in corbonam, qoia pretium sangoinis est.

Super illud: Principes sacerdotū, &c. tom. 9.

H i e r. Verè culicem liquantes, & camelum glotientes, si enim ideo non mittont pecuniā in corbonam, hoc est, in gazophylaciom, & dona Dei; qoia pretium sangoinis est, cur ipse sanguis effunditur?

Tract. 35. in Matt. parum ante illud: Tunc impletum est quod dictum est per.

O r i g. Videbant aotem quoniam circa mortuos magis eam pecuniā conueniebat expendi, quia pretium sanguinis erat: sed quia & inter loca mortoorum sunt differētiæ, B visi sunt pretio sanguinis Iesu ad comparationem agri figuli alicuius, vt in eo peregrini sepeliantur, non secūdom votum suum in moonumentis patrois: vnde sequitor. Concilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli io sepulturam peregrinorum.

Serm. 2. & est 118. in ordine. tom. 10.

A v g v. in ser. de cœn. Domini. Prooidentia autem Dei factum poto, vt pretium Saluatoris nō peccatoribus somptum præbeat, sed peregrinis requiem subministret: vt iam exinde Christos & viuos sanguinis soi passione redimat, & mortuos pretiosa passione suscipiat. Pretio ergo Dominici sanguinis ager figoli cōparatur. Legimus in scripturis, quòd totius generis humani salus redempta sit sanC guine Saluatoris. Ager ergo iste, mundus hic totus est. Figulus autem, qoi muodi possit habere dominatū, ipse est qui vascula corporis nostri fecit de limo. Istius itaque figuli ager, Christi sanguine emptus est, peregrinis, ioquam, qoi sine domo, patria, & toto orbe exules iactabātur, requies Christi sanguioe prouidetur. Istos autē peregrinos esse dicimos deuotissimos Christianos, qui renunciātes sæculo, nihil possidentes in mondo, io Christi sanguine reqoiescunt. Sepultura enim Christi nihil aliud est, qoàm requies Christiani. Cōsepulti enim sumus (sicut ait Apostolus) cum illo per baptismom in morte. Nos ergo peregrini in hoc mundo sumus, & tanquam hospites in D hac luce versamur.

Super illud: Concilio autem inito. tom. 9. Tract. 35. in Mat. parum ante illud: Tunc impletum est quod dictum est.

H i e r o. Qui etiam peregrioi eramus à lege & prophetis, praua Iudæorum studia soscepimus in salotem. O r i g. Vel peregrinos dicimus, qui vsqoe ad finem extranei sunt à Deo. Nam iosti consepulti sont Christo in monomento nooo, quod excisum est in petra. Qui autem alieni sunt à Deo vsque ad finem, sepolti sunt in agro figuli operantis lutom, qui pretio sanguinis est comparatus, & ager sanguinis nominatur. vnde sequitur: Propter hoc vocatos est ager ille Acheldemach, hoc est, ager sanguinis, vsque io hodiernum diem.

G l o. Qood referendom est ad tempus, quo Euāgelista hoc scripsit, deinde confirmat idem propheE tico testimonio, dicēs, Touc impletom est quod dictum est per Hieremiam prophetam, dicentem, Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaoerunt à filijs Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominos.

Super illud: Tunc impletum est quod dictum est. tom. 9. Lib. 3. ca. 7. circa med. tom. 4.

H i e r. Hoc in Hieremia penitus non inuenitur, sed in Zacharia (qoi penultimus est duodecim prophetarum) qoædam similitudo refertur: & quanquam sensus non multum discrepet, tamen ordo & verba diuersa suot. A v g v. de con. Euang. Si quis ergo potat ideo fidei Euangelistæ aliqoid derogandom, primo nouerit, non omoes codices Euangeliorum habere quòd per Hieremiam dictum sit, sed tantummodo per prophetam. Mihi autem hæc non

placet

placet defensio, quia & plures codices habẽt Hieremiæ nomẽ, & antiquiores, & nulli fuit causa cur adderetur hoc nomen, & mendositas fieret. Cur autem tolleretur, fuit vtique causa, vt hoc audax imperitia faceret, prædicta quæstione turbata. Potuit autem fieri, vt animo Matthæi Euangelium scribentis, pro Zacharia Hieremias occurreret, vt fieri solet, quod tamen sine vlla dubitatione emẽdaret, saltem ab his admonitus, qui ipso adhuc in carne viuente hæc legere potuerunt, nisi cogitarent recordationis suæ, quæ Spiritu sancto regebatur, non occurrisse aliud pro alio nomen prophetę, nisi quia Dominus hoc ita scribi constituit. Cur autem constituerit, prima causa est, quia sic insinuat, ita omnes prophetas vno spiritu locutos, mirabili inter se cõsensione constare, vt hoc multo amplius sit, quàm si omnium verba prophetarum vno vnius hominis ore demonstrentur, & ideo indubitanter accipi debent, quæcunque per eos Spiritus sanctus dixit, & singula esse omnium, & omnia singulorum. Si enim hodie quisquam volẽs alicuius verba indicare, dicat nomen alterius à quo dicta sunt, qui tamen sit amicissimus illius, cuius verba dicere voluit, & continuo recordatus alium pro alio se dixisse, ita se corrigat, vt tamen dicat, bene dixi, nihil aliud intuens nisi inter ambos esse concordiam, quãto magis de prophetis sanctis hoc commendandum fuit? Est etiam alia causa cur hoc nomẽ Hieremiæ in testimonio Zachariæ sit manere permissum, vel potius sancti Spiritus auctoritate præceptum sit. Est apud Hieremiam quòd emerit agrum à filio fratris sui, & dederit ei argentum, non quidem sub hoc nomine pretij, quod positum est apud Zachariam triginta argenteis. Quòd autem prophetiam de triginta argenteis ad hoc interpretatus sit Euãgelista, quòd modo de Domino completum est, manifestum est, sed ad hoc pertinere etiã illud de agro empto, quod Hieremias dicit, hinc potest mystice significari, vt non hic Zachariæ nomen poneretur, qui dixit, triginta argenteis, sed Hieremiæ, qui dixit de agro empto: vt lecto Euangelio, atque inuento nomine Hieremiæ, lecto autem Hieremia, & non inuento testimonio de triginta argenteis, inuento tamẽ agro empto, admoneatur lector vtrunque conferre, & inde sensum enucleare prophetiæ, quomodo pertineat ad hoc, quod in Domino completum est. Nam illud quod subiecit huic testimonio Matthæus, cùm ait: Quem appreciauerunt à filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus: nec apud Zachariam, nec apud Hieremiam reperitur. Vnde magis ex persona Euangelistæ accipiendũ est, & mysticè incertum, quia hoc ex Domini reuelatione cognouerit, & ad hanc rem, quæ de Christo pretio facta est, huiusmodi pertinere prophetiam.

Parum ante med. tom. 2.

HIER. de optimo genere interpretandi. Absit ergo de pedissequo Christi quòd possit argui de falso, cui cura fuit non verba & syllabas aucupari, sed sententias dogmatum ponere.

Hier. super illud: Mat. 27. Tunc adimpletum est quod dictum tom. 9.

HIER. in homil. Legi nuper in quodam Hebraïco volumine, quod Nazarææ sectæ mihi Hebræus contulit, Hieremiæ apocryphum, in quo hæc ad verbum scriptum reperi, sed tamen mihi videtur magis de Zacharia sumptum testimonium Euangelistarum & Apostolorum more vulgato, quo verborum ordine prætermisso, sensus tamen de veteri testamento proferunt exemplum.

A *Iesus autem stetit ante præsidem, & interrogauit eum præses, dicens: Tu es rex Iudæorũ? Dicit illi Iesus: Tu dicis. Et cùm accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc dixit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præses vehementer.*

Lib. 3. ca. 7. in fin & ca. 8 tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Finitis his quæ Matthæus de Iuda proditore interposuit, ad ordinem narrationis reuertitur, dicens: Iesus autem stetit ante præsidem. ORIG. Iudex totius creaturæ cõstitutus à patre, vide quantum se humiliauit, vt acquiesceret stare ante iudicẽ tunc terræ Iudææ, & interrogatus est interrogationem, quam forsitam deridens, aut dubitans Pilatus interrogat. vnde sequitur: Et interrogauit eum præses dicens, Tu es rex Iudæorum?

Tract. 35. in Matt. super illud: Tu es rex Iud.

CHRY. in homil. Id Pilatus interrogat, quòd aduersarij cõtra Christum continuè reuoluebãt. Quia enim sciebant Pilatum nullam curam facientem legalium, ad publicas accusationes rem ducunt.

Homi. 87. in Mat. in prin. tom. 2.

ORIG. Vel pronunciatiuè hoc dixit Pilatus. vnde & alibi scripsit in titulo, Rex Iudæorũ. Principi autem sacerdotum respondens, Tu dixisti, obliquè arguit eius dubitationem. Pilati verò sententiam confirmat pronuntiantis. vnde sequitur: Dicit illi Iesus, Tu dicis. CHRYS. in homil. Confessus est se esse regem, sed cælestem, vt in alio Euangelio manifestius legitur: Regnum meum (inquit) non est de hoc mũdo: vt neque Iudæi, neque Pilatus excusationem habeant, huic accusationi insistentes.

Tract. 35. in Matth sup. illud; Tu dicis.

Hom. 87. in Matth. circa prin. tom. 2.

HILA. Vel interroganti pontifici an ipse esset Iesus Christus, dixerat, Tu dixisti: quia semper futurum Christum ex lege ipse dixisset, huic verò legis ignaro interroganti, an ipse esset rex Iudæorum, dicitur, Tu dicis. quia per fidẽ præsentis confessionis salus gentium est. HIER. Attende autem quòd Pilato, qui inuitus promebat sentẽtiam, aliqua ex parte respondit: sacerdotibus autem & principibus sacerdotum respõdere noluit indignos eos suo sermone iudicãs, vnde sequitur: Et cùm accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit.

Cano. 32. in Mat. in fin.

Super illud: Dicit illi Ies. Tu dicis. tom. 9.

AVG. de con. Euãg. Lucas autem ipsa crimina, quæ accusantes obiecerunt, aperuit: dicit enim: Cœperũt illum accusare dicentes: Hunc inuenimus subuertẽtem gentem nostrã, & prohibentẽ tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Nihil autẽ interest ad veritatem quo ordine ista retulerint, sicut nihil interest, si alius aliud tacet quod alius commemorat. ORIG. Accusatus autẽ Iesus sicut tunc illis nihil respondit, sic nec & modo: non fit eis verbum Dei sicut aliquando fuerat ad prophetas: sed neque dignum erat vt Pilato interroganti responderet, qui non habebat permanens & firmum de Christo iudicium, sed ad contraria trahebatur. vnde sequitur: Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia?

Lib. 3. ca. 8. ante mediũ. tom. 4.

Tract. 35. in Matt. super illud: Non audis quanta.

HIER. Gentilis quidem est qui contemnit Iesum, sed causam refert in populum Iudæorum.

Super illud: Tunc dicit illi Pilat. tom. 9.

CHRYS. in homil. Ideo autem hoc dicebat, quia volebat eum liberare, dum se excusando respõderet. Sequitur: Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præses vehementer. Quia enim multas habentes demonstrationes ex ipsis rebus virtutis

Homi. 87 in Matt. super illud: Non aud. quanta. tom. 2.

& mansuetudinis eius & humilitatis, tamē in ipsum malignabantur, & peruerso iudicio agebantur contra ipsum, propter hoc nihil respondet, & si aliquando respondet, breuia quidem dicit, ne continua taciturnitate pertinaciæ opinio de ipso accipiatur.

Super illud: Non audis quanta aduersus te. Tra. 35. in Matth. sup. illud: Non aud. quanta aduers. te.

Hier. Vel ideo Iesus nihil respondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur à præside, & crucis vtilitas differretur. Orig. Miratus est autem præses constantiam eius, forsitan sciens quòd idoneus esset pronunciare crimen, & tamen videbat eum in tranquilla & quieta sapientia, & grauitate non turbabili stare, sed & vehementer miratur. Dignum enim ei videbatur magno miraculo, vt exhibitus Christus ad criminale iudiciū, imperturbabilis staret aduersus ordinem, quæ apud omnes homines terribilis æstimatur.

Per diem autem solennem cōsueuerat præses populo dimittere vnum vinctum quem voluissent. Habebat autem tunc vnum vinctum insignem, qui dicebatur Barrabas. Cōgregatis ergo illis dixit Pilatus: Quem vultis dimitta vobis, Barrabā, an Iesum qui dicitur Christus? Sciebat enim quòd per inuidiā tradidissent eum. Sedente autē illo pro tribunali, misit ad eū vxor eius dicens: Nihil tibi & iusto illi. Multa enim passa sum hodie per visū propter eum. Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populo vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent. Respōdens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barrabā. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciā de Iesu qui dicitur Christus? Dicūt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Videns autē Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus corā populo, dicens: innocens ego sum à sāguine iusti huius, vos videritis. Et respōdens vniuersus populus, dixit: Sāguis eius super nos, & super filios nostros. Tunc dimisit illis Barrabam, Iesum autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur.

Hom. 87. in Matt. super illud: Non aud quanta aduersus te. tom. 2.

Chrys. in homil. Quia Christus ad accusationē Iudæorum nihil responderat, per quod posset eum Pilatus ab accusationibus Iudæorum excusatum habere, aliud machinatur, per quod eum liberare possit. vnde dicitur: Per diem autē solennem consueuerat præses populo dimittere vnum vinctum, quem voluisset.

Tract. 35 in Matt. super illud: Per diem solemnem.

Orig. Sic enim quasdam gratias præstant gentes eis quos subiiciunt sibi, donec confirmetur super eos iugum ipsorum, tamē consuetudo hæc aliquando fuit apud Iudæos. Saul enim non interfecit Ionatham omni populo petente eum ad vitam.

Homi. 87 in Matth. super illud: Nihil tibi & homini iusto huic. tom. 2.

Chry. in homil. Per hanc autem consuetudinem Christum eripere tentauit, vt neque vmbram excusationis Iudæi sibi derelinquant, manifestus homicida in comparatione Christi adducitur, de quo sequitur. Habebat autem tunc vnum vinctum insignem qui dicebatur Barrabas. Non simpliciter dicit latronem, sed insignem, hoc est, in malitia diffamatum.

Super illud: Habebat autem tunc vinctum Barrab.

Hier. Iste Barrabas in Euangelio quod inscribitur iuxta Hebræos, filius magistri eorum interpretatur, qui propter seditionē & homicidium fuerat condemnatus. Offert autem optionē eis Pilatus dimit-
A tendi quem vellent, latronem, an Iesum: non dubitans Iesum potiùs eligendum. vnde sequitur: Cōgregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus?

Hom. 87. in Matth. super illud: Non aud. quanta aduers. te. tom. 2.

Chrys. in homil. Quasi dicat: Si non vultis sicut innocentem dimittere, saltem sicut condemnatum festiuitati dimittatis. Si enim oportebat in peccatis manifestis existentem dimittere, multo magis in dubiis. Vide autem ordinem cōuersum. Petitio pro cōdemnatis solet esse plebis, cōcessio autem principis, nunc autem contrarium gestum est. Princeps enim petit à plebe, & plebs ferocior redditur.

Glo. Quare autem Pilatus ad liberationē Chri-
B sti laborauit, manifestat Euāgelista cùm subdit: Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum.

Remig. Quæ autem inuidia fuerit, Ioannes manifestat, qui narrat eos dixisse: Ecce mūdus totus post eum vadit, & si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Notandum etiam, quia loco eius quod Matthæus dicit, An Iesum qui dicitur Christus: Marcus dicit, Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? soli namque reges Iudæorum vngebantur, & ab ipsa vnctione Christi vocabantur.

Homi. 87. in Matth super illud: Sedente autem illo pro trib. tom. 2.

Chrys. in homil. Deinde subditur aliud, quod sufficiens erat omnes à passione reuocare. Sequitur enim: Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius dicens, Nihil tibi & iusto illi. Cum demō-
C stratione enim quæ erat à rebus, & somnus non paruum quid erat. Rab. Notandum verò quia tribunal sedes est iudicis, solium regum, cathedræ magistrorum. In visionibus autem & somnijs gentilis viri vxor hoc intellexit, quod Iudæi vigilātes nec credere, nec intelligere voluerunt.

Super illud: Sedente autem illo pro trib. tom. 9. Homi. 87. in Matt. super illud: Sedente autem illo pro trib. tom. 2.

Hier. Nota etiam quod gentilibus sæpè à Deo somnia reuelantur. Et quòd in Pilato & vxore eius iustum Dominū confitentibus gentilis populi testimonium sit. Chrys. in hom. Sed cuius gratia non ipse Pilatus somnium videbat? quia illa magis digna erat, vel quia si Pilatus vidisset, non æqualiter sibi creditum esset, vel fortè neque dixisset: propter hoc
D dispensatur à Deo quod mulier vidit, vt manifestum omnibus fieret. Et non simpliciter videt, sed & patitur multa. Sequitur enim: Multa enim passa sum hodie per visum propter eum, vt scilicet à compassione, quæ erat ad vxorem, desidior fieret vir circa occisionem, sed & tempus non parum conferebat, etenim eadem nocte vidit.

Avg. 10 serm. de pass. Sic ergo iudex terretur in coniuge, & vt crimini Iudæorum non præbeat in iudicio consensum, pertulit in vxoris visione afflictioneq; iudicium, iudicatur ipse qui iudicat, & torquetur antequàm torqueat.

Super illud: Nihil tibi & iusto illi.

Rab. Vel aliter: Nunc demùm diabolus intelli-
E gens per Christum se spolia sua amissurum, sicut primùm per mulierem mortē intulerat: ita per mulierem vult Christum de manibus Iudæorum liberare, ne per eius mortem, mortis amittat imperium.

Hom. 87. in Matth. ante med. tom. 2.

Chry. in homil. Nihil autem præmissorum Christi aduersarios mouit, quia eos omninò inuidia excæcauerat, vnde ex propria malitia plebem corrumpunt, & hoc est quod sequitur: Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populo vt peterent Barrabam, Iesum verò perd.

Tract. 35. Super illud:

Orig. Et est videre nunc quomodo populus Iudæorum à senioribus suis, & Iudaicæ culturæ doctoribus

Princip. persu-serũt. po.

tibus suadetur, & excitatur aduersum Iesum, vt eum perdãt. Sequitur: Respondens autem præses, ait illis, Quem vultis vobis de duobus dimitti?

G l o. Respondisse autem dicitur Pilatus hæc dicens, siue ad ea quæ vxor nunciauerat, siue ad petitionem populi, qui iuxta consuetudinem aliquem in die festo sibi dimitti petebant.

Tract. 35. in Matt. super illud: Quem vultis vobis dimitt.

Iudæi in suis rebus damna patiuntur ob iniustam Christi necem.

O r i g. Turbæ autẽ quasi feræ, quæ spatiosam ambulant viam, voluerũt sibi Barrabam habere solutũ. vnde subditur: At illi dixerunt: Barrabam. Ideo gens illa habet seditiones & homicidia & latrocinia, secũdum quosdam gentis suæ in rebus quæ foris habentur: secundum autem omnes, intus est in anima. Vbi enim non est Iesus, illic lites & prælia sunt: vbi autem est, ibi sunt omnia bona & pax. Omnes etiam qui Iudæis sunt similes vel in dogmate vel in vita, Barrabã sibi solui desiderant. Quicunque enim mala agit, solutus est in corpore eius Barrabas, Christus autem vinctus. Qui autem bona agit, Christum habet solutum, Barrabam vinctum. Voluit autem Pilatus pudorem tantæ iniquitatis eis incutere. vnde sequitur: Dicit illis Pilatus: Quid igitur, &c. Non solum autẽ hoc, sed & mensuram colligere volẽs impietatis eorum. Illi autem nec hoc erubescunt quòd Pilatus Iesum Christum esse confitebatur: nec modum impietatis seruant. vnde sequitur: Dicunt omnes, Crucifigatur. In quo multiplicauerunt impietatis suæ mensuram, non solum homicidam postulantes ad vitam, sed etiam iustum ad mortem, & ad mortem turpissimam crucis.

Super illud: Crucifigatur.

R a b. Pendentes siquidem in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibúsque confixi, producta morte necabantur, & diu viuebant in cruce, non quia lõgior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. verum Iudæi de morte pessima cogitabant: sed à Domino non intelligentibus eis electa erat. Ipsam enim crucem diabolo superato erat tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus.

Super illud: Quid igitur faciam de Iesu? tom. 9.

H i e r. Cùm autem hoc responderent, non statim acquieuit: sed iuxta suggestionem vxoris, quæ mãdauerat, Nihil tibi & iusto illi, ipse quoque respondit. vnde sequitur: Ait illis præses, Quid enim mali fecit? Hoc dicẽdo Pilatus absoluit Iesum. Sequitur: At illi magis clamabant, dicentes, Crucifigatur. vt impleretur quod in psalmo dicitur: Circundederunt me canes multi, cõgregatio malignantium obsedit me. Et illud Hieremiæ: Facta est mihi hæreditas mea sicut leo in sylua, dederunt super me vocem suam.

Lib. 3. ca. 8. à med. illius tom. 4.

A v g. de con. Euang. Sæpius autem Pilatus cum Iudæis egit, volens vt dimitteretur Iesus. quod paucissimis verbis testatur Matthæus cum subdit: Vidẽs Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: quod nõ diceret, nisi multum ille conatus fuisset (quamuis tacuerit quoties hoc tentauit) vt erueret Iesum furori eorum. Sequitur: Accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens, Innocens, &c.

Mos antiquorum.

R e m i g. Mos enim erat apud antiquos, vt cùm vellet quis se ostendere immunem ab aliquo crimine, accepta aqua lauaret manus suas coram populo.

Super illud: Videns Pilatus quod nihil proficeret tom. 6.

H i e r. Pilatus ergo accepit aquã iuxta illud propheticũ: Lauabo inter innocẽtes manus meas. quodammodo in hoc contestans & dicens, Ego quidem innocentem volui liberare, sed quoniam seditio oritur, & rebellionis mihi contra Cæsarem crimen impingitur, innocens sum à sanguine iusti huius. Iudex ergo qui cogitur contra Dominum ferre sententiam, non damnat oblatum, sed arguit offerentes, iustum esse pronuncians eum qui crucifigendus est. Sequitur: Vos videritis, quasi dicat, Ego minister legum sum, vox vestra sanguinem fundit. Sequitur: Et respondens vniuersus populus dixit, Sanguis eius, &c. Perseuerat vsque in præsentem diem hæc imprecatio super Iudæos, & sanguis Domini nõ auferrur ab eis.

Homi. 88 in Mat. parum ante medium tom. 2.

C h r y s. in homil. Intuere autem & hic Iudæorum multam insaniam, eorum enim impietas & perniciosa concupiscentia non permittit eos quæ oportet inspicere: & sibi maledicunt dicẽtes, Sanguis eius super nos, quid ad filios maledictionem attrahũt dicentes, Et super filios nostros. Sed tamen misericors Deus eorum sententiam non firmauit, sed ex eis & eorum filiis suscepit, qui pœnitẽtiam egerũt: etenim & Paulus ex ipsis fuit, & multa millia eorum qui in Hierosolymis crediderunt.

Sermo. 8. paulo post princ.

L e o pap. in serm. de passio. Do. Excessit ergo Pilati culpam facinus Iudæorum, sed nec ipse euasit reatum qui reliquit proprium iudicium, & in crimen transiuit alienum. Sequitur enim: Tunc dimisit illis Barrabam, Iesum autem flagellatum, &c.

Super illud: Tunc dimisit illis Barrabam. to. 9.

H i e r. Sciendum est autem, Pilatum Romanis legibus ministrasse, quibus sancitum est, vt qui crucifigitur, prius flagellis verberetur. Traditur igitur Iesus militibus verberandus, & illud sanctissimum corpus spiritus Dei capax flagellis secuerunt.

A v g. in serm. de pass. Ecce Dominus aptatur ad verbera: ecce iam cæditur, rupit sanctam cutem violentia flagellorum, repetitis ictibus crudelia verbera scapularum terga conscindunt. Proh dolor! iacet extensus ante hominem Deus, & supplicium patitur rei, in quo nullum peccati vestigiũ potuit inueniri.

Super illud: Tũc dimisit illis Barrab. tom. 9.

H i e r. Hoc autem factum est, vt (quia scriptum erat, Multa flagella peccatorum) illo flagello nos à verberibus liberemur. In lauacro etiam manuũ Pilati, Gentilium omnia opera purgantur, & ab impietate Iudæorum nos alieni efficimur.

Canone 33. circa princ.

H i l a. Hortantibus autem sacerdotibus populus Barrabã elegit, qui interpretatur patris filius, in quo arcanum futuræ infidelitatis ostenditur, Christo Antichristum peccati filium præferendo.

Rab. super illud: Tunc dimisit illis Barrabam. & Hierony. In hoc loco to. 9.

H i e r. Barrabas etiam, qui seditiones faciebat in turbis, dimissus est populo Iudæorum, id est, diabolus qui vsque hodie regnat in eis, & idcirco pacem habere non possunt.

Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, & exuentes eum, chlamydem coccineam circũdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum illudebant ei, dicentes: Aue rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.

Lib. 3. ca. 9. in prin. to. 4.

A v g. de cons. Euang. Post accusationes Christi consequens est: vt ipsam Domini passionem videamus, quam Matthæus sic incipit: Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem.

Super illud: Tunc milites præsid. suscip. to. 9.

H i e r. Quia enim rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei scribæ & sacerdotes crimẽ obiecerãt,

qnod sib in populo Israel vsurparet imperium, illudentes hoc taciunt, vt oudatum pristinis vestibus induant chlamydem coccineam pro ruso limbo, quo reges veteres vtebantur, & pro diademate imponant ei coronā spineam, pto sceptro regali dent calamū, & adorent quasi regem, & hoc est quod subditur: Et exeuntes eom chlamydem coccineam, &c.

Limbus vestis fascia est eius extremitatē ambiens.

Lib. 3. ca. 9. circa med. tom. 4.

Avg. de con. Euang. Per hoc autem intelligitur, Marcum dixisse indotū purpura. Pro regia enim purpura chlamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat: & est rubra quædam purpura croco simillima. Potest etiam fieri, vt purpuram etiam Marcus cōmemorauerit, quam chlamys habebat, quāuis esset coccinea. Chry. in homil. Quæ igitur erit nobis cura de reliquo, si contumelias ab aliqoo patiamur; postquam Christus hoc passus est? Etenim quod fiebat in Christum, vltimus terminos cōtomeliç erat: nec vna particula tantum, sed vniuersum corpus patiebatur iniurias: caput per coronam, & arundinem, & colaphos: facies, quia inspuebatur: genæ, quia alapis cædebātur: corpus totum per flagella. Et quia denudatum est & per circundationem chlamydis, & per fictam adorationem: manus per arundinem, quam dederunt ei pro sceptro, ac si timerent ne aliquid prætermitterent grauissimæ præsumptionis.

Homi. 88. in Matth. circa prin. tom. 2.

Lib. 3. ca. 9. à me. illius. tom. 4. Concord. Euang.

Avg. de cons. Euang. Apparet autem Matthæum recapitulando ista commemorasse, non quo tunc factum sit, cùm eum Pilatus crucifigēdum tradidisset. Ioannes enim antequam diceret quod eum Pilatus crucifigendum tradiderit, ista commemorauit.

Hos in loco tom. 9.

Hier. Nos autem omnia hæc intelligimus mysticè. Quomodo enim Caiphas dixit, Oportet vnum hominem mori pro omnibus, nesciens quid diceret: sic & isti quodcunque fecerunt, licet alia mēte fecerint, tamen nobis qui credimus sacramēta tribuebāt. In chlamyde coccinea opera Gētium cruenta ostentat. In corona spinea maledictū soluit antiquum. In calamo venenata occidit animalia: siue calamum tenebat in manu, vt sacrilegium scriberet Iudæorum.

Super illud: Matth. 22. Tunc milites præsid. suscip.

Hila. Vel aliter: Susceptis omnibus corporis nostri infirmitatibus à Domino, omoium deinde martyrum, quibos regnum secum erat debitū, sanguine cocci colore perfunditur. Spinis quoque, id est compungentium quondam peccatis gentiom coronatur: est enim aculeus in spinis, ex quibus Cristo victoriæ corona contexitur. In calamo verò earundē gentium infirmitas atque inanitas manu comprehensa firmatur, quinetiam capiti eius illiditur, vt infirmitas gētium manu Christi comprehēsa, etiam in Deum patrem, qui caput eius est, conquiescat.

Tract. 35. in Matth. sup. illud: Tunc milites præsid. suscep.

Orig. Vel calamus mysterium fuit, quod priusquam crederemus, confidebamus in virga arundinea Ægypti, vel cuiuscunqoe regni cootrarij Deo, quem accepit vt triumphet eum in ligno crucis. Percotiunt autem eum hoc calamo caput Christi Iesu, qooniam semper regnum illud verberat Deum patrem caput Saluatoris. Remi. Vel aliter: Per chlamydem coccineam caro Domini designatur, quæ rubra dicitur propter sanguinis effusionem: per spineam coronā, susceptio peccatorum nostrorum, quia in similitudinem carnis peccati apparuit.

Super illud: Et expuentes in illū.

Rab. Calamo igitur Christi caput percutioot, qui diuinitati eius cootradicentes, errorem suum auctoritate sanctæ scripturæ, quæ calamo scribitur, confirmare conantur. Spuunt in faciem eius, qui præsentiā gratiæ illius verbis execrandis respuunt, & Iesum in

A carne venisse denegant. Falso autem illom adoraot qui in eom credunt, sed peruersis actibus despiciunt.

Avg. de quæst. Euang. Quod autem Dominum in passione exuerunt vestem propriam, & induerunt fucatam, signati sunt hęretici, qui eum dicunt verum corpus non habuisse, sed fictum.

Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis eius, & duxerūt eum vt crucifigerent. Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonē, hunc angariauerunt vt tolleret crucem eius. Et venerunt in locū qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ locus.

B *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cùm gustasset, noluit bibere.*

Glo. Postquam Euangelista cōmemorauit ea quæ ad illusionem Christi pertinēt, nunc narrare incipit processum crucifixionis ipsius. vnde dicitur: Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.

Avg. de conc. Euangel. Hoc autem in fine factum esse intelligitur, cùm iam duceretor ad crucifigendū. Postquam scilicet Pilatus tradidit eom Iudæis.

Lib. 3. ca. 9. in fine to. 4.

Hier. Notandum autem quando flagellatur Iesus & conspuitur, non habet propria vestimenta, sed ea quę propter peccata nostra sumpserat: cùm autē crucifigitur & illusionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori dat testimonium creatura.

C

Super illud: Postquam illus. ei exuerunt. tom. 9.

Orig. Et de chlamyde quidē scriptum est, quoniam denuo expoliauerūt eum. De corona autem spinea nihil tale Euangelistę scripserunt, vt iam non sint spinæ nostræ antiquæ, postquā semel eas à nobis abstulit Iesos soper venerabile caput suū.

Tract. 35. in Matt. super illud: Tunc milites susceperunt.

Chrys. in serm. de passione Domini. Non autem voluit Dominus pati sub tecto, nō io templo Iudaico, nè putares pro illa tantum plebe oblatum, & ideo extra ciuitatem, foras muros, vt scias sacrificium esse commune, quod totius terræ est oblatio, quod communis est purificatio. & hoc signatur, cùm dicitur: Exeuntes aotem inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem, &c.

D

Hier. Ne quis autem putet huic loco Euangelistæ Ioannis historiam esse cōtrariam: ille enim dicit exeuntem Dominum de prætorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert quod inuenerunt hominem Cyrenæum, cui imposuerunt crucem Iesu. Sed hoc intelligēdum est, quod egrediens de prætorio Iesus, ipse portauerit crucē suam, postea obuiam habuerunt Simonem, qoi portandam crucēm imposuerunt.

Super hoc verbum. tom. 9.

Orig. Aut egressi quidem angariauerunt Simonem, appropinquantes autem ad locum, in quo eum fuerant suspensuri, imposuerunt crucem & ipsi, vt ipse eam portaret. Non fortuito autem angariatus est Simon, sed secundom dispositionem Dei ductus est ad hoc, vt Euangelica scriptura dignus inueniretur & ministerio crucis Christi. Non solū autē Saluatorem conueniebat accipere crucem suam, sed & nos conueniebat eam portare salutarē nobis angariam adimplentes, nec tamen sic profecisset nobis eam accipere, sicut cùm ipse eam accepit.

E

Tract. 35. in Matth. sup. illud: exeūtes, inuenerunt ho. Cyrenæum.

Hier. Mysticè enim crucem suscipiunt nationes, & peregrinos obediens portat ignominiam Saluatoris. Hila. Indignus enim Iudæus erat Christi crucem ferre, quia fidei gētium erat in reliquum & crucem accipere & compati.

Super illud: Exeuntes inuenerunt ho. Cyren. tom. 9. Canone 33. super illud:

Remi.

Praecedentes homines cuidam Cyren. Cyrenaeus Simon Gé tilis erat.

R E M I G. Iste enim Simon non erat Hierosolymitanus, sed peregrinus & aduena, scilicet Cyrenęus. Cyrene enim ciuitas est Lybiæ. Interpretatur autē Simō, obediēs: Cyrenæus, hæres. vnde pulchrè per eum designatur populus Gentium, qui peregrinus erat testamentorum Dei, sed credendo, factus est ciuis sanctorum, & domesticus & hæres Dei.

G R E G. in homil. Vel aliter: Per Simonem, qui crucem dominicam in angaria portat, designantur abstinentes & arrogātes, quia per abstinētiam quidem carnem affliciunt, sec fructum abstinētiæ interius nō requirunt: vnde idem Simon crucem portat, sed non moritur, quia abstinentes & arrogantes per abstinētiam quidā corpus affliciunt, sed per desiderium gloriæ mondo viount. Sequitur: Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ locus.

Glosa ordin. In hoc loco id habet. Super illud: Venerunt in locum qui dicitur Golgotha. to. 9.

R A A. Golgotha enim Syrum nomen est, & interpretatur Caluaria. H I E R. Audiui quendam exposuisse Caluariæ locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum, quia ibi antiqui hominis sit cōditum caput. Fauorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem etenim, & foris portam loca sunt, in quibus truncātur capita damnatorum: & Caluariæ, id est, decollatorum, sumpsere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est Iesus, vt ibi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Adam verò sepultū iuxta Ebron & Arbeæ, in Iesu filij Naue volomine legimus.

Cano. 33. in Matt. super illud: Praecedētes cuidam homini Cyrenensi. Li. 3. ca. 11. circa mediū tom. 4.

H I L A. Locus autem crucis talis est, vt positus in medio terræ ad capescendam Dei cognitionem vniuersis gentibus esset æqualis. Sequitur: & dederunt ei bibere vinum cum felle mixtum.

A V G. de con. Euang. Hoc Marcus ita narrat: Et dabant ei bibere myrrhatum vinum. Fel quippe pro amaritudine Matthæus posuit. myrrhatum enim vinum amarissimum est, quanquam fieri possit, vt & fel & myrrha vinum amarissimum redderent.

Super illud: & dederunt ei acetū bib. tom. 9.

H I E R. Amara vitis amarum vinum facit, quo potant Dominū Iesum, vt impleatur quod scriptū est: Dederunt in cibum meum fel. Et Deus loquitur ad Hierusalem: Ego te plantaui vineam veram, quomodo facta es in amaritudine vitis alienæ? Et cùm gustasset, noluit bibere. A V G. de con. euang. Quòd autem Marcus ait, Et non accepit: intelligitur, non accepit vt biberet: gustauit autē sicut Matthæus testis est. & quod idem Matthæus ait, Noluit bibere, hoc Marcus dixit, non accepit. tacuit etiam quòd gustauit. Quòd autem cùm gustasset noluit bibere, hoc indicat quòd gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

Li. 1. ca. 11. in fine, to. 4.

Cano. 33. in Matt. super illud: Praeced. cuid. hom. Cyren.

H I L A. Vel ideo oblatum vinum felle admixtum bibere recusauit: non enim æternæ gloriæ incorruptioni peccatorum amaritudo miscetur.

Postquā autem crucifixerūt eum, diuiserunt vestimenta eius sortē mittentes, vt † impleretur quod dictum est per prophetā, dicentem: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes seruabant eum. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, Hic est Iesus rex Iudæorum. Tūc crucifixi sunt cum eo duo latrones: vnus à dextris, & vnus à sinistris.

† adimpleretur.

G L O. Præmisso quomodo Christus ad locum passionis est ductus: hic Euāgelista ipsam passionē prosequitur, genus mortis exponēs, cùm dicit: Postquā

A autem crucifixerunt eum. A V G. in lib. 83. quæstionum: Sapientia quidem Dei hominem ad exēplum quo rectè viueremus suscepit: pertinet autem ad vitā rectam ea quæ non sunt metuēda, non metuere. Sunt autem homines qui quanuis mortem ipsam non timeant, genus tamen mortis horrescūt: vt ergo nullū mortis genus rectè viuenti homini metuendum esset illius hominis cruce ostendendum fuit. Nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius & formidabilius. A V G. in serm. de pass. Quantum autē valeat virtus crucis, aduertat sanctitas vestra. Contempsit Adam præceptum, accipiens ex arbore pomum, sed quicquid Adam perdidit, Christus

Quaest. 25. in prin. tom. 4.

B in cruce inuenit: de diluuio aquarum humanum genus arca lignea liberauit de Ægypto Dei populo recedente, Moyses mare virga diuisit, Pharaonem prostrauit, & populum Dei redemit. Idem Moyses lignū in aquam misit, & amaram aquam in dulcedinem commutauit: Ex lignea virga de spirituali petra salutaris vnda profertur, & vt Amalech vinceretur, circa virgam Moyses expansis manibus extenditur, & lex Dei arcæ testamenti creditur ligneæ, vt his omnibus ad lignum crucis quasi per gradus quodā veniatur.

C H R Y S. in serm. de pass. Ideo & in excelso ligno, non sub tecto passus est, vt etiam ipsius aëris naturā mundetur: sed & terra simile beneficium sentiebat,

C decurrentis de latere sanguinis stillatione mundata.

G L O. Lignum etiam crucis significare videtur Ecclesiam in quatuor mundi partibus diffusam.

R A A. Vel secundum mortalem sensum, Crux per suam latitudinem significat hilaritatem operantis, quia tristitia angustias facit. Latitudo enim crucis est in transuerso ligno vbi figuntur manus. Per manus autem opera intelligimus. Per altitudinem autē crucis cui caput adiungitur, significatur expectatio retributionis de sublimi iustitia Dei. Lōgitudo autem qua totum corpus extenditur, tolerantiam designat: vnde longanimes dicuntur qui tolerant, profundum autem quod terræ infixum est, secretum sacramenti præfigurat. H I L A. Sic ergo in ligno vitæ cunctorū

Super illud: Postquam crucifixer. eum, diuiserunt.

D salus & vita suspenditur. vnde dicitur: Postquam autem crucif. eum, &c. A V G. de con. Euang. Hoc breuiter à Matthæo dictum est. Ioannes autem distinctius explicat quemadmodū gestum sit. Milites (inquit) cùm crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerūt quatuor partes, vnicuique militi partem: & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis.

Hom. 33. su. illud: Praec. cuid homini Cyrenensi. Li. 3. ca. 12. in me. to. 4.

C H R Y. in homil. Notandum ergo quod non parua hæc abiectio Christi erat. quasi enim circa dehonoratum & omnium vilissimum in Christo hoc agebant, in latronibus autem nihil tale operati sunt. Diuidere enim vestimēta in condemnatis valde vilibus & abiectis fit, & nihil aliud habentibus.

Hom. 88. in Matth. circa illud: Et dederunt ei acetum. tom. 2.

E H I E R. Hoc autem quòd circa Christū gestum est, in psalmo fuerat prophetatum, & ideo sequitur: Vt adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicētem, Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Sequitur: Et sedentes seruabant eum, scilicet milites. Diligentia militum & sacerdotum nobis profuit, vt maior & apertior resurgentis virtus appareat. Sequitur: Et impos. super caput eius causam ipsius scrip. Hic est Iesus rex Iudæorum. Non possumus autem dignè admirari pro rei magnitudine, quod emptis falsis testibus, & ad seditionem, clamorémque infelici populo cōcitato, nullam aliā inuenerūt causam interfectionis eius, nisi quòd

Super illud: Postquam crucifixer. eum, tom. 9.

rex Iudæorum esset, & illi forsitan illudentes, ridentésque hoc fecerunt. REMI. Dioinitus autem procuratum fuit, vt talis titulus super caput eius poneretur, vt per hoc Iudæi agnoscerent, quoniam nec etiã occidendo facere potuerunt, vt eum regem non haberent. Per mortis enim patibulum non amisit imperium, sed potius corroboraoit.

Tract. 35. in Matth. super illud: imposuerunt sup. caput eius.

ORIG. Et princeps quidem sacerdotum, secundũ litteram legis, portabat in capite suo sanctificationẽ Domini scriptam. Verus autem princeps sacerdotũ & rex Iesus in cruce quidem habet scriptum: Hic est rex Iudæorum. Ascendens autem ad patrem pro litteris, & pro nomine quo nominatur habet ipsum patrem. RAB. Quia enim rex simul & sacerdos est, cùm suæ carnis hostiam in altari crucis offerret, regis quoque dignitatem titulus prætendit, qui non infrà, sed suprà crucem ponitur: quia licet in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, super crucẽ tamen regis maiestas fulgebat, quam per crucem nõ perdidit, sed potius confirmaoit. Sequitur: Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus à dextris, & vnus à sinistris. HIER. Sicut enim pro nobis maledictum crucis factus est Christus, sic pro omnium salute inter noxios quasi noxius crucifigitur.

Super illud: Iesus Nazarenus, &c.

Super illud: Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha to. 9. Sermo. 4. parũ à prin.

LEO pap. in serm de pass. Do. Duo antẽ latrones, vnus ad dexteram & alter ad sinistram crucifigũtur, vt in ipsa patibuli specie monstraretur illa, quę in iudicio ipsius hominũ omnium est facienda discretio. Passio igitur Christi salutis nostrę cõtinet sacramentum, & de instrumento quod iniquitas Iudæorũ parauit ad pœnam, potentia redemptoris gradum fecit ad gloriam. HILA. Vel aliter: Duo latrones læuæ ac dextræ affigũtur, omnem humani generis vniuersitatẽ vocari ad sacramentũ passionis Domini osteodentes: sed quia per diuersitatem fidelium, ac infidelium, fit omnium secũdum dextram sinistrámq; diuisio, vnus ex duobus ad dexteram eius situs, fidei iustificatione saluatur. REMIG. Vel per istos duos latrones designantur omnes, qui arctioris vitæ cõtinentiam apprehendunt. quicunque enim sola intentione placendi Deo hoc faciunt, designantur per illũ qui à dextris Dei crucifixus est: qui vero pro apetito humanæ laudis, vel aliqua minus digna intentione, designantur per illum qui à sinistris crucifixus est.

Cano. 33. in Mat parum ante med.

Prætereuntes autem blasphemabãt eum mouentes capita sua: & dicentes: Vah qui destruis tẽplum Dei, & in triduo illud reædificas. Salua temetipsum: si filius Dei es descende de cruce. Similiter & principes sacerdotũ illudentes cum scribis & senioribus, dicebãt: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si rex Israel est, descẽdat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum si vult. Dixit enim, quia filius Dei sum. Idipsum autẽ & latrones qui crucifixi erãt cum eo, improperabãt ei.

Homil. 88 in Matth ante med. illius. tom 2.

CHRYS. in homil. Cùm Christum denodassent & crucifixissent, vltra procedunt, & in cruce videntes affixum, exprobrant ei. vnde dicitur: Prætereuntes autem blasphemabant eum, &c.

Super illud: Prætereũtes blasphemab. eum, tom. 6.

HIER. Blasphemabant qoidem, quia prætergrediebantur viam, & in vero itinere scripturarum ambolare nolebant. Mouebant autem capita sua, quia iam ante mouerant pedes, & non stabaot soprà petram. Idipsum autem insultans dicit fatuus populus quod falsi testes confinxerant. vnde sequitur: Et dicentes, Vah qui destruis templum Dei, &c.

Canone 33. parum ante med.

REMI. Vah, interiectio est insultantis siue irridentis. HILA. Quid ergo veniæ erit cum post tridoum reædificatum templum Dei, in corporis resurrectione cernetur? CHRYS. in homil. Et quasi prioribus signis insipientes derrahere, subiungunt: Salua temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce.

Hom. 88. in Matt. super illud: Si fil. Dei est. to. 2.

CHRY. in serm. de pass. Sed econtrario quia filius Dei est, ideo non descẽdit de cruce. Nam ideo venit, vt crucifigeretur pro nobis. Sequitur: Similiter & principes sacerd. &c. HIER. Etiam nolentes scribæ & pharisæi confitentur, qood alios saluos fecit. Itaque vestra vos condemnat sententia: qui enim alios saluos fecit, vtique si vellet seipsum saluare, poterat. Sequitor: Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei. CHRYS. in serm. de passio. Domini. Considera autem nunc vocem filiorũ diaboli, quomodo imitãtur vocem paternam. Diabolus enim dicebat, Mitte te deorsum si filius Dei es. & Iudæi dicunt: Si filius Dei es, descende de cruce.

Iudæi proprio ore condemnabiles.

Super illud: Alios saluos fecit. tom. 9.

In ser. 4. de pas. Domini. paulo à prin.

LEO pap. De quo erroris fonte Iudæi talium blasphemiarum venena potastis? Qois vobis magister tradidit? quæ doctrina persuasit, quòd illum regem Israel, illum Dei filiom credere deberetis, qui se aut crucifigi non sineret, aot à confixione clauorũ liberum corpus excuteret? Nõ hoc vobis legis mysteria, aut prophetarum ora cecinerunt. Sed illud verè legistis, Faciem meam non auerti à confusione sputorũ. Et iterũ, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Nũqoid legistis: Dominus descendit de cruce? sed legistis, Dominus regnauit à ligno. RAB. Si autem tunc de cruce surgeret insultantibus cedens, virtutem nobis patientiæ non demonstraret: sed expectauit paululum, irrisionem sustinuit, qui de cruce surgere noluit, de sepulchro resurrexit. HIER. Fraudulenta autem est promissio, cùm addont, Et credimus ei. Quid enim plus est, de cruce adhuc viuentem descẽdere, an de sepulchro mortuum resurgere? Resurrexit, & non credidistis: ergo etiam si de cruce descenderet, non crederetis. Sed mihi videtur hoc dæmones immittere: statim enim vt crucifixus est Dominus, senserunt virtutem crucis, & intellexerunt fractas vires suas esse, & hoc agunt, vt de cruce descẽdat. Sed Dominus sciens aduersariorũ insidias, permanet in patibulo, vt diabolum destruat. Sequitur: Confidit in Deo, liberet eum nunc si vult. CHRYS. in homil. O inquinati valde! Nunquid prophetæ & iusti non erant, quia eos non eripuit à periculis Deus? Si autem illorum gloriæ nõ obfuit, quòd eis pericula induxistis, multo magis in isto non oportebat vos scandalizari per ea quæ patitur, quia semper per ea quæ dixit, hãc vestrã remouit suspicionẽ. Sequitur: Dixit enim, quia filius Dei sũ. Per quod ostendere volebãt eum pati ob seductoris & erronei causam, & sicut superbum & vanè gloriãtem in his quæ dicebat. Sic ergo non solum Iudæi & milites de subtus eum deridebant, sed & desuper latrones cum eo crucifixi. vnde sequitur: Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. AVG. de con. euang. Potest aotem putari Lucas repugnare ei quod hic dicitur, qui dicit quòd vnus de latronibos blasphemabat eum, quem alter increpabat: nisi intelligamus Matthęum breuiter restringentem honc locom, pluralem numerũ pro singulari posuisse, sicut in epistola ad Hæbræos legimus plurali-

Super illud: Si fil. Dei est, descendat.

Super illud: Descẽdat de cruce, &c. tom. 9.

Homi. 88. in Matth. super illud: Si fil. Dei est, to. 2.

Li. 3. ca. 16. tom. 4.

pluraliter dictum, Clauſerunt ora leonum, cùm ſolus Daniel ſignificatur intelligatur. Quid autem vſitatius, quã vt aliquis dicat, En ruſtici mihi inſultant, etiam ſi vnus inſultet? Eſſet autem contrarium, ſi Matthæus dixiſſet ambos latrones conuitiatos Domino. Cùm verò dictum eſt, latrones, nec additum eſt ambo potuit vſitato locutionis modo per pluralem numerũ ſignificari. HIER. Vel poteſt dici quòd primũ vterque ſcilicet blaſphemauerit, deinde Sole fugiente terra commota, ſaxiſq; diruptis, & ingruentibus tenebris, vnus crediderit in Ieſum, & priorem negationem ſequenti confeſſione emendauerit.

Super illud: Latrones improperabāt. tom. 9.

CHRY. in hom. Vt enim non exiſtimes ex quadam conniuentia id geſtum fuiſſe, neque latronem fuiſſe, qui latro videbatur: à contumelia oſtendit tibi, quoniam etiam in cruce poſitus latro erat & inimicus, & repente tranſmutatus eſt. HIL. Quòd autem latrones ambo conditionẽ ei paſſionis exprobrãt, vniuerſis etiam fidelibus ſcandalũ crucis futurũ eſſe ſignificat. HIER. Vel in duobus latronibus vterque populus, Gentilium & Iudæorũ primo Dominũ blaſphemauit, poſtea ſignorum multitudine alter exterritus egit pœnitentiam, & vſq; hodie Iudæos increpat blaſphemantes. ORIG. Sed & latro qui ſaluatus eſt, poteſt eſſe myſterium eorum, qui poſt multas iniquitates crediderunt in Chriſtum.

Homi. 88. in Mat. in med. tom. 2.

Can. 33. parũ ante mediũ.

Super illud: Latrones improperabāt. tom. 9.

Tract. 35. in Matt. immediatè ante illud: A ſexta hora tenebræ factæ ſunt.

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſq; ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Heli, Heli, Lamaſabathani? Hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quidam autẽ illic ſtantes, & audientes dicebant, Eliam vocat iſte. Et continuo currens vnus ex eis, acceptam ſpõgiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri verò dicebant, Sine, videamus an veniat Helias liberans eum. Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum.

CHRY. in ſerm. de paſ. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris. vnde ſol retraxit radios ſuos, ne videret impiorum facinora. Et ideo dicitur, A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper, &c.

ORIG. Ab hoc textu quidam calumniantur Euangelicã veritatem. Defectio enim ſolis à ſæculo ſemper fuit in ſuo tempore facta. Sed defectio ſolis, quæ ſecundum conſuetudinem temporum ita currentiũ fieri ſolet, nõ in alio tempore fit, niſi in conuentu ſolis & lunæ, quando luna ſubtus currẽs, ſolis impedit radios occurrens ei. In tempore autẽ quo paſſus eſt Chriſtus, manifeſtũ eſt, quoniam cõuentus non erat lunæ ad ſolem, quoniã tempus erat paſchale, quod conſuetudinis eſt agere, quando luna plena eſt. Quidam autem credentiũ volentes defenſionem aliquã inducere, cõtra hoc dixerunt, quoniam illa defectio ſolis conuenienter ſecundum cætera prodigia noua contra conſuetudinem facta eſt. DION. in epiſt. ad Polycarp. Inopinabiliter enim ſoli lunam incidentẽ videbamus: non enim erat cõuentus tempus, & rurſus ipſam à nona hora vſque ad veſperam ad diametrum ſolis ſupernaturaliter reſtitutã. Eclypſim etiã ipſam ex oriente vidimus incboatam, & vſq; ad ſolarem terminum venientem, poſtea regredientẽ, & rurſus nõ ex eodem, & defectum & repugnationem, ſed econtrario ſecundum diametrum factam.

Tract. 35. ſu. illud: A ſexta hora tenebræ factæ ſunt.

Intermed. & finem.

CHRY. in hom. Tribus etiam horis tenebræ permanſerunt, cum eclypſis ſolis in momento tranſeat: non enim habet moram, vt ſciunt illi qui conſiderauerunt. ORIG. Sed aduerſus hoc filij huius ſæculi dicunt. Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Græcorum, aut barbarorum ſcripſit eorum, qui notauerunt, ſi quid tale aliquid nouum factum eſt aliquãdo? Et Phlegon quidem in Chronicis ſuis ſcripſit, in principatu Tyberij Cæſaris factum, ſed non ſignauit in luna plena. Arbitror ergo, ſicut cætera ſigna quæ facta ſunt in paſſione ipſius, ſcilicet velum ſciſſum, & terra tremuit, &c. Hieruſalẽ tantummodo facta ſunt. Aut ſi latius voluerit quis extendere ad terram Iudæam, ſicut in 3. lib. Regum dixit Abdias ad Eliã, Viuit Deus meus tuus, ſi eſt gens aut regnũ, vbi non miſit Dominus meus quærere te: oſtendens quoniã ſatis eum in gentibus quæſierat circa Iudæã. Eſt autẽ cõſequens intelligere quaſdam tenebroſiſſimas nubes & magnas concurriſſe ſuper Hieruſalẽ, & terrã Iudææ. Et ideo factæ ſunt tenebræ profundæ à ſexta hora vſq; ad nonã. Duæ enim creaturæ in ſexta die factæ fuiſſe intelliguntur, ante ſextam quidem animalia, in ſexta autem homo: & ideo conueniebat pro ſalute hominis morientem in hora ſexta ſuſpendi, & à ſexta hora propter hoc tenebras fuiſſe factas ſuper omnem terram vſque ad nonã. Et ſicut Moyſe manus extendente in cęlum, factę ſunt tenebrę ſuper Ægyptios, ſeruos Dei tenentes in ſeruitute, ſimiliter & Chriſto in ſexta hora manus extendente in cruce ad cælum ſuper populum qui clamauerat, Crucifige eum, factæ ſunt tenebræ, & ab omni lumine ſunt priuati, in ſignum futurarum tenebrarum, quæ cõprehenſuræ erant gentem Iudæam. Item ſub Moyſe factæ ſunt tenebræ ſuper omnem terrã Ægypti tribus diebus, omnibus autem filijs Iſraël erat lumen. Sub Chriſto autem factæ ſunt tenebræ ſuper omnem Iudæam tribus horis, quoniã propter peccata ſua priuati ſunt à lumine Dei patris, à ſplendore Chriſti, & ab illuminatione Spiritus ſancti. Lumen autem fuit ſuper omnem reliquam terram, quod vbiq; illuminat omnem Eccleſiam Dei in Chriſto. Et ſi vſque ad horam nonam tenebræ factæ fuerũt ſuper Iudæam, manifeſtum eſt quoniam iterum eis lumen refulſit, quia cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſraël ſaluus fiet. CHRY. in ho. Vel aliter: Hoc admirandum erat, quòd in omnem terrã tenebræ ſunt factæ, quod nunquam prius contigerat. In Ægypto enim ſolum tenebræ factæ ſunt, quando paſcha perficiendum erat: quæ enim tunc agebãtur, horum typus erãt. Et intuere, quòd fiũt tenebræ in media die, quando vbique terrarum dies erat, vt omnes qui habitabant terram, hoc miraculum cognoſcerẽt. Hoc autem eſt ſignum quod petentibus promittebat dare, dicens: Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ, crucem ſignans & reſurrectionem. Etenim multo mirabilius eſt in eo, qui crucifixus erat, hoc fieri, quã ambulãte eo ſuper terram. Hoc autem ſufficiens erat eos conuertere, non ſolum magnitudine miraculi, ſed quia hoc geſtum eſt poſtquam omnia locuti fuerant quæ voluerãt, & ſatietatem acceperãt contumeliarum. Qualiter autem non admirati ſunt vniuerſi, neque æſtimauerunt eum eſſe Deum? quia ſcilicet hominum genus tũc multa malitia, & deſidia detinebatur, & hoc miraculũ factum, confeſtim trãſiit, & non nouerant quæ eſſet cauſa eius quod gere-

Homil. 89. in Mat. nõ multum remotè à principio.

Tract. 35. ſu. illud: A ſexta hora tenebræ facta ſunt.

Homil. 89. in Mat. nõ procul à princi. tom. 2.

batur. Et propter hoc ipse postea loquitur, vt ostendat se viuere, quòd ipse hoc miraculum fecit. vnde sequitur: Et circa horam nonã clamauit Iesus voce magna, dicens: Hely, Hely, lamazabathani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Super illud: circa horam nonam. to. 9. HIERO. Principio vicesimiprimi psalmi vsus est. Illud verò quod est in medio versiculi, Respice in me, superfluum est. Legitur enim in Hebræo, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? Ergo impij sunt qui psal. ex persona Dauid, siue Hester, & Mardochæi dictum putant, cum etiam Euangelistæ testimonia ex eo sumpta super Saluatore intelligantur, vt est illud, Diuiserunt sibi vestimenta mea. &c. Foderunt manus meas. CHRY. in hom. *Homi. 89 in mat. aliquãtulũ à prenc. tom. 2.* Ideo autem emisit propheticam vocem, vt vsq; ad vltimam horã testimoniũ perhibeat veteri testamento, & vt videant, qnoniã honorat patrem, & non est Deo cõtrarius, & ideo Hebraicam vocẽ emisit, vt eis fieret cognita & manifesta. ORIG. *Tract. 35. in Matth super illud: circa horam nonã clamauit.* Requirendum est autem, quid est quòd à Deo derelictus est Christus? Et quidam quia non possunt exponere, derelinqui Christũ à Deo, dicunt, quòd per humilitatem dictum est. Sed manifestè intelligere poteris qoid sit quod dicit, faciens cõparationem gloriæ illius, quam habuit apud patrem, ad cõfusionem, quam contemnẽs sustinuit crucem.

HILA. Per hæc autem verba ingenia contendunt hæretica, quòd aut defecisset omnino Deom verbum in animam corporis volunt, dum corpus officio animæ viuificat, aut omnino nec fuerit Christus homo natus, quia in eo Dei verbum modo spiritus habitauerit prophetalis, quasi Iesus Christus animæ solum & corporis homo cõmnnis, hoc habet sui exordiũ, qoo esse cœpit homo, qui nunc à Dei verbo cõtractæ rursum protectione desertus clamet, Deus meus, quare me dereliquisti? Vel certè in anima verbi natura mutata, patetno Christus in omnibus vsus auxilio, nunc inops eius, mortiq; permissos solitudinem suam conqueratur, relinquentẽmque se arguat. Sed inter has impias, infirmásq; sententias ecclesiæ fides imbuta Apostolicis doctrinis, non partitur Iesum Christum, ne filius Dei non & filius hominis intelligatur. Nam querela derelicti morientis infirmitas est, promissio autem paradisi viuentis Dei regnum est. Habes in conquerente ad mortem relictũ se esse, quia homo est: habes eũ, qui moritur, profitentem, se, in paradiso regnare, quia Deos est. Non ergo mireris verborum humilitatẽ, & qnærimonias derelicti, cũ formam serui sciens, scandalum crucis videas.

GLOS. Dicitur autem Deos eum deseruisse in morte, quia potestati per sequentium eum exposuit: subtraxit enim protectionem, sed non soluit vnionem.

ORIG. *Tract. 35. in Matt sup. illud: Circa horam nonã clama. dixit.* Postquam autem vidit soper omnem terram Iudæam tenebras, hoc dixit, ostendere volens, Dereliquisti me pater, id est, talibus exinanitũ calamitatibus tradidisti, vt popul' qui fuerat apud te honoratus, recipiat qoæ in me ausus est, vt priuetur à lumine tuæ prospectionis, sed & pro salute gentium dereliquisti me. Qui autem tam bonum fecerũt qui ex Gentibus crediderunt, vt pretioso sanguine super terram effuso pro eis emerẽ eos à maligno? Aut quid tale dignum facturi sont homines, pro quibus patior ista? Fortitan autem & videns peccata hominum pro qnibus patiebatur, dixit: Quare me dereliquisti? vt fierem qoasi qui colligit stipulã in messe, & racemos in vindemia? Nõ autem æstimes humano more Saluatorem ista dixisse propter calamitatem, quæ com-

A prehenderat eum in cruce. Si enim ita acceperis, non audies magnam vocem eius, qui ostẽdit aliquid esse magnum absconditum. RABA. Vel Saluator hoc dixit, nostros circunferẽs motus, qui in periculis positi à Deo deseri nos putamus. Humana enim natura propter peccatum à Deo fuerat derelicta: sed quia filius Dei factus est noster aduocatus, quorum suscepit culpam, deplorat miseriam: in quo ostendit quantum flere debeat qui peccant, quando sic fleuit qui nunquam peccauit. Sequitur: Quidam autem illic stantes & audientes dicebant, Heliam vocat iste. *Super illud: Deus meus, vt quid dereliquisti me?*

HIER. Non omnes, sed quidam, quos arbitror milites fuisse Romanos, nõ intelligentes Hebraici sermonis proprietatem, sed ex eo quod dixit: Ely, Ely, B putant Heliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos qui hoc dixerint, intelligere voluerimus, hoc more sibi solito fecisse, vt Dominũ imbecillitatis infamẽt, qui Heliæ auxilium deprecetur. Sequitur: Et continuo currens vnus ex eis, acceptam spongiam, &c. *Super illud: Quidam autem ibi stantes. tom. 9.*

AVGVST. in serm. de pas. Sic ergo propinator fontiũ potatur acero, mellis dator cibatur felle, flagellatur remissio, cõdemnatur venia, illuditur maiestas, ridetur virtus, profunditur largitor imbriũ sputis. HILA. Est aotem acetum vinum, quod per vitium aut incuriæ, aut vasis accessit. Vinum autem est honor immortalitatis aut virtus. Cùm igitur in Adã C coacuisset, ipse accepit & potauit ex gentibus. In calamo enim & spongia, vt potaret, offertur, id est, ex corporibus Gentiũ in se ad communionem immortalitatis, ea quæ in nobis erant vitiata transfudit. *Canon. 33 in Matth, circa med.* Quid allegoricè designet acetum.

REMIG. Vel aliter: Iudæi acetum erant degenerantes à vino patriarcharum & prophetarum, habebant fraudulenta corda, quasi spongiam cauernosis atque tortuosis latibulis. Per arundinem designatur sacra scriptura, quæ in hoc facto implebatur: sicut enim lingua Hebræa vel Græca dicitur loquela, quæ fit per linguam, sic & arundo dici posset littera vel scriptura, quæ in hoc facto implebatur, quæ fit per arundinem. ORIG. Et fortitan quicunque secunD dum doctrinam ecclesiasticam sapiont, viuunt autẽ male, dant ei vinum bibere felle mixtum. Qui autem alienas à veritate sententias applicant Christo, quasi eas dicenti, hi spongiam implentes aceto imponunt calamo scripturæ, & offerunt ori eius. Sequitur: Cæteri vero dicebant, Sine, videamus an veniat Helias liberans eum. *Tract. 35 in Matt sup illud: accurrit vnus accepta spongia.* RABA. Quia enim milites prauè sonum vocis dominicæ intelligebãt, ideo inaniter aduentum Heliæ expectabant. Deum ergo quẽ Saluator Hebraico sermone inuocabat, inseparabiliter semper secum habebat. AVGVS. in serm. de pas. Cùm ergo nil iam Christo restaret ex pœnis, mors moratur, qoia suum esse ibi nil sentit. Suspecta est vetustati nouitas. Hunc primum, hunc solum vidit hominẽ E peccati nescinm, noxa liberũ, intus sui legibus nihil debentem. Accedit tamen cõfederata Iudaico mora furori, & desperata vitæ inuadit auctorẽ. vnde sequitur: Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. Quare autem displicet, si Christus de sinu patris ad nostram seruitutem venit, vt nos suæ redderet libertati? nostrã mortẽ suscepit, vt nos eius morte liberemur, quando nos despectu mortis mortalea in deos retulit, terrenns cæle stibus æstimauit. Quantum enim diuina virtus operum contemplatione lucebat, tantũ pati pro subiectis, pro seruis mori insigne est charitatis immensæ. Ergo hæc prima causa est dominicæ passionis, quia sciri voluit quantũ amaret *Hoc in iam id habet.*

homi-

hominem Deus, qui plus amari voluit quàm timeri. Secunda causa est, vt sententiam mortis, quam iustè dederat, iustius aboleret. Quia namq; primus homo adiudicante Deo de reatu incurrerat mortẽ, & eam transmisit ad posteros: venit de cælo secũdus homo peccati nescius, vt mors damnaretur, quæ rapere iussa reos, innocẽtiæ ipsum inuadere præsumpsit authorem. Nec mirandum est, si pro nobis posuit quod suscepit à nobis, scilicet animam, qui propter nos fecit tanta, & talia largitus est nobis. AVGVST. contra Felicianũ: Absit enim à fidelibus ista suspicio, vt sic Christus senserit mortem nostram, vt quantum in se est vita, perderet vitam. Nam si hoc ita esset, quomodo illo triduo potuisse dicimus aliquid viuere, si vitæ fons dicitur aruisse? Sensit igitur mortem deitas Christi participatione humana, siue humani affect⁹, quẽ sponte susceperat, non naturæ suæ potentiã perdidit, per quem cuncta viuificat. In morte enim nostra sine dubio destitutum corpus vita animam nostram non perimit, dum discedens anima non vim suam perdit, sed quod viuificauerat, hoc dimittit, & quantũ in se est, alterius mortem facit, ipsa non recipit. De Saluatoris nũc anima dicemus, qui vt non dicam propter inhabitantem diuinitatem, & propter iustitiam singularem, certè propter communẽ moriendi sortẽ corpus illo triduo, sic potuit deserere, vt ipsa non posset penitus interire. Credo enim Dei filium mortuum esse non secũdum pœnam iniustitiæ, quam ex toto nõ habuit, sed secundum legẽ naturæ, quam pro humani generis redemptione suscepit.

Ca. 14. to. 6.

DAMA. Etsi tamen mortuus est vt homo, & sancta eius anima ab incontaminato diuisa est corpore, sed tamen deitas inseparabilis ab vtrisque permansit, ab anima dico & corpore. Et neq; vna ita hypostasis in duas diuisa est. Corpus enim & anima sicut à principio in verbi hypostasi habuerunt existentiam etiam in morte. Neq; enim anima neque corpus propriam habuerunt hypostasim, præter hypostasim verbi.

Li. 3. ca. 27. circa med.

HIER. Diuinę autem potestatis iudicium est emittere spiritum, & vt ipse quoq; dixerat, Nemo potest tollere animam meam à me, sed ego pono eã, & iterum sumò eam. Spiritum enim in hoc loco pro anima intelligamus. Sed quòd vitale aut spirituale corpus faciat, seu quòd ipsius animæ substantia spiritus sit, iuxta id quod scriptũ est, Auferes spiritum eorũ, & deficient. CHRY. in hom. Propter hoc autem & voce magna clamauit, vt ostendatur quoniam secũdum eius potestatem id geritur. Per hoc enim quòd moriens vocẽ emisit magnam, apertissimè se verum Deum esse ostendit, quoniam homines cùm moriuntur, vix tenuem vocem emittere possunt.

Super illud: Voce magna clamãs emisit spiritum. tom. 9.

Homi. 89. in Matth. inter princ. & me. tom. 2.

AVGVS. de con. Euang. Quid autem voce magna dixerit, Lucas declarauit: dixit enim, Et clamãs Iesus voce magna ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. HILA. Vel spiritũ cum clamore magnæ vocis emisit, dolẽs nõ se omnia peccata portare.

Lib. 3. ca. 18. in prin. to. 4.

Canon 33. à medio illius.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum. Et terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerũt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, & his quæ fiebãt, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ à longe, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

ORIG. Magna facta sunt ex eo, quòd magna voce clamauit Iesus. vnde sequitur: Et ecce velum templi scissum est, &c. AVGV. de con. Euang. In quo satis ostendit tũc esse scissum, cùm emisit spiritum. Si autem non addidisset, Et ecce, & simpliciter dixisset, Et velum templi scissum est: incertũ esset vtrũ ipse, & Marcus hoc recapitulãdo commemorassent. Lucas autem ordinẽ tenuisset, qui cùm dixisset, Sol obscuratus est, cõtinuo subiungendũ æstimauit, Et velũ templi scissum est. An Lucas recapitulasset, quod illi ordine posuissent? ORIG. Duo autẽ fuisse vela intelliguntur, vnum quod velat sancta sanctorum, aliud exterius siue tabernaculi, siue templi. In passione ergo Domini Saluatoris, velum quod erat à foris conscissum est à sursum vsque deorsum, vt ab initio mundi vsq; ad finẽ conscisso velamine mysteria publicentur, quæ vsq; ad aduentũ Domini rationabiliter fuerant occultata. Cùm autem venerit quod perfectum est, tũc auferetur etiam secundum velũ, vt videamus etiã quæ interius sunt occultata, scilicet veram arcam testamenti, & sicut ipsa se habet natura, videamus cherubin & alia. HILA. Vel ideo velum templi scinditur, quia exinde populus est diuisus in partes, & veli honor cum custodia Angeli protegentis aufertur. LEO pa. in serm. de pass. Est autem ad testimonium venerandę passionis sufficiens signum, elementorum inopinata turbatio. vnde sequitur: Et terra mota est, & petræ, &c. HIER. Nulli enim dubium est quid significet, iuxta litteram, magnitudo signorum, vt crucifixum Dominum suum, & cęlum, & terra omnia demonstrarent. HILA. Mouetur terra, quia capax huius mortui esse nõ poterat: petræ scissę sunt: omnia enim valida, & fortia penetrãs Dei verbũ, & potestas æternæ virtutis irruperat. Et monumenta aperta sunt, erant enim mortis claustra reserata. Sequitur: Et multa corp. sanct. qui dorm. surre. Illuminans enim mortis tenebras, & inferorum obscura collustrans mortis spolia detrahebat.

Tract. 35. in Matth. sup. illud: Terra mota est.

Li. 3. cap. 19. à med. illius. tom. 4.

Tract. 35. in Matth. sup. illud, Et velũ templi scissum est.

Cano. 33. in Matt. à med.

Ser. 17. & 10.

Super illud: Terra mota est, &c. to. 9.

Cano. 33. in Mat. à med.

CHRYS. in hom. Ipso quidem in cruce manente, eum irridentes dicebant: Alios saluos fecit, seipsum nõ potest saluum facere: & quod in se facere noluit, in seruorum corporibus cum multa superabundantia demonstrauit. Si enim quatriduanum Lazarum exurgere magnũ fuit, multo magis eos repente, qui olim dormierant, apparere viuentes, quod futurę resurrectionis erat indicium. vt autem non putaretur esse phantasma quod factum est, Euangelista subiũgit: Et exe. de mon. post resur. eius ve. in sanct. ciui. & appa. mul. HIER. Quomodo autem Lazarus mortuus resurrexit, sic & multa corpora sanctorũ resurrexerunt, Dominum ostenderent resurgentem, & tamen cùm monumenta aperta sint, non ante resurrexerunt, quàm resurgeret Dominus, vt esset primogenitus resurrectionis ex mortuis: sanctam autẽ ciuitatem, in qua visi sunt resurgentes, aut Hierusalem cælestem intelligamus, aut hanc terrenam, quæ ante sancta fuerat. sancta enim appellabatur ciuitas Hierusalem propter templum, & sancta sanctorũ, & ob distinctionem aliarum vrbium, in quibus idola colebãtur. Quando verò dicitur, Appa. multis, ostẽditur

Homi. 89. in Matth. ante med. tom. 2.

Sup. illud, et multa corpo. sanct. tom. 9.

non generalis fuisse resurrectio, quæ omnibus appareret, sed specialis ad plurimos, vt hi viderēt qui cernere merebantur. REMIG. Quæret autem aliquis, quid de illis factum sit, qui resurgente Domino surrexerunt? Credendum quippe est, quoniam ideo surrexerūt, vt testes essent dominicæ resurrectionis. Quidam autem dixerunt, quòd iterum mortui sunt, & in cinerē conuersi, sicut & Lazarus, & cæteri, quos Dominus resuscitauit. Sed istorū dictis nullo modo est fides accommodanda, quoniam maius illis esset tormentum qui surrexerūt, si iterum mortui essent, quàm si non resurgerent. Incunctanter ergo credere debemus, quia qui resurgēte Domino à mortuis resurrexerunt, ascēdente eo ad cælos, & ipsi pariter ascenderunt.

Tract. 35. in Matth. su. illud, Et terra mota est, &c. ORIG. Semper autem hæc eadem magna quotidie fiunt: velum enim tēpli ad reuelandum quæ intus habentur, scinditur sanctis. Terra etiam mouetur, id est, omnis caro nouo verbo, & nouis rebus secundum nouum testamentum: Petræ autem scinduntur, quia mysterium fuerūt prophetarum, vt in profundis eorū posita spiritualia mysteria videamus. Monumenta autem dicuntur corpora peccatricum animarum, id est, mortuarum Deo. cùm autem per gratiam Dei animæ huiusmodi fuerint suscitatæ, corpora eorum, quæ prius fuerunt monumēta, fiunt corpora sanctorum, & videntur à seipsis exire, & sequūtur eum qui resurrexit, & in nouitate vitę ambulant cum eo. Et qui digni sunt habere conuersationem in cęlis, ingrediuntur in sanctam ciuitatem per singula tempora, & apparent multis videntibus opera bona ipsorum. Sequitur: Centurio autem, & qui cum eo erant cust. Ie. viso. terram. & his quæ fie. ti. val. di. Verè filius Dei erat iste.

Lib. 3. ca. 20. ante mediū. tom. 4. AVGVS. de con. Euan. Non est contrarium, quòd Matthæus viso terræmotu dicit admiratum Centurionē, & eos qui cū eo erāt, cùm Lucas dicat hoc admiratum, quòd emissa magna voce expirasset. In eo enim quòd Matthæus non solum dixit, Viso terræmotu, sed etiam addidit, His quæ fiebant, integrum locum fuisse démōstrauit Lucæ, vt diceret Cēturionem, ipsam Domini mortem fuisse miratum, quia & hoc inter illa est, quæ tunc mirabiliter facta erant.

Super illud: centurio autem, tom. 9. HIER. Ex hoc considerandum, quòd Centurio in ipso scandalo passionis verè Dei filium confiteatur, & Arrius in Ecclesia prædicet creaturam.

Super illud: Videns hæc Centurio. RABA. Vnde merito per Centurionē fides Ecclesiæ designatur: quæ vero mysteriorum cælestium per mortem Domini reserato cōtinuo Iesum & verè iustum hominem, & verè Dei filium synagoga tacente confirmat.

Ser. 13. circa med. incipit, Euang. LEO pap. in serm. de pas. Exemplo igitur Centurionis contremiscat in redēptoris sui supplicio terrena substantia, rūpantur infidelium mentium petræ, & qui mortalitatis grauabantur sepulchris, discussa obstaculorum mora prosiliant, appareant nunc quoque in ciuitate sancta, id est, Ecclesia Dei futuræ resurrectionis indicia, & quod credendū est in corporibus, fiat in cordibus. Sequitur: Erant autem ibi mulieres multæ à longe, quæ secu. &c.

Super illud: Erant autem ibi mulieres multæ, to. 9. HIER. Consuetudinis enim Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquæ, vt mulieres de substantia sua victum atq; vestitum præceptoribus ministrarent. hoc quia scandalum facere poterat in Gentibus, Paulus abiecisse se memorat. Ministrabant autem Domino de substantia sua, vt meteret illarum carnalia, cuius illæ metebant spiritualia: non quia indigebat cibis Dominus creaturarum, sed vt typum ostenderet magistrorum, quia victu atq; vestitu ex discipulis deberent esse contenti. Sed videamus quales comites habuerint. Sequitur enim: Inter quas erat Maria Magdal. & Maria Iac. & Ioseph mater, & mater filiorum Zeb.

Tract. 35. in Matt. super illud, Erant ibi mu. &c. ORIG. Apud Marcum autem tertia Salome appellatur.

Homil. 89. in Mat. nō multum procul ante me. to. 2. CHRYS. in hom. Hæ autem mulieres considerabant quæ gerebantur, quæ maximè erant compassibiles, & quæ sequebantur ministrantes vsque ad pericula affuerant, maximam fortitudinem ostendentes, quia cùm discipuli fugerunt, ipsæ affuerunt.

Parū à medio illius, tom. 2. Incipit hic liber, Nuper rogatus. HIER. cōtra Helu. Ecce, inquit Heluidius, Iacobus, & Ioseph sunt filij Marię matris Domini, quos Iudæi appellauerunt fratres Christi. Dicit autem Iacobi minoris, ad distinctionem Iacobi maioris, qui erat filius Zebedæi. Impiū enim dicit esse Heluid. hoc sentire de Maria, vt cùm aliæ fœminæ ibi fuerint, matrē eius abesse dicamus, aut alteram esse Mariam nescio quam confingamus, præsertim cùm Euangelium Ioannis testetur eam illic fuisse præsentem. O furor cæcus, & in proprium exitium mens vesana: audi quid Ioan. Euang. dicat, Stabāt iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magd. Nulli dubium est duos fuisse Apostolos Iacobi nūcupatos vocabulo, Iacobum Zebedæi, & Iacobū Alphæi. Iste autem nescio quis minor Iacobus, quem Mariæ filium scriptura commemorat. Si Apostolus est, Alphæi filius erit: si nō est Apostolus, sed tertius nescio quis Iacobus, quomodo putandus est frater Dñi, & quomodo tertius ad distinctionem maioris, minor appellabitur? cùm maior, & minor non inter tres, sed inter duos soleant præbere distantiam, & frater domini appellatus sit, Paulo dicēte, Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrē Domini. Ne autem hunc Iacobum putes filiū Zebedæi, lege Actus Apostolorū, iam ab Herode fuerat interemptus. Restat cōclusio, vt Maria ista, quæ Iacobi minoris scribitur mater, fuerit vxor Alphæi, & soror Mariæ matris Domini, quam Mariā Cleophæ Ioan. Euang. cōmemorat. Si autem inde tibi alia atq; alia videtur, quòd alibi dicatur Maria Iacobi minoris mater, & alibi Maria Cleophæ, disces scripturæ consuetudinē, eundem hominem diuersis nominibus appellari, sicut Raguel socer Moysi Ietro dicitur. Et similiter dicitur Maria Cleophæ vxor Alphæi: hæc eadē dicta est Maria mater Iacobi minoris: quæ si mater esset Domini, magis eam, vt in omnibus locis, matrē alterius voluisset intelligi. verum & si alia fuerit Maria Cleophæ, & alia Maria Iacobi & Ioseph mater, hoc tamē constat, non eandem Mariam Iacobi & Ioseph esse, quàm matrem Domini.

Lib. 3. cap. 21. tom. 4. AVGVS. de con. Euang. Possemus autē dicere alias mulieres à longè, vt tres Euangelistæ dicunt, & alias iuxta crucem fuisse, vt Ioannes dicit: nisi Matthęus, & Lucas Mariā Magdalenam nominassent inter stantes longè, quā scilicet Ioannes nominauit inter stātes iuxta crucem. Quomodo autē hoc intelligitur, nisi quia in eo interuallo erant, vt & iuxta dici possent, quia in cōspectu eius præstò aderant, & à longè in cōparatione turbæ propinquius circunstantis cum Cēturione & militibus. Possumus etiā intelligere, quòd illæ, quæ simul aderant cū matre Domini, postquā eam discipulo commendauit, abire iam cœperant, vt densitate turbæ se exuerent, & cætera, quæ facta sunt, longius intuerentur, vt Euāgelistæ, qui post mortem Domini eas cōmemorauerunt, & longè stantes commemorarent.

Cùm au-

Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo diues ab Arimàthia, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatū, & petijt corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus, & accepto corpore Ioseph inuoluit illud in syndone munda, & posuit illud in monumēto suo nouo, quod exciderat in petra. Et aduoluit saxum magnum ad ostiū monumēti, & abijt. Erāt autē ibi Maria Magdalene, & altera Maria sedentes cōtra sepulchrum.

GLOS. Postquàm Euangelista retulerat ordinem dominicæ passionis, & mortem, nunc agit de eius sepultura, dicēs: Cùm autem serò factum esset, &c.

REMIG. Arimathia autem ipsa est & Ramatha ciuitas Helcanæ & Samuelis, quæ sita est in regione Chananitica iuxtà Diospolim. Iste autem Ioseph secundū sæculi statum magnę fuit dignitatis. Sed multò maioris meriti apud Deum fuisse laudatur: siquidem iustus fuisse describitur. Decebat quippe eum talem existere qui corpus Domini sepeliret, quatenus per iustitiā meritorum dignus esset tali officio.

Super illud: Cùm serò factū esset. t. 9.

HIER. Diues autem refertur non de iactantia scriptoris, quò virum nobilem atq; ditissimum referat Ieso fuisse discipulum. Sed vt ostendat causam, quare à Pilato corp⁹ Christi potuerit impetrare. Sequitur: Hic accessit ad Pilatū, & petijt corpus Iesu. Pauperes enim & ignoti non essent ausi ad Pilatum præsidem Romanæ potestatis accedere, & crucifixi corpus impetrare. in alio autem Euangelio Ioseph iste Bulites appellatur, id est, consiliarius, & de ipso quidam putant primum psalmum fuisse compositum: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, &c.

Homi. 89. in matth. circa med. tom. 2.

CHRY. in hom. Inspice autem huius viri fortitudinē: in mortis enim periculum se tradidit, inimicitias ad omnes assumens propter beneuolentiā Christi: & non solùm audet corpus Christi petere, sed & sepelire. vnde sequitur: Et accep. corp. Ioseph inuol. il. in syn. munda.

Super illud: Et accepto Ioseph corpore. tom. 9.

HIER. Ex simplici sepultura Domini, ambitio diuitum condemnatur, qui nec in tumulis quidem possunt carere diuitijs. Possumus autem iuxtà intelligentiam spiritualem & hoc sentire, quòd corpus Domini non auro, non gemmis, non serico, sed linteamine puro obuoluendum sit, quamquam & hoc significet, quòd ille in syndone munda inuoluit Iesum, qui pura mente eum susciperit.

REMIG. Vel aliter: Quia syndon lineus pānus est, linum autem ex terra procreatur, & cum magno labore ad candorē perducitur, designatur, quia corpus illius, quod ex terra, id est, ex virgine sumptū est, per laborē passionis peruenit ad candorem immortalitatis.

Super illud: Et inuoluit eū in syndone munda. tom. 9.

RABA. Hinc etiam Ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non serico, neq; in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, vt à beato Syluestro legimus esse statutū. Sequitur: Et posuit illud in mo. suo no. quod exciderat in petra.

In serm. 2. à med. illius. & est sermo 133. in ordine tom. 10.

AVGVS. in sermone de Sabbatho sancto: Ideò autē Saluator in aliena sepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur salute. vt quid ergo in propria sepultura, qui in se mortem propriam non habebat? vt quid illi tumulus in terris, cuius sedes manebat in cælis? vt quid illi sepultura propria, qui tridui tantùm temporis spacio in sepulchro non tàm mortuus iacuit, quàm velut in lectulo conquieuit? Sepulchrum autem mortis est habitaculū. Necessarium ergo nō erat mortis habitaculū Christo, quia vita est, nec opus habebat semper viuens habitaculo defunctorum.

A HIER. In nouo autem ponitur monumento, ne post resurrectionē cæteris corporibus remanentibus surrexisse alius fingeretur. Potest autem & nouum sepulchrum Mariæ virginalem vterum demonstrare. In monumēto autem exciso in petra conditus est, ne si ex multis lapidibus ædificatū fuisset, suffossis tumuli fundamentis ablatus furto diceretur.

Super illud: Et posuit illud in monumēto. t. 9.

AVGVST. in serm. de Sabb. sancto: Si etiam sepulchrum fuisset in terra, dicere poterant, Suffoderūt terram, & furati sunt eum. Si fuisset lapis paruulus superpositus, dicere poterāt, Dormientibus nobis tulerunt eum. vnde sequitur: Et aduol. sax. ma. ad ost. monu. & abijt.

Super illud: Posuit illud in monu. nou. tom. 9. Canon. 33 in Mat. à med.

HIER. Saxum enim magnum appositum ostendit, non absque auB xilio plurimorum sepulchrum potuisse reserari.

HILA. Mysticè autem Ioseph Apostolorum habet speciem, hic in mūda syndone corpus inuoluit, & quidem in hoc eodē linteo reperimus de cælo ad Petrum vniuersorum animantium genera submissa: ex quo intelligitur, sub lintei illius nomine cōsepeliri Christo Ecclesiā. Domini ergo corpus infertur in vacuam & nouam requiem lapidis excisi, quia per Apostolorum doctrinam impetus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere excisum Christus infertur, rude scilicet ac nouum, & nullo anteà ingressu timore Dei peruium, & quia nihil præter eum oporteat in pectora nostra penetrare, lapis ostio aduoluitur, vt C quia nullus anteà in nos diuinæ cognitionis auctor fuerat illatus, nullus absque eo posteà inferatur.

Tract. 35. in Matt. immediatè ante illud, Erāt ibi Maria Mag. & altera Maria.

ORIG. Non autem fortuitò scriptum est, quoniam inuoluit corpus in syndone munda, & posuit in monumēto nouo, & quòd aduoluit lapidem magnum: quoniā omnia quæ sunt circa corp⁹ Iesu mūda sunt, & noua, & omnia magna valdè.

RAMI. Postquam autem corpus Domini sepultum est cæteris ad propria remeantibus, solæ mulieres quæ eum arctiùs amauerunt, perseuerauerunt, & diligenti cura notauerunt locū, in quo corpus Domini poneretur, quatenus congruo tempore munus suę deuotionis ei ofD ferrent, & ideo sequitur: Erāt autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria sedentes contra sepulchrum.

Tract. 35. in Matt. sup. illud, Erāt ibi Maria Mag. & al. Maria. Super illud: Erant autem ibi Maria Mag. &c. tom. 9.

ORIG. Mater autem filiorum Zebedæi non scribitur sedere contra sepulchrum, forsitan enim vsque ad crucem peruenire potuit. Istæ autem quasi maiores in charitate, neque his quæ postea gesta sunt, defuerunt.

HIER. Vel cæteris relinquentibus Dominum, mulieres in officio perseuerant, expectantes quod promiserat Iesus. Et ideo meruerunt primę videre resurrectionē, quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

REMIG. Quod vsque hodie sanctæ mulieres, id est, humiles animæ sanctorum in hoc sæculo faciunt, & pia curiositate attēndunt E quemadmodum passio Christi completa sit.

Altera autem die, quæ est post parasceuen, cōuenerūt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuēs, Post tres dies resurgā. Iube ergo custodiri sepulchrum vsq; in diem tertium, ne fortè veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi, Surrexit à mortuis; & erit nouissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiā: ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum signātes lapidem cum custodibus.

HIERONY. in hom. Non suffecerat principibus

Super illud: Iube ergo custodiri sepulchrum. ca 9. Super illud: Altera die post parasceu. A ſacerdotum crucifixiſſe Dominum Saluatorem, niſi ſepulchrum cuſtodirent, & quantum in illis eſt, manus imponerẽt reſurgẽti. vnde dicitur: Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuen, &c. RABAN. Paraſceue dicitur præparatio: hoc nomine vocatur ſexta ſabbathi, in qua præparabãt neceſſaria ſabbatho, vt de mãna dictum eſt: Sexta die colligetis duplũ. quia enim ſexta die fact⁹ eſt homo, in ſeptima die requieuit De⁹, ideo ſexto die Ieſus pro homine moritur, & in ſabbatho quieuit in ſepulchro. *Nota significatum.* HIERON. Principes autem ſacerdotum licet immenſum facinus in nece Domini perpetrauerint, tameo non ſufficit eis, niſi etiam poſt mortem eius cõceptæ nequitiæ virus exerceant, famam eius lacerentes, & quem innocentem ſciebãt, B ſeductorem vocant. vnde dicũt: Domine, recordati ſumus quia ſeductor ille dixit, &c. Sicut autem Caiphas ignorãs ante prophetauerat, dicens, Expedit vnum hominem mori pro populo, & non tota gens pereat, ſic & modo. Seductor enim erat Chriſtus, non à veritate in errorem mittens, ſed à falſitate in veritatem, à vitijs ad virtutes, à morte ad vitam ducens. REMIG. Ex hoc autem dicunt eum dixiſſe, quòd poſt tres dies reſurgã, quia dixerat: Sicut fuit Ionas tribus diebus & tribus noctibus in ventre ceti, &c. Sed videndum quomodo poſt tres dies reſurrexerit. Nonnulli voluerunt tres horas tenebrarum vnam intelligi noctem, & lucem quæ ſecuta eſt tenebras, diem, ſed hi vim figuratæ locutionis ignorauerunt. Figuratè enim ſexta feria, qua paſſus eſt, comprehendit noctem præcedentem. Sequitur autem nox ſabbathi cum ſuo die: nox verò dominici diei comprehendit ſuum diem, ac per hoc verum eſt quòd poſt triduum reſurrexit.

Quomodo post triduũ iacuerit in sepulchro, vide. C

AVGVST. in ſerm. de paſ. Ideo autem poſt tres dies reſurrexit, vt in paſſione filij totius trinitatis monſtraretur aſſenſus. Triduum enim legitur in figura, quia trinitas, quæ in principio fecerat hominem, ipſa in fine hominem per Chriſti reparat paſſionem. Sequitur: Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque in tertium diem.

Super illud: Furentur eũ & dicant. &c. D RABAN. Diſcipuli enim Chriſti fures ſpiritualiter erant, quia ab ingratis Iudæis ſcripta noui & veteris teſtamenti ablata in vſum eccleſiæ conferebant, & Saluatorem, qui eis promiſſus fuerat illis nocte dormientibus, hoc eſt, infidelitate torpentibus, abſtulerunt, gentibus credendum tradentes.

Canon. 33. paulo ante finem. HILAR. Metus furandi corporis & ſepulchri cuſtodia, atq; obſignatio, ſtultitiæ atq; infidelitatis teſtimonium eſt, quod ſignare ſepulchrũ eius voluerunt, cuius præcepto cõſpexiſſent de ſepulchro mortuum ſuſcitatum. *Non est in loco id habet.* RABA. In hoc autem quòd dicunt, Et erit nouiſſimus error peior priore, ignorãter verum dicunt. Peior enim fuit cõtemptus pœnitentiæ in Iudæis, E quàm error ignorantiæ. CHRYS. in Homil. *Homi. 90. in Mat. non remote à prin. tom. 2.* Vide etiam qualiter nolentes concertant ad demonſtrandam veritatem: irrefragabilis enim demonſtratio reſurrectionis facta eſt per ea quæ prætenderunt, quia enim cuſtoditum eſt ſepulchrũ nulla fraus facta eſt. Si autem fraus facta non eſt, manifeſtè & irrefragabiliter Dominus ſurrexit. Quid autem Pilatus reſpõdeat, ſubiungitur: Ait illis Pilatus, *Super illud: Habetis custodiam.* Habetis cuſtodiam: ite, cuſtodite ſicut ſcitis. RAB. Quaſi dicat, Sufficiat vobis quòd conſenſi in necem innocentis, de cætero veſter error vobiſcum permaneat. Sequitur: Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus.

A CHRYS in hom. Non autem permittit Pilatus ſolos milites ſigillare: ſi enim ſoli milites ſigillaſſent, poſſent dicere, quoniam milites permiſerunt, quòd diſcipuli corpus Domini furarentur, & ita reſurrectionis infringere fidẽ: nunc hoc dicere non poſſunt, cùm ipſi met ſepulchrum ſigillaſſent. *Homi. 90. nõ remote à principio.*

CAPVT XXVIII.

VESPERE autem ſabbathi quæ luceſcit in prima ſabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulchrum. Et ecce terræmotus factus B *eſt magnus. Angelus enim Domini deſcendit de cælo: & accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimentum eius ſicut nix. Præ timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos. Scio enim quòd Ieſũ, qui crucifixus eſt quæritis, non eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite & videte locum vbi poſitus erat Dominus. Et cito euntes dicite diſcipulis eius, quia ſurrexit, & ecce præcedet vos in Galilæam. Ibi eum videbitis.* C *ecce prædixi vobis.*

AVGVST. in ſerm. de Reſurrect. Poſt illuſiones & verbera, poſt aceti & fellis pocula mixta, poſt ſupplicia crucis & vulnera, & poſtremo poſt ipſã mortem & inferos, ſurrexit de ſuo funere caro noua, redit ab occiduo latens, vita, & in morte ſalus reſeruata reſurgit, pulchrior reditura poſt funus.

AVGV. de con. Euang. De hora verò qua mulieres venerunt ad monumentum, non contemnẽda exoritur quæſtio. *Li. 3. ca 24 aliquantulũ à prin. to. 4* Cùm enim Matthæus hic dicat, Veſpere autem ſabbathi, &c. quid eſt quod dicit Marcus, Et valde mane vna ſabbathorum venit Maria Magdalene, D & altera Maria videre ſepulchrũ? Apertè quippe prima noctis, quod eſt veſpere, ipſam noctem voluit ſignificare Matthæus, cuius noctis fine venerunt ad monumentum: ergo quoniam ſabbatho impediebantur, vt non ante facerent, ab eo tempore nominauit noctem, ex quo eis licere cœpit, vt facerent quodcunq; vellent tempore eiuſdem noctis. Sic itaque dictum eſt, Veſpere autẽ ſabb. ac ſi diceretur, noctis ſabbathi, id eſt, nocte, quæ ſequitur diem ſabbathi, quod ipſa verba eius ſatis indicant. Sic enim ait, Quę luceſcit in prima ſabbathi, quòd fieri nõ poteſt, niſi tantummodo primam noctis particulam, id eſt, ſolum initiũ noctis intellexerimus à dicto veſpere ſi- E gnificatum. Neque enim ipſum initium noctis luceſcit in prima ſabbathi, ſed ipſa nox, quæ in luce incipit terminari, & vſitatus modus loquendi eſt diuinæ ſcripturæ, à parte totũ ſignificare. Veſpere ergo, noctem ſignificauit, cuius extremum eſt diluculum: diluculo enim venerunt ad monumẽtum. BED. Vel aliter. Quod dictũ eſt, quia mulieres veſpere ſabbathi, quæ luceſcit in prima ſabbathi, venerunt videre ſepulchrũ, ita intelligendũ, quia veſpere quidem venire cœperint, ſed luceſcẽte mane in prima ſabbathi ad ſepulchrũ peruenerũt, id eſt, veſpere aromata parauerũt, quibus corpus Domini vngere deſiderabãt, ſed aromata veſpere præparata mane ad ſepulchrum detulerũt. *Rabanus. non in loco id habet.* Quod Matthæus quidem breuitatis cauſa ob-

A fa obſcurius poſuit, ſed Euangeliſtæ alij quo ordine factum ſit, euidentius oſtendunt. Sepulto namque ſexta feria Domino, reuerſæ à monumento mulieres præparauerunt aromata & vnguenta quandiu operari licebat, & ſabbatho quidem ſiluerunt ſecundum legis mandatum, ſicut Lucas apertè deſignat. Cùm autem tranſiſſet ſabbathum, veſperaque adueniente tempus operandi rediſſet, promptè ad deuotionem emerunt quæ minus præparauerant aromata, ſicut Marcus commemorat, Vt venientes vngerent Ieſum: & valde mane veniunt ad monumentum.

In prin. commentarij ad cap. 28. to. 9. HIER. Vel aliter: Quòd diuerſa tempora iſtarum mulierum in Euangeliis deſcribuntur, non mendacij ſignum eſt, vt impij obiiciunt, ſed ſedulæ viſitationis officij, dum crebro abeunt & redeunt, & non B patiuntur à ſepulchro Domini diu abeſſe vel longius.

RAMIG. Sciendum autem, quia Matthæus myſticè loquens ſtuduit nobis inſinuare, illa ſacratiſſima nox quantam dignitatem ex honore deuictæ mortis, & dominicæ reſurrectionis accepit, ideo dixit, Veſpere autem ſabbathi, &c. Cùm cõſuetus ordo temporum habeat, vt veſperæ non luceſcant in diem, ſed potius obtenebreſcant in noctem oſtenditur, his verbis, quòd Dominus totam hanc noctem luce ſuæ reſurrectionis feſtiuam & coruſcam reddidit.

Hom. 1. inter hom. æſtiuales de tempore ſup. illud: Veſpere autẽ ſabbathi, tom. 7. BEDA in homi. Ab exordio etiam mundanæ creationis vſque hoc, ita temporum curſus diſtinguebatur, vt dies noctẽ præcederet, quia homo à luce paradiſi peccãdo lapſus, in huius ſæculi tenebras ærũnaſque decidit. Aptiſſimè autem nunc dies ſequitur noctem, quando per fidem reſurrectionis à peccati tenebris, & vmbra mortis ad lucem vitæ Chriſto largiente reducimur. SEVER. in ſerm. de paſſ. Eſt autem veſpera ſabbathi quæ luceſcit, quia illuminatur per Chriſtum ſabbathum, non deletur. Non, inquit, veni ſoluere legem, ſed adimplere. Illuminatur, vt in diem dominicã luceat, clareſcat in eccleſia, quod in ſynagoga, Iudæis obſcurantibus, fuſcabatur. Sequitur: Venit Maria Magdalene, &c. Sero quidem mulier currit ad veniã, quæ maturè cucurrit ad cul- D pam: quæ de paradiſo perfidiam ſumpſerat, feſtinat fidem ſumere de ſepulchro, cõtendit rapere de morte vitam, quæ de vita rapuerat mortem. Non autem dixit Venerunt, ſed venit, ſub vno nomine: veniunt duæ myſterio, non caſu. Venit ipſa, ſed altera vt mutaretur mulier, virtute, non ſexu. Præcedunt autem Apoſtolos fœminæ, quæ eccleſiarum typum ad dominicum deferũt ſepulchrum, Maria ſcilicet & Maria: maternum Chriſti vnum nomẽ in duas geminatur fœminas, quia hic eccleſia ex duobus populis veniẽs, id eſt, ex Gentibus & Iudæis, vna eſſe figuratur. Venit autem Maria ad ſepulchrum ſicut ad reſurrectionis vterum, vt iterum Chriſtus ex ſepulchro naſ- E ceretur fidei, qui carni fuerat generatus ex ventre, & eum, quem clauſa virginitas ad præſentem tulerat vitam, clauſum ſepulchrum ad vitam redderet ſempiternam. Diuinitatis inſigne eſt, clauſam virginem reliquiſſe poſt partum, & de ſepulchro clauſo exiſſe cũ corpore. Sequitur: Et ecce terræmotus fact. &c.

Cap. 28. circa prin. commentarij, tom. 9. HIER. Dominus noſter vnus atq; idem filius Dei & hominis iuxta vtramque naturam diuinitatis & carnis, nunc magnitudinis ſuæ, nunc humilitatis ſignum demonſtrat. Vnde & in præſenti loco quanquam homo ſit qui crucifixus eſt qui ſepultus eſt, tamen quæ foris aguntur, oſtendunt filium Dei.

Canone vlt. HIL. Motus enim terræ, reſurrectionis eſt virtus, A cum contuſo mortis aculeo, & illuminatis illius tenebris reſurgẽte virtutũ cæleſtium domino, inferorum tripudio commouetur. CHRY. in homil. Vel ideo terræmotus factus eſt, vt exurgant & euigilent mulieres: etenim acceſſerant, vt vnguentum mitterent: & quia in nocte hæc gerebantur, probabile eſt quaſdam obdormiſſe. *In Mat. parũ ante finem.* *Homi. 90. in Mat. in prin. cap. 28. to. 2.* BEDA in hom. Quod etiam terræmotus reſurgente Domĩno de ſepulchro, ſicut etiam moriẽte in cruce factus eſt magnus, ſignificat, terrena quidẽ corda per fidem paſſionis prius ac reſurrectionis eius ad pœnitentiam concutienda ſalubri pauore permota. *Hom. 1. inter æſtiuales de tempore ſup. illud: Venit Maria Magdalene, to. 7.* SEVS. in ſerm. paſſ. Si autem ſic terra tremuit, cùm Dominus ad veniam ſancto- B rum reſurgeret: quomodo cõtremiſcet, cum noxiorum omnium ſurget ad pœnam? dicente propheta, Terra tremuit cum reſurgeret in iudicium Deus. Et quomodo Domini præſentiam ſuſtinebit, quæ Angeli præſentiam ſuſtinere nõ valuit? vnã ſequitur, Angelus Domini deſcẽdit de cælo. Surgente ſiquidem Chriſto, morte pereunte, terrenis redditur cæleſte commercium, & mulieri, cui fuerat cum diabolo letale conſilium, cum Angelo colloquium fit vitale.

Cano. vlt. in Matth. parũ ante finem commentarij. HILA. Miſericordiæ enim Dei patris inſigne eſt, reſurgente filio ab inferis virtutum cæleſtium myſteria mittere, atque ideo prioris reſurrectionis ipſe eſt index, vt quodã famulatu paternæ voluntatis reſurrectio nunciaretur. C *Hom. 1. inter æſtiuales de tempore ſup. illud: Venit Maria Magdale, tom. 7.* BEO. in homil. Quia enim Chriſtus Deus & homo eſt, inter acta humanitatis ſemper ei Angelorum miniſteria Deo debita nõ deſunt. Sequitur. Et accedens reuoluit lapidem. Non vt egreſſuro Domino ianuam pãdat, ſed vt egreſſus eius iam facti hominibus præſtet indicium. Qui enim mortalis clauſo virginis vtero potuit naſcendo ingredi mundum, ipſe factus immortalis clauſo ſepulchro potuit reſurgendo exire de mundo.

RAMI. Significat autem reuolutio lapidis reſerationem ſacramentorum Chriſti, quæ littera legis tegebantur: lex namque in lapide ſcripta fuit, & ideo per lapidem deſignatur. SEVER. Non autem dicit, D Voluit, ſed reuoluit lapidem, quia lapis aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit reſurrectionis aſſertor. Mutatur hic ordo rerum, ſepulchrum mortem non mortuum deuorat, domus mortis mãſio fit vitalis, vteri noua forma præſcribitur, mortuum recipit, reddit viuum. Sequitur: Et ſedebat ſuper eum. Sedebat, inquã, cui nulla inerat laſſitudo, vt fidei doctor, vt reſurrectionis magiſter, ſedebat ſupra petrã, vt ſoliditas ſedentis daret credentibus firmitatẽ: ponebat Angelus ſuper petram fundamenta fidei, ſuper quã Chriſtus erat eccleſiam fundaturus. Vel per lapidem monumẽti poteſt deſignari mors, qua omnes premebantur: per hoc ergo quòd Angelus ſuper la- E pidem ſedit, ſignificatur, quòd Chriſtus mortem ſua virtute ſubiecit. *Hom. 1. inter Hom. æſtiuales de tempore ſup. illud: Venit Maria Magd. to. 7.* BEDA in homil. Et rectè ſtans apparuit Angelus, qui aduentum Domini in mundo prædicebat, vt ſtando deſignaret, quia Dominus ad debellandum mundi principem veniret: præco autem reſurrectionis ſediſſe memoratur, vt ſedendo ſignificaret, eum ſuperato mortis auctore ſedem regni iam conſcendiſſe perpetui: ſedebat autẽ ſuper lapidẽ reuolutum, quo oſtium monumenti claudebatur, vt clauſtra inferorum ipſum ſua virtute deieciſſe doceret. *Lib. 3. c. 24. à med. illius, tom. 4.* AVG. de con. Euang. Poteſt etiam mouere, quomodo ſecundum Matthæum Angelus ſuper lapidem ſedebat reuolutũ à monumento, cùm Marcus dicat, mulieres introeuntes in monumẽtum ve-

diſſe iuuenem ſedentem in dextris?niſi intelligamus aut Matthæom tacuiſſe de Angelo, quem intrantes viderunt, Marcum autem de illo, quem viderunt ſedentem ſoper lapidem, vt duos viderint, & à duobus ſigillatim audierint quæ dixerunt Angeli de Ieſu: aut certe quòd dicit, Intrantes in monumentum, in aliqua ſepta macerie debemus accipere, qua communitum locum tunc fuiſſe credibile eſt, in aliqoo ſpacio ante petram, in qua excifa locus factus fuerat ſepulturæ, vt ipſum viderint in eodē ſpacio ſedētem à dextris, quē dicit Matthæus ſedētem ſuper lapidem. Sequitur: Erat aotē aſpe. &c. SAVER. Voltus claritas à veſtium eandore ſeparatur, & facies fulguri, niui veſtis Angeli comparatur: quia fulgur de cælo, nix de terra. vnde Propheta: Laudate Dominum du terra, ignis, grando, nix, &c. In facie ergo Angeli claritas cæleſtis ſeruatur naturæ, in veſte ſignificatur gratia communiunis humanæ, & ſic temperatur ſpecies Angeli colloquētis, vt carnales oculi & veſtium ferant placitam claritatem, & ex fulgore vultus nuncium ſui tremerent & reuererentur actoris.

Seueria-nus.

IDAM in alio ſer. Quid autem facit indumentum, vbi regendi neceſſitas non babetur? ſed Angelus noſtrum habitum, noſtram formam in reſurrectione præfigurat, vbi homo ipſa corporis ſui claritate veſtitur. HIER. In candido etiam veſtitu Angelus ſignificat gloriam triumphantis. GREG. in hom. de paſſion. Vel aliter in fulgure terror timoris eſt, in niue autem blandimentum candoris, quia verò omnipotens Deus & terribilis eſt peccatoribus, & blādus iuſtis, rectè teſtis reſurrectionis eius Angelus & in fulgure vultus, & in candore habitus demonſtratur, vt de ipſa ſua ſpecie & terreret reprobos, & mulceret pios. vnde ſeqoitur: Præ timore autem, &c.

Matt. 28. ſuper illud: Et ecce terræ motus factus eſt magnus. tom. 9.

RAB. Timoris anxietate ſunt exterriti, quia amoris fiduciam non habebant, & facti ſunt velut mortui, qui reſurrectionis veritatem credere noluerunt.

In hoc loco id habet.

SEVER. in ſerm. paſchæ: Cuſtodiebant enim crudelitatis ſtudio, non pietatis obſeqoio: ſtare enim non poteſt quem conſcientia deſtituit, impellit reatus. Hinc eſt quòd Angelus percellit impios, pios alloquitur, & ſolatur. Sequitur: Reſpondens autē Angelus, &c. HIER. Cuſtodes quidem timore perterriti ad inſtar mortuorum ſtupefacti iacent. & Angelus tamen non illos, ſed mulieres conſolator, dicens: Nolite timere vos. quaſi dicat, Illi timeant in quibus permanet incredulitas, cæterū vos, quia Ieſum quæritis crucifixum, audite quòd ſurrexerit, & promiſſa perfecerit. vnde ſequitur: Scio enim quòd Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis. SAVER. Adhuc enim crucifixum & mortuum requirebant, quarum fidem ſæua paſſionis procella turbauerat, & tentationis ita eas pondus incuruaoerat, vt cæli dominum quærerent in ſepulchro. Non eſt hîc. RAB. Per præſentiam carnis, qui tamen nuſquam deeſt per præſentiam maieſtatis. Sequitur: Surrexit enim ſicut dixit.

Cur timu-erint cuſto-des.

Super illud: Præ timore autem exterriti ſunt cuſtodes, to. 9.

Super illud: Non eſt hic, ſurrexit.

CHRYS. in hom. Quaſi dicat, Et ſi mihi oon creditis, illius mementote verborum. deinde & alia ſequitur demonſtratio, cùm ſubditur, Venite & videte locum vbi poſitus erat Dominus.

Homil. 90. ante mediū, tom. 2.

HIER. Vt ſi meis verbis non creditis, vacuo credatis ſepulchro. SAVER. Angelus ergo prædicit nomen, crucem dicit, loquitur paſſionem, ſed mox reſurrectiooem, mox Dominum cōfitetur, & Angelus poſt tanta ſupplicia, poſt ſepulchrum agnoſcit Dominum ſuum. Cur homo aut minoratum Deum

Super hoc verbū. to. 9.

A in carne iudicat, aut in paſſione exiſtimat defeciſſe virtutem? Dicit autem crucifixum, & oſtendit locū vbi poſitus erat Dominus, ne alter & non idem reſurrexiſſe crederetur ex mortuis. Et ſi Dominus in eadem redit carne, & ſuæ reſurrectionis facit indicia, quare homo in alia putat ſe carne rediturū? aut carnem fortè ſeruus dedignatur ſuam, cùm noſtram Dominus non mutauit. RAB. Non autem ſolis verbis hoc gaudium magnum conceſſum eſt occulto corde tenere, ſed ſimiliter amantibus debetis illud pandere. vnde ſequitur: Et citò euntes, &c.

Super illud: Venite & videte locum, &c.

SEVER. Quaſi dicat, Reuertere ad virum mulier iam ſanata, & ſuade fidē, quæ perfidiam ante ſuaſiſti. B Refer homini reſurrectionis indicium, cui ante cōſiliū ruinę dediſti. Sequitur: Et ecce præcedet vos, &c.

Hom. 90. in Matth. circa mediū illius, tom. 2.

CHRYS. in hom. Hoc autem dicit, eripiens eos à periculis, ne timor fidem impediret.

Super illud: Quia ſurrexit & præcedet, tom. 2.

HIER. Myſticè autē præcedet vos in Galilæam, hoc eſt, in volutabrum Gētilium, vbi ante error erat & lubricum, & firmo ac ſtabili pede veſtigium non tenebat. Sequitur: Ibi eum videbitis, ecce prædixi vobis. BED. in hom. Benè autem Dominus in Galilæa videtur à diſcipulis, qui iam de morte ad vitam, iam de corruptione ad incorruptionem tranſierat: Galilæa quippe tranſmigratio interpretatur. Felices fœminæ, quæ triumphum reſurrectionis mundo annunciare meruerunt, C feliciores animæ, quæ in die iudicij, percuſſis pauore reprobis, gaudium beatæ reſurrectionis intiare meruerint.

Hom. Litter. Hom. aeſtiuales de tempore, ſup. illud: Venit Maria Magd. to. 7. In eadē Ho. Super illud: Aſpectus eius ſicut fulgur.

Et exierūt citò de monumēto cum timore & gaudio magno, currentes nūciare diſcipulis eius. Et ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, ite nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.

HILA. Mulieribus per Angelum adhortatis, confeſtim Dominus occurrit, vt nunciantes expectātibus D diſcipulis reſurrectionem nō Angeli potius, quā Chriſti ore loquerentur. vnde ſequitur: Et exierunt citò de monumento cum timore & gaudio magno.

Canone vlt. in Mat. circa finem illius.

AVG. de con. Euang. Egreſſæ autem dicuntur à monumento, hoc eſt, ab illo loco, vbi erat horti ſpacium ante lapidem effoſſum. HIER. Duplex autem mentes mulierum tenebat affectus, timoris, & gaudij: & alter de miraculi magnitudine, alter ex deſiderio reſurgentis, & tamē vterque fœmineum cōcitabat gradum. vnde ſequitur: Currentes nunciate diſcipulis eius. Pergebant enim ad Apoſtolos, vt per illos fidei ſeminarium ſpargeretur. Quæ autem ſic quærebant, quæ ita currebant, merebantur obuiam E habere Dominum reſurgentem. vnde ſequitur: Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens, Auete.

Super illud: Et exierunt citò de monumento, tom. 9.

RAB. Per hoc oſtendit, ſe omnibus iter virtutum inchoantibus, vt ad ſalutem perpetuam peruenire queaot adiuuando occurrere. HIER. Primæ mulieres merentur audire, Auete, vt maledictum Euæ mulieris in mulieribus ſolueretur.

Immediatè ante illud: Occurrit eis Ieſus, dicens, Auete.

SEVER. In iſtis vero fœminis eccleſiæ figurā manere euidenter oſtēditur, quia diſcipulos ſuos Chriſtus de reſurrectione arguit trepidantes. Occurrens autem iſtis non poteſtate terret, ſed præuenit charitatis ardore. Chriſtus enim in eccleſia ſe ſalutat, quā ſuum recipit in corpus. AVGVS. de con. Euang. Colligimus & Angelorum allocutionē bis numero

Super illud: Et ecce Ieſus occurrit.

Lib. 3. cap. 24. non muſ.

eas

cum prosul ante finem, tom. 4.

eas habuisse venientes ad monumẽtum, ſcilicet cùm viderant vnum Angelum, de quo narrat Matthæus & Marcus, & cùm poſtea viderunt duos, vt narrant Lucas & Ioannes. Et ſimiliter ipſius Domini bis: ſemel ſcilicet illic, quando Maria hortulanum putauit, & nunc iterum cum eis occurrit in via, vt eas ipſa repetitione firmaret, atque à timore recrearet.

Sever. Sed ibi Mariæ nec tangendi datur facultas: hic non ſolum tangendi, ſed tenendi copia tota conceditur. vnde ſequitur: Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.

Super illud: Tenuerunt pedes eius.

Raa. Superius quidem dictum eſt, quia clauſo monumento ſurrexit, vt immortale iam factum doceret eſſe corpus, quod in monumento clauſum fuerat mortuum. Tenendos autẽ mulieribus nunc præbuit pedes, vt intimaret veram ſe carnẽ habere quæ à mortalibus tangi poſſet. Sev. Iſtæ quidem tenens pedes Chriſti, quæ in eccleſiæ typo Euãgelicæ prædicationis tenent, & merentur excurſum, ac ſic fide aſtringunt ſui veſtigia Saluatoris, vt totius deitatis perueniant ad honorem. Illa autẽ merito audit, Noli me tangere, quæ in terris deflet Dominum, & ſic in ſepulchro quærit mortuum, vt in cælis eum neſciat regnare cum patre. Quòd ergo eadem Maria nunc in fidei vertice conſtituta tangit Chriſtum, ac tenet toto ſanctitatis affectu, tunc imbecillitate carnis, & fœminea infirmitate deiecta dubitat, & tactũ ſui non meretur auctoris, non facit quæſtionem. Siquidẽ illud de figura eſt, hoc de ſexu: illud eſt de diuina gratia, hoc de humana natura: quia nos ipſi cùm diuina ſcimus, Deo viuimus, cùm humana ſapimus, cæcamur ex nobis. Tenuerunt autem pedes eius, vt ſcirent in capite Chriſti virum eſſe, ſe autem eſſe in pedibus Chriſti, & datum ſibi virum ſequi, non præire per Chriſtum. Quod autẽ dixerat Angelus, dicit & Dominus, vt quas firmauerat Angelus, Chriſtus redderet firmiores. Sequitur: Tũc ait illis Ieſus: Nolite timere. Hiero. Et in veteri, & in nouo teſtamento hoc ſemper obſeruandum eſt, quòd quando aliqua auguſtior apparuerit viſio, primũ timor pellatur: vt ſic mente placata poſſint quæ dicuntur audiri. Hila. In contrarium autem ordo cauſæ principalis eſt redditus, vt quia à ſexu muliebri cœpta mors eſſet, ipſi primũ reſurrectionis gloriæ & viſus & nuncius redderetur. vnde Dominus ſubdit: Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Sever. Vocat fratres, quos corporis ſui fecit eſſe germanos: vocat fratres, quos benignus hæres ſibi præſtitit cohæredes: vocat fratres, quos patris ſui adoptauit in filios. Avg. de con. Euange.

Super hoc verbũ, to. 9.

Canone vlt. in finem illius.

Lib. 3. c. vlti. inter mediũ & finem, tom. 4.

Allegoria cum anagoge.

Quòd autem Dominus non vbi primũ ſe monſtraturus erat, ſed in Galilæa, vbi poſtea viſus eſt, ſe videndũ mandauit & per Angelũ, & per ſeipſum, quẽuis fidelem facit intentum ad quærẽdum in quo myſterio dictum intelligitur. Galilæa namque interpretatur vel transmigratio, vel reuelatio. Prius itaq; ſecundum trãſmigrationis ſignificationem quid aliud occurrit intelligendũ, niſi quia Chriſti gratia de populo Iſrael transmigratura erat ad Gentes, quibus Apoſtoli prædicantes Euangelium, nullo modo crederẽt, niſi eis ipſe Dominus viam in cordibus hominum præpararet? & hoc intelligitur, Præcedet vos in Galilæam. Quòd autem ſubditur, Ibi eum videbitis, ſic intelligitur, id eſt, ibi membra eius inuenieris, ibi viuum corpus eius in his, qui vos ſuſceperunt, agnoſcetis. Secundum autem quod Galilæa interpretatur

A reuelatio, non iam in forma ſerui intelligendum eſt, ſed in illa, in qua æqualis eſt patri. Illa erit reuelatio tanquam vera Galilæa, cùm ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. Ipſa etiam erit beatior transmigratio ex iſto ſæculo in illam æternitatem.

Quæ cùm abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et congregati cum ſenioribus, conſilio accepto pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite, Quia diſcipuli eius de nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præ-
B *ſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos, vſque in hodiernum diem.*

Homi. 91. in Mat. in prin. illius, tom. 2.

Signorum Chriſti ratio.

Chry. in homil. Signorum quæ circa Chriſtum apparuerunt, quædam fuerunt orbi terrarum communia, puta tenebræ: quædam propria militibus cuſtodientibus, ſicut mira Angeli apparitio, & terræmotus, quæ propter milites facta ſunt, vt ſtupefierẽt, vt ab ipſis fiat teſtimonium veritatis: veritas enim à contrariis diuulgata magis refulget, quod & contigit. vnde dicitur: Quæ cùm abiiſ. ſcilicet mulieres. Ecce quidam de cuſtodibus vener. in ciuitatem, &c.

Hoc in loco id habet

Ratio obſtinationis Iudaicæ

Super illud: Et congregati cum ſenioribus, tom. 9.

C Raa. Simplex quidem animi qualitas, & indocta hominum ruſticitas ſæpe veritatem rei, vt eſt, ſine fraude manifeſtat: at contra, verſuta malignitas falſitatem veriſimilibus verbis pro vero commendare decertat. Hier. Principes ergo ſacerdotum, qui debuerant conuerti ad pœnitentiam, & Ieſum quærere reſurgentem, perſeuerant in malitia, & pecuniam, quæ ad vſus templi data fuerat, vertunt in redemptionem mendacij, ſicut & ante xxx. argenteos Iudæ dederunt proditori. vnde ſequitur: Et congregati cum ſenioribus, conſilio accepto pecuniam copioſam dede. &c. Seve. Non enim contenti ſunt
D interfeciſſe magiſtrũ, imò etiam quomodo diſcipulos perdere poſſint moliuntur, & diſcipulorum crimen eſſe faciunt, virtutem magiſtri. Planè amiſerũt milites, perdiderunt Iudæi, ſed diſcipuli magiſtrum ſuum non furto, ſed fide: virtute, non fraude: ſanctitate, non crimine: viuum, non mortuum ſuſtulerũt.

Homil. 91. in Mat. parum à princ. to. 2.

Chry. in homi. Qualiter enim furarentur diſcipuli homines pauperes & idiotæ, & neque apparere audentes? Si enim adhuc Chriſtum viuum videntes fugerunt, qualiter mortuo eo nõ timuiſſent tot militum multitudinem? Nũquid oſtium ſepulchri poterãt euertere? lapis enim imminebat magnus multis indigens manibus. Nunquid etiam nõ erat ſigil-
E lum ſuperimpoſitum? Propter quid autem nõ furati ſunt prima nocte, quando nullus ſepulchro affuit? Sabbatho enim petierunt à Pilato cuſtodiam. Quid autem ſibi volunt hæc ſudaria, quæ Petrus vidit iacentia? Si enim vellent furari, nõ eſſent nudũ corpus furati, non ſolum ne iniuriarentur, ſed ne etiam in exuendo tardarent, & tribuerẽt militibus ſe detinẽdi facultatem, maximè quia myrrha erat corpori & veſtimentis affixa, ita glutinoſa, vt non facile eſſet à corpore auellere veſtimenta. Quare nõ perſuaſibilia ſunt quæ de furto dicta ſunt. Vnde per quæ reſurrectionem obumbrare conantur, per hæc eam faciunt clarere. Dicẽtes enim quòd diſcipuli furati ſunt, cõfitentur non eſſe corpus in ſepulchro: furtum autem

A ostendit esse mendax custodia militum, & discipulorum pauor. Rsmig. Sed si custodes dormierunt, quomodo furtum viderunt? & si non viderunt, quomodo testes fuerunt? & ideo quod voluerũt facere, non potuerunt. Glos. Ne autem timore præsidis à mendacio reuocarentor, timentes propter negligentiam puniri, subdunt: Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

Homi 91. in Matth. ante med. tom. 2.

Chrys. in hom. Vide omnes cortuptos. Pilatus enim ipse persoasus est, plebs Iudaica commota est, milites corrupti sunt. vnde sequitur: At illi accepta pecuoia fecerunt sicut erant edocti. Si pecunia apud Discipulum tantam habuit virtutem, vt eum faceret magistri proditorem, non mireris, si peconia milites superantur. B Hila. Emitur ergo resurrectionis silentium, & mendacium furti argento: quia bonore scilicet sæculi, qui in peconia est & cupiditate, Christi gloria denegatur. Rab. Sicut autem sanguinis rearus, quem sibi & posteris suis ipsi imprecabantur, grauis peccatorum sarcina illos premit: ita emptio mendacij, per quod resurrectionis denegant veritatem, rearu eos constringit perpetoò. vnde sequitur: Et diuulgatum est verbũ istud apud Iudæos vsque in hodiernum diem. Sever. Apud Iodæos qoidem diuulgatum est, non apud Christianos: quod enim in Iudæa Iudæus obscurabat auro, fide toto claruit in mundo. C Hisr. Omnes autem qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad vsus ecclesiæ, abutuntur in alijs rebus, quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribarum, & sacerdotum redimeotium mendacium & Saluatoris sanguinem.

In fine commentariorum in Matth. Super illud: Diuulgatũ est verbum hoc apud Iudæos.

Moralis expositio. *Super illud: Congregati cum senioribus. tom. 9.*

Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Et ecce vobis- D *cum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi.*

Beo. in hom. Postqoàm dominicam resurrectionem ab Angelo oũciatam beatus Matthæus asseruit visionem Domiui etiam à discipulis impletã refert, dicens: Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montẽ vbi constituerat illis Iesus. nam pergens Dominus ad passionẽ, ait discipulis: Postquàm resorrexero, præcedam vos in Galilæam. Angelus quoque mulieribus ait: Dicite discipulis eius, quia præcedet vos in Galilæam. Quapropter iussioni magistri, obedientia discipulorum obsequitur. Rectè E autem vndecim discipuli ad adorandũ pergunt: iam enim vnus perierat, qui dominũ ac magistrum soom tradiderat. Hier. Post resurrectionem ergo Iesus in Galilææ monte conspicitur, ibique adoratur, licet qoidam dubitent, & dubitatio eorum nostram augeat fidem. Sequitur: Et videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Remig Hoc autem Lucas Euangelista pleniùs manifestat. Refert enim quia cùm Domious resurgens à mortuis ipse apparuisset discipulis, ipsi conturbati & exterriti, existimabãt se spiritũ videre. Rae. In monte quidẽ apparuit eis Dominus, vt significaret quoniam corpus, quod de communi generis humani terra nascendo

Super illud: Vndecim autem abierunt, tom. 9.

Super illud: Vndecim in Galilæam abierunt.

A susceperat, resurgendo iam super terrena omnia subleuaoerat. & vt admoneret fideles, si illic celsitudinem resurrectionis eius cupiunt videre, hic ab infimis voluptatibus ad superna studeant desideria trãsire. Iesus aotẽ discipulos in Galilæam præcedit, quia Christos resurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtium. Seqountur aotem hi qui sunt Christi, & suo ordine ad vitam de morte transmigrant in sua specie diuinitatem contemplantes, & huic cõgruit quod Galilęa reuelatio interpretatur. Avov. de con. Euang. Sed considerandum est, quomodo corporaliter io Galilæa Dominus videri potoerit: quia enim nõ ipso die, quo resurrexit, visus est, manifestũ est. Nam in Hierusalem visus est eo die in initio noctis, vt Locas & B Ioannes apertissimè cõsonant: neque etiã in sequentibus octo diebus, post quos dicit Ioannes discipulis apparuisse Dominum, vbi primo die vidit eum Thomas, qui eum non viderat die resurrectionis eius: nisi quis dicat, noo illos vodecim qui iam tunc Apostoli vocabãtur, sed discipulorum vndecim illic fuisse ex multo nomero discipolorũ. Sed occurrit aliod qnod obsistit: Ioannes eoim quando commemorauit non in moote ab vodecim, sed ad mare Tyberiadis à septem piscãtibus visum esse Dominom: Hoc iam tertio (inquit) manifestauit se Iesus discipulis suis, quod intelligẽdum est ad numerum dierum retulisse, non ad numerum manifestationum. Si aotem acceperi- C mus intra illos octo dies anteqoàm eum Thomas vidisset, ab vndecim discipulis quibusque Dominum visom, nõ erit ad mare Tyberiadis tertio manifestatum esse, sed quarto. Ac per boc cogimur intelligere post omnia factum esse, qoòd eum in monte Galilææ discipuli vudecim viderunt. Inuenimus itaqoe apod qoatuor Euangelistas decies cõmemoratum Dominum visum ab homioibus esse post resurrectionem. Semel ad monomẽtum à mulieribus. Iterum eisdem egredieotibus à monumẽto in itinere. Tertio Petro. Quarto doobus euotibus in castellum. Quinto pluribus io Hierusalem, vbi nõ erat Thomas. Sexto vbi vidit eum Thomas. Septimo ad mare Tyberiadis. D Octaoo in monte Galilææ secundùm Matthæum. Nooo quod dicit Marcus, nouissimè recũbeotibus, quia iam non erant in terra cum illo cõuiuaturi. Decimo in ipso die non iam in terra, sed eleuatũ in nube, cùm in cælum ascenderet, quod Marcus & Lucas commemorant. Sed non omnia scripta sunt, sicut Ioannes fatetur: crebra enim erat eius cum illis cõuersatio per dies qoadraginta, priusqoàm asceodisset io cælom. Rsmig. Vidẽtes ergo discipuli Dominum cogooοerunt, & iccirco demissis in terram voltibus adorabant, & ideo pius & clemens magister, vt omnem dubietatem auferret à cordibos eorum, accedeos ad eos corroborauit in fide. vnde se- E quitur: Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

Anagogicus sensus.

Lib. 3. c. vlt. inter mediũ & finẽ, to. 4.

Catalogus apparitioonum.

Hisr. Illi autem potestas data est, qui paolo ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui postea resurrexit. Rae. Non euim hoc de coæterna patri diuinitate, sed de assumpta loqoitor humanitate, secũdùm quam minoratus est paulominus Angelis.

Super hoc verbũ to. 9. Hoc in loco id habet.

Sever. Filius quippe Dei virginis filio, Deus homini, diuinitas carni contulit, quod semper ipse cum patre possedit. Hisro. In cælo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credeutium regnet in terris.

Remig. Quod ergo psalmista de resurgente Domino

Super illud: Et accedens Iesus &c. Data est mihi omnis potestas.

mino dicit: Constituisti eum super opera manuum tuarum, hoc nunc Dominus dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Et hic sciēdum, quia antequā Dominus resurrexisset à mortuis, nouerant Angeli se subiectos homini Christo. Volens ergo Christus etiā hominibus notū fieri, quòd data esset sibi omnis potestas in cælo & in terra, prædicatores misit, qui verbū vitæ cunctis nationibus prædicarēt. Vnde sequitur: Euntes ergo docete omnes gentes.

Vide quomodo Christus reuocauit prius prohibitum.

BEDA. in hom. Qui enim ante passionem suam dixerat, In via Gentium ne abieritis, surgens à mortuis dicit, Ite, docete omnes gentes. Quapropter confundantur Iudæi, qui dicunt Christum tantummodo ad suam salutem esse venturum. Erubescant & Donatistæ, qui localiter Christum concludere cupientes, dixerunt tantummodo in Aphrica esse, non in aliis regionibus.

Super illud: Euntes docete omnes gentes, to. 9.

HIER. Primum ergo docent omnes gētes, deinde doctas intingunt in aqua: non enim potest fieri vt corpus baptismi recipiat sacramentū, nisi ante anima fidei susceperit veritatē: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vt quorum est vna diuinitas, sit vna largitio, nomenque Trinitatis vnus Deus.

SEVER. Omnes ergo gentes potestas vna eadémque recreat ad salutem, quas creauit ad vitam.

Lib. 2. paulo à princ. Habes hunc librum in fine operum. D. Hierony.

DYDI. in lib. de Spiritu sancto: Licet autem quis possit existere mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnum de prædictis nominibus prætermittat, videlicet contrarius Christo legislatori: tamen sine perfectione baptizabit, imò penitus à peccatis liberare non poterit, quos à se existimauerit baptizatos. Ex his autem colligitur quam indiuisa sit substantia Trinitatis, & Patrem verè Filij esse Patrem, & Filium verè Patris Filium, & Spiritum sanctum verè Patris & Dei Filij esse Spiritum, & insuper sapientiæ & veritatis, id est, Filij Dei. Hæc est ergo salus credentium, & dispensatio ecclesiasticæ disciplinæ in hac Trinitate perficitur.

HILA. Quid enim in hoc sacramento salutis humanæ non continetur? plena sunt omnia, vt à pleno & perfecto prolata. Habet enim naturæ suæ nomen in Patre, sed Pater tantum est. Non enim humano modo habet aliunde quod pater est. Ipse ingenitus, æternus, habens in se semper, vt semper sit soli filio notus. Filius autem est progenies ingeniti, vnus ex vno, verus à vero, viuus à viuo, perfectus à perfecto: virtutis virtus, sapientiæ sapientia, gloriæ gloria: imago inuisibilis Dei: forma patris ingeniti. Spiritus autem sanctus non potest à confessione Patris & Filij separari: & quidem vbique non deest hoc expectationis nostræ solatium. Hic in donorum operationibus futuræ spei pignus est, hic mētium lumen, hic splendor animorum est. Hæc igitur licet mutare non possint hæretici, afferunt tamen humana commenta, vt Sabellius patrem ex quo tendat in filium, idque nominibus potius confitendum putat esse quàm rebus, cum ipsum filium proponat & patrem: vt Ebion omne initium ex Maria contendens, non ex Deo hominem, sed ex homine Deum proferat: vt Arriani, qui ex nihilo atque ex tempore formam & sapientiam & virtutem Dei producunt. Quid autem mirum est, vt de Spiritu sancto diuersa sentiant, qui in filio largitore eius tam temerarij sunt auctores?

Super illud: Docentes eos seruare, &c. tom. 9.

Ordo verborum historicus.

HIER. Considerat autem hic ordo præcipuus: Iussit Apostolos, vt primum docerent vniuersas gentes, deinde fidei tingerent sacramento, & post fidem ac baptisma quæ essent obseruanda præciperent. vnde sequitur: Docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis

Hoc in loco ad habet.

RAB. Quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

Homi. 91 in Matt. paulò ante mediū, tom. 2.

CHRYS. in hom. Quia verò eis magna iniunxerat, erigens eorum sensus dicit: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. quasi dicat, Ne dicatis difficile esse iniunctum negotium: ego sum vobiscum, qui omnia facio leuia. Non autem cum illis solum dixit se futurum esse, sed & cum omnibus qui post illos credunt: non enim vsque ad consummationem sæculi Apostoli mansuri erant, sed sicut vni corpori fidelibus loquitur.

Hoc in loco ad habet.

RAB. Ex hoc autem intelligitur quòd vsque ad finem sæculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & inhabitatione sunt digni.

Homi. 91. in Matth. non procul ante med. Tom. 2.

CHRY. Rememorat autem eis & consummationem, vt eos magis attrahat, & ne præsentia solum inspiciant, sed & futura bona & sine fine manentia, quasi dicat, Tristitia quam sustinebitis, simul cum præsenti vita cōsumetur, & totum sæculum in consummationem deueniet: bona autem quibus potiemini, sunt in æternum permansura.

Quæstio pulchra.

BEDA, in homil. Quæritur autem quare hic dicat: Ecce ego vobiscum sum, cùm alibi dixisse legatur, Vado ad eum qui me misit? sed alia sunt quæ humanitati ascribuntur, & alia quæ diuinitati. Ibit ad patrem per humanitatem: manet autem cum discipulis in forma qua est patri æqualis. Quod autem dicit, Vsque ad consummationem sæculi, finitum pro infinito ponitur: nam qui in præsenti sæculo manet cum electis, eos protegendo, ipse post finem cum eis manebit, eos remunerando.

In fine commētariorum in Mat. t. 9.

HIER. Qui ergo vsque ad consummationem sæculi cum discipulis se esse promittit, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum.

LEO Papa in sermo. de passion. Qui enim ascendit in cælos, non deserit adoptatos, & ipse deorsum confortat ad patientiam, qui sursum inuitat ad gloriam. Cuius glorię participes nos faciat ipse Christus rex gloriæ, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

CAPITA EVANGELII
MATTHÆI PER ORDINEM.

INDEX EVANGELIORVM
QVÆ DOMINICIS, AC ALIIS
festis diebus leguntur iuxta consuetudinem ecclesiæ Romanæ.

PROPRIVM SANCTORVM.

In natali plorimorum Martyrum.

In natali Confessorum & Pontificum.

In natali Virginum.

E

FINIS TABVLÆ.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI DOMINO HANIBALDO, BASILICÆ DUODECIM APOSTOLORUM VENERABILI PRESBYTERO CARDINALI.

FRATER THOMAS DE AQUINO, ORDINIS Fratrum Prædicatorum, se totum.

REPUM opifex Deus, solo suæ bonitatis intuitu cuncta in esse producens, naturalem boni amorem omnibus indidit creaturis: vt dum vnaquæque res bonum sibi conueniens naturaliter amat & appetit, quadam conuersione mirabili in suum recurrere demonstretur auctorem: sed in hoc præfertur cæteris rationalis natura, quod ipsum vniuersalem bonitatis fontem per sapientiam intueri potest, & per charitatis amorem suauiter degustare: vnde fit, vt sapientiæ bonum, quo ad ipsum fontem bonitatis accedimus, omnibus humanis bonis secundum rectæ rationis iudicium præferatur. Hæc est enim quæ fastidium nescit, ita vt qui eam edit, adhuc esuriat, & qui eam bibit, sitire non cesset. Hæc est quæ in tantum peccato repugnat vt qui secundum ipsam operantur, non peccent. Hæc est quæ indeficientem fructum suis ministris largitur, vt qui eam elucidant, vitam possideant sempiternam. Præcellit itaque voluptates dulcedine, securitate sedes & regna, vtilitatéque diuitias vniuersas. Huiusmodi igitur delectatus muneribus Euangelicæ sapientiæ à sæculis in mysterio absconditæ, quam in lucem produxit Dei sapientia incarnata, ministerium expositionis adhibui, sacrorum doctorum sententias compilando: ad quod me induxit primitus fœlicis recordationis Vrbani Papæ quarti mandatum. Verùm quia eodem summo Pontifice ex hac vita subtracto, tria Euangelia Marci, Lucæ, & Ioannis exponenda restabant, ne opus quod obedientia inceperat, negligentia imperfectum relinqueret, cum multo labore diligens adhibui studium, vt quatuor Euangeliorum expositionem complerem: eadem in omnibus forma seruata in ponendis sanctorum auctoritatibus, & eorum nominibus præscribendis. Et vt magis integra & continua prædicta sanctorum expositio reddetur, quasdam expositiones doctorum Græcorum in Latinum feci transferri: ex quibus plura expositionibus Latinorum doctorum interserui, auctorum nominibus prænotatis. Verùm quia congruit, vt de laborum fructibus oblationes sacerdotibus offerantur: expositionis Euangelicæ opus, laboris mei fructum Apostolorum presbytero censui offerendum, in quo vestra suscipiat auctoritas debitum, vt sciens industria iudicij censuram exerceat, & antiqua dilectio amoris affectum in offerentis munere comprehendat.

Laus Euãgelij.

Nota magnam auctoris diligentiam.

PROE-

PROOEMIVM.

Esaia 40.

Hier ibi super illud: Formās me, &c. tom. 5.

VOCATIONEM Gentium, & caussam salutis earum Esaias propheta manifesto prænunciat oraculo, dicens: Deus meus factus est fortitudo mea, & dixit, Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas. Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. HIER. super Esaiam: In quibus verbis ostenditur, Christum appellari seruum, inquantum est formatus ex vtero. Nam ante verba ista præmittitur: Hæc dicit Dominus, formans me ex vtero seruum sibi. Fuerat siquidem voluntas patris, vt pessimi vinitores missum susciperent filium. vnde de ipsis Christus ad discipulos loquitur: In viam Gentium ne abieritis, sed ite magis ad oues perditas domus Israel. Quia igitur Israel non est reductus ad Deum, propterea Dei filius loquitur Iudæis non credentibus, dicens: Deus meus factus est fortitudo mea, qui & consolatus est me super abiectione populi mei. Et dixit mihi: Parum est si seruias mihi ad suscitandas tribus Iacob, quæ suo vitio corruerunt, & ad fæces siue reliquias Israel conuertendas. Pro illis enim dedi te in lucem gentium omnium, vt illumines vniuersum mundum, & salutem meam, per quam homines salui fiunt, vsque ad extrema terræ facias peruenire. Allegoria pulchra.

GLOS. Expræmissis igitur verbis duo possumus colligere, quorum primum est diuina virtus, quæ fuit in Christo, ex qua efficax fuit ad Gentium illuminationem: quia dicitur, Deus meus factus est fortitudo mea. Deus igitur erat in Christo mundum reconcilians sibi, vt Apostolus ad Corinthios dicit. vnde & Euangelium, per quod credentes saluantur, virtus Dei est in salutem omni credenti, vt idem Apostolus ad Romanos dicit. Secundum autem est illuminatio Gentium, & salus mundi ex dispositione patris per Christum completa: quia dicitur, Dedi te in lucem Gentium. vnde post resurrectionem suam Dominus, vt dispositionem patris impleret, ad prædicandū discipulos misit, dicens: Docete omnes gentes, quorum quidem ad prædicandum Iudæis, quidam ad prædicandū Gentibus ministerium acceperunt. Quia verò Euangelium oportuit non solùm prædicari propter præsentes, sed etiam scribi propter futuros, eadem distinctio est in scriptoribus Euangelij obseruata. Nam Matthæus Iudæis Euangelium Hebraico sermone scripsit. Marcus autem primus Euangelium scripsit in Gentibus.

Lib. 2. cap. 15. in principio.

EVSEB. in Eccl. histor. Cùm enim Romanæ vrbi clarum verbi Dei lumen fuisset exortum, sermo veritatis & lucis, quæ per Petrum prædicabatur, vniuersorum mentes placido illustrauit auditu, ita vt quotidie audientibus eum nulla vnquam satietas fieret. vnde neque eis auditio sola sufficiebat, sed Marcum discipulum eius omnibus precibus exorant, vt ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam scriptura traderet, quò domi forisque in huiusmodi meditationibus verbi permanerent, nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quæ orauerant, impetrarent. & hæc fuit causa scribendi Euangelium secundum Marcum. Petrus verò, vt per Spiritum sanctum religioso se comperit furto spoliatum, delectatus est, fidem eorum per hoc deuotionémque considerans, factum confirmauit, & in perpetuum legendam scripturam ecclesiis tradidit. Primitiuus feruor Romanorum

In præfatione in Marcū ante med.

HIER. sup. Marcum: Principium autem quia à perfectioris ætatis Christi prædicatione inchoat, nec laborat in natiuitate infantuli, qui loquitur de perfectione filij Dei.

CHRYS. Compendiosam autem ac breuem narrationem facit, in quo magistrum imitatus est, scilicet Petrum breuitati studentem.

Li. 1. ca. 3. à medio illius. tom. 4.

AVGV. de concord. Euang. Vnde Matthæus qui regiam Christi personam narrandam susceperat, habuit Marcum sibi tanquam comitem, & abbreuiatorem adiunctum, qui sua vestigia quodammodo sequeretur. Regum enim est non esse sine comitum obsequio. Sacerdos autem quoniam in sancta sanctorum solus intrabat, propterea Lucas, cuius circa sacerdotium Christi erat intentio, non habuit tanquam socium obsequentem, qui suam narrationem quodammodo breuiaret.

Non procul à prin. cōmentarij in Marcum. tom. 5.

BEDA. Notandum est etiam, quod Euangelistæ sancti diuersum narrationis suæ primordium, singuli diuersum statuere terminum. Matthæus namque à natiuitate dominica exordium sumens, ad tempus vsque dominicæ resurrectionis seriem suæ narrationis perduxit. Marcus ab initio Euangelij prædicationis incipiens, peruenit vsque ad tempus ascensionis Domini, & prædicationis discipulorum eius cunctis gentibus per orbem. Lucas autem à natiuitate præcursoris inchoans Euangelium, terminauit in ascensione dominica. Ioannes ab æternitate verbi Dei principium sumens, vsque ad tempus dominicæ resurrectionis euangelizando pertingit.

In præfatione in Luc. circa finem. tom. 5.

AMBR. super Luc. Quia igitur Marcus à potentia cœperat expressione diuinæ, rectè sub leonis imagine figuratur.

REMIG. super Marc. Per leonem etiam signatur Marcus, quia sicut leo terribilem vocem in deserto emittit, sic Marcus à voce in deserto incipit, dicens: Vox clamantis in deserto.

Li. 1. ca. 6. à med. tom. 4.

AVGV. de con. Euang. Quamuis & de figura aliter dici posset. Marcus enim, qui neque stirpem regiam, vt Matthæus ob hoc per leonem signatus, neque sacerdotalem, vt Lucas signatus per vitulum, vel cognationem, vel consecrationem narrare voluit, & tamen in eis versatus ostenditur, quæ homo Christus operatus est, per hominis figuram in illis quatuor animalibus significatus videtur.

Theophilac. in argum. super. Mar. circa finem.

THEO. Vel Euangelium secundùm Marcum aquila innuit: à prophetia enim Ioannis incipit. Prophetia enim acutè quæ à longè sunt speculatur, vt aquila.

SANCTVM

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAPVT PRIMVM.

INITIVM *Euangelij Iesu Christi filij Dei.*

In prin. prologi in Marcum, qui incipit, Marcus Euangelista.

HIER. in prologo: Marcus Euangelista sacerdotiū in Israel agens, secundum carnem Leuita, ad Dominum conuersus, Euangelium in Italia scripsit, ostendens in eo, quid & generi suo deberet Christus. Nam initium Euangelij in voce propheticæ exclamationis instituens, ordinē Leuiticæ electionis ostendit. prędicans Ioannem Zachariæ filium in voce Angeli emissum, dicēs: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei.

Circa princ. comment. in Marc. to. 9.

HIER. Euangelium Græcè dicitur, Latinè bona annunciatio prædicatur quod propriè ad regnum Dei, & remissionem pertinet peccatorum: est enim Euangelium, per quod venit redemptio fidelium, & beatitudo sanctorum. Quatuor autem Euāgelia vnū sont, & vnum quatuor. In Hebræo Iesus, in Græco Sother, in Latino Saluator dicitur. Christus autem Græcè, Messias Hebraicè, Latinè vnctus, id est, rex & sacerdos dicitur. BEO. Conferendum autem est hoc Euangelij principium principio Matthæi, quo ait: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Hic autem dicitur filij Dei. Ex vtroque .n. vnus Dn̄s Iesus Christus, Dei & hominis filius est intelligendus. Et aptè primus Euangelista filium hominis eum, secundus filiū Dei nominat, vt à minorib⁹ ad maiora paulatim sensus noster assurgeret, ac per fidem & sacramenta humanitatis assumptæ ad agnitionem diuinę æternitatis ascēderet. Aptè etiam qui humanam erat generationē descripturus, à filio hominis cœpit, Dauid scilicet siue Abraham. Aptè etiam is, qui librum suum ab initio Euāgelicæ prædicationis inchoabat, filiū Dei magis appellare voluit Iesum Christum, quia humanæ erat naturæ de progenie Patriarcharum veritatem carnis suscipere: Et diuinæ fuit potentiæ Euangelium mundo prædicare. HILAR. sup Lu Non autem solo nomine contestatus est Christum filium Dei, sed etiam proprietate. Nos filij Dei sumus, sed non talis hic filius: hic enim verus & proprius est filius, origine, non adoptione, veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione.

In prin. comment. in Bed. tom. 5.

Collatio Marci atq; Ioannis.

M *Sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.*

Non multū procul à prin. commentarij in Marcum. tom. 5.

BED. Scripturus Euangelium Marcus, congruè primo ponit testimonia prophetarum, vt eo cunctis sine scrupulo dubietatis suscipiēda quę scriberet, intimaret, quo hæc à prophetis antea prædicta esse demonstraret. Simúlque vno eodémque Euangelij sui principio & Iudæos, qui legem ac prophetas susceperant, ad suscipiendam Euangelij gratiam, ac sacramenta, quæ ipsorum prophetæ prædixerant, instituit. Et Gentiles qui per Euangelij præconia ad Dominum venerant. ad auctoritatem quoque legis & prophetarum suscipiendam venerādámque prouocat. vnde dicit: Sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce, &c. HIER. de optimo genere interpretandi: Hoc autē non scribitur in Esaia, sed in Malachia in nouissimo 12. prophetarum. CHRY. Potest autem dici, quòd falsitas est scriptoris. Vel aliter dicitur quòd duas prophetias in diuersis locis dictas à duobus prophetis in vnum congregans, posuit In Esaia .n. propheta post Ezechiæ describitur historiā: Vox clamantis in deserto. In Malachia vero: Ecce mitto Angelum meum. Secans igitur Euāgelista duas prophetias posuit, vt ab Esaia dictas, & ad vnam lectionem hic referens, tacens verò à quo dicatur, Ec. ego mit. Ange. AVG. de q. Euan. Sciens enim omnia ad auctorē referenda, dicta hęc ad Esaiam reuocauit, qui sensum istū prior intimauerat. Deniq; post verba Malachiæ statim subiecit, dicens: Vox clamātis in deserto, vt iūgeret verba vtriusque prophetæ ad vnū sensum pertinentia sub prioris prophetæ persona.

Post medium illius, tom. 2. incipit, paulus apost. præsente.

Homil. 1. in Marcū, non remotè à princ. to. 2.

In lib. quæst. ex nouo test. qui incipit. Deus certè perfectus est. tom. 4.

BED. Vel aliter intelligendum est, quia etsi non hęc verba inueniuntur in Esaia, sensus tamen eorum inuenitur in multis alijs locis, & manifestius in hoc quod subiūxit: Vox cla. in des. Nam quòd dixit Malachias, mittendum Angelum ante faciem Dn̄i, qui præpararet viā eius, hoc est quod dixit Esaias vocem clamantis in deserto audiendam, quæ diceret, Parate viam Domini. In vtraque autē sentētia similiter paranda via Domini prædicatur. Potuit autem fieri, vt animo Marci Euangeliū conscribētis pro Malachia Esaias occurrerit, vt fieri solet, quod tamen sine vlla dubitatione emendaret, saltē ab alijs admonitus, qui ipso adhuc in carne viuēte legere potuerunt: nisi cogitaret, recordationi suæ, quæ sancto spiritu regebatur, non frustra occurrisse aliud pro alio nomen prophetæ. Sic.n. insinuantur quæcunque per prophetas Spiritus sanctus dixit, & singula esse omniū, & omnia singolorū. HIER. Per Malachiā ergo patris vox sonat ad filium, qui est facies patris vnde agnitus est.

Cap. 1. in Marc. secundū Bedæ ordinem à medio illius. tom. 5.

Parū à prin. comment. in Marcum. tom. 9.

BEO. Angelus autē vocatur Ioānes, non naturæ societate, iuxta hæresim Origenis, sed officij dignitate, Angelus.n. Græcè, Latinè nūcius dicitur, quo nomine rectè appellari potuit homo ille, qui fuit missus à Deo,

Mar. 1 super illud: ecce mitto Angelum meum. tom. 5.

Ioannes Angelus.

Deo, vt testimoniũ perhiberet de lumine, & venientem in carne Dñm mundo ounciaret, cùm constet omnes, qui sacerdotio funguntur, ob euangelizandi officium Angelos posse vocari, dicẽte propheta Malachia: Labia sacerdotis custodiũt scientiam, & legẽ requirunt ex ore eius, quia Angelos est Dñi exercituum. THEO. Præcursor igitur Christi Angelus dicitur, propter vitam Angelicam, & reuerentiã excelsam. Quod autem dicitur, Ante faciem tuam, hoc significat, q.d. Iuxta te est nũcius tous. vnde ostẽditur propinquitas præcursoris ad Christũ. Etenim iuxta reges ambulãt, qui propinqui sunt magis. Sequitur: Qui præp. viam tu. an. te. Per baptismum. n. præparauit animas Iudæorum, vt Christum susciperent.

Theophilac. circa princ. comment. in Marcum.

HIERO. Vel via Dñi qua ad homines ingreditur, pœnitentia est, per quã Deus ad nos descẽdit, & nos ad illum ascendimus. Hinc autẽ initium prædicationis Ioannis fuit, Pœnitentiam agite. BEO. Sicut autẽ Ioannes Angelus potoit vocari pro eo quòd faciẽ Domini Euangelizando præuenit: ita rectè appellari & Voa potuit. quia verbũ Dei sonando præibat. vnde sequitur: Vox cla. &c. Cõstat enim quòd vnigenitus filius verbum patris vocatur, & ex ipsa nostra locutione cognoscimus, quia prius vox sonat, vt verbũ postmodũ possit audiri. HIER. Dicitur autem vox clamantis, quia clamor ad surdos, & lõgè positos, siue cum indignatione fieri solet, quæ Iudaico certum est populo euenisse, dum lõgè est à peccatoribus salus, & aures suas obturauerunt sicut aspides surdæ, & indignationem, & iram, & tribulationem à Christo audire meroerunt. CHRY. Per boc autem quod dicitur, In deserto, manifestè ostẽdit prophetia, non in Hierusalẽ diuina fieri dogmata, sed in deserto, qood implebatur ad litteram à Ioanne Baptista in deserto Iordanis, verbi Dei apparitionẽ salutiferã prædicante. Ostendit etiam sermo propheticus præter desertũ quod à Moyse ostensum fuit, vbi semitas faciebat, aliud esse desertum, in quo præsentem esse salutem Christi significabat. HIER. Vel in deserto sit voa & clamor: quia deserti erant à spiritu Dei, sicut domus vacans & scopata, deserti etiam à propheta, rege, atque sacerdote. BEO. Quid autem clamaret, aperitur, cùm subditur: Parate viã Do. re. fa. se. eius. Omnis enim qui fidem rectam, & opera bona prædicat, quid aliud quàm venienti Domino ad corda audientium viã parat, vt hæc scilicet corda vis gratiæ penetret, & lumen veritatis illustret? Rectas autẽ semitas facit, dum mũdas in animo cogitationes per sermonem prædicationis format. HIER. Vel aliter: Parate viam Domini, hoc est, pœnitẽtiam agite, & prædicate: rectas facite semitas eius, vt via regia incedẽtes, proximos nostros vt nos, & nosmetipsos, vt proaimos diligamus. Qui enim semetipsũ diligit, & nõ diligit proximum, ad dexteram declinat. Nam multi benè agunt, & nõ beoe corrigunt. vt fuit Heli: & qui semetipsum odiens, proximum diligit, ad sinistram diuertit. Multi. n. corrigunt, sed non bene agont, vt foerũt scribæ, & pharisæi. Semitas autem post viam sequuntur, quia mandata moralia post pœnitentiam eaplanantur. THEO. Vel via est nouũ testamentum, semitæ verò verus, quasi attritum. Ad viã enim necesse erat præparari, scilicet ad nouũ testamentũ: Veteris autem testamẽti rectas semitas fieri oportebat.

Paril à prin. comment. in Marcum. tom. 9.
Mar. 1. sup. illud: Ecce ego mitto Angelum. tom. 5.
Paril à princip. comment. in Marcum. tom. 9.
Allegoria pulchra.
Non procul à prin. cõmentarÿ in Mar. tom. 9.
Super illud: Marc. 1. Vox clamantis in deserto, to. 5.
Non remotè à princ. commentarÿ in marc. tom. 9.
Theophilac. circa princ. comment. in Marcum.

*Fuit Ioannes in deserto baptizãs, & prædicãs baptismũ pœnitentiæ in remissionẽ peccatorũ. Et egre-*A *diebatur ad eũ omnis Iudææ regio, & Hierosolimitæ vniuersi, & baptizabãtur ab illo in Iordanis flumine cõfitẽtes peccata sua. Et erat Ioãnes vestitus pilis cameli, & Zona pellicea circa lũbos eius, & locustas & mel siluestre edebat, & prædicabat, dicens: Venit fortior me post me, cuius nõ sum dignus procumbẽs soluere corrigiam calceamẽtorum eius. Ego baptizo vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto.*

HIE. Secundum præmissam Esaiæ prophetiam via Dñi à Ioanne paratur per fidem, baptismũ, & pœnitentiam: rectæ semitæ fiunt per austera indicia vestis cilicinæ, & aonæ pelliceæ, & cibi locustini, & mellis B siluestris, & humillimæ vocis. vnde dicitur: Fuit Ioãnes in deserto Ioannes enim & Iesus quærunt quod in deserto amissũ est. vbi vicit diabolus, ibi viocitur: vbi cecidit homo, ibi exurgit. Ioannes autem gratia Dei interpretator: à gratia autẽ narratio incipit. Sequitur enim, Baptiaans. Per baptismom enim gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur. Quod autem cõsummatur per sponsũ, initiatur per paranymphũ. Vnde catechumeni, hoc est, instructi, incipiũt per sacerdotem, chrismantur per episcopũ, & ad hoc designandum subditur: Et prædicãs baptismũ pœnitentiæ, &c. BED. Liquet quia Ioannes baptismum pœnitẽtiæ non solùm prædicauit, verùm etiam quibusC dam dedit: sed baptismum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo baptismo Christi nobis tribuitur. Dicitur ergo, Prædicans baptismum pœnitẽtiæ in remissionẽ peccatorum: quoniã baptismum quod peccata solueret, quia dare nõ poterat, prędicabat: vnde sicut incarnatum verbũ patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismũ pœnitentiæ, quo peccata soluũtur, præcurreret suo baptismate, quo peccata solui non possunt. THEO Vel aliter: Baptismus Ioannis etsi non haberet peccatorũ remissionẽ: tamẽ homines ad pœnitentiam inducebat. Suum ergo baptismũ pœnitẽtiæ prædicabat, sed hæc prædicatio pœnitẽtiæ doce-D bat in remissionẽ peccatorum, quasi qui pœnitentes Christum reciperent, in remissionẽ reciperent peccatorum. HIER. Per Ioannẽ autem sicut per amicum sponsi, inducitur sponsa ad Christum, sicut per puerũ Rebecca ad Isaac. vnde sequitur: Et egrediebatur ad illũ omnis, &c. Confessio enim & pulchritudo in conspectu eios, scilicet sponsi. Desilit enim spõsa de camelo cùm humiliat se. Nunc ecclesia viso viro Isaac, id est, Iesu Christo. Iordanis autem descensio aliena interpretatur: vbi peccata abluontur. Nos enim olim alienati à Deo per superbiam, per baptismi symbolum humiliati, erigimur in alta.

BED. Eaemplum autem sumitur confitẽdi pecca-E ta, ac meliorem vitam promittendi eis, qui baptismã desiderant, per hoc quod subditur, Confitentes peccata soa. CHRY. Quia verò Ioannes pœnitentiam prædicabat, pœnitentiæ signa gerebat in vestitu & cibo. vnde sequitur: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli. BEDA. Pilis (inquit) vestitus, non lana: aliud austeræ vestis indicium est, aliud luxoriæ est mollioris: aona autem pellicea, qua accinctus fuit, vt Helias, mortificationis indicium est Porrò qood sequitur, Et locustas & mel siloestre edebat, habitatori solitudinis congruum est, vt non delicias ciborum, sed necessitatem homanæ carnis expleret.

HIERO. Vestis autem Ioannis, & cibos, & potos totam austeram vitam prædicantiom significat, &

Marc. 1. immediatè ante illud: Fuit in deserto Ioãnes tom. 9.
Mysterium deserti.
Cap. 3. secũdum Bedæ ordinem in prin. tom. 5.
Theophilac. parũ à prin. comment in Marcum.
Super illud: Fuit in deserto Ioãnes baptizans. tom. 9.
Marc 1. cap. 3. in bedã, paulò à prin. tom. 5.
Simile quid dicit Hiero. & Beda in hoc loco.
Mar. 1. cap. 3. in bedã, paulò à princ. tom 5.
Marc. 1. super illud: Et erat Ioannes vestitus pilis, &c. tom. 9.

futuras gentes ad gratiam Dei, quæ est Ioannes, intus & foris esse coniungendas. Pilis enim cameli diuites gentium significantur, & zona pellicea pauperes mundo mortui, & locustis errantibus sapientas huius mundi: quæ stipulas Iudæis aridas relinquentes, fruměta mystica cruribus trahůt, & in calore fidei saltus in altů dant: & melle siluestri fideles inspirati de inculta silua saginantur. THEO. Val aliter: Vestis de pilis camelorum doloris erat ostensiuum, innuente Ioanna, quòd pœnitentě dolore oportet. Dolorem enim saccus significat: zona vero pellicea mortificationě Iudaici significat populi. Etca etiam Ioannis oon solum abstiněntiam notat, sad etiam est indicatiuum intelligibilis escæ, qua tunc populus vescebatur, non quid altum intelligens, sed tamen in alta saliens, iterůmque se deprimens. Talis. n. est locusta in altum saliens, & iterum cadens. Sic igitur & melle quidě vescebatur populus, quod erat ex apib' natum, scilicet ex prophetis, non tamen cultum, sed siluestre. Habebant enim scripturas Hebræi, sicut mel quoddam, sed non bene intelligebant.

Tropologica expositio

Theophilac. Mar. 1. super illud: Vestitus pilis camelorum.

GREG. 31. Mor. Vel ipsa ciborum specie designauit Dominů, quem præuenit, quia infructuosæ gentilitatis dulcedině sumpsit, mel siluestre edit. Quia vero Iudæorum plebem in suo corpore in partem cőuertit, in cibo locustas accepit, quæ subito saltus dătes, protinus ad terră cadunt. Saltus enim Iudæi dabant, cùm præcepta Dñi se implere promitterent. Sed ad terram cadebăt, cùm per praua opera hoc se audisse denegarent. Habebăt ergo saltum per vocě, & casum per actionem. BED. Potest etiam habitus & victus Ioannis qualitatě internæ conuersationis eius exprimere. Namq; austerioribus vtebatur induměnis, quia vitam peccantiů non blandimentis fouit, sed vigore asperæ inuectionis increpauit: zonam pelliceă habebat circa lůbos, quia carně suam crucifixit cum vitijs & cőcupiscentijs. Locustas & mel siluestre edebat, quia dulce quiddam sapiebat turbis prædicatio eius, existimăte populo ne ipse esset Christus, sed ocius finem sortita est, intelligětibus eius auditoribus, quia non ipse Christus, sed præcursor & propheta esset Christi. In melle enim dulcedo, in locustis est alacer volatus. vnde sequitur: Et prædicabat dicens, Venit fortior me post me. GLO. Hoc dicebat ad remouendă turbæ opinionem, quę eum Christum esse credebat: fortiorem autě Christum esse prænunciat, qui remissurus erat peccata, quod ipse facere nő valebat. HIER. Quis etiam fortior est gratia qua abluuntur peccata quam Ioannes significat, ille qui septies & septuagies dimittit peccata. Gratia quidem prior est, sed semel dimittit peccata per baptismum, misericordia vero ad miseros ab Adă vsque ad Christum per 77. generationes, & vsq; ad centum 44. milia peruanit. CHRY. Ne autem æstimaretur hoc secundů comparationem sui ad Christum dicere, subiungit, Cuius nő sum dignus, &c. Nő est autě idem, soluere corrigiam calceamentorum eius, quod hic Marcus dicit, & calceamenta portare, quod dicit Matthæus. Et quidem narrationis ordinem prosequentes Euangelistæ, nec in aliquo fallentes, dicunt vtrůque Ioannem dixisse secundů alterum sensum: commentantes verò circa hoc, differenter exposuerunt vnůquodque. Corrigiam. n. vocat ligamen calceamentorů. Ad excellětiam igitur potestatis Christi, & diuinitatis magnitudinem extollědam hoc dicit, ac si diceret, Neque in ministri ordine deputari

Es. 11. super illud Iob 9. Nůquid suscitabis quasi locustas. ca. 12. in nouis exempl.

Iudæi per locustas designati.

Mar. 1. cap. 3. in Bedam paulo ante med. tom. 5.

Super illud: Et prædicabat dicens, Veniet, to. 9.

A sufficiěs sum. Magnum. n. est in his quæ sunt corporis Christi quasi procumbendo inferius attendere, & imaginem supernorum inferius videre, & soluere vnumquodque inexplicabilium, quæ sunt circa mysterium incarnationis. HIER. Calceamentum. n. in extrema parte corporis est. In fine enim ad iustitiam adest Saluator incarnatus. vnde per prophetă dicitur: In Idumæam extendam calceamětum meů.

Mar. 1. super illud: Cuius non sum dignus, tom. 9. Homil. 7. in Euang. parů à medio.

GREG. in ho. Calceamenta etiam ex mortuis animalibus fiunt. Incarnatus ergo Dominus veniens quasi calceatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Val aliter: Mos apud veteres fuit, vt si quis eam, quæ sibi cőpeteret, B accipere vxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. rectè ergo se indignum esse ad soluendam corrigiam calceamenti eius denunciat, ac si apertè dicat, Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia spősi nomen mihi immeritus non vsurpo.

THEO. Intelligitur verò etiă sic, Omnes qui veniebant, & à Ioanne baptizabantur, per pœnitentiă soluebantur à ligamine peccatorum, in Christů credendo. Igitur omnium aliorum Ioannes sic soluebat corrigiam, id est, vinculů peccatorum. Iesu vero non valuit corrigiam soluere, quia nő inuenit in eo peccatum. BED. Sic ergo Ioannes Dominů non adhuc C manifestè Deum aut Dei filium, sed tătum virum se fortiorem prædicat. Non enim rudes adhuc auditores tanti capiebant arcana sacraměti, quod filius Dei æternus homine assumpto ex virgine denuo natus esset in můdum, sed paulatim per agnitionem glorificatæ humilitatis introducendi erant ad fidem diuinitatis æternæ, quibus tamen quasi latenter Deum hunc esse verum declarans, subdit: Ego baptizo vos in aqua, ille verò baptizabit vos in Spiritu săcto. Cui enim dubium est, nullum posse alium gratiam Spiritus sancti, nisi Deum dare? HIERO. Quid enim interest inter aquam & Spiritů sanctum, qui ferebatur super aquas? aqua, mysteriů est hominis: spiritus D verò, mysterium Dei est. BEDA Baptizamur autem à Domino in Spiritu sancto, non solum cùm in die baptismatis fonte vitæ in remissionem peccatorum abluimur, verumetiam quotidie per gratiam eiusdě spiritus ad agenda quæ Deo placent, accendimur.

Theophilac. Marc. 1. super illud: Cuius non sum dignus, &c.

Marc. 5. in ca. 9. secundum Bedæ ordinem à med. illius, tom. 5.

Super illud: ego baptizaui vos.

Marc. 1. cap. 3. iuxta Bedæ ordinem in fine. tom. 5.

Et factum est in diebus illis, venit Iesus à Nazareth Galilææ, & baptizatus est à Ioăne in Iordane. Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritum sanctum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso. Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

E HIER. Marcus Euangelista sicut ceruus ad fontes aquarum desiderans, saltus in planis & arduis dat: & velut apis mellisflua flores summatim degustat. vnde à Nazareth venientem Iesum enarrauit, dicens: Et factum est in diebus illis, &c. CHRYS. Alterum siquidem baptisma ordinans, ad Ioannis venit baptisma, quod respectu sui baptismi incompletum erat, à Iudaico vero baptismate alienum tanquam in amborum medio existens, vt per baptismi naturam ostendat, quia non in peccati remissioně baptizabatur, aut quasi indigens Spiritus sancti acceptione: his enim ambobus baptisma Ioannis carebat. Baptizatus est autě, vt notus omnibus fieret, & in eum crederent, & ad implendam omnem iustitiam, quæ est obseruatio mandatorum: mandatum siquidem erat hominibus,

Super illud: factum est in diebus illis. tom. 9.

Christus cur baptizari voluit.

Marc. 1. in cap. 4. secundũ Beda ordinẽ in prin. tom. 5.

A hominibus, baptiſmum ſubite prophetæ. BEDA. Baptizatus eſt, & vt baptiſmate ſuo Ioannis baptiſma cõprobaret, & vt Iordanis aquam ſanctificãs per deſcenſionẽ columbæ Spiritus ſancti in lauacro credentium monſtraret aduentũ. vnde ſequitur: Et ſtatim aſcendens deaqua vidit apertos cælos, & Spiritũ ſanctum tanquam columbam deſcendentem & maneutem in ipſo. Aperiuntur autem cæli non reſeratione elementorum, ſed ſpiritualibus oculis, quibus Ezechiel in principio voluminis ſui eos apertos eſſe cõmemorat. hoc aut quòd apertus cælos puſt baptiſma vidit, noſtri vtiq; gratia factum eſt, quibus per lauacrũ regenerationis ianua pãditur regni cæleſti.

B CHRY. Vel vt de cælis hominibus ſanctificatio tribuatur, ac terrena cæleſtibus coniungantur. Spiritus autem ſanctus ſuper eum deſcendiſſe dicitur, non tãquam tunc primum ad eũ acceſſerit, non enim ab eo vnquam fuerat derelictus: ſed vt oſtenderet Chriſtũ qui à Ioanne prædicabatur, tanquam digito quodã fidei omnibus demonſtratum. BEDA. Quod etiam in baptiſmum deſcendere viſus eſt Spiritus ſanctus, ſignum erat conferendæ nobis in baptiſmo gratiæ ſpiritualis. HIER. Hæc eſt autem vnctio Chriſti ſecundum carnem, ſcilicet Spiritus ſanctus, de qua dicitur: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis. BEDA. Bene autem in ſpecie columbæ

Marc. 1. c. 4. ſecundũ Bed. ordi. immed. tom. 5.

Marc 1. ſup. illud, Ego baptizaui vos aqua. to. 9.

Marc. 1. c. 4. ſec. Bed ordi. in fine, to. 5.

Marc. 1. ſuper illud, Cuius non ſum dignus, tom. 9.

Nota pulcherrimũ Eccleſiæ progreſsũ.

Marc. 1. in cap 4. ſecundum Bed. ordinem. to. 5.

C deſcendit Spiritus ſanctus, quod multũ ſimplex eſt animal, atque à malitia fellis alienum: vt figuratè nobis inſinuaret, quia ſimplicia corda quærit, nec habitare dignatur in mentibus impijs. HIERO. In ſpecie etiam columbæ Spiritus ſanctus deſcendit, quia in cãtico de Eccleſia canitur: Spõſa mea, amica mea, dilecta mea, colũba mea. Sponſa in patriarchis, amica in prophetis, proxima in Ioſeph, & Maria, dilecta in Ioanne Baptiſta, colũba in Chriſto & Apoſtolis: quibus dicitur, Eſtote prudẽtes ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut columbæ. BEDA. Sedit autem columba ſuper caput Ieſu, ne quis putaret vocem patris ad Ioannem factam, nõ ad Dominum. Bene autem addidit, manentẽ in ipſo: hoc enim eſt Chriſto ſpeciale,

D vt implens eum ſemel Spiritus ſanctus nunquam recedat. Nam fidelibus eius ad ſigna virtutum, & miracula facienda, aliquando gratia ſpiritus confertur, aliquãdo tollitur: quibus tamen ad operationẽ pietatis & iuſtitię, ad amorẽ Dei & proximi conſeruandum nunquã gratia ſpiritus abeſt. Ipſum autem qui baptizandus cum alijs ad Ioannem venit, verum eſſe filium Dei in Spiritu ſancto baptizare volentẽ vox patris docuit. vnde ſequitur: Et vox facta eſt de cælis, Tu es filius meus dilectus, in te cumplacui. Nõ autẽ per hoc ipſe filius quod neſciebat docetur, ſed nobis, quid credere debeamus, oſtendit. AVG. de con. Euan. Vnde Matthæus ait dictũ eſſe, filius meus dile-

Lib. 2. cap. 4. circa med. tom. 4.

E ctus: quia oſtendere voluit ad id valere quod dictum eſt, Hic eſt filius meus, vt illis potius qui audiebant, indicaretur quòd ipſe filius eſſet Dei. Si autẽ quæris, quid horum in illa voce ſonuerit, quodlibet accipe, dummodo intelligas eos, qui non eandẽ locutionem retulerunt eandem retuliſſe ſententiã. Quòd autem Deus in filio ſibi placuiſſe videatur, admonemur ex eo quod dictum eſt, In te cõmplacui. BEO. Nos quoque vox eadẽ docuit per aquam ablutionis, & ſpiritum ſanctificationis Dei poſſe filios effici. myſteriũ etiam Trinitatis in baptiſmate demonſtratur, filius baptizatur, ſpiritus deſcendit in ſpecie columbæ, patris vox filio teſtimonium perhibentis auditur.

Marc. 1. c. 4. ſec. Bed. ordi. non remotè à princ. tom. 5.

A HIER. Moraliter & nos de volubilitate mundi, odore florum munditie tracti cũ adoleſcentib⁹ poſt ſponſum currimus, & baptiſmi ſacramento de duobus fontib⁹ dilectionis Dei & proximi gratia remiſſionis abluimur, & aſcendentes ſpe cæleſtia ſecreta mundi cordis oculis intuemur. De hinc Spiritũ ſanctum ſpiritu cõtrito & humiliato cum ſimplici corde deſcendentẽ ad manſuetos, & cum charitate nũquã cadente manentem ſuſcipimus. Et vox Domini de cælis ad nos à Deo dilectos dirigitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. & tunc in nobis complacet Pater cum Filio & Spiritu ſancto, ſcilicet quando efficimur vnus ſpiritus cum Deo.

Super illud: Et factũ eſt in diebus illis venit. tom 9.

Expoſitio moralis.

B *Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Sathana. Erátque cum beſtijs, & Angeli miniſtrabant illi.*

CHRYS. Quia Chriſtus omnia ad doctrinam noſtram operabatur & ſuſtinebat, incepit poſt baptiſmũ ab heremi habitatione, & pugnauit contra diabolum, vt vnuſquiſque baptizatorũ tentationes maiores patienter ſuſtineat poſt baptiſmum, nec turbetur tanquã præter ſpem hoc contingente, ſed omnia ſuſtinens maneat triumphator. Etſi enim Deus permittat tentationes fieri multis alijs modis, ob hoc

Homil. 13. in Matth. circa prin. tom. 2.

C etiam permittit, vt cognoſcas, quòd homo tentatus in maiori honore conſtituitur: nõ enim accedit diabulus, niſi vbi aliquem in maiori honore viderit cõſtitutum, & ideo dicitur: Et ſtatim expulit eum ſpiritus in deſertum. Propter hoc autem nõ oſtẽdit eum ſimpliciter euntem in deſertũ, ſed, expulſum, vt hoc intelligas fieri iuxta diuinæ diſpoſitionis verbũ: per quod etiam innuit, ne homo ſeipſum in tentationẽ ingerat, ſed aliunde in tentationem quaſi expulſos, victores exiſtere. BEDA. Verum ne cui veniret in dubium, à quo eũ ſpiritu expulſum diceret in deſertũ, conſultè Lucas primo poſuit quòd Ieſus plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, ac deinde intulit,

Marc. 1. ca. 5. in Beda circa princ tom. 5.

D Et agebatur à ſpiritu in deſertum: ne quid contra eum valuiſſe ſpiritus putaretur immũdus, qui plenus Spiritu ſancto, quò volebat digrediens, quæ volebat agebat. CHRYS. Expulit autem eum ſpiritus in deſertũ: quia enim diabolum ad tentandum prouocare proponebat, non ſolum fame, ſed etiam loco occaſionem dedit. Tunc enim maximè diabulus ſe ingerit, cùm videt aliquos ſolitarios permanentes.

Homi 13. in Matt. non remotè à princ. tom 2.

Exemplum Chriſti.

BEDA. Secedit etiam in deſerto, vt nos doceat relictis mundi illecebris & ſocietate prauorum, diuinis per omnia ſeruire mandatis. Tentatur ſolus à diabolo, vt nobis inſinuet, quia omnes qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutiones patiũtur. vnde ſequitur: Et erat in deſerto quadraginta diebus, & qua-

Marc 1. ca. 5. ſecundũ Beda ordinẽ inter prin. & med. tom. 5.

E draginta noctibus, & tentabatur à ſathana. Tentatur autem quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt iudicet quia quandiu hic viuentes Domino ſeruimus, ſiue proſpera blandiantur, quod ad dies pertinet, ſeu nos aduerſa feriant, quod noctis figuræ congruit, toto tempore aduerſarius adeſt, qui iter noſtrum tentando impedire non ceſſat. Quadraginta enim dies & noctes totum hoĩs ſæculi tempus inſinuant, quia quadripartitus eſt mundus, in quo Domino famulamur: decem vero ſunt præcepta, per quorum obſeruantiam contra hoſtem certamus, decem autem quater ducta, quadraginta fiunt. Sequitur: Erátque cum beſtijs.

Ce

A CHRYS. Hoc antem dicit, vt ostendat quale erat desertum. Inuiũ enim erat hominibus, & bestijs plenum. Sequitur: Et Angeli ministrabãt ei. Post tentationem enim & victoriam contra diabolũ operatus est hominum salutem. Et sicut Apostolos dicit, Angeli in ministerium mittuntur propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Notandúmq; est quòd vincenti tentationem assistunt Angeli ministrantes.

Marc. 1. ca. 5. secundũ Bed. ordináriũ me. illius, tom. 5.

BED. Considerandum etiam quòd Christus inter bestias commoratur vt homo, sed ministerio vtitur angelico vt Deus. Et nos cùm in heremo sanctæ cõuersationis bestiales hominũ mores impolluta mente toleramus, ministerium Angelorum meremur, à quibus corporeabsoluti ad æternam beatitudinem B transferemur. HIER. Vel tunc bestiæ pacatæ nobiscum sunt, sicut in arca animalia munda cũ immundis, cùm caro non concupiscit aduersus spiritum. Post hoc Angeli ministri mittuntur nobis, vt responsa, & solatia cordibus vigilantibus dent.

Super illud: vt factum est in diebus illis, venit, t. 9.

Post quam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicãs Euangeliũ regni Dei, & dicens: Quoniã impletũ est tempus, & appropinquauit regnum Dei, Pænitemini, & credite Euãgelio.

CHRYS. Marcus Euangelista Matthæum in ordine sequitur, & ideo postquã dixit Angelos ministrare, subiungit: Postquam autem traditus est Ioannes, C venit Iesus, &c. Post tentationes, & Angelos ministrantes recedit in Galilæam, instruens nos non resistere violentijs malignorum. THEO. Et vt ostendat nobis quòd in persecutionibus decet recedere, & non expectare: cũ verò inciderimus, decet sustinere.

Theophilact. marc. 1 super illud: Secessit in Galil. &c.

CHRYS. Recessit etiam, vt ad doctrinas & sanationes seipsum cõseruaret priusquam pateretur, hísque omnibus adimpletis fieret obediens vsque ad mortem. BED. Ioanne tradito rectè incipit Dominus prædicare: vnde sequitur: Predi. Euan. &c. Desinente enim lege, consequenter oritur Euangeliũ.

Cap. 5. secundũ Beda ordi. à me to. 5.

Dei habere baptismũ hic loquitur.

HIERO. Cessante vmbra, adest veritas: Ioannes in D carcere, lex in Iudæa: Iesus in Galilæa, Paulus in Gẽtibus prædicãs Euangelium regni. Regno enim terreno succedit paupertas, paupertati Christianorum regnum tribuitur sempiternũ. Honor autem terrenus spumæ aquæ glaciali, vel fumo, seu somno comparatur. BED. Nemo autem putet traditionẽ Ioannis in carcerẽ statim post tentationem quadraginta dierum & ieiunium Domini factam. Quisquis enim Euangelium Ioannis legerit, inueniet Dominũ ante traditionẽ Ioannis multa docuisse, & multa miracula fecisse: habes enim in Euangelio ipsius, Hoc fecit initium signorũ Iesus, & postea, Nec dum enim missus erat Ioannes in carcerẽ. Fertur autem, quia cùm E legisset Ioannes, Matthęi, Marci, & Lucę volumina, probauerit quidem textũ historiæ, & vera eos dixisse firmauerit, sed vnius tantum anni, in quo & passus est post carcerem Ioannis historiã texuisse. Prætermisso itaq; anno, cuius acta à tribus exposita fuerãt, superioris temporis antequam clauderetur Ioannes in carcere, gesta narrauit. cùm ergo dixisset Marcus, Quia venit Iesus in Galilæam prædicans Euangeliũ regni, subiungit dicẽs: Quoniam impletum est, &c.

Marc. 1 super illud: Postquã traditus est Ioannes. tom. 9.

Marc. 1. ca. 5. secundũ Bed. ordin. à me. illius, tom. 5.

Euangelii Ioannis ratio.

CHRYS. Siquidem completo tempore, quando scilicet venit plenitudo tẽporis, misitq; Deus filium suum, conueniens fuit humanum genus vltimam cõsequi Dei dispensationem. Et ideo dicit, quòd appropinquauit regnũ Dei. Regnum autem Dei idem A est secundum substantiam cum regno cęlorum, quãuis differat ratione. Regnum enim Dei intelligitur quo Deus regnat: hoc vero est in regione viuentiũ, quãdo facie ad faciem Deum videntes in bonis promissis existent. Siue amorem quis velit suscipere illã regionem, siue aliquam aliam cõfirmationem eorũ, qui imaginem induunt supernorum, quæ per cælos intelliguntur. Satis enim apparens est, quòd regnum Dei neque loco, neque tempore concluditur.

THEO. Vel completum esse dicit Dominus tempus legis, quasi diceret, Vsq; ad tempus presens operabatur lex, amodo operabitur regnũ Dei, quod est secundũ Euangelium conuersatio, quæ conuenienter assimilatur regno cælorum. Cùm enim vides ali- B quẽ carne indutum secundum Euangelium viuere, nunquid non dices, quoniam iste habet regnum cælorum? quod nõ est esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu sancto. Sequitur: Pœnitemini.

Theop. cap. 1. marc. super illud, Quoniam adimpletum est tẽpus, &c.

HIERO. Pœnitentiam enim agit, qui vult æterno bono, scilicet regno Dei adhęrere. Qui enim desiderat nucleũ, frangit nucẽ. Amaritudinẽ radicis dulcedo pomi compensat. Periculũ maris spes lucri delectat. Dolorẽ medicinæ spes salutis mitigat. Pręconia autẽ Christi illi narrare dignè possũt, qui ad palmã indulgẽtiæ meruerũt peruenire, & ideo postquã dixit.

Super illud: Pænitemini, & credite Euan. tom. 9.

BEDA. Pœnitemini, subiunxit, Et credite Euãgelio. C Nam nisi credideritis, non intelligetis. pœnitemini igitur & credite, id est, renunciate operibus mortuis. Quid enim prodest credere sine bonis operibus? nõ tamen bonorum operum meritum adducit ad fidem, sed fides incipit, vt bona opera consequantur.

Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem eius mittentes retia in mare. (erant enim piscatores.) Et dixit eis Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Et protinus relictis retibus secuti sunt eũ. Et progressus inde pusillum vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannẽ D fratrem eius, & ipsos componentes retia in naui, & statim vocauit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in naui cum mercenarijs, secuti sunt eum.

GLOS. Posita prædicatione Christi ad turbas, agit Euangelista de vocatione discipulorũ, quos fecit suę prædicationis ministros. vnde sequitur: Et prætereũs secus mare Galilææ, &c. THEO. Sicut Ioannes Euãgelista refert, precursoris erãt discipuli Petrus & Andræas, videntes vero quòd Ioannes de Iesu testimonium dederat, adiuncti sunt ei, post hæc dolẽtes quia Ioannes traditus erat, ad artẽ propriam sunt reuersi. vnde sequitur, Mittentes retia in mare. Erant enim piscatores. Vide autẽ eos de laboribus proprijs enu- E tritos, & non ex iniquitate. Tales enim digni erant Christi primi discipuli fieri. vnde subditur: Et dixit eis Iesus: Venite post me, nunc secundo illos vocat. Est enim hæc secunda vocatio respectu illius, de qua legitur in Ioanne. Ad quid autẽ vocẽtur, ostenditur cùm subditur, Faciã vos fieri piscatores hominum.

Theophilact. marc. 1. super illud: Vidit Simonem & Anddream, &c.

REMIG. Quia per rete sanctæ prædicationis pisces, id est, homines, de profundo pelagi, id est, infidelitatis ad lucem fidei traxerunt. Admiranda est autẽ ista piscatio. Pisces n. cũ capiuntur, mox moriuntur: homines cũ capti sunt verbo prędicationis, potius viuificantur. BED. Piscatores autẽ & illiterati mittũtur ad prędicandũ, vt fides credentiũ in virtute Dei, non in eloquẽtia, atq; in doctrina esse putaretur. Sequitur: Et

Marc. 1. ca. 6. secundũ Bed. ordi. in prin. tom. 5.

tur: Et protinus relictis retibus secuti sunt eum.

Theophila. Marc. 1. in med. cōment.

THEO. Non enim oportet interuallum facere, sed statim sequi Dominum. Post hos verò piscatur Iacobum & Ioannem, quia & illi pauperes existentes, tamen senectutē nutriebant paternam. vnde sequitur: Et progressus inde pusill. vi. Iac. Zebed. Reliquerunt autem patrem, quia in sequela Christi eos erat impediturus. Sic & tu cùm à parentibus impediris, relinque eos, & accede ad Deum. Ostenditur autem quòd Zebedæ* nō credidit. Mater vero Apostolorū credidit, quæ secuta est Christum mortuo Zebedæo.

Marc. 1. c. 6. sec. Bed. ordi. in prin. to. 5.

BED. Quæri autem potest quomodo binos vocauerit de nauiculis piscatores? Primo Petrum & Andream, deinde progressus paululum, alios duos filios Zebedæi, cùm Lucas dicat Iacobum & Ioannē vocatos fuisse ad adiuuandum Petrum & Andream, & Christum Petro tantum dixisse: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens, simul tamen subductis ad terrā nauibus eos fuisse secutos. Vnde intelligendū est hoc primo esse factū quod Lucas insinuat, & postmodum ad capturam pisciū eos ex more remeasse, vt postea fieret quod Marcus hic narrat. Tunc enim secuti sunt Dominum, non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi, sed tanquam vocantem ac iubentē vt sequerentur.

Consensus Euangelic.

Super illud: pœnitemini, & credite Euāg. tom. 9.

HIER. Mysticè autem hac quadriga piscatorum vehimur ad ethera vt Elias. His quatuor angulis cōstruitur prima ecclesia, his quatuor litteris Hebraicis tetragrammaton nomen Domini agnoscitur à nobis, quibus simili exēplo præcipitur, vt audiamus vocē Domini vocantis, & obliuiscamur populum vitiorum, & domum paternæ conuersationis, quæ est stultitia Deo, & rete aranearū, in quo hos velut culices penè lapsos tenebat aēr, qui pendet in nihil, nauē pristinę cōuersationis abominātes. Pellibus enim mortuis tegitur Adā, qui est genitor noster secundum carnem: & nūc deposito vetere homine cum actibus suis, nouum sequētes hominem pellibus tegimur Salomonis, quibus sponsa gloriatur se esse formosam factam. Simō autem obediēs, Andreas virilis, Iacobus supplantās, Ioannes gratia in Latino sonāt. Quibus quatuor nominibus in imaginem Dei conuertimur: obedientia, vt audiamus, virilitate, vt pugnem*, supplantatione, vt perseueremus, gratia, vt conseruemur. Quæ quatuor virtutes cardinales dicuntur: per prudentiam enim obedimus, per iustitiam viriliter agimus, per temperantiam serpētem calcamus, per fortitudinem gratiam Dei meremur.

Theophilact. Mar. 1. ante comment.

THEO. Sciendum est etiam hoc, quoniam primo vocatur actio, deinde contemplatio, qui quidem est circa Petrum actionē significat, qui vero circa Ioannem, contemplationem. Petrus enim feruidissimus & magis solicitus alijs: Ioannes verò theologus fuit excellentissimus.

Et ingrediuntur Caphernaū, & statim sabbathis ingressus in synagogam, docebat eos. Et stupebant super doctrina eius: erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scribæ.

Marc. 1. immediatè ante illud: Et ingrediun. Caphern. to. 9.

HIER. Marcus dicta Euangelij in seipso disponens ordinem historiæ non secutus, mysteriorum ordinē seruat. vnde sabbathis primam virtutem narrat, dicens: Et ingrediuntur Caphernaum.

Theop. super illud: Et ingrediuntur Caphernaū.

THEO. A Nazareth recedentes. In die autem sabbathi quando scribæ cōgregabātur, tunc docens synagogā intrauit. vnde sequitur: Et statim sabbathis ingressus in synagogam, docebat eos. Etenim lex ad hoc sabbathis festare iubebat, vt lectioni studentes conuenirent in vnum. Docebat autem Christus arguendo, non adulando sicut pharisæi. vnde sequitur: Et stupebant super doctrina eius. Erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scribæ: docebat etiam in potestate transmutans homines ad bonum, & pœnam non credentibus minabatur.

Marc. 1. c. 6. sec. Bed. ordi à med. to. 5.

BED. Scribæ etiam docebant populos quæ scripta sunt in Moyse & prophetis: Iesus vero quasi Deus & dominus ipsius Moysi, libertate voluntatis suæ vel ea quæ minus videbantur, addebat in lege, vel commutans prædicabat in populo, vt in Matthæo legimus. Dictum est antiquis, ego autem dico vobis.

Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & exclamauit, dicens: Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos. Scio quod sis sanctus Dei. Et cōminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine. Et discerpens eū spiritus immundus, & exclamans voce magna, exijt ab eo. Et mirati sunt omnes, ita vt cōquirerēt inter se, dicentes: Quidnam est hoc? Quænā doctrina hac noua? quia in potestate spiritibus immundis imperat, & obediunt ei. Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ.*

** ante tempus.*

Cap. 7. secundū Bed. ordi. paulo à prin. tom. 5.

BED. Quoniam inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum cōtra ipsum mortis auctorem, primo debuit medicina salutis operari, & ideo dicitur: Et erat in synagoga eorum homo, &c. CHRYS. Spiritus quidem Angelus, & aer, & anima nuncupatur, & etiam Spiritus sanctus. Ne igitur propter communicantiam nominis in errorem decidamus, addit, immundo: immundus autem dicitur propter impietatem ac elongationem à Deo, & quia omnibus immundis & prauis operationibus se immiscet.

Li. 9. ca. 20. in fin. & 21. in prin. to. 5.

AVGV. 9. de ciuitate Dei: Contra superbiam porrò dæmonum quantā virtutem habeat Dei humilitas, quæ in forma serui apparuit, ipsi dæmones ita sciunt, vt eidem Domino infirmitate carnis induto hoc exprimerent. Sequitur enim: Et exclamauit, dicens: Quid nobis & tibi Ie. Na. &c. Clarum est in his verbis, quòd in eis & scientia erat, & charitas non erat. Pœnam quippe suam formidabant ab illo, nō in illo iustitiam diligebant. BED. Dæmones enim Dominum in terris cernentes, se continuo iudicandos credebant.

Marc. 1. c. 7. secundū Bed. ordine parū à prin. to. 5. Theophilact. Mar. 1. ante comment.

CHRY. Vel hoc ita dicit, quasi diceret, auferens immunditiam diuinámque imponens cognitionem hominum animabus, nobis locum in hominibus non das. THEO. Exire enim ab homine perditionem suam dicebat dæmonium: immisericordes enim existūt dæmones, malū aliquod pati se existimātes cùm homines nō molestant. Sequitur: Scio quòd sis sanctus Dei. CHRY. Quasi diceret, Considero aduentum tuum, nō enim firmam ac certam aduentus Dei habebat notitiam. Sanctum autem dicit cū nō vnum de pluribus, quia & sanctus erat vnusquisque propheta, sed vnum eum esse denunciat. Per articulum qui in Græco ponitur, vnum ostendit, per timorem vero omnium dominum recognoscit.

Li. 9. de ciu. Dei.

AVGVS. Tantum enim eis innotuit, quantum voluit: tantum autem voluit, quantū oportuit. Sed innotuit non sicut Angelis sanctis, qui eius, secundū id quod est verbum, participata æternitate perfruūtur, sed sicut eis terrendis innotescendus fuit, ex quorum tyrannica potestate fuerat liberatur* prędestinatos.

Innotuit ergo dæmonibus non per id quod est vita æterna, sed quædam temporalia suæ virtutis effecta, quæ Angelicis sensibus etiam malignorū spirituum potius, quàm infirmitati hominum possint esse conspicua. CHRYS. Non autem volebat veritas testimonia spirituum immundorum. Vnde sequitur: Et commin. est ei Ies. dicens, &c. VNDE dogma salutiferum nobis datur, ne credamus dæmonibus quātumcunque denunciēt veritatem. Sequitur: Et disc. com spi. &c. Quia enim homo ille tanquam sapiēs loquebatur, ac discrete verba proferebat, ne putaretur quod non ex dæmone, sed ex corde verba componeret, virū discerpi permisit à dæmone, vt ostenderet dæmonem esse qui loquebatur. THEO. Vt videntes cernerent à quo malo liberabatur homo, & propter miraculum crederent. BED. Potest autem videri cōtrarium quomodo discerpēs, vel sicut quidam codices habent, conuexans eum exiuerit, cùm nihil ei nocuerit, secūdum Lucam: sed & ipse Lucas dicit: Et cùm proiecisset eum dæmonium in mediū, exijt ab eo, nihilque ei nocuit. vnde intelligitur hoc dixisse Marcum, Conuexans eum, siue discerpens, quod Lucas dicit, Cùm proiecisset eum in mediū, vt quod securus ait, Nihilq; ei nocuit: hoc intelligatur quòd illa iactatio membrorum atq; vexatio non eū debilitauit, sicut solēt dæmonia exire etiam quibusdam membris amputatis atq; euulsis. Visa autē virtute miraculi, nouitatem dominicæ admirantur doctrinæ, atq; ad inquisitionem eorum quæ audierant, per ea quæ viderant, excitantur. Vnde sequitur: Et mir. sunt omnes, &c. Ad hoc enim fiebant signa, vt per hoc Euāgelio regni Dei quod prædicabatur, certius crederetur, dū hi qui cælestia terrigenis gaudia promittebāt. cælestia in terris ac diuina opera monstrabant. Prius autem (teste Euangelista) erat doceos eos quasi potestatem habens, & nunc, turba attestante, in potestate imperat spiritibus immundis, & obediūt ei Sequitur: Et processit rumor eius sta. &c.

Theophilact. mar. 4. super illud: Obmut.

Marc. 1 super illud: Et discerpēs eum. Marc. 1 ca. 7. grand. in me. illum, tom. 5.

GLOS. Ea enim quæ homines multum mirantur, promptè diuulgāt, quia ex abundantia cordis os loquitur. HIERO Mysticè autem Chaphernaum villa cōsolationis interpretatur, sabbathum autē requies. Homo in spiritu immundo requie & consolatione sanatur, vt locus & tempus cōgruant saluti: homo in spiritu immundo genus humanū est, in quo immunditia regnauit ab Adam vsque ad Moysen: nam sine lege peccauerunt, & sine lege perierunt. Qui scieos sanctum Dei obmutescere iubetur, dū scientes quidem Deum, nō sicut Deum glorificauerunt, sed seruierunt potius creaturæ, quàm creatori. Spiritus discerpens hominē exijt ab eo. Appropinquāte salute, appropinquauit tentatio. Pharao dimissus ab Israël, persequitur Israël, diabol⁹ cōtēptus surgit in scādala.

Super illud: Et ingrediūtur Caphernaum, to. 9. Allegoria pluchra.

Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ cum Iacobo, & Ioanne. Recumbebat autem socrus Simonis febricitans, qui statim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehensa manu eius, & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.

BED. Primo debuit lingua serpentina ne vltra virus spargeret, cōcludi: deinde fœmina, quæ primo seducta est, à carnalis concupiscentiæ febre sanati. vnde dicitur: Et prot. egred. de synag. vener. &c.

Marc. 1. ca. 7. sec. eius ordi. non remotè à prin. to. 5. Theophilact. Marc 1. à me. comment.

THEO. Recessit. n. vt consuetudo erat in sabbatho circa vesperam ad edendum in discipulorum domum. Quæ autē ministrare debebat, febribus tenebatur. vnde sequitur: Recumb. autē soc. Simo. febr.

CHRYS. Discipuli autem tanquam exinde vtilitatem aliquā recepturi, non expectantes vespere sociū Petri sanari precabantur. vnde sequitur: Qui statim dic. ei de illa. BED. In Euangelio autem Lucæ scriptum est quòd rogauerūt illum pro ea. Modò enim Saluator rogatus, modo vltrò curat ægrotos, ostendens se contra vitiorum quoq; passiones & precibus semper annuere fidelium, & ea nonnumquā quæ ipsi minimè intelligunt vel intelligenda dare, vel piè petentibus eriā non intellecta dimittere, iuxta id quod psalmista postulat, Ab occultis meis monda me Domine. vnde hic rogatus sanat. Sequitur enim: Et accedens eleuauit eam apprehensa manu eius.

Marc. 1. ca. 5. secundum suā ordinē inter. prin. & med. tom. 5.

THEO. Per hoc significatur quòd si aliquis infirmatur, à Deo curabitur, si sanctis ministrauerit ob Christi amorem. BED. Quod autem sabbathis maxime medicinæ doctrinæque suæ dona frequentat, docet se nō sub lege esse, sed supra legem, nec Iudaicum eligere sabbathum, sed verum sabbathum, dilectāmq; Domino esse requiem, si saluti studētes animaū, ab opere seruili, id est, à cunctis contineamus illicitis. Sequitur: Et cōtinuo dimisit eam febris, &c. Sanitas quæ Domini confertur imperio, simul tota redit tanto robore comitante, vt eis continuo qui se adiuuerāt, ministrare sufficiat. Si autem virum à dæmonio liberatū moraliter animum ab immunda cogitatione purgatū significare dixerimus, conuenienter fœmina à febribus ad imperium Domini curata, carnem ostendit à concupiscentiæ suæ feruore per continentiæ præcepta frenatam. HIERON. Febris enim intemperantiā significat, de qua nos filij synagogæ per manum disciplinæ, desiderij eleuatione sanamur, & huius qui sanat nos, ministramus volūtati.

Theophilact. Marc. 1. super illud, Socrus Simonis. in med. à me. illum, tom. 5. Sabbathi dignitas.

THEO. Febricitat autem qui irascitur, vt ex ira manus effrenatus ostendat, sed si ratio tetineat manum eius, surget, & sic rationi ministrat.

Super illud: Et ingrediūtur Caphernaum, to. 9. Theophilact. sup. illud, Socrus Simonis discūbebat.

Vespere autem facto, cùm occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus, & dæmonia multa eijciebat, & nō sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

THEO. Quia turbæ considerabant neminem licere die sabbathi curare, huius gratia solis expectabant occasum, vt curandos ad Iesum adducant. vnde dicitur: Vespere autem facto, cùm occidisset sol, afferebant ad eum omnes male, &c. Sequitur: Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus.

Theophilact. Marc. 1. sup. illud: et cùm occidisset sol.

CHRYS. Per hoc autem quòd dicit multos, omnes oportet intelligere, iuxta scripturæ consuetudinem. THEOPHYL. Vel multos dicit. Erant enim quidam infideles qui minimè curati sunt propter incredulitatem eorum. Multos ergo ex oblatis sanauit, illos scilicet qui fidem habebant. Sequitur: Et dæmonia multa eijciebat.

Theophil. in hoc loco. Theop. super illud: et cùm occidisset sol.

AVGVST. de quæst. no. & vet. test. Sciebant enim dæmonia Christū esse qui per legem fuerat promissus: omnia enim signa videbant in eo quæ dixerant prophetæ: mysterium autē diuinitatis eius ignorabāt, sicut & principes eorum. Si enim cognouissent, nunquam dominum maiestatis crucifixissent.

Ca. 66 Incipit hic liber, Deus certe perfectiue est. tom. 4.

BED.

Ca.8.secundum Beda ordinem à medio. tom.5.

BAO. Quem enim dierum quadraginta ieiuniu fatigatum diaboius hominē cognouerant, nec tentando valuit, an Dei filius esset, experiri, iam nunc per signorum potentiam vel intelleait, vel potius suspicatus est esse Dei filium. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere persuasit, quia Dei filiom non esse putauit, sed quia se morte illius nō prȩuidit esse damnandom. THAO. Ideo autem non sinebat loqui dæmonia, docens nos non credere eis etiam si vera dicant.

Theophilact. Mar.1. super illud: et non sinebat ea loqui.

Si enim inuenerint aliquos sibi credētes, veritatibos mendacia miscent. CHRYS. Nun est autem contratium ei quod bic dicitur, hoc quod Locas dicit, quòd exibant dæmonia à moltis clamantia & dicentia, Quia tu es Christus filius Dei. subiunxit enim: Et iocrepans noo sinebat ea loqui. Marcus enim multa sub breuitate pertransiens, circa finem prædictorom verburum loquitor. BED. Mysticè autem solis occubitus passionem mortémq; significat illius qoi dixit, Quandio in mundo sum, lux mundi sum, & sole occidēte, plures quàm ante dæmuniaci, & ægruti sanantur: quia qui temporaliter io carne viueos paucos Iudæorum docuit, omnibos per urbem gentibus fidei salutísque dooa transmisit. HIER. Ianoa autem regni mortaliter pœniteotia est cum fide, quæ operatur salutem languoribus varijs: varia eteoim sont vitia, quibus languescit ciuitas mundi.

Ca.8.secundū Beda ordi. circa me. tom.5.

Marc.1. sup. illud: Et erat omnis ciuitas tom.9.

Allegoricus sensus.

C *Et diluculo valde surgens, egressus abijt in desertum locum, ibique orabat. Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant. Et cùm * venissent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Et ait illis: Eramus in proximos vicos, & ciuitates, vt ibi prædicē: ad hoc enim veni. Et erat prædicās in synagogis eorum in omni Galilea, & dæmonia eyciens.*

* *inuenissent eum.*

THEOPH. Postquam Dominus infirmos corauit, seorsum recedit. vnde dicitur: Et diluculo valde surgens egressus abijt in desertū locum. In qoo docuit nus non facere aliquid ad apparentiam, sed & si boni aliquid operamur, noo propalare. Sequitor: Ibiq; orabat. CHRYS. Non quia oratione indigeret. Ipse enim erat qoi hominum orationes soscipiebat, sed boc qoidem dispensatiōe agens, forma bonæ operationis nobis est factus. THEOP. Ostendit enim nobis, quòd Deo debet attriboi si aliquid boni facimus & ei debemos dicere, Quooiam omne datum optimum desuper est descendens à te. Sequitur: Et prosecorus est illum Simon, & qoi cum illo erant.

Theophilact. Marc.1. sup. illud: et mane multo surrexit.

D

Theo. sup. illud: Abijt in desertum locum, ibique orabat.

Concord. Euang.

CHRY. Lucas aotē dicit turbas accessisse ad Christum, & dixisse quod Marcus hic dicit dixisse Apostolos, sobdens: Et cùm venissent ad eum, dixerunt ei, Quia omoes quærunt te. Non autem sibiinuicem contradicunt: Suscepit enim Christus & post Apostolos turbā coniungi Christi pedibus anhelantem, gaodens aotē eus suscipiebat, sed volebat eos dimittere, vt & reliqui doctrinæ eius participes essent, tāquam non multo tempore in mundo moraturus. Et ideo sequitur: Et ait, Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem. THEOP. Transit enim ad illos magis indigentes, qoia doctrinam concludere noo conuenit in vno loco, sed vbique radios eius extendere. Sequitur: Ad hoc enim veni.

E

Theop. super illud: Eamus & in proximos vicos.

CHRY. In quo manifestat exinanitionis, id est, incarnationis mysterium, & diuinitatis suę duminium, dum scilicet asserit sponte se in mundum venisse. Lucas vero dicit: Ad huc missus sum, denuncians dispē-

A sationem, & Dei patris bunam voluntatem de filij incarnatione. Sequitur: Et erat prædicans in synagogis eorum in omni Galilæa.

AVGVST. de con. Euang. In bac autem prædicatione, quam dicit eum haboisse in omni Galilæa, intelligitur etiā sermo Dumini habitus in muote, cuius cōmemorationem facit Matthæus, quem Marcos omoino nun commemurauit, nec aliquid simile ei dixit, nisi qoasdam senteotias non contextim, sed sparsim repetiuit, quas Dominus alijs in locis dixit.

Li.2.ca.19. tom.4.

THEO. Doctrinæ autem operationem immiscuit, prædicans enim postmodom fugauit dæmonia. Sequitur enim: Et dæm. eiiciēs. Nisi.n. ostēderet Christus miracula, eius sermoni noo crederetur: sic & tu post doctrinam operare, vt oon sit in te vacuos tuus sermo. BEO. Mysticè autem si occasu solis mors exprimitur Saluatoris, quare nō diloculo redeunte resorrectio eius indicetur? Cuios manifesta luce abiit in desertum gentium, ibique in suis fidelibus orabat, quia corda eorum per gratiam sancti Spiritus ad virtutem oratiunis excitabat.

Super illud: Prædicabat in synag. & eiiciēb. dæm.

B

Marc.1.c.8. sec. Bed. ordi. circa fi. to.5. Mortis & resurr. mysterium.

Et venit ad eum leprosus deprecans eum, & genuflexo dixit, Si vis, potes me mundare. Iesus autem misertus eius, extendit manum suam, & tangens eum ait illi: Volo, mundare. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. Et comminatus est ei, statímque eiecit illum, & dixit ei: Vide, nemini dixeris, sed vade, ostēde te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua quæ præcepit Moyses in testimonium illis. At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem, ita vt iam nō posset manifeste introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis esse. Et conueniebant ad eum vndique.*

* *Et egressus.*

BEDA. Postqoam lingua serpētina dæmunum occlusa est, & fœmina quæ primo sedocta est, à febre curata, tertio vir, qoi male suadētis dicta cōiugis audiuit, ab erroris sui lepra mūdatur, vt ipse esset ordo restaorationis in Domino, qui erat ordo cas' in protoplastis, vode sequitur: Et venit ad eū leprosus deprecans eum. AVG. de con. Euang. De hoc leproso mundato talia Marcus cōnectit, vt ipse intelligatur quem Matthæus cummemurat tunc esse mūdatum, quando Dominus post sermonem de mōte descendit. BED. Et quia Dominus ait, Non veoi soluere legē, sed adimplere, ille qui exclodebatur à lege, purgari se Domini potestate præsumens, non ex lege, sed supra legē esse gratiā indicauit, quæ leprosi maculam posset abluere; verū sicut in Domino potestatis auctoritas, ita in illo fidei cōstantia declaratur. Sequitur enim: Et genu flexo dixit: Domine si vis, pot. me mūd. Io faciē procidit, quod humilitatis est & pudoris, vt vnusquisq; de vitæ suę maculis erubescat: sed confessionem verecundia non repressit, ostendit vulnus, & remedium postulauit, & ipsa cōfessio religionis & fidei plena est. In voluntate enim Domini tribuit potestatem. THEO. Non eoim dixit, Si Deū deprecatus fueris, sed, si vis, quasi ipsum credens Deom. BEDA. De voluntate autem Domini non quasi pietatis incredulus dubitauit, sed quasi colluoionis suæ conscius non præsumpsit. Sequitur: Iesus autem misertus eios extendit manum suam, & tangens cum, ait illi: Volò, mondare. Non vt plerique Latioorum putant, iotelligendum est, & legeodum

Marc.1.c.7. in Beda. non multum procul à princi. tom.5.

D

Lib.2.c.19. paulo post prin. tom.4.

Marc.1.c.9. sec. Bed. ordi. paulò à prin. tom.5.

E

Theophilact. Marc.1. sup. illud: Domine si vis, potes me mundare.

Ca.9 secūdū Beda ordinē, interprin. & med. tom.5.

A Volo mũdare, sed separatim dicat, Volo, deinde imperet, mundare. CHRYS. Propter hoc autem leprosum tangit, & non solo verbo cõtulit sanitatem, quia in lege à Moyse dictũ est: Qui leprosum tetigerit, immundus erit vsque ad vesperum. vt. n. ostendat, quòd secundum naturam est hæc immũditia, & quòd lex non erat propter eũ posita, sed propter homines puros, & quòd ipse est propriè Domin⁹ legis, & quia nõ sicut seruus infert, sed sicut Dominus sanitatem, leprosum tetigit congruenter, non tamen existẽte necessario tactu ad curationis operationem.

Homil. 21. in opere imper. circa med. tom. 2.

B BEDA. Ideo etiam tetigit, vt probaret quia cõtaminari non poterat qui alios liberabat, simúlque illud mirabile, quòd eo sanauit genere quo fuerat obsecratus. Si vis, inquit leprosus, potes me mondare. Volo, inquit: ecce habes voluntatem, Mundare: & iam habes pietatis effectum. CHRYS. Per hoc autem non solum opinionem leprosi nõ destroxit, sed magis confirmauit: verbo enim morbum fugat, & quod leprosus verbo dixerat, hic opere adimpleuit. vnde sequitur: Et cùm hoc dix. statim, &c.

Marc. 1. ca. 9. secundũ Bed. ordinem ante med. to. 5.

BEDA. Nihil enim medium inter opus Dei atque præceptum, quia in præcepto est opus. dixit enim & facta sunt. Sequitur: Et comminatus est illi, statimque, &c. Vide, nemini dixeris. CHRYS. Quasi dicat, Tempus nondum est mea opera prædicari, tua non indigeo prędicatione. Per hoc autem docet nos ex nostris operibus honorẽ apud homines pro retributione non quærere. C Sequitur: Sed vade, ostẽde te principi sacerdotum. Propter hoc autem hunc ad sacerdotem mittit Saluator, ad probationem medelæ, & ne extra templum fieret, sed in oratione cum populo computetur. Mittit etiam quę sunt legis adimplens, vt Iudæorũ linguam maliloquam obturaret. Opus quidem ipse compleuit, probationem operis illis dimittens. BEDA. Vt scilicet intelligeret sacerdos, eum non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatum. Sequitur: Et offer pro emundatione tua, quod præcepit Moyses in testimoniũ illis.

Marc 1. ca. 9. secundũ Bed. ordinẽ inter prin. & med. tom. 5.

Marc. 1. ca. 9. secundũ Bed. ordinem in med. tom. 5.

D THEO. Præcepit quidem munus offerre quod habebant in consoetodine qui mondabantur offerre, tanquam in huiusmodi testimonium, quod non erat contra legem, sed magis legem confirmabat, intantum quòd ipse legis operaretur præcepta.

Theophil in fine commẽt. ad c. 1. Marc.

BEDA. Si quem verò mouet quomodo Dominus Iudaicum videtur approbare sacrificiũ, cùm id non recipiat ecclesia? meminerit quòd nõdum obtulerat in passione holocaustum suum. Non autem oportebat offerri significãtia sacrificia priusquã illud quod significabatur, cõfirmatum esset cõtestatione Apostolorum prędicantiũ, & fide credentiũ populorum.

Ca. 9. secundũ Beda ordi. ãnte to. 5.

E THEO. Leprosus autem, quanuis Dominus prohibuerit, beneficium patefecit. vnde sequitur: At ille egressus cœpit prędi. & diffa. serm. Oportet. n. beneficiatum gratum esse, & gratias reddere etiam si benefaciẽs non indigeat. GRE. 19. Moral. Merito autem quæritur, quidnam sit quòd Dominus quæ gessit, abscõdi iussit, & nec ad horam potuerũt abscondi? Sed notandum, miraculum faciens taceri iussit, & tamen taceri non potuit, vt videlicet electi eius exẽpla doctrinæ illius sequentes in magnis quæ faciunt, latere quidem in voluntate habeant, sed vt prosint alijs prodantur inuiti. Non ergo voluit quicquam fieri, & minimè potuit: sed quid velle eius membra debeant, quid de de eis etiã nolentibus fiat, doctrinæ magisterio exemplum dedit. BEDA. Vnius autem

Verum à fine comment. in cap. 1. Marc.

In habetur. cap. 9 secundum sui ordinem parũ à finem.

ii.

A perfecta saluatio multas ad Dominum cogit turbas. vnde subditur: Ita vt iam non posset manifestè introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis esse.

Marc. 1. ca. 9. in Bed. à me. tom. 5.

CHRYS. Leprosus enim vbiq; prædicabat mirabilem curationem, ita vt omnes currerent ad visum, & iidem curandi, vt propter hoc Dominus in ciuitatibus euangelizare non posset, sed in heremis conuersaretur. vnde sequitur: Et conueniebant ad eum vndique. HIERO. Mysticè lepra nostra peccatum primi hominis est, quæ à capite cœpit quando regna mundi desiderauit. Radix enim omniũ malorum est cupiditas. vnde Giezi auaritiam secutus, lepra sofunditur. BED. Extenta vero manu Saluatoris, hoc B est, incarnato Dei verbo, humanámque contingente naturam ab erroris prisci varietate mundatur.

Marc 1. super illud: Et erat tom. 9.

Marc. 1. c. 9. in Bed. à me. illum, tom. 5.

HIER. Quæ quidem lepra vero sacerdoti, secundum ordinem Melchisedech, ostensa oblatione mũdatur, eo dicẽte nobis: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Quòd autem non poterat Iesus manifeste in ciuitatẽ introire, &c. significatur quòd non omnibus manifestatus est Iesus, qui latis atque plateis seruiunt laudibus, & propriis volũtatibus, sed his qui foras cũ Petro exeunt, & in desertis locis sunt, quę elegit Dominus ad orandũ, & reficiendum populum, qui scilicet deserunt delectationes mũdi, & omnia quæ possident, vt dicãt, Portio mea Dominus. C Gloria verò Domini manifestator his qui conueniũt vndique, id est, per plana, & ardua, quos nihil potest separare à charitate Christi. BEDA. Post factum etiam in ciuitate miraculum secedit Dominus in desertũ, vt ostendat se magis quietam & à sæculi curis remotam diligere vitam, atque ob huius appetitum se sanandis curam adhibere corporibus.

Marc 1 super illud: Et erat. tom. 9.

Marc. 1. in prin. inc. 10. secundũ eius ordinem & p.

CAPVT II.

ET iterum intrauit Capharnaum post dies octo, & auditum est quòd in domo esset, & confestim conuenerunt D *multi, * ita vt non caperet eos domus, neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectũ vbi erat, & patefacientes, submiserunt grabatum, in quo paralyticus iacebat. Cum autem vidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Erãt autem illic quidã de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis. Quid hic sic loquitur? Blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Quo statim* E *cognito Iesus spiritu suo quia sic cogitarent intra se, dixit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge, tolle grabatũ tuũ, & ambula? Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittẽdi peccata (ait paralytico,) Tibi dico surge, tolle grabatũ tuũ, & vade in domũ tuã. Et statim surrexit ille, & sublato grabato, abiit inde corã omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarẽt Deum, dicẽtes: Quia nunquã sic vidimus.*

**ita vt nõ caperent neque ad ianuam.*

BEDA. Quia nec carnales superna pietas deserit,

quin

Mar. 2. paru. In prin. ca. 10. in Beda. tom. 5. Li. 2. ca. 25. tom. 4. Concord. Euang.

quinetiam his gratiam suæ visitationis, per quam & A ipsi spirituales effici valeant, indulget. Post desertum Dominus redit in ciuitatem. vnde dicitur: & iterom intrauit Caphernaum, &c. AVG. de con. Euang. Matthæus autem hoc miraculum quod sequitur, ita scribit, tanquam in ciuitate Domini factum sit: Marcus autem hoc in Caphernaum, quod difficilius solueretur, si Matthæus etiā Nazareth nominaret. Nūc verò cùm potuerit ipsa Galilæa dici ciuitas Christi, quia in Galilæa erat Nazareth, quis dubitauerit in ciuitate sua hoc fecisse Dominum, cùm hoc fecerit in Caphernaū ciuitate Galilææ? præsertim quia & ipsa Caphernaum ita excellebat in Galilæa, vt tanquam metropolis haberetur. Vel Matthæus prætermisit quæ gesta sunt postquam venit in ciuitatē suam, donec veniret Caphernaum, & sic adiungit de sanato paralytico, subiungens: Et ecce offe. ei para. postquā dixerat quòd venit in ciuitatem suam.

Hom. 30. in Mat. in prin. tom. 2.

CHRY. Vel Caphernaum ciuitatē eius dixit Matthæus, eo quòd sæpius illuc ibat, ac multa ibidem miracula perpetrabat. Sequitur: Et auditum est quod in domo esset, &c. Laborē enim accedendi desiderium audiendi superabat. Post hoc paralyticum introducunt de quo & Matthæus & Lucas dicunt. vnde sequitur: Et venerūt ferentes ad eum paralyticum, qui à quatuor portabatur. Inuenientésque multitudine ianuam obturatam, per eam non valuerunt aliquatenus introire: Sperantes autem portitores eum qui portabatur, curationis gratiam posse promereri, lectum cum onere subleuantes nudato tecto intromiserunt cum lecto paralyticum ante faciem Salvatoris. Et hoc est quod subditur: Et cùm non possent offerre eum, &c. Sequitur: Cùm vidisset autem Iesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Non quidem dixit fidem paralytici: sed portantium. Contingit enim aliquando, quod aliquis fide alterius conualescit.

Fides aliena prodest. Mar. 2. super illud: Fili dimittuntur tibi peccata. tom. 5.

Parum à princ. comment. incap. 2. Mar.

BED. Intuendū sanè quanti propriam cuiusque fides apud Deum valeat, vbi tantum valuit aliena, vt totus homo repente interius extenúsq; sanatos exurgeret, aliorum merito aliis relaxarentur errata.

Mar. 2. cap. 10. in Beda. super illud: Videns fide illorum, &c. tom. 5.

THEO. Ipsius enim paralytici fidem vidit, etenim ille portari nō fineret, nisi curationis fidem haberet. BED. Curaturus autem hominem à paralysi Dominus, primo peccatorum vincula dissoluit, vt ostēderet eum ob nexus culparū, artuum dissolutione fuisse damnatum, nec nisi his relaxatis mēbrorum posse recuperatione sanari. Mira autem humilitas despectum & debilem, totisq; membrorum dissolutum cōpagibus filium vocat, quem sacerdotes non dignabantur attingere, aut certè ideo filium, quia dimittuntur ei peccata sua. Sequitur: Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in E cordibus suis, Quid hic sic loquitur? blasphemat.

Beda loco nunc dicto. Super illud: Fili, dimitt. tibi peccata.

CYRIL. Arguunt autem eum blasphemiæ, mortis præcipitantes sententiam: erat enim in lege mandatum, quod quicunque blasphemaret in Deum, morte puniretur. Hoc autem ei imponebant, quia sibi attribuebant diuinam potestatem remittendi peccata. vnde subditur: Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Solus enim iudex omnium potestatem habet dimittendi peccata.

Mar. 2. c. 10. in Beda. Super illud: Quis potest pec. dimitt.

BED. Qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem, & ideo Christus vere Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest. Errant itaque Iudæi, qui cùm Christum & Deum esse, & peccatū dimittere posse credant, Iesum tamē Christum esse non credūt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cùm Iesum & Christū esse, & peccata posse dimittere, Euangelij verbis deuicti negare non audeant, nihilominus Deum negare non timēt. At ipse perfidos saluare desiderās & occultorum cognitione & virtute operū Deum se esse manifestat. Nam sequitur: Quo statim cognito, Iesus in Spiritu sancto, quia sic cogitarēt intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? in quo ostendit se Deū, qui potest cordis occulta cognoscere, & quodāmodo tacens loquitur, Eadem maiestate & potētia, qua cogitationes vestras intueor, possum & hominibus delicta dimittere. THEO. Sed quamuis fuerint eorum cogitationes reuelatæ, tamen permanent insensibiles, non in hoc cōsentientes, quòd peccata valeat dimittere, qui nouit eorū corda. vnde Dominus certificat de curatione animæ per curationem corporis, demōstrans per visibile, inuisibile, per id quod est facile, difficilius, quanuis ipsi non ita crederent. Pharisæi enim difficilius credebant sanare corpus, tanquā manifestum: animam verò curare facilius, quia inuisibilis est medela, ita vt talia cogitarent, Ecce corpus curare desinit, & inuisibilem curat animam: magis autem si valuisset, corpus iam curasset, & non ad inuisibile refugisset. Saluator igitur ostendens quod vtraque potest, ait: Quid est facilius? quasi dicat, Ego quidem per corporis medelam, quæ secundum veritatem facilior est, difficilior autē vobis videtur, ostēdam vobis animæ sanitatem, quæ difficilior est.

Arriani dānantur.

Super illud: Et cognouit cogi. eorum.

CHRY. Et quia dicere quàm facere facilius est, adhuc manifesta erat contradictio, quia opus nondū erat manifestum. vnde subdit: Vt autem sciatis, &c. quasi dicat, Quoniam de verbo diffiditis, operationē inducam, quòd erat inuisibile confirmantē. Signanter autem dicit, in terra dimittendi peccata, vt ostenderet quòd humanæ naturæ potestatem diuinitatis vniuit indiuisibili vnione: quia & si factus est homo, tamen Dei verbum permansit: & si per dispensationem in terris cum hominibus conuersaretur, non tamen prohibebatur miracula perpetrare, ac remissionem tribuere peccatorum: non enim humanitas diminuit aliquid de proprietatibus diuinitatis, nec diuinitas impediuit Dei verbum incommutabiliter, & veraciter in terris secundum carnem fieri filium hominis. THEO. Dicit autem, Tollo grabatum tuum, ad maiorem miraculi certitudinem, ostendens quòd non est secundum fantasiam: simulque vt ostenderet quòd non solū curauit, sed & fortitudinem dedit: sic animas non solum à peccato conuertit, sed eis virtutem tribuit ad operandum mandata.

Reuelatur secretum.

Mar. 2. super illud: Tolle grab. tuum.

BEDA. Fit igitur carnale signum, vt probetur spirituale, quanquam eiusdem virtutis sit, & corporis & animi vitia dimittere. vnde sequitur: Et statim ille surrexit, & sublato grabato abiit coram omnibus.

Mar. 2. cap. 10. secundum ord. à ... tom. 5.

CHRYS. Prius autē id quod quærere venerat, scilicet animā remittendo peccata curauit, vt cùm non credentes dubitauerint, tunc opus adducat in medium, vt verbum opere confirmetur, & per manifestum signum occultum, animæ scilicet sanitas per medelam corporis ostendatur.

BEDA. Datur etiam nobis intelligentia propter peccata plerasque euenire corporum debilitates, & idcirco forsitan prius dimittuntur peccata, vt causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur. Quinque enim de causis affliguntur homines molestiis carnis, aut

Mar. 2. cap. 10. in Beda ordine à me. illius to. 5.

proptet meritã augendã, vt Iob & Martyres: aut propter humilitatem conſeruandã, vt Paulus ab angelo ſathanæ: aut oh peccata intelligẽda, & corrigenda, vt Maria ſoror Moyſi, & hic paralyticus: aut ad gloriam Dei, ſicot cæcus natus & Lazarus: aut ad initiũ damnationis, ſicut Herodes & Antiochus. Mirãda eſt autem diuinæ potentiæ virtus, vbi nulla tẽporis interueniente morula, iuſſu ſaluatoris ſalus ſcitioa comitatot. Vnde ſequitor: Ita vt admirarentur. Relinqoẽtes maius, ſcilicet remiſſionem peccatorum, admirantur tantummodo quod apparet, corporis ſcilicet ſanitatem. THEO. Noo eſt autem hic paralyticos qui à Ioanne curatos narratur. Ille enim hominem non habebat, hic verò quatuor: ille enim io probatica piſcina curatur, hic vero in domo. Eſt autem vnos qui à Matthæo & Marco curatos narratur. Myſticè autẽ eſt & nunc Chriſtus in Caphernaum, in domo. ſ. cõſolationis. BEO. Prædicante aotem Domino in domo, oon capiuntur neqoe ad ianoam, qoia prædicante in Iudæa Chriſto, Gentiles ad aodiendom nõdum iotrare valuerunt, ad quos tamen etſi foris poſitos, doctrinæ ſuæ verba per prædicatores direxit.

Mar. 2. non remotè à pr.

Allegoricus ſcoſus.

Mar. 2. c. 10. ſecundũ eius ordinem, nõ multum remotè à prin. tom. 5.

HIER. Paralyſis autem typus eſt torporis, quo piger iacet io molitiæ carnis, habẽs deſiderium ſalutis.

Mar. 2 circa prin. cõment. tom 9.

THEO. Si ergo ego diſſolutis potentiis animę quaſi paralyticus inuirtuoſus habeat ad bonũ, & attollat à quatuor Euangeliſtis, & ad Chriſtum adducat, audiámque tunc, fili & relinquũtor mihi peccata: filius enim Dei ſit aliquis propter mãdatorum operationem. BED. Seu quia quatoot ſuot virtutes, qoibus ad promerẽdam ſoſpitem homo fiducia mentis erigitur, quas nonnolli prudẽtiam, fortitudinẽ, temperantiam & ioſtitiam noncupant. Deſiderant autem paralyticũ Chriſto offerre, ſed turba ioterpoſita ab omoi parte recloduotur, quia ſæpe anima poſt infirmi corporis deſidiam ſupernæ gratiæ remedio cupieos innouari, priſcę conſuetudinis obſtaculo retardatur. Sæpe inter ipſas orationis ſecretæ dulcedines, & quaſi ſuaue cum Domino colloquium turba cogitationum interueoiẽs aciem mẽtis, ne Chriſtus videatur impedit. Noo itaque eſt in infimis, vbi turbæ tumultuantur remanendum, ſed tectum domus, id eſt, ſacræ ſcripturæ ſublimitas eſt appetenda, lexque Domini meditanda.

Mar. 2. parũ ante med. comment.

Mar. 2. c. 10 in Bed. inter prin. & med. tom. 5.

THEO. Sed quomodo ferar ad Chriſtum, niſi tectũ aperiatur? Tectom enim iotellectus, qoi ſupponitur omnibus his quæ in nobis ſunt: hic multum habet terræ qoantũ ad lateres fictiles, terrenas dico res: ſed ſi hæc ſobleuẽtur, virtus intellectus in nobis exoneratur. Poſt hoc ſobmittatur, id eſt, humilietor. Non enim decet extolli de hoc, quòd intellectus eſt exoneratus, ſed magis humiliari.

Mar. 2. paulo ante med.

Tropologica expoſ.

BED. Vel patefacto tecto æger ſubmittitur, qoia reſeratis ſcriptorarum myſteriis, ad notitiam Chriſti peruenitur, hoc eſt, ad eios homilitatem fidei pietate deſcẽditur. Quòd autẽ com grabato deponitur infirmus, ſigoificat ab homine adhuc in iſta carne conſtituto Chriſtum debere cognoſci. De grabato autẽ ſurgere, eſt anima ſe à carnalibus deſideriis, vbi ægra iacebat abſtrahere. Grabatũ tollere, eſt ipſam quoque carnem per cõtinentiæ frena correptam, ſpe cæleſtium præmiorum à deliciis ſegregare terrenis. Sublato aotem grabato domum ire, ad paradiſum redire eſt. Vel ſanus qoi languerat, domum reportat grabatom, cùm anima remiſſione accepta peccatorum cum ipſo ſuo corpore ad internam ſui cuſtodiam ſe referr. THEO. Oportet etiam grabatum, id eſt, corpus tollere ad operationem boni. Tunc enim ad cõtemplationem pertingere valebimus, ita vt quæ in nobis ſont cogitationes, dicant qooniam nonquam ſic vidimus, id eſt, nunqoam ſic intelleximus, ſicut nunc à paralyſi corati: qui enim à peccatis mondatus eſt, mundius videt.

Mar. 2. 4. 10. in Bed. ante med. to. 5.

Mar. 2 parum ante med. comment.

Et egreſſus eſt rurſus ad mare, omniſque turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cùm præteriret, vidit Leui Alphæi ſedentem ad teloneum, & ait illi: Sequere me. Et ſurgẽs ſecutus eſt eum. Et factum eſt cùm accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebãt cum Ieſu & diſcipulis eius. Erant enim multi qui ſequebãtur eum. Et ſcribæ & phariſæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dixerunt diſcipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter? Hoc audito Ieſus ait illis: Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui male habent. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

BEO. Poſtqoam Domious in Capharnaom docuit, egreſſus eſt ad mare, vt non ſolum ciuilem vitam hominum inſtrueret, verum etiam habitatoribus maris Euangeliom regni prędicaret, eóſqoe fluctiuagos rerum habentiom motus cõtemnere, ac fidei firmitate ſuperare doceret. vnde dicitur: Et egreſſus eſt rurſos ad mare, omníſqoe turba ven. &c.

Mar. 2. c. 10. ſecundũ Bed. ordinẽ, paulo ante find. tom. 5.

THEO. Vel poſt miraculũ ad mare egreditur, quaſi ſolitarius volens eſſe, ſed turba coocurrit iterom, vt addiſcas quòd quantum fugis gloriam, tãtum ipſa te perſequitur. Et ſi qoidem tu ipſam perſequeris, ipſa te fugiet. Inde autem tranſiens Dominus vocauit Matthæum. vnde ſeqoitur: Et cùm præteriret, vidit Leui Alphæi ſedeotem ad tel. &c.

A med. comment. in c. 2. Marci.

CHRY. Idem aotem publicanus eſt à tribos Euangeliſtis nominatus, ſcilicet Matthæus à Matthæo, Leoi aotem ſimpliciter à Luca. Leui aotem Alphęi à Marco: filius enim erat Alphæi. Binomios autem, ſecundom ſcripturam, & alios eſt videre, ſicut ſocer Moyſi quãdoque Ietro, quãdoque Raguel vocatur.

BEO. Sic & idem eſt Leui qui & Matthæus. Sed Lucas Marcúſque propter verecundiam, & honorẽ Euangeliſtæ nomen ponere nolunt volgatum. Ipſe autem Matthæus iuxta illud quod ſcriptũ eſt, Iuſtus accuſator eſt ſui, Matthęum ſe & publicanum nominat, vt oſtendat legentibus nullum debere cõuerſum de ſalote diffidere, cùm ipſe de publicano in Apoſtolum ſit repente mutatos. Ad teloneum autem, id eſt, ad curam diſpenſationémqoe vectigaliom ſedentem dicit. Telos enim Græcè, Latinè vectigal nominatur.

Mar. 2. cap. 11. in Beda. in prin. to. 5.

THEO. Sedebat enim in teloneo, vt conſoetudiois eſt, aot aliquos impetens, aut verba vendens, aut aliquid huiuſmodi faciens, quibus in ſois manſionibus telonearij viũtur, qui de hoc ſtato ſic ſubleuatus eſt: vt relinquens omnia, Chriſtum ſequeretur. vnde ſeqoitur: Et ait illi: Seqoere me, &c.

Cap. 2. mar. à med. illius.

BEO. Sequi autem imitari eſt, ideóq; vt pauperem Chriſtũ oon tam greſſu quàm affectu imitari poſſet, reliquit propria qui rapere ſolebat aliena. Noo ſolũ autem lucra reliquit vectigalium, ſed & periculom contempſit, quod euenire poterat à principibus ſæculi, qoia vectigaliũ ratiooes imperfectas atque incompoſitas reliqoit. Ipſe enim Domious, qui hunc exterius

Marc. 2. cap. 21. in Beda. circa med.

A exterius humana allocutione, vt sequeretur, vocauit: intus diuina inspiratione, vt mox vocatem sequeretur, accendit. Hisr. Sic ergo Leui, qui appositus interpretatur, à teloneo negociorum sæcularium solum sequitur verbum quòd dicit: Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Theo. Qui autem prius alios impetebat, sic factus est beneuolus: vt ad comestionē plurimos conuocaret. vnde sequitur: Et factum est cùm accūberet. s. Iesus, &c. Beo. Publicani autem appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, siue qui conductores sunt vectigalium fisci vel rerum publicarū, necnon & hi qui sæculi huius lucra per negocia sectantur, eodem vocabulo cēsentur. Qui videtāt publicanum à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse pœnitentiæ, & ob id etiam non desperaut salutem: neq; verò in pristinis vitiis permanētes veniunt ad Iesum, vt pharisei & scribæ murmurant, sed pœnitentiam agentes, vt sequens Euangelistæ sermo designat, dicens: Etant enim multi qui sequeb. eum. Ibat enim Dominus ad cōuiuia peccatorum, vt occasionem haberet docēdi & spirituales inuitatoribus suis præberet cibos, quòd in mysteriorū figuris congruit. Qui enim domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit, recūbit affectu: & hoc est bonorum operum spirituale conuiuium, quo diues populus eger, & pauper epulatur Theo. Pharisæi autem hoc arguunt, quasi puros se facientes. vnde sequitur: Et scribæ & pharisęi vid. quia manduc. com pub. &c.

C. r. a finem comment. ad cap. 1. Mar. tom. 9.

Mar. 2. à med. comment.

Marc. 2 cap. 12. in Bed. paulò ante. tom. 5.

Publicani qui dicantur.

A med. comment in c. 2. Mar. innuit.

Beo. Si per Matthæi electionem & vocationem publicanorum, fides exprimitur Gentium, quæ prius mundi lucris inhiabāt: profecto supercilium scribarum & pharisæorum, Iudæorum inuidiam insinuat, qui de Gentium salute torquētur. Sequitur: Hoc audito Iesus, ait illis: Non necesse habent sani med. &c. Sugillat scribas & pharisæos, qui iustos se putantes, peccatorum consortia declinabāt. Seipsum medicū dicit, qui miro medicandi genere vulneratus est, propter iniquitates nostras, & eius liuore sanati sumus. Sanos autē & iustos appellat eos qui suam iustitiam volentes statuere, iustitię Dei non sunt subiecti. Porrò malè habētes & peccatores vocat eos, qui suæ fragilitatis conscientia deuicti, nec per legem se iustificari posse videntes, Christi gratiæ pœnitendo colla submittunt vnde subditur. Non enim veni voc. &c.

Mar. 2. g. 12. in Bed. super illud: Pharisæi videntes quia mandu. tom. 5.

Theo. Non quidem vt maneant peccatores, sed vt ad eam pœnitentiam conuertantur.

Et erant discipuli Ioannis & pharisæorum ieiunantes, & veniunt & dicunt illi: Quare discipuli Ioannis & pharisæorū ieiunāt, tui autem discipuli non ieiunāt? Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij nuptiarum quandiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, nō possunt ieiunare. Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri, alioquin aufert supplementum nouum à veteri & maior scissura fit. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, alioquin disrumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

A Glo. Sicut superius apud discipulos magister arguebatur de consortio peccatorum in conuiuiis, ita nunc econuerso apud magistrum discipuli incusantur de ieiuniorum omissione, vt sic inter eos materia dissidij oriretur. vnde dicitur: Et erāt discipuli Ioannis & pharisæorum ieiunantes.

Theo. Ioannis enim discipuli in imperfecto positi, in consuetudinibus Iudaicis permanebant.

A med. comment in ca. 2 Mar

Lib. 2. c. 27. à med. to. 4.

Avg. de con. Euan. Potest autem putari ideo addidisse pharisæos, quòd simul cum discipulis Ioānis hoc quod sequitur, Domino dixerint, cū Matthæus hoc discipulos Ioannis tantum dixisse perhibeat: sed verba quæ sequuntur magis indicant alios hoc dixisse de aliis. Sequitur enim: Et veniunt, & dicunt illi:

B Quare discipuli Ioan. &c. Hæc enim verba indicant, conuiuas qui aderant venisse ad Iesum, & hoc idem discipulis dixisse, ita vt quod ait, Veniunt, nō de ipsis dixerit, de quibus interposuerat, Et erāt discip. Ioan. & pharis. ieiun. sed cum isti essent ieiunātes, veniunt illi quos hoc monit. vnde ergo Matth. dicit, Et accesserūt ad eum discipuli Ioannis dicentes: nisi quia & Apostoli aderant, & omnes certatim, vt quisque poterat, hæc obiecerunt?

Chrys. Discipuli ergo Ioannis & pharisæorum contra Christum zelotipè se habentes, ipsum interrogant, vtrum solus cum discipulis suis absque abstinentia & labore pugnas superet passionum.

C Beda. Sed Ioannes vinum & siceram non bibit, quia illi abstinentia meritum auget, cui potētia nulla inerat naturæ. Dominus autē cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret quos abstinentibus poterat reddere puriores? sed ieiunauit & Christus, ne præceptum declinaret manducauit cum peccatoribus, vt gratiam cerneres, agnosceres potestatem. Sequitur: Et ait illis Iesus, Nūquid poss. &c.

Mar. 2. e. 12 secundū Bed. ordinem, circa med. tom. 5.

Comparatio Ioannis & Christi.

Avg. Marcus hic filios nuptiarum appellat, Matthæus autem filios sponsi: filios enim nuptiarum non tantum sponsi, sed etiam sponsæ intelligimus.

Lib. 2. de cō. Euang. c. 27. à med. illius. tom. 4.

D Chry. Sponsum ergo seipsum vocat, tanquā Ecclesiam desponsaturus. Est enim despōsatio datio arræ, scilicet gratiæ Spiritus sancti, per quam credidit orbis terræ. Theo. Sponsum etiam seipsum vocat, non solum tanquam virginales animas desponsantē, sed quia tempus primi aduentus eius non est doloris, neque tristitiæ his qui credunt in eum, neque labores continens, sed requiem. Est enim absque operatione legali, dans requiem per baptismum, per quē facile sine labore salutem consequimur. Filij autem nuptiarum siue sponsi sunt Apostoli, quia ipsi Dei gratia digni sunt facti omni bono cęlesti, ac omni delectatione participes.

A med. comment. in cap. 2. Mar.

Chrys. Conuersationem autem suam omnis an-

F gustiæ dicit esse alienam, cùm subdit: Quanto temp. habēt secum sponsum, &c. Ille tristatur qui præsens bonum non habet: qui verò in præsenti accipit, gaudet, & non tristatur. Vt autem elationem illorum destrueret, & ostenderet quòd nō ad lasciuiā proprios discipulos conseruabat, subiungit: Venient autē dies cùm auferetur, &c. quasi dicat, Tempus erit in quo suam virilitatem demonstrent: quando enim subtrahetur ab eis sponsus, ieiunabunt, eius affectantes aduentum, vt spiritus suos illi coniugant per corporales angustias emundatos. Ostendit etiam quòd nulla necessitas est, vt sui discipuli ieiunent, sicut & illi qui spōsum humanæ naturæ, qui vbique præsidet verbis Dei, & qui tribuit semen vitæ, secum habeant præ-

A sentem. Filij etiam sponsi, quia infantes sunt, non possunt per totum conformari patri & sponso, qui eorum infantiam cōsiderant, dignatur eos non tunc ieiunare: recedente autem sponso, propter desideriū ieiunabunt, sed cùm perfecti fuerint, & sponso coniungentur in nuptiis, regalem semper comedent cœnam. THEO. Intelligendum est autem & sic, quoniam omnis homo qui bene operatur, est spōsi filius: & spōsum secum habet, scilicet Christum, & non ieiunat, id est, opera pœnitentię non ostendit, quia non peccat: quādo verò aufertur sponsus homine in peccatum labente, tunc ieiunat & pœnitet, vt coret delictum.

Mar. 2. post med. comment.

BEO. Mystico autem sensu potest sic exponi, quòd discipuli Ioannis, & pharisæi ieiunāt: quia omnis qui de operibus legis sine fide gloriatur, & qui B traditiones sequitur hominum, & præconium Christi aure corporis, non fide cordis præcipit, spiritualibus abstinens bonis, ieiuno corde tabescit: qui verò Christi membris fideli incorporatur amore, non potest ieiunare, quia carne ipsius epulatur & sanguine. Sequitur: Nemo assumen. pan. ru. id est, noui, &c.

Cap. 2. in Mar cap. 12. secundum Bed. circa finem. tom. 5.

Moralitas pulchra.

CHRYS. Quasi dicat, quia hi noui prædicatores testamenti existūt, legibus eas seruire veteribus possibile non est: vos autem congruè veteres sequentes consuetudines, Mosaica ieiunia obseruatis. Isti verò nouas ac mirabiles obseruationes tradituri hominibus veteres obseruare non est necesse, sed esse mētibus virtuosos, aliquo verò tempore ieiuniū, cùm C cæteris virtutibus obseruabunt. Sed hoc ieiunium differt à ieiunio legis, quia illud erat ex necessitate, hoc ex volūtate, propter feruorem spiritus, cuius nondū sunt capaces. vnde sequitur: Et nemo mittit vin. &c.

BEO. Discipulos enim veteribus comparat vtribus, quos vino nouo, id est spiritualibus præceptis facilius disrūpi, quē posse contineri dicit. Erunt autem vtres noui, cùm post ascensum Domini desiderio consolationis eius innouabuntur, & tunc nouum vinū nouis vtribus aducnet, hoc est Spiritus sancti feruor spiritualium corda replebit. Doctori etiā cauendum est, ne animæ in vetustate malitiæ perdurā- D ti, nouorum mysteriorum secreta committat.

Mar. 2. c. 12. secundum Bed. ordin. non procul à fine. tom. 5.

THEO. Vel aliter: Discipuli veteribus vestimentis assimilati sunt propter eorum mentis infirmitatem, quibus non erat congruum imponere statutum grauc ieiunij. BEO. Quòd est aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ tēperantiam pertinet, quæ generale docet ieiunium ab omni lætitia temporalium delectationum: quia si hoc fiat & doctrina scinditur, & non conuenit vetustati. Vestimento autem nouo bona opera, quæ foris aguntur, insinuantur: vino autem nouo feruor fidei, spei & charitatis, qua intus reformāmur, exprimitur.

A med. comment. inc. 2. Marci.

Mar. 2. c. 12. secundum Bed. ordin. declin. ad finem. tom. 5.

E *Et factum est iterum cùm † sabbathis ambularet per sata, & discipuli eius cœperūt progredi & vellere spicas. Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciūt discipuli tui sabbathis quod nō licet? Et ait illis: Nūquā legistis quid fecerit Dauid quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erāt, quomodo introiuit in Domū dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit, quos nō licebat manducare, nisi solis sacerdotibus, & dedit eis, & qui cum eo erant? Et dicebat eis: Sabbathum propter hominem factum est, & non homo propter* A *sabbathum. Itaque Dominus est filius hominis etiam sabbathi.*

† Dominus.

CHRY. Liberati à figura, & veritati vniti Christi discipuli, figurale sabbathi festum non seruant. vnde dicitur: Et factum est iterum, cùm, &c.

BEDA. Legimus & in sequentibus, quòd erant qui veniebant & redibant multi, & nec mādu candi quidem spacium habebant, & ideo quasi homines esuriebant. CHRYS. Esurientes autem escam simplicem comedebant, non ad voluptatem, sed propter naturæ necessitatem. Pharisæi autē figuræ & vmbræ seruientes, discipulos accusabant, tanquam iniuste agentes. vnde sequitur: Pharisæi autem dicebant ei: B Ecce, quid faciunt discip. &c.

Mar. 2. cap. 15. in Beda; in prin. to. 5.

In sentent id habet Beda, in hoc loco.

AVG. de operib. monach. Populo siquidem Israel per legem scriptam preceptum est, vt in agris suis furem nullus teneret, nisi qui secum aliquid vellet auferre. Nam qui nihil aliud attigisset, quàm id quod comedissent, liberū impunitumque abire sinerent. vnde etiam spicas vellentibus discipulis Domini, de Sabbatho potius quàm de furto Iudæi calumniati sunt. CHRYS. Dominus autem Dauid in medium introducit, cui aliquando contigit non secundum legem comedere, cùm sacerdotalem tetigit cibum, vt illius exemplo, accusationem discipulorū soluat. Sequitur enim: Et ait illis: Nunquam legistis? &c.

Cap. 15. in med. illum. tom 3.

In sententia Beda in hoc loco.

Duo exempla in Iudæos.

C THEO. Fugiens enim Dauid à facie Saul, ad principem sacerdotum deuenit, & panes propositionis comedit, & gladium abstulit Goliæ, quæ Domino erant oblata. Quærunt verò aliqui qualiter nunc Euangelista Abiathar principem sacerdotum nominauit, cùm liber Regum hunc nominet Abimelech?

Mar. 2. non remote à fin. commentar.

BED. Hoc autem nihil habet dissonantiæ, ambo. n. fuerūt illic, cùm veniens Dauid panes petiit. & accepit: Abimelech videlicet princeps sacerdotū, & Abiathar filius eius: occiso autē Ahimelech à Saule, fugit Abiathar ad Dauid, & comes factus totius exilij eius, postea eo regnante, summi sacerdotij & ipse gradum D accepit. multóque maioris excellentiæ filius, quàm pater effectus est, ideo dignus fuit, cuius memoriam Dominus, etiam viuēte patre, quasi summi sacerdotis faceret. Sequitur: Et dicebat eis, Sabbathum propter hominem factum est, &c. Maior enim est cura sanitati & vitæ hominis, quàm custodia sabbathi adhibenda. Sic igitur mandatum est Sabbathum custodiri, vt tamē si necessitas esset, reus non esset qui sabbathum violasset: ideo sabbatho circuncidi non est prohibitum, quia necesse erat fieri. Et Machabęi necessitate instante, sabbatho pugnabāt. vnde discipulis esurientibus, quod licitum nō erat in lege, necessitate famis factum est licitū: sicut hodie si quis æger E ieiunium corruperit, nulla ratione reus tenetur. Sequitur: Itaque Dominus est filius ho. &c. quasi dicat: Dauid rex sacerdotali cibo pastus excusabilis est, quanto magis filius hominis verus rex & sacerdos, & dominus sabbathi, euulsarum sabbatho spicarū noxa non tenetur? CHRYS. Dominum quidem sabbathi & filium hominis seipsum propriè vocat, quādoquidem Dei existens filius hominis propter homines dignatus est dici. Legis autem latori, & domino lex non dominatur, plus enim licet regi quàm legibus statuatur. Infirmis quidem datur lex, non perfectis & operantibus suprà legem.

Mar. 2. cap. 13. in Beda. declin. ad fin illius. tom. 5.

Necessitas soluit sabbathum.

BED. Mysticè autem discipuli per sata transeunt, cùm doctores sancti, quos in fide instituerunt, curæ piæ

Mar. 2. c. 13. in Bed. ordi. non procul à prin. tom. 5.

piæ ſolicitudinis inſpiciunt, quos eſurire nihil melius quàm ſalutem intelligimus hominum: vellere autem ſpicas eſt homines à terrena intentione eruere.

Bed. eodem loco nunc dicta inter prin. & med. tom. 5.

Fricare autẽ manibus eſt exemplis virtutum à carnis concupiſcentia, quaſi à quibuſdam folliculis puritatem mentis exuere. Grana manducare eſt emundatum quemque à ſordibus vitiorum per ora prædicantium, Eccleſię membris incorporari, & bene hoc diſcipuli progredientes ante faciem Domini feciſſe memorantur, quia doctoris neceſſe eſt ſermo præcedat, & ſi cor auditoris ſubſequens gratia ſupernæ viſitationis illuſtret.

Tropologia pulchra.

Bene ſabbathis, quia & ipſi doctores in prædicando pro ſpe futuræ quietis laborant, & auditores ſuos monent pro æterna requie inſudare laboribus. THEO. Vel quia cum habent in paſſionibus requiem, tũc aliis ad virtutẽ doctores fiunt, euellentes terréna. BEDA. Item per ſata ambulant cum Domino, qui eloquia ſacra meditari delectãtur. Eſuriunt, cum in eis panem vitæ inuenire deſiderant, & hoc in ſabbathis, cùm ſopita mente à turbulentis cogitationibus vacare gaudent, vellunt ſpicas & cõtritas purgãt, donec ad eſcam perueniant, cùm teſtimonia ſcripturarũ ad quę legentes perueniunt, meditando aſſumunt: & tandiu diſcutiunt, donec in eis medulam dilectionis inueniant, verum mentium refectio ſtultis diſplicet, ſed à Domino approbatur.

Mar. 2. circa finem comment.

Mar. 2. cap. 13. ſecundũ Bedam ante med. tom. 5.

CAPVT III.

ET introiuit iterum in ſynagogam, & erat ibi homo habens manum aridam. Et obſeruabant eum ſi ſabbathis curaret, vt accuſarent illum. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. Et dicit eis: Licet ſabbathis benefacere, an malè? animam ſaluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circunſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi.

In prin. commentar. ad cap. 3. Marc.

THEO. Poſtquam Dominus Iudæos, qui diſcipulos accuſauerant quod ſpicas ſabbatho euellebant, exemplo Dauid confudit, nunc amplius ipſos ad veritatem reducens, miraculum in ſabbatho operatur, oſtendens quòd ſi operari ſabbatho miracula in ſalutem hominum pium eſt, non eſt malum in ſabbatho neceſſaria corporis operari. dicit ergo: Et introiuit iterum in ſynagogam, &c.

Mar. 3. cap. 14. ſecundũ Bed. ordinẽ, circa princ. tom. 5.

BED. Quia enim deſtructionem ſabbathi, quam in diſcipulis arguebant, probabili excuſauerat exẽplo, nunc ipſum obſeruando calumniari volunt, vt ſi ſabbatho curet, trãſgreſſionis: ſi non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Sequitur: Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

Mar. 3. cap. 14. ſecundum Beda ordinẽ, paulo à prin. tom. 5.

CHRY. Statuit quidem illum in medio vt terrerentur aſpectu, ac viſo eo compatiantur, & malitiam deponant. BEDA. Et præueniens calumniam Iudæorũ quam ei parauerant, arguit eos, quia legis præcepta praua interpretatione violabant. vnde ſequitur: Et dicit eis: licet ſabbatho benefacere, an malè? Hoc autem quærit, quia æſtimabãt in ſabbatho etiã à bonis operibus feriandũ, cùm lex à malis abſtinere iubeat, dicẽs: Omne opus ſeruile nõ facietis in eo, id eſt peccatum: quia qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Idem autẽ eſt quod prædixit, bene facere, an

A malè? & quod poſtea ſubdit: Animam ſaluam facere, an perdere? hoc eſt hominem curare, an non? non quòd Deus ſummè bonus auctor perditionis nobis eſſe poſſit, ſed quòd eius non ſaluare, ſcripturæ conſuetudine perdere dicitur. Si quem verò mouet quare Dominus cùm corpus eſſet curaturus, de animæ ſalutatione interrogauerit, intelligat vel animã more ſcripturarũ pro homine poſitam, ſicut dicitur: Hæ ſunt animæ quæ exierunt de femore Iacob: vel quòd illa miracula propter animę ſalutẽ faciebat: vel quòd ipſa manus ſanatio ſalutem animæ ſignificabat.

Li. 2. ca. 35. tom. 4. Concord. Euang.

AVG. de con. Euang. Sed poteſt mouere, quomodo Matthæus dixerit, quòd ipſi interrogauerint Dominum: **B** ſi licet ſabbatho curare? cùm Marcus illos potius interrogatos à Domino perhibeat: licet ſabbatho benefacere, an male? itaque intelligendum eſt quòd illi prius interrogauerũt Dominũ: ſi licet ſabbatho curare? deinde quod intelligens cogitationes eorum aditũ accuſandi quærentium, conſtituerit in medio illũ, quem fuerat ſanaturus, & interrogauerit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe cõmemorãt, ac tunc illis tacentibus propoſuiſſe ſimilitudinẽ de oue, cõcluſiſſe quod liceat ſabbathis benefacere. Sequitur: At illi tacebant. CHRY. Sciebãt enim quòd eum omnino curaret. Sequitur: Et circũſpiciens eos cum ira. Quòd eos cum ira circunſpicit, ac triſtatur **C** ſuper cæcitate cordis eorũ, humanitati cõuenit, quã pro nobis ſuſcipere dignatus eſt: verbo autem miraculũ coniungit, vnde ſola voce homo curatur. vnde ſequitur: Et extendit, & reſtituta eſt manus illi. Per hæc omnia pro diſcipulis reſpondens, ſimúlq; oſtendens ſuam vitam exiſtere ſupra legem.

Marc. 3. cap. 14. ſecundum Beda ordinem, in princ. tom. 5.

BEO. Myſticè autem homo qui manũ habebat aridam, humanum genus indicat in fœcunditate boni operis areſactum, ſed Domini miſeratione curatum: cuius dextera quæ in primo parente, dum vetitæ arboris poma decerperet, aruerat, per redẽptoris gratiam dum inſontes manus in cruce arboris tenderet, bonorum operum ſuccis eſt reſtituta ſaluti. Et bene in ſynagoga manus erat arida, quia vbi ſcientiæ donum **D** maius eſt: ibi grauius eſt inexcuſabilis noxæ periculum. HIER. Vel ſignificat auaros, qui valentes dare volunt accipere, prædari & non largiri: quibus dicitur vt extendãt manus ſuas, id eſt, qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operans manu ſua quod bonum eſt, vt habeat vnde cõmunicet indigentibus. THEO. Vel aridam dextram habet manum, quiſquis non operatur quæ ſunt dextræ partis: ex quo enim manus noſtra conſtituitur in operibus prohibitis, ex tunc areſcit in operatione boni. Iterũ verò reſtaurabitur, quando in virtute ſtabit. vnde Christus dicit: Surge ſcilicet à peccatis, & ſta in medio, & neque ad diminutum, neque ad ſuperabundantiam ſe extendit. **E**

Marc. 3. in princ. comment. to. 9.

Cap. 3. Mar. paulò à prin.

Exeuntes autem phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebãt aduerſus eum, quomodo eum perderent. Ieſus autẽ cum diſcipulis ſuis ſeceßit ad mare, & multa turba à Galilæa & Iudæa ſecuta eſt eũ, & ab Hieroſolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrũ & Sidonem multitudo magna audiẽtes quæ faciebat, venerũt ad eum. Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, vt in nauicula ſibi deſeruirent propter turbã ne comprimerẽt eum. Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum, † vt illum tangerẽt.

† vt illum.

tangerent quotquot habebant plagas. Et spiritus, &c.

Quotquot autem habebant plagas, & spiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes: Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifestarent illum.

Mar. 3. c. 15. in med. circa prin. tom. 3.

BEO. Pharisæi reputantes in crimen quod ad verbum Domini saluam qui languebat extendit dexteram, de voce Saluatoris fecerunt consilium. vnde dicitur: Exeuntes autem pharisæi, &c. Quasi non ipsorum quisque maiora sabbathis ageret, cibos portando, porrigendo calicem, & cætera quæ victui sunt necessaria exequendo. Neque enim ille qui dixit & facta sunt, sabbatho laborasse poterat conuinci.

Mar. 3. sup. illud: Egressi pharisæi cũ Herodianis.

B THEO. Herodiani autem dicuntur milites Harodis regis. hæresis nanque quædam noua surrexerat, quæ Herodem Christũ esse dicebat. Prophetia enim Iacob innuebat quod quãdo deficerent principes de Iuda, tunc Christus veniret, & quia Herodis tempore nullus supererat Iudaicorum principum, sed ipse solus regnabat alienigena existẽs, quidam ipsum esse Christum putauerunt, & hæresim constituerunt. Isti ergo cum pharisæis Christum interficere conabãtur.

Mar. 3. c. 15. secundum Bed. in prin. tom. 3.

BEU. Vel Herodianos, Herodis Tetrarchæ ministros dicit: qui propter inimicitias quas eorũ Dominus aduersus Ioannem habebat, etiam Saluatorem quem Ioannes prædicabat, insidiis persequebãtur & odiis. Sequitur: Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare, quasi homo fugiens persequentium insidias, quia neque adhuc venerat hora passionis eius, neque extra Hierusalem fuit locus passionis: vbi & exemplum dedit suis, si in vna ciuitate persecutionem paterentur in alteram fugiendi. C

Mar. 3. super illud: Iussit discip. vt appellerent sibi nauiculam.

THEO. Simul etiam secedit vt plurimis benefaciat ab ingratis recedẽs, etenim multi secuti sunt eum, & sanauit eos. Sequitur enim: Et multa turba à Galilęa, Tyrij & Sidonij alienigenæ existentes, vtilitatem à Christo accipiũt: propinqui verò eius, Iudæi scilicet, ipsum persequebantur: & sic nulla est propinquitatis vtilitas nisi similitudo bonitatis existat.

Mar. 3. c. 15. secundũ Bed. ordinem, inter prin. & med. tom. 3.

D BEO. Illi enim vidẽtes opera virtutum eius, & verba doctrinæ audientes, eum persequebantur. Isti autem opinione tantum ducti virtutum eius, congesto agmine per maximo veniunt ad audiendum eum, opemque salutis flagitandum. vnde sequitur: Et dixit discipulis suis, vt in nauicula sibi, &c.

Ma. 3. super illud: Iussit vt appellerẽt sibi nauic.

THEO. Vide autem occultatam gloriam eius: etenim ne læderet eum turba, petit nauiculam, vt intrãs in eam cõseruetur illæsus. Sequitur: Quotquot autẽ habebãt plagas, &c. Plagas autem dicit infirmitates, ipse nanque Deus nos vulnerat, vt filios pater.

Mar. 3. c. 15. secundũ Bed. à med. illius. tom. 3.

BED. Procidebant ergo vtrique Domino, & qui habebant plagas infirmitatum corporalium, & qui à spiritibus vexabantur immundis: sed infirmi simplici intentione obtinendæ salutis, dæmoniaci autem E vel potius in eis habitantes dæmones vt diuini timoris coacti: non solum ad procidẽdum ei, verumetiam ad confitendum eius maiestatem compulsi. vnde sequitur: Et clamabant dicentes: Tu es filius Dei. vbi miranda est Arrianorum cæcitas, qui post resurrectionis gloriam filium Dei negant, quem dæmones adhuc mortali carne indutum filium Dei profitẽtur: Sequitur: Et vehementer comminabatur eis, ne manifest. eum. Peccatori enim dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas? Prohibetur ergo Dominum prædicare peccator, ne quis dum prædicantem audit, sequatur errãtem, improbus enim magister est diabo- A lus, qui falsa veris sępe permiscet, vt spiritus veritatis testimonium fraudis obtegat. Cæterum non solum dæmones, sed & à Christo sanati, & Apostoli ante passionẽ præcipiuntur reticere de illo, ne diuina maiestate prædicata passionis dispensatio differetur. Iuxta allegoriã verò in hoc quòd Dominus egressus de synagoga secessit ad mare, Gentium saluationem præfigurauit, ad quas venire per fidem relicta ob perfidiam Iudæa dignatus est. Recte enim diuersis errorum anfractibus iactatæ nationes instabilitati pelagi comparantur. Multa autem turba à diuersis prouinciis secuta est eum, quia prędicãtibus Apostolis multas nationes ad se venientes benignè suscepit. Nauicula B verò Domino in mari deseruiens Ecclesia est, de gentibus congregata: propter turbã autẽ ne se comprimat, nauiculam ascendit, quia turbidas carnalium mentes, fugiens ad eos qui gloriam sæculi spernunt, venire, & mansionem facere gaudet. Distat autẽ inter comprimere Dominum, & tangere: comprimũt enim cùm carnalibus cogitationibus aut factis pacẽ turbant, in qua veritas manet: tangit verò qui per fidem & dilectionẽ eum suscepit corde, vnde qui eum tetigerunt, saluari esse perhibentur.

THEO. Moraliter autem Herodiani, id est, carnales, Christũ interficere volunt. Herodes enim pelliceus interpretatur. Qui vero de patria sua egrediuntur, C id est, à carnali habitudine, hi sequuntur Christũ, & eorum plagæ curantur, id est peccata, quæ conscientiam vulnerant. Iesus autem in nobis est ratio quæ præcipit vt nauicula nostra, id est, corpus ei deseruiat, ne rationem turbationes opprimant rerum.

Mar. cap. 3. super illud: Egressi pharisæi vna cum Herodianis.

Et ascendens in montem, vocauit ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum. Et fecit vt essent duodecim cum illo, & vt mitteret eos prædicare, & dedit illis potestatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et imposuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est filius D *tonitrui, & Andræam, & Philippũ, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thadæum, Simonem Chananæum, & Iudam Scariotem, qui tradidit illum.*

BEDA. Postquam nefandos spiritus se prædicare prohibuit, elegit sanctos qui & immundos spiritus eiicerent, & euangelium prædicarent. vnde dicitur: Et ascendens in montem, &c.

Mar. 3. c. 16 in Bed. inter prin. & med. tom. 5.

THEO. Lucas autem dicit quòd ascendit ad orandum, post miraculorum enim ostensionem orat, docens nos quod oportet gratias agere cum consequimur aliquid boni, & hoc diuinæ virtuti appropriare. E

In med. comment. in cap. 3. Marci.

CHRY. Prælatos etiam Ecclesiæ instruit in orationibus pernoctare antequam ordinationem faciant, vt eorum officium non frustretur. Cùm ergo secundum Lucam dies factus esset, vocauit quos voluit. Erant enim plures qui eum sequebantur.

Theophila. In hoc loco id habet.

Doctrina sacerdot.

BEDA. Non enim illorum electionis ac studij, sed diuinæ erat dignationis & gratię, vt in Apostolatum vocarentur. Mons etiam ille in quo Apostolos Dominus elegit, altitudinẽ designat iustitię, in qua erant instituendi, & quam erant hominibus prædicaturi.

Marc. 3. cap. 16. in Bed. non remote à princip. tom. 5.

HIER. Vel Christus spiritaliter mons est, ex quo aquæ viuæ fluunt, lac in paruulorum salutem præparatur, pinguedo spiritalis agnoscitur, & quicquid summe

Super illud: Ascendẽs in mont. to. 9.

A summæ bonũ creditur, in montis istius est gratia cõstitutum. In montem ergo vocantur excelsi meritis & verbis, vt locus cõgruat meritis alus. Sequitur: Et venerunt ad eum, &c. Speciem enim Iacob dilexit Dominus, vt sint ipsi super thronos 12. iudicantes 12. tribus Israël, qui etiam trini & quaterni circa tabernaculum Domini excubãt, & sancta Domini verba humeris operam portant. BEO. In hoc enim sacramento quondam filij Israël circa tabernaculum castrametabãtur, vt ex omni parte per quadtum trinæ tribus manerent. Ter autem quatuor duodecim faciunt, & ter quaterni ad prædicandũ sunt missi Apostoli, vt per vniuersas quadrati orbis plagas baptizarent Gentes, in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Sequitur: Et dedit illis potestatẽ, &c. Vt scilicet promissorum cęlestiũ magnitudine attestaretur magnitudo factorum, & noua facerent qui noua prædicarent. THEO. Numerat autem Apostolorum nomina: vt propter falsos Apostolos euitãdos sint noti & veri. & ideo sequitur: Et impos. Simon no. Petrus.

Mart. 3 ca. 16. in Beda Super illud: Fecitque vt essent 12. cũ illo. tom. 5.

Mar 3. à me. commentar.

B AVG. de con. Euang. Nullus autem putet nunc accepisse Simonem nomen vt Petrus vocaretur, ne sit contrarium Ioanni, qui longè ante dictum esse illi cõmemorat. Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Marcus autem recapitulãdo hoc commemorauit. Cùm .n. vellet nomina duodecim Apostolorum enumerare, & necesse haberet Petrum dicere, breuiter insinuare voluit, quòd non hoc antea vocaretur, sed hoc ei dominus nomen imposuerit.

Lib. 2 c 17. non remote à prin. to. 4.

BEU. Ideo autem Dñs voluit eum prius aliter vocari, vt ex ipsa cõmutatione nominis sacramentum commendaretur, idem est ergo Græcè, siue Latinè Petrus, quod Syriacè Cephas, & in vtraque linguæ nomen à petra deriuatũ est, nec dubium quin illa de qua Paulus ait: Petra autẽ erat Christus. Nam sicut lux vera erat Christus & donauit Apostolis vt lux mundi vocentur, sic & Simoni qui credebat in petrã Christum, petræ largitus est nomen.

Mar. 3. ca. 16. in Beda, sup illud: Et imposuit Simoni no. Petrus. tom. 5.

HIER. De obedientia autem quam Simon significat, ascenditur ad agnitionẽ, quam significat Petrus. Sequitur: & Iacobum Zebedæi & Io. fra. Ia.

Super illud: ut ascendens in montem. tom. 9.

BEO. Subauditur à superioribus vocauit ad se ascendens in montem. HIER. Iacobum scilicet qui supplantata habet tota desideria carnis, & Ioannem qui gratia accepit quod alij per laborem tenent. Sequitur: Et impo. eis nomina Boanerges.

Marc. 3. sup. illud: & ascendens in montem.

Boanerges ratio datur.

CHRY. Filios quidem Zebedæi sic nominat propter hoc quòd magna & clara diuinitatis edicta debebant orbi terræ diffundere. HIER. Vel per hoc trium superiorum sublime ostenditur meritum, qui in monte merentur audire tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Hic est filius meus dilectus, vt & ipsi per nubem carnis & ignem verbi, quasi fulgura in pluuiam in terris spargerent, quoniam Dominus fulgura in pluuiam fecit, vt extinguat misericordia quod iudicium vrit. Sequitur: Et Andræam, qui viriliter vim facit perditioni, & vt responsum mortis in se semper habeat, & anima eius sit semper in manibus suis. BEO. Andræas enim Græcum nomen est, & interpretatur virilis, ab arach quod est vir, quia viriliter Domino adhæsit. Sequitur: Et Philippum.

Marc 3. sup. illud: ut ascendens in montem.

Mar. 3 c. 16. in Bed. paulo ante med. tom. 5

HIER. Qui est os lampadis qui illuminare potest ore quod corde concepit, cui dedit Dominus apertionem oris illuminantis. Scimus hunc modum locutionis proprium esse diuinarum scripturarũ: quòd Hebræa nomina ad aliquod mysteriũ significãdum sunt posita. Sequitur: Et Bartholomæum qui est filius suspendentis aquas: illius scilicet qui dixit: Et mandabo nubibus meis ne pluant super eum imbrẽ: Nomen verò filij Dei per pacem & dilectionem acquiritur inimici. Beati enim pacifici, quoniam filij Dei sũt. Et diligite inimicos vestros, vt filij Dei sitis. Sequitur: Et Matthæũ, qui est donatus, cui donatur à Dño, vt non solum remissionem peccatorum adipiscatur, sed numero adscribatur Apostolorum. Et Thomã qui est abyssus: multa enim profunda scientes Dei numine proferũt. Sequitur: Et Iacobum Alphæi, id est, docti vel millesimi, cuius à latere cadent mille. Hic alter Iacobus est, cui colluctatio non est aduersus carnẽ & sanguinem, sed aduersus spirituales nequitias. Sequitur: Et Thadeũ, is est corculus i. cordis cultor, qui cõseruat cor suum omni custodia.

Mar. 3. sup. illud: Et ascendens in montem. tom. 9.

BEO. Thadæus autem ipse est quem Lucas in Euãgelio & in actibus Apostolorũ, Iudã Iacobi nominat: erat enim frater Iacobi fratris Domini, vt ipse in epistola sua scripsit. Sequitur: Et Simonẽ Chananæum & Iudam Scariotem qui tradidit illum. Hæc cum additamento posuit, ad distinctionem Simonis Petri, & Iudæ Iacobi. Simon autẽ Chananæus dicitur à Chana vico Galilææ: Iudas autẽ Scariotes, à vico in quo ortus est: aut ex tribu Isachar dicitur.

Marc. 3. ca. 16. in Beda, à me. illius. tom. 5.

C THEO. Quem inter Apostolos cõputat, vt discamus quod Deus non repellit aliquem propter futuram malitiam: sed propter pręsentẽ virtutem dignũ facit habere. HIER. Simon autem ponens tristitiam interpretatur. Beati nanque qui lugent nunc, quoniã ipsi cõsolabuntur. Chananæus autem, id est Zelotes dicitur, quem zelus domus Dei comedit. Iudas autẽ Scariotes est qui non delet peccatũ suum per pœnitentiam. Iudas enim confitẽs vel gloriosus interpretatur, Scariotes autem memoria mortis. Sunt autem confessores multi in ecclesia superbi & gloriosi, vt Simon Magus, & Arrius, & cæteri hæretici: quorum memoria mortalis ideo in Ecclesia celebratur, vt euitetur.

Marc. 3. à me element.

Ischarioe cognomẽ Iudæ.

Marc. 3 à med. sũmit. tom. 9.

D *Et veniunt in domum, & conuenit iterum turba, ita vt non possent neque panem manducare. Et cùm audissent sui, exierũt tenere eũ. Dicebãt enim, quoniam in furorem versus est. Et scribæ qui ab Hierosolymis descenderãt, dicebãt, quoniã Beelzebub habet. Et quia in principe dæmoniorũ eycit dæmonia.*

BEOA. Electos in monte Apostolos Dominus ad domum reducit, quasi eos admonẽs, vt post acceptũ Apostolatus gradum ad cõscientiam suam redeant. vnde dicitur: Et veniunt in domum, & conuenit iterum turba ita vt non possent neque panem manduc.

Marc. 3. ca. 16. in beda. à med. to. 5.

E CHRY. Ingratæ quidem erant principum multitudines, quos impedit à cognitione elatio, grata verò populi multitudo venit ad Iesum.

BEOA. Quàm beata verò frequentia turbæ confluentis, cui tantum fuit curæ ad obtinẽdam salutem vt auctori salutis cum his qui secũ erant, nec vescendi quidem hora libera maneret? sed quem turba frequentat externa, hũc propinquorum æstimatio paruipendit. Sequitur enim: Et cùm audissent sui, &c. Quia enim altitudinem sapientiæ quam audiebant, capere non poterant, quasi in alieno eum sensu locutum esse credebant. vnde sequitur: Dicebant enim, quoniam in furorem versus est.

Mar. 3. cap. 16 in Bed. à me su illud: Et conuenit multitudo ita vt non possent. to. 5.

THEO. Id est, dæmoniũ habet & furit, & ideo eum tenere volebant, vt incarcerarent tanquã dæmonia-

Mar. 3. sup. illud: Diceb. enim, quia in furorem ver. est.

A cum. Et quidem sui hoc volebant, id est, propinqui fortè compatriotæ eius vel fratres eius. Stulta autem fuit insania, quòd tantorum miraculorum diuinæ sapientiæ factorem in furiam verti concipiunt.

Mar. 3. c. 16. in bed. super illud: Dicebant enim quoniam furo. uer. est. to. 5.

B e o. Multum autem distat inter eos qui verbum Dei pro mentis tarditate non intelligũt, quales fuerunt de quibus dictũ est. & eos qui hoc quod intelligunt de industria blasphemant, de quibus subditur: Et scribæ qui ab Hierosolymis, &c. Quæ enim negare nequiuerãt, sinistra interpretatione peruertere laborant, quasi non deitatis operæ essent, sed immundissimi spiritus, id est, Beelzebub, qui Deus erat Accaron. Nam Beel quidem ipse est Baal, zebub autem musca vocatur: Beelzebub ergo, id est, vir muscarũ interpretatur: ob sordes immolati cruoris, ex cuius spurcissimo ritu, principem dæmoniorum cum nominabant, cũ subdunt: Et quia in prin. dæmon. eiicit dæmonia.

Mar. 3. sup. illud: Et veniunt ad domum. to. 9.

H i e r. Mysticè autem domus ad quam veniunt, primitiua est Ecclesia. Turbæ quę impediũt panẽ manducare, peccata & vitia sunt: quia qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit.

Mar. 3. c. 16. in beda, non mult. remote à fine to. 5.

B e o. Scribæ etiam ab Hierosolymis descendentes blasphemant. Turba verò ab Hierosolymis veniens secuta est Dominum, & ab aliis regionibus Iudæorũ siue Gentium: quia sic erat passionis tempore futurum, vt turba illum populi Iudæorum cum palmis ac laudibus Hierosolymam perduceret, videre Gentiles desiderarent: sed scribæ & pharisæi de eius morte tractarent.

Et conuocatis eis in parabolis dicebat illis: quomodo potest sathanas sathanã eiicere? Et si regnũ in se diuidatur, non potest stare regnũ illud: Et si domus super semetipsã dispartiatur, non potest domus illa stare. Et si sathanas cõsurrexerit in semetipsũ, dispartitus est, & nõ poterit stare, sed finẽ habet. Nemo potest vasa fortis ingressus in domũ diripere, nisi prius fortẽ alliget: & tunc domũ eius diripiet. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata & blasphemiæ, quibus blasphemauerint. Qui autẽ blasphemauerit in Spiritum sanctum, nõ habebit remissionem in æternum: sed reus erit æterni delicti, quoniã dicebant: Spiritum immundũ habet.

Vide de hoc Hom. 42. in Matth. & Homil. 29. in opere imper. tom. 2.

Intestini belli pernicies.

C h r y s. Posita blasphemia scribarum Dominus ostendit impossibile fore quod dicebant, suã probationem exẽplo confirmans. vnde dicit: Et conuocatis eis in parabolis dicebat illis: Quomodo potest sathanas sathanã eiicere? quasi diceret: Regnum cõtra se intestino bello diuisum necesse est desolari: quod & in domo & in ciuitate videtur: Quocirca & si sathanæ regnũ in seipsum diuisum est, ita quòd sathanas ab hominibus expellat sathanam, desolatio regni dæmonum appropinquauit: regnum autem eorũ est in hoc quòd homines subditos teneant. Si igitur ab hominibus pelluntur, hoc non est aliud quàm regnũ eorum dissolui. Si autem adhuc in hominibus tenẽt potestatem, manifestũ est quòd regnum maligni adhuc stat, & non est contra seipsum diuisum.

G l o. Et quia iam ostendit exemplo quòd dæmon dæmonem non expellit, ostendit quomodo possit expelli, dicens: Nemo potest vasa, &c.

Id Theo. hic Mar. 3. sup. hunc locum.

T h e o. Exemplum tale est, fortis est dæmon: vasa eius sunt homines, in quib^9 recipitur. Nisi ergo quis prius vincat dæmonẽ & alliget, quomodo vasa eius, id est, dęmoniacos, ab eo diripiet? Sic & ego qui diripio vasa eius, id est, libero homines à dęmoniaca passione, prius alligo dæmones & supero eos & inimicus eorũ sum. Quomodo ergo dicitis quòd Beelzebub habeo, & dæmonum amicus existens dæmonia eiicio?

Mar. 3. c. 17. in Beda, non multũ remote à princ. 5.

B e d a. Alligauit etiam Dñs fortem, id est, diabolum, hoc est, ab electorum seductione compescuit, & ingressus in domum, id est, in mundum, domum eius & vasa, id est, homines diripuit, quia ereptos à diaboli laqueis Ecclesię suæ adunauit. Vel domum eius diripuit, quia omnes mundi partes quibus olim hostis dominabatur antiquus, Apostolis eorũque successoribus distribuit, vt populos ad viã vitæ B cõuerterent. Ostendit autem Dñs quòd grande scelus committerent, qui hoc quod Dei esse cognouerant, diaboli esse clamabant, cùm subdit: Amen dico vobis, quoniã, &c. Omnia quidẽ peccata & blasphemiæ non passim dimittuntur omnibus hominibus, sed his qui dignam pro erroribus suis in hac vita pœnitentiam egerint, & sic neque vllum habet locum: vel Nouatus qui pœnitentibus, qui in martyrio lapsi sunt, veniã neget esse tribuendam. vel Origenes, qui asserit, post iudicium vniuersale trãsactis 53. sæculorum volutationibus cũctos peccatores veniam peccatorum esse consecuturos, cuius errorem sequẽtia Domini verba redarguũt, cùm subditur: Qui autem C blasphemauerit in Spiritum sanctum, &c.

Homi. 42. in Mat. à med. & Theo. su. hoc verbum.

C h r y s. Et quidem blasphemiam quæ circa eum erat excusationem habere dicit, quia tunc videbatur homo despectus & infimi generis, sed iniuria Dei remissionẽ non habet. Blasphemia autem in Spiritum sanctum contra Deum fit. Est enim Spiritus sancti operatio regnum Dei, & propter hoc irremissibilẽ dicit esse Spiritus sancti blasphemiam. Pro eo autem quòd hic subditur: Sed erit reus æterni delicti, alius Euãgelista dicit: Neque in hoc sæculu, neque in futuro. Per quod intelligitur iudicium quod est secũdum legem & futurum. Cùm enim lex maledicentẽ Deum occidi iubeat, in hoc legis secũdæ excusatio-D nem non habet, omnis autem qui baptizatur, extra hoc sæculum fit. Latebat autẽ Iudæos remissio quæ fit per baptismum. Qui ergo miracula & dæmonum eiectionem quæ solùm sunt propria Spiritus sancti dæmoni appropriat, nulla excusatio sibi de blasphemia relinquetur. Sed neque blasphemia talis, cùm sit contra Spiritum sanctum, remitti videtur. vnde exponens subdit: Quoniam dicebant, Spiritum habet immundum.

Marc. 3. de clin. ad fin. comment.

T h e o. Est autem intelligendũ quòd veniam non consequentur, nisi pœniteant. Cùm verò in carne Christi scandalizabantur, etiã si non pœniterent, aliquid excusationis habebant, & remissionis aliquid consequebantur.

Mar. 3. sup. illud, Et qui blasphem. tom. 9.

H i e r. Vel hoc dicit, E quia non merebitur pœnitentiam agere, vt recipiatur qui Christum intelligẽs, principem dæmoniorũ esse dicebat.

Mar 3. c. 17. in beda, sup. illud: quoniã dicebãt: Spiritum immũ. habet, to. 5.

B e d. Neque tamen hi qui Spiritũ sanctum non esse Deum credunt, irremissibilis blasphemiæ crimine tenentur: quia non inuidentia diabolica, sed humana ignorantia ducti, hoc faciunt.

In serm. 11. tom. 10.

A v g. de verb. Domini. Vel ipsa impœnitentia est blasphemia Spiritus sancti, quę nõ remittetur. Contra enim Spiritũ sanctum quo peccata dimittuntur, verbũ dicit siue cogitatione, siue lingua, qui sibi cor impœnitens thesaurizat. Subiungit autem, quoniam dicebant: Spiritum immundum habet, vt ostenderet hinc fuisse exortam causam, vt hoc diceret, eo quod dicerent eum in Beelzebub dæmonem expellere,

lère, non quia esset blasphemia quæ non remittitur, cùm & hæc remittatur, si recta pœnitentia cõsequatur, sed hinc causa extitit vt à Domino illa sententia proferretur, facta mentione spiritus immundi quem aduersus seipsum diuisum Dominus ostẽdit propter Spiritum sanctum, qui etiam quos colligit efficit indiuisos, peccata quæ aduersus se diuisa sunt dimittẽdo, cui dono remissionis nõ resistit, nisi qui duritiam cordis impœnitentis habuerit. Nam alio loco dixerunt Iudæi de Dño, quod dæmonium haberet, nec tamẽ ibi aliquid dixit de blasphemia Spiritus sancti: quoniam non ita obiecerunt spiritum immundũ, vt in se diuisus ex ore eorum posset ostendi, sicut Beelzebub à quo dæmones eiici posse dixerunt.

Et venerunt mater eius & fratres, & foris stãtes miserunt ad eum vocantes eum. Et sedebat circa eũ turba, & dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres mei? Et circumspiciẽs eos qui in circuitu eius sedebant, ait: Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus & soror mea, & mater mea est.

Non procul à fine comment. in ca. 3. Mar.
Expositio literalis.

THEO. Quia propinqui Domini venerant tenere eum tanquam in furiam versum, mater eius amoris compassione detenta venit ad ipsum. vnde dicitur: Et venerunt mater eius & fratres, &c.

CHRYS. Ex hoc autem manifestum fit, quòd non semper cum eo erant fratres eius & mater: quia verò dilectus erat, ad eum propter reuerentiã & affectum veniunt, de foris expectantes. vnde sequitur: Et sedebat circa eum turba, &c. BED. Fratres Domini, nõ filij semper virginis Mariæ, iuxta Heluidium, nec filij Ioseph ex alia vxore, iuxta quosdam putandi sunt, sed eius potius intelligendi sunt esse cognati.

Mar 3. c. 17. in Beda, inter med. & finem. to. 5.

CHRYS. Alter autem Euangelista dicit, quòd fratres eius nondũ credebant in eum. Cui cõuenit quod hic dicitur, quòd eum quærebant de foris expectãtes, & secundum eandem intentionem Dñs eorum, non sicut propinquorum meminit. vnde sequitur: Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea & fratres mei? Hoc autem non dixit matrem & fratres omnino reprobando: sed ostendẽs quòd super omnem cognationem temporalem oportet propriam animã præhonorare: vnde cõuenienter hoc dicitur his qui vocabant ad propinquorum collocutionem, quasi ad aliquid vtilius quàm sit doctrina salutis.

Marc. 3. cap. 17. in Beda, inter mediũ & fin. to. 5.

BED. Rogatus ergo officio verbi egredi dissimulat, non maternæ refutãs obsequium pietatis, sed paternis se mysteriis amplius quàm maternis debere mõstrat affectibus. Nec iniuriose fratres cõtemnit, sed opus spirituale carnis cognationi præferens, religiositatem cordium copulam docet esse, quàm corporũ. vnde sequitur: Et circunspiciens eos qui in cir. eius sedeb. ait: Ecce mater mea & fratres mei.

CHRYS. In quo Dominus ostendit quòd oportet qui fidei sunt propinqui, præ omnibus cõsanguineis honorare. Iesu quidem aliquis mater efficitur prædicando: quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. HIER. Sciamus autem nos esse fratres eius & sorores, si voluntatem patris eius impleuerimus, vt cohæredes simus eius: quia nõ in sexibus, sed in factis discernit. vnde sequitur: Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater, &c.

In fine comment. ad c. 3. Marc. to. 9.

In fine commentarij ad ca. 3. Marc.

THEO. Non ergo negans matrem hoc dixit, sed ostendens quòd nõ solum est digna honore propter hoc quòd genuit Christũ, sed propter omnem aliam virtutem. BAD. Mysticè autem mater & frater Iesu sunt synagoga: ex cuius carne est editus & populus Iudæorũ, qui Saluatore intus docente, venientes intrare nequeũt, cùm spiritualiter intelligere dicta nequeunt: præoccupãs autẽ turba ingreditur, quia differente Iudæa, Gentilitas fluxit ad Christũ: foris enim stãtes volunt Dominum videre cognati ipsius: cum Iudæi se ad custodiam litteræ foris fixerunt, & Christum potius ad carnalia docenda cogunt exire, quàm se ad discenda spiritualia consentiunt ingredi. Si ergo foris stantes nec ipsi agnoscuntur parentes, quẽadmodum nos agnoscemur, si foris stemus? Intus enim est verbum, intus est lumen.

Allegoria pulchra.
Mar 3. cap. 17. in Beda. non remoto ante finem. tom. 5.

CAPVT IIII.

ET iterum cœpit docere ad mare, & congregata est ad eum turba multa, ita vt in nauim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terrã erat, & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua: Audite. Ecce exiit seminans ad seminandum. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud. Aliud verò cecidit super petrosa, vbi non habuit terrã multam, & statim exortum est, quoniã nõ habebat altitudinẽ terræ, & quando exortus est sol, exæstuauit, & eo quòd nõ habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonã, & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat vnum tricesimum, & vnum sexagesimũ, & vnum centesimum. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat. Et cùm esset singularis, interrogauerunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, vt videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant, ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Et ait illis: Nescitis parabolam hãc? Et quomodo omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat, verbum seminat. Hi autem qui sunt circa viam vbi seminatur verbum, & cùm audierint, confestim venit satanas & aufert verbum quod seminatum est in cordibus eorum. Et hi sunt similiter qui supra petrosa seminantur, qui cùm audierint verbũ, statim cum gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione vel persecutione propter verbũ, confestim scandalizantur. Et alij sunt qui in spinis seminantur, hi sunt qui verbũ audiunt, & ærumnæ seculi & deceptio diuitiarũ, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur. Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt, qui audiũt verbum & suscipiunt, & fructificant, vnum trigesimum, & vnum sexagesimum, & vnum centesimum.

In principio comment. ad cap. 4. Marc.

Honor Iesu ad matrem.

Marc. 4. ca. 18. in Beda, in prin. illius. tom 5.

Marc. 4. in prin. comm. tom. 9.

Marc. 4. ca. 18 secundũ Bedã parum à princip. tom. 5

A THEO. Licet matrē Dominus superius negligere videretur, tamen reueretur eam. Cùm propter eam nãque egreditur circa mare. vnde dicitur. Et iterum cœpit, &c. BEO. Si enim euangelium Matthæi inspicimus, patet hanc doctrinam Domini ad mare eadem die qua superiorem in domo celebratũ esse sermonem: terminato enim primo sermone, continuo subiunxit Matth. dicens: In illo die exiens de domo, sedebat ad mare. HIER. Cœpit autem docere ad mare, vt locus docẽdi indicet auditores amaros fuisse & instabiles. BEDA. Relicta etiam domo cœpit docere ad mare, quia relicta synagoga ad colligendã per Apostolos populi Gentilis multitudinem venit. vnde sequitur: Et congreg. est ad eum turba, &c.

Theophil. Hoc in loco id habet.

B CHRYS. Quod non sine causa factum oportet intelligi, sed vt post se neminem dimitteret, sed omnes auditores ante faciem haberet.

Marc. 4. ca. 18. in Beda. à med. to. 5. Parum ad pri. commẽt ad cap. 4. Marc. to. 9.

BEO. Præfigurabat autem hæc nauis Ecclesiam in medio nationum ædificãdam, in qua Dominus dilectam sibi consecrat mãsionem. sequitur: Et docebat eos in parab. mul. HIER. Parabola est rerum natura discrepantiũ sub aliqua similitudine facta comparatio. Greco enim vocabulo dicitur similitudo, quãdo illud quod intelligi volumus, per comparationes aliquas iudicamus. Sic enim ferreum quempiã dicimus, quando durum ac fortem desideramus intelligi: cùm velocem, vẽtis aut auibus comparamus. Loquitur autem turbis in parabolis more prouidentiæ suæ, vt qui cælestia capere non poterant, per similitudinem terrenam audita percipere potuissent.

C

Hom. 45. in Matt. paulò ante med. tom. 2.

Mar. 4. non remote à prin.

CHRYS. Erigit enim per parabolam audientium mentem, vt manifestiorem sermonem faceret res visui ostendens. THEO. Et vt attentiores faceret auditores primam parabolã præponit de semine, quod est verbũ Dei. vnde sequitur: Et diceb. il. in do. sua. Non Moysi, non prophetarum, quia suum prædicat Euangelium. Audite: Ecce, &c. Seminans autẽ Christus est.

Homi. 45. in Matt. paulo ante med. tom. 2.

Doctrina Christi, quæ sit.

CHRYS. Non autem loco exiuit, qui præsens extitit omnibus & implet, sed habitu & dispensatione qua nobis factus est propinquior per carnis amictum. Quia enim nõ valebamus ire ad eum peccatis impedientibus iter nostrum: ipse exijt ad nos. Exijt autẽ pietatis seminare sermonẽ, quem copiose loquebatur, Non autem inculcat sermonem eũdem in eo quod dicit: Exijt seminãs ad sem. Exit enim aliquando seminãs, aut vt faciat nouale, aut herbas malas euellat, aut aliquid aliud operetur. Iste autẽ exijt ad seminandum.

D

Mar. 4. c. 19. in Beda, non procul à prin tom. 5.

BEU. Vel exijt ad seminandum, cùm post vocatam ad fidem suam partem synagogæ electam, ad vocationem quoque Gẽtium gratiæ suæ dona diffudit.

Homi. 45. in Mat. parum ante mediũ. tom. 2.

CHRY. Sicut autem seminans non discernit terram subiectam, sed simpliciter & absque discretione semẽ mittit: sic & ipse omnes alloquitur. Et ad hoc significandum subdit: Et dum semin. aliud cecidit circa viam.

E

Mar. 4 sup. illud: Et dũ semi. aliud. cecidit.

THEO. Vide quia nõ dixit, quòd proiecit illud in via, sed quia cecidit: qui enim seminat, quantum in se est, in terram bonam proijcit: sed illa si sit mala, corrumpit verbum. Via autẽ Christus est: infideles autẽ sunt circa viã, id est, extra Christũ.

Marc. 4. cap. 19. nõ. procul à prin. tom. 5.

BEDA. Vel via est mens sedulo malarum cogitationum motu trita, ne verbi semen in ea germinare sufficiat. Et ideo quicquid boni seminis vicinia talis viæ cõtigerit, perit, & à dæmonibus rapitur. vnde sequitur: Et venerunt volucres cæli, & comederũt illud. Rectè autem dæmones volucres cæli dicuntur, siue quia cęlestis spiritualisque sunt naturę, siue quia

A in aëre habitant. Vel qui sunt circa viam sunt negligentes & desides. Sequitur: Aliud verò cecidit super petrosa. Petram dicit duritiem proteruæ mentis, terram leuitatem animę obedientis, solẽ feruorem persecutionis sæuientis. Altitudo ergo terræ quæ semen Dei debuerat accipere, probitas est animi disciplinis cælestibus exercitati, atque ad obediendum diuinis eloquijs regulariter instituti. Petrosa autẽ loca quæ vim radicis figendæ non habent, illa sunt præcordia quæ dulcedine tantum auditi sermonis, ac promissis cælestibus ad horam delectãtur, sed in tempore tentationis recedunt, quia parum est in eis salutaris desiderij, quod semen vitæ concipiat.

B THEO. Vel petrosi sunt qui modicum adhærẽtes petræ, id est, Christo, in quantum ad tempus verbum recipiunt, postmodum abijciunt recedentes. Sequitur: Et aliud cecidit in spinas. per quod figuãtur animæ multa curantes. Spinæ enim curæ sunt. *Marc. 4. sup. illud: Aliud cecidit sup. pet.*

CHRY. Vlterius verò ponit terram bonam, dicẽs, Et aliud cecidit in terram bonam. Secundum enim conditionem terræ est differentia fructuum. Multa est autem dilectio seminantis ad homines, quoniam & primos cõmendat, & secundos non reijcit, & tertiis tribuit locum. *Homi 45. in Mat. à med. tom. 2.*

Nota.

THEO. Vide etiam quomodo mali sunt plurimi, & pauci qui saluãtur: quarta enim pars seminis inuenitur saluata. *In hoc loco id habet.*

C CHRY. Non tamen maior pars seminis occasione amittitur seminantis, sed terræ recipiẽtis, id est, animæ audientis. & quidem materialis agricola hoc modo seminando congrue incusaretur. Non enim ignorat lapidem, aut viam, aut terram spinosam, terram pinguem non fieri. In rationabilibus verò non est sic. petram enim possibile est fieri terrã pinguem, & viam non cõculcari, & destrui spinas: quòd si fieri non posset, non ibi seminasset. Per hoc ergo nobis tribuit pœnitentiæ spem. Sequitur: Et dicebat, Qui habet aures audiendi, audiat. *Homil. 45. in Mat. à med. tom. 2.*

BEO. Quoties hæc admonitio in Euangelio, aut in Apocalypsi Ioannis interponitur: mysticum hoc *Marc 4. ca. 19. in illo, paulo ante med. to. 5.*
D quod dicitur, atque ad audiẽdum, discendúmque insinuatur. Aures enim audiendi, sunt cordis, & sensus interioris aures, obediendi & faciẽdi quæ iussa sunt. Sequitur: Et cùm esset singularis, interrog. eum, &c.

CHRYS. Quasi diceret, Vos qui estis digni omnia quæ ad prædicationẽ sunt congrua edoceri, parabolarum manifestationem addiscetis. Ad istos autẽ parabolis vsus sum, quia digni non sunt addiscere propter eorum malitiam. Qui enim legis quam acceperant obedientiam non tenebant: iustum fuit vt noui sermonis participationem nõ haberent, sed ab vtroque sunt alieni. Ostendit enim per discipulorũ obedientiam, quòd per contrarium indigni facti sunt reliqui mysticæ doctrinæ.
E Postea verò inductione vocis propheticæ eorum confundit nequitiam, tanquã à longè confutatam. vnde sequitur: Vt videntes vid. & non vid. & audientes, &c. Quasi dicat: vt prophetia impleatur quæ hoc prædicit. Allegoria pulchra.

THEO. Deus enim eos fecit videntes, id est, intelligentes bonum. Ipsi verò non vident, voluntariè se fingentes non videre: ne conuertantur, & corrigãt se tanquam suę saluti inuiderent. Sequitur: Ne quando conuertantur, & dimit. eis peccata. *In hoc loco id habet.*

CHRY. Sic ergo vident & non vident, audiunt & non intelligunt. Quòd enim vident & audiunt, cõtingit eis ex gratia Dei: sed quòd vident & non intelligunt, contingit eis, quia gratiam recipere nolunt, *Homi. 46. in Mat. tom. 2.*

sed

sed oculos claudunt, & fingunt se non videre, neque dictis acquiescunt, & sic à peccatis nō mutantur per hoc quòd vident & audiunt, sed cōtrarium patiuntur. THEO. Vel potest aliter intelligi, quòd reliquis loquebatur in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Deus enim dat visum & intellectum his qui petunt, reliquos autem obcæcat, ne in maiorem redargutionem sit eis, quòd cùm intelligerēt, noluerūt facere quæ oportet. vnde sequitur: Nequando conuertantur, & dimit. eis pec.

Ha in loco.

AVG. de quæst. Euang. Vel hoc intelliguntur peccatis suis meruisse, vt non intelligerēt: & tamen hoc ipsum misericorditer eis factum, vt peccata sua cognoscerent, & conuersi veniam mererentur.

HIER. Illis ergo qui foris sunt in parabolis omnia fiunt & facta scilicet, & verba Saluatoris, quòd neq; in his quæ operabatur virtutibus, neque in eis quæ prædicabat arcanis eum cognoscere Deum valent.

Id hab. Bed. Mar. 4. c. 19. in illo, parū à med. to. 5.

CHRY. Ideóque ad remissionem peccatorum attingere non valent. Quòd autem nō loquebatur eis, nisi in parabolis, nec omnino loqui desistebat, demōstrat quòd his qui bono propinqui sūt, etsi in seipsis bonum non habeant, occultū tamen eis ostenditur. Cùm autem aliquis cum reuerentia ac rectо corde accedit, occultorum reuelationē consequitur abundanter. Cùm autem nō sana sentit, nec his quæ mollis facilia sunt, dignus fiet, nec etiam eorum auditu. Sequitur: Et ait illis, Nescitis parabolam hanc. & quomodo omnes parab. cognosc.

Id hab. Bed. Mar. 4. c. 19. in illo, à me. tom. 5.

HIER. Oportebat siquidem vt illi quibus in parabolis loquebatur, requirerēt quod non intelligerēt, & per Apostolos quos contemptos habebant, discerent mysterium regni quod ipsi non habebant.

Marc. 4. in princ. tom. 9.

GLO. Et ideo Dominus hæc dicēs, ostendit oportere eos & hanc primam & omnes consequentes parabolas intelligere, propter quòd exponens, subdit: Qui seminat, verbum seminat.

CHRYS. Et quidem propheta doctrinam populi plantationi vineæ comparabat: hoc verò seminationi, manifestans per hoc quod breuior est nunc & facilior obedientia, & statim fructum dabit.

Homi. 45. in Mat. in med. tom. 2.

BEO. In hac autem Domini expositione omnes eorum qui audire verba salutis potuerunt si ad salutē perueniire nequeunt distantia com prehenditur. Sunt nanq; qui verbum quod audiunt nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentandi vtilitatis occasione percipiunt. de quibus dicit: Hi autem sunt qui circa viam. Cordibus enim eorum mandarū verbum confestim immundi spiritus, quasi viæ tritæ, volucres semeo eripiunt. Sunt qui auditi verbi & vtilitatē probant & desiderium gustant: sed ne ad id quod probant perueniant, alios huius vitæ aduersa terrendo, alios prospera blandiendo retardant, de quorum primis dicitur: Et hi sunt similiter qui supra petrosa. De alijs dicitur: Et alij sunt qui in spinis, Spinæ autē diuitiæ vocātur, quia cogitationum suarū punctionibus mentē lacerant, & cùm vsque ad peccatū pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Dicit autem: Et ærumnæ sæculi & deceptio diuitiarū. Quemcūque enim superuacuus diuitiarum decipit appetitus, necesse est mox curarū ærumna continuarū affligat. Addit autē: Et circa reliqua concupiscentię, quia qui mandatis Dei contemptis circa reliqua cōcupiscens aberrat, ad gaudium beatitudinis nō potest attingere. Suffocant autem huiusmodi concupiscentiæ verbū, quia bonum desideriū ad cor intrare non sinunt,

Mar. 4. c. 19. in illo à me. tom. 5.

A quasi aditum flatus vitalis necāt. Excipiuntur autem ab his hominum differentijs gentiles, qui nec audire verba vitæ merentur. THEO. Eorum verò qui semen suscipiunt cōuenienter rursus tres sunt gradus. vnde sequitur: Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt. Qui in centū fructificant, sunt qui perfectam & obedientem habent vitam, vt virgines & heremitæ. Qui autem in sexaginta, qui mediocriter se habent vt cōtinentes, & qui in cœnobio sunt. Qui autem in triginta, qui parui quidem sunt secundum propriam virtutem fructum ferentes, vt laici & qui in coniugio sunt. BEO. Vel trigesimum fructificat cùm aliquis fidem sanctæ Trinitatis electorum cordibus insinuat. Sexagesimum, cùm perfectionē docet bonę operationis. Centū, cum cęlestis regni præmia demonstrat. Cētum nanque cōputando in dexteram transferūtur. vnde rectè in significatione ponuntur perpetuæ beatitudinis. Terra autem bona est electorum conscīētia, quæ omnibus prædictis tribus terris contraria facit, quia & cōmendatum sibi semē verbi libenter excipit, & exceptum inter aduersa & prospera constanter ad fructus vsque tempora conseruat. HIER. Vel fructus terræ in 30. & 60. & 100. continetur, hoc est, lege & prophetia & euangelio.

Parum ante mediū comment. in ca. 4. Marc.

Mar. 4. capi. 19. in Bed. non procul à fine, tom. 5.

Mar. 4. aliq. à principio comment. tom. 9.

Et dicebat illis: Nūquid venit lucerna vt sub modio ponatur, aut sub lecto? Nōnne vt super candelabrū ponatur? Non est enim aliquid absconditū, quod non manifestetur: nec factū est occultum, quòd non veniat in palam. Si quis habet aures audiendi, audiat. Et dicebat illis: Videte, quid audiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. † Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

† & adijcietur vobis.

CHRY. Post interrogationem discipulorū de parabola ac explanationē, bene subiungit. Et dicebat illis: Nunquid venit lucerna, &c. quasi dicat, propter hoc parabola dicta est, nō vt immanifesta maneat aut occulta, tanquam sub modio aut sub lecto, sed vt digna manifestetur. lucerna est in nobis intellectualis natura, quæ secūdum proportionem illuminationis aut clarè apparet, aut obscurè. Si enim meditationes quæ nutriunt lumen, ac recordationes in quibus lucerna talis accenditur, negligātur, mox extinguitur.

Intellectus cōparatur lucernæ.

HIER. Vel lucerna verbum est de tribus seminibus. Modius aut lectus auditus est in obedientium. Candelabrū, Apostoli sunt, quos illuminauit verbū Dei. vnde sequitur: Non est enim aliquid abscond. Absconditum & occultum, parabola seminis est. In palam verò venit, dum à Domino tractatur.

Super illud: Et dicebat illis: nūquid venit lucerna. tom. 9.

THEO. Vel hic Dominus discipulos monet lucidos esse secundum vitam & conuersationem. q. d. Sicut lucerna ad lucendum ponitur, sic ad vitam vestram omnes respiciēt. Itaque studete bonam vitam habere: nō in angulis sedeatis, sed lucerna estote. Lucerna enim non sub lecto, sed supra candelabrū posita lucet. Quam quidem lucernam necesse est ponere supra candelabrum, id est, in altitudinem conuersationis, quæ secundum Deum est, vt alijs lucere valeat: nō sub modio, id est, circa gulam, neque sub lecto, id est, ocio. Nemo enim qui escis studet & requiem diligit, potest esse lucerna omnibus lucens.

Mar. 4. circa med. commēt.

BEO. Vel quia tēpus vitæ nostræ sub certa diuinæ prouisionis mensura continetur, rectè modio comparatur. Lectus verò animæ, corpus est: in quo tem-

Marc. 4. ca. 20. in illo, paulò ante, tom. 5.

Moralitas pulchra.

A poraliter habitãs quiescit. Qui ergo amore vitę temporalis & illecebrarum carnalium occultat verbum Dei, in odio vel lecto lucernam operit. Supra candelabrum autem ponit lucernã, qui corpus suum ministerio verbi Dei subijcit. vnde his verbis typicè, figuram docet prædicãdi. vnde sequitur: Nõ est enim aliquid absconditum quod non reueletur, neque factum est occultum, quod non in palam veniat. q. d. nolite erubescere Euangeliũ, sed inter tenebras persecutorũ lumen verbi Dei supra corporis vestri candelabrum leuate, fixa mente retinantes illum diem quo illuminabit Deus abscondita tenebrarum. tunc enim & vos laus, & aduersarios pœna manet æterna.

B Chry. Vel aliter: Non est aliquid absconditum quasi dicat. Si vos cum diligẽtia vitam duxeretis, accusationes lucernam vestram non poterunt obumbrare. Theo. Vnusquisque enim nostrum seu bonum aliquid seu malum in præterito fecerit, manifestatur in præsenti, & multò magis in futuro. Quid enim est Deo occultius? sed tamen ipse manifestatus est in carne. Sequitur: Si quis habet aures audiendi, audiat. Ben. Id est, si quis habet sensum intelligẽdi verbum Dei, nõ se subtrahat, non auditum ad fabulas conuertat, sed his quæ veritas dixit accommodet, aurẽ serutandis, manus implendis, linguam prædicandis. Sequitur: Et dicebat illis: Videte quid audiatis. Theo. Vt scilicet nihil eorum quæ vobis à

Mar. 4. post med comm.

Marc. 4. cap 20 in illo. Super illud: qui habet aures audiẽdi, tom. 5.

C me dicuntur subterfugiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, id est, quantamlibet mẽsuram intẽtionis introducetis, tantam recipietis vtilitatem. Ben. Vel aliter: Si solerter omnia quæ valetis bona facere ac proximis intimare studeritis, aderit diuina pietas quæ vobis & in præsenti sensum altiora capiendi, ac potiora gerendi affectum conferet, & in futuro æternam retributionem adiiciet. Et ideo subditur: Et adiicietur vobis.

Mar. 4. à me. cõment.

Marci 4. à me. su. illud: in qua mensura mensi fuer. tom. 5.

Hier. Vel aliter: Secundùm mensuram fidei vnicuique diuiditur intelligẽtia mysteriorum, & scientiæ etiam adiicientur virtutes. Sequitur. Qui enim

Super illud: et dicebat illis, nunquid venit lucerna. tom 9.

D habet, dabitur ei, id est, qui fidem habet, habebit virtutem, & qui habet opus verbi, habebit & intelligẽtiam mysterij. Et qui nõ habet econtra fidem, deficit virtute: & qui non habet opus verbi, eius intelligẽtia caret: & qui non intelligit, iam auditum perdidit.

Mensura fidei.

Chry. Vel aliter: Qui habet scilicet affectum & voluntatem audiẽdi & petendi, dabitur ei, Qui verò non habet diuini auditus desiderium, & quod contingit habere scriptæ legis, auferetur ab eo.

Homi. 31. in opere imper. aliquantulũ ante finem. tom. 2.

Beo. Nonnunquam enim lector ingeniosus negligendo se, priuat se sapientia, quam tardus ingenio, studiosiùs elaborando degustat.

Marc. 4 ca. 20. in eo, paulò ante med. tom. 5.

E Chrys. Potest autem ideo dici quod non habet, quia veritatem non habet: dicit autem quod habet propter hoc quòd mẽdacium habet. putat enim aliquid se habere, qui mendacis intellectus existit.

Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat semen in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet & increscat dũ nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primũ herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cùm ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.*

* *sementem.*

Chry. Posuit suprà parabolam de tribus seminibus diuersimodè perditis, & vno saluato: cuius se-

A cundum proportionem fidei, & operationis, tres differentias ostendit: hic verò parabolam ponit solum de saluatis. vnde dicit: Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat, &c.

Hier. Regnũ Dei Ecclesia est, quę regitur à Deo, & ipsa regit homines, & contrarias virtutes & vitia calcat. Chrys. Vel regnum Dei dicit fidem, quæ est in ipsum, ac dispensationem humanitatis: quod quidem regnum est, sicut si iaciat homo. Ipse enim existens Deus, & Dei filius homo incommutabiliter factus pro nobis, terrã seminauit, id est, totum mundum verbo diuinæ cognitionis illuminauit.

Super illud: Sic est regnũ Dei, vt si homo iaciat. tom. 9.

B Hier. Semen enim verbum vitæ est, terra corda humana, & dormitio hominis mors est Saluatoris. Exurgit semẽ nocte ac die, quia post somnum Christi numerus credentium per aduersa & prospera magis magisque germinauit in fide, & creuit in opere.

Marc. 4. sup. illud: Sic est reg. Dei vt si homo iaciat. tom. 9.

Chry. Vel exurgit ipse Christus qui sedebat expectans per longanimitatem quòd recipientes semen fructificarent. Surgit autem, id est, beneuolentiæ suę verbo ad fructificationem nos erigẽs per arma iustitiæ à dextris, quibus significatur dies: & à sinistris, quibus significatur nox persecutionũ: per hęc enim semẽ germinat, nec arescit. Theo. Vel aliter: Christus dormit, id est, ascẽdit in cælum, vbi licet dormire videatur: surgit tamen nocte, cùm per tẽtationes

Theoph. sup. hũc locũ tale aliquid hab.

Marc 8. à me. cõment.

C nos erigit in suam cognitionem: die verò, cùm propter orationes nostram disponit salutem.

Hier. Quod autem dicit, Dum nescit ille tropica est locutio, id est, nascire nos facit quis fructus vsque in finem afferat. Chrys. Vel dicit, Nescit ille: vt ostendat liberam voluntatem eorum qui verbum suscipiunt: volũtati enim nostræ committit opus, & non totum ipse solus operatur, ne bonum inuolũtarium videatur. vnde subdit: Vltro enim terra fructificat, id est, non necessitate coacta cõtra propriã voluntatem, sed voluntate adducitur ad fructificandũ. Primum herbam. Hier. Id est, timorem. Initium

Super illud: Marc 4. Sic est reg. Dei, &c. tom. 9. Theoph. in hoc loco aliq. tale habet.

D enim sapientię timor Dñi. Deinde spicam, id est, pœnitentiam lachrymosam. Deinde plenum frum. in spica. i. charitatẽ, plenitudo enim legis est charitas.

Marc. 4 sup. illud. et dicebat: sic est regnu Dei, tom. 9.

Chry. Vel primò herbam fructificat in lege naturæ, paulatim ad profectum crescens: postmodum perducit spicas in manipulum colligẽdas, & in altari domino offerendas, in lege scilicet Moysi, postea plenum fructum in Euangelio: vel quia non solum oportet nos frondescere per obedientiã, sed esse prudentes, & quasi arũdinis spicas erectos persistere, de ventis agitantibus non curantes. Oportet nos etiam animam curare per assiduitatẽ memoriæ, vt tanquã spicas fructum gestemus, id est, operationẽ virtutis

E completam demonstremus. Theo. Herbam enim germinamus cùm principiũ boni ostẽdimus: deinde spicã, cùm resistere in tẽtationibus possumus: deinde fructum, cùm perfectum quis operatur. Sequitur: Et cùm ex se prod. fruct. &c. Hier. Fallax est mors vel iudicium quod secat omnia, messis est cõsummatio sæculi. Greg. Vel aliter: Semen homo iactat in terrã, cùm cordi suo bonã intentionẽ inserit. Dormit autẽ qui iam in spe boni operis quiescit. Nocte verò exurgit ac die, quia inter aduersa & prospera proficit, dum ille nescit qui adhuc metiri incremẽta sua non valet, & tamen concepta virtus ad profectũ ducitur. Cùm igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus: cùm rectè operari incipimus, herba sumus: cùm ad perfectum boni operis crescimus,

Marc. 4 sup. illud: Terra fructificat.

Marc 4 sup. hoc verbum. tom 9.

Super 22 h. Id habet Bed in 4. ca. Mar sup. illud: Regnũ Dei est sicut si ho. iaciat sementem. tom. 5.

Intellectus moralis.

crescimus, ad spicam peruenimus: cùm in eiusdem operationis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus.

Et dicebat: cui assimilabimus regnum Dei, aut cui parabolæ comparabimus illud? Sicut granum sinapis, quod cùm seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra, & cum natum fuerit, ascendit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt possint sub vmbra eius aues cæli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire, Sine parabola autem nō loquebatur eis. Seorsum autem, discipulis suis differebat omnia.

CHRY. Postquam posuit parabolam de fructificatione seminis Euangelij, hic subiungit aliam parabolā, ad ostendendā excellētiam doctrinæ euangelicæ ad omnes alias doctrinas. vnde dicitur. Et di. Cui assimi. regnum Dei. THEO. Paruissimum quidem est fidei verbum. Crede in Deum, & saluus eris, sed sparsim super terram prædicatio dilatata est, & augmentata, ita vt cæli volatilia, id est, contemplatiui homines, & alti intellectu & cognitione, sub eo habitēt. Quanti enim sapientes Gentilium relinquentes sapientiam sub prędicatione euangelij requieuerunt? omniū igitur maior prædicatio fidei facta est.

Marc. 4. in comment.

CHRYS. Et etiam quia quod fuit hominibus in breuibus sermonibus nunciatum, sapiētia quæ inter perfectos dicitur, dilatauit super omnes sermones: quia nihil maius est hac veritate. THEOP. Ramos autem magnos fecit, quidam enim Apostolorum in Romam, & quidā in Indiam, & quidam in alias terræ partes sont diuisi, sicut rami. HIER. Vel semen istud minimum est timore, magnum autem in charitate, quæ est maior omnibus oleribus: quia Deus charitas est, & omnis caro fœnū. fecit autem ramos misericordiæ & cōpassionis, cū sob vmbra pauperes Christi, qui sunt cæli animalia, delectantur habitare.

A med. comment. in c. 4. Marci. Super illud: Et cum ex se produxerit fructus, t. 9.

BED. Homo autem qui seminat, à plerisq; Saluator ipse intelligitur, ab aliis autē ipse homo seminās in corde suo. CHRY. Postea verò Marcus breuitate gaudens, ostendens parabolarum naturam, subiūgit: Et talibus multis parabolis loquebatur eis, &c.

Mar. 4. c. 10. in Bed. à me. su. illud, sicut granum sinapis, c. 5.

Marcus amator breuitatis.

THEOP. Quoniam enim turbæ erant indoctæ à comestibilibus & consuetis nominibus instruit eas, & propter hoc subdit: sine parabola, &c. Vt scilicet mouerentur ad accedendum & interrogandum. Sequitur. Seorsum autem discipulis suis diss. om. scilicet de quibus interrogabant, vt ignorantes: non simpliciter omnia, tàm manifesta quàm immanifesta.

Mar. 4. super illud: sine parabola nō loquebatur.

HIER. Illi. n. digni erant seorsum audire mysteria in penetrali in timore sapientię, qui remoti à cogitationū malarū tumultibus in solitudine virtutū permanebant. Sapientia enim in tēpore ocij percipitur.

Mar. 4. super illud: Seorsum autem discipulis, tom. 9.

Et ait illis in illa die, cùm serò esset factum: Transeamus contra. Et dimittentes turbā, assumunt eum, ita vt erat in naui, & aliæ naues erant cum illo. Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis. Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens, & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus? Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi estis? Necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas est iste? † quia mare, & venti obediunt ei.

† Quia & ventus & mare.

HIER. Post doctrinam dehinc ad mare veniunt, & fluctibus turbantur. vnde dicitur: Et ait illis in illa die cùm serò esset factum, &c. REMIG. Tria enim legitur Dominus habuisse refugia, scilicet nauis, mōtis, & deserti: quoties à turbis cōprimebatur, ad aliquod istorum refugiebat. Cùm ergo vidit Dominus turbas multas circa se, earum importunitatem, quasi homo, volens declinare, iussit Discipulos suos transfretare. Sequitur: Et dimit. turbam, assumunt, &c.

Marc. 4 sup. illud: Seorsum autem discipulis suis, tom. 9. Super Matt.

Tria Domini refugia.

CHRYS. Discipulos quidem assumpsit Dominus, vt visores fierēt futuri miraculi, sed solùm ipsos assumit, ne alij cognoscerēt ipsos esse tam modicæ fidei. vnde ad ostendendum quòd separatim alij transfretabāt, subiungit: Et aliæ naues erāt cum illo. Ne autem superbirent Discipuli quòd eos solos assumpserat, periclitari eos permittit. Et vt etiam per hoc discerent tētationes viriliter sustinere. vnde sequitur: Et facta est procel. magna. Vt autem futuri miraculi maiorem eis imprimat sensum, dat tempus timori dormiēdo. vnde sequitur: Et erat ipse in pupi. su. cer. do. Si enim vigilasset, aut non timuissent neque rogassent tempestate orta: aut eum aliquid tale facere non putassent. THEO. Dimisit ergo eos incidere in timorem periclitationis, vt eius virtutē in seipsis cognoscerēt, qui alios ab eo beneficiatos videbāt. Dormiebat autem super ceruical nauis, ligneū siquidem.

Theo. su. hūc locū. Mar. 4.

Marc. 4. non multum procul à fine comment.

CHRYS. Ostendens suam humilitatem, & ex hoc multam sapientiam docens. Nondum autem Discipuli qui circa eum existebant, eius gloriam cognoscebant, & quidem quòd surgens poterat ventis imperare, credebant: sed quòd quiescens seu dormiens, nequaquam. Et ideo sequitur: Et excitāt eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet quia perimus?

Homi. 19. in Matth. aliquid huius habet. to. 2.

THEO. Ipse autem exurgens, comminatur primo quidem vento qui maris tempestatem, & fluctus faciebat, & hoc est quod subditur: Et exurgens commi. est vento: deinde verò præcipit mari. vnde sequitur: Et dixit mare, Tace, obmutesce.

Theo. Marc. 4. circa fin. comment.

GLO. Ex commotione enim maris quidam sonitus consurgit: qui videtur esse quædam maris locutio periculum comminantis, & ideo conuenienter sub quadam metaphora tranquillitatem imperat taciturnitatis vocabulo: sicut & in cohibitione vētorum qui sua violentia mare cōturbant, comminationem nominauit: Solēt enim potestatem habētes eos qui violentia pacem hominum cōturbant, comminatione pœnarū refrænare. Per hoc ergo datur intelligi, quòd sicut rex aliquis potest cōminatione violentos comprimere, & suis edictis murmur subiecti populi mitigare: ita Christus rex vniuersæ creaturæ existens, sua comminatione vētorum cohibuit violētiam, & mari taciturnitatem induxit. Et statim est effectus secutus: sequitur enim: Et cessauit ven. cui scilicet fuerat comminatus. Et facta est tranquillitas magna, scilicet in mari, cui taciturnitatē indixerat.

Expositio literalis.

THEO. Comminatus est etiam, & Discipulis tanquam fidem non habētibus. sequitur enim: Et ait illis. Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Si enim habuissent fidem, credidissent quòd etiam dormiens seruare eos potuisset incolumes. Sequitur: Et timue.

Theo. Marc. 4. circa fin. comment.

timo. magno, & di. ad alte. Quiſputas, &c. Etenim dubiè habebāt ſe erga eum. Inquantū enim iuſſu mare placauit, nō baculo vt Moyſes, nō precibus vt Eliſæus in Iordanem, neq; arca vt Ieſus Naue, ſecūdum hoc verè Deus eis videbatur, ſecundum verò quod dormiebat, homo. HIER. Myſticè enimuerò puppis Eccleſiæ eſt initiū, in qua Dominus corporaliter dormit, quia nunquam dormit qui cuſtodit Iſraël: puppis enim mortuis pellibus viuos continet, & fluctus arcet, & ligno ſolidatur, id eſt, cruce & morte Domini Eccleſia ſaluatur. Ceruical corpus Domini eſt, cui diuinitas ſicut caput inclinata eſt. Ventus autem & mare, dæmones & perſecutores ſunt, quibus dicit: Tace, quando compeſcit edicta regum iniquorum, vt voluerit. Trāquillitas magna, eſt pax Eccleſię poſt preſſuram, ſiue theorica poſt vitam actiuam. B

Marc. 4. ſup. illud: et erat ipſe in puppi.

BEO. Vel nauicula quam aſcendit, paſſionis arbor intelligitur, per quam fideles ad ſecuritatem ſecuri littoris perueniunt. Aliæ naues quæ fuiſſe dicuntur cum Domino, illos ſignificant, qui fide dominicæ crucis imbuti ſunt, non tamen turbine tribulationū pulſati. Vel poſt tentationū procellas ſerenitate pacis vtuntur. Diſcipulis autem nauigātibus, Chriſtus obdormiuit, quia fidelibus futuri regni quietem meditātibus dominicæ paſſionis aduenit. Vnde hoc ſero factum fuiſſe perhibetur, vt veri ſolis occubitum, non ſola domini dormitio, ſed ipſa diſcedentis lucis hora ſignificet. C Aſcēdente autem illo in puppim crucis, fluctus blaſphemantium perſecutorum aſſurgūt, dæmoniacis excitati procellis, quibus tamen non ipſius patientia turbantur, ſed diſcipulorum imbecillitas cōcutitur. Excitant autem diſcipuli dominum quia cuius mortem viderant, maximis votis reſurrectionem quærebant. Vento exurgens comminatus eſt, quia reſurrectione celebrata diaboli ſuperbiam ſtrauit. Mare ſilere præcepit, quia Iudæorum rabiem reſurgēdo deiecit. Diſcipuli autem arguuntur, quia poſt reſurrectionem exprobrauit eis incredulitatem eorum: & nos quoque cum ſigno dominicæ crucis imbuti ſæculum relinquere diſponimus, D nauē cum Ieſu cōſcendimus, mare tranſire conamur, ſed nobis nauigātibus inter æquoris fremitus obdormit, quādo inter medios virtutum niſus, vel immundorum ſpirituum, vel hominum prauorum, vel ipſarum noſtrarum cogitationum impetus amoris flamma refrigeſcit. Verum inter huiuſmodi procellas illum ſedulo excitemus, mox tempeſtatem compeſcet, refundet tranquillitatem, portum ſalutis indulgebit.

Marc. 4. in Beda autem lib. 2. in Marcum circa princ. tom. 5.

Allegorica expoſitio.

CAPVT V.

ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerazenorum: Et exeunti ei de naui, E ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis. Et neque cathenis iam quiſquam poterat eum ligare, quoniā ſæpe cōpedibus & cathenis vinctus dirupiſſet cathenas, & compedes cōminuiſſet, & nemo poterat eum domare, & ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans & concidens ſe lapidibus. Videns autem Ieſum à lōge, cucurrit, & adorauit eum, & clamās voce magna dixit: Quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? adiuro te per Deum ne me torqueas. Dicebat A *enim illi, Exi ſpiritus immunde ab homine iſto. Et interrogabat eum. Quod tibi nomen eſt? & dicit ei: Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus. Et deprecabatur eum multū ne ſe expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, paſcens in agris. Et deprecabantur eum ſpiritus, dicentes: Mitte nos in porcos vt in eos introeamus. Et cōceſſit eis ſtatim Ieſus. Et exeuntes ſpiritus immundi introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari. Qui autem paſcebant eos, fugerūt, & nuntiauerunt in ciuitatem & in agros. Et* B *egreſſi ſunt videre quid eſſet factum, & venerunt ad Ieſum, & vident illum qui à dæmonio vexabatur ſedentē veſtitū, & ſanæ mentis, & timuerūt. Et narrauerunt illis qui viderant qualiter factū eſſet ei qui dæmoniū habuerat, & de porcis. Et rogare cœperūt eum, vt diſcederet de finibus eorum. Cúmque aſcenderet nauim, cœpit illum deprecari qui à dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cum illo, & non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domum tuā ad tuos, & annūtia illis quāta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui. Et abijt, & cœpit prædicare in Decapoli* C *quanta ſibi feciſſet Ieſus, & omnes mirabantur.*

THEOP. Quia qui in nauicula erant, conquirebant ad inuicem: Quiſputas eſt iſte? inimicorum teſtimonio confirmatur quis eſſet. Acceſſit enim dæmoniacus confitens ipſum eſſe filium Dei: ad quos narrandum Euangeliſta accedens di. Et ve. trans fre. in ma. in regi. Gerazenorum. BEO. Geraza eſt vrbs inſignis Arabiæ trans Iordanem iuxta Montem Galaad, quam tenuit tribus Manaſſe, nō longe à ſtagno Tyberiadis, in quod porci præcipitati sūt. CHRY. Sed tamē neq; Gerazenorū neque Geraſinorū exquiſita ſcriptura continet, ſed Gerſeſinorum. D Geraza enim ciuitas eſt Iudææ & nequaquā in ea eſt mare. Geraſa verò Arabiæ ciuitas eſt, neque mare neque ſtagnum proximum habens. Et ne tam euidens mendacium euāgeliſtæ dixiſſe videātur, viri tam diligenter ſcientes quæ circa Iudæam erant. Gergeſe quidem, à qua Gergeſei, antiqua ciuitas fuit, nūc Tyberias nūcupata, circa quam principium eſt circum poſitum ſtagnū. Sequitur: Et exe. ei de na. ſta. oc. de mo. homo.

Theoph. circa prin. comment. ad c. 5. Marc.

Marc. 5. in c. 8 2. in Bed. in prin. to. 5.

Expoſitio litteralis.

AVGV. de con. euang. Cùm Matthæus dicat duos fuiſſe, Marcus & Lucas vnum commemorant, vt intelligas vnū eorum fuiſſe perſonæ alicuius clarioris, quem regio illa maxime dolebat. CHRY. Vel videtur quod Marcus & Lucas illud quòd erat miſerabilius narrauerunt, E & propter hoc diffuſius quod illi contigerat enarrāt. Sequitur enim: Et neque cathe. iam quiſquam eum po. ligare. Dixerunt ergo ſimpliciter dæmoniacum, numerum non quærendo: vel vt virtutē maiorē oſtenderēt operātis. Nam qui vnum talem curauerat, nō erat ei impoſſibile multos alios curare, nec tamen hic diſſonātia demonſtratur. Non enim dixerūt quòd vnus ſolus erat, quod ſi dixiſſent, Matthæo cōtradicere viderentur. Habitabāt autem in monumentis dæmones, erroneum dogma multis volentes immittere, quòd decedētium animæ in dæmones conuertantur. GREG. Niſſe. Parauerat autem ſe cœtus dæmonum ad reſiſtēdum diuinæ poteſtati. Cùm

Li. 2. ca. 24. à med. illius. tom. 4.

Conſenſus euangelicus.

Homi. 29. in Matth. ante med. tom. 2.

stati. Cùm autem appropinquaret qui potestatem habet super omnia, exclamāt eminentē eius virtutē. vnde sequitur: Videns autem Iesum à lon. cucur. & ado. eum, & cla. voce mag. & di. ei. quid mi. & ti. Iesu fi Dei alt. Cyr. Vide dæmonē duplici passione diuisū, audacia, & timore, reluctatur & orat, quasi quęstionē aliquam intentans vult scire quid sibi & Iesu cōmune, q. d. qua de causa eiicis me ab hominibus, cum sint mei? Bed. Quæ autē impietas est Iudæorum eum dicere in principe dæmoniorū eiecisse dæmonia, quem & ipsa dæmonia fatentur nihil secum habere commune? Cyril. Deinde orans subiungit: Adiuro te per Deum, ne me torqueas. Emissionē n. reputabat tormentum, vel etiam inuisibiliter torquebatur. Chry. Quāuis n. mali sint dæmones, sciunt tamen quod ipsos propter peccata expectat vltimo aliqua pœna: quia verò nondum eis tempus vltimæ pœnæ aduenerat, firmissimè cognoscebant: maximè cùm permissum esset eis, hominibus commisceri. Sed quia Christus cōprehenderat eos tanta mala perpetrare, putabant quod propter factorum excessum vltimum punitionis tempus minime expectarent: propter hoc supplicant ne torqueantur.

Mar. 5. c. 21. in Bed. super illud: Quid mihi & tibi fili Iesu, to. 5.

Homil. 29 in ma. su illud: Venisti ante tempus, &c. tom. 2.

Dissonat communi theologiæ.

Bed. Magnum enim tormentum est dæmoni à læsione hominis cessare, & tanto dimittit grauius, quanto possidet durius. Sequitur enim: Dice. enim illi: Exi spiritus im. ab homi. isto. Cyril. Attendas inexpugnabilem virtutem Christi, cōquassat Sathanam, cui verba Christi sunt ignis & flamma, secundum quod psalmista dicit: Liquefacti sunt montes à facie Dei, id est, sublimes & superbæ virtutes. Sequitur: Et inter. eum, quod tibi no. est? Theop. Interrogat quidem Dominus non vt ipse sciret, sed vt cæteri sciant multitudinem habitantium dæmonum.

Mar. 5. c. 21. in illo super illud: Adiuro te ne me torq. tom. 5.

Mar. 5. super illud: Quod tibi nomen?

Chry. Ne si ipse diceret quod multi sunt, incredibile fieret: vult ergo quòd ipsi confiteantur quod multi erāt. vnde sequitur: Et di. ei: legio mi. no. est: quia mul. sumus. Non dicit determinatum numerū, sed multitudinem: non enim prodest ad scientiā exquisitio numeri. Bed. Confessa autem publicè peste quam furēs tolerabat, virtus curantis gratior apparet. Sed & nostri tēporis sacerdotes, qui per exorcismi gratiam eiicere norunt solent dicere patiētes non aliter valere curari, nisi quantum sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, vel alio quolibet corporis, aut animi sensu vigilantes, dormientésve, pertulerint, cōfitendo patenter exponant. Sequitur: Et depre. mul. ne se expel. extra regionem. Chrys. Lucas autem dicit in abyssum. Abyssus enim est separatio huius mundi: promerētur enim dæmones mitti ad tenebras exteriores, diabolo, & suis angelis præparatas. Hoc autē Christus facere poterat, permisit tamen eos in hac terra esse, ne absentia tentatoris, homines corona victoriæ priuaret. Theo. Et vt nobiscum pugnantes nos peritiores constituant. Sequitur enim. Erat autem ibi cir. mon. grex por. magn. pascens.

Mar. 5. c. 21. in Bed. super illud: Quod tibi nomen? tom. 5.

Mar. 5. super illud: Mitte nos in porcos

Lib. 2. c. 24. in fine illius, tom. 4.

Aug. de con. euang. Quod hîc dicit Marcus circa mōtes fuisse gregem, Lucas autem in monte, nihil repugnat. Grex enim porcorum tam magnus fuit, vt aliquid eius esset in monte, & aliquid circa montem. Sequitur: Et deprec. eum spi. di. Mitte nos in por. vt in eos introeamus. Remig. sup. Matth. Idcirco autem intrauerunt in porcos non spōte, sed petierūt vt eis concederetur vt demonstraretur quia nō possūt nocere hominibus, nisi permissione diuina. Ideo

Honor personæ Christi.

A autem non petierunt mitti in homines, quia illum cuius virtute torquebātur, humanā speciem gestare videbant. nec petierūt vt in pecora mitterētur, quia velut munda animalia in templo Dei offerebantur. Petierunt vt in porcos mitterētur, quia nullum animal est immūdius porco: & dæmones sēper in spurcitiis delectantur. Sequitur: Et concessit eis statim Iesu. Bed. Ideo quidē permisit, vt per interfectionem porcorum, hominibus salutis occasio præbeatur. Chry. Volens furiam quam contra homines habent dæmones omnibus demonstrare, & quod multo peiora vellent hominibus infligere, si possent virtute non impediti diuina: & quia in hominibus

B hanc ostensionem fieri eius pietas non ferebat, ipsos in porcos intrare permisit, vt in illis virtus & furor dæmonum videatur. Sequitur: Et exi. spiritus immundi. Titus. Fugam autem arripuerunt pastores, ne cum porcis perirent, & huiusmodi terrorem ciuibus intulerunt. vnde sequitur: Qui autem pasc. eor. Illos autem ad Saluatorē adduxit damni necessitas: frequēter enim cùm Deus homines dānat in rebus possessis, confert beneficium animabus. vnde sequitur: Et ve. ad Ie. & vi. illū qui à dæ. vexa. fu. scilicet iuxta pedes à quibus nactus erat salutem, quem antea nec catenæ compescere poterant, vestitum, & sanæ mentis, qui continuo nudus erat, & obstupuerunt. vnde sequitur: Et ti. hoc igitur miraculū partim visu, partim verbis competiunt, vnde sequitur:

Mar. 5. c. 21. in illo circa med. illius. tom. 5.

Theo. In hoc loco tale quid habet.

C Et nar. illi qui vide. Theo. Stupentes autem propter miraculum quod audierant timuerunt, & propter hoc deprecantur ipsum vt ab eorum recedat finibus, & hoc est quod subditur: Et rogare eum cœpe. vt disce. à fini. eorum: timebant enim ne aliquādo tale aliquid paterentur. Contristati enim de porcorum perditione, præsentiam renuunt Saluatoris.

Theo. Mar. 5 parum ante med. comment.

Bed. Vel conscij fragilitatis propriæ, præsentia Domini se iudicabant indignos. Sequitur: Cúmque ascen. na. ce. illum depre. quia dæmo. vexa. fue. vt es. cum illo. Theo. Timebat enim ne aliquando in-

Mar. 5. c. 21. in Bed. à me. illius tom. 5.

Theo Mar. 14 circa mediū comment.

D uenientes eum dæmones reintrarent in eum. Dominus verò remittit eum in domum suam, innuens ei, quòd quāuis ipse præsens non esset, tamen sua virtus ipsum custodiret, simul etiam vt curatis aliis prosit. vnde sequitur: Et non admi. eum, sed ait illi, vade in domum tuam ad tu. & nūcia illis quan. ti. Dominus fe. & mi. sit tui. Vide Saluatoris humilitatem: nō dixit, denuncia omnia quæ fecit tibi, sed omnia quæ fecit tibi Dominus: sic & tu cùm aliquid boni feceris, non tibi, sed Deo attribuas. Chrys. Licet autem aliis sanatis præceperit nemini dicere, conuenienter tamen huic præcepit quod annūciet, quoniam omnis illa regio dæmonibus detenta sine Deo manebat.

E Theo. Ipse igitur cœpit prædicare & omnes mirantur, & hoc est quod sequitur: Et cœpit prædicare.

Theo. Mar. 5. circa med.

Bed. Mysticè autem Gerasa siue Gergese, vt quidā legunt, colonum eiiciens siue aduenæ appropinquās interpretatur, quia Gentium populus & hostem de corde repulit, & qui erat longe, factus est prope.

Allegoria pulchra.

Mar. 5 c. 21. in Bed. circa prin. tom. 5.

Hier. Hic autem dæmoniacus, desperatissimus Gentium populus est, nec lege naturæ, nec Dei, nec humano timore alligatus. Bed. Qui in monumentis habitabat, quia in mortuis operibus, hoc est, in peccatis delectabatur, semper nocte ac die furebat, quia in prosperis & aduersis à seruitio malignorum spirituum non cessabat. sed per operum fœditatem quasi in monumētis iacebat, per factum superbiæ in

Hier. Mar. 5. in prin. comment. tom 9.

Mar. 5. c. 21. in Beda aliquantulum à prin. tom 5.

montibus errabat, per verba dutissimæ infidelitatis quasi lapidibus se concidebat. Dic.autẽ, Legio mihi oomen est, quia populus Gentium diuersis idolatriæ cultibus erat mancipatus. Quòd autem exeuntes spiritus immundi ab homine intrant in porcos, quos in mare præcipitant, significat quòd liberato populo Gentium à dominatione dæmonum, qui Christo eredere ooluerunt, in abditis agunt sacrilegos ritus.

Theop. Mar. 5. sup. illud: Mitte nos in porcos.

THEOP. Vel per hoc significatur quòd dæmones intrant in homines ad modum porcorum viuentes, & volutabro voluptatum se inuoluentes, præcipitãt eos perditionis præcipitio in mare vitæ istius, & suffocantur. HIER. Vel suffocantut in inferno sine respectu misericordiæ per impetum maturæ mortis, à quibus fugiunt multi: quia flagellato stulto, sapiẽs prudentior fit. BED. Quòd autem Dominus, volẽtem esse cum illo nõ admisit, significat quòd quisque intelligat post remissionem peccatotum ingrediendum sibi esse in consciẽtiam bonam, & seruiendum Euangelio propter aliorum salutem, vt deinde cum Christo requiescat. GREG. 7. mor. Cùm enim quantumlibet parum de diuina cognitione percepimus, redire iam ad humana nolumus, quietem contemplationis quærentes, sed Dominus præcipit vt mens prius exudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem. HIER. Homo autem sanatus prædicabat in Decapoli, dum à Romano nunc regno Iudæi conuertuntut, qui in littera tantum pendent decalogi.

Mar. 5. sup. illud: Cui nomen legio. tom. 9.

Mar. 5. c. 21. secundum Bed. parum à fine, to. 5.

Mar. 5. sup. illud: Cui nomen legio. tom. 9.

Et cùm ascendisset Iesus in naui, rursus trãs fretum cõuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de archisynagogis nomine Iairus, & videns eum procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multũ, dicens, quoniã filia mea in extremis est, veni, impone manũ tuam super eam, vt salua sit, & viuat. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis, annis 12. & fuerat multa perpessa compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat, cùm audisset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentũ eius. Dicebat enim quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero: & confestim siccatus est fons sanguinis eius, & sensit corpore quia sanata esset à plaga, & statim Iesus cognoscens in semetipso virtutem quæ exierat de illo, conuersus ad turbã aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? & dicebant ei discipuli sui: Vides turbam cõprimentem te, & dicis: Quis me tetigit? Et circunspiciebat videre eam quæ hoc fecerat. Mulier verò timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem: Iesus autem dixit ei: Filia, fides tua te saluam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua.

Mar. 5. post med. tõment.

THEOP. Post miraculum dæmoniaci, aliud miraculũ domious operatur, filiam scilicet archisynagogi resuscitans, ad cuius miraculi narrationem euang. accẽdens dicit: Et cùm ascendisset Iesus in na. rursus trans fretum. AUG. de con. euang. Intelligendum est autem quod de archisynagogi filia subditur factũ esse cùm transceudisset Iesus in naui rursus trans

Lib. 2. c. 28. parũ à prin. tom 4.

A fretum, sed quãtum post non apparet: nisi enim fuisset interuallum, non esset quando fieret quod narrat Matth. de conuiuio domus suæ, post quod factum nihil aliud continuo sequitur quam illud de archisynagogi filia: sic enim ipse contexit, vt ipse transitus apertè indicet, hoc consequenter narrari quod cõsequẽter est factum. sequitur: Et ve. quidã de archisy. no. Iairus. CHRY. Nomen posuit propter Iudæos, qui tunc erant vt nomen miraculi fieret ostẽsiuum. Sequitur: Et vidẽs eum procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est. Et quidem Matthæus narrat archisynagogum puellam mortuam nuntiasse. Marcus vero grauiter infirmatã, sed postmodum archisynagogo B cum quo Dominus ire debebat nuntiatũ fuisse puellam mortuam esse. Matthæus ergo eandẽ rem similiter significat quod scilicet mortuam suscitauerit, breuitatis causa eam dicẽs obiisse, quam cõstat mortuam suscitatam fuisse. AUG. de con. euan. Attẽdit enim nõ verba patris de filia, sed quod est potissimũ, voluntatẽ: ita enim desperauerat, vt potius eam vellet reuiuiscere, nõ credens viuã posse inueniri quam morientem reliquerat. THEO. Fuit autem hic vir ex parte fidelis, inquantum cecidit ad pedes Iesu: inquantum verò deprecatur vt veniat, non quantam oportebat habere fidem ostendit. Oportebat enim C eum dicere: Dic verbo, & sanabitur filia mea. Sequitur: Et abiit cum illo, &c. CHRY. Mulier ista famosa & nota omnibus, propter hoc ad Saluatorem in manifesto accedere non audebat, neq; ante eum venire, quia secundum legem immunda erat, propter hoc retro tetigit & non ante, quia nec hoc facere audebat, sed vestimẽtorum fimbriam: non autem fimbria, sed eius cogitatio eam saluã fecit. Sequitur: Dicebat eoim: quia si vel vestimẽta eius tetigero, salua ero. THEOP. Fidelissima quidem est hæc mulier quæ à fimbriis curationẽ sperauit, propter quod cõsequitur sanitatem. vnde sequitur: Et cõfestim sic. est fons, &c. CHRY. His autẽ qui fide tangunt Chri- D stum, virtutes eius cum sua voluntate donãtur. vnde sequitur: Et statim Ie. cogn. in semetipso vir. quæ exie. de eo cõuer. ad tur. di. Quis teti. vestimentum meũ? Virtutes quidẽ Saluatoris exeunt ab eo nõ localiter aut corporaliter, ipsũ modo aliquo relinquẽtes, incorporales enim cùm sint, ad alios exeunt aliisque donantur, neq; tamẽ extra eum sunt à quo exire dicuntur, sicut scientiæ, quæ à doctore discentibus tribuuntur. Dicit ergo: cognoscẽs in semetipso vir. quæ exi. de eo, vt intelligeres quòd eo sciente noo ignorãte mulier salutem recepit. Interrogabat verò: quis me tetigit? licet sciret tangentem, vt mulierem venientem manifestet, & eius publicet fidem. & ne E virtus miraculosi operis obliuioni tradatur. Sequitur: Et dice. ei dis. sui, vides tur. compr. te. & di. quis me tetigit? Quæsierat autem Dominus: quis me tetigit, id est, cogitatione & fide, non enim comprimentes turbæ me tangunt, quia non cogitatu & fide accedũt. Sequitur: Et circũspi. vi. eam quæ hoc fecerat.

Lib. 2. c. 28. à med. illius.

Mar. 5. à me. comment.

Theo. Mar. 5. à medio.

Veræ fidei signum.

Id habet Theophila Mar. 5. super illud, Cognoscẽs virtutem ex se prodiisse.

Virtutes Christi quomodo exeunt.

THEOP. Volebat enim Dominus mulierem manifestare: primo quidẽ vt fidẽ approbaret mulieris, deinde vt archisynagogum ad confidentiam prouocaret, quia sic eius filia curaretur, simulque vt mulierem solueret à timore. Etenim timebat mulier, quia furata fuerat sanitatem, propter quod sequitur: Mulier autem tremens, &c. BEDA. Ecce quo tendebat interrogatio, vt scilicet mulier cõfiteatur veritatem diuturnæ

Mar. 5. à medio illius.

Mar. 5. c. 22. in Bed. parũ ante me. t. 5.

diuturnæ infidelitatis, subitæ credulitatis & sanationis, & ita ipsa confirmaretur in fide, & alijs præberet exemplum. Sequitur: Ille autem dixit ei, filia, fi. tua te sal. fecit, vade in pace & esto sa. à plaga tua. Non dixit, fides tua te sal. factura est, sed te saluam fecit. q.d. in eo quòd credidisti iam salua facta es.

CHRY. Filiam vero vocat saluatam fidei ratione, fides enim Christi Dei filiationem præstat.

Theo. Mar. 5. à med. comment.

THEOP. Dicit autem ei, vade in pace, id est, in requie. q.d. vade, requiesce, quia hucusque fuisti in angustijs & cruciatibus. CHRY. Vel dicit, vade in pace mittēs eam in finem bonorū: in pace .n. Deus habitat, vt cognoscas quòd non solum corpore curata est, sed etiam à causis corporalis passionis, id est, peccatis mutata.

Mar. 5. circa med. comm. tom. 9.

Allegorica expositio.

HIER. Mysticè autem post prædicta venit Iairus archisynagogus, quia cùm intrauerit plenitudo gentiū, tunc omnis Israel saluus fiet. Iairus siue illuminans siue illuminatus interpretatur. i. Iudaicus populus vmbra litteræ deposita, spiritu illustratus & illuminās, procidēs ad pedes verbi, id est, ad incarnationē Iesu se humiliās, rogat pro filia: quia qui sibi viuit, alios viuere facit: Abrahā etiā & Moyses & Samuel rogāt pro plebe mortua & sequitur Iesus preces eorū.

Mar. 5. c. 22. in Bed. inter pra. è med. tom. 5.

BED. Ad puellam autem sanandam pergēs Dominus à turba cōprimitur, quia genti Iudææ salutaria monita præbēs, noxia carnaliū populorū est cōsuetudine grauatus: Mulier autē sanguine fluens, sed à Domino curata, Ecclesia est congregata de gentibus: fluxus enim sanguinis & super idololatriæ pollutione, & super his quæ carnis & sanguinis delectatione gerūtur, potest rectè intelligi. Sed dum verbū Dei Iudæam saluare decerneret, plebs gētium paratam promissámque alijs præripuit spe certa salutem.

Theo. Mar. 5. à me lo illius.

THEO. Vel per mulierem quæ hemorrhoissa erat, intelligas humanam naturā: profluebat enim peccatum quod animam occidens quasi sanguinem fudit animarum nostrarum. Hæc à pluribus medicorum, sapientium dico huius mundi & legis & Prophetarum, curari non valuit, mox vt fimbriam Christi tetigit, id est, carnem eius, sanata est: qui enim credit filium Dei incarnatum, hic est qui vestimētorum fimbriam tangit.

Mar. 5. c. 22. in Beda parū ante me. t. 5.

BED. Vnde vna credula mulier Dñm tangit, turba cōprimit, quia qui diuersis hæresibus siue peruersis moribus grauatur, solo Ecclesiæ catholicæ corde fideliter veneratur. Venit autē Ecclesia gentiū retro, quia præsentem in carne Dominū non videns, peractis iam sacramentis incarnationis illius ad fidei eius gratiam peruenit, sicque dum participatione sacramentorum eius saluari à peccatis meruit, quasi tactū vestimentorū eius fontem sui sanguinis siccauit. Circumspiciebat autem Dominus videre eam quæ hoc fecerat, quia omnes qui saluari merētur, suo dignos intuitu ac miseratione iudicat.

Adhuc eo loquente veniunt nuntij ad archisynagogum, dicētes, quia filia tua mortua est, quia vltra vexas magistrum? Iesus autem audito verbo quod dicebant, ait archisynagogo: Noli timere, tantummodo crede. Et non admisit quenquam se sequi, nisi Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem Iacobi. Et veniunt in domum archisynagogi, & vidit tumultum, & flentes, & eiulātes multum. Et ingressus ait illis, Quid turbamini & ploratis? Puella nō est mortua, sed dormit. Et irridebant eum. Ipse verò eiectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi: Tabithacumi, quod est interpretatum, puella dico tibi surge: & confestim surrexit puella, & ambulabat. Erat autem duodecim annorum, & obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis vehementer, vt nemo id sciret, & iussit illi dari manducare.

Theo Mar. 5. non procul à fine commet.

THEOP. Hi qui circa archisynagogum erāt, Christum vnū ex prophetis esse credebāt, & propter hoc eum necessarium putabant, vt veniēs super puellam oraret: quia vero iam expirauerat puella, putabant non esse precandum, & ideo dicitur: Adhuc eo loquente, veniunt ad archisynagogum, dicentes: quia filia tua mortua est, quid vltra vexas magistrum? Sed ipse Dominus ad confidendum patrem inducit. Sequitur enim: Iesus autē verbo quod dicebatur audito, ait archisynagogo: Noli timere, tantūmodo crede.

Lib. 2. c. 28. à med. to. 4.

AVG. de con. euan. Non legitur, quòd suis nuntiantibus & prohibentibus ne iam magister veniret, ille consenserit, ac per hoc quòd Dominus dixit ei: Noli timere, crede, nō diffidentē reprehēdit, sed credentem robustius confirmauit. Si autem euangelista archisynagogum commemorasset dixisse, quòd sui à domo venientes dixerunt, quòd iam non vexaretur Iesus, repugnarēt eius cogitationis verba, quæ posuit Matthæus eum dixisse, quòd scilicet puella mortua esset.

Consensus euangelicus.

Sequitur: Et non admisit quemquam se sequi nisi Petrum, & Iacobū, & Ioannem, fratrem Iacobi.

Theo. Mar. 5. parum à fine commet.

THEOP. Non enim humilis Christus ad ostentationem voluit aliquid operari. Sequitur: Et veniunt in domum archisynagogi, & vident tumultum, & flentes, & eiulantes multum. CHRYS. Ipse autem iubet non vulgare, tanquam puella non sit mortua, sed dormiēs. vnde sequitur: Et ingr. ait, quid tur. &c.

Mar. 5. circa finem comment. tom 9.

HIER. Archisynagogo dicitur, filia tua mortua est. Iesus autem dixit: Non est mortua, sed dormit, vtrūque verum est, q.d. mortua est vobis, mihi dormit.

Mar. 5. c. 22. in Bed. à me. tom. 5.

BED. Hominibus enim mortua erat, qui suscitare nequiuerant: Deo dormiebat, in cuius dispositione, & anima viuebat, & caro resuscitanda quiescebat. vnde mos apud Christianos obtinuit, vt mortui qui resurrecturi non dubitantur, dormientes vocentur. Sequitur: Et irridebant eum.

Mar. 5. circa finem illius.

THEO. Derident autem eum, tanquam vlterius non possit aliquid facere, sed ipsemet cōtra seipsos attestātes disputat, tanquam vere mortuam suscitauerit, & ideo miraculosum erit si suscitauerit eam.

Mar. 5. c. 22. in Bed. à me. illius, tom 5.

BED. Quia ergo verbum resuscitantis irridere, quam credere malebant, merito foras excluduntur, vt pote indigni qui potentiam resuscitantis ac resurgentis mysterium viderent. vnde sequitur: Ipse verò eiectis omnibus, &c.

CHRYS. Vel vt ostentationem auferret, propter hoc nō omnes secū esse sinit: vt verò testes postmodum haberet diuinæ virtutis, tres præcipuos ex Discipulis elegit, & patrem, & matrē puellæ, tanquam præ omnibus magis necessarios: manu verò, & verbo puellā viuificat. vnde sequitur: Et te. ma. puellæ, ait illi: Tabithacumi, quod est interpretatum: Puella tibi dico surge: Manus enim Iesu viuificatiua existēs, mortuum corpus viuificat, vox autem iacētem excitat. vnde sequitur: Et cōfestim surrexit pu. & ambu.

Aliquantulum ante medium, to. 2.

HIER. de optimo genere interpre. Arguat aliquis Euāgelistam mendacij quare exponendo addiderit, tibi dico, cùm in Hebraico tabithacumi, tantū signi-

Expositio litteralis.

ficet, puella surge: sed vt sensum vocantis, & imperātis exprimeret, addit, tibi dico, surge. Sequitur: Erat autem an. quod. GLO. Hoc Euangelista addidit ad ostendendum puellam huius ætatis esse, quod poterat ambulare. In ambulatione eius non solum suscitata, sed etiam perfectè sanata ostēditur. Sequitur: Et obstupuerunt, &c. CHRY. Ad demonstrandum quòd eam verè suscitauerit, & non secundum phantasiam. BED. Mysticè autē saluata à profluuio sanguinis muliere, mox filia archisynagogi mortua nūciatur: quia dum ecclesia Gentium à vitiorum labe mundata, & ob fidei meritum filia est cognominata, cōtinuo synagoga perfidiæ simul & inuidiæ zelo soluta est: perfidiæ quidem, quia in Christo credere noluit: inuidiæ verò quia Ecclesiam credere doluit, & quod aiebāt nuntij archisynagogo, quid vltra vexas magistrum? per eos hodie dicitur qui à Deo destitutum synagogæ statum vident, vt restaurari posse nō credant, ideoque pro resuscitatione illius supplicandum non esse æstimant. Sed si archisynagogus, id est, cœtus doctorum legis credere voluerit, & subiecta ei synagoga salua erit: quia verò synagoga lætitiam dominicæ inhabitationis merito infidelitatis amisit, quasi inter flentes, & eiulantes mortua iacet. Tenēs autem puellæ manum Dominus eam suscitauit, quia nisi prius mundaræ fuerint manus Iudæorum, quæ sanguine plenæ sunt, synagoga mortua non resurget. In sanatione autem hæmorrhoissæ mulieris & suscitatione puellæ, salus ostenditur generis humani, quæ à domino ita dispensata est, vt primo aliqui ex Israel ad fidem venirent, deinde plenitudo gentium intraret, ac sic omnis Israel saluus fieret. Annorum autem duodecim erat puella, & annis duodecim mulier erat passa, quia peccata non credentium apparuerunt in initio fidei credentium. vnde dicitur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.

Mar. 5. c. 22. in Beda in med. tom. 5.

GREG. 4. Mora. Moraliter vero redēptor noster puellam in domo, iuuenem vero extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitat: adhuc quidem in domo mortuus iacet, qui latet in peccato: iam extra portam educitur, cuius iniquitas vsq; ad vecordiam publicæ perpetrationis aperitur, sepulturæ verò aggere premitur, qui perpetratione nequitiæ etiam vsu consuetudinis pressus grauatur.

Li. 4. sup. illud: Quare exceptus genibus, lactatus vberibus &c. c. 25 in nouis exempl. à med.

BEDA. Et notandum, quòd leuiores & quotidiani errorus, leuioris pœnitentiæ possunt remedio curari. vnde iacentem in conclaui dominus facillima voce puellam resuscitat, dicens: Puella surge: vt vero quatriduanus mortuus sepulchri claustra euadere posset, fremuit spiritu, turbauit seipsum, lachrymas fudit. Quanto igitur grauior animæ mors ingruerit, tanto acrior necesse est vt pœnitentis feruor insistat. Sed & hoc notandum, quia publica noxa publico eget remedio. vnde Lazarus de monomento vocatus populis innotuit. Leuia autem peccata, secreta quærunt pœnitentia deleri. vnde puella in domo iacens paucis arbitris exurgit, eisdem vt nemini manifestent præcipitur. Turba etiam foris eiicitur, vt puella suscitetur: quia si non prius à secretioribus cordis expellitur sæcularium multitudo curarum, anima quæ intrinsecus iacet mortua, non resurgit. Bene autem surrexit & ambulat, quia anima à peccatis resuscitata, non solum à sordibus scelerum exurgere, sed & bonis proficere debet operibus, & mox necesse est vt cælesti pane satietur, diuini scilicet verbi & altaris particeps effecta.

Mar. 5. c. 22. in Beda aliquantulum ante finem, tom. 5.

A

CAPVT VI.

ET egressus inde, abiit in patriam suam, & sequebantur eum discipuli sui. Et facto sabbatho cæpit in synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes. vnde huic hæc omnia? Et quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariæ, frater Iacobi & Ioseph & Iudæ & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabātur in illo? Et dicebat illis Iesus, Quia

B

non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.

THEO. Post præmissa miracula Dominus in patriā suam reuertitur, non ignorans quoniā spernerēt eum, sed vt occasionem nō haberent vlterius dicendi, quia si venisses credidissemus tibi. vnde dicitur: Et egress &c. BED. Patriam eius Nazaret dicit, in qua erat nutritus. Sed quanta Nazaræorum cæcitas, qui eum quē verbis factisq; illius Christum cognoscere poterant, ob solam generis notitiam contemnunt?

Theo. Marc. 6. in princ. comment.

Mar. 6 c. 23. secundum Bed. in prin. tom. 5.

C

Sequitur: Et facto sabbatho, &c. Sapientiam ad doctrinam, virtutes referunt ad sanitates, & miracula quæ faciebat. Sequitur: Nonne hic est faber filius Mariæ? AVGV. de con. euang. Matthæus quidem fabri filium eum dictum esse dicit, nec mirādum est, cùm vtrumque dici potuerit. eo enim fabrum credebant, quo & fabri filium. HIER. Filius quidem fabri Iesus vocatur, sed fabri qui fabricatus est auroram & solem, id est, Ecclesiam primam & sequentem, in quarum figura mulier & puella sanatur.

Li. 2. ca. 42. ante mediū, tom. 4.

Iesus fabri filius.

In prin. comment. ad c. 6. Marc. to. 9.

BED. Nam etsi humana non sint comparanda diuinis, typus tamē integer est, quia pater Christi igne operatur & spiritu. Sequitur: Frater Iacobi & Ioseph & Iudæ & Simonis, nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Fratres & sorores eius secum esse testantur, qui tamen non liberi Ioseph aut Mariæ, iuxta hæreticos, sunt putandi, sed potius iuxta morē sacræ scripturæ cognati sunt intelligendi, quomodo Abraham & Lot fratres appellantur, cùm esset Lot filius fratris Abrahæ. Et scandalizabatur in illo. Scandalum, & error Iudæorum salus nostra est, & hæreticorum condemnatio. In tantum enim spernebant Dominum Iesum Christum, vt eum fabrū & fabri vocarent filium.

D

Marc 6 ca. 23. in Beda partem ante med. tom. 5.

Sequitur: Et dicebat eis Iesus: Quia nō est propheta sine honore, &c. Prophetam dici in scripturis Dominum Iesum etiam Moyses testis est, qui futuram eius incarnationē prædicēs filiis Israel, ait: Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester, de fratribus vestris. Non solum autem ipse qui dominus est prophetarum, sed & Helias, Hieremias, cæteriq; Prophetæ minores, in patria sua, quàm in exteris ciuitatibus habiti sunt, quia propemodū naturale est, ciues semper ciuibus inuidere: non enim considerāt præsentia viri opera, sed fragilem recordātur infantiam. HIER. Comitatur etiā sæpe vilitas originem, vt est illud: Quis est filius Isai? quia humilia Dominus respicit, & alta à longe cognoscit.

E

Circa princ. comment. ad cap. 6. Marc. tom. 9.

THEO. Siue etiam præclaros consanguineos pro-

pheta

Theop. Mar. 6. sup. illud: Non est propheta sine honore.

pheta habeat, cioes odiũt eos, & propter hoc dehonoraot prophetã. Sequitor: Et oõ poterat, &c. Qood autem dicit non poterat, intelligere oporter, non acceptabar, quia non ipse impotens, sed illi infideles eranr: ergo ibi non operatur virtutes, parcens eis, ne maiori reprebẽsione digni essent, etiam factis miraculis non credentes. Vel aliter: in miracnlis faciendis necessaria est virtus operantis, & recipientium fides, quæ ibi deficiebat: vnde non acceptabat Iesus ibi signa facere. Sequitur: Et mira. propter incre. illu.

Mar. 6. cap. 21. in Beda, à me. illust. tom. 5.

Miraculorum ratio.

B e d a. Non quasi inopinata, & improuisa miratur qui nouit omnia, antequã fiant, sed qui nouit occulta cordis, qood mirandom intimare vult hominibos, mirari se coram hominibos ostendit: Iodæorũ enim miranda notatur cæcitas, qui nec prophetis suis credere de Christo, nec ipsi inter se nato voloerunt credere Christo. Mysticè autẽ Iesus despicitur in domo & in patria sua, hoc est in populo Iodæorom, & ideo pauca ibi signa fecit, ne penitus excusabiles fierent. maiora autẽ signa quotidie in gentiũ popolo facit nõ tam in sanitate corpnrum, quàm in animarũ salute.

Et circuibat castella in circuitu, docens, Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immũdorũ. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, non perã, neque panem, neque in zona æs, sed calceatos sãdaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocũq; introieritis in domũ, illic manete donec exeatis inde. Et quicũque nõ receperint vos, nec audierint vos, exeũtes inde excutite puluerẽ de pedib⁹ vestris in testimoniũ illis. Et exeũtes prædicabãt vt pænitentiã agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multõs ægrotos, & sanabantur.

Theo. Mar. 6. sup. illud: Obambulabat per vicos.

T h e o. Non solum in ciuitatibos prædicabat Dominos, sed & in castellis, vt discamns parua non spernere, neque magnas semper quærere ciuitates, sed verbum Dei in vicis abiectis, & vilibus seminare. Vnde dicitur: Et circui. castel. in circultu do.

Mar. 6. cap. 24. in Beda. in prin. to. 5.

B e d a. Benignus autem & clemens dominus ac magister, non inuidit seruis atque discipulis suis virtutes suas, & sicut ipse curaoerat omnem langorem & omnem infirmitatem, apostolis qooque suis dedit potestatem. Vnde sequitur: Et vocauit duode. &c. Sed molta distantia est inter donare, & accipere. Iste quodcunque agit, potestate Domini agit: illi si quid faciunt, imbecillitatem suam & virtutes Domini confitentur, dicentes: In nomioe Iesu surge & ambula.

Mar. 6. super illud: Cœpit eos mittere binos.

T h e o. Binos aotem Apostolos mittit, vt fierent promptiores, quia vt ait Ecclesiastes: Melius est simul duos esse, quàm vnum. Si autem plures quàm duos misisset, nõ esset sufficiens numerus vt in plura castella mitterentur.

Homi. 17. in euang. circa princip.

Concordia euangelistarum

G r e g. in hom. Binos autem in prædicationem Discipulis mittit, quoniam duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor, & proximi, & minos quàm inter duos, charitas haberi non potest: per hoc ergo nobis innuit, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. Sequitur: Et præcepit ne, &c.

Mar. 6. non mult. procul à prin. cap. 24. in Beda tom. 5.

B e d. Tanta enim prædicatori in Deo debet esse fiducia, vt præsentis vitæ sumptus, quanois non prouideat, tamẽ hos sibi non deesse certissimè sciat, ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minos aliis prouideat æterna. C h r y s. Hoc etiam eis dominus præcepit, vt per habitum ostenderent quantum à diuitiarum desyderio distabant.

Marc. 6. sup. illud: et præ. illis ne quid tollerent.

T h e o. instruens etiam eos per hoc non esse amatores munerũ, & vt videntes eos prædicare paupertatem acquiescant, cùm Apostoli nihil habeant.

Consensus euangelicus.

Lib. 2. c. 30. à med. to. 4.

A v g v s. de con. Euang. Vel quia cùm secundum Matt. Dominus continuo subiecerit, Dignus est. n. operarius cibo suo, satis ostẽdit cur eos possidere hęc aut ferre noluerit, non quod necessaria non sint necessitati huius vitæ, sed quia sic eos mittebat, vt eis hoc deberi demonstraret ab illis quibus Euãgelium credentibos nuntiarent. vnde apparet hæc non ita præcepisse Dominom, tanquam Euangelistæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præbentibus quibus annuntiant Euangeliom, alioqoin contra hoc præceptum fecit Apostolus, qui victum de manuom suarum labore transigebat, sed potestatem dedisse, in qua scitẽt sibi ista deberi. Solet item qoæri, quomodo Matthæus, & Lucas commemorauerint dixisse Dominum discipulis, vt nec virgam ferrent, cùm dicat Marcus: Et præcepit eis ne quid tol: in via. nisi virgam tantum? Quod ita soluitur, vt intelligamus sub alia significatione dictam virgam, quæ secũdum Marcum ferenda est, & sub alia illam, quę secundum Matthæum, & Lucam non est ferenda. Potuit enim sic breuiter dici, Nihil necessariorom vobiscum feratis, nec virgam, nisi virgam tantum, vt illud quod dictum est, Nec virgam intelligatur, nec minimas quidem res. Quod vero adiunctum est: Nisi virgam tantom, intelligatur, quia per potestatem à domino receptam quæ virgæ nomioe significata est, etiam quæ non portantur, non deeruot: Vtrunque ergo dominos dixit: sed quia non vtrunqoe vnus euangelista commemorauit, putatur ille, qui virgam cum alia significatione positam tollẽdam dixit, ei qui virgam rursus aliud significantem non tollendam dixit, esse contrarios, sed iam ratione reddita non putetur. Sic & calceamenta, cum dicit Matthæus in via non esse portanda, curam prohibet, quæ ideo cogitantor portanda, ne desint, hoc & de duabus tunicis intelligendom est, ne quisquam eorum præter eam qua esset indutus aliam portandam curaret, sollicitus ne opus esset, cum ex illa potestate posset accipere: proinde Marcus dicẽdo calceari eos sandaliis vel soleis, aliquid hoc calceamentum mysticè significationis habere admonet, vt pes neque tectus sit desuper, nec nudus ad terram, id est, nec occultetur Euaogelium, nec terrenis commodis innitatur: & quòd non haberi, vel portari duas tunicas, sed expressius indui prohibet, quid eos monet, nisi non dupliciter, sed simpliciter ambulare? Quisquis aotem putat nõ potuisse Dominum in vno sermone quædã figurate, quædam propria ponere eloqoia, cætera eius inspiciat, & videbit, quòd hoc temerè ac ineruditè arbitretur.

Notatur mysteriũ.

Mar. 6. cap. 24. in Beda, à me. illust. tom. 5.

B e d. In duabus autem tunicis videtur mihi duplex ostendere vestimentum, non quòd in locis Scythiæ glaciali niue rigentibus, vna quis tuoica debeat esse contentus, sed in tunica vestimentum intelligimus, ne aliud vestiti, aliud nobis futurorum timore seruetur. C h r y s. Vel aliter, Matthæus, & Lucas non calceamenta neqoe baculum portare permittit, quod ostendit perfectissimum esse. Marcus verò baculum iubet assumere, & sandaliis calceari, quod dictum est permissiuè.

Mar. 6. cap.

B e d. Allegorice autem per peram, onera sæculi,

24. in sed. à med. illius. tom. 5.

per panem, deliciæ tẽporales: per æs in zona, occultatio sapientiæ designantur, quia quisquis officium doctoris accipit, neque oneribus sæculariũ negotiorũ deprimi, neque desyderiis carnalibus resolui, neque commissum sibi talentum verbi sub otio debet lenti corporis abscondere. Sequitur: Et dicebat eis, quocunque introieritis, &c. Vbi dat constãtiæ generale mandatũ, vt hospitalis necessitudinis iura custodiant, alienum à prædicatore regni cælestis astruens cursitare per domos. THEO. Ne scilicet de gula cõtingeret eos reprehendi, ab aliis ad alios transeuntes. Sequitur: Et quicũque non receperint, &c. Hoc autem Dominus præcepit, vt ostenderẽt quòd longam propter eos viam ambulauerunt, & nihil eis profuit. Vel quia nihil ab eis acceperunt etiam neque puluerem, sed & hunc excutiũt, vt hoc sit in testimonium illis, id est, in redargutionẽ illis. CHRYS. Vel vt sit in testimonium laboris viæ, quem sustinebãt pro eis, aut tanquam puluis peccatorum prædicantium conuertatur in seipsos. Sequitur: Et exe. prædica. vt pœnitentiam agerent, &c. Quòd oleo vngerent, solus Marcus enarrat. Iacobus autem in epistola sua canonica similia dicit. Oleum. n. & labores curat, & luminis & hilaritatis causa existit. significat autem oleum vnctionis Dei misericordiam, infirmitatis medelã, & cordis illuminationẽ, quod totum oratio operatur.

Theo. Marci 6. sup illud: In quãcunque domum intraueritis.

THEO. Significat etiam gratiam Spiritus sancti, per quam à laboribus trãsmutamur, & lumen & lętitiam spiritualem suscipimus. BEDA. Vnde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morẽ esse traditum, vt energumeni vel alij quilibet ægroti vngantur oleo pontificali benedictione consecrato.

Marc. 6 sup. illud Inũgebant ęgros oleo.
Mar. 6. cap. 24. in Beda. in fin. illius. tom. 5.

Et audiuit Herodes rex (manifestum enim factum est nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis, & propterea operantur virtutes in illo. Alij autem dicebãt. Quia Elias est. Alij verò dicebãt: Quia propheta est, quasi vnus ex prophetis. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis resurrexit.

GLO. Post prædicationem discipulorum Christi & miraculorum operationem, cõuenienter Euangelista subiungit de fama, quæ cõsorgebat in populo. vnde dicit: Et audiuit Hero. rex. CHRY. Herodes iste filius erat primi Herodis, sub quo Ioseph Iesum duxerat in Ægyptum. Tetrarcham autem Matthæus nominat hunc, atque Lucas tanquam principantem super quartam partem regni patris sui. Romani. n. post mortem patris, regnum in partes quatuor diuiserunt. Marcus verò regem eum vocat, aut patris cõsuetudine, aut quia hoc voto eius congruum existebat. HIER. Sequitur: Manifestum enim factum est nomen eius. Lucernam enim sub modio abscondi fas non est. Et dicebant, scilicet aliqui de turba, quia Ioannes Bapt. resur. à mortuis. Et propterea operantur vir. in illo. BEDA. Quanta autem fuit Iudæorum inuidia docemur. Ecce enim Ioannem de quo dictum est, quia signum fecit nullum, à mortuis potuisse resurgere, nullo attestãte, credebant: Iesum autem approbatum à Deo virtutibus & signis, cuius resurrectionem Angeli, Apostoli, viri ac fœminæ prædicabant, non resurrexisse, sed furtim esse ablatum credere maluerunt: qui cum dicerẽt Ioannem resurrexisse à mortuis, & propterea virtutes operatas esse in illo, bene de virtute resurrectionis senserũt, quòd maioris potentiæ futuri sunt sancti, cùm à mortuis resurrexerint, quàm fuerunt cum carnis adhuc infirmitate grauarentur. Sequitur: Alij autem dicebant, quia Elias est. THEO. Confutabat enim multos homines Ioannes, quando dicebat: Genimina viperarũ. Sequitur: Alij autem dicebant, quia propheta est, quasi vnus ex prophetis. CHRYS. Mihi quidem videtur hunc prophetã dicere, de quo Moyses dixit: Prophetã suscitabit vobis Deus de fratribus vestris. Rectè quidẽ, sed quia manifestè dicere trepidabant, hic est Christus, Moysi vtebãtur voce, propriam suspicionem velantes prępositorum suorũ timore. Sequitur: Quo audito, Herodes ait: Quẽ ego decolla. Ioan. hic à mor. resur. Per ironiam hoc Herodes expresse pronunciat. THEO. Vel aliter: Sciens Herodes quòd Ioannem iustum existentem sine causa occiderat, credebat eum à mortuis surrexisse, & quòd ex resurrectione suscepisset miraculorum operationem. AVG. de con. Euang. In his autem verbis Lucas Marco attestatur, ad hoc duntaxat quòd alij dixerint non Herodes, Ioannem surrexisse, sed hæsitantem: Lucas commemorauit Herodem, verbáque eius ita posuit dicẽtis, Ioannem ego decollaui: Quis autem est iste de quo audio talia? intelligendum est autem post hanc hæsitationem cõfirmasse in animo suo quod ab aliis dicebatur, cùm ait pueris suis, sicut Matthæus narrat: Hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit à mortuis. Aut ita pronuntianda sunt hæc verba, vt hæsitantem adhuc indicent, præsertim quia & Marcus qui superius dixerat ab aliis dictum fuisse, quòd Ioannes à mortuis resurrexit, in extremo tamen ipsum Herodem dixisse non tacet: Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis resurre. Quæ item verba duobus modis pronunciari possunt, vt aut cõfirmantis, aut dubitantis intelligantur.

Mar. 6. super illud: ut audiuit rex Herodes. tom. 9.
Mar. 7. cap. 27. in Beda. in prin. to. 5.
Theo. Marc. 6. sup. illud: Alij dicebãt Elias est.
Mar. 6. super illud: Quia Ioan. Baptist. surrexit.
Lib. 2. ca. 34. circa med. tom. 4.
Consensus euangelicus.

Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcerem propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui: Herodias autem insidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Et cùm dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus & tribunis & primis Galilææ. Cúmque introisset filia ipsius Herodiadis & saltasset, & placuisset Herodi, simúlque recumbẽtibus, rex ait puellæ: pete à me quod vis, & dabo tibi, & iurauit illi: Quia quicquid petieris dabo tibi, licet, dimidiũ regni mei. Quæ cum exisset, dixit matri suæ, Quid petã? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. Cúmq; introisset statim cum festinatione ad regem petiuit, dicens: Volo vt protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et cõtristatus est rex, propter iusiurandũ & propter simul discũbentes noluit eam contristare, sed misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito discipuli eius venerũt, & tulerunt corpus eius, & posuerũt illud in monumento.*

** Ioannis.*

THEO.

Mar. 6 parum ante med. comment.

Mar. 6. cap. 25. in Beda. Super illud: Herodes misit ac tenuit. tom. 5.

A THEO. Ex præmissis Marcus Euangelista occasionem sumens, hic de morte commemorat præcursoris, dicens: Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioannem, &c. BED. Vetus narrat historia, Philippum Herodis maioris filium, sub quo Dominus fugit in Ægyptum, fratrem huius Herodis sub quo passus est Christus, duxisse Herodiadem vxorem filiam regis Arethæ: postea verò socerũ eius exortis quibusdam contra generum simultatibus, tulisse filiam suam, & in dolorem mariti prioris inimici eius nuptiis copulasse: ergo Ioannes baptista arguit Herodem, & Herodiadem, quòd illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano illius vxorem ducere.

Mar. 6 parũ ante med. comment.

B THEO. Lex etiam præcipiebat, quòd frater vxorem fratris acciperet cùm defunctus prolem non haberet. Ibi autem erat filia, propter quod erant nuptiæ sceleratæ. Sequitur: Herodias autem insi. illi, &c.

Mar. 6. cap. 25. in Beda parum ante med. tom. 5.

BED. Timebat enim Herodias, ne Herodes aliquando resipisceret, vel Philippo fratri suo amicus fieret, atque illicitæ nuptiæ repudio soluerentur. Sequitur: Herodes autem metuebat Ioannem, quia sciebat eum virum iustum & sanctum.

GLO. Timebat inquam eum reuerendo, sciebat enim eum esse iustum, quo ad homines, & sanctum quo ad Deum, & custodiebat eum, ne scilicet ab Herodiade interficeretur: Et audito eo multa faciebat, quia putauit eum spiritu Dei loqui: Et libenter eum C audiebat, quia reputabat vtilia, quæ ab eo dicebantur. THEO. Vide autem quantum operatur concupiscentiæ rabies, quia cum Herodes tantã circa Ioannem haberet reuerentiam & timorem, horum fit immemor, vt suæ fornicationi prouideret.

Mar. 6. parum ante med. comment.

RABAN. super Matth. Libidinosa enim voluntas eum coëgit in illum manum mittere, quem sciebat iustum & sanctum. Ac per hoc datur intelligi quod minus peccatum factum est ei causa maioris peccati, secundum illud: Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Sequitur: Et cùm dies oportunus, &c.

Mar. 6. ca. 25. in Beda. ante med. tom. 5.

Mors Ioãnis funesta

BED. Soli mortalium Herodes & Pharao leguntur diem natalis sui gaudiis festiuis celebrasse, sed D vterque rex infausto auspicio natiuitatem suam sanguine fœdauit: verum Herodes tanto maiore impietate, quanto sanctum & innocentem doctorem veritatis occidit, & hoc pro voto ac petitione saltatricis. Sequitur enim: Cũque, &c. Rex ait: Pete à me quod vis, & dabo tibi. THEO. Dum enim conuiuium fit, Satanas per puellam saltat, & iusiurandum perficitur sceleratum. Sequitur enim: Et iura. illi quia, &c.

Mar. 6. circa med. comment.

Mar. 6. cap. 25. in Beda, paulò ante med. to. 5.

BED. Non excusatur ab homicidio per iuramentum: ideo enim forte iurauit, vt occasionem inueniret occidendi, & si patris aut matris interitum postulasset, nõ vtique cõcessisset Herodes. Sequitur: Quæ E cum exis. di. mat. suæ, quid petam? At illa dixit: Caput Ioan. Bapt. Digno operi saltationis, dignum postulatur sanguinis præmium. Sequitur: Cúmque introisset statim cum festi. &c. THEO. Maligna mulier protinus sibi caput Ioannis dari petit, id est, statim in illa hora. timebat enim ne Herodes resipisceret. Sequitur: Et contri. est rex. BEDA. Consuetudinis est scripturarũ vt opinionem multorũ sic narret historicus, quomodo eo tẽpore ab omnibus credebatur, sicut & Ioseph ab ipsa quoque Maria appellatur pater Iesu. Ita & nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discumbẽtes putabant. dissimulator enim mentis tristitiam præferebat in facie: cùm lætitiam haberet in mente, scelusque excusat iuraméto,

In mo. commen. ad c. 6. Marci.

Mar. 6. c. 25. in Bed. circa med. tom. 5.

A vt sub occasione pietatis impius fieret. vnde sequitur: Propter iusiurandũ & propter simul discumbẽtes, noluit eam cõtristare. THEO. Herodes quidem non sui compos, sed voluptuosus iusiurandum impleuit, & iustum interemit. Decebat autem magis in hoc periurare & non tantum scelus operari.

Mar. 6. in med. commentar.

BED. Quod autem subdit, Et propter simul recũbentes, vult omnes sceleris sui esse cõsortes; vt in luxurioso, impuroque conuiuio, cruentæ epulæ deferrentur. Vnde sequitur. Sed mis. spi. præ. af. ca. Io. in di. THEO. Spiculator carnifex dicitur, qui constituitur ad homines interficiendum.

Mar. 6. c. 25. in Beda. in med. illius. tom. 5.

BED. Non autem Herodem puduit caput occisi hominis ante conuiuas inferre. Pharao verò nil talis B vesaniæ commisisse legitur. Ex vtroque tamẽ exemplo probatus vtilius esse nobis diem mortis futuræ timendo, & castè agẽdo sæpius in memoriam reuocare, quàm diem natiuitatis luxuriando celebrare. Homo enim ad laborem nascitur in mundo, & electi ad requiem per mortem trãseunt è mũdo. Sequitur: Et decol. eum in carcere, &c. GREG. 3. moralium. Non sine grauissima admiratione perpendo, quòd ille, prophetiæ spiritu, intra matris vterũ impletus, quo inter natos mulierum nemo maior surrexit, ab iniquis in carcerem mittitur, & pro puellæ saltu capite truncatur, & vir tantæ austeritatis pro risu turpium C moritur. Nunquid credimus aliquid fuisse quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccauit, qui locustas solummodo & mel syluestre edit? Quãdo conuersatione sua offendere potuit, qui de heremo non recessit? Quid est quòd omnipotens Deus sic vehemẽter in hoc sæculo despicit, quos sic sublimiter ante sæcula elegit: nisi hoc quod pietati fidelium patet, quoniam idcirco sic eos premit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis, & foras vsque ad despecta deiicit, quos intus vsque ad incomprehensibilia perducit. Hic ergo vnusquisque colligat, quid illic passuri sint quos reprobat: si hic sic cruciat quos amat.

In medio commentary ad cap. 6. Mar.

Marc. 6. ca. 25. in Beda ante med. tom. 5.

Lib. 3. super illud: Qui festa sanctorum videbunt, ca. 5. in nouis exempl. parum à princ.

Mors Ioãnis funesta

D BEDA. Sequitur: quo audito discipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento. Narrat Iosephus vinctum Ioannem in castellum Macheronta adductum ibique truncatũ. narrat vero ecclesiastica historia sepultũ eum in Sebaste Palestinæ vrbe, quæ quondam Samaria dicta est. Decollatio autem Ioannis, minorationem famæ illius qua Christus à populo credebatur insinuat, sicut exaltatio Saluatoris in cruce profectum designabat fidei. quia & ipse qui prius à turbis propheta esse credebatur, Dei filius à cunctis fidelibus est agnitus. vnde Ioannes quem oportebat minui, cùm diurnum lumen decrescere incipit, natus est: dominus autem E eo tempore anni, quo dies crescere incipit.

Mar. 6. cap. 25. in Beda, à med. illius. tom. 5.

THEO. Mysticè autem Herodes qui interpretatur pelliceus, populus est Iudæorum, qui habebat vxorem scilicet inanem gloriam, cuius filia saltat & mouetur etiam nunc circa Iudæos, scilicet falsus intellectus scripturarum, decapitarunt siquidem Ioannem, id est, verbum propheticum, & sine capite Christo habent eum. HIER. Vel aliter: Caput legis quod est Christus, de corpore abscinditur proprio, id est, Iudaico populo, & datur Gẽtili puellæ, id est, Romanæ ecclesiæ, & puella dat matri suæ adulteræ, id est, synagogæ crediture in fine. Corpus Ioannis sepelitur, caput in disco collocatur. Littera humana tegitur: Spiritus in altari honoratur & sumitur.

Mar. 6. in medio commentarij.

Allegoria pulchra.

Mar. 6. sup. illud: Quo audito Herodes ait. to. 4.

Et conuenientes apostoli ad Iesum, renunciauerũt ei omnia quæ egerant & docuerant. Et ait illis, Venite seorsum in desertũ locũ, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec spacium manducandi habebant. Et ascendentes in nauim, abierunt in desertum locum seorsum. Et viderunt eos abeuntes & cognouerunt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerunt eos. Et exiens vidit turbam multam Iesus, & misertus est super eos, quia erant sicut oues non habentes pastorem, & cœpit illos docere multa.

G l o. Postquam Euangelista narrauit mortẽ Ioannis, narrat ea quæ Christus cum suis discipulis post mortẽ Ioannis egerit, dicens: Et conue. apostoli, &c.

Mar. 6 super illud: Et conuenientes apostoli ad Iesum to. 9. Mar. 6. à med. tom. ment.

H i e r. Ad locum enim vnde exeunt flumina, reuertũtur, Deo semper referũt gratias missi super his quæ acceperant. T h e o. Discamus autem & nos cum in ministerium aliquod mittimur non elõgari, & vltra commissum officium non efferri, sed mittẽtem visitare, & renunciare ei omnia quæ egimus & docuimus. B e d a. Non enim solum oportet docere sed facere, non solum autẽ quæ ipsi egerant & docuerant apostoli, domino renunciant, sed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis sit passus, & sui & Ioannis discipuli domino renũciant, sicut Matthæus describit. Sequitur: Et ait illis: Venite seorsum, &c.

Mar. 6. cap. 25. in Beda. à med. to. 5.

Li. 2. ca. 45. tom. 4.

A v g. de con. Euang. Hoc continuo post Ioannis passionem factum esse commemorat, vnde post hæc facta sunt illa, quæ primo narrata sunt, quibus motus Herodes dixit, Hic est Ioannes Bapt. quem ego decollaui. T h e o. In desertum autem recedit locum, propter humilitatem. Quiescere autem facit Christus suos discipulos, vt addiscãt præpositi, quòd qui laborant in opere & sermone, requiem promerentur, & quòd non debent continuè laborare.

A med. comment in c. 6. Marci.

Mar. 6. c. 25. in Beda declinando ad finẽ. tom. 5.

B e d a. Quæ autem necessitas fuerit concedendæ requiei discipulis ostendit, cùm subdit: Erant enim qui ve. &c. Vbi magna temporis illius felicitas de labore docentium simul & discentium studio demonstratur, sequitur: Et ascen. in nauim, &c. Non discipuli soli, sed assumpto Domino ascendẽtes in nauim, locum petiere desertum, vt Matthæus demonstrat. Tentat autem fidem turbarum, petendo. n. solitudinem, an sequi curent, explorat. Illæ sequendo & non in iumentis aut vehiculis diuersis, sed proprio labore pedum quantam salutis suæ curam gerant, ostendũt. sequitur: Et vide. eos abeun. &c. Dum pedestres eos præuenisse dicuntur, ostenditur quia non in aliam maris siue Iordanis ripam nauigio peruenerũt discipuli cum Domino, sed proxima eiusdẽ regionis loca adierunt, quo etiam indigenæ pedestres poterãt præuenire. T h e o. Ita tu Christũ non expectans quòd ipse te vocet, sed præcurrens eum præuenias. sequitur: Et exi. vi. tur. mul. Iesus, & misertus, &c. Pharisæi lupi existentes rapaces, non pascebãt populum, sed deuorabant, propter hoc ad Christũ verum congregãtur pastorem, qui tradidit illis cibum spiritualem. s. verbi Dei. vnde sequitur: Et cœpit eos docere multa. Videns enim eos qui miraculorum occasione eum sequebantur præ longitudine viæ fessos, eorum misertus, voluit eorum satisfacere voluntati, docẽdo eos. B e n. Matthæus dicit quòd curauit languidos eorum, hoc est enim veraciter pauperum misereri, eis veritatis viam docẽdo aperire, & molestias

Theo Matt. 6. à me. commentary.

Mar. 6. cap. 26. in Beda. in prin. to 5

A corporales auferre. H i e r. Mysticè autem seorsum ducit Dominus quos elegit, vt inter malos viuẽtes, mala non intendant, vt Loth in Sodomis, & Iob in terra Hus, & Abdias in domo Achab.

Mar. 6. super illud: Venite seorsum in desertum locum. tom 9.

B e n. Derelicta etiam Iudæa in deserto ecclesiæ prædicatores sancti, qui apud Iudæos tribulationũ sarcina premebãtur, de gratia fidei Gentibus collata requiem nacti sunt. H i e r. Pusilla tamen est hic sanctis requies, lõgus labor, sed postea dicitur illis, vt requiescant à laboribus suis. Sicut autem in arca Noë animalia, quæ intus erant, foras mittebantur, & quæ foris erant, intro erumpebant: sic agitur in ecclesia, Iudas recessit, latro accessit: sed quandiu receditur à B fide in ecclesia, non est requies sine mœrore. Rachel enim plorans filios suos noluit consolari. Non est etiam hoc conuiuium in quo bibitur vinum nouum, cùm cantabitur canticum nouum ab hominibus nouis, cùm mortale hoc induerit immortalitatem.

Mar. 6. cap. 25. in Beda non multum remote à fin. tom. 5.

Mar. 6. super illud: et requiescite, &c. tom 9.

B e n. Christum autem petentem deserta Gentium, multæ fidelium catervæ relictis mœnibus priscæ conuersationis sequuntur.

Mar. 6 cap. 26. in Beda. non multum remote à princ. tom. 5.

Et cum iam hora multa fieret accesserunt discipuli eius, dicẽtes: Desertus est locus hic, & iam hora præterit: dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vicos, emant sibi cibos quos manducent. Et respon- C *dens, ait illis: Date illis manducare. Et dixerunt ei, euntes emamus ducentis denarijs panes, & dabimus illis manducare. Et dicit eis, Quot panes habetis? Ite & videte. Et cùm cognouissent, dicunt, quinque, & duos pisces. Et præcepit illis vt accumbere facerent omnes secundũ contubernia super viride fœnum, & discubuerũt in partes per cẽtenos & per quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cælũ benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis vt ponerẽt ante eos, & duos pisces diuisit omnibus. Et manducauerũt omnes & saturati* D *sunt. Et sustulerũt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt quinque milia virorum.*

T h e o. Præponens dominus quod vtilius est, scilicet cibum sermonis Dei, deinde etiam corporalem cibum præbuit turbæ, ad cuius narrationem Euangelista accedit dicens: Et cùm iam hora multa fieret, acces. dis. eius di. Deser. lo. est hic. B e n. Horam multam vesperrinũ tempus dicit. vnde Lucas dicit: Dies autem cœperat declinare. T h e o. Vide autem quomodo discipuli Christi circa hominum amorem proficiunt, turbarum enim misertі accedũt ad Chri- E stum, & pro eis intercedunt. Dominus autem tentauit eos si eius virtutem tantam esse cognouerant, quòd turbas pascere posset: vnde sequitur. Et respõdens ait illis: Date eis manducare. B e n. Prouocat etiam Apostolos, hoc dicens ad fractionem panis, vt illis se non habere testantibus, magnitudo signi notior fieret. T h e o. Discipuli autem arguebant eum, tanquã ignorantem, quod illis esset necessarium, ad tantam multitudinem turbarum pascendam, vnde turbari respondent. Sequitur enim, Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis, &c.

Mar. 6. sup. illud: Et egressus vidit turbam magnam.

Mar. 6. cap. 26. in Beda aliquantulũ à prin. to. 5.

Marc. 6. à medio comment.

Mar. 6. cap. 26. in Bed. Super illud: Date eis manducare to. 5.

Mar. 6. à medio comment.

A v g. de con. Euang. Hoc Philippus apud Ioannem respondet, sed Marcus à discipulis respõsum esse cõmemorat, volens intelligi hoc ex ore cæterorũ,

Lib. 2. c. 46. tom. 4.

Consensus euangelicus.

Philippum

Philippom tespondisse, qoanqoam & pluralem oumerũ pro singolari vsitatissime ponere potoerit. Sequitur: Et di. eis: Quot pa. habe. Ite & vi. Hoc à domino factum esse cæteri auangelistæ prætermiserũt. Sequitur. Et cùm cog. dicunt: qoinque & du. pisc. Quod Andreas apud Ioannem de quinqoe panibus & duobus piscibus suggesserat, hoc cæteri euãgelistæ pluralem numerum pro singulari ponentes ex discipulorum persona retulerunt, sequitur: Et præce. illis vt accum. face. &c. Quòd auté Locas dicit quinquagenos iussos esse discumbere, Marcus vero quinqoagenos & centenos, ideo non boc mouet, qoia vnus partem dixit, alter totum. Qoi enim de cẽtenis retulit, hoc retulit quod ille prætermisit. THE. Per hoc autem datur intelligi quòd sequestrati discobuerunt per partes & partes: in græco enim quod hic dicitur secundom cõtubernia duplicatur: ac si diceretur, per contubernia & contobernia. sequitur: Et acc. quinque pa. &c. CHRYS. Decentet autem in cælum aspexit, qoia in desetto manna accipientes Iudæi, de Deo dicere attentauerũt. Nunquid poterit dare panem? Ne vero hoc contingat, antequã faceret, ad patrem retolit qood erat facturus. THEO. Intuetor etiam in cælum, vt instrueter, à Deo petere escam & non à diabolo, sicut faciunt illi, qui alienis iniuste laboribus nutriuntur. Ex hoc etiam turbis tunc innuit quòd non esset Deo cõttarius, sed Deum inoocaret. Dat autem panem discipolis apponendum turbis, vt ttactando panem non dubium sed miraculom videatur. sequitur: Et mando. omnes, & satu. sunt, &c. Duodecim cophini superabundant fragmeotorum, vt qoolibet apostolorum voum cophinũ soper humerum apportante, ineffabile mitaculum videatur. Superabundantis enim virtutis erat non solum tot homines pascere, sed & tantam superabundantiam relinquere fragmẽtorum. Moyses enim & si manna dabat, secũdum vniuscunque necessitatem illud largiebatur, superfluũ vero vermibus scaturiebat. Elias etiam viduam pascens, quantom ei erat sofficiens, tribuebat, Iesus vero taoquam dominus superabundanter operatur. BEDA. Mysticè autem die declinata esurientes turbas Saluator reficit, quia vel fine sæculotum propinquãte, vel cùm sol iustitiæ pro nobis occubuit, à spiritualis inediæ fumus tabe saluati. prouocat apostolos ad fractionem panis, insinuans quòd quotidie per eos ieiuna suot corda nostra pascenda, eorum scilicet litteris & exemplis. Per qoinque panes quinque Mosaycæ legis libri, per duos pisces psalmi sont & prophetæ figurati.

Post mediũ commentarij in c. 6. Mar.

Hom. 50. in Matt. super illud: Respexit in cælum & benedixit tom. 2.

Doctrina ex gestis Christi.

Mar. 6. super illud: Sublevatis in cælum oculis.

Notatur mysteriũ.

Mar. 6. cap. 26. in beda. inter prin. & medium. tom. 5.

THEO. Vel duos pisces sunt piscatorum sermooes scilicet epistolæ & euangelium. BEDA. Quia vero quinqoe sunt exteriotis hominis sensus, qoinque milia viri dominum secuti designãt eos qui in sæculari adhuc habitu positi, exterioribus bene vti nouerũt.

Theo. Mar. 6. inter medium & fin.

Mar. 6. cap. 26. in beda. circa finem. tom. 5.

GREG. 16. moralium. Dioetsi conuiuantium discubitus distinctiones Ecclesiarum, quæ vnam catholicam faciunt, designant. Iubilei autem requies quinquagenarij numeri mysterio cõtinetur, & quinquagenatius bis ducitur, vt ad centenarium peruematur. Quia ergo prius à malo quiescitur opere, vt post anima plenius qoiescat in cogitatione: alij quinquagenarij, alij centeni discumbont. BED. Soper fœoom autem discumbentes domioicis pascuntur alimẽtis, qui per continentiam calcatis concupiscentiis audiendis implendisqoe Dei verbis operam impẽdunt. Saluator autem non noua creat cibaria: quia veniens

Lib. 16. sup. illud: De sitientibus fo... sequunt viros gemere. c. 23. in nouis exempl.

Mar. 6. cap. 26. in beda. aliquantulũ ante finem. tom. 5.

A in carne non alia quàm qoæ prædicata sunt prędicat, sed legis & prophetarum scripta quàm grauida sint mysteriis gratiæ demõstrat. Intuetur in cælum, vt ibi lucem doceat esse quærendam. Frangit, & ante turbas ponenda distribuit discipulis: quia sacramenta prophetiæ sanctis doctotibus qui hæc toto orbe prędicẽt, patefecit. Quod turbis superest à discipolis tòllitur, quia sacratiora mysteria, quę à rudibus capi oequeunt, non negligenter omittenda, sed sunt inquirenda perfectis. Nam per cophinos 12. apostoli & sequentes doctores figurantur: foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquiis cumulati. Cõstat enim cophinis opera seruilia geri solere.

B HIER. Vel duodecim cophini pleni fragmentis colligũtur, cùm sint super thronos iudicantes duodecim tribus Israel, qui suot fragmenta: Abraham, Isaac, & Iacob, quando ex Israel reliquiæ saluæ fient.

Parum ante finem commentarij ad cap. 6. Mar. tom 9.

*Et statim coëgit discipulos suos ascendere nauim: vt præcederẽt eum transfretũ ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum. Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare. Et cùm sero esset, erat nauis in medio mari: & ipse solus in terra. Et videns eos laborãtes in remigando, erat enim ventus cõtrarius eis, & circa quartã vigiliam noctis venit ad eos ambu-*C*lans supra mare: & volebat præterire eos. At illi vt viderunt eum ambulantem supra mare, putauerũt fantasma esse, & exclamauerunt. Omnes enim viderũt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cũ eis, & dixit eis: Confidite, ego sum. Nolite timere. Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt de panibus, erat enim cor eorum obcæcatum.*

GLO. Dominus quidem in miraculo panum, qood esset conditor rerum ostendit: nunc aotem ambulãdo soper vndas, qoòd haberet corpos ab omniũ peccatorum graoedine liberum edocuit: & in placando D ventos, vodarúmque rabiem sedeodo, quòd elementis dominaretur monstrauit. vnde dicitur: Et statim coëgit, &c. CHRYS. Dimittit quidem populum in benedictione & aliquibus curationibus. Coëgit autem discipulos, quia non de facili ab eo poterãt separari: & hoc quidem tum propter nimium affectum, qoem ad eum habebãt, tum quia sollicitabãtur qualiter ad eos veniret. BEO. Merito autem mooet quomodo Marcus dicat peracto miracolo panũ, discipulos venisse trãs fretum Bethsaidam, cùm videatur Lucas dicere qood in locis Bethsaidę factum fuerit miraculũ illud? nisi forte intelligamus quod Locas ait in desertum locum, qoi est Bethsaida, non E ipsius intima ciuitatis, sed loca deserti ad eam pertineotis esse designata. Marcus autẽ dicit vt præcederent eom ad Bethsaidam, vbi ipsa ciuitas notatur. Seqoitur: Et cùm di. eos, &c. CHRYS. Quod decet intelligere de Christo secũdum quòd est homo: hoc etiam fecit instruens nos assiduos esse in oratione.

Id habet. Theop. Mar. 6. aliquantulum ante finem.

Mar. 6. cap. 27. in beda à med. to. 5.

THEO. Dimissa autem turba ascendit orare: reqoiem enim & silentium oratio exigit.

BED. Noo omnis autem qui orat, ascendit in mõtem: sed qui bene orat, qui Deũ orando quærit. Qui vero de diuitiis, aut honore sæculi, aut de inimici morte obsecrat, ipse in infimis iacens viles ad Deum preces mittit. Quare autẽ dominus dimisso populo

Mar. 6. aliquantulum ante finem commentar.

Mar. 6. cap. 25. in beda. in prin. to. 5.

in montem oraturus abierit Ioannes declarat dicēs: Iesus ergo cùm cognouisset quia venturi essent vt raperent eum, & facerent eum regem: fugit iterum in montem ipse solus, sequitur: Et cùm sero esset, erat nauis, &c. THEO. Permisit autem Dominus periclitari discipulos, vt patientes fierēt. vnde non statim eis astitit, sed per totam noctem periclitari permisit, vt doceret eos patiēter expectare, & non à principio sperare in tribulationibus subsidium. sequitur enim: Et videns eos labo. in, &c. CHRY. Quatuor vigilias noctis dicit sacra scriptura, vnamquamque diuidens in tres horas, vnde quartam vigiliam dicit quæ est post horam nonam, scilicet in hora 10. vel posteriori hora. sequitur: Et vo. præte. eos.

Theo. aliquantulum ante finem commentar. ad c. 6. Mar.

Vigiliæ quæ sunt.

Lib. 2. ca. 47. paulo post prin. tom. 4.

B AVG. de concordan. Euangelista. Quomodo autem hoc intelligere potuerunt, nisi quia in diuersum ibat: eos volens præterire tanquam alienos, à quibus ita non agnoscebatur, vt phantasma putaretur. sequitur enim: At illi vt viderunt eum, &c.

Theo Marc. 6. aliquantulum ante finem.

THEO. Vide autem quoniam cùm Christus debebat eorum pericula compescere, tunc maiorem eis incutit timorem. Sed statim per vocem confortauit eos. Sequitur enim: Et statim locutus est cum eis & dixit eis, confidite: ego sum. nō. timere.

Lib. 2. c. 47. inter prin. & med. tom. 4.

CHRYS. Statim autem in voce cognouerunt eum, & timor solutus est. AVGVS. de con. euang. Quomodo ergo eos volebat præterire, quos pauentes ita C confirmat, nisi quia illa voluntas prætereundi, ad eliciendū illum clamorem valebat, cui subuenire oportebat? BEDA. Scripsit autem Theodorus Samaritanus quondam Episcopus, corporale pondus non habuisse Dominum secūdum carnem, sed absque pondere super mare ambulasse: sed fides catholica pondus secundum carnem habere eum prædicat. Ait enim Dionysius. Ignoramus qualiter non infusis pedibus corporale pondus habentibus & materiale onus, deambulat in humidam & instabilem substantiam? THEO. Deinde per introitum in nauiculam Dominus compescuit tempestatem. Sequitur enim: D Et ascen. ad il. in na. & ces. ven. Magnum quidem miraculum est quòd ambulat Dominus super mare, sed tempestas & venti contrarietas apposita fuerunt propter maius miraculū. Apostoli enim ex miraculo quinque panum non intelligentes Christi potentiam, nunc ex maris miraculo plenius cognouerunt vnde sequitur: Et plus intra se stupebant. Non enim. &c. BEDA. Stupebant quidem carnales adhuc Discipuli virtutum magnitudinem. necdum tamen in eo veritatem diuinæ maiestatis cognoscere valebāt. vnde sequitur: Erat. n. cor eorum obcæcatum. Mysticè autem labor discipulorū in remigando & ventus contrarius, labores sanctæ ecclesię designat: quæ E inter vndas sæculi aduersantes, & immundorum flatus spiritum, ad quietem patriæ cælestis peruenire conātur. Bene autem dicitur, quia nauis erat in medio maris, & ipse solus in terra: quia nonnunquam Ecclesia tantis Gentilium pressuris afflicta est, vt redemptor ipsius eam prorsus deseruisse videretur. Sed videt Dominus suos laborantes in mari, quia eos ne in tribulationibus deficiāt, suæ respectu pietatis corroborat, & aliquando manifesto adiutorio liberat. Quarta autē vigilia venit ad eos diluculo appropinquante, quia homo mentem cum ad superni luminis præsidij erexerit, aderit dominus, & tētationum pericula sopientur. CHRYS. Vel prima vigilia est vsque ad diluuium, secunda vsque ad moysen, tertia

Mar. 6. cap. 28. in Beda. circa med. tom. 5.

Theo. paulo ante finem commentar. in ca. 6. Marc.

Mar. 6. c. 28. in Beda. tom. 5.

Vigiliæ quatuor.

A vsque ad aduentum Domini, in quarta venit Dominus & discipulis locutus est. BED. Sæpe autem fideles in tribulatione positos superna pietas deseruisse visa est, vt quasi laborātes in mari discipulos præterire Iesus voluisse putaretur. Adhuc autem hæretici putant fantasma fuisse Dominum, nec veram assumpsisse carnem de virgine. HIER. Dicit autem eis: Confidite, ego sum: quia videbimus eum sicuti est. cessauit autem ventus & procella, Iesu sedente, id est, regnante in naui quæ est vniuersa Ecclesia.

Mar. 6. cap. 28. in Beda, à med. illius, tom. 5.

In fine commen. ad c. 6. Matt. to. 9.

BED. In quocunque etiam corde per gratiam sui adest amoris: mox vniuersa vitiorum & aduersantis mundi siue spirituum malignorum bella compressa quiescunt.

Mar. 6. cap. 28. in Beda, inter med. & fin. to. 5.

B

Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genezareth, & applicuerūt. Cùmque egressi essent de naui, cōtinuo cognouerunt eum, & percurrentes vniuersam regionem illam cœperūt in grabatis eos qui se male habebant circumferre, vbi audiebant eum esse. Et quocunque introibat in vicos, vel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quotquot tangebant eum, salui fiebāt.

GLO. Quia Euangelista exposuerat periculum C quod discipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati: nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et transfretassent.

THEO. Post magnum autem spatium temporis ad prædictum locum Dominus transfretauit. Et ideo Euangelista subdit: Cumque egressi essent de naui, continuo cognouerunt eum, scilicet incolæ.

Parū à fine commēt. ad ca. 6. Marc. id habet.

Expositio litteralis.

BEO. Cognouerunt autem eum rumore, non faciè, vel præ signorum magnitudine & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominū terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salute contenti sint, sed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quo omnes curant ad medicum, vnde sequi- D tur: Et percurrentes vniuersam regionem illam, cœpe. in grabatis, &c. THEO. Non. n. ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habētes afferebantur ad eum, vnde etiam sequitur: Et quocunque introibat in vicos aut in vil. &c. Miraculum enim quod circa mulierem hæmorrhoissam cōtigerat, ad aures multorum deuenerat, & multam fidem eis dabat, ex qua sanabātur. Sequitur enim: Et quotquot tangebant eum, &c. BED. Mysticè autem fimbriam vestimenti eius minimum mandatum intellige: quod quicunque trāsgressus fuerit, minimus vocabitur in regno cælorum: vel assumptionem car- E nis, per quam venimus ad verbum Dei, & illius postea fruimur maiestate. HIER. Quod autem dicitur: Et quotquot tangebant eum, salui fiebant, implebitur quando fugiet & gemitus.

Mar. 6. cap. 28. in Beda, parum ante finem. to. 5.

Theo. Marci 6. circa fine illius.

Mar. 6. cap. 28. in Beda, in fin. illius, tom. 5.

In fine commentarij ad cap. 6. Mar. tom. 9.

CAPVT VII.

ET conuenerunt ad eum pharisæi & quidam de scribis, venientes ab Hierosolymis. Et cùm vidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperauerunt. Pharisæi enim & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non

manducant

manducant, tenentes traditionem seniorum & à foro nisi baptizentur, non comedunt. & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum & aramentorum & lectorum. Et interrogabant eum pharisæi & scribæ: Quare discipuli tui nō ambulant iuxta traditionē seniorum, sed communibus manibus manducāt panem? At ille respondens dixit eis: Bene prophetauit Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorū longe est à me. In vanum autem me colūt docentes doctrinas & præcepta hominum. B *Derelinquentes enim mandatum Dei* * *tenentes traditiones hominum, baptismata vrceorum & calicum, & similia his facitis multa. Et dicebat illis. Bene irritum fecistis præceptū Dei, vt traditionem vestram seruetis. Moyses.n.dixi: Honora patrē tuum & matrem tuam. Et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri corbam, quod est, donum quodcunque ex me, tibi profuerit, & vltra nō dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quā tradidistis. Et similia huiusmodi multa facitis.* C

*Tenetis.

Mat. 7. cap. 19. in Beda in prin. illius tom. 5.

BEDA. Homines terræ Genezareth, qui minus docti videbantur, non solum ipsi veniunt, sed & suos infirmos adducunt ad Dominum, vt vel fimbriam eius mereantur contingere. At verò pharisæi & scribæ, qui doctores esse populi debuerant, non ad quærendum medelam, sed ad mouendas quæstionum pugnas ad Dominum concurrunt. vnde dicitur: Et conue. ad eum Pharisæi, &c. THEO. Discipuli nanque Domini instructi ea quæ virtutis tantum sunt operari, non lotis manibus simpliciter comedebant, pharisæi autem volentes occasionē inuenire, hoc acceperunt, & non vtique vituperabant eos vt legis transgressores, sed quia traditiones seniorum transgrediebātur. D vnde sequitur. Pharisæi.n.& omnes Iudæi nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum. BEDA. Spiritualia.n. prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis & operis castigatione præcipiebant, dicentes: Lauamini, mundi estote, & mundamini qui fertis vasa Domini, isti de corpore solo lauando seruabant. Superstitiosa ergo est hominū traditio, semel lotos ob manducandum panem crebrius lauare, & à foro, nisi baptizentur nō comedere. Sed necessarium est eos qui panem de cælo descendentem participare desiderāt, crebro eleëmosynis, lachrymis, & alijs iustitiæ fructibus sua opera purgare. E Necessarium etiam est inquinamenta quę ex temporalibus negociorum curis quisquam cōtraxerit, subsequenti bonarum cogitationum & actuum permundet instantia. Frustra autē Iudæi lauant manus, & à foro baptizantur, quandiu contemnunt fonte ablui Saluatoris in vnum baptisma seruant vasorum, qui corporum suorum, & cordium negligunt abluere sordes. Sequitur: Et interrogabant eum pharisæi & scribæ, di. Quare discipu. tui non ambu. iuxta tradi. seni. sed con. man. ma. panem?

Theo. in prin. comment. ad cap. 7. Marc.

Pharisæorū malitia.

Marc. 7. cap. 19. in Beda non remotè à prin. tom. 5.

Hiero. Marc. 15. in princi. comment. to. 9.

HIERO. super Matth. Mira pharisæorum scribarūmque stultitia, Dei filium arguunt, quare traditiones hominum & præcepta nō seruet. Commune au- A tem hic pro immundo ponitur. Populus enim Iudæorum partem Dei se esse iactitans, communes cibos vocat quibus omnes vtuntur.

HIER. Pharisæorum autem superfluum latratum furca rationis obtundit, id est, Moysi & Esaiæ interpretatione, vt nos aduersantes hæretico verbo scripturæ vincamus. vnde sequitur: At ille respondens ait: Bene prophe. Esaias de vo. hypo. sicut scriptum est. Populus hic lab. me ho. cor autem eorum longè est à me. CHRYS. Quia enim non de legis transgressione, sed seniorum, discipulos accusabant, iniuriose ipsos confundit hypocritas vocans, quasi commendantes cū reuerentia quadam id quod non conueniebat. B Superaddit autem Esaiæ prophetæ verbū, quasi de eis dictum, ac si diceret, Sicut hi de quibus dicitur quòd Deum labijs honorant, cor autem eorum ab eo longe est, in vanum pietatem custodire se dicunt, doctrinas hominum honorantes, ita & vos qui derelinquitis id quod interius curabile est, & iustitiam, colentes accusatis. HIER. Traditio autem pharisaica in mensis & vasis abscindenda est & radenda. Sæpe. n. traditionibus hominum mandata Dei cedunt. vnde sequitur: Derelin. man. Dei, te tra. hominum baptisma vrceorum. CHRYS. Vt autem eos arguat tanquam Dei reuerentiam non seruantes, propter traditionem à senioribus factam, diuinis scripturis oppositam, subiungit: Moyses enim dixit, C honora patrem, &c. BEDA. Honor in scripturis nō tantum in salutatione & officijs deferendis, quantū in eleëmosyna ac munerum collatione sentitur, honora, inquit Apostolus, viduas quæ veræ viduæ sunt.

Hiero. Matt. 15. su. illud: Non quod intrat, &c. t. 9.

Superstitio damnatur.

In prin. comment. ad cap. Marci tom. 9.

Vide Homil. 52. in Matt. tom. 2.

Circa princ. comment. ad cap. 7. Mar. tom. 9.

Homil. 52. in Matth inter princ. & me. tom. 2.

Mar. 7. c. 29. in Beda paulo ante med. tom. 5.

CHRYS. Tali autem existente diuina lege ac talibus ministris transgredentibus illatis, vos de leui & diuinum transgredimini præceptum, obseruātes seniorum traditiones. vnde sequitur: Vos autem di. Si dixe. honora pa. & ma. Corbam: quod est donum quodcunque ex me tibi proderit, supple, liber erit ab obseruatione præmissi mandati. vnde sequitur: Et vltra non dimit. eum, &c. THEO. Volentes enim D pharisæi, quæ offerebantur, comedere, instruebant filios quod cum peculia aliqua habebāt, & parentes hæc peterent, responderent illis: Corbam, hoc est, donum quod à me petis, iam obtuli Domino, & ita hæc non exquirerent quasi Domino oblata, id est, ad salutem parentum proficua, & sic decipiebant filios, vt parentes non honorarent, & ipsi oblata deuorarēt. Hoc ergo Dominus exprobrat eis, quia propter lucrum, legem diuinam transgrediebantur. vnde sequitur: Rescin. ver. Dei per tradi. &c. Et multa similia huiusmodi facitis scilicet transgredientes præcepta Dei, vt obseruetis traditiones hominum.

Inter princi. & me. comment. ad. ca. 7. Marc.

CHRYS. Vel potest dici quòd pharisæi iuuenes docebant, quòd si quis pro iniuria patri aut matri illata E munus offerat Deo, erat immunis quasi Deo dans munera quæ patri debentur: & hoc dicentes parentes honorari non permittebant. BEDA. Post autem & hunc breuiter habere sensum: Munus quod ex me est, tibi proderit. Compellitis (inquit) filios, vt dicant parentibus suis, quodcumq; donum oblaturus eram Deo, in tuos consumo cibos, tibique prodest, ô pater & mater? quasi dicant, non prodest, vt sic illi timentes accipere quod Deo videbant mancipatum, inopem magis vellent vitam ducere, quàm edere de consecratis. HIER. Mysticè autem discipulos non lotis manibus manducare futuram Gentium communionem significat. Munditia & baptisma phari-

Vide homil. 52. in Matt. ante me. to. 2.

Marc. 7. ca. 29. in Beda a med. illius.

Circa princ. comment. ad cap. Mat. 7. tom. 9.

faicum sterile est: communicatio non lota apostolica extendit palmites suos vsque ad mare.

Et aduocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare. Sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ coinquinãt hominem. Si quis habet aures audiendi, audiat. Et *cum introisset in domum à turba, interrogabant eũ discipuli eius parabolam:* Et *ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem, nõ potest eum coinquinare, quia non intrat in cor eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit purgans omnes escas? Dicebat autem quoniã quæ de homine exeunt, illa coinquinãt hominẽ. Ab intus n. de corde hominum malæ cogitationes procedũt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. Omnia hæc mala ab intus procedunt, & coinquinãt hominẽ.*

CHRY. Iudæis considerantibus corporalem muoditiam legis & de hac murmorantibus, Dominus cõtrarium vult introducere. vnde dicitur: Et ad. ite. tu. di. il. Audite, &c. Illa sunt quæ coinquinant hominem, id est, immundum faciunt. Ea enim quæ Christi sunt, intra hominem cõsiderantur, ea verò quæ legis suot, magis cernuntur extra hominem, quibus quasi corporalibus crux Christi finẽ in breui dare debebat.

Mar. 7. sup. illud: Nihil est extra hominem introiens.

THEO. Hoc autem Dominus dicit, volens instruere homines, quòd obseruationes escarum quas lex commemorat non oportet corporaliter intelligere, & ex hoc intentionem legis eis manifestare, incœpit.

Doctrina moralis.

CHRYS. Subiungit autem: Si quis ha. au. audi. audiat. Non. n. manifestè aperuerat, quæ essent illa, quæ de homine procedebant & hominem coinquinant, & propter hoc verbum Apostoli crediderunt quòd aliquod aliud profundum prædictus Domini sermo innueret. vnde sequitur: Et cùm introisset in do. à tur. interro. &c. Parabolam autem immanifestũ sermonem vocabãt. THEO. Dominus autem prius increpat. vnde sequitur: Et ait illis: Sic & vos impru. estis?

Marci 7 in medio illius.

BEDA. Vitiosos. n. est auditor, qui obscura manifestè, aut manifestè dicta obscurè vult intelligere.

Marci 7. ca. 19. in Beda aliquantulũ ante finem. tom. 5.

THEO. Deinde Dominos manifestat id quod erat occultum, dicens: Non intelli. quia omne, &c.

Mar. 7. paulò ante finem

BEDA. Iudæi. n. se partem Dei iactãtes, communes cibos vocãt qoibus omnes homines vtũtur, vt ostrea, lepores, & huiusmodi animalia, nec etiã Idolothytũ in quantõ cibus & Dei creatura est, sed dæmonũ inuocatio hoc facit immundũ. Et causam subdit dicẽs: Quia non intrat in cor eius. Animæ locus principalis iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christũ in corde est. GLO. Dicitur ergo in cor eius, id est, in mentẽ, quæ est principalis pars animæ, ex qua tota hominis vita dependet. vnde secundũ eam necesse est hominum mundũ vel immundũ æstimari, & sic ea quæ ad mentem non perueniunt, nõ possunt homini immunditiam afferre. Cibi ergo, quia ad mentem non perueniunt, secundum suam naturã hominem inqoinare non possunt, sed inordinatus ciborũ vsus, qui ex inordinatione prouenit mentis, ad hominis immũditiam pertinet. Quòd autẽ cibi ab mentem nõ perueniant, ostendit per id quod subdit, dicens: Sed in ventrem, &c. Hoc aotem dicit, ne intelligatur, quod inde ex cibis in corpore maneat: Manet. n. quod est necessariom ad corporis outrimentum, & augmentum. Egreditur autem qood est superfloum, quasi purgatio quædam interius remanentis hutrimenti.

Mar. 7. ca. 19. in Beda

AVG. in lib. 83. quæst. Quidam. n. sic accedunt, vt etiam mutẽt, & motentur, sicot & ipse cibus amittẽs speciem soam in corpus nostrũ vertitur, & nos refecti in robor motamur. BEDA. Sed & tenuissimus humor, cùm in venis & alijs arteriis cocta fuerit esca, & digesta per occulros meatus, quos Græci poros vocant, dilabitur, & in secessum vadit. BEDA. Sic ergo cibi non faciunt homines immondos, sed malitia, quę operatur passiones ab interioribus procedentes. vnde sequitur: Dicebat autem quooiã quæ de ore exe. &c.

Marc. 7. cap. 19. in Beda à me. tom. 5.

GLO. Cuios rationem sigoificat, cùm subdit. Ab intus. n de cor. ho. cogi. ma. procedũt. Et sic patet quod malæ cogitationes ad mentẽ pertinent: quæ hic cor nominatur, secundum quam homo dicitur bonus vel malus, mundus vel immundus. BEDA. Hinc aotem arguuntur qui cogitatiooes à diabolo immitti putãt, non ex propria nasci voluntate. Diabolus incensor & adiutor malarum cogitationum esse potest, & auctor esse non potest. GLOS. Ex malis autem cogitationibos vlterios mali actus procedũt, de quibus subditur, Adulteria quæ in violatione alieni thori consistunt. Fornicationes quę sunt illiciti coitus personarũ à matrimonio solutarum. Homicidia, quibus in personas proximorum nocumentũ iofertur. Furta, quibos res subtrahuntur. Auaritiæ, ioqoantum aliqua iniustè retinentur. Nequitiæ, quę cõsistunt in proximorum calumniis. Dolos, in eorum deceptione. Impudicitiæ, quantom ad qoamlibet corruptiouẽ mentis vel corporis. THEO. Oculus malus, id est, odium & adulatio: nam qui odit, oculum malum & inuidũ habet ad eom quem odit, & adulator non rectò oculo videns, quæ sunt proximi, ad malum ipsum dedocit. Blasphemiæ, id est, iniurię io Deum. Superbia, id est, Dei contemptus, dum scilicet quis booum quod operatur nõ Deo sed suæ virtuti ascribit. Stultitia, id est, iniuria in proximom. GLOS. Vel stultitia est cùm non rectè de Deo sentitur. Cootrariatur. n. sapientiæ, quæ est diuinarum rerum cognitio. Seqoitur: Omnia hæc ma. ab intus proce. & coinqui. ho. Hoc enim in culpam homini imputatur quod in soa potestate existit. Talia autem sunt quæ procedunt ab interiori voluntate, per quam homo est footum actuum Dominos.

Marc. 7. cap. 19. à medio. tom. 5.

Error arguitur.

Mar. 7. parũ ante mediũ.

Et inde surgens abijt in fines Tyri & Sidonis. Et *ingressus domum neminem voluit scire, & non potuit latere.* Mulier. *n. statim vt audiuit de eo cuius filia habebat spiritum immundũ, intrauit, & procidit ad pedes eius.* Erat. *n. mulier Gentilis Syrophænissa genere. Et rogabat eum, vt dæmonium eijceret de filia eius. Qui dixit illi. Sine prius saturari filios. Non est enim bonum sumere panem filiorũ, & mittere canibus. At illa respondit, & dixit illi. Vtiq; Domine.* Nam *& catelli comedunt sub mensa de micis puerorum.* Et *ait illi, propter hunc sermonem, vade, exijt dæmonium de filia tua.* Et *cum abijsset domum suã, inuenit puellam iacentem super lectum, & dæmonium exijsse.*

THEO. Postquam de escis Dominus docuerat, videns incredulos esse Iudæos, fines ingreditur Gentiũ.

Mar. 7. à me. comment.

Iudæis

Iudęis enim infidelibus existentibus, salus ad Gentes conuertitur. vnde dicitur: Et inde surgens abijt, &c.

Chry. Tyrus & Sidon loca Chananæorum erant. venit ergo ad eos Dominus, non tanquam ad propinquos, sed tanquam ad eos quibus nihil est commune ad patres, quibus promissio facta est. Et ideo sic venit vt aduentus suus Tyrijs & Sidonijs non appareret. vnde sequitur: Et ingres. do. neminem voluit scire. Nondum. n. tempus aduenerat vt cum gentibus habitaret, & eas ad fidem adduceret: huius enim tempus debitũ erat post crucem & resurrectionem.

Tempus Gentiliũ.

Mar. 7. ãmo. comment.

Theo. Vel ideo clam ingreditur, ne occasionem Iudæi sumerent contra eum: tanquam ad immundas gentes transisset. Sequitur: Et non potuit latere.

Cap. 77. Incipit hic liber Deus certè perfectus est. tom. 4.

B Avgvst. de quæst. no. & veteris testa. Si autem voluit & non potuit, infirma voluntas eius esse videtur: Impossibile est autem vt Saluatoris voluntas nõ impleatur, nec potest velle quod sic fieri nõ deberet. Idcirco quod factũ est, hoc voluisse dicendus est. Aduertendum est autem quòd istud in finibus gestũ est Gentiliũ, quibus adhuc tempus prędicandi non erat, vltro tamen venientes ad fidem nõ suscipere, inuidię erat. Sic ergo factum est vt Saluator à discipulis proditus nõ esset, ab alijs tamen qui ingredientẽ domum viderãt, proditus est & incœpit sciri quod esset in domo. A suis ergo noluit prædicari, requiri autẽ se voluit, & ita factum est. Beda. Ingressus etiam domũ

Mar. 7. cap. 30. in Bed. ãpud. to. 5.

C præcepit discipulis, ne se cuiquam in regione ignota quis esset aperirẽt, vt exemplo eius discerent, quibus sanandi infirmos gratiã conferret, in exhibitione miraculorum humani fauoris gloriam, quantum possent declinare, nec tamẽ à pio virtutis opere cessare, quando hoc fieri vel fides bonorum iustè mereretur, vel infidelitas prauorum necessario cogeret. Ipse. n. suum illo introitũ Gentili fœminæ, & quibuscunque voluit, publicauit. Avgvst. de quæst. no. & ve. test. Denique mulier Chananæa audiẽs de illo intrauit ad eum, quæ nisi prius subiecisset se Deo, Iudæorum beneficium consecuta non esset, de qua sequitur: Mulier enim statim vt audiuit, &c. Chrys. Per hoc

Ca. 77. circa fin. Incipit hic lib. Deus certe perfectus est, to. 4.

D autem voluit Dominus discipulis ostendere, quòd etiã gentibus aperuit ostium salutis. vnde & mulieris genus describitur cũ subditur. Erat enim mu. gẽt. Syrophęnissa genere, id est, de Syria Phænicis. Sequitur: Et rogabat eum vt dæmo. &c. Avgv. de con. Euang. Videtur autem afferre aliquam repugnantiæ quæstionẽ, quia dicit in domo fuisse Dominum cùm ad illum venit mulier pro filia sua rogãs. Sed quoniã Matthæus dicit discipulos Domino ita suggessisse: Dimitte illã, quoniã clamat post nos, nihil aliud videtur significare, quàm post ambulantem Dominũ mulierem illam deprecatorias voces emisisse. Quo-

Lib. 2. c. 49. circa finem illius, tom. 4. Consensus euangelicus.

E modo ergo in domo, nisi quia intelligendũ est dixisse quidem Marcum, quòd intrauerit vbi erat Iesus, cũ eum prædixisset fuisse in domo? Sed quia Mat. ait: Nõ respõdit ei verbũ, dedit agnoscere in eo silẽtio egressum fuisse Iesum de domo illa, atque ita cætera contexuntur, quæ iam in nullo discordant. sequitur: Qui dixit illi: Sine prius saturari filios. Beda. Quasi dicat, futurum est vt etiã vos qui de Gentibus estis salutem consequamini, sed prius oportet Iudæos qui merito antiquæ electionis filiorum Dei solent nomine censeri, pane cælesti refici, & sic tandẽ gentibus vitę pabula ministrari. Sequitur: Non est enim bonum sumere, &c. Chrys. Hoc autem verbum dixit, non quod in eo sit defectus virtutis ad benefaciendũ om-

Mar. 7. cap. 30. in Beda in me. illius. tom. 5.

A nibus, sed quia beneficium eius distributum Iudæis & Gentibus communionem inter se nõ habentibus prouocationem magis operaretur. Theo. Canes vocat Gentiles, tanquam à Iudæis sceleratos reputatos. Panem verò dicit beneficium quod filijs, id est, Iudæis Dominus promisit. Est ergo sensus quod nõ decet Gentiles beneficij primo esse participes quod Iudæis principaliter promissum est. Ideo autem Dominus non statim exaudit, sed gratiam differt, vt etiã ostendat mulieris fidem constantem, & vt discamos nõ statim deficere cùm oramus, sed vt insistamus donec recipiamus. Chrys. Similiter etiam vt Iudæis ostenderet, quod nõ æqualiter eis dabat & alienigenis sanitatem, & vt patefacta mulieris fide, magis

Mar. 7. ãmo. comment. Allegoricã expositio.

B patefieret infidelitas Iudæorum. Mulier. o. non grauiter tulit, sed vocem Domini cum multa reuerentia confirmauit. vnde sequitur: At illa respondit, & dixit illi: Vtiq; Domine. nam & catel. co. sub men. de micis puerorum. Theo. Quasi dicat, Iudæi panem totum habent scilicet descendentem de cælo, & tua etiam beneficia: ego micas postulo, scilicet modicã beneficij partem. Chry. Quòd ergo in ordine canum se reputat, reuerentiæ est quasi dicat, pro gratia habeo etiam in numero canum esse, & non ab aliena, sed à propria mensa comedere dominantis.

Mar. 7. ãmo. comment.

Theo. Quia ergo mulier sapientissimè respõdebat, obtinuit quod optabat. vnde sequitur: Et ait illi, &c.

Mar. 7. ãmo. Muliebris fidei pręconium.

C Non dixit, virtus mea te saluã fecit, sed propter hunc sermonem, id est, propter fidem tuã, quæ hic sermone demõstratur. Vade, exijt dæmon à filia tua. Sequitur: Et cũ abijt in domum suam, &c. Beo. Propter humilem. n. matris fidelémque sermonem filiam deseruit dæmonium. vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes, quia videlicet per fidẽ & confessionem parentum in baptismo liberãtur à diabolo paruuli, qui necdũ per se sapere, vel aliquid agere boni possunt vel mali. Hilar. Mysticè autem mulier Gentilis, quæ pro filia rogat, est mater nostra Romana Ecclesia. Nata eius dæmoniaca, barbarica est oc-

Mar. 7. cap. 30. Bed. in fine illius, tom. 5.

Mar. 7. ante med. comment. tom. 9.

D cidentalis natio, cuius fides fecit de cane ouem. Micas autem spiritualis intellectus, non panem infractũ litteræ sumere cupit. Theo. Vnusquisq; etiam horum cùm peccat, mulier est anima eius. Infirmam vero filiam habet hæc anima, actus prauos, quæ filia dæmonium habet, nam actus praui dæmonum sunt. Peccatores autem existentes nũcupantur catuli impleti immunditijs. Propter quod nõ sumus digni panem Dei recipere, aut participes fieri immaculatorũ mysteriorum Dei. Si verò cognoscẽtes nosmetipsos per humilitatem catulos esse confiteamur peccata nostra, tunc sanabitur, filia scilicet operatio praua.

Mar. 7. ãmo. comment.

Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

E *Et adducunt ei surdum & mutum. Et deprecabantur eum vt † imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius. Et suspiciẽs in cælum, ingemuit, & ait illi: Hephetha, quod est adaperire. Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabãt, & eo amplius admirabantur, dicentes. Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.*

† Imponeret.

Mar. 7. à me. comment. Occasio scandali remouenda. *Mare. 7 sup. 31. in Beda in prin. to. 5.*

A THE. In Gentilium locis moram Dominus facere non volebat, ne occasionem Iudæis daret, vt transgressorẽ legis eum æstimarent, quod se gentibus admiscebat, & ideo confestim reuertitur. vnde dicitur: Et iterum exiens, &c. BED. Decapolis est regio x. vrbium trans Iordanem ad orientem cõtra Galilæam. Quod ergo dicitur quod Dominus venit ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos, non ipsos fines Decapolis intrasse significat, neque enim mare nauigasse dicitur, sed potius ad mare vsq; venisse, atque ad ipsum peruenisse locum, qui medios fines Decapolis longe trans mare positos respiciebat. Sequitur: Et adducunt ei surdum, &c. THEO. Quod rectè

Marc 7. aliquantulum ante finem comment. Theop. super hunc locum.

B post dæmoniaci liberationem ponitur, ex dæmonio .n. talis passio erat. sequitur: Et apprehendẽs eũ, &c.

CHRYS. Seorsum à turba oblatum surdum & mutum apprehendit, vt diuina miracula nõ faceret manifeste, instruens nos vanã gloriam eiicere & tumorẽ, nihil. n. est ex quo aliquis sic miracula operetur, sicut si humilitatem colat, & modestiam sequatur. Misit vero digitos in auriculam, potẽs verbo sanare, vt ostenderet quòd diuina virtute dicatum erat corpus diuinitati vnitum, & operatio eius. Quia enim propter transgressionem Adę, natura humana multã incurrerat passionem, ac membrorũ & sensuum lęsionem, veniens Christus in seipso perfectionem demõstrauit humanæ naturæ, & propter hoc digitis aures aperuit, & sputo loquelam dedit. vnde sequitur:

Theop. Mar. 7. non multũ remote à fin. Omnia Christi fuere sacrosancta. *Marci 7. ca. 31. in Beda à med. illius. tom. 5.*

C Et expu. te. ling. eius. THEO. Vt scilicet ostenderet quòd omnia membra sacri corporis eius diuina existunt & sancta, sicut & sputum quod vinculum linguæ dissoluit. Etenim omne sputum superfluitas est, sed in Domino omnia, diuina fuerunt. Sequitur: Et suspiciens in cælum inge. &c. BEDA. Suspexit quidẽ in cælum, vt inde mutis loquelam, inde auditum surdis, inde cunctis infirmantibus medelam doceret esse quærendã. Ingemuit autem, non quia ipsi opus esset cum gemitu aliquid petere à patre, qui cuncta petentibus donat cũ patre, sed vt nobis gemendi daret exempla cùm vel pro nostri, vel pro nostrorum

The. Mar. 7. parũ à fine. Marc. 7. ca. 31. in Beda à me. tom. 5.

D erroribus proximorum supernæ pietatis præsidia inuocamus. CHRYS. Simul etiam ingemuit nostram causam suscipiẽs in seipso, & naturæ misertus humanæ, videns miseriam in quam humanum genus inciderat. BEDA. Quod autem ait, Hepheta, id est, adaperire, ad aures propriè pertinet: aures enim ad audiendum aperiendæ, lingua verò vt loqui posset à tenaculis erat suæ tarditatis soluenda. vnde sequitur: Et statim apertæ sunt, &c. Vbi vtraque natura vnius & eiusdem Christi manifestè distincta est. Suspiciens quidem in cælum, quasi homo, Deum deprecatus, ingemuit, sed mox vno sermone, quasi potens diuina maiestate curauit. Sequitur: Et præce. eis ne cui dice.

Mar. 7. circa finem comment. to. 9.

E HIER. Per quod non in virtutibus gloriandũ esse docuit, sed in cruce & humiliatione.

CHRYS. Præcepit etiam miraculum occultare, ne ante tempus accenderet Iudæos ad homicidium per inuidiam perpetrandum. HIERO. Ciuitas autem in monte posita vndique circunspecta abscondi non potest, & humilitas semper præcedit gloriam. vnde sequitur: Quanto autem eis, &c.

In fine comment. ad c. 7. Mar. tom. 9.

Mar. 7. in fine comment. Doctrina exempli Christi. *Id habet Be-*

THEO. Docemur autem ex hoc, cùm alicui beneficia clargimur, minime applausus & laudes petere: cùm vero accepimus beneficia, benefactores prædicare & laudare, quãuis nolint. AVG. de con. Euang. Si autem sciebat eos, sicut ille, qui notas habebat &

da Mar. 7. in fine illius. tom. 5.

A præsentes, & futuras hominum voluntates, tanto magis prædicaturos, quanto magis ne prædicarent eis præcipiebat, vt quid hoc præcipiebat? nisi pigris volebat ostendere quanto gaudiosius, quanto feruentius eum prædicare debeant, quibus iubet vt prædicent: quando illi qui prohibebantur, tacere non poterant. GLO. Ex prædicatione autem saluatorum à Christo crescebat admiratio turbarum & confessio beneficiorum Christi. vnde sequitur: Et eo amplius admi. di. Bene omnia fecit, hoc scilicet, surdos fecit audire, & mutos loqui. HIERO. Mysticè autẽ Tyrus interpretatur angustia, & signat Iudæam, cui Dominus dicit: Coangustatum est stratum, à qua

Marc. 7. in illud, Et iterũ exiens de finibus. tom. 9. Allegoria pulchra.

B transfert se ad gentes alias. Sidon, venatio interpretatur. Fera autem indomita nostra natio est, & mare, quod fluctuosa volubilitas est. Inter medios autem fines Decapoleos, quod interpretatur decalogi mandata, Saluator ad saluandas Gentes venit. Genus autem humanum per multa membra, quasi vnus homo varia peste absumptus enumeratur in protoplasto, cæcatur dum male videt, surdus fit cùm audit, obmutescit cùm loquitur. Deprecantur autem eum vt imponat illi manum, quia incarnatum fore dominum multi iusti & patriarchæ cupiebant & optabãt.

Mar. 7. cap. 31. in Beda non remotẽ à prin. tom. 5. Mar. 7 à me. commẽt. to. 9

BEDA. Vel surdus & mutus est, qui nec aures audiendi verba Dei habet, nec eos aperit pro loquẽdis,

C quales necesse est, vt hi qui loqui iam & audire diuina eloquia didicerunt, Domino sanandos offerant.

HIERO. Seorsum autem semper à turbolentis cogitationibus & actibus inordinatis sermonibúsque incõpositis educitur, qui sanari meretur. Digiti autem qui in aures mittuntur, verba vel dona spiritus sunt, de quo dicitur, digitus Dei est hic. Sputum autem diuina sapientia est, quæ soluit vinculum labiorum humani generis, vt dicat: Credo in Deum patrem omnipotentem, & reliqua. Suspiciens autem in cælum ingemuit, id est, gemere nos docuit, & in cælum thesauros nostri cordis erigere: quia per gemitum cõpunctionis intimæ friuola lætitia carnis pur-

D gatur. Apertæ sunt autem aures ad hymnos & cantica & psalmos. Soluit linguã, vt eructet verbum bonum, quod non possunt minæ nec verbera cohibere.

CAPVT VIII.

IN diebus illis iterum cum turba multa esset*, nec haberent quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via.

*Cùm iterũ.

E Quidam enim ex eis de longè venerunt. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde* istos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? Et interrogauit eos, Quot panes habetis? Qui dixerunt, septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agẽs fregit, & dabat discipulis suis vt apponerent, & apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & ipsos benedixit, & iussit appon. Et manducauerunt & saturati sunt. Et sustulerunt quod* supererat de fragmentis septem sportas. Erant autem qui manducauerant, quasi quatuor milia, & dimisit eos.

* Illos.

* Superauerat.

THEO.

Theo.inprin. comment.ad cap.8. THEO. Postquam Dominus superius miraculum de multiplicatione panum perpetrasset, nūc iterum occasione habita congruenti adducit simile miraculum operari. vnde dicitur: In diebus illis iterum cum tur. &c. *Notula pulchra.* Non enim semper circa elimenta miracula faciebat, ne propter cibum, ipsum sequerentur: Et nunc igitur hoc miraculum non fecisset, nisi quia videbat turbis periculum imminere. vnde sequitur: Et si dimisero eos, &c. Quidam.n. &c.

Marc.8.cap. 32. in Beda super illud: Misereor, &c. tom.5. Marc.8.circa princip. BED. Quare triduo sustinent de longe venientes? Matthæus plenius dicit sic: Et ascendens in montem sedebat, & accesserunt ad eum turbæ multæ, habētes multos infirmos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos. THEO. Discipuli adhuc non intelligebant, nec virtuti eius propter priora miracula credebant. vnde sequitur: Et responde. ei disci. Ipse autem Dominus non eos vituperat: ex hoc instruens nos, quòd non debemus ignorantibus & non intelligētibus grauiter irasci, sed eorum ignorantiæ compati. vnde sequitur: Et inter. eo. Quot panes ha. Qui dixerunt, septem. REMIG. super Matth. Non ideo interrogauit, quia ignoraret quot haberent, sed vt dum illi respondent septem, quo pauciores essent, eo magis miraculū diffamaretur, & notius fieret. Sequitur: Et præce. tur. dis. sup. ter. In superiori refectione supra fœnum discubuisse dicūtur, hic verò super terram. Sequitur. Et ac. sep. pa. gra. agēs fre. In eo quòd gratias egit, nobis reliquit exemplū, vt de omnibus donis nobis cælitus collatis illi gratias referamus. Et notandum quia Dominus panes non dedit turbæ, sed discipulis, discipuli autem dederunt turbis. sequitur enim: Et da. discipulis, &c. Non solum panes, sed & pisciculos benedicēs iussit apponere. Sequitur.n. Et habebant pisciculos pau. &c. *Marc. 8. ca. 32. in Bed. inprin. to.5. Operatio duplex in Christo.* BEDA. In hac ergo lectione consideranda est in vno eodémque redemptore nostro distincta operatio diuinitatis & humanitatis, atque Eutychetis error, qui vnam tantum in Christo operationem dogmatizare præsumit procul à Christianis finibus expellendus. quis.n. non videat hoc quod super turbam miseretur Dominus, affectum esse & compassionē humanæ fragilitatis? quòd autem septem panibus & pisciculis paucis quatuor milia hominum satiauit, diuinæ opus est virtutis. Sequitur: Et sust. quod su. &c. *Marci 8 su. illud: Sustulerūt septem sportas.* THEO. Turbæ comedentes & saturatæ non secum tollunt panum reliquias, sed ipsas discipuli sustulerunt, sicut & superius cophinos. In qua secundū historiam discimus, quoniam oportet nos his quæ sufficiunt esse cōtentos, & non quærere vltra. Deinde numerus manducantium describitur, cùm dicitur: Erant autē qui man. quasi quatuor mil. &c. Vbi considerandum est quod Christus neminē ieiunū dimittit, omnes.n. vult sua gratia enutriri. *Marci 8. ca. 32. in Beda paulò à prin. tom.5.* BEDA. Hoc verò typicè inter hanc refectionem, & illam quinq; panum & duorum pisciū distat, quod ibi littera veteris testamenti spirituali gratia plena significata est, hic autē veritas & gratia noui testamētī fidelibus ministranda monstrata est. Turba autē triduo Dominū sustinet propter sanationem infirmorū vt Mat. narrat, cū electi in fide sanctæ trinitatis, pro peccatis perseueranti instantia supplicant. Vel quia ad Dominum se opere, locutione atq; cogitatione conuertunt. *Marc.8.non multum procul à princ. comment.* THEO. Vel per eos qui per triduum expectant, significat baptizatos. Baptismus enim illuminatio dicitur, & trina submersione perficitur. *Lib.1. super: Et siquis eos.* GREG.1. mora. Non vult autē eos ieiunos dimittere, ne deficiāt in via. oportet enim quòd in prædicatione verbū consolationis accipiant, ne à veritatis pabulo ieiuni remanētes in huius vitæ labore succumbant. AMBRO. sup. Lu. Bonus quidē Dominus studia exigit, vires ministret, nō vult ieiunos dimittere ne deficiāt in via, hoc est vel in istius cursu vitæ, vel antequam ad caput viæ peruenient scilicet ad patrē, & intelligāt quod ex patre Christus est, ne fortè cùm acceperint quod natus ex virgine est, incipiant non Dei virtutē, sed hominis æstimare. diuidit ergo escas Dominus Iesus, & ille quidem vult dare omnibus, neget nemini, dispensator est omniū: sed cum ille panes frangat vt det discipulis; si tu manus tuas non extendas vt accipias tibi escas, deficies in via, nec poteris in eū culpā referre qui miseretur diuidit. *vibant & faciebant cūnia. &c. ca. 8. in nouo exempl.*

B *Marc. 8 cap. 32. in Beda super illud: Quidam ex eis de longe venerunt. to.5.* BED. Qui verò post carnis flagitia, post furta, violentias, & homicidia ad pœnitentiā redeūt, ad Dominum de longinquo veniunt. Quanto enim quisq; plus in prauo opere errauit, tanto ab omnipotēte Deo longius recessit. Credentes de Gentibus de longe venerunt ad Christum, Iudæi vero de prope, qui legis & prophetarum erant litteris edocti ex illo. Supra autem in refectione 5. panum turbæ super fœnum viride discumbebant. hic autem super terram, quia per scripturam legis desideria carnis comprimere iubētur. In nouo autem test. ipsam quoq; terrā, ac facultates temporales relinquere præcipimur. *Aliquantulū à princip. comment. in cap. 8. Marci.* THEO. Septem autem

C panes sunt spirituales sermones; nā septenarius numerus Spiritus sancti significatiuus est, qui perficit omnia: in septenario.n. numero dierum, nostra vita perficitur. *In princi. comment. ad ca. 8. Mar. to.9.* HIER. Vel septem panes dona sunt Spiritus sancti, fragmenta panū mystici intellectus sunt huius septimanæ. *Marci 8. ca. 32. in Beda à med illius, tom.5.* BED. Quod enim dominus panes fregit, apertionem significat sacramentorum: quod gratias egit, ostendit quantū de salute humani generis congaudeat: quòd panes discipulis dedit, vt turbæ apponerēt, significat quia spiritualia dona scientiæ tribuit Apostolis, & per eorū ministeriū voluit ecclesiæ suæ vitæ cibaria distribui. *Ca 8. Marc paulò à prin. comment, to.9.* HIERO. Pisciculi benedicti libri sunt noui testamēti, quoniam piscis assi

D partem dominus resurgens postulat: vel in pisciculis sanctos accipimus, quorum scriptura noui testamenti fidem, vitam, & passiones cōtinet, qui turbulentis huius sæculi fluctibus erepti, refectionē nobis internam exemplo suo præbuerunt. *Marc. 8. ca. 32. in Beda inter mediū & finē, to.5.* BEDA. Quod autem turbis saturatis supererat, Apostoli tollūt: quia altiora perfectionis præcepta quæ turba nequit attingere, ad illos pertinent qui generalem populi Dei conuersationem transcendunt: & tamen turba saturata esse memoratur, quia etsi sua relinquere nequeant, neq; explere quod de virginibus dicitur, tamē audiēdo mandata legis Dei ad vitam perueniunt æternam.

Parū à princip. cōmēt. in cap. 7. Mar. tom.9. HIER. Septem autem sportæ sunt septem ecclesiæ.

E Quatuor milia, annus est noui testamenti, cum quatuor temporibus. Bene etiam quatuor milia sunt, vt in ipso numero docerēt euangelicis se pastos esse cibariis. *Mar. 8. aliquantulum à princip.* THE. Vel quatuor milia sunt, id est, quatuor virtutibus perfecti: & propter hoc veluti fortiores plura comedētes, pauciora relinquerūt. In isto enim miraculo 7. sportæ remanent, in miraculo autē quinque panum 12. cophini: quia quinque milia erant, id est, quinque sensibus seruientes, & propter hoc non potuerunt comedere, sed paucis contenti multæ superabundabant reliquiæ fragmentorum.

*Et statim ascendens nauim cū discipulis suis, venit in partes * Dalmanutha. Et exierūt pharisæi, & cœ-* ** Dalmā.*

perunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum. Et ingemiscens spiritu ait: Quid generatio ista signum quærit? Amē dico vobis si dabitur generationi isti signum. Et dimittens eos ascendit iterum nauim, & abijt trās-fretum. Et obliti sunt panem sumere, & nisi vnū panem non habebāt secū in naui. Et præcipiebat eis, dicens: Videte & cauete à fermento pharisæorū, & fermento Herodis. Et cogitabāt ad alterutrū, dicentes. Quia panes nō habemus. Quo cognito, ait illis Iesus. Quid cogitatis, quia panes nō habetis? Nondū cognoscitis nec intelligitis? Adhuc cæcatū habetis cor vestrū? Oculos habētes nō videtis, & aures habētes nō auditis? Nec recordamini quādo quinq; panes fregi in quinq; millia, & quot cophinos fragmentorū plenos sustulistis? Dicūt ei: Duodecim. Quādo & septē panes in quatuor millia, quot sportas fragmentorū tulistis: Et dicūt ei, Septē. Et dicebat eis: Quomodo nōdum intelligitis?

Tho. Mar. 8. sup. illud: & mox ingressus est in nauim.

THEO. Postquàm dominus operatus est miraculum panum, statim in alium secedit locum: ne propter miraculum ipsum turbæ caperēt, vt facerent regem. vnde dicitur: Et statim asc. na. cum dis. suis, venit in partes Dalma. AVGV. de con. Euangel. In Matthæo autē legitur, quòd venit in fines Magedā. Non autem dubitandum est eundem locum esse sub vtroque nomine. Nam plerique codices nō habent etiam secundum Marcum nisi Magedam. sequitur: Et exierunt pharisæi & cœperunt cōquirere cum eo quæren. ab il. sig. de cælo ten. eum. BEDA. Pharisæi siquidem signum quærunt de cælo: vt qui multa hominum millia secundo de paucis panibus saturauit, nunc in exemplo Moysi manna cælitus misso & per omnia passim disperso, populum omnem in vltimo tempore reficiat, quod in euangelio Ioannis quærūt dicentes: Quod sig. fa. vt vide. & cre. ti. Patres nostri man. manna in deser. sicut scriptum est: Panem de cælis de. eis mandu. THEO. Vel quærunt signum de cælo, scilicet, vt solem & lunam sisteret, grandinem plueret, & aërem immutaret. Credebant enim quòd de cælo signa facere non poterat, sed quòd in Beelzebub solum poterat facere signum in terra.

Lib. 2. cap. 51. tom. 4.

Consensus euangelicus.

Marc. 8. ca. 33. in beda parū à princ. tom. 5.

Marc. 8. sup. illud: Quærentes signū è cælo.

BEDA. Sicut autem turbam supra credentem refecturus gratias agebat, ita nunc ob stultam pharisæorum petitionem gemit: quia humanæ naturæ circumferens affectus, sicut de hominum salute lætatur, ita super eorum dolet erroribus. vnde sequitur: Et inge. spiritu ait: Quid generatio ista sig. qu. amen dico vo. si dabi. gene. isti signum, id est, non dabitur: iuxta illud in psalmo: Semel iuraui in sancto, si Dauid mentiar, id est, non mentiar Dauid. AVG. de con. Euang. Non autem moueat quòd Marcus nō dicit responsum esse quærentibus signum de cælo, idem quod Matthæus de Iona, sed ait dominum respondisse: Signum non dabitur ei. intelligendum est enim quale petebant, hoc est, de cælo. Prætermisit autem dicere de Iona quod Matthæus commemorauit.

Marc. 8. cap. 33: in beda sup. illud: Ingemiscēs spiritu.

Gemitus Christi ratio.

Li. 2. ca. 51. circa fi. to. 4.

THEO. Ideo autem eos dominus nō exaudiuit, quia aliud est tempus signorum cælestiū, scilicet tempus aduētus secundi, cùm virtutes cælorum commouebuntur, & luna non dabit lumen suum. Tempore autem primi aduentus non fiunt talia, sed omnia mansuetudine plena. BEDA. Non etiam dandum erat

Marc 8. sup. illud: Quærētes signum de cælo.

Marc. 8. cap.

A cæleste signum generationi tentantium dominum. Cæterum generationi quærentium dominum signū de cælo ostendit, quādo cernentibus apostolis ascendit in cælum. Sequitur. Et di. eos, as. ite. na. & abiit trans-fre. THEO. Dimittit quidem dominus pharisæos quasi incorrectos: nā vbi spes est correctionis, ibi morandū est: vbi verò malum incorrigibile est, inde recedendum. sequitur: Et ob. sunt pa. su. & nisi vnum pa. &c. BEDA. Quærit autem aliquis: Quomodo panes nō habebāt qui statim impletis 7. sportis ascenderunt in nauiculam? Sed scriptura testatur, quòd obliti sunt eos secum tollere: quod indicium est quàm modicam carnis curā haberent in reliquis, quibus ipsa reficiendi corporis necessitas intentione B dominici comitatus mente excesserat.

33. in beda parum ante mediū. to. 5.

Mar 8. super illud: Et relictis illis iterū ingressus est nauim.

Marc. 8. cap. 33. in beda in med. to. 5.

THEO. Dispensatiue etiam panes sumere discipuli sunt obliti, vt reprehensi à Christo fierent meliores, & ad virtutis Christi notitiam peruenirent. sequitur enim: Et præ. eis di. Vi. & ca. à fer. pha. & fer. Herod.

Super illud: Mar 8. Et obliti sunt sumere panes.

CHRYS. Matthæus dicit, à fermento pharisæorū & sadducæorum: Marcus vero pharisæorum & Herodis. Lucas vero pharisæorum solum: tres ergo pharisæos nominant, quasi principales. Matthæus vero & Marcus sibi secundarios diuiserunt. Congruè autē Marcus posuit Herodis, quasi relictis à Matthæo Herodianis in supplementū narrationis ipsius. Hoc autem dicēs, paulatim inducit discipulos ad sensum C & finem. THEO. Fermentum pharisæorum & Herodianorum vocat doctrinam eorum quasi damnosam & corruptiuam, & malitia veteri plenam: Herodiani enim doctores erant qui Herodem Christum esse dicebant. BEDA. Vel fermentum pharisæorum est decreta legis diuinæ traditionibus hominū postponere: legem verbis prædicare, & factis impugnare: dominum tentare, doctrinæ eius aut operibus non credere. Fermentum autē Herodis est adulterium, homicidium, temeritas iurandi, simulatio religionis, & odium in Christum & præcursorem eius.

Consensus euangelicus.

Theop. mar. 8. sup. illud: Cauete à fermento.

Marc. 8. cap. 33. in beda à med. aliqū. tom. 5.

THEO. Ipsi autem discipuli de fermento panum D dixisse dominum putauerunt. vnde sequitur: Et cog. ad al. di. quia pa. non ha. Hoc autem dicebant quasi nō intelligentes Christi virtutem, quòd poterat panes facere ex non ente. vnde dominus eos reprehendit. sequitur enim: Quo cog. Iesus ait il. Quid cog. quia pa. non habe. BEDA. Per occasionem autem præcepti quod Saluator iusserat dicēs: Cauete à fermen. pha. & fer. Hero. docet eos quid significent quinque panes, & septem, de quibus subdit: Nec recorda quando quinque panes freg. &c. Si enim fermentum prædictum traditiones peruersas significaret, quæritur cibi, quibus nutritus est populus Dei num veram doctrinam significent?

mar 8. paulò ante mediū.

marcī 8. ca. 33. nō multū procul à fine. tom. 5.

E *Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eū vt illum tangeret: & apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius impositis manibus suis, interrogauit eum si aliquid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores, ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cæpit videre, & restitutus est, ita vt clare videret omnia. Et misit illum in domum suam dicens, Vade in domum tuam, & si in vicum introieris, nemini dixeris.*

GLO. Post refectionem turbarum euangelista de illuminatione

[*Mar. 8. c 34. in Bed parũ à prin. to. 5.*]

lominatione cæci subiungit, dicẽs: Et veniunt Bethsaida, & addu. ei cæcum, & rogab. eum vt illum tangeret. BEDA. Scientes quia tactus domini sicut leprosum mundare, ita cæcum illuminare valeret. Sequitur: Et appre. ma. cæ. edu. eum extra vicum.

[*Mar. 8 parũ ante mediũ, comment.*] [*Theo. in hoc loco.*]

THEOP. Videtur namq; Bethsaida multa infidelitate fuisse infecta, vnde Dominus exprobrat ei, veh tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone, &c. In hac ergo adductum cæcum extra vicum educit, nõ enim erat vera adducentium fides. Sequitur: Et expuens in oculos eos impositis manibus suis, interrogauit eum si aliquid videret. CHRYS. Spuit quidem, & manus imponit cæco, volens ostendere, quòd verbũ diuinum operationi adiunctum mirabilia perficit. Manus enim operationis est ostensiua, sputum vero sermonis ex ore prolati. Interrogat autem si aliquid videret, quod in aliis sanatis non fecit. significans propter imperfectam adducentium fidem, ac ipsius cæci oculos eius non esse omnino apertos. vnde sequitur: Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Quia enim in infidelitate adhuc detinebatur, obscure se videre homines declarabat.

[*Mar. 8. cap. 34. à med. tom. 5.*]

BEDA. Forma quidem corporum inter vmbras aspiciens, sed nulla membrorum lineamenta visu adhuc caligãte discernere valens: quales condensæ arbores à longè aspectãtibus, vel in luce nocturna solent apparere, ita vt non facilè arbor an homo sit, possit dignosci. THEOP. Ideo autem non statim eum perfecte fecit videre, sed in parte, quia non perfectam fidem habebat. Nam secũdum fidem datur medela.

[*Circa mediũ comment. in ca. 8. Mar.*]

CHRY. Deducit autem eum ab initio sensus redditi in fidei apprehẽsionem, & sic fecit eum perfecte videre. vnde sequitur. Deinde iterum imposuit manus super ocu. eius & cæ. vi. & postea subiungit: Et resti. est: ita vt vi. cla. omnia sẽsu scilicet & intellectu perfectè curatus. Sequitur: Et misit eum in domum suam, dicẽs: Vade in do. tu. & si in vicum intro. ne. dixe. THEO. Hæc quidem præcepit ei, quia infideles erãt, vt dictum est: ne forte ab eis in anima læderetur, & ipsi non credentes grauius crimen incurrãt.

[*Circa mediũ comment. ad cap. 5. Mar.*] [*Mar. 8 c. 34. in Beda in fine illius. tom. 5.*]

BEDA. Vel exemplum suis tribuit, ne de his quæ faciunt mirandis fauorem vulgi requirant. Mysticè autem Bethsaida domus vallis interpretatur, id est, mũdus qui est vallis lachrymarum. Adducunt autem ad dominum cæcum, id est, qui non videt quid fuit, quid est, & quid erit. Rogant illum vt eum tangeret. Quis enim est qui tangitur, nisi qui compungitur?

[*Mar. 8. c. 38. in Bed. inter prin. & med. tom. 5.*] [*Mar. 8. sup. illud: & eduxit eum extra vicum tom. 9.*]

BEDA. Tangit enim nos dominus cum mentem afflatu sui spiritus illustrat: atq; ad agnitionẽ nos propriæ infirmitatis studiumq; bonæ actionis accendit. Apprehendit manum cæci: vt eum ad executionem bonæ operationis cõfortaret. HIER. Et ducit eum extra vicum, id est, ciuitatem malorum. Expuit autem in oculos eius vt videat voluntatem Domini per flatum Spiritus sancti. Impositis autem manibus interrogat eum si videret, quia per opera domini videtur maiestas eius.

[*Mar 8. c. 34. circa mediũ, tom. 5.*]

BEDA. Vel expuẽs in oculos cæci imponit manus suas vt videat, quia cæcitatem humani generis & per inuisibilia dona & per sacramẽta assumptæ humanitatis extersis. Sputũ enim quod de capite hominis procedit, gratiam Spiritus sancti designat. Sed quem vno verbo totum simul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinem humanæ cæcitatis ostendat, quæ vix & quasi per gradus ad lucẽ redeat. Et gratiam suam nobis indicat, per quam singula perfectionis incrementa adiuuat. Quisquis A autem ita longi temporis obscuritate depressus est, vt inter bonum & malum discernere nesciat, quasi ambulantes homines instar arborum cernit: quia facta multitudinis absque luce discretionis videt.

[*Mar. 8 super illud. & aspiciens ait &c.*]

HIER. Vel videt homines velut arbores, quia homines existimat se superiores. Iterum autem manus posuit super oculos eius, vt videret clare omnia, id est, per opera visibilia, inuisibilia intelligeret: & quæ oculus non vidit, & clarum animæ suæ statum post rubiginem peccati mundi cordis oculo contempletur. Misit eum in domum suam, id est, in cor suum: vt videret in se quod ante nõ vidit. Non enim putat homo desperans de salute omnino posse, quod illuminatus facile potest perficere.

[*Mar. 8. circa mediũ illius.*]

THEO. Vel postquã sanauit, mittit in domũ: nam domus vniuscuiusque nostrum cælum est, & mãsiones quæ sunt in eo. B

[*Marc. 8 sup. illud: Si in vicum introieris, &c. tom. 9.*]

HIER. Dicit autem ei, Et si in vicum intr. nemini dixeris, id est, vicinis cæcitatem tuam semper enarra, non virtutem.

Et ingressus est Iesus & discipuli eius castella Cæsarea Philippi: & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines? Qui respõderunt illi, dicentes: Alij Ioannem Baptistam, alij Heliã, alij vero quasi vnum de prophetis. Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respõdens C *Petrus ait ei. Tu es Christus. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filiũ hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & scribis occidi, & post tres dies resurgere, et palam verbũ loquebatur: Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum: Domine, propitius esto tibi, nam hoc non erit. Qui conuersus & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me sathana, quoniã non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.*

[*Mar. 8. parũ à medio.*] [*Hiero. lib. 3. in Matth. in prin tom. 9. & Beda in hoc loco, c. 35. in princ.*] [*Id habet ne. in hoc loco. c. 35. in prin. tom. 5.*] [*Mar. 8. c. 35. parũ à prin. tom. 5.*] [*Marc. 5. à med. illius.*]

THEO. Postquam eduxit lõge à Iudæis discipulos D suos, tunc de seipso interrogat, vt nõ timẽtes Iudæos respõdeant veritatẽ. vnde dicitur: Et ingress. est Ie. & dis. eius cast. Cæs. Phil. BED. Philippus iste fuit frater Herodis, de quo supra diximus, qui in honorem Tyberij Cæsaris Cæsaream Philippi, quæ nũc Paneas dicitur, appellauit. Sequitur: Et in via in. disci. di. eis: Quem me dicunt esse homines? CHRY. Sciẽs quidem interrogat, quia decebat vt discipuli quãdoque eum melius laudarent quàm turbæ. BED. Vnde primum hominũ sententiam interrogat, discipulorum fidem exploraturus, ne illorum confessio vulgi videretur opinione firmata. Sequitur: qui resp. illi. dicẽs: Alij Ioan. Bapt. alij Heliam, alij vero quasi vnum de E prophetis. THEO. Multi namque putabant quòd Ioãnes à mortuis resurrexisset, sicut & Herodes credebat: & post resurrectionẽ suã miracula perpetrasset. Postquã verò ab eis sciscitatus est aliorum suspicionẽ, ipsos interrogat quid de hoc in eorum mente cõsistat. vnde sequitur: Tunc dicit illis: Vos verò quẽ me esse dicitis?

[*Homi. 55. in Mat. sup. illud: vos autẽ quem me esse dicis. to. 2.*]

CHRY. Ex ipso autem interrogationis modo, in maiorem eorũ reducit sensus ad maius aliquid estimandum de eo, ne cum turbis conuenirãt. Quid vero vertex Discipulorum, os Apostolorũ interrogatis omnibus respoderit, manifestatur cùm subditur: Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.

[*Marc. 8 à med. illius.*]

THEO. Confitetur quidem illum esse Christum à prophetis denuntiatum. Sed quid ad confessionem

Petri respunderit Dominus, & qualiter ipsum beatificauit, Marcus Euangelista pertransit, no huiusmudi narrando Petro suo magistro gratiam præstare videretur. Matthæus autem huc planè pertractat.

Tract. 1. in Matt. cuius titulus est de eo quod Dominus in Cæsarea, &c. à medio.
Mar. 8. à me.

ORIG. sup. Mart. Vel quia Marcus & Lucas: scripserunt Petrum respoodentem, Tu es Christus: nun adiicientes quod positum est in Matthæu, Filius Dei viui: prupterea non scripserũt ad confessionem relatam beatitudinẽ. Sequitur: Et com. est il. ne cui, &c.

THEO. Volebat enim interim suam gluriam occultare, ne multi scandalizarentur de eo, & pœnam mererentur maiorem. CHRY. Vel vt scandalo crucis completo putam insigat fidem in mentem eorũ: prius enim perfecta circa ascẽsionem dixit eis: Euntes docete umnes gentes.

B

Mar. 8. à mo. illum,

THEO. Postquam autem Dominus confessionem Discipulorum acceptauit dicentium verũ Deum, tunc ipsis reuelat crucis mysterium. vnde sequitur: Et cœpit docere eus, quoniã upurtet fi. hum. &c. Et pa. vetbum loquubatur, scilicet de futura passione. Non autem intelligebãt Discipuli urdinem veritatis, neque resurrectionẽ cumprehendere puterãt, sed putabant esse melius, quòd nun pateretur. CHRY. Prædixerat tameo boc eis Duminus hac uccasiooe, vt ustẽderet quòd oporteret post crucem & resurrectionem Chiistum à testibus prædicari. Rursus Petrus existens feruidus, sulus de his sumit audaciam disputandi. Vnde sequitur: Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum: Dumine, propitius esto tibi, nam hoc nun erit.

C

Mar. 8. c. 55. in Bed paulo à fine.

BEDA. Huc autem amantis affectu & uptantis dixit, quasi diceret: Huc nun putest fieri, nec recipiunt aures meæ, vt Dei filius uccidendus sit.

Homi. 55. in Matth. super illud: Propitius esto tibi, &c. to. 2.
Mysterium crucis reuelatur Apostolis.

CHRY. Quid est autem huc quòd Petrus qui reuelatiune patris putitus erat, sic velociter cecidit, & instabilis est effectus? Sed dicimus non esse mirum si huc ignorauit qui de passiune teuelatiunem nun accepit. Quud. n. Christus filius Dei viui esset, reuelatione didicerat. Mysteriũ veru crucis & resurrectiunis nundum ei fuerat reuelatũ. Ipse verò ostendens quod uporteret eum ad passionẽ venire, Petrum increpauit. vnde sequitur: Qui conuer. & vi. di. su. &c.

D

Mar. 8. à me. super illud: Abi post me Sathana.

THEO. Duminus nãque volens ustendere quòd prupter salotem huminũ debebat eius passiu fieri, & quud sulus Sathanas Christũ pati nulebat, vt genus nũ saluaretur humanũ, Petrũ Sathanã nominauit, eu quòd saperet quę sunt Sathanæ, nulens Christũ pati, sed aduersans eidẽ. Sathanas enim aduersarius interpretatur.

Theo. in hoc loco id habet.

CHRYS. Dæmuni autem ipsum tentanti nõ ait: vade pust me, sed Petro dicit, vade retro me. i. sequere me, & vuluntariæ meæ passiuois cõsilio nun resistas. Sequitur: Quoniam nun sa. ea quæ Dei sunt, sed quæ huminum.

Theo in Mar. 8. super illud: Abi post me Sathan. &c.

THEO. Quæ huminũ sunt dicit Petrum sapere secundum quòd affectiunes carnales quudammudo sapiebat: vulebat enim Petrus quòd sibi Christus præstaret requiẽ, & nun crucifigeretur.

E

Et cõuocata turba cum Discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsũ, & tollat crucem suã, & sequatur me. Qui enim voluerit animã suam saluã facere, perdet eam, qui autem perdiderit animã suam propter me, & Euangeliũ, saluam faciet eã. Quid enim proderit homini, si lucretur totũ mundum, & detrimentum animæ suæ faciat? Aut quid dabit homo cõmutationis pro anima sua? Qui enim me cõfessus fuerit et verba mea in generatione

A

ista adultera, & peccatrice, & filius hominis cõfitebitur eum, cùm venerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis †. Et dicebat illis. Amẽ dico vobis, quia sunt quidã de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniẽs in virtute.

† Alij hic incipiunt cap. 9.

Mar. 8. c. 36. in Beda in prin. tom. 5.

BEDA. Pustquam Discipulis mysterium suæ passionis & resurrectiunis ostendit, hortatur eos vnà cum turba ad seqoendum suæ passionis exemplum. vnde sequitur: Et conuucata turba cum discipulis suis dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsum.

B

Hom. 56. in Mat. in prin. tom. 2.

CHRY. Quasi diceret ad Petrum, Tu quidem increpas me passiune sustinere volẽtem, egu autem dico tibi, quòd nũ sulũ prohibere me pati oociuũ est, sed neque saluari puteris nisi ipse muriaris. Dicit autẽ, Si quis vult me sequi. q. d. ad bona vuco quæ quis velle debet, non ad mala, & grauia vt cogitatis. Qui .n. infert violentiam, frequẽter impedit: qoi vero auditorẽ in libertate dimittit, magis attrahit ipsũ. Aliquis autem abnegat seipsom, cùm nullã sui corporis curã habet, vt siue flagelletur, siue aliquid simile patiatur, sustineat patienter.

Mar. 8. super illud: Abneget semetip. &c.

THEO. Nam sicut qui abnegat alterum fratrem aut patrem, quãuis vulnerẽtur, & muriantur, nõ compatitur nec irritatur: sic & nos debemus spernere curpus nustrum, vt si vuloerari cuntingat, vel aliquid simile, pati nun curemus.

C

Homil. 56. in Mat. paulò à princ. tom. 2.

CHRY. Nõ autẽ ait quòd parcat sibi ipsi, sed quud amplius est quòd abneget semetipsum, quasi nihil cõmune ad se habeat, sed periculis expunat & circa ea sic dispuoatur, ac si alius pateretur, & huc est sibi ipsi parcere, quia patres tũc liberis suis ignuscunt, cũ tradẽtes eos doctoribus illis iubent nõ parci. Vsque quu autẽ uportet seipsum abnegare ustẽdit, cũ subdit Et tul cru. su. q. d. vsque ad mortem exprubrabilissimam.

Mar. 8. super illud, & tollat crucem suam.
Abnegare seipsum quid sit.

THEO. Nam tunc crux exprubrabilis videbatur, quia in ea malefici figebantur. HIER. Vel aliter: Sicut gubernatur pertus tẽpestatem in tranquillitate præcauẽs, nautas suus vult esse paratos: ita & dñs dicit, Si quis vult me sequi, &c.

D

In fine comment. ad c. 8. Mar. tom. 9.

BEDA. Tunc enim nosipsos abnegamus, cũ vitamus quod per vetustatẽ fuimus, & ad huc nitimur quod per nouitatẽ vocamur. Crux autem tullitur, cùm aut per abstinẽtiam afficitur curpus, aut per cõpassionẽ proximi affligitur animus.

Mar. 8. c. 36. in Bed. paulò à princ. to. 5.

THEO. Quia veru post crucẽ virtutẽ aliam nos habere uportet, adiecit: Et sequatur.

Mar. 8. super illud: et sequatur me.
Homi. 56 in Mat. sup. illud: et sequatur me, tom. 2.

CHRYS. Hoc autem dicit, quia contingit aliquem patientem non sequi Christum, cum scilicet aliquis nũ patitur propter Christũ. Seqoitur enim Christũ qui post eum ambulat, qui murti eius se consurmat, principes etiam & potestates contẽnens, sub quibus ante Christi aduẽrum peccabat. Sequitur: Qui enim vo. ani. suam, &c. Qui autem perd. &c. q. d. Hæc vubis mando, quasi vubis parcens: eteoim qui filiu suo parcit, perdit eum: qui vero nun parcit, saluat. Oportet ergu nus esse ad murtem cõtioue præparatus. Si .n. in materialibus præliis qui paratus est ad murtem melior est aliis, nullu pust murtẽ eum resuscitare valẽte, multu magis in spiritualibus præliis cũ spes tãta resurrectiunis existit, quòd qui ponit animam suam in mortem, saluam facit eam.

E

Præparatio ad mortem.

REMIG. Anima autem hoc loco intelligenda est vita præsens, non autẽ ipsa substantia animæ.

Homi. 56. in Mat. parum ante me. t. 2.

CHRY. Quia ergu dixerat: Qui vo. an. su. sal. fa. per. eam. ne quis perditiunem hanc & salotem illam æstimet æqualem, subiungit: Qui enim ptu. hum. &c. q. d. ne dicas, Quoniam animam suam saluauit, qui crucis effugit pericula.

Quando

Quãdo enim cum anima sua, id est, vita ista lucratur aliquis orbem terræ, quid amplius erit ei anima pereunte? Nunquid aliam habet animam pro anima dare? Precium enim pro domo potest aliquis commutare, animam vero perdens, aliam animam dare non potest. Cautè autẽ dicit: Aut quid da. ho. Deus enim propter nostram salutem dedit cõmutationem preciosum sanguinẽ Iesu Christi. Bed. Vel hoc dicit, quia persecutionis tempore ponẽda est anima, pacis autem tempore frangenda sunt desideria terrena, quod significat cùm dicit: Quid enim proderit homini, &c. Plerũque autem verecundiæ vsu præpedimur, vt rectitudinẽ quã seruamus in mẽte, nõ exprimere valeamus in voce. Et ideo subditur: Qui enim me con. fu. &c. Theop. Non enim est sufficiens fides quæ solum in mente consistit, sed & oris cõfessionẽ Dominus requirit. sanctificata enim per fidem anima, debet & corpus per confessionẽ sanctificari.

Mar. 8. c. 36. in Bed. à me. tom. 5.

Mar. 8. non multum procul à fine, comment.

Chry. Qui autem hoc didicit, subiecit se eum desiderio ad hoc quòd sine confusione Christũ confiteatur. Dicitur autẽ adultera generatio quæ Deum verum animæ sponsum dereliquit, & non est secuta Christi doctrinam, sed dæmonibus prostrata semina impietatis susceperit, propter quod & peccatrix dicitur. Qui ergo inter hos Christi dominationẽ negauerit, & verba Dei in Euangelio reuelata, dignam impietatis pœnam suscipiet, audiens in secundo aduentu: Non noui vos. Theo. Qui ergo confessus fuerit crucifixum esse suum Deum, & ipse confitebitur illum, nõ hic vbi reputatur Christus pauper & miser, sed in gloria & cum multitudine angelorum.

Paulo ante finem comment. in cap. 8. Marc.

Greg. in hom. Sunt autem nonnulli qui Christum ideo confitentur, quia cunctos Christianos esse conspiciunt. Si enim nomen Christi hodie in tanta gloria non esset, tot professores sancta Ecclesia non haberet. Nõ ergo ad approbationem fidei vox sufficit professionis, quàm defendit à verecũdia professio generalitatis. Pacis ergo tẽpore est aliud vbi ostendamur vobis: veremur sæpe à proximis despici, dedignamus iniurias verbi tolerare. Si contigerit iurgium fortasse cum proximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippe carnale dum huius vitæ gloriam quærit, humilitatem respuit.

Homi. 32. in Euang. parũ à medio.

Theop. Quia vero de sua gloria dixerat, volens ostendere quòd nõ inania promittebat, subditur: Et dixit illis, Amen dico vobis, quia, &c. Ac si diceret, quidam, id est, Petrus & Iaco. & Ioan. non gustabũt mortẽ, donec eis ostendam in transfiguratione, cum qua gloria venturus sim in secundo aduentu. Non enim erat aliud transfiguratio, nisi secundi aduentus pronunciatio, in quo & ipse Christus & sancti lucebunt. Bed. Pia vero prouisione factum est, vt contemplatione semper manentis gaudij ad breue momentum delibata, fortius aduersa tolerarent.

Mar. 8. parũ ante finem.

Transfiguratio est 2. aduentus pronunciatio.

Marc. 9. aliquantulum à princ. to. 5.

Chrys. Non autem eorum qui ascensuri erant nomina declarauit, ne reliqui Discipuli aliquid paterẽtur humanum: prædicit autẽ vt dociliores circa huiusmodi contemplationem fiant. Bed. Vel regnũ Dei præsens ecclesia vocatur. Aliqui autem ex Discipulis vsq; adeo in corpore erant victuri, vt Ecclesiam constructam conspicerent, & contra mundi gloriam erectã. Discipulis enim rudibus de præsenti vita aliquid promittendum fuit, vt possent robustius in futuro solidari. Chry. Mysticè autem vita Christus est, mors verò diabolus. Gustat autẽ mortem qui peccatis immoratur. adhuc omnis homo habens dogmata bona aut praua, mortis aut vitæ panem degustat. Et quidem minus malum est videre mortem, malum autem est eam gustare, sed adhuc peius eam sequi, pessimum autem ei supponi.

Homil. 57 in Matth. super illud: et adduxit eos in montem.

Mar. 9. c. 37. in Beda in princ. to. 5.

CAPVT IX.

ET post dies sex assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum seorsum solos, & trãsfiguratus est coram ipsis. Et vestimenta eius facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Et apparuit illis Helias cum Moyse, & erant loquentes cum Iesu. Et respondens Petrus ait Iesu: Rabbi, bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum. Non enim sciebat quid diceret. Erant enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrans eos, & venit vox de nube, dicens: Hic est filius meus charissimus, audite illum. Et statim circunspicientes neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantum secum.

Hier. Post cõsummationem crucis, gloria resurrectionis ostenditur, vt nõ timerent opprobria crucis, qui oculis suis visuri erãt gloriam resurrectionis futuræ. vnde dicitur. Et post di. &c. Chry. Quòd autem Lucas dicit post octo dies, non contrariatur huic: Lucas. n. & diem quo Christus prædicta locutus fuerat, & diem in quo eos assumpsit, numerauit. Ideo autem post sex dies eos assumpsit, vt vehementiori repleti desiderio in horum dierum spacio vigilãri, & sollicita mente ea quæ videbant, attenderent.

Marc. 9. in princ. comment. to. p.

Homi. 10. in Marc. & 57. in Matt. t. 2.

Laus trium Apostolorum.

Theo. Assumit autem tres vertices Apostolorũ, Petrum tanquam confitentem, & diligentem, Ioannem tanquam dilectum, Iacobum vero tanquam altiloquũ, & theologum. In tãtum. n. grauis erat Iudæis, vt Herodes volens Iudæis placere, ipsum occiderit.

Mar. 9. circa principium.

Chry. Nõ autẽ in domo suam gloriã demõstrat, sed in mõtem excelsum illos assumit: quoniã montis sublimitas conueniens erat ad gloriæ sublimitatem ostendẽdam. Theo. Seorsum autẽ eos ducit, quia debebat eis mysteria reuelare. Transfigurationem autem oportet intelligere, nõ figuræ immutationẽ, sed quia manente vt prius erat figura, appositio facta est cuiusdã inenarrabilis claritatis. Chry. Neque ergo decet aliquam figuræ transformationem in regno Dei esse futuram, aut circa ipsum Saluatorem, aut circa eos qui assimilabuntur, sed appositionem claritatis. Bed. Transfiguratus igitur Saluator non substantiam veræ carnis amisit, sed gloriam futuræ vel suæ vel nostræ resurrectionis ostendit: qui qualis tunc Apostolis apparuit, talis post iudicium cunctis apparebit electis. Sequitur: Et vestimenta, &c.

Theo. Marc. 9. paulo à princ.

Mar. 9. c. 37. in Bed. super illud, Et transfig. est, &c. tom. 5.

Greg. 32. Moral. Quia in supernæ claritatis culmine ei vitæ iustitia fulgẽtes adhærebũt: vestium. n. nomine iustos, quos sibi adiũgit, insinuat. Sequitur: Et apparuit illis Helias, &c. Chry. Moysen & Heliam in medio introducit, primo quidem, quia turbæ dicebant, Christum Heliam aut vnum prophetarum, Apostolis se cum eis ostẽdit, vt differẽtiam seruorum & Domini cernerẽt. Et etiam quia de transgressione legis Iudæi Christũ accusabãt, & blasphemum eum putabant, tanquã sibi gloriã patris attribuentem, eius qui in vtroq; fulserũt in medium du-

Alteratio.

Homil. 57. in Matth. super illud · Et transfig. est, tom. 2.

A cit. Etenim Moyses legem dedit, & Elias gloriæ Dei zelator fuit. vnde ei nõ assisterent, si Deo & legi eius contrarius esset. Et vt scirent quòd vitæ potestatem & mortis habet, propter hoc & Moysen qui mortuus erat, & Eliam qui nódum mortẽ passus fuerat, in mediũ introducit. Item per hoc significauit quòd doctrinæ legis Christi, prophetarum doctrina pedagogus fuit. Significat etiam coniunctionem noui & veteris testamẽti. Et quoniam in resurrectione cum Prophetis Apostoli cõiungentur, & vna erit obuiatio regi communi. sequitur: vt res. Pet. ait Ie. Rabbi, bonũ est, &c. BEO. Si tantum transfigurata Christi humanitas, duorúmq; societas sanctorũ ad punctum visu delectat, vt eos ne discedãt etiam obsequio Petrus sistere velit, quanta erit felicitas visioni deitatis inter Angelorum choros adesse perpetuo? Sequitur: Nõ. n. sci. quid dice. Et si. n. Petrus præ stupore humanæ fragilitatis nesciat quid dicat, insiti tamen sibi dat affectus indiciũ: nesciebat enim quid diceret, quia oblitus est regnum sanctis à domino nõ alicubi terrarũ, sed in cælis esse promissum, nec recordatus est se suósq; coapostolos mortali adhuc carne circũseptos immortalis vitæ statum subire non posse, cui etiam mente excesserat: quia in domo patris quæ in cælis est, domus manufacta necessaria non fit. Sed & vsq; nunc imperitiæ notatur, quisquis legi, prophetis & euangelio tria tabernacula facere cupit, cùm hæc adinuicem nullatenus valeant separari.

Mar. 9. c. 37. in Bed. à me. tom. 5.

B

C CHRY. Non etiam intellexit Petrus, quòd ad demonstrationem veræ gloriæ transfigurationem Dominus est operatus, neq; quod Moysi anima nõ erat in corpore, neque quòd propter doctrinã hominum hoc faciebat. nam plurimi erant relicturi multitudinem in heremo habitantes. Sequitur: Erãt. o. timo. ex. Erat autem hic timor secundum quem de cõmuni mente in statum eleuabantur meliorem. quod. n. in exterioribus videbatur Moyses & Elias erat. Ducebatur autem anima ad quendã diuinum affectum, quasi ex diuina visione ab humano sensu abstracta.

Anagogica expositio.

D THEOP. Vel aliter. Petrus timens à monte descẽdere, quia iam præsens erat quòd Christus crucifigi debebat, dixit: Bonum est nos hic esse, & nõ illic descendere in medium. s. Iudæorum. Si autem huc venient furentes cõtra te, habemus Moyses qui Ægyptios debellauit, habemus & Eliam qui ignẽ eduxit de cælo & quinquagenos destruxit. ORI. sup. Mat. Marcus autem ex persona sua dicit. Non. n. sciebat quid diceret. Vbi cõsiderandũ, ne fortè per excessũ mẽtis hoc loquebatur motus quodã spiritu alieno, ne fortè scilicet ille spiritus qui voluit, quantũ ad se, Christum scãdalizare, vt recederet à passione omnibus hominibus salutari. Ipse operãs etiam hic seductoriẽ vult euellere Christũ sub colore boni, vt non

Marc. 9. sup. illud: bonum est nos hic esse.

Excessus mentalis.

Tracta. 3. in Matth. circa medium.

E condescendat hominibus, nec veniat ad eos, nec suscipiat mortẽ pro eis. BEO. Quia vero Petrus materiale quæsiuit tabernaculũ, nubis accepit vmbraculum, vt discat in resurrectione nõ tegmine domorũ, sed Spiritus sancti gloria eos esse protegendos. vnde sequitur: Et facta est nubes obo. eos. Quia vero imprudẽter interrogauerunt, propterea responsionem domini nõ merẽtur, sed pater respõdet pro filio. vnde sequitur: Et ve. vox de nub. dicẽs: Hic est filiꝰ, &c.

Mar. 9. c. 37. in Bed. super illud, facta est nubes, tom. 5.

CHRY. A nube quidẽ vox emittitur, in qua Deus apparere cõsueuit, vt crederẽt quòd vox illa ferretur à Deo. In hoc autẽ quòd dicit: Hic est fi. meus charissi. vnam voluntatem patri & filio esse protestatur,

Homil. 57. in Matth. circa med. tom. 2.

A & quòd salua filiatione quantum ad omnia cum eo qui genuit, vnum esset. BEO. Quem autem Moyses cùm venerit in carne audiẽdum ab omni anima, quæ saluari vellet, prædixit, hunc iam venientem in carne Deus pater audiendum discipulis ostendit. Sequitur. Et sta. cir. ne. &c. Vbi enim cœpit filius designari, mox serui discesserunt, ne ad illos paterna vox emissa putaretur. THEOP. Mysticè autem post cõsummationẽ huius sæculi, quod in sex diebus factũ est, assumet nos Iesus (si eius sumus discipuli) in mõtem excelsum, id est, in cælum, & tunc videbimus eius gloriã singularem. BEO. Vestimenta autẽ Domini rectè sancti eius accipiũtur, qui nouo candore

Mar. 9. c. 37. à med. to. 5.

Mar. 9. inter prin. & med.

B fulgebunt. Fullo autem intelligẽdus est, cui Psalmista loquitur: Amplius laua me ab ini. mea, & à deli. meo munda me. Qui non potest suis fidelibus dare claritatẽ in terra, quæ eis conseruata manet in cælis.

Mar. 9. c. 37. in Bed. super illud, & transfiguratus est ante eos.

REMIG. sup. Mat. Vel per fullonẽ sancti designãtur prædicatores & animarũ purgatores, quorum in hac vita nullus ita viuere valet, vt alicuius peccati maculis non obfuscetur. In futura. n. resurrectione sãcti ab omni macula peccati purgabũtur. Tales ergo eos faciet dominus, quales nec ipsi mẽbra sua castigãda, nec vllus prædicatorũ suo vel exẽplo vel doctrina facere potest. CHRY. Vel vestimenta alba euãgelica sunt & Apostolica scripta omniũ clarissima, quibus similia nullus expositorũ facere potest.

Homi. 10. in Marc. à med. illius, tom. 2.

C ORIG. sup. Mat. Vel forsitã fullones super terram possumus moraliter existimare sapientes sæculi huius, qui putantur ornare etiam turpes intellectus & dogmata falsa fullonicatione ingenij sui: sed illorum ars fullonica potest facere aliquid simile sermoni, qui ostendit spiritualium intellectuum splendorem in dictis scripturarum impertis, quæ à plurimis cõtemnuntur. BEO. Moyses & Helias quorum vnum mortuum & alium in cælis raptum legimus, futuram omnium sanctorum gloriam significat, qui videlicet tempore iudicij, vel viui in carne reperiendi, vel ab olim gustata morte resuscitandi & pariter

Tracta. 3. in Matt. parum ante mediũ.

Mar. 9. c. 37. in Bed. super illud: Apparuit eis Moyses & Helias tom. 5.

Anagogia pulchra.

D sunt regnaturi cum illo. THEO. Vel hoc significat, quia in gloria videbimus & legem & prophetas cum ipso loquentes. i. quæ per eum fuerunt dicta per Moysem & alios prophetas, tunc videbimus esse consona rebus, & tunc audiemus vocem paternam reuelantem, scilicet nobis filium patris, & dicẽtem, quoniam hic est filius meus, obumbrante nube. i. Spiritu sancto, qui est sapientiæ fons.

Mar. 9. inter princ. & me.

BEO. Et notandum sicut domino in Iordano baptizato, sic & in monte clarificato totius sanctæ Trinitatis mysterium declaratur: quia gloriam eius quã in baptismo credentes confitemur, in resurrectione videntes collaudabimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, illic apparuit in columba: quia nunc simplici corde fidem quam præcepit seruat, tunc luce apertæ visionis quod crediderat contemplabitur. Cùm autẽ fieret vox super filium, inuentus est ipse solus, quia cùm manifestauerit seipsũ electis, erit Deus omnia in omnibus, imò cum suis per omnia Christus caput cum corpore splendebit.

Mar. 9. c. 37 in Beda à me. excellsus. tem. 5.

E

Et descendẽtibus illis de mõte, præcepit illis ne cuiquã quod vidissent, narrarent, nisi cum filius hominis à mortuis resurrexerit. Et verbũ continuerunt apud se cõquirentes quid esset, cùm à mortuis resurrexerit: Et interrogabãt eũ dicentes: Quid ergo dicunt pharisæi, & scribæ, quia Heliã oportet venire primum

primum? Qui respondens, ait illis: Helias cùm venerit primo restituet omnia, & quomodo scriptum est in filium hominis, vt multa patiatur, & cõtemnatur. Sed dico vobis, quia & Helias venit, & fecerunt illi quæcunq; voluerunt, sicut scriptũ est de eo.

Tract. 3. in Matt. à med. illius.

ORIG. super Matth. Post mysterium ostensum in monte descendentibus de monte Discipulis præcepit, vt eius trãsfiguratio non manifesteur ante gloriam passionis & resurrectionis ipsius, vnde dicitur: Et descen. illis de monte, &c. CHRY. Vbi non simpliciter silere iubet, sed passionem insinuans, causam insinuat propter quam silere debebant.

Homi. 57. in Matt. à med. tom 2.
Mar 9. sup. illud. Præcepit eis ne cui narrarent.
Transfiguratio quare occultatur.
Theo. in hoc loco.
Circa princ. comment. ad cap. 9. Mar. tom. 9.

THEO. Ne scilicet homines scãdalizentur, audiẽtes de Christo tam gloriosa qui eum crucifixũ erant visuri. Non igitur erat cõgruum talia de Christo dicere antequam pateretur: post resurrectionem vero credibile videbatur. CHRY. Illi vero resurrectionis mysterium ignorantes, verbum quidem retinentes inuicem disputabant. vnde sequitur: Et verbum cõtinuerunt, &c. HIER. Hoc quod proprie Marci est, id significat, quia cùm absorpta fuerit mors in victoriam, non erunt in memoria priora. sequitur, Et interrog. eum, di. Quid ergo dicunt, &c.

CHRY. Intentio quidem Discipulorum super hac interrogatione talis mihi esse videtur. Nos quidem Heliam tecũ vidimus, & prius te vidimus quàm Heliam, scribæ vero prius Heliã venire docẽt, credimus itaq; eos mendacium protulisse. BED. Vel ita æstimabant Discipuli trãsformationem gloriæ hãc esse quam in monte viderãt, & dicunt. Si iam venisti in gloria, quomodo præcursor tuus non apparet? maxime quia Heliam viderant recessisse. CHRY. Quid autem ad hoc Christus responderit, apparet per hoc quod subditur. Qui respõdens ait, Helias, &c. In quo ostendit quòd Helias veniet ante secũdum aduentũ. Scripturæ enim duos aduẽtus Christi prænuntiant, vnum scilicet qui factus est, & alium qui vẽturus est. Dominus autẽ secundi aduẽtus, Heliam asserit præcursorem. BED. Restituet autem omnia, vtiq; illa quæ Malachias ostendit, dicens: Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, vt conuertat cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: restituet etiam hoc quod morti debet ac diu viuendo distulit.

Mar. 9. c. 37. in Bed. super illud: Quid ergo dicunt Pharisæi, &c. tom 5.
Theo. in hoc loco.
Chry. Homi. 58. in Matt.
Mar. 9. c. 37. in Bed. paulo ante finem, tom. 5.
Mar. 9. super illud: Helias restituet omnia.

THEOP. Proponit autẽ hoc dominus ad resistendum opinioni pharisæorum, qui tenebant quòd primi aduentus præcursor erat Elias, quasi ad inconueniens ducẽs. vnde subdit: Et quomo. scri. est, &c. Ac si dicat: Elias Thesbytes cùm venerit, pacificabit Iudæos, & ad fidem adducet ipsos: ita vt sit secundi aduentus præcursor. Si ergo primi aduentus Elias est præcursor, quomodo scriptũ est quòd filius hominis debet pati? Ex his ergo duobus vnum erit, aut quòd non sit primi aduentus Elias præcursor, & scripturæ erunt veræ: aut quòd sit præcursor primi aduentus, & scripturæ non erunt veræ, quæ dicunt quòd oportet Christum pati, cum Elias debeat omnia restituere, & non debeat esse Iudæus aliquis incredulus, sed omnes credere debeant ad prædicationem eius quicunque audient eum. BEDA. Vel ita & quomodo scriptũ est, id est, quomodo de Christi passione multifarie prophetæ multa scripserunt, sic & Elias cùm venerit multa passurus est & contẽnẽdus ab impiis.

Argumentum pulchrum.
Mar. 9. c. 37. in Bed. parũ ante finem, tom. 5.

CHRY. Sicut autem Dominus secundi aduentus Eliam asseruit præcursorem, sic & consequẽter Ioãnem esse præcursorem primi aduentus. vnde subdit:

A Sed dico vobis, quia, &c. GLOS. Ioannem vocat Eliam, non quia Elias erat in persona, sed quia Eliæ ministerium adimplebat: sicut enim ille præcursor erit secundi aduentus, sic iste factus est primi.

Chrysost. in Homi 58. in Mat. parum à princ. to 2.
Mar. 9. sup. illud: Helias venit.

THEO. Erat etiam Ioannes redargutor & zelotes & heremita vt Elias, non tamen audierunt illũ sicut Eliam audiẽt: nefario vero ludo eum occiderũt, caput illius amputãtes. vnde sequitur: Et fe. il. quę, &c.

CHRY. Vel aliter: Interrogabant discipuli Iesum, quomodo scriptum est pati filium hominis: Ad hoc autem quasi respõdens dicit: Sicut ad similitudinem Eliæ Ioannes venit, & ei mala intulerunt, sic secundum scripturas oportet filium hominis pati.

B *Et veniens ad discipulos suos, vidit turbã magnã circa eos, et scribas cõquirentes cum illis. Et cõfestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, & expauerunt: & accurrentes salutabant eum. Et interrogauit eos. Quid inter vos cõquiritis? Et respõdens vnus de turba, dixit: Magister, attuli filium meũ ad te habentẽ spiritum mutum, qui vbicunq; eum apprehenderit, allidit illũ & spumat, & stridet dentibus suis, et arescit. Et dixi discipulis tuis vt eijcerẽt illum, & nõ potuerunt. Qui respondens eis dixit: O generatio incredula, quãdiu apud vos ero? Quandiu*
C *vos patiar? Afferte illum ad me. & attulerunt eum. Et cùm vidisset eum, statim spiritus cõturbauit illũ, & elisus in terrã, volutabatur spumans. Et interrogauit patrem eius: Quantum tẽporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: ab infantia, & frequẽter eum in ignem & in aquam misit, vt eum perderet: sed si quid potes, adiuua nos miserꝰ nostri. Iesus autẽ ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credẽti. Et cõtinuo exclamãs pater pueri cum lachrymis aiebat: Credo domine: adiuua incredulitatem meã. Et cùm vidisset Iesus concurrentem turbam, cõminatus est*
D *spiritui immũdo dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et exclamãs & multũ discerpens eum, exijt ab eo, & factus est sicut mortuus, ita vt multi dicerent, quia mortuus est. Iesus autem tenens manum eius, eleuauit eum: & surrexit. Et cùm introisset in domũ, discipuli eius secreto interrogabãt eum. Quare nos nõ potuimus eijcere? & dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio.*

Ioannis & Eliæ comparatio.
Mar. 9 super illud: Et cùm venisset ad discipulos suos.
Mar. 9 super illud: Et veniens ad discipulos. to. 9.
Mar. 9. c. 38. in Beda in princ. tom. 5.

THEOP. Postquã gloriam suam tribus discipulis in mõte ostẽderat, reuertitur ad alios discipulos qui
E cum eo non ascenderant in monte. vnde dicitur: Et ve. ad discipulos, &c. Pharisæi namque captãtes horam cùm præsens nõ extiterat Christus, accesserunt vt ipsos ad se attraherent. HIER. Non est autem homini requies sub sole, semper paruulos occidit inuidia: magnos percutiũt fulgura mõtes, alij discẽtes cum fide vt turbæ, alij inuidẽtes cũ fastu, vt scribæ, ad ecclesiam cõueniunt. Sequitur: Et confestim omnis populus, &c. BED. Notandum in omnibus locis distantiam mentis scribarum & turbæ. Scribæ enim nihil deuotionis, fidei, humilitatis, & reuerentiæ ei exhibuisse narrantur, sed veniente domino mox omnis turba stupefacta expauit, eúmq; salutans accurrit. vnde sequitur: Et accur. salutabant eum.

Mar. 9. parū ante mediū.
Scribarum obstinatio.
Mar. 9 super illud: at veniens ad discipulos suos, tom. 9.

THEO. Affectabant enim turbæ eum videre, ita vt eum venientem à longè salutarent. Quidam verò dicunt quòd aspectus eius transfiguratione speciosior factus, turbam ad salutationem eios attrahebat.

HIER. Populus aotē videns stupefactus est & expiauit, non discipuli, quia non est timor in charitate, timor est seruorū, stupescere stultorū. Sequitur: Et int eos: Quid inter vos con. Quod scilicet dominus iuterrogat, vt confessio pariat salutem, & murmur cordis nostri sermonibus piis soluatur.

Mar. 9. c. 38. in Bed. parū à prin. to. 5.

BEO. Potest verò (nisi fallor) intelligi de hoc quæstionem fuisse motā, qoare ipsi cùm essent discipuli Saloatoris, sanare dæmoniacum, qoi io medio erat positos, non possent, quod ex sequētibus potest cōuinci, cùm dicitur, Et respō. vnos de tur. di. Magister, at. filiū, &c.

B

Homil. 58. in Matth. aliquantulum ante mediū. tom. 2.

CHRY. Hunc hominem scriptura infirmum in fide ostendit, ex hoc quod Christus dicit: O generatio incredula, & per hoc quod subdit: Si potes credere. Sed etsi infidelitas eius occasio extiterit dæmooem nō pellendi, incusat tamē discipulos. vnde subditur: Et di. discip. tuis, &c. Vide autem istius insipiētiam. Iesum in medio turbarum precatur discipulos incusans: vnde & dominus corā plebe multò magis hoc ei imputat, nō solum in personam eius accusationē extendens, sed in personā omnium Iudæorum: probabile enim est multos præsentium scandalizatos, ea quæ non conueniebant de discipulis cogitasse. vode sequitur: Qui eis respōdens dixit: O generatio incre. quandiu apod vos ero? quandiu vos patiar? In quo ostendit, & mortē se desiderare, & graue ei esse cum illis conoersari.

C

Mar. 9. c. 38. in Bed. to. 5.
Homi 58. in Matt. paulò ante mediū, tom. 2.

BEO. In tantùm autem non est homini iratus, sed vitio, vt statim intulerit, Afferte illū ad me, &c. CHRYS. Hoc autem Dominus permisit propter patrem pueri, vt cùm vexantem dæmonem videret, ad fidem futuro miraculo traheretur.

Dæmonis impietas.
Mar. 9 à me. comment.
Mar. 9. c. 38. in Bed. parū ante me. t. 5.

THEO. Permittit etiam vexari puerum, vt ex hoc sciremus dæmonis impietatem, qui occidisset eum, nisi fuisset à Domino adiutus. Sequitur: Et inter pa. eius. Quantum temporis, &c. BEO. Erubescat Iulianus, qui dicere audet omnes homioes absque peccati contagione nasci iu carne tanquam inoocentes per omnia, vt fuit Adam quando creatus est. Quid n. habuit iste puer vt ab infantia dæmonio vexaretur acerbissimo, si nullo originalis peccati vinculo tenebatur? quia coostat illum adhuc proprium nō habere potuisse peccatum.

D

GLOS. Exprimit autem in verbis suæ petitionis fidei defectū. vnde subdit: Sed si quid potes, &c. Cùm enim dicit: Si qoid potes, manifestat se de eius potentia dubitare, quia viderat filium suum à discipulis Christi coratum non esse. Dicit autem, Misertus nostri, vt designaret miseriam filij qui patiebatur, & patris qui compatiebatur. Sequitur: Iesus aotem ait illi: Si potest credere, &c.

E

Mar. 9 super illud & ait illi Iesus: omnia possibilia sunt, &c. tom. 9.
Mar. 8. c. 39. in Bed à me. illius. tom. 5.

HIER. Libertatem arbitrij hoc indicat quod dicit: Si potest. Quæ autem sont omnia quæ possibilia sunt credenti, nisi quæ in nomine Iesu, id est, salutis postulantur cum lacbrymis? BEO. Aptum autem respousum Dominus dedit petenti, Ipse enim ait: Si quid potes, adiuua oos. Et Domious: Si potes, inquit, credere. At cootra leprosus qui fideliter clamabat, Domine, si vis potes me muodare, congruom suæ fidei accepit responsum. Volo: mundare.

Hom. 58. in Matt parum ante me. t. 2.
Abundantia virtutis Christi.

CHRY. Quod autem dicit, tale est. Tāta est virtutis apud me superabūdantia, vt non solū hoc possim, sed & alios hoc faciā operari: quare si credideris, vt oportet, & hunc ipse cotare poteris, & alios multos. Sic

A

ergo eum ad fidem reducebat, qui adhoc de infidelitate loquitor. vode sequitur: Et cōtinuò exclamans pater puesi. Sed si crediderat, dicens: Credo, quomodo subdit, Adiuua incredulitatem meam? Dicamus igitur quoniam multiplex est fides: iotroductoria scilicet, & perfect. hic autem incipiens credere Saluatorem deprecabatur, vt apponeret reliquum ad virtutem suam.

Mar. 9. c. 38. in Bed. a me. illius, tom. 5.

BEO. Nemo enim repentè fit summus, sed in bona coouersatione à minimis quisque iochoat, vt ad magna perueniat. Alia namqoe sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Qoia igitur per occultam inspirationem gratiæ meritorum suorum gradibus fides crescit, vno eodémque tempore is qui necdum perfectè crediderat, simul & credebat & incredulus erat.

B

Mar. 9. super illud: Omnia possibilia sunt, &c. tom. 2.

HIER. Per hoc etiam monstratur quòd credulitas nostra infirma est, nisi innixa subsistat adiotorio subsidij Dei. Fides autem cum lachrymis optata vota capit. vnde sequitur, Et cùm vidisset Iesus concurrētem turbam, comminatos est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mote spiritus.

Mar. 9. circa med. cōment.

THEO. Ideo autem cùi videret turbam concurrere, comminatus est spiritui immundo: uolebat enim coram turba curare, vt ostentationem fugere doceret. CHRYS. Quòd autem comminatur & dicit: Ego tibi præcipio, diuinæ attriboitur potestati. Quòd verò dicit nō solum, Exi ab eo: sed etiam amplius, noli introite in eum: ostendit quia ad reintrandum prōptus erat, quia ille nōdum erat in fide perfectus: sed hoc domini iussio inhibebat. Sequitur: Et excl. & multum, &c. Non enim valuit mortē diabolus imponere propter veræ vitæ aduentum.

C

Mar. 9. c. 38. in Bed. declinando ad finem, tom. 5.

BEOA. Quem autē hostis impius morti similem reddit, hūc pius Saluator piæ dextræ tactu saluauit. vnde sequitur: Iesus autem tenēs manom, &c. Ex quo sicut verum se esse Deum potentia saluandi docuit, ita & veram se habuisse carnis oaturam more tactos humani declarauit. Negat namque Manes insanus veraciter eum carne indutum fuisse, sed ipse cùm tot languentes soo tactu erexit, mundauit, illuminauit: hæresim illius, antequā oata esset damnauit.

D

Homi. 58. in Matth. circa med. tom. 2.
Mar. 9. super illud: Hoc genus dæmō.

sequitur. Et cùm introisset in domum, &c. CHRY. Timebant enim ne fortè collatam sibi gratiam amisissent. receperāt enim potestatem iam spirituom immūdorū. Sequitur: Et di. il. Hoc genus, &c. THEO. Scilicet lonaticorum, vel simpliciter omnium dæmoniorū genus. Oportet nāque ieionare eum qui curari debet, & illum qui curat. Sic enim vera oratio perficitur, cùm coniungitur orationi ieiunium, quando non grauatur qui orat ex sumptione ciborum, sed sobrius est.

Oratio perficitur.

Mar. 9. c. 38. in Beda aliquantulum à princ. to. 5.

BEOA. Mysticè autem dominus sursum discipulis mysteria regni rescrat, deorsum turbis peccata infidelitatis exprobrat, & spiritus malos ab his qoi vexantur expellit. Nam carnales adhuc & insipieotes confortat, docet, castigat. & perfectos liberiùs de æternis instruit.

E

Marc. 9. à med. illius.

THEO. Dæmon autem iste surdus & motus est: surdus, io quantùm non vult Dei sermones audire: mutus verò, in quantùm non vult alios, quod condecens est, docere.

Mar. 9 super illud: & interrogauit eos, &c. t. 9.
Mar. 9. c. 38 in Bed. super illud: Afferte illud ad me. tom. 5.

HIER. Peccator autē spumat stultitia, stridet iracūdia, arescit ignauia: Discerpit autē spiritus appropinqoantem ad salotem, & similiter quos in vētrem suum trahere desiderat, discerpit per terrores & dāna, vt fecit Iob. BEO. Sæpe enim dum conuerti ad Deū post peccata conamur, maioribus nouisq; antiquus hostis uos pulsat insidiis, quod facit, vt vel odiū

virtotis

virtutis incutiat, vel expolsionis suę vindicet iniuriā.

Lib. 10. sup. illud. lampas cōtēpta apud cogit. diuit. ca. 17. in nouis exempl.

Greg. 10. Moral. Velut mortuus autem ostenditur, qui à maligoi spiritus potestate liberatur, quia quisquis iam terrena desideria subegit, vitā in se carnalis cōuersationis extinguit: & mundo mortuus apparet, quem multi mortuum dicunt: quia qoi spiritualiter viuere nesciunt, eum qui carnalia bona non sequitur, extinctum funditus arbitrantur.

Mar. 9 sup. illud. At ille ait: ab infātia. tom. 9.

Hier. Per hoc autem quòd ab infantia vexatus est, significatur Gentilis populus, cuius à natiuitate ċreuit cultus inutilis idolorum, vt stultè immolaret filios suos dæmonijs. vnde dicitur: Quòd in ignem & aquam eum misit. Alij enim de gentibus ignem venerabantur, alij aquam.

Mar. 9. c. 38. in Bed. super illud: ab infantia, &c. tom. 5.

Beda. Vel in hoc dæmoniaco significantur qui originalis culpæ reatu astricti veniunt in mundum rei, secundum gratiā saluandi. Ignis autem ad feruorem iracondię referēdus est, aqua ad voluptates carnis, quæ dissoluere mentē per delicias solent. Non autem poero qui vim patiebatur, sed dæmoni, qui inferebat, comminatus est, quia qui peccantem emendare desiderat, vitium vtique increpando & execrādo debet exterminare, sed hominem amando refouere..

Mar. 9 sup. illud, Surde & mute spiritus. tom 9.

Hiero. Imputat aotem Dominus spiritui qood homini præstat, dicens: Surde & mote spiritus, qoia ille nunquā audiet nec loqoetur, quòd peccator pœnitens aodit & loquitur. Exiens autē dæmon ab homine, nūquam reuertitur, si homo cor suum seruauerit clauibus homilitatis & charitatis, & ostiū obtinoerit immunitatis. Factus est homo sanatus velot mortuus. Sanatis etenim dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

Marc. 9. à me. comment.

Theo. Sed si Iesus, id est, euāgelicus sermo teneat manum, id est virtutem actiuam, tunc à dæmone liberabimor. Vide etiam qoòd primò Deus nos iuoat, deinde requiritor à nobis qoòd bonum operemor. Vnde dicitur qoòd Iesus eleuauit illum, in quo ostēditur Dei auxiliū, & surrexit, in quo monstratur hominis studium.

Mar. 9. c. 38. in Beda, non multūremotè à fine.

Beo. Dum autem docet Domious Apostolos quomodo dæmō nequissimus debeat expelli, omnes instituit ad vitam, vt scilicet nooerimus grauiora quæque vel immundorū spirituum vel hominū tentamenta, ieiuniis & orationibus esse superanda.

Moralis expositio.

Iram quoque Domini cùm io vltionem scelerum nostrorum fuerit accensa, hoc remedio singulari posse placari. Ieiunium autem generale est non solum ab escis, sed & à cunctis illecebris abstinere carnalibus, imo ab omnibus vitiorum passionibus. Sic & oratio generalis non solū in verbis est, quibus diuinam clementiam inuocamos, verum etiam in omnibus quæ io obseqnium nostri conditoris fidei deuotione gerimus, teste Apostolo, qui ait: Sine intermissione orate.

Mar. 9. sup. illud: hoc genus, &c. tom. 9.

Hier. Vel stultitia qoæ ad luxuriā carnis pertinet, ieiunio sanatur. Ira & ignauia oratione depellitor. Medicina cuiosqoe vulneris adhibenda est ei. Non sanat ocolum, quod calaneo adhibetur. Ieiunio passiones corporis & oratione pestes sanandæ sunt mentis.

Et inde profecti prætergrediebantur Galilaā: nec volebat quenquam scire. Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniā filius hominis tradetur in manus hominū, & occident eum: & occisus, tertia die resurget. At illi ignorabāt verbum, & timebant interrogare eum. Et venerunt Capharnaū, qui

A *cū domi essent interrogabat eos: Quid in via tractabatis? At illi tacebant. Si quidē in via inter se disputauerant, quis eorū maior esset. Et residens vocauit duodecim, & ait illis: Si quis vult primum esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister. Et accipiens puerū statuit eum in medio eorum, quem cùm cōplexus esset, ait illis: Quisquis vnū ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit. Et quicunque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.*

Mar. 9. à me. comment.

Theo. Post miracula interponit Domious sermonem de passione, ne putaretur quòd inooluntariè B passos est. vnde dicitur: Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam, &c.

Mar. 9. cap. 39. in princ. tom. 5.

Beo. Semper prosperis miscet tristitia, vt cùm repente venerint, non terreāt Apostolos, sed præmeditatis animis ferant.

Mar. 9. à me. commens.

Theo. Postquam verò dixerat quòd triste erant, adiūgit quod lætificare debet. Vnde sequitur: Et occisus, tertia die resur. vt disceremus ex hoc quòd post angustias lætitiæ subsequūtur. Sequitur: At illi ignorabant verb. &c.

Tarditas discipulorum.

Mar. 9. c. 39. in Bedà, parum à prin. tom. 5.

Beo. Hæc ignorantia discipulorū, noo tam de tarditate ingenij, quàm de amore nascitur Saluatoris, qui carnales adhuc & mysterij crucis ignari quem Deum verum cognouerant, moritu- C rum credere nequibant, & quia per figuras eum loqoentem sæpe audire consueuerant, horrentes euentum mortis eius etiam in eis qoæ de sua traditione ac passione aperte loquebatur, figurate aliquid significari volebant. Sequitur: Et venerūt Capharnaom.

Mar. 9. sup. illud: Et venerūt Caph. tom. 9.

Hier. Caphatnaum dicitur villa cōsolationis, & congruit interpretatio ad prædictam sentētiam qua dixerat: Et occisus, tertia die resor. Sequitur: Qui cū domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? at illi tacebant.

Chry. Matthæus autem dicit, quòd accesserunt ad Iesum discipuli, dicentes: Quis potas maiot est in regno cælorum? Non enim ab initio narrationē in- D cœpit, sed tacuit de intelligentia Saluatoris circa discipolorum cogitationes & dicta, quanuis posset intelligi quòd ea etiam quæ scorsum cogitabāt aut dicebant, dicebant ad eum: quoniā omnia erant ei ita cognita, ac si ad eum dicta fuissent. Sequitur: Siqoidem inter se in via dispotauerant quis esset illorum maior. Lucas autem dicit quòd cogitatio intrauit in discipulos, qois esset illorum maior. Cogitationem enim & intentionem eorum Dominus ex illorum verbis manifestauit secūdum historiam euangelicā.

Mar 9 sup. illud: Qui cū domi essent. tom 9.

Hier. Recte autem in via tractabant de principatu. Similis enim est hęc tractatio loco. Principatos enim sicut ingreditur, sic deseritur: & quandiu tene- E tur labitur, & incertum est in qua māsione, id est, in qua die finiatur.

Mart. 9. cap. 39. in Beda, non remote à principio. tom. 5.

Beo. Iode autem videtur orta disputatio discipulorum de primatu, quia viderant Petrum, Iacobū & Ioannem seorsum ductos io montem, secretūque eis ibi aliquid esse creditum, sed & Petro, secundum Matth. claues regni cælorum esse promissas. Vidēs autem discipolorum cogitationes Dominus, curat desiderium gloriæ humilitate sanare, primatum non esse quærendum, & prios simplici humilitatis commouet imperio. vnde sequitur: Et residens vocauit duodecim, & ait illis: Si quis, &c.

Hier. Vbi notandū, quòd illi euntes disputabāt de principatu, ipse sedens docet humilitatē. Principes enim laborant, humiles quiescunt.

CHRYS. Appetebant quidem discipuli honorem habere à Domino, desideriũ etiam eis inerat, vt magnificarentur à Christo. quanto enim quis maior est, tanto maioribus honoribus dignus existit. propter hoc non eorum desiderium impediuit, sed humilitatem introduxit. THEO. Non enim vult vt vsurpemus nobis primatus, sed per humilitatem altitudinẽ consequamur. Mox autẽ monet eos innocẽtiæ puerilis exemplo. vnde sequitur: Et accip. puerum, &c.

Marc. 9 sup. illud: Si quis vult esse pri.

CHRYS. Ipso visu eis persuadens humiles esse & simplices. Etenim ab inuidia & vana gloria paruulus mundus existit, & à concupiscendo primatum. Non solum autem ait si tales efficiamini, mercedem magnam accipietis, sed etsi alios tales honorabitis propter me. vnde sequitur: Quem cùm compl. esset, ait illis, Quisquis vnum, &c.

Homil. 59. in matth. aliq. ante med. tom. 2.

Persuasio humilitat.

Chrysostom. Homi. 59. in Mat. sup. illud Quicũq; susceperit vnũ paruulum. tom. 2.

BED. In quo vel simpliciter pauperes Christi ab his qui volunt esse maiores, pro eius ostẽdit honore recipiendos, vel in malitia paruulos esse suadet, vt simplicitatem sine arrogantia, charitatem sine inuidia, deuotionẽ sine iracundia conseruent. Quòd autem cõplectitur puerum, significat humiles suo dignos esse complexu ac dilectione. Addit autem: In nomine meo, vt formam virtutis quam natura duce puer obseruat, ipsi pro nomine Christi rationis industria sequantur. Sed quia se in pueris recipi docebat, ne putaretur hoc esse solũ quod videbatur, subiunxit: Et quicũque me susceperit, &c. Talem se vtique ac tantũ credi volens, qualis & quãtus est pater.

Mar. 9. c. 39. in Beda, sup. illud: Et statuit eum in med. tom. 5.

Pueri significatio datur.

C

THEO. Vide quantum valet humilitas, patris namque & filij inhabitationem meretur, & etiam Spiritus sancti.

Mar. 9 à med. illius, super illud: Qui me recipit, recip. eum.

Respondit illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quendam in nomine tuo eijcientẽ dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. Iesus autem ait: Nolite prohibere eum. Nemo est autẽ qui facit virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Qui enim non est aduersus vos, pro vobis est. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo (quia Christi estis) amen dico vobis, nõ perdet mercedem suã. Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si circundaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur.

D

BEDA. Ioannes præcipua deuotione Dominum amans excludendum beneficio putauit eum qui non rectè vtatur officio. Vnde dicitur: Respondit illi Ioannes dicens: Magister, vidimus quendam, &c.

Marc. 9. cap. 39. in illo, super illud: magister, vidimus quẽdam tom. 5.

CHRYS. Multi enim credentium charismata receperunt, nec tamen cum Christo erant, qualis erat hic qui dæmones eijciebat. non enim omnes ad omnia ordinate se habebant. Alij enim erant puræ vitæ, fidem autem tam perfectè non habebant, alij verò econtrario. THEO. Vel etiam quidam increduli videntes nomen Iesu virtuosum, dicebãt & ipsi hoc nomen, & signa faciebant, licet diuina gratia essent indigni. Volebat enim Dominus etiã per indignos nomen suum ampliare.

E

Increduli fecere signa in nomine Iesu.

Mar. 9. inter med. & fin. commentar.

CHRYS. Non autem zelo seu inuidia motus Ioãnes prohibebat illum qui dæmones expellebat, sed volebat quòd omnes qui nomen Dñi inuocabant, sequerentur Christum, & essent cum discipulis vnũ. Sed Dominus per hos qui miracula faciũt, licet sint

Theoph. sup. hunc locum. Marc. 9.

A indigni, alios prouocat ad fidem, & ipsosmet per hãc ineffabilem gratiam inducit, vt fiant meliores. vnde sequitur: Iesus autem ait, Nolite, &c.

BED. In quo docet neminem à bono quod ex parte habet esse arcendum, sed ad hoc potius quod nondum habet, esse prouocandum.

Marc. 9. cap. 39. in Beda, super illud: Magister vidimus quẽd. tom. 5.

CHRY. Decenter autem eum non esse prohibendum ostendit consequenter dicens: Nemo est enim qui facit virtutem in nom. &c. Hoc autẽ dicit propter eos qui in hæresim ceciderunt, quales erant Simon & Menãder & Cherinthus: neque enim illi in nomine Christi miracula faciebant, sed deceptionibus quibusdam facere videbantur. Isti verò etsi non

B sequuntur nos, non tamen contra nos aliquid firmiter dicere valebunt, eo quòd honorãt in operando virtutes nomen meum. THEO. Qualiter enim male de me loquetur qui ex nomine meo occasionem gloriæ habet, & per hoc quòd ipsum inuocat miracula operatur. Sequitur: Qui enim non est aduersus vos, &c.

Mar. 9. super illud: No prohibeatis illum, &c.

AVG. de con. Euang. Vidẽdum est ne hoc illi sententiæ Domini videatur contrarium, vbi ait: Qui mecũ non est, aduersum me est, an hoc interesse aliquis dicit, quia hic discipulis ait, Qui enim nõ est aduersus vos, pro vobis est, Ibi autem de seipso locutus est, Qui mecum non est, aduersum me est. quasi non possit cum illo non esse, qui discipulis eius tanquam mẽbris eius sociatur. Alioquin quomodo verum erit, Qui vos recipit, me recipit? Aut potest etiã non esse aduersus eum, qui fuerit aduersus discipulos suos? nam vbi erit illud, Qui vos spernit, me spernit? Sed nimirum hoc vult intelligi tãtum cum illo non esse aliquem, inquantum est aduersus illum, & cum illo esse, inquãtum cum illo est. Exempli gratia: Sicut iste qui in nomine Christi virtutes faciebat, & in societate discipulorum non erat, inquãtum operabatur virtutes in illo nomine, in tantum cum ipsis erat, & aduersus eos non erat. Inquantũ verò eorum societati non adhærebat, in tãtum cum ipsis nõ erat, & aduersus eos erat. Sed quia illi hoc eũ facere prohibuerunt: in quo cum ipsis erat, dixit eis Dominus: Nolite prohib. eũ. Illud enim prohibere debuerunt, quod extra eorum erat societatem, vt illi vnitatem Ecclesiæ suaderent, non illud in quo cum illis erat: nomen scilicet magistri & Domini eorum in expulsione dæmonum cõmendans, sicut Ecclesia Catholica fecit, non improbãs in hæreticis sacramenta cõmunia, sed diuisionem, vel aliquam aduersam paci veritatiq; sententiã. In hoc enim aduersus nos sunt.

Lib. 4. cap. 5. parũ à prin. tom. 4.

Consensus euangelicus.

CHRY. Vel aliter: Hoc dicitur de credentibus in eum, qui tamen ipsum non sequuntur propter vitæ laxationem. Illud autem de dæmonibus dicitur, qui à Deo omnes student separare, & congregationem eius dispergere. Sequitur: Quisquis enim potũ ded. vobis calic. aquæ frig. &c. THEO. Quasi dicat: Nõ solum hunc qui in nomine meo miracula operatur non prohibeo, sed & quisquis minimum quid dederit vobis propter nomen meũ, & receperit vos propter me, non propter humanam gratiam & mundanam, non perdet mercedem suam.

Super illud: Quisquis ad bibẽdum dederit calicẽ aquæ frig.

AVG. de con. Euang. Vnde ostendit, quòd ille de quo Ioãnes suggesserat. non ita separabatur à societate discipulorum. vt eam tanquã hæreticus improbaret, sed sicut solent homines nondũ audere Christi suscipere sacramenta, & tamen nomini fauere Christiano, ita vt Christianos etiã suscipiant, & non ob aliud nisi quòd Christiani sunt, obsequuntur: de quibus

Consensus euangelicus.

Lib. 4. ca. 6. circa med. tom. 4.

quibus dicit, quòd non perdent mercedē suam, non quia iam tuti atque securi sibi debeant videri ex hac beneuolentia, quam erga Christianos habent, etiam si Christi baptismo non abluantur, nec vnitati eius incorporētur: sed quia ita iam Dei misericordia gubernentur, vt ad ea quoque perueniant, ad quæ ita securi de hoc sæculo abscedant.

Theophilac. In hoc loco.

CHRY. Et ne quis paupertatem allegct, ponit illud quo non contingit egere, scilicet calicem aquæ frigidæ, pro quo etiam consequetur mercedem, non enim pretium dari, sed dignitas recipientium & affectus dantium facit opus dignum mercede. Non solū autem recipiendos discipulos verbo ostēdit ex mercede quam aliquis sequitur: sed etiā quia retrahitur à tormento. Sequitur: Et quisquis scandal. vnum ex his pusillis, &c. q.d. Si qui vos propter me honorant mercedem habent, sic & inhonorantes, id est scādalizantes, vltimam accipient vltionem. Ex manifestis autem nobis tormentū describit intolerabile, faciēs mentionem molæ & submersionis, & non ait: mola suspendatur in collo, sed bonum est ei hoc sustinere: demonstrans quoniam eum grauius aliquod malum expectat. Pusillos autem in se credētes dicit eos, qui inuocant nomen eius, non solum sequentes etiam eos qui calicem frigidum offerunt, & non operantur alia maiora. Istorum autem neminem vult scandalizari neque supplantari. Hoc enim est prohibere nomen eius inuocare. BEDA. Rectè autem qui scandalizari potest pusillus appellatur: qui enim magnus est, quodcunque passus fuerit non declinat à fide: qui autem pusillus est animo & paruus, occasiones quærit quomodo scandalizetur. propterea oportet nos maximè his consulere qui parui sunt in fide, ne occasione nostri offendantur & recedant à fide, ac decidant à salute. GREG. super Ezech. Notandum tamen quòd in nostro bono opere aliquando cauendum est scandalū proximi, aliquando autem pro nihilo contemnendum: inquantum enim sine peccato possumus, vitare proximi scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum ponitur. vtilius permittitur scandalum nasci, quàm veritas relinquatur.

Chrysost. Homi 59. in Matt. circa med. tom. 2.

Marc. 9. ca. 39. in Beda, parum ante med. tom. 5.

Homi. 7. aliquantulum a princip.

Scādalum duplex.

GREG. in pa. Mysticè autem in mola asinaria sæcularis vitę circuitus ac labor exprimitur, & per profundum maris extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis speciem deductus, vel verbo cęteros destruit vel exēplo, melius profectò erat, vt hunc ad mortem sub exteriore habitu terrena acta constringerēt, quā sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent: quia nimirum si solus caderet, vtcunque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret.

In pastorali, in pri. p. c. 2. in nouis exē. circa finem.

E *Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illā. Bonum est tibi debilem introire in vitā, quàm duas manus habentē ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorū non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scādalizat, amputa illum. Bonū est tibi claudum introire in vitā æternā, quàm duos pedes habentē mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis nō extinguitur. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejce eum. Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentē mitti in gehennā ignis, vbi vermis eorū non moritur, & ignis*

A *non extinguitur. Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur. Bonum est sal. Quòd si sal insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.*

BEDA. Quia supra docuerat Dominus ne scandalizaremus eos qui credunt in eum, nunc consequenter admonet quantū cauere debeamus eos qui scandalizare nos, id est, verbo vel exemplo suo ad ruinam peccati propellere certant. vnde dicit: Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam.

Marc. 9 ca. 39 in Beda, à med. to. 5.

B CHRYS. Non de mēbris hoc dicit, sed de propinquis amicis, quos quantū ad necessaria in membrorum ordine nos habemus. Nihil enim tam nociuum vt perniciosa societas. BEDA. Manum quippe nostrā appellat necessarium amicum, cuius auxilio quotidiano opus habemus, sed si talis nos lædere in causa animæ voluerit, excludendus est à nostra societate: ne si cum perdito in hac vita partē habere volumus, simul in futuro cum illo pereamus. vnde sequitur: Bonum est tibi debil. introire in vitam, &c.

Mar. 9. cap. 39. in Beda à med to. 5.

GLO. Debilem dicit, adiutorio alicuius amici priuatum. Nam melius est absque amico ire in vitam, quàm cum eo ire in gehennam.

C HIER. Vel aliter: Bonum est tibi debilem ingredi in vitā, id est, sine cupito principatu, quàm duas manus habentem ire in ignem æternum. Duæ manus principatus sunt humilitas & superbia: abscinde superbiam tenens humilem principatum.

Mar. 9. sup. illud: Bonum est tibi. to. 9.

CHRYS. Deinde testimonium propheticum ex Esaia propheta inducit, dicēs: Vbi vermis eorum nō moritur, & ignis non exting. Non de sensibili verme hoc dicit, sed vermem conscientiā vocat mordātem animam, quòd non sit operata bonum. Vnusquisque enim suiipsius accusator fiet, rememorans quæ gessit in vita mortali, & sic eorum vermis immortalis permanet. BEDA. Sicut autem est vermis dolor interius accusans, sic ignis est pœna extrinsecus sæuiens. Vel

Mar. 9. ca. 39 in Bed. à med. tom. 5.

D in verme putredinem gehēnæ sicut in igne ardorem designat. AVG. 21. de ciuit. Dei. Vtrunque autem horum, ignem scilicet ac vermem, qui volūt ad animæ pœnas non ad corporis pertinere, dicunt etiam dolore vri animæ sero ac infructuose pœnitentis, eos qui fuerint à regno Dei separati. Et ideo ignem pro isto dolore vrente non incongruè imponi posse contendunt, secundum illud Apostoli: Quis scandalizatur, & ego non vror? Eundem etiam vermem putant intelligēdum esse, secundum illud: Sicut tinea vestimentum & vermis lignum: sic mœror excruciat cor viri: qui si pœnas & animæ & corporis in illo supplicio futuras esse non dubitant, igne vri corpus, animā

Lib. 21. ca. 9. circa med. illius, to. 5.

E verò rodi quodammodo verme mœroris affirmant. Quod etsi credibilius dicitur, quia vtrique absurdum est ibi dolorem aut corporis aut animæ defuturum, Ego tamen facilius æstimo vt ad corpus vtrūque dicam pertinere quàm neutrum, & ideo tacitum esse in istis diuinæ scripturæ verbis animi dolorem: quia consequens esse intelligitur, vt corpore dolente animus quoque crucietur. Eligat ergo quisq; quod placet, aut ignem tribuere corpori, animę vermem: hoc propriè, illud tropicè: aut vtrūque propriè corpori. Possunt enim animalia etiam in ignibus viuere, in vstione sine consumptione, in dolore sine morte, per miraculum potētissimi creatoris. Sequitur: Et si pes tuus te scandal. &c. BEDA. Pes amicus dicitur pro-

Nota verba.

Mar. 9. c. 19. in Bed. à me. tom. 5.

A pter ministerium discursus, quasi in nostris vsibus accõmodatus. Sequitur: Quòd si oculus tuus scandalizet te, &c. Oculus dicitur amicus vtilis atque sollicitus & acutus ad perspiciendum.

Lib. 4. ca. 6. à med. to. 4.

Avg. de con. Euang. Hic profecto apparet, quòd illi qui nomine Christi sunt deuoti, & priusquã Christianorum numero socientur, vtiliores sunt quàm hi qui cùm iam Christiani appellantur, & Christianis sacramentis imbuti sunt, talia suadent, vt quibus ea persuaserint, secum in æternam pœnam pertrahant: quos membrorũ corporalium nomine tanquã manum vel oculum scãdalizantem iubet erui à corpore, hoc est ab ipsa vnitatis societate vt sine his potius veniatur ad vitam, quàm cum eis eatur in gehẽnam. B Hoc ipso autẽ separantur, à quibus separantur, quòd eis mala suadentibus, hoc est scandalizantibus non consentiunt. Et si quidem omnibus bonis, cum quibus eis notitia est, de hac peruersitate innotescũt, ab omni pœnitus societate atque ab ipsa diuinorum sacramentorum participatione separantur. Si autem quibusdam ita noti sunt, pluribus autem ista eorum est ignota peruersitas, ita tolerandi sunt, vt neque illis ad iniquitatis cõmunionem consentiatur, neque propter illas bonorum societas deseratur.

Marc. 9. ca. 39. in Beda, aliq. à med. illius. to. 5.

Bed. Quia verò Dominus tertio mentionem vermis & ignis fecerat, vt hoc valeamus euitare tormẽtum, subdit: Omnis enim igne salietur. C Fœtor enim vermiũ de corruptione solet nasci carnis & sanguinis, ideoque caro recens sale conditur, vt exsiccato humore sanguineo vermescere nequeat. Et quidem quod sale salitur, vermis putredinem arcet. quòd verò igne salitur, id est, ignibus sale aspersis recõditur, nõ solum vermes abiicit, sed ipsam quoque carnem consumit. Caro ergo & sanguis vermes creat, quia delectatio carnalis cui condimentum continentiæ non resistit, pœnam luxuriosis generat æternam: cuius fœtorem quisquis vitare desiderat, & corpus sale continentiæ, & mentem studeat condimẽto sapientiæ ab erroris & vitiorum labe castigare. Sal enim D dulcedinem sapientiæ, ignis Spiritus sancti gratiam designat. Dicit ergo: Omnis igne salietur, quia omnis electus sapientia spirituali debet à corruptione concupiscentiæ carnalis expurgari. Vel ignis est tribulationis, quo modo patientia fidelium vt perfectum opus habere possint, exercetur.

Vnde putrescit caro.

Chry. Simile autem est huic quòd dicit Apostolus: Vnusquisque opus quale sit, ignis probabit. Postea à Leuitico testimonium introducit, dicens: Et omnis victima salietur.

Mar. 9. sup. illud: Et omnis victima. tom. 9.

Hiero. Victima Domini est genus humanum, quòd hic ratione sapiẽtię salitur, dum corruptio sanguinis custodia putredinis, & mater vermium consumetur, & illic purgatorio igne examinabitur.

Mar. 9. c. 39. in illo, aliq. ante finem. tom. 5.

Bed. Possumus & ita intelligere quòd altare Dei sit cor electorum, hostiæ verò & sacrificia in hoc altari offerenda, bona sunt opera fidelium. In omnibus autem sacrificijs sal debet offerri, quia nullũ est opus bonum quod non sal sapientiæ ab omni corruptione vanæ laudis, cæterisque prauis siue superfluis cogitationibus expurgat.

Sal in sacrificiis quid sit.

Chrys. Vel hoc dicitur, quia omne munus victimæ nostræ, quæ est secundum orationem & proximi subuentionem, salitur igne diuino, de quo dicitur: Ignem veni mittere in terram. de quo subditur: Bonum est sal, id est, ignis dilectionis. Quòd si sal insulsum fuerit, id est, seipso priuatum & propria A qualitate per quam dicitur bonum, in quo illud cõdietis? Sunt enim sales sal habentes, qui scilicet habent gratiæ plenitudinem: & sunt sales, sal non habentes: qui enim non sunt pacifici, sal sunt insulsum.

Marc. 9 ca. 19. in Beda, paulo ante finem. to. 5. Circa finem coment. ad cap. 9. Mar.

Beda. Vel bonum est sal, Dei verbum audire frequentius, & sale sapientiæ spiritualis cordis arcana condire. Theo. Sicut enim sal carnes conseruat, & vermes eas nõ sinit generare: sic & sermo doctoris, si desiccatiuus erit, carnales homines cõstringit, & in eis inextinguibilem vermem non sinit generari. Si verò sit insulsus, id est, si virtutẽ desiccatiuam & conseruatiuam non habeat, in quo condietur?

Hoc primũ habet Theo. Mar. 9. circa finem.

B Chry. Vel secundum Matthæum discipuli Christi sunt sal qui totum orbem conseruant, resistentes putredini quę est ab idololatria, & fornicatione peccatorum: potest etiam intelligi quòd vnusquisque nostrum habeat tantum salis, quantum capax est Dei gratiarum. vnde & Apostolus coniungit gratiã sali, dicens: Sermo vester sit in gratia sale conditus. Sal etiam est Dominus Iesus Christus, qui fuit sufficiens totam terram conseruare, & multos in terra fecit sales: quorũ si aliqui marcescant (possibile est enim & bonos in putredinem transmutari) dignum est vt foras mittantur.

Mar. 9 sup. illud: Bonum est sal. to. 9.

Hier. Vel aliter. Sal insulsum est qui amat prin- C cipatum, & increpare non audet. vnde sequitur: Habete in vobis sal, &c. Vt scilicet salsedinem correptionis amor proximi temperet, & dilectionem proximi sal iustitiæ condiat.

In 1. parte. ca. 4 in nouis exempl. à medio.

Greg. super Ezech. Vel hoc dicitur contra quosdam quos dum maior sciẽtia erigit, à cæterorum societate disiungit, & quo plus sapiunt eo, à concordiæ virtute resipiscunt.

Mar. 9. circa finẽ cõment.

Greg. in pasto. Qui etiam loqui sapienter nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientium vnitas cõfundatur: ne dum sapiens videri desiderat, vnitatis compagem insipienter abscindat.

Lib. 4. ca. 6. paulò à prin. tom. 4.

Theo. Vel qui constringit se vinculo dilectionis D ad proximum, hic salem habet, & ex hoc pacẽ cum fratre suo. Avg. de con. Euang. Hæc Marcus Dominum locutum fuisse contextim commemorat, & aliqua posuit quæ nullus alius Euangelistarũ posuit. Alia verò quæ Matthæus quoque posuit, & aliqua quæ Matthæus & Lucas: sed illi ex alijs occasionib᷒, & in alio rerum ordine. vnde mihi videtur etiã hoc in loco Dominum dixisse quæ alijs locis dixit, quia satis pertinebant ad hanc ipsam eius sententiam, qua vetuit prohiberi virtutes in nomine suo fieri, etiam ab illo qui cum discipulis eum non sequebantur.

Consensus euangelicus.

E

CAPVT X.

ET inde exurgens, venit in fines Iudææ vltra Iordanem, & conueniunt iterum turbæ ad eum: & sicut consueuerat, iterum docebat illos. Et accedentes pharisæi, interrogabant eum, si licet viro vxorem dimittere, tentãtes eum. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses? Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudij scribere & dimittere. Quibus respondens Iesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud. Ab initio autem creaturæ, masculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc

relinquet

relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad uxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Et in domo iterũ discipuli eius de eodẽ interrogauerũt eũ. Et ait illis: Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliã duxerit: adulterium cõmittit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

Mar. 10. in prin ca. 40. in Bed. to. 5.

B e n. Hucusque Marcus ea narrauit de Domino quæ in Galilæa fecit & docuit. Hîc incipit enarrare quæ in Iudæa fecit & docuit siue passus est: & primo quidem trans Iordanem ad orientẽ. Et hoc est quod dicitur: Et inde exurgens, &c. Deinde etiam citra Iordanem, quando venit Hierichu, Bethaniam, & Hierosolymam. Et cùm omnis Iudæorum prouincia generaliter ad distinctionem aliarum gẽtium Iudæa sit dicta, specialius tamen meridiana eius plaga appellabatur Iudæa ad distinctionẽ Samariæ, Galilææ, Decapolis, & cæterarum in eadem prouincia regionum.

Expositio literalis.

Mar. 10 in prin. circa.

T h e o. Visitat autem regionem Iudææ, quã sæpe propter Iudæorum æmulationem reliquerat, quia passio in ea erat futura: non tamẽ ascendit tunc Hierosolym. sed Iudææ confinia, vt turbæ non malitiose proficerent. Hierosolyma enim erat operatrix omnis nequitię ob malitiam Iudęorum. vnde sequitur: Et conueniunt iterum, &c.

Mar 10. ca. 40. in Beda, paulò à prin. tom. 5.

B e n. Notanda est mentium distantia in turbis & pharisæis. Hæ conueniunt vt doceãtur & sui sanentur infirmi, sicut Matthæus commemorat: illi accedunt, vt Saluatorem tentãdo decipiant. vnde sequitur: Et accedentes pharisæi, &c.

Circa princ. commentar. ad cap. 10. Marc.

Quæstio pulchra.

T h e o. Accedunt quidem non deserentes eum ne turbæ in eũ crederent, sed continuè accedentes credebant eum in dubitationem inducere, & eum per interrogationes confundere. Proposuerunt autẽ ei quæstionem ex vtraque parte præcipitium habentẽ, vt si dicat quòd licet viro uxorem dimittere, vel non licet, accusarent ipsum contradicentes eidẽ ex dogmatibus Moysi. Christus igitur sapientia ipsa respõdit eis responsionem illorum laqueos fugientem.

Homi 63. in Matth. aliq. à prin. to. 2.

C h r y. Interrogatus enim si licet, non statim respondit, non licet, ne tumultuentur, sed primo eis legis sententiam voluit respõdere: vt quòd eum dicere oportebat, hoc illi responderent. vnde sequitur: At ille respondens, ait: Quid vobis præcepit Moyses? Sequitur: Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudij scribere & dimittere. Proponunt quidem Moysen hoc dixisse, aut propter interrogationẽ Saluatoris, aut volentes in eum virorum multitudinem incitare. Etenim hoc Iudęis erat indifferẽs, & omnes hoc operabantur tanquam à lege permissum.

Li. 2. ca. 62. inter prin. & med. tom. 4.

A v g. de con. Euang. Nihil autem ad rei veritatem interest, vtrum Domino separationem prohibẽti, & sententiam suam de lege firmanti ipsi turbę, vt Matthæus narrat, intulerint quęstionem de libello repudij per eundem Moysen sibi permisso, an hoc quidẽ illi de præcepto Moysi illos interroganti responderint, vt Marcus hic dicit. Nam & voluntas eius ita se habebat, vt non eis redderet rationẽ, cur illud Moyses permiserit, nisi prius ipsi hoc commemorassent. Cùm ergo voluntas loquentium cui debent verba seruire ab Euangelista vtroque monstrata sit, nihil interest iam, licet diuersus inter ambos fuerit modus narrandi. Potest etiam hoc intelligi, quòd sicut dicit

A Marcus, prius eos de uxore dimittenda interrogantes, Dominus vicissim interrogat, quid eis præcepit Moyses, qui cùm respõdissent Moysen permisisse libellum repudij scribere & dimittere, respõdit eis de ipsa lege per Moysen data, quomodo Deus instituerit coniugium masculi & fœminę, dicens ea quæ ponit Matthæus, quibus auditis illi id quod ei primo interroganti responderãt repetierunt, dicentes: Quid ergo mandauit Moyses?

Li. 19. c. 26. parũ à prin. tom 6.

A v g. cont. Faust. Nolebat autem dimitti uxorem à viro qui hanc interposuit moram, vt in dissidium animus præceps libelli conscriptione refractus absisteret, præsertim, quia vt perhibent apud Hebræos **B** scribere litteras Hebræas nulli fas erat nisi solis scribis. Ad hos igitur quos oporteret esse prudentes legis interpretes, & iustos dissidij dissuasores, lex mittere voluit eum quem iussit libellũ dare repudij si dimisisset uxorem. Non enim poterat ei scribi libellus nisi ab ipsis quem per hanc occasionem & necessitatem venientem quodammodo in manus suas bono consilio regerent, atque inter ipsum & uxorem pacificè agendo dilectionem concordiámque suaderent. quòd si tantũ intercideret odium, vt extingui, emendatique non posset, tunc vtique scriberetur libellus, quia frustra non dimitteret, quã sic odisset, vt ad debitam coniugio charitatem nulla prudentium suasione **C** reuocaretur. propter hoc subditur: Quibus respondens Iesus, ait: Ad duritiã cordis vest. scrip. vo. præcep. istud. Magna enim duritia erat, quæ nec per libelli interpositionem vbi dissuadẽdi locus iustis & prudẽtibus tribuebatur, solui vel flecti posset ad recipiendam vel reuocandam coniugij charitatem.

Mos Hebræorum.

C h r y s. Vel dicitur. Ad duritiam cordis vestri, quia si anima fuerit purgata desiderijs & ira, possibile est mulierẽ nequissimam tolerare. Multiplicatis autem in anima passionibus prædictis, multa mala contingent circa odiosum connubium. sic igitur ab incusatione eorum Moysen eripit, qui dederat legẽ & totum in eorum caput conuertit. Sed quia graue **D** erat quod dictum est, statim ad antiquam legem sermonem reducit, dicens: Ab initio autem creaturæ, masculum & fœminam fecit eos Deus.

Marc. 10 ca. 40. in Beda. su. illud: masculũ & fæ. fecit eos. t. 5.

B e n. Non ait masculũ & fœminas, quod ex priorum repudio quærebatur, sed masculũ & fœminam, vt vnius coniugis consortio necterentur.

Homi. 63. in Ma su illud: Erunt duo in carne vna. tom. 2.

C h r y s. Si autem voluisset hanc quidem dimitti, & alterã introduci, creasset plurimas mulieres. Nec solũ homini Deus mulierem coniunxit, sed & relinquere parentes præcepit, & mulieri adhærere. vnde sequitur: Et dixit scilicet Deus per Adam: Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad uxorem suam. Ex ipso modo locutionis **E** inseparabilitatem matrimonij demõstrans, quia dicit, adhærebit.

Mar. 10. ca. 40 in Beda, Super illud: Et adhær. uxori suæ. tom. 5.

B e n. Et similiter quia dicit, adhærebit ad uxorem suam, non ad uxores. Sequitur: Et erunt duo in carne vna.

Homil. 63. in Mat su. illud masc. & fæ. fecit eos. t. 2.

C h r y. Id est, ex vna radice facti, in vnum corpus conueniunt. Sequitur: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro.

Mar. 10. ca. 40. in Beda, su. Erũt duo in carne. t. 5.

B e n. Primum igitur nuptiarum est, ex duabus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui, vnus efficitur spiritus.

Homi 63. in Ma su. illud: Erũt duo in car. vna. t. 5.

C h r y s. Post hæc terribile faciens argumentum non dixit, ne diuidatis, sed cõclusit: Quos ergo Deus coniunxit, homo non separet.

A v g. cont. Faust. Ecce Iudæi ex libris Moysi conuincuntur non esse uxorem dimittẽdam, qui secun-

Li. 19. c. 29. parũ à prin. tom. 6.

A dum voluntatem legis Moysi arbitrantur se facere, cùm dimitterent. Similiter & illud hinc cum ipso Christo attestante cognoscimus Deũ fecisse & coniunxisse masculum & fœminã, quòd Manichæi negando damnantur, non iam Moysi libris, sed Christi Euangelio resistentes.

Mar. 10 ca. 40. in illo, sup. hoc verbum. tom. 5.

Bed. Quod ergo Deus coniunxit, vnam faciendo carnem viri & fœminæ: hoc homo non potest separare, sed solus Deus. Homo separat, quando propter desiderium secundæ vxoris primã dimittimus. Deus separat, quando ex consensu propter seruitutẽ Dei sic habemus vxores, quasi non habentes.

Manichæorum error.

Chry. Si autem duo, quos Deus coniunxit, separari non debẽt: multo magis Ecclesiam, quam Deus B Christo coniunxit, ab eo non conuenit separare.

Mar. 10 su. illud: Et in domo iterũ interrog.

Theo. Quia verò scandalizabantur discipuli tanquam ex prædictis non plenè eis fuerit satisfactum, propter hoc enim iterum interrogãt. vnde sequitur: Et iterũ in domo discip. eius de eodem interr. eum.

Marc 10 in prin. tom. 9.

Hier. Secunda interrogatio ab Apostolis iterum dicta est, quia de eadẽ re de qua pharisæi eum interrogauerunt, id est, de coniugij statu, & hoc proprie. Iterata enim verbi sententia, non fastidium, sed esuriem & sitim præstat. vnde qui me comedunt, adhuc esurient: & qui me bibunt, adhuc sitient. Melliflua enim sapientiæ eloquia gustata, diligentibus multimodum saporem reddũt. vnde Dominus iterato di- C scipulos instruit. nam sequitur: Et dixit illis: Quicũque dimit. vxor. suam & al. duxe adul. com. sup. eã.

Chry. Adulterium vocat nõ cum sua simul esse. Nõ enim est sua quã accepit, prima derelicta: & propter hoc committit adulterium super eam, id est, super secundam quam introducit. Idem autẽ est & de muliere. vnde sequitur: Et si vxor dimis. virũ, & alij nupserit, mœchatur. Nõ enim alteri vt proprio viro potest coniungi, si proprium derelinquat. Et quidẽ lex prohibuit adulterium manifestum, sed Saluator hoc non manifestum, neque ab omnibus notum, naturæ tamen contrarium.

Mar. 10. ca. 40. in Beda, Super illud: Quicunque dimiserit. tom. 5.

Bed. In Matthæo verò scriptum est plenius: Qui- D cunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem. Vna ergo solummodo carnalis est causa fornicatio. Vna spiritualis timor Dei, vt vxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege perscripta, vt viuẽte ea quæ relicta est, alia adducatur.

Chrys. Quòd autem Matthæus dicit pharisæis hæc verba dixisse, Marcus verò discipulis non est cõtrarium: contingit enim hæc his, & illis dicta esse.

Et offerebant illi paruulos, vt tangeret illos. Discipuli autem cõminabantur offerentibus. Quos cùm videret Iesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis nõ receperit regnum Dei velut paruulus, nõ intrabit in illud. Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

Mar. 10. su. illud: et attulerunt ad illũ paruulos.

Homi. 63. in Mat. immed. illim. to. 2.

Theo. Ostensa superius nequitia pharisæorum Christum tentantium, nunc ostenditur multa fides turbarum, quæ tantum manuum impositione putabant Christum benedicere paruulos quos illi offerebant. vnde dicitur: Et offerebant illi paruulos, vt tãgeret eos. Chrys. Sed discipuli prohibebãt offerentes propter Christi dignitatem. Et hoc est quod A subditur: Discipuli autem comminabantur offerentibus. Saluator autem erudiẽs discipulos sapere moderata, & tumorem conculcare mundanum, accipit pueros, & eis pronunciat regnũ Dei. vnde sequitur: Et dixit illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos. Orig. Si quis ergo eorum qui doctrinam Ecclesiasticam profitentur, videãt aliquem offerentem quosdam stultos mundi & ignobiles, & infirmos, qui propter hoc appellati sunt pueri & infantes: non prohibeat quasi sine iudicio facientem, eum qui offert talem saluatori. Post hoc exhortatur discipulos suos iam viros constitutos cõdescendere vtilitatibus puerorum, vt fiant pueris quasi pueri, vt pueros lucrentur. Nã & ipse, cùm in forma Dei es- B set, humiliãs se factus est puer. vnde subdit: Talium est enim regnum Dei. Chrys. Etenim ab omnibus passionibus pura existit anima pueri, propter hoc oportet vt hæc ex voluntate operemur, quæ pueri habent per naturam. Theo. Vnde non dixit horum est regnum Dei, sed talium, scilicet habentium & studio, & labore innocentiam & simplicitatem, quam habent pueri ex natura. Puer enim non odit, neque malitiose aliquid operatur, neque verberatus à matre discedit: sed etsi eũ vilibus induat vestimentis, præfert ea regalibus indumentis. sic & ille qui viuit secundũ virtutem Ecclesiæ matris suæ, nihil huic C præhonorat, neque etiam reginam multorum voluptatem. vnde & Dominus subdit: Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulorum, non intrabit in illud.

Tract. 7. in Matth aliq. ante finem.

Homi. 63. in Mat. a med. tom. 2.

Mar. 10. sup. illud, Talium est regnum Dei.

Mar. 10. ca. 40. in Beda, Super hoc verbum.

Innocẽtia puerilis.

Bed. Id est, nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem sicut paruulus habet, in regnum cælorum non poteritis intrare. Aliter regnum Dei, id est, doctrinam Euangelij, sicut paruulus recipere iubemur, quia quomodo paruulus in discendo non contradicit doctoribus, neque rationes & verba cõponit eis resistens, sed fideliter suscipit quæ docẽt, & cum metu obtemperat, & discit: ita & nos obediendo simpliciter, & sine vlla contradictione verbum D Domini suscipere debemus. Sequitur: Et compl. eos, & imp. man. sup. illos, benedixit eos.

Chrys. Bene autem amplexatur eos ad benedictionem tanquam in proprium sinum eleuans propitiatus facturam suam ab eo cadentem ab initio & diuisam. Imposuit autem paruulis manus, docẽs diuinę virtutis operationem. Et quidem secundũ consuetudinem aliorum manus imponit, sed non secundum consuetudinem operatur. Deus enim existens humanum modum seruabat tanquam verus homo factus. Bed. Complexus etiam benedixit paruulos, vt humiles spiritu, sua benedictione & gratia & dilectione dignos esse significet.

Mar. 10. sup. illud: et cõplexans eos. tom. 5.

E *Et cùm egressus esset in via, procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum dicẽs: Magister bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam? Iesus autẽ dixit ei: Quid me dicis bonũ? Nemo bonus, nisi vnus De⁹. Præcepta nosti? Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimoniũ dixeris, ne fraudẽ feceris: honora patrẽ tuũ & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuẽtute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in*

cælo, &

A

cælo,& veni sequere me. Qui contristatus in verbo, abijt mærens. Erat enim habens multas possessiones. Et circunspiciens Iesus, ait discipulis suis: Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebant in verbis eius. At Iesus rursus respondens, ait illis: Feltoli, quàm difficile est cõfidentes in pecunijs, in regnum Dei introire! Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum. Omnia enim possibilia sunt apud Deum.

B

Marc 10. ca. 40. in illo, su. illud: Cùm egress. esset in viam, tom. 5. BEDA. Audiuerat quidam à Domino tantum eos qui paruulorũ volunt esse similes, dignos esse introitu regni cælorum: atque ideo poscit sibi exponi non parabolis sed apertè: quibus operum meritis vitam æternam consequi possit. vnde dicitur: Et cùm egressus esset in via, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogat eum, dicens: Magister bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam.

Mar. 10. sup. illud. Quid faciẽdo vitã ater. &c. THEO. Miror de hoc iuuene qui omnibus aliis pro infirmitatibus ad Christum accedentibus, hic vitæ æternæ possessionẽ postulat, cùm maligna sit passio auaritię, propter quam postmodum contristatus est.

C

Homi. 64. in matth. paulò à prin. to. 2. CHRY. Quia verò accesserunt ad Christum tanquam homo ad hominem, & ad vnum Iudaicorum doctorum: Christus tanquam homo respõdit eidem. vnde sequitur: Iesus autem dixit ei: Quid me dixisti bonum? Nemo bonus nisi vnus Deus. Hęc autem dicens non excludit homines à bonitate, sed à comparatione bonitatis diuinæ.

Christ. doctor Hebr. reputatur.

Mar. 10. sup. 40. in beda, super illud: nemo bonus, nisi, &c. tom. 5. BEDA. Vnus autem Deus bonus, non pater solus intelligendus est, sed & filius qui dicit: Ego sum pastor bonus: sed & Spiritus sanctus: quia dicitur, Pater de cælis dabit Spiritum bonum petentibus se. Ipsa enim vna & indiuidua Trinitas, Paters, Filius, & Spiritus sanctus, solus & vnus Deus bonus est. Non igitur Dominus se bonum negat, sed esse Deum significat: non se magistrum bonum non esse, sed magistrum absque Deo nullum bonum esse testatur.

D

Mar. 10 sup. illud: Vade & vende omnia. THEO. Voluit igitur Dominus per hæc verba mentem iuuenis facere altiorem vt ipsum cognosceret tanquam Deum. Sed & aliud quidem innuit in his verbis, vt quando debes conferre cum aliquo, non adulando cum eo conferas, sed respicias radicem bonitatis, & fontem Deum, & ei præstes honorem.

Mar. 10. ca. 40. in illo, su. illud: præcep. nosti? tom. 5. BEDA. Notandum autem quòd iustitia legis suo tempore custodita, non solum bona terræ, verumetiã suis electoribus vitam cõferebat. vnde Dominus de vita æterna quærenti, consequenter dixit: Præcepta nosti? Ne adulteres, ne occidas. Hæc est enim puerilis innocentia, quę nobis imitanda proponitur, si regnum Dei volumus intrare. vnde sequitur: Et ille respondens ait: Magister, hæc omnia seru. à iuuen. mea. Nõ est putandus homo iste vel voto tentantis, vt quidam putauerunt, Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus, sed simpliciter vt vixerat, esse confessus. quod patet ex hoc quod subditur: Iesus autem intuitus eum dilexit, & dixit ei: Si autem mendacij aut simulationis noxa reos teneretur: nequaquam intuitus arcana cordis eius diligere diceretur Iesus. ORIG. super Matth. In hoc enim quòd

E

Legis iustitia ostenditur.

Id hab. theo. & bed. in his locis.

A

Tract. 8. in matth. aliq. ante mediũ. dilexit eum, vel osculatus est eum, videtur affirmasse professionem eius qui dixit se omnia ista implesse. Intendens enim mente in eum, vidit hominem ex bona conscientia confitentem.

Vel Origen. CHRY. Dignum tamen est inquirere qualiter hunc dilexit, qui eum nõ erat secututus? est autem hoc dicere, quoniam quantum ad priora dignus erat amore, quæ legis sunt obseruans à iuuentute. circa finem verò, neque diminutionem prioris dilectionis consecutus est, sicut neq; perfectionem suscepit. Et si. n. non excesserat mensuram humanam, Christi perfectionem non sequens, nullo tamen crimine existebat reus, iuxta possibilitatem hominis legem obseruans: & in hac obseruatione Christus eum dilexit.

Quæstio pulchra.

B

Mar. 10. ca. 40. in beda super illud: Hæc omnia obser à iuuẽ. tom. 5. BEDA. Diligit enim Dominus eos qui mandata legis (quamuis minora) custodiũt, sed nihilominus quæ in lege minus fuerant his qui perfecti esse desiderãt, ostendit: quia nõ venit soluere legem, sed adimplere. vnde sequitur: Et dixit ei, Vnũ tibi deest. Vade, quæcunque habes vende, & da paup. & habe. thesau. in cælo, & veni seque. me. Quicunque enim perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, non ex parte, sicut Ananias fecit, & Saphira, sed totum.

Mar. 10. su. illud: Vade, vẽde omnia. THEO. Et cùm vendiderit, date pauperibus, non histrionibus & luxuriosis.

C

Homi. 64 in prin. & med. tom. 2. CHRYS. Bene autem non fecit æternæ vitæ mentionem, sed thesauri dicẽs: Et hab. thes. in cælo. Quia enim de pecunijs erat sermo, & de abrenunciatione omnium, ostendit quòd reddit plura his quæ præcepit relinquere, quanto maius est cælum quàm terra.

Mar. 10. su. illud: Vade, vede omnia quæ hab. THEO. Sed quia molti sunt pauperes non humiles, sed ebrij, aut aliquam aliam habentes malitiam, propter hoc dicit: Et veni sequere me.

Marc. 10 ca. 40 su. illud: Vade, vende omnia, &c. tom. 5. BEDA. Sequitur enim Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia eius graditur. Sequitur: Qui contristatus in verbo, abijt mœrens.

D

Homil. 64. in Matth. ante med. tom. 2. CHRYS. Et causam tristitiæ subdit Euangelista, dicens: Erat enim possessiones habens multas. Non enim eodem modo afficiuntur qui pauca habent, & qui multa. Adiectio enim acquisitarum diuitiarum maiorẽ flammam cupiditatis accendit. Sequitur: Et circun. Iesus ait discip. suis: quàm diffic. qui pecu. ha. in regnũ Dei introire. *Mar. 10. sup. illud: difficile diuites intrabunt.* THEO. Non hoc dicit quòd diuitiæ malæ sint, sed habentes ipsas vt custodiãt. docet enim nõ ipsas habere, id est, retinere & custodire, sed eis in necessarijs vti, & in seruitio hominis esse.

Homi. 64. in Mat. su. illud: diffic. diuites intrab. to. 2. CHRY. Dixit autem hoc Dominus discipulis pauperibus existentibus & nihil possidentibus, instruens eos inopiam non erubescere, & quasi excusando eis respondens pro eo, quòd nihil eos habere concesserat. Sequitur: Discipuli autem obstupescebant in verbis eius. Manifestum est enim quoniam inopes existentes pro aliorum salute dolebant.

E

Mat. 10 su. illud: quàm difficile qui diuitias hab. tom. 5. BEDA. Sed quia inter pecunias habere & amare multa distantia est, vnde & Salomon non ait: Qui habet, sed qui amat diuitias, fructum non capit ex eis. ideo Dominus obstupescẽtibus discipulis verba pręmissæ sententiæ exponit. vnde sequitur: At Iesus rursus respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs regnum Dei introire? Vbi notandũ est quòd non ait, quàm impossibile est, sed quam difficile est: quod enim impossibile est, omnino fieri non potest, quod difficile, cum labnre potest.

Vsus pecuniarũ quomodo licitus.

Homi 64. in Matt. paulò ante mediũ tom. 2. CHRY. Vel dicens difficile, ostendit esse impossibile, & non simpliciter, sed cum quadam intentione. & hoc ostendit exemplo, dicẽs: Facilius est camelum

A per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in tegnum Dei. Theo. Camelum siquidem oportet intelligere aut ipsum animal, aut funem illum grossum quo naues magnæ vtuntur.

Mar. 10. su. illud. facilius est camelum.

Beda. Quomodo ergo vel in Euangelio Matthæus & Ioseph, vel in veteri testamento quàmplurimi diuites intrauerunt in tegnum Dei, nisi forte quia diuitias vel pro nihilo habere, vel ex toto relinquere, Domino inspirante, didicerunt? Altiore autem sensu facilius est Christum pati pro dilectoribus suis, quàm dilectores sęculi ad Christum posse conuerti. Cameli enim nomine se intelligi voluit, quia infirmitatis nostræ onera sustulit. per acum autem significat punctiones, id est, dolores in passione susceptos. Foramen ergo acus dicit angustias passionis, qua scissa nostiæ quasi vestimenta naturę quodammodo resarcire dignatus est. Sequitur: Qui mag. adm. dic. &c. Et quis potest saluus fieri? cùm incomparabiliter maior sit turba pauperum, quę diuitibus perditis potest saluari: intellexerunt tamen cunctos qui diuitias amant etiā si adipisci nequeant, in diuitum numero deputari. Sequitur: Et intuēs eos Iesus ait: Apud, &c. Quod non ita intelligendum est, quasi cupidi & superbi in regnū cęlorum sint intraturi, cū cupiditate & superbia sed possibile est Deo, vt à cupiditate & superbia ad charitatem & humilitatem conuertantur.

Mar. 10. ca. 40. in Beda super illud: facilius est camelum per foramen. t. 5.

Allegoria pulchra.

C Chry. Ideo autem hoc opus Dei esse dixit, vt ostēderet quòd multa opus est illi gratia, qui ad hoc à Deo dirigitur. vnde monstratur quòd nō parua merces est diuitibus volētibus Christi philosophiā sequi.

Homi 64. in Matt. paulo ante mediū. tom. 2.

Theo. Vel intelligendum est quòd dicit: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: quia cùm Deum audimus, hoc fit possibile: cùm verò humana sapimus, impossibile. Sequitur: Omnia enim possibilia sunt apud Deum. Cùm enim omnia dicit, entia subintelligas: peccatum enim non est ens. Est enim tes absque essentia & hypostasi peccatum. Vel aliter: Peccatum non virtutis, sed infirmitatis est, & ideo peccatum sicut & infirmitas impossibile est, apud D Deum, sed nunquid Deus facere potest vt id quod factum est, non sit factum? Ad quod dicitur, quòd Deus est veritas: facere autem quod factum est vt non sit factum, falsum est. Qualiter ergo veritas faciet falsum? Prius igitur destruet propriam naturam vt quidam dicunt: Nunquid potest Deus non esse Deus? hoc enim ridiculum est.

Mar. 10. sup. illud: Apud homines impossibile est.

Peccatum nō est ens.

Et post hæc cæpit ei Petrus dicere: Ecce, nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondēs Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domū, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & propter Euangeliū, qui non E *accipiet centies tantum, nūc, in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios & agros, cū persecutionibus, & in sæculo futuro vitā æternā. Multi autē primi erūt nouissimi, & nouissimi primi.*

Glo. Quia iuuenis audito consilio Saluatoris de rerum dimissione tristis abscesserat, discipuli autem Christi premissum consilium iam adimpleuerant, solicitare cœperunt de præmio, ęstimantes se magnum aliquid fecisse, cùm iuuenis qui pręcepta legis impleuerat, hoc sine tristitia audire potuerit. vnde Petrus pro se & alijs Dominum interrogat. Et hoc est quod dicitur: Et cœpit ei Petrus dicere, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

A Theo. Petrus etsi pauca dimisit, tamen hæc omnia vocat. Nam & pauca habent vinculum passionis, ita vt beatificetur ille qui pauca relinquit.

in medio comment.

Beda. Et quia non sufficit tantum dimittere, iungit quod perfectum est, Et secuti sumus te. Quasi dicat: fecimus quod iussisti. Quid igitur dabis nobis præmij? Petro autem de discipulis tantum interrogante, Dominus vniuersalem respōsionem facit. vnde sequitur: Respōdens Iesus ait, Amen dico, &c. Hoc autem dicens non innuit vt patres relinquamus, non adiuuantes eos, neque vt ab vxoribus separemur, sed nos instruit præferre honorē Dei sæcularibus rebus.

Marc. 10. ca. 40 su. illud: & secuti sumus te to. 5:

Intellectus duplex.

B Chrys. Mihi autem videtur quòd in hoc intendebat persecutiones futuras occultè prænunciare, quia futurum erat vt multi patres ad impietatem filios inducerent, & vxores viros. Non autem differt dicere, Propter nomen meum, aut Euangelium, vt Marcus dicit: aut propter regnum Dei, vt ait Lucas. Etenim nomen Christi virtus Euangelij est, & regni. Euangelium enim recipitur in nomine Iesu Christi, & regnū Dei per nomen ipsius cognoscitur & venit.

Homil 65 in Matth. ante med. tom 2.

Beo. Quidam autem ex occasione huius sententiæ qua dicitur, Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, Iudaicam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum dogmatizant, quando omnia quę propter Deum dimisimus, multiplici sunt fœnore reddenda, insuper & vita ęterna donanda. Nec vident quòd etsi in cæteris digna sit promissio, in vxoribus tamen centenis iuxta alios Euangelistas appareat turpitudo: præsertim cùm Dominus in resurrectione nubendum non esse testetur, & ea quæ propter se dimissa fuerint, recipienda in hoc tempore cum persecutionibus asseueret, quas mille annis suis abesse affirmat. Chry. Et quidem igitur centies tantum merces secundum communicationem & non secundū possessionem: hoc enim adimpleuit eis Dominus non corporaliter, sed alio quodam modo.

Marc. 10 ca. 40. in Beda, super illud. nemo est qui reliq. domū. tom. 5.

Cura Apostolorum notatur.

Theo. Vxor enim in domo circa viri cibum negotiatur & vestimenta. Vide igitur hoc & in Apostolis. Multæ enim mulieres solicitæ erant de eorum cibo & vestimentis, & ministrabāt eis. Similiter, & patres & matres plurimas Apostoli habuerunt, scilicet eos qui ipsos diligebant: sed & Petrus vnam relinquēs domum, postea omnium discipulorum domos habebat. Et maius est, quia cū persecutionibus hæc omnia possidebunt sancti, si persecutionem sint passi & angustiati. propter quod sequitur: Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. pharisæi enim primi existentes, facti sunt nouissimi. Qui verò omnia reliquerunt, & Christum secuti sunt, fuerunt nouissimi in sæculo isto per angustias, & persecutiones, sed erunt primi per spem quæ est in Deum.

Mar. 10 sup. illud: nullus est qui reliq. domum.

Beda. Potest sanè hoc quòd ait: Accipiet centies tantum: altius intelligi. Centenarius quippe numerus de læua translatus ad dexteram, licet eandem inflexu digitorum videatur habere figuram, quam habuerat denarius in læua, tamen quantitatis magnitudine sursum crescit. quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spreuerunt, & in hac vita persecutionibus plenissima eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis, quæ significatur in dextera, omnium electorum delectatione fruuntur. Verum quia multi virtutum studia non eadem quia incipiunt, intentione pietatis consummant, mox subinfertur: Multi autem primi erunt nouissimi, & nouissimi primi.

Mar. 10. ca. 40. in be. su. illud: nemo est qui reliq. &c. tom. 5.

Quotidie

Quotidie enim videmus multos in laico habitu coostitutos, magis vitæ meritis excellere, & alios à prima ætate spirituali studio feruentes, ad extremum otio torpeute lacescere, atque inertī stultitia quod spiritu cœpere, carne cousummare.

Erant autem in via ascendentes Hierosolymam, & præcedebat illos Iesus, & stupebant & sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim cœpit illis dicere quæ essent ei ventura: Quia ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & senioribus, & condemnabunt eum morte. Et tradent eum Gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertio die resurget.

Mar. 10. ca. 40. in beda, à med. illius. tom. 5.

Beda. Meminerant discipuli sermonis quo Dominus se passurum multa à summis sacerdotibus & scribis prædixerat, & ideo Hierosolymam tendentes stupebant. Er hoc est quod dicitur: Erant autem in via ascendentes Hierosolymam, &c.

Theo. Vt ostendat quòd ad passionem præcurrit, & qood non refugit mortem pro nostra salute. Et stupebant, & sequentes timebant.

Mar. 10. cap. 40. in beda. à med. tom. 5.

Bed. Ne vel ipsi cum Deo occiderentur, vel saltem ille cuius vita & magisterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet. Præuidens autem Dominus ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis & passionis pœnam & resurrectionis suæ gloriam prædicit. vnde sequitur: Et assumens iterum 12. &c.

Marc. 10. à me. su. illud: erant in via ascendentes Hierosol.

Theo. Vt scilicet discipulorum corda coofirmaret: vt cùm hæc præaudirent, læuius postmodum sustinerent, & in repentinis non formidarent, & etiam vt ostenderet quòd voluntariè patitur. Qui enim præuoscit, & potest fugere & non fugit, manifestum est quòd volūtariè seipsum passionibus tradit. Seursum autem assumit discipulos: nanque conueniens erat passionis mysterium propinquioribus sibi reuelare.

Homil. 66. in Matt. tom. 2.

Chrys. Commemorat autem singula quæ passurus erat: ne si aliquid prætermissum remaneret, cernentes postmodum illud subito turbarentur. vnde subdit: Quia ecce ascendimus Hierosolymam.

Prædictio passionis.

Glo. Ad quem icilicet pertinet pati. Nam diuinitas pati nō potest. Tradetur, scilicet à Iuda, princip. sacerd. & scrib. & seniorib. & condemn. eum morte, iudicantes eum esse reum mortis. Et tradent eū gentib⁹, scilicet Pilato Gentili. Et illudēt ei milites eius. Et conspuent eum, & flagellab. eum, & interfic. eum.

Homi. 66. in matth. aliq. à prin. to. 2.

Chrys. Vt autem cùm fueriot contristati propter passionem & mortem, tunc & resurrectionem expectent, subdit: Et tertia die resurget. Cùm enim tristitias & opprobria quę contigerunt, non occultauerit, conueniens erat vt ei de reliquis crederent.

Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes: Magister volumus vt quodcunque petierimus, facias vobis. At ille dixit eis. Quid vultis vt faciam vobis? Et dixerunt: Da nobis vt vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuā sedeamus in gloria tua. Iesus autē dixit eis. Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibo, aut baptismo quo ego baptizor baptizari? At illi dixerūt ei: Possumus. Iesus autem ait eis: Calicem quidē quē ego bibo bibetis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini, sedere autem ad dexterā meā vel ad sinistrā, non est meum dare vobis, sed quibus paratū est.

Hæc priorem sententiā habet Theoph. in hoc loco.

Chry. Audientes discipuli Christum frequenter de suo regno loquentem, putabāt quòd hoc regnum post eius mortem noo esset, & ideo nunc prænunciata Christi morte, accesserunt ad eum, vt honoribus regni statim fierent dignī. vnde dicitur: Et access. ad eū Iacobus & Ioannes, &c. Erubescentes enim quòd aliquid humanum passi erant, accesserunt ad Christum seorsum eum à discipulis assumentes. Saluator verò non ignorans quid petere debebant, sed ad respondendum eos indocens interrogationem subiungit. At ille dixit eis: Quid vultis vt faciam vobis?

Mar. 10. su. illud: accedūt ad eum Iacobus & Ioan.

Theo. Credebant autem prædicti discipuli quòd propter hoc Hierosolymam ascenderet vt regnaret, & postmodum pateretur quæ se passurum prædixerat, & hoc cogitantes dexterā, & sinistram sedem appetebāt. vnde sequitur: Et dixerunt, Da nobis vt vnus ad dexteram & alius ad sinistram sedeat in gloria tua.

Lib. 2. ca 64. in med. to. 4.

Avg. de con. Euang. Hoc ab eis non per eos ipsos, sed per matrem dictum esse Matthæus expressit, cùm illa eorum voluntatem attulisset ad Dominum, vnde magis ipsos quàm illam dixisse quod dictum est Marcus breuiter intimauit. Chry. Vel conuenienter dici potest vtrumque factum esse. Videntes enim se præ alijs honoratos, prædictam petitionem se consequi æstimabant: & vt facilius petitionem obtinerent, matrem assumpserunt, vt cùm hac simul Christum precarentur. Avg. de con. Euang. Denique & Dominus etiam secundum Marcum & secundum Matth. ipsis potius qoam matri respondit. Nam sequitur: Iesus autem dixit eis, Nescitis quid petatis.

Homi. 66. in Mat. su. illud: volumus vt vnus ad dexteram. to. 2.

Lib 2. ca. 64. à med. to. 4.

Consensus euāgelicus

Mar. 10. su. illud: Nescitis quid petatis.

Theo. Quasi dicat, Non est hoc quod creditis, quod sim temporaliter in Hierusalē regnaturus, sed omnia hæc, quę scilicet ad regnum meum pertinent, supra intellectum sunt. Etenim sedere à dextris meis tam magnum quid est, vt excellat ordines angelorū.

Mar. 10 cap. 40. in beda. super illud: Nescitis quid petatis. to. 5.

Bed. Vel nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ à Domino qoàm nondum merebantur, inquirunt.

Homi. 66. in Mat. su illud: potestis bibere calic. tom. 2.

Chrys. Vel dicit, nescitis quid petatis, ac si diceret, Vos de honore loquimini, ego verò de agonibus & sudoribus disputo. Non enim est hic premiorum tempus, sed occisionis, præliorum, & periculorum. vnde subdit: Potestis bibere calicem quem ego, &c. Per modum interrogationis attrahit eos, vt ex communicatione quæ est ad ipsum, auidiores fierent.

Mar. 10 su. illud: potestis bib. poculum meum?

Theo. Calicem autem & baptismum crucem nominat, calicem quidē tanquam potū dulciter ab ipso susceptum, baptismum verò tanquam emundationē nostrorum facientem peccatorū. Qui nō intelligentes quod dixerat, responderunt. vnde sequitur: At illi dixerunt, Possumus. Credebant enim quòd de calice sensibili, & baptismo quo Iudæi baptizari solebāt, lauantes, scilicet se antequam comederēt, loqueretur.

Quæstio vtilis.

Homi. 66. in Matt. tom. 2.

Chry. Responderunt autem tam prompte, expectantes in eo qòod petierūt exaudiri. Sequitur: Iesus autem ait eis: Calicem quidem quem ego bibo, &c. id est. martyrio digni eritis & patiemini sicut & ego.

Marc. 10 ca. 40 in beda. super illud: Calicem quidem meum. bibetis, to. 5.

Bed. Quæritur autem quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberunt, aut quomodo baptismo Domini fuerunt baptizati? cùm scriptura narret Iacobum tantū Apostolum ab Herode capite truncatum, Ioannes autem propria morte finiuit vitam. Sed si legamus Ecclesiasticas historias in quibus fertur, quod & ipse propter martyrium in feruentis

olei dolium missus sit, statimq; relegatus in Pathmos insula, sic videbimus martyrium animo non defuisse, & bibisse Ioannem calicem confessionis, quẽ & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. Sequitur: Sedere autem ad dexteram, &c. CHRYS. Vbi duo quæruntur, vnum est, si paratũ est alicui sedere à dextris eius? Alterum autem, si omnium dominus his quibus paratum est, potestatem tribuendi nõ habet? Ad primum ergo dicimus quòd nullus à dextris, neq; à sinistris sedet, inuius enim est omni creaturæ thronus ille. quomodo ergo dixit: Sedere ad dexteram meam, vel ad sinistrã non est meum dare vobis, quasi quibusdam sessuris?

Homil. 66. in matth. aliq. ante mediũ tom. 2.

Qųęstio duplex mouetur.

B

Ad suspicionem quidem interrogantium respondit, eorum intentioni condescendens. neq; enim nouerant illum thronum excelsum & cathedram quæ est à dextris patris, sed vnum solum petebãt, scilicet potiri primatu & alijs præesse. Quia enim audiuerant dictum de Apostolis, quòd super duodecim thronos essent sessuri, quid esset quod dictum est, ignorantes inter cæteros petierunt primatum. Ad secundum dicendum est, quòd tale donũ potestatem filij Dei non transcendit, sed quod in Matthæo dicitur: Paratum est à patre meo, idem est ac si diceret, à me. vnde & Marcus non dixit hic, à patre meo. Quod ergo hic Christus dicit, tale est, Moriemini inquam propter me, non tamen hoc sufficit ad hoc, quòd vos primum

C

ordinem obtineatis. Si enim aliquis alius cum martyrio venerit omnem aliam virtutem possidẽs, multa vobis maiora possidebit: his enim paratur primatus, qui per opera possunt fieri primi. Sic igitur Dominus sua responsione eos instruxit, vt non vanè & inaniter pro primatibus molestentur: simul autem & eos noluit contristari.

Mar. 10. ca. 40. in Beda, sup. illud: No est meũ dare vobis. tom. 5.

BEO. Vel non est meum vobis dare, id est superbis, hoc enim adhuc erant. Alijs paratum est, & vos alij estote, id est humiles, & vobis paratum est.

Et audientes decem, indignati sunt de Iacobo & Ioanne. Iesus autem vocans eos, ait illis: Scitis quia hi qui vidẽtur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habẽt ipsorum. Nõ ita

D

est autem in vobis. sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicunq; voluerit in vobis primus esse, erit omnium seruus. Nã & filius hominis nõ venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animã suam in redemptionẽ pro multis.

Mar. 10 sup. illud: et cùm audiss. decem, indig. sunt.

Indignatio inter Apostolos.

THEO. Quia reliqui Apostoli vident Iacobum & Ioannem honorẽ petere, patienter ferre nõ possunt. vnde dicitur: Et audientes decem, indignati sunt de Iacobo & Ioanne. Patientes enim humana inuidia

E

mouebantur, sed tunc primo indignati sunt, cùm viderũt ipsos à Domino non susceptos, non autẽ prius indignabantur, quia videbant, ipsos alijs præhonorati; tunc igitur sic imperfectè se habebant Apostoli, sed postea in primatibus sibi cædebant adinuicem. Christus autem eos sanat. Primò quidem ad eorum consolationem eos iuxta se adducendo: & hoc significatur, cùm dicitur: Iesus autem vocans eos. Deinde demonstrãdo, quòd vsurpare honorem, & desiderare primatum, Gentilium est. vnde sequitur: Ait illis, Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. Gentilium principes tyrannicè & domina-

A

biliter ad principatum se ingerunt. Sequitur: Non ita est autem in vobis. BEDA. In quo docet eum maiorem esse qui minor fuerit, & illum dominum fieri, qui omnium seruus sit: frustra igitur aut illi immoderata quæsierant, aut isti dolent super maiorum desiderio: cùm ad summitatem virtutum non potentia, sed humilitate veniatur. Deinde proponit exemplum, vt si dicta paruipenderẽt, erubescerent ad opera, & dicit: Nam & filius hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam in redemptionem pro multis.

Marc. 10 ca. 40. in Beda, super illud: Reges gentiũ dominantur. tom. 5.

Mar. 10 non mult. remote à fine.

THEO. Quod maius est quam ministrare. Cùm enim aliquis pro eo cui ministrat, moritur, quid isto

B

potest esse maius, & mirabilius? sed tamen ista ministratio & humilitatis descensus, gloria eius erat & omnium. Ante enim quàm homo fieret, solùm ab angelis notus est. Cùm autem factus est homo, & crucifixus est, nõ tantum ipse gloriam habet, sed & alios in participatione suæ gloriæ suscepit, & dominatus est per fidem orbi terræ. BEDA. Non autem dixit animam suam in redemptionem dare pro omnibus, sed pro multis, id est, qui credere voluerint.

Marc. 10. ca. 40 in illo su. illud: ut daret animã suam redemptionẽ. tom. 5.

Et veniunt Hierico. Et proficiscente eo de Hierico, & discipulis eius, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat iuxta viam mendicans. Qui cùm audisset quia Iesus Nazarenus est,

C

cœpit clamare & dicere, Iesu fili Dauid miserere mei. Et comminabantur illi multi, vt taceret. At ille multo magis clamabat, fili Dauid miserere mei. Et stãs Iesus, præcepit illũ vocari. Et vocant cæcũ dicentes ei, Animæquior esto, surge, vocat te. Qui proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum. Et respondens Iesus, dixit illi, Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Raboni, vt videam. Iesus autem ait illi, Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

D

HIER. Passioni Domini appropinquanti ciuitatis nomen respondet. dicitur enim: Et veniunt Hierico. Hierico luna siue anathema interpretatur. Defectus autem carnis Christi, præparatio est Hierusalem cælestis. Sequitur: Et proficiscente eo de Hierico, &c.

Mar. 10 sup. illud: post hæc venerunt in Hierico. to. 9.

BEDA. Matthæus duos iuxta viam sedentes, & ad Dominum clamantes cæcos dicit esse illuminatos. Lucas autem cùm appropinquaret Hierico pari ordine illuminatum ab eo cęcum esse perhibet. vbi nemo, saltem sapiens, putet Euangelistas sibimet contraria scribere, sed alium plenius scribere quæ alter omisit. Intelligendum est ergo vnum eorum fuisse potissimum, quod ex hoc apparet, & quod nomen

E

eius, & nomen patris eius Marcus commemorauit.

Marc. 10. ca. 40. su. illud: proficiscẽte eo de Hierico. tom. 5.

Consensus euãgelicus.

AVG. de con. Euang. Hic est ergo quòd ipsum solum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam clarã famam huic miraculo comparauit, quàm erat nota calamitas. Lucas verò quamuis omnino eodem modo factu, tamen in alio cæco intelligendus est par commemorare miraculum, & eiusdem miraculi parem modum. sequitur: Qui cùm audiss. quòd Iesus Nazarenus, &c. CHRY. Filium Dauid vocat cæcus Dominum, prætereuntis turbæ laudem audiens, ac prophetarum expectatione completa certificatus. Sequitur: Et cõminab. illi multi, vt taceret.

Lib. 1. ca. 65. tom. 4.

Tract. 13. in Matth. paulò

ORIG. Tanquam si dicat, Qui primi crediderant increpabant ei clamanti, Fili Dauid, vt taceret & non appellaret

ante med. & circa finem.

appellaret eum contemptibili nomine, sed deberet dicere, fili Dei miserete mei: ille autem non destitit. vnde sequitur: Ille autem magis clamabat, &c. Cuius clamorem Dominus exaudiuit. vnde sequitur: et stās Iesus præcepit illum vocari. Vide autem quòd inferior est cæcus de qoo Lucas loquitur: nam nec Iesus eum vocauit, vt Matthęus dicit, nec iussit eum vocari, vt hic dicitur, sed iussit eom ad se adduci, quasi oon potentem per se venire. Iste autem cæcus ad imperium Domini vocatur. vnde sequitur: Et vocāt eum, diceotes ei: Aoimæquior esto surge, vocat te. Ille autem abijciens vestimentum, venit ad eum. Sequitur: Qui proiecto vestimento suo venit ad eum. Fortè vestimentom cæci & mendicantis velamentum iotelligitur cæcitatis & mendicitatis, qoo fuerat circundatus, quòd abijciens venit ad Iesom, quem appropinquantem oominus interrogat. vnde sequitur: Et respond. Iesus ait illi. Quid tibi vis faciam?

Mar. 10. ca. 40. in illo, nō multū remoto à fine to. 5. Homi. 67. in Matth. non mult. remote à principio tom. 2.

BEDA. Nonquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Ad hoc ergo requirit vt petatur: ad hoc requirit vt cor ad orationem exciter.

CHRY. Vel quærit, ne scilicet æstimaret quòd aliud volenti accipere, aliud daret. Etenim consuetudo erat eius voluntatem curandorum vniuersis facere manifestam, & tunc medelam ioducere, vt alios duceret in zelum, & vt ostenderet eum qui curandus erat, gratiæ dono digoè potiri. Sequitur: Cæcus autem dixit ei: Raboni, vt videam.

Mar. 10 paulo ante finem tom. 5.

BEDA. Paruipendit enim cæcus extra locem aliqoid quærere: quia etsi habere cæcus quodlibet potest, sine luce oon potest videre quod habet.

Circa finem comment. ad cap. 10. Mar. tom 9.

HIER. Considerans autem Iesus promptam voluntatem, complexione desiderij remunerat.

Christus Raboni.

Tract. 13. in Matt. à med.

ORIG. sup. Matth. Dignius aotem est dicere Raboni, vel sicut in alijs dicitur: Domine, quàm fili Dauid. vnde propter illud quod dixit, fili Daoid, nō præstitit ei sanitatem, sed propter hoc quod dixit, Raboni. vnde sequitur: Iesus autem dixit ei: Vade, fides tua saluum te fecit. Et confestim vidit, &c.

Parum ante fin. comment. ad cap. 10. Marc.

THEO. Grata enim est anima cæci in eo quòd sanus effectus Iesum non reliquit, sed secutus est eum.

Marc. 10. ca. 40. in Beda, inter mediū, & fin. to. 5.

BEDA. Mysticè autem Hierico, quæ interpretata dicitur luna, defectum nostræ mutabilitatis designat. appropioquans Dominus Hierico, lumen cæco reddidit, quia veniens in carne, & passiooi appropinqoans, multos ad fidem adduxit. Non enim primis incarnationis suæ temporibos, sed paucis antequam pateretur annis, mysterium verbi mundo exhibuit.

Mar. 10. sup. illud: vt proficiscente eo: tom. 9.

HIER. Cæcitas etiam ex parte facta Iudæis illustrabitur in fine, quando eis mittit Heliam prophetā.

Mar. 10. ca. 40. in illo, inter med. & finem. to. 5.

BED. Quòd autem appropinquans Hierico voom illuminauit, ac proficiscens Hierico duos, hoc intimauit, quòd ante passionem suam vni tantum populo Iudæorum prædicauit, post resurrectionem verò atque ascensionem suam per Apostolos & Iudæis & Gentibus diuinitatis & humanitatis suæ arcana patefecit. qoòd verò Marcus vnum illuminatum scribit, ad Gentium salutem respicit, vt eorum qoos instruebat ad fidem, saluatiooi figura congrueret. Matthæus verò qui credentibus ex Hebręis suū scribebat euangeliom, qoòd io Gentium quoq; ootitiam erat peruenturum, rectè duos dicit illuminatos, vt ad vtronqoe populom vnam fidei gratiam pertioere doceret.

Passionis Allegoria pulchra.

Proficiscente igitur Domino, & discipulis eius, & plorima moltitudine de Hierico, cęcus sedebat iuxta viam mendicans: quia ascendente ad cælos Domino & multis fidelium sequentibus, imo cunctis ab initio muodi electis vnà cum illo ianuam regni cælestis ingredientibus, mox Gentium populus cœpit suæ illuminationis spem habere: qui mendicat iuxta viam sedeos, quia necdum ioter veritatis ingrediēs ad hoc perueoire contendit.

Mar. 10. sup. illud: vt proficiscente eo, & sup illud: Et comminabantur. to. 9.

HIERO. Populus etiam Iudęorum qui scripturam conseruat, nec complet, iuxta viam meodicans esurit. Clamat autem, Fili Dauid miserere mei: quia per merita patriarcharum Iodaicus populus illuminatur. Comminaotur autem ei multi vt taceat, quia peccata & dæmonia compescūt clamorem pauperis, sed ille magis clamabat, quia ingrauescente bello manus ad lapidem adiutorij hoc est, Iesom Nazarenum, cum clamore leuaodæ sunt.

Mar. 10. su. illud: Cœpit clamare, fili Dauid miserere mei. to. 5

BEO. Populus etiam Gentium agnita fama nominis Christi, particeps eius fieri quærebat, cui contradicebant multi. Primo Iudæi, deinde etiam gentiles, ne illumioandus mundus Christum inuocaret; nec tamen impugnantium furor eos qui ad vitam erant præordinati, valebat salute priuare. Clamantem aotem cæcum transiens audiuit, quia per humanitatem suam misertus est, qui per diuinitatis potentiā mentis oostræ tenebras exclusit. quod enim propter nos natus & passus est Iesus, quasi transiit, quia hæc actio temporalis est. Stare autem Dei, est immutabiliter cuncta disponere. Clamantem autem cæcum Domious vocat, cùm populo Gentium per prædicatores verbum fidei mittit, qui vocātes cæcum animæquiorem esse, & surgere, atqoe ad Dominum venire præcipiunt, cùm prædicando indoctis, spem eos salutis habere, ac de corpore vitiorum erigi, atque ad virtutum stadia se accingere iubent: proiecto autem vestimēto exilit, qui abiectis mundi retinaculis expedito mentis gressu ad largitorem æteroæ lucis properat.

Bed. in Mar. 10. ca. 40. in illo ante illud: cœpit clamare. tom. 5.

Mar. 10. sub illud: qui proiecto, tom. 9:

HIER. Venit etiam Iodaicus populos exiliens, nudus veteri homioe, vt hinnulus saliēs super montes, quia segnitiem deponēs patriarchas, prophetas, apostolos, in altis considerans ad superna se extendit. Quod conueniens autem est ordo salutis. Audiuimus primo per Prophetas, deinde clamamus per fidem, postea vocamur per Apostolos, surgimus per pœniteotiam, exuimur per baptismum, interrogamur per voluntatem. Cęcus autem interrogatus hoc reqoirit, vt videat voluotatem Domini.

Mar. 10. parum ante fin. tom. 5.

Exemplum Christi.

BEDA. Imitemur ergo & nos eum, non diuitias, noo terrena booa, non honores à Domino, sed lucem quęramos, quam videre cum solis angelis possumus: ad quam via fides est. Vnde & cæco respondetur: Fides tua te saluum fecit. Videt aotem & sequitur, qui bonum quod intelligit operatur. Iesum enim seqoitur, qui bonum quod iotelligit operatur, qui imitatur, qui prosperari in hoc mūdo noluit, opprobria ac irrisiones toleraoit. Et qoia rerum corporalium delectatione à gaudio interno cecidimus, cum qoa amaritudine illuc redeatur, ostendit.

In fine commēt. ad c. 10. Marci.

THEO. Dicit autem quod secutus est Domioum in via, scilicet in hac vita: quia post hanc excluduntur omnes qui hic eum non sequuntur, operando mandata eius.

In fine cōm. ad cap. 10. Mar. tom. 9.

HIER. Vel via ista ęst quæ dixit, Ego som via, veritas & vita. Hæc est via angosta qoæ ducit ad ardua Hierosolymæ, & Bethaniæ, ad montem oliuarum, qui est mons luminis & coosolationis.

CAPVT XI.

ET cùm appropinquarent Hierosolymæ, & Bethaniæ ad montem Oliuarum, mittit duos ex discipulis suis, & ait illis: Ite in castellum quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, inuenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit. Soluite illum, & adducite. Et si quis vobis dixerit, quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc. Et abeuntes, inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & soluunt eum. Et quidam de illic stantibus, dicebant illis: Quid facitis, soluentes pullum? Qui dixerunt eis, sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis. Et duxerunt pullum ad Iesum: & imponunt illi vestimenta sua: & sedit super eum. Multi autem vestimenta sua strauerunt in via, alij autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via. Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid, hosanna in excelsis.

Homi. 67. in Matth. à'iq. à prin. to. 2.

CHRY. Postquam Dominus suæ virtutis sufficientem experientiam dederat, & crux instabat in ianuis, omnia iam cum maiori agit charitate, quæ aduersarios inflammatura erant, ideo quamuis multoties prius ascenderit Hierosolymam, nunquam tamen cum tanta excellentia sicut modò.

Circa princ. commentar. ad cap. 11. Marc.

THEO. Vt si velint valeant gloriam eius agnoscere, & per prophetias de eo completas scirent quòd est verus Deus. Si verò noluerint, maius fieret eis iudicium, quia tot claris miraculis non crediderunt. huius igitur aduentus claritatem Euangelista describens, dicit: Et cùm appropinq. Hierosoly. &c.

Marc. 11. in prin. tom. 5.

BEDA. Bethania villula est siue ciuitas in latere montis Oliueti, vbi Lazarus est suscitatus à mortuis. Quomodo autem discipulos miserit, & ad quid, ostendit subdens: Et ait illis: Ite in castellum, &c.

Mar. 11. parũ à princip.

THEO. Considera vero quanta Dominus discipulis prædixerit, scilicet quòd inuenirent pullum. vnde sequitur: Et statim introeuntes illuc, &c. et quòd impedirent ab accipiendo. vnde sequitur: Et si quis vobis dixerit, quid facitis? dicite, &c. Et quòd hoc dicto permitterent accipere. vnde sequitur: Et continuò illum dimittet huc. & sicut Dominus prædixerat, ita impletur. vnde sequitur: Et abeun. inue. pul. li. ante ianuam foris in biuio, & soluunt eum.

Lib. 2. c. 66. ante med. Consensus euãgelicus

AVG. de cons. Euang. Matthæus asinam dicit & pullum, cæteri autem de asina tacent. vbi ergo vtrunque factum potest intelligi, nulla repugnantia est, nec si alius vnum, alius alium commemoraret: quanto minus moueri oportet, si alius vnum, alius vtrunque commemoraret? Sequitur: Et quidem de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis, soluentes pullum? Qui dixerunt eis, sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis, scilicet pullum.

Parũ à prin. comment. in cap. 11.

THEO. Non autem hoc permitterent, nisi diuina virtus eis incumberet, cogens illos præsertim quia rurales existentes & coloni permiserunt pullum auferre. Sequitur: Et duxerunt pullum ad Iesum, & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.

Homi. 67. in Matt. tom. 2.

A CHRY. Non quidem quòd ex necessitate à mõte Oliueti vsq; Hierusalem super pullum ire Dominũ oportebat, cùm Iudæam & omnem Galilæam pedes perambulauerat: sed signum erat, quod fiebat. Sequitur: Multi autem vestimẽta sua strauerunt in via.

Mar. 11. su. illud: multi autem. & sup. illud: alij autem tom. 9.

HIER. Sub pedibus pulli asinæ. Alij autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via. Magis autem ad ornatum & ad sacramentum pertinet, quàm ad necessitatem. Sequitur: Et qui præibant, & qui sequebantur, clamab. dicentes: Hosanna, &c. Multitudo enim donec corrupta non fuit, cognouit quod congruum erat: propter quod honorauit Iesum vnusquisque secundum propriam virtutem. vnde laudantes ipsum, hymnum Dauidicum assumpserunt, dicentes: Hosanna. quod secundum quosdam idem est, quod saluum me fac: secundum verò quosdam idem, quod hymnus. Æstimo autem primũ esse verius, nam in 117. psalmo habetur: O Domine saluũ me fac, quod in Hebraico scriptum est, Hosanna. B

Mar. 11. c. 41 in Beda, ante med. tom. 5.

BED. Est autem Hosanna verbum Hebraicum, compositum ex duobus, scilicet corrupto & integro. Salua nanque, siue saluifica, apud eos dicitur Hosi. At verò anna, interiectio est deprecantis, quomodo apud Latinos est dolentis, heu.

Mar. 11. su. illud: alij autem, & c. tom. 9.

HIER. Hosanna igitur, id est, saluifica, dicunt, vt homines saluentur ab eo benedicto, vincente, & veniente in nomine Domini, id est, patris sui, quoniam filius de patre nomen suscepit, & pater de filio. C

CHRY. Sic ergo dant Deo gloriam, dicentes: Benedictus qui venit in nomine Domini. Benedicunt etiam regnum Christi, dicentes. Benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid.

Mar. 11 sup. illud: In nomine domini patris nostri Dauid.

THEO. Regnum autem Dauid, regnum Christi dicebant, & quia de semine Dauid Christus descenderat, simúlque quia Dauid interpretatur manu fortis. Quis. n. fuit manu fortis nisi Dominus, cuius manus tot & talia miracula operata est? CHRYS. Vnde & multoties prophetæ Dauid Christũ nuncupant, propter originem Christi ex Dauid secundum carnem.

Marc. 11. ca. 41. in Beda, sup. illud: Benedict. regnũ pat. nost. Da. tom. 5.

D BED. Legimus autem in Euangelio Ioannis, quia ne facerent eum regem in mõtem fugit. Nũc autem vbi passurus Hierosolymã venit, non refugit eos qui se regem nũcupant, vt apertè doceret. quia non temporalis & terreni, sed æterni in cælis rex esset imperij, atq; ad regnum per cõtemptum mortis perueniret. Notandum autem quanta sit cõsonantia turbæ cum voce Gabrielis. qui ait: Dabit illi Domin⁹ Deus sedem Dauid patris sui: vt scilicet gẽtem, cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula præbuit, hanc ipse verbis & factis ad regnum cæleste vocaret.

CHRYS. Et vlterius dant gloriam Deo, cùm subdunt: Hosanna in excelsis, id est, hymnus & gloria sit vniuersorum Deo qui est in excelsis.

Mar. 11 su. illud, alij aut. tom. 9.

E HIER. Vel Hosanna, id est, saluifica in excelsis & imis, id est, vt iusti ædificentur in ruinam angelorum, & terreni & subterranei etiam saluentur. Mysticè autem appropinquat Dominus Hierosolymæ, quæ est visio pacis. In qua manet fixa immobilísque felicitas, quæ secundum Apostolum est omnium credentium mater.

Marc. 11 ca. 41. in Beda, circa princ. tom. 5.

BEDA. Bethania autem domus obedientiæ dicitur, quia multos ante passionem suam docendo domum sibi obedientiæ effecit, & in mõte Oliueti posita esse dicitur, quia Ecclesiam vnctione spiritualium charismatum, & scientiæ pietatisq; luce refouet. Misit autem discipulos in castellũ quod

contra

A contra eos, hoc est, doctores qui indocta totius orbis loca quasi cõtrapositi castelli mœnia euangelizando penetrarent, destinauit. HIER. Bini vocantor, & bini mittuntor discipuli Christi: quoniã charitas non consistit cum vno, vt dicitur, Væ soli. Duo educunt Hebræos de Ægypto: duo deportant botrũ de terra sancta, vt semper præpositi iungãt opus & scientiam, & duo mandata de duabus tabulis proferant, & duobus fontibus abluãtur, & de duobus vectibus arcam Domini portent, & inter duos Cherubin Deum cognoscant spiritu & mente psallentes.

Mar. 11. sup. illud: Misit duos. tom. 9.

Binarij ministri.

THEO. Non autem erat ei necessarios pullus, sed eum quæsiuit, ostendens qood debebat se ad Gentilem populum transferre. BEO. Pullus enim asinæ B lascious & liber populum nationum signat: super quem nemo adhuc hominũ sedit, quia nemo rationabilium doctorũ frænum correctionis qoo vel linguam cohibere à malo, vel in arctam vitæ viam ire cogeretur, vtilia suadendo contulerat.

Non procul à prin. comment. in c. 11. Mar.

Mar. 11. ca. 41. in Beda. non multum remotè à prin. tom. 5.

HIER. Inueneruor autem pullum ligatum ante ianuam foris, quia populus gentilis ligatus erat vinculis peccatorum soorum ante ianuam fidei, id est, extra ecclesiam. AMBR. soper Luc. Vel inuenerunt eum ligatum ante ianuam, quia extra Christum quicunque est, foris est in via: qui autem in Christo est, foris non est. In trãsitu, siue in biuio addidit, vbi nullius certa possessio, non præsepe, non alimenta, non C stabulũ: misera seruitus, cui vagum ius est. Plures. n. dominos habet, qui vnum nõ habet. Alieni alligant vt possideãt, iste soluit vt teneat. Vehemẽtiora enim dona nouit esse quàm vincula. BEO. Vel rectè in biuio stabat quia non viam certam vitæ fideiqoe tenebat, sed plures dubiósque sectarum calles sequebatur erroneus. HIER. Vel in biuio, id est in libertate arbitrij, dubitans inter vitam & mortem.

Mar. 11 sup. illud: Misit duos. tom. 9.

Lib. 9. in Lucam non multum remotè à prin. tom. 5.

Mar. 11. cap. 41. in Beda. Super illud: Inuenerunt pullum ligatum, &c. tom. 5.

THEO. Vel in biuio, id est, in vita hac, solutus est autem à discipulis per baptismum & fidem.

Mar. 11. sup. illud: Misit duos. tom. 9.

HIER. Quidam autem dicebant, quid facitis? ac si dicerent: Quis potest dimittere peccata?

THEO. Vel prohibẽtes sunt dæmones, qoibus fue- D ront Apostoli fortiores. BEO. Vel Magistri errorum, qui venientibus ad salutẽ gentium doctoribus obsistebãt: at postquam fidei Dominicæ potestas apparuit credẽtibus aduersariorum querelis, liber credentium populus ad Domioum quem corde portaret adducebatur. Vestimenta autem apostolorũ quæ illi imponunt, vel doctrina virtutum, vel discretio scripturarum, vel ecclesiasticorũ dogmatom varietates intelligi possunt, quibus illi corda hominũ ante ouda & frigida, quæ Christo sessore digna fiant, operiunt. HIER. Vel imponunt vestimenta sua, id est, stolam primã immortalitatis per Baptismi sacramenta afferũt. Sedit autem Iesus super eum, id est, in E eis regnare cœpit, vt non regnet peccatum in lascioa carne, sed iustitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu sancto. Multi autem straoerunt vestimẽta sua in via sub pedibus pulli asinæ. Qui sunt pedes, nisi extremi qoi portant, quos ad iudicandum constituit Apostolus? qoi & ipsi, etsi non sunt dorsum, in quo sedit Dominus, tamen cum militibus à Ioanne instrountur.

Mar. 11. non multũ procul à prin.

Mar. 11. non multum procul à princi.

Mar. 11. cap. 41. in Beda. Super illud: Dimiserunt eũ, & duxerunt ad se.

Mar. 11. sup. illud: imponunt vestimenta. tom. 9.

Allegorica expositio.

BED. Vel multi vestimenta sua in via sternunt, quia sancti martyres propriæ se carnis amictu exuentes, simplicioribus Dei famulis viam suo sanguine parãt. Molti etiam vestimenta sua in via sternunt, quia corpora sua per abstinentiam domant, vt Dei iter ad montem parent, vel exempla bona seqoẽtibus præ-

Mar. ca. 41. in Beda sup illud: Multi vestimenta sua. strunt. tom. 5.

A beant. Frondes autem vel ramos de arboribus rædont, qui in doctrina veritatis semina patrum de eorum eloqoio rapiunt, & hæc in via Dei ad auditoris animum venientis humili prædicatione submittũt.

THEO. Sternamus & nos viam vitæ nostræ cædẽtes ramos de arboribus, id est, sanctos imitãtes. Nam arbores sancti sunt, de quibus ille ramos cædit, qui virtutem imitator eorũ. HIER. Iusti enim vt palma florebũt, angusti radicibus, lati floribus & fructibus: quoniam bonus odor Christi sunt. Sternũt viam mandatorum Dei bona fama, qui præibant prophetæ sunt: & qui sequebantur apostoli.

Mar. 11. sup. illud: Vestimenta sua sternebant.

Mar. 11. su. illud: Alij autem ra. 9.

BEO. Et quia omnes electi, siue qui in Iudæa esse poterant, siue qui nunc in ecclesia existũt, in media- B torem Dei & homioom crediderũt & credunt. Qui præeunt, & qui seqountur, Hosanna clamabant.

THEO. Sed & qui præeunt, & qui sequuntur nostrorum actuum, ad laudem sunt Dei. Quidam enim in præterita vita bonum fecerunt initium, sequens vero non est vt prior: neque in laudem Dei finita.

Mar. 11. sup. illud: Et qui præibant, & qui sequebãtur. tom. 5.

Mar. 11 su. illud: Et qui præcedebãt, & qui sequeb.

Et introiuit Hierosolymã in templum: & circunspectis omnibus cum iam vespera esset hora exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia die cùm exiret à Bethania, esuriit. Cúmque vidisset à lõge ficum habentem folia, venit, si quid forte inueniret in ea. Et C *cùm venisset ad eam, nihil inuenit præter folia. Non enim erat tempus ficorum. Et respondens, dixit ei: Iam non amplius in æternum ex te quisquam fructum manducet. Et audiebant discipuli eius.*

BED. Appropinquante rempore passionis, appropinquare voluit Dominus loco passionis: vt per hoc intimaret, quia sua sponte mortẽ subiret. vnde dicitur: Et introiuit Hierosolymam in templum. Quòd autem ingressus ciuitatem primo tẽplum adiit, formam nobis religionis quam sequamur premonstrat: vt cum fortè quemlibet locũ in quo domus orationis intramus, primo ad hanc dioertamus. Hoc quo- D que intelligendum est, quòd tantæ Dominus fuerit paupertatis, & ita nulli sit adulatus, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nollam inuenerit mansionem: sed in agerulo paroolo apod Lazarũ, sororésque eius habitaret: eorum quippe vicus Bethania est. vnde seqoitur: Et circunspectis omnibus si quis eum hospitio susciperet. Cùm iam ve. esset, &c. Non hoc semel fecit, sed per omnes quinque dies, ex quo Hierosolymam ascẽderat vsque ad tẽpus passionis, hoc ipsum semper agere solebat, vt per diem in tẽplo doceret, nocte vero exiẽs moraretur in mõte Oliueti. Sequitur: Et alia die cùm exi. à Beth. esu. CHRYS. Qualiter autem mane esuriebat, vt Matthæus dicit, nisi E quia dispensatiuè hoc carni suæ concessit? Sequitur: Cúmque vidisset à long. ficum habẽtem folia, venit, si quid fortè inueniret in ea. Manifestum est autem quòd hoc secũdum suspicionem discipolorom dicitor, qui æstimabant propter hoc Christum ad ficulneam accessisse, & propter hoc ficulneam ipsam maledictam esse, quod in ea fructum non inuenit. Nam sequitur: Et cùm venisset ad eam nihil inuenit preter fo. Non enim erat tempus ficorum. Et respondens dixit ei: Iam non amplius in æternom quisquam ex te fructum mãducet. Maledicit ergo ficulneam propter discipulos vt confidãt. Quia enim vbique beneficia tribuebat, nullúmque puniebat, oportebat autẽ eius punitiuæ virtutis demonstrationem præbere, vt

Mar. 11. sup. illud: Et int. Hierosoly. in templum. tom. 5.

Passio Christi spoontanea

Hom 68. in Matth. aliquantulum à prin. to. 2.

discerẽt quòd posset etiã Iudęos persequẽtes siccare, noluit hoc demonstrare in hominibus, vnde in planta suæ virtutis ponitiuæ præbuit signum. vnde ostenditur, quod principaliter propter hoc ad ficulneam venit, non propter esuriem. Quis enim tam insciue est, vt putet, quòd matutino tempore tali stimularetor esurie; aut quid est quod impediret eum comedere antequã dominus exiret? Neque potest dici quòd visu fructus excitauit in esoriem appetitũ, non enim erat ficorum tempus. Sed si esuriebat, cur de alio comedere non quærebat, sed de ficu fructus ante tempus tribuere non valente? Qua etiam pœna erat dignum, ficum fructum nõ habute ante tempus? Ideóque ex his sufficienter syllogizari potest, quod propriam volebat demonstrare virtutem, vt non frãgerentur animis in eius passione. THEO. Volens ostẽdere discipulis, quòd si vellet hos qui crucifixuri erãt ipsum, in momẽto posset exterminare. Mysticè autẽ Dominus introiuit in templum, sed rursus exiuit, ostẽdens quod ipsum relinqueret desertum & in rapinam. BED. Circunspicit autem omnia corda, & in contradicẽtibus veritati, & non inueniens vbi caput recliner, secedit ad fideles, & in eis qui obediunt, mansionem iacit. Bethania nanqoe domus obedientiæ dicitur. HIER. Mane ad Iodæus venit, atque nos in vesperam muodi visitat. BED. Sicut autem parabulas loquitur, ita & operatur: ideo esuriens in C ficu fructum quærit, cuius nondum tempus esse nouit, & tamen eam perpetua sterilitate damnauit, vt ostenderet plebem Iudæorũ propter folia, id est, verba iustitię quę babebat, sine fructu, id est, bono opere non posse saluari, sed scindi & in ignẽ mitti. Esuriens ergo, id est, salutem humaoi generis desiderans, vidit ficum, id est, Iudæum habentem folia, id est, eloquia legis & prophetarum, & quæsiuit in ea fructum boni operis, ducendo, corripiendo, miracula faciendo: & non inuenit, & ideo damoauit. Tu quoque si non vis damnari à Christo in iudicio, arbor sterilis esse caueto, sed potius pauperi Christo fructum pietatis, quo indiget, offer. CHRYS. Est autem & aliter dicere, D quod Dominus ante tempus fructũ quæsioit in ficu, & non inueniens maledixit: quia omnes qui mandata legis adimplent, isti suo tempore fructificare dicuntur, sicut est illud mandatum, non mœchaberis. qui autem non solum non mœchetur, sed permanet virgo, quod est magis, virturibus excedit. Dominus autem à perfectis nõ solum exigit, vt virtutes obseruent, sed supra mandata fructificent.

Esuries domini Iesu.

Arbor ficos quare maledicta.

Marci 11. parum ante med. comment.

Mar. 11. sup. illud: Et circunsp. omni. tom 5.

Mar. 11. sup. illud: et cùm vespera facta esset, tom. 9.

Mar. 11. sup. illud: Cùm que vidisset à longe ficũ, tom. 5.

Ficus allegoricè.

Et veniunt iterũ Hierosolymam: & cùm introisset in templũ, cæpit eiicere vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium colũbas euertit. Et non sinebat vt quisquam transferret vas per templũ. Et docebat eos, dicens eis: Nonne scriptũ est, quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus: Vos autẽ fecistis eam speluncam latronũ. Quo audito principes sacerdotum & scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam eum vniuersa turba admirabatur super doctrina eius.

BED. Quia maledicendo ficum infructuosam per figuram Dominus fecit: hoc idẽ mox apertius ostendit eiiciendo improbos de templo. Ficus enim non peccauit si ante tempus fructum non habuit, sed sacerdotes, vnde dicitur: Et veniunt iterum: Et cùm A introisset, &c. Et quidem credendũ est, quod eo tantùm vẽdi vel emi reperit in templo, quæ ad ministerium templi necessaria essent. Si ergo ea quæ alibi liberè geri non poterant, Dominus in domo sua temporalia negocia geri non patitur, quãto magis per ea quæ nunquam fieri licet, plus cælestis iræ merẽtur, si in ædibus Deo sacratis aguntur? sequitur. Et mensas nummulariorum. THEO. Nummularios vocat campsores nummorum. Nummus enim genus æris minuti est. sequitur: Et cathedras vẽdentium columbas euertit. BED. Quia Spiritus sanctus in columba super Dominum apparuit, rectè per columbas, Spiritus sancti charismata designantur. Columba igitur B venditur: quando manus impositio per quam Spiritus sanctus recipitur, ad pretium præbetur. Cathedras autem vendentium columbas euertit: quia qui spiritualem gratiam venũdant, vel ante homines vel ante Dei oculos sacerdotio priuantur.

Mar. 11. sup. illud: Et veniũt Hiero. & cùm introiss. &c. tom. 5.

Tẽpli prophanatio.

Theo. Marci 11. su. illud: Et mensas collibissari, &c.

Mar. 11. su. illud: Cathed. vendẽ. collũb. euertit tom. 5.

THEO. Sed & si quis baptismatis gratiam & puritatem tradiderit dæmoni per peccatum, suam colũbam vendidit, & propter hoc foras de templo eiicitur. sequitur: & non sin. vt quis. trans. vas per tem.

Theo. marc. 11. à med. comment.

BED. De vasis illis dicit, quæ mercandi gratia inferebantur. Cæterum absit vt vasa Deo dicata Dominus eiiceret de templo, vel intro ferre prohiberet in templum, vbi futuri examinis prætendit exemplum C quia de ecclesia repellit reprobos, & ne vltra ad conturbandam ecclesiam intrent, æterno eos verbere cõpescit. Sed & peccata quæ cordibus fidelium inerrant, diuinitus immissa compunctio tollit, & ne vltra repetantur, diuina in eis gratia adiuuat. sequitur: Et docebat eos, dicens eis: Nonne scriptum est, &c.

Marc. 11. super illud: Et non sinebat vt quisquam vas transferret. tom. 5.

Exemplum iudicij.

HIER. Iuxta Esaiam. Vos autem fecistis eam speluncam latronum. BEDA. Omnibus (inquit) gentibus non vni genti Iudææ, nec in vno Hieros. vrbis loco, sed in toto orbe terrarum, & nequaquam taurorum, & hircorum, & arietum, sed orationis.

Mar. 11. sup. illud: Et introiuit, &c. tom. 9.

THEO. Speluncam autem latronum, templum nominat, propter lucrum. Genus nanque latronum ad lucrum se congregat. Quia ergo illa animalia quæ ad D sacrificium oblata erant, causa lucri vendebãt, latrones ipsos dixit. Ad hoc enim in templo erant: vel vt non dantes corporaliter persequerentur, vel dantes spiritualiter necarẽt. Templum etiam & domus Dei mens est, & conscientia fidelium, quæ si in læsione proximi peruersas cogitationes profert: quasi in spelunca latrones residẽt. Ergo mens fidelium spelunca latronis fit, quando relicta simplicitate sanctitatis illud conatur agere, quo valeat proximis nocere.

Marc. 11. Super illud: Domus mea domus orationis to. 5.

Marc. 11. à medio comment.

AVG. de concor. euang. Ioannes autem longe diuerso ordine hoc narrat. vnde manifestum est nõ semel, sed iterum hoc esse à Domino factum, sed illud primum commemoratum à Ioanne, hoc vltimum à E cæteris tribus. THEO. Quod etiam est in maiorem redargutionem Iudæorum, quia cùm Dominus hoc toties fecerit, ipsi minimè se correxerunt.

Li. 2. ca. 67. in fine to. 4.

Consensus euãgelicus

AVG. de concor. euang. In hoc etiam Marcus non eundem ordinem tenet cum Matthæo, sed quia Matthæus ita cõnectit: Et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam: vnde mane reuertẽtem in ciuitatem arbori maledixisse commemorat. probabilius creditur ipse potius tenuisse ordinẽ temporis de vendentibus & emẽtibus & eiectis de templo. Prætermisit ergo Marcus quod prima die factũ est cùm intrauit in templo, & recordatum interposuit, cùm dixisset, quod non inuenerit aliquid in ficulnea

Lib. 2. ca. 68. tom. 4.

prætet

præter folia,quod secūdo die factum est,sicut ambo testantur. GLO. Quem autem effectum correctio Domini in ministris templi habuerit, ostendit Euāgelista,cùm subdit: Quo au.prin.sa.& scri.quæ.quomodo eum perderent Secundum illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta, & loquētem perfectè abominati sunt. Ab hoc autem tam iniquo proposito ad tempus solo timore retrahebantur. vnde subditur: Ti.enim eum qooniam vni.tur.admit.sup.do.eius. Erat enim docens eos sicut potestatē habēs, & non sicut scribæ eorū & pharisæi,vt alibi dicitur.

Et cū vespera facta esset, egrediebatur de ciuitate. Et cùm mane transirent,viderunt ficum aridam factā à radicibus. Et recordatus Petrus, dicit ei: Rabbi,ecce ficus cui maledixisti,aruit. Et respōdēs Iesus, ait illis: Habete fidē Dei. Amen dico vobis,quia quicūque dixerit huic mōti tollere, & mittere in mari, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcūque dixerit,fiat,fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcūque orātes petitis,credite,quia accipietis,& euenient vobis. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquē, vt & pater vester qui in cælis est,dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est,dimittet vobis peccata vestra.

Mar.11 sup. illud: Et cum vespera facta esset. tom.9.

HIER. Relinqoens Dominus post se tenebras in Iudæorum cordibus, vt sol egrediebatur de ciuitate ad aliam,quæ est beneuola & obediens. Et hoc significatur cùm dicitur, Et cū vespera esset facta,&c. Sed occidit sol,& oritur sol: lux enim ablata à scribis,lucet in apostolis,vnde in ciuitatē reuertitur, propter quod subditur: Et cùm mane trāsirent, scilicet in ciuitatem euntes,viderūt ficum aridam factam à radi.

Mar.11 à med. comment.

THEO. Quod miracolum magnum videtur in hoc, quod tam humidam & viridem arborem siccauerit. Quamuis autem Matthæus dicat ficulneam cōtinuo arefactam, & quod videntes discipuli admirati sunt, non admireris si nunc à Marco audis ficum in crastinum arefactam vidisse discipulos. Nam sic intelligendum est hoc quod dicitur à Matthæo, scilicet quod non statim viderunt,sed in crastinum.

Lib.2.c.68. in finem. tom.4.

AVG. de con. Euang. Intelligitur autem non tunc aruisse quando viderunt,sed continuo quando maledicta est: neqoe enim arescentem, sed penitus arefactam viderunt,ac sic eam cōtinuo in verbo Domini aruisse intellexerunt. HIER. Ficus autem arida à radicibus, Synagoga est à Cain,& à cæteris, à quibus omnis sanguis ab Abel vsque ad Zachariam requiritur. BEDA. A radicibus autem arefacta est ficus, vt ostēderetur gens impia,nō ad tempus, vel ex parte corripienda externorum incursibus, & per pœnitentiam liberanda, sicut sæpe factum est, sed æterna damnatione ferienda: vel arefacta est à radicibus, vt ostendatur non solum humano extrinsecus,sed diuino intus fauore funditus destituenda. Nam & vitam perdit in cælis & patriam in terris.

Mar.11.su. illud: Cum vespera facta esset, tom.9.
Mar.11.su. illud: Viderunt ficum arefactam à radicibus. tom 5.
Miraculū rarum in ficu.

HIER. Petrus autem agnoscit aridam & abscissam radicem,qui succedit oliua fructifera pulchra vocata à Domino. vnde sequitur: Et recordatus Petrus, dicit ei: Rab.ec.fi.cui ma.aruit. CHRYS. Quòd autem Petrus & alij discipuli mirati sunt,non erat perfectæ fidei: non enim magnū erat hoc Deo. Quia ergo non manifestè nouerant eius virtutem, eorum ignorātia

Mar.11 sup. illud: Et dixit Petrus, &c. tom.9.

A feciteos in admirationem prorumpere & ideo subditur: Et resp. Iesus ait illis: Habete fidē Dei. Amen dico vobis,&c. q.d. Non solum lignum siccare poteris,sed & montem iussu ac præcepto transmutare.

THEO. Mirare autem diuinam misericordiam qualiter nobis appropinquantibus ad eum per fidem miraculorum virtutem cōdonat,quam ipse possidet per naturam,intantum vt etiam montes trāsmutare possimus. BEDA. Solent autem Gentiles qui cōtra ecclesiam maledicta scripsere improperare nostris: quia non haboerunt plenā fidem Dei, qui nunquam montes transferre potoerūt. Quibus respōdendum est,non omnia scripta esse quæ in ecclesia sunt gesta, B sicut & de factis ipsius Christi scriptura testatur. Fieri autē potuit,si necessitas id fieri poposcisset, quomodo factum legimus precibus Gregorij Neocæsariensis, cuius precibus mons tantum spatij reliquit structoribus ecclesiæ quantum opus habuerat.

Mar. 11. à me. illius.
Mar.11 sup. illud: Dixerit huic monti tollere.to.5.

CHRY. Vel aliter: Sicut ficum non propter se siccauit, sed in signum Hierosalem ad arefactionē peruenturæ,ad demōstrationem virtutis suæ: sic intelligendum est & de promissione quæ est circa mōtem, quamuis huiusmodi trāsmutatio non sit impossibilis secundum Dei virtutem. HIER. Christus igitur qui est mons crescēs de lapide abscisso sine manibus, tollitur & mittitur in mare,quando apostoli dicunt: C dignè transferamor ad gentes alteras, quia vos indignos iudicastis audientes verbum Dei.

Mar.11.sup. illud: Quicunque dixerit huic monti tollere,&c. to 9.
Mar.11.su. illud: Quicunque dixerit monti huic tol.&c. tom.5.

BEDA. Vel quia montis nomine diabolus significatur propter superbiam, mons ad præceptū eorum qui fortes sūt in fide, tollitur de terra,& in mare proiicitur,cùm prædicantibus verbum Dei doctoribus sanctis,immūdus spiritus ab eorum corde repellitor qui ad vitam præordinati, & in turbulentis amarisque infidelium mentibus vesaniam suæ tyrannidis exercere permittitur. In quo tātoacrius desęuit,quāto amplius se dolet à læsione priorū fuisse depulsum. Sequitur: Propterea dico vobis,omnia,&c.

THEO. Qui enim ex affectu credidit, manifestū D est quòd in Deum erigit cor suum, & illi coniungitur, & certificatur cor eius calesactū,quasi suam petitionem iam consecutom. quòd quidē intelligibile est ei qui passus est hoc,& mihi quidem videtur illos hoc pati qui mensuram & modū attendunt. propter hoc Dominus dicit,quòd omnia accipietis quæ cum fide petieritis. Qui enim credit se totū disponi à Deo, cum lachrymis intercedens, & quasi Domini pedes in oratione tenere se cogitans,quę iustè postulat,cōsequetur. Vis autem & aliter quæ petis accipere? dimitte si quid contra te peccauerit frater tuus. Et hoc est quod subditur: Et dum sta.ad orandum,&c.

Mar.11.sup. illud: Omnia quecunque orantes petitis.
Fidei veræ effectus.

HIER. Septem versus orationis Dominicæ Mar- E cus soo more in vna oratione cōprehendit. Is autem cui dimissa sunt omnia peccata, quid amplius rogabit,nisi vt perseueret in eo quod obtinuit?

Mar 11.sup. illud: Et cùm statis ad orādum.tom.9.

BEDA. Notanda autem distinctio deprecantium: qui perfectam habent fidem, quæ per dilectionem operatur,ille orando vel etiam iubēdo potest transferre montes spirituales, quomodo fecit Paulus de Helima mago: qui vero tantæ vestigiū perfectionis nec dum cōdescendere queunt,postulent sibi peccata dimitti.& impetrabunt, si tamen in se peccātibus aliis primo ipsi dimittant. Sin autem hoc facere cōtemnunt,non solùm orando virtutes facere, sed nec suorum possunt veniam cōsequi peccatorū. Et hoc est quod subditur: Quò si vos non dimi'e. nec pater

Mar.11 aliquantulum ante finem. Super illud: Cùm statim ad orādum, &c. tom.5.
Fides imperfecta quæ sit.

vester qui io cęlis est, dimlttet vobis peccata vestra. A

Et veniunt rursus Hierosolymam. Et cùm ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & scribæ & seniores, & dicunt ei: In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem vt ista facias? Iesus autem respondens, ait illis, Interrogabo vos & ego vnum verbum, & respondete mihi & dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? respondete mihi. At illi cogitabant secum, dicentes. Si dixerimus de cælo, dicet nobis, Quare ego non credidistis ei? Si dixerimus ex hominibus, timemus populum. B *Omnes enim habebant Ioannem quia vere propheta esset. Et respondentes dicunt Iesu, Nescimus. Et respondens Iesus, ait illis, Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.*

Paulò à fine commentarij in cap. 11. Mar. tom. 9.

HIER. Quia Dominus de templo eiecerat eos qoi templum quasi tabernam rerũ venalium faciebant, irati fuerant, & ideo acceduot vt interrogent, & tenrent. vnde dicitur: Et veniunt rursus Hierosolymam.

Mar. 11. non multum remote ante finem tom. 5.

HIER. Et cùm ambulatet in templo, q. d. quis es tu quia talia facis? Nonqoid doctorem te constituis, & te ordinas principem sacerdotum? C

Versutia Iudæorũ. *Marc. 11. paulò ante finem. comment.*

BEO. Et quidem quando dicont: In qua potestate hæc facis? de Dei dubitabant potestate, & sobintelligi volunt diaboli esse quod facit. Addẽtes qooqoe: Qnis dedit tibi hanc potestatem? manifestissimè Dei filium negant, qoem putant non suis, sed alienis viribus signa facere. THEO. Hæc aotem dicebant, credentes ipsum in iudicationem reducere, vt si diceret, In potestate mea ipsum tenerent. Si autem diceret, In potestate alterius, ab eo discedere, populũ procurarent, qui ipsum Deum esse credebant. Dominus vero illos interrogat de Ioanne, non frustra neque sophisticè, sed quia de eo Ioannes perhibuerat testimoniom. vnde sequitur: Ille autem respondens ait D illis: Inter. vos & ego.

Mar. 11. paulo ante finẽ illius. to. 5.

BEOA. Poterat quidem Dominus aperta respoosione tentatorũ calomnias coofutare, sed prudenter interrogat, vt suo vel silentio vel sentẽtia condẽnentur, quod apparet ex eo quod subditur: At il. co. se. di. Si dixerimus de cæ. di. no. Quare ergo oon credidistis ei? Quasi quem confitemini de cælo habuisse prophetiam, mihi testimooiũ perhibuit, & ab illo audistis in qua ista facio postestate. sequitur: Si dixerimos, ex hominibos. Viderunt ergo quodlibet horum respondissent, in laqueom se casuros timentes lapidationem, sed magis timentes veritatis confessionem. vnde sequitur: Et respondẽs E di. Iesu, Ne.

Hieronymus parum à fin. commentar. in cap. 11. Mar. tom. 9. Beda circa finem. c. 11. Marc. tom. 5.

HIER. De lucerna inuidi obscurantur, vnde dicitur: Paraui locernam Christo meo, inimicos eius induam confusione. sequitur: Respondens Ie. ait il. Neque ego dico vo. &c.

BEO. q. d. Non vobis dico quod scio, qoia nõ vultis fateri qood scitis. Notandum autem quòd duas ob causas maximè scientia veritatis est occultanda quærentibus, scilicet cùm is qui quærit, aut minus capax est ad intelligendum quod quærit, aut contẽptu veritatis, aut aliquo alio indigous est cui debeat aperiri quod quærit.

CAPVT XII.

Et cœpit illis in parabolis loqui. Vineam pastinauit homo, & circundedit sepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregre profectus est. Et misit ad agricolas in tẽpore seruum vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium seruum? & illum in capite vulnerauerunt, & contumeliis affecerunt. Et rursum alium misit, & illum occiderunt, & plures alios, quosdam B *cædentes, alios vero occidentes. Adhuc ergo vnum habens filium charissimũ, & illum misit ad eos nouissimum, dicens: quia reuerebuntur filium meum. Coloni autem dixerunt adinuicem: Hic est hæres, venite, occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Et apprehendentes eum, occiderunt, & eiecerunt extra vineã. Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet & perdet colonos, & dabit vineam aliis. Nec scripturam hanc legistis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, à domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Et* C *quærebant eum tenere, & timuerunt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. & relicto eo abierunt.*

In princ. commentarij ad cap. 12. Mat. tom 9.

GLO. Postqoam Dominus prudenti interrogatione tentatorum ora concluserat, consequenter eorũ malitiam parabolice demõstrat. vnde dicitur: Et cœ. il. in para. lo. Vi. pa. homo.

Deus homo dicitur *Mar. 12. circa prin. to. 5. Mar 12 circa prin. comment.*

HIER. Homo Deus pater dicitur humano affectu, vinea domus Israel est. Sepis est custodia angelorum. Lacus est lex, turris tẽplum, agricolæ sacerdotes. BED. Vel sepis murus est vrbis, lacus sine torcular altare, aut illa torcularia quorum tres psalmi prænorantur titulo.

Mar 12. non remotè à prin. tom. 5.

D THEO. Vel sepis est lex, prohibens eos alienigenis commisceri. sequitur: Ex pere. pro. est.

Hieron. circa prin. comm. ad cap. 12. Marc. to. 9. Mar. 12 non remote à prin. tom 5. Allegoria legatorũ.

BEO. Noo loci mutatione: sed abire videtur à vinea, vt vinitoribus liberũ operandi arbitriom derelinquat. sequitur: Et mi. ad agri. in tem. ser. vt ab agri. acci. de fructu vineæ. HIER. Serui missi prophetæ, fructus vineę obediẽtia est. De prophetis alij cęsi, alij vulnerati, alij occisi sunt. vnde sequitur, Qui ap. eum cæ. & dimiserunt vacuum. BEOA. Seruus qui primo missus est, ipse legifer Moyses intelligitur. Sed cæsum eum dimiserunt vacuum, irritauerunt enim Moysen in castris. sequitor: Et iterum mi ad il. ali. se. & il. in ca. vul. & con. af. Seruus alter Dauid regẽ & E cæteros psalmistas significat, sed hunc affectum coontumeliis io capite vulnerauerunt, qui psalmistarum carmina parui prudentes, ipsum Dauid abiecerunt, dicẽtes: Quæ nobis pars com Dauid? sequitur: Et tor. ali. mi. & il. occiderunt, &c. Tertium cum suis sociis seruum prophetarum chorum intellige. Sed quem prophetarum nõ sont persecuti? His sanè tribus seruorum gradibus, omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendi dominus alibi pronunciat dicens, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me.

Mar. 12. non remote à princip.

THEO. Vel aliter, Per primum seruum intellige prophetas qui circa tempus Heliæ fuerũt, quoniam Michæã verberauit Sedecbias pseudopropheta. Secundom

Non procul à prin. commentarÿ in cap. 12. Mar. tom 9.

eundem verò seruum quem in capite vulnerauerũt, id est affecerunt iniuria, intellige prophetas qui fuerunt circa tempus Oseæ & Esaiæ. Tertiũ vero seruũ intellige prophetas, qui fuerũt circa tempus Danielis, & Ezechielis, sequitur: Ad. ergo vnum ha. fi. &c.

Mar 12. cap. 42. in beda. Super illud: Reuerebuntur filium meum. to. 5. Mar. 12. non multum procul à prin. comment.

Hier. Filius charissimus & nouissimus vnigenitus est. Quod autẽ dicit, Re. fi. me. per ironiam hoc dicitur. Beo. Vel aliter: Quod ait, quia forte reue. fi. me. non de ignorantia dicitur, sed ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini reseruetur.

Theo. Vel aliter, Non ignorans quod futurum erat hoc dixit, sed ostendens quid erat decens & congruum eos operari. Co. autem di. adi. Hic est, &c.

Mar. 12. sup. illud: Hic est hæres tom. 5.

Bed. Manifestissime Dominus probat Iudæorum principes non per ignorãtiam, sed per inuidiam crucifixisse filium Dei. Intellexerunt enim hunc esse cui dictum est, Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam. Hanc autem occiso eo mali coloni præripere moliebãtur, cùm crucifigentes eum Iudæi, fidem quę per eum est extinguere, & suam magis quæ ex lege est iustitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inferere. Sequitur, & ap. eum oc. & eie. ex vi.

Mar 12. non remote à princip. Parũ à prin. commentar. ad cap. 12.

Theo. Scilicet extra Hierusalem. extra ciuitatem quippe crucifixus est dominus. Hier. Vel eiecerũt eum extra vineam, id est, extra plebem, dicentes, Samaritanus es, & dæmonium habes. Vel quia quantum in se erat, ex suis eum finibus excludẽtes, gentibus suscipiendum dederunt. sequitur, Quid ergo fa. do. vi. Ve. &c. Aug. de con. Euang. Et quidem Matthæus illos respondisse subiungit atque dixisse: Malos male perdet, quod Marcus hic non ab ipsis responsum esse commemorat, sed dominum post interrogationem suam ipsum sibi quodammodo respondisse. Sed facilè potest intelligi vel illorum vocẽ ita subiunctam, vt non interponeretur illi, responderũt aut illi dixerũt, sed tamen intelligeretur, aut ideo responsionem istam domino potius attributam, quia cùm verum dixerunt, etiam de illis hoc ipse respondit, qui veritas est.

Mar tom. 9. Lib. 2. c. 70. tom. 4.

Consensus euangelicus.

Mar. 12. non remotè à pr.

Theo. Dominus ergo vineę est pater filij interempti, & ipse filius interemptus, qui perdet colonos tradens ipsos Romanis, & populum dabit aliis colonis, id est, Apostolis. Perlegas actus Apostolorum, & inuenies tria milia, & quinque milia repentè credentium, & fructificantium Deo.

Non remoto à prin. comment ad ca. 12. Marc. tom. 9. Mar. 12 sup illud: Veniet & perdet colonos.

Hier. Vel datur vinea aliis, id est, ab oriente, & occidente, & austro, & ab aquilone venientibus, & recumbentibus cum Abraham, Isaac & Iacob in regno Dei. Bed. Hoc autem ita diuinitus fuisse procuratũ prophetico statim affirmauit exemplo, subiiciens, Nec scrip. hanc le. Lapidem, &c. q. d. Quomodo implebitur hæc prophetia, nisi quia Christus à vobis reprobatus & occisus, traditus est gentibus prædicandus, vt quasi lapis angularis duos populos condat in semetipsum, atque ex vtroque populo vnam sibi fidelium ciuitatem, vnum templum ædificet? Eosdem enim synagogæ magistros quos supra colonos dixerat, nunc ædificantes appellat, quia subditam sibi plebem ad ferendos vitæ fructus quasi vineam videbantur excolere, ipsi quoque hanc Deo inhabitatore dignam quasi domum cõstruere atque ornare præcipiebantur.

Lapis angularis Christus.

Theop. Mar. 12. sup. illud: Lapidẽ quẽ reprobauerunt.

Theo. Lapis ergo quem reprobauerunt doctores, hic factus est in caput anguli, id est in caput ecclesiæ. Angulus nanque ecclesia est quasi coniungens Iudæos & Gentiles. Hic autem angulus scilicet ecclesia, à domino factus est, & est mirabilis in oculis nostris, scilicet fidelium. Nam ab infidelibus miraculis detrahitur. Mirabilis quidem est ecclesia, quasi miraculis sistẽs domino cooperante Apostolis & sermonem confirmante consequentibus signis. & hoc est quod dicitur, A domino factum est istud, & est mirabile in ocolis nostris.

Mar 12 aliquantulum à prin. commentarÿ. tom. 9.

Hier. Vel aliter: Hic lapis reprobus quem gestat angulos coniungens in cœna agnum cum pane, finiens vetus, & nouum inchoans testamentum, præstat mira in oculis nostris, vt topazion.

Mar. 12. sup. illud: Et quærebant eum tenere to. 9.

Bed. Principes autem sacerdotum ostendebant vera esse quæ dominus dixerat, quod patet ex hoc quod subditur, & quærebant eum tenere. Ipse enim est hæres cuius iniustam necem dicebat esse vindicãdam à patre. Moraliter autem quique fidelium cum mysterium baptismi committitur, quasi vinea quam excolat locatur. Sed missus seruus contumeliis affectus vel cæsus eiicitur, cùm sermo auditus vel contẽnitur, vel quod peius est, etiã blasphematur: Missum insuper hæredem quantũ in se est occidit, qui filium Dei conculcauit. Perdito malo cultore vinea datur alteri cum dono gratiæ, quod superbus spreuit, humilis quisque ditabitur. Sed & hoc quod principes sacerdotum manum mittere quærentes in Iesum timore turbæ retinentur, quotidie geritur in ecclesia, cùm quilibet solo nomine frater eam quam non diligit, ecclesiasticæ fidei & pacis veritatem propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinem aut erubescit, aut timet impugnare.

Tropologia hęredis filij.

Et mittunt ad eum quosdam ex pharisæis & Herodianis, vt eum caperẽt in verbo. Qui venientes, dicũt ei: Magister, scimus quia verax es, & nõ curas quenquam. nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viã Dei doces, Licet dare tributũ Cæsari, an nõ dabimus? qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium vt videam: At illi obtulerũt ei. Et ait illis: Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicũt ei, Cæsari. Respõdens autem Iesus dixit illis: Reddite igitur quæ sũt Cæsaris, Cæsari, & quæ sũt Dei, Deo. Et mirabãtur super eo.

Mar. 12. cap. 42. in beda. Super illud: Mittunt ad eum quosdã. &c. tom. 5.

Bed. Quærentes Dominum cõprehendere summi sacerdotes timuerunt turbam, atque ideo quod per se non potuerunt, terrenis potestatibus efficere tentabant, vt vel ipsi à morte eius viderentur immunes, & ideo dicitur: Et mit. ad eum quosdam, &c.

Mar. 12. su. illud: Mittũt ad eum quosdam.

Theo. Diximus alibi de Herodianis, quòd hæresis quædam noua erat dicentium Christum esse Herodem, propter hoc quòd fecerant successores regni Iudæorum. Alij vero dicunt Herodianos milites fuisse Herodis, quos pharisæi pro testibus inducebãt de his quæ dicebantur à Christo, vt eum caperent, & adducerẽt. Vide autem eorũ malitiam, qualiter cum adulatione Christum decipere volebãt. Nam sequitur: Qui ven. dic. ei. Magis. quia ve. es.

Herodianorum hæreses.

Mar 12. immediate ante illud Magister scimus. tom. 9.

Hier. Mellitis enim verbis eum interrogabant, & circumdabant eum sicut apes mel portantes in ore, aculeũ in tergo.

Mar. 12. sup. illud: Magister scimus. tom. 5.

Beo. Blanda autem & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respondentem, vt magis Deum quàm Cæsarem timeat, & dicat non debere tributa solui, vt statim audientes Herodiani, seditionis contra Romanos auctorem habeant, & ideo subdunt, Et non curas quenquam: nec enim vides in faciem hominum.

Mar. 12. sup. illud: Et non respicis personam hominum.

Theo. Ita vt Cæsarem non honores, scilicet contra veritatem Ideo subdunt, sed in veri. vi. Dei doces, &c. Totum enim artificium eorum erat

vndique præcipitium habēs, vt si diceret quòd licet censum Cæsari dari, prouocent contra eum plebem quasi in seruitutem reducentem ipsum populum. Si vero diceret quòd non licet dari, sic accusarent eum tanquam excitaret populum contra Cæsarem, sed sapientiæ fons fugit dolos eorum. vnde sequitur: Qui sci. ve. eorum, ait il. Quid me ten. Afferte, &c.

Mar. 12. ca. 42. in Beda. Super illud: Afferte mihi denarium. Denarii valor exprimitur.

Beda. Denarius est genus nummi, quod pro 10. nummis imputabatur, & habebat imaginē Cæsaris. vnde sequitur: Et ait illis, Cuius est imago hæc & inscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Qui putāt interrogationem Saluatoris ignorantiam esse non dispensationē ex hoc discant quòd potuit scire cuius imago esset: sed interrogat, vt ad sermonem eorum competenter respondeat. vnde sequitur: Respondens autem Iesus B dixit illis, Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Theo. Quasi dicat, Date quod imaginē habet imaginato, id est, denarium Cæsaris. Potestis enim & censum Cęsari dare, & Deo propria offerre. Bed. Id est, decimas & primitias & oblationes & victimas, quomodo & ipse reddidit tributa pro se & Petro, & Deo quæ Dei sunt, patris faciens voluntatem. Hier. Vel aliter: Nummum habentem Cæsaris imaginem reddite coactum Cęsari, vos ipsos libenter Deo reddite. Signatum est enim super nos lumen vultus tui Domine, non Cæsaris.

Mar. 12 sup. illud: Reddite quæ sunt Cæsaris. Mar. 12 su. illud: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. to. 5. Marc. 12. Super illud: Magister scimus. tom. 9.

Tropologia hominis.

Marc. 12. Super illud: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.

C Theo. Quasi Cæsar etiam est vniuscuiusque nostrorum corporū ineuitabilis necessitas. Iubet ergo Dominus dari corpori cibaria propria & vestitum, & quæ sunt Dei, Deo. Sequitur: Et mirabātur super eo. Qui credere debuerant, ad tantam sapientiam sunt mirati, quòd calliditas eorum nō inuenisset locum.

Et venerunt ad eum Sadducæi qui dicunt resurrectionē non esse, & interrogabant eum, dicentes, Magister, Moyses nobis scripsit, vt si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit vxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius vxorē ipsius, & resuscitet semen fratri suo. D septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem & mortuus est nō relicto semine. Et secundus accepit eam, & mortuus est, & nec iste reliquit semen, & tertius similiter. Et acceperūt eam similiter septem, & non reliquerūt semen. Nouissimè omniū defuncta est & mulier. In resurrectione ergo cū resurrexerint, cuius de his erit vxor? Septem enim habuerunt eam vxorē. Et respōdens Iesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes scripturas, neque virtutē Dei? Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cælis. De Mortuis autem quod resurgant non F legistis in libro moysi, super rubū, quomodo dixerit illi Deus inquiens, ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Vos ergo multum erratis.

Sadducęorum hæresis qualis. *Marci 12. Super illud: Et veniunt Sadducæi ad illum.*

Glo. Postquam Dominus sapienter pharisæorū callidam tentationem euitauit, ostēditur quomodo etiam Sadducæos tentantes confundit. vnde dicitur: Et ve. ad eum Sadd. &c. Theo. Hæresis quædam Iudæorum erat, qui dicebātur Sadducæi, & hi resurrectionē negabant, & dicebāt quod non sit Angelus neque spiritus. Hi ergo accedentes ad Iesum, dolose narrationem quandam inquisierunt, per quam ostēderēt resurrectionem non esse factam nec fiendam.

A Et ideo subditur: Et int. eum di. Magi. In qua quidem narratione septem ponunt qui mulierem acceperant, vt magis retrahant à resurrectione.

Mar. 12. sup. illud: Moyses scripsit no. vt si cuius frater. to. 5. Mar. 12 sup. illud: Magister scimus. tom. 9. Allegoria synagogæ.

Bed. Rectè enim istiusmodi fingunt fabulam quæ deliramenti arguat eos, qui resurrectionem asserunt corporum. Potest autē fieri vt verè in gente eorū aliquando hoc acciderit. Hier. Mysticè autem mulier sterilis non relinquēs semen ex septem fratribus nouissimè moriēs, quid aliud significat quam Iudaicam synagogam relictam à Spiritu septiformi, qui 7. patriarchas impleuit, qui non reliquerunt ei semen Abrahæ, quod est Iesus Christus? licet enim puer natus est illis, nobis tamē gentibus datus est, quę mulier B mortua erat Christo, nec cuiquā patriarchæ de 7. in resurrectione cōiungetur. Septenario nāque numero vniuersitas perfectorū significatur, vt versa vice per Esa dicitur: Apprehendent septē mulieres virum vnum, id est, septem Ecclesiæ, quas Dominus amat, arguit, & castigat, eum vna fide adorant. vnde sequitur: Et respondens Iesus, ait illi: Nonne ideo er. &c.

Mar. 12. parum ante finem comment. Resurrectio asseritur.

Theo. Quasi dicat, Vos non intelligitis qualem resurrectionem scriptura annunciet. Creditis enim quòd restauratio corporum talium sit futura, qualia nunc sunt, nō autem sic erit. Sic igitur ignoratis scripturam, sed etiam virtutem ignoratis diuinam. Vos enim cōsideratis quasi difficile, dicētes: Qualiter po- C terunt membra dissoluta cōiungi, & animabus adunari? hoc enim respectu diuinæ potentiæ quasi nihil est. Sequitur: Cùm enim à mortuis, &c. quasi dicat, Diuina quædā erit vitæ restauratio & angelica, cùm vlterius non corrūpemur, sed eodem modo manebimus, & propter hoc nuptiæ auferentur. Nam nuptiæ quidem nunc sunt propter corruptionē, vt per successionem generis persistamus, & non deficiamus: tunc verò sicut angeli erimus, qui sunt sine successione nuptiali, & nunquam desinunt.

Mar. 12 sup. illud: Neque nubent, neque nubentur. tom. 5.

Bed. Considerandum est hic quod Latina consuetudo hic Græco idiomati non respondet. Nubere. n. propriè dicuntur mulieres, & viri vxores ducere: sed D nos simpliciter dictum intelligamus, vt nubere de viris, & nubi de vxoribus scriptum sit.

Mar. 12 sup. illud: Magister scimus. tom. 9. Marc. 12. à med. comment.

Hier. Sic igitur erant non intelligentes scripturas, quia in resurrectione homines erunt sicut Angeli Dei, id est, nemo ibi moritur, nemo ibi nascitur, nec infans est ibi, nec senex. Theo. Et aliter etiā decipiuntur, non intelligentes scripturas. Si enim has intellexissent, intelligerent quomodo per scripturas resurrectio mortuorum possit probari. vnde subdit: De mortuis autem quòd, &c.

Mar. 12. sup. illud: De mortuis autem tom 9.

Hier. Dico autem super rubum, in quo est similitudo vestra, in quo ignis ardebat, sed non eius spinas cōsumebat: sic vos inflammat eloquium meum, F nec spinas vestras sub maledicto germinatas absumit.

Rabbi significatio. *Theophila Marc. 12. à med. illius.*

Theo. Dico autem, Ego sum Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob. Quasi dicat, Deus viuentium. vnde subdit: Non est Deus mortuorum sed viuorum. Non enim dixit ego fui, sed Ego sum, tanquā illi pręsentes existāt. Sed forte aliquis dicet, quòd hoc dixit solum Deus de anima Abrahæ, non de corpore. Ad quod dicimus, quòd Abraham vtrunque importat, scilicet corpus & animam, ita vt & corporis ipse sit Deus, & corp⁹ viuat apud Deū. i. in Dei ordinatione.

Marc. 12. super illud: Ego sū Deus Abraham, &c. tom. 5.

Beda. Vel quia cùm probauit animas permanere post mortem (neque enim poterat fieri vt eorum esset Deus qui nequaquam subsisterēt) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus

Animæ post mortē manent. Mar. 12. super illud: De mortuis autē non legistis, &c. tom. 9.

animabus bona maláque gesserunt. HIER. Cùm autē dicit Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob, ter Deum nominando, trinitatē intimauit. Cùm autem dicit, Nō est Deus mortuorum, vnum Deū iterans, vnā substantiam significauit. Viount autem qui vendicant portionem quam elegerant: mortui autē sunt, qui quod vēdicauerunt, perdiderunt. Vos ergo multum erratis. GLO. Quia videlicet & scripturis contradicebant, & virtuti Dei derogabant.

Et accessit vnus de scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam bene illis respōderit, interrogauit eum quod esset primum omnium mandatū. Iesus autem respondit ei, quia primū omnium B *mandatum est, Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mādatum. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Maius horum aliud mandatū non est. Et ait illi scriba, Bene magister, in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & nō est alius præter eum. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis.* C *Iesus autem videns quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.*

Mar. 12. in hoc loco. tom. 9.

GLO. Postquam Dominus confutauit pharisæos & Sadducæos tentantes, hic ostenditur, quomodo satisfecit scribæ quærenti. vnde dicitur: Et acces. &c. HIER. Quæ est hæc quęstio problematis, quod est commune omnibus peritis in lege: nisi quòd diuersa in Exod. & Leuit. & Deuter. ordinantur mandata: vnde non vnum, sed duo intulit mandata, quibus quasi duobus vberibus super pectus sponsæ eleuatis, D nostra alitur infantia. Et ideo subditur: Primū mandatum est, Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Primum omniū maximum mandatum dicit, hoc est, quod ante omnia debemus in corde singuli quasi vnicum pietatis fundamentum locare, id est, cognitio atque confessio diuinæ vnitatis cū executione bonæ operationis, quæ in dilectione Dei & proximi perficitur. vnde subditur: Et dil. Do. De. tuum, &c. THEO. Attende qualiter omnes animæ vires enumerauerit. Est enim virtus animæ animalis, quam expedit in dicendo, Ex tota anima tua, ad quam pertinet ira & desiderium, quæ omnia tribui vult diuino amori. Est & alia vis, quæ dicitur naturalis, ad quam pertinet nutritiua & augmentatiua, & E ista est etiam danda Domino tota, propter quod dicit, Ex toto corde. Est & alia vis rationalis, quam mentem vocat, & ista etiam est danda Deo tota.

Duo vbera sponsæ. Mādatum primum quod sit.

Marc. 12. à medio. Animæ vires.

GLO. Quòd autem subdit, Et ex tota fortitudine, ad vires corporales referri potest. Sequitur: Secon. au. si. est huic, Diliges proxi. tuum sicut teip.

A med. clement. in ca. 12. Marc.

THEO. Propter hoc dicit esse simile, quia hæc duo mandata alternatim sunt sibi consona, & reciprocè conuertuntur. Nam qui diligit Deum, diligit & facturam suam. Principale autem factorū eius est homo: vnde qui diligit Deū, diligere debet omnes homines. Qui verò diligit proximum, qui multoties

A dat causam scandali, multo magis eum debet diligere, qui semper præstat beneficia. Et ideo propter cohærentiam horum mandatorum subdit: Maius horum aliud mandatum non est. Sequitur: Et ait il. scri. Ben. magi. in veri dix. BEO. Ostendit ex hoc quod dicit, Maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs, grauē sæpe inter scribas, & pharisæos quæstionem esse versatam, quod esset mandatū primum siue maximū diuinæ legis, quibusdam videlicet hostias & sacrificia laudantibus, alijs verò fidei & dilectionis opera præferentibus, eo quòd plurimi patrū ante legem ex fide tātum quæ per dilectionem operatur, placuerunt Deo. In hac sententia scriba iste se B fuisse declarat. Sequitur: Iesus autem vidēs quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. THEO. In quo nō eum esse perfectum testatur: non. n. dixit, Intra regnum cælorum es, sed non longè es à regno Dei. BEO. Ideo autem non fuit longè à regno Dei, quia sentētiæ illius quæ noui testamenti & Euangelicæ perfectionis est propria, fautor extitisse probatus est. AVGV. de con. Euang. Nec moueat quòd Matth. dicit tentantem fuisse, à quo Dominus interrogatus est. Fieri. n. potest, vt quamuis tentans accesserit, Domini tamen responsione correctus sit. Aut certè ipsam tentationem nō accipiamus malam tanquam decipere volentis inimicum, sed cautam potius tāquam experiri amplius C volentis ignotum. HIERO. Vel non est longè qui vedit callide. Longior nanque est ignorātia à regno Dei quàm scientia: vnde supra Sadducæis, Erratis, inquit, nescientes scripturam, neque virtutem Dei. Sequitur: Et nemo audebat eum int. Quia enim in sermonibus confutati sunt, vltra non interrogant, sed apertissimè comprehensum Romanæ tradūt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficile conquiescere.

Marc. 12. sup illud: Bene magister in veritate dixisti, tom. 5.

Marc. 12 à med. comm. Mar 12. sup. illud: Nō es lōgè à regno Dei. tom. 5. Lib. 2. cap. 74. tom. 4.

Mar. 12. sit. illud: Et ait illi scriba.

Inuidiæ venena.

Et respondens Iesus dicebat, docens in tēplo: Quomodo dicunt scribæ Christum filium esse Dauid? Ipse D *enim Dauid dicit in Spiritu sancto, Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, Donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid dicit ipsum Dominum, & vnde est filius eius? Et multa turba eum libenter audiebat.*

THEO. Quia Christus ad passionem venturus erat, opinionem falsam corrigit Iudæorum, qui Christū filium Dauid esse dicebāt, non dominum eius. vnde dicitur: Et resp. Iesus di. do. in tem. HIER. Id est, palā eis de se loquitur, vt inexcusabiles sint. Sequitur enim: Quomodo dicunt scribæ Christum filium Dauid esse? THEO. Ostendit vero Christus se esse E Dominū per verba Dauid. Nam sequitur: Ipse enim dicit in Spiritu sancto: Dixit Dominus Dño meo sede à dextris meis. quasi dicat, Non potestis mihi dicere, quòd Dauid absque gratia Spiritus sancti hoc dixerit, sed in Spiritu sancto vocauit eum Dominū. Et quòd sit Dominus ostendit per hoc, quod subdit: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipsi enim erant inimici eius, quos Deus pater posuit scabellum Christi. Quòd autem à patre subijciuntur ei inimici, non infirmitatem filij, sed vnitatem naturæ, qua in altero alter operatur, significat. Nam & filius subijcit inimicos patri, quia patrem clarificat super terram. GLO. Sic ergo Dominus ex prædictis cōcludit dubitabilem quæstionem.

Mar. 12. inter med. & finem com.

Mar. 12. super illud: Et ait illi scriba. tom. 9.

Mar. 12. inter med. & finē comm.

Nā ex verbis Dauid præmissis habetur, quòd Christus sit dominus Dauid: ex dicto autem scribarū habetur, quòd sit filius eius. Et hoc est quod subditur: Ipse ergo Dauid dicit eum dominum, & vnde est filius eius? Beoa. Interrogatio Iesu nobis profuit vsque hodie contra Iudæos: & hi enim, qui confitentur Christum esse venturum, hominē simplicem, & sanctum virum asserūt de genere Dauid, interrogemus ergo eos docti à Domino si simplex homo est, & tantùm filius Dauid, qoomodo vocet eum Dauid dominum suom in Spiritu sancto? Non autem reprehenduntur, quòd Dauid filium dicunt, sed quòd Dei filium eum esse non credunt. Sequitur: Et multa turba eum libenter audiebat. Glo. Quia scilicet videbant eum sapienter respondentem & interrogantem.

Mar. 12. super illud: Quomodo dicūt scribæ Christum filium, &c. tom. 5.

Iesu pulchra interrogatio.

Et dicebat eis in doctrina sua, Cauete à scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis. Qui deuorant domos viduarū sub obtentu prolixæ orationis: hi accipiunt prolixius iudicium.

Hier. Confutatis scribis & pharisæis, vt ignis eorum arida exempla incendit, vnde dicitur: Et dicebat eis in doctrina sua, Cauete à scribis, &c.

Mar. 12. su. illud: Et ait illis scribæ. tom. 9.

Beo. Ambulare in stolis, cultioribus vestimentis indutos ad publicū procedere significat, in qoo inter cætera dioes ille, qui epulabator quotidie splendidè, peccasse describitur. Theo. Io stolis autem venerabilibus ambulabant, ex hoc volentes præhonorari, & similiter alia appetebant quæ cedunt ad gloriam. Nam sequitur: Et salutari in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis, scilicet volunt. Bed. Notandū autem, quòd non salutari io foro, non primos sedere, vel discumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit, sed eos, qui hæc siue habita, siue non habita indebitè amant, à fidelibus quasi improbos docet esset cauendos, animum videlicet, non gradum redarguens, licet culpa non careat, si ijdem in foro litibus interessent, qui in cathedra Moysi synagogæ magistri cupiunt appellari. Duplici sanè ratione vanæ gloriæ cupidis atteodere iubemur, ne scilicet eorum vel simulatione seducamur, æstimātes bona esse quæ faciunt: vel æmulatione inflammemur, frustra gaudentes in bonis quæ laudari simulant.

Marc. 12 su. illud: Cauete à scribis, qui volunt, tom. 5.

Mar. 12 aliquantulum ante finem.

Mar. 12. su. illud: Cauete à scribis, tom. 5.

Vanæ gloriæ detestatio.

Theo. Specialiter etiam Apostolos docet, vt nullam cum scribis habeant conuersationem, sed ipsum Christum imitentur, ordinansque ipsos magistros in his quæ sunt circa vitam agenda, alios eis supponit.

Mar. 12. aliquantulum ante finem illius.

Beoa. Non solùm autem laudes ab hominibus, verùm etiam pecunias quærunt. vnde sequitur: Qui deuorant domos viduarum sub obtentu prolixę orationis. Sunt enim qui se iustos simulātes, à peccatorum suorum conscientia turbatis quasi patroni pro eis in iudicio futuri, pecunias accipere non dubitāt: & cū porrecta manus pauperi preces iuuare soleat, illi ob hoc maximè in precibus pernoctant, vt pauperi nommum tollant. Theo. Accedebāt autem scribę ad has mulieres, quæ sine protectione viri manebant, quasi earū fierent protectores, & simulatione orationis, & habitu reuerentiæ, & hypocrisi viduas decipiebant, & sic etiam deuorabant diuitum domos. Sequitur: Hi accipient prolixius iudicium, scilicet quàm cæteri Iudæorum peccantium.

Mar. 12 super illud: Qui deuorant domos viduarum.

Mar. 12. aliquantulum ante finem comm.

A *Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret in gazophylaciū, & multi diuites iactabāt multa. Cùm venisset autē vna vidua pauper misit duo minuta, quod est quadrās. Et conuocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit qui miserūt in gazophylacium, Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt, hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum.*

Beoa. Dominus qui appetitus primatos & vanæ gloriæ cauendos esse monuerat, etiam dona ferentes B in domū Domini certo examine discernit. vnde dicitur: Et sedēs Iesus con. gaao. asp. quomo. tur. iact. in ga. Sermone græco phylatte, seruare dicitur, & gaza Persica lingua diuitiæ vocantur: vnde Gazophylaciom locus appellari solet, qoo diuitiæ seruantur, quo nomine & arca in qua donaria populi cōgregabātur ad vsus templi necessarios, & porticus in quibus seruabātur, appellabantur. Habes exemplum de porticibus in Euangelio: Hæc, inquit, verba locutus est in gazophylacio docens in templo. Habes & de arca in libro regū, Et attulit Ioiada pontifex gazophylacium vnum. Theo. Erat autem laudabilis consuetudo apud Iudæos, vt scilicet habentes & vo- C lentes aliquid in gazophylacio ponerent, quod esset pro sacerdotibus & pauperibus & viduis, vt exinde nutrirentur. vnde subditur: Et multi di. ia. mul. Multis autem hoc facientibus accessit & vidua, ostendēs affectum in oblatione pecuniæ secundum propriam virtutē. vnde subditur: Cùm ve. aut. vna vi. pau. mi. duo min. quod est quadrans. Beoa. Quadrantem vocant calculatores quartam partē cuiuslibet rei, videlicet & loci, aut temporis, aut pecuniæ. Forsitan ergo hoc loco quartam partem sicli, id est, quinque obolos significat. Sequitur: Et con. disc. suos, ait il. Amen dico vob. quon. vid. hæc pau. pl. om. mi. qui D mise. in gaz. Deus enim non substantiam offerentiom, sed conscientiam pensat: nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. vnde subdit: Omnes enim ex eo quod, &c.

Mar. 12. super illud: Et sedēs contra gazophylac. tom. 5.

Consuetudo laudabilis.

Mar. 12. paulo ante finem illius.

Quadrans quid sit.

Mar. 12. non multum remotè ante fin. tom. 5.

Hier. Mysticè autem diuites sunt qui proferunt de thesauro cordis sui noua & vetera, quę sunt incerta & occolta sapientiæ diuinæ vtriosque testamenti: paupercula autem quæ est, vt ego & mei similes, qui mitto quod possum, & desidero quod non possum vobis explanare. Nam non quātum vos audistis, sed ex quanto cōsiderat Deus: vnusquisque autem quadrantem potest offerre, quæ est voluntas prompta, quæ dicitur qoadrans, quia cum tribus cōsistit, scilicet cogitatu, verbo, & facto. Quòd dicit, Totum vi- E ctum suū misit, hoc significat, quia tota volūtas corporis in victu cōsistit. vnde dicitur, Totus labor hominis in ore suo est. Theo. Vel aliter: Vidua ista anima hominis est, relinquēs satanam cui fuerat adiuncta, quæ mittit in templi ærario duo minuta, carnem scilicet & mētem: carnem quidē per abstinentiam, mentem verò per humilitatem, vt sic audire valeat quòd totum victum suum posoit & sacrum fecit, nihil de suo mundo relinquens. Beo. Allegoricè autem diuites qui in gazophylacium munera mittebant, Iudęos de iustitia legis elatos designant: vidua pauper ecclesiæ simplicitatem designat: pauper quidem, quia spiritum superbiæ, vel concupiscentias temporaliū abiecit: vidua verò, quia vir eiūs pro ea mortem

Mar. 12. super illud: Aspiciebat quomodo diuites, to. 9.

Theophilac. Mar. 12. circa finem.

Mar. 12. non procul à fine illius. to. 5.

mortem pertulit. Hæc in Gazophylaciū duo minuta mittit, quia dilectionē Dei & proximi, seu fidei & orationis munera defert: quæ consideratur propriæ fragilitatis minuta, sed merito piç intētionis accepta cunctis superbientibus Iudæorum operibus prçstāt: ex abundanti sibi Iudæus mittit in munera Dei, qui de iustitia sua præsumit. Omnem autem victū suum in Dei munera mittit ecclesia, quia omne quod viuit, non sui meriti, sed diuini muneris esse intelligit.

CAPVT XIII.

ET cum egrederetur de templo, ait illi vnus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ. Et respondens Iesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.

Mar. 13. ca. 43. in Beda, in prin. to. 5.

BEO. Quia fundata ecclesia Christi Iudæa dignas suæ perfidiæ pœnas erat luitura, aptè Dominus post laudatam in paupere vidua deuotionē ecclesiæ egreditur de templo, ruināque eius futuram, atque ædificia nunc admiranda, non multo post contemnenda esse prædixit. vnde dicitur: Et cùm egrederetur de templo, ait illi vnus, &c. THEO. Quia enim multa circa destructionem Hierusalem Dominus locutus fuerat, discipuli eius mirabantur, quòd tam magna & pulchra ædificia destrui debeant: & propter hoc ostendunt ei templi decorem, qui non solum ait hæc destruenda fore, sed & quòd in eis lapis super lapidem non relinqueretur. vnde sequitur: Et respondens Iesus ait illi, Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super, &c. Sed dicerent aliqui, quòd multæ reliquiæ remanserunt, vt Christum mendacem nitantur ostendere: sed nequaquam est hoc. Etsi. n. aliquæ reliquiæ remansissent, tamen vsque ad vniuersalem consummationem non relinquetur lapis super lapidem. Præterea narratur quòd Helius Adrianus ciuitatem & templum à fundamento euertit, ita quòd verbum Domini, quod hic dicitur, sit impletum. BED. Diuinitus autem procuratum est, vt patefacta per orbem fidei Euangelicæ gratia, templum ipsum cum cæremonijs tolleretur, ne quis forte paruulus in fide, si videret illa permanere quæ à Deo sunt instituta, paulatim à sinceritate fidei quæ est in Christo Iesu, ad carnalem laberetur Iudaismum. HIER. In hoc etiam enumerat Dominus discipulis cladem nouissimi temporis, id est, destructionem tēpli cum plebe & littera sua: de qua lapis super lapidem nō relinquetur, id est, testimonia prophetarum super eos, in quos Iudæi retorquebant ea, vt in Esdram, & Zorobabel, & Machabeos. BEO. Recedente etiam Domino de templo, omnia legis ædificia & compositio mandatorū ita destructa est, vt nihil à Iudęis impleri possit, & capite sublato, vniuersa inter se membra compugnāt.

In prin. comment. ad ca. 13. Mar.

Contrarietas soluitur.

Mar. 13. parū à princip. commentar. tom. 9.

Gratia Euangelij.

Marc. 13. in princ. illius. tom. 9.

Mar. 13 circa prin. commentarij. tom. 5.

Et cùm sederet in monte oliuarū contra templum, interrogabāt eum separatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis quādo ista fient, & quod signum erit quando hæc omnia incipient consummari? Et respōdēs Iesus, cœpit dicere illis: Videte ne quis vos seducat. Multi enim veniēt in nomi-

A *ne meo, dicentes, quia ego sum, & multos seducent. Cùm audieritis autem bella & opiniones bellorum, ne timueritis. Oportet enim hæc fieri, sed nondum finis. Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.*

Mar. 13. Nō remoto à princip. to. 5.

Anagogia pulchra.

BED. Quia laudantibus quibusdam ædificationes templi Dominus palam responderat hæc esse omnia destruenda, discipuli secreto tempus & signa prædictæ destructionis interrogant. vnde dicitur: Et cùm sederet, &c. Sedet Dominus in monte oliuarum cō- B tra templum, cùm de ruina & excidio templi disputat, vt etiam ipso corporis situ verbis quæ loquitur, congruat, mysticè designans, quòd quietus manens in sanctis, superborum detestatur amentiam. Mons enim oliueti fructiferam designat sanctæ ecclesiæ celsitudinem. AVG. Interrogantibus autem eum discipulis, ea respondit Dominus, quæ iam ex illo tempore fuerant secutura, siue de excidio Hierusalem, vnde orta est ipsius interrogationis occasio, siue de aduentu suo per ecclesiam, in qua vsque ad finem venire non cessat. In suis enim veniens agnoscitur, dum eius quotidie membra nascuntur, siue de ipso fine, in quo apparebit viuos iudicaturus & mor- C tuos. THEO. Sed antequam eis ad interrogata respondeat, mentem eorum confirmat, vt non seducātur. vnde sequitur: Et respondens Iesus, cœpit dicere illis: Videte ne quis, &c. Hoc autem dicit, quia incipientibus circa Iudæā passionibus insurrexerunt quidam, qui se doctores esse dicebant. vnde sequitur: Multi enim venient in nomine meo, &c.

Epist. 80 ad Hesich. paulò ante med. tom. 2.

Theophilac. Mar. 13. non remotè à princ.

BED. Multi enim imminente Hierosolymorum excidio extitere, qui se esse Christos dixerunt, tempúsque libertatis iam appropinquare. Multi etiam in ecclesia ipsis etiam temporibus Apostolorum hęresiarchæ prodiere. Multi etiam in nomine Christi D venere Antichristi, quorum primus est Simon Magus, cui, sicut in Actibus Apostolorum legimus, auscultabant qui in Samaria erant, dicentes, Hæc est virtus Dei, quæ vocatur magna. vnde & hic subditur: Et multos seducent. A tempore autem Dominicæ passionis in populo Iudæorum, qui latronem seditiosum elegerunt, & Christum Saluatorem abiecerunt, nec hostium bella, nec seditiones ciuium cessauerunt. vnde sequitur: Cùm audieritis autem bella, &c. Sed his aduentantibus, Apostoli ne terreantur, ne Hierusalem Iudęámque deserant, admonentur: quia videlicet non statim finis, quin potius in quadragesimum differendum sit annum. Et hoc E est quod subditur: Oportet. n. hæc fie. sed nondum finis, id est, desolatio prouinciæ, vltimúmque vrbis ac templi excidium. Sequitur: Exurget, &c.

Mar. 13. super illud. Videte ne quis vos seducat.

Antichristi multi.

THEO. Id est, Romani contra Iudæos, quod Iosephus narrat ante destructionem Hierusalem factum. Cùm enim gens Iudæorum tributū non redderet, Romani venerunt turbati: sed quia tunc temporis Romani misericordes erant, cepissent quidem eorum spolia, non fuisset tamen destructio Hierusalem, sed quòd Deus contra Iudæos præliaretur, ostenditur per id quod subditur: Et erunt terræmotus per loca, & fames. BEDA. Constat autem hoc tempore Iudaicę seditionis ad litterā contigisse. Potest vero regnum super regnum, & pestilētia eorum, quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi

Theophilac. Mar. 13. su. illud. Multi venient in nomine meo.

Mar. 13. sa. illud: Exurget gens contra gentem. tom. 5.

verbum Dei, & commotio vniuersæ terræ, & à vera fide separatio in hæreticis magis intelligi, qui contra se inuicè dimicantes, ecclesiæ victoriam faciunt.

Videte autē vosmetipsos: tradent enim vos in cōcilijs, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides, & reges stabitis propter me, in testimonium illis. Et in omnes gentes primum oportet prædicari Euāgelium. Et cùm duxerint vos trādentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. Non enim vos estis loquētes: sed Spiritus sanctus. Tradet autem frater fratrē in mortem, & pater filium, & consurgent filij in parentes, & morte afficient eos. Et odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit.

Mar. 13. su. illud: Videte vosmetipsos. tom. 5.

Beda. Quo merito Hierosolymis, ac prouinciæ Iudæorum vniuersæ irroganda tot fuerunt aduersa, Dñs manifestat, cùm dicit: Videte autē vosmetipsos: tradent. n. vos in conc. & in syn. vapu. Ea quippe Iudaicæ genti maxima causa erat excidij, quod post occisionē Saluatoris, nominis quoque ac fidei eius præcones impia crudelitate vexabant.

Mar. 13. sup. illud: Caueте vobis: tradent enim vos.

Theo. Conuenienter autem præposuit narrationem de his quæ circa Apostolos erant, vt in proprijs tribulationibus aliqualem consolationē haberet ex communibus tribulationibus & passionibus. Sequitur enim: Et ante præsides, &c. Reges & præsides dicit, sicut Agrippam. Neronem, & Herodē. Quòd autem dicit, Ante re. & præ. sta. pro. me. non modicam eis cōsolationem dedit, quia scilicet propter eū erant passuri. Quòd autē dicit, In testimonium illis, sic intelligitur, id est, in præiudicium eorum, vt scilicet essent inexcusabiles, quòd scilicet Apostolis laborātibus illi non potuerunt veritati cōiungi. Deinde vt crederent, quòd propter tribulationes & pericula prædicatio impediretur, subdit: Et in om. &c.

Lib. 2. cap. 87. tom. 4. Mar 13. sup. illud: Et in omnes gentes, &c.

Avg. de con. Euangel. Matthæus addit, Et tunc veniet consummatio. Sed hoc quod Marc. ait, Primum, signat vtique antequam veniat cōsummatio.

Historia pulchra.

Bed. Hoc ita fuisse completum, ecclesiasticæ stantur historiæ, in quibus refertur, quòd Apostoli omnes multò ante excidiū Iudææ prouinciæ ad prædicandum Euangelium toto orbe fuerunt dispersi, excepto Iacobo Zebedæi, & Iacobo fratre Domini, qui in Iudæa pro verbo Domini prius sanguinem fuderāt. Quoniam ergo nouerat Dominus, corda discipulorum de excidio ac perditione suæ gentis esse contristanda, hoc eos solatio alleuat, vt nossent, sibi, etiā Iudæis abiectis, socios non deesse gaudij regnique cælestis, immò multò plures quā de Iudæa perierent, ex omnibus toto orbe hominibus esse colligēdos. Glo. Poterat etiam alia sollicitudo in discipulorum cordibus oriri, quia enim audierant, quòd ante reges & præsides essent ducendi, ne dubitarent quòd ex defectu propriæ scientiæ ac facundiæ ad respondendum insufficientes essent, Dominus eos cōsolatur, cùm subdit: Et cum dux. vos tradentes, &c.

Mar. 13. sup. illud: Cum duxerint vos tradentes. tom. 5. Mar. 13. sup. illud: Tra-

Beo. Cùm enim propter Christum ducimur ad Iudices, voluntatem tantùm nostrā pro Christo debemus offerre. Cæterum ipse Christus, qui in nobis habitat, loquitur, & Spiritus sancti in respondendo gratia dabitur. vnde sequitur: Nō. n. vos estis qui lo.

A sed Spi. san. Theo. Prædicit etiam eis quod erat grauius, quòd scilicet à propinquis persecutionem patientur. vnde sequitur: Tradet autem frat. fra. in mor. & pater, &c. Beu. Hoc in persecutionibus fieri crebrò vidimus, nec vllus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est. Theo. Hoc autem dicit, vt audito hoc præparēt se, vt persecutiones & mala patientius sustinerent. Deinde consolationem inducit, dicens: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quòd enim habeamur odio propter Christum, causa est sufficiens patienter persecutiones sustinendi, non enim martyrem facit pœna, sed causa. Sed in hoc etiā quod sequitur: Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit. & non modica consolatio esse videtur inter persecutiones.

ditur us est frater fratrem. Mar. 13. sup. illud: Tradet frater fratrem. tom. 5. Mar. 13. sup. illud: Traditurus est frater fratrem.

B

Cùm autem videritis abominationē desolationis stantem vbi non debet (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes, & qui super tectū, non descendat in domum, nec introeat, vt tollat quid de domo sua: & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate verò, vt hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ,

C *quam cōdidit Deus, vsque nunc, neque fient. Et nisi breuiasset Dominus dies, nō fuisset salua omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breuiauit dies.*

Glo. Præmissis his, quæ ante excidium ciuitatis erant futura, nunc Dominus prædicit ea quæ circa ipsam ciuitatis destructionem contigerunt, dicens: Cùm autem videritis abominationem, &c.

Lib. 2. cap. 87. ante dium. to. Consensu Euangel.

Avg. de con. Euang. Matthæus dicit, Stantem in loco sancto. in hac autem mutatione verbi Marcus exposuit eandem sententiam. Ideò quippe, Vbi non debet, quia. Ē in loco sancto, vbi non debet.

D Bed. Quando autem ad intelligentiam prouocamur, mysticum monstratur esse quod dictū est. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Adriani equestri statua, quæ in ipso sancto sanctorum loco multo tempore stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam idolū nuncupatur, & iccirco addidit, Desolationis, quòd in desolato templo atque deserto idolum positum sit.

Mar. 13. sup. illud: Cum videritis abominationem tom.

Theo. Vel abominationem desolationis dicit ingressum hostium in ciuitatem per violentiam.

Avg. ad Esi. Lucas verò vt ostenderet tunc factam fuisse abominationē desolationis, quādo expugnata est Hierusalem, hoc eodem loco Domini verba commemorat: Cùm videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Sequitur: Tunc qui in Iudæa sunt, &c.

Epist. 80. post rium à med. tom. 2.

E

Bed. Hæc iuxta litteram facta esse constat, cùm appropinquante Romano bello, & exterminio Iudaicæ gentis, oraculo admoniti omnes qui erant in prouincia Christiani, longius discesserūt, vt ecclesiastica narrat historia, & trans Iordanem secedentes, monebant ad tempus in ciuitate Pella sub tutela Agrippæ regis Iudæorum, cuius in Actibus Apostolorum mentio est: qui eum ea, quæ sibi obtemperare volebat, parte Iudæorū semper imperio Romanorū subditus agebat. Theo. Benè autem dixit, Qui in

Mar. 13. sup. illud: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiat. tom. 5.

Historia pulchra.

Iudæa

Iodæa sunt. quia Apostoli in Iudæa adhuc non erant, sed ante prælium fugati sunt à Hierusalem.

Mar. 13. su per illud: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant.

Glo. Vel magis ipsi exierunt spiritu ducti diuino. Sequitur: Et qui super tectum, non descen. in do. nec intro. vt tol. quid de do. sua. Desiderabile enim erit etiã nudo corpore de tanta tribulatione saluari. Seqoitur: Væ autem, &c. Beda. Quarum scilicet vel vteri, vel manus filiorum sarcina prægrauatæ, fugæ necessitatem non minimum impedient.

Mar. 13. su. illud: Væ autem prægnantibus. tom. 5.

Theo. Mihi autem videtur quòd filiorũ esum in his ostendat: nam fame & pestilentia afflicti manus filijs iniecerunt. Glo. Postquam autem fecerat mentionem de duplici impedimento fugæ, quòd. s. posset esse vel ex cupiditate rerum asportandarum, vel ex deportatione natorum, tangit tertiũ impedimeotum, quòd scilicet est ex parte temporis: dicens: Orate ergo vt hyeme non fiant. Theo. Ne scilicet ex difficultate temporis impediantur qui fugere cupiuot. Causam autem tantæ necessitatis ad effugiendum conuenienter assignat, cùm dicit: Erunt enim dies illi tribulationis tales. Avgv. ad Esi. Iosephus enim qui Iudaicas scripsit historias, talia mulra dicit illi populo tunc accidisse, vt vix credibilia videãtur. vnde non immerito dictum est, talem tribolationẽ nec fuisse à creaturæ initio, nec futuram. Sed etsi tẽpore Antichristi talis aut maior forsitan erit, intelligẽdum est de illo populo dictum, quòd eis talis amplius futura non erit. Si enim Antichristum illi primi & præcipui recepturi sunt, facturus est tunc idem populus tribulationem potius quàm passurus.

Mar. 13. super illud: Væ autem prægnantibus.

Theophila. Mar. 13. sup. hoc verb.

Epist. 80. à medio illius. tom. 2.

Augustia temporis.

Beda. Hoc autem solum est in tantis malis refugium, vt Deus, qui dat virtutem pariẽdi, breuiet potentiã persequendi. vnde sequitur: Et nisi breui. do. di. &c. Theo. Id est, nisi in breui spatio bellum Romanorum fuisset, non fuisset salua omnis caro, id est, nullus euasisset Iudæus: sed propter electos quos elegit, id est, propter Iudæos credentes, aut in posterum credituros, breuiauit dies, id est, cito bellum est terminatum: nam præsciebat Deus quod multi post desolationem ciuitatis crederent Iudæorum. huius gratia eorum genus ex toto destrui non permisit.

Mar. 13. su. illud: Et nisi breuiasset Dominus dies. tom. 5. Mar. 13. sup. illud: Et nisi breuiasset Dominus dies illos.

Avgv. ad Esi. Quidam autem conuenientius intellexisse mihi vidẽtur mala ipsa significata nomine dierum, sicut dicti sunt dies mali in alijs scripturæ diuinæ locis: neque enim dies ipsi mali sunt, sed ea quæ fiuot in eis. Ipsa ergo dicta sunt breuiari, vt Deo donante tolerantiam minos sentirẽt, ac sic quæ magna essent, breuia fierent. Beda. Vel aliter: Hæc quæ dicit ab illo loco, Erunt dies tribulationis, tẽporibus Antichristi propriè congruunt, quando non solum tormenta crebriora, & acerbiora quàm prius cõsueuerãt, ingerenda sunt fidelibus, sed quod grauius est, signorũ quoque operatio eos qui tormẽta ingerunt, comitabitur. Bed. Hæc autem tribulatio quanto cæteris, quæ præcessere, pressurarum põdere grauior fuit, tanto est tẽporis breuitate moderatior futura. Nanque tribus annis & dimidio, quantum de prophetia Danielis & Apocalypsi Ioannis cõijci potest, ecclesia per orbẽ impugnanda esse creditur. Iuxta vero sensus spirituales, cùm viderimus abominationem desolationis stare vbi non debet, hoc est, hæreses & flagitia regnare inter eos, qui cælestibus mysterijs videbantur esse consecrati, tunc qoicunque in Iudæa, hoc est, in confessione veræ fidei persistimus, tanto altius virtutum culmen debemus ascendere, quanto plures ampla vitiorũ itinera sequi videmus.

Epist. 80. à med. tom. 2.

Dies mali qui sint.

Mar. 13. su. illud: Erunt dies illi tribulationis quales non fuerũt. to. 5.

Marc. 13 su. illud: Nisi breuiasset Dominus dies illos. tom. 5.

Antichristi persecutio.

A Hiero. Fuga. n. in montes est, vt non descendat ad ima qui ascendit ad alta. Beda. Tunc qui super tectum est, hoc est, qui excedẽs animo carnalia facta tanquam in aura liberè spiritualiter viuit, ne descendat ad infimos actus pristinæ conuersationis, neque ea quæ reliquerat mũdi, carni suæ desideria repetat. Domus namque nostra vel mundus hic, vel ipsa in qua degimus, nostra intelligenda est caro.

Marc 13. non multũ preced. prin. tom. 9.

Mar. 13. su. illud. Tunc qui in Iudæa sunt fugiãt. tom. 5.

Hier. Dicit enim, Orate vt hyeme non fiat fuga vestra vel sabbatho, id est, ne finiantur fructus nostri operis cum fine temporis. hyeme enim finitur fructus, sabbatho verò tempus. Beda. Si autem de cõsummatione mundi intelligatur, hæc præcipit, vt B non refrigescat fides nostra, & in Christũ charitas, neque vt ociosi in opere Dei torpeamus virtutum sabbatho. Theo. Oportet etiam nos à peccato fugere cum feruore, & non frigide & quiete

Mar 13. non multum remotè à prin. tom. 9.

Marc. 13. super illud Orate vt in hyeme non fiant. tom. 5.

Hier. Tribulatio autem erit ingens & dies breues propter electos, ne malitia huius temporis mutet intellectum eorum.

Theophila. marc 13 super illud: Orate ne sit fuga vestra in hyeme

Et tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. Exurgẽt enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabũt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. Vos ergo vi- C *dete. Ecce prædixi vobis omnia. Sed in illis diebus post tribulationem illam sol cõtenebrabitur, & luna non dabit splendorem suũ. Et stellæ celi erunt decidentes, & virtutes que in celis sunt, mouebũtur. Et tunc videbunt filiũ hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria. Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ vsque ad summum celi.*

Mar 13 parum ante medium commentarij, tom. 9.

Theo. Postquam ea quæ ad Hierusalem pertinebant, Dominus compleuit, nunc de aduentu loquitur Antichristi, dicens: Et tunc si quis vobis dixerit, D ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. Hoc autem quod dicit, Tunc, non sic intelligas, id est, statim cùm completa fuerint supra dicta circa Hierusalem, sicut & Matthæus post Christi generationem dicit, In diebus illis venit Ioannes, nunquid immediatè post Christi natiuitatem? non. sed indeterminate vel indistincte: sic & in hoc loco, Tunc, accipi potest, non scilicet qoando Hierusalem desolabitur, sed circa tempus aduentus Antichristi. Sequitur: Exurgent enim, &c. Multi enim Christi nomen suscipient, ita vt etiam fideles seducant.

Mar 13. sup. illud: Tunc si quis vobis dixerit, &c.

Avg. 20. de ciuit. Dei. Soluetur enim tunc Satanas, & per Antichristum in omni virtute sua mirabiliter E quidem, sed mendaciter operabitur. Solet autem ambigi, vtrum propterea dicta sint ab Apostolo signa, & prodigia mendacij, quoniam mortales sensus per fantasmata decepturus est, vt quod non facit, facere videatur: an quia illa ipsa, etiam si erunt vera prodigia, ad mendacia pertrahent credituros, non ea potuisse nisi diuinitus fieri, virtutem diaboli nescientes, maximè quando tantam, quantam nunquam habuit, acceperit potestatẽ: sed propter quodlibet horum dictum sit, seducentur eis signis atque prodigijs qui seduci merebuntur.

Lib. 20. cap 19. paulo à fine. tom. 5.

Solutio satanæ qualis.

Greg. super Ezech. Cur autem sub dubitatione dicitur, Si fieri potest, cùm quid futurũ sit, à Domino præsciatur? Vnũ vero ex duobus est, quia si electi

ſunt, fieri non poteſt: ſi autem fieri non poteſt, electi non ſunt. Iſta ergo dominici ſermonis dubitatio in electis exprimit trepidationem mentis, quos & electos nominat, quia cernit, quòd in fide & bono opere perſiſtēt, quia qui electi ſunt ad perſiſtendū, per ſigna prędicatorum Antichriſti tētabuntur ad cadendum. B e d. Quidam autem hoc ad captiuitatis Iudaicæ tempus referunt, vbi multi Chriſtos ſe eſſe dicētes, deceptas poſt ſe catervas populi trahebāt, ſed in illa ciuitatis obſidione nullus erat fidelis, ad quem diuina exhortatio, ne falſos magiſtros ſequeretur, fieri deberet. vnde melius de hæreticis accipiendū eſt, qui cōtra eccleſiam venientes Chriſtos ſe eſſe mentiuntur, quorum primus Simon Magus fuit, extremus autē ille maior cæteris eſt Antichriſtus. Sequitur: Vos ergo, &c. A v g. ad plebem Hippo. Non enim ſolū bona, quæ ſanctis & fidelibus ſuis eſt redditurus, verumetiam mala, quibus erat hic mundus abundaturus, aut prædixit, vt bona poſt ſæculi finem ſecutura certiores expectaremus, quādo mala ſimiliter prænonciata ante ſæculi finem præcedētia ſentiremus. T h e o. Poſt Antichriſti autem aduentum alterabitur & mutabitur machina mundialis, obſcuratis ſideribus propter abundantiam claritatis Chriſti. vnde ſequitur: Sed in diebus illis poſt tribulationem, &c. B e d a. Sidera enim in die iudicij videbuntur obſcura, nō diminutione ſuæ lucis accidēte, ſed ſuperueniēte claritate veri luminis, hoc eſt, ſummi iudicis: quāuis nihil prohibeat intelligi veraciter ſolem tunc & lunam cum ſideribus cæteris ad tempus ſui lumine priuari, quomodo de ſole factum cōſtat tempore dominicæ paſſionis. Cæterum peracto die iudicij cùm fuerit cælum nouum, & terra noua, tūc fiet quod Eſaias dicit, Erit lux lunæ ſicut lux ſolis & lux ſolis ſeptēpliciter. Sequitur: Et virtutes quæ ſunt in cælo, mouebuntur. T h e o. Id eſt, virtutes angelicæ ſtupebunt, tanta magnalia videntes fieri, & eorum iudicari conſeruos. B e d. Quid mirum homines ad hoc iudicium perturbari, cuius aſpectū & ipſæ angelicę tremūt poteſtates? Quid faciunt ibi tabulæ, quādo tremunt columnæ? Quid virgula deſerti patitur, cùm cedrus paradiſi concutitur?

Marc 13. ſu. illud: Si quis vobis aliquid dixerit. tom. 5.

Mar 13. ſup. illud: Tunc ſol obtenebrabitur.

Mar. 13 ſup. illud: Tunc ſol obtenebrabitur. tom. 5.

Mundi innouatio fiet.

Mar. 13. ſu. illud: Sol obtenebrabitur & luna.

Mar. 13. ſup illud: Tunc virtutes quæ ſunt in cælo. tom. 5.

H i e r. Vel aliter: Sol obtenebrabitur ad gelida corda vt hyeme. Et luna non dabit ſplendorē ſuum, ſerena à tempeſtate diſſenſionum. Et ſtellæ cæli erūt decidentes in lumine, quando penè deerit ſemen Abrahæ, cui ſunt ſimilatę. Et virtutes quę ſunt in cælis, mouebuntur ad iram vindictæ, quādo mittentur à filio hominis veniente, de cuius aduentu ſubditur: Et tūc vi. fi. ho. ve. in nu. cū vir. ma. & gl. qui ſcilicet prius ſicut pluuia in vellus Gedeon deſcendit cū humilitate. A v g v. ad Eſich. Quia enim dictum eſt Apoſtolis ab Angelis: Sic veniet quomodo vidiſtis eum euntem in cælum: merito credendus eſt non ſolum in eodem corpore, verumetiam in nube venturus: quoniam ſic veniet ſicut abijt, & nubes ſuſcepit eum abeuntem. T h e o. Videbunt autem Dominum tāquam filiū hominis, ſcilicet in corpore: quod enim videtur, corpus eſt. A v g v. primo de tri. Viſio quippe filij hominis exhibetur etiam malis, nam viſio formæ Dei nō niſi mundis corde, quia ipſi Deū videbunt. Et quia filium Dei ſecundum id quod in forma Dei æqualis eſt patri, iniqui videre non poſſunt: oportet autem vt iudicem viuorū, & mortuorum coram quo iudicabuntur, & iuſti videant, & iniqui, ideo oportebat, vt filius hominis acciperet iudi-

Circa med. comment. ad ca 13. Marc. tom 9.

Signa iudicij.

Epiſt. 80. inter. med. & finem. to. 2.

Mar. 13. ſuper illud: Tunc videbunt filium hominis.

Lib. 1. cap. 13 circa medium. to. 3.

A ciariam poteſtatem, de cuius executione mox ſubditur: Et tunc mitt. ange. ſu. T h e o. Vide quòd Chriſtus Ieſus mittit angelos, ſicut & Pater: vbi ergo ſunt qui dicunt, quòd Patri non eſt æqualis? Egredientur nanque Angeli congregare fideles electos, vt in aëra rapti obuiēt Ieſu Chriſto. vnde ſequitur: Et congre. elect. ſu. à quatuor ventis. H i e r. Vt triticum ventilatum de area totius terræ. B e d. A quatuor autē ventis, à quatuor mundi partibus dicit, oriente, occidente, aquilone, & auſtro. Et ne quiſquam putaret à quatuor ſolummodo plagis terræ, & non potius à cunctis eius finibus ſimul, & mediterraneis regionibus electos eſſe cōgregandos, aptè ſubiunxit: A ſummo terræ, B vſque ad ſummum cæli, id eſt, ab extremis terrę finibus, vſque ad vltimos terminos eius, vbi lōgè aſpectantibus circulus cæli terræ finibus inſidere videtur. Nullus ergo in die illa remanebit electus, qui non venienti ad iudicium Domino in aëra occurrat: veniunt ad iudicium & reprobi, vt peracto iudicio diſſipentur & pereant à facie Dei.

Mar. 13. ſuper illud: Tunc mittet Angelos ſuos.

Mar. 13. ſuper illud: Tūc mittet Angelos ſuos, & congregabit, &c. tom. 5.

A ficu autem diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas. Sic & vos cū videritis hæc fieri, ſcitote quod in proximo ſit in oſtiis. Amen dico vobis, quoniam non tranſibit generatio hæc, donec C *omnia iſta fiant. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.*

B e d. Sub exemplo arboris docuit Dominus cōſummationis exemplum, dicens: A ficu diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, &c.

Mar. 13. ſu. illud: A ficu diſcite parabolam. to. 5.

T h e o. Quaſi dicat: Sicut cùm ficui naſcuntur folia, ſtatim eſt æſtas, ſic & poſt anguſtias Antichriſti, ſtatim nullo ſequente medio, Chriſti erit aduentus, qui æſtas erit iuſtis ex hyeme; peccatoribus vero hyems ex æſtate. A v g. ad Eſi. Vel aliter: Omnia quæ à tribus Euangeliſtis dicta ſunt de Domini aduentu, diligentius inter ſe collata atque diſcuſſa fortaſſe D inueniūtur ad hoc pertinere, quòd quotidie venit in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, exceptis his locis, vbi ille aduentus vltimus ita promittitur, vt propinquare dicatur, & quòd in vltimo ſermonis ſecundum Matthæū ipſe aduentus euidenter exprimitur, vbi dicitur, Cùm vene. fil. ho. in ma. ſua. Quid enim eſt, cùm videritis hæc fieri? niſi ea quæ ſupra dixit, in quibus eſt etiam id quod ait, Et tunc videbūt fi. ho. ve. in nub. Non itaque tunc erit finis, ſed tunc erit in proximo: an dicendum eſt, non omnia quæ ſupra commemorata ſunt, eſſe intelligenda, ſed aliqua eorum, hoc videlicet excepto quod dictum eſt, Et tunc videbunt filium hominis venientem. Ipſe quippe finis E erit, non tunc proximus erit. ſed Matthæus aperuit nullis exceptis eſſe accipiendū, dicēs, Cùm vide. hæc omnia, ſcitote quia propè eſt in ianuis. Intelligitur ergo quod ſupra dictū eſt, ſic: Et mittet Angelos ſuos de quatuor mundi partibus, id eſt, de toto orbe terrarum cōgregabit electos ſuos, quæ tota hora nouiſſima facit, veniens in ſuis membris tanquam in nubibus. B e d a. Poteſt autem hæc fructificatio fici myſticè intelligi ſuper ſtatu ſynagogæ, quæ veniente ad ſe Domino, quia fructum iuſtitiæ non habebat in eis, qui tunc increduli erant, æterna ſterilitate damnata eſt. Sed quoniā dixit Apoſtolus, quòd cùm plenitudo gentium intrauerit, omnis Iſrael ſaluus erit. Quid eſt hoc, niſi quòd diu ſterilis arbor fici

Mar. 13. ſu- per illud: A ficu diſcite parabolam.

Conſenſu euangeliſtarum.

Epiſt. 80. inter med. & finem. to. 2.

Aug. in epiſt. 80. inter fin. & me. to. 2.

Mar. 13. ſuper illud: A ficu diſcite, &c. tom. 5.

fructum

fructum quem negauerat, reddet: quod vbi factum fuerit, æstatem veræ pacis esse in proximo non ambiges. HIER. Vel folia fici nata, verba sunt præsentia, æstas proxima, dies est iudicij, in qua vnaquæque arbor manifestabit quæ intus habuit, aridum ad comburendum, an viride ad plantandum cum ligno vitæ, Sequitur: Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia fiant. BED. Nomine generationis aut omne hominum significat genus, aut specialiter Iudæorum. THEO. Vel aliter: Non transibit generatio hæc, scilicet Christianorum, donec omnia fiant: quæ circa Hierusalem, & Antichristi aduentum dicta sunt. Non enim dicit generationē Apostolorum, quia maior pars Apostolorum non peruenit vsq; ad Hierusalem cōsummationem. Dicit autem hoc de generatione Christianorum, volēs discipulos consolari, ne crederent, quòd illis temporibus fides deficeret: prius enim elementa immobilia deficient, quàm verba Christi. vnde subditur: Cæl. & ter. transib. verb. aut. mea non transibunt.

Mar. 13 à medio comment. to. 9.

Mar. 13. sup. illud: Non transibit generatio hæc, tom. 5.

Christianorum generatio.

Mar. 13. sup. illud: Non præteribit generatio hæc.

BED. Cælum quod transibit, non æthereum siue sidereum, sed aëreum intelligere debemus. Quocūque enim peruenire potuit aqua diluuij, eò, iuxta beati Petri sententiā, ignis iudicij perueniet. Trāsient autem cælum & terra per eam quam nunc habent imaginem, attamen per essentiam sine fine persistēt.

Mar. 13. sup. illud: Non transibit generatio hæc.

De die autem illo, vel hora nemo scit, neq; Angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater. Videte, vigilate, & orate. Nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregrè profectus, reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo. Nescitis enim quando dominus veniat, sero an media nocte, an galli cantu, an manè. Ne cùm venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.

THEO. Volens Dominus discipulos impedire ab interrogatione illius diei & horæ, dixit: De die autē illo vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque filius, nisi pater. Si enim dixisset, Quia scio, tamen nolo vobis reuelare, ipsos non modicum contristasset: nunc verò sapientius egit, & ipsos excludit ab huiusmodi interrogatione, ne ei molesti fierent in hoc quod dixit, Neque angeli sciunt, neque ego.

Mar. 13. sup. illud: De die illo nemo nouit.

HILA. 9. de Trinit. Ignoratio autem diei atque horæ obücitur vnigenito Deo, vt Deus ex Deo natus nō sit in ea naturæ perfectione, qua Deus est. Sed primum sensu communis iudicij sentiendum est, an credibile esse possit, vt aliquid ex omnibus nesciat, qui omnibus ad id quod sunt, atq; erunt, auctor est? Quomodo enim extra eius naturæ sciētiam est, per quam, & in qua id quod efficiendum sit, continetur? Hanc autem ille diem ignorat, quæ aduētus sui dies est, humanæ naturæ, quod agere diffiniunt, quantum in se est, præsciunt, & sequitur gerēdorum cognitio voluntatē agendi. Quomodo ergo Dominus gloriæ aduētus sui ignorata die, naturæ esse imperfectæ creditur, quæ & necessitatem habeat aduenīēdi, & sciētiam aduentus sui non adepta sit? Iam verò quanta impietatis geminatur occasio, si Deo Patri deputabitur malignitatis affectus, si ei ademerit beatitudinis cognitionē, cui mortis induxerit præscientiam? quòd si in eo omnes sciētiæ thesauri sunt, diem hunc nō ignorat, sed meminisse nos conuenit, occultos in

Hilar. lib. 9. de Trinit.

Dies iudicij quomodo ignora.

A eo scientiæ thesauros esse. Ignoratio igitur eius est secundū quod thesauri scientiæ in eo latent. In omnibus enim quæ Deus ignorare se loquitur, ignoratione nō detinetur, sed aut tempus est non loquendi, aut dispensatio nō agendi. Si autem tunc cognouisse Deus dicitur, quòd Abraham eum amauerit, cùm hoc non celauit Abrahæ, necesse est, vt & Pater ob id diem scire dicatur, quia non celauerit filio. Si itaque diem filius nescit, sacramentum est vt taceat: econtrario Pater solus ostenditur scire, quia non tacet. Absit autem corporalium mutationum nouitates in Patre & filio existimari. deniq; ne per infirmitatem ignorare dicatur, continuo subiecit: Videte, videte, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

Filius omnia nouit.

B HIER. Vigilia enim opus est mentis ante mortem corporis. THEOP. Docet autem vigilare & orare, duo hæc. Multi namque vigilamus, sed noctes ducentes in prauitates, ad hoc autem consequenter similitudinem inducit, dicēs: Sicut homo qui per. &c.

Mar. 13. sup. illud: Vigilate & orate tom. 9.

Mar. 13. parum ante finem.

BEDA. Homo qui peregre profectus reliquit domum suam, Christus est, qui ad Patrem post resurrectionem victor ascēdens, ecclesiam corporaliter reliquit, quam tamen nūquam diuinæ præsentiæ præsidio destituit. Carnis etenim locus propriè terra est, quæ velut ad peregrinandum ducta est, cùm per redēptorem nostrum est in cælis collocata. Dedit autem seruis suis potestatem cuiusq; operis: quia fidelibus suis cōcessa Spiritus sancti gratia, facultatē tribuit bonis operibus seruiendi. Ianitori quoq; præcepit, vt vigilaret: quia ordini pastorum cōmissæ sibi ecclesiæ curam iubet impendere. Non solum autem rectores ecclesiæ, sed omnes vigilare præcipimur ianuas cordium custodientes, ne antiqui hostis mala suggestio subintret, ne nos Dominus dormiētes inueniat. vnde ex hac similitudine concludens subdit: Vigil. er. quia nesc. &c. HIER. Nam qui dormit, nō corpora vera, sed phātasmata intendit, & vacuus vigilat de his quæ viderat. sic nimirum sunt qui quos mundi amor rapit in vita, deserunt post vitam quod somniabant pro certo. THEOP. Vide autem quia non dixit, Nescio quando tempus erit, sed, Nescitis. Propter hoc enim hoc occultauit, quia nobis expediebat: nā si nunc ignorātes finem nō curamus, quid faceremus si finem sciremus? malitias nāque nostras differremus vsq; ad vltimum. Attēdamus etiam dictiones: sero nāque finis existit, cùm quis moritur in senectute, media nocte, cùm quis moritur in medio iuuentutis, gallicantu verò, cùm ratio completur in nobis. Cùm enim incipit puer secundum rationem viuere, tūc gallus in eo vociferatur, excitans à somno sensualitatis: mane autem puerilis est ætas. Oportet enim omnes istos finem præscire: nam & puero cauendum, ne imbaptizatus pertranseat.

Marc. 13. paulo ante finem commentarij, tom. 5.

C

Mar. 13. parum à fine comment. tom. 9.

D

Mar. 13. circa finem commentarij.

Iudicij dies quare occulta.

E

HILA. Hoc autem fine concludit sermonem, vt commune omnium præceptū nouissimi per primos audiant. vnde subdit: Quod autem vo. dic. om. &c.

AVG. ad Hesi. Non solum enim illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erunt post nos, vsq; ad nouissimum eius aduentum. Nunquid autem omnes inuēturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quod ad defunctos etiam pertineat quod ait, Vigilate? ne cum ve. rep. inue. vos dor. Cur itaq; omnibus dicit, quòd ad eos solos pertineat qui tūc erūt, nisi quia ad omnes pertinet quomodo dixi? Tūc enim vnicuiq; veniet dies ille, cùm

In fine commentarij, ad c. 13. Mar. tom. 9

epist. 80. non multum procul à princ. tom. 2.

venerit eius dies, vt talis hinc exeat, qualis est iudicandus illo die: ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inueniet suæ vitæ huius vltimus dies.

CAPVT XIIII.

A *Erat autem Pascha & Azyma post biduum, & quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.*

B

In pri. comment. ad ca. 14. Mat. t. 9.

HIER. Nunc aspergamus librum nostrum de sanguine, & limina domorum, & funẽ coccineum circũdemus domui orationis nostræ, & coccum in manu nostra, vt & areæ ligemus, vt vaccã rufam in valle occisam enarrare possimus. De Christi enim occisione narraturus Euãgelista, præmittit: Erat autem pascha, &c. BEO. Pascha quidem Hebraicè dicitur phase, non à passione, vt plerique arbitrantur, sed à transitu nominatur, eo quòd exterminator videns sanguinem in foribus Israëlitarum, pertransierit, nec percusserit eos, vel ipse Dominus præbens auxilium populo suo, desuper ambulauit. HIER. Vel Pascha transitus interpretatur, phase vero immolatio. De immolatione agni & transitu populi per mare, vel per Ægyptum. Præfiguratur autem passio Christi, & redẽptio populi de inferno, quãdo nos post biduum visitat, id est, plenissima luna ætate Christi perfecta, vt nec cũ aliqua parte tenebrosa carnes agni immaculati, qui tollit peccata mũdi, in vna domo, quæ est ecclesia catholica, calceati charitate, & armati virtute comedamus. BED. Hoc autẽ iuxta veteris testamẽti scripturã inter pascha & azyma distat, quòd Pascha ipse solus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad vesperam, hoc est, 14 luna mensis primi. 15. autem luna, quando egressum est de Ægypto, succedebat festiuitas azymorum, quæ septem diebus, id est, vsq; ad 21. diem eiusdem mensis ad vesperam est statuta solennitas. verum Euangelistæ indifferenter & diem azymorum pro Pascha, & pro diebus azymorum Pascha ponere solent. vnde & Marcus hic dicit: Erat autem Pascha & azyma post biduum, quia & paschæ dies in azymis panibus est celebrari præceptus, & nos quasi Pascha perpetuum facientes, semper ex hoc mundo transire præcipimur.

Mar. 14. in prin. tom. 5.

Paschæ nomen vnde.

C

Paulo à pri. comment. in c. 14. to. 9.

Allegoria passionis.

Mar. 14. ca. 41. in illo circa princ. tom. 5.

D

HIER. A principibus autem egressa est iniquitas in Babylone, qui templum parare, & vasa, & se purificare secundum legem ad esum agni debuerant. vnde sequitur: Et quærebant summi sacerdotes & scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderẽt. Occiso autem capite, totum corpus inerme efficitur: vnde miseri faciunt quòd caput moriatur. Vitant autem diem festum, qui euenit illis: non enim est festiuitas his, qui vitam & misericordiam perdiderunt. vnde sequitur: Dicebant autem, Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

Mar. 14. super illud: Et quærebant summi sacerdotes, t. 9.

E

BEDA. Non quidem metuentes seditionem, vt simplex sermo demonstrat, sed cauentes, ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

Mar. 14. super illud: Non in die festo, tom. 5.

THEO. Ipse tamen Christus sibi tempus constituerat passionis: voluit. n. in paschate crucifigi, quia ipse verum erat Pascha.

Mar. 14. circa prin. com

A *Et cùm esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, effudit super caput eius. Erant autem quidam indignè ferentes intra semetipsos, & dicentes: Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari plusquam trecentis denarijs, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. Iesus autẽ dixit: Sinite eam. Quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habebitis vobiscũ; & cùm volueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habebitis. Quod* B *habuit, hæc fecit, præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium istud, in vniuerso mundo & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.*

BEO. Passurus Dominus pro toto mundo, & vniuersas nationes sub sanguine redemptorus, moratur in Bethania id est in domo obedientiæ. vnde dicitur: Et cũ esset Beth. in do. Sim. lep. & recum. ven. mul.

Mar. 14. super illud: Et cùm esset Bethania in domo, to. 5.

HIER. Hinnulus enim ceruorum semper ad lectum suum redit, id est, filius patri obediens vsque ad mortem, à nobis obedientiam petit.

Mar. 14. super illud: et quærebant summi sacerdotes, t. 9.

C BEO. Dicit autem, Simonis leprosi: non quòd leprosus illo tempore permaneret, sed quòd antea leprosus. postea à Saluatore mundatus est, nomine pristino permanente, vt virtus curantis appareat.

Mar. 14. to. 43. in Beda super illud: In domo Simonis, &c. tom. 5.

THEO. Quamuis autem quatuor Euangelistæ vnguentum mulieris commemorarent, non est tamen vna, sed duæ: vna quidem, quæ describitur à Ioanne, quæ soror est Lazari, quæ scilicet ante sex dies paschæ vnxit pedes Iesu: alia vero quæ à reliquis tribus Euãgelistis describitur. Adhuc autem, si attendas, inuenias has tres esse. A Ioanne enim vna describitur, altera vero à Luca, à duobus verò reliquis altera. Quæ. n. à Luca describitur, meretrix esse dicitur, in D medio prædicationis tẽpore ad Iesum venisse. Hæc vero quæ à Matthæo & Marco describitur, dicitur in tẽpore passionis venisse, non confitentem se peccatricem. AVG. de con. Ego autẽ nihil aliud intelligendum arbitror, nisi quòd nõ aliam quidem fuisse mulierem quæ peccatrix tũc accessit ad pedes Iesu, sed eandẽ Mariã bis hoc fecisse, semel scilicet quod Lucas narrauit, cum primo accedens cum humilitate & lachrymis, meruit peccatorum remissionem. nam & hoc Ioãnes commemorauit, cùm de Lazaro resuscitãdo cœpisset loqui, antequam veniret in Bethaniam, dicẽs: Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguẽto, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Quod autem in Be- E thania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucæ narrationem non pertinet, sed pariter narratur à reliquis tribus. Quòd ergo Matthæus & Marcus caput Domini vnguẽto illo perfusum dicũt, Ioannes autẽ pedes, accipiamus nõ solum caput, sed etiam pedes Domini perfudisse mulierẽ, nisi fortè quoniã Marcus fracto alabastro perfusum caput cõmemorat, tam quisque calumniosus est, vt in vase fracto neget aliquid remanere potuisse, vnde etiã pedes Domini perfunderet. Sed religiosius contendet aliquis non ita fractũ esse, vt totum effunderet, vel prius accipiat perfusos pedes, antequam illud fractum esset, vt in integro remaneret, vnde etiam caput perfunderetur.

Mar. 14. paulo post princ. comm.

Lib. 2. c. 79 ante medi. tom. 4.

Consensus euangelicus.

Aug. lib. 2. de con. euãg. c. 79. à med. tom. 4.

BEDA.

Mar 14. sup. illud: Attulit alabastrū vnguenti, tom. 5.

BEDA. Est autem alabastrum genus marmoris cādidi, variis coloribus intersinctū, quod ad vasa vnguentaria cauare solent, eo quòd optimè seruare ea incorrupta dicatur. Nardus verò est frutex aromaticus, grādi, vt aiunt, & crassa radice, sed breui ac nigra fragilique. Quāuis autem pinguis sit, tamen redolet vt cupressus aspero sapore, folio paruo dēsóque, cuius cacumina in aristas se spargunt, ideóque gemina dote pigmentarij spicas nardi ac folia celebrant: Et hoc est quod ait Marcus, Vnguēti nardi spicati pretiosi: quia videlicet vnguentū illud quod attulit Maria Domino, non solum de radice cōfectum est nardi, verum etiam quo preciosius esset, spicarum quoque foliorum eius adiectione odor ac virtutis illius B erat accumulata gratia. THEO. Vel sicut in Græco dicitur, Nardi pistici, id est, fidelis, eo quòd vnguentum nardi erat absque dolo cum fide confectum.

Theophilac. Mar. 14. non multum remoti à prin.
Lib. 2. c. 78. aliquantulū à princ. to 4.

AVG. de con. Euang. Potest autem videri contrarium, quòd Matthæus & Marcus posteaquam dixerunt, pascha & biduum, deinde commemorauerunt, quòd erat Iesus in Bethania, vbi de illo precioso vnguento dicitur: Ioannes autē ante sex dies paschæ dicit Iesum venisse in Bethaniam, de eodem vnguento narraturus. Sed qui ita mouentur, non intelligunt Matthæum & Marcum illud quod in Bethania de vnguento factū erat, non post illam prædicationē de biduo, sed adhuc cum sex dies essent ante Pascha recapitulando posuisse. C HIER. Mysticè autem Simō leprosus mūdum infidelem primò, & postea fidelem significat, mulier autem cum alabastro ecclesiasticā fidem, quæ dicit: Nardus mea dedit odorem suum. pistica nardus dicitur, id est, mystica & preciosa. Domus impleta odore, cælum & terra est. Fractum alabastrum, carnale desiderium est, quod frangitur ad caput, ex quo omne corpus cōpaginatū est, recumbente ipso, id est, humiliante se, vt eum tāgeret fides peccatricis, quæ de pedibus ascendit ad caput, & ad pedes à capite descēdit per fidem, id est, ad Christum & ad membra eius. Sequitur: Erant autem qui. ind. fere. intra semetip. dic. vt quid perdi. ista? Per synec- D dochem dicitur vnus pro multis, & multi pro vno. Perditus enim Iudas de salute perditionē inuenit, & in ficu fructifera mortis laqueum nanciscitur. Sob prætextu autem auaritiæ mysterium fidei loquitur. Etenim nostra fides trecentis emitur denariis, in decem sensibus interioribus scilicet, & exterioribus, scilicet per corpus & animam & spiritū triplicatis.

Mar. 14. sup. illud: et quærebant summi sacerdotes, to. 9.

Mar. 14. sup. illud: et fremebant in eam, tom. 5.

BEO. Quòd autem dicit, Et fremuerunt in eam, nequaquam debemus de diligentibus Christū Apostolis dictum credere, sed de Iuda potius sub nomine plurali. THEO. Vel conuenienter videtur innui, quòd discipuli plures mulierem arguerunt, eo quòd E sæpe Christum audierant de eleemosyna docentem: Iudas verò non eadem intentione indigne tulit, sed propter amorem pecuniæ & turpe lucrum: vnde & Ioannes ipsum solum commemorat tanquam fraudulenta intentione mulierem arguētem. Dicit autē: Et fre. in eam, id est, molesti erant ei, exprobrantes & iniurias inferentes. Arguit autem Dominus discipulos, eo quòd desiderium impediunt mulieris. vnde sequitur: Iesus autem dixit, Sinite eam, quid illi molestis estis? Postquam enim munus obtulerat, illā per opprobria peruertebant. ORIG. super. Matth. Doluerunt enim de perditione vnguenti, quòd poterat venundari multo pretio, & dari pauperibus: tamen non debebat fieri hoc, quia conueniens erat, vt

Theophilac. Mar. 14. aliquantulum à principio.

Tract. 35. in Matth. in 2. folio à prin. tract. numerando.

A super caput Christi funderetur sancta & decenti infusione. vnde sequitur: Bonum opus operata est in me. vsque adeo autem efficax est laus huius operis boni, vt exhortetur nos omnes odoriferis & preciosis operibus implere Domini caput, vt de nobis dicatur, quia bonum opus fecimus super caput Christi: quia semper quidem habemus quādiu in hac vitā sumus, pauperes nobiscum, & opus habentes cura eorum qui profecerunt in verbo, & diuites facti sunt in sapientia Dei. Non autē possunt sufficere, vt semper diebus & noctibus habeant secum filium Dei, id est, verbum & sapientiam Dei. Sequitur enim: Semper enim pauperes habebitis vobiscum, & cùm volueritis, potestis illis benefacere: me autem nō sem- B per habebitis. BEDA. Mihi quidem videtur in hoc loco de præsentia corporali locutus, quòd nequaquam eum eis ita futurus sit post resurrectionem, quomodo tunc in omni conuictu & familiaritate.

Mar. 14. sup. illud: Me autem non semper habebitis to. 5.

Mar 14 super hoc verb. tom. 9.

HIER. Dicit etiam, Bonum opus operata est in me: quia qui credit in Deum, reputatur ei ad iustitiam. Aliud est enim credere ei, & aliud credere in eum, id est, totum eijcere se in illū. Sequitur: Quod habuit, id est, quod potuit, hoc fecit, præuenit vngere corpus meum in sepulturam. BEO. Quasi diceret, Vos putatis perditionem esse vnguenti, officium sepulturæ est. THEO. Præuenit enim quasi à Deo ducta vngere corpus meum in signum sepulturæ fu- C turæ: in quo proditorem confundit, ac si ei diceret: Qua conscientia mulierem confundis, quæ in sepulturam corpus meum vngit, teipsum verò non confundis, qui me in mortem trades? Prophetizat autem Dominus consequentēr duas prophetias, scilicet quòd Euangelium eius prædicabitur in vniuerso mondo, & quod opus mulieris laudabitur. vnde sequitur: Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuer. &c. BEDA. Notandum autem quòd sicut Maria gloriā adepta est in toto orbe de obsequio quod Domino exhibuit, ita econuerso ille qui obsequio eius detrahere non timuit, longe latéque infamatus D est: sed Dominus bonum laude digna remunerans, futuras impij cootumelias tacendo præteriit.

Mar 14. sup. illud, tom. 5.
Mar. 14. sup. istud verbū.

Mar. 14 sup. illud: Vbicunque fuerit prædicatum hoc euangel. to. 5.

Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abijt ad summos sacerdotes, vt proderet eū illis. Qui audientes gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat quomodo illū oportunè traderet.

BEDA. Infelix Iudas damnum, quod ex effusione vnguenti fecisse credebat, vult magistri pretio compensare. vnde dicitur: Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, vt proderet eum illis. CHRY. in serm. de pass. Quid mihi eius E patriam dicis? vtinam ipsum quoq; nescire licuisset. Sed alter erat discipulus, qui Iudas Iacobi Zelotes vocabatur, & ne appellatione cognominis fiat confusio personarum, propterea hunc ab illo separauit. Non autem dixit, Iudas proditor, vt doceat detractiones nescire, & accusationes declinare. Quòd autē dicit, Vnus de duodecim, auget detestabilitatem proditoris: nam & alij discipuli erant, qui fuerant numero 70. sed illi non intimi, non tanta confidentia sociati sunt: isti autem 12. fuerunt comprobati; hæc erat caterua legalis, de qua proditor malignus exiuit. HIER. Vnus autem erat de 12. numero, non vnus merito, vnus corpore, non vnus animo. Abijt autē ad principes postquàm exiit, & intrauit in eum

Mar. 14. sup. illud: Iudas Scarioth a. &c. tom. 5.

In Homil. de proditione Iudæ aliquantulum ante me. t. 3.

Mar 14. sup. illud: Præuenit vngere

corpus meum tom. 9. Mar. 14. super illud: Iudas Scarioths abijt, &c. tom. 5. Mar. 14 sup. illud: Vt traderet eũ illis. Mar. 14. super illud: Et promiserunt ei pecuniam. Mar. 14 sup. illud: Et prauenit vngere corpus meum, to. 9. In homil. de proditione Iudæ, ante med. tom. 3.

Satanas: vnum quodque animal ad simile sibi iungitur. BEO. Quòd autem dixit, Abiit, ostendit eum non à principibus inuitatum, non vlla necessitate cõstrictum, sed sponte propria sceleratæ mentis inisse consilium. THEO. Dicit autem, vt proderet eum illis, id est, vt annunciaret illis quãdo solus existeret. Timebant autem in eum irruere quando docebat, propter turbam. HIER. Promittit autem se tradere, vt magister eius diabolus ante dicebat, Tibi dabo potestatem hanc vniuersam. Sequitur: Qui au. ga. sunt, & promi. ei pec. se da. Promittunt quidem pecuniam, & amittunt vitam, quam ipse recipit, cùm vitam amittit. CHRY. in serm. de pass. O dementiam, imò cupiditatem proditoris! cuncta enim mala cupiditas procreauit. Nam cupiditas captas animas retinet, & omnibus nobis alligatas constringit, & rerum obliuionem imponit, & alienationem mẽtis ostendit. Ab hac Iudas captiuus cupiditatis insania conuersationis, mensæ, discipulatus, admonitionis, suasionis oblitus est. Nam sequitur: Et quærebat quomodo eum oppor. trad. HIER. Sed opportunitas doli nunquam inuenitur, vt non vindicetur hic aut illic. BEDA. Multi hodie scelus Iudæ quòd dominum ac magistrum Deúmque suum pecunia vendiderit, velut immane ac nefarium exhorrent, nec tamen cauent: nam cùm pro muneribus charitatis & veritatis iura spernunt, Deum, qui est charitas & veritas, produnt.

Mar. 14. sup. illud: Prauenit vngere corpus, to 9. Mar. 14. ca. 43. in Beda, super illud: Qui audientes, gauisi sunt, tom. 5.

Iudæ multi hodie.

Et primo die azymorum, quando pascha immolabãt, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus & paremus tibi vt mãduces pascha? Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenã aquæ baiulãs. Sequimini eum, & quocunque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit, Vbi est refectio mea, vbi pascha cũ discipulis meis manducẽ? Et ipse vobis demõstrabit cœnaculũ grande stratũ, & illic parate nobis. Et abierunt discipuli eius, & venerũt in ciuitatem, & inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt pascha.

In Homil. de proditione Iudæ post med. tom. 3.

CHRY. in serm. de pass. Quãdo Iudas de traditione tractabat, alij discipuli sunt de præparatione paschæ solliciti. vnde dicitur: Et primo die azym. &c.

Mar. 14 ca. 43. in Beda super illud: Et primo die azymorum. tom. 1.

Paschæ ratio mystica.

BEO. Primum diem azymorum, decimumquartum diem primi mensis appellat, quando fermento abiecto immolare, id est, agnum occidere solebãt ad vesperam, quod exponens Apostolus ait: Pascha nostrum immolatus est Christus. qui licet die sequenti, id est, decimaquinta luna sit crucifixus, attamen nocte, qua agnus immolabatur, & corporis sanguinisq; sui discipulis tradens mysteria celebrãda, & à Iudæis tentus ac ligatus, ipsius immolationis, hoc est, passionis suæ sacrauit exordium. HIER. Azyma vero quæ cum amaritudine, id est, lactucis agrestibus mãducantur, redemptio nostra est, amaritudo vero passio Domini. THEO. Ex hoc autem quod dicunt discipuli, Quo vis eamus? manifestè videtur quòd Christus hospitiũ aliquod non habebat, sed neq; discipuli proprias domos: si enim habuissent, duxissent eum ad illas. HIER. Dicunt etiam, Quo vis eamus? vt cum volũtate Dei dirigamus gressus nostros. Dominus autem indicat cum quo manducat pascha, & more suo mittit duos, quod supra exposuimus. vnde sequitur: Et mit. du. ex di. suis, & di. eis: Ite in ciuit.

Mar. 14 sup. illud: Et prauenit vngere corpus, to. 9. Theophila. Marc. 14. in hoc loco. Mar. 14 super illud: prauenit vngere corpus meum, to. 6

Mar. 14. sup. hoc verbum.

THEO. Mittit quidem ex discipulis suis Petrum scilicet, & Ioãnem, vt Lucas dicit, ad ignotum hominem, innuens ex hoc quòd posset non pati si vellet. Nam qui mẽtem ignoti nouit vt ipsos reciperet, quid non operaretur in aliis? Dat etiam eis signum, vt domum scilicet inuenirent, cùm subdit, Et occurret vob. &c. AVG. de con. Euang. Marcus lagenam dicit, quam Lucas amphoram: ille vasis genus, iste modum significauit: vterque veritatem sententiæ custodiuit. BEO. Indicium autem præsentiæ diuinitatis est, quòd cum discipulis loquẽs, quid alibi futurũ sit, nouit. vnde sequitur: Et abie. discip. eius, &c. CHRYS. in sermo. de pass. Non illud quod nostrum est, sed interim Iudæorum: illud autem quod nostrum est, non solum constituit, sed ipse factus est pascha. Sed & cur illud mãducauit? quia factus est sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, & ipse legi requiẽ daret. & vt nemo dicat, quòd ideo eam euacuauerit, quia eam implere vt molestã & arduam non valuit, ipse prius eam compleuit, & sic fecit eam requiescere. HIER. Mysticè autem ciuitas ecclesia est, quæ muro fidei cingitur, homo occurrens, populus primitiuus est, amphora aquæ, lex litteræ. BEDA. Vel aqua lauacrum gratiæ, lagena fragilitatem designat eorum, per quos eadem gratia erat mundo monstranda. THEOP. Lagenam aquæ portat, qui baptizatus est, qui autẽ baptisma baiulat, venit ad requiem secundum rationem viuens, & sicut in domo requie potitur. vnde subdit: Sequimini eum. HIER. Qui scilicet ducit in altum, vbi est refectio Christi. Dominus domus Petrus Apostolus est, cui Dominus domum suam credidit, vt sit vna fides sub vno pastore. Cœnaculum grande, ecclesia magna est, in qua narratur nomẽ Domini strata varietate virtutum & linguarum. BED. Vel cœnaculum magnum spiritualiter lex est, quæ de angustiis litteræ egrediens, & sublimi loco, id est, in alto mentis solario recipit Saluatorem. Consultè autem siue baiuli aquæ, siue domini domus sunt prætermissa vocabula, vt omnibus verum pascha celebrare volẽtibus, hoc est, Christi sacramentis imbui, eúmque suæ mentis hospitio suscipere quærentibus, facultas danda signetur. THEO. Vel dominus domus intellectus est, qui ostendit cœnaculum grande, id est, altitudinem intelligentiarum; quod etsi altum sit, tamen nihil habet vanæ gloriæ & tumoris, sed sternitur & planum fit humilitate. Ibi autem, id est, in tali mente pascha Christo paratur, à Petro scilicet & Ioanne, id est, ab actione & contemplatione.

Lib. 2. circa finem lib. tom. 4. Consensus Euangel. *Mar. 14 sup. illud: Et mittit duos ex discipulis, tom. 5. In sermo de proditione Iudæ, à med. tom. 5. Mar. 14. sup. illud: prauenit vngere corpus, to. 9. Mar. 14. sup. illud: Lagenam aquæ portans, t. 5. Mar. 14. sup. illud: Lagenam aquæ portans. Mar. 14. sup. illud: Prauenit vngere corpus meum, to. 9. Mar. 14. sup. illud: Demonstrabit vobis cœnaculum magnum, to. 5. Mar. 14. sup. illud: Demonstrabit vobis cœnaculum, &c.*

Vespere autem facto, venit cum duodecim. Et discumbentibus eis, & manducãtibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, qui manducat mecũ. At illi cœperunt contristari, & dicere ei singillatim Nunquid ego? Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Et filius quidem hominis vadit sicut scriptũ est de eo. Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei si non esset natus homo ille.

Mar. 14. sup. illud: Vespere autem facto venit, &c. tom. 5. In Homil. de

BEDA. Dominus, qui de sua passione prædixerat, etiam de proditore prædicit, dans locum pœnitẽtiæ, vt cùm intellexisset sciri cogitationes suas pœniteret eũ facti sui. vnde dicitur: Vespere autẽ facto, venit, &c. CHRYS. in serm. de pass. Vbi patet quod

non

proditione Iuda, paulo ante me. t.3. Mar.14. sup. illud Et cùm accumberēt.

non apertè eum omnibus publicabat, ne impudentiorem eum faceret, nec etiam penitus sileotio præteribat, ne celari arbitratus, audacter ad proditionem properaret. THEO. Sed quomodo discumbentes cœnabant, cùm lex præciperet quòd stantes erecti deberent pascha comedere? Probabile autem est prius eos adimplesse pascha legale, deinde discubuisse, incipiente eo proprium tradere Pascha.

Mar.14. sup. illud: Vespere autem facto, tom. 9.

Citharæ harmonia.

HIER. Vespera autem diei, vesperam iudicat mūdi. Circa vndecimam nāque horam veniunt nouissimi, qui primi denarium æternæ vitæ accipiunt. Omnes igitur discipuli tanguntur à Domino, vt fiat harmooia cytharæ, omnes nerui bene suspensi consona voce respondent. Nam seqmtor: At illi cœperunt contristari, & dicere ei singillatim, Nuoquid ego? Vnus antem remissus, & pecuniæ amore madefactus dixit: Nunquid ego som rabbi? sicut in Matthæo legitur.

Mar.14. sup. illud: Cœperunt esse mœsti.

THEO. Cœperont autem alij discipuli contsistari propter Domini verbū. Nam etsi extra hanc existerent passionē, magis tamen credūt illi qui omnium nouit corda, quàm sibi. Sequitur: Qui ait illis, Vnus ex duodecim, qui intingit mecū manū in catino.

Mar.14. ca. a 3. in Bedu, sup. illud: Vnus ex duodecim qui intingit, t.5.

BED. Iudas scilicet, qui cæteris contristatis & retrahentibus manum, cum magistro manum mittit in catinum. Et quia prius dixerat, Vnus ex vobis me tradet, & perseuerat proditor in malo, manifestius arguit, & tamen nomen proprium non designat.

Mar.14. sup. illud: Vespere facto venit cum, t. 9.

HIER. Dicit autem, Vnus de duodecim, quasi ab eis separatus: separat enim seorsum lupus ouē, quam capit. Ouis quæ de ouili egreditur, lupi morsibus patet. Iudas autem nec primo, nec secūdo correptus, à proditione retrahit pedem, vnde pœna prædicitur, vt quē pudor nō vicerat, corrigant denuociata supplicia, & hoc est quod subditur: Et filios quidem hom. va. sicut scriptum est de eo.

Mar 14. sup. illud: Filius hominis vadit.

THEO. Per hoc qood dicitur, Vadit, ostenditor quòd mors Christi fuit voluntaria, & oon necessaria.

Mar. 14. dū declarat illud, Vespere autem facto. tom. 9.

HIER. Sed quia multi bonum vt Iudas faciunt, sed omnino illis oon proficit, rectè subditur, Væ autem ho. il. per quem fil. ho. tradetur.

Mar.14 sup. illud: Væ homini illi, t.5.

BEDA. Sed & hodie quoque io sempiternum væ illi homini, qui ad mensam Domini malignus accedit. Etenim ille in exemplum Iudæ filium hominis tradit, oon quidem Iudæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus membris suis. Sequitur: Bonum erat ei, si non esset natos homo ille.

Mar.14. sup. illud: Vespere autem facto. tom. 9.

HIER. Scilicet intimo latens vtero materno: melius enim est oon esse, quàm ad tormeota esse.

Nota verba.

Mar.14. sup. illud: Melius erat, illi, &c.

THEO. Quantum enim ex fine, melius fuisset ei quod esset, si noo proditor existeret, nam Deus fecit ipsum ad opera bona: sed postquam ad tantam deoenit malitiam, melius fuisset ei si oatus non fuisset.

Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agēs dedit eis. Et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Amen dico vobis, quod iam non bibam de genimine vitis vsque in diem illum, cùm illud bibam nouum in regno Dei.

Mar.14. sup. illud: Et manducantibus illis accepit Iesus, tom. 5.

BED. Finitis paschæ veteris solenniis, transit ad oouū, vt scilicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisque sacramentum substitueret. vnde sequitur: Et mādu c. illis accepit Iesus panem, vt scilicet ipsum se esse monstraret, cui iurauit Doroious,

A Tu es sacerdos in æternum secūdùm ordinem Melchisedech. Sequitur: Et benedicens fregit.

Mar.14 sup. illud: Gratias agens fregit. Mar.14. sup. illud: Gratias agens fregit. to 5.

THEO. Id est, gratias agens fregit, quòd & nos facimus orationes superaddentes. BED. Frēgit etiam ipse panem quem discipulis porrigit, vt ostendat corporis sui fractionem non absque sua sponte, vel procuratione futuram, quem etiam benedixit, quia naturam humanam, quam passurus assumpsit, ipse vnà cum Patre & Spiritu sancto gratia diuinæ virtutis impleuit, Benedixit panem ac fregit: quia hominem assumptum ita morti subdere dignatus est, vt ei dioinæ immortalitatis inesse potentiam demonstraret, ideòque velocius eum à morte resuscitandum esse doceret. Sequitur: Et dedit eis, & ait, Sumite,

Mar.14. sup. illud: Hoc est corpus meū.

B hoc est corpus meum. THEOP. Hoc scilicet quod nunc do, & quod nunc sumitis. Non autem panis figura tantùm corporis Christi est, sed in proprium Christi corpus transmutatur. nam Dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea est. Sed tamen caro Christi non videtur propter nostram iofirmitatem: panis enim & vinum de nostra consuetudine est. si verò carnem & sanguinem cerneremus, sumere non sustineremus: propter hoc Dominus nostræ infirmitati condescendens, species panis & vini conseruat, sed panem & vinum in veritatem conuertit carnis & sanguinis.

In Hom. de proditione Iuda, inter med. & fin, tom. 3.

CHRY. in ser. de pass. Et nunc etiam C ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non. n. homo est qui proposita corpus Christi facit & sangoinem, sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia, hoc verbo quod dicit, Hoc est corpus meum, proposita consecrantur: & sicot illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox ista semel quidem dicta est, sed per omnes mensas ecclesiæ vsque in hodiernum diem, & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.

Mar.14. sup. illud: Vespere autem facto, tom. 9.

D HIER. Mysticè autem in pane transfigurat Dominus corpus suom, quod est ecclesia præsens, quæ accipitur in fide, benedicitur in numero, frāgitur in passionibus, datur io exemplis, sumitur in doctrinis, formator in sanguinem suom in calice, vino & aqua commixtum, vt aliò purgemur à culpis, aliò redimamur à pœnis. Sanguine oamque agni seruantur domus à percussiooe angeli, & aqua maris rubri extinguuntor inimici, quæ sunt mysteria ecclesiæ Christi. vnde sequitur: Et acc. cal. gra. ag. de. eis. gratia enim, & non meritis saluati sumus à Deo.

Lib. 2. sup. illud: Sicut Domino placuit, &c. in nouis exem. Basiliens. ca. 24.

GREG. 2. Mor. Cùm appropinquaret etiam passioni, accepto pane, gratias egisse perhibetur. Gratias itaque egit qui flaE gella alienæ iniquitatis soscepit, & qui nil percussione dignum exhibuit, humiliter in passione benedicit, vt hinc ostendat, qoid vnusquisq; io flagello culpæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ, vt hinc etiam ostendat, quid in correctiooe faciat subditus, si in flagello positus patri gratias egit æqualis.

Mar.14 sup. illud: Hic est sanguis meus, tom. 5.

Mixtio vini & aquæ in calice.

BED. Quia & nos io Christo, & in nobis Christum manere oportet, vinum dominici calicis aqua miscetur. Attestante. n. Ioāne aquæ populi sunt, & neque aquam solam, neq; solum vinum cuiquam licet offerre, ne talis oblatio caput à membris secernendom esse significet, & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari, ac posse offerri contingat,

Mar. 14. sup. illud: Et biberunt ex eo omnes, to. 9. Mar. 14. su. illud: et biberunt ex eo omnes.

A Sequitur: Et bibe. ex il. om. HIER. Ebrietas fęlix, satietas salutaris, quę quanto copiosius sumitur, tanto sobrietatem mentis donare dignatur.

THEO. Quidam autem dicunt Iudam mysteriorum non fuisse participem, sed quod exiuerit antequam Dominus mysteria largiretur. Alij etiam dicunt, quod illi tradidit de illo mysterio.

CHRY. in serm. de pass. Christus enim sanguinem ei qui eum vendidit offerebat, vt haberet remissionem peccatorum, si tamen impius existere noluisset.

Mar. 14. sup. illud: et biberunt ex eo omnes, to. 9. Iudas cõmunicatus fuit cum aliis.

HIER. Bibit ergo Iudas, sed non saturatus est, nec sitim extinguit ignis æterni, quia indignè sumit mysteria Christi, cuius sacrificium non emundat, sed eos cogitatio insipiens perducit ad culpas, qui se cœnosis crudelitatis fœtoribus miscuerunt. B

In homil. de proditione Iuda, à med. tom. 3.

CHRY. in serm. de pass. Nullus ergo sit Iudas in Domini mensa, hoc sacrificium cibus spiritualis est: nam sicut corporalis cibus, cùm ventrem inuenerit aduersis humoribus occupari, amplius lædit: ita est & iste spiritualis cibus, si aliquem reperit malignitate pollutũ, magis eum perdit, non sua natura, sed accipiẽtis vitio. Pura igitur sit mens in omnibus, pura cogitatio, quia & sacrificium purũ est. Sequitur: Et

Mar. 14. sup. illud: Hic est sanguis meus tom. 5.

ait il. hic est san. me. no. test. BEO. Hunc ad distinctionem respicit veteris testamenti, quod hircorum & vitulorum est sanguine dedicatum, dicente inter aspergendum legislatore, hic est sanguis testamenti quod mãdauit ad nos Deus. Sequitur: Qui pro mul. C

Mar. 14. sup. illud: et biberunt ex eo omnes, to. 9. Mar. 14. sup. illud: Non bibã de fructu vitis. Anagoge vini noui.

effun. HIER. Non enim omnes emundat. Sequitur: Amen di. vo. quòd, &c. THEO. Quasi diceret, Non bibam de vino vsque ad resurrectionem: regnũ enim resurrectionem vocat, quasi tunc regnauerit cõtra mortem. Post resurrectionem vero bibit cum discipulis, & comedit, ostẽdens quòd idem ipse esset qui passus est. Nouum autem bibit illud, id est, nouo quodã modo & alieno. Non.n. corpus habebat passibile indigẽs cibo, sed immortale, & incorruptibile. Intelligẽdum est autẽ & sic: Vitis est ipse Dominus, genimen vitis mysteria, & intellectus occultus, quẽ ipse generat, qui docet hominem sciẽtiam. In regno D autem Dei, id est, in futuro sæculo bibet cum suis discipulis mysteria & sapiẽtiam, noua quędam nos docens, & reuelans quæ nunc occultat.

Mar. 14. sup. illud: Non bibam de genimine vitis tom. 5.

BEO. Vel aliter: Vitem siue vineam Domini appellatã esse synagogã Esaias testatur, dicẽs: Vinea Domini sabbaoth domus Israel est. Iturus ergo Dominus ad passionem ait, Iam non bibam de genimine vitis, ac si apertè dicat, Nun vltra carnalibus synagogæ ceremoniis delectabor, in quibus etiam ista paschalis agni sacra locum tenuere præcipuum. Aderit enim tempus meæ resurrectionis, aderit dies illa, cùm in regno Dei positus, id est, gloria vitæ immortalis sublimatus, de salute eiusdem populi fonte gratiæ spiritualis regenerati, vobiscum gaudio perfundar. E

Mar. 14. sup. illud: Non bibam, &c. tom. 9.

HIER. Cõsiderandum autem quòd hic Dominus mutat tantum sacrificium, sed non mutat tempus, vt nos nunquam cœnam Domini ante quartam decimam lunam faciamus, qui facit in xiiij. resurrectionem, in xj. luna cœnam Domini facier, quod nunquam in veteri testamento, nec in nouo factum est.

Et hymno dicto, exierunt in mõtem oliuarum. Et ait eis Iesus: Omnes scãdalizabimini in me in nocte ista, quia scriptum est, Percutiã pastorem, & dispergentur oues. Sed postquã resurrexero, præcedã vos in Galileã. Petrus autem ait illi: Et si omnes scandali- A *zati fuerint, sed non ego. Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocẽ bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.*

Theophilac. Mar. 14. sup. illud: Et cum hymnum dixissent, &c. Hymnus Iesu quis fuerit.

THEO. Sicut gratias egerunt antequam biberent, ita etiam gratias agunt postquã biberunt. vnde dicitur: Et hym. di. exie. in mon. oli. vt scilicet addiscas & ante cibum, & post cibum gratiarũ reddere actiones. HIER. Hymnum.n. dicit laudem Domini, vt est in psal. Edent pau. & sa. & lau. Domi. qui requi. eum. Et adorauerunt & manducauerũt omnes pingues terræ.

Mar. 14. sup. illud: et hymno dicto tom. 9. Mar. 14. sanum ante med. comm.

THEO Simul etiam & hic ostẽdit quòd B amplectibile erat sibi pro nobis mori: quia cùm tradẽdus erat, Deum laudare dignatus est. Docet etiam nos, cùm in angustias incidimus propter multorum salutem, non contristari, sed Deo gratias agere, qui in nostra tribulatione operatur multorum salutem.

Mar. 14. sup. illud: et hymno dicto &c. tom. 5. Mar. 14. sup. illud: Exierũt in montem oliuarũ.

BEDA. Potest etiam hymnus ille intelligi, quem Dominus secundum Ioãnem patri gratias agens decãtabat, in quo & pro seipso, & discipulis, & pro eis, qui per verbum ipsorum credituri erãt, eleuatis sursum oculis præcabatur. THEO. Exiuit autẽ in mõtem, vt ad eum solitarium existentẽ exeuntes, ipsum caperent absq; tumultu. Si.n. accessissent cùm in ciuitate manebat, forte fuisset multitudo populi con- C turbata, & tunc manifestè occasionẽ inimici captantes viderentur ipsum iustè interficere tanquã populum concitantem.

Mar. 14. sup. illud: exierũt in montem oliuarũ. tom. 5. Captus Iesus in horto.

BEDA. Pulchrè etiam Dominus discipulos sacramentis imbutos in montem educit oliuarum, vt typicè designet, nos per acceptionem sacramẽtorum ad altiora virtutũ dona & charismata sancti Spiritus, quibus in corde perungamur, ascẽdere debere. HIER. In monte etiam oliueti Iesus tenetur, vnde ad cælos ascendit: vt nos sciamus, quia inde ascẽdimus ad cælos, vnde vigilamus & oramus, ligamur, nec repugnamus in terra.

Mar. 14. sup. illud: Et ascenderunt in montem, &c. tom. 9. Mar. 14. super illud: Omnes scãdalizabimini in nocte. tom. 5.

BEDA. Prædicit autem Dominus discipulis quid D passuri sunt, vt cùm passi fuerint, non desperent salutem, sed agentes pœnitentiam liberẽtur. vnde sequitur: Et ait il. Iesus: Omnes scandalizabimini in me in nocte ista. HIERO. Omnes quidem cadunt, sed non omnes iacent. Nunquid enim qui dormit, non adiiciet vt resurgat? Carnale est cadere, sed diabolicum est iacere.

Mar. 14. super illud: Et exierunt in montem, 5. 4. Mar. 14. in med. comm. Mar. 14. sup. illud: Percutiam pastorem, tom. 5.

THEO. Permisit autem eos Dominus cadere, vt non in seipsis confidant, & ne videretur hoc quod prædixerat, ex quodam argumento apparenti prædixisse, inducit testimonium Zachariæ Prophetæ. vnde sequitur: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. BEO. Hoc aliis verbis in Zacharia Propheta scriptum est, & ex persona Pro- E phetæ ad Dominum dicitur: Percute pastorem, & dispergentur oues. Propheta enim postulat passionem Domini, Pater respondet: Percutiam pastorem, precibus inferiorum. Filius à Patre mittitur, & percutitur, id est incarnatur & patitur.

Mar. 14. circa med. com. Mar. 14. sup. illud: Et exierũt in montem oliuarũ. tom. 9.

THEO. Dicit autẽ Pater, Percutiam pastorẽ, quia ipsum percuti dimisit. Oues discipulos dicit, quasi innocẽtes & quasi absq; malitia. Vltimo cõsolationem inducit, dicẽs: Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. HIER. In quo vera promittitur resurrectio, vt spes non extinguatur. Sequitur: Petrus autem ait ei, Et si omnes scãdalizati fuerint, sed non ego. Ecce auis sine pennis in altum volare nititur, sed corpus aggrauat animam, vt timore

humanæ

Resurrectionis argumentū.

Mar. 14. sup. illud: Amen dico tibi quia hac nocte, &c. to. 5. Lib. 3. ca. 2. tom. 4.

humanæ mortis timor Domini superetur. B e o. Et Petrus ergo de ardore fidei promittebat, & Saluator quasi Deus futura nouerat. vnde sequitur: Et ait illi Iesus, Amen dico tibi, &c. A v g v s. de con. euang. Cùm omnes Euangelistæ dicant prædixisse Dominū quòd eum Petrus esset negaturus antequā gallus cātaret: Marcus hoc solum narrauit expressius, vnde nonnullis videtur non congruere cæteris, quia parū attendunt. Tota enim Petri negatio trina est, quæ si tota post primom galli cantum inciperet, falsum dixisse viderentur tres alij Euāgelistę, quòd scilicet antequam gallus cātaret, ter eum esset negaturus. Rursus si totam trinam negationē ante peregisset, quàm cātare gallus inciperet, superfluo dixisset Marcus ex persona Domini, Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me negaturus es. Sed quia ante primum galli cantum cœpta est illa trina negatio, attenderunt illi tres, non quando eam completurus esset Petrus, sed quanta futura esset, id est, trina, & quando cœptura, id est, ante galli cantum, quanquam in animo eius & ante primum galli cantum tota concepta est: Marcus autem de ipsarum vocum interuallo planius elocutus est.

Negationis Petri ratio.

Mar. 14. circa med. commens.

Mar. 14. sup. illud: Priusquam gallus cantet. to. 9.

Mar. 14. su. illud: si omnes scandalizati fuerint. tom. 5.

Mar. 14. circa med. commentarij.

T h e o. Quod sic intelligitur, Petrus semel negauit, deinde gallus cantauit, negante verò eo duabus aliis negationibus, tunc gallus secundò vocem emisit. H i e r o n. Gallus lucis nuncius quis est nisi Spiritus sanctus? cuius voce in prophetia & in Apostolis nos de trina negatione excitamur ad amarissimos post lapsum fletus, qui male cogitauimus de Deo, & male locuti sumus ad proximos, & male fecimus ad nosmetipsos? B e d a. Fides autem Apostoli Petri, & ardens affectus ad Dominum consequenter ostenditur. Sequitur enim: At ille amplius loque. Et si opor. me sim. commori tibi, non te negabo. T h e o. Feruorem etiam in trepidum & alij discipuli ostenderunt. Nam sequitur: Similiter autē & omnes dicebant, sed tamen resistebant veritati, quam Christus prædixerat.

Et veniunt in prædium cui nomē Gethsemani, & ait discipulis suis: Sedete hic donec orem. Et assumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem secum, & cœpit pauere & tædere. Et ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Sustinete hic & vigilate. Et cùm processisset paululum, procidit super terram, & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora, & dixit: Abba pater, omnia possibilia tibi sunt, transfer calicem hunc à me. Sed nō quod ego volo, sed quod tu. Et venit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simō dormis? Non potuisti vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro verò infirma. Et iterum abiens orauit, eundem sermonem dicens. Et reuersus denuo, inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant quid responderent ei. Et venit tertio, & ait illis: Dormite iam & requiescite, sufficit. Venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, prope est.

G l o. Postquam Dominus scandalum discipulorum prædixerat, nunc Euangelista narrat de oratione ipsius, in qua pro discipulis creditur orasse, & primo describens locum orationis, dicit: Et veniunt in præ-

A dium cui nomen Gethsemani. B e o. Monstratur vsq; hodie locus Gethsemani, in quo Dominus orauit ad radices montis Olineti. Interpretatur autem Gethsemani, vallis pinguium siue pinguedinū. Cùm autem Dominus tantum in monte orat, nos docet, sublimia orādo inquiri debere. At cùm in valle pinguedinis orat, insinuat nobis humilitatem semper in orationibus, & internę pinguedinem dilectionis esse seruādam, Ipse etiam per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis pro nobis mortem subijt.

Mar. 14. sup. Hoc verb. Gethsemani interpretatio.

H i e r. In valle etiam pinguedinum tauri pingues obsederūt eum. Sequitur: Et ait discipulis suis, Sedete hic donec orem. Separātur in oratione, qui sepa-B rātur in passione: quia ille orat, illi dormiunt, pinguedine cordis oppressi. T h e o. Singulariter etiā erat consuetudo illi semper orare, formam nobis tradens, vt silentium, & solitudinem in orationibus requiramus. Sequitur: Et assumit Petrū, & Iacobum, & Ioannem secum. Illos tres tantum assumit, qui gloriæ eius in monte Thabor inspectores extiterant, vt qui gloriosa viderant, viderent etiam tristia, & addiscerēt, quòd verus erat homo in hoc quòd tristatur. vnde sequitur: Et cœp. pa. & tæd. quia enim totū assumpserat hominem, assumpsit & naturales proprietates hominis, pauere, & tædere, & contristari naturaliter: nam homines naturaliter inuiti tendunt ad C mortem. vnde sequitur, Et ait illis, Tristis est anima mea vsque ad mortem. B e d a. Quasi Deus in corpore constitutus fragilitatem carnis exponit, vt eorū qui sacramentum incarnationis obiurgant, excluderetur impietas: nam qui corpus suscepit, omnia debet suscipere quæ corporis sūt, vt esuriret, sitiret, angeretur, contristaretur. Diuinitas enim per hos commutari nescit affectus. T h e o. Quidam autem hoc sic intellexerūt, quasi dicat, Tristor enim, non quòd mori debeo, sed quòd Israelitæ propinqui mei me crucifixuri sūt, ac per hoc à regno Dei debēt excludi.

Mar. 14. sup. illud: Sedete hic donec orem. to. 9.

Mar. 14. sup. illud: Sedete hic donec orauero.

Mar. 14. sup. illud: Tristis est ani. mea. tom. 5.

Mar. 14. immediate ante illud: Adhuc eo loquente venit Iudas.

Causa tristitię Christi.

H i e r. In hoc etiam pauere: & tristari docemur D ante iudicium mortis, quòd non possumus per nos dicere, sed per illum: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sequitur: Sustinete hic & vigilate. B e o. Non à somno dormitionis prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed à somno infidelitatis, & torpore mentis. Paululum autem procedēs ruit in faciem suam, & humilitatem mentis habitu carnis ostendit. vnde sequitur: Et cùm processisset paululum, procidit super terram, & orabat, vt si fieri posset, transiret, &c.

Mar. 14. sup. illud: Cœpit pauere to. 9.

Mar. 14. su. illud: Sustinete hic & vigilate. tom. 5.

A v g. de con. Euang. Non dixit, si facere posset, sed si fieri posset: fieri enim potest quod ille voluerit. Sic itaque dictum est, si fieri potest, ac si diceretur, si vellet. Et ne quis putaret eum patris meminisse po-F testatem, manifestauit quo intellectu accipiendū sit quod dictū est. Nam sequitur: Et dixit, Abba pater, omnia tibi possibilia sunt. In quo satis ostendit, non ex impossibilitate, sed ex voluntate patris dictū esse si fieri potest. Quòd autem Marcus non solum pater, sed Abba pater eum dixisse commemorat: hoc est Abba Hebraicè, quod Latinè Pater. Et fortasse Dominus propter aliquod sacramentū vtrunque dixit, volens ostendere se illam tristis personā iam sui corporis: id est, ecclesiæ suscepisse, cui fact⁹ est angularis lapis venienti ad eum partim ex Hebræis ad quos pertinet quòd ait Abba, partim ex gentibus, ad quos pertinet, quòd ait Pater. B e o. Orat autem transire calicem, vt ostēdat verè quòd homo erat. vnde sub-

Lib. 3. ca. 4. à med. to. 4.

Consensus euāgelicus

Mart. 14. Super illud: Sed non sicut ego volo. tom. 5.

dit: Transfer calicem hunc à me. Reminiscens autem & propter quid missus est, perficit dispensationẽ ad quam missus est, & clamat, Sed non quod ego volo, sed quod tu, quasi dicat, Si moritur mors, me nõ moriente secundum carnem, transeat calix: verum quia non aliter hoc fiet non quod ego volo, sed quod tu. Multi adhuc cõtristantur futura morte, sed habeant rectum cor, & vitent mortem quantùm possunt: sed si non possunt, dicant id quod propter nos Dominus dixit. HIER. Ex quo etiam vsque in finem non cessat nos docere patribus obedire, & voluntatem eorũ voluntati nostræ præponere. Sequitur: Et venit, & inuenit eos dormientes. Sicut enim dormiunt mente, sic & corpore. Post orationem autem Dominus veniens, & videns discipulos dormientes, Petrum solum increpat. Vnde sequitur: Et ait Petro, Simon dormis, non potuisti vna hora vigilare mecum? Quasi dicat, Qui vna hora non potuisti mecum vigilare, quomodo mortem spernes tu qui spondes mori mecum? Sequitur: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem, scilicet, negandi me.

Marc. 14. su. illud: si possibile est, &c. tom. 9.

BEO. Non ait, Orate ne tentemini, quia impossibile est humanam animam non tentari, sed ne intretis in tentationem, hoc est, ne vos tentatio superet.

Mar. 14. sup. illud: Orate vt non intretis.

HIER. In tentationem autem intrare dicitur, qui orare negligit. Sequitur: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. THEO. Quasi dicat, Spiritus quidem vester promptus est ad meũ negandũ, & propterea hoc promittitis, sed caro vestra intantũ infirma est, quòd nisi Dominus per orationem virtutem carni dederit, in tentationem intrabitis.

Mar. 14. su. illud: Vigil. & orate, &c. tom. 9.
Marc. 14. à med. comment.

BEO. Temerarios hic reprimit qui quicquid crediderint, putant se consequi posse, sed quantũ ex mentis ardore confidimus, tantum ex fragilitate carnis timeamus. Facit etiam hic locus aduersus eos, qui dicunt vnam in Domino operationem, & vnam volũtatem fuisse. Duas enim voluntates ostendit: humanam, scilicet, quæ propter infirmitatẽ carnis recusat passionem: & diuinã, quæ promptissima est. Sequitur: Et iterum abiens orauit eundem sermonem, dicens.

Mar. 14. su. illud: Spiritus promptus est. &c. to. 5.

THEO. Vt scilicet per secundariam orationẽ, quòd verus homo esset, affirmaret. Sequitur: Et reuersus denuo inuenit eos dormientes, tamen non vehementer redarguit. Erãt enim oculi eorum grauati, scilicet somno. Et ignorabãt quid responderent ei. per hoc infirmitatem humanam addiscas, ne scilicet grauati somno promittamus ea quę nobis impossibilia sũt. Ideo tertiò abiit ad orandum oratione prædicta. vnde sequitur: & venit tertiò, & ait illis: Dormite iam & requiescite. Non turbatur cõtra illos, cùm post redargutionẽ peius fecerint, sed ironicè dicit illis: Dormite iã & requiescite, quia iã sciebat quòd proditor appropinquabat. Et quòd ironicè dixerit, apparet per hoc, quod subditur: Sufficit, venit hora, ecce traditur filius hominis in manus peccatorum. Hoc dicebat deridens somnum eorum, quasi diceret, Nunc tempus est vt dormiatis quando inimicus appropinquat. Deinde subiũgit: Surgite eamus, ecce qui me tradet, propè est. Non vt fugerent hoc dixit, sed vt inimicis obuiarent. AVG. de con. euang. Vel aliter: Per hoc quòd cùm dixisset, Dormite iam & requiescite, adiungit, Sufficit. & deinde infert, Venit hora, ecce traditur filius hominis, vtique intelligendum est post illud, Dormite & requiescite, siluisse Dominum aliquantulum, vt hoc fieret quod præmiserat, & tunc intulisse, Venit hora. & ideo interponit, Sufficit, scilicet

Theo. Marc. 14. à med. comment.
Oratio secundaria.
Ironica locutio.
Lib. 3. ca. 4. parum ante med. tom. 4.

A licet quòd requieuistis. HIER. Trina autem discipulorum dormitio tres mortuos, quos Dominus suscitauit, signat: primus in domo, secundus ad sepulchrum, tertius de sepulchro. Trina autem Domini vigilia docet nos orando & de præteritis, & de futuris, & de præsentibus veniam rogare.

Marc. 14. super illud: Vigilate & orate ne, &c. tom. 9.
Trina dormitio.

Et adhuc eo loquẽte, venit Iudas Iscariotes vnus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis, & lignis, missi à summis sacerdotibus, & scribis, & senioribus. Dederat autem traditor eis signum, dicẽs: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite cautè. Et cùm venisset, statim accedens ad B *eum, ait, Aue Rabbi. Et osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Vnus autem de circunstantibus, educẽs gladium percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auriculam. Et respondens Iesus, ait illis: Tanquam ad latronẽ existis cum gladiis & lignis cõprehendere me? Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed vt impleantur scripturæ. Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerũt. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus syndone super nudo, & tenuerunt eum. At ille relicta syndone, nudus profugit ab eis.*

C BEO. Postquam tertio Dominus orauerat, & Apostolorum timorem sequente pœnitentia impetrauerat corrigendum, securus de passione sua pergit ad persecutores, de quorum aduentu Euangelista dicit: Et adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes vnus de duodecim. THEO. Hoc non frustra ponitur, sed ad maiorem proditoris redargutionem, quòd cùm de primo choro discipulorum existeret, contra Dominũ in rabiem versus est. Sequitur: Et cum eo turba multa cum gladiis & lignis, missi à summis sacerdotibus & scribis & senioribus.

Mar. 14. sup. illud: Surgite eamus, ecce tom. 5.
Mar. 14. sup. Accedit Iudas vnus ex duodecim.

HIER. Incumbit enim virtuti sæculi, qui desperat de adiutorio Dei. BEDA. Adhuc tamen habet D aliquid Iudas de verecundia discipuli, cùm eum non palam tradidit persecutoribus, sed per signum osculi. vnde sequitur: Dederat autem traditor eis signum, dicens; Quemcunque osculatus fuero, &c.

THEO. Vide eius insensibilitatem, quomodo credebat in osculo Christum decipere, vt quasi amicus æstimaretur. Si autem amicus eras, ô Iuda, cuius gratia cum inimicis accessisti? sed omnis prauitas sine prouidentia est. Sequitur. Et cùm venisset, &c.

Mar. 14. sup. illud: Vigilate & orate. &c. tom. 9.
Mar. 14. su. illud: Dederat autem eis proditor. tom 5.
Mar. 14. su. illud: Osculatus est eum.

HIER. Dat Iudas signum osculi cum veneno doli, sic Cain obtulit sacrificium subdolum & reprobatum. BEDA. Inuidens autem & scelerata confidentiã magistrum vocat, & osculum infert ei quem E tradit. Suscipit autem Dominus osculum traditoris, nõ quo simulare nos doceat, sed ne proditionem fugere videatur, simul & illud Psalm. cõplens, Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Sequitur: At illi manus iniecerunt in eum. HIER. Hic adest Ioseph venditus à fratribus, & ferrum pertransiuit animam eius. Sequitur: Vnus autem de circunstantibus, &c.

Mar. 14. su. illud: Vigila & or. tom. 9.
Mar. 14. sup. illud: Dederat autem eis traditor sign tom 5.
Mar. 14. sup. illud: Vigil. & or. tom. 9.

BEO. Petrus hoc fecit, vt Ioannes declarat, eodem mẽtis ardore quo cętera faciebat. Sciebat enim quomodo Phinees puniendo sacrilegos, mercedem iustitiæ & sacerdotij perennis acceperit.

Marc. 14. su. illud: Vnus autem circunstantibus gladiũ. tom. 5.

THEO. Tacet autem nomen eius Marcus, vt non videretur suum laudare magistrũ quasi zelantẽ pro

Christo

Theo. Marc. 14. su. illud: Vnus autem educto gladio.

Christo. Innuit autem Petrus ex hoc, quòd inobedientes erant & increduli, spernantes scripturas. nam si habuissent aures audientes scripturas, non crucifixissent Dominum gloriæ. Amputauit autem auriculam serui summi sacerdotis. nam summi sacerdotes primò prætereunt scripturas, quasi serui non audientes facti. Sequitur: Et respondens Iesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cùm gladiis & lignis comprehendere me? Bed. Quasi dicat, Stultum est cum gladiis & fustibus quærere eum qui se vltro vestris tradidit manibus: & in nocte quasi latitantē per proditorem inuestigare, qui quotidie in templo docebat. Theo. Istud autem diuinitatem eius ostendit: quando enim in templo docebat, non valoerunt ipsum capere, quamuis in manibus eorum esset, quia nondum tempus aduenerat passionis: quādo autem ipse voluit, tunc tradidit seipsum, vt adimplerentur scripturæ, quia tāquam agnus ad occisionem ductus est, non clamans neque vociferans, sed voluntariè patiens. Sequitur: Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt.

Taciturnitas Marci

Mar. 14. sup. illud: Tanquam ad latronem existis.

Mar. 14. sup. illud: Quotidie apud vos eram.

Mar. 14 sup. hoc ver. to. 5.

Beda. In hoc impletur sermo, quem Dominus dixerat, quòd omnes discipuli scādalizarentur in ipso in illa nocte. Sequitur: Adolescens autem quidam sequebatur illum, amyctus syndone super nudo, subauditur corpore, quia non aliud indumenti, quàm solam habebat syndonem. Sequitur: Et tenuerunt eum. At ille relicta syndone, nudus profugit ab eis, quorum scilicet præsentiam detestabatur & facta, non à Domino, cuius amorem & absens corpore fixum seruauit in mente. Hier. Sicut etiam Ioseph relicto pallio nudus de manibus impudicæ fœminæ aufugit, ita qui vult effugere manus iniquorum, relinquens meote quæ mundi sunt, fugiat post Iesum.

Marci 14. Super illud: Adolescens quidam. tom 9.

Allusio figuræ.

Theo. Probabile autem videtur, quòd hic adolescens erat de illa domo, in qua Pascha comederant. Quidam verò dicunt hunc adolescentem fuisse Iacobum fratrem Domini, qui dicebatur Iustus, qui ab Apostolis post Christi ascensionem cathedram Hierosolymorum accepit.

Mar. 14. sup. illud: Vnus adolescentulus sequebatur.

Ex. 14. super illud: Pelli mea consumptis carnibus. ca. 13. in nouo exempl.

Greg. 14. Moral. Vel hoc de Ioanne dicitur, qui etsi post, vt verba redemptoris audiret, ad crucem rediit, prius tamen territus fugit. Beda. Nam & illum eo tempore fuisse adolescentem longa post hoc in carne vita eius indicio est. Potuit enim fieri, vt ad horam tenentium manibus elapsus, mox resumpto indumento redierit, & sub dubia lucis nocte se turbis ducentium Iesum quasi vnus de ipsis immiscuerit, donec ad atrium pontificis, cui erat notus, peruenit, vt ipse in suo Euangelio cōmemorat. Sicut autem Petrus, qui culpam negationis pœnitentiæ lachrymis abluit, recuperationem ostendit eorum, qui in martyrio labuntur: ita cæteri discipuli, qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerunt, cautelam fugiendi docent eos, qui se minus idoneos ad toleranda supplicia sentiunt.

Beda. Mar. 14 su. illud: Adolescens quidam seq. tom. 5.

Articulus cōprehensionis.

Et adduxerūt Iesum ad summum sacerdotem, & conuenerūt omnes sacerdotes, & scribæ, & seniores. Petrus autem à longè secutus est eum vsque intro in atrium summi sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se. Sūmi verò sacerdotes, & omne concilium quærebant aduersus Iesum testimonium, vt eum morti traderent, nec inueniebant. Multi enim falsum testimonium dicebant aduersus

A *eum, & conuenientia testimonia non erant. Et quidam surgentes falsum testimonium ferebant aduersus eum, dicētes: Quoniam nos audiuimus eum dicētem, Ego dissoluam templum hoc manufactum, & post triduum aliud non manufactum ædificabo. Et non erat conuenientes testimonium illorum.*

Glo. Narrauerat Euangelista superius quomodo Dominus à ministris sacerdotum fuerat captus, nūc narrare incipit, quomodo in domo principis sacerdotum morti adiudicatus fuit. vnde dicitur: Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem.

B Beda. Summum sacerdotem significat Caipham, qui (sicut Ioannes scribit) erat pōtifex anni illius, de quo testatur Iosephus, quòd pōtificatum sibi emerit à principe Romano. Sequitur: Et conuenerunt in vo. omnes sacerdotes, & scribæ, & seniores.

Mar. 14. su. illud: Et adduxerunt Iesum tom 5.

Hier. Tunc facta est congregatio taurorum in vaccis populorum. Sequitur: Petrus autem à longè, &c. Timor enim retrahit, sed charitas trahit.

Mar. 14. sup. illud Adolescens quidā, &c. tom. 9.

Beda. Meritò autem à longè sequebatur, qui iam erat proximè negaturus. Neque enim negare posset, si Christo proximus adhæsisset. Sequitur: Et sedebat cum ministris, &c. Hier. In atrio cum ministris calefacit se ad ignem. Atrium sacerdotis est secularis circuitus, ministri dæmonia sunt, cum quibus qui manet, flere peccata nō potest: ignis desiderium carnale. Bed. Est enim ignis charitas, de quo dicitur: Ignem veni mittere in terram, qui super credentes descendens, variis linguis eos laudare Dominum docuit. Est & ignis cupiditatis, de quo dicitur: Omnes adulterantes velut clybanus corda eorum. hic ignis in atrio Caiphæ instinctu maligni spiritus accensus, ad negandum, ad blasphemandum Dominum perfidorum linguas armabat. Quod enim intus in domo maligna synodus gerebat, hoe ignis in atrio inter frigora noctis accensus figurabat. Quoniam enim abūdat iniquitas, refrigescit charitas multorum. Hoc frigore torpens ad horā Petrus, quasi prunis ministrorum Caiphæ calefieri cupiebat: quia temporalis cōmodi solatium perfidorum societate quærebat. Sequitur: Summi verò sacerdotes, & omne, &c.

Mar. 14. sup. illud: Petrus à longè seq. tom. 5.

Mar. 14. Super illud: Adolescens seq &c. to 9.

Mar. 14. sup. illud: Sedebat cum ministris. & calefaciebat se. tom. 5.

C

Charitas ignis est.

D

Theo. Lege pręcipiente quòd vnus existeret summus sacerdos, tunc multi erant substituti, & destituti annis singulis per principem Romanorum. Summos ergo sacerdotes dicit illos, qui determinatū eis tempus complentes iam cōpleuerant, & à sacerdotio destituti erant. Figuram autē iudicij, quod in prætudicium agebant, operantur, testimonia quærentes, vt videantur Iesum iustè damnare & perdere.

Mar. 14 sup. illud: Et cōuenerunt cum illo om summi sacerdotes.

Præuaricatio legis.

E Hier. Sed mentita est iniquitas sibi, vt regina aduersus Ioseph, & sacerdotes aduersus Susannā, sed ignis sine materia deficit. vnde sequitur: Nec inueniebant. Multi enim falsum testimonium dicebant aduersus eum, &c. Quod enim variatur, incertū habetur. Sequitur: Et quidā surgētes falsum testimonium ferebant. Moris est hæreticorum, vmbram de veritate trahere: non ille dixit qood illa dicunt, sed simile verbum de templo corporis sui, quod post biduum resuscitauit. Theo. Non enim Dominus dixerat: Ego dissoluam illud, sed soluite: neque manu factum dixit, sed simpliciter templum.

Marc. 14 su. illud Adolesc. quidem, tom 9.

Mar. 14. su. illud: Nos audiuimus eum dicentē. Mat. 6 sup. illud: Nouissimè venerunt duo falsi test. tom. 9.

Hier. Dixit etiam, Suscitabo, viuum animal significans, & spirans templum. Falsus testis est, qui non eo sensu dicta intelligit, quo non dicuntur.

Exurgens autem summus sacerdos in medium, interrogauit Iesum, dicens: Non respondes quicquã ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursus summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? Iesus autẽ dixit illi, Ego sum, & videbitis filium hominis sedentẽ à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait, Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum esse reum mortis. Et cæperunt quidã conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei, Prophetiza. Et ministri alapis eum cædebant.

Mar. 14. su. illud: Non respondes quicquam ad ea, &c. tom. 5.

BED. Quanto Iesus tacebat ad indignos responsione sua falsos testes, & sacerdotes impios, tãto magis pontifex furore superatus, eum ad respõdendum prouocat, vt ex qualibet occasione sermonis, locum inueniat accusandi. vnde dicitur: Et exurgens summus sacerdos in medium, &c. Iratus quidẽ princeps & impatiens, non inueniens calumniæ locum, exurgit de solio, vt insaniam mẽtis motu corporis demõstraret. HIER. Sed ipse Deus & Saluator noster, qui mundo salutem contulit, & humano generi sua pietate subuenit, sicut ouis ad occisionem sine voce ducitur, & obmutuit & siluit à bonis. vnde sequitur: Ille autem tacebat, & nihil respondit. Taciturnitas Christi apologiam, id est, excusationẽ Adæ absoluit.

Mar. 14. sup. illud: Quidam autem dicebant. tom. 9.

Mar. 14. su. illud: Ille tacebat nec quicquã respod.

THEO. Tacebat autem sciens, quòd non attenderent verbis eius. vnde secũdum Lucam respondit, Si dixero vobis, non credetis mihi. vnde sequitur: Rursus summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? Interrogat quidem hoc summus sacerdos, non vt addiscẽs crederet, sed vt ex hoc aliquam occasionem captaret. Quærit autem, Tu es Christus filius Dei benedicti? Multi nãque erant Christi, id est, vncti, sicut reges & summi sacerdotes, sed nullus eorum dicebatur filius Dei benedicti, quasi semper collaudati.

Mar. 14. sup. illud: Tu es Christus fil. Dei. us to. 9.

Mar. 14. sup. illud: Rursus summus sacerdos interrogauit, &c.

Lib 3. ca. 6. & 7. tom. 4.

HIER. Hunc autem expectabant de longè, quem propè non vident, sicut Isaac caligantibus oculis Iacob sub manibus non agnoscit, sed lõge de eo futura canit. sequitur: Iesus autem dic. il. Ego sum, vt, scilicet, inexcusabiles sint. THEO. Sciebat nanque quoniam non crederent, tamen respõdit ne postea dicerẽt, si audissemus aliquid ab eo, credidissemus ei: hoc autem est in eorum præiudicium, quia audierunt & non crediderunt. AVG. de concor. euan. Matthæus autem non dixit respondisse Iesum, Ego sum, sed, Tu dixisti. Sed Marcus tantùm valere ostendit quod ei dixit Iesus, Tu dixisti, quantum si diceret: Ego sum. Sequitur: Et videbitis filium hominis sedẽtem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.

Gloria crucis.

Mar. 14. sup. illud: Videbitis fil. hominis.

Mar. 14. sup. illud: Videbit. tom. 5.

Mar. 14. sup. illud: Videbi. fil. homi. tom. 9.

THEO. Ac si diceret, videbitis me tãquam filium hominis à dextris Patris sedẽtem. Virtutem nanque hic patrem dicit, non autem sine corpore veniet, sed qualis apparuit crucifigentibus, in iudicio is apparebit. BED. Si ergo tibi in Christo ô Iudæe, ô Pagane & hæreticè cõtemptus, infirmitas, & crux contumelia est, vide quia per hoc filius hominis ad dexteram Dei patris sessurus, & in sua cũ nubibus cæli est maiestate venturus. HIER. Et quidem sacerdos interrogat filium Dei, Iesus autem respõdet filium hominis: vt hinc intelligamus, Dei filium idẽ esse & filium hominis, & ne quaternitatem faciamus in trinitate, sed homo in Deo, & Deus in homine sit. Dixit autẽ à dextris virtutis sedentem, id est, in vita regnantem sempiterna, & virtute diuina Et venientem cum nubibus cæli. In nube ascendit, cum nube veniet, id est, in corpore suo solo, quod sumpsit à virgine ascendit: & cum multiformi Ecclesia, quæ corpus ipsius & plenitudo eius, ad iudicium venturus est.

In serm. 4. de passione Domini ante medium.

LEO PA. Caiphas autem ad exaggerandum auditi sermonis inuidiam, scidit vestimenta sua, & nesciens quid hæc significaret insania sacerdotali sẽ honore priuauit, oblitus præcepti illius quod legitur de principe sacerdotũ: De capite suo cidarim non deponet, & vestimẽta sua nõ disrumpet. Nam sequitur: Summus autem sacerdos scindẽs vestimẽta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiã, &c.

Marc. 14. Super illud: Summus sacerdos scindens.

THEO. Adimplet quidem sacerdos consuetudinem Iudaicã. Cùm enim aliquid intolerabile & triste illis occurrebat, vestimenta scindebant. Vt ergo monstraret quòd Christus magnam & intollerabilem blasphemiam dixerit, vestimenta scidit.

Consuetudo Iudæorum.

Mar. 14. sup. illud: Scindens vestim. sua. tom. 5.

BED. Altiori autem mysterio factum est, vt in passione Domini põtifex Iudæorum sua ipse vestimenta discinderet, hoc est, Ephot: cùm tunica Domini nec ab ipsis qui eum crucifixêre, militibus scindi potuerit: Figurabatur enim quia sacerdotiũ Iudæorum pro sceleribus ipsorum pontificum esset scindendum. Soliditas verò Ecclesiæ, quæ vestis sui redemptoris solet appellari, nunquam valet disrumpi.

Mar. 14. sup. illud: Scindens vestim. sua.

Mar. 14. sup illud: Summus sacerdos scidit vestimenta. tom. 9.

THEO. Ex eo sacerdotium Iudæorum scindendum erat, quòd condemnauerunt Christũ esse reum mortis. vnde sequitur: Qui omnes condemnauerũt eum esse reum mortis. HIER. Condemnant quidem eum esse reum mortis, vt reatu suo, reatum nostrum solueret. sequitur: & cœperunt quidam conspuere eum vt scilicet sputaminibus susceptis, faciẽ animæ nostræ lauaret, & velamine faciei suæ, velamẽ cordium nostrorum auferret, & colaphis, quibus in caput percussus est. caput humani generis (quod est Adã) sanaret. & alapis quibus expalmatus est, in maxillas laus eius nostris manibus labiisque plauderet, vt dicitur, Omnes gentes plaudite manibus.

Mar. 14. sup. illud: Prophetiza, quis est qui. tom. 5.

Lib. 3 ca. 6. inter prin. & med. tom. 4.

BED. Quod verò dicunt ei: Prophetiza quis est qui te percussit? quasi in contumeliam faciunt eius qui se à populis prophetam haberi voluit.

AVG. de concor. euan. Hoc autem intelligitur sus Dominus vsque ad mane, in domo principis sacerdotum quo prius adductus est.

Et cùm esset Petrus in atrio seorsum, venit vna ex ancillis summi sacerdotis. Et cùm vidisset Petrũ calefacientem se, aspiciens illũ, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras? At ille negauit, dicens: Neque scio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit. Rursus autem cùm vidisset illũ ancilla, cæpit dicere circunstãtibus: quia hic ex illis est. At ille iterum negauit. Et post pusillum rursus qui astabãt dicebant Petro: Vere ex illis es, nam & Galilæus es. Ille autem cæpit anathematizare & iurare, quia nescio hominem istum, quem dicitis. Et statim gallus iterum cantauit. Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus: Priusquam gallus cantet bis ter me negabis. Et cæpit flere.

Lib. 1. ca. 6. inter princi. & med. tom. 4.

AVGVS. de con. euang. De Petri tentatione quæ inter prædictas Domini contumelias facta est, non eodem ordine omnes euangelistę narrant. Nam Lucas explicat p̄tius tentationem Petri, tum demũ has Domini contumelias. Ioannes autẽ incipit Petri tentationem dicere, & interposuit quædã de contumeliis Domini, & adiunxit, quòd inde missus est ad Caipham pontificẽ, & inde recapitulat, vt explicet quã cœperat tẽtationem Petri. Matthæus autem & Marcus primo commemorant Christi cõtumelias, deinde Petri tentationem. de quo dicitur: Et cùm esset Petrus in atrio, &c. BEDA. Quid autem sibi vult quòd prima eum prodit ancilla, cùm viri vtique eum magis potuerint recognoscere, nisi vt & iste sexus peccasse in necẽ Domini videretur, & iste sexus redimeretur per Domini passionẽ? Sequitur: At ille negauit, dicens: Neque scio, &c. HIER. Petrus sine spiritu voci ancillæ cessit, cũ spiritu nec principibus, nec regibus cedit. THEO. Hoc autem eum pati dispensatiuè permisit Dominus: ne scilicet extolleret se, simúlque vt peccantibus misericors ostendatur, tanquam ex seipso constructus humanæ infirmitatis euentum. Sequitur: Et exiit foras ante atrium, &c.

Mar. 14. sup. illud: Venit vna ex ancil. tom. 5.

Mar. 14. sup. illud: et cùm esset Petrus in atrio. tom. 9.

Theo. Marc. 14. aliquãtulum ante fi. comment.

BEDA. De hoc gallicantu cæteri euangelistæ tacẽt, non tamen factũ negant, sicut & multa alia alij silentio prætereunt quæ alij narrãt. Sequitur: Rursos autem cùm vidisset illum, &c. AVG. de con. euang. Hæc ancilla non eadem, sed alia est, sicut dicit Matthæus. Sane hoc quoque intelligitur, quia in secunda negatione à duobus cõpellatus est, ab ancilla, scilicet quam cõmemorant Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemorat Lucas. sequitur: At il. iterũ negauit. Iam Petrus redierat vt quẽadmodũ dicit Ioannes, ad focum stans iterum negaret: vnde ancilla dicebat quod suprà dictum est, non illi scilicet Petro, sed his qui illo exeunte ibi remanserant, sic tamen vt ille audiret: vnde rediens & rursus ad ignem stãs, resistebat negando verbis eorum. Liquido enim colligitur collatis de hac re omnibus euangelistarũ testimoniis, non ante ianuam secundo Petrum negasse, sed intus in atrio in ignem. Matthæum autẽ & Marcum qui commemorauerũt exisse eum foras, regressum eius breuitatis causa tacuisse. BED. In hac autem negatione Petri discimus non solum abnegari Christum ab eo qui dicit eum non esse Christum, sed ab alio etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed me negabis. Negauit ergo Christũ, cùm se negauit eius discipulum. Sequitur: Et post pu. tur. qui. &c. Non quod alia lingua Galilæi quàm Hierosolymitæ loquerentur, qui vtrique fuerunt Hebræi, sed quòd vnaquæque prouincia & regio suas habet proprietates, ac vernaculum loquendi sonum vitare non possunt. THEO. Igitur timore Petrus perterritus, & Domini sermõnem oblitus dicentis, Qui me confessus fuerit coram hominibus, cõfitebor, & ego eum coram patre meo, Dominum abnegauit. vnde sequitur: Ille autem cœp. ana. &c. BEDA. Quam noxia sunt prauorum consilia: inter infideles hominem negauit se nosse, quem inter discipulos Deum fuerat confessus. Solet autem scriptura sacra meritum causarum per statum designare temporum: vnde Petrus qui media nocte negauit, ad gallicantum pœnituit. vnde subditur: Et statim ite. gal. cantauit, &c.

Lib. 1. ca 6. aliquantulũ ante med. tom. 4.

Mar. 14 sup. illud: exiuit foras, & gallus cantauit, tom. 5.

Petri negatio refertur.

Mar. 14 sup. illud: Rursum cùm vidisset eum alia ancilla. tom. 5.

Mar. 14. ab remote à fine commentar.

Circa finem comment. ad cap. 14 mar.

Noxia prauorum cõsilia.

Theo. Marc. 14. paulo ante fi. comment.

THEO. Lachrymæ enim Petrum Christo per pœnitentiam adduxerunt. Cõfundantur itaque Nouatiani qui dicunt, quòd qui post susceptionem baptismatis peccauerit, non suscipitur vt sibi delictum remittatur. Ecce enim Petrus qui & Christi corpus sũpsit, & sanguinem, per pœnitẽtiam est susceptus. Etenim sanctorũ defectus propter hoc scripti sunt, vt & nos si per incautelam deciderimus, recursum haberemus per eorum exemplum, & speremus per misericordiam subleuari. HIER. Mysticè autem prima ancilla, titubatio est: secunda, consensio: tertius vir, actus est. Hæc trina negatio quam abluit per fletus verbi Christi recordatio. Tunc nobis gallus cantat, quando prædicator quisque per pœnitẽtiam corda nostra ad compunctionẽ excitat. Tũc incipimus flere, quando ignimur intus per scintillã scientiæ, & foras eximus, cùm extra eiicimus quod intus fuimus.

Mar. 14. circa finem commentarij tom. 9.

Tropologia pulchra.

CAPVT XV.

ET confestim mane consilium facientes summi sacerdotes, cum senioribus & scribis, & vniuerso concilio, vincientes Iesum duxerunt, & tradiderunt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus, tu es rex Iudæorum? At ille respondens ait illi, Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pilatus autem rursum interrogauit eum, dicens: Non respondes quicquam? Vide in quantis accusant. Iesus autem nihil amplius respondit, ita vt miraretur Pilatus.

BEDA. Habebant Iudæi hunc morem, vt quem adiudicassent morti, ligatum iudici traderẽt. vnde post condemnationem Christi subiungit Euangelista: Et con mane, &c. Attamen notandum quòd non tunc primum ligauerunt eum, sed mox cõprehensum nocte in horto, vt Ioannes declarat, ligauerunt.

Marc. 15. circa princ. illius. tom 5.

Notula pulchra.

THEO. Tradiderunt itaque Iesum Romanis, sed & ipsi à Deo traditi fuerũt in manibus Romanorum, vt adimplerentur scripturæ, dicentes: Secũdum opera manuum eorũ retribue illis. sequitur Et inter. &c.

Mar. 15. in princ. comment.

BEDA. Pilato nihil aliud criminis interrogante nisi vtrum rex Iudæorum sit, arguuntur impietatis Iudæi, quòd nec falsò quidem inuenire potuerũt quod obiicerent Saluatori. sequitur: At ille respondens, &c. Sic respõdet vt verum diceret, & sermo eius calumniæ non pateret. THEO. Dubiam enim responsionem emisit. Nam, Tu dicis, potest sic intelligi: Tu dicis hoc, sed ego nõ dico. Et nota quòd Pilato, qui inuitus fert sententiam, aliqua in parte responderit, sacerdotibus autem & principibus respondere noluerit, indignósq; sermone suo iudicauerit. sequitur: Et ac. eum, &c. AVG. de con. euan. Lucas etiam ista crimina quæ falsò obiecerunt, aperuit. sic enim narrat: Cœperunt accusare eum, dicentes: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibẽtem tributa dari Cęsari, & dicentẽ se Christũ regem esse. sequitur: Pil. au. &c. Non respõdes quicquam? vides in quantis te accusant? BEDA. Ethnicus quidem est qui condemnat Iesum. sed causam refert in populum Iudæorum. sequitur: Iesus au. ni. am. resp. ita, &c. Nihil quidem respõdere voluit, ne crimen diluens, dimitteretur à præside, & crucis vtilitas differretur.

Beda Marc. 15 su. illud: Tu es rex Iudæo. to. 5.

Theo. Marc. 15 parum à princ commentarij.

Lib. 3. ca. 8. à med. to. 4.

Mar. 15. sup. illud: Rursus pilatus, Non respondes quicquam. to. 5.

THEO. Mirabatur autem Pilatus, quia cùm legis doctor esset, & eloquens, & potens responsione sua eorũ accusationes extingere, non respõdebat quicquam, sed magis accusationes viriliter sustinebat.

Mar. 15. non procul à pr. commentar.

Per diem autem festum solebat dimittere illis vnū ex vinctis quemcūque petiissent. Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cū seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidiū. Et cùm ascēdisset turba, cœpit rogare, sicut sēper faciebat illis. Pilatus autem respōdit eis, & dixit, Vultis dimittam vobis regem Iudæorū? Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Pōtifices autem cōcitauerūt turbā, vt magis Barrabā dimitteret eis. Pilatus autem iterū respōdens, ait illis. Quid ergo vultis faciam regi Iudæorū? At illi iterum clamauerūt, Crucifige eum. Pilatus verò dicebat illis, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabāt, Crucifige eū. Pilat⁹ autē volēs populo satisfacere, dimisit illis Barrabā. & tradidit Iesū flagellis cæsū, vt crucifigeretur.

Marc. 15 su. illud Quid vultis vt faciam tom. 5.

Occasiones quærit Pil.

BEDA. Multas liberandi Saluatorem Pilatus occasiones dedit, primo latronem iusto cōferens. vnde dicitur: Per diem autem fest. GLO. Quod quidem solitus erat facere, vt gratiam populi captaret: & præcipuè in die festo, quando, de tota prouincia Iudæorum populus Hierosolymam cōfluebat. Et vt maior Iudæorū improbitas appareat, describitur cōsequēter enormitas culpæ latronis, quē Iudæi Christo prætulerūt. vnde sequitur: Erat autem qui di. Bar. &c. In quo ostenditur, & ex grauitate culpæ notabilis quòd homicidium fecerat: & ex modo faciendi, quia cum perturbatione ciuitatis hoc fecerat, seditionem cōcitando: & etiam, quia culpa eius manifesta erat: nam & cum seditiosis vinctus erat. Sequitur: Et cùm as. turba, &c. AVG. de con. euang. Nulla quæstio est, quòd Matthæus tacet ipsos petisse, vt aliquis eis dimitteretur, quod Marcus hìc dicit. Nihil. n. interest, si alius aliud tacet, quod alius cōmemorat. Sequitur: Pil. au. res. eis, & di. Vul. &c. Quæri potest quæ verba Pilatus dixerit, vtrū quæ à Mattheo, an quæ à Marco referuntur? Aliud enim videtur esse, Quem vultis dimittā vobis, Barrabā, an Iesum, qui dicitur Christus? vt Matthęus refert: Aliud, Vultis vobis dimittam regem Iudæorum? vt hìc dicitur. Sed quia Christos reges dicebant, & qui dixit illum an illum, manifestum est eum dixisse an vellēt dimitti regem Iudæorum, id est, Christum. Nihil autem interest sententiæ, quòd hìc tacuit Marcus de Barraba, hoc solùm volēs dicere, quod ad Dominū pertinebat, quandoquidē in eorum responsione satis & ipse ostendit, quem sibi dimitti voluerit. Nam sequitur: Pōt. au. cō. tur. vt ma. Barrabam dimit. eis. BEO. Hæret Iudæis vsque hodie sua petitio, quam tanto labore impetrarunt: quia enim data sibi optione pro Iesu latronem, pro Saluatore interfectorem elegerunt; merito salutem perdiderūt & vitam: & latrociniis ac seditionibus se intātum subdiderūt, vt patriam regnúmque suum, quod plus Christo amauerunt, perdiderint, & libertatem, corpus & animam nunquā reciperent. Deinde aliam occasionem dat Pilatus liberandi Saluatorem, cùm sequitur: Pil. au. ait. &c. AVG. de con. euā. Iam satis apparet, quòd id Marcus velit ostendere, dicendo regem Iudæorum, quod Matthæus dicēdo Christum. Non enim dicebantur Christi reges, nisi Iudæorum. In hoc enim loco secundū Matthæum dicitur. Quid igitur faciam de Iesu qui dicitur Christus? Sequitur: At illi iterum clamauerunt, Crucifige eum.

Lib. 3. ca. 8. aliquantulū à prin. to. 4.

Reges Christi.

Mar. 15. sup. illud: Pontifices concita turbam, &c. tom. 5.

Lib. 3. ca. 8. inter prin. & med. tom. 4.

THEO. Vide autem Iudæorū prauitatem, & Pilati

A commensurationem, quanuis & ipse dignus sit condemnatione pro eo quòd populo non resistebat. Illi namque clamabant, Crucifige: hic tātat humiliter ab illo præiudicio eruere Iesum, & ideo rursus interrogat. vnde se. Pil. au. di. eis: Quid enim mali fecit? Occasionē namque ex hoc sumere volebat, vt Christum solueret innocentem. BED. Iudæi verò insaniæ suæ satisfacientes, interrogationi præsidis nō respondēt. vnde sequit. At il. ma. cla. Cruci. eū, vt impleretur illud Hieremiæ, Facta est mihi hęreditas mea, sicut leo in silua dederūt cōtra me vocem suā. Sequitur: Pilatus autem volēs satisfacere populo, dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæs. vt crucifig.

Theo. marc. 15. non remotè à prin.

Beda Marci 15. su. illud: At illi magis clama. tom. 5.

B THEO. Volebat quidem satisfacere populo, id est, eorum facere voluntatem, & nō quod erat placitum iustitiæ & Deo. HIER. Hic duo hirci adsunt, vnus apompeus id est, emissarius cum peccato populi in desertum inferni absolutus dimittitur: alter pro peccatis absolutorum vt agnus occiditur. pars Domini semper mactatur, pars diaboli qui est magister eorū, quod sonat Barrabas, effrenatam in tartarum præcipitatur. BEO. Iesus autē flagellatus non ab alio, quam ab ipso Pilato intelligendus est. Scribit nāque Ioannes: Apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit: quod quidem ideo fecisse credendus est, vt satiati pœnis ac opprobriis eius Iudæi mortē vltrà sitire desisterent.

Mar. 15 sup. illud: Volens turba satisf. Mar. 15. parum à prin. comment. tom. 9.

Mar. 15 sup. illud: Pilatus trad. illis Ies. cæsum, tom. 5.

C *Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam & cœperunt salutare eum, Aue rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine, & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum. Et postquā illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis.*

THEO. Militaris vana gloria semper inordinatis gaudens & opprobriis sibi propria ostendebat. vnde dicitur: Mili. au. du. &c. BED. Quia enim rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei scribæ & sacerdotes crimen obiecerant, quòd sibi in populo Israelitico vsurparet imperium, illudentes hoc faciunt, vt nudatum pristinis vestibus, induāt purpura, qua reges veteres vtebantur. AVG. de con. euang. Intelligitur autem quod Matthæus ait: Chlamydem coccineam circundederūt ei, hoc Marcū dixisse indutum purpura. Pro regia enim purpura chlamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat, & est rubra quædā purpura cocco simillima. potest enim fieri, vt purpuram etiam Marcus cōmemorauerit, quā chlamys habebat, quanuis esset coccinea. BEO. Pro diademate autem ponūt ei coronā spineam. vnde sequitur: Et impo. ei. &c. Pro sceptro autem regali dant calamū, vt Matth. scribit, & adorant quasi regē. vnde sequitur: Et cę. salu. &c. Et quòd milites eum quasi qui Deum seipsum falsò dixisset adorabant illudentes, patet ex hoc quod subditur: Et perc. ca. eius, &c. quasi falsò se dixisset Deum. HIER. Opprobria autem eius nostrum abstulere opprobrium. Vincula eius nos liberos fecerunt. Corona spinea capitis eius, diadema regni adepti sumus. Vulneribus eius sumus sanati.

D

Mar. 15. su. Milites adduxe. eum intr. tom. 5. Mar. 15. su. illud: conuocant cohortem, tom 5. Li. 3. cap. 9. parum ante med. tom. 4.

E

Mar. 15. sup. illud: Induūt eum purpura, & im. &c. tom. 5.

Mar. 15 sup. illud: Cœperunt salutare, tom. 5.

AVG. de con. euan. Apparet autem Matthæum & Marcum recapitulādo ista posuisse, non quo tunc factum sit, cùm eum Pilatus iam crucifigendum tradidisset. Ioannes enim apud Pilatū dicit hæc gesta, hoc autem quod sequitur, Et po. il. ei, &c. in fine factum

Lib. 3. ca. 9. à med. to. 4.

intelligitur

intelligitur, cùm iam adduceretur ad crucifigendum.

Mar. 15. su. illud: Vultis dimittam vob. tom. 9.

A Hier. Mysticè autem vestimẽtis suis uudatur Iesus, id est, Iudæis, purpura ioduitur, id est, Gentili ecclesia, quæ de scopulis collecta est. Item ea exutus io fine scandalizante, Iudaica rursum induitur plebe. Cùm enim intrauerit plenitudo Gentium, tunc omnis Israel saluus erit. Beo. Vel in purpura qua indutus est Dominus, ipsa eius caro quã passionibus obiecit, insinuatur, io corona verò quam pottabat spinea, oostrorum susceptio peccatorum. Thao. Indusmus & nos purpuram stolam regalem, quia vt reges ambularo debemus, calcantes super serpentes & scorpiones, & suppeditãtes peccatum. Christiani nãque dicimur, id est, vncti, sicut & tunc reges vncti dicebãtur. Sumamus & coronã spineam, id est, festinemus coronari vita arcta, & abstinentiis, & puritate.

Mar. 15. sup. illud: Induunt eum purpura, &c. to. 5.

Mar. 15 sup. illud: Coegerunt hominem Cyrenensem.

B Beo. Caput autẽ Christi percutiunt, qui eum verum Deum esse negant. Et quia per arundinẽ scriptura solet confici, quasi arundine caput Christi feriunt, qui diuinitati illius cõtradicentes errorem suum cõfirmare auctoritate sacræ scripturæ conãtur. Spuunt in faciem eius, qui gratiæ præsentiam verbis execrãdis respuunt. Sũt & hodie qui eum certa fide vt Deũ verum adorant, sed peruersis actibus verba eius, quasi fabulosa despiciunt, ac promissa verbi illius tẽporalibus illecebris postponunt. Sicut autem Caiphas nescius dixit, Oportet vnum hominem mori pro populo, sic & milites nescientes faciunt.

Mar. 15. sup. illud: Et percutiebant caput eius. tom. 5.

C *Et educunt illum vt crucifigerent eum, & angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenaum venientem de villa, patrem Alexandri & Ruffi, vt tolleret crucem eius. Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum, Caluariæ locus. Et dabant ei bibere myrrhatum vinũ, & non accepit. Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus causæ eius inscriptus, Rex Iudæorũ. Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, & alium à sinistris eius. Et impleta est scriptura, quæ dicit, Et cum iniquis deputatus est.*

D Glo. Post condemnationem Christi & contumelias condemnato illatas, ad crucifixionem eius narrãdam Euãgelista accedit, dicẽs: Et edu. il. vt cru. eum.

Passionis Christi figuræ.

Mar. 15. sup. illud: Vultis dimittam vob. tom. 9.

Hier. Hic educitur Abel io agrum à fratre, vt perimatur. Hic adest Isaac cum lignis, & Abraham cum ariete vepribus hærente. Hic etiam Ioseph cum fasce somniato & tunica talari sanguine lita. Hic adest Moyses cum virga, & serpente suspẽso in ligno. Hic est botrus in ligno portatur. Hic adest Eliseus cum ligno ad quærẽdam securim, quæ in imo demersa est, & oatauit ad lignum, id est, genus humanum, quòd à ligno vetito in infernum decidit, per lignum crucis Christi, & per baptismum aquæ ad paradisum oatauit. Hic adest Ionas de ligno sortis in mare veotrémque ceti triduo missus. Sequitur: Et anga. præt. &c.

F Theo. Ioannes autem ait quòd ipsemet baiulabat sibi crucem: Vtrunque enim fuit: nam ipse quidem primo baiulauit sibi crucem, donec præteriit quidã, quem angariauerunt, & tunc ille portabat. Dixit autem quorum filiorum erat pater, ad maiorem fidem & affirmationem. nam homo ille adhuc viuebat, qui poterat omnia quæ circa crucẽ facta sunt, enarrare.

Mar. 15. sup. illud: Coegerunt hominem Cyrenensem.

A Hier. Cùm autem alij per merita patrũ suorum commemorentur, alij per merita filiorum suorum, hic Simoo qui crucẽ in angaria portat, meritis filiorum suorum qui erant discipuli, commemoratur. De hoc oos in præsenti vita admonemur, parentes adiuuari per oatorum suorũ sapientiam vel merita, vnde populus Iudaicus propter patriarcharũ, & prophetarum, & apostolorum merita, semper commemoratur. Simon autem iste qui portat crucem io angaria, ipse est qui laborat pro laude humana. Cogunt enim homioes hunc laborare, quem nõ cogit timor & dilectio Dei. Bed. Vel quia Simon iste non Hierosolymita, sed Cyrenæos esse perhibetur. Cyrenæ enim Libyę ciuitas est, rectè per eum populi Gentium designãtur, qui quondam peregrini & hospites testamentorum, ounc obediendo hæredes sunt Dei cohæredes autem Christi. Vnde aptè Simon obediens, Cyrenæ hæres interpretatur. De villa autem veoisse refertur. villa enim Græcè pagus dicitur, vnde paganos appellamus eos quos à ciuitate Dei alienos videmus. De pago igitur egrediens Simõ crucem portat post Iesum, cùm populus nationum paganis ritibus derelictis vestigia Dominicę passionis obediẽter amplectitur. Sequitur: Et per. eum in Gol. &c. Extra vrbem, & foris portam, loca suot io quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ, id est, decollatorũ sumpsere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est Dominus, vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij.

Marti 15. Super illud: Vultis dimittam vob. tom. 9.

Mar. 15 sup. illud: Coegerunt Simonem Cyrenensem.

Hier. Tradunt autem Iudæi, quòd in hoc montis loco immolatus est aries pro Isaac, & ibi decaluatur Christus, id est, à carne sua, carnali videlicet Iudæa separatur. Sequitur: Et dabant ei bibere myrrhatum vinum. Avg. de con. euang. Hoc intelligendum est Matthæum dixisse cum felle mixtum: fel quippe pro amaritudine posuit, & myrrhatũ vinum amarissimum est, quanquam fieri possit vt & fel, & myrrha vinum amarissimum redderent.

Marc. 15 immediatè ante illud: dabant ei bibere myrrham. tom. 9.

Li. 3. ca. 11. in med. to. 4.

Theo. Vel ordinatione quadam existente, alij alia afferebãt, quidam acetum & fel, quidam vinum myrrharum. Hier. Vel myrrhatum vinum, hoc est, acetũ, per hoc succus lethalis pomi abstergitur.

Mar. 15. su. illud: Dederunt ei bibere myrrhatũ vinum.

Beda. Amara vitis amarum vinum fecit, de quo propinat Dominum Iesum, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in cibum meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Avg. de con. euang. Quod aotem subditur, Et nõ accepit, intelligitur non accepit vt biberet, gustauit autem, vt Matthæus testis est. Et quod idẽ Matthæus ait: Noluit bibere, hoc Marcus dixit: Et nõ accepit, tacuit autem quòd gustauit.

Mar. 15. sup. Idem verb. tom. 9.

Mar. 15 sup. illud: Dabant ei myr. vin. tom. 5.

Li. 3. ca. 11. circa finem, tom 4.

Hier. Non accepit etiam id pro quo patitur vnde de eo dicitur: Quæ non rapui, tunc exoluebam. Sequitur: Et crucifi. eum diuis. ve. &c. Hoc loco figuratur salus per lignum: primũ lignum scientiæ boni, & mali fuit, secundum lignum boni tantùm nobis, & vitæ lignũ est, extẽtio manus primæ ad lignũ, mortẽ apprehendit. Extẽsio autem secundæ, vitã quę perierat, inuenit. Ligno hoc vehimur per mare vndosum ad terram viuẽtium: cruce enim sua Christus cruciatum nostrum absoluit, & morte sua mortẽ nostram necauit. Cum forma serpentis serpẽtem necat: quia à serpente de virga facto, alij absorbentur serpentes. Ipsa autẽ species crucis quid est, nisi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulget: Arctos dextram tenet: Auster læua consistit: Occidẽs sub plãtis firmatur. Vnde Apostolus: Vt sciamus quæ sit altitudo, &

Mar. 15. su. illud: Et angariauerunt eum. &c. tom. 9.

latitudo, longitudo, & profundum. Aues quãdo volant ad æthera, formam crucis sumunt: homo natans per aquas, forma crucis vehitur. Nauis marina antẽna crucis similata sufflatur. Tau litteta signũ salutis & crucis describitur. Bad. Vel in transuerso ligno crucis vbi figuntur manus, gaudium spei signatur: per manus enim opera, per latitudinem hilaritatem operantis intelligimus, quia tristitia facit angostias, per altitudinem, cui caput adiũgitur, expectationem retributionis de sublimi iustitia Dei, per lõgitudinẽ, qua totum corpus extenditur, tolerantiam, vnde lõganimes dicuntur, per profundum, quód terrę est infixum, ipsum sacramenti secretũ. Quandiu ergo hîc agont corpora nostra, vt destruatur corpus peccati, tempus nobis est crucis. Theo. Quòd autem ponebant sortẽ super vestimenta eius, & hoc hodie illudentes fecerunt, quasi regis vestimẽta diuidentes: etenim vilia erant, non valde pretiosa. Hoc autẽ Ioan. euang. plenius exponit, quia scilicet milites cætera in quatuor partes iuxta suum numerum diuidentes, de tunica quæ inconsutilis erat desuper cõtexta per totum, sortem miserunt. Hier. Vestimenta autem Domini, eius mãdata sũt, quibus tegitur corpus eius, id est, ecclesia: quæ diuidũt inter se milites gentium, vt sint quatuor ordines cum vna fide, id est, cõiugati & viduati, præpositi, & priuati. Sortiti sunt tunicam indiuisam, quæ est pax & vnitas. Sequitur: Erat autẽ hora ter. &c. Hoc verè & propriè Marcus tolit. nam sexta hora tenebræ suffuderunt terram, vt non quisquam potuisset mouere caput. Aug. de con. euang. Si hora quasi sexta Pilato sedente pro tribunali traditus est Iesus crucifigendus Iudæis, vt Ioãnes refert, quomodo hora tertia crucifixus est, sicut verba Marci non intelligentes quidã putauerũt? Prius ergo qua hora crucifigi potuerit, videamus deinde videbimus cur hora tertia crucifixũ dixerit Marcus. Hora erat quasi sexta cùm traditus est crucifigẽdus à Pilato, sedente pro tribunali, vt dictum est. non enim iam plena sexta erat, sed quasi sexta, id est, peracta quinta, & aliquid etiã de sexta esse cœperat, vt peracta quinta, & inchoata sexta gererẽtur hæc quæ narrata sunt in crucifixione Domini nostri, donec cõpleta sexta, illo pendente fierẽt hæ quæ dicuntur tenebræ. Quæramus autem iam cur dixerit Marcus: Erat autem hora tertia &c. Iam certa dixerat, Et cru. eum, di. ve. eius, sicut etiam cæteri attestantur, quòd eo crucifixo vestimenta diuisa sunt. Si enim rei gestæ tempus voluit commemorare Marcus sufficeret dicere, Erat autem hora ter. vt quid adiunxit, & crucifixerunt eum: nisi quia voluit aliquid recapitulando significare, quod quæsitum inueniretur, cùm scriptura ipsa illis temporibus legeretur, quibus vniuersæ ecclesiæ notum erat qua hora Dominus ligno suspẽsus est, vnde posset huiusmodi, vel error tolli, vel mẽdacium refutari. Sed quia sciebat à militibus suspẽsum Dominũ, non à Iudæis, sicut Ioannes apertissime dicit, occultè ostẽdere voluit eos magis crucifixisse, quia clamauerũt vt crucifigeretur, quàm illos qui ministeriũ principi suo secundũ suum officium præbuerunt. Intelligitur ergo fuisse hora tertia cùm clamauerũt Iudæi vt Dominus crucifigeretur: & verissimè demonstratur tunc eos crucifixisse, quãdo clamauerũt. In conatibus autem Pilati ad eripiendum Dominum, & in tumultu Iudæorum contradicentium, consumptum tempus duarum horarum intelligimus, & circa horã fuisse sextam, qua nondum terminata gesta sunt, quæ

Mar. 15 sup illud: Crucifigẽtes eum, diuise. to. 5.

Mar. 15 su. illud: Mittentes sortẽ super il.

Mar. 15. sup. illud: Diuiser. vestim. tom. 9.

Lib. 3 ca. 13. tom. 4.

A ab eo tempore quo Pilatus Dominũ tradidit, vsque ab tenebras factas narrantur. Facilè autem videbit, qui sine impietatis duritiæ voluerit attendere, quòd opportuno loco Marcus hoc de tertia hora posuerit, vbi scilicet factum ministrorum militum cõmemoratum est. Ergo ne quisquam cogitationem tãti criminis auersus à Iudæis in milites illos conuerteret. Erat, inquit, hora tertia, & crucifi. eum, vt illi potius crucifixisse inueniantur, quos hora tertia, vt crucifigeretur, clamare potuisse diligẽs inquisitor inueniet, cùm aduerterit hoc quòd à militibus factũ est, hora sexta factum esse. Aug. de quæst. no. & vet. test. Iudæorum ergo sententiam de crucifixione Christi B tertia hora datã vult intelligi. Omnis enim qui morti addicitur, ex eo iam mortuus cõputatur, quo sententiam excepit. Manifestauit ergo Marcus, quia nõ iudicis sententia Saluator crucifixus est. difficile est enim innocentem probare eum, qui sentẽtia iudicis punitur. Aug. de con. euang. Quanquam non desint qui parasceue quam Ioan commemorat, dicens: Erat autem parasceue hora quasi sexta, horam diei tertiam velint intelligi dicunt enim die quidem illo quem dies sabbathi sequebatur, parasceuẽ fuisse paschæ Iudæorum, quod ab eodẽ sabbatho iam inciperet azyma, sed tamen verum pascha quod iam in passione Domini celebratur, non Iudæorum, sed Chri- C stianorũ cœpisse præparari. i. parasceuen habere ab ea hora noctis 9. in eo quòd Dominus à Iudæis occidendus præparabatur. Parasceue quippe interpretatur præparatio. ab illa ergo hora noctis vsque ad eius crucifixionem occurrit hora parasceues sexta secundùm Ioan. & hora diei tertia secundùm Marc. Quis fidelis nõ huic faueat solutioni quæstionis? Si modò possit aliquis articulus cõiici, vnde ab hora nona noctis cœpisse parasceuen paschæ nostræ, id est, præparationem mortis Christi, congruenter intelligamus. Si enim dicamus eam cœpisse quãdo à Iudæis apprehensus est Dominus, adhuc noctis partes primæ erãt, sed quando ad Dominum perductus est soceri Caiphæ, vbi & auditus est à principibus, adhuc gallus nõ D cantauerat. Si autem quando Pilato traditus est, iam mane fuisse apertissimè scriptum est. Restat ergo vt intelligamus, tũc cœpisse præparationẽ mortis Domini, quando omnes principes sacerdotum dixerũt. Reus est mortis. Non enim absurdè conijcitur eo tempore 9. horam noctis esse potuisse, vt recapitulando intelligatur de Petri negatione postea dictum esse quod antea factum erat. Sequitur: Et erat ti. &c.

Theo. Scripserunt autem huoc titulum, scilicet causam propter quam crucifixus est, quasi vituperãtes eius opinionẽ, qui regem seipsum faciebat, vt sic prætereuntes misereri non valerent, sed magis ei improperarent tanquam tyranno. Hier. Scripserunt E autem hoc tribus linguis, Hebraicè, Malchus Iudæorum, Græcè, Basilios exomoloseon, Latinè rex confessorũ. Hæ tres linguæ ad principatũ in crucis titulo consectaræ sunt, vt omnis lingua commemoraret perfidiam Iudæorum. Bed. Titulus autem hic positus supra crucem illud ostẽdit, quia nec occidendo potuerunt efficere, vt eum regem non haberent, qui eis secundùm sua opera redditurus est. Sequitur: Et cum eo cru. duo latr. &c. Theo. Vt scilicet homines prauam opinionem contra eum conciperent, quòd & ipse latro, & maleficus esset. hoc autem dispensatiuè factum est, ad implendum scripturam. vnde sequitur: Et impleta est scriptura, quæ, &c.

Cap. 65. incipit hic lib. Deus terte perfectus est tom. 4.

Li. 3, ca. 13. aliquantulũ ante fin. tom. 4.

Theo. Mar. 15 sup. illud: Scripserunt autem & titulum.

Mar. 15. su. illud: Et erat titulus causæ eius, &c. tom. 9.

Tituli mysterium.

Mar. 15. sup. illud: erat autem titulus causæ. tom. 5.

Mar. 15. parum ante med. comment.

Hier.

Mat. 15. su. illud: sunt cũ eo duos latrones. tom. 9.

HIER. Cum iniquis veritas deputata, vnum reliquit sinistrum, alterum assumit dexterum: sicut in die iudicij faciet: ex simili crimine tam dissimiles sortiũtur vias, alter antecedit Petrũ in paradisum, alter Iudam in infernum. Confessio breuis vitam acquisiuit longam, & blasphemia finita, pœna plectitur æterna.

Mar. 15 su. illud: stcũ eo duos latron. tom. 3.

BEDA. Mysticè autem latrones qui cum Domino crucifixi sunt, significant eos qui sub fide & confessione Christi, vel agonem martytij, vel quælibet arctioris disciplinæ instituta subeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide designantur: qui verò humanæ laudis intuitu, sinistri latronis mentem imitantur, & actus. THEO. Vel aliter: Iudicium erant duo latrones duorum populorum. s. Iudaici & Gentilis, ambo nanque iniqui: gentilis quidem tanquam legem naturalem prætergrediens, Iudaicus verò scriptam legem quam ei tradiderat Dominus: sed gentilis pœnitentis, Iudaicus vsque in finẽ blasphemus: in quorũ medio crucifigitur Dominus. Ipse enim est lapis angularis nos coniungens.

Mar. 15. circa medium. commentar.

Et prætereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templũ Dei, & in tribus diebus reædificas, saluũ fac temetipsum descendẽs de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes ad alterutrũ cum scribis dicebãt: Alios saluos fecit, seipsum nõ potest saluum facere. Christus rex Israël descendat nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et qui cũ eo crucifixi erãt, conuitiabãtur ei.

Mar. 15. su. illud: Et cum eo duos latr. tom. 9.

HIER. Pullo Iudææ ligato ad vitem & eius pallio in sanguine vuæ intincto, lacerant hœdi vineam blasphemantes Christum, & mouentes capita sua. vnde dicitur: Et prætereuntes blasph. eum, mouen. &c.

Mar. 15. su. illud: vah qui destr. templum. *Diaboli insultus & instinctus.*

THEO. Transeuntes enim Christum blasphemabant exprobantes ei tanquã seductori. Diabolus autem mouebat illos ad dicendum quòd de cruce descenderet. quia enim nouerat quòd salus fiebat per crucem, rursus ingerebat se ad tentandum Christum, vt si à cruce descenderet, certus fieret quòd non est **D** verè filius Dei: & sic salus, quæ per crucẽ est, destrueretur. sed ipse Dei verus existens filius, non descendit. Si enim descendere debuisset, non illuc à principio ascendisset: sed quia videbat quòd per hunc modum salutẽ fieri oportebat, sustinuit crucifigi, & multa alia pati, & perficere opus suum. Sequitur: Similiter & summi sacerd. &c. Hæc dicebant, eius miracula abolentes, quasi ab eo secundùm apparentiam perpetrata fuissent. operãs nanque miracula multos saluabat.

Mar. 15. su. illud, similiter & summi sacerd. diceb. tom. 5.

BED. Sic etiam nolentes confitentur, quòd alios saluos fecit. Itaque vos vestra condemnant sententia: qui enim alios saluos fecit, seipsum saluare poterat. Sequitur; Christus rex Israël descen. nũc de cruce, vt **E** videa. & cred. HIER. Et viderunt postea resurgentem de sepulchro, quem de crucis descendere nõ credebant posse patibulo. Vbi est, ô Iudæi, infidelitas vestra? vosipsos consulo, vosipsos in iudiciũ peto. Quãtò mirabilius est mortuum posse resurgere, quàm adhuc viuum de cruce velle descendere. Parua petistis, dum maiora prouenerint: sed infidelitas vestra non potuit sanari signis multò fortioribus quàm petistis: hic omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. vnde sequitur. Et qui cum eo crucifixi erant, &c.

Mar. 15. su. illud, & cum eo duos latr. tom. 9.

Lib. 3. ca 16. circa med. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Quomodo hoc verum est, quandoquidem vnus eorum conuitiatus est secundũ Lucæ testimonium: alter & compescuit eum, & in **A** Deum credidit, nisi intelligamus Matthæũ & Marcum breuiter perstringentes hunc locum, pluralem numerum pro singulari posuisse? THEO. Vel duo à principio conuitiabãtur ei, deinde vnus cognoscens ipsum innocentẽ, increpat alterum blasphemantem.

Mar. 15. sup. illud: similiter & qui crucif. fuerant.

Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram vsq; ad horam nonam. Et hora nona exclamauit Iesus voce magna, dicens: Eloi, Eloi, lamazabathani? Quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me. Et quidam de circunstantibus audientes, dicebant: Ecce, Eliam vocat. Currens autem vnus & implens spongiam aceto, **B** *circumponẽsque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum. Iesus autem emissa voce magna, expirauit.*

Mar 15. sup. illud: ho. 6. facta sunt tenebr. tom. 5.

BEDA. Clarissimum lumen mundo retraxit radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impij blasphemantes sua luce fruerentur. vnde dicitur: Et facta hora 6. ten. fa. per tot. ter. vsque in ho. no.

Lib. 3. c 27. circa princ. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Addidit autem Lucas, vnde factæ sunt tenebræ, id est, solem obscuratum.

Mar. 15. su. illud: tenebræ orte sũt. *Eclipsis cõtra naturã.*

THEO. Si autem tẽpus eclipsis fuisset, posset quis dicere quòd naturalis fuisset hæc passio, sed tũc xiiij. erat luna cùm naturalis eclipsis fieri non posset. Sequitur: Et hora 9. excla. Iesus vo. mag. dicẽs: Eloi, Eloi.

Mar. 15 su. illud, hora 9. clama. to. 9.

C HIER. Nona hora inuenitur (euersa domo) decima drachma quæ perierat. BED. Nam & Adam peccante, scriptum est quod audiuerit vocem Domini deambulantis in paradiso ad horam post meridiem. & qua hora primus Adam peccando mortem huic mundo inuexit, eadem hora secundus Adam mortẽ moriendo destruxit. Et notandum quòd recedente à centro mundi sole crucifixus est Dominus: oriente autẽ sole resurrectionis suæ mysteria celebrauit: quia mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. nec mireris verborum humilitatem, querimonias derelicti, cùm formam **D** serui sciens scandalum crucis videas. Sicut .n. esurire & sitire, & fatigari nõ erant propria deitatis, sed corporales passiones: ita quod dicitur, vt quid dereliquisti me? corporalis vocis erat proprium, quia solet secundum naturam corpus nullatenus velle à sibi coniuncta vita fraudari. Licet enim ipse Saluator dicebat hoc, sed propriè ostendebat corporis fragilitatem. vt homo ergo loquitur in eos, circunferẽs motus, quòd in periculis positi à Domino deseri nos putemus.

Marc. 15. su. illud, tenebræ facta sũt su. totam terrã. to. 5.

Marc. 15. su. illud, Deus meus cur me deseruisti.

THEO. Vel hoc loquitur homo crucifixus Deo pro me: nos. n. homines sumus derelicti, ipse nunquam à patre derelictus fuit. Audi enim qui dicit: Non sum solus, sed quia pater mecum est. Etsi etiam hoc pro **E** Iudæis dixerit, quasi & ipse secundũ carnem Iudæus existens, ac si diceret, vt quid Hebraicum populum dereliquisti, vt tuum crucifigerent filium? Sicut enim aliquando cõsueuimus dicere, Deus induit me, id est, meam naturam, scilicet humanam: sic & hic dereliquisti me, oportet intelligere humanam naturã, vel Iudaicum populum. Sequitur: Et quidã de circun. au. dic. Ecce Eliam voc. BED. Sed hos arbitror milites fuisse romanos, nõ intelligentes sermonis Hebraici proprietatem: sed ex eo quòd dixit Eloi, putantes ab eo Eliam vocatum. Si autem Iudæos qui hoc dixerũt, intelligere volueris, hoc faciunt, vt eũ imbecillitatis infament, quòd Eliæ auxilium deprecetur. Sequitur: Currens autem vnus & implen. spong. acet. Quam

Mar. 15. su. illud, quidã diceb. Eliam vocat. to. 5. *Milites qui fuerunt.*

ob causam Domino acetum sit potui datum, Ioannes pleniùs ostendit, dicens, quod Iesus, vt coosummarentur scripturæ, dixit, Sitio. Illi aotem spongiam plenam aceto obtulerunt ori eius. Hier. Innuit autem hîc Iudæorum similitudinem, spoogiam, scilicet cannam infirmam, aridam, ignibus aptã. implet aceto, hoc est malitia & dolo. Avg. de con. euan. De Esia verò non ipsum qui obtulit spongiam cum aceto, sed cæteros dixisse Matthæus narrauit: vnde intelligimus & illum, & cæteros hoc dixisse. Hier. Infirmata autem carne vox iouoluit diuina, quæ dicit: Aperite mihi portas iustitiæ. vnde sequitor: Iesus autem emis. vo. ma. expi. Cùm ima voce, siue sine voce nos morimur, qui de terra sumos. Ille verò cum exaltata voce expirauit, qui de cælo descẽdit. Theo. Et qui morti dommatur & præcipit, sicot Dominus potestatiuè expirat. Qualis autẽ hæc vox fuerit, Lucas declarat: Pater, inquit, in manos tuas commẽdo spiritum meũ. Etenim Christus ex tunc per boc nobis voloit declarare. quòd sanctorum animæ manus Dei ascendunt. Nam, prius ab inferis omnium animæ tenebantur, donec venit qui prædicauit captiuis remissionem.

Mar. 15. fu. illud: hora 9. clam. to. 9

Lib. 3. ca. 17. circa medii, tom 4.

Mar. 15. fu. illud: Iesus emissa voce, tom 9.

Vox diuina inualuit.

Mar. 15. sup. illud: Iesus e emissa voc

Et velum templi scissum est in duo, à summo vsque deorsũ. videns autẽ Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamãs expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat. Erãt autẽ & mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome autẽ: & cùm esset in Galilæa, sequebantur eũ & ministrabãt ei, & aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderãt Hierosolymam.

Glos. Postquàm narrauit Euangelista passionem, & mortem Christi, nunc prosequitur de his quæ post mortẽ Domini contigerũt. vnde dicitur: Et ve. templi, &c. Hier. Velum templi scinditur, id est, cælum aperitur. Tito. Scissum est etiam velum innuente Deo, quòd Spiritus sancti gratia à templo recedit & scinditur, vt sancta sanctorũ ab omnibus videnda essent, & qoòd templũ logebit in Iudęis cùm calamitates deplorabunt & vestimenta scindẽt. Hoc etiam & templum animatũ, scilicet corpus Christi, ostendit, in coius passione vestimentum eius laceratum est, scilicet caro & aliud etiam significat. Caro nanqoe velũ est nostri templi, scilicet mentis nostrę. Virtos aotem carois scissa est in Christi passionibus à summo vsq; deorsum, scilicet ab Adam vsque ad vltimos homines. Nam & Adam effectus est saluos per passionem Christi, & eios caro non manet sob maledicto, neq; digna est corruptione, sed omnes in corruptione honorati somos. Videns autem Centurio. Centurio dicitur qui centũ militibus preęst. Videns autem qoòd ita potestatiuè & dominabiliter expirasset, miratus & confessus est. Beda. Manifesta autem causa miraculi Centurionis exponitur, quòd videns oominum sic expirasse, id est, spiritum emisisse, dixerit: Ve. hom. hic filius Dei erat. Nullus enim habet potestatem mittẽdi spiritum, oisi quia animarum conditor est. Avg. 4. de Trinit. Ex boc maximè miratus est, quòd post illam vocem, in qua figuram peccati nostri edidit, continoò tradidit spiritom. Demonstrauit enim spiritus mediatoris, quòd nolla pœna peccati vsque ad mortem carnis eius accesserit: quia non eom deseruit inoitus, sed quomodo voluit. quippe Dei verbo ad vnitatem personæ coniuoctos.

Mar. 15. fu. illud: Iesus emissa voce &c. tom. 9.

Mar. 15 fu illud: scissum est velum.

Veli scissura quid significet.

Mar. 15. fu. illud: Videns autem Cent. quòd sic expi. tom. 5.

Mar. 15. sup.

Hier. Nouissimi autem nunc primi efficiuntur: Gentilis confitetur populus. Iudæa cæcata negat, vt fiat eis error peior priore. Theo. Et sic ordo conuertitur, dum Iudæis occidũt, & Gentilis confitetur, & discipuli fugiunt, & mulieres expectant, Sequitur enim: Erant autem & mulieres, &c. Salome dicta est mater filiorum Zebedæi.

illud: Iesus emissa voce Mag. tom 9. Mar. 15. sup. illud: Verè filius Dei erat.

Ordo conuersus.

Orig. Opinatus autem som hoc videns apud Matthæum & Marcum hîc tres præcipuas mulieres nominatas, & doas quidem vterque Euangelista expooit, Mariam Mag. & Mariam Iacobi. Tertia aotem à Matthæo dicitur mater filiorum Zebedæi, à Marco autem tertia illa Salome appellatur.

Tract. 35. in Mat. suprin. vltime folij.

Beda. Iacobum autem mioorem dicit Iacobum Alphæi, quia & frater Domini dicebatur, eo quod esset filius Mariæ materteræ Domini, cuius meminit Ioannes, dicẽs: Stabant iuxta crucẽ Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magdal. Mariã autẽ Cleophe videtur eam dicere, à patre, siue cognatione. Vocabatur autem minor Iacobus ad distinctionẽ maioris Iacobi, videlicet filij Zebedæi, qui inter primus apostolos vocatus est à Domino. Consuetodinis autẽ Iudaicæ fuit, nec inducebatur in culpam more generis antiquæ, vt mulieres de sua substãtia victum atque vestitũ præceptoribus ministrarẽt. vnde sequitur: Et cùm esset in Galilæa, &c. Ministrabant Domino quidem de substantia sua, vt meteret earum carnalia, cuios ille metebant spiritoalia. & vt typum ostenderet magistrorũ, quòd victu atqoe vestitu ex discipulis deberẽt esse cõtenti. Sed videamus quales comites habuerint, sequitur enim: Et aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderãt Hierosolymã.

Mar. 15 fu. illud: Maria Mag. & Maria Iaco &c.

Hier. Sicut non excluditur muliebris sexus à salute per Mariam virginem, ita non repellitur à mysterij crucis scientia, & resurrectionis per viduam Magdalenam Mariam, & cæteras matres.

Mar. 15. fu. illud: Erant autẽ mulieres tom. 9.

Et cùm iam serò esset factũ, (quia erat parasceue, quod est ante sabbatum) venit Ioseph ab Arimathia nobilis decurio, qui & ipse erat expectãs regnũ Dei. Et audacter introiuit ad Pilatum & petijt corpus Iesu Pilatus autem mirabatur si iam obijsset. Et accersito Centurione, interrogauit eum, si iam mortuus esset. Et cùm cognouisset à Centurione, donauit corpus Ioseph. Ioseph autem mercatus syndonem, & deponens eum inuoluit in syndone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum in petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumenti: Maria autẽ Magdalene, & Mariæ Ioseph aspiciebant vbi poneretur.

Glo. Post passionem & mortem Christi Euangelista sepulturam eius enarrat, dicens: Et cùm iam, &c.

Beda. Parasceue græcè, latinè præparatio dicitur: quo nomine Iudæi, qui inter Græcos morabãtur, sextã sabbati appellabãt, eo quòd in illo ea quæ requiei sabbati necessaria essẽt, præparare solerẽt. Quia ergo sexta die homo factus est, septima aotem die cõditor ab omni opere suo requieuit, rectè Saluator sexta die crucifixos humanæ restaurationis impleuit arcanũ. Sabbato autẽ in sepolchro quiescens, resurrectionis, quæ octaoa die ventora erat, expectabat euentũ. Sic & nos in hac quidem sæculi ætate mundo necesse est crucifigi: in septima verò die id est, cùm morti quis debitum soluit, corporis quidẽ in tumulis, animas autem secreta in pace cũ Dño post bona opera oportet quiescere. donec octaua ætate etiam corpora ipsa resurrectione

Mar. 16. fu. illud: erat parasceue, quod est ante sabbatum. tom. 5.

Parasceue interpret.

surrectione glorificata cùm animabus incorruptionem acciperet. Talem autem esse decebat, qui corpus Domini sepeliret, qui etiam per iustitiã meritorum tali ministerio dignus esset, & per nobilitatem potẽtiæ sæcularis facultatem posset obtinere ministrãdi. & ideo dicitur, nobilis decurio expectans regnum Dei. Decurio vocatur quòd sit de ordine curię, & officium curiæ administraret, qui etiam curialis à procurando munera ciuilia solet appellari. Arimathia autẽ ipsa est Ramatain ciuitas Helchanæ & Samuelis. HIERO. Quæ interpretatur deponens, de qua fuit Ioseph, qui venit ad deponendum corpus Christi de cruce. Sequitur: Et aud. intr. ad Pilat. & pet. corp' Iesu. THEO. Audet ausum laudabilem: non enim excogitauit, à diuitijs decidam, & expellar à Iudęis, si corpus petam eius, qui est blasphemus cõdemnatus. Sequitur: Pil. autem mir. si iam obijs. Putabat enim quòd diu viueret in cruce, sicut & latrones in patibulo viuebant diu. Sequitur: Et accersit. Cent inter. eum si iam mort. esset, scilicet ante horam, qua cęteri mori consueuerunt. Sequitur: Et cùm cog. à Cent. scilicet, quòd mortuus esset, donauit corpus Ioseph.

Mar. 15 su. illud: erat autem mul. tom. 9.
Mar. 15 su. illud: Ioseph ab Arimath. sump. aud.

BEO. Non autem quilibet ignotus, aut mediocris ad præsidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare. Sequitur: Ioseph autem merc. syod. &c.

Mar. 15 sup. illud: Ioseph ab Arimath. nobilis decur. tom. 5.

THEO. Preciosum corpus preciosè sepeliens: cùm enim esset discipul' Domini, sciebat qualiter corpus Domini honorari deberet. BEDA. Possumus autem secundũ intelligentiã spiritualem hoc sentire, quòd corpus Domini non auro, non gemmis & serico, sed linteamine puro obuoluendũ sit. hinc Ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico, neq; in panno tincto, sed in lino terreo celebretur, sicut corpus est Domini in syndon munda sepultũ, iuxta quod in gestis pontificalib' à B. Syluestro legimus esse statutum: quanquam & hoc significet, quòd ille in syndone munda inuoluit Iesum, qui pura eum mente susceperit. Sequitur: Et ponens eum, &c. Dicitur quòd monumentum Domini domus rotunda fuit, de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis, vt homo rectus existẽs vix extensa manu culmen posset attingere, & habet introitum ab oriente, cui lapis magnus inuolutus atque impositus est in eius parte aquilonari. ipsum sepulchrum, id est, locus dominici corporis, de eadem petra factum est septem habens pedes longitudinis, trium palmarum mensura à pauimẽto altius eminens. qui scilicet locus non desuper, sed à latere meridiano per totũ patet vnde corpus inferebatur. Color autem monumenti & loculi albo & rubeo dicitur esse permixtus. HIER. Sepultura autẽ Christi resurgimus, descensione eius ad inferos nos ascendimus ad cęlos: hic inuenitur mel in ore leonis mortui.

Mar. 15 pan. lò ante fin. comment.
Mar. 15. su. illud: merca. tus est synd. tom. 5.
Bed. Mar. 15. super illud: Et posuit eũ in monum. tom. 5.
Mar. 14. parum à fine commentar. tom. 5.

THEO. Imitemur autem & nos Ioseph, recipientes Christi corpus per vnitatem, & ponamus illud in monumento exciso de petra, id est, in anima memorante & non obliuiscente Deum: illa enim anima est ex petra excisa, id est, ex Christo, qui est petra qui cõtinet firmitatem. Inuoluere etiam debemus ipsum in syndone, id est, in corpore puro suscipere. Syndon nãque est corpus, quod est animæ indumentum. Decet enim non solum pura anima corpus Christi suscipere, sed in corpore puro. Inuoluere autem oportet, sed non aperire nam secretum clausum est & occultum. Sequitur: Maria autem Mag. & Maria Ioseph, &c.

Mar. 15. parum à fine comment.
Mar. 15 parum à fine

BEDA. In Luca legimus, quòd stabant noti eius à longè & mulieres, quæ secutæ erant eum. His ergo notis Iesu post depositum eius corpus ad sua remeãtibus, solæ mulieres, quę arctius amabant, funus subsecutæ, quomodo poneretur respicere curabãt, vt ei tempore cõgruo munus possent deuotionis offerre. Die autem parasceues, id est præparationis, sanctæ mulieres, id est, animæ humiles idẽ faciũt, cum amoris Saluatoris feruẽtes, passionis eius vestigijs in hoc sæculo, quo pręparanda est requies futura diligenter obsequuntur: & si fortè valeant imitari pia curiositate, quo ordine sit eius passio completa perpendũt.

comment. tom. 5.
Tropologia pulchra.

HIER. Hæc etiam congruunt ad populum Iudaicum in fine credẽtem, qui nobilitarur fide vt Abrahæ sit filius, deponit desperationem, expectat regnũ Dei. Intrat ad Christianos, vt baptizetur, quod significat nomen Pilati, id est, malleatoris, qui domat ferreas gentes, vt regat eas in virga ferrea, & petit sacrificium, quod donatur pœnitentibus in fine viaticum & corde mundo, & peccatis mortuo inuoluit munimine fidei, stabilitum operculo spei per opera charitatis concludit. Finis enim præcepti est charitas, aspicientibus à longè electis, qui sunt stellæ maris, quando (si fieri potest) scandalizabantur etiam electi.

Mar. 15 parum à fine commentar.

CAPVT XVI.

ET cùm transisset sabbathum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Et valde mane vna sabbathorum, veniunt ad monumentum orto iam sole. Et dicebant adinuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris coopertum stola candida, & obstupuerunt. Qui dicit illis: Nolite expauescere: Iesum quæritis Nazarenum, crucifixum, surrexit, non est hic: Ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eũ videbitis sicut dixit vobis. At illæ exeuntes, fugerũt de monumẽto: Inuaserat enim eas tremor & pauor, & nemini quicquam dixerunt. Timebãt enim.

HIER. Post sabbathi tristitiam felix irradiat dies, quę primatum in diebus tenet, luce prima in eo lucescente, & Domino in eo cum triumpho resurgente. vnde dicitur: Et cùm trans. sabb. Maria Mag. &c.

Circa princ. commeat. ad cap. 16. Mar. tom. 9.
Sabbathi gaudium.

GLO. Religiosæ enim mulieres sepulto Domino cum licuit operari, id est, vsque ad solis occasum vnguenta parauerunt, vt Lucas dicit. Et quia præ angustia temporis non potuerunt explere, mox transacto sabbatho, id est, occidente sole, vt operandi licentia redijt, festinauerunt emere aromata, sicut Marcus dicit, vt venientes mane vngerent corpus Iesu: neque vespere sabbathi præoccupante iam noctis articulo, monumentum adire valuerũt. vnde sequitur. Et valde mane vna sabbath. &c. SEVER. Mulieres hoc loco fœminea deuotione discurrunt, quæ non vt viuenti fidem, sed vt mortuo vnguenta deferunt ad sepulchrum: & vt sepulto parãt mœroris obsequia, nõ vt resurgenti præparãt diuinorũ gaudia triumphorũ.

Marci vltimo in prin. comment.

THEO. Non enim magnitudinem atque dignitatẽ diuinitatis Christi sapiunt. Venerunt autem iuxta

Vnctio corporũ vnde.

consuetudinem Iudæorum, vngere corpus Iesu, vt. s. maneret odoriferũ, & ne humiditate scaturiret: nam aromata virtutem habent desiccatiuam, humiditatẽ corporis absorbentia, vnde incorruptum corpus cõseruant.

Homi. 21. in Euang. non mult. remote à princip.

GREG. in homil. Nos autem in eum, qui est mortuus, credẽtes, si odore virtutum refecti cum opinione bonorum operum Dominum quærimus, ad monumentum illius cum aromatibus venimus. Sequitur: Et valde mane vna sabbath. ven. ad, &c.

Li. 3. ca. 24. inter prin. & med. tom. 4.

AVG. de con. Euang. Quòd Lucas dicit valde diluculo, & Ioan. mane, cùm adhuc tenebræ essent, hoc intelligitur Marcus dicere valde mane orto iam sole, id est, cùm cælum ab orientis parte albesceret, quod fit vti que solis orientis vicinitate. Eius. n. est ille fulgor, qui nomine auroræ appellari solet, ideo non repugnat ei qui ait, Cũ adhuc tenebrę essent. Die quippe surgente, aliquæ reliquiæ tenebrarum tanto minus sunt, quanto magis oritur lux: nec accipiendum est quod ait, Valde mane orto iam sole: tanquam sol ipse iam videretur super terram, sed de proximo aduenientẽ in has partes sole, id est, ortu suo iam cęlum illuminare incipiente.

Consensus euangelicus.

Marc. 16. su. illud: Et valde mane vna. tom. 9.

HIER. Valde ergo mane dicit, quòd alius Euangelista dicit diluculo. Diluculum autem est inter tenebras noctis, & diei claritatem, in qua salus humani generis prouenit, felici vicinitate in Ecclesiam declaranda more solis, qui proxima luce consurgẽs, roseam pręmittit auroram, vt gratiam præclari splendoris præparatis oculis possit intueri, quando tempus Dominicæ resurrectionis illuxit, vt tunc laudes Christi tota caneret secundum exemplũ fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplo suæ resurrectionis animauit, quando vitam præstitit, & lumen credulitatis infudit.

Mar. vlt. ca. 45. in Beda, su. illud: Et valde mane. tom. 5.

BED. Sicut autẽ quòd valde mane mulieres venerunt ad monumentum, iuxta historiam, magnus feruor charitatis ostendit, ita iuxta intellectum mysticum nobis datur exemplum, vt illuminata facie discussisque vitiorum tenebris, odorem bonorum operum Domino, & orationum suauitatem studeamus offerre.

Mar. vltim. parũ à princ. comment.

THEO. Dicit autem, vna sabb. id est, prima dierum hebdomadæ. Sabbatha nanque dies hebdomadæ nuncupantur: vna verò dicitur prima.

Mar. vlt su. illud: & valde mane vna. tom. 5.

BEDA. Vel prima sabbatorum prima dies est à die sabbathorum. i. requietionum, quæ in sabbathis custodiebantur. Sequitur: Et diceb. adinu. Quis reoluet no. &c.

Mar vlt. su. illud: Quis reuolu. nobis, tom. 5.

SEVER. Obscuratum erat vestrum pectus, oculi clausi, & ideo patefacti sepulchri gloriam prius non videbatis. Sequitur. n. Et respic. vid. re. lap.

BEDA. Quomodo lapis per angelum reuolutus sit, Matthæus sufficienter exponit. Hæc reuolutio lapidis mysticè reserationem sacramentorũ Christi, quæ velamine litteræ legalis tenebãtur, insinuat: lex enim in lapide scripta est. Sequitur: Erat quippe mag. val.

SEVER. Et plus iam magnos merito, quàm forma, qui creatoris mundi corpus & claudere & operire sufficit.

Homi. 21. in euang. nõ remote à prin.

GREG. Mulieres autẽ angelos vident, quæ cum aromatibus venerũt: quia illæ mentes supernos ciues aspiciunt, quę cum virtutibus ad sancta desideria veniunt. vnde sequitur: Et intro. in monum. &c.

aliquantulũ à prin. commẽt. in c. 16. Marci.

THEO. Si Matthæus dicit angelum sedere super lapidem, Marcus verò quòd mulieres introeuntes monumentum, viderunt sedentem iuuenem, nõ mireris: nam quem viderũt prius sedentem super lapidem, ipsum etiam intus in monumento postmodum viderunt.

Lib. 3. c. 24. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Aut intelligamus Matthæum tacuisse de illo angelo quem intrantes viderunt, Marcum verò de illo quem foris super lapidem sedẽtem viderunt, vt duos viderint, & à duobus sigillatim audierint, quę dixerunt angeli de Iesu, aut certè intrantes in monumentum, in aliqua septa macerie debemus accipere, qua communitum locum tunc fuisse credibile est in aliquo spacio ante petram, qua excisa locus factus fuerat sepulturæ, vt ipsum viderint in eodem spatio sedentem à dextris, quem dicit Matthæus sedentem super lapidem.

Suppletur historia.

Marc. vlt. nõ multũ remo. à princ.

THEO. Quidam autem dicunt, quòd aliæ fuerunt mulieres, quæ dicuntur à Matthæo, aliæ quæ à Marco: sed Maria Magd. sequebatur omnes feruidam festinationem habens, & ardentem affectum.

Mulierum deuotio.

SEVER. Introierunt ergo mulieres ad sepulchrũ, vt cõsepultæ Christo, Christo cõsurgerent de sepulchro: vident iuuenem, vt cernerent nostræ resurrectionis ætatem, quia nescit resurrectio senectutem, & vbi nasci, moriq; nescit, ibi ætas nec admittit detrimenta, nec indiget incremẽtis. vnde iuuenem non senem, non infantem, sed iocundã ætatem viderunt.

Mar 15. sup. illud: Viderunt iuuenẽ sed. tom. 5.

BEDA. Viderunt autem iuuenem sedentẽ in dextris, id est, ad meridianam partem loci illius vbi positum erat. Corpus enim quod supinum iacens, caput habebat ad occasum, dextram necesse erat habere ad austrum.

Homil. 21. in euang. aliq. à princip.

GREG. in homil. Quid autem per sinistrã, nisi vita præsens: Quid verò per dextrã, nisi vita perpetua designatur? Quia igitur redemptor noster iam præsentis vitæ corruptionem transierat, rectè angelus, qui nunciare perennem eius vitã venerat, in dextera sedebat.

SEVER. Vident etiam iuuenem sedentem à dextris, quia resurrectio nil recipit sinistrum. Vidente etiam coopertũ stola candida. Stola ista nõ est ex mortali vellere. sed ex virtute vitali, splendens cælesti lumine, nõ colore terreno, dicente Propheta, Amictus lumine sicut vestimento, & de iustis: Tunc iusti fulgebunt sicut sol.

Homi. 21. in euang. aliq. à principio.

GREG. in homil. Vel stola candida coopertus apparuit, quia festiuitatis nostræ gaudia nunciauit. candor etenim vestis splendorem nostræ denunciat solennitatis.

Mar. 16. su. illud: Erat quippe magn. vald. tom. 9.

HIER. Vestis etiam candida vera lætitia est, hoste depulso, regnóque adepto, rege pacis quæsito, & inuento, & nunquam dimisso. Hic igitur iuuenis formam resurrectionis timentibus mortem ostendit. Quòd autem obstupuerunt, id est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sequitur: Qui dicit illis, &c.

Homil. 21 in euang. inter prin. & med.

GREG. in homil. Ac si dicat: Paueant illi qui non amant aduentum supernorum ciuium, pertimescant qui carnalibus desiderijs pressi, ad eorũ societatem pertingere se posse desperant. vos autem cur pertimescitis, qui vestros conciues videtis?

Mar 16 sup. illud Qui dicit illis. tom. 9.

HIER. Non enim est timor in charitate. Quid expauescerent, quæ inuenerunt quem quæsierunt?

Homi. 21 in euang. ante medium.

GREG. in homil. Sed iam quid Angelus subiungit, audiamus: Iesum quæritis Nazarenum. Iesus latino eloquio salutaris, id est, Saluator interpretatur. at verò tunc multi Iesus dici poterãt, nec tamen substantialiter, sed nuncupatiuè. ideo & locus subiungitur, vt de quo Iesu dictum sit, manifestetur, Nazarenum. Et causam protinus subdit, Crucifixum.

Mar. 16. aliquantulum à princ.

THEO. Non enim erubescit crucem: in hac nanq; salus hominum est, & beatorum principium.

Mar. 16. su. illud Qui dicit illis. tom 9.

HIER. Radix autem amara crucis euanuit. Flos vitæ cum fructibus erupit, id est, qui iacuit morte, surrexit in gloria. vnde addit: Surrexit, non est hîc.

Homil. 21. in euãg. an. me.

GREG. in homil. Non est hîc, dicitur qui præsentiam

tiam carnis, qui tamen nuſquam deerat per præſentiam maieſtatis. Theo. Et quaſi dicat: Vultis certificari de eius reſurrectione? ſubdit: Ecce locus vbi poſuerunt eum. Propter hoc enim & reuoluerat lapidem, vt locum oſtenderet. Hier. Oſtenditur autem immortalitas mortalibus ad gratiarum actionem debitam, vt intelligamus quid fuerimus, & ſciamus quid futuri erimus. Sequitur: Sed ite, dicite, &c. Mulieribus dicitur, vt enuncient Apoſtolis, quia per mulierem mors annunciata eſt, per mulierem vita reſurgens. Dicit autem ſpecialiter, Et Petro: quia ſe indignum iudicauit diſcipulatu, cùm ter negauit magiſtrum. ſed peccata præterita non nocent, quando non placent. Greg. in homil. Si autem hunc angelus non nominatim exprimeret qui magiſtrum negauerat, venire inter diſcipulos non auderet. vocatur ergo ex nomine, ne deſperaret ex negatione.

Mar. 16 aliq à princ.
Mar. 16 ſup illud: Quo dicit illis. tom. 9.
Mulieres nunciare ſurrection.
Homi. 21. in euang.

Avg. de conſ. Euang. Quod autem dicit, Præcedet vos, &c. Videtur hoc ſonare quòd Ieſus non fuit demonſtraturus ſe diſcipulis poſt reſurrectionem, niſi in Galilæa: quã demonſtrationem nunc ipſe Marcus commemorauit. Quòd enim dixit: Mane prima ſabbathi apparuit Mariæ Magd. poſt hæc duobus euntibus in villam, factũ eſt in Hieruſalem ipſo die reſurrectionis: deinde venit ad vltimam manifeſtationem, quam factam ſcimus in monte Oliueti, non longè à Hieruſalem. Nunquam igitur commemorat Marcus impletum quod ab angelo præuunciatum eſſe teſtatur. Matthæus verò nullum alium locum omnino commemorat, vbi diſcipuli poſtquam ſurrexit, viderint dominum, niſi in Galilæa, ſecundum angeli prædictionem. Sed cùm non ſit expreſſum quando id futurum eſſet, vtrum primum, antequam alibi ab eis viſus eſſet: idque ipſum quod diſcipulos Matthæus dicit eſſe in Galilæam in montem, non exprimit diẽ, nec narrandi ordinem: non aduerſatur quidem Matthæus narrationibus cæterorum, ſed dat eis intelligendi atque accipiendi locum. Veruntamen quòd Dominus non ibi primum ſe demõſtraturus erat, ſed in Galilæa, vbi poſtea viſus eſt ſe videndum mandauit, quemuis fidelem facit intentum ad quærendum in quo myſterio dictum intelligatur.

Lib. 3. c. 25. à med. to. 4.
Apparitiones Chriſti.

Greg. in homi. Galilæa nanque transmigratio interpretatur: iam quippe redemptor noſter à paſſione ad reſurrectionem, à morte ad vitã tranſmigrauerat, & nos reſurrectionis eius gloriã poſt læti videbimus, ſi modo à vitijs ad virtutum celſitudinem trãſmigramus. Qui ergo in ſepulchro nunciatur, in tranſmigratione oſtenditur: quia is qui in mortificatione carnis agnoſcitur, in tranſmigratione mentis videtur.

Homil. 21. in euang. parũ à medio.

Hier. Breuis ergo ſententia in ſyllabis, ſed ingẽs in quantitate promiſſio. Ibi eſt gaudij noſtri fons, & ſalutis æternæ origo præparata. Ibi congregantur diſperſiones, & ſanantur contriti corde. Ibi, inquit, eum videbitis, ſed non ſicut vidiſtis.

Mar. 16. ſup. illud: præcedet vos in Gal. tom 9.
Anagoge pulchra.
Non remote à fine. lib. 3. tom. 4

Avg. de con. Euang. Significatur etiam, quòd gratia Chriſti de populo Iſraël erat tranſmigratura ad gentes, à quibus Apoſtoli nullo modo prædicantes ſuſciperentur, niſi eis viam Dominus in eorum cordibus præueniens præparaſſet: & hoc eſt, Præcedam vos in Gal. ibi eum videbitis, id eſt, ibi membra eius inuenietis. Sequitur: At illæ exeuntes fugerunt de monumento. Inuaſerat enim eas tremor & pauor.

Theo. Id eſt, ſtupor propter viſionem angeli, & admirationem reſurrectionis.

Mar. 16. ſu. illud: habeb. enim eas tim.

Sever. Angelus quidem ſedet in monumento, de monumẽto fugiunt mulieres. quia ille de cœleſti ſubſtantia confidit, turbantur iſtæ de cõditione terrena. Sepulchrum, qui mori non poteſt, timere neſcit: mulieres autem & de præſenti facto tremunt, & ſepulchrum vt mortales adhuc mortaliter expaueſcunt.

Hiero. Hoc etiam dicitur de futura vita, in qua fugiet dolor & gemitus. Imitantur enim mulieres ante reſurrectionem omnia quæ faciunt poſt reſurrectionem, fugientes mortem & pauorem. Sequitur: Et ne quic. dix. time. enim. Theo. Aut propter Iudæos, aut timore viſionis detenti tacebant hoc quod audierant. Avg. de con. Euang. Quæri autem poteſt quemadmodum hoc dicat Marcus, cùm dicat Matthæus, Et exierũt citò de monumẽto, cum timore & gaudio magno currentes nunciare diſcipulis eius? niſi intelligamus ipſorum angelorũ nemini auſas fuiſſe aliquid dicere, id eſt, reſpõdere ad ea quæ ab illis audierant, aut certè cuſtodibus, quos iacentes viderunt. nam illud gaudium, quod Matthæus commemorat, non repugnat timori de quo Marcus dicit. Debuimus enim vtrunque in illarum animo factum intelligere, etiam ſi Matthæus de timore nõ diceret. Cùm verò & ipſe dicat, Exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno: nihil ex hac re quæſtionis remanere permittit. Sever. Signãter etiam dicitur quòd nemini quicquã dixerũt: quia mulieribus audire, non loqui datum eſt. diſcere non docere.

Mar 16. ſu. illud: præced. vos in Gal. tom. 9.
Mar vltimo ſuper illud: habebat eas timor
Lib. 3. ca 24. tom 4.
Conſenſus euangelicus.

Surgens autem Ieſus mane prima ſabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptẽ dæmonia. Illa vadens, nunciauit his qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. & illi audientes quia viueret & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam, & illi euntes nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt.

Avgvs. de con. Euang. Iam poſt reſurrectionem quemadmodum apparuit Dominus, cõſiderandum eſt. Dicit enim Marcus: Surgens autem, &c.

Lib. 3. ca. in princip. tom. 4.

Beda. Hæc apparitio quomodo & vbi facta ſit, Ioannes pleniſſimè docet. Surrexit autem Dominus mane de monumento in quo ſero iam facto erat depoſitus, vt adimpleretur illud Pſal.: Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.

Mar. 16 ſup. illud: Appar. primo Magd. tom. 5.
Apparitionis ordo.

Theo. Vel aliter: Quòd dicit, Surgẽs Ieſus, ibi pũctua: deinde dicas, Mane pri. ſab. ap. pri. Maria Mag.

Mar vltim. ſuper illud: cũ ſurrexiſſet Ieſus. &c.

Greg. in hom. Vt enim Samſon media nocte non ſolum de Gaza exijt, ſed etiam portas tulit: ſic & redemptor noſter ante lucem reſurgens, non ſolum liber de inferno exijt, ſed ipſa etiã inferni clauſtra deſtruxit. De Maria autem hic Marcus ſeptem dæmonia eiecta fuiſſe teſtatur, & quid ſeptem dæmonia, niſi vniuerſa vitia ſignificãt? quia enim ſeptem diebus omne tempus comprehẽditur, rectè ſeptenario numero vniuerſitas figuratur. Theo. Septem ergo dæmonia Maria habuit, quæ vniuerſis vitijs plena fuit: aut ſeptem dæmonia ſeptem virtutibus ſpiritus contrarios dicit, vt ſpiritus abſque timore, abſque ſapientia, abſque intellectu, & quæcunque alia donis Spiritus ſancti opponuntur. Hier. Ei autem, de qua eiecerat ſeptem dæmonia, primo oſtenditur: quia meretrices & publicani præcedent ſynagogam in regnum Dei, vt latro præceſſit Apoſtolos.

Homil. 21 in euang poſt med. illius.
Mar. vlt. ſu. illud: de qua eiecerat ſeptẽ dæmonia.
Mar 16. ſup. illud præcedet in Galil. tom. 9.

Beda. In principio etiam mulier inductrix culpæ viro fuit, nunc quæ mortem primo guſtauit, reſurre-

Mar. vltim. Super illud:

apparuit pri- ctionem primo videt: ne perpetui reatus apud viros
Maria Mag. opprobrium sustineret, & quæ viro culpam transfu-
tom. 5. derat, transfudit & gratiam. Nam sequitur: Illa va-
Super illud: dens, nunciauit, &c. HIER. Flent & lugent qui non-
præcedet in dū viderunt, sed non post multū cōsolabuntur. Beati
Gal. tom. 9. enim qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur.

Mar. vlt. su. BEDA. Rectè autem hæc mulier, quæ lætitiam
illud: appar dominicæ resurrectionis prima nunciauit, à septem
primo Maria dæmonibus curata esse memoratur, ne quisquam di-
Mag. tom. 5. gnè pœnitēs, de amissorum venia desperaret, & vt ibi abundauit peccatum, superabundasse & gratia monstraretur. SEVE. Nunciat autem Maria, se iam non fœmina, sed Ecclesiam gestans, vt suprà, sicut fœmina tacebat, hîc vna Ecclesia & nunciet & loquatur.
Homi. 16 in Sequitur: Et illi audien. &c. GREG. in homil. Quòd
euāg. à med. resurrectionem Dominicam discipuli tardè crediderunt, non tam illorum infirmitas quàm nostra, vt ita dicam, futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitātibus per multa argumenta monstrata est, quę dum nos legentes agnoscimus, quid aliud quàm
Li. 3. ca. vlt. de eorum dubitatione solidamur? Sequitur: Post hęc
tom. 4. autem duobus ex his, &c. AVG. de con. Euang. De istis duobus, quorū vnus erat Cleophas, Lucas totū narrat, sed Marcus hîc breuiter perstringit. Castellū quippe illud de quo Lucas loquitur, non absurdè accipimus etiā villā potuisse appellari: & in codicibus quidē Græcis magis agrum inuenimus, quàm villā. Agri autem nomine, nō castella tantum, verum etiā municipia & coloniæ solent vocari extra ciuitatem, quæ quasi caput & mater est cæterarum. Quòd autē ait Marcus eis in alia effigie Dominum apparuisse, hoc Lucas dicit, quòd eorum oculi tenebātur ne noscerent eum. Oculis enim eorum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est, vsque ad fractionem panis. SEVE. Nemo autem putet Christum sua resurrectione sui vultus effigiem commutasse, sed mutator effigies, dum efficitur ex mortali immortalis: vt hoc sit acquisiuisse vultus gloriam, nō vultus substātiam perdidisse. Duobus autem visus est: quia duobus populis, id est, gentibus & Iudæis resurrectionis fides prædicanda monstratur. Sequitur: Et illi euntes nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt. Quod Marcus dicit: Nunciauerunt cæteris, nec illis crediderūt: cùm Lucas dicat quòd iam inde loquebātur verè resurrexisse Dominum, & Simoni apparuisse: quid in-
Mar. 16. à telligendū est, nisi aliquos ibi fuisse qui nollent cre-
med. comēt. dere? THEO. Non enim de vndecim Apostolis hoc
Mar. 16 su. dicit, sed de quibusdam alijs quos cæteros nominat.
illud: præ- HIER. Mysticè autem intelligitur quòd fides hic
ced. in Gali- laborat, agens actiuam vitam, illic contemplatiua secura visione regnat. Hîc per speculum contuemur
laam. to. 9. imaginem, illic facie ad faciem videbimus veritatem. vnde ambulantibus, i. laborātibus, ostensus est in alia effigie, & nunciantibus non est creditum, dum sicut Moyses viderunt, quod non sufficiebat eis, qui dicit: Ostende mihi temetipsum. Oblitus enim carnis suæ postulat in vita ista, quod speramus in futura.

Nouissimè autem, recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse non crediderunt. Et dixit eis: euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super agros manus imponēt, & benè habebūt.

Signa du- GLOS. Completurus euangelicam narrationem
plicis na- Marcus, nouissimā apparitionem, qua Christus post
turæ in resurrectionem discipulis apparuit commemorat,
Christo. dicens: Nouissimè autem, &c. GREG. in hom. No-
Homi. 29. in tandum autem quid Lucas referat in actibus dicens:
euāg. parū Conuescens præcepit eis ab Hierosolymis ne disce-
à prin. derent. & post pauca, Videntibus illis eleuatus est. Comedit enim & ascendit, vt videlicet per effectum comestionis veritas patesceret carnis. vnde & hîc dicitur, quòd recumbentibus illis nouissimè apparuit.
Mar. 16 su. HIER. Apparuit autem vndecim simul congregatis, vt omnes testes sint & enarrēt omnibus quod cō-
illud: nouis- muniter viderunt & audierunt. Sequitur: Et expro-
simè recumb. brauit incredulitatem eorum & duritiam cordis eo-
tom. 9. rum: quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. AVG. de cons. Euang. Quomodo autem
Lib. 3. c. vlt. nouissimè hoc factum est? Nouissimum quippe illud
parum ante est, quòd Dominum in terra Apostoli viderūt, quod
med. tom. 4. factū est 40. die post resurrectionem eius. Nunquod nam tunc exprobraturus erat, quòd non credidissent eis qui eum viderant resurrexisse, quando iam & ipsi post resurrectionem toties eum viderant? Restat igitur vt intelligamus nunc Marcum breuiter commemorare voluisse, & iam dixisse, Nouissimè, quia ipso die hoc nouissimum fuit iam incipiēte noctuino tēpore, posteaquam discipuli de castello redierunt in Hierusalem, & inuenerunt, sicut dicit Luc. 11. & qui cum illis erant colloquentes de resurrectione Domini. Sed erant ibi vtiq; non credentes. His ergo (sicut Marcus dicit) discumbentibus, & adhuc inde (sicut dicit Lucas) loquentibus, stetit in medio eorum Dominus, & ait illis, Pax vobis, sicut Luc. & Ioan. dicunt. Verbis itaque Domini quæ tunc eum locutum esse discipulis Lucas, Ioannésque dixerunt, interposita est & illa exprobratio de qua Marcus hîc dicit.
Aug. lib. 3. de Sed hoc rursus mouet, quomodo discumbentibus
cons. euang. vndecim, dicit apparuisse Marcus, si illud tempus est
ca. vlt. parū diei Dominici iam noctis initio: cùm apertè Ioannes
ante med. dicat non cum eis fuisse Thomam, quem credimus
tom. 4. exijsse inde, antequam Dominus ad eos intraret, posteaquam illi duo redeuntes de castello cum ipsis sic collocuti sunt, sicut apud Lucam inuenitur. Sed Lucas in sua narratione dat locum, quo possit intelligi, dum hæc loquerentur prius inde exisse Thomam, & postea Dominum intrasse. Marcus autem qui dicit: Nouissimè discumbentibus illis vndecim, apparuit, etiam Thomam illic fuisse cogit fateri: nisi fortè quāuis vno absente, vndecim tamen voluit appellare, quia eadē tunc apostolica societas hoc numero nuncupabatur, antequā Matthias in locum Iudæ subrogaretur. Aut si hoc durum est accipere, illud accipiamus post multas demonstrationes eius eū nouissimè recumbentibus vndecim apparuisse, id est, ipso qua-
Aug. lib. 3. dragesimo die. Et quoniā iā erat ab eis ascensurus in
de cons. cælū, hoc eis illo die magis exprobrari voluisse, quia
euan. g. cap. his qui viderant eum resurrexisse, non crediderāt an-
vlt. in me. tequam ipsi eum viderent: cùm vtiq; post ascensio-
tom. 4. nem suam prædicantibus euangelium etiam gentes quod non viderunt, fuerant crediturę. post illā quippe exprobrationē ait idem Marcus, & dixit eis: Euntes in mundum vniuersum. Et infrà: Qui verò non

crediderit, condemnabitur. Hoc ergo prædicaturi, nónne ipsi primitus fuerant obiurgandi, qui antequã Dominum vidissent, nõ crediderunt eis quibus prius apparuisset. Greg. in homil. Idcirco etiam tunc Dominus discipulos increpauit cùm corporaliter reliquit, vt verba quæ recedens diceret, in corde audientium arctius impressa remanerent. Hier. Exprobrat autem incredulitatem, vt succedat credulitas: exprobat duritiam cordis lapidei, vt succedat cor carneũ charitate plenum. Greg. in homil. Increpata igitur eorũ duritia quid admonẽdo dicat, audiamus. Sequitur enim: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Omnis creaturæ nomine signatur homo. Omnis enim creaturæ aliquid habet homo: habet nanq; commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cũ angelis. Omni enim creaturę prędicatur Euangeliũ, quia ille videlicet docetur, propter quem in terra cuncta creata sunt, & à quo omnia per quandam similitudinem alia nõ sunt. Potest etiã omnis creaturæ nomine omnis natio gentiũ designari. ante enim dictum fuerat: In viã gentium ne abieritis. nunc autem dicitur: Prædicate Euangeliũ omni creaturę: vt. s. prius à Iudęa Apostolorũ repulsa prędicatio, tunc nobis in adiutoriũ fieret, cùm hãc illa ad damnationis suę testimoniũ superbè repulisset.

Homi. 19 in euang. non procul à prin. — Mar. 16. su. illud: nouissimè recumb. tom. 9. — Homil. 19 in Euang. aliq à princ.

Theo. Vel omni creaturæ. i. credenti & non credenti. Sequitur: Qui cred. &c. Non enim sufficit credere: nam qui credit & nondum est baptizatus, sed cathecumenus, nondũ est perfectè salutem adeptus.

Mar. vltimo inter med. & fin. comment.

Greg. in homil. Fortasse autem vnusquisq; apud semetipsum dicat, ego iam credidi, saluus ero. verum dicit, si fidem operibus teneat. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, operibus non contradicit. Sequitur: Qui verò non credid. condem.

Homi. 19. in euang. su. illud qui crediderit saluus erit.

Beda. Quid adhuc hîc dicemus de paruulis, qui per ætatem adhuc credere non valent? nam de maioribus nulla quæstio est. In Ecclesia. n. Saluatoris per alios paruuli credunt, sicut ex alijs ea quæ illis in baptismo peccata remittuntur, pertraxerunt. Sequitur: Signa au. eos qui cred. hæc seq. In nom. meo dæ. eiic.

Mar. vltim. sup hoc verb. tom. 5.

Theo. Hoc est, dispergẽt intellectuales, sicut illud: Calcabitis super serpẽtes & scorpiones, intellectualiter intelligitur. Potest autẽ intelligi de sensibilibus serpentibus, sicut etiam Paulus à vipera nullũ habuit nocumentum. Sequitur: Et si mortif. quid bib. nõ eis nocebit. Multa talia facta in historijs legimus. Multos nanque venena bibita Christi munita signaculo lædere non valebãt. Sequitur: Super ægr. ma. im. &c.

Mar. vltim. paulò ante fi. comment.

Greg. in hom. Nunquid autem quia ista signa nõ facimus, minimè credimus? Sed hęc necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt. vt enim fides cresceret credentium, miraculis fuit nutrienda. quia & nos cũ arbusta plantamus, tandiu eis aquã fundimus, quousq; ea in terra conualuisse videamus, & si semel radicem fixerint, à rigando cessamus. Habemus de his signis atq; virtutibus quæ adhuc subtilius considerare debeamus. Sancta quippe Ecclesia quotidie spiritualiter facit, quod tũc per Apostolos corporaliter faciebat. Nam sacerdotes eius cũ per exorcismi gratiam manũ credentibus imponũt, habitare malignos spiritus in eorũ mentibus contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia eiiciunt? Et fideles qui q; qui iam sæcularia verba derelinquũt, sancta autem mysteria insonãt, linguis loquuntur nouis, qui dum bonis suis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt, & dũ pestiferas suasiones audiunt: sed tamẽ ad operationem prauã minime pertrahuntur, mortiferum est quod bibunt, sed non eis nocebit: qui quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, dum exemplo suæ operationis illorum vitam roborant, super ægros manus imponunt, vt bene habeant. Quæ nimirum miracula tanto maiora sunt, quanto spiritualia, & quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur.

Homil. 19. in euang. ante medium. — Signa mystica dãtur.

Et Dominus quidem Iesus pòstquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

Hier. Dominus Iesus qui de cælo descenderat ad liberandam infirmitatis nostræ naturam, ipse etiam super cælos ascendit. vnde: Et Dominus quidem. &c.

Mar 16 sup. illud: euntes in mundum vniuers. t. 9. Lc 3, ca vlt. à med. to. 4

Avg. de cons. Euang. In quo satis videtur ostendere nouissimũ cum illis in terra pręmissum habuisse sermonem, quamuis non omnimodo ad id coarctari videatur. nõ enim ait: Postquam hęc locutus est eis. vnde admittit si necessitas cogeret, non illam fuisse locutionem nouissimam, sed ad omnia quæ cum eis omnib9 illis diebus locutus est, posse pertinere quod dictum est: Postquã locutus est eis, assumptus est in cœlum: Sed quia ea quæ suprà diximus, magis suadẽt nouissimum diem fuisse, ideo post præmissam locutionem quã Marcus commemorauit, adiunctis etiã illis verbis quæ commemorantur in actibus Apostolorum, credendum est assumptum esse Dominum in cælum. Greg. in homil. In veteri testamento cognouimus quòd Helias sit raptus in cælũ. Sed aliud est cælum æthereum, aliud cælum aëreum. Cælum quippe aëreum terræ est proximum. In cælum itaq; aëreum Elias subleuatus est, vt in secreta quadam regione terræ repentè duceretur, vbi in magna iam carnis & spiritus quiete viueret, quoadusque ad finem mundi redeat, & mortis debitum soluat. Notandum quoque est quod Elias in curru legitur ascendisse, vt videlicet apertè illis demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster non curru, nõ angelis subleuatus legitur. quia qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur. Considerandũ verò nobis est quod Marcus subdit: Et sedet à dextris Dei; cùm Stephanus dicat, Video cælos apertos, & filiũ hominis stantem à dextris Dei. sed sedere iudicantis est, stare verò pugnantis vel adiuuantis. Stephanus ergo in laboris certamine positus stantem vidit, quem adiutorẽ habuit, sed hũc post assumptionẽ Marcus sedere describit: quia post assumptionis suæ gloriam iudex in fine videbitur.

Consensus euangelicus — Homil. 19. in euang. parũ ante mediũ. — Ascensio Christi diuina.

Avg. de symbolo. Sessionem igitur istam non accipiamus quasi sit in humanis membris positam, tanquam pater sedeat in sinistra, & filius sedeat à dextris, sed ipsam dexteram intelligimus potestatẽ, quam accepit ille homo à Deo, vt veniat iudicaturus, qui primo venerat iudicandus. Sedere. n. habitare intelligitur: quomodo dicimus de quocunq; homine: In illa patria sedit per tres annos. Sic ergo credite habitare Christum in dextera Dei patris. Beatus. n. est & habitat in beatitudine, quæ dextera patris vocatur. Ibi. n. omnis dextera est, quia nulla est ibi miseria. Sequitur: Illi autem profecti prædic. vbique. &c.

Beda. Nota quòd Marcus Euangelista Euangeliũ suum quãtò inchoauit tardius, tantò in longinquiora tempora scribendo porrexit. ab initio enim Euan-

Marc. vlt. su. illud prædic. vbiq; Domino. tom. 5.

gelicæ prædicationis, quòd à Ioanne factum est, cœpit: & ad illud vsque tempus narrando peruenit, quo Apostoli idem Euangelij verbum per totum orbem seminauerunt. GREG. in hom. Quid autem in his considerandum est, nisi quòd præceptum obedientia, obedientiam verò signa secuta sunt? Præceperat .n. Dominus: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium. & in Actibus: Eritis mihi testes, vsque ad extremum terræ. AVGV. ad Esic. Quo autem pacto ab Apostolis est prædicatio ista completa quando vsque adhuc sunt gentes, in quibus modò cœpit, & in quibus nondum cœpit impleri? Non vtique hoc à Domino sic mandatum est Apostolis, tanquam ipsi soli, quibus tunc loqoebatur, tantum munus fuerint impleturi, sed sicut eis solis videtur dixisse, ecce ego vobiscũ sum vsq; ad cõsummationem sęculi: quod tamen eum vniuersæ Ecclesiæ promisisse, quę alijs morientibus, alijs nascentibus, hic vsq; in sęculi cõsummationem futura est, quis non intelligat?

Homi 19. in euang. post med. illius.

THEO. Sciendum est autem & hic, quòd sermo per opera confirmatur; sicut in Apostolis tunc operationes confirmabant sermonem sequentibus signis. Fiat autem, ô Christe, vt nostri sermones, quos de virtute dicimus, per opera confirmentur & actus, vt tandem simus perfecti te cooperante in omnibus verbis & operibus, quia te decet & sermonum, & operum gloria.

Circa finem commentar. in Mar.

AMEN.

INCIPIVNT CAPITA EVANGELII MARCI PER ORDINEM.

HIERONYMVS IN CATALOGIS SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

MATTHAEVS *qui & Leui ex publicano Apostolus, primus in Iudea propter eos, qui ex circuncisione crediderãt, Euangelium Christi Hebraicis litteris, verbisque composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, nõ satis certum est. Porrò ipsum Hebraicum habentur vsq; hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissimè confecit. Mihi quoque à Nazaræis qui in Berœa vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, describendi facultas fuit. In quo animaduertendũ, quod vbicunq; Euangelista, siue ex persona sua, siue ex persona Domini Saluatoris, veteris scripturę testimonijs vtitur, non sequatur septuaginta translatorũ auctoritatẽ, sed Hebraicã, è quibus illa duo sunt, Ex Aegypto vocaui filium meum. Et, Quoniã Nazaræus vocabitur.*

MARCVS *discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat rogatus Romæ à fratribus breue scripsit Euangelium. Quod cùm Petrus audisset, probauit, & ecclesiæ legendum sua auctoritate edidit, sicut Clemens in sexto Hypotyposeon libro scripsit. Et Papias Hierosolymitanus episcopus meminit huius Marci, & Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis, figuraliter Romam significans: Salutat vos quæ in Babylone collecta, & Marcus filius meus. Assumpto itaque euangelio quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annuntians constituit ecclesiam, tantæ doctrinæ & vitæ continentiæ, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ, librum super eorum conuersatione scripsit, & quomodo Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia. sic ille quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autem octauo Neronis anno, & sepultus Alexandriæ succedente sibi Aniano.*

SANCTI

THOMAE

AQVINATIS, ORDINIS PRÆDICATORVM,

ENARRATIONES,

QVAS

CATENAM VERE AVREAM DICVNT,

IN DVOS POSTERIORES EVANGELISTAS

LVCAM ET IOANNEM.

Opera & Industria eruditiss. Patris F. ANTONII SENENSIS LVSITANI, S. Theologiæ Licentiati dignissimi, ab innumeris mendis repurgatæ nunc recens prodeunt, collatione facta ad vetustiss. codices manuscriptos, & locorum, quæ in iis ex SS. Patribus & Conciliis glossisque citantur, indicationibus illustratæ.

PARISIIS,

Apud Michaëlem Sonnium, via Iacobæa, sub Scuto Basiliensi.

M. DC. XI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO OBSERVANDISS. D. FRANCISCO SONNIO ANTVERPIENSIS ECCLESIÆ Episcopo primo ac meritissimo, frater Antonius Senensis Lusitanus, ordinis Prædicatorum, sacræ Theologiæ Licentiatus. S. D. P.

IVRE quidem optimo apud omnes eam sententiam arbitror commendandam, qua (Quintiliano teste) Fabius pictor dicebat, felices fore artes, si de eis soli artifices iudicarent. Dum enim id minus obseruatur, nihil aliud quàm erroris passim materia panditur, & recipiuntur falsa pro veris, necnon & bona quasi praua reprobantur à multis: qui vtique Prophetæ maledictionem incurrent dicẽtes bonum malum, &c. Quem vero ipsius artis inexpertes, patiuntur defectum in iudicio de similibus rebus ferendo, patiuntur quoque, qui iudicium rationis, quominus possit cernere verum, alicuius passionis nebula habent obscuratum. Nam vti infirmo cholerico humore gustu infecto, etiam quæ dulcissima sunt, amara videntur, & cui in auribus tinnitus est, quietè ac ritè audire non potest: sic etiam cùm potentijs animæ alicuius passionis tinnitus inest, non potest homo sanam de rebus sententiam ferre. Eam ob causam fit vix quidpiam sub sole, quantumuis elaboratum & expeditum, atque omnibus futurum commodissimum, quod in lucem proditum non videatur in certamen publicum descendere, & velut in duellum quoddam ab aliquorum inscitia aut maleuolentia prouocari. Mox enim in ineptos homines vel inuidos, aut quauis alia simili nota insignitos incidit, qui in omnem casum caninos dẽtes paratos habent, vt vel mordeant vel oblatrent; detrahant aut molestent. Cui malo non melius obuiari posse, dum recentes studiorum in lucem prodeunt fructus, putarunt antiqui omnes, quàm sub tutelam alicuius singularis patroni, & iudicis probatissimi eos constituendo, qui eorundem æquus æstimator esset & defensor: sicut essent illi, qui antea suæ salutis immemores, alios in μονομαχίας ac singulare prouocabant certamen (quos & Trident. Synodus iustissimè damnat) secum bene agi putabant, si patronum nanciscebantur egregium, & illa in arte expertissimum, qui eorũ causam tuendam susciperet. Quod ipsum dum mecum solus cogitatione versabam, occurristi ipse Reuerendissime Domine, cuius protectioni istos labores meos offerrem, & tutandos committerem. Ad id verò motus sum, quia est tibi eximiũ ac singulare, summopere scientiarũ studijs delectari, delectantur quidem alij alijs rebus, & varij varijs ducũtur affectib⁹: alij pisciũ captura, alij venatione, alij discursibus gaudẽt, amant alij principum aulas, & tandem, trahit sua quenque voluptas: te verò semper litterarum amor tenuit, fuerunt quoque tibi litterarij fœtus perpetuò, & Musæ Christianæ gratissimæ. Quod quidem ex multis alijs satis abundè constat, & euidenter comprobãtur: & quia, vt olim Augustus ille, haud dubiè plurimum commendandus, si cum similibus conferatur, siquidem (ipso venerabili Beda teste in lib. de sex ætatibus mundi) æquo iure imperium administrauit, Marcus Aurelius de se dicere solitus erat, quòd imperium non fuerat hæreditate adeptus paterna, sed quia semper sapientiam & illius amatores dilexerat: Sic & tu Reuer. Domine, tanquam ciuitas supra

Quintilianus apud Erasmum adag. centuria 6. c. 18.

Simile.

Arist. 2. de anima text. in 104.

In duellum quoddam descendit quidquid in lucem emittitur.

Trident. Concil. sessione 25. cap. 19.

Marcus Aurelius.

montem posita, & Dominici gregis speculator factus, eò peruenisti, quia te Christianæ ac veræ sapientiæ philosophum .i. amatorem semper gessisti. Hanc verò quanta cum auiditate ac fructu hauseris, testantur plenissimè, quæ cum omnium doctissimorum commodo pariter & applausu in totius Ecclesiæ vtilitatem, & ipsius etiam hostium confutationem in lucem emisisti hactenus opera eruditissima, si quæ alia nostro sæculo prodiêre, & quæ quotidie paras cum maximo omnium desiderio, qui vel tua prælibarunt, auidissimè præstolantur. Is ipse ergo tuus ad Christianam philosophiam affectus eximius cum cæteris tui animi perfectionibus annexus in causa fuit, vt tanquam lucerna ardens, & ad illuminandum aptissima, non iam sub modio relicta, sed super candelabrum posita,
Matth. 5. *Ecclesiæ Buscoducensi præfectus Episcopus, & multo cum illarum Christi ouium spirituali lucro*
Paulinus in carmine ad Cytherium fol. 544. *eis pastor fueris constitutus, vt eorum diuinorum munerum quæ in te erant, multiplicium scilicet virtutum, non inuidus, ea liberalissimè refundere posses, & exercere vberius, & sic illud Paulini Nolani Epis. carmen in te optimè quadret.*

Vt pullus aquilæ dicitur repascere
 Cura parentes mutua,
Quos vis senectæ rursus impumeis facit,
 Nidóque pascendos refert,
Donec replumi vestiantur corpore.
 Pennísque florescant nouis,
Aquilarum natura. Versi vicissim moræ naturæ nouo
 Sunt filijs pulli senes.

Sic etiam & tu Reuerendiss. Domine, quem veluti pullum in fide & Christianis moribus Ec-
Deut. 32. *clesiæ Buscoducensis amplissimus pagus* SONNIVM *s. imbutum reddidit pauitque diligenter admodum, id vtique tunc faciente Domino & vnico mediatore nostro Christo Iesu, qui tanquam cælestis aquila, nos per suos ministros pascit, & ad volandum prouocat, tu, inquam, vice versa eundem Dominum in suis pauperibus atque ouibus repauisti, eidem Buscoducensi Ecclesiæ, in qua pietatis primordia suxeras, datus pater, & tãquam pullus aquilæ ipsos senio confectos parentes fouisti, ipsis*
Alia natura aquilæ ēdubio tangitur. *vice versa ex filio parens factus, vt sic quas virtutum plumas (quibus est vtique ad cælum volandũ) præ senio perdiderant, restaurarent, & nouis assumptis plumis spiritualibus, atque rostri duritie ad petram, qui est Christus, tuo ministerio refracta, in virtute reuiuiscere viderentur, & nouos flores spirituales ac multiplices fructus emitterent. In hunc ipsum finem ob tuas & Regia maiestati plerasque virtutes notissimas, & multam in rebus gerendis tuam iudicij dexteritatem Regio consilio exploratissimam, ex illo etiam tempore quo olim Romam missus es à felicissimæ recordationis Imperatore Car. Qu. ad tractandum cum summo Pontifice, tum de alijs rebus grauissimis, tum etiam de nouis Episcopatibus in hac inferiori Germania erigendis, electus fuisti primus Antuerp. Episc. & ex illa Ecclesia ad istam trãslatus. Qua quidem mutatio fuit tibi haud mediocriter grauis, quia ibi forsan magis integram quietem, & sancto vacandi otio oportunitatem noueras esse commodiorem, & compertum erat tibi satis, nihil esse aliud ad Episcopatum assumi ampliorem, quàm ad ma-*
Imperare est nobilis seruitus. *gis laboriosam seruitutem. Si enim de quouis Christianorum principum, qui vtique non tanquam principes gentium dominantur, verum est dicere, quòd eorum imperare nobilis est quædam seruitus, multò sanè æquius id de Episcopo asseritur, cui nihil aliud quadrat oportunius & conuenientius, quàm illud toties à diuo Paulo inculcatum epitheton: Seruus Domini nostri Iesu Christi: in eo vtique quòd ipsius Christi mẽbris inseruit, & ipsis ad Deũ Opt. Max. ex toto corde & mente atque omnibus viribus colendũ pari dilectione indesinẽter cõsulit. Fuit, inquã talis migratio à Buscoducẽsi Ecclesia ad Antuerpiã tibi non parũ grauis, quia onerosior ob frequentiorẽ populum tibi impone-*
Comparatio. *batur sarcina, vnde vt fieret cõsequens perspiciebas, quòd sicut aquarũ congeries quãto maior est, tãto est periculis plenior, sic quoque & tu quò ad ampliorem trãsferebaris Episcopatũ, eo te in maiori periculũ versaturũ considerãs, id oneris subire pro viribus detractabas, & dũ ea de re tibi verbum*

fiere.

fieret, plurimũ cõtristabaris, & conceptũ dolorẽ in corde, quin exprimeres, nõ valebas, vt ipse quoq; tanquã testis oculatus didici, dũ me præsente quidã de ea re tibi verba faceret: sed præualuit Christi charitas & maior suæ Ecclesiæ intenta cõmoditas, quæ talẽ ac tot virtutibus ornatũ, & tãta experientia præditum pro amplissima, eáque toto orbe Christiano celeberrima, Antuerpia scilicet, requirebat pastorem. Fuerunt sanè (id ex Sallustio referente Aug. in li. de ci. Dei) Atheniensium res satis amplæ satisque magnificæ, cui etiam ciuitati non parua accessit gloria, quòd ibi potissimum philosophica studia floruêre. sic etiã de Antuerpiensium rebus dixerim, quòd eorum res non vtique, vt Atheniensiũ, minores sunt quàm fama feruntur, imò multo proculdubio maiores, & maiori cõmendatione dignæ. At verò ex tali ac tanto pastore, sibi præfecto, veræ philosophiæ amãtissimo, nõ parua ipsi Antuerpiæ accrescit gloria, non mediocre etiam Sonnio Pago ex Reuer. in Christo Patre ac Domino Obseru. Episcopo Sonnio decus additur, quinimo vt de Bethleem inquit Propheta Domini Michæas, quòd nequaquam minima est in principibus Iuda, quia ex illa exiit dux ad regendum populũ Israel: Sic etiam dicere libet de Sonnio pago, qui nequaquam minimus computandus est in ipsius latissimi ducatus Brabantiæ finibus, quia ex illo exijt contra spiritualẽ militiæ hostes expertissimus dux, Reu. Dom. Sonnius, qui non solùm Sonnium pagum totámque Buscoducensem Ecclesiam diligentissimè pauit antè, & verbo & opere ac vita exemplo tutatus est: sed & nunc ipsius Brabantiæ totius amplissimæ, præficitur Antuerpiæ, & quasi nouis resumptis viribus, nouis plumis spiritualibus vt florescat, nititur, & tanquam dux optimus spiritualis & formam pugnandi contra aduersarios hostes, & victoriæ obtinendæ modum in se diligentissimè transformat. Est adhæc vnum aliud, Reu. Domine, quòd me mouit, istud opus sub tuam tutelam emittere, atque illud, licet ingratum tibi fore vereor quòd propaletur, silentio tamen prætereundum non censeo, vt tale ac tantum probitatis exemplum in multorum notitiam veniens, multos habeat æmulatores. Voluit enim Deus sua dona diuersimodè impartiri, vt ad Dei gloriam si quod alter admiretur in altero: nam (vt inquit Isidorus Hispalensis Episcopus) quòd apud Ezechielẽ animaliũ alæ altera ad alterã percutiũtur, virtutes proborum designantur, mutuo sese affectu prouocantium. Illud ergo quod nullo modo prætermittendũ arbitror, quo & singularis tuus sapientiæ amor apertissimè comprobatur, simul & quàm sis Reip. Christianæ iuuandæ amantissimus, clarè conuincitur, est vel hoc vnum: cùm ipse paratas habere ad prelo committendum hasce quas in omnium studiosorum commodum in Catenam auream S. Thomæ paraueram lucubrationes, & ob tempora minus propitia, & multos sumptus quos faciebat bibliopola in alijs qui cudebantur libris, non posset ille mox huius Catenæ aureæ impressionem aggredi, nisi prius ad menses aliquot expectaretur: tu Reue. Domine (te ad hoc solo vtilitatis publicæ desiderio mouente, & scientiarum nimio affectu instigante) trecentos florenos pollicitus es, & paulò post dedisti ipsi bibliopolæ mutuo, inde ad duos, vel tres annos tibi restituẽdos, in aliquale sumptũ subsidiũ, vt sic fine vlteriori mora huius Catenæ aureæ S. Thomæ impressionẽ auspicaretur. Atque hinc factũ est hic liber, qui adhuc modò forsan cũ huiusmodi lucubrationibus meis nõ cum paruo studiosorũ omnium incomodo delitesceret, hoc D. V. dicto subsidio in lucem prodeat excusus, vt sic habeant omnes quotquot ex eo profectum ceperint, quod agant pariter mecum quantas potuerint gratias D. V. Voluit proinde Reu. in Christo pater atquẽ Domine Obseru. hoc qualicunque gratitudinis signo tibi gratias agere, & huiusce Catenæ verè aureæ S. Thomæ partem, duos videlicet euangelistas, Lucam & Ioannem cum meis in ea perpessis laboribus. D. V. Re. offerre, exiguum magis licet ferculum, quàm vt tuæ debeat mensæ præsentari, & aspectu inferri. Eam, quantum licuit, à plurimis mendis repurgaui ad vetustissimos codices, eosque manuscriptos, cõferendo, & loca Patrũ quæ in ea citãtur, in margine indicando, prout etiam antea in Summa tota S. Thomæ, & alijs eiusdem operibus præstiti. Accipe ergo Reu. Domine sub tutelam tuam hanc meorum studiorum portiunculam, & hoc meum obsequium boni consulere digneris, quod licet tuis meritis impar esse fatear, tamen mihi nunc parua potenti, vel istis paruis occupato, parua dedisse sat est. Magna dabit & tuis multiplicibus

Lib. 18. cap. 2. tom. 5.

Mich. 5.

Lib. 2. de summo bono. cap. 5.

meritis digna, qui magna potest, vel cùm ipse plura ac maiora offerre quiuero, ea nō refugiam da.. Reu. D. V. in sua Antuerp. Ecclesiæ commodum ac decus, quinimo in totius Ecclesiæ gloriam det Dominus, vt bonam militiam, quā velut bonus Christi miles militat, in plurimos annos exerceat, vt sic, postquam bonum certamen certauerit, cursum consummauerit, maiorem coronam iustitiæ ab illo optimo ac iusto indice consequatur. Dat. Louanij apud Prædicatores, ipso festo S. Andreæ. M. D. LXX.

Reuerendiss. D. V. addictissimus. F. Antonius Senensis Lusitanus.

SVPER EVANGELIO SANCTI LVCÆ CONTINVVM SANCTI THOMÆ PROOEMIVM.

INTER cætera incarnationis Christi mysteria, quæ Esaias propheta diligenter & apertè prænunciat, dicit: Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum: Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum qui lapsus est verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum. Ex quibus verbis accipere possumus euangelij secundum Lucam materiam, modum scribendi, finem & conditionem scriptoris.

Lib. 1. cap. 6. & 2. tom. 4. In præfatione in Lucā. parum ante med. tom. 5.

AVG. de con. euang. Lucas enim circa sacerdotalem Domini stirpem atque personam magis occupatus videtur: vnde per vitulum significatus est, propter maximam victimam sacerdotis.

AMBR. Vitulus enim sacerdotalis est victima: vnde bene congruit vitulo hic euangelij liber, qui à sacerdotibus inchoauit, & consummauit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus, & ipsam vituli immolationem Lucas stilo quodam pleniore diffundit.

GLO. Quia igitur passionem Christi principaliter exponere Lucas intendit, huius euangelij materia significari potest in eo quod dicitur: Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum. Nam ad litteram in passione Christi tenebræ factæ sunt, & in discipulis fides obscurata est.

De viris illustribus.

HIER. super Esa. Et Christus despectus erat & ignobilis, quando & pendebat in cruce, & absconditus est vultus eius atque despectus, vt humano corpore diuina potentia celaretur.

In præfatione in Lucam. parum ante med. tom. 5.

HIER. Sermo autem Lucæ tam in Euangelio, quàm in actibus Apostolorum comptior est, & seculari redolet eloquentia. vnde subditur: Dominus dedit mihi linguam eruditam.

AMBR. Nam licet scriptura diuina mundanæ euacuet sapientiæ disciplinam, quòd in maiore fucata verborum ambitu, quàm rerum ratione subnixa sit: tamen si quis in scripturis diuinis etiam illa quæ miranda illi putant, quærat, inueniet. Sanctus enim Lucas velut quendam historicum ordinem tenuit, & plura nobis gestorum Domini miracula reuelauit: ita tamen vt omnes sapientiæ virtutes euangelij ipsius complecteretur historia. Quid enim præcellentius ad sapientiam naturalem, quàm quòd Spiritum sanctum creatorem etiam Dominicæ incarnationis extitisse reserauit? Docet moralia in eodem libro, quemadmodum scilicet amare inimicum debeam. Docet etiam rationalia, cùm lego: quoniam qui fidelis est in minimo, & in magno fidelis est.

Lib. 3. cap. 4. in medio.

EVSEB. in Ecclesiast. historia. Is ergo genere quidem Antiochenus, arte medicus, secundum hanc medicinam, quam ex Apostolorum vel societate, vel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, sed animæ curentur, explicuit. vnde sequitur: Vt sciam sustentare eum qui lapsus est verbo.

Historia S. Lucæ.

HIER. super Esaiam. Dicit enim se à Domino accepisse sermonem, quoniam lapsum errantémque populum sustentet & reuocet ad salutem.

GRAECVS exposit. Cùm autem Lucas bonæ indolis esset, & capacitatis strenuæ, & Græcorum scientiam consecutus est, Grammaticam siquidem atque Poësim adeptus perfectè: Rhetoricam autem & persuadendi leporem assecutus ad plenum neque Philosophiæ muneribus caruit: denique & medicinam acquirit. Et quoniam naturæ velocitate satis de humana gustauerat sapientia, ad altiorem conuolat. Accelerat igitur ad Iudæam, & visibiliter & verbo tenus Christum adit. Cumque veritatem cognosceret verus efficitur Christi discipulus, plurimum magistro commoratus.

Lib. 3. cap. 4. à medio.

GLO. Vnde subditur: Erigit mane, quasi à iuuentute ad secularem sapientiam. Mane erigit mihi aurem ad diuina, vt audiam quasi magistrum, scilicet ipsum Christum.

EVSEB. in Ecclesiast. historia. Tradunt autem quòd euangelium suum ex Pauli ore conscripserit: sicut & Marcus quæ ex Petri ore fuerant prædicata, conscripsit.

CHRYS. super Matth. Vterque autem eorum magistrum imitatus est. hic quidem Paulum super flumina fluentem: ille autem Petrum breuiloquio studentem.

AVG. de con. euang. Eo autem tempore scripserunt, quo non solum ab Ecclesia Christi, verumetiam ab ipsis adhuc in carne manentibus apostolis probari meruerunt. Et hæc proœmialiter dicta sufficiant.

PROOEMIVM

PROOEMIVM LVCÆ.

VONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationes quæ in nobis cópletæ sunt rerum: sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est & mihi assecuto à principio omnia diligéter ex ordine tibi scribere, optime Theophile, vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es veritatem.

Lib. 3. cap. 4. à med. illius. Euangelia apocrypha taxantur.

EVSEB. in Ecclesiast. hist. Lucas in initio Euangelij sui causam cur scripserit, indicauit, videlicet quoniam multi alij temere præsũpserant enarrare res quæ sibi magis erant ad liquidum compertæ. Et hoc est quod dicit: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationes rerum.

Circa princ. explanationis prooemij in Luc. to. 5. Idem habet Orig. hom 1. in Lucam. in princip.

AMBR. Nam sicut multi in Iudeorum populo diuino infusi spiritu prophetauerũt, alij autem pseudoprophetæ erant potius quã prophetæ: sic & nunc in nouo testamento multi Euangelia scribere conati sunt, quæ boni nummularij non probarunt: & aliud quidem fertur Euangelium quod duodecim scripsisse dicuntur. Ausus est etiam Basilides Euangelium scribere. Fertur aliud secũdum Thomam, & aliud secundum Mathiam.

In explanatione prooemij in Luc. parum ante med. tom. 5.

BEDA. Multos ergo eos non tam numerositate, quàm hæreseos multifariè diuersitate commendat, qui non Spiritus sancti munere donati, sed vacuo labore conati magis ordinauerũt narrationem, quàm historiæ texuerunt veritatem.

Paulò à prin. explanationis prooemij euang. Luca. tom. 5.

AMBR. Qui enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec impleuit suo conatu. Sunt enim & donationes & gratia Dei: quæ vbi se infuderit, rigare consueuit, vt non egeat: sed redundet scriptoris ingenium. Et ideo bene dicit: Rerum quæ in nobis completæ sunt, vel quæ in nobis redundãt: quod enim redundat, nulli deficit, & de completo nemo dubitat, cùm fidem effectus astruat, exitus prodat.

ORIG. Dicit autem, Rerum: quia non secundum phantasiam iuxta hereticos exercuit Iesus carnalem ipsius aduẽtum, sed cùm veritas esset, re vera negotium prosecutus est. *Homil. 1. in Lucam, ante med.* Affectum autem suum indicat ex hoc quòd ait: quę in nobis completę sunt, id est, quæ in nobis manifestissimè sunt ostẽsę. certa enim fide & ratione cognouerat, neque in aliquo fluctuabat.

CHRYSOS. Euangelista autem non solum testimonio contentus est proprio, sed ad

A Apostolos totum refert, inde robur venatur sermoni. & ideo subdit: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt.

EVSEB. in Eccles. histor. Certus est quod veritatẽ, vel Paulo exponente, vel aliis Apostolis, qui ab initio ipsi viderant, vel sibi tradiderant, consecutus sit. *Lib. 3. cap. 4*

CHRYS. Dicit autem, Viderunt: quia hoc maximè robur nãciscitur credulitatis, quod addiscitur ab his qui pręsentialiter viderunt.

Homil. 1. in Luc. à med. Finis scientiarũ alius & alius.

ORIG. Palam est autem quòd cuiusdam doctrinæ finis, est in ipsa doctrina, sicut Geo-

B metrię: alterius vero doctrinę finis in opere computatur, sicut Medicinæ. & ita est in sermone Dei. Et ideo postquam significauerat scientiam, ex hoc quod dixerat, Ipsi viderũt: demonstrat opera, ex hoc quod sequitur, Et ministri fuerunt sermonis vel verbi.

In explanat. prooemij in Luc. inter pri. & med. to. 5

AMBR. Non congruit ista locutio, vt magis mysterium verbi quàm auditum esse credamus: sed quia nõ prolatiuum verbum, substantiale significatur, non vulgare verbum, sed cœleste intelligamus, cui Apostoli mini-

C strarunt.

CYRIL. Quod autem dicit huius verbi visores fuisse Apostolos, concordat cum Ioãne, qui dicit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius. Verbum namque mediante carne visibile factum est.

In explanat. prooemij in euang. Luc. paulò ante med. tom 5.

AMBRO. Non solum autem secundum corpus viderunt Dominum, sed etiam secundum verbum. Viderunt enim verbum, qui cum Moyse & Helia viderunt, gloriam ver-

D bi alij non viderunt, qui corpus tantum videre potuerunt.

Homil. 1. in Lucam, circa med.

ORIG. Et in Exodo quidem scriptum est: Populus videbat vocem domini, vox autem auditur potius quàm videtur. Sed propterea ita scriptum est, vt ostenderetur nobis aliis videri oculis vocem Domini, quibus illi aspiciunt qui merentur. Porrò in Euangelio non vox cernitur, sed sermo qui voce præstantior est.

In prologum euang. secũdum Luc. in med. illius.

THEO. Ex hoc enim manifestè innuitur

E quòd Lucas non fuit discipulus ab initio, sed processu temporis. Alij autem fuerunt discipuli ab initio, scilicet Petrus & filij Zebedęi.

In explanat. prooemij in euang. Luc. à med. to. 5.

BEDA. Et tamen Matthęus quoque & Ioannes in multis quæ scriberent ab his qui infantiam, pueritiam, genealogiámque eius scire, & gestis interesse potuerant, audire opus habebant.

Homil. 1. in Lucam, non procul à fin.

ORIG. Deinde facultatem scribendi replicat, quoniam ea quæ scripsit, non rumore cognouit, sed ab initio fuerat ipse subsecu-

tus. vnde sequitur: Visum est & mihi assecuto à principio omnia diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile. A

In explanat. proœ. in Luc intermed. & fin. tom. 5.

AMBR. Cum dicit, Visum est mihi, non negat Deo visum: à Deo enim præparatur voluntas hominum. Prolixiorem autem hũc Euangelij librum quàm cæteros esse nemo dubitauerit, & ideo non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera sibi vendicat. Et ideo dicit: assecuto quidem omnia visum est scribere, non omnia, sed ex omnibus: quia quæ fecit Iesus si scribantur omnia, nec ipsum mundum capere arbitror. Consultò autem quæ ab aliis sunt scripta, præterit, vt propriis quibusdam singuli euangeliorum libri mysteriorum gestorúmque miraculis eminerent.

Deus præparat volũtatẽ hominis.

In argum. in euan. secundum Lucam.

THEOPH. Scribit autem ad Theophilum virum inclytum fortassis & principem: quia quod dicit, Optime, non dicebatur nisi principibus, & præsidibus, sicut & Paulus Festo præsidi dixit, Optime Feste. B

In explanat. proœ. in Luc. paulo ante fi. tom. 5.

BEDA. Theophilus autem interpretatur amans Deum, vel amatus à Deo. quisquis ergo amat Deum siue à Deo se desiderat amari, ad se scriptum putet Euangelium, & vt sibi datum munus sibi; commendatum pignus conseruet. Non autem nouorum quorumlibet eidem Theophilo, & velut ignotorum ratio pendenda, sed eorum, de quibus eruditus est, verborum promittitur veritas exprimenda, cùm subditur, Vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem, scilicet vt quo quidq; ordine de Domino, vel à Domino dictum gestúmve sit, agnoscere queas.

CHRYS. Vel aliter: vt certitudinem habeas, & securus existas, quæ auditu perceperas prospiciens in scriptura.

In prologum euan. in Luc. parum à fin.

THEO. Plerumque enim cùm sine scripto aliquid dicitur, calumniatur illud quasi falsum, cùm verò quæ dicit scripserit: tunc magis credimus, quasi, nisi putaret vera, non scriberet.

Procemij epilogus.

CHRYS. Vel aliter: totum Euangelistæ procemium duo continet, conditionem eorum qui ante eum Euangelium scripserant, puta Matthæi & Marci, & rursum cur & ipse scribere proposuit. Cùm verò dixisset, Conati sunt, vocabulum potens applicari, & ad præsumptuose aggredientes materiam, & ad honestè pertractantes illam, duabus additionibus dubiam sententiam certificat. Primo quidem, quia dixit, Quæ in nobis completæ sunt rerum. Secundo, quia dixit, Sicut tradiderũt nobis qui ab initio ipsi viderunt. Simul autem hoc quod dico, Tradiderunt, indicare mihi videtur, quòd & ipsi moneantur propagare: velut enim illi tradiderunt, ipsos quoque oportebit accipientes seriatim adinuicem promulgare. Nondum autem commendantes scripturæ quæ tradita fuerant, contingebat inconuenientia plurima prouenire diuturnitate temporis. vnde merito qui de primis visoribus verbi & ministris verbi acceperant, in scriptis vniuerso mundo traditionem præstiterunt, & calumnias propellentes, & obliuionem destruentes, & ex ipsa traditione integritatem accommodantes.

†‡†

SANCTVM

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

CAPVT PRIMVM.

FVIT in diebus Herodis regis Iudeæ, sacerdos quidā nomine Zacharias, de vice Abbia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomē eius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mādatis & iustificationibus Domini sine querela. Et nō erat illis filius: eo quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

Mysterium pulchrum.

CHRYS. Euangelicæ narrationis exordiom à Zacharia sumit & natiuitate Ioannis, mirum ante mirū edisserens, minos ante maios. Nam quoniā virgo paritura erat, præparauit gratia vt vetus prius conciperet. Declarat autem tēpus cùm dicit: Fuit in diebus Herodis, & adijcit dignitatem cùm sobdit, Regis Iudææ. Alius autem Herodes fuit, qui Ioannē occidit. sed ille Tetrarcha fuit, hic aotem rex.

Theo. in hoc loco habet partē huius.

BEDA. Tempus autem Herodis alienigenæ regis, Dominico attestatur aduentui. Prædictum nanque fuerat, qoia non deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femore eios, donec veniat qui mittendus est. Ex quo enim patres ex Ægypto exierunt. gentis suæ iudicibus vsq; ad Samuelem prophetam, ac deinde regibus vsque ad transmigrationem Babyloniæ regebantur. Post reditum verò Babylonię per pontifices rerum summa gerebatur vsque ad Hyrcanum regem simul & pōtificem: qoo ab Herode interempto Iudææ regnum ipsi Herodi alienigenæ iussu Augusti Cæsaris traditur gubernandum: cuius 31. anno iuxta prophetiā supradictam, qoi mittendus erat, aduenit.

Cap. 2. secūdum Bed. ordenem. aliq. à prin. to. 5.

Herodes alienigena.

AMBR. Docet autem nos diuina scriptura non solùm mores in his quæ prædicabiles sunt, sed etiā parentes oportere laudari: vt veluti trāsmissa immacolatæ puritatis hæreditas in his quos volumos laudare, præcellat. Non solùm igitur à parentibos, sed etiā à maioribus S. Ioannis nobilitas propagatur: non sæculari potestate sublimis, sed religionis soccessione venerabilis. Plena est igitur laudatio quę genus, mores, officiū, factum, iudiciom cōprehendit. Officiū in sacerdotio. vnde dicit, Sacerdos quidā nom. Zacha.

Luc. 1. sup. illud: Fuit in dieb. Herodis regis, &c. tom. 5.

BEO. in homil. De sacerdotali. n. prosapia Ioannes ortus, vt eo potentius imitationem sacerdotij præconizaret, quo ipsum ad sacerdotale genus pertinere claresceret.

In homil. in vigilia Ioānnis Baptistæ. Parū à prin. habetur. t. 7. inter homil. æstiuales de sanctis.

AMBR. Genos autē comprehendit in maioribus. vnde sequitur: De vice Abbia. i. nobilis inter superiores familias. BEDA. Erant enim principes sanctuarij, id est, summi sacerdotes, tā de filijs Eleazar, quàm de filijs Ithamar: quorum vices secundū mini- A steria sua, vt ingrederentur domum Dei, 24. sortibus David distinxit: in quibos familiæ Abbia, de qua Zacharias ortus est, sors contigit octaua. Non autē frostra primus noui testamenti præco in octauæ sortis iure nascitur: quia sicut septenario sæpe numero propter sabbathum vetus testamentum, sic nouum aliquoties per octonariom propter sacramentū Dominicæ vel nostræ resurrectionis exprimitur.

Luc 1. parū à prin. to. 5.

Cap. 2. secūdum Bed. ordinē, parum à princ. to. 5.

THEO. Volens etiam ostendere quòd legaliter ex sacerdotali genere erat, subdit: Et vxor illi de fil. Aaron, & nom. eius Elizabeth. Non enim permittebatur de alia tribu vxorem accipere, sed de sua. Elizabeth interpretatur requies, Zacharias verò memoria Domini. BEO. in homi. Iustis enim parentibus Ioannes est genitus, vt eo confidentios iustitiæ præcepta populis daret: quo hæc ipsa non quasi oouitia didicisset, sed velut hæreditario iure à progenitoribus accepta seruaret. vnde sequitur: Erant autē ambo iusti ante Deum. AMBR. Et sic mores in æquita- B te comprehendit. Bene autem dicit ante Deum: fieri. o. potest, vt aliquis affectata bonitate popolari iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit: si iustitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Perfecta igitur laos est, ante Deum iustum esse. solus. n. perfectior est qui ab eo probatur qui non potest falli. Factum autē comprehendit in mandato, in iustificatione iudicium. vnde sequ. Incedentes in mand. & iustific. Dñi. Cùm. n. mandatis cælestibus obedimus, in mandatis Domini credimus, cùm congruè iudicamus, tenere Domini iostificationes videmur. Prouidere autem oportet bona, non solū coram Deo, sed etiam coram hominibos. vnde seq. Sine qoerela. Nulla enim querela est, vbi & mentis bonitas concordat & facti, & plerunque iustitia durior hominum qoerelam excitat.

Luc. 1. aliq. à prin.

Ioannes nobilis.

In homil. vigilia Ioannis Bapt. parum à prin. to. 7.

Cap. 1. Luc. in tit. de laude parentum Ioannis. à med. tom 5.

ORIG. Potest etiam aliquid iustum iniustè fieri, vt C si iactantiæ causa quis elargiatur, qood non est sine querela. Sequitur: Et nō erat illis fil. eo quòd ess. &c.

Homil. 2. in Luc. circa medium.

CHRY. Non solùm autem Elizabeth erat sterilis, sed & patriarcharū cōiuges, Sarra, Rebecca, Rachel, qood dedecus erat antiquis. non possumus dicere. quòd peccati effectus esset sterilitas. cūcti iusti, cuncti virtuosi. Hæc autem fuit sterilitatis causa, vt cum videris virginem parientem Dominū, non sis incredulus, exercitans mentem tuam in aloo sterilium.

THEO. Et vt etiā tu addisceres quòd lex Dei multiplicationem filiorum non appetit corporalem, sed magis spiritoalem Processerant ambo, nō solùm secundum corpus, sed secundum spiritum ascensiones in corde ponentes, & vitam suam vt diem, & non vt noctem habentes, quasi in die honestè ambulantes.

Luc 1 su illud: eo quòd Elizabeth, sterilis, &c.

Factum est autem cùm sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secundū cõsuetudinem sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret, ingressus in templum Domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

Sup. hoc verbum: factum est autē, &c. tom. 5.

Beu. Per Moysen Dominus vnum constituit summum sacerdotem, cui mortuo vnum per ordinē succedere iussit: & hoc vsque ad Dauid tempora seruatū est à quo plures fieri Domino agente decretum est. vnde nunc Zacharias in ordine vicis suæ sacerdotio functus esse asseritur, cùm dicitur: Factum est autem cùm sacerd. fung. Zacha. in ord. vicis suæ ante Deū, secundum consuet. sacerd. sorte exiit, &c.

Luc. 1. in tit. de ingressu Zachariæ in templum in prin. tom. 5.

Ambr. Videtur autem hic Zacharias summus designari sacerdos: quia semel in anno solus summus sacerdos in secūdo sanctuario intrabat, non sine sanguine quem offerret pro se & pro populi delictis.

Luc. 1. ca. 1. in Bed. super illud: sorte exijt. &c. tom. 5.

Beo. Non autem nunc noua sorte electus est cùm incensum esset adolendū, sed prisca sorte cùm ex ordine sui pontificatus in vicē Abbia succederet. Sequitur: Et omnis multit. pup. &c. Incēsum in sancta sanctorum à pontifice deferri expectante foris templum omni populo decimo die septimi mēsis est iussum, & hāc diem expiationis siue propitiationis vocari, cuius diei mysteriū Apostolus ad Hebræos pandens, Iesum ostendit pontificē esse verum, qui in sanguine proprio cęli secreta subiit, vt propitium nobis faceret patrem, & interpellaret pro peccatis eorum, qui adhuc præ foribus orantes expectant.

Luc. 1. in tit. de ingressu Zachariæ in templ. to. 5.

Vices Zachariæ quales.

Ambr. Hic est autem ille summus sacerdos qui adhuc sorte quæritur: quia verus adhuc ignoratur: qui enim sorte eligitur, humano iudicio non cōprehenditur. Ille igitur quærebatur, & alius figurabatur: verus in æternum sacerdos, qui non hostiarum cruore, sed proprio patrem Deū generi reconciliaret humano, tunc quidē vices erant, nunc autem perpetuitas.

Apparuit autē illi angelus Domini, stās à dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est, videns: & timor irruit super eum. Ait autē ad illum angelus, Ne timeas Zacharia, quoniā exaudita est deprecatio tua. Et vxor tua Elisabeth pariet tibi filiū, & vocabis nomen eius Ioānem, & erit gaudium tibi, & exultatio: & multi in eius natiuitate gaudebūt.

Luc. 1. in tit. de angelis apparitione in prin. tom. 5.

Chrys. Ingressus Zacharias in templum, vt preces ferret pro cunctis ad Deum, & quasi Dei & hominum mediator, vidit angelum intus stārem. vnde dicitur: Apparuit autem illi, &c. Amb. Benè apparuisse dicitur ei qui eū repentè conspexit, & hoc specialiter, aut de angelis, aut de Deo scriptura diuina tenere cōsueuit: vt quod nō potest præuideri, apparere dicatur. Non enim similiter sensibilia vidētur. & is cuius in voluntate situm est videri, & cuius naturæ est non videri. Orig. Et hoc non tantū in præsenti sæculo dicimus, sed & in futuro: cū migrauerimus à mundo, non omnibus vel Deus vel angeli apparebunt, sed ille tantū videbit, qui mundum habuit cor. Locus autē nec nocere poterit quemquam, nec iuuare. Chry. Manifestè autem apparuit non in somnis: eo quòd nimis arduum annunciabatur. vnde manifestiori & mirabiliori visione egebat.

Homil. 3. in Luc. circa me.

Thea. in hoc loco id habet.

Dama. Tamen angeli non vt sunt, hominibus patefiunt: sed transfigurati prout possunt visores aspicere in quodcunque iusserit Dominus.

A Basil. Dicit autem, Altaris incensi, eo quod alterum erat altare deputatum ad holocausta.

Luc. 1. in tit. de angelis apparitione in prin. tom. 5.

Amb. Non immeritò autem Angelus videtur in templo, quia veri sacerdotis annunciabatur iam aduentus, & cęleste sacrificium parabatur, in quo angeli ministrarent. non enim dubites assistere angelum quādo Christus immolatur. Apparuit autem à dextris altaris incensi, quia diuinæ insigne misericordiæ deferebat. Dominus enim à dextris est mihi, ne cōmouear. Chry. Non potest autem homo, quantumcumque sit iustus, absq; timore cernere angelū. vnde & nunc Zacharias aspectum non tolerans præsentiæ angel. nec fulgorē illum valens sufferre turbatur. Et hoc est quod subditur: Et Zacharias, &c. B Sicut autem auriga perterrito, loráque dimittente corruunt equi præcipites, totáq; quadriga peruertitur, sic accidere consueuit animæ, quoties ab aliquo stupore vel solicitudine deprimitur. vnde & hîc subditur: Et timor irruit sup. eum. Orig. Noua quippe facies humanis se obtutibus præbens, turbat mētem animúmque conseruat. vnde angelus sciens hanc humanam esse naturam, primùm perturbationi medetur. nam sequitur: Ait autem ad illum ang. &c.

Homil. 4. in Luc. in prin.

Athan. in vita Antonij. Vnde non difficilis est bonorum spirituum malorúmque discretio. si enim post timorē successerit gaudium, à Domino venisse C sciamus auxiliū: quia securitas animæ præsentis maiestatis indicium est. si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur. Orig. Non solùm autē trepidantem resuscitat, sed etiam nouo lætificat nuncio, subdēs: Quoniam exaudita est depreca. tua: & vxor tua Elizabeth pariet, &c.

Lib. 2. qui incipit, quòd Zacharias, in prin. to. 4.

Aug. de quæst. Euang. Vbi primo hoc attendendū est, quia non est verisimile, vt cū pro peccatis populi vel salute, vel redēptione sacrificiū ille offerret, quòd potuerit publicis votis relictis homo senex vxorē habens anum, pro accipiēdis filijs orare præsertim: nā nemo orat accipere, quod accepturum esse desperat. Vsq; adeo autē ille iam se habiturū filius desperabat, D vt hoc angelo promittēti nō crederet. Ergo quòd ei dicitur, Exaudita est deprec. tua, pro populo intelligēdum est: cuius populi quoniā salus & redemptio, & peccatorū abolitio per Christū futura erat, adhuc nūciatur Zachariæ nasciturus filius, quia præcursor Christi destinabatur. Chry. Vel quòd exaudita sit eius deprecatio, probat per hoc quòd gignēdus erat ei filius, clamās: Ecce agnus Dei, &c. Theo. Quasi ipso dicente vnde erit mihi hoc manifestū? ait angelus, ex hoc quod Elizabeth pariet, credes quòd peccata populo sunt remissa. Amb. Vel aliter: Plena sēper & redundātia sunt diuina beneficia, non exiguo constricta munere, sed verbi bonorū coaceruata cō- E gestu: vt hîc primū peccationis fructus promittitur, deinde sterilis partus vxoris. Cuius numē prænūciat, subdens: Et voc. no. eius Ioan. &c. Beo. Singularis meriti indicium datur, quoties hominibus à Deo vel imponitur nomen, vel mutatur. Chry. sup. Ioan. Illud quoq; oportet exprimere, quoniam in quibus ab ipsa teneritate infāriæ virtus refulgere debebat, à principio diuinitùs sumebant nomina. His verò qui postea debebāt excrescere, nomē postea imponebatur. Beu. Ioan. ergo interpretatur in quo est gratia, vel Dñi gratia, quo nomine declaratur primo parentibus eius gratiam, quibus decrepitis nasceretur filius, esse donatā deinde ipsi Ioanni qui magnus corā Dño erat futurus: postremò etiam filijs Israël quos

Theophilus in hoc loco.

Luc. 1. super illud: quoniā exaudita est deprec.

Luc. 1. in tit. de turbatio Zachar. confirmatione. in prin. to. 5.

Ca. 2. in ued. sup. illud: Et vocabis nomen eius Ioannem.

Luc. 1. ca. 1. in Beda, sup. illud: Et vo. nomen eius Ioan. tom. 5.

ad

ad Dominum erat conuersurus. vnde sequitur: Et erit gaud. tibi & exult. ORIG. Quando enim iustus oritur in mundo, ministri natiuitatis eius lætantur: quando verò ille nascitur, qui quasi ad pœnas, & ergastulum relegatur, minister cōsternitur & cōcidit.

Luc. 1. in tit. de turbata zacharia cōfirmatione, parū à prin. tom. 5.

AMBR. Sanctus autem non solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorū. vnde sequitur: Et multi in natiuitate eius gaud. Admonemur hoc loco sanctorum generatione lætari, admonētur parentes gratias agere: non. n. mediocre munus est Dei, dare liberos propagatores generis, successionis hæredes.

Erit enim magnus coram Domino, & vinum & siceram nō bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorum Israel conuertet ad Dominū Deum ipsorum. Et ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiā iustorum, parare Domino plebem perfectam.

Luc. 1 in tit. de turbate zacharia confir. aliquantulum. à prin to. 5.

AMBR. Post lætitiam plurimorum magnitudo virtutis promittitur, cùm dicitur: Erit enim mā. &c. Nō corporis, sed animæ magnitudinē declarauit: est coram Dño magnitudo animæ, magnitudo virtutis.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Multi nanque magni dicuntur, sed coram hominibus, non corā Deo, sicut hypocritæ: ita autē & parentes Ioannis, iusti coram Domino dicti sunt.

Luc. 1. in tit. de turba zacharia cōfir. parum ante med. tom. 5.

AMBR. Denique non fines alicuius propagauit imperij, non triūphos bellici certaminis reportauit, sed quod est amplius, prædicans in deserto delicias hominum, corporisque lasciuiam magna animi virtute depressit. vnde sequitur: Et vinum, &c.

Luc. 1. sup. illud: vinum & siceram non bibet, tom 5.

Sicerae significatio.

BEO. Sicera interpretatur ebrietas: quo vocabulo Hebræi omne quod inebriare potest poculū, siue de pomis, siue de frugibus, seu de qualibet alia materia confectū, significant. Proprium verò in lege Nazaræorum erat, vino & sicera tempore obsecrationis abstinere. Vnde Ioannes cæterique tales, vt semper Nazaræi, id est sancti, manere possint, semper his abstinere satagūt: nō enim decet vino, in quo est luxoria, inebriari eum qui musto spiritus sancti desiderat impleri. vnde rectè cui vini ebrietas tollitur, spiritus gratia cumulatur. Sequitur autē: Et Spiritu san. &c.

Luc. 1. in tit. de turb. zacharia cōfir. à med. illius. tom. 5.

AMBR. Cui Spiritus sanctus infunditur, magnarum est plenitudo virtutū. Siquidem sanctus Ioannes antequā nasceretur, matris adhuc in vtero positus, spiritus accepti gratiā designauit, cùm in vtero parētis exiliens Domini euangelizauit aduentum. Alius est spiritus vitæ huius, alius gratiæ. Ille nascendo sumit exordiū, moriendo defectum. Iste nō ætatibus coërcetur, nō obitu extinguitur, non aluo matris excluditur. GRÆCVS. Quod autem erit opus Ioannis, quidve per Spiritum sanctum peraget, ostendit subdens: Et multos filiorum Israel conuertet ad Dñm Deum ipsorum.

Homil. 4. in Luc. à med.

ORIG. Ioannes quidem plurimos conuertit, Dñi autem opus est vt omnes ad Deum patrem conuertat.

Luc. 1. sup. illud: & multos filiorum Israel conuer. to. 5.

BEO. Cùm autem Ioannes, qui Christo testimonium perbibens, in eius fide populos baptizabat, dicitur filios Israël ad Dominum Deum ipsorum conuertisse: patet Christum Dñm Deum esse Israël. vnde desināt Arriani Christum Dominū Deū esse, negare. Erubescant Photiniani Christo ex virgine principiū dare. Cessent Manichæi alium populi Israël atq; alium Christianorū Deum credere.

Luc. 1 in tit. de turba zacharia cōfir. à med. illius. tom. 5.

AMBR. Non autem egemus testimonio, quòd plurimorū sanctus Ioannes corda conuertit, in quo nobis propheticæ scripturæ & euangelicæ suffragātur. Vox enim clamātis in deserto, Parate, &c. Nō enim de se, sed de Domino prædicabat prænūcius Christi. & ideo sequitur: Et ipse præced. &c. Bene præcedet ante illum qui prænūcius natus & prænuncius mortuus est. Bene etiā iungitur, In spiritu & virtute Eliæ.

Homil. 4. in Luc. à med.

ORIG. Non dicit in anima Eliæ, sed in spiritu & virtut. Spiritus enim qui fuerat in Elia, venit in Ioāne. & similiter virtus eius.

Luc 1. in tit. de turba zacharia cōfir. à med. to. 5.

AMBR. Nunquam enim sine virtute spiritus, vel sine spiritu virtus: & ideo in spiritu & virtute: quia sanctus Elias & virtutem habuit magnam & gratiam. Virtutem, vt ad fidem animos populorum à perfidia retorqueret: virtutē abstinentiæ atque patientiæ & spiritum prophetādi. In deserto Elias, in deserto Ioānes. Ille Achab regis gratiā non quæsiuit, hic spreuit Herodis. Ille Iordanem diuisit, hic ad lauachrū salutare conuertit. Ille prioris, hic sequentis Dominici præcursor aduentus.

Luc 1 su illud: vt conuertat corda fil. tom 5.

Ioā in spiritu & virtute Eliæ.

BEO. Quod autem de Elia per Malachiam prædictum est, hoc per angelum de Ioanne dicitur, cùm subditur: Vt conuer. cor. par. in filios. spiritualē antiquorum sanctorum scientiam populis prædicando infundens. Et incredulos ad prudentiam iustorum, quæ est non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere. GRÆCVS. Vel aliter: Parentes Ioannis & Apostolorum Iudęi fuerunt, sed tamen contra euangelium ex superbia & infidelitate sæuiebant. Itaq; tāquam benigni filij Ioannes prius, & apostoli consequenter eis veritatem monstrabāt, in propriam iustitiam & prudentiā eos attrahentes, sic etiam Elias reliquias Hebræorum conuertit ad Apostolorum veritatem.

Luc. 1. super illud: vt conuertat corda pat. in fil. tom. 5.

BED. Quia vero Zachariam pro plebe supplicantē dixerat exauditum, subiungit: Parate Domino plebem perfectā in quo docet quo ordine plebs eadē saluari & perfici debeat, ad prędicationem scilicet Ioanois pœnitendo & credendo in Christum.

Luc 1. su. illud: vt parare Domino plebem perf.

THEO. Vel aliter: Ioannes plebem parauit, non incredulam, sed perfectam, id est, præparatam ad suscipiendum Christum.

Homil. 4. in Luc parùm à fine.

ORIG. Sacramentum autem Ioannis vsque nunc expletur in mundo. Quicunque enim crediturus est in Iesum Christum, antea spiritus & virtus Ioannis ad animam illius venit, & præparat Domino populū perfectum.

Et dixit zacharias ad angelum: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis. Et respondens angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem quo hæc fiant, pro eo quòd nō credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Et erat plebs expectans zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos: & cognouerunt quòd visionem vidisset in templo. & ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

Diffidētia Zachariæ vnde.

CHRYS. Habito respectu Zacharias ad propriam ætatem, quinetiam coniugis sterilitate cōspecta diffisus est. vnde dicitur: Et dixit Zachar. &c. Vnde hoc sciā? q. d. quomodo hoc fiet? Et causam dubitationis subdit. Ego enim sum senex. &c. Ætas intēpesta, natura inepta, ego generans debilis, terra sterilis. Non autem censetur propter hoc dignus esse venia Sa-

cerdos, dum setiem rerum expostulat. quandocunque enim Deus aliqoid indicat, oportet in fide suscipere: nam super huiusmodi disceptare, contomacis est animæ. vnde seqoitur: Et respoodens angelus, &c. Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum.

Luc. 1. Super illud: Respõdẽs angelus, dix. Ego sum Gabr. to. 5.

Beo. q.d. Si homo talia signa promitteret, impone signum flagitare liceret: at cùm angelus promittat, iam dubitare nõ decet. Sequitur: Et missus sum, &c.

Chry. Vt cùm audias me à Deo missum fore, nihil homanum æstimes ex his quæ tibi dicuotur. Neque enim ex me loquor, sed mittentis relata denuncio. hæc est enim nũcij bonitas, vt nihil ex se referat.

Luc. 1. super illud: Ego sũ Gabr. to. 5. Hom. 34. in euãg. à med.

Angelorũ missio.

Beo. Vbi notandum est quòd angelus se & ante Deum stare, & ad euangelizãdum Zachariæ missum esse testatur. Greg. in homil. Quia & cùm ad nos veniunt angeli sic exteriùs implent ministerium, vt tamen nunquam interiùs desint per contemplationem. quia etsi circunsctiptus est angelicus spiritus, summus tamen spiritus (qui Deus est) circũsctiptus non est. Angeli itaq; etiã missi ante ipsum sunt, quia quomodolibet missi veniant, intra ipsom currunt.

Luc. 1. super illud: Et ecce eris tacens. tom. 5.

Beo. Dant autem ei signum, quod rogatur, vt qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat. vnde sequitur: Et ecce eris taceos, &c.

Chry. Vt à vi generatiua ad organa vocalia, vincula transferãtur: nec intuitu sacerdotij ei parcitur, sed ob hoc plectabatur amplius, quia circa fidem ceteris præesse debebat. Theo. Sed quia verbũ quod

Luc. 1 super illud: Eris tacens neque fari poteris.

iugi animo habetur, potest etiam surdũ significare: qoia benè talis eris surdus, & nõ poteris loqui. Conuenĩcter enim hæc duo passus est: tanquam. n. inobediens surditatem incurrit, & tanquã contradictor taciturnitatem. Chry. Dicit autem, Et ecce q.d. in hoc instanti. Sed cõsidera miserationem Domini in hoc quod sequitur, vsq; in diẽ quo hæc fient. q.d. Cùm per euentus rerum quod dico ostẽdo, & noueris te iure punitum, tunc de pœna eripiam. Et causam pœnæ ostendit, cùm subditur. Pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo, non attendens virtutem eius, qui misit me, cui ego assisto. Si autem is qui erga natiuitatem mortalem iocredulus erat, punitur, qualiter qoi cælestem & ineffabilem calumniatur, vitabit vltionem?

Graec. Dum autem hæc intrinsecus agerentur, dilatio temporis admirari cogebat expectantem forisecus multitudinem. vnde sequitur: Et erat plebs expectans Zacha. &c. Cumq; per diuersa vagaretur suspicio, quilibet dictabat ad libitum, donec Zacharias egrediẽs docuit silendo quod latendo perpessus est. vnde sequitur: Egressus autem non poterat, &c.

Luc. 1. super illud: Et innuebat illis, permãsitque mutus.

Theo. Innuebat autem populo Zacharias fortè causam taciturnitatis interroganti, quam loqui non valens, per nutum declarabat. vnde sequitur: Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

Luc. 1. initio. de incredul. Zacharia, & punitio. tom. 5.

Ambr. Est autem mutus quidem sine verbo corporales actus indicare moliens, nec exprimens eius volontatem.

Et factũ est vt impleti sunt dies officij eius, abijt in domum suam. Post hos autem dies cõcepit Elizabeth vxor eius: & occultabat se mensibus quinque, dicẽs: Quia sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobriũ meũ inter homines.

Luc. 1. ca. 1. in Bed. aliq. à med. to. 5.

Beda. Vicis suæ tempore pontifices templi tantum officijs mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstine-

A bant ingressu. vnde dicitur: Et factũ est vt impl. &c.

Differẽtia sacerdotij.

Quia enim tũc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed profectio spiritalis inquiritur sacerdotibus vt semper altari queant assistere, semper castitas obseruanda præcipitur. Sequitur: Post hoc autem, &c. Post dies, scilicet officij Zachariæ, completos. Gesta sunt autem hæc mẽse Septembri, 8. Kalend. Octob. quando oportebat Iudæos ieiunium scenopegiæ celebrare, imminente æquinoctio, in quo incipit nox esse maior quàm dies: quia Christũ oportet crescere, Ioannem autem minui. Nec frustra tunc dies ie-

B iuniorum erant, quia per Ioannem erat hominibus afflictio pœnitẽtiæ prædicanda. Sequitur: Et occultabat, &c. Ambr. Quæ causa occultationis, nisi pudor? Sunt enim quædam tempora præscripta cõiugio, qoando dare operã procreandis liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est. At vbi & matura qui senectus successerit, & ætas est regẽdis liberis habilior quàm creandis, pudor est legitimi, licet fœtus gestare indicia, & grauari alienæ ætatis onere, & tumescere aluum non sui temporis fructu. Pudebat ergo propter ætatem. vnde intelligi potest causa, quia iam non conueniebant inter se cõcubitu coniugali. neq; enim ea quæ

Luc. 1. initio. de ccl. optimo Ioan. circa princ. to. 5.

C senilem non erubesceret coitum, erubesceret partũ. hæc tamen erubescit onus parentis, quandiu nescit mysteriũ religionis. Sed quæ occultabat se, quia cõceperat filium, iactare se cœpit, quia generabat prophetam. Orig. Et ideo dicit: Mensibus quinque. i. donec Maria cooiperet. & fœtus eius exultans cum gaudio prophetaret. Ambr. Et quanuis partus sui erubesceret ætatem, rursus caruisse se gaudebat opprobrio, dicens: Quia sic fecit, &c. Chry. Scilicet soluit sterilitatẽ, donum suprà naturam concessit, & petra infructuosa spicas virentes produxit, abstulit dedecus dũ genitricẽ fecit. vnde seq. In diebus, &c.

Homil. 6. in Lucã, parũ à princ.

Luc. 1. initio. de concept. Ioan. à med. tom. 5.

D Ambr. Pudor enim est fœminis ouptiarum præmia non habere quibus hæc sola est causa oubendi.

Luc. 1. initio. de concept. Ioan. inter med. & fin. tom. 5.

Chry. Doplicitet igitur gaudet, dũ & à nota sterilitatis ipsam eripuit Dñs: & quoniã illustrem partum enixa est. Non enim vt in cæteris gignentiũ solus cõcobitus interuenit, sed gratia cælestis huius ortus fuit exordium. Beda. Mysticè autem per Zachariam sacerdotium Iudæorũ, per Elizabeth potest lex ipsa designari, quæ sacerdotũ doctrinis exercitata spirituales Deo filios gignere debebat: sed nõ valebat, qoia neminem ad perfectum adduxit lex. Erant ambo iusti, quia bona est lex, & sacerdotiũ pro illo tempore sanctum. Ambo processerãt in diebus suis, qoia adueniente Christo iam incuruantur ad seniũ.

Luc. 1. ca. 1. in Beda, non mult. remotè ante finem. tom. 5.

E Ingreditor Zacharias templũ, qoia sacerdotũ est intrare in sanctoarium mysteriorum cælestiom. Foris erat multitudo, quia mystica penetrare nequit. Dũ altari thymiama imponit, nasciturũ Ioannẽ agnoscit, qoia dum doctores flamma diuinæ lectionis ardent, gratiam Dei per Iesum prodituram reperiunt, & hoc per angelũ, quia lex per angelos ordinata est.

Luc 1. initio. de incredulitate Zach. paulò à princ. tom. 5.

Ambr. In vno autem vox plebis obmutuit, quia in vno totus ad Deum loquebatur populus: trãsiuit enim ad nos Dei verbum, & in nobis non tacet. Mutus est qui noo intelligit legem. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui somnum, quàm qui mysterium nescit? Innuenti similis est populus Iudæorum, qui actuum suorum præstare non potest rationem.

Beda.

Luc. 1. ca. 2. in Beda, circa finem. t. 5.

Bed. Et tamen Elizabeth concipit Ioannem, quia interiora legis sacramentis Christi abundãt. Conceptum quinque mẽsibus occultat, quia Moyses quinque libris mysteria Christi designat, seu quia Christi dispensatio in quinque mundi ætatibus per sanctorum dicta, vel facta figuratur.

In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginẽ desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria.

Luc. 1. ca. 2. in Bed. in fin. illius. to. 5.

Allegoria pulchra.

Luc. 1. ca. 3. in Beda, in princ. illius. tom. 5.

Bed. Quia Christi incarnatio vel sexta ætate sæculi futura, vel adimpletionem legis erat profutura, rectè sexto mense conceptu Ioannis missus ad Mariã angelus nasciturum nunciat Saluatorem. vnde dicitur. In mense, &c. Mensem sextum Martium intellige, cuius 25. die Dñs noster & conceptus traditur & passus. sicut & 25. die mensis Decemb. natus: quòd si vel hoc die vt nonnulli arbitrantur, æquinoctium vernale, vel illo solstitium brumale fieri credamus, conuenit cum lucis incremento concipi vel nasci eũ qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. At si quis ante Dñicæ natiuitatis & conceptionis tẽpus considerat lucem, vel lucem crescere vel tenebras superare conuicerit, dicimus & nos quia Ioannes ante faciem aduentus eius regnum cælorum euangelizabat. Basil. Adeunt autem nos cælestes spiritus, non quasi ex seipsis, sed ex eo quod diuinæ sapientiæ decorẽ conspiciunt. vnde sequitur: Missus est ang. &c. Greg. in hom. Ad Mariam. n. virginem non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur: ad hoc quippe ministerium summũ angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nunciabat. Qui idcirco priuato nomine censetur, vt signetur per vocabulum in operatione quid valeat. Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. per Dei ergo fortitudinem nunciandus erat, qui virtutũ Dominus & potens in prælio ad debellãdas potestates aëreas veniebat. Glo. Additur autem & locus quò mittitur, cũ subditur: In ciuit. &c. Nazaræus. n. id est, sanctus sanctorum nunciabatur venturus.

Hom. 34. in euang. aliq. ante med.

Glosa interl. in hoc loco.

In homi. annunciationis B. Mariæ, circa prin. t. 7. inter hom. de sanctis.

Bed. in hom. Aptum humanæ restaurationis principiũ, vt angelus à Deo mitteretur ad virginẽ partu consecrandã diuino, quia prima perditionis humanæ fuit causa, cùm serpens à diabolo mittebatur ad mulierem spiritu superbiæ decipiendam. vnde seq. Ad virginem. Aug. de san. Virgin. Illum enim solum virginitas decenter parere potuit, qui in sua natiuitate parem habere non potuit. Oportebat enim caput nostrum, propter insigne miraculum, secundũ corpus nasci de virgine, quod significaret membra sua de virgine, ecclesia secũdum spiritum nascitura.

Cap. 5. circa prin. tom. 6. eodem, ca. 6.

Virginitatis insigne.

Aliquãtulũ à prin. to. 4. & incipit, cogitis me.

Hier. in serm. de assump. Et benè angelus ad virginem mittitur, quia semper est angelis cognata virginitas. Profectò in carne præter carnem viuere non terrena vita est, sed cælestis.

Chry. sup. Matth. Non autem angelus post partum annunciat virgini, ne nimiũ exinde turbaretur. Et ideo ante conceptionem illam alloquitur, non in somnis, imò visibiliter assistit: nam quasi magnã valde relationem accipiẽs egebat ante rei euentum visione solemni. Ambr. Benè autem vtrunque posuit scriptura, vt & despõsata esset & virgo. Sequitur enim: Desp. viro Virgo, vt expers virilis cõsortij videretur. Desponsata, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur

Li. 2. in Luc. parũ à prin. tom. 5.

A insigne præferre. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu quàm de matris pudore dubitare. sciebat. n. teneram esse virginis verecundiam, & lubricã famã pudoris, nec putauit ortus sui fidem matris iniurijs astruendã. Seruatur itaq; sanctæ Mariæ sicut pudore integra, ita & inuiolabilis opinione virginitas: nec ducuit sinistra virginibus opinione viuentibus velamen excusationis relinqui, quòd infamata mater quoque Dñi videretur. Quid autẽ Iudæis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti? Quemadmodum autem ipse diceret: Nõ veni legẽ soluere, sed adimplere. si videretur cœpisse à legis iniuria, cùm partus innuptę lege damnetur? B Quid quòd etiam fides Marię verbis magis adsciscitur, & mẽdacij causa remouetur: videretur enim culpam obũbrare noluisse mendacio innupta prægnãs. Causam autẽ mentiendi despõsata non habuit, cùm coniugij præmium & gratia nuptiarũ partus sit fœminarũ. Non mediocris quoque causa est, vt virginitas Mariæ falleret principem mundi, qui cùm desponsatam viro cerneret, partum non potuit habere suspectum. Orig. Si enim non habuisset sponsum, statim cogitatio tacita diabolũ surrepsisset, quomodo quæ non accubuit cum viro, prægnãs esset? debet iste cõceptus esse diuinus, debet aliquid humana natura esse sublimius. Ambr. Sed tamen magis fefellit C principes sæculi. dæmonum enim malitia facile etiã occulta deprehendit. At verò qui sæcularibus vanitatibus occupãtur, scire diuina non possunt. quinetiã locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & delere iniuriã, & vindicare opprobrium, si non agnosceret & sacramentũ. de quo subditur: Cui nomen erat, &c. Bed. in homil. Quod non tantùm ad Ioseph, sed etiam pertinet ad Mariam. Legis nanque erat præceptum, vt de sua quisque tribu aut familia acciperet vxorem. Sequitur: Et nomẽ virginis Maria. Beda. sup. Luc. Maria Hebraicè stella maris, Syriacè verò domina vocatur, & meritò, quia hæc totius mundi Dominum, lucem sæculi meruit D generare perennem.

Causa desponsationis Mariæ.

Homil. 6. in Lucã, inter prin. & med.

Li. 2. in Luc. cap. 1. circa med. tom. 5.

In homi. annunciationis B. Mariæ sup. illud: ad virginem desp. viro. tom. 7.

Interpret. nominis Mariæ.

Et ingressus Angelus ad eã, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio.

In ca. 2. secundã. Bed. ordi. super illud: & nomen virg. Maria. tom. 5.

Ambr. Disce virginem moribus, sola in penetralibus: quam nemo virorum videret, solus angelus reperiret. vnde dicitur: Et ingressus ang. &c. Et ne quidem degeneri deprauaretur affatu, ab angelo salutatur. Graec. Contra vocem prius editam mulieri, dirigitur nunc sermo ad virginem. In illa doloribus partus est causa peccati punita, in hac per gaudium E mœstitia pellitur. vnde iocunditatem non absurdè prænũciat angelus virgini, dicens. Aue. Quòd autem digna cognosceretur spõsaliũ, attestatur, cùm dicit, Gratia plena. quasi enim quædã arra, aut dos sponsi ostenditur, quòd fœcunda sit gratiis. Horum enim quæ dicit hæc sunt sponsæ, alia sponsi.

Li. 2 in Luc. in ca. de salutat. Mariæ, circa princ. tom. 5.

Maria plena gratia.

Hier. in serm. de assump. Et benè gratia plena, quia cæteris per partes præstatur: Mariæ verò simul se totam infudit gratię plenitudo. Verè gratia plena, per quam largo Spiritus sancti imbre superfusa est omnis creatura. Iam autem erat cum virgine, qui ad virginem mittebat angelum, & præcessit nuncium suum Dominus, nec teneri potuit locis, qui omnib' habetur in locis. vnde sequitur: Dominus tecum.

Inter princ. & med. illius tom. 4. & incipit, cogitis me.

A Avg in serm. de nat. Magis quàm mecũ: ipse enim in tuo est corde, in tuo fit vtero, adimplet mentẽ, adimplet ventrem. Græcvs. Hoc autem est totius legationis cõplementum. Dei enim verbum vt spõsum supra rationem vnionem efficieos tanquã ipse germinãs, idémque germinatos totam naturam humanam sibiipsi confirmauit. Vltimum verò ponitur tanquam perfectissimum & compendiosum: Benedicta tu in mulier. vna scilicet præ cũctis mulieribus vt etiam benedicantur in te mulieres, sicut mares in lilio, sed magis vterq; in vtrisq;. Velut enim per vnã fœminam & vnum marem peccatum simul ac tristitia intrauit, sic & nunc per vnam & vnũ benedictio reuocata est & lætitia, & ad singulos est profusa.

Li. 2. in Luc. in cap. de salutatio. Maria. tom. 5.

B Ambr. Disce autem virginem à verecundia, qoia pauebat. nã sequitur: Quæ cùm, &c. Trepidare virginum est, & ad omnes ingressus viri pauere, omnes viri affatus vereri. Disce virgo verborũ vitare lasciuiam, Maria etiam salutatiooem angeli verebatur.

Maria assueta visioni angelicæ.

Græcvs. Cùm assueta foret his visionibus, Euãgelista non visioni, sed relatibus turbationem attribuit, dicens: Turb. est in ser. eios. Attende autem virginis & pudicam & prudentem, & animam simul & vocem. audita lætitia dictum examinauit, & neque manifestè obstitit per incredulitatẽ, nec statim paret ex leuitate, Euæ leuitatem euitans simul & duritiam Zachariæ. vnde dicitur: Et cogit. &c. Nõ cõceptio. C nam adhuc ignorabat immensitatẽ mysterij: sed salutatio nuoquid libidinosa, vt à viro ad virginem andiouta, dum Dei faceret mentiooem, dicens: Dñs tecum.

Li. 2. in Luc. in cap. de salutatio. Maria. à med. tom. 5.
Homil. 6. in Luc. à med. illius.

Ambr. Benedictionis etiam nouam formulam mirabatur, quæ ousquam est ante comperta soli Mariæ hæc seruabatur. Orig. Si enim sciuisset Maria ad alium quempiam similem factum esse sermonem, vt pote quæ habebat legis scientiam, nunquam eam quasi peregrina talis salutatio exterruisset.

Et ait angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiã apud Deum. Ecce cõcipies in vtero, & paries filium. & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altißimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Cap. 3 secũdum Bedam. su. hoc verb. tom. 5.

Bed. Quia salotatione insolita virginem turbatã viderat, quasi familiarius notam vocans ex nomine, ne timere debeat iobet. vnde dicitur Et ait angelus, &c. Græcvs. q. d. Non accessi deceptorius, imò deceptionis absolotionem depromere. Non veni prædaturus inuiolabilem tuam virginitatem, sed cõditoris puritatis & custodis cõtubernia reserare. Nõ sum serpentis mioister, sed perimentis serpentem legatus: spõsalium tractator, non insidiarum molitor. Sic ergo nequaquam distrahentibus ipsam considerationibus vexari permisit, ne diiudicaretur infidus minister negocij. Chrys. Qoi autem apud Deum meretur gratiam, non habet qoid timeat. vnde seq. Inuenisti enim gratiã, &c. Qualiter aotẽ illam quisque reperiet, nisi humilitate mediãte? humilibus. n. dat Deus gratiam. Græcvs. Inuenit enim gratiã virgo coram Deo, quia splẽdore pudicitię propriam exornans animam, gratum Deo se habitaculum pręparaoit. nec solum cœlibatum inuiolabilem conseruauit, sed etiam immaculatã conscientiã custodiuit.

Cœlibatus Mariæ.

Theophilac. in hoc loco id habet.

Orig. Inuenerant enim plures gratiam ante eam. Et ideo subdit quod propriũ est, dicẽs: Ecce concip. A in vtero. Graec. Quòd dicitur, ecce, cõceleritatẽ & præsentiã denotat, insinuãs cum eius verbo celebratam esse cooceptionẽ. Dicit autem, Concipies in vtero, vt demonstret Dominum ab ipso vtero virginali, & de nostra substantia carnem suscipere. Venit enim diuinum verbum emuodaturum naturam humanã & partom, & nostræ generationis primordia. Et ideo sine peccato humano semine per singula sicut nos in carne coocipitur, & nouem mensium spacio gestatur in vtero. Greg. Niss. Sed quoniã contingit specialiter diuioum concipi spiritum & spiritũ parere salutarem, secundùm prophetã: ideo addidit, Et paries filium. Ambr. Non autem omnes sunt sicut B Maria, vt dum de Spiritu sancto concipiunt verbum, pariant. Sunt autem quæ abortioum excludãt verbom antequam pariant. Sunt quæ in vtero Christum habeant, sed noodom formauerint.

Iesu nominis mysterium.

Greg. Nisse. Cùm autem expectatio partus mulieribus timorem iocotiat, sedat timoris metum dulcis partus relatio, cùm subditor: Et vocabis nomen eius Iesum. Saluatoris. n. aduentos est cuiuslibet timoris propulsio. Beda. Iesus aotem saluator siue salutaris interpretatur. Graec. Dicit autem, tu vocabis non pater. patre enim caret, quantum ad inferiorem generationem, sicut & matre respectu sopernæ.

Cap 3 secũdum Bedam, super illud: Ecce cõcipies in vtero. tom. 5.

Cyril. Hoc autẽ nomen de nouo fuit verbo im- C positum natiuitati congruẽs carnis, secundùm illud propheticum. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Graec. Verùm quia hoc nomen cõmune est sibi com successore Moysi, idcirco innuens angelus quòd non erit secũdum illius similitudinem subioogit: Hic erit magnus.

Li. 2. in Luc. in titulo de Mariæ turba. cõsolatione. tom 5.

Ambr. Dictum est quidem etiã de Ioanne qoia erit magnus, sed ille quasi homo magnus, hic quasi magnus Deus. Latè enim funditur Dei virtus, latè cælestis substantiæ magnitudo porrigitur: non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non æstimatione concluditor, non ætate variatur.

Homil 5. in Lucã. aliq. ante finem.

Orig. Vide ergo magnitudinem Saluatoris, quo- D modo in toto orbe diffusa sit: ascende in cælos, qoomodo cælestia repleuerit: descende cogitatione ad abyssos, & vide eom illuc descendisse: si hoc videtis, pariter iotueberis opere completum, hic magnus.

Conceptus Iesu relatio.

Graec. Neqoe carnis assumptio deitatis derogat celsitudini, imò potius humanitatis humilitas sublimatur. vnde sequitur: Et filius altiss. vocab. Nõ vtiq; tu impones vocabulũ, sed ipse vocabitur: à quo nisi à consubstantiali genitore? nullus. n. filium oouit nisi pater. Penes quẽ verò infallibilis est notitia geniti, is verus interpres est erga impositionẽ coogruã nominis quod dicit: Hic est filius meus dilectus: ab æterno siquidẽ est, quamuis nunc ad nostrã doctrinã no- E mẽ eius patuerit. Et ideo ait, vocabitur, nõ fiet vel generabitur; nam & ante sæcula fuerat cõsubstantialis patri. Hunc ergo concipies, huius mater efficieris, hunc virginalis cella concludet, cuius cæleste spaciũ capax non exitit. Chry. Cæterum siquidẽ enorme quibusdã videtur, Deum habitare corpus. Nõne sol cuius est corpus sensibile qoocunque radios mittit, non læditur in propria puritate? Multo ergo magis iustitiæ sol ex vtero virginali mundissimum corpus assumens, non tantùm cõtaminatus non est: imò etiam ipsam matrem sanctiorem ostendit.

Graec. Et vt virginem redderet memorem prophetarũ, subdit: Et dabit illi. &c. Vt noscat liquidò, quoniã qui nasciturus est ab ea, ipse est Christus quẽ

illi

illi promiserunt ex Dauid semine nasciturum.

Cyril. Non tamen ex Ioseph est editum corpus Christi mūdissimum: secundùm enim vnam lineam cognationis profluxerant Ioseph & Virgo, ex qua formam humanitatis vnigenitus sumpsit.

Basil. Non autem in materiali sede Dauid sedit Dominus translato Iudaico regno ad Herodem, sed sedem appellat Dauid in qua resedit Dominus, indissolubile regnum. vnde sequitur: Et regnabit, &c.

Chrys. Dicit autem ad præsens, domum Iacob eos qui de numero Iudæorum crediderunt in illum. Vt enim Paulus dicit: Nō omnes qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ, sed qui sunt filij promissionis, cōputātur in semine. Beo. Vel domum Iacob totam ecclesiam dicit. vel quę de bona radice nata, vel cùm oleaster esset. meritò tamen fidei in bonam est inserta oliuam. Græc. Nullius autem est in æternum regnare nisi Dei solius: quo fit vt & si propter incarnationem dicatur Dauid sedem accipere, tamē idem ipse inquantum Deus, rex æternus agnoscitur. Sequitur: Et regni, &c. Non solùm inquantum Deus est, sed etiam in eo quòd homo: & in præsenti quidē habet regnum multorum, finaliter verò vniuersorum, cùm ei omnia subiiciantur. Beo. Omittat ergo Nestorius dicere hominem tantùm ex virgine natum, & hunc à verbo Dei, non in vnitate personæ esse receptum. Angelus enim qui eumdem ipsum patrem habere Dauid, quem filium altissimi vocari pronūciat, in duabus naturis vnam Christi personā demōstrat. Non autem ideo futuri temporis verbis angelus vtitur, quia secundum hæreticos Christus ante Mariam non fuerit, sed quia secundùm eandem personam homo cum Deo idem filij nomē sortitur.

Luc. 1. cap. 3. secundùm beda ord. sup. illud, & regnabit in domo Iacob, tom. 5.

Luc. 1. cap. 3. sec. bed. ordi. super illud: Dabit illi Dominus sedem Dauid, &c. tom. 5.
Nestorij error.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. ideóque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

Ambros. Neque non credere angelo Maria debuit, neq; tam temerè vsurpare diuina. vnde dicitur: Dixit autē Maria ad angelum. Quomodo fiet istud? Temperatior est ista respōsio, quàm verba Sacerdotis. Hæc ait: Quomodo fiet istud? ille respōdit, vnde hoc sciam? Negat ille se credere, & quasi fidei adhuc alium quærit auctorem. Ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciēdum, quod quomodo fiat inquirit. Legerat Maria, Ecce concipiet in vtero, & pariet filium, ideo credidit futurum, sed quomodo fieret ante non legerat: non enim quemadmodum fieret vel prophetæ tanto fuerat reuelatū: tantū enim mysterium non hominis fuit, sed angeli ore promendū.

Li. 2. in Lucam in ca. de Mariæ interrogatione partum ante med. tom. 5.
Comparatio Mariæ & Zachariæ.

Greg. Nisse. Attende etiam mundæ virginis vocem: partum annunciat angelus, ipsa verò virginitati innititur, præstantiorē incorruptibilitatem angelica visione diiudicans. vnde dicit: Quoniam virum non cognosco. Basil. Cognitio multifariè dicitur. Dicitur enim cognitio nostri cōditoris sapiētia, ac magnalium suorum notitia, nec non mandatorum custodia, & quæ fit apud eum appropinquatio & copula nuptialis, vt hîc accipitur. Greg. Nis. Hæc igitur Mariæ verba indicium sunt eorum quæ tractabat in mentis arcano. Nam si causa copulæ coniugalis Ioseph desponsari voluisset, cur admiratione ducta est dum sibi narratur conceptio? cùm nimirum ipsa pręstolaretur ad tēpus mater effici iuxta legis naturam.

A Verum quia oblatum corpus Deo, quasi quoddam ex sacris inuiolabile reseruari decebat: & ideo dicit, Quoniam virum nō cognosco. q. d. Et si sis angelus, tamen quòd virum non cognoscam, ex impossibilibus cernitur. qualiter igitur mater ero carens coniuge? Ioseph siquidem in sponsum agnoui.

Græc. Sed cōsidera qualiter virgini soluit dubium angelus, ac explanat intemeratum connubium & ineffabilem partum. Sequitur enim: Et respondens angelus, dixit ei. Spiritus sanctus, &c.

Chrys. Quasi dicat. Non quæras ordinēm naturalem, vbi naturam transcendunt, & superant quæ tractantur. Dicit, quomodo fiet istud, quoniam virū non cognosco? quinimò eo ipso cōntinget quòd es

Expositio pulcherrima.

B cōiugis inexperta. Nam si virum experta fuisses, non digna censereris hoc mysterio. nō quia prophanum sit coniugium, sed quia virginitas potior. Decebat enim cōmunem omnium dominum, & in natiuitate nobiscū participare, & ab ea discrepare. quòd enim ex vtero nasceretur, habuit cōmune nobiscū: quòd autem absq; concubitu nasceretur, plus à nobis obtinuit, quàm beatum corpus illud, quòd ob exuberātem mūditiam virginis Mariæ, vt videtur, donum animæ ad seipsū allexit. In singulis enim cæteris vix vtique anima sincera sancti Spiritus impetrabit præsentiam, sed nunc caro receptaculū efficitur spiritus.

C Grego. Nis. Tabulas enim nostræ naturæ, quas culpa confregerat, denuo verus legislator de terra nostra sibi dolauit, absque concubitu diuinitatis suæ corpus susceptibile creans, quod diuinus digitus sculpsit, scilicet, spiritus superueniens virgini.

Chry. Insuper & virtus altissimi obumbrabit tibi. Altissimi regis virtus Christus est, qui per aduentum Spiritus sancti formatur in virgine.

Greg. 18. Moral. Per obumbrationis enim vocabulum incarnandi Dei vtraque natura significatur: vmbra enim à lumine formatur & corpore. Dominus autem per diuinitatem lumen est. quia ergo lumen incorporeum in eius erat vtero corporandum,

Lib. 18. sup. illud: Iob 17. tollet eam ventus vrēs, &c. c. 12. in non. exem. Basilien.

D rectè ei dicitur: Virtus altissimi obumbrabit tibi, id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Hoc enim Mariæ dicitur propter mentis refrigerium cælitùs datum.

Bed. Non ergo virili quod non cognoscis semine, sed Spiritus sancti suo implens opere cōcipies: cōcupiscentiæ in te nō erit æstus, vbi vmbrā faciet Spiritus sanctus. Greg. Nis. Vel dicit, Obumbrabit tibi, quia sicut corporis vmbra præcedētiom charactere conformatur, ita indicia deitatis filij ex virtute generandi patebūt. Sicut enim in nobis quædam viuificavirtus in materia corporali cōspicitur, qua homo formatur, sic in virgine altissimi virtus per viui-

Luc. 1 cap. 3. in bed super illud, & virtus altissimi obumbrabit. tom 5.
Obumbratio diuina quæ sit.

E ficantem spiritum pariter corpori insitam materiam carnis ex virgineo corpore ad formandum nouum hominem assumpsit, vnde sequitur: Ideóq; & quod nascetur ex te &c. Athan. Profitemur enim quoniam naturę humanæ assumptum ex materia corpus verissimum extitit: & idem secūdùm naturam corpori nostro: soror nanq; nostra Maria est, cùm omnes ab Adam descēderimus. Basil. Vnde & Paulus dicit. Quoniam misit Deus filium suum natū nō per mulierem, sed ex muliere: Nam hoc quod dico per mulierem transitura, poterat iudicare natiuitatis sententiam. quod autem dicitur ex muliere, manifestat communionem naturæ geniti respectu parentis.

Greg. 18. Mor. Ad distinctionem autem nostræ

Lib 18 super illud, Iob 28. non adæquabitur ei topazion c. 27. à medio in nouo exem.

A sanctitatis Iesus singulariter sanctus nasciturus asseritur: nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen nascimur, quia ipsa naturæ corruptibilis cognatione constringimur: ille autem solus veraciter sanctus est, qui ex coniunctione carnalis copulæ conceptus non est, qui non (sicut hæreticus desipit) alter in humanitate, alter in deitate est: vt potius homo conceptus atque editus, & post per meritum, vt Deus esset, accepit. Sed nunciante angelo, & adueniente spiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro. vnde sequitur: Vocabitur, &c.

GRÆCVS. Tu autem attende qualiter virgini angelus totam Trinitatem edidit, dum Spiritum sanctum commemorat virtutem & altissimum. Trinitas enim indiuisibilis est.

B *Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria. Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa angelus.*

CHRYS. Quoniam præcedens dictum superabat virginis mẽtem, ad humiliora declinauit sermonem per sensibilia ipsi suadens. Vnde dicit, Et ecce Elizabeth cognata tua. Animaduerte Gabrielis industriã: non memorauit eum Saræ, vel Rebeccæ, vel Rachelis, quia antiquiora erant exempla: sed imminens C tactum inducit, vt eius mentẽ corroboret, & ob hoc & ætatem commemorauit, cùm dicit, Et ipsa cõcepit filium in senectute sua, & defectũ naturæ. Sequitur: Et hic mensis est, &c. Non enim à principio cõceptos Elizabeth statim annũciauit, sed acto sex mẽsium spacio, vt tumor ventris perhibeat argumentũ.

Quæstio vtilis.

GREG. Nazianzenus. Sed quæret aliquis: Qualiter ad Dauid Christus refertur? Siquidem Maria de sanguine manauit Aaron, cuius cognatam angelus Elisabeth asseruit: sed hoc nutu superno contigit, vt D regium genus sacerdotali stirpi iungeretur: vt Christus, qui rex est & sacerdos, ab vtrisq; secũdum carnem nasceretur. Legitur etiam in Exodo, Quoniam Aaron primus secundũ legem sacerdos, duxit ex tribu Iudæ in coniugem Elisabeth filiam Aminadab. & attẽde sacratissimã spiritus administrationem: dum & hanc Zachariæ cõiugem statuit Elisabeth vocari: reducẽs nos ad illa Elisabeth quam duxerat Aaron.

Lu. 1. c. 1. in ved. su illud Et ecce Elisa cognata tua, tom. 5.

BEDA. Sic ergo ne virgo se parere posse diffidat, accepit exemplum sterilis anus parituræ: vt discat omnia Deo possibilia esse, etiam quæ naturæ ordine videntur esse contraria. vnde sequitur, Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

E CHRY. Ipse nãque cùm sit naturæ dominus, cuncta potest cùm velit, qui cuncta peragit & disponit, vitæ motusq; lora gubernans. AVG. contra Faust. Quisquis autem dicit, Si omnipotẽs Deus est, faciat vt ea quæ facta sunt, facta non fuerint: nõ percipit se dicere, faciat vt ea quæ vera sunt eo ipso quòd vera sunt, falsa sint. Potest enim facere quòd aliquid non sit quod erat: velut cùm aliquis qui cœpit esse nascẽdo, faciat non esse moriendo. Quis autem dicat, vt id quod iam non est faciat nõ esse: quicquid enim præteritum est, iam nõ est: si de ipsu fieri aliquid potest, adhuc est de quo fiat. Et si est, quomodo præteritum est? nõ ergo est quòd verè diximus fuisse: sed ideo verum est illud fuisse, quia in nostra sentẽtia verum est,

Lib. 26. c. 5. in princ. t. 6. Omnipotentia Dei exponitur.

A non in ea re quæ iam non est: hãc autem sententiam Deus falsam facere nõ potest. Omnipotentẽ autem Deum non ita dicimus, ac si eum etiam mori posse credamus. Ille planè omnipotens verè solus dicitur quod verè est: etiam à quo solo est quicquid aliquo modo est. AMBR. Vide autem humilitatem virginis, vide deuotionem. Sequitur enim: Dixit autem Maria. Ecce ancilla Domini. Ancillam se dicit, quæ mater eligitur: nec repentina exaltata promissione est. Mitem enim humilẽmq; parturitura humilitatem debuit etiam ipsa præferre: simul etiam ancillam se dicẽdo, nullam sibi prærogatiuam tantæ gratiæ vendicauit, quin faceret, quod iuberetur. vnde sequitur: B Fiat mihi secũdùm verbũ tuum. Habes obsequium, vides votum. Ecce ancilla Domini. apparatus officij est, Fiat mihi secundùm verbum tuum, cõceptus est voti. EVSEB. Alius aliud quiddam in præsenti sermone virginis extollet apicibus, hic quidem constãtiam, hic obedientiæ promptitudinem, alius quòd non allecta est tam splendidis & arduis per magnum archangelum promissis pollicitis, alius quòd non excessit modum in dando instantias: sed æqualiter cauit & Euæ leuitatem, & Zachariæ inobedientiam: mihi autem humilitatis profunditas non minus cõspicitur admiranda. GREG. Per ineffabile namque sacramentum concepto sancto partu inuiolabili secundùm veritatem vtriusque naturæ eadem virgo C ancilla Domini fuit & mater.

Deuotio virginis.

Lib. 2. in Lu. in cap. cuius titulus est de ascensu Mariæ, & conceptione Christi, in princ. tom. 5.

BED. Accepto autem virginis consensu mox angelus cælestia repetit. vnde sequitur: Et discessit ab illa Angelus. EVSEB. Non solùm impetrans quod optabat; sed stupens in virginea forma & virtutis plenitudine.

Lib 18 sup. illud Iob 28. non adæquabitur ei topazion, c. 27. in nouo exe. Cap 3 in Luc. Super illud, Et discessit Angelus ab ea, tom 5.

Exurgens autem Maria in diebus illis, abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth. Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ D Elisabeth, exultauit infans in vtero eius. Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth. Et exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

AMBR. Angelus cùm abscõdita nunciaret, vt fides astrueretur, exemplo fœminæ sterilis cõceptum virginis nunciauit. Vbi hoc audiuit Maria, nõ quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec E quasi dubitans de exemplo, sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festina præ gaudio in montana perrexit. vnde dicitur: Exur. autẽ Ma. in di. illis, &c. Quo enim iam Deo plena, nisi ad superiora cum festinatione conscenderet? ORIG. Iesus enim qui in vtero illius erat, festinabat adhuc in ventre matris Ioãnem positum sanctificare. vnde sequitur: Cũ fest.

Li. 2 in Luc. in titulo de abitu Mariæ in montana in princ. t. 5. Homil. 7. in Lucã; non à princ.

Visitationis Mariæ ratio

AMBR. Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Discite virgines nõ demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. THE. Propter hoc abijt in mõtana quia Zacharias in montanis habitarat. vnde sequitur: In ciu. Iu. & intr. in do. Zach.

Li. 2. in Luc. in titulo de abitu Mariæ in montana parùm ante medium. Theo. Luc 1. Su. er illud; Abijt in montana.

AMBR. Discite vos sanctæ mulieres sedulitatem, quam prægnãtibus debeatis exhibere cognatis. Mariam

Li. 2. in Luc. in titulo de

abitu Maria in montana in med. to. 5.

tiam autẽ, quæ antè sola in intimis penetralibus versabatur, non à publico virginitatis pudor, non à studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit. Discite etiam virgines humilitatem Mariæ, venit propinqua ad proximam, iunior ad seniorem: nec solùm venit, sed & prior salutauit. vnde sequitur: Et sa. Helisabeth. Decet enim vt quãtò castior virgo, tantò humilior sit, nouerítq; deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est etiam causa pietatis, quia superior venit ad inferiorem, vt inferior adiuuetur. Maria ad Helisabeth, Christus ad Ioannẽ. CHRY. sup. Matt. Vel aliter: Celabat quæ supradicta sunt in se virgo, nec cuiquam hominũ pandit: non enim credebat ab illis posse fidem adhiberi mirãdis relatibus, imo magis putabat se pati conuitia si diceret, quasi volens scelus proprium palliare. GRÆCVS. Ad solam autẽ refugit Helisabeth: sic enim consueuerat propter cognationem & propter cæteram huiusmodi coniunctionem.

Li. 2. in Luc. in tit. de abitu Mariæ in montana in fine, tom. 5.

AMBR. Cito autem euentus Mariæ & præsentiæ Dominicæ beneficia declarantur. nam sequitur: Et fac. est vt audiuit, &c. Vide distinctionem singulorúmq; verborum proprietates: vocem prior Helisabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit: illa naturæ ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterij: illa Mariæ, iste Domini sensit aduentum.

Li. 2. in Luc. in tit. de Ioã. in vtero exultatione in princ. tom. 5.

GRÆCVS. Propheta enim parente acutius videt & audit, salutatque prophetarum: sed quoniam verbis non poterat, saltat in vtero, quod maximũ existit in gaudio. Quis vnquam nouit tripudium natiuitate antiquius? Insinuauit gratia, quæ naturæ ignota extiterant: reclusus ventre miles agnouit Dominum ac regem orturũ, ventris tegmine non obstante mysticæ visioni. inspexit enim, nõ palpebris, sed spiritu.

Ho. 7. in Lu. ante mediũ.

ORIG. Non autem anteà repletus fuerat spiritu, donec assisteret, quæ Christũ gerebat in vtero: tunc autem & Spiritu erat plenus, & resultabat in parente. vnde sequitur: Et reple. est Spiritu sancto Helisabeth. Non autem dubium est quin quæ tunc repleta est Spiritu sancto, propter filium sit repleta.

Li. 1. in Luc. circa finem illius, tom. 5.

AMBR. Illa autem quæ se occultauerat & conceperat filium, iactare se cœpit, quia gerebat prophetã, & quę erubescebat antè benedicit. vnde sequitur: Et exclamauit voce magna, & dixit: Bene. tu inter mulieres. Magna voce exclamauit, vbi Domini sensit aduentum. quia religiosum credidit partum.

ORIG. Dicit autem, Benedicta tu inter mulieres. Nulla enim vnquam tantæ fuit gratiæ particeps, aut esse poterat. Vnius. n. diuini germinis parens est vnica.

Luc. 1. c. 3. in a... super illud, benedicta tu inter, &c. tom. 5.

BEO. Eadem autem voce ab Helisabeth, qua à Gabriele benedicitur, quatenus & angelis & hominibus veneranda monstretur. THEOP. Quia verò aliæ sanctæ mulieres fuerunt, quæ tamen genuerunt filios peccato inquinatos, subiungit: Et bened. fruct. ventris tui. Vel aliter intelligitur: dixerat benedicta tu inter mulieres: deinde quasi interrogante aliquo quare subiungit causam, Et bene. fruct. sicut dicitur in psalm. Benedictus qui venit in nomine Domini Deus Dominus & illuxit nobis. Consueuit enim sacra scriptura, &, pro quia recipere.

Theo sup. illud, & benedictus fructus, &c.

Theo. in hoc loco ed habet Fructus.

ORIG. Fructum autẽ ventris Dei genitricis Dominum dixit: quia nequaquam ex viro, sed ex sola Maria processit. Nam qui semen sumpserũt à patribus, fructus eorum existunt. GRÆCVS. Solus ergo hic fructus benedictus, quia absque viro & absq; peccato producitur.

Luc. 1. c. 3. in Bed. su. illud:

BEDA. Iste est fructus qui Dauid promittitur. De fructu ventris tui ponã super sedẽ tuam.

benedicta tu & benedictus fructus, &c. tom. 5.

EVSE. In qua parte emergit Eutycis redargutio, dum fructus ventris Christus asseritur. Omnis enim fructus est eiusdem naturæ cum planta. vnde & virginem relinquitur eiusdem fuisse naturæ cum secũdo Adam, qui tollit peccata mundi. Sed & qui phantasticã opinionem de carne Christi confingunt, in vero Dei genitricis partu erubescant. nã ipse fructus ex ipsa substãtia procedit arboris. Vbi sunt etiam dicentes, quasi per aquæductum Christum transisse per virginem, aduertant ex dictis Helisabeth, quam repleuit spiritus, Christum fructum fuisse ventris. Sequitur: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?

Marię laus.

Li. 2. in Luc. in tit. de Maria ab Helisabeth benedictione.

AMB. Non quasi ignorans dicit: scit enim esse sancti Spiritus gratiam & operationẽ, vt mater Domini matrem Prophetæ ad profectum sui pignoris salutet, sed quasi nõ humani hoc meriti, sed diuinæ gratiæ munus esse cognoscat, ita dicit, Vnde hoc mihi: hoc est, qua iustitia, quib' factis, pro quibus meritis?

ORIG. Conuenit autem hoc dicẽs cum filio nam & Ioãnes indignum se sentiebat aduentu Christi ad ipsum. Matrem autem Domini nuncupat adhuc virginẽ existentem, præoccupãs euentum ex dicto prophetico. Diuina antẽ prouisio duxerat Mariã ad Helisabeth, vt Ioãnis testimoniũ ab vtero perueniret ad Dominum: ex tunc enim Ioãnem Dominus in prophetam constituit. vnde sequitur: Ecce. n. vt facta est vox salu. &c. AVG. ad Dardanũ. Hoc autem vt diceret sicut Euãgelista prælocutus est, repleta est Spiritu sancto, quo procul dubio reuelante cognouit quid illa exultatio significasset infantis: id est illius venisse matrẽ, cuius ipse præcursor, & demonstrator esset futurus. Potuit ergo esse ista significatio rei tãtæ à maioribus cognoscẽdæ, non à paruulo cognitæ. nõ enim dixit: Exultauit in fide infans in vtero meo, sed exultauit in gaudio. Videmus autẽ exultationem non solùm paruulorum, sed etiam pecorum, nõ vtique de aliqua fide vel religione, vel quacũque rationabili cognitione veniẽtem, sed hæc insolita & noua extitit: quia in vtero & eius aduẽtu, quæ omnium Saluatorem fuerat paritura. Ideo hęc exultatio & tãquàm matri Domini reddita resalutatio, sicut solent miracula fieri, facta est diuinitùs in infante, non humanitùs ab infante: quamquam etiam si vsque adeo in illo puero est acceleratus vsus rationis, & volũtatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, & cõsentire, etiám hoc in miraculis habendum diuinæ potẽtiæ, nõ ad humanæ trahendũ exemplar naturæ.

Epi. 57. paulo à med. illius, tom. 2.

Exultatio Ioannis qualis.

ORIG. Venerat autem mater Domini visura Helisabeth miraculosum conceptũ, quem retulerat angelus, vt per hoc sequatur credulitas portioris ad virginẽ manaturi. Et ad hãc fidem facit sermo Helisabeth, dicẽris: Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.

Li. 2. in Luc. in tit. de Maria ab Helisabeth benedictione in medio to. 5.

AMBR. Vides minimè dubitasse Mariam, sed credidisse, & ideo fructum fidei consecutam.

BEDA. Nec mirum, si Dominus redẽpturus mundum operationem suam inchoauit à matre: vt per quem salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. AMBR. Sed & vos beati qui audiuistis, & credidistis: quæcunque enim crediderit anima, & concipit, & generat Dei verbum, & opera eius agnoscit.

Luc. 1. c. 3 in Bed. in illud: et beata quæ credidisti, tom. 5.

Li. 2. in Luc. ... de Maria ab Heli-

BEO. Omnis autem anima quæ verbũ Dei mente concepit, virtutum statim celsa cacumina gressu conscendit amoris, quatenus ciuitatem Iuda, id est,

ſabeth benedictione circa med. t. 5. Super illud: Exurgens Maria abijt in montana, tom. 5.

Hom. 1. parũ ante mediũ.

Cõceptus myſticus Chriſti.

A confeſſionis & laudis arcem penetrare, & vſque ad perfectionem fidei, ſpei, & charitatis, quaſi tribus in ea menſibus valeat commorari. GREG. ſop. Ezech. Simul & de præterito, & de pręſenti, & de futuro per prophetiæ ſpiritum tacta eſt, quæ & eam promiſſionibus angeli credidiſſe cognouit, & matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in vtero portare intellexit, etiam cùm omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro ſeqoeretur, aſpexit.

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum.

Li. 2. in Lucã, circa de Maria ab Heliſabeth benedictione circa finem, t. 5.

AMBR. Sicut peccatum à mulieribus cœpit, ita & bona à mulieribus inchoãtur. vnde non ocioſum videtur quòd & ante Ioannem Heliſabeth prophetizat, & Maria ante Domini generationem. B Sequitur autem vt Mariæ, quò perſona melior, eò Prophetia ſit plenior. BASIL. Virgo enim intētione ſublimi, ac ſpeculatione profunda, immenſitatem contemplans myſterij, quaſi profundiùs gradiēs magnificat Deum. vnde dicitur: Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. GRÆG. quaſi diceret: Mirabilia, quæ Deus pronunciauit, in meo corpore exercebit, ſed anima mea infructuoſa apud Deum nõ erit. Cõuenit autem mihi & voluntatis fructum afferre: nam quantùm amplo doceor miraculo, tantùm teneor glorificare in me mirabilia operantem.

Ho. 8. in Lu. parũ à prin.

Magnificatio Dei.

ORIG. Si autem Dominus nec augmentum, nec detrimẽtum C recipere poteſt, quid eſt quòd Maria loquitur, Magnificat anima mea Dominum? Sed, ſi conſiderem Dominum Saluatorem imaginem eſſe inuiſibilis Dei, & animam factam ad eius imaginem, vt ſit imago imaginis, tunc videbo quoniam in exemplo eorum qui ſolent imagines pingere, quando magnificauero animam meam opere, cogitatione, ſermone, tunc imago Dei grandis efficitur, & ipſe Dominus, cuius imago eſt in anima mea, magnificatur.

Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.

BASIL. Primus ſpiritus fructus eſt pax, & gaudiũ. D Quia ergo virgo ſancta totam ſibi hauſerat ſpiritus gratiam, meritò ſubiungit: Et exul. &c Idem animã dicit & ſpiritum. Conſueta autem in ſcripturis exultationis prolatio inſinuat alacrem quẽdam & iocoſum habitum animæ in his qui digni ſunt. Proinde Virgo exultot in Domino ineffabili cordis tripudio, & reſultatione in ſtrepitu honeſti affectus. Sequitur: In Deo ſal. meo.

Lu. 1. c. 3. in Beda, Super illud: Et exultauit ſpiritus meus, tom. 5.

BEO. Quia eiuſdem Ieſu, id eſt, Saluatoris ſpiritus virginis, æterna diuinitate lætatur, cuius caro temporali conceptione fœtatur.

Li. 2. in Luc. circa de Maria ab Heliſabeth benedictione à med. tom. 5.

AMARO. Magnificat ergo anima Mariæ Dominũ, & exultauit ſpiritus eius in Deo, eo quòd anima & ſpiritu patre, filióque deuota vnum Deum, ex quo E omnia, & vnum Deum, per quem omnia, pio venerantur affectu. Sit autem in ſingulis Mariæ anima, vt magnificet dominũ: ſit in ſingulis ſpiritus Mariæ, vt exultet in Domino. Si ſecundũ carnem vna mater eſt Chriſti, ſecundùm fidem tamen omnium fructus eſt Chriſtus. Omnis enim anima accipit Dei verbũ, ſi tamẽ immaculata & immunis à vitiis intemerato caſtimoniam podore cuſtodiat.

Theo Luc. 1. Super illud: Magnificat anima, &c.

THEO. Ille autem Deum magnificat, qui dignè ſeqoitur Chriſtum: & dum Chriſtianus vocatur, Chriſti non minuit dignitatem, magna & cæleſtia operando: & tunc ſpiritus, id eſt, ſpiritualc chriſma, exultabit, id eſt, perficiet, & non mortificabitur. BASIL. Si quando verò lux in cor tuum irrepſerit, & ad Deum diligendum & contemnenda corporea, per illam obſcuram & breuem imaginem perfectam perceperit iuſtorum cõſiſtentiam, abſque vlla difficultate conſequentium in Domino gaudium.

Hemil. 8 in Lucam circa medium.

ORIG. Prius autem anima magnificat Dominum, vt poſtea exultet in Deo nisi enim antea crediderimus, exultare non poſſomus.

Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

GRÆCVS expoſitor. Caoſam manifeſtat cor ſe magnificare Deum deceat, ac exultare in illo, dicẽs: Quia reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuæ. quaſi diceret: Ipſe prouidit, nõ ego expectaui humilibus eram cõtenta. Nunc autem ad ineffabile cõſilium elegor, & B exaltor de terra ad ſydera.

In ſer. 2. qui incipit, adeſt nobis amed. tom. 10.

AVO. in ſerm. de aſſump. O vera humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitã mortalibos edidit, cælos innouauit, mũdum purificauit, paradiſum aperuit, & hominum animas liberauit. Facta eſt Mariæ humilitas ſcala cæleſtis, per quam Deus deſcẽdit ad terras. Quid enim eſt dicere reſpexit, niſi approbauit? Multi enim vidẽtur in cõſpectu hominum humiles eſſe, ſed eorum humilitas à Domino non reſpicitor. Si enim veraciter homiles eſſent, Deum ab bominibus, non ſe laodari vellent, nõ in hoc mundo, ſed in Deo ſpiritus eorũ exultaret.

Humilitatis laus.

Homil. 8. in Luc. circ medium illius.

ORIG. Sed quid humile atque deiectum, quæ Dei filium geſtabat in vtero? Sed cõſidera quoniam hoC militas in ſcripturis vna de virtutibus prædicatur, quæ à philoſophis modeſtia dicitur. Sed & nos eam poſſumus appellare quodã circuitu, cùm aliquis non eſt inflatus, ſed ipſe ſe deiicit.

Super illud: Quia reſpexit humilitatem ancillæ, &c. to. 1.

BEO. Cuius aotẽ humilitas reſpicitur, rectè beata ab omnib⁹ cognominatur. vnde ſequitur: Ecce enim ex hoc beatam. &c.

Mariæ eximia laus.

ATHANAS. Si enim ſecundùm Prophetam beati ſunt, qui habent ſemen in Sion, & proximos in Hieruſalem: quantum debet eſſe præconium diuinæ ac ſacroſanctæ virginis Mariæ, quæ ſecundùm carnem verbi genitrix eſt effecta? GRÆCVS. Non autem ſe beatã appellat inani vexata gloria. vnde enim loD cus in ipſa ſuperbiæ, quæ ſe ancillam Domini nũcupauit? ſed ſacro tacta Spiritu quæ futura ſunt, præcinit.

Luc. 1. ſup. illud: quia reſpexit humilitatem, to. 5.

BEOA. Decebat enim vt ſicut per ſuperbiam primi parentis mors in mondum intrauit, ita per humilitatem Mariæ, vitæ introitus videretur.

Theo ſup. illud: Magnificat anima mea Dominum.

THEO. Et ideo dicit: Omnes generationes: nõ ſolũ Heliſabeth, ſed etiam omnes credentiũ nationes.

Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.

Theo. in hoc loco habet priora verba

Vmbra mortis.

THEO. Oſtendit virgo non per ſuam virtutem ſe beatam prædicandam, ſed cauſam aſſignat, dicens: Quia fecit mi. ma. qui po. eſt. Quę tibi magna fecit? E Credo vt creatura ederes creatorem, famula Dominum generares: vt per te mundum Deus redimeret, per te illuminaret, per te ad vitam reuocaret.

TITVS. Quomodo verò magna, niſi, quòd manẽs illibata, conceptio ſuperãs nutu Dei natu iam? Digna reputata ſum viro, non quomodocunq; genitrix effici, ſed vnigeniti Saluatoris.

Super illud: Quia fecit mihi magna qui potens eſt, tom. 5.

BEO. Reſpicit autem hoc ad initium carminis, vbi dictum eſt, Magnificat anima mea Dominum. Sola enim anima illa cui Dominus magna facere dignatur, dignis eum præconiis magnificare poteſt. TITVS. Dicit autem. Qui potens eſt, vt ſi quis diffidat in cõceptionis negocio, dũ virgo manẽs cõcepit, retorqueat miraculum ad potentiã operãtis. Nec quia vnigenitus acceſſit ad fœminam,

minã, ex hoc inquinatur, quia sanctũ est nomen eius.

BASIL. Sanctum verò dicitur nomen Dei, non quia in syllabis quãdam significatiuã virtutem cõtineat, sed quia quomodolibet Dei speculatio sancta dignoscitur & sincera. BED. Singularis enim potẽtiæ culmine transcendit omnem creaturam, & ab vniuersis quæ fecit, longè segregatur, quod græca locutione melius intelligitur. In quo ipsum verbum quod dicit agion, quasi extra terram esse significat.

Beda in hoc loco, tom. 5.

Et misericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum.

In hoc loco, tom. 5.

Misericordia Dei qualis.

Homil. 5. in Luc. parum à fine illius.

BED. A specialibus se donis ad generalia Dei iudicia conuertẽs, totius humani generis statũ describit, subdens: Et misericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum. q.d. Non solum mihi fecit magna qui potens est, sed in omni gente qui timet Deum, acceptus est illi. ORIG. Misericordia enim Dei, non in vna generatione, sed in sempiternum extenditur à generatione in generationem.

GRÆC. Et misericordia eius quam habet in generatione generationum, ego concipio, ac ipse corpori animato coniungitur, nostram tractas salutem solius intuitu pietatis. Miseretur autẽ non qualitercunque, sed his quos timor eius compescuit in qualibet natione. vnde dicitur: Timẽtibus eum: qui scilicet pœnitentia ducti, & ad fidẽ & pœnitentiam cõuertuntur. nam qui obstinati sunt, incredulitatis vitio clauserunt sibi ianuam pietatis. THEO. Vel per hoc innuit quòd timentes misericordiam consequentur in generatione ista, id est, in præsenti sæculo, & futuram, id est, in sæculo futuro. In hoc sæculo centuplum accipiẽtes, in illo verò multò maiora.

Theo. in hoc loco.

Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

Priora verba habet Beda in hoc loco, tom. 5.

BEDA. Humani generis statum describens, quid superbi & quid humiles mercantur, ostendit, dicens: Fecit, &c. Id est in ipso Dei filio. sicut enim tuum brachiũ est quo operaris: sic brachium Dei dictum est eius verbum, per quod operatus est mundum.

Homil. 8. in Lucam circa finem illius.

Theo. in hoc loco.

ORIG. Timentibus autem se, fecit potentiam in brachio suo: quia licet infirmus ad Deum accesseris, si timueris eum, promissam virtutem consequeris.

THEO. In brachio etiam suo, scilicet eius filio incarnato potentiam fecit, quia natura deuicta est virgine pariente, & Deo humanato. GRÆC. Vel dicit, Fecit, pro faciet potentiam, non vt dudum per Moysen contra Ægyptios, nec per angelum, puta quando multa millium rebellium prostrauit Assyriorũ, nec quoquam alio mediãte nisi in proprio brachio triũphum dedit, intelligibiles hostes superãdo. vnde sequitur: Dispersit, &c. Scilicet quamlibet mentem elatam non parentem eius aduentui, quinetiam aperuit, & vitiosas ostendit superbas cogitationes eorũ.

CYRIL. Magis autem propriè de dæmonum hostili caterua intelligenda sunt hæc: hos enim sæuientes in terra dissipauit adueniens Dominus, & compeditos ab eis obedientiæ suæ restituit. THEO. Potest hoc etiam de Iudæis intelligi, quos in omnem dispersit regionem, sicut nunc dispersi sunt.

Theo. Lu. 1. Super illud: Dispersit superbos mente cordis sui.

In hoc loco, tom. 5.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

BED. Quòd dixit, fecit potentiam in brachio suo, & quod præmiserat, Et misericordia eius à progenie in progenies, his versiculis per singula continuata est

A annectẽdum: quia scilicet per omnes sæculi generationes, & perire superbi, & humiles exaltari, pia iustaq; diuinæ potẽtiæ dispensatione nõ cessant. vnde dicitur: Deposuit potentes de sede, & exal. humiles.

CYRIL. Magna sapiebant dæmones & diabolus, Gentilium sapientes, Pharisæi & Scribæ, hos tamen deposuit, erexitq; humiliantes se sub potenti manu Dei, dans illi virtutem calcandi serpẽtes, & scorpiones, omnémque potestatem inimici. Erant & quandoque Iudæi potestate superbi, sed prostrauit hos incredulitas. ex gentibus autem ignobiles & humiles per fidem ad apicem conscenderunt.

Misericordia Dei qualis.

GRÆC. Deitatis enim tribunal noster intellectus esse cognoscitur. sed iniquæ virtutes post transgres-
B sionem incubuerunt præcordiis protoplasti, tãquam in proprio solio. Ob hoc ergo venit Dominus, & spiritus iniquos eiecit à sedibus voluntatum, & prostratos à dæmoniis exaltauit, eorũ conscientias purgans, & eorum mentem statuens propriam sedem.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

GLOS. Quia humana prosperitas præcipuè in honoribus potentium, & in abundantia diuitiarum cõsistere videtur, post deiectionem potentium & exaltationem humilium de diuitũ exinanitione & pauperum repletione mẽtionem facit, di. Esuriẽtes, &c.

C BASIL. sup. Psalm. Disponit quidem nos præsens verbum etiam quoad sensibilia, edocẽs rerum mundanarum incertitudinem. Caduca siquidẽ sunt hæc, sicut vnda quæ ab impetu ventorum hincinde diffũditur. Intellectualiter autem sumendo esuriebat genus humanum, exceptis Iudæis: hos namq; ditauerat legis traditio & sanctorum dogmata prophetarũ. Quia verò non humiliter hæserunt verbo humanato dimissi sunt inanes, nihil deferentes, non fidem, non scientiam, & spe bonorum priuati sunt, & à terrena Hierusalem, & à vita futura exclusi. Quos verò de gentibus fames & sitis contriuerat, cùm hæsissent Domino, repleti sunt spiritualibus bonis.

Esuries humanæ naturæ.

Glosa ordin. ex Beda.

D GLOS. Qui etiam æterna toto studio quasi esurientes desiderant, saturabuntur, cùm Christus apparuerit in gloria, sed qui terrenis gaudent, in fine totius beatitudinis inanes dimittentur.

Suscepit Israel puerum suum: recordatus misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in sæcula.

Glosa ordin. in hoc loco.

GLOS. Post generalem diuinæ pietatis, & iustitiæ commemorationem, ad singularem nouæ incarnationis dispẽsationẽ conuertit verba, di. Suscepit, &c. quasi medicus ægrum visibilis inter homines factus, vt faceret Israël i. videntem Deum puerum suum.

E BED. Obedientem. s. & humilem: nam qui contẽnit humiliari, nõ potest saluari. BASIL. Israël enim dicit non materialem, quem sola nobilitabat appellatio, sed spiritualẽ, qui nomẽ fidei retinebat, habens oculos tendentes ad Deum vidẽdum per fidem. Potest etiam ad Israël carnalẽ hoc adaptari, cum ex eo infiniti crediderũt. Hoc autẽ fecit recordatus mise. suæ. hoc enim impleuit quod Abrahæ promisit, di. Quoniã benedicentur in semine tuo omnes cognationes terræ. Huius ergo promissionis Dei genitrix recordata dicebat: Sicut locutus, &c. Nam & Abrahæ dictum est, Statuam pactũ meũ inter me & te: & inter semẽ tuũ post te in generationibus suis fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus & seminis tui post te.

Mira expositio.

Luc 1. ca 3. in Bed parũ à fine, to. 5.

B E D A. Semen autem dicit non tam carne progenitus, quàm fidei eius vestigia secutus, quibus aduentus saluatoris in sæcula promissus est.

Glosa ordin. in hoc loco.

G L O S. Quia ipsa promissio hæreditatis nullo fine claudetur, & vsque in finem sæculi credentes non deerunt, & beatitudinis gloria erit perennis.

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

Li. 2. in Lu. en tit demora Maria cũ Helisabeth à med. tom 5. Theo. in hoc loco. Li. 2. in Luc. in ti d. mora Maria cum Helisabeth circa prin.

A M B R. Tandiu mansit Maria, quãdiu Helisabeth pariendi tempus impleret. vnde dicitur: Mansit autem &c. T H E O P. In sexto enim mense conceptionis præcursoris venit angelus ad Mariam, quæ mansit cum Helisabet mensibus tribus: & sic nouem menses implentur. A M B R. Non autem sola familiaritas est causa quòd diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus. nam si primo ingressu tantus progressus extitit, vt ad salutationem Mariæ exultaret infans in vtero, repleretur Spiritu sancto mater infantis: quantum putamus vsu tanti temporis sanctæ Mariæ addidisse præsentiam? Bene ergo inducitur exhibuisse officium, & mysticum numerum custodisse.

In 1. c. 3 in Beda circa fin. tom. 5.

B E D. Anima enim casta, quæ spiritualis verbi desiderium concipit, necesse est, vt alta cælestis exercitus iuga subeat, & quasi trium mensium dies ibidem demorata, quousq; fidei & spei & charitatis luce radietur, perseuerare nõ desistat. T H E O. Quando verò Helisabeth paritura erat, virgo recessit. vnde sequitur: Et reuersa est, &c. scilicet propter multitudinem quæ ad partum cõgregari debebat. inconueniẽs autem erat in talibus virginem esse præsentem.

Theop. super illud Helisabeth impletum est tempus, &c.

G R Æ C V S. Mos enim est virginibus, cedere quoties prægnans parit. Vt autem propriam applicuit domum, aliò quidem nullatenus abiit, ibi verò manebat vlterius, donec adesse partus horam cognouit ibique Ioseph dubitans ab angelo edocetur.

Helisabeth autem impletum est tempus pariendi & peperit filium. Et audierunt vicini, & cognati eius: quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

Li. 2. in Luc. in ca. de mora Maria cũ Helisabeth à med. illius.

A M B R. Si diligenter aduertas, plenitudinis verbum, nusquam inuenies positum nisi in generatione iustorum. vnde & nunc dicitur, Helisabeth autẽ, &c. Plenitudinem enim habet iusti vita, inanes autẽ sunt dies impiorum. C H R Y. Ideirco autem Deus Helisabeth partum retardauit, vt gaudium augeretur, & famosiorem faceret mulierem vnde sequitur: Et audierũt vicini. &c. Nam qui sterilitatem eius cognouerant, testes diuinæ gratiæ sunt effecti. Nemo autem viso infante cum silentio discedebat, sed Deum qui illum ex insperato concesserat, collaudabat.

Li. 2. in Luc. in ca. de ortu præcursoris Domini in princ. tom. 5.

A M B R. Habet enim sanctorum editio lætitiã plurimorum, quoniam cõmune est bonum. Iustitia. n. communis est virtus. & ideo in ortu iusti futuræ vitæ insigne præmittitur, & gratia secuturæ virtutis exultatione vicinorum præfigurate designatur.

Et factum est: in die octauo venerunt circumcidere puerum, & vocabãt eum nomine patris sui, Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illã: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine: innuebant autem patri eius quem vellet vocari eum. Et postulãs pugillarem scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt vniuersi.

A *Apertum est autem ilicò os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.*

Circuncisionis ratio exponitur.

C H R Y S. Circuncisionis norma primò tradita est Abrahæ in signum distinctionis, vt genus patriarchæ impermixtum conseruetur, & sic promissa bona cõsequi valeant. Vbi autem pacti consummatur negocium, appositum signũ de medio tollitur. Sic igitur & per Christũ circuncisione cessante baptismus succedit, sed antea Ioannẽ circuncidi decebat. vnde dicitur: Et factũ est, &c. Dixerat enim dominus, Infãs. 8. dierum circuncidatur in vobis. Hanc autem tẽporis mensuram à diuina clementia constitutã autumo B dupliei de causa. Primò quidem vt in tenerrima ætate leuius patiatur dolorem sectionis carnis. Secundò vt ex ipsis operibus moneamur, quoniã hoc agebatur in signũ Tener enim puer minimè discernit quæ circa ipsum fiunt. Post circuncisionẽ autem nomen imponebatur. vnde sequitur: Et vocabant eum, &c. Hoc autem ideo fiebat, quia prius oportet sumere signaculum Domini, & postea nomen humanũ. vel quia nullus, nisi prius abiiciat carnalia, quod significat circuncisio, dignus est quod in libro vitæ nomen eius scribatur. A M B R. Mirè autem sanctus Euangelista præmittendum putauit, quòd plurimi infantem patris nomine Zachariam appellãdum putarũt, C vt aduertas matri non nomẽ alienum displicuisse de genere, sed id sancto infusum spiritu, quod ab angelo ante Zachariæ fuerat pronunciatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filij nequiuit vxori, sed per Prophetam Helisabeth didicit, quod nõ didicerat à marito. vnde sequitur: Et respõdẽs. &c. Ne mireris si nomen mulier quod nõ audiuit, asseruit, quãdo Spiritus ei sanctus, qui angelo mãdauerat, reuelauit. neque poterat Domini ignorare prænuncium, qui prophetauerat Christũ. Et bene sequitur: Et dixerunt ad illam, &c. Vt intelligas nomen nõ generis esse, sed vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur. vnde sequitur: Innuebant autem patri, &c. Sed quia D incredulitas ei affatum eripuerat & auditum, quod voce non poterat, manu & litteris est locutus. vnde sequitur: Et postulans pugillarem, &c. Hoc est, nõ ei nos nomen imponimus, qui iam à Deo nomen accepit. O R I G. Zacharias quidem interpretatur memor Dei. Ioannes autem significat demonstrãtem. Cæterum & absentis memoria, præsentis demõstratio est. Debebat autem Ioãnes non memoriam Dei vt absentis exprimere, imò digito demonstrare præsentem, dicens: Ecce agnus Dei. C H R Y. Quinetiã hoc nomen Ioannes gratia Dei interpretatur. Quòd ergo gratia diuina fauente non natura Helisabeth hunc filium concepit, beneficij memoriam in nomi- E ne pueri cõscripserunt. T H E O. Quia verò cũ muliere, circa hoc nomen pueri, pater mutus cõcordauit, sequitur: Et mirati, &c. Nemo enim hui⁹ nominis erat in cognatione eorũ, vt aliquis diceret, quòd antea hoc ambo cogitassent. G R E G. Nazianzenus. Editus ergo Ioannes, Zachariæ soluit silẽtium. vnde sequitur: Apertum est, &c. Absurdũ enim erat vt cũ vox verbi progressa fuisset, pater maneret elinguis.

Li. 2. in Luc. en tit. de nomine præcursoris, &c. in princ. t. 5. *Ioannis communis ratio.* *Theo. in hoc loco.*

Li. 2. in Luc. in tit de præcursoris nomine circa finem. to 5.

A M B R. Meritò etiam continuò resoluta est lingua eius: quia quã vinxerat incredulitas, soluit fides. credamus igitur & nos, vt lingua nostra, quæ incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce soluatur. Scribamus spiritu mysteria, si volumus loqui. Scribam⁹ prænuncium Christi, sed non in tabulis lapideis, sed

in tabulis

A in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Ioannem loquitur, Christum prophetizat. Sequitor enim: Et loquebatur, &c. Beda. Allegorice autem Ioannis celebrata natiuitas gratia noui testamēti est inchoata, cui vicini & cognati nomen pattis, quàm Ioannis imponere malebant: quia Iudæi qui ei legis obseruatione quasi affinitate iuncti erunt, magis iustitiam, quæ ex lege est, sectari, quàm fidei gratiam suscipere cupiebant. sed Ioannis, hoc est gratiæ Dei, vocabulum, matet verbis, pater literis nunciare satagunt: quia & lex ipsa psalmique & prophetiæ apertis sententiarum vncibus gratiam Christi prædicant, & sacerdotium illud vetus figuratis cærimoniarum, ac sacrificiorum vmbris eidem testimoniū perhibet. Pulchréqoe Zacharias 8. die prolis editæ loquitur: quia per Domini resurrectionem quæ octaua die, hoc est, post septimum sabbathi facta est, occulta legalis sacerdotij arcana patuerunt.

Luca 1. cap. 4. in Bed. in ter principiū & medium. tom. 5.

Natiuitatis Ioannis allegoria.

Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

Theophilact. in hoc loco.

Theo. Sicut in taciturnitate Zachariæ miratus est populus, ita & cùm locutus est. vnde dicitur: Et factus, &c. Vt propter hæc duo magnum aliquid circa natum puerum vniuersi existiment. hæc autem omnia dispensatiuè fiebant, vt qui testis esse Christi debebat, existeret & fide dignus. vnde sequitur, Et posuerunt &c. Beda. Præcurrentia enim signa præbent iter præcursori veritatis, & futurus propheta præmissis cōmendarut auspicijs. vnde sequitur: Etenim &c. Glos. Prodigia enim Deus in illo peragebat, quæ non faciebat Ioannes, sed dextera diuina. C

Ca. 4. in Beda paulò ante mediū. t. 5.

Graecus. Mysticè autem tempore Dominicæ resurrectionis prędicata gratia Christi salubris timor non solum Iudæorum, quia erant vicini vel situ loci, vel scientia legis, sed etiam exterarum gentiū corda concussit: nec tantum montana Iudææ, sed omnia mundani regni mundanæque sapientiæ culmina Christi fama transcendit. D

Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto, & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionē plebis suæ.

Lib. 1. in Lucam in titulo de prophetatione Zachar. in principio. tom. 9.

Ambro. Bonus Deus & facilis indulgere peccatis non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Nemo ergo diffidat, nemo veterum cooscius delictorum prēmia diuina desperet. Nouit Deus mutare sententiam, si tu noueris emendare delictum. Ille siquidem dudum mutus prophetizat. vnde dicitur: Et Zacharias &c. Chry. Scilicet operationi sancti Spiritus, nec quocunque modo gratiam Spiritus sancti nactus, sed ad plenum, & fulgebat in eo prophetiæ donum vnde sequitur: Et prophetauit. E

Dei liberalitas.

Homil. 10. in Lucam, in principio illius.

Origen. Plenus autem Spiritu sancto Zacharias duas prophetias generaliter nunciat, primā de Christo, alteram de Ioanne, qood manifestè de verbis illius probatur, in quibus quasi de præsenti, & quasi iam versarentur in mundo loquitur de Ioanne, & primo de Saluatore, dicens: Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitaoit &c. Chrysos. Dum Deum benediceret Zacharias, visitationem dicit esse factū

A ab eo erga populum suum, siue materiales Israëlitas quis velit accipere: venit. n. ad oues quæ perierant domus Israël: siue spirituales, id est, fideles qui digni fuerunt hac visitatione, efficacem erga se diuinam prouisionem facientes. Beda. Visitauit autem Dominus plebem suam quasi longa infirmitate tabescētem, & quasi venditam sub peccato vnici filij sui sanguine redemit. Quod, quia Zacharias proximo faciendum cognouerat, prophetico more, quasi iam factum narrat. Dicit autem, Plebem suam: non quia veniens suam inuenit, sed quia visitando suam fecit.

Super illud: Quia visitauit, & fecit redemptionē, &c. tom. 5.

Visitatio Dei.

Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui. B

Theop. in hoc loco.

Hom. 10. in Lucam parū à princip.

Cornu salutis.

Theop. Videbatur Deus dormire peccata multa respiciens, sed in nouissimis incarnatus temporibus excitatus est, & contriuit dæmones qui nos oderant. vnde dicitur: Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui. Origen. Quia de semine Dauid, secundum carnem, natus est Christus. vnde dicitur: Cornu salutis nobis, in domo Dauid, sicut & alibi dictum est: Vinea facta est in cornu, id est, in Iesu Christo. Chrysos. Cornu autem nominat potestatem, gloriam & famam, metaphoricè à brutis animalibus illud accipiens, quibus loco muniminis & gloriæ cornua Deus dedit. Beda. Cornu etiam salutis regnum Saluatoris Christi vocatur. Ossa siquidem omnia carne inuoluta sunt. Cornu excedit carnem, & ideo cornu salutis regnum Christi vocatur: quo mundus & carnis gaudia superantur, in cuius figuram Dauid & Salomon cornu olei sunt in regni gloriam consecrati. C

Luc. 1. ca. 4. in Beda super hoc verbum. tom. 5.

Sicut locutus est per os sanctorum qui à sæculo sunt, prophetarum eius.

Theoph. in hoc loco.

Theoph. Quòd de domo Dauid Christus nascetetur, Michæas mentionem facit, dicens: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquàm minima es: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israël. Sed omnes prophetæ de incarnatione dixerunt, Et ideo dicitur: Sicut locutus est per os &c. D

Graecus. Per quod innuit Deum per illos esse locutum, & non esse humanum quod dixerunt.

Cap. 4. in Beda super illud: Qui à sæculo sunt. tom. 5.

Beda. Dicit autem: Qui à sæculo sunt: quia tota veteris testamenti scriptura propheticè de Christo procedit. Nam & ipse pater Adam & cæteri patrum factis suis eius dispensationi testimonium reddunt.

Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.

Iusiurandū ad patres.

E Beda. Cùm primo breuiter præmisisset, Erexit cornu salutis nobis, continuò explanans quid dixerit, subdit: Salutem ex inimicis nostris. q. d. erexit nobis cornu, id est, erexit nobis salutem ex inimicis nostris: Et de manu omnium qui oderunt nos.

Origen. Non autem putemus nunc de corporalibus inimicis dici, sed de spiritualibus. Venit enim Dominus Iesus fortis in prælio destruere omnes inimicos nostros: vt nos de eorum insidiis, & tentationibus liberos faceret.

Ad faciendam misericordiā cum patribus nostris, & memorari testamēti sui sancti. Iusiurandū quod iurauit ad Abraham patrem nostrū, daturū se nobis.

Ca 4. in Beda super illud: salutem ex inimicis nostris, to. 5.

Beda. Dixerat Dominum iuxta eloquia prophetarum in domo Dauid nasciturum: dicit eundem ad explendum testamentum, quod Abrahæ disposuit, nos esse liberaturum, quia his præcipuè patriarchis de suo semine, vel congregatio Gentium, vel Christi est incarnatio promissa: præmittitur autem Dauid, quia Abrahæ sanctus ecclesiæ cœtus est promissus: Dauid autem quòd ex eo Christus nasciturus esset, audiuit. Et ideo post id quod dictum est de Dauid, subdit de Abraham, dicens: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris.

Homi. 10. in Lucam inter princ. & me.

Orige. Ego puto quòd in aduentu Domini Saluatoris & Abraham & Isaac & Iacob fruiti sunt misericordia eius. Non est enim credibile, vt qui prius viderunt diem illius & lætati sunt, postea in aduentu ipsius nihil vtilitatis acciperent, cùm scriptum sit: Pacem faciens per sanguinem crucis suæ: siue super terram, siue in cælis: Theo. Christi etiam gratia se vsque ad illos extendit, qui mortui extiterunt: quia per eum resurgemus non solum nos, sed & qui fuerunt ante mortui. Fecit & misericordiam cum patribus nostris, secundum quòd eorum spem & desiderium impleuit. vnde sequitur: Et memorari testamenti sui sancti, illius scilicet de quo dicitur: Benedicens benedicam tibi, & multiplicabo te. Multiplicatus est enim Abraham in omnibus gentibus per imitationem fidei eius, adoptatis in filios, sed etiam patres videntes suos filios talis beneficia recepisse, congaudent & recipiunt misericordiam in seipsis. vnde sequitur: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.

Theoph. in hoc loco.

Basil. Nemo autem audiens quòd iurasset Dominus Abrahæ, ad iurandũ sit promptus. sicut enim furor de Deo dictus non significat passionem, sed punitionem: sic neq; Deus iurat vt homo, sed verbum eius loco iuramenti nobis ad veritatẽ exprimitur immutabili sententia, quod promissum est, approbans.

Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi.

Duo singularia.

Chryso. Quia exortum nobis cornu salutis ex domo Dauid dixerat: ostendit quòd per ipsum & gloriam participamus, & dispendia inimici vitauimus. vnde dicit: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. Duo prædicta non facilè reperiet aliquis sese comitantia. Plures enim euitant pericula, sed vita gloriosa priuantur: sicut sceleris patratores, qui de carcere ex indulgentia regia absoluuntur: econtra gaudent alij gloria, sed ob hanc periclitari coguntur, sicut milites bellicosi vitam inclytam amplexantes securitate multoties caruerunt. Sed hoc cornu & saluat & glorificat. saluat quidem, eripiens à manibus hostium, non leuiter, sed mirificè, vt non sit vltra timendum. Et hoc est quod dicit: Vt sine timore.

Homi 10. in Lucam circa medium.

Orige. Vel aliter crebro de hostium manu aliqui liberantur, sed non absque timore. Cùm enim metus & discrimen ante præcesserint, & sic de inimicorum manu quis eruatur, liberatus est quidem, sed non sine timore: ideo dixit quod Christi aduentus sine timore nos à manibus hostium eripi fecit. Non enim eorum insidias sensimus, sed repente ab eis nos segregans eduxit ad sortis propriæ mansionem.

In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

Sanctitatis & iustitiæ ratio.

Chry. Glorificat Zacharias Dominum, quia fecit nos sibi seruire cum plena fiducia non carnaliter, vt Iudæi in sanguine victimarum, sed spiritualiter in bonis operibus. Et hoc est quod dicit: In sanctitate & iustitia. Est enim sanctitas apta circa Deum æquitas. Iustitia verò quæ est circa homines: puta quòd aliquis reuerenter exequatur diuina, & quo ad homines laudabiliter conuersetur. Dicit autem non coram hominibus, vt hypocritæ volẽtes hominibus placere, sed coram Deo, sicut hi quorum commendatio non est ab hominibus, sed à Deo, & hoc non semel aut ad tempus, sed singulis diebus & quandiu vixerint. vnde dicit: Omnibus diebus nostris.

Cap. 4. in Beda sup. illud: In sanctitate & iustitia tom. 5.

Beda. Nam qui vel ante mortem ab eius seruitio discedit, vel immunditia qualibet siue iustitiam fidei siue sinceritatem commaculat, vel coram hominibus tantum, & non coram Deo sanctus & iustus esse contendit, nondum perfectè de manu spiritualium inimicorum liberatus Domino seruit, sed exemplo veterum Samaritanorum, dijs Gentium pariter & dæmonio seruire conatur.

Et tu puer propheta altißimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.

Lib. 2. in Lucam circa de prophetatione Zach. paulò à princip. tom. 5.

Ambro. Pulchrè cum de Domino prophetaret, ad prophetam sua verba conuertit, vt hoc quoque beneficium esse Domini designaret, ne cum publica numeraret, sua quasi ingratus tacuisse videretur. vnde dicitur: Et tu puer prop. altiss. voc.

Homi. 10. in Luc. parum ante finem.

Li. 2. in Lucam intus de proph. Zach. à medio. to. 5.

Origen. Ideo reor Zachariam festinasse vt loqueretur ad paruulum, quia sciebat eum post paulum in heremo moraturum, nec se eius posse habere præsentiam. Ambrosius. Sed fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum, putent, quòd octo dierum infantem alloquitur: verum si tenemus superiora, intelligimus profectò quòd potuit vocem patris natus audire, qui Mariæ salutationem, antequam nasceretur, audiuit: sciebat Propheta alias esse aures prophetæ, quæ spiritu Dei non corporis ætate reserantur: habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum.

Luc. 1. ca. 4. in Beda super illud: & tu puer propheta altiß. to. 5.

Beda. Nisi fortè putandus est Zacharias propter eos qui aderant potius instruendos futura sui munera filij, quæ dudum per angelum didicerat, mox vt loqui potuit prædicare voluisse. Audiant Arriani quòd Christum, quem Ioannes prophetando præibat, altissimum vocat, sicut in Psal. dicitur: Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.

Mysterium pulsimum.

Chrysost. Sicut autem regibus cõmilitones sunt qui eis viciniores existunt, sic Ioannes cùm esset amicus sponsi, de prope eius aduentum præcessit. & hoc est quod subditur: Præibis. o. ante faciem Domini parare vias eius. Alij enim prophetæ, eminus Christi mysterium prædicauerunt, hic verò proprius prædicauit, vt & Christum videret, & eum cæteris indicauit.

Lib. 19. super illud: Deus intelligit viã eius cap. 2. in nouis exempl. à medio.

Gregor. 19. moral. Quisquis autem prædicãdo à sordibus vitiorum corda audientium mundat, veniẽtis sapientiæ ad cor viã præparat.

Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remißionem peccatorum eorum.

Theoph. in hoc loco.

Theoph. Qualiter præcursor viam Domini præparauit, exponit, subdens: Ad dandam scientiam salutis plebi eius. Salus, Dominus Iesus est: data est autem plebi scientia salutis, id est, Christi à Ioanne, qui testimonium perhibebat de Christo.

Beda.

Luc. 1. ca. 4. in Beda super hoc verbum. t. 5.

A B e o a. Quasi enim Iesu, id est, Saluatoris nomen exponere desiderans, salutis mentionem frequentat, sed ne temporalem salutem promitti putarent, subdit: In remissionem peccatorum eorum.

Theo. in hoc loco.

Ioannis præconiũ.

T h e o. Non enim aliter cognitus esset Deus, nisi plebi peccata dimisisset. Dei enim est peccata dimittere. B e o a. Verum Iudæi non Christum suscipere, sed Antichristum malunt expectare: quia non intus à peccati domino, sed foris ab humanæ seruitutis iugo cupiunt liberari.

Luc. 1. ca. 4. in Beda sup. hoc verbum, tom. 5.

Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.

Theo. in hoc loco.

B T h e o. Quia Deus peccata nobis dimisit, non propter opera nostra, sed propter misericordiam suam, ideo conuenienter addidit: Per viscera misericordiæ Dei nostri. C h r y s o s. Quam quidem misericordiam non ipsimet inquirentes inuenimus, sed desuper nobis Deus aperuit. vnde sequitur: In quibus, scilicet misericordiæ operibus, Visitauit nos, assumpta carne, Oriens ex alto. G r æ c v s. In altis permanens, tamen in terrenis præsens, non diuisionem patiens neque circumscriptionem, quod intellectus noster comprehendere non potest, nec vlla serie verborum exprimere.

C *Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.*

Luc. 1. ca. 4. in Beda super illud: oriẽs ex alt. tom 5.

B e o a. Rectè Christus oriens vocatur: quia nobis ortum veræ lucis aperuit. vnde sequitur: Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, &c.

C h r y s. Tenebras hîc appellat non materiales, sed errorem & à fide distantiam.

B a s i l. Tenebrosa enim erat plebis Gentilis, quæ idolorum cultura grauabatur, donec lux orta dispersit caliginem, & splendorem veritatis expandit.

Lib. 4. super illud: Iob. 3. obscurentur vmbra mort. cap. 17. inno. expl. Basil.

G r e g. 4. moral. Vmbra verò mortis, obliuio mentis accipitur. Sicut. n. mors hoc quod interficit, agit D vt nõ sit in vita, ita obliuio hoc quod intercipit, agit, vt non sit in memoria. vnde Iudæorum populus, qui Dei oblitus fuerat, dicitur in vmbra mortis sedere. Vmbra etiam mortis, mors carnis accipitur, quia sicut vera mors est, qua anima separatur à Deo, ita vmbra mortis est, qua caro separatur ab anima. vnde voce martyrum dicitur, Operuit nos vmbra mortis. Per vmbram etiam mortis, imitatio diaboli, qui mors in Apoc. dicitur, designatur. quia sicut vmbra iuxta qualitatem corporis dicitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis eius exprimuntur.

Psalm. 43.

Theo. nõ remotè à fin. cõmẽt. in Luc.

E C h r y s o s. Rectè autem dicit: Sedent, non enim ambulabamus in tenebris, sed sedebamus.

Oriens Deus.

T h e o. Non solum autem oriens Dominus his, qui in tenebris sedent, illuminat, sed aliquid amplius facit. vnde sequitur: Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Via pacis est via iustitię, ad quam direxit pedes, id est, affectus animarum nostrarum.

Homil 33 in euã. aliquãtulum ante medium.

G r e g o. in homil. Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus, quando per illud actionum iter pergimus, in quo ab auctoris nostri gratia non discordemus. A m b r. Simul & illud aduerte, quàm paucis Helisabeth, quàm multis Zacharias prophetizet, & vterque sancto impletus spiritu loquebatur. sed disciplina seruatur, vt mulier discere magis quæ diuina sunt, studeat, quàm docere.

Lib. 2. in Lu. initi. de proph. Zach. à medio. to. 5.

A *Puer autem crescebat & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsq; ad diẽ ostensionis suæ ad Israel.*

Luc 1. cap 4. in Beda in fine. tom. 5.

B e o a. Prædicator pœnitentiæ futurus, vt liberius auditores suos à mundi illecebris erudiendo substollat, primæuam in desertis transigit vitam. vnde dicitur: Puer autem crescebat.

Theo Luc. 1. parum à fin.

Crescentia pueri Iesu.

T h e o. Secundum corporalem ætatem, & confortabatur. Simul enim cum corpore spirituale donum crescebat & spiritus operationes in eo magis ac magis ostendebantur. O r i g e. Vel crescebat spiritu, nec in eadem permanebat mensura, qua cœperat, sed semper crescebat spiritus in eo, semper voluntas eius ad meliora tendens habebat profectus suos, & mens B diuinius aliquid contemplabatur. Exercebat se memoria, vt pura in thesauro suo reconderet. Addit autem: Et confortabatur. Infirma enim est humana natura. Legimus enim: Caro autem infirma. Confortanda est itaque spiritu: spiritus enim promptus est. Multi confortantur carne: athleta Dei spiritu roborandus est, vt sapientiam carnis elidat. vnde recessit, fugiens tumultum vrbium, populi frequentiam. Sequitur enim: Et erat in desertis, vbi purior aër est, cælum apertius, & familiarior Deus: vt quia nondum baptismi & prædicationis tempus aduenerat, vacaret orationibus, & cum angelis conuersaretur, C appellaret Dominum, & illum audiret dicentem: Ecce assump. T h e o. Vel erat in desertis, vt extra multorum malitiam nutriretur, & vt neminem vereretur arguere. Si enim fuisset in mundo, fortè fuisset amicitia & conuersatione hominum deprauatus. simul etiam vt esset fide dignus, qui prędicaturus erat Christum. Occultabatur autem in desertis, donec placuit Deo ipso Israëlitico populo demonstrare. vnde sequitur. Vsque ad diem ostensionis suæ ad Israël.

Homil. 11 in Lucam circa principium.

Theoph. circa finẽ com. in cap. 1. Luca.

A m b r o s i v s. Pulchrè autem tempus, quo fuit in vtero Propheta describitur, ne Mariæ præsentia taceatur: sed tempus siletur infantiæ, eo quòd præsentia matris Domini in vtero roboratur, qui infan- D tis impedimenta nesciuit.

Lib. 2. in Lucam initi. de ortu præcursoris Dominiã medii. to. 5.

CAPVT. II.

FACTVM *est autem in diebus illis, exijt edictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quòd esset de domo & familia* E *David, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.*

Luc. 2. in princ. illeus. tom. 5.

B e o a. Nasciturus in carne Dei filius, sicut de virgine natus, virginitatis sibi decus ostendit esse gratissimum, ita pacatissimo tempore sæculi procreatur: quia pacem quærere docuit, & pacis sectatores inuisere dignatur. Nullum autem potuit magis esse pacis iudicium, quàm vna totum orbem descriptionem concludi, cuius moderator Augustus tanta duodecim annis circa tempus Dominicæ natiuitatis pace regnauit, vt bellis toto orbe sopitis prophetæ præsagium ad litteram videatur implesse. vnde dicitur: Factum est autem in diebus illis, Exijt edictum, &c.

Tẽpus natiu Christi.

Grascvs. Tūc etiam nascitur Christus, cùm principes Iudæorom defecerant, & ad Romanos principes translatum erat imperium, quibus Iudæi tributa soluebant. & sic impletor prophetia prædicens, non deficere ducem de Iuda, nec principem de semoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Iam verò Cæsare Augusto 42. annom imperij peragente, exijt ab eo edictum totum orbem conscribi, ad tributa soluenda: quod cuidam Cyrino Cæsar commiserat, quem Iudææ & Syriæ præsidem statuit. vnde sequitur: Hæc descriptio prima facta, &c.

Su illud: Hæc descript. pri. facta est. t. 5.
Descriptionis ratio.
Lib. 2. in Luc. in tit. de tempore ortus Saluatoris circa finem tom. 5.
Luc 2. super illud: ascēdit Ioseph à Galilæa. tom. 5.

Beu. Signat hanc descriptionem vel primam esse eatum quæ totum orbem coocluserint, quia pleræque iam partes terratom sæpe leguntur fuisse descriptæ: vel primo tunc cœpisse, quando Cyrinos io Syriam missus est. Amar. Pulcbrè autem præsidis nomen addidit, vt seriem temporis designaret. Nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptiooi omnium debuit tempus ascribi?

Beo. Superoa autem dispensatione professio census ita descripta est, vt io suam quisque par iam re ioberetur, secondum quod sequitur: Et ibant omoes vt profite. singuli in ciuit. suam. Quod ideo factom est, vt Dominus alibi conceptus, alibi natus, insidiantis Herodis furorem facilius euaderet. vnde sequitur: Ascendit autem & Iosepb à Galilæa, &c.

Chrys. Domino autem dirigente Augustus hoc edictum censuit, vt vnigeuiti præsentia famuletur: nam hoc edictum matrem attrahebat in patriam, quam propbetæ prædixerant, scilicet in Bethlehem Iudæ. vnde dicit: Ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem. Graecvs. Ideo autem addidit ciuitatem Dauid, vt promissionem factam Dauid à Deo, ex fructu ventris eius rex perpetuos adueniret, esse completam annunciet. vnde sequitur: Eo quòd esset de domo & familia Dauid. Per hoc autem quòd Ioseph erat de cognatione Dauid, contentus fuit Euangelista ipsam quoq; virginem de cognatiooe Dauid promulgare, cùm lex diuina præciperet coniugales copulas ex eadem progenie contrahi. vnde sequitur: Cùm Maria desponsata, &c.

Conceptio Christi, post sponsalia.
Homil. 8. in euang. circa prius.
Lib 2. in Lucam in tit. de tempore ortus Saluatoris in princ. tom. 5.

Cyril. Dicit autem eam fuisse desponsatam, innoens quòd solis sponsalibus præcedentibus est conceptio subsecota: neque enim ex virili semine sancta virgo concepit. Gregor. in bomil. Mysticè autem nascituro Domino mundus describitur: qoia ille apparebat in carne, qui electos sоos ascriberet in æternitate. Amaro. Et dum professio sæcularis ostenditur, spiritualis implicatur: non terrarum regi dicanda, sed cæli: professio ista fidei, census animorom est. Abolito enim synagogæ censo vetusto, nouus census ecclesiæ parabatur. deniq; vt scias censum non Augusti esse, sed Christi, totus orbis profiteri iubetur. Quis antē poterat professionem totius orbis exigere: nisi qui totius orbis habebat imperiom? Non enim Augusti, sed Domini est terra, &c.

Ca. 5. secūdū Bedā immediate ante illud: hac descriptio prima facta est, tom. 5.
Theoph. circa princ. comment. in ca. 2. Luc.
Hom. 11. in Lucam circa finem.

Beda. Qui etiam vocabulum Augusti perfectissime compleuit, vt puta suos & augere desiderans, & augere sufficiens. Theo. Conueniens etiam erat, vt per Christum cultus multorum deorum deficeret, & vnus deus coleretur. vnde vnus rex orbis imperasse describitur. Orige. Diligeotios autem intuenti sacramentum quoddam videtor figurati, quòd io totios orbis professione describi oportuit Christum, vt cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, & cum orbe relatus in censum, communionem sui præberet orbi. Beda. Sicut aotem tone imperante Augusto, & præsidente Cyrino, ibant singuli in suam cioitatem, vt profiterentur censum, sic modò imperante Cbristo per doctores ecclesiæ præsides profiteri debemus censum iustitiæ.

Luc. 2. ca. 5. in Bed. super illud: hac descript. pri. fa. est. tom. 5.
Nascens Christus describitur.
Lib. 2. in Lucam in tit. de temp. ortus Saluatoris à medio to. 5.
Lu. 2. in ca. 5. in Bed. super illud: hac descriptio facta est, tom. 5.

Amaro. Hæc est ergo prima professio mentium Domino, cui omnes profiteotur: non præconis euocatione, sed vatis dicentis, Omnes gentes plaudite manibus. Denique vt sciant censum esse iustitiæ, veniunt ad eum Iosepb & Maria, hoc est, iustus & virgo. Ille, qui verbum seruaret: ista, quæ pareret.

Beda. Ciuitas nostra & patria, est patria beata, ad quam crescentibos quotidie virtutibus ire debemus. Quotidie autem sancta ecclesia suum comitata doctorem de tota mundanæ conuersationis, quòd Galilæa sonat, in ciuitatem Iuda, scilicet coofessionis & laudis ascendeos, censum suæ deootioois regi æterno persoluit, quæ in exemplo beatæ virginis Mariæ concepit nos virgo de spiritu, quæ alij quidem desponsata ab illo fœcundatur, dum præposito sibi pontifici visibiliter ioogitur, sed inuisibilis spiritus virtote cumulatur, iodicans ipso nomine, quòd instantia loquentis magistri nil valet, nisi augmentum soperni iuuaminis, vt audiatur, acceperit.

Factum est autem cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio.

Lib. 2. in Lucam in tit. de nat. Saluatoris. tom. 5.

Ambrosivs. Breoiter sanctus Lucas, & quo modo, & qoo tempore, & quo loco secundom carnem Christus oatus sit, explicauit, dicens: Factum est autem, &c. Qoomodo quidem? quia nupta concepit, sed virgo generaoit.

Natiuitatis Christi circunstantiæ.

Gregor. Nyss. Apparens enim vt homo, non per omnia legibus humanæ natoræ subijcitur. nam qoòd ex muliere nascitur, humanitatem redolet. Virginitas verò quæ ortui deseruiuit, ostendit qoòd transcenderet hominem. Huios ergo iocunda portatio, ortus immaculatus, partus facilis, absque corroptela natiuitas, nec ex luxo incipiens, nec doloribus editus, qoia nanqoe ea qoæ naturæ nostræ mortem per colpam inseroit, damnata est, vt cum doloribos pareret, oportebat parentem vitæ cum gaudio partom perficere. Eo autem tempore per incorruptionem virgineam ad vitam transmigrat mortalium, in qoo diminui incipiont tenebræ, & nocturna immensitas exuberantia radij deficere cogitur. Mors enim peccati finem prauitatis attigerat, sed de cætero tendit ad nihilum propter veræ lucis præsentiam, quæ radijs eoangelicis totum orbem lostrauit.

Cap 5. secundum Bed. ordinem, super illud: ascēdit & Ioseph à Galilæa to. 5.

Beda. Eo etiam tempore dignatus est incarnari, quo mox natus censu Cæsaris ascriberetur, atque ob nostri liberationem ipsi seruitio subderetur: bene etiam non solom propter iudicium regij schematis, sed etiam propter nomiois sacramentum Dominus in Betblehem nascitur.

Homil. 8. in euange. circa princip.
Mysterium Bethlehe.

Greg. Bethlehem qoippe domos panis interpretatur. Ipse namque est qui ait: Ego sum panis vious qui de cælo descendi. Locus ergo in quo Dominos nascitur, domus panis antea vocabator, quia futurum erat, vt ibi ille per naturam carnis appareret, qoi electorum mentes interoa satietate reficeret.

Beda.

Cap. 5. in Beda sup illud: impleti sunt dies vt pareret, tom. 5.

BEDA. Sed & vsque ad consummationem sæculi Dominus in Nazareth concipi, in Bethlehem nasci non desinit, cùm quilibet audientium verbi florem suscepto domum in se æterni panis efficit quotidie in vtero virginali, hoc est, in animo credentium per fidem concipitur, per baptismum gignitur. Sequitur: A

Aliquantulũ ante medium libri incipit, ille, Nuper rogatus est, tom. 5.

Et peperit, &c. HIERO. contra Helui. Ex hoc Heluidius nititur approbare primogenitum dici non posse, nisi eum qui habeat & fratres: sicut vnigenitus ille vocatur, qui parentibus fit solus filius. Nos autem ita diffinimus. Vnigenitus est primogenitus, nõ omnis primogenitus est vnigenitus. Primogenitum non esse dicimus eum, quem alij subsequuntur, sed ante quem nullus: alioquin si non est primogenitus, nisi is quem sequantur & fratres, tandiu sacerdotibus primogenita non debentur, quandiu & alij non fuerint procreati, ne fortè partu postea non sequente, vnigenitus sit, & non primogenitus. B

Primogenitus.

Ca. 5. in Beda immediatè ante illud: & pannis eũ inuoluit, to 5

BEDA. Est etiam vnigenitus in substantia diuinitatis, primogenitus susceptione humanitatis, primogenitus in gratia, vnigenitus in natura.

Ante mediũ libri incipit. Nuper rogatus, tom. 2.

HIER. contra Heluidium. Nulla autem ibi obstetrix, nulla muliercularum sollicitudo intercessit. Ipsa pannis inuoluit infantem, ipsa mater & obstetrix fuit. vnde sequitur: Et pannis eum inuoluit.

Super illud: Et pannis eũ inuoluit. t. 5.

BEDA. Qui totum mundum vario vestit ornatu, pannis vilibus inuoluitur, vt nos stolam primam recipere valeamus, per quem omnia facta sunt, manus pedésque astringuntur, vt nostras manus ad opus bonum exercitet, pedésque fint in viam pacis directi. C

GRÆCVS. O admirabilem coarctationem & peregrinationem, quam subijt qui continet orbem! ab initio captat penuriam, & eam in seipso decorat, nimirum si voluisset, venire poterat, mouendo cælum, concutiendo terram, emittens fulmina: non autem sic processit. non enim perdere, sed saluare volebat, ab ipsis primordijs humanam cõculcare superbiam, atque ideo non tantum homo fit, sed etiam homo pauper, & pauperem matrem elegit, quæ caret cunis, quibus natum infantem recliuet. Sequitur enim: Et

Super illud: Et pannis eũ inuoluit. t. 5.

reclinauit eum in præsepio. BEDA. Qui præsepis angustia continetur, cui cælum sedes est, vt nos per cælestis regni gaudia dilatet. qui panis est angelorum: in præsepio reclinatur, vt nos quasi sancta animalia carnis suæ frumento reficiat.

CYRIL. Reperit etiam hominem factum bestialem in anima, & ideo in præsepio loco pabuli ponitur, vt vitam bestialem mutantes, ad consonam homini perducamur scientiam: pertingentes non fœnum, sed panem cælestem vitæ corpus.

Sup. illud & reclinauit eũ in præsepio. tom. 5.

BEDA. Qui autem ad dexteram patris sedet, in diuersorio loco eget, vt nobis in domo patris sui multas mansiones præparet. vnde sequitur: Quia non erat ei locus in diuersorio. Nascitur non in parentum domo, sed in diuersorio & in via: qua per incarnationis mysterium via factus est, qua nos ad patriam, vbi veritate & vita fruemur, adduceret.

Nascentis Christi paupertas.

Homil. 8. in euang. parũ à principio.

GREG. in hom. Et vt ostenderet, quia per humanitatem, quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur, nõ secundum potestatem, sed secundum naturã.

Li. 2. in Lucam in titulo de natiuitate Saluatoris, à medio, tom. 5.

AMBR. Propter te ergo infirmitas in se potentia, propter te inopia in se opulentia. noli hoc æstimare quod cernis, sed quòd redemeris agnosce. Plus Domine Iesu iniurijs tuis debeo quòd redemptus sum, quàm opibus quòd creatus. Non prodesset nasci, nisi etiam redimi profuisset.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce, angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerũt timore magno. Et dixit illis angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.

AMBR. Videte quemadmodum diuina curia fidem astruat: Angelus Mariam, angelus Ioseph, angelus pastores edocet. de quibus dicitur: Et pastores erant in regione eadem vigilantes, &c.

Lib. 2. in Luc. initio. de natiu. Saluatoris manifestatione tom. 5.

CHRY. Ioseph quidem in somnis apparuit angelus, pastoribus autem visibiliter quasi rudioribus: non autè angelus iuit in Hierosolymam, non requisiuit scribas & pharisæos: erant enim corrupti: & præ inuidia cruciabantur. Sed hi erant sinceri, antiquam conuersationem patriarcharum Moysi colentes. Est autem semita quædam ad philosophiam perducens innocentia. BEDA in homil. Nusquam autem in tota veteris testamenti serie reperimus angelos, qui tam sedulò apparuere patribus, cum luce apparuisse. Sed hoc priuilegium rectè huic tempori est seruatum, quando exortum est in tenebris lumen rectis corde. vnde sequitur: Et claritas Dei, &c.

Cur iæ angelicæ fedulitas.

In ho. euang. quæ dicitur in aurora natalis Domini circa princip. habetur. to. 7. Inter ho hyemales de tempore.

AMBR. Ex vtero funditur, sed coruscat à cælo, terreno in diuersorio iacet, sed cælesti lumine viget.

Lib. 2. in Lucam initio de natiu. Saluatoris circa finem. tom. 5.

GRÆCVS. Verum pauidi facti sunt in miraculo, vnde sequitur: Et timuerunt, &c. Sed angelus cùm pauor ingruerit, fugat ipsum. vnde sequitur: Et dixit illis, &c. Non solum sedat terrorem, sed etiam alacritatem infundit. Sequitur enim: Ecce enim euan. &c. Nõ soli populo Iudæorum, sed etiam omnibus. Causa autem gaudij ostenditur, nouus & admirabilis partus manifestatur ex ipsis nominibus. Nam sequitur: Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, quorum primum, id est, Saluator est actionis, tertium, autem, scilicet Dominus maiestatis. D

CYRIL. Sed id quod in medio ponitur, scilicet Christus, non naturam significat, sed hypostasim compositam. In Christo enim Saluatore vnctionem fore celebratam fatemur, non tamen figualem, sicut olim in regibus ex oleo, quasi ex prophetica gratia, neque ad perfectionem alicuius negocij, iuxta illud Esaiæ: Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro. Qui quanquam esset idololatra, dictus est Christus, vt cælesti censura totam occuparet Babyloniorum prouinciam. Fuit autem vnctus Saluator Spiritu sancto humanitus in forma serui. vngens autem vt Deus Spiritu sancto credentes in eum. E

GRÆCVS. Huius autem natiuitatis & tempus ostendit, cùm dicit: Hodie, & locum, cùm subdit: In ciuitate David, & signa, cùm subiungit, Et hoc vobis signum, &c. Ecce pastoribus angeli pastorem præcipuum prædicant, tanquam agnum in antro manifestatum & editum.

Natiuitatis Christi modus.

Sup. illud: & hoc vob. signum: Inuenietis infantem &c. to. 5.

BEDA. Crebris autem infantia Saluatoris & angelorum præconijs, & euangelistarum nobis est conculcata testimonijs, vt nostris altius cordibus quid pro nobis factum fit, infigatur. Et notandum quòd signum nati Saluatoris datur nõ tyrio exceptum ostro, sed pannis squalentibus inuolutum, non in ornatis

aurn ſtrarorijs, ſed in præſepibus inueniendum.

Maximvs in ſerm. Natiu. Sed ſi tibi panni fortaſſis viteſcunt, angelos collaudantes admirare. Si præſepe deſpicis, erige parumper oculos, & nouam in cælo ſtellam poteſtantẽ mundo natiuitatem Dominicam contuere. Si credis vilia, crede mirifica: ſi de his quæ humilitatis ſunt diſputas, quæ alta ſunt & cæleſtia venerare.

Homil. 8. in euang. ante medium. Greo. in homil. Myſticè autem quòd vigilantibus paſtoribus angelus apparet, eoſq; claritas Dei circunfulſit, hoc eſt, quòd illi præ cæteris videre ſublimia merentur, qui fidelibus gregibus preeſſe ſollicitè ſciunt. Dúmque ipſi piè ſuper gregem vigilant, diuina ſuper eos latius gratia corucat.

In ho euang. quod canitur in aurora natalis Domini paulò à principio, t. 7. Bana. in hom. Significant. n. myſticè paſtores illi gregum, doctores quoſque ac rectores fidelium animarum. Nox cuius vigilias cuſtodiebant ſuper gregem ſuum, pericula tentationum indicat, à quibus ſe ſuoſque ſubiectos cuſtodire non deſiſtunt. Et bene nato Domino paſtores ſoper gregem vigilant, quia natus eſt qui dicit, Ego ſum paſtor bonus, ſed & tempus imminebat quo idem paſtor oues ſuas quæ diſperſæ erant, ad vitæ paſcua reuocaret.

Homil. 12. in Luc. ante medium. Orig. Cæterum ſi ad ſecretiorem oportet aſcendere intellectum, dicam quoſdam fuiſſe paſtores angelos qui res humanas regerent. Et cùm horum vnuſquiſque ſuam cuſtodiam conſeruaret, veniſſe angelum nato Domino, & annunciaſſe paſtoribus, quod verus eſſet paſtor exortus. Angeli enim ante aduentum Saluatoris parum poterant commiſſis ſibi vtilitatis afferre. Vix enim aliquis vnus ea ſingulis Gentibus credebat in Deum: nunc autem populi accedunt ad fidem Ieſu.

Et ſubito facta eſt cum angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantiũ Deum, & dicentiũ: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominib⁹ bonæ volũtatis.

Luc 2. ca. 5. in beda, non multũ remota ſua ſuo illum. om 5. Beda. Ne parua vnius angeli videretur auctoritas, poſtquam vnus ſacramentum nouæ natiuitatis edocuit, ſtatim multitudo cæleſtium agminum affuit. vnde dicitur: Et ſubito facta eſt cum angelo multitudo militiæ cæleſtis. Bene chorus aduenientis angelorum militiæ cæleſtis vocabulum accipit. Qui & duci illi potenti in prælio, qui ad debellandas aëreas poteſtates apparuit, humiliter obſecundat, & ipſe poteſtates eaſdem contrarias, ne mortales tantum tentare valeant quantum volunt, fortiter armis cæleſtibus perturbat. quia vero Deus & homo naſcitur, iure hominibus pax, & Deo gloria canitur. vnde ſequitur: Laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo. vno angelo, vno euangelizante nuncio, natum in carne Deum, mox multitudo militiæ cæleſtis in laudem creatoris prorumpit: vt & Chriſto deuotionem impendat, & nos ſuo inſtruat exemplo, quoties aliquis fratrum ſacræ eruditionis verbum inſonuerit, vel ipſi quæ pietatis ſunt, ad mentem reduxerimus, Deo ſtatim laudes corde, ore, & opere reddamus.

Chorus angelicis ratio.

Chrys. Et olim quidem angeli ad puniendum mittebantur, puta ad Iſraëlitas, ad Dauid, ad Sodomitas, ad gemitus conuallem, nunc econtra canunt in terra gratias agentes Deo, eo quòd ſuum deſcenſum ad homines eis reſerauit.

Lib. 28. ſup. illud: Iob 38. cùm me laudarent ſimul aſtra. cap. 7. Gregor. 28. moral. Simul etiam laudant, quia redemptioni noſtræ voces ſuæ exultationis accommodant, ſimul etiam quia dum nos conſpiciunt recipi, ſuum gaudent numerum impleri.

A Beda. Optant etiam pacem hominibus. cùm ſubdunt: Et in terra pax hominibus: quia quos infirmos prius abiectoſq; deſpexerant, naſcente in carne Domino iam ſocios venerantur. *in hom. excip. Cap. 5. in Beda parum à fine illius.* Cyril. Hæc autem pax per Chriſtum facta eſt. Reconcilians enim nos per ſe Deo & patri culpam hoſtilem de medio auferens, duos populos in vnum hominem pacificauit, ac cælicolas, & terrenos in vnum gregem compoſuit.

Beda. Quibus autem hominibus pacem poſcant, exponunt dicentes: Bonæ voluntatis, eis ſcilicet qui ſuſcipiunt natum Chriſtum: non. n. eſt pax impijs, ſed pax multa diligentibus nomen Dei. *Cap. 5. in beda parum à fine illius. tom. 5.*

Orig. Sed diligens lector inquiret, quomodo Saluator dicat, Non veni pacem mittere ſuper terram, B & nunc angeli de eius natiuitate canant, In terra pax hominibus, ſed hoc quòd pax eſſe dicitur in hominibus bonæ voluntatis, ſoluit quæſtionem. pax enim quam non dat Dominus ſuper terram, non eſt pax bonæ voluntatis. *Homi. 13. in Luc. parum ante medi.* *Pax allata per Chriſtum.* Avgv. 13. de Trin. Pertinet enim iuſtitia ad bonam voluntatem. *Lib 13. cap. 13. & 14. tom. 3.* Chrys. Aſpice autem mirandum proceſſum, angelos ad nos deduxit prius, ac deinde duxit hominem ad ſuperna: factum eſt cælum terra, cùm terrena deberet recipere.

Origa. Myſticè autem videbant angeli ſe opus quod eis creditum fuerat, implere non poſſe, abſque eo qui verè ſaluare poterat: & medicinam ſuam inferiorem eſſe, quàm hominum cura poſcebat. *Homil. 13. in Luc. parum a principio.* C Vnde ſicut ſi veniat aliquis qui habeat ſummam in medicina notitiam, & illi qui prius ſanari nequiuerant, cernentes ad magiſtri manus, putredines ceſſare vulnerum, non inuideant, ſed in laudem medici erumpant, & Dei, qui ſibi, ægrotantibúſque tantæ ſcientiæ hominem miſerit, multitudo angelorum pro Chriſti aduentu Deum laudant.

Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis angeli in cælum, paſtores loquebantur adinuicem: Tranſeamus vſque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum eſt, quod fecit Dominus & oſtendit nobis. Et D *venerunt feſtinantes, & inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierunt, mirati ſunt, & de his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos. Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos.*

Graec. Quæ viſa ſunt & relata ſtuporem ingeſſerunt paſtoribus, & ſic ouilia ſua omiſerunt, & profecti ſunt nocte Bethlehem. E lucem indagantes Saluatoris. vnde dicitur: Et factum eſt, &c.

Bana. Verè quaſi vigilantes non dixerunt, videamus puerum: ſed verbum quod factum eſt, id eſt, verbum quod ſemper erat, videamus quomodo pro nobis caro factum eſt, ſiquidem hoc ipſum verbum Dominus eſt. Sequitur enim: Quod fecit Dominus & oſtendit nobis, id eſt, videamus quomodo verbum ipſum ipſe ſe fecerit, & oſtendit nobis carnem ſuam. *Luc. 2. ca. 6. in beda in princ. tom. 5.* Myſterium latet in verbis.

Ambrosivs. Vide quàm ſingulariter ſcriptura ſingulorum libret momẽta verborum. Etenim cùm caro Domini videtur, videtur verbum quod eſt filius, non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, nõ vilis perſona paſtorum: ſimplicitas. n. quæritur, non ambitio *Lib. 2. in Lucam in titul. de paſtorum collocutione, tom. 5.*

ambitio desideratus. Sequitur: & venerunt festinantes. Nemo enim cum desidia Christum sequitur.

Hom. 13. in Luc. parum à fine.

ORIG. Quia verò festinantes venerũt & non pedetentim, ideo sequitur: Et inuenerunt Mariam, quę scilicet fudit Iesum in partu: Et Ioseph, scilicet dispensatoram ortus Dominici. Et infantem positum in præsepio, scilicet ipsum Saluatorem.

Super illud: Et cognoue. de verbo. tom. 5.

BED. Est autem iusti ordinis, vt honore digno celebrata verbi incarnatione, ad ipsam quãdoque verbi gloriam intuendam pertingatur. vnde sequitur: Videntes autem, cognouerunt de verbo quod dictũ erat, &c. GRAECVS. Occultata scilicet fide felicia sclata contuentes, nec contenti da veritate, stupere quæ primitus viderant & perceperant angelo nunciante, non solum Mariæ & Ioseph promebant, sed etiam cæteris, & quod est amplius, eorum mentibus infigebant. vnde sequitur: & omnes qui audierunt, mirati sunt, &c. Quomodo enim non erat mirãdum videre cælicolam in terrenis, & terram pace cõciliari cælestibus: & ineffabilem illum infantulum numina quidem cælestia, humanitate verò terrestria connectentem adinuicem, & sui compagine fœdus mirandum præstentem?

Glos. ordin. in hoc loco.

GLO. Nec solum mirantur de incarnationis mysterio, sed etiam de tanta pastorum attestatione: qui fingere inaudita nescirent, sed simplici facundia vera prædicarent.

Li. 2. in Lucam in tit. de pastorum collocutione circa finem. tom. 5.

AMBR. Nec contemnenda putes quasi verba vilia pastorum, à pastoribus & Maria colligit fidem. vnde sequitur: Maria autem cõseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Discamus sanctæ virginis in omnibus castitatem: quæ non minus ore pudica quàm corpore, argumenta fidei conferebat in corde.

In hoc euan. quod canitur in aurora natalis Domini. tom. 7.

BED. in homil. Virginalis enim pudicitiæ iura custodiens, secreta Christi quæ nouerat, nemini diuulgare volebat, sed conferebat ea quæ facienda legerat, cum his quæ iam facta cognouit, non ore promens, sed clauso in corde custodiens.

Cõcordia verbis euangelij.

GRAECVS. Quicquid etiam ei tulerat angelus, quicquid à pastoribus audierat, cuncta cõgerebat in mente, & adinuicem comparans vnam in omnibus mater sapientiæ cernebat cõcordiam, verè Deus erat qui natus erat ex ea. ATHA. Singuli autem in Christi natiuitate exultabant, non humanitus, sicut in puero nato soliti sunt homines congaudere, sed in Christi præsentia & lucis diuinæ fulgore. vnde sequitur: Et reuersi sunt pastores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant.

Luc. 2. cap. 6. in Beda paulò à fin. tom. 5.

BEDA. Scilicet ab angelis: Et viderant, scilicet in Bethlehẽ, sicut dictum est ad illos, id est, in hoc glorificant, quòd non aliud venientes inuenerant, quàm dictum est ad illos, siue, sicut dictum est ad illos, gloriam Deo laudẽque referunt. Etenim hoc illis facere dictum est ab angelis: non quidem verbo imperãtibus, sed formam suæ deuotionis offerentibus: cùm Deo in excelsis gloriam resonarent.

In hoc euãg. quod canitur in aurora natalis Domini paulò à prin. tom. 5.

BED. in homil. Mysticè autem intellectualium pastores gregum, imò cuncti fideles exemplo horum pastorum, transeant cogitatione vsque in Bethlehẽ, & incarnationem Christi dignis celebrent honoribus. Transeamus autem abiectis concupiscentiis carnalibus toto mentis desiderio, vsque in Bethlehem supernam, id est, domum panis viui, vt quem illi in præsepio videre vagientẽ, nos in patris solio mereamur videre regnãtem. Non est autem tanta beatitudo cum desidia ac torpore quærenda, sed alacriter sunt Christi sequenda vestigia. Videntes autem co-

A gnouerunt. Et nos quæ dicta sunt de Saluatore nostro plena dilectione festinemus amplecti, vt hoc in futuro perfectæ cognitionis visu comprehẽdere valeamus.

Super illud: Et venerunt festinantes. tom. 5.

BED. super Luc. Dominici etiam gregis pastores præcedentium patrum vitam, in qua panis vitæ seruatus, quasi Bethlehem positus contemplando subeunt, nihilque in hac aliud reperiunt, quàm virginalem ecclesiæ pulchritudinam, quasi Mariam: virilem spiritualium doctorũ cœtum, quasi Ioseph, & humilem Christi aduentum scripturæ paginis sacræ incertum, quasi in præsepio positum Christum infantem.

Hom. 11. in Luc. parũ à fine illius.

ORIG. Vel præsepe illud Israel erat secundum illud Esaię: Cognouit bos possessorẽ suum, B & asinus præsepe Domini sui.

In ho. euãg. quod canitur in aurora natal. Domini. à me. tom 7.

BED. in hom. Non celauere autem silentio pastores quæ agnouerant: quia ecclesiæ pastores in hoc ordinati sunt, vt quæ in scripturis didicerunt auditoribus ostendant.

Luc. 2. ca 6. in Beda circa fin illius. tom. 5.

BED. super Luc. Magistri etiam spiritualium gregum modò cæteris dormientibus cõtemplando cælestia subeunt, modò fidelium exempla quærendo circũeunt, modò ad publicum pastoralis officij docendo reuertuntur.

Homi. eiusd. quod canitur in vig. natal. Dom. à med. to. 7.

BED. in homil. Vnusquisque etiam qui priuatus viuere creditur, pastoris officium tenet, si bonorum actuum cogitationumque mũdarum aggregans multitudinem, hanc iusto moderamine gubernare, scripturarum pastu nutrire, & cõ-C tra dæmonum insidias seruare contendit.

Et postquã consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomẽ eius Iesus. Quod vocatũ est ab angelo priusquã in vtero cõciperetur.

Hom. in cir. Dom. circa principium illius to. 7.

BED. in homil. Exposita natiuitate Dominica, subiungit Euangelista, atque ait: Et postquam consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer.

Li. 2. in Lu. in tit. de circuncis. Saluatoris, in prin. tom. 5.

AMBR. Quis puer, nisi ille de quo dictum est; Puer natus est nobis, & filius datus est nobis? factus, est enim sub lege, vt eos qui sub lege erãt, lucrifaceret.

Hæres. expellitur.

EPIPH. Dicunt autem Hebionis & Cherinthi sequaces, sufficit discipulo, si sit sicut magister eius. D Circũcidit autem se Christus, tu ergo circuncidaris. Falluntur autem destruantes sua principia. Si enim fateretur Hebion Christum Deum cælitus descendentem octauo die fuisse circuncisum: tunc præberet circuncisioni materiam argumenti, sed cùm nudum hunc asserit hominem, nõ puer est causa vt circuncidatur, sicut nec infantes sunt suę circuncisionis auctores. Nos enim Deũ ipsum fatemur cælitus descendẽtem, & in claustro virgineo moram debitam fœtibus protraxisse, quoadusque sibi ex vtero virgineo humanitatis carnem perfectè componerat: quia circuncisus est veraciter, non apparenter octauo die: quatenus cùm ad spiritualem effectũ figuræ peruenerint, E tam ab ipso quàm à suis discipulis diuulgeotur non vltrà figuræ, sed veritas.

Hom. 14. in Luc. circa prin.

ORIG. Sicut enim mortui sumus cum illo moriente, & consurreximus resurgenti: sic cum eo circuncisi sumus. vnde nequaquam nunc indigemus circuncisioni carnali.

Lib. 1. cap. hæreses to. 9. Ca. 10. inter med. & fin.

Circuncisionis Christi ratio.

EPIPH. Pluribus autem ex causis circuncisus est Christus. Et primo quidem, vt ostendat carnis veritatem contra Manichæum, & illos qui apparenter eum dicunt prodisse. Deinde vt pateat quod nequaquam deitati consubstantiale corpus extiterit, vt fatur Apollinaris: neque cælitus detulit illud, vt asserit Valentinus. & vt confirmet circuncisionem, quam olim instituerat eius aduentui seruientẽ, quinetiam

vt nulle ſit Iudæis excuſatio:nam niſi circūciſus fuiſſet, obiicere potetant, quòd non poſſent iocircunciſum Chriſtum recipete. Beda. in homil. Vt etiem nobis obediendi virtutem cōmendatet exemplo, & vt eos qui ſuh lege poſiti, legis onera portare nequierant, ſua compaſſione iuuaret, vt qoi in ſimilitudino carnis peccati aduenit, remedium, quo caro peccati conſueuerat mundari, non reſpoit. Idem enim ſalotiferæ cutationis euxlium circunciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nunc baptiſmus reuclatæ gratiæ tēpore cōſueuit: excepto quòd tegni cœleſtis ianuam nondum intrare poterāt, tantum in ſinu Abrahæ poſt mortem beate requie conſolati ſupernæ pacis ingreſſum ſpe ſelici expectabāt.

Hom in circunciſione Domini, nō procul à pr. tom. 5.

Comparatio circunciſionis & baptiſmi.

Atha. Nihil enim aliod exprimebat circunciſio, niſi generationis vetuſtæ ſpolietionē, per hoc quòd circuncidebetur pars corporis, quæ corporalis natiuitatis cauſe exiſtit. Hoc autē tonc temporis agebetur in ſignum futuri per Chriſtom baptiſmatis. Idcirco poſtquam veoit ſignatum, ceſſauit figura. vbi nanque tota vetuſtas tollitur per baptiſmum, ſupetfluum eſt, quod partis ſectio præfigutat.

Cyril. Octauo autem die cōſuetum eret caroelem celebrari circuncisionem: octaua enim die Chriſtus à mortuis reſurrexit, & inſinuauit oobis ſpiritualem circunciſionem, dicens: Euntes docete omnes gentes baptizantes eos. Beo. In eios autem reſurrectiune præfigurata eſt vtraqoe noſtra reſurrectio, & carnis & ſpititus. Chriſtus enim circunciſus noſtram naturam docuit & nuoc pet ipſum à vitiorum labe purgandum, & in nouiſſimo die à mottuis peſte teſtāurandam, & ſicot Dominos octaua die, hoc eſt poſt ſeptimam ſabbathi reſurrexit: ita & ipſi poſt ſex huius ſæcoli ætates, & ſeptimā ſabbathi, animatum, quæ nūc interim in alie vita geritur, quaſi octauo tempore ſurgemus. Cyril. Secundum autem legis præceptum eodem die impoſitionem nominis recepit. vnde ſequitur: Vocatum eſt, &c. Quod interpretetur Seluator: editus enim fuit ad totius otbis ſalutem, quam ſua circunciſione præfigurenit, ſecūdum qood Apoſtolus dicit: Circunciſi eſtis circūciſione non menuſecte in expoliatione corporis carnis, ſcilicet io circunciſione Chriſti.

Luc. 2. ca. 7. in Beda aliquantulam à princ. tom. 5.

Bed. Sed & hoc quòd eodem die ſuæ circunciſionis nomen accepit, ad imitationem priſcæ obſeruationis fecit. Abraham enim qui primum circunciſionis ſacramentum accepit in die ſuæ circunciſionis amplificatione nominis benedict promeruit.

Luc. 2. ca. 7. in Beda aliquantulam à prin. to. 5.

Orig. Nomen autem Ieſu glorioſum, omnique cultu digniſſimum, nomē quod eſt ſuper omne nomen, non decuit primum ab hominibus appellari, neque ab eis afferri io mundum. vnde ſignanter Euangeliſta ſubdit: Quod vocatum eſt, &c.

Homi. 14 in Luc. non remotè à prin.

Beoa. Huios eotem nominis etiam electi in ſue ſpirituali circunciſione participes exiſtere gaudēt: vt ſicut à Chriſto Chriſtiani, ita etiā è Saluatore ſaluati vocentur, qood illis à Deo vocabulum non ſolum priuſquam in vteto eccleſiæ per fidem conciperent ſed etiam ente tempora ſæcularia vocatum eſt.

Super illud: Et vocatum eſt nomen eius Ieſus. tom 5.

Ieſu nominis laus.

Et poſtquā impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi, tulerūt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: quia omne maſculinū adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Et vt darent hoſtiam,

A *ſecundum quod dictum eſt in lege Domini: par turturum aut duos pullos columbarum.*

Cyril. Poſt circunciſionem ruſus expectatur purgetiooistempus. vnde dicitur: Et poſtquam impleti, &c. Beo. Si legis ipſins verba diligentius inſpexeris, profecto reperies, qoòd ipſa Dei genitrix ſicut à cōmixtione virili, ſic & legali fit inre immunis. Non enim omnis mulier pariens, ſed ea quæ ſuſcepto ſemine peperit, deſignatur immunda: ritūque legis docetur eſſe mundanda, ad diſtinctionem ſcilicet illius quæ virgo coocepit & peperit. Sed vt nos à legis vinculo ſolueremor, ſicot Chriſtus: ita & beate Meria legi eſt ſponte ſubiecta.

Beda in hoc loco. tom. 5.

B Titus. Vnde elegāter Eoangeliſta protulit, quòd completi ſunt dies porgationis eius ſecundum legē. Nam reuere non incumbebat neceſſitas Virgini ſacræ, vt dies purgationis eius expectaretur: quæ cùm ex ſpiritu ſancto concepiſſet, caroit contagio. Sequitur: Tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum Domino. Athan. Sed quendo à paternis aſpectibus letuit Dominus? eut quis locus excipitur ab eius imperio, vt ibi exiſtendo ſe motus à patre ſit, niſi aſſeretur Hieroſolymam, & introducatut in templū? Sed forte cauſa noſtri huioſmodi ſcripra ſunt. Sicut enim non gratia ſui homo factus eſt, circunciſus in C carne, ſed vt nos per gratiam ſaceret deos, & vt ſpiritualiter circūcidemur: ſic propter nos ſiſtitur Domino, vt diſcamus Deu præſentare noſipſos.

Bed. Poſt triceſimum eotem & tertium circunciſionis diē Domino ſiſtitur, myſticè iotinuans neminem, niſi circunciſum vitiis, Dominicis dignum eſſe conſpectibus, neminem, niſi mortalitatis nexibus abſolutum, ſopernę ciuitatis gaudie poſſe petſectè ſubire. Sequitur: Sicut ſcriptū eſt in lege Domini.

Super illud: Poſtquam impleti ſunt dies purgationis.

Orig. Vbi ſunt qoi Deum legis negant à Chriſto fuiſſe in euangelio prædicatum? An putandom eſt quòd filiū ſuum bonus Deus ſub lege inimici fecit, quam ipſe noo dederet? In lege enim Moyſi ſcriptū D eſt quod ſequitur: Quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domini vocabitur.

Hom. 14. in Luc. amed. illam.

Manicheorum error eliditur.

Beda. Quòd dicit adaperiens vuluam, & hominis, & pecoris primogenitum ſignificat: quod vtrunque Domino vocari, atque ideo ſacerdotis eſſe præceptū eſt, ita duntaxat vt pro hominis primogenito precium acciperet, & omne enimal immundum redimi faceret. Greg. Nyſſ. Hoc autem legis decretum in ſolo incarnato Deo ſingulariter, & ab alus differenter impleri videtur. Ipſe oāque ſolus ineffabilitet conceptus, ac incomprehenſibiliter editus virginalem vterum aperuit non ente à cōnubio reſeretum, ſeruans & poſt partum mirabilitet ſignaculum caſtiE tatis. Ambr. Non enim virilis coitus vuluæ virginalis ſecreta reſereoit, ſed immaculatum ſemen inuiolabili vtero Spiritus ſanctus infodit. Qui ergo vuluam ſanctificauit alienam, vt naſceretur propheta: hic eſt qui aperuit matri ſuæ vuluā, vt immaculatus exiret. Beo. Quod ergo ait, Adeperiens vuluam, conſuetæ natiuitatis more loquitur, non quòd Dominus ſacri ventris hoſpitium quod ingreſſus ſanctificaret, egreſſus deuirginaſſe credendus ſit.

Super illud: Omne maſculinum adaperiens vuluam. tom 5.

Li. 2. in Lucam in titu. de circunciſ. Saluatoris in med. ill. tom. 5.

Greo. Nyſſ. Solus autem hic partus maſculinos ſpiritualiter eſſe conſpicitur, qui nil de femineitate culpæ portauit. vnde reuera ſanctus vocatus eſt: vnde & Gabriel, queſi hoc decretum, ad ipſum ſolum pertinere commemurans, dicebat: Quod ex te naſcetur, ſanctum

Super illud: Omne maſ. adaper. vul. tom 5.

ſanctum vocabitur filius Dei. Et in cæteris quidem primogenitis ſanctos illos vocari euangelica ſolertia ſtatuit, tanquàm oblatione diuina ſortitos huiuſmodi nomen: at in totius primogenito creaturæ quod naſcitur, ſanctum pronunciat angelus, quaſi proprie ſanctum exiſtens. AMBR. Solus enim per omnia in natis de fœmina ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non ſenſerit, & cæleſti maieſtate depulerit. nã ſi litteram ſequimur, quomodo ſanctus omnis maſculus, cùm multos ſceleratiſſimos fuiſſe nõ lateat? Sed ille ſanctus, per quem figuram futuri myſterij legis diuinæ præſcriptæ ſiguabant: eo quòd ſolus ſanctus eccleſiæ virginis ad generãdos populos aperiret genitale ſecretum. CYRIL. O profunditas ſcientiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, offert hoſtias qui per ſingulas hoſtias honoratur cum patre, figuras legis cuſtodit veritas, qui legis eſt conditor: ſicut Deus, legẽ cuſtodiuit vt homo. vnde ſequitur: Et vt darent hoſtiam ſecundum quod dictum erat in lege Domini: Par turturum, aut duos pullos columbarum.

Lib. 2. in Lucam initio de circum. Sal. à med. tom. 5.

Ieſu legis obſeruator.

BED. in hom. Hoſtia autem hæc pauperum erat, præcepit quippe Dominus in lege, vt qui poſſent agnum pro filio aut filia, ſimul & turturem ſiue columbam offerrent. Qui vero non ſufficiebant ad offerendum agnum, duos iam turtures vel duos columbæ pullos offerrẽt. ergo Dominus cùm diues eſſet, pauper fieri dignatus eſt, vt nos ſua paupertate diuitiarum ſuarum donaret eſſe participes.

Hom. in purif. beatæ Mariæ ſu illud: Vt darent hoſtiam. tom. 7.

CYRIL. Videndum autem quid hæc oblata inſinuant? Nimirũ loquaciſſima eſt turtur in auibus, at columba eſt animal manſuetum. Talis autem factos eſt erga nos Saluator, manſuetudinem perfecte colens, & vt turtur orbem allexit, replens ortum ſuum propriis melodiis. Occidebatur ergo turtur aut columba, vt ipſe per figuras nobis, pendatur paſſurus in carne pro vita mundi. BED. in homil. Vel columba ſimplicitatem, turtur indicat caſtitatem, quia & columba ſimplicitatis & caſtitatis amator eſt turtur: ita vt ſi cõiugem caſu perdiderit, non vltra aliam quærere curet. Merito ergo turtur & colũba Domino offeruntur in hoſtiam, quia ſimplex & pudica fidelium conuerſatio eſt illi iuſtitiæ ſacrificium gratũ.

Hom. in purif. beatæ Mariæ ſup. illud: Vt darent par tur. tom. 7.

Bina oblatio.

ATHA. Ideo verò bina iuſſit offerri, quia homine conſiſtente ex anima & corpore, duplum à nobis poſcit Deus, caſtitatem & manſuetudinem, non ſolum corporis, ſed etiam animæ: alioquin erit homo fictor & hypocrita, gerens in tegumentum occultæ malitiæ innocentiam apparentem.

BEDA. in homil. Cùm vero vtraque auis propter conſuetudinem gemendi præſentes ſanctorũ luctos deſignat, in hoc tamen differunt, quòd turtur ſoliuagus, columba autem gregatim volare conſueuit, & ob id iſte ſecretas orationum lachrymas, illa publicos eccleſiæ conuentus inſinuat.

Hom. in purif. beatæ Mariæ, ante med. tom. 7.

BED. ſuper Luc. Vel columba, quæ gregatim volat, actiuæ vitæ frequentiam demonſtrat. Turtur, qui ſingularitate gaudet, ſpeculatiuæ vitæ culmina denunciat. Et quia æque vtraque conditori accepta eſt hoſtia, conſultè Lucas vtrum turtures an pulli columbarum pro Domino ſint oblati, non dixit: ne vnum alteri viuendi ordinem præferret, ſed vtrunque ſequendum doceret.

Luc. 2. ca. 7. in Bed. paulò à medio. tom. 5.

Tropologia de columba.

Et ecce homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, Et homo iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationẽ Iſrael, & Spiritus ſanctus erat in eo, & reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurũ ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit in Spiritu in templũ. Et cùm inducerẽt puerũ Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundũ cõſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in vlnas ſuas.

AMBR. Non ſolum ab angelis & prophetis, à paſtoribus & à parentibus, ſed etiam à ſenioribus & iuſtis, generatio Domini accepit teſtimonium. vnde dicitur: Et ecce, homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & timoratus.

Li. 2. in Lucam in titulo de Simeo. & Anna à med. tom. 5.

BED. Quia difficulter iuſtitia ſine timore cuſtoditur: non illum dico timorem qui temporalia ſibi bona ſubtrahi perhorreſcit, quem perfecta dilectio foras mittit, ſed timorem Domini ſanctum qui manet in ſæcula: quo iuſtus Deum quanto ardentius diligit, tanto ſolertius oſtendere cauet.

Luc. 2. ſuper illud. Ecce homo iuſtus & timoratu. tom. 5.

AMBR. Et bene iuſtus, qui non ſuam, ſed populi gratiam requirebat. vnde ſequitur: Expectans cõſolationem Iſrael. GREG. Nyſſ. Non vtique mundanam fœlicitatem in conſolationem Iſrael prudens Simeon expectabat, ſed veram tranſlationem ad veritatis decorem per ſeparationem à legis vmbra. habuerat nanque per oracula quòd viſurus eſſet Chriſtum Domini, priuſquam de ſæculo præſenti tranſmigraret. vnde ſequitur: Et ſpiritus ſanctus erat in eo, à quo ſcilicet iuſtificabatur. Et reſpon. ac. à Spiritu ſancto, &c. AMBR. Cupiebat ipſe quidem corporeę vinculis fragilitatis abſolui, ſed expectabat videre promiſſũ: ſciebat enim quia beati oculi qui viderẽt. GREG. moral. In quo etiam diſcimus quanto deſiderio ex plebe Iſraelitica ſancti viri incarnationis eius myſterium videre cupierunt.

Li. 2. in Lucam in titu. de Sim. & An. parum à princ. to. 5.

Li. 2. in Lucam in titu. de Simeone & An. ante medium tom. 5.

Lib. 7. ſuper illud: Nunquid: rugiet onager. cap. 4. in nouis exempl.

BED. Videre autem mortem, experiri eam significat. multúmque felix mortem videbit carnis, quicũque Chriſtum Domini prius oculis cordis videre ſatagerit, conuerſationem habẽdo in cæleſti Hieruſalem, templi Dei limina frequentando, hoc eſt, ſanctorum, in quibus Deus habitat, exempla ſectando. Eadem autem ſpiritus gratia, qua olim venturum præcognouerat, & nunc venientem cognouit. vnde ſequitur: Et venit in ſpiritu in templum.

Luc. 2. ſuper illud: Reſpõſ. accepit non viſurum ſe mortem. tom. 5.

Videre mortem quid ſit.

ORIG. Et tu, ſi vis tenere Ieſum, & amplexari manibus, omni labore nitere, vt ducem habeas ſpiritũ, veniaſque ad templum Dei. Sequitur enim: Et cùm inducerent puerum Ieſum parẽtes eius, ſcilicet Maria mater, & Ioſeph, qui putabatur pater, Vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo: & ipſe accepit eum in vlnas ſuas.

Homo. 15. in Lucã. circa med. illius.

GREG. Nyſſ. Quàm beatus ille ſacer ad ſacra introitus, per quem ad vitæ terminum maturauit. Beatæ manus quæ verbum vitæ palpauerunt, & vlnæ quoque quas ad ſuſceptionem parauit.

BEDA. Accepit autem iuſtus ſecundum legẽ puerum Ieſum in vlnas ſuas, vt ſignificet iuſtitiam operum, quæ ex lege erat per manus & brachia figuratorum: humili quidem, ſed ſalutari fidei euangelicæ gratiæ imitandum. Accepit ſenior infantem Chriſtum, vt inſinuet hoc ſæculum quaſi ſenio iam defeſſum ad infantiam & innocentiam Chriſtianæ conuerſationis rediturum.

Super illud: Et accepit eum in vlnas. tom. 5.

Et benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundũ verbum tuum in pace.

Quia viderūt oculi mei salutare tuū, Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Homi. 15. in Luc. parum à princip.

ORIG. Si autem ad tactum fimbriæ vestimēti mulier sanata est, quid putandum est de Simeone, qui in suas vlnas accepit infantem, & gaudebat vidēs paruulum à se gestari? qui venerat ad vinctos resoluendos, sciens neminem eum posse de claustro corporis emittere cum spe futuræ vitæ, nisi is quem in brachiis continebat? vnde dic. Et benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine.

Theoph. in hoc loco. Homi. 15. in Luc. parum ante med.

THEO. Quòd dicit Domine cōfitentis est quod ipse mortis est & vitæ Dominus, & sic puerū quem suscepit, Deū confitetur. ORIG. Q. d. quandiu Christum non tenebam, clausus eram, & de vinculis esire non poteram. BASIL. Si autem voces iustorum inquiras, omnes super hoc mūdo, & eius flebili mora ingemiscunt. Heu mihi, dicit Dauid, quia incolatus meus prolongatus est. AMBR. Vidit ergo iustū velut corporeæ carcere molis inclusum velle dissolui, vt incipiat esse cum Christo. sed qui vult dimitti, veniat in tēplum, veniat in Hierusalem, expectet Christum Domini, accipiat in manibus verbū Dei, & complectatur velut quibusdam fidei suæ brachiis: tunc dimittetur, vt nō videat mortem qui viderit vitam.

Li. 2. in Luc. sub tit. de Simeone, & Anna parū ante mediā. tom. 5.

Benedictio Simeonis.

GRAECVS. Simeon autem benedicebat Deū inter cætera, quòd promissa sibi facta, sortita erant efficaciæ veritatem, nam consolationem Israel oculis perspicere meruit, & manibus portare, & ideo dicit, Secundum verbum tuum, id est, cùm finem obtinuerim promissorum: at vbi visibiliter sensi quod desiderabam, nunc soluis tuum seruum, nec gustu mortis attonitum, nec hæsitationis cogitationibus conturbatum: Et ideo subditur: In pace.

GREG. Nyss. Quia postquam Christus culpam hostilem destruxit, nos quoque patri recōciliauit, facta est translatio sanctorum in pace.

Homi. 15. in Luc. à med. illius.

ORIG. Quis est autē qui de sæculo isto recedit in pace, nisi is qui intelligit quòd Deus erat in Christo mundum recōcilians sibi? nihilque habet inimicum Deo, sed omnē pacē bonis in se operibus assumpsit.

GRAECVS. Fuerat autē sibi repromissum, nō visurum se mortem, nisi prius videret Christū Domini: & ideo hoc implerū ostendens subdit: Quia viderūt oculi mei salutare tuum. GREG. Nyss. Beati oculi tui, tam animæ quàm corporis: hi quidem visibiliter Deum suscipiētes, illi verò non solùm quæ visa sunt attendentes, imò illuminati fulgore spiritus Domini verbum in carne cognoscentes, salutare nāque quod tuis oculis percepisti, ipse Iesus est quo nomine salus declaratur. CYRIL. Fuerat autem Christi mysterium, quod patuit in vltimis temporibus sæculi præparatum ante mundi originem. vnde sequitur: Quod parasti ante faciem, &c. ATHA. Scilicet confectam toti mundo per Christum salutem: qualiter ergo suprà dictum est, quòd expectabat Israel consolationem? eo quod scilicet tunc futuram esse consolationem Israel agnouit in spiritu, cùm & in omnibus populis paratum est salutare. GRAEC. Attende etiam sagacitatem digni & venerandi senis: antequàm dignus videretur beatæ visionis, præstolabatur solamē Israel. Vt autem quod sperabat, obtinuit: exclamat se vidisse salutem omnium populorum. adeo enim infantis ineffabile iubar illustrauit eum, vt processu temporis secutura mox sibi fierent nota.

Intellectus verborum.

Theophila. Super illud: ante faciem omn. populorum.

THEO. Signanter autem dicit, Ante faciem: vt scilicet omnibus eius incarnatio appareret. hoc autem salutare dicit esse gentium lumen, & gloriam Israel. vnde sequitur: Lumen ad reuelationem gentium.

ATHAN. Gentes enim ante Christi aduentum in vltimis tenebris erant constitutæ, cognitione diuina priuatæ. CYRIL. Sed Christus adueniens factus est lux tenebrosis & erraticis, quos diabolica manus pressit. Vocati sunt autem à Deo patre ad notitiam filij, qui est lux vera. ATHA. Israel autem licet tenuiter lege illuminabatur & ideo non dicit quòd lumen illis protulerit, sed subdit: Et gloriā plebis tuæ Israel. Memorans antiquam historiam: quòd sicut olim Moyses Dominum alloquendo, gloriosam retulit faciem, sic & ipsi diuinam humanitatis lucē pertingētes vetus abiicientes velamen, in eandem imaginem transformarentur de gloria in gloriam.

CYRIL. Nam etsi quidam eorum inobedientes fuerint, tamen reliquiæ saluæ factæ sunt, & per Christum peruenerūt ad gloriam. Harum primitiæ fuêre diui apostoli, quorum fulgores vniuersum orbem illuminant: fuit etiam Christus singulariter Israel gloria, quia secundum carnem ex eis processit: quanuis cunctis, vt Deus, præesset per sæcula benedictus.

Super illud: Lumen ad reuel. to. 5.

GREG. Nyss. Et ideo signanter dixit Plebis tuæ: quia non ab eis tantū est adoratus, sed insuper ex eis est secundum carnem natus. BED. Et bene reuelatio gētium Israelis gloriæ præfertur, quia cùm plenitudo gētium introierit, tunc omnis Israel saluus erit.

Et erāt pater eius & mater eius mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinā, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signū cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

GRAECVS. Trāscendentium rerum notitia, quoties in memoriam venerit, toties renouat in mente miraculum. vnde dicitur: Et erant pater eius & mater, &c. ORIG. Tam ab angelo quàm à multitudine cælestis exercitus, necnon & à pastoribus & ipso Simeone. BEDA. Patrem Saluatoris appellat Ioseph, non quòd verè, iuxta Fotinianos, pater fuerit ei, sed quo ad famam Mariæ conseruandam, pater sit ab omnibus æstimatus.

Homi. 17. in Luc. non remotè à prin. Beda super illud: erant pater eius & mater mirantes. to. 5.

Ioseph quomodo pater Iesu dicitur.

AVG. Quanuis & eo modo pater illius valeat dici quo & vir Mariæ: rectè intelligitur sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij multo videlicet coniunctius, quàm si esset aliunde adoptatus. neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia non eum concubando genuerat, quandoquidem pater esset & ei, quem non ex sua coniuge procreatum aliunde adoptasset.

Homi. 17. in Luc. parum à prin.

ORIG. Qui autem altius aliquid inquirit, potest dicere quoniam generationis ordo à Dauid vsque ad Ioseph deducitur: ne videretur frustra Ioseph nominari, quia pater non fuerat Saluatoris. vt generationis ordo haberet locum, pater Domini appellatus est. GRAECVS. Laudibus autem diuinis exhibitis, vertit se Simeon ad benedictionem adducentium puerum. vnde sequitur: Et benedixit illis Simeon. Benedictione igitur vtrunque donat, occultorum verò præsagia dirigit tātum ad matrem, quatenus per communem benedictionem non priuetur

Ioseph

Ioseph similitudine patris. per ea verò quæ dicit matri seorsum à Ioseph, veram eam prædicit genitricem. vnde sequitur: Et dixit ad Mariam matrem, &c.

Li. 2 in Lucam in cap. de Simeone & Anna circa mediũ illius. tom. 5. Homi. 17 in Luc. non remotè à prin.

AMARO. Vide vberem in omnes gratiam Domini in generatione diffusam, & prophetiam incredulis negatam esse, non iustis. Ecce & Simeon prophetizat, in ruinam & resurrectionem multorum venisse Christum Iesum. ORIG. Qui simpliciter exponit, potest dicere in ruinam eum venisse infidelium, & in resurrectionem credentium.

Christus lux est mundi.

CHRYS. Sicut. n. lux, etsi oculos debiles turbet, lux est, hoc modo Saluator perseuerat, etsi corruant plurimi. neque enim est eius officium destructio, sed eorum vesaniæ, quãobrem non solùm ea salute bonorum, sed etiam ea malorum dissipatione virtus eius ostenditur. Nam sol, quoniam multum radiat, propterea visus debiles præcipuè perturbat.

GREG. Nyss. Attende autem distinctionis exquisitam prolationem: præparatio quippe salutis dicitur, coram omni populo, sed casus & subleuatio plurimum. Diuinum. n. propositum est salus, & deificatio singulorum: casus autem & sublenatio consistit in plurium intentione credentium & non credentium. Quòd autem iacentes & increduli subleuẽtur, non est absurdum. ORIG. Qui autem curiosus interpres est, dicit nequaquam eum cadere qui ante non steterit. Da mihi igitur quis fuerit ille qui stetit, in cuius ruinam Saluator aduenerit.

Homi. 17. in Luc. non multũ procul à prin.

GREG. Nyss. Sed per hoc designat ruinam ad infima, quasi non puniendus æqualiter ante incarnationis mysterium, & post datam dispẽsationem & prædicationẽ. Et maximè hi sunt ex Israel, quos necesse erat, & pristinis bonis carere, & pœnas luere grauiores, quàm omnes aliæ gentes, eo quòd dudum prophetatum in eis & adoratum, & ex eis productum minimè susceperunt. Idcirco specialiter eis minatur ruinam non solum à spirituali salute, sed etiam propter destructionem vrbis & habitantium ciuitatem. Resurrectio verò promittitur credentibus, partim quidem velut sub lege iacẽtibus, & ab eius seruitute subleuandis, partim verò velut cõsepultis cum Christo, & ei consurgentibus. His autem verbis intellige per concordiam intellectuum, ad dicta prophetica vnum & eundem Deum & legislatorem, & in prophetis in nouo testamento locutum esse. Lapidem namque ruinæ & petram scandali futurum, ne confundantur credentes in eum, sermo propheticus declarauit. ORIG. Est autem & altius quid intelligendum aduersus eos qui contra conditorem latrãt, dicentes; Ecce Deus legis & prophetarum, videte qualis sit. Ego, inquit, occidam, & ego viuificabo, si propterea cruentus est iudex & crudelis conditor, manifestissimum est & Iesum esse illius filium: eadem siquidem de eo hic scripta sunt, quòd veniat in ruinam & resurrectionem multorum.

Homi. 16. in Luc. paulo ante med.

Iesus Dei filius.

Li. 2 in Luc. in tit. de Simeone & Anna to. 5. Homi. 17. in Lucam, inter prin. & med.

AMAR. Vt scilicet iustorum iniquorumque merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum iudex verus & iustus, aut supplicia decernat, aut premia. ORIG. Videndum est autem ne fortè Saluator non æquè aliis in ruinam venerit & in resurrectionem, quia enim in peccato stabam, primo mihi vtilitas fuit vt caderẽ, & peccato morerer. Denique & sancti & prophetæ, quando angustius aliquid cõtemplabantur, cadebant in faciem suam, vt peccata per ruinam plenius purgarentur: hoc ipsum & Saluator tibi primum concedit: peccator eras, cadat in

A te peccator, vt possis dehinc resurgere & dicere: Si commortui sumus, & conuiuemos.

CHRY. Resurrectio quidem est conuersatio noua: cùm. n. lasciuus castus efficitur, auarus misericors, atrox mansuescit, resurrectio celebratur, mortuo quidem peccato, resurgẽte verò iustitia. Sequitur: Et in sig. cui contrad. BASIL. Signum contradictionem accipiens propriè crux dicitur à scriptura. Fecit. n. inquit, Moyses serpentem æneum, & posuit pro signo. GREG. Nyss. Miscet autem dedecus gloriæ. Huius enim rei nobis Christicolis est hoc signum indicium, contradictionis verò, dum ab his quidem accipitur vt ridiculosum & horribile, ab his

Ruinæ & resurrectionis significatio.

B vero admodum aduenerandum. Vel forsan ipsum Christum nominat signum, tanquam supra naturam existentem. & signorum auctorem.

BASIL. Est enim signum alicuius rei mirabilis & occultæ indicatiuum, visum quidẽ à simplicioribus, intellectum verò ab habẽtibus exercitatum intellectum. ORIG. Omnibus autem quæ de Christo narrat historia, contradicitur, non quod contradicant hi qui credebãt in eum. nos quippe scimus omnia vera esse quæ scripta sunt, sed quia apud incredulos vniuersa quæ de eo scripta sunt, signum sunt cui contradicetur. GREG. Nyss. Hæc siquidem de filio dicũtur, spectant tamen ad eius genitricem, dum

Homi. 17. in Luc. in med. illius.

C singula sibi assumit simul periclitata & glorificata: nec tantum prospera, sed illa denunciat etiam dolorosa. Nam sequitur: Et tuam ipsius anim. pertran. glad. ORIG. Nulla docet historia beatam Mariam ea hac vita gladij occisione migrasse, præsertim cùm non anima, sed corpus ferro soleat interfici: vnde restat intelligi gladium illum, de quo dicitur. Et gladius in labiis eorum, hoc est, dolorem Dominicæ passionis animam eius pertransisse, quæ etsi Christum vt pote Dei filium spõte propria mori videret, mortemque ipsam nõ dubitaret esse deuicturum, ex sua tamen carne procreatum, non sine doloris affectu potuit videre crucifigi. AMBR. Vel prudentiam

Priora hæc verba habet Ambr. lib. 2. in Luc. inter. de Simeone & Anna.

Gladius Simeonis qualis.

D Mariæ non ignaram mysterij cælestis ostendit: viuum est enim verbum Dei & validum, & acutius omni gladio acutissimo. AVG. de q. no. & vet. te. Vel per hoc significauit, quod etiam Maria, per quam gestum est incarnationis mysterium, in morte Domini stupore quodam dubitauit, videns filium Dei sic humiliatum, vt vsque ad mortem descenderet. Et sicut gladius pertransiens iuxta hominem timorem facit, nõ percutit, ita & dubitatio mœstitiam fecit, non tamen occidit: quia non sedit in animo, sed pertransiit quasi per vmbram. GREG. Nyss. Sed nec ipsam solam in ea passione occupari significat, cùm subditur: Vt reuel. ex mul. cor. cogitationes.

Li. 2. in Lucam cir. de Sim. & An. à med. to. 5. Cap. 73. incipit hic lib. Deus verò perfectus est. tom. 4.

E quod dicit vt euentum designet, non autem causaliter ponitur. His enim omnibus euenientibus, secuta est erga multos intẽtionem detectio. Quidam enim Deum fatebantur in cruce, alij ne sic ab infamiis & criminationibus desistebãt. Vel hoc dictum est quatenus tempore passionis, pateant ea plurium cordibus meditationes, & emendentur per resurrectionẽ: velox enim illis post ambiguitatem certitudo superuenit, nisi fortè renelationem, illuminationem quis æstimet, vt solitum est scripturæ.

BED. Sed & vsque ad consummationem sæculi præsentis ecclesiæ animam gladius durissimæ tribulationis pertrãsire non cessat, cùm signo fidei ab improbis cõtradici, cùm audito Dei verbo multos cum

Super illud: Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. tom. 5.

Christo resurgere, sed plores à credulitate ruere gemebunda pertractat, cùm reuelatis mulrorum cordium cogitationibus, vbi optimum euangelij seuit semen, ibi zizania vitiorum vel plus iusto præualere, vel sola germinare conspicit. ORIG. Cogitationes etiam malæ in hominibus erant, quæ propterea reuelatæ sunt, vt occideret eas ille qoi pro nobis mortuos est. quandiu enim absconditæ erant, impossibile erat eas penitus interfici: vode & nos si peccauerimus, debemus dicere: Iniquitatem meam non abscoodi. Si enim reuelauerimus peccata nostra, non solùm Deo, sed his qui possunt mederi vulneribus nostris, delebuotur peccata nostra.

Hom. 17. in Luc. inter med. & fin.

B

Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser. hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Et hæc ipsa hora superueniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.

Lib. 2. in Lucam circa de Sim. & Anna. &c. parū à fin. tom. 5.

C

AMBR. Prophetauerat Simeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo: debuit & vidua prophetare, ne qua professio deesset aot sexus. & ideo dicitur: Et erat Anna proph. &c.

Confessio Christi oascentis. *Theoph. in hoc loco.*

THEO. Immoratur Euangelista circa Annæ descriptionem, & patrem, & tribum enarrans, testes quasi multos adducens, qui patrem & tribum viderunt. GRG. Nyss. Vel quia tunc temporis, cùm hac aliæ quædam eodem nomine nuncupabātur. Vt igitur ad eam manifesta discretio fieret, patrem eius commemorat, & generis qualitatem describit.

Li. 2. in Lucam in titulo de Simeo. & Anna circa finem. tom. 1. Homi. 17. in Luc. non multum procul à fine.

AMBR. Antea verò & stipendiis viduitatis, & moribus talis inducitur, vt digna fuisse credatur, quę redemptorem omnium nunciaret. vnde sequitur: Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cū viro, &c.

D

ORIG. Neque enim spiritus sanctus fortuitu habitauit in ea: bonum enim est primum, si qua potest, virginitatis gratiam possidere. Si autem hoc non potuerit, sed euenerit ei vt perdat virum, vidoa perseueret. qood quidem non solùm post mortem viri, sed etiam cum ille viuit, debet habere, io animo, vt etiam si non euenerit, voluntas ipsius & propositum à Domino coronetur, & dicat: Hoc voueo, hoc promitto, si mihi humanum aliquid, quod non opto, contigerit, nihil aliud faciam, quam vt incontaminata & vidua perseuerem. Iustè ergo sancta mulier spiritum prophetandi meruit accipere, quia longa castitate, longis etiam ieiuniis ad hoc culmen ascenderat. vnde sequitur: Quæ non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus, &c.

Laus viduitatis.

E

GREG. In quo liquet quòd cæterarum virtutum inerat ei congeries, & aspice conformem Simeoni virtutibus: simul enim erant in templo, simul etiam digni reputati sunt prophetica gratia. vnde sequitur: Et hæc ipsa hora superu. &c.

GREGO. Nyss. Hoc est, regratiabatur videndo mundi salutem in Israel, & confortabatur de Iesu: quoniam ipse esset redemptor, idémqoe Saluator. vnde sequitur: Et loquebat. de illo omnib. qui exp. &c. Verum quia Anna prophetissa modicū aliquid & non nimis clarū de Christo disseruit eoangelium,

A

non seriatim induxit quæ ab ea sunt dicta. Forsan autem ob hoc aliquis Simeonem præuenisse fatebitur, eo quòd is quidem formam legis gerebat: nam & ipsum oomen ootat obedientiā, illa verò gratiæ, quòd interpretatio nominis manifestat: inter quos Christus medius erat, idcirco illum quidem dimisit cum lege morientem, hanc verò fouet vltrà viuētem per gratiam. BEDA. Iuxta iotellectum etiam mysticum Aona ecclesiam significat, quæ io præsenti spoosi sui est morte qoasi viduata. Numerus etiam anoorum viduitatis eius tempus ecclesiæ designat, quo in corpore constituta peregrioatur à Domino. septies quidem duodeni, octogintaquatuor faciunt, & septem quidem ad huius sæculi cursum, qui diebus septem voluitur, duodecim verò ad perfectionem doctrinæ apostolicæ pertinent. Ideóque siue vniuersalis ecclesia, seu qoælibet anima fidelis, quæ totom vitæ suæ tempus apostolicis curat mancipare iostitutis, octogintaquatuor annis Domino seruire laudatur. Tempus etiam septem anoorum, quo cum viro suo manserat, congruit: nam propter dominicæ priuilegium maiestatis, quo in carne versatus docuit, in signum perfectionis simplex septem annorum est oumerus expressus. Arridet etiam ecclesiæ mysteriis Anna, & gratia eius interpretatur: & filia Phanuelis, qui facies Dei dicitur: & de tribu Aser, id est, beati descendit.

Lib. 2. super illud: Et erat Anna prophetissa. tom 5. Seosus allegoricus.

C

Et vt perfecerunt omnia secundùm legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat, & confortabatur: plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem, in die solenni Pascha.

BEDA. Prætermisit hoc loco Lucas, quæ à Matthæo satis exposita nouerat: Dominū videlicet post hoc ne ab Herode necandus inueniretur, & in Ægyptum à parētibus esse delatum, defuncto Herode sic demum in Galilæam reuersum Nazareth ciuitatem suam inhabitare cœpisse. Solent enim Euangelistæ singoli sic omittere quædam, quæ vel ab aliis commemorata viderunt, vel ab aliis commemoranda in spiritu præuiderunt, vt cōtinuata suæ narratioois series, quasi nulla prætermisisse videantur, quæ tamen alterius Euangelistæ considerata scriptura quo loco transita fuerint, diligens lector inueniat. Vode multis prætermissis Lucas dicit: Et vt perfecerunt omnia, &c. THEO. Erat quidem eorum ciuitas Bethlehem sicut patria, Nazareth verò tanquam habitaculum. AVGV. de conc. Euangel. Forte autem hoc mouet, quomodo dicat Matthæus, propterea cum puero parentes eius ijsse in Galilæam, quia metu Archelai in Iudæam ire noluerunt, cùm propterea magis ijsse in Galilæam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth Galilææ, sicut Lucas hic non tacet. Sed intelligēdum est, vbi angelos in somnis in Ægypto dixit ad Ioseph, Surge & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel: sic iotellectum primo esse à Ioseph, vt putaret iussum se esse pergere in Iudæam: ipsa enim intelligi primitus potuit terra Israel porrò autem postea quooiam comperit illic regnare filium Herodis Archelaum, noluit obiicere se illi periculo, cùm posset terra Israel etiam sic intelligi, vt etiam Galilæa illi deputaretur, quia & ipsam populus Israel incolebat.

Beda. in hoc loco. tom. 5. D *Theo. in hoc loco.* *Lib. 2. ca. 9. in princ. illius. tom. 4.* E Mos euangelistarū.

GRAECVS.

GRÆC. Vel aliter: Enumerat hic Lucas tempus ante descensum in Ægyptum: neque enim ante purgationem eam Ioseph deduxisset. Ante verò quàm in Ægyptum descenderent, non receperant, per oracula, vt Nazareth pergerent, imò quasi libentius in patria conuersantes, illuc vltro pergebāt. Cùm enim ad nihil aliud ascensus in Bethlehem euenisset, nisi causa descriptionis, expedito eo, cuius causa ascenderant, descendunt in Nazareth. THEO. Poterat autem secundum corpus ex ipso vtero in mensuram maturæ ætatis prodire, sed videretur hoc secundum phantasiam, propterea paulatim crescit. vnde sequitur: Puer autem crescebat. & confortabatur.

Theo. sup. il. puer autem cre.

BED. Notanda est distinctio verborum, quia Dominus Iesus Christus in eo quòd puer erat, id est, habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & cōfortari habebat. ATHAN. Cæterum si secundum quosdam caro in diuinam naturam mutata est, quomodo capiebat augmētum? increato enim augmentum attribuere, nepharium est. CYRIL. Decenter verò ætatis incremēto sapientiæ cōiunxit augmentum, cùm dicit: Et cōfortabatur, scilicet spiritu. nam iuxta mensuram ætatis corporeæ, natura diuina sapiētiam propriam reuelabat. THEO. Si enim dum paruus ætate erat, omnem sapientiam demōstrasset, videretur prodigium: sed per profectum ætatis seipsum ostendebat, vt totum impleret orbem. Non autem quasi suscipiens sapientiam, spiritu confortari dicitur. quod enim ab initio perfectissimū est, quomodo potest deinde perfectius fieri? vnde sequitur: Plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.

Luc. 2. super illud: Puer autem cres. tom. 5.

Theo. sup. illud: Puer autem cres.

Profectus pueri Iesu.

BED. Sapientia quidem, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: gratia autem, quia homini Iesu Christo magna gratia donatū est, vt ex quo homo fieri cœpisset, perfectus esset & Deus: multo autem magis in eo quòd verbum Dei, & Deus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Adhuc autem cùm paruulus esset, habebat gratiam Dei, vt quomodo in illo omnia mirabilia fuerant, ita & pueritia mirabilis esset, vt Dei sapientia compleretur. Sequitur: Et ibant parētes eius per omnes annos in Hierusalem, in die solenni Paschæ.

Lu. 2. super illud: Puer autem cres. tom. 5.

CHRYS. In Hebræorum solēnitatibus non solùm tēpus, sed etiam locū obseruare lex iusserat, & ideo nec Domini parentes extra Hierosolymā celebrare Pascha volebant. AVG. de con. Euang. Quomodo autem ibant parentes eius per omnes annos pueritiæ Christi in Hierusalem, si Archelai timore illuc prohibebantur accedere? hoc mihi dissoluere non esset difficile, nec si aliquis euāgelistarum expressisset, quandiu regnaret Archelaus. Fieri enim poterat, vt per diem festum inter tam ingentē turbam latēter ascenderent, mox reuersuri, vbi tamen aliis diebus habitare metuerunt, vt nec solennitate prætermissa essent irreligiosi, nec continua mansione conspicui. cùm verò etiam de regno Archelai omnes quàm fuerit, diuturnum tacuerint, iste quoque intellectus patet, quòd Lucas dicit, Per omnes annos eos ascendere solitos in Hierusalem, tunc accipiamus factum, cùm iam non timeretur Archelaus.

Lu. 2. ca. 10. in prin. to. 4.

Historiæ expositio.

Et cùm factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymā secundum consuetudinē diei festi consummatisq; diebus cùm redirent, remansit puer Iesu in Hierusalē, & nō cognouerunt parentes eius. Existimantes autē illū esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebāt eum inter cognatos & notos. Et nō inuenientes eum, regressi sunt Hierusalem requirentes eum. Et factū est post triduū inuenerunt illum in tēplo, sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantē eos. Stupebāt autem omnes qui eum audiebant super prudentia & responsis eius. Et videntes, admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quòd me quærebatis? Nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi nō intellexerūt verbū quod locutus est ad eos.

CYRIL. Quia dixerat Euangelista, quòd puer crescebat & cōfortabatur, proprium sermonem verificat, inducēs Iesum vnà cum sacra virgine in Hierusalem ascendētem. vnde dicitur: Et cùm factus, &c.

GRÆC. Non enim indicium sapientiæ trāscendit ætatis mensuram, sed quo tempore penes nos discretionis ratio perfici consueuit, 12. s. anno Christi sapientia demonstratur. AMBR. Vel à 12. anno Dominicæ sumitur disputationis exordium: hîc enim prædicādæ fidei euāgelizantiū numerus debebatur.

Li. 2. in Luc. in tit. de exo. disputationis Iesu in prin. tom 5.

BED. Possumus & hoc dicere, quia sicut septenario numero, sic & duodenario qui multiplicatis inter se inuicem septenarij partibus cōstat, vel rerum vel temporum vniuersitas ac perfectio definetur: atque ideo quo omnia loca vel tempora doceat occupari, rectè à 12. numero iubar Christi sumit exordiū.

Luc. 2. ca. 8. secundum Beda ordi. parū à prin. tom. 5.

BED. in hom. Quod autem Dominus per omnes annos cum parentibus in pascha Hierosolymam venit, humilitatis est humanæ indicium: hominis namque est ad offerenda Deo sacrificia cōcurrere, & eum orationibus cōciliare. Fecit ergo Dominus inter homines homo natus, quod faciendum hominibus per angelos imperauit Deus: vnde dicitur: Secūdum cōsuetud. di. fe. Sequamur igitur iter humanæ conuersationis eius, si deitatis gloriam delectamur intueri.

In ho. euan. quod canitur in Dominica inf. oct. epiph aliqu. à prin. to. 5.

Exēplum Christi proponitur.

GRÆC. Celebrato autem festo aliis remeantibus, Iesus latenter remāsit. vnde sequitur: Cōsummatisque diebus cùm redirent, remāsit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parētes eius. Dicit autem, Cōsummatis diebus, quia septem diebus durabat solemnitas. Ideo autem latenter remanet, ne parentes impedimento essent disputationi peragendæ cum legisperitis. vel forsitā hoc euitans, ne videatur parentes contemnere, si mandatibus nō pareret. Latēter ergo remanet, ne aut retrahatur, aut sit inobediens. ORIG. Non autem miremur parentes vocatos, quorum alter ob partū, alter ob obsequium patris & matris meruerunt vocabula. BEDA. in Luc. Sed quæret aliquis, Quomodo Dei filius tāta parentū cura nutritus potuerit obliuiscēdo relinqui? Cui respondendum: Quia filiis Israël moris fuit, vt tēporibus festis vel Hierosolymā confluētes, vel ad propria redeuntes, seorsum viri, seorsum fœminæ incederēt, infantésq; vel pueri cum quolibet parente indifferenter ire potuerint: ideóq; Mariam vel Ioseph vicissim putasse puerū Iesum, quē secū nō cernebāt, cū altero parēte reuersum. vnde sequitur: Exist. aut. il. esse. &c. ORIG. Sicut autem quando insidiabātur ei Iudæi, elapsus est de medio eorum, & nō apparuit: sic & nunc puto remansisse puerū Iesum, & parentes eius vbi remanserit, ignorasse. Sequitur enim:

Homi 19. in Luc. circa med. illius.

Parentes Christi quomodo intelligendi.

Luc 2. ca. 9. in Bed. paulo à prin. to. 9.

Hom. 19. in Lucam circa med. illius.

Nn

Et non inuenientes, regressi sunt in Hierusalem requirẽtes eum. GLOS. Vna quidem die reuersi sunt à Hierusalem, secunda quærunt inter cognatos & notos, & non inuenientes tertia die regressi sunt in Hierusalem, & ibi inuenerunt. vnde sequitur: Et factum est post triduum inuenerunt illum, &c.

Glosa ordin. in hoc loco.

ORIG. Non statim vt quæritur, inuenitur: nõ enim inter cognatos & carnis propinquos inuenitur Iesus, neque enim poterat humana cognatio Dei filiũ continere. Non inuenitur inter notos, quia maior est mortali notitia: in multorũ comitatu nõ potest inueniri, nec vbiq; inuenerunt, sed in tẽplo. Et tu ergo quære Iesum in templo Dei, quære in ecclesia, vbi Christi sermonem atq; sapientiam, id est, filium Dei reperies. AMBR. Post triduum reperitur in templo, vt esset indicio, quia post triduum triumphalis passionis in sede cælesti & honore diuino fidei nostræ se ostenderet resurgens, qui mortuus credebatur.

Homi. 18. in Lu. ante me. illius.

Li. 2. in Luc. in c. de exor. prædi. Iesu à med. tom. 5.

B

GLOS. Vel quia quæsitus aduentus Christi à patriarchis ante legem nõ est inuentus, quæsitus à prophetis & iustis sub lege non est inuentus, quæsitus à Gentibus sub gratia inuenitur. ORIG. Quia verò paruulus erat, inuenitur in medio præceptorum sanctificans & erudiens eos. Vnde dicitur: Sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Et hoc pietatis officio, vt nos doceret quid pueris, quamuis sapientes & eruditi sunt, conuenit, vt audiant potius magistros, quàm docere desiderẽt, & se vana ostentatione non iactẽt. Interrogabat autem non vt addisceret, sed vt interrogãs erudiret. ex vno quippe doctrinæ fonte manat, & interrogare & respondere sapienter. vnde sequitur: Stupebant autem omnes qui eum audiebant super prudentia, &c.

Glosa ordin. in hoc loco.

Tridui Christi mysteriũ.

Homi. 19. in Luc. parum ante finem

C

BED. Ad ostendendum enim quia homo erat, homines magistros humiliter audiebat, ad probandum verò, quia Deus erat, eisdem loquẽtibus sublimiter respondebat. GRÆC. Quærit enim rationabiliter, audit prudenter, respondétque prudẽtius, quod stuporem faciebat. vnde sequitur: Et videntes, admirati sunt. CHRY. super Ioan. Nullum quippe miraculum egit Dominus in pueritia, hoc tamen vnum prodit Lucas, per quod admirabilis videbatur.

In ho. etiam, quod caueatur Domin. infra. octa. epiph. to. 7.

D

BED. Diuina siquidem lingua sapientiã prodebat, sed infirmitatem ætas prætendebat humanam. vnde Iudæi inter alta quæ audiunt, & infirma quæ vident, dubia admiratione turbantur. nos autẽ nequaquam miremur si scientes secundũ Prophetã quòd sic paruulus natus est nobis, quòd permanet Deus fortis.

Lu. 2. ca. 8. in Bed. super illud: stupebant autem omnes.

GRÆC. Miranda verò Dei genitrix maternis affecta visceribus, quasi eum lamentis inquisitionem dolorosam ostendit, & omnia sicut mater & fiducialiter & humiliter & affectuosè exprimit. vnde sequitur: Et dixit mater eius ad illum, Fili, quid fecisti? &c.

E

ORIG. Nouerat virgo sacrata hunc nõ esse filium Ioseph, & tamen patrem vocat illius spõsum suum, propter Iudæorum suspicionem æstimãtium ipsum vulgo fore conceptum. Dicetur autem fortè simplicius, quòd eum honorauit Spiritus sanctus patris nomine, eo quòd puerum Iesum educauit: artificiosius verò, eo quòd genealogiã Ioseph ex Dauid produxit, ne superflua censeretur. Cur autẽ dolẽtes eum quærebant, an ex eo quòd perierit, an errauerit? Absit. Nunquid enim fieri poterat, vt perditũ formidarent infantẽ, quem Dominum esse cognouerãt? sed quomodo tu si quãdo scripturas legis, quæris in eis sensum cum dolore, nõ quòd scripturas errasse arbitreris, sed veritatẽ, quam intrinsecus habent, quæris inuenire: ita illi quærebant Iesum, ne fortè relinquens eos reuersus esset ad cælos, cùm illi placuisset iterum descensurus. Oportet ergo eum qui quærit Iesum, non negligenter & dissolutè trãsire, sicut multi quærunt, & non inueniunt, sed cum labore & dolore.

Homi. 17. in Lucam circa prin.

Theo. etiam in hoc loco habet priora verba.

Honor delatus Ioseph.

Orig. ho. 17. in Lu. circa medium, & Theo. Lu. 2. aliquã. ante fine cõment.

A

GLOS. Vel metuebant ne quòd Herodes in infantia eius patrasse quæsierat, tunc iam in pueritia positum inuenta opportunitate alij interficerent.

Glosa ordin. sup illud: & requirebant eum.

GRÆC. Sed ipse Dominus respondet ad omnia, & corrigens quodammodo dictum eius, de eo qui putabatur pater, verum patrem manifestat: docẽs non per infima gradi, sed in altum extolli. vnde sequitur: Et ait ad illos, &c. BED. Et quòd potius debebat ei cui est æternus filius, mentis oculos attollere cogit. vnde sequitur: Nesciebatis quia, &c.

B

Super illud: Nesciebatis quia in his quæ patris mei sũt, &c. tom. 5.

AMBR. Duæ sunt in Christo generationes, vna est paterna, altera materna. paterna diuinior, materna verò quæ in nostrum laborem, vsúmque descendit.

Li. 2. in Lucã. de resp. Iesu ad matrem, supri. tom. 5.

CYRIL. Hoc igitur dicit ostendens se mensuram humanam trãscendere, & innuens quod sacra virgo effecta sit ministra negocij, cùm peperit carnem: ipse verò naturaliter & verè Deus erat, & filius patris excelsi. Hinc autem Valentini sequaces audientes, quòd templum erat Dei, pudeant dicere quòd creator & legis Deus & templi nõ ipse pater est Christi.

Maria ministra Sacramenti.

C

EPIPH. Attendat & Hebion quòd post annos 12. & non post 30. annum Christus reperitur stupendus in sermonibus gratiæ. quamobrẽ nõ est dicere, quòd postquam venit ad eum spiritus in baptismo, factus fuit Christus, sed ab ipsa pueritia & templum agnouit & patrem. GRÆC. Hæc est demonstratio prima sapientiæ & virtutis pueri Iesu: quæ nanque puerilia eius vocant diabolicæ putamus esse considerationis, nisi quis ea sola velit acceptare nequaquã his quæ tenemus oppugnantia, sed magis consona propheticis dictis, quia speciosus præ filijs hominũ, & matri obediens, & moribus facetus, & visu non modicum venerandus & placidus, ad loquẽdum facundus, dulcis & prouidus, & multũ strenuitate cognitus tanquam qui repletus sapientia fuerat, & sicut in aliis sic conuersationis humanæ atque locutionis, quamuis supra hominem terminus & ratio, mãsuetudo enim sibi præcipuum elegit locum. Super hæc autem omnia nihil ascendit super verticem eius, nec humana manus excepta materna. Hinc autẽ possumus vtilitatẽ consequi. Dum enim Mariam increpat Dominus quærẽtem ipsum inter propinquos, omissionem vinculorũ sanguinis aptissimè suggerit, ostẽdens quòd non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori cõferunt, & quod homo deficit à perfectione per affectum cognatorũ. Sequitur: Et ip. &c. BED. Quia scilicet de sua diuinitate ad eos loquebatur.

Lib. 2. c. hæreso. tom. 1. c. 51. à med.

D

E

ORIG. Vel nesciebant vtrum dicẽs, in his quæ patris mei sunt, significaret in tẽplo, an aliquid altius & quod magis ædificat. Vnusquisq; enim nostrũ si bonus fuerit, potius sessio Dei patris est. Si quis autem nostrum sessio Dei patris est, habet in medio sui Iesum.

Super illud: Et ipsi non intellexerũt verb. hoc tom. 5.

Homi. 20. in Luc. paulo à princip.

Sessio spiritualis.

Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines.

GRÆC. Totam intermediam Christi vitam, quæ

est inter

est inter ostensionem ætatis & tempus baptismatis,
velot immunẽ alicuius famosi & publici miraculi &
doctrinæ, Euangelista sub vno verbo colligit, dicẽs:

Homi. 10. in Luc. parum ante med.

Et descen. &c. ORIG. Crebro Iesus descendit com
discipolis suis, nec sempet versatur in mõte. quia nõ
valebant, qui variis morhis laborabant, ascendere in
mõtem: idcirco & nonc descendit ad illos qui deor-
sum erant. Sequitur: Et erat sub. &c. GRÆC. Quã-
doque enim verbo prius leges instituens, ipse secun-
dario opere comprobabat, sicut illud: Bonus pastor
animam suam ponit pro ouihus suis. Ipse nanq; pao-
lo post nostram salutem exquirẽs animam exposuit
propriam, aliquando veto prius viuendi proponit

Tria præcepta præcipua.

exẽplar, & postea promebat verbotenus sanctionẽ,
sicut hîc hæc tria præ cæteris opere moostrans, dili-
gere Deom, honorare parentes, Deum verò & ipsis
præferre parentibus. Cùm enim reprehenderetur à
parentibus minoris curæ repotat, quã quæ sunt Dei,
denique ipsis quoque parentibus obedientiam præ-

Luc. 2. ca. 5. in Beda non procul à fine, tom. 5. Homi. 10. in Luc. circa me.

stat. BEDA. Quid enim magister virtutis, nisi offi-
ciũ pietatis impleret? Qoid inter nos aliod quã quod
agi à nobis vellet, ageret? ORIG. Discamus ergo &
oos filij parẽtibus nostris esse subiecti. quòd si patres
non fuerint, sobiiciamur his qui patrum habent æta-
tem. Iesos filios Dei subiicitur Ioseph & Mariæ, ego
verò sobiiciar episcopo, qui mihi cõstitutus est pater
puto qood intelligebat Ioseph, quia maior se erat Ie-
sus, & trepidus moderabatur imperium. Videat ergo
vnusqoisque, quòd sæpe qui subiectos est, maior sit.

Doctrina moralis.

quod si intellexerit, non eleuabitur superbia, qui est
sublimior dignitate sciens sibi meliorem esse subie-
ctum. GREG. NISS. Amplius. quoniam impuberi-
bus adhuc est imperfecta discretio, egétque per pro-
uectos ad statum prouehi perfectiorẽ: ideo cùm per-
tigisset 12. annum, paret parentibus, vt ostẽdat quòd
quicquid per promotionẽ perficitor. antequam ad
finem perueniat, obedientiam, tãquam perducẽtem
ad bonum, vtiliter amplexatur. BASIL. in libr. re-
lig. Ab ipsa autem primæua ætate parẽtibus obediẽs,
quemlibet laborẽ corporeum humiliter & reueren-
ter sustinoit. Cùm enim homines essent honesti &
iusti, egeni tamen necessariorum penuriam patien-
tes, teste præsepi partus venerandi ministro, manife-
stum est, quòd sudores corporeos cõtiooo frequen-
tabant, necessaria vitæ sibi quærentes. Iesus aotem
obediẽs illis, vt scriptura testatur, etiam in sustinen-
do labores, subiectionem plenariam sustinebat.

Li. 2. in Luc. in c. de subiect. Iesu in princ. tom. 5.

AMBR. Et miraris si patri defert qui subditor ma-
tri? non vtiq; infirmitatis, sed pietatis est ista subie-
ctio. Attollat licet caput hæreticus, vt alienis ausilija
asserat eum, qui mittitur, indigere. Nunqoid & hu-
mano egebat auxilio, vt materno seruiret imperio?
deferebat ancillæ, deferebat simulato patri, & mira-

Luc 2. ca. 8. secundum Bedæ ordinẽ paulo à fine illius, to. 5.

ris si Deo detulit? an homini deferre pietatis est, de-
ferre Deo infirmitatis? BED. Virgo autem siue quæ
intellexit, siue quæ nõdom intelligere potuit, omnia
sua pariter in corde quasi ruminanda & diligentius
scrutãda recõdebat. vnde sequitur: Et mater ei⁹, &c.

GRÆCVS. Considera prudentissimam molierem

Mariæ prudentia.

Mariam, veræ sapientiæ matrem, qualiter scholaris
sit pueri. Non enim ei vt puero, neque vt viro, sed vt
Deo vacabat: vlterios & illios voces diuinas & opera
reputabat, idcirco nil ex dictis aut actis ab eo incas-
sum illi patebat: sed sicut ipsum verbũ prius in visce-
ribus, ita nunc eiusdem modos & dicta coocipiebat,
& in corde suo quodãmodo fouebat & hoc quidem

A iam secom in præsenti contemplabatur, hoc autem
expectabat in futurum clarius reuelandum. & hac
quidem tanquam regula & lege, per totam vitam
vtebatur. vnde seqoitur: Et Iesus proficiebat, &c.

THEOP. sed inquiunt, Qoomodo potest æqualis
patri esse in substãtia, qui quasi imperfectus crescere
dicitur? non autẽ in eo, quòd est verbum, dicitur io-
cremẽtũ suscipere, sed in eo, quod factus est homo.
Si enim verè profecit, postqoam factus est caro, qui
antè imperfectus extiterat, quid ergo gratias agimus
ei, velut incarnato pro oobis? Qualiter autem si ipse
est vera sapientia, in sapiẽtia potest augeri? vel quali-
ter qui cæteris largitur gratiã, ipse in gratia promo-
uetur? Amplius, si nemo scandalizatur cùm audit,
B quòd verbum seipsum humiliauerit, infirma quædã
de Deo vero sentiens, sed potius miratur miseri-
cordiam eius, quomodo non est superuacaneũ scan-
dalizari audiendo qoòd proficit? Nam sicut pro no-
bis humiliatus est, sic pro nobis profecit, vt nos in
eo proficiamus, qui lapsi fuimus per peccatum. nam
quicquid spectat ad nos ipse verè pro nobis Christus
suscepit, vt cuncta reformet in melius. CYRIL. Et
attende quòd non dixit proficere verbom, sed Ie-
sum, ne simplex verbũ proficere intelligas, sed ver-

Dictamen legis naturalis.

bum caro factum. THEO. Et sicut verbum in carne
passum fatemur, quamuis sola caro fuit passa. quia
C caro verbi erat, qoæ patiebatur: ita proficere dicitur
ex eo, quòd homanitas proficiebat in ipso.

GREG. Nazianz. Dicitur autem secũdum huma-
nitatem proficere, non quòd ipsa suscipiat augmen-
tum, quæ ab initio fuit perfecta, sed ex eo quòd pau-
latim manifestabatur. THEO. Naturalis enim lex
respoit hominẽ sensu maiori vti, quàm ætas corpo-
ris patiatur. erat itaq; verbum factum homo perfe-
ctum, cùm sit virtus & sapientia patris. Verùm quia
dandum erat aliquid nostræ naturæ moribos, ne ali-
qood extraneum à videntibus reputetur, tanquã ho-
mo paolatim crescẽre corpore manifestabat seipsũ,
& quotidie sapientior ab audientibus & videntibus

Profectus Iesu.

D censebatur. GRÆC. Proficiebat ergo secundum
ætatem quidẽ, corpore in virilem statum promoto:
sapientia autem, per eos qui ab eo diuina docebãtur:
gratia verò, qua com gaudio promouemur, credẽtes
in fine obtinere quæ ab eo promissa sũt, vt hoc qoi-
dem apud Deum, ex eo quòd assumpta carne pater-
num opos peregit: apud homines verò, per cõuersa-
tionem eorum à cultu idolorũ ad sommæ trinitatis

Theo. in fine commeta in cap. 2. Luc.

notitiam. THEO. Dicit enim, Apud Deum & ho-
mines, qoia prios decet placere Deo, & postea homi-
nibus. GREG. NISS. Differenter etiam proficit ver-
bum in his qoi ipsom suscipiunt: secundũ enim mẽ-
surã illius apparet aut infans, vt adult⁹, aot perfectus.

E

CAPVT III.

ANno autem quintodecimo imperij Tyberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem frater eius tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto.

GREG. in ho. Redemptoris præcursor qoo tem-

Homi. 20. in Euangel. in princ. illius.

A pote verbum prædicationis accepit, memorato Romanæ reip. principe & Iudææ regibus designatur, cũ dicitur: Anno autem quintodecimo imperij Tyberij Cæs. Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quosdam & multos ex Gentibus redempturos, erat per regem Gentiom & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur. Quia autem gentilitas colligenda erat, in Rom. repub. vnus præfuisse describitur, cùm dicitur Imp. Tybe. Cæs.

GRÆC. Mortuo enim Augusto monarcha, à quo Romani principes nomen Augusti adepti sont, Tyberius post illum ad iura monarchiæ succedẽs quintumdecimum annum suscepti principatus agebat.

Homil. 21. in Luc. in prin. Differentia Christi & Prophetarum.

B ORIG. Et in prophetico quidem sermone solis Iudæis prædicato, solùm Iudæorum regnum describitur. Visio, inquit, Esaiæ in diebus Oziæ, Ioatham & Acham regum Iuda. At in euang. quod erat prædicandum vniuerso mundo, dominium describitur Tyb. Cęs. qui totius orbis Domious videbatur. verũ si solùm hi qui sunt de Gentibus essent saluãdi, satis erat solius Tyberij facere mẽtionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudæorũ regna describuntur, seu tetrarchæ, cùm subditur: Procurante Pont. &c.

Homi. 20. in euang. parũ à princip.

GREG in ho. Quia enim Iudæa erat pro culpa perfidiæ dispergenda, in Iudææ regno per partem & partem plurimi principabantur, secũdum illud: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur.

C BEDA. Pilatus quidem duodecimo anno Tyb. Cæs. in Iudæam missus procurationem Gentis suscepit, atque ibi per 10. cootinuos annos vsque ad ipsum penè finem Tyberij perdurauit. Herodes autem & Philippus & Lysanias filij sunt Herodis illius, sub quo Dominus natus est, inter quos & ipse Herodes Archelaus frater eorum 10. annis regnauit, qui à Iudæis apud Augustũ criminatus apud Viẽnam exilio periit. Regnũ autem Iudææ qoo minus validum fieret, idẽ Augustus per tetrarchias diuidere curauit.

Luc. 3. cap. 9. secundum Bedam in princ. illius, tom. 5.

Homi. 20. in euang. non remote à pri.

GREG. in ho. Et quia Ioannes illum prædicauit, qoi simul rex & sacerdos existeret, Lucas Euãgelista

D prædicationis eius tempora non solùm per regnum, sed etiã per sacerdotium designauit. vnde subditur: Sub prin. sac. An. & Ca.

Luc. 3. cap. 9. in Bed. parũ à princ. to. 5.

BEO. Ambo quidem incipiente prædicatione Ioannis, id est, Annas & Caiphas principes fuere sacerdotũ, sed Annas illum annum, Caiphas verò eum quo crucem Dominos ascẽdit, administrabat, tribus aliis in medio pontificatu perfunctis: verũ his maximè qui ad Domioi passionem pertinent, ab Euangelista commemorãtur. Legalibus nanque tonc præceptis vi & ambitione cessantibos, nulli pootificatus honor vitæ vel generis merito reddebator, sed Romana potestate summa sacerdotij præstabatur. Iosephus enim refert quòd Valerius Graccbus Anna à sacerdotio deturbato Ismaëlem pontificem designauit filium Baphi, sed etiá

Abusio sacerdoti.

E hunc non molto pòst abiiciens, Eleazatum Ananiæ pontificis filium subrogauit. Post anoum verò & hunc arcet officio, & Simoni cuidam Caiphæ filio pontificatus tradidit ministerium: quo non amplius ipse quàm vnius anni spatio perfunctus, Iosepbum, cui & Caiphas nomen foit, accepit successorem. itaque hoc omne tẽpus, quo Dominus noster docuisse describitur, intra quadriennij spatia coarctatur.

Simius filius Caiphæ.

Li. 2. in Luc. in c. de exor. prædicationis Ioan. in princ. tom. 5.

AMBROS. Congregatorus autem ecclesiam Dei filius ante operator in seruulo. Et ideo bene dicitur: Factum est verb. Do. sub. Io. &c. vt ecclesia non ab homine cœperit, sed à verbo. Bene autẽ Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet propbetã, dicẽs: Factum est super eũ verbũ Dei, alias nõ adderet: nullus. o eget iudicio sui. qui verbo Dei abũdat. vnũ itaq; dicẽs, omnia declarauit. At verò Mat. & Marc. & vestitu, & cinctu, & cibo prophetã declarare voluerunt.

Theo. in hoc loco.

CHRY. Verbũ autem Dei hic mandatum esse dicitur, quia non à se venit Zachariæ filius, sed Deo ipsum mouente. THEO. Per torũ autem tẽpus præteritum vsque ad sui ostẽsiouem occultus fuit in deserto: & hoc est quod subditur, In deserto, vt nulla suspicio innascatur hominibus, vt gratia affinitatis ad Christũ vel cõuersationis à teneris annis, talia de ipso testaretur. vnde ipse testificãs, dicebat: Ego nesciebã illom. GREG. Nyss. Simul etiam qui in spiritu & virtute Eliæ hanc vitam ingressus est, amorus à conuersatione humana inuisibiliũ speculationi vacãs, ne huiusmodi fallaciis quæ per sensus ingerũtur, assuetus, quandam cõfusionem ac errorem incurreret erga viri boni discretionẽ. Et ideo ad tantũ diuinarum gratiarum eleuatus est apicem, vt plus quàm propbetis sibi gratia infunderetur: quia mundum & expers cuiuslibet naturalis passionis desideriũ soum à principio vsq; ad finem diuinis aspectibus obtulit.

Li. 2. in Luc. in c. de exor. prædic. Ioan. circa princ. tom. 5.

AMBR. Desertum etiam est ipsa ecclesia, quia plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Factum est ergo verbum Domini, vt quæ erat ante deserta, fructum oobis terra generaret.

Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aspera in vias plenas. Et videbit omnis caro salutare Dei.

Li. 2. in Luc. in c. de exor. pradi. Ioan. paulo à prin. tom. 5.

AMBR. Factum verbum, vox secuta est. Verbum enim prius intus operatur: sequitur nobis officium.

D vnde dicitur: Et ve. in omnem regionem Iordanis.

Hom. 21. in Luc. parum ante med.

ORIG. Iordanis idem est quod descẽdens, descendit enim Dei fluuios aquæ salubris. Quæ autem loca decebat perambulare Baptistã, oisi Iordani circunadiacentia? vt si quem pœnitere contingeret, protinus occurreret fluenti humilitas ad recipiendũ pœnitentiæ baptismum. Subditur enim: Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Homi. 20. in euang. non multum remote à prin.

GREG. in hom. Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes baptismũ pœnitẽtiæ non solùm prædicauit, verumetiam quibusdam dedit: tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit.

Homi. 10. in Matth. non multum remote à prin. tom. 2.

CHRY. sup. Ioan. Cùm enim nõdum oblata esset

E hostia, nec descẽdisset spiritus, qualiter erat fiẽda remissio? Quid est ergo quod Lucas dicit, Io remissionẽ peccatorũ? Erãt siquidem Iudęi ignari, nec culpas propias perpendebãt. Quoniã igitur hæc erat causa malorum, vt peccata agnoscerent ad redemptorem quærendũ venit Ioannes hortans illos pœnitentiam agere, vt per pœnitentiam effecti meliores, atq; cõtriti ad recipiẽdam veniam satagant. Aptè ergo cùm dixisset quod venit prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. q. d. Idcirco suadebat illis pœnitere, vt subsequentem veniam facilius impetrarent, credẽtes in Christum. Nam nisi pœnitentia ducerentur, nequaquam exposcerẽt gratiam: vnde baptisma illud oullam aliam habet causam, nisi quòd

Remissio peccatorũ qualis.

Homi. 10. in Eu. su. illud: Prædicans baptismum pœnitentiæ.

quòd præparatorium erat ad fidem Christi.

Greg. in hom. Vel Ioannes dicitur prædicās baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, quoniam baptismū quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat, vt sicut incarnatum verbum patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismū pœnitentiæ quo peccata soluuntur, præcurreret suo baptismate, quo peccata solui nō possunt.

Li. 2. in Luc. in e de exor. prædi. Ioan. ante medi. tom. 5.

Baptismatum differentia.

Ambr. Et ideo plerique sancto Ioanni typum legis imponunt, eo quòd lex peccatum denunciare potuit, donare non potuit. Greg. Nazianze. Et vt aliquatenus de baptismatum differentia differamus, baptizauit Moyses, sed in aqua, nube, & mari: hoc autē figuraliter agebatur. Baptizauit quoq; Ioannes non vtique ritu Iudæorum, nō enim solùm in aqua, sed etiam in remissionē peccatorū, non tamen omnino spiritualiter, neq; enim addit in spiritu. Baptizat Iesus, sed in spiritu, & hic est perfectio. Est quoque quartū baptisma, quod fit per martyriū & sanguinē, quo etiam ipse Christus est baptizatus, quod cæteris est venerabilius nimis, eatenus, quatenus iteratis contagiis non fœdatur. Est etiam quintum ex lachrymis, laboriosius tamen, iuxta quòd quidē singulis noctibus suum rigat cubile & stratū in lachrymis. Sequitur: Sicut scriptum est in lib. Esaiæ Prophetæ. Vox clamantis in deserto. Ambr. Bene vox dicitur Ioannes verbi prænuncius, quia vox præcedit inferior, verbum sequitur quod præcellit.

Li. 2. in Luc. in cap. confir. per testimon. Isa. in prin. tom. 5. Priora hæc verba habet Greg. hom. 7 in euan. sup. illud: Ego vox clamātis.

Greg. ho. 20. in Euan. aliquantulum à principio.

Greg. Qui etiam in deserto clamat, quia derelictæ ac destitutæ Iudææ solatium redēptionis annunciat. Quid autem clamaret, aperitur, cùm dicitur: Parate viam Domini, &c. Omnis enim qui fidem rectam & bona opera prædicat, quid aliud quàm venienti Domino ad corda audientium viam parat, vt rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonē bonæ prædicationis format?

Homil. 21. in Luc. à med. illius.

Orig. Vel in corde nostro via præparanda est Domino, magnum enim est cor hominis & spaciosum, si tamen fuerit mundū, neque in corporis quātitate, sed in virtute sensuum magnitudinem eius intellige, quæ tamē scientiā capiat veritatis. Præpara ergo in tuo corde viam Domino per conuersationem bonam, & egregiis vel perfectis operibus dirige semitā vitæ, vt in te sermo Dei absque offensa perambulet.

Viarum varietas.

Basil. Et quia semita est via quam præcedentes calcauerant, & quam priores homines corruperunt, eam iterato dirigere iubet sermo illis qui à præcedētium zelo recedunt. Chrys. Clamare autem, Parate viam Domini, nō regis erat, sed præcursoris officium. Et ita eum vocauerat vocem, quia verbi erat præcursor. Cyril. Sed quasi quis responderet & diceret, Qualiter viam præparabimus Domino, vel qualiter eius semitas rectas faciemus, cùm plura sint impedimenta honestā vitam volētibus ducere? Ad hoc propheticus sermo respōdet. Sūt enim viæ quædam & semitæ, nequaquā ad eundem habiles, adeo vt alicubi ad tumulos & iuga tollātur, alicubi decliues sint, & ad hoc remouendum dicit, Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Quædam viarum inæqualiter dispositæ sunt, & dum nunc sursum erigunt, nunc vergunt deorsum, valde sunt ad eundum difficiles, & quātum ad hoc subdit, Et erūt praua in directa, & aspera in vias planas. Hoc autē intelligibiliter actum esse per nostri Saluatoris potentiam: quondam enim euangelicæ cōuersationis & vitæ iter erat ad eundum difficile, eo quòd & mentes singulorum mundanæ voluptates oppresserant, vt autem Deus factus homo, peccatum damnauit in carne explanata sunt omnia, & reddita sunt ad eundem facilia, & nec collis nec vallis proficere volentibus obuiat. Orig. Quando enim venit Iesus, & spiritum suum misit, omnis vallis repleta est operibus bonis, & fructibus Spiritus sancti: quos si habueris, non solùm vallis esse desistis, sed etiam mons Dei esse incipies. Greg. Nyss. Vel quietam in virtutibus conuersationem significat per conualles, secundum illud Psalmi: Valles abundabunt frumēto.

Homil. 22. in Luc. circa princ. suum.

Chrys. Elatos aut superbos nomine montis denunciat, quos Christus humiliauit. Colles autem desperatos appellat, non solùm ob superbiam mentis suæ, sed propter desperationis sterilitatem, collis enim nullos fructus producit. Orig. Vel intelligas quoniam montes & colles qui sunt aduersariæ potestates, per aduentum Christi prostrati sunt.

Homi. 22. in Lucam.

Basil. Sicut autem colles respectu mōtium magnitudine differunt, in aliis sunt idem: sic & aduersæ potestatis propositio quidem conformes sunt, immanitate tamen offensionum secernuntur.

Homi 20 in Euang. aliquantulum à principio.

Greg. in hom. Vel vallis impleta crescit, mōs autē & collis humiliatus decrescit, quia in fide Christi & gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorē perfidiæ hoc vnde tumebat, perdidit. Humiles enim donum accipiunt, quòd à se corda superbientium repellunt. Chrys. Vel per hoc declarat legis difficultatem in fidei facilitatem cōuersam, ac si dicat: Non vlterius sudores & dolores imminent, sed gratia & remissio peccatorum, facilem viam pariunt ad salutem. Grego. Nissen. Vel iubet valles impleri, deiici verò colles & mōtes, volens ostendere quòd nec ob defectum virtutis ordo sit concauus, nec discrepet ob excessum. Greg. in hom. Praua autem directa fiunt, cùm malorum corda per iniustitiam detorta ad iustitiæ regulam diriguntur. Aspera autem in vias planas immutātur, cùm immites atque iracundæ mētes per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatem māsuetudinis redeunt. Chry. Deinde horum subiicit causam, dicens: Et vi. om. ca. &c. Ostendēs quoniam vsque ad fines mundi diffundetur euangelij virtus, atq; cognitio ex more ferino & obstinata voluntate, ad māsuetudinem & lenitatem humanum genus conuertens. Non autem solùm Iudæi & proselyti, imò tota humana natura salutare Dei videbit. Chrys. Id est, patris, qui filium misit vt nostrum Saluatorem. Caro autem ad præsens accipitur pro toto homine. Greg. in hom. Vel aliter: Omnis caro. i. omnis homo salutare Dei, videlicet Christum in hac vita videre non potuit. propheta ergo oculū ad extremū iudicij diem tendit, quando hunc omnes & electi & reprobi pariter videbunt.

Homi 10. in Matt. paulo ante med. tom. 2.

Legis & Euang. distinctio.

Homi. 20. in Euang. super illud: Et erūt praua in directa.

Homi. 10. in Matt. paulo ante med. tom. 2.

Homi 20. in Euang. su. er illud: Et videbit omnis caro, &c.

Dicebat ergo ad turbas, quæ exibāt vt baptizarentur ab ipso: Genimina viperarū, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? facite ergo fruct⁹ dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere, Patrē habem⁹ Abrahā. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructū bonū, excidetur, & in ignem mittetur.

Orig. Manens aliquis in pristino statu, & mores suos & consuetudinem nō relinquēs, nequaquā rite ad baptismū venit. Si quis ergo velit baptizari, egre-

diatur, vnde signātèr dicitur: Et di. ad tur. quæ exibāt vt bapti. ab ipso. Egredientibus itaq; ad lauacrum turbis loquitur quæ sequuntur. Si enim iam egressi essent, nequaquā ad eos diceret, genimina viperarū. [A]

Baptizandus qualis sit.

Chry. Ille itaque cultor deserti, vidēs omnes incolas Palæstinæ circunstantes ipsum & admirantes, non flectebatur pro tanta reuerentia, sed insurgēs in ipsos arguebat eos. Sacra autem scriptura secundū stimulātes passiones plerúque ferarum nomina imponit hominibus. Interdum canes eos nominās causa procacitatis, equos ob luxum, asinus propter dementiam, & leones & pardos causa rapacitatis & petulantiæ, aspides causa doli, serpentes & viperas causa veneni & calliditatis. Vnde & nunc Ioannes Iudæos audacter genimina viperarum vocat. [B]

Basil. Oportet autem scire quòd hæc nomina, natus & filius, de animalibus dicuntur: genimen verò potest dici fœtus antequā effingitur, fructus etiā palmarum genimina dicuntur: raro autem in animalibus accipiuntur, & semper in malo. Orig. Ferūt autem viperam marem cocundo necare, cuius fœtus excrescens petimit matrē, & sic prodit in lucē scisso parentis vtero in vindictam quodāmodo perempti genitoris, itaq; patricida est proles vipera. Tales erāt Iudæi, qui patres spirituales eorum atque doctores occidebant. Quid autem si inuenit eos peccātes, sed incipientes conuerti? non debebat eis cōuitiari, sed permulcere. [C] Dicendum quòd nō adhibebat mētem his quæ fiebāt exterius, mentis enim eorum arcana cognouerat Domino reuelante: nimis. n. se iactabāt in progenitoribus. Hanc ergo radicem scindens nominat illos genimina viperarum, nō quidem vituperās patriarchas, aut eos viperas nominās. Gre. Sed quia per hoc quòd bonis inuident, eósq; persequuntur, patrum suorum carnalium vias sequentes, quasi venenati filij de veneficis parentibus nati sunt. Quia vero supradicta sentētia intēdit quòd extremo Christ⁹ examine ab omni carne videbitur, rectè subditur: Quis osten. vobis, &c. Ventura ira est animaduersio vltionis extremæ. Ambr. Ostēditur autem his Dei [D] miseratione infusa prudentia, vt gerant suorum pœnitētiam delictorum, futuri terrorem iudicij prouida deuotione metuētes, aut fortasse iuxta quod scriptum est: Estote prudentes sicut serpentes, ostēduntur habere prudentiam naturalem, qui profutura videant & sponte deposcant, sed adhuc noxia non relinquant. Greg. in homil. Quia verò tunc fugere ab ira peccatorum non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit, subditur: Facite ergo, &c.

Coitus viperæ.

Chrys. id habet hom. 11. in Mat. sup. illud: Quis demonstrauit vobis fugere, tom. 2.

Homi. 20. in euang. super illud: Genimina viperarum.

Li. 2. in Luc. in c. Redargutio malitiæ Iudæorū, paulo à prin. tom. 5.

Hom. 20. in euang. super illud: Genimina viperarum.

Chry. Non. n. satis est pœnitentibus peccata dimittere, sed opus est eius fructus ferre, secundū illud: Declina à malo, & fac bonum. sicut nō sufficit ad sanationem sagittam euellere, sed oportet vlceri medicamentum apponere. [E] Non autem dicit fructum, sed fructus, copiam designans. Greg. in hom. Nec solùm fructus pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ admonet esse faciendas. Quisquis enim illicita nulla cōmisit, huic conceditur vt licitis vtatur. At si quis in culpam lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto meminit se perpetrasse illicita. Neque enim per fructus esse boni operis debet eius, qui minus, & qui amplius deliquit: aut eius qui in nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit. per hoc ergo cuiuslibet conscientia cōuenitur, vt tanto maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quāto grauiora sibi intulit damna per culpam.

Homi. 20. in euang. aliquantulum ante med.

[A] Maxi. Pœnitentiæ fructus est impassibilitas animę, qua plenariè non fruimur, dum interdum passionibus instigamur: nondum enim fructus pœnitētiæ dignos peregimus. pœniteamus ergo veraciter, vt à passionibus expediti, peccatorum veniam cōsequamur. Greg. in hom. Sed Iudæi de generis nobilitate gloriantes, idcirco se agnoscere peccatores nolebant, quia de Abrahæ stirpe descenderant, quibus rectè dicitur: Et ne cœperitis dicere, patrem habemus Abraham. Chry. Non hoc indicans quòd ab Abraham naturali origine nō descenderant, sed quia eis nihil prodest ab Abraham descendisse, nisi secundum virtutem cognationem obseruent. Cognationis namque leges consueuit scriptura vocare, nō eas [B] quæ secundùm naturam consistunt, sed quæ deriuātur à virtute vel vitio. Quibus namque se quisque conformem statuit, horum filius, vel frater vocatur.

Fructus pœnitētiæ quis sit.

Homi. 20. in euang. parū ante med.

Cyril. Quid enim confert carnalis generositas, nisi consimilibus studiis fulciatur? vanum est igitur extolli de bonis prædecessoribus, & deficere ab eorum virtutibus. Basil. Neque enim æquum velocem esse facit patris erga cursum strenuitas, sed veluti cæterorum animalium probitas consideratur in singulis: sic quoque laus propria viri discernitur, quam præsentium bonorum in se comprobat argumentum. Turpe namque est alienis ornari decoribus, quem virtus propria non venustat.

[C] Greg. Nissen. Sic igitur Iudæorum promulgato exilio, consequenter ingerit conuocationem Gentiliū quos lapides appellat. vnde sequitur: Dico enim vobis, &c. Chry. Quasi dicat, Ne putetis, quòd si vos perieritis, filiis priuetur patriarcha: potest enim Deus etiam ex lapidibus homines illi præbere, & ad illū perducere sanguinē. Nam ab ipso principio sic euenit. Ei nanq; quod est ex lapidibus homines fieri, æquipollet exitus filij ab illo emortuo vtero Sarræ.

Hom. 12. in mat. aliquātulum à pri. tom. 2.

Filij Abrahę qui sint.

Ambr. Sed licet Deus possit diuersas conuertere & mutare naturas, tamen mihi plus mysterium quā miraculum prodest. Quid enim aliud quàm lapides [D] habebantur, qui lapidibus seruiebant? similes vtiq; his qui fecerāt eos. Prophetatur igitur saxosis Gentilium fides infundenda pectoribus, & futuros per fidem Abrahæ filios oraculo pollicentur. Vt autem scias quia lapidibus comparati sunt homines, arboribus quoque homines comparauit, cùm subdit: Iam enim securis posita est ad radicem arboris. Exempli autem idem facta est mutatio, vt illo comparationis processu quidam intelligatur homini clementior iam profectus.

Lib. 2. in Lu. in c. Redargutio malitia Iudæorum, ante med. tom. 5.

Orig. Et quidem si iam ingrueret consummatio, & temporum finis instaret, nulla mihi quæstio nasceretur: dicerem enim propterea hoc prophetatum esse, quia illo tempore complebitur. [E] Cùm autem tanta post sæcula fluxerint quo Spiritus sanctus hoc dicit, ego puto Israelitico populo prophetari, quòd præcisio eius vicina sit. His enim qui egrediebantur ad eum, vt baptizarētur, hæc inter cætera loquebatur. Cyril. Securim ergo in præsenti nominat mortiferam iram, quæ diuinitus irruit in Iudæos propter exercitatam impietatem in Christū, non tamen hæsisse radici securim prænunciat, sed ad radicem, id est, iuxta radicem positam. Decisi namque fuerunt rami, nec radicitus extirpata est planta, reliquiæ enim Israel saluæ fient.

Homi. 25. in Luc. parum à princ.

Grego. in homi. Vel aliter: Arbor huius mundi est vniuersum genus humanum: Securis verò est redemptor

Homi. 20. in Euā. parum ante med.

A redēptor noster, qui velut ex manubrio & ferro tenetur ex humanitate, sed incidit ex diuinitate. quæ videlicet securis iã ad radicē arboris posita est: quia etsi per patientiam expectat, videtur tamen quid factura est. Et notandum est, quòd non iuxta ramos securim positam, sed ad radicem dicit. Cùm enim malorum filij tolluntur, quid aliud quàm rami infructuosæ arboris abscinduntur? Cùm verò tota simul progenies cũ parente tollitur, infructuosa arbor radice abscissa est. Vnusquisque autē peruersus paratam citius gehennæ cõcremationem inuenit, qui facere fructum boni operis contemnit. vnde sequitur: Omnis ergo, &c. Chrys. Eleganter dictum est, Non faciens fructũ. & adiicitur, Bonum: officiosum

Inertię nocumentũ.

B enim hoc animal Deus creauit, & naturalis est sibi exercitiorum instãtia, ocium verò innaturale. Obest enim inertia etiam cunctis corporis membris, nulli autem vt animæ. Ea nanque cùm continuo sit naturaliter mobilis, ociari non patitur. Sicut autem ociũ malum est, ita & indecens exercitium. Ex eo autem quòd præmisit pœnitentiam, prædicat quòd securis adiacet, non quidē incidens, sed terrorem incutiens.

Li. 2. in Luc. inca. Redargutio malitia Iudæorũ. à med. to. 5.

Ambr. Faciat ergo fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ: adest Dominus qui fructũ requirat, fœcundos viuificet, steriles reprehendat.

C *Et interrogabãt eum turbæ, dicẽtes: Quid ergo faciemus? Respõdẽs autẽ, dicebat illis. Qui habet duas tunicas, det non habẽti: & qui habet escas, similiter faciat. Venerũt autem & publicani, vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant autem eũ & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem cõcutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.*

Homi. 20. in euang. circa med.

Greg. in hom. In præmissis verbis Baptistæ Ioannis constat, quòd audiẽtium corda turbata sunt, quæ

D consilium quærebant, cùm subinfertur: Et interrog. eum, &c. Orig. Tres ordines inducuntur sciscitantium Ioannem super salute sua: vnus quem scriptura appellauit turbas, alius quem publicanos nominat, tertius qui militum appellatione censetur.

Theoph. in hoc loco.

Theophilus. in hoc loco.

Theo. Et quidem publicanis & militibus à malo abstinere præcipit. Turbis autem quasi non malitiosis existentibus bonum aliquod præcipit obseruari. vnde sequitur: Respondens autem, &c.

Homi 20. in euang. parũ à med.

Greg. in hom. Propter hoc quòd tunicã plus est necessaria vsui nostro, quàm pallium, ad fructum dignum pœnitentiæ pertinet, vt non solum exteriores quæcunque, sed ipsa nobis valde necessaria diuidere

E cum proximis debeamus, scilicet vel tunicã, qua vestimur, vel escam, qua carnaliter viuimus. vnde sequitur: Et qui habet escas, &c.

Basil. Hinc autem docemur quòd ex omni eo quod affluit suprà proprij victus necessitatem, tenemur erogare illi qui non habet, propter Deum, quia quæcunque possidemus, largitus est.

Homi 20. in euãg parum à medio.

Greg. in homil. Quia enim in lege scriptum est, Diliges proximũ tuum sicut teipsum, minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius, etiam ea quæ sunt sibi necessaria, partitur: idcirco de diuidendis cum proximo duabus tunicis datur præceptum: quoniã si vna diuiditur, nemo vestitur. Inter hęc autem sciendum est, quantum mise-

A ricordiæ opera valeant, cùm ad fructus dignos pœnitentiæ ipsa præ cæteris præcipiuntur.

Li. 2. in Luc. in ca. Redargutio malitia Iudæorũ. circa princ. tom. 5.

Ambr. Alia enim officiorum præcepta propria sunt singulorum, misericordia communis est vsus. ideo cõmune præceptum est omnibus, vt conferant non habenti. Misericordia est plenitudo virtutum, misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate cõditionis humanæ mensura seruatur, vt non sibi vnusquisque totũ eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

Misericordiæ commendatio.

Homil. 23. in Luc. parum ante med.

Orig. Profundiorem autem locus iste recipit intellectum. Quomodo enim nõ debemus duobus seruire dominis, sic nec duas habere tunicas, ne sit vnum indumentum veteris hominis, & alterum

B noui: sed debemus nos exuere veterem hominem, & ei dare qui nudus est. Alius enim habet vnum, alius verò omnino non habet. Contraria scilicet fortitudo, & quomodo scriptũ est, vt in profundum maris præcipitemus nostra delicta, sic proiici à nobis oportet vitia atq; peccata, & iacere super eum, qui eorũ nobis causa extitit.

Theophylac. in hoc loco.

Theo. Quidam autem tunicas duas esse dixit, spiritum scripturæ, & litterã: habentẽ verò duo hęc monet Ioannes, vt instruat ignorantem, & det ei ad minus litteram.

Luc. 3. ca. 9. in Bed. parũ à med. to. 5.

Virtus verborũ Ioan. Bapt.

Bed. Quantam autem Baptistæ sermo virtutem habuerit, hinc probatur, cùm & publicanos & milites ad consilium salutis suæ coëgerit inquirendum.

C vnde sequitur: Venerunt autem, &c.

Chry. Magna est virtutis fortitudo, dum fœlicitatis viam requirunt ab indigno locupletes.

Luc. 3. ca. 9. in Bed. parũ à med. to. 5.

Bed. Pręcipit ergo eis ne vltra præscriptũ exigant. vnde sequitur: Et ille dixit ad eos. Nihil amplius quã quod vobis constitutum est, faciatis. Publicani verò appellãtur hi, qui vectigalia publica exigunt, siue qui conductores sunt vectigalium fisci, vel rerum publicarum, nec non & hi qui sęculi huius lucra per negocia sectantur eodem vocabulo censentur: quos omnes pariter in suo quemque gradu ab agenda fraude coërcet, vt dum primo se ab aliorum tẽperarent appetitu, tandem ad propria cum proximis communi-

D canda pertingerent. Sequitur: Interrog. autem, &c. Iustissimo autem moderamine præmonet, ne ab eis calumniando prædam requirant, quibus militando prodesse debuerãt. vnde sequitur: Et ait illis. Neminem concutiatis. s. per violẽtiam. Neque calum. fac. scilicet per fraudulẽtam militiam. Et cont. esto stip. vestris.

Lib. 4. in Luc. in cap. Redargutio mal. In pau. Dà fin. to. 5.

Ambr. Docens idcirco stipendia militiæ constituta, ne dũ sumptus quæritur, prędo grassetur.

Luc. 22. cap. 74. tom. 6.

Militia bona describitur.

Greg. Nazianz. Stipendium enim appellat imperialem prouisionẽ & deputata per legem dignitatibus munera. Avg. con. Faust. Sciebat. n. eos cũ militarẽt, non esse homicidas, sed ministros legis: & nõ vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicę defen-

E sores. alioquin respõderet eis, Arma abijcite, militiã istam deserite, neminẽ percutite, vulnerare, prosternite. Quid enim culpatur in bello, an quia moriũtur quandoq; morituri, vt domentur in pace victuri? hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas rebellãdi, libido dominandi, & si qua talia. Hæc sunt quæ in bellis iure culpantur: quæ plerunque vt etiam inde puniantur, aduersus violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerẽda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ipse ordo constringit.

Chry. super Matth. Volebat autem Ioannes, quando publicanis & militibus loquebatur, ad aliam maiorem philosophiam ipsos traducere: sed quoniã nondum erant ad illam idonei, minora referat: ne si potiora proferret, nequaquam illis intenderent, &c. his etiam priuarentur.

Estimante autem populo, & cogitãtibus omnibus in cordibus suis de Ioãne, ne forte ipse esset Christus, respõdit Ioãnes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos: venit autem fortior me post me, cuius nõ sum dignus soluere corrigiã calceamentorũ eius, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrũ in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Hom. 25. in Luc. circa prin.

Orig. Dignum erat vt plus Ioanni quàm cæteris hominibus deferretur, qui aliter, quàm cuncti mortales, vixerat: quam ob causam diligebãt quidẽ eum iustissimè, sed non seruabant in charitate modum. vnde dicitur: Existimante autem pop. &c.

Li. 2. in Luc. ca. de responsione Ioã. ad populũ cogit. tom. 5.

Amar. Quid autem ineptius, quàm quòd is qui in alio æstimatur, in seipso esse non creditur? quem per mulierem venturum putabant, per virginem venisse non credunt, & vtique diuini aduentus signum in virginis partu, non in mulieris constitutum est.

Homil. 25. in Lucam.
Periculum dilectionis

Orig. Habet autem periculum dilectio, si modũ transeat: debet enim qui aliquem diligit, naturam & causas considerare diligẽdi, & non plus diligere quã meretur: nam mensuram charitatis modumq́. si trãscenderit, & qui diligit, & qui diligitur, in peccato erunt.

Homil. 7. in euãg. id habetur, sed nõ his verbis.

Greg. Vnde Ioannes non fuit gloriatus in habita opinione de ipso ab omnib⁹, nec aliquatenus visus est primatũ appetere, sed infimam humilitatẽ amplexatus est. vnde sequitur: Respondit Ioan. &c.

Luc 3. & 1. 9. in ordo, post med. illius. tom 5.

Beu. Quomodo autem respõdit eis, qui in secreto cordis quia Christus esset cogitabãt, nisi quia non solùm cogitabant, sed etiam (sicut alius Euangelista declarat) missis ad eum sacerdotibus ac Leuitis, an esset Christus inquirebant?

Ioannes occultorũ cognitor.
Li. 2. in Luc. in ca. de respons. Ioan. ad populum. tom. 5.

Amar. Vel videbat Ioannes cordis occulta. Sed consideremus cuius gratia: Dei enim munus est qui reuelat, non virtus hominis, qui diuino magis adiuuatur beneficio, quàm naturali cernit officio. Cito autem respondens probauit non esse Christum, qui visibili operatur officio. nam cùm ex duabus naturis, id est, ex anima homo subsistat & corpore, visibile per visibilia, inuisibile per inuisibile mysteriũ consecratur: aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur, licet etiam in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret: & ideo aliud fuit baptisma pœnitentiæ, aliud est gratiæ. Istud baptisma ex vtroque, illud ex vno. Opus hominis est gerere pœnitentiam delictorum, Dei munus est gratiã implere mysterij. Declinans ergo maiestatis inuidiam, non verbo, sed opere declarauit non esse se Christũ. vnde sequitur: Venit autem, &c. In hoc quòd dicit, fortior me, cõparationem non fecit: neque enim inter Dei filium & hominem vlla poterat esse comparatio, sed quia multi fortes, fortior nemo nisi Christus. Deniq; non fecit comparationem, eo quod addiderit: Cuius non sum dignus soluere corrig. cal. &c.

Li. 2. ca. 12. non procul à fine. tom. 4.

Avg. de con. Euang. Matth. quidem dicit: Cuius non sum dignus calceamenta portare. Itaq; si ad rem pertinet aliquid aliud intelligere in eo quod dictum A est, Calceamẽta portare, & corrigiam calceamentorum soluere, vt vnus Euangelistarum hoc, alij aliud dicerent, omnes verum narrauerunt. Si autem nihil intendit Ioannes cùm de calceamẽtis Domini diceret, nisi excellentiã eius & humilitatem suam, quodlibet horum dixerit, siue de soluenda calceamentorũ corrigia, siue de portandis calceamentis, eandem tamen sententiã tenuit. Quisque etiam verbis suis per calceamentorũ memoriam eandem significationem humilitatis expressit.

Li. 2. in Luc. in ca. Testimoniũ Ioan. de Christi aduẽtu. ante med. tom. 5.

Ambr. Per hoc etiam quòd dicit, Cuius non sum dignus calceamenta portare, Euangelicæ prædicationis ostendit Apostolis gratiã esse collatam qui sunt calceati in Euãgelium: videtur tamen ideo hoc dicere, quòd plerunque Ioannes B personam accipit populi Iudæorum.

Homil. 7. in euãg. à med.

Grao. Sed & Ioannes se indignum esse ad soluẽdum corrigiã calceamenti eius denunciat, ac si apertè dicat, Ego redẽptoris vestigia denudare non valeo, qui sponsi nomen mihi immeritus non vsurpo. Mos enim apud veteres fuit, vt si quis eam, quæ sibi competeret, accipere nollet vxorem, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret.

Mos veterum.

Vel quia calceamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus Dñs, quasi calceatus apparuit, qui morticinia nostræ corruptionis assũpsit. Corrigia ergo calceamenti est ligatura mysterij. C Ioannes itaque soluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis mysterium nec ipse inuestigare sufficit, qui hanc per prophetiæ spiritum agnouit.

Homil. 11. in Matth. circa med. tom. 2.

Chrys. Et quia dixerat quòd suũ baptisma nil plus haberet quàm aquã, consequẽter ostendit excellentiam exhibiti per Christum baptismatis, cùm subdit: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Per ipsam dicti metaphoram ostendens abundantiam gratiæ: non enim ait, Dabit vobis Spiritum sanctũ, sed baptizabit. Ac rursus per id quod de igne subijcit, ostendit virtutem gratiæ: & sic Christus aquam vocat spiritus gratiam, ostẽdens per vocabulum aquæ nitorem, qui cõtingit ex ea & consolatio- D nem immensam, quæ mẽtibus capacibus illius ingeritur: sic & Ioannes per ignis vocabulum exprimit feruorem & rectitudinẽ gratiæ, necnon & peccatorum consumptionem.

Luc. 3. su. illud: Ipse vos baptizabit in Spir. & igne. tom. 5.

Beu. Potest & Spiritus sanctus nomine ignis sanctificatus intelligi, quia incendit per amorem & per sapiẽtiam corda quæ replet, illuminat. vnde & Apostoli baptisma Spiritus in ignis visione perceperunt. Sunt qui ita exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro baptizaremur in igne, vt videlicet sicut in remissionem omnium peccatorum ex aqua & spiritu renascimur, ita & tũc de leuibus quibusdam peccatis purgatorij ignis baptismate mundaremur.

Hom. 24. in Luc. circa med.

E Orig. Et quomodo Ioannes iuxta Iordanem fluuium veniẽtes ad baptismum præstolabatur, & alios abigebat, dicens: Generatio viperarum. eos verò qui confitebãtur peccata, suscipiebat, sic stabit in igneo flumine Dñs Iesus iuxta flammeam rhomphæam, vt quicunque post exitum vitæ huius ad paradisum trãsire desiderat, & purgatione indiget, hoc eum lauamine baptizet, & ad paradisum transmittat: eum verò qui non habet signum priorum baptismatum, lauacro igneo non baptizet.

Basil. Non autem propter hoc quod dicit, Baptizabit vos in Spiritu sancto, integrum quis esse baptisma fatebitur, in quo nomẽ solius Spiritus inuocatum est: oportet enim semper illibatã manere assignatam

A signatam traditionem in viuificante gratia. Nam addere vel minuere quidquam excludit à vita perpetua: sicut enim credimus, sic & baptisma suscipimus in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Græcvs. Per hoc ergo quòd dicit, Baptizabit in Spiritu sancto, ostendit abundantiam gratiæ, & beneficij copiam. Ne autem aliqui putent quòd dona largiri, & potestas, & volūtas est creatori: punire verò inobediētes, nullam sibi fore causam, ob hoc subdit, Cuius vētilabrum in manu eius. Ostendēs quòd non solùm munificus est dignis, sed etiā præuaricationum vltor. Vētilabrum autem promptitudinem iudicij exprimit: non enim cum iudiciis, sed in instāti & absque quolibet interuallo separat damnandos à collegio saluandorum.

B

Iudicij significatio.

Cyril. Per hoc autem quòd subdit: Et permundabit aream suam, designat Baptista Ecclesiam pertinere ad Christum quasi ad Dominum.

Luc. 3 super illud: Cuius ventilabrū. tom. 5.

Bed. Per aream enim præsens Ecclesia figuratur, in qua multi sunt vocati, pauci verò electi, cuius areę purgatio & nunc viritim geritur, cùm quisque peruersus vel ob manifesta peccata de Ecclesia sacerdotali castigatione eijcitur, vel ob occulta post mortē diuina districtione dānatur. Et vniuersaliter in fine perficietur, quando mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala.

C

Li. 2. in Luc. cap. de iudiciaria Christi potestate. ca princ. tom. 5.

Ambr. Ventilabri ergo iudicio discriminandorū Dominus declaratur ius habere meritorū, eo quòd dum frumēta ventilantur in area, plena à vacuis velut quodam auræ spirātis examine separantur. vnde sequitur: Et cong. trit. in hor. suum, &c. Per hanc cōparationem Dominus ostendit, quod iudicij die solida merita fructúsque virtutis ab inanis iactantiæ exiliique factorum infructuosa leuitate discernat, perfectioris meriti viros locaturus in mansione cælesti. Ipse enim perfectior fructus est qui meruit eius esse conformis, qui sicut granum tritici excidit, vt plurimos fructus afferret.

Cyril. At paleæ lentos & inanes signāt, & quolibet vento peccati ventilatos & volubiles.

D

Basil. Conferunt autem his qui digni sunt regno cælorum velut paleę tritico, non tamen intuitu diuinæ charitatis & proximorum hoc faciunt, siue spiritualibus donis, siue corporalibus beneficiis.

Hom. 26. in Luc. à med.

Orig. Vel quia absque vento non possunt triticū & paleæ separari, ideo habet ventilabrum in manu sua, quod alios paleas, alios triticum esse demōstrat. Cùm enim esses palea leuis, id est, incredulus, ostēdit te esse tentatio quod latebas: cùm autē fortiter tentamenta toleraueris, non te faciet fidelem tentatio atque patiētem, sed virtutem quæ in te latebat, profert in medium. Greg. Nyssen. Expedit autem scire quòd nec dona, quæ per repromissiones reposita

E

Pręmia bonorum & malorum.

sunt, honestè viuentibus talia sunt, vt verbo valeant explicari, quia nec oculus vidit: nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nec peccatorum pœnæ ad aliquid eorum quæ in præsenti sensum afficiunt, proportionem habent, & quanuis aliqua illarū pœnarū per nostra nominentur vocabula, differt tamen nō modicum. Cùm enim audis ignem, aliud quiddā

Li. 15. super illud Io. 20. Deuorabit eū ignis, &c. ca. 17. in nouis exempl. in princ.

coniicere doceris, ex eo quod additur, Inextinguibili quod in istum ignem non cadit.

Greg. in 15. Moral. Miro modo expressus est ignis gehennæ. Ignis nanque noster corporeus per congesta ligna nutritur, nec valet nisi fotus subsistere. At contra gehēnæ ignis cùm sit corporeus, & in se mis-

A sos reprobos corporaliter exurat, lignis non nutritur, sed creatus semel inextinguibilis durat.

Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo. Herodes autem Tetrarcha cùm corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes, adiecit & hoc super omnia, & inclusit Ioannem in carcerem.

Homi. 27. in Luc. circa princ.

Orig. Annunciauerat Ioannes Christum, baptismū Spiritus sancti prædicabat, & cætera quæ Euangelij tradidit historia. Exceptis ergo his alia annunciasse monstratur in eo quod dicitur: Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.

B

Theoph. in hoc loco.

Theo. Exhortatio enim eius erat bona doctrina, & ideo conuenientes Euangelium dicitur.

Homi. 27. in Luc. in prin.

Orig. Et quomodo in Euangelio secūdum Ioannem de Christo refertur, quia multa & alia locutus est, sic & in præsenti loco intellige quòd Lucas hic dixit, quoniā maiora quædam à Ioanne annunciantur, quàm vt deberet litteris credi. Miramur autem Ioannem, quo inter natos mulierum maior nemo fuerit, quod in tantam opinionem meritis virtutis ascenderit, vt à plerisq; Christus putaretur. Sed illud multo mirabilius quòd non timuit Herodem, non formidauit interitum. vnde sequitur: Herodes autē Tetrarcha cùm corrip. ab illo, &c.

Ioannis sanctitas.

C

In li. 1. eccle. hist. ca. 13.

Euseb. Dicitur autem Tetrarcha ad differētiam alterius Herodis, quo regnante natus est Christus. Erat enim ille rex, hic autem tetrarcha. Erat autem illi coniux Arethæ regis Arabū filia, quam (cùm coniux esset fratris sui Philippi, more sacrilego duxit, quanuis prólem haberet à fratre): his enim solùm licebat hoc agere, quorū fratres sine prole vitam cōpleuerant. Super hoc Herodem reprehenderat Baptista, primo quidem diligēter eius audiebat sermones, cùm sciret eos ponderosos & consolatione plenos, sed Herodiadis cōcupiscentia cogebat eum aspernari verba Ioannis, vnde & eum detrudit in carcerem. Et hoc est quod dicitur: Adiecit & hoc super omnia, & inclusit Ioan. in carcerem.

D

Luc 3. c. 10. in Act. circa prin. tom. 5.

Bed. Non autem his diebus captus est Ioannes, sed iuxta Euāgelium Ioannis post aliqua gesta signa à Domino, & post eius baptismum diffamatum, sed à Luca propter exaggerēdam malitiam Herodis præoccupatum est, qui cùm videret ad prædicationem Ioannis multos cōfluere, milites credere, publicanos pœnitere, totū vulgus baptisma suscipere; ipse econuerso non solum Ioannem contemnit, sed vinculat & occidit.

Glos. ordin. Super illud: Herodes autē tetrarcha.

Glo. Ante etiam quàm Lucas aliquid narret de actibus Iesu, dicit Ioannem ab Herode captum, vt ostendat se solummodo ea Domini facta præcipuè descripturum, quę ab anno gesta sunt, quo Ioannes captus est vel punitus.

E

Factum est autem cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum, & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, & vox de cælo facta est: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

Li. 2. in Luc. circa de Iesu baptizato, circa prin. tom. 5.

Amb. Pulchrè in his quæ à cæteris dicta sunt, Lucas compendium sumpsit. Et intelligendum magis quòd à Ioanne Dñs baptizatus est, quàm expressum reliquit. vnde dicitur: Factum est autem cùm baptizaretur, &c. Baptizatus est autē Dominus non

mundari volens, sed mundari aquas, vt ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum nũ cognooit, baptismatis ius haberenr. G r e o. Nazian. Accedit etiam Christus ad baptismom, forsitan sanctificaturus Baptistam, quod autem nulli dubium est, vt totum veteranum Adam immergat aquæ.

Baptismi Christi ratio.

Li. 2. in Luc. in ca. de Iesu baptizato. circa princ. tom. 5.

A m b r. Quæ etiam si dominici causa baptismatis, Dominus ipse declarat. dicẽs: Sic decet implere omoem iustitiam. Quæ est ergo iustitia, nisi quia quod alterum tibi facere velis, prior ipse tocipias, & too alios hortteris exemplo? Nemo igitur refugiat lauachrum gratiæ, quando tempus lauacbrum pœoitentiæ non refugit. C h r y s. Fuerat autem baptisma Iodaicum, quod sordes carnis amouebat, non cooscientiæ crimina. Nostrum autem baptisma separat à peccatis, lauat animã & spiritus copiam elargitut. Baptisma verò Ioannis Iudaico præstantius erat. neque enim ad obseruantiam corpotalium mundificationum inducebat, sed monebat à vitio in virtutem cõuerti. Nostro verò bartismate minus, eo quòd nec Spiritum sanctum administrabat, nec remissionem, quæ pet gratiam fit, exhibeba::cùm quasi finis quidã esset vtrorumq; baptismatũ, sed neque Iudaico baptismate, nec nostro baptizat᷒ est Cbristus, quia nec indulgentia peccatorum egebat, nec illa caro expers erat Spiritus sancti, quæ per Spititum sanctũ ab ipso principio cõcepta est, sed baptizatus est Ioannis baptismatê, vt ex ipsa natura baptismatis scias, quia neque causa peccati, neque propter indigentiam doni Spiritus baptiaatus est. Dicit aotẽ baptizato & orãte vt perpẽdas quòd suscepto baptismate oportuna sit iugis ratio. B e d. Quia etsi peccata sunt omnia in baptismo laxata, non adhuc terrenæ carnis est fragilitas solidata, nam quasi transito mari rubro gratulamur submersos Ægyptios, sed in deserto mundanę conuersationis hostes occurrũt alij, qui duce Christi gratia nostro sudote vincãtur, donec perueniam᷒ ad pattiam. C h r y. Dicit autem: Apertũ est cælum. tanquam hactenus teclusum fuisset. Iam autem ouili superno & infimo in vnum redacto, & vno existente ouium pastote, cælum patuit, & homo terricola aggregatus est angelis. B e d. Non enim ei cælum tuoc apertum est, cuius oculi cælorum interiota cernebãt, sed virtus ibi baptismatis ostẽditur, de quo quisqoe cum egreditur, regni cælestis ei ianua aperitur, dumq; caro iooxia frigentibos tangitur aquis, opposita quondã noxijs rhomphæa extinguitur ignea.

Luc. 3. v. 10. in nodo, sup. illud: Et Iesu baptizato. tom. 5.

Apertionis cælorũ ratio in baptismo.

Super illud: Et Iesu baptizato, apertum est cælum. to. 5.

C h r y. Descendit etiam Spititus sanctos ad Cbristum tanquã ad generis nostri principiũ, vt in Cbristo sit primo, qui non sibi, sed nobis potius illum suscepit. vnde sequitor: Et descẽdit Spiritus sanct. &c. Non existimet aliqois quòd cum non babuit eum, sulcepit ipsum. Ipse nanque illum desursom tanquã Deus mittebat, at idẽ vt homo recipiebat ioferius. Igitur ex eo deuolauit in eũ, ex ipsius deitate ad eius humanitatem. A v g. 15. de Trinit. Absordissimom autem est, cùm iam triginta annorum esset, accepisse Spiritum sanctum: sed venit ad baptismũ sicut sioe peccato, ita non sine Spititu sancto. Si enim de Ioanne scriptum est, Spiritu sancto replebitur ab vtero matris suæ, quid de homine Christo credendum est, cuius carnis ipsa cõceptio oon carnalis, sed spiritualis fuit: Nunc ergo corpus suum, id est, Ecclesiã præfigurare dignatus est, in qua baptizati præcipuè accipiunt Spiritum sanctum.

Lib. 15. c. 26 ante med. tom. 3.

C h r y s. Redolebat illud baptisma aliquid vetu-A statis, & partim sapiebat nouitatem: quòd enim baptisma susciperet à propheta, ostendebat aliquid vetus: quòd aotem Spiritus descẽderit, oouum aliquid designabat. A m b r. Merito autem Spiritus se in corpote demonstrauit columbę, quoniam in diuinitatis substantia non videtut. Aduertamus mysteriũ, quare sicut colũba: simplicitatem. n. lauacbri tequirit gratia, vt simus simplices sicut colũbæ: pacem lauachri requirit gratia, quã io typo veteri columba quondã ad illam arcã, quæ sola fuit diluuij immunis, reuersa est. C h r y s. Vel ounc vt mansuetudinem magistri declaret, in specie columbina apparet in Pentecoste autem quemadmodom ignis, vt ostendat pœoam. B Cùm enim oportebat delictis ignoscere, mansuetudo necessaria erat, sed vt adepti sumus gratiam, restat examinis & iudicij tempus.

Li. 2. in Luc. cap. ult. & est de Iesu baptizato. à med. tom. 5.

C y p r. de vnit. eccles. Est autem columba simplex & lætum animal, non felle amarum, oon morsibus sæuum, oon vngulæ laceratione violentum, bospitia humana diligere. vnius domus nosse consortiu: cùm generant filios, simul sedere, cùm commeant, volatu inuicem cohærere, conoersatione communi vitam suam degere, oris osculo concordiam pacis agnoscere, legem circa omnia vnanimitatis implere.

Colũbæ significatio.

C h r y. Et quidem Christos io ortu suo per plurima se manifestaoerat oracula: verum quia noluerũt C aduertere, cum medio latuerit tẽpore, rursum se ab alio clariorem patefecit principio, nõ stella desuper indicabat pater in vodis Iordanis, & spititus deuolabat prottahens illam vocem super verticem eios qui baptizabatur. vnde seqoitur: Et vox de cęlo facta est, Tu es filius meus dilectus, &c.

A m b r. Vidimus spiritum, sed in specie corporali. Et patrem quem videte non possumus, audiamus. Inuisibilis enim est pater, sed & filius inuisibilis secundum diuinitatem, sed demonstrare se voluit in corpore, & quia pater corpos non gerebat, ideo probare voluit nobis io filio sese præsentem, dicens: To es filius meus. A t h a n. Sacra quidem scriptura ex D nomine filij duplicem intellectum ostendit, vnum quidem vt in Euangelio dicitor, Dedit eis potestatẽ, vt fiant filij Dei. Alterum autem intellectum, ioxta quem Isaac est filius Abrahæ. Christus ergo oon simpliciter dicitur Dei filius, sed cum articuli additione, vt comprehendamus quoniam solus ipse est, qoi re vera & secundum naturam est filius, quamobrem & vnigenitus dicitur. Nam si secuodom insaniam Arij dicitur filius, sicut qui hoc nomen per gratiam assequuntur, in oullo à nobis differre videbitur Restat ergo secundum alium intellectũ fatẽdum esse Christum filium Dei, secundum quem Isaac filius Abrahę esse cognoscitur. Qood enim ab alio naturaliter gi-E goitur, non autem ab extrioseco sumit exordium, filium natura recenset. sed dicit: Nunqoid vt hominis est passibilis natiuitas filij? minimè: sed Deus cùm sit indiuisibilis, impassibiliter pater est filij. vnde verbũ patris dicitur, quia oec ipsum verbum bumanom passibiliter producitur. & cùm simplex sit natora diuina, vnios solius filij patet est, & propter hoc additur, Dilectus. C h r y. Cùm enim quis voum solum possidet filium, maximè diligit: si verò pater factus sit plurimum, dispertitus affectus temittitur.

Li. 2. in Luc. paulo ante finem. to. 5.

Filii nomẽ exponitur.

A t h a n. Cùm autem antea propbcta protolerit Dei promissa dicentis, Mittam Christum filium meum. nuoc apud Iordanẽ quasi consummato promisso decenter subiungit, Io te compl. mihi.

Luc. 3. su. illud: In te cõplacui mihi. tom. 5. Homil. 8. à med. illius.

A BEDA. Ac si dicat, In te placitum meum constitui, id est, hoc per te gerere quod mihi placet.

GREG. super Ezech. Vel aliter: Omnis qui pœnitendo corrigit aliqua quæ fecit, eo ipso quod pœnitet, se sibi displicuisse indicat, quia emendat quod fecit. Et quia omnipotẽs pater humano modo de peccatoribus locutus est, dicens: Pœnitet me fecisse hominem, quasi sibimetipsi displicuit in peccatoribus, quos creauit: in solo autem Christo sibi complacuit, quia in solo eo non inuenit culpam, in qua se reprehendat quasi per pœnitentiam.

Idhab. Bed. Luc. 3 su. illud: In te cõplacuit mihi.

Consensus euangelicus. *Li. 2. ca. 14. paulò à prin. tom. 4.*

AVG. de conf. Euang. Quòd autem Matthæus dicit, Hic est filius meus: Lucas autẽ, Tu es filius meus dilectus, ad eandem sententiam explicandam valet: vox enim cælestis vnum horum dixit, sed Matthæus ostẽdere voluit ad id valere quod dictum est, Hic est filius meus, vt illis potius qui audiebant, indicaretur quòd ipse esset filius Dei: non enim Christo indicabatur quod sciebat, sed audiebant qui aderant, propter quos etiam ipsa vox facta est.

Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorũ triginta, vt putabatur, filius Ioseph. Qui fuit Eli, qui fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Naũ, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, qui fuit Iohãna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Helmadã, qui fuit Her, qui fuit Iesu, qui fuit Heliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Simeõ, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Heliachim, qui fuit Melcha, qui fuit Mẽna, qui fuit Mathathia, qui fuit Nathã, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse, qui fuit Obeth, qui fuit Booz, qui fuit Salmõ, qui fuit Naason, qui fuit Aminadab, qui fuit Arã, qui fuit Esrõ, qui fuit Phares, qui fuit Iuda, qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusalem, qui fuit Enoch, qui fuit Iared, qui fuit Malalehel, qui fuit Cainã, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Homi. 28. in Lucam.

ORIG. Cùm autem baptizatum Dominũ dixisset, generationem Domini exponit, non à superioribus ad inferiora deducens, sed à Christo vsque ad ipsum peruenit Deum. vnde dicit: Et ipse Iesus erat incipiens, &c. Quando enim baptizatus est, & mysterium secundæ generationis assumpsit, tunc dicitur incœpisse, vt tu quoq; priorem natiuitatem destruas, & in secunda regeneratione nascaris.

Baptismi Christi circunstãtiæ.

GREG. Nazian. Est ergo considerandum quis esset qui baptizatus est, & à quo, & quãdo. Mũdus siquidem, & à Ioanne, & iã inceptis miraculis: vt ex hinc suscipiamus doctrinam nos præmundandi, & humilitatem amplexandi, quin & in perfectione & spiritalis & carnalis ætatis prædicãdi. Quorum primum dictum est baptisma suscipientibus, & non præmunientibus se per habitum bonum: nam etsi relaxatio-

A nem peccatorum faciat donum baptismi, verendum tamen est, ne ad eundem vomitum reuertamur. Secundum dictum est aduersus insurgentes contra dispensatores mysterij: siquidem ipsi dignitate præcellunt. Tertium editum est illis, qui de iuuenta confidunt, & quodlibet tempus arbitrantur ad prælationem vel doctrinam spectare. Purgatur Iesus, & tu purgationem contemnis: à Ioanne, ac tu in tuũ monitorem insurgis: tricenarius, tu autem docendo seniores lanuginem præuenis. Sed adsunt Danielis & similium exempla in ore: nam quilibet noxius ad respondẽdum paratus est. Non est autem lex ecclesię, quod raro cõtingit eo quòd nec vnica hirundo ver

B statuit. CHRY. Vel idcirco vsque ad illam ætatem, quæ cuncta peccata recipit, expectat totam legem perficiens, ne quis dicat, quòd ideo legẽ soluit, quòd eam non poterat consummare.

GRÆC. Ob hoc etiam tricenarius accedit ad baptisma, vt ostendat quòd spiritalis regeneratio viros parit perfectos secundum spiritalem ætatem.

Luc. 3. su. illud, Iesus erat quasi annorum triginta. tom. 5.

BED. Potest etiam tricenalis baptizati Saluatoris ætas nostri etiam baptismatis intimare mysterium, propter fidem scilicet Trinitatis, & operationẽ decalogi. GREG. Nazian. Baptizandus est tamen infantulus, si necessitas vrgeat. nã vtilius est insensibiliter sanctificari, quã non signatos transmigrare. Sed

Baptizãdi pueri.

C dices, Christus tricenarius baptizatur, cùm Deus esset, tu verò iubes accelerare baptisma: cùm dixisti, Deus, id obiectum soluisti. Ipse non indigebat purgamine, nec aliquod imminebat ei periculum dum differret baptisma: at tibi in paruum non redundat piaculum, si transmigres in corruptione natus, non autem incorruptionis veste indutus. Et quidem bonum est baptismi mũditiam custodire, sed potius est interdum paulisper maculari, quàm gratia carere omnino. CYRIL. Licet tamen Christus secundum carnem careat patre, suspicabantur aliqui eum patrẽ habere, vnde sequitur: Vt putabatur filius Ioseph.

Li. 3. in Luc. circa princ.

D AMBR. Bene, Vt putabatur, qui verè non erat, sed ideo putabatur, quia eum Maria, quę Ioseph viro suo erat desponsata, genuerat. Cur autem Ioseph magis quàm Mariæ generatio describitur, cùm Maria de Spiritu sancto genuerit Christum, & Ioseph à generatione Dñi videatur alienus? dubitare possemus, nisi consuetudo nos instrueret scripturarum, quę semper viri originẽ quærit, maximè cùm in Ioseph etiã sit origo Mariæ. Nam cùm vir iustus fuerit Ioseph, vtique ex tribu sua, & ex patria sua accepit vxorem. Itaque & census tempore ascendit Ioseph de domo & de patria Dauid, vt profiteretur cum Maria vxore sua, quæ ex eadem domo & ex eadem patria professionem defert: vtique eiusdem tribus, & eiusdem pa-

E triæ se esse designat. vnde generationem Ioseph explicãs, subdit: Qui fuit Eli. Illud autem aduertamus, quòd sanctus Matthęus Iacob, qui fuit pater Ioseph, filium Nathan esse cõmemorat: Lucas verò Ioseph, cui desponsata fuit Maria, filium Eli esse descripsit: quomodo vnius duo patres, scilicet Eli & Iacob, esse potuerunt? GREG. Nazian. Dicunt autem quidam quòd vnica est successio à Dauid vsq; ad Ioseph, sed diuersis nominibus ab vtroque Euãgelista narratur. Sed hoc absurdè fatentur: quoniã initium huius generationis duos fratres obtinuit, Nathan. s. & Salomonẽ, vnde generationes diuersimode profluxerũt.

Li. 1. eccles. hist. cap. 6. de hoc agit

EVSEB. Ipsorum ergo verborum sententiæ intellectum attentius explicemus. Si enim approbante

Matthæo, Ioseph esse filium Iacob, Lucas similiter approbasset Ioseph esse filiũ Eli, esset aliqua controuersia. Cæterũ cùm approbãte Matthæo Lucas plurium opinionem declararet, nõ propriam, dicens, vt putabatur, nõ arbitror aliquod relinqui dubiũ. Cùm enim essẽt inter Iudæos diuersæ opiniones de Christo, & omnes reducerent ipsum ad Dauid propter promissiones ei factas: plurimi autẽ assererent Christum à Dauid esse futurum, per Salomonem & alios reges: quidã hanc opinionem vitabant, eo quòd plurima de regibus dicũtur enormia. Et quia de Iechonia Hieremias dixit, quòd non orietur semen ex eo collocandũ in sede Dauid, quorum opinionẽ commemorat Lucas, sentiens enarrare Matthæũ, qualis esset veritas generationis, & hæc est prima ratio. Est & alia profundior. Matthæus enim cùm inciperet scribere ante cõceptionem Mariæ, & carnalem natiuitatẽ Iesu, opportunè velut in historia præmittit carnalem progeniem, vnde & generationem à superioribus deriuat descẽdens. Cùm enim verbum Dei carnem acciperet, descendebat: sed Lucas ad factam per lauachrum regenerationem prosilit, & ibi aliam generum successionem exponit, & ab imis ad prima subleuans, pariter & peccatorũ quos narrauit Matthęus, memoriã abdicat (eo quòd quicunque in Deo renascitur, fit alienus à criminosis parẽtibus, Dei filius factus) & eorum qui secũdum Deum vitam duxerunt honestã, meminit. Sic enim Abrahæ dictum est, Tu proficisceris ad patres tuos: non quidem carnales, sed in Deo patres, propter similitudinẽ honestatis. Igitur ei qui in Deo nascitur, ascribit parentes qui sunt secundum Deum propter æquiparentiam morum.

Ca. 61. Incipit hic liber, Deus certo perfectæ. est. tom. 4.

AVG. de quæst. vet. & vet. test. Vel aliter: Matthæus à Dauid per Salomonem descendit ad Ioseph, Lucas verò ab Eli (qui tẽpore fuit Saluatoris) ascendit per traducem Nathan filij Dauid, & Eli & Ioseph iunxit tribum, ostendens vnius generis esse vtrunque, ac per hoc non solum Ioseph filium esse Saluatoris, sed & Eliæ. Ipsa enim ratione qua Ioseph filius dicitur esse Saluator, ipsa etiam est & Eli filius, & cæterorum omniũ qui de eadem tribu sunt. Hinc est quòd dicit Apostolus: Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem.

Consensus euangelicus.

Lib. 2. qui incipit: Quod Zacharias, cap. 5. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Vel tres causæ occurrunt, quarum aliquã Euangelista sequutus sit: aut. n. vnus Euangelista patrẽ eius à quo genitus est nominauit, alter verò vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus posuit: aut vnus erat Ioseph naturalis pater, & alter eũ adoptauit: aut more Iudæorũ cùm sine filiis vnus decessisset, eius vxorem propinquus recipiẽs, filium quem genuit, propinquo mortuo deputauit.

Li. 3. in Luc. interprin. & med. tom. 5.

AMBR. Traditur enim Nathan, qui à Salomone genus duxit, Iacob generasse filium & vxore superstite decessisse, quã postea Melchi accepit vxorẽ, ex qua generatus est Eli. Rursus Eli fratre Iacob sine liberis decedente, copulatus est fratris vxori, & generauit filium Ioseph, qui iuxta legem Iacob filius dicitur: quoniã semen fratris defuncti iuxta legis veteris seriem suscitabat.

Luc. 3. sup. illud: Qui fuit Eli. tom. 5.

BED. Vel aliter: Iacob fratris Eli sine liberis defũcti vxorẽ de mandato legis accipiens, genuit Ioseph, natura quidem germinis filium suum, secundum verò legis præceptum efficitur filius Eli.

Lib. 2. ca. 5. tom. 4.

AVG. de con. Euang. Probabilius enim intelligimus Lucam adoptãtis originem tenuisse, qui noluit Ioseph genitum dicere ab illo, cuius filium esse narrauit: commodius enim filius dictus est à quo fuerat adoptatus, quàm diceretur ab illo genitus, cuius carne non erat natus. Matthęus autem dicens, Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, atque in hoc verbo, quod est genuit, perseuerans, donec in vltimo diceret, Iacob autem genuit Ioseph: satis expressit ad eum se patrem produxisse originem generantium, à quo Ioseph non adoptatus, sed genitus erat: quanquam si etiam genitum Lucas diceret Ioseph ab Eli, nec sic nos hoc verbum perturbare deberet: neque enim absurdè quisque dicitur nõ carne, sed charitate genuisse, quem sibi filium adoptauit. Merito autem Lucas adoptionis originem suscepit, quia per adoptionem efficimur filij Dei, credendo in filium Dei: per carnalem verò generationem filius Dei potius propter nos filios hominis factus est.

Mysteria ex nominibus.

CHRY. Quia vero hæc pars Euangelij consistit in serie nominum, nihil preciosum exinde acquiri existimant. Ne igitur hoc patiamur, experiamur etiam hunc passum scrutari. Est enim ex nudis nominibus copiosum haurire thesaurum, quia plurium rerum indicatiua sunt nomina: nam & diuinã clementiam, & oblatas à mulieribus gratiarum actiones sapiunt: cùm enim filios impetrabant, nomen imponebant à dono.

Glosa interl. ibi.

GLO. Interpretatur igitur Eli, Deus meus, vel scandens. Qui fuit Matthat, id est, donans peccata, Qui fuit Leui, id est, additus.

Li. 3. in Luc. aliquantulũ ante finem. tom. 5.

AMBR. Pulchrè Lucas, quando filios Iacob non poterat plures comprehendere, ne extra generationem euagari superflua serie videretur, licet in aliis. i. longe posterioribus, patriarcharum tamen antiqua nomina non prætermittenda arbitratus est, Ioseph, Iudæ, Simeonis & Leui. Quatuor enim genera in his cognoscimus fuisse virtutum. in Iuda passionis dominicæ per figuram mysterium prophetatum: in Ioseph præcessisse castitatis exẽplum, in Simeone vindictam læsi pudoris, in Leui officiũ sacerdotis. vnde sequitur, Qui fuit Melchi, id est, rex meus. Qui fuit Ianne, id est, dextra. Qui fuit Ioseph, id est, accrescẽs. fuit autem alius iste Ioseph. Qui fuit Mathathiæ, id est, donum Dei, vel aliquando. Qui fuit Amos, id est, onerans vel onerauit. Qui fuit Naum, id est, cõsolatio vel consolator. Qui fuit Hesli, id est, adiuua me: Qui fuit Nagge, id est, meridies, vel meridianũ. Qui fuit Mahath, id est, desiderium. Qui fuit Mathathię, vt supra. Qui fuit Seme, id est, obediens. Qui fuit Ioseph, id est, augmentum. Qui fuit Iuda, id est, confitẽs. Qui fuit Ioanna. i. Dominus, vel gratia eius, vel Dñs misericors. Qui fuit Resa. i. misericors. Qui fuit Zorobabel. i. princeps vel magister Babylonis. Qui fuit Saluthiel, id est, petitio mea Deus. Qui fuit Neri. i. lucerna mea. Qui fuit Melchi. i. regnũ meũ. Qui fuit Addi, id est, robustus vel violentus. Qui fuit Cosam, id est, diuinãs. Qui fuit Helmadan, quod est Dei mensura. Qui fuit Her, quod est vigilans, vel vigilia, vel pelliceus. Qui fuit Iesu, quod est Saluator. Qui fuit Eliezer, id est, Deus meus adiutor. Qui fuit Ioram, id est, Dominus exaltãs, vel exaltãs. Qui fuit Mathat, vt supra. Qui fuit Leui vt supra. Qui fuit Simeon. i. audiuit tristitiam vel signum. Qui fuit Iuda, vt supra. Qui fuit Ioseph, vt supra. Qui fuit Iona, id est, columba, vel dolens. Qui fuit Eliachim, quod est Dei resurrectio. Qui fuit Melcha. i. rex eius. Qui fuit Menna, quòd est viscera mea. Qui fuit Matthatha. i. donum. Qui fuit Nathan. i. dedit, vel dantis.

Li. 3. in Luc. non mult. remotè ante fin. tom. 5.

AMBR. Per Nathan autem expressam aduertimus

prophetiæ

prophetiæ dignitatem, vt quia vnus omnia Christus Iesus, in singulis quoque maioribus genera virtutũ diuersa præcederent. Sequitur: Qui fuit Dauid.

Homi. 18. in Lucam ante med.

ORIG. Dominus descendens in mundũ assumpsit peccatorũ omnium personã, & nasci voluit de stirpe Salomonis, vt Matth. refert, cuius peccata scripta sunt, & cæterorum ex quibus multi fecerunt malum in conspectu Dei. Quando verò ascendit, & secundo per baptismũ ortus esse describitur, vt refert Lucas, non per Salomonem, sed per Nathã nascitur, qui arguit patrem super Vriæ morte, ortuque Salomonis.

AVG. in lib. retract. Dicendũ autem quòd huiusmodi nominis propheta arguit Dauid, ne putetur idem fuisse homo cùm alter fuerit.

Glosa ordin. in hoc loco.

GREG. Nazian. Sed à Dauid vltra secundũ vtrunque Euangelistam est generis processus indiuisibilis. vnde sequitur: Qui fuit Iesse.

GLO. Interpretatur Dauid manu fortis, Iesse incensum. Sequitur. Qui fuit Obeth, quod est seruitus. Qui fuit Buoz, quod est fortis. Qui fuit Salmó, quod est sensibilis, vel pacificus. Qui fuit Naason, quod est augurium, vel serpentinus. Qui fuit Aminadab, id est, populus volũtarius. Qui fuit Aram, quod est erectus vel excelsus. Qui fuit Esrõ. i. sagitta. Qui fuit Phares quod est diuisio. Qui fuit Iuda, id est, confitens. Qui fuit Iacob, quod est supplãtator. Qui fuit Isaac, quod est risus, vel gaudiũ. Qui fuit Abraham, quòd est pater multarum gentium, vel videns populum.

Ratio genealogiæ Christi.

CHRYS. Matthæus quidem tanquam qui Iudæis scribebat, nihil statuit vlterius scribere, nisi quod ab Abraham & Dauid Christus processerat: hoc enim maximè placabat Iudæos. Lucas verò, sicut qui omnibus cõmuniter loquebatur, vlterius protendit sermonẽ, attingẽs vsque ad Adam. vnde sequitur: Qui fuit Thare.

Glos. interli. in hoc loco.

GLO. Quod interpretatur exploratio, siue nequitia. Qui fuit Nachor, quòd est requieuit lux. Qui fuit Seruth, quod est corrigia, vel cõprehẽdens lorum, vel perfectio. Qui fuit Ragau, quod est egrotus: vel pascens. Qui fuit Phares, quod est diuidens, vel diuisum. Qui fuit Heber, quod est trãsitus. Qui fuit Sale, quod est tollẽs. Qui fuit Cainan, quod est lamentatio, vel possessio eorum.

Cap. 10. in Bed. sup. illud: Qui fuit Selaa, Qui fuit Cainan.

BEDA. Nomen & generatio Cainã iuxta Hebraicam veritatem neque in Genesi, neque in verbis dierum inuenitur, sed Arphaxat Selaa, vel Sale filiũ nullo interposito genuisse perhibetur. Scito ergo Lucam hanc generationem de 70. interpretum editione sumpsisse, vbi scriptum est, quòd Arphaxat 135. annorũ genuerit Cainan, & ipse Cainan cùm triginta quinque fuerit annorũ, genuerit Selaa. Sequitur: Qui fuit Arphaxat.

Glos. interli. in hoc loco.

GLO. Quod est sanans depopulationem. Qui fuit Sem, quod est nomen, vel nominatus. Qui fuit Noe, quod est requies.

Noe typus Christi.

Li. 3. in Lu. non multũ remotè ante ante fin. tom. 5.

AMBR. Noe quidem iusti inter dominicas generationes cõmemoratio nõ debuit prætermitti, vt quia ædificator Ecclesiæ nascebatur: eum sui generis auctorem præmisisse videatur, quia eam in typo ante fundauerat. Qui fuit Lamech.

Glos. interli. in hoc loco.

GLO. Quod est humiliatum, vel percutientem, percussum, vel humilem. Qui fuit Mathusalem, quod est mortis emissio, vel mortuus est, & interrogauit.

Li. 3. in Lu. non mul. remotè ante fin. tom. 5.

AMBR. Huius vltra diluuium numerantur anni: vt quoniam solus est Christus vnus, cuius vita nullam sentit ætatem, in maioribus quoque suis non sensisse diluuia videretur. Qui fuit Enoch: & hic pietatis dominicæ & diuinitatis manifestum indicium est, eo quòd nec mortem senserit Dominus: & ad cælũ remeauerit, cuius generis auctor raptus ad cælum est. vnde manifestum est Christũ potuisse non mori, sed voluisse, vt nobis mors illa prodesset, & ille quidem raptus ne malitia mutaret cor eius: Dominus autem (quem malitia sæculi mutare non poterat) eò vnde venerat, naturæ suæ maiestate remeauit.

Cap. 10 in Bed. sup illud: Qui fuit Mathusalë. tom. 5.

BED. Pulchrè autem à baptizato Dei filio vsque ad Deũ patrẽ ascendens, septuagesimo gradu Enoch ponit, qui dilata morte trãslatus est in paradisum, vt significet eos, qui in gratiam adoptionis filiorum ex aqua & Spiritu sancto regenerãtur, interim post corporis absolutionem æternã suscipiẽdos in requiem. Septuagenarius enim propter septimam sabbathi illorum requiem significat, qui iuuante Dei gratia decalogum legis impleuerunt.

Glos. interli. in hoc loco.

GLO. Interpretatur autem Enoch. dedicatio. Qui fuit Iared quod est descendẽs, siue cõtinens. Qui fuit Malalehel, quod est laudatus Dei, vel laudẽs Deum. Qui fuit Cainã, vt supra. Qui fuit Enos, id est, homo desperans, vel violentus. Qui fuit Seth, quod est positio, siue posuit.

Li. 3. in Lu. non multũ remotè à fin. tom. 5.

AMBR. Seth posterior filius Adæ non siletur, vt cùm duæ sint populi generationes, significarentur in typo, in posteriore potius, quàm in priore generatione Christum numerandum. Sequitur: Qui fuit Adam.

Glos. interli. hic.

GLO. Quod est homo, vel terrenus, vel indigens. Qui fuit Dei.

Li. 3. in Lu. non remotè à fin. tom. 5.

AMBR. Quid pulchrius potuit cõuenire, quàm vt sancta generatio à Dei filio inciperet, & vsq; ad Dei filium duceretur? creatúsque præcederet in figura, vt natus in veritate sequeretur: ad imaginem factus præiret, propter quem Dei imago descẽderet? Putauit etiam Lucas ad Deum Christi originem referendam, quòd verus Christi generator Deus sit, vel secũdum generationem veram pater, vel secũdum lauachrum, & regenerationem mysticè auctor muneris. Et ideo non à primo generationem eius cœpit describere, sed postea quàm baptisma eius explicuit, vt & secundum naturam, & secundum gratiam Dei filium demonstraret.

Aperitur mysteriũ.

Quod autem euidentius diuinæ generationis indicium, quàm quod de generatione dicturus patrẽ præmisit loquentẽ, Tu es filius meus dilectus?

Li. 2. ca. 3. tom. 4.

AVG. de cons. Euang. Satis etiam per hoc demonstrauit, non se ideo dixisse Ioseph filium Eli, quòd de illo genitus, sed quòd ab illo potius fuerit adoptatus: cùm etiam ipsum Adam filium dixit, cùm sit factus à Deo, sed per gratiam, quam postea peccando amisit, tanquam filius in paradiso constitutus sit.

Theoph. non multũ procul à fin. comment. in ca. 3. Luc.

THEO. Ideo etiam generationẽ finit in Deum, vt addiscamus, quòd qui in medio sunt patres, Christus ad Deum eriget, & filios Dei faciet, vt etiam crederetur Christi generatio sine semine fuisse. quasi dicat, Si non credis quòd secundus Adam factus sit sine semine, deuenias ad primum Adam, & inuenies absque semine factum à Deo.

Li. 2. cap. 4. à med. to. 4.

AVG. de cons. Euang. Et Matthæus quidem significare voluit Dominum descendentem ad nostram mortalitatem, ideo generationes ab Abraham vsque ad Christi natiuitatem descendendo cõmemorauit ab initio Euangelij sui. Lucas autẽ non, ab initio, sed à baptismo Christi generationes narrat, nec descendendo, sed ascendendo tanquam sacerdotem in expiandis peccatis magis assignans, vbi Ioannes testimonium perhibuit, dicens: Ecce qui tollit peccata mundi. Ascendendo autem peruenit ad Deum, cui mundati & expiati reconciliamur.

Consensus euangelicus. *Li. 3. in Lu. non parum ante med. tom. 5.*

A AMBR. Nec sic Euangelistæ discrepare videantur, qui veterem ordinem sunt secuti. Nec mireris, si ab Abraham plures secundũ Lucam successiones vsque ad Christum sunt, pauciores secundum Matthæum; cùm per alias personas generationẽ fatearis esse decursam. Potest.n fieri, vt alij longæuam transegerint vita n. alterius verò generationis viri immatura ætate decesserint, cùm videamus quamplures senes cum suis nepotibus viuere, alios verò viros statim filiis obire susceptis. AVG. de con. Euan. Cõuenientissimè autẽ Lucas baptizato Domino generationes per septuagintaseptem personas sursum versus numerat. *Li. 2. cap. 4. declin. ad fin & li. 2. quæst. euãg. cã 6. tom 4.* Nam & ascendens ad Deum, cui per peccatorũ abolitionẽ reconciliamur expressus est, & per baptismũ B fit homini omnium remissio peccatorũ quæ illo numero significatur: nam vndecies septem septuaginta & septem sunt. In denario autem perfectio beatitudinis est vnde manifestum est, quòd transgressio denarij designat peccatum per superbiam plus aliquid habere cupientis. Hoc autẽ septies propterea ducitur, vt motu hominis facta significetur illa trãsgressio. Ternario enim numero incorporea pars hominis significatur, quaternario verò corpus. motus autẽ in numeris nõ exprimitur, cum dicimus, vnũ, duo, tria: sed cùm dicimus, semel, bis, ter. vnde per septies vndecim, significatur motus hominis facta trãsgressio.

C

CAPVT IIII.

IESVS *autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur spiritu in desertum diebus quadraginta, & tẽtebatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis, & consummatis illis esuriit. Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat. Et respõdit ad illum Iesus: Scriptum est, Quia non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei.*

D

Theophila. in hoc loco. THEO. Post baptismũ Christus tentatur, innuens nobis, quòd postquam erimus baptizati tentationes imminent nobis. vnde dicitur: Iesus autem plenus Spiritu sancto, &c. CYRIL. Dudum dixit Deus, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, eo quòd sunt caro: vbi verò regeneratione per aquã & spiritum ditati sumus, facti sumus diuinæ naturæ participes: per Spiritus sancti autem participationẽ primogenitus, aut in multis fratribus primus recepit spiritum, qui & spiritus dator est, vt etiam ad nos per ipsum peruenit gratia Spiritus sancti.

Iesus quomodo plenus Spiritu sancto. *Homi. 29. in Luc. in prin.*

ORIG. Quando igitur legis, Iesum plenũ Spiritu E sancto, & in Actibus scribit de apostolis, quòd repleti fuerint Spiritu sancto. vide ne æquales putes esse apostolos Saluatori. Quomodo n. si volueris dicere, Hæc vasa plena sunt vino vel oleo, non statim dices, quòd equali mẽsura sunt plena: sic & Iesus, & Paulus pleni erant Spiritu sancto: sed vas Pauli multo minus erat quàm Iesu, & tamen erat secundũ mensurã suam vtrũque repletum: accepto itaque baptismo Saluator plenus Spiritu sancto dicitur, qui super eum in specie colũbæ de cælis venerat, ducebatur à spiritu: quia quotquot spiritu ducuntur, hi filij Dei sunt: iste autem supra omnes propriè filius Dei erat.

Act 4. & 11. in Bed. circa prin tom. 5. BED. Ne cui autem veniret in dubium à quo spiritu ductum siue expulsum alij Euangelistæ dicerẽt, in A desertum, consultè Lucas demũ intulit: Et agebatur in desertũ à Spiritu quadraginta diebus, ne quid contra eum valuisse spiritus putaretur immundus, qui plenus Spiritu sancto, quæcunque volebat agebat.

GREG. Si verò nos arbitrio proprio nostrã vitam disponim', quomodo ipse tradebatur inuitus? Quòd ergo dicitur, Agebatur spiritu, huiusmodi habet intellectũ, Spõte spiritualem duxit cõuersationem, vt locum exhiberet tentanti. BASIL. Non enim verbo prouocans inimicum, sed opere incitans quærit desertum: delectatur. n. diabolus in deserto, nõ patitur esse in vrbibus, contristat ipsum concordia ciuium.

AMBR. Agebatur igitur cõsilio in desertũ, vt diaB bolum prouocaret: nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset. Mysterio, vt illũ Adam de exilio liberaret, qui de paradiso in desertũ eiectus est. Exemplo, vt ostẽderet, nobis diabolum ad meliora tendẽtibus inuidere, & tunc magis esse cauendũ, ne mysterij gratiam deserat mentis infirmitas vnde sequitur: Et tẽtabatur à diabolo. *Li. 4. in Lu. in ca. Ductio Iesu in desertum à med. tom. 5.* CYRIL. Ecce factus est in athletis iubens agones Deus in his qui coronãtur, qui coronat sanctorum vertices. GREG. 3. Moral. Hostis tamen noster mentem mediatoris Dei, & hominum tentatione quassare non valuit: sic enim dignatus est tentationes exterius suscipere, vt tamẽ eius mens interius diuinitati inhærens inconcussa permaneret. *Li 3 Moral. Super illud: Iob. 2. verumtamen animã eius serua.*

C ORIG. Tentatur autem Iesus à diabolo quadraginta diebus, & quæ fuerint tentamenta nescimus, quæ ideo fortasse prætermissa sunt, quia maiora erant quàm vt litteris traderentur. *Cap. 11. in nouis exēpl. Basil. circa medium* *Homi. 29 in Luc. parum à princ.*

BASIL. Vel Dominus per quadragenam intentatus mansit: nouerat enim diabolus quod ieiunabat & non famescebat, & ideo nõ audebat accedere. vnde sequitur: Et nihil manducauit in diebus, &c. Ieiunauit siquidem, ostẽdens quòd illi, qui se vult ad pugnas tẽtationum accingere, sobrietas est necessaria. *Tentatio Iesu qualis*

AMBR. Tria igitur sunt, quæ ad vsum proficiunt salutis humanæ, sacramentum, desertum, ieiunium. *Li. 4 in Lu. in præfatione à med. tom. 5.* D Nemo nisi qui legitimè certauerit, coronatur: nemo autem ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum, gratiæ cælestis munere consecretur.

GREG. Nazian. Quadraginta siquidem diebus ieiunauit nihil manducans, erat enim Deus: nos autem ieiunium possibilitati proportionamus, licet zelus aliquibus progredi suadeat vltra posse.

BASIL. Sed tamen non sic vtendũ est carne, vt per egestatem alimenti naturalis vigor eius soluatur, neque ve ad vltimatum torporem intellectus vrgeatur per dissolutionis excessum: vnde Dominus noster semel hoc peregit, sed per totum consequens tempus ordine debito gubernauit corpus, & similiter MoyE ses & Elias. CHRY. Valde autem prudenter factum est quòd in ieiunando eorum non excessit numerum, ne scilicet putaretur apparenter venisse, non autem recepisse veram carnem, aut præter humanã esse naturam. AMBR. Quadraginta autem dierum mysticum numerum recognoscis: tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi, & tot ieiunio dierum sanctificato refusam cæli serenioris ostendit clementiam: tot ieiunio dierum Moyses perceptionem legis emeruit, tot annos in heremo constituti patres panem angelorum consecuti sunt. *Li 4. in Lu. in cap Ductio Iesu in desertum aliquantul. ante finem. tom. 5.*

AVG. de con. Euang. Numerus autem iste laboriosi huius temporis sacramẽtum est, quo sub disciplina regis Christi aduersus diabolum dimicamus. *Li. 2. cap. 4. paulo à pr. tom. 4.*

Hic

Hic enim numerus temporalem vitam significat, tẽpora cum annorum quadripartitis vicibus currunt: quadraginta autem quater habẽt decem. Porrò ipsa decem ab vno vsq; ad quatuor progrediente numero consummantur, quòd declarat quod quadraginta dierum ieiunium, hoc est, humiliationem animæ cõsecrauit & lex prophetæ per Moysen & Eliam, & Euangelium per ipsius Domini ieiunium.

Argumenta duplicis naturæ in Christo.

Basil. Verum quia non esurire supra hominem est, assumpsit Dominus passionẽ famis, indicans eam non esse peccatũ, & cõcessit cùm voluit naturæ humanæ quæ sua sunt pati & agere. vnde sequitur: Et consummatis illis, esuriit. Non coactus ad necessitatem quæ præest naturæ, sed quasi prouocans diabolũ ad duellum. Sentient enim diabolus, quia vbi fames, ibi imbecillitas, aggreditur ad tentandũ, & quasi tẽtationum excogitator, famẽ Christo patienti suadebat lapidibus appetitum sedare. vnde sequitur: Dixit autẽ illi diabolus, Si filius Dei es, dic lapidi huic, &c.

Li. 4. in Lu. in ca. de prima tentatione Christi. in prin. to. 5.

Ambr. Tria præcipuè docemur tela esse diaboli, quibus ad conuulnerandam mentem hominis consueuit armari: gulæ vnum, aliud iactãtiæ, tertiũ ambitionis. Inde ergo cœpit, vnde iã vicit, scilicet Adã. Discamus igitur cauere gulã, cauere luxuriam, quia telum est diaboli. Sed quid sibi vult talis sermo, Si filius Dei es, nisi quia cognouerat Dei filium esse venturum, sed venisse per hanc infirmitatẽ corporis non putabat? Aliud est explorantis, aliud tentantis, ideo profitetur se credere, & homini conatur illudere.

Homi. 29. in Luc. parum ante med.

Orig. Rogato autẽ patre à filio panem, nec dante lapidẽ pro pane, iste quasi aduersarius versipellis, & fallax, pro pane dabat lapidem. Basil. Suadebat quidem lapidibus appetitum sedare, hoc est permutare desiderium ab alimento naturali ad existentiam præter naturam. Orig. Puto etiam quòd & vsque hodie lapidem diabolus ostendit, vt hortetur singulos ad loquendum, dic vt lapis iste panis fiat. Si videris hæreticos dogmatum suorũ mendaciũ pro pane comedere, scito lapidem eorum esse sermonẽ, quem monstrat ei diabolus. Basil. Dissipator autẽ tentationum Christus, non repellit à natura famem. vnde sequitur: Et respõdit ad illũ Iesus, Scriptũ est, &c.

Homi 29. in Luc. parum ante med.

Theo. in hoc loco aliquid tale habet, sed non omnia verba.

Theo. Quasi dicat, Non solis panibus humana natura sustẽtatur, imò sufficit verbũ Dei ad nutriendam vniuersam naturam humanã. Taliter pastus est Israeliticus populus colligẽs annis 40. mãna, & gaudens volatilium præda: diuino consilio Elias conuiuas habuit coruos: Eliseus herbis agrestibus socios nutriuit. Cyril. Vel aliter: Terrenis cibis terrenum nostrũ alitur corpus, anima verò rationalis diuino verbo vigoratur ad bonam habitudinem spiritus: non enim naturam incorpoream corpus alit.

Greg. Nyss. vnde non alitur virtus pane, nec per carnes bene se habet anima & pinguescit, aliis epulis vita sublimis educatur & crescit: nutrimentum boni castitas: panis, sapientia: pulmentum, iustitia: potus impassibilis status: delectatio, bene sapere.

Arma nequitiæ spiritualis.

Li. 4. in Lu. in ca. de prima tentatione Christi, à medio. tom. 5.

Ambr. Vides igitur quo genere vtatur armorum, quo hominẽ à spiritalis nequitiæ incursione defendat aduersum incitamẽta gulæ: nõ enim quasi Deus vtitur potestate: quid enim mihi proderat? Sed quasi homo communi sibi accepit auxilio, vt diuino pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum verbi acquirat. non enim potest qui verbũ sequitur, panem desiderare terrenum, humanis enim diuina præstare nõ dubium est. simul cùm dicit, Non

A in solo pane viuit homo. ostendit hominem esse tentatum, hoc est, susceptionem nostram, non suam diuinitatem.

Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis, & ait illi: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa. Tu ergo procidens si adoraueris coram me, erunt tua omnia. Et respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Super illud: Et consummata omni tentatione.

B Theo. Primo inimicus Christum de gulà tentauerat, sicut & Adam, deinde de cupiditate siue auaritia, in hoc quòd ostendit ei omnia regna mundi. vnde sequitur: Et duxit illum diabolus, &c.

Tentationis Christi ratio.

Homi 16. in euang. parũ à prin.

Greg. in homil. Quid mirum si se permisit ab illo in montem duci, qui se pertulit etiam à membris ipsius crucifigi? Theo. Sed qualiter ostendit ei omnia regna orbis terræ? Quidã dicũt quòd mente hæc ei ostendit: ego autẽ dico quòd sensibiliter & in fantasia apparere facit. Tit. Vel descripsit orbem verbo, & velut quandam domum intentioni eius manifestat, vt existimabat. Ambr. Bene autem in momento tẽporis sæcularia & terrena monstrãtur: non C enim tam cõspectus celeritas indicatur, quàm caducę fragilitas potestatis exprimitur. In momẽto enim cuncta illa prætereũt? & sæpe honor sæculi abiit antequam venerit. Sequitur: Et ait illi, Tibi da. pot. &c. In vtroque mentiebatur, neque enim habebat, nec conferre poterat quo carebat: nullius enim obtinet potestatem, sed ad pugnã est aduersarius derelictus.

Luc. 4. non mult remotè à prin.

Lib. 4. in Lu. in ca. de tertia tentatione Christi in prin. tom. 5.

Li. 4. in Luc. in cap. de 3. ten. Christi.

Ambr. Alibi enim legitur, quia omnis potestas à Deo est, itaque à Deo est potestatũ ordinatio: à malo ambitio potestatis, nec est potestas mala, sed is qui male vtitur potestate. Quid ergo, bonũ est vti potestate, studere honori? bonum si deferatur, non eripiatur. Distingue tamen hoc ipsum bonum: alius enim bonus in sæculo, alius perfectè virtutis vsus. Bonum D est enim Deum quærere, & cognoscendæ diuinitatis studiũ nullis occupationibus impediri. quòd si is qui Deum quærit, propter fragilitatem carnis, & mentis angustias sæpe tentatur, quanto magis qui sæculum quærit, obnoxius est? Docemur ergo ambitionem despicere, eo quòd diabolicæ subiecit potestati.

Tit. Habet autem forensis gratia domesticũ periculum, & vt dominetur, aliis prius seruit, curuatur ad obsequiũ, vt honore donetur, & dum vult esse sublimior, simulata humilitate fit vilior. vnde subdit: Tu ergo si ador. corã me, &c. Cyril. Quomodo tu, cuius sors est inextinguibilis flãma, qualiter omnium domino quę sua sunt spondes? putasti cultoE rem habere cuius metu tremunt vniuersa?

Duo reges compugnant.

Homi 30 in Luc. parum à principio.

Orig. Vel aliter totũ: Duo reges certatim regnare festinant, peccati rex peccatoribus diabolus, & iustitiæ rex iustis Christus: sciensque diabolus ad hoc venisse Christum, vt regnũ eius tolleret, ostẽdit ei omnia regna mundi. Non quidem regnum Persarum & Medorum, sed regnum suum, quomodo regnaret in mundo, quomodo. s. alij regnãtur à fornicatione, alij ab auaritia. Et ostẽdit ei in puncto tẽporis, hoc est, in præsenti tẽporũ cursu, quia ad cõparationẽ æternitatis puncti obtinet instar. neque n. necessariũ habebat Saluator, vt ei diutius huius sæculi negocia mõstrarẽtur, sed statim vt aciem luminũ suorũ ad contẽplãdũ

vertit, & peccata regnantia, & eos qui regnarentur à viriis cóspexit. dicit ergo ad eum, Venisti vt aduersus me de imperio dimicestadora me, & accipe regnum quod teneo. Verum Dominus vult quidem regnare, quasi iustitia, & vt absque peccato regnet, vult gẽtes sibi esse subiectas, vt seruiant veritati: nec sic vult regnare cęteris, vt ipse regnetur ab alio. vnde sequitur: Et respon. Iesus dixit illi: Scrip. est, Dominum, &c.

Super illud: Dominum Deum tuũ adorabis. tom. 5.

B e d. Dicens diabolus Saluatori, Si procidẽs adoraueris me, ecõttario audit, quod ipse magis adorare eum debeat, quasi Dominum & Deum suum.

C v r i l. Qualiter autem si secundum hæreticos filius est creatura, adoratur? quod crimen inferretur aduersus eos qui seruierũt creaturæ, & non creatori, si filium secundum eos creaturam existentẽ colimus B tanquã Deum? O r i g. Vel aliter: Hoc inquit, Omnes propterea mibi volo esse subiectos, vt Dominũ Deum adorent, & ipsi soli seruiant: tu autẽ à me vis incipere peccatum, quod ego dissoluturus huc veni.

Hom. 30. in Luc. circa fin.

Cultus diaboli ante aduentum Christi.

C v r i l. Hoc autem mandatũ eius tetigit iotima: ante aduentum enim eius ipse vbique colebatur: lex autẽ diuina eiiciens ipsum à dominio vsurpato, adorare statuit solum eum qui naturaliter Deus est.

Cap. 11. in Beda. Super illud: Dominum Deum tuum adorabis.

B e d. Quæret autem aliquis, quomodo conueniat quod hic præcipitur, soli Dño seruiendum, Apostoli verbo qui dicit, Per charitatẽ seruite inuicem? Sed in Græco dulia intelligitur seruitus communis, hoc est, C siue Deo siue homini exhibita, secundum quã iubemur seruire inuicem. Latria autẽ vocatur seruitus diuinitatis cultui debita, qua iubemur soli Deo seruire.

Et duxit illũ in Hierusalem, & statuit eum super pinnaculũ templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Scriptum est enim quod Angelis suis Deus mãdauit de te, vt cõseruent te, & quia in manibus tollẽt te, ne forte offendas ad lapidẽ pedem tuum. Et respõdens Iesus, ait illi: Dictum est, Non tentabis Dominũ Deũ tuum. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo vsq; ad tempus. D

Li. 4. in Lu. iuxta. depriꝑ ma tentatione Christi, in fine illius, to. 5.

A m b r. Sequitur iactantiæ telum, quo in procliue delinquitur: quia dum homines gloriam virtutis suæ iactare desiderãt, de loco meritorum & statione decidunt. vnde dicitur: Et duxit illum in Hierus. &c.

Homi. 31. in Luc. circa prin.

O r i g. Sequebatur planè quasi athleta, ad tentationem spõte proficiscens, & quodãmodo loquebatur, Duc quo vis, & inuenies me in omnibus fortiorẽ.

Li. 4. in Lu. in cap. de secunda Christi tentatione in prin. tom. 5.

A m b r. Ita est autem iactantia, vt dum se putat vnusquisque ad altiora cõscendere, sublimium vsurpatione factorum ad inferiora trahatur. vnde sequitur: Et dixit illis, Si filius Dei es, mit. &c.

A t h a. Non autem contra diuinitatem certamen diabolus inibit, neque enim audebat, & ideo dicebat, E Si filius Dei es: sed cum homine certamen init, quẽ quondam seducere potuit. A m b. Verè autẽ diabolica vox est, quę mentẽ hominis de gradu altiore meritorum præcipitare contendit, simul infirmitatem suam diabolus malitiãq; designat: quia nemini potest nocere, nisi ipse deorsum se miserit: nã qui relictis cælestibus terrena eligit, voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit, simul quoniã telum suum diabolus vidit obtusum, qui omnes homines propriæ subiecerat potestati, plus cœpit quã hominem iudicare. Transfigurat autem se Sathanas velut angelũ lucis, & de scripturis sæpe diuinis laqueũ fidelibus parat. vnde sequitur: Scriptũ est enim, &c.

Li. 4. in Lu. in cap. de secunda tentat. Christi circa prin.

A O r i g. Vnde tibi diabole scire quòd ista scripta sunt? nunquid legisti prophetas, vel diuina eloquia? legisti quidem, non vt ipse ex lectione eorum melior fieres, sed vt de simplici littera eos qui amici sunt litteræ, interficias. scis quia si de aliis eius voluminibus loqui volueris, non decipies. A m b r. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqua exẽpla proferre: vtitur & diabolus testimoniis scripturarum, nõ vt doceat, sed vt fallat. O r i g. Vides autem quomodo & in ipsis testimoniis versipellis est: volt. n. minuere gloriã Saluatoris, quasi angelorũ indigeat auxilio, offensurus pedem, nisi eorũ manibus subleuetur. Hoc enim testimonium non de Christo, sed de sanctis generaliter scriptum est: neque. n indiget angelorum auxilio, qui maior est angelis. quin potius disce diabole, quòd nisi Deus adiuuaret angelos offenderent pedem suum, & tu propterea cum fulgore cecidisti, quia credere in Iesum Christum Dei filium noluisti. Quare autẽ siles quod sequitur? Super aspidẽ & basiliscũ ambulabis: nisi quia tu es basiliscus, tu draco, tu leo? A m b. Sed Dominus rursus ne ea quæ de se fuerant propbetizata, ad arbitrium diaboli putaret esse facienda, sed diuinitatis propriæ auctoritate seruata vetsutiæ eius occurrit, vt quia scripturarũ exemplum prætenderat, scripturarũ vinceretur exẽplis. vnde sequitur: Et resp. Ies. ait illi, Dictũ est quia non tent. Dñm, &c. C h r y. Diabolicum enim est, seipsum inicere ad pericula, & tẽtare, si eripiat Deus.

Homi. 31 in Luc. parum à princip.

Li. 4. in Lu. in cap. de 2. tẽtat. Christi à med. to. 5.

Hom. 31. in Luc. circa med. illius.

Li. 4. in Lu. in cap. de 2. tẽtat. Christi circa med. tom. 5.

C v r i l. Non. n. tentantibus largitur Deus auxilia, sed credẽtibus in eum: vnde Christus tentãtibus eum non ostendebat miracula, quibus dicebat: Generatio praua signum quærit, & non dabitur ei.

C h r y. Aspice autem quomodo non turbatus est Dominus, imò de scripturis humillimè cum iniquo disceptat, vt conformeris Christo pro posse. Nouit diabolus arma Christi quibus succubuit, ex mansuetudine eum cœpit, ex humilitate deuicit. Tu quoque cùm videris hominem effectum diabolũ, & tibi obuiantẽ, eo modo deuincas, doceas animã tuã formare os cõdecens ori Christi: sicut enim cũ Romanus forsan residet iudex, non exaudiet responsum ignotãtis, eo modo loqui quo ipse, sic & Christus nisi suo modo loquaris, non exaudiet te, nec vacabit tibi.

Christi mansuetudo.

G r e g. Nyssẽ. Legitimè autem pugnanti agonum reperitur terminus, vel quod aduersarius sua sponte cedat vincenti, vel trino casu deponitur secundũ pugnatoriæ artis decretũ. vnde seq. Et cõsum. om. &c.

A m b. Non dixisset scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in tribus præmissis esset omniũ materia delictorũ, quia causæ tentationum, causę cupiditatũ sunt. s. carnis oblectatio, spes gloriæ, auiditas potentiæ. A t h a n. Accesserat quidem ad cum hostis vt ad hominem, nõ inueniens autẽ in ipso antiqui sui seminis signa, discessit. A m b. Vides ergo ipsum diabolũ in studio nõ esse pertinacẽ, cædere veræ solere virtuti, etsi inuidere non desinat, tamẽ instare formidat, quia frequẽtius refugit triumphari. audito itaque Dei nomine recessit, inquit vsque ad tempus: postea. n. non tẽtaturus, sed apertè pugnaturus venit.

Li. 4. in Luc. in cit. de recessu diaboli à Christo. in prin. tom. 5.

Lib. 4. in Lu. in cap de recessu diaboli à Christo. inter prin. & med. to. 5.

T h e o. Vel quia de voluptate tẽtauerat in deserto, recessit ab eo vsq; ad tẽpus crucis, in quo eum erat de tristitia tentaturus. M a x i. Vel diabolus in deserto Christũ suggesserat præferre mundi materiã diuino amori, quẽ Dñs retrocedere iussit, quod erat indiciũ diuini amoris. vnde postea satagebat preuaricatorẽ eũ facere dilectionis ad proximos, & ideo docẽte eo scemitas.

Luc. 4. super illud: recessit diab. ab eo.

Diaboli suggestio.

nitas vitæ prouocabat ad illius insidias pharisæos & scribas, vt ad eorum odium peruertantur, sed Dominus dilectionis intuitu, quam habebat in eos, monebat, arguebat, beneficia conferre non cessabat.

Li. 2. ca. 16. circa med. tom. 5.

A v g. de cons. Euang. Totum autem hoc similiter Matthæus narrat, sed nō eodem ordine: vnde incertum est quid prius factum sit, vtrū regna terræ prius demōstrata sint ei, & postea in pinnam templi leuatus sit, an hoc prius, & illud postea: nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit.

M a x i. Ob hoc autem Euangelistarum hanc iste, illam verò ille præmittit, quia manis gloria & auaritia adinuicem sese gignunt.

Homi. 29. in Luc. à med.

O r i g. Ioannes autem quia à Deo exordium fecerat, dicens: In principio erat verb. tentationem Domini non descripsit, quia Deus tentari non potest, de quo ei erat sermo. quia verò in Matthæi Euangelio & in Luca generatio hominis scribitur, & in Marco: homo autem est, quia tentator: ideo Matthæus Lucas, & Marcus tentationem Domini descripserunt.

Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilea͂, & fama exiit per vniuersam regione͂ de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & venit Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundū consuetudinem suam die sabbathi in synagogā, & surrexit legere: & traditus est illi liber Esaiæ prophetæ, & vt reuoluit librū, inuenit locum vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euāgelizare pauperib᷒ misit me, sanare cōtritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visū: dimittere cōfractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cùm plicuisset librum, reddit ministro, & sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.

Hom. 32. in Luc. circa princ.

O r i g. Quia Dominus tentatorem vicerat, virtus ei addita est, quantum scilicet ad manifestationem. vnde dicitur: Et egressus est Iesus, &c.

Luc. 4. cap. 12. in Bed. in prin. tom. 5.

B e d. Virtutem spiritus signa miraculorum dicit.

Miracula Christi.

C y r i l. Agebat autem miracula, non ab extrinseco, & quasi acquisitam habens spiritus sancti gratiā, sicut alij sancti, sed potius cùm esset naturaliter Dei filius & consors omnium quæ sunt patris, tanquam propria virtute & operatione vtitur ea, quæ est spiritus sancti. Decebat autem ex tunc eum notū fieri, & humanationis fulgure mysterium apud eos, qui erāt de sanguine Israel. ideo sequitur: Et fama exiit, &c.

Luc. 4. cap. 12. in Beda paulò à prin. tom. 5.

B e d. Et quia sapientia pertinet ad doctrinam, virtus verò refertur ad opera, vtraque hic cōiunguntur. vnde sequitur: Et ipse doce. &c. Synagoga Græcè Latinè dicitur congregatio: quo nomine non solū turbarum conuentum, sed & domum, in qua ad audiendum verbū Dei conueniebant, Iudæi appellare solebant, sicut nos Ecclesias & loca, & choros fidelium vocamus: verum differt inter synagogā (quæ cōgregatio) & Ecclesiam (quæ conuocatio interpretatur:) quia. s. & pecora, & quæque res congregari in vnum possunt, conuocari non possunt, nisi ratione vtentia, ideo nouæ gratiæ populū quasi maiori dignitate præditum, rectius Ecclesiam quàm synagogam nominare apostolicis doctoribus visum est. Merito autē &

A

magnificatus à præsentibus, asseueratur præcedentibus factorum dictorúmue indiciis, cum sequitur: Et magnific. ab omnibus. O r i g. Caue autē ne beatos tantū illos iudices & te arbitreris priuatū esse Christi doctrina: quia nunc etiam in toto orbe doceat per organa sua: & nunc magis glorificatur ab omnibus, quàm illo tempore, quo tātum in vna prouincia cognoscebatur.

Hom. 32 in Luc. parum à prin.

Beati qui sunt iudicandi.

C y r i l. Largitur autem sui notitiam illis, inter quos educatus est secundum carnem. vnde sequitur: Et venit Nazar. &c. T h e o. vt & nos doceat prius proprios beneficiare & docere, deinde & ad reliquos amicitiā spargere.

Luc. 4. sup. illud: & venit Nazareth.

B e o. Cōfluebant autē die sabbathi in synagogis, vt feriatis mūdi nego-

B

ciis ad meditanda legis monita quieto corde residerēt. vnde sequit. Et intrauit secundum consuet. &c.

Lu. 4. ca. 12. in Beda sup. illud: & venit Nazareth.

A m b r. Ita autem Dn̄s ad omnia se curuauit obsequia, vt ne lectoris quidē aspernaretur officiū. vnde sequitur: Et surrexit leg. Et trad. &c. Accepit quidē librum, vt ostenderet seipsum esse qui locutus est in prophetis, & remoueret sacrilegia perfidorum, qui alium Deum dicunt veteris testamenti, aliū noui, vel qui initium Christi dicūt esse de virgine. Quomodo enim cœpit ex virgine, qui ante virginē loquebatur?

Li. 4. in Lu. in ca. De regressu Iesu in Galil. tom. 5.

O r i g. Non autem fortuitu reuoluit librum, & caput de se vaticinans repetit lectionis, sed hoc prouidentiæ Dei fuit vnde sequitur: Et vt inue. loc. &c.

C

Homi. 32. in Lucam ante med.

A t h a. Explicans enim nobis causam factæ in mundo reuelationis, & suæ humanationis, hoc dicit: sicut enim filius, cùm sit spiritus dator, non recusat fateri tanquā homo, quòd in spiritu Dei eiicit dæmonia, ita nō recusat dicere, Spiritus Domini super me, pro eo quòd factus est homo. C y r i l. Similiter autem fatemur eum vnctū fuisse, inquantū carnem suscepit. vnde sequitur: Propter quod vnxit me: non enim vngitur diuina natura, sed quod nobis cognatum existit, sic etiam & quòd dicit se missum, imputandum est humanitati. nam sequitur: Euang. paup. mis. me.

Christus quomodo vnctus.

Li. 4 in Lu. in cap. de regressu Iesu in Gal in med. tom. 5.

A m b r. Vides Trinitatem coæternā atque

D

perfectā, ipsum loquitur scriptura Iesum Deum hominēque in vtero perfectum, loquitur & Patrem & Spiritum sanctum, qui cooperator ostēditur, quādo corporali specie, sicut columba descendit in Christū.

Trinitatis apparitio.

Homi 32. in Luc. circa med. illius.

O r i g. Pauperes autem nationes dicit, isti autem erant pauperes nihil omnino possidentes, nō Deum, non legem, non prophetas, nō iustitiam, reliquásque virtutes.

Li. 4. in Lu. in ca. de regressu Iesu in Galil à med. tom. 5.

A m b r. Vel vniuersaliter vngitur oleo spirituali & virtute cælesti, vt paupertatem conditionis humanæ thesauro resurrectionis rigaret æterno.

Luc 4. c. 12. in Beda ante med. tom. 5.

B e d. Mittitur etiam euangelizare pauperibus dicēns: Beati pauperes, quia vestrum est regnum cælorum. C y r i l. Forsitan enim pauperibus spiritu in his ostendit exhibitum liberale donum inter omnia

E

dona quæ per Christum obtinētur. Sequitur: Sanare contrit. cor. vocat contritos corde, debiles, fragilem mentem habētes, & resistere nequeuntes insultibus passionum, quibus remedium sanitatis promittit.

B a s i l. Vt contritos corde venit sanare, id est, remedium dare habētibus cor contritū à Sathana per peccatū, eo quòd præ cæteris peccatum cor humanū prosternit.

Luc 4. cap. 12. in Beda. Super illud: Dimittere confract. tom. 5.

B e o. Vel quia scriptum est, cor contritum & humiliatū Deus non spernit, ideo missum se dicit ad sanandū contritos corde, secundū illud Psal. Qui sanat contritos corde. Sequitur: Et præ. ca. rem.

C h r y. Captiuationis vocabulū multiplex est. Est enim captiuatio bona, sicut Paulus dicit: Captiuātes omnem intellectum ad obedientiam Christi. Est &

praua & sensibilis, quæ est à corporalibus hostibus, sed deterior est intelligibilis, de qua hic dicit: Fungitur enim peccatum pessima tyrannide, præcipiens mala, & obedientes confundens, ab hoc intelligibili carcere nos Christus eripuit.

Luc. 4. sup. illud: Vt sanare contrit. corde.

THEO. Possunt autem & hæc de mortuis intelligi, qui capti existētes, soluti sunt ab inferni dominio per Christi resurrectionem. Sequitur: Et visum cæcis.

CYRIL. Profluentes enim à diabolo tenebras in corda humana Christus, quasi sol iustitiæ, remouit, faciens homines filios non noctis & tenebrarum, sed lucis & diei. Qui enim aliquando errabant, perceperunt iustorum semitas. Sequitur: Dimittere confractos in remiss. ORIG. Quid enim ita fractum atque collisum fuerat vt homo, qui à Iesu dimissus est, & sanatus? BED. Vel dimittere confractos in remissionem, id est, eos qui legis pondere importabili fuerant depressi, reuelare. ORIG. Ista autē omnia prædicta sunt, vt post visionē ex cæcitate, post libertatē ex vinculis, post sanitatem à diuersis vulneribus veniamus ad annum Domini acceptum. vnde sequitur: Prædicare annum Domini acceptum. Aiunt autem quidam iuxta simplicem intelligentiam, anno vno Euangelium Saluatorem in Iudæa prædicasse, & hoc est quod dicitur: prædicare annum Domini acceptū. Vel annus Domini acceptus est totū tempus Ecclesiæ, quo dum versatur in corpore, peregrinatur à Domino. BED. Neque enim solus ille annus quo Dominus prædicabat, fuit acceptabilis, sed etiā iste quo prædicabat Apostolis, dicens: Ecce nunc tempus acceptabile. Post annum sanè Domini acceptabilem subdit: Et diem retributionis, scilicet extremæ, quādo reddet vnicuique secundum opus suum.

Homi. 32. in Luc. à med.
Luc. 4. cap. 12. in illo, Super illud: Dimittere cōfract. to. 5.
Homi. 32. in Luc. à med.
Annus acceptus quid sit.
Luc. 4. cap. 12. in Beda, Super illud: Prædicare annum placab. tom. 5.

AMBR. Vel diem hunc annum Domini acceptum dicit perpetuis diffusum tēporibus, qui redire in orbem laboris nesciat, continuationem fructus hominibus & quietis indulgeat. Sequitur: Et cùm plicuiss. libr. red. &c. BED. Librum audientibus illis qui aderāt, legit, sed lectum ministro reddidit, quia dum esset in mundo, palam locutus est, docēs in Synagogis & templo, sed ad cælestia reuersurus, his qui ab initio viderant, & ministri sermonis fuerant, euangelizādi officium tradidit. Stans legit, dum nobis scripturas, quæ de ipso erant, aperuit, quia in carne dignatus est operari: sed reddito libro residet, quia se supernæ quietis solio restituit. Stare enim operātis est, sedere autem quiescentis vel indicantis: sic & prædicator verbi surgat, legat, id est operetur & prędicet, & resideat, id est, præmia quietis expectet. Reuolutum autem librum legit, quia Ecclesiam misso spiritu omnē veritatem docuit, plicatū ministro reddidit, quia nō omnia omnibus dicenda, sed pro captu audientium committit doctori dispēsandum verbum. Sequitur: Et omnium in synag. &c. ORIG. Et nunc etiam, si volumus, oculi nostri possunt intēdere Saluatorem, Cùm enim principale cordis tui direxeris ad sapientiam, veritatem, Deique vnigenitū contēplandum, oculi tui intuētur Iesum. CYRIL. Tunc autem omnium oculos cōuertebat ad se, quodammodo stupētiū qualiter litteras nouit quas nō didicit. Sed quoniam mos erat Iudæis, promulgatas de Christo prophetias dicere consummari, vel in quibusdā eorum præpositis, vel in aliquibus sāctis prophetis, Dn̄s hoc prædicauit. vnde sequitur: Cœpit autē dic. ad il. &c.

Li. 3. in Luc. in cap. de regressu Iesu in Gal. circa fin. tom. 5.
Luc. 4. cap. 12 in Beda. Super illud: Et cùm plicuiss. librū. tom. 5.
Libri plicati mysterium.
Hom. 32. in Luc parum à fine illius.
Luc. 4 c. 12. in Bed. sup. illud: Omnium oculi erant intēd. tom. 5.

BEO. Quia scilicet sicut illa scriptura prædixerat, & magna faciebat, & maiora Domin⁹ euāgelizabat.

A *Et omnes testimonium illi dabant, & mirabātur in verbis gratiæ, quæ procedebāt de ore ipsius, & dicebant: Nōne hic est filius Ioseph? Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc similitudinē, Medice cura teipsū. Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex, cùm facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarū missus est Elias, nisi à* B *Sarepta Sidonis ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo prophetæ, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.*

CHRY. Cùm venisset Nazareth Dominus, à miraculis abstinet, ne prouocaret eos ad maiorem liuorem. Prætendit autem eis doctrinam non minus admirandam miraculis: erat enim quædam diuina gratia ineffabilis in dictis Saluatoris concutiēs animas permulcens auditorum. vnde dicitur: Et omnes test. illi dab. &c. BED. Testimonium illi dabāt, attestādo illū verè esse, vt dixerat, de quo propheta cecinerat.

Homi. 49 in Matth. circa prin. tom. ...
Virtus Christi prædicantis.
Luc. 4. c. 12. Super illud: Omnes testimonium illi dabant. tom. 3.

CHRYS. Sed stulti admirantes sermonis virtutem, C paruipēdunt ipsum ab eo qui putabatur pater. vnde sequitur: Et dicebant, Nónne hic est filius Ioseph?

CYRIL. Sed quid impedit vt venerabilis & admirabilis sit, si filius esset (vt putabatur) Ioseph? Nónne vides diuina miracula? Sathanam iam prostratum? nonnullos ab his ægritudinibus liberatos?

CHRYS. Post multum enim tempus, & signorum ostensionem, profectus est ad eos, nec eum sustinuerunt, sed iterum se succendebant inuidia. vnde sequitur: Et ait illis, Vtique dicetis mihi, &c.

Homi 49. in Matth. non mult. remotè à prin. to. 2.

CYRIL. Commune quidē prouerbium erat apud Hebræos ad improperium excogitatū: clamabāt. n. aliqui cōtra medicos infirmos, Medice cura teipsū.

GLO. Quasi dicerent. Qui in Capharnaum plures D te curasse audiuimus, cura etiā teipsum, id est, fac similiter in tua ciuitate, vbi conceptus es, & nutritus.

Glos. ordin. ibid.

AVG. de cons. Euang. Cùm autem iam magna ab illo facta fuisse commemorant, quæ se nondum narrasse scit, quid euidētius quàm hoc eum sciēter præoccupasse narrandum? Neque enim tantum ab eius baptismo progressus est, vt oblitus putetur, nondum se aliquid cōmemorasse de his quæ in Capharnaum gesta fuerant. AMBR. Non otiose autem Saluator se excusat, quòd nulla in patria sua miracula virtutis operatus sit: ne fortassis aliquis viliorem patriæ nobis esse debere putaret affectum. Nam sequitur: Ait autem: Amen dico vobis, quia, &c.

Li. 2. ca. 42. parum à fin. tom. 4.
Li. 4. in Luc. circa. de reprobatione Iesu ad, &c. circa med. tom. 5.

E CYRIL. Quasi dicat, Vultis multa prodigia inter vos à me fieri, penes quos sum nutritus, sed non latet me quædam communis, quæ multis accidit, passio: contemnuntur enim quodammodo semper etiam optima quæque, quando non raro contingunt alicui, sed suppetunt ad velle, & sic etiam contingit in hominibus: familiaris enim, quia semper præsto est, debita reuerentia priuatur à notis eius.

BEDA. Prophetam autem dici in scripturis Christum, & Moyses testis est, qui dicit: Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris.

Li. 4. in Luc. c. 12. in Bed. à med. illius. tom. 3.

AMBR. Hoc autem exemplo declaratur, quòd frustra opē misericordiæ cælestis expectes, si alienæ fru-

Li. 4. in Luc in cap. de re.

Responsione le-sa adiectionis circa princi. tom. 5.

ctibus virtutis inuideas. Aspernator enim Deus inuidorum est, & ab his qui diuina beneficia in alijs persequuntur, miracula suæ potestatis auertit. Dominicæ quippe carnis actus diuinitatis exemplum est, & inuisibilia eius nobis per ea quæ sunt visibilia, demonstrantur. Videte igitur quid mali inuidia afferat: indigna propter inuidiam patria iudicatur in qua ciuis operetur, quæ digna fuit in qua Dei filius nasceretur.

Homi. 33. in Luc. in princ.

ORIG. Quantum ad Lucæ historiam pertinet, nondum in Capharnaum fecisse aliquod signum describitur: nam antequam veniret in Capharnaum, in Nazareth dixisse legitur, quæcunque audiuimus facta in Capharnaum mysterij, & Nazareth esse typum Iudæorum, Capharnaum typum Gentium. Erit enim tempus, quando dicturus est populus Israël, Quæ ostendisti vniuerso orbi, ostende & nobis, prædica sermonem tuum populo Israël, vt saltem cùm subintrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israël saluus fiat. Quamobrem videtur mihi conuenienter respondisse Saluator: Nemo propheta acceptus est in patria sua. Plus iuxta sacramentum, quàm iuxta litteram, licet & Hieremias in Anathoth patria sua non fuerit acceptus, & reliqui prophetæ: sed magis videtur mihi intelligi, vt dicamus patriam omnium prophetarum fuisse populum circuncisionis. Et nationes quidè susceperût vaticinium Iesu Christi, magis habentes Moysen & prophetas de Christo prædicantes, quàm illi, qui ex his non susceperunt Iesum. AMBRO. Bene autem apto comparationis exemplo arrogãtia ciuium inuidorum retunditur, dominicũmque factum scripturis docetur veteribus conuenire. Nam sequitur: In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in Israël in diebus Eliæ. Non quia Eliæ dies fuerunt, sed in quibus Elias operatus est. CHRYS. Ipse quidem terrestris angelus, cælestis homo, qui nec tectum, nec mensam, nec amictum habebat, vt multi, clauem cælorum gerit in lingua. Et hoc est quod sequitur: quando clau. est, cę. &c. Postquam autem cælum serauit, terrámque reddidit sterilem, regnabat fames, & cõsumpta sunt corpora. vnde sequitur: Cùm facta esset fames in terra.

Li. 4. in Luc. in ca. confirmatio eiusdē exemplo sibi, circa pri. tom. 5.

Nota verba.

BASIL. Vt enim aspexit, ex saturitate non modicum generari opprobrium, per famem illis ieiunium attulit, quo culpam eorũ, quæ in immensum crescebat, cohibuit. Corui autem facti sunt iusto cibi ministri, qui consueuerunt aliorum pabula vsurpare.

CHRY. Sed quoniam exsiccatus est fluuius, ex quo pocula iusto dabãtur, vade (inquit Deus) in Sareptã Sidoniæ, illic mandabo mulieri viduæ vt pascat te. vnde & hic sequitur: et ad nullam earum missus est Helias, nisi in Sareptam Sidoniæ ad mulierem viduam. Quod ex quadam dei dispensatione factum est: fecit enim Deus eum per longum iter pergere vsq; in Sidonem, vt visa mũdi peste, posceat à Domino pluuias. Multi autem tunc temporis opulẽti erant, sed nullus tale aliquid fecit vt vidua: reuerentiã enim mulieris ad prophetam non prædiorum, sed voluntatis fiebat diuitiæ. AMBR. Mysticè autem dicit, In diebus Heliæ, quia dies faciebat illis, qui in eius operibus lucem videbãt gratiæ spiritualis, & ideo aperiebatur cælum videntibus diuina mysteria, claudebatur, quando fames erat, quia nulla erat cognoscẽdæ diuinitatis vbertas. In vidua autem illa, ad quam Helias directus est, typus ecclesiæ præmissus est. ORIG. Occupante enim fame populum Israël, scilicet audiendi sermonem Dei, venit propheta ad viduam, de qua dicitur:

Li. 4. in Lu. in ca. confirmatio eiusdē exemplo Helia, circa to. 5. Ambr. ibi in ca. de exemplo Helisei. ante med. Homil. 33. in Lu. in princ.

A Multi filij desertæ magis, quàm eius quæ habet virũ: & cùm venisset, panẽ illius & alimẽta multiplicat.

BEDA. Sidonia autem venatio inutilis, Sarepta, incendium, vel angustia panis interpretatur. Quibus omnibus gentilitas exprimitur, quæ inutili venationi dedita, id est, lucris & negocijs sæculi seruiens, incendium carnalium cupiditatum, panisque spiritualis angustias patiebatur, donec Helias, id est, propheticus sermo, cessante scripturarum intelligentia, pro perfidia Iudæorum venit ad ecclesiam, vt receptus pasceret & reficeret corda credentium. BEDA. Quælibet etiam anima viduata & priuata virtute, & diuina notitia, postquam diuinum verbum recipit, propria delicta cognoscẽs, docetur nutrire verbũ virtutũ

Lu 4. ca. 12. in med. super illud: Multa viduæ erant. tom. 5.

B panibus, & irrigare fonte vitæ doctrinam veritatis.

ORIG. Sed & aliud ad eundem sensum pertinens loquitur, cùm subdit: Et multi leprosi erant in Israël sub Eliseo propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus, qui vtique non erat ex Israël.

Homil. 33. in Lu. non procul à fine.

AMBR. Mysticè autem populus ecclesiam contingit, vt sequatur populus ille ex alienigenis congregatus, ante leprosus priusquam mystico baptizaretur in flumine, id est, post sacramenta baptismatis maculis corporis & mentis ablutus, immaculata virgo cœpit esse sine ruga. BEDA. Naaman enim, qui decorus interpretatur, populũ significat nationũ, qui septies

Li. 4. in Lu. in ca. confirmatio eiusdē exempl. Helisei parum ante medium t. 5.

Allegoria pulchra.

C lauari iubetur: quia illud baptismata saluat, quod septiformis spiritus regenerat. Caro eius post lauacrum sicut pueri apparet, quia mater gratia omnes in vnam parit infantiam: vel quia Christo conformatur, de quo dicitur, Puer natus est nobis.

Lu. 4. ca. 12. iuxta finem illud multi viduæ erant, &c. tom. 5.

Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. Et surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsq; ad supercilũ mõtis super quẽ ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eũ. Ipse autem trãsiens per medium illorũ ibat.

GRAECVS. Quia prauam eorum intentionem redarguerat, ideo indignantur. Et hoc est quod dicitur:

D Et rep. sunt om. in synag. ira. Pro eo etiam quod dixerat, Hodie cõpleta est hæc prophetia, arbitrati sunt quòd seipsum cõpararet prophetis, & ideo indignantur, & fugant eum extra ciuitatem. vnde sequitur: Et surre. & eie. &c. AMBROS. Nec mirum si perdiderunt salutẽ, qui eiecerunt de suis finibus Saluatorem, Dominus autem, qui docebat Apostolos exemplo sui omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec inuitos alligat, nec eiicientibus relnctatur, nec rogantibus deest. Non mediocritet autem inuidia proditur quæ charitatis oblita, in acerba odia causas amoris inflectit. Cùm enim ipse dominus per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrogabãt. vn-

Lu. 4. in Luc. in cap. de indignatione Iudæorũ & eiectione Iesu, tom. 5.

E de sequitur: Et duxerunt il. vsq. ad sup. &c. BED. Peiores sunt Iudæi discipuli diabolo magistro. Ille enim ait: Mitte te deorsum: isti verò facto mittere conantur, sed illorũ mutata subito, vel obstupefacta descẽdit, quia adhuc illis pœnitẽtiæ mẽte locũ reseruat. vnde sequitur: Ipse autẽ transiens per medium illorũ ibat.

Lu 4. ca. 12. iuxta fi. illud Duxerunt illũ vsque ad, &c. tom. 5.

CHRYS. In quo & quæ sunt humanitatis, & quæ sunt diuinitatis ostẽdit: stare enim in medio insidiantiũ, & nõ apprehẽdi, diuinitatis eminentiã ostẽdebat, discedere verò, dispensationis approbat mysteriũ.

Passio Christi voluntaria.

AMBR. Simul intellige, nõ ex necessitate fuisse, sed voluntariã corporis passionem: etenim quando vult, capitur, quando vult, elabitur. Nam quemadmodũ à paucis teneri potuit, qui à populo nõ tenetur? sed vo-

Li. 4. in Luc. in c. de indignatione Iu-

uaorũ à med. illius. tom. 5. Luc. 4. c. 12. in Bed. super illud: Duxerũt illum vsq; ad supercilium, &c. tom. 5.

luit facrilegium esse moltorum, vt paucis quidem affligeretur, sed pro toto orbe moreretur. Quinetiam malebat Iodæos adhuc sanare, quàm perdere, vt efficaci furoris exitu desinerent velle quod implere non possent. Bᴇᴅᴀ. Nondum eriam venerat hora passionis, quæ in parasceue paschæ futura extiterat: necdum locum passinnis adierat, qoi non in Nazareth, sed Hierosolymis hostiarum sanguine figurabatur: nec hoc genus mortis elegerat, qui crucifigendum se à sæculo præconabatur.

Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat illos sabbathis. Et stupebãt in doctrina eius: quia in potestate erat sermo ipsius. Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna, dicens: Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio te, quia sis sanctus Dei. Et increpauit illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cùm proieciſſet illum dæmonium in medium, exijt ab illo, nihilq; illi nocuit. Et factus est pauor in omnibus, & colloquebãtur adinuicẽ, dicentes: Quod est hoc verbũ, quia in potestate, & virtute imperat immundis spiritibus, & exeũt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locũ regionis.

Li. 4. in Lu. in ca. confirmatio doctrina Christi per miracula, circa princip. tom. 5.
Visitatio Christi.

C Aᴍʙʀᴏꜱ. Non indignatione commotus Dominus, nec scelere offensus Iudæam deseruit, quinimò immemor iniuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc sanando infidæ plebis corda demulcet. vnde dicitur: Et descendit in Capharnaum ciuitatem, &c. Cʏʀɪʟ. Quanuis enim sciret quòd inobedientes essent, & duri cordis, tamen visitat illos: sicut bonus medicus illos, qui vltima laborant ægritudine, tentat sanare. Docebat autem in synagogis confidenter, secundũ illud Esaię: Nequaquam occultè locutus sum, nec in obscuro loco terrę. In sabbatho quoq; disputabat cum eis, quia vacabat. Mirati sunt ergo de doctrinæ, virtutis, & potestatis magnitudine. vnde sequitur: Et stu. in doct. &c. Id est, non blandus, sed imD periosus ad salutem. Iudæi autem putabãt esse Christum, sicut aliquem sanctorum aut prophetarum. Vt autem maiorem de eo opinionem accipiant, transcẽdit mensuram propheticam: non enim dicebat, Hæc dicit Dominus, vt prophetæ consueuerant dicere: sed sicut dominus legis quæ sunt supra legẽ proferebat, transferens litteram ad veritatem, & figuras ad spiritualem intelligentiam. Bᴇᴅᴀ. Sermo etiam doctoris in potestate fit, cùm ea, quæ docet, operatur: qui enim facto destruit quod prædicat, contemnitur.

Li. 4. ca. 12. in Bed. parũ à fine. tom. 5.

Cʏʀɪʟ. Oportunè autem dogmatibus plerunque ardua miscet opera: quos enim non disponit ratio ad cognoscendum, hos instigat signorum ostensio. vnde sequitur: Et in synagoga erat homo habens, &c. E

Li. 4. in Lucã in ca. confirmatio doctrina christi per miracula, parum à prin. tom. 5.
Significatio Sabbathi.

Aᴍʙʀ. Sabbatho medicinæ diuinæ opera cœpta significat, vt inde noua creatura cœperit, vnde vetus creatura ante desiuit: ne sub lege esse Dei filium, sed supra legẽ in ipso principio designaret. Bene etiã sabbatho cœpit, vt ipsum se ostenderet creatorem, qui opera operibus interserit, & prosequitur opus, quod ipse ante iam cœperat, vt si domum faber renouare disponat, non à fundamentis, sed à culminibus incipit soluere vetustatem, ita vt ibi prius manum admoueat, vbi ante desierat: deinde à minoribus incipit, vt ad maiora perueniat. Liberare à dæmone, etiã homines (sed in verbo Dei) possunt: resurrectionem à A mortuis imperare, diuinæ solius est potestatis.

Cʏʀɪʟ. Calumniabantur autem Iudæi gloriam Christi, dicẽtes: Hic non eijcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. ad quod remouendũ, cum repręsentarẽtur dæmones inuictę potestati eius, nec tolerarent congressum deitatis, sæuam vocem emittebant. vnde & hic sequitur: Et exclamauit voce magna, &c. Bᴇᴅ. Quasi dicat, Paululum à me vexando quiesce, cui nulla est societas cum nostra fraude. Aᴍʙʀ. Nec quemquam mouere debet, quòd Iesu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur, nec enim ab eo Christus nomen accepit, quod de cælo Angelus ad virginem detulit. B Est huius impudentię diabolus, vt inter homines aliquid primus vsurpet, & ad homines quasi nouum deferat, quo terrorem suæ potestatis incutiat. vnde sequitur: Scio enim te, &c. Aᴛʜᴀɴ. Non dicebat eum sanctum Dei, quasi alijs sanctis similis, sed quasi eo singulariter sancto existẽte, cum articuli adiectione. Ipse est enim naturaliter sanctus, cuius participatione omnes alij sancti vocantur. neque tamen hoc dicebat, quasi eum veraciter nosset, sed se cognoscere fingebat. Cʏʀɪʟ. Putauerunt enim dæmones, quòd per huiusmodi laudem facerent ipsum inanis gloriæ amatorem, vt abstineret eorum contrarietate, vtpote pro gratia gratiam recompensans.

Lu. 4. cap. 13. in Bed. circa princ. tom. 5. Li. 4. in Lucã in ca. Confirmatio doctr. chr. per mir. inter prin. & med. tom. 5.

C Cʜʀʏꜱ. Voluit etiam dæmon perturbare ordinẽ rerum, & apostolorum rapere dignitatẽ, & suggerere multis, vt ei obediant. Aᴛʜᴀɴ. Quanuis igitur vera fateretur, compescebat tamen eius sermonem, ne simul cum veritate etiam suam iniquitatem promulget, vt nos etiam assuefaciat, ne curemus de talibus, etsi vera loqui videãtur. Nefas est enim, vt cùm adsit nobis scriptura diuina, instruamur à diabolo. vnde sequitur: Et increpauit illum Iesus, dicens, &c.

Luc. 4. ca. 13. in Bed. à med. illius. tom. 5.
Consensus Euangelicus.

Bᴇᴅ. Diuina autem permissione liberandus à dæmone homo proijcitur in medium, vt virtus patefacta Saluatoris, plures ad viam salutis inuitet. vnde sequitur: Et cùm proiecisset illum, &c. Videtur auD tem repugnare quod hic dicitur à Marco, qui ait: Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna, exiuit ab eo. Nisi intelligamus hoc dixisse Marcum, discerpens eũ, quod hic Lucas dicit: Et cùm proiecisset illum in medium, vt quòd secutus ait, Nihilque illi nocuit intelligatur, quia iactatio illa membrorum, atque vexatio non eum debilitauit: sicut solent exire dæmonia, etiam quibusdam membris amputatis & euulsis: vnde meritò pro tam integra restitutione sanitatis mirantur. nam sequitur: Et factus est pauor in omnibus, &c. Tʜᴇᴏᴘ. Quasi dicant, Quale est præceptum hoc, quod præcepit, Exi ab eo, & exijt? Bᴇᴅ. Expellere quidem dæmonia & homiE nes sancti, sed in verbo Dei, possunt: ipsum autem Dei verbum propria potestate virtutes operatur.

Theop. aliqu. ante fi. cõm. in ca. 4. Luc. Luc. 4. ca. 13. in Bed. in fine illius. tom. 5. Li. 4. in Lucã in ca. Confir. doctrina Christi per mirac. tom. 5. Theop. non multũ remotè à fine comment. in c. 4.

Aᴍʙʀᴏ. Mysticè autem qui in synagoga spiritum habebat immundum, populus est Iudæorum, qui innodatus diaboli laqueis, simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat, & bene spiritum immundum habebat, quia Spiritũ sanctum amiserat, introierat enim diabolus, vnde Christus exierat. Tʜᴇᴏᴘʜ. Sciendum est etiam, quòd multi nunc dæmonia habẽt, scilicet qui dæmoniorum desideria implent: vt furiosi habent dæmonium iræ, & sic de ceteris, sed Dominus in synagogam venit, cùm mens hominis fuerit cõgregata, & tunc dicit dæmoni inhabitanti: Obmutesce, & statim eijciens eum in medium,

medium egreditur ab eo: non enim decet hominem semper iracundum esse, bestiale nanque hoc est: nec semper absque ira, insensibile nanq; hoc est, sed medium iter ambulare oportet, & iram contra mala iræ habere, & sic proijcitur homo, cùm immundus spiritus ab eo egreditur.

Surgens autem Iesus de synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam imperauit febri, & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis.

Li. 4. in Luc. in ca. Confirmatio doctr. Christi per miracula, circa princ. t. 5. Homi. 28. in Matth. circa princ. tom. 2.

AMBR. Postquam Lucas virum à spiritu nequitiæ liberatũ ante præmisit, substituit fœminæ sanitatem. B Vtrunque enim sexum Dominus curaturus aduenerat, & prior sanari debuit, qui prior creatus est. vnde dicitur: Surgens autem de synagoga, introiuit in domum Simonis. CHRYS. Manebat enim apud discipulos, honorans ipsos, & ob hoc animosiores reddens. CYRIL. Aspice autem quomodo manet penes virum inopem Christus, qui spontanea voluntate paupertatem pro nobis passus est, vt discamus cũ pauperibus conuersari, nec spernere depressos, & pauperes. Sequitur: Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea.

Clementia Christi.

HIERONY. super Matthæum. Modò Saluator rogatus, modò vltro curat ægrotos, ostendens se contra C peccatorum quoque passiones & precibus semper annuere fidelium, & ea, quæ ipsi minimè in se intelligunt, vel intelligenda dare, vel non intellecta dimittere, secundum illud: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine.

Homil. 28 in Mat. in prin. tom. 2.

CHRY. Quòd autem Matthæus hic reticuit, non differt. Illud enim est breuitatis, hoc autem exquisitæ interpretationis. Sequitur. Et stans super illam, &c. BASIL. In quo Lucas figurauit sermonem tanquam de præcepto animali sensibili facto, sic dicens febri imperatum, & quod febris non omisit imperantis operationem. vnde sequitur: surgens, &c.

Homil. 28. in Mat. parum à princ. to. 2.

CHRYS. Quia enim morbus curabilis erat, per D modum medendi potestatem suam declarauit, faciẽs quod minimè ars medicinæ facere potuisset. Post febris enim sedationẽ, multo tempore patientes egent, vt pristinæ restituantur sanitati: nunc autem simul omnia facta sunt. AMBROS. Si autem altiori consilio ista perpendamus, animi debemus intelligere & corporis sanitatem, vt prius animus, qui serpentis laborabat insidijs, absolutus sit. Deniq; non prius Eua esurijt, quàm serpentis eam versutia tentauit: & ideo aduersus ipsum auctorem peccati prius debuit medicina salutis operari. Fortassis etiam in typo mulieris illius varijs criminum febribus caro nostra lãguescebat, nec minorem febrem amoris esse dixerim, quàm E caloris. BEDA. Si enim virum à dæmonio liberatũ, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum significare diximus: consequenter fœmina febribus tenta, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit, à concupiscentiæ suæ feruore per continentiæ præcepta frenatam. CYRIL. Et nos ergo suscipiamus Iesum: cùm enim visitauerit nos, & portamus eum in mente & corde, tunc enormium voluptatum æstum extinguet, & incolumes faciet, vt ministremus ei, hoc est, ei beneplacita peragamus.

Li. 4. in Luc. in ca. Confirmatio doctrinæ Christi per miracula, parum ante me. tom. 5.

Lu. 4. ca. 14. in Bedam princ. tom. 5.

Cùm autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum. At A *ille singulis manus imponens, curabat eos. Exibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia, Quia tu es filius Dei. Et increpans, non sinebat ea loqui quia sciebant ipsum esse Christum.*

THEOPH. Considerandum est turbæ desiderium: nam cùm sol occidisset, adducunt ad eum infirmos, non à tempore impediti. vnde dicitur: Cùm autem sol occidisset, &c. ORIGEN. Ideo quidem circa solis occasum, id est, elapsa die, illos educebant, quia verecundabantur, vel timebant Pharisæos, vel quia de die intenti erant circa alia, vel quia putabant non licere sanare in sabbatho. ipse autem sanabat eos. vnde sequitur: At ille singulis manus imponens, &c.

Theoph. circa finẽ coment. in ca. 4. Luc.

B CHRY. Quamuis autem vt Deus potuisset omnes verbo pellere morbos, tamen tangit eos, ostendens propriam carnem efficacem ad præstanda remedia, nam caro Dei erat. Sicut enim ignis appositus vasi æneo, imprimit ei propriæ caliditatis effectũ: sic omnipotens Dei verbũ cùm vniuit sibi veraciter assumptum templum ex virgine animatum & intellectum, particeps suæ potestatis ei effectum inseruit. Tangat & nos, imò potius nos illum tangamus, quatenus & nos ab animarum infirmitatibus liberet, nec non à dæmonũ impugnatione & superbia. Sequitur enim: Exibant autem, &c. BEO. Dæmonia filiũ Dei confitentur: & sicut postea dicitur, Sciebant ipsum esse C Christum. quia cùm eum ieiunio fatigatum diabolus videret, verum hominem intellexit: sed quia tẽtando non præualuit, vtrum filius Dei esset, dubitabat, nunc autem per signorum potentiam vel intellexit, vel pòtius suspicatus est esse filium Dei. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere persuasit, quia Christum siue filiũ Dei nõ esse putauit: sed quia se morte illius nõ præuidit esse damnandum. De hoc enim mysterio à sæculis abscondito dicit apostolus, quòd nemo principum huius sæculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.

Tactus Christi ratio.

Lu. 4. ca. 14. in Bedã circa princ. tom. 5.

Dæmonũ confessio.

CHRYS. In hoc autem quòd sequitur, Et increpans non si. &c. Percipe Christi humilitatem; non sinebat D vt dæmones immundi eum manifestarent. Nõ enim oportebat eos subripere officij apostolici gloriã, nec decebat Christi mysterium lingua fœda publicari.

Homil. 5. in Mar. à med. illius. tom. 2.

THEO. Quia non est speciosa laus in ore peccatoris: vel quia solebãt inuidiam accendere Iudæorũ ea hoc quòd ab omnibus laudaretur. BEO. Ipsi autem apostoli præcipiuntur reticere de illo, ne diuina maiestate prædicata, passionis dispensatio differretur.

Theop. circa finẽ commẽt. in ca. 4. Luc. Lu. 4. ca. 14. in Bedã in fine illius. to. 5.

Facta autem die, egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vsq; ad ipsum & detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait: E *Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.*

CHRYS. Postquàm satis vtilitatis populis per miracula est collatum, oportebat eum abesse. maiora nanque putantur miracula post absentiam operantis, dum ipsa magis exclamant, & vice vocis fruuntur. vnde dicitur: Facta autem die, egressus ibat, &c.

GRAECVS. Abijt etiam in desertum, vt Marcus dicit, & orabat, non quòd ipse oratione indigeret, sed vt nobis bonæ operationis fieret forma.

CHRY. Pharisæi quidem ipsis prodigijs prædicantibus potentiã Christi scandalizabantur. Populi vero

eloquia audientes acquiescebant & seqoebantur. vnde sequitur: Et tur. req. eum, &c. Non quidem aliqui primatũ aut Scribarum, sed quoscunque malitiæ fucus nõ denigrauerat, & illæsam habebant conscientiam. GRAECVS. Quòd autem Marcus dicit Apostolos peruenisse ad eum dicentes, quòd omnes quærunt te: Lucas vero dicat populos peruenisse, nõ discrepant ab inuicem. Applicuerãt enim ad ipsum populi, apostolorũ sequẽtes vestigia. Dominos autẽ gaudebat detentus, sed mandabat vt eum dimitterent, vt etiam alij participes forent eius doctrinæ, quasi tempore suæ præsentiæ non multum duraturo. vnde sequitur: Quibus ait: Quia & al. ci. &c. Marcus dicit: Ad hoc veni, ostendens diuinitatis eius celsitudinem & voluntariam exinanitionem. Lucas vero dicit: Ad hoc missus sum. i. incarnationem ostendens, necnon beneplacitum patris missionẽ appellãs. & ille quidẽ simpliciter dicit, Vt prædicem: iste vero regnũ Dei adiunxit quod est ipse Christus. CHRY. Simul etiam considera quòd poterat in eodem loco manẽdo omnes attrahere ad se, nõ tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum vt perambulemus & requiramus pereuntes, sicut pastor ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum. vna enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere. vnde & hic sequitur: Et er. præd. in sy. Gal. Frequentabat quidẽ synagogas, docens illos quòd non esset seductor: nam si fugitet inhabitata coleret, diffamarent eum velut latitantẽ.

Consensus Euangelicus.

BEDA. Si autem occasu solis mysticè mors domini exprimitur, die redeunte resurrectio illius indicatur, cuius manifestata luce à credẽtium turbis requiritur, & in gentium deserto inuentus, ne abeat, detinetur, maximè cùm hoc contigerit prima sabbathi, quo resurrectio celebrata est.

Lu. 4. in. 14. inned. in fine illius. tom. 5.

CAPVT V.

FACTVM *est autem cùm turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genezareth. Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lauabant retia. Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens, docebat de nauicula turbas.*

AMBR. Vbi dominus impartiuit multis varia genera sanitatum, nec tempore nec loco cœpit à studio sanandi turba cohiberi, vespera incubuit, sequebantur, stagnum occurrit, & turbę vrgebãt. vnde dicitur: Factũ est, &c. CHRYS. Erant enim ei connexi diligẽtes eum & mirantes, tenere cupientes. Quis enim discessisset, dũ huiusmodi miracula faciebat? quis noluisset solam prospicere faciem & os talia loquẽs, neque enim in agẽdo miracula solum admirabilis erat, sed visus eius abundabat plurima gratia. vnde & loquentem cum audiunt in silentio, seriem locutionis nõ interrumpentes. dicitur enim: Vt audirent verbũ Dei, &c. BEDA. Stagnum Genezareth idem dicunt esse quod mare Galilææ, vel mare Tyberiadis, sed mare Galilææ ab adiacente prouincia dicitur, mare autem Tyberiadis à proxima ciuitate. Porro Genezareth à laci ipsius natura, quæ crispãtibus aquis de seipso sibi excitare auram perhibetur, græco vocabulo quasi generans sibi aurã dicitur. Naq; enim in stagni

Li. 4. in Lucam in ca. de ascensu Iesu ad nauem in prin. tom. 5.

Dulce Iesu contubernium.

Cap. 5. circa inprin. illius. tom. 5.

A morem sternitur aqua, sed frequentibus auris aspirantibus agitatur. haustu dulcis & ad potandum habilis. Sed Hebrææ linguæ consuetudine omnis aquarũ cõgregatio siue dulcis siue salsa, mare nuncupatur.

THEOP. Fugit autem dominus gloriã, quanto magis ipsa eum sequebatur, & ideo à turbis se separans ascendit in nauem. Et vi. &c. CHRYS. Quod signũ erat vacationis. Secundũ vero Matthæũ inuenit ees reficiẽtes retia, tãtus enim erat paupertatis excessus, vt laniata repararẽt, noua nequeuntes habere. Volẽs autem diligenter congregare spectaculum, vt nemo remaneret post tergũ, sed omnes facie ad faciem cernerent, ascẽdit in nauim. vnde dicitur. Ascen. au. &c.

Thz. in prin. comment. ad cap. 5.

B THEO. Vide autem Christi mansuetudinem, quomodo rogat Petrum: & Petri obedientiam, quomodo in omnibus fuit obediens. CHRY. Postquàm vero multa peregerat miracula, iterum doctrinam proponit, & existens in mari, piscatur existentes in terra. vnde sequitur: Et se doce. tur. de na.

Theop. circa prin. cõment. ad cap. 5.

GREG. Nazianz. Cunctis condescendens, vt à profundis extrahat piscem, hominem scilicet natantem in nobilibus rebus & amaris huius vitæ procellis.

BEDA. Mysticè autem duæ naues circuncisionem & præputium figurant, quas videt Dominus, quia in vtroque populo nouit qui sunt eius, & ad futuræ vitę trãquillitatem quasi ad littus vidẽdo, hoc est, miseri-C corditer visitando, prouehit. Piscatores sunt Ecclesię doctores, qui nos per rete fidei cõprehendũt, & quasi littori, sic terræ viuentium aduehunt. Sed hæc retia modo laxantur in capturã, modo lota plicantur: quia nõ omne tempus est habile doctrinæ, sed nunc exercenda est lingua doctoris, & nunc sibimet cura gerenda. Nauis Simonis est Ecclesia primitiua, de qua Paulus dicit ad Gal. 2. Qui operatus est Petro in apostolatum circuncisionis, bene vna dicta, quia multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna.

Luc. 5. ca. 15. in bed. super illud: & vidit duas naues. tom. 5.

Allegoria pulchra.

AVGVS. de con. euangel. De qua docebat turbas, quia de auctoritate Ecclesiæ docet gentes: quòd autem Dominus ascendens in nauim rogat eum à terra D reducere pusillum, significat temperate vtendum verbo ad turbas, vt nec terrena eis præcipiantur, nec à terrenis in profunda sacramentorum recedatur. Vel prius in proximis regionibus gentibus prędicandum, vt quod postea dicit, Duc in altum, ad remotiores gentes postea prædicandum præcipiat.

Lib. 2. quæst. euang. cap. 2. incipit hic li. quod Zacharias. tom. 4.

Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eo- E *rum. Et annuerunt socijs qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos. Et venerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur.*

CYRIL. Postquàm sufficiẽter populum docuerat, regreditur iterum ad magnificentias proprias, & per piscatoria ministeria piscatur discipulos. vnde sequitur, Vt au. cessa. &c. CHRY. Condescendens enim hominib⁹ sicut magos per sydus vocauit, sic & piscatores per piscatoriam artem. THEO. Petrus autem non distulit. vnde sequitur: Et resp. Si. di. il. Præc. &c. Non autem addidit, Non te audiam, nec secundis laboribus me exponã, sed magis subdit: in ver. au. &c. Quia verò turbam de nauicula dominus instruxerat,

Id habet Theop. in hoc loco.

Theo. Luc. 5. parũ à princ. comment.

non sine

A non sine mercede nauiculę dominum dereliquit, dupliciter beneficiãs ipsum, quia primo dedit ei multitudinem piscium, & deinde discipulum ipsum fecit. vnde sequitur: Et cùm hoc fecis.&c. Tot autẽ pisces cepit, vt non posset eos foras educere, sed à socijs auxilium peteret. vnde sequitur: Rum.au.te.eo.&c. Per nutum ipsos vocat, quia ex stupore propter capturã piscium loqui non poterat: & sequitur de eorum auxilio, cùm dicitur: Et ve.&c. AVGV. de con. euang. Ioannes quidem videtur simile miraculũ dicere, sed illud longe aliud est quod factũ est post resurrectionem domini ad mare Tyberiadis: ibi enim nõ solum ipsum tempus valde diuersum est, sed etiam res ipsa plurimum distat. nam retia illic in dexterã partẽ missa, centum quinquaginta tres pisces ceperũt, magnos

Li.4.cap.9. tom.4.

B quidem, sed pertinuit ad euangelistam dicere, quòd cùm iam magni essent, retia non sunt disrupta: respicientem scilicet, ad hoc factum quod Lucas commemorat, vbi prę multitudine piscium retia rumpebantur. AMBROS. Mysticè autem nauis Petri secundũ Matthæum fluctuat, secundũ Lucam repletur piscibus, vt & principia Ecclesię fluctuantis, & posteriora exuberantis agnoscas. Non turbatur ista quæ Petrũ habet. turbatur illa quæ Iudam habet: in vtraque Petrus, sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caueamus igitur proditorem, ne per vnum plurimi

Li.4. in Luc. circa. de ascensu Iesu in nauem. to.5.

Allegoria de nauicula.

C fluctuemus. Illic turbatio, vbi modica fides, hic securitas, vbi perfecta dilectio. Denique etsi alijs imperatur vt laxẽt retia sua, soli tamen Petro dicitur, Duc in altum, hoc est, in profundum disputationum. Quid est tam altum, quàm scire Dei filium? Quæ sunt autẽ apostolorum quæ laxari iubẽtur, retia, nisi verborum complexiones, & quasi quidam orationis sinus, & disputationum recessus. qui eos quos ceperint nõ amittant? Et bene apostolica instrumenta piscandi retia sunt, quæ non captos perimunt, sed reseruant, & fluctuantes de infimis ad superna transducunt. dicit autem: Præc. per to.no.lab.ni.ce. quia non hoc humanæ facundiæ opus, sed supernę vocationis est munus.

D Qui autem ante nihil ceperant, magnã in verbo domini concludunt piscium multitudinem.

CYRIL. Hoc autem fuit figura futuri, non enim incassum laborabunt euangelicæ doctrinæ rete tendẽtes, sed greges gentiũ aggregabunt. AVG. de quæst. euang. Quòd autem retia rumpebantur, & piscium copia nauiculæ impletæ sunt, ita vt penè mergerentur, significat hominum carnalium multitudinẽ tantam futuram in Ecclesia, vt etiam disruptione pacis per hæreses & schismata scinderentur.

Lib.2. quæst. euang. cap. 2. incipit hic locus quod Zacha. tom.5.

Luc.5.ca.15. in Bed. super illud: rumpebatur autem rete eorum.

BED. Rumpitur autem rete, sed non labitur piscis, quia suos dominus inter persequentiũ scandala seruat. AMBR. Alia autẽ nauis est Iudæa ex qua Ioan-

Li.4. in Lucão vlt. circa med. to.5.

E nes & Iacobus eligũtur. Hi igitur de synagoga ad nauim Petri, hoc est, ad Ecclesiam conuenerunt, vt implerẽt ambas nauiculas: omnes enim in nomine Iesu genu flectunt, siue Iudæus, siue Græcus. BEDA. Vel alia nauis est Ecclesia gentiũ, quæ & ipsa vna nauicula non sufficiente piscibus impletur electis. Quia nouit dominus qui sunt eius, & apud ipsum certus est suorum numerus electorũ: dúmque tot in Iudęa credituros non inuenit, quot ad fidem vitámque prędestinatos nouit æternam, quasi alterius nauis receptacula piscibus quærens suis corda quoque gentiũ fidei gratia replet. Et bene, rupto reti socia nauis aduocatur, quãdo Iudas proditor, Simon magus, Ananias & Saphira, & multi discipulorum abierunt retro, ac de-

Luc.5.c.15. in Beda circa me. illius. t.5.

A inde Barnabas & Paulus ad gentium sunt apostolatum segregati. AMBRO. Possumus tamen & aliam Ecclesiã intelligere nauim alterius: ab vna enim plures Ecclesiæ deriuantur. CYRIL. Innuit autem socijs vt auxiliarentur eis. Multi enim sequuntur apostolorum labores, & prius illi qui euangeliorum ediderunt scripturas, post quos alij præsidens & populorum pastores, & in veritatis doctrina periti.

Li.4. in Luc. cap. vlt. post medium illius. tom.5.

Credulitas gentium.

BEDA. Harum autem impletio nauium in fines vsque sæculi crescit: sed quòd impletæ merguntur, hoc est, in submersione premuntur (non enim sunt submersæ sed periclitatæ) Apostolus exponit, dicens: In nouissimis diebus erunt tempora periculosa, & erũt homines seipsos amantes, &c. Nam mergi naues, est

Li.5.cap.15. in Bed. à me. illius. tom.5.

B homines in sæculo ex quo electi per fidem fuerant, morum prauitate relabi.

Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicẽs: Exi à me domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circundederat eum, & omnes qui cũ illo erant, in captura piscium quam ceperant. Similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedei, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonẽ Iesus: Noli timere, ex hoc iã eris homines capiẽs. Et subductis ad terrã nauibus, relictis omnibus secuti sunt eũ.

C BEDA. Admirabatur Petrus dona diuina, & quo plus metuerat, præsumebat minus. vnde dicitur: Quod cùm vi.Si.Pet.pro.ad ge.di. Exi à me, &c.

Li.4. in Luc. circa finem illius, tom.5.

CYRIL. Reducens enim ad conscientiam peccata delicta, tremit & trepidat, & velut immundus mundum nõ credit se posse suscipere: acceperat enim à lege, distinguendum esse inter maculatum & sanctum

GREG. Nissen. Cùm enim mandasset demergere retia, tanta copia piscium capta est, quantũ ipse maris dominus & terræ volnerat. Vox enim verbi semper est vox virtutis, cuius præcepto in originẽ mundi lux & cæteræ creaturę prodibant. In his admiratur Petrus. vnde sequitur: Stupor enim circũdederat eũ,

D & omnes qui cum il. er. &c. AVGV. de con. euang. Andream non nominat, qui tamen intelligitur in ea naui fuisse secundum Matthæi & Marci narrationẽ. Et ait ad Sim. Ie. Noli tim. AMBR. Dic & tu, Exi à me domine, quia homo peccator sum. Vt respõdeat Deus, Noli timere. Indulgenti domino peccatum fatere. Vides quàm bonus dominus qui tantum tribuit hominibus, vt viuificandi habeant potestatem. vnde sequitur: Ex hoc eris iam homi.ca. BED. Hoc ad ipsum Petrum specialiter pertinet: exponit enim ei dominus quid hæc captura piscium significet: quòd scilicet ipse sicut nunc per retia pisces, sic aliquando per verba sic capturus homines. totúsque facti huius or-

Li.2.ca.17. ante prin. & med. tom.4.

Li.4. in Luc. circa finem illius, tom.5.

Lu.5 cap 15. in Bed. à me. illius, tom.5.

E do quid in Ecclesia, cuius ipse typum tenet, quotidie geratur, ostendit. CHRYS. Cõsidera autem eorum fidem & obedientiam: habentes enim opus præ manibus appetibilis piscationis, cũ audissent mandantem, non distulerunt, sed relictis omnibus sequebantur. Talem enim obedientiam requirit à nobis Christus, vt eam non præmittamus, etiam si aliquid valde necessariũ vrgeat. Vnde & sequitur: Et subductis ad terram nauibus, &c. AVG. de con. euang. Matthæus & Marcus breuiter hoc perstringũt, quemadmodum gestum sit quod Lucas hic apertius explicauit. Hoc tamen videtur distare, quòd tantũ Petro à domino dictum cõmemorat, Ex hoc iam homines eris capiens, quod illi ambobus fratribus dictum esse narrauerũt.

Typus ecclesiæ in Petro.

Li.2. ca 17. inter prin. & med. tom.4.

Sed potuit vtique prius hoc Petro dici, cùm de capta [A] ingenti multitudine piscium miraretur, quod Lucas insinuat: & ambobus postea, quod illi duo commemorauerunt. vel intelligendum est, hoc primo fuisse factum, quod Lucas commemorat, nec tunc eos à domino vocatos, sed tantũ fuisse prædictũ Petro, quòd homines esset capturus: non autem quòd nunquam pisces esset capturus. vnde datur locus intelligere, eos ad capturam piscium remeasse, vt postea fieret quod Matthæus & Marcus narrant, tunc non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi, sed ita eum secuti sunt, tanquam vocantem aut iubentem. Sed si secundum Ioannem iuxta Iordanem secuti sunt eum Petrus & Andreas, quomodo ab alijs [B] euangelistis dicitur quòd eos in Galilea piscantes inuenit, & ad discipulatũ vocauit? nisi quia intelligendum est, non sic eos vidisse dominum iuxta Iordanẽ, vt ei inseparabiliter cohærerent, sed tantum cognouisse, quis esset, eúmq; miratos ad propria remeasse.

Consensus Euangelicus.

AMBR. Mysticè autem quos Petrus in verbo capit, negat suam prędam, negat suum manus: Exi (inquit) à me domine, Noli timere & tu quæ tua sunt domino deferre, quia quæ sua, nobis ille cõcessit. AVG. de q. euang. Vel aliter: Ex persona Ecclesiæ carnalibus hominibus plene Petrus dicit: Exi à me, quia homo peccator sum: tanquam Ecclesia turbis carnalium impleta, & eorum moribus pene submersa, regnum spiritualium, in quibus maximè persona Christi eminet, [C] à se quodammodo repellit. non enim hoc voce linguæ dicunt homines bonis ministris Dei, vt eos à se repellant, sed voce morum & actuũ suadent à se recedi, ne per bonus mergãtur: & eo vehementius, quòd deferũt eis honorem, vt honorificentiã eorum significauerit Petrus, cadens ad pedes Domini: mores autẽ, in eo quòd dixit: Exi à me. BEDA. Confortat autem Dominus timorem carnalium, ne quis vel de sua cõscientia culpæ tremens, vel de aliorum innocentia stupens sanctitatis iter formidet aggredi. AVGV. de quæst. euang. Dominus autem dum non recessit ab eis, significat in bonis & spiritualibus viris non esse oportere hanc voluntatem, vt peccatis turbarum cõ- [D] moti quo quasi securius tranquilliúsque viuant, munus ecclesiasticum deserant. Quòd autem subductis, ad terram nauibus relictis omnibus secuti sunt eum, potest significare finẽ temporis, quo ab huius mundi salo, qui Christo inhæserunt, penitus recessuri sunt.

Li. 5. in Lucã circa finem illius. tom. 5.
Li. 2. quæst. incipit quod Zacha. ca. 1. tom. 4.

Vox hominũ duplex.

Li. 5. cap. 15. in med. ãmeillius. tom. 5.
Lib. 2. quæ incipit quod zach. cap. 1. à med. tom. 4.

Et factum est cùm esset in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & procidens in faciem suam, rogauit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, mũdare. Et confestim lepra discessit ab illo. Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret: sed [E] *vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses in testimoniũ illis. Perambulabat autẽ magis sermo de illo, & cõueniebãt turbæ multæ vt audirent & curarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autẽ secedebat in desertum & orabat.*

AMBROS. Quarto signo es quo in Capharnaum Dominus venit, leprosus sanatur. Si autem quartum diem sole illuminauit & clariorem cæteris fecit, hoc clarius opus æstimare debemus, de quo dicitur: Et fa. est cum, &c. Bene vbi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus, vt ostendatur non vnum populum specialis alicuius ciuitatis, sed omnes populos fuisse

Li. 5. in Lucã circa princip. tom. 5.

[A] sanatos. ATHAN. Adorauit autem leprosus Dominum Deum existentem in corpore, & neque propter carnem putauit esse creaturam verbum Dei: nec pro eo quòd verbum erat, vilipendit carnem, quã vestiebat: imò vt in templo creato adorabat omnium creatorem, in faciem procidens. Sequitur enim: at videns Iesum, & procidens in faciem suam, rogauit eum.

Corpus Christi templum est.

AMBR. Quòd in faciem procidit, humilitatis est & pudoris: vt vnusquisque de vitæ suæ maculis erubescat: sed confessionem verecundia nõ repressit, ostendit vulnus, remedium postulauit, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. De voluntate Domini non quasi pietatis incredulus dubitauit, sed quasi iniqui- [B] tatis suæ conscius non præsumpsit. religiosa autem & fidei plena confessio est, quæ in voluntate Domini tribuit potestatem. CYRIL. Nouerat enim lepram experimentis medicorum non cedere, sed vidit diuina maiestate pelli dæmones, & cæteros ab alijs valetudinibus curari, quæ coniecit diuina dextera fieri.

Li. 5. in Lucã parũ à princ. tom. 5.

TITVS. Addiscamus etiam ex verbis leprosi corporalium infirmitatum medelam non quærere, sed diuino beneplacito totũ committere, qui nouit opportuna, & omnia iudicio disposuit. AMB. Eo autem sanat genere quo fuerat obsecratus. vnde sequitur: Et ext. le. &c. Lex tangi leprosos prohibet: sed qui Dominus legis est, non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo tetigit, quia sine tactu mundare non pote- [C] rat, sed vt probaret quia subiectus non erat legi, nec contagiũ timebat vt homines, sed quia contaminari non poterat, quia alios liberabat, simul ecõtrario vt lepra tactu Domini fugaretur, quæ solebat cõtaminare tangentẽ. THEO. Ipsius n. sacra caro est purgatiua & vitã tribuens, sicut existẽs verbi Dei caro. AMB. In hoc autẽ quod subdit: Volo, mũdare, habes voluntatẽ, habes & pietatis effectũ. CYRIL. A maiestate autẽ processit imperiosum mandatũ. Qualiter igitur in seruis computatur vnigenitus filius, qui volendo tãtũmodo cũcta potest? Legitur de Deo patre quòd omnia quæcunq; voluit, fecit. Qui verò sui patris potestate fungitur, quomodo diuersificabitur in natura [D] ab eo? Solent etiam quęcunq; sunt eiusdem virtutis, eiusdem esse substantiæ. Mirare tamen in his Christũ diuinè & corporaliter operantem: diuinum enim est ita velle, vt pręsto fiant omnia, humanum autẽ extendere dexteram. Vnus itaq; Christus ex vtrisque perficitur, eo quòd verbum caro factũ est. GREG. NISS. Et quia cum vtraque hominis particula, anima scilicet & corpore, vnita est deitas, per vtraque patebant supernæ naturæ indicia. Corpus enim reconditum in se lumen declarabat, cũ palpando pręstabat remedia, sed anima prępotenti voluntate diuinam ostendebat virtutem. velut enim sensus tactus proprius corporis est, sic & animæ voluntarius motus. vult anima, tan- [E] git corpus. AMBROS. Dicit ergo, Volo, propter Photinum, imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum. Nihil autem mediũ est inter opus Dei atque præceptum, vt intelligat medentis affectum, virtutem operis. vnde sequitur: Et cõfest. lep. discess. ab il. Sed ne lepra transire possit in medicum, vnusquisque Dominicæ humilitatis exemplo iactantiam vitet. nam sequitur: Et præce. il. vt ne. di. vt scilicet doceret non vulganda nostra beneficia, sed premenda: vt non solum à mercede abstineamus pecuniæ, sed etiam gratiæ, aut fortasse illa silentij causa est imperati, quòd meliores putabat qui fide magis spontanea, quàm speratis beneficijs credidissent.

Li. 5. in Lucã cap. 1. à med. tom. 5.

Theo. Luc. 5. in hoc verbo.
Li. 5. in Lucã cap. 1. à med. illius. tom. 5.

Li. 5. in Lucã cap. 1. circa med. tom. 5.
Tres errores excluduntur.

CYRIL.

Cyril. Leproso etiam silente sufficiebat ipsa negocij vox ad narrandum omnibus agnoscētibus per eum potestatem curantis.

Hom. 16. in Matt. paulo ante med. tom. 2.

Chrys. Et quia vt plurimū homines dum ægrotant, Dei suot memores: vt autem conualescunt, hebetantur: mandat vt Deum præ oculis habeat, dans gloriam Deo. vnde sequitur: Sed va. ost. te. sa. vt scilicet, mundatus leprosus committeret se sacerdotis aspectui, ac si per illius censuram numeraretur inter suos.

Li. 5. in Lu. cap. 1. non procul à fine illius. tom. 5.

Ambr. Et vt etiam intelligeret sacerdos non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatū, & dum mandatur sacrificium secundū præceptum Moysi, ostendit Dominus quia legem non solueret, sed adimpleret vnde sequitur: Et off. pro em. tua si. præc. Mo.

Li. 2. qui incipit. quod Zacharias. c. 3. to. 4.

Avo. de q. Euange. Videtur hic approbare sacrificium, quod per Moysen præceptum est, cùm id non recipiat ecclesia. quod ideo iussisse intelligi potest, quia nondum cœperat esse sacrificium sanctū sanctorū, quod corpus eius est. non. n. oportebat auferri significatiua sacrificia, prius quàm illud quod significabatur, confirmatum esset contestatione apostolorum prædicantium, & fide credētiom populorum.

Li. 5. in Lu. cap. 1. circa finem illius. tom. 5.

Ambr. Vel quia lex spiritualis est, videtur sacrificiū mandasse spirituale. vnde dixit: Si præ. Mo. Denique addidit: In test. il. Titvs. Hæretici perperam hoc accipiunt dicentes in opprobrium legis esse dictum. Qualiter autem iuberet offerre pro emūdatione secundū præceptum Moysi.

* Chryso. 2.

* Cyril. Dicit ergo, In testimonium illis, quia ex hoc facto ostēditur Christum incōparabili excellētia Moysi præferri. quia Moyses insufficiens erat à sorore lepræ pellere morbum, orabat Dominum vt eam liberaret: sed Saluator in potestate diuina protulit, Volo, mūdare.

* Chry. ho. 26. in Matt. à med. to. 2.

* Chrys. Vel in testimonium illis, hoc est, ad reprehensionem eorum, & ad probationem quòd legē tenerem. Cùm enim te curauerim, mitto te ad sacerdotū experientiā, vt attesteris mihi quòd nō sum præuaricatus in legem.

Reprehensio Iudæorum.

Et quamuis Dominus impēdens remedia moneret nemini dicere, instruens nos euitare superbiam: fama tamen eios volabat vndiq; instillans auditui cunctorū miraculum. vnde sequitur: Peram. au. ma. se. de il.

Luc. c. ca. 16. in Beda à med. illius. tom. 5.

Bed. Vnius autem perfecta saluatio multas ad Dominū cogit turbas. vnde sequitur: Et con. tur. mul. vt &c. Vt enim leprosus exterius & interios se sanatum doceret, perceptum beneficium, vt Marcus ait, etiam iussus tacet.

Lib. 6. super illud: sicut infertur aceruus tritici. &c. cap. 27. in nouo expl. Basil.

Greo. 6. Moral. Redemptor autem noster per diē miracula in vrbibus exhibet, & ad orationis studium in nocte pernoctat. vnde sequitur: Ipse au. se. in de. & ora. vt perfectis videlicet prædicatorib' innuat, quatenus nec actiuā amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate contemnant, sed quieti contēplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes profundant.

Luca 5. cap. 16. in Beda. à med. illius. tom. 5.

Bed. Quòd autem secedit orare, non ei naturæ tribuas quæ dicit, Volo, mundare: sed ei, quæ extēdens manum tetigit leprosum. non qood iuxta Nestorium gemina sit filij persona, sed eiusdē personæ, sicut naturæ, sic & operationes sunt duæ.

Quæ loca Christus elegerit.

Greg. Nazian. Et opera quidem in populo, orationes autē in deserto peragebat vt plurimum, sanciens quòd liceat parumper quiescere, vt mente sincera cum Deo colloquamur. Neque enim ipse indigebat remotione, quia non erat in eo quod remitteretur, cùm Deus esset: sed vt pateat nobis & operationis hora, & altioris solertiæ.

A

Luc. 5. cap. 16. in Bed. circa mediū. tom. 5.

Beda. Typicè autem leprosus humanum genus languidum peccatis designat, plenū lepra, quia omnes peccauerunt, & egent gratia Dei, vt scilicet extēta manu, id est, verbo Dei, humanam cōtingente naturam, à prisci erroris varietate mundentur, & offerant pro emundatione corpora sua hostiam viuam.

Li. 5. in Luc. cap. 1. circa med. illius. tom. 5.

Ambr. Si autem lepræ medicina verbum est, contemptus verbi lepra mentis est.

Theo. Vide autem quòd postquam mundatus est aliquis, tunc dignus est offerre hoc munus, scilicet corpus & sanguinem Domini, quod est diuinæ vnitum naturæ.

B

Et factum est in vna dierū, & ipse sedebat docēs, & erant Pharisæi sedentes & legisdoctores, qui venerāt ex omni castello Galilææ & Iudææ & Hierusalem, & virtus Domini erat ad sanandum eos. Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. Et nō inuententes qua parte illū inferrent præ turba, ascenderūt supra tectum, & per tegulas submiserunt eum cum lecto in mediū ante Iesum. Quorum fidem vt vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi

C

*peccata tua. Et cœperunt cogitare Scribæ & Pharisæi, dicentes: Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Vt cognouit autē Iesus cogitationes eorū, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordib. vestris? Quid est facilius, dicere, dimittuntur tibi peccata, an dicere, surge & ambula? Vt autē sciatis quia filius hominis habet potestatē in terra dimittendi peccata (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle * grabatū tuum, & vade in domū tuam. Et confestim surgens corā illis, tulit lectum, in quo iacebat, & abijt in domum suā,*

* Lectum.

D

magnificans Deum. Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum, & repleti sunt timore, dicentes: quia vidimus mirabilia hodie.

Intellectus historiæ.

Cyril. Scribæ & Pharisæi, qui facti fuerant prodigiorum Christi visores, audiebāt ipsum quoq; docentem, vnde dicitur: Et fa. est in vn. dic. &c. Non quasi mutuo acciperet potestatem alterius, sed quasi Deus & Dn̄s propria operabatur virtute. fiunt autē homines sæpe donorum spiritualium digni, sed plerumque deficiunt ea ratione, quam nouit donorum largitor, quod in Christo nō accidit: affluebat enim in præstandis remedijs virtus diuina. Quia verò ne-

E

cessarium erat, vbi tanta Scribarum & Pharisæorum turba cōuenerat, aliquid fieri ex his quæ virtuti attestarentur ipsius, coràm eis, qui eum paruipēndebant, factum est quoddam miraculū in paralytico, in quo quia defecisse videbatur medicinalis ars, portabatur à proximis ad supernum & cælestem medicum. vndè sequitur: Et ec. vi. &c. Chrys. Mirandi verò sunt qui paralyticū adduxerunt, qualiter cùm nequissent intrare per ostium nouum aliquid & alienum attentauerunt. vnde sequitur: Et non inu. &c. detegentes autē tectum deponunt grabatum, & ponunt in medio paralyticū. vnde sequitur: Et per reg. &c. Dicet aliquis demissum fuisse locum, à quo per tegulas deposuerunt paralytici lectum.

Luc. 5. cap. 17 in Beda à med. illius. tom. 5.

Beo. Hominem autem Dominus à paralysi curaturus, primò peccatorum vincula dissoluit, vt ostēderet eum ob nexus culparum artuum dissolutione damnari, nec nisi his relaxatis membrorum posse recuperatione sanari. vnde sequitur: Quorū fid. vt vi. &c.

Ambro Lib. 5 in Luc ca. de subm ttentium fide, & in prin. tom. 5.

Ambr. Magnus Dominus qui aliorum merito ignoscit alijs, & dum alios probat, alijs relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cùm apud Deum seruus & interueniendi meritum & ius habeat impetrandi? si grauium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe ecclesiā quæ pro te precetur, cuius contēplatione quod tibi Dominus negare posset, ignoscat.

Homi. 30. in Mat. paulò a prin. tom. 2.

Chrys. Occurrebat autem & in hoc ipsius patientis fides. non enim sustinuisset se inferius submitti, nisi credidisset.

Li. 2. ca. 25. paulo à prin. tom. 4.

Avg. de con. Euang. Quòd autem dicit Homo, dimittuntur tibi peccata, ad hoc insinuandum valet, quia homini dimittebantur peccata, qui eo ipso quòd homo erat, non posset dicere, Non peccaui. Simul etiam vt ille, qui homini dimittebat, intelligeretur Deus.

Inertia hominum.

Chrys. Nos autem si corporaliter patimur, satagimus nociuū abijcere: cùm verò malè sit animæ, differimus, atque ideo nec à corporis nociuis curamur. Abscindamus igitur fontē malorum, & cessabūt ægritudinum fluxus. Metu autem multitudinis suam intentionē aperire Pharisæi non audebant, sed solum in cordibus suis meditabātur. vnde

Theo. in hoc loco id habet.

sequitur: Et cœp. &c. Cyril. In quo mortis præcipitant sententiam. Erat enim mandatum in lege, quòd quicunque blasphemaret in Deum, morte puniretur.

Li. 5. in Luc. in ca. de submittentium fide, & c. t. 5.

Amb. Itaque ab ipsis ex operibus suis Dei filius accepit testimonium. Nam & validius est ad fidem, quòd confitētur inuiti, & perniciosius ad culpam, quòd negant qui suis assertionibus relinquuntur. vnde sequitur: Quis potest pec. &c. Magna in fide plebis amentia, vt cùm confessa fuerit solius Dei esse donare peccata, non credat Deo peccata donāti.

Luc. 5 cap. 17. in Beda à med. illius. tom. 5.

Beo. Verum enim dicunt, quia nemo peccata dimittere nisi Deus potest, qui per eos quoq; dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem. Et ideo Christus verè Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest.

Li. 5. in Luc. in ca. de submittentium fide in fine illius, tom 5.

Ambro. Dominus autem saluos volens facere peccatores, ex occultorum cognitione Deum se esse demōstrat. vnde sequitur: Vt autem cogno. &c. Cyril. q. d. O Pharisæi quia dicitis, Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? Respōdeo vobis: Quis potest secreta cordis scrutari, nisi solus Deus? qui per prophetas dicit: Ego Dominus scrutans corda & probans renes.

Chry. homil. 30. in Matt. à med. illius. tom. 2.

Chrys. Si ergo increduli estis erga primum, scilicet remissionē peccati, ecce aliud adijcio, dum intima vestrà patefacio: quinetiā aliud dum paralytici corpus consolido. vnde subdit: Quid est facilius, &c. Palam quidē est, quia cōsolidare corpus facilius est.

Corporis & animæ cōparatio.

quanto namque nobilior est anima corpore, tāto est excellentior absolutio criminum: verum quia illud non creditis eò quòd lateat, adijciā quod minus est, apertius tamen, quatenus quod est magis occultum per hoc demonstretur.

Chry. Hom. 30. in Matt. circa med. tom. 2.

Et quidem cùm allocutus est infirmantem, nō dixit, Dimitto tibi peccata, propriā exprimens potestatē, sed, Remittuntur tibi peccata. Cogentibus autem illis, euidentius propriam declarat potestatem, dicens: Vt autem sciatis, &c.

Theo. Lu. 5. super illud: dimittere peccata in terra.

Theo. Vide quòd in ter. di. pec. Dum enim sumus in terra, peccata nostra delere possumus. Postquam verò à terra tollimur, non valebimus cōfiteri,

A clauditur enim ianua. Chrys. Demonstrat autem peccatorum veniam per corporis sanationem. vnde sequitur: Ait par. di: Sur. Ipsam vero corporis sanitatem demonstrat per lecti portationem, vt sic non reputetur fantasia quod factū est. vnde sequitur: Tolle grabatum tuū, &c. q. d. Ego volebam per tuā passionem curare illos qui sani videntur, infirmantur autē in anima, sed quia nolunt, vade tuam correcturus familiam.

Li. 5. in Luc. in ca. de scribarum & pharisæorū reprehēsione à med. illius. tom. 5.

Ambr. Nec mora vlla, sanitas interuenit, vnum dictorum remediorúmq; momentū est. vnde sequitur: Et confestim surgēs, &c. Cyril. Quo facto paruit, quòd filius hominis potest in terra relaxare peccata, quod pro se & pro nobis dixerat. Ipse **B** nanque vt Deus factus homo tanquam Dn̄s legis peccata dimittit. Sortiti sumus etiam nos ab eo tam mirabilem gratiam. Dictū est enim discipulis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Quomodo autē nō magis ipse peccata dimittit, qui cæteris potestatem faciendi hoc tradidit?

Li. 5. in Luc. in ca. de scribarum & pharisæorū reprehēsione parū à fine. tom. 5.

Chrys. Reges autē terreni & principes homicidas absoluentes à pœna præsenti liberant, à criminibus autem expiare non possunt. Ambro. Spectant autem surgentem increduli, mirantur abeuntem. vnde sequitur: Et stupor, &c.

Hom. 30. in Matth circa medium & finem. to. 2.

Chrys. Paulatim serpunt Iudæi magnificantes Deum, non tamē putant eum Deū esse, obstabat n. eis caro, nec tamen erat modicum æstima- **C** re eum præcipuum esse mortalium, & à Deo processisse.

Li. 5. in Luc. in ca. de scribarum & pharisæorū reprehēsione parū à fine. tom. 5.

Ambros. Diuini autem operis miracula malunt timere quàm credere. vnde sequitur: Et repleti sunt timore, &c. Si autē credidissent, non timuissent vtique, sed dilexissēt: perfecta enim dilectio foras timorem excludit. Nō ociosa autem huius paralytici nec angusta medicina est, quoniam orasse præmittitur, nō propter suffragium, sed propter exemplum.

Li. 2. quæst. 4. in prin. tom. 4.

Avg. de q. euan. De paralytico enim potest intelligi animam dissolutam mēbris, hoc est, operationibus Christū quærere, id est, voluntatem verbi Dei. Impediri autē à turbis, scilicet cogitationum, nisi tecta, id est, operta scripturarū aperiat, & per hoc ad notitiā **D** Christi perueniat, hoc est, ad eius humilitatem fidei pietate descendat.

Luc. 5. c. 17. in Beda ante med. illius. tom. 5.

Bed. Et bene domus Iesu tegulis contecta describitur, quia sub contēptibili litterarum velamine spiritalis gratiæ virtus inuenitur.

Li. 5. in Luc. in ca. de submittentium fide circa med. tom. 5.

Moralis intellectus.

Ambro. Vnusquisque autem æger petendo precatores salutis debet adhibere, per quos nostræ vitæ compago resoluta, actuūque nostrorum clauda vestigia verbi cælestis remedio reformentur. Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animum hominis, quamuis exterioris corporis debilitate torpentem ad superiora erigant, quorum rursus adminiculis & attollere, & humiliare se facilis ante Iesum locetur, Dominico videri dignus aspectui. humilitatē enim **E** respicit Dominus.

Lib. 2. quæst. 4. tom. 4.

Avg. de quæst. euang. Hi ergo à quibus deponitur, bonos doctores ecclesiæ possunt significare. quòd autem cum lecto deponitur, signat ab homine in ista carne adhuc constituto Christum debere cognosci.

Li. 5 in Luc. in c. de scribarum & pharisæorū reprehēsione in prin. to. 5.

Ambr. Dominus autem plenam spem resurrectionis ostendens, peccata donat animorum, debilitatem carnis excludit: hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamuis igitur magnum sit hominibus peccata dimittere, tamen multo diuinius est resurrectionem donare corporibus: quandoquidem Deus resurrectio est. lectus autem qui tolli iubetur, nihil aliud est, quàm corpus humanum.

Lib. 2. quæst. 4 in fine. tom. 4.

Avg. de q. euang. Vt nō iam in carnalibus gaudiis

tanquam

tanquam in lecto reqoiescat infirmitas animæ, sed magis ipsa contineat affectiones carnales, & tendat ad domom suam, id est, reqoiem secretorum cordis sui. AMBR. Vel domum repetere suam, hoc est ad paradisom redire: ea enim est vera domus, quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude. Merito ergo restituitur, quoniã venerat qui nexum fraudis aboleret, iusque reformaret.

Li. 5 in Luc. in ca. de scribarũ reprehensione ã med. tom 5.

Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui, sedentẽ ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum. Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua, & erat turba multa publicanorum, & aliorum qui cum illis erant discumbentes. Et murmurabant Pharisæi & Scribæ eorũ, dicentes ad discipulos eius. Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et respondens Iesus dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam.

Lib. 2. de cõsen. euan. ca. 26. tom. 4.

AVG. Post paralyticum sanatum de conuersione publicani subiungit, dicens: Et post hæc exiit & vi. pu. no. Le. se. ad telo. Ipse est Matthæus qoi & Leui.

Lu. 5. ca. 18. in Beda in prin. illius. tom. 5.

BEDA. Sed Lucas & Marcus propter honorẽ Euangelistæ, nomen tacent vulgatum. Matthæus autẽ in sermonis principio accusator sui factus, Matthæum se & publicanom nominat, ne quis à salote desperet pro immanitate peccatorum, cùm ipse de publicano in apostolum fit motatus. CYR. Publicanus enim fuerat Leui, vir auarus, effrenis erga superflua, alieni amator. Hoc est enim publicanorum officiom, sed ab ipsis officinis malitię detrahitur, Christo eum vocante. vnde seqoitor: Et ait il. Sequere me.

Consensus euangelistus.

Li. 5. in Lucã in cap de mystica vocatione publicani in prin. illius, tom. 5.

AMBR. Sequi iubet non corporis gressu, sed mentis affectu. Itaque ille verbo vocatus, propria derelinqoit qui rapiebat aliena. vnde sequitur. Et relict. om. sur. sec. &c. CHRYS. Vbi & vocantis virtutem, & vocati obediẽtiam considera. Neque enim obstitit, neque vacillauit, sed protinus paruit: nec in propriã domũ ire voluit, vt suis hoc informaret, sicut nec piscatores. BASIL. Nec solum fœnora telonei postposuit, sed etiã contempsit pericula, quæ sibi ac suis accidere poterãt, dũ calculos telonei dimitteret imperfectos. THEOP. Et sic ab accipiente censum à transeuntibus, Christus cẽsum accepit: non quidem eius accipiens pecuniam, sed totaliter eum transferens ad suum consortiom. CHRYS. Vocatum aotem Leui Dominus honorauit, dum cum eo confestim epulatus est. hoc enim ei maiorẽ præstabat fiduciã. vnde sequitur. Et fe. ei. com. ma. Le. in do. sua. Nec solum cum eo discũbit, imò cum pluribus. vnde sequitur: Et erat tur. mol. pu. & ali. qui cũ il. erat, di. Conuenerãt enim publicani ad eum sicut ad collegam & hominẽ eiusdem officij, sed & ipse glorians de præsentia Christi, cõuocauit omnes. Christus etiã quodlibet genus remedij exhibebat, & non solũ disputando & præstando sanitatis remedia, vel etiam redarguendo æmulos, sed etiam comedendo nonnullos errantium corrigebat, inde nos instruens, quòd quodlibet opus & tempus potest nobis vtilitatem afferre. Sed nec publicanorũ participationem vitauit propter vtilitatem seqoentem, more medici, qui nisi tangeret saniem, non liberaret à morbo.

Homi. 31. in Mat. parũ à prin. tom. 2.

Census Christi.

Homi. 31. in Mat. aliquãtulũ à prin. tom. 2.

Li. 5. in Luc. in ca. de mystica vocatione publicani in med. tom. 5.

AMBRO. Cùm peccatoribus enim manducando etiam cum Gentibus non prohibet nos inire conui-A uiom. CHRY. Sed tamen Dominus inculpatus est inde à pharisæis inuidentibus & volentibus à Christo discipulos separare. vnde sequitur: Et mur. pha. &c.

Hom. 13. in Matth. inter prin. & medium. to. 2.

AMBR. Serpentina vox est: hanc primam vocem serpens emisit, dicens Euæ: Quid dixit Deus, nolite manducare, &c. ergo patris sui venena diffundunt. AVGV. de con. Euang. Videtur autem Lucas hoc aliquanto differentius ab alijs Euangelistis commemorasse: non enim dicit tantũ Domino obiectum esse, quòd cum publicanis & pharisæis manducaret & biberet, sed discipulis, quòd de ipso ac de ipsis acciperetur. Propterea enim Matthæus & Marcus de Christo discipulis obiectũ narrant, quia B quod discipoli cum publicanis & peccatoribus mãducabãt, magistro magis obijciebatur, quem sectando imitabantur: vna ergo sententia est tantò melius insinuata, quanto quibusdã verbis, manẽte veritate, variata.

Li. 5. in Luc. in ca. de mystica vocatione publicani in med. tom. 5.

Lib. 2. c. 27. inter princ. & med. tom. 4.

CHRYS. Ipse autem Dominus in contrarium eorum sermonẽ conuertit, ostendens non esse culpam cum peccatoribus conuersari, sed etiam cõsonum misericordiæ propriæ. vnde sequitur: Et respõdens Iesus dixit ad il. Non egent me. qui sa. sunt, sed qui male habent. In quo commonet eos cõmunis infirmitatis, & de numero langoentium eos esse ostendit: se verò medicum esse latenter subiongit: Non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Homi. 31. in Matth. inter princip. & med. illius. tom. 2.

C GREG. Nyss. q. d. Adeo peccatores non abominor, quia eorum tantum gratia veni, non vt maneant peccatores, sed vt conuertantur, & boni fiant.

AVGVS. de con. Euangel. Vnde addidit: In pœnitentiam: quod ad explanandam sententiam valet, ne qoisquam peccatores ob hoc ipsum, quòd peccatores sont, diligi arbitretur à Christo, cùm & illa similitodo de ægrotis bene intimet, quid velit Deus vocando peccatores tanquam medicus ægrotos, vt ab iniquitate tanquam ab ægritudine salui fiant.

Lib. 2. cap. 27. circa medium illius. tom. 4.

AMBR. Sed qoomodo dum iustitias dilexit, neque vidit Dauid iustum derelictum, si iustus derelinquitur, peccator asciscitur? non intelligas quòd eos iu-D stos dixit, qoi ex lege præsumant, & Euangelij grãtiam non requirãt. Nemo autem iustificatur ex lege, sed redimitur ex gratia. non vocat ergo eos qui se iustos dicunt: vsurpatores enim iustitiæ non vocantur ad gratiam. nam si gratia est ex pœnitẽtia, vtique qui fastidit pœnitentiam, abdicat gratiam.

Li. 5. in Luc. in ca. de excusatione discipulorũ parũ à prin. tom 5.

Magni scrupuli discussio.

BEDA. Peccatores autem vocat eos, qui sua mala attendentes, nec per legem iustificari se posse putantes, Christi gratiæ se pœnitendo deijciont.

Luc. 5. cap. 18 in Beda paulò ante med. tom. 5.

CHRY. Ironicè autem dicit illos iustos, sicut quãdo dicitur: Ecce Adam factus est quasi vnus nostrũ. quòd autem nullus erat iustus super terram, ostendit Paulus, dicens: Omnes peccauerunt & egent gratia E Dei. GREGO. Nyss. Vel dicit non egere sanos & iustos medico, scilicet angelos sed malè habentes & peccatores, id est, nos qoia morbum peccati incurrimos qui in cælis non est.

Homi. 31. in Matth. ante med. tom. 2.

BEDA. Per Matthæi autem electionem fides gentium exprimitur, qui prius mundanis inhiabant, sed nonc Christi corpus sedola deuotione conficiunt.

Luc. 5 cap. 18. in Beda inter prin. & med. tom 5.

THEO. Vel publicanus est qui principi mũdi seruit, & debitum carni reddit, cui gulosus reddit escas, adulter voluptatem, & alius aliud. Cùm autem viderit eum Dñs sedentem in teloneo, id est, non mouẽtem se ad maiorem nequitiam, tũc à malo erigetur & sequetur Iesum, & suscipiet in domo animæ Dñm.

Theoph. in hoc loco.

AMBR. Qui aotem domicilio Christum recipit in-

Li. 5. in Lu-

ſtã in cap. de myſtica vocatione publicani, parũ à prin. to. 5. Luc. 5. c. 18. in Beda inter prin. & medium, to. 5. Li. 5. in Luc. in 10. de vocatione publicani circa med. illius. tom 5.

terno, maximis delectationibus exuberãtium paſcitur voluptatum. itaq; libenter Dominus ingreditur, & in eius recumbit affectu, ſed rurſus accenditur inuidia perfidorum, & futuræ pœnæ ſpecies præfiguratur: epulantibus enim fidelibus in regno cælorũ perfidia ieiunia torquebitur. B E D A. Vel per hoc deſignatur Iudæorum inuidia, quæ de gẽtium ſalute torquetur. A M B R. Simul etiam oſtenditur, & quantum ſit inter æmulos legis & gratiæ, quòd illi, qui legem ſequuntur, mentis famem patientur æternam: qui verò verbum in interioribus animæ receperunt, alimenti cæleſtis & fontis vbertate recreati, eſurire & ſitire non poſſunt. Et ideo qui animo ieiunabant, murmurabant.

Differentia legis & gratiæ.

At illi dixerunt ad eum: Quare diſcipuli Ioãnis ieiunãt frequenter & obſecrationes faciunt, ſimiliter & Phariſæorũ: tui autem edunt & bibunt? Quibus ipſe ait: Nunquid poteſtis filios ſpõſi, dũ cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies, & cũ ablatus fuerit ab illis ſpõſus, tunc ieiunabũt in illis diebus. Dicebat autẽ & ſimilitudinẽ ad illos: Quia nemo cõmiſſurã à nouo veſtimento immittit in veſtimentũ vetus, alioquin & nouũ rumpit, & veteri non conuenit cõmiſſura à nouo. Et nemo mittit vinum nouũ in vtres veteres: alioquin rumpit vinum nouum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendũ eſt, & vtraque cõſeruantur. Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum. dicit enim, Vetus melius eſt.

C Y R I L. Poſtquam primum verbum acceperunt à Chriſto, ab alijs ad alia ſe trans-ferunt: volẽtes oſtẽdere ſacros diſcipulos & ipſum cum eis Ieſum minimè curaſſe de lege. vnde ſequitur: At illi dixerunt ad eum: Quare diſcipuli Ioannis, &c. Quaſi dicant, comeditis cum publicanis & peccatoribus, cùm iubeat lex immundo non communicare, ſed in excuſationem præuaricationis vobis accedit miſericordia. Cur ergo non ieiunatis, vt mos eſt ſecundum legem volentibus viuere? Sed ſancti quidem idcirco ieiunant vt corpus affligẽtes quietent paſſiones ipſius. Sed Chriſtus non egebat ieiunio ad perfectionẽ virtutis, cum tanquam Deus abſolutus eſſet à quolibet vinculo paſſionis: ſed nec eius comitatiua ieiunio egebat, ſed particeps gratię eius ſine ieiunio roborata virtuoſe cõuerſabatur. quòd Chriſtus tẽpus quadraginta dierũ ieiunauerat, non hoc fuit vt in ſe paſſionem mortificaret, ſed vt normã abſtinẽtiæ oſtenderet carnalibus. A V G. de con. Euang. Euidenter autem Lucas alios de alijs hoc dixiſſe narrauit. vnde ergo Matth. dicit, Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes: Quare nos & Phariſæi ieiunamus: niſi quia & ipſi aderant, & omnes certatim vt quiſque poterat, hoc obiecerunt?

Lib. 2. c. 27. paulò à med. tom. 4.

Conſenſus euangelicus.

A V G. de quæſt. Euan. Eſt autem duplex ieiunium: vnum in tribulatione, ad propiciandũ Deum in peccatis: aliud in gaudio, cũ tanto minus delectant carnalia, quanto ſpiritualiũ maior ſarcina eſt. Interrogatus ergo Dñs cur diſcipuli eius non ieiunarent, de vtroque ieiunio reſpondit: & primo de ieiunio tribulationis. ſequitur. enim: Quibus ipſe ait. Nun. pot. filios, &c. C H R Y. q. d. Præſens tempus lætitię eſt & alacritatis: nõ igitur immiſcẽda ſunt triſtia.

Li. 2. de con. euan. ca. 27. & li. 2. quæ. euan. quæſt. 18. tom. 4.

Homil. 31. in Mat. parũ à med. tom. 2.

A C Y R I L. Saluatoris enim noſtri in hoc ſæculo demonſtratio nihil aliud fuit, quàm quædam feſtiuitas intelligibiliter quaſi quãdam ſponſam copulans illi noſtram naturam: vt quondam ſterilis fœcunda fieret. Igitur filij ſponſi eſſe noſcuntur quicunq; vocati ſunt ab eo per nouam & euãgelicam diſciplinam: non autem Scribæ cum Phariſæis, qui ſolam legis vmbram conſiderant. A V G. de con. Euang. Per hoc autẽ quòd ſolus Lucas dixit, Non poteſtis filios ſpõ. facere ieiunare, intelligitur eos ipſos, qui loquebantur, fuiſſe facturos vt lugentes ieiunarent filij ſponſi, quoniam ipſi eſſent ſponſum occiſuri.

Lib. 2. cap. 27. declinãdo ad finem. tom. 4.

C Y R I L. Vbi verò conceſſerat filius ſponſi quòd non decebat eos laborare, tanquam qui ſpiritalẽ ſolemnitatem habebant, ne inter nos annullaretur ieiunium, diſpenſatiue ſubiungit, di. Venient autem dies, & cũ ablatus fuerit ab il. ſpon. tunc ie. in il. die. B

A V G. de quæſt. Euang. q. d. Tunc deſolabuntur & in mœrore & luctu erunt, donec eis per Spiritũ ſanctum gaudia conſolatoria retribuantur.

Lib 2. quæſt. 18. tom. 4.

A M B R. Vel aliter. Non hoc ieiunium relegatur quo conficitur caro, & corporis luxuria caſtigatur. ieiunium nos cõmendat Deo: ſed non poſſumus ieiunare qui Chriſtũ habemus, & Chriſti carnem epulamur & ſanguinem. B A S I L. Filij etiam ſponſi ieiunare nequeunt, hoc eſt animæ nutrimentum non ſumere, ſed viuere in omni verbo quod de ore Dei procedit. A M B. Sed qui ſunt illi dies quibus nobis Chriſtus auferetur, cùm ipſe dixerit, Vobiſcum ero vſq; ad conſummationẽ mundi? ſed nemo tibi Chriſtũ poteſt auferre, niſi te illi ipſe auferas. B E D. Quamdiu enim ſponſus nobiſcũ eſt, in lætitia ſumus, nec ieiunare poſſumus, nec lugere. Cùm autẽ per peccata ille recedit, tunc indicendũ eſt ieiunium, & requirendus luctus. A M B. Denique de animi dictum eſt ieiunio, vt ſequentia declarant. ſequitur enim: Dic. autem, &c. Quia ne. con. id eſt, particulã ablatã à ve. no. immit. in ve. vetus. Appellauit ieiunium veſtimentum vetus, quod exuẽdum apoſtolus æſtimauit, dicens: Spoliate vos veterem hominem cum actibus ſuis. In eadem igitur forma ſeries cõuenit præceptorum, ne actus veteris & noui hominis miſceamus. C D

Li. 5. in Luc. in ca. de prima ſimilitudine per Ieſum data, & circa prin. tom. 5.

Li. 5. in Luc. ca. de diſcipulorum excuſatione in prin. tom 5.

Luca 5. cap. 19. in Beda à med. illius. tom. 5.

Li. 5. in Luc. in ca. de excuſatione diſcipulorũ in fine. tom. 5. Ibid. Ambr. in ca. de prima ſimilitudine per Ieſum data. tom. 5.

A V G. de quæſt. Euang. Vel aliter. Dono Spiritus ſancti percepto. Genus autẽ ieiunij quod fit per lætitiam iam renouati in vitam ſpiritualem conuenientiſſimè celebrãt, quod antequam accipiant, dicit eos eſſe tanquã vetera veſtimenta, quibus inconuenienter pannus nouus aſſuitur, id eſt, aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ tẽperantiam pertinet. quia ſi hoc fiat, & ipſa doctrina quodammodo ſcinditur, quæ docet generale ieiunium, non à concupiſcentia ciborum tantum, ſed ab omni lætitia temporalium delectationũ, cuius particulã quæ ad cibos pertinet, dicit non oportere hominibus adhuc vetere cõſuetudini deditis impartiri: quia & illic quaſi cõciſio videtur fieri, & ipſi vetuſtati non conuenit. Dicit etiã eos eſſe ſimiles veteribus vtribus. vnde ſequitur: Et nemo mit. vinum no. in vtr. &c. A M B. Fragilitas humanæ condicionis aperitur, cum corpora noſtra exuuiis defunctorum animalium comparantur. E

Lib. 2. quæ. 18. tom 4.

Li. 5. in Luc. in cap. de ſecunda ſimilitudine. & circa prin. tom. 5.

A V G. de quæ. Euan. Veteribus autẽ vtribus cõparãtur apoſtoli, qui vino nouo quaſi ſpiritualibus pręceptis facilius diſrumpuntur, quàm contineãt. vnde ſequitur: Alioquin rumpit vinum no. vtr. & vinũ ef. &c. Erunt autẽ noui vtres cùm poſt aſcenſionẽ accepto deſiderio conſolationis eius, orando & ſperãdo innoua-

Lib. 2. quæſt. 15. tom. 4.

innouabuntur. vnde sequitur; Sed nouum vinum in vtres nouos mittendum est: & vtraque cōseruentur.

Mar. 2. cap. 22. in Beda in fine illius. tom. 5.

Bed. Vino siquidem intus reficimur, veste autem foris tegimur. Vestis ergo sunt bona opera quæ foris agimus, quibus corā hominibus lucemus: vinū feruor fidei, spei, & charitatis. Aliter: Veteres vtres sunt scribę & pharisæi, nouus pannus & nouū vinum pręcepta Euangelij. Greg. Nyss. Vinum enim de nouo elicitum propter feruorem naturalis humidi fumosum est, despumās naturali agitatione à se materialem sordiciem. Talę vinum nouum testamentum est, quod antiqui vtres qui propter incredulitatē inueterati sunt, non capiunt, imò scinduntur excellentia doctrinæ, necnon & gratiam spiritus incassum fluere faciunt, quia in maleuolam animam non introibit sapientia. Bed. Sed cuicumq; animæ nondum in nouitate sed in vetustate malitię perseueranti, nouorū mysteriorum sacramenta non debent immitti: qui etiā præceptis euangelicis præcepta legis miscere, volūt vt Galatæ, vinū nouum in vtres veteres mittunt. Sequitur. Et nemo bibens vetus, statim vult nouū: dicit enim, Vetus melius est, quia Iudæis vitæ veteris saliua imbutis nouæ gratiæ præcepta sordebant: quia maiorem traditionibus commaculati dulcedinem spiritualium verborum percipere non valebant.

Luc. 5. cap. 58. in Beda in fine illius. tom. 5.

CAPVT VI.

Factum est autem in sabbatho secundo primo, cū transiret per sata, vellebāt discipuli eius spicas, & manducabant confricātes eas manibus suis. Quidam autē pharisæorū dicebāt illis: Quid facitis quod non licet in sabbathis? Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, cùm esurisset ipse & qui cū illo erant, quomodo intrauit in domū Dei, & panes propositionis sumpsit & manducauit, & dedit his qui cum ipso erant, quos non licet manducare, nisi tantū sacerdotibus. Et dicebant illis, quia Dominus est filius hominis etiam sabbathi.

Li. 5. in Lucam in cap. quod discipuli in sabbatho vellebant spicas in prin. to. 5.

Ambr. Non solùm comprehensione verborum, sed etiam ipso vsu speciéque gestorum incipit hominem Dominus veteris obseruatione legis exuere. vnde dicitur: Factum est autem, &c.

Luc. 6 c. 19. in Beda in prin. tom. 5.

Bed. Non habentes enim discipuli spatium manducandi propter importunitatem turbarum, esuriebant vt homines, sed vellentes spicas inediam cōsolabantur, quod est indicium austerioris vitæ, non præparatas escas, sed simplices quærere cibos.

Theoph. in prin comment. ad cap. 6.

Sabbathū duplex.

Theo. Dicit autem in sabbatho secundo primo, quia Iudæi omnem festiuitatem sabbathum nuncupabant: requies enim dicitur sabbathum. Multoties ergo contingebat in parasceue festiuitas, & vocabāt parasceuē sabbathum propter festum, deinde principale sabbathum secundum primum dicebant, quasi secundum existens à præcedentis diei festiuitate.

Chrys. Duplex enim erat festum, & principalis sabbathi, & alterius solemnitatis sabbathi. Isido. Vel dicit secundo primo, quia secūdum erat pascha, primum autem azymorum: cùm immolarēt enim pascha in sero, sequenti die festum azymorum celebrabant. quòd autem ita sit, patet ex hoc quòd apostoli vellebant spicas, & manducabant. in illo namque

A tempore spicæ flectuntur à falce.

Lib. 1. cōtra hæreses to. 2. c. 30. in 10. fol. ante finem.

Epiph. Die igitur sabbathi visi sunt transeuntes per segetes, & spicas edebant, ostendentes quoniam dissolutum est vinculum sabbathi, vbi magnum aduenit sabbathū, hoc est Christus, qui fecit nos quiescere ab opere delictorum nostrorum.

Cyril. Pharisæi autem & scribæ ignari sacrarum scripturarum, in vnum conspirauerant ad reprehendendum Christi discipulos. vnde sequitur: Quidam autem pharisæorum dicebant illis: Quid facitis, &c. Dic mihi tu cùm in sabbatho tibi mēsa proponitur, nonne frangis panem? Quid igitur alios reprehēdis?

Luca 6. cap. 19 in Beda à med. illius. tom 5.

Bed. Alij verò dicunt ipsi Domino hæc fuisse obB iecta, sed à diuersis, & ipsi Domino, & discipulis potuerunt obijci: & cuicunque obiectum, ad ipsum maximè respicit. Ambr. Dominus autem defensores legis arguit nescire quæ legis sunt, exemplum inducēs Dauid. vnde sequitur: Et respon. Iesus ad eos, di. Nec hoc legistis, &c. Cyril. Quasi dicat: Cùm expresse dicat lex Moysi: Iudicate iustum iudicium, nec cōsiderabis personam in iudicio, qualiter increpatis discipulos, qui vsque in hodiernū diem extollitis Dauid vt sanctum, & prophetam, cùm Moysi præceptum non seruauerit. Chrys. Et attende, quòd quandocūque Domino fit sermo pro seruis, id est, discipulis, seruos ducit in medium, scilicet Dauid

Li. 5 in Luc. in cap. quod discipuli vellebant spicas à med. illius. tom. 5.

Homi. 40. in Matt. paulò à prin. to. 2.

C & sacerdotes, quādo verò pro se, introducit patrem, sicut ibi: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Theo. Aliter autem eos reprimit cùm subditur: Et dicebat illis, quia Dominus est filius hominis etiam sabbathi. q. d. Ego sum Dn̄s sabbathi tanquam dispositor, & sicut legislator potestatem habeo soluere sabbathū. filius enim hominis vocatus est Christus, qui Dei existens filius, miraculose dignatus est filius hominis propter homines fieri & vocari. Chrys. Marcus autem de communi natura hoc ipsum protulisse fatetur: dicebat enim, propter homines sabbathum factū est, non homo propter sabbathum. Expedit igitur potius sabbathum D homini subijci, quàm huic colla subijcere sabbatho.

Theo. parū à prin. comment. in ca. 6 Luca.

Christus dominus sabbathi.

Homi. 40. in Mat. à med. illius. tom. 2.

Ambr. Non mediocre autem mysterium hic est. Ager enim est omnis hic mundus, agri seges, in satione humani generis fœcūditas numerosa sanctorum. Spicæ agri fructus ecclesiæ, quos operibus discutiētes suis, apostoli pascebantur, nostro se alētes profectu, & tanquam folliculis corporum mētium fructus ad fidei lucē præclaris operum suorū miraculis eruebāt.

Li. 5. in Luc. in cap. quod discipuli vellebant spicas parū à princ. tom. 5.

Bed. Spicas enim confricant, quia in illis quos in corpus Christi volunt traijcere, mortificant veterem hominem cum actibus suis à terrena intentione extrahendo. Ambr. Sed hoc putabant Iudæi sabbatho non licere, Christus autem nouæ gratiæ munere E designabat ocium legis opus gratiæ mirè tamen secundo primum, non primo secundum sabbathū dixit. quia sabbathū illud ex lege solutū est, quod erat primum, & hoc primum factum est, quod secundo constitutum est. Sabbathum igitur dicitur secundū, iuxta numerum. primū, iuxta operationis gratiam. melius est enim sabbathū quo impunitas datur, quā quo pœna præscribitur. Hoc fortè primū est in prædestinatione consilij, & secundū in sanctione decreti. Deinde quod Dauid cum socijs fugit, hic præfiguratus in lege Christus est, qui cū apostolis principem mundi lateret. Quomodo autem ille obseruator legis atque defensor panes & ipse manducauit & dedit his qui secum erant, quos non licebat māducare nisi

Luc. 6. cap. 19. in Beda. circa med. tom. 5.

Li. 5. in Luc. in cap. quod primo sabbatho vellebant spicas. tom. 5.

Dauid figurat Christum.

sacerdotibus: nisi vt per illam demonstraret figurā sacerdotalē cibum ad vsum transire populorum, siue quòd omnes vitam sacerdotalē debemus imitari, siue quod omnes filij ecclesiæ sacerdotes sunt, vngimur enim in sacerdotium sanctum offerentes nosmetipsos Deo hostias spiritales. Si autem sabbathū propter homines factum est, vtilitas autem hominum postulabat esurientem hominem, qui diu fuerit terræ fructibus abdicatus, veteris panis vitare ieiunia, non vtique lex soluitur, sed impletur.

Factum est autem & in alio sabbatho, vt intraret in synagogā, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obseruabant autē scribæ & pharisæi, si in sabbatho curaret, vt inuenirent vnde accusarent eum. Ipse verò sciebat cogitationes eorū, & ait homini qui habebat manum aridā, surge & sta in medium. Et surgens stetit. Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos si licet sabbathis benefacere, an male, animam saluam facere, an perdere. Et circūspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuā. Et extendit, & restituta est manus eius: ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur adinuicem, quidnam facerent de Iesu.

Li. 5. in Luc. in cap. de eo quòd discipuli in sabbatho vellebant spicas in fine. to. 5.

Ambro. Hic ad alia progreditur Dominus. nam qui totum hominem saluum facere disposuerat, per singula membra curabat. vnde dicitur: Factum est autē in alio sabbatho vt intraret in syna. & doceret.

Luc. 6. cap. 20. in beda. In prin. to. 5.

Beda. Sabbathis maximè curat & docet, non solum propter insinuandum spiritale sabbathum, sed etiam propter celebriorem populi conuentum.

Cyril. Docebant autem reuera transcendentia intellectum, & quæ salutis futuræ per eum reserabant audientibus semitam. deinde præcedente doctrina subito diuinam ostendebat virtutem vnde sequitur: Et erat ibi homo, &c. Beda. Quia verò destructionem sabbathi, quam in discipulis arguebāt, probabili magister excusauerat exēplo, nunc ipsum obseruando magistrum calumniari volunt. vnde sequitur: Obseruabant autem scribæ & pharisæi, si in sabbatho curaret, vt scilicet si non curet, crudelitatis vel imbecillitatis, si curet, transgressionis vitio arguant. vnde sequitur: Vt inuenirent vnde accusarent eum. Cyril. Hic enim est mos aduersarij, pascit in se doloris morbum aliorum præconiis, sed Domin⁹ nouit omnia, & corda rimatur. vnde sequitur: Ipse verò sciebat cogitationes, &c. Et surgens stetit, vt forsan incitaret ad pietatem crudelem pharisæum, & ipsa passio flammas mitigaret liuoris.

Luca 6. cap. 20. in beda Super illud: Obseruabāt eum scribæ. tom. 5.

Mos aduersarij:

Luc. 6. cap. 20. in beda super illud: Si licet sabbatho curare tom. 5.

Beda. Præueniens autem Dominus calumniam quā sibi præparabant, arguit eos qui præcepta legis malè interpretādo etiam à bonis operibus sabbatho æstimabāt feriandum, cùm lex à seruili opere, id est, malis abstinere præcipiat in sabbatho. vnde sequitur: Ait autem ad illos Iesus: Interrogo, &c.

Cyril. Nimis est idonea quæstio. nam si licet in sabbatho benefacere, nec aliquid obstat, vt laborātes à Deo misericordiam consequātur, desinas colligere aduersus Christum calumniam. Si autem nō licet in sabbatho benefacere, & lex prohibet animarum salutem, factus es legis accusator. Ipsam quoq; sabbathi sanctionem si velimus discutere, ad opus pietatis introductum fuisse reperiemus. Iussit enim in sabbatho feriari, vt quiescat, inquit, puer tuus & A ancilla tua, bos tuus, & quodlibet pecus tuum: qui verò bouis miseretur & cæterorum pecorum, quomodo nō miserebitur hominis graui morbo perplexi? Ambro. Lex autem in præsentibus formam præfigurauit futurorum, in quibus vtique malorum feriæ sunt non bonorum. nam licet sæcularia opera conquiescant, non ociosus tamen boni operis actus est in Dei laudes requiescere.

Li. 5. in Luc. in ca. de curatione hominis habētis manum aridam circa med. to. 5. Lib. 2. quæst. 7. tom. 4.

Avg. de quæst. Euangel. Cùm autem Dominus corpus curauerit, sic interrogauit: Animam saluam facere, an perdere? Vel quia illa miracula propter fidem faciebat, vbi salus est animæ: vel quia ipsa sanatio manus dexteræ salutem animæ significabat, quæ B à bonis operibus cessans, aridam quodammodo dexteram habere videbatur: vel animā pro homine posuit, sicut dici solet: Tot animæ ibi fuerunt.

Lib. 2. cap. 35. parum ante med. tom. 4.

Coosensus euangelicus.

Avg. de con. Euang. Sed potest moueri quomodo Matthæus dixerit, quòd ipsi interrogauerūt Dominum, si licet curare sabbatho, cùm Lucas hic illos potius à Domino interrogatos esse perhibeat? Itaq; intelligendū est quòd illi prius interrogauerūt Dominum, si licet sabbatho curare. Deinde intelligens cogitationes eorum, aditum accusandi quærentium, constituit in medio eum quem fuerat sanaturus, & interrogauit, quę Marcus & Lucas eum interrogasse commemorant. Sequitur: Et circumspectis omni- C bus. Titvs. Quasi collectis omnium oculis, quinetiam incitata mente eorum ad considerationem negocij, dixit homini: Extende manum tuam. Ego tibi mando, qui creaui hominem: audit autem qui læsam habebat manum, & sanus fit. vnde sequitur: Et ex. & re. &c. Quos autē oportebat in miraculo stupere, augent malitiam. vnde sequitur Ipsi autem repleti, &c. Chry. Et vt narrat Matthæus, exeunt & consiliantur, vt occidant eum.

Luc. 6. c. 20. in bed. paulò à prin. tom. 4.

Li. 5. in Luc. in ca. de curatione hominis habētis manū aridā a me. tom. 5.

Cyril. Cernis ô pharisæe operantem diuinè, ac superna maiestate liberantem languentes, & mortē portas ex liuore. Bed. Homo iste humanum genus significat in fœcunditate boni operis arefactum D pro manu in primo parente ad pomum extēsa, quam sanauit innocens manus in cruce extēsa: & bene manus in synagoga erat arida: quia vbi maius donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ.

Amb. Audisti igitur verba dicentis: Extende manum tuam. Communis ista generalisque medicina est, & tu qui putas manum habere te sanam, caue ne auaritia vel sacrilegio contrahatur. Extende sæpius eam, vt proximum iuues, vt viduæ præsidium feras: eripias iniuriæ, quem vides iniustè contumeliæ subiacere. extende ad pauperem qui te obsecrat, extende ad Dominum pro peccatis tuis. sic manus extenditur, sic manus sanatur.

E *Factū est autem in illis diebus, exijt in montē orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cū dies factus esset, vocauit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit: Simonē quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum, & Matthæum & Thomā, Iacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Scariotem, qui fuit proditor.*

Glos. Insurgentibus aduersarijs contra Christi miracula & doctrinā, Apostolos elegit quasi defensores

sotes veritatis & testes, quorũ electiooi otationem A præmittit. vnde dicitur: Factum est autem, &c.

Lib. 5. in Luc. in ca. de oratione Iesu in monte parũ ante med. tom. 5.
Exemplũ Christi.

AMBR. Noli insidiatrices apetire aures, vt putes filium Dei quasi infirmum orare, vt impetret quod implere non possit, potestatis enim auctor obedientiæ magister ad præcepta virtutis suo nos informat exemplo. CYRIL. Scrutemur igitur in his quæ Christus egit, qualiter nos doceat orationibus dioinis insistere, semotim scilicet & secrero nemine vidente: amota quoque mundana solicitodine, vt sursum ad dioinæ speculationis intuitum erigatot intẽtio, quod designatur in hoc qoòd semotim orabat Iesus exiens in montem.

Li. 5. in Luc. in c. de oratione Iesu in monte, to. 5.

AMBR. Vbique etiam solus obsecrat. Dei: n. consilium homana vota nõ capiunt. Nec quisquam interiorũ potest esse particeps B Christo: non autem omnis qui orat ascendit in mõtem, sed qui orat à tertenis ad superiora ptogrediẽs, sed non ille qui de sæcoli diuitiis, aut de hunore solicitus est. Omnes soblimes in montẽ ascendunt: quare in Euangelio inuenies solos in mootem cum Domino ascendisse discipolos. Species aotem tibi Christiane datur, forma præscribitur, qoam debeas æmulari, cùm sequitur: Et erat pernoctãs, &c. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat?

Chry homil. 42. ad populum Antio. ante mediũ, tom. 5.

CHRY. Exurge igitur & tu tempore noctis. Porior est enim tunc temporis anima, ipsæ tenebtæ, silentium nimium possunt sufficientet ad compũctionem perducere. C Cæterum si ipsum qooque cælũ inspicias punctatum stellis, quasi infinitis luminibus, si cõsideres quòd qui per diem saltant, inmutiantúrque, hi tunc nihil à mortuis discrepant: detestaheris quemlibet ausum humanum. Hæc omnia sufficiunt ad animam erigendam. tunc non vexat inanis gloria, non acedia, non concitatio occopat: non sic ignis ferti sequestrat rubiginem, velut nocturna oratio æruginem peccatorum. Quẽ de die solis æstus perussit, nocte refrigeratur: quemlibet rorem superant nocturnæ lachrymæ, & contrà coocupiscentiam valent, & quemlibet timotem, si verò prædicto rore non foueatur homo, arescit sob D die. Quaproter licet non multum ores noctu, semel ora vigilando, & sufficit. ostende quòd ooo solum ad corpos nox pertinet, sed etiam ad animam.

Vide eãdem Chry homil. 30. in Genesim, tom. 1.

Li. 5. in Luc. in ca de oratione Iesu in monte à me. tom. 5.
Doctrina pulchra.

AMBR. Quid autem te facere conueoit cum vis aliquod officiom pietatis adoriri, quando Christos missutus apostolos prius otauit: Sequitur enim. Et cùm dies factus esset voca. disci. suos, &c. Quos scilicet ad propagandom auxilium, salutis humanæ per tertarom orbem satores fidei destinauit. Simul aduerte cæleste consilium: nõ sapientes aliquos, nõ diuites, nõ nobiles, sed piscatores & publicanos, qoos dirigeret, elegit: ne dioitijs aut potentiæ nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam vi- E deretur: vt veritatis ratio, non dispuranonis gratia præualeret. CYRIL. Attende autem maximam Euangelistæ sedulitatẽ, non solum dicit electos fuisse sacros apostolos, imò nominatim eos enumerat, ne quisquam aodeat alios inscribere apostolotũ catalogo, Simonem quem cognominauit Petrum, & Andræam fratrem eius.

Luc. 6. ca. 21. in Beda sup. illud: Simonem quem cognominauit, &c. t. 5.

BEO. Non modo primum eum cognominauit, sed longè prius cùm ab Andrea adducto dicitur, Tu vocaberis Cephas, quod interpretator Petrus. Sed voleus Locas nomina apostolorum enumerare, cùm necesse haberet Petrum dicere, breoiter voluit innuere, quòd oon hoc antea cognominaretur, sed ita Dominus cognominauerit.

A EVSE. Secunda autem combinatio est Iacobi & Ioannis. vnde sequitur, Iacobum & Ioannem, ambos scilicet filios Zebedæi, qui etiam piscatores fuerunt. Post hos autem dicit Philippum & Bartholomæum: Philippum dicit Ioannes fuisse de Bethsaida concioem Andreæ & Petri, ipse quoque Bartholomæus vir simplex & expers scientiæ mundanæ, & amatitudiois: Matthæus verò ex his qui prius census exigebant, vocatus est, de quo subdit, Matthæum & Thomam.

Luc. 6. c. 21. in Beda ante med. tom. 5.

BEOA. Matthæus compari suo Thomæ in ordine, humilitatis causa se supponit, cùm à cæteris euangelistis prælatus sit. Seqoitur: Iacobum Alphæi & Simonem, qui vocatur Zelotes.

GLOS. Quia scilicet fuit de Chana Galilææ, qui B interpretatur zelus, quod additur ad differẽtiam Simonis Petri. Sequitur Iudam Iacobi & Iudam Scarioth, qoi fuit proditor.

Li. 2. cap. 10. ante mediũ, tom. 4.
Cõcordia verborum.

AVG. de con. Euang. In nomine Iudæ Iacobi Locas videtur discrepare à Matthæo, qui eum Thadæum appellat. Sed quis vnquam prohiboit duobus vel tribus hominibus vnum hominem vocari? Eligitur autem Iudas proditor noo per imprudentiam, sed per prouidentiam: susceperat quidem hominis fragilitatẽ, & ideo nec has partes recusauit infirmitatis humanæ: voluit ab apostolo suo tradi, vt tu à socio proditus moderate feras tuum errasse iudicium, periisse beneficium.

Glosa ordin. in hoc loco.

BEO. Mysticè autem mons, in quo apostolos ele- C git altitudinem designat iustitiæ, qua instituendi erãt, & eam prædicaturi: sic & lex in mõte data fuit.

CYRIL. Quòd si libet interpretationem apostolicotum nominum scire, scito quod Petrus dicitur dissoluens vel agooscens, Andreas decora potentia, vel respondens, Iacobus aotem supplantatot doloris, Ioannes Domini gratia, Matthæus donatus, Philippus os magnum, vel otificium lampadis, Bartholomæus filius aquas suspendentis, Thomas abyssus vel geminus, Iacobus Alphæi supplantator gressus vitæ, Iudas confessio, Simon obedientia.

D *Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa & Hierusalem, & maritima & Tyri & Sidonis, qui venerant vt audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur, & omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.*

Luc 6. c. 21. in Beda aliquantulum ante finem: tom. 5.

CYRIL. Celebrata ordinatione Apostolorum, pluribus congregatis & de regione Iudæorum, nec non à maritima Tyri & Sidonis, qui erãt idololatræ: E cõstituit eos totius orbis doctores, vt pote qoi euocarent Iudæos à legis seruitute, cultores autem dæmonum ab errore Gentili ad veritatis cognitionẽm. vnde dicitur: Et descendens cum illis, &c.

BEO. Non à proximo mari Galilææ maritimam dicit, quia hoc non miraculi loco poneretor: sed à mari magno cognominatur, in quo etiam Tyrus & Sidon comprehendi poterãt, de quibus sequitur: Et Tyri & Sidonis. Quæ qoia ciuitates Gentium fuur, consultè nominatim ponũtur, vt quãta sit fama virtusq; Saloatoris, intimetur, quæ externas qooque ad sanitatem doctrinámque capessendam ciuitates accersierat: vnde sequitur: Qui venerant vt audirent eum. THEO. Hoc est, ad animarum medelam: vt

Theop. super

illud. Luc 6. qui venerāt vt audirent.

sanarentur à languoribus suis, hoc est, ad medelam
eorum corporum. Cyril. Postquam autem sa-
cros publicauit apostolos, plurima & ardua fecit mi-
racula: vt qui conuenerant Iudæi & Gentiles, scirent
eos decoratos esse à Christo dignitate apostolatus, &
quòd ipse nō erat sicut vnus aliorum hominum, ma-
gis autem Deus, vt verbum incarnatum. vnde sequi-
tur: Erom. tur. quæ. &c Neque enim alienam virtu-
tem accipiebat Christus: sed cùm naturaliter esset
Deus, propriam virtutem super infirmos emittens,
sanabat omnes. Ambr. Aduerte autem omnia di-
ligenter quomodo & cum apostolis ascendat ac des-
cendat ad turbas, quomodo eum turba sequitur ad
excelsa: denique vbi descendit, inuenit infirmos: in
excelsis enim infirmi esse non possunt.

Lib. 5. in Lu. in ca. de descensu Iesu ad docendum in prin. to. 5.

Mysterium verborum.

Luc 6. c. 21. in Beda parum a fine illius, tom. 5.

Bed. Raro hoc quoque vspiam vel turbas Domi-
num ad altiora sequi, vel quempiam debilem inue-
nies in monte curari: sed extincta febre libidinū, ac-
censaq; scientiæ luce pedetentim quēquam ad cul-
men subire virtutum. Turba autem quæ Dominum
tāgere potuit, spiritus illius virtute sanatur, vt supra
leprosus Domino tangente mundatur. Tactus ergo
Saluatoris, opus est salutis: quem tāgere, est fideliter
in eum credere: à quo tangi, est eius munere sanari.

*Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat:
Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Bea-
ti qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui
nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cùm vos ode-
rint homines, & cùm separauerint vos, & expro-
brauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam
malum propter filium hominis. Gaudete in illa die,
& exultate: ecce enim merces vestra multa est in
cælo. Secundum hæc enim faciebant prophetis pa-
tres eorum.*

Lib. 5. in Lu. in ca. de descensu Iesu ad docendum turbas in med. tom. 5.

Cyril. Post apostolorum ordinationē ad Euan-
gelicæ vitæ nouitatem Saluator suos discipulos re-
ctificauit. Ambr. Diuinitatis autem prompturus
oracula incipit esse sublimior, etsi in humili stabat,
tamen oculos eleuauit. vnde dicitur: Et ipse eleuatis
oculis. Quid est leuare oculos, nisi interius lumen
aperire? Beda. Et quamuis generaliter omnibus
loquatur, specialius tamē oculos in discipulos leuat.
Sequitur enim: In discipulos suos: vt his qui verbum
intenta cordis aure percipiunt, latius saporis intimi
lumen aperiat. Ambr. Quatuor autem tantum
beatitudines Lucas posuit, octo verò Matthæus: sed
in istis octo, illæ sunt quatuor: & in istis quatuor, illæ
octo. Hic. n. quatuor velut virtutes amplex^9 est car-
dinales, ille in illis octo mysticum ordinē reserauit.
sicut enim spei nostræ octaua perfectio est, ita octaua
summa virtutum est. Primam autem beatitudinem
paupertatis vterque Euangelista posuit, ordine enim
prima est, & parens quædam virtutum. quia qui cō-
tempserit sæcularia, ipse merebitur sempiterna. Nec
potest quisquam meritū regni cælestis adipisci, qui
mundi cupiditate possessus emergendi nō habet fa-
cultatem. vnde sequitur: Dicebat, Beati pauperes.

Lu. 6. ca. 22. in Beda in princ. tom. 5.

Lib 5. in Lu. in c. de serm. Domini in monte & beatitudinibus. in prin. tom. 5.

Cyril. In Euangelio quidem quod est secūdum
Matthæum, beatos fieri dicit pauperes spiritu, vt in-
telligamus esse pauperem spiritu, habentem intelle-
ctum modestum & quodammodo remissum. vnde
dicit Saluator: Discite à me, quia mitis sum & humi-
lis corde. Hic autē beatos asserit pauperes nō addito,
spiritu: pauperes appellans diuitias contemnentes:

A decebat enim vt cùm pronunciaturi essent salutife-
ri Euangelij dogma, mentem nō gererent cupidam,
sed promptum affectum haberent erga maiora.

Basil. Non autem omnis, quem paupertas pre-
mit, beatus est, sed qui Christi præceptum mūdanis
prætulerit opibus: plures enim pauperes sunt in sub-
stantia, auarissimi tamen secundum affectum, quos
non saluat paupertas, sed affectus dānat. Nihil enim
inuoluntariorū beatificabile est, eò quòd omnis vir-
tus libero designatur arbitrio. Beatus ergo pauper
quasi Christi discipulus, qui pro nobis paupertatem
sustinuit. Nā ipse Dominus quodlibet opus imple-
uit quod ad beatitudinem ducit, se præbens exēplar
discentibus. Euseb. Sed cùm cæleste regnum in
B multis gradibus bonorum cōsideretur, Primus gra-
dus scandentium est eorum qui diuino intuitu colūt
paupertatem, tales autem fecit eos qui primo facti
sunt eius discipuli: Ob hoc in eorum persona dicit,
Quia vestrum est regnum Dei: quasi demonstratiuè,
hoc proferens ad præsentes, ad quos etiam oculos
eleuauit. Cyril. Postquam igitur mandauit pau-
pertatem colere: ea quæ consequuntur inopiam co-
ronat honoribus. Cōtingit autem paupertatem co-
lentes, necessariorum incurrere defectum, & vix ac-
quirere victum. idcirco non sinit discipulos pusilla-
nimes super hoc fieri, dicens: Beati qui nunc esuritis.

Quæ paupertas beata.

Beda. Id est beati qui castigatis corpus vestrum,
C & seruituti subiicitis, qui in fame & siti verbo ope-
ram datis, quia cælestium tunc gaudiorum habebitis
vbertate perfrui. Greg. Nysse. Altius autem, si-
cut secundum sensibilem escam diuersificatur par-
ticipantium appetitus ad comestibilium species, sic
& in cibo animæ, ab his quidem opinabile, ab his
autem appetitur quod naturaliter est bonum. vnde
hic secundum Matthæum beatificātur, qui iustitiam
loco cibi & potus reputant, non inquam particula-
rem, sed vniuersalem virtutē: quam qui esurit, beati-
ficandum dicit. Beda. Apertissimè nos instruens
nunquam nos satis iustos æstimare debere, sed quo-
D tidianum iustitiæ semper amare profectum: ad cuius
perfectam saturitatem non in hoc sæculo, sed in fu-
turo possumus peruenire, Psalmista ostendit, dicēs:
Satiabor cùm manifestabitur gloria tua. vnde sequi-
tur: Quia saturabimini. Greg. Nyss. Auidis enim
iustitiæ desideratorum copiam spondet. Nihil enim
eorum quæ secundum voluptatem in vita quærun-
tur, satiat inquirentes. Solum autē virtutis studium
subsequitur præmium quod indeficiēs gaudium in-
serit animæ. Cyril. Consequitur autem inopiam
non solum defectus rerum ad delectationes facien-
tium, sed etiam depressus vultus propter mœstitiam.
vnde sequitur: Beati qui nunc fletis. Beatificat flētes
E non eos qui simpliciter ab oculis lachrymas emit-
tūt: commune. n. hoc est tam fidelibus, quàm infide-
libus, si quid tristiū accidat. Magis autē illos beatos
asserit, qui leuem vitam & implicitam, carnalibus
voluptatibus deditam vitant refutantes delicias, &
penè lachrymantes propter odium mundanorum.

Beda in hoc loco. tom 5.

Lu. 6. ca. 22. in Bed. super illud: Beati qui nunc esuritis, to. 5.

Chry. Magnum quid verò secundum Deum tri-
stitia est, & impetrat ei pœnitentiam in salutem. vn-
de Paulus, cùm non haberet suos defectus flere, pro
alienis lugebat: talis luctus est alacritatis materia.
vnde sequitur: Quia ridebitis. Etenim si nihil profu-
mus his pro quibus flemus tamē proficimus nobis-
metipsis. Nam qui sic aliena defle, multo magis nō
præteribit inflebiliter sua delicta. Magis autem nec
facilè

Tristitia secundum Deum.

Homi 18. ad popu Antio. circa me. habet aliquid tale, tom. 5.

facilè labetur in scelus, non dissoluamur in hac breui vita, ne suspiremus in infinita. Non quæramus delicias, à quibus manat luctus & dolor nimius, sed tristemur tristitia, quæ germinat veniã. Est etiam Dominum sæpius reperire lugentem, ridentem nequaquam. BASIL. Promittit autem flentibus risum, nõ quidem emissum per mandibulas sonum, sed meram & impermixtam cuilibet tristitiæ alacritatem.

Lu. 6. c. 22. i: Sed. super illud: Beati eritis cùm vos oderint, tom. 5.

BEO. Qui ergo propter diuitias hæreditatis Christi, propter panem vitæ æternæ, propter spem cælestium gaudiorum, fletus, esuriem, paupertatémque pati desiderat, beatus est. Multo autem beatior qui has virtutes inter aduersa seruare non trepidat. vnde sequitur: Beati eritis cùm vos oderint homines. Licet enim homines odiant corde nephãdo, dilectum B cor Christo lædere nequeunt. Sequitur: Et cùm sep. vos. Separent, & à synagoga expellant. Christus inuenit & cõfirmat. Sequitur: Et exprobrauerint. Exprobrent nomen crucifixi, ipse cõmortuos sibi corresuscitat, & consedere facit in cælestibus. Sequitur: Et eiecerint nomen vestrum tanquam malum. vbi nomen Christianorum significat, quòd à Gentilibus Iudæisque sæpissimè quantum ad ipsos memoriæ abrasum, & ab hominibus est abiectum, nulla existẽte causa odij, nisi propter filium hominis, qui scilicet credentes nomen Christi, suum cognomen facere voluerunt. Docet ergo eos ab hominibus insectandos, sed vltra homines esse beandos. vnde sequi- C tur: Gaudete in illa die & exultate: ecce, &c.

Nominis Iesu iniuria.

CHRY. Multum & paucum mensuratur dignitate proferẽtis. Quæramus igitur quis multam promisit mercedem? siquidem propheta vel apostolus velut homo paucum esse multum existimauit, nũc autem Dominus qui possidet perẽnes thesauros, opes, quæ quemlibet intellectum trãscendunt, multã pollicitus est mercedem. BASIL. Rursus magnum, aliquando absolutam habet intentionẽ, sicut magnum est cælum, & magna est terra, aliquando verò ad aliquid habet relationem, vt magnus equus & bos in comparatione similium: sic arbitror multam fore D mercedem repositam patiẽtibus opprobria propter Christum non tanquam comparatam ad ea quæ penes nos sunt, sed in se multam existentem, & tanquam à Deo donatam. DAMA. Illa etiã quæ mensurari vel numerari possunt, terminatè ingeruntur: quod autem ex quadam excellentia omnem trãscẽdit mensuram & numerum. indeterminatè dicitur magnum & magnum, puta quando dicimus multam esse Dei misericordiam. EVSE. Deinde moniens discipulos ad pugnam aduersariorum, quam passuri erant per totum orbem prædicantes, subdit: secundum hæc enim facie. pro. pa. eorum. AMBR. Quia prophetas vt Iudæi vsq; ad mortẽ corporis persecu- E ti sunt. BEU. Quia vera dicentes solent persecutionem pati, nec tamen ideo prophetæ antiqui timore persecutionis à veritatis prædicatione defecerunt.

Li. 5. in Lu. in c. de beatitudinibus circa finem, tom. 5.

Lu. 6. c. 22. sup. illud: Secundum hæc faciebant prophetis, tom. 5.

EVSE. Hoc autem dicebat muniens discipulos ad pugnam aduersariorum prædicantes per totum orbem. AMBR. In hoc ergo quòd dicit, Beati pauperes, habes temperantiam, quæ te à peccato abstinet, sæculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuritis, habes iustitiam. qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitor, largiendo fit iustus, quia iustitia eius manet in æternum. Beati qui nunc fletis, habes prudentiam, cuius est flere quotidiana, & ea quæ æterna sunt, quærere. Beati eritis

Li. 5. in Luc. in c. de serm. Dom. in monte & de beatitudinibus parũ à fine, tom. 5.

A cùm vos oderint homines, habes fortitudinem, sed eam quæ non odium meretur ex crimine, sed persecutionem patitur ex fide. Sic. n. ad passionis peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. ergo temperantia cordis habet munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudẽtia, mãsuetudinem fortitudo. Connexæ sibi sunt & concatenatæ virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur, & sanctis vna competit virtus, sed eius quæ fuerit vberior, vberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham? quanta humilitas: sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergo vnicuique plura præmia, quia plurima incentiua B virtutum, sed quo in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redundantius.

Virtutes connexæ.

Veruntamen væ vobis diuitibus qui habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines, secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

CYRIL. Prædicto quòd paupertas propter Deum causa sit cuiuslibet boni, & quod esurire & flere non vacabit mercede sanctorum, transfert sermonem ad opposita, & innuit ipse damnationis & supplicij fore materiam. vnde dicitur, Veruntamen væ vobis diui. C qui habetis consola. vestram. CHRYS. Hæc enim dictio væ, semper in scripturis dicitur his qui nõ possunt euadere à futuro supplicio. AMBR. Licet autẽ pecuniariis copiis multa sunt lenocinia delictorum, pleraque tamen sunt incentiua virtutum: quãquam virtus subsidia non requirat, & commendatior sit collatio pauperis, quàm diuitis liberalitas: tamen non eos qui habent diuitias, sed eos qui vti his nesciunt, sententiæ cælestis auctoritas cõdemnat. Nam vt ille pauper laudabilior est, qui prompto largitur affectu: ita criminosior diues est, qui de eo referre gratiam Deo debuit quod accepit, nec censum ad D communem vsum datum sine vsu abscondere. Non cẽsus igitur, sed affectus in crimine est. Et quãquam nulla pœna grauior sit, quàm successorum profutura compẽdiis auxilio timore seruare, tamẽ quoniam auaritiæ desideria congerendi quadam voluptate pascuntur, qui cõsolationem vitæ præsentis habuerunt, remunerationem perpetuam perdiderũt. Possumus tamen hic diuitem intelligere populum Iudæorũ, vel hæreticos, vel certè pharisæos, qui vbertate verborum, & quodam ambitiosæ facũdiæ patrimonio delectati, simplicitatem veræ fidei supergressi thesauros inutiles condiderunt. Sequitur: Væ vo. qui satu. estis, quia esuri. BEU. Diues ille purpura- E tus saturabatur epulans quotidie splendidè, sed dirum væ sustinebat esuriens, quando de Lazari, quem despexerat, digito guttam aquæ quærebat.

Lib. 5. in Lu. in cap. de væ improborum in prin. to. 5.

Lu. 6. ca. 22. in vedo sup. illud: Væ vobis qui saturati estis, tom. 5.

BASIL. Quod autem necessaria sit abstinentiæ ratio, palã est ex eo quòd Apostolus eam inter fructus spiritus enumerauit. Subiectio. n. corporis per nihil aliud sic obtinetur, sicut per abstinentiam: qua, sicut quodam freno, decet compescere iuuẽtutis feruorẽ. Est igitur abstinentia interemptio criminis, amotio passionum, vitæ spiritualis initium, obtundens in se illecebrarum aculeum. Ne autem coincidentia fiat cum inimicis Dei, debet accipi quodlibet cũ exigit tempus, ad ostendendum quod mũdis omnia munda. Procedẽdo quidem ad necessaria vitæ, abstinen-

Abstinentia quid.

do autem omnino ad bis quæ faciont ab voloptatẽ. Attamen nec eãdem horam sibi cunctis sancire possibile, nec modum, nec mensuram. Sit autem communis intentio, nõ expectare repletionem. Replere namq; ventrem, ipsom quoque corpus inutile facit erga proprias operatiooes somnolẽtum & ad nocomenta dispositum. BED. Aliter: Si beati sunt illi qui iostitiæ semper esutiuot opera infelices econtra æstimandi, qui sibi in desideriis placẽtes nullam veri boni famem patiuntur. Seqoitur: Væ vobis qui ridetis, &c. BASIL. Cùm Dominos ridentes nuoc arguat palam est quòd nunquam erit fideli tempos risus: & præcipuè in tanta multitudine eorum, qui in peccato moriuntur, pro quibus oportet lugere: superfluus autem risus est immoderautiæ signum, & effrenis animæ motus. sed vsque ad vultus iocunditatem exprimere passiooem animæ non dedecet.

Luc. 6. c. 22. in Bed. super illud: Væ vobis qui saturati estis, &c. tom. 5.

CHRY. Dic autem mihi cur cõcuteris & defluis, qui debes assistere terribilis iudicio, & ponere rationem de omnibus hic operatis? BED. Quia verò ipsa peccati nutrix adulatio, sicut oleum flammis, sic inculpa ardentibus solita est ministrare fomentum: Subdit: Væ cùm bene. vo. &c. CHRY. Non autem cõtrariom est quod hic dicitur, ei quod alibi Dominus dicit, Luceat lux ve. co. ho. Vt scilicet festinemus bene agere ad gloriam Dei, non ad propriam. Perniciosum enim quid est inanis gloria: & inde sumit ortum iniquitas atque desperatio, & mater malorum auaritia. quòd si viam quæris diuertendi ab hoc, dirigas aspectum semper ad Deum, & esto cõtentus ea qoæ apud eum est gloria. nam si in qualibet facultate doctiores eligere oportet in arbitros, quomodo virtutis experimẽtum pluribus credis? non autẽ illi qui præ omnibus eam nouit, & dare & coronare potest? à quo si gloriam cupis, vita laudem humanam. De nullo enim alio magis coosueuimus admirari, quàm de respuente gloriam: quòd si nos, multo magis Dominus omnium. Deinde illud consideres, quòd hominũ gloria celeriter deficit, quia per cursum tẽporis obliuioni traditur. Sequitur: Sec. hoc. n. fa. &c.

Luc. 6. c. 22. in Bed. super illud: Væ cũ benedixerint vobis, tom. 5.

Gloriæ despectus mirabilis.

BEDA. Pseudoprophetæ significantur, eo quòd ad captandum vulgi fauorem futura præloqui conẽtur. Itaque Dominus in mõte beatitodines solummodo proborum, in campo verò etiam væ describit reproborum: quia rudes adhuc auditores necesse est terroribus ad bona cõpelli, perfectos autem satis est præmiis inuitari. AMBRO. Et attende quòd Matthæus præmiis ad virtutem & fidem populos prouocauit, hic autem etiam à criminibus atque peccatis futurorum suppliciorum denunciatione deterruit.

Luc. 6. c. 22. in Bed. super illud: secundum hæc faciebant, &c. tom. 5.

Lib. 5. in Lu. in cap. de væ improborum ante med. tom. 5.

Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam vnam, præbe illi & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimẽtum, etiam tunicam noli prohibere. Omnia autem petenti te, tribue, & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

BEDA. Quia dixerat supra qoid ab inimicis pati possent, nunc qualiter cum eisdẽ inimicis agere debeant, ostendit, dicens: Sed vobis dico qui auditis.

Luc. 6. c. 22. in Bed. super illud: sed vobis dico qui auditis, to. 5.

AMBR. Non otiosè plurimorum factorum cælestium enumeratione progressus ad hunc locum
Lib. 5. in Lu. in cap. de væ improborum ante med. to. 5.
A
tios venit, vt populus diuinis miraculis roboratus vltra legis tramitem virtutũ vestigiis progredi edoceretur. Denique inter tria maxima, spem fidem, & charitatem maior est charitas, quæ ordinatur cum dicitur: Diligite inimicos vestros.

BASIL. Inimici quidem proprium est obesse & insidiari. Omnis igitur qui qualitercũque nocet alicui dicitur inimicus. CYRIL. Conueniens autem erat huiosmodi conuersatio doctoribus sanctis, qui prædicaturi erant vbiq; terrarũ salutarem sermonẽ, quos si contingeret velle recipere de persequẽtibus, vindictam, omisissent eos ad cognitionem veritatis vocare. CHRY. Non autem dicit, Ne odio habeas, sed, Diligas: neq; simpliciter mandauit diligere, sed
B
etiam benefacere. vnde sequitur: Benef. his qui oderunt vos. BASIL. Verum quia homo ex corpore consistit & anima: secũdum animam quidem benefaciemus huiusmodi arguentes & cõmonentes eos, & omnino ad conuersionem manu ducentes, secundum corpus autẽ benefacientes eis in necessariis victui. Sequitur. Bened. mal. vob. CHRY. Qui enim percutiunt proprias animas, digni sunt lachrymis & fletibus, non maledictionibus. Nihil. n. detestabilius est anima maledica, nec immundius lingua quæ maledictiones effert. Homo es, aspidũ venena nõ euomas, nec vertaris in beluam. Est tibi datum os nõ vt mordeas, sed vt aliorum vulnera sanes. inimicos au-
C
tem mãdauit nobis annumerare gradui amicorum, non quorumcunque, sed præcipuorum, pro quibus orare solemus. vnde sequitur: Orate pro per. vos. Pleriq; autẽ econtra procumbentes, & fronte super terram percutientes, & manus expandentes, nõ pro suis criminibus orant Deum, sed aduersus inimicos: quod nihil aliud est, quàm seipsum trãsfodere. Cùm eum qui prohibuit cõtra inimicos orare precaris, vt te maledicentem inimicis exaudiat, quomodo possibile est audiri, quando prouocas exauditurum verberando inimicum coram rege, etsi non manibus, verbis tamen? Quid facis homo? stas vt veniam im-
D
petres peccatorum, & imples os amaritudine. Mitigationum est tempus, orationis, & gemitus, non furoris. BED. Sed merito mouetur quæstio, quomodo in prophetis inueniuntur multæ imprecationes aduersus inimicos? Vbi videndum est, quia prophetæ per imprecationem quid esset futurum cecinerunt, non optantis voto, sed spiritu præuidentis.

in cap. de væ improborum ante me. t. 5.

Homi. 19 in Matth. parũ ante medium, to. 2.

Oris vsus quis.

Luc. 6. c. 22. in Bed. super illud: benedicite maledicentibus vobis, to. 5.

CYRIL. Vetus autem lex mandabat non offendere alios, vel, si prius fuerimus læsi, non vltra proportiones lędentium iras protendere: sed perfectio legis in Christo est, & in suis mandatis. vnde sequitur: Et qui te. &c. CHRY. Nam & medici cum calce feriũtur ab insanis, tunc maximè miserentur eis, & accin-
E
gũt se ad eorum remedia. Tu quoq; similem habeas coniecturam erga persequutores. Ipsi namque sunt qui præcipuè infirmantur, nec prius desistamus, quã totam amaritudinẽ euomuerint, tunc vberes gratias agẽt tibi, & ipse Deus te coronabit, eo quod fratrem tuum in pessima ægritudine liberasti. BASIL. Ferè autem cuncti contra hoc mandatum procedimus, & præsertim potentes vel principes, non solum si passi fuerint contumelias, sed & si præstita eis nõ sit reuerentia, aduersarios reputantes quicunque eos minus reueriti sunt, quàm se reputauerint dignos. Est autem magna infamia principis, esse prõptum ad vindictam: nam & qualiter alium docebit nil mali pro malo rependere, qui nocenti retribuere satagit?

Chrys. homi. 18. in Matth. à med. to. 2.

Principum vindicatus.

CYRIL.

Cyril. Vult autem Dominus insuper esse contemptorem rerum. vnde sequitur: Et ab eo qui, &c. Hæc est enim virtus animæ, quæ omnino auersa est à passione cupiditatis diuitiarũ. Decet enim eum qui pius est, & obliuisci malorum, vt & ea quibus charos amicos iuuamus, persequentibus conferamus.

Homil. 18. in Matth. ante med. illius, tom. 2.

Chry. Non autem dixit, Fer humiliter iniuriãtis impetum, sed procedas per sapientiam, & vlterius te disponas ad patiendum quæ ille cupiat facere, superans insolentiam eius vbertate prudentiæ, vt habito pudore in excellenti patientia tua discedat. Sed dicet aliquis: Quomodo potest hoc fieri? Cùm videris Deum factum hominẽ, tot passum pro te, adhuc quæris & dubitas, quomodo possibile sit nequitiis ignoscere conseruorum. Quis tale passus est quale Dominus tuus, dum ligaretur, flagellaretur, sputa perferẽs, mortem patiens? vnde sequitur: Omni autẽ pe. tribue. Avg. de serm. do. Non dicit omnia petenti, sed vt id des quod iustè & honestè putes, id est, quod nec tibi nec alteri noceat, quãtum sciri aut credi ab homine potest, & cui iustè negaueris quod petit, indicanda est iustitia, & aliquando melius aliquid tribues, cùm petentem iniusta correxeris.

Lib. 1. de ser. Dom. in mõte c. 40 parũ à prin. to. 4.

Chry. In hoc tamen peccamus nõ modicum, nõ solum non dando petentibus, sed & eos increpando. Cur inquis nõ laborat? cur ociosus alitur? Dic mihi, & tu laborando possides? sed & si laboras, ad hoc laboras, vt vituperes alium: propter vnicum panem & tunicã, appellas cupidum, nihil tribuas? nec cõuitieris. Cur nec tu misereris, & volentibus dissuades? Si cunctis indifferenter erogauerimus, semper miserebimur. Quia enim Abrahã euoctos recipiebat, recepit & Angelos. Nam & si homicida sit & prædo, nõne tibi dignus videtur panis habendi? Non igitur simus seueri aliorum censores, ne nos quoq; exquisitè iudicemur. Sequitur: Et qui au. qu. tua. su. ne rep.

In concio. 3. de Lazaro, declinando ad finem. habet tale et Hom. 21. ad Rom. Homi. 10. in 1. ad Corint. in moral. tom. 4.

Chry. A Deo percipimus omnia, quod autem dicimus meum & tuum, nuda tãtum sunt verba. si nãque domum tuam asseris, emisisti verbum carẽs subsistentia rei. Nam & aër, & solum, & cemẽtum creaturis sunt. Tu etiam ipse qui domũ cõstruxisti, sed & si tuus sit vsus dubitatur, nõ solum propter mortem, sed etiam propter rerum euentus anima tua nõ possidetur à te, & quo pacto tuæ reputabũtur opes? vult autem Deus tua fore, quæ tibi pro fratribus credita sunt, fient autẽ tua, si pro alijs dispensaueris: Sin verò tibi affluẽter expenderis, quæ sunt tua, iam facta sunt aliena. Sed propter nefandam opum cupidinem homines in curiis cõtrixantur, contra quod Christus ait: Et qui aufert quæ tua sont, ne repetat. Avg. de ser. dom. Quod de veste, domo, fundo, iumentu, & generaliter omni pecunia dicit. Non autem Christianũ oportet sic possidere seruum, quomodo equum, aut argentum: seruus si honestius à te regitur, quàm ab illo qui eum tibi cupit auferre, nescio vtrum quisquam dicere audeat eum debere contemni.

Lib. 1. c. 36. tom. 4.

Chrys. Est autem insita nobis lex naturalis per quam dinoscimus quid sit virtus & vitium. vnde sequitur. Et prout vul. vt fa. &c. Non ait: Quæcunque non vultis vt faciãt, nec vos faciatis. Cùm enim duæ sint viæ quæ ducunt ad virtutem, scilicet abstinentia mali, & operatio boni: hanc ponit per istam, & per illam significans, & siquidem dixisset, Vt sitis homines, diligite bestias, esset mandatum difficile: si verò homines diligere iussit ad quod naturalis munitio est, quam difficultatem res continet, quam leones &

Homi 13. ad pop. Antioc. à me. & homi. 12. in Genes. habet aliquid tale. tom. 2.

Duæ viæ virtutis.

A lupi seruant, in quibus naturalis cognatio ad amicitiam cogit? Ostẽditur igitur quod Christus nihil statuit, nostram transcẽdens naturam, sed quod dudum inseruit conscientiæ nostræ docet vt propria voluntas pro lege sit tibi, vt si vis bene tibi, benefacias alijs: si vis vt alius tui misereatur, proximi miserere.

Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores
B *peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros, benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi: quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est.*

Chry. Dixerat Dominus diligendos esse inimicos: ne autem putares hyperbolicè esse dictum, æstimans solum ad terrorem eis dici, adijcit rationẽ, dicẽs: Et si diligitis eos qui vos, &c. Plures quidẽ causæ sunt quæ dilectiones constituunt: dilectio verò spiritalis vniuersas præcellit. nihil enim terrenum eam
C parit, non vtilitas, non beneficium, non natura, non tempus, sed de cælo descendit. Quid autem miraris si non indiget beneficio vt consistat, quando nec ex caso malorum peruertitur? pater quidem passus iniurias rumpit fœdus amoris, cõiux post iurgia virum relinquit, filius si longæuum videat patrẽ, grauatur. At Paulus ibat ad lapidantes, benefacturus eis: Moyses lapidatur à Iudæis, & orat pro eis. Veneremur itaq; spiritales amicitias, quia sunt insolubiles. vnde arguens volẽtes pigrescere, subdit: Nam & pec. &c. q.d. Quia volo vos his amplius aliquid possidere, nõ moneo solum amicos diligere, sed etiam inimicos.
D Benefacientibus etiam benefacere cõmune est omnibus. Ostẽdit autem se parum plus petere, quàm sit moris peccatorum, qui benefaciunt amicis. vnde sequitur: Et si ben. his, &c. Beo. Non solum autem dilectionem vel beneficium peccatorũ quasi infructuosam redarguit, sed etiã mutuum. vnde sequitur. Et si mut. ded. &c. Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, id est, mutuantur. vt recipiant æqualia.

Homil. 1. in epist. ad Colos. ante me. tom. 4.

Causæ dilectionum variæ.

Luca 6. c. 13. in Bed. circa med. tom. 5.

Ambr. In tres autem partes philosophia sibi videtur diuisisse iustitiam: vnam in Deum, quæ pietas vocatur, alteram in parentes, vel reliquum genus humanum: tertiam in mortuus, vt his exequiarum iura soluantur. at Dominus legis oraculum ac pro-
E phetiæ fastigium supergressus, in eos quoque qui læserunt, pietatis porrexit officium, cùm subdit: Veruntamen dil. &c. Chry. In quo plus tibi quàm illi cõferes: ille. n. diligitur à conseruo, tu verò efficieris similis Deo: est autem maximæ virtutis, quando nocere volentes beneficiis complectimur. vnde sequitur. Et benefacite. Sicut enim fornacem succensam aqua proiecta extinguit, sic iram ratio cum lenitate: quod. n. est aqua igni, hoc est iræ humilitas & mansuetudo. Et sicut non extinguitur ignis per ignem, sic nec ira per iram mitigatur.

Lib. 5. in Luc. in cap. de vaniloquio à med illius, tom. 5.

Tres partes iustitiæ.

Homi. 58 in Genes paulo ante finem, tom. 1.

Greg Nyss. Debet autem homo vitare damnosam solicitudinem, ne quærat ab inope diuitiarũ augmenta, æris, & auri metallorum sterilium exi-

gens fructum. Vude subdit: Et mut. da. ni. inde spe- ran. &c. Malignam fœnorum excogitationẽ si quis appellet furtum & homicidium, non peccabit. Nam quid refert suffosso pariete quemquam erepta possidere, ac fœnorum necessitate possidere illicita?

Basil. Talis autem auaritiæ modus tochos merito nuncupatur in græco: à pariẽdo, propter mali fœcunditatem. Animalia siquidem tractu tẽporis adolescunt & pariunt, sed fœnus statim cùm oritur incipit procreare. Animalia quæ citius pariunt, citius à generatione desistunt, sed nummus auarorum cum tempore propagatur. animalia transferentia partum ad proprios alumnos, ipsa parere cessant, æs autem auarorum & superuenientia procreat, & præcedentia renouat. Non attentes igitur mortiferam beluã. Quæ namque vtilitas si cauetur hodierna pauperies, quæ iterato irruet augmentata? iam meditare vnde restituas. Vnde in tantum multiplicabitur census, vt tuam partim releuet egestatem, partim integret capitale, & insuper pariat fœnus. Sed ais: Qualiter ergo victum acquiram? Labora, serui, taodem mendica. vnumquodque tolerabilius est fœnoris mutuo. Dicis autem, Quodnam est illud mutuum cui spes retributionis non hæret? Cõsidera virtutem sermonis, & miraberis pietatem auctoris. Cùm daturus es pauperi diuinæ charitatis intuitu, idipsum & mutuum est & donum: donum quidem ob insperatam retributionem, at mutuum ob beneficentiam Domini, qui vice illius restituit. vnde sequitur: Et erit merces vestra multa. Non vis omnipotentem tibi obligari ad restitutionem? an quenquam opulentium ciuium si fideiubeat acceptas, Deum autem pro pauperibus fideiubentem repudias?

Nummus auarorum.

Chry. Attende mutui naturam mirabilem: alius recipit, & alius obligat se pro debitis, centuplum in præsenti reddens, in futuro verò vitam æternam.

Ambr. Quanta misericordiæ merces, quæ filiis diuinæ misericordiæ asciscitur? Sequitur enim. Et eritis filij altissimi. Sequere igitur misericordiam, vt merearis gratiam. late patet benignitas Dei, super ingratos pluit, malis fœcunda non negat terra prouẽtus. Sequitur: Quia ipse benignus est super ingratos & malos. Beda. Vel temporalia bona largiendo, vel cælestia dona singulari gratia inspirando.

Lib. 5. in Lu. in cap. de va improborum declinando ad finẽ, to. 5.

Lu. 6 ca. 25. in Beda in fine illius, tom. 5.

Cyril. Magnum est ergo præconium pietatis, reddit enim hæc virtus nos Deo conformes, & quasi quædam signa sublimis naturæ nostris imprimit animabus. vnde sequitur: Estote ergo miseri. &c.

Atha. Vt scilicet aspicientes beneficia eius, bona quæ facimus, non hominum sed eius intuitu faciamus: quatenus à Deo, non ab hominibus præmia consequamur.

Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Ambr. Addidit Dominus non temerè iudicandum, ne cui conscius ipse delecti in alterum cogaris ferre sententiam. vnde dicit: Nolite iudicare.

Lib. 5. in Lu. in cap. de va improborum in fine illius, tom. 5. Homi 24. in Matth. ali-

Chrys. Non iudices præcedentes te, id est, qui discipulus es magistrum, peccator innocẽtem, quos non oportet increpare, sed monere, & charitatiuè

A corrigere: nec etiam iudicandum est in incertis & qualibuscunque, quæ nec similitudinem habent peccati, aut quæ non sunt grauia, siue prohibita.

quantulum a prin. to. 2.

Cyril. Sedat ergo hic pessimam passionem nostram cõscientiarum contẽptus principium. quamuis. n. deceat aliquos se circunspicere & secundum Deum conuersari, hoc non faciunt, sed examinant aliena. Et si videant aliquos infirmari, tanquam propriarum passionum obliti faciunt hoc detractionis materiam. Chry. Nec facilè reperies quemquam neque patremfamilias neque claustralem expertem huius erroris. Sunt autem & hæ diabolicæ tentationis insidiæ. nam qui seuerè discutit aliena, nunquam B propriorum reatuum merebitur veniam. vnde sequitur: Et non iudicab. Sicut enim pius & mitis reprimit peccatorum timorẽ, sic seuerus & dirus adiicit criminibus propriis. Greg. Nyss. Non igitur cum acrimonia præcipitetis in seruos sentẽtiam, ne similia patiamini: vocat enim iudicium asperiorem damnationem. vnde sequitur: Nolite con. & non condem. Non enim iudicium cum venia probibet.

Error cõmunis notatur.

Beda. Breui autem sententia cuncta quæ de conuersando cum inimicis mandauerat, comprehendẽdo concludit di. Dimittit. & di. vo. &c. Vbi dimittere nos iniurias, & dare beneficia iubet, vt & nobis peccata dimittantur, & vita detur æterna.

Lu. 6. ca. 24. in Beda sup. illud: Dimittite & dimittemi. &c. tom. 5.

C Cyril. Quòd autem ampliori manu recompensationem accipiemus à Deo qui largiflue donat diligentibus eum, ostendit subdens, mensuram bonam & confertam & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Theo. q. d. Sicut si farinam sine parcitate mensurare velles, conferres eam, coagitares & supereffunderes abunde, sic Dominus mensuram magnam, & supereffluentem dabit in sinum vestrum. Augu. de quæst. Euangel. Dicit autem, Dabunt: quia per illorum merita quibus vel calicem aquæ frigidæ in nomine discipuli dederunt, mercedem cælestem recipere merebuntur. Sequitur: Eadem quip. &c. Basil. Qua enim mensu- D ra vnusquisque vestrum mensurat in bene operando, aut peccãdo, eadem vel præmia vel pœnas feret.

Theop. super illud Luc 6. Mensuram confertam, &c.

Lib. 2. quæst. Euang. ca. 8. tom. 4.

Theo. in hoc loco.

Theo. Interrogabit autem fortassis aliquis subtilius: Si enim supereffluenter redditur, quomodo eadem est mensura? Ad quod dicimus, quòd non dixit, In tanta mensura remetietur vobis, sed in eadem. Qui. n. benefecit, benefiet ei, quod est remetiri eadem mensura. Sed superfluentem mensuram dicit, quia millies bene fiet ei. Sic & in iudicando. Qui enim iudicat, & deinde iudicatur, accipit eandem mensuram. secũdum verò quòd ad plus diiudicabatur, quia sibi similem iudicauit, secũdum hoc supereffluens est mensura. Cyril. Hoc autem soluit E Apostolus, di. Qui parce seminat, hoc est, modicè & manu tenaci, parcè & metet, hoc est, non copiose: & qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus & metet, hoc est, copiose. Si quis autem non habet, si non faciat, non delinquit. in eo enim quod babet acceptatur, non in eo quo caret.

Subtilior intellectus.

Dicebat autẽ illis & similitudinem: Nunquid potest cæcus cæcũ ducere? Nõne ambo in foueã cadunt? Nõn est discipulus super magistrũ. perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. Quid autem vides festucã in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, nõ cõsideras? Aut quomodo potes dicere

fratri

fratri tuo: Frater fine eijciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non vides? Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, vt educas festucam de oculo fratris tui.

A

Cyril. Addidit Dominos prædictis parabolam valde necessariam. vnde dicitur: Dicebat autem illis & similitudinem: Erant enim eius discipuli futuri mundi doctores, vnde docebat eos scire viam conuersationis honestæ, quasi illustratam mentē habentes diuino fulgote, ne cæci cæcos ducerent: & ideo subdir, Nunquid potest cæcus, &c. At si cōtingat aliquos hoc attingere, vt æqualem virtutem docentiū virtuti possideant, sistant in mensura docentiū, & illorum sequantur vestigia. vnde seqoitur: Non est discipulus super magistrum. vnde & Paulus dicit: Imitarores mei estote, sicut & ego Christi. Christo ergo non iudicante cur tu iudicas? neque enim venit iudicare, mundum, sed misereri.

Theop. in hoc loco.
Dux cęcus.

Theop. Vel aliter: Si tu alium iudicas, & ipse in eisdem peccas, nonne assimilaris cæco cæcum ducēti? quomodo enim ille à te ducetur ad bonum, cùm & tu pecces? Non est enim discipulus super magistrum. Si igitur tu peccas qoi te magistrum & doctorem putas, vbi erit qui à te disciplinatur & ducitur? Perfectus eoim erit discipulus, si sit sicut magister eius.

Lu 6. ca 26. in beda super ill. Nunquid potest cæcus cæcum. to. 5.

Beda. Vel sensus huius sententiæ pendet ex superioribus, vbi danda eleemosyna & iniuria dimittenda præcipitur. Si te inquit ira contra violentum, & cōtra petentem auaritia cæcauerit, nuoquid tua mēte vitiata, vitium eius curare poteris? Si etiā magister Christus qui quasi Deus potuit suas vlcisci iniurias, maluit persecutores patiendo reddere mitiores, eandem necesse est quod discipoli qui puri humines sunt, regulam perfectionis sequantur.

Lib. 2. quæst. 9. tom. 4.

Avgvs. de quæst. euan. Vel quòd dicit, Nunquid potest cæcus cæcum ducere, ideo subiunxit, vt nun sperarent à Leuitis se accepturos mensurā illam, de qua dicir: Dabunt in sinum vestrum: quoniam decimas dabant eis, quos cæcos dixit, quia euangelium noo tenerent: vt illam remonerationem per Discipulos Domini potius plebs inciperet iam sperare, qoos imitatores suos volens ostendere addidit: Non est discipulus super magistrum.

Theop. in hoc loco.
Trabs euāgelica.

Theop. Inducit autem Dominos & āliam parabolam de eodem subdens: Quid autem vides festucā, id est, modicum criminis in oculo fratris toi? Trabem autem quæ in ocolo tuo est, &c. id est, peccatom tuum maximum non consideras. Beda. Hoc autem ād superiorem sensum respicit, vbi cæcum à cæcu duci, id est, peccantem à peccatore castigari non posse præmunuit, vnde dicitur, Aut quomodo potest dicere fratri tuo: Frater, sine eiciam, &c.

Lu 6. ca. 24. in beda super illud: Quid vides festucam tom. 5.
Theop. in hoc loco.

Cyril. q. d. Qui grauibus obnoxius est peccatis, quæ trabem vocat, qualiter damnat eum qui pauca vel quandoq; nil mali commisit? hoc enim festuca significar. Theop. Conuenit autem hoc omnibus & maximè doctoribus, qui subditorū cùm minima peccata puniant, propria impunita relinquunt. propter hoc eos Dominus hypocritas vocat, quod ex hoc aliorum peccata iudicant, vt iusti videātur. vnde sequitur: Hypocrita, eijce primum, &c.

Cyril. Videlicet teipsum primum mundū ostendas à magnis peccatis, consequenter consules proximo modica committenti. Basil. Videtur enim reuera cognitio sui ipsius grauissimum omnium: neque enim solus oculus exteriora videns super se, visu nō vtitur, sed & ipse noster intellectus cùm alienum velociter coniectat peccatum, lentus est erga propriorum perceptionem defectum.

Non est enim arbor bona quæ facit fructus malos, neq; arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neq; enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus homo de malo thesauro profert malum. Exabundantia enim cordis os loquitur.

Lu 6 ca. 24. in bed. in hoc loco, tom. 5.

Beu. Contra hypocritam quæ cœperat Dominus, exequitur, dicens: Non est enim arbor bona, &c. q. d. Si veram & non fictam vis habere iustitiam, quæ verbis ostentas, etiam facto cōpensa: quia & si se bonum fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala, & si reprehendat insootem, non ideo malus est qui facit opera bona. Titvs. Hoc autem audiens, noo sumas inde tibi fauorem inertiæ. naturaliter enim arbor mouetur, tu verò libero arbitrio fungeris, & omnis arbor sterilis ad aliquid ordinata est, tu verò factus es ad opera virtotum. Isidor. abbas. Non ergo pœnitentiam, sed pertinaciā mali excludit. cùm enim mala sit, non potest fructus bonos producere: in virtutem verò conuersa, fructificabit. Quòd autem est arboribus natura, hoc est nobis affectio. & si ergo arbor mala non potest fructum bonum producere poterit tamen.

B

C

Homi 41. in Matth. parū à princ. to. 2.

Chrys. Quanuis autem fructus causetur ex arbore, facit tamē notitiam arboris, eo quòd arboris distinctio per fructū apparet. vnde sequitur: Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur.

Cyril. Sed & vita morum vniuscuiusque erit significatiua: neque enim extrinsecis ornamentis & fictis humilitatibus veræ felicitatis apprehenditur decor, sed ex his quæ aliquis operatur, cuius rei exemplum ponens, subdit: Neq; enim de spinis colligunt ficus.

Li. 5. in Luc. in c. de arbore mala, &c. circa prin. tom. 5.

Ambr. In spinis istius mundi ficus illa reperiri non potest, quæ fœcūdis fructibus melior est, bene spes ei resurrectionis aptatur. Vel quia, vt legisti: Ficus dederunt grossos suos, quòd immaturus & caducus, & inutilis in synagoga fructus ante præcessit. vel quia immatura nostra vita est in corpore: matura in resurrectione, & ideo procul à nobis debemus seculares solicitudines abdicare, quæ mordēt animum, mentémque adurunt, vt maturos fructos culturæ diligentis possimus adipisci. Huc ergo ad mundum & resurrectionem, alterom ad animam & corpus refertor, cùm subditur: Neqoe de rubo vindemiant vuam. Vel quia nemo peccatis fructum acquirit animę suę, quæ sicut vua proxima terris corrompitur, in superioribus matoratur: vel quia nemo potest damnationem carnis euadere, nisi quem Christus redemerit, qui sicut vua pependit in ligno.

D

E

Lu. 6. ca. 24. in beda circa med. tom. 5.

Beda. Vel spinas & rubum sæculi curas, & punctiones puto esse vitiorum, ficus verò & vuam dulcedinem nouæ conuersationis & feruorem dilectionis. non autem de spinis ficus, neque vua de rubo colligitur, quia mens adhuc veteris hominis consuetodine depressa simulare potest, sed fructus noui hominis ferre non potest. Sed sciendum, qoòd sicut ferax palmes sepi inuolutus recumbit, portansq; fructum spina non suum vsibus seruat humanis: sic dicta vel acta malorum si quando prosunt bonis, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis Dei consilio.

Cyril. Postquam autem ostendit quòd ex operibus potest discerni homo bonus & malus, sicut ex

fructibus arbor: nunc idem ostendit per aliud signũ, dicens: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus homo de malo thes. &c.

Lu. 6. ca. 24. in Beda àme dio illius t. 5.
Thesaurus cordis.

BEDA. Idem est thesaurus cordis, quod radix est arboris. Qui ergo in corde thesaurum patientiæ perfectique habet amoris, optimos fructus effundẽs diligit inimicum, & cætera facit quæ supra edocuit: at qui thesaurum nequam corde seruat, contraria facit.

Mira verba.

BASIL. Verbi etiam condicio cor à quo processit, manifestat, euidenter ostendens dispositionem præcordiorum nostrorum. vnde sequitur: Ex abun. enim &c.

Homil. 43. in mat. aliquã. tulũ à princ. tom. 2.

CHRYS. Naturalis enim consequentia est vt cùm intus abundet nequitia, effluant oretenus verba nequam. vnde cùm audieris hominem inhonesta proferentem, non tantum in eo putes latere malitiam, quanta verbis exprimitur, sed coniecta fontem riuo esse vberiorem. BEDA. Per oris etiam locutionem Dominus vniuersa, quæ dicto vel facto vel cogitatu de corde proferimus, insinuat: moris enim est scripturarum verba pro rebus ponere.

Lu. 6. ca. 24. in Bed. super illud: quid vocatis me Domine. t. 5.

Quid autem vocatis me Domine, Domine: & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendã vobis cui similis sit. Similis est homini ædificãti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram. Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere: fundata enim erat super petram. Qui autem audit & non facit; similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

In hoc loco. tom. 5.

BEDA. Ne aliquis sibi frustra blandiretur ex eo quòd dictum est, Ex abundantia cordis os loquitur, quasi verba solum & non magis opera veri Christiani quærantur, consequenter Dominus adiungit: quid autem vocatis me do. &c. q. d. Quid folia rectæ confessionis vos germinare iactatis, qui nullos operis boni fructus ostenditis? CYRIL. Conuenit autem soli supernæ omniũ naturæ dominationis & nomen & res. ATHAN. Non est ergo hoc verbum hominis, sed dei ostendentis proprium ortum à patre. Dominus enim est qui natus est à solo Domino. non timeas autem dualitatem: non enim secundum naturam separantur. CYRIL. Quæ autem sit vtilitas in mandatorum obseruatione, quodùe damnum accidere possit ex inobedientia, ostendit subdẽs: Omnis qui venit ad me &c. BEDA. Petra erat Christus qui fodit in altũ, qui præceptis humilitatis terrena omnia de cordibus fidelium eruit, ne propter commodum temporale seruiant Deo. BASIL. Ponere autem fundamentum super petram, hoc est inniti fidei Christi, vt immobilis perseueret in aduersis, siue humanitus, siue diuinitus accidant. BEDA. Vel fundamentum domus ipsa est intentio bonæ conuersationis, quæ perfectus auditor in adimplendis Christi mãdatis firmiter infert. AMBR. Vel omnium fundamentum docet esse virtutum obedientiam cælestium præceptorum, per quam domus hæc nostra nõ in profluuio voluptatum, non nequitię spiritualis incursu, non imbre mundano, non hæreticorum possit nebulosis disputationibus commoueri. vnde sequitur: Inundatione autem facta, &c. BEDA. Inundatio tribus modis fit, vel immundorum spirituum, vel improborum hominum, vel ipsa mentis, aut car-

Bed. Luc. 6. super illud. quid vocatis me Domine.

Lu. 6. ca. 24. in Bed. inter medium & finem. to. 5.

Lu. 6. ca. 24. in Beda inter med. & fin. tom. 5.

Li. 5. in Luc. in c. de arbore mala circa finem t. 5.

Obediẽtia est summa virtutum.

Luc. 6. c. 24. in Bed. super illud: Inunda-tione autem facta tom. 5.

A nis inquietudine, & quantum proprijs viribus homines fidunt, inclinantur: quantum verò inuictissimæ illi petræ adhærent, etiam labefactari nequeunt.

Homil. 25 in mat. aliquã. tulũ à princ. tom. 2.

CHRY. Ostendit etiam nobis Dominus quòd nullam parit fides vtilitatem, si fœda sit conuersatio. vnde sequitur: qui autem audierit, & nõ fa. similes, &c.

Lu. 6. ca. 24. in Beda declinando ad finem. to. 5.
Mundus est domus diaboli.

BEDA. Domus diaboli, mundus qui in maligno positus est, quam super terram ædificat, quia obsequentes sibi de cælis ad terrena detrahit, sine fundamento ędificat: quia omne peccatum fundamentum non habet, quia non ex propria natura subsistit, malum quippe sine substãtia est, quod tamen quodcunque sit, in boni natura cõualescit. Quia vero à fundo B dicitur fundamentum, possumus etiam fundamentũ pro fundo positum, non inconuenienter accipere, sicut qui in puteo mergitur, putei fundo retinetur: sic anima corruens quasi in quodam fundi loco cõsistit, si se in aliqua peccati mensura cõtinet. Sed cum peccato, in quo labitur, non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora deijcitur, quasi in puteo in quo cecidit, fundum non inuenit, quo figatur. Ingruente autem qualibet tentatione, & vere mali & fictè boni peiores fiunt, donec ad extremum perpetuam labantur in pœnam. vnde sequitur: In quam illisus est, &c. Potest etiam per impetum fluminis extremi iudicij discrimen intelligi, quando vtraque domo consum- C mata, ibũt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. CYRIL. Vel super terram sine fundamento ædificant, qui super arenam dubietatis, quæ secundum opinionem est, ponunt fundamentũ spiritualis fabricæ, quod paucæ stillæ tentationũ dissiparunt. AVG. de con. euang. Hunc autem sermonem Domini prolixum sic exorsus est Lucas, sicut & Matthæus: vterque enim dixit, Beati pauperes. deinde multa quæ sequuntur in vtriusque narratione similia sunt, & ad extremum sermonis ipsa conclusio prorsus eadem reperitur, scilicet de homine qui ędificat super petram, & super arenã. Posset ergo facillimè credi eundem Lucas Domini interposuisse ser- D monẽ, aliquas tamen prætermisisse sententias, quas Matthæus posuit item alias posuisse, quas Matthæus non dixit, nisi moueret quòd Matthęus in monte dicit habitum sermonem à Domino sedente, Lucas autem in loco campestri à Domino stante. non tamen istos duos sermones longa temporis distãtia separati improbabiliter creditur, quod & ante & postea quædã similia, vel eadem ambo narrarunt. quanquã illud possit occurrere, in aliqua excelsiori parte mõtis primo cũ solis discipulis fuisse Dominũ, quando ex eis illos 12. elegit: deinde cum eis descendisse de monte, scilicet de ipsa montis celsitudine in campestrem locum, id est, in aliquam æqualitatem, quæ in E latere montis erat, & multas turbas capere poterat, atq; ibi stetisse donec ad eum turbæ congregarẽtur, ac postea cũ sedisset, accessisse propinquius discipulos suos, atque illis cæterisque turbis præsentibus, vnum habuisse sermonem.

Lib. 2. ca. 19. inter princ. & med. to. 4.

CAPVT VII.

CVM autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intrauit Capharnaum Centurionis autem cuiusdam seruus, male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus. Et cùm audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum: rogans eum vt veniret, &

niret, & saluaret seruum eius. At illi cùm venissent ad Iesum, rogabat eum solicitè, dicentes ei: quia dignus est, vt hoc illi prestes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et cùm iam non longe esset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine noli vexari: Non enim sum dignus, vt sub tectum meum intres, propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, vt venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit: & seruo meo, Fac hoc, & facit. Quo audito, Iesus miratus est & conuersus, sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israël tantam fidem inueni. Et reuersi, qui missi fuerāt, domum, inuenerunt seruum, qui languerat, sanum.

TITVS. Cùm perfectioribus ducumentis suus tecisset discipulos, vadit Capharnaū, ibi prodigiosa operaturus. vnde dicitur: Cùm aotem implesset, &c.

Li. 2. cap. 20. paulo à prin. tom. 4.

AVGVS. de conc. euangel. Hic intelligendum est, quia non antequam hæc verba terminauit, intrasset, sed non esse expressum post quātum temporis interuallum, cùm istos sermones terminasset, intrauerit, C Capharnaum: ipso quippe interuallo leprosus ille mundatus est, quem suo loco Matthæus interponit.

Li. 5. in Luc. in cap. de seruo Cēturionis curato in princip. to. 5.

Centurio Romanus.

AMBRO. Pulchrè autem vbi præcepta complenit, furma docetur suorum præceptorum exequi: nam statim gentilis Centurionis seruus Domino curandus offertur. vnde sequitur: Centuriunis autem cuiusdam, &c. Quòd moriturum dixerit Euangelista nō fefellit: moriturus enim erat nisi fuisset sanatus à Christo. EVSE. Strennus siquidem in bellis erat iste Centurio & militibus Romanis prefectus. Quia verò specialis seruiens eius domi languens iacebat, cōsiderans quales Saluator erga cæteros virtutes agebat sanando laognidos, & iudicans quòd non secun- D dum vires humanas hæc agebantur miracula, mittit ad eum vt ad Deum non habito respectu ad apparens organum, quo cum hominibus conuersabatur. vnde sequitur: Et cùm audisset de Iesu, &c.

Lib. 2. ca. 20. circa mediū. tom 4.

AVGV. de conc. euangel. Quomodo ergo verum erit quod Matthæus narrat: Accessit ad eum quidam Centorio, cùm ipse non accesserit, nisi diligenter aduertentes intelligamus Matthæum non deseruisse vsitatum modum loquendi. Si enim ipsa peruentio vsitate dicitur per alios fieri, quanto magis accessus per alios fieri potest? Non ergo absurdè Matthæus per alios facto accessu Centurionis ad Dominū, cūpendio dicere voluit ipsum potius accessisse ad Chri- E stum, quàm illus per quos verba sua misit, quia quo magis credidit, eo magis accessit. CHRYS. Qualiter etiam Matthæus dicit quòd ipse dixit, Non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Lucas autem hic dicit, quoniam rogat, vt veniat: Sed mihi videtur quòd Lucas significat nobis Iudaicas blanditias. Credibile enim est, vt cùm vellet abire Centurio, retraheretur à Iudæis blandientibos, & dicentibus, quia nos euntes ducemus eū. vnde & eorum preces adulationibus plenæ sunt. Sequitur enim: At illi cùm venissent, &c. Decebat siquidem ipsos dicere, quoniam ipse volebat venire & supplicare, nos autem detinuimus calamitatem videntes, & cadauer quod

Hami 27. in Matth. inter prin & med. tom. 5.

Consensus Euangelicus.

A in domo iacebat, aut promere fidei eius immensitatem, sed nolebant propter inuidiam fidem viri detegere, ne manus aliquis esse videretur cui preces porriguntur. Quòd autem Matthæus significat ipsum Israëlitam non esse, Lucas verò dicit, Quoniam ædificauit synagogam: non est contrarium. Potuit enim & Iudæus non esse, & synagogam construxisse.

Luc. 7. ca. 15. in Bed. su. er illud: synagogam ipse ædificauit. to. 5.

BEDA. In hoc autem ostendunt, quia sicut nos ecclesiam, sic etiam illi synagogam non conuentum solummodo fidelium, sed etiam locum, quo conueniebant, sint soliti appellare.

EVSE. Et seniores quidem Iudæorum pro modicis sumptibus ad opus synagogæ datis gratiam puscunt, sed Dominus non propter hoc, sed pro maio- B ri, volens scilicet generare credulitatem in cunctis mortalibus, per suam virtutem seipsum exhibuit, vnde sequitur: Iesus autem ibat cum illis.

Li. 5. in Luc. in ca. de seruo Centurionis curato, ante mediū, tom. 5.

AMBROS. Quod vtique non ideo faciebat, quia absens curare non poterat, sed vt formam tibi daret humilitatis imitandæ: ad reguli filium noluit pergere, ne videretur magis diuitijs detulisse: hic ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo condicionem despexisse seruilem. Centurio vero militari tumore deposito reuerentiam sumit, & ad fidem facilis, & ad honorificentiam promptus. vnde sequitur: Et cùm iam non longe esset &c. Non enim homi- C nis, sed Dei potestate coniecit dari à Christo hominibus sanitatem. Iudæi quidem dignitatem eius prætenderent: iste verò indignum se asseruit, non solum beneficij, sed etiam susceptionis Domini. Non enim dignus sum, vt sub tectum meum intres.

Homi. 27. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

CHRYS. Postqoam enim liberatus est à Iudæorum tædio, tunc mittit dicens: Ne putes præ tædio me nō venisse, sed indignum reputaui te domi recipere.

Li. 5. in Luc. in ca. de seruo Centurionis circa medium. to. 5.

AMBROS. Bene autem Lucas in occursum amicus dicit esse à Centurione transmissos, ne præsentia sua & generare Domini verecundiam videretur, & officio prouocasse. Vnde sequitur: Propter quod & meipsum non sum dignus arbitratus, vt veni. ad te, D sed dic tantum ver. & sana. pu. meus.

Homi. 27. in Mat. nō multum remotè à prin. tom. 2.

CHRYS. Vbi attende Centurionem debitam opinionem habentem de Domino: non enim dixit, Ora: sed tantummodo Iube, dubitans ne se humiliando renueret. Subdit: Nam & ego homo sum, &c.

Lu. 7 ca. 15. in Beda à medio illius. tom. 5. Eodem loco nūc citato super illud: dico huic vade & vadit.

BEDA. Hominem se potestati vel Tribuni vel Præsidis subditum dicit, imperare tamen minoribus, vt subaudiatur eum multo magis qui Deus sit, non per aduentum tantum corporis, sed per angelorum ministeria posse implere quod vellet: repellendæ enim erant vel infirmitates corporū, vel fortitudines contrariæ & verbo Domini, & ministerijs angelorum.

Mysterium in verbo.

CHRYS. Est autem hic notandum quòd hoc ver- E bum Fac, imperium designat dictum seruo: ob hoc Deus cùm hominem vellet creare non ait vnigenito, Fac hominem, sed faciamus hominem, vt per formam consensus verborum declaret æquiparantiam. quia ergo in Christo considerabat excellentiam dominij, ob hoc ait: Dic verbo. nam & ego dico seruo meo, &c. Christus autem non eum reprehendit, sed eius intentionem roborauit. vnde sequitur: Quo audito Iesus miratus est.

Lu. 7. ca. 25. in Bed super illud: quo audito miratus est. tom. 5.

BEDA. Sed quis in illo fecerat ipsam fidem, nisi ille qui admirabatur? sed etsi alius eā fecisset, quid miraretur, qui præscius erat? quòd ergo miratur Dominus, nobis mirandum esse significat: omnes enim tales motus cum de Deo dicuntur, nō pertuba-

ti animi signa sunt: sed docentis magistri.

Homi. 27. in mat. non pa- rum à prin. tom. 2.

CHRY. Vt autem liqueat, tibi quòd Dominus hoc ideo dixit vt alios instruat. Prudenter enim Euangelista hoc apetiens, subdit: Amen dico vobis nec in Israël, &c.

Li. 5. in Lu. in ca. de ser- uo Centurionis parum à fine tom. 5.

AMBR. Et quidem si sic legas: In nullo tã- tam fidem inueni in Israël, simplex intellectus & facilis est: si verò iuxta Græcos, nec in Israël, tantam fidem inueni, fides huiusmodi etiam electoribus, & Deum videntibus antefertur.

Lu. 7. ca. 25. in Beda non procul à fine. tom. 5.

BEDA. Noo autem de omnibus tetro patriarchis & prophetis, sed de præsentis qui loquitur hominibus, quibus ideo Centurionis fides antefertur, quia illi legis prophetarũq; monitis edocti, hic autem nemine docente sponte credidit.

Li. 5. in Lu. in cap. de ser- uo curato nu- nc circa finẽ. tom. 5.

AMBR. Probatur autem fides domini, & serui sanitas roboratur. vnde sequitur: Et reuersi, qui missi fuerant domum, inuenerunt seruum, qui languerat, sanom. Potest ergo meritum Domini & famulis suffragari, nõ solum fidei merito, sed & studio disciplinæ.

Lu. 7. ca. 25. in beda pau- lo ante finẽ. tom. 5.

BED. Plenius autem hæc explicat Matthæus, quòd dicẽte Domino Centurioni, Vade, sicut credidisti fiat tibi, & sanatus sit puer ex illa hora. Sed beato Lucæ moris est quæ plenè viderit ab alijs euã- gelistis exposita, abbreuiare, vel etiã de industria prę- terire; quæ verò ab eis omissa, vel breuiter cognouerit tacta, dilucidare solertius.

Mos Lucæ euang.

Li. 5. in Luc. in c. de seruo Centurionis curato, à me- dio illius t. 5.

AMBR. Mysticè autem seruo Centurionis populus nationum, qui mondanę seruitutis vinculis tenebatur, æger lethalibus passionibus beneficio Domini sanandus exprimitur.

Lu. 7. ca. 25. in Beda circa finem. tom. 5.

BEDA. Centorio autem cuius fides Israëli præfertur, electos ex gentibus ostendit, qoi quasi centenario milite stipati virtutum spiritualiũ sunt perfectione sublimes: numerus enim centenarius qui de læua transfertur ad dexteram, cælestis vitæ significatione poni consueuit. Tales ergo pro his necesse est Domino supplicent, qui adhuc spiritu seruitutis in timore premũtur: nos autẽ qui de gẽtibus credimus, nõ ipsi ad Dominũ venire possumus, quem in carne videre non valemus, sed ad eum accedere debemus per fidẽ.

In eodẽ cap. à medio illius.

Seniores autem Iudęorum mittere, hoc est, summos ecclesiæ viros qoi nos ad Dominum præcesserunt, suppliciter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes, qoòd ecclesiam ædificare curemus, pro nostris peccatis intercedãt.

In eodem ca. circa mediũ.

Pulchrè autem dicitur, quia Iesus nõ longe erat à domo, quia prope timentes eum salutare ipsius & qui natorali lege rectè vtitur, quo bona quæ nouit operatur, eo illi qui boous est appropriat.

Li. 5. in Lu. in c. de seruo Centurionis curato circa mediũ. to. 5.

Tropologica exposi- tio.

AMBR. Non vult autẽ Iesum vexari Centurio, quia quem Iudęorum populus crucifixit, inuiolatũ ab iniuria manere desiderat populus oationum, & qood ad mysterium spectat, vidit in pectora adhuc Gentilium non esse penetrabilem Christum.

Lu. 7. ca. 25. in Bed. super illud: dico huic vade, & vadit tom. 5. Theoph. Luc. 7. nõ procul. à princip.

BED. Milites autem & serui qui Centurioni obediunt, virtutes sunt naturales, quarũ copiam multi ad Dominũ venientes deferũt secum.

THEO. Vel aliter, Cẽturio est intellectus qui multorum in militia princeps existit, dum multas io hac vita res habet. Habet autem seruum infirmum, irrationabilem animæ partem, irascibilem & concupiscibilem dico. Ei mittit ad Iesum mediatores Iudęos, id est confessionis cogitatiooes & verba, & confestim suscipit seruum sanum.

Et factum est, deinceps ibat Iesus in ciuitatem quæ vocatur Naim, & ibãt cum eo discipuli eius, & turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ: & hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quã cùm vidisset Dominus, misericordia motus super eã, dixit illi, Noli flere. Et accessit, & tetigit loculũ. Hi autem qui portabant, steterunt. Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deũ dicentes, Quia propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam. Et exiit hic sermo in vniuersam Iudæã de eo, & in omnem circa regionẽ.

Splendor diuinorum operum.

CYRIL. Mira Dominos miris annectit, & supra quidam accersitus occurrit, hic vero nõ vocatus accedit. vnde dicitur: Et factũ est deinceps ibat Iesus, &c.

Lu. 7. ca. 26. in Beda in princi. to. 5.

BEDA. Naim est ciuitas Galilææ in secundo miliario montis Tabor. diuino autẽ nutu multa turba Dominum comitatur, vt multi essent tanti miraculi testes. vnde sequitur: Et ibãt cum illo discipuli, &c.

GREG. Nyss. Resurrectionis autem experimentum nõ ita verbi sicut operibus à Saluatore didicimos: qoi ab inferioribus inchoãs opus miraculi, fidem nostram assuefacit ad maiora. Primo quidem in ægritudine desperata serui Centurionis, resurrectionis incepit potestatem: post hęc altiori potestate ducit homines ad fidem resurrectionis, dum suscitauit filium viduę, qui ferebatur ad monumentum. vnde sequitur. Cùm autẽ appropinquaret, &c. Diceret enim aliquis de puero Ceoturionis, quòd moriturus nõ erat. vt igitur temerariam linguam compesceret, iã defuncto iuueni Christum obuiare fatetur voico filio viduę. nam sequitur: Et hęc vi. erat & tur. ci. mul. cum illa. Ætomnę molem breuibus verbis explicuit. Mater vidua erat, & non sperabat vlterius filios procreare, nõ habebat in qoem aspectum dirigeret vice defuncti: hunc solum lactauerat, solus aderat alacritatis causa in domo, quicquid matri dulce ac preciosum, hic solus extiterat.

CYRIL. Miseranda passio & ad fletum & ad lachrymas potens prouocare. vnde sequitur: Quam cùm vi. Do. mis. motus super eã, dixit illi: Noli flere.

BEDA. q. d. Desiste quasi mortuum flere, quem mox viuum resurgere videbis.

Lu. 7. ca. 26. in beda super illud: noli fle- re. tom. 5.

CHRYS. Iubens autem cessare à lachrymis qui consolatur mœstos, monet nos præsentibus defunctis consolationem recipere, resurrectionem sperantes: tenet autem feretrum vita obuians morti. vnde sequitur: Et accessit &c.

Li. 4. in Ioã- nem. cap. 14.

CYRIL. Ideo autem non solum verbo peragit miraculum, sed & feretrum tangit, vt cognoscas efficax esse sacrum Christi corpus ad humanam salutem, est enim corpus vitę & caro verbi omnipotentis cuius habet virtutem. sicut enim ferrum adiunctum igni perficit opus ignis, sic postquã caro vnita est verbo, quod viuificat omnia, ipsa quoque facta est viuificatiua & mortis expulsiua.

Corporis Christi sanctitas.

TITVS. Non autem Saluator similis est Heliæ, deflenti filium Sareptanæ: nec qoalis Helisæus, qui proprium corpus applicuit corpori defuncti: nec qualis est Petros, qui pro Thabita orauit: sed ipse est qui non eotia velut entia vocat, qui mortuos, vt viuos alloqui potest. vnde sequitur: Et ait, Adolescens &c.

GREG. Nyss. Qui dixit adolescentem, florentis significauit temporis horam primam producentem lanuginem, qui paulo ante mulcehris erat maternorum oculorum aspectui, iam aspirans ad tempus sponsalium virga generis, successionis ramus, baculus senectutis.

TITVS. Incunctanter autem

erectos

erectus est, cui sunt mandata directa: diuina enim potestas est irrefragabilis, nulla mora, nulla otationum instantia. vnde sequitur: Et resedit qoi etat mor. & cœ. lo. & dedit illum matri suæ. Indicia sunt hęc verę resurrectionis: corpus enim exanime loqoi non potest nec reportasset mulier ad domom defunctom filium & inanimatum. BEDA. Pulchrè autem Euangelista oominum prius miseticordia motum esse super matre, ac sic filiom resuscitare testatut: vt io vno nobis exemplom imitandæ pietatis osteoderet, in altero fidem mirandæ potestatis astrueret: vnde sequitur. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, &c. CYRIL. Hoc magnum fuit in populo insensibili & ingrato: post modicum enim nec propheram, nec ad vtilitatē populi procedere ipsum existimauit. Neminem autem habitantium Iudæam hoc miraculū latuit. vnde sequitor: Et exijt hic sermo in vnioersam, &c. AMBROS.* Idoneum autem est dicere, quòd septem resurrectiones ante Domioicam narrantur: quarum prima est filij Sareptanæ, secunda filij Sunamitis, tertia quæ facta est in reliquiis Helisęi, quarta quæ facta est in Naim, quinta fili Archisynagogi, sexta Lazari, septima in Christi passione. multa nanq; corpora sanctorum sorrexerunt: octaoa est Christi, qui expers mortis remansit, vlterius in signū quod commonis resurrectio, quę futura est in octaua ætate, nō tolletur morte, sed indissolubilis permanebit. BEDA. Defunctus autem, qui extra portam ciuitatis multis est intuentibus elatus, significat hominem lethalium funere crimioum superatum, & animæ mortem non cordis adhuc cubili tegentem, sed ac multorom notitiam per locutionis operisue iudicium, quasi per ciuitatis hostia propalantem. Portam enim ciuitatis puto aliquem de sensibus esse corporalibus, qui bene filius vnicus matris suæ fosse perhibetur, quia vna est ex multis personis collecta mater ecclesia: viduam autem esse ecclesiam, omnis anima quæ se oomini morte rede nptam meminit agnoscitur. AMBROS. Hanc enim viduam populorum turba circunseptam plos video esse, quàm feminam, quæ resurrectionem vnici adolescentis filij à pompa funeris reuocat ad vitam, suarom cōtemplatione lachrymarom, quæ flere prohibetur eum cui resurrectio debebator. BEDA. Vel Nouati dogma confunditur, qui dom pœnitentium mundationem euacuare conatur matrē ecclesiam de natorum suorum spirituali extinctione plorantem, spe vitæ reddēdæ negat consolari debere. AMBR. Hic autem mortuos in loculo materialibus quatuor ad sepulchrum ferebator elementis, sed spem resurgendi habebat, quia ferebatur in ligno: quod & si nobis ante non proderat, tamen postea quàm Christus id tetigit, proficere cœpit ad vitam, vt esset indicio salutem populo per crocis patibulom refundendam. In secreto enim iacemus exanimes, cùm vel ignis immodicæ cupiditatis exæstuat, vel frigidus humor exūdat, & pigra quadam corporis habitudine vigor hebetator animorū.

BEDA. Vel loculos in quo mortuus effertor, male secura desperati corporis cōscientia est, qui vero sepeliendum portant, vel immunda desideria, vel blandimenta sunt sociorum: qui Domino loculum tangente steterunt, quia soperni formidine iudicij tacta conscientia, carnales sæpe voluptates & iniostè laodantes coërcens ad se reuertitur, vocātique ad vitam respondet Saluatori. AMB. Si ergo graoe peccatum est, quod pœnitentiæ tuæ lachrymis ipse lauare non possis, fleat pro te mater ecclesia, assistat & turba iam resorgens à funere, & iocipies alia vita loqui, timebuot omnes: vnius enim exemplo omnes corriguntur. Laudabout etiam Deom qui tanta nobis remedia vitandæ mortis indulsit. BEDA. Visitaoit autem Deus plebem suam non solum semel verbum suum incorporando, sed semper in corda mittendo.

THEOP. Viduam etiam potes intelligere animam virum amittentem, id est, diuinum sermonem. Filius eius est intellectus qui extra ciuitatē effertur viuentium. Loculos eius est corpus eius, quod quidam dixerunt esse sepulchrum. Tangens autem eum Dominus eleuat ipsum iuuenescere faciens eum qui surgens à peccato incipit loqui & alios edocere. Non enim prius ei crederetur.

A

B

Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cùm autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curauit à languoribus suis & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum. Et respondens, dixit illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis. Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiūt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus est quicunque non fuerit scandalizatus in me.

C

CYRIL. Miraculum quod omnes inhabitantes Iudæam & Galilæam sciuerant, referont sancto Baptistæ quidam ex eius discipulis. vnde sequitur: Et nunciauerunt Ioanni, &c.

BEDA. Non simplici corde, vt opinor, sed inuidia stimulante. Nā & alibi conqueruntur dicentes: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eom. CHRYS. Tunc autem magis ad eum erigimur, cùm incumbit necessitas: & ideo Ioannes detrusus in carcerem, quando magis discipuli eios indigebāt Iesu, tunc mittit eos ad Christum, sequitur enim: Et conuocauit duos de discipolis su. Io. & mi. eos ad Ie. di. Tu es qui venturus, &c.

D

BEDA. Non ait, Tu es qui venisti. sed tu es qoi venturus es. Et est sensus: Manda mihi, quid interficiendus ab Herode & ad inferna descensurus sum, vtrum te & inferis debeam nunciare qui superis nunciaui: an hoc non cōueniat filio Dei, & aliom ad hæc sacramenta missurus es? CYRIL. Sed omnino reprobāda est talis opinio: nusqoam enim reperimus sacram scripturam differere, qoòd infernalibus prænunciauerit Baptista Ioannes Saluatoris aduentū. Illud etiā verum est dicere, quòd non ignorauit Baptista virtutē mysterij incarnationis vnigeniti. vnde & hoc cum alijs nouerat, qoòd illuminatorus erat in inferno manentes, cùm pro omnibus gustauerit mortē tam viuis quā mortuis. Sed qoonia Sermo sacræ scripturæ hunc quidem prædixit venturum tanquam Deum & Dominū, alij verò missi sont sicut famuli ante Christum, ideo omnium Saluator & Dominos à prophetis nominabatur, qui venit vel qui venturos est, secundum illod Psalm. Benedictus qui venit in nomine Domini, & in Abacuc: Post modicum qui venturus est veniet, & non tardabit. Igitur diuinus

E

Lu. 7. ca. 26. super illud: Dominus misericordia motus dixit noli flere. tom. 5.

* Maximus. Septem resurrectiones.

Lu 7. ca. 26. in Beda parum à princ. tom. 5.

Lib. 5. in Lu. in ca. de filio vidua suscitato, parum à princip. t. 5.

Lu. 7. ca. 26. in Bed. super illud: misericordia motus dixit, &c. tom. 5.

Lib. 5. in Lu. in ca. de filio vidua suscitato ante medium. t. 5.

Lu. 7. ca. 16. in Beda super illud: accessit & tetigit loculum. to. 5.

Moralitas.

Li. 5. in Luc. in ca. de filio vidua suscitato circa finem. tom. 5.

Lu. 7 ca 26. in Bed. super illud: Deus visitauit plebem suam. tom. 5.

Theoph. Luc. 7. super illud: & hæc vidua erat.

Luc. 7. c. 16. in Beda parū à fine. to. 5.

Lu 7. ca. 16. in Bed. parū à fine. tom. 5.

Opinio Cyrilli.

Baptista quasi nomen accipiens à sacra scriptura, misit quosdam discipulorum suorum quæsituros an ipse sit qui venit, vel qui venturus est.

Li. 5. in Luc. in ca. de missione discipulorũ Ioannis ad Iesum parũ à prin. tom. 5. In eodem ca. nunciato à medio illius.

AMBROS. Sed quomodo fieri posset, vt de quo dixerat, Ecce qui tollit peccata mũdi, adhuc eum Dei filium esse non crederet? aut enim insolẽtiç est ei tribuere diuina quæ nescit, aut de Dei filio dubitasse perfidiæ est. Nõnulli autem de ipso Ioãne intelligũt magnõ quidem ita prophetã, vt Christum agnosceret, sed tamen non tanquam dubium, sed tanquam pium vatem, quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitauit, sicut & Petrus dicẽs, propitius tibi esto Domine, non fiet hoc. CYRIL. Vel ex dispensatione interrogat: nouerat enim vt præcursor passionis Christi mysterium, sed vt discipulis suis cõstet quanta sit excellentia Saluatoris, ex proprijs discipulis prudentiores misit, quos præcepit sciscitari, & viua Saluatoris voce conijcere, si ipse est qui expectabatur. vnde subditur: Cùm autem venissent ad eũ viri dix. Ioannes Bapti. mi. nos ad te, dicens: Tu es, &c. Sciens autem vt Deus quo animo misisset eos Ioannes, causã & aduẽtus eorũ, tunc temporis egit vberiora miracula. vnde sequitur: In ip. ho. eo. mul. à languoribus, &c. Nõ dicit eis expresse. Ego sum, sed ducit eos magis ad rei certitudinem, vt cõgrua ratione somentes fidem ipsius reuertãtur ad eum qui misit eos. vnde nõ ad verba, sed ad propositum mittẽtis responsum exhibuit. vnde sequitur: Et respon. di. il. Euntes renun. Ioan. quæ vi. & au. q. d. narrate Ioanni, quæ quidem audistis per prophetas, consummari verò vidistis à me. Ea enim tunc agebat quæ prędixerant prophetę eum facturum, de quibus subditur: Quia cæci vident, claudi, &c.

Secretum verborum Christi.

Li. 5. in Luc. in ca. de missione discipulorũ Ioannis ad Iesum, declinando ad finem illius. tom. 5.

AMBR. Plenum sanę testimonium quo Dominum propheta cognosceret. de ipso enim fuerat prophetatum: quia Dominus dat escam esuriẽtibus, erigit elisos, soluit cõpeditos, illuminat cæcos: & qui ista facit, regnabit in æternũ. Ergo non humanæ ista, sed diuinæ virtutis insignia sunt. Hæc ante euangelium vel rara vel inueniuntur, vnus Thobias oculos recepit, & hæc fuit angeli nõ hominis medicina. Elias mortuos suscitauit, ipse tamen rogauit & fleuit. hic iussit. Helisæus leprosum mundari fecit, non tamen ibi valuit præcepti auctoritas, sed mysterij figura.

Theoph. in hoc loco.

Beneficia Dei.

Lu. 7. ca. 27. parũ à prin. tom. 5.

THEOPH. Sunt etiam hæc verba Esaiæ dicentis: Deus ipse veniet & saluabit nos: tunc aperiẽtur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut ceruus, claudus. BEDA. Et quod his non minus est, subditur: Pauperes euangelizantur, pauperes scilicet spiritu vel opibus intus illuminantur, vt inter diuites & egenos in prædicatione nulla distantia sit. hæc magistri comprobant veritatem, quando omnis qui apud eũ saluari potest, æqualis est.

Li. 5. in Luc. in ca. de missione discipulorũ Ioannis. &c. in fine illius. tom. 5.

AMBR. Sed tamen parua adhuc ista dominicæ testificationis exempla plenitudo fidei crux Domini, obitus sepultura est. vnde addidit: Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Crux enim etiam electis scãdalum posset afferre, sed nullum hoc maius diuinæ personæ est testimonium. Nihil enim est quod magis esse vltra humana videatur, quàm totum se vnũ obtulisse pro mundo. CYRIL. Vel per hoc volebat ostendere quòd quæcunque versabantur in cordibus eorum, ab oculis ipsius effugere nequiuerunt: ipsi enim erant qui scandalizabantur de ipso.

Li. 5. in Lu. in ca. de missione discipulorũ Ioannis, &c. paulo post prin. t. 5.

AMB. Mysticè autem in Ioanne suprà diximus typum esse legis, quæ prænuncia fuit Christi. Mittit ergo Ioannes discipulos suos ad Christum, vt supplementum scientiæ consequamur, quia plenitudo legis est Christus. Et fortasse isti discipuli, sunt duo populi, quorum vnus ex Iudęis credidit, alter ex Gentibus, qui ideo credidit, quia audiuit. Voluerunt ergo & isti videre, quia beati oculi qui vident. Cùm autem venerint ad euangelium, & cognouerint illuminari cæcos, ambulare claudos, tũc dicẽt: Oculis nostris perspeximus: videmur enim nobis vidisse quæ legimus, aut fortasse in parte quadam corporis nostri, omnes videmur inuestigasse Dominicę seriem passionis: fides enim per paucos ad plures peruenit. Lex ergo Christum venturum annunciat, Euangelij scriptura venisse confirmat.

Allegoria pulchra.

Et cùm discessissent nuncij Ioannis: cœpit de Ioanne dicere ad turbas, Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste preciosa sunt & delicijs, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? Prophetam? Vtique dico vobis, & plusquam prophetam. Hic est de quo scriptum est. Ecce mitto angelum meum antè faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. Dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est: qui autem minor est in regno Dei maior est illo.

Agni Dei mysteriũ.

CYRIL. Coniecit Dominus tanquam hominum secreta cognoscens aliquos dicturos, si vsque hodie ignorat Ioannes Iesum, qualiter eum ostendebat nobis dicens: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. vt igitur sanaret hanc passionem quæ eis acciderat, damnum quod ex scandalo procedebat, exclusit. vnde dicitur: Et cùm discessissent nuncij Ioan. cœpit di. de Ioan. ad turbas. Quid existis in deser. videre? Arundinem vento agitatum? q. d. mirati estis de Ioanne Baptista, & plures perrexistis ad eum, percurrentes tam longa deserti itinera: frustra siquidem si sic leuem ipsum existimatis, vt similis sit arundini declinanti quocunque agitat ventus. Talis enim esse videtur, si quę cognouit, ex leuitate se ignorare fatetur.

TITVS. Non autem existis in desertum, vbi nulla iocunditas ciuitatibus omissis, nisi de hoc viro curam gerentes. GRAECVS. Hæc autem post recessum discipulorum Ioannis Dominus dixit: Nõ enim præsentibus eis proferre volebat Baptistæ præconia, ne blandientis verba esse putarentur.

Li. 5. in Luc. in ca. de laudatione Ioannis à cõstantia metu parum à princ. tom. 5.

Laus Ioannis Baptistæ.

AMBR. Non ociosè autem Ioannis hic persona laudatur, qui vitæ amore posthabito iustitiæ formam nec mortis terrore mutauit. Deserto enim mundus hic comparati videtur adhuc sterilis, adhuc incultus, in quem negat nobis Dominus ita prodeundum, vt mente carnis inflatos vacuosque virtutis internæ viros, & fragilis gloriæ sæculari sublimitate iactãtes, exemplari quodam, & imagine nobis putemus imitandos, quos procellis huius mundi obnoxios vita mobilis inquietat, iure arundini cõparandos. GRAECVS. Est etiam infallibile testimoniũ vitæ Ioannis vestitus cum carcere, in quem detrusus non fuisset, si sciuisset fauere principibus. vnde sequitur: Sed quid existis vi. hominem mollibus vestimẽtis indu. ec. qui in ve. pre. sunt, & deli. in do. re. sunt. Mollibus vestimentis indutos, viuentes in delicijs significat.

Hom. 19 in epist. ad Heb. à medio illius. tom. 4.

CHRYS. Mollis autem vestis dissoluit rigidam animam, & si rigidum corpus assumat & asperũ, facile per huiusmodi mollitiem

litiem delicatum reddit & fragile. Facto verò corpore molliori, necesse est & animã participare læsionē. Nam vt plurimum operationes ipsius coosonant dispositionibus corporis.

Cyril. Qualiter ergo tanta sedulitas religionis vt carnales passiones subiiceret, ad tãtam ignorantiā deueniret, nisi ex mētis leuitate, quàm non asperitates, sed illecebræ mundanæ delectant? Igitur si velut non colentem deliciosa Ioannem imitamini, date ei robur continentiæ competens: si verò nihil amplius debetur honestæ conuersationi, quid missa reuerentia delicatorum, incolam deserti, vilêque tegumen & camelorum vellus miramini?

Hom. 38. in Matth. non remotè à pr. tom. 2. Chry. Per vtrunque autem dictorum designat, quod Ioãnes nec naturaliter, nec facilè mobilis erat, nec vlla voluntate flecteretur.

Li. 5. in Lu. in cap. de asperitate vestium seu imprinc. tom. 5. Ambr. Et quamuis plerosque mollioris cura vestis effeminet, tamen alia videtur hic indumenta significare, humana scilicet corpora, quibus anima nostra vestitur. Sunt autem mollia indumēta deliciosi actus & mores. hi verò quibus fluida deliciis membra soluuntur, regni cælestis extorres sunt, quos rectores mundi huius atque tenebrarum cœperunt. hi sunt enim reges qui dominātur suorum operum æmulos.

Cyril. Sed fortè inconueniens est circa hoc excusare Ioãnem: fatemini enim eum imitabilem esse. vnde subdit: Sed quid existis videre? prophetam? vtique dico vobis plusquam prophetam. prophetæ nāque prædicabant venturum, hic autē non solum vēturum prædicauit, sed & præsentē indicauit dicens:

Lib. 5. in Luc. in ca. de laudatione Ioānis ab excellentia cognitionis parū à prin. to. 5. Ecce agnus Dei. Ambr. Maior sanè propheta, in quo finis est prophetarum: quia multi cupierunt videre quem iste conspexit, quem iste baptizauit.

Cyril. Cùm igitur & à loco & à vestibus, & ex concursu hominum morem eius descripsit, introducit prophetæ testimonium dicēs: Hic est de quo scriptum est, scilicet in Malachia: Ecce mitto angelum meum. Tit. Angelum appellat hominem, non quia natura esset angelus, homo enim naturaliter erat sed quia opus angeli exercebat nūciando Christi aduētum. Graec. Quòd autem subdit. Ante faciem tuam, propinquitatem designat: apparuit enim hominibus prope Christi aduentum. quapropter & plusquam prophetam ipsum esse existimandum est. nam & hi qui in militiis collaterales sunt regibus, digniores & familiariores sunt.

Li. 5. in Luc. in ca. de laudatione Ioā. ad excellentia cogn. tom. 5. Ambr. Viam autem Domino non solum nascendi secundum carnem ordine fideique nuncio, sed etiam præcursu quodam parauit passionis. Vnde sequitur: Qui præparauit viam tuam ante te.

Eodem loco nunc citato, à med. cap. tom. 5. Ambr. Si autem & Christus propheta, quomodo maior hic omnibus? sed inter mulieris, non virginis natos: maior enim is fuit, quibus æqualis poterat esse sorte nascendi. vnde sequitur: Dico enim vobis, Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista

Homi. 38. in Matth. in 2. col. à prin. tom. 2. non est. Chrys. Sufficit quidem Domini vox præbens testimonium præeminentiæ Ioannis inter homines, reperiet autem qui vult & rei veritatem consonam, si mensam eius considerauit, si vitam, si mentis excellentiam. velut enim qui cælitus descēdisset, degebat in terra, ferè nullam gerens curam de corpore, intellectualiter erectus in cælum, & soli Deo coniunctus, de nullo mundanorum solicitus, sermo seuerus & lenis. nam cum populo Iudæorum viriliter & feruenter, cum rege audacter, cum propriis discipulis leniter conferebat: nil frustra vel leuiter, sed

A omnia conuenienter agebat. Isin. Abbas. Maior etiam inter natos mulierum Ioãnes, eo quòd ab ipso matris vtero prophetauit, & positus in tenebris, lumen quod iam venerat non ignorauit.

Li. 5. in Lu. in ca. de laudat. Ioan. ab excellentia cogni. in fin. tom. 5. Ambr. Denique eo vsque cum Dei filio nō poterit Ioannis esse vlla collatio: vt & infra angelos æstimetur. vnde sequitur: Qui autem minor est in reg. Dei, maior est illo. Beo. Hæc sententia duobus modis potest intelligi: aut enim regnū Dei appellauit quod nōdum accepimos, in quo sunt angeli: & quilibet in eis minor, maior est quolibet iusto portante corpus, quod aggrauat animam, aut si regnum Dei intelligi voluit, huius temporis Ecclesiam, seipsum Dominus Luc. 7. c. 17. in Bed. sup illud: Qui minor est in regno cælorum tom. 5. Expositio duplex.

B significauit, quod nascendi tempore minor erat Ioãne, maior autem diuinitatis auctoritate & potestate dominica. proinde secūdum primam expositionem ita distinguitur: Qui autem minor est in regno Dei, ac deinde subinfertur: Maior est illo. secundum posteriorem vero ita: Qui autem minor est, ac deinde subinfertur: In regno Dei maior est illo.

Hom. 38. in Matth. inter prin. & me. tom. 2. Chry. Vt enim copia laudum Ioannis occasionem Iudæis non daret præferendi Ioannem Christo, hoc subdit. Ne autē putes quòd comparatiuè se dixerit maiorem Ioanne. Amb. Alia enim est ista natura, nec humanis generationibus comparanda. Non potest enim homini cum Deo vlla esse collatio.

C Cyril. Mysticè autē cum Ioannis prærogatiuam ostēdit inter natos mulierum, ponit ex opposito aliquis maius, eum. s. qui per spiritum Sanctum natus est filius Dei: regnum enim Domini Dei Spiritus est. Quamuis ergo secundum operationem & sanctitatem minores sumus his qui legis mysteriis sunt asseculi, quos Ioannes significat, tamen maiora per Christum attingimus participes facti diuinæ naturæ. Li. 5. in Lu. in cap. de laudatione Ioan. ab excel. cog. circa finem. to. 5.

Et omnis populus audiēs, & publicani iustificauerunt Deū, baptizati baptismo Ioannis. Pharisæi autem & legisperiti consilium Dei spreuerūt in semetipsis, non baptizati ab eo. Ait autem Dominus: Cui

D *ergo similes dicā homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus adinuicē, & dicentibus: Cātauimus vobis tibiis, & non saltastis, lamentauimus, & non plorastis. Venit autem Ioannes Baptista, neque mãducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicitis, Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum & peccatorum. Et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis.*

E Chry. Præmissa commendatione Ioannis, magnum pharisæorum & legisperitorum prodidit crimē, qui nec post publicanos baptisma Ioannis acceperint. vnde dicitur: Et omnis populus audiēs, & publicani, &c. Ambr. Iustificatus Deus per baptismum, dum se homines peccata propria confitendo iustificant: qui enim peccat & confitetur Deo peccatum, iustificat Deum credens ei veniam, ab eóque gratiā sperans. In baptismate igitur iustificatur neus, in quo est confessio & venia peccatorum. Hom. 38 in Matth. to. 2. Li. 6 in Lu. ca. 1. tom. 5. Iustificatio Dei qualis.

Evseb. Quia etiam crediderunt, iustificauerunt Deum: apparuit enim eis iustus in omnibus quæ fecit: pharisæi autem repellendo Ioannem tanquā inobedientes non consonabant prophetæ dicenti: Vt iustificeris in sermonibus tuis. vnde sequitur: Phari-

Li. 3. in Lu. in præfatione illius tom. 5. Beda Luc. 7. ca. 27 in illo à med. to. 5.

ſæi autem, &c. BEDA. Hæc verba ſiue ex perſona Euãgeliſtæ, ſiue ex perſona Saluatoris, vt quibuſdam placet, dicta ſunt. quòd autem dicit, In ſemetipſis vel contra ſemetipſos, ſignificat, quia qui gratiam Dei reſpuit, contra ſemetipſum facit: vel ad ſemetipſos miſſum Dei conſilium ſtulti & ingrati vituperantur noluiſſe recipere. Conſilium ergo eſt Dei, quòd per paſſionem & mortem Chriſti ſaluare decreuit, quòd phariſæi & legiſperiti ſpreuerunt.

Li. 6. in Lu. cap. 1. circa finē. tom. 5.

AMAR. Non condemnamus ergo, ſicut phariſæi, conſiliũ Dei quod eſt in Ioannis baptiſmate, hoc eſt conſiliũ quod magni cõcilij angelus reperit. Ioannis conſilium nemo contemnit, Dei conſilium quis reſutet. CYRIL. Erat autem quidam modus ludendi talis conſuetus apud filios Iudæorum: bipartiebatur puerorum caterua, qui rerum præſentis vitę deridentes repentinam trãſmutationem, hi quidem canebant, hi verò mœrebant, ſed nec gaudẽtibus cõgaudebant mœrentes, nec qui gaudebant, cõformabant ſe flentibus: deinde arguebant ſe inuicem improperantes in cõpaſſionis malitiam. tale quid paſſam fuiſſe Iudæorum plebem vna cum principibus Chriſtus innuebat. vnde ex perſona Chriſti ſubditur: Cui ergo ſimiles dicã homines generationis huius, & cui ſimiles ſunt? Similes ſunt pue. ſedẽt. in fo. &c.

Ludus puerorum Hebręorũ.

Lu. 7. ca. 27. in med. à med. tom. 5.

BED. Generatio Iudæorum cõparatur pueris, quia doctores olim prophetas habebant, de quibus dicitur: Ex ore infantium & lactantium perfeciſti laudẽ.

Li. 6. in Lu. ca. 2. circa med. tom. 5.

AMAR. Cantauerunt autem prophetæ ſpiritualibus modulis publicæ ſalutis oracula reſultantes, fleuerunt threnis flebilibus Iudęorum dura corda mulcentes. Hoc canticum non in foro, non in plateis canebatur, ſed in Hieruſalem. ipſa eſt enim dominicũ forum, in quo præceptorum cæleſtium iura conduntur. GREG. Nyſſe. Canticum autem & lamentatio nil aliud eſt, quàm exceſſus: hoc quidem gaudij, illud verò mœroris. Reſonat autẽ quædam conſona melodia ex organo muſico, ſecũdum quàm dum homo pede & motu cõſono corporis commonetur, intrinſecam diſpoſitionẽ manifeſtat. Et ideo dicit, Lamentauimus, &c. AVG. de quæſt. Euang. Hæc autem pertinent ad Ioãnem & Chriſtum. Quòd autem dicit, Lamentauimus, & nõ ploraſtis, ad Ioannem pertinet, cuius abſtinentia à cibis & potu luctum pœnitentiæ ſignificabat. vnde exponẽdo ſubdit: Venit. n. Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmonium habet.

Li. 2. qui incipit, quid zacharias, quæſtio. 11. tom. 4.

Lib. 2. quæſt. 11. tom. 4.

CYRIL. Præſumunt criminari virum qualibet admiratione dignum. Dæmonium habere dicunt mortificantem legem peccati, quæ latet in membris.

AVG. de quæſt. Euang. Quòd autem dixerat, Cantauimus tibiis, & non ſaltaſtis, ad ipſum Dominum pertinet, qui vtẽdo cum cæteris cibo & potu lætitiã regni figurabat. vnde ſequitur: Venit filius hominis manducans, &c. TIT. Noluit enim Chriſtus abſtinere ab huiuſmodi cibis, ne occaſionem daret hæreticis, qui dicunt creaturas eſſe malas, & vituperant carnes & vinum. CYRIL. Vbi autem potuerunt oſtendere Dominum voratorem? inuenitur. n. Chriſtus vbique reprimere immoderantiam, & ad modeſtiam ducere. Conuerſabatur autem cum publicanis & peccatoribus. vnde contra eum dicebant: Amicus publicanorum & peccatorum, cùm tamen nullatenus ipſe poſſet in peccatum incidere, ſed econtra fiebat eis cauſa ſalutis. non enim coinquinatur ſol radians ſuper totam terram, & frequenter ſuperueniẽs

Temperãtia Chriſti.

A immundis corporibus: nec ſol iuſtitiæ læditur conuerſando cum prauis. Nemo autem cœtetur comparare propriam menſuram dignitatibus Chriſti, ſed quilibet propriã fragilitatem cõſiderans, vitet conſortia talium, praua namq; colloquia, mores corrumpũt bonos. Sequitur: Et iuſtificata eſt ſapien. ab omnibus filiis ſuis. AMAR. Sapientia Dei filius eſt per naturam, non per profectum, quę iuſtificatur per baptiſma, in eo quòd non per contumaciam refutatur, ſed per iuſtitiam Dei munus agnoſcitur. In eo ergo Iuſtificatio dei eſt, ſi non ad indignos & obnoxios, ſed ad innocentes per ablutionem, ſanctos & iuſtos videatur ſua munera tranſtuliſſe.

Li. 6. in Lu. non remotè à prin. to 5.

B CHRYS. Filios autem ſapientiæ dicit ſapiẽtes: cõſueuit enim ſcriptura malos magis ex peccato, quàm ex nomine iudicare, bonos autem filios appellare informatis eos virtutis. AMA. Bene autem dicit, Ab omnibus, quia circa omnes iuſtitia reſeruatur, vt ſuſceptio fiat fidelium, & eiectio perfidorum.

Filij ſapiẽtiæ qui dicantur.

Li. 6. in Luc. in cap. 2. ante med. tom. 5.

AVG. de quæſt. Euang. Vel quod dicit, iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filiis ſuis, oſtendit filios ſapientiæ intelligere nec in abſtinendo, nec in manducando eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam. non enim vſus, ſed concupiſcentia reprehendenda eſt, dummodo congruas in generibus alimentorum his cum quibus tibi viuendum eſt.

Li. 2. quæſt. 11. tom. 5.

C *Rogabat autem illum quidã de phariſæis, vt manducaret cum illo. Et ingreſſus domũ phariſæi, diſcubuit. Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod Ieſus accubuit in domo phariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti, & ſtãs retro ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autẽ phariſæus qui vocauerat eũ, ait intra ſe, dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtiq; quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum: quia peccatrix eſt. Et reſpõdens Ieſus, dixit ad illũ: Simõ,*
D *habeo tibi aliquid dicere. At ille ait, Magiſter dic. Duo debitores erãt cuidã fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderẽt, donauit vtriſq. Quis ergo eũ plus diligit? reſpõdens Simon dixit: Aeſtimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei: Rectè iudicaſti. Et cõuerſus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hãc mulierem? Intraui in domũ tuam, aquã pedibus meis non dediſti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi nõ dediſti, hæc autẽ ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes*
E *meos. Oleo caput meum non vnxiſti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi, remittũtur ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam, Remittuntur tibi peccata. Et cœperũt qui ſimul accumbebant dicere intra ſe, Quis eſt hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem. Fides tua te ſaluam fecit, Vade in pace.*

BED. Quia ſuperius dictum fuerat: Et omnis populus audiens & publicani, iuſtificauerũt Deum baptizati baptiſmate Ioannis. Idẽ Euangeliſta quę verbis propoſuerat, etiam factis aſtruit, iuſtificatam, ſcilicet

Li. 3. in Lu. in præfatione illius. tom. 5.

licet sapientiam à iustis & pœnitentibus, dicens: Rogabat autem illum quidam de pharisæis, &c.

Doctrina salubris.

GREG. Nyss. Hæc cōscriptio quendam vtilem intellectum sapit. Sunt enim plerique eorum qui se iustificant inflati suspicione vani sensus, priusquam veniat verum iudicium, separantes seipsos velut agnos ab hædis, nec tecto, nec escis cum plerisque communicare volentes, abominantes omnes quicūque non extremum, sed medium tenent callem in vita. Lucas ergo plus medicus animarū, quàm corporum, ostendit ipsum Deum & saluatorem nostrū pussimè alios visitantem. vnde sequitur: Et ingressus domum pharisæi discu. Non vt aliquid de vitiis eius sortiatur, sed vt impartiatur de iustitia propria.

B

CYRIL. Mulier autem inhonestæ vitæ, promens autem fidelem affectum, venit ad Christum, quasi potentem veniam commissorum largiri. Sequitur enim: Et ecce mulier quæ erat in ciuit. &c.

Luc. 7. c. 28. in Bed. in prin. tom. 5. Homi. 33. in euang. parū à prin.

BED. Alabastrum est genus marmoris candidi: variis coloribus intercincti, quod ad vasa vnguentaria cauari solet, eo quod optimè seruare ea incorrupta dicatur. GREG. in homil. Quia enim hæc mulier turpitudinis suæ maculas aspexit, lauanda ad fontem misericordiæ cucurrit, conuiuantes non erubuit. nam quia semetipsam grauiter erubescebat intus, nihil esse credidit quod verecundaretur foris. Discite quo dolore ardet, quæ flere & inter epulas non erubescit. GREG. Nyss. indignitatē autem suam ostēdens stabat post tergum deiectis luminibus & effusa coma pedes amplectens lachrymisq; eos perfundēs, rebus tristem animum ostendebat veniam implorans. Sequitur enim: Et stans retro, &c.

C

Homi. 33. in Euang. non mult. remotè à prin.

GREG. in homil. Oculis enim terrena cōcupierat, sed hos iam per pœnitētiam conterens flebat. capillos ad cōpositionem vultus exhibuerat, sed iam capillis lachrymas tergebat. vnde sequitur: Et capillis pœnitentia quicquid ex se Deum contempserat in capitis sui tergebat. ore superba dixerat, sed pedes Domini osculans hoc in redemptoris sui vestigia figebat. vnde sequitur: Et oscul. ped eius. Vnguentum sibi pro odore suæ carnis exhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat, vnde sequitur: Et vnguento vnge, Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocausta. Conuertit ad virtutum numerum, numerum criminū, vt notum Deo seruiret in culpa. Sic igitur meretrix effecta est honestior virginibus. Post quā enim accensa est pœnitentia, exarsit in Christi amorem: & hæc quidem quæ dicta sunt agebantur exterius, quæ vero reuoluebat eius intentio, multo feruentiora his erant, quæ solus Deus inspiciebat?

Magdalenæ humilitas.

D

Homi. 33. in euang. aliq. à prin.

GREG. in homil. Hæc autem pharisæus intuens despicit, & non solum venientem peccatricem mulierem, sed etiam suscipientē Dominum reprehendit: videns autem pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se dicēs: Si hic esset propheta, sciret vtique quæ & qualis mulier est quæ tangit eum. Ecce pharisæus veraciter apud se superbus & fallaciter iustus ægrum reprehendit de ægritudine, medicum de subuentione: quę profecto mulier si ad pharisæi pedes venisset, calcibus repulsa discederet. Inquinari enim se alieno peccato crederet. quia hunc vera sua iustitia non replebat. Sic & quidam sacerdotali officio prædit, si quid fortasse iustè exterius vel tenuiter egerint, protinus subiectos despiciunt, & peccatores quosque in plebe positos dedignantur. Necesse est autē, vt cùm

E

A peccatores quosque conspicimus, nosmetipsos prius in eorum calamitate defleamus: quia fortasse in similibus aut lapsi sumus, aut labi possumus. Oportet autem vt solicitè discernamus, quia districtionē debemus vitiis, cōpassionem naturæ. Si enim feriendus est peccator, nutriēdus est proximus. Cùm verò iam per pœnitentiam percutit ipse quod fecit, iam noster proximus peccator nō est: quia hic in se punit, quod iustitia diuina reprehēdit. Inter duos ergo ægros medicus aderat, sed vnus in febre sensum tenebat, alter sensum perdiderat mentis, Illa quippe flebat quod fecerat. pharisæus autem de falsa iustitia elatus, vim suæ valetudinis exaggerabat.

Districtio vitiis compassio naturæ.

B TIT. Dominus autem non verba eius audiens, sed cogitationes inspiciens, Dominum se prophetarum ostendit. vnde sequitur: Et respondens Iesus dixit ad illum: Simon, hab. tibi aliq. dicere.

GLO. Quod quidem dixit, eius cogitationi respōdens, pharisæus autem ex verbis Domini attentior est factus. vnde dicitur: At ille ait. Magister dic.

GREG. De duobus autē ei debitoribus paradigma opponitur, quorū vnus minus, alius amplius debet. vnde sequitur: Duo debit. erāt cuidam fœnerat. &c.

Homi 33. in euang. inter prin & med.

TIT. q. d. Neque tu absque debito es, quid igitur? si in paucioribus teneris, non superbias, quia tu quoque venia eges. vnde de venia subdit, dicēs: Non habent autem illis vnde red. donauit vtrisque.

C GLO. Nullus enim potest per seipsū à debito peccati liberari, nisi diuina gratia veniam consequatur.

Beda. Luc. 7. ca. 28. in illo. parum à fin.

GREG. in homil. Vtrorumque autem debito dimisso, quis amplius largitorem debiti diligat, pharisæus interrogatur. Sequitur enim: Quis ergo plus eū diligit? Quibus verbis protinus ille respōdit: Æstimo quia is cui plus donauit. Qua in re notandū est, quòd dum sua sententia pharisæus cōuincitur, quasi phreneticus funem portat ex quo ligetur. vnde sequitur: At ille dixit ei, rectè iudicasti. Enumerantur autem ei bona peccatricis, enumerantur & mala falsi iusti. vnde sequitur: Et cōuersus ad mul. dixit Simoni, Vides hanc mul. Intraui in domum tuam, &c.

Homi 33. in euang. inter prin. & med. In eadem homil. super illud: Ille plus diligit, cui plus donauit.

D TIT. q. d Facilis est vsus aquarum, non est facilis lachrymarum effusio: tu promptis non es vsus, hæc effudit non prompta, lauans lachrymis pedes meos, lauit maculas proprias, tersit comis, vt per eas sibi assumat sacros sudores, & quibus venata est ad peccatum iuuentutem, venata est sanctitatem.

CHRY. Sicut autem vbi vehemens imber prorumpit, fit serenitas, sic lachrymis effusis apparet trāquillitas, & perit caligo reatuum: & sicut per aquam & spiritum, sic per lachrymas & confessionē denuo mondamur. vnde sequitur: Propter quod dico tibi, remit. ei pecca mul. quoniā dil. mult. Nam qui vehemēter se ingesserunt malis, rursus & bonis vehemēter insistent, conscij ad quod debita se obligauerunt.

Homil. 6. in Matth. aliq. à med to. 5.

Cōparatio notanda.

E GREG. Tanto ergo amplius peccati rubigo consumitur, quāto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. TIT. Contingit autem sæpius eum, qui multum peccauit, per cōfessionem purgari: pauca verò peccantem ex arrogantia non venire ad cōfessionis remedium. vnde sequitur: Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Hom. 33. in euang super illud: Remittuntur ei peccata multa.

CHRY. Opus est ergo nobis feruenti anima, quia nihil impedit hominem fieri magnum. Nullus ergo constitutus in peccatis desperet, nemo virtuosus dormitet, nec hic confidat, sæpe enim meretrix præcedet eum: nec ille diffidat; possibile namque est eum

Homi. 68. in Mat. à med. tom. 2.

etiam primos superare. vnde & hic subditur: Dixit autem ad illam, Remittontur tibi peccata tua.

A

Hemi. 33. in euang. super illud: Remittuntur ei peccata multa.

G r e g. Ecce quæ ad medicum venerat ægra, sanata est: sed de salute eius adhuc alij ægrotant. Sequitur enim: Et cœperunt qui simul accumbebāt dicere intra se, quis est hic, qui etiam peccata dimittit? sed cælestis medicus ægros nō respicit, quos etiam de medicameoto fieri deteriores vidit: eam autem quā sanauerat, per pietatis suæ sententiam confirmat. vnde sequitur: Dixit autē ad mulierem, Fides tua te saluā fecit. quia scilicet hoc qood petiit, posse se accipere non dubitauit.

Circa finem comment. in ca. 7. Luc.

T h e o. Postquam autem ei peccata dimisit, non sistit in remissione peccati, sed adducit operationē boni. vnde sequitur: Vade in pace, id est, in iustitia: quia iustitia est pax hominis ad Deū, sicut peccatum est inimicitia inter Deom & hominem. q. d. operare omnia quæ ad pacem Dei te ducunt.

B

A m b r. Hoc autem loco plerique pati videntur scru pulom quæstioois, vtrum videantur Euangelistę discordasse de fide.

Li. 6. in Lu. in c. de mulie. e peccat. in prin. to. 5.
Opinio Græci.

G r æ c v s. Quia enim quatuor Euangelistæ dicont Christum vnctū foisse vnguento à muliere, tres puto fuisse mulieres, ex persooarū qualitate, ex modo agendi, ex differentia temporum. Ioannes quidem narrat de Maria sorore Lazari, quoniam sex diebus ante pascha vnxit pedes Iesu in propria domo. At Matthæus, postquam Dominus dixerat: Scitis quia post biduum fiet pascha, subdit, quòd in Bethania io domo Simonis leprosi mulier fudit vnguentum super Domini caput, non autē vnxit pedes vt Maria. Marcus etiā Matthæo similiter. Lucas autem non circa tempus paschæ, sed in medio Euangelij hoc refert.

Hemi. 61. in Matth. & Hom. 81. in prin. tom. 2.

C h r y s. autem binas asserit has mulieres fuisse: vnam quidem quæ continetur in Ioanne, alteram verò cuios mentio fit à tribus.

Li. 6. in Lu. in ca. de muliere peccatr. ante med. tom. 5.

A m b r. Hanc ergo mulierem inducit Matthæus supra caput Christi effundentem vnguētum, & ideo noluit dicere peccatricem. Nam peccatrix secūdum Lucam supra Christi pedes effudit vnguentum. Potest ergo noo eadem esse, ne sibi contrarium Euāgelistæ dixisse videātur. Potest etiam quæstio meriti, & temporis diuersitate dissolui: vt adhoc illa peccatrix sit, iam ista perfectior.

Luc. 2. s. 79. tom. 4.

A v g. de cons. Euang. Eandē eoim Mariam bis hoc fecisse arbitror intelligēdum: semel scilicet quòd Locas oarrauit, cùm primò accedens cū humilitate & lachrymis meruit remissionē peccatorum. vnde Ioanoes, cùm de Lazaro resuscitando cœpisset loqui, antequam veniret io Bethaniā dicit: Maria autem erat quæ vnxit Dominom vnguento, & tersit pedes eius capillis suis, cuios frater Lazarus infirmabatur. Iam itaq; boc Maria fecerat: Quod autē in Bethania rursum fecit, aliod est quod ad Lucæ oarrationem non pertinet, sed pariter narratur ab aliis tribus.

Hom. 33. in euang. super illud: Hic si esset prophe. & à medio etiam homi.

G r e g. in homil. Mystico autem intellectu pharisæus de falsa iustitia præsumens, Iudaicum populum, peccatrix mulier, sed ad vestigia Domini veniens, & plorās, conoersam gentilitatem designat.

Li. 6. in Lu. cap. 3. aliq. à prin. to. 5.
Anagoge pulchra.

A m b. Vel princeps hoius sæculi quidam leprosus est, domus aotem Simonis leprosi terra est: ergo Dominus ex illis superioribus locis descēdit in terram, neque enim sanari potuisset hæc mulier quæ speciem habet animæ vel Ecclesiæ, nisi Christus venisset in terram. Meritò autem speciem accipit peccatricis, quia Christus quoque formam peccatoris accepit: itaque si constituas auimam fideliter appropinquantem Deo non peccatis turpibus & obscœnis, sed piè seruientem Dei verbo, habentem immaculatæ fiduciā castitatis, ad ipsum Christi caput ascēdit, caput autem Christi Deus est, sed qui caput non tenet Christi, ille pedes teneat. Peccator ad pedes, iustus ad caput, habet tamen etiam ea quæ peccauit, vnguentū.

Hemi. 33. in euang. paulo ante med.

G r e g. Quid aliud vngoento, nisi bonus odor opinionis exprimitur? Si igitur recta opera agimus, quibus opioione boni odoris Ecclesiam respergamus, quid in corpore Domini, nisi vnguentū fundimos? Sed secus pedes mulier stetit. contra pedes enim Domioi stetimus, cū in peccatis positi eius itineribos retinebamor: sed si ad veram pœnitentiam post peccata conuertimur, iam retro secus pedes stamus, quia eius vestigia sequimur quem impugnabamus.

Li. 6. in Lu. in c. de mul. peccatr. circa med. to. 5.

A m b r. Defer & tu post peccata pœnitentiā: vbicunque audieris Christi nomē, accurre. In cuiuscunque interiorem domū Iesum intrasse cognoueris, & ipse festina. cùm repereris sapientiam, cùm repereris iustitiā in aliquibus penetralibus recumbentem accurre ad pedes, id est, vel extremā partē quære sapientiæ, lachrymis confitere peccata. Et fortasse ideo non lauit Christus suos pedes, vt eos lachrymis nos lauemus. Booæ lachrymæ, quæ nō solùm nostrū possunt lauare delictum, sed etiam verbi cælestis rigare vestigium, vt gressus eius nobis exuberēt. Bonæ lachrymæ, io quibus non solùm redemptio peccatorum, sed etiam iustorum refectio est.

Hom. 33. in euang. paulo ante medi.
Mystica officia circa Christum.

G r e g. Lachrymis enim Domini pedes rigamus, si quibuslibet vltimis membris Domini compassiooís affectu inclinemur. Capillis pedes Domini tergimus, qoādo sanctis eius, quibus ex charitate compatimur, ex his quæ nobis superfluunt miseremur.

in c. de muliere pec. circ. à med. to. 5.

A m b r. Expande etiam capillos, sterne ante eum omnes corporis tui dignitates: non mediocres capilli sunt, qui possunt pedes tergere Christi.

Hom. 33. in euang. parū à medio.

G r e g. Osculatur mulier pedes quos tersit, quod nos quoque planè agimus, si studiosè diligimus quos ex largitate cōtinemus. Potest quoqoe per pedes ipsum mysteriū incarnationis eius intelligi. osculamur igitur redemptoris pedes, cùm mysterium incaroationis eius ex toto corde diligimus. Vnguento pedes vngimus, cùm ipsam humilitatis eius potentiam sacri eloquij bona opioione prædicamus: sed hoc etiā pharisæus vidit & inuidit, quia cùm Iudaicus populus Gentilitatem Deum prædicare cōspicit, sua apud se malitia tabescit. sic autem pharisæus retunditur, vt per eum perfidus ille populus ostendatur: quia videlicet infidelis ille populus, nec ea quæ extra se erant, vnquam pro Domino tribuit. Cōoersa autem Gentilitas pro eo non solùm rerum substantiā, sed etiam sanguinem fodit. vnde pharisæo dicit: Aquam pedibus meis nō dedisti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos. Aqua quippe extra nos est, lachrymarom humor intra nos est. Infidelis & ille populus Deo osculum non dedit, quia ex charitate eum amare noluit, cui ex timore seruiuit: osculum quippe dilectionis est signum. vocata autem Gentilitas Redemptoris soi vestigia osculari nō cessat, qui in eius continuo amore suspirat.

D

E

Lib. 6. in Lu. in ca. de muliere peccatr. à med. to. 5.

A m b r. Non mediocris autem hæc meriti est, de qua dicitur: Ex quo intrauit, nō cessauit osculari pedes meos, vt aliud nisi sapientiā loqui nesciat. nisi iustitiam diligere, nisi castitatem libare, nisi pudiciriam osculari.

Hemi. 33. in euang. à med.

G r e g. Pharisæo aotem dicitur: Oleo caput meum non vnxisti, quia ipsam quoque diuinitatis potentiā, in qua se iudaicos populus credere spopondit, digna laude prædicare neglexit. Hæc autē vnguento vnxit

pedes

pedes meos, quia dum incarnationis eius mysterium Gẽtilitas credidit, summa laude eius etiã prædicauit.

Li. 6 in Lu. in cap. de muliere ingrediente, &c. paulò ante fin. tom. 5.

AMBR. Beatus qui potest & oleo vngere pedes Christi, sed beatior qui vngit vnguento. multorum enim florũ in vnum collecta sparsit, & fortasse istud vnguentum non posset alius nisi Ecclesia sola deferre, quæ diuersi spiraminis innumerabiles habet flores, & ideo nemo potest tantum diligere, quantum illa quæ in pluribus diligit. In domo autem pharisæi, id est, in domo legis & prophetæ, non pharisæus, sed Ecclesia iustificatur. Pharisæus enim non credidit, ista credebat. lex mysterium non habet quo occulta mundantur: & ideo quod in lege minus est, consummatur in Euangelio. Duo autem debitores, duo populi sunt, fœneratori illi thesauri cælestis obnoxij. Non materialem autem fœneratori huic debemus pecuniam, sed meritorum examina, æra virtutum, quarũ merita grauitatis pondere, iustitiæ specie, sono cõfessionis expenduntur. Non mediocris autẽ est iste denarius, in quo regis imago formatur. vę mihi si nõ habuero quod accepi: aut quia difficile quisquã est, qui fœneratori huic debitum integrum possit exoluere: væ mihi si nõ petiero concedi mihi debitum.

Anagogicus sensus.

Sed quis est populus iste qui amplius debet, nisi nos quibus amplius creditũ est? Illis credita sunt eloquia Dei, nobis creditur virginis partus Emanuel, id est, nobiscum Deus, Domini crux, mors, resurrectio. Itaque non est dubium quòd plus debet, qui plus accipit: secundum homines plus fortasse offendit, qui plus debuerit. Sed per misericordiam Domini causa mutatur, vt amplius diligat qui amplius debuit, si tamen gratiam cõsequatur. Et ideo quoniam nihil est quo dignè Deo referre possimus, væ mihi & si non dilexero. Reddamus ergo amorem pro debito: amplius enim diligit, cui donatur amplius.

CAPVT VIII.

ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

Theop. in hoc loco.

Regni Dei annunciatio.

THEO. Qui cælitus descendit, vt exemplum fieret nobis & forma, instruit nos non pigritare in docendo. vnde dicitur: Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat, &c. GREG. Nazian. Vadit quippe de loco in locum, non solùm vt plures lucretur, sed etiam vt multa dedicet loca. Dormit & laborat, vt somnum & laborẽ sanctificet: plorat, vt det precium lachrymis: prædicat cælestia, vt audientes exaltet.

TIT. Qui enim de cælo ad terram descendit, annunciat habitantibus terram regnum cæleste, vt terram in cælum conuertat. Quis autem prædicare debeat regnum Dei, nisi filius Dei? cuius est regnum? venerunt plures prophetæ, nõ tamen prædicauerunt regnum cælorum. Nam qualiter eorum quæ non viderent sermonem prætenderent.

ISID. Abbas. Hoc autem regnum Dei aliquibus videtur altius, & melius regno cælesti: quibusdã verò vnum & idem secundum essentiam, sed diuersimodè nominari: aliquando quidem regnum Dei à regnante, aliquando autem regnum cælorum à subditis angelis & sanctis, qui cæli dicuntur.

Luc. 8 c. 29. in Bed. circa prin. tom. 5.

BED. More autem aquilæ prouocantis ad volandum pullos suos, Dominus pedetẽtim discipulos suos ad sublimia erigit. Siquidẽ primo docet in synagogis & miracula facit ex his duodecim quos Apostolos nominat, elegit: postmodum omnes prædicãs secum ducit. vnde sequitur: Et duodecim cum illo.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Non docentes aut prædicãtes, sed instruẽdi ab eo. Ne autẽ fœmineus sexus prohiberi videretur sequi Christũ, subditur: Et mulieres aliquæ, quæ erant curatę à spiritibus malis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dęmonia exierant. BED. Maria Magdalena ipsa est, cuius tacito nomine proxima lectio pœnitentiam narrat. Nam pulchrè Euãgelista, vbi eam cum Domino iter facere cõmemorat, noto hanc vocabulo manifestãt: vbi vero peccatricem, sed pœnitentẽ describit, mulierem generaliter dicit: ne nomẽ tantæ famæ prisci erroris nota fuscaret: de quã dæmonia septem exisse referuntur. GREG. in homil. Quid enim per septẽ dæmonia, nisi vniuersa vitia intelliguntur? Quia enim septem diebus omne tempus comprehenditur, rectè septenario numero vniuersitas figuratur. Septẽ ergo dæmonia Maria habuit: quæ vniuersis vitiis plena fuit. Sequitur: Et Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quę ministrabant ei de facultatibus suis.

Luc. 8. cap. 29. in Beda, non procul à princip. tom. 5.

Magdalena binomia.

Homi. 33. in euang. circa prin.

Mat. 27. sup. illud: erant ibi mulieres multæ, to. 5.

HIER. Contra Vigilant. Consuetudinis Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de substantia sua victum atque vestitum præceptoribus darent: hoc quia scãdalum facere poterat in nationibus. Paulus se abiecisse commemorat. Ministrabant autem Domino de substantia sua, vt meterer earum carnalia, cuius ipsæ metebant spiritualia. non quòd indigeret cibis Dominus creaturarum, sed vt typum ostenderet magistrorum, quòd victu atque vestitu de discipulis deberent esse contenti. BEDA. Interpretatur autem Maria amarum mare propter pœnitentiæ rugitum. Magdalena turris, vel melius turrensis, à turre de qua dicitur: Factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Ioãna Dominus gratia eius, vel Dominus misericors interpretatur: videlicet quia eius est omne quod viuimus. Si autem Maria mũdata à sorde vitiorum Ecclesiam de gentibus insinuat, cur non Ioanna eandẽ designat Ecclesiam, quondam idolorum cultui subditã? Nam quilibet malignus spiritus dũ pro regno diaboli facit, quasi Herodis procurator existit. Interpretatur Susanna lilium, aut gratia eius, propter odoriferum cælestis vitæ candorem, aureumque internæ dilectionis ardorem.

Luc. 8. cap. 29. super illud: Susanna, & aliæ, quæ ministrabant. tom. 5.

Cùm autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinẽ: Exiit qui seminat seminare semen suũ. Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederũt illud. Et aliud cecidit super petram, & natum aruit, quia nõ habebat humorẽ. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terrã bonam, & ortum fecit fructum centuplũ. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures audiẽdi, audiat. Interro-

gabãt autem eum discipuli eius quæ esset hæc parabola. Quibus ipse dixit: Vobis datũ est nosse mysteriũ regni Dei, cæteris autẽ in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligãt. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. Quod autem secus viã, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiãt. Nã quod super petram, hi sunt qui cùm audierint, cum gaudio suscipiunt verbum. Et hi radices nõ habent, quia ad tempus credũt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierũt, & à solicitudinibus & diuitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinẽt, & fructum afferunt in patientia.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quod Dauid in persona Christi prædixerat, aperiam in parabolis os meum, hic Dominus implet. vnde dicitur: Cùm autem turba plurima cõueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem. Loquitur autem Dominus per similitudinem. Primo quidẽ, vt attentiores faceret auditores: cõsueuerũt enim homines in obscuris se exercitare, & spernere manifesta. deinde vt non caperent indigni, quæ mysticè dicebantur.

ORIG. Et ideo signanter dicitur: Cùm turba plurima cõueniret, & de ciuit. &c. Non enim sunt multi, sed pauci qui per arctam viam incedunt, & qui inueniunt viam quæ ducit ad vitam. vnde Matthæus dicit, quòd extra domum docebat per parabolas, sed intra domum parabolam discipulis exposuit.

EVSEB. Satis autem congruè Christus primã proponit parabolam multitudini. non solum tunc astãtium, sed etiam futurorum post illos inducentem ad audientiam verborum suorum, cùm dicit: Exiit qui seminat seminare semen suum.

Luc. 8. c. 29. in Bed. sup. illud: Exiit qui seminat. tom. 5.

BEN. Satorem istum nullum melius, quàm filium Dei intelligere possumus, qui de sinu patris (quo creaturæ non erat accessus) egrediens: ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati.

Exitus filii Dei qualis.

Homi. 45. in Matt. habet priora verba. tom. 2.

CHRYS. Exiit autem qui vbique est nõ localiter, sed per amictum carnis nobis appropinquauit. Decenter autem aduentum proprium Christus exitum nominas: eramus enim exclusi à Deo. & sicuti condemnati & rebelles regi eiecti sunt, qui verò recõciliare vult eos, exeundo ad ipsos extra cum eis loquitur, donec dignos iam factos, aspectu regio eos introducat, sic etiam Christus fecit.

Theophila. in hoc loco.

THEO. Exiit autem nunc, non vt agricolas perderet, aut combureret terram, sed exiit seminare. sæpe enim agricola, qui seminat, ob aliam causam exiit: nõ solum vt seminet. EVSEB. Exiuerunt autem nonnulli à patria cælesti, & ad homines descenderũt: non tamen vt sererent, neque enim satores erant, sed administratorij spiritus in mysteriũ missi. Moyses etiã & prophetæ post eum non inseruerunt hominibus mysteria regni cælorum, sed retrahendo insipientes ab errore nequitiæ, & idolorum cultu, quasi colebãt animas hominum, & in noualia redigebant. Solus autem omnium sator verbum Dei exiuit euãgelizaturus noua semina, scilicet mysteria regni cælorum.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Non cessat autem Dei filius semper in nostris animabus seminare, non solùm cùm docet, sed
A etiam cùm creat, in nostris animabus seminat semina bona. TIT. Exiit autem vt seminaret semen suum, non autem accipit verbum quasi mutuatũ, cùm ipse naturaliter sit verbum Dei viui. Non est igitur suum proprium semen Pauli, vel Ioannis, sed habent cùm acceperint. Christus autem habet proprium semen, proferans doctrinam ex sua natura. vnde & Iudæi dicebant, qualiter hic litteras nouit quas non didicit?

Gradus duorum satorum.

EVSEB. Docet igitur duos esse gradus eorum qui recipiunt semina. primum quidem eorum qui digni facti sunt vocatione cælesti, sed labũtur à gratia propter negligentiam & torporem. secũdum verò multiplicantium semen in bonis fructibus. Ponit autem secundum Matthæum tres differentias in quolibet
B gradu. Nam qui corrumpunt semẽ, non similem habent perditionis modum, & qui ab eo fructificãt, nõ æquã recipiunt copiam. Sane occasiones perdentiũ ostendit semen. Quidam enim cùm non peccauerint, suis animabus insita sibi semina salubria perdiderunt, subtracta ab intentione, & memoria eorum per spiritus malignos & dæmones, qui volãt per aërem, vel viros fallaces & callidos, quæ volatilia nuncupauit. vnde subdit: Et dũ seminat, aliud cecidit secus viam.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Non dixit quod seminans proiecit aliud secus viã, sed quòd semẽ cecidit. Qui enim seminat, docet rectum sermonem, sed sermo diuersi-
C modè cadit in audientes, vt quidam eorũ via dicantur. Et conculcatum est, & volucres cæli comederũt illud. CYRIL. Arida enim est, & inculta quodammodo omnis via: eo quòd à cunctis cõculcatur, ac nihil ex seminibus humatur in ea. Sic igitur habentes cor indocile, non penetrat diuina monitio, vt possit laudem germinare virtutum, sed tales sunt via frequentata immũdis spiritibus. Sunt iterum aliqui leuiter gerentes fidem in se, quasi in verborum simplicitate: horum fides caret radice, de quibus subditur: Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat hum.

Luc. 8. super illud: Aliud cecidit sup. pet. tom. 5.

BEN. Petram dicit durum & indomitum cor, hoc est autẽ humor ad radicem semi-
D nis, quod iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginũ nutriendas, id est, amor & perseuerantia virtutis.

Expositio Moralis.

EVSEB. Sunt etiam aliqui qui per auaritiam, & appetitum voluptatum, & mundanas solicitudines, quas quidam spinas nuncupant, immissum sibi semen suffocari fecerũt. de quibus subditur: Et aliud cecidit inter spinas, &c.

Homi. 45. in Mat. à med. tom. 2.

CHRY. Sicut enim spinæ non permittunt oriri semen, sed ex condensatione suffocãt immissum: sic solicitudines vitæ præsentis, semen spirituale fructificare non sinunt. increpandus autẽ esset agricola, qui super sensibiles spinas & petram & viam seminaret. Non enim possibile est petram terrã fieri, nec viam
E non esse viam, nec spinas nõ esse spinas, in rationalibus autem secus est. Possibile est enim petram conuerti in terram pinguem, & viam non conculcari, & spinas dissipari. CYRIL. Sunt autem terra pinguis & ferax, animæ honestæ & bonæ, quæ in profundo suscipiunt verbi semina, & retinent, & fouent. Et quantum ad hoc subditur: Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum, fecit fructum centuplum. Cùm enim in mentem mundam ab omnibus perturbantibus verbum diuinum infunditur, tunc immittit radices in profundum, & germinat tanquam spicas, & conuenienter perficitur.

Luc. 8. c. 29. in Bed. in med. tom. 5.

BEO. Fructum enim centuplum, fructum perfectum dicit. nam denarius numerus pro perfectione

semper

ſempet accipitur, quia in decem præceptis legis cuſtodia continetur. Denarius autem numerus per ſemetipſum multiplicatus, in centenarium ſurgit, vnde per centenarium magna perfectio ſignificatur.

Cyril. Quæ autem ſit ſententia parabolæ, accipiamus per eum qui eam compoſuit. vnde ſequitur: Hæc dicens clamauit: Qui habet autes audieodi, audiat. Basil. Audire pertinet ad iotellectum, vnde per hoc Dominus excitat ad exaudiendum attente intentionem eorum quæ dicuntur.

Luc. 8. c. 29. in Bed. ſuper illud: Qui habet aures audiendi, tom. 5.

Beda. Quoties enim hæc admonitio vel in Euangelio vel in Apocalypſi Ioannis interpooitur, myſticum eſſe quod dicitur, quærendúmq; à nobis intentius oſteoditur. Vnde diſcipuli ignorantes Saluatorem interrogant, ſequitur enim: Interrogabant autē eum diſcipuli, &c. B Nemo tamen putet finita mox parabola diſcipulos hoc interrogaſſe, ſed vt Marcus ait: cùm eſſet ſingularis ioterrogauerunt eum.

Super illud: interrogabant eum diſcipuli.

Parabolæ ratio.

Orig. Eſt autem parabola ſermo quaſi facti, non autem facti iuxta quod dicitur, poſſibilis autē fieri, rerum ſignificatiuus per tranſumptionem eorū quæ in parabola traduntur. Ænigma verò eſt proceſſus ſermonis in his quæ dicuntur quaſi facta, quæ tamen noo ſuot facta, nec poſſibilia fieri. ſignificāt verò aliquid in occulto, ſicut quod in libro dicitur Iudicū, quòd ligna iuerunt vt vngerent ſibi regem. Noo eſt autem ad litteram factom quod dicitur: Exiit qui ſeminat, ſicut ea quæ narrat hiſtoria, poſſibile tamen C fuit fieri. Euseb. Dominus verò docuit eos cauſā quare turbis per parabolas loquebatur. vnde ſubditur: Quibus ipſe dixit, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. Greg. Naziā. Cùm hoc audis, noo introducas diuerſas naturas ſecūdum quoſdam hæreticos, qui putant hos qoidem eſſe pereuntis naturæ, hos verò ſalubris: quoſdā verò ſic ſe habere, vt eorū voluntas eos ducat ad peius vel melius. Sed addas ei quod dicitur, Vobis datum eſt, id eſt volētibus, & ſimpliciter dignis. Theo. His autem qui ſunt indigni tātis myſteriis obſcurè dicūtur. vnde ſequitur: Cæteris autem io parabolis: vt videntes non vi- D deant, & audientes non intelligant. Videre ènim ſe putant, non vident aotem: & audiunt quidem, ſed nō intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Chriſtus abſcondit, ne maios eis præiudicium generetur, ſi poſtquam nouerint Chriſti myſteria, cōtempſerint. Qui enim iotelligit & poſtea ſpernit, grauius punietur.

Super illud: Vobis datum eſt noſſe.

Luc. 8. c. 29. in Bed. ſuper illud: cæteris in parabolis, tom. 5.

Homil. 15. in euang. circa princi.

Beda. Rectè igitur in parabolis audiunt, quando clauſis ſenſibus cordis, ooo curant cognoſcere veritatem, obliti eius quod dominus dixerat: Qui habet aures audiendi, audiat. Greg. in homil. Dominus autem dignatus eſt exponere quod dicebat, vt ſciamus rerum ſignificationes quærere etiam in his quæ E per ſemetipſum voluit explanare. Sequitur enim: Eſt autem hæc parabola: Semen eſt verbum Dei.

Euse. Deſtruentium autem immiſſa ſemina ſuis animabus tres dicit eſſe cauſas. Quidam. n. deſtruūt in ſe ſemen reconditum, dantes leuiter auditum volētibus fallere, de quibus ſubdit: Quod autem ſecus viam, hi ſunt qui audiunt. deinde venit diabolus, &c.

Luc. 8. c. 29. Super illud: Deinde venit diabol. tom. 5.

Beda. Qui ſcilicet verbum quod aodiuot, nulla fide, nullo intellectu, nulla ſaltem tentandæ vtilitatis actione percipere dignantur.

Euse. Quidam verò cùm in mentis profundo nō ſuſceperint verbum Dei, facilè extinguuntur adueniente aduerſitate. de quibus ſubditur: Nam qui ſuper petram, hi ſunt qui cùm audierint eum gau. ſuſc.

A verb. & hi radic. non hab. quia ad tempus cref. & in tempore tentationis recedunt. Cyril. Cùm enim intrant Eccleſiā, lætanter attentant diuina myſteria, ſed ex leui voluntate: vt autem egreſſi ſunt Eccleſiā, obliuiſcuntur ſacrarum diſciplinarum, & ſi fides Chriſtiana non fructuet, permanent, turbante verò perſecutione, profugam habent mentem, quia fides eorū caret radice. Greg. in hom. Multi boni operis initia proponunt, ſed mox vt fatigari aduerſitatibus vel tentationibus cœperint, inchoata derelinquunt. Petroſa ergo terra humorem nō habuit, quæ hoc quod germinauerat, ad fructus perſeuerantiam nō perduxit. Eusе. Quidam verò ſuffocāt recōditum in eis ſemen diuitiis & illecebris, quaſi quibuſdam ſuffocantibus ſpinis: de quibus ſubditur: Quod autem in ſpinis cecidit, hi ſunt qui audierunt, &c.

Homil. 15. in euang. paulò ante med.

Fictio prauorum.

Homi. 15. in euang. paulò à princi.

Greg. in homil. Mirum quomodo Dominus diuitias ſpinas interpretatus ſit, cùm illæ pungant, iſtæ delectent, & tamen ſpinæ ſunt: quia cogitationum ſuarum punctionibus mētem lacerant, & cum vſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto vulnere cruētant. Duo autem ſunt quæ diuitiis iungit, ſollicitudines & voluptates: quia per curam mentem opprimunt, & per affluentiam reſoluunt. ſuffocant autem ſemen, quia importunis cogitationibus guttur mentis ſtrangulant, & dum bonum deſiderium intrare ad cor non ſinunt, quaſi aditum vitalis flatus necant.

Euse. Hæc autē ex prouiſione à Saluatore prædicta ſunt. Sic autem ſe habere patefacit effectus. nō enim aliter aliqui à verbo diuini cultus deficiūt, niſi ſecundum aliquem modorum prædictorum ab eo.

Negligentia verbi Dei.

Chrys. Et vt plura breuibus comprehēdam, hi quidem tanquam neglīgētes audire, hi tanquam delicati & debiles: hi verò tāquam ſerui facti voluptatis, & rerum mūdi à bono deſiſtunt. Bonus etiam ordo viæ, petræ, & ſpinarum, opus eſt primo memoriæ & cautelæ, deinde fortitudinis, cōſequenter cōtemptus præſentium. Conſequenter ponit bonam terrā contrario modo ſe habentem ad viam, & petram & ſpinas, cùm ſubdit: Quod autem in bonam terrā, hi ſunt qui in corde bono & optimo verbū retinēt. &c. Nam qui ſecus viam poſiti ſunt, non retinent verbū, ſed rapit eis ſemē diabolus: qui verò ſunt in petra, nō ſuſtinent in patientia tētationis inſultū propter imbecillitatem. qui verò ſunt in ſpinis, non fructificant, ſed ſuffocantur. Greg. in hom. Terra ergo bona fructum per patientiam reddit: quia nulla ſunt bona quæ agimus, ſi nō æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. Fructum ergo per patiētiam reddūt quia cùm humiliter flagella ſuſcipiunt, poſt flagella ad requiem ſublimiter cum gaudio ſuſcipiuntur.

Homi. 40. in Mat. à med. hom. ſparſim tom. 2.

Homi. 15. in euan. à med.

Nemo autem lucernam accendens, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit, ſed ſupra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. Non eſt enim occultum, quod non manifeſtetur, nec abſconditum, quod non cognoſcatur, & in palam veniat. Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet, dabitur illi, & quicunque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

Luc. 8. c. 30. in Beda, in prin. tom. 5.

Beda. Quia ſupra dixerat Apoſtolis: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autē in parabolis: nunc oſtēdit per eos, aliquando etiam cæteris idem myſterium eſſe reuelādum, dicens: Nemo autē lucernam accendēs, operit eam vaſe, aut ſubtus, &c.

Rr

Evseb. q. d. Sicut lucerna accenditur vt luceat, non vt operiatur sub modio vel lecto: sic etiam secreta regni cælorũ in parabolis edita, quãuis lateant alienos à fide, non tamen penes omnes manifestum habebunt sensum. vnde subdit: Non enim est occultum, quod non manifestetur, nec absconditum, quod nõ cognoscatur, & in palam veniat. quasi dic. quamuis plurima in parabolis dicta sint, vt videntes non videant, & audientes non intelligant, propter sui incredulitatem: totus tamen sermo patebit.

Secreta fidei quomodo reuelanda.

Avg. de quæst. Euang. Vel aliter: Tutam his verbis typicè docet fiduciam prædicandi, ne quis timore carnalium commodorum lucem scientiæ abscõdat. vasis enim & lecti nomine carnem, lucernæ autem vocabulo verbum designat: quòd ob metum carnalium incommodorum occultat, qui ipsam carnem præponit manifestationi veritatis: & ea quasi operit verbum, qui prædicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam, qui corpus suum ministerio Dei subiicit: vt superior sit prædicatio veritatis, & inferior seruitus corporis.

Lib. 1. quæst. 12. tom. 4.

Orig. Sed & qui vult adaptare lucernam perfectioribus Christi discipulis, persuadebit nobis per ea, quæ dicta sunt de Ioanne. quoniam ipse erat lucerna ardens & lucens. non decet ergo eum qui lucernam rationalem accendit in anima, abscondere eam sub lecto, vbi quis requiescit, nec sub aliquo alio vase: quia qui facit hoc, non prouidet intrãtibus domum, quibus lucerna paratur: sed oportet superponere candelabro, id est, omni Ecclesiæ.

Chry. Hoc autem dicens inducit eos ad vitæ diligentiam, docens eos strenuos esse quasi expositos aspectibus omnium, ac pugnantes in mundo quasi in theatro. quasi dicat, ne consideretis quòd manemus in modica parte mundi: eritis enim omnibus noti, quia tantam virtutem impossibile est latere.

Homi. 15. in Mat. à med. tom. 2.

Maxi. Vel forsan seipsum appellat Dominus lucernam radiantem cunctis habitantibus domum, id est, mundum, cùm sit naturaliter Deus & factus dispensatiuè caro, & sic quasi lux ad instar lucernæ retinetur in testâ carnis per mediam animam, sicut per lychinum ignis in testa lucernæ. Vocat autem cãdelabrum Ecclesiam, supra quam verbum diuinum effulgens, quasi quandam domum illuminat radiis veritatis. Dixit autem similitudinariè vas aut lectum, corporalem cultum legis, sub quo contineri nõ vult.

Beo. Instanter autem nos Dominus docet verbo auscultare: vt etiam & nostro illud pectore continuè ruminare, & alieno eructare sufficiamus auditui. vnde sequitur: Videte ergo quid audiatis, qui enim habet, dabi. illi, &c. Quasi dicat, tota intentione verbo quod auditis, operam date: quia qui amorem habet verbi, dabitur illi & sensus intelligendi quod amat: at qui verbi audiendi amorem nõ habet, & si vel naturali ingenio, vel litterario se callere putauerit exercitio, nulla sapientiæ dulcedine gaudebit: Sæpe. n. desidiosus ingenium accipit, vt de negligẽtia iustius puniatur: quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit, & nõnunquam studiosus tarditate intelligentiæ præmitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis studio inuentionis elaborat.

Luc. 8. c. 30. in Bed. super illud: Videte quomodo auditis, to. 5.

Aurea sententia.

Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba. Et nũciatum est illi, Mater tua & fratres tui stant foris, volentes te videre. Qui respondens, dixit ad illos: Mater

A *mea & fratres mei, hi sunt qui verbum Dei audiunt & faciunt.*

Titvs. Derelictis cognatis carnalibus Dominus insistebat doctrinæ paternæ, quia verò desiderabatur propter absentiam, accedunt ad eum. vnde dicitur: Venerunt autem ad illum mater, &c. Si audieris de fratribus Domini, adiice pietatem, & intellige gratiam. Nullus enim secundum diuinitatem Saluatoris frater est, vnigenitus enim est, sed pietatis gratia communicauit nobis in carne & sanguine, & factus est frater noster, cùm esset naturaliter Deus.

B Bed. Fratres autem Domini secũdum carnem dicuntur, nõ filij beatæ Mariæ genitricis Dei secũdum Heluidium, nec filij Ioseph de alia vxore secundum quosdam putãdi sunt, sed eorum potius intelligendi sunt esse cognati. Tit. Putabãt autem fratres eius quòd cùm eorũ audiret præsentiam, dimitteret populum teneritus maternum nomen, & flexus amore materno. vnde sequitur: Et nunciatum est illi, Mater tua, &c. Chry. Considera quale erat astante ei toto populo, & ab ore eius pendente iam inchoata doctrina, eum foras extrahere. Ob hoc Dominus quasi increpando respõdit. Sequitur: Qui respõdens, di. ad eos, Mater mea, &c. Ambr. Moralis magister, qui de cæteris præbet exẽplum, præscripturus cæteris, quoniam qui non reliquerit patrem aut matrem suam, non est filio Dei dignus, sentẽtiæ huic ipse primus se subiicit, non quod maternæ refutet pietatis obsequia, ipsius enim præceptũ est, qui non honorificauerit patrem & matrẽ, morte moriatur, sed quia paternis se mysteriis amplius, quàm maternis affectibus debere cognoscit. neq; tamen iniuriosè refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse quàm corporum. ergo hic non vt quidam hæretici tendiculas aucupãtur, mater negatur, quæ etiã de cruce agnoscitur, sed necessitudini corporali præscriptorum cælestium forma præfertur.

Luc. 8. c. 30. in ued. am. illuc, tom. 5.

Homi. 45. in Matt. paulo à prin. to. 2.

C

Lib. 6. in Lu. in ca. de responsione Iesu cùm ei nunciatum est, matrem foris sta inpri. tom. 5.

D Beo. Hi igitur qui verbum Dei audiunt & faciũt, mater Domini vocantur, quia eum quotidie suo exemplo, vel dicto quasi parturit in cordibus proximorum: fratres quoque sunt eius, cùm & ipsi faciant voluntatem patris eius qui in cælis est.

Lib. 8. c. 10. in Bed. in fi. tom. 5.

Chrys. Non autem hoc dicit increpando matrem, sed eam plurimum adiuuãdo. Nam si erga cæteros sollicitus erat, vt generaret eis de se debitã opinionem, multo magis erga matrem: non autem eleuasset eam ad illa fastigia, si semper expectaret honorari ab eo tanquam à filio, non autem eum Dominũ reputaret. Theo. Quidam verò hoc sic intelligunt, quòd Christo docente quidã inuidentes subsannantes eum super doctrina eius dixerunt. Mater tua & fratres tui stant foris volentes te videre, tanquam propter hoc ignobilem eum demonstrarent.

Homi. 45. in Matth. to. 2.

Luc. 8. super illud: Mater & fratres stant fo.

E & ideo qui mentem eorum cognouit, sic eis respondit, quoniam non nocet vilis consanguinitas, sed si ignobilis quis existat, audiat autẽ verbũ Dei, ipsum consanguineum reputat. quia tamen audire solùm neminem saluat, sed magis condemnat, subiungit: Et faciunt. Decet enim audire & facere, verbum autem Dei dicit suam doctrinam. quæcunque enim ipse dicebat, patris erat. Ambr. Mysticè autem non debuit foris stare, qui Christum quærebat. Vnde & ille ait: Accedite ad eum, & illuminamini. Si enim foris stant, nec ipsi agnoscuntur parentes, & propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum, quemadmodum nos non agnoscimur si foris

Lib. 6. in Lu. in ca. de responsione Iesu cùm ei nũciatum est matrem foris stare, tom. 5.

A fi fotis ftemus. Illod quoqoe intelligere non abhotret, quia pet figuram patentum demonftrat Iodæos, ea quibus eft Christus fecondum carnem, Ecclefiamque fynagogæ ctedidit præferendam.

Lib. 8. c. 30. in Bed. paulò ante finé, tom. 5.

B s o. Intus enim eo docente venientes intrare neqoeunt, tuius fpititualitet intelligere dicta neglĭgũt, præoecopans autem tutba intrauit in domum, quia diffetente Iudæa Gentilitas confluxit ad Christum: foris autem ftantes volunt Chriftum videre, qui fpiritualem in lege fenfom oon qoærentes fefe ad cuftodiam litteræ fotis fixerunt, & qoafi Chriftum potios ad doeendum carnalia cogunt eaire, qoàm fe ad difcenda fpititualia coofentiunt intrare.

Sacrum fecretum.

B *Factum eft autem in vna dierum, & ipfe afcēdit in nauiculā, & difcipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus trans ftagnũ, & afcenderunt. Et nauigantibus illis, obdormiuit: & defcendit procella venti in ftagnum, & cōpellebantur, & periclitabātur. Accedentes autē fufcitauerunt eum dicentes: Præceptor, perimus. At ille furgens, increpauit ventum, & tēpeftatem aquæ: & ceffauit, & facta eft tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi eft fides veftra? Qui timentes mirati funt adinuicē, dicentes: Quifputas hic eft? Quia & vētis & mari imperat, et obediūt ei.*

C C y r i l. Qoia difcipuli omnes beoeficiatos à Chrifto videbant, decebat etiam ipfos fenfim in beneficiis Chrifti delectari. noo enim fimilitet quis cōfidetat, quæ fiunt in alienis cotporibos & in foo: & ideo Dominus difcipulos & mari & ventis expofoit. vnde fequitut: Factum eft autē in vna dierum, & ipfe afcēdit in nauiculam, & difeipuli eius, & ait ad illos: Transfretemos trans ftagnum, & afcendetunt.

Homi 29. in Matth. à med. tom. 2.

C h r y s. Vitans quidem Lucas quæftionem quæ fibi fieri poffit de temporum otdine, dicit eum in vna dierum intraffe nauiculam.

C y r i l. Si autem vigilante Domino aecidiffet

D tempeftas, vel noo timoiffent difcipuli, vel non eaorauiffent, vel non crediditfent eum poffe tale aliquid facere. Quaproptet dormit, præftās tempus timori. Sequitur enim: Nauigantibus autem illis, obdormiuit, & defcendit procella venti in ftagoum.

Lib. 6. in Lu. in cap. de afcenfu Iefu in nauim, à med. tom. 5.

A m b r. Supta habes, quia pernoctabat in otatione: quomodo hic in tempeftate dormit? fed exprimitur fecutitas tempeftatis, quomodo omoibus timeotibus folus intrepidus quiefcebat, fed quiefeebat eorpotis fomno, cùm intenderet diuinitatis myfterio: nihil eoim fioe verbo fit.

C y r i l. Cùm magna autem difpenfatione videtur effe peractum, ne moa poftqoam tēpeftas inua-

E dere cœpit nauiculam, quærebant ab eo fuffragium. Sed poftquā malum inualuit, vt manifeftiot fiat diuinæ maieftatis poteftas. vnde dicitot: Et eompellebantut & perielitabautur. Qood quidem Dominus permifit eaercitationis gratia, vt cum cōfeffi fuerint periculum, cognofcāt miraculi magnitudioem. Vode poftquam magnitodo perieuli in intolerabilem metum eos vrgebat, tanqoam aliam fpem non habētes falutis, nifi folum ipfum Domioom vittutum, eum eacitauerunt. Seqoitut: Accedentes autem fufcitauerunt eum, dicentes: Præceptot, perimus.

Lib. 2. c. 24. paulò ante med. tom. 4.

A v g v. de conf. Euang. Matthæus quidem dicit: Domine, falua nos, perimus. Marcus autē, Magifter, non ad te attinet, quia perimus? Eadem autem eft fententia eacitantiom Dominum, volentiomq; faluari. Nec opus eft qoærere, quid horũ potius Chrifto dictum fit? fiue enim aliquid hotum trium dixerint, fioe alia verba quæ nullus Eoāgeliftarum commemorauit, tantondem aotem valentia, quid ad rem intereft? quanquam etiam boc fieri potuerit, vt pluribos eum excitantibus omnia hæc, aliud autem ab alio diceretut.

Confenfus Euangelicus.

C y r i l. Non autem erat poffibile eos perire eaiftente cum eis omnipotente. vnde illico furgit Chriftus, qui habet omnium poteftatem, & fedat confeftim procellam & vētorum impetom: & ceffaoit tempeftas, & facta eft trāquillitas, in quo oftendit fe Deum effe, eui io pfalmo dicitur: Tu dominaris poteftati maris, motũ autem fluctuum eius tu mitigas.

Lu. 8. ca 31. in Beda in prin. tom 5.

Tempeftas duplex.

B e d a. Sic igitur in oauigatione Dominus vtramqoe vnius eiufdémque perfonæ naturam oftendit, dum his qui in homo dormit in naui, furotem maris vt Deus verbo coërcet.

C y r i l. Simol autem cum tempeftate aquarum foluit tempeftatem animarum. vnde fequitur. Diait autem illis. Vbi eft fides veftra? In quo verbo oftendit, qoòd timotem oon facit tentationum inductio, fed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne, fic in tentationibus fides.

Lib. 2. c. 24. paulò à prin. tom. 4.

A v g. de conf. Euang. Hoc autem ab aliis Euangeliftis aliis verbis dictum eft. Mattbæus enim dicit eum dixiffe, Quid timidi eftis modicæ fidei? Marcus autem ita dicit, Qoid timidi eftis? necdum habetis fidem? id eft, illam perfectam velut granom finapis. hoe ergo & ille ait, Modicæ fidei. Lucas autem: Vbi eft fides veftra? Et totum quidem dici potuit. Quid timidi eftis? Vbi eft fides veftra? Modieæ fidei, vode aliud hic, aliud ille eommemorat.

A m b r. Pacata igitur tēpeftate ad imperiũ Chrifti difcipuli ftupefacti miraculo fufurrahant ad inuicem. vnde fequitur: Qui timeotes, mitati fuot, &c. Non autem difeipuli vt ignorantes eum, hoe dixerunt adinuicem. Nouerant eoim eum Deum effe & filium Dei Iefum: admirantur autem innatæ poteftatis abondantiam, & diuinitatis gloriam, quamuis fimilis nobis effet, & vifibilis fecundũ carnem. vnde dicũt: Quis eft hic, id eft, qualis & quātus & in quanta vittute & maieftate? Imperiofum enim eft opus, dominantiom præceptom, noo feruilis petitio.

Lu. 8. c. 31. in Beda, à medio illius. eodem cap. nunc citato. circa prin. tom. 5.

B e o. Vel non difcipoli, fed nautæ, & alij mirantur qoi io oaui erant. Allegoricè autem mare vel ftagnũ, tenebrofus eft & amarus muodi æftus. Nauicula arbot crucis, cuius beneficio fideles adiuti emerfis mondi flocti hus obtinent littus patriæ cæleftis.

Lib. 6. in Lu. in cap. de afcenfu Iefu in nauim in prin. tom 5.

A m b r. Itaque Dominos, qui fe iotelligit proptet diuinum in terras myfterium veniffe, relictis nauem afcendit parentibus.

Allegoria pulchra.

Lu. 8. ca. 31. in Bed. circa illud: Nauigātibus autem illis, t. 5.

B e o. Afcendũt autem & difcipuli admoniti com eo. vnde ipfe ait: Si quis vult poft me veoire, abneget femetipfum, & tollat erucem foam, & fequatut me. Difcipulis nauigantibus, id eft, fidelibus fæculum calcātibus, & fututi fæcoli animo qoietem meditantibus, & per fancti Spiritus flatum, vel etiam proprij remigij conatum infidos mundi faftus certatim poft terga iactantibos, fubitò obdormiuit Dominus, id eft, aduenit tēpus Dominicæ paffionis, & defcēdit procella, quia Domioo fomoum mortis in eruce fobeunte, fluctus perfecutiooom dæmoniacis flatibus excitati exurguot: fluctibus autem non Domini patientia turbatur, fed difcipulorum imbecillitas cō cutitur & trepidat, qui fufcitarunt Dominum,

ne eo dormiente pereant: quia cuius mortem viderant, resurrectionem optant: quia si differretur, ipsi in perpetuum perirent. vnde surgens increpat ventum, quia celeri resurrectione per mortem destruit superbiam diaboli, qui habebat imperium mortis. Tempestatem autem aquę facit cessare, quia rabiem Iudæorum morti eius insultantium resurgens labefacit. AMBR. Et aduertas sine tentatione neminem posse ex hoc vitæ curriculo demigrare: quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti igitur sumus nequitiæ spiritualis procellis, sed quasi peruigiles nautæ gubernatorem exeitemus, qui non seruiat, sed imperet ventis: qui & si iam non dormiat sui corporis somno, caueamus tamen ne nostri eorporis somno nobis dormiat & quiescat. Bene autem arguuntur, qui præsente Christo rimebant, cùm vtique ibi aderat, qui perire non posset. BEO. Cui simile est, quòd post mortem discipulis apparens, exprobrauit incredulitatem eorum, & sic tumidis gurgitibus sedatis, patefecit cunctis potentiam suæ diuinitatis.

Luc. 8. c. 31. in Beda, sup. illud: Increpauit ventum, tom. 5.

Lib. 6. in Lu. in cap. de ascensu Iesu in nauem, parū à prin. to. 5.

Luca 8. c. 32. in Bed. super illud: Vbi est fides vestra. tom. 5.

Et nauigauerunt ad regionem Gerazenorum, quæ est cōtra Galilaam. Et cùm de naui egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidā qui habebat dæmoniū iam tēporibus multis, & vestimento nō induebatur, neq; in domo manebat, sed in monumentis. Is vt vidit Iesum, procidit ante illum, & exclamās voce magna, dixit: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immūdo, vt exiret ab homine. Multis enim tēporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & cōpedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserto. Interrogauit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio: quia intrauerāt dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illū ne imperaret illis, vt in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorū multorum pascentium in monte, & rogabāt eum vt permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerūt in porcos, & impetu abijt grex per præceps in stagnum, & suffocatus est. Quod vt viderunt factū qui pascebant, fugerunt, & nunciauerūt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt ad Iesum, & inuenerūt hominem sedentem à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis & qui viderāt, quomodo sanus factus esset à legione. Et rogauerunt illū omnis multitudo regionis Gerazenorū, vt discederet ab ipsis: quia magno timore tenebātur. Ipse autem ascendens nauim, reuersus est. Et rogauit illū vir à quo dæmonia exierāt, vt cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quāta tibi fecit Deus. Et abijt per vniuersam ciuitatem, prædicans quanta illi fecisset Deus.

CYRIL. Saluator nanigando vnà cum discipulis ad portum peruenit. vnde dicitur: Et nauig. ad regio Gerazen. quæ est contra Galilæam.

Exemplarium varietas.

TITVS. Veraciora exēplaria, nec Gerazenorum habeut, nec Gadarorū, sed Gergezinorum: est enim

A Gadara ciuitas in Iudæa, stagnum autem vel mare nullatenus inuenitur in ea, sed Geraza ciuitas Arabiæ est, nec stagnum, nec mare iuxta habent. Est autem Gergeza, à qua Gergezeni, vrbs antiqua iuxta Tyberiacum stagnum, circa quam est rupes stagno vicina, in quod ostenditur deiectos fuisse porcos à dæmonibus, quia tamen Geraza & Gadara confinium habent cum terra Gergesinorum, verisimile est inde ad horum terram porcos fuisse adductos.

BEO. Geraza enim vrbs est insignis Arabiæ trans Iordanem, iuncta monti Galaad, quam tenuit tribus Manasse: nō longe à stagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati sunt. CHRYS. Cùm autem Dominus descēdisset à mari, occurrit ei aliud terribilius miraculum: nam dæmoniacus tanquam seruus vidēs Dominum, seruitutem confitetur. vnde sequitur: Et cū de naui egress. esset ad terrā, occur. ei vir quidā, &c.

Luc. 8. c. 31. in Beda, in prin. tom. 5.

Homi. 29. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

B

AVG. de cons. Euang. Quòd Matthæus duos dicit fuisse dæmoniacos, Marcus & Lucas autem vnum commemorant, intelligas vnum eorum fuisse personæ alicuius clarioris & famosioris: quem regio illa maximè dolebat, & pro cuius salute plurimum satagebat. Hoc nolentes significare duo Euangelistæ solum commemorandum iudicauerunt: de quo facti huius fama latius præclariusque fragrauerat.

Lib. 2. c. 24. à med. to. 4.

CHRYS. Vel Lucas elegit ex illis duobus eum qui sæuior erat: vnde flebilius narrat eius infortunium, cùm subdit: Et vestimento non induebatur, neq; in do. ma. sed in mo. Visitāt autem dæmones mortuorum sepulchra, volētes imbuere homines periculosa doctrina, quòd scilicet mortuorum animæ dæmones fiunt. CYRIL. Quòd autē nudus petebat defunctorū sepulchra, dæmoniacæ ferocitatis erat indicium. Permittit autem quosdam dispēsatiuè Deus subesse dæmonibus, vt nos perpēdamus per eos quales sunt dæmones erga nos, vt renuamus eis subiici velle, & sic vno patiente ædificentur complures.

C

Homi. 29. in Matth. ante med. tom. 2.

CHRYS. Quia verò hominem eum populi fatebantur, accesserūt dæmones diuinitatem prædicantes ipsius, quam etiam mare sua tranquillitate clamauerat. vnde sequitur: Is vt vidit Iesum procidit ante illum, & exclam. voce magna, &c.

D

Homi. 29. in Matth. inter prin. & med. tom. 5.

CYRIL. Attendas hic timorē annexum audaciæ, & desperationi multæ: signū enim diabolicæ desperationis est in audendo dicere: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dei altissimi? Timoris verò, cùm precatur: Obsecro te ne me torqueas. Sed si nosti eum esse filium Dei altissimi, fateris eum Deum cæli & terræ, & eorum quæ continentur in eis. Qualiter igitur nō tua imò sua vsurpas & dicis: Quid mihi & tibi? Quis autem principum terrenorum omnino sustinebit à Barbaris lacessiti suo subiectos imperio? vnde sequitur: Præcipiebat enim spirit. immun. vt exie. ab homine. Et necessitatem præcepti ostendit subdens: Multis enim temp. arrip. &c. CHRYS. Vnde, quia nemo audebat dæmoniacum tenere, ipse Christus ad eum vadit alloquens ipsum. Sequitur: Interrog. autem illi Iesus, dic. Quod tibi nomen est? Non veluti inscius nomen inquirit, sed vt confessa peste quam tolerabat, virtus curantis gratior emicaret.

E

Homi. 29. in Matth. aliq. ante mediū, tom. 2.

BEDA. Sed & nostri temporis sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones eiicere norunt, solent dicere, patientes non aliter valere curari, nisi omne quod ab immundis spiritibus vigilantes dormiētésve pertulerint cōfitendo patenter exponāt: & maximè quādo corporis humani cōcubitum petere se, ac patrare

Luc. 8. c. 32. in Bed. super illud: Quod tibi nomen est? at ille, Legio, tom. 5.

A patrare confingunt. vnde & hic confessio subditur. at ille dixit: Legio, quia intr. dæm. mul. in eum.

Homi. 29 in Matth. ante med. tom. 2. Greg. Nyss. Imitantes quidam dæmones supernas militias & legiones angelicas dicunt se legionem, sicut & eorum princeps dicit se positurum thronum super astra, vt fiat altissimo similis.

Chry. Postquam autem Dominus superuenerat dæmonibus creaturam Dei perturbantibus, putabãt eum propter excessum eorum quæ fiebãt non expectare tempus supplicij: & quia culpam diffiteri non poterant, instant ne cito sustineant pœnam. vnde sequitur: Et rogaue. illum ne imp. vt in abys. irent.

Theo. in hoc loco. Theop. Quod quidem postulant dæmones volentes adhoc cum hominibus conuersari.

B Cyril. Hoc autem palam est, quòd æmulæ cateruæ maiestatis diuinæ, ineffabili potentia Saluatoris detrudebantur ad inferna. Mari. Statuit autem Deus vnicuique materiei peccatorum consonã pœnam gehennam ignis propter carnis incendium, stridorem dentium propter risum lasciuum, intolerabilem sitim, propter voluptatem & crapulam, peruigilem vermem propter obliquum & malignum cor, caliginem perpetuam propter ignorantiam & fallaciam, lymbum abyssi propter superbiam. vnde dæmonibus tanquam superbis abyssus delegatur. Sequitur: Erat autem ibi grex, &c.

Lib. 2. c. 24. in fin. to. 4. *Notula pulchra.* C Avg. de cons. Euang. Quòd Marcus dixit circa montem fuisse gregem porcorum, Lucas autem in monte non repugnat. grex enim porcorum tam magnus fuit, vt aliquid eius esset in monte, aliquid circa montem: erant enim duo millia porcorum, sicut Marcus expressit. Ambr. Dæmones autem cælestis luminis claritatem sustinere non poterant, vt qui oculos dolent, radios solis ferre non possunt.

Li. 6. in Luc. in ca. de homine qui dæmonio affla. ante med. tom. 5. Cyril. Et ideo turba immundorum spirituum petit mitti in conformem sibi gregem immundorũ porcorum. Sequitur: Et roga. eum vt permit. eos in illos ingredi. Athan. in vita Ant. Quòd si super porcos potestatem non habẽt, multo magis nullam

D habent dæmones contra homines factos ad imaginẽ Dei. oportet ergo Deum solum timere, cõtemnere autem illos. Cyril. Dominus autem concessit eis potestatem vt hoc inter cætera fiat, nobis causa salutis & roboris spes. Sequitur: Et permisit illos. Considerare ergo oportet, quòd dæmones praui sunt, & hostiles his, qui eis sũt subditi: & potest patere ex eo quòd præcipitauerunt & suffocauerunt in aquis. vnde sequitur: Exierũt ergo dæm. ab hom. &c. Et ideo concessit eis Christus petẽtibus, vt euentu appareat, quàm sint crudeles. Erat etiam necessarium ostẽdere filium Dei prouidẽtiam rerum habere nõ minus, quàm pater, vt æqualitatis decor in vtroq; appareat.

E Tit. Fugam autem pastores arripiunt, ne cum porcis perirent. vnde sequitur: Quod vt vider. fa. qui pasce. fug. & nũcia. in ciui. & in vil. & huiusmodi terrorem ciuibus intolerunt. Duxit autẽ eos ad Sal-

Punitio diuina. uatorem damni necessitas. Sequitur: Exierũt autem videre quod fa. est, & vene. ad Iesum. Vbi considera quòd dum Deus homines punit in rebus, cõfert beneficium animabus. Cùm autem profecti essent, viderunt sanũ eum qui iugiter vexabatur. Sequitur: Et inuenerunt hominem sedent. à quo dæmo. exie vest. (qui antea continuò nudus erat) ac sana mẽte ad pedes eius. Nõ enim discedit à pedibus, à quibus est nactus salutem: & sic agnoscentes signum, mirari sunt passionis remedium, & obstupuerũt in facto. Sequi-

A tur: & timuerunt. Hoc autem partim visu comperiunt, partim verbis audiuerant. Sequitur: Nunciauerunt autem illis qui viderant quomodo sanus factus est à legione. Oportebat autem eos supplicare Domino ne inde recederet, sed custos esset regionis. ne dæmones haberent accessum ad eos: sed præ timore propriam salutem amiserunt rogantes Saluatorẽ recedere. Sequitur: Et roga. illum omnis mult. regionis Gerazenorum, vt discederet ab ipsis, quia timore magno tenebantur.

Theo. Timebant enim ne iterum damnum aliquod paterentur, sicut passi fuerant in submersione porcorum. *Theo. in hoc loco.* Chry. Attendas autem Christi humilitatem: postquam enim collocatis à se talibus bene-

B ficiis emittebant eum, nõ obstat, sed discedit, eos qui seipsos indignos sua doctrina promulgauerãt, relinquens. *Homi. 29 in Mat. à med. tom. 2.* Sequitur: Ipse autem ascẽdens nauim, reuersus est. Tit. Sed eo discedente, ille qui passus fuerat, à Saluatore non discedit. Sequitur: Et rogabat illum à quo dæmonia exierant, vt cum eo esset.

Theo. Nam sicut expertus timebat, ne fort e elõgatus à Iesu rursus dæmonibus esset paratus: Dominus autem ostendit ei, quòd quamuis non sit cum eo præsentialiter, tamen potest eum gratia sua protegere. *Theo. in hoc loco.* Sequitur enim: Dimisit autem eum Iesus, dicẽs: Redi in domum tuã, & narra quanta tibi fecit Deus.

C Non autem dixit. Quãta tibi feci ego, formam præbens humilitatis, vt rectitudines nostras referamus in Deum. Tit. Nec tamen præuaricatur in lege veritatis. quicquid enim filius operatur, pater operatur. Cur autẽ qui vbiq; omnes liberatos monebat nulli dicere, huic liberato à legione dicit: narra quãta tibi fecit Deus: quia scilicet tota regio illa Deum ignorabat irretita cultibus dæmonum. Vel verius, quãdoquidem ad patrem retorquet miraculum, dicit: Narra cùm verò loquitur de seipso: monet nulli dicere. Ille autẽ qui liberatus est à dæmonibus, nouerat Deum esse Iesum, & ideo prædicauit quãta fecit illi Iesus. Sequitur enim: Et abiit per vniu. ciuit. &c.

D Chrys. Et sic illos qui se indignos sua doctrina promulgauerant, derelinquens statuit eis eum in magistrum, qui fuerat à dæmonibus liberatus. *Homi. 29 in Matt. à med. tom. 2.*

Bed. Mysticè autem Gerasa significat nationem gentium, quas post passionem & resurrectionẽ suam Dominus per prædicatores visitauit vnde Gerasa vel Gergesi, vt quidam legunt, interpretatur colonum eiiciens, id est, diabolum, à quo prius incolebatur, vel aduena propinquans, qui prius longè erat. *Lu. 8. c. 32. in ned. circa prin. tom. 5.*

Ambr. Licet autem discordet numerus curatorũ à Christo secundum Lucam & Matthæum, tamen concordat mysterium. Vt enim iste qui habebat dæmonium, populi Gentilis est figura, duo quoque illi *Li. 6. in Lu. in ca. de homine qui dæmonio affla. circa princ. tom. 5.*

E similiter figuram populi Gentilis acceperũt, quoniam cùm tres filios Noe generauerit, Sem, Cham, & Iaphet, Sem tantummodo familia in possessionem accita est Dei, & ex duobus illis diuersarum nationum populi pullularũt, qui multis inquit temporibus habebat dæmonium, vtpote, qui à diluuio vsque ad aduentum Domini vexabatur. Nudus autem erat, quia tegumentum naturæ suæ & virtutis amisit.

Avg. de quæst. Euang. In domo non habitabat. hoc est, in conscientia sua non requiescebat. In monumentis manebat, id est, in mortuis operibus, hoc est, peccatis delectabatur. *Lib. 2. quæst. 13. tom. 4.*

Ambr. Vel quid sunt corpora perfidorum, nisi quædã sepulchra in quibus Dei verba non habitant? *Li. 6. in Luc. in ca. de homine qui dæ-*

monio aßatus, &c. inter prin. & med. tom. 3. Lib. 2. quæst. 13. tom. 4.

Avg. de quæst. Euang. Quod autem compedibus ferreis & cathenis ligabatur, significat graues & duras leges Gentium, quibus etiam in eorum republica peccata cohibentur, quòd autem vinculis talibus diruptis agebatur à dæmonibus in desertum, significat quòd etiam ipsis transgressis legibus ad ea scelera cupiditate ducebatur, quæ iam vulgarem consuetudinem excederet: quòd verò in eo legio dæmonum erat, significatæ sunt gentes, quæ multis dæmonibus seruiebant: quod in porcos pascentes in montibus dæmonia ire concessa sunt, significat etiam immundos & superbos homines, quibus dæmonia dominantur propter idolorum cultus.

Lib. 6. in Lu. in ca. de dæmoniaco, qui nudus Chri. circa med. tom. 5. Lib. 2. quæst. Euang. c. 13. tom. 4.

Ambr. Porci enim hi sunt, qui immūdorum vsu animalium vocis & rationis expertes, lutulentis vitę suæ actibus naturalium coinquinauerunt ornamenta virtutum. Avg. de quæst. Euang. Quòd autem in stagnum præcipitati sunt, significat quòd iam clarificatur Ecclesia, & liberato populo gentium à dominatione dæmoniorum, in abditis agunt sacrilegos ritus suos, qui Christo credere noluerunt, cæca & profunda curiositate submersi.

Lib. 6. in Lu. in ca. de dæmoniaco, qui nudus Chri. circa med. tom. 5.

Ambr. Impetu autem feruntur in præceps, quoniam nullius meriti contemplatione reuocātur, sed tanquam de superioribus ad inferiora per improbitatis procliue detrusi, inter fluenta mundi huius intercluso pereunt spiritus commeatu. Neq; enim in his, qui fluido æstu voluptatis huc atque illuc feruntur, illius spiritus potest esse vitale cōmercium. Videmus igitur, quia homo ipse suæ est auctor ærumnæ: nam nisi quis porci more vixisset, nunquam accepisset in eum diabolus potestatē: aut si accepisset, nō vt perderet, sed vt probaret. & fortasse diabolus, quia post Domini aduentum bonos iam deprædari non poterat, non omnium hominum, sed leuium quærit interitum: vt latro nō armatis, sed insidiatur inermibus. Viderunt hoc magistri gregum & fugerunt. Neque enim vel philosophiæ professores, vel principes synagogæ, pereuntibus populis possunt ferre medicinam: solus est Christus qui aufert peccata populorum. Avg. de quæst. Euang. Vel quòd porcorum pastores fugientes ista nunciauerūt, significat quosdam primates impiorum tanquam Christianam legem fugientes, potentiam tamen eius per gentes stupendo & mirando prædicare: quòd autem Geraseni cognoscētes quod factum est, rogāt Iesum vt ab eis discederet, magno timore perculsi, significat magnitudinē vetusta suauitate delectatā honorare quidem, sed nolle pati Christianam legem, dum dicunt quòd eam implere non possunt. Admirantes tamen fidelem populum à pristina perdita conuersatione sanatum. Ambr. Vel in Gerasenorum ciuitate species synagogæ videtur existere, qui rogabāt vt discederet, quia timore magno tenebātur: Infirma enim mēs nō capit Dei verbū: nec potest pondus sustinere sapiētiæ. Et ideo diutius molestus non fuit, sed ascendit ab inferioribus ad superiora, à synagoga scilicet ad Ecclesiā, & regressus est per stagnū: nemo enim de Ecclesia ad synagogam sine periculo transit salutis: sed ille qui de synagoga ad Ecclesiam transire desiderat, crucem suam tollat, vt discrimen euadat. Avg. de quæst. Euang. Quòd autem ille sanatus cupit iam esse cum Christo, & dicitur ei: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus, sic intelligitur, vt sic quisque intelligat post remissionem peccatorum redeundum sibi in conscientiam

Homo est causa sui mali.

In eodem capitulo, paulò à fine, tom. 5.

Lib. 2. quæst. 14. tom. 4.

Lib. 6. in Lu. in ca. de dæmoniaco, qui nudus Chri. paulò à fine, tom. 5.

Lib. 2. quæst. 13 tom. 4.

Dn̄s quare remisit dæmoniacū.

A bonam sicut in domum, & seruiendum Euangelio, propter aliorum salutem, vt deinde cum Christo requiescat: ne cùm præpropere vult esse cum Christo, negligat mysterium prædicationis fraternæ redemptioni accommodatum.

Factum est autem cùm rediisset Iesus, excepit illū turba. Erant autem omnes expectantes eum. Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps synagoga erat: & cecidit ad pedes Iesu, rogās eum vt intraret in domū eius, quia vnica filia erat ei ferè annorū duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit dum iret, à turbis cōprimebatur. Et mulier quædam erat B *in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, nec ab vllo potuit curari. Accessit retro & tetigit fimbriam vestimenti eius: & cōfestim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait Iesus: Quis est qui me tetigit? Negātibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis, quis me tetigit? Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis. Nā & ego noui virtutem de me exiisse. Videns autem mulier quia nō latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius: & ob quam causam tetigerit* C *eum, indicauit coram omni populo, & quemadmodum confestim sanata sit. At ipse dixit ei: Filia, fides tua te saluam fecit: vade in pace.*

Lu. 8. c. 18. tom. 4.

Avg. de cons. Euang. Post narratum apud Gerasenos miraculum, transit ad narrandum de archisynagogi filia, dicens: Factum est autem cùm red. &c.

Theo. in hoc loco.

Lib. 2. c. 28. parum ante mediū, to. 4. Consensus euangelicus.

Theo. Simul quidem propter doctrinam & propter miracula. Avg. de cons. Euang. Quòd verò adiungit: Et ecce vir cui nomen Iairus. non cōtinuò factum accipiendum est, sed prius illud de conuiuio publicanorum, sicut narrat Matthæus: cui rei sic cōiungit hoc, vt non possit aliud factum consequenter D intelligi. Titvs. Est autem positum nomen, Iudæorū causa, qui tunc nouerunt quod accidit, vt nomen demōstratio miraculi fiat. Accessit autem non aliquis infimorum, sed princeps synagogæ, vt magis obturarentur Iudæorum ora. vnde sequitur: Et ipse princeps synag. erat. accessit autē ad Christum causa necessitatis. Vrget enim aliquando dolor ad agēdum ea quæ decent, secundum illud Psalmi: In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Theo. Vnde necessitate instante cecidit ad pedes eius. Sequitur: Et cecidit ad pe. Iesu. Decebat autē vt absq; necessitate cogente caderet ad pedes eius, & cognosceret ipsum Deum esse.

Theo. in hoc loco.

Chry. Sed considera eius inertiam: quærit enim E à Christo, vt in domum veniat. Sequitur: Rogans eum vt intr. in domum eius, ignorans scilicet quod absens poterat liberare. nam si sciuisset, dixisset sicut Centurio: Dic verbo, & curabitur anima mea.

Homi 32. in Matth. to. 2.

Græc. Causa autem aduentus eius ponitur, cùm subditur: Quia vnica filia erat illi: domus fundamētum successio generis. Ferè annorum 12. in ipso scilicet flore ætatis, & hæc moriebatur, pro thalamis efferenda ad tumulum. Chry. Aduenerat autem Dominus, nō vt iudicaret mundum, sed vt saluaret. quapropter non examinat dignitatem petentis, sed æquanimiter arripit opus, sciens quod maius erat futurum, eo quod quærebatur. vocabatur autem ad remedium

mediū ægrotātis: nouit autē se suscitaturū iam mortuam, & inserturū terrenis firmā spē resurrectionis.

Li. 6. in Luc. in cap. de filia principis synago. à med. tom. 5.

Ambr. Suscitaturus autem mortuam, ad faciendum fidem archisynagogo, hemorroissam ante curauit, sic & resurrectio temporalis in passione Dñi celebratur, vt perpetua illa credatur. Et cōtigit, dum iret, à turba comprimebatur. Cyrit. Quòd maximum erat indicium, quòd verā carnem induerat, & omnem conculcaret superbiam. neque enim à lōgè sequebantur, sed eum circumdabant.

** Gratus.*

* Greg. Quædam autem mulier graui morbo detēta, cuius infirmitas corpus, medici verò omnes diuitias consumpserant, solam spem in tanta diffidentia reperit, vt prouideret Domino. de qua seqoitur: Et mulier quæ erat in flu. san. ab an. 12. &c.

Titvs. Qualiter autem non est digna præconio hæc mulier, quæ viribus extinctis corporeis ob continuum sanguinis fluxum, & tāto populo cōcurrente circa ipsū, effectu roborata & fide petierat populum, & retro latens tetigerat fimbriā vestimenti? Sequitur: Teti. fim. vest. eius. Cyril. Neque enim licebat immundis vel tangere quemquā sanctorum,

Homi. 32. in Mat. aliquātulū à princ. tom. 2.

vel appropinquare viro sancto. Chry. Ritu autem legis huiusmodi passio reputabatur immunditia magna. aliter etiam: Nōdum enim nec ipsa habebat dignam opinionem de eo, non enim putauisset latere, sed tamen confisa de sanitate, accedit.

Theoph. in hoc loco.

Theo. Sicut autem cùm aliquis oculum lucernæ lucenti adhibet, aut igni spinas, statim operantur: sic quidem qui fidem affert potenti curare, statim curationem consequitur: Et confe. ste. flu. san. eius.

Chrys. Non autem sola vestimenta ipsius mulierem saluauerunt, nam & milites sortiti sunt ea inter

Theoph. in hoc loco.

se, sed fidei eius intentio. Theo. Credidit enim & saluata est, & vt congruum fuit, primo tetigit Christum intellectualiter, deinde corporaliter.

Græc. Audiuit autem Dominus tacitas mulieris considerationes, & tacens liberauit tacentem, passus sua sponte sanitatis rapinam: sed postea miraculum publicat, vnde sequitur. Et ait Iesus, Quis est qui me tetigit. Cyril. Non. n. latuit Dominum perpetratom miraculum, sed qoi cūcta cognoscit, quasi nesciret, interrogat. Græc. Nescientibus autem discipulis quod quærebatur, sed putantibus de simplici quodam tactu dicere, Domini quæstioni respōdent. Sequitur. n. Negantibus autem, &c. Et ideo

Tactus Domini mysticus.

Dominus tactum sua responsione distinguit. Sequitur. n. Et di. il. Ie. Tetigit me ali. sicut etiam dicebat: Qui habet aures audiendi, aodiat; quāuis omnes habeant huiusmodi corporalē auditum: sed nō est verè audire, si audiatur incautè, nec verè taogere, si infideliter tangatur. Cyril. Propalat autem consequēter quod factum est, cùm subditur: Nam & ego noui virtutem de me exisse. Materialius respoodet secundum opinionem audientium. hîc tamen nobis manifestatur quòd ipse verus est Deus, & ex eo quod prodigialiter factum est, etiam ex sermonibus: transcendit. o. natoram nostram, & forsan angelicam, posse quemquam virtutem emittere quasi à propria natura. Conuenit autem hoc soli supremæ naturæ: nulla nāque creaturarum aliquam gerit sanandi potestatē, vel etiam aliqua alia scilicet miracula faciendi, sed diuinitus pręstitam. non enim ambitione gloriæ non permisit latere dioinæ virtutis osteusionem, qui multoties præceperat taceri sua miracula; sed quia spectabat ad vtilitatem eorum qui vocabantur

A

per fidem ad gratiam. Chrys. Primò enim soluit fœminoeū metum, ne remorsum conscientiæ pateretur, quasi surripiens gratiam. Secundò corrigit eam, quia latere putauerat. Tertiò fidē eius exprimit cunctis, vt & alij imitentur: proditque non minus miraculum restrictione sanguinis, dum ostendit sibi cuncta patere.

Homi. 31. in Mat. aliquātulū à prin. tom. 2.

Cyril. Insuper principem synagogæ persuadebat indubitabiliter credere, quòd à laqueis mortis eripiet filiam eius. Chrys. Ob hoc autem Dominus non statim eam manifestaoerat, vt ostēso quòd omnia sibi liquent, faciat mulierem prædicare quod factum est, vt suspicione mitaculū careat. vnde sequitur: Vidēs autem mu. quia non la. eum, tre. ve. &c.

Homil. 31. in Matth. ante med. tom. 2.

B

Orig. Eandem autem sanitatem quam nacta est mulier ex contactu verbi confirmauit Saluator. vode sequitur: At ipse dixit illi, fi. tua te sal. fe. vade in pace, id est, esto sana à tuo flagello. & sanat quidem primo per fidem animam, deinde verò corpus.

Titvs. Vocat autem filiam iam fidei causa sanatam. fides enim gratiam adoptionis impetrat.

Lib. 7. c. 14.

Evseb. in Ec. hist. Dicunt autem hanc mulierem in Paneade, quæ est Cęsarea Philippi, vnde fuit oriūda, statuisse triumphos insignes collati sibi beneficij à Saluatore: stabat nanque super altā basim ad limina domus eius æneum simulachrum mulieris flexis genibus, manibúsque iunctis quasi precaretur, ex cuius opposito aliud erectum simulachrū ad instar viri,

C

eiusdémque materiæ, amictum diploide & manum versus mulierem extendens: ante cuius pedes super ipsam basim aliena species plantæ orta, quę vsque ad æneæ diploidis oras pertingens medicina omnium passionum esse ferebator. Hanc autem statuam dicebant repræsentare Christum, quā Maximus destruxit.

Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synaga, &c. in prin. to. 5.

Ambr. Mysticè autem reliquerat in Gerasenis synagogam Christus, & quem sui non receperāt, recipimos alieni. Bbda. Vel io fine sæculi Dominus est ad Iudęos rediturus, atque ab eis per fidei confessionē libenter excipiendus.

Lu. 8. ca. 33. in beda in prin. tom. 5.

Amar. Quem autem putamus synagogæ principem esse nisi legem, cuius

D

contemplationē Dominus synagogam non penitus dereliquerit? Beoa. Vel princeps synagogæ Moyses intelligitur. vode bene Iairus, id est, illuminās vel illuminatus vocatur: quia qoi accipit verba vitę dare nobis, & per hoc cæteros illuminat, & ipse à spiritu sancto illuminatur.

Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synagoga, parū à princip.

Allegoricus sensus.

Luc. 8. c. 33. in bed. to. 5.

Cecidit autem Archisynagogus ad pedes Iesu, qoia legislator cum tota patrū progenie Christum in carne apparentem longè sibi præferendum esse cognouit. Si enim caput Christi Deus, conuenienter pedes accipiendi sunt incarnatio, qua terram nostræ mortalitatis tetigit. Rogauit autem intrare in domum eius, quia eius videre desiderabat aduentum.

Beda eodem ca. citato super illud: quia filia vnica erat illi. tom. 5.

Filia autem vnica eius est synagoga, quæ

E

sola legali est institutione composita, quæ 12. ætatis anoo, hoc est, tēpore pubertatis appropinquare moriebatur, quia nobiliter à prophetis educata, postquā ad intelligibiles annos peruenerat, in quib' spirituales Deo fruct' gignere debebat, subito errorū lāguore consternata, spiritualis vitæ viā amisit, & si Christus non succurreret, corruisset in mortem.

Eodē ca. citato super illud: à turba cōprimebatur. tom. 5.

Ad puellam autem sanandā pergens Dominus à turba comprimitor, quia genti Iudææ salutaria monita præbēs carnalium populorum est coosuetudine grauatos.

Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synagog. paulò à prin. to. 5.

La. 8. ca. 13. in bed. super

Amar. Ad hanc autem principis filiam dum properat Dei verbum, vt saluos faceret filios Israel, sancta ecclesia ex gentibos congregata, quæ inferiorum lapsu criminum deperibat, paratam alijs fide præri-

A puit sanitatem. BED. Dupliciter autem sanguinis fluxus potest iotelligi, hoc est, & super idololatriæ prostitutiooe, & super his quæ carnis & sanguinis oblectatione patrantur. AMBR. Quid autem sibi vult quòd hæc principis filia annorum 12. moriebatur, & mulier ista fluxu sanguiois ab annis 12. laborauit, nisi vt intelligatur, quia quãdiu syoagoga vigoit, laborauit ecclesia? BED. Vna eoim penè sæculi ætate synagoga in patriarchis nasci cœpit, & Gentilium nationem idololatria fœdauit.

Illud: erat in fluxu sanguinis annis 12. tom. 5.
Amb. li. 6. in Luc. in c. de filia princip. synagoga ante med. illum. tom. 5.
Luc. 8. c. 33. in beda sup. illud: mulier quedã erat in fluxu c. 5.
Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synagoga, non multum ro motò à prin. tom. 5.

AMBRO. Sicut aotem illa in medicos erogauerat omnem substantiam soam, ita congregatio geotiom amiserat omnia dona naturæ. BEDA. Medicos autẽ iotellige, siue falsos theologos, siue philosophos, B legúmque doctores secularium, qui molta de virtotibus vitijsque differentes, vtilia se viuendi instituta mortalibus dare promittebant, seu ipsos immundos spiritus, qui velur hominibos coosulendo, se pro oeo colendos ingerebant: qoibus audiendis gentilitas quantò magis naturalis industriæ vires expenderat, tantò minus potuit ab iniquitatis suæ sorde curari.

Medicorũ tropologia.

Luc 8 c. 33. in Beda super illud: in medicos erogauerat omnem substantiam. tom. 5.
Li. 6 in Luc. in cap. de filia principis synag. aliquantulũ à prin. tom. 5.
Luc 8. c. 33. in Beda sup. illud accessit retro & tetigit, &c. to. 5.

AMB. Audiens autem ægrotare popolum Iudæorum, sperare cœpit salutis suæ remedium. Tempos venisse cognouit, quo medicus adesset de cęlo, surrexit vt occurreret fide promptior, pudore cũctatior. hoc enim est pudoris & fidei, agnoscere infirmitatẽ, C non desperare veniam. Vereconda ergo fimbriam tetigit, fidelis accessit, religiosa credidit, sapiẽs sanatam se esse cognouit, sic sancta plebs gentiom quæ Deo credidit, peccatum erobuit vt desereret, fidem detulit vt crederet, deuotiooẽ exhibuit vt rogaret, sapientiam induit vt sanitatem suam ipsa sentiret, fiduciam sumpsit vt fateretur quò pręripuisset alienũ. Retro aotẽ tangitor Christus, quia scriptum est: Post Dominum Deum tuum ambulabis.

Allegoricus sensus.

Lib. 3. super illud: Iob. 2. benedic Deo & morere. c. 31. in nouis exempl.

BEO. Et ipse ait: Si quis mihi ministrat, me sequatur: siue quia præsentem in carne Dominum noo videns, vel quia peractis dispensationis sacramẽtis per fidem cœpit vestigia eius sobsequi. GREG. 3. Moral. Premeote autem turba vna redẽptorem nostrũ D mulier tetigit: quia carnales quique in ecclesia eum cõprimunt à quo longè suot, & soli tangont qoi hoie veraciter humiles adiuogũtur. Turba igitur premit, & non tangit: quia & importuna est per præsentiam, & absens per vitam. BED. Vel vna credula mulier Dominum tangit: quia qui de dioersis hæresibus inordinatè affligitur, solo catholicæ ecclesiæ corde fideliter quæritur. AMBR. Non enim eredunt qui cõprimunt, credunt qui tangunt: fide tangitur Christus, fide videtur. Denique vt fidem tangentis exprimeret, dicit: Ego cognoui virtutẽ de me exisse, quod est euidentius indicium: quia non intra possibilitatẽ cõdicionis humanæ, atqoe iotra corporis claustrum E dioinitas coarctata est, sed vltra fines nostræ mediocritatis virtus exundat æterna. oon enim bomana ope plebs gentium liberatur, sed oei munos est congregatio nationom, quæ etiam breui fide misericordiam inclinat æternam. Nam si coosideremus quanta sit fides oostra, & intelligamus qoantus sit Dei filius, videmus qoia comparatione eius fimbriam tantummodo tangimos, superiora verò vestimenti eius neqoimus attingere. Si igitur & nos curari volumus, fide tangamus fimbriam Christi, non autem latet eum quicunque tetigerit. Beatus qoi extremam partem verbi tetigerit, nam totum quis potest comprehendere?

Lu. 8. ca. 33. in beda sup. illud: præceptor turba comprimunt te. tom. 5.
Li. 6 in Luc. in ca. de filia principis synagog. parũ ante med. tom. 5.

A *Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicẽs ei, quia mortua est filia tua, noli vexare illum. Iesus autem audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tãtum, & salua erit. Et cùm venisset domum, nõ permisit secum intrare quenquam, nisi Petrum & Iacobum & Ioannem & patrem & matrem puellæ. Flebant autem omnes & plangebãt illam. At ille dixit: Nolite flere, nõ est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum, sciẽtes quòd mortua esset. Ipse autem tenens manũ clamauit, dicens: Puella surge. Et reuersus est spiritus* B *eius, & surrexit continuo Et iussit illi dare manducare. Et stupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.*

CHRY. Opportunè Dominus expectabat puellæ mortem, vt propalaretur resurrectionis miraculum: propter quod & tardius incedit & loquitur cũ muliere diutius, vt archisynagogi filia expiraret, & hoios nuncij aduenirent. vnde dicitu: Adhuc illo lo. venit, &c. AVG. de con. eo. Sed cùm Matthæus archisynagogum non morituram filiam suam narret Domino oonciasse, sed omnino defuoctam, Lucas aotẽ & Marcus nondum mortuam, vsque adeo vt dicant C venisse postea qui mortuam ounciarant, cõsiderandum est ne repugnare videatur. Et iotelligendum est breuitatis hoc causa Matthæũ potius dicere voluisse rogatum esse Dominom vt faceret quod eum fecisse manifestum est, vt scilicet mortuam suscitaret. Attendit enim non verba patris de filia sua, sed qood est potissimom, volũtatem. Sanè si alij duo vel quisquam eorum patrem commemorasset dixisse. qoòd venientes de domo dixerunt vt iam non vexaretur Iesus, quia poella mortua fuisset, repognarẽt eius cogitationi verba quæ posuit Matthæus. Nũc verò illud nunciantibos & prohibentibus ne magister veniret, non legitur quòd ipse cõsenserit. vode Domi- D nus non diffidentem reprehendit, sed credentẽ robustius cõfirmauit. vode sequitur: Iesus autẽ ao. hoc ver. re. &c. ATHANA. Fidem Domious exigit ab inuocãtibus eom, nõ quia indiget adminiculo aliorum (ipse nanque & Dñs & largitor est fidei) sed ne videretur ex acceptione personatum sua dooa conferre ostendit quòd credentibus faoet, & ne sine fide accipiant beneficia, & ea per infidelitatem aboleant. vult enim benefaciens durare gratiam, & sanans inconcussum permanere remedium.

Homi. 32. in Mat. aliquãtulũ à prin. tom. 2.
Li. 2. ca. 28. parũ a med. tom. 4.

Consensus euangelicus.

THEO. Mortuam autẽ suscitaturus eiecit omoes qoasi oos docens absque inani gloria esse, & nihil ad demoostrationem facere: & qoòd cùm quis debet E miracula perpetrare, non docet ipsum esse in medio plurimorũ, sed solitariom, & ab alijs separatum. vnde sequitur: Et cùm venisset, &c. Solos autẽ bos intromisit tanquam discipolorum vertices, & potẽres miraculom occultare. non enim volebat ipsum ante tempus ploribus reuelari, fortè propter inuidiam Iudæorum. Sic & cùm qois oobis inuidet, nõ debemus iustitias nostras ei reuelare, ne ei maioris inuidiæ occasio triboatur. CHRY. Cæteros autem discipulos non assompsit, prouocans eos ad appetitum maiorẽ ob id qooque, quòd nõdom erant pleoè disposiri, vt & alij istos imitentur. Assumpsit etiã parentes in testes, ne qoisdicere posset fallax esse resurrectionis indiciũ. Ad hoc etiã illud nota quòd deflentes exclusit à domi-

Theop. parũ ante finem comment. in cap. 8. Luc.

Testes miraculi.

Hom. 32. in Matt. aliquantulum ante med. tom. 2.

Ludem hom. in medio. à domo, & indignos ostendit huiusmodi visione. Sequitur enim: Flebant autē omnes & plangebant illam. Quòd si tunc exclusit, moltò magis nunc: tunc enim nondum patuerat in somnum mortē fuisse cōuersam. Nullus ergo de cætero se contēdat iniuriam inferens Christi victoriæ, qui superauit mortē, & eam in somnum conuertit, ad cuios ostensionē subditur: At ille dixit: Nolite flere, non est, &c. Ostendens singula sibi fore in promptu, & quòd eam viuificaret, quasi suscitaret à somno: nihilominus tamen deridebant eum. Sequitur enim: Et deride. eum, &c. Quos non obiurgauit, nec derisionē repressit, vt etiam derisio fiat motris indiciū. nam quia vt plurimum post acta miracula homines perseuerant increduli, verbis proptijs eos præuenit: vt autem quasi per visum disponeret ad resurrectionis fidem, tenet manum puellæ. vnde sequitur: Ipse autē te. ma. eius cla. di. po. surge. Cúmque tenuisset, suscitat eā. vnde sequitur: Et reuer. est spiritus eius, & sur. cōtinuò. Non enim infudit aliam animam, sed illam eādem, quæ expirauerat, restituit. Nec solummodo suscitat, imò iubet illam cibari. Sequitur enim: Et iussit il. da. man. ne scilicet phātasticum esse videatur quod factom est, nec ipse propinat, sed alijs mandat. Sicut & in Lazaro dixit: Soluite eum: ac deinde participem mensæ fecit.

Homi. 32. in Matth. ante med. tom. 2.

Græcus. Deinde stupefactus miraculo, & penè clamātes parentes cohibet ne factom prædicent. Sequitur enim: Et stupoerūt parētes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat. Ostendēs quòd largitur bonorum est, non autem copidus gloriæ, dátque totum nihil recipiens. Qui verò venatur operum gloriam, aliquid quidem exhibuit, aliquid verò recepit. Beda. Mysticè aotem saluata à fluxu sanguinis muliere mox filia principis mortua nūciatur. quia quum ecclesia à vitiorum labe mūdata est, continuò synagoga perfidia atque inuidia soluta est. Perfidia quidem, quia in Christū credere noluit: Inuidia verò, quia ecclesiam credidisse doluit.

Luc. 8 1. 33. in Beda, ponitur à med. tom. 5. Mystica expositio.

Ambr. Adhuc aorem & ferouli principis incredoli erāt ad resurrectionem, quam Iesus in lege prædixit, in euangelio cōpleuit. vnde dicitur: Noli vexare illum, quasi sit sibi impossibile suscitare mortuā. Beda. Vel per eos significantur, qui adeo destitutum synagogæ statum vidēnt, vt restaorari posse non credant: ideo q; pro suscitatione illius supplicandum esse nō æstiment. sed quæ impossibilia sunt apod homines, possibilia sunt apud Deum. vnde Dominus ei dixit: Noli timere, crede tantum, & salua erit. Pater puellæ cœtus doctorum legis accipitur, qui si credere voluerit, etiam subiecta ei synagoga salua erit.

Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synag. decli. ad finem. Lu. 8. ca. 33. in Beda parū à med. illius. tom. 5.

Ambr. Itaque cùm venisset in domum paucos futuræ resurrectionis arbitros asciuit: non enim à multis continuò est credita resurrectio. Quæ tamē tantæ diuersitatis est causa? Sopra publicè filius viduæ suscitatur, hic remouentur plures arbitri. sed puto quòd pietas ibi Domini declaratur, quia vidua mater vnici filij non patiebatur moras: est enim forma sapientiæ in filio viduæ cito Ecclesiam crediturum. In archisynagogi filia crediruros quidem Iodæos, sed ex pluribus pauciores. Denique dicente Dumino: Non est mor. puella, sed dormit, deridebant eum. Quicūque enim non credit, irridet. Fleant igitur mortuos suos, qui potant mortuos: vbi resurrectionis fides est, non mortis species, sed quietis est. Beda. Synagoga etiā quia sponsi lætitiam, qua viuere possit, amisit, quasi inter plangentes mortua iacēs, nec hoc ipsum quare

Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synag. circa fin. tom. 5.

Lu 8. ca. 33. in Beda sup. illud: & flebant omnes. tom. 5.

A plangatur intelligit. Ambr. Tenens autem Dominus manū puellæ, sanauit eam: beatus enim si cuios manus sapientia teneat, indocat in penetralia sua, iubeat dari mādocare: panis enim cælestis est Dei verbum: inde & illa sapientia quæ Dei corporis & sanguinis altaria repleuit alimētis. Venite, inquit, edite panes meos, & bibite vinum quod miscui vobis.

Li. 6. in Luc. in ca. de filia principis synagoga, parū à fin. tom. 5.

Beda. Surrexit autem puella cōtinuò, quia Christo manum confortante, homo à morte animæ resipiscit. Sunt enim nonnulli qui iacente tantum cogitatione peccati sibi mortem consciscunt, sed tales se viuificare significans Dominus, suscitauit filiam archisynagogi. Alij verò ipsum malū quo delectantur
B agendo, mortuum suum quasi extra portas efferunt, & hos se suscitare demonstrans, suscitauit filium viduæ extra portas ciuitatis. Quidā verò etiam peccati cunsuetudine se quasi sepeliendo corrumpunt, & ad hos etiā erigēdos adest gratia Saluatoris, ad quod intimandum resuscitauit Lazarum quatuor dies in monumēto habentē. Quanto autē grauior est mors animæ, tanto acrior pœnitentis feruor insistat. vnde iacētem in cunclaui mortuā leui voce resuscitat: delatū foras iuuenē pluribus dictis corroborat. At quatriduanū verò suscitandū fremuit spiritu, lachrymas fudit, & voce magna clamauit. Sed & hic notandum quòd publica noxia publico egēt remedio, leuia peccata secreta quærunt pœnitētia deleri. Puella in do-
C mo iacens paucis arbitris resurgit, iuuenis extra domom turba multa comitante suscitatur, Lazarus de monumentu vucatus multis populis innotuit.

Lu. 8. ca. 33. in Beda sup. illud: & reuersus est spiritus, to. 5. Et inde e. de. lo Super illud: iussit illi dare mādocare.

Peccantiū gradus pulchrè notantur.

CAPVT IX.

Convocatis *autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos, Et ait ad illos. Nihil tuleritis in*
D *via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Et in quamcumque domum intraueritis, ibi manete: & inde ne exeatis. Et quicunque non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedū excutite in testimonium supra illos. Egressi autem circuibant per castella euangelizantes & curantes vbique.*

Cyril. Decebat institutos ministros sacrarum doctrinarū posse mira peragere, & per ipsos effectus credi quòd essent Dei ministri. vnde dicitur: Cōuocatis aotem Ie. 12. apostolis, &c. In quo elatū super-
E cilium diaboli flectit, qui dicebat aliquādo. Non est qui cōtradicere valeat. Eusebius. Et vt per eos venenter genus humanum, nō solum dat eis, vt prauos spiritus pellant, sed etiam quamlibet infirmitatem sanēt ex eius imperio. vnde sequitur: Et vt languo. curarent. Cyril. Attendas hic diuinā filij potestatē naturæ corporali non conuenientem. agere nanque miracula aderat sanctis, non natura, sed participatione Spiritus sancti. Super hoc autem alijs concedere potestatem prorsus alienum erat ab eorum virtute. Qualiter enim posset natura creata super spiritus dona possidere dominū? At Dūs noster Iesus Christus tanquam naturaliter Deus existens, impartitur huiusmodi gratiam quibus vult, nun inuocās in eos

Miraculorum virtus vnde.

alienam virtutē, sed infuodens ex promptuarijs proprijs. Chrys. Postquam aotem fatis confortati fuerant ex eius comitiua, & competens nacti sunt argumētum virtutis eius, mittit eos. vnde sequitur: Et misit illos prædi. &c. Vbi considera quòd non committitur eis aliquod sensibile dicere, sicut Moyses & prophetæ, qui terram & bona terrena promittebāt. Hi verò regnū cælorū, & quæcūq; continētur io eo.

Homi. 33. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

Greg. Nezian. Mittens aotem discipulos ad prædicandom Dominus multa eis iniunxit, quorū summa est: sic eos virtuosos esse, sic constantes atq; modestos, & vt breuiter loquar, cælestes, vt noo minus propter eorum modum viuendi, quàm propter verbum euāgelica doctrina propagaretur. Et ideo cùm æris & baculi carentia, & amictus singularitate mittebaotor. Et ideo subdit: Et ait ad illos: Nihil tule.in via, neque virgam, neqoe, &c. Chrys. Plurima qoidem per hoc constituebat: primo quidē iosuspectus reddeos discipulos: secundu seqoestrans eos à qualibet cura, vt totum studiom adhiberent verbo: tertio doceos eos propriam virtutem. Sed forsan dicet aliquis, cætera quidem habere rationem, sed non habere peram in via, nec duas tunicas, nec bacolom, cuius rei causa præcipit? Volēs scilicet excitare eos io qoalibet diligētia. Et vt ita loquar, ex huminibus angelos faciebat eos, dirimens à qualibet cura vitæ, vt vna sola cura detineantur doctrinæ. Euse. Volens igitur eos carere cupidine rerum in solicitodinibos vitæ protestatus est hæc: sumebat enim experimentū fidei & animo firatis eorum, qui habito in mandatis extremæ vitam docere paupertatis, oou effogiūt quę iubentur. decebat enim eos quoddam commercium facere, & recipientes salobres virtutes recompēsare obedientia maodatorum, & cùm milites eos faceret regni Dei, accingit eos ad pugnam in hostes monens colere paopertatem. Nullos enim militans Deo implicat se vitæ sæcularis negocijs.

eadem hom. paulo ante medium.

Homi. 33. in Matth. circa med illius. tom. 2.

Ambr. Qualis ergo esse debeat, qoi euāgelizat regnum Dei præceptis euangelicis designatur, hoc est, vt subsidij sæcularis adminicula oon requirat, fidēque totus inhęrēs putet quo minus sita requirat magis posse suppetere. Theop. Sic enim ipsos mendicos mittit, qood neq; panes ipsos portare vult, nec aliquid aliud quibus indigent molti. Avg. de con. euang. Vel dominus hęc possidere discipolos ac ferre noloit, nun quod necessaria oon sint sustētationi huius vitæ, sed quia sic eos mittebat, vt eis hæc deberi monstraret ab illis, quibus euangelium credentibos annūciarent, vt sic securi non possiderent, neq; portarent huic vitæ necessaria, nec magna, nec minima. Ideo posuit secuodom Marcū nisi virgam: ostendens à fidelibus suis omnia deberi ministris suis, nulla superflua requirētibus. Hanc autem potestatem virgæ nomine significeoit, cùm diceret: Ne qoid tollerent in via, nisi virgam tantom.

Li. 6. in Lu. in ca. qualiter discipuli à Christo missi sic habere in prin. tom. 5.
Theo. paulò à prin. comment. ca. 9.
Li. 2. ca. 30. parū à med. tom. 4.

Ambr. Possunt etiam qui volunt hoc ad eom deducere tractatum, vt spiritualem tātummodo locus iste formare videatur affectom. qui velot indomeotū quoddam videatur eutporis exoisse, oō solum potestate reiecta cōtempti' sque diuitiis, sed etiam carnis ipsius illecebris abdicatis. Theo. Quidam etiam apostolos non portare peram, neq; baculū, aut doas tunicas sic intelligunt, quòd nō thesaorizent, hoc. n. pera innuit congregans multa: neq; sint iracundi & tribulati spiritus, quod significat baculus: neque sint ficti & duplici curde, quod significat tunica duplex.

Li. 6. in Lu. in ca. qualiter discipuli à Christo mis. &c. circ. prin. tom. 5.
Theoph. non remotè à prin. cōment. in cap. 9.

A Cyril. Sed diceret aliqois: vnde eis necessaria eruot? Et ideo subdit: Et io quācunque do. intra. ibi ma. & in. ne exe. q. d. sufficiat vobis discipulorū fructus, qui recipientes à vobis spiritualia, vos procurabont. Iussit autem eos in vna domo manere, vt nec hospitem graoent, eum scilicet dimittendo, nec ipsi gulositatis & leuitatis sospicionem incurrent.

Ambr. Alienum namque à prædicatore regoi cælestis asserit cursitare per domos, & inuiolabilis hospitij iura mutare. Sed vt hospitij gratia deferēda cēsetur, ita etiam si non recipiātur, excuriedum pulnerem, egrediendūmqoe de ciuitate mandatur, cùm sequitur: Et quicūque ooo recep. vos, exeun. de ciui.

Li. 6. in Lu. in ca. qualiter discip. à Christo mis. &c. paulò à prin. tom. 5.

B illa, &c. Beda. Poluis excutitur de pedibus apostolorum io testimoniom laboris sui, qoòd ingressi sint in ciuitatē, & prædicatio apostolica ad illos vsq; peruenerit: siue excutitur puluis, cùm nihil ab eis accipiant, nec ad victom qoidem necessariom, qoi euāgelium spreuerunt. Cyril. Nam improbabile valde est, contemnentes sermonem & patrem familias, se famulis benigoos ostēdere, vel bened' ɔiooes eorum exigere. Ambr. Vel non mediocris etiam boni remuneratio docetur hospitij, vt nō sulùm pacem tribuamos hospitibus, verumetiā si qoa eos terrenæ obumbrāt delicta leuitatis, receptis apostolicæ prædicationis vestigijs auferantur. Beo. Qoi verò

Beda Luc. 9. ca. 34. ſub. in fin. illud: pulueri excutite. t. 5.

Li. 6. in Luc. in ca. qualiter discipuli à Christo miss. ante med. tom. 5.
Luc. 9. c. 34. in Beda sup. illud: excutite pul. t. 5.

C perfida negligētia, vel etiam studio verbū Dei contemnunt, hucum vitanda cōmunio est, excutiendus pulois pedum, ne gestis inanibus pulueri cōparandis mentis castæ vestigium polluator. Euse. Cùm aotem præcio esset Dominus discipulos soos tanquam milites Dei diuinis virtutibos & sapientiæ monitis, mittēs eos Iudæis, vt doctores & medicos ipsi secundum huc procedebant. vnde sequitur: Egress. aotem, cir. per cast. euan. & cur. vbiqoe. Qoasi doctores quidem euangelizantes, sed quasi medici præstantes remedia, & verba miraculis comprobantes.

D *Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eo quod diceretur à quibusdam, quia Ioannes surrexit à mortuis, à quibusdā verò, quia Elias apparuit: ab alijs autem, quia propheta vnus de antiquis surrexit. Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui. Quis est autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.*

Chrys. Multo transacto tempore noo à principio percepit Herodes facta Iesu, vt pateat tibi tyranni superbia. vnde dicitur: Aodiuit aotem Herod. &c.

Homi. 49. in Mat. aliquātulū à prin. tom. 2.

Theo. Iste Herodes erat filios magni Herodis, qui puerus interemit, sed ille qoidē rex erat, iste autē Tetrarcha, Inquirebat autem de Christo quis esset.

Theoph. in hoc loco.

E vnde seqoitur: Et hæsitabat. Chrys. Peccatores enim scientes & nescientes quemque strepitum pertimescunt: peccatum enim oemine arguente hominem prodit, nemine accusante condemnat, & timidum & pigrum reddit delinqoentē. Caosa autem timoris ponitur cōsequenter, cùm dicitur: Eo qoòd diceretur à quibusdam, &c. Theo. Iudæi enim resurrectionem mortuorū expectabant in vita carnali, & in comessationibus & potibus, sed resurgentes nō erunt in carnalibus actibus. Chrys. Cùm ergo audisset Herodes quib' Iesus vteretur miraculis, ait: Ioannem ego decollaoi, qoòd non erat ostentationis verbū, sed coosolantis suum timorem, & persuadentis animæ pertorbatæ recolere quòd ipse eū occidit.

Theoph. in hoc loco.
Iudæorum opinio.

Et quia

Theop. in hu loco. *Li. 4. ca. 43. tom. 4.*

Et quia Ioannē decollauerat, subdit: Quis autem est iste, &c. THEO. q.d. Si Ioannes est, & à mortuis resurrexit, videns eū cognoscā. vnde sequitur: Et quæ. vi. eum. AVG. de con. euang. Lucas autem hic eundem narrandi ordinē quem Marcus tenens, non cogit credi rerum gestarum eūdem ordinem fuisse. In his etiam verbis Marco attestatur: ad hoc dumtaxat; quòd alij dixerint, non Herodes Ioannem à mortuis surrexisse: sed quia hæsitātem cōmemorauit Herodem, intelligendum est, aut post istam hæsitationem confirmasse in animo suo quod ab alijs dicebatur, cū ait pueris suis, sicut Matthæus narrat: Hic est Ioannes Baptista, ipse resurrexit à mortuis: aut ita pronūcianda sūt hæc verba Matthæi, vt hæsitare adhuc indicēt.

Et reuersi apostoli, narrauerunt illi quæcumq; fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertū, qui est Bethsaidæ. Quod cùm cognouissent turbæ, secutæ sunt illum, & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura indigebāt, sanabat, Dies autem cœperat declinare, Et accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes in castella villásque quæ circa sunt, diuertāt, & inueniant escas, quia hîc in loco deserto sumus. Ait autem ad illos. Vos date illis manducare. At illi dixerūt: Non sunt nobis plusquam quinque panes & duo pisces, nisi fortè nos eamus & emamus in omnē hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos, Facite illos discumbere per cōuiuia quinquagenos, & ita fecerunt. Et discubuerunt omnes. Acceptis autem quinq; panibus, & duobus piscibus suspexit in cælum, & benedixit illis, & fregit, & distribuit discipulis suis vt ponerent ante turbas. Et māducauerunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

Lib. 2. ca. 45. & 44. to. 4.

AVG. de con. euan. Matthæus & Marcus ex præcedentium occasione narrant, quemadmodum sit Ioannes ab Herode occisus. Lucas autē qui iam longè suprà de passione Ioannis narrauerat, postquam commemorauit illam Herodis hæsitationē de Dño quisnam esset, continuò subiungit: Et reuersi apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerunt.

Luc. 9. c. 35. in Beda, parũ ante med. tom. 5.

BEO. Non solum autem narrant quæ ipsi fecerunt & docuerunt, sed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis sit passus: vel sui vel eiusdē Ioannis ei discipuli renunciant, sicut Matthæus insinuat.

Prauorum vitanda consortia.

ISIDOR. Quia verò Dñs viros sanguinum abominabitur, & cōmorantes cum eis, si à proprijs criminibus non discedant, post occisionē Baptistæ deserens occisores discessit. vnde sequitur: Et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ. BED. Est autem Bethsaida in Galilæa ciuitate Andreæ & Petri & Philippi Apostolorum, propè stagnū Genezareth. Non autem timore mortis hoc egit, vt quidam arbitrantur, sed parcens inimicis suis ne homicidio homicidiū iungerent, simul & opportunum suæ passionis tempus expectans.

Luc. 9. c. 55. in Bed. in hoc loco. tom. 5.

Homi. 50. in Mat. parum à prin. to. 2. Theop. in hoc loco.

CHRYS. Non autem prius, sed relato sibi quod acciderat discessit. manifestās per singula carnis veritatem. THEOP. In desertum autem locum abijt Dominus, quia operaturus erat miraculum panum, ne quis diceret, de ciuitate propè existēte oblati sunt panes. CHRY. Vel vadit in desertum locum, vt nemo sequeretur: Sed nec sic plebs discessit, sed comitatur ipsum: vnde sequitur: Quod cum cog. tur. &c.

Hom. 50. in Matth. circa prin. tom. 2.

CYRIL. Hi quidem postulantes à dæmonibus liberari, hi verò languorū remotionem, nec nun quos eius oblectabat doctrina, illū attentissimè visitabāt.

Luc. 9. c. 35. in Bed. post à fin. tom. 5.

BEO. Ipse autem vt potens piúsque Saluator excipiendo fatigatos, docendo inscios, sanando ægrotos, reficiendo ieiunos, quantum deuotione credentium delectetur, insinuat. vnde sequitur: Et exce. il. & lo. il. de regno Dei, &c. THEO. Vt addiscas quòd quæ secundū nos est sapientia, diuiditur verbo & opere, & quòd decet dicere operata, & operari dicta. Reclinante autē die discipoli iam incipientes aliorum curā habere, turbæ miserētur. vnde sequitor: Dies autē cœperat declinare, &c. CYRIL. Sicut enim dictum est, diuersarum passionum postulabant remedia, & quia videbant discipuli solo non posse perfici quod infirmi petebant, dicunt: Dimitte eos, ne amplius anxientur. Aspice autem exuberantem mansuetudinem eius qui rogatur. non enim illa tāntum largitur, quæ postulant discipuli, sed sequentibus ipsum adijcit bona munificæ dextræ, mandans eis escas exhiberi. vnde sequitur: Ait autem ad illos: Vos date illis manducare.

Theo. super illud: loquebatur eis de regno Dei.

Theop. super illud: vos date illis quod edant.

THEO. Non autem hoc dixit eorum responsionē ignorans, sed volens ipsos inducere, vt dicerēt quot panes haberent, & sic magnum ostenderetur ex eorum cōfessione miraculum panū quantitate audita.

CYRIL. Sed quod mandabatur, intolerabile discipulis erat, qui non habebant penes se nisi quinque panes & duos pisces. vnde sequitur: At il. dixe. Non sunt nobis plusquam quinque panes & duo pisces, nisi fortè nos eamus & ema. in om. hanc tur. es.

Li. 2. ca. 46. à med. to. 4.

Consensus euangelicus.

AVG. de com. euan. In quibus quidem verbis Lucas in vnam sententiam constrinxit responsionem Philippi dicentis: Ducentorum denariorum panes non sufficiūt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat: & responsionem Andreæ dicentis: Est puer vnus hic qui habet quinq; panes hordeacos & duos pisces, vt narrat Ioan. Quod enim ait, Non sunt nobis plusquam quinq; panes & duo pisces, ad Andreæ retulit responsionē: Quod verò adiunxit, Nisi fortè nos eamus, & emamus in omnem hāc turbam escas videtur ad responsionē Philippi pertinere, nisi quòd de ducentis denariis tacuit, quamquam & in ipsius Andreæ sententia hoc posset intelligi. Cùm enim dixisset, Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces: adiūxit: Sed hæc quid inter tātos? hoc est dicere, nisi fortè nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. Ex qua varietate verborum, rerum autem sentētiarúmque concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil quærendum in verbis, nisi loquentium voluntatem: cui demonstrandæ inuigilare debēt omnes veridici narratores, cū de homine, vel de angelo, vel de Deo aliquid narrant. CYRIL. Vt autē adhuc ad magis ardua feratur miraculum, ostenditur non parua fuisse multitudo virorū, cùm sequitur: Erant autem viri ferè quinque millia, exceptis scilicet mulieribus atque pueris, vt alius Euangelista refert. THEO. Docet autem Dñs quòd decet, cum hospitamur aliquem, reclinare ipsum, & omnis consolationis participem facere. vnde sequitur: Ait autem ad dis. &c.

Theop super illud: vos facite illos discumbere.

Consensus euangelicus.

Lib. 2. c. 46. parū à fine. tom. 4.

AVG. de con. euan. Quòd Lucas hic dicit quinquagenos iussos esse discūbere, Marcus verò quinqua-

genos & centenos,ideo non mouet,quia vnus partẽ dixit,alter totum.verũ si alius de quinquagenis tantum cõmemoraret, alius de cetenis tantum, valde videretur esse contrariũ,nec satis dinosceretur vtrũque dictum esse:vnũ autem ab altero,alterum ab altero esse commemoratum, & tamẽ attentius consideratum inueniri debuisse quis nõ fateatur hoc ideo dici:quia existunt sæpe aliqua eiusmodi, quæ parum intendẽtibus, temere iudicantibus cõtraria videantur,& non sint? CHRYS. Et quia credendum erat Christum venisse à patre, facturus miraculum aspexit in cęlum. vnde sequitur: Acc. autem quinq; panibus,&c. CYRIL. Hoc etiam dispẽsatiue pro nobis fecit, vt discamus quod in principio mensæ cùm frangere debemus panem, debemus Deo offerre & elicere super ipsum benedictionem supernam. vnde sequitur. Et bene.& fre.&c. CHRY. Dat quidem eis per manus discipulorum honorando eos, & ne dent obliuioni iam peracto miraculo. non autem ex non entibus facit escas ad pascendum turbas, vt obturet os Manichæi asserẽtis alienam esse ab eo creaturam,ostẽdens se esse victualium largitorẽ, & eum qui dixit:Germinet terra. Multiplicat quoq; pisces, ad significandum quod tam mari,quàm aridæ dominabatur. bene autem in languẽtibus speciale peregit miraculum,agit & beneficium generale,alẽs omnes etiam non lãguentes. vnde sequitur: Et man. om. & sa. sunt. GREG. Nyss. Quibus nec cælum fluebat manna, nec tellus iuxta sui naturam producens frumẽtum eorum satisfaciebat egestati,sed ea ineffabilibus horreis diuinæ potentiæ beneficium affluebat. Panis paratur factus in manibus ministrantium, nec non per saturitatem edentium augmentatur. Esum etiam piscium eorum necessitati non administrabat mare,sed ille qui in mari piscium genus instruit.

Homi. 50. in Matt. aliquantulum à prin. to. 2.

Homi. 50. in Matth. ante med. tom. 2.

Eadem hom. inter prin. & med. tom. 2.

AMBR. Non exiguo,sed multiplicato cibo populum liquet esse satiatum, videns incomprehensibili quodam rigatu inter diuidentium manus, quas non fregerant, multiplicare particulas,& intacta frãgentium digitis sponte sua fragmenta surripere.

Li. 6. in Luc. in c. de refectione turbarũ à med. tom. 5.

CYRIL. Nec vsque ad hoc tantum peruenit miraculum, sed seqoitur: Et subla. est quod sup. eis fra. cophini 12. Vt hinc esset manifesta certificatio quòd opus charitatis in proximos vberem vendicat retributionem à Deo. THEO. Et vt addisceremus quantum hospitalitas potest, & quantũ augentur nostra, cùm indigentibus subuenimus. CHRYS. Fecit autem superabundare non panes, sed fragmẽta: vt ostẽdat illorum panum esse reliquias,quæ tot factæ sunt, vt totidem essent cophini quot & discipuli.

Homi. 50. in Mat. aliquãtulum ante med. tom. 2.

AMB. Mysticè autem postquam illa quæ ecclesiæ typum accepit, fluxu curata sanguinis, posteaquam apostoli ad euãgelizandum sunt destinati, gratiæ cælestis impartitur alimentum. Sed quibus impartiatur aduerte, non ociosis, non in ciuitate quasi in synagoga vel seculari dignitate residẽtibus, sed inter deserta quærẽtibus Christum. BED. Qui derelicta Iudæa, quæ prophetiæ sibi non credendo caput abstulerat, in deserto ecclesiæ quæ virum non habebat, verbi pabula largitur. Petentem verò deserta gentiũ Christum multæ fidelium cateruæ relictis mœnibus priscæ conuersationis & variorum dogmatũ sequuntur.

Li. 6. in Luc. in c. de refe. turbarum ex quinq. circa prin. tom. 5.

Allegorica expositio.

Lu. 9. ca. 35. in Beda à med. tom. 5.

AMBR. Qui autem non fastidiunt, ipsi excipiuntur à Christo, & cum ipsis loquitur Dei verbum, non de sæcularibus, sed de regno: etsi qui corporalis gerunt vlcera passionis, his medicinã suam libenter indul-

Li. 6. in Luc. in c. de refe. turb. paulò à prin. tom. 5.

A get. Vbique autem mysterij ordo seruatur, vt prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, postea verò alimonia mensæ cælestis exuberet. BEO. Die autem declinante turbam reficit. i. in fine sæculorum appropinquante, vel cùm sol iustitiæ pro nobis occubuit. AMBRO. Quanquam nondum validioribus hæc turba reficiatur alimẽtis. Primùm enim in modum lactis quinque sunt panes, secundum septem, tertium ipsum corpus Christi est esca solidior. Si quis autẽ petere cibum veretur, ipse relictis suis omnibus festinet ad Dei verbum. Dum autem aliquis audire incipit Dei verbũ, incipit esurire, incipiunt apostoli esuriẽtem videre: & si illi adhuc non intelligãt quid esuriant, intellexit Christus,
B scit quòd non sæcularem cibum esuriant, sed cibum Christi: nondũ. n. intellexerãt apostoli cibũ credẽtes nõ esse venalẽ. Nouerat Christus nos potius esse redimẽdos, suas verò epulas esse gratuitas. BEO. Nondum autẽ erãt Apostolis, nisi quinq; panes Mosaicæ legis, & duo pisces vtriusque testamẽti, quæ in abdito mysteriorũ latentiũ quasi aquis abyssi tegebãtur. Quia verò quinque sunt exterioris hominis sensus, quinque millia viri Dñm secuti, designant eos qui in sæculari adhuc habitu positi exterioribus, quæ possident, bene vti nouerunt, qui quinque panibus alũtur: quia tales necesse est legalibus adhoc præceptis
C instrui. nã qui mũdo ad integrũ renunciãt, euãgelica refectione sublimes sunt. Diuersi autẽ cõuiuantium discubitus, designãt diuersos per orbem terrarũ ecclesiarum conuentus, qui vnam catholicam faciunt.

Lu. 9. ca. 36. in Beda in prin. tom. 5.

Li. 6. in Luc. in c. de refe. turb. paulò à prin. tom. 5.

Amb. in ca. nunc citato inter princ. & med. t. 5.

Lib. 9. c. 36. in Beda parũ à prin. to. 5.

Quinque sensus exteriores.

AMB. Hic verò panis, quem frangit Iesus, mysticè quidem Dei verbum est & sermo de Christo, qui cũ diuiditur, augetur. de paucis enim sermonibus omnibus populis redundantem alimoniam ministrauit. Dedit sermones nobis velut panes, qui nostro dũ libantur ore, geminantur. BEO. Turbis autẽ esurientibus Saluator non noua creat cibaria, sed acceptis his quæ habuerunt discipuli, benedicit: quia veniens in carne non alia quàm prædicta sunt, prædicat, sed
D prophetiæ dicta mysterijs gratiæ grauidã demõstrat. Respicit in cælum, vt illuc dirigendã mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse quærendam. Frãgit & ante turbas, ponenda distribuit discipulis, quia legis & prophetiæ sacramẽta eis, vt per mundũ prædicẽt, patefecit. AMB. Non ociosè autẽ quæ turbæ supersunt à discipulis colliguntur: quia ea quæ diuina sunt apud electos, facilius possis quàm apud populos reperire. Beatus ille qui potest colligere, quę etiã doctis supersũt. qua ratione autẽ cophinos Christus 12. impleuit, nisi vt illud populi Iudaici solueret: quia manus eius in cophino seruierũt? hic est populus qui ante lutũ in cophinis colligebat, sed iam per crucẽ Chri-
E sti vitæ cęlestis operatur alimoniam. Nec paucorum hoc munus, sed omniũ est. nã per 12. cophinos tãquã tribuum singularum fidei firmamentum redundat.

Li. 6. in Luc. in c. de refe. turb. &c. inter med. & finem. to. 5.

Luc. 9. c. 36. inter me. & finem. to. 5.

Li. 6. in Luc. in c. de refe. turbar. &c. parũ à fine. tom. 5.

BEDA. Vel per cophinos 12. apostoli figurantur, & omnes sequentes doctores foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquiis cumulati.

Lu. 9. ca. 36. in Beda, parum à fine. tom. 5.

Et factum est cùm solus esset orans, erant cum illo & discipuli, & interrogauit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ? At illi responderunt, & dixerunt, Ioannẽ Baptistam, alij autem Eliam, alij vero, quia vnus propheta de priorib⁹ surrexit. Dixit autẽ illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus,

Petrus, dixit: Christũ Dei. At ille increpãs illos præcepit ne cui diceret hoc, dicẽs: quia oportet filiũ hominis multa pati, et reprobari à seniorib. et à principib. sacerdotũ & scribis, & occidi, & tertia die resurgere.

A

CYRIL. Sequestratus à populis Dominus, & seorsum positus vacabat orationibus. vnde dicitur: Et factum est cùm solus esset orans, &c. Formam enim in hoc seipsum constituebat, docens discipulos attem facilem doctrinalium dogmatum. Reor enim oportere populorum antistites etiam meritis præesse subditis suis in rebus necessariis iugiter conuersantes, & illa tractantes quibus Deus placatur.

Luc. 9. c. 37. in Beda, in princ. illius. tom. 5.

BED. Aderant autem discipuli Domino, sed ipse patrem solus orauit: quia possunt sancti Domino fidei amorisque societate cõiungi. vbique solus obsecrat, quia Dei consilium humana vota non capiunt, neque quisquã potest interiorum particeps esse cum Christo. CYRIL. Poterat autem orationis negocium turbare discipulos: videbant enim humanitus orare, quem olim viderant auctoritate diuina peragentem miracula. Vt igitur huius propelleret turbationem, eos interrogat, nõ quia nesciret ab exterintibus sibi collata præconia, sed vt eos à plurium opinione auferret, & rectam fidem eis insereret. vnde sequitur: Et inter. il. dic. Quem me di. es. turbæ?

Luc. 9. cap. 37. in Bed. parũ à prin. tom. 5.

BED. Pulchre Dominus fidem discipulorum exploraturus, prius turbarum sententiam interrogat, ne illorum cõfessio non veritatis agnitione probata, sed vulgi videatur opinione formata: nec comparata credere, sed instar Herodis de auditis hæsitare putẽtur. AVGV. de cons. Euang. Potest autem illud mouere, quòd Lucas Dominum interrogasse discipulos suos, quem illum dicerent homines, tunc dixit, cùm esset solus orans, & adessent etiam ipsi. porrò autem Marcus in via dicit illos hoc ab eodem interrogatos, sed hoc eum mouet, quia nũquã orauit in via.

Li. 2. ca. 53 in medio. illius. to. 4.

Li. 6. in Lu. in cap. de interrogatione Iesu, quem se esse dicant in prin. to. 5.

Opinio turbæ de Christo.

AMBR. Non est autẽ ocio sa turbæ opinio, quam discipuli respondent, cùm subditur: At illi respond. & dixe. Ioannem Bapt. quem decollatum sciebant. Alij autem Eliam, quem venturum putabant. alij autem quia propheta vnus de prioribus surrexit. Sed hoc quærere alterius prudentiæ est: nam si Paulo apostolo satis est nihil scire, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum, quid amplius mihi desiderandum est scire quàm Christum? CYRIL. Vide autem interrogationis elegantiam. Dirigit. n. prius eos ad extrinsecas laudes, vt eis euulsis veram opinionem generet. vnde cùm dixissent discipuli plebis opinionẽ, eorum sententiam interrogat, cùm subditur: Dixit au. il. Vos au. quem me es. dici. O quàm præcipuum illud Vos. Excipit eos ab aliis, vt eorum vitent opiniones. q. d. Vos qui censura mea vocati estis ad apostolatum testes miraculorũ meorum, quem me esse dicitis? Præuenit autem Petrus cæteros, fitque os totius collegij, eructatque diuini amoris eloquia, profertque fidei confessionem, cùm dicitur: Respõdens autem Petrus dixit, Christum Dei non ait simpliciter eum esse Christum Dei, sed magis cum articulo. vnde in Græco habetur, τὸν χριστὸν. Nã plures diuinitus vncti diuersimodè vocati sunt Christi. Quidã enim vncti fuerunt in reges, quidam in prophetas: nos autem per Christum sancto peruncti spiritu nomen obtinuimus Christi, sed vnus solus est, qui est Christus Dei & patris, quasi ipso solo proprium habente patrem qui in cælis est: & sic Lucas concordat

A quidem in sententiis cum Matthæo, qui narrauit Petrum dixisse: Tu es Christus fi. Dei viui. sed vtens breuiloquio, ait eum dixisse, Christum Dei.

Li. 6 in Luc. in ca. de interrogatione Iesu quem se esse dicant paulò à prin. tom. 5.

AMBR. In vno. n. hoc nomine, & diuinitatis & incarnationis expressio & fides est passionis. Complexus est itaque omnia, qui & naturam & nomen expressit, in quo summa virtutum est.

Notanda sententia.

CYRIL. Sed notandum quòd vnum confessus est esse Christum prudentissimus Petrus contra præsumentes Hemanuelẽ in duos Christos diuidere: Neque enim suscitatus est eos, di. Quem dicunt homines esse diuinum verbum? sed filium hominis, quem B Petrus confessus est esse filium Dei. In hoc ergo admirandus est, & dignus factus tam præcipuis honoribus: quia quem admiratus est in forma nostra, hunc credidit esse Christum patris scilicet hominem factum verbum quod processit de patris substantia.

Li. 6. in Lu. in cap. de eo quod Iesus præcepit discipulis ne eum manifestarent, parũ à princ. tom. 5.

AMBR. Dominus autem Iesus Christus prædicari se primò noluit, ne vllus strepitus nasceretur: vnde sequitur. At ille incre. eos &c. Multis ex causis iubet tacere discipulos, vt fallat principem mundi, vt declinet iactantiam, doceat humilitatem: ergo Christus noluit gloriari, & tu qui ignobilis natus es gloriaris? Simul ne rudes & imperfecti adhuc discipuli maximæ prædicationis molibus opprimantur. C Prohibentur ergo euangelizare eum Dei filium, vt euãgelizarent postea crucifixum.

Hom. 55. in Matth. inter princip. & med. tom. 2.

CHRYS. Oportune etiam Dominus tunc vetuit nulli dicere quòd ipse esset Christus, quatenus sublatis de medio scandalis, & crucis consummato patibulo, habitualiter imprimeretur audientium menti conueniens de eo opinio. nam radicatum semel & postmodũ euulsum, vix vnquàm denuo insitum retinebitur. Quod autem semel insitũ perseuerat immobile, de facili concrescit. nam si Petrus ex solo auditu scandalizatus est, quid quamplures paterentur, cùm audissent filium Dei esse, viderent autem cruci-D fixum & consputum? CYRIL. Oportebat ergo discipulos eum vbique terrarum prædicare. hoc enim erat opus electorum ab eo ad apostolatus officium. Sed vt sacra scriptura testatur, tempus est vnicuique rei. Decebat enim vt crux & resurrectio impleretur, & sic sequeretur apostolorum prædicatio. vnde sequitur: Hæc dicens, quia oportet, &c.

Mysterium insinuatur.

Li. 6. in Lu. in cap. de eo quod Iesus præcepit, ne eum manifestarent. tom. 5.

AMBR. Fortasse quia sciebat Dominus difficile passionis & resurrectionis mysterium etiam discipulos credituros, ipse voluit esse suæ passionis & resurrectionis assertor.

E *Dicebat autẽ ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suã quotidie, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illã. Nam qui perdiderit animam suam propter me, saluã faciet illam. Quid enim proficit homo, si lucretur vniuersum mũdum, se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat? Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris, & sanctorum angelorum. Dico autem vobis, verè sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.*

CYRIL. Ducum magnanimi strenuos in armis ad audaciam prouocant, non solum eis honores pollicendo victoriæ, sed etiam ipsum pati generosum esse

fatētes. Tale quid videmos docere Domioum Iesum Christum: prædixerat eoim apostolis quòd oporteret eum perpeti Iudæorum calumnias, occidi, & tertia die resurgere. Ne igitut putarent Christum quidem passurum persecutiones pro vita mūdi, eis verò liceret lentam vitā ducere, ostendit necessariò quòd per æqua certamina gradi decet cupientes eius gloriam obtinere. vnde dicitur: Dicebat autem ad omoes.

Luc. 9. cap. 48. in Beda, in princ. to. 5. Homi. 56. in vnt parum apria. to. 2.

BEDA. Pulchrè posuit ad omnes, qui superiora, quæ ad fidem Dominicæ natiuitatis vel passionis pertinent, cum solis discipulis seorsum egit.

CHRYS. Cùm autem Saluator sit pius & benignus, nullum inuitum aut coactum habere vult famulum, sed spontaneos & gratias agentes ei pro famulatu: & ideo neminem cogendo aut necessitatem imponendo, sed persuadendo & benefaciendo vniuersos volentes attrahit, di. Si quis vult.

BASIL. Vitam autem propriam in formam optimę conuersationis tradidit volentibus ei obedire, cū dicit: post me venire. Non obsecutionem corporalē insinuans (esset enim in omnibus impossibilis Domino iam in cælis existente) sed debitam cōuersationis pro posse imitationem. BED. Nisi autem quis à semetipso deficiat, ad eum qui supra ipsum est non appropinquat, vnde dicitur: Abneget semetipsum.

Luc. 9. c. 38. in Bed. circa prin. tom. 5.

BASIL. Abnegatio quidem sui ipsius est totalis præteritorum obliuio, & recessus à propriis volūtatibus. ORIG. Abnegat etiam aliquis seipsum, dum vitam prius in malitia consuetam alteratione debita commutat: puta qui dudum io lasciuia vixerat, abneget semetipsum lasciuum, cùm sit castus, & similiter abstinētia cuiuslibet criminis sui ipsius abnegatio est.

Abnegatio sui qualis sit.

BASIL. Appetitus autem mortis tolerandæ pro Christo, & mortificatio membrorum quę sunt super terram, & viriliter disponi ad omne periculum sustinendum pro Christo, & non affici quenquam ad vitam præsentem, hoc est tollere crucem suam. vnde subditur: & tollat crucem suam quotidie.

Theo. super illud: Tollat crucem suā. Homi. 32. in Euang. inter prin. & me.

THEO. Crucem hic dicit mortem exprobrabilem, innuens quòd si quis vult Christum sequi, non debet effugere propter ipsum etiam exprobrabilem mortem. GREG. in homil. Duobus etiam modis crux tollitur, dum aut per abstinētiam affligitur corpus, aut per compassionem afficitur animus.

GRAECVS. Rectè autem coniungit hæc duo, abneget semetipsum, & tollat crucē suam. Sicut enim qui paratus est ascendere crucem, sumit in mente sua mortis intentionem, sicque vadit noo æstimans amplius hanc vitā participare: ita qui sequi vult Dominum, primò debet abnegare seipsum, & sic tollere crucem, vt eius voluntas sit prompta ad omnem miseriam sustinendam. BASIL. In hoc igitur consistit perfectio, vt impassibiliter se habeat secundū affectum etiam ad ipsum viuere, & habeat in promptu mortis responsum, vt nequaquam in seipso cōfidat. Sumit autē exordium perfectio ab exteriorum alienatione, puta possessionem vel inanis gloriæ, vel præcisæ affectionis inutilium rerum. BED. Prædictam igitur crucem & quotidie tollere, & ea sumpta Dominum sequi iubemur, qui crucē propriam baiulauit. vnde sequitur: Et sequatur me. ORIG. Huius autem causam assignat, subdens: Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam, id est, qui vult secūdum vitam præsentem viuere, & propriam animam in sensibilibus conseruare, hic eam perdet, non deducens eam ad terminos beatitudinis. Econ-

Luc. 9. sup. illud: Tollat crucē suam & sequatur me.

Animæ perditio quomodo intelligeoda.

A trario autem subdit: Nam qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet illam, id est, qui negligit sensibilia intuitu veritatis, exponens se morti, hic tanquam animam perdens pro Christo eam potius saluabit. Itaque si animam saluari beatum est relatum ad eam quæ est in Deo salutem: debet esse & quædam bona perditio animæ, quæ fit intuitu Christi. Videtur etiā mihi persimile ei, quod est abnegare seipsum secundum prædicta decere perdere quēlibet propriam animam peccatricem, vt sumat eam quæ per virtutem saluatur. CYRIL. Quod autem incomparabiliter exercitiū patris Christi superet delicias & pretiosa mundi, insinuat subdens: Quid pro-B ficit homini si lucretur vniuersum mūdum, seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat? quasi dicat. Cùm aliquis aspiciens præsentē dulcedinem aut vtilitatem, renuit quidem pati, eligit autem splēdidè viuere si sit opulentus, quod inde sibi commodum erit cùm perdiderit animam? Transit enim huius mundi figura, & amœna velut vmbra discedunt. Non enim proderunt thesauri impietatis: eripit autem à morte iustitia. GREG. in homil. Quia ergo sancta ecclesia habet aliud tempus persecutionis, atque aliud pacis, Dominus vtraque tempora designauit in præceptis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima, quod significauit dicens: Qui perdiderit animam. C Pacis autem tempore ea quæ amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena, quod significauit dicens: Quid proficit homini? Plerunque autem labentia cuncta despicimus, sed tamē adhuc humanæ verecundiæ vsu præpedimur, vt rectitudinem, quam seruamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce. Sed huic quidem vulneri congruum Dominus subiungit medicamentum, dicens: Nam qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet.

Homi. 32. in Euang. parū ante med.

THEO. Erubescit Christum qui dicit: Nunquid credam crucifixo? Sed & sermones eius erubescit, qui Euangelij ruditatem contemnit: quòd autem hunc Dominus erubescet in regno suo, tale est: sicut D si aliquis paterfamilias habens seruum prauum erubescat eum nominare. CYRIL. Incutit autem eis timorem dicens se cælitus descensurum non in pristina humilitate & mensura proportionabili nobis, sed in gloria patris ministrantibus angelis. Sequitur enim: Cùm venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Pessimum igitur & damnosum notari inimicitia, & operis inertia, quando tantus iudex descenderit agminibus circunstantibus angelorum. Hinc autem percipias, quòd carne sumpta & sanguine filius non minus est Deus, quod se pollicetur in maiestate Dei patris venturum, & quòd ei tanquam iudici omnium ministrabunt angeli, qui E factus est homo similis nobis.

Theo. in hoc loco.

Erubescere Christū quis dicatur.

AMBR. Semper autem Dominos sicut erigit ad præmia futura virtutum, atque vtilem sæcularium rerum docet esse contemptum: ita etiam infirmitatem mentis humanæ, præsentium remuneratione sustentat. Arduum quippe est crucem tollere, & animā periculis, morti corpus offerre, negare quod sis, cùm velis esse quod non sis, raróque quamuis excelsa virtus futuris commutat præsentia: ergo bonus magister ne quis desperatione frangatur aut tædio, continuò se videndum fidelibus pollicetur, dicens. Dico autem vobis ve. sunt ali. hic stan. qui non gustabunt mortem, donec vi. regnum Dei.

Li. 7. in Luc. in princip. illius. to. 5.

THEO.

Teoph. Luc. 9. sup. illud: Donec videant regnum Dei.

A THEO. Id est, gloriam in qua iusti erunt: hoc aotem dixit de transfiguratione, quæ forma erat futuræ gloriæ: ac si diceret, sunt aliqui hic stantes, scilicet Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui non attingent mortem, donec in tempore transfigurationis videant, in qua gloria erunt qoi me confitentur.

Hom. 32. in euang. inter med. & fin.

GREG. in hom. Vel regnum Dei hoc loco præsens ecclesia vocator: & quidam ex discipulis vsque adeo in corpore victuri erant, vt ecclesiam Dei constructam conspicerent, & contra mundi huius gloriam erectam.

Li. 7. in Lu. paulò à prin. tom. 5.

AMBR. Itaque si & nos volumus mortem non timere, stemus vbi Christus est. Soli enim noo queunt gustare mortē, qui stare possunt cum Christo: in quo licet ex verbi ipsius qualitate perpendere, nec tenuem quidem sensum mortis habituros, B qui Christi videntur meruisse consortia. Certè mors corporis libando gustetur, vita animæ possidendo teneatur. Noo enim hic mors corporis, sed animæ denegatur.

Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, & assumpsit Petrum, Iacobum, & Ioannem, & ascendit in montem vt oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera: Et vestitus eius albus, & refulgēs. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses & Elias visi in maiestate: & dicebāt excessum eius, quem cōpleturus erat in Hierusalem. C

EVSEB. Cùm Dominus discipulis suis secundæ apparitionis suæ promulgauerit ingens mysterium ne solis verbis eredere viderētur, procedit ad opera, ostendens eis oculata fide imaginem regni sui: vnde dicitur: Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, & as. Petrum, Iac. & Ioann. & ascen. in montem, vt oraret.

Consensus Euangelicus.

DAMAS. Matthæus quidem & Marcus sexto die post factā promissionem discipulis, Lucas autem post octauum dicit celebratam fuisse transfigurationem, nec est dissonantia in dictis, sed qui sex numerauerūt demptis extremis (primo dico D & vltimo, quo pollicitus est, & quo fecit) medios, cōputauerunt. At qoi octo connumerauit, vtrunque prædictorum cōputauit. Sed cur non omnes, sed aliqui vocati sont ad hanc visionem? vnus quidem erat qui solus indignus erat diuinitatis visione, scilicet Iudas, secundum illud: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Si solus ergo esset dimissus, tanquam inuidus ad maiorem esset malitiam prouocatus. Proinde proditori tollit proditionis occasionem, cūm dimisit inferius reliquam apostolorum congeriem. Assumpsit autem tres, vt in duobus vel tribus testibus stet omne verbum. Petrum quidem assumpsit, volēs testimonium qood testatus fuerat, ei ostendere per pa- E tris testimoniom confirmari, & quasi præsidem futurum totius ecclesiæ. Sed Iacobum assumpsit tāquam moriturum pro Christo ante omnes discipulos. Ioānem verò tanquam theologiæ purissimū organom, vt visa gloria filij, quæ non sobiacet tempori, resonet illud: In principio erat verbum.

Li 7. in Lu. in cap. 1. parum ante med. tom. 5.

AMBR. Vel Petrus ascendit, qui claues regni cælorum accepit. Ioannes, qoi committitur mater: Iacobus qui primus solium sacerdotale conscendit.

Theop. super illud: Sunt quidam de hic stantibus, &c.

THEO. Vel assumit hos tanquam hanc rem celare potentes, & nulli alij reoelare. Ascendit autem in montem vt oraret: docens nos solitarios & ascendentes orare ad nihil terrenorum declinantes.

Li. 3. ca. 18. habet parùm.

A DAMASC. Aliter tamen orant serui, aliter orabat Dominus. Nam serui orantis oratio est per intellectus ascensum, ad eum, sed sacer intellectus Christi, qui secundū hypostasim Deo vnitus erat, manu docens nos ad ascensum quo per orationem ad Deum ascenditur & docens quòd aduersarius Dei non est, sed tanqoam principium veneratur genitorē: quinetiam alliciens tyrānum explorantem si Deus esset, quod miraculorum virtus prædicabat, quāsi sob quadam esca hamum contegeret: vt qui spe deificationis hamauerat hominem, corporis amictu decenter hamaretor, oratio est diuinæ reuelatio gloriæ. vnde sequitur: Et facta est, dum oraret, species vultus eios altera. CYRIL. Non tanquam corpore humanā for- B mam mutāre, sed quadam splendida gloria superueniente. DAMAS. Videns autem diabolus orationibos refulgentem, recordatus est Moysi, cuius glorificata est facies. sed Moyses quidem glorificatur extrinsecus adueniente gloria: Dominus autē ex innato gloriæ diuinæ fulgore. Cùm enim secundum hypostasis vnionem vna & eadē sit gloria verbi & carnis, transfiguratur non quasi accipiens quod nō erat, sed quod erat manifestans discipulis. vnde secundum Matthæum dicitor, quòd transfiguratus est corā eis, & qoòd facies eius refulsit vt sol: quod enim est in seosibilibus sol, hoc in intelligibilis Deus. Et sicot C sol, qui est lucis fons, de facili videri non potest, lux autem eius ex eo quòd ad terram peruenit, aspicitur: sic facies Christi intensius refulget vt sol, vestimēta aotem eius dealbātur vt nix. vnde sequitur: Et vestitus eius albus refulgens. Illustratus scilicet per diuinæ lucis participationem. His autem ita se habentibus, vt vnus ostenderetur Dominus noui & veteris testamenti, & hæreticorum ora obturentur, & fides fiat resurrectionis, necnon qui transfigurabatur viuorum & mortuorum Dominus crederetur, Moyses & Elias tāquam famuli assistunt Domino in gloria. vnde sequitur: Ecce duo viri lo. &c. Oportebat enim vt videntes conseruorum gloriam & fiduciam, mira- D rētur quidem piom Dominicum descensum, zelarēt verò eos qui prius laborauerānt, visuri amœnitatem futurorum bonorum, & magis fortificarētur in agonibus. nam qui laborum, nouerit emolumēta, labores facilius tolerabit.

Consonātia testamētorum.

CHRYS. Aliter quoque quoniam volgus asserebat eum esse Eliam, vel Hieremiam, vt discerneretur inter Dominum & famulos, & vt pateat eum non esse aduersarium Dei & legis transgressorem, eos sibi assistentes monstrauit: non enim legislator Moyses, & qui pro gloria diuina zelatus est Elias, astitissent ei, sed & propter virtutes virorū demonstrandas. Nam vterque pro mandatis diuinis quampluries se morti exposuerat. Volebat E etiam discipulos eos imitari in regimine populi, vt fierent mites sicut Moyses, & zelantes sicut Elias. Inducit etiam omnes vt ostendat crucis gloriā ad consolandum Petrum, & alios passionem timētes. vnde sequitur: Et dicebant excessum eius, quem completurus erat in Hierusalē.

Homi. 57. in Matth. non multū procul à prin. tom. 2.

CYRIL. Videlicet mysterium dispensationis in carne, necnō salutiferam passionem completam in venerabili cruce.

Li. 7. in Luc. cap. 1. inter prin. & med. tom. 5.

AMB. Mysticè autem post verba prædicta transfiguratio Christi ostenditur: quoniam is qui verba Christi audit & credit, resurrectionis gloriam videbit. Octaua enim die facta est & resurrectio: vnde & plerique psalmi pro octaua scribuntur. aut fortè vt ostenderet nobis quod dixerat: quòd is qui propter

vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illos IESVS: *Nolite prohibere. Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.*

CYRIL. Insidiatur diabolus multimodè diligentibus optimam vitam, & si quidem per carnales illecebras obsidere valeat alicuius mentem, affectus voluptatum exacuit: si quis autē hus effugerit laqueos cupidinis, gloriæ suscitat passionē, quę quidem passio vanæ gloriæ inuasit quendam apostolorum suorum. vnde dicitur: Intrauit autem cogitatio in eos, quis eo. esset ma. hoc enim cogitare, est cupientis cæteris superesse. Improbabile autem puto omnes discipulos hanc ægritudinem incurrisse, & ideo ne crimen aliquod contra aliquem discipulorum euangelista machinari videretur, exprimit indeterminatè dicens, quod intrauit in eos cogitatio.

Theoph. in hoc loco. THEOPH. Videtur autem hanc passionem ex hoc ortam fuisse, quòd dæmoniacum curare non valuerunt: eis de hoc altercantibus, vno dicente, quòd nō propter meam impotentiam, sed alterius curari non valuit, vt ex hoc accensa contentio fuerit, quis eorum maior esset. BEDA. Vel quia viderant Petrum, Iacobum & Ioannem seorsum ductos in montē, & Petro claues regni cœlorū promissas fuisse, rati sunt vel ipsos tres cæteris, vel Petrum omnibus esse prælatum, vel quia tributi solutione Petrum ipsi domino pacificatum viderant, ipsum præ cæteris arbitrabantur præferendum. Sed diligens lector hanc intra eos quæstionem etiam antè didrachma redditum inueniet fuisse versatam. Deniq; Matthæus hoc in Capharnaum memorat esse gestum: dicit autem Marcus, Et venerunt Capharnaum, qui cùm in domo essent interrogabat eos, quid in via tractabatis? At illi tacebant. Siquidem inter se in via disputauerāt quis illorum esset maior. CYRIL. Dominus autem qui nouit saluos facere videns in mēte discipulorum super hoc cogitationem exortā, velut quandam amaritudinis radicem, priusquam augmentū susciperet, radicitus eam euellit. cùm enim inchoant passiones in nobis, facile deuincuntur: sed auctæ, difficilè sunt mobiles vnde sequitur: At Iesus vi. &c. Discat qui nudum hominem putat esse Iesum, se errasse: quamuis enim verbum caro factum sit, mansit tamē Deus. Nam solius Dei est posse rimari corda & renes. quod autem puerum assumpsit, & ponebat penes se, agebatur causa vtilitatis apostolorum & nostræ. Depascitur enim inanis gloriæ morbus vt plurimum eos qui præeminent in hominibus alijs. Puer autem sinceram gerit mentem, immaculatum cor, & manet in simplicitate cogitationum; non ambit honores, nec nouit cuiusuis prærogatiuæ modum, nec refugit videri in minus se habere, nō multam gerit seueritatem in mente & corde. Tales autem Dominus amplexatur & diligit, & propè se dignatur habere, quasi qui elegerunt quæ sua sunt sapere. Ait enim: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. vnde sequitur: Et ait il. quicunque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit. q.d. quando vna & eadem est merces honorantibus sanctis, siue forsan minimus sit, siue præclarus honore & gloria, quia in eo Christus suscipitur, quomodo non vanum est petere inuicem fungi prærogatiua. BEDA. In hoc autem vel simpliciter pauperes Christi ab his qui velint esse maiores pro eius docet honore suscipiendos, vel malitia paruulos istus esse suadet. vnde cū diceret: Quicunq; susceperit puerū istum, addit, in nomine meo, vt scilicet formam virtutis quam natura duce puer obseruat, ipsi pro nomine Christi rationis industria sequantur. Sed quia & se in puero suscipi docet, & ipse puer natus est nobis, ne putaretur hoc esse solū quod videbatur, subiunxit: Et quicunque me receperit, recipit illum qui me misit. Talem se vtique ac tantum credi volens, qualis & quantus est pater.

Tesus videt cogitationes.

Nota mysteriū verborum.

Luc. 9. x. 40. in Beda hoc loco tom. 5.

Luc. 9. x. 40. in Beda super illud: apprehendens

puerum sumens. Pauperes Christi qui sint.

Li. 7. in Luc. in cap de responsione Iesu respondentis paulo apprime tom. 5. AMBR. qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit: & qui imaginem Dei recipit, Deum recipit. Sed quia imaginem Dei nō poteramus videre, facta est nobis per incarnationem verbi præsens, vt reconciliaretur nobis quæ supra nos est diuinitas.

CYRIL. Adhuc autem magis insinuat promissi verbi intentionem, dicens: Nam qui minor est inter vos omnes, hic maior est. Quod de modesto dicit, qui nihil de se sublime putat propter honestatem.

Theoph. super illud: vidimus quendam in nomine tuo, &c. THEOPH. Quia ergo Dominus dixerat, Qui minor est inter vos omnes, hic maior est, timuit Ioānes ne fortè malum aliquod fecerit, propria potestate quendam hominem prohibentes. nam prohibitio non minorem prohibentem ostendit, sed maius aliquid sapientem. vnde subditur: Respondens autem Ioannes dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum. Non quidem inuidentes, sed operationem miraculorum diiudicantes: non enim cum eis miraculorū potestatem acceperat, neque eum Dominus miserat sicut illos, neque Iesum in omnibus sequebatur. vnde subdit: Qui non sequitur te nobiscum.

Li. 7. in Luc. in cap de responsione Iesu respondentis pro remotione tom. 5. AMBROS. Ioannes enim plurimum diligens, & ideo redamatus plurimum, excludendum putet beneficio eum, qui non vtatur obsequio.

Auctor miraculorum gratia. CYRIL. Sed oportebat magis pensare nō huuc ipsum esse miraculorum auctorem, sed gratiam, quæ est in eo qui in virtute Christi miracula perficit. Quid autē si non cōnumerentur apostolis, qui Christi gratia coronantur? Multæ sunt differētiæ Christi donorū, sed quia tradiderat Saluator potestatē apostolis, vt spiritus immundos eijcerēt, putauerūt nulli aliorum quàm sibi solis licere concessam gerere dignitatem: & ideo accedunt sciscitantes si liceat & alijs hoc agere.

Li. 7. in Luc. in cap. de responsione Iesu respondentis paulo apprime tom. 1. AMBROS. Non reprehenditur autem Ioānes, quia amore faciebat, sed docetur, vt nouerit infirmorum esse firmorūmque distantiam. Et ideo Dominus & si fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos. vnde sequitur: Et ait ad il. Ies. Noli prohi. Qui enim non est aduer. vos pro vo. est. Bene Domine. nam & Ioseph, & Nicodemus occulti discipuli propter metum, in tempore tamen suum tibi officium non negauerunt, sed tamen quia alibi dixisti, qui non est mecum aduersum me est, & qui mecū non colligit, dispergit: aperi nobis, ne videatur esse contrarium. & puto quia si quis mentium cōsideret scrutatorem, non debeat dubitare vniuscuiusque factum mente discerni. CHRYS. Illic enim cùm dixit: Qui non est mecū, aduersum me est, ostēdit diabolum & Iudęos sibi esse contrarios: hic autem ostēdit eūm qui in nomine Christi dęmones eijciebat, in parte cum eis existere. CYRIL. q.d. Pro vobis qui Christum diligitis, sunt qui prosequi volunt quæ ad ipsius gloriam spectant, eiusdem gratia coronari.

Theoph. in hoc loco. THEOPH. Mirare autem Christi virtutem, qualiter per indignos, & nō discipulos, & eius gratia operatur: sicut & per sacerdotes sanctificantur homines.

quamuis sacerdotes sancti non fuerint.

Lib. 7. in Lu. in cap. de responsione Iesu respuētu, & c. paulò ante mediū. tom. 5.

Christi virtus miranda.

AMBR. Cùm autem hic eos qui possunt per manus impositiooem immundis impeiare spiritibus in nomine Iesu, negét esse prohibendos, secundū Marthæum dicit his, Non noui vos. Sed aduertere debemus nō esse sententiarum discordia, msed illud censeri, quòd non solum officij in clericis, sed etiam virtutis opera requirantur, tantúmque esse Christi nomen, vt etiam parum sanctis opituletur ad præsidiū, & si non ad gratiam: vnde nemo purgati hominis sibi gratiam vendicet, in quo æterni oominis virtus operata sit. non enim merito suo diabolus, sed odio sui vincitur.

Lu. 9. c. 40. in Beda in fine illius. tom. 5.

BEDA. Itaque in hæreticis & malis catholicis oon sacramenta communia, in quibus B nobiscum sunt, & aduersus nos ooo suor, sed diuisionem paci veritatique contrariam, qua aduersum nos sunt, & Dominum noo seqouotur, nobiscum detestari & prohibere.

Factum est autem dum complerentur dies assumptionis, & ipse faciem suam firmauit, vt iret in Hierusalem. Et misit nuncios ante conspectum suum, & euntes intraucrunt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Hierusalem. Cùm vidissent autē discipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicamus vt ignis descendat de cælo & consu- C *mat illos? Et cōuersus increpauit illos, dicēs, Nescitis cuius spiritus estis: filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Et abierunt in aliud castellum.*

CYRIL. Cùm immineret tēpus quo decebat Dominum peracta passione salubri cælū ascendere, decreuit ascēdere Hierosolymam. vnde dicitur: Factū est autem, &c. TITVS. Quia ibi oportebat verum agnom offerri, vbi figuralis agnus immolabatur. Dicit autem firmauit faciem suam, id est, non huc & illuc ibat, nec perambulabat vicos & municipia: sed iter tenebat, versus Hierusalem.

Lu. 9. ca. 41. in Beda circa prin. to. 5.

Argumentum contrà paganos.

BEDA. Cesseot ergo pagani quasi hominem videre crucifixum, quem D & tempus suæ crucifixionis cōstat quasi Deum præuidisse, & quasi sponte crucifigēdus locum quo crucifigēdus erat, firmata facie, id est, obstinata atq; imperterrita mente petisse. CYRIL. Misit aotem nūcios paraturos ei, & comitibus eius hospitiū: qui cū iuissent ad terram Samaritanorum, ooo fuerunt admissi. vnde sequitor: Et mi. non. ante cōspectum suū, & euntes intrauerunt in ciui. Samari. vt para. il. & nō recc. illum.

Li. 7. in Luc. in cap. de responsione Iesu respuentis ante mediū. tom 5.

AMBROS. Disce, quia recipi noluit ab his, quos sciebat nō simplici mente coouersos. Nam si voluisset, ex indeuotis deootos fecisset. sed Deus quos dignatur: vocat, & quem vult, religiosum facit. Cur autem non receperuot, Euangelista memorat, E dicens: Quia facies eius erat euntis in Hierusalem.

Theophyl. in hoc loco.

THEOPH. Sed si intelligamos quòd propter hoc illum non receperunt, quia ire Hierusalem determinauerat: inueniuntur hi excusati qui non receperunt eum. Sed dicendum est, quòd in hoc quod dicit Euāgelista: Et non receperūt illū, intelligitur illud quòd neque in Samariam venit, deinde quasi aliquo interrogante; quare non receperunt ipsum, neq; eos adiuit, soluens hoc dicit: non quia impotens esset, sed quod illuc ire nolebat, sed magis Hierosolymam.

Lu. 9. ca. 41. in Beda, parum à prin. tom. 5.

BEDA. Vel Hierusalem ire conspiciunt, & Samaritani Dominum non recipiunt: non enim contuntur Iudæi Samaritanis, vt Ioannes ostendit.

A CYRIL. Sed cùm Dominus qui ante omoia nouerat, sciret quòd eius nuncij non essent à Samaritanis recipiendi, ideo tamen præcepit eis quod præcederent: quia mos erat ei omnia satagere erga profectum discipulorum. Asceodebat quidem Hierosolymam propinquante tempore passionis: vt igitur quādo pati eum viderent noo scandalizarentur, cōsiderantes quòd oportet patientes esse cum cōtumelias iofer unt aliqoi, præmisit quasi quoddam præludium Samaritanorum repulsam. Profuit autē eis & aliter. Futuri enim erāt doctores orbis terrarum, ciuitates & villas percurreotes ad prędicandom euangelicam doctrinam, quibos aliquando occurrerent aliqui minime recipientes sacram prædicationem: quasi non B concedentes secū commorari Iesum. Docuit igitur eos quòd diuinam annunciantes doctrinam pleni esse debebant patientia & mansuetudine.

Patientia suadetur.

Non autem hostiles & iracundi, & in peccantes in eos atrociter insurgentes: sed adhuc non erant tales, imò zelo feruido concitati, volebant ignem de cælo super eos deducere. Sequitur: Cùm vi. au. dis. eius, &c.

Li. 7. in Lu. in cap. de responsione Iesu respuētu, & c. ante mediū to. 5.

AMBRO. Sciebant enim & Phinees reputatum ad iustitiam, quia sacrilegos interemerat, & ad preces Eliæ ignē descendisse de cælo, vt prophetæ vindicaretur iniuria.

Lu. 9. ca. 41 in Beda, parum à princ. tom. 5.

BEDA. Sancti enim viri qui optimè scirent mortem istam, quæ animā dissoluit à corpo- C re, nō esse formidandam, sed eorum tamen animum qui illam timerēt oōnulla peccata morte punierūt: quo & viuentibus vtilis metus incuteretor, & illos, qui morte pooiebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum quod augeri posset, si viuerent.

Li. 7. in Lu. in cap. de responsione Iesu respuentis & c. tom 5.

AMBROS. Si vindicetur qui timet, viodictam oon quærit qui non timet: similiter ostenditur nobis, in apostulis fuisse merita prophetarum, quando eandē sibi potestatem, quam Propheta meruit, impetrandi iure prę somont: & beoe prę sumunt, quòd ad sermonem suum ignis de cælo descenderet, quoniam filij sunt tonitrui. TITVS. Censetur autem ab eis multo iustius esse, Samaritanos perire Dominum oon ad- D mittētes, quàm quinquaginta, seruum excludere tētantes. Dominus autem io eos non commouetur, vt ostenderet, quia nō habet vltionis studium perfecta virtus, nec vlla sit iracūdia, vbi plenitudo charitatis. Nam oec excludenda est infirmitas, sed iuuāda: procul sit à religiosis indignatio, procul à magnanimis cupiditas vltionis. vnde sequitur: Et cou. incr. il. & di. Nes. cu. spi. estis.

Lu. 9. ca. 41. in Bed. super illud: Increpauit eos & dixit. tom. 5.

BEDA. Reprehendit io eis Dominus non exemplum prophetæ sancti, sed ignorantiā vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus, animaduertens, eos non amare correctionem, sed odio desiderare vindictam. Itaq; postea quàm eos docuit quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso E etiam Spiritu sancto, non defuerunt tales viodictæ, quamois multo rarius, quàm in veteri testameoto: quia sicut sequitur, Filius ho. non ve. ani. perde. sed salu. quasi dic. Et vos ergo, qui eius spiritu signati estis, etiam acta eius imitamini, nunc piè consulentes, sed in futuro iustè iudicantes.

Li. 7. in Lu. in cap. de responsione Iesu respuētis, & c. inter prin. & med. tom 5.

AMBROS. Non enim semper io eos, qui peccauerunt, est vindicandum, quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. Denique Samaritani citius credideront, à quibus hoc loco igois arcetur.

Factum est autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocunq; ieris. Dixit illi Iesus:

confusionem mentis eius, ex qua hoc proferebat, ostendens, dixit: Nesciens quid diceret. A

Li. 2. ca. 56. parū à fine. tom. 4. AVGV. de con. Euang. Quòd autem hic Lucas dixit de Moyse & Elia, & factum est dum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor, bonū est nos hic esse: non debet putari contrarium ei, quod Matthæus & Marcus ita coniunxerunt Petrum hæc suggessisse, quasi adhoc Moyses & Elias, cū Domino loquerentur. non enim expresserunt quod tunc, sed tacuerunt potius quod iste addidit, illis discedentibus hoc Petrum Domino suggessisse. THEO. Petro autem dicēte, Faciamus tria tabernacula, Dominus tabernaculum non manufactum fabricat, & in eum ingreditur cum prophetis. vnde sequitur: Hæc autem illo loquente facta est nubes & obumbrauit eos: vt ostenderetur quod non minor est patre. Sicut enim in veteri testamēto in nube habitare Dominus dicebatur, sic & nunc nubes suscepit Dominum, non caliginosa, sed lucida. BASIL. Nam obscuritas legis transierat sicut enim fumus ab igne, sic nubes à luce causata est. Verum quia nebula signum trāquillitatis est, quies futuræ māsionis ostenditur per nubis operimentum. AMBR. Diuini enim spiritus est obumbratio ista, quæ non caligat affectibus hominum, sed reuelat occulta. ORIG. Hanc autem gloriam discipuli sufferre nequeuntes, procubuerunt humiliati sub potenti dextera Dei nimium timentes, cùm scirent quod dictum fuit Moysi: Non videbit homo faciem meam & viuet. vnde sequitur: Et ti. intran. il. in nu. AMBR. Cognosce autem nubem istam non coacti aëris caligine piceam, & quæ cælum tenebrarum horrore subtexat, sed lucidā nubē quæ nos non pluuialibus aquis immadidet, sed de qua mentes hominum in voce Dei omnipotentis emissa fidei ros rigauit. Sequitur enim: Et vox fa. est de nube di. hic est filius meus dilectus. Non Elias filius, non Moyses filius, sed hic est filius quem solum videtis.

Consensus euangelicus.

Theophyl. in hoc loco.

Li. 7. in Lu. ca. 1. paulò ante finem. tom. 5.

Cap. 17. Matthæi tract. 4. à medio.

Li. 7. in Lu. cap. 1. paulò ante finem. tom. 5.

Nubes lucida.

B

C

CYRIL. Qualiter ergo oportet eum qui reuera filius est, factum vel creatum existimare? Deo patre desuper intonante, hic est filius meus. q.d. non vnus ex filiis, sed qui verè & naturaliter est filius, ad cuius exemplar alij sunt adoptiui. Illi ergo iussit obedire cum subdit: Ipsum audite. Et magis quàm ad Moysen & Eliam: quia Christus est finis legis & prophetarum. vnde signanter Euangelista subdit: Et dum fieret vox, inuen. est Ie. so.

D

THEO. Ne scilicet putaret aliquis hoc quod dictum est, hic est filius meus dilectus, de Moyse vel Elia fuisse prolatum. AMAR. Recesserunt ergo illi vbi cœperat Dominus designari: tres etiam in principio videntur, vnus in fide: perfectæ enim fidei vnū sunt. Ergo & illi quasi recipiuntur in Christi corpus, quia & nos vnum erimus in Christo Iesu, aut fortasse, quia lex & prophetæ ex verbo.

E

Theop. Luc. 9 sup. illud: Hic est filius meus dilectus.

THEO. Quæ autem ex verbo cœperunt, in verbo definunt: per hoc enim innuit quòd vsque ad tempus aliquod lex & prophetæ apparerent, sicut hic Moyses & Elias. Postmodum autem solus Iesus illis recedentibus. nam nunc euangelium manet transactis legalibus. BED. Et nota sicut Domino in Iordane baptizato, sic etiam in mōte glorificato totius Trinitatis mysterium declarari: quia gloriam illius quam in baptismate confitemur, in resurrectione videbimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, illic apparet in columba: quia qui nunc simplici corde fidem, quam percipit, seruat, tunc luce aper-

Li. 7. in Luc. cap. 1. circa finem to. 5.

Theo. super illud: Inuentus est Iesus solus.

Luc. 9. e 38 in ved. parū à fine. to. 5.

Trinitatis mysteriū.

tæ visionis quæ crediderat, contemplabitur.

ORIG. Non volt autem Iesus dici quæ ipsius spectant ad gloriam ante suam passionē. vnde sequitur: Et ipsi tacuerūt, &c. Offensi enim fuissent, & præcipuè vulgus si vidisset crucifigi eum, qui sic fuerat glorificatus. DAMAS. Hoc etiā præcipit Dominus, sciens discipulos imperfectos, qui nōdum fortiti erāt plenam spiritus participationem, ne corda aliorum, qui non viderant, subuerterentur tristitia, & ne proditor incitaretur ad inuidiæ rabiem.

Factum est autem in sequenti die descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magister, obsecro te respice in filium meum: quia vnicus est mihi. Et ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum. Et rogaui discipulos tuos vt eiicerent illud: & non potuerunt. Respondens autem Iesus, dixit, O generatio infidelis & peruersa, vsque quo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filiū tuū. Et cùm accederet, elisit illum dæmonium, & dissipauit. Et increpauit Iesus spiritum immundum & sanauit puerum, & reddidit illum patri eius. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei.

BED. Loca rebus congruunt. In monte orat Dominus, transformatur discipulis arcana suæ maiestatis aperit, in inferiora descendens, turbæ occursu excipitur. vnde dicitur: Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, &c. Sursum patris vocem pandit, deorsum spiritus malos expandit. vnde sequitur: Et ecce vir de turba exclamauit, dicēs, Magister, obsecro te, respice in filium meum, &c. Luc. 9. cap. 39. in Bed. in prin. to. 5.

TIT. Videtur mihi sapiens quidem hic esse, non enim dixit Saluatori, Fac hoc, vel illud, sed respice: hoc enim sufficit ad salutem: sicut propheta dicebat, Respice in me, & miserere mei. Et dicit, In filium meum, vt rationabilem demonstret inuerecundiam, quòd solus in multitudine clamat. Addit: Quia vnicus est mihi. quasi dicat, nullus alius expectatur futurus remedium senectutis. Cōsequenter explicat passionem, vt audientem moueat ad pietatem, dicens: Et ecce spiritus apprehendit eum, &c. Deinde videtur criminari discipulos. Sed magis respondet quòd iustè verecundiam deposuerit, dicens: Et rogaui discipulos tuos vt eiicerent illud, & nō potuerunt. q.d. non potes quod leuiter ad te peruenerim, stupenda est dignitas tua, nec statim te molestaui, ad discipulos tuos accessi primo: nunc quia non curauerunt, cogor proficisci ad te. vnde & Dominus nō ipsum, sed genus incredulum increpat. Sequitur: Respondens autem Iesus, &c. Filiorum amor.

CHRY. Sed hunc hominem multum infirmari in fide Euangeliorum scriptura ostendit ex pluribus, ex eo scilicet quod dixit: Adiuua incredulitatē meam: & (si potes) & ex eo quòd Christus dixit, Credenti omnia possibilia sunt. CYRIL. Vnde melius puto incredulū reputatū dæmoniaci patrem, quòd & sacros Apostolos obiurgauit, dicens eos non posse imperare dæmonibus: potius autem erat honorando Deum ab eo petere gratiam, annuit enim veneratus. Qui autem dicit debilitari erga virtutem quæ est in spiritus malignos eos qui à Christo adepti sunt potestatem eiiciendi eos, gratiam magis calumniantur, Homi. 58. in Matth. aliquantulum ante mediū. tom. 2.

Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primum ire, & sepelire patrē meum. Dixitq; ei Iesus: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autē vade & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renunciare his, qui domi sunt. Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro: aptus est regno Dei.

CYRIL. Et si munificus sit omnium Dominus, non simpliciter & improuidè singulis dat superna & diuina dona, sed illis, qui digni sunt, recipere, qui scilicet animam suam alienant à maculis prauitatū: & hoc nos docet angelicorum verborum virtus, cùm dicitur, Factum est autem, &c. Primò quidem plurima continetur in accessu inertia, consequenter ostēditur, quòd plenus sit impudentia nimia: neque. n. simpliciter Christum sequi petebat, sicut alij plures de populo, sed magis insiliebat ad apostolicas dignitates, cùm Paulus dicat: Non assumat quisquam sibi honorem, sed à Deo vocatus. (*Temeritas arguitur.*) ATHA. Ausus etiam fuit æquiparare se incomprehensibili Saluatoris potestati, dicens: Sequar te quocunque ieris. eo quòd sequi Saluatorem simpliciter ad eius audiendam doctrinam possibile est humanæ naturæ proprietate, qua fungitur erga homines: non est autem possibile secum concurrere vbilibet existenti. ipse nanq; incomprehensibilis est, & non circunscribitur loco.

CYRIL. Alio quoque modo non immeritò recusabilem facit eum: decebat enim ipsum crucem suā accipere ad sequendum Dominum, & abrenunciare præsentis vitæ affectibus: & hoc Dominus in eo reprehendit, non vituperans, sed corrigens. Sequitur: Et ait il. Ie. Vul. fo. ha. &c. (*Theoph. in hoc loco.*) THEOPH. Quia enim viderat Dominum multum populum adducentem, putauit, quòd ab eis haberet pretium, & quòd si ipse Dominum sequeretur, posset pecuniam cōgregare.

(*Luc. 9. cap. 41. in Beda à med. to. 5.*) BEDA. Vnde dicitur ei: Quid me propter diuitias & lucra huius sæculi cupis sequi, cùm tantę sim paupertatis, vt nec hospitiolum quidem habeam, & non meo vtar tecto? CHRYS. Aspice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonstrat, Non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam aliud talium.

CYRIL. Mystica autem significatio, vulpes, & volatilia cæli, malignas & astutas potestates dęmonum vocat, quasi dic. Quando vlupes & volatilia in te mansionem habent, qualiter Christus in te requiescet? Quid commune est luci & tenebris?

ATHA. Vel in hoc Dominus magnitudinem sui muneris docet, quasi dic. Omnia generabilia loco circunscribi possunt, verbum verò Dei incomprehensibilis potestatis est. Et ideo ne dicas: Sequar te quocumq; ieris. Cæterum si velis discipulus fieri, abdices irrationabilia, eo quòd impossibile est eū, qui moratur in irrationabilitate, verbi discipulum fieri.

(*Li. 7. in Lu. in cap. de responsione Iesu respuētis, &c. circa med. tom. 5.*) AMBRO. Vel vulpes hæreticis comparat, fallax quippe animal, & insidijs semper intentum, & rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil ociosum, nihil patitur esse securum, eo quòd intra ipsa hospitia hominum prædam requirunt. Ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circunscriptionibus suis alios decipere conātur. hoc animal neque mansuescit vnquam. vnde Apostolus ait, Hęreticum post vnam & secundam correctionem deuita. (*Hæreseos detestatio.*) volucres vero cęli frequēter ad nequitiæ, spiritualis similitudinem deriuantur, & veluti nidos quosdā struunt in pectoribus improborum, & ideo dominante versutia in affectibus singulorum, nulla potest diuinitatis esse possessio. Vbi autem mentem probauerit innoxiā, supra ipsum quodammodo vim suæ maiestatis reclinat, quia profusiore quadam gratia bonorū pectoribus insonatur. Sic igitur non videtur conuenire rationi, vt simplicem fidelémque ipsum arbitremur, qui Domini dignatione respuitur, cū indefessi famulatus obsequium spopondisset. Sed Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus, nec obsequium eius admittitur, cuius nō probatur officiū, circunspectum etenim fidei debet esse hospitium, ne dū infidelibus nostræ domus interna reseramus, in alienam perfidiam improuida credulitate labamur. Itaque vt aduertas Deum non cultus aspernantē esse, sed fraudis, qui repudiauit fraudulentum, elegit innocentem. Sequitur: Ait autem ad alterum: Sequere me. Sed hoc dicit ei, cuius patrē iam sciebat mortuum. vnde sequitur: Ille autem dixit, Domine, &c. (*Luc 9. cap. 41. in Beda super illud: Domine permitte me primū ire. t. 5.*) BEO. Non discipulatum respuit, sed expleta primum paterni funeris pietate, liberior assequi desiderat. AMBR. Sed Dominus quos miseratur, aduocat. vnde sequitur: Dixitque Iesus, Sine vt mor. se. &c. (*Lib 7. in Lu. in ca. de responsione Iesu respuētis, &c. à medio, tom. 5.*) Cùm religiosum humani corporis sepeliendi acceperimus officium, quo paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi vt intelligas humana posthabenda diuinis? bonum studium, sed magis impedimentum: nam qui partitur studium, deriuat affectum, qui diuidit curam, differt profectum. ergo prius sunt obeunda quæ maxima: nā & apostoli, ne occuparentur studio dispensandi, ministros pauperibus ordinarunt. (*Hom. 28 in Mat. à medio illius tom. 2.*) CHRVSO. Quid autem magis necessarium paternis exequijs? quid facilius? cùm non esset multum temporis dandum, per hoc docemur, (*Altitudo mandatorum Dei ostenditur.*) quòd minimum temporis frustra ducere non decet, & si mille cogentia sint, imò pręferre spiritualia cūctis admodum necessarijs. Diabolus enim insistit attentus, volens aliquem aditum inuenire, & si modicā sumat negligentiam, magnam operatur pusillanimitatem. (*Li. 7. in Luc. in cap. de responsione Iesu respuētis, &c. parum à fine illius. tom. 5.*) AMBR. Non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud consortibus relinquitur, hoc mandatur relictis: quomodo autē mortui sepelire mortuos possunt? nisi geminam hic intelligas mortem: vnam naturæ, alteram culpæ. Est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, Deo viuimus.

(*Homi. 28. in Mat. à med. tom. 2.*) CHRV. Cùm ergo dixisset, mortuos suos, ostendit hunc non esse mortuum eius: puto. n. de numero infidelium fuisse defunctum. (*Li. 7. in Lu. in cap. de responsione Iesu respuētis, &c. circa finem. tom. 5.*) AMBR. Aut quia sepulchrum patēs est guttur impiorum, memoria eorum abolenda præscribitur, quorum simul cum corpore meritū occidit: nec reuocatur ab officio patris filius, sed fidelis à perfido communicatione secernitur. nō interdictum est muneris, sed religionis mysterium, communionem nobis cum gentibus mortuis nō futuram. CHRV. Vel aliter: Erat. n. pater senectute grauatus, putabat autem honestum aliquid agere, dum proponeret obseruare ei debitam pietatem, secundum illud: Honora patrem tuum, & matrem tuam. vnde vbi vocatus est ad euangelicum mysterium, dicente Domino: Sequere me, quęrebat inducias, quæ

sufficere possent ad decrepiti patris sustentationem, dicens: Permitte mihi primum ire, & sepelire patrē meum, non quòd defunctum patrem sepelire rogaret, neq; enim Christus hoc aspere volente impediſſet, sed dixit, sepelire, id est, sustētare in senectute, vsque ad mortē. Sed Dominus ad eum dixit: Sine mortuos sepelire mortuos suos, erāt enim & alij curatores lineæ parentelæ astricti, sed vt æstimo mortui, eo quòd nondum Christo crediderant. Hinc percipe, quòd præferenda sit pietas, qua Deo tenemur amori parentum, quibus reuerentiam exhibemus, quia per eos geniti sumus. Sed omnium Deus, cùm non essemus, ad esse nos conduxit: parentes autem facti sunt ministri introitus ad esse. AVGVS. de con. Euang. Hæc ergo dicebat Dominus illi, cui dixerat, Sequere me. Alius verò discipulus misit se in medio, cui nemo aliquid dixerat. vnde sequitur: Et al. ait. Sequar te Domine, &c. Ne fortè, quomodo fieri solet, quærāt me.

Pietas in Deum præferenda.

Lib. 2. cap. 23. tom. 4.

A B

CYRIL. Imitanda autem huiusmodi promissio, & omni laude plena, sed quærere renunciare his, qui domi sunt, licentiando se ab eis ostēdit, quòd vtcunque diuisus sit à Domino, dū hoc perfectā dire proposuerit mente. nam velle consulere proximos non consensuros huic proposito, indicat se vtcunque labantem, propter quod Dominus hoc improbat. Sequitur: Ait ad ill. Ies. Ne mit. &c. Apponit manum aratro, qui affectuosus est ad sequendum: tamē respicit retro, qui dilationem petit occasione redeundi ad domum, & cum propinquis conferendi.

AVGV. de verb. Dom. Quasi diceret: Vocat te oriēs, & tu attendis occidentem. BEDA. Manum etiam cuilibet in aratrū mittere, est quasi quodam cōpunctionis instrumēto, ligno & ferro Dominicæ passionis duritiem sui cordis atterere, atque ad proferēdos bonorū operum fructus aperire: quam si quis excotere incipiens, cum vxore Loth ad ea, quę reliquerat, respicere delectatur, futuri iam regni munere priuatur. GRAE. Crebri nanque intuitus eorum, quę deseruimus, propter consuetudinem trahunt ad retroacta. Violentum enim quid visus est ad retinendum sibi. nonne habitus ex visu, ex habitu verò natura nascitur? Naturam verò amouere, vel alterare difficile: nā etsi paulisper declinet coacta, redit ad seipsam velociter. BEDA. Si autem secuturus Dominū discipulus, quia vel domi renunciare velit, arguitur, quid fiet illis, qui nulla vtilitatis gratia sæpe visitant domos illorum, quos in mundo reliquerunt.

Serm. 7. à med. to. 10.
Luc. 9. cap. 41. in Beda parū à fine.

Visus est quid violētum.

Luc. 9. cap. 41. parum à fine. tom. 5.

C D

CAPVT X.

POST *hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos, & misit illos, binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quo erat ipse venturus. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate autem Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.*

E

CYRIL. Certificauerat Deus per prophetas, quòd euangelij prædicatio salutaris comprehensura erat non solum Israël, sed etiam Gentium greges. Et ideo à Christo post 12. apostolos, & alij 72. sunt instituti. vnde dicitur: Post hæc autem designa. Domi. &c. BEDA. Bene 72. mittuntur, quia totidem mundi gentibus euangelium prędicandum erat, vt quomodo 12. primo propter 12. tribus Israël, ita & hi propter exteras gentes destinarentur imbuendas.

Luc. 10. cap. 42. in Bed.

circa princi. tom. 5.

AVGVST. de quæst. Euang. Sicut etiam 24. horis totus orbis peragitur, atq; illustratur, ita mysterium illustrandi orbis per euangelium Trinitatis in 72. discipulis intimatur: ter enim 24. septuaginta duo faciunt. BEDA. Sicut autem 12. apostolos formam episcoporū præmonstrare, nemo est qui dubitet, sic & hos 72. figuram presbyterorum, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est, tametsi primis ecclesię tēporibus, vt apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, vtriq; vocabantur & episcopi: quorum vnum sapientię maturitatem, aliud industriam curæ pastoralis significat. CYRIL. Huius etiam forma in verbis Moysi figurabatur, qui iubente Deo 70. elegit, quibus Deus spiritum infundebat: In Numeris etiam scriptum est de filijs Israël, quòd venerunt in Elim, quod interpretatur, ascensus, & erant ibi 12. fontes aquarum, & 70. palmæ. Quoniam autem ad augmentum spirituale, reperiemus 12. fontes, scilicet sacros apostolos, à quibus haurimus salutis scientiam, sicut à fontibus Saluatoris, & 70. palmas, hos scilicet, qui nunc destinati sunt à Christo. Est. n. palma arbor bonæ medullæ, bene radicata, & fertilis, & semper nascens in aquis, alta simul, & frondes porrigens sursum. Sequitur: Et mi. il. bi.

Lib. 2. quæst. 14. tom. 4.

Luc 10. cap. 42. in Beda in prin. to. 5.

Mos ecclesiæ primitiuæ.

GREGOR. in hom. Binos in prędicatione discipulos mittit, quia duo sunt præcepta charitatis. sci licet amor, & proximi. Et minus quàm inter duos charitas haberi nō potest: quatenus hoc nobis tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum nō habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. ORIGEN. Sicut etiam ex 12. bini & bini numerati fuerunt, vt in eorū catalogo Matthæus ostēdit: quòd enim bini famularentur, Dei verbo antiquum esse videtur. Eduxit enim Deus Israël de Ægypto pro manus Moysi & Aaron, Iosue quoq; & Caleph concordantes, pacauerunt prouocatum à 12. exploratoribus populum. vnde dicitur: Frater à fratre adiutus, vt ciuitas vallata. BASIL. Simul etiam per hoc indicauit, quòd si aliqui pares sunt in spiritualibus donis, hoc nō sinet in eis prævalere propriæ opinionis passionem. GREGO. in hom. Bene autem subditur: Ante fa. su. in om. ci. &c. Prædicatores autem suos Dominus sequitur, quia prædicatio prȩuenit, & tunc ad mentis nostrę habitaculum Dominus venit, quando verba exhortationibus præcurrunt, atque per hoc veritas in mente suscipitur. Hinc prædicatoribus Esaias dicit: Parate viam Domini rectas facite semitas Dei nostri. THEOPH. Designauerat autem Dominus discipulos propter multitudinē doctoribus indigentem: sicut enim nostri agri spicati multos messores desiderant, sic qui crediturī erant, innumerabiles existentes, multis doctoribus indigebant. vnde sequitur: Mes. quid mul. CHRYS. Sed qualiter messem vocat, cùm res ad præsens exordiū sumatur? nundum tacto aratro, aut sulcis productis, de messibus tractat: poterant enim discipuli vacillare, & secum meditari, & dicere, qualiter nos numero breui emendare poterimus totum mundum: idiotæ sophistas, muniti nudi, dominantes subditi? Ne igitur cōsideratione tantum turbarentur, vocat euangelium messem. q. d. Parata sunt omnia: mitto vos ad paratam collectionem fructuum, eodem die & serere potestis, & metere. Sicut ergo colonus exiens ad messes

Hom. 17. in euang. circa princip.

Prædicatores bini & bini.

Hom. 17. in euang. parū à princip.

Theoph. non remotiùs in cap. 10. Luc.

Messis euāgelij.

A messes, lætatur, sic etiam vos multo amplius, & alacrius uacessarium est exire in mundum: nam hoc negotiom messis est, agros nobis exhibens præparatos.

Homi. 17. in Euang. non multum remoti à prin.

GREGOR. in homil. Sed non sine graui mœrore loqui possumus, quod subditur: Oper. au. pau. &c. quia & si sunt qui bona audiant, desunt qui dicant. Ecce mundus sacerdotibus plenus, sed tamen in messe Dei ratus valde reperitur operator, quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officij non implemus.

Luc. 10. cap. 42. in Beda super illud: Messis multa, operarij autem.

BED. Sicut autem messis multa est omnis turba credentium, ita operarij pauci sunt apostoli, & imitatores eorum, qui mittuntur ad messem.

CYRIL. Sicut autem agri spaciosi messores multos exigũt, sic & multitudo crediturorom Christum. vnde B subdit: Ro. er. Do. mes. vt mit. ope. in mes. suam. Illud autem attende, quòd cùm dixisset, Rogate Do. messis, vt mittat operarios in messem suã, ipse postmodum hoc peregit. Ipse igitur est Dominus messis, ac per eum, & cum eo Deus pater omnibus dominatur.

Homi. 33 in Matth. inter prin. & medium tom. 2.

CHRYSO. Multiplicauit autem postmodum cos, non addens ad numerum, sed concedens virtutem. Insinuat autem, quòd magnum donum est, operarios mitti in messem diuinam, per hoc, quòd dicit, dominum messis super hoc esse rogandum.

Hom 17. in euang. super illud: rogate dominũ messis.

Doctrina moralis.

GREGO. Per hoc etiam ioducendi sunt subditi, vt pro suis pastoribus rogent, vt digna eis operari valeant, nec ab exhortatione torpeat lingua. Sepe enim C pro sua nequitia prædicantium restringitur lingua. Sæpe verò ex subiectorum culpa agitur, vt eis, qui præsunt, prædicationis sermo subtrahatur.

Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculum; neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam salutaueritis.

CYRIL. Narrat Lucas consequenter 70. discipulos vendicasse sibi à Christo apostolicam eruditionem, modestiam, innocentiam, æquitatem, nihilque mundanorum sacris prædicationibus præferre: aspirare autem adeo ad fortitodinem mentis, vt nullum terribilium formident, neque ipsam mortem. D vnde dicit, Ite.

Homi. 34 in Mat. aliquãtulũ à princip. tom 2.

CHRYSO. Erat enim inter omnia pericola eorum solatiom virtus mittentis eos: & ideo dicit: Ecce ego mitto vos. q. d. Hoc sufficit ad consolationem vestram, hoc sufficit ad sperandum, & non timendum superuenientia mala, quæ significat subdens, sicut agnos inter lupos. ISID. Abbas: Denotans in discipolis simplicitatem & innocentiam: nam debacchantes, & sua enormitate iniuriantes naturæ, non agnos appellat, sed hœdos.

Li. 7. in Lu. circa. de missione discipulorum ad prædicandũ. paulo a prin. tom. 5.

AMBR. Contraria autem sunt sibi ista animalia vt alia ab alijs deuorentur, id est, agni à lupis, sed bonus pastor lupos gregi suo timere non nouit. Ideóq; isti discipuli non in prædam, sed ad gratiam dirigun- E tor: solicitudo enim pastoris boni efficit, vt lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo, agnos inter lupos, vt compleretur illud, Tunc lupi, & agni simul pascentur.

Homi. 34. in Mat. nõ multum remote à prin. to. 2.

CHRYS. Hoe enim fuit manifestum indicium preclari triumphi, vt cùm circondati essent discipuli Christi ab hostibus, quasi agni inter lupos, eos tamen conuerterentur.

Lu. 10 ca. 42. in Beda super illud: Mitto vos sicut agnos inter tom. 5.

BED. Vel specialiter lupos vocat scribas & pharisæos, qui sunt clerici Iudęorũ.

Li. 7. in Luc. in cap. de missione discipulorum ad prædicãdũ. aliquantulũ à prin. tom. 5.

AMBR. Vel lupis sunt hæretici cõparandi. Lupi enim bestię sunt qoę insidiantor ouilibus, & circa pastorales versantur casas. Habitacula domorum intrare non audent, somnum, canum ablentiam, aut desidiam pastorum explorãt, in ouiũ guttur inuadunt, vt A cito strangulent, feri, rapaces, natura corporis rigidiores, vt se facilè nõ possint inflectere: impetu quodam suo feruntur, & ideo sæpe deludontur. Si quem priores hominem viderint, vocem eius quadam naturæ vi feruntur eripere: si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur.

Hæretici lupis comparantur.

Sic hæretici insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa casas nocturno tempore: semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi nebulis prauæ interpretationis obducunt: stabula tamen Christi intrare non audent, & ideo nõ sanantur, sicut coratus est ille in stabulo, qui incidit in latrones. Explorant pastoris absentiam: quia præsentibus pastoribus oues Christi incursare non possunt. B Quadam etiam mentis iotentione duri & rigidi, nequaquam solent à suo errore deflectere. quos scripturæ verus interpres Christus illudit, vt in vanum suos effundant impetus, & nocere nõ possint. qui si quem versuta disputationis suæ circumscriptione præueniunt, faciunt obmutescere: mutus est enim qui verbum Dei non eadem, qua est gloria, confitetur. Caue igitur ne tibi vocem tollat hæreticus, ne priorem nõ ipse deprehenderis, serpit enim dum latet eios perfidia: si autem commenta impietatis eius agnoueris, iacturam piæ vocis timere non poteris. Guttur inuadunt, vitalibus vulnus affigunt, dom animam petunt.

Reprehensio prouotum prælatorum.

Si etiam andies aliquem sacerdotem dici, & rapinas C eius cognoscis, foris ouis, intus lupus est, qui humanæ necis insaturabili crudelitate rabiem suã desiderat explere.

Homi 17 in euang super illud: ecce ego mitto vos.

GREGO. in homil. Multi enim cùm regiminis iura suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt, terrorem potestatis exhibent. Et quia charitatis viscera non habent, domini videri appetunt, patres se esse minimè recognoscunt, humilitatis locum in elationem dominationis immutant. Contra quæ omnia considerandum nobis est, quia sicut agni inter lupos mittimur, vt sensũ seruantes innocentiæ, morsum malitię non habeamus. Qui enim locom prædicationis suscipit, mala inferre nõ debet, sed tolerare. Quem & si quando zelus rectitudinis exigit, vt erga D sobiectos sæuiat, intus paterna pietate diligat, quos foris quasi insequendo castigat. Qood tunc rector bene exhibet, cùm terrenæ cupiditatis honoribus nequaqoam mentis colla supponit. vnde subditur: Nolite portare sacculum, neque peram. GREG. Naz. Quorum summa est, vt adeo virtuosi existant, quòd non minus propter vitę modum, quàm propter eorũ verbum euãgelium proficiat.

Homi. 17. in euang super illud: Nolite possidere aurum, &c.

GREG. in hom. Tanta enim prædicatorum debet esse in Deo fiducia, vt præsentis vitæ sumptibus quamuis non prouideat, tamen sibi hos non deesse certissimè sciat. Ne dum mens eios occupatur ad temporalia, minus alijs prouideat æterna. CYRIL. Sic igitor præceperat, nec E de ipso subiecto curam habere, cùm dixerat: Mitto vos sicut agnos inter lupos. Nec etiam concessit solicitos esse erga extrinseca corpori, cùm dixit: Nolite portare sacculum, neque peram. Nec etiam concessit portare aliquid eorum, quæ nondum vnita sunt corpori. vnde subdit: Neqoe calceamenta. Non solom autem sacculũ & peram portare prohibuit, sed nec aliquam studij distractionem permisit assumere, qui nec ob obuiantium salutationem distrahi voluit. vnde subdit: Et neminem per viam salutaueritis. Quod & dudum ab Eliseo dictum fuit. quasi dic. Recto tramite ad opus procedite, non alternantes benedictionibus benedictiones. Damnum enim est expendere tempus prędicationibus competens frustra,

Li. 7. in Lu. in ca. de prohibitione salutationis in via à medio. tom. 5.

præter in rebus necessarijs. AMBROS. Non ergo hic Dominus prohibuit, quòd beneuolentiæ displiceret officium, sed quòd persequendæ deuotionis intentio plus placeret. GRÆGOR. Nazian. Mandauit etiam hoc eis Dominus ad verbi gloriam, ne videretur in eis magis vigere posse blanditias, voluit etiam eos non esse sollicitos in verbis alienis.

Homil. 17. in Euang. inter prin. & med. Officium prædicationis.

GREGO. in hom. Hæc autem verba si quis etiam per allegoriam velit intelligi: pecunia clausa in sacculo est sapientia occulta. Qui igitur sapientiæ verbum habet, & hoc erogare proximo negligit, quasi pecuniam in sacculo ligatam tenet. Perperam verò onera sæculi, per calceamenta mortuorum operum exempla significantur. Qui ergo officium prædicationis suscipit, dignum non est, vt opus sæcularium negociorum portet: ne dum hoc eius colla deprimit, ad prædicanda cælestia non assurgat: nec debet stultorum operum exempla conspicere, ne sua opera quasi ex mortuis pellibus credat munire, ne scilicet quia alios talia fecisse considerat, se etiam facere licenter putet. AMBROS. Nihil etiam Dominus in nobis mortale vult esse. Mortale enim atque terrenum calceamentum Moyses iubetur soluere, cùm mitteretur ad populum liberandum. Quòd si quem mouet, qua ratione in Ægypto calceati iubentur edere agnū, apostoli autem sine calceamento ad prædicandum Euangelium diriguntur? Is considerare debet, quia in Ægypto positus debet adhuc morsus cauere serpentis: multa enim venena in Ægypto. Et qui typo pascha celebrat, patere potest vulneri: qui autem minister est veritatis, venena non trepidat.

Li. 7. in Lu. in c. de missione discipulorum ad prædicandū à medio illius tom. 5.

Homi 17. in Euang. inter prin. & medium.

GREGO. in hom. Omnis autem qui salutat in via, ex occasione salutat itineris, non ex studio optandæ salutis. Qui igitur non amore æternæ patriæ, sed præmiorum ambitu salutem audientibus prædicat, quasi in itinere salutat, quia ex occasione, & non ex intentione salutem audientibus exoptat.

In quamcunq; domum intraueritis, primum dicite, pax huic domui, & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illū pax vestra: sin autem, ad vos reuertetur. In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domū. Et in quamcunq; ciuitatē intraueritis, & susceperint vos, mãducate quæ apponūtur vobis, & curate infirmos, qui in illa sūt, & dicite illis: Appropinquabit in vos regnum Dei. In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam puluerem, qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos. Tamen hoc scitote quia appropinquauit regnū Dei. dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quàm illi ciuitati.

Pax mater omnium bonorum.

CHRYSO. Bonorum omnium mater pax est, sine qua cætera inania sunt, propter quod Dominus discipulis intrantibus domos, illico pacem iussit proferre, tanquam bonorum indicium, dicens: In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. AMBRO. Vt scilicet pacis perferamus nuncium, ipse primus ingressus pacis benedictione celebretur. CHRYSO. Vnde pontifex ecclesiæ tradit eam, dicens, Pax vobis. Implorant autem pacem sancti, non solum eam, quæ versatur inter homines

Li. 7 in Lu. In ca. de prohibitione salutationis in via. à medio. tom. 5.

A adinuicem, sed & eam, quæ pertinet ad nosipsos. Nam sæpius in pectore bellum gerimus, & nullo molestante turbamur, nec non praua desideria contra nos crebrò insurgunt. TITUS. Dicitur autem, pax huic domui, scilicet habitantibus domum, omnes alloquantur, maiores pariter & minores, neque tamen indignis vestra salutatio diriget. vnde subditur: Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra. q. d. Vos quidem proferetis verbum, res autem pacis applicabitur meo iudicio vbicumq; dignum esse videbitur. Si quis autem non sit dignus, non estis delusi, nec verborum vestrorum gratia perijt, imò reciprocatur ad vos. Et hoc est quod subditur: Sin autem, ad vos reuertetur.

B

Homi. 17. in Euang. inter prin. & med. Pax prædicatorum.

GREGO. Pax enim quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requiescet in domo, si in ea fuerit quisquam prædestinatus ad vitam, & cæleste verbum sequitur, quod audit: aut si nullus audire voluerit, ipse prædicator sine fructu non erit, quia ad eum pax reuertitur, & ei à Domino pro labore sui operis merces recōpensatur. Si autem pax nostra recipitur, dignum est, vt ab eis terrena stipendia consequamur, quibus patriæ cælestis præmia offerimus. vnde sequitur: In eadem autem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Ecce qui peram & sacculum portari prohibuit, sumptus & alimenta ex eadem prædicatione concedit. CHRYS. Sed ne aliquis diceret, Consumo res proprias parando aduenis mensam: illum primo intraotem facit tibi pacis donum offerre, cui nihil est æquale, vt scias te maiora, quàm des, suscipere. TITUS. Vel aliter continua. Quia non estis constituti iudices eorum, qui sunt digni vel indigni, edatis & bibatis quæ vobis offeruntur ab eis. Dimittite autem mihi eorum, qui vos recipiunt, examen, nisi vobis quoque sit notum, non esse ibi filium pacis, tunc enim fortassis retrocedere debetis.

C

Theoph. in hoc loco.

THEOPH. Vide igitur qualiter discipulos mendicare instituit, & pro precio eos nutrimentum habere voluit. nam subditur: Dignus enim est operarius mercede sua. GREGO. Sunt enim iam de mercede operarij ipsa alimenta sustentationis, vt hic merces de labore prædicationis inchoëtur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandū est, quòd vni nostro operi duæ mercedes debentur: vna in via, quæ nos in labore sustentat, alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat. Merces itaque, quæ in præsenti recipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque prædicator non ideo prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem accipiat, sed ideo mercedem recipere, vt prædicare sufficiat. Quisquis nanq; ideo prædicat, vt hic laudis, vel muneris mercedem recipiat, æterna mercede se priuat.

D

Homil. 17. in Euang. super illud: Dignus est operarius mercede sua.

Li. 7. in Luc. in c. de prohibitione salutationis in via. circa fin. tom. 5.

E

AMBRO. Subditur virtus alia: ne de domo ad domum quis vaga facilitate demigret. Sequitur enim: Nolite transire de domo in domum, vt scilicet amore hospitali seruemus constantiam, neque aliquam amicitiæ necessitudinem facilè resoluamus.

Super illud: In quamcumq; ciuitat. intraueritis.

BEDA. Descripto autem diuersæ domus hospitio, quid iam in ciuitatibus agere debeant, docet: pijs scilicet in omnibus communicare, ab impiorum verò per omnia societate secerni. vnde sequitur: Et in quamcumque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

Theo. in hoc loco.

THEOPH. Quamuis modica existant & vilia, nihil amplius inquirentes, denunciat etiam eis, vt operantes mira-

tes mira-

tes miracula, homines ad suas prędicationes attrahe-rēt. vnde subdit: Et curate infirmos, qui in illa sunt. Et dicite illis: Appropinquauit in vos regnū Dei. Si enim prius curaueritis, deinde docueritis, prosperabitur sermo, & homines credēt regnū Dei appropinquare: non enim curarētur, nisi hoc aliqua virtus diuina perficeret. Sed etiam cùm secundū animam curantur, appropinquat in eos regnū Dei, quod longè est ab eo, cui dominatur peccatum. CHRYS. Vide autem dignitatem apostolorum, nihil sensibile mandantur proferre, qualia qui circa Moysen & prophetas, scilicet bona terrena, sed quædam noua & mirabilia, scilicet regnum Dei. MAXI. Dicitur autem, appropinquauit, non vt ostendat tēporis breuitatē, neque enim regnū Dei venit cum obseruatione, sed ostendit dispositionem hominum ad regnum Dei, quod quidem potentia est in omnibus credentibus, actu verò in his, qui respuunt corporalem vitam, & solam eligunt spiritualem, qui dicere possunt, Viuo autem non ego, sed viuit in me Christus.

Homi. 33 in Matt. parùm ante med. tom. 2.

Profectus euangelij.

AMBR. Deinde docet excutiendum de pedibus puluerem, si quis recipiendos ciuitatis hospitio non putauerit, dicens: In quācunque ciuita intraue. &c.

Li. 7. in Luc. in c. de prohibitione salutationis in via. in fine illius. tom. 5.

BEDA. Vel ad contestationē terreni laboris, quem pro illis inaniter susceperunt, vel vt ostendatur, vsq; adeò se ab ipsis nihil terrenum quærere, vt etiā puluerem de terra eorum non sibi patiantur adhærere: vel per pedes ipsum opus & incessus prædicationis significatur: puluis verò, quo aspergūtur, terrenæ leuitas est cogitationis, à qua & sūmi doctores immunes esse nequeunt. Qui ergo spreuerit doctrinam, labores, & pericula docentium, ad testimonium suæ damnationis inflectunt. ORIG. Extergendū ergò puluerem pedum in eos quodāmodo dicunt, Puluis peccatorum vestrorum meritò veniet super vos. Et attende quòd quæcunque ciuitates non suscipiunt apostolos, sanámque doctrinā, habent plateas, iuxta illud: Lata est via quæ ducit ad perditionem.

Luc. 10. cap. 42. in Beda. super illud: In quamcunque ciuit. intrau. to. 5.

THEO. Et sicut recipiētibus apostolos appropinquare regnum Dei dicitur in beneficium, sic non recipientibus in præiudicium. vnde subdit: Tamē hoc scitote quia appropinquauit regnū Dei. Sicut aduētus regis est quibusdam ad pœnam, quibusdam verò ad honorem. vnde de eorū pœna subditur: Dico autem vobis, &c. EVSEB. Nam in ciuitate Sodomorum non caruerunt angeli hospitiu, sed Loth inuentus est dignus eos hospitari. Si ergo ad accessū discipulorū nec vnus inuenietur in ciuitate, qui eos recipiat, quomodo non peius erit ciuitate Sodomorum? Hic sermo docebat eos audacter aggredi regulā paupertatis: non enim posset consistere ciuitas, & villa, nec vicus sine aliquo incola notu Deo. Nam nec Sodoma subsisteret non reperto Loth, quo recedente tota repentè perijt. BEDA. Sodomitæ quoque ipsi etsi hospitales fuerint inter cætera carnis animæque flagitia, nulli tamen apud eos tales hospites, quales apostoli, reperti sunt, & Loth quidem aspectu, & auditu iustus erat, non tamē aliquid docuisse, aut signa fecisse perhibetur.

Theop. in hoc loco.

Lu. 10. c. 42. in Beda sup. illud: Sodomis remissius erit quàm ciuitati illi. tom. 5.

Comparatio pulchra.

Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere sedentes pœniterent. Veruntamen Tyro, & Sidoni remissius erit in iudicio, quā vobis. Et tu Capharnaum vsque ad cælum exaltata, vsque ad infernū demergeris. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.

A

AMBRO. Docet Dominus grauiori pœnæ obnoxios fore, qui euangelium non sequēdum, quàm qui legem iudicauerunt esse soluendam, dicens: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida. BEDA. Corozaim, Bethsaida & Capharnaum, Tyberias quoque, quā Ioannes nominat, ciuitates sūt Galilææ, sitæ in littore laci Genezareth, qui ab euāgelistis mare Galilææ, vel Tyberiadis appellatur. plangit ergo Dñs has ciuitates, quæ post tanta miracula atq; virtutes non pœnituerunt, peioresque sunt Gētilibus naturale tantum ius dissipantibus: quia post descriptæ legis contemptū, filium quoque Dei & gloriam eius spernere non timuerunt. vnde sequitur: Quia si in Tyro & Sidone, &c. In cilicio, quod de pilis caprarum contexitur, asperam peccati pungentis memoriam significat. In cinere autem mortis considerationem, per quam in puluerem redigimur, demonstrat. Porrò in sessione humilitatem propriæ conscientiæ significat. Impletum autem videmus hodie dictum, scilicet Saluatoris, quia Corozaim & Bethsaida præsente Dño credere noluerunt. Tyrus autē & Sidon, & quōdam Dauid ac Salomoni amici fuere, & post euangelizātibus Christi credidere discipulis. CHRY. Deplorat autem Dñs has ciuitates ad nostrum exemplum, eo quòd effusio lachrymarum, & gemitus amarus super patientes insensibilitatem doloris, non modicum antidotum est, & ad correctionem patientium, & ad remedium ingemiscentium super eos. Non solum autem per deplorationem inducit eos ad bonū, sed etiam per terrorem. vnde sequitur: Veruntamen Tyro, & Sidoni remissius erit, &c. Hus & nos audire debemus: non enim solis illis, sed etiam nobis peius iudicium statuit, nisi receperimus intrantes ad nos hospites, quorum puluerem præcepit excutere. Cùm autem plurima signa fecisset Dñs in Capharnaum, & eam incolā habuisset, videbatur super alias ciuitates exaltata: sed propter incredulitatē cecidit in ruinam. vnde sequitur: Et tu Capharnaum, vsque in cælum, &c. vt scilicet iudicium sit proportionabile honori. BEDA. Duplex autem in hac sententia sensus est. Vel ideo ad infernum demergeris, quia contra prædicationem meam superbissimè restitisti, vt scilicet intelligatur in cælum exaltata per superbiam. Vel ideo quia es exaltata vsque ad cælum meo hospitio, & meis signis, maioribus plecteris supplicijs: quia his quoq; credere noluisti. Et ne quis putaret hanc increpationem vel tantūmodo ciuitatibus vel personis conuenire, quæ Dominum in carne videntes spernebant, & non omnibus, qui hodie quoque euangelij verba despiciunt, consequēter adiunxit, dicēs: Qui vos audit, &c. CYRIL. Per quod docet quicquid per sanctos apostolos dicitur, acceptandum esse: quia qui illos audit, Christum audit. Ineuitabilis ergo pœna hæreticis imminet, quia apostolorum negligunt verba. sequitur enim: Et qui vos spernit, &c. BEDA. Vt scilicet in audiendo quisque vel spernendo euangelij prædicationem, non viles quasque personas, sed Dominum Saluatorem, imò ipsum patrem spernere se, vel audire disceret. nā sequitur: Qui autem me spernit, &c. Quia in discipulo magister auditur, & in filio pater honoratur.

Li. 7. in Luc. in c. de condemnatione contemptorū euangel. in prin. tom. 5.

Lu. 10. c. 42. in Bed. sup. illud: Væ tibi Corozaim. tom. 5.

B

C

Hom. 38. in Mat. à med. tom. 2.

D

Lu. 10. c. 42. in Bed. super illud: Et tu Caphar. vsque ad cælū. tom. 5.

E

Luc. 10. cap. 42. in Beda. super illud: Qui vos audit, &c. t. 5.

AVGVS. de verb. Do. Si autem sermo Dei ad vos quoque peruenit, & in eo loco vos constituit videtē

Ser. 14. circa princ. to. 10.

Lu.10.c.42. in Beda sup. illud, Qui vos spernit, &c. tom.5.

ne sperñatis nos, ne ad illum perueniat, quod nobis feceritis. Beo. Potest & ita intelligi: Qui vos spernit, me spernit, id est, qui non facit misericordiã vni de fratribus meis minimis, nec mihi facit. Qui autẽ me spernit, nolens credere filium Dei, spernit eum, qui me misit, quia ego & pater vnum sumus.

Titvs. Simul autem in hoc discipulos consolatur, quasi dicat, Non dicatis, cur imus passuri contumelias? accommodatè linguam, ego præbeo gratiã, in me vestra redundat contumelia.

Reuersi sunt autem septuaginta duo cũ gaudio, dicentes: Domine, etiã dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Videbam sathanã sicut fulgur de cælo cadentem. Ecce dedi vobis potestatẽ calcãdi super serpẽtes, & scorpiones, & super omnẽ virtutẽ inimici, & nihil vobis nocebit. Verũtamẽ in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subijciũtur: gaudete autẽ quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.

Cyril. Supra dictum est, quòd Dominus misit discipulos gratia Spiritus sancti insignitos, & facti prædicationis ministri, potestatẽ super immũdos spiritus acceperunt: nunc autem reuersi cõfitentur honorantis eos potentiã. vnde dicitur: Reuersi sunt autem septuagintaduo cum gaudio, dicentes, Domine, etiã dæmonia subijciuntur, &c. Videbantur quidem gaudere magis quòd facti sunt miraculorum auctores, quã quòd facti erant prædicationis ministri. Erat autem melius eos gaudere in illis, quos ceperãt, sicut vocatis per ipsum dicit Paulus, Gaudium meum, & corona mea. Greg. 23. Moral. Mirè autem Dominus vt in discipulorum cordibus elationẽ premeret, indicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit, vt in auctorẽ superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. vnde sequitur: Videbã sathanam sicut fulgur de cælo cadentem, &c.

Lib. 23. sup. illud: Iob 32. Inspiratio omnipotentis dat. ca. 4. in nouis exem. Basilien.

Basil. Dicitur Sathanas, eo quòd aduersatur bono, hoc enim significat nomen hebraicũ, sed diabolus dicitur, eo quòd cooperatur nobis in malo, & accusator sit. Natura eius est incorporea, locus aëreus.

Lu. 10. c. 42. in Bed. super illud: Videbã sathanã sicut fulgur. tom. 5.

Bed. Non autem dicit, Modò video, sed prius videbã, quando corruit, Quòd autem ait, Sicut fulgur, vel præcipitem de supernis ad ima lapsum significat, vel quia deiectus adhuc trãsfigurat se in angelum lucis. Titvs. Se autem dicit vidisse tanquam iudicem, qui nouit incorporeorum passiones. vel dicit, Sicut fulgur, quia natura fulgidus erat vt fulgur, sed factus est tenebrosus propter affectũ: quia quod Deus fecit bonum, hoc ipse in se alterauit in malum.

Basil. Supernæ enim virtutes non sunt naturaliter sanctæ, sed secundum analogiam diuini amoris mensuram sanctificationis sortiuntur. Et sicut ferrũ positum in igne non desinit esse ferrum, vehementi tamen flammæ vnione tam effectu, quàm aspectu in ignẽ pertransit: sic & almæ virtutes ex participatione eius, quod est naturaliter sacrum, insitam habent sanctificationem: neque enim cecidisset sathanas, si natura fuisset insusceptibilis mali. Cyril. Vel aliter: Videbam sathanã sicut fulgur de cælo cadentem, id est, ab vltima virtute in extremã fragilitatẽ. Nam ante Saluatoris aduentũ subegerat sibi orbem, & ab omnibus colebatur: sed cùm vnigenitũ verbũ Dei de cælo descendit, corruit tãquam fulgur, quia conculcatur ab adorãtibus Christum. vnde sequitur: Et ecce dedi vobis potestatem calcandi, &c.

Angeli quomodo sancti.

A Titvs. Serpentes quidem aliquando figuraliter in deserto mordebãt Iudæos, & necabãt eos, eo quòd infideles erant. venit autem qui serpentes illos perimeret æneus serpens crucifixus: vt si quis credens in eum prospexerit, liberetur à morsibus, & saluetur.

Chry. Deinde ne putaremus hoc dici de bestijs, subiunxit: Et supra omnem virtutem inimici.

Lu. 10. c. 42. in Beda super illud: Ecce dedi vobis potestatem. Mysticus sensus literæ.

Bed. Hoc est, omne genus immundorum spirituum de obsessis corporibus eijciendi. & quantum ad ipsos, subdit: Et nihil vobis nocebit. Quãuis & ad litterã possit accipi. Paulus. n. à vipera inuasus nihil mali patitur, & Ioannes hausto veneno non læditur. Hoc autem inter serpentes, qui dẽte, & scorpiones, B qui cauda nocent, distare arbitror, quòd serpentes apertè sæuientes, scorpiones clancolo insidiãtes, vel homines, vel dæmones significent. vel serpentes, qui inchoãdis virtutibus venena prauæ persuasionis obijciunt, scorpiones, qui cõsummatas virtutes ad finẽ vitiare intendunt. Theo. Vel serpentes sunt qui visibiliter nocent, veluti fornicationis, & homicidij dæmon: qui verò inuisibiliter nocẽt, scorpiones vocant, sicut in vitijs spiritualibus. Greg. Nyssen. Voluptas enim serpens dicitur in scriptura, cuius natura est, quòd si caput eius muri stricturam attigerit, totum sequẽs corpus ad se trahit: sic natura necessarium concessit homini domicilium, sed per hanc neC cessitatem aggrediẽs voluptas animũ, ad immoderatum quendam ornatum peruertit, ad hoc subsequẽtem auaritiam trahit, quã impudicitia sequitur. i. vltimum mẽbrum, & cauda bestialitatis. Sed quemadmodum non est per caudã serpentem retrahi, sic non est incipiendũ ab vltimis ad euellendum voluptates, nisi quis priorẽ aditũ obturet militiæ. Ath. Deludunt autem nunc per Christi virtutẽ pueri voluptatem, quæ quondã seducebat grandæuos, & virgines perseuerant, conculcantes serpentinæ voluptatis fallacias. Sed & quidem ipsum aculeum scorpionis, id est, diaboli cõculcantes, scilicet mortem, nõ timueD runt interitum, verbi gratia martyres facti: plerique verò postpositis terrenis libero gressu conuersantur in cælis, principem aëris non timentes.

Theoph. in hoc loco.

Titvs. Sed quia lætitia, qua eos lætos videbat, inanem gloriam sapiebat: gaudebant enim quòd quasi sublimes effecti, terribiles hominibus & dæmonibus erant. Ideo Dominus subiungit: Veruntamẽ in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis, &c. Bed. De subiectione spiritũ cùm caro sint, gaudere prohibẽtur: quia spiritus eijcere, sicut & virtutes alias facere, interdum nõ est eius meriti, qui operatur, sed inuocatio nominis Christi hoc agit ad condemnationem eorum, qui inuocant, vel ad vtilitatem eorum, qui vident & audiunt. Cyril. Sed cur Domine E non sinis lætari in honoribus à te collatis, cùm scriptũ sit: In nomine tuo exultabunt tota die? Sed Dominus eos ad maius gaudiũ erigit. vnde subdit: Gaudete autem quia nomina, &c. Bed. Quasi dicat, Non oportet vos de dæmonum humiliatione, sed de vestra sublimatione gaudere. Salubriter autẽ intelligendum est, quòd siue cælestia, siue terrestria quis opera gesserit, per hoc quasi litteris annotatus, apud Dei memoriã sit æternaliter affixus. Theo. Scripta sunt enim nomina sanctorum in libro vitæ non encausto, sed memoria Dei & gratia. Et diabolus quidem desuper cadit: homines verò inferius existẽtes, superius ascribuntur in cælis. Basil. Quidam autem sunt, qui scribuntur quidẽ non in vita, sed secũ-

Lu. 10. c. 42. in Beda, non remotè à fin. tom. 5.

Lu. 10. c. 42. in fi. ill. to. 5.

Theop. super illud: Quia nomina vestra scri. &c. Liber vitæ qualis.

dum

dum Hieremiam in terra: vt secundũ hoc intelligatur duplex quędam descriptio, horum quidem ad vitam, illorum ad perditionem. Quòd autem dicitur, Deleantur de libro viuẽtium, intelligitur de his, qui digni putabantur in libro Dei conscribi. Et secũdum hoc fieri dicitur scripturæ mutatio, quando à virtute delabimur in peccatum, vel econtra.

In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, & dixit: Cõfiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quòd abscõdisti hæc à sapiẽtibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater quoniam sic placuit ante te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo scit quis sit filius, nisi pater, & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Sicut benignus pater videns filios suos dirigi, gaudet: sic & Christus exultat, quòd apostoli tantis bonis facti sunt digni. vnde dicitur: In ipsa autem hora, &c. CYRIL. Inspexit quidẽ per spiritus operationem quam apostolis tradidit pluriũ acquisitionem. vnde in Spiritu sancto lætatus dicitur, id est, in affectibus, qui per Spiritum sanctũ proueniũt: quasi enim amator hominum, gaudij reputabat materiam conuersionem errantium, de quo gratias agit. vnde sequitur: Confiteor tibi pater, &c. BED. Confessio non semper pœnitentiã, sed & gratiarum actionem significat, vt in psalmis sæpissimè legimus.

Luc. 10 cap. 43, in beda, in prin. to. 5.

Christus quomodo genitus à patre.

CYRIL. Ecce autem inquiunt illi, quorum corda peruersa sunt, gratias refert filius patri tanquam minor. Sed quid impedit consubstãtialem filiũ laudare proprium genitorem, mundum saluantem per eum? quòd si censes cõfessionis causa hunc esse minorem, aspice quòd vocat eum patrem suum, & Dominum cæli & terræ. TITVS. Alia enim per Christum ex non entibus producta sunt, sed solus ipse incomprehensibiliter à patre est genitus: solius.n. vnigeniti tanquam veri filij naturaliter pater est. vnde solus patri dicit: Cõfiteor tibi Domine pater, hoc est, glorifico te. Nec mireris si patrem filius glorificat: tota enim hypostasis vnigeniti, genitoris est gloria. nam & quæ facta sunt, & cælũ, & angeli gloria sunt creatoris: verum quia hæc nimis infimè sita sunt respectu dignitatis ipsius, solus filius cùm Deus perfectè sit similis genitori, perfectè glorificat patrem. ATHAN. Nouimus etiam sæpius Saluatorẽ humana proferre: habet enim adiunctam humanitatem diuinitas, nec tamẽ propter corporis tegimen eũ ignores. Sed quid respondent in hoc qui volunt subsistẽtiam esse mali, formant vero sibi Deum aliũ à vero patre Christi? Et hunc dicunt esse ingenitum mali creatorẽ, & nequitiæ principem, necnon mundialis machinę conditorem. Ait autem Dominus approbans verba Moysi, Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ.

EPIP. Editum autem à Marcione euangelium habet, Regratior tibi Domine cæli, tacẽs quod dicitur, Et terræ. & quod dicitur, Pater, ne intelligatur quòd vocat Christus patrem creatorem cæli & terræ.

Li. 7. in Luc. in c. de condemnatione contemptorũ euan. parũ à prin. tom. 5. Theoph. in hoc loco.

AMBR. Postremo aperit cæleste mysterium, quo placuit Deo, vt paruulis magis quàm prudẽtibus huius mundi suam gratiam reuelaret. vnde sequitur: Quòd abscõdisti hæc, &c. THEO. Potest sic distingui, vt dicatur à sapiẽtibus.i. à pharisæis & scribis legem interpretantibus. Et prudentibus, id est, ab his, qui à scribis fuerant docti: sapiẽs enim est qui docet, prudens verò qui docetur. Paruulos verò vocat Dominus suos discipulos, quos nõ legis doctores, sed de turba, & piscatores elegit, qui sunt vocati paruuli quasi non maleuoli. AMBR. Vel paruulum hic accipiamus qui se exaltare non nouerit, & phaleratis sermonibus artem suæ iactare prudentiæ, quod pharisæi plerique faciunt. BED. Gratias igitur agit quòd apostolis quasi paruulis aduẽtus sui aperuit sacramenta, quæ ignorauerunt scribæ & pharisæi, qui sibi sapientes videntur, & in cõspectu suo prudẽtes.

Li. 7. in Luc. in c. de condemnatione contemptorũ euang. ante med. tom. 5.

Lu. 10. c. 43. in beda parũ à prin. to. 5.

THEO. Abscondita igitur sunt mysteria ab his, qui putant se esse sapiẽtes, & non sunt: nam si essent, eis reuelata fuissent. BED. Vnde sapientibus & prudẽtibus non insipientes & hebetes, sed paruulos, id est, humiles opposuit, vt probaret se tumorem damnasse, non acumen. ORIG. Sensus enim defectus, præparatio fit superuenientis perfectionis. Quis enim non sentit quòd careat vero bono propter bonum præsẽs, quod sibi inesse videtur, vero bono priuatur.

Mysterium reuelatum paruulis.

Theoph. in hoc loco.

Lu. 10 c. 41. in beda parũ à prin. to. 5.

Homi. 39 in Matth. parũ à prin. to. 2.

CHRYS. Non autem lætatur & gratias agit, quòd Dei mysteria latebãt scribas & pharisæos: hæc enim non erat materia alacritatis, sed gemitus. sed de hoc gratias agit: quia quod sapientes non nouerãt, hi nouerunt. Gratias autem super hoc agit patri, cum quo ipse simul hoc facit, ostendens nimiam dilectionem, qua diligit nos. Ostendit autem consequenter quòd huius rei primum voluntas sua sit & patris, qui propria volũtate hoc agebat. vnde sequitur: Etiã pa. &c.

GREG. His verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorúmue repulsione præsumamus: iniustum.n. esse nõ potest, quod placuit iusto. in cunctis ergo quæ exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultæ iustitia voluntatis. CHRYS. Cùm verò dixisset, Confiteor tibi quia reuelasti ea paruulis: ne putares quòd ipse Christus hac virtute priuatus non posset hoc facere, subiungit: Omnia tra. &c.

Homi. 39 in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

ATH. Hoc non rectè intelligentes Arrij sequaces, delirant in Dñm dicentes: Si data sunt ei omnia.i. dominiũ creaturę, fuit tempus quo ea non habuit, & sic non est de substantia patris: nam si esset, non esset ei opus recipere, sed ex hoc magis demẽtia eorũ carpetur. Si.n. priusquã recepisset, vacabat creatura à verbo, qualiter saluabitur illud: Omnia in eo consistunt? Cæterum si simul postquam facta est creatura, tota fuit tradita ei, non erat opus tradere: per ipsum nanque facta sunt omnia. Non ergo, vt ipsi putant, significatur hic creaturæ dominium: imò significatiuum est hoc verbũ factę dispẽsationis in carne: postquam enim homo peccauit, perturbata sunt omnia, vnde verbum caro factum est, vt omnia restauraret. Data sunt ergo ei omnia, nõ quia potestate careret, sed vt Saluator emendet vniuersa: vt sicut per verbũ omnia in principio introducta sunt in esse, ita cùm verbum caro factum est, in ipso omnia restaurentur.

Christi duplex natura.

BED. Vel dicit omnia sibi tradita, non mundi elementa, sed hi, quibus paruulis spiritu sacramenta filij pater reuelauit, & de quorũ salute cùm hic loqueretur, exultauit. AMB. Vel cùm omnia legis, omnipotentem agnoscis, nõ degenerem patris. Cùm tradita legis, filiũ confiteris, cui per naturã omnia vnius substantię iura sunt propria, nõ dono collata per gratiã. Cùm autem dixisset omnia sibi fore à patre tradita, ascendit ad propriã gloriam & excellentiam, ostendens in nullo se superari à patre, subdit: Et nemo nouit quis sit fi. &c. Non valet n. creaturæ intentio cõprehendere modũ diuinæ substãtiæ, quæ omnem su-

Lu. 10. c. 43. in beda sup. hoc verbum tom. 5.

Li. 7. in Luc. in c. de condemnatione contemptorũ euan. à med. tom. 5.

perat intellectum, & decor eius quamlibet considerationem transcẽdit, sed à seipsa quid sit natura diuina, cognoscitur. Itaque pater per id quod est, nouit filium, & filius per id quod est, nouit patrem, non interueniente aliqua differentia quantũ ad diuinitatis naturã: quòd enim sit De⁹, credimus, quid autẽ naturaliter sit, incõprehensibile est. Si verò creatus est filius, quomodo solus sciret patrẽ, aut quomodo solũ à patre sciretur? Scire nanque naturam diuinam, impossibile est cuilibet creaturæ: scire autẽ quodcunq; eorũ quæ creata sunt, quid sit, non transcendit quẽlibet intellectum, quamuis superet nostrum sensum.

ATHAN. Hoc autem Domino dicente constat Arrianos ei obsistere, dum dicunt non videri patrem à filio. Sed eorũ ostenditur insania si seipsum nõ nouit verbum, quod omnibus patris & sui præstat notitiã. Sequitur.n. Et cui, &c. TIT. Est autẽ reuelatio traditio notitionis iuxta proportionẽ naturæ & virtutũ vniuscuiusq; & vbi quidẽ est natura cõsimilis, ibi est cognitio sine doctrina: hic autem est per reuelationẽ disciplina. ORIG. Vult autẽ reuelare, vt verbũ non irrationabiliter, & tanquã iustitia, qui nouit dignè & tempora reuelãdi, & mensuras reuelationis. Reuelat autẽ remouẽs oppositũ cordi velamẽ, necnon tenebras, quas posuit in sui latibulũ. Sed quoniam ex hoc putant qui alterius sunt opinionis, construere nefarium suum dogma, quòd scilicet ignotus erat pater Iesu sanctis antiquis, dicendũ est eis, quoniã quod dicitur, Cuicunque vult filius reuelare, non solum retorquetur ad tempus futurum, ex quo Saluator hoc protulit, sed etiam ad tẽpus præteritũ. quòd si noluit hoc verbũ, reuelare, pro præterito sumere, dicendũ est eis, quòd non est idẽ cognoscere & credere. Alij datur per spiritum sermo scientiæ, alij fides in eodem spiritu. Erant ergo primo quidem credẽtes, non autem cognoscentes. AMBR. Vt scias autem quia sicut filius patrem quibus vult reuelat, etiam pater reuelat quibus vult filium. Audi Dominum dicentem: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est.

Gratiæ gratis datæ.

Li. 7. in Luc. in ca. de condemnatione contemptorũ euan. à med. illius. tom. 5.

Et conuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi prophetæ, & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ vos auditis, & non audierunt.

Theop. in hoc loco.

THEO. Quia superius dixerat, Nemo nouit quid sit pater nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, beatificat discipulos, quibus pater per eum reuelabatur. vnde dicitur: Et conuer. &c. CYRIL. Conuertitur quidem ad eos, quia repellens Iudæos surdos cæcam mentẽ gerẽtes, nec videre volentes, totũ se præbebat diligentibus eũ, & beatos asserit oculos vidẽtes, quæ prius alijs ipsi videbant. Illud tamen scire conuenit, quia videre non significat actum oculorum, sed mẽtis recreationẽ in præstitis beneficijs: puta si quis dicat, Iste vidit bona tempora, i. gauisus est in bonis tẽporibus, secundũ illud, Videas bona Hierusalẽ. Multi .n. Iudæorũ viderunt Christum diuinè operantem, corporali scilicet intuitu: nec tamẽ omnibus beatificatio conuenit, non enim crediderunt, sed neque viderunt gloriã eius oculis mẽtis. Beatificati sunt ergo oculi nostri in hoc, quòd fide vidimus verbũ pro nobis hominem factum, imprimens nobis decorem sui numinis, vt nos sibi conformes faciat per sanctificationem atque iustitiam. THEO. Beatificat autem

Videre mysticum.

Theop. in hoc loco.

A eos & omnes simpliciter, qui cum fide respiciunt, ex hoc quòd antiqui prophetæ, & reges Deum in carne videre & audire optauerũt. vnde sequitur: Dico enim vobis quòd multi prophetæ, &c. BED. Matthæus apertius prophetas reges & iustos appellat: ipsi enim sunt reges magni, quia tentationum suarũ motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt. CHRYS. Ex hoc autem dicto plures existimãt prophetas caruisse Christi notitia, sed si optauerunt videre quæ viderunt apostoli, nouerũt illum venturum ad homines, & dispensaturum quæ dispẽsauit. Nullus enim habet horũ appetitum, quę mente non concepit: nouerant ergo filiũ Dei. vnde non

Luc. 10. cap. 43. in Bed. in fin. illius. tom. 5.

Nota verba.

B simpliciter dicit, Voluerunt videre me, sed quæ vos videtis: nec audire me, sed quę vos auditis. Viderant enim ipsum non tamen iam incarnatum, nec sic cum hominibus conuersantẽ, nec tanta maiestate eis loquentẽ. BED. Illi enim à longè aspicientes, per speculũ, & in ænigmate viderunt. Apostoli autẽ in præsentiarum habentes Dñm, quæcũque voluissent interrogando discentes, nequaquam per angelos, aut alias visionum species opus habebant doceri.

Lu. 10. c. 43. in Bed. parũ à fine. tom. 5.

ORIG. Sed quare dicit plerosque prophetas optasse, non autem omnes? quia de Abraham dicitur quòd vidit diem Christi, & lætatus est: quam visionẽ non plures, imò pauci contigerunt: fuerunt autem C alij prophetæ & iusti non tanti, vt visionem Abrahæ, & peritiam apostolorum attingerent. Et hos dicis non vidisse, sed optasse.

Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illũ & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptũ est? quomodo legis? Ille respõdens, dixit: Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mẽte tua, & proximũ tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti. Hoc fac, & viues.

D BED. Dixerat supra Dominus, quòd nomina eorum scripta sunt in cælis, vnde, vt puto, occasionem tentandi Dominum Legisperitus assumpsit. vnde dicitur: Et ecce quidam Legisperitus surrexit, &c.

Lu. 10. c. 44. in Beda in prin. tom. 5.

CYRIL. Erant enim quidam verbosi circumeuntes totam regionẽ Iudæorum, incusantes Christum, & dicentes, quòd præceptum Moysi inutile diceret, ipse autem quasdam nouas doctrinas promeret. volens ergo Legisperitus seducere Christũ, vt aliquid contra Moysen loqueretur, adest tẽtans ipsum, magistrũ vocans, doceri non patiens. Et quia Dominus solitus erat his, qui veniebant ad eum, loqui de vita æterna, vtitur Legisperitus eius eloquiis. Et quia tẽ- E tabat astutè, nihil aliud audit, nisi quæ per Moysen edita sunt. Sequitur enim: At ille dixit ad eũ: In lege quid scriptũ est? quomodo legis? AMBR. Erat enim ex his, qui sibi Legisperiti videntur, qui verba legis tenent, vim legis ignorãt: & ex ipso legis capitulo docet esse legis ignaros, probãs, quòd in principio statim lex patrem & filiũ prædicauerit, & incarnationis Dominicæ annunciauerit sacramentum. Sequitur enim: Ille respondens, dixit: Diliges Dominũ Deum tuum ex to &c. BASIL. Quòd dicitur, Tota mente tua, in cætera non recipit sectionem. Nam quãtuncunq; dilectionẽ in infirmis expẽderis, hoc tibi necessario à toto deficiet. Sicut enim in vase aliquo pleno liquore quantum emanat foras, tantum necesse est plenitudini

Li. 7. in Lu. in c. de condemnatione contemptorũ euang. circa fin. tom. 5.

tudini derogari: sic & in anima in quantum emanauerit ab ipsius dilectione ad illicita, intantum minui necessarium est amorem ad Deum.

Graecus. Nysse. In tria autem quaedam animae vis discernitur. Haec enim est augmentatiua solu & nutritiua, quae etiam in plantis reperitur. Alia est quae sensualiter disponitur, quae saluatur in natura irrationalium animalium. Perfecta autem vis animae est rationalis, quae in natura humana conspicitur. Dicendo ergo cor, substantiam corporalem significauit, scilicet nutritiuam: dicendo vero animam, mediocrem, id est, sensitiuam: dicendo vero mentem, altiorem naturam, id est, intellectiuam & consideratiuam potentiam.

Theoph. in hoc loco. Theo. Hoc igitur intelligendum est, quod oportet nos omnem virtutem animae amori diuino subiicere, & hoc viriliter & non remisse. vnde additur: Et ex omnibus viribus tuis. Maxi. Cum hac igitur intentione trinam ad Deum dilectionem lex pertractat, vt auellat nos a trina mundi habitudine, qua respicitur ad passiones, ad gloriam, & ad voluptates, in quibus etiam tentatus est Christus. Basil. Si quis autem quaerat, quo pacto diuina dilectio poterit obtineri? dicemus quoniam indocibilis est diuina dilectio: nam nec lucis gaudere praesentia, nec vitam amplecti ab aliis didicimus, vel amare parentes aut alumnos, & multo magis diuinae dilectionis doctrina. Sed seminalis quaedam ratio nobis insita est, intrinsecus habens causas, vt homo Deo adhaereat, quam rationem accipiens doctrina diuinorum praeceptorum, colere diligenter, cautéque fouere, & ad perfectionem diuinae gratiae perducere consueuit. Naturaliter enim bonum amamus, amamus etiam proprium & cognatum, necnon & benefactoribus sponte affectionem totam profundimus. Si igitur bonus est Deus, omnia vero bonum desiderant, quod voluntarie perficitur, naturaliter nobis inest: quem etsi per bonitatem minime nouissemus, ea hoc ipso tamen quod ab ipso processimus, tenemur ipsum vltra modum amare, tanquam scilicet nobis cognatum. Maior etiam est & benefactor omnibus, qui naturaliter diliguntur. Est igitur primum & praecipuum mandatum diuinae dilectionis, secundum autem primi completiuum & ab eo completum, quo monemur diligere proximum. vnde sequitur: Et proximum tuum sicut teipsum. Sortimur autem a Deo potentiam ad huius executionem mandati. Quis autem non nouit quoniam mansuetum & communicatiuum animal est homo, non autem solitarium & siluestre? Nihil enim tam proprium est nostrae naturae, sicut adinuicem communicare, & mutuo indigere, & cognatum diligere. Quorum ergo praeueniens nobis tradidit semina, horum consequenter fructus requirit.

Dilectio Dei quomodo obtinetur.

Intellectus primi mādati. Chrys. Tu tamen attende qualiter fere cum eodem excessu postulat vtrunque praeceptum: de Deo enim ait, Tuto corde tuo: de proximo, Sicut teipsum. Quod si diligeter obseruaretur, nec seruus esset, nec liber, nec victor, nec victus, nec diues, nec pauper, nec notus vnquam esset diabolus. Potius enim paleae ignis substinerent immissionem, quam feruorem charitatis diabolus, adeo cuncta superat dilectionis constantia. Greg. 9. Moral. Cum autem dicatur, Diliges proximum tuum sicut teipsum, quomodo alteri miserando pius est, qui adhuc iniuste viuendo fit impius sibimetipsi? Cyril. Cum autem Legisperitus respondisset quae cōtinebantur in lege, Christus, cui nota sunt omnia, scindit fallaciae ei' retia. Sequitur enim: Dixitq; illi, recte respondisti, Huc fac & viues. Orig. Ex his indubitanter colligitur, quod vita, quae praedicatur secundum mundi creatorem Deu, & antiquas scripturas ab eo traditas, vita perpetua est, Attestatur enim Dominus sumes ex Deuteron. quidem illud, Diliges Dominu Deum tuum: ex Leuit. vero illud, Diliges proximu tuum sicut teipsum. Haec autem dicta sunt cōtra sequaces Valentini, Basilidis, & Marchionis. Quid enim aliud vult nos facere ad quaerendum vitam aeternam, nisi quae continet lex & prophetae?

Lib. 19. cap. 10. in antiquis exempl. & 14. in nouis.

Ille autē volens iustificare seipsum dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Suscipiens autem Iesus, dixit; Homo quidā descendebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, qui etiā despoliauerunt eum, & plagis impositis abierūt semiuiuo relicto. Accidit autem vt sacerdos quidam descenderet eadē via, & viso illo praeteriuit. Similiter & leuita, cùm esset secus locum, & videret eum, pertrāsiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eū, & videns eum, misericordia motus est. Et appropiās, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum, & imponens illum in iumentū suum, duxit in stabulum, & curā eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curā eius habe, & quodcūque supererogaueris, ego cùm rediero, reddā tibi. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

Theo. in hoc loco ad hebr. Cyril. Laudatus legisperitus a Saluatore quod recte respondit, in superbiam prorupit, nullum sibi proximum putas esse, quasi nullus esset ei in iustitia comparabilis. vnde dicitur: Ille au. vo. iustific. seip. di. ad Iesum: Et quis est meus proximus? Circumueniut enim eum quodammodo alternatim vitia, a fallacia, qua tentandu quaesierat, ad arroganciam lapsus. In hoc autē quod quaerit, Quis est meus proximus? vacuus a dilectione proximi ostenditur, cùm non aestimet aliquem sibi proximum esse, & per consequens a dilectione diuina: qui cùm fratrem nō diligat, quem videt, non potest Deum diligere, quem non videt.

Li. 7. in Lu. in ca. de condemnatione contemptorū euan. in fine tom. 5. Ambro. Respondit etiam quod non sciret proximum suum, quia non credebat in Christum, & qui Christum nescit, nescit legem. Cùm enim veritatem ignoret, quomodo potest scire legem, quae annūciat veritatem? Theo. Saluatur autem non actibus aut dignitatibus, sed natura determinat proximū, quasi dicat, Non putes quod quamuis iustus sis, nullus tibi sit proximus. Omnes nanque, qui eandem naturam cōmunicant, proximi tui sunt: fias igitur & tu eorū proximus, non loco, sed affectu, & circa eos cura. & ad hoc Samaritanum in exēplum ducit. vnde sequitur: Suscipiēs autem Iesus dixit: Homo quidam descendebat, &c. Graec. Bene et generis appellatiune vsus, non enim ait, Descendit quidam, sed homo quidam: nam sermo fuit de tota humanitate.

Theoph. in hoc loco. Proximus quis dicatur.

Lib. 2. quaest. 19. tom. Aug. de quaest. Euan. Homo, o, iste, ipse Adam intelligitur in genere homano. Hierusalem ciuitas pacis, illa caelestis, a cui' beatitudine lapsus est. Hierico interpretatur luna, & significat mortalitatē nostrā, propterhoc quod nascitur, crescit, senescit & occidit.

Li. 3. Hypognostic. parum ante med. tom. 7.

A AVG. contra Pelag. Vel Hierusalem quæ interpretatur visio pacis, paradisum dicimus. Ante enim quã peccaret homo, in visione pacis erat, hoc est, in paradiso: quicquid videbat, pax erat & lætitia. Inde descẽdit quasi humiliatus & miser factus per peccatũ. Hierico, id est, in mundum, in quo omnia orta occidunt, sicut luna. THEO. Non autem dicit, Descendit, sed descendebat. semper enim humana natura ad inferiora tendebat, & non in parte, sed in toto vitæ attendebat passibili. BASIL. Conuenit etiam hoc si quis loca perspexerit. Hierico enim tenet loca cõuallia Palestinæ, Hierusalẽ verò in cacumine sita est, occupans apicem montis: venit igitur homo ab altis ad infima, vt à latronibus caperetur, qui incolebant desertum. vnde sequitur: Et incidit in latrones.

Theoph. in hoc loco.

Anagogia pulchra.

In ser. quondã super hoc euãg. habetur inter ho. ex Luc. to. 2.

CHRYS. Primùm istius hominis miserandus est casus, qui inermis ac destitutus in latrones inciderit, quique improuidus incautúsque eam viam elegerit, qua euadere prædonũ manus nequiuerit. Non enim posset inermis armatos, improuidus pessimos, incautus nociuos effugere. Quippè cùm malitia semper armata sit dolis, crudelitate septa, munita fallacia, & ad nocendi sæuitiam præparata.

Li. 7. in Luc. in ca. de homine descẽdẽte in Hierico, &c. aliquãtulum à prin. tom. 5.

AMBRO. Qui sunt autem isti latrones, nisi angeli noctis atque tenebrarum? in quos non incidisset, nisi eis mandati cælestis deuius se fecisset obnoxium.

Chrys. in ser. sup. hoc euã. habetur inter hom. ex Luc. tom. 2.

C CHRYS. In exordio igitur mundi nocendi fallaciã diabolus est operatus in hominẽ, in quem fallendi virus exercuit, & malitiæ nocentiam dedicauit.

Li. 3. Hypognost. parum ante med. tom. 7.

AVG. contra Pelagium: Incidit ergo in latrones, id est, in diabolũ & angelos eius, qui per inobedientiam primi hominis humanum genus despoliauerũt morum, scilicet ornamentis, & vulnerauerũt bono, scilicet possibilitatis liberi arbitrij perdito. vnde sequitur: Qui etiam despol. eum, & plagis impos. abierũt. In illo enim peccante plagam fecit, in nos verò plagas, cùm per vnum peccatum, quòd cõtrahimus, superaddimus multa peccata.

Lib. 2. quæst. 19. tom. 4.

AVG. de quæst. euang. Vel spoliauerũt hominem immortalitate, & plagis impositis peccata suadendo reliquerunt semiuiuum,
D quia ex parte, qua potest intelligere & cognoscere Deum, viuus est homo: ex parte autem, qua peccatis cõtabescit & premitur, mortuus est. & hoc est quòd subditur, Semiuiuo relicto.

Lib. 3. Hypognost. parum ante me. t. 7.

AVG. contra Pelag. Semiuiuus enim habet vitalem motum, id est, liberum arbitrium vulneratum, quòd ad æternã vitam, quam perdiderat, redire nõ sufficiebat: & ideo iacebat, quia vires ei propriæ ad surgendum non sufficiebãt, vt ad se sanandum medicum, id est, Deum requireret.

Theoph. in hoc loco.

Homo quis semiuiuus.

THEO. Aut semiuiuus dicitur homo post peccatum, qui anima immortalis est, corpus verò mortale, ita vt medietas hominis morti succumbat: aut quia
E humana natura in Christo sperabat consequi salutẽ, ita vt non omnino morti succumberet, sed inquantum Adam peccauerat, mors in mundum intrauit: in Christi verò iustificatione mors erat destruenda.

Li. 7. in Luc. in ca. de homine descẽdẽte in Hierico, &c. aliquãtulum à prin. tom. 5.

AMBRO. Vel spoliant quæ accepimus indumenta gratiæ spiritualis, & sic vulnera inferre consueuerũt. nam si intemerata quæ sumpsimus indumẽta seruemus, plagas latronum sentire non possumus.

Luc. 10. cap. 44. in Beda. super illud: Et plagis im.

BASIL. Vel potest intelligi, quod expoliauerunt eum, plagis prius impositis: præcedunt enim vulnera nuditatem, vt intelligas quòd peccatũ gratiæ præcedit carentiam. BEDA. Dicuntur autẽ plagæ peccata, quia his naturæ humanæ integritas violatur. Abierũt autem non ab insidiis cessando, sed insidiarum fraudes occultando.

Positis, &c. tom. 5.

A CHRYS. Hic itaque homo, id est, Adã iacebat destitutus salutis auxilio, confossus vulneribus delictorũ, cui nec sacerdos Aaron transiens sacrificio potuit profuisse. Sequitur enim: Accidit autem vt sacer. &c. Nec etiã eius frater Moyses leuita per legem potuit subuenire. vnde sequitur: Similiter & leuita cùm esset secus locum, &c.

In ser. quondam sup. hoc euang. habetur inter hom. ex Luc. tom. 2.

Li. 3. Hypognost. paulo ante med. tom. 7.

AVG. con. Pelag. Vel in sacerdote & leuita duo tẽpora intelliguntur, legis scilicet, & prophetarũ: in sacerdote lex, per quam sacerdotiũ & sacrificia instituta sunt: in leuita vaticinium prophetarum, quorum temporibus humanum genus sanari non potuit, quia per legem cognitio peccati, non abolitio.

Theop super illud: Viso ille præteriit.

THEO. Dicit autem,
B Præteriit, quia lex venit, & stetit vsque ad tẽpus præfixum, deinde non valens curare, abiit. vide etiam quòd lex nõ ad hoc data est præcogitatiuè, vt hominem curaret: nõ enim poterat homo à principio suscipere Christi mysteriũ. & ideo dicitur: Accidit vt sacerdos quidam. quod consueuimus dicere in his, quæ non præmeditatiuè fiunt.

Serm. 37. inter princ. & med. to. 10.

AVGV. de ver. Do. Vel quia homo descendens à Hierusalẽ in Hierico, Israelita fuisse intelligitur, quòd intelligi potest, quia transiens sacerdos vtique genere proximus præteriit iacentem: transit leuita, & hic genere proximus, iacentẽ, & ipse contempsit.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Miserti, inquam, illius fuere cùm cogitauerunt, postmodum verò tenacitate deuicti, abierunt retrorsum: hoc enim de-
C signat quod dicit, Præteriit.

Serm. 37. inter princ. & med. to. 10.

Samaritanus Christus.

AVG. de ver. Do. Transiit Samaritanus genere lõginquus, misericordia proximus, fecit quod sequitur: Samaritan. au. qui iter fa. ve. se. cum. In quo Samaritano se voluit intelligi Dñs noster Iesus Christus. Samaritanus enim custos interpretatur, & de ipso dicitur: Non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel, quia resurgẽs à mortuis, iam non moritur. Denique cùm dictum esset illi, Quia Samaritanus es, & dæmonium habes, negauit se habere dæmonium, quia se nouerat dæmonum expulsorem, non se negauit infirmi custodem.

GRÆ. Vocat autem hic Christus se Samaritanum
D opportunè: cùm enim alloqueretur Legisperitum superbientem in lege, voluit exprimere quoniam nec sacerdos, nec leuita, & qui conuersabantur in lege, legis propositum implebant, sed ipse venit cõsummaturus legis propositum.

Li. 7. in Luc. in ca. de homine descẽdẽte ex Hierusalẽ. parũ ante med. tom. 5.

AMBR. Hic autem Samaritanus etiam erat descendens. Quis enim est qui descendit de cælo, nisi qui ascendit in cælum, filius hominis qui est in cælo?

Theoph. in hoc loco.

THEO. Dicit autem, Iter faciens, quasi ex proposito hoc statuens, vt nos curaret.

Lib. 3. Hypognost. paulo ante med. tom. 7.

AVG. con. Pelag. Venit autẽ in similitudine carnis peccati, ideo secus eum quasi in similitudine.

GRÆCVS. Vel secus viam venit, fuit enim verè viator, non deuiator gratia nostri descendens ad ter-
E ram.

Li. 7. in Lu. in ca. de homine descẽdẽte, &c. parum ante med. tom. 5.

AMB. Veniens autem factus est compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiæ collatione vicinus. vnde sequitur: Et videns eum, &c.

AVG. con. Pelag. Videns quidẽ eum iacentem, non valentem, non currẽtem: & ideo misericordia motus est, quia in eo nullum meritũ inuenit, quo curari dignus esset, sed ipse de peccato dãnauit peccatum in carne. vnde sequitur: Et appro. alli. vul. eius, infun. &c.

In serm. 37. parum ante med. to. 10.

AVG. de ver. Do. Quid. n. tam longinquum, quid tã remotũ, quàm Deus ab hominibus, immortalis à mortalibus, iustus à peccatoribus? nõ loco lõgè, sed dissimilitudine? Cùm ergo haberet in se duo bona. s. iustitiam & immortalitatem, & nos duo mala, scilicet iniquitatẽ, & mortalitatẽ, si vtrumq; ma-

lum

lum nostrum suscepisset, par noster fuisset, & liberatore nobiscum opus haberet: vt ergo esset non hoc quod nos, sed prope nos, non est ille peccator vt tu, sed factus est mortalis quod tu, suscipiendo pœnam, & non suscipiendo culpam, deleuit & pœnam.

Lib. 2. quæst. 19, tom. 4.

Avg. de quæst. Euang. Alligatio vulnerum est cohibitio peccatorum, oleum cōsolatio spei bonæ per indulgentiam datam ad reconciliationem pacis, vinū exhortatio ad operandum feruētissimè in spiritu.

Lib. 7. in Luc. in ca. de homine descendente ex. in med. tom. 5.

Ambr. Vel constringit vulnera nostra austeriore præcepto, sicut oleo fouet remissione peccati, sic vino compungit denunciatione iudicij.

Lib. 20. Moral. su illud: Iram merētium consolator, & S. in nouis exem.

Greg. 20. Moral. Vel in vino morsum districtionis adhibet, in oleo mollitiem pietatis: per vinū vngantur putrida, per oleum sanāda foueātur. Miscenda est ergo lenitas cum seueritate, & faciendum est quoddam ex vtroque temperamētum, vt neq; multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. Theo. Vel aliter: Quæ secundum hominem est conuersatio, oleum est, quæ verò secundum Deum est, quod diuinitatem significat, quā nemo potuisset sustinere, nisi oleum haberetur, id est, conuersatio humana. vnde quædam operatus est humanè, quædam diuinitus. Infudit ergo oleum & vinū, quia nos humanitate & diuinitate salutauit.

Expositio tropologica.

Luc. 10. sup. illud: Infundens oleum & vinum.

Chrys. Vel vinum infudit, id est, sanguinem passionis, & oleum chrismatis, vt indulgētia daretur per sanguinem, sanctificatio conferretur per chrismatis vnctionem. A cælesti medico conscissa loca ligātur, & intra semetipsa retinentia medicinam operante medicamine, pristinæ sanitati redduntur. Infuso ergo vino & oleo, imposuit eum super iumētum. vnde sequitur: Et imponens illum, &c.

In serm. quodam sup. hoc euang. habetur inter ho. ex Luc. to. 2.

Lib. 2. quæst. 19. à medio, tom. 4.

Avg. de quæst. Euang. Iumentum eius est caro, in qua ad nos venire dignatus est. Imponi iumento, est in ipsam incarnationem Christi credere.

Li. 7. in Luc. in c. Descendente homine in Hierusa. circa me. tom. 5.

Theo. in hoc loco.

Ambr. Vel iumēto imponit, dum peccata nostra portat, & pro nobis dolet: homo enim iumēto similis factus est: & ideo supra iumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicut equus & mulus, vt per nostri corporis assumptionē, infirmitatē nostræ carnis aboleret. Theo. Vel imposuit in suum iumentum, id est, in corpus suum: membra namq; sua nos fecit, & participes corporis eius, & lex quidem non omnes suscipiebat. Moabitæ, inquit, & Ammonitæ non intrabunt in Ecclesiam Dei: nunc verò in omni gente qui timet Dominum, ab eo suscipitur, volens credere, & pars Ecclesiæ fieri. propter hoc dicit, quod duxit eum in stabulum.

in ser. quodam sup. hoc euan. habetur inter homil. ex Luc. tom. 2.

Chrys. Est enim stabulū Ecclesia, quæ in itinere mundi lassatos, & sarcinis delictorum defessos suscipit veniētes: vbi deposito onere peccatorum, viator lassus reficitur, & refectus salubri pascua reparatur. Et hoc est quod dicitur: Et curam illius egit. Totum enim quicquid contrarium, nocēs & malum est, foris est, quia intra stabulum requies omnis salubritásque inclusa est. Bed. Et bene iumento impositum duxit in stabulum, quia nemo nisi per baptismum corpori Christi adunatus Ecclesiām intrabit.

Lu. 10. c. 44. in Bed. super illud: Duxit in stabulum.

Li. 7. in Luc. in c. de hom. descendente in Hierusal. in med. to. 5.

Ambr. Sed quia nō vacabat Samaritano huic diu in terris degere, redeundum erat, vnde descenderat. vnde sequitur: Et altera die prot. &c. Quis est iste alter dies, nisi fortè ille Dominicæ resurrectionis? de quo dictū est, Hæc dies quā fecit Dominus. Duo autem denarij sunt duo testamenta, quæ imaginem in se habent æterni regis expressam, quorū precio vul-

A nera nostra curantur. Avg. de quæst. Euang. Vel duo denarij sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad Euangelizandum cæteris, vel promissio vitæ præsentis & futuræ. Orig. Vel duo denarij videntur mihi esse scientia sacramenti, quomodo pater in filio, & filius in patre sit. qua velut mercede donatur Ecclesiæ Angelus, vt diligentius curet hominem sibi cōmendatum, quem pro angustia temporis etiam ipse curauerat. Et promittitur ei quicquid de suo in medelam seminecis expēderet, illico esse reddendū. vnde sequitur: Et quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi. Avg. de quæst. Euang. Stabularius fuit Apostolus, qui supererogauerit, aut illud

Lib. 2. quæst. 19. parum à fine, tom. 4.

Lib. 2. quæst. 19. circa fin. tom. 4.

B consilium, quod ait, De virginibus autē præceptum Domini non habeo, consilium autem do: aut quod etiam manibus suis operatus est, ne infirmorum aliquem in nouitate Euangelij grauaret, cùm ei liceret, ex euangelio pasci. Multum etiam supererogauerūt Apostoli, sed & pro tempore doctores, qui vetus & nouum testamentum exposuere, supererogauerunt, pro quibus retributionem accipient.

Lib. 7. in Luc. in ca. de homine descendente ex intermediū, & finem, to. 5.

Ambr. Beatus ergo ille stabularius, qui alterius vulnera curare potest. Beatus ille, cui dicit Iesus, Quodcunque supererogaueris, reuertens reddam tibi. Sed quando reuerteris Domine, nisi iudicij die? Nam licet vbique sis semper, & stans in medio

C nostrūm, non cernaris à nobis, erit tamen tempus quo vniuersa caro te respiciet reuertentem. Reddes ergo quod debes beatis, quibus es debitor. Vtinā nos simus idonei debitores, vt quod accepimùs, possimus exoluere. Cyril. His ergo præmissis, opportunè iam Dominus Legisperitū interrogat, subdens: Quis horum trium tibi videtur proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiā in illum. Neque enim sacerdos, neque leuita factus fuit proximus patiētis, sed ille, qui est eius misertus. Inutilis est enim sacerdotij dignitas, & legis sciētia, nisi per bona opera confirmetur. vnde sequitur: Et

D ait illi Iesus, &c. Chry. Quasi dicat. Si quem vides oppressum, non dicas, vtique nequam est: sed siue Gentilis sit, siue Iudæus, & ope indigeat, nō cauilleris, ius habet ad auxilium, quæcunq; mala fuerit passus. Avg. de doct. Christ. Ex hoc intelligimus eum esse proximum, cui vel exhibēdum est officium misericordiæ si indiget, & exhibendum esset si indigeret. Ex quo iam consequens est, vt etiam ille, à quo nobis vicissim exhibendum est, proximus noster sit: proximi. n. nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest. Nullum autem exceptum esse cui misericordiæ denegetur officium; quis non videat dicente Domino, Benefacite his qui

Lib. 1. c. 30. tom. 3.

Proximus quis sit.

E vos oderūt. vnde manifestum est, hoc præcepto quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, à quibus tanta nobis misericordiæ impēduntur officia, ex quo & ipse Dominus proximum nostrum se dici voluit, significans se opitulatum esse semiuiuo iacenti in via. Ambr. Non enim cognatio facit proximum, sed misericordia, quia misericordia est secundum naturam: nihil enim tam secundum naturam, quàm iuuare consortem naturæ.

Li. 7. in Luc. in ca. de homine descēden. in Hierusal. in fine illius, tom. 5.

Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, & huic erat soror nomine Maria. Quæ etiam sedens secus pedes

Domini, audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi vt me adiuuet. Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Lu. 10. c. 45. in Beda in prin. tom. 5.

BEO. Dilectio Dei & proximi, quæ superius verbis & parabolis contioebatur, hic ipsis rebus & varietate designatur. Dicitur enim: Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in quoddam castellnm.

ORIG. Cuius qoidem nomen Lucas hic tacet, sed Ioannes exprimit, vocans ipsum Bethaniam.

In serm. 26. parum à prin. tom. 10. Dominus Iesus hospes.

AVG. de verb. Dom. Sed Dominns, qui in sua propria venit, & sui eum non susceperunt, susceptns est tanquam hospes. Sequitur enim: Et mulier quædam Martha, &c. Sicnt solent suscipi peregrini, sed tamē suscepit famula Dominū, ægra Saluatorem, creatura creatorem. Ne qois autem dicat, O beati qui Christum suscipere in domum propriam meruerunt, noli dolere, cùm inquit, Quod enim vni ex mininis meis fecistis, mihi fecistis. Accepta autem forma serui, in illa pasci à seruis voluit dignatione, non conditione. Habebat carnem, in qua quidem esuriret, & sitiret: sed in heremo esurięti angeli ministrabāt. ergo quo pasci voloit, pasceoti præstitit. Martha igitur Dominum pascere disponens & præparans, circa ministerium occupabatur. Maria verò soror eius pasci magis elegit à Domino. Seqoitur enim: Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbom illios. CHRY. Non simpliciter dicitur de Maria, quòd sederet prope Iesum, sed secus pedes illius, vt ostendat diligentiam, assiduitatem & solertiam erga auditionem, & multam reuerentiam, quam habebat ad Dominum.

Serm. 27. à med. to. 10.

AVG. de ver. Dom. Quanto autem humilius ad pedes sedebat, tanto amplius capiebat: confluit enim aqua ad humilitatem conuallis, denatat de tumoribus collis. BASIL. Omnis autem operatio & verbum Saluatoris regula est pietatis & virtutis: ob hoc enim induit corpus nostrum, vt nos cōuersatiooem illius imitemur pro posse.

CYRIL. Exēplo igitur suo docet discipulos qoaliter se gerere debeat in domibus eorum, qui eos suscipiunt, vt scilicet applicantes ad domum, nō resupini quiescant, sed potius repleant suscipiētes sacris & dioinis doctrinis: hi verò qui domū parant, exeant obuiam hilariter & feruenter duabus de causis. Primo quidem ædificabuntur in doctrinis eorum, qnos suscipiunt, deinde & recipient charitatis mercedem. vnde & hic sequitur: Martha autem satag. &c.

Ser. 27. circa med. to. 10.

AVG. de ver. Do. Bene Martha circa corporalem Domini necessitatē vel volūtatem ministrabat quasi mortali: sed qui erat in carne mortali, in principio erat verbum. Ecce quod Maria audiebat, Verbū caro factum est. Ecce cui Martha ministrabat, laborabat ista, vacabat illa: veruntamen Martha laborans multum in illa occupatione & negocio ministrandi interpellauit Dominum, & de sorore conquesta est. Sequitur enim: Et ait, Domine, nō est tibi curæ, &c.

Eodem serm. in prin. illius tom. 10.

Erat enim Maria intenta dulcedini verbi Domini: à Martha conuiuium Domino parabatur, in cuius cōuiuio Maria iam iocundabatur. Cùm ergo suauiter
A audiret verbum dulcissimum, & corde intentissimo pasceretur, interpellato Domino à sorore sua, quomodo putamns eā timuisse, ne diceret ei Dominus, Surge, & adiuua sororem tuam? Mira enim suauitate tenebatur, quæ profecto maior est mētis, quàm ventris, sed causam suam tanquam ociosa iudici maluit committere, nec in respondendo voluit laborare: si enim pararet respondēdi sermonem, remitteret audiendi intentionem. Respondit ergo Dominos, qui in verbo non laborabat: qnia verbum erat. Sequitur enim: Et respōdens, dixit illi Dominus: Martha, &c.

August. in serm. 26. de verbis Dom. parum ante med. to. 10.

Anagoge Augustini.

Repetitio nominis indicinm est dilectionis, aut fortè monēdæ intētioois, vt andiat attentius. Bis vocata audit, Turbaris erga plurima, id est, circa multa es
B occupata: vult enim homo occurrere quando ministrat, & aliquādo nō potest. quæritur qnod deest, paratur qnod adest, distenditur animus. nam si Martha sufficeret, adiutorium sororis non posceret. multa suot, diuersa sunt, qnia carnalia sunt, quia tēporalia sunt. Præponitur aotem vnum multis: non enim à multis vnum, sed multa ab vno. vnde sequitur: Porrò vnum est necessarinm. Circa vnū se voloit occupari, secūdum illud: Mihi adhærere Deo bonum est, vnnm sunt pater, & filius, & spiritus sanctus: ad hoc vnum non nos perducit, nisi multi habeamus cor vnnm.

Eodem serm. 26. à medio, tom. 10.

In serm. 27. de verb. Do. ante mediū, & serm. 26. circa med. tom. 10.

CYRIL. Vel aliter: Cùm susceperint aliqui
C fratres Deum, nō sollicitentur erga multum officiū, nec poscant quæ præ manibus nō sunt, & opus exoperant: grauat enim passim in qualibet re quod superfluit: generat enim volentibus conferre tædium, conuiuis autem videtur, quòd sunt aliis causa laboris. BASIL. Absurdum etiam est cibos ad sustentationem corporis sumere, ac per eos iterum officere corpori, & impedire ipsum erga mandatorum diuinorū officium. Si ergo aduenıat aliqois pauperum, sumat formam & exemplar modestiæ ciborum, nec causa viuere volētium in deliciis mensam propriam præparemus: vniformis enim est Christiani vita ad vnam intendens intentionē, scilicet ad gloriam Dei.
D Multiformis verò & varia vita eorum, qui deforis sunt, pro libitu variata. Tu verò cur dum copiam ciborum & causa delectationis fratri præparas mensam, criminaris eum voluptatis, & diffundis in eum gulositatis opprobria, arguens delicias eius in eo, quod præparas? non commendauit Dominus Martham occnpatam circa freqoens ministerium.

Ser. 27. inter prin. & me. tom. 10.

AVG. de verb. Dom. Quid ergo, putamus reprehensum esse ministerium Marthæ, quam cura hospitalitatis occupauerat, quæ tanto hospite lætabatur? hoc si verum est, dimittant homines qoòd ministrāt egeotibus, vacent verbo, occupentur circa scietiam salutarem: nihil sit cura eis, quis peregrinus in vico
E sit, quis egeat pane, vacent opera misericordiæ, vni insistetur scientiæ.

Theo. in hoc loco.

THEO. Non ergo Dominus hospitalitatem prohibet, sed plnrimorū turbationem, scilicet abstractionem & tumultum. & vide consilium Domini, quòd prius Dominus nihil dixerat Marthæ, sed postquam illa sororem ab auditu studebat auellere, tunc Dominus occasione habita increpauit eam: Vsq; enim adeò honoratur hospitalitas, donec ad necessaria nos attrahit. Cùm verò incipit ab vtilioribus impedire, manifestum est, quòd honorabilior est diuinorum auditus.

Serm. 27. à med. to. 10. Serm. 26. à med. to. 10.

AVG. de verb. Dom. Non ergo Dominus opus reprehēdit, sed munus distinxit. Sequitur enim: Maria optimam partem elegit, &c. Non tu malam, sed illa melio-

meliorem. vnde meliorem? quia ab ea non auferetur, à te auferetur aliquando onus necessitatis. Non enim cùm veneris ad illam patriam, inuenies peregrinum quem suscipias hospitio, sed bono tuo auferetur, vt quod melius est detur: auferetur à te labor, vt requies detur. Tu nauigas, illa in portu est: æterna enim est dulcedo veritatis, in hac tamen vita augetur, in illa perficietur, nunquam auferetur.

Inferm. 27. à med., illius. tom. 10.

AMBR. Agat ergo te sicut Mariam desiderium sapientiæ: hoc enim maius, hoc perfectius opus, nec ministerij cura cogitationē verbi cælestis auertat. Nec arguas eos & ociosos iudices, quos videas sapientiæ studere. AVG. de quæst. Euang. Mysticè autē quòd Martha excepit illum in domum suam, significat Ecclesiam, quæ nunc excepit Dominū in cor suum. Maria soror eius, quæ sedebat ad pedes Domini, & audiebat verbum eius, significat eandem Ecclesiam, sed in futuro sæculo, vbi celsās ab opere ministerióque indigētiæ, sola sapiētia perfruitur. Quòd autem cōqueritur, quòd soror eius eam nō adiuuet, occasio dator sentētiæ Domini, qua ostēdit istam Ecclesiam solicitam esse, & turbari erga plurima, cùm sit vnum necessariū, ad quod per ministerij huius merita peruenitur. Mariam verò dicit optimam partem elegisse, quia per hanc ad illam tenditur, & non aufertur.

Lib 7. in Lu. in ca. de exemplo Martha & Maria, parum à princ. tom. 5. Lib. 2. quæst. 10. in princ. tom. 4.

GREG. 6. Moral. Vel per Mariam, quæ verba Domini residens audiebat, cōtemplatiua vita exprimitur: per Martham exterioribus obsequiis occupatam, actiua vita significatur, sed Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ verò laudatur, quia magna sunt actiuæ vitæ merita, sed contemplatiuæ potiora. vnde nec auferri vnquā Mariæ pars dicitur, quia actiuæ vitæ opera corpore transeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualescunt.

Lib. 6. c. 18. in nouiss. ed. Basilien.

CAPVT XI.

ET factum est cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis dicite, Pater sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis peccata nostra, siquidem & nos dimittibus debenti nobis, & ne nos inducas in tentationem.

BED. Post historiam sororum, quæ duas Ecclesiæ vitas significauerunt, non frustra Dominus & ipse orasse, & discipulos orare docuisse scribitur, quia & oratio, quam docuit, vtriusque in se vitæ continet mysterium, & ipsarum perfectio vitarum, nostris nō viribus est obtinenda, sed precibus. vnde dicitur: Et factum est cùm esset in quodam loco, &c.

Cap. 46. in sua expos. tom. 5.

CYRIL. Cùm autem habeat omnis boni plenitudinē, cur orat si plenus est, & in nullo penitus eget? Ad hoc dicimus, quod competit ei ex modo dispensationis in carne, cùm voluerit humana prosequi tēpore ad hoc conueniente. Si enim comedit & bibit, non incongruè vtebatur oratione, vt doceat nos nō esse erga hoc tepidos, sed attētius insistere orationibus. TITVS. Cùm autem nouam conuersationem vidissent discipuli, nouam formam orationis postulauerunt, cùm plures orationes cōtinerentur in veteri testamēto. vnde sequitur: Vt cessauit, dixit. &c. Domine, doce nos orare, ne scilicet contra Deum peccemus, aliqua quærentes pro aliis, vel Deo assistentes in oratione non eo modo quo expedit.

ORIG. Et vt orationis doctrinam proferat, infert: Sicut & Ioan. docuit discip. suos: de quo scilicet nos docuisti, quod inter natos mulierum nullus eo maior surrexit, & quia præcepisti nobis petere æterna & grandia: vnde erit nos ad horum peruenire notitiam, nisi à te Deo, & Saluatore nostro?

GREG. Nyss. Orationis doctrinam explicat discipulis, qui solerter notitiam orationis expostulant, ostendens qualiter implorare oporteat diuinum auditum. BASIL. Duo autem sunt modi orationis: Vnus quidem laudis cum humilitate, secundus verò petitionis remissior. Quoties ergo oras, non prius ad petendum prorumpas: Sin autem tuum criminaris affectum, quasi necessitate coactus, supplices Deo. Sed cum incipis orare, quamlibet delere creaturam visibilem & inuisibilem. Sumas autem exordium à laude illius qui cuncta creauit. vnde subditur: Et ait illis, Cùm oratis dicite, Pater.

Oratio suadetur.

AVG. de verb. Dom. Primus sermo quantæ gratiæ! faciem tuam non audebas ad cælum attollere, & subito accepisti gratiam Christi. Ex malo seruo factus es bonus filius: ideo præsume nō de tua operatione, sed de Christi gratia. Non ergo hic arrogātia est, sed fides: prædicate quod acceperis non est superbia, sed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrē, qui te per lauachrū genuit, qui per filium te redemit, patrē dicas quasi filius. Sed noli tibi aliquid specialiter vēdicare, solius Christi specialis est pater, nobis est pater omnibus in communi: quia illum solum genuit, nos autem creauit. Et ideo secundum Matth. dicitur: Pater noster, & additur, qui es in cælis. In illis. s. cælis, de quibus dictum est, Cæli enarrant gloriam Dei. Cælū est vbi culpa cessauit, vbi nullū est mortis vulnus.

Serm. 28. in princ. to. 10.

Copiosa Christi gratia.

THEO. Non autem dicit, Qui es in cælis, tāquàm ibi circūscribatur, sed vt ad cælos erigat auditorem, & abstrahat à terrenis. GREG. Nyss. Vide autem quantæ præparationis opus est, vt audacter possis Deo dicere, pater: quia si ad res mundanas intuitum dirigis, aut humanam gloriam ambis, aut sordes passibilis appetitus, & hanc orationem enuncies: audire mihi videor Deum dicentem, Cùm corruptæ fueris vitæ, si patrem vocas incorruptibilitatis genitorem, fœda voce inquinas incorruptibile nomē. Nam qui patrem mandauit vocare, proferre mendacium non concessit. Omnium verò bonorū exordium est, glorificare nomen Dei in vita nostra. Vnde subdit: Sanctificetur nomē tuum. Quis enim est adeò bestialis, qui videns in credentibus vitam puram, non glorificet nomen inuocatum in tali vita? Igitur qui dicit in oratione. Sanctificetur in me inuocatum nomen tuum, hoc orat, fiam tuo cōcurrente subsidio iustus, abstinens à quolibet malo. CHRY. Sicut. n. cū quis cæli pulchritudinem aspicit, dicit, gloria tibi Deus: sic etiam cùm aspicit alicuius virtutē, quia hominis virtus multo magis quàm cælum glorificat Deum.

Theo. in hoc loco.

Homi. 18. in 1. ad Corint. à med. illius. tom. 2.

AVG. de verb. Dom. Vel dicitur, Sanctificetur nomen tuum, scilicet in nobis, vt ad nos possit eius sanctificatio peruenire. TIT. Vel dicit, Sanctificetur nomen tuum, id est, nota sit tua sanctitas toti mūdo, & laudet te decēter. Rectos autē decet collaudatio. Insist igitur orare pro emundatione mundi totius.

Serm. 28. nō remote à pri. tom. 10.

CYRIL. Quoniam penès eos, ad quos nondum

peruenit fides, contemnitur adhuc nomen Dei, sed vbi iubar veritatis super eos illuxerit, eum fatebuntur sanctum sanctorum. Tit. Et quia in nomine Iesu est gloria Dei patris, tunc nomen patris sanctificabitur, quando Christus erit notus.

Orig. Vel quia nomen Dei ab errantibus attribuitur culturis & creaturis, nondum est sanctificatum, vt sit separatum, à quibus debet separari. Docet ergo nos orare, vt nomen Dei adaptetur soli vero Deo, cui adaptatur quod subditur: Adueniat regnum tuum, vt scilicet euacuetur principatus, & potestas, & virtus, & regnum mundi, quinetiam peccatum, quod regnat in mortalibus nostris corporibus.

Greg. Nyss. Imploramus etiam à Domino liberari à corruptione, exui à morte. Vel secūdum quosdam, Adueniat regnum tuum, id est, veniat super nos Spiritus sanctus tuus, vt purificet nos.

Serm. 28. su. illud. Adueniat regnum tuum, to. 10.

Avg. de verb. Dom. Tunc enim venit regnum Dei, quando eius sumus gratiam consecuti. Ipse enim ait: Regnum Dei intra vos est.

Cyril. Vel qui hoc dicunt, videntur optare rursum refulgentem in mundo omnium Saluatorem. Mādauit autem in oratione petere illud tempus reuera terribile, vt sciant quòd viuere decet eos non lentè vel remisse, vt illud tempus non paret eis flammam & vindictam, sed magis honestè secundum voluntatem ipsius, vt eis tempus illud nectat coronas. vnde secundum Matth. sequitur: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Chry. Quasi dicat: Præsta nobis Domine cōuersationem imitari cælestem, quatenus quæcunque tu vis, nos etiam velimus.

Anagogia pulchra.

Greg. Nysse. Quoniam enim vitam humanā post resurrectionem similem dicit esse vēturam vitæ angelicæ, consequens est, vitam mundanam ad vitam, quæ postmodum speratur, disponi, vt in carne viuentes, carnaliter non viuamus. Per hoc autem verus medicus animæ soluit morbi naturam, vt quos occupauit infirmitas, per hoc quod à voluntate diuina recesserant, à morbo denuo liberet copulatio ad voluntatem diuinam. Est enim sanitas animæ, executio debita voluntatis diuinæ.

Cap. 116. tom. 3.

Avg. in Enchirid. Apud Euāgelistam igitur Matthæum, septem petitiones continere videtur Dominica oratio. Euangelista verò Lucas in oratione Dominica petitiones nō septem, sed quinque cōplexus est, nec ab illo vtique discrepanit Sed quomodo illa septem sint intelligenda, ipse sub breuitate commonuit. Nomen quippe ei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in resurrectione futurum est. Ostēdens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam prætermittēdo voluit intelligi. Deinde tres alias adiunxit. Et primò de pane quotidiano, dicens: Panem nost. quo. da no. ho.

Serm. 28. circa med. to. 10.

Panis supersubstātialis.

Avg. de verb. Domini. In Græco dicitur, ἐπιούσιον, hoc est, supersubstantialem, non iste est panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substātiam fulcit. Latinus autem hunc quotidianum panem dicit, quem Græci dicunt aduenientem. Si quotidianus ille est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi prosit, sic viue, vt quotidie merearis accipere. Mors Domini significatur, & remissio peccatorum. qui vulnus habet, medicinam quærit: vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est cæleste & venerabile sacramentum. Si quotidie accipis, quotidie tibi est hodie. Christus tibi quotidie resurgit: hodie enim est, quādo Christus resurgit.

Tit. Vel panis animarum diuina est virtus, afferens futuram vitam perennem, sicut panis ex terra prodiens vitam temporalem conseruat. Cùm autem quotidianam dixisset, diuinum, qui aduenit & futurus est significat quem nobis hodie præstari requirimus, poscentes quoddam eius principium, atq; gustum, quando spiritus in nobis inhabitans, virtutem operatur, quæ superat omnem virtutem humanam, puta castitatem, humilitatem.

Cyril. Putant autem forsan aliqui indecēs esse, sanctos à Deo quærere corporalia, & ob hanc causam applicant quod dicitur, ad spiritualem cōsiderationē. Ego autem concedā, quòd oportet sanctos præcipuè satagere ad obtinenda spiritualia dona. Illud tamen decet inspicere, quòd irreprehensibiliter petunt, Domino præcipiente, panem communē: ex eo enim quòd panem iussit quærere, id est, quotidianum alimentum, videtur, quòd nihil concedat eos habere, sed magis honestam colere paupertatem: nō enim est habentium panem petere, sed oppressorum penuria. Basil. Quasi dicat: Panem quotidianum (qui scilicet nostræ substantiæ competit ad vitam diurnam) non tibiipsi commēdes, sed ad Deum causa eius refugias, exponens ei necessitatem naturæ.

Homi. 20 in Matt. sup. illud: Panem nostrū quotidianum, habet aliquid tale, tom. 2.

Corporalia quomodo petēdā.

Chrys. Postulanda ergo sunt diuinitus necessaria vitæ, non ciborum diuersitates, & vina odorifera, & cætera quæ delectant guttur, onerant autem ventrem, & mētem perturbāt, sed panis qui potest substantiam corporis sustentare, & illum qui nobis hodie tantummodo sufficit, vt de crastino non cogitemus. vnam autem solam petitionem sensibilem quærimus, vt præsentibus non affligamur.

Greg. Nysse. Postquam autem per bona opera fiduciā sumere docuit, cōsequenter remissionē reatuum docet implorare. Sequitur enim: Et dimitte nobis peccata nostra. Tit. Hoc etiam additum est necessario, pro eo quòd null' sine peccato repetitur, ne impediamur à sacra participatione propter humana peccata. Cùm enim teneamur exhibere Christo omnimodā sanctitatem, qui Spiritum sanctū habitare facit in nobis, redarguendi sumus, si non obseruemus ei templum mundū. Huic autem defectui subuenitur per Dei bonitatem indulgentē humanæ fragilitati peccatorū punitionem. Hoc autem ipsum iustè fit à iusto Deo, quando nos quasi debitoribus relaxamus, his scilicet qui nobis nocuerūt, & debita non exhibuerūt. vnde subditur: Siquidem & nos dimittimus debentibus nobis.

Nullus sine peccato.

Cyril. Vult enim (vt ita loquar) patientiæ, quam homines colunt, imitatorem fieri Deum, vt qualem ipsi exhibuerunt conseruis bonitatem, talem pari lance recipere petant à Deo, qui iustè recompensat, & nouit omnium misereri.

Chrys. Hæc igitur animaduertētes, grates agendæ sunt debitoribus nostris: fiunt enim nobis, si sapimus, causa indulgentiæ maximæ, & pauca exhibentes, plurima reperiemos. Nam & nos multa debemus & magna debita Domino, quorum si minimam partem à nobis vellet exigere, iam perissemus.

Serm. 28. à med. illius, tom. 10.

Avg. de verb. Dom. Debitum autem quid est, nisi peccatum? Ergo si non accepisses, alieni fœnoris pecuniam non deberes: & ideo peccatum tibi imputatur. Habuisti enim pecuniam, cum qua diues nascereris, ad imaginem & similitudinem factus Dei, sed perdidisti

perdidisti quod babebas: sicut dum arrogantiam desiderans vendicare, perdidisti bumilitatis pecuniam, accepisti à diabolo debitum, quod non erat necessarium, cautionem toam tenebat inimicus, sed eam Dominus crucifixit, & suo cruore deleuit. Potens est autem Dominus, qui abstulit pecratum, & debita nostra donauit, custodire nos aduersus diaboli insidias, qui culpam generare consueuit. vnde sequitur: Et ne nos indocas in tentationem, quam scilicet ferre non possumus. Sed quasi atbleta talem vult tentatiooem, quam ferre possit humana conditio. A

TIT. A diabolo enim noo tentari est impossibile, sed ne à Deo derelinquamur ad tentationes, hoc deprecamur. Quod autem ex promissione diuina contingit, illud Deus quandoque facere dicitur in scriptura, & secundum hoc, nisi prohibeat tentationis inualescentiam, quæ supra nos est, tunc nos in tentationem inducit. MAXI. Vel mandat Dominus, vt petamus, Ne nos induras in tentationem, id est, non permittas voluptuosarum & spōtanearum tentationum nos experientiam pati. Iacobus autem docet pro veritate certantes non remitti in tentationibus inuoluntariis & causatiuis laborum, dicens: Omne gaudium æstimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis. BASIL. Non tamen decet nos orando petere afflictiones corporales, vniuersaliter enim præcepit orare, non subire teotatiouem, sed postquam aliquid subit, expedit à Domino petere virtutem perferendi, vt coosummetur in nobis illud: Qui sustinet vsque ad finem, saluus erit. B

Cap. 116. à med. illius. tom. 3.

Concordia scripturarum.

AVG. in Eochirid. At verò quod Matthæus in vltimo posuit, Sed libera nos à malo, iste nō posuit, vt intelligamus ad illud superius quod de tētatione dictum est, pertinere. Ideo quippe ait, Sed libera, non ait, Et libera, tanquā voam petitionem demonstrās, noli hoc, sed hoc: sed sciat vnusquisque in eo se liberari à malo, quòd non infertur in tentationem.

Serm. 28. parum à fine, tom. 10.

AVG. de verb. Dom. Vnusquisque eoim petit, vt à malo. hoc est, ab inimico & peccato liberetur, sed qui Deo se committit, diabolum non timet. Si enim Deus pro oobis, quis contra nos? C

Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi; Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum, & ille deintus respondens dicat, noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, & dare tibi. Et ille si perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illi surgens eo quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. D

CHRYS. Docuerat supra Saluator ad petitionem Apostolorum qualiter oporret orare: poterat autem contingere, eos (qui hoc salutare documentum receperant) effundere quidem preces iuxta traditam formam, sed negligenter & remisse hoc facere: deinde cùm oon exaudirentur per primam, vel secūdam orationem, desistere ab orationibus. Itaque ne hoc pateremur, per modum parabolæ manifestat, quòd pusillanimitas in orationibus damnosa est. Vtilissimum verò est in eis patientiam habere. vnde dicitur: Et ait ad illos, Quis vestrum habebit amicum? E

Theo. in hoc loco.

A THEO. Amicus iste Deus est, qui omnes amat, & omnes saluos vult fieri. AMBR. Quis etiam est nobis amicior, quàm qui pro nobis corpus suum tradidit? Datus autem oobis hic alius præcepti modus, vt omnibus momentis, nō solum diebus, sed etiam noctibus oratio deferatur. Sequitur enim: Et ibit ad illū media nocte. Sicut petiit Dauid, quādo dicebat: Media oocte surgebam ad confitendum tibi. Neq; enim timuit excitare dormiētem, quem sit semper esse vigilātem: nam si ille tam sanctus, & qui regni erat necessitatibus occupatus, septies in die laudem Domino dicebat, quid nos facere debem⁹? qui eo amplius rogare debemus, quo frequētius carnis ac mētis fragilitate deliquimus. quòd si diligendo Dñm Deum

Lib 7. in Luc. in ca. de exemplo discipulos Domi. ad instantiā orationis induc. in prin. tom. 5.

B tuum, nō solum tibi, sed & aliis poteris emereri. Sequitur enim: Et dicet illi, Amice, cōmoda mihi tres panes, &c. AVG. de ver. Dom. Qui autem sunt isti tres panes, nisi mysterij cælestis alimentū? fieri enim potest, vt aliquis passus fuerit amicum aliquid interrogantem, quod respoodere nō possit, & tunc se inuenit noo habere, quando coactus est dare. Venit ergo tibi amicus de via, id est, vita sæculi, in qua omnes velut peregrini transeuot, oec vllus quasi possessor manet, sed omni homini dicitur: Transi, da venturo locum. aut forte de via mala, hoc est, de vita mala fatigatus oescio quis amicus tuus, non inueniens veritatem, qua audita & percepta beatus fiat, venit ad te

Hæc priora verba habet Ambrosius, in loco paulò ante citato.

In serm. 29. de verb. Do. aliquantulū à prin. to. 10.

C tāquam ad Christianum, & dicit: Redde mihi rationem. Et interrogat quod fortè tu per simplicitatem fidei nesciebas, & nō est vnde reficias esurientem, & compelleris quærere in dominicis libris. Fortassis. o. quod ille interrogauit in libro positum est, sed obscurum est, ipsum Paulum, aut Petrum, aut aliquem propbetā interrogare non sineris. iam enim requiescit familia ista cum domino isto suo, & sæculi huius ignorantia valida est, hoc est, nox media, & vrget amicus esuriens, cui simplex fides non sufficit. Nunquid deserendus est? ergo ad ipsum Dominum, cum quo familia requiescit, pulsa orando, de quo subditur:

Libri consulendi.

D Et ille deintus respond. dicat, Noli mihi molestus esse. Qui differt dare, vult vt amplius desideres dilatum, ne vilescat citò datum. BASIL. Forsitan etiam ob hoc differt, quasi ingeminans tui assiduitatem, & frequētiam erga se, & vt cognoscas, quid donū Dei sit, & in timore donata custodias. Quicquid enim aliquis multo labore acquirit, nititur custodire, ne cùm illud perdiderit, suum laborem amittat.

Glosa ordin. Super illud: Noli mihi.

GLOS. Non ergo aufert impetrādi licentiam, sed vehementius accendit desiderium orandi, ostēsa difficultate consequendi. Sequitur eoim: Iam ostium clausum est. AMBR. Hoc est ostium, quod aperiri sibi etiam Paulus exposcit, non solum suis, sed etiam

Li. 7. in Luc. in ca. de exemplo discipulos Domi. ad instātiam orat. induc. à med. to. 5.

Lib. 2. ca. 21. circa finem. tom. 4.

E populi orationibus obsecrans se iuuari, vt aperiatur sibi ostium ad loquendū mysterium Christi. Et fortasse illud est ostium, quod apertum vidit Ioannes, cui dictum est: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri. AVG. de quæst. Euang. Significatur ergo tempus famis verbi, cùm intelligentia clauditur, & illi qui euangelicam sapientiam, tanquam panem erogantes, per orbem terræ prædicauerunt, iam sunt in secreta quiete cum Domino. Et hoc est quod subditur: Et pueri mei mecum sunt in cubili.

GREG. Nyss. Opportunè eos qui per arma iustitię impassibilitatem vēdicauerunt sibi, pueros appellat, docens, quòd bonū, quod per studia in nobis acquiritur, ab initio fuerat in natura repositū: nam quādo

aliquis abrenuncians carni, per rationem exercitio vitæ virtuosæ passionem confutauit, tunc quasi puer insensibiliter se habet erga passiones. Cubile autem requiem intelligimus Saluatoris.

GLOS. Et propter præmissa subdit: Non possom surgere, & dare tibi: quod est ad difficultatem impe-
Lib. 2. c. 21. tom. 4. trandi referendum. AVG. de quæst. Euang. Vel aliter: Amicus, ad quem venitur media nocte, vt accōmodet tres panes: vtique ad similitudinem ponitur, secundum quam quis rogat Deum in media tribulatione cōstitutus, vt ei tribuat intelligentiam Trinitatis, qua præsentis vitę cōsoletur labores. Ipsa enim angustia media oox est, qua cogitur vehementer instare. In tribus autem panibus etiam illud significatur, vnius substantiæ esse Trinitatem: amicus autem B veniēs de via, intelligitur hominis appetitus, qui debet rationi seruire: seruiebat autē consuetudini temporali, quam viam vocat propter omnia trāseuntia. Conuerso autem homine ad Deum, etiam ille appetitus à consuetudine reuocatur. Sed si non consoletur, interius gaudiū de doctrina spirituali, qua creatoris Trinitas prædicatur, magnæ angustiæ sunt in homine, quem præmit ærūmna mortalis, cùm ab his quæ foris delectant, præcipitur abstinentia, & intus non est refectio de lætitia doctrinæ spiritualis: & tamen orando efficitur, vt accipiat, desiderans intelle-
C ctum à Domioo, etiam si homo desit, per quem sapientia prædicetur. Sequitur enim: Et ille si perseuerauerit, &c. Comparatio est à minori: si enim amicus homo surgit de lecto, & dat, non amicitia, sed tædio compulsus, quanto magis Deus dat, qui sine tædio largissimè donat quòd petitur?

Ser. 29. inter princ. & me. tom. 10. AVG. de ver. Dom. Cùm autem perueneris ad tres panes, hoc est, ad cibum & intelligentiam Trioitatis,
Trinitas prædicatur. habes & vnde viuas, vnde pascas, ne timeas, ne finias: non enim panis ille finietur, sed indigentiam tuam finiet: disce, & doce, viue, & pasce.

Theo. in hoc loco. THEO. Vel aliter: Media nox finis est vitæ, in quo multi ad Deum adueniunt. Amicus autem est angelus, qui accipit animam. Vel media nox est profun-
D dum tentationū, in quo constitutus petit à Deo tres panes, necessitatem scilicet corporis, animæ & spiritus, per quem in tentationibus non periclitamur. Amicus autē qui de via venit, ipse Deus est, qui tentationibus nos probat, cui non habet quod apponat, qui in tentatione infirmatur. Quòd autem dicit, Et clausa est ianua, intelligendum est quòd docet oos ante tentationes præparatos esse. postquam verò tētationi incidimus, præparationis ianua clauditur, & imparati inuenti, nisi Deus adiuuet, periclitamur.

Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: Quærite, & inuenietis: Pulsate, & aperietur vobis. Omnis
E *enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester cælestis de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?*

Ser. 29. parū à prin. t. 10. AVG. de verb. Dom. Posita similitudine, adiunxit exhortationem Dominus, & omniū stimulauit nos quærere, petere, pulsare, donec accipiamus quod petimus. vnde dicit: Et ego dico vubis, petite, & dab.

A vo. CYRIL. Quòd dicit, dico vobis, vim habet iuramenti: Deus enim non mentitur. Quandocunque autem innuit audientibus aliquid cum iuramento, ostendit inexcusabilem nostræ fidei paruitatem. Vis iuramenti in verbis.

CHRYS. Per petitionem autem orationem ostendit: per inquisitionem verò studium & solicitudinē, Homil. 24 in Matth. ante med. tom. 2. cùm subdit: Quærite, & inuenietis. Quæ enim quæruntur, plurima cura indigent, quod maximè est in Deo. Plura namque sont quæ sensum nostrum impediunt: sicut ergo aurum perditū quærimus, sic Deum solicitè perquiramus. Ostendit etiam quòd quamuis non aperiat ilicò ianuam, tamen immorandum est. vnde subdit: Pulsate, & aperietur vobis: quia si quærens immoraberis, vtique recipies: ob hoc reclusum
B est ostium, vt faciat te pulsare: ideo non mox annuit, vt exposcas. GRÆC. Vel per hoc quòd dicit, Pulsate, forsitā insinuat petere cum effectu: pulsat enim aliquis manu. Boni autem operis signum est manus: vel hæc tria possūt aliter distingui. virtutis enim initium est petere notam fieri viam veritatis. Secundus verò gradus est, quærere qualiter oporteat transire per viam. Tertius gradus est, vt cùm virtutes attigerit, pulset ad ostium, vt intret spaciosam cognitionē, quæ omnia orando aliquis acquirit. Vel petere quidem est orare, quærere verò, per bona opera agere orationi condigna. Pulsare autem est orationi im-
C morari, nec desistere. AVG. de ver. Dom. Non autem nos tantum hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescat humana pigritia. plus vult ille dare, quàm nos accipere. AMBR. Qui autem promittit aliquid, spem debet afferre promissi, vt mandatis obedientia deferat, promissis fides. & ideo subdit: Omnis enim qui petit, accipit. &c. Serm. 29. non procul à prin. to. 10. Lib. 7. in Lu. in ca. de exemplo discipul. ad instant. orat. inducente, parum à fine tom. 5.

ORIG. Quæret autem aliquis, qualiter quidē orātes non exaodiantur? Ad quod dicendum, quòd quicunque recto tramite ad quærendum accedit, nihil omittens ex his quæ conferunt ad petitorum obtentum, accipiet reuera qood precatus est dari sibi. Si quis autem diuertens à proposito debitæ petitionis, Quæstio pulchra.
D cùm non petat vt decet, non petit. Quo fit, vt cùm non recipiat, quod hic dicitur, non falsificetur. Nam & magistro dicente: Quicunque veniet ad me, assequetur disciplinarū peritiam: adire magistrum realiter accipimus, hoc est, vt feruenter & diligenter vacet documētis ipsius. vnde & Iacobus dicit: Petitis, & non accipitis, eo quòd malè petatis, scilicet causa voluptatū vanarum. Sed dicet aliquis, imò cùm aliqui rogant pro diuina notitia obtinenda, & recuperatione virtutum, nō obtinent. cui dicendum, quòd non propter se bona petiuerunt accipere, sed vt commendentur per ea.

BASIL. Si quis etiam ob torporē exhibeat se de-
E sideriis, & traditor sui fiat in manus hostium, hunc Deus nec adiuuat, nec exaudit. eo quòd per peccatū alienum se fecit à Deo. decet ergo offerre quidem quicquid interest sua: clamare autē ad Deum vt adiuuet eum. Est autem diuinum subsidium implorandum non remisse, nec mente huc illúcq; vagante: eo quòd talis non solùm nō impetrabit quod petit, sed magis Dominū irritabit. nam si aliquis coram principe stans, fixum habet intrinsecum & extrinsecum oculum, ne forsitan puniatur, quanto magis coram Deo attentum ac tremebūdum oportet assistere? Si verò debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcunq; potes, teipsum cohibeas, vt stando coram Deo ad eum dirigas intellectum, & Deus ignoscit,

eo quud

eò quòd non ex negligentia, sed ex fragilitate nō potes, vt oportet, assistere corā Deo. Si sic ergo teipsum cōpellis, ne discedas donec accipias. Ideo ergo quandoq; petis & non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leuiter, vel non cōferentia tibi, vel destitisti. Sæpius autem qoidem obuiant, dicentes: Quare oramus? an ignorat Deus quibus opus est nobis? Nouit quippe, & omnia spiritualia vberius dat nobis, & antequam postulemus, sed opera virtutis & regnum cælorum oportet prius optare, optantē verò quærere, ingerentem per fidem & patientē quicquid interest sua, in nullo delicto redargutum à propria conscientia.

Li. 7. in Lu. circa. de exē plo discip. ad instant. orat. inducente. à med. to. 5.

Ambr. Ergo præceptiuus locus frequenter orandi, spes est impetrandi: ratio autem persuadēdi prius fuit in præcepto, postea fit in exemplo, quod ostendit subdēs: Quis autem ex vobis, &c.

Instructio Iesu.

Cyril. In quo instruit nos Saluator quiddā necessarium: frequenter enim inconsultò voluptatum impetu irruimus ad perniciosā desideria. Cùm igitur aliquid talium à Deo petimus, nequaquam impetrabimus, ad quod ostendendum vtitur patēti exemplo ex his quæ penes nos sunt. Cùm enim filius tuus petit panem, gratanter propinas, quia cibum petit opportunum. Quādo verò sensus penuria lapidem poscit vt comedat, non affers ei, sed potius prohibes eū à nociuo desiderio. vt sit sensus: Quis autem ex vobis pat. pet. panem, quem scilicet pater dat. nunquid lapidem dabit illi, scilicet si petierit? Eadem quoque ratio est in serpente & pisce, de quo subdit: Aut piscē, nuo. pro pisce serp. da. illi? at similiter in ouo & scorpione, de quo subdit: Aut si petierit ouum, &c.

Orig. Tu tamen attende: si panis quidem est animæ cibus in cogitatione, sine quo non contingit saluari, puta perspicax ratio vitæ debitæ. Piscis autē est amor disciplinæ: puta mundi constitutionem agnoscere, elementorum effectum, & quæcunque consequenter disserit sapientia. Itaque nec vice panis Deus propinat laudem, quem volebat diabolus à Christo manducari, nec vice piscis serpentem, quem comedunt Æthiopes, indigni pisces comedere: nec simpliciter dat vice nutritiuæ & vtilis, non comestibilia & nociua. quod refertur ad scorpionem & ouum.

Li. 2. ca. 22. tom. 4.

Avg. de quæst. Euang. Vel potius intelligatur charitas propter maiorem appetitum, tam necessariū vt sine illa cætera nihil sint sicut sine pane mēsa inops: cui contraria est cordis duritia, quam lapidi comparauit. Piscis autem intelligitur fides inuisibilium, vel propter aquā baptismi, vel quia de inuisibilibus locis capitur: Quòd etiam fides huius mundi fluctibus circumiactata non frangitur, rectè pisci comparatur, cui cōtrarium posuit serpentem propter venena fallaciæ, quæ etiam primò homini malè suadendo præseminauit. In ouo intelligitur spes. Ouū enim nondum est fœtus perfectus, sed fouendo speratur. Cui contrarium posuit scorpionem, cuius aculeus venenatus retrò timendus est, sicut cōtrarium spei est retrò respicere: cùm spes futurorum in illa quæ ante sunt, se extendat.

Tres virtutes Theologicæ.

Serm. 29. à med. to. 10.

Avg. de ver. Dom. Quanta tibi loquitur mundus, quāta post dorsum strepit vt retrò respicias? O mūde immunde, quid strepis? quid auertere conaris? tenebris vt periens, quid faceres si maneres? quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta mentiris?

Cyril. Ex præmisso autem exemplo concludit: Si ergo vos cùm sitis mali, id est, cùm mentem susceptiuam prauitatis geratis, non autem vniformem &

A

fixam in bono, sicut Deus. Beda. Vel malos vocat sæculi amatores, qui dāt illa quæ secundum sensum suum iudicant bona, quæ etiam in sua natura bona sunt, & ad vsum infirmæ vitæ pertinent. vnde subdit: Nostis bona data dare filijs vestris. Apostoli etiā qui merito electionis bonitatem humani generis excesserant, supernę bonitatis respectu mali esse dicuntur, quia nihil per semetipsum bonum, nisi deitas sola. Quòd verò subditur: Quantò magis pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se? Pro quo Matthæus posuit: dabit bona petentibus se. ostenditur Spiritum sanctum plenitudinem bonorum Dei, quia omnes vtilitates, quæ ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex isto fonte emanant.

Li. 3. in Lu. parum ante finem to. 5.

B

Athan. Nisi autem Spiritus sanctus esset de substantia Dei, qui solus est bonus, nequaquam hic appellaretur bonus, quando Dominus renuit dici bonus in eo quòd homo factus est.

Serm. 29. inter princ. & med. to. 10

Avg. de verb. Domini. Ergo auare, quid quæris? aut si aliud petas, quid tibi sufficiat, cui Dominus non sufficit?

Et erat Iesus eijciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cùm eiecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmonia. Et alij tentātes, signū de cælo quærebāt ab eo.

C

Glo. Promiserat Dominus quòd spiritus bonus daretur orantibus: cuius quidem beneficium subsequenti miraculo demonstrat. vnde sequitur: Et erat Iesus eijciens dæmonium, &c.

Theophyl. in hoc loco.

Theo. Dicitur autem mutus, vt in pluribus qui non loquitur: dicitur etiam & qui non audit, sed magis propriè qui nec audit, nec loquitur. Qui autem à natiuitate non audiuit, ex necessitate non loquitur. Ea enim loquimur, quæ per auditum loqui docemur. Si quis tamen ex aliqua passione superueniente auditum amiserit, hunc nihil prohibet loqui: Qui autem Domino oblatus fuit, & mutus erat lingua, & surdus auditu.

Dæmoniū quomodo mutum dicitur.

D

Titvs. Mutum autem vel surdum dicit dæmonium, quòd hanc ingerit passionem, vt non audiatur diuinum verbum. Nam dæmones auferentes aptitudinem humani affectus, obtūdunt animæ nostræ auditum: idcirco venit Christus vt & eijciat dæmonium, & audiamus verbum veritatis: vnum enim sanauit, vt vniuersalē prægustationem faciat humanæ salutis. vnde sequitur: Et cùm eiecisset dæmonium, locutus est mutus.

In hoc loco id habet. tom. 5.

Beo. Dæmoniacus autem iste apud Matthæum nō solùm mutus, sed & cæcus fuisse narratur. Tria igitur signa simul in vno homine perpetrata sunt. Cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur, quod quotidie completur in cōuersione credentiū, vt expulso primum dæmone, fidei lumen aspiciant,

E

deinde ad laudes Dei tacentia, prius ora laxentur.

Cyril. Hoc autem miraculo peracto, extollebat eum multitudo præconijs & gloria, quæ Deum decet. vnde sequitur: Et admiratæ sunt turbæ.

Li. 4. in Lu. parū à prin. tom. 5.

Bedā. Turbis autem quæ minus eruditæ videbantur, Domini semper facta mirantibus, scribæ & pharisæi vel negare vel sinistra interpretatione peruertere laborabāt, quasi non diuinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent. vnde sequitur: Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Beelzebub deus erat Acharon. Nam Beel quidē ipse Baal, Zebub autem muscā

vocatur. Dicitur autem Beelzebub quasi vir muscarum, ex cuius spurcissimo ritu principem dæmoniorum cognominabantur.

CYRIL. Alij verò paribus stimulati liuoris aculeis, petebant ab eo cæleste videre portentum, vnde sequitur: Alij tentan. sign. de cælo quær. ab eo. Quia dicerent, quamuis ab homine dæmonium eieceris, non tamen hoc est diuinæ operationis argumentum: nondum. n. vidimus aliquid prioribus simile miraculis. Moyses enim transduxit populum per mediū maris. Iosue verò successor eius, solem retardauit in Gabaon: tu verò nihil horū ostendisti. quæ tere enim prodigia de cælo innuit, quòd huiusmodi cogitationibus tunc temporis afficiebantur erga Christum.

Signum de cælo.

Ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & Sathanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnū eius? quia dicitis, in Beelzebub eijcio dæmonia, si autem ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciūt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Porrò si in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in vos regnū Dei.

Homi. 42. in Matt circa prin. tom. 2.

CHRYS. Cùm pharisæorum suspicio irrationabilis esset: metu multitudinis non audebant eam diuulgare, sed in animo suo eam vertebant. vnde dicitur: Ipse autem vt vidit cogit eorū, dixit eis: Omne reg. in se diuis. desolab. BEDA. Non ad dicta, sed ad cogitata respondit, vt vel sic compellerentur credere potentiæ eius, qui cordis videbat occulta.

Lu. 11. c. 41. initio, nō remotè à prin. tom 5.

CHRY. Non autem respōdebat ex scripturis, quia non attendebant falso eas exponentes: sed ex his respondit quæ communiter accidunt: Domus enim & ciuitas si fuerit diuisa, velociter dissipatur, & etiā regnum quo nihil est validius. firmat enim regna & domos subditorum concordia. Si ergo inquit, ego per dæmonem dæmonia eiicio, dissensio inter eos est, & perit virtus eorum. vnde subdit: Si autem Sathanas in seipsum diuisus est, &c. Non enim Sathanas sibi ipsi repugnat, nec suis satellitib⁹ nocet: sed potius statuit regnum suum. Restat ergo quòd diuina virtute conteram Sathanam. AMBR. In hoc etiam ostendit regnum suum indiuiduum esse atque perpetuū: & ideo qui non in Christo spem gerunt, sed in principe dæmoniorum eiicere dæmones opinantur, eos regni negat esse perpetui: quod spectat etiam ad populum Iudæorum. Quomodo enim potest regnum Iudæorum esse perpetuum, quando à legis populo Iesus negatur, qui ex lege debetur? ita ex parte se fides Iudaicæ plebis impugnat: impij gloria diuiditur, diuidēdo dissoluitur. & ideo regnum Ecclesiæ manebit æternū, quin indiuidua fides corpus est vnum.

Homi 42. in Matt. paulo à prin. to. 2.

Li. 7. in Lu. in cō. de argum. quib. pharisæ cog. sinunt to. 5.

Luc. 11. cap. 48. in beda super illud: omn. regn. in se diuis. to. 5.

BEDA. Regnum etiam patris & Filij & Spiritus sancti non est diuisum, quod est æterna stabilitate mansurum. Desistat igitur Arriani minorem patre filium, filio verò Spiritum sanctum dicere: quia quorum vnū est regnum, horum est & vna maiestas.

Hom. 42. in Matth. aliq. à princ. to. 2.

CHRYS. Hæc igitur est prima solutio. Secunda verò (quæ est de discipulis) quam ponit subdens: Si autem ego in Beelzebub eiicio demonia, filij vestri in quo eiiciunt? Non dicit, discipuli mei, sed filij vestri, volens eorum permulcere furorem.

CYRIL. Iudæi nanque & à Iudæis secundum carnē exorti sunt Christi discipuli, qui potestatē in spiritus immundos adepti erant à Christo, & oppressos ab eis in nomine Christi liberabant. Cùm ergo filij vestri Sathanam in nomine meo conterunt, quomodo nō habet multam amentiam dicere me à Beelzebub virtutem habere? Damnabimini igitur ex fide natorum vestrorum. vnde subditur: Ideo ipsi iudices vestri erunt. CHRY. Quoniam enim ex vobis emanantes mihi obediunt, liquet quod condemnabunt, operantes contraria.

Homil. 42. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

BEDA. Vel aliter, filios Iudæorum exorcistas gentis illius significat, qui ad inuocationem Dei eiiciebant dæmones: quasi dicat: Si expulsio dæmonum in filiis vestris Deo non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat causam. Ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestate, sed comparatione, dum illi expulsionem dæmonum Deo assignāt, vos Beelzebub principi dæmoniorum.

Lu 11. c. 48. in Bed. super illud: Filij vestri in quo eiiciūt. to. 5.

CYRIL. Postquam ergo quod dicitis, calumniæ notam habet, manifestum est quòd in spiritu Dei eiicio dæmonia, vnde subdit: Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos regnū Dei.

Li. 2. ca. 38. à med to. 4.

Digitus Dei quis.

AVG. de cons. Euang. Quod Lucas digitum Dei dicit, vbi Matthæus dixit spiritum, ab eadem sententia non recedit, quin potius & aliquid docet, vt nouerimus quemadmodum intelligamus vbicunque scripturarum legerimus digitum Dei.

AVG. de quæst. Euang. Dicitur autem Spiritus sanctus digitus Dei, propter partitionem donorum quæ in eo dantur vnicuique propria, siue hominum, siue angelorum: in nullis enim membris nostris magis apparet partitio, quàm in digitis.

Li. 2. cap. 17. in prin. to. 4.

CYRIL. Vel Spiritus sanctus dicitur digitus Dei, filius enim manus, & brachium patris dictus est: operatur enim pater cūcta per eum. Sicut igitur digitus, non est alienus à manu, sed ei naturaliter insitus, sic spiritus sanctus consubstantialiter connexus est filio, & per eum omnia filius operatur.

AMBR. Nec tamen tibi membrorum compactione nostrorum portio quædam videatur facienda virtutis, indiuiduæ enim rei non potest esse diuisio: & ideo ad formam vnitatis, non ad distinctionem potestatis referenda digiti nuncupatio est.

Li. 7. in Lu. in cō. de arg. quib. Iesus cogitatio, &c. ante medium. tom. 5.

ATHA. Ad præsens autem non renuit Dominus gratia suæ humanitatis, dicere se minorē Spiritu sancto, dicens se in eo dæmones eiicere, quasi non sufficiente humana natura ad dæmonum expulsionem, nisi virtute Spiritus sancti.

CYRIL. Et ideo conuenienter dicitur, peruenit in vos regnum Dei, id est, si ego homo existēs in spiritu diuino eiicio dæmones, ditata est humana natura in me, & aduenit regnum Dei.

CHRYS. Dicit autem, Super vos, vt eos attraheret, quasi dicat, si vobis adueniunt prospera, cur vestra bona fastiditis?

Homi. 42. in Matth. ante med. tom. 2.

AMBR. Simul ostendit etiam imperialem quandā esse Spiritus sancti potestatem, in quo regnū est Dei: nos quoque in quibus habitat spiritus, esse regalem domum. TITVS. Vel dicit, Peruenit in vos regnum Dei, vt intelligatur, peruenit contra vos, non pro vobis: horrēdus enim est perfidis Christianis Christi secundus aduentus.

Li. 7. in Lu. in cō. de argum. quib. Iesus, & circa med. tom. 5.

Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sūt ea quæ possidet. Si autē fortior illo superueniens vicerit eum: vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. Qui non est mecum, contra me est: & qui nō colligit mecū, dispergit.

CYR.

CYRIL. Qoia necessarium erat per multas considerationes detrahentium retractare sermonem, vtitur nooc exemplo manifestissimo, quod demonstrat volentibus intueri, quod principem huius sæculi virtore sibi insita vicit, dicens: Cùm fortis arm. costodit atrium soum, &c. CHRY. Fortem vocat diabolum, non quia naturaliter huiusmodi sit, sed innuens antiquam eius tyrrãnidem, quam pusillanimitas nostra causauit. CYRIL. Erat enim ante Saluatoris aduentum violentia molta, rapiens alienos greges, scilicet Dei, & quasi ad proprium docens ouile.

Homi. 42. in Matth circa med. illius. tom. 2.

Gratia aduẽtus Christi.

THEO. Arma autem eius sunt omnes species peccatorum, in quibus confidens, inualuit contra homines. BEDA. Atrium verò illius, mundum vocat, qui in maligno positus est: in quoosque ad Saluatoris aduentum potiebatur imperio, qoia in cordibus infidelium sine vlla contradictione quiescebat: sed fortiori potentia Christus victor, omnes homines liberando, ipsum eiecit. vnde subditur: Si autem fortior illo superuen. &c. CYRIL. Postqoã enim Dei summi verbũ totius fortitudinis dator, & Dominus virtutum factum est homo: inuasit illum, & arma eius abstulit. BEO. Sunt ergo arma eius astutia, doliq; oequitiæ spiritualis: spolia verò eius ipsi homines sunt ab eo decepti. CYRIL. Nam qui dudum irretiti fuerant ab eo Iodæi in diuinam ignorantiam & errorem, euocati sunt per sanctos Apostolos ad notitiam veritatis, & oblati sunt Deo patri per fidem adhibitã filio. BASIL. Distribuit etiam spolia exhibens fideles custodias angelorum ad hominum salutem.

Theoph. in hoc loco.

Luc. 11. cap. 41. in Bed. super illud: Cum fortis armatus. tom. 5.

Luc. 11. cap. 41. in Beda super illud: Arma eius auferet. t. 5.

BED. Victor etiam Christos spolia distribuit, quod est insigne triumphãtis, quia captiuam ducens captiuitatem dedit dona hominibus, quosdam quidẽ apostolos, alios euãgelistas, hos propheias, illos pastores ordinans & doctores.

Luc. 11. ca. 45. su. illud: arma eius auferet. to. 5.

CHRYS. Deinde ponitur quarta solutio, cùm subditur: Qui non est mecum, aduersum me est. quasi dicat: Ego volo homines offerre Deo, Sathanas autem cootrarium. Qualiter ergo qui mihi non cooperatur sed dissipat qoę mea sunt, tam mihi consentaneus fieret, vt vnà mecũ eiiceret dæmones? Sequitur: Et qui non colligit mecũ, dispergit. CYRIL. q. d. Ego veni vt filios Dei ab eo dispersos congregẽ, & ipse Sathanas cùm mecum non sit, quæ collegi & saluaui, tentat dispergere. Qualiter ergo qui meis dispensationibus refragatur, virtutem mihi ministrat.

Homi. 42. in Matth. circa med. illius. tom. 2.

CHRYS. At si qois non cooperatur, aduersarius est, multo magis qui obstat. videtur tamen mihi & Iudæos ad præsens sob ænigmate tangere, ordinans eos cum diabolo: nam & ipsi agebant contra eum, & dispergebant quos congregabat.

Hom. 42. in Mat. à med. illius. to. 2.

Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & nõ inueniens, dicit: Reuertar in domum meã, vnde exiui: Et cùm venerit, inuenit eam scopis mũdatam: Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius, peiora prioribus.

CYRIL. Post præmissa ostendit Domioos, vnde contingit populo Iodæorũ, vt ad huiusmodi opiniones labereotur de Christo, dicens: Cùm immundus spiritus exierit ab ho. &c. Quòd enim hoc exemplũ ad Iudæos spectet, Matthæus expressit dicẽs: Sic erit & generationi huic pessimæ. Quandiu enim erant in

A Ægypto viuẽtes ritu Ægyptiorum inhabitabat in eis spiritus malignus, qui expulsus est ab eis, quando mactauerunt agnum in figurã Christi, & liniti sunt eius sanguine, & sic euitauerunt destructorem.

AMBR. Itaque in vno homine totius populi Iudaici comparatio est: à quo per legem spiritus immũdus exierat. Sed qui in gẽtibus quorum corda prius arida erant, sed postmodum per baptisma rore spiritus humescebant, propter fidem Christi requiẽ diabolus inuenire non potuit. Immundis enim spiritibus Christus incendium est: ideo regressus est ad plebem Iudæorum. vnde sequitur: Et non inueniens, dicit: Reuertar in domom meam vnde exiui.

Li. 7. in Luc. ine de argumentis quib. pharis. &c. tom. 5.

B ORIG. Id est, ad eos qui sunt ex Israël, quos vidit nihil diuinum in se continentes, sed desertos & vacãtes habitationi eios. vnde sequitur: Et cùm venerit, & inuenerit eam scopis mundatam.

AMBR. Forensi enim & persunctoria specie compta animo manet interiore pollutior. Neque enim sacri fontis irrigno aut abluebat, aut restringebat ardorem, meritoque ad cum spiritus redibat immũdus, adducens secum septem spiritus neqoiores. vnde sequitur: Et tunc va. & ass. se. sep. ali. spi. ne. se. & ingres. hab. ibi. Qooniam scilicet in hebdomada legis & octauæ mysterium cõmisit. Itaq; vt nobis multiplicatur septiformis spiritus gratia, ita illis immundorum spiritum omnis cumulatur iniuria. Vniuersitas

Li. 7. in Luc. in ca. de arg. quib pharis. à med. illius. tom. 5.

C enim hoc numero aliquoties compreheoditur.

CHRYS. Incolunt autem animas Iudæorum dæmones peiores prioribus. Nam tũc temporis in prophetas sæuiebant, nunc verò ipsi Domino prophetarum iniuriantur: atque ideo à Vespasiano & Tito peiora passi fuerunt, quàm in Ægypto & Babylone. vnde sequitur: Et fiunt nouiss. ho. illius peio. prioribus. Tunc etiam aderat eis diuina prouisio, & gratia Spiritus sancti: nunc verò etiam hac cura priuantur: propter quod virtutis maior penutia nunc, & ærumna intentior, & dæmonum exactio sæuior.

Homi. 44. in Mat. à med. illius. tom. 2.

CYRIL. Sunt etiam nouissima peiora prioribus,

D secundum illud Apostolicum: Melius erat eis veritatis viam non agnoscere, quàm post agnitam retroire.

BEDA. Potest etiam hoc accipi de hæretico qoolibet vel schismatico, vel etiã malo catholico, de quo tempore baptismatis spiritus exierat, immũdus, locaque inaquosa peragrat, id est, corda fideliom, qoæ à mollitie fluxæ cogitationis expurgata sunt, callidus insidiator explorat, si quos ibi oequitię suæ gressus figere possit. Dicit autem, Reuertar in domum meam vnde exiui. In quo timendum est, ne culpa, quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Inuenit autem eam scopis mundatã, hoc est, gratia baptismatis à peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam.

Lu. 11. c. 48. in Beda super illud: cù spiritus immun. to. 5.

Hęreticorũ uexatio.

Eod. c. citato sup. hoc ver.

Su. hoc verbum.

E Per septem autem malos spiritus quos assumit, vniuersa vitia designat. Nequiores autem dicuntur, quia nõ solum habebit illa septem vitia, quæ septem spiritualibus sunt contraria virtutibos, sed etiam per hypocrisim ipsas se virtutes habere simulabit.

CHRYS. Non solùm autem illis, sed & nobis fore dicta accipiamus quæ sequuntur: Et erunt nouissima hominis illius peiora prioribus, quia si illustrati, & à pristinis malis remoti, denuo redimus ad eandem nequitiam, grauior deinceps erit pœna sequentium peccatorum.

Homi. 44. in Mat. à med. tom. 2.

BEDA. Potest etiam simpliciter intelligi Dominum hæc ad distinctiooem suorum, & Sathanæ

Lu. 11. c. 48. in Bed. super

illud: Cùm immund. spiri. exierit, to. 5.

operum adiunxisse, quòd scilicet ipse semper polluta mundare, Sathanas verò mundata grauioribus sordibus cootaminare festinet.

Factum est autem cùm hæc diceret, extollens vocem quedã mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimò, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Luc. 11. ca. 45. in Bed. in princ. to. 5.

Praeconiũ mulieris.

BED. Scribis & pharisæis Dominum tentantibus simul & blasphemantibus incarnationem eius, magna fiducia quædam mulier confitetur. vnde sequitur: Factum est autem cùm hæc diceret, Extollẽs vocem quędam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter B qui te portauit, &c. Vbi & præsentium calumniam, & futurorum confundit hæreticorũ perfidiam. Nam sicut tunc Iudæi sancti spiritus opera blasphemando verum Dei filium negabant, sic hæretici postea negãdo Mariam semper virginem, Spiritus sancti cooperãte virtute, nascituro vnigenito Deo carnis suæ materiam ministrasse, verum consubstantialémque patri filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro verbi Dei secundum carnem nascentis à carne virginis matris pronunciatur extranea, sine causa vẽter, qui eum portasset, & vbera quæ lactassent, beatificantur. Qua verò consequentia eius lacte credatur nutritus, ex cuius semine negatur conceptus, cùm ex C vnius & eiusdem fontis origine secundum physicos vterque vigor manare perhibeatur? Non autem tantummodo eam, quæ verbum Dei corporaliter generare meruerat: sed & omnes qui idem verbum spiritualiter auditu fidei concipere, & boni operis custodia, vel in suo, vel in proximorũ corde, parere, & quasi alere studuerint, asserit esse beatos. Sequitur enim: At ille dixit, Quinimò, beati qui aud. verb. Dei, &c.

Homi. 45. in Matth. tom. 2.

Mitigatio verborum Domini.

CHRY. Non fuit hoc responsum repudiantis matrem, sed ostendentis quòd nihil ei partus profuisset, nisi valde bona & fidelis fuisset. Cæterũ si Mariæ non proderat sine virtutibus animæ Christũ ab ea ortum traxisse: multo magis nobis siue patrem, siue fratrẽ, D siue filium virtuosum habeamus, nos autem absistamus ab illius virtute, nequaquã hoc prodesse valebit.

Lib. 11. c. 49. in Bed. super illud: Quinimo, beati qui audito. 33.

BED. Eadem autẽ Dei genitrix, & inde quidẽ beata, quia verbi incarnandi ministra est facta tẽporalis: sed inde multo beatior, quia eiusdem semper amandi custos manebat æterna. Hac etiam sentẽtia sapientes Iudæorum percutit, qui verbum Dei non audire & custodire, sed negare & blasphemare quærebant.

Turbis autem cõcurrentibus cœpit dicere, Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signũ non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Nam sicut fuit Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius E *hominis generationi isti. Regina Austri surget in iudicio cũ viris generationis huius, & cõdemnabit illos, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Et ecce plusquam Salomon hic. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plusquam Ionas hic?*

Luc. 11. cap. 49. in Beda, in hoc loco, tom. 5.

BED. Duplici Dominus fuerat quæstione pulsatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub eiecisse dæmonia, quibus hactenus est responsum: & alij tentantes signum de cælo quærebant ab eo, qui- A bus ab hinc respondere incipit. vnde sequitur? Turbis autem concurrentibus, cœpit dicere, &c.

Li. 7. in Luc. in cap. de argumen. quib. pharis. &c. paulo ante fin. tom. 5.

AMBROS. Vt scias synagogæ populum deformari, vbi ecclesiæ beatitudo laudatur. sicut autem fuit Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius hominis Iudæis. vnde subditur: Signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ.

BASIL. Signum est res in propatulo posita alicuius occulti continens in se declarationem, sicut Ionæ signum descensum ad inferos, ac iterum ascensum, Christi resurrectionem à mortuis repræsentat. vnde subditur: Nam sicut Ionas fuit signum Niniuitis, ita & filius hominis generationi isti.

Luc. 11. cap. super illud: signum non dab. ei, &c. tom. 5.

Li. 7. in Luc. in ca. de arg. quib. Dom. pharis. &c. circa finem, tom. 5.

Theoph. in hoc loco.

B BEDA. Signum eis tribuit, non de cælo, quia indigni erant videre, sed de profundo inferni: signum scilicet incarnationis, non diuinitatis: passionis, nõ glorificationis. AMBR. Vt autem Ionæ signum, typus Dominicæ passionis est, ita etiam grauium, quę Iudęi commiserũt, testificatio peccatorũ est: simul aduertere licet & maiestatis oraculũ, & pietatis iudicium. Nanque Niniuitarum exemplo, & denunciatur supplicium, & remedium demonstratur: vnde etiam debent Iudæi non desperare indulgẽtiam, si velint agere pœnitentiam. THEOPH. Sed Ionas post exitum suum à ventre ceti, sua prædicatione Niniuitas conuertit, Christo verò resurgenti Iudæorum generatio non credidit, vnde præiudicium fuit eis: de quo præ- C iudicio subditur duplex exemplum, cùm dicitur: Regina Austri surget in iudicio, &c.

Luc. 11. cap. 49 in Beda super illud: Regina Austri, &c. t. 5.

Iudæorum damnanda perfidia.

BED. Non vtique potestate iudicij, sed comparatione facti melioris. vnde sequitur: Quia venit à finibus, &c. Hîc, in isto loco nõ pronomẽ est, sed aduerbium loci, & significat, id est, in præsentiarum inter vos conuersatur, qui incomparabiliter est Salomone præstantior. CYRI. Non autem dixit, Maior Salomone ego sum, vt persuadeat nobis humiliari, & si fœcundi sumus spiritualium gratiarum. quasi dicat: Festinauit ad audiendum Salomonem mulier barbara, per tam longum iter, auditura scientiã visibilium D animantium, & vires herbarum: vos autem, cùm assistatis & audiatis de inuisibilibus, & cælestibus, ipsam sapientiam vos instruentem, & verba signis & operibus comprobantem, alienamini contra verbum, & miracula insensibiliter præteriris.

Luc. 11. cap. 49. in Beda, sup. hoc verbum. tom. 5.

Li 7. in Luc. in cap. de argumẽ. quib. pharisæ, circa fin. tom. 5.

BEDA. Si autem regina Austri, quæ electa esse non dubitatur, surget in iudicio cum reprobis, ostenditur vna cunctorum, bonorum scilicet malorúmq; resurrectio mortalium: & hoc non iuxta fabulas Iudæorũ, mille annis ante iudicium, sed in ipso esse futura iudicio. AMBRO. In hoc quoque Iudæorum plebem damnans Ecclesiæ mysterium, vehemẽter exprimit, quæ in regina Austri per studium percipiẽdæ sapientiæ de totius orbis finibus cõgregatur, vt pacifici Sa- E lomonis verba cognoscat, regina plane, cuius regnũ est indiuisum de diuersis & distantibus populis in vnum corpus assurgens.

GREG. NYSS. Sicut autem illa regina Æthiopum, & longè distans, sic in principio nigra erat Ecclesia gentium, & multum distabat à veri Dei notitia. At vbi pacificus Christus emicuit, tunc cæcutiẽtibus Iudæis accedunt gentiles, offerúntque Christo pietatis aromata, & aurum diuinæ notitiæ, & gemmas, obedientiam scilicet præceptorum.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Vel quia Auster laudatur in scriptura, sicut calidus, & viuificans. Anima igitur regnans in Austro, id est, in spirituali conuersatione, venit audire

sapientiam

ſapientiam Salomouis tegis pacifici domiui Dei nóſtri, id eſt, in contēplationem etigitur, ad quem nullus perueuiet, niſi reguet in bona vita. Ponit autem conſequenrer exemplum de Niniuitis, dicens: Viri Niuiuitæ ſurgent iu iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam.

Homil. 10. in opere imperfect. ante med. to. 2.
Idem ho. 44 in Matt. ante med. to. 2.

C HRYS. Condemnationis iudicium ex ſimilibus vel diſſimilibus fit. ex ſimilibus quidem, ſicut in parabola de decem virginibus: ex diſſimilibus autem, ſicut cùm Niniuitæ cōdemnant eos qui erant tempore Chriſti, vt ſic fiat condemnatio clarior. Nam illi quidem barbari, hi verò Iudæi. hi refecti propheticis documentis, illi nunquam acceperant auditum diuinum: illuc iuit ſeruus, huc dominus: ille euerſionem B prædicabat, iſte regnum cœlorum annunciat. notum eſt ergo cuilibet, quod Iudæos decebat potius credere: accidit autem contrarium. vnde ſubdit: Quia pœnitenriam egerunt in prędicatione Ionæ, & ecce plus quàm Ionas hîc.

Li. 7. in Lu. in ca. de argume. quib. pharis. circa finem, tom. 5.

A MBR. Secundum myſterium autem ex duobus conſtat Eccleſia, vt aut peccare neſciat, quod ſcilicet pertinet ad Auſtri reginam: aut peccare deſinat, quod ſcilicet pertiuet ad Niniuitas pœnitentiam agentes. Pœnitentia enim delictū abolet, ſapientia cauet.

Li. 2. ca. 39. tom 4.
Allegorica expoſitio.

A VG. de conſ. Euang. Hoc autem Lucas nartat, eo loco quidem quo Matthæus, ſed aliquauto diſpari ordine. Quis autem non videat ſuperfluo quæri, quo illa ordine Dominus dixerit, C cùm & hoc diſcere debeamus per Euangeliſtarum excellentiſſimam auctorttatem non eſſe mēdacium? ſi quiſq; non hoc ordine cuiuſquā ſermonem digeſſerit, quo ille à quo proceſſit, cùm ipſius ordinis nihil interſit ad rem ſiue ita ſit, ſiue ita.

Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neq; ſub modio, ſed ſupra cādelabrum, vt qui ingrediuntur lumē videāt. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totū corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo ne lumē quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquā partem tenebrarū, erit lucidum totū: Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.

C YRIL. Dicebant Iudæi Dominum exercere miracula, non propter fidem, ſed propter applauſus videntium. Reprobat igitur præſentem calumniam, inducens exemplum lucernæ, cùm dicit: Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum, &c.

Li. 11. ca. 50. in Beda in princ. tom. 5.

B EU. De ſeipſo Dominus hîc loquitur, oſtendens. & ſi ſuprà dixerit, nullum generationi nequam, uiſi ſignum Ionæ dandum: nequaquam tamen lucis ſuæ claritatem fidelibus occultādam. Ipſe quidem lucernam accendit, qui teſtam humanæ naturæ flamma ſuæ diuinitatis impleuit, quam profecto lucernā nec credentibus abſcondere, nec modio ſupponere, hoc eſt, ſub menſura legis includere, vel intra vnius Iudeę gentis terminos voluit cohibere: Sed ſupra candelabrum poſuit, id eſt Eccleſiam, quia in noſtris frontibus fidem ſuæ incarnationis affixit: vt qui Eccleſiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palam queant intueri. Denique præcipit ne opera tantummodo, ſed cogitationes & ipſas cordis intentiones mundare & caſtigare meminerint. nam ſequitur: Lucerna corporis tui.

Allegoria pulchra.

Li. 7. in Luc. in cap. de ſimilitudine qua ad confeſſionem fidei exhortamur tom. 5.

A MBR. Vel lucerna fides eſt, iuxta quod ſcriptum eſt: Lucerna pedibus meis verbum A tuum Domine. Verbum enim Dei fides noſtra eſt, lucerna autem lucere non poteſt, uiſi aliunde lumen acceperit, vnde & virtus noſtræ mentis & ſenſus accenditur, vt mna quæ perierat, poſſit repetiri. Nemo ergo fidem ſub lege conſtituat: lex enim intra menſuram eſt, vltra menſuram gratia: lex obumbrat, gratia clarificat.

Theophyl. in hoc loco.

T HEO. Vel aliter: Quia Iudæi videntes miracula accuſabant ex eorum mentis malitia: propter hoc dicit Dominus, quòd accipientes lucernam à Deo, intellectum ſcilicet æmulatione obſcurati miracula & beneficia non cognoſcebant: ſed ad hoc intellectum à Deo ſuſcepimus, vt ſupra candelabrum poneremus, vt etiam alij qui ingrediuntur, lumen videant. Species quidem iam ingreſſus eſt, qui verò B addiſcit, adhuc ambulat, quaſi phariſæis dicat: Oportet vos vti intellectu ad miraculorum notitiam, & aliis declarare: quoniam quę videtis, ſunt opera non Beelzebub, ſed filij Dei. vnde ſecundum hunc intellectū ſubdit: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.

O RIG. Oculum quippe appellat propriè intellectum noſtrum, totam autem animam quanuis non corpoream, hic tropologicè vocat corpus, illuſtratur enim ab intellectu anima tota.

Theophyl. in hoc loco.

T HEO. Sicut autem corporis oculus ſi lucidus fuerit, corpus lucidum erit, ſi verò tenebroſus, & corpus ſimiliter tenebroſum: ſic comparatur intellectus ad animā. vnde ſubditur: Si oculus tuus fuerit ſimplex, C totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit.

O RIGEN. Intellectus enim à ſuo principio, in ſolo ſimplicitatis ſtudio eſt, nullam continens duplicitatem, & dolum, & diuiſionem in ſe.

Homil. 21 in Mat. habet prio a verba
Intellectus pro ratione.

C HRY. Si ergo intellectum corruperimus, qui poteſt ſoluere paſſiones, totam læſimus animam, patimúrque diram caliginem, peruerſione excęcati intellectus. vnde ſubdit: Vide ergo ne lumen, &c. Nun ſenſibiles dicit tenebras, ſed intrinſecam habentes originem, & quas nobiſcum paſſim deferimus, extincto nobis oculo animæ, de cuius luminis virture ſubdit, dicens: Si ergo corpus tuum totum lucid. fue. &c. D

O RIG. Id eſt, ſi corpus tuum ſenſibile factum eſt luminoſum illuſtrato corpore à lucerna, adeo vt non amplius in te ſit membrum tenebroſum, multo magis te non peccante, intantum fiet lucidum totum tuum corpus ſpirituale, vt comparentur ſplendores eius illuſtranti lucernæ, dum lux quæ erat in corpore, quæ conſueuerat eſſe caligo, dirigitur quocunque præceperit intellectus.

G REG. Nazian. Vel aliter: Eccleſiæ lucerna & oculus eſt prelatus. Neceſſe eſt ergo, vt ſicut oculo ſe puro habente, corpus dirigitur, impuro verò exiſtente deuiat: ſic & in prælato qualitercunque ſe habeat, E oportet pariter naufragium pati Eccleſiā vel ſaluari.

Super illud Iob 39. quis tetēdit ſuper eam lineam. cap. 6. in nouis exempl.

G REG. 28. Moral. Vel aliter: Appellatione corporis vnaquæque actio intelligitur, quæ intentionem ſuam quaſi intuentium oculum ſequitur. vnde dicitur: Lucerna itaque corporis eſt oculus, quia per bonæ intentionis radium, merita illuſtrātur actionis. Si ergo oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Quia ſi rectè intendimus per ſimplicitatem cogitationis, bonū opus efficitur, etiam ſi minus bonū eſſe videatur. Et ſi oculus tuus nequā fuerit, totū corpus tuum tenebroſum erit. Quia cū peruerſa intentione quid vel rectum agitur, & ſi ſplendere coram hominibus cernitur, tamen apud examē interni iudicis obſcuratur. vnde & rectè ſubditur:

Vide ergo ne lumē quod in te est, tenebræ sint. Quia si hoc quod bene nos agere credimus, ex mala intentione fuscamus, quanta ipsa mala sunt quæ mala esse, & cùm agimus non ignoramus?

Luc 11. cap. 50. in Beda, in med. to. 5. Intētionis bonæ vtilitatis.

B E D. Cùm autem subdit: Si ergo corpus tuum, &c. Totum corpus nostrum omnia opera nostra dicit. Si igitur bonum bona intentione patraueris, non habēs in tua conscientia aliquam partem tenebrosæ cogitationis, & si contigerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, tu tamē pro tuo simplici corde, & hic gratia, & in futuro lucis gloria donaberis. quod significat subdens: Et sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Hæc contra hypocrisim pharisæorum sub dolo signa quærentium, specialiter dicta sunt.

B

Et cùm loqueretur, rogauit illum quidam pharisæus, vt pranderet apud se, Iesus autē ingressus, recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputās dicere, quare non baptizatus esset ante prādium. Et ait Dominus ad illum, Nunc vos pharisæi quod deforis est calicis & catini mundatis, quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nōne qui fecit quod deforis est, etiā quod deintus est fecit? Veruntamen quod superest date eleemosynā, & ecce omnia mūda sunt vobis. Sed væ vobis pharisæis, qui decimatis mentem & rutam & omne olus, & præteritis iudiciū & charitatem Dei. Hæc autē oportuit facere, & illa non omittere. Væ vobis pharisæis, quia diligitis primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro. Væ vobis qui estis vt monumēta quæ non parent, & homines ambulātes supra, nesciunt.

C

C Y R I L. Pharisæus quanuis tenax esset sui propositi, Dominum tamē in propriam domum vocat. vnde dicitur: Et cùm loq. rog. il. qui. phar. vt pran. apud se. B E D. Consultè Lucas non ait: Et cùm hæc loqueretur, sed, cùm loqueretur: vt ostendat eum non statim finitis quæ proposuerat verbis, sed aliquot interpositis apud pharisæum prandere rogatum.

Luc. 11. c. 55. in Beda, in princ. tom. 5.

D

Lib. 2. c. 35. & 41. to. 4. Consensus Euangelicus.

A V G. de cons. Euang. Vt enim hoc Lucas narraret, digressus est à Matthæo circa illum locum, vbi ambo commemorauerant qood dictum est à Domino de signo Ionæ, & de regina Austri, & de Niniuitis, & de spiritu immundo, post quem sermonem dicit Matthæus: Adhuc eo loquēte ad turbas, Ecce mater eius & fratres stabant foris, quærentes ei loqui. Lucas autem in eo sermone Domini, commemoratis etiam quibusdam, quæ Matthęus dixisse Dominum prætermisit, ab ordine quem cum Matthæo tenuerat digreditur. B E D A. Itaque postquam nunciatis sibi foris matre & fratribus, ait: Qui enim fecerit voluntatem Domini, hic frater meus, & soror mea, & mater est. Datur intelligi rogatus pharisæi intrasse conuiuium.

Luc. 11. cap. 51. in Beda, paulò à prin. tom 5.

E

C Y R I L. Sed ipse Christus qui eorum pharisæorum nequitiam nouerat, dispensatiuè condescendit, satagens commonere eos ad similitudinem optimorum medicorum, qui grauius infirmantibus afferunt remedia suæ industriæ. vnde sequitur: Et ingressus recubuit. Dedit autem occasionem verbis Christi indocilis pharisæus scādalizatus: quia cùm opinaretur eum iustum & prophetam, non conformabatur irrationabili eorum consuetudini. vnde subditur: Pharisæus autem cœpit iotra se, &c.

Ser. 30. circa prin. tom 10. Superstitio Pharisæorum.

A V G. de verb. Dom. Omni enim die pharisæi ante quam pranderent, abluebant se aqua, quasi quotidiana lauatio possit cordis esse mundatio. Apud seipsum autem pharisęus cogitauit, vocem non sonuit. Ille tamen audiuit, qui interiora cernebat. vnde sequitur: Et ait Dom. ad illum, Nunc vos pharis. quod deforis est calic. & catini mund. quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.

C Y R I L. Poterat autem Dominus & aliis vti verbis, commonens pharisæum insanum, captat tamen tempus, & ex his quæ erant præ manibus, contexit documentum. Hora nanque mensæ & pabuli, sumit pro exemplo calicem & catinum, ostendens quòd mundus & lotos decet esse sincerè ministrātes Deo, nō solùm à spurcitia corporali, imò & ab ea quæ latet intrinsecus penes mentem, sicut aliquod vasorū quibus seruitur in mensa. Bonum est & extrinsecis carere contagiis. A M B R. Vide autem corpora nostra terrenorum & fragilium expressione significari, quæ breui lapsu præcipitata franguntur, & facilè ea quæ mens voluit internè, per sensus & gesta corporis prodit: sicut illa quæ calix interius continet, foris lucent: vnde & in posterioribus non dubium est vocabulo calicis, passionem corporis declarari. Cernis igitur quòd nos non exteriora huius calicis & catini, sed interiora contaminant: quia dixit, Quod intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.

Lib. 7. in Lu. in cap. de redargutione interioris immunditia in prim. to. 5. Corpora nostra fragilia.

Ser. 28. parū à prin. to. 10.

A V G. de verb. Dom. Sed quomodo non pepercit homini à quo fuerat inuitatus? Magis quidem obiurgādo pepercit, vt correcto in iudicio parceret. Deinde ostendit nobis, quia & baptisma quod semel adhibetur, per fidem mundat, fides autem intus est, nō foris. Fidem autē cōtemnebant pharisæi, & quod foris erat, lauabant, intus inquinatissimi manebant: quòd Dominus improbat, dicens: Stulti, noone qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit?

Luc. 11. cap. 51. super illud: Stulti nonne, &c. tom. 5.

B E D. Quasi dicat: Qui vtranque hominis naturam fecit, vtranque mundari desiderat: hoc est cōtra Manichæos, qui animam tantùm à Deo, carnem verò putant à diabolo creatam. Hoc etiam est contra illos, qui corporalia peccata, fornicationem scilicet, furtum, & cætera talia peccata quasi grauissima detestātur, spiritualia verò, quæ non minus damnat Apostolus, vt leuia contemnunt.

Li. 7. in Luc. in cap de redarg. inter. immunditia parū à princ. tom. 5.

A M B R. Dominus aotem quasi bonus præceptor docuit, quomodo nostri corporis mundare contagiū debeamus, dicens: Veruntamen quod superest, date eleemosyoam, & ecce omnia munda sunt vobis. Vides quanta remedia. Mundat nos misericordia, mundat nos Dei sermo, iuxta quod scriptum est: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. A V G. de eleemosyna. Misericors mouet misericordiam fieri, & quia seruare quærit quos magno redemit pretio, post gratiam baptismi sordidatus docet denuo posse seruari.

Eleemosynæ cōmendatio.

C H R Y. Dicit autem: Dat eleemosynam, non iniustitiam: est enim eleemosyna quæ caret iniustitia qualibet. Hæc omnia facit munda, & ieiunio est præstantior, quod quanuis sit laboriosius, illa tamen est lucrosior. Illustrat animā, impinguat, bonam efficit & decoram. Qui cogitat misereri rogāti, citius à peccatis desistet. Sicut enim medicus qui crebro vulneratis medetur, frangitur de facili in ærumnis aliorū: sic & nos si vacauerimus egenorum auxiliis, de facili contemnemus præsentia, & in cælum leuabimur. nō parum est igitur eleemosynæ cataplasma, cùm valeat omnibus apponi vulneribus.

B E D A.

Luc. 11. ca. 51. in Beda super illud: Quod superest date. tom 5.

BEDA. Dicit autem quod superest, scilicet necessario victui & vestimento. Neqoe enim ita facienda iubetur eleemosyna, vt teipsum cõsomas inopia, sed vt tui cura corporis expleta, inopem, quãtum vales, sustentes. Vel ita intelligendũ. Quod superest, id est, quod tam multo scelere præoccupatis solum remedium restat. Date eleemosynã: qui sermo ad omnia quæ vtili miseratione fiunt, valet: non enim solũ qoi dat esurienti cibũ & cætera boiusmodi, verumetiam qui dat veniam peccanti, atque orat pro eo, & qui corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynã dat.

Theo. in hoc loco.

THEO. Vel dicit: Quod superest, nam facultates præsident cupido cordi.

Li. 7. in Lu. in ca. de redargutione interioris immũditia. ante med, tom. 10.

Serm. 30. à med, to. 10.

AMB. Totos itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, vt qooniam nos ad studium simplicitatis inoitat, soperflua Iodęorum & terrena cõdemnet. Et tamen ipsis peccatorum abolitio piomittitur, si misericordiam cõsequantur. AVG. de verb. Dom. Si aotem mundari non possunt, nisi credentes iu eum qui fide mundat cor, quid est qnod dicit, Date eleemosyoã, & hæc omnia munda sunt vobis? Attendamos, fortè & ipse exponit. illi enim de omnibus suis fructibus decimã partem detrahebãt, & eleemosynas dabãt, quod non facilè aliquis facit Christianus. Irriseruot ergo illum eis hoc dicentem, quasi bominibus qni eleemosynas oon facerent.

Eodem ser. 30. circa med. to. 10.

Hoc Deus sciens subiungit: Sed vę vobis pharisæis qui decimatis mẽtem & rutam & omoe olus, & præteritis iudiciom, & charitatem Dei.

Eodem serm. à med. tom. 10.

Non ergo est hoc facere eleemosynam, facere enim eleemosynam, est facere miseticordiã. Si intelligis? à te incipe. Quomodo enim es misericors alteri, si crudelis es tibi? audi scripturam dicentem, miserere animæ tuæ placens Deo. Redi ad conscientiam tuam, qoicunqoe malè aut infideliter viuis, & ibi iuuenis medicãtem animam tuam, vel fortè egestate obmutescentem. In iudicio & charitate fac eleemosynam eum anima toa. Quid est iodiciũ? Displice tibi, Quid est charitas? Dilige Deum, Dilige proximum. Hanc eleemosynam si prætermittis, quantũuis ames nihil facis, quando tecum non facis. CYRIL. Vel hoc dicit in pharisæorum reprehensionẽ: quia illa sola pręcepta attẽtius obseruari iubebãt à populis subiectis, quæ causa erant illis redditnum fœcundorum, vnde nec minima olerum postpouerẽt. opus autem ingerendæ dilectionis ad Deum, & indicij iostam censuram negligebant.

Teop. in hoc loco.

Superflui ritus arguuntur.

THEO. Quia enim Deum contemnebant indifferẽter sacra tiactantes, præcipit eis dilectionem Dei habere, per iudicium verò, dilectionem innuit proximi. Nam quòd aliqois iustè iodicet proximo, ex eius dilectione prouenit.

Li. 7. in Luc. in cap. de redar. interio. immũditia. paril à med. tom. 5.

Hom. 74. in Matth. non remotè à prin. tom. 2.

Li. 7. in Lu. in ca. de redar. interio. immũditia. à med. to. 5.

AMBR. Vel iodiciom ideo, qoia noo omola qoæ agunt, in iodicium referunt charitatem, qoia non ex affectu diligant Deum. Sed ne rursus fidei stodiosos nos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui sermooe cooclodit, vt & fide & operibus approbetur, dicẽs: Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. CHRY. Vbi quidem sermo Iudaicæ mundationis agebatur, totaliter præteriuit, sed qoia decima eleemosyna quædam est, & nondũ erat tempus expresse interimendi legalia, propter hoc dicit, Hæc oportuit facere. AMA. Arrogantiam quoque iactantium Iudæorum redarguit, dum primatus appetunt. Sequitor enim: Væ vo. pha. qui, &c.

CYRIL. Per ea qoibos illos reprehendit, nos facit meliores. Vult enim nos ambitione carere, & non plus venari apparentiam, qoàm veram existentiam, A quod tunc pharisæi agebant. Salutari enim ab aliquibus, & præsidere eis, non verè nos idoneos esse ostẽdunt: plutibus enim hæc contingunt, cùm boni non sint. vnde subdit: Væ vobis, qui estis vt monumenta quæ non apparent. volentes euim ab hominibos salotari, & eis pręsidere, vt magni æstimẽtur, ab occultis sepulchris non differũt, quæ nitent quidẽ extrinsecus ornamentis, sunt autem plena omni spurcitia.

Li. 7. in Lu. in cap. de redarg &c à med. tom. 5.

Hom. 74. in mat. in med. illius. tom. 2.

Species falsa.

AMB. Et quasi sepulchra, quæ non apparent, specie fallunt, visuqoe decipiunt transeuntes. vnde sequitur: Et homines ambulantes supra, nesciunt, ita scilicet, vt cùm foris speciosa promittant, plena fœtoris iocludant. CHRYS. Sed quòd tales extiterint pharisæi, B non est mirabile. Si autẽ nos digni reputati fieri templa Dei, fiamus repente sepolchra solum fœtorem continentia, hoc est extremæ miseriæ.

CYRIL. Ait autem hic apostata Iulianus, vitanda esse sepulchra, qoæ Christus ipse ait esse immũda, sed ignorauit vim verborũ Saluatoris. Non enim iussit à monumentis discedere, sed eis comparauit pharisæorum fictitium populum.

Respondens autem quidem ex legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicẽs, etiã cõtumeliam nobis facis. At ille ait: Et vobis legisperitis væ, quia oneratis homines oneribus quæ portare non possũt, & ipsi vno di- C gito vestro nõ tangitis sarcinas. Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarũ. patres autẽ vestri occiderũt illos. profectò testificabimini quòd cõsentitis operibus patrũ vestrorum: quoniam quidem ipsi eos occiderũt, vos autẽ ædificatis eorum sepulchra: Propterea & sapientia Dei dixit, Mittã ad illos prophetas & apostolos, & ex illis accidẽt & persequentur: vt inquiratur sanguis omniũ prophetarũ, qui effusus est à cõstitutione mũdi à generatione ista, à sanguine Abel vsque ad sanguinẽ Zachariæ, qui periit inter altare & ædẽ. Ita dico vobis, requiretur ab hac D generatione. Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauẽ scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibãt, prohibuistis, cùm autẽ hæc ad illos diceret, cœperũt pharisæi & legisperiti grauiter insistere, & os eius opprimere de multis insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent eum.

CYRIL. Redargutio quæ mansuetos transfert in melius, superbis hominibos cõmuniter iotolerabilis esse solet. vnde eùm Saluator reprehẽderet pharisæos tanqoam deuiantes à recto calle, pereellebatur ex hoc legisperitorum caterua. vnde dicitur: Respõdens autem quidam ex legispe. &c. BEDA. Quàm E misera cõscientia quæ audito Dei verbo sibi contumeliam fieri putat, & commemorata pœna perfidorum se semper intelligit esse damnandam.

Lu. 11. cap. 51. in Beda à med. illius. tom. 5.

Sapientia Christi.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Erant autẽ alij legisperiti à pharisæis: nam pharisæi diuisi ad aliis quasi religiosi videbãtur, legis autem periti scribæ erãt doctorésque, quæstiones legis soluentes. CYRIL. Christus autem legisperitis inuectiuam iogerit, & deprimit vanũ eorum supercilium. vnde seqoitur: At ille ait. Et vobis legisp. &c. Exemplo patenti vtitur ad eos dirigendum. Erat lex onerosa Iudæis, vt fatentur Christi discipuli, ipsi verò fasces importabiles legis colligantes & subditis superponentes, ipsi nullatenos operari curabant.

Theo. in 11. super illud: Oneratis homines.

THEO. Quoties etiam doctor facit quæ docent,

A alleuiat fascem, tradens ad exemplũ seipsum. Quando verò nil agit eorum quæ docet, tunc graues fasces videntur eis qui doctrinam suscipiunt, vtpote qui nec à doctore possunt portari. Bed. Rectè autem audiunt quod sarcinas legis vno digito non tangerent, hoc est, nec in minimis quidē eam perficerēt, quam se contra morem patrum sine fide & gratia Christi leuare, & seruandam tradere præsumebant.

Luc. 11. ca. 51. in Beda, à med. to. 5.

Greg. Nyss. Tales quoque modo plures sunt iudices seueri peccātium, & debiles agonistæ intolerabiles legislatores, & debiles portatores, nec appropinquare volentes, nec palpare vitæ honestatem, quàm irremediabiliter exigunt à subiectis.

B Cyril. Postquam igitur reprobauit onerosam legisperitorum officinam, inducit communē inuectiuam in cunctos principes Iudæorum, dicens: Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum, & patres vestri occiderunt illos. Ambr. Bonus est hic locus aduersus superstitionē vanissimam Iudæorũ, quia ædificando sepulchra prophetarũ patrum suorum facta damnabant: æmulādo autem paterna scelera, in seipsos sententiam retorquebant. non enim ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur. vnde subdit: Profectò testificamini quòd cōsētitis, &c.

Li. 7. in Lu. in ca. de redargutione interiorũ immūditie. à med. illeus. tom. 5.

Bed. Simulabant quidem se ob fauorem vulgi captandum, patrum suorum horrere perfidiam, memorias prophetarũ, qui ab eis occisi sunt, magnificè C ornando: sed ipso opere testificantur quātum paternæ nequitiæ consentiant iniuriis agendo Dominum à prophetis prænunciatum. vnde subditur: Propterea & sapientia Dei dixit, Mittam ad illos prophetas, & apostolos, & ex illis occident & persequentur.

Cap. 51. in Bed. sup. illud: Testificamini quòd consentitis operibus, tom. 4.

Amb. Dei sapientia Christus est. Denique in Matthæo habes, Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes. Bed. Si autem eadem sapientia Dei prophetas apostolósque misit, cessent hæretici Christo ex virgine principium dare, omittant alium legis & prophetarum, alium noui testamēti Deum prædicare: quamuis sæpe etiam apostolica scriptura prophetas non solùm qui futuram Christi incarnationem, D sed eos qui futura cælestis regni gaudia prędicūt, appellet. Sed nequaquam hoc crediderim apostolis in catalogi ordine præferendos.

Li. 7. in Luc. in cap. de redarg. interio. immunditia, circa fin. tom. 5.

Luc. 11. ca. 51. in Beda Super illud: Sapientia Dei dixit: Mittam, tom. 5.

Atha. Siue autem occidant, mors occisorum altius cōtra eos clamabit: siue persequātur, memorialia suæ iniquitatis emittūt. Fuga enim persecutionē passorum in magnum redundat persequentium crimen, nemo enim pium & mansuetum fugit, sed potius austerum & moribus imbutum iniquis. Et ideo sequitur: vt inquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi, à generatione ista. Beda. Quæritur quomodo sanguis omnium prophetarũ atque iustorum ab vna Iudæorum E generatione requiratur: cùm multi sanctorum, siue ante incarnationē, siue post ab aliis nationibus sunt interempti? Sed moris est scriptorarũ duas sæpe generationes hominum bonorum malorúmque computare. Cyril. Et si ergo dicat demonstratiuè à generatione ista, non exprimit solùm tunc astāres & audientes, sed quemlibet homicidam: astruitur enim simili simile. Chrys. Cæterùm, si dicat Iudæos grauiora passuros, hoc non immeritò fit, eò quòd & peiora omnibus ausi sunt, & nullo præteritorum castigati fuerūt: sed cùm vidissent alios peccasse, & punitos fuisse, non fuerunt meliores effecti, sed similia cōmiserunt, nō autem ita quòd pro commissis aliorum alij luant pœnam.

Luc. 11. cap. 51 in Beda, Super illud: Vt inquiratur sanguis. tom. 5.

Quæstio vtilis.

Homi. 75. in Matth. ante med. tom. 2.

A Theo. Ostendit autem Dominus Iudæos esse hæredes malitiæ Cain, ex eo quod subdit: A sanguine Abel vsque ad sanguinē Zachariæ, &c. Abel siquidē à Cain occisus est. Zachariam autem quem occiderunt inter altare & ædem, quidam dicunt esse antiquum Zachariam filiũ Ioiadæ sacerdotis. Bed. Quare igitur à sanguine Abel, qui primus martyrium passus est, mirum non est, sed quare vsque ad sanguinem Zachariæ, quærēdum est cùm & multi post eum vsque ad natiuitatem Christi, & ipso mox nato innocētes perempti sint, nisi fortè quia Abel pastor ouium, Zacharias sacerdos fuit, & hic in campo, ille in atrio templi necatus est, vtriusque gradus martyres & laici, scilicet & altaris officio mancipati sub eorum intimantur vocabulo?

Theophyl. in hoc loco.

Iudæi hæredes.

Luc. 11. cap. 51. in illo non remotè à fine. to. 5.

B Greg. Nyssen. Quidam autem dicunt, quòd Zacharias pater Ioānis spiritu prophetiæ coniiciens mysteriũ virginitatis intactæ Dei genitricis, nequaquam sequestrauit illam à loco tēpli virginibus deputato, volens ostendere, quòd in potestate cōditoris omnium erat nouum ortum ostendere, qui enixæ vigorem cælibatus non auferret. Erat autem hic locus medius inter altare & ædem, in qua erat altare æneum situm, vbi propter hoc eum occiderūt. Aiūt etiam cùm audirent regem mundi venturũ, dispensatioē metu subiectionis aggrediuntur eum, qui attestabatur ortum ipsius mactantes sacerdotem in tē- C plo. Graec. Alij autem aliam causam dicunt esse interitus Zachariæ. cùm enim occiderentur infantes, magnus Ioannes cum coætaneis suis occidendus erat, sed Helisabeth eripiens filium de medio cædis, petiit heremum: vnde cùm satellites Herodis Helisabeth, & puerum non inuenirēt, conuertunt iram in Zachariam, occidentes ipsum ministrantem in templo. Sequitur enim: Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ. Basil. Hæc vox væ, quæ hîc intolerabilibus profertur doloribus, eis conuenit, qui paulò post detrudendi erant in graue supplicium.

Historia pulchra.

Cyr. Clauem autem scientiæ ipsam dicimus esse D legem. Erat enim ex vmbra & figura iustitiæ Christi. Decebat ergo legisperitos quasi indagantes legem Moysi, & dicta prophetarum reserare quodāmodo populo Iudæorum ianuas notitiæ Christi. Hoc autē non fecerunt, sed econtra detrahebant diuinis miraculis, & contra eius dogmata clamabant. Quid eum audistis? sic igitur tulerunt, id est, abstulerunt clauem scientię. vnde sequitur: Ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis. Sed & fides est clauis scientiæ. fit enim per fidem veritatis cognitio, secundum illud Esaiæ: Nisi credideritis, nō intelligetis. Sustulerunt ergo legisperiti clauem scientiæ, non permittentes homines credere in Christum.

Clauis scientiæ.

E Avg. de quæst. euang. Sed & clauis scientiæ, est humilitas Christi, quam nec ipsi intelligere, nec ab aliis intelligi volebant.

Li. 2. qui incipit: quòd Zacharias cap. 23. to. 4.

Ambr. Arguuntur etiam adhuc sub nomine Iudæorum, & futuro supplicio statuūtur obnoxij: quia cùm doctrinam sibi diuinæ cognitionis vsurpent, & alios impediant, nec ipsi quod profitentur, agnoscūt.

Li. 7. in Luc. in tit. de redar. interio. immūditia. circa fin. tom. 5.

Avg. de concor. euang. Hæc autem omnia Matthæus narrat esse dicta, postquàm Dominus in Hierusalem venerat. Lucas autem hic narrat, cùm adhuc Dominus iter ageret in Hierosalem. vnde mihi similes videntur esse sermones, quorum ille alterum, iste alterum narrauit.

Li. 2. ca. 75. tom. 4.

Consensus euangelicus.

Bed. Quantum autem vera perfidiæ simulationis, &

Luc. 11. ca. 51. in fine illius. to. 5.

A nis,& impietatis suæ crimina audierint pharisæi & legisperiti,ipsi testantur qui non resipiscere, sed doctoré veritatis insidiis moliuntur aggredi. Sequitur enim: Cùm autem hoc ad illos diceret, cœperunt pharisæi & legisperiti grauiter insistere.

CYRIL. Sumitur autem insistere pro instare, vel inuidere,vel sæuire. Cœperunt autem interrumpere sermonem eius in pluribus. vnde sequitur: Et os eius opprimere de multis. THEO. Cùm enim plures interrogant vnum de diuersis materiis,cùm nequeat simul omnibus respõdere,videtur insipiẽtibus quòd dubitet. hoc igitur ingeniabantur & illi nefarij contra ipsum: sed & aliter quærebant os eius opprimere, B scilicet,vt prouocarẽt eum ad aliquid dicendũ, vnde posset damnari. vnde sequitur: Insidiantes ei & quærentes aliquid capere de ore eius vt accusarent eum. Quòd primò dixerat, Opprimere, nunc dicit, Capere vel rapere aliquid ex ore eius. Interrogabant eum nunc quidam de lege,vt arguant eum quasi blasphemum obloquentem de Moyse, nunc verò de Cæsare, vt accusarent eum tanquam insidiosum & hostem maiestatis Cæsareæ.

Theop. non multũ procul. à fine comment. in cap. 11.

CAPVT XII.

MVLTIS *autem turbis concurrentibus, ita vt se inuicem conculcarent, cœpit dicere ad* C *discipulos suos: Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertum est, quod non reueletur, neque absconditum, quod nõ sciatur. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur, & quod in aurem locuti estis in cubilibus, prædicabitur in tectis.*

THEO. Pharisæi quidem conabantur Iesum capere in sermone, vt populos ab eo abducerent, hoc autem in contrarium vertitur. Magis enim adibant populi per millenarios congregati adeò cupiẽtes hęrere Christo, vt se inuicẽ cõprimerent: tam validum D quid est veritas, & dolus imbecillis vbique. Vnde dicitur: multis autem turbis cõcurrentibus, ita vt se inuicem cõculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: Attendite à fermento, &c. CYRIL. Quia enim cauillatores erãt, ob hoc Christus ab eis sibi cauere admonebat discipulos. GREG. Nazianzen. Est autẽ quando fermentum laudatur tanquam efficiens panem vitalem. Est autem quando vituperatur, significans vetustam & acidam malitiam.

Theophyl. in hoc loco. Pharisæorum perfidia.

THEO. Vocat igitur fermentum hypocrisim tanquam alterantẽ & corrumpẽtem intentiones hominũ, quibus se ingesserit. Nihil enim sic alterat mores E vt hypocrisis. BEDA. Nam sicut modicum fermentum totam farinæ massam corrumpit, sic simulatio animum tota virtutũ sinceritate & veritate fraudabit. AMB. Pulcherrimum autem locum tenendæ simplicitatis & æmulandæ fidei Saluator intexuit, ne Iudaicæ more perfidiæ alia promamus in affectu, alia voce simulemus, cùm vltimo tempore occulta cogitationum accusantium, aut etiam defendentium secretum nostræ mẽtis apertura videantur. vnde subditur: Nihil autem opertum est, &c.

Theophyl. in hoc loco.

Luc. 12. ca. 52. in Beda in prin. to. 5.

Li. 7. in Lu. in cap. de exempl. quo timor mor. excluditur, in prin. to. 5.

ORIG. Aut ergo de illo tempore hoc dicit, quando iudicabit Deus occulta hominũ, aut id dicit, quia quantũcunque conetur aliquis occultare bona aliorum infamis, bonum naturaliter latere non potest.

A CHRYS. q. d. Discipulis quãuis nunc quidam vocent vos seductores & magos, deteget omnia tẽpus & arguet eorum calumniam, & vestram declarabit virtutem. vnde quęcũque vobis in paruo angulo Palæstinæ locutos sum, hæc audacter & fronte detecta & qualibet sublata formidine toti orbi prædicate. Et ideo subdit: Quoniam quæ in tenebris dixistis, &c.

Homi. 35. in Matth. inter prin. & med. tom. 2.

BED. Vel hoc dicit: quia quæ inter tenebras quondam pressurarum carcerũmque vmbras locuti vel passi sunt apostoli, nunc clarificat per orbẽ, in ecclesia lectis eorum actibus, publicè prædicantur. Sanè quod dicit, Prædicabitur in tectis, iuxta morem prouinciæ Palæstinæ loquitur, vbi solẽt in tectis reside- B re: non enim tecta nostro more culminibus sublimata, sed plano schemate faciunt æqualia, ergo dicit: Prædicabitur in tectis, id est, cunctis audientibus palam dicetur. THEO. Vel hoc proponitur pharisæis. q. d. O pharisæi, quæ in tenebris, id est, quòd in opacis cordibus vestris tentare me conamini, in lumine dicetur. Ego enim sum lux, & in me luce notum fiet quicquid vestra machinatur caligo, & quod in aure locuti estis, & in cubiculis, i. quicquid mutuis susurris vestris auribus instillastis, prędicabitur in tectis, id est, ita mihi fuit audibile, ac si in tectis prædicatum fuisset. Hoc etiam intelligere potes quod lux sit euangelium, tecta verò altæ apostolorum animæ. C Quotquot verò conciliati sunt pharisæi, diuulgata sont postmodũ & audita in euangelij luce: stãte magno pręcone Spiritu sãcto super apostolorũ animas.

Luc. 12. cap. 52 in Bed. super illud: Quo in tene. dix. to 5.

Tecta Palæstinorum.

Theop. non remoto à princ. commeat. in ca. 12.

Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hoc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete. Nonne quinque passeres veneunt dipondio, & vnus ex illis non est in obliuione coram DEO? *Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris* D *estis vos.*

AMBR. Quoniam gemina est causa perfidiæ, quæ aut ex insolita malitia, aut ex accidenti metu nascitur, ne quis metu territus Deum quem corde cognoscit, negare cogitatur, pulchrè addit: dico autem vobis amicis meis, ne terreamini, &c.

Amb li 7. in Luc. in prin. ca. 12. to. 5.

CYRIL. Non quibuscunque enim simpliciter hic sermo conuenire videtur, sed his qui Deum ex tota diligunt mente, quibus conuenit dicere: Quis nos separabit à charitate Christi? qui autẽ nõ tales sunt, labiles sunt, & ad prosiliendum parati: porrò Dominus dicit: Maiorẽ ac dilectionẽ nemo habet, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis. Quomo- E do autem non est incõuenientissimum Christo non rependere, quod ab eo recepimus?

AMB. Mortem etiam docet non esse terribilem, quam locupletiore fœnore sit immortalitas redemptura. CYRIL. Est ergo aduertendum quòd laboribus parantur coronæ, & honores, quibus mortales vsque ad tẽpus suam itam extendũt: fitque illis nostræ persecutionis finis corporalis interitus. vnde subdit: Et post hoc nõ habent amplius quid faciant.

Li. 7. in Lu. in cap. de exempl. quo mortis timor exclud. parũ à princip. tom. 5.

Coronæ quibus parentur.

BEDA. Ergo superuacua furunt insania, qui mortua, martyrum membra feris auibúsque discerpenda proiiciunt, cùm nequaquam omnipotentiæ Dei, qui ea resuscitando viuificet, resistere possint.

Luc. 12. cap. 52 in Beda. Super illud: Ne terreamini ab his. tom 5.

Homi. 35. in Matth. aliq. ante mediū. tom. 2.

A C H R V S. Considera qualiter Dominus discipulos omnibus superiores constituit, ipsam mortem cunctis terribilem hortans cōtemnere. Simul autem & documenta immortalitatis animæ aggerat eis: cùm subdit: Ostendam autem vobis quem, &c.

Li. 7. in Lu. in cap. de exemplo quo timor.

A M B R. Mors. n. naturæ finis non pœnæ est, & ideo mortem supplicij corporalis esse defectum, pœnam verò animæ esse perpetuam, Deúmq; solū esse metuendum: cuius potestati non natura præscribat, sed eidem natura subiacere concludit: Ita dico, hunc timete.

Theo. super illud: Ne terreamini ab his qui occidunt.

T H E O. Hinc nota quòd peccatoribus quidem mors ad supplicium fertur, & hic cruciatis ipsis per interitum, & consequenter in gehennam detru- B sis. Sed si sermonem discusseris, quidem aliud intelliges, non. n. dicit, Qui mittit in gehennā. sed qui potestatē habet mittere. Nō enim quicū que cum peccato moritur, statim detruduntur in pœnam, sed fit interdum remissio oblationū & orationū causa, quæ pro defunctis dantur.

Li. 7. in Lu. in cap. de exem. &c. ante med. tom. 5.

A M B. Inspirauerat ergo Dominus simplicitatis affectum, virtutē mentis erexerat, fides sola nutabat. Bene eam de rebus vilioribus roborauit, subdēs: Nōnè quinq; pass. ven. dip. & vnus ex ill. non est in obli. corā Deo? q. d. Si deus obliuionē passerū non habet, hominū quomodo habere potest?

Luc. 12. ca. 32. in illo, Super illud: Quinque pass. &c. tom. 5.

B E D A. Dipondius genus est pōderis leuissimi C ex duobus assibus compositi.

Glosa ordin. in hoc loco.

G L O S. Quod autem in numeris est vnum, hoc in ponderibus assis, quod duo, hoc dispondios.

Li. 7. in Lu. in cap. de exemp. quo, &c. ante med. tom. 5.

A M B R. Fortasse autem dicet aliquis, quomodo Apostolus dixit, Nōne de bobus cura est Deo, cùm bos passere pretiosior sit? sed aliud est cura, aliud scientia.

O R I G. Ad litteram. Igitur acumen diuinæ prouisionis, quæ procedit vsque ad minima, per hoc significatur.

Acumen prouisionis diuinæ.

Mysticè autem quinque passeres, spirituales sensus iustè significant, qui excelsa & supra homines sentiunt Deum intuentes, vocem audientes diuinam, gustātes panem vitæ, olfacientes odorem vnguentorum Christi, palpātes D viuum verbum. Qui dipōdio væneuntes. i. vilipensi ab eis, qui ea quę sunt spiritus, stultitiam iudicāt, non dantur in obliuione corām Deo. Dicitur autē Deus aliquorum immemor fieri propter eorum facinora.

Theo. super illud: Quinque passeres vaneunt dipondio.

T H E O. Vel hi quinque sensus duobus assibus venduntur nouo. s. & veteri testamento, & ideo non dantur obliuioni à Deo: quorum. n. sensus tradūtur verbo vitæ, vt sint apti ad spirituale pabulū, horum semper memor est Dominus.

Li. 7. in Lu. in cap. de exem. quo timor mort. exclud. to. 5. In eo ca. circa to à med. tom. 5.

A M B R. Vel aliter: Passer bonus est cui volandi natura suppeditat: volādi enim nobis gratiā natura dedit, voluptas abstulit, quæ malorum messis grauat animam, atque in naturam cor- E poreæ molis incliuat. Quinque igitur corporis sensus si terrenarum sordium cibum quærant, ad superiorum operum fructus reuolare nō possunt. Est ergo malus passer qui volandi vsum terrenæ vitio labis aboleuerit, quales sūt isti passeres qui dipōdio vęneūt luxuriæ. s. pretio sæcularis. Aduersarius. n. tanquam captiua mācipia vilioris pretio æstimationis addicit. At Dominus tanquam speciosa seruitia quæ ad imaginem sui fecit, idoneos sui operis æstimat, & magno pretio nos redemit.

C Y R I L. Est igitur sibi eoræ diligēter nosse sanctorū vitā. vnde subd. Sed & ca. &c. Per quod significat, quòd omnia quæ ad eos spectāt, diligentissimè nouit: diligētiam. n. curæ adhibitæ numeratio manifestat.

Li. 7. in Lu. in cap. de exem. quo, &c. ante med. tom. 5.

A M B R. Denique numerus capillorū non in actu cōputationis, sed in facilitate cognitionis accipitur, bene tamen numerati dicuntur, quia ea, quæ volumus seruare, numeramus.

A C Y R I L. Mysticè autem caput quidē hominis est intellectus, capilli verò cogitationes quæ patēt Deo.

Theophyl. Super illud: Capilli capitis vestri numer sunt.

T H E O. Vel caput vniuscuiusque fideliū intelliges aptam Christo conuersationē, crines autē eius mortificatiua corporis opera, quæ numerantur à Deo, & digna sunt prouisione diuina.

Li. 7. in Lu. in ca. de exemp. quo ti. mortis excludi. ante med. tom. 5.

A M B R. Si igitur tāta Dei est maiestas, vt vnus ex passeribus, aut nostrorū numerus capillorū præter scientiā Dei non sit, quàm indignum est æstimare, quod fidelium corda Dominus aut ignoret, aut spernat qui viliora cognoscat. vnde consequenter concludit: Nol. er. tim. mul. &c.

Maiestas Dei magna.

B E D. Non, plures estis legendum est, quod ad cō- B parationem numeri pertinet, sed pluris estis: hoc est, apud Deum maioris dignitatis.

Luc. 12. ca. 32. in med. à med. illius. tom. 5.

A T H A. Quæro autem ab Arrianis, si quasi dedignaretur Deus alia facere, solū filium fecit, cætera verò filio subrogauit, quomodò prouisione vtitur vsque ad tam modica, capillum & passerem: Quorū enim prouisione fungitur, horum creator est suo verbo.

Dico autem vobis, omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, re- C *mittetur illi, ei autem qui in Spiritum sanctū blasphemauerit, non remittetur. Cùm autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.*

Luc. 12. ca. 32. in Bed. Super illud: Omnis qui confessus fuerit. to. 5.

B E D A. Suprà dictum est opera quælibet & verba abscondita esse reuelanda. Nunc autem concludit hanc reuelationem non in vili quolibet cōciliabulo, sed in conspectu supernę ciuitatis æternique regis ac iudicis agendam, dicēs: Dico au. vob. om. quicunque D confess. fu. &c.

Li. 7. in Lu. in c. de exēp. quo ti. mortis exclud. in fin. tom. 5.

A M B R. Præclarè etiam fidem acuēdo intexuit, & fidei ipsi virtutum fundamenta subiecit. Nam vt fortitudinis incentium, est fides, ita fidei fundamentum est fortitudo.

Homi. 35. in Mat. à med. tom 2.

C H R Y. Non est ergo Dominus contentus intrinseca fide, sed exteriorem confessionem expostulat, vrgens nos ad fiduciam & maiorem affectū. Et quia hoc omnibus vtile est cōmuniter loquitur, dicens: Omnis qui cū. cō. fue. me.

Duplex fides poscitur.

C Y R I L. Ait autem Paulus: Si confitearis ore tuo Dominum Iesum, & credas in corde tuo quòd Deus eum à mortuis suscitauit, saluus eris. Totum Christi mysterium in his interpretatur, decet enim prius or- E tum à Deo patre verbum, id est, vnigenitū ex ipsius substantiā fateri dominum omnium, non tāquam ab extrinseco, & furtiuum sortitum dominium, sed existentem reuera & naturaliter dominum, sicut & pater. Consequenter oportet fateri, quòd Deus hunc à mortuis suscitauit, ipsum. s. factum hominem & passum in carne pro nobis, sic. n. resurrexit à mortuis. Quisquis ergo sic confitebitur Christum coram hominibus, videlicet vt Deum & Dominū Christus eū confitebitur coram angelis Dei, tunc temporis, cùm descendet cum sanctis angelis in gloria patris sui, in sęculi consummatione.

E V S E. Quid autē erit gloriosius, quàm ipsum vnigenitum Dei verbum attestari pro nobis in diuino iudicio, ac ipso effectu remuneratione testimonij promere indiciū in animā eius cui testimonium perhibetur? non enim manens extra eum, cui testimonium reddetur, sed habitās in

eo, &

eo,& implens eum lumine suo testimonium dabit. Cum autē corroborasset eos spe bona per tanta promissa,iterū eos inducit terribilioribus minis,dicens: Qui autem nega.me. &c. CHRYS. Et in damnatione maius supplicius, & in bonis maior recōpensatio ponitur. q. d. Tu hic confiteris aut negas, ego autem illic. Bonorum enim malorumque retributio cum augmento in futuro sæculo te postulatur.

Ho.35.in Math. à med. tom.2.

EVSEB. Opportunè autem hanc comminationem ponit,ne confessionem ipsius cōtemnerent propter pœnā,quæ est negari à filio Dei, quòd est à sapientia denegari,& à vita deficere & lumine priuari, & omnibus destitui bonis. Sed & hæc cuncta pati coram patre qui est in cælis,& angelis Dei. CYRIL. Negantes autem sunt primo quidē,qui imminente persecutione fidē postposuerunt, abnegant etiam hæresum doctores,& discipuli. CHRY. Sunt etiam alij abnegationis modi,quos Paulus describit,dicēs. Cōfitentur se nosse Deum:&c. Et iterum. Si quis suorū & maximè domesticorum curam non habet,fidē negauit, & infideli est deterior. Item auaritiam fugite, quę est idololatria. postquam ergo tot sunt modi negationis,palam est quòd totidem sunt confessionis: quos quicunque seruauerit, audiet illam beatissimā vocē,qua Christus laudabit omnes,qui confessi fuerint eum. Attēde autem verborū cautelam. In græco enim dicit. Quisquis confitebitur in me: ostendens quod nō proprijs viribus, sed adiutus superna gratia Christum aliquis confitebitur. De negāte verò non dixit in me,sed me:nam destitutus gratia denegat,redarguitur tamē,quia destitutio propter eum qui deseritur,fit. BED. Ne autem ex eo,quòd ait eos, qui se negauerint,esse denegandos,vna cunctorum(hoc est,eorum qui studio, & eorum qui infirmitate, vel ignorantia negant) condicio putaretur, continuò subiecit: Et om.qui di.&c. CYRIL. Sed si hoc vult innuere Saluator, quòd si quod iniuriosum verbum dicatur à nobis in hominem communem, obtinebimus, si pœniteamus, veniam, nulla difficultas est in sermone: quia cùm naturaliter bonus sit Deus emēdat volentes pœnitere. verùm si ad ipsum Christum retorqueatur sermo,qualiter incondēnabilis est,qui dicit verbum in eum. AMBR. Vtique filium hominis Christum intelligimus, qui de Spiritu sancto generatus ex virgine est: eò quòd parens eius in terris sola sit virgo. Nunquid ergo maior Spiritus sanctus Christo,vt in Christū peccātes,veniam consequantur,in Spiritum sanctum delinquentes,remissionem non mereantur adipisci?Sed vbi vnitas potestatis est, nulla comparationis est quæstio. ATHA. Viri quidem antiqui,studiosus Origenes & mirandus Theognostus,hanc cōscribunt esse Spiritus sancti blasphemiam, quando qui digni reputati sunt dono Spiritus sancti per baptismum, regrediuntur ad peccandum: ob hoc enim aiunt illos,nec veniam obtinere. prout Paulus dicit: Impossibile est eos qui facti sūt participes Spiritus sancti, &c. Addit autem vterque intentionem propriam. nam Origenes causam huius sic explicat: Deus quidem pater omnia percurrit,& singula continet,virtus autē filij ad sola rationalia extēditur,Spiritus verò sanctus, solus inest participantibus eum in dono baptismatis. Quādo ergo catechumini peccant,& gentiles peccant in filium,qui in eis manet, possunt tamen veniam obtinere, cùm digni fiunt dono regenerationis:quādo verò baptizati delinquunt,dicit hoc nefas attingere spiritū, ad quem

Modi abnegationis.

Homi.35.in Mat. à med. id habet. tom.2.

Luc.12.ca.52 in med.à med. tom.5.

Christus filius hominis.

Li.7.in Lu. in c. de irremissibilitate blasphem.in prin.to.5.

Nota expositionē antiquorum.

cùm peruenissent, peccauerūt, & ideo irreuocabilē fore damnationē. Theognostus verò ait, & qui primum & secundum excessit limen, minorem pœnam meretur:sed qui tertium quoque pertrāsit, non amplius accipiet veniam. Primum quidē & secundum limen vocauit doctrinā patris & filij, tertium verò, in participatione Spiritus sancti,secundū illud: Cùm venerit spiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem. non tāquam doctrina spiritus dogma filij superet,sed quia filius condescendit imperfectis, spiritus verò signaculum est eorum,qui perficiuntur. Sic igitur non quia superet spiritus filium, expers est veniæ blasphemia spiritus, sed quidem quia imperfectorū est remissio,perfectis verò nulla restat excusatio, sed cùm filius sit in patre, est in illis, in quibus est pater, nec abest spiritus: Indiuisibilis est enim sancta Trinitas. Ad hæc si omnia per filium facta sunt, & omnia in ipso consistunt, erit ipse nimirum in omnibus, vt necessarium sit peccantem in filium, in patrem,& in Spiritum sanctum peccare. sanctum autem baptisma in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti datur, & sic peccantes post baptismū, in sanctam Trinitatem exercent blasphemiam. Cæterum,si pharisæi baptismum non susceperāt,qualiter redarguebat eos,ac si blasphemassent in Spiritum sanctum,cuius nondum erāt facti participes: præsertim cùm non de peccatis simpliciter,sed de blasphemia eos increpabat? Differunt autē,quoniam qui peccat,trāsgreditur legē: qui verò blasphemat,in ipsam offendit deitatē. Sed aliter: Si eis qui delinquūt post baptisma, non indulgetur vindicta reatum, qualiter Apostolus pœnitēti in Corintho cōdonat? Retrogressos verò Galatas parit, quousque Christus denuò formetur in eis. Cur autē & Nouatum arguimus interimentem pœnitentiam post baptismum? Apostolus ad Hebręos non dissipat pœnitentiam peccatorum. Sed ne putarent secundum ritum legis pœnitētiæ causa multa fore & quotidiana baptismata: ob hoc pœnitere quidē monet, vnicam autem fore insinuat per baptisma renouationem. Talia verò cōsiderans, recurro ad dispensationem,quæ fit in Christo,qui Deus existens, homo factus est,tanquam Deus suscitat mortuos,sicut carne vestitus,sitiebat: laborabat, & patiebatur. Quādo igitur aliqui spectantes humana, vident Dominum sitientem aut patientem,& obloquūtur in Saluatorem velut in hominem,peccant quidem, possunt tamen citò,cùm pœnituerint, accipere veniā, prætendentes pro causa fragilitatem corporis. Quādo verò rursus aspiciētes aliqui opera deitatis, dubitāt de natura corporis, ipsi quoque nimium peccant. Sed & his pœnitentibus citò potest ignosci, eo quòd & ipsi excusationem habēt ab operum magnitudine. Quādo verò diuinitatis opera retorquent ad diabolum, meritò irreuocabilem ferunt sententiam, quādo arbitrati sunt diabolum fore Deum, & verum Deum nihil plus quàm dæmones in operibus putauerūt habere. Ad hanc ergo perfidiam pharisæi peruenerant. Saluatore enim ostendēte patris opera, mortuos suscitans, cæcos illuminans, & similia faciens, huiusmodi opera dicebant esse Beelzebob: æquè enim dicere poterant, vidētes mūdi ordinem, & erga eum prouisionē,quòd mundus ab Beelzebub est creatus. Quandiu igitur ab humana spectantes, mēte claudicabant,dicentes: Nonne hic est carpentarij filius? & quomodo litteras quas non didicit,nouit? sustinebat eos tanquā in filiū hominis peccantes: sed vbi magis

Dispensatio Christi.

infaniuunt dicentes opera Dei esse Beelzebub, noo amplius eos sustinuit. Sic enim,& tandiu patres eorũ sustinebat, quādiu causa panis & aquæ murmurabāt, sed postquam vitulum conflātes in eum, cullata sibi diuinitus beneficia referunt, puniti sunt. primò quidem non paucis eorũ occisis,postmodum dixit: Ego autem in die vltionis visitabo hoc peccatũ eorũ. Talem ergo & nunc pharisæi audiunt sententiam, vt in flamma diabolo parata, perpetuo corrodātur cũ eo. Non igitur faciendo collationē inter blasphemiam dictam in ipsum, & spiritum sanctum hæc dixit tanquam maior sit spiritus, sed vtraque blasphemia in ipsum prolata,hanc minorem,illam validiorē ostendit. ipsum enim videntes hominem, vituperabant,& eius opera Beelzebub esse dicebant. AMB. Sic igitur videtur quibusdam, vt eundem & filium & Spiritum sanctum, Christum intelligamus, salua distinctione personarum & vnitate substantiæ, quia vnus & Deus, & homo Christus est spiritus, sicut scriptũ est, Spiritus ante faciem nostrā Christus Dominus. Idem Spiritus sanctus, quia & pater sanctus, & filius sanctus,& Spiritus sanctus. Si ergo vtrunque Christus est, quæ est diuersitas,nisi vt sciamus quia diuinitatem Christi nobis negare non liceat? BED A. Vel aliter: Qui opera Spiritus S. dicit esse Beelzebub, isti non dimittetur neque in præsenti sæculo, neque in futuro: non quòd negemus ei, si pœnitentiam agere possit, posse dimitti à Deo, sed quòd credamus eum blasphemum exigentibus meritis, sicut nunquam ad remissionem, ita nec ad ipsos dignæ pœnitentiæ fructus esse peruenturum, secundum illud: Excæcauit oculos eorum ne conuertantur, & sanem illos.

Li. 7. in Luc. cap. de remissibilitate blasphemiæ. in medio illius. tom. 5.

Luc. 12. cap. 52. in Beda super illud: Omnis qui dicit verbum, tom. 5.

Christi diuinitas asseritur.

CYRIL. Quòd si creatura esset Spiritus sanctus, non autem de diuina substantia patris & filij, qualiter acta in eum cõtumelia tantam fert pœnā, quanta promulgatur contra blasphemantes in Deum?

BED. Neque tamen quicunque Spiritũ S. non esse aut Deum non esse, sed patre filióque minorem condenatur, hoc irremissibilis blasphemiæ crimine tenentur, quia humana ignorantia ducti faciunt, noo inuidentia diabolica, sicut principes Iudæorũ. AVG. De ver. Do. Vel aliter: Si hic diceretur, qui blasphemauerit quācunque blasphemiam in Spiritũ S. omnem intelligere deberemus. Sed quia dictum est: Qui blasphemauerit in Spiritũ S. ille intelligatur qui nō omni modo, sed eo modo blasphemauerit, vt ei nunquā possit ignosci: sic.n. dictum est, Deus neminē tentat .s. non omni, sed quodam tētationis modo. Quis autem sit iste modus blasphemādi cõtra Spiritum sanctum, dicamus. Primum quidem credētium beneficium est in Spiritu sancto remissio peccatorũ, contra hoc donum gratuitum loquitur cor impœnitēs. Ipsa ergo impœnitentia est spiritus blasphemia, quæ non remittitur neque in hoc sæculo, neq; in futuro: quia pœnitētia impetrat remissionem in hoc sæculo, quæ valeat in futuro. CYRIL. Cùm autem tantum metum incusserit Dominus discedentibus à rectã confessione, præcepit de cætero non curare de responso, eò quòd fidelitèr dispositis construit verba cognatus spiritus tanquam doctor inhabitans. vnde sequitur: Cùm autem inducent vos, &c. GLO. Dicit autem: Qualiter, quantũ ad modum proferēdi: Quid quantum ad modum inueniendi. Respondeatis interrogantibus: aut quid dicatis, discere volentibus.

Luc. 12. cap. 52. in Beda non remotè à fine. to. 5.

In serm. 11. tom. 10.

Glos. interlinearis hic.

Luc. 12. cap. 52. in Beda circa finem. tom. 5.

BED. Cùm enim propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tãtum nostram pro Christo debemus offerre. Cæterũ in respondendo Spiritus sancti gratia ministrabitur. vnde subditur: Spiritus enim sanctus docebit vos, &c. CHRYS. Alibi verò dicitur: Estote parati cũctis ad respondendũ, quicũque quærentibus à vobis rationem spei, quæ fouet vos. Quando oanque oritur inter amicos agon, præcepit nos meditari: quando verò terribile est prætorium & pauor, circũquaque dat proprium monimētum, vt audendum sit & loquendum, non autem obstupescendum. THEO. Quoniam igitur duplex est nostra infirmitas, & aut pœnæ formidine martyriũ fugimus, aut quia rudes sumus, & nescimus reddere rationem fidei, vtrunque exclusit, metum quidem pœnarum, in eo quòd dixit. Ne timeatis occidentes corpus: timorem verò stcitotiæ, in hoc quòd dixit. Nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis.

Homi. 34. in Mat. ante med. tom. 2.

Theoph. super illud: Cum adduxerint vos ad synagogas.

Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei, Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem supra vos? Dixitque ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet.

AMBR. Totus superior locus ad subeundam pro confessione Domini passionem, aut cõtemptu mortis, aut spe præmij, aut mansuri denunciatione supplicij, cui nunquam venia laxetur, instruitur. Et quoniam auaritia plerũque solet tētare virtutem, etiam huius abolendæ rei præceptum subiicitur & exemplum, cùm dicitur: Ait autem ei quidā de turba, &c.

Li. 7. in Luc. c. de resp. Dom. ad postulationem. tom. 5.

THEO. Hi duo fratres quia de hæreditate paterna diuidenda contendebant, cõsequens erat, vt alter alterum fraudare intenderet. Dominus autē docens nos quòd nō oporteat ad terrena flecti, repellit vocãtem eum ad hæreditatis diuisionem. vnde sequitur: At ille dixit ei, Homo, quis me constituit, &c.

Theophyl. in hoc loco.

BED. Qui magistro supernæ pacis gaudia cõmendanti terrenæ diuisionis vult ingerere molestiam, merito homo vocatur, secũdum illud: Cùm sit inter vos zelus & contentio, nonne homines estis?

Luc. 12. cap. 53. in Beda in prin. to. 5.

CYRIL. Fuit autem Dei filius, quando factus est similis nobis, cõstitutus à Deo patre in regē & principem super Sion montem sanctũ eius, annuncians mandatum diuinum. AMBR. Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat, nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorũ habēs mortuorũq; iudiciũ, arbitriũq; meritorũ. Nō igitur quid petas, sed à quo postules intuendum est, nec maioribus intẽto animo putes minoribus obstrependũ. vnde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorē cælestiũ gestiebat corruptibilibus occupare, cùm inter fratres patrimoniũ non iudex medius, sed pietas debeat sequestra diuidere, quãquam immortalitatis patrimoniũ, nō pecuniæ, sit hominibus expectandũ. BED. Occasione autem huius stulti petitoris aduersus auaritiæ pestem, & turbas etiam discipulos præceptis pariter, & exemplis munire satagit. vnde seq. Dixit ad il. Vi. &c. Dicit autem, Ab omni, quia nonnulla simpliciter geri videntur, sed internus arbiter, qua intentione fiant, diiudicat.

Li. 7. in Luc. in cap. de resp. Domin. &c. circa prin. tom. 5.

Luc. 12. cap. 53. in Bed. paulò à prin. tom. 5.

CYRI. Vel dicit, Ab omni auaritia .s. magna & parua. Est.n. inutilis auaritia, dicēte Domino, domus zelatas ædificabitis, & nō habitabitis in eis. & alibi: Decēiugera vinearum facient lagunculam vnam, & 30. modij sementis facient modios tres. Sed & secũdum alium

Auaritiæ detestatio

Theo. in hoc loc.

A alium modom est inotilis, quem osteodit subdens: Quia non in abund.&c. THEO. Hoc dicit Dominus refellens auarorū intentiones, qui videntur coaceruare diuitias quasi diu victuri. Sed nūquid te opulentia longæuum efficiet? Quid igitur manifestè sustines mala incertæ causa quietis? nam dubium est an debeas attingere senium, cuius gratia thesaurizas.

Dixit autem similitudinē ad illos, dicens: Hominis cuiusdā diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se, dicens: Quid faciā, quia nō habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciā, & illuc congregabo omnia quæ nata sūt mihi, & bon.. mea, & B *dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, Stulte hac nocte animam tuā repetent à te. Quæ autem parasti, cuius erūt? Sic* C *est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.*

Theo. in hoc loco.

THEO. Dicit quòd ex affluētia opum nō protendatur vita humana, ad huius fidem parabolā subdit, dicens: Dixit autem simil. &c.

Ho. 6. & est in hunc locū Luc. destruā horrea mea.

BASIL. Non factori quidem ex vbertate fructuom aliqoid boni, vt magis diuina longanimitas pateat, quæ vsque ad malos suam bonitatem extendit, ploens super iustos & iniustos. Quæ verò sunt quę hic homo benefactori recompensat? Non memioit cōmunis naturæ, nec arbitratus est oportere qood superfluit, dispēsari egētibus, & horrea quidem crepabant præ copia conditorum, auarus tamen animus oequaquam implebatur, nolens veteribus cedere propter auaritiā, nooa nō valens suscipere propter multitudinem, propter quod imperfecta eius consilia & steriles curæ. vnde sequitur: Et cogitabat, &c. Conqueritur æquè pauperibus, an non quem premit inopia, dicit, quid faciam? vnde victus? vnde calceamenta? talia & locoples profert. Vrgent.n. ipsius animā diuitiæ à promptuariis emanantes, ne fortè cùm exioerint, prosint D egentibus: à simili gulosorum, qui mallent edacitate crepare, quàm indigētibus de reliquiis impartiri.

Amb. etiam in serm. 51. tom 3.

Lib. 15. super illud, Iob 20. Cū satiatus fuerit arctabitur, ca. 13. in nouis exempl.

GREG. 15. Moral. O angustia ex satietate nata. dicens. n. quid faciam profecto indicat, quia votorum suorom effectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat.

Ho. 6. & est in hunc locum Lucæ aliquantulū a principio.

BASIL. Erat quidem in promptu dicere, Aperiam horrea, conoocabo egenos, sed cogitat non vt distriboat, sed vt congreget. Sequitur enim: Et dixit, Hoc faciam, destruam horrea mea. Bene facis, nam digna destructione nequitiæ promptuaria. Dissolue horrea, ex quibus nullus consolationē accepit. subdit: Et maiora faciam. At si & hoc impleueris, nonquid destrues iterum? qoid stultios E quàm in infioitum laborare? Horrea sunt tibi si vis pauperum domus. sed dices: Cui iniuriam facio propria retinendo? Nam & sequitur: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea. Dic mihi, quæ tua? vnde ea sumens in vitam tolisti? Sicut qui præueniens spectacula, prohiberet aduenientes appropriando sibi quod ad vsum communem ordinator: similes sont diuites, qoi communia qoæ præoccopauerunt æstimant sua esse. si enim quilibet suę necessitatis sufficientiam recipiens, relinqueret superfluum indigenti, non esset diues nec pauper.

Verba ignita.

In prædicta ho aliquan. ante finem.

CYRIL. Attende & aliter esse friuolum eius verbom, cùm di. Con. om. qoæ nata sunt mihi: quasi A non putaret ea diuinitos obtinere, sed fructus esse laborom suorum.

In ho. 6. & est sup. hunc locum. aliq. ante finem.

BASIL. Cæterum, si fatearis ea tibi diuinitus prouenisse, an iniustus est Deus inæqualiter res nobis distriboens? Cur tu abondas, ille verò mendicat? nisi vt tu bonæ dispēsationis merita consequaris, ille verò patientiæ brauiis decoretur. At to nonne spoliator es, quæ dispensanda suscepisti propria repuiādo? Est panis famelici quem to tenes, nodi tunica quam in conclaui conseruas, discalceati calceus qui penes te marcescit, indigentis argentom quod possides inhumatum. quociica tot ioiuriaris, quot dare valeres.

Homil. 8. in epistola 1. ad Timo. à me. aliquid habet, tom. 4.

CHRYSO. Sed & in hoc errat, quod bona potat quæ sunt indifferētia: rerum enim quædam sunt bonæ, quædam malæ, qoædam mediæ. B Bona quidem sunt castitas & humilitas, & huiusmodi quę cùm homo elegit, fit bonus. His autem apposita sunt mala, quæ homo dum elegit, fit malus. Media verò sunt, vt diuitiæ, quæ quandoque qoidem ordinātur in bonum, scilicet ad eleemosynam, quādoque ad malum, scilicet ad auaritiam: & similiter inopia quandoqoe ad blasphemiam, qoandoque ad sapientiam secundum affectum vtentium.

Suadetur eleemosyna.

Horrea Dei.

CYRIL. Diues igitur non parat permanentia horrea, sed caduca, & quod stultius est, vitæ longitudinē sibi taxat. Sequitur.n. Et di. ani. meæ. Anima ha. mul. bo. po. in an. plu. Sed ò diues, fructos quidem habes in horreis, sed annos plurimos vnde poteris obtinere? C

ATHA. Si quis autē sic vioat quasi qootidie moriturus, eo quòd incerta est naturaliter vita nostra, nō peccabit: semper enim maior timor plurimū voluptatis dissoluit. Sed ecōtrario diues lōgæuitatē sibi repromittēs, ad voluptates aspirat. Sequitur. n. Requiesce. s. à labore. Comede, bibe epulare. magno. s. apparato.

Ho. 6. & est in hunc locū Luc. destruā horrea mea. a med. illius.

BASIL. Tam improuidus es erga bona animæ, vt escas corporeas animæ ascribas: si quidem virtutē habet, si fœcunda est operationū bonarum, si Deo adhæsit, bona plurima possidet, & bono gaudio gaudet. Verū quia totus carnalis es passionibus subiectus, à ventre non ab anima clamas.

CHRY. Non D autē decet vacare deliciis, & impinguare corpus, & attenuare animam, fascémq; ei grauare, & tenebras obducere, spissúmq; velamē: eò quod in deliciis dominatiuum animę seruit, seruile verò corpori dominatur. Alimentorum autē indiget corpus nō deliciarū, vt nutriatur, non vt scindatur & fluat. Neq; enim animæ soli, sed & ipsi corpori sunt nociuæ deliciæ, eòquòd ex forti fit debile, ex sano ęgrotatiuū, ex agili graue, ex formoso deforme, ex iouene veterosum.

Ho. 6. & est super hunc locū: destruā horrea mea. inter princ. & med. eius.

BAS. Permissos autē est deliberare in omnibus & manifestare propositū proprium, vt cōdignā mereator sui affectus sententiam. Sed dum in abdito loquitur, eloqoia eios examinātur in cęlo. vnde sibi respōsa proueniunt. Sequitur. n. Dix. au. il. Deus: Stul. hac E nocte ani. tuā, &c. Audi cōueniens tibi stoltitiæ nomē, quod tibi null' imposuit huminū, sed ipse Deus.

Sententia terribilis.

Lib. 22. super illud, Iob 31. Si putaui aurū robur meum, ca. 2. in exēp. nou.

GREG. 22. Mora. Eadem nocte sublatus est, qui multa tempora fuerat præstolatus, vt. s. qui in longom sibi subsidia colligendo prospexerat, subsequentem diem vel vnum minimè videret.

Similem sententiam huic priori habet Chrys. Hom. 29. in Matt. parum ante

CHRY. Dicit autē, repetent à te. Exposcebant. n. eā forsā terribiles quædā virtutes ad hoc missæ: quoniam si de ciuitate in ciuitatem transeuntes, egemus ductore, multo magis anima absoluta à corpore, & ad futuram vitā transmigrans, indigebit ducatu. Ob hoc multoties recusat anima, & regreditor in profūdū, cùm debet exire à corpore. sēper. n. stimulat nos

medii,to. 2. Concio. 2. de Lazaro, qua incipit: Admiratus sum ante mediũ, tom. 2.

conſcientia peccatorũ, ſed præcipuè cùm debemos trahi ad terribile iudicium. Tunc. n. tota congeries crimioom innouatur, & præ oculis poſita, mentem percellit: & ſicut carcerati ſemper quidem doloroſi ſunt, tunc autem præcipuè cum debent iudici præſentari. ſic & anima maximè in ipſo tẽpore de peccato cruciatur, & dolet: Multo autẽ magis cùm fuerit euulſa.

Lib. 25. ſup. illud: Iob 34. Opus manuum eius ſunt, c. 2. in nouis exem.

Greg. 25. Moral. In nocte autẽ ablata eſt anima, quæ in obſcuritate cordis eſt emiſſa. Io nocte ablata eſt, quę conſiderationis lucem habere noluit, vt quod pati poterat, præuideret. Subdit autẽ: Quæ autem pa. cuius erunt? Chrv. Hic enim ea deteres, non ſolum nullum inde percipiens commodum, sed & ſarcinam peccatorum portans ſuper humeros proprios. Et qoæ quidem à te congeſta ſunt, pleruṅque in manus inimicorũ peruenient, à te verò ſuper his ratio requiretur. Sequitur: Sic eſt qui ſibi theſao. & non eſt in Deum diues.

Lu. 12. c. 53. Super illud: Sic eſt qui ſibi theſauri. Lib. 7. in Lu. ca. de reſpõſ. Domini ad poſtulatioñẽ. circa med. tom. 5.

Beda. Hic enim ſtultus eſt, & in nocte rapiẽdus. Ergo qui vult eſſe in Deum diues, non ſibi theſaurizet, ſed pauperibus poſſeſſa diſtribuat. Ambr. Fruſtra enim congregat opes, qoi ſe his neſcit vſurum. neque enim noſtra ſunt quæ non poſſumus auferre nobiſcum. ſola virtus comes eſt defunctorum, ſola nos ſequitur miſericordia, quæ tabernacula defunctis acquirit æterna.

C

Dixitque ad diſcipulos ſuos: ideo dico vobis, Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum.

Theo. in hoc loco.

Theo. Paulatim Dominos prooehit ad perfectiorem doctrinam. Docuit. n. ſuprà, cauendum eſſe ab auaritia, ſubdiditq; parabolam diuitis, inſiouaos per eã quòd ſtultus eſt qoi ſuperflua cupit. Deinde procedẽte ſermone, neq; de neceſſariis ſinit nos ſolicitudinem gerere, auaritiæ radicẽ euellens: vnde dicit, Ideo di. vobis q. d. Poſtquam ſtultus eſt qui ſibi maiorem vitę menſuram attribuit, & exinde magis efficitur cupidus, Nolite ſoliciti eſſe ani. ve. quid mãdu.

Anima quomodo comedit.

D Non quia intelligibilis anima comedat, ſed quia nõ videtur aliter animam poſſe cõiunctam manere corpori, niſi dũ nutrimur, vel quia animati corporis eſt nutrimentũ ſuſcipere, congruè animæ nutriri attribuit: nam & virtus nutritiua dicitur anima, vt ſic intelligatur: Ne ſoliciti ſitis nutritioæ parti animæ quid edatis. Poteſt autẽ etiã corpus mortoũ veſtiri. vnde ſubdit: Neque corpori veſtro quid induamini.

Homi. 22. in Matth. à me. illius, tom. 2.

Chrys. Quòd autem dicitur nolite ſoliciti eſſe, non idem eſt quod nolite operari, ſed nolite rebus mondanis mẽte affigi. Cõtingit enim aliquem operantem nihil ſolicitum eſſe. Cyril. Præeminet aotem anima cibo, & corpus veſtitui. vnde ſubdit: E Anima plus eſt qoàm eſca, &c. q. d. Deos qui qood maius eſt, exhibuit, quomodo non dabit quod minus eſt? Non ergo multom noſtra iotentio modicis inſiſtat, nec intellectus noſter ſeruiat ad veſtitum & victum quærendum: magis autem cogitet quæcunque ſaluant animã, & ſobleuant ad regnum cælorũ.

Lib. 7. in Lu. in ca. de prohibitione ſolicitudinis, de victu & veſtitu in princip. to. 5.

Ambr. Nihil autem moralius ad faciẽdam fidem omnia credentibus à Deo poſſe cõferri, quàm qoòd aëreus ille ſpiritus vitale collegiũ animæ corporiſq; contubernio fœderatum nõ deficit, niſi cùm venerit dies ſuprema moriendi. Cùm igitur anima indumẽto corporis veſtiatur, & vigore animæ corpᵘˢ animetur, abſurdũ eſt vt victus nobis copiam defuturã poA temus, qoi viuẽdi iugem ſubſtãtiam conſequamur.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neq; metunt, quibus non eſt cellarium neque horreum, & Deus paſcit illos. Quanto magis vos pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitando poteſt adycere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Si ergo neque quod minimum eſt, poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis.

Cyril. Sicut ſuprà erigendo nos ad ſpiritualem audaciam per aues induxit, dicens: Multis paſſeribus pluris eſtis vos: ſic & nunc ex volatilibus firmam & indubitabilem fiduciam nobis adducit, dicens: Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt B ſ. ad acquirendum cibum, quibus non eſt cellarium neque horreum. ſ. ad conſeruandum. Et Deus paſcit illos, quantò magis vos ploris eſtis illis?

Homo ſublimis in rerum oatura.

Bed. Id eſt, carius vos valetis, qoia rationale animal ſicut homo, ſublimius ordinatum eſt in rerum natura, quàm irrationabilia, ſicut ſunt aues.

Lib. 7. in Lu. in c. de prohibitione ſolicitudinis de victu & veſtitu, &c. circa princ. tom. 5.

Ambr. Magnum aotem quod fide ſequamur exemplum. nam volatilibus cæli, quibus nullum exercitium cultionis, nullus de meſſium fœcũditate prouentus eſt, indeficientem prouidẽtia diuina largitur alimoniam. Verum eſt igitur cauſam inopiæ noſtræ auaritiam videri: etenim illis idcirco ſine labore pabuli vſus exuberat, qoo fructus ad eſcam cõmunem C datos ſpeciali quodam neſciunt vendicare dominatu. Nos communia amiſimus, dum propria vendicamus. nam nec propriom quicquam vbi perpetuum nihil, nec certa copia vbi incertus euentus.

Homi. 22. in Matt. à med. illius, tom. 2.

Chrys. Cùm autem poſſet Dominus exemplum ab hominibus ſumere, qui minimè terrena curauerũt, Eliam dico, Moyſen & Ioannem, & cæteros huiuſmodi cõmemorauit volatilia: ſequẽs vetus teſtamentũ quod ad apem tranſmittit & formicã, & alia huiuſmodi, quibus naturales quoſdã mores inſeruit conditor.

Theodori.

Theop. Ideo autem omiſſa mentiooe aliorum volatilium, coruorũ mentionem facit, quia D pullos coruorum ſpeciali prouidentia Deus nutrit, nam corui pariunt quidem, non autem nutriunt, ſed neglĩgũt pullos ſoos, quibus miro modo ab aëre pabulum quadam aura delatum ad os peruenit, quod hiantes ſuſcipiunt, & ſic nutriuntur. Forſan etiam & talia per ſynecdochem dicta ſũt, toto ſignificato per partem: vnde in Matth. Dominus remittit ad volatilia cæli, hic verò ſpecialiter ad coruos tanquam guloſiores & rapaciores. Euseb. In coruis etiam aliquid plus ſignificat. Auibus enim colligẽtibus legumina promptius eſt alimẽtum: veſcẽtibus vero carnibus ſicut coruis difficilius eſt ad habẽdum: nec tamen huiuſmodi aues defectum paboli patiũtur pro- E pter prouidẽtiam Dei diffuſam vbique. Vtitur autẽ ad idẽ & tertio ſyllogiſmo, dicens: Quis au. ve. cogi. &c.

Homi. 22. in Matt. à me. dio. tom. 2.

Animæ perpetuitas.

Chrys. Nota quòd animam quidem ſemel dedit Deus, & eadẽ perſeuerat, ſed corpus qootidie ſumit incrementũ: pertranſiens igitur animam quaſi non recipientem augmentum, de ſolo corpore facit mentionem, dans intelligere quòd non augetur per ſolũ alimẽtum, ſed prouiſione diuina, per hoc quòd nullus nutrimentum accipiẽdo aliquid ad ſuam ſtaturam adijcere poteſt. vnde concluditur: Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis? Euseb. q. d. Si nullus ſua cura corporea ingeniatus eſt ſibi ſtaturam, ſed neque temporis vitæ poteſt aliquis vel breuiſſimum tempus horæ

excogi

excogitando adijcere, cur oportet supetfloè de necessarijs vitæ cogitare? B s o. Illi ergo tegendi corporis curam relinqoite, cuios videtis cura factum esse, vt tantæ staturæ corpos habeatis.

Luc.12.c.53. (?) in Beda... ibid. to. 5.

Av g. de quæst. Eoang. Cùm autem de aogenda corporis statuta loqoeretur, dicit qood minimum est, hoc scilicet Deo corpora operari.

Lib. 2. c. 28. tom. 4.

Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque nent. Dico autem vobis, neque Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis. Si autem fœnũ quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quantò magis vos pusillæ fidei? Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublime tolli. Hæc autem omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Veruntamen quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

Homil. 23. in Matth. non remotè à prin. tom. 2.

C h r y s o s. Sicut supetius Dominus de alimentis monebat, ita & ounc monet da vestito, dicens: Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque neot, vt scilicet sibi faciant indumenta. Sicut autem suprà cùm Dominus dixit. Non semināt volatilia, ooo reprobauit sementem, sed supetfluam curam. sic cùm dixit: Non laborant nequa nent, non opus interimit, sed cogitationem.

Florũ mires ornatus.

E v s e b. Si quis autem mortalium vult decorari precioso vestitu, videat oculate quòd Deus etiam vsq; ad flotes, qui ex terra oriuntur, moltiplicem sui sapientiam propagans, ornauit hos diuetsis coloribos, tenuibus membranis, florum murice, & auto longè meliores tincturas accommodans, adeo qood nec penes aliquem regē deliciosum, nec etiā ipsum Salomonē (qui apud antiquos tam in diuitiis, qoàm in sapiētia & in delicus celeber fuit) tam preciosom opus fuerit iouentum. vnde sequitur: Dico au. vobis, quia nec Salomō in omni gloria sua vestieb. &c.

Homi. 23. in Matth. in princ. illius. tom. 2.

C h r y s. Non vtitut hîc volatiliom exemplo, cygnom commemorans aut pauonem, sed lilia. Volt. o. vtrinqoe declarare hyperbolen, scilicet ab infirmitate rerum, quæ tantum sunt sortitæ decorem, vt à precio decoris, qui coocessus est liliis: vnde postmodum non vocat ea lilia, sed fœnom, cùm subditut: Si aotem fœnom qood in agro est hodia: nec dicit, Cras non entia, sed sobdit: Et cras in cliba. mittitut: oeqoe dicit simpliciter, Deus vestit: sed dicit, Deos sic vestit, qood multam habet exptessionem: & subdit, Qoantò magis vos? quod est exprimeotis pretiositatem & ptudentiam humani generis. Deniq; cùm iocrepare decetet, vtitur & hîc moderantia, oō infidelitatis, sed paucitatis fidei argoēs. cùm subdit: Pusillæ fidei, vt pet hoc magis excitet nos ad dictotum persuasionem. vt non solum noo cogitemos de vestibus, sed nec affectemos vestimentotum decorem.

Eadem hom. 23. in Matt. non procul à prin. tom. 2.

C y r i l. Sufficit enim prudentibus solius caosa necessitatis aptum habete vestitũ, modestiam oō excedentē, & ciborum quod satis est. Sufficiont etiam sanctis quæ sunt in Christo, spirituales deliciæ, & subsequens glotia. A m a r. Non ociosum autem videtur, quòd flos vel homini confertut, vel certè plus penè quàm hominibus in Salomone præfertur, vt præ claritate colotis angelorũ cælestiom gloriam putemus expressam, qui verè mũdi istius flores sunt, quòd eurum claritatibus mũdus ornatur, & bonum

Lib. 7. in Luc. in ca. de prohib. solici. de vict. & t. paulo ante mediũ, to. 5.

A odorem sanctificationis aspitaot: qui nulla solicitudine præpediti, oullo vsu laboris exerciti, diuinæ in se liberalitatis gratiam, & cælestis sernant dona naturæ. vnde bene & hîc vestitus glorta sua Salomō & alibi coopertus ostenditor, quòd infirmitatem corporeæ naturæ velut virtute quadam mentis adopertam operum gloriam vestiebat. Angeli verò quorũ natuta diuinior expers manet iniuriæ corporalis rectè licet maximo viro præferũtur: nec tamen in nobis misericotdiàm Dei desperare debemos, qoibus per resutrectioois gratiam Dominus similem angelorum speciem pollicetur. C y r i l. Absonum autem erat discipulos debentès normam, & exemplar cōoetsationis honestæ alns tradere, in eam incidere, B à quibus discedendum esse oportebat eos coosulere. Et ideo Dominos subdit: Et vos no. quær. qoid mandu. &c. In hoc etiam Dominus consuluit non modicum studio sacrarum prædicationum, monens discipolos solicitodinem homanam abijcere.

B e o. Notandum tamen est, quòd non ait, Nolite qoærere aut solliciti esse de cibo, aut poto, aut indumento, sed quid manducetis aut bibatis: vbi mihi videntur argui, qui spreto victu vel vestitu communi, lautiora sibi vel austeriora præ his cum quibus vitam ducunt, alimenta vel indomenta requiruot.

Luc. 12. c. 5. in Beda, sup. illud: Nolite quærere quid manducetis.

G r e g. Nyss. Sed dicetur: Aliqui obtinuerũt dominia, C honores & dioitias, cùm orassent, qualiter ergo prohibes nos talia orando qoærere? Et quidem quòd omnia hæc ad diuinum coosilium pertineant, omnibus patet. hæc tamen à Deo conferuntur petētibos, vt discentes Deum nos exaodire in minoribus petitionibus eleuemur ad altiorem affectum: sicot in pueris videmos, qui mox nati maternis adhærent vberibus: si verò pubuerit paruulus, spernit mãmas: quærit autem monile, aot aliqoid talium, qoibus oculus delectatut: Postquam autem mens cum corpore creuerit, cadens cunctis puerilibus desideriis, quærit à parentibos quæ conueniunt vitæ perfectæ.

Instantiá soluitur.

Av g. de quæst. Euange. Prohibita autem solici- D todine de alimeotis, consequenter ne extollantur, admonuit, dicens: Nolite in sublime tolli. Primò enim hoc ad necessitatem complendam homo quęrit: cùm autem his abundauerit, incipit de talibus superbire. Tale est hoc, ac si se vulneratus aliquis iactet, quia habeat multa emplastra in domo, cùm hoc illi bonum esset, vt vulnera non haberet, & oe vno quidem indigeret emplastro.

Lib. 2. qui incipit quòd Zach. ca. 29. tom. 4.

T h e o. Vel eleuationam nihil aliud vocat, quàm vagum mentis motum, alias aliud meditantis, & ex hoc salientis ad aliud ad sublimia cogitantis.

Theo. hic hot loco.

B a s i l. Et vt intelligas huius eleuationem, memento vanitatis propriæ iuoentutis, si qoando ma- E nēs solus cogitasti de vita & promotionibus discurrens à principatu in principatum, amplexos es dioitias, ædificasti palatia, amicis benefecisti, vltus es inimicos. Est aotem peccatum talis abstractio. Intenta enim circa superflua delectatio à veritate seducit. vnde consequentar subdit: Hæc enim omnia gentes mundi qoærunt, &c. G r e g o r. Nyss. Adhibete enim solicitudinem rebus apparentibus, proprium est eorum qoi nullam sopponont spem futori sæculi, neqoa metom iudicij. B a s i l. Sed de necessarus vitæ subdit: Pater autem vester sit, quoniam his indigetis. C h r y s o. Non dixit, Deus, sed, Pater, vt ipsos ad maiorem promoueret fiduciam. Quis enim est pater qui patiatur oecessa-

Solicitudo tollenda.

Homi. 23. in Matth. ante mediũ illius, tom. 2.

ria filiis nõ ministrate? sed & aliud adiicit. Non enim poteris dicere, quòd pater quidem est, ignorat tamẽ his nos indigete. Nam qui naturam creauit, eius indigentiam nouit. AMARO. Ostendit autem consequenter nec ad præseos, nec in reliquum fidelibus gratiam defuturam, si modo qui diuina desiderant, terrena non quærant. Indecorum qoippe est homines curare de cibo, qui militant pro regno. Nouit rex quem admodum familiam suam pascat, alat & vestiat. vnde sequitur: Verũtamen quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.

Lib. 7. in Lu. in ca. de prohibitione solicitudinis de victu in fine illius, tom. 5.

CHRYS. Noo modo regnum, sed etiam opes Christus pollicetur cum eo. Si enim nos à curis eos eripimus, qui prætermitteotes sua nostrorum diligentiam habent, multo magis Deus.

BEDA. Indicat enim aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur: quia nobis in iotentione æternitas, in vsu verò temporalitas esse debet.

Lu. 12. c. 53. in Bed. in fine illius, tom. 5.

Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnũ. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

GLOS. Postquam Dominus temporalium curam à cordibus discipulorum remouit, hîc excludit ab eis timorem, ex quo superflua cura procedit, dicens: Nolite timere, &c. THEO. Pusillum gregem Dominos vocat volentes discipulos eius fieri: vel quia in hoc sæculo sancti parui videntur causa voluntariæ paupertatis, vel quia superantur à moltitudine angelorum, qui incomparabiliter præcellunt quæ oostra sunt. BEDA. Pusillum etiam Dominus gregem electorum nominat, vel ad cõparationem maioris numeri reproborũ, vel potius ob humilitatis deuotionem. CYRIL. Quare autem timere noo debeut ostendit, subdens: Quia compla. patri vestro, &c. q. d. Eum, qui tam preciosa largitur, qualiter pigebit erga vos clementiam exercere: quãuis enim hic grex paruus sit, & natora & oomero & gloria, bonitas tamen patris concessit, & huic pusillo gregi cælestium spirituum sortem, scilicet regnum cælorum. ergo vt possideatis regnum cælorom, opes terrenas cõtemnite. vnde subditur: Vendite quæ possidetis, &c.

Theo. in hoc loco.

Lu. 12. c. 54. in Beda, in princ. to. 5.

Argumentum diuinæ pietatis.

BED. q. d. Nolite timere ne propter regnum Dei militantibus huius vitæ necessaria desint: quinetiam possessa propter eleemosynam vendite. quod tunc digoè fit, quãdo quisque semel pro Domioo suo suis omnibus spretis, nihilominos post hoc labore manuum operatur. vnde & victum transigere, & eleemosynam date queat. CHRY. Non est enim peccatũ quod eleemosyna nequeat abolere, antidotum est cuilibet conueniens vulneri. sed & eleemosyna nõ solom in pecuniis fit, sed & in rebus, dum aliquis alium protegit, dum medicus medetur, dum sapiẽs consulit. GREG. Nazian. Vereor autem oe putes pietatis tibi necessitatẽ non esse, sed arbitrium. opinabar & ipse hoc, sed terrent me hœdi ab sinistram statuti: non quia rapuerunt, sed quia Christum in egentibus non placauerunt. CHRYS. Nam sine eleemosyna impossibile est regnũ videre. Sicut enim fons si aquas in se cootinuerit, vitiatur: sic & diuites cũm omnia penes se teneant. BASIL. Sed quæret aliquis, quid considerantem oportet vendere quæ

Lu. 12. c. 54. in Beda, parum à prin. tom. 5.

Homi. 26. in act. apostol. à medio illius, tom. 2.

Quæstio pulchra.

A possidentur: nunquid tãquam eis naturaliter noxiis, vel propter teotationem accidentem animabus ex eis? Ad hoc diceodum est, primò quidem quòd siogulũ eorum quæ sunt, si per seipsum malum existeret, non esset creatura Dei: omnis enim creatura Dei booa. coosequenter autem quia mãdatum Dominicum non docuit abiicere tanquam mala, quæ possidẽtur, sed dispensare, dicens: Et date eleemosynam.

CYRIL. Molestum autem fortè est hoc mãdatum diuitibus, sanam tamen mentem habentibus noo est inotile: thesaurizant enim regoum sibi cæleste. vnde sequitur: Fa. vo. saccu. &c. BEDA. Eleemosynas videlicet operando, quarum merces in æternum maneat, vbi non hoc præceptum esse potandum est, vt

B nil pecuoiæ reseruetur à sanctis vel suis vel pauperũ vsibus, cùm & ipse Dominus, cui angeli ministrabãt, loculos habuisse legatur à fidelibus oblata conseruans: sed ne Deo propter ista seruiatur, & ob inopiæ timorem iustitia deseratur. GREG. Nyss. Præcipie autem sensibiles & terrenas opes sursum condere, quo virtus corruptiua nõ attingit. vnde subdit: The. non deficientem, &c. THEO. q. d. Hîc tinea demolitur, noo autem in cælis. deinde quia tinea quædam non demolitur, addit de fure. Aurum enim non demolitur tinea, sed fur tollit. BEDA. Siue igitur hoc simpliciter accipiendum est, quòd pecunia seruata deficiat, data autem proximo perennem fru-

Lu. 12. c. 54. in Bed. paulo à prin. to. 5.

Theo. in hoc loco.

C ctum conferat in cælis: seu ita quòd thesaurus boni operis, si commodi terrestris occasione condatur, facilè corruptus intereat: at si cælesti solum intentione congeratur, oon exterius hominum fauore quasi à fure, qui deforis rapit, non intus inani gloria quasi à tinea quæ interius scindit, valet maculari.

Lu. 12. c. 54. in Bed. super illud: Thesaurum deficientem, tom. 5.

GLOS. Vel fures sunt hæretici & dæmones, qui ad hoc intenti sunt, vt spiritalibus nos spolient. tinea, quæ vestes latenter rodit, inuidia est, quæ studium bonum lacerat, & compassionem vnitatis dissipat.

THEO. Porrò quia noo omnia furto tolluntur, addit potiorem rationem, & nullam prorsus patien-

Theo. in hoc loco.

D tem instantiam, dicens: Vbi enim est the. ve. ibi & cor ve. erit. q. d. Esto, quòd nec tinea demoliatur, nec fur tollat, hoc ipsum quod est habere cor affixum thesauro sepulto, & diuinum opus, scilicet animam terræ immergere, quanto est dignum supplicio?

EVSEB. Nam quilibet homo naturaliter depẽdet ab eo erga quod studet, illuc totum animũ applicat, vbi totum cõmodum possidere putauit. Vnde si quis in rebus præsentis vitæ habet totam mentem & intẽtionem, quam cor nominauit, in terrenis versatur. Si verò mentem applicauerit ad cælestia, ibi mẽtem habebit, vt videatur solo corpore cum hominibus cõuersari, animo verò iam sit aggressus mãsiones ce-

E lestes. BEDA. Hoc autem oon solum de pecuoia, sed de cunctis passionibus sentiendum est luxuriosi epulæ suot thesauri, lasciui ludicra, amatoris libido.

Lu. 12. c. 54. in Bed. super illud. Vbi est thesaurus tuus.

Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs: vt cum venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilãtes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & trãsiens ministrabit illis. Et si venerit in secũda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita inuenerit,

loca.

beati sunt serui illi. hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Theo. in hoc loc.

THEO. Postquam suum discipulum modestum statuit Dominus, spolians eum qualibet vitæ cura & eleuatione, iam nunc ad ministrandū inducit, dicēs: Sint lumbi ve. præcincti, id est, semper procliues ad exequenda opera Domini nostri. Et lu. ardentes, id est, non ducatis vitam in tenebris, sed adsit vobis lux rationis, ostendens vobis agenda & fugienda. Est enim hic mundus nox, cincti verò lumbos sunt, qui practicam exequuntur. nam talis est ministrantium habitus: quibus oportet adesse & lucernas ardentes, id est, discretionis donum, vt valeat dignoscere practicus, non solum quid oporteat agere, sed & quomodo, alioquin in præcipitio superbiæ homines ruunt. Notandum autem quòd primò iubet lumbos præcingi, secundò lucernas ardere. nam primò quidem est operatio, deinde speculatio, quæ est illustratio mentis. Igitur studeamus exercere virtutes, vt duas lucernas habeamus ardentes, scilicet conceptū mentis iugiter in anima emicantē, quo nos illustramur, & doctrinam, qua cæteros illuminamus.

Mundus nocti comparatur.

MAXI. Vel lucernas accensas docet habere per orationem & contemplationem, & spiritualem dilectionem. CYRIL. Vel subcingi significat agilitatem & promptitudinem ad sustinenda mala intuitu diuini amoris. Lucernæ autem accensio significat, vt non patiamur aliquos in tenebris ignorantiæ viuere.

Homi. 13. in euang. circa princip.

GREG. in hom. Vel aliter. Lumbos præcingimus, cùm carnis luxuriam per continentiam coarctamus: viris enim luxuria in lumbis est, & feminis in vmbilico. à principali igitur sexu lumborum nomine luxuria designatur. Sed quia minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat bonis operibus insudare, additur: Et lu. ar. in ma. ve. Lucernas quippe ardentes in manibus tenemus, cùm per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus.

Lib. 2. c. 25. tom. 4.

AVGVS. de quæst. Euange. Vel docet & lumbos præcingere, propter continentiam ab amore rerum sæcularium: & lucernas ardentes habere, vt hoc ipsum vero fine & recta intentione fiat.

Homi. 13. in euang. paulò à princ.

GREG. in hom. Sed si vtrumque horum igitur, restat vt quisquis ille est, totam spem suam in redēptoris sui aduentu constituat. vnde subditur: Et vos sim. ho. &c. Ad nuptias quippe Dominus abijt, quia ascendens in cælum, supernam sibi multitudinem angelorum nouus homo copulauit.

Theo. in hoc loco.

Christus in cælo desponsat animas.

THEO. Quotidie etiam in cælis desponsat sanctorū animas, quas ei Paulus vel alius similis offert virginē castam. Redit autē à nuptiis celebratis in cælis, forsan quidem vniuersaliter in consummatione totius, quando veniet de cælo in gloria patris, forsan etiā singulis horis astans inopinatè particulari vniuscuiusq; consummationi. CYRIL. Considera etiam quòd à nuptiis quasi à solennitate venit, in qua semper existit diuinitas: nihil. n. potest incorruptibili naturæ inferre tristitiam. GREG. Nyss. Vel aliter cōsummatis nuptijs, & desponsata sibi ecclesia, & admissa ea in thalamum secretorum præstolabantur angeli reditum regis ad naturalem beatitudinē, quibus similem fieri decet nostram vitam: vt sicut illi sine malitia conuersantes parati fuerunt Dominicum regressum recipere, sic & nos vigilantes ad obedientiam promptos nos faciamus cùm aduenerit pulsans. Sequitur enim: Vt cùm venerit, &c.

Homi. 13. in euang. super illud: Vt cū venerit & pulsauerit.

Beati serui qui sunt.

GREGO. in homi. Venit quippe cùm ad iudicium properat, pulsat verò cùm iam per ægritudinis molestiam esse mortem vicinam designat: cui cōfestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus. Aperire enim iudici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat: & eum quem contempsisse se meminit, videre iudicem formidat. Qui autē de sua spe & operatione securus est pulsanti cōfestim aperit: quia cū tempus propinquæ mortis agnouerit, de gloria retributionis hilarescit. vnde subditur: Beati serui, &c. Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet, qui seruat operando quod credit, qui à se torporis & negligentiæ tenebras repellit.

GREG. Nyss. Propter hanc igitur vigiliam obseruandam supra Dominus monuit, vt sint lumbi præcincti, & lucernæ ardentes: lumen enim oppositum oculis pellit somnolētiam oculorum. Lumbi etiam cingulo perstricti reddunt corpus insusceptibile somni. Nam qui præcinctus est castitate, & pura conscientia illustratus perseuerat in somnis.

CYRIL. Cùm igitur Dominus veniēs suos insomnes inuenerit & præcinctos, cor illuminatum habētes, tunc eos promulgabit beatos. Sequitur enim: Amen di. vo. Ex quo percipimus quòd similia nobis retribuet, dum succinctis se præcinget. ORIG. Erit enim præcinctus iustitia circa lumbos suos secundū Esaiam. GREG. Per quam præcingit se, id est, ad retributionem se præparat. THEO. Vel præcinget se in eo quòd non totam vbertatem bonorum largitur, sed hanc cohibet secundum certam mensuram. Quis enim Deum capere potest quantus est? vnde Seraphin mihi velati dicūtur propter excellentiā diuini splēdoris. Sequitur: Et faciet illos discūbere, &c. Sicut enim discumbēs totū corpus facit pausare: sic in futuro aduētu Sācti totaliter requiescēt. hic enim nō habuerūt requiem corporis, illic verò simul cum animabus spiritalia corpora incorruptionē sortita, plena gaudebūt quiete. CYRIL. Faciet igitur illos discumbere quasi fessos refocillās, apponens spiritales delicias, & statuens dapsilem donorum suorum mensam. DIONYS. in episto. ad Titum. Discubitum enim opinantur quietem à multis laboribus, & vitam sine læsione, & cōuersationem diuinam in lumine & regione viuentium vniuerso sancto affectu adimpletam, & copiosam donationem omnium donorum, secundum quam lętitia adimplentur. hoc est enim quòd Iesus faciet eos recumbere dans eis perpetuam quietem, & distribuens eis bonorum multitudinem. vnde sequitur: Et transiens mini. illis.

Grego Papa homil. 13. in euang. ante medium.

Theo. in hoc loco.

Non remotè à fine illius.

Discubitus mysticus.

THEO. Quasi vicem æqualem eis reddens, vt sicut ipsi ministrauerunt ei, ita & ipse eis ministret.

Theo. in hoc loco.

GREG. in ho. Trāsiens verò dictū est, cùm de iudicio ad regnum redit, vel Dominus nobis post iudiciū transit, qui ab humanitatis forma in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. CYRIL. Nouit autē Dominus lubricum fragilitatis humanæ ad peccandum, sed quoniam bonus est, desperare nō sinit: sed magis miseretur, & dat nobis pœnitētiam in salutis antidotū. & ideo subdit: Et si venerit in secūda vigilia, &c. Diuidunt enim excubātes in mœniis ciuitatum, & hostium seruātes aggressus, noctē in tres aut quatuor vigilias. GREG. in ho. Prima ergo vigilia primæuū tēpus est vitæ nostræ, id est, pueritia: se.ū

Homil. 13. in Euan. paulò ante mediū.

Homil. 13. in euang. circa medium.

da adolescentia vel iuueotus: tertia autem senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat vel secundam. & qui in secũda noluit, tertiæ vigiliæ remedia non amittat: vt qui conuerti in pueritia neglexit, saltem in tempore iuueotutis vel in senectute resipiscat. CYRIL. De prima tamen vigilia mentionem non facit, quia pueritia non punitur à Deo, sed veniam meretur. Secunda verò & tertia ætas debet obedientiam Deo, & vitam honestam ducere ad voluntatem ipsius.

GRÆC. Vel ad primam vigiliam pertinent diligentius viuentes quasi primum gradum sortiti: ad secundam verò, mediæ coouersationis mẽsuram tenentes: ad tertiam verò, qui sunt infra hos: & idem de quarta putandum est, & si contingat, de quinta. Diuersæ enim sunt conuersationum mẽsuræ, & bonus remunerator metitur vnicuique quod dignum est.

Theo. in hoc loco. Vigiliæ mysticæ.

THEO. Vel quia vigiliæ sunt horæ noctis prouocantes soporem hominibus, intelligas etiam in vita nostra esse quasdam horas, quæ faciunt oos beatos, si insomnes reperti fuerimus. Rapuit tibi aliquis facultates, defuncti sunt tibi filij, accusatus es: sed si io his tempotibus non feceris contra Dei mandata quicquam, vigilantem te inueniet in secundâ & tertia vigilia, id est, in tempore malo perniciosum somnum animabus lentis inferentem.

Homil. 13. in Euang. ante.

GREG. in homil. Ad excutiendum verò nostræ mẽtis desidiam etiam exteriora damna per similitudinem ad medium deducuntur. nam subditur: Hoc autem sci. &c.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quidam hunc furem intelligunt esse diabolum, domum animam, patremfamilias hominem: non tamen videtur hæc acceptio cõsonare sequentibus. aduentus enim Domini comparatur huic furi tanquam ex inopinato proueniens, secundum illud Apostoli: Dies Domini sicut fur, ita in nocte veniet. vnde & hic subditur: Et vos estote parati quia, qua hora non putatis, &c.

Homi. 13. in Euang. inter med. & fin.

GREG. in homil. Vel aliter: Nesciente patrefamilias fur domum perfodit: quia dum à sui custodia spiritus dormit, impronisa mors veniens carnis nostræ habitaculum irrumpit. furi autem resisteret si vigilaret: quia aduentus iudicis qui occultè animam capit, præcauens ei pœnitendo occurret, ne impœnitens periret. Horam verò vltimam Dominus idcirco nobis voluit esse incognitam, vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemus.

Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit Dominus, inuenerit ita facientem. Vere dico vobis, quoniã supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere & inebriari, & veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partémque eius cum infidelibus ponet.

Theo. in hoc loco.

THEO. Petrus, cui iam commissa ecclesia fuerat, quasi omnium curam gerens, inquirit vtrum ad omnes Dominus parabolam protulisset. vnde dicitur: Ait autem ei Petrus, Domine, ad nos dicis parabolam hãc, an ad omnes?

Lu. 12. c. 54. in med. super illud: Ait ei Petrus. to. 5. Expositio pulchra.

BED. Duo Dominus in præmissa parabola monuerat, & se videlicet subito venturum, & illum eos paratos expectare debere. Sed de quo horum, an de vtroque Petrus interrogauerit, quosve sibi sociisque suis comparauit, cùm ait: Ad nos dicis, an ad omnes? noo facilè patet. Et quidem in eo quòd ait: Nos, & omnes: non alios, quàm apostolos apostolorúmq; similes, & cæteros fideles vel Christianos, & infideles, vel eos qui viritim, id est, sigillatim morieotes, sui iudicis aduentum oolentes scilicet volentésque suscipiunt, & eos qui vniuersali iudicio viui sunt io carne reperiendi, significare putandus est. Mirum est autem si Petrus dubitauit: vel omnibus sobriè & piè & iustè viuendum expectandatibus beatam spem: vel inopinatum singulorum & omnium futurũ esse iudicium: vnde restat intelligi, his scilicet duobus iam bene cognitis: ea quæ nescire poterat, quæsisse, videlicet si sublimia illa vitæ cælestis instituta, quibus possessa vendere, sacculos, qui non veterascerent, facere, lumbis præcinctis lucernisque ardentibus vigilare præceperat, ad apostolos solum, similesque eorum, aut ad omnes, qui saluandi sunt pertineant. CYRIL. Validam autem mentem habentibus conueniunt ardua & excellentia mãdatorum sanctorum. His verò qui nõdum ad hanc virtutẽ attigerunt, conueniunt ea, à quibus omnis difficultas excludit: vnde Dominus exemplo manifestissimo vtitur, ostendens mandatũ præmissum conuenire his, qui admissi sunt in gradum discipulorum. Sequitur enim: Dixit autem Dominus, Quis putas est fidelis dispensator?

Lib. 7. in Lu. in ca. de vigilantia & negligentia seruorum, circa princi. tom. 5. Dispensator euangelicus.

AMBR. Vel aliter: Superioris quidem in omnes præcepti forma est generalis, verum series sequentis exempli dispẽsatoribus, hoc est, sacerdotibus videtur esse proposita. vnde sequitur. dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem coostituit Dominus super familiam suam, vt det illi in tempore tritici mẽsuram?

Theo. in hoc loco.

THEOP. q. d. Prædicta parabola communiter omnes fideles attingit: sed quid vobis apostolis & doctoribus conueniat, audiatis. Quæro enim quis dispensator inueniatur in se habens fidelitatem & prudentiam. sicut enim in dispensationibus facultatum, siue aliquis incautus sit fidelis Domino existens, siue etiam prudens sit & iofidelis, dispereunt res Domini: sic & in rebus diuinis opus est fidelitate & prudeotia. Noui enim multos Deum colentes & fideles, quia verò non poterant prudenter ecclesiastica tractare negotia, non solum possessiones, sed etiam animas destruebant, vtentes in peccatores indiscreta virtute, per immoderata pœnitentiæ mandata, vel importunam mansuetudinem.

Homi. 78. in Matth. circa med. tom. 2.

CHRYS. Quærit autem hic Dominus non quasi fidelem & prudentem dispensatorem ignorans, sed volens innuere raritatem rei, & huiusmodi præsulatus magnitudinem.

Theop. in hoc loco.

THEOP. Quisquis ergo fidelis fuerit inuentus & prudẽs, præsideat familiæ Domini, vt singulis temporibus det tritici mensuram, vel sermonem doctrinæ, quo pascantur animæ, vel operum exemplum, quo vita informetur.

Lib. 2. c. 26. tom. 4.

AVGV. de quæst. Euang. Mensuram autem dicit propter modum capacitatis quorumcunque audientium. ISIDOR. Additum est etiam in tempore, quòd beneficium non suo tempore datum redditur cassum, & oomen beneficij perdit. Idem est panis esurienti quidem appetibilis, satiato autem nõ multum.

tum. De huius autē serui dispensatoris præmio subdit, dicens: Beatus ille seruus, quem, cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientem.

Basil. Non dicit agentem à casu, sed sic facientem: non enim vincere solum conuenit, sed etiam certare legitimè. hoc autē est sic singula exequi, sicut recipimus in mandatis. Cyril. Sic ergo fidelis seruus & prudens opportuno tempore distribuēs prudenter cibaria famulis, hoc est, spirituales escas, beatus erit, iuxta dictum Saluatoris, in hoc scilicet quòd obtinebit adhuc maiora, & merebitur præmia familiarib⁹ debita. vnde sequitur: Verè dico vobis, quia super omnia, &c. *Luc. 12. ca. 54. super illud: vere dico vobis quia super omnia. tom. 5.* Bed. Quanta enim inter bonos auditores & bonos doctores est meritorum distantia, tanta est etiam præmiorum. Hos enim adueniens cùm vigilātes inuenerit, faciet discumbere: illos autem cùm fideliter prudentérque dispēsantes inuenerit, super omnia, quæ possidet, constituet, id est, super omnia cælestis regni gaudia, non vtique vt horum soli dominium teneant, sed vt eorum abundantius cæteris sanctis æterna possessione fruantur. *Merces fidelis ministri.*

Theoph. in hoc loco. Theo. Vel super omnia bona sua constituet eum, non solum super suam familiam, sed vt tam terrena quàm cælestia ei obediant: qualis fuit Iesus Naue & Elias, alter soli, alter nubibus mandans, & omnes sancti quasi Dei amici, rebus Dei vtuntur. Quicunque etiam vitam virtuosè peragit, & seruos suos, id est, iram & concupiscentiam rectè disposuit, exhibens temporibus singulis mensurām frumenti, iræ quidem, vt afficiatur in habētes odio Deum, concupiscentiæ vero, vt necessaria vtatur carnis prouisione, ordinans eam in Deum. Talis inquam constituetur super omnia quæ possidet Dominus, dignus omnia per speculatiuum intellectum intueri.

Homi. 78. in Mat. à med. tom. 2. Chrys. Dominus autem non solum ex honore bonis reseruato, sed ex minis pœnę in malos corrigit auditorem. vnde sequitur: Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire.

Luc. 12. ca. 54. in Beda super illud: moram facit Dominus. tom. 5. Bed. Nota inter vitia serui mali ascriptum, quòd tardum Domini sui reditum putauerit: non autem inter boni virtutes annumeratum, quòd hunc citum sperauerit, sed tantum fideliter ministrauerit. Nil ergo melius est, quàm vt patiēter sustineamus ignorare, quod sciri non potest, sed tantum laboremus, vt idonei inueniamur. *Theo. in hoc loco.* Theo. Ex eo autem quòd non cōsideratur hora finis, multa peccata eueniunt. nam si cogitaremus Dominum venire, & præsto esse terminum vitæ nostræ, minus vtique peccaremus. vnde sequitur: Et cœperit percutere pueros & ancillas, & edere & bibere, & inebriari. *Luc. 12. ca. 54. in Beda, super illud: moram facit Dominus. tom. 5.* Bed. In hoc seruo cunctorum præsulum malorum narratur damnatio, qui neglecto Domini timore non modo ipsi luxuriæ vacant, sed etiam subditos iniurijs stimulant: quamuis & typicè possit intelligi pueros & ancillas percutere, corda infirmorum prauo exēplo vitiare: *Tropologica expositio.* edere autem, bibere & inebriari, facinoribus & sæculi illecebris, quæ hominem dementant, occupari. De eius autem pœna subditur: Veniet Dominus serui illius die, qua non sperat, scilicet iudicij vel mortis. Et diuidet eum. * Basil. Non quidem diuiditur corpus, vt hoc quidem exponatur tormentis, illud vero dimittatur, Nam fabulosum est hoc, neque iusti iudicij, cum deliquerit totum, dimidium pati pœnā. nec anima secatur tota criminosam conscientiam possidens, & cum corpore mala cooperans, sed diuisio eius est perpetua alienatio animæ à spiritu. ** Basilius.*

A Nunc enim & si non sit gratia spiritus in indignis, videtur tamen vtcunque adesse, conuersionem eorum expectans ad salutem, tunc verò totaliter amputabitur ab anima. Spiritus ergo sanctus & brauium est iustorum, & prima condemnatio peccatorum, quoniam eum indigni amittent. Bed. Vel diuidet eum à fidelium consortio segregando, & eis, qui nunquā ad fidem peruenerant, sociando. vnde sequitur: Partémque eius cum infidelibus ponet: quia qui suorum & domesticorum curam non habet, fidem, negauit, & est infideli deterior, vt ait Apostolus. *Luc. 12. cap. 54. in Beda, declinādo ad finem illius. tom. 5.*

Theo. Rectè etiam infidelis dispensator cum infidelibus partem accipiet, quia vera caruit fide. *Theoph. in hoc loco.*

B *Ille autem seruus qui cognouit voluntatē Domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum volūtatem eius, plagis vapulabit multis. Qui autem nō cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis, Omni autem, cui multum datum est, multum quæretur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.*

Theo. Hic nobis Dn̄s maius aliquid & terribilius ostendit: non enim solum dispensator infidelis accepta priuabitur gratia, vt nihil eum iuuet ad vitādum supplicia, sed magis fiet ei damnationis causa dignitatis immensitas. vnde dicitur: Ille autem seruus, &c. *Theoph. in hoc loco.* C Chrys. Non enim similitèr in omnibus omnia iudicātur, sed maior cognitio fit maioris pœnæ materia. vnde sacerdos eadē peccans cum populo, multo grauiora patietur. *Homi. 27. in Matth inter med. & fin. tom. 2.* Cyril. Homo enim perspicax, qui turpioribus suam voluntatem inclinauit, inexcusabile peccatum commisit, quasi propter malitiam recedens à Domini voluntate: sed homo rusticanus rationabilius implorabit veniam vindicantis. vnde subditur: Qui autem non, &c.

Theo. Hic obijciunt aliqui: Merito punitur, qui sciens voluntatem Dn̄i, non prosequitur, sed cur punitur ignorās? quia cùm ipse scire potuisset, noluit, sed D pigritans ipse fuit ignorantiæ suæ causa. *Theop super illud: seruus qui cognouit voluntatem eius.*

Basil. Sed dices, si hic quidem multa sustinet verbera, ille autem pauca, qualiter dicunt quidam, quòd non imponit finem suppliciis? Sed sciendum est, quòd hoc quod hîc dicitur, nō numerum pœnarū, sed differentiam indicat. potest enim aliquis esse dignus inextinguibili flamma, vel remissiori, vel intensiori: & indeficiente verme, vel mitius torquente vel fortius. *Expositio duplex.* Theo. Ostendit autem consequenter quare doctoribus & scientibus intensior pœna debeatur, cùm dicitur: Omni autem cui multum &c. *Theoph. in hoc loco.* *Gradus pœnarum.* Datur quidem doctoribus gratia faciendi miracula, sed commendatur eis sermonis & doctrinæ gratia: E sed in dato quidem nō dicit aliquid plus petendum, sed in commendato siue deposito. Nam gratia verbi incremento eget, & à doctore requiritur amplius: nō enim decet eum torpere, sed augere verbi talentum. Bed. Vel aliter: Multum sæpe datur etiam quibusdam priuatis quibus etiam cognitio Dominicæ voluntatis, & exequendi quæ cognoscūt, facultas impenditur. *Luc. 12. ca. 54. in Beda, circa finem, tom. 5.* Multum autem commendatur illi, cui cum sua salute Dominici quoq; gregis pascendi cura committitur. maiori ergo gratia donatos, si deliquerint, maior vindicta sequitur. Mitissima autem omnium pœna erit eorum qui præter peccatum, quòd originaliter traxerunt, nullum insuper addiderunt, & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi

tolerabiliorem habebit damnatiooem, quanto hic minorem habuit iniquitatem.

A

Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur? Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vsque dum perficiatur? Putatis quia pacē veni mittere in terram? Non dico vobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc quinq; in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres diuidentur: pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suā, & nurus in socrum suam.

Li. 7. in Luc. in ca. de vigilantia seruorū, circa prin. tom. 5.

B

AMBR. Dispensatoribus, id est, sacerdotibus præmissa videntur esse proposita, quòd sciant sibi grauē in futurom pœnam esse subeundam, si familiam Domini gubernare neglexerint: sed quia exiguus est profectus metu supplicij ab errore reuocari, ideo Dominus ad qoęrendam cupiditatem dioinitatis inflammat, dicens: Ignem veni mittere in terram. Non vtique illum coosumptorem bonorū, sed bonæ voluotatis auctorem qui aorea Dominicæ domus vasa meliorat, fœnum vero consumit & stipulam.

CYRIL. Mos est autem sacræ scripturæ ignem quandoque dicere sacros & diuinos sermooes. Sicot enim qui aurum & argentum purgare nooerunt, per ignem consumunt eorum sorditiem: sic Saluator per Euangelica docomenta in virtute spiritus abstergit iotellectum eorū qui credunt in eum. Hic est igitur ignis salubris & vtilis, qoo habitatores terræ frigidi quodammodo & extincti propter peccatum incalescunt ad pietatis vitam.

C

Homo terra vocatur.

CHRYS. Terram enim ad præsens vocat, non eam qoam pedibus terimos, sed plasmatam manibus eios, scilicet hominem, cui Dominus ignem ingerit ad consumptionē peccatorum, & ionouationem animarum. TITVS. Est autem intelligēdum eum de cælo venisse: non enim si de terra venisset in terram, diceret: Ignem ve. mit. in terram. CYRIL. Hoios autem ignis Domious accelerabat incēdiom. vnde seqoitor: Et qoid vo. nī. vt accendatur? Credebant eoi miā quidam ex Israël, quorum exordium fuerant venerandi discipuli, sed ignis semel in Iudæa accensus totom orbem occopare debebat, consummata tamen passioois eius dispēsatione. vnde sequitur: Baptismo autem habeo baptizari. Nam ante venerabilem crucem, & eios resorrectionem à mortuis, io sola Iudæa fiebat mentio prædicationis & miraculorum ipsios: postquam autem priocipē vitæ insanientes occiderunt, tuoc apostolis pręcepit dicens: Euntes docete omnes gentes.

D

Homi. 2. circa medium.

GREGO. super Ezech. Vel aliter: Ignis io terram mittetur, cùm per ardorē sancti Spiritos afflata terrena mens à carnalibus suis desideriis crematur, soccensa autem spiritoali amore malom quod fecit, plāgit: & sic terra ardet, quando accusante se consciētia cor peccatoris in dolore pœniteotiæ coocrematur.

E

Luc. 12. cap. 55. in beda, paulò à prin. tom. 5.

BED. Addit autem, Baptismo habeo Baptizari, id est, sanguinis proprij tinctione prius habeo perfundi, & sic corda credentiom spiritus igne inflammari.

Dignatio Iesu.

Li. 7. in Luc. in ca. de negligētia seruorum à med. tom. 5.

AMBRO. Tanta autem est Domini dignatio, vt infundendæ nobis deuotionis, & consummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis passioois studium sibi inesse testetur. vnde sequitur, Et quomodo coarctor vsque dum perficiatur: Quidam codices habent, Et quomodo coangor, id est, cootristor. Cùm enim in se nihil habuerit quod doleret, nostris tamen angebatur ærumnis, & tempore mortis mœstitiam prætēdebat, quam noo ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redemptionis assumpserat. Qui enim vsqoe ad perfectionem angitur, de perfectione secorus est: quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. nam qui corpos soscepit, omnia debuit subire quæ corporis sunt, vt esuriret, sitiret, angeretor, & cootristaretor: diuinitas autem per hos affectos nescit commutari.

Eodē ca. titulo in fine illius. to. 5.

Simol etiam ostendit, quòd io certamine passionis mors corporis, absolotio anxietudinis ooo concertatiua sit doloris.

Luc. 12. cap. 55. in beda super illud: putatis quia pacem veni. tom. 5.

BED. Quomodo aotem post baptisma suæ passioois, post ignis spiritalis aduentum terra sit arsura, declarat, sobdens: Putatis quia pacem veni dare, &c.

Pacis ratio exponitur

CYRIL. Quid dicis Domine? Non venisti pacem daturus, qoi factus es oobis pax, pacificans per crucem cælestia & terrestria? quia dixisti, Pacem meam do vobis. Sed manifestū est quòd vtilis qoidem est pax, quandoque autem dānosa, & separans ab amore dioino, per quam scilicet consentitur his qui à Deo dissident: & ob hoc fœdera terrena docuit vitare fideles. vnde seqoitur: Erūt enim qoinque ex hoc in domo voa dioisi, tres in duos, &c.

Li. 7. in Luc. in ca. de spiritualis intellectu eius, quod Dominus dixit ante med. tom. 5.

AMBR. Cùm sex personarum videatur facta subiectio, patris & filij, matris & filiæ, socrus & nurus: quinque tamen sunt, quia eadem mater qoæ socrus accipi potest: qoæ enim est mater, filij socrus eius vxoris est. CHRY. Per hoc autem futurum euentum protulit. Contiogebat enim in eadem domo aliqoem esse fidelem, cuius pater vellet eum ad infidelitatem protrahere: sed intantum præualuit virtus Doctrinæ Christi, vt filij patres dimitterent, matresque filiæ, & liberos parentes. Libuit enim fideles Christi non solum contemnere propria, sed & cuncta simul pati, dummodo culto fidei non careant. Si aotē purus homo esset, vode soppeteret ei hoc posse meditari, quòd à patribus plus amaretur quā filij? & à filijs plosqoàm patres: & à viris plusquam cōiuges? & hoc noo in vna domo aot centum, sed vbiqoe terrarum. & ooo solum hoc prædixit, sed etiam opere consommauit.

Li. 7. in Luc. in c. de spiritualis intellectu eius, quod Dominus dixit ante med. tom. 5.

AMBR. Mystica autem interpretatiooe domos vna, homo vnus est: duos aotem legimus freqoenter animam & corpus. qoòd si doobus coooenerit, efficit vtraqoe vnum. aliud est quod seruit. aliud coi subijcitur. Tres aotem animæ affectiones sunt, vna rationabilis, alia cooeupiscibilis, tertia irascibilis. Doo ergo in tres, & tres io doo diuiduntur.

Affectiones animæ tres.

Etenim per aduentom Christi homo qui erat irrationabilis, rationabilis factus est. Eramus carnales, terreni, misit Deus spiritū suum in corda nostra, facti sumus filij spirituales.

Eodē c. paulo ante med.

Possomos etiam dicere quòd in hac domo suot alij qoinque, id est, odor, tactos, gustus, visos, & aoditus. Si ergo secondom ea, qoæ audimos aut legimos senso visus atqoe aoditus, exclodamos superfluas voluptates corporis, qoæ gustu tactúqoe & odore percipiuntur, duo in tres diuidimos, eo qoòd mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris. Aut si quinque sensus acceperimus corporales, vitia iam corporis, & peccata se separāt. Possunt etiam caro videri atque anima ab odore tactu gustuqoe luxuriæ separata. fortior enim ratioois sexus velut in viriles fertur affectus, hæc molliorem studet tenere rationem. Ex his itaque dioersarum copiditatū motus inoleuit, sed vbi in se anima redit, degeneres abiorat hæredes. Caro qoippe copiditatibus sois, quas sibi ipsa generauit, tāquam sentibus mundi do-

Eodē c. circa à medio illius.

luit

lnit esse confixam. Sed velut corporis quædam atq; animæ nurus voluptas motu praux cupiditatis innubit. Ergo quandiu mãsit in vna domo conspirantibus vitijs indiuidua consensio, nulla videbatur esse diuisio. vbi verò Christus ignem, quo delicta cordis exureret, vel gladium, quo secreta penetrantur, misit in terras, tunc caro atque anima regenerationis innouata mysterijs, copulã posteritatis eliminat, vt diuidantur parentes in filios, dum intemperans motus intemperantiam abdicat, & anima declinat in consortium culpæ. Filij quoque in parẽtes diuiduntur, dum renouati homines vitia vetusta declinant, voluptásque adolescẽtior seriosæ domus refugit disciplinam. Beo. Vel aliter: Per tres significantur qui fidem trinitatis habent, per duo, infideles qui à fidei vnitate dissentiunt. Pater autẽ diabolus est, cuius filij imitando erãmus, sed postquam venit ignis ille cælestis, nos ab inuicem separauit, & ostendit alterum patrem qui est in cælis. Mater, synagoga, filia est ecclesia primitiua: quæ & eandem, de qua genus ducit, synagogam fidei persecutricẽ sustinuit. & ipsa eidem synagogæ fidei veritate cõtradixit. Socrus synagoga, nurus ecclesia degentibus, cuius sponsus ecclesiæ Christus filius est synagogæ secundum carnẽ. Synagoga ergo in nurum & filiũ est diuisa, quæ credentes de vtroque populo persequitur: sed & illæ in socrum & in matrem sunt diuisæ, quia volunt carnalem circuncisionem suscipere.

Idem, vbi supra med. & in fine. *Idem, vbi supra a declinantur usque ad finem.* *Luc. 12. cap. 53. in Beda circa med. tom. 5.* *Idem cap. à medio illius.*

Dicebat autem ad turbas. Cùm videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, nimbus venit, & ita fit, & cùm austrum flantem, dicitis, quia æstus erit, & ita fit. Hypocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem & à vobisipsis non iudicatis quod iustum est?

Theop. Cùm de prædicatione disceptasset, & eam nominasset gladium, poterant audientes turbari nescientes quid diceret, & ideo Dominus subdit, quòd sicut aëreas dispositiões per quædã signa cognoscunt, sic deberent eius aduẽtum cognoscere. & hoc est quod dicit: Cùm videritis nubem orientem &c. Quasi dicat: Verba mea & opera mea me indicant contrarium vobis. Potestis igitur coniectare, quia non veni pacem dare, sed imbrem & turbinem. Ego enim sum nubes, & venio ab occasu, id est, ab humana natura pridem multa induta peccatorum caligine. Veni etiam ponere ignem, id est, æstum incitare. Sum enim auster ventus calidus & oppositus Boreali frigiditati. Beo. Vel qui ex elementorum immutatione statum aurarum, quia voluerunt, facillimè prænoscere potuerunt: possent etiam, si vellent, tempus aduentus Domini ex dictis intelligere prophetarum. Cyril. Prophetæ enim multifariè prænunciauerunt Christi mysterium. Dicebat ergo, si prudentes essent ad futura prospectum intendere, nec ignorare futuras tempestates post vitam præsentem valerent: Erit enim ventus & pluuia, & supplicium futurũ per ignem. & hoc significatur cùm dicitur, Nimbus venit: decebat etiam salutis tempus non ignorare scilicet aduẽtum Saluatoris, per quem perfecta pietas instruit mundum. & hoc significatur cùm dicitur, Dicitis quia æstus erit. vnde in eorum reprehensionem subditur: Hypocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare &c. Basil. Est autem notan-

Theop. in hoc loco. *Cõparatio optima.* *Luc. 12. cap. 55. super illud hypocritæ faciem terræ nostis. tom. 5.* *Contẽpla-*

A dum quòd necessario fiunt humanæ vitæ syderũ coniecturæ, dummodo quis vltra mensuram non perquirat eorum indicia. Est enim nonnulla de pluuijs futuris percipere, plura quoque de æstibus & impetu ventorũ, vel particularibus vel vniuersalibus, vel violentis vel lenibus. Quanta verò commoditas ex eorum cõiectura vitæ præstetur quis nescit? Interest enim nautæ prognosticari procellarũ pericula, viatori mutationem aëris, colono fructuum copiam.

tio syderum licita.

Beo. Sed ne aliqui de turba se propheticæ lectionis ignaros temporum cursus nos probare non posse causarentur, vigilanter adiungit: Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis quod iustũ est? Ostendens eos & si litteras nesciant, naturali tamẽ ingenio posse digno scere eum qui opera fecit quæ nullus alius fecisset, supra hominem & Deũ esse. Vnde post huius sæculi iniustitias, iustum creatoris iudicium esse venturum. Orig. Nisi autem esset nobis natura insitum id quod iustum est iudicare, nũquam Saluator hoc diceret.

B *Luc. 12. cap. 55. in Beda sup. hoc verbum tom. 5.*

Cùm autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in via da operã liberari ab illo, ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

C Theo. Postquàm ostendit Dominus laudabilem discordiam, exhinc docet laudabilẽ pacem, cùm dicit: Cùm autem vadis, &c. Quasi dicat: cùm trahit te aduersarius ad iudicium, da operam, id est, omnibus modis excogites, vt absoluaris ab illo. Vel da operam, id est, & si nihil habeas, mutuum accipe, vt absoluaris ab illo: ne te coram iudice conueniat. vnde sequitur. Ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, &c. Cyril. In quo angustias patieris, donec etiam nouissimum assem reddas. Et hoc est quod subdit: Dico tibi, non exibis, &c.

Theoph. in hoc loco.

D Chrys. Videtur mihi de præsentibus iudicibus dicere, & de itinere ad præsens iudicium, & de carcere huius mundi. Per hæc enim quæ apparent & in promptu, sunt, irrationabiles homines se corrigere consueuerunt: frequẽter enim non solum ex futuris bonis vel malis commouer, sed etiam ex præsentibus propter grossiores auditores. Ambr. Vel aduersarius noster diabolus est, qui serit illecebras delictorũ, vt habeat in supplicio participes, quos habuit in errore consortes. Aduersarius etiam nubis est omnis vitiorum vsus. Denique aduersaria est nobis mala conscientia, quæ nos & hic afficit, & in futurum accusabit & prodet. Demus igitur operam dum in hoc sumus vitæ curriculo constituti, tanquam à malo aduersario, ita ab improbo liberemur actu: ne dum imus cum aduersario ad magistratum, in via nostrũ eondem euet errorem. Quis autẽ est magistratus, nisi penes quem omnis potestas est? Hic autẽ magistratus tradit reum iudici, ei scilicet, cui viuorũ & mortuorum tribuit potestatem, scilicet Iesu Christo, per quem occulta redarguuntur, & improbi operis pœna mandatur. Ipse exactori tradit & in carcerẽ mittit. dicit enim: Tollite & mittite illũ in tenebras exteriores, & exactores suos monstrat esse angelos, de quibus dicit, Exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Sed subditur: Dico ibi, non exies inde donec etiam nouissimum minutum reddas. Sicut enim qui pecu-

Homi. 16. in Matt. aliquantulum ante finem. tom. 2. *Li. 7. in Luc. in c. de liberatione ab aduersario in via. to. 5.* E *Ead. c. nunc citato, paulò ante med.* *Aduersarij nobis sunt multi.* *Ead. ca. citato à medio illius tom. 5.*

niam soluunt, non prius euacuant fœnoris nomen, quàm totius sortis vsque ad minimum, quocunque solutionis genere quantitas vniuersa soluatur, sic cõpensatione charitatis actuúmque reliquorum vel satisfactione quacunque peccati pœna dissoluitur.

ORIG. Vel aliter: Quatuor personas hic ponit, aduersarij, principis, exactoris, & iudicis: apud Matthæũ verò persona prætermissa est principis, & pro exactore minister incertus. Discrepant etiam, quòd ille quadrantem, iste minutum posuit: vterque autem dixit nouissimum. Cunctis autem hominibus duos Angelos adesse legimus: malũ qui aduersa exhortatur, bonum qui optima persuadet. Ille autem aduersarius noster quotiescũque peccamus, exultat: B sciens quoniam habet potestatem apud principẽ sæculi huius, qui se miserat, exultãdi & gloriandi. Cùm articulo autem in græco eum posuit, vt ex pluribus vnum monstraret, quia vnusquisque sub suæ gentis est principe. Da ergo operam, vt libereris ab aduersario tuo, siue à principe ad quem te aduersarius trahit, habendo sapientiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam. Si autem dederis operam, esto in eo qui dicit: Ego sum via, alioquin trahet te aduersarius ad iudicem. Dicit autem, Trahet, vt ostendat nolẽtes ad condemnationem compelli. Iudicem autem alium nescio, nisi Dominum nostrum Iesum Christum, qui tradit exactori. Singuli exactores proprios C habemus: dominantur exactores si debuerimus aliquid. si omnibus vniuersa reddidero, venio ad exactorem, & intrepida mente respondeo: Nihil tibi debeo. Quòd si debitor fuero, mittet me exactor in carcerem, nec patietur exire, nisi debitum omnium persoluero. non enim habet exactor potestatem, vt mihi saltem quadrantem cõcedat. qui donauit debitori quingentos denarios, & alij quinquaginta, Dominus erat: iste qui exactor est, Dominus non est, sed à Domino ad exigenda debita præpositus. Nouissimum autem minutũ dicit gracile & tenue: peccata enim nostra, aut pinguia sunt, aut tenuia. beatus igitur est qui non peccat. Secũdo autem si tenue pecca- D tum habeat, inter ipsa quoque tenuia diuersitas est, alioquin non diceret, donec nouissimum redderet minutum. Si enim parum debet, non egredietur, nisi soluat minimum quadrãtem, qui autem magno debito fuit obnoxius, infinita ei ad reddendum sæcula numerabuntur. BED. Vel aliter: Aduersarius noster in via, est sermo Dei contrarius nostris carnalibus desiderijs in præsenti vita à quo liberatur, qui præceptis eius subditur, alioquin tradetur iudici, quia ex sermone Domini contempto peccator reus tenebitur in examine iudicis: quem iudex exactori tradet, id est, maligno spiritui ad vltionem, qui mittitur in carcerem, id est, infernum: vbi quia semper E soluere pœnas patiendo, sed nunquam persoluendo, veniam consequi poterit, nũquam exinde exibit, sed cum terribilissimo serpente diabolo perpetuas pœnas luet.

Luc. 12 cap. 55. in Beda, parũ à fine. tom. 5.

CAPVT XIII.

ADERANT *autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Et respondens, dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint,* A *quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiã habueritis, omnes similiter peribitis, sicut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos. Putatis quia & ipsi debitores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis: sed si non pœnitentiã egeritis, omnes similiter peribitis.*

GLOS. Quia de pœnis peccantium fecerat mentionem, opportunè nunciatur quorundam peccantium pœna, ex cuius exẽplo etiam alijs peccatoribus pœnam comminatur. vnde dicitur: Aderant autem B quidam ipso in tempore nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. CYRIL. Erant enim sequaces dogmatum Iudæ Galilæi, cuius mentionem Lucas in actibus Apostolorum fecit, qui dicebat, non oportet quemquam vocari dominum. vnde quamplures eorum, quia Cæsarem non fatebantur dominũ, à Pilato puniti sunt. Dicebãt etiam non oportere alias à statutis victimis in lege Moysi offerre Deo, vnde prohibebant statutas à populo victimas pro salute Imperatoris, & populi Romani offerre. Pilatus ergo indignatus in Galilæos iussit inter ipsas victimas, quas ritu legis se offerre putabant, occidi, ita quòd sanguis C offerentium oblatis victimis misceretur. Credente autẽ vulgo iustissimè prædictos talia passos esse, quasi scandala seminãtes in populo, incitantes principes in odium subditorum, narrauerunt hæc Saluatori, volentes percipere quid ei super hoc videretur. Ipse autẽ peccatores hos esse ponit, non tamen hic asserit talia passos esse, tanquam peiores non patientibus. vnde sequitur: Et respondens dixit illis, &c.

Galilæorũ conditio.

Cõspiratio dãnabilis.

CHRYS. Punit enim Deus quosdam peccatores, amputans eorum nequitiam, & pœnam illis statuẽs leuiorem, & plene semouens eos ab alijs & viuentes in malitia corrigens per horum damnationem. Rursus alios hic non punit, vt si sibi cauerint pœnitentes, D præsentem pœnam effugient & futurum suppliciũ. Si vero perseuerauerint, maius patientur tormentũ.

Concione 3. de Lazaro inter mediũ & finem. tom. 2.

TITVS. Manifestat & hic quia quæcunque ex iudicijs accidunt in reorum supplicium, non solum iudicantium potestate, sed etiam nutu Dei cõtingunt. vnde siue iusta conscientia puniat iudex, siue aliud intendens condemnet, commendandum est negocium diuinæ censuræ. CYRIL. Remouens ergo populares ab intestinis insidijs occasione religionis concitatis subiungit. Sed nisi pœnitentiã habueritis, & nisi cessaueritis conspirare contra principes, quod nutu diuino non agitis, omnes simul vel similiter peribitis, & vester sanguis vestris victimis cõiungetur.

E CHRY. In hoc autem ostendit, quòd illos permisit talia pati, vt viuentes alienis periculis territi fierent regni hæredes. Quid igitur dices, vt melior ego fiam ille punitur? non ideo, sed punitur quidem propter propria crimina, fit vero ex hoc videntibus salutis materia. BED. Sed quia pœnitentiam non habuerunt 40. Dominicæ passionis anno, veniẽtes Romani (quos designabat Pilatus ad eorum gentes pertinens) & incipientes à Galilæa (vnde Dominica prædicatio cœperat) radicitus impiam gentem deleuerunt, & non solum atria templi, quo sacrificia deferri consueuerant, sed interiora domus humano sanguine fœdarunt. CHRYS. Iterum autem alij decem & octo obruti fuerant à quadam turre, de quibus

Concione 3. de Lazaro inter med. & finem. tom. 2.

Luc. 13. ca. 56. in Beda, paulò à prin. tom. 5.

Cõcione 3. de Lazaro inc.

ter med. & fiam. to. 2.

A busead em subdit dicens: Sicut illi 18. supet quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos, putatis quia & ipsi debitores fuerũt præter omnes homines habitãtes in Hierusalem? non, dico vobis. Non enim hic omnes punit, dans alijs inducias pœnitendi: nec tamen cunctos futuræ punitioni reseruat, ne plures prouidentiam abnegarent. TITVS. Vna autem turris comparatur toti ciuitati, vt pars totum perterreat. vnde subditur: Sed si non pœnitentiam egeritis, omnes similitet peribitis. q. d. Tota ciuitas paulo post occupabitur si perseuerauetint indigenæ in infidelitate.

Li. 7. in Lu. sec. de liberatione ab aduersario in via, in fine. tom. 5.

Mysticus intellectus

Luc. 13. cap. 56. in Beda. super illud: sicut & illi decem & octo. tom. 5.

B AMBROS. Mysticè autem in illis quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eotum, figura quędam videtur eos tangens, qui coactu diabolico non purè offerunt sacrificium, quorũ oratio est in peccatum, sicut de Iuda scriptum est, qui proditionem sanguinis Dominici intet sacrificia positus cogitabat. BED. Pilatus enim, qui interpretatur os malleatoris, diabolum significat sempet cædere paratum, sanguis peccatum, sacrificia bonas actiones exprimuntur. Pilatus ergo sanguinem Galilæorũ cum sacrificijs eorum miscet: quando diabolus eleemosynam & cætera bona fidelium, vel carnis delectatione, vel humanæ laudis ambitione, vel qualibet alia peste commaculat. Illi etiam Hierosolymitæ à ruina turris oppressi significant Iudæos, qui pœnitere noluerunt, eum mentibus suis esse perituros: nec

C frustra 10. & 8. qui numerus apud Græcos ex I. & H. hoc est, eisdem litteris, quibus nomen Iesu incipis, exprimitur. Significat autem Iudæos hinc maximè perituros, quòd nomen Saluatoris recipere noluerunt. illa turris significat illũ qui est turris fortitudinis, quę merito est in Siloë, quę interpretatur missus: significat enim eum qui missus à patre venit in mundum, qui omnes, supet quos cecidit, cooteret.

Dicebat autem, & hanc similitudinem. Arborem fici habebat quidam plãtatam in vinea sua: & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit

D *autẽ ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & nõ inuenio. Succide ergo illã: Vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Et si quidem fecerit fructum, bene: sin autem, in futurum succides eam.*

TITVS. Iactabant se Iudæi ex eo quòd 10. & 8. perieraot, ipsi verò omnes remanserunt illæsi. vnde proponit eis fici parabolam. Dicit enim: Dicebat autem hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua.

E AMBRO. Vinea Domini sabaoth erat: quam dedit in rapinam Gentium. apta autem synagogæ arboris istius comparatio est: quia sicut ista arbor redondat foliis fluentibus, spem possessoribus suis cassa speratorum prouentuum expectatione destituit: ita etiam in synagoga, dum doctores eius operibus infœcundi, verbis tamen velut foliis redundantibus gloriantur, inanis vmbra legis exuberat. Hæc etiam sola arbor ab initio germinat poma pro floribus, & poma decidunt, vt poma succedant, manent tamen aliqua priorum parata nec decidunt. Etenim primum synagogæ populus velut inutilis decidit fructus, vt de pingoedine religionis antiquæ nouus ecclesiæ populus emergeret: primi

Li. 7. in Luc. in ca. de parabola arboris fici quid, etc. paulo à prin. tom. 5.

Allegorica opositio.

A tamen ex Israël grossi maturescẽtis exẽplo pulcherrimorum gratia fructuum cæteris præstiterunt. quibus dicitur: Sedebitis super 12. thronos. nonnulli tamen ficum istam non synagogæ, sed malitiæ & improbitatis figuram putant. Hi tamen in nullo distãt, nisi quòd pro specie genus eligunt.

BED. Ipse autem Dominus synagogam per Moysen instituit, in carne natus apparuit, & crebrius in synagoga docens fructum fidei quæsiuit, sed in pharisæorum mente non inuenit. vnde sequitur: Et venit fruct. quærens in illa, & non inuenit.

Luc. 13. cap. 56. in Beda super illud: venit quærens fructum in illa. tom. 5.

AMBROS. Quærebat autem Dominus, non quia fructum ficulneæ deesse nesciret, sed vt ostẽderet in

B figura, quia fructum synagoga iam habere deberet. Denique ex sequentibus docet non se ante tempus venisse, qui per triennium venit. Sic enim habes: Dixit autem ad cultorem vineæ, Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Venit ad Abraham, venit ad Moysen, venit ad Mariam, hoc est, venit in signaculo, venit in lege, venit in corpore: aduentum eius ex beneficiis recognoscimus. Alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi iustificatio est. Circũcisio purificauit, lex sanctificauit, gratia iustificauit. ergo populus Iudęorum neque purificari potuit, quia circuncisionem corporis, non animi habuit: neque sanctificari, quia virtutem

Li. 7. in Luc. in ca. de parabola arboris fici in med. tom. 5.

Eodẽ c. citato à med. illius. tom. 5.

Aduentus Domini multiplex.

C legis ignorãs carnalia magis quàm spiritualia sequebatur: neque iustificari, quia delictorũ suorum pœnitentiam non gerens, gratiam nesciebat. Meritò ergo nullus fructus in synagoga inuẽtus est, & ideo iubetur excidi. Sequitur enim: Succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat? Bonus autem cultor, & fortassis ille in quo ecclesiæ fundamentum est, præsagiens alterum ad gentes, se autem ad eos qui ex circuncisione sunt esse mittendum, religiosè ne excidatur interuenit, fretus vocatione sua, etiã populum Iudæorum per ecclesiam posse saluari. vnde sequitur: At ille respondens dixit illi, Domine dimitte

Eodẽ cita to à med illius, tom. 5.

D illam & hoc anno. Cito duritiem superbiámque Iudæorum causas esse sterilitatis agnouit. Itaque venit excolere, qui nouit vitia reprehendere. vnde subdit: Vsque dum fodiam circa illã. Pollicetur dura cordis eorum apostolicis ligonibus esse fodienda, ne radicẽ sapientiæ terrarum aceruus obruat & abscondat: Subdit autem: Et mittam stercora, idest, humilitatis affectum, per quem in Euãgelium Christi etiam Iudæos fore existimatur fructuosos. vnde subdit: Et si quidem fecerit fructum, bene scilicet erit. Sin autẽ, in futurum succides illam.

Eodẽ c. antea citato à me.

BED. Quod quidem per Romanos factum est, à quibus gens Iudæa succisa, & à terra promissionis expulsa est. AVG. de ver. dom. Vel aliter: Totum

E Arbor ficulnea genus humanum est. Primus enim homo qui peccauit, foliis ficulneæ pudenda velauit, hoc est, membra vnde nati sumus.

Luc. 13. cap. 56. in Beda super illud: succide ergo illam. to. 5.

Serm. 31. circa prin. t. 10.

THEO. Sed & quisque nostrum ficus est in vinea Dei, hoc est, in ecclesia vel in hoc mundo plantata.

Ficulnea genus humanum.

GREG. in homil. Tertio autem Dominus ad ficulneam venit, quia naturam generis humani ante legem, sub lege, sub gratia, expectando, admonendo, visitando requisiuit. Sed tamen in tribus annis fructum se non inuenisse conqueritur: quia quorundam prauorum mentes nec inspirata lex naturalis corrigit, nec præcepta erudiunt, nec incarnationis eius miracula conuertunt. THEO. Tertio autem natura nostra fructum petita non tribuit: semel qui-

Theoph. in hoc loco.

Homi. 31. in Euan. paulò à princip.

Theop. in hoc loco.

dem cùm in paradiso præuaricati sumus preceptum: secundo cùm in lege vitulum conflauerunt: tertio eùm Saluatorem renuerunt. Sed id triennium intelligendū est pro tribus ætatibus, puerili, virili, & senili.

Homi. 31. in Euang. inter prin. & me.

Grego. in hom. Sed cum magno timore audiēdum est quod dicitur, Succide ergo illam: vt quid etiam terram occupat? Vnulquisq; enim iuxta modum suum, inquantum locum vitæ præsentis tenet, si fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat, quia in eo loco in quo ipse est, & alijs operandi occasionem negat.

Basil. Proprium enim est diuinæ propitiationis non silenter pœnas infligere, sed præmittere minas reuocando ad pœnitentiam: sicut Niniuitis fecit, & nunc cultori, dicens: Succide eam, prouocans quidem ipsum ad curam eius, suscitās vero sterilem animam ad producendos debitos fructus.

Greg. Nazi. Igitur nec nos fetiamus subito, sed præualeamus misericordia, ne secemus ficum potentem adhuc fructum facere, quàm forsitā curabit periti cultoris studium. vnde & hic subditur: At ille respondens, dixit illi: Dimitte, &c.

Homi. 31 in Euang. inter prin. & me. Theoph. in hoc loco. Deus pater familias.

Grego. in hom. Per cultorem vineæ, præpositorum ordo exprimitur, qui præsunt ecclesiæ, Dominicæ vineæ curam gerunt. Theo. Vel paterfamilias Deus pater est, cultor verò Christus, qui ficum amputari, vt sterilem non permittit, quasi ad patrem diceret. Si per legem & prophetas fructum pœnitētiæ non dederunt, meis eos irrigabo passionibus & doctrinis, & fortsitan dabunt obedientiæ fructum.

Ser. 31. paulo à princip. tom. 10.

Avgv. de verb. dnm. Vel colonus qui intercedit, est omnis sanctus qui intra ecclesiam orat pro eis, qui sunt extra ecclesiam, dicens: Domine dimitte illam hoc anno, id est, tempore isto sub gratia vsque dum fodiam circa illam. Circumfodere est humilitatem & patientiam docere. Fossa enim est humilis terra, stercus autem, in bono intellige, sordes sunt, sed fructum dant: sordes cultoris, dolor est peccatoris. Qui autem agunt pœnitentiā, in sordibus agant, & veraciter agant.

Homi. 31. in Euang. parū ante med.

Grego. in homil. Vel peccata carnis stercora vocantur: ex stercore igitur ad fructum reuiuiscit arbor, quia de cōsideratione peccati ad bona se opera resuscitat animus. Sed sunt plerique qui increpationes audiunt, & tamen ad pœnitentiam redire cōtemnunt, propter quod subditur: Et si quidem fece. fructum.

Ser. 31. inter prin. & med. to. 10.

Avg. de verb. dnm. Bene, scilicet erit. Sin autem, in futurum succides eam, quando scilicet in iudicio venies iudicare viuos, & mortuos, interim modo parcitur.

Homi. 31. in Euang. post medium.

Greg. in hom. Qui autem non vult ad fœcunditatem pinguescere per increpationem, illic cadit, vnde iam resurgere per pœnitētiam non valet.

Erat autem docens in synagoga eorū sabbathis: Et ecce mulier quæ habebat spiritū infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursū respicere. Quā cùm videret Iesus, vocauit eā ad se, & ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & cōfestim erecta est, & glorificabat Deū. Respōdens autem Archisynagogus indignās, quia sabbatho curasset Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: In his ergo venite & curamini, & non in die sabbathi. Respondens autem ad illum Dominus, dixit: Hypo-

A *crita, vnusquisq; vestrū sabbatho nō soluit bouem suū aut asinū à præsepio, & ducit adaquare? Hāc autem filiā Abrahæ, quam alligauit Satanas, ecce decem & octo annis, nō oportuit solui à vinculo isto die sabbathi? Et cùm hæc diceret, erubescebant omnes aduersarij eius, & omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriosè fiebant ab eo.*

Li. 7 in Luc. in ca. de curatione mulieris, in prin. tom. 5.

Ambr. Cito quòd de synagoga dixerat, indicauit, ad ipsam vtique arborem venisse se monstrat, qui in eadem prædicabat. vnde dicitur: Erat autem docens in synagoga eorum sabbathis. Chrys. Docet qui-
B dem non seorsum, sed in synagogis securè in nullo dubitans, nec aliquid contra legem Moysi statuens: sabbatho autem, quia tunc Iudæi legi vacabant.

Processus Christi cōtra inimicos.

Cyril. Ad expugnationem autem corruptionis & mortis & inuidiæ diaboli contra nos, prodiit incarnatio verbi, & hoc apparet ex ipsis euentibus. Sequitur enim: Et ecce mulier quæ habebat, &c. Dicit autem spiritum infirmitatis, quia mulier hæc patiebatur atrocitate diaboli, derelicta à deo propter propria crimina. vel propter transgressionem Adæ, ob quam humana corpora infirmitatem & mortem incurrunt. Dat autē super hoc Deus diabolo potestatem, vt homines mole aduersitatis depressi, velint ad
C meliora transire. Genus autem infirmitatis ostendit, dicēs: Et erat inclina. nec omnino poterat sursum respicere. Basil. Brutorum siquidem caput humi deflexum est, terram cernit. Caput hominis erectum est in cęlū, oculi superna conspiciunt: conuenit enim quærere superna, transcendere terrena intuitu.

Cyril. Ostendit autem Dn̄s aduentum suum in hunc mundum dissolutiuum esse humanarum passionum, mulierē sanauit. vnde sequitur: Quam cùm vidisset Iesus, vocauit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Vox aptissima Deo, plena maiestate superna: Fugat enim morbū imperatorio nutu, qui etiā manus illi imponit. Sequitur
D enim: Imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum. In quo oportet perpēdere sacrā carnem induisse virtutem diuinam, erat. n. ipsius Dei caro, non autē alicuius alterius, quasi separatim existēte filio hominis à filio Dei, sicut falso aliquibus visum est. Sed ingratæ synagogæ præsul, postquā vidit feminam humi repentè solo tactu erectam, & diuina referentem magnalia ardēs Domini gloria irretitur inuidia, arguitque miraculum quasi videretur solicitari pro sabbatho. vnde sequitur. Respondens au. archisynagog. indi. quia sabbatho curas. Iesus, dicebat turbæ, Sex dies sunt in qui. &c. Hortatur cęteris diebus dispersos & propriis vacantes operibus non sab-

Expositio pulchra.

E batho videre & mirari prodigia Dn̄i, ne forte credāt. Sed dic: lex prohibuit ab opere manuali die sabbati abstinere. nunquid & ab eo quod verbo & ore fit? Cesses ergo comedere & potare ac loqui & psallere in sabbatho. Et si nec legē legis, cur tibi sabbathum? Cæterum si manuale opus lex prohibuit, quomodo manuale opus est feminam verbo erigere?

Li. 7 in Luc. in ca. de curatione mulieris, parum ante me. t. 5.

Amb. Deniq; & Deus ab operibus mundi quieuit, nō ab operib' cuius sempiterna & iugis operatio est, sicut filius ait: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, vt ad similitudinē Dei sæcularia nostra opera non religiosa cessarent. vnde Dn̄s specialiter ei respōdit. Sequitur enim: Respondit autem ad illum Dominus, & dixit: Hypocrita, vnusquisque, &c.

Basil.

A Basil. Hypocrita est qui in theatro assumit alienam personam, sic & in vita præsenti quidē alia gerit in corde, & alia superficialiter ostēdunt hominibus. Chrys. Benè igitur dicit hypocritam principem synagogæ, quia faciem habebat legis cultoris, mens verò eius erat versuti & inuidi: nō enim turbatur propter sabbathū quia violatur, sed propter christum quia glorificatur. Tu tamen attende, quod vbi quidē opus fieri iussit, sicut cū paralytico iussit grabatum tollere, transtulit sermonem ad maius, cōuincens eos per dignitatē patris, cùm dicit: Pater meus vsque modo operatur & ego operor: hic autem vbi totum faciens verbo, nihil aliud adiicit, ex his quæ ipsi faciebant, calumniam soluit. Cyril. Arguitur autem archisynagogus vt hypocrita, dum bruta quidem adaquat in sabbato, mulierē verò non magis genere quàm fide filiam Abrahæ non dignā putat solui ab ægritudinis vinculo, vnde subdit: Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas, ecce 10. & 8. annis non oportuit solui à vinculo isto die sabbati? Malebat siquidem mulierem tanquam quadrupedia cernere terram, quàm hominum staturam recipere, dummodo Christus non magnificaretur. Non autē erat eis quid respōderent, sed ipsi sibiipsis erant irrefragabilis reprehensio. vnde sequitur: Et cùm hæc di. erub. om. aduer. eius: sed populus quasi commoda ex miraculis consequens lætabatur de signis. vnde sequitur: Et omnis populus gaudebat, &c. Nam claritas operum omnem quæstionem soluebat apud eos qui non quærebant mentibus peruersis.

Filia Abrahæ quæ.

Greg. in hom. Mysticè autē hoc significat ficulnea infructuosa, quod mulier inclinata. humana enim natura ad peccatū ex voluntate corruens, quia fructum obedientiæ ferre noluit, statū rectitudinis amisit: & hoc significat ficulnea reseruata, quod mulier erecta. Ambr. Vel ficus synagogam figurat. Deniq; in muliere infirma quasi ecclesiæ figura succedit, quæ cùm mensuram legis & resurrectionis impleuerit, in illa quiete perpetua in sublime erecta fastidium inclinationē nostræ infirmitatis sentire non potuit: nec aliter curari potuisset hæc mulier, nisi quia legem impleuit & gratiam. nam in decem verbis legis perfectio est, in octauo numero resurrectionis plenitudo. Greg. in hom. Vel aliter. Sexto die homo factus est atque eodem sexto die opera cuncta Domini perfecta sunt. Senarius autem numerus in trigonum ductus, 10. & 8. facit. quia ergo homo, qui sexto die factus est, perfecta opera habere noluit, sed ante legem, sub lege atque in exordio inchoātis gratiæ infirmus extitit, 10. & 8. annis mulier curua fuit.

Homi. 31. in euang. non multum remotè à prin.

Li. 7. in Lu. inte. de commentarione munitoris, circa prin. tom. 5.

Homi. 31. in euang. post med.

Aug. de verb. Do. Quod ergo significauit triennium in arbore, hoc 10. & 8. anni in illa muliere, quia ter seni, 10. & 8. faciūt. Curua autē erat, sursum aspicere nō poterat, quia sursum corda sine causa audiebat. Greg. in hom. Omnis enim peccator terrena cogitans cælestia non requirēs, sursum respicere non valet: quia dum desideria inferiora sequitur, à mētis suæ rectitudine curuatur, & hoc semper videt, & sine intermissione cogitat. Vocauit eā Dominus, & erexit, quia illuminauit & adiuuit. Vocat enim quādoque, sed non erigit, quia plerūque videmus quæ agēda sunt, sed opera non implemus. vsitata enim culpa obligat mentem, vt nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur & labitur: quia vbi diu sponte perstitit, ibi cùm voluerit, cadit. Ambr. Opus autem sabbathi signū futuri est, quod vnusquisque per-

Ser. 31. ante med. to. 10.

Homi. 31. in euan. à me. illius.

Li. 7. in Lu. vbi de cura-

A functus lege & gratia per misericordiam Dei corporeæ fragilitatis molestiis exuetur. Cur autē aliud animal indicauit, nisi vt ostēderet futurum, vt Iudaicus & Gentilis populus sitim corporis, æstúsque mundi huius dominici fontis vbertate deponat? & sic per euocationem duorum populorū ecclesiam saluam futuram. Bed. Filia autem Abrahæ est anima quæcūque fidelis, vel ecclesia de vtroque populo ad fidei vnitatem collecta. Idem ergo mysticè est bouē vel asinum solutum à præsepio potum duci, quod est filiam Abrahæ à vinculo nostræ inclinationis erigi.

tione mulieris, paulò à prin. tom. 5. Opus sabbathi quod.

Luc. 13 ca. 56. in Bed. declinando ad fin. to. 5.

B *Dicebat ergo, cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum & creuit, & factum est in arborem magnam, & volucres cæli requieuerunt in ramis eius. Et iterum dixit: cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento quod acceptum mulier abscōdit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.*

Glos. Erubescentibus aduersariis & populo gaudente de his quæ gloriosè fiebāt à Christo, profectū euangelij consequenter sub quibusdā similitudinibus manifestat. vnde dicitur. dicebat ergo. Cui si. &c.

C Ambr. Alio loco granum sinapis legitur vbi confertur: ergo si regnum cælorum sicut granum sinapis est, & fides sicut granum sinapis, fides est vtique regnum cælorum, quod intra nos est. Granum quidem sinapis, res est vilis & simplex, si teri cœperit, vim suā fundit. Et fides simplex primo videtur, sed si atteratur aduersus gratiam suæ virtutis effundit. Grana sinapis martyres sunt: habebāt odorem fidei, sed latebat. Venit persecutio, cōtriti sunt gladio, per totius mūdi terminos grana sui sparsere martyrij. Ipse etiā Dominus granum est sinapi. Teri voluit, vt diceremus, Christi bon° odor sumus: seminari voluit velut granum sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum. In horto enim Christus captus & sepultus est: vbi etiam resurrexit & factus est arbor. vnde sequitur: Et factum est in arborem magnam. Dominus enim noster granū est cùm sepelitur in terra, arbor cùm eleuatur in cęlum. Est etiam arbor mūdum obumbrans, vnde sequitur: Et requieuerūt volucres cæ. in ra. eius. Potestates cælorum & quicunque spiritualibus factis euolare meruerunt. Ramus & petrus ramus est Paulus: in quorum sinus est quosdam disputationum recessus, qui eramus lōgè, assumptis virtutum remigiis aduolamus: ergo semina in horto tuo Christū: hortus vtique locus est plenus florum, in quo gratia tui operis effloreat, & multiplex odor variæ virtutis exhalet. Ibi ergo Christus, vbi fructus est seminis. Cyril. Vel aliter. Regnū Dei est euāgeliū, per quod acquirimus posse regnare cum Christo. Sicut igitur sinapis semen superatur quidē quātitate à seminibus olerum aliorum, crescit autē adeo, vt plurium fiat vmbraculū auium: sic & salutaris doctrina penes paucos erat in principio, sed postea recepit augmentum. Beo. Homo autem Christus est, hortus est ecclesia eius disciplinis colenda, qui bene dicitur granū accepisse, quia dona quæ nobis cū patre tribuit ex diuinitate, nobiscū accepit ex humanitate. Creuit autem euangelij prædicatio cunctū disseminata per orbē. Crescit & in mente cuiusque credentis, quia nemo repēte fit perfectus. Crescēdo autem non herbarū quæ velocitet arescūt, sed arborū

Li. 7. in Lu. in cap. de comparatione regni cælorum ad granum sinapis, ante med. tom. 5. Fidei commendatio.

D

Eodem cap. citato non remotè à fin. tom. 5.

E

Luc. 13. ca. 57. in Bed. parū à prin. tom. 5.

instar exurgit. Rami huius arboris dogmatũ sunt diuersitates, in quibus animæ castę virtutum pennis ad superna tendentes nidificant & requiescunt.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Vel homo quilibet granum sinapis, id est, euangelicũ sermonem accipiens, & in horto animæ suæ serens arborem magnam facit, vt & ramos producat, & cæli volatilia, id est, qui terrenis supereminẽt, in ramis prædicationis, id est, in expansis cõsiderationibus requiescũt. Paulus enim quasi granũ modicum accepit, Ananiæ rudimentum, sed plantans illud in viridario suo produxit multas & bonas doctrinas: in quibus habitãt, qui sunt intellectu excelsi, puta Dionysius Hierotheus, & alij quãplures. Deinde simile dicit fermẽto regnum Dei. Sequitur enim: Et iter. di. Cui simile æstimabo illud? simile est fermẽto.

Nota verba.

Li. 7. in Lu. in cap. de comparatione regni cælorum ad fermentum circa prin. tom. 5.

AMBR. Plerique fermentum Christum putant, quia fermentũ ex farina virtute nõ specie generi suo præstat: sic & Christus ex patribus æqualis corpore, sed dignitate incõparabilis præeminebat. Igitur sancta ecclesia typum mulieris figurat, de qua subditur: Quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria donec fermentaretur totum. BED. Satum est genus mensuræ iuxta morẽ prouinciæ Palestinæ, vnũ & dimidium modium capiens. AMBR. Farina autem huius mulieris nos sumus, quæ Dominũ Iesum in interioribus nostræ mentis abscondita, donec nostra secreta penetralia calor sapientiæ cælestis obducat. Et quia in tribus mensuris abscõditum dicit esse fermentum, congrue visum est vt Dei filium crederemus absconditum in lege, ac opertum in prophetis, euangelicis prædicationibus adimpletum: me tamen sequi iuuat quòd ipse Dominus docuit fermẽtũ esse spiritalem doctrinam ecclesiæ. Ecclesia autem renatum hominem in corpore & anima, & spiritu fermẽto spirituali sanctificat. Cùm tria hæc pari quadã cupiditatum lance consentiunt, & æqualis aspirat concordia voluntatum. Itaque si in hac vita tres mensuræ in eodem manserint, donec fermententur & fiant vnum: erit in futurum diligentibus Christum incorrupta communio. THEO. Vel pro fœmina intelligas animam, tria verò sata trinam partem eius, rationabilem, irascibilem & concupiscibilem. Si igitur aliquis in hac trina parte condiderit verbum Dei, faciet hoc totũ spirituale, vt nec ratione peccet iudocumentis, nec ira aut concupiscentia enormiter ferantur, sed conformentur verbo Dei.

Super illud: Abscondit in farinæ sata tribus. tom. 5.

Li. 7. in Lu. in cap. de compar. reg. Dei ad fermentum panum à prin. tom. 5.

Tropologia parabolæ.

eodem cap. citato paulo ante med. tom. 5.

Theophyl. in hoc loco.

AVG. de verb. Dom. Vel tria sata farinæ genus humanum est, quod de tribus Noë filiis est reparatum. Mulier quæ abscondit fermẽtum, Dei sapientia est.

Serm. 32 in prin. to. 10.

EVSE. Vel aliter: Fermentum Dominus nominat Spiritum sanctum, quasi virtutem procedentẽ ex semine, id est, verbo Dei. Tria autem sata farinæ, significãt notitiam Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quã mulier, id est, diuina sapientia, & Spiritus sanctus largitur. BED. Vel fermentum dilectionem dicit, quæ feruere facit, & excitat mentem. Abscõdit ergo mulier, id est, ecclesia fermẽtum dilectionis in sata tria: quia præcepit vt diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute. Et hoc donec fermentetur totum, id est, donec charitas totam mentem in sui perfectionem commutet, quod hic inchoatur, sed in futurum perficietur.

Luc. 13. ca. 17. in Beda paulo ante med. tom. 5.

Et ibat per ciuitates, & castella docẽs, & iter faciẽs in Hierusalem, Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt qui saluentur? Ipse autem dixit ad illos

A *Cõtendite intrare per angustã portã, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & nõ poterunt. cùm autem intrauerit paterfamilias et clauserit ostiũ, incipietis foris stare, & pulsare ad ostiũ, dicentes: Domine aperi nobis. & respõdens, dicet vobis: Nescio vos vnde sitis. Tunc incipietis dicere, mãducauimus corãte, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos vnde sitis. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentiũ, cũ videritis Abrahã, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient*

B *ab oriente, & occidente, & aquilone, & austro, & accumbent in regno Dei. Et ecce sunt nouissimi, qui erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi.*

GLOS. Præmissis similitudinibus de multiplicatione euãgelicæ doctrinę, eius diffusioni vbique prędicando intendit. vnde dicitur: Et ibat per ciuitates, &c. THEO. Non enim sola parua loca visitabat, sicut faciunt qui simplices fallere volũt: neque solas ciuitates, vt ostentatores faciunt, & gloriam quærentes, sed sicut communis Dominus & pater omnibus prouidẽs omnia circuibat. Non autem visitabat municipia vitans Hierusalem, ac si timeret legisperitorum reprehensiones aut mortẽ, quæ poterat inde

Modestia Christi.

Theophyl. in hoc loco.

C cõtingere. vnde subdit: Et iter faciẽs in Hierusalem. Nam vbi plures erãt ægroti, ibi se medicus magis ingerebat. Sequitur: Ait autem quidam illi, Domine si pauci sunt qui saluentur? GLOS. Quæ quidem quęstio ad hoc pertinere videtur, de quo supra agebatur, nam in præmissa similitudine dixerat, quòd requieuerunt volucres cæli in ramis eius: per quod intelligi potest multos esse qui salutis requiem consequerẽtur. Et quia ille vnus pro omnibus quæsierat Dominus non singulariter ei respondet. vnde sequitur: Ipse autem dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam. BASIL. Sicut enim in vita terrena exitus à recto multam latitudinem habet: sic qui

D egreditur à tramite ducente ad regnum cælorum, in multa latitudine erroris reperitur. Rectũ autem iter est angustũ quælibet declinatione periculosa existẽte, siue dextrorsum, siue sinistrorsum, sicut in ponte, à quo vtrinque diuertens flumini immergitur.

CYRIL. Angusta etiam porta ærũnam, & patientiam sanctorum significat. Sicut enim pugnatum victoria attestatur militis strenuitati, sic præclarum efficiet valida perpessio laborum & tentationum.

Porta regni angusta.

CHRYS. Quid est ergo quod Dominus alibi dicit, Iugũ meum suaue & onus meum leue? Non quidem contradicit, sed hoc dictum est propter tentationum naturam, illud vero propter affectũ trãseuntium. Est enim molestum aliquid naturæ facile reputari, quando id affectantes amplectimur. Si etiam via

Homi. 24. in Matth. circa med. habet aliquid tale. tom. 2.

E salutis angusta erit in introitu, tamẽ per eam peruenitur ad latitudinem: econtrario vero lata deducit ad interitum. GREG. 11. Moral. Dictur(us) autem angustæ portæ introitum, præmisit: contendite: quia nisi mentis cõtentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima reuocatur.

Lib. 11. super illud: Iob 14. nunquid in eodem statu permanet cap. 26. in nouis exempl.

CYRIL. Non videtur autem Dominus satisfacere quærẽti vtrum pauci sint qui saluẽtur, dum declarat viam, per quam quisque potest fieri iustus. Sed dicẽdum, quòd mos erat Saluatoris non respõdere interrogantibus secundum quod eis videbatur, quoties inutilia

inutilia quærebāt, sed respiciendo qood vtile audiētibus foret. Qoid autem commodi proueniret audientibus, scire an multi sint qui saluentur, an pauci? Necessarium autem magis erat scire modū qoo aliquis peruenit ad salutem. Dispensatiuè ergo ad quæstionis vaniloquium oihil dicit, sed transfert suom sermonem ad rem magis necessariam.

Serm. 32. parum à princ. tom. 10.

Avg. de verb. Dom. Vel aliter: Confirmauit Dominus quod audiuit, scilicet, quòd pauci sunt qui saluantur, qoia per angustam portam pauci intrāt. Alio autem loco hoc idem ipse ait: Arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sont qui ingrediontor per illam. vnde subdit: Quia mult. di. vob. quæ intrare.

Luc. 13. cap. 57. in Beda parū à med. tom. 5.

Beda. Salutis amore prouocati, & non poteruot, itineris asperitate deterriti. Basil. Vacillat enim anima, quandoquidem considerat æterna, eligendo virtotem, quando præsentia respicit, præferēdo illecebras. hîc intuotur ocia carnis, illic sobiectionē ipsios: hîc ebrietatem, illic sobrietatem: hîc dissolutos risus, illic copiam lachrymarū: hîc choreas, illic orationem: hîc fistulas, illic fletus: hîc loxoriam, illic castimoniam. Avg. de verb. Domi. Non autem contrarios sibi est Dominus qui dixit quòd pauci sunt qui intrāt per angustam portam. Et alibi dicit: Multi ab oriente, &c. Pauci sunt in comparatione perditorom, molti in societate angelorum. Vix vidētur grana quando area trituratur: sed tanta massa processura est de area hac, vt impleat horreum cæli.

Serm. 32. circa med. tom. 10.

Cyril. Qoòd autem detestabiles sint, qui intrare non possunt, per euidens exemplum declarauit, subdēs: Cùm autem intra. paterfamilias, &c. Sicot si paterfamilias, qui multos ad conuiuiom cōuocaoit, iogresso cum conuiuis, & ostio recluso postmodū pulsantes adueniant. Bed. Est autem paterfamilias Christus, qoi cum vbique ex diuinitate sit, illis iam intus esse dicitur, quos in cælom præsens soa visione lætificat, sed quasi foris est his, quos in hac peregrinatione certātes occultus adiuuat. Intrabit vero, cū totam ecclesiam, ad sui contemplationem perducet. Claodet ostium, cum reprobis locū pœnitentiæ tollet, qoi foris stantes pulsabont, id est, à iustis segregati, misericordiam, qoam contempseroot, frustra implorabuot. vnde seqoitur: & respondens dicet vobis, nescio vos vnde sitis. Greg. 2. Moral. Nescire Dei, improbare est, sicut & nescire, mētiri vir verax dicitur, qui labi per mendacium dedignatur, non quòd si mentiri velit, nesciat, sed qoòd falsa loqoi veritatis amore cootemnat. Veritatis igitur lumen, tenebras quas reprobat, ignorat. Sequitur: Tunc incipietis dicere, manducauimos, &c. Cyril. Hoc Israelitis conoenit qui secundum ritum legis offerentes Deo victimas edebant & gaudebant. Aodiebant qooque in synagogis libros Moysi, qoi in suis scripris nō quæ soa sunt, sed quæ Dei, tradebat. Theo. Vel simpliciter ad Israelitas dicitur, eo qobd ex eis Christus secundū carnem natos est, & cum eo comedebant & bibebant, & eum prædicantē aodiebant. Sed & christianis hæc congruent: nos enim comedimos corpus Christi, & bibimus sanguinem eios quotidie, ad mēsam mysticam accedentes, docetq; in plateis animarum nostrarum. Bed. Vel mysticè: manducat coram Domino, & bibit, qoi verbi pabulum auidè suscipit. vnde quasi exponendo subditur: In plateis no. docuisti. Scriptura enim in obscorioribus cibus est, quia quasi exponendo frangitur, & manducādo glutitur: potus est in apertioribus, vbi ita sorbetur sicut

Luc. 13. ca. 57. in Beda, à med. to. 5.

Christus paterfamilias.

Lib. 2. super illud Iob. vnde venis.

Theophyl. in hoc loco.

Luc. 13. cap. 57. inter med. & fin. tom. 5.

Scriptura cibus dicitur.

inuenitur. Non autem festiuitatem epolatio iuuat, quem fidei pietas non commēdat: non scientia scripturarum notum Deo facit, quem operum iniquitas iodignū ostendit. vnde sequitur: Et di. vo. nescio vos vnde sitis. Discedite à me, &c. Basil. Illis forsan loqoitur, quos describit Apostolus in propria persona, dicens: Si linguis hominom loquar, & angelorū, & habeam omnem scieotiam, & distribuero omnes facultates meas io cibos pauperum, charitatē autem non habuero, nihil mihi prodest. Quod enim non fit diuini amoris intuitu, sed ad acquirendam ab hominibus laudem, non inuenit laudem apud Deum.

Theop. in hoc loco.

Theo. Attende etiā qoòd detestabiles sunt illi, in quorū plateis Domioos docet. vnde si docentē eum audierimus non in plateis, sed in angostis & humilibus cordibus, nō erimus detestabiles. Bed. Duplex autem ostenditur gehennæ pœna, scilicet frigoris & feruoris. vnde se. Ibi erit fletus & stri. dētiom. Fletus enim de ardore, stridor dentiom de frigore solet excitari. Vel stridor dentium prodit indignantis affectum, qoòd qui serò pænitet, serò tibi irascatur.

Luc. 13. ca. 57 in Beda, parum à fin. tom. 5.

Glos. Vel stridebunt dentes, qui hic de edacitate gaodebant, flebunt oculi, qui hic per cōcupiscentias vagabantur. Per vtrunque autem veram impiorum resurrectionem designat. Theo. Pertinet etiam hoc ad Israëlitas, cum quibus loqoebatur, qui ex hoc maximè percellūtur, quòd Gētiles cum patribus requiescunt, ipsi verò excluduntur. vnde addidit: Cùm vider. Abraham, Isaac, & Iacob, &c. Evseb. Prædicti enim patres ante tempora legis, secuodū euangelicam formam errorem multorum deorū derelinquentes, assumpserūt sublimis Dei notitiam, qoibos pares facti sunt multi Gentiliom ob similem vitam, filij aotem eorum alienationem sunt passi ab euāgelica disciplina. vnde sequitur: Et ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi.

Theop. in hoc loco.

Cyril. Iudæis eoim, qui primum locum tenebāt, prælatæ sunt gentes. Theo. Nos autē, vt videtur, primi sumus, qui ab ipsis cunabulis rodimēta accepimus, & forsitan erimus oouissimi respectu Gentiliom, qui circa finem vitæ crediderunt.

Theo. in hoc loco.

Beda. Multi etiam prius feruentes postea torpēt, molti prius frigidi subitò inardescunt, multi in sæculo despecti in futuro sunt glorificandi. Alij apud homines gloriosi, in fine sunt damnandi.

Luc. 13. ca. 57 in Beda. in fine illius. tom. 5.

Israelitarum error.

In ipsa die accesserunt quidam pharisæorū, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die cōsummor. Veruntamen oportet me hodie & cras, & sequēti die ambulare, quia nō capit prophetā perire extra Hierusalem. Hierusalem, Hierusalē, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quēadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cùm dicetis. Benedictus qui venit in nomine Domini.

Cyril. Prædicta Domioi verba pharisæorū animos prouocauerunt ad iram: videbant enim populos iam contritos fidē eios arripere. Itaque quasi perdentes officium populis præsidendi, & deficientes in lucro simulantes se eum diligere, suadent illi vt inde

discederet. vnde dicitur: In ipsa die acces. qui &c. Christus autem, qui renes & corda scrutatur, eis leniter & figoraliter respondet. vnde sequitur: Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi. Beda. Propter dolos & insi-

Luc. 13. ca. 58. in prin. tom. 5.

dias Herodem vulpem appellat, quod plenũ fraudis est animal, in souea propter iosidias latens, odore fœtens, nũquam rectis itineribus incedeos: quæ omnia hæreticis cõueniont, quorum typum Herodes tenet, qui Christum, id est, humilitatem christianæ fidei in credentibus conantor extinguere.

Tridoum mysticum.

Cyril. Vel alitet videtur hic sermo mutatos esse, & non spectare ad personã Herodis, vt aliqui putauerũt, sed magis ad pharisaicas fictiones: penes enim ipsum pharisæum ostendit prope manentẽ, dom dixit: Ite & dicite vulpi huic, sicut in Græco habetur. vnde hoc præcepit dicendum, quod poterat vrgere pharisæorum turbã. Ecce, inqoit, eiicio dæmonia, & saoitates perficio hodie & eras, & tertia die cõsummor. Hoc se promittit operaturũ, qood Iudæis displicebat, scilicet, quòd immundis imperaret spiritibus, & eriperet à morbis infirmãtes. vsque dum propria spõte sustioeret crucis patibulũ. Quia verò pharisæi credebant, quòd manũ trepidaret Herodis, qui dominus erat virtutum, hoc excludit, dicens: Veruntamen oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare. Quod dicit. Oportet, nequaquã sibi necessitatem ingruentem ostendit, sed magis arbitrio propriæ voluntatis pergeret quò volebat, quousq; finẽ venerandæ crucis subiret, cuius iam Christus imminete tempos osteudit, cùm dixit, hodie & cras.

Teop. in hoc loco.

Theo. Ac si dicat: Quid de morte mea cogitatis? ecce fiet post modicũ. Quòd autem dicitur: Hodie & cras, hoc multos dies significat. sicut & nos in cõmoni sermone soliti sumus dicere: Hodie & cras fit hoc, non qoòd fiat in tanta distantia temporis. Et vt euangelicum sermonẽ euidẽtius exponamus, non intelligas quòd oportet me hodie & cras ambulare, sed sistas in hodie & cras, deinde subiungas, & sequẽti die ambulare, sicut & pluries numerando consuetimus dicere die Dominica, & secũda feria & tertia egrediar, quasi cõputando duas, vt tertia denotetur. sic & Dominus quasi cõpotando dicit, Oportet me hodie & cras, & postea tertio die ire Hierosalem.

Id habet Be. in hoc loco, tom. 5.

Avg. de quæst. Euang. Vel mysticè ab illo hæc dicta intelliguotur: vt referãtur ad corpus eius quod est Ecclesia. Expellũtur enim dæmonia, cùm relictis illis superstitioouibus credunt in eum gentes, & perficiuntor sanitates, cùm secundũ præcepta eius postea quàm fuerit diabolo & huic sæculo renonciatũ vsque in finẽ resurrectionis, qua tanquàm tertia cõsummabitur, hoc est, ad plenitudinem angelicam per corporis etiam immortalitatẽ perficietur ecclesia.

Theo. in hoc loco.

Theo. Sed quia illi dicebant ei: Exeas hinc, quia Herodes te qoærit occidere? in Galilæa loquẽtes vbi regnabat Herodes, ostẽdit, qoòd ooo in Galilæa, sed in Hierusalem præordinatum fuerat ei pati. vnde sequitur: Quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Cùm audis, Non capit, id est, non decet extra Hierusalem prophetam ioterimi, non putes vim coactiuam Iudæis inductam, sed quantum ad eorum affectum sanguinis auidum conuenienter hoc dicit, velut si quis prædonem atrocissimum videns dicat, non oportet hanc viam, in qua prædo insidiator, viatoribus immunem esse à sanguine: sic & non oportebat alibi, qoàm vbi morabãtur prædones, petire Dominum prophetarum. Nam assueti prophetarũ sanguinibos, occidẽt & Dominum. vnde sequitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, &c.

Locus pas. Christi.

Lu. 13. cap. 58. in Beda ante med. tom. 5.

Beda. Hierusalem non saxa & ædificia ciuitatis, sed habitatores vocat, quam patris plangit affectu.

Chrys. Geminatio enim verbi miserantis est, aot nimium diligentis. Nam tanquam ad amicam negligentem amarorem, & ideo puniẽdam Dominus loquitur. Graecvs. Sed & nominis geminatio vehementem reprehensiooem ostendit. Nam quæ nouit Deum, quomodo Dei ministros persequitur?

Cyril. Quòd autem essent immemores diuinorum bonorum, ostendit, subdens: Quoties volui cõgregare filios tuos, quemadmodũ auis nidom suom sub peonis, & noluisti? Mano duxit eos per sapientissimum Moysen, monuit per prophetas, voluit sub alis, id est, sub tegmine suę virtutis illos habere: at illi caruerunt tam desiderabilibus bonis in grati existẽtes. Avg. in Enchirid. Dicit autem: Ego volui, & tu noluisti, quasi dicat, Illud aggregaui mea voluntate semper efficace, te nolente feci, quia ingrata semper fuisti. Beda. Pulchre autem qui Herodem de sua nece tractantem vulpem vocauerat, seipsum aui comparat, qoia vulpes fraudulenter semper auibus iosidias intendunt.

Luc. 13. cap. 58. in bed. à med. to. 5.

Basil. Filios etiam Hierusalem pullis io oido cõparauit, ac si dicat, aues quæ in altum consueuerunt volare, exceptæ sunt à nocumentis insidientiũ, tu tamen eris vt pullus egens alieno suffragio. Matre igitur auolante auferetis à nido quasi impoteos ad tutelam, & debilis ad fugã. vnde sequitur: Ecce relin. domus ve. deserta. Beda. Ipsam ciuitatem, quam, nidum vocauerat, etiam nunc domum Iudæorum appellat. Occiso enim Domino venerũt Romani, & quasi nidum vacuum diripientes, tulerunt eorum locũ, gentem & regnum.

Luc. 13. ca. 58. in Beda, à med. to. 5.

Theo. Vel domus vestra, id est, templum, ac si dicat quandiu virtus erat in vobis, tẽplum erat meum, se postquam fecistis ipsum speluncam latronum, non est de cætero domus mea, sed vestra. Vel domum dicit totam gentem Iudæorũ, iuxta illud: Domus Iacob benedicite Domino, per quod ostẽdit quòd ipse erat, qui gubernabat eos, & eripiebat ab hostium manibus. Seqoitur: Dico autem vobis quia, &c.

Theoph. in hoc loco.

Avg. de concor. Euang. Huic narrationi Lucæ non videtur aduersari, quòd turbæ dixerunt veniente Domino in Hierusalem, Benedictus qui venit in nomine Domini: quia nondum illuc venerat, & nondum dictum erat.

Li. 2. ca. 75. à med. to. 4.

Cyril. Discesserat enim Dominus à Hierosolymis tanquam indignos existentes sui præsentia deserens, deinde multis miraculis factis rursum Hierosolymã redit, vbi ea turba occurrit, dicens: Osanna filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini. Avg. de con. euang. Sed quia non dicit Lucas quo inde tunc accessit Dominus, vt nõ veniret, nisi eo tempore, quo iam illud diceretur. Perseuerat quippe in itinere suo donec veniat Hierusalem. De illo suo aduentu, qoo in claritate venturus est, hoc significat.

Li. 2. ca. 75. à med. to. 4.

Consensus Euangelicus.

Theo. Tunc enim & inuiti confitebuntur eum Saluatorem & Dominũ, quãdo nullus erit inde profectus. Dicens autẽ: Non videbitis me donec veniat, &c. non significat illam horam, sed tẽpus crucis, quasi dicat, postquam crucifixeritis me, non amplius videbitis me donec iterum veniam.

Teoph. circa fin. commẽt. ad cap. 13.

Avgv. de con. euang. Intelligẽdus est ergo Lucas velle præoccupasse antequam eius narratio Dominũ perduceret Hierusalem, aut eidem ciuitati iam appropinquantẽ talia respondisse

Li. 2. ca. 75. circa. fin. tom. 4.

respondisse monẽtibus, vt caueret Herodem, qualia Matthæus dicit esse locutum cùm iam peruenisset Hierusalem. Bed. Vel dicit, non me videbitis. q.d. nisi pœnitentiam egeritis, & confessi fueritis me filiũ omnipotentis patris, in secundo aduentu faciem meam non videbitis.

Luc. 13. ca. 59. in Bed. ante finem. tom. 5.

CAPVT XIIII.

Et factum est cùm introisset Iesus in domum cuiusdam principis pharisæorum sabbatho manducat panem, & ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus, dixit ad legisperitos & pharisæos: Si licet sabbato curare? at illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanauit eum ac dimisit. Et respondens ad illos, dixit: Cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbathi? & non poterant ad hæc respondere illi.

Miraculo soluitur quæstio.

Cyril. Quamuis Dominus malitiam pharisæorum cognosceret, tamẽ eorum fiebat cõuiua, vt prodesset præsentibus per verba & miracula. vnde subditur: Et factum est cùm introisset Ie. in domũ cuiusdam principis pha. sab. man. pa. & ipsi obserua. eum: si scilicet reuerentiam legis cõtemneret: & an quicquam prohibitorum faceret in die sabbathi. Itaque hydropico veniente in medium, interrogatione reprehendit insolentiam pharisæorum, eum arguere volentium. vnde dicitur: & ecce homo quidam hydrop. erat ante illum. Et respondens Iesus, &c.

Luc. 14. ca. 59. in Bed. in prin. to. 5.

Beda. Quòd dicitur respondisse Iesus, ad hoc respicit quod præmissum est, Et ipsi obser. eum. Dominus enim nouit cogitationes hominum.

Theo. in hoc loco.

Theo. In sua autem interrogatione deridet eos sicut amentes, Deo enim benedicente sabbathũ ipsi prohibẽt operari bona in eo: dies autem quæ bonorum opera non admittit, maledicta est.

Luc. 14. ca. 59. non procul à prin. tom. 5.

Bed. Sed merito interrogati tacent, quia contra se dictum quicquid dixerit, vident. Nam si licet sabbatho curare, quare Saluatorem an curet, obseruant? si non licet, quare ipso sabbatho pecora curant? vnde sequitur: At illi tacuerunt.

Cyril. Neglectis igitur Iudæorum insidiis, liberat à morbo hydropicum, qui metu pharisæorum remedia non postulabat propter sabbathum, sed solùm astabat, vt ex aspectu misertus eius sanaret eũ. Quod Dominus cognoscens, nõ postulat ab eo si vellet saluus fieri, sed protinus eum sanauit. vnde sequitur: Ipse verò apprehensum sanauit eum ac dimisit.

Theo. in hoc loco.

Theo. In quo non hoc prospexit Dominus, ne scandalizaret pharisæos, sed vt benefaciat egenti remediis. decet enim nos, cùm magna resultat vtilitas, non curare, si stulti scandalizentur.

Theophyl. in hoc loco.

Hidropici significatio.

Super illud: Cuius vestrum asinus aut bos &c. tom. 5.

Cyril. Sed quia pharisei ineptè tacuerunt, soluit Christus inflexibilem eorum imprudentiam cõsiderationibus seriis ad hoc vtens. vnde sequitur: Et resp. ad il. dixit. Cu. &c. Theo. q. d. Si prohibuit lex misereri in sabbatho, ne curẽ habeas filij tui periclitantis in sabbatho, sed quid dico filij, quando nec bouem præteris si periclitantem videris? Bed. In quo sic obseruatores suos pharisæos cõuincit, vt eosdem etiam auaritiæ condemnet, qui in liberatione animalis suæ auaritiæ cõsulebant. Quãto ergo magis Christus hominẽ, qui multo melior est pecore, debuit liberare? Avg. de quæst. euang. Congruẽter autem hydropicum animali, quod cecidit in puteum, cõparauit: humore enim laborabat, sicut illam mulierem quam alligatam dixerat, & ipse soluebat, comparauit iumento quod soluitur, vt ad aquam ducatur.

Li. 2. quæst. euan. ca. 29. tom. 4.

Beda. Competenti ergo exemplo soluit quæstionem, vt ostẽdat eos violare sabbathũ in opere cupiditatis, qui eum violare arguerũt in opere charitatis. vnde sequitur: Et non po. ad hoc resp. il. Mysticè autem hydropicus cõparatur ei, quẽ fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat: hydropicus enim morbus ab aquoso humore vocabulum trahit.

Bed. Luc. 14. in prin. to. 5.

B

Avg. de quæst. euang. Vel hydropicum rectè comparamus diuiti auaro: sicut. n. ille quanto magis abũdat humore inordinato, tanto amplius sitit: sic & iste quãto est copiosior diuitiis, quibus non bene vtitur, tanto ardantius talia concupiscit. Greg. 14. Mor. Rectè ergo hydropicus ante pharisæum curatur, quia per alterius ægritudinẽ corporis in altero exprimitur languor seu ægritudo cordis & mentis.

Li. 2. ca. 29. tom. 4.

Li. 14. super illud: Iob. 15. exardescet contra eum sites ca. 6. in nouis exempl.

Bed. Bene autem in exemplo bouẽ & asinum nominat, vt vel sapientes & hebetes, vel vtrũque populum significet, scilicet Iudæum iugo legis pressum, & Gentilem nulla ratione domitũ: omnes enim à puteo concupiscentiæ demersos Dominus extrahit.

Luc. 14. ca. 59. in Bed. ante med. tom. 5.

C

Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos acubitus eligerẽt, dicens ad illos: Cùm inuitatus fueris ad nuptias, nõ discũbas in primo loco, ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is, qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tũc incipias cum rubore nouissimum locum tenere. sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo loco, vt cũ venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice ascẽde superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discũbẽtibus. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

D

Ambr. Priùs curatus est hydropicus, in quo fluxus carnis exuberans animæ grauabat officia, spiritus extinguebat ardorem. Deinde docetur humilitas, dũ in conuiuio nuptiali appetentia loci superioris arcetur. vnde dicitur: Dice. au. &c. Cyril. Prosilire. n. promptè ad honores, qui nobis non conueniunt, indicat nos temerarios esse, & nostra facta vituperio replet. vnde sequitur: Ne forte honoratior te, &c.

Li. 7. in Lu. in cap. de cõparatione regni Dei ad fermentũ à med. to. 5

Doctrina moralis.

Chrys. Et sic quod cõcupiuit, nequaquam obtinuit ambitiosus honoris, sed passus est repulsam, & satagẽs qualiter abundet honoribus non honoratur, & quia nihil est æqui pollens modestiæ, auditorem ad oppositum ducit. Non solũ prohibet ambire primatũ, sed & venari vltima. vnde sequitur: Sed cùm vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo, &c.

E

Cyril. Si enim aliquis non vult aliis prælocari, nãciscitur hoc ex diuina sententia. vnde sequitur: Et cùm venerit, &c. Hęc dicens non grauiter obiurgat, sed leniter iniungit: sufficit enim monitio apud discretos: & sic pro humilitate aliquis coronatur honore. vnde seq. Tunc erit, &c. Basi. Occupare igitur locum vltimum in conuiuiis iuxta mãdatum Dominicum conueniens est, sed rursus in hunc contẽtiosè irruere reprobum, tanquã interremptorium ordinis & causatiuum tumultus, & de eo mota contentio æquiparabit vos litigãtibus de primatu. Quapropter sicut hic Dominus dicit, expedit conuiuium facienti committere accubitus ordinem, sic & in patientiã

nos mutuo sustinebimus honestè & secundũ ordinem omnia prosequentes, non ad apparentiam plurimũ, nec videbimur humilitatẽ pertractare per vehementem contradictionẽ, magis autem per humilitatem patientiã obtinebimus, Maius est enim ex repugnãtia superbiæ indicium, quàm ex primo accubitu, quando eum cum imperio obtinemus.

Theophyl. in hoc loco. Exemplũ pulchrum.

T h e o. Nemo autẽ putet præmissam Christi doctrinam modicam esse, & indignam culminis Dei verbi: non enim pium dices esse medicũ pollicitum sanare podagrã, ictum verò digiti, vel dentis dolorem nolẽtem curare. Porrò quomodo parua passio vanæ gloriæ quæ versabat primos perquirẽtes accubitus: Decebat igitur humilitatis magistrũ omnem ramum prauæ radicis amputare: sed & illud cõsidera, quia præsto cœna & passione primatus corã Saluatore vexãte miseros oportunitatẽ habebat monitio. C y r i l. Ostenso igitur tam modico exẽplo ambitiosorũ contemptum & non ambitiosorum exaltationẽ, adiicit magnum paruo, generalẽ sentẽtiam proferẽs cum subditur: Quia om. qui, &c. Quod dicitur secundũ diuinum iudicium, non secundum humanam consuetudinem, secundũ quam plures concupiscentes honorem consequuntur, alij vero se humiliantes inglorij remanent.

Theophyl. in hoc loco. Luc. 14. ca. 59. in beda in hoc loco tom. 5.

T h e o. Porro non finaliter, nec omnibus hominibus est reuerendus qui se honoribus ingerit, sed dum à quibusdam honoratur, alij derrahũt ei, & quandoque etiam ipsi honorantes.

B e d. Sed quoniam hanc admonitionem Euangelista parabolam vocat, breuiter intuendum quid mysticè significet: Quisquis nuptias Christi Ecclesię inuitatus adierit, mẽbris ecclesiæ per fidem coniunctus non se extollat, quasi sublimior cęteris de meritis gloriando. Dabit enim locum honoratiori pòst inuitato, cùm illorũ qui se in Christo secuti sunt, agilitate præitur, & cum rubore nouissimum locum tenet, quãdo de aliis meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat, humiliat. Sed recũbit aliquis in nouissimo loco secundum illud: Quãdo magnus es, humilia te in omnibus: veniens autẽ Dominus quẽ humilem inuenerit, amici nomine beatificans ascẽdere superius præcipiet. Quicũque enim humiliauerit se sicut paruulus, hic est maior in regno cælorum. pulchrè autẽ dicitur: Tunc erit tibi gloria, ne nunc quærere incipias quod tibi seruatur in fine.

Eodẽ pap. citato à med. illius.

Intellectus allegoricus.

Potest etiã & hoc in hac vita intelligi, quia quotidie Dominus suas nuptias intrat, superbos despiciens, & humilibus sæpe tanta sui spiritus dona præstans, vt discumbentium, id est, fidelium cœtus eos admirando glorificet. Ex cõclusione vero generali, quæ subditur, manifestè claret præcedeutẽ Domini sermonem typicè intelligẽdum. Neque enim omnis qui se coram hominibus exaltat, humiliatur, aut qui se in conspectu hominum humiliat, exaltatur ab eis, sed qui se de meritis eleuat, humiliabitur à Domino: & qui se de beneficiis humiliat, exaltabitur ab eo.

Dicebat autem & ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnã, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neq; cognatos, neq; vicinos, neq; diuites, ne forte et ipsi te reinuitẽt, et fiat tibi retributio: sed cùm facis cõuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia nõ habẽt retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorũ

Theophyl. in hoc loco.

T h e o. Ex duabus partibus cœna composita, sciliA cet ex vocantibus & vocatis, partem vocatorum ad humilitatem iam monuerat, consequenter vocãtem monendo remunerat, retrahẽs eum ne gratia hominum conuiuaret. vnde dicitur: Dicebat autem ei qui se inuitauerat.

Hom. 1. in ep. ad Colo ante med. to. 4. Causę amicitiæ.

C h r y s. Multæ causæ sunt quibus amicitiæ fœdus contrahitur, & illicitas quidem prætermittimus: Proponemus autẽ naturales & morales: naturales quidem puta patris ad filium, fratris ad fratrem, & aliorũ huiusmodi, quod significat, dicẽs: Neque fratres, neque cognatos: morales autẽ sunt, puta conuiua factus est, aut conuicinus est, & quantum ad hos dicit, Neque vicinos.

Super illud: Dicebat & ei qui, &c. tom. 5.

B e d. Fratres igitur & amicos, & diuites alterB utrum conuiuia celebrare non quasi scelus interdicit, sed sicut cætera necessitatis humanæ commercia, ad promerenda vitæ cælestis præmia nil valere ostendit. vnde subdit: Ne forte & ipsi te reinuitent & fiet tibi retributio. Non ait, Et fiet tibi peccatum. Cui simile est id quod alibi dicit: Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Sunt tamen quædã mutua fratrum vicinorũmque conuiuia, quæ non solũ in præsenti retributionem, sed & damnationem percipiunt in futuro: quæ autem collatione omnium celebrantur, aut vicibus solent à contubernalibus exhiberi, in quibus ad hoc conuenitur, vt fœda gerentur copia vini, & incitetur libidinis diuersa voluptas.

Super illud: Ne forte & ipsi te reinuitent. tom. 5.

Homil. 1 in epist. ad Col. circa me. tom. 4.

C C h r y s. Non igitur sub hac spe aliis beneficia conferamos, vt nobis retribuãt. Hæc enim frigida est intentio. vnde talis amicitia celerius euanescit. Si verò pauperem vocaueris, Deum nũquam obliuiscẽtem habebis debitorem. vnde sequitur: Sed cùm facis cõuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, &c. Quanto enim minor est frater, tanto magis per eum Christus accedit & visitat. Nam qui magnum suscipit, sæpe propter vanã gloriam facit, sed vtilitas plories quæritur, vt promoueatur per illum. Possem quidem plures proponere ob hoc celeberrimos sanctorũ colẽtes, vt illis mediantibus ampliorem gratiam obtineãt principum. Non igitur illos quæramus qui nobis retribuere possũt. Sequitur D enim: Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Non ergo turbemur, cùm non recepimus beneficij compensationem, sed cùm receperimus: quoniam si receperimus, non amplius recipiemus illic: sed si minime retribuat homo, tunc tibi Deus retribuet. vnde sequitur: Retribuetur enim tibi in resurrectione, &c.

Super illud: Cum facis conuiuium, voca pauperes, &c. tom. 5.

B e d a. Et si omnes resurgunt, iustorum tamen resurrectio dicitur, quia in hac resurrectione beatos se esse non dubitant. Ergo qui pauperes ad conuiuium vocant in futuro præmia recipient. Qui autem amicos, fratres & diuites vocat, recepit mercedem suam. Sed si hoc propter Deum facit in exemplum filiorũ Iob, sicut cætera fraternæ dilectionis officia ipse, qui E iussit, remunerat.

Homil. 1. in epist. ad Col. in me. to. 4.

C h r y s. Sed dicis, immundus est pauper & sordidus: laua eum, & fac tecum in mẽsa sedere. Si vestes sordidas habet, mundum indumẽtum exhibeas. Christus accedit per eum, & tu friuola loqueris? G r e g. Nyssen. Non ergo negligas iacẽtes quasi nullo sint digni: cogita quid sint, & preciositatem eorum inuenies. Saluatoris induerunt imaginem futurorum bonorum hæredes, regni clauigeri, accusatores & excusatores idonei, non loquẽtes, sed inspecti à iudice.

C h r y s. Deceret ergo eos sursum in solario suscipere: si non placet, saltẽ deorsum, vbi sunt subiugalia & famuli. Christum suscipias, fiat saltem pauper editus.

editus. Vbi enim est eleemosyna, non andet intrare diabolus: & si oon secum consedeas, mitte saltem eis de mensa fercula.

Orig. Mysticè verò qui vanam gloriam vitat, vocat ad spiritale conniuium pauperes, id est imperitos, vt ditet: dibiles, boc est læsam conscientiam babentes, vt saner: claudos, id est, declinantes à ratione, vt rectas semitas faciant: cæcos, id est, qui carent contemplatione veritatis, vt veram lucem videāt. Qubd autem dicitur: Non possunt retribuere tibi, id est, nō nouerunt responsnm proferre.

Hæc cùm audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus qui mãducabit panem in regno Dei. At ipse dixit ei: Homo quidã fecit cænam magnam & vocauit maltos: Et misit seraum suũ hora cænæ dicere inuitatis, vt venirent, qaia iã parata sant omnia. Et cæperunt simul omnes excasare. Primus dixit ei: Villã emi, & necesse habeo exire & videre illã: Rogo te habe me excusatum. Et alter dixit: Iaga boum emi quinque, & eo probare illa: Rogo te habe me excasatã. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo nō possum venire. Et reuersus seruus, nunciauit hæc Domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit seruo sao: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc. Et ait seraus: Domine factũ est, vt imperasti, & adhuc locas est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sapes, & compelle intrare, vt impleatur domas mea. Dico autem vobis, qaòd nemo virorũ illorum qui vocati sunt gastabit cænam meam.

Recompẽsatio in iudicio.

Evseb. Docuerat suprà Dominus præpatate conuiuium rependere nequeuntibus, cùm sit recompensandum in resurrectione iustorum: ideo quidam intelligens vnum & idem esse resurrectionem iustorũ & regnum Dei, recompensationem prædictam commendat. Sequitur enim: Hæc cùm audisset quidam de simul discumb. dixit illi, Beatus, &c.

Cyril. Homo iste animalis erat, non diligenter percipiens ea, quæ Christus protulerat: putauit enim corporeas esse remunerationes sanctorum.

In serm. 33. circa med. tom. 10.

Avg. de verb. Dom. Vel quia in longinqua iste suspirabat, & panis iste quẽ desiderabat, ante illum discumbebat. Quis enim est panis regni Dei, nisi qui dicit: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi? nolite parare fauces, sed cor.

Luc. 54. cap. 59. in nedo in fin. to. 5.

Beda. Sed quia nonnulli hunc panem fidetenus quasi odorando percipiunt, dulcedinem verò eius attingere veraciter gustando fastidiunt: subiecta parabola Dominus talium torporẽ cælestibus epulis dignum non esse redarguit. Sequitur enim: At ille dixit ei: Homo quidam fecit cœnam mag. & vocauit mul.

Cyril. Homo iste Deus pater est, secundũ quod imagines ad similitudinem veritatis figurantur.

Chrys. Quoties enim punitiuam suam virtutem iudicare vult Deus, Vrsa, Pardus, Leo, & huiusmodi nuncupantur: quando verò misericordiam exprimere vult, dicitur homo.

Cœna mystica.

Graecvs. Hic ergo cōditor omnium atque gloriæ pater parauit cœnam magnam in Christo peractam. In nouissimis enim temporibus, & quasi in occasu nostri sæculi illuxit nobis Dei filius: & mortem pro nobis sustinens dedit nobis proprium corpus come-A dere: vnde & agnus in vespere immolabatur iuxta legem Mosaicam. merito igitur cœna dictum est paratum in Christo conuiuium.

Homil. 36. in euang. super illud: Fecit cœnã mag.

Greg. in homil. Vel fecit cœnam magnam, quia satietatem nobis dulcedinis æternæ præparauit: qui vocauit multos, sed pauci veniunt, quia nonnunquã ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, æterno eius conuiuio viuendo contradicunt. Hoc autem distare inter delicias corporis & cordis solet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in se desiderium accendunt, cùm verò habitæ edũtur, comedẽtem protinus in fastidium per sacietatem vertunt. At contrà spiritales deliciæ cùm non babentur, in fastidio sunt, B cùm verò habentur, in desiderio. Sed superna pietas contemptas illas delicias ad memoriæ nostræ oculos reuocat, atque vt fastidium nostrum repellere debeamus, inuitat. vnde sequitur: Et misit seruum suũ, &c.

In eadẽ ho. in princip.

Christus dicitur seruus.

Cyril. Iste seruus qui missus est, ipse Christus est, qui cùm esset naturaliter Deus & verus Dei filius, exinaniuit seipsum, formam serui accipiens. Missus est autem hora cœnæ: non enim à principio verbum patris nostram naturam suscepit, sed in nouissimo tempore. subdit autem: Quia parata sunt omnia. Parauit enim pater in Christo bona collata mundo per ipsum, peccatorum amotionem, Spiritus sancti participationem, adoptionis splendorem, ad hoc vocauit C Christus per euangelica documenta.

Ser. 33. parum à prin.

Avg. de verb. Dom. Vel aliter: Homo iste mediator est Dei & hominis Christus Iesus. Misit vt venirent inuitati, id est, per missos vocati prophetas qui olim inuitabant ad cœnam Christi, sæpe missi sunt ad populum Israël, sæpe vocauerunt, vt ad horam cœnæ venirent. Illi inuitantes acceperunt, cœnam repudiarunt, prophetas legerunt, & Christum occiderũt, & tunc nobis cœnam nescientes parauerunt. Parata iam cœna, id est, immolato Christo missi sũt Apostoli, ad quos missi fuerant ante prophetæ.

Allegorica expositio.

Homi. 36. in euang. super illud: Misit seruum suũ hora cœna.

Greg. in homil. Per hunc ergo seruum qui à patrefamilias ad inuitandum mittitur, prædicatorum D ordo significatur. sæpe autem solet euenire, vt persona potẽs famulum habeat despectum: cumque per eum Dominus aliquid mandat, non despicitur persona loquentis serui, quia seruatur in corde mittentis reuerentia Domini. Offert ergo Deus quod rogari debuit non rogare: dare vult quod vix sperari poterat, & tamen simul omnes excusant. Sequitur enim: Et cœperunt simul omnes excu. Ecce homo diues inuitat, & pauperes occurrere festinant: ad Dei inuitamur conuiuium, & nos excusamus.

Serm. 33. non multũ remote à princi-pio. tom. 10.

Avg. de verb. Dom. Tres autem fuerunt excusationes: de quibus subditur, Primus dixit ei Villã emi, & necess. &c. In villa empta dominatio notatur. ergo E superbia castigatur vitium primum, primus. n. homo dominari voluit, qui dominum habere noluit.

Homi 36. in euang. inter prin. & med.

Greg. in homil. Vel per villam terrena substantia designatur. Exiit ergo videre illam, qui sola exteriora cogitat propter substantiam.

Li. 7 in Luc. in c. de comparatione regni Dei ad fermentum. a med. to. 5.

Ambros. Sic igitur emeritæ militiæ viro contemnendarum stipẽdium præscribitur facultatum, quòd neque ille qui studiis intentus inferioribus, possessiones sibi terrenas coëmit, regnum cæli possit adipisci, cùm Dominus dicat: Vende omnia tua, & sequere me, Sequitur: Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo probare illa.

Serm. 33. inter princ. & med. to. 10.

Avg. de verb. Dom. Quinque iuga boum, sensus carnis huius quinque numerantur. In oculis visus

A est, in auribus auditus, in naribus odoratus, in faucibus gustus, in omnibos membris tactus. Sed quia iuga sunt in tribus prioribus sensibus facilios appatet. Duo sunt oculi, duæ aores, geminæ nares. Ecce tria iuga: & in faucibus id est, sensu gustandi germinatio quædam inuenirur: quia nihil gustando sapit, nisi liogua & palato tangaror. Voluptas catuis, quæ ad tactum pertiner, occultè geminatur, est & sotinsecus & intriosecus. Dicuntur autem iuga boom, quia per sensus istos carnis terrena requiruntur. Boues enim tettam versant: homioes aotem temoti à fide tetterenis dediti nolunt credere aliquid, oisi ad quod sensu corporis perueniuot quinquepartito. Non, inquit, ego credo, nisi quod video. Si talia cogitaremus,
B quinque illis iugis boom à cœna oon impediremur. vt noueritis autem istorum quinqoe sensoom nõ delectationem quæ mulcet, & ingerit voluptatem, sed euriositatem quandam notatam fuisse, non ait, quioque iuga boum emi, eo pascere illa, sed eo probare illa.

Homil. 36. in euang. super illud. Iuga boum emi quinque. Tropologica expositio.

Greg. in homil. Cotporales etiam sensus, quia intema comprehendete nequeunt, sed sola eateriora agooscont, rectè per eos cutiositas designatur: quæ dum alienã qoærit vitam discutere semper, sua intima nesciens, itudet esteriora cogitare. Sed notãdum quòd is qui propter villam, & is qui propter probanda iuga boum à cœna sui inuitatotis se excusat, humilitatis verba permiscet. dum enim dicit, Rogo, &
C venire contemnit, humiliras sonat in voce, supetbia in actione. Sequitur: Alius dixit, Vaorem doai, & ideo non possom venire.

Serm. 33. à med. to. 10.

Avg. de verb. Dom. Ista est voluptas carnis, quæ multos impedit, vtinam foris & non intus. Qui enim diair, vaorem duai, carnem amplexatut, carnis voluptatibus iocundatur, à cœna excusatur, obseruet ne fame interna moriarot.

Basil. Dicit autem, Non possum venire eo qoòd intellectus humanus, vergẽs ad mundanas illecebras debilis est ad agendum diuina.

Homĩ 36. in euang. super illud: vxorẽ duxi.

Greg in homil. Quanois autem bonum sit con-
D iugium, atque ad propagandam sobolem diuina prooidentia constitutum, nonnulli tamen per boc non fœcunditatem prolis, sed desideria expetuntvoluptatis. Et idcirco per tem iostam significari potest non incongruè res iniusta. Ambr. Vel coniugium noo reprehẽditur, sed ad maiorem honorem vocatur integritas: quoniam mulier inopta cogitat quæ sont Domini. vt sit sancta corpore & spiritu, qoæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi.

Li. 7. in Luc. in c. de comparatione regni ad fermẽtum à med. tom. 5.

Serm. 33. à med. to. 10.

Avg. de ver. Do. Ioannes aotẽ dicens, Omne qood est in mondo, cõcupiscentia carnis est, & cõcupiscẽtia oculorum, & ambitio sæculi: inde cœpit vbi Euãgelium terminũ posuit. Concupiscentia carnis, vaotem duai: coocupiscentia oculorum, quinque iuga
E boum emi: ambitio sæculi, villam emi. A parte autem in totum commemorati sunt quinque sensus per solos oculos, quorum est in quinque sensibos principatos. propterea cùm propriè ad ocolos pertineat visus, ipsum videre per omnes quinqoe sensus solemus appellare. Cyril. Quos autem intelligemos fuisse hos, qui tenuerunt prædictorum causa venire, nisi præsides Iudeorum, quos per totam sacram paginam de his tedargutos esse videmus?

Orig. Vel aliter: Hi qui villam emerunt, & refutant cœnam, sunt qui tecepetuot alia dogmata diuinitatis, nec experti sunt verbum quod possidebant. Is autem qoi quinque paria boum emit, est qui naturam intellectualem contemnit, & sensibilia sequitur: vnde incotpoream natoram comptehendere non potest. Qui autem vxorem duait, est qoi coniunctus est carni, voluptatum magis amator, quàm Dei.

Li. 7 in Luc. in c. de comparatione regni caloris ad fermentum. à med. to. 5. Tria genera hominũ.

Ambr. Vel tria genera bominum à cõsortio istius cœnæ æstimemus excludi: Gentilium, Iodæorum, & hæreticorum. Iodæi cotporali mysterio inga sibi legis imponunt. Quinqoe aotem iuga sunt verborum decem, vel quinque libti vetetis legis. At verò hæresis velut Eua fœmineo tigore fidei tentat affectum. Et Apostolos dicit auaritiam esse fugiendam, ne impediti mote Gentili ad regnom Christi peruenire nequeamos: ergo & ille qui villam emit alienos à regno est, & ille qui iugum potius legis, quàm gratię munus elegit, & ille qui se propter ducendam excosat vaorem. Seqnitur: Et reuetsos fet. nunc. hæc Dom. suo.

Li. 5. ca. 19. in prin. to. 3.

Avg. 5. super Genes. ad litteram. Non ptopter inferiorum scientiami Deus noncíis indiget, quasi per eos fiat scientior, sed nouit omnia stabiliter, atque incommutabiliter. Habet autem nuncios propter nos, & ptopter ipsos, qoia illo modo Deo parere & assistere, vt eum de inferioribus consulãt, eiusq; supernis iussis obtemperent, bonum est eis in ordine ptoptiæ natutæ. Cyril. Iudæorum autem primaribus vocationem renuentibos, sicut ipsi dicebant: Nonquid aliquis principũ credidit in eum? indignatus est paterfamilias, qoasi eis dignis indignatione & ira. vnde feqnitur: Tonc iratus paterfamilias.

Bas. Non quòd itæ passio diuinæ substantiæ accidat, sed talis operatio, quæ in nobis ab ira fit, Dei ira, & indignatio dicitor. Cyril. Sic ergo indignatus dicitur paterfamilias in principes Iudæotnm, & vocati sunt loco eotom, qui erant de moltitudine Iudeotum fragilem & impotentem mentem habentes. Loquente enim Petro, primo quidẽ tria millia, deinde quinque millia crediderunt, & postmodum plurimus populus. vnde dicitur: Diait seruo suo: Exi cito in plateas & vicos & ciuitates, &c.

Ambr. Inuitat aotem paoperes, debiles & cæcos, vt ostendatut qoòd nullum debilitas corporis excludit à tegno, tariusq; delinquat, cui desit illecebra peccandi: vel quod infirmitas peccatorum per misericordiam Domini temittatur. vnde mittit ad plateas, vt de latioribos vicis ad angustam venirent viam.

Homi. 36. in euang. ante med. Pauperes eliguntur.

Greg. in homil. Quia ergo venite superbi renuũt, pauperes eliguntur: dicuntur enim debiles, & qui iudicio suo apud semetipsos infirmi sunt. nam paoperes & quasi fottes sunt, qui positi in paupertate supetbiunt: cæci sunt, qoi nullius ingenij lumen babẽt: claudi sunt, qui rectos gtessus in operatione non babent. Sed dum horum vitia in membrorum debilitate significantur, sicut illi peccatores fuerunt, qui vocati venite noloerunt, ita bi quoqoe qui inuitãtur & veniunt: sed peccatotes superbi respuuntur, bumiles eligontur. Hos itaq; eligit Deus, quos despicit mundus, quia pletonque ipsa despectio homioem reuocat ad semetipsum. Et tanto celerius vocem Dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent, vnde delectentor. Cùm ergo de vicis & plateis ad cœnam quosdam Dominus vocat, illum popolom designat, qui tenere legis vrbanam conoersationem nooerat. Sed multitudo quæ ex Israël populo credidit, locum superni conuiuij non impleuit. vnde seqoitur: Et ait seruus: Domine, factum est, &c. Intrauit enim iam frequẽtia Iudæorum, sed adhuc locus vacat in regno vbi suscipi debeat numerolitas gentium. vnde subditur:

cur: Et ait Dumiñus seruo: Exi in vias &c. Cùm cunuiuas suos culligi ex viis & sepibus præcepit, agrestẽ populum, id est, Gentilem quærit.

[*Li. 7. in Luc. in c. de comparatione regularũ ad fermentum. à med. to. 5.*] Ambr. Vel mittit ad vias & circa sepes, quia hi apti sunt in regnu cælurum, qui nullis præsentiom cupiditatibus occupati, ad futura festinant in quudã bunæ voluntatis tramite constituti, & qui modu sepis quæ ab incultis culta secernat, & incursus arceat bestiarum, nutit bona maláque distinguere, & aduersus tentamenta nequitiæ spiritualis fidei muoimen prætendere. [*Serm. 33. in fin. tom. 10*] Avu. de verb. Dom. Veneront de plateis & vicis gentes, veniunt de sepibus hæratici. Nam sepes qui construunt, diuisiones quærunt, abstrahantur à sepibus, euellantur à spinis, sed cogi nulunt, voluntate (inquiunt) nostra intremus. Non hoc Duminus imperauit, cuge (inquit) intrare. foris inueniatur necessitas, nascitur inde voluntas.

Greg. in homil. Qui ergo huius mundi aduersitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, cumpelluntur intrare. Sed valde tremenda est sententia quæ subinfertur: Dico autem vubis quòd oemu virurum illurũ qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Nemo ergu contemnat, ne dum vocatus excusat, cùm vuluntatem habuerit intrare, ouu valeat.

Ibant autem turba multa cum eo, & conuersus dixit ad illos: Si quis venit ad me, & non odit patrẽ suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, C *& sorores, adhuc autem & animã suam, non potest meus esse discipulus: Et qui non baiulat crucem suã, & venit post me, non potest meus esse discipulus.*

[*Hom. 37. in euang. parũ à princip.*] Greg. in humil. Ad audita cælestia præmia inardescit animus, iamque illic cupit assistere vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia peruenire nõ potest, nisi per magnos labores. vnde dicitur: Ibant [*Theophyl. in hoc loco.*] autem turba multa cum eu, &c.

Theo. Quia enim multi cumitantium ipsum non ex toto affectu, sed tepidè sequebantur, ostendit qua[*Hom. 37. in euang. non remote à pr.*]lem deceat esse suum discipulum.

D Greu. in homil. Sed percuntari libet quomodo parẽtes & carnaliter prupinquus præcipimur odisse, qui iubemur & inimicus diligere? Sed si vim præcepti perpendimus, vtrunq; agere per discretionem valemus, vt eos qui nubis carnis cognatione cuniuncti sunt, & quus pruximus nuuimus, diligamus, & quus adoersarius in viã Dei patimur, odiendu & fugiendu nesciamus. Quasi enim per udium diligitur qui carnaliter sapiens dum praua uobis ingerit, nõ auditur.

[*Li. 7. in Luc. in c. de comparatione regularũ ad fermentum. à med. to. 5.*] Ambr. Etenim si prupter te Duminus suæ renunciat matri dicens: Quæ est mater mea, & qni fratres mei? cur tu Dñu tuo nun cupias antefertri? Sed neque E ignorare naturam, neque seruire Dominus iubet, sed ita indulgere naturæ, vt venereris auctorẽ, nec à Deo parentum amore desistas.

[*Homil. 37. in euang. aliq. à princ.*] Grag. in humil. Vt autem Dominus demoustraret huc erga pruximus odium oun de affectione procedere, sed de charitate, addidit dicens: adhuc autem & animam suam. Cunstat ergo quia amando debet odisse proximum, qui sic eum udit sicut seipsum: tũc enim bene animam nustrã udimus, cùm eius carnalibus desideriis nun acquiescimus, cùm eius appetitũ frangimus, eius vuluptatibus reluctamur. Quæ ergo contempta ad melius ducitur, quasi per udiũ amatur.

Cyril. Nuu est autem fugienda vita, qua iu corpore viuitur, sed seruanda, sicut & Paulus seruauit, vt A Christum adhuc viuens in corpore prædicaret. Sed vbi oportebat vitam contemnere, vt cursum cõsummaret, nec animam preciosam sibi esse fatetur.

[*Homi. 37. in euang. ante medium.*] Greg. in humil. Huc autem animæ udium qualiter exhiberi debeat, manifestat subdens: Qui nõ baiulat crucem suam, &c.

Chry. Non autem hoc dicit vt trabem super humerus appunamus, sed vt semper mortem præ uculis nostris habeamus: sicut & Paulus murlebatur quutidie, & murtem contemnebat.

Basil. Crucem etiam rollens murtem Duminĩ annunciabat, dicens: Mihi mundus crucifixos est, & ego mundo, quod etiam nus in ipso baptismate anti- B cipamus, vbi vetus humu nuster crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. [*Homil 37. in euang. aliq. ante mediũ.*] Gregu. in homil. Vel quia crux à cruciatu dicitur, duobus modis crucem Domini baiulamus, cùm aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per cumpassiunem pruximi necessitatem illius nostram putamus. Sed quia nunnulli carnis abstinentiam nun pro Deu, sed pru inani gloria exhibent, & cumpassiunem non spiritualiter, sed carnaliter impendunt, rectè additur, & venit post me. [*Crucis baiulatio.*] Baiulare enim crucem, & pust Dominum ire, est vel carnis abstinentiam, vel compassiunem próximo pro studiu æternæ iotentiunis exhiberi.

*Quis enim ex vobis volẽs turrim ædificare, * nonne* [* non] C *prius sedens cõputat sumptus qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum? ne postea quàm posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei dicentes: quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Aut quis rex iturus committere bellum aduersus aliũ regem, * nõne sedens prius cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non* D *potest meus esse discipulus.* [* non]

[*Homil 37. in euang. aliq. ant. med.*] Greg. in hum. Quia sublimia præcepta data sunt, prutinus cumparatio ædificaodæ sublimitaris adiungitur, cùm dicitur: Quis enim ex vubis volens turrim ædificare, &c. Omne enim quod agimus, præoenire per studium considerationis dehemus. Si igitur humilitatis turrim coustruere cupimus, prius nus præparare ad aduersa huius sæculi dehemus.

[*Intellectus cõparatur.*] Basil. Vel turris est alta speculatio ad custodiam ciuitatis, & perceptiunem hustilium uccursum apta: ad huius instar uobis datus est intellectus cunseruatiuus bonorum, præmeditatiuus cuntrariorũ: ad huius ædificatiunem præcipit Duminus nos sedentes E ponere calculum, si suppetat facultas ad finem.

Greg. Nyss. Insistendum est enim vt cuiuslibet ardui propusiti terminus attingatur variis augmentis mandatorum Dei, cunsummãdo opus diuinum, nam neque lapis vnus est tota turris fabrica, oeque vnicũ mandatum ducit ad animæ perfectiunẽ. Sed fundamentum oportet subsistere, & secundum Apostulum insuper apparatus est auri & atgenti, & præciosurum lapidum apponendos. vnde subditur: Ne postcaquã pusuerit fundamentum, &c.

[*Theo. in hoc loco.*] Theo. Non enim debemus ponere fundamentum, id est, sequi Christi initium, & finem non impunere, sicut illi de quibus Ioannes dicit, quod multi

ex discipulis eius abierunt retrorsum. Vel fundamentum intellige doctrinalem sermonem, puta de abstinentia. Opus est igitur prædicto fundamento operationis ædificium, vt perficiatur oobis turris fortitudinis à facie inimici. Alioquin deridetur homo à videntibus eum tam hominibus quàm dæmonibus.

Homil. 37. in euang. parũ ante mediũ. GREG. in homil. In bonis enim operationibus intenti, nisi cõtra malignos spiritus solicitè vigilemus, ipsos irrisores patimur, quos ad malum persuasores habemus. Sed ex minori ad maius similitudo subditur, vt ex rebus minimis maiora pensentur. Nam sequitur: Aut quis rex iturus cõmittere bellum aduersus alium regem, nõnne prius sedens cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? CYRIL. Incumbit enim nobis prælium contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Vrget autem nos & aliorum hostium multitudo carnale flagitium, lex peccati sæuiens in mẽbris nostris: & variæ passiones, hoc est, dira hostium multitudo.

Prælia spiritualia quæ sint.

Lib. 2. ca. 31. tom. 4. AVG. de quæst. Euang. Vel decem millia præliaturi cum rege qui habet viginti millia, significant simplicitatem Christiani hominis dimicaturi cum duplicitate diaboli. THEO. Est autem rex peccatum regnans in nostro mortali corpore, sed & noster intellectus creatus est rex: ergo si repugnare velit peccato, toto animo cogitet secum. Nam dæmones sunt peccati satellites, qui videntur viginti millium numero præcellere decem millia nostra: quia cùm incorporei sint, nobis comparati corporeis multo maiorẽ fortitudinem habere censentur.

Theo. in hoc loco.

Lib. 2. ca. 31 tom. 4. AVG. de quæst. Euang. Sicut autem de turri non perfecta per opprobrium deterruit dicentium, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare: sic in rege cum quo dimicandum est, ipsam pacem accusauit, cùm subdit: Alioqin adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt. Significans etiam minas imminentium tentationum à diabolo non sustinere eos, qui renunciant omnibus quæ possident, & pacem cum eo facere consentiendo illi ad committendum peccata.

Homi. 37 in euang. post med. GREG. Vel aliter. In illo tremendo examine cum rege nostro ex æquo ad iudicium non venimus: decem millia quippe ad viginti millia, simplum ad duplum sunt. Com duplo ergo exercitu cõtra simplum venit: quia nos via in solo opere præparatos simul de opere & cogitatione discutit. Dum ergo adhuc longè est, quia adhuc præsens per iudicium non videtur, mittamus ad eum legationem lachrymas nostras, misericordiæ opera, hostias placationis: hæc est nostra legatio, quæ regem venientem placat.

Tropologica expositio.

Epist. 38. ali. quantulum à princ. to. 2. AVG. ad Lætum. Quomodo autem pertineant istæ similitudines ipsa occasione satis aperuit dicens: Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, nõ potest meus esse discipulus. Itaque sumptus ad turrim ædificandam, & valentia decem millium aduersus regem qui viginti millia habet, nihil aliud est, quàm vt renunciet vnusquisque omnibus quæ sunt eius. Præloentio autem superior, cum extrema locutione concordat. in eo enim quod adhuc renunciat omnibus quæ sunt eius, etiam illud continetur, vt oderit patrem suum aut matrem & vxorem & filios & fratres & sorores, adhuc & animam suam. Omnia enim hæc propria alicuius sunt, quæ plerun-

Tropologica expos.

A que implicant & impediunt ad obtinenda non ista propria temporaliter trãsitura, sed in æternum mansura communia.

BASIL. Est autem intentio Domini per exempla prædicta non vtique præbere potestatem eius discipulum fieri vel non fieri, sicut licet, vel non inchoare fundamentum, vel tractare pacem: sed ostendere impossibilitatem diuini beneplaciti obseruandi inter distrahentia animam, inter quæ periclitatur facta venalis ab astutiis dæmonis.

B BEDA. Distat autem inter renunciare omnibus & relinquere omnia. paucorum enim perfectorum est relinquere omnia, hoc est, curas mundi postponere: cunctorum autem fidelium est renunciare omnibus, hoc est, sic tenere quæ mundi sunt, vt tamen per ea non teneantur in mundo.

Luc. 14. cap. 61. in Beda super illud: Si quis non renunciat omnibus. t. 5.

Bonum est sal. Si autem sal euanuerit, in quo condietur? Neque in terram, neque in sterquilinium vtile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

BEDA. Dixerat superius turrim virtutum non solum consummãdam, sed etiam inchoandam: ad quod pertinet quod dicitur, Bonum est sal. Bonum est sale sapientiæ spiritualis cordis arcana condire, imò cum C Apostolis sal terræ fieri.

Luc. 14 cap. 61. in Beda super illud: Bonum est sal. tom. 5.

EVSEB. Sal enim secundum substantiam quidem ex aqua constat & spiritu, modicum quid terrestreitatis participans: desiccat autem fluidam naturam corruptorum corporum, vt mortua corpora conseruet. Merito igitur discipulos suos comparat sali, eo quod ipsi regenerati per aquam & spiritum. Cùmque toti spiritualiter viuerent & non secundum carnem, ad modum salis corruptam vitam hominum in tetra degentium conuertebant, & virtuosa vita suos sequaces oblectando condiebant.

Salis mysticus intellectus.

D THEO. Non solum autem eos qui donati sunt magistrali gratia, sed etiam idiotas exposcit ad modum salis fieri vtiles proximis. Si verò qui futurus est vtilis aliis, fiat reprobus, iuuari non poterit. vnde sequitur: Si autem sal euanuerit, in quo condietur?

Theop. paulò à fin. comment. in cap. 14.

BED. Quasi dicat: Si quis semel condimento veritatis illuminatos ad apostasiam redierit, quo alio doctore corrigetur? qui scilicet eam quam ipse gustauit sapientiæ dulcedinẽ, vel aduersis sæculi perterritus, vel illecebris illectus abiecit. vnde sequitur: Neque in terram, &c. Sal enim cùm ad condiendos cibos carnesque siccandas valere desierit, nulli iam vsui aptum erit. Neq; enim in terram vtile est, cuius iniectu germinare prohibetur: neq; in sterquiliniũ agricul- E turæ profuturum: sic qui post agnitionem veritatis retrocedit, neque ipse fructum boni operis ferre, nec alios excolere valet, sed foras mittendus est, hoc est, ab Ecclesiæ vnitate secernendus.

Cap. 61. in Bed. non remotè à fine, tom. 5.

THEO. Verùm quia sermo parabolicus & obscurus erat, excitans Dominus auditores ne qualitercunque acciperent quod dictum est de sale, subdit: Qui habet aures audiendi, audiat, hoc est, si cui sapientia insit, intelligat. Aures. n. hic cognoscitiuam vim animæ, & aptitudinem intelligendi accipere debemus. BEDA. Audiat etiam non contemnendo, sed obediendo, & faciendo quæ didicit.

Theop. parũ à fin. comment.

Luc. 14. cap. 61. in Beda, in fin. tom. 5.

CAPVT

CAPVT XV.

ERANT autem appropinquantes ei publicani & peccatores, vt audirent illum: & murmurabant pharisæi & scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit & manducat cū illis. Et ait ad illos parabolam istam, dicens: Quis ex vobis homo qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nonne dimittit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cùm inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, & veniens domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm supra nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia.

Li. 7. in Luc. in cap. de oue centesima in princ. tom. 5.

AMBR. Didiceras in superioribus, sæcularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto sæculi lubrico tenere vestigium, etiam aduersus errorem remedia tibi bonus medicus demonstrauit, spem veniæ iudex misericors non negauit. vnde subditur: Erant autem appropinquantes ei pub. &c.

C

GLO. Id est, qui publica exigunt vectigalia vel conducunt, & qui lucra sæculi per negotia sectantur.

Theo. in hoc loco.

THEOP. Hoc enim exequebatur, cuius causa carnem susceperat, admittens peccatores, sicut medicus ægrotantes. Sed pharisæi verè criminosi huic pietati murmura recompensabant. vnde sequitur: Et murmurabant pharisæi & scribæ, dicentes: Quia, &c.

Homil. 34. in euang. parū à princ.

Iustitiæ veræ conditio.

GREG. in hom. Ex qua re colligitur, quia vera iustitia cōpassionem habet, falsa dedignationem, quamuis & iusti soleant rectè peccatoribus indignari: sed aliud est quòd agitur typo superbiæ, aliud quòd zelo disciplinæ. quia iusti & si foris increpationes per disciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per

D

charitatem seruant. Præponunt sibi in animo ipsos plerunque quos corrigunt, quod agentes per disciplinam subditos, & per humilitatem custodiunt semetipsos. At contrà, hi qui de falsa iustitia superbire solent, cæteros quosque despiciunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt. Et quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt: de quorum numero pharisæi erant, qui diiudicātes Dominum, quòd peccatores susciperet, arenti corde ipsum fontem misericordiæ reprehendebant. Sed quia ægri erant, ita vt ægros se esse nescirent, quatenus quod erant agnoscerēt, cælestis medicus blandis eos fomentis curat. Sequitur enim: Et ait ad illos parabolam istam dicens: Quis ex vobis homo. Similitudinē

E

dedit, quam in se homo recognosceret, & tamen ad auctorem hominum pertineret. quia enim centenarius perfectus est numerus, ipse centum oues habuit, cùm sanctorum angelorum & hominum naturam possedit. vnde subdit: Qui habet centum oues.

CYRIL. Hinc percipe latitudinem regni Saluatoris nostri. Dicit enim oues esse centum, referens numerum subiectarum sibi rationalium naturarum ad integram multitudinem. Est enim centenarius numerus perfectus ex decem decadibus cōstitutus. Sed ex his vna oberrauit, scilicet genus humanum, quod terram colit.

Li. 7. in Luc. in cap. de oue centesima. à med. tom. 5.

AMBR. Diues pastor, cuius nos omnes centesima portio sumus. vnde sequitur: Et si perdiderit vnam ex illis, nónne dimit. &c.

A

Homil. 34. in euang. non mult. procul à princ.

GREG. Vna ouis tunc periit, quando peccando homo pascua vitæ reliquit. In deserto autem nonaginta nouem remanserant, quia rationalis creaturæ numerus, angelorum videlicet & hominum, qui ad videndum Deum conditus fuerat, pereunte homine erat imminutus. vnde sequitur: Nónne dimittit nonaginta nouem in deserto, quia scilicet angelorum choros reliquit in cælo. Tunc autem homo cælum deseruit, cùm peccauit: Et vt perfecta summa ouium integraretur in cælo, homo perditus quærebatur in terra. vnde sequitur: Et vadit ad illam, &c.

B

CYRIL. Nunquid autem sæuiens in reliquas motus est pietate vnius? nequaquam. Sunt enim illæ in tuto, circumsepiente illas potentissima dextera: sed magis oportebat misereri pereuntis, ne imperfecta videretur residua multitudo. Vna enim reducta sortitur centenarius propriam speciem.

Lib. 2. ca. 32. circa princ. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Vel illas nonaginta nouem dixit, quas reliquit in deserto, superbos significans tanquam solicitudinem gerentes in animo, dum solos se videri volunt: quibus ad perfectionem vnitas deest. cùm enim quisque à vera vnitate diuellitur, superbè diuellitur: suæ quippe potestatis esse cupiens, non sequitur vnum quod est Deus: vni autem deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos, quæ humilitate obtinetur.

C

GREG. Nyss. Cùm autem pastor inuenisset ouem, non puniuit, non duxit ad gregem vrgendo, sed superponēs humero & portans clementer annumerauit gregi. vnde sequitur. Et cùm inuenerit ouem, imponit in humeros suos gaudens.

Homil 34. in euang. super illud: Et cum inuene. ouem.

Anagogica expositio.

GREGO. in homil. Ouem humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portauit. Inuenta autem oue ad domum redit: quia pastor noster reparato homine ad regnum cæleste redit. vnde sequitur: Et veniens domum conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Amicos

D

& vicinos vocat angelorum choros, qui amici eius sunt: quia voluntatem eius continuè in sua stabilitate custodiunt. Vicini quoque eius sunt, quia claritatem visionis illius sua assiduitate perfruuntur.

Theo. in hoc loco.

THEO. Supernæ igitur virtutes oues dicuntur in eo, quòd omnis natura creata respectu Dei bestialis est. In eo verò quòd rationalis est, amici & vicini dicuntur.

Homi. 34. in euang. super illud: cōgratulamini mihi.

GREG. in homil. Et notandum quòd non dicit, Congratulamini inuentæ oui, sed mihi, quia videlicet eius est gaudium vita nostra: & cùm nos ad cælum reducimur, solemnitatem lætitiæ illius implemus.

Li. 7 in Luc. in cap. de oue centesima. à med. tom. 5.

AMBR. Angeli autem quoniam sunt rationales, non immerito hominum redemptione lætantur. vnde sequitur: Dico vobis quòd ita gaudium erit in

E

cælo super vno peccatore pœnitētiam agente, quàm suprà nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Hoc proficiat ad incētiua probitatis, si vnusquisque conuersionem suam gratam fore credat cœtibus angelorum, aut quorum affectare patrocinium, aut vereri debet offensam.

Homi. 34. in euang. super illud: gaudiū erit in cælo.

GREG. in homil. Plus autem de conuersis peccatoribus, quàm de stātibus iustis in cælo gaudium esse fatetur: quia plerunq; hi, qui nullis se oppressos peccatorum molibus sciunt, stant quidem in via iustitiæ, sed tamen ad cælestem patriam anxiè non anhelant, & plerunque pigri remanent ad exercēda bona præcipua: quia securi sibi sunt quòd nulla commiserint

mala grauiora. At contra oonunquam hi qui se aliqoa illicita egisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti ad amorem Dei inardescunt. Et quia errasse se à Deo considerant, damna præcedentia lucris sequentibus recompensant. Maius ergo gaudium fit in cælo, quia & dux in prælio plus eum militem diligit, qui post fugam reuersus hostem fortiter premit, quam eum, qui nonquam terga præbuit, & nunquam aliquid fortiter fecit. Sic agricola illā amplius terram amat, quæ post spinas vberes fruges profert, quàm eam quæ nunqoam spinas habuit, & nunquam fertilem messem producit. sed inter hoc sciendum est quia sunt plerique iusti, in quorum vita tantum est gaudium, vt eis quælibet peccatorum pœnitētia præponi nullatenus possit. Hinc ergo colligēdum, quantum Deo gaudium faciat quando humiliter plangit iustus, si facit in cælo gaudium, quādo hoc quod male gessit, per pœnitentiam damnat iniustus.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernā & euertit domum & quærit diligenter, donec inueniat eam? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, quia gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

Cyril. Per præcedentem parabolam, in qua genus humanum dicebatur ouis erratica, docebamur nos fore creatura sublimis Dei, qui fecit nos & non ipsi nos, cuios pascuæ oues sumus, subiungitur secunda parabola, qua genus humanom cōparatur drachmæ, quæ perijt, per quam ostendit nos ad similitodinem & imaginem regiam factos esse, scilicet sommi Dei. Nam drachma nummus est impressam habens regiam figuram. vnde dicitur: Aut quæ mulier habēs decem drachmas. Greg. in hom. Qui signator per pastorem, ipse per mulierem: ipse enim Deus, ipse & Dei sapientia. Angelorū autem & hominū naturam ad cognoscendum se Dominus condidit, & ad similitudinem suam creauit. Decem ergo drachmas habuit, quia nouem sunt ordines angelorom: sed vt cōpleretur electorū numerus, homo decimus est creatus. Avg. de quæst. Euang. Vel in nouem drachmis, sicut & in nonaginta nouem ouibos ponit eorum significationem, qui de se præsumentes, peccatoribus ad salutem redeuntibus se præponont: vnum enim deest & à nouem vt decem sint, & à nonaginta nouē vt centum sint, cui vni deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos. Greg. in homil. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdidit, qoando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando à similitudine sui cōditoris recessit. Et hoc est quod subditur: Si perdiderit drachmam vnā, nónne accendit lucernam? Accendit mulier lucernā, qoia Dei sapientia apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in testa est, lumen verò io testa est, diuinitas in carne. Accensa autē lucerna sequitur: Et euertit domum. Qoia scilicet mox vt eius diuinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit: quia euersionis sermo non discrepat in eo, quod in alijs codicibus legitor, Emundat, qnia praua mens (si non prius præ timore euertitur) ab assuetis vitiis non mundatur: euersa autem domo inuenitur drachma. Sequitur enim: Et quærit diligenter donec inueniat: quia scilicet cùm perturbatur cōscientia hominis, reparatur in homine similitudo conditoris.

Homil. 34. in euang. super illud: quæ mulier habēs drach. decem.

Lib. 2. ca. 32. tom. 4.

Homil. 34. in euang. super illud: quæ mulier habens drach.

Grag. Nazian. Inuenta autem drachma cælestes virtutes facit participes gaudij, quas ministras dispēsationis fecit. vnde sequitur: Et cùm inuenerit, conuocat àmicas & vicinas &c.

Greg. in homil. Supernæ enim virtutes tanto diuinæ sapientiæ iuxta sont, quanto ei per gratiam continuæ visionis appropinquant.

Theo. Vel amicæ sunt, vt exequentes voluntatem ipsius, vicinæ verò, vt incorporeæ: vel forte amicæ ipsius sunt omnes supernæ virtutes, vicinæ verò sunt, propinqoiores, scilicet throni, cherubin & seraphin.

Homil. 34. in euang. super illud: cōuocat vicinas & amicas.

Greg. Nyss. Vel aliter: Hoc reor Dominum nobis proponere in inquisitione perditæ drachmæ, qoia nolla nobis à cæteris virtutib' vtilitas prouenit, quas drachmas vocat, quanuis præsto sint omnes vna sola deficiente animæ viduitate, qua scilicet diuinæ similitudinis nitorem sortitur: propter quod primo quidem iubet lucernam accēdere, scilicet verbum diuinum, quod abscondita patefacit. Vel forsan pœnitentiæ lampadem, sed in domo propria, id est, in seipso & in sua conscientia oportet perquirere drachmam perditam, id est regis imaginem, quæ non pœnitus deperijt, sed est tecta sub fimo, qui significat carnis contagia, qoibus studiose abstersis, id est, dilutis per solertiam vitæ elucescit quod quæritor. vnde oporter ipsam qoæ inuenit gratulari: nec non ad participia gaudij vocare vicinas, id est, contubernales virtutes, id est, rationabilem, & cōcupiscibilem, & iunarū iracundiæ affectū. Et si quæ sint tales vires circa animam, considerate quas docet gaodere in Domino, deinde concludens parabolam, subdit: Ita dico vobis gaudiom erit angelis super vno peccatore pœnitentiam agente. Greg. in homil. Pœnitentiam agere est præterita mala plangere, & plangenda non perpetrare: nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia committat, adhuc pœnitētiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Cogirandum est etiam, vt per hoc conditori suo satisfaciat, vt qui commisit prohibita, sibi abscindere debeat etiam concessa: & se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliqoisse.

Theophyl. in hoc loco.

Virtutum connexio.

Homil. 34. in euāg. interra columna ante fin. ho.

Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis, patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et diuisit illi substantiam. Et post non multos dies congregatis omnibus adolescentior filius peregrè profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cæpit egere, & abiit, & adhæsit vni ciuium regionis illius: & misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci mādùcabant, & nemo illi dabat.

Ambros. Tres ex ordine Lucas parabolas posuit: Oois quæ perierat & inuēta est, drachma perierat & inuenta est, filius qoi erat mortuus, reuixit, vt triplici remedio prouocati vulnera nostra curemus. Christus vt pastor te suo corpore vehit, quærit vt mulier ecclesia, recipit Deus pater, prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio.

Li. 7. in Luc. in ca. de oue centesima. parū à princ. tom. 5.

Tres parabolæ notandæ.

Chry. Est etiam inter parabolas supradictas ratio distinctionis secundum personas vel mentes peccantium,

tium, vt pater filium recipiat pœnitentem, qui arbitrij sui libertate vtitur, vt cognoscat vnde ceciderit. Pastor verò ouem errantem & non sapiētem reperiri requirat, & humeris suis referat, irrationabili animali imprudentem hominem cōparans, qui alieno dolo circumuētos errauerat sicut ouis. Præsens ergo parabola proponitur cùm dicitur: Ait autem, Homo quidam habuit duos filios. Sunt qui dicāt de duobus filiis istis seniorem angelos esse, iuniorē verò hominem ponūt, qui in longinquā peregrinationē abierit, quando in terram de cælis & paradiso cecidit: & aptant consequentia respiciētes ad causam vel statū Adæ. Sed hic sensus pius quidem videtur: nescio tamen si verus sit: quia iunior filius ad pœnitentiam venit sua sponte recordatus præteritæ abundantiæ patris sui. Dominus autem veniens ad pœnitentiam vocauit humanum genus, dum sponte sua regredi, vnde ciciderat, non cogitaret: deinde senior filius in reditu & salute fratris sui tristatur, cū Dominus dicat lætitiā esse apud angelos super vno peccatore pœnitentiam agente.

Allegoria pulchra.

CYRIL. Quidam verò per seniorem filium dicunt significari Israēl secundū carnem, per alium verò qui discessit à patre, describitur multitudo gentium.

Lib. 2. c. 33. in principio. tom. 10.

AVG. de quæst. euang. Hic ergo homo habens duos filios, Deus habens duos populos intelligitur, tanquam duas stirpes generis humani, & vnam eorū qui permanserunt in vnius Dei cultu, alteram eorum qui vsque ad colendū idola deseruerunt Deū. Ab ipso ergo exordio creaturæ mortalium maior filius ad cultū vnius Dei pertinet: minor autem petit vt sibi pars substantiæ, quæ eum tangeret, daretur à patre. vnde sequitur: Et dixit adolescentior ex illis, patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit, tanquam anima potestate sua delectata id quod illi est viuere, intelligere, meminisse vel ingenio alacri excellere petit quæ diuina sunt munera: hæc autem in potestate sua accepit per liberum arbitrium. vnde sequitur: Et diuisit illi substantiam.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Hominis substantia rationalitas est, quam concomitatur libertas arbitrij, & similiter quæcunque Dominus dedit nobis pro substātia nostra putabitur, vt cælum, terra, & vniuersa creatura, lex & prophetæ.

Li. 7. in Lu. in c. de duobus filiis, &c. in prin. tom. 5.

AMBR. Vides autem quòd diuinum patrimonium petentibus datur, nec putes culpā patris quòd adolescentiori dedit, nulla Dei regno infirmata ætas, nec fides grauatur annis. Ipse certè se iudicauit idoneum qui poposcit: atque vtinam non recessisset à patre: impedimentū nescisset ætatis. Sequitur enim: Et non post multos dies congreg. &c.

Homil. de patre & duob. filiis. à med. illius hab. inter homil. ex Luc. 10. 2.

CHRYS. Minor filius in regionem longinquam profectus est, non localiter à Deo decedens, qui vbique est, sed affectu: fugit enim Deum peccator, vt à longinquo stet.

E AVG. de verb. Dom. Quisquis enim ita vult esse similis Deo, vt fortitudinem suam ad illam custodiat, non ab illo recedat ei cohærendo, vt custodiat similitudinē & imaginē ad quā factus est. Porrò si peruersè vult imitari Deū, vt quomodo Deus non habet à quo regatur, sic ipse velit sua potestate vti, vt nullo regente viuat, quid restat, nisi vt recedēs ab eius calore torpescat, recedēs à veritate vanescat?

In serm. 34. parū à prin. tom. 4.

AVG. de quæst. euang. Quòd autē non post multos dies dixit factum, vt congregatis omnibus peregre proficisceretur in regionem lōginquam, quæ est obliuio Dei, hoc est, quia non multo post institutionem humani generis placuit animæ per liberum arbitrium ferre secum velut quandam potentiam na-

A turæ suæ, & deserere eum à quo cōdita est, fidens de viribus suis: quas vires tanto consumit citius, quanto eum deseruit à quo datæ sunt. vnde sequitur: Et ibi dissipauit substantiā suam viuendo luxur. Luxuriosam verò vel prodigā vitam vocat amantem fundere atq; spaciari pompis exterioribus intus inanescentem: cum ea quisq; sequitur, quæ ad alia procedunt, & relinquit eum, qui sibi est interior. vnde sequitur: Et postquam consummasset omnia, facta est fames magna in regione illa. Fames est indigētia verbi veritatis. Sequitur: Et ipse cœpit egere.

Li. 7. in Lu. in ca. de patre & duob. filiis paulò à prin. tom. 5.

AMBR. Merito egere cœpit, qui thesauros sapientiæ & scientiæ Dei, diuitiarumque cælestium altitudinem dereliquit.

B Sequitur: Et abiit & adhæsit vni ciuium regionis illius.

Lib. 2. ca. 33. paulò à prin. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Vnus ciuium regionis illius aliquis aëreus princeps est ad militiam diaboli pertinens, cuius villa est modus potestatis ipsius, de qua sequitur: Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. Porci sunt immundi spiritus qui sub ipso erant.

Cap. 63. in Bed. sup. illud: misit illū vt pasceret. tom. 5.

BED. Porcos autē pascere, est ea, quibus immundi spiritus gaudent, operari. Sequitur: Et cupiebat implere ventrē suum de siliquis quas porci mā- ducabant.

Lib. 7. in Luc. in c. de patre & duob. fil. nō mult. remotè à prin. tom. 5.

AMBR. Siliqua genus leguminis est, intus inanis, foris mollis, quo corpus non reficitur, sed impletur, vt sit magis oneri quàm vsui.

Lib. 2. qui incipit quod Zacharias orans. c. 33. non remotè à princ. to. 4.

C AVG. de quæst. euang. Siliquæ ergo quibus porcos pascebat, sæculares doctrinæ sunt: steriles, vanitatem personantes, de quibus laudes idolorum fabularúmque ad deos Gentium pertinentium vario sermone atque carminibus percrepant, quibus dæmonia delectantur. vnde cùm iste satiari cupiebat, aliquid solidum & rectum quod ad beatam vitam pertineret, inuenire volebat in talibus, & non poterat. vnde sequitur: Et nemo illi dabat.

CYRIL. Sed cùm Iudæi multipliciter arguantur in sacra scriptura de multis criminibus, quomodo populo illi conuenient verba maioris filij dicentis, Ecce

D tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui. Est ergo hic sensus parabolæ. Arguētibus eum pharisæis & scribis quòd reciperet peccatores, proponit præsentem parabolam, in qua hominem vocat Deum, qui pater est duorum fratrum, iustorū scilicet, & peccatorū: quorum primus gradus est iustorum ab initio iustitiam sequentiū, secundus gradus est hominum per pœnitentiam ad iustitiam reductorum.

BASIL. Facit etiam ad antiquioris consistentiā magis animus senilis & grauitas, quā canities capillorū: nec qui secundū ætatem est iuuenis, increpatur, sed iuuenis moribus qui secundū passiones viuit.

TITVS. Abiit ergo adolescentior nondum adultus mente, petitq; à patre id quod ei de hæ-

E reditate contingit, vt scilicet non ex necessitate seruiat: sumus enim animalia rationalia liberum arbitrium habentia.

In homil. de patre & duobus fil. to. 2. inter homil. ex Luc.

CHRY. Dicit autem scriptura diuidere patrem ex æquo filiis duobus substātiam suā, id est, scientiam boni & mali, quæ veræ & perpetuæ sunt opes animæ bene vtenti. Quæ enim ex Deo est in prima natiuitate hominibus substantia rationalis, æqualiter cunctis nascentibus datur: De subsequēti autem conuersatione vnusquisq; plus aut minus huius substantiæ possidere inuenitur, dum vnus ea quæ sumpserit, patris esse credēs, quasi paterna custodit, alius sicut propriæ possessionis licentia dissipandi abutitur. Ostēditur autem libertas arbitrij, quia pater qui neque discedere volentem retinuit, ne liberi

Notabilis sententia.

arbitrij auferat potestatem, neque manere cupientẽ cogit abscedere. Abijt autẽ longè non locorũ translatione, sed mẽtis declinatione. vnde sequitur: Peregre profectus est in regionem longinquam.

Li. 7. in Luc. in c. de patre & duob. filiis, &c. parũ à prin. to. 5.

AMBR. Quid enim longinquius est, quàm à se recedere, nec regionibus, sed moribus separari? etenim qui se à Christo separat, exul est patriæ, & ciuis mundi. Meritò ergo prodegit patrimonium qui recessit ab Ecclesia. TITVS. Vnde & denominatus est prodigus dissipans substantiam suam, id est, intellectum rectum, castimoniam, documẽta veritatis, notitiam genitoris, memoriam creationis, sensum.

Li. 7. in Luc. in c. de patre & duob. fil. paulò à prin. tom. 5.

AMBR. Facta est autem in regione illa fames non epularum, sed bonorum operum atq; virtutum, quæ sunt miserabiliora ieiunia. etenim qui recedit à verbo Dei, esurit, quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei, qui recedit à thesauro, eget. Egere ergo ideo cœpit, & famẽ pati, quia nihil prodigæ satis est voluntati. Abiit itaque, & adhæsit vni ciuiũ. Qui enim hæret, in laqueo est, & videtur ciuis iste princeps esse istius mundi. Denique ad villam eius mittitur quam emit, qui se excusat à regno.

Luc. 15. cap. 63. in veda, super illud: misit illũ in villã. tom. 5.

BEDA. In villam enim mitti, est substantiæ mundialis cupiditate subiugari.

AMBR. Pascit autem porcos illos in quos petiuit diabolus introire, in sordibus ac fœtore viuentes.

Li. 7. in Luc. in c. de patre & duob. fil.
Theoph. in hoc loco.

THEO. Hos igitur pascit, quia alios præcellit in vitio, vt sunt lenones, archiprædones, archipublicani, qui alijs sunt doctores operationis obscœnæ.

Homi. de patre & duob. filiis. à med. habetur inter homi. ex Luc. tom. 2.
Tropologia pulchra.

CHRY. Vel spiritualibus destitutus opibus, quasi prudẽtia & intellectu porcos pascere dicitur, hoc est, sordidas & immundas in anima sua cogitationes nutrire, & dedit escas irrationabiles prauæ cõuersationis, dulces quidem egenti bonorum, quia suaue peruersis videtur omne opus carnæ voluptatis, quę virtutes animæ penitus eneruat & perimit huiusmodi cibos quasi porcinos & male dulces, id est, carnaliũ delectationum illecebras, siliquarũ nomine scriptura designat.

Li. 7. in Lu. in c. de patre & duob. fil. tom. 5.
Theoph. in hoc loco.

AMBR. Cupiebat autẽ siliquis ventrem implere suũ: nec enim alia est cura luxuriosis, nisi vt ventrẽ suum impleant. THEO. Quibus nullus dat saturitatem malorũ, distat.n. à Deo qui talibus vescitur. Dęmones autẽ ad hoc student, ne vnquam saturitas malorũ proueniat. GLO. Vel nemo illi dabat, quia cùm diabolus aliquẽ suum facit, vltra ei abundantiam non procurat, sciens eum esse mortuum.

In se autem reuersus, dixit: Quãti mercenarij in domo patris mei abundãt panibus, ego autẽ hic fame pereo? Surgã, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cælum & corã te: iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnũ de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem suũ. Cũ autem adhuc lõgè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & occurrens cecidit super collũ eius, & osculatus est eum. Dixítq; ei fili⁹: Pater, peccaui in cælum & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius, & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Et cœperunt epulari.

A GREG. Nysse. Contempserat patrem in primo recessu adolescentior filios, & opes paternas profuderat. At vbi lapsu tẽporis est attritus laboribus, dum mercenarius fieret, & eodem cum porcis pabulo pasceretur, rediit in domum paternã castigatus. vnde dicitur: In se autem reuersus, dixit: Quanti merce. in domo pat. mei abun. pan. ego autem hic fa. pereo?

Obediẽtia triplex.

Li. 7. in Luc. in c. de patre & duob. fil. tom. 5.

AMBR. Bene in se reuertitur, quia à se recessit. etenim qui ad Deum regreditur, se sibi reddit: & qui recedit à Christo, se sibi abdicat.

Lib. 2. ca. 33. aliquantulũ à prin. to. 4.

AVG. de quæst. euang. In se autẽ reuersus est, cùm ab eis quæ forinsecus frustra illiciunt & seducunt, in conscientiæ suæ interiora suam intẽtionem reduxit.

B BASIL. Est autem secũdum tres differentias obedientiæ discretio. aut enim metuentes supplicia declinamus à malo, & sumus in dispositione seruili: aut mercedis lucra venantes exequimur quæ mãdantur, mercenarijs assimilari: aut ipsius gratia boni & dilectionis ad eum qui dedit legem, seruimus, & sic dispositionem redolemus filiorum.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus fil. super illud: quãti panibus abundãt, &c. tom. 5.
Lib. 2. c. 33. tom. 4.

AMBR. Filius enim qui habet sancti Spiritus pignus in corde, sæcularis mercedis lucra non quærit, sed ius seruat hæredis. Sunt etiam mercenarij boni, qui conducuntur ad vineam. Isti non siliquis, sed panibus abundant. AVG. de quæst. euang. Vnde autem hoc scire poterat in quo tãta erat obliuio Dei, sicut C in omnibus idololatris fuit: nisi quia ista recogitatio resipiscentis est, cùm euangelium prædicaretur? iam poterat talis anima aduertere multos prædicare veritatem, inter quos quidem essent non ipsius amore veritatis ducti, sed cupiditate comparãdorum sæcularium commodorum, qui tamen non aliud annunciant, sicut hæretici. vnde mercenarij rectè appellantur. In eadem quippe domo eundem panem verbi tractantes, non tamen in hæreditatem æternam vocati, sed temporali mercede conducti.

Quæstus turpis euãgelij.

CHRY. Signãter autem subdit, Ego autem hîc fame pereo, quasi diceret, Ego nõ alienus, sed filius boni patris, & frater filij obsequentis, ego liber & generosus, factus sum miserior mercenariis, à summa D celsitudine primæ nobilitatis ad infimam humilitatem delapsus. GREG. Nyss. Non prius autẽ rediit ad pristinam felicitatem, quàm in se rediens sentiret opprimentis ærumnæ præsentiam, & meditaretur pœnitentiæ verba quæ subduntur: Surgam.

Lib. 2. c. 33. inter princ. & med. tom. 4.

AVG. de quæst. euang. Quia iacebat. Et ibo, quia lõgè aberat: ab patrem meũ, quia sub principe porcorum erat. Cætera verò sunt pœnitentiã meditantis in confessione peccati, nõdum tamen agentis: nõ enim iam dicit patri, sed dicturum se esse promittit cùm venerit. Intelligas igitur hoc nunc accipiendũ esse venire ad patrem in ecclesia cõstituti per fidem, E vbi peccatorum legitima & fructuosa iam possit esse confessio: dicit ergo dicturum se esse patri: Pater.

Li. 7. in Lu. in c. de duobus fil. &c. tom. 5.
Confessionis forma.

AMBR. Quàm misericors qui offensos, nec paternum nomen dedignatur audire. Peccaui, hæc est prima confessio apud auctorem naturæ, pręsulem misericordiæ, arbitrũ culpæ. Sed etsi Deus nouit omnia, vocem tamen tuæ confessionis expectat. Ore enim confessio fit ad salutem, quia alleuiat pondus erroris quisquis ipse se onerat, & accusationis excludit inuidiam, qui accusatorem præuenit confitendo: frustra velis occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas, quod scias esse iam cognitum: confitere magis vt interueniat pro te Christus, roget pro te Ecclesia, illachrymet populus, nec verearis ne non impetres.

impetres. Aduocatus spondet veniã, patronus promittit gratiam, recõciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur assertor. Subdit autem; In cęlum & coram te. CHRY. Dicens coram te, ostendit hunc patrem Deum debere intelligi, Deus enim solus, conspector est omniũ, à quo nec in corde meditata peccata abscondi possunt.

...mi. de patre & duob. filiis à med. ... hab. inter homil. ex Luc. tom. 2. ...b. 2. ca. 33. paulò ante med. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Vtrum autem hoc est peccatum in cælum quod est coram te, vt cælum appellauerit ipsam summitatem patris, an potius peccaui in cælum coram sanctis animabus, coràm te autem in ipso penetrali conscientiæ?

In homil. de patre & duobus fil. à me. tom. 2. inter. hom. ex Luc. Li. 7. in Luc. in c. de patre & duo filiis, super illud: pater peccaui in calũ, &c. tom. 3. Luc. 15. c. 63. super illud: Iam non sum dignus. to. 5.

CHRY. Vel cælum hoc loco intelligatur: qui enim in cælum peccat, quod etsi supernum, tamen visibile elementum est, ipse est qui peccat in hominẽ quem suscepit filius Dei pro salute nostra.

AMBR. Vel peccato animæ cælestia significantur dona spiritus imminuta, vel qui ab illius gremio matris Hierusalẽ, quæ est in cælo, non oportuit deuiari. deiectus autem se exaltare nõ debet. vnde subdit: Iam nõ sum dignus voc. filius tuus. Et vt merito suæ humilitatis possit attoli, subdit: Fac me sicut vnum de mercenariis tuis. BEDA. Ad filij affectum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse non ambigit, aspirare nequaquã præsumit, sed mercenarij statum iam pro mercede seruiturus desiderat. verùm nec hũc quidẽ nisi paterna dignatione se mereri posse testatur.

GREG. Nyss. Hunc autem filium prodigum Spiritus sanctus nobis inscripsit, vt instruamur nos qualiter debeamus cordis deplorare peccamina.

Ratio filij prodigij.

Homi. 10. in epist. ad Rom. in mor. to. 4.

CHRY. Qui postquam dixit: Ibo ad patrem meũ, quod ei cuncta attulit bona, non mansit, sed totum iter transiuit. Sequitur enim: Et surgens venit ad patrem suum. sic & nos faciamus, nec pigeat nos lõgitudinis viæ: quia si voluerimus, fiet regressus celer & facilis, dũmodo deseramus peccatũ, quod nos à domo paterna eduxit. est autem pater redeuntibus clemens, nam subditur: Cùm autẽ adhuc longè ess. &c.

Lib. 2. ca. 33. paulò ante med. tom. 4.

AVG. de quæst. euang. Ante enim quàm intelligeret Deum longè existẽs, cùm tamen iam piè quæreret, vidit illum pater ipsius. Impios enim & superbos conuenienter non videre dicitur tanquam ante oculos non habens. Ante oculos enim haberi non nisi qui diliguntur, dici solent.

Serm. 10. in epi. ad Rom. in mora. hab. aliquid tole. tom. 4.

CHRY. Sensit autem pater pœnitentiam, non expectauit recipere cõfessionis verba, sed præuenit petitionẽ misericorditer agens. vnde subditur: Et misericordia motus est. GREG. Nysse. Confessionis meditatio placauit ei patrem, vt obuiam iret ei, & oscula collo conferret. Sequitur enim; Et occurrens cecidit super collũ eius, & osculatus est eum. Quod significat rationale iugum hominis ori impositum per euangelicam traditionem, quæ abiecit obseruantiam legis. CHRY. Quid enim est aliud quod occurrit, nisi quia nos peccatis impedientibus nostra virtute ad Deum peruenire non poteramus? Ipse autem potens ad inualidos peruenire descendit: osculatur autem os per quod emissa de corde confessio pœnitentis exierat, quam pater lætus excepit.

Homi. de patre & duobus filiis à med. tom. 2.

Infirmitas humana.

Li. 7 in Luc. in c. de duobus filiis, &c. tom. 5.

AMBRO. Occurrit igitur tibi quia audit te intra mentis secreta tractantem. Et cùm adhuc longè sis, occurrit, ne quis impediat: complectitur quoque. in occursu enim præscientia est, in cõplexu clementia: & quasi quodã paterni amoris affectu supra collum cadit, vt iacentem erigat, & oneratum peccatis atq; in terrena deflexum reflectat ad cælum. malo ergo

A filius esse, quàm ouis. Ouis enim à pastore reperitur, à patre filius honoratur. AVG. de quæst. euang. Vel occurrens cecidit super collum eius. non enim pater vnigenitum filium suum deseruit, in quo vsque in nostram longinquã peregrinationem cucurrit, quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Cadere autem super collum eius, est humiliari in amplexum eius brachiũ suum: quod est Dominus Iesus Christus. Cõsolari autem verbo gratiæ Dei ad spem indulgentiæ peccatorum, hoc est, post longa itinera remeantem mereri à patre osculum charitatis. Incipit autem iam constitutus in Ecclesia peccata confiteri, nec dicit omnia quæ dicturũ se esse promiserat.

Lib. 2. c. 33. ante med. tom. 5.

B Sequitur enim: Dixitq; filius ei, &c. Hoc enim vult fieri per gratiã, quo se indignum per merita fatetur. Non addit quod in illa meditatione dixerat: Fac me sicut vnũ de mercenariis tuis. Cùm enim panẽ non haberet, vel mercenarius esse cupiebat, quod post osculum patris generosissimè iam dedignabatur.

CHRY. Pater autem ad filium sermonem non dirigit, sed ministris loquitur: quia qui pœnitet, orat, sed responsũ verbo verè non accipit, misericordiam verò efficaciter in effectu intuetur. Sequitur. n. dixit autẽ pater ad seruos suos, Citò proferte stolam primã, & induite illum. THEO. Seruos vel angelos intelligas administratorios, spiritus, vel sacerdotes, qui

Theoph. in hoc loco.

C baptismate & verbo doctrinæ animam vestiunt in ipso Christo. Quotquot enim in Christo baptizati sumus, Christũ induimus. AVG. de quęst. euãg. Vel stola prima est dignitas quam perdidit Adam. Serui qui eam proferunt, sunt cõciliationis prædicatores.

Li. 2. ca. 33. ante med. tom. 4.

Stolæ primæ significatio.

AMBR. Vel stola est amictus sapientiæ, quo nuda corporis apostoli tegunt: accepit autẽ sapientiã primã, est enim & alia quæ mysterium nescit. Annulus autem est sinceræ fidei signaculũ & expressio veritatis. de quo sequitur: Et date ei annulũ in manu eius.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus filiis. à med. to 5.

BEDA. Id est, in operatione, vt per opera fides clarescat, & per fidem opera confirmentur.

Luc. 15. cap. 63. in beda. à med. to. 5.

D AVG. de quæst. Euang. Vel annulus in manu pignus est Spiritus sancti, propter gratiæ participationem, quæ digito bene significatur.

Lib. 2. c. 33. tom. 4.

CHRY. Vel iubet annulum dari, siue signaculi salutaris symbolum, seu magis despõsationis insigne, & nuptiarũ pignus, quibus Christus Ecclesiã sponsat, cùm anima resipiscẽs per annulũ fidei iungitur.

In homil. de patre & duobus filijs. à med. hab. tom. 2. inter homil. ex Luc.

AVG. de quæst. Euang. Calceamenta autem in pedes præparatio est euangelizandi ad non tangenda terrena de quibus sequitur: Et cal. in pedes.

Lib. 2. c. 33. tom. 4.

CHRY. Vel mandat calceamenta pedibus apponi, aut propter cooperienda vestigia, vt per lubricum mundi istius fixus incedat: aut propter mortificationem membrorũ. vitæ enim nostræ cursus in scripturis pes appellatur, & mortificationis species calceamentis imponitur, quia de animalium mortuorum pellibus conficiuntur. Addit & vitulum illi saginatũ iugulãdum in conuiuij exhibitione. Sequitur enim:

Homi. de patre & duob. fil inter me. & fin. hab. inter homil. ex Luc. to. 2.

E Et addu. vi. saginatum, id est, Dominũ Iesum Christum, quem vitulum nominat propter hostiam corporis immaculati: saginatum autem dixit, quia pinguis & opimus intantum est, vt pro totius mundi salute sufficiat. Non autem ipse pater vitulum immolauit, sed alijs immolandũ tradidit: permittẽte enim patre consentiens filius ab hominibus crucifixus est.

AVG. de quæst. euang. Vel vitulus saginatus est ipse Dominus secundum carnem satiatus opprobiis. Quod autem imperat, vt adducant eum, quid aliud

Lib 2. c. 33. parum ante med. tom. 4.

est, nisi vt prædicent eum, & annunciãdo faciant viuere inexhausta fame viscera filij esurientis: Nã etiã vt occidant eum, iuber, hoc est, vt mortẽ eius insinuẽt: tũc enim cuique occiditur, cùm credit occisum. Sequitur: Et manducemus. AMBR. Bene carnem vituli, quia sacerdotalis est victima quæ pro peccatis fiebat. Epulantem autem inducit, cùm dicit epulemur, vt ostenderet quoniam paternus est cibus, salus nostra: & patris est gaudium, nostrorum redemptio peccatorum. CHRY. Ipse enim pater gaudet in reditu filij, & conuiuatur in vitulo, quia misericordiæ suæ fructum in immolatione filij sui gaudẽs creator in acquisitione populi credentis epulatur. vnde sequitur: Quia hic filius meus mortuus erat, &c.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus filiis. à med. tom. 5.

Hom. de patre & duob. filiis, nõnulli remotũ à fine, tom. 2. inter homil. ex Luca

AMBR. Ille periit qui fuit. Itaque gentes nõ sunt, Christianus est. Potest tamẽ & hic vna species accipi generis humani, fuit Adam, & in illo fuimus omnes: periit Adam, & in illo omnes perierunt. Homo igitur in illo homine qui perierat, reformatur. potest & de agente pœnitentiam dictum videri, quia non moritur nisi qui aliquãdo vixerit. Et gentes quidem cùm crediderint, per gratiam viuificantur: qui verò lapsus fuerit, per pœnitentiam reuiuiscit.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus filiis. inter med. & fine. tom. 5.

THEO. Quantum ergo ad vitiorum conditionem, mortuus fuerat desperatus. Sed quãtum ad humanã naturam quę mutabilis est, & potest à vitio ad virtutem conuerti, deperditus dicitur. nam minus est perdi, quàm mori. Quilibet autem reuocatus & mũdatus à crimine, saginati vituli particeps causa lætitiæ sit patri & famulis eius, id est, angelis & sacerdotibus. vnde sequitur: Et cœperunt omnes epulari.

Theophyl. super illud: mortuus erat, & reuixit.

Allegoricus sensus.

AVG. Istæ epulæ atque festiuitas nunc celebrantur per orbem terrarum Ecclesia dilatata atque diffusa: vitulus enim ille in corpore & sanguine dominico, & offertur patri, & pascit totam domum.

Lib. 2. quæst. euan ca 33. circa med. tom. 4.

Erat autem filius eius senior in agro. Et cũ veniret & appropinquaret domui, audiuit symphoniã & chorum, & vocauit vnum de seruis, & interrogauit quid hæc essent. Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulũ saginatũ, quia saluum illum recepit. Indignatus est autẽ, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus cœpit rogare illũ. At ille respõdẽs, dixit patri suo: Ecce tot annis seruio tibi, & nunquã mandatũ tuum præterini, & nunquã dedisti mihi hædũ, vt cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus hic qui deuorauit substantiam suã cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatũ. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Epulari autẽ & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est.

BEO. Murmurantibus de peccatorum susceptione scribis & pharisæis, tres per ordinẽ parabolas Saluator posuit. Duobus primis quantum ipse cum angelis de pœnitentiũ salute gaudeat, insinuat. In hac verò tertia non suam tantummodo suorumque gaudium demonstrat, sed & inuidentiũ murmur reprehendit. Dicit enim, Erat autẽ fil. eius senior in agro.

In hoc loco. tom. 5.

AVG. de quæst. Euang. Maior filius populus Israël est, nõ quidem profectus in longinquam regionem, sed tamen in domo non est. In agro autem est, id est, in ipsa hæreditaria opulentia legis, & prophetarum

Lib. 2. c. 33. circa med. tom. 4.

A terrena potius operatur. Veniens autem de agro domum appropinquare cœpit, id est, labore seruilia operis improbato ex eisdẽ scripturis ecclesiæ libertatem considerauit. vnde sequitur: Et cũ veniret & appropinq. domui, aud. symph. & chorũ, id est, Spiritu sancto plenos vocibus consonis Euangeliũ prædicare. Sequitur: Et vocauit vnum de seruis, &c. Id est, sumit ad legendum aliquem prophetarum, & in eo quærens quodammodo interrogat, vnde ista festa in Ecclesia celebrantur, in qua se esse non videt. Respondet ei seruus patris propheta. Sequitur enim: Isque dixit illi, Frater tuus venit, &c. quasi dicat: In extremis terræ fuit frater tuus, sed inde maior exul**B**tatio cantantium Dño canticum nouum: quia laus eius ab extremis terrę, & propter eũ, qui absens erat, occisus est vir sciens ferre imbecillitatem: quia quibus non est narratum de eo, viderunt.

Eodẽ lib. & cap. citato, à med. cap.

AMBR. Adolescentiori autem filio, id est, populo ex Gentibus, Israël tanquã maior frater beneficium paternæ benedictionis inuidit: quod faciebãt Iudæi, quia Christus cum Gẽtibus epularetur. vnde sequitur: Indignatus est autem, & nolebat introire, &c.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus fil. paulò à fine. to. 5.

AVG. de quæst. euang. Indignatur etiam & nunc, & adhuc non vult intrare. Cùm ergo plenitudo Gẽtium introierit, egredietur opportuno tempore pater eius, vt etiam omnis Israël saluus fiat. vnde sequi**C**tur: Pater ergo illius egressus cœpit rogare eum. erit enim quandoque aperta vocatio Iudæorum in salutem euangelij: quã manifestationem vocationis tanquam egressum patris appellat ad rogandum maiorem filium. Deinde quæ respondit maior filius, quæstiones duas habent. Sequitur enim: At ille respondens, &c. De mandato non prætergresso facilè illud occurrit, non de omni mandato dictum, sed de vno maximè necessario, quòd nullum alium Deum præter vnum creatorem omnium colere visus est. Neque iste filius in omnibus Israëlitis, sed in his intelligitur personam habere, qui nũquam ab vno Deo ad simulachra conuersi sunt. Quanquam enim terrena **D** desideraret, ab vno tamen Deo iste desiderabat bona, quænis communia cum peccatoribus. vnde & in Psalmo dicitur: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Sed quis est hœdus quem nunquam accepit ad epulandũ? Sequitur enim: Et nunquam dedisti mihi hœdum, &c. Peccator hœdi nomine significari valet.

Lib. 2. ca 33. à med. illius. tom. 4.

AMBR. Iudæus hœdũ requirit, Christianus agnũ: & ideo illis Barrabas soluitur, nobis agnus immolatur. Quæri etiam in hœdo videtur, quia Iudæi ritum veteris sacrificij perdiderunt: vel qui hœdum quærunt, expectant antichristum.

Li. 7. in Lu. in c. de duobus fil. paulò à fin. tom. 5.

AVGV. de quæst. euang. Sed non inuenio exitum **E** huius sententiæ. Multum enim absurdum est eum, cui post dicitur: Tu mecum es semper, hoc à patre optasse, vt Antichristo crederet. Neque omnino aliquẽ Iudæorum, qui Antichristo credituri sunt, istũ filium fas est intelligi. Quomodo autem epularetur ex illo hœdo, si ipse est Antichristus qui ei nõ crederet? At si hoc est epulari ex hœdi occisione, quod est de Antichristi perditione lætari, quomodo dicit filius quem recepit pater, hoc sibi non fuisse concessum: cùm omnes filij de eius perditione lætaturi sunt? Ipsum igitur sibi Dominum negatum ad epulandum cõqueritur, dum eum peccatorem putat, cùm enim hœdus est illi gẽti, id est, cùm eum sabbathi violatorem & prophanatorẽ æstimet, iucundari epulis illius

Lib. 2. c. 33. à med. to. 4.

Hœdo cõparatur Antichristus.

non

A non meruit. Quòd autem dicit, Cùm amicis meis, aut ex persona principũ cum plebe intelligitur, aut ex persona populi Hierosolymitani cum cæteris populis Iuda. Hier. Vel dicit: Nunquam dedisti mihi hœdum id est, nullus, sanguis prophetæ, vel sacerdotis à Romano imperio nos liberauit.

In tract. de filio prodigo, à med. illius. tom. 3.

Ambr. Impudens autem filius similis est publicano iustificãti se, quia legem seruabat in littera, impiè accusabat fratrem quòd cum meretricibus paternã substantiam prodegisset. Sequitur enim: Sed postquam filius tuus hic qui deuorauit, &c.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus filijs. parũ à fine. tom. 5.

Avg. Meretrices autem sunt superstitiones Gentilium, cum quibus substantiam dissipat, qui relicto vero cõnubio veri Dei, cum dæmone fœda cupiditate fornicatur. Hier. In hoc autem quòd dicit, Occidisti illi vitulum saginatũ, confitetur venisse Christum, sed inuidia non vult saluari.

Li. 2. quæst. euan. ca. 33. tom. 4.

In lib. de filio prodigo, ad Damas. papam inter medium & fin. tom. 3.

Avg. Nunc autem pater eum quasi mentientẽ redarguit, sed secum perseuerantiã eius approbans ad perfectionem potioris atque iucundioris exultationis inuitat. vnde sequitur: At ipse dixit illi, Fili, tu semper mecum es.

Lib. 2. quæst. euang. c. 33. à med. to. 4.

Hier. Vel quòd dixerat, iactantia est, non veritas: cui pater non consentit, sed alia cõpescit ratione, dicens: Mecũ es lege qua stringeris, non quia non peccauerit, sed quia Deus cũ semper castigãdo retraxit. Nec mirum si patri mentitur, qui fratri inuidet.

In li. de filio prodigo, ad Damas. papam à med. illius. to. 3.

Ambr. Sed bonus pater etiam hunc saluare cupiebat, dicens: Tu mecũ semper es, vel quasi Iudæus in lege, vel quasi iustus in communione.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus filiis. paulo à fine. tom. 5.

Avg. Quid autẽ sibi vult quòd addidit, Et omnia mea tua sunt? quasi non sint & fratris. sed sic à perfectis & immortalibus filiis habentur omnia, vt sint & omnium singula, & omnia singulorũ. vt enim cupiditas nihil sine angustia, ita nihil cum angustia charitas tenet. Sed quomodo omnia? nónne & angelos Deus in possessionẽ tali filio subiecisse putandus est? Si possessionem sic accipias, vt eius possessor ipse sic Dominus, non vtique omnia, non enim Dñi erimus, sed consortes potius angelorum. Si verò possessio sic intelligitur, quomodo rectè dicimus possidere animas veritatem, non inuenio cur non verè ac propriè id possimus accipere. Non enim id loquimur, vt dominas veritatis dicamus animas. Aut si nomine possessionis ab hoc sensu impedimur, illud quoque auferatur, non enim ait pater, Omnia possides, sed omnia mea tua sunt, nec tamen vt ipsius Domini. Quod enim est in nostra pecunia, potest familiæ nostræ, vel alimentum esse, vel ornamentum, vel aliud huiusmodi. Et certè cùm ipsum patrem rectè ille possit suum dicere, non video quomodo quæ ipsius sunt, non etiam rectè sua vocare possit, diuersis duntaxat modis. Cùm enim beatitudinẽ illam obtinuerimus, nostra erunt ad videndum superiora, ad conuiuendum æqualia, ad dominandũ inferiora. Congaudeat igitur securissimus maior frater.

Lib. 2. quæst. euan. c. 33. in fin. to. 4.

Expositio litteralis.

Augu. lib. 2. quæst. euan. ca. 33. paulo ante finem. tom. 4.

Ambr. Si enim designat inuidere, omnia sua sunt, vel Iudæus sacramenta veteris testamenti, vel baptizatus noua etiam possidens.

Li. 7. in Luc. in c. de duo. filiis. in fine tom. 5.

Theo. Vel aliter totum: Persona filij qui videtur murmurare, sumitur pro omnibus quicunque scandalizantur in subditis profectibus & salute perfectorum, sicut Dauid introducit personam passam scandalum in peccatorum pace.

Theoph. in hoc loco.

Titvs. Maior igitur filius, sicut agricola insistebat agriculturæ, nõ terrestrem, sed animæ agrum fodiens, & salutis arbores inserens, scilicet virtutes.

Theo. Vel erat in agro, hoc est, in mundo colens propriam carnem, vt repleatur panibus, & seminans in lachrymis, vt in gaudio metat: sed cognitis gestis, nolebat intrare ad commune gaudium.

Theophyl. super illud: senior filius erat in agro.

Chry. Quæritur autẽ si afficitur passione liuoris dolens in prosperis aliorũ. Dicendũ est autem quòd nullus sanctorum dolet in talibus, imò bona aliorũ sua existimat. Non autẽ oportet omnia quæcunque parabola continet, ad litterã pertractare, sed sensum elicientes, cuius causa componitur, nihil aliud perscrutari. B Hæc ergo parabola ad hoc est composita, vt peccatores non diffidant reuerti, scientes quòd magna consequentur. vnde introducit alios turbatos in eorum bonis, vt indicet eos liuore tabescentes, sed tanto decore honoratos redeuntes, vt etiam inuidiosi possint alijs fieri.

Quæstio pulchra, circa textum.

Theo. Vel pharisæorum intentionem corrigit Dominus per præsentem parabolam quos ex hypothesi nominat iustos. quasi dicat: Esto vos verè iustos esse, nec transgressos aliquod mãdatorum, nunquid igitur propter hoc non oportet admittere à flagitiis redeuntes?

Theophyl. paulò à fine comment. in cap. 15.

Hier. Vel aliter: Omnis iustitia, in comparatio- C ne Dei, est iniustitia. vnde Paulus, Quis me liberabit de corpore mortis huius? vnde apostoli dedignati sunt pro petitione matris filiorum Zebedæi.

In li. de filio prodigo, ad Damas. papam. inter med. & fin. tom. 3.

Cyril. Quod & nos ipsi quandoque patimur. Viuunt enim quidam præstantissimam & optimam vitam: alius autem in ipso senio multoties ad Deum cõuertitur, vel forsitã extremum diem claudere dẽbens hac diluit reatus Domino miserante. Hæc quidem aliquando respuunt ex importuna pusillanimitate, non attendentes mentem Saluatoris, qui de salute pereuntium gaudet.

Theo. Dicit ergo filius patri: Gratis duxi in doloribus vitam à peccatoribus molestatus, & nunquam D causa mei decreuisti mactandum esse hœdum, id est, persequentem me peccatorem, vt paululum recrearet: qualis hœdus fuit Achab Eliæ, qui dicebat, Domine, prophetas tuos occiderunt.

Theop. paulò à fin. comment. in cap. 15.

Ambr. Vel aliter: Notatur hic frater vsque adeo, vt de villa venire dicatur, hoc est, terrenis operibus occupatus, ignorans quæ sunt spiritus Dei: vt denique nunquam pro se vel hœdum quæratur occisum: non enim pro inuidia, sed pro venia mundi agnus est immolatus: inuidus hœdum quærit, innocẽs agnum pro se desiderat immolari: ideo & senior dicitur, eò quòd cito quis per inuidiam consenescat: ideo & fo- E ris stat, eò quòd maleuolentiã eũ excludat: ideo chorum & symphoniam audire non potest, hoc est non vlla theatralis incentiua lasciuiæ, sed plebis concordiam concinentis, quæ de peccatore saluato dulcem lætitiæ suauitatem resultat. qui enim sibi iusti videntur, indignantur quando alicui peccatum fatẽti venia laxatur. Quis tu es qui Domino contradicas, ne videlicet culpam relaxaret, cùm tu, cui volueris, ignoscas? sed remittendis post pœnitentiãm debemus fauere peccatis, ne (dum veniæ alterius inuidemus) ipsi eam non mereamur à Domino, non inuideamus de longinqua regione remeantibus, quia & nos fuimus in regione longinqua.

Li. 7. in Luc. in c. de duobus fil. aliq. ante finem. tom. 5.

Agni significatio.

CAPVT XVI.

DICEBAT *autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat diues qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illũ, quasi dißipasset bona ipsius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ. Iam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam: vt cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas. Cõuocatis itaq; singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixítque illi: Accipe cautionem tuam, & sede citò, & scribe quinquaginta. Deinde alij dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait, centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.*

Li. 5. in Luc in principio proœmij. t. 5.

BED. Postquam murmurantes de pœnitentium receptione trib⁹ parabolis Saluator redarguit, quartam mox quintámque de eleemosyna dãda & parsimonia sequenda subiungit, quia & ordo prædicandi aptissimus est, vt post pœnitentiam eleemosyna subiungatur. vnde dicitur: Dicebat autem ad discipulos suos: Homo quidam erat diues, &c.

Opinio erronea.

CHRY. Opinio quædam erronea aggenerata mortalibus auget crimina, minuit bona. Ea verò est opinari, quòd ea quæcũque possidemus, in vsu vitæ possideamus vt Domini: & ideo etiã opportunè ea apprehendimus tanquam bona præcipua. Sed contrarium est, non enim nos vt Domini in vita præsenti collocati sumus in propria domo, sed tanquã hospites & aduenę quo nolumus ducimur, & quo tempore non putamus. qui nunc locuplex est, in breui fit mendicus. Ergo quicunque sis noueris te esse dispẽsatorem alienorum, & transitorij vsus & breuis tibi iura concessa sunt. Abiecto ergo ab anima dominij fastu, sumas humilitatem & modestiam villici.

Glosa ordin. in hoc loco.

BED. Villicus quippe villæ gubernator est: vnde & à villa nomen accepit. Oeconomus autem tam pecuniæ quàm frugum, & omniũ quæ habet dominus, dispensator est. AMB. Ex hoc ergo dicimus nõ ipsos esse dominos, sed potius villicos alienarũ facultatũ.

Id hab. Theo. in hoc loco.

Theoph. in hoc loco.

Mira exhortatio.

THEO. Deinde quòd cùm nõ exercemus dispensationem opum ad libitum Domini, sed ad proprias illecebras commissis abutimur, criminosi villici sumus. vnde sequitur: Et hic diffam. est apud, &c.

CHRY. Interea euulsus à villicatione eripitur. sequitur enim: Et vocauit illum, & ait ei: Quid hoc audio de te? redde rationẽ villicationis tuæ. Iam enim non poteris villicare. Quotidie talia nobis per effectus exclamat Dñs, ostendens nobis fruentem in meridie sospitate, priusquã vesperascat, exanimem, & alium inter prandia expirantem, & diuersimodè ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator, qui de propria dispensatione confidit, desiderat cum Paulo dissolui, & esse cũ Christo. Is autẽ cuius sunt vota terrenà, anxiatur in exito. vnde de hoc villico subditur: Ait autẽ villicus intra se: Quid fa. quia dom. meus auf. à me villic. Fodere non valeo, mend. erubesco. Impotentem esse in opere crimen est vitę inertis. Nõ enim timeret, si cõsueuisset affectare labores. Quòd si secũdum allegoriam accipiamus parabolam, post transmigrationem hinc factam nõ est tempus operãdi. Vita præsens habet exercitiũ mandatorum, futura verò solatium. si nihil operatus est hîc, frustra in futurũ curas, sed nec mendicando proficies. Huius iudiciũ sunt virgines fatuæ, quæ imprudenter à prudentibus mendicauerunt, sed reuersæ sunt vacuæ: quilibet enim suam conuersationem, vt tunicam induit. non est autem eam exuere, nec ambire cum alio. Sed debitorum remissionem ingeniatus est nequitiæ villicus, statuẽs sibi malorum remedium in conseruis. Sequitur enim: Scio quid faciam, vt cùm amotus fuero à villic. recip. me in dom. suas. Quoties enim quis exitum suum percipiẽs, leuat beneficio sarcinam peccatorum, vel relaxando debita debitori, vel tribuens inopibus copiam, ea quæ sunt domini largiens, multos amicos cõciliat præbituros sibi coram iudice testimoniũ veritatis, non vocibus, sed bonorum operum ostẽsione: quinetiam paraturos per testimonium refrigerij mansionẽ. Nihil autem est nostrũ, sed omnia sunt ditionis Dei. vnde sequitur: Conuocatis itaque singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo: Quãtum debes do. meo? At ille dixit, Centum cados olei.

Lu. 16. c. 64. in Beda sup. illud: cẽtum cados olei. tom. 5.

Cados Græcè quid sit.

BED. Cadus Græcè est amphora continens vrnas tres. Sequitur: Dixítq; illi Accipe cautionẽ tuam & sede, & citò scribe quinquaginta, dimidiam ei partẽ dimittens. Sequitur: Deinde alij dixit: Tu verò quãtũ debes? Ait: centũ coros tritici. Corus modiis 30. completur, Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe 80. quintã partem ei dimittens. Simpliciter ergo sic potest accipi: Quisquis indigentiam pauperis, vel ex dimidia, vel ex quinta alleuiat parte, misericordiæ suæ mercede donandus est. AVG. de quæst. Euang. Vel quòd de centum cadis olei quinquaginta fecit scribi à debitore, & de centũ coris tritici octoginta, ad hoc valere arbitror, vt ea quæ in sacerdotes atque leuitas Iudæus quisq; operatur, in Ecclesia Christi abũdent, vt cùm illi decimas darẽt, isti dimidias dent. sicut de bonis suis fecit Zachæus: aut certè duas decimas dãdo, id est, vnam quintã superent impendia Iudæorũ.

Lib. 2. c. 34. à med. to. 4.

Et laudauit dominus villicũ iniquitatis, quia prudenter fecisset, quia filij huius sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Et ego vobis dico, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget. Aut vni adhærebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonæ.

Lib. 2. c. 34. tom. 4.

AVG. de quæst. Euang. Villicum quem dominus eiiciebat à villicatu, laudauit dñs, eò quòd in futurũ sibi prospexerit. vnde dicitur: Et laud. do. vill. iniq. quia prud. fecisset. Non tamen omnia debemus ad imitandum sumere: non. n. Domino nostro faciẽda est in aliquo fraus, vt de ipsa fraude eleemosynas faciamos. ORIG. Verùm quia Gentiles dicunt prudentiã esse virtutẽ, & definiunt eam peritiã bonorũ malorum & neutrorum, vel cognitionem agendorũ

Prudentiũ ratio.

& non

& non agendorum, considerandum est vtrum hæc dictio plura, aut vnum significet: dicitur enim quòd Deus parauit cælos prudẽtia: cõstat bonam esse prudentiam, qua Dominus cælos parauit. Dicitur etiam in Genes. secundum 70. quòd serpẽs prudentissimus erat. vbi prudentiam nõ virtutem dicit, sed astutiam ad mala inclinationem habentem: & secundum hoc dicitur, quòd Dominus laudauit villicum, quia prudenter egisset, hoc est, callidè & perperam. Et fortasse quòd dicitur, Laudauit, non secundum veram commendationem, sed abusiuè dictum est: vt cùm dicimus aliquem commendari in mediocribus & differentibus rebus, & quodammodo mirandos esse concursus & acumen, quibus vigor mentis elicitur.

Lib. 2. c. 34. parum ante med. tom. 4.

AVGV. de quæst. euang. Econtrario dicuntur istæ similitudines, vt intelligamus si laudari potuit ipse à domino, qui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Deo, qui secundum eius præceptum opera illa faciunt. ORIG. Filij quoque huius sæculi non sapientiores sed prudẽtiores dicũtur lucis filijs: & hoc nõ absolutè & simpliciter, sed in genere suo. Sequitur: Quia filij, &c. BED. Filij lucis & filij huius sæculi vocãtur, quomodo filij regni & filij perditionis. cuius enim vnusquisq; agit opera, eius cognominatur & filius. THEO. Filios ergo huius sæculi vocat cogitantes quæ sibi cõmoda sunt in terra, filios verò lucis spirituales opes tractantes intuitu diuini amoris. Inuenimur autem in humanis quidẽ administrationibus prudenter propria disponentes, & summopere satagentes: vt si defierimus ab administratione, habeamus vitæ refugium: cùm verò dispẽsare debemus diuina, non præmediteamur quæ nobis postmodum sunt profutura. GREG. 18. Moral. Vt ergo in sua manu homines post mortem quicquã inueniãt, ante mortem diuitias suas in pauperũ manibus ponant. vnde sequitur: Et ego dico vobis, Facite, &c.

Cap. 64. in Beda, hoc loco. tom. 5.
Theo. in hoc loco.
Lib. 18. sup. illud, Iob 27. diues cum dormierit, &c.

AVG. de verb. Do. Quod Hebræi vocant mãmona, Latinè diuitiæ vocantur, ac si diceret: Facite vobis amicos de diuitiis iniquitatis. Hoc autẽ quidam malè intelligẽdo rapiunt aliena, & inde aliquid pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptũ est. Intellectus iste corrigẽdus est. De iustis laboribus eleemosynas facite, non enim corrupturi estis iudicem Christum, si de præda inopis dares aliquid iudici, vt pro te iudicaret, si iudex ille pro te iudicabit: tãta vis est iustitiæ, vt etiam tibi displiceat. Noli tibi pingere talẽ Deum, fons iustitiæ est. Noli ergo eleemosynas facere de fœnore & vsuris, fidelibus dico quibus corpus Christi erogamus: sed si pecunias tales habetis, de malo est quod habetis. Iam nolite malũ facere. Zachæus dixit, Dimidium rerũ mearũ do pauperibus. Ecce quomodo currit, qui currit facere amicos de mãmona iniquitatis. & ne reus alicũde teneretur: Si cui aliquid tuli, quadruplũ reddã. Est & alius intellectus: Mãmonæ iniquitatis diuitiæ sæculi sunt omnes vndecunque sint. Si enim veras diuitias quæritis, aliæ sunt quibus Iob nudus abũdabat, quando in Deum cor plenum habebat. Istæ enim ab iniquitate appellantur diuitiæ, quia veræ non sunt: paupertate enim plenæ sunt, & semper obnoxiæ casibus. Si enim veræ diuitiæ essent, securitatẽ tibi darent. AVG. de quæst. euang. Vel diuitiæ iniquitatis dicuntur, quia non sunt istæ diuitiæ nisi iniquis, & qui in eis constituunt spem atque copiam suæ beatitudinis. A iustis verò cùm hæc possidentur, est quidẽ ista pecunia, sed non sunt illis diuitiæ nisi cælestes &

Cap. 11. in omni exem. in fine.
Ser. 15. paulo post princ. tom. 10.
Eodem serm. 35. paulo ante med. t. 10.
Diuitiæ veræ.
Lib. 2. cap. 34. circa finem. tom. 4.

A spirituales. AMBRO. Vel iniquum mammona dixit: quia variis diuitiarum illecebris nostras auaritias tentat affectus, vt velimus seruire diuitiis.

Lib. 7. in Lu. cap. vlt. ante med. tom. 5.

BASIL. Vel si successeris patrimonio, ab iniustis cõgregata cepisti: in pluribus enim prædecessoribus necesse est aliquem reperiri qui iniustè vsurpauerit aliena. Ponatur autem vt nec pater exegerit, sed aurũ vnde habes? Si quidem dicis à me, ignarus Dei es nõ habens notitiam creatoris: si vero à Deo, dic nobis rationem, propter quam eas accepisti? an non Dei est terra & plenitudo eius? ergo si cõmunis Domini nostra sunt, erunt & conseruorum nostrorum.

THEO. Illæ ergo dicuntur opes nequitiæ, quascunq; Dominus dedit ad impendia necessitatis fra-
B trum ac cõseruorum nostrorum, nos verò tenemus nobis. Decebat igitur à principio omnia pauperibus tradi: verùm quia iniquitatis fuimus villici nequiter retinentes quod deputatum est ad aliorum opus, nõ est omnino manẽdum in hac crudelitate, sed impartiẽdum est pauperibus, vt recipiamur ab eis in cælestibus tabernaculis. Sequitur enim: Vt cùm defe. reci. vos in æter. tab. GREG. 21. Mor. Si autẽ eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes pẽsare debemus: quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur. AVGV. de verb. Do. Qui sũt enim qui habebũt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiẽdi sunt
C in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigẽtiæ seruiũt, & quod eis opus est, hilariter subministrãt? Isti sunt minimi Christi, qui omnia sua dimiserũt & secuti sunt eum, & quicquid habuerũt, pauperibus distribuerunt: vt Deo sine sæculari compede expediti seruirent, & ab oneribus mũdi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. AVGV. de quæst. euang. Non ergo eos à quibus recipi volumus in tabernacula æterna, tanquam debitores Dei fas est intelligi, cùm iusti & sancti significentur hoc loco, qui eos introducant, qui necessitatibus suis terrena bona cõmunicauerunt. AMBR. Vel aliter: Facite vo.
D ami. de ini. mam. vt largiẽdo pauperibus angelorum cæterorúmque sanctorum gratiam comparemus.

Theo. in hoc loco.
Lib. 21. c. 14.
Serm. 35. circa prin. t. 10.
Tabernacula æterna quæ sint.
Lib. 2. q. 34. cir. prin. t. 4.
Lib. 7. in Lu. ca. vlt. circa prin. tom. 5.

CHRYS. Attende etiam quòd non dixit, vt suscipiant vos in suis mansionibus, nõ enim ipsi sunt qui suscipiunt. vnde cùm dixisset: Faci. vo. ami. addidit, De mam. ini. ostendens quòd non simpliciter eorum amicitia nobis patrocinabitur, nisi bona opera nos comitẽtur, nisi euacuemus iustè diuitias congestas iniustè. Ars igitur artium peritissima est eleemosyna. nõ enim nobis domos fabricat luteas, sed vitã perẽnem impendit. Singularum artium alia alterius adminiculo indiget. Cùm autem misereri oportet, nullius alterius, sed solius voluntatis est opus.

Chrys. hom. 33. ad populum Antio. circa princi. tom. 5.

E CYRIL. Sic igitur ducebat Christus affluentes diuitiis summopere diligere amicitiam pauperum, & thesaurizare in cælis. Nouerat autem humanæ mẽtis desidiam, quomodo ambientes diuitias nullum charitatiuum opus impẽdunt egẽtibus. quòd igitur talibus nullus spiritualium donorum fructus proueniat, manifestis exemplis ostẽdit subdẽs: Qui fidelis est in minimo, &c. Aperit autẽ nobis Dominus oculum cordis exponẽs quod dixerat, cùm subdit: Si ergo in iniq. mam. fi. nõ fu. quod ve. &c. Est igitur minimum iniquis mãmona, id est, terrenæ diuitiæ, quæ superna sapientibus nihil esse vidẽtur. Arbitror ergo aliquem esse in modico fidelem, cùm de his minimis oppressis ærumna subsidium impartitur. Itaque si in

A modico fuerimus perfidi, quo pacto ab eo obtinebimus verum, id est, diuinorum charismatum vber donum animæ humanæ imprimens diuinā speciem? Quòd autem ad hoc tendat intentio verborum Domini, per sequentia patet, dicit enim: Et si in aliæ. nō fuistis fideles, &c. AMBR. Alienæ nobis diuitiæ sunt, quia præter naturam sunt, neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Christus autem noster est, quia hominum vita est. denique in propria venit. THEO. Sic igitur hucusque docuit nos quàm fideliter deceat dispensare diuitias, sed quia opum dispensatio secundum Deum non aliter obtinetur, quàm per impassibilitatem animi ad diuitias non affecti, subiungit: Nemo ser. po. duo. do. ser.

[Lib. 7. in Lu. ca. vlt. ante med. tom. 5.]

[Alienæ diuitiæ quæ.]

[Theo. in hoc loco.]

B AMBRO. Non quia duo, sed vnus est Dominus. nam etsi sint qui mammonæ seruiant, tamen nō ille nouit aliqua iura dominatus, sed ipsi sibi iugum seruitutis imponunt. Vnus est Dominus, quia vnus est Deus: vnde patet patris & filij vnum esse dominatum. Et huius rationem assignat, subdens: Aut enim vnum odio habebit, & alt. di. aut vni adhære. & alte. contem. AVGV. de quæst. euang. Hæc autem non passim aut quasi temere dicta sunt, nemo enim interrogatus vtrum diligat diabolū, respondet se diligere, sed potius odisse. Deum autē se diligere omnes ferè proclamāt, ergo aut vnum odiet, scilicet, diabolum, alterum diliget, scilicet Deum, aut alteri adhærebit, scilicet, diabolo, cùm quasi eius præmia tēporalia sectatur, & alterum contemnet, scilicet, Deum: sicut solēt minas eius postponere cupiditatibus suis, qui de bonitate eius ad impunitatē sibi blādiuntur.

[Lib. 7. in Lu. c. vlt. in prin. tom. 5.]

[Lu. 2. ca. 36. in prin. to. 4.]

C CYRIL. Conclusio autē est totius sermonis quod sequitur: Noo pote. Deo ser. & mam. Totum igitur studium transferamus ad alterum diuitiis abrenunciantes. BED. Audiat ergo hoc auarus, non posse simul diuitiis, Christóque seruiri, & tamen non dixit, Qui habet diuitias, sed, Qui seruit diuitiis. Qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit vt seruus, qui autē seruitutis excussit iugum, distribuit eas vt Dominus: sed qui seruit mammonæ, illi vtique seruit, D qui rebus istis terrenis merito suæ peruersitatis præpositus, & princeps huius sæculi nominatur.

[Lu. 16. c. 65. in Bed. circa prin. tom. 5.]

[Dominus diuitiarum quis dicatur.]

Audiebant autem omnia hæc pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum. & ait illis: Vos estis qui iustificatis vos corā hominibus: Deus autē nouit corda vestra. Quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. Lex & prophetæ vsque ad Ioannem, ex eo regnū Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Facilius est autem cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Omnis qui dimittit vxorem suam, & alterā ducit, E *mœchatur, et qui dimissam à viro ducit, mœchatur.*

BEO. Monuerat Christus scribas & pharisæos de sua iustitia nō præsumere, sed peccatores pœnitētes recipere, & eleemosynis sua peccata redimere: sed illi præceptorē misericordiæ, humilitatis & parsimoniæ deridebant. vnde dicitur: Audiebant autem om. hæc pha. q. e. au. & de. il. Duas ob causas, quia vel minus vtilia imperaret, vel se iam facta superfluis ingereret. THEO. At Dominus detegens in eis occultam malitiam, ostendit eos simulare iustitiam. vnde subditur: Et ait il. Vos estis qui iu. vos coram ho.

[Cap. 65. in Beda, in hoc loco, tom. 5.]

[Theo. in hoc loco.]

[Bed. Luc. 16. ca. 65. in illo cir. med. to. 5.]

BEO. Iustificant se coram hominibus peccatores tanquam infirmos desperatósq; contemnunt, se autem ipsos tāquam perfectos eleemosynarum remedio opus non habere credunt. sed noxij tumoris altitudo quàm sit iustè damnanda, videt ille qui illuminabit abscondita tenebrarum. vnde sequitur: Deus au. no. cor. THEO. Et ideo abominabiles ei estis ob arrogantiam & ambitum humani fauoris. vnde subdit: Quia quod hominibus altū est, abominatio est apud Deum. BED. Disputantem autem cōtra auaritiam Saluatorem pharisæi deridebant, quasi contraria legi prophetisq; præciperet, vbi multi ditissimi Deo placuisse leguntur, sed & ipse Moyses populum quem regebat, si legē sequeretur, omnibus terrenis bonis abūdaturum prædixit. quibus Dominus B occurrens ostendit inter legem & euangelium, sicut promissionum, ita & præceptorum non minimā esse differentiam. vnde subdit: Lex & Prophetæ vsq; ad Ioannem. AMBR. Non quia lex defecit, sed quia incœpit euangelij prædicatio: videtur enim minora compleri cùm potiora succedant. CHRY. Per hoc autem reddit eos celeres ad sui fidem: quia si vsq; ad tēpus Ioannis cōsummata sunt omnia, ego sum qui venio. Non enim destitissent prophetæ, nisi venissē ego. Sed dices: Qualiter prophetæ vsq; ad Ioannem, cùm multò plures prophetæ in nouo, quā in veteri testamento fuerunt? sed de illis prophetis dicit qui prænunciauerunt Christi aduentum. EVSEB. Nouerant C autem priores prophetæ prædicationē regni cælorum, sed nullus eorum expressè annunciauerat populo Iudæorum, eo quòd puerilem mētem Iudæi habentes, imbecilles erant circa prædicationis immensitatem. Primus autem Ioannes manifestè prædicauit appropinquasse regnum cælorum, necnon & peccatorum remissionem per lauacrum regenerationis. vnde sequitur: Ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. AMB. Lex enim multa secundum naturā tradidit, vt naturalibus indulgentior desideriis ad iustitiæ studium nos vocaret: Christus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates. sed ideo vim facimus naturæ, D vt non ad terrena demergat, sed ad superna se erigat.

[Theo. in hoc loco.]

[Lu. 16. c. 65. in Beda, in medio illius, tom. 5.]

[Lib. 8. in Lu. in prī. illius, tom. 5.]

[Homi. 38. in Matth. ante medium habet hāc priorem sententiam.]

[Homi. 19. in Matt. in opere imperfect. inter princi. & med. to. 2.]

[Lib. 8. in Lu. cir. prin. t. 5.]

EVSE. Magna enim pugna incumbit mortalibus in ascēsu cælorum. quòd enim homines carne mortali vestiri subigant voluptatem, & omnem illicitum appetitum, imitari volentes vitam angelicam, quomodo non fit violenter? Quis autem videns diuino insudantes cultui, & penè suam carnē mortificantes, non reuera fatebitur illos vim inferre regno cælorū? sed & si quis indagauerit mirandum propositum venerādorum martyrum, fatebitur eos vim irrogare in regnum cælorum. AVGV. de quæst. euange. Vim etiam faciunt in regnum cælorum, vt non solum temporalia ista contemnant, sed etiam linguas deridentium se talia contemnentes. Hoc enim subiun- E xit Euangelista, cùm dixisset derisum fuisse Iesum, cùm de contemnendis terrenis diuitiis loqueretur.

[Via cælorum ardua.]

[Lib. 2. c. 37. tom. 4.]

BEO. Ne autem putarent in eo quòd dixit, Lex & prophetæ vsque ad Ioannem, legis vel prophetarum ab eo destructionē prædicari, hoc excluditur, subdēs. Facilius autem est cælum & terrā præterire, quàm de lege vnū apicem cadere. Præterit enim figura huius mūdi, de lege autem nec vnius quidem litteræ summitas, id est, nec minima quæq; à sacramentis spiritualibus vacant: & tamen lex & prophetæ vsque ad Ioannem, quia nō potuit vltra venturum prophetizari, quod Ioānis præconio iā venisse clarebat. quod autem de lege in perpetuum nō violāda prædixerat,

[Lu. 16. c. 68. in Bed. à me. tom. 5.]

vnd

vno exempli gratia de illo sumptu cõfirmat testimoniu, dicens: Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur: vt ex hoc vno discerent etiam in cæteris eum non ad soluenda, sed implenda decreta legis venisse. THEO. Quòd enim cum imperfectis lex imperfectè loqueretur, ex hoc patet quòd duris præcordiis Iudæorum, ait: Si vir odio habuerit cõiugem, dimittet eam. quia cùm homicidæ essent, & gauderent in sanguine, nec astrictotum sibi miserebantur, adeò vt filios & filias mactarent dæmonibus, nunc verò perfectioris doctrinæ upus est. Ob hoc igitur dico, quòd si quis repudiat coniugem, non incũbente causa furnicatiunis, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur. AMBR. Prius autem dicendum arbitror de lege coniugij, vt postea de prohibendo diuortiu disputemus. Quidam putãt omne cõiugium à Deu esse, quia scriptum est: Quos Deus cõiunxit, homu non separet. Quomodo ergo Apostolus dixit: Si infidelis discedit, discedat? In quo ostendit non à Deo esse umne coniugium: neque enim Christiani Gẽtilibus Dei iudicio coniungũtur. Noli ergo vxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis auctorẽ. Etenim si alienos, multò magis vxoris debes tolerare & emendare mures. Quæ cum paruulis fœta dimittitur, durum si excludas parentem pignura teneas, vt ad contumeliam parentis addas etiam pietatis iniuriam: dùrius si propter matrem etiam filios simul pellas. Poteris ne liberus tuos viuente te essu sub vitricu, ac incolumi matre esse sub nouerca? Quã periculusum si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras, quàm impium si eius destituas senectutẽ, cuius defloraueris iuuentutem. Pone si repudiata nũ nubat, & hoc tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat. Pone si nubat, necessitas illius tuum crimen est: & quòd coniugium putas, adulterium est. Hoc moraliter tamẽ, quia supra proposuerat regnũ Dei Euangelizari, & cùm dixisset de lege vnum apicem non posse cadere, subiecit: Omnis qui dimittit vxorem suam, &c. Vir Christus est, vxor ecclesia, charitate vxor, integritate virgo: ergo quem Deus traxit ad filium, non separet persecutio, non auertat luxuria, nun philosophia deprædetur, hæreticus non inficiat, Iudæus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei & sapientiæ veritatem.

Theo. su. illo. loc. & proph. vsq. ad lib. Lib. 8. in Lu. in ca. de lege coniugij in prin. tom. 5. Ibid. e. citato inter prin. & medium. Ibid. e. citato paulo ante medium.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuã eius, vlceribus plenus, cupiẽs saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis; & nemo illi dabat. Sed & canes veniebãt, & lingebãt vlcera eius.

BEDA. Admonuerat suprà Duminus facere amicos de mammona iniquitatis, quod audientes pharisæi deridebãt: deinde illa quæ proposuerat, exemplis astruit, dicens: Ho. quidam, &c. CHRY. Erat, non est, quià præteriit quasi vmbra fugiens. AMB. Non autem omnis sancta paupertas aut diuitiæ criminosæ, sed vt luxuria infamat diuitias; ità paupertatem cõmendat sanctitas. Sequitur: Et indue pur. & bysso.

BED. Purpura color regij habitus est, & conchis marinis ferro circumcisis emissa: byssus verò genus lini candidi & mollissimi. GREG. in ho. Si autem subtilium preciosarũmq; vestium cultus culpa non esset, nequaquã sermo Dei hoc tam vigilãter exprimeret. Nemu quippe vestimẽta preciosa, nisi ad inanem gloriã quærit, vt honoratior cæteris esse videatur. nemo enim vult ibi preciosis vestibus indui, vbi ab aliis non possit videri. CHRY. Cinerem & puluerem, & terram purpura & serico protegebat, secũdum vestimẽta eius, ita & epulæ, & nos quales epulas, talia & vestimenta. vnde sequitur: Et epulabatur quo. splen. GREG. 1. Moral. Vbi solerter intuẽdum est, quia celebrari sine culpa cõuiuia vix possunt, penè semper epulas cõcomitatur vuluptas. Nam cùm corpus in refectiunis delectatione resoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Sequitur: Et erat quidam mendi. no. Lazarus. AMBR. Narratio magis quàm parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur.

Lu. 16. v. 66. in vodo. in prin. tom. 5. Homil. de diuite cir prin. t. 2. inte ho. ex Luca. Amb. li. 8. in Luc. in ca. de diuite induto &c. parũ à prin. to. 5. Bed. Luc. 16. ca 66. in illo. in principio. tom. 5. Homi. 40 in Euang. ante medium. In Hom sup. istud euang. circa prin. habetur, t. 2. inter Homi. ex Luca. Lib. 1. sup. ill. cumque in orbem transissent dies, ca. 5. in exp. noua Basil. Lib. 8. in Lu. in c. de diuite induto purpura in prin. tom. 5.

CHRY. Parabola verò illa est, vbi exemplum ponitur, & tacẽtur nomina. Interpretatur autem Lazarus qui adiutus est: pauper enim erat, & illum Dominus adiuuabat. CYRIL. Vel aliter: Præsens sermo de diuite & Lazaro similitudinariè scriptus est in parabula, vt innotescat quòd qui terrenis affluũt opibus, nisi velint opitulari necessitatibus pauperum, grauem incurrent sententiam. Refert autem traditiu Iudæorum Lazarum quendam fuisse tunc temporis Hierosolymis extrema pressum inopia & infirmitate, cuius meminit Duminus introducẽs eum in exemplum ad maiurem sermonis manifestationem.

In Ho. super istud, euang. in prin. habetur, tom. 2. inter ho. ex Luca.

GREG. in hom Notandum etiam est, quia in populu plus solent numina diuitum quàm pauperum sciri. Dominus autem nomen pauperis dicit, & nomen diuitis nũ dicit: quia Deus humiles nouit atque apprubat, superbos ignorat. Vt autem amplius probaretur pauper, simul hũc & paupertas, & ægritudò tabefecit. Sequitur enim: Qui iacebat ad ianuã eius vlce. &c. CHRY. Ideo iacebat ad ianuam, ne diues diceret: Nõ vidi, nemu mihi nunciauit, videbat eum exiens: & reuertens: ideu vlceribus plenus, vt crudelitatem diuitis suo corpore demonstraret. mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & nõ misereris. si Dei præcepta nun cõsideras, saltem conditiunis tuæ miserere, & time ne ipse talis efficiaris: ægrutatio autem habet aliquod solatium, si opes habet. Quanta ergo in isto pœna est, in quo inter tanta vulnera nõ meminit dolores plagarum, sed famem? Sequitur enim: Cupiens saturari de micis, &c. q. d. Quod proiicis de mensa, hoc præbe in eleemusynã, fac damna lucrum. AMB. Insolentia autem & tumur diuitum in diuitiis cumpetentibus subinsertur. sequitur enim: Et ne. illi da. Ita enim sunt cõditionis humanæ immemures, vt tanquam supra naturã siti, de miseriis pauperum incẽtiua sua capiant voluptatum, rideant inopem, insultent egenti, & quorum misereri deceat, his auferant. AVG. de veb. Do. Inexplebilis enim auaritia diuitum, nec timet Deum, nec hominem veretur, nun parcit patri, amico fidem nun seruat, viduam opprimit, rem pupilli inuadit.

Homi. 40. in Euang. ante medium. In Hom. sup. istud euang. parũ à prin. habetur. t. 2. inter hom. ex Luca. Li. 8 in Luc. in c. de diuite induto purpura ante med. tom 5. In serm. 25. circa mediũ, tom 10.

Increpatio diuitum.

GREG. in hom. Insuper pauper videbat prucedẽtem diuitem ab obsequentibus circumfulcit se infirmitate & inopia à nullo visitari: nam quia nemo ei ad visitandũ aderat, testantur canes qui licenter vulnera eius lingebãt. Sequitur enim: Sed & canes, &c.

CHRYS. Vlcera quæ nullus hominum lauare dignabatur & contrectare, feræ mites lambunt.

GREG. in hom. Ex vna ergu re omnipotens Deus dum iudicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante ianuam diuitis iacere permisit, vt & diues impius dãnatiunis sibi augeret vltionem; & tentatus pauper

Hom. 40. in Euang. ante medium. Chrys. in ho. su. istud, eu. paulo à prin. tom. 2. inter hom. ex Lu. Homi. 40. in Euang. aliquantulum ante mediũ.

crefceret ad remunetationem : quia confpiciebat ille quotidie cui miferetetur, videbat ifte de quo probaretur.

Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinū Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuās autem oculos ſuos cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius, & ipſe clamans, dixit: Pater Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris. Et in his omnibus: inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſsint, neque inde huc tranſmeare.

In Ho. huius lectionis aliquantulum à prin. to. 2. inter ho. ex Luca.

CHRYSOS. Aodiuimos quid vtrique in terra paſſi ſuot, videamus quid vtrique patiantur apud inferos. Quod temporale fuit, prætetiit, quod ſequitur æternum eſt. vterq; mortuus eſt, illum angeli, hunc pœnæ ſuſcipiont. Dicitur enim: Factum eſt autem vt moreretur men. &c. Tantæ pœnæ repentè deliciis C commutantur. Portatur poſt tantos labores, quia defeceratne ſaltem ambulans laboraret, & portabatur ab angelis. Non ſuffecerat ad portandum paoperem vnus angelus, ſed propterea plures veniunt, vt chorum lætitiæ faciant, gaudet vnoſquiſque angelus tantum onus tãgere: lihenter talibus oneribus prægraoantur, vt ducant homines ad regna cælorum. Portatus eſt aotem in ſinom Abrahæ, vt illum palparet & refocillaret. Sinus Abrahæ paradiſus eſt, Ideo autem angeli miniſtrantes tulerunt pauperem, & locauerunt eum in ſinu Abrahæ, quia licet deſpectos iaceret, non tamen deſperauit, nec blaſphemauit dicens: Hic diues in nequitia viuens gaudet, & D tribolationem non patitur, ego verò nec obtinere valeo neceſſariam eſcam.

Frequentia angelorum circa bonos.

Lib. 4. c. 15. parum ãnte. tom. 7.

Sinus Abrahæ quomodo accipiatur.

AVGV. de origin. animæ. Qoòd autem Abrahæ ſinum eaiſtimas eſſe cotpoteum, vereor ne in re tãta ioeulariter noo ſeriò agere eredaris. Neq; enim vſque adeò, deſiperes, vt arbitreris eorporeum ſinum hominis vnius ferre tot animas, imò vt ſecundum te loquar, tot corpora quot illud angeli ſicut Lazarum perferunt: niſi opineris fortaſſe illam vnam aoimam ſolam ad eoudem ſinum peruenire meruiſſe. Si errare pueriliter non vis, ſinum Abrahæ intellige remotam ſedem quietis atqoe ſecretam, vbi eſt Abraham, & ideo Abrahæ dictam, oon E quòd ipſius tantum ſit, ſed quòd ipſe multarum gentium pater ſit, qui ad imitandum fidei principatum præpoſitus eſt.

Homi. 40. in euang. aliquantulum ante mediū.

GREG. in hom. Cùm autem duo eſſent inferius, corda pauperis ſcilicet & diuitis, vnus deſuper erat inſpector, qui & pauperem tentando exercebat ad gloriam, & diuitem tolerando eapectabat ad pœnam. vode ſequitur: Mortoos eſt antem & diues.

CHRYS. Mortuus quidem eſt tunc corpore, ſed erat illi ante anima mortua: nihil enim agebat ex operibus animæ, uam totus feruor eius, qui prouenit ex dilectione proximi, eapirauit, & erat corpore defuncto defunctior. Nollus autem eſt qui ſepe-

A liendo diuiti miniſtraſſe dicatur vt Lazaro, eo tamque qoòd in lato itinere delectatus multos habuit obſequentes adulatores, vt peruenit ad finem, priuatus eſt omoibus. Simpliciter enim ſequitur: Et ſepultus eſt in inferno. Sed etiam anima eius dum viueret, ſepeliebatur obtuta corpore quaſi ſepulehro.

Concione 2. de Lazaro paulo ante med. habet aliquid tale, tom. 2.

Lib. 2. c. 38. ante me. 4.

AVGV. de quæſt. euang. Sepultura aotem inferni pœnarum profunditas eſt, quæ ſoperbos & immiſericordes poſt hanc vitam vorat. BASIL. Eſt autem infernus qoidam locus communis in intimo terræ obombratus vndiqoe & opacus, cuius eſt quoddam orificium in profundum tendens, per quod pater deſcenſus animabus ad mala damnatis.

B CHRY. Vel ſicut regnum careeres extra manent, ſic & eatra mundum foris alieubi eſt infernus, vnde & exteriores tenebræ dictæ ſunt.

Thom. ſuper illud: in tartaro ſublatis oculis.

THEO. Quidam verò dicunt infernum eſſe tranſitum ab apparenti ad diſparens, & deformitatem animæ. Quandiu enim anima peccatoris in corpore eſt, apparet per proprias operationes, vt autem euolat de corpore, fit deformis.

Concione 2. de Lazaro à med. tom. 2.

CHRY. Sicut aotem paoperi, dum viueret, grauiorem pœnam reddebat iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona proſpicere, ſic diuiti mortuo augebat exitium accubitus in gehenna, & proſpectus delectationis Lazari, ne ſolum tormentorum natura, ſed & collatione honoris illius intolerabilius ſentiret C ſupplicium. vnde ſequitur: Eleu. au. &c. Eleuauit quidem oculos, vt illum inſpiceret, non deſpiceret: Lazarus enim ſurſom erat, ille deorſum, illum plures angeli portabant, iſtum infinita tormenta poſſidebant. vnde non dicit: Cùm eſſet in tormento, ſed in tormentis: totus enim in tormentis erat, oculos ſolos liberos habebat: vt alterius lætitiam poſſit aſpicere, vt magis torqueatur, quia non habet quod alius habet: aliorum diuitiæ eorum qui in paupertate ſunt, tormenta ſunt.

Chryſ. ho. de diuite, ante me. hab. t. 2. inter ho. in Luca.

GREG. Si autem Abraham adhuc in imis nõ eſſet, bone diues in tormentis poſitos non videret. Eos D enim qoi cæleſtis patriæ vias ſecuti ſunt, poſt egreſſum carnis inferni clauſtra tenuerunt, non vt pœna quaſi peccatores plecteret, ſed vt illos in locis remotioribus requieſcẽtes, quia necdum interceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni reatus primæ culpæ retineret. CHRY. Multi autem erant pauperes iuſti. ſed qoi iacuit ad limina eius, aſpectui occurrit ad eius triſtitiam. Sequitur: Et Laza. in ſin. eius. Hinc innoteſcit quòd omnes, qui à nobis offenduntur, obiiciuntur noſtro conſpectui. Diues antem Lazarum non penes alium iuſtum, ſed in ſinu Abrahæ videt. erat. n. Abraham charitatiuus, hic autem crudelitatis argoitur. Ille ſedens ante fores venabatur E tranſeoontes, & in domum propriam iogerebat, hic verò & manentes intus auertebat.

Hoc primum habet Chryſ. ſer. 2. in epi. ad Philip. à med. tom. 4. Chry. Concione 2. de Lazaro à med. tom. 2.

GREG. in homil. Qui nimirum diues eum, cuius in hac vita miſereri non voloit, in ſuo iam ſupplicio poſitus patronum quærit.

Homi. 40 in euang. paulo ante med.

Theo. ſu. ill. pater Abraham, miſerere mei.

THEO. Non tamen dirigit ſermonem ad Lazarũ, ſed ad Abraham, quia forſan erubeſcebat, & putabat Lazarum reminiſci malorum ex propriis iudicãs de illo. vnde ſequitur: Et ip. cla. dixit. CHRY. Magnæ enim pœnæ magnam vocem reddebat. Pater Abraham. q. d. Patrẽ te voco natura, qoomodo filius qui perdidit ſuã ſubſtãtiam, licet meo vitio te patrẽ perdiderim, Miſerere mei. Fruſtra agis pœnitẽtiam, vbi non eſt pœnitentiæ locus. Tormenta te cogunt, non mentis

In ho. de diuite, & c. ante med. illius to. 2. inter hom. ex Lu.

A

mentis affectus. Quicunque in regnn cælorum est, nescio an eius qui in inferno est, valeat misereri. Creator creaturæ miseretur suæ. Vnus venit medicus qui sanaret morbos, alij sanare non poterant. Mitte Lazarum, erras miser: Abraham mittere non potest, sed suscipere potest, vt intingat extremũ digiti sui in aquam Lazarum videre non dignabaris, & nunc digitum eius desideras. Hoc quod petis, tu ei debebas facere cùm adhuc viueret. Aquam desideras, qui delicatos cibos ante fastidiebas. Vide conscientiam peccatoris, non totum audet poscere digitum. Instruimur autem quàm sit vtile in diuitiis non confidere. ecce diues indiget paupere, qui quãdoq; esuriebat. Mutantur res, & notificatur omni-

B

Chry. concione 1. de Lazaro, cir. me. to. 2.

bus quis esset diues, quis esset pauper: sicut enim in theatris cùm aduesperascit, & astantes recedont exeuntes, & amictum deponentes, qui reges & prætores visi fuerant, omnibus vlceribus pleni videntur vt sunt: sic & adueniente morte, & resoluto spectaculo, vniuersi laruis egestatis & diuitiarum depositis, ex solis operibus diiudicantur, quinam verè sint diuites, qui pauperes, qui gloriosi, quive inglorij.

Homi. 40. in euang. paulo ante med.

Grego. in hom. Diues enim iste, qui vlcerato pauperi mensæ suæ vel minuta dare noluit, in inferno positus vsque ad minima quætenda peruenit. Nam guttam aquæ petioit qui micas panis negauit.

Vicissitudo pœnarum

Basil. Condignum autem præmium redditur

C

diuiti illi, ignis & infernalis pœna, lingua arefacta vice lyræ sonantis gemitus, vice potus desiderium stillæ, vice speculatorum enormium caligo profunda, vice ambitus incessantis peruigil vermis. vnde sequitur: Vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

In serm. 1. in epist. ad phil. tom. 4.

Chrys. Non autem quia diues fuerat, torquebatur, sed quia misertus non fuit.

Homi 40 in Euang. ante medium.

Gregor in hom. Hinc colligendum est, qua pœna mulctandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur.

Lib. 8. in Luc. inc. de diuite purpura in duo paulo à fine, tomo 5.

Ambro. Cruciatur etiam, quia luxurioso carere delicijs pœna est, aqua autem est refectio animæ in

D

doloribus constitutæ.

Homi. 40. in euang. circa medium.

Greg. in hom. Quid autem est quod in tormentis positus linguam suam refrigerari postulat, nisi quòd is, qui conuiuando de loquacitate peccauerat, per retributionis iustitiam in lingua atrocius ardebat? Abundare enim in conuiuiis loquacitas solet.

Chrys. Multa etiam lingua eis superba locuta est: vbi peccatum, ibi & pœna: & quia plurimum lingua peccauit, amplius torquetur.

Lib. 2. q. 38. ante mediũ, tom. 4.

Avg. de quæst. euangel. Vel quòd linguam suam vult refrigerari cùm in flamma totus arderet, significat quod scriptum est: Mors & vita in manibus linguæ, & quia ore confessio fit ad salutem, quod

E

per superbiam ille non fecit. Extremum autem digiti, vel minimam operationem significat, qua per Spiritum sanctum subuenitur.

Lib. 4. c. 15. circa princi. tom. 7.

Avgv. de origin. animæ. Dicis quod membra hic animæ describuntur, & vis per oculum totum caput intelligi, quia dictus est leuare oculos suos, per linguam fauces, per digitum manum. Quid autẽ causæ est vt nomina ista membrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant? An verò quando de creatura dicuntur, propriè accipienda sont, quando autem de creatore, tropicè atque translatè? Pennas itaque corporeas daturus es nobis, quoniam nõ

A

creator, sed creatura, id est, homo dicit: Si assumpsero pennas meas diluculo. Porrò si propterea linguã habuit diues ille corpoream, quoniam dixit: Refrigeret linguam meam: in nobis quoque adhuc in carne viuẽtibus manus habet ipsa lingua corporea, quia scriptum est, Mors & vita in manibus linguæ.

Speculorum exemplum.

Greg. Nyssen. Sicut autem præstantissima speculorum tales repræsentant facierum imagines, quales & ipsæ obiectæ facies extant, lætas quidem lætantium, tristium verò tristes: sic & iustum Dei iudicium simile fit dispositionibus nostris. Vnde quia diues non fuit misertus pauperis iacentis ad ianuam, cùm misericordia egeat, non exauditur. Sequitur enim: Et dixit illi Abrahæ: Fili.

B

Hoc pri habet concione 2. de Lazaro non multum remote à princ. tom. 2.

Chrysos. Aspice patriarchæ bonitatem, vocat illum filium, quod mansuetudinem eius potest exprimere, nullum tamen præbet auxilium ei qui se remedio priuauerat. vnde dicit: Recordare, id est, animaduertas præterita, ne obliuiscaris quòd fueris oblectatus diuitiis, recepisti bona in vita tua, id est, illa quæ vera bona esse putabas, nõ putes & in terra regnasse, & hic regnare: diuitiæ non possunt esse veræ & in terra & in infernis. Sequitur: Et Lazarus similiter mala: Non quòd Lazarus ea mala putauerit,

In ho. de diuite, ante med. tom. 2. inter hom. ex Luca.

sed ex censura diuitis hoc dicebat, qui inopiam & famem & duram ægritudinem æstimabat mala: Quãdo igitur infirmitatis & ægrotationis magnitudo

C

premit Lazarum, cogitemus & lætanter accipiamus mala in vita nostra.

Li. 2. qu. 38. ante me. t. 4

Avgv. de quæst. euang. Hæc igitur ei dicuntur, quia fœlicitatem dilexit sæculi, nec aliam vitam præter illam, in qua superbus tumebat, adamauit. Lazarum autem dicit mala recepisse, quia intellexit huius sæculi mortalitatem, labores & dolores, & ærumnas pœnam esse peccati. quia omnes in Adam morimur, quia factus est transgressione mortalis.

Con. 3. de La. ante me. t. 2.

Chrysos. Dicit etiam: Recepisti bona in vita tua, quasi debita, quasi dicat. Si quid boni fecisti, vnde præmium deberetur, omnia recepisti in illo mun-

D

do, epulans, ditatus, oblectatus successibus prosperis, hic autem si quid mali commisit, vniuersa recepit, paupertate, fame, & extremis oppressus miseriis, & vterque vestrum huc nudus accessit: hic quidem à peccatis, propter quod & consolationem sortitur, tu vero à iustitia, propter quod immitigabilem perfers pœnam. vnde sequitur: Nunc autem hĩc consolatur, tu verò cruciaris.

Homi. 40. in euan parum à medio.

Grego. in homil. Quæcunque ergo in hoc sæculo bene habetis cùm vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas eorumdem remuneratio sit bonorum: & cùm quoslibet pauperes nonnulla reprehensibilia

E

perpetrare conspicitis, quia fortasse quos superfluitas tenuissimæ prauitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat.

Cõcione 3 de Lazaro non multũ procul à med. to. 2.

Chryso. Sed dices: Nonne est aliquis qui & hic, & illic venia perfruatur? hoc quidem difficile est, & de numero impossibilium. nam & si paupertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si ægritudo non stimulet, ira inflammat, si tentationes non impetũt, mergũt sæpius cogitationes iniquæ. Non est autem paruus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, desperationem remittere, vitam asperam ducere. Talia verò non agentem, impossibile est saluari.

Homi. 40. in euang. super illud: Mitte Lazarum, vt intingat.

GREG. in hom. Responderi etiam potest, quòd mali in hac vita bona recipiunt, quia omne suum gaudium felicitatem transitoriam putant. Iusti autem habere hic quidem possunt bona, nec tamen in compensatione recipere: quia dum meliora, id est, æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona affuerint, minimè videntur.

Concione 4. de Lazaro non multum procul à pri. tom. 2.

CHRYS. Post misericordiam autem Dei, in propriis studiis sperandum est de salute, non numerando patres, aut proximos, vel amicos. Frater enim non liberat: & ideo subditur: Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est.

Theo. in hoc loco.

THEOP. Chaos magnum significat iustorum à peccatoribus distantiam, nam sicut affectus eorum varij fuerant, sic etiam mansiones non modicum differunt. CHRYS. Quod firmatum dicitur, quia non potest dissolui, agitari vel concuti.

Lib. 8. in Lu. in c. de diuite purpurato induto paulo ante finem, tom. 5.

AMBR. Inter diuitem igitur & pauperem chaos magnum est, quia post mortem nequeunt merita mutari. vnde sequitur: Vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque, &c.

CHRYSOS. quasi dicat. Videre possumus, transire non possumus, & nos videmus quid fugerimus, & vos videtis quid perdideritis: & nostra gaudia cumulant vestra tormenta, & vestra tormenta cumulant nostra gaudia.

Homi. 40 in euang. à me.

GREG. in homi. Sicut enim transire reprobi ad electos cupiunt, id est, à suppliciorum suorum afflictione migrare. ita ad afflictos atque in tormentis positos transire iustorum est mente ire per misericordiam, eosque velle liberare. Sed iustorum animæ quamuis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, iam tunc auctoris sui iustitiæ coniunctæ, tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur: nec iniusti ergo ad beatorum sortem transeunt, quia damnatione perpetua constringuntur, nec iusti ad reprobos transire possunt, quia erecti iam per iustitiam iudicij eis nullo modo ex aliqua compassione miserentur.

Theo. in hoc loco.

THEOP. Hunc elicias argumentum contra Origenis sequaces, qui dicunt: Cùm terminus sit imponendus suppliciis, erit tempus, quo aggregabuntur peccatores iustis & Deo.

Lib. 2. c. 38. circa medii, tom. 4.

AVG. de quæst. Euangel. Ostenditur enim per incommutabilitatem diuinæ sententiæ nullum auxilium misericordiæ posse præberi peccatoribus à iustis, etiam si velint præbere: quo admonet, vt in hac vita homines subueniant quibus possunt, ne si postea etiam optimè recepti fuerint, eis quod diligunt, opitulari non valeant. Illud enim quod scriptum est, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula, non de superbis & immisericordibus scriptum est, sed de his qui sibi eos amicos de operibus misericordiæ fecerunt: quos iusti non velut propria potestate quasi gratificādo recipiunt, sed permissione diuina.

Sententia diuina cōmutabilis.

Et ait: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres: vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abrahā: Habent Moysen & prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent: Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiant, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Homi. 40. in euā. post me.

GREG. in homil. Postquam ardenti diuiti de se spes tollitur, eius animus ad propinquos quos reliquerat, incurrit. vnde dicitur: Et ait: rogo te pater, vt mittas eum in domum patris mei.

Lib. 2. c. 38. à med. illius, tom. 4.

AVGV. de quæst. Euang. Lazarum petit mitti, quia sensit se indignum qui testimonium perhibeat veritati. Et quia non impetrauerat paululum refrigerari, multò minus credit se relaxari posse ab inferis ad prædicationem veritatis.

In ho. de diuite ante me. habetur inter hom. in Luc. tom. 2.

CHRYSO. Vide autem peruersitatem, nec in ipsis pœnis continet veritatem. Si pater est Abraham, quomodo dicis: Mitte eum in domum patris mei? sed non es oblitus patris tui, quia ille te perdidit.

Homi. 40. in euan. à me. illius.

GREG. in hom. Reproborum autem mentē pœna sua quandoque inutiliter erudit ad charitatem, vt iam tunc etiam suos specialiter diligant, qui hic dum peccata diligerent, ne se amabant. vnde sequitur: Habeo enim quinque fratres: vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

Li. 8. in Luc. in c. de diuite, & c. parū à fine, tom. 5.

AMBR. Serius autem diues iste magister esse incipit, cùm iam nec discendi tempus habeat vel docendi. GREG. in hom. Quia in re notandum est ardenti diuiti quanta supplicia cumulantur. ad pœnam namque suam ei cognitio seruatur & memoria: cognouit enim Lazarum, quem despexit, & fratrum suorum meminit, quos reliquit. vt enim peccatores in supplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam, quos contempserunt, & de illorum pœna torquētur, quos inutiliter amauerunt. Petenti autem diuiti, vt Lazarus mitteretur ad Abraham protinus respōdetur. vnde sequitur: Et ait illi Abraham: Habet Moysen & prophetas: audiant illos.

Homi. 40. in euan. à med.

Cura epularionis præ postera

Concione 4. de Lazaro non parum à princ. tom. 2.

Lib. 8. in Lu. in c. de diuite purpurato ducto circa f. tom. 5.

CHRYS. quasi dicat. Non sunt tibi magis curæ fratres tui, quàm Deo, qui eos creauit, statuitque eis doctores: qui eos commonerent & solicitarent. Vocat autem hic Moysen & prophetas scripta Mosayca & prophetica.

Homi. 40. in euā. non parum à med.

AMBR. Quo loco euidentissimè declarat Dominus veteris Testamentum esse fidei firmitatem, retundens perfidiam Iudæorum, & excludens nequitias hæreticorum.

GREGO. in hum. Sed qui Dei verba despexerat, hæc audire non posse suos sequaces æstimabat. vnde sequitur: At ille dixit: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

CHRYS. Quia enim audiendo scripturas contemnebat, & fabulas esse putabat, ex his quæ passus fuerat, ipse quoque diiudicabat de fratribus.

GREGO. Nyssen. Sed aliud quoddam docemur, quòd Lazari quidem anima non est erga præsentia solicita, nec retorquet se ad aliquod relictorum. At diues quasi quodam visco etiam post mortem à vita detinetur carnali. Nam si quis omnino carnalis secundum mentem fiat, nec postquam corpus exuerit, remouetur à passionibus eius.

Homil. 40 in euā. non parum à med.

GREGOR. in homil. Sed mox diuiti veraci sententia respondetur. Sequitur enim: Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei. Quia qui verba legis despiciunt, redemptoris præcepta, qui ex mortuis resurrexit, quanto subtiliora sunt tanto hic difficilius implebunt.

Concione 4. de Lazaro interprim. & med. tom. 2.

CHRYSOS. Quòd autem verum sit quòd qui non auscultat scripturis, nec mortuis redeuntibus auscultat, ostenderunt Iudæi, qui nunc quidem volebant occidere Lazarum, nunc verò inuadebant apostolos,

Miraculi declaratio.

apostolos, cùm tamen à mortuis nonnulli resurrexerint hora crucis. Sed & illud considera, quòd quisque mortuus fetus est, quæcunque verò dicunt scripturæ, dicit Dominus, vnde & si resurgat mortuus, & si cælitus descenderit angelus, omnibus magis sunt digna fide scripturæ, nam angelorum Dominus viuorum & mortuorum eas instituit. Si autem sciret hoc Deus quod mortui resurgentes prodessent viuentibus, non hoc omisisset, qui pro vtilitate nostra singula quæque tractat. Sed & si crebro resurgerent mortui, hoc iterum tempore contemneretur, sed & diabolus facile introduceret peruersa dogmata, id quoque per organa sua fingens: non quidem suscitans verè defunctos, sed quibusdam fallaciis spectantium frustrans intuitum, vel ingenians quosdam mortem simulare. AVG. de cura pro mortuo habenda. Disceret autem aliquis: si nulla est mortuis cura de viuis, quomodo diues rogauit Abraham vt mitteret Lazarum ad quinque fratres suos? Sed nunquid quia hoc diues ille dixit, ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur in illo tempore sciuit? ita illi cura fuit de viuis, quamuis quid agerent, omnino nesciret: sicut nobis est cura de mortuis, quamuis quid agant, omnino nesciamus. Sed rursus occurrit quæstio, quomodo hic Abraham esse sciebat Moysen & prophetas, id est libros eorum, vbi etiam nouerat diuitem illum in deliciis, Lazarum verò in doloribus vixisse? Verum non cùm hæc agerentur in viuis, sed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoscere, ne falsum sit quòd ait propheta: Abraham nesciuit nos. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui: possunt etiam aliqua quæ necessarium est eos nosse non solum præterita, verumetiam futura spiritu Dei reuelante, cognoscere. AVGVS. de quæst. Euang. Per allegoriam autem hæc sic accipi possunt, vt in diuite intelligantur superbi Iudæorum ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Purpura & byssus dignitas regni est. Et auferetur (inquit) à vobis regnum Dei. Epulatio splendida iactantia legis est, in qua gloriabantur plus ad pompam elationis abutentes ea, quàm ad necessitatem salutis vtentes. Mendicus autem nomine Lazarus, qui interpretatur adiutus, significat indigentem, veluti Gentilem aliquem aut publicanum, qui tanto magis adiuuatur, quanto minus de suarum copia facultatum præsumit.

GREG. 40 homil. Lazarus igitur vlceribus plenus Gentilem populum figuraliter exprimit, qui dum ad Deum conuersus peccata sua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. Quid enim est peccatorum confessio, nisi quædam vulnerum ruptio? Sed Lazarus vulneratus cupiebat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat, quia Gentilem quemque ad cognitionem legis admittere superbus ille populus despiciebat. & quia ei verba de fluebant de scientia, quasi micæ cadebant de mensa.

AVG. de quæst. Euang. Canes autem qui vlcera pauperis lingebant, nequissimi homines sunt amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non cessant opera mala, quæ in se alius gemens & confitens detestatur. GREG. in homil. Nonnunquam etiam solent in sacro eloquio per canes prædicatores intelligi, secundum illud: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso: Canum etenim lingua vulnus dum lingit, curat, quia doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Diues autem sepultus est in inferno, in sinum verò Abrahæ Lazarus ab angelis ductus est, id est, in secretam requiem, de qua veritas dicit: Multi venient ab oriente & occidente, & recumbet cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum, filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. De longinquo autem ad videndum Lazarum oculos diues leuat, quia dum per damnationis suæ supplicia infideles in imo sunt, fideles quosque ante diem extremi iudicij super se in requie attendunt, quorum post gaudia cõtemplati nullatenus possunt. Longe verò est quod conspiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere ostenditur: quia infidelis populus verba legis in ore tenuit, quæ opere seruare contempsit. Ibi ergo amplius ardebit, vbi se amplius ostendit scire quod facere noluit. Abraham autem filium eum vocat, quem tamen à tormento non liberat, quoniam huius infidelis populi patres, quia multos à sua fide deuiasse considerant, eos nulla compassione à tormentis eripiunt, quos tamẽ per carnem filios recognoscũt.

AVG. de quæst. Euangel. Quinque autem fratres quos habere dicit in domo patris sui, Iudæos significat, qui appellati sunt quinque, quia sub lege detinebantur quæ per Moysen data est, qui quinque libros conscripsit. CHRYS. Vel habuit quinque fratres, id est, quinque sensus quibus ante seruierat, & ideo Lazarum amare non poterat, quia illi fratres non amant paupertatem. illi te fratres in hæc tormẽta miserunt, saluari non possunt nisi moriantur, alioqin necesse est vt fratres habitent cũ fratre suo. Sed quid quæris, vt mittam Lazarum? habent Moysen & prophetas. Moyses, Lazarus pauper fuit, maiores diuitias esse arbitratus paupertatem Christi, quàm diuitias Pharaonis: Hieremias in lacum missus pane tribulationis vescebatur, & omnes prophetæ istos fratres docent, sed isti fratres saluari non possunt, nisi aliquis ab inferis resurrexerit. Isti enim fratres antequam Christus resurgeret, me ducebant in mortem, ille mortuus est, sed isti fratres resurrexerunt: nunc oculos meos Christum videt, auris eum audit, tactus amplectitur. Ex hoc autem quod diximus, locum determinamus Martioni & Manichæo, qui destruunt vetus Testamentum. Vide ergo quid dicat Abraham, si Moysen & prophetas non audiunt. quasi dicat. Bene facis eum qui resurrecturus est expectando, sed in illis Christus loquitur si illos audies, & illum auditurus es. GREGO. in homil. Iudaicus autem populus, quia Moysi verba spiritaliter intelligere contempsit, ad eum, de quo Moyses locutus fuerat, non peruenit.

AMBR. Vel aliter: Lazarus est pauper in sæculo, sed Deo diues: neque enim omnis sancta paupertas, aut diuitiæ criminosæ: sed sicut luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commendat sanctitas: sic apostolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, qui veram teneat fidem, verborum infulas non requirit. Cui similem illum puto, qui cæsus sæpius à Iudæis vlcera sui corporis lambenda quibusdam, velut canibus offerebat. Beati canes in quos vlcerum talium distillat humor, vt impleat cor, quo custodire domum, seruare gregem, cauere assuescam lupos: & quia panis verbum est, fides autem verbi est, micæ velut quædam dogmata fidei sunt mysteria, scilicet scripturarum. Arriani autem, qui societatem potentiæ regalis affectant, vt impugnent ecclesiæ veri-

tatem, nonne tibi videntur in quadam purpura & byſſo iacere? qui cùm pro veris fucata defendant, diuitibus abundant ſermonibus. Diues hæreſis euangelia multa compoſuit, & pauper fides hoc ſolum euangelium tenuit, quod accepit: Diues philoſophia pluresſibi Deos fecit, pauper Eccleſia vnum Deum nouit, nonne illæ videntur egenæ diuitiæ, & redundare paupertas.

Li. 2. ca. 38. à clinan. ad finem. to. 4. AVG. de quæſt. Euangel. Aliter etiam intelligi poteſt illa narratio, vt Lazarum Dominum ſignificare accipiamus iacentem ad ianuam illius diuitis, quia ſe ad aures ſuperbiſſimas Iudæorum incarnationis humilitate deiecit, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis, id eſt, quærens ab eis vel minima opera iuſtitiæ, quæ ſuæ menſæ, id eſt, ſuæ poteſtati per ſuperbiam non vſurparent, quæ opera quanuis minima & ſine diſciplina perſeuerantiæ vitæ bonæ, ſaltem interdum vel caſu facerent, ſicut micæ de menſa cadere ſolent: Vlcera, paſſiones ſunt Domini: Canes qui ea lingebant, gentes ſunt, quos immundos Iudæi dicebant, & tamen paſſiones Domini in ſacramentis corporis & ſanguinis eius per totum iam orbem ſuauitate deuotiſſima lambunt. Sinus Abrahæ intelligitur ſecretum patris, quo poſt paſſionem reſurgens aſſumptus eſt Dominus, quo eũ portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipſam receptionem qua in ſecretum patris acceſſit, angeli annunciauerunt diſcipulis. Cætera ſecundum ſuperiorem expoſitionem accipi poſſunt, quia ſecretum patris bene intelligitur vbi etiam ante reſurrectionem iuſtorum animæ viuunt cum Deo. B

Eodem li. & c. paulò ante finem.

CAPVT XVII.

Et ait ad diſcipulos ſuos: *Impoſſibile eſt, vt non veniant ſcandala. Væ autem illi per quem veniunt. Vtilius eſt illi ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis.*

Theo. in hoc loco. THEOPH. Quia phariſæi exiſtentes auari conuiciabantur Chriſto de paupertate prædicanti, induxit parabolam diuitis & Lazari. Deinde cum diſcipulis confert de phariſæis, indicans eos ſchiſmaticos, & diuinæ viæ impeditores eſſe. vnde dicitur: Et ait ad diſcipulos ſuos: Impoſſibile eſt, vt non veniant ſcandala: Id eſt, impedimenta bonæ & Deo placitæ conuerſationis.

Fidei virtus. CHRYSOS. Sunt autem duplicia ſcandala, quorum hæc quidem diuinæ gloriæ refragãtur, hæc verò proderunt ſolùm ad irrogandum fratribus impedimentum. nam excogitationes hæreſum, & quicunque contra veritate fit ſermo, diuinæ gloriæ refragãtur. Non tamen ad præſens memorati videntur huiuſmodi ſcandala, ſed magis ea quæ contingunt inter amicos & fratres, ſicut iurgia, detractiones & huiuſmodi. vnde poſtea ſubdit: Si peccauerit in te frater tuus increpa illum, &c.

Theo. in hoc loco. THEO. Vel dicit, quòd neceſſe eſt emergere moleſta prædicationis & veritatis obſtacula, ſicut phariſæi impediebant Chriſti prædicationem. Quærunt autem aliqui: Si neceſſe eſt, vt veniãt ſcandala, cur Dominus arguit ſcãdalorum auctorem? Sequitur enim: Væ autem illi per quem veniunt. Quicquid enim patit neceſſitas, veniale eſt: Sed attende, quod neceſſitas iſta ex libero arbitrio ſortitur originem: videns enim Dominus qualiter homines inniruntur malo, nec proponunt aliquid boni, dixit quod quantum eſt, ex conſequentia eorum quæ videntur, neceſſe eſt contingere ſcandala: ſicut ſi medicus videns quenquam mala diæta vtentem, dicat, neceſſe eſt hunc ægrotare, & ideo inducenti ſcandala væ dicit, & pœnam ei comminatur, dicens: Vtilius eſt illi ſi lapis molaris, &c. A

BEDA. Secundum morem prouinciæ Paleſtinæ loquitur, cùm maiorum criminum apud veteres Iudæos fuerit pœna, vt in profundum ligato ſaxo demergerentur: & reuera vtilius eſt innoxium pœna quamuis atrociſſima, temporali tamen vitam finire corporeã, quàm fratri innocentem mortem animæ mereri perpetuam. Rectè autem qui ſcandalizari poteſt, puſillus appellatur: qui enim magnus eſt quodcunque viderit, quodcunque paſſus fuerit, non declinat à fide. In quantum ergo ſine peccato poſſumus euitare proximorum ſcandalum debemus: Si autem de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius permittitur ſcandalum, quàm veritas relinquatur. *Cap. 67. i. Beda parum à prin. to. 5.* *Doctrina vtilis.*

CHRY. Per ſcandalizantis autem pœnam, brauium ſaluantis addiſce: niſi enim vnius animæ ſalus eſſet ſibi nimium curæ, non comminaretur ſcandalizantibus tantam pœnam. C

Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi: Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi.

AMBR. Poſt diuitem, qui cruciatur in pœnis, ſubiacet præceptum veniæ largiendæ his, qui ſe ab errore conuertunt, ne quem deſperatio non reuocet à culpa. vnde dicitur: Attendite vobis. D *Li. 8. in Lucam in ca. de venia largienda iu. & in prin. to. 5.*

THEO. quaſi dicat: Neceſſe eſt ſcandala contingere, non tamen neceſſarium eſt vos perire ſi peccaueritis: ſicut non eſt neceſſe oues perire lupo veniente, ſi vigilet paſtor: Et quoniam multæ ſunt ſcandalizantium differentiæ, quidam enim ſunt inſanabiles, quidam ſanabiles. Et ideo ſubiungit: Si peccauerit in te frater tuus, &c. *Theo. in hoc loco.*

AMBROS. Vt neque difficilis venia, nec remiſſa ſit indulgentia, neque auſtera percellat increptio, vel conniuentia non inuitet ad culpam. vnde & alibi dicitur: Corripe ipſum inter te & ipſum ſolum. plus enim proficit amica correctio, quàm accuſatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet. ſeruetur potius quòd prodi metuat qui monetur. Bonũ quippe eſt, vt amicum magis te, qui corripitur, credat, quàm inimicum. Facilius enim conſiliis acquieſcitur, quàm iniuriæ ſuccumbitur. Infirmus cuſtos diuturnitatis eſt timor, pudor autem bonus magiſter officij: qui enim metuit, reprimitur, non emendatur. Pulchrè autem poſuit, Si peccauerit in te. Non enim eſt æqua conditio in Deum hominemque peccare. E *Li. 8. in Lucam in ca. de venia largienda circa pr. tom. 5.*

BEDA. Intuendũ eſt autem quia non paſſim peccanti dimittere iubet, ſed pœnitentiam agenti. hoc enim ordine ſcandala declinare poſſumus, ſi nullum lædamur, *Lucæ 17. ca. 67. in Beda à med. to. 5.*

lædamos, si peccantem zelo iustitiæ corripimos, si pœnitenti misericordiæ viscera pandimus.

Theo. in hoc loco.

THEO. Sed quæret aliquis: Si cùm pluries indulserim fratri, iterum fit nociuus, qoid agendum est secum? Ideo quæstioni huic respondens, subdit: Et si septies in die, &c.

Cap. 67. in Luca à med. tom. 5.

BEDA. Septenario numero non veniæ dandæ terminos ponirot, sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper pœnitenti dimittendum præcipitur. Solet enim sæpe per septem cuiusque rei aut temporis vniuersitas indicari.

Li. 8. in Lucam in ca. de venia largiēda inter pr. & me. t. 5.

AMBROS. Vel quia septima die requieuit Deus ab operibus suis, post hebdomadam istius mundi requies nobis diuturna promittitur: vt quemadmodum mala istius mundi opera cessabunt, ita etiam vindictæ seueritas conquiescat.

Et dixerunt apostoli Domino: Adauge nobis fidem. Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare & trasplantare in mare, & obediet vobis.

Theo. in hoc loco.

THEO. Audientes discipuli Dominom de quibosdam arduis differentem, puta de paupertate & scandalis euitandis, petunt sibi fidem augeri, per quam possent paupertatem sequi: nihil enim adeò cultum suggerit paupertatis, sicut credere & sperare in Domino, & vt per fidem scandalis valeant resistere. vnde dicitur: Et dixerunt apostoli Domino: Adauge nobis fidem. GREG. 22. mor. Vtque iam accepta per initium fuerat, quasi per augmentum graduum ad perfectionem veniret.

Li. 2. q. 39. in princ. t. 3.

AVG. de quæst. Euang. Potest quidem intelligi hanc fidem sibi augeri postulasse, qoa creduntur ea qoæ non videntur, sed tamen dicitur etiam fides rerum, quando non verbis, sed ipsis rebus præsētibus creditur: qood futurum est cùm iam per speciē manifestam se contemplandā præbedit sanctis ipsa Dei sapientia, per qoam facta sont omnia.

Theo. in hoc loco.

THEO. Dominus aotem ostendit eis quòd bene peterent, & quòd credere deberent constantet, ostēdens eis quòd fides molta potest. vnde sequitur: Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, &c. Duo magna concurrunt in idem, transpositio radicati in terra, & plantatio in mari. quid enim in vndis plantatur? per quæ doo virtutem fidei manifestat.

Duo magna concurrunt.

Hom. 58. in Matt. à medio, t. 2.

CHRY. Mentionem autem facit sinapis, quia eius granum etsi sit parom quantitate, est tamen potestate virtoosius omnibus. Insinoat igitur quòd minimom suæ fidei magna potest. Si autem motum non transposoerunt apostoli, non calumnieris: non enim dixit, Transferetis, sed transferre poteritis, sed noluerunt, quia opus non erat, cùm maiora fecerint.

Chry. homil. 32. in epist. 1. ad Corint. ante medium t. 4.

Quæret autem aliquis: Quomodo Christus dicit minimam partem esse fidei quæ morum vel montem potest transponere, cùm Paulus dicat hanc esso omnem fidem quæ mootes transfert? Dicendum igitur est quòd apostolos attriboit toti fidei montem transponere non tāquam tota fides solum hoc possit, sed quia hoc carnalibus magnū videbatur propter eminentiam corporis.

Luca 17. ca. 68. parum à prin. t. 5.

BEDA. Vel fidem perfectam Dominus hic grano sinapis comparat, eò quòd sit in facie humilis & in pectore feruens. Mysticè autem per morū, cuius colore sanguineo fructus & virgulta rubent, Euangelium crucis exprimitur, quæ per fidem apostolorum de gente Iudęorom, iniqua velut

A in stirpe generis tenebatur, verbis predicationis eradicata, & in mare gentiom plantata est.

Li. 8. in Lucam in ca. de virtute fidei per cōparationem circa me. tom. 5.

AMBR. Vel hoc dicitur, quando fides spiritum excludit immundum. Nam fructus mori primo albet in flore, qui inde iam formatos erutilat, maturitate nigrescit: Diabolus quoque ex albeo ti angelicæ flore naturæ & potestate rutilanti præuaricatione detectos, retro inhorruit odore peccati.

CHRY. Morum etiam diabolo aptabis: nam sicut mori frondibos vermes aluntor, sic diabolus per cogitationes exortas ab eo, alit nobis vermem perpetuum, sed hanc morum potest fidès ab animabus nostris euellere, & in abyssum demergere.

B

Quis autem vestrum habens seruum arantē aut pascentem boues, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi & recumbe, & non dicit, para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec mā-ducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes? Nunquid gratiā habet seruo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & vos cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Quod debuimus facere, fecimus.

Theo. in hoc loco.

C THEO. Quia fides proprium possessorem facit diuinorum mandatorum obseruatorem, viuificis eum exornans operibus, exinde videbatur hominem incorrere posse superbiæ vitium: vnde præmonuit Dominus apostolos, ne superbiant in virtutibus suis per exemplum conueniens, dicens: Quis autem vestrum habens seruum arantem, &c.

Fidei virtus.

Lib. 2. c. 39. circa mediū. tom. 4.

AVG. de quæst. Euangel. Vel aliter: Hanc ergo fidem præstantissimæ veritatis plerisque non intelligentibus videri potest Dominus discipolis suis non ad id qood petierant, respondisse. Difficile aotem mihi apparet, nisi intelligamus ex fide in fidem, id est, ex fide ista qua ministratur Deo, in eam fidem D significasse transferri vbi fruantur Deo. Augebitur enim fides cum primo verbis prædicantibus, deinde rebus apparentibus creditur: sed illa cōtemplatio sommam quietem habet, quæ in æterno Dei regno retribuitur. Summa verò quies illa præmium est iostorum laborum, qui ecclesiæ administratione peraguntor: & ideo qoamuis in agro aret seruus aut pascat, hoc est, in vita sæculari vel terrena verset negocia, vel stultis hominibus tāquam pecoribos seruiat, opus est, vt post illos labores domom veniat, hoc est, ecclesiæ societur.

Luca 17. ca. 68 in Beda super illud: Qui regressus, de to. 5.

BEN. Vel sernos de agro egreditur, cùm intermissio ad tempus opere prædicandi ad conscientiam E doctor recurrit, soa secum acta vel dicta terractans: cui non statim Dominus dicit, Transi de hac vita mortali. Recumbe, id est, in æterna sede beatæ vitæ fouere.

Li. 8. in Lucam in ca. de virtute fidei per. &c. t. 5

AMBROS. Intelligitur enim quia nullus recumbit, nisi ante transierit? deniqoe & Moyses antè transiuit, vt magnum visum videret. Sicut ergo tu nō solum non dicis seruo tuo, Recumbe, sed exigis ab eo aliud ministerium: ita nec in te patitur Dominus vnius vsum esse operis & laboris, quia dum viuimus, debemus semper operari, vnde sequitur: Et non di. ei, par. quod cœnam, &c.

Cap. 68. in Beda à med. tom. 5.

BEDA. Iubet parari quod cœnet, hoc est, post laborem apertę locucionis humilitatē quoque cōsiderationis propriæ exhibere, tali cœna Dominus pasci desiderat: præcingi autē est

mentem humiliatam ab omnibus fluctuātium cogitationum finibus, quibus operum gressus impediri solet, constringere. Nam qui vestimenta præcingit, hoc agit, ne incedens inuoluatur ad lapsum. Ministrare verò Deo, est absque gratiæ eius auxilio nihil vitium habere profiteri.

Expositio tropologica.

Lib. 2. c. 39. à med. to. 4. AVGVS. de quæst. Euang. Ministrantibus etiam, hoc est, Euangelizantibus seruis suis, manducat & bibit Dominus confessionem & fidem gentium. Sequitur: Et post hoc tu manducabis & bibes.

Cap. 68. in Beda à med. tom. 5. BEDA. Quasi dicat: Postquam tuæ prædicationis opere delectatus, tuæque compunctionis epulis fuero refectus, tunc demum transies, & æternis meæ sapientiæ dapibus in æternum reficieris.

CYRIL. Docet autem Dominus quòd ios potestatis Dominicæ, quasi debitam subiectionem requirit à famulis, cùm subdit: Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ sibi imperauerat? Non puto, per hoc morbus superbiæ tollitur. Quid superbis? ignotas quòd, si non persoluis debitum, periculum imminet. Si verò persoluas, nullam gratiam facis? secundum illud Pauli: Si euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi est: væ mihi si non euangelizauero. Considera ergo quòd qui apud nos dominantur, non referunt gratias, cùm aliqui subditorum statuta sibi prosequuntur obsequia: sed ex beneuolentia sæpius suorum prouocantes affectum, maiorem eis appetitum seruiendi aggerant. Sic & Deus petit quidem à nobis famulatum iure seruitij verum quia clemens & bonus est, honores laborantibus pollicetur, & supereminet sudoribus subiectorum beneuolantiæ magnitudo.

Lib. 8. in Lucam in c. de virtute fidei per pasum à fine, tom. 5. AMBR. Non ergo te iactes, si bene seruisti quod facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, seruiunt angeli: & nos ergo non à nobis laudem exigamus. vnde concludens subdit: Sic & vos cùm omnia benefeceritis dicite, quia serui inutiles sumus: quia quod debuimus facere, fecimus.

Obsequia creaturarū mundi.

Luca 17. ca. 68. in Beda inter me. & finem, to. 5. BEDA. Serui quidem, quia precio empti. Inutiles, quia Dominus bonorum nostrorum non indiget, vel quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: Hæc igitur est in hominibus fidei perfectio, si omnibus quæ sunt præcepta impletis, imperfectos se esse nouerit.

Et factum est dum iret Iesus in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè, & leuauerūt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri. Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt. Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? & nouem vbi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge & vade, quia fides tua te saluum fecit.

Lib. 8. in Lucam in c. de virtute fidei AMBR. Post prædictam parabolam reprehenduntur ingrati, dicitur enim: Et factum est dum iret Iesus, &c. TITVS. Vt ostendat quòd Samaritani

A quidem beneuoli, Iudæi verò prædictis beneficiis sunt ingrati: erat enim discordia inter Samaritanos & Iudæos, quàm ipse quasi pacificans inter vtrosque transit, vt vtrosque compingat in vnum nomen hominis. CYRIL. Deinde suam gloriam Saluator manifestat, attrahens ad fidem Israël. vnde sequitur: Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, ab vrbibus & oppidis expulsi, & quasi immundi ritu legis Mosaicæ. *per. In fine illius. tom. 5.*

TITVS. Conuersabantur autem adinuicem, quia fecerat eos vnanimes communitas passionis, & præstolabantur transitum Iesu soliciti, donec aduenientem Christum viderent. vnde sequitur: Qui steterunt

B à longè, eò quòd lex Iudæorum lepram immundam iudicat: Lex autem Euangelica non exteroam, sed internam asserit esse immundam.

THEOP. A longè ergo stant quasi verecundantes de immunditia quæ eis imputabatur: putabant enim quòd Christus eos fastidiret ad modum aliorum: sic ergo abstiterunt loco, sed facti sunt proximi deprecando: prope enim est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. vnde sequitur: Et leua. vo. di. Iesu præcep. mise. nostri. TITVS. Dicunt nomen Iesu, & lucrifaciunt rem: Nam Iesus interpretatur Saluator. Dicunt, miserere nobis: propter experientiam virtutis eius, neque argentum petentes neque *Theop. in hoc loco.* *Virtus nominis Iesu.*

C aurum, sed vt aspectum corporis sanum obtineant.

THEO. Nec simpliciter obsecrant cum, nec rogant eum, vt mortalem. Vocant enim eum præceptorem, id est, Dominum, quo penè videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis, vt ostenderent se sacerdotibus. vnde sequitur: Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Ipsi enim experiebantur, si mundati forent à lepra, vel non. *Theophyl. in hoc loco.*

CYRIL. Lex etiam mundatos à lepra iubebat offerre sacrificium causa purgationis.

THEO. Iubere ergo eis vt irent ad sacerdotes, nihil aliud innuebat, nisi quòd debebant curari. vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. *Theo. in hoc loco.*

D CYRIL. In quo Iudæorum pontifices æmuli gloriæ eius cognoscere poterant quòd inopinatè & mirificè sanati sunt concedente Christo eis salutem.

THEO. Cùm autem decem essent, nouem, qui Israëlitæ erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuersus, voces emittebat benignas. vnde sequitur: Vnus autem ex illis, &c. *Theoph. in hoc loco.*

TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam suscepta purgatio. vnde sequitur: Et cecidit in faciē suam ante pedes eius, gratias agens. Ex procubitu & supplicatione fidem suam simul cum beneuolentia pandens. Sequitur: Et hic erat Samaritanus.

E THEO. Hinc poterit quisque conijcere, quod nihil impedit quenquam placere Deo, & si de genere prophano processerit, dommodo bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis superbiat nouem enim qui Israëlitæ erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur: Respondens autem Iesus dixit, nonne decem, &c. TITVS. Per hoc ostenditur quòd promptiores ad fidem erant alienigenæ: lentus enim erat ad fidem Israël. vnde subditur: Et ait illi, Surge, vade: quia fides tua te saluum fecit. *Theo. in hoc loco.* *Generis gloria inanis.*

AVG. de quæst. Euangel. Mysticè autem leprosi intelligi possunt, qui scientiam veræ fidei non habentes varias doctrinas profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed pro summa peritia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis ostendunt. *Lib. 2. c. 40. paulò à prin. tom. 4.*

A osteodunt. Coloris quippe vitium lepra est: vera ergo falsis inordinatè permixta in vna disputatione vel narratione hominis tanquam in vnius corporis colore apparentia, significat lepram. tanquam veris falsisque colorum locis humana corpora variantem atque maculantem: Hi autem tam vitandi sunt ecclesiæ, vt fieri potest longius remoti magno clamore Christum interpellent. Quòd autem præceptorem eum inuocauerunt, satis puto verè lepram falsam esse doctrinam, quam bonus præceptor abstergat. Nullum enim eorum quibus hæc corporalia beneficia Dominus præstitit, inuenitur misisse ad sacerdotes nisi leprosos: Sacerdotium enim Iudæorum figura fuit sacerdotij, quod est in ecclesia. B Cætera autem vitia per seipsum interius in conscientia Dominus sanat & corrigit. Doctrina verò vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per sermonem potestas ecclesiæ tributa est. Qui dum irent, mundati sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto baptismatis sacramēto, per quod spiritualiter ad sacerdotes peruenitur, infusione Spiritus sancti declarantur. Quisquis ergo in ecclesię societate doctrinā integram verámque assequatur, eò quòd manifestatur varietate mendaciorum, tāquam lepra caruisse, hic tamen ingratus Deo mandatori suo, gratiarum agendarum pia humilitate non prosternitur, C similis est illis de quibus dicit Apostolus, quòd cùm Deo cognouissent, non vt Deū magnificauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero tanquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigēt vno, vt quadā vnitatis forma coagulentur, vt 10. sint. Ille autē qui gratias egit vnicę ecclesię significatione approbatus est. Et quia illi erāt Iudæi, amisisse per superbiam declarati sunt regnum cælorum. vbi maximè vnitas custoditur. Iste verò qui erāt Samaritanus, quod interpretatur custos, illi à quo accepit, tribuēs quod accepit, secundū illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnitatem regni humili deuotione seruauit. BED. Cecidit autem in faciem, quia ex malis, D quæ se perpetrasse meminit, erubescit, qui surgere & ire pręcipitur: quia qui infirmitatem suam cognoscens humiliter iacet, per diuini verbi cōsolationem ad fortia opera proficare iubetur: si autem fides saluū fecit eum, qui se ad agendas gratias inclinauit, ergo perfidia perdit eos, qui de acceptis beneficiis Deo dare gloriam neglexerunt. Quapropter fidē per humilitatem augeri debere, sicut in parabola superiori decernitur, ita hic ipsis rebus ostenditur.

Augu. li. 2. q. 40. euangelistarum tom. 4.

Vnitatis virtus.

Cap. 69. in Bedæ circa finem illius. tom. 5.

Interrogatus autem à pharisæis, quando venit regnum Dei? Respondens eis dixit: Non veniet regnū Dei cū obseruatione: neque dicent, ecce hic, aut ecce illic: Ecce enim regnum Dei intra vos est. E

CYRIL. Cū Saluator in sermonibus, quos ad alios dirigebat, frequēter regnum Dei meminisset, ob hoc pharisæi eum deridebant. vnde dicitur: Interrogatus autem à pharisęis, quando venit regnū Dei? quasi irrisoriè dicerent, antequam veniat regnum, de quo loqueris, mors crucis te occupabit. Dominus autem patientiam ostendens, increpatus non increpat, sed potius malos existentes suo non dedignatur respōso. Sequitur enim: Respondens eis dixit: Non veniet regnum Dei cum obseruatione. quasi dicat, nō quæratis de temporibus, quibus iterum instabit tempus regni cælorum. BED. Illud enim tempus neque ab

Lucæ 17. ca.

A hominibus, neque ab angelis potest obseruari, sicut tempus incarnationis prophetarum, vaticiniis & angelorum est manifestatū præconiis. vnde subdit: Neque dicēt. Ecce hîc, aut ecce illic. Vel aliter: Interrogant de tempore regni Dei, quia sicut infra dicitur: Existimabāt quòd venient e Hierosolymam Domino confestim regnum Dei manifestaretur. vnde Dominus respondet, quod regnum Dei non veniet cum obseruatione. CYRIL. Solum autem ad vtilitatem cuiuslibet hominis esse fatetur illud, quod subditur: Ecce enim regnum Dei intra vos est, id est, in vestris affectibus & in potestate vestra id capere: potest enim quilibet homo iustificatus per fidem Christi & virtutibus ornatus, regnum obtinere cælorum.

70. in Beda parū à princ. tom 5.

B GREG. Nyss. Vel forsitan regnum nobis insitum dicit inditam animabus nostris lætitiam per spiritum sanctum. ea enim est velut imago & arra perēnis lætitiæ, quam in futuro sæculo sanctorum animæ gaudent.

BEDA. Vel regnū Dei seipsum dicit intra illos positum, hoc est, in cordibus eorū per fidem regnantem.

Arra lætitiæ.

Et ait ad discipulos suos: Veniēt dies quādo desideretis videre vnum diem filij hominis, & nō videbitis. Et dicent vobis: Ecce hic & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini. Nam sicut fulgur coruscans de sub cælo in ea quæ sub cælo sunt, fulget: ita erit filius hominis in die sua. Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac. C

CYRIL: Quia Dominus dixerat, Regnum Dei intra vos est: voluit discipulos esse paratos ad patientiam, vt effecti strenui, intrare valeant regnum Dei. prædicit ergo eis quòd, antequam de cælo veniat, in fine sæculi persecutio irruet super eos. vnde sequitur: Et ait ad disci. suos: Venient dies, &c. Significans quòd tanta erit persecutio, quòd vnum diem eius videre cupiant illius, scilicet temporis, quo adhuc conuersabantur cum Christo. sanè Iudæi Christum multis angustiauerunt improperiis & iniuriis, sed comparatione maiorum minora eligenda videntur. D

THEO. Tunc. n. absque solicitudine viuebāt, Christo eos procurante & protegente, sed futurum erat quando Christo absente traderētur periculis, ad reges & principes ducti, & tunc tempus primum cuperent quasi tranquillum. BEDA. Vel diem Christi dicit regnum eius quod speramus futurum, & bene dicit vnum diem, quia in illa beatitudinis gloria tenebrarum interruptio nulla est. bonum ergo est diem Christi desiderare, nec tamen magnitudine desiderij nobis somnia fingere debemus, quasi instet dies Domini. vnde sequitur: Et dicent vobis, Ec. &c.

Theo. in hoc loco.

Cap. 70. in Beda non remotè à prin. tom. 5.

EVSEB. q. d. Si adueniente Antichristo fama de eo volet, quasi apparuerit Christus, nō egrediamini, E neque sequamini, nam impossibile est eum qui semel in terra visus est, iterum in angulis terræ cōuersari. Erit igitur hic de quo dicitur, non verus Christus: manifestum enim signum secundi aduētus Saluatoris nostri, hoc est, quòd subito totum orbem claritas eius aduētus replebit. vnde sequitur: Nam sicut fulgur, &c. Non enim apparebit super terram ambulans, sicut quidam homo communis, sed vniuersaliter nostra irradiabit, ostendens cunctis iubar propriæ deitatis.

BEDA. Et pulchrè ait, Coruscans de sub cælo, quia iudicium sub cælo, hoc est, in aëris medio geretur, secundū illud Apostoli: Simul rapiemur cū illis in nubibus obuiam Christo in aëra. Si autem Dominus in

Ca. 70. in Bed. su. illud: Sicut fulgur tom. 5.

Iudicij locus.

iudicio ficut fulgur apparebit, nullus tūc in fua mēte latere permittitur. quia ipfo iudicis fulgore penetratur. poreft autem hæc Domini refponfio, & de illo eius aduentu, quo quotidie venit in ecclefia, accipi. Intantum. n. fæpe hæretici turbauerunt ecclefiā dicendo in fuo dogmate fidē Chrifti manere, vt fideles illorum temporum defiderarent Dominū vel vnu die, fi fieri poffet, redire ad terras, vt per feipfum quomodo fe habeat fidei veritas, intimaret. Et non videbitis (inquit) quia non eft opus corporali vifione Dominum redire: quia femel per vniuerfum mundum Euangelij vigorem exibuit. CYRIL. Opinabantur autem difcipuli quod vadens Hierofolymam ftatim oftenderet regnum Dei. Hanc igitur opinionem refecans outum facit eis, quòd primo decebat eō falubrem paffionem fufferre, deinde ad patrem afcendere, & defoper fulgere, vt urbem terrarum in iuftitia iudicet. vnde fubdit: Primum autem, &c.

Veritas declaratur.

B

BEU. Generationem non tantum Iudæorum, verumetiam omnium reproborum appellat, à quibus etiam nunc filius hominis in corpore fuo, hoc eft, in ecclefia multa patitur & reprobatur. Interit autem de fua paffione loquens de gloria fui aduentus, vt dolorem paffionis fpe promiffæ clarificationis mitigarent, fimulque feipfos pararent, fi gloriam regni diligerent, mortis non horrere periculum.

Bed. fu. illud Oportet illū multa pati. tom. 5.

C

Et ficut factum eft in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebāt, & dabant ad nuptias vfque in diem, quā intrauit Noë in arcam, & venit diluuiū, & perdidit omnes: Similiter ficut factū eft in diebus Lot. Edebant & bibebant, emebant & vendebāt, plantabant & ædificabāt: qua die autem exijt Lot à Sodomis, pluit ignem & fulphur de cælo, & omnes perdidit. Secūdum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.

Luca 17. ca. 70 in Beda fuper illud: Sicut in die. Noe, tom. 5. Hom. 78. in Matt. to. 2.

BEDA. Aduentum Domini, quem fulguri cito tranfuolanti comparauerat, nunc comparat diebus Noë & Lot, quando repentinus mortalibus fuperuenit interitus. vnde dicitur: Et ficut factum eft, &c.

D

CHRYS. Quia. n. tunc non crediderunt comminatoriis verbis, paffi funt repente reale iudicium: eorum autem incredulitas ex anima lenta procedebat. Nam quæcunque vult aliquis & intendit, ea etiam expectat. vnde fequitur: Edebant & bibebant, &c.

Li. 8. in Lucam in ca. de eo quod in hora aduentus Domini ad iudiciū. ante med. tom. 5. Cap. 70 in Beda fuper illud: vfque in diem qua intrauit Noe. tom. 5.

AMBROS. Bene caufam diluuij de noftris afferit proceffiffe peccatis, quia Deus malum non creauit, fed noftra fibi merita repererunt: non quia coniugia damnentur, neque enim alimenta damnantur (cum in iftis fucceffionis, in illis naturæ fubfidia fint) fed in omnibus modus quæritur, quicquid. n. abundantius eft, à malo eft. BEDA. Myfticè autem Noë arcam ædificat, cùm Dominus ecclefiam de Chrifti fidelibus quafi lignis læuigatis adunando conftruit, quam perfectè confummatam ingreditur, cùm hanc in die iudicij præfentia fuæ vifionis æternus habitatur illuftrat, fed cùm arca ædificatur, ioiqui luxuriantur, cùm verò intratur, intereunt. quia qui fanctis hic certantibus infultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur. EVSE. Quia verò vfus eft Dominus exemplo diluuij, ne putaret aliquis futurum diluuium ex aqua, vtitur fecundo exemplo Lot docens modum perditionis impiorum, quod igne demiffo cælitus fuperueniet impiis ira Dei. vnde fubditur: Similiter ficut factum eft, &c.

A

BEU. Prætermiffo illo infando Sodomorum fcelere, fola ea, quæ leuia vel nulla putari poterant delicta commemorat, vt intelligas illicita quali pœna ferantur, fi licita immoderatius acta igne & fulphure puniuntur. Sequitur. n. Qua die autem exit Lot, &c. EVSE. Non prius dixit ignem cælitus decurriffe fuper impios Sodomorum, quàm Lot exiffe ab eis, ficut & diluuium non prius terræ incolas perdidit, quàm Noë arcam intraffet. quia quandiu Noë & Lot conuerfabātur cum impiis, Deus non irrogabat iram, ne vnà cum peccatoribus deperirent: volēs autem eos perdere, fubtraxit iuftum: fic & in confummatione fæculi non prius erit finis, quàm omnes iufti fint femoti ab impijs. vnde fequitur: Secundum hæc erit, &c. BEDA. Quia qui interim non apparens omnia videt, tunc apparens omnia iudicabit. Apparebit autem iudicaturus eo maximè tempore, quo cunctos iudiciorum eius oblitos, huic fæculo confpexerit effe mancipatos. THEO. Poftquam enim venerit Antichriftus, homines fient lafciui deditienomnibus vitijs, fecundum illud Apoftoli: Voluptatum amatores magis quàm Dei. fi. n. Antichriftus eft cuiuflibet peccati habitaculū, quid aliud īnferet mifero tunc temporis hominum generi nifi fua, & hoc Dominus innuit per exempla diluuij & Sodomitarum. BEDA. Myfticè autem Lot, qui interpretatur declinans, eft populus electorum: qui dum in Sodomis, id eft, inter reprobos, vt aduena moratur, quantum valet, eorum fcelera declinat. Exeunte autem Lot, Sodoma perit, quia in confummatione fæculi exibunt angeli, & feparabunt malos de medio iuftorum, & mittent eos in caminum ignis. Ignis tamen & fulphur quæ de cælo pluiffe commemorat, non ipfam perennis fupplicij flammam, fed fubitaneum diei illius fignificat aduentum.

Cap. 70. in Beda fuper illud: Sicut factum eft in diebus Lot. tom. 5.

Notanda fententia.

Cap. 70. in Beda à med. tom. 5.

Theo. fu. illud: Sicut accidit in diebus Noe. t. 5.

Cap. 70. in Beda paulò ante med. tom. 5.

Allegorica expofitio.

In illa die qui fuerit in tecto, & vafa eius in domo, ne defcendat tollere illa. Et qui in agro, fimiliter nō redeat retro. Memores eftote vxoris Lot. Quicunque quæfierit animam fuam faluam facere, perdet illā: Et quicunque perdiderit illam, viuificabit eam.

AMBR. Quia propter improbos neceffe eft, vt probi in hoc fæculo contritionem cordis animique patiantur, quo vberiorem mercedem accipiant in futurum, quibufdam remediis inftruūtur, cùm dicitur: In illa die, &c. Hoc eft, fi quis fuperiora iam domus fuæ eminentiumque virtutum culmen afcendit, ad terrena mundi huius opera non accedat.

E

AVG. de quæft. Euang. In tecto enim eft, qui excedens carnalia tanquam in aura libera fpiritaliter viuit: vafa enim in domo, funt fenfus carnales, quibus ad inueftigandum veritatem quæ intellectu capitur, multi vtentes penitus errauerunt. Caueat ergo fpiritalis homo, ne in die tribulationis rurfus vita carnali quæ per fēfus corporis pafcitur, delectatus ad vafa huius mundi tollenda defcendat. Sequitur: Et qui in agro, &c. Id eft, qui operatur in ecclefia, ficut Paulus plantans, & ficut Apollo rigans, non refpiciat fpem fecularem cui renunciauit.

Ambr lib. 8. in Lucam in c. de eo quod in hora aduentus. t. 5. Lib. 2. c. 41. in prin. to. 4. eodem ca. in fine illius.

THEO. Hæc autem omnia Matthæus pro captione Hierofolymorum à Domino dictæ fatetur, vt fuperuenientibus Romanis nec domi confiftentes defcēdere deberent pro quocunque neceffario, fed protinus arripere fugam, nec in agro manentes redire domum,

Theo. in hoc loco.

mum.& nimirum in captione Hierosolymorũ constat hæc euenisse, iterum fore ventura in Antichristi aduentu, magis autem in ipso tempore consummationis cum & tonc intolerabilis sit futura calamitas.

Evseb. Innuit ergo per hoc futuram esse persecutionẽ à filio perditionis in Christi fideles. Diem igitur illam vocat tempos præcedens finem mundi, in qoo qui fugit, non reuertatur, & amittens bona non curet, nec imitetor cõiugem Lot, quæ post fugam in exitu de ciuitate Sodomorum reuersa mortua est, & colũna salis effecta. vnde sequitur: Memo. esto. vxo. Lot. Ambr. Quæ ideo quia retrospexit, perdidit naturæ suæ munus. Retrò n. Satanas, retro enim Sodoma: quapropter fuge intemperantiam, declinato luxuriam, recordare quia ille qui se veteribus studiis non reflexit, ideo euasit, quia peruenit ad montem. Illa, quoniam ad posteriora respexit, nec mariti adiuta soffragio ad montem peruenire potuit, sed remansit. Avg. de quæst. Euangel. Significat igitur vxor Lot eos qui in tribulatione retrospiciunt. & se à spe diuinæ promissionis auertuot. & ideo statua salis facta est, vt admonẽdo homines ne hoc faciant, tanquam condiat cor eorum oe sint fatui.

Li. 8 in Luc. in cap. de eo quod in hora aduentus Domini, &c. tom. 5.
Monitio salubris.
Lib. 2. c. 45. tom. 4.

Theophyl. in hoc loco.

Theo. Consequenter subiungit subsequẽtia promissorum, dicens: Quicunque quæsi. &c. q. d. Non quærat aliquis io persecutionibus Antichristi curare propriam animam, nam perdet eam: quisquis autem cædibus & periculis se dederit, salous erit. vnde sequitur: Et quicunque perdi il. vi. eam. Nequaquam se tyranno subiiciens propter vitæ amorem.

Cyril. Quomodo etiam aliquis perdat propriam animam, vt saluam eam faciat, manifestat Paulus dicens de qoibosdam, qui carnem suam crucifixerunt com vitiis & concupiscentiis, labore scilicet & pietate aggredientes agooes.

Dico autem vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur. Duæ erũt molentes in vnum, vna assumetur, & altera relinquetur. Duo in agro, vnus assumetur, & alter relinquetur. Respondentes dicunt illi: Vbi Domine? Qui dixit illis: Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

Luca 17. ca. 70 in Beda, tom. 5.

Bed. Dixerat suprà Dominus eum qui in agro sit, retrò redire non debere, quod nẽ de his tantum qui apertè de agro redituri, boc est, palam Dominum negaturi sunt, dictum putares, pergit ostendere nonnullos esse qui cùm faciem habere in anteriora videantur, animo tamen retrò respiciunt. vnde dicitur: Dico autem vobis, &c. Ambr. Bene noctem dicit; quia Antichristus hora teoebrarum est, eo quòd peccatoribus homioum tenebras Antichristus infundat, cùm dicat se esse Christom. Christus autem sicut fulgur coruscans fulget, vt in illa nocte resurrectionis gloriam videre possimus. Avgv. de quæst. Euangel. Vel in illa nocte dicit, hoc est, in illa tribulatione. Theo. Vel inopinatum docet esse Christi aduẽtum, quem futurum esse noctu docemur. Cùm autem dixisset diuites vix saluari, ostendit quòd nec omoes diuites pereunt, nec omnes pauperes saluantur. Cyril. Per duos enim existentes in vno lecto videtur designare diuites qoiescẽtes, in mũdanis deliciis, lectus nanque signum quietis est: non autem quicunque diuitiis affluunt, sunt impij: sed aliquis est

Li. 8. in Luc. in cap. de duobus in vno lecto. in prin. tom. 5.
Lib. 2. c. 44. tom. 4.
Theophyl. in hoc loco.

A probus & in fide electus. hic igitur assumetur, alter verò qni talis non existit, dimittetur. Desceodens enim Dominus ad iudicium mittet angelos suos, qui cæteris in terra derelictis pœnam passuris sanctos & iustos ei adducent, secundum illud Apostoli: Rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra.

Ambro. Vel ex vno strato infirmitatis humanæ vnus relinquitur, id est, improbatur, alter verò assumitur, id est, rapitur obuiam Christo in aëra. Sequitur: Duæ erunt molen. &c. Cyril. Per molentes innuere videntur pauperes & pressos laboribus: ad quod etiam pertinet quod subditur, Duo in agro, vnus assumetur, &c. In his enim non modicum differt, oam hi sarcinam paupertatis viriliter sustinẽt, vitam agentes honestam & humilem, qui assumentur, hi verò sunt ad prophana promptissimi, qui relinquentur. Ambr. Vel per molentes significari videntur, qui ex occultis alimenta quærunt, & in apertum ex inferioribus proferunt. Et fortasse mondus iste pistrinum est, anima autem nostra velut quodam carcere includitur corporali. In hoc ergo pistrino vel synagoga, vel anima obnoxia delictis, triticũ molendo madefactum, & graui humore corruptum, nõ potest interiora ab exterioribus separare: & ideo relinquitur, quia eius similago displicuit: at verò sancta ecclesia, vel anima nollis maculata contagiis delictorum, quæ tale triticum molit quod solis æterni calore torridũ booam similaginem de penetralibus hominum Deo offert. Qui sint autem agricolæ, possumus reperire si aduertamus duas mentes esse in nobis: vnam exterioris hominis, quæ corrumpitur: alteram interioris, quæ per sacramentum renouatur. Istæ igitur sunt operantes in agro nostro, quarum altera bonom fructum diligentia dat, altera amittit incuria. Vel duos populos interpretamur in hoc mũdo qui agro comparantur, quorum alter, qui fidelis est, assumitur, alter qui infidelis est, relinquitur.

Li. 8 in Lucam in ca. de duobus in vno lecto. parũ à princ. tom. 5.

Li. 8. in Lucam in ca. de duobus in vno lecto. tom. 5.
Mundus pistrinum dicitur.

Avg. de quæst. Euang. Vel tria geoera hominum hic videntur significari. Vnum eorum qui ociom & quietem eligunt, qui neque negociis secularibus, neque ecclesiasticis occopati, quæ illorum qoies lecti nomine significata est. Alterum eorum qui in plebibus constituti reguntur à doctoribus, agentes ea quæ sunt huius sæculi: quos & feminarum nomine significaoit, quia consiliis prælatorum regi his expedit, & molentes dixit, quia temporalium orbem negociorom atque circuitum vertunt, quasi tamen in vno molentes dixit inquantum de istis rebus & negociis suis præbent vsibus ecclesiæ. Tertium genus est eorum qui operantur in ecclesiæ mysterio tanquam in agro Dei. In his ergo tribus generibus bina sunt rursus genera hominum in singulis: quorum aliqui in ecclesia permanent qui assumuntur, aliqui caduut qui relinquuntur. Ambr. Noo enim ioiquos est Deus: vt pares studiis in societate viuendi, atque indiscreta actuom qualitate, meritorum remuneratiooe discernat. Non autem merita hominum copulæ vsus exequantur, quia non omnes quod adoriuntur, efficiant, sed qui perseuerauerit vsque in fioem, hic saluus erit. Cyril. Quia ergo dixit, quòd quidam assomerentur, vtiliter bene inquirunt discipuli quo assumerentor. vnde sequitur: Respondentes dicunt illi, vbi Domine? Beda. Doo autem saluator interrogatus, vbi. s. sint boni assumendi, & vbi mali relinquendi, voom dixit, aliud subintelligẽdum relinquit. vnde sequitur: Qui dixit eis: Vbicunque fue-

Lib. 2. cap. 44. tom. 4.
Tria genera hominũ.

Li. 8. in Lucam in ca. de duobus in vno lecto, non mul. à procul à. prin. tom. 5.

Cap. 70. in Bed parum à fin. tom. 5.

rit corpus, il. congr. & aquil. Cyril. q. d. Sicut deiecto cadauere aues, quarum pabulum sunt carnes, ad illud conueniunt, ita cùm venerit filius hominis, tunc omnes aquilæ, id est, sancti concurrent ad eum.

Li. 8. in Lucam in ca. de duobus in uno lecto circa finem. tom. 5.

Ambr. Iustorum enim animæ aquilis comparantur, eo quòd alta petant, humilia derelinquant, & longæuam ducere feruntur ætatem: de corpore autem dubitare nō possumus, maximè si meminerimus quòd à Pilato Ioseph corpus accepit. Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, mulieres apostolorumque conuentus circa Domini sepulturam? Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, quando veniet in nubibus, & videbit eum omnis oculus? Est autem corpus de quo dictum est, Caro mea verè est cibus. Circa hoc corpus aquilæ sunt, quæ circunuolant spiritalibus alis. Sunt etiam circa corpus aquilæ, quæ credunt Iesum Christum in carne venisse. Et est ecclesia in qua per baptismi gratiam spiritu renouamur. Euse. Vel per aquilas mortua animalia depascentes principes huius sæculi denotauit, & eos qui tunc temporis sanctos Dei persequētur, penes quos relinquuntur assumptionis indigni, qui corpus vel cadauer dicuntur, vel punitrices virtutes, quæ fractturæ sunt impiorum, hic per aquilas denotantur.

Li. 2. ca. 77. in fine. to. 4.

Avg. de con. Euang. Hæc autem quæ Lucas hic ponit, non in eo sermone in quo Matthæus vel recordatur præoccupando, vt prius commemoraret, quæ post à Domino dicta sunt, vel bis à Domino dicta facit intelligi.

CAPVT XVIII.

Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum nō timebat, & hominē non reuerebatur. Vidua autem quædā erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me ab aduersario meo: & nolebat per multū tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem reuereor, tamē quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam ne in nouissimo veniens suggillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico autē vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?

Theop. in hoc loco.

Theo. Postquam ærumnarum & periculorum Dominus meminit, subdit horum remedium, quod est oratio iugis & præmeditata. vnde dicitur: Dicebat autem & parabolam ad illos, &c.

Chrys. Qui te redemit, quid te facere voluit, demōstrauit. Non vult te cessare à precibus vult te beneficia meditari dum petis, vult te rogādo accipere, quod benignitas desiderat impartiri. Nec vnquam oranti beneficia denegat, qui vt orantes non deficiant, sua pietate instigat, hortamenta Domini libenter admitte: quod præcipit, velle debes, nolle, si

Clemētia diuina.

ipse Dominus prohiberet. Denique considera quanta est tibi cōcessa felicitas, orationibus fabulari cùm Deo, quod desideras postulare: qui etsi verbis silet,

A tamen beneficiis respondet: non aspernatur quod petis, non tædet, nisi forte tacueris.

Cap. 71. in Beda, in prin. tom. 5.

Beda. Dicendum est autem eum semper orare & non deficere, qui canonicis horis rogare non desistit, aut omnia quæ iustus secundum Deum gerit & dicit, ad orationem sunt reputanda.

Lib. 2. c. 45. tom. 4.

Avg. de quæst. Euang. Parabolas autem Dominus aut secundum similitudinem ponit, sicut de fœneratore, qui cùm duobus debitoribus donasset quod debebant, ab eo plus dilectus est qui plus donauit: aut de ipsa similitudine aliquid probat, veluti est illud: quòd si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quāto magis vos modicæ fidei? Hic ergo iniquus iudex non ex similitudine,

B sed ex dissimilitudine adhibitus est, de quo subditur: Iudex qui erat in quadam ciuitate, &c.

Theo. in hoc loco.

Theo. Vide quod impudentem erga homines esse grauioris est mali indicium. Deum enim quamplures non timent, attamen humano cohibentur pudore, & ideo minus peccant. Cùm verò fit aliquis impudens, etiam quoad homines, tunc excrescit cumulus vitiorum. Sequitur: Vidua autem quæ erat in illa ciui.

Lib. 2. quæst. euāg. ca. 45. à med. to. 4.

Ecclesia comparatur viduæ.

Avg. Ista vidua potest habere similitudinem ecclesiæ. quæ desolata videtur donec veniat Dominus, qui nunc in secreto curam eius gerit. Sed quia sequitur: Et veniebat ad eum, &c. Hic monet cur electi Dei se vindicare deprecentur, quod etiam

C in Apocalypsi Ioannis de martyribus dicitur: cùm apertissimè moneamur, vt pro nostris inimicis & persecutoribus oremus? Intelligendum est autem eam vindictam esse iustorū, vt omnes mali pereant. Pereunt autem duobus modis: aut conuersione ad iustitiam aut amissa per supplicium potestate. Itaque si omnes homines conuerterentur ad Deum, diabolus tamen remaneret in sæculi fine damnādus: quem finem cum iusti venire desiderāt, non absurdè vindictam desiderare dicuntur. Cyril. Vel aliter: Quoties nobis ab aliquibus irrogantur offensæ, tunc gloriosam esse putauimus obliuionem malorum, quo-

D ties verò aliquid ad ipsam Dei gloriam peccant, contra dogmatis diuini ministros bellantes, tunc Deum adimus postulantes subsidium, & exclamantes contra impugnantes gloriam eius.

Lib. 2. cap. 45. à medio. tom. 4.

Avgv. de quæst. Euang. Apud iniquissimum ergo iudicem vsque ad effectum implendi desiderij valuit trahere perseuerantia deprecantis. vnde sequitur: Post hæc autem dixit intra se. Etsi Deum non timeo, &c. Multò igitur certiores esse debent qui Deum perseuerāter rogant, fontem iustitiæ atque misericordiæ. Vnde sequitur: Ait autem Dominus: Audite, &c.

Theophyl. in hoc loco.

Theo. Quasi dicat, si iudicem imbutum quolibet scelere demulsit assiduitas, quanto magis patrem

E misericordiæ Deum flectemus ad pietatem orando? vnde sequitur: Dico autē vobis, quia citò faciet vindictam illorum. Tentauerunt autem quidam subtilius hanc indagare parabolam, dicunt enim viduam esse quamlibet animam quæ pristinū virum, scilicet diabolum excludit, ob hoc ei aduersantem, quòd accedit ad Deum iustitiæ iudicem qui neque Deum timet, nam ipse solus est Deus, sed nec veretur hominem, non est enim apud Deum personarū acceptio. Huius igitur viduæ, id est, animæ supplicantis, iugiter sibi contra diabolum miseretur Deus, demulcente eum instātia eius. Postquā Dominus docuit quòd vtendum sit in tempore consummationis oratione pro tunc futuris periculis subdit: Veruntamen filius

hominis

hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?

Ser. 36. in principio & medium. tom 10. Cap. 71. in Beda inter medium & fin. tom 5. Malitia mundi circa finem.

Avgv. de verb. do, Dicit autem hoc Dominus de fide quæ perfecta est. Ipsa.n. vix inueoitor in terra. Ecce plena est ecclesia Dei, quis huc accederet si nulla esset fides? quis non montes transferret, si plena esset fides? Beda. Cùm autem omnipotens conditor in figura filij hominis apparuerit, tanta erit raritas electorũ, vt non iam ob clamorem fidelium, quàm torporem aliorum totius mundi sit acceleranda ruina. Quòd autẽ Dominus hîc quasi dubitatiue dicit, non dubitat, sed arguit. Nam & oos aliquando de rebus, quas certas habemus, increpatiuè verbum dubitationis ponimus, vt si dicatur seruo: Considera forsitan Dominus tuus sum.

Serm 36 parum à princ. tom. 10.

Avg. de verb. Dom. Hoc autem Dominus adiicit, vt ostendat quòd si fides deficit, oratio perit: ergo vt oremus, credamus, vt & ipsa fides non deficiat, oremos. Fides fundit orationem, fusa oratio fidei impetrat firmitatem.

Dixit attem & ad quosdam qui in se confidebant tanquam insti, & aspernabãtur cæteros, parabolam istam, dicens: Duo homines ascendebãt in templum vt orarẽt, vnus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stãs, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri, velut etiã hic publicanus. Ieiuno bis in sabbatho, decimas do omniũ quæ possideo. Et publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cælũ leuare, sed percutiebat pectus suum, dicẽs: Deus propitius esto mihi peccatori. Amẽ dico vobis, descẽdit hic iustificatus in domũ suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Ser. 36. ante me. tom. 10.

Avg. de verb. Dom. Quia fides non est soperborum, sed humilium, præmissis subiecit parabolam de humilitate, & contra superbiam. vode dicitur: Dixit autem & ad quosdam, &c.

Theophyl. in hoc loco. Superbiæ malitia.

Theo. Quia enim superbia plusquam aliæ passiones, vexat homioum mentes, ideo crebrius de hac monet. Est autem soperbia Dei contemptus: quoties enim aliquis non Deo, sed sibi ascribit bona qoæ facit, qoid est aliud, quàm Dei negatio? causa igitur coofidentium in seipsis, nõ autem totum attribuentiom Deo, sed ob hoc etiam cæteros contẽnentium parabolam proponit, ostendens, quòd iustitia quãuis hominem approximet Deo, si tamen assumat superbiam ad infimum deiicit hominem. vnde sequitur: Duo homines ascendebant in templum, &c.

Graecvs. Diligentiam quidem orationis docuit nos per viduam & iodicem, hic autẽ per pharisæum & publicanum docet nos, quomodo sint ei dirigẽda precamina, ne sit infructuosum orationis negociom. Cõdemnatus est autem pharisæos cùm incautè oraret, nam sequitor: Pharisæus autem stans hæc apud se orabat.

Theophyl. in hoc loco.

Thso. Per hnc quod dicit, Stans, elatum eius animum notat: ipso enim habitu superbissimus videbatur. Basil. Dicit autem, Apud se orabat, quasi non apud Deum: Quia ad seipsum redibat per peccatom superbiæ. Sequitur enim: Deus, gratias ago tibi.

Serm 36. à med. to. 10.

Avgv. de verb. dom. Non reprehenditur quia Deo gratias agebat, sed quia nihil sibi addi cupiebat. Ergo iam plenus es, iam abundas, non est qoare dicas: Dimitte nobis debita nostra. Quis est igitur qoi impiè oppugnat gratiam, si reprehendi-

A tor qui superbè agit gratias? Audiant qui dicũt: Deus me hominem fecit, ego me iustum facio. O peior & detestabilior pharisæo, qui superbè iustum se dicebat, sed tamen inde gratias Deo agebat.

Theop. in h. cloco. Ser. 36. ante me tom. 10. Lib. 23 super illud Iob 32. Spiritus est in hominibus. cu. 4. in nouis exem.

Theo. Attende autem seriem orationis pharisæi. Primo nanque dixit quæ ei aberant, deinde subiungit quæ habebat: Sequitur enim: Quia non sum sicut cæt. ho. &c. Avg. de verb. dom. Diceret saltem sicut multi homines. Quid est cæteri homines, nisi omnes præter ipsum? Ego (inquit) iustus sum cæteri peccatores. Greg. 23. moral Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cùm bonum aut à semetipsis habere se æsti-

B mant, aut si sibi datom desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certè cùm iactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent. vnde & pharisæus hic bonorum sibi operum merita singulariter triboit.

Ser. 36. ante med. to. 10.

Avg. de verb dom. Ecce autem ex vicino publicano maioris erat ei tumoris occasio. Sequitur.n. Velut etiam hic publica. q. d. Ego sum solus: Iste de cæteris est.

In concione de pharisæo & publicano ante medit. tom. 1.

Chrys. Non enim satiauerat contemptum eius tota humana natura, sed & publicanum aggressus est: moderatius autem peccasset, si publicanum excepisset. Nunc autem vno verbo & absentes inuadit, &

C vulnera præsentis lacessit. Noo est autem gratiarum actio inuectiua aliorum. Si regratiaris Deo, ipse tibi tantum sufficiat: nec te ad homioes transferas; nec proximum condemnes. Basil. Discrepat autem elatus à cõuitiatore sola habitudine. Is enim in alios vtitur conuitiis, hic autem se mentis temeritate extollit.

Conuitiatoris malitia.

Chrys. Qui autem aliis conoitiatur, sibi & aliis multa mala facit. Primo enim audientem reddit peiorem, quia si sit peccator, fit lætior criminis inuẽto collega: si sit iostus, extollitor per aliena crimina inductus de se magna putare. Secundo communitatem ecclesiæ lædit: non enim omnes audientes vituperãt eum solum qoi peccauit, sed ritu Christiano contumelias innectũt. Tertio Dei gloriam blaspheD mare facit. sicut enim rectè agentibus nomen Dei glorificatur, sic nobis peccantibus blasphematur. Quarto eum qoi audiuit opprobria, confundit imprudentiorem eum, & adoersarium faciens. Quintò statuit se pœnæ obnoxium, rebus prolatis, quæ sibi non conueniunt.

Theo. in hoc loco.

Theo. Expedit antem non solum declinare à malo, sed etiam agere bonum. Et ideo cùm dixisset, Non sum sicut adulteri, sobiungit per oppositum, Ieiuno bis in sabbatho. Sabbathum hi dicebant hebdomadam ab vltima die qoietis. Ieiunabant enim pharisæi secunda & quinta feria. sic igitur ieionia obiecit contra passionẽ adulterij, nam ex voluptate est lascioia. Rapacibus verò & iniustis

E opposuit decimarum solutionem: Sequitur.n. Decimas do omnium quæ possideo. q. d. Adeo rapinas & nequitias refugio, vt etiam mea contribuam.

Lib. 19. sup. illud Iob. 29. iustitia indutus sum, &c. ca. 12. in nouis exempl. Ser. 36 parum ante med. to. 10.

Greg. 19. mora. Ecce, cioitatem cordis sui insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per ieiunium & orationem clausit. Incassum munita sunt cætera, cum locus vnos, de qoo hosti patet aditio munitus non est. Avg. de verb. do. Quære autem in verbis eius, nihil inoeoies quòd Deom rogauerit: ascendit quidem orare, noluit Deum rogare, sed se laudare, & roganti insultare: publicanum antem cordis conscientia remouebat, sed pietas applicabat. vnde sequitur: Et publicanus à longè

Theo. in hoc loco.

stans,&c. THEO. Quamuis autem publicanus stetisse dicatur, distabat tamen à pharisæo tam verbis quàm habitu, necnon & corde contrito. Nam verebatur oculos leuare in cælum, censens indigoos visionis supernæ eos qui maluerunt bona terrena spectare & quærere: necnon & pectus tundebat. vnde sequitur: Sed percu. pe. suum, cor quodãmodo pungens causa cogitationum prauarum, necnon & excitans vt dormitans, vnde non aliud, quàm Deum propitiatorẽ petebat. Sequitur enim: Dicens, Deus propitius, &c. CHRYS. Audiuit quia non sum velut hic & publicanus, nec indignatus est, sed cõpunctus detexit ille vulnus, quærit hic medicinã. Nemo igitur illud frigidum proferat verbum: Non audeo, pudorosus sum, non possum aperire os. Talis reuerẽtia est diabolica. Vult tibi diabolus obseruare fores accessus ad Deum. AVG. de ver. do. Quid igitur miraris si Deus ignoscit, quando ipse agnoscit? de longioquo stabat, Deo tamen appropinquabat, & eum Dominus de prope attẽdebat. Excelsus enim Dominus, & humilia respicit. nec oculos ad cælum leuabat, vt respicet, tremebat conscientia, spes subleuabat: percutiebat pectus suum, pœnas de seipso exigebat: propterea Dominus confitenti parcebat. Audisti superbum accusatorem, audisti humilem reum. Audi nuuc iudicem dicentem: Amẽ dico vobis, Descendit hic iustifi. in do. suam ab illo.

Chrysost. in concione de publicano & pharis. to. 1.

Serm. 36. à med. illius. tom. 10.

Bigæ duæ. *Hom. de publicano & pharis. inter prin. & med. tom. 2.*

CHRYS. Geminos aurigas & duas bigas in stadio positas sermo præsens proponit: in altera quidem iustitiam cum soperbia, in altera peccatum & humilitatem: & vides bigã peccati superare iustitiam, oon propriis viribus, sed humilitatis coniunctæ: Illam vero deuictã non fragilitate iustitiæ, sed mole & tumore superbiæ: nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, & saliens attingit Deũ: hic superbia ob sui molem de facili iustitiam deprimit. si ergo plura facta strenuè geras, putas autem te posse præsumere, tota caruisti oratione. Si verò mille feras in conscientia fasces reatuum, & hoc solum de te credas quòd es infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam: Et ideo suæ sententiæ causam assignans subdit: Quia omnis qui se exal. hu. & qui se hu. exalta. Humilitatis nomen multiplex est. Est enim quædam virtus humilitas, secundum illud: Cor contritum & humiliatum Deus oon despicies: Est & humilitas ab ærumnis, iuxta illud: Humiliauit in terra vitam meam. Est & humilitas à peccatis & superbia & insatiabilitate diuitiarũ. Quid enim humilius his qui se submittunt in diuitiis & potentatu? & hæc reputant magna. BASIL. Similiter etiam & exaltari laudabiliter contingit, quando scilicet non humilia cogitas, sed mens tua est per magnanimitatem in virtute erecta. Talis autẽ animi celsitudo est eminentia in tristitiis, terrenorum contemptus, conuersatio in cælis: & videtur huiusmodi mentis soblimitas eandem habere differentiam ad elationem, quam arrogantia patit, quam habet corpulentia corporis bene dispositi ad inflationẽ carnis cùm ex hydropisi tumet. CHRY. Hæc igitur fastus inflatio ab ipsis cælis potest deprimere oon cauentem, humilitas vero & ab ipsa abysso reatuum hominem sublimare: hæc enim præ pharisæo publicanum saluauit, latronem ante apostolos in paradisum duxit: illa vero etiam incorpoream ingressa est potestatẽ. Cæterum si. ioncta delicta humilitas iam facilè currit vt superbiam iustitiæ transeat, si iustitiæ coniunxeris

Et homil. 5. incomprehẽsibili vel natura, aliquã tulum ante finem.

eam, quomodo non ibit? assistet ipsa tribunali diuino in medio angelorum cum fiducia multa. Rursus si fastus coniunctus iustitię eam deprimere potuisset, si coniunctus sit peccato, in quandam gehennam detrudet. Hoc dico oon vt negligamus iustitiam, sed vt fastum vitemus. THEO. Sed forsitan mirabitur aliquis, quomodo pharisæus cùm pauca verba suæ laudis protulerit, condemnetur, Iob verò cùm plurima fuderit coronatur? eò scilicet, quòd pharisæus talia dicebat criminando alios nulla ratione cogente, Iob verò vrgentibus eum amissis & pressuris prementibus coactus est proprias virtutes referre ad Dei gloriam, ne homines desisterent à profectu virtutis.

Quæstio pulchra. *Theophyl. in hoc loco.*

BEN. Typicè autem pharisæus est populus Iudæorum, qui ex iustificationibus legis extollit merita sua: publicanus verò Gentilis est, qui longe à Deo positus confitetur peccata sua, quorum vnus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus.

Cap. 72. in Beda inter med. & fin. tom. 5.

*Afferebant autem ad illum infantes, vt eos tãgeret. Quod cum viderent discipuli, increpabãt illos. Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite *paruulos venire ad me, & nolite vetare eos. Talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnun Dei sicut puer, non intrabit in illud.*

* *pueros.*

THEO. Post prædicta, humilitatem Dominus docet per ea, quæ fecit, non repellens, sed gratanter paruulos admittens. vnde dicitur: Afferebant autem ad illum, &c. AVG. de verb. Do. Cui afferuntur, tangendi, nisi Saluatori? sed si Saluator est, saluandi offeruntur illi qui venit saluum facere quod perierat: vbi isti perierant, quantum ad ipsos pertinet innocentes? Sed secundum apostolum, per vnum hominem intrauit peccatum in orbem terrarum. Veniant ergo paruuli vt languidi ad medicum, perditi ad redemptorem. AMAR. Deum autem aliquibus videri potest, quòd discipuli Dominum infantulos adire prohibebant, sequitur enim. Quòd cùm vide. &c. Vbi vel mysterium intelligas, vel affectum. Neque enim hoc inuidiæ aut in pueros mentis asperitate faciebãt, sed sedulæ virtutis obsequia Domino deferebant, ne comprimeretur à turbis. Respuenda quippe est vtilitas nostra, vbi diuinitatis iniuria est. In mysterio autem quia prius saluari populum Iudæorum, ex quo secundum carnem nati fuerant, gestiebant. Sciebant quidem mysterium quòd vtrisque populis vocatio deberetur (nam & pro Cananæa muliere supplicarunt) sed fortasse adhuc ordinem nesciebant. vnde sequitur: Iesus au. con. &c. Non ætas præfertur ætati, alioquin obesset adolescere. Cur ergo pueros dicit aptos esse regno cælorum? fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non nouerint, referre non audeant, scrutari ignorant, opes, honorem, ambitionem non appetant: sed non ignorare ista virtus est, sed contemnere. Non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur.

Theo. in hoc loco.

Ser. 36. de clinando ad finem. to. 10.

Li. 8. in Lu. in cap. de permittẽdis pueris venire, paulo ante med. to. 5.

Eodem ca. citate nõ multum remota à princ.

BEDA. Vnde signanter dixit, Talium, non istorum, vt ostenderet non ætatem regnare, sed mores, & his qui similem haberent innocentiam & simplicitatem, præmia repromitti. AMAR. Denique hoc Saluator expressit dicẽs: Amen dico vobis, &c. Quis puer imitandus est apostolis Christi, nisi de quo Esaias

Cap. 73. in Beda parum ante mediũ. tom. 5.

Li. 8. in Lucam in ca. de permittẽdis.

parti vaniti, non renati à prin. tom. 5.

ias dicit: Puer natus est nobis qui cum malediceretur, non maledixit. Itaque in pueritia est quædam venerabilis morum senectus, & in senectute inocens pueritia. Basil. Suscipiemus autem regnom Dei vt puer, si dispositi fuerimus erga doctrinam Domini, vt puer in diseiplina nequaquam contradicens nec disputans cum magistris credibiliter & obedienter imbibens documenta. Theo. Gentilium ergo sapientes quærentes sapientiam in mysterio quod est regnum Dei, nec volentes hoc absque fide syllogisticæ probationis admittere, merito exclusi sunt ab hoc regno.

Theoph. in hoc loco.

Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciendo vitā æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. *Mandata nosti? Non occides, non mœchaberis, nō furtum facies, non falsum testimonium dices, honora patrem tuū & matrem tuā. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuētute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest, Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est, quia diues erat valde.*

Cap. 74. in Bed. in prin. tom. 5.

Bed. Audierat princeps quidam à Domino tantum eos, qui puerorum vellent esse similes, regnum Dei intraturos: atque ideo poscit sibi non per parabolam, sed palam quibus operū meritis vitam æternam consequatur exponi. vnde dicitur: Et interrogauit eum, &c. Ambr. Tentator princeps iste magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset. Nam licet in diuinitate bonitas sit, & in bonitate diuinitas, tamen addendo, Magister bone, in portione bonum dixit, nō in vniuersitate: nam Deus in vniuersitate bonus, homo ex parte.

Li. 8. in Luc. id. in cap. de responsione Iesu ad interrogationem, &c. in prin. tom. 5.

Deus quomodo bonus.

Cyril. Putauit autem se Christum capere dum vituperaret Mosaicum præceptū, introduceret verò sua statúta: accedit ergo ad magistrum, & bonum eum nuncupans dicit se velle doceri, quia tentatiuè quærebat. Qui apprehendit sapientes in astutia sua, conuenienter ei respondet. nam sequitur: Dixit autem ei Iesus, quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Ambr. Non bonū se negat, sed Deum designat. Bonus quidem non est nisi plenus bonitatis. quod si quem moueat, quia nemo bonus, moueat & illud, nisi Deus: quòd si à Deo filius non excipitur, vtique nec à bono Christus excipitur. nam quomodo non bonus ex bono natus? arbor enim bona fructus bonos facit. Quomodo non bonus, cùm bonitatis sua substantia ex parte assumpta non degenerauit in filio, quæ non degenerauit in spiritu? Spiritus tuus, inquit, bonus deducet me in terram rectam. quod si bonus spiritus qui excepit à filio, bonus vtique & ille qui tradidit. Itaque quia legisperitus est iste qui tentat, sicut in libro alio demonstratur. Et bene dixit: Nemo bonus, nisi vnus Deus, vt admoneret quia scriptum est, Non tentabis do. De. tuum: sed magis confitetur Domino quoniam bonus.

Li. 8. in Luc. in tit. de responsione Iesu ad interrogationem cuiusdam, &c. parum à prin. to. 5.

Hom. 64. in nat. imprin. illum. to. 2.

Chrys. Vel aliter: Auarum quidem dicere hunc principem non verebor, nā hoc Christus ei improperat, tentator autem minime. Titus. Ergo cùm dicit, magister bone, quid faciendo, &c. q.d. Bonus es, dignare me responso, in eo quod quæro: doctus

A sum vetus testamentū, te tamen præstantiorē video, non promittentem terram, sed prædicantem regnū cælorum. dic ergo mihi quid faciendo vitam æternam potero possidere? Intentionem igitur attendens Saluator, quia fides est via ad opera, cùm dixisset ille: Quid faciam? hac quæstione omissa in notitiam fidei eum ducit, velut si quis interrogaret medicum, quid comedam? & ille ostēderet quæ deberēt cibum præcedere: & ideo eum ad patrem remittit, dicens: Quid me di. bo. non quòd ipse bonus non esset, erat enim bonum ex bono patre germen, bonus boni filius.

Avg. de con. Euang. Potest autem videri distare aliod quod secundum Matthæum dicitur: quid me B interrogas de bono? quod ad illud magis referri potest quod ait ille quærens: Quid bo. fa. Ibi enim & bonum nominauit, & interrogatio est: commodissimè intelligitur vtrunque dictum, quid me dicis bonum, & quid me interrogas de bono? quod ad illud magis referri potest. Tit. Deinque postquàm docuit cognitionem fidei, subiungit: Mandata nosti. q.d. Quando prius Deum noueris, tunc opportunè quæres quid facies. * Chrys. Expectante autem principe audire Christum dicentem, Recedas à mādatis Mosaicis, & meis attende: ad Mosaica eum mittit, vnde sequitur: Non oc. non mœch.

Lib. 2. cap. 63. circa fin. tom. 4.

** Cyrillus.*

Theo. Primo quidem lex ea corrigit, ad quę faciC lius labimur, vt mœchari, cuius incentiuum est intrinsecum & naturale, & occidere, quia inmanis bellua furor. Sed furtum & falsi testimonij culpam raro contingit incurrere. sed & grauiora illa existunt, & ideo secūdario furtum & falsum testimonium ponit, vt rarius fallentia & leuiora. Sequitur. n. Non fur. faeies, &c. Basil. Non est autem intelligendum fures esse solum bursarum incisores, vel latrocinantes in balneis. Sed & si qui duces legionum statuti vel commisso sibi regimine ciuitatum, aut gentium, hæc quidem furtim tollunt, hæc vero vi ac publice exigunt. Titvs. Sed videas in non agendo præcepta D consistere, quoniam si mœchatus non fueris, castus es: si nō fureris, beneuolus: si falso non testeris, veridicus. Attende virtutem iam facilem per bonitatem statuentis. Nam mali fugam ingerit, nō boni exercitium: qualibet autē quies quolibet est facilior opere. Theo. Sed quia in parentes committere, quanquam magnum sit crimen, raro tamen accidit, post omnia ponit: Honora patrem tuum & ma.

Theo. in hoc loco.

Correctio legalis qualis sit.

Honor duplex distinguitur.

Theo. in hoc loco.

Ambr. Est autem honor non solum honorificentiæ, sed etiam largitatis. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam, & si paueris, adhuc non reddidisti dolores & cruciatus, quos pro te mater passa est. Illi debes quod habes, huic debes, quod es: quantum iudicium si pascat ecE clesia quos tu pascere nolis? Sed dices: Quod eram parentibus collaturus, ecclesiæ mallē conferre. Non quærit Deus donum de fame parentum, sed vt pascendos scriptura dicit parentes, ita propter Deum relinquendos, si impediant deuotæ mentis affectum. Sequitur, Qui ait, Hæc omnia custodiui à iu. mea.

Li. 8. in Lu. in cap. de honorandis parentibus, paulò à prin. tom. 5.

Hier. Mentitur adolescens. Si enim quod postpositum est in mandatis, Diliges proximum tuum sicut teipsum, opere complesset, quomodo postea audiens, Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, tristis abscessit? Beda. Vel non est putandus esse mentitus, sed simpliciter vt vixerit, scilicet exterius esse confessus, alioqoin nequaquam Marcus diceret, quòd Iesus intuitus eum, dilexit eum.

Matth. 19. Super illud: Omnia hæc custodiui. tom 9.

Cap. 74. in Beda paulo à prin. to. 5.

A Titvs. Ostendit autem consequenter Dominus, quòd si aliquis vetus testamentum peregerit, perfectus non est, sed deest ei sequi Christum. vnde sequitur: Quo au. Ie. ait ei adhuc vnum tibi deest, omnia quæcunque ha. vende, &c. q.d. Quæris quomodo sit possidenda vita æterna, sparge facultates pauperibus, & obtinebis illam. Parua sunt quæ impendis: magna quæ recipis. Atha. Non enim mundum

Aurea sententia.

despicientes putemus grādia quidem abdicasse, quia tota terra est in comparatione cæli breuissima: quapropter si toti terræ dominaremur ei abrenūciantes, nihil dignum esset in comparatione regni cælorum.

In hoc loco. tom. 5.

Beda. Quicunque ergo perfectus esse voluerit, oportet vendere quæ habet, non ex parte, sicut Ananias fecit & Saphira, sed totum.

Theophyl. in hoc loco.

B Theo. Vnde dicens, omnia quæ habes, summam paupertatem suadet. Si quid enim restiterit, illius seruus est. Basil. Non tamen docet facultates vendere, eo quòd naturaliter sint prauæ, alioquin creatura Dei non essent, vnde eas non tanquam malas abiicere, sed dispōnere monuit, & condemnatur aliquis non quia eas possidet, sed quia eis abusus est. Quo fit vt facultatum secūdum mandata Dei dispēsatio, & crimina deleat, & regnum conferat. vnde subdit: Et da pau. Chry. Poterat quidem Deus alere pauperes & sine hoc quod nos misereamur eorum, sed vult dantes dilectione astringi accipientibus. Basil. Dicente autem Domino, Da pauperibus, puto non expedire cuiquam negligenter gerere, sed omnia diligenter disponere, præcipuè per seipsum, si ex parte se habeat, sin autem, per eos de quibus constat quòd fideliter & prudenter disponant. Maledictus enim qui negligenter perficit opera Domini. Chrys. Sed illud quæritur, quomodo Christus erogate cūcta pauperibus perfectionis esse fatetur: Paulus autem ex dilectione hoc asserit esse imperfectū: sed valde consonat quod subiunxit: Et veni, sequere me, quod ostenditur ex dilectione. In hoc enim cognoscent omnes quòd mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem.

Theop. in hoc loco.

D Theo. Cùm paupertate enim cæteras quoque virtutes hominem habere oportet. ob hoc ait: Et veni sequere me, id est, in cæteris esto meus discipulus, iugiter me sequaris. Cyril. Princeps autem ille vini recentis capax non fuit, vetus vter existens, sed tristitia ruptus est. vnde sequitur: His ille auditis cōtristatus est, &c. Basil. Mercator non tristatur in

Cōparatio pulchra.

nundinis paciscendo quæ possidet, acquirendo sibi opportuna. Tu vero tristaris puluerem dans, vt acquiras vitam beatam.

Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit, Quàm difficile qui pecunias habēt in regnū Dei intrabunt: Facilius est enim camelū per foramen acus transire, quàm diuitē intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sūt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domū, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios, aut agros propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo futuro vitam æternam.

Theo in hoc loco.

Theo. Quoniam diues audita opum abiectione

A tristatus fuit, Dominus admiranter locutus est. Dicitur enim: Vidēs autem Iesus illum tristem, &c. Non dicit impossibile est eos intrare, sed difficile. Possunt

Viscus diuitiarum.

enim per diuitias adipisci superna, sed difficile est, quia viscosiores sunt visco diuitiæ, & vix euellitur animus occupatus ab eis, sed subsequenter vt impossibile hoc indicat, cùm dicit: Facilius est enim camelum, &c. Nomen quod in Græco ponitur, æquiuocum est ad animal quod camelus dicitur, & ad rudētem. quocunque ergo modo intelligas, impossibile est. Quid igitur dicendum est? Primo quidem quod reuera ita se habet. Aliud enim est diues, aliud œconomus: nam diues qui sibi reseruat diuitias, œconomus verò siue dispensator, qui ad opus aliorum has

Chry. homi. 18. in Ioann. non remote à fine to. 3.

B tenet. Chrys. Abraham quidem possidebat opes pauperibus, & qui iustè eas possidēt, quasi suscipientes à Deo dispensant in diuinis mandatis: qui vero contra Deum acquisierunt, & in expendēdo faciunt illud idem, meretricibus & parasitis dantes, vel humi abscondentes, egenis vero nihil impendentes. Non ergo prohibet ditari, sed opibus famulari. vult vt necessariis vtamur eis, non vt custodiamus: nam famuli est custodire, sed Domini dispensare: si conseruare eas vellet, non tradidisset eas hominibus, sed sineret in terra iacere. Theo. Porrò attendas illud

Theop. in hoc loco.

quod diuitem quidem impossibile dicit saluari, posC sidentem verò diuitias, difficile quasi dicat diues qui captus est à diuitiis & famulatur eis, non saluabitur. Habens verò illas scilicet qui eis dominatur, vix saluabitur causa humanæ fragilitatis. Conatur enim nos diabolus supplantare quoadusque possidemus diuitias, & difficile est aufugere decipulas eius: ideóque bonum est paupertas, & quasi tētatione carens.

Chrys. Nulla enim est diuitiarum commoditas, anima patiente penuriam, nec læsio paupertatis, anima diuitiis affluente. Si autem ditescentis indicium est nullius egere, & pauperascentis indigere, palam est quòd magis esse pauperem facit magis ditescere. Facilius est enim quòd quis in paupertate,

Amor diuitiarum.

D quàm in diuitiis opes contemnat: neque enim talis est ambitus, vt per magis habere sedetur. Sed per hoc consueuit magis accendi, sicut ignis quādo maiorem suscepit escam. quæ autem mala videntur esse inopiæ, communia sunt, quæ verò diuitiarum, propria sunt earum.

Li. 2. ca. 47. in principio. tom. 4.

Avg. de quæst. Euangel. Diuitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, & de talibus superbientem: his diuitibus contrarij sunt pauperes spiritu, quorum est regnum cælorum. Mysticè autem facilius est Christum pati pro dilectoribus sæculi, quàm dilectores sæculi ad Christum posse conuerti. Cameli enim nomine se intelligi voluit, quia spōE te humiliatus infirmitatis nostræ onera sustulit. per acum autem punctiones significat, per punctiones, dolores in passione susceptos. formam autem acus, dicit angustiam passionis. Chrys. Hic autem ser-

Homi. 64. in Mat. parum ante medium. tom. 2.

mo quasi grauis transcendebat discipulorum virtutem. vnde sequitur: Et di. qui hæc audi. Et quis po. sal. fieri? Hoc dixerunt discipuli non de se, sed de toto mundo timentes. Avg. de quæst. Euang. Cùm

Lib. 2. cap. 47. tom. 4.

autem incomparabiliter maior sit turba pauperum quæ diuitibus perditis potest saluari, intellexerunt omnes, qui diuitias amāt, etiam si adipisci nequeant, in diuitum numero deputari. Sequitur: Ait il. quæ impossibilia sunt apud homines, &c. quod non ita intelligendū est quasi diues cū cupiditate & superbia

in regnum

in regnum Dei sit intraturus, sed possibile est Deo vt à cupiditate & superbia ad charitatem & humilitatem conuertatur. *Theoph. in hoc loco.* THEOP. Apud homines ergo, quorum serpit intentio ad terrena, impossibilis est salus, vt dictum est apud Deum verò possibilis est. Cùm enim homo consiliatium habet Deum, & iustificationes & doctrinas paupertatis imbiberit, nec non eius auxilium inuocet, hoc fiet possibile.

CYRIL. Congruè autem diues cùm multa contempserit recompensationem expectabit. Qui verò parua possidēs ea abdicauit, quid ei sperandum esset quærere decebat. vnde sequitur: Ait autem Petrus, Ecce dimisimus omnia. Matthæus addit: Quid ergo erit nobis? *Beda in hoc loco. tom. 5.* BEDA. quasi dicat. Fecimus quod iussisti, quid igitur dabis nobis præmij? Et quia non sufficit dimittere omnia, iungit quod perfectum est, dicens: Et secuti sumus te.

Moralis doctrina. CYRIL. Illud autem necesse est dicere, quòd pauci abrenūciantes, quantum spectat ad propositum & obedientiam pari lance cum opulentis penedūtur paribus vtentes affectibus, dum rerum quas possident abiectionem vltro inferunt. vnde sequitur: Amen dico vobis, nemo est qui, &c. Eleuat ad acceptissimam spem omnes audientes iureiurando promittens, dum apponit sermoni, Amen. Doctrina enim diuina mundum vocante ad fidem Christi, forsitan aliqui respicientes parentes infideles noluerūt eos turbare veniendo ad fidem: & similis est ratio aliorum germanorum. Deserunt autem quidam patrem, & matrem, & totius parentelæ amorem despiciunt propter amorem Christi.

Cap. 74. in Luca, non multum remote à fine, tom. BEDA. Sensus igitur iste est, qui propter regnum Dei inquirendum omnes affectus cōtempserit, omnes sæculi diuitias, delicias, risúsque calcauerit, multo plura in præsenti recipiet. Cuius sententiæ occasione quidam Iudaicam mille annorum fabulā post resurrectionem iustorum ædificant, *Fabula hæreticorum* quando omnia quæ propter Deū dimittimus, multiplici nobis sint fœnore reddenda, & insuper vita æterna donanda. Nec vident inexperti quòd si in cæteris digna sit repromissio, in vxoribus tamen iuxta alios euangelistas centenis appareat turpitudo, præsertim cùm Dominus in resurrectione non esse nubendum testetur. Et iuxta Marcum ea, quæ dimissa fuerint, in hoc tempore cum persecutionibus accipienda confirmet, quasi illis mille annis abesse dogmatizant.

CYRIL. Hoc ergo dicimus, quòd omissis temporalibus & carnalibus, multo maiora sibi aliquis vendicabit quoniam & apostoli cùm pauca dimiserint, obtinuerint multiplica dona charismatum, & celebres reputati sunt vbique. Erimus ergo similes illis, si domum quis dimittet, recipiet māsiones supernas, si patrem, patrem habebit cælestem, si à germanis recesserit, in fratrem hūc recipiet Christus, cùm dimiserit coniugem, inueniet diuinam sapientiam, à qua procreabit spiritales fructus, inueniet Hierusalem cælestem, quæ est mater nostra. A fratribus etiam, & à sororibus sui propositi glutino spiritali colligatis multo in hac vita gratiosiorem recipiet charitatem.

Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolimam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint,

A *occident eum. & die tertia resurget: Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.*

Gre. Ho. 2. in euā. in prin. & Bed. c. 75. in princip. Cap. 75 in Bedā, circa prin. tom. 5. GREGOR. Præuidens Saluator ex passione sua discipulorum animos turbādos, eis longe ante & passionis eius pœnā, & resurrectionis suæ gloriam prædicit. vnde sequitur: Assumpsit autem Iesus duod. & ait il. Ecce ascendimus, &c. BEDA. Præuidens enim quosdam hæreticos futuros qui in Christum dicerent legi prophetísque docuisse contraria, ostendit quòd per prophetarum præsagia suæ passionis & posterioris gloriæ sit celebrata perfectio.

Homi. 66 in Mat non remote à prin. tom. 2. CHRYS. Seorsum autem de passione cum discipulis
B confert. Non enim oportebat hūc sermonem pluribus diuulgari, ne turbarētur. O hoc autem prædicebat discipulis, vt excitati per expectationem facilius sustinerent. *Hom 66. in Mat. non remote à prin. tom. 2.* CYRIL. Et vt sciant quoniam passionem prænouit, & spontaneus ad eam accessit, ne dicerent, qualiter in manus hostium incidit qui nos promittebat saluare? vnde seriatim ordinem passionis enarrat, subdens: Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.

Consensus euāgelicus & prophetiæ. CHRYS. Hoc Esaias prædixerat, dicens: Obtuli scapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas: & faciem meam non diuerti à sputorum dedecore. Sed & crucis patibulum prædixit propheta, cùm ait: Tra-
C didit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. vnde & hic subditur; Et postquā flagellauerint, occidens eum. Sed & resurrectionem eius Dauid prædixit, dicens: Non derelinques animam meam in inferno. vnde hic subditur: Et tertia die resurget. ISIDOR. Admiror autem dementiam quærentiū. cur Christus ante triduum resurrexit? si enim resurgeret tardius, quàm prædixerat, impotentiæ esset: celerius verò, est summæ virtutis indicium. Si quem enim, cùm spoponderit suo creditori post triduum persoluere debitum, eadem die satisfacientem viderimus: non fallacem, sed potius vt veridicū eum
D mirabimur. dicam etiam quòd non dixit se post tres dies resurrecturum, sed die tertia. Habes parasceuen, habes sabbathum vsq; ad solis occasum, & post sabbathum resurrexit. CYRIL. Discipuli autem nondum nouerant exquisitè quod prophetæ prædixerant: sed postquam resurrexit, aperuit eis sensum, vt intelligerent scripturas. vnde sequitur: Et ipsi nihil horum intellexerunt.

Cap. 75. in Beda, à med. illius, tom. 5. BED. Quia enim discipuli eius vitam maximè desiderabant, eius mortē audire nōn poterant. Et quoniam non solum hominem innocentē, sed & Deum verum sciebāt, hunc nullatenus mori posse putabāt. Et quia parabolas eum sæpe loquentem audire consueuerant, quoties aliquid de sua passione dicebat, ad
E aliud alegoricè referendum esse credebant. vnde sequitur: Erat autem verbum istud abscōditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebātur. *Eodem ca. ad totam in fine illius.* Iudęi verò, quia in eius necem conspirauerant, quòd de passione sua loqueretur dicēs in Ioanne: Oportet exaltari filium hominis intelligebant, vnde dixerunt, Nos audiuimus ex lege quia Christus manet in æternū, & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis.

Factum est autem cùm appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viam mendicās: Et cùm audiret turbam prætereuntē, interrogabat quid hoc esset. Dixerūt autē ei quòd Iesus Nazarenus trāsi-

ret. Et clamauit dicens: Iesu fili Dauid, miserere mei. Et qui præibant increpabant eum vt taceret. Ipse vero multo magis clamabat, fili Dauid miserere mei. Stãs autem Iesus, iussit illum adduci ad se. Et cùm appropinquasset, interrogauit illum dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, vt videam. Et Iesus dixit ei: Respice, fides tua te saluum fecit. Et cõfestim vidit, & sequebatur illũ magnificans Deũ. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudẽ Deo.

Homil. 2. in euã. in prin.

GREGO. in Homil. Quia carnales adhuc discipuli non valebant capere verba mysterij, venitur ad miraculum: ante eorum oculos cæcus lumen recipit, vt eos ad fidem cælestia facta solidarent. vnde sequitur: Factum est autem cùm appropin. &c.

Theop in hoc loco.

Li. 2. ca. 48. in prin. to. 4.

THEO. Et ne incessus Domini esset inutilis, in via fecit cæci miraculũ, hoc documentum discipulis suis dans, vt in omnibus simus proficui, & nihil sit in nobis ociosum. AVGVS. de quæst. euang. Possemus de appropinquãtibus Hierico sic intelligere, vt iam inde ingressi, prope tamen adhuc essent ad eandem ciuitatem: quod quidem minus vsitatè dicitur, sed tamen videri posset hoc dictum, quoniam Mattheus egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatos duos cæcos, qui iuxta viam sedebant. De numero quidem nulla esset quæstio, si alter euangelistarum de vno tacuisset vnius reminiscens: nam & Marcus vnum commemorat, cùm & egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatũ, cuius & nomen dixit, & patrem, vt intelligamus eum fuisse notissimum, alterum ignotum, vt meritò ille notus etiam solus decenter commemoraretur.

Eodem cap. paulo post princ.

Sed quoniam quæ sequuntur in euangelio secundum Lucam, apertissimè ostendunt illud quod ipse narrat adhuc venientibus ipsis Hierico factum esse, nihil aliud restat intelligere, nisi bis esse factum hoc miraculum, semel in vno cæco, cùm adhuc veniret in illam ciuitatem: iterũ in duobus, cùm inde egrederetur, vt illud vnũ Lucas, alterum Matthæus enarrat. CHRYS. Multus autem erat populus circa Christum, & cæcus eum quidem non nouerat, sentiebat autem effectũ, & rapiebat per affectum quod non hausit aspectus. vnde subditur: Et cùm audieris turbam prætereuntem interrogabat quid hoc esset, Et oculati quidem secundum opinionem loquebantur. Sequitur: Dixerunt autem ei, quòd Iesus Nazarenus transiret. Cæcus vero vera clamabat alia docetur, & alia prædicat. Nam sequitur: Et cla. dicens: Iesu fili Dauid, miserere mei. Quis te docuit hoc homo? num perlegisti libros priuatus luminibus? Vnde igitur nosti lum inare mundi? verè Dominus illuminat cæcos.

Iudaismi instructio.

CYRIL. In Iudaismo autem nutritus, non ignorauit quòd de progenie Dauid Deus secundum carnem nasceretur: & ideo ei vt Deo loquitur, dicens: Miserere mei. hunc imitemur, qui in duo diuidunt Christũ: hic enim Christum tanquam Deum ait, & filium Dauid eum nominat: mirantur autem iustitiam confessionis eius. Quidam enim eum confitentem fidem compescebãt. Sequitur: Et qui præibant increpabant eum vt taceret. Sed per inhibitiones huiusmodi nõ impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triomphare: vtile enim est pro cultu diuino pudorem deponere. Nam si causa pecuniæ sunt impudentes nõnulli, pro animæ salute nõ decet bonam induere impudentiam: vnde sequitur: Ipse verò multo magis

A clamabat, fili Dauid miserere mei. Sitit autem Christum vox inuocantis in fide, & inuocantes in fide respicit: & ideo meritò vocat cæcum, & accedere iussit. Vnde sequitur: Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se, vt scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquaret & corpore. Appropinquantem cæcum Dominus interrogat. Nam sequitur: Et cùm appropinquasset, interrogauit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? Dispensatiuè interrogat, non quasi ignotãs, sed vt scirent astantes quòd non petebat pecuniam, sed diuinam efficaciam vt à Deo. vnde sequitur: At ille dixit, Domine, vt videam.

CHRYS. Vel quia calumniatores veritatis Iudæi possent dicere vt in cæco nato, non est hic, sed similis
B eius, voluit, vt cæcus prius ostenderet defectum naturæ, vt tunc cognoscat gratię maiestatem: at vbi petitionis modum cæcus explicuit, tunc summa maiestate præcepit ei vt videret. vnde sequitur: Et dixit illi. Respice: quod abundabat in crimen perfidię Iudæorum: quis enim prophetarum talia dixit? Aspice tamen quid assumat medicus ab eo cui collata est sanitas. Sequitur enim: Fides tua te saluum fecit. Pro fide enim venduntur beneficia, diffunditur enim gratia quam suscepit fides. Et sicut ab aliquo fonte hi quidem paruis vasis modicũ aquæ hauriunt, hi vero maioribus multum, fonte non distinguente mensuras, & secundum fenestras, quę aperiuntur, magis vel
C minus splendor solis infunditur, ita secundum capacitatem intentionis hauritur gratia. vertitur autem vox Christi in lucem languentis, erat enim verbum veræ lucis. vnde sequitur: Et confestim vidit. At cæcus & ante beneficium fidem ostendit feruidam, & post beneficium beneuolentiam obseruauit. Sequitur. Et sequebatur illum magnificans Deum.

Cap. 76. in Bed. cir. finẽ tom. 5.

Quæstio vtilis.

CYRIL. Ex quo patet quòd à duplici cæcitate liberatur, corporali scilicet & intellectuali. neq; enim glorificasset vt Deũ, nisi vere vidisset: sed & alijs factus est occasio glorificãdi Deum. Sequitur: Et omnis plebs vt vidit, de laud. Deo. BEDA. Non solum
D pro impetrato munere lucis, sed & merito fidei impetrantis. CHRYS. Hic autem necesse est quærere cur Christus dæmoniacum quidem curatũ sequi volentem prohibet, cæcum autem illuminatum sequẽtem non prohibet: sed neutrum irrationale puto: illum enim mittit præconem, vt ex sua cõsistentia benefactorem prædicet, erat enim excellens miraculũ, videre furiosum sanæ mentis effectum. Cæcum vero permittit sequi, quando Hierosolymam ascendebat, per crucem perfecturus altum mysterium, vt recentem habentes miraculi mentionem, non existimarent eũ infirmitate potius, quàm misericordia pati.

Li. 8. in Luc. in ca. de illumin. cæci in prin. tom. 5.

AMBRO. In hoc autem cæco typus populi Genti-
E lis est, qui sacramento Dominico recepit amissi luminis claritatem. Nihil autem interest, vtrũ in vno cæco medicinam, an in duobus accipiat. quoniam ex Cham & Iaphet Noë filijs originem ducens in duobus cæcis duos generis sui prætendebat auctores.

Homil. 2. in euãg. parum à prin.

Tropologica expositio.

GREG. in ho. Vel cæcum est genus humanũ, quod in parente primo claritatem supernæ lucis ignorans dãnationis suæ tenebras patitur. Hierico autem interpretatur luna, quæ dum menstruis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat: dum igitur cõditor noster appropinquat Hierico, cæcus ad lumẽ redit: quia dum diuinitas defectũ nostræ carnis suscepit, humanũ genus lumẽ quod amiserat, recepit. Qui ergo æternę lucis claritatẽ nescit, cæcus est. Si autem

tantum

tantum redemptorem credidit qui dixit, Ego sum via, iuxta viā sedet. Si vero credidit, & exorat vt æternum lumen recipiat, iuxta viam sedet & mendicat. Illi autem qui Iesum venientem præcedunt, designant carnalium desideriorum turbas tumultusque vitiorum: qui priusquam Iesus ad cor nostrum perueniat, dissipant cogitationem nostrā, & in ipsa nos nostra oratione conturbant. Ipse vero magis clamabat: quia quāto grauiori tumultu cogitationis premimur, tanto orationi insistere ardētius debemus. Cùm autem adhuc turbas phātasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cùm verò orationi vehementer insistimus, Deus corde figitur, & lux amissa reparatur: vel transire humanitatis est, stare diuinitatis. Cæcum igitur clamantem Dominus transiens audiuit, stans illuminauit, quia per humanitatem suam vocibus nostræ cæcitatis compatiendo misertus est, sed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit. Ad hoc autem requirit quid velit vt cor ad orationē excitet: peti enim hoc vult, quod & nos petere & se concedere prænoscit.

In hom. 2. per manum manum.

AMBROS. Vel interrogauit cæcum, vt crederemus, nisi confitentem non posse saluari.

Li. 8. in Luc. in ca. de illuminatione cæci pro libr. ante ... tom. 5.

GREG. in homil. Cæcus autem à Domino non aurum, sed lucem quærit. Et nos non falsas diuitias, sed lucem quæramus, quā videre cum solis angelis possimus: ad quam lucem via fides est. vnde rectè cæco dicitur: Respice, fides tua te saluum fecit. Qui videt & sequitur, quia bonum quod intelligit operatur.

Homil. 2. in euang. ante.

AVG. de q. euā. Si autem Hierico lunam, & ob hoc mortalitatem interpretamur, morti propinquans Dominus Iudæis solis lumen euangelij iusserat prædicari, quos significauit ille vnus cæcus quem Lucas cōmemorat: à morte autem resurgens atque descendens, & Iudæis & Gētibus, quos duos populos significare videntur duo cæci commemorati à Matthæo.

Lib. 2. q. 48 ... tom. 4.

CAPVT XIX.

ET ingressus perambulabat Hierico. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues. Et quærebat videre Iesum quis esset: & nō poterat præ turba: quia statura pusillus erat. Et præcurrens, ascendit in arborem sycomorum, vt videret eum: quia inde erat transiturus. at cùm venissent ad locum, suspiciens Iesus vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe, festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. Et cùm viderent omnes, murmurabant, dicentes, quòd ad hominem peccatorem diuertisset. Stans autem Zachæus, dixit ad Iesum: Ecce, dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. ait Iesus ad eum: Quia hodie salus Domini huic facta est, eo quòd & ipse filius sit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat.

Li. 8 in Lu. circa de illumina. ca. &c. ... à prin. tom. 5. ... ca. à ... illum.

AMBR. Zachæus in sycomoro, cæcus in via, quorum alterum Dominus miseratus expectabat, alterum suæ māsionis claritate nobilitat. de quo dicitur: Et ingressus Iesus perambulabat Hierico, &c. Et benè princeps inducitur publicanorum. Quis enim desperaret, quando iste peruenit ad gratiam, cui census ex fraude? & ipse quidem diues, vt scias non omnes diuites auaros. CYRIL. Sed Zachæus in his moram non traxit, sed factus est dignus propitiatione Dei, qui cæcos illuminat, & longinquos vocat.

TITVS. Pullulauerat autem in eo semen salutis, quia cupiebat Iesum videre. vnde sequitur: Et quærebat videre Iesum quis esset, vtpote qui nunquam eum viderat: quia si vidisset, dudum iam recessisset à nequitia publicana. Si quis enim Iesum videt, non potest nequitijs immorari. Duo autem erāt impedimenta huic visioni, nam retardabat eum populus, non tam virorum, quàm peccatorum. erat autem paruus statura. vnde sequitur: Et non po. præ. tur. quia sta. pusil. er.

Omnis diuitiæ auarit.

AMBROS. Quid sibi vult quod nullius alterius staturam, quàm eius, expressit? vide ne forte malitia pusillus, aut adhuc pusillus fide: non dum enim pronus erat cùm ascenderet, nondum viderat Christum.

Li. 8 in Lu. in ca. de illumina. ca. ... med. ... to. 5.

TITVS. Sed ille bonum adinuenit ingenium, nam præcurrens, in arborem sycomorum ascendit, & transeuntem Iesum desideratum videbat. vnde sequitur: Et præcur. asc. in arb. syco. vt vi. il. quia inde erat transiturus. Hic ergo solam visionem desiderauit, sed qui nouit plus facere quàm quærimus, dedit et supra id quod expectabat. vnde sequitur: Et cùm ve. ad lo. sus. Ie. vi. il.

CYRIL. Vidit quidem hominis animam promptissimè nitentem ad sanctè viuendum, & eum ad pietatem conuertit. AMBROS. Capit eum: sed non inuitatus inuitat. vnde sequitur: Et dixit ad eum, Zachæe festin. descende, quia, &c. Sciebat enim vberem hospitis sui esse mercedem, sed tamen & si non vocem inuitantis audierat affectum.

Li. 8. in Lu. in ca. de illo ra. ante me. tom. 5.

BEDA. Ecce autem camelus deposita gibbi sarcina per foramen acus transit, hoc est, diues & publicanus relicto amore diuitiarum, contempto sensu fraudum, benedictionem Dominicæ susceptionis accepit. Sequitur: Et festinans descendit, & accepit illum gau. AMBROS. Discant diuites non in facultatibus crimen habere, sed in his qui vti nesciunt facultatibus. Nam diuitiæ sicut impedimenta sunt improbis, ita bonis sunt adiumenta virtutis.

Cap. 77. in ... in prin. tom. 5.

Li. 8 in Lu. in cap. de illum. ca. sur. med. illum. tom. 5.

Pietas Iesu ... notatur.

CHRYS. Sed considera nimiam Saluatoris bonitatem. Insons cum sontibus conuersatur, fons iustitiæ cum auaritia, quæ est materia prauitatis: ingressus domum publicani nullam ex auaritiæ nebulā iniuriam patitur, sed fulgore iustitiæ auaritiam delet: sed mordaces & criminationis amatores inuehi tentant in his quæ ab eo fiebant. Sequitur enim: Et cùm vi. omnes mur. di. quia, &c. Ipse verò incusatus vt epulo & publicanorū amicus, spernebat hæc vt consummaret propositum: quia & medicus nisi patiatur saniem ægrotorū, non liberat à morbo, quod & tunc contingit: quoniam conuersus est publicanus, & factus est melior. Sequitur: Stās autem Zachæus, dixit ad Iesum: Ecce dimidium bonorū meorum Domine do pauperibus, &c. Audi mirabile: Nōdum dicit, & obedit. Et sicut sol per radios infusus in domū nō illustrat verbo, sed opere, ita Saluator radijs iustitiæ; nequitiæ fugauit caliginē, nam lux in tenebris lucet. Quodlibet autem vnitum est validū, diuisum autem debile: & ideo bipartit substantiā. Est autem diligentius attendendū, quòd opes Zachæi non solum erant iniustæ, sed etiam ex patrimonio fuerunt congregatæ: alioquin quomodo poterat extorta iniquè restituere in quadruplum? Sciebat enim legem iubētem

restituere in quadruplum malè ablata, vt si lex non terreat, damna mitigent. non ergo expectat Zachæus legis censuram. ipse sibi iudex effectus.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Sed si subtilius indagare velimus, nihil de proprijs restabat facultatibus. Data enim medietate bonorum pauperibus ex residuo reddebat læsis in quadruplo: nec solũ hoc promittebat, sed faciebat. Non enim ait, Dabo medietatẽ & restituam quadruplũ, sed do & reddo. At Christus illi salutem annunciat. Sequitur: Ait Iesus ad eũ, Quia hodie salus hoĩc domui facta est. Ipsum Zachæum significans assecutum fuisse salutem, per domum habitatorem significans. Sequitur: Eò quòd ipse filius sit Abrahæ. Non enim vocasset Abrahæ filium inanimatam fabricam.

Cap 77. in Beda paulo ante fi. to. 5. Filius Abrahæ quis sit.

B BED. Filius autem Abrahæ Zachæus dicitur, non quia de eius stirpe genitus, sed quia eius est fidẽ imitatus, vt sicut ille terra domúmque paternam deseruit, ita iste bona sua patiendo pauperibus relinqueret. Pulchrè autem dicit, Et ipse, vt non solùm eos qui iustè vixerant, sed & eos, qui ab iniustitia resipiscunt, ad filios promissionis pertinere declaret.

Theophyl in hoc loco.

THEO. Non autem dixit quòd filius erat Abrahę, sed quoniam nunc est. nam prius quando erat publicanorum princeps, nullam similitudinem habens ad Abraham iustum, non erat Abrahæ filius. Sed quia murmurabãt quidam, eò quòd moraretur cum viro peccatore, ad compescẽdos illos subdit, Venit enim filius hominis quærere & saluum facere, &c.

C CHRYS. q. d. Quid me criminamini si tectifico peccatores: tam enim procul est à me odiũ peccatorum, quòd eorũ causa aduenerim. nam medicus veni, non iudex: ob hoc conuiua fio languentium, patiórque fœtorẽ, vt præstem remedia. Quæret autem aliquis quomodo Paulus iubet, si quis frater fuerit procax aut auarus, cũ huiusmodi nec cibum esse sumendum? Christus autem erat publicanorum conuiua, sed nondum prouecti erant isti, vt fierent fratres, sed & tunc vitare præcepit Paolus fratres, cùm perstant in malo, hi verò erant mutati.

Allegoria pulchra.

Ca 77. in Beda, parum à prin. to. 5.

D BED. Mysticè autem Zacheus qui interpretatur iustificatus, credẽtem ex gentibus populum significat, qui per occupationem tẽporalium depressus erat & minimus, sed à Deo sanctificatus, qui intrantem Hierico, Saluatorem videre voluit, dum fidem quam mundo attulit, participare quæsiuit. CYRIL. Turba autem est imperitæ cõfusio multitudinis, quæ verticem nequiuit videre sapientiæ: ergo Zachæus quandiu in turba est, non vidit Christum, sed plebeiam transgressus inscitiam, meruit quem desiderabat aspicere.

Ca 78. in Beda, nõ remote à prin. tom. 5.

BEDA. Vel turba, id est, vitiorum consuetudo, quę cæcum clamantem increpabat, etiã hunc suspicientem tardat. sed sicut amplius clamãdo cæcus turbam vicit, ita pusillus terrena relinquendo, & arborem

E crucis ascendendo turbam obstantem transcendit.

Mysterium sycomori.

Sycomorus namque, quæ est arbor folijs moro similis, sed altitudine præstans, vnde & à Latinis celsa nuncupatur, ficus fatua dicitur: & eadem Dominica crux credentes alit vt ficus, ab incredulis irridetur, vt fatua. Quam arborem pusillus statura Zachæus vt coexaltari possit, ascendit, cùm quilibet humilis & proprię conscius infirmitatis clamat. Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.

Li 8. in Lu. in ca. de illuminato ca. paruum à fine. to. 1.

AMBR. Pulchrè autem addidit, quia illa parte erat trãsiturus Dominus, vel vbi sycomorus, vel vbi crediturus, vt mysteriũ seruaret, & gratiam seminaret. sic enim venerat, vt per Iudæos veniret ad Gentes.

A Vidit itaque Zachæum sursum, iam enim sublimitas fidei inter fructus bonorum operum, inter fœcundæ altitudinem arboris eminebat. Zachæus autem supra arborem est, quia est supra legem.

Sub illud cũ venisset ad locum, suspiciens ca. 77. in illo. to. 5.

BED. Perambulans autem Dominus, venit ad locum vbi Zachæus sycomorũ ascenderat, quia missis per mũdum prædicatoribus, in quibus ipse loquebatur & ibat, venit ad populum nationũ, qui passionis eius fide iam sublimis erat, quem suspiciẽs vidit, quia per gratiam elegit. Manebat autem aliquãdo Dominus in domo principis pharisæorum, sed eum opera digna Deo facientem, lingua venenata carpebãt. vnde eorũ perosus facinora discessit, dicens: Relinquetur domus vestra deserta. Hodie autem in domo pu-

B silli Zachæi oportet illum manere, id est, nouæ legis gratia coruscante, in humilium nationũ corde quiescere. Quòd autem descenderet de sycomoro, & sic mansionem in domo parare iubetur, hoc est quod ait Apostolus: Etsi cognouimus secundum carnem Christũ, sed iam nunc non nouimus. Etsi enim mortuus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Manifestum est autem Iudæos Gentium semper odisse salutem, sed salus, quæ olim Iudæorũ domos implebat, hodie populum nationũ illuxit, eò quòd & ipse populus filius sit Abrahæ, credendo in Deum.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Sed & facilè est hoc ad moralem vtilitatem retorquere. Quisquis enim in malitia pluribus

C præest, paruus est statura spirituali, & non potest videre Iesum præ turba. Nam perplexus à passionibus, & secularibus rebus non aspicit Iesum ambulãtem, id est, in nobis operantem, nullum opus eius cognoscens. Ascendit autem super sycomorum, id est, voluptatis dulcedinem, quæ significatur per ficum deprimens eam, & sic sublimior factus, videt, & videtur à Christo.

Moralis intellectus.

Lib. 27 circ. finem libri.

GREG. 27. Moral. Vel quia sycomorus ficus fatua dicitur, pusillus Zachæus sycomorum subdit, & Dominum vidit: quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi de his sapientiam subtiliter contemplantur. Quid enim in hoc mundo stultius,

D quàm amissa non quærere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniuriam reddere? Per hanc autem sapientem stultitiam & si nondum solidè, vt est, iam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia videtur.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Dicit autem ei Dominus: Festinans descende, hoc est: Ascendisti per pœnitentiam ad altiorem locum, descende per humilitatem, ne te supplantet elatio: oportet enim me in humilis domo manere. Geminis autem bonis in nobis existentibus, corporalibus scilicet, & spiritualibus: cuncta corporalia dereliquit iustus pauperibus, sed spiritualia non deserit bona: sed si quid exegit ab aliquo, reddit in quadruplum, significãs per hoc, quòd

E si quis per pœnitentiam pergit in contrario tramite priscæ prauitatis, per multiplices virtutes sanat omnia pristina delicta, ac sic promeretur salutem, vocatúrque filius Abrahæ, eò quòd à propria cognatione exierit, scilicet ab antiqua nequitia.

Hæc illis audientibus adijciens dixit parabolã, eò quòd esset propè Hierusalẽ, & quia existimarent, quòd cõfestim regnũ Dei manifestaretur. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquã, accipere sibi regnũ, & reuerti. Vocatis autẽ decem seruis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negociamini dum venio. Ciues autem eius oderant eum,

rant eum, & miserũt legationem post illũ, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Et factum est, vt rediret accepto regno, & iussit vocari seruos quibus dedit pecuniã, vt sciret quãtum quisque negociatus esset. Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi: Euge serue bone, quia in modico fuisti fidelis: eris potestatem habens supra decem ciuitates. Et alter venit, dicens, Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinq; ciuitates. Et tertius venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quã habui repositã in sudario. Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod nõ posuisti, & metis quod nõ seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nequã. Sciebas enim quod ego homo austerus sum, tollens quod nõ posui, & metens quod non seminaui: & quare non dedisti pecuniam meã ad mensam, & ego veniens cum vsuris, vtique exegissem illam? & adstantibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. Et dixerũt ei: Domine, habet decem mnas. Dico autem vobis, quia omni habẽti dabitur, & abũdabit: ab eo autem qui nõ habet, & quod habet, auferetur ab eo. Verũtamen inimicos meos, illos qui noluerũt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.

EVSEB. Æstimabant quidam in primo Saluatoris aduentu regnum eius venire, & hoc putabant mox tunc fieri cùm ascensuros eat Hierosolymam: adeo obstupefecerant eos miracula diuina quæ fecerat. Et ideo instruit eos non prius se recipere regnum à patre, quàm ab hominibus iret ad patrem. Et ideo dicitur: Hæc illis audientibus adijciẽs, dixit parabolam, eò quòd esset propè, &c. THEO. Sed Dominus ostendit eis quòd vana quædam æstimarent: non est enim sensibile regnum Dei. Ostendit etiam quòd quasi Deus nouit cogitationes eorum, proponens eis subsequentem parabolam. vnde sequitur: Dixit ergo, Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam accipere sibi regnum & reuerti.

Theoph. in hu loco. Vis miraculorum Christi.

CYRIL. Describit autem sensus huius parabolæ mysteria Christi à primo vsque ad vltimum: Homo enim factus est Deus verbũ existens, & quanuis factus fit, est tamen nobis secondũ ineffabilem ortum à patre. BASIL. Non solùm secundum deitatem Dominus nobilis est, sed etiam secundum genus humanum, ex semine Dauid secundum carnem exortus. Abijt autem in regionem longinquam, non tam locali distantia separatam, quàm rerum conditione. Ipse n. Deus prope est vnicuique nostrũ, cum nostra bona opera nos ei astringunt, & distat quoties nos hætendo perditioni elongamur ab eo. Ad hanc igitur terrenã regionem accessit longinquam à Deo, vt gentiom regnum acciperet, secundũ istod: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.

Nobilitas Christi carnalis.

AVGVS. de quæst. euang. Vel regio longinqua, ecclesia Gẽtium est, vsque ad fines terræ: abijt enim, vt plenitudo Gentium intraret, reuertetur vt omnis Israël saluus fiat. EVSEB. Vel per hoc quòd profectus est ad regionem longinquam, ascensum proprium à terra in cælos designat. cùm verò subdit: Accipere sibi regnum & redire, secundum sui apparitionem gloriosam & regiam ostẽdit. Et primo quidem

Li. 2. ca. 46. circa prin. tom. 4.

A hominẽ se vocat propter natiuitatẽ in carne, deinde nobilẽ: nondum autem se regem appellat, quia nondum in prima apparitione regia fungebatur maiestate. Sed & benedicitur obtinere sibi regnũ. Nam à te sibi patre, illud obtinuit, secundum illud Danielis: Ecce filius hominis veniebat in nubibus, & datũ est ei regnum. CYRIL. Ascendẽs enim ad cælos, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: ascendens autem, dispensauit credentibus in eum diuinorũ charismatum differentiam: sicut seruis committuntur dominicæ facultates, vt aliquid luctantes famulatus sui ferant præconia. vnde sequitur: Vocatis autem decem seruis suis, dedit illis decem mnas. Consueuit sacra

B scriptura io signum perfectionis vti numero denario: quem si quis numerãdo excedere velit, ab vnitate iterum inchoabit, quasi denario perducto ad metam: & ideo in dispensatione talentorũ eum, qui metam attigit diuini officij, decem ait mnas recepisse.

Denarij perfectio.

AVGVS. de quæst. Euang. Vel per decem mnas legem significat propter decalogum, decem autem seruos hos, quibus sub illa positis gratia, prædicata est. Sic enim intelligendũ est eis datas mnas ad vsum cùm intellexerunt legem remoto velamine ad euangelium pertinere. BEDA. Mna nanque, quam Græci minam vocant, centum drachmis appenditur. Et omnis scripturæ sermo, quia vitæ cælestis perfectio-

Li. 2. ca. 46. parũ à prin. tom. 4.

Cap. 78. in Bed. sup. ill. dedit ill. decem mnas. tom. 5.

C nem suggerit, quasi numeri centenarij pondere fulgescit. EVSEB. Significat ergo per eos qui mnas recipiunt, suos discipulos, qui mnas exhibens, singulas parem cunctis dispensationem committens, negociari iussit. Sequitur: Et ait ad illos: Negociamini dum venio. Nullum autem aliud negocium erat, nisi dogma regni sui interis mortalibus prædicatum per suos discipulos. Idem autem est omnium documentum, eademque fides, vnũ baptisma: & ob hoc mna vna singulis datur. CYRIL. Multa autẽ est horum differentia ad illos qui inficiati sunt regnum Dei. de quibus subditur: Ciues autem eius oderant eum, &c. Hoc est, quod Christus improperauit Iudæis, dicens:

D Nunc verò viderunt & oderunt me. & patrẽ meum: te nuerunt autem regnum eius, dicentes Pilato: Non habemus regem, nisi Cæsarem.

EVSEB. Per hoc enim quòd dicit, Ciues eius, Iudæos significat, ortos ex eadem progenie secundum carnem, & quoniam ritu legis cum illis pariter vtebatur. AVG. de quæst. euang. Miserunt autem legationem post eum, quia etiam post resurrectionem eius immiserũt persecutiones apostolis, & prædicationem euãgelij respuerunt. EVSEB. Postquam autem Saluator hæc docuit pertinẽtia ad primum eius aduentum, consequenter gloriosum & regium eius reditum ostendit, dicens: Et factum est vt redi. &c.

Li. 2. ca. 46. parũ à prin. tom. 4.

Duo regna Dei.

E CHRYS. Duo regna Dei nouit sacra scriptura: alterum quidem ex creatione, secundum, quod est rex omnium creationis iure: alterũ autem, ex approbatione, secundũ quòd iustis dominatur, propria sponte eis subiectis: & hoc regnum hic dicitur accepisse.

AVGVS. de quæst. Euang. Redit etiam accepto regno, quia in manifestissima claritate venturus est, qui in eis humilis apparuit, cùm diceret: Regnum meum non est de hoc mundo.

Li. 2. ca. 46. parum à prin. to. 4.

CYRIL. Redeunte autem Christo sumpto regno merebuntur præconia, & delectabuntur verbi ministri in supernis honoribus, quia multi plicauerunt talentum pluribus acquisitis. vnde subditur: Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas

Cap 78. in Bed. sup hoc verbum, to. 5.

acquisiuit. Bed. Primus seruus ordo doctorum est in circuncisione missorum, qui vnam mnam negociaturus accepit, quia vnam fidem prædicare iussus est. Sed hæc mna decem mnas acquisiuit: quia populum sub lege cõstitutum sibimet docendo sociauit. Sequitur: Et ait illi: Euge serue bone, quia in modico, &c. In modico seruus est fidelis: quia non adulterat verbum Dei. Quicquid enim in præsenti percipimus donorũ, in cõparatione futurorum paucum est.

Graecvs. Sed quia mercedem propriorum bonorum accipit, decem dicitur ciuitatibus præesse, de his promissis quidam infimè connectãtes existimant se præturis & præfecturis donari in terrena Hierusalem, reparata lapidibus preciosis, si honestè in Christo fuerunt conuersati, ambitum potestatis & prælationis ab anima minimè depungentes.

Li. 8. in Lu. in fine illius. tom. 5.

Ambro. Sed ciuitates decem, sunt animæ, quibus iure præponitur, quia pecuniam Domini & eloquia casta, probata sicut argentũ mentibus hominum fœnerauerit. Nam sicut Hierusalẽ dicitur ædificata, vt ciuitas, ita sunt animæ pacificæ. Et sicut angeli præsunt, ita hi qui vitam meruerunt angelorũ. Sequitur: Et alter venit, dicens: Domine mna tua fecit quinq; mnas. Beo. Seruus ille cœtus est eorum qui præputio euangelizare missi sunt, cuius mna, id est, euangelica fides, quinque mnas fecit, quia gentes corporis sensibus antea mancipatas ad fidei euangelicæ gratiam conuertit. Sequitur: Et huic ait, Et tu esto supra quinque ciuitates. Hoc est, ex earum quas imbueras animarum fide & conuersatione sublimis fulgeas.

Ca. 78. in Bed. su. illud: mna tua fecit quinque. tom. 5.

Allegoric. sensus.

Li. 8. in Lu. ca. vlt. paulo à prin. to. 5.

Ambros. Vel aliter fortasse: Iste qui quinque mnas acquisiuit, moralia habet, quia quinque sunt corporis sensus. Ille qui decem, duplicia, id est, mystica legis, & moralia probitatis. Possumus & hîc decem mnas, decẽ verba intelligere, id est, legis doctrinam, quinq; mnas magisteria disciplinæ, sed legisperitum in omnibus volo esse perfectum. Bene autem, quia de Iudæis dicit, duo soli multiplicatã pecuniam deferunt, non vtique æris, sed disputationis vsuris.

Chrys. Alia est enim pecunia fœnoris, alia doctrinæ cælestis vsura. In terrenis enim opibus non cõuenit vnum fieri diuitem, nisi alter depauperetur. sed in spiritualibus non conuenit quemquam ditari, nisi faciat & alium locupletem. In corporeis enim participatio minuit, sed in spiritualibus auget.

Li. 2. ca. 46. a med. to. 4.

Avgvs. de quæst. Euangel. Vel aliter: Quòd vnus eorum qui bene vsi sunt, decem acquisiuit, & alter quinque, significat eos esse acquisitos gregem Domini, à quibus iam lex per gratiam intellecta est, siue propter decem legis præcepta, siue quia ille, per quem lex lata est, quinque libros conscripsit, ad hoc pertinent decem & quinq; ciuitates, quibus eos præponit, multiplicationem, scilicet intelligentiç in ipsa veritate quę de vnoquoq; pręcepto, vel de vno quolibet libro pullulat, & ad vnum reducta quasi ciuitatem facit viuentium rationum æternarum. Est enim ciuitas non quorumlibet animantiũ, sed rationabilium multitudo legis vnius societate deuincta: quod ergo serui reddẽtes rationem ex eo quod acceperãt, laudãtur, qui lucrati sunt, significat eos bonam reddere rationem, qui bene vsi sunt eo, quod acceperũt ad augendas diuitias Domini per eos qui credunt in eum. Quod qui facere nolunt, in illo signati sunt, qui mnam suam in sudario seruauit. De quo sequitur: Et tertius venit, dicens: Domine, &c. Sunt enim homines hac sibi peruersitate blãdientes, vt dicãt: Sufficit

Eo. ca. parũ à fine.

Eod. ca. parũ ante med.

Eod. ca. cir. medium.

vt de se vnusquisque rationem reddat, quid opus est alijs prædicare & ministrare? vt etiam rationem de ipsis quisque reddere cogatur, cùm apud Dominum etiam illi sint inexcusabiles, quibus lex data non est, neque etiam qui audito euangelio non obediuerũt, quia per creaturam poterãt cognoscere creatorem. vnde sequitur: Timui enim te, quia homo, &c. Hoc est enim quasi metere vbi non seminauit, id est, eos impietatis reos tenere, quibus verbum aut legis aut euangelij ministrarum non est. hoc autem veluti iudicij periculum deuitantes pigro labore à verbi ministratione conquiescunt: & hoc est quasi in sudario ligare quod acceperunt. Theo. Sudario enim mortuorũ facies velatur. Meritò ergo hic piger dicitur. Nam in sudario inuoluisse, quia eam mortificans & ociosam dimittens, non tractauit, nec auxit.

Theophyl. in hoc loco.

Sudarii significatio.

Ca. 78. in Bed. hoc loco tom. 5.

Beda. Vel pecuniam in sudario ligare, est percepta dona sub ocio lenti corporis abscondere. Quòd autem putauerat sese per excusationẽ dixisse, in culpam propriam vertitur. vnde sequitur: Dicit ei, De ore tuo te iudicio serue nequam. Seruus nequam vocatur, quasi piger ad exercẽdum negocium, & superbus ad accusandum Domini iudicium. Sciebas quòd ego austerus homo sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminaui, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam? q. d. Si durum me esse noueras & aliena sectari, quare non tibi hæc cogitatio incussit timorem, vt scires me mea diligẽtius quæsiturum: Pecunia autem vel argentũ, prædicatio euangelij est, & sermo diuinus, quia eloquia Domini eloquia casta, argentũ igne examinatum, qui sermo Domini dari debuit ad mensam, hoc est, promptis paratisque cordibus intimari. Avgvs. de quæst. euang. Vel mensa ad quam danda erat pecunia, professionem ipsam religionis accipimus, quæ tanquam publicè proponitur ad vsum necessarium saluti.

Li. 2. c. 46. à med. illam. tom. 4.

Chrys. In sensibilibus autem diuitijs debitores solius obseruationis obnoxij sunt, quãtum enim recipiunt, tantum eos reddere necesse est, & nihil plus ab eis quæritur. In diuinis autem eloquijs nõ solùm ad custodiam obligamur, sed etiã multiplicare monemur. vnde sequitur: Et ego veniẽs cum vsuris, vtique exegissem illam. Beo. Qui enim verbi pecuniam à doctore percipit credendu, necesse est, vt eam cum vsuris soluat operando, vel vt ex eo quod audiuit, etiam alia studeat intelligere, quæ necdũ ex prædicatoris ore didicit. Cyril. Doctorum enim est inserere auditoribus salutarem & proficuum sermonem, opus autem diuinæ virtutis est attrahere obedientes ad audientiam, & fertilem eorum reddere intellectum. Non est autem hic seruus laudatus, neque honorem promeruit, sed potius tanquam iners est condemnatus. vnde sequitur: Et astan. di. auf. ab eo mnam, & date illi qui decem mnas habet.

Ca. 78. in Bed. sup illud: ego veniens cum vsuris. to. 5.

Doctorum conditio.

Li. 2. ca 46. cir. fin. to. 5.

Avgvs. de quæst. euang. Per quod significatur, & illum posse amittere munus Dei, qui habens non habet. i. eo non vtitur, & eo augeri qui habẽs, habet, id est, bene vtitur. Beo. Mysticè autem hoc, vt reor, indicat, intrante plenitudine Gentium, omnem Israël saluum futurum, & tunc abundantiam gratiæ spiritualis doctoribus esse conferendam.

Ca. 78. in Beda parum ante med. tom. 5.

Chrys. Ideo autem dicit astantibus: Auferte ei mnam, quia non est prudentis animi punire, sed alio quodam, scilicet ministro eget ad puniẽdum officio iudicis: nam & Deus non ipsemet pœnas irrogat, sed mediantibus angelis. Amb. De alijs seruis siletur,

qui quasi

Lib. 1. in fin. … tom. 5. qui quasi prodigi debitores, quæ acceperant, perdiderunt: in duobus fetuis illis, qui lucrati sunt, pauci A signati sunt, qui per duas vices ad coltores vineæ sunt destinati, in reliquis omnes Iudæi. Sequitur: Et dixerunt ei. Dom. habet decem mnas. Et ne hoc iniustū videretur, subditur: Dico autē vo. quia om. ha dab.

Theophyl. in hunc. THEO. Quia cùm decem auxerit decuplando, palàm est quòd & plura decuplans pluris lucrifiet occasio domino. A deside verò & ocioso, qui non satagit augere quod acceperat, ipsum quoque quod possidet auferetur. vnde sequitur: Ab eo autem qui non hab. & quod hab. auf. ab eo. Nec vacet sensus Dominicua, cùm posset dari alijs & multiplicari. Hæc autem non solùm ad sermonem & doctrinam referenda sunt, sed etiam ad morales virtutes: quoniam & in B his dat nobis Deus sua charismata: huic dotans ieiunio, illum oratione, alium mansuetudine vel humilitate: quibus si inuigilauerimus, multiplicabimus ea: si verò tepeamus, extinguemus. Deinde de aduersariis subdit: Verumtamen inimicos meos, &c.

Lib. 2. ca. 46. in fine. to. 4. AVG. de quæst. Euang. Per quod designat impietatem Iudæorum, quia ad eum noluerunt conuerti.

Theophyl. in hoc loco. THEO. Quos tradidit morti, mittens eos in ignem ex teriorem, sed & in hoc mundo mactati sunt flebiliter exercitu Romanorum.

Error Marcionistarū damnatur. CYRIL. Hæc contra Marcionistas competunt, nā & Christus dicit: Adducite hostes meos, & occidite coram me: cùm tamen illi bonum dicant Christum, Deum verò veteris testamenti, malum. Patet autem quòd pater & filios eadem facit: nam pater ad vineā destinat exercitum: filius autem hostes coram se trucidari facit. Hæc autem quæ in Luca describitur parabola, alia est ab ea quæ in Matthæo narratur de talentis. Nam hic quidem ex vno capitali accepto, varij fuere prouentus: quia ex vna mna accepta, hic quinque talenta, ille obtulit decem. Sed apud Matthæum contrarium: nam qui duo accepit, duo superaddidit: & qui quinque, tantundem: vnde & præmiis donantur imparibus.

Et his dictis, præcedebat, ascendens Hierosolymā. D Et factū est cùm appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniā ad montē qui vocatur Oliueti, misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum quod contra vos est, in quod introeuntes, inuenietis pullū asinæ alligatum, cui nemo vnquā hominum sedit, soluite illū & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quare soluitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operā eius desiderat. Abierunt autē qui missi erant, & inuenerunt sicut dixit illis, stantē pullum. Soluentibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quid soluitis pullū? At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. Et duxerunt illum ad Iesum. Et iacitantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Iesum. Eunte autē illo substernebāt vestimēta sua in via. E

TITVS. Quia Dominus dixerat, Appropinquauit regnum Dei, vidētes illum in Hierusalem ascendentem, putabāt ideo ascendere, vt regnum Dei inchoaret. Consummata ergo parabola, in quæ errorem prædictum correxit. Et ostenso quòd nondum insidiantem sibi mortem deuicerat, procedebat ad passionem ascendens Hierosolymam. vnde dicitur: & his

Cap. 78. in Ioā. in fine. tom. 5. dictis præcedebat, ascendens Hierosolymam.

BED. Ostendens etiam de eiusdem ciuitatis euer-tu parabolam fuisse præmissam, quæ & ipsum erat occisura, & bustili clade peritura. Sequitur: Et factum est cùm appropinqu. ad Bethphage, &c. Bethphage erat locus sacerdotū in monte Oliueti. Bethania quoque ciuitas siue villula ex latere montis eiusdem, quasi stadiis quindecim à Hierusalem. Cap. 79. Bed in prin. tom. 5.

CHRYS. Et quidem in exordijs indifferenter se Dominus ingerebat Iudæis, sed vbi sufficienter edidit suæ potestatis experimentum, auctoritate multa, singula quæque pertractat. Multa igitur fiunt miracula: prædixit quoniam inuenietis pullum indomitum, & hoc est quod subditur, dicens: Ite in castellum quod contra vos est, &c. Prædicit etiam qu òd nemo prohibebit, sed cùm audierint, silebunt. vnde sequitur: Soluite illum & adducite. Dispensatio Iesu.

TITVS. In hoc autem diuinam fore vocationem patuit, non enim potest aliquis resistere Deo, quę sua sunt euocanti, Discipuli autem iussi ducere pullum, nōn recusauerunt hoc officium vt paruum, sed abierunt vt adducerent eum. vnde sequitur: Abierunt autem qui missi, &c. BASIL. Sic quoque decet nos, & infima opera plurimo cum affectu & studio aggredi, scientes quòd quicquid intuitu Dei fit, non est paruum, sed dignum in regno cælorum.

TITVS. Obmutescunt autem ob excellentiā fortis virtutis nequeuntes resistere Saluatoris eloquiis, qui ligauerunt asinum. Sequitur enim. Soluen. au. il. C pullū, &c. Maiestatiuum enim nomen est Dominus. Rex enim erat venturus in conspectu multitudinis.

AVG. de conc. euang. Nec moueat quòd Matthęus asinam & pullum dicit, cæteri autem de asina tacent. vbi enim vtrunque factum potest intelligi, nulla repugnantia est, nec si alius alia commemorat, et quantò minus vbi alius vnum, & alius vtrunque? Concord. Euang. lib. 2. ca. 66. … in prin. tom. 4.

GLO. Nec solùm discipuli obsecuti sunt Christo in pullo alieno, sed etiam in proprijs vestimentis, quę partim asino imposuerant, partim sternebant in via. vnde sequitur: Et duxerunt illum, &c.

BED. Iuxta alios Euangelistas, non discipuli tantùm, sed etiam plurimi de turba, vestimenta sternebant in via. AMB. Mysticè autem Dominus venit ad montem Oliueti, vt nouellas oleas in sublimi virtute plantaret & fortassè ipse mons, Christus est. quis enim alius tales fructus ferret oliuarum spiritus plenitudine fœcundarum? BED. Pulchrè autem ciuitates positæ in monte Oliueti referuntur, hoc est, in ipso Domino, qui vnctionem spiritualium charismatum & scientiæ pietatisque luce resouet. Cap. 79. in Bed. a med. illius. tom. 5. Li. 9 in Luc. parum à pri. tom. 5. Cap. 74. in Bed. paulò à prin. to. 5.

ORIG. Bethania autem interpretatur domus obedientiæ: Bethphage verò domus maxillarum: sacerdotalis quidem locus, maxillæ enim sacerdotibus dabātur, sicut in lege præcipitur. Illuc verò, vbi obedientia, ibi locus sacerdotibus mancipatur: mittit Saluator discipulos suos, vt soluant asinæ pullum. E

AMBR. In castello enim erant, & erat ligatus pullus cum asina, nec poterat solui, nisi iussu Domini. Soluit eum manus apostolica, talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis, vt ligatos possis soluere. In asina quidem Matthæus enang. quasi matrem figurauit erroris, hic autem in pullo generalitatem populi Gentilis expressit. Et bene, In quo nemo sedit, quia nullus antequam Christus veniret, nationum populos vocauit ad ecclesiam. Allegorica autem perfidiæ vinculis tenebatur, in quo adductus Domino ettoris famulatum, sed dominatum vendicare sibi non poterat, quem Dominum fecerat non natura, sed culpa. Li. 9 in Luc. parum à pri. tom. 5. Allegoria pulchra.

A Et ideò cùm dominus dicitur, vnus agnoſcitur. Miſeta ſeruitus, cui vagum ios eſt: plures enim habet dominos, qui vnum non habet. Alieni alligant vt poſſideant, iſte ſoluit vt teneat: vehementiora enim dona nouit eſſe, quàm vincula.

ORIG. Multi ergo erant domini huius pulli, antequam Saluator eum haberet neceſſarium, poſtquam verò ille cœpit eſſe dominus, plures eſſe domini ceſſauerunt: nemo enim poteſt Deo ſeruire & mammonæ. Quando malitiæ ſeruimus, multis ſumus paſſionibus vitiiſque ſubiecti. Neceſſarium autem habet Dominus pullum, quia cupit nos ſolui vinculis peccatorum. ORIG. ſuo Ioan. Ego autem opinor non fruſtra caſtellum eſſe hunc locum, vbi ſtabat aſina ligata & pullus, quaſi caſtellum enim reſpectu totius orbis cæleſtis tota terra deſpicitur abſque deiectione alterius nominis nuncupatum.

Caſtelli ſignificatio.

B AMBR. Nec illud eſt ocioſum, quòd duo diſcipuli diriguntur: Petrus ad Corneliũ, Paulus ad reliquos: & ideo nõ perſonas deſtinauit, ſed numerum definiuit. tamen ſi quis eſt qui perſonas exigat, poteſt æſtimare de Philippo, quem Spiritus ſanctus miſit in Gazan, quãdo Candacis reginæ baptizauit Eunuchum.

Li 9. in Lu. cap. 2 ante med. tom. 5.

THEO. Vel duo miſſi hoc innuunt, quòd ad introductionem Gentilis populi & ſubiectionem eius ad Chriſtum duos faciunt gradus prophetæ & apoſtoli. Ducunt autem eũ à quodam caſtello, vt innoteſcat nobis quòd hic populus ruſticanus erat & indoctus.

Theoph. in hoc loco.

C AMBR. Illi ergo directi cùm ſoluerent pullum, nõ ſuis verbis ſunt vſi, ſed dixerunt ſicut dixerat illis Ieſus, vt agnoſcas quòd nõ ſuo ſermone, ſed verbo Dei, nec proprio, ſed Chriſti nomine fidẽ popoulis infundere Gentilibus, atque aduerſariç poteſtates, quç ſibi nationum obſequia vendicabant, mãdato ceſſare diuino. ORIG. Deinde mittunt diſcipuli veſtes ſuas ſuper aſinum, & ſedere faciunt Saluatorem, dum aſſumunt ſermonem Dei, & imponunt eum ſuper animas audientium. Veſtibus exuuntur & ſubſternunt eas in via, quia veſtimẽta apoſtolorum, opera eorum bona ſunt: & reuera ſolutus à diſcipulis aſinus, & portans Ieſum, incedit ſuper veſtimẽta Apoſtolorũ, quando doctrinam eorum imitantur & vitam. Quis noſtrum ita beatus eſt, vt ſedeat ſuper illum Ieſus?

Li. 9 in Luc. cap. 1 paulò ante mediũ. tom. 5.

D AMB. Non enim mundi dominum geſtari ſuper dorſum aſinæ delectauit, ſed vt latente myſterio in ſecretis animarum interiore conſenſu, myſticus rector inſideret regens mentis veſtigia laſciuiam carnis infrenans, ſermo eius habena eſt, ſtimulus eſt.

Li. 9. in Luc. cap. 1. circa med. tom. 5.

Et cùm appropinquaret iam ad deſcenſum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ deſcendentium diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus quas viderant virtutibus, dicẽtes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini: pax in cælo, & gloria in excelſis. Et quidã phariſæorum de turbis dixerũt ad illos: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.

E ORIG. Quandiu in montem fuit Dominus, cum ſolis apoſtolis morabatur: quãdo autem vicinus, cœpit eſſe deſcenſui, tunc occurrit ei turba populorum. vnde dicitur: Et cùm appropinquaret iã ad deſ. &c.

THEO. Diſcipulos vocat, nõ ſolùm duodecim aut ſeptuaginta, ſed omnes qui Chriſtum ſequebantur, ſeu cauſa miraculorum, ſeu ad aliquam delectationem doctrinæ, quibus ingeri pueri potuerunt, vt narrant alij Euangeliſtæ. vnde ſequitur: Super omnibus quas viderant virtutibus.

Theop. in hoc loco.

BEDA. Multas quidem virtutes Domini viderant, ſed maxime Lazari reſurrectionem ſtupebant: nam vt Ioannes ait, propterea obuiam venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Notandum enim eſt nõ tunc primùm Saluatorem Hieruſalem adiiſſe, ſed multoties antea, ſicut Ioannes commemorat.

Cap 79. in Bed. à m.d. tom. 5.

AMB. Turba igitur agnoſcens Deum, regem appellat, prophetiam repetit, expectatum quoq; ſecundum carnem Dauid filium veniſſe declarat. vnde ſequitur: Dicentes, Benedictus qui venit rex, &c.

Li. 9. in Lu. cap 1. parum à fin. tom. 5.

Ieſus rex acclamatur.

BEDA. Id eſt, in nomine Dei patris, quanuis poſſit intelligi etiam in nomine ſuo, quia & ipſe Dominus eſt, ſed melius verba eius noſtrum dirigunt intellectum, quibus ait: Ego veni in nomine patris mei, humilitatis enim magiſter eſt Chriſtus. Non autem rex Chriſtus dicitur ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandũ, hoſtéſque viſibiliter debellandos: ſed quòd mentes regat, & in regnum cælorum credentes perducat. quòd enim rex eſſe voluit Iſraël, miſerationis indicium eſt, non poteſtatis augmentũ. verùm quia Chriſtus in carne totius mundi prophitiatio illuxit, pulchrè ſibi inuicem in laude eius cæleſtia ſimul & terrena concinunt. Eo enim naſcente cæleſtium agmina cantãt, eodem autem cælis ſe reddituro mortales vicem laudis rependunt. vnde ſequitur: Pax in cælo. THEO. Hoc eſt bellum antiquũ, quo Deo aduerſabamur, euanuit: Et gloria in excelſis laudantibus, ſcilicet angelis Deum in tali reconciliatione. nã hoc ipſum quòd Deus viſibiliter ambulat in territorio inimicorum ſuorum, ſignificat ipſum nobiſcum habere concordiam. Sed phariſæi hoc audientes, murmurabant, eò quòd turba eum regem vocabat & laudabat vt Deum, referentes nomen regis ad ſeditionem: nomen verò Domini ad blaſphemiam. vnde ſequitur: Et quidam phariſæorum, &c.

Cap. 79. in Beda, in hoc loco. tom. 5.

Theophyl. in hoc loco.

BEDA. Miraculum inuidorum dementia, quem magiſtrum appellandum non dubitant, quia vera docentem nouerant, huius diſcipulos quaſi melius edocti redarguendos æſtimant.

Cap. 79. in Beda, paulò ante finem. tom 5.

CYRIL. Sed Dominus nõ compeſcuit laudantes eum vt Deum, ſed magis reprehenſores compeſcẽs, atteſtatur ſibi ſuper gloria deitatis. vnde ſequitur: Quibus ipſe ait, Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt. THEO. Quaſi dicat: Non ſine cauſa homines me taliter laudant, ſed commoniti virtutibus quas viderunt.

Dona Chriſti.

Theophyl. in hoc loco.

BEDA. Crucifixo etiam Domino notis eius tacentibus prę timore, lapides & ſaxa canebant, dum poſtquam emiſit ſpiritum, terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt.

Cap. 79. in Beda, parum à fine. to. 5.

AMB. Neque etiam mirum eſt, ſi laudes Domini contra naturam ſuam ſaxa reſpondeant, quem ſcopulis duriores prædicant peremptores, ſcilicet turba poſt exiguum crucifixura Deum, negans affectibus, quem vocibus confitetur. Aut fortaſſe, quia obmuteſcentibus Iudæis poſt Domini paſſionem, viui erant, ſecundum Petrum, lapides clamaturi.

Li 9. in Luc. cap. 1. parum à fine. tom. 5.

ORI. Quando etiam nos tacemus, id eſt, refrigeſcit charitas multorum, lapides clamant: poteſt enim Deus ſuſcitare de lapidibus filios Abrahæ. Pulchrè autem turbas laudantes Deum, ad deſcenſionem montis occurriſſe legimus, vt operatorem myſterij ſpiritualis ſignificarent ſibi veniſſe de cælo.

BEDA.

Hom. 79. in Bed. à med. num. 5.

A BEDA. Descendente etiam Domino de monte oliuarum turbæ descendunt: quia humiliato misericordiæ auctore, necesse est eos qui misericordia indigent, eius vestigia imitari.

Et vt appropinquauit, vidēs ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi, nunc autem abscōdita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquēt in te lapidem super lapidem, eò quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ.

ORIG. Omnes beatitudines, quas locutus est Iesus in Euangelio suo, firmat exemplo, sicut dixerat, Beati mites, probat, dicens: Discite à me, quia mitis sum. Et quia dixerat, Beati flētes: ipse quoq; fleuit super ciuitatē. vnde dicitur: Et cū appropinquauit, &c.

CYRIL. Miserebatur enim eorum Christus, qui omnes homines vult saluari, quod nobis non patuisset, nisi per aliquod humanum fieret euidens. Effusæ enim lachrymæ sunt signa tristitiæ.

Homi. 39. in euang. paulò à princ.

Fletus Christi ratio.

GREG. in homil. Fleuit igitur pius redemptor ruinam perfidæ ciuitatis, quam ipsa ciuitas sibi non cognoscebat esse venturam. vnde subditur: Dicens, Quia si cognouisses & tu, subaudi fleres: quæ modò, quia nescis, quod imminet, exultas. vnde subditur: Et quidem in hac die tua, &c. Cùm enim carnis se voluptatibus daret in die sua, quæ ad pacem ei esse poterant, habebat. Cur verò bona pręsentia ad pacem habuerit, manifestatur, cùm subditur: Nunc autem abscondita, &c. Si enim à cordis eius oculis mala, quæ imminerent, abscōdita nō essent, læta in pręsentibus prosperis non fuissent. vnde mox eius pœna, quæ imminebat, adiuncta est, cū sequitur: Quia venient dies in te. CYRIL. Vel aliter: Quia si cognouisses & tu. Non enim erant digni percipere diuinitus inspiratas scripturas, quæ narrant Christi mysterium. Quoties enim legitur Moyses, velamen obnubilat cor eorū. Et quia non sunt intuiti veritatem, indignos se fecerunt salute, quæ manat à Christo. vnde seq. Et quidē in hac die tua, &c. EVSEB. Vbi notat suum aduentum ad pacem totius mundi factū fuisse: venit enim ad hoc, vt pacem prædicaret propinquis & longinquis: sed quia annunciatam sibi pacem recipere noluerunt, hoc eos latebat. vnde subditur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Et ideo obsidionem, quæ in breui erat ei superuentura expressissimè prænunciat, subdens: Quia venient dies in te, &c.

Aduentus Christi ratio.

Homi. 39. in eod. in prin.

GREG. Vbi Romani principes denunciantur. Illa enim Hierosolymorum subuersio describitur, quę à Vespasiano & Tito Romanis principibus facta est. vnde subditur: Et circundabunt te, &c.

EVSEB. Quomodo autem hæc completa sint, ex his quæ tradita sunt à Iosephó, colligere possumus, qui cùm esset Iudæus, singula quoque gesta narrauit consona his quæ sunt à Christo prædicta.

Homi. 39. in euang. circa princip.

GREG. Hoc quoque quod additur: Et non relinq. in te lap. &c. Et ipsa iam eiusdem ciuitatis transmigratio testatur: quia dum nunc in eo loco constructa est, vbi extra portā Dominus fuerat crucifixus: prior illa, vt dicitur, Hierusalem funditus est euersa. Cui ex qua culpa euersionis pœna fuerit illata, subiungitur: Eò quòd non cognoueris, &c.

Theophyl. in hoc loco.

A THEO. Id est, mei aduentus: veni enim visurus: & saluaturus te. Quòd si cognosceres, & in me crederes esses pacata Romanis, & ex omnibus exempta periculis, sicut omnes qui crediderunt in Christum, euaserunt. ORI. Non nego igitur & illam Hierusalem propter habitatorum scelera fuisse destructam, sed quęro ne forte ad hāc Hierusalem fletus iste pertineat. Si enim post mysteria veritatis aliquis peccauerit, plangetur. Nemo enim Gentilis fletur, sed ille qui fuerit de Hierusalem, & esse cessauit.

Intellectus mysticus.

Homi. 39. in euang. super illud. Erat quotidie docens in templo.

GREG. Redemptor enim noster per electos suos plangere non cessat, cùm quosdam ex bona vita ad mores reprobos peruenisse considerat: qui si damnationem suam, quæ eis imminet, agnouissent, B semetipsos cum lachrymis electorum plāgerent. Suam autem diem hîc habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quę assunt, ad pacem sunt, dum ex rebus temporalibus lætatur, hæc præuidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbent. vnde sequitur: Nunc autem abscondita, &c.

ORI. Fletur autem & nostra Hierusalem, quòd post peccata circundant eam inimici, id est, spiritus nequam, & immittunt in circuitum eius vallum, vt obsideant eam, & lapidem super lapidem non relinquant: maximè si post multam continentiam, si post aliquot annos castitatis victus quis fuerit, & blandi- C mentis carnis illectus, patientiam pudicitiamq; amiserit: si fuerit fornicatus, lapidem super lapidem non relinquent in eo, secundum illud: Non recordabor primarum iustitiarum eius.

Homi. 39. in euang. super illud: circundabunt te vallo.

GREG. Vel aliter: Maligni spiritus animam à corpore exeuntem obsident, quam in carnis amore positam, deceptorijs delectationibus fouent, qui vallo circundāt, quia ante mentis eius oculos reductis iniquitatibus quas perpetrauit, hanc societatē suę damnationis coarctant, vt in ipsa extremitate vitæ deprehensa, & à quibus hostibus circunclusa sit, videat: & tamen euadendi aditum inuenire non possit: quia operari iam non potest bona, quæ cùm licuit agere, D contempsit. vndiq; etiam animā coangustant, quando ei nō solum operis, verumetiam locutionis atque cogitationis iniquitates replicant, vt quę prius se per multa dilatauit in scelere, in extremum de omnibus angustetur in retributione. Tunc autem anima per conditionem reatus sui, ad terram consternitur, cùm caro (quam vitam suam credidit) redire ad puluerem vrgetur. Tunc in morte filij illius cadunt, cùm cogitationes illicitę, quę modò ex illa prodeunt, in extrema vita vltione dissipantur, quæ etiam cogitationes per lapides significari valent. Peruersa enim mens cū peruersæ cogitationi peruersionem adiicit, quasi lapidem supra lapidem ponit: sed cum ad vltionem suā E anima ducitur, omnis cogitationum cōstructio dissipat[illegible] Prauam autem animam Deus assiduè visitat præcepto, aliquando flagello: aliquādo autem miraculo, vt vera quæ nesciebat audiat, & ea contemnens à dolore compuncta redeat. aut beneficijs deuicta malum quod fecit erubescat. Sed quia visitationis suæ tempus non cognoscit, in extremo vitæ traditur suis inimicis.

Ead. ho. 39. super illud: ad ter. prost. te.

Mentis peruersæ periculum.

eadem hom. super illud: eò quòd non cogn. tēpus.

Et ingressus in templū, cœpit eijcere vendentes in illo & emētes, dicens illis: Scriptum est, quia domus mea, domus orationis est: vos autem fecistis eā speluncam latronum. Et erat docēs quotidie in templo.

Principes autem sacerdotum & scribæ, & principes plebis, quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum. A

Homi. 39 in euang. non multu procul à princip.

GREG. in homil. Qui narrauerat mala ventura protinus templum ingressus est, vt de illo vendentes & ementes eiiceret, ostendens quòd ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit. vnde dicitur: Et ingressus in templum, &c.

Li. 9 in Luc. cap. 1 circa finem tom. 5.

AMBR. Deus enim templum suum non mercatoris vult esse diuersorium, sed domicilium sanctitatis, nec vendibili religionis officio, sed obsequio gratuito vsum ministerijs sacerdutalis informat. B

Prophanatio templorum.

CYRIL. Erat autem in templo multitudo mercatorum, qui vendebant animalia ritu legis, mactanda in hostijs: sed iam aderat tempus desinendi vmbram, refulgendi verò Christi veritatem: ob hoc Christus qui cum patre simul colebatur in templo, iussit ritus corrigi legis, fieri verò templum orationis domum. vnde subditur: Dicens illis, Scriptum est, quia domus mea, &c. GREG. Qui enim ad accipienda munera in templo residebant, quia quibusdam non dantibus læsiones exquirerent, dubium non erat.

Homi. 39. in euang. non mult. remote à principio.

Theop. ro hoc loco.

THEO. Hoc etiam Dominus fecit in principio prædicationis suæ, vt narrat Ioannes, & nunc iterum illud fecit, quia ad maius crimen Iudæorum redundat, qui non fuerunt ex priori admonitione castigati. C

Li. 2. cap. 48 declin. ad fi. tom. 4.

AVG. de quæst. euang. Mysticè autem templum ipsum hominem Christum intelligas, vel etiam adiuncto corpore eius, quod est Ecclesia secundũ autẽ id quòd est caput Ecclesiæ, dictum est: Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud: secundum id verò quod est adiuncta Ecclesia, intelligitur templũ, de quo videtur dixisse, Auferte ista hinc: significauit enim futuros in Ecclesia, qui sua negotia potius agerent, vel receptacula ibi haberent ad occultanda scelera sua, quàm vt charitatem Christi sequerentur, & peccatorũ confessione accepta venia corrigerentur. D

Homi. 39 in euang. aliq. à principio.

GREG. in homil. Redemptor verò noster prędicationis verba nec indignis, nec ingratis subtrahit: vnde postquam rigorem disciplinę eiiciendo peruersos tenuit, donum his gratiæ ostendit. nam subditur: Et erat docens quotidie in templo.

CYRIL. Decebat autem ex his quæ Christus dixerat & fecerat, eum adorare vt Deum, sed ipsi nequaquam hoc facientes, quærebant eum occidere. Sequitur enim: Principes autem sacerd. & scri. & princ. plebis quærebant illum perdere.

Cap. 80 in Bed. sup. hoc verb. tom. 5.

BEDA. Vel quia quotidie docebat in templo, vel quia latrones eiecerat de templo, vel quia veniens illuc rex & dominus à credentium turba laudem hymni cælestis accepit. CYRIL. Sed populus grauiorem ęstimationem accepit de Christo, quã scribæ, pharisæi & principes Iudæorum, qui fidem Christi non acceptantes, alios increpabãt. vnde sequitur: Et non inueniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum. E

Cap. 80. in B. da in hoc loco. tom. 5.

BEDA. Quod duobus modis intelligi potest, quia vel timentes populi tumultum, & non inueniebant quid facerent de Iesu, quem perdere disposuerãt: vel ideo Iesum perdere quærebant, quia suo magisterio neglecto, plures ad eum audiendum cõfluere cernebant. GREG. in homil. Mysticè autem sicut templum Dei in ciuitate est, ita in plebe fideli vita religiosorum. Et sæpe nonnulli religionis habitum sumunt: & dum sacrorum ordinum locum percipiunt, sanctæ religionis officium in commercium terrenæ negociationis trahunt. Vendentes quippe in templo sunt qui hoc quod quibusdam iure competit ad præmium largiuntur. Iustitiam enim vendere, est hanc pro præmij acceptione seruare. Ementes verò in tẽplo, sunt qui dum hoc persoluere proximo, quod iustũ est, nolunt: dumque rem iure debitam facere cõtemnunt, dato patronis præmin, emunt peccatum.

Homi. 39. in euang. parũ ante mediũ.

Tropologica expos.

ORIG. Si quis ergo vendit, eiicietur, & præcipuè, si vendit columbas. Si enim ea quæ mihi à Spiritu sancto sunt reuelata & credita, aut in vulgus precio vendidero, aut absque mercede non docuero, quid aliud faciam, nisi columbam, id est, Spiritum sanctũ vendo? AMBR. Generaliter itaque Dominus docet, sæculares à Dei templo abesse debere contractus. Spiritualiter autem nummularios repulit, qui de pecunia Domini, id est, scriptura diuina lucrum quærunt, nec bona maláque discernunt.

Li. 9 in Luc. ca. 2. in prin. tom. 5.

GREG. in homil. Quid domum Dei speluncam latronum faciunt, quia dum peruersi homines locum religionis tenẽt, ibi malitiæ suæ gladiis occidunt, vbi viuificare proximos orationis suæ intercessione debuerunt. Templum quoque est ipsa mens fidelium, quæ si in læsione proximi peruersas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident. Cùm autem mentem fidelium ad cauenda mala subtiliter erudit, quotidie veritas in templo docet.

Homi. 39. in euang. parũ à medio.

CAPVT XX.

ET factum est in vna dierum docente illo populum in templo, & euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum & scribæ cum senioribus, & aiunt, dicentes ad illum: Dic nobis in qua potestate hæc facis? aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? Respondens autem Iesus dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum. Respondete mihi: Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus de cælo, dicet, Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos, Certi enim sunt Ioannem prophetam esse. Et responderunt se nescire vnde esset. Et Iesus ait illis: Neque enim dico vobis in qua potestate hæc facio.

Li. 2. ca. 69. circa mediũ, tom 4.

Consensus euangelistarum.

AVG. de con. euang. Cùm commemorasset Lucas eiectos de populo ementes & vendentes, prętermisit quòd exibat in Bethaniam, & regrediebatur in ciuitatem, & quid de ficulnea factum est, & quod mirantibus discipulis de fidei virtute responsum est. Atque his prætermissis, nõ quasi ex ordine dies prosequens, sicut Marcus intulit, dicens: Et factum est in vna dierum, &c. Quòd dicit, factum in vna dierum, ea dies intelligitur, in qua id gestum Matthæus & Marcus retulerunt. EVSEB. Cùm autem principes mirari deberẽt docentem cælestia dogmata, & cognoscere per dicta & facta hunc esse Christum, quem prophetæ præcinerãt, incumbẽtes subuersioni populi Christum prohibebãt. Sequitur enim: Et aiunt dicentes ad illũ, Dic nobis in qua potest. hæc. fa. aut quis, &c.

CYRIL. Quasi dicant: Secundum legem Mosaicã solis exortis ex Leuitico sanguine data est auctoritas docendi,

docendi, nec non factorum artiorum potestas: at tu ortus ex Iuda, commissos nobis fasces vsurpas. Sed si nouisses, ô pharisæe, scripturas, recoleres quòd hic est sacerdos, qui secundum ordinem Melchisedech offert Deo in se credentes per cultum qui legem transcendit. Quid igitur anxiaris, eiectis ab atrijs sacris, quæ opportuna videbantur legalibus victimis, eo vocante ad veram iustificationem per fidem.

Cap. 81. in Bed. in prin. tom. 5.

BEDA. Vel quando dicunt, In qua potestate hæc facis? de Dei dubitant potestate, & subintelligi volunt diaboli esse, quod facit. Addentes quoque, Et quis est qui dedit tibi hanc potestatem? manifestissimè Dei filium negant, quem putant non suis, sed alienis viribus signa facere. Poterat autem Dominus aperta responsione tantorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat, vt suo silentio vel sententia condemnentur. Sequitur enim: Respondens autem Iesus, &c.

Theop. circa fin. commẽt. ad ca. 19. Luc.

THEO. Vt enim ostenderet eos semper fuisse Spiritui sancto rebelles: & nedum Esaiæ, cuius non erat memoria, sed nuper viso Ioanni credere noluerunt, Ob hoc versa vice opponit eis hanc quæstionẽ, ostendens, quòd si tanto prophetæ Ioanni, qui apud eos maior videbatur, minimè crediderunt, perlibenti testimonium eius, qualiter ei crederent respondenti, qua auctoritate hoc faceret?

EVSEB. Quærit autem de Ioanne Baptista, nõ vnde erat oriundus, sed vnde legem suscepisset baptismatis. CYRIL. Sed illi fugere veritatem non horruerunt. Deus enim misit Ioannem sicut vocem clamantem, Parate viam Domino. Timuerunt autem dicere veritatem, ne diceretur: Cur non credidistis? & cauent reprehendere præcursorem, non metu diuino, sed populi. vnde sequitur: At illi cogitab. intra se dicen. Quia si dixe. de cæ. dic. Quare ergo nõ cred. ei?

Cap. 81. in Be. su. illud: illi cogitabant dicentes, quia. ratus Ioannis.

BEDA. Quasi dicat Quem confitemini de cælo habuisse prophetiam, mihi testimonium perhibuit. Et ab illo audistis, in qua potestate hæc faciem. Sequitur: Si autem dixe. Ex ho. plebs vniuer. lap. nos. Certi sunt enim Ioannem prophetam esse. viderunt ergo quomodolibet respondissent, in laqueum se casuros, timentes lapidationem, sed magis veritatis confessionem. vnde sequitur: Et responderunt se nescire vnde esset. Quia ergo nolunt fateri hoc quod sciunt, repulsi sunt, vt eis Dominus non diceret quod sciebat. vnde sequitur: Et ait illis Iesus. Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Ob duas enim caussas maximè scientia veritatis est occultanda, quærentibus,

Eodem cap. parum à fin.

cùm scilicet is qui quærit, minus capax est ad intelligendum ea quæ quærit, aut odio, vel contemptu veritatis indignus est, cui debeat aperiri quod quærit.

Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plãtauit vineam, & locauit eam colonis, & ipse peregrè fuit multis temporibus. Et in tempore vindemiæ illò misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanẽ. Et addidit alterum seruum mittere. Illi autem hunc quoq; cædentes & afficientes contumelia, dimiserũt inanem. Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes, eiecerũt. Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forsitan cùm hunc viderint, verebuntur. Quem cùm vidissent coloni, cogitauerunt intra se, dicentes: Hic est hæres. Occidamus illum, vt nostra fiat hæreditas. Et A *eiectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs. Quo audito, dixerunt illi: Absit, Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod scriptum est, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conquassabitur: supra quem autem ceciderit comminuet illum.*

Lib. 2. & 70 ame. illum, tom. 4.

EVSEB. Congregatis in vnum principibus populi Iudæorum in ipso templo, ea quæ cõtra ipsum facturi erant, & superuenturum eis exterminium figuratè parabolam protulit. Dicitur enim: Cœpit autem dic. B ad plebem parab. hanc. Homo quidam plan. vineam.

Li. 9. in Luc. circa de vinea plant. & c. in principio tom. 5.

AVG. de con. euang. Tacuit Matthæus breuitatis caussa, quod Lucas non tacet, parabolam istam nõ ad solos principes dictam, qui de potestate interrogauerant, sed etiam ad plebem.

Cap. 81. in Bed. parum à prin. to. 5.

AMBR. Plerique autem variè significationes de vineæ appellatione deriuant, sed euidenter Esaias vineam Domini Sabaoth, domum Israël esse memorat. Hanc vineam quis alius nisi Deus condidit?

BEDA. Homo ergo qui plantauit vineam, ipse est qui iuxta aliam parabolam conduxit operarios in vineam suam. EVSEB. Sed parabola quam Esaias dicit, vineam reprehendit. Saluatoris verò parabola nõ C est contra vineam dicta, sed de cultoribus vineæ, de quibus subditur: Et locauit eam colonis, id est, senioribus populi, & principibus sacerdotum, & doctoribus & optimatibus cunctis.

Theo. circa prin. comm. ad cap. 20.

THEO. Vel quilibet de populo est vinea: idem est etiam cultor, quilibet enim nostrum seipsum colit. Hac igitur vinea commissa cultoribus abiit, id est, dimisit illos progredi suo arbitrio. vnde sequitur: Et ipse peregrè fuit multis temporibus.

Li. 9. in Luc. in ca. de vinea plantata circa prin. tom. 5.

AMBR. Non quia ex loco ad locum profectus est Dominus, qui vbique semper præsens est: sed quia præsentior est diligentibus, negligentibus abest. Multis autem temporibus abfuit, ne propera videretur D exactio. nam quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior peruicacia. CYRIL. Vel Deus absentauit se, à vinea plurium annorum curriculis: quia postquàm visus est in specie ignis descendisse in monte Sina, non amplius visibiliter præbuit eis suam præsentiam. Nulla tamen interpolatio contigit, qua non mitteret Deus prophetas & iustos commonentes vnde sequitur: Et in temp. vind. misit ad cultores seruum &c.

Theophyl. parũ à prin. comment. in cap. 20.

THEO. Dicit autem de fructu vineæ, quia non totum fructum, sed aliquid de fructu volebat accipere. Nam quid lucratur Deus à nobis, nisi suam notitiam, quæ etiam est nostra vtilitas?

Cap. 82. in Bed. paulò à prin. to. 5.

E BEDA. Bene autem fructum posuit non prouentũ, nullus enim huius vineæ prouentus inuentus est. Seruus ergo primus missus est Moyses, qui per quadraginta annus fructum aliquem legis, quam dederat à cultoribus requirebat, sed vexatus est propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Vnde sequitur: Qui cæsum dimiserunt eum inanem.

Li. 9. in Lu. in cade vi. plant. ante med. tom. 5.

AMBR. Factum est autem vt plures alios destinaret, quos Iudæi inhonores & inanes sibi, de quibus nihil potuerunt proficere, dimiserunt. vnde sequitur: Et addidit alterum seruum mittere.

Cap. 82 in Be. su. illud: & add. alter. ser. mit. tom. 5.

BEDA. Seruus alter Dauid significatur, qui missus est, vt post edicta legalia, cultores vineæ psalmodiæ modulamine ad exercitium boni operis excitaret. Sed

Allegoria pulchra. & contra nunc dixerunt: Quæ nobis pars in Dauid? aut quæ hæreditas in filio Isai? vnde sequitur: Illi autem hunc cædentes & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. Sed nec sic destitit. Sequitur enim: Et addidit tertium mittere. Per quem prophetarũ chorum intellige, qui continuis attestationibus populum conuenerunt. Sed quem prophetarum non sunt persecuti? vnde sequitur: Qui & illum vulnerantes, eiecerunt. His autem tribus seruorum gradibus omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendi, Dominus alibi manifestat, dicens: Quoniam necesse est impleri omnia quę scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me.

Theo. non remote à prin. cap. 20. THEO. Prophetis igitur talia mala passis, filius destinatur. Sequitur enim: Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? BEDA. Quòd Dominus vineæ dubitatiuè loquitur, non de ignorantia venit: quid enim nesciat Deus pater? sed ambigere dicitur, vt libera voluntas hominis seruetur. *Cap. 81. in Bed. su. illud: forsitã verebuntur filium meum. tom. 5.*

CYRIL. Deliberat etiam secum Dominus vineæ quid agat, non quasi carens ministris, sed quia pertractato quolibet ingenio salutis humanæ, populo verò nequaquam adiuto, aliod maius adiungit. vnde consequenter dicit: Mittam filium meum dilectum, forsitan cùm hunc viderint, verebuntur.

Theo. non remote à prin. cap. 20. THEO. Dixit autem hoc non tanquam ignorans, quòd peius eum essent tractaturi, quàm prophetas, sed quia oportebat filium eis fieri reuerendũ. Quod si contumaces fuerint occidendo, hoc cumulat eorũ crimen. Nec ergo dicerent aliqui diuinam præsentiã necessariò fuisse inobedientiæ causam, ideo sic figurat sermonem. AMBR. Filium igitur vnigenitum sibi missum perfidi Iudæi, quasi hæredem remouere cupientes, occiderunt crucifigendo, & eiecerunt negando. vnde sequitur: Quem cùm vidissent coloni, cogit. intra se, dicentes: Hic est hæres, occid. eum, vt nostra fiat hæred. Hæres Christus est, idemque testator: hæres, quia morti propriæ superuiuit, & testamentorum quæ ipse contulit, tanquam hæreditaria in nostris profectibus emolumenta consequitur. *Li. 9. in Luc. in c. de vin. plantat. ante med. tom. 5.*

Cap. 81. in Bed. su. illud: hic est hæres. tom. 5. BEDA. Manifestissimè autem Dominus probat Iudęorum principes non per ignorantiam sed per inuidentiam, crucifixisse filium Dei. Intellexerunt enim hunc esse, cui dictum est, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Sequitur: Et eiectum illum extra vineam, occiderunt. Quia Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

Theoph. in hoc loco. THEO. Sed quia superius populum non Hierusalem loco vineæ sumpsimus, forsan magis propriè dici potest, quòd occidit quidem eum populus extra vineam. THEO. Id est, extra populi manus passus est Dominus, quia scilicet populus ei non proprijs manibus necem intulit, sed tradens hunc Pilato & gentibus. Quidam autem per vineam scripturam intellexerunt, cui non credentes: Dominum necauerunt: vnde extra vineam, id est, extra scripturam dicitur Dominus passus. BEDA. Siue eiectus extra vineam, & occisus est, quia prius est ab infidelium corde repulsus, ac deinde cruci addictus est. *Theophyl. in hoc loco.*

Cap. 81. in Bed. su. illud: eiectum illũ extra, occid. CHRYS. Dispensationis autem non negligentiæ est post prophetas Christum venisse. Nõ enim Deus omnia repente prosequitur, sed condescendit propter sui pietatem: quia si post seruos venientem filium contempserunt, multò magis nec antea eum audirent. Qui enim non audiebant minora præcepta, quomodo audiuissent maiora?

A AMBR. Pulchrè autem interrogat, vt sua se ipsi dãnent sententia. Sequitur enim: Quid ergo faciet illis dominus vineæ? BASIL. Hoc autem est quasi his qui damnentur nihil habentibus opponere euidentiæ iuris. Proprium autem est diuinæ miserationis nõ infligere pœnas silentio, sed prædicere minis, reuocando eos ad pœnitentiam. vnde & hic sequitur: Veniet & perdet colonos istos, &c. *Li. 9. in Luc. in ca. de plãtata vinea. circa medi. tom. 5.*

AMBR. Venturum Dominum dicit vineæ, quòd in filio affit etiam paterna maiestas, vel quòd vltimis temporibus præsentior humanis aspiret affectibus. *Li. 9. in Luc. in ca. de plã. vinea circa med. tom. 5.*

CYRIL. Exclusi sunt igitur Iudæorum primates, quasi Dominicæ voluntati repugnantes, & sterilem reddentes vineam sibi commissam. Est autem datus B cultus vineę sacerdotibus noui testamenti: cum autem virtutem ęnigmatis sensérunt, recusant illud pati. vnde sequitur: Quo audito, dixerunt illi, absit. Nec tamen euaserunt ob sui pertinaciam & inobedientiam erga fidem Christi.

THEO. Aliter autem videtur Matthæus dicere, Dominum scilicet quæsiuisse. Quid faciet illis cultoribus vineæ? Iudæos verò respondisse: Malos malè perdet. Non est autem repugnantia, nam vtrumque factum. Primo enim ipsi promulgauerunt illam sententiam, postea sentiẽtes quò tendebat parabola, dixerunt, Absit: vt Lucas hic narrat. *Theophyl. in hoc loco.* *Consensus euangelicus.*

C AVG. de conc. euang. Vel aliter: Io illa de qua loquimur turba, erant qui dolosè Dominum interrogauerant, in qua potestate faceret. Erant etiam qui non dolosè, sed fideliter acclamauerunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Ac per hoc erant qui dicerent, perdet illos, & vineam suam dabit alijs. Quę vox rectè etiam ipsius Domini fuisse intelligitur, siue propter veritatem, siue propter membrorum eius cum suo capite vnitatem. Erant etiam qui talia respondentibus, dicerent, Absit. Quia intelligebant in seipsos hanc parabolam dictam. Sequitur: Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo, &c. *Li. 2. ca. 70. tom.*

D BEDA. Quasi dicat: Quomodo implebitur hæc prophetia, nisi quia Christus à vobis reprobatus & occisus, crediturus & gentibus prædicandus? vt quasi lapis angularis ex vtroque populo vnum sibi templũ ædificet. BEDA. Lapis autem dicitur Christus propter terrestre corpus, abscisus sine manibus, secundũ visionem Danielis, propter ortum ex virgine. Lapis autem non argenteus, aut aureus, quia non rex aliquis gloriosus, sed homo humilis & abiectus: propter quod ædificantes eum reprobauerunt. *Ca. 81. in Be. su. illud: lapidem quem reprobauer. tom. 5.*

THEO. Reprobauerunt enim eum principes populi, cùm dixerunt: Hic à Deo non est. Ille verò tam vtilis fuit, tam electus, vt in capite anguli poneretur. *Theophyl. in hoc loco.*

E CYRIL. Angulo verò comparat sacra scriptura concursum vtriusque populi Israelitici, scilicet & Gentilis in vnam fidem. Compegit enim Saluator vtrunque populum in vnum nouum hominem, conciliens eos in vno corpore patri. Salubris ergo est lapis angulo facto ab eo. Detrimentum autem infert Iudæis impugnantibus hunc spiritualem cõcursum.

THEO. Duas autem condemnationes commemorat: Vnam quidem animarum suarum, quã passi sunt scandalizati in Christo: & hoc tangit, cùm dicit: Omnis qui ceciderit super illum lapidem, cõquassabitur. Aliam verò captiuitatis & exterminij, quã intulit eis lapis ab ipsis contemptus. Et hoc tangit, cùm subdit: Supra quem autem ipse ceciderit, cõminuet illum, vel ventilabit eum. Sic enim ventilati sunt Iudæi *Theophyl. in hoc loco.* *Condẽnatio dupl.*

dei à Iudæa per vniuersum orbem, vt ab area paleæ. A
Et attende ordinem, nam præambulum est scelus in eum commissum. Sequitur autem iusta Dei vindicta.

Ca. 82. in Beda, paruum tom. 5. Expositio literalis.

BEDA. Vel aliter: Qui peccatnr est, & tamen illi credit, cadit quidem super lapidem, & conquassatur, reseruatur enim per patientiam ad salutem. Supra quem verò ille ceciderit, hoc est, cui lapis ipse irruerit, quia ipsum negauit, comminuet eum, vt nec testa quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ pusillum. Siue de his dicit, quòd cadunt super eum, qui illum modo contemnunt: ideo nondum pœnitus intereunt sed conquassantur, vt nō tecti ambulent. Super quos autem cadit, veniet illis desuper in iudicio cum pœna perditionis: ideo comminuet eos, vt fiunt tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. B

Lib. 9. in Lu. circa, de vinea, plan. in med. tom. 5.

AMB. Vinea etiam typus noster est: agricola quippe omnipotens pater, vitis Christus: at verò nos palmites. Rectè vinea Christi populus nominatur, vel quòd crucis in fronte prætexatur indiciū, vel quòd fructus ex postrema anni legatur ætate, vel quòd omnibus, vt ordinibus vinearum, ita pauperibus atque diuitibus, seruis & dominis in Ecclesia æqua dimēsio, nulla discretio sit. Et vt vitis maritatur arboribus, ita corpus animæ. hanc vineam diligens agricola fodere & tondere consueuit, ne luxuriet vmbra foliorum, verborūmque infructuosa iactantia naturitatem indolis naturalis impediat. decet totius orbis hic esse vindemiam, vbi totius orbis est vinea.

Marc. 12. ca. 41 in Beda, super illud: & quar. eum tenere, to. 5.

BEO. Vel morali intellectu cuique fidelium vinea quam excolat, locatur, dum mysterium baptismi, quod exerceat sibi committitur. Mittitur seruus vnus, alter, tertius, cùm lex, psalmodia, & prophetia legitur. Sed missus seruus contumeliis affectus vel cæsus dicitur, cùm sermo auditus contemnitur vel blasphematur. Missum hæredem, quantum in se est, occidit, qui filium Dei peccando conculcat: perdito malo cultore vinea datur alteri cum dono gratiæ: quod superbus spreuit, humilis ditatur.

Et quærebāt principes sacerdotum & scribæ, mittere in illum manus in illa hora, & timuerūt populum. Cognouerunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinē istam. Et obseruātes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperēt eum in sermone, & traderent illum principatui et potestati præsidis. Et interrogauerunt eum, dicentes: Magister, scimus quia rectè dicis & doces, & nō accipis personam hominis, sed viā Dei in veritate doces. Licet nobis tributum dare Cæsari, an nō? Cōsiderans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tētatis? Ostēdite mihi denarium, cuius habet imaginem & superscriptionem? Respōdentes, dixerunt: Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. & nō potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in responso eius, tacuerunt. D E

CYRIL. Decebat quidem principes Iudæorum intelligentes, quòd de ipsis parabola diceretur, à malo sic discedere, quasi de futoris instructos: sed hoc nō considerātes, occasionem suorum colligunt criminum. vnde dicitur: Et quærebant principes sacerdotum. &c. Nec refrenauit eos legis præceptū, quòd dicit, Innocentem & iustum non occides, sed compescuit eorum nefandum propositum plebis timor. Sequitur enim: Et timuerūt populū. Præferunt enim diuinæ reuerentiæ humanum timorem. Qui autem huiu' propositi fuerit occasio, subditur: Cognouerūt enim quod, &c. BED. Et ita quærendo ipsum occidere, docebant vera esse quæ in parabola dixerat: Ipse enim est hæres: cuius iniustam necem dicebant esse vindicandam illi nequam coloni, qui Dei filium quærebant occidere. Hoc etiam quotidie geritur in Ecclesia, cùm quilibet solo nomine frater, eam quā nō diligit Ecclesiasticæ fidei ac pacis vnitatem, propter bonorū multitudinem vel erubescit, vel timet impugnare. Et quia principes quærebant Dominum comprehendere, quod per se non poterant, præsidis manibus efficere tentabāt. vnde sequitur: Et obseruantes, misse. &c. CYRIL. Videbantur enim esse leues, erant autem graues obliti Dei, dicentis: Quis hic, qui mihi abscondit consiliū? Adeunt enim Christum omnium Saluatorem quasi hominem communem. vnde sequitur: Vt caperent eum in ser. &c.

Ca. 81. in Beda, circa princip. to. 5. Frater fictus quis sit.

THEO. Par fuerunt autem Domino laqueos, illaqueati sunt tamen in eis pedes eorum. Audi nanque astutiam: Et interrogauerunt illum, dicentes: Magister, scimus quòd rectè dicis & doces.

Theo. in hoc loco.

BEDA. Blanda & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respōdentem, vt magis Deum quàm Cæsarē timeat. Sequitur enim: Et nō accipis personam hominis, sed in veritate viā Dei doces. Et hoc dicunt ad hoc, vt dicat nō debere tributa solui, vt statim audientes ministri præsidis, qui iuxta alios Euāgelistas affuisse leguntur, seditionis eum cōtra Romanos auctorem teneant. vnde consequenter quærunt. Licet nobis dare trib. &c. Erat enim in populo magna seditio, dicētibus aliis, pro securitate qua Romani pro omnibus militabant, debere tributa persolui: pharisæis contradicētibus non debere populum Dei, qui decimas & primitias daret, humanis legibus subiacere. THEO. Intēdebant ergo quòd si diceret oportere dari cēsum Cæsari, criminaretur à populo quasi seruituti subiiciēs gentē. Si verò prohiberet cēsum reddere, eum repræsentarēt vt schismaticum, præsidi. Ipse verò laqueos eorū effugit. Sequitur. n. Considerās autem dol. ill. dixit ad eos: Quid me tentatis? Ostē. mihi den. cuius hab. imag. & superscriptionē? C

Ca. 81. in Beda, sup. ioc. verb. tom. 5.

Theo. in hoc loco.

AMBR. Docet hoc loco Dominus circumspectos nos in respondendo aduersus hæreticos vel Iudæos esse debere: sicut alibi dixit, Estote astuti sicut serpētes. BEO. Qui autem putant interrogationem Saluatoris ignorantiā esse, discāt ex præsenti loco, quòd potuerit scire Iesus cuius imago esset in nummo: sed interrogat, vt ad sermonem eorum competenter respōdeat. Sequitur enim, Respōdentes dixerunt: Cæsaris. Nō putemus Cæsarē Augustum, sed Tyberium significari. Omnes. n. Romani reges à primo C. Cæsare, Cæsares appellati sunt. Ex eorū autem responsione cōuenienter Dominus quæstionem soluit. Sequitur enim: Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæs. Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. TITVS. q. d. Verbis tentatis, operibus obedite. subiistis Cæsaris seruituti? suscepistis quæ eius sunt. Date ergo illi cēsum, Deo timorem. non enim exigit Deus denarium, sed fidem. BED. Reddite etiam Deo quæ Dei sunt, decimas scilicet, primitias, oblationes & victimas.

Lib. 9. in Lu. inc doctant. pharis. in prin. to. 5. Exempla Christi. Cap. 83. in Bed. sup. illu. Cuius habet imag. tom. 5.

In hoc loco ca. 85. in illo. tom. 5. Theo. in hoc loco.

THEO. Et attende quòd non dixit, date, sed reddite. debitum enim est, tuetur enim te princeps tuus ab hostibus, vitam tuam reddit traoquillam: pro his ergo teneris ei in censu. Sed & hoc ipsum quod offers, numisma scilicet, ab eo habes. Reddas ergo

numiſma regium regi. Deus etiam tibi tradidit intellectum & rationem: reſtituas hoc ei non comparatus beſtiis, ſed in omnibus rationabiliter procedẽs.

Lib. 9. in Lu. in ca. de conſultat. pharif. à med. to. 5.

Ambr. Tu ergo, ſi vis eſſe obnoxius Cæſari, noli habere quæ mundi ſunt. Et bene prius quæ ſunt Cæſaris, reddenda decerni: neque enim poteſt quis eſſe Domini, niſi prius renunciauerit mundo. quam grauia vincula promittere Deo & non ſoluere? maior eſt contractus fidei, quàm pecuniæ.

Orig. Habet autem locus iſte aliqoid myſtici. Duæ enim ſunt imagines in homine: vna quam accepit à Deo: altera inimici. Sicut enim denarius habet imaginem imperatorum mũdi, ſic qui facit opera tenebrarum iſtarum, portat imaginem eius, cuius habet opera. Dicit ergo; Reddite quæ ſunt Cæſaris B Cæſari. hoc eſt, Abiicite terrenam imaginem, vt poſſitis vobis imaginem cæleſtem imponentes, reddere quæ Dei ſunt Deo, vt ſcilicet Deum diligamus, &c. Quæ vt Moyſes dicit, Deus requirit à nobis. Poſtulat autem à nobis Deus, non quia neceſſarium habet, vt ei aliquid tribuamus, ſed vt poſtquam ei dederimus, hoc ipſum nobis tribuat in ſalutem.

Cap. 83. Bed. in fine, tom. 5.

Myſtica interpretatio

Bed. Qui autem credere debuerant ad tantam ſapientiam, mirati ſunt quòd calliditas eorum mũdiſſ di non inueniſſet locum. vnde ſequitur: Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in reſponſo eius, tacuerunt.

Theo. in hoc loco.

C Theo. Hoc. n. erat quòd præcipuè intendebant, increpare eum corã populo, quod obtinere nequiuerunt, propter ſapientiſſimam eius reſponſionem.

Acceſſerunt autem quidam Sadducæorum, qui negant eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, Moyſes ſcripſit nobis, ſi frater alicuius mortuus fuerit, habens vxorem, & hic ſine liberis fuerit, vt accipiat eam frater eius vxorem, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem ergo fratres erãt, & primus accepit vxorem, & mortuus eſt ſine filiis. Et ſequens accepit illã, & ipſe mortuus eſt ſine D *filio. Et tertius accepit illam, ſimiliter & omnes ſeptem, & nõ reliquerunt ſemen, & mortui ſunt. Nouiſſimè omnium mortua eſt & mulier. In reſurrectione ergo cuius eorũ erit vxor? Siquidem ſeptem habuerunt eam vxorem. Et ait illis Ieſus: Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias, illi verò qui digni habebuntur ſæculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque nubunt, neq; ducunt vxores, neque vltra mori poterunt. æquales enim angelis ſunt, & filij ſunt Dei, cùm ſunt filij reſurrectionis. Quia verò reſurgant mortui, & Moyſes oſtendit ſe-* E *cus rubum, ſicut dicit Dominum Deum Abraham & Deum Iſaac & Deum Iacob. Deus autem non eſt mortuorum, ſed viuorum. Omnes enim viuunt ei. Reſpondentes autem quidam ſcribarum, dixerunt ei: Magiſter, bene dixiſti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.*

Cap. 84. in Bed. in princ. tom. 5.

Hæreſes 2. Iudæorum.

Bed. Duæ erant hæreſes in Iudæis, vna Phariſæorum, qui traditionum & obſeruationum ſibi iuſtitiã preferebant, vnde & diuiſi vocabantur à populo. Altera Sadducæorum, qui interpretãtur iuſti, vendicãtes ſibi quod nõ erant. Illis ergo abeũtibus, hi ad tẽtandum accedunt. vnde ſeq. Acceſſ. autẽ quidã, &c.

A Orig. Sadducæorum hæreſis non ſolùm reſurrectionem mortuorũ negat, ſed etiam putat animam interire cum corpore. Hi ergo verbi Saluatoris inſidiantes, eo tempore quæſtionem propoſuerunt, quo eum viderũt de reſurrectione docere diſcipulos. vnde ſequitur: Et interro eum dicẽtes: Magiſt. oo. ſcri. Moyſes, Si fra. alic. mor. fue. ha. vxo. & hic ſine fi. &c.

Lib. 9. in Lu. ca. vlt. circa princip. to. 5.

Theo. in hoc loco.

Ambr. Secundum legis litteram nubere cogitur etiam inuita, vt defuncti ſemẽ excitet frater, ſpiritus autem magiſter eſt caſtitatis. Theo. Sadducæi autẽ fragile fundamentũ ſubſtituẽtes, nõ credebant reſurrectionis ſermonem. Opinãtes enim carnalẽ eſſe futuram vitam in reſurrectione merito fallebantur, & ideo tanquã impoſſibile calumniantes dogma re- B ſurrectionis, fingunt hanc narrationem, dicẽtes: Septem ergo frat. &c. Bed. Hanc fabulam cõfingunt quæ deliramenti arguat eos, qui reſurrectionem aſſerunt mortuorum. Turpitudinem ergo fabulæ opponunt, vt reſurrectionis denegent veritatem. vnde ſubditur: In reſurrectione ergo cuius eorum, &c.

Cap. 84. paulo poſt princ. to. 5.

Fabula efficta à Sadducæis.

Lib. 9. in Lu. cap. vlt. in princ. tom. 5.

Ambr. Myſticè hæc mulier ſynagoga eſt, quæ ſeptem viros habuit: ſicut dicitur Samaritanæ, quinq; viros habuiſti. Quia Samaritana tantùm quinque libros Moyſi, ſynagoga ſeptẽ ſequitur principaliter, & de nullo propter perfidiam ſuam hæreditariæ poteſtatis ſemen accepit: & ideo partem cum viris ſuis in reſurrectione habere non potuit, quia ſpirituale C præceptum ſecundum ſenſum carnis inuertit. Non enim frater carnalis aliquis denũciatus eſt, qui ſemẽ fratris ſuſcitaret defuncti, ſed ille de mortuo populo Iudæorum ſapientiam ſibi diuini cultus aſciſceret in vxorem, atq; ex ea ſemen in apoſtolis ſuſcitarat: qui quaſi defunctorum reliquiæ Iudæorũ informes, adhuc in ſynagogę vtero derelicti, ſecundũ electionem gratiæ reſeruati noui ſeminis admixtione meruerũt.

Cap. 84. in Beda, inter prin. & med. tom. 5.

Bed. Siue hi ſeptem fratres reprobis congruunt, qui per totam huius ſæculi vitam, quæ ſeptem diebus voluitur, à bonis operibus ſteriles exiſtunt: quibus iunctim morte præreptis, ad vltimũ & ipſa mũ- D dana conuerſatio, quaſi vxor infœcunda tranſibit.

Theo. in hoc loco.

Theo. Dominus autem oſtendens in reſurrectione non eſſe futuram conuerſationem carnalem, eorum dogma euulſit ſimul cum fragili fundamento. vnde ſequitur: Et ait illis Ieſus: Filij huius, &c.

Lib. 2. c. 49. in prin. to. 4.

Cap. 84. in Beda, circa med. tom. 5.

Avgv. de quæſt. Euang. Quia cõnubia propter filios, filij propter ſucceſſionẽ, ſucceſſio propter mortem: vbi ergo mors nõ eſt, neq; connubia. vnde ſeq. Illi verò, &c. Bed. Quod non ita intelligẽdum eſt quaſi ſoli digni, vel reſurrecturi, vel ſine nuptiis futuri ſint, ſed omnes etiam peccatores reſurrecturi & abſq; nuptiis ſunt in ſæculo illo manſuri. Dominus autẽ vt ad reſurrectionis gloriã inquirẽdam animos incitaret, de electis tantum voluit facere ſermonem.

Lib. 2. c. 49. tom. 4.

Cõparatio pulchra.

E Avg. de quæſt. Euang. Sicut autẽ nunc ſermo noſter decedentibus & ſuccedentibus ſyllabis peragitur atque perficitur: ita & ipſi homines, quorum ſermo eſt, decedendo & ſuccedẽdo peragunt, atq; perficiunt ordinem huius ſæculi, qui temporali rerum pulchritudine contexitur. In illa autem vita, quando verbum Dei quo fruemur, nulla deceſſione atq; ſucceſſione ſyllabarum completur, ſed omnia quæ habet, ſemper manẽdo ſimul habet, ita participes eius quibus ipſum ſolum erit vita, neque moriendo decedent, neque naſcendo ſuccedent, ſicut nunc eſt in angelis. vnde ſequitur: Æquales enim angelis ſunt.

Cyril. Sicut enim multitudo angelorum pluti-

mã

ma quidem est, non autem propagata per generationem, sed ex creatione consistens: ita & his qui resurgunt, non est opus vlterius nuptiis. vnde sequitur: Et filij Dei sunt, &c. THEO. Quasi dicat: Quia Deus est qui operatur in resurrectione, merito dicuntur Dei filij qui per resurrectionem regenerantur. non enim aliquid carnale in resurgentium regeneratione conspicitur, non coitus, non matrix, non partus.

Theo. in hoc loc.

BEO. Vel æquales angelis, & filij sunt Dei, quia gloria resurrectionis innouati, sine vllo mortis metu, sine vlla labe corruptionis, sine vllo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur.

Cap. 24. in Luc. à med. illius, tom. 5.

ORIG. Sed quia Dominus in Matthæo dicit, quòd hîc prætermittitur, Erratis nescientes scripturas: propono quæstionem vbi scriptum sit, Neque nubent, neque nubentur. Quantum enim ego æstimo, neque in veteri, neq; in nouo testamẽto quicquam tale reperitur, sed omnis eorum error de scripturæ lectione quam non intelligũt, subrepsit. Dicitur. n. in Esaia: Electi mei bibent: & putant hæc & similia futura esse in resurrectione. Paulus autem omnes has benedictiones spiritualiter interpretans, & sciens nõ esse carnales, ad Ephes. dicit: Benedixisti nos in omni benedictione spirituali. THEO. Vel Dominus rationis supraposita scripturæ testimonium addidit, subdens: Quia verò resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob. Quasi dicat: Si semel redierunt in nihilum patriarchæ non viuerent apud Deum in spe resurrectionis, non dixisset: Ego sum, sed fueram. Consueuimus enim de rebus corruptis & præteritis dicere: Eram dominus illius rei: nunc verò quoniam dixit, Ego sum, ostendit quòd viuentium est Deus & Dominus: & hoc est quod subditur: Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes enim viuunt ei. Quamuis enim exanimes sunt, viuunt tamen apud eum in spe resurgendi.

Theo. in hoc loco.

BEDA. Vel hoc dicit, vt cùm probauerit animas permanere post mortem, quod Sadducæi negabant: cõsequens introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona malave gesserunt. Est autem vera vita qua iusti Deo viuũt, etiam quãdo corpore moriuntur. Ad comprobandum autem resurrectionis veritatem, multo manifestioribus exẽplis ex prophetis vti voluit. Sed Sadducæi quinq; tãtum libros Moysi recipiebant prophetarum vaticinia respuentes. CHRY. Sicut autem sancti communem orbis dominum sibi appropriant, non derogantes eius dominio, sed proprium affectum pandentes, secundum morem amantium, qui non patiuntur cum multis diligere, sed volunt præcipuam & specialem quãdam dilectionem exprimere: sic & Deus specialiter se horum Deum dicebat, non coarctando suum dominium, sed ampliando. Non enim sic multitudo subditorum, sicut virtus famulantium pãdit eius dominium. vnde non sic gaudet dici Deus cæli & terræ, sicut cùm dicitur. Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Et apud mortales quidem à dominis denominantur famuli. Dicimus enim Villicus talis ducis, econtrario autem Deus dicitur Abrahæ.

Cap. 24. in Luca, paulò ante finem, tom. 5.

Assertio resurrectionis.

THEO. Confutatis autem Sadducæis, fauent Iesu Scribæ tanquam Sadducæorum oppositi. vnde sequ. Responden. autem quidam scrib. dixerunt ei: Magister, bene dixisti. BEO. Et quia in sermonibus cõfutati sunt, vltra non interrogant. vnde sequitur: Et ampl. non audebant eum quicquam interrog. sed

Theo. in hoc loco.

Cap. 24. in Luca, in fine, tom. 5.

A comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficile conquiescere.

Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium esse Dauid? & ipse Dauid dicit in libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Dauid ergo Dominum illum vocat, & quomodo eius filius est?

THEO. Quamuis Dominus ad passionẽ erat iturus, in breui prædicat propriam deitatem: nec hoc tamẽ incautè aut arrogãter, sed modestè quærit. vnde dicitur: Dixit autem ad illos: Quomodo dic. &c.

Theo. in hoc loco.

B AMBR. Non reprehenduntur hoc loco, quia Dauid filium confitentur, quia cæcus ille, Dauid filium confitẽdo, meruit sanitatem. Et pueri dicẽtes, Osanna filio Dauid, præcelsæ prædicationis gloriam Deo deferebant, sed reprehenduntur, quia non credunt filium Dei. vnde subditur: Et ipse Dauid dicit in lib. Psalm. Dixit Dominus Domino meo. Et pater Dominus & filius Dominus, sed non duo Domini, sed vnus est Dominus: quia pater in filio, & filius in patre. Ipse ad dexteram patris sedet, quia patri cõsors, nulli secũdus est. Sequitur enim: Sede à dextris meis. Nec præfertur qui ad dextram sedet, nec iniuriam

Li. 10 in Lu. cap. 1. tom. 5.

C patitur qui admittitur: gradus non quæritur dignitatis, vbi plenitudo est diuinitatis.

AVG. de symbol. Sessione autem ista nõ accipiamus humanis membris positum tanquam pater sedeat in sinistra, & filius sedeat ad dexterã: sed ipsam dexteram intelligamus potestatem, quã accepit ille homo susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui in primo venerat iudicandus. CYRIL. Vel quod sedet ad dexteram patris, supernam eius gloriam probat. non quorum est thronus æqualis, & maiestas. Sessio verò in Deo significat regnũ & omnium potestatẽ. Sedet ergo à dextris Dei patris, quia verbum ex paterna substãtia prodiens, factum caro, diuinam

Sessio Christi qualis.

D non exuit dignitatem. THEOP. Manifestat ergo quòd aduersarius patris non est, sed secum concordat, cùm pater repugnet aduersariis eius. sequitur enim: Donec ponã inimicos tuos, scab. ped. tuorum.

Theo. in hoc loco.

AMB. Ergo & Deum Christum & hominem esse credamus, cui à patre subiiciuntur inimici, non per infirmitatem potestatis suæ, sed per vnitatẽ naturæ, quia in altero alter operatur. nam & filius subiicit inimicos patri, quia patrem clarificat super terram.

Li. 10. in Lu. cap. 1 parum ante mediũ. tom. 5.

THEO. Quærit ergo ipse, & mota dubitatione sinit illos colligere quid sequatur. vnde subdit: Dauid ergo dominum illum vocat, & quomodo filius eius est?

Theo. in hoc loco.

E CHRY. Dauid quidem pater Christi & seruus, hoc quidẽ secundum carnem, illud secundum spiritum. CYRIL. Et nos ergo nouis phatisæis, qui nec verum Dei filium, neque Deum esse fatentur natum ex sacra virgine, sed diuidunt vnum filium in dubs, talẽ obiicimus quæstionem, quo pacto filius Dauid dominus eius est, & non humano dominio, sed diuino.

Noui Pharisæi.

Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: Attendite à Scribis, qui volũt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discumbitus in conuiuiis. Qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

CHRY. Nihil autem est fortius, quàm ex prophetis disputare: hoc enim est & ipsis rebus validius. Nã Christo faciente miracula, contradicebant multoties, cùm verò allegauit prophetiam, tacuerunt, quia non habebant quid dicerent. Eis autem tacentibus, contra eos inuehitur. vnde dicitur: Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis.

Theo. parum à fine comment. in c. 10. Luc.

Ca. 85. in Beda, ante med. tom. 5.

THEO. Quia enim eos orbis doctores mittebat, merito monet non esse eis imitandam pharisæorum ambitionem. vnde sequitur: Attendite à scribis, qui vol. amb. in stolis. BED. Id est, cultioribus vestimentis induri ad publicum procedere, in quo inter cætera diues peccasse describitur.

Theo parum à fin. comment. in ca. 20.

Vanæ gloriæ taxatio.

Cap 85. in Beda, circa med. tom. 5.

CYRIL. Passiones autem erant scribarum, amor B gloriæ inanis & lucri: vt igitur tam pessima crimina euitarent discipuli, cõmonet eos, subdens: Et amant salut. in foro. THEO. Quod est à blandientibus venantium opinionẽ famæ, vel agunt hoc causa cõgregandæ pecuniæ. Sequitur: Et primas cathed. &c.

BEDA. Non primos sedere vel discumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit: sed eos qui hoc indebitè amant, docet esse cauendos, animum vel gradum redarguens: quamuis & hoc culpa non careat, si iidem in foro litibus velint interesse, qui in synagoga magistri desiderant appellari. Duplici autem ratione à vanæ gloriæ cupidis attendere iubemur: ne vel eorum simulatione ducamur æstimantes bona esse quæ faciunt: vel emulatione inflãmemur, C frustra gaudentes in bonis laudari quæ simulãt. Non solum autem laudes ab hominibus, sed & pecunias quærunt. Sequitur enim: Qui deuorãt domos viduarum, simu. longã orat. Iustos enim & magni meriti apud Deum se simulãtes, ab infirmis & peccatorum suorum conscientia turbatis quasi patroni pro eis in iudicio futuri, pecunias accipere non dubitant.

CHRY. Ingurgitantes etiam sed viduarum bonis, paupertatem atterunt: non qualitercunque comedentes, sed deuorantes, & ad prauitatem oratione vtentes. quod grauiori pœna facit eos obnoxios. vnde sequitur: Hi accipient maiorem damnationem. D

Theo. circa fin. comm. in ca. 20.

THEO. Quia non solùm mala faciunt, sed & orationes prætendunt, & virtutem faciunt prauitatis excusationẽ. Viduas etiam depauperãt, quarũ oportebat misereri, dum ob sui præsentiam eas cogunt exponere. BED. Vel quia laudes ab hominibus & pecunias quærunt, maiori damnatione plectuntur.

Ca 86. in Beda, paulo ante finem, tom. 5.

CAPVT XXI.

REspiciens autem, vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium, diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam, mittentem æra minuta duo. Et dixit: Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quàm omnes misit. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit misit.

GLOS. Postquam Dominus redarguit Scribarum auaritiam, qui domos viduarum deuorabant, commendat vid[illegible] eleemosynam. vnde dicitur: Respiciens autem, vidit eos qui mit. mu. &c.

Ca. 86. in Bed. in princ. tom. 5.

BED. Quia sermone Græco φυλάξαι seruare dicitur, & gaza lingua Persica, diuitiæ vocantur: gazophylaciũ locus appellari solet, quo diuitiæ seruantur. Erat autem arca foramen habẽs desuper, posita iuxA ta altare ad dexteram ingredictibus domum Domini: in quam mittebant sacerdotes, qui custodiebant hostias, omnem pecuniam quæ deferebatur ad templum Domini. Dominus autẽ sicut operantes in domo suo discutit, ita & dona ferẽtes respicit: & quem dignum viderit laudat, quem reprobum damnat. vnde sequitur: Vidit autem & quan. viduam paup. &c.

Gazophylacium vnde dicitur.

CYRIL. Duos obolos offerebat, quos cum sudoribus ad diurnum victum acquisierat: vel quæ quotidie per aliena poscit suffragia, Deo donat, ostẽdens ei suam paupertatem fructiferam: vincit igitur alios, & iusta censura coronatur à Deo. vnde sequitur: Et ait illis: Verè dico vo. quia vidua hæc, &c.

Luc. 21. non remotè à pri. tom. 5.

B BEDA. Acceptabile enim est Deo quicquid bono animæ obtulerimus: qui cor & nõ substantiam pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. vnde sequitur: Nam omnes hi ex abund. &c. CHRY. Non. n. paucitatem oblati, sed copiam affectus intuitus est Deus. Nõ est eleemosyna ex pluribus pauca impẽdere, sed illud viduæ quæ totam sibi euacuauit substãtiam. Quòd si nequis tãtum offerre sicut & vidua, offer saltem totum superfluum.

Allegorica expositio.

Ca. 8[illegible] in Bed. in med. illius, tom. 5

BED. Mysticè autẽ diuites qui in gazophylacium munera mittebãt, significãt Iudæos de iustitia legis elatos: vidua pauper, Ecclesiæ simplicitatẽ, quæ paupercula vocatur: quia vel superbiæ spiritũ, vel peccata, tanquã mũdi diuitias, abiecit: vidua vero, C quia vir eius pro ea mortẽ pertulit: hæc in gazophylacium duo æra minuta mittit, quia in conspectu Dei, apud quem nostri operis oblationes cõseruantur munera sua defert, siue dilectionis Dei & proximi, siue fidei & orationis, quæ cunctis superborum Iudæorum operibus præstant. Ex abundanti. n. in munera Dei immittũt Iudæi, qui de iustitia sua præsumũt. Ecclesia autem omnem victum suum mittit, quia omne quod viuit, Dei esse muneris intelligit.

Theo. non remotè à prin. comment. in cap. 21.

THEO. Vel vidua potest intelligi quælibet anima orbata, quasi primo viro, pristina lege, & non digna copulę verbi Dei, quæ loco arræ offert Deo fidem & D cõscientiã bonã: plus videtur offerre diuitibus in sermone, & superfluẽtibus moralib' gẽtiliũ virtutibus.

Et quibusdam dicentibus de templo quòd lapidibus bonis & donis ornatum esset, dixit: Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. Interrogauerunt autem illum dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum cùm fieri incipient? Qui dixit: Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, & tempus appropinquabit. Nolite ergo ire post eos.

E EVSE. Quod spectanda forent quæ pertinebãt ad templi structuram, manifestãt historiæ, & hucusque quædam cõseruantur reliquiæ, quibus præcipiuntur quæ dudum erãt fabricarum vestigia. Sed Dominus mirantibus templi fabricas, promulgauit quod in eo lapis super lapidẽ nõ maneret. dicitur enim: Et quibusdam dicen. &c. Decebat enim locũ illũ propter cultorum audaciam omnimodã desolationem pati.

Templi reliquiæ.

Cap. 87. in Beda, paulo post princ. tom. 5.

BED. Diuina etiam dispensatio procurauit vt ciuitas ipsa & tẽplum subuerteretur, ne quis fortè adhuc paruulus in fide videns illa constare, dum sacrificiorũ ritum attonitus stuperet, raperetur intuitu.

Li. 10. in Lu. in c. de fine.

AMBR. Verum igitur dictum est de templo manufacto, quòd esset subuertendũ. Nihil enim est manufactum

n templi de-struct. paulò ante.to.5.

nufactum, quod non aut vetustas conficiat, aot vis subruat, aut ignis exurat. Tamen est & aliud templũ, scilicet synagoga, cuius structura vetus Ecclesia surgente dissoluitur. Est etiam templum in vnuquuq; quod deficiente fide labitur: & maximè si quis falso Christi nomen obtendat, quo interiotem expognet affectum. CYRIL. Nequaquã autem discipuli aduerterant vim dictorum, sed arbitrabantut de consummatione sæculi dictum esse. Et ideo quærebant quo tẽpore deberet accidete. vnde sequitur: Interrugauerunt autem illom, dicentes: ptæceptor, quando hæc erunt, & quòd signum cùm fieri incipient.

Li.10.in Lu. in ca.de sign. futu. destru. circa princ. tom. 5.

AMBR. Matthæus tertiam interrogationem addidit, vs & templi tempora destruẽdi, & signum aduentus, & consummatio sæculi à discipulis quærere-tur. Interrogatus aotem Dominus, quando templi futura esset destructio, & quod signum esset eios aduentus, de signis docet, de tempore non curat intimãdum. Sequitur enim: Qui dixit, Videte ne sedoc.

ATHAN. Cùm enim sint oobixà Deo charismata & dogmata, quæ sunt supet huminem tradita, scilicet cælestis conuersationis forma, virtus cuntra dæmones, & adoptio & notitia patris, & verbi, & Spiritus sancti donũ, aduersarius noster diabolus circuit quærens oobis surripere Insita semina verbi. Dominus autem tanquam sua preciosa dona, in nobis soa documenta concludens monet, ne seducamur. Magnum autem qooddam donũ tribuit nubis Dei verbum: vt non sulum ex apparentibus nõ decipiamur, sed etiam si qua latentia sint, diiudicemus per spiritus gratiam. Cùm enim sit odiosus diabolus inuentor malitiæ, hoc quod ipse est, occultat: nomen verò cunctis cupitum simulat callidè: puta si quis subiicere sibi voleos, filios alienos patẽtibus absentibus, fingat eorum vultus, & filios desiderantes seducat. Ergo in vnaquaqoe hæresum diabolus figuratus dicit, Ego sum Christus, & apud me veritas est. vnde sequitor: Multi enim venient in oomine meo dicentes, quia ego sum, & tempos appropinquabit.

Dona per Christum allata.

CYRIL. Ante suum enim descẽsum de cælo prũuenient aliqui, quibos acquiescete non opurtet: voluit enim vnigenitum verbom Dei, cùm venit, vt mũdum saluaret, latere, vt crucem sustioere pro nobis. Sed secundus eius aduentus nun erit clanculo vt antè, sed terribilis & manifestus: descendet enim in gloria Dei patris, ministrantibus angelis, vt mũdum in iustitia iudicet. vode concludit: Nolite ergo ire post illos. TITVS. Vel fursitan, non dicit pseudochristus ante coosummationem venieotes, sed eos qui fuere tempore apostolotum.

Cap.87. in sed su. illud: multi venient in nom. meo, tom. 5.

BED. Multi enim immineote Hierosulymorom excidio principes extitere, qui se dicerent esse Christos, tempusque libertatis appropinquare. Multi etiam in Ecclesia heresiarchæ diem Domini instare prædicarunt, quos apostol. ad Thess. damnat. Multi etiam in nomine Christi venere Antichtisti, quorum primus est Simon Magus, cui dicebat: Hic est virtus Dei, quæ vocatut magna.

Antichristi multi venerunt.

Cùm autem audieritis prælia & seditiones, nolite terreri. Oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cælo, & signa magna erunt.

Homi.35.in euã. in prin.

A GREG. in homil. Perituri mondi præcurrentia mala denunciat Dominus, vt eo minus perturbent venientia, quo fuerint præscita. Minus enim iacula feriunt quæ præuidẽtur. vnde dicit: Cùm autem audieritis prælia, &c. Bella ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Vt ergo nos indicet exterius interiusq; turbari, aliud nos fatetur ab hustibus, aliud à fratribus perpeti. AMBR. Verborum aotem cælestium nulli magis quàm nos testes sumus, quos mũdi finis iovenit, quanta prælia, & qoas opiniones accepimus præliorum? GREG. in homil. Sed his malis præoenientibux, quia non statim finis sequatur, adiuogitur: Oportet hæc primum fieri, &c. Vltima enim tribulatio multis tiibulatiunibus præuenitur, quia

Li.10.in Lu. in ca. de sign. fut. destruct. paulò à prin. tom. 5.

Homi.35. in euan. paulo post princi.

B multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur: Tunc dicebat illis, Surget gens contra gentem, &c. Quia necesse est, vt alia ex cælo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamor: hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur: Et terræmotus magni erunt per loca. Ecce respect. iræ desuper.

CHRY. Terræmotus enim quandoqoe iræ signum est: nam & quando crucifixus est Dominus, motá est terra: quandoque verò prouisionis Indicium, sicut orãtibus apostolix commotus est locus in quu erant congregati. Sequitur: Et pestilentiæ.

Homi.35.in euang. ante procul à pri.

C GREG. in homi. Ecce inæqualitas corporum. Et fames: Ecce sterilitas terræ. Terroresque de cælo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aëris, quod ad eas tempestates referẽdum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant: quæ enim ordinatè veniunt, signum non sunt. Omnia enim qoæ ad vsum vitæ accipimus, ad vsum cunuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis inflexímus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio.

Li.10.in Lu. in ca. de sign. fut. destruct. paulò à prin. tom. 5.

Theo. in hoc loco.

THEO. Qoidam autem hæc nõ solom in consummatione futura, sed & tempore captionis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pa-

D cis petempto, merito in eis seditiones & bella locum habuerũt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur: hæc quidẽ aëre cadaueribus infecto, illa incultis manentibus agris. Sed & Iosephus intolerabiles ærumnas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captionem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat.

Expositio litteralis.

CHRY. Dicit autem, qoòd non statim finis ciuitatis eueniet, vt, scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiã apostoli ne terreãtur his præcurrẽtibus, ne Hierosolymã Iu-

Cap. 87. in sed su illud: Cũ audieritis prælia, t. 5. eadem ca. su. illud: surget gens contra gen.

E dæamq; deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentiæ eorum, quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & cõmotio vniuersæ terræ, & à vera fide separatio etiã in hæreticis intelligi, qui cuntra se inuicẽ dimicantes Ecclesiæ victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sostinet Christianus, diuersarũ quoq; prælia cupiditatum studiorumque, cõflictus. Multò etiam grauiores sunt domestici hostes, quã extranei.

Li.10.in Lu. in ca. de sign. fut destruct. tom. 5.

Sed ante hæc omnia, eycient vobis manus suas, & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges & præsides propter nomen meũ. Cõtinget autem vobis in testimonium. Ponite ergo

in cordibus vestris nõ præmeditari quemadmodum respõdeatis. Ego enim dabo vobis os & sapientiã, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Trademini autem à parentibus & fratribus, & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et capillus de capite vestro non peribit. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

Homi. 35 in Euang. aliq. à principio. Intellectus signorum ante iudicium.

GREG. in homil. Quia cuncta quæ prædicta sont, non de iniustitia ferientis soot, sed de merito mundi patientis, facta prauorom hominom prænunciantur, cùm dicitur: Sed ante hæc omoia iniiciẽt vobis manus suas, &c. Ac si dicat: Prius corda hominum, post elementa turbabuntur, vt cùm rerum ordo confunditur, ex qua tribulatione veniat, demõstretur. Nam quamuis fiois mundi ex ipso suo ordine peudeat, peroersiores tamen quosque inueniens, quia dignè ruinis illius opprimantur, innotescit.

CYRIL. Vel hoc dicit, quia priusquam à Romanis Hierusalem caperetur, passi persecutiooes à Iudæis discipuli incarcerati sunt, & præsentati principibus. Missus est Paulus Romã ad Cæsarem, astititq; Festo & Agrippæ. Sequitur: Cõtinget autem vobis in test.

GRÆC. In martyrium, id est, in martyrij gloriam.

Homi. 35. in Euang super hoc locum.

GREG. in hom. Vel in testimonium videlicet eorum, qoia vos persequendo, mortes inferunt: aut viuendo non imitantur: vt inde peruersi sine excusatione pereant, vnde electi exemplum capiunt vt viuant. sed auditis tot terroribus turbari poterant auditorum corda. vode ad eorum consolationem subdit: Pooite ergo in cordibus vestris noo præmeditari qoemadmodum respondeatis.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quia enim idiotæ erant & imperiti, hoc eis Dominus dicat, ne cõturbarentur redditori sapiẽtibus rationẽ & causam subdit: Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui nõ potarunt resistere & cõtradicere omnes aduersarij vestri. quasi dicat: Statim à me sortiemini facũdiam & sapientiam, vt nec omnes aduersarij vestri si in vnom conueniant, resistere valeant vobis, nec in sapientia, id est, vita theureumatum, nec in eloqoentia & sermonis lepore. Sæpe enim molti sapientiam quidem habent in mẽte: sed cùm sint prouocabiles ad turbationem, torom confundũt, cùm tempus fuerit propooendi. non autem tales fuerunt Apostoli, sed vtrinque gratiosi fuerũt.

Magisterium Apostolorum.

Homi. 35 in Euang. super illud: Ponite in cord. vest.

GREG. Ac si Dominus suis dicat: nolite terreri, vos ad certamen accediris, ego præliot: vos verba editis, sed ego som qui loquor.

Li. 10. in Lu. in cap. de sig. futura destructionis, ante me to. 5.

AMBR. Alibi autem Christus in discipulis, alibi pater, alibi spiritus loquitur patris: non discordant ista, sed congruunt: qood vnos loquitur, tres loquuntur, quia vox est vna Trinitatis.

Theo. in hoc loco.

THEO. His aotem dictis & propulso imperitiæ timore, subdit & aliod quiddam necessarium, qood eorum animos poterat cõmooere, ne subito irruens eos turbaret. Sequitor enim: Trademini aotem à parentibus & fratribus & cognatis, & morte afficient ex vobis.

Homi. 35. in Euang. super hoc verbum.

GREG. in homil. Plus in nobis ea tormenta sæuiunt qoæ ab illis patimor, de qoorum mentibus præsumebamus; quia cum damno corporis, mala nos cruciant amissæ charitatis.

GREG. Nyss. Consideremus autẽ statom qui tunc temporis erat omnibus suspectis, adinuicem diuidebantur cognationes; inuicem disgregatæ per cultus,

A & filios gentilis proditor fiebat parentom fidelium, & in filium qoi crediderat pater in fidelitate obstinatus accusator fiebat. Omnis ætas erat exposita persequentibus fidem, nec molieribus soccurrebat naturalis sexos fragilitas.

Theo. in hoc loco.

THEO. His autem dictis & de odio subiungit, quod ab omnibus patientur. Seqoitur enim: Et eritis odio omnibus hominibus, &c.

Homil. 35. in Euang. pau. ante mediũ.

GREG. in hom. Sed qoia dura soot, quæ prædicuotur de afflictiooe mortis, protinus consolatio sobditur de gaudio resorrectionis, cùm dicitur: Et capillus de capite vestro nõ peribit. qoasi dicat martyribus suis; Cur rimetis, ne pereat quod incisum dolet, quando & illud in vobis perire non potest, quod

B incisum non dolet?

Cap. 87. in Luca, declin. ad fin. tom. 5.

BED. Vel aliter: Capillus de capite discipulorum Domini non peribit, quia non solum fortia facta vel dicta sanctorum, sed & teouissima cogitatio digna mercede donabitur.

Lib. 5. c. 14. in antiquis exempl. & 13. in nouis.

GREG. 5. Moral. Qui autem patientiam in aduersis tenet, inde cootra aduersa omnia fortis efficitur. vode sibi & seipsum viocendo dominatur. vnde sequitur: In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras. Quid enim est animas possidere, nisi perfectè in omnibus vioere, cunctisque mentis motibus quasi ex arce virtutis dominari?

Homil. 35. in Euang. paulò ante mediũ.

GREG. in hom. Per patientiam igitur animas oostras possidemus, qoia dum nobismetipsis dominari dicimus, hoc ipsum incipi-

C mus possidere quod sumus. Idcirco aotem possessio animæ in virtute patientiæ ponitur: quia radix omnium custósq; virtutum patientia est. Patientia verò est aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qoi mala irrogat, oullo dolore morderi.

Cùm autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mõtes: & qui in medio eius sunt, discedãt: & qui in regionibus, non intrent in eam: quia dies vltionis hi sunt,

D *vt impleantur omnia quæ scripta sunt. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Et Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.*

Cap. 88. in Bed. in princ. illius, tom. 5. Finale exterminium Iudæorum.

BEDA. Hactenus ea quæ per quadraginta annos necdum fine adoeniẽte, futura erant, dicta sunt: hinc ipse finis desolationis, quæ à Romano exercitu facta est, Domini verbis exponitur, cùm dicitur: Cùm autẽ videritis circũdari, &c. EVSEB. Desolationẽ Hierusalem vocat nõ amplius eam à sois, nec secundom

E ritũ legalem constitui, ita qoòd nullus expectet post futuram obsidionem & desolationem, aliam innouationem fieri, sicot accidit tempore regis Persarũ, & illostris Antiochi, & iterum tempore Pompei.

Epist. 80. parum à med. tom. 2.

AVGV. ad Hesi. Hæc autem Domini verba ideo Locas hoc loco commemorauit, vt ostẽdat tunc factam fuisse abominationem desolationis, quæ à Daniele prædicta est, de qoa Matthæos & Marcos locuti soot, quando expugnata est Hierusalem.

Li. 10. in Lu. in c. de signo appropinq. desolationis, in prin. to. 5.

AMBR. Iudæi enim potauerunt abominatiooẽ desolationis tunc factam, eò quòd caput porci in templo iecerũt illodẽtes Romani Iodaicæ ritum obseruantiæ. EVSEB. Dominus aotem futuram in ciuitate præuidens famem, monebat discipulos, ne in

futura

futura obsidione in ciuitatē confugerent, tanquam ad locū tutum, & à Deo protectum, sed magis inde discederent, & ad montes confugerent. vnde sequitur: Tunc qui in Iudæa, &c. BED. Ecclesiastica narrat historia cunctos, qui in Iudæa erant Christianos, imminente Hierosolymorum excidio, commonitos à Domino loco discessisse, & trans Iordanem habitasse in ciuitate quadā Pella nomine, donec desolatio Iudææ compleretur. AVGVS. ad Hesi. Pro hoc autem Matthæus & Marcus dixerūt: Et qui supra tectum est, non descendat in domum, addidit autē: Nec introeat, vt tollat aliquid de domo, pro quo Lucas subdit: Et qui in medio eius sunt, discedant.

Cap. 88. in Bed. circ. prin. tom. 5.

Epist. 80. parum à med. tom. 2.

BED. Sed quomodo ab exercitu ciuitate iam circūdata, qui in medio eius sunt, discedēt? nisi fortè quod promisit tunc, non ad ipsum tempus obsidionis refertur, sed ad proximum ante obsidionē tempus, cùm se primum miles Romanus per Galilææ vel Samariæ fines cœpisset diffundere. AVGV. ad Hesi. Pro eo autem quòd Matthæus & Marcus posuerunt, Et qui in agro erit, non reuertatur retrò tollere vestimentū suum, apertius iste subdit: Et qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies vltionis hi sunt, vt impleātur omnia quæ scripta sunt.

Cap. 88. in Beda, paulò à prin. to. 5.

Epist. 80. parum à med. tom. 2.

BED. Dies autem vltionis hi sunt, dies videlicet Dominici sanguinis vltionem petentes.

Cap. 88. in Bed. nō multum remotè à prin. to. 5.

AVG. ad Hesi. Deinde similiter Lucas prosequitur, sicut & alij duo. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Et sic ergo Lucas patefecit quod poterat esse incertum, scilicet id quod dictum est de abominatione desolationis, non ad sæculi finē, sed ad expugnationem Hierusalem pertinere.

Epi. 80. parū à med. to. 2.

BED. Dicit ergo: Væ prægnantibus, præsente captiuitate. Et nutriētibus siue mammantibus (vt quidā interpretantur) quarum vel vteri, vel manus filiorum sarcina prægrauatæ, fugæ necessitatem non minimum impediunt. THEO. Quidam verò dicunt Dominum per hoc significare filiorum esum, quem & Iosephus narrat. CHRY. Deinde prædictorum assignat causam, dicēs: Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic. Talia enim mala eos occupauerunt, vt nulla deinceps ærumna possit eorum calamitatibus adæquari, vt Iosephus narrauit.

Cap. 88. in Beda, inter prin. & me. tom. 5.

Theoph. in hoc loco.

EVSEB. Qualiter, scilicet aduenientibus Romanis, & vrbem capiētibus, multæ cateruæ Iudaici populi in ore gladij periēre. vnde sequitur: Et cadēt in ore gladij. Sed & plures necati sunt fame. Hæc verò accidebant, primò quidem sub Tito & Vespasiano, post hos autem tempore Hadriani principis Romanorum, quando natale solum Iudæis inaccessibile est factum. vnde sequitur: Et captiui ducētur in omnes gentes. Totum enim orbem Iudæi repleuerūt, & vsque ad fines terræ peruenerunt: & cùm eorum terra ab alienigenis inhabitetur, solis ipsis est inaccessibilis facta. vnde sequitur: Et Hierusalē calcabitur à gētibus, donec impleantur tempora nationum.

BED. Quæ, scilicet Apostolus commemorat, dicens: Cæcitas ex parte facta est in Israël, & sic omnis Israël saluus fiet. Qui cū promissa salute fuerit potitus ad patrium solum rediturus, nō temerè speratur.

Cap. 88. in Beda, parum ante med. tom. 5.

AMBR. Mysticè autem abominatio desolationis aduētus Antichristi est, eò quòd sacrilegiis infaustis mentium interiora contaminet, sedēs iuxta historiā in templo, vt sibi vendicet diuinæ solium potestatis. Iuxta interpretationem autem spiritualem pulchrè inducitur, eò quòd in affectibus singulorū vestigium

Li. 10. in Lu. in ca. de sig. ap. deso. t. 5.

Abominatio quomodo intelligēda.

A perfidiæ suæ cōfirmare desideret, & scripturis disputans, se esse Christū, tunc appropinquabit desolatio, quoniā à vera religione plerique lapsi desistent, tunc erit Domini dies: quoniam sicut primus aduentus Domini fuit propter redimēda peccata, ita & secundus erit propter reprimenda delicta, ne plures perfidię errore labantur. Est & alius Antichristus, id est, diabolus, qui Hierusalem, id est, animam pacificam obsidere nitatur suæ legis exercitu. Ergo quando in medio templi est diabolus, desolatio abominationis est. Cùm autem vnicuique laborāti Christi præsentia spiritualis illuxerit, tollitur iniquus ex medio, & incipit regnare iustitia. Est etiā tertius Antichristus,

eodem cap. citato à me.

B vt Arrius, & Sabellius, & omnes, qui nos praua intentione seducunt. Hæ autem sunt prægnantes, quibus væ dicitur, quæ ad ruinam suæ carnis extendunt, & quibus intimorū gressus pigrescat animorum, & effœtæ virtutū, fœtæque vitiorum. Sed nec illæ prægnantes cōdemnationis exsortes sunt, quæ in bonorum actuum molimine constitutæ, necdum aliquos suscepti operis dedere processus. Sunt quę Dei timore cōcipiunt, sed non omnes pariunt: sunt enim quæ abortiuum excludūt verbum antequam pariāt: sunt etiam quæ in vtero Christum habeant, sed nondum informauerunt. ergo quæ parit iustitiam, Christum parit. Nos etiā paruulos nostros ablactare properemus, ne nos quasi imperfectorum parentes, aut iudi-

eod. ca circa finem illius.

Tropologica expositio.

Li. 10. in Lu. in ca. de Va pregnātium aliquantulū à prin. to. 5.

C cij dies, aut mortis inueniat. Quod ita fiet, si omnia dicta iustitię in corde custodias, nec senectutis tēpus expectes, sed in prima ętate sapientiā sine corruptela corporis tui citò concipias, citò nutrias. In fine autē Iudæa omnis à nationibus crediturus subijcietur in ore gladij spiritualis, qui est sermo bis acutus.

eod. ca nunc citato parū à fine illius.

Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentiū præ confusione sonitus maris, & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ superueniēt vniuerso orbi. Nam virtutes cælorum mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate.

D

BED. Quid impletis nationum temporibus sequatur, ex ordine manifestat, dicēs: Erūt signa in sole, & luna, & stellis. AMBR. Quæ quidem signa secundum Matthæum euidentius exprimuntur. Tunc (inquit) sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suū, & stellæ cadent de cælo. EVSEB. Tunc enim cùm vitæ corruptibilis consummatio agetur, & secūdum Apostolum, species huius mundi transibit, & nouū succedet sæculum, in quo vice sensibilium luminarium ipse Christus fulgebit quasi iubar, & rex noui

Lu. 21. c. 58. in uen. circa med. tom. 5.

Li. 10. in Lu. in c. de signis aduētus Domini. parū à princ. tom. 5.

Innouatio mūdi qualis futura.

E sæculi, cuius erit tanta numinis virtus & gloria, vt sol qui nunc radiat, atque luna, & cętera sidera, aduentu maioris luminis occultentur.

CHRYS. Sicut enim in hoc sęculo luna & sidera mox obfuscātur orto sole, sic in gloriosa Christi apparitione sol obtenebrescet, & luna non dabit proprium iubar, & stellæ cadent de cęlo, priore spoliatæ amictu, vt potioris lucis amictu potiantur.

EVSEB. Quæ autem euenient orbi post luminariū obtenebrationem, ex quibus fiet angustia gentium, consequenter exprimit, dicens: Et in terris pressura gentiū præ confusione, &c. Vbi videtur docere principium trāsmutationis vniuersi futurum, ex defectu substantiæ humidæ. Hac enim prima deuorata, vel

A coogelata, vt nõ amplius audiatur sonitus maris, nec euntingant arenã fluctus eius causa exuberantis siccitatis, cæteræ mundi partes non amplius obtinẽtes vaporem solitũ emissum ex substãtia humida transmutationem patientur, & sic cùm apparitiu Saluatoris consutare debeat repugnantia Deo prodigia, exordium sumẽt fururis procemia ex siccitatibus, vt nec tempestas, nec fremitus maris vlterius audiatur. Quo facto subsequetur angustia superstitum hominum. vnde sequitur: Arescentibus, id est, tabescentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, scilicet quæ sut peruenient vniuerso orbi. Quæ autem tunc iogruãt mundo, consequenter ostendit, subdẽs: Nam virtutes cælorum mouebuntur.

Theop. in hoc loco.

B T h e o. Vel aliter: Cùm alterabitur superior vrbis & elementa inferiora merito patiẽtur iacturam. vnde sequitur: Et in terris pressura gentium, &c. Quasi dicat, Mare terribiliter fremet, & littus maris agitabitur tempestate, ita vt sit populo terræ pressura, id est, communis miseria, vt tabescant timore, & expectatione malorum irruentiũ mundo. vnde sequitur: Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.

Epi. 80. aliquantulũ à med. tom. 2.

A v g v. ad Hesi. Sed dices, Confiteri os pœna vesta cumpellit adesse iam finem, dum impletur, quod prænunciatum est. Nullam enim patriam, nullũ locum nostris temporibus nõ affligi, aut tribulari certum est. Sed si ista mala, quæ nunc patitur genus humanum, certa sunt indicia iam Dñm esse venturum, quid est quud dicit Apostolus, Cùm dixerint pax & securitas? Videamus ergo ne fortè melius intelligatur non eo mudo impleri quæ prædicta sunt his verbis, sed tunc potius esse ventura, quando sic erit tribolatio vniuerso orbi, vt ad ecclesiam pertineat, quę vniuerso orbe tribulabitur, non ad eus, qui tribulabunt eam: ipsi enim suot dicturi, Pax & securitas. Nunc autem ista mala, quæ tanquam summa extremáque creduntur vtrique regno, Christi scilicet, & diaboli videmus essę communia. Pariter quippe his boni affliguntur & mali, inter quæ tam mala adhuc vsquequaque frequẽtantur luxuriosa cõuiuia. Hoccine est arescere præ timore, an potius inardescere præ libidine?

Soiutio quæstionis.

Theo. in hoc loco.

T h e o. Non sulum autem mortales fluctuabunt cùm alterabitur mundus, sed etiam angeli stupebũt in tam terribilibus mutationibus vniuersi. vnde sequitur: Nam virtutes cælorum mouebuntur.

Homil. 1. in euang. super hoc verbũ.

G r e g. in hom. Quid enim virtutes cælorum nisi angelos, dominationes, & priocipatus, & potestates appellat? quæ in aduentu districti iudicis, nostris tunc uculis visibiliter apparebunt, vt districtè tunc à oubis exigant hoc, quod nus modò inuisibilis conditor æquanimiter portat.

E v s e b. Cùm etiam Dei filius sit venturus in gloria, & confutaturus elatam tyrannidem filij peccati, miuistrantibus angelis cęli, fores à sæculo clausæ patebunt, vt specteutur excelsa.

C h r y. Vel virtutes cęlicæ mouebuntur, quanuis sibi consciæ non sint: videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepidè stabunt illic.

Cap. 32. in Beda, parum à fine. to. 5.

B e d a. Vnde & in Iob dicitur, Columuæ cæli contremiscunt, & pauent ad outum eius. Quid ergo faciunt tabulæ, quandu tremũt columnæ? quid virgula deserti patitur, cùm cedrus paradisi concutitur?

E v s e b. Vel virtutes cælorum sunt quæ præsunt sensibilibus partibus vniuersi, quę quidem tunc mouebuntur, vt potiorem statum attingant. Absoluentur enim in sæculu nouo à ministerio, quo Deo seruiunt circa sensibilia corpora secundũ cortoptionis statum.

Epi. 80. aliquantulũ à med. ill. 2.

A v g. ad Hesi. Sed nec Dominus propinquante secundo adoentu suo ea pro magna prędixisse videatur, quæ huic mundo etiam ante primũ eius aduentum fieri consueuerant, & rideamur ab eis, qui plura in historia gentium, & maiura legerunt: hæc quæ dicta sunt, melius in ecclesia existimo intelligi. Ecclesia enim est sol, & luna, & stellę, cui dictum est: Pulchra vt luna, electa vt sol, quæ tunc oon apparebit persecutoribus vltra modom sæuientibus.

Li. 10. in Lu. in c. de signis aduẽtus Domini parum à prin. to. 5.

A m b r. Plurimis etiam à religiune deficientibus, clara fides obscurabitur oube perfidiæ: quia sol cælestis in fide in ea minuitur vel augetur, & sicut menstruis, id est, mẽsium defectibus luna, vel terræ opposito, cùm fuerit è regione solis, vanescit, sic & sancta ecclesia, cùm lumioi cælesti vitia carnis obsistũt, fulgorẽ diuini luminis de Christi radiis non potest mutuari. Nam in persecutiunibus lucẽ diuini solis plerunque amor vitæ huius excludit. Cadũt etiam stellæ, id est, gloria micantes viri, si persecutionis acerbitas conualescat, quæ oportet fieri donec ecclesiæ multitudo cumuletur: sic enim probantur boni, sic produntur infirmi.

Epist. 10 inter med. & fin. tom. 2.

A v g. ad Hesi. Quòd autem dictum est, Et in terris pressura gentium, gentes voluit intelligi, non qoi in semine Abrahæ benedicentur, sed quæ ad sioistram stabunt.

Li. 10. in Lu. in c. de signis aduẽtus Domini. tom. 5.

C A m b r. Ergo varij animorum æstus ita graues erũt vt delictorum multitudine malè conscijs futuri iudicij metu, sacri nobis ros funtis arescat. Quemadmodum autem Domini expectatur aduentus, vt ei præsentia in toto fiat, vel hominis orbe, vel mundi, quæ fit in singulis, cùm umnibus affectibus receperis Christum: sic virtutes cælorum in aduentu Dñi augmentum gratiæ cõsequentur, & plenitudine diuinitatis propius se infundente mouebuntur. Sunt etiam virtutes cælorum, quæ enarrant gloriam Dei, quæ pleniore Christi infusione mouebuntur, vt videant Christum.

Epist. 80. a med. ill. to. 2.

D A v g. ad Hesi. Vel virtutes cælorum mouebuntur, quia impiis persequentibus, quidã fideles fortissimi turbabuntur. Sequitur: Et tunc videbunt filium hominis, &c.

Theoph. in hoc loco.

T h e o. Tam fideles, quã infideles. Radiabit enim amplius sule tam ipse, quàm crux eius, vnde ab omnibus cognuscetur.

Epist. 80. inter med. & fin. tom. 2.

A v g. Quòd autem dicit, Venientem in oube, duobus modis accipi potest, siue in ecclesia sua tanquã in nube venientem, sicut ounc venire oon cessat: sed ideo tunc cum potestate magna, & maiestate, quia maior maiestas, & potestas illius apparebit sanctis, quibus magnam virtutem dabit, ne tanta persecutiooe vincantur: sioe in corpore suo, in quo sedet ad dexteram patris, merito credendus est, nun solum io codẽ corpore, verumetiam in E nube venturus, quoniam sic veniet sicut abiit: nubes autem suscepit eum ab oculis eorum.

C h r y s. Semper enim Deus in uobe apparet, secundum illud, Nubes & caligo in circuitu eius. vnde & filius hominis in oubibus veniet, vt Deus & duminus, non latenter, sed in gluria digna Deo. Et ideo subdit: Cùm potestate magna, & maiestate.

C y r i l. Iotelligendũ est similiter magna. Primam enim apparitionem prusecutus ẽst cum infirmitate, & homilitate nostra, sed secundã celebrabit cũ propria potęstate, & magna maiestate.

Homil. 1. in euang. inter prin. & me.

G r e g. in ho. In potestate enim & maiestate visuri sunt, quem in humilitate positum audire nolueruot, vt virtutem eius

tantu

tanto nunc districtius sentiant, quanto nunc ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant.

His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniã appropinquat redẽptio vestra. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores, cùm producunt iam ex se fructum, scitis quoniam propè est æstas: ita & vos, cùm videritis hæc fieri, scitote quia propè est regnũ Dei. Amen dico vobis, quoniã non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Homil. 1. in euan parum ante med.

Greg. in hom. Quia præmissa contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur. Nam subditur: His au. fieri incipientib. respi. & leuate capita ve. quoniam appropinquat redemptio vestra. Ac si dicat, Cùm plagæ mundi crebrescunt, leuate capita, id est, exhilarate corda: quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, propè fit redemptio, quam quæsistis. In scriptura enim sacra sæpe caput pro mente ponitur: quia sicut capite reguntur mẽbra, ita cogitationes mente disponuntur. Capita itaque leuare, est mentes nostras ad gaudia patriæ cælestis erigere.

Caput mẽs dicitur.

Euseb. Vel aliter: Transactis corporalibus, aderunt intelligibilia cælestia, scilicet regnum sæculi non amplius transituri, & tunc dignis salubria promissa tribuẽtur. vnde dicitur: His autem fieri incipientibus respici. &c. Acceptis enim Dei promissis quæ speramus, erigemur qui ante curui fueramus, & eleuabimus capita nostra humiliati quũdam, eo quòd redemptio nostra, quam sperabamus, aderit, illa scilicet, quã tota creatura expectat.

Theoph. in hoc loco.

Theo. Id est, perfecta libertas corporis, & animæ. Sicut enim primus aduentus Domini fuit ad reformationem animarum nostrarum, sic secundus ad reformationem corporum celebrabitur.

Euseb. Dicit autem hæc ad discipulos suos, non tanquam ad eos, qui durare deberent in vita ista, vsque ad terminum mundi, sed quasi vno corpore existente ipsis, & nobis, & posteris vsque ad cõsummationem mundi credituris in Christum.

Ho. 1. in euã. in medio.

Comparatio moralis.

Greg. in hom. Quòd autem calcari mundus atque despici debeat, prouida comparatione manifestat, cùm subdit: Videte ficul. & om. arbo. cũ producunt iam ex se fructum, &c. Quasi dicat, Sicut ex fructu arboris vicina æstas agnoscitur, ita ex ruina mundi propè iam cognoscitur esse regnum Dei. Ex hoc ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim germinat, vt quæcunque germine aluit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei æstati comparatur, quia tunc mœroris nostri nebulæ transeunt, & vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt.

Li. 10 in Luc. de signis aduentus Domini, paulò ante fin. t. 5.

Ambro. Matthæus autem de sola dixit ficulnea, hic de arboribus omnibus. Duplicem autem habet figuram ficulnea, vel cùm dura mitescunt, vel cùm peccata luxuriãt. Siue ergo cùm fructus omnib⁹ virescit arboribus, & ficulnea fœcunda iã floret, id est, cùm omnis lingua confitetur Deo, confitente etiam populo Iudæorum, sperare Domini debemus aduentum, quo tãquam temporibus æstiuis resurrectionis fructus metentur. Siue cùm leuem fragilémque iactantiam tanquam folia synagogæ homo iniquitatis induerit, conijcere debemus appropinquare iudiciũ. Nam remunerare fidem Dominus, & delinquendi finem afferre festinat.

Augu. ad Hes. Cùm autem
A dicit, Cùm videritis hæc fieri, quę intelligere poterimus, nisi ea, quæ suprà memorata sunt? In his autem est quod ait, Et tunc videbunt filiũ hominis venientem. Proinde cùm hinc visum fuerit, non iam erit regnum Dei, sed propè erit. An dicẽdum est, non omnia, quæ suprà commemorata sunt, esse intelligenda, vbi ait, Cùm videritis hæc fieri, sed aliqua eorũ, hoc scilicet excepto quod dictum est, Et tunc videbunt filiũ hominis? Sed Matthæus aperuit nullis exceptis esse accipiendum, dicẽs: Ita & vos cùm videritis hæc omnia. Inter quæ est, quòd videbitur filius hominis veniens, vt intelligatur de aduẽtu, quo nunc venit in mẽbris suis tanquam in nubibus, vel in ecclesia tan-
B quam in nube magna.

Epist. 80 à med. ill. to. 2.

Titus. Vel aliter dicit, Propè est regnum Dei, quia dum hæc fient, nõdum vltimus finis rerum eueniet, sed iam in finem tendunt. nam & ipse aduentus Dñi eliminans omnium principatum & potestatem, præparat regno Dei.

Euseb. Sicut enim in hac vita sol, hyeme recedẽte ac succedente vere, radium calidum mittẽs fouet ac viuificat humi condita semina, exuentia priscam figuram, pullulant autem noua varium virorem habentia: sic & gloriosus vnigeniti Dei aduẽtus viuificatiuis radiis illustrans nouum sæculum, dudũ condita per totum mundum semina, scilicet dormiẽtes in puluere terræ potioribus corporibus, quàm prius,
C producet in lucẽ, at confutata morte regnabit, deinceps vita sæculi noui.

Hom. 1. in euan parum à med. Cap. 89. in bed. super illud: Non præteribit generatio. tom. 5.

Greg. in hom. Omnia autem prædicta sub magna certitudine confirmantur, cùm subditur: Amen dico vobis, quia, &c.

Bed. Multum commendat, quod ita pronunciat. Et si dicere fas est, iuratio eius est quod dicit, Amen dico vobis. Amẽ quippe interpretatur vérum. Igitur veritas dicit, Verum dico vobis, quòd si non diceret, mentiri omninò non posset. Generationem autem, aut omne genus humanum dicit, aut specialiter Iudæorum.

Euseb. Vel generationem dicit nouam generationem ecclesiæ sanctæ suæ, ostendens duraturum populum fidelium vsq; ad id tempus, quo vi-
D surus sit omnia, & euentus verborũ Saluatoris oculis apprehendet.

Theo. in hoc loco

Theo. Quia enim turbationes & bella, & alterationes tam elementorum, quàm cæterarum rerum futurũ esse prædixerat, ne quis suspicaretur, quòd & ipsa Christianitas peritura foret, subiungit, Cęlũ & terra transibunt, verba autẽ mea non transibunt. q. d. Et si cuncta cõmoueatur, fides tamẽ mea non deficiet. Ex quo innuit ecclesiam præferre toti creaturæ, sed creatura patietur alterationẽ: fideliũ verò ecclesia, & sermones euãgelij permanebũt.

Ho. 1. in euã. post mediũ.

Grego. in homil. Vel aliter: Cælum & terra trãsibunt, &c. q. d. Omne quod apud nos durabile est, sine mutatione durabile ad æternitatem non est, &
E omne quod apud me transire cernitur, fixum & sine transitu tenetur: quia sine mutabilitate ioanẽtes sententias exprimit sermo meus, qui transit.

Cap. 89. in bed. su illud. Cælum & terra transibunt. tom. 5.

Bed. Cælum autem, quod transibit, non æthereũ, siue sydereũ, siue aëreum, à quo aues cæli nominantur, intelligere debemus. Si autẽ terra trãsibit, quomodo ecclesiastes dicit, Terra in æternum stat? sed aperta ratione cælũ & terra per eam, quam nunc habent imaginẽ, transeunt, attamen per essentiam sine fine subsistunt.

Attendite autem vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquã

laqueus enim superueniet in omnes, qui sedēt super faciem omnīs terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

Theophyl. in hoc loco. THEO. Posuit suprà Dominus terribilia & sensibilia malorum indicia, quæ occupabunt peccatores, sed contra hæc mala remedium est cautela & oratio. vnde dicitur: Attendite autem vobis ne fortè, &c.

Naturæ prouidentia notatur. BASIL. Singulum animalium à cōditore omnium Deo habet intrinsecus causas facientes ad tutelam cōsistentiæ propriæ, propter quod & Christus nobis dedit hanc monitionem, vt quæ illis à natura, hæc nobis auxilio rationis & cautela contingant. Fugiētibus quidem peccatum, vt irrationabilia fugiunt mortifera pabula: inquirētibus verò iustitiam, sicut illas herbas nutritiuas requirunt. & ideo dicit, Attēdite vobis, vt scilicet discernere possitis à salubri nociuum. Sed quoniam dupliciter contingit attendere, hinc quidē corporis oculis, illinc verò per intellectiuam virtutem, oculus corporis virtutem nō attingit. Restat igitur dictum esse de opere intellectus. Attēdite, hoc est, vndique circumspicite vos, peruigil habentes ad vestram custodiā animæ lumen. Neque autem dixit, Attendite vestris, aut eis, quæ circa vos sunt, sed vobis: vos enim estis intellectus & anima, vestrum autē corpus est sensus. Circa vos autē opes, artes, & reliqua vitæ supellex, quibus non monet attendendum, sed animæ, cuius præcipua cura habenda. Eadem verò admonitio ægrotātes sanat, & sanos perficit: seruatores præsentiū, prouisores futurorū, non alienorum censores, sed suorum scrutatores, nō dimittentes intellectum seruum fieri passionum, sed irrationale animæ subijcientes rationali. Cur autem sit attendendum, subiungit, dicēs; Ne fortè grauentur, &c. TITUS. Quasi dicat; Cauete ne lumina mentis vestræ grauentur. Cura nanque præsentis vitæ, & crapula, & ebrietas fugant prudentiam, quasi fidem, operantur naufragia.

Ebrietatis detestatio. BASIL. Est autem ebrietas nimius vsus vini, crapula verò anxietas & nausea, quæ est in ebrietate, à motione capitis græco vocabulo dicta. Sicut igitur cibis, ne esuriamus, sic & potibus, ne sitim patiamur, vtendū est, vitando diligentius lapsum. Fallax enim est vini ingestio, anima autem vino libera prudētissima erit & optima, sed humecta vini vaporibus, quasi quadam nube velatur. Curiositas autem huius vitæ quamuis nihil inhibitorum continere videatur, si tamē ad cultum diuinum non coadiuuet, vitanda est, & quare hoc dixerit, ostendit subdens: Et superueniet in vos repentina dies illa.

Theo. in hoc loco. THEO. Non enim cum deliberatione veniet dies illa, sed ex improuisō & furtim, capiens tanquam laqueus non cauentes. vnde sequitur: Tanquā laqueus enim, &c. Quod diligētius discuti potest. Capiet.n. dies illa sedentes in superficie terræ quasi imprmeditatos & inertes. Quotquot verò sunt solertes, & agiles ad bonū, non sedentes, & ociantes in terrenis, sed surgentes ab eis, sibi dicentes, Surge, vade, quoniam non est hîc tibi requies: talibus nō est illa dies, vt laqueus in discrimen, sed vt dies festiuus.

EVSEB. Prædicta igitur docuit esse attendenda ad cauendam grauedinem inde prouenientem. vnde sequitur: Vigilate itaque, omni, &c.

Theo. in hoc loco. THEO. Scilicet famem, pestem, & cætera huiusmodi, quæ temporaliter electis & alijs imminent, &

A ea, quæ postmodū accidunt eis perēniter. Illa enim aliter capere non possumus, nisi per vigilias, & orationes. AVG. de concor. euang. Hæc intelligitur illa fuga, quam Matthæus commemorat, quę nō debet fieri in hyeme, vel sabbatho. Ad hyemem pertinent curæ huius vitæ, quæ tristes sunt velut hyems. Ad sabbathum verò crapula & ebrietas, quæ carnali lætitia, luxuriāque cor submergit atq; obruit, quod malū sabbathi nomine significatur: quia illo die Iudæi delicijs affluunt, dum spirituale sabbathū ignorant. THEO. Et quia Christianū decet non solum fugere mala, sed etiam niti ad gloriam exequendam, subdit: Et stare ante filiū hominis. Hæc est enim angelica gloria, stare ante filiū hominis Deū nostrum,
B & faciem eius iugiter cernere. BEDA. Et certè si quis sapiens medicus præciperet attendere à succo alicuius herbæ, ne repentinus interitus superueniat, magno studio medici mādata seruaremus. Nunc autem Saluatore admonente ebrietatem, & crapulam, & curas sæculi esse cauēdas, his fauciari, & consumi non timent: quia fidem, quam medici dictis præbēt, Domini verbis præbere contemnunt.

Li. 2. ca. 77. parum ante fin. tom. 4.

Theoph. in hoc loco.

Cap. 89. in Beda, parum à med. to. 5.

Exemplū naturale.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliueti. Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

C BEDA. Quæ verbis præceperat Dominus suis, confirmat exemplis: nam qui nos ante iudicis aduētum, & incertum singulorum exitum ad vigilandum hortatus est, & orandum, & ipse imminente tēpore passionis suæ, doctrinæ vigilijs & precibus instat. vnde dicitur: Erat autem diebus docēs in templo. In quo suo exēplo insinuat, hoc esse dignē Deo vigilare, vel dicto, vel facto proximis viam veritatis ostendere.

Cap. 89. in Beda, paulò ante fi. to. 5.

CYRIL. Quæ autem erant quæ docebat, nisi transcendentia cultum legis? Instabat enim tempus, quo debebat vmbra in veritatem transformari.

D THEO. Tacuerunt autem euangelistæ pleraque documentorum Christi, qui cùm per triennium ferè prædicauerit, documenta eius, quæ conscripserunt, diceret aliquis vix ad vnius diei sermonē sufficere. Ex pluribus ergo pauca describentes, dederunt nobis quēdam gustum dulcedinis doctrinæ ipsius. Ostendit autem nobis Dominus, quòd oporteat noctu & quiete alloqui Deum, & in die prodesse hominibus, & colligere quidem in nocte, distribuere verò collecta in die. vnde subditur: Noctibus verò exiēs, morabatur in mōte, qui vocatur Oliueti. Non quasi opus habens oratione, sed ad exemplum dādum hoc egit.

Theo. paulò ante finem comment. in cap. 21.

Triennium Christi.

CYRIL. Quia verò eloquiū eius in potestate erat, & potestatiuè transferebat in spiritualem cultum,
E quæ per Moysen & prophetas tradita fuerāt in figuris, populus eum auidius audiebat. vnde sequitur: Et omnis populus manicabat, id est, mane venire accelerabat ad eum in templo audire eum. Populo autē ante lucanum venienti ad eum, congruum erat dicere, Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.

BEDA. Mysticè autem & nos cùm inter prospera sobriè, & piè, & iustè côuersamur, diebus in templo docemus, quia formā boni operis fidelibus præbentes, noctibus verò in monte Oliueti moramur, quia in tenebris angustiarum spirituali consolatione respiramus: & ad nos quoque populus manicat, cùm vel discussis operibus tenebrarum, vel cunctis nebulis pressurarum, nos imitatur.

Cap. 89. in Beda, paulò ante fin. to. 5.

Tropologica expositio.

CAPVT

CAPVT XXII.

APPROPINQVABAT *autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha, & quærebant principes sacerdotum & scribæ, quomodo Iesum interficerent, timebant verò plebem.*

Notula pulchra.

CHRY. Vmbra nostrorũ fuerunt festa Iudaica: & ideo si quæsieris à Iudęo de pascha & azymis, nil magni proferet, commemorans liberationem ab Ægypto. Si quis autem à me quæsierit, non audiet Ægyptum, nec Pharaonem, sed absolutionem erroris & tenebrarum diaboli, non per Moysen, sed per filium Dei. GLO. Ad cuius passionem enarrandam accedens Euãgelista, præmittit de figura, dicens: Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha. BED. Pascha quidẽ hebraicè dicitur phase: non à passione, sed à transitu nominatur, eo quòd exterminator vidẽs sanguinem in foribus Israëlitarum pertransierit, nec percusserit primogenita eorũ. Vel ipse Dominus præbens auxiliũ populo suo, desuper ambulauit. Hoc autem inter pascha & azyma distat, quòd pascha ipse solus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad vesperã, hoc est, 14. luna primi mẽsis: 15. autem luna, quãdo egressus est de Ægypto, succedebat festiuitas azymorum septem diebus vsq; ad 21. diem eiusdem mẽsis. vnde euangelij scriptura indifferẽter vnum pro alio ponere solet. vnde hic dicitur dies azymorum, qui dicitur pascha. Significatur autem per mysterium, quòd Christus semel pro nobis passus, per totum tẽpus huius sęculi, quod 7. diebus agitur, in azymis sinceritatis & veritatis præcepit esse viuendũ. CHRY. Principes autem sacerdotum nefarias res tractant in festo. vnde sequitur: Et quærebant principes sacerdotum, &c. Moyses quidem vnum præcepit esse principem sacerdotum, & illo defuncto, creari alium. Tunc verò cũ inciperent Iudaici ritus dissolui, multi erant principes sacerdotum annuatim creari. Hi ergo volẽtes Iesum occidere, non metuunt diuina, ne scilicet ex tempore sacro maius incurrant peccati contagium, sed vbique timent humana. vnde sequitur: Timebant verò plebẽ.

In hoc loco. Cap. 90. in Bed. tom. 5.

Cap. 90. in Lucam fine. tom. 5.

BED. Non quidem seditionem metuentes, sed cauentes, ne auxilio populi de suis manibus tolleretur. Hæc autem ante biduum paschæ, congregatis eis in atrio Caiphæ. Matthæus acta attestatur.

Intrauit autem sathanas in Iudã, qui cognominabatur Scarioth, vnũ de duodecim, & abijt, & loquutus est cum principibus sacerdotũ & magistratibus, quemadmodũ illũ traderet eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniã illi dare. Et spopõdit. Et quærebat opportunitatem, vt traderet illum sine turbis.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Quia dictum est, quòd principes sacerdotum quærebant modum, quo interficientes Iesum, nullum incurrerent periculũ, consequenter modus, qui eis occurrit, narratur, cùm dicitur: Intrauit autem sathanas in Iudam. TITVS. In Iudam sathanas intrauit, nõ impellens, sed patulum inueniens ostiũ, nam oblitus omnium, quæ viderat, ad solam auaritiam dirigebat intuitum. CHRYS. Ponit autem eius cognomen, subdens: qui cognominabatur Scarioth. Erat enim alius Iudas.

TITVS. Subdit autem, Vnus de duodecim. Nam

A numerum adimplebat, non autem verè fungebatur apostolica dignitate. CHRY. Vel hoc addit Euangelista velut absonum quidem, ac si diceret, Erat de primo choro diligentius electorum.

Cap. 90. in Bed. in prin. tom. 5.

BED. Non est autem huic cõtrarium quod Ioannes dicit, post buccellam intrasse in eum sathanam: quia nunc intrauit, vt quasi alienũ tentaret, tunc autem quasi proprium ad quæcũque vellet agenda traheret. CHRY. Attende autem magnam Iudæ nequitiam, tum quia per se proficiscitur, tum quia pro precio hoc facit. Sequitur enim: Et abijt, & locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gauisi sunt.

Theoph. in hoc loco.

B THEO. Magistratus hîc appellantur præpositi cõstructionum tẽpli, vel etiam illi, quos Romani populo præfecerant, ne prorucrent in tumultus: erant enim seditiosi. CHRYS. Propter auaritiam autem Iudas factus est talis. Sequitur enim: Et pa. sunt. pe. il. dare. Tales enim auaritia generat passiones, reddit impios, & Deũ ignorare compellit, & si millies benefactum sit eis, ad nocendum impellit. vnde & hîc sequitur: Et spopondit. THEO. Id est, pepigit & promisit. Et quærebat oport. vt eũ tra. si. tur. id est, quærebat eum tradere, quãdo videret eum seorsum existentem sine turbis. BED. Multi autem Iudæ scelus exhorrẽt, nec tamen cauent: qui enim charitatis, & veritatis iura spernit, Christum, qui est veri-

Auaritia Iudæ.

Theo. in hoc loco.

Cap. 91. in Beda, paulo à prin. to. 5.

C tas, & charitas, prodit, maximè cùm non infirmitate vel ignorantia peccet, sed ad similitudinẽ Iudæ quærat oportunitatem, vt arbitris absentibus, veritatem mendacio, virtutem crimine immutet.

Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Et misit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerũt: Vbi vis paremus? Et dixit ad eos: Ecce introeũtib⁹ vobis in ciuitatẽ, occurret vobis homo quidam amphorã aquæ portans: sequimini eum in domũ, in quã intrat, & dicetis patrifamilias domus:

D *Dicit tibi magister, Vbi est diuersoriũ, vbi pascha cũ discipulis meis manducẽ? Et ipse ostẽdet vobis cœnaculum magnũ stratum, & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.*

TIT. Vt nobis Dominus cęleste pascha dimitteret, typicum manducauit, figuram remouens, vt veritas locum obtineret. vnde dicitur: Venit autẽ dies azymorum. BED. Dies azymorum paschæ quartam decimam primi mensis appellat, quando, fermento abiecto, pascha. i. agnus occidi ad vesperã consueuerat. EVSEB. Si quis autem dicat, Si prima die azymorum discipuli Saluatori parãt pascha, ergo & eadem die oportet nos pascha celebrare. Dicemus hoc

Cap. 91. in Bed. super illud: Venit dies azymorum. tom. 5.

Dubiũ resoluitur.

E non fuisse monitionem, sed historiã facti, quod accidit tẽpore salutiferæ passionis. Aliud autem est narrare gesta vetera, & aliud sancire, ac posteris statuta relinquere. Quinetiã Saluator non egit pascha cum Iudæis, quãdo agnum immolabant: nam illi quidem hoc egerunt in parasceue, quando passus est Dominus: vnde non introierũt in atrium Pilati, vt manducarẽt pascha. ex quo enim veritati insidiati sunt, verbum veritatis à se expulerũt: non primo die azymorum, quo die debebat immolari pascha, mãducantes solitum sibi pascha, erant enim erga aliud attenti, sed die sequẽti post illam, quæ erat azymorum secunda. Dominus verò prima die azymorum, hoc est, quinta

feria sabbathi pascha cum discipulis peregit.

Theop. in hoc loco.

Theo. Eadem autem quinta feria mittit duos ex discipulis suis ad parandum pascha. Petrum scilicet & Ioannem, alterum scilicet vt diligentem, alterum vt dilectum. vnde sequitur: Et misit Pe. &c. Per omnia manifestans, quòd vsque ad extremum vitæ non est aduersatus legi. Mittit autem eos ad alienam domum. Nam nulla domus erat ei neq; discipulis suis, alioquin apud aliquem eorum pascha celebrasset. & ideo subditur: At illi dixerunt, Vbi vis paremus?

Cap. 91. in Bed sup hoc verbum. t. 5.

Beo. Quasi dicat. Non habemus domiciliū, non habemus tabernaculum. Audiant quibus ædificandarum domorū cura est: cognoscant Christum omnium dominum, locū, vbi caput reclinaret, non habuisse. Chrys. Cùm autem ignorarent ad quem mitterentur, signum dedit eis, sicut & Samuël Sauli. vnde subdit: Et dixit ad eos, Ecce introeūtibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aquę portans, sequimini eum in domum, in quam intrat.

Li. 10 in Lu. in ca. de homine portāte amphorā circa princ. tom. 5.

Signa duplicis naturæ in Christo.

Ambro. Primum maiestatem diuinitatis aduerte, cū discipulis loquitur, & iam nouit quid alibi sit futurum: deinde dignationem eius intuere, quia nō persona diuitis, aut potentis eligitur, sed pauper ambitur, & angustum hospitium pauperis amplis nobilium ædibus anteseritur. Sciebat autem Dn̄s nomen eius, cuius sciebat mysterium & occursum, sed ideo sine nomine designatur, vt ignobilis æstimetur.

Theo in hoc loco.

Theo. Vel ideo mittit eos ad hominem ignotum, vt ostendat, quòd passionem voluntariè subiit. Qui enim mentem huius ignoti viri subegit, vt eos susciperet, poterat quodcunque voluisset, cū Iudæis tractare. dicunt autem quidam, quòd ideo nō dixit nomen hominis, ne proditor cognito nomine domum panderet pharisæis, qui venientes cepissent eū priusquam cœna fieret, & spiritualia mysteria discipulis traderet: sed quibusdam indiciis in quādam domum dirigit eos. vnde sequitur: Et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magister, &c. Et ipse ostēdet vobis cœnaculum, &c. Glos. Quibus signis inuentis, discipuli solicitè quæ mandata eis fuerant, impleuerunt. vnde sequitur: Euntes autē inue. sicut prædi. il. Ie. & pa. pasc.

Cap. 91. in Bed super il lud: Venit dies azym. tom 5.

Pulchrum mysteriū.

Beo. Hoc pascha exponens Apostolus ait: Pascha nostrum immolatus est Christus: quod quidem pascha tunc necesse erat occidi, quasi paterno consilio ac definitione sancitū: qui licet die sequēti, hoc est, 15. luna sit crucifixus, hac tamen nocte, qua agnus immolabatur à Iudæis, tentus ac ligatus, immolationis, hoc est, passionis suæ sacrauit exordium.

Theo. in hoc loco.

Theo. Intelligamus autem diem quidem azymorum, totam conuersationem, quæ est in luce spirituali, nullam redolentem vetustatem primę pręuaricationis Adę, in qua viuentes non decet delectari in Christi mysterijs. hæc autem mysteria Petrus & Ioannes parant, id est, actio & contemplatio, feruor zeli, & mansuetudo pacifica. His autem paratoribus occurrit homo, quia per prædicta reperimus statum hominis, qui creatus est ad imaginem Dei, qui portat amphoram aquæ, quæ significat gratiam Spiritus sancti. Amphora autem est humilitas cordis: humilibus enim dat gratiam, qui se cognoscunt esse terrā & puluerem.

Li. 10. in Lu. in ca. de homine portāte amphorā, tom. 5.

Ambro. Vel amphora est mensura perfectior, aqua autem est quæ sacramentum Christi esse meruit, qui lauare meruit, non lauari.

Cap. 91. in Bed. su. illud:

Beda. Parant autem pascha, vbi aquæ infertur amphora, quia tempus adest, quo veri paschæ cultoribus typicus de limine auferatur cruor, & ad tollen-

A da crimina viuifici fontis baptisma consecratur.

Introeuntibus vobis in ciuitatem. tom. 5.

Orig. sup. Mat. Ego autem puto, quòd homo, qui ingredientibus discipulis in ciuitatem occurrit, amphorā aquę portans, erat quidem minister patrisfamilias, portans mundatoriā, aut potabilem aquam in vase fictili, quem puto esse Moysen, spiritualē doctrinam portātem in corporalibus historijs. Qui autem non consequuntur spiritualiter eum, non celebrant pascha cum Iesu. Ascendamus ergo cum ipso Domino cōstituto nobiscum ad superiorem locum, in quo est diuersorium, quod monstratur ab intellectu, qui est vnoquoq; homine paterfamilias discipulis Christi. Hæc autē domus superior sit nobis ma-

Allegoria pulcherrima.

B gna, vt capiat Iesum, verbum Dei, quod nū capitur, nisi à magnis sensu. Et sit domus hęc à patrefamilias, id est, intellectu præparata filio Dei, & sit mandata, nullo modo habens malitiæ sordes. Sit etiam domus illius princeps non qualibuscunque cognitū habens nomen. Vnde mysticè dicit secundum Matthæū, Ite ad quendam.

Li. 10. in Be. in ca. de homine portāte amphorā parum ante med. tom. 5.

Ambro. In superioribus autem magnum habet stratum, vt magnum meritum eius aduertas, in quo Dominus cum discipulis sublimium virtutum eius delectatione requiesceret.

Orig. sup. Matt. Scire autem debemus, quoniam qui in epulationibus, & solitudinibus sæcularibus sunt, non ascendunt in domum illam superiorem: &

C propterea non celebrant cum Iesu pascha. Post sermones enim discipulorum, quibus catechizauerunt patremfamilias, id est, intellectum, venit & diuinitas coepulans discipulis in domo prædicta.

Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim apostoli cum eo. Et ait illis: Desiderio desideraui hoc pascha mādVcare vobiscum antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice, gratias egit, & dixit, Accipite, & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis,

D *donec regnum Dei veniat.*

In hoc loco. cap. 91. in illo. tom. 5.

Cyril. Postquam discipuli parauerant pascha, agitur de paschæ comestione. vnde dicitur: Et cū fa. es. ho. &c. Beo. Hora manducandi pascha designat 14. diem primi mēsis, perductam ad vesperam 15. luna iam terris apparente.

Theoph. in hoc loco.

Theo. Sed qualiter Dominus discumbere dicitur, cùm Iudæi stantes pascha manducarent? Dicunt ergo, quòd cùm mādVcassent legale pascha, accubuerunt secundum communem vsum, manducantes quosdam alios cibos. Sequitur: Et ait il. Deside. desideraui hoc pascha manduc. &c.

Cyril. Quod ideo dicit, quia discipulus auarus proditionis tempus explorabat, sed ne traderet eum

E ante festum paschæ, non explicauerat Dominus domum, vel virum, penes quem pascha perageret, cuius causam per hæc verba ostendit.

Theo. in hoc loco.

Theo. Vel dicit, Desiderio desideraui. q. d. Hæc vltima mihi cœna vobiscū est, propter quod & amabilis est mihi, sicut & qui peregre profecturi sunt, vltima verba suis dulcius proferunt. Chry. Vel hoc dicit, quia post illud pascha crux imminebat. Inuenimus autem pluries eum prædicātem suam passionē, & eam cupientem euenire.

Cap. 91. in Bed. super illud: Desiderio desideraui. tom. 5.

Bed. Desiderat ergo primo typicum pascha cum discipulis mādVcare, & sic passionis suæ mundo mysteria declarare.

Evseb. Vel aliter: Cùm Dominus nouum pascha celebraret, opportunè dixit, Desiderio desideraui hoc

pascha,

pascha, id est, nouum mysterium nooi testamenti, A quod tradebat discipulis, quod plures ante eum prophetæ & iusti cupiuerāt. Sed & ipse sitiens communem salutem, hoc tradebat mysterium, quod toti mundo competeret. Pascha verò Moysi statutū erat in vno loco, scilicet in Hierusalem celebrari: vnde non congruebat omnibus gentibus, & ideo non erat desideratum. EPIPH. Ex hoc Hebionitarum dementia de carnis esu redargui poterat, Domino mãducante pascha Iudæorum. vnde signāter dixit, Hoc pascha, ne quis ad aliud inuertere posset.

Epiph. lib. 1. contra hæreses. tom. 2. ca. 10. à me. Hebionitarum redargutio.

BEDA. Sic ergo Dominus legalis paschæ approbator extitit, & hoc ad suæ dispensationis figuram docendo B pertinuisse vetat vltra carnaliter exhiberi. vnde subdit: Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec implea. in reg. Dei, id est, nequaquam vltra Mosaicum pascha celebrabo, donec in ecclesia spiritualiter intellectum compleatur: ipsa enim est regnum Dei, secundum illud, Regnum Dei intra vos est. Ad vetus autem illud pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet etiam illud, quod subditur: Et accepto calice gratias egit, & dixit, Accipite, &c. Ob hoc gratias egit quia vetera transitura, & ventura fuerant omnia noua.

Cap. 91. in Beda super illud: Desiderio desideraui. tom. 5. eodem cap. super hoc verbũ euan.

CHRYS. Memento ergo cùm ad mensam sederis, quòd post mensam oportet te orare: atque ideo C ventrem impleas sobriè, ne grauatus nequeas genu flectere, ac supplicare Deo. Non igitur post escas ad lectum, sed ad orationem vertamur. Euidenter enim hoc Christus significauit, quòd post escas non somnus, non cubile, sed oratio, & sacrarum lectio scripturarum succedere debeat. Sequitur: Dico enim vobis, quòd non bibam, &c.

Moralis doctrina

BEDA. Potest quidem hoc & simpliciter accipi, quòd ab hac hora cœnæ vsque ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum bibiturus non esset, postea nanque cibum potumque sumpsisse eum testatur Petrus, dicens: Qui mãducauimus D & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis. THEO. Dicitur autem resurrectio regnum Dei, quia mortem exterminauit. vnde & Dauid ait: Dominus regnauit, decorem indutus est, scilicet formosi amictus, secundum Esaiam, exuta corporis corruptela. Resurrectione autem adueniente, iterum cum discipulis bibit, vt probaret, quòd resurrectio non erat phantastica.

Cap. 91. in Beda post mãducã illum. tom. 5.

Theo. in hoc loco.

BEDA. Sed multo consequentius est, vt sicut suprà typicum agni esum, sic & potum paschæ neget se vltra gustaturum, donec ostensa gloria regni Dei, fides mundi adueniat, vt per duo maxima legis edicta, escam E scilicet, & potum paschalem spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta ad spiritualem obseruantiam fuisse transferenda.

Cap. 91. in Beda super illud: Non bibam de generatione vitis. tom. 5.

*Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis * tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.*

* *Datur.*

BEDA. Finitis paschæ veteris solemniis, transiit ad nouum, quod in suæ redēptionis memoriam ecclesiam frequentare desiderat, pro carne agni, & sanguine suæ carnis sanguinisque sacramentum in panis ac vini figura substituens, sacerdos in æternū factus secundum ordinē Melchisedech. Vnde dicitur: Et accepto A pane gratias egit, sicut & de veteribus terminãdis gratias egerat, nobis exemplū tribuens in omni boni operis inchoatione & perfectione Deum esse glorificandū. Sequitur: Et fregit. Frangit ipse panē quem porrigit, vt ostendat corporis sui fractionem, id est, passionem non sine sua sponte futuram. Et dedit eis, dicens, Hoc est corp. meum, quod pro vo. tra.

In hoc loco, cap. 91. in Be. tom. 5.

GREG. Nyss. Panis enim ante consecrationem communis panis est, sed vbi cōsecratur, mysterio fit, & dicitur corpus Christi. CYRIL. Nec dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente, Hoc est copus B meū, sed potius suscipe verba Saluatoris in fide. Cum enim sit veritas, non mentitur. Insaniunt igitur dicentes mysticā benedictionem à sanctificatione cessare, si quæ reliquiæ remanserint eius in diem subsequentem. Non enim mutabitur sacrosanctū corpus Christi, sed virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iugis in eo est. Virtus enim viuificatiua Dei patris vnigenitū verbum est, quod caro factum est, non desinens esse verbū, sed efficiens carnem viuificatiuam. Si enim in aliquo liquore modicū panis immiseris, reperies hunc imbibitū qualitate illius. Igitur viuificatiuum Dei verbū, veniens seipsum propriæ carni, fecit eam viuificatiuā. Nunquid ergo & quoniam C in nobis vita Dei est, Dei verbo existēte in nobis, viuificatiuum erit nostrū corpus? Sed aliud est, secundū participationis habitudinē nos habere in nobis Dei filium, aliud ipsum fuisse factum carnem, id est, corpus sumptum ex alma virgine, proprium corpus effecisse. Decebat ergò eum nostris quodãmodo vniri corporibus per sacram eius carnem, & preciosum sanguinem, quæ accipimus in benedictionē viuificatiuam in pane & vino. Ne enim horreremus cárnem & sanguinem apposita sacris altaribus, condescēdens Deus nostris fragilitatibus influit oblatis vim vitæ. Conuertēs ea in veritatem propriæ carnis, D vt corpus vitæ, quasi quoddam semen viuificatiuum, inueniatur in nobis. vnde subdit: Hoc facite in meā commemorationem. CHRYS. su. Ioan. Hoc fecit Christus ducens nos ad maius amicitiæ fœdus, suamque charitatem declarans erga nos, præstans se non solum videri desiderantibus, sed & palpare, & comedere, & amplecti, & totum affectum explere. Igitur vt leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo. BASIL. Disce autem quo pacto decet edere corpus Christi, in memoriam scilicet obedientiæ Christi vsque ad mortē: vt qui viuunt, non amplius in se viuāt, sed in eo, qui pro E eis mortuus est, & resurrexit. THEO. Duos autem calices Lucas commemorat: de altero quidem supra dixit, Accipite & diuidite inter vos, quem dicet aliquis esse typum veteris testamēti: alterum verò post panis fractionem, & distributionem ipse partitur discipulis. vnde subditur: Similiter & calicem postquam cœnauit. BED. Subaudiunt, dedit eis, vt sit plena constructio. AVGV. de con. Euangel. Vel quod Lucas bis de calice cōmemorauit, prius antequam panem daret, inde postquam panē dedit: illud quod superius dixit, præoccupauit, vt solet: illud verò quod ordine suo posuit, non commemorauerat superius. Vtrúque autem coniunctum eandem sententiam facit, quæ illorum est, scilicet Matthæi & Marci. THEO. Nominat autē Dominus hunc calicem noui testamēti. vnde sequitur: Dicens, Hic est calix nouū testamentū in sanguine meo, qui pro vo-

Mysterium panis.

Theo. in hoc loco.

Super illud: Similiter & calicem. tom. 5.

Lib. 3. circa prin. tom. 4. Consensus Euangelicus.

Theophyl. in hoc loco.

bis funderet. significans nouum testamentum in suo sanguine exordium sumere. nam in veteri testamento sanguis animalium affuit, cùm data fuit lex: nunc verò sanguis verbi Dei significat nobis nouum testamentum. Cùm autem dicit, Pro vobis, non significat, pro solis apostolis corpus Christi datum, & sanguinem effusum fuisse, sed causa totius humanæ naturæ. Et vetus quidem pascha ad remouendam seruitutem Ægypti fiebat, sanguis autem agni ad primogenitorum custodiam: nouum verò pascha ad peccatorum remissionem, sanguis autem Christi ad conseruationem eorum, qui dedicati sunt Deo.

Virtus sanguinis Christi preciosi.

CHRY. Hic enim sanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marcescere, protinus irrigans animam, magnamque inspirans virtutem. Hic sanguis fugat dæmones, aduocat angelos, & Dominum angelorũ. Hic sanguis effusus lauit orbẽ, & adibile fecit cælum. Huius participes sanguinis sunt supernis virtutibus amicti regio pallio, magis autem ipso rege induti. Et sicuti si mundus accesseris, salubriter accessisti: sic si imbutus conscientia praua, damnosè accedis in pœnam & supplicia. Nam si qui imperatorium coinquinant purpuram, pari pœna plectuntur cum eis, qui diuellunt: absurdum non est, si & qui obscœna mente corpus Christi recipiunt, pari pœna plectuntur cum his, qui illud clauis transfoderunt.

Super illud: Similiter & calicem cap. 91 in Beda. tom. 5.

BEDA. Quia verò panis confirmat, vinum verò sanguinẽ operatur in carne: hoc ad corpus Christi, illud refertur ad sanguinem. Verum quia & nos in Christo, & in nobis Christũ manere oportet, vinum Dominici calicis aqua miscetur: teste enim Ioanne, Aquæ multę populi sunt. THEO. Primò autem datur panis, secundariò calix: prior enim est in spiritualibus laboriosus actus velut panis, non solum quia in vultus sudore laboratur, sed etiam quia dum comeditur, non est facilis ad glutiendũ. Deinde post labores sequitur exultatio diuinæ gratiæ, quæ est calix.

Theop in hoc loco.

Super illud: similiter & calicem cap. 91. in Beda. tom. 5.

BEDA. Ideo autem tunc cœnati communicarunt apostoli, quia necesse erat pascha typicum antè consummari, & sic ad veri paschæ sacramenta transiri. nunc autem in honorẽ tanti sacramenti placuit magistris ecclesiæ prius nos spiritualibus epulis refici, ac deinde terrenis. GRAEC. Totum autem corpus & sanguinem Domini suscipit, etiam si mysteriorum partem accipiat. Sicut enim vnum sigillum diuersis totam suam figuram impartitur, & integrum manet post distributionem: & sicut vna vox penetrat ad multorũ auditus: sic nulli dubium sit corpus & sanguinem Domini totum in omnibus reperiri. Fractio autem panis venerandi passionem significat.

Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et quidem filius hominis secundum quod definitum est, vadit. Veruntamen væ homini illi per quem tradetur. Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

Lib. 3. ca. 1. circa med. tom. 4.

AVGVS. de con. Euangel. Cùm tradidisset Dominus discipulis calicem, rursus de traditore suo locutus est, dicens: Veruntamen ecce manus tradentis me, &c. THEOP. Quod dixit non solum, vt ostendat se scire futura, sed etiam vt ostendat nobis propriam bonitatem, secundum quam non prætermisit, quin prosequeretur ea, quæ spectabãt ad Deum. Dat enim nobis exemplum, vt vsque ad finem satagamus lucrari peccatores, & vt ostendat proditoris nequitiam, qui & conuiua fieri non erubuit.

Theophyl. in hoc loco.

CHRY. Et particeps existens mysteriorum conuersus non est: fit enim scelus eius vtique immanius, tum quia tali proposito imbutus adiit mysteria, tum quia adiens melior factus non fuit, nec metu, nec beneficio, nec honore. BEDA. Et tamen non designat specialiter, ne manifestius correptus, impudentior fieret. Mittit autem crimen in numero, vt agat conscius pœnitentiam. Prædicit autem & pœnam, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. vnde sequitur: Et quidem filius hominis, &c.

In hoc loco. cap. 91. in Beda tom. 5.

THEO. Non quasi non valens tueri seipsum, sed sicut definiens sibi mortem propter humanam salutem. CHRYS. Sed quia Iudas ea, quæ sunt scripta, praua intentione agebat, ne quis putet eum, innoxium tanquam dispensationis ministrum, subdit: Veruntamen væ homini illi, per quem tradetur.

Theo. in hoc loco.

BEDA. Sed & væ homini illi, qui ad mensam Domini indignus accedens, in exemplum Iudæ filium hominis tradit, non quidem Iudæis, sed peccatoribus membris suis. Et quamuis scirent vndecim apostoli quòd nihil contra Dominum cogitarent, quia tamen plus credunt magistro quàm sibi, timẽtes fragilitatem suam, quærunt de peccato, cuius conscientiam non habebant. Sequitur enim: Et ipsi cœperunt quærere, &c. BASIL. Sicut enim in corporalibus passionibus sunt multæ, quas non sentiunt patientes, porrò magis adhibẽt fidem coniecturæ medicorum, quàm propriam insensibilitatem attendant: sic & animæ passionibus si quis in se peccatum non sentiat, credere tamen debet his, qui plus possunt cognoscere sua peccata.

Cap. 91. in Beda parum ante finem. tom. 5.

Passiones duplices.

Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autem eis: Reges gẽtium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocãtur. Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.

THEO. Cùm inter se quærerent quis esset Dominum traditurus, consequens erat adinuicem sibi dicere, tu proditurus es: & ex hoc coacti sunt dicere, Ego potior, ego maior, & similia: vnde dicitur: Facta est autem, &c.

Theop. in hoc loco.

GRAEC. Vel hæc contentio videtur habuisse motiuum, quòd cùm Dominus ab hominibus transmigraret, oportebat aliquem eorum fieri aliorum principem, quasi Domini vicem gerentem.

BEDA. Sicut autem boni in scripturis exempla patrum, quibus proficiant & humilientur, requirunt: sic reprobi si quid fortè in electis reprehensibile reperierint, quasi suas ea eo nequitias obtecturi libenter solent amplecti. Ideo multi ardentius legunt, quòd facta est contentio inter discipulos Christi.

Cap. 92. in Beda, in prin. illius. tom. 5.

Contraria studia prauorum.

AMBR. Si enim contendebant apostoli, non excusationi obtenditur, sed cautioni proponitur. Caueamus ergo ne in proditione aliqua inter nos de prælatione possit esse contentio.

Lib. 10. in Luc. in cap. de sponsione pramij discipulorum in med. tom. 5.

BED. Potius autem videamus non quid carnales adhuc discipuli gesserant, sed quid iusserit spiritualis magister. Sequitur enim: Dixit autem eis, &c.

CHRYS.

Ca. 91. in Luc. secundum Bedā ordinem pauſo à prin. tom. 5.

CHYRS. Gentilium meminit, vt ex hoc rem vituperandam oſtendat. Gentilium enim eſt ambire primatum. CYRIL. Sed & blandi ſermones eis uſſeruntur à ſubditis. vnde ſequitur: Et qui poteſtatem habent, &c. Sed illi quidem quaſi extorres à ſacris legibus huiuſmodi ſubiacent morbis: veſtrum autem culmen eſt in humilitate. vnde ſequitur: Vos autem non ſic, &c. BASIL. Non ergo extollat præſidentem dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem nouerit, quòd humilitas vera miniſterium plurium eſt. Sicut enim qui pluribus miniſtrat vulneratis, & abſtergit cuiuſlibet vulneris ſaniem, non ſumit miniſterium in cauſam elationis: ſic multo magis cui commiſſæ ſunt curæ fraternorum languorum, vt omnium miniſter redditurus pro omnibus rationem, cogitare debet & eſſe ſolicitus: & ſic qui maior eſt, fiat ſicut minor. Decet autem & corporale obſequium ab his, qui præſident, uſſerri, exemplo Domini lauātis pedes diſcipulorum. vnde ſequitur: Et qui præc. eſt, ſicut mini. Non eſt autem timendum ne in ſubdito ſaluatur humilitatis propoſitum, dum ei à maiori ſeruitur: ſed imitatione panditur humilitas. AMBR. Contuendum eſt autem quia non omnis honorificentiæ ſtudio humilitas definitur. Poteſt enim deferre alicui propter ſęculi grātiam, potentiæ metum, vtilitatiſque contuitum. tua ædificatio quæritur, non alterius honor: & ideo vna datur omnibus forma ſententiæ, vt non de prælatione iactantia ſit, ſed de humilitate contentio.

Lib. 10. in Luc. in ca. de ſponſione pramij diſcipulorum à med. to. 5.

Humilitatis vera ratio.

Super illud: Reges gentiū dominantur eorum. to. 5.

BEO. In hac tamen forma à Domino tradita maiores non minima diſcretione opus habent, ne ſcilicet ad inſtar regum gentium dominari ſubiectis, ſeque ab eis gaudeant laudibus attolli, & tamen cūtra delinquentium vitia per zelū iuſtitiæ ſint erecti. Ad verba autem exhortationis ſuimet adiungit exemplum. vnde ſequitur: Nam quis maior eſt, &c.

CHRYS. Quaſi dic. Non putes diſcipulum tui egere, te verò non illius. Ego enim qui nullo egeo quo vniuerſa egent cæleſtia & terreſtria, ad miniſterialem gradum condeſcendi. THEO. Oſtendit autem ſe miniſtrantem eis, cùm panem & calicem diſtribuit: cuius miniſterij mentionem facit rememorans eos, ſi de eodem pane comederunt, & de eodem calice biberūt, ſi ipſe Chriſtus omnibus miniſtrauit, vnum debent omnes ſentire. BEDA. Vel loquitur de miniſterio, quo ſecundum Ioannem eorum pedes lauit Dominus & magiſter, quamuis etiam verbo miniſtrandi poſſint omnia quę in carne geſſit, intelligi: ſed & ſuum ſanguinem ſeptu nobis effundere miniſtrando ſignificat.

Theo. in hoc loco.

Super illud: Quis eſt maior, qui recumbit, an-is, &c. to. 5.

Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, regnum, vt edatis & bibatis ſuper mēſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Sicut Dominus proditori præcunciauerat væ, ſic diſcipulis remanentibus econtrario bona pręnunciat, dicens: Vos autem eſtis, &c.

Super illud: Vos eſtis qui permanſiſtis, &c. tom. 5.

BEDA. Non enim inchoatio patientis, ſed perſeuerentia cæleſtis regni gloriā donatur: quia perſeuerantiam, quę conſtantia ſeu fortitudo mentis vocatur, dicimus eſſe cunctarum columnam virtutum. Filius ergo Dei ſecum permanentes in tētationibus æternum ducit ad regnum. Si enim complātati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. vnde ſequitur: Et ego diſpono vobis, &c.

Lib. 10. in Luc. in ca. de ſponſione diſcipulorū in princ. tom. 5.

Filius quomodo patri ſimilis.

AMBR. Regnum Dei non eſt de hoc mundo. Non autem æqualitas ad Dominum, ſed ſimilitudinis æmulatio eſt: ſolus enim Chriſtus plena imago Dei eſt propter expreſſam in ſe paternæ gratitudinis vnitatem. Iuſtus autem homo ad imaginē Dei eſt, ſi propter imitandam diuinæ cōuerſationis ſimilitudinem mundum hunc Dei cognitione contemnat. vnde & corpus Chriſti edimus, vt vitæ æternæ poſſimus eſſe participes. propter quod ſequitur: Vt edatis & bibatis, &c. Non enim victus & potus nobis præmij loco ſpondetur, ſed cōmunicatio gratiæ cæleſtis & vitæ.

Super illud: Vt edatis ſuper menſam meam to 5.

Theophyl. in hoc loco.

BEO. Vel menſa propoſita omnibus ſanctis ad fruendum, cæleſtis eſt gloria vitæ: qua, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, ſaturabuntur fruendo deſiderato gaudio veri boni. THEO. Non autem hoc dixit quaſi futuris illic corporalibus eſcis, & quaſi regno ſuo ſenſibili futuro: erit enim illic angelica conuerſatio, ſicut Sadducæis prædixit. Sed & Paulus dicit non eſſe regnum Dei eſcam & potum.

CYRIL. Sed ex his quæ ſunt apud nos ſpiritualia, deſignat: nam prærogatiua quadam funguntur apud reges terrenas, qui eis quaſi conuiuæ conſident. Ex humano ergo iudicio oſtendit, qui apud eum in primis honoribus ſtatuentur. BEU. Hæc eſt enim immutatio dexteræ excelſi, vt qui nunc humiles gaudent miniſtrare conſeruis, tunc ſuper Domini menſam ſublimes vitæ perpetuæ dapibus alantur. Et qui hic in tentationibus iniuſtè iudicati cum Domino permanent, illic cum eo ſuper tentatores ſuos iuſti iudices veniāt. vnde ſequitur: Et ſedeatis ſuper thronos duodecim, iudicantes, &c.

Super illud: Et ſedentis ſuper thronos. tom. 5.

THEO. Hoc eſt, condemnantes ex duodecim tribubus infideles. AMBR. Non autem duodecim throni tanquam aliqua corporalis ſunt receptacula ſeſſionis, ſed quia ſecundum diuinam ſimilitudinem iudicat Chriſtus, cognitione cordium, non interrogatione factorum virtutem remunerās, impietatem condemnans: ita apoſtoli in iudicium ſpirituale formantur remuneratione fidei, execratione perfidiæ, virtute errorem redarguentes, ſacrilegos odio perſequentes. CHRYS. Nunquid autem illic ſedebit & Iudas? Sed conſidera quòd lex eſt data à Deo per Hieremiam, ſi quid boni promiſero, ſi cenſearis indignus, mulctabo te. Et ideo loquens cum diſcipulis non ſimpliciter promiſit, ſed addidit: Qui permanſiſtis mecum in tentationibus.

Theophyl. in hoc loco.

Lib. 10. in Luc. in ca. de ſponſione pramij diſcipulorum. tom. 5.

BEU. Ab eius ergo ſublimitate promiſſi Iudas excipitur. Nā & antequā hæc Dominus diceret, exiſſe credendus eſt. Excipiuntur & illi, quicunque auditis incomprehēſibilis ſacramenti verbis, abierūt retro.

Ca. 92. in Beda ſuper illud: Vos eſtis qui permanſiſtis mecum. tom. 5.

Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce ſatanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticū. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquādo cōuerſus, confirma fratres tuos. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire. Et ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus donec ter abneges noſſe me.

BEDA. Ne gloriarentur vndecim apoſtoli, & ſuis viribus tribuerēt, quòd ſoli penè inter tot millia Iudæorum dicerentur in tentationibus permāſiſſe cum Domino, oſtendit eos, ſi non iuuantis ſe domini eſſent opitulatione protecti, eadem procella cū ceteris

Ca. 92. in Beda in hoc loco. tom 5.

potuisse conteri. vnde sequitur: Ait autem Dominus Simoni,&c. Id est, expeditit vos tẽtare, & velot qui triticum purgat ventilando coocotere: in quo docet nullius fidem à Diabolo, nisi Deo permittente, ten-

Theo. in hoc loco.

tari. THEO. Hæc autem Petro dixit, eo quòd fortior alijs erat, & superbire poterat in his, quę promissa erant à Christo. CYRIL. Vel vt ostendat, quòd homines nihil existentes, quantum pertinet ad humanam naturam, & lubricum mentis nostræ, non decet, vt præesse cæteris velint: & ideo omissis cæteris venit ad Petrum cæteris prelatum. vnde sequitur: Ego autem rogaui, &c. CHRYS. Non autem dixit, Ego permisi, sed oraui: humiliter enim loquitor tendens ad passionem, vt humanitatem demõstret. nam qui non deprecatione, sed imperio dixerat, Super hanc petram ædificabo ecclesiam mem, & tibi dabo claues regni cælorum, qoomodo opus habebat oratione, vt cõcitatam vnius hominis animã coerceret? Non autem dixit, Rogaui, vt non neges, sed ne deseras fidem. THEO. Nam etsi paululum agitandus sis, habes tamen reconditum semen fidei, quamuis deiecerit folia spiritus tentatoris, viget tamen radix. petit ergo satanas te lædere tãquam inuidens tibi de mea dilectione: sed quãuis egomet pro te sim deprecatus, tu tamen delinques. vnde sequitur: Et tu aliquando conuersus, &c. qoasi dic. Postquam me negatoploraueris, ac pœnitueris, corrobora cęteros, cùm te principem apostolorum deputauerim. Hoc enim decet te, qui mecum robur es & petra ecclesiæ. Hoc autem intelligendũ est non solum de apostolis, qui tunc erant, vt roborarẽtur à petro, sed & de omnibus, qui vsque ad finem mũdi futuri sunt fidelibus, ne scilicet aliquis credentium diffidat, videns eum, qoi cùm esset apostolus, denegauit, ac iterũ per pœnitentiam obtinuit prærogatiuam, vt esset antistes mundi. CYRIL. Admirare igitur esuberantiam diuinæ patientiæ, ne diffidere discipulum faceret, nondum patrato crimine largitus est veniam, ac iterum ipsum in apostolico gradu restituit, dicẽs, Confirma fratres toos. BEDA. Quasi dic. Sicut ego tuam fidem, ne deficiat, orando protexi, ita tu infirmiores fratres, ne de venia desperent confortare memento.

Vis est in verbis.

Theophyl. in hoc loco.

Cap. 92. in Bed. in hoc loco. tom. 5.

AMBR. Caue ergo iactantiam, caue sæculum. Ille iubetur confirmare fratres soos, qui dixit, Omnia reliquimus, & secuti sumus te. BEDA. Quia verò se Dominus dixerat pro fide Petri rogasse, conscius ille præsentis affectus, fideique feruentis, sed futuri casus nescius, non credit se vllatenus ab eo posse deficere. vnde sequitur: Qui dixit ei, Domine tecom paratus sum, &c. THEO. Præ nimia quidem dilectione flammescit, & impossibilia sibi pollicetur. Dicebat autem, audito semel à veritate qoòd tentandos esset, non amplius contendere. Sed Dominus videns eum præsumptuosè loquentẽ, promit tentationis speciẽ, scilicet qoòd negaturus esset. vnde seqoitur: Et ille dixit, dico ti. Petre, &c. AMBR. Petrus quidem etsi spiritu promptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu denũciatur Dominũ negaturus. Neque enim poterat diuinæ constantiam intentionis æquare Passio Domini æmulos habet, pares non habet.

Lib. 10. in Luc. in cap. sponsione præmij, à med. tom 5. Super illud: Domine paratus sum tecum ire. tom. 5. Theo. in hoc loco.

Lib. 10. in Luc. in ca. de sponsione præmij dissipulorum circa finem. tom. 5. Theo. in hoc loco.

THEO. Hinc autem magnam doctrinam haurimus quòd non sufficit humanum propositum absque diuino subsidio. Petrus enim quamuis feruens esset, derelictus tamen à Deo, supplantatus fuit ab hoste.

BASIL. Sciendum autem quòd Deo permittente timorati lapsum patiuntur quandoque ad fastus præ-

A cedentis remedium. Sed qoamuis idem videatur esse delictum timorati & aliorum, refert non modicum: nam timoratus ex quibusdam insidijs & penè prout voluit, peccauit. Alij verò nullam gerendo curam, neque sui, neque Dei, peccant, neque distinguentes inter peccare, & agere virtuosè. vnde reor & iussionis modum in eis debere fore diuersum: nam timoratus quodam iuuamine indigens, & circa eandem rem, erga quam peccauit, iussa debet proferre. Alij verò cùm totum bonum animæ destruxerint, affligi, & moueri, & præceptis subijci debent, quousque ratum sit illis, Deum iustum iudicem esse, & contremiscant. AVG. de con. Euang. Hoc autem quod

Doctrina Moralis

B bic dicitur de Petri negatione prædicta, omnes quidem Euangelistæ commemorant, sed non omnes ex vna eadẽmque occasione sermones ad eam commemorandam veniunt: nam Matthæus & Marcus eam subnectunt, postea quam Dominus egressus est ex illa domo, vbi manducauerant pascha. Lucas verò & Ioannes ante quam inde esset egressus. Sed facile possemus intelligere aut illos duos ea recapitulando, posuisse, aut istos præoccupando, nisi magis moueret, qoòd tam diuersa oon tantum verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, qoibus permotus Petrus illam præsomptionem proferret, vel pro Domino, vel cum Domino moriendi, vt magis cogant

Lib. 3. cap. 2. in princ. tom. 4.

C intelligi, ter eum expressisse præsumptionem suam diuersis locis sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum, quòd eum ante galli cantum ter esset negaturus.

Et dixit eis: Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamẽtis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram. Et qui non habet, vẽdat tunicam suam, & emat gladium: dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me, & cùm iniquis deputatus est.

D *Et enim ea quæ sunt de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis est.*

CYRIL. Prædixerat autem Dominus Petro, quòd eum esset negaturus, tempore scilicet suæ captionis. Sed qoia semel facta est mentio de captione eius, cõsequenter nunciat soperuenientem contra Iudæos conflictum. vnde dicitur: Et dixit eis, Quando misi vos, &c. Miserat enim Saluator sanctos apostolos prædicare ciuitatibus & opidis regnum cælorum, præcipiens, vt euntes nullius corporalium curam gererent, sed in eo totam spem viuendi reponerent.

E CHRYS. Sicut autem qui docet natare, circa principium quidem manus suas supponens, attentius sustentat suos discipulos, posteà verò pletunque manum abstrahens, iobet vt sibi opitulentur, qoinimò & paululum demergi permittit: ita & Christus fecit discipulis. In exordijs qoidem præsto. in cunctis eis aderat, parans eis vberrimè affluentiam omnium. vnde sequitur: At illi dixerunt, Nihil. At vbi oportebat & proprias vires ostendere, sobtraxit eis aliquantulum gratiam, iubens eis ex se nonnulla peragere. vnde sequitur: Dixit ergo eis, Sed nũc qui habet sacqoo scilicet portatur pecunia. Tol. sim. & peram, qua scilicet portantur cibaria. Et quidem quãdo nec calceamenta, nec aonam babebant, nec baculũ, nec æs, nullus

nullius passi sunt penuriam: vt autem marsupiom concessit eis & peram, esurire videntur, sitire, & nuditatem pati, ac si eis diceret, Hactenus cuncta vobis vberrimè affluebant, nunc autem volo vos & inopiam experiri: ideóque non addico necessitati pristinæ legis, sed mando & loculum habere, & peram. Poterat autem & Deus vsque in finem eos in tantâ cõstituere copia, sed noluit ob multas causas. Primo quidem, vt nihil sibi tribuerent, sed recognoscerent tutum emanasse diuinitus. Secundo vt moderari sibi sciant. Tertio, ne maiora de se opinétur. Horum igitur causa permittens eos incurrere multa inopinatorum, relaxauit prioris legis rigorem, ne grauis & intolerabilis fieret eis vita. BED. Non enim eadem viuendi regula persecutionis, qua pacis tempore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prędicandum, ne quid tollerent in via, præcepit, ordinans scilicet, vt qui Euangelium nunciat, de Euãgelio viuat. Instante verò mortis articulo, & tota gente pastorem simol & gregem persequente, cõgruam tempori regulam decernit, permittens, vt tollant victui necessaria donec sopita iosania persecutorum, tempus euangelizandi redeat: vbi nobis quoque dat exemplum, iusta nonnunquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitti.

Super illud: Quando misi vos sine sacculo. tom. 5.

Expositio notabilis.

AVGV. contra Faust. Nulla ergo inconstantia præcipientis, sed ratione dispensantis temporum diuersitate præcepta, vel consilia, vel permissa mutantur.

AMBR. Qui autem ferire prohibet, cur emere gladium iubet? nisi forte, vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videre potuisse vindicari, sed noluisse. vode sequitur: Et qui non habet, scilicet sacculum, vendat tunicam, &c. CHRYS. Quid est hoc? qui dixerat, Si quis te percusserit in dextera gena, vertas ei & aliam, nunc armat discipolos, & solo gladio. Nam si penitus armare decebat, non solũ oportebat gladiom possidere, sed & scuta, & galeas. Sed & si mille huiusmodi possiderẽt arma, pro tot insultibus, & insidiis populorum, tyrannorum, vrbium, nationum, qualiter vndecim compareřent, & ex solo aspectu agminum non contremiscerent, nutriti in stagnis & fluuiis? Non ergo potemus eum iussisse, vt gladios possiderent, sed per gladios inouit imminentes insidias Iudæorum. vnde sequitur: Dico enim vobis, quoniam hoc quod scrip. est, oport. imple. in me, Et cum iniquis depor. est. THEO. Cùm enim ipsi inter se suprà de prærogatiois contenderunt, non est, inquit, tempus prærogatiuarum, imò periculorum excidium. Nam ego magister vester ducor ad mortẽ non honorabilem, cum impiis deputandus. Etenim ea, quæ sunt de me, scilicet prædicta, finem habent, id est, impletionem. Volens ergo violentũ insultum innuere, meminit gladij, nec prorsus reuelauit, ne tangerentur acedia: nec prorsus obticuit, ne repentinis aggressibus fluctuarent, sed postea recolentes mirarẽtur, quomodo seipsum prècium exhibuit passioni pro salute humana. BASIL. Vel Dominus nõ iubet portare marsupium & peram, & emere gladium, sed prædicit futurum, quòd scilicet apostoli obliti temporis passionis, donorum, & legis Domini, auderent sumere gladios, sæpius enim scriptura vtitur imperatiua sermonis specie loco prophetię. In pluribus tamen libris non inuenitur, accipiat, tollat, vel emat: sed accipiet, tollet & emet.

Lib. 10. in Luc. in cap. de pera, & gladio tollé. du. in princ. tom. 5.

Gladius quomodo permissus apostolis.

Theo. in hoc loco.

THEO. Vel per hoc prænunciat eis, quòd incurrerent famem & sitim, quod innuit per peram: & aduersitates nonnullas, quod innuit per gladium.

Theo. in hoc loco.

A CYRIL. Vel aliter: quòd Dominus dicit, Qui habet sacculum, tollat similiter & peram, videtur sermo ad discipulos fieri, sed reuera respicit quamlibet Iudæi personam, quasi dic. Si quis Iudæorum abondat facultatibus, congestis omnibus fugiat. Si autem quis vltima oppressus penuria collit religionem, hic etiam amictum vendat, & gladium emat. Inuadet enim eos intolerabilis impetus pugnæ, vt nihil ad resistendum sufficiat. Deinde pandit horum malorum causam, quia scilicet passus est pœnam prophanis debitã, cum latronibus crucifixus. Et cùm ad hoc peruentum fuerit, sumet finem verbum dispensationis. B Persecutoribus autem accidẽt, quæ à prophetis sunt prædicta. Hæc igitur Dominus prædixit de futuris regioni Iudæorum, sed discipuli non intelligebant profunditatem dictorum, potantes ob futurum proditoris insultum gladiis opus esse. vnde sequitur: At illi dixerunt, Domine, &c.

CHRYS. Et quidem si homano eos volebat vti auxilio, nec centum sufficerent gladij: quòd si nolebat eos vti humano subsidio, etiam duo superuacui sunt.

THEO. Noluit ergo Dominus eos reprehendere quasi non intelligentes, sed dicẽs, satis est, eos dimisit. Sicut cùm nos aliquem alloquentes, cùm videmus C non intelligere quòd dicitur, dicimus, bene, sine, ne ipsum molestemus. Quidam aotem dicunt Dominom ironicè dixisse, Satis est, quasi dicat, Ex quo duo suot gladij, sufficiant nobis ad tantam multitudinem, quanta nos debet iouadere.

Theo. in hoc loco.

BEDA. Vel duo gladij sufficiunt ad testimonium sponte passi Saluatoris: vnos, qui & apostolis audaciam pro Domino certandi, & Domino virtutem medicandi doceret inesse: alter, qui nequaquam vagina exemptus, ostenderet eos nec totum, quod potuere pro eius facere defensione permissos.

Super illud: Ecce duo gladij hic. tom. 5.

Gladij duo mysticè.

AMBR. Vel quia lex referire non vetat, fortasse D Petro duos gladios offerenti satis esse dicit, quasi licuerit vsque ad Euangelium, vt sit io lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio. Est etiam gladius spiritualis, vt vendas patrimonium, & emas verbum, quo mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis, vt exuas corpus, & immolatæ carnis exuuiis ematur tibi sacra corona martyrij. Mouet adhuc, quòd duos gladios discipuli protulerunt, ne fortè vnum noui, vnum veteris testamenti sit, quibus aduersus diaboli armamur insidias. Deinde dicit Dominus, Satis est: quasi nihil desit ei, quem vtriusque testamenti doctrina munierit.

Lib. 10. in Luc. in cap. de pera, & sacculo tollendis. tom 5.

E *Et egressus ibat secundum consuetudinem in mõtem oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli. Et cùm peruenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem. Et ipse auulsus est ab eis quãtum iactus est lapidis & positis genibus orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen enim non mea* voluntas, sed tua fiat.*

** Voluntate.*

BEDA. Tradendus à discipulo Dominus, consueti secessus locum, quò facillimè reperiri possit, adit. vnde sequitur: Et egressus ibat, &c.

In hoc loco. Cap. 92. illo. tom. 5.

CYRI. De die nãque cõuersabatur Hierosolymis, obscura verò nocte succedente, in monte oliuarum cum suis conuersabatur discipulis. vnde subditur: Secuti sunt, &c. BED. Pulchrè autem sui corporis mysteriis imbutos in monte oliuarũ discipulos edu-

Super illud: Ibat in mõ-

temoliuarũ. tom. 5.

cit, vt omnes in morte sua baptizatos, sancti Spiritus charismate confirmandos esse designet.

Theophyl. in hoc loco. Moralis doctrina.

THEO. Post cœnam autem nequaquam inertia, & iocus, & somnus occupant Dominum, sed oratio, & doctrina. vnde sequitur: Et cùm peruenisset ad locum, dixit illis, Orate, &c. BEDA. Impossibile quidem est humanam animam non tentari: vnde non ait, Orate ne tentemini, sed, orate ne intretis in tentationem, hoc est, ne tentatio vos superet vltima.

Cap. 91. in Beda in hoc loco. tom. 5.

CYRIL. Sed ne solis verbis eis prodesset, procedens paululum orabat. vnde sequitur: Et ipse auulsus ab eis, &c. Vbique inuenies eum semotim orantem, vt discas quòd animo attento, & corde quieto colloquendum est cum Deo sublimi. Non autem quasi egens alieni suffragij precibus insistebat, qui est omnipotentissima virtus patris, sed vt discamus, non esse in tentationibus dormitandum, sed magis orationibus insistendum. BED. Solus etiam orat pro omnibus, qui solus erat passurus pro omnibus, significans tantum orationem suam, quãtum & passionem à nostra distare. AVG. de quæst. Euangel. Auulsus est autem ab eis quantum iactus est lapidis, tanquam typicè admonuerit, vt in eum dirigerent lapidem, id est, vsque ad ipsum perducerent intentionem legis, quæ scripta erat in lapide.

Super illud: Positis genibus orabat, dicens. to. 5. Lib. 2. cap. 10. tom. 4.

GREG. Nysse. Quid autem sibi vult flexus genuũ? de quo dicitur: Et positis genibus orabat, humanus quidem vsus est pronos terræ supplicare maioribus, facto, ostendentes, fortiores esse qui rogantur. Palam est autem humanam naturam nihil habere Deo condignum. Et ideo honorifica signa, quæ inuicem exhibemus, fatentes nos humiliores esse respectu excellentiæ proximi, transumpsimus ad obsequia incõparabilis naturæ. vnde ille, qui nostros languores portauit, ac pro nobis intercessit, per hominẽ, quem sumpsit genuflectit orando, sanciens non esse superbiendũ orationis tempore, sed per omnia humilitati conformandum: quia Deus superbis resistit, dat autem humilibus gratiam.

Artis ostensio.

CHRYS. Qualibet autem ars verbis & operibus ostenditur ab eo qui docet: Quia ergo Dominus venerat docturus nos quamlibet virtutem, ob hoc eadem dicit & facit. vnde quia iusserat verbis orare, ne intrarent in tentationem, hoc etiam opere docet. Sequitur enim: Dicens: Pater, si vis, transfer, &c. Non dicit, Si vis, quasi ignorans an patri placeret. Neque enim magis ardua cognitio est hac cognitione paternæ substantiæ, quàm ipse solus perspicaciter nouit, secundum illud: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem. neque hoc dicit quasi respuens passionem. Qui enim comminatus est discipulo volẽti eius passionem impedire, vt satanã eum vocaret post multa preconia, qualiter crucifigi nolebat? Cur igitur ita dictum est consideres: quantum erat audire quòd Deus ineffabilis, qui quemlibet intellectũ transcendit, voluit vterum subire virgineum, lac sugere, & humana quæque pati. Quoniam ergo fere incredibile erat quòd erat futurum, primo quidem misit prophetas hoc nunciantes, postea ipse indutus carne veniens, vt non phantasma putaretur, permittit carnem ferre naturales defectus, esurire, sitire, & dormire, laborare, affici, & anxiari: ob hoc & recusat mortem, veram humanitatem demonstrans.

Lib. 10. in Luc. in cap. de tristitia & dolore.

AMBR. Dicit ergo, Si vis, transfer à me cali. istum, quasi homo mortẽ recusans, quasi Deus sentẽtiam suam seruans. BEDA. Vel transferri à se calicem

A postulat, nõ quidem timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. vnde & signanter non dicit, Transfer à me calicem, sed calicem istum, hoc est, populi Iudæorum, qui excusationem ignorantiæ habere non potest, qui me quotidie vaticinãtur. DION. Alexan. Vel quòd dicit, Transfer calicem istum à me, non est, hoc non adueniat mihi: nisi enim aduenerit, transferri non poterit. Igitur vt sensit iam præsentem, cœpit affici, & tristari, & quasi iam propinquante eo dicit, Transfer calicem hunc. Sicut enim quod præterit, nec intactum est, nec permanens, sic & Saluator leuiter inuadentem tentationem flagitat pelli: & hoc est non

Christi à mod tom. 5. Cap. 91. in Beda in hoc loco.

B intrare in tẽtationem, quod consulit esse orandum, perfectissimus autẽ modus tentationes euitãdi manifestatur, cùm dicitur: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Deus enim inexpertus est malorum. Vult autem nobis bona largiri supra id quod petimus, vel intelligimus: ergo perfectam voluntatem patris, quam ipse nouerat, petit sortiri effectum, quæ eadem est & sua secundũ Deitatem. Renuit autem impleri humanam voluntatẽ, quam dicit suam, paterna voluntate minorem. ATHA. Geminũ enim hîc velle ostendit, alterum quidem humanum, quod est carnis, alterum verò diuinum: humanitas enim ob carnis fragilitatem recusat passionem, sed diuinus

C eius affectus affectanter eam subiit, eo quòd nõ esset possibile eum detineri à morte. GREG. Nysse. Apollinaris autem asserit, quod Christus non habuit secundum terrenam naturam propriam volũtatem, sed solum in Christo est volũtas Dei, qui de cælo descendit. Dicat ergo quam volũtatem vult Dominus nequaquam euenire? Neque Deitas aufert propriam voluntatem. BED. Appropinquans etiam passioni Saluator, infirmantium in se vocem sumpsit, vt cùm hoc imminet, quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus, vt non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus, vt voluntas conditoris nostri etiam contra nostram voluntatem fiat.

Apollinaris error.

Super illud: Non mea volũtas, sed tua fiat cap. 92. in Beda. tom. 5.

D *Apparuit autẽ illi angelus de cælo cõfortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et fact⁹ est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrẽtis in terrã. Et cũ surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos inuenit eos dormientes præ tristitia: Et ait illis, Quid dormitis? Surgite, & orate, ne intretis in tentationem.*

THEO. Vt nobis innotesceret orationis virtus, quatenus eam in aduersis proponamus, orans Dominus ab angelo cõfortatur. vnde dicitur: Apparuit autẽ illi angelus, &c. BED. Alibi legimus quia angeli accesserũt, & ministrabãt ei. In documẽto ergo vtriusque naturæ, angeli & ei ministrasse, & eum cõfortasse dicũtur. Creator enim creaturę suæ nõ eguit præsidio, sed homo factus, sicut propter nos tristis est, ita propter nos cõfortatur. THEO. Quidam autem dicũt, quoniam apparuit ei angelus glorificans eum, & dicẽs, Domine, tua est virtus: tu nanque potes cõtra mortem & infirmum genus humanum liberare.

Theop. in hoc loco.

E

Cap. 92. in Beda super hoc verbum. tom. 5.

Theop. in hoc loco.

CHRY. Et quia non phantasticè, sed verè nostram carnem suscepit, vt approbet dispẽsationis veritatẽ, & opilet hæreticorũ ora, quæq; humana sustinet. Sequitur enim: Et factus in agone, prolixius orabat.

AMBR. Horrent plerique hoc loco qui tristitiam Saluatoris ad argumentum insitæ potius à principio

Lib. 10. in Luc. in ca. de

Tristitia & dolore Christi in principio tom. ... pio quàm susceptæ ad tempus infirmitatis inclinant. Ego autem non solum excusandum non puto, sed nusquam magis pietatem eius maiestatemque demiror. *Aurea sententia.* minus enim contulerat mihi, nisi meum sulcepisset affectum. Suscepit enim tristitiam meam, vt mihi suam lætitiam largiretur. Confidenter tristitiam nomino, quia crucem prædico. Debuit ergo dolorem suscipere, vt vinceret. Neque enim habent fortitudinis laudem qui stuporem magis vulnerum tulerint, quàm dolorē. Nos ergo voluit erudire quemadmodum mortem, & quod est amplius, futuræ mortis mœstitiam vinceremus. Doles ergo Domine nō tua, sed mea vulnera: Infirmatus est enim propter delicta nostra, & fortasse tristis est ideo, quia post Adæ lapsum tali transitu nobis erat ex hoc sæculo recedendum, vt mori esset necesse. Nec illud distat à vero. Sed tristis erat pro persecutoribus suis quos sciebat in malis sacrilegij pœnas daturos.

GREG. 24. Mur. Appropinquante etiam morte, nostræ mentis in se certamē expressit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cùm per solutionē carnis æterno iudicio propinquamus: nec immerito: quoniam anima post pusillum hoc inuenit, quod æternum mutare non possit.

Theop. in hoc loco. THEO. Quòd autem humanæ naturæ foret præmissa oratio, non autem diuinæ, vt dicunt Arriani, petit etiam ex eo, quòd sudauit. Sequitur enim: Et factus est sudor eius, &c. BEDA. Nemo sudorem hunc infirmitati deputet, quia cōtra naturam est sudare sanguinem: sed potius intelligat per hoc nobis declaratum quòd effectum iam suæ precis obtineret, vt scilicet fidem discipulorum, quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret. *Super illud: Factus est sudor eius, cap. 91. in Beda. tom. 5.*

Cap. 68. inter opera Aug. tom. 3. in fine illius. AVG. in ser. Propè Orans etiam cum sudore sanguineo Dominus, significabat de corpore suo toto, quod est ecclesia, manatura martyria.

Theo. in hoc loco. THEO. Vel hoc prouerbialiter dicitur de eo, qui vehementer sudauit, quòd sudauit, sanguinem. Volēs igitur Euangelista innuere, quòd grossis sudorū guttis madebat, sumit guttas sanguinis ad exemplum. *Pura expositio.* Post hoc autem inueniens discipulos dormientes præ tristitia, improperat eis, simul admonens, vt orarent. Sequitur enim: Et cùm surr. ab ora. &c. CHRYS. Erat enim intempestum noctis, & discipulorum oculi præ angustia premebantur, & erat somnus non torporis, sed mœroris.

Lib. 3. ca. 4. circa med. tom 4. AVG. de con. Euang. Nō autem expressit hic Lucas quota oratione Dominus ad discipulos venerit, nihil tamen hoc Matthæo & Marco repugnat.

Super illud: surgite & orate tom. 5. Consensus Euangelic. BEO. Demonstrat autem Dominus consequenter, quia pro discipulis orauerit, quos monet orationum suarum vigilando, & orando existere participes. Sequitur enim: Et ait illis, Quid dorm. sur. &c.

Theo. in hoc loco. THEO. Hoc est, ne à tentatione superentur. Hoc enim est non induci in tentationem, non demergi ab ea. Vel simpliciter nos iubet orare, vt tranquilla sit nostra vita, ne immergamur in aliquod molestorum. Diabolicum enim est & superbum, quenquam se in tentationem præcipitare vnde & Iacobus non dixit, Iniicite vos in tentationes, sed cùm incideritis, omne gaudium existimate, de inuito voluntarium facientes.

Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Iesu, vt oscularetur eum. Iesus autē dixit A *illi: Iuda, osculo filium hominis tradis? Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurū erat, dixerunt ei: Domine si percutimus in gladio? Et percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem Iesus, ait: Sinite vsque huc. Et cùm tetigisset auriculā eius, sanauit eum. Dixit autem Iesus ad eos, qui venerāt ad se, principes sacerdotū, & magistratus téplí, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladijs & fustibus, cùm quotidie vobiscū fuerim in templo, non extendistis manus in me. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.*

B GLOS. Præmissa oratione Christi, subditur de eius proditione, qua à discipulo proditur. Dicitur enim: Adhuc eo loquente, ecce turba, &c.

CYRIL. Dicit autem, Qui vocabatur Iudas, quasi nomen eius habens exosum. addit autem, Vnus de 12. ad significantiam nequitiæ proditoris. Nam qui honoratus fuerat æquè apostolis, factus est occasionis causa in Christum. CHRYS. Sicut enim insanabilia vulnerum nec austeris medicamentis obediunt, nec demulcentibus: sic anima, vbi semel est captiuata, & seipsam dederit cuicunque peccato, nullum emolumentū ex admonitionibus consequetur: quod C & accidit Iudæ à proditione non cessanti, quamuis omni modo doctrinæ esset à Christo prohibitus. vnde sequitur: Et appropinquauit Iesu, &c.

CYRIL. Immemor enim gloriæ Christi, putauit forsitan posse latenter agere, aulus præcipuum dilectionis signum organum efficere doli.

CHRYS. Non autem discedendum est à frat om admonitione, quanquam nihil propter nostra verba eueniat. nam & riuuli, etsi nullus hauriat, fluunt, & si forsan non persuaseris hodie, poteris forsan cras. Piscator enim per totam diem vacua trahens retia, circa serò piscem capit. Vnde Dominus, etsi sciret Iudam non conuertendum, non destitit facere quæ sua D interesset. Sequitur enim: Iesus au. di. ei. Iu. osculo, &c. AMBR. Per interrogationem pronunciandum puto, qui amantis affectu corripiat proditorem. *Doctrina moralis.*

Lib. 10 in Lu. in cap. de Iuda osculo. parum à pr. tom. 5.

CHRY. Proprium autem nomen ponit, quod magis dolentis erat, & reuocantis, quàm prouocati ad iram. AMBR. Dicit autem, Osculo tradis: hoc est, amoris pignore vulnus infligis, & pacis instrumento mortem irrogas? Seruus dominum, discipulus prodit magistrum, electus auctorem. *Lib 10. in Lu. in ca. de Iuda osculo, parū à princ. tom. 5.*

CHRYS. Non autem dicit, Tradis magistrum tuū, dominum tuum benefactorem: sed filium hominis, hoc est, mansuetum & mitem, qui si non esset magister & dominus: quia tamē tam suauiter erga te gessit, non esser à te prodendus. E

AMBROS. Magna ô Domine significatio potestatis, magna disciplina virtutis, & consilium proditionis aperitur, & adhuc patientia non negatur. Ostendit Deum quem proderet, dum occulta manifestat: ostendit quem traderet, dum dicit, Filium hominis: quia caro, non diuinitas comprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum, quòd eum tradiderit: qui cùm esset Dei filius, propter nos filius hominis esse voluisset. quasi dic. Propter te suscepi ingrate quod tradis hypocrita. AVGVS. Hoc ergo Dominus cum traderetur primo dixit, quod ait Luc. Iuda, &c. Deinde quod Matthæus, Amice ad quid venisti? *Lib. 10 in Luc in cap. de Iuda osculo, &c. in prin. tom. 5* *Lib. 3. de co. euang. ca. 5. parum à pr. tom 4.* *Videat August. quomodo hæc probet*

Lib. 10. in Luc. in cap. de Iuda osculo. paulò à prin. tom. 5.

Deinde id quod Ioannes commemorat, Quem quæritis? AMBR. Osculatus est autem eum Dominus, non quo simulare nos doceat, sed vt neque proditorem refugere videretur, & plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret. A

Theo. in hoc loco.

THEO. Zelantur autem discipuli, & gladios euaginant. vnde sequitur: videntes autem hi, qui, &c. Sed qualiter habent gladios? quia mactauerant agnum, & à mensa discesserant. Alij autem discipuli quærunt an percuterent, sed Petrus vbique feruens pro Domino, persuasionem non expectat, percutit seruum põtificis. vnde sequitur: Et percussit vnus ex illis, &c.

Lib. 3. ca. 5. paulò à prin. tom. 4.
Lib. 10 in Luc. in ca. de Iuda osculo, &c. ante med. tom. 5.
Lib. 1. cap. 5. paulo post prin. t. 4.

AVGVS. de con. Euang. Qui percussit, secundum Ioannem, Petrus erat, quem autem percussit, Malchus vocabatur. AMBR. Eruditus enim in lege Petrus promptus affectu, qui sciret Phinees reputatum ad iustitiam, quòd sacrilegos peremisset, percussit principis seruum. AVGV. de con. Euang. Deinde Lucas dicit: Respondens autem Iesus ait, Sinite vsque huc. Et hoc est quod Matthæus commemorat, Conuerte gladium tuum in locum suum. Nec moueat quasi contrarium sit, quòd Lucas hic dicit Dominum respondisse, Sinite vsque huc: quasi post istam percussionem ita dictum fuerit, vt placuerit ei vsque hoc factum, sed amplius fieri noluerit, cùm in verbis, quæ Matthæus posuit, intelligatur potius totum factum, quo vsus est gladio Petrus, Domino displicuisse. Illud enim verum est, quòd cùm interrogassent, dicentes, Domine si perc. in gladio? tunc respondit, Sinite huc, id est, non vos moueat quod futurum est: permittendi sunt huc vsque progredi, hoc est, vt me apprehendant, & impleantur quæ de me scripta sunt. Non enim diceret, Respondens autem Iesus, nisi ad interrogationem eorum responderet, non facto Petri, Sed inter moras verborum interrogantium Dominum, & illius respondentis, Petrus auiditate defensionis percussit. Sed non potuit simul dici quæ simul fieri potuerunt, tunc, sicut dicit Lucas, sanauit eũ, qui percussus erat. Sequitur enim:

Cap. 92. in Bedæ. in hoc loco. tom. 5.

Et cùm tetigisset, &c. BEDA. Nunquam enim pietatis suæ Dominus obliuiscitur, Illi iusto mortem inferunt: iste persequentium vulnera sanat.

Lib. 10 in Luc. in ca. de Iuda osculo. ante med. tom. 5.

AMBR. Sed cùm Dominus vulnere cruentum detersit, mysteria diuina subiecit, vt seruus principis mundi non naturæ conditione, sed culpæ auris vulnus exciperet, quoniam non audisset verba sapientiæ. Aut si Petrus volens percussit aurem, docuit, quòd aurem in spem habere non deberet, quam in mysterio non haberet. Sed quare Petrus? quia ipse ligandi & soluendi adeptus est potestatem, & ideo tollit gladio spirituali aurem interiorem malè intelligentis. Sed Dominus ipse retundit auditũ, demonstrans, & ipsos, si conuertantur, posse saluari, qui in passione Domini vulnerati sunt, eo quòd omne peccatum fidei mysterijs abluatur.

Super illud: Et cùm tetigisset auriculam eius. & c.
Allegorica expositio.

BEDA. Vel seruus iste populus est Iudæorum principibus sacerdotum indebito mancipatus officio, qui passione Domini dexteram auriculam, id est, spiritualem legis intelligentiam perdidit, quæ auris scilicet Petri gladio deciditur, nõ quòd ille sensum intelligendi audientibus tollat, sed diuino ablatum iudicio negligentibus pandat. Verum eadem dextera auris in his, qui in eodem populo crediderunt, diuino dignatione pristino est restituta officio. Sequitur: Di. au. Ies. ad eos, &c.

CHRYS. Accesserant enim nocte timentes multitudinis impetum, & ideo dicit, Quid vobis opus erat his armis in eum, qui vobiscum est semper? & hoc est quod sequitur: Cùm quoti. vob. fue. &c.

Passio Domini volũtaria.

CYRIL. Vbi non inculpat Dominus præsides Iudæorum, quòd non sibi maturè parauerant insidias mortis, sed arguit eos, qui temere opinabantur eum se inuasisse ipso inuito, ac si dicat, Tunc non cepistis me, quia nolebam, sed nec nunc possetis, nisi me sponte vestris subijcerem manibus. vnde sequitur Sed hæc est hora vestra, id est, paruum tempus concessum est vobis exercendæ in me vestræ superbiæ, patre votis meis fauente. Dicit etiam quòd hæc potestas est tenebris data, id est, diabolo, & Iudæis insurgendi in Christũ. Et hoc est quod subditur: Et pote. tenebr.

Cap. 92. in Beda. in hoc loco. tom. 5.

BEDA. Quasi dic. Ideo aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra, qua sic contra lucem mundi armamini, in tenebris est. Quæritur autem quomodo Iesus principes sacerdotum, magistratus templi, & seniores, qui ad se venerant; alloqui dicatur, Cùm apud alios Euangelistas nõ ipsos venisse, verum in atrio Caiphæ expectantes ministros misisse perhibentur? Sed huic contrarietati respondetur, quòd illi non per seipsos, sed per eos, quos miserunt ad apprehendendum Christum, in suæ iussionis potestate venerunt. B

Comprehendentes autem eũ, duxerunt ad domum principis sacerdotum, Petrus verò sequebatur eũ à longè. Accenso autem igne in medio atrij, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorũ. Quem cũ vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eũ fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat. At ille negauit eum, dicens: Mulier non noui illum. Et post pusillum alius videns eũ, dixit. Et tu de illis es. Petrus verò ait. O homo, non sum. Et interuallo facto quasi horæ vnius, alius quidam affirmabat, dicens. Verè & hic cum illo erat, nam & Galilæus est. Et ait Petrus, O homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente, cantauit gallus. Et conuersus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixerat, quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras Petrus fleuit amarè. C D

Li. 10. in Lu. in ca. de Iuda osculo à med. to. 5.
Natura duplex in Iesu.

AMBRO. Non intellexerunt infelices mysterium, nec venerati sunt tam clementem pietatis affectum, quòd etiam hostes suos nõ passus est vulnerari. Dicitur enim: Comprehẽdentes autem eum, duxerunt, &c. Cùm legimus teneri Iesum, caueamus ne potemus eum teneri secundum diuinitatem, & inuitum quasi infirmum: tenetur enim & ligatur secundum corporis veritatem.

Super illud: Duxerũt eũ ad domum principis sacerdotum. tom. 5.

BEDA. Princeps autem sacerdotum Caypham significat, qui secundum Ioan. erat pontifex anni illius. AVG. de con. Euangel. Sed primo ad Annam ductus est socerum Caiphæ, sicut Ioannes dicit, quàm ad Caypham, vt Matthæus dicit. Marcus autem & Lucas nomen non dicunt pontificis. E

Lib. 3. ca. 6. in prin. to. 4.

CHRYS. Ideo autem ducitur ad domum pontificis, vt de consensu principis sacerdotum singula quæque facerent: illuc enim omnes conuenerant, Christum præstolantes. magnus autem feruor Petri ostenditur, qui non aufugit, cùm alios fugientes vidisset. Sequitur enim: Pe. ve. seque. &c.

Lib. 10. in Luc. in ca. de Petri proditione.

AMBR. Bene à longè sequebatur, iam proximus negator: neque enim negare potuisset, si Christo proximus adhæsisset. Sed in hoc fit reuerẽdus, quòd Dominum

tione per ancillam inpr. to. 5. *Super illud: Petrus aute sequebatur à longe. t. 5.* minum non reliquit, etiam cùm timeret. metus naturæ est, cura pietatis. BEDA. Quòd autem ad passionem euntem Dominum à longè sequitur Petrus, significat ecclesiam secuturam, quòd et imitatura passionem Domini, sed longè differenter: ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia.

Lib. 10. in Lu. in ca. de proditione Petri per ancillam circa prin. tom. 5. AMBR. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat. vnde sequitur: Accenso autem igne, &c. Accessit Petrus vt calefaceret se, quia clauso Domino calor mentis iam in eo refrigerat.

CHRYS. Traditæ enim erant Petro claues regni cælorum, credenda erat ei populorum innumera multitudo, quæ esset inuoluta peccatis. Erat autem Petrus paulo durior, sicut truncata seruj principis sacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus, tamque seuerus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quæ venia commissis populis donaretur: quem diuina prouidentia permisit, quòd primo ipse laberetur in peccatum, quo erga peccantes duriorem sententiam, proprij casus intuitu, temperaret: & cùm se calefacere vellet ad prunas, accessit ad eum puella de qua sequitur: Quem cùm vidisset ancilla, &c.

Lib. 10. in Lu. in cap. de Petri proditione per ancillā circ. prin. to. 5. AMBR. Quid sibi vult quòd primo eum proditancilla, cùm viri vtique magis potuerint eū recognoscere, nisi vt iste sexus peccare in nece Domini videretur, vt & iste sexus redimeretur per Domini passionem? Petrus autē proditus negat: malo enim negasse Petrum, quàm Dominum fefellisse. vnde sequitur: At il. ne. Mul. non no. illum.

CHRY. Quid ais ô Petre? Vox tua repente mutata est: os enim pleoum fidei, & amoris, in odium perfidiamque conuersum est: non tibi flagella, non dum sunt admota tormenta: qui te interrogat, nullus est eorum, qui auctoritate sui possit formidinem incutere confitenti: mulier te simplici voce interrogat & fortè nec proditura confessum, nec tamen mulier, sed puella ostiaria, vile mancipium.

Lib. 10. in Lu. in ca. de Petri proditione per ancillam. t. 5. AMBROS. Sed ideo negauit Petrus, quia promisit incautè: nōn negat in monte, non in templo, non in sua domo, sed in prætorio Iudæorum. Ibi negat, vbi Iesus ligatus est, vbi veritas non est. Negans autem dicit, Non noui illum: temerarium quippe erat vt diceret, quia nouerat eum, quem mens humana non potest comprehendere: nemo enim nouit filium, nisi pater. Rursum secunda vice negat Christum. Sequitur enim: Et post pusil. alius videns eum, dixit: Et tu

Lib. 3. ca. 6. ante med. tom. 4. de illis es. AVGVS. de con. Euangel. Intelligitur autem quòd in hac secunda negatione à duobus est compellatus, ab ancilla scilicet, quam commemorāt Matthæus & Marcus: & ab alio, quem commemorat Lucas. Hoc ergo quod hîc Lucas dicit, Et post pusillum, iam egressus erat ianuam Petrus, & primum gallus cantauerat, vt Marcus dicit. Iamque redierat, vt, quemadmodum dicit Ioannes, ad focum stans iterum negaret. De qua negatione sequitur: Petrus

Lib. 10. in Lu. in ca. de Petri proditione per ancillam. to. 5. *Beda in hoc loco. tom. 5.* vē. ait, &c. AMBR. Maluit enim se negare, quàm Christum, aut quia videbātur negare Christi societatem, vtique se negauit. BED. In hac autem negatione Petri dicimus, non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam, qui cùm sit, negat se esse Christianum.

Li. 10. in Lu. in ca. de Petri proditione per ancillam. tom. 5. *Lib. 3. ca. 6. à med. to. 4.* AMBROS. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim: Et inter. fa. qua. ho. vnius alius qui affir. dic. Verè & hic cum illo erat. AVG. de con. Euang. Quòd Matthæus & Marcus dicunt, Post pusillum, quantum esset hoc temporis, manifestat hîc Lucas

A dicendo: Et interuallo facto quasi horæ vnius: de hoc autem interuallo tacet Ioannes. Item quod Matthæus & Marcus non singulari, sed plurali numero enunciant eos, qui cum Petro agebant, cum Lucas & Ioannes vnum dicant, facile est intelligere, aut pluralem numerum pro singulari vsitata locutione vsurpasse Matthæum & Marcum, aut quod vnus maximè tanquam qui eum viderat, affirmabat, cæteri autem secuti eius fidem, Petrum simul vrgebant. Iam verò illud, quòd Matthæus ipsi Petro dictum asseuerat, Nonne te vidi in horto? Marcus autē & Lucas inter se illos de Petro locutos, aut sententiam intelligimus tenuisse eos, qui compellatum dicunt Petrum

B tātum enim valet quod de illo coram illo dicebatur, quantum si illi diceretur: aut vtroque modo dictum, & alios hunc, alios illum modum commemorasse.

Super illud: Nam & Galilæus es. tom. 5. BEDA. Subdit autem: Nam & Galilæ. est. non quòd alia lingua Galilæi, atque alia loquerentur Hierosolymitæ, qui vtrique fuerunt Hebræi, sed quòd vnaquæque prouincia & regio suas habendo proprietates, vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Sequitur: Et ait Pet. O ho. nes. quid di. *Mos prouinciarum.*

Li. 10. in Lu. in ca. de proditione Petri per ancillam inter med. & fin. tom. 5. AMBR. Hoc est, sacrilegia vestra nescio, sed nos excusamus, ipse non excusauit. Nō enim satis est inuoluta responsio confitentis Iesum, sed apertan confessio. Et ideo Petrus non de industria respondisse sit

C inducitur, quia postea recordatus est: & tamē fleuit.

Super illud: Et continuo gallus cātauit. tom. 5. BEDA. Solet autem sacra scriptura sæpe meritum causarum per meritum designare temporum: vnde Petrus, qui media nocte peccauit, ad galli cantum pœnituit. Sequitur enim: Et conti. id est, adhuc lo. gal. can. quod in tenebris obliuionis errauit, vera lucis rememoratione correxit. AVG. de con. Euang. Galli autem cantum post trinam negationem Petri intelligimus, sicut Marcus expressit. *Lib. 3. ca. 6. aliquātulū ante finem. tom 4.*

Super illud: Et continuo gallus cātauit. BEDA. Hunc gallum mysticè opinor aliquem doctorum intelligendum, qui iacentes & somnolentos increpat, dicens: Euigilate iusti, & nolite peccare.

D CHRYS. Admirare autem curam magistri, quia cùm vinctus esset, multam vigebatur prouisione erga discipulum, quem nutu erigens, ad lachrymas prouocauit. Sequitur enim: Et conuersus Dominus respexit Petrum. AVGVS. de con. Euang. Quod quomodo accipiendum sit, diligentius considerandum est. Dicit enim Matth. Petrus enim sedebat foris in atrio quod non diceret, nisi illa cum Domino intus agerentur. Similiter & in eo, quod dixit Marcus, Et cùm esset Petrus in atrio deorsum: ostendit non solum in interioribus, sed etiam in superioribus gesta quæ dixerat. Quomodo ergo respexit Dominus Petrū? Non facie corporali, cùm Petrus fuerit in atrio exterius inter eos, qui se calefaciebant, cùm hæc agebantur in

E interioribus partibus domus. Quapropter mihi videtur illa respectio diuinitus facta. Et sicut dictum est Respice & exaudi me: & conuertere Domine, & libera animam meam: ita dictum arbitror, Conuersus Dominus respexit Petrum. BED. Respicere namque eius misereri est: quia non solum cùm agitur pœnitentia, verum etiam vt agatur, Dei misericordia necessaria est. AMBROS. Denique quos Iesus respicit, plorant delictum, vnde sequitur: Et recordatus est Petrus verbi Domini, Quasi dicat, Quia priusquā gallus cātet, ter me negabis. Et egre. for. Pe. fle. amarè Quare fleuit: quia errauit vt homo. lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Lauent lachrymæ delictum, quod voce pudor est cōfiteri. Negauit primo

Expositio Moralis de gallo. *Lib. 3. ca. 6. aliquātulū* *Super illud Respexit Dominus Petrū. tom. 4.* *Lib. 10. in Lu. in ca. de proditione Petri per ancillam deinde ad finem. tom. 5.*

A & secundo, & non fluit, quia adhuc non respexerat Dominus. Negauit tertio, respexit eũ Iesus, & amarissimè fleuit: & tu si veniam vis mereri, dilue lachrymis culpam tuam. CHRYS. Non autem audebat Petrus palam flere, ne à lachrymis deprehenderetur, sed foras exiens lacrymabatur. Flebat autem non propter pœnam, sed quia delictum negauerat, quod molestius erat ei quolibet supplicio.

Et viri qui tenebant illum illudebant ei, cadentes. Et velauerunt eũ, & percutiebant faciem eius. Et interrogauerunt eum, dicentes: Prophetiza quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes, dicebāt in eum. B *Et vt factus est dies, cõuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & scribæ, & duxerunt illum in consilium suum dicentes, Si tu es Christus, dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem & interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei: Dixerũt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis quia ego sum. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audiuimus de ore eius.*

Lib 3 ca. 6. interprin & med. tom 4. Consensus euangel.

C AVGVS. de con. Euangel. De Petri tentatione, quæ inter Domini contumelias facta est, non eodem ordine omnes narrant. Nam illas primo commemorat Matth. & Marcus, deinde Petri tentationem: Lucas verò explicauit prius tentationem Petri, deinde contumelias Domini, dicens: Et vi. qui tenebāt eum, &c. CHRYS. Cæli & terræ dominus Iesus sustinet, & patitur impiorum ridicula, formã nobis patientiæ præbens. THEO. Necnon dominus prophetarum vt pseudopropheta deluditur. Sequitur: Et vela. eum, &c. BEDA. Hæc quasi in contumeliam faciebant eius, qui se à populis prophetam voluit haberi. Sed tunc qui cæsus est colaphis Iudæorum, cæditur etiam D nunc blasphemijs falsorum Christianorum. Velauerunt autem eum, non vt eorum illa scelera nõ videat: sed vt à seipsis faciem eius abscondãt. Hæretici autẽ, & Iudæi, & mali catholici eum reprobis actibus exacerbantes, quasi ei illudentes, dicunt, Quis est qui te percussit? Dum ab illo suas cogitationes & opera tenebrarum cognosci non æstimant.

Theo. in hoc loco Super illud: Prophetiza quis est. t. 5.

Lib. 3. ch. 6. interprin. & med. t. 4.

AVG. de con. Euang. Hæc autem intelligitur passus Dominus vsque mane in domo principis sacerdotum, quo prius adductus est. vnde sequitur: Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis, & principes sa. & scri. & du. eum in consi. su. di. Si tu es, &c.

Ca. 92. in Beda super hoc verbum. tom. 5.

E BEDA. Non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant. Siquidem Christum hominem tantummodo de stirpe Dauid venturum sperantes, hoc ab eo quærebant, vt si diceret, Ego sum Christus, calumniarentur quòd sibi arroget regiam potestatẽ.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Ipse verò sciebat eorum præcordia, quòd qui non crediderant operibus, multo minus sermonibus crederent. vnde sequitur: Et ait il. Si vobis dixero, &c. BEDA. Sæpe enim dixerat se Christum esse, puta cùm dicebat: Ego & pater vnum sumus, & cætera talia. Si autem inter. non respond. mi. neque dimittetis. Interrogauerat enim eos quomodo dicerent Christum filium esse Dauid, cùm Dauid in spiritu dominum suum illum vocauerit: verum illi neque dicenti credere, neque interroganti respondere voluerunt: quia autem semen Dauid calũniari quærebant, plus est quod audiũt. Sequitur: Ex hoc autem erit fi. hom. se. à dex. vir. Dei. THEO. Quasi dic. Non est vobis de cætero tempus sermonum & doctrinæ, sed deinceps iudicij tempus erit, cùm videbitis me filium hominis sedẽtem à dextris virtutis Dei.

Ca. 92. in Beda. in hoc loco. t. 5.

Theo. circa finem comment. ad 22. ca. Luc.

Sessio Christi quomodo intelligitur.

CYRIL. Cùm autem de Deo sessio dicitur atque thronus, regia & vniuersis principans dignitas designatur. Non enim putamus tribunal quoddam positum esse, cui credamus inniti dominum omnium, sed nec omnino dextrum vel sinistrum esse penes diuinam naturam: proprium enim est corporum, figura & locus, & sessio. Qualiter autem patris honoris, patris quoque consessus filius videbitur esse, si non est secundum naturam filius, naturalem in se proprietatẽ habens patris? THEO. Hoc igitur audientes timere debebant, sed illi post hęc verba magis insaniunt. vnde sequitur: Di. autem omnes, &c. BEDA. Quòd se filium Dei dixerat, acceperunt in eo quod ait, Erit fi. hominis, &c. AMBR. Dominus autem maluit se regem probare quàm dicere, vt condemnandi causam habere non possint, qui quod obijciunt, hoc fatentur. Sequitur: Qui ait, Vos dicitis quia ego sum.

Theo. circa finem commentarij. ad ca. 22.

Cap. 29. in Beda circa finem illius, tom. 5.

Lib. 10. in Luc. in cap. Cur Dominus interrogatus à Pilato tacuerit circa fin. tom. 5.

CYRIL. Hoc autem dicente Christo, succensuit pharisæorum cohors, vsurpans ignominiæ vocẽ. vnde sequitur: At illi dixerũt. Quid adhuc desideramus testimonium? &c. THEO. Ex quo patet, quòd inobedientes nulla commoda ferunt, reuelatis sibi secretioribus, sed maiorem pœnam acquirunt: propter quod talia oportet eis esse occulta.

Theo. in fine comment. ad ca. 22. Lucæ.

CAPVT XXIII.

ET surgens omnis multitudo eorũ duxerũt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc inuenimus subuertentẽ gentem nostrã, & prohibentẽ tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Pilatus autem interrogauit eum, dicens: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens ait: Tu dicis. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, Nihil inuenio causæ in hoc homine. At illi inualescebant dicentes, Commouit populum, docẽs per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc.

Lib. 3. ca. 7. circa prin. tom. 4.

AVG. de con. Euang. Postquam compleuit Lucas narrando Petri negationem, recapitulauit quæ cum Domino gesta sunt circa mane, commemorans quædam quæ alij tacuerunt: atque ita contexuit narrationem, similia alijs narrans cùm dicit: Et surgens omnis multitudo eorum, &c. BED. Vt impleretur sermo Iesu, quem de sua morte prædixit, Tradetur Gentibus, scilicet Romanis. Nam Pilatus Romanus erat, eumque Romani in Iudæam præsidem miserant. AVG. de con. Euang. Deinde apud Pilatum gesta sic narrat. Cœperunt autem eum accusare, dicentes, Hunc inue. subuer. gentem nostram, &c. Hoc Matthæus & Marcus non dixerunt, cùm tamen dicerent quòd eum accusabant, sed iste etiam ipsa crimina, quæ falso obiecerunt, aperuit.

In hoc loco tom. 5.

Lib. 3. ca. 8. aliquantulũ ante med. tom. 4.

THEO. Euidenter autem aduersantur veritati. Non enim Dominus prohibuit dari censum, sed magis dari iussit. Qualiter autem populum subuertebat? an vt regnum aggrederetur? sed hoc incredibile cũ-

Theo. in hoc loco.

ctis:

ctis; quia volente multitudine tota eum in regem eligere, sciens fugit. BEDA. Duobus autem Domino obiectis, scilicet quod tributa Cæsari dari prohiberet, & se Christum regem diceret: potuit fieri, vt illud quod Dominus ait, Reddite quæ sût Cæsaris Cæsari, etiam Pilatum audisse contigerit. Ideoque causam hanc quasi apertum Iudæorum mendacium parui pendens, solum quod nesciebat, de regni verbo interrogãdum putauit. Sequitur: Pila. au. interrogauit, &c. THEO. Mihi videtur quò hoc à Christo quæsierit, contemptum obiecti criminis subsannando. q. d. Tu pauper, humilis, nodus, qui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorium & sumptuum.

Cap. 93. in Bed. paulò à prin. tom. 5.

Theoph. in hoc loco.

BEDA. Eodem autem verbo præsidi, quo & principibus sacerdotum respondet, vt propria sententia condemnetur. Sequitur: At ille resp. ait, &c.

Cap. 93. in Bed. paulò à prin. tom. 5.

Ionocẽtia Iesu.

Theop. in hoc loco.

THEO. Illi autem, cùm nihil aliud faueret eorum calumniæ, recurrunt ad clamorum subsidia. Sequitur: At illi inualescebant, dicen. Com. popu. do. per vniuer. Iudæ. inci. à Gali. vsque huc. q. d. Peruertit populũ, nec in vna parte tantum, sed à Galilæa incepit, & hucusque peruenit transiens per Iudæam, puto autem eos non absque causa meminisse Galilææ, sed volentes incutere timorẽ Pilato. Galilæi enim schismatici fuerunt, & noua teotantes, qualis fuit Iudas Galilæus, cuius in Actibus apostolorum fit mentio.

Super illud: Docens per vniuersam Iudæam, ca. 93. in Beda. tom. 5.

Lib. 10. in Luc. in ca. cur Dominus interrogatus à Pilato tacuit. tom. 5.

BEDA. His autem verbis non illum, sed se accusant. Docuisse enim populum, & à pristini temporis ignauia docendo commonuisse, talique actu totam terram promissionis pertransisse, non criminis, sed indicium est virtutis. AMBR. Accusator autem Dominus, & tacet, quia defensione non indiget. Ambiãt defendi, qui timẽt vinci. non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid ergo timeret, qui non ambit salutem? solus omnem suam prodit, vt acquirat omnium.

Pilatus autem audiens Galilæã, interrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit quòd de Herodis potestate esset, remisit eũ ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes autẽ viso Iesu gauisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tẽpore videre eũ, eo quòd audiret multa de eo: & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eũ multis sermonibus, at ipse nihil illi respondebat. Stabant autem principes sacerdotum, & scribæ constanter accusantes eum. Spreuit autem illũ Herodes cum exercitu suo, & illusit indutũ veste alba, & remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die, nam antea inimici erant adinuicem.

Ca. 93. in Bed. immediatẽ ante illud: Pilatus audiẽs, &c. tom. 5.

BED. Pilatus de præmissa accusatione non interrogandum Dominum ratus, sed ipsum magis nacta occasione cupit ab eo iudicando liberũ reddere. vnde dicitur: Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset. Et ne cõtra eum, quem insontem, & propter inuidiam traditum cognouerat sententiam dare cogeretur, Herodi eum misit audiendum: vt ipse potius eum qui eius patriæ tetrarcha existebat, vel absolueret, vel puniret. Sequitur: Et vt cognof. &c. THEO. In hoc sequitor legem Romanam, quæ iubebat quemlibet à principe suæ iurisdictionis condemnari.

Theo. in hoc loco.

A GREG. 10. moral. Christi autem famam Herodes explorare voluit, cùm eius miracula videre concupiuit. Sequitur: Herodes autem viso, &c.

Li. 10. c. 17. in nouis exempl. à med. in antiquis. ca. 30.

Theo. in hoc loco.

THEO. Nõ tanquam lucraturus quicquam vtilitatis ex eius aspectu, sed patiens nouorum cupidinem, credebat videre quendam extraneum hominem, de quo audierat quòd sapiens & mirificus esset. vnde sequitur: Eo quòd audi. mul. &c. Volebat etiam audire ab eo quid diceret: & ideo interrogat eum quasi irrisoriè se habens ad ipsum & ipsum subsannans. Sequitur: Interrog. autem illum mulris sermonibus. Iesus qui cuncta ratione peregit, & qui teste Dauid, suos sermones in iudicio disponit: pium esse iudicauit in talibus habere silentium. Sermo enim prolatus, ei cui nihil proficit, condemnationis fit causa. vnde sequitur: Et ipse nihil ei respondebat.

B AMBROS. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur videre diuina. Et Dominus iactãtiã declinabat, & fortè typicè in Herode omnes impij significantur, qui si legi non crediderint & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non possunt. GREG. 22. moral. Hoc etiam audientes nos oportet addiscere, vt quoties auditores nostri nostra volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum quæ erat culpa, esse non desinat: & nostra quæ non erat, fiat. Multa autem sunt quæ audientis animum produnt, maximè si auditores nostri: & sem per laudant quod audiunt, & nunquam quod laudant, sequuntur. GREG. 10. moral. Inquisitus ergo tedemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seseque apud se in occultis retinens, eos quos exteriora quærere comperit, ingratos foris reliquit: magis eligens apertè à superbientibus despici, quàm à non credentibus vacua voce laudari. vnde sequitur: Sta. autem prin. &c. AMBR. Non ociosum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia passionis, quod agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet.

Li. 10 in Luc. cur Dominus interrogatur ab Herode, &c. in prin. to. 5.

Li. 22. c. 12. in nouis exem. in antiquis ca. 16

C

Eodẽ. citato in nouis, in antiquis ca. 17.

Li. 10 c. 17. in nouis exem. in antiquis. ca. 30

Li. 10 in Lu. in c. cur Dominus ab Herode veste alba indutus, &c. to. 5.

Theo. in hoc loco.

D THEO. Tu tamen considera quòd per ea quæ facit diabolus impenditur, congerit derisiones & opprobria in Christum. ex quibus declaratur quòd Dominus seditiosus non sit, alioquin nõ derideretur plebe reddita suspecta, & nouitatibus gaudent. Misso autem Christi à Pilato ad Herodem fit amicitiæ communis exordium, quasi Pilato non vsurpãte sibi subditos ditioni Herodis. vnde subditur: Et fa. sunt, &c. Attende diabolum vbique coniungentem dissiuncta, vt Christi peragat necem. Erubescamus ergo nos, si causa nostræ salutis nec amicos in proprio fœdere conseruemus. AMBRO. In typo etiam Herodis atque Pilati, qui amici ex inimicis per Iesum Christum facti sunt, & plebis Israëlis & populi gentilis figura seruatur, quòd per Domini passionem vtriusque sit futura concordia: ita tamen vt prius populus nationum capiat Dei verbum, & ad populum Iudæorum fidei suæ deuotionem transmittat, vt illi quoque gloria maiestatis suæ corpus vestiant Christi, quod antè despexerant. BEDA. Vel hoc Herodis & Pilati fœdus significat, quòd Gentiles & Iudæi, genere & religione & mente dissidentes, in Christianis persequendis consentiunt.

E

Li. 10. in Lu. in c. cur Dominus veste alba indutus, in med. tom. 5.

Cap. 93. in Bed. super illud: facti sũt Herodes & Pilatus amici, &c. to. 5.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum & magistratibus, & plebe, dixit ad illos: Obtulistis

mihi hūc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogās, nullam causam inuenio in homine isto, ex his in quibus eum accūsatis. Sed neque Herodes. Nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatū ergo illū dimittam. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festū vnum. Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc & dimitte nobis Barabbam. Qui erat propter seditionem quandā factam in ciuitate & homicidiū, missus in carcerem. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesū: At illi succlamabant dicentes, Crucifige, crucifige cū. ille autē tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? Nullā causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam. At illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorū. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorū. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

Li. 3. ca. 8 parum ante med. tom. 4. Consensus euangel. — Avg. de con. Euangel. Rediens Lucas ad ea, quæ apud præsidem gerebantur. vnde digressus erat, vt narraret quod apud Herodem actum est, ita dicit: Pilatus autem conuo. &c. Hic intelligimus eum prætermisisse, quemadmodum à Domino quæsierit, quid accusatoribus responderet.

Li. 10. in Lu. inc. cur Dominus inter. rogatus taceret, &c. à med. tom. 5. — Ambr. Hic Pilatus Christum absoluit iudicio, crucifigit ministerio, ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur. vnde sequitur: Sed neque He. &c. Et si vterque rerum non pronunciat, ob metum tamen alienæ crudelitatis studijs Pilatus obsequitur.

Theo. in hoc loco. — Theo. Duorum ergo virorum testimonio Iesus insons ostenditur: Iudæi verò qui accusabant, nullum testem obtulerunt, cui credere oporteret. Vide ergo quomodo superet veritas. Iesus tacet, & testantur inimici, proclamant Iudæi, & nullus eorum attestatur clamoribus.

Super illud: sed neciterodes, nā remisi vos ad illū. tom. 5. Theo. in hoc loco. — Beo. Pereant ergo scripta quæ tanto post tempore contra Christum composita, non illum apud Pilatum magicæ artis accusatum, sed componentes apud Dominum perfidiæ & falsitatis accusandos esse demonstrat. Theoph. Lentos ergo Pilatus, nec satis apud veritatem seuerus, quia timebat accusationes subiungit: Emendatum ergo illum dimittam.

Super illud: emendatum illum dimittam. tom. 5. — Beda. quasi dicat. Flagris illum & ludibrijs quantum iubetis, afficiam, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis. sequitur: Necesse autem habebat dimittere eis, &c. Necesse habebat nō imperialis legis sanctione, sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere.

Theo. in hoc loco. — Theo. Romani enim Iudæis concesserant secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudæis petere damnatos à principe, sicut à Saule Ionatham petierunt. vnde & de eorum petitione nunc subditur: Exclamauit autem simul, &c.

Li. 10. in Lu. in c. cur Dominus corā Herode taceret, parū à f. ne. tom. 5. — Ambros. Non immeritò homicidæ absolutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium: tales leges habet iniquitas, vt quod oderit innocentia scelus diligat. In quo tamen nominis interpretatio speciem dat figuræ. Barrabas enim patris filius latinè dicitur. Illi ergo quib⁹ dicitur, Vos ex patre diabolo estis: vero Dei filio patris sui filium, id est, antichristum prælaturi esse produntur.

Super illud: tolle hunc & dimitte nobis Barabbam. tom. 5. Notula de Iudæis. — Beda. Hæret autem Iudæis vsque hodie sua petitio. quia enim data sibi optione, pro Iesu latronem, pro saluatore interfectorem elegerunt, meritò salutem vitamque perdiderunt, & latrocinijs se ac seditionibus intantum subiecerunt, vt & patriam & regnum suum perdiderint.

Theo. in hoc loco. — Theo. Sic igitur gens olim sancta fuit ad cædendum Pilatus Gentilis cædē prohibet. Sequitur enim: Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, &c.

Super illud: crucifige crucifige. to. 5. — Beda. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est, crucifigere desiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixis, producta morte necabantur, ne dolor citios finiretur. Verum à domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tanquam trophæum in frontibus fidelium erat positurus.

Theo. in hoc loco. — Theo. Tertiò autem Pilatus Christum absoluit. Sequitur enim: Ille autem tertiò dixit ad illos: Quid enim, &c.

Super illud: corripiā illū & dimittā. tom. 5. — Beda. Hanc correptionem qua populo satisfacere (ne vsque ad crucifigendum Saluatorem sæuirent) Pilatus quærebat, non solum obtulisse, sed etiam deridendo & flagellando exhibuisse verba Iohānis testantur. Quia vero totam accusationem, quam aduersus Dominum detulerunt, solicita Pilati interrogatione videbant euacuatam, tandem ad solas se preces conuertunt. vnde sequitur: At illi instabant vocibus magnis, postulantes vt crucifigeretur, &c.

Theophyl. in hoc loco. — Theo. Tertiò clamant contra Christum, vt per trinam hanc vocem, suam esse occisionē Christi approbent, quam petendo extorserunt. Sequitur enim: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionē eorum. Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem: Iesum verò tradidit voluntati eorum.

Chry. Putabant enim hoc se posse astruere quòd Iesus detentor esset latrone, & adeo nequam, vt neque proprietate, neque prò festi prærogatiua deberet liberari.

Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendā Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucē portare post Iesū. Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quæ plangebāt & lamentabantur eum. Cōuersus autem ad illas dixit Iesus: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros. Quoniā ecce venient dies in quibus dicent: Beatæ steriles & ventres qui nō genuerunt, & vbera quæ nō lactauerunt. Tunc incipient dicere mōtibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebātur autem & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur.

Consensus euangel. — Glos. Posita condemnatione Christi conuenienter agitur de eius crucifixione, cum dicitur: Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyreoensem venientem de villa, & imposuerunt ei crucem portare post Iesum.

Lib. 3. ca. 10. à med. to. 4. — Avgvs. de con. Euangel. Ioannes autem narrat quòd Iesus baiulabat sibi crucem. vnde intelligitur quòd ipse sibi portabat crucem cùm exiret in eum, qui

quidicitur Caluariæ locum. Simon autem in itinere angariatus est, cui data est portãda crux vsque ad locum. THEO. Nullus enim aliorũ acceptabat crucem baiulare, eo quòd lignũ detestabile putabatur, & ideo Simoni Cyrenæo quasi in quãdam iacturam imposuerunt crucem portare, quam alij recusabant. Hic adimpletur illud Esaiæ Cuius principatus super humerum eius. Principatus enim Christi, est crux eius, propter quam secundum Apostolum, Deus eũ exaltauit. Et sicut in signum dignitatis alij baltheũ alij mitram portant, sic & Dominus crucẽ. Et si inquiras, inuenies non aliter in nobis regnare Iesum nisi per asperitates, quo fit vt deliciosi inimici sint Christi crucis. AMBRO. Christus ergo crucem baiulans, iam trophæum suum victor attulit: crux super humeros imponitur, quia siue Simon, siue ipse portauerit, & Christus in homine, & homo portauit in Christo. Nec discordãt euangelistarum sententię, quando cõcordat mysterium. Et bonus ordo nostri profectus est, vt prius crucis suæ trophæa ipse erigeret, deinde martyribus traderet erigẽdum. Non Iudæus est qui crucem portat, sed alienigena atq; peregrinus, nec præcedit, sed sequitur: iuxta hoc quod scriptum est. Tollat crucem suam & sequatur me.

Theop. in hoc loco. *Li. 10. in Luc. tit. de cruce Christi portatione, in prin. tom. 5.*

BEDA. Simon autem obediens, Cyrene hæres interpretatur. vnde per eum populi gentium designantur, qui quondam peregrini & hospites testamentorum, nunc obediendo facti sunt Dei hæredes. De villa autem Simon egrediẽs crucem portat post Iesum, cùm paganis ritibus derelictis, vestigia Dominicæ passionis obedienter amplectitur. Villa enim græcè pagos vocatur, à qua pagani nomen trahunt.

Super illud: apprehenderunt Simonẽ Cyrenensem. tom. 5.

THEO. Vel ille tollit crucem Christi, qui venit à villa. id est, dimittit hunc mundum & opera eius, in Hierusalem, id est, in supernam libertatem tendens. Ex ex etiam non modicum sumitur documentum. Qui enim ad modum Christi magister est, debet ipse prius tollere crucẽ. & timore Dei propriã carnem configere: & sic subditis & obedientibus eam imponere. Sequitur autẽ Christum etiam multitudo plebis & mulierũ: nam subditur, Sequebatur autẽ, &c.

Theo. in hoc loco.

BED. Multa quidem turba crucem Domini, sed non vna eadẽmque mẽte sequebatur. Nam populus qui eius mortem impetrauerat, vt morientem lætus aspiceret, mulieres vero, vt moriturum plorarent. Non autem ideo solus mulierũ plãctus sequebatur; quia non etiam innumerus virorum cœtus de eius erat passione mœstissimus, sed quia fœmineus quasi cõtemptibilior sexus liberius poterat quod cẽserat, ostentare CYRIL. Amans etiam lachrymarum est semper sexus fœmineus, & mẽtem habẽs flexibilem ad pietatem. THEO. Per hoc etiam significabatur quod multitudo magna Iudæorum esset post crucem itura credens in Iesum. Sed & mens infirma quæ significatur per feminam, si sumpta cordis contritione per pœnitentiam fleat, sequitur Iesum propter nostram salutem afflictũ. Flebant igitur mulieres per compassionem. Eum autẽ, qui vltro patitur, flere nõ oportet, sed magis ei applaudere: & ideo eas flere vetat, Sequitur enim: Cõuersus autem Iesus ad illas, dixit: Filiæ Hierusalem nolite flere super me.

Cap. 93. in Bed. in hoc loco, tom. 5. *Theo. in hoc loco.*

BEO. Cuius scilicet cita resurrectio mortem soluere potest, cuius mors & omnem mortem & ipsum mortis destructura est auctorem. Notandum autem cùm filias Hierusalem appellat, quod nõ solę intelligendæ quæ cum eo venerant à Galilæa, sed & eiusdẽ A vrbis ciues ei mulieres adhæserunt.

Cap. 93. in Beda, in hoc loco. tom. 5

THEO. Mandat deplorantibus enim in futura mala prospectum intendere, & super illis flere. sequitur enim: super vosipsas flete, &c. CYRIL. Significans in futuro mulieres liberis esse orbãdas: nam irruente bello in terra Iudæorum cuncti simul peribunt magni & parui. vnde sequitur: Quia ecce venient dies, in quibus dicent, &c. THEO. Cùm enim fœminæ crudeliter suos assabãt filios, & vẽter qui produxerat flebiliter, iterato reciperet genitum. BED. In quo die venturæ à Romanis obsidionis & captiuitatis tẽpus significat, de quibus supra dixerat: Væ prægnantibus & nutriẽtibus in illis diebus. Naturale est autem im- B minẽte captiuitate hostili, alta vel abdita, quibus abscondãtur homines, refugia quærere. vnde sequitur: Tunc incipiẽt montibus dicere, Cadite super nos, & collibus, Operite nos. Refert enim Iosephus insistẽtibus sibi Romanis, certatim Iudæos cauernas montium, colliúmque petisse speluncas. potest etiã quod beatificandas dicit steriles de his intelligi qui vtrolibet sexu se castrauerunt propter regnum cælorum mõtibus collibúsque dici, cadite super nos, & operite nos: cũ quilibet suę fragilitatis memores ingruẽte tentationem articulu, sublimium quorumcũque virorũ quæsierint exemplis, monitis & precibus defẽdi. Sequitur: Quia si in vi. li. hęc fa. in ari. quid fiet?

Theo. in hoc loco. *Theo. in hoc loco.* *In hoc loco, cap. 93. in Bed. tom.* *Historia Iosephi.*

C GREG. 12. Moral. Se lignum viride, & nos lignum aridum dixit, quia ipse in se vim diuinitatis habuit: nos verò qui puri homines sumus, lignum aridum appellamur. THEO. quasi dicat Iudæis: Si ergo in me lignum fructiferum iugiter virens taliter sæuierunt Romani, quid nõ attentabunt erga vos? populum dico quasi lignum aridum priuatum qualibet viuificante virtute, nec vllum fructum ferentem.

Lib. 12. sup. illud, Io. 14 facies comã quasi c. 4. in nouis exp. à med. *Theo. in hoc loco.*

BEO. Vel quasi omnibus diceret: Si ego qui peccatum non feci, lignũ vitæ appellatus sine igne passionis à mundo non exeo, quid putas eis manere tormẽti qui sunt fructibus vacui?

Super illud: si in viridi ligno hoc fit. tom. 5.

THEO. Malam autem opinionem de Domino generare volens diabolus, etiam latrones faciebat crucifigi cum eo. vnde sequitur: Ducebantur autem alij duo nequam cum eo vt interficerentur.

D *Locus passionis Christi.* *Theo. hyl in hoc loco.*

Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerũt eum: & latrones, vnũ à dextris, & alterum à sinistris.

ATHAN. Vbi corruptum est genus humanum, ibi Christus proprium corpus exposuit: vt vbi seminata est corruptio, ibidem incorruptio oriatur: propter quod in loco Caluariæ crucifigitur. Dicit enim: Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerũt eum. Quem locum doctores Iudęorum aiunt esse sepulchrum Adæ.

E BEO. Vel aliter: Foris portam loca erant in quibus truncabantur capita damnatorum, & Caluariæ, id est, decollatorum sumpserunt nomen. Et sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigitur: vt vbi abundauit peccatum, superabundet & gratia.

Cap. 93. in Beda, in hoc loco. tom. 5.

CYRIL. Non autem ipse vnigenitus filius Dei in propria natura qua Deus est, passus est quæ sunt corporis, sed magis in natura terrena. Decet enim vtrũque de vno & eodem filio dici, scilicet & non pati diuinè, & passum esse humanitus.

EVSEB. Si autem aliter post conuersationem cum hominibus euanescẽs subito euolaret fugiẽs mortẽ, ab hominibus cõpararetur phantasmati. & quemad-

modom si quis incombustibile quoddam nobis vas, & præualens ignis naturæ vellet ostcodere: flammæ illud tiaderet, & cõsequenter à flamma illud illęsum extraheret. Sic Dei verbum volens ostendere instrumeotum, quo vsus est ad hamanã salutem, esse præualens morti, mortale morti exposuit, ad demonstrandam eius naturam, deinde post modicũ à morte illud eripuit in sigoum diuinæ virtutis. Et prima

Causæ mortis Christi.

quidẽ causa mortis Christi hæc est. Secũda verò diuinæ potestatis ostensio, corpus Christi inhabitãtis. cùm enim antiquitus deificarẽt homines cõmunem exitom mortis sortitos, quos Heroas & diuos nominabant: docuit illum solom mortuom verum Deum esse fatendum, quem brauia victoriæ morte prostratã decorãt. Terria ratio est victima pro toto genere hominũ mactanda: qua oblata tota potestas Dæmonũ periit, & error quilibet est sedatus. Est & alia causa salutiferę mortis, vt discipuli oculata fide cõspicereot resurrectionem post mortem, ad quam propriã spem erigere docebantur: vt mortem contẽneotes, agonem contra errores inirent alacriter.

B

Chrys. Non autem sui mortẽ, quam non habebat cùm sit vita, sed hominum venit consumpturus Saluator: vnde non propria morte corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit. Sed & si ægrotauisset corpus eius, & in conspectu omniom solueretur, inconueniens erat eum qui sanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & si absque aliquo morbo seorsum alicubi corpus deposuisset, ac deinde rursus se offerret, non crederetur ei de resurrectione disserẽti: oportet enim mortem resurrectionem præcedere. Cur ergo resurrectionem palàm quidem prædicaret, claneulò vero moreretur? nimitum si latenter hæc euenissent quot excogitarẽt homines incredulitatis calumnias? quomodo pateret Christi in mortem victoria, nisi corã omnibus eam patiens per iocorruptionem corporis probasset extinctam? Sed dices, decebat saltẽ gloriosam mortem sibi excogitare, vt euitaret ignominiã crucis, sed & si hoc fecisset, suspectum se reddidisset, quasi non habens virtutem contra quemlibet mortem.

Alta sententia.

C

D

Sicut ergo pugil prosternens illum quem hostis obtulerit, ostenditur excellentior omnibus: sic omnium vita ab hostibus illatam, qoam putabãt esse diram & infamẽ, detestabilem mortem in cruce suscépit, vt hac interempta dominum mortis totaliter destruatur: propter qood non capot ei amputatur vt Ioanni, neque sectus est vt Esaias: vt corpos integrũ & indiuisibile morti seruet, & non fiat occasio volẽtibus Ecclesiam diuidere. Volebat etiam supportare quam incurreramus maledictionẽ, maledictã mortem, scilicet crucis, soscipiendo, secũdum illud: Maledictus homo qui pẽdet in ligno. In cruce etiam expansis manibus moritur, vt altera quidem manu veterem populum, altera eos qui sunt ex gentibus, trahat, vtrosque sibi coniugens. Moriens etiam io cruce à dæmonibus expiat aërem, & ascensum nobis parat in cœlum.

E

Theoph. in hoc loco habet aliquid huius.

Theo. Quia eniã per lignum mors intrauerat, necesse erat vt per lignum exterminaretur, & vt Dominus per ligni dolores inuictus transiens, confutaret delectationem prouenientem ex ligno. Greg. Nyssen. Sed & figura crucis à medio cõtactu in quatuor extrema partita, significat virtutem & prouidentiam eius, qoi in ea pepẽdit, vbique diffusam.

De gratia noui & vet. test.

Avgv. de quæst. no. & vet. test. Non frustra etiam tale genus mortis elegit, vt latitudinis,

A

& longitudinis, & profunditatis (de qoibus Apostolus loquitur) magister existeret. Nam altitudo est in eo ligno quod trãsuersũ desuper figitur, hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extendũtur manos. Longitudo in eo quòd ab ipso ligno vsque ad terram cõspicuum est: ibi enim quodãmodo statur, id est, persistitur & perseueratur, quod lõganimitati triboitur. Altitudo est io ea ligni parte quæ ab illo quod transuersum figitur sursum versus, relinquitur, hoc est ad caput crucifixi, quia bene sperantium superna expectatio est. Iam vero illud ex ligno quod fixum occultatur, vnde totum illud exurget, profunditatem signat gratuitæ gratiæ.

B

Chrys. Doos etiam latrones vtrinque crucifixerũt, vt eorum suspitionis fieret particeps. vode sequitur: Et latrones vnum à dextris, alterom à sinistris: sed non ita euenit: nam de illis nil dicitur. huius autẽ crux vbique honoratur: reges diademata deponentes assumunt crucem: in purpuris, in diadematibus, in armis, in mensa sacrata vbique terrarum crux emicat: non talia sunt humana. Viuentibus eoim istis qui egerunt strenuè, arrident propria gesta: his autem pereuntibus, pereunt: sed in Christo totum contrarium. Nam ante crucem omnia mœsta, scias non purum homioem esse crucifixum.

Cap. 93. in Beda, parum à fine. tom. 5.

C

Beo. Duo autem latrones cum Christo crucifixi significant eos, qui sub fide Christi vel agonem martyrii, vel continentiæ arctioris instituta subeunt, sed qoi hæc pro æterna gloria faciũt, dextri latronis: qui autem humanæ laudis intoitu, sinistri latronis actus imitantur.

*Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis. Nõ enim sciunt quid faciũt. Diuidentes verò vestimenta eius miserunt sortes. Et stabat populus expectã, & deridebant eum principes cũ eis dicentes: Alios saluos fecit, * se saluum faciat, si hic est Christus Dei electus. Illudebãt autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei: & dicentes. Si tu es rex Iudæorũ saluum te fac.*

* *ipsum.*

D

Chry. Quia Dominus dixerat, Orate pro persequentibus vos, hoc etiam crucem ascendens fecit. vnde sequitur: Iesus aotẽ dicebat: Pater, dimitte illis. Non quia nõ posset ipse relaxare, sed vt nos pro persequentibos orare diceret, non solum verbo, sed & opere. Dicit autẽ, dimitte eis, si pœnitueriot. Fauet enim pœnitentibus, si vellent post tãtam nequitiam reatus per fidem diluere.

Cap. 94. in Bed. in prin.

Oratio Christi.

E

Beo. Neque potandum est hic eum frustra orasse, sed in eis, qui post eius passionẽ crediderũt, quod orabat, impetrasse. Notãdum sanè quòd non pro eis orauit, qui qoem filiũ Dei intellexeruot, crucifigere magis, quàm confiteri voluerunt: sed pro eis qui nesciebãt quid facerẽt, zelum Dei habeotes, sed nõ secundum scientiam. vnde subdit: Non enim sciunt quid faciunt. Græc. Permaoentes verò post crucem in infidelitate, nullos per ignorãtiam iuuari potabit dignis miraculis sooora voce eum prædicantibos esse Deum.

Li. 10. in Lu. in c. Christ qualis crucẽ ascenderit. tom. 5.

Ambros. Refert ergo considerare qualis crucem ascendat, nudum enim video talis ergo ascendat, qui sęculum vincere parat, vt sęculi adiomenta non quærat. Victus est autem Adam qui vestimenta quæsiuit, vicit ille qui tegumenta deposuit. talis ascẽdit quales nos auctore Deo natura formauit: talis in paradiso primus homo habitauerat,

talis in

talisin paradiso homo secúdus intrauit. Pulchrè aotem ascenturus crucem regalia vestimenta deposuit, vt scias quasi hominē passum esse, nō quasi Deū regem, etsi vtrunque Christus. ATHAN. Qui etiam çunctas conditiones nostras caosa oostri suscepit, induit vestimenta nostra signa mortificatioois Adæ, vt exuat illa, & horum vicem induit nos vitā & incorruptiooem. Sequitur: Diuidētes verò vestimēta eius miseront sortes. THEO. Forsitan enim plures eorum egebāt, vel fortè magis ad opprobrium hoc faciebāt, & ex quadam lasciuia: quid eoim preciosum inueniebant in vestibus? BEO. In sorte autem videtur gratia Dei commendata esse, quia cùm sors mittitur, non personæ çuiusquam vel meritis, sed occulto Dei iudicio ceditur. AVGV. de con. euao. Hoc qoidem breuiter dictum est à tribus euangelistis. Ioannes distinctius hic explicat quemadmodum hoc gestum sit. THEO. Deludeotes igitur hoc agebant. Nam vbi principes subsannabant, quid dicere oportet de vulgo? Sequitur enim: Et stabat popolos, qui scilicet petierat eū crucifigi, Expectans, scilicet finē, & deridebant eum principes cum eis.

Theophyl. in hoc loco.

Cap. 44. in Beda, paulò à prin. to. 5.

Li. 3. ca. 12. in me. illius. tom. 4.

Theoph. in hoc loco.

AVGVS. de con. eoang. Quia principes dixit, nec addidit sacerdotum, omnes primates generali oomine complexos est, vt ibi possent intelligi scribæ & seniores. BEO. Qui etiam nolentes cōfiteotur quòd alios saluos fecit. Sequitur euim: Dicētes, Alios saluos fecit, seipsum saluū faciat, si hic est Christus Dei electos. ATHAN. Dominus aotem verè Saluator non saluādo seipsom, sed creaturam liberando volebat cognosci Saluator. Neq; enim medicos quia sibi medetur, medicos esse cogoo scitor, nisi erga languidos artem probet: sic Dominus Saluatot existēs, non habebat opus salote, neqoe descēdendo de cruce volebat cognosci Saloator, sed moriēdo: multo nanque maiorem salutē mors Saluatoris affert hominibus, quàm descensus de cruce. GREG. Videns autem diabolus oullum esse sibi defeo saculum, titubabat, & quasi aliud oō valens, tētauit vlterius propinari Saluatori acetum ad bibēdom. Sequitur enim: Illudebaot autem ei & milites accedentes: & acetum offerentes illi, qood cōtra seipsum facere diabolus ignorabat. Nam amaritudinē iræ ex præuaricatione legis factam, qua conctos detinebat. Saluatori præbebat, quam ille sumēs consumebat, vt vice aceti vinū det nobis in potum, qood sapientia miscuit.

Li. 3. ca. 15. in fine illius. tom. 4.

Cap. 94. in Bed. non mul. procul à prin. tom. 5.

Aceti potati ratio.

THEO. Obtulerunt autem milites Christo acetum quasi regi subministrantes. Sequitur enim: Dicentes, si tu es rex Iodæorum, saluum te fac.

Theo. in hoc loco.

BEO. Et notādum quòd Iudæi vocabulum Christi scripturę sibi auctoritate creditū blasphemantes irrident. Milites verò vt pote scripturarum nescij, non Christo, sed regi Iudæorum insoltant.

Super illud: illudebant & milites accedentes. tom. 5.

Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis & Latinis & Hebraicis, Hic est rex Iudæorum. Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eū dicens: Si tu es Christus, saluū fac temetipsum & nos. Respōdens autem alter, increpabat eum dicens: Neque tu times Deū, quòd in eadem dānatione es. Et nos quidem iustè: nam digna factis recipimus. Hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine, memēto mei cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

A THEO. Aliam attende sagacitatem dæmonis agitatem in Christum, triplici enim litterarum figura promulgabat accusationē Iesu, ne scilicet quēquam transeuntium lateat quòd ob hoc suspensus fuerat, quia se regem faciebat. Dicitur enim: Erat autem & superscriptio scripta super eū litteris Græcis, Lat. & Heb. Hic est rex Iudæorū: per qood significabatur potentissimas Geutiū, quales erant Romani, prudētissimas quales Græci, maximè Deō colentes, quale fuit Iudæorū genus, sobiici debere imperio Christi.

Theophyl. in hoc loco.

Mysteriom tituli triūphalis.

AMBR. Meritò aotem supra crucem ponitur titulus, qoia oon humani corporis, sed diuinę potestatis est regnom quod habet Christus. Lego titulū re-
B gis Iudæorum, cùm lego, Regnum meum non est de hoc mundo. Lego causam Christi super capot eius scriptam, cùm lego, Et Deus erat verbū: caput enim Christi Deus. CYRIL. Alter autem latronū eadem cum Iudæis eructabat. Sequitur enim: Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eū, diceos: Si tu es Christus, saluum fac temetipsom & nos. Alter verò refrenabat voces ipsius. Sequitor. n. Respōdens alter increpabat eum, dicens: Neqoe tu times Deum, quia in eadem damnatione es. Sed & proprium reatum cōfessus est, subdens: Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus.

Li. 10. in Lu. in ca. qualis Christ⁹ crucem ascenderit, à medi. illius.

CHRY. Hic fuogitur vice iudicis coodemoatus,
C & incipit de veritate censere, qui coram Pilato post multa tormenta confessus est scelera. Quia aliud est homo censor, quem latent intima: & aliud Deus, qui mentes penetrat. Et ibi quidē post confessionē pœna subsequitur, hic autem cōfessio fit ad salutem: sed & Christum pronunciat innocentem, cùm subdit: Hic vero nihil mali fecit. q. d. Nouam vide iniuriā, hooestatem damnari cum scelere. Nos viuētes occidimus, hic mortuos suscitauit: nos aliena sumus furati, hic & sua iubet tribuere. Beatus igitur latro astātes docebat talia differens, quibus alterum iocrepabat. Sed vt vidit extinctos auditus astaotiū, redit cōseqoēter ad eū qoi nouit præcordia. Sequitur enim:
D Et dicebat ad Iesum: Domine, memēto mei cùm veneris in regnum tuom. Crucifixum aspicis, & dominom profiteris, condemnati vides figuram, & regis prædicas dignitatem. Mille malis imbutus, postulas iostitiæ fontem reminisci tuæ nequitiæ, sed intueor latens regnom, & tu auertis mea publica scelera, & acceptas fidem intentioois occultæ. Discipulum veritatis vsurpauit, oequitia, discipulum uequitiæ noo commotauit veritas. GREG. 18. Moral. In cruce elaui manus eios pedésque ligauerāt, nihilque à pœnis io eo liberum, nisi cor & lingua remanserunt. Inspirante Deo totum illud ei obtulit, quod in se liberum inoenit: vt iuxta hoc qood scriptum est, Corde
E crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salotem. Tres autē virtutes quas apostolus memorat, subitò repletus gratia, & accepit latro, & seruauit in cruce. Fidem oāque habuit, qui regnaturum Deum credidit, quem secum pariter morientem vidit. Spem haboit, qui regni eius aditum postulauit. Charitatem, quoqoe in morte soa viuaciter tenuit, qui fratrem & collatronem pro simili scelere morientem de iniquitate sua redarguit.

Latro iudex effectus.

Li. 18. c. 23. in no. exē. 25. in antiq.

Nota verba.

Tres virtutes latroois.

AMBRO. Pulcherrimum autem datur affectandæ conuersioois exemplum, quòd tam citò latrooi venia relaxetur. Citò ignoscit Domious, quia citò ille conuertitur: & vberior est gratia, quàm precatio: semper enim Dominus plus tribuit, quàm roga-

Li. 10 in Lu. in c. de duobus latronib. in prin. to. 5.

A Dominicam propter Domini resorrectionem mos Christianus appellat. Quòd autem valde diluculo mulieres venere ad monumētum, magnus quærendi & inoeniendi Dominum feruor charitatis ostenditur. AMBR. Sed magna oritur hoc loco plerisq; dubitatio, siquidē hic valde diluculo. Matthæus vespere sabbathi mulieres ad monumentū venisse dixerūt, sed Euāgelistas de diuersis pures dixisse tēporibus, vt primas alias mulierum & alias conijcias visiones. Qood autem scriptum est, Vespere autē sabbathi, quæ lucessit in prima sabbathi, resurrexisse Dominū, sic temperandum est, vt neq; mane Dominica, quæ est prima post sabbathom, oeq; sabbatho resurrectio facta credatur: nam qoomodo triduum completor? Non ergo vesperascēte die, sed vespere **B** noctis resurrexit. GRÆC. Denique serò dixit. Serò autem & horā significat in occasu diei, & rei cuiuslibet tarditatem, qoomodo si dicas, Serb mihi surgēdum est. Est ergo & serò tempus noctis profundum. vnde & molieres ad monumentum accedēdi habent facoltatem custodibos quiescentibus. Et vt scias nocte factum, mulieres aliæ sciūt, aliæ nesciunt. Sciunt quæ obseruant noctibus, & diebus nesciunt, quæ recesserunt. Nescit vna Maria Magdalene secundum Ioānem. Nam eadem & antè scire, & postea nescire nō potuit: ergo si plures Mariæ, plures etiam fortasse Mariæ Magdalene: cùm illud nomen personæ sit, **C** hoc sumatur io loco. AVG. de cons. eoāg. Vel Matthæus à prima parte ooctis quod est vespere, ipsam voluit noctem significare, cuius noctis fine venerunt ad monumentum: & hoc ea de caosa, quia iam à vespere parauerant, & licebar afferre aromata trāsacto sabbatho. EVSEB. Iacebat autem orgaoum verbi extinctū, magnus verò lapis claudebat sepulchrum, quasi mors eum duxisset captiuum: sed nondom lāpso triduo, vita se promit iterum post sufficientem mortis coniunctionem. vode sequitur: Et inueoerūt lapidem reuolurum, &c. THEO. Nam angelus reuoluerat eum, vt restatur Matthæus.

Li. 10. in Lu. in ca. de deuotarū mulierū ad monumen. to. 5. Concord. Euang. *eodem lib. in ca. de born Dom. resurrect. tom. 5.*

Lib. 3. ca. 24. inter prin & med. tom. 4.

Theo. in hoc loco.

D CHRY. Amoros est autem lapis post resurrectionem propter mulieres, vt credārt resurrexisse Dominum videntes monumētum vacuum corpore vnde sequitur: Et ingressæ nō iouenerūt corpus Do. Iesu.

CYRIL. Cùm igitur nō inuenissent corpos Christi quod resurrexerat, docebātur diuersis cogitationibus: & propter amorem Christi, & adhibitam solieitudinem, meruerūt visionem angelicam. Sequitur enim: Et factū est dom mente cōsternatæ essent, &c.

EVSEB. Iocuoditatis & gaodij indicia salutiferæ resorrectionis, & folgentes amictos præstātes. Moyses enim plagas Ægyptiis præparans in flamma ignis angelom perspexit: sed nō tales visi sunt mulieribus **E** in sepulchro, sed mites & hilàres, quales decebat conspici in regno & gaodio Dñi. Et sicut in passione eclipsatus est sol, mœroris & angustiæ signa promēs crucifigētibus filium Dei, ita angeli vitæ ac resurrectionis præcones habitū salutiferi festi candidati designabant. AMBR. Sed quomodo Marcus vnum iuuenem in albis sedentem, Matthæus voū, Ioannes & Lucas duos angelos in albis sedētes visos esse memorauerunt? AVG. de cons. euāg. Possumus intelligere vnum angelū visum à mulieribus, & secūdom Marcom & secūdum Matthæum, vt eas ingressas in monomentum accipiamos, scilicet in aliquod spacium, quod erat aliqua materia communitum ante illum saxei sepulchri locum, atq; ibi vidisse angelum

Li. 10. in Lu. in ca. de deuotarū mulierū ad monumentum in med. to. 5. Consensus euangelicus. *Lib. 3. in Lu. ca. 24. non mult remoto à princ. to. 4.*

A sedentem à dextris, qood dicit Marcus: deinde intus ab eis dum inspicerēt locum, in quo iacebat corpus Domini, visos duos alios angelos stantes, sicut dixit Lucas, locutos ad earūdem exhortandum animum, & ædificandam fidem. vnde sequitur: Cùm timerent aotem, &c. BEDA. Sanctæ mulieres astantibus sibi angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicūtor in terram declinasse: nec qoēpiam sanctorum legimus tempore Dominicæ resurrectionis, vel ipsi Domino, vel angelis sibi visis terræ prostratū adorasse. vnde mos obtinuit ecclesiasticus, vt vel in memoriā Dominicæ, vel nostræ spem resurrectionis omnibus Dominicis diebus, & toto quinquagesimo tempore non flexis genibos, sed declinatis in terra vultibus **B** oremus. Non erat autem in monumento (qui locus est mortuorum) quærendus ille qui ad vitam resurrexit à mortois. Et ideo subditur: Dixerunt ad illas. s. angeli ad mulieres, Quid quæritis? viuēt. cum mortuis? noo est hic, sed sorrexit. Die autem tertia sicut ipse inter discipulos tam viros quàm fœminas prædixit, resurrectionis suæ triumphū celebrauit. vnde seqoitur: Recordamini qualiter loquutus est vo. &c. Die namq; parasceuæ hora nona spiritum tradens, vespere sepultus, mane prima sabbathi resurrexit.

Cap. 95. in Bed su. illud: Cū timerent autem & declinarent.

sed cap sup. illud: Factū est dum mēte consternata.

ATHAN. Poterat siquidem statim suscitare corpos à morte. Sed dixisset aliquis eom neqoaquam **C** fuisse, vel noo plane mortem ei inhæsisse: & fortasse si resurrectio Domioi fuisset dilata, latoisset incorruptionis hooor. Vt igitur corpus osteoderet mortuom vnius interpellationem diei passus est, & tertia die corpos suum incorruprum demoostraoit.

BED. Vno etiam die in sepulchro & duabus noctibus iacoit, quia locem suæ simplæ mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit.

Super illud: Recordamini qualiter locutus est vobis, tom. 5.

CYRIL. Instructæ autem mulieres angelorum affatibos accelerantes, retulerunt discipulis. vnde seqoitur: Et recordatæ sunt verborum eius, & regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibos. Namque fœmina quæ **D** qoondam mortis fuit ministra, venerandum resurrectionis mysterium prima percepit, & oonciat. Adeptum est igitur fœmineum genus ad ignominiæ absolutionem & maledictionis repudium.

AMBR. Mulieribus aotem docere in Ecclesia non permittitur, sed domi viros suos interrogant. Ad eos ergo fœmina mittitur qoi domestici sunt. qoæ autē fuerint hæ mulieres, ostendit, subdens: Erat autem Maria Magdalene. BED. Ipsa est soror Lazari. Et Ioanna vxor Cusæ procuratoris Herodis. Et Maria Iacobi, id est, mater Iacobi minoris, & Ioseph. Et cōmoniter de aliis subditur: Et cæteræ quæ cū eis erant, qoæ dicebant ad apostolos hæc. Vt enim perpetui **E** reatus apod viros mulier opprobrium nō sustineret, quæ culpam viro transfuderat, trāsfodit & gratiam.

Li. 10. in Lu. cap. vlt parū ante med. tom. 5.

Super illud: Erat autem Maria Mag. tom. 5.

THEO. Est autem naturaliter incredibile mortalibus resorrectionis miracolum. vnde sequitur: Et visa sunt ante illos sicut deliramentum, &c.

Theo. in hoc loco.

BED. Quod noo tam illorum infirmitas, quàm nostra (vt ita dicam) futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitantibus per molta argumenta monstrata est: quæ dum nos legeores agnoscimus, de eorum dubitatione solidamur.

THEO. Petrus autem hoc audieos tollit moras, & vadit ad monomentum: quia nec ignis nouit moras ingestus materiæ. vnde sequitur: Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum.

Theo. in hoc loco.

Evse. Solus enim ipse credit fœminis dicentibus se angelos vidisse, & cùm esset eximij affect⁹ præ cæteris, sedulū se promebat, passim circūspiciens Dn̄m. vnde sequitur: Et procumbens vidit sola linteamina posita. Theo. Cùm autē ad monumentum fuisset, hoc primo cōsecutus est; vt miraretur quæ prius ab ipso vel ab alıis deridebantur. vnde sequitur: Et abiit secum mirans quod factū fuerat, id est, apud se mirās rei euentum, qualiter sola linteamina derelicta fuere e corpore myrrha peruncto, vel quantam oportunitatem habuisset fur, vt hic semotim inuoluta dimittens, circunstantibus militibus corpus auferret.

Theo. in hoc loco.

Petri admiratio.

Avg. de cons. Euang. Intelligitur autem hoc Lucas recapitulando posuisse de Petro. tunc enim cucurrit Petrus ad monumentum, quando ad Ioannes, cùm tantummodo à mulieribus præcipuè à Maria Magdalene, nūciatum eis fuerat de corpore ablato: postea autem facta sunt hæc de visione angelorum. Ideo autem Lucas Petrum solum commemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerat. Item potest mouere quòd Petrum non intrantem, sed procumbentem dicit Lucas, sola linteamina vidisse & discessisse mirantem, cùm Ioannes dicat, ita se linteamina vidisse posita, & seipsum post Petrum intrasse. Sed intelligendum est Petrum primo procumbentem vidisse: quod Lucas cōmemorat, Ioannes tacet: post autē ingressus est antequam Ioannes intraret.

Lib. 3. ca. 25. non mult. remotè à princ. tom. 4.

Beda. Iuxta intellectum verò mysticum per hoc quòd mulieres valde diluculo veniunt ad monumētum, datur nobis exemplum discussis vitiorum tenebris ad Domini corpus accedere. Nam & sepulchrū illud figuram Dominici habebat altaris, in quo corporis Christi mysteria non in serico, non in panno tincto, sed instar sindonis, quo eum Ioseph inuoluit, in linteo puro debent consecrari: vt sicut ipse veram terrenæ naturæ substantiā pro nobis morti obtulit, ita & nos in commemoratione ipsius purum de terræ germine candidúmque & multimodo quasi mortificationis genere castigatū, altari linum imponamus. Aromata autem quæ mulieres deferunt significant odorem virtutum & orationum suauitatem, quibus altari appropinquare debemus. Reuolutio autem lapidis insinuat reserationem sacramentorū, quæ tegebantur velamine litteræ legis, quæ in lapide scripta est, cuius ablato tegmine corpus Domini mortuum non inuenitur, sed viuum euangelizatur: quia & si cognouimus secundum carnem Christum, sed iam nunc non nouimus. quomodo autem posito in sepulchro corpore Domini angeli astitisse leguntur, ita etiam tēpore cōsecrationis mysterij corporis Christi assistere sunt credendi. Nos ergo exēplo deuotarum mulierum, quoties mysteriis celestibus appropinquamus, propter angelicam præsentiam, seu propter reuerentiam sacræ oblationis, cum omni humilitate vultum declinemus in terram, nos cinerem & terram esse recolentes.

Cap. 95. in Beda, parum à princ. to. 5.

Super illud: Viderunt reuol. lapidem.

Beda eodem ca. citato super illud. Dū mente consternata essent eodem. sup. illud. cùm timerent autem.

Et ecce duo ex illis ibāt ipsa die in castellum, quod erat in spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus, & ipsi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum fabularentur, & secum quærerēt, & Ipse Iesus appropinquās, ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebātur, ne eum cognoscerent, & ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis adinuicem ambulantes, & estis tristes? Et respōdens vnus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & nō cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerūt, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in dānationem mortis, & crucifixerunt eum: Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel, Et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quòd hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos; quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non inuenerunt.

Glo. Post manifestationem resurrectionis Christi per angelos mulieribus factā, manifestatur vlterius eadē resurrectio per ipsius Christi apparitionem discipulis. vnde dicitur: Et ecce duo ex illis ibāt, &c.

Theo. Quidam alterum horum duorum Lucam inquiunt esse, & ob hoc suum nomen occultasse.

Theo. in hoc loco.

Ambr. Vel duobus discipulis seorsum Dominus iam seuespere demōstrat, scilicet Ammaoni & Cleophæ. Avgv. de cons. euang. Castellum autem illud non absurdè accipiamus etiam villam secundū Marcum potuisse appellari. Deinde castellum describit, dicens: Quod erat in spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus.

Li. 10. in Lu. cap. vltim à med. tom. 5.

Lib. 3. c. vlt. tom. 4.

Theo. Ipsa est Nicopolis ciuitas insignis Palestinæ, quæ post expugnationem Iudææ sub Marco Aurelio Antonio principe restaurata, cum statu mutauit & nomen. Stadium autem quod auctore (vt Græci dicunt) Hercule, viarum spacia mensurat, octaua est pars miliarij. Et ideo sexaginta stadia septē millia passuum & quinquaginta significat, quod spacium itineris eis qui de morte & sepultura Domini certi gradiebantur de resurrectione Domini dubij. Nam resurrectionem quæ post septimam sabbathi facta est, octauo numero contineri nullus ambigit. Discipuli ergo qui de Domino loquentes incedunt, sextum miliarium cœpti itineris compleuerant, quia illum sine querela viuētem vsque ad mortem, quam in sexta sabbathi subiit peruenisse dolebant. Compleuerant & septimum, quia hunc in sepulchro non dubitabant quieuisse. Sed de octauo dimidium tantum peregerant, quia gloriam iam celebratæ resurrectionis non credebant perfectè.

Bed. cap. 96. non multum procul à pri. tom. 5.

Theo. Prædicti autem discipuli loquebantur de his adinuicem quæ acciderant, non quasi credentes, sed sicut stupentes in rebus extraneis. vnde sequitur: Et ipsi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant. Bed. Loquēres autem de se Dominus appropinquās comitatur, vt & fidem resurrectionis mentibus eorum incendat, & quod se facturum promiserat, impleat scilicet vt vbi sunt duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. vnde sequitur: Et factum est dum fabularentur. &c.

Theo. in hoc loco.

Ca. 96. in Bed. su. illud: & factum est dum fab. tom. 5.

Theo. Obtento enim iam spirituali corpore, nō obstat loci distātia, quin adesset quibus volebat, nec vlterius naturalibus legibus corpus suū regebat, sed spiritualiter & supra naturam. vnde vt Marcus dicit,

Theoph. in hoc loco.

sub

A eius, secundũ illud Apostoli ad Galatas: Omnes vnũ estis in Christo. GREG. Nyssé. Decet autẽ quærere qualiter in eodem tẽpore Dominus tripartitur seipsum: In viscera terræ, vt dixerat pharisæis: In paradisum Dei, vt dixit latroni: In manus paternas, vt nunc dicitur. Sed rectè cõsiderantibus hoc nec quæstione dignum videtur, nam qui vbique est, per diuinã potentiam quolibet loco adest. AMBR. Commendatur ergo patri Spiritus, sed cùm sit in superiorib⁹, illuminat & inferna, vt vniuersa redimãtur. Christus enim omnia, & in Christo omnia. GREG Nyss. Alia solutio est quòd tempore passionis neutram partem humanitatis semel vnita diuinitas dimisit, sed animã de corpore sponte disiunxit, se tamen in vtroq; permanentem ostendit. B Nam per corpus in quo mortẽ suscepit, confutauit mortis potentiam: per animam vero latroni parauit introitum paradisi. Dicit autem Esaias de superna Hierusalem, quæ à paradiso nõ est alia Super manus meas depinxi mœnia tua. vnde palàm est, quòd existens in paradiso manus patris inhabitabat. DAMAS. Vel expressius loquendo in sepulchro erat secundũ corpus, in inferno secundum animam, sed sicut Deus & in paradiso cum latrone, & in throno erat cum patre, & Spiritu sancto.

Li. 10. in Lu. in c. de commendatione spiritus Iesu, &c. parũ à prin. tom. 5.

Notanda sententia.

THEO. Clamans verò alta voce expirat, quia inerat ei potestas ponendi animam suam, & eam resumendi. vnde sequitur: Et hoc dicens expirauit.

Theoph. in hoc loco.

C AMBR. q. d. Tradidit spiritum, quia non inuitus amisit: quod enim emittitur, voluntarium est: quòd amittitur, necessarium.

Li. 10. in Lu. in c. de commẽd. spi. &c. parum ante med. tom. 5.

Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Verè hic homo iustus erat. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculũ istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Stabant autem omnes noti eius à longe & mulieres quæ secutæ eum erant à Galilæa hæc videntes.

D AVG. 4. de Trinit. Cùm post illam vocem continuò tradidit spiritum, hoc maximè qui aderãt, sunt mirati: longa enim morte cruciabãtur ligno suspẽsi. vnde dicitur: Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Verè hic homo iustus erat. AVGV. de con. euang. Non est autem cõtrarium quòd Matthæus viso terræmotu dicit admiratũ Centurionem, cùm Lucas dicat hoc eum admiratũ fuisse, quòd emissa illa voce expirasset, ostẽdens quam potestatem habuit, quãdo moreretur. In eo autem quod Matthæus dixit, non solùm viso terræmotu, sed addidit, & his quæ fiebant, integrum locũ fuisse demõstrauit Lucæ, vt diceret ipsum Domini mortem fuisse miratum. E Quòd autẽ Lucas etiã ipse dixit: Videns autem Centurio quod factum erat: in eo genere inclusit omnia quæ facta erant in illa hora mirabiliter, tanquam vnum mirabile factum commemorans, cuius quasi membra & partes erant omnia illa miracula. Quòd autem alius dixit Centurionem dixisse: Verè filius Dei erat iste, Lucas autem ait quòd iustus erat, putari potest diuersum: sed vel vtrũque dictum à Centurione debemus intelligere, & aliud illum, & aliud istum commemorasse, vel fortasse Lucam exprimere sententiam Cẽturionis, quomodo dixerit Iesum filium Dei: fortè enim non eum vnigenitum æqualem patri Cẽturio intellexerat, sed ideo filium Dei dixerat, quia iustum crediderat, sicut

Li. 4. cap 13. paulo post prin. tom. 3.

Lib 3. ca. 20. paulo post prin. tom. 4.

Eod. c. circito à medio.

A multi iusti dicti sunt filij Dei. Iã vero quia Matthæus addidit eos, qui cum Centurione erant, Lucas verò hoc tacuit, non est contrarium, cùm alius dicit quod alius tacet: & Matthæus dixit, Timuerũt valde: Lucas autem non dixit, Timuit; sed glorificauit Deum, quis non intelligat eum timendo Deum glorificasse?

THEO. Nunc autem videtur effectũ sortiri quòd Dominus dixerat, Cùm exaltat⁹ fuero, omnia ad me traham. Exaltatus nãque in cruce attraxit latronem & Centurionem, sed & quosdam Iudæorum, de quibus sequitur: Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant, &c.

Theoph. in hoc loco.

Impletio verbi Dei.

B BEU. Quòd percutiebant pectora? quia pœnitentię luctus indiciũ est potest dupliciter intelligi, siue eum, cuius vitam dilexerunt, iniustè occisũ dolebãt: siue cuius mortem se impetrasse meminerant, hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Notandum autem quòd Gentiles Deum timentes, apertæ cõfessionis voce glorificant: Iudęi percutiẽtes solum pectora, silentes domum redeunt.

Cap. 94. in Beda, in hoc loco.

AMBROS. O duriora saxis pectora Iudæorum. Iudex arguit, credit minister, proditor scelus suũ morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur, Iudæorum tamen immobilis duritia manet nihil concussa.

Li. 10 in Lu. in c. de commend. spi. Iesu &c. tom. 5.

Iudæorum duritia.

C BEO. Vnde merito per Centurionẽ fides Ecclesiæ designatur, quæ Dei filium tacente synagoga confirmat. Impletur autem quod Domin⁹ patri conqueritur, dicens: Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria. vnde sequitur: Stabant autem omnes noti eius à longe.

Super illud: Videns autem Centurio quod factũ erat. cap 94. in Bed. to. 5.

THEO. Sed feminarum genus, olim maledictum, manet & videt hęc omnia. Sequitur enim: Et mulieres quæ secutæ erant à Galilæa hæc, &c. Et sic primæ refocillãtur iustificatione, aut benedictione à passione profluente sicut & resurrectione.

Theoph. in hoc loco.

D *Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat Decurio, vir bonus & iustus, hic nõ consenserat consilio, & actibus eorũ, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat et ipse regnũ Dei. Hic accessit ad Pilatũ, & petiit corpus Iesu, & depositũ inuoluit syndone, & posuit illud in monumento exciso, in quo nondum quisquã positus fuerat. Et dies erat parasceues, & sabbathũ illucescebat. Subsecutæ autem mulieres, quæ cũ eo venerant de Galilæa, viderunt monumentũ, & quemadmodũ positum erat corpus eius, & reuertentes parauerũt aromata & vnguenta, & sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum.*

E GRÆC. Fuerat quandoquè Ioseph occultus Christi discipulus, denique vinculũ timoris rumpens feruentior factus Dominicum corpus turpiter pendens à ligno deposuit: comparans pretiosam margaritam verborum modestia. vnde dicitur: Et ecce vir nomine Ioseph qui erat Decurio. BEO. Decurio vocatur quod sit de ordine curiæ, & officia curiæ administret, qui etiam curialis à procurando munera ciuilia solet appellari. Magnę ergo Ioseph dignitatis apud sæculum, sed maioris apud Deũ meriti fuisse laudatur. Vnde sequitur: Vir bonus & iu. &c. Arimathæa ipsa est Ramatha ciuitas Helcanæ & Samuelis.

Cap. 94. in Beda, in hoc loco tom. 5.

Ioseph iustitia.

AVG. de con. euan. Dicit autẽ Ioannes quòd erat discipulus Iesu. vnde & hic subditur: Qui expectabat

Lib. 3. c. 23. à med. tom. 4.

sub alia forma eis videbatur, in qua non concedebatur eis eius cognitio. Sequitur enim: Oculi autē eorū tenebantur ne illū agnoscerent, vt scilicet totam suam dubiam intentionem reuelent, & vulnus detegentes recipiāt medicinam, & vt cognoscerēt quòd quamuis corpus ipsum quod passum fuerat resurrexerit, non tamen amplius tale erat, vt esset omnibus visibile, sed tantum ab his à quibus vellet videri: & vt non dubitent quare nunc de cætero non conuersatur inter plebem, quia scilicet post resurrectionem conuersatio eius non esset digna hominibus, sed diuina magis, quod etiam est forma resurrectionis futuræ, in qua sicut angeli conuersabimur & filij Dei.

Homil. 23. in euan parum à princip.

GREG. in homil. Conuenienter etiam eis specie quam recognoscerent, non ostendit, hoc agens foris in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis: ipsi namq; apud seipsos intus, & amabant, & dubitabant. De se ergo loquentibus præsentiam exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suæ speciē abscondit, verba quidem eis contulit. Nā sequitur: & ait ad illos: Qui sunt hi sermones, &c.

GRÆC. Conferebant quidem inter se, quasi non amplius expectantes Christum viuentem, sed dolorosi quasi perempto Saluatore. vnde sequitur: Et respondens vnus, cui nomen Cleophas, &c.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quasi dicat: Tu solus peregrinus, & extra confinia Hierusalem habitans, & expers es eorum quæ in medio eius contigerunt, & hæc ignoras?

Super illud: Tu solus peregrinus es. tom. 5.

BEO. Vel hoc dicit, quia peregrinū putabant eum, cuius vultū non agnoscebant: sed reuera peregrinus erat eis, à quorū naturæ fragilitate percepta iam resurrectionis gloria longè distabat, & à quorum fide, vtpotè resurrectionis eius nescia manebat, extraneus. Sed adhuc Dn̄s interrogat. Nā sequitur: Quibus ille dixit, Quæ? Et ponitur eorū responsio, cùm subditur: Et dixerunt ei, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta. Prophetam fatentur, filium Dei tacēt. Vel nondum perfectè credentes, vel soliciti ne inciderent in manus Iudæorum persequētium, quia nesciebant quis esset, quod verum credebant celantes. Ad cuius commendationem subditur: Potēs in opere & sermone.

eodem c. 96. in ead. super illud: Qui fuit vir propheta.

Theoph. in hoc loco.

Doctrina moralis.

THEO. Primo quidem est opus, secundo sermo: nullius enim doctrinæ sermo approbatur, nisi prius is qui docet, se ostendat auctorem: præcedit enim opus aspectum: nam nisi mundatus intellectus speculum per opera, non emicat decor optatus adhuc autem subditur: Coram Deo & omni populo. Nam primo complacendum est Deo, deinde curandum quantum possibile est de innocentia apud homines, vt præcedente diuino cultu viuamus sine scandalo plurimorum.

GRÆC. Deinde assignatur causa tristitiæ, traditio & passio Christi, cùm sequitur: Et quomodo tradiderunt eum, &c. Subditur autem desperantium vox, cùm dicitur: Nos autem sperabamus quòd ipse esset redempturus Israel. Sperabamus, inquit, non speramus, ac si mors Domini similis esset mortib⁹ aliorū.

Theo. in hoc loco.

Apostolorum diffidentia.

THEO. Expectabant enim Christum saluaturum & redempturum populum Israël ab insurgentibus malis, & à seruitute Romanorum: ipsum quoq; credebant terrenum regem fieri, quem putabant promulgatam in se mortis sententiam cauere potuisse.

Super illud: & quomodo tradid. eum summi sacer.

BEO. Merito ergo tristes incedebāt, quia & seipsos quodāmodo arguebant, quòd in illo redemptionem sperauerint, quem iam mortuum viderant, nec resurrecturum credebant: & maximè dolebant eum sine causa occisum, quem nouerant innocentem.

Theo. in hoc loco.

THEO. Videntur tamen hi viri non omnino increduli esse per hoc quod subditur: Et nunc super hæc omnia tertia dies est hodie quòd hæc facta sunt. In quo videntur habere memoriam eius, quod eis Dominus dixerat se tertia die resurrecturum.

GRÆC. Porrò relatam à mulieribus resurrectionis famam cōmemorat, cùm subditur: Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, &c. Dicunt quidem hoc, quasi non credentes, propter quod referunt se territos, id est, stupefactos. Non enim quod erat eis relatum, firmum æstimabant, aut angelicam illuminationem fuisse, sed stuporis & turbinis causam inde sumebant. Testimonium quoque Petri nō certum æstimabant, dum diceret se non vidisse Dominum, sed resurrectionem eius conijcere ex eo, quod corpus ipsius in sepulchro non iacebat. vnde sequitur: Et abierunt quidam, &c.

Lib. 3. c. vlt. aliq. à princ. tom. 4.

AVGV. de cons. euang. Cùm autem Lucas dixerit Petrum accurrisse ad monumentum, & Cleopham dixisse ipse retulerit, quòd quidam eorum ierant ad monumentū, intelligitur attēstari Ioanni, quòd duo ierint ad monumentum, sed Petrum primò solum cōmemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerat.

Et ipse dixit ad eos, O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ: Nōne hæc oportuit pati Christū, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erāt. Et appropinquauerunt castello quo ibant, & ipse se finxit longius ire. Et coegerunt illū, dicētes: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies: & intrauit cum illis. Et factum est dum recūberet cum eis, accepit panē, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Et ipse euanuit ex oculis eorum. Et dixerunt adinuicem: Nōne cor nostrum ardēs erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadē hora, regressi sunt in Hierusalem: & inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum illis erant, dicentes quòd surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabāt quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quia prædicti discipuli nimia dubietate laborabāt, Dominus eos redarguit. vnde dicitur: Et ipse dixit ad eos, O stulti. Ferè enim eadem dixerāt, quæ & astantes cruci, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ, particulariter quædam, & non vniuersaliter omnia, puta si aliquis credat quæ de cruce Christi dicuntur à prophetis, sicut est illud: Foderunt manus meas & pedes meos: quæ verò spectant ad resurrectionem nō credant, sicut est illud: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Decet autem in omnibus fidem adhibere prophetis, tam in gloriosis, quæ de Christo prædixerunt, quàm inglorijs, quia ex passione malorum est ingressus in gloriam. vnde sequitur: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? scilicet secundum humanitatem.

Prophetarum firmitas.

ISIO. Abbas. Sed & si oportebat Christum pati,

A tamen qui crucifixerunt, rei sunt pœnæ: non enim satagebant perficere quod Deus disponebat. vnde & eorum executio fuit impia. Dei verò dispensatio prudentissima, qui nequitiam eorum in beneficia generis humani conuertit, quasi vtens vipereis carnibus ad antidoti salutiferi confectionem.

CHRY. Et ideo Dominus ostendit consequenter hæc omnia non euenisse simpliciter, sed ex Dei proposito ante prædestinato. vnde sequitur: Et incipiẽs à Moyse & omnibus prophetis, &c. q.d. Postquam estis tardi, ego vos promptos reddam, mysteria scripturarum vobis exponẽdo. Nam sacrificium Abrahæ, cum Isaac dimisso immolatus est aries, hoc præfigurauit. Sed & in aliis scripturis propheticis sparsim iacent mysteria crucis & resurrectionis Christi. B

Cap. 96. in ead. fu. illud: O stulti & tardi corde, tom. 5.

BEDA. Si autem Moyses & prophetæ de Christo locuti sunt, & eum per passionem in gloriam intraturũ prædixerunt, quomodo gloriatur se esse Christianum, qui neque, qualiter scripturæ ad Christum pertineant inuestigat, neque ad gloriam, quàm cum Christo habere cupit, per passionem attingere desiderat? GRÆC. Quia verò prædixit Euãgelista, Tenebantur oculi eorum, ne eum agnoscerent donec sermo Domini mentem eorũ moueret ad fidem, cõuenienter opportunum aspectum sui auditui subiũgit. vnde sequitur: Et appropinquauerunt castel. &c.

Lib. 2. c. 51. in princ. t. 4.

AVG. de quæst. euang. Quod non ad mendacium pertinet: nõ enim omne quod fingimus, mendacium est. sed quando id fingimus, quod nihil significat, tũc mendacium est: cùm autem fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis: alioquin omnia quæ à sapiẽtibus & sanctis viris, vel etiam ab ipso Domino figuratè dicta sunt, mendacia deputabuntur: quia secundum vsitatum intellectum non cõsistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio ad aliquam rem significandam. C

Homi. 23. in Euang. paulo ante me diũ.

Fingere quomodo dicitur.

GREG. in homil. Quia ergo adhuc in eorum cordibus peregrinus erat à fide, ire se longius finxit. Fingere namq; cõponere dicimus, vnde & compositores luti, figulos vocamus. Nihil ergo simplex veritas per duplicitatem fecit, sed talem se exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Sed quia esse extranei à charitate nõ poterãt hi, cum quibus charitas gradiebatur, eum ad hospitium quasi peregrinũ vocant. vnde sequitur: Et coëgerunt illum. Ex quo exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum inuitandi sunt, sed etiam trahendi. D

Homi. 23. in Euang. parũ ante med.

GREG. Nec solùm factis eum cogunt, sed etiã verbis inducunt. Sequitur enim: Dicentes, mane nobiscum, quoniã aduesperascit, & inclinata est iam dies, scilicet ad occasum. GREG. in homil. Ecce autem cùm per membra sua Christus suscipitur susceptores suos etiam per semetipsum requirit. Sequitur enim: Et intrauit cum illis. Mensam ponunt, cibos afferũt, & Deum quem in scripturæ sacræ expositione non cognouerãt, in panis fractione cognoscũt. Sequitur enim: Et factum est dum recumberet cum illis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. E

Doctrina moralis.

CHRYS. Quod non de sensibilibus oculis dictum est, sed de sensu mentali.

Lib. 3. ca. 25. inter princ. & me. to. 4.

AVG. de cons. Euang. Neque enim clausis oculis ambulabant, sed inerat aliquid, quo non sinerentur agnoscere quod videbãt, quod scilicet caligo, & aliquis humor efficere solet: non quia Dominus nõ poterat transformare carnem suam, & alia reuera esset effigies, quam solebant intueri, quandoquidem & ante passionem transformatus est in monte, vt facies eius clares ceret sicut sol. Sed non ita nunc factum est: non enim incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à sathana fuisse ne agnosceretur Iesus: sed tantum à Christo facta est permissio, vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici: vt Christus possit agnosci.

Theo. in hoc loco.

THEO. Sed & aliud innuit quòd scilicet sumentibus sacrum panem aperiuntur oculi, vt eum agnoscãt: magnam enim & ineffabilem vim habebat Domini caro. AVG. de quæst. euang. Vel Dominus se ire longius finxit cùm comitaretur discipulos, exponens sacras scripturas, vtrum ipse esset ignorãtibus, significat quia hospitalitatis officio ad suam cognitionem peruenire posse homines intimauit: vt cùm longius ipse ab hominibus abscesserit, super omnes cælos cũ eis transit, qui hęc exhibent seruis eius. Tenet ergo Christũ ne longius ab eo eat, quisquis catechizatur verbo in omnibus bonis ei, qui se catechizat, communicat. Etenim isti catechizati erant verbo, cùm exponeret eis scripturas. Et quia hospitalitatẽ sectati sunt, eum quem in ipsa expositione scripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoscunt: non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

Lib. 2. ca. 51. circa med. tom. 4.

Homi. 23 in euãg. à med.

GREG. in homil. Quisquis ergo audita vult intelligere, festinat ea, quæ iam intelligere potuit, opere implere. Ecce Dominus non est cognitus dum loqueretur, & dignatus est cognosci dum pascitur. Sequitur enim: Et ipse euanuit ex oculis eorum.

Theo. in hoc loco.

THEO. Non enim tale corpus habebat, vt diutius cum eis commorari deberet: vt ex hoc pariter augeret affectum eorum. vnde sequitur: Et dixerunt adinuicem, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?

Homil. 30. in euang. parũ ante med.

ORIG. Per quod innuit quòd prolati sermones à Saluatore accedebant audientium cor ad amorem diuinum. GREG. in hom. Pentec. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio fit anxia. Audire libet præcepta cælestia, & quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur.

Theo. in hoc loco.

THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum Dñi, quibus intendebãt tãquam veris. Vel quia eo disserẽte scripturas percellebatur intrinsecus cor eorũ, quòd ille qui disserebat, Dominus esset. Adeò ergo lætati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur: Et surgentes eadem hora reuersi sunt in Hierusa. Surrexerunt quidem eadem hora, peruenerunt autẽ per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia trãseũtes.

Lib. 3. c. 25. inter princ. & med. to. 4.

AVG. de cons. euang. Iam autem fama erat, quòd surrexerat Iesus, à mulieribus facta, & à Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo hæc inuenerũt loquentes illos, ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inuenerũt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes quòd surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.

Cap. 94. in eod. paulo ante finem, tom. 5.

BEDA. Omnium enim virorum primò Dominus apparuisse videtur Petro: ex his quos Euangelistæ quatuor, & Paulus apostolus commemorauerunt.

CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina: nam qui primo viderat & certus

certus erat, aliis referebat: Deinde sermo prodiens, præparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animæ fidelissimæ, quæ prius acciperet hunc aspectum, vt minimè turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur à Petro, vt qui primo cōfessus est eum Christū, primo resurrectionē videre mereatur: & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum verò aliis apparuit, quandoq; paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli confitētur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

Apparitio Iesu facta Petro.

Lib. 3. ca. 25. inter prin. & med. tom. 4.

Avg. de cons. Euan. Quod autem ait Marcus, annonciauerunt cæteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quòd iam inde loquebantur verè resurrexisse Dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse qui hoc credere nollent?

Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorū, & dixit eis: Pax vobis. Ego sum, nolite timere. Conturbati verò & cōterriti, æstimabāt se spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate, & videte, quia spiritus carnē & ossa nō habet, sicut me videtis habere. Et cū hæc dixisset, ostendit eis manus & pedes.

Cyril. Vndique resurrectionis fama per apostolos diuulgata, & affectu discipulorū erecto ad Christi visionem venit desideratus, & quærentibus, & expectantibus reuelatur: nec disceptat vt de alio, sed euidenter se offert. vnde dicitur: Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus, &c.

Lib. 3. ca. vlt. inter prin. & med. tom. 4.

Avg. de cons. Euang. Hanc ostensionem Domini post resurrectionem & Ioānes commemorat. Sed quòd dicit Ioannes non cum illis fuisse Apostolum Thomam, cùm secundum Lucam duo illi regressi in Hierusalem, inuenerunt congregatos vndecim, proculdubio intelligēdum est, quod inde Thomas exierit, antequam Dominus hæc loquentibus appareret. Dat enim Lucas locum in sua narratione quomodo possit intelligi, dum hæc loquerētur prius inde exisse Thomam, & postea Dominum intrasse: nisi quis dicat nō illos vndecim qui iam tunc apostoli vocabātur, sed discipulos suos vndecim fuisse ex multo numero discipulorum. Sed cùm adiunxit Lucas, Et eos qui cum ipsis erant, satis vtique declarauit euidētius illos vndecim appellatos, qui vocabantur Apostoli, cum quibus cæteri erant. Sed videamus cuius mysterij gratia secundum Matthæum & Marcum resurgens ita mandauerit: Præcedam vos in Galilæam, ibi me videbitis. Quod & si completum est, tamen post multa completum est, cùm sic mandatum sit, vt aut hoc solum, aut hoc primum expectaretur, fieri debuisse. Ambr. Vnde hoc conuenientius arbitror quod Dominus quidem mandauerit discipulis, vt in Galilæa eum viderent: sed illis ob metum intra conclaue residentibus primum se obtulisse.

Consensus euangelicus.

Li. 10. in Lu. in fine, to. 5.

Græc. Nec hoc est promissi transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio propter pusillanimitatem discipulorum.

Li. 10. in Lu. in fin. tom. 5.

Ambr. Postea verò confirmatis animis, vndecim illos Galilæā petiisse. Vel nihil obstat, si dicātur pauciores intra conclaue, & in mōte quamplures fuisse.

Evseb. Duo enim Euangelistæ, scilicet Lucas & A Ioannes, solis vndecim hunc scribunt apparuisse in Hierusalē, cæteri verò duo in Galilæam properare, non solum vndecim, sed etiam vniuersis discipulis & fratribus dixerūt angelum & Saluatorem iussisse: de quibus & Paulus meminit, dicens: Deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul. Est autem verior solutio quòd priusquam in Hierusalem latitantibus semel aut bis visus est ad eorum consolationem, in Galilæa verò non in conclaui, aut semel aut bis, sed cum multa potestate ostēsionem sui fecit, præbens se eis viuentem post passionem in signis multis, vt Lucas testatur in Actibus.

Lib. 3. c. vlt. paulo ante fin. tom. 4.

Avg. de cons. Euang. Vel quod ab angelo, hoc est, B à Domino dictum est, prophetiçè accipiendum est. In Galilæa enim secundum transmigrationis significationem intelligendum occurrit, quia de populo Israel transmigraturi erāt ad gentes, quibus Apostoli prædicantes non crederēt, nisi ipse Dominus viam in cordibus hominū præpararet: & hoc intelligitur, Præcedet vos in Galilæam. Secundum autem illud quòd Galilæa interpretatur reuelatio, nō iam in forma serui intelligendum est, sed in qua est æqualis patri, quam promisit electis suis: illa erit reuelatio tanquam vera Galilæa, cùm videbimus eum sicuti est. Ipsa etiam erat beatior transmigratio ex isto sæculo in illam æternitatem. vnde ad nos veniens non recessit, & quo nos præcedens non deseruit.

Anagogica expositio.

Theo. in hoc loco.

C Theo. Primo igitur Dominus in medio discipulorū stans solito pacis affatu eorum turbinem sedat, ostendens, quòd ipse idem est magister eorum, qui hoc verbo gaudebat, quo etiam eos muniuit, cùm ad prædicandum misit. vnde sequitur: Et dixit eis, Pax vobis: ego sum, nolite timere.

Greg. Nyss. vel Nazian.

Gregor. Pudeat ergo nos pacis munus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Pax & res & nomen dulce, quam & Dei esse accepimus, iuxta illud, Pax Dei: & eius esse Deum, iuxta illud, Ipse est pax nostra. Pax bonum commendatum ab omnibus, obseruatum autem à paucis. Quæ autem D est causa? Fortassis ambitio dominij, aut facultatum, aut liuor, aut odium, aut cōtemptus, aut aliquid huiusmodi ex his quæ Dei ignaros videmus incurrere. Dei quippe præcipuè pax est, qui cōfœderat omnia, cuius nihil est adeo proprium, sicut vnitas naturæ, & pacificus status. Trāsumitur verò ab angelis & diuinis potestatibus, quæ ad Deum & adinuicem pacificè se habent: diffunditur vero per totam creaturam, cuius est decor tranquillitas: in nobis autem manat secūdum animam quidem per inuestigationem virtutum & communicationem, secundū corpus verò, in membrorum & elementorum commēsuratione: quorum alterum pulchritudo, alterū sanitas appellatur. E Beda. Discipuli autem nouerant Christum fuisse verum hominem, cum quo tāto tempore fuerant conuersati, sed postquam mortuus est, non credunt tertia die potuisse veram carnem de sepolchro resurgere. Putant ergo se videre spiritum quē emisit in passione. vnde sequitur: Conturbati verò conterriti existimabant se spiritum videre. Error ille apostolorum, secta est Manichæorum.

Pacis laus.

Cap. 97. in Beda, non mult. procul à princ. to. 5.

Li. 10. in Lu. cap. vltim. aliq. ante fi. tom. 5.

Ambr. Adducti autem virtutū exemplis, Petrum & Ioannem nō credimus potuisse dubitare. Cur ergo Lucas inducit fuisse turbatos? Primo omniū, quia paucorum opinionem, sentētia maioris partis includit. Deinde quia & si Petrus de resurrectione crediderat, turbari tamen potuit, quòd se Dominus cum

corpore vestibulis obseratis improuisus infunderet. A

Theo. in hoc loco.

THEO. Verùm quia per verbum pacis non est sedatus turbo in animabus discipulorum, aliunde indicat eis se filium Dei esse, qui mentis cognoscebat arcana. vnde dicitur: Et dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

Ca. 97. in Bed. su. illud: Quid turbati estis, to. 5.

BEO. Quales vtiq; cogitationes, nisi falsæ & perniciosæ? Perdidit enim Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis. tanquam bonus agricola diceret, quod ibi plantaui, inueniam, id est, fidem quæ in cor descendit, quia desuper est. Cogitationes autem istæ non desuper descenderunt, sed de imo in cor, sicut herba mala ascenderunt.

Euidens signũ Christi resurgentis.

Li. 10. in Lu. c. vlt. à med. tom. 5.

B CYRIL. Hoc autem fuit euidẽtissimum signum, quòd nõ alius est qui videtur, sed ille idem quem viderant in ligno mortuum, & positum in sepulchro: quem nõ latebat aliquid eorum, quæ erant in homine. AMBR. Consideremus autem qua gratia secũdum Ioannem Apostoli crediderunt, & gauisi sunt, secundum Lucam increduli redarguuntur? Et videtur mihi Ioannes, quasi apostolus, maiora & altiora tetigisse, hic sequentia & humanis proxima: hic hystorico vsus circuitu, ille compendio: quia & de illo dubitari non potest, quia testimonium perhibet de his quibus ipse interfuit: & ideo vtrumque verum putamus. Nam & si in primo Lucas eos non credidisse dicat, postea tamen credidisse demonstrat.

C CYRIL. Comprobãs autem Dominus deuictam esse mortem, & humanam naturam iam in Christo corruptionem exuisse, primo ostendit eius manus & pedes & clauorum foramina. vnde sequitur: Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum.

Theo. in hoc loco.

THEO. Sed & aliud subiungit, palpationem scilicet manuũ atque pedum, cùm dicit: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. q. d. Vos putatis me esse spiritum, id est, phãtasma, sicut plures defunctorum circa sepulchra videri sunt soliti. Sed scitote quòd spiritus neq; carnem habet, neque ossa: ego autem carnem & ossa

Li. 10. in Lu. c. vlt. à med. tom. 5.

D habeo. AMBR. Hoc autem Dominus ideo dixit, vt spem nobis suæ resurrectionis ostenderet, nam quod palpatur, corpus est. In corpore autem resurgemus, sed illud subtilius, hoc crassius, vtpote adhuc terrenæ labis qualitate concretum. Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeæ qualitatem Christus clausa ianua penetrauit.

Lib. 14. sup. illud: & rursum circundaber, c. 29. in nouis exẽ. 31. in antiq.

GREG. 14. Moral. Non enim in illa resurrectionis gloria corpus nostrum erit impalpabile, & ventis aëreque subtilius, vt Euticius dixit, sed subtile quidem per effectum spiritualis potentiæ, palpabile autem per virtutem naturæ. Sequitur: Et cùm hæc dixisset, ostendit eis manus & pedes.

Cap. 97. in Bed. su. illud: Ostendit eis manus & pedes, tom. 5.

E BEO. Quibus scilicet indicata clauorum vestigia claruere, sed secundum Ioannẽ etiam latus eis ostendit, cùm fuerit lancea perforatum, vt scilicet ostensa vulnerum cicatrice dubietatis eorum vulnus sanaret. Solent autem in hoc loco Gentiles calumniam struere, quasi non valuerit Dominus vulnera sibi inflicta curare. Quibus respõdendum est, quia non est consequens, vt qui maiora fecisse probatur, minora facere nequiuerit, sed certæ dispẽsationis gratia, qui mortem destruxit, signa mortis delere noluit: primo quidem, vt per hoc discipulis fidem suæ resurrectionis astrueret: deinde vt patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat. tertio, vt sua morte redemptis quàm mise-

A ricorditer sint adiuti, propositis eiusdem mortis indiciis insinuet: postremò, vt in iudicio, quàm iustè damnentur impij, denunciet.

Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod mãducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cùm mãducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Et dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me.

B CYRIL. Ostenderat Dominus discipulis manus & pedes, vt certificaret discipulos, quòd corpus, quod passum fuerat resurrexit. Vt adhuc autem magis certificaret, aliquid manducabile petiit. vnde dicitur: Adhuc autem illis non credentibus, &c.

Nota mysterium allegoriæ.

GRÆC. Nyss. Et iussu quidem legis pascha cum amaricantibus edebatur, quia adhuc amaritudo manebat, post resurrectionem verò cibus fauo mellis dulcoratur. vnde sequitur: At illi obtulerunt ei, &c.

Cap. 97. in Beda, in hoc loco, tom. 5.

BEDA. Ad insinuandum ergo resurrectionis suæ veritatem, non solùm tangi à discipulis, sed etiam conuesci cum illis dignatur: ne arbitrentur eum non solidè, sed imaginabiliter sibi apparere. vnde sequitur: Et cùm manducasset coram eis, sumẽs reliquias

C dedit eis. Manducauit quidem potestate, non ex necessitate. Aliter enim absorbet aquam terra sitiens, aliter sol calens: illa indigentia, iste potentia.

GRÆC. Si damus Dominum verè comedisse, demus & omnes homines post resurrectionem vti ciborum fomentis. Sed quæ ex quadam dispensatione fiunt à Saluatore, non sunt regula & norma naturæ, quoniam in quibusdam aliis dispensauit. Resuscitauit enim nostra corpora incorrupta, qui tamen dereliquit proprij corporis foramina, quæ claui forauerant, & lateris cicatricem, vt ostendat quòd mansit post resurrectionem natura corporis, nec est in

D aliam mutatus substantiam.

Super illud: habetis aliq. quod mãducetur tom. 5. eodem c. 97. in Bed. super illud: Obtulerũt ei partem piscis assi. tom. 5.

BEO. Manducauit ergo post resurrectionem, non quasi cibo indigens, nec quasi resurrectionem, quam expectamus, cibis egere significans, sed vt eo modo naturam corporis resurgentis astrueret. Mysticè autem piscis assus quem Christus comedit, significat Christum passum: ipse enim latere dignatur in aquis generis humani. Capi voluit laqueo mortis nostræ, & quasi tribulatione assatus est tempore passionis suæ, sed fauus mellis nobis extitit in resurrectione. In fauo quidem mellis vtramque naturam exprimere voluit personæ suæ. Fauus quippe mellis in cera est, mel verò in cera, est diuinitas in humanitate.

Theo. in hoc loco.

E THEO. Videntur autem & comesta aliud habere mysterium, quòd enim manducauit partẽ piscis assi, significauit quòd naturã nostram in huius vitæ mari natantem assans eam igne propriæ deitatis, & exsiccans eius humanitatem, quam à profundis vndis cõtraxerat, escam fecit diuinam: & eam quæ prius erat abominabilis, præparauit Deo cibum suauem, quod significat fauus mellis, vel per piscẽ assum significat vitam actiuam, cõsumentem nostram humiditatem laborum prunis: contẽplationem verò significat per fauum mellis, propter dulcedinem eloquiorum Dei.

Super illud: necessum est impleri omnia que, t. 5.

BEDA. Postquam autem visus est, & tactus manducauit, ne in aliquo sensus humanos ludificasse videretur, misit manus ad scripturas. vnde sequitur: Et

dixit

dixit ad illos, Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos cùm adhuc essem vobiscum, id est, cùm adhue essem in carne mortali, in qua estis & vos: tunc quidem in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat, & subdit: Qooniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, &c.

Lib.1.ca.11. tom.4.
Redargutio hæreticorum.

Avg. de cons. euang. Illud attendant qui magicis artibus Christum tanta potuisse, & nomen suum ad apostolos in se conuertendos arte ipsa cõsecrasse delirant: vtrum potuit magicis artibus prophetas diuino spiritu, antequã in terra nasceretur, implere? Neqoe enim si magicis artibus fecit, vt coleretur & mortuus, magos erat antequam natus, cui prophetando venturo gens vna deputata est.

Tunc aperuit illis sensũ vt intelligerent scripturas & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam, & remissionẽ peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Vos autem testes estis horũ, & ego mittam promissum patris mei in vos. Vos autẽ sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

Cap. 97. in hoc loco. tom. 5.

Beda. Postquam præbuit se videndum oculis, manibus cõtractandum, legis commemorauit scriptotas: cõseqoenter aperuit sensum, vt intelligatur, quod legitur, vnde dicitur: Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Theo. Alioquin quomodo eorũ anima turbata, & vacillans circa Chrysti mysterium studuisset? sed & verbis eos docuit. Sequitor enim: Et dixit eis, quoniam sic scriptũ est, & sic oportehat Christum pati, scilicet per lignum crucis.

Theo. in hoc loco.

Beda ca. 97 super illud: tunc aperuit illis sensum. tom. 5.

Beda. Perdidit aotem Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis. vnde subdit: Et resurgere à mortuis, &c. Deinde post cõmendatam sui corporis veritatem, commendat Ecclesiæ vnitatem, cùm subdit: Et prædicare in nomine eius pœnitentiã & remissionem peccatorom in omnes gentes.

Resurrectionis veritas.

Evseb. Dictum enim erat, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuã. Oportebat autem conuersos ex Gentibus expiari à quolibet cõtagio & macola ipsius virtute, quasi contaminatos ad errore dæmonum, idololatriæ, & quasi nuper conuersos à vita execrabili & impudica: & ideo dicit, quòd oportet prædicare prius quidem pœnitentiam, consequenter remissionem peccatorum in omnes gentes. Eis enim qui prius quàm veram ostenderunt malorum pœnitentiam, salobri gratia veniam commissorum donauit, pro quibus & mortem subiit.

Theo. in hoc loco.

Theo. In hoc verò quod dicit, Pœnitentiam & remissionem peccatorum, etiam de baptismate meminit, in quo per depositionem priorum scelerum subsequitur venia peccatorum. Sed quo pacto intelligetur in solo Christi nomine baptisma fieri, cùm alibi mandet hoc fieri in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti? Et primò quidem dicimus quòd non intelligitur, quòd in solo Christi nomine fiat baptisma, sed quòd Christi baptismate aliquis baptizetur, id est, spiritoaliter, nõ Iudaicè, nec tali, quali Ioãnes baptizabat ad solam pœnitentiã, sed ad spiritus almi participationem: sicut & Christus in Iordane baptizatus ostendit Spiritum sanctom in specie columbina. Porrò baptisma in Christi nomine, id est, morte Christi intelligas. sicut enim ipse post mortem triduo resurrexit, sic & nos ter in aquam mergimur, & cõuenien-

Resolutio pulchra.

A ter emergimor incorruptibilitatis spiritus arram recipientes. Hoc etiam Christus nomen continet in se, & patrem quasi vnctorem, & spiritum quasi vnctionem, & filium quasi vnctum, scilicet secundũ humanam naturam: Non autem decebat amplius bipartitum esse humanum genus in Iudæos & Gentiles. Et ideo, vt omnes in vnum venirent, mandauit incipere sermonem à Hierusalem, & ad Gentes terminari. vnde sequitur: Incipientibus ab Hierusalem.

Super illud: Incipientibus ab Hierosolymis to 5.

Beda. Non solùm, qoia credita sunt illis eloquia Dei, & eorum est adoptio filiorum, & gloria, verum etiam vt gentes varijs erroribus implicatæ, hoc maximè indicio diuinę pietatis ad spem venire prouocentur quòd eis qui filium Dei crucifixerunt, venia concedetur. B Chrys. Insuper ne dicerent aliqui quòd omissis notis iuerũt se ostensuros ad extraneos. Ideo prius apud ipsos occisores pandunt resurrectionis signa in eadẽ ciuitate, in qua prorupit temerarius ausus. Vbi enim crucifixores credere videntur, resurrectio plurimum demonstratur.

Evse. Quòd si ea quæ Christus prædixit, iam sortiuntur effectum, & verbum eius viuax & efficax, per vniuersum mondum occulata fide perspicitur, tempus est non incredulos esse erga eũ, qui protulit verbum. Cùm enim necesse est diuinam vitam ducere, cuius opera viuida verbis consona ostenduntur, quæ C quidem ministerio apostolorum impleta sunt. vnde subdit: Vos autẽ testes estis horũ, &c. scilicet mortis & resurrectionis. Theo. Consequenter ne turbati cogitarent, quomodo nos homines idiotæ testimonium perhibebimus Gentihus & Iudæis qui te occiderũt, subiungit: Et ego mittam promis. pa. mei, &c. quod scilicet, per Iohelem promiserat, dicens: Effundam spiritum meum super, &c.

Theophyl. in hoc loco.

Chry. Sicut autem milites inuasuros multos nemo dux exire sinit, donec armati sint, sic & discipulos ante spiritum descensum ad conflictum regredi non permittit. vnde subdit: Vos autẽ sedete in ciui. quoadusque indua. viri. ex alto. Theo. Id est, virtute D non humana, sed cælesti: nec dixit, Suscipiatis, sed induamini, integram tutelam spiritualis numinis indicans. Beda. De hac autem virtute, id est, Spiritu sancto, dicit etiam angelus Mariæ: Et virtus altissimi obumbrabit tibi. & ipse Dominus alibi: Nam & ego noui virtutem de me exisse.

Theop. non multum remote à fine cõmen in Lucam. Beda super illud quoadusque induamini virt. ex alto. cap. 94 in Beda. tom. 5.

Adventus Spiritus sancti.

Chrys. Cur autem non Christo præsente vel eo discedente, statim spiritus venit: Decebat enim eos fieri cupidos rei, & demum recipere gratiam, tunc enim magis ad Deum erigimur, cùm incumbit necessitas: oportebat enim interim naturam comparere nostram in cælo, & fœdera consummari, ac deinde spiritum aduenire, & gaudia celebrari serena.

E Attende etiam quantam eis necessitatem imposuit Hierosolymis esse, in eo quòd illic spiritum promisit largiri. Ne enim rursus post eius resurrectionẽ aufugerent, hac expectatione quasi quodã vinculo omnes simul eos ibi detinuit. Dicit autẽ: Donec induamini virtute ex alto. Nec expressit quando, vt sint iugiter vigiles. Quid ergo miraris, si diem nobis nouissimũ non pandit, cùm diẽ hunc propinquũ pãdere noluit?

Greg. in Past. Admonendi sunt ergo, quos à prædicationis officio, vel imperfectio, vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit, nedum sibi tantum onus officij præcipitatione arrogant, viam sibi subsequentis meliorationis abscindant. Ipsa enim veritas quæ repente quos vellet, roborare potuisset, vt exẽ-

In parte. 3. ca. 26. à med.

A plû sequentibus datet, ne imperfecti prædicare præsumerent, postquam plenè discipulos devirtute prædicatione instruxit, mandauit eis, vt in ciuitate sederent, donec induerentur virtute ex alto. In ciuitate quippe sedemus, si intra mentium nostrarũ nos claustra constringimus, ne loquendo exterius euagemur: vt cum virtute diuina perfectè induimur, tunc quasi à nobismetipsis foras etiã alios instruentes exeamus.

Li. 10. in Lu. non multum remote à fin. *Resolutio vtilis.* AMBR. Consideremus autem quomodo secundũ Ioannem acceperint Spiritum sanctum, hic autem in ciuitate iubentur sedere, quoadusque induãtur virtute ex alto, sed spiritum sanctum, vel illis vndecim quasi perfectioribus insufflauit, & reliquis postea tribuendũ promittit: vel eisdem ibi insufflauit, hic spondit. Nec videtur esse cõtrarium, cùm diuisiones sint gratiarum: ergo aliam insufflauit ibi operationẽ, hic aliam pollicetur. Ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorum, quod videtur esse augustius: & ideo insufflauit à Christo, vt credas Spiritum sanctum Christi, vt credas de Deo spiritum. Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarũ gratiã describit effusam. CHRYS. Vel dixit: Accipite Spiritum sanctum, vt eos idoneos faceret ad receptionẽ, aut quod futurum est, vt præsens indicauit.

Li. 15. ca. 26. pa. lo post pr. tom. 3. AVG. 15. de Trinit. Vel Dominus post resurrectionem suam bis dedit Spiritum sanctũ: semel in terra propter dilectionem proximorum, & iterum de cælo propter dilectionem Dei.

Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factũ est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum, & ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalẽ cũ gaudio magno. & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum. Amen.

Cap. 97. in Beda, fi. hoc verb. tom. 5. BEDA. Prætermissis omnibus quæ per 43. dies agi à Domino cum discipulis potuerunt, primo diei resurrectionis eius coniungit tacitè nouissimum diem quo ascendit in cælum, dicens: Eduxit autem eos foras in Bethaniam. Primo quidem propter nomẽ ciuitatis, quæ domus obedientiæ dicitur: qui enim propter inobedientiam peruersorum descendit, propter obedientiam conuersorum ascendit: deinde propter situm eiusdem villæ, quæ in latere montis Oliuarum posita esse narratur, quia videlicet obediẽtis ecclesiæ domus in ipsius summi montis, id est, in Christi latere, fidei, spei, dilectionisque suæ fundamento locauit. Eos autem benedixit, quibus præcepta docẽdi tradiderat. vnde sequitur: Et eleuatis manibus suis benedixit eis. THEO. Forsan vim conseruatiuam influens eis vsque ad aduentum spiritus, & fortassis instruens nos, vt quoties recedimus, benedictionibus subditos Deo commendemus.

Bethaniæ significatio

Theo. parum à fin. cõment in Luc.

ORIG. Quod autem eleuatis manibus benedixit eos, significat quòd deceat benedicentem, cuiquam ornatum esse varijs operibus & arduis respectu aliorum, sic enim manus tolluntur in altum.

CHRYS. Attendite autem quòd Dominus brauia repromissa aspectu subiicit: promiserat quidem corporum resurrectionem, à mortuis resurrexit, & per 40. dies discipulos certificat: promittitur etiã, quòd in nubibus rapiemur in aëre, & hoc ipse patefecit per opera. Sequitur enim: Et factũ est dum benediceret illis, &c. THEO. Et Elias quidem videbatur quasi assumi in cælum, sed Saluator ipse præcursor omniũ ascendit in cælum appariturus diuino conspectui in sacro suo corpore, & iam nostra natura in Christo honoratur à qualibet virtute angelica. *Theophyl. circa finem cõm. in Luc.*

B CHRY. Sed dices: quid interest mea? quia & tu in nubibus suscipieris similiter: nam corpus tuum connaturale est illi corpori. Erit igitur & corpus tuũ tam agile, vt possit transire per aëra. Nam sicut caput, sic & corpus, sicut principium, sic & finis. Aspice autem quomodo honoratus es per hoc principium. Infima pars rationalis creaturæ homo erat, sed pedes effecti sunt caput, sublimati in regiam sedem in suo capite.

BEDA. Ascendente autem in cælum Domino, discipuli adorantes, vbi steterunt nouissimè pedes eius, confestim Hierosolyma redeunt, vt promissionẽ patris sunt expectare præcepti. Sequitur enim: Et ipsi adorãtes regressi sunt, &c. Gaudia magna agũt, quia Deum ac Dominum suum post triumphum resurrectionis etiam cælos penetrasse lætantur. *Super illud: ipsi adorãtes regressi sunt. tom. 5.* C *Dotes corporum.*

GRAEC. Et erant vigilantes non degentes in proprijs laboribus, sed expectantes supernam gratiam conuersantur in templo, inter cætera etiam loci honestatem addiscentes. vnde dicitur: Erant semper in templo. THEO. Nondum aderat spiritus, & iam spiritualiter conuersantur, prius erant reclusi, iam stant in medio principũ sacerdotum, nec aliquo distrahuntur mundano, sed omnibus contemptis iugiter Deum laudant. Sequitur enim: Laudantes & benedicentes Deum. BEDA. Et attende quòd Lucas inter quatuor animalia cæli designatos accipitur per vitulum, cuius victima qui in sacerdotium eligebantur initiari sunt iussi, eò quòd ipse sacerdotium Christi cæteris amplius exponendum suscepit, & euangelium suum quòd à ministerio templi per sacerdotiũ Zachariæ cœpit, in templi deuotione compleuit: & apostolos ibi ministros noui sacerdotij futuros, non in victimarũ sanguine, sed in laude Dei & in benedictione conclusit, vt in loco orationis, & inter laudum deuotiones promissum Spiritus sancti aduentum paratis cordibus expectent. *Theoph. in fin. comment. in Luc.* D *In fin. cõm. in Luc. to. 5.* *Figura Lucæ euangelistæ.*

E THEO. Quos nos imitantes in sacra vita semper degamus, laudantes & benedicentes Deũ, cui est gloria, & benedictio, & virtus in sæcula. Amen. *Theophyl. in fin. cõment. in Luc.*

HIER.

HIERONYMUS IN CATALOGIS SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

LVCAS medicus Antiochensis, vt eius scripta indicāt, Græci sermonis non ignarus fuit sectator apostoli Pauli & omnis peregrinationis eius comes. scripsit euāgelium, de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrem cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias. & ad Colossenses: Salutat vos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheū: Lucas est mecum solus. Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur, cuius historia vsque ad biennium Romæ commorantis Pauli peruenit, id est, vsque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem vrbe librum esse compositum. Igitur Periodos Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas cōputamus. Quale enim est, vt indiuiduus comes Apostoli inter cæteras eius res hoc solùm ignorauerit? Sed & Tertullianus vicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia Spoudasten Apostoli Pauli conuictum apud Ioannem, quod auctor esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Quidam suspicantur, quotiescunque in epistolis suis Paulus dicit, iuxta euangelium meum, de Lucæ significare volumine: & Lucam non solum ab Apostolo Paulo didicisse Euangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, sed & à cęteris Apostolis, quod ipse quoque in principio sui voluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euangelium sicut audierat scripsit: Acta verò Apostolorum sicut viderat composuit. Vixit octoginta & quatuor annos, vxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam vrbem vicesimo Constantini anno, ossa eius cum reliquiis Andreæ Apostoli translata sunt de Achaia.

TABULA IN FESTIS DIEBUS AC DOMINICIS, SUPER EUANGELIA DIVI LUCAE. EVANGELISTAE.

FINIS TABVLÆ.

BEATI THOMÆ AQVINATIS CONTINVM IN EVANGELIVM IOANNIS,

PROOEMIVM.

Isai. 6. super hoc verbum. tom. 5.

ESAIAS propheta diuinæ visionis sublimitate illustratus dixit: Vidi Dominum sedentẽ super solium excelsum & eleuatum, & plena erat domus à maiestate eius. & ea quæ sub ipso erant, replebant templum. HIE. sup. Esaiam. Quis sit iste qui videtur, in euangelista Ioanne plenius discimus, qui ait, Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriam Dei, & locutus est de eo, haud dubium quin Christum significet.

Materia Euangelij.

GLOS. Vnde ex verbis istis materia huius euangelij, quod secundum Ioannem describitur, designatur.

Lib. 3. c. 24. circa finem.

EX Eccles. hist. Quia enim natiuitatem Saluatoris secundum carnem, vel Matthæus, vel Lucas descripserant, reticuit hic Ioannes, & à theologia atque ab ipsa eius diuinitate sumit exordium: quæ pars sine dubio ipsi velut eximia per Spiritum sanctum reseruata est.

ALCVI. Vnde cùm omnibus diuinæ scripturæ paginis euangelium excellat, quia quod lex & prophetæ futurum prædixerunt, hoc completum dicit euangelium. Inter ipsos autem euangeliorum scriptores Ioannes eminet in diuinorum mysteriorum profunditate, qui à tempore Dominicæ ascensionis per annos 65. verbum Dei absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prædicauit, sed post occisionem Domitiani, cùm Nerua permittente de exilio redisset Ephesum, compulsus ab episcopis Asiæ de coæterna patri diuinitate Christi scripsit aduersus hæreticos, qui Christum ante Mariam fuisse negabant: vnde meritò in figura quatuor animalium aquilę volanti comparatur, quæ volat altius cunctis auibus, & solis radios irreuerberatis aspicit luminibus. AVG. sup. Ioan. Transcendit enim Ioannes

Tract. 1. non mult. remotè à princip. tom. 9.

omnia cacumina terrarum, transcendit omnes campos aeris, transcendit omnes altitudines syderum, transcendit omnes choros & legiones angelorum. nisi enim transcenderet ista omnia quæ creata sunt, non perueniret ad eum per quem facta sunt omnia.

Lib. 1. cap. 5. circa med. to. 4.

Euangelistarum discretio.

AVG. de con. euang. Ex quo intelligi datur si diligenter aduertas tres Euangelistas temporalia facta Domini, & dicta quæ ad informandos mores vitæ præsentis maximè valerent, circa actiuam virtutem fuisse versatos. Ioannem verò facta Domini multo pauciora narrantem, dicta verò eius (præsertim quæ Trinitatis vnitatẽ, & vitæ æternæ fœlicitatem insinuarent) diligentius & vberius conscribentem in virtute contemplatiua commendandam suam intentionem prædicationémque tenuisse. vnde animalia illa per quæ

A tres alij Euangelistæ designantur, siue leo, siue homo, siue vitulus in terra gradiantur: quia tres Euangelistæ in his maximè occupati sunt, quæ Christus in carne operatus est, & quæ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At verò Ioannes supra nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat, & lucem incommutabilis veritatis acutissimis atque firmissimis oculis cordis intuetur: ipsam enim maximè diuinitatem Domini, qua patri est æqualis intendit, eámque præcipuè suo euangelio quantum inter homines sufficere credidit, commendare curauit.

Eod. lib. 1. de cons. euang. ca. 6. circa fin. tom. 4.

Eodem. lib. 1. cap 4. circa prin. tom. 4.

GLOS. Potest igitur euangelista Ioannes cum Esaia propheta dicere: Vidi Dominum sedentem super solium

Ioannis & Esaiæ comparatio.

B excelsum eleuatum: inquantum acumine visus Christum in diuinitatis maiestate regnantem inspexit: quæ quidem etiam sua natura excelsa est super omnia alia eleuata. Dicat etiam Euangelista Ioannes: Et plena erat domus à maiestate eius, quia per ipsum narrat omnia esse facta, & suo lumine omnes homines in hunc mundum venientes illustrari. Dicat etiam quòd ea quæ sub ipso erant, replebant templum, quia dicit, Verbum caro factum est, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. secundum quòd de plenitudine eius nos omnes accepimus. Sic igitur præmissa verba materiam huius euange-

C lij continent, in quo Ioannes Dominum super solium excelsum sedentem insinuat, diuinitatem Christi ostendens: & terram ab eius maiestate impleri ostendit, dum omnia per eius virtutem in esse producta ostendit, & propriis perfectionibus repleta, & inferiora eius, id est, humanitatis mysteria, templum, id est ecclesiam replere docet, dum in sacramentis humanitatis Christi, & gratiam, & gloriam fidelibus repromittit.

CHRY. Quando igitur barbarus hic, & indisciplinatus talia loquitur, nullus eorum qui in terra fuerunt, hominum nouit vnquam, si hic solus esset, miraculum magnum esset. Nunc autem cum his & aliud iste maius tribuit argumentum, quod à Deo inspirata sunt ea quæ dicuntur hic, scilicet, quòd omnes audiunt, & suadet om-

Homil. 1. in Ioan. inter prin. & med. tom 3.

Ioãnis excellentia.

D nibus per omne tempus. Quis ergo non admirabitur habitantem in eo virtutem?

ORIG. in hom. Ioannes interpretatur gratia Dei, siue in quo est gratia, vel cui donatum est. Cui autem theologorum donatum est, ita abscondita summi boni penetrare mysteria, & sic humanis mentibus intimare?

Homil. 2 in diuersos, parum à prin.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM,

CAPVT PRIMVM.

IN principio erat Verbum. A

CHRY. Omnibus aliis Euãgelistis ab incarnationo incipiẽtibus, Ioãnes transcurtens conceptionẽ, natiuitatẽ, educationẽ, augmẽtationẽ, mox de æterna nobis generatione narrat, dicẽs: In principio erat verbũ.

In lib 83. quæst. 63. tom. 4.

λόγος quid significet.

AVG. 83. quæst. Quod Græcè λόγος dicitur, Latinè & rationẽ, & verbũ significat, sed hoc loco melius verbũ interpretatur, vt significetur, nõ solùm ad patrẽ respectus, sed ad illa etiam quæ per verbum facta sunt operatiua potentia. Ratio autem & si nihil per eam fiat rectè ratio dicitur.

Tract. 1. aliquantulum ante med. tom. 9.

AVG. super Ioan. Quotidie autẽ dicẽdo verba viluerunt nobis, quia sonando & trãseundo viluerũt. Est verbom & in ipsò homine qood manet intus: nã sonus procedit ex ore. Est verbũ quod verè specialiter dicitur illud, qood intelligis de sono, non ipse sonus. B

Li. 15. ca 10. à med. to. 3.

AVG. 15. de Trinit. Quisquis autem potest intelligere verbum, non solum antequam sonet, verum etiam antequam sonorum eios imagines cogitatione voluantur, iam potest videre per hoc speculum, atque in hoc ænigmate aliquam verbi similitndinem, de quo dictum est: In principio erat verbũ. Necesse est enim cùm id quod scimus, loquimor, ex ipsa sciẽtia, quam memoria tenemus, nascatur verbum, quod eiusmodi sit omnino, cuiusmodi est illa sciẽtia, de qoa nascitur. Formata quippe cogitatio ab ea re quã scimus, verbũ est qoòd in corde dicimus, quòd nec Græcũ est, nec Latinum, nec linguæ alicuios. Sed cùm id opus est in eorum, quibns loqoimur, proferre notitiam, aliquod signom quo significetur, assumitur. Proinde verbum quod foris sonat, signũ est verbi quod intus latet, cui magis verbi cõpetit nomẽ. nam illud qood profertur carnis ore, vox verbi est, verbúmq; & ipsum dicitur propter illud, à quo vt foris appareat, assumptũ est.

Aug. 15. de Trinit. c. 11. in prin. to. 3.

In hom. quã facit sup. illa verb In principio erat verbum. circa med.

Verbi diuinario.

BASIL. in homil. Hoc aotem verbum non est humanum verbum. Quomodo enim erat in principio humanum verbum, vltimo loco accipiente homine generationis principium? non igitur in principio verbum erat humanum, sed nec angelorũ. Omnis enim creatura infra sæculorum terminos est, à creatore essendi sumens principium. Sed audi Euangelium decenter: Ipsum enim vnigenitum verbum dixit.

Homil. 1. in Ioan paulo à med to. 3.

CHRYS. Si autẽ quis dixerit, cur patrem dimittẽs mox nnbis de filio loquitur? Et qoonã ille quidem manifestus omnibus erat: & si non vt pater, sed vt Deus, vnigenitus autem ignorabatur, ideo decentet eam quę de isto est, cognitionem confestim in initio studuit imponere his qui nesciebant eũ: sed neq; patrem in his quæ de filio sunt, sermonibus tacuit. Propter hoc autem & verbom eom vocauit. Quia enim docturus erat, quod hoc verbom vnigenitus est filius Dei, vt non passibilem æstimet, quisqois generationẽ præueniẽs verbi nuncupatione destruit perniciosam suspicionem, esse ex Deo filium impassibiliter ostendens. Secunda verò ratio est, quia ea quæ sunt patris, nobis annonciare debebat: non simpliciter verò eum verbũ dixit, sed cum articuli adiectione à reliquis ipsum separans. Consuetudo enim est scripturæ, verba vocare leges Dei & præcepta: hoc autem verbũ substantia quædã est hypostasis ens, ex ipso proueniens Impassibiliter patre.

Generatio verbi.

Chry. ho. 1. in Ioan. aliq. à medio & ho. 3. to. 3.

BASIL. Quare igitur verbum? quia impassibiliter natum est, quia est generãtis imago, totum in seipso generantem demonstrans, nihil inde separans, sed in seipso perfectum existens.

In hom. quã facit sup. illa verba: In principio erat verb. à med.

Li. 15. c. 13. circa finem tom. 3.

Lib. 15. de Trinit. c. 14. tom. 3.

B AVG. 15. de Trinit. Sicut enim scientia nostra illi sciẽtiæ Dei, sic & nostrum verbum qood nascitur ex nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei, quod natũ est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem de patris scienria, de patris sapiẽtia, vel quod est expressius de patre scientia, de patre sapientia. Verbum ergo Dei patris vnigenitus filius, per omnia patri similis & æqualis: hoc enim est omnino qood pater, non tamen pater: qoia iste filios, ille pater, ac per hoc nouit omnia qoæ nouit pater, si ei nosse de patre est, sicut esse, nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo patri sicot esse non est à filio, ita nec nosse. Proinde tanquã seipsum dicens, pater genoit verbum sibi æqoale per omnia. Nõ enim seipsum integrè perfectéque dixisset, si aliqoid minus ant amplius esset in eios verbo, qoam in seipso. Nostrũ autem verbum interius quòd inoenimus esse vtcunq; illi simile, quantom sit etiam

Cõparatio verbi creati, & increati.

C dissimile, non pigeat intueri. Est enim verbum mentis nostræ qoãdoque formabile, noodum formatum quidem mentis nostræ, qood hac atque hac volubili quadã motione iactamus, cùm à nobis nuoc id, nunc illud, sicut inuentum fuerit, vel occurrerit, cogitatur: & tunc fit verum verbũ, quando illud quod nos diximus volubili motione iactare, ad id quod scimus peroenit, atque inde formatur, eius omnimodam similitodinem capiens, vt quomodo res quæque scitur, sic etiam cogitetur. Quis non videat, quãta sit hæc similitudo ab illo Dei verbo, quod in forma Dei sic est, vt non ante fuerit formabile, postquam formatum, non aliquando possit esse informe, sed sit forma simplex æqualis ei de quo est? Quapropter ita dicitur illud Dei verbum. vt Dei cogitatio oon dicator, ne aliquid esse quasi volubile dicatur in Deo, quod nunc habeat, nunc

Lib. 15 de trinit. ca. 15. circa finem. tom. 3.

Lib. 15. de trinit. ca. 16. in prin. to. 3.

nunc accipiat formam vt verbum ſit, eámque poſſit amittere, atque informiter quodammodo volutari.

A v g v. de verb. do. Eſt enim verbum Dei forma quædam non formata, ſed forma omnium formarum: forma incômutabilis, ſine lapſu, ſine defectu, ſine tẽpore, ſine loco, ſuperans omnia, exiſtens in omnibus: fundamentũ quoddam in quo ſunt, & faſtigium ſub quo ſunt.

Ser. 38. aliquantulum à prin. tom. 10.

B a s i l. Habet autem & verbum noſtrũ exterius diuini verbi ſimilitudinem quandam. Nam noſtrum verbum totam declarat mentis conceptionem, quæ namque mente concepimus, ea verbo proferimus, & quidem cor noſtrum quaſi fons quidam eſt. verbum verò prolatũ, quaſi quidam riuulus manans ex ipſo.

Inho quam facit ſuper illa verba, in prin. erat verbum, paulò à prin.

C h r y. Conſidera etiam in Euangeliſta prudentiam ſpiritualem, onerat homines id quod antiquius eſt, & quod eſt ante omnia maximè honorantes & ponentes Deum: propter hoc primũ dicit principium. In principio, inquit, erat verbum.

Homil 1. in Ioan. à med. tom. 3.

O r i g. Plura autem ſunt ſignata ab hoc nomine principium. Eſt enim principium, ſicut itineris & lõgitudinis, ſecundum illud, Initium boni itineris iuſtorum exercitium. Eſt autẽ principium & generationis, iuxta illud: Hoc eſt principium creaturæ Domini ſed etiam Deum non enormiter aſſeret aliquis omnium principiũ. Illud etiam ex quo ſicut ex præiacente materia alia fiunt, principium eſt penes eos qui credunt illam ingenitam. Eſt etiam principium ſecũdum ſpeciem, ſicut Chriſtus principium eorum eſt, qui ſecundum imaginem Dei formati ſunt. Eſt etiam principium diſciplinæ, ſecundum illud: Cùm deberetis eſſe magiſtri propter tẽpus, ruſus indigetis vt doceamini quæ ſunt elementa exordij ſermonum Dei. Duplex enim eſt documenti principium: hoc quidẽ natura, hoc verò quo ad nos: vt ſi dicatur initium ſapientiæ fore natura quidem Chriſtum, inquantũ ſapientia & verbum Dei eſt, quo ad nos verò, inquantum verbum caro factum eſt. Tot igitur ſignificatis ad præſens nobis de principio occurrentibus poteſt accipi illud ex quo quod eſt agens. cõditor enim Chriſtus eſt velut principiũ, ſecundũ quod ſapientia eſt, vt verbũ in principio quaſi in ſapientia ſit. Plura enim bona de Saluatore dicuntur. velut igitur vita in verbo eſt, ſic verbũ in principio, id eſt, in ſapientia erat. Conſidera verũ ſi poſſibile eſt ſecundum hoc ſignificatũ accipere nos principium, prout ſecundum ſapientiam, & exempla quæ in ea ſunt, fiunt omnia, vel quia principiũ filij pater eſt: & principium creaturarum & omnium entium per illud, In principio erat verbum: verbum filium intelligas in principio, id eſt, in patre dictum fore.

Ioan. 1 ſuper illud: In principio erat verbũ.

Principiũ generationis.

A v g. 6. de Trinit. Aut in principio ſicut dictum eſt, ac ſi diceretur ante omnia.

Lib. 6. cap. 2. ante med. tom. 3.

B a s i l. Præuidit enim Spiritus ſanctus futuros quoſdam inuidentes gloriç vnigeniti, qui perſetrent ſophiſmata ad ſubuerſionem auditorum, dicentes: quia ſi genitus eſt, non erat: & antequam genitus eſſet, non erat: Ne igitur talia garrire præſumant, Spiritus ſanctus ait: In principio erat verbum.

In ho. quam facit ſup. illa verba. In principio erat verbũ, non remotè à prin.

H i l a r. 2. de Trinit. Tranſeunt tempora, tranſeunt ſæcula, tollũtur ætates. pone aliquid quod voles tuæ opinioni principium, non tenes tempore, erat enim vnde tractatur.

Lib. 2. paulò ante med. illius.

C h r y s. Sicut autem quis, cùm ſtatin naui ſecus littus, videt ciuitates & portus. Cùm verò eum aliquis in medium pelagi duxerit, à prioribus quidem deſiſtere facit, non tamen alicubi defigit ei oculum: ita Euangeliſta hic ſuper omnẽ nos ducens creaturam,

Homil. 1 in Ioan. aliq. à med. tom. 3.

A ſuſpenſum dimittit oculum, non dans ſuſcipere aliquem finem ad ſuperiora: hoc enim in principio erat, ſemper & infinitè eſſendi ſignificatiuum eſt.

A v g v. de verb. Dom. Sed dicunt: Si filius eſt, natus eſt, hoc fatemur, adiungunt deinde, ſi natus eſt patri filius, erat pater antequam ei filius naſceretur. hoc reſpuit fides. Ergo ait, rationẽ mihi redde, quomodo & filius naſci potuit patri, vt coæuus eſſet ei à quo natus eſt? Poſt patrẽ enim naſcitur filius vtique patri morituro ſucceſſurus. ſimilitudines adhibẽt de creaturis, & nobis laborandum eſt, vt & nos inueniamus ſimilitudines earum rerum, quas aſtruimus.

Ser. 8 5. aliquanto med. tom. 10.

B Sed quomodo poſſumus in creatura inuenire coæternũ, quando in creatura nihil inuenimus æternum? Sed ſi poſſunt inueniri hic duo coæua, generans & generatum, ibi intelligimus æterna. Ipſa quidem ſapientia dicta eſt in ſcripturis candor lucis æternæ: dicta eſt imago patris. Hinc capiamus ſimilitudinem, vt inueniamus coæua; ex quibus intelligamus coæterna. Nemo autẽ dubitat quòd ſplẽdor de igne exit: ponamus ergo ignem patrem illius ſplendoris, mox quidem vt lucernam accendo, ſimul cum igne & ſplendor exiſtit. Da mihi hic ignem ſine ſplẽdore, & credo tibi patrẽ ſine filio fuiſſe. Imago exiſtit de ſpeculo:

Aug. in ſer. 38 de verbis Domini circa med. tom 10.

Similitudo diuinæ generationis.

In ſerm. 38. de ver. Dom. à med. to 10.

C hominis intuentis ſpeculũ exiſtit imago, mox vt aſpector extiterit: ſed ille qui inſpicit, erat antequã accederet ad ſpeculum. Ponamus ergo aliquid natum ſuper aquam vt virgultum aut herbam, nonne cum imagine ſua naſcitur? Si ergo ſẽper eſſet virgultum, ſemper eſſet & imago de virgulto. quod autem de alio eſt, vtique natum eſt: poteſt ergo ſemper eſſe generans, & ſemper cum illo quod de eo natum eſt. Sed dicet aliquis, ecce intellexi æternũ patrem, coæternum filium: tamen ſicut effuſum ſplẽdorem minus igne lucentem, aut ſicut effuſam imaginem minus quàm virgultum exiſtentem dicimus. non: ſed

D æqualitas omnimoda. non credo, ait, quia non inuenisti ſimilitudinem. Fortaſſis autem inuenimus in creatura quomodo intelligamus filium & coæternũ patri, & nequaquam minorem, ſed non illud poſſumus inuenire in vno genere ſimilitudinum. Iungamus ergo ambo genera: vnum, vnde ipſi dant ſimilitudines, & alterũ vnde nos dedimus. Dederũt enim illi ſimilitudines ex his quæ procedũtur tempore ab his à quibus naſcuntur, ſicut homo de homine, ſed tamen homo & homo eiuſdem ſubſtantiæ. Laudamus ergo in iſta natiuitate æqualitatem naturę, deeſt æqualitas temporis. In illo autem genere ſimilitudinum quod nos dedimus de ſplẽdore ignis, & de ima-

Aug. ſer. 38. de ver. Dom. inter prin. & med. tom. 10.

E gine virgulti, æqualitatem naturæ non inuenis, inuenies coæuitatem. Totum ergo ibi quod hic ex partibus ſingulis, & rebus ſingulis inuenitur, & non hoc ſolum quod in creaturis totum inuenio ibi, ſed tanquam in creature.

E x g e s t i s cõcilij Epheſ. Propterea alicubi quidem filium appellat patris, alicubi autem verbũ nominat, alicubi autem ſplendorem vocat ſcriptura diuina, ſingula horum nominum de ipſo dicens: vt intelligas ea quæ de Chriſto dicuntur, eſſe contra blaſphemiam. quia enim tuus filius eiuſdem tibi naturæ ſit, volens ſermo oſtendere vnam ſubſtantiam patris & filij, dicit filium patris qui ex eo natus eſt vnigenitus. Deinde quoniã natiuitas & filius apud nos intellectationem prębent paſſionis, ideóque hunc filium appellat & verbum, impaſſibilitatem natiuitatis eius

Theo. in hoc loco.

est prædicatus. THEO. Et rursus ne suspicio diabolica aliquos coturbaret, ne forte cum verbum Deus sit, insurrexerit contra patrem, vt aliqui fabulantur gentilium: & separatus à patre fuerit ipsi patri cotrarius, dicit: Hoc erat in principio apud Deū. q. d. hoc Dei verbum nunquam à Deo extitit separatum.

Homil. 3. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3.

CHRYS. Vel ne audiens, In principio erat verbū, æuiternum quidem æstimes, seniorem verò spatio aliquo patris vitā suscipias, induxit: Hoc erat in principio apud Deum. non enim fuit vnquam solitarius ab illo, sed semper Deus apud Deum erat. vel quia dixerat, Deus erat verbum, vt non æstimes quis minorē esse deitatem filij, confestim cognoscitiuā propriæ deitatis ponit, & æternitatem assumēs, cùm dicit, Hoc erat in principio apud Deum, & quod factum est adiiciens, Omnia per ipsum facta sunt.

Deitas vna patris & filij.

Ioan. 1. sup. illud, & ver. erat apud Deum à me.

ORIG. Vel aliter. Postquam præmiserat tres propositiones Euangelista, resumit tria in vnum, dicens; Hoc erat in principio apud Deum. In primo enim trium didicimus, in quo erat verbum, quia in principio erat: in secundo, apud quem, quia apud Deum: in tertio quid erat verbū, quia Deus. Velut ergo demōstrans verbum prædictum Deum per hoc quod dicit Hoc, & colligēs in propositionem quartā, hoc quod est, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, Et Deus erat verbū, ait: Hoc erat in principio apud Deum. Quærat autem aliquis, cur non est dictum, In principio erat verbum Dei, & verbum Dei erat apud Deum, & Deus erat verbum Dei? quisquis autem vnicam veritatē fatebitur esse palàm est quoniam & demonstratio eius quæ est sapientia, vna est. Sed si veritas vna est, & sapientia vna, verbum quoque quod veritatem enunciat, sapientiam expādit in his qui susceptibiles sunt, vnum siquidem erit. nec hoc dicimus inficiantes verbum Dei fore, sed ostendētes vtilitatem omissionis huius vocabuli Dei. Ipse quoque Ioannes in Apocalyp. dicit: Et nomen eius verbum Dei. ALCVI. Qualiter autem ponit substantiuum verbum, erat? vt intelligeres omnia tempora præuenisse coæternum Deo patri verbum.

Orig. Ioā 1. su. et illud: Et verbum erat apud Deum.

Omnia per ipsum facta sunt.

ALCVI. Postquàm dixit de natura filij, de operatione eius subiungit, dicens: Omnia per ipsum facta sunt, id est, quicquid est siue in substantia, siue in aliqua proprietate. HILAR. 2. de Trinit. Vel aliter: Erat quidem verbum in principio, sed potuit nō esse ante principiū, sed quid ille? Omnia per ipsum facta sunt. Infinitum est per quod fit omne quod factum est, & cùm ab eo sint omnia, & tempus ab eo est.

Lib. 2. parū ante med.

Homil 4. in Ioā in prin. tom. 3.

CHRY. Moyses quidem incipiens scripturam veteris testamēti de sensibilibus nobis loquitur, & hoc enumerat per multa. In principio enim, ait, fecit Deus cælum & terram, deinde inducit, quoniam & lux facta est, & firmamētum & stellarum naturæ, & genera animalium. Euangelista verò hæc omnia excedēs, vno verbo comprehendit, vt cognita auditoribus, ad altiorem festinans materiam, totum hunc librum instituens non de operibus, sed de conditore.

Lib. 1. cap. 2 à med. ill. tom. 3.

AVGVS. 1. super Genes. ad lit. Cùm enim dicitur, Omnia per ip. facta sunt, satis ostenditur, & Lux per ipsū facta, cū dixit Deus, Fiat lux: & similiter de aliis quod si ita est æternū est quod ait Deus, fiat lux: quia verbum Dei Deus apud Deum patri coæternus est, quāuis creatura temporalis facta sit. Cùm enim verba sint temporis, cùm dicimus quando & aliquādo, æternum tamen est in verbo Dei, quando aliquid fieri debeat, & tunc fit quando fieri debuisse in illo verbo est, in quo non est quando & aliquando, quoniam totum illum verbum æternum est.

Tract. 1. à mod. illum. tom. 9.

AVGVS. super Ioan. Quando ergo potest fieri vt verbum Dei factum sit, quādo Deus per verbum fecit omnia? & si verbum ipsum factum est, per quod aliud verbum factum est? Si hoc dicis, quia est verbum verbi, per quod factū est illud, ipsum dico ergo vnigenitum filium Dei: si autem non dicis verbum Dei, cōcede non factum verbum per quod facta sunt omnia. AVGVS. 1. de Trinit. Et si factum non est, creatura non est: si autem creatura non est, eiusdem cum patre substantiæ est: omnis enim substantia quę Deus non est creatura est, & quæ creatura non est, Deus est. THEO. Solent autem Arriani dicere, quòd sicut per serram ostium fieri dicimus, quasi per organum, sic & per filium omnia facta fuisse dicūtur: non quòd ipse sit factor, sed organum: & sic facturam aiunt filium tanquam factum ad hoc vt per eum omnia fierent. Nos autē ad huiusmodi fictores mendacij simpliciter respondemus: si enim vt dicitis, pater creasset ad hoc filium, vt eo tāquam organo vteretur, videretur quod inhonorabilior sit filius quàm quæ facta sunt: sicut ea quæ per serrā sunt facta, ipso organo nobiliora existūt, nam serra propter ipsa est: sic & propter quæ facta sunt, vt aiunt, pater creauit filium: tanquam si non deberet Deus cuncta creare, nequaquam filium produxisset. quid his verbis insanius? sed aiunt, quare non dixit quòd omnia verbum fecit: sed vsus est hac præpositione per, ne filium ingenitum intelligeres & sine principio, & Dei conditorem.

Lib. 1. cap. 6. parum à prin. tom. 3.

Diuinitas verbi ostēditur.

Theophyl. in hoc loco.

Homil. 4. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Sed si præpositio per, conturbat te, & quæris in scriptura quòd ipsum verbum omnia faceret, audi Dauid: Initio tu Domine terram fūdasti, & opera manuum tuarū sunt cæli. Quòd autem hoc de vnigenito dixerit, addisces ab apostolo vtēte hoc verbo in episto. ad Hebræos de filio. Si verò de patre hoc prophetā dixisse dicis, Paulum verò filium adoptasse, idem fit rursus. Neque enim id filio conuenire dixisset, nisi vehementer consideraret, quoniam quæ sunt dignitatis, cohonorabilia sunt vtrique. Si rursus per, præpositio aliquam subiectionem tibi videtur inducere, cur Paulus eam de patre ponit; Fidelis inquit Dominus per quem vocati sumus in societatem filij eius. Et iterū, Paulus apostolus per voluntatem Dei.

Grammatica contentio.

Ioan. 1 super illud: Omn. per ip. facta sunt, à med.

ORIG. Errauit etiam in hoc Valentinus, dicens verbum esse quod mundanæ creationis præstitit causam creatori: sed si sic se habet veritas rerum, prout ipse intelligit, oportebat scriptum fore per creatorem vniuersa cōsistere à verbo, non autem econtra, verbum à creatore.

Et sine ipso factum est nihil.

Homil 4. in Ioan parum à prin. to. 3.

CHRYS. Vt non æstimes, cùm dicit: Omnia per ipsum facta sunt, illa omnia solum dicere eum quæ à Moyse dicta sunt, conuenienter inducit, Et sine ipso factum est nihil siue visibile quid, siue intelligibile. Vel aliter: Ne hoc quod dixit: Omnia per ipsū facta sunt, de signis suspiceris nunc dici, de quibus reliqui euangelistæ locuti sunt, inducit: Et sine ipso factum est nihil.

Lib. 2. circa mod. illius.

HILAR. Vel aliter dicetur hoc quod dicitur, Omnia per ipsum facta sunt, non habet modū, est ingenitus qui factus à nemine est, est & ipse genit' ab innato, reddidit auctorē cùm socium professus est, dicēs:

Sine ipso factum est nihil. cùm enim nihil sine eo, intelligo non esse solum, quia alius est per quem, alius siue quo non. ORIG. in hom. Vel aliter. Ne existimares ea quæ per verbum facta sunt, per se existentia non contenta à verbo, ait: & sine ipso factum est nihil, hoc est, nihil factū est extra ipsum, quia ipse ambit omnia conseruans ea. AVG. de quæst. no. & vet. test. Vel dicens: Sine ipso factum est nihil, nullo modo ipsum facturam esse suspicari debere edocuit. Quomodo enim potest dici, ipse est factura, cùm nihil dicatur Deus sine ipso fecisse?

Homil. 2. in diuersos interpret. & med.

Cap. 97. parum ante med. incipit hic liber, Dominicæ perfectionis est. to. 4.

ORIG. super Ioann. Vel aliter: Si omnia per verbum facta sunt: de numero verò omnium est malitia B & totus fluxus peccati, & hęc per verbum facta sunt, & hoc est falsum: quantum igitur ad significata, nihil & nō ens, vnum sunt. Videtur autem Apostolus non entia praua dicere, vocat, inquit, Deus ea quę nō sunt tanquam ea quæ sunt. Totáque prauitas nihil dicitur, cùm absque verbo facta est.

Ioan. 1. sup. illud: Omnia per ips. fa. sunt ante medium.

AVG. super Ioan. Peccatum enim non per ipsum factū est, & manifestum est quia peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cùm peccant. Et idolum non per verbum factum est, habet quidem formam quādam humanam, & ipse homo per verbum factus est. Sed forma hominis in idolo non per verbum facta est. scriptum est enim, Scimus quòd nihil est idolū: C ergo ista non sunt facta per verbum, sed quæcunque facta sunt naturaliter, vniuersa natura rerum omnis omnino creatura ab angelo vsque ad vermiculum.

Tra. 1. parū à med. to. 9.

Peccatum nihil est.

ORIG. Valentinus autem exclusit ab omnibus per verbū factis quæ sunt in sęculis facta, quæ credit ante verbum extitisse, præter euidentiam loquens, siquidem quæ putantur ab eo diuina remouentur ab omnibus, quæ autem velut ipse putat, penitus destruuntur, verè dicuntur omnia. quidam enim falsò dicunt diabolum non esse creaturam Dei: quantum enim diabolus est, creatura Dei non est. Is autē cui accidit esse diabolū, diuina est creatura, ac si diceremus, ho- D micidam creaturam Dei non esse, qui tamen in eo quòd homo est, creatura Dei est. AVG. de natura ho. Non autem sunt audienda delyramēta hominū, qui nihil hoc loco aliquid intelligēdum esse putant, quia ipsum nihil in fine sententiæ positū est: nec intelligunt nihil interesse vtrū dicatur, Sine ipso nihil factum est, an sine ipso factum est nihil. ORIG. Si accipiatur verbum pro eo quod in quolibet hominū est, quia & ipsum insitum est cuilibet ab eo quod in principio erat verbum, etiam sine hoc verbo nihil committimus simpliciter accipiendo quod dicitur, Nihil. Ait enim Apostolus, quòd sine lege peccatum E mortuum erat, adueniente verò mandato, peccatum reuixit. Non enim reputatur peccatum lege non existēte, sed nec peccatum erat non existēte verbo, quia Dominus dicit: Si nō venissem & essem illis locutus, peccatū non haberent: quælibet enim excusatio deficit volenti dare responsum de crimine, dum verbo præsente ac iudicante quid est agēdum, non obedit quis illi: nec propter hoc inculpandum est verbum, sicut nec magister, per cuius disciplinā non remanet locus excusationis discipulo delinquenti. velut de ignorantia. Omnia ergo per verbum facta sunt: non solū naturalia, sed etiam quę ab irrationabilibus fiūt.

Ioan. 1. sup. ill. Om. per ip. fa. sunt, circa med.

Cap. 25 in prin. ill. to. 6.

Ioan. 1. super ill. Om. per ip. fa. sunt, inter med. & finem.

Cancer errorum.

Quod factum est, In ipso vita erat.

BEDA. Quia Euangelista dixit omnem creaturam factam esse per verbum: ne quis fortè crederet muta- A bilem eius volūtatem quasi qui subitò vellet facere creaturam, quam ab æterno nunquam ante fecisset: ideo docere curauit factam quidem creaturam in tēpore, sed in æterna creatoris sapientia, quando & quos crearet, semper fuisse dispositum. vnde dicit, Quod factum est in ipso, vita erat.

Ioan. 1. super illud: omnia per ip. facta sunt. tom. 5.

AVG. sup. Ioan. Potest autem sic punctuari, Quod factū est in ipso, & postea dicatur, Vita erat: ergo totum vita est, si sic pronunciauerimus: quid enim non in illo factū est? ipse est enim sapientia Dei, & dicitur in psalmo, Omnia in sapientia fecisti: omnia igitur sicut per illum, ita in illo facta sunt: si ergo quod in il- B lo factum est, vita est, ergo & terra vita est, lapis vita est. Inhonestum est sic intelligere, ne nobis subrepat secta Manichæorum, & dicat, quia habet vitā lapis, & habet vitam paries. solent enim ista delyrantes dicere. Et cùm reprehensi fuerint ac repulsi, quasi de scripturis proferunt dicētes: vt quid dictū est, Quod factum est, in ipso vita erat? Pronūcia ergo sic: Quod factum est: Hic subdistingue, & deinde infer, In ipso vita erat. Facta est enim terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita est autem in ipsa Dei sapientia spiritualiter ratio quædā qua terra facta est, hæc vita est, sicut arca in omni opere non est vita, arca in arte vita est. quia viuit in anima artificis: sic ergo quia sapien- C tia Dei per quam facta sunt omnia, secundum artem continent omnia quæ fiunt per ipsam artem, nō hæc cōtinuò sunt vita: sed quicquid factum est, vita est in illo. ORIG. in hom. Potest autem & sic distingui sine errore: Quod factum est in ipso, & postea dicatur: Vita erat. vt sit sensus: Omnia quæ per ipsum, & in ipso facta sunt, in ipso vita sunt, & vnū sunt. Erant enim hoc est in ipso subsistunt causaliter, priusquam sint in seipsis effectiuè. Sed si quæris, quomodo & qua ratione omnia quæ per verbū facta sunt, in ipso vitaliter & vniformiter & causaliter subsistunt? accipe exēpla ex creaturarum natura. Cōspice quomodo D omnium rerum quas mūdi huius sensibilis globositas comprehendit, causæ simul & vniformiter in isto sole, qui est maximum mundi luminare, subsistunt: quomodo numerositas herbarū & fructuum in singulis seminibus simul cōtinetur, quomodo multiplices regulæ in arte artificis vnum sunt, & in animo disponentis viuunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum subsistit, & huiusmodi naturalia varia perspice exempla, ex quibus velut physicæ theoricæ pennis poteris arcana verbi mentis acie inspicere, & quantum datur humanis rationibus videre, quomodo omnia quæ per verbū sunt E facta, in ipso viuunt & facta sunt.

Tra. 1. aliq. ante fi. to. 9.

Homil. 2. in diuersos ali. ante mediū.

Quomodo omnia sunt vita in Deo.

Ho. 2. in diuersos paulo ante med.

HILAR. Vel aliter potest legi: In eo quod dixerat, Sine ipso factum est nihil: Posset aliquid perturbatus dicere: est ergo aliquid per alterum factum, quod tamen non sit sine eo factum: & si aliquid per alterum licet non sine eo, iam nō per eum omnia: quia aliud est fecisse, aliud est interuenisse facienti. Enarrat ergo Euangelista quid non sine eo factū sit dicens: Quod factum est in eo: Hoc igitur non sine eo quod in eo factū est. Nam id quod in eo factum est, etiā per eum factum est: omnia enim per ipsum, & in ipso creata sūt. In ipso autē creata, quia nascebatur creator ne*, sed ex hoc sine eo nihil factum est: quod tamē in eo factum est, quia nascens Deus vita erat, & qui vita erat, non postquā natus est, factus est vita, nihil ergo sine eo fiebat ex his quæ in eo fiebant, quia vita est in quo fiebant: & Deus qui ab eo natus est, non postea

Lib. 2. de Tri. parum à med. illius.

quam

quam natus est, sed nascendo quoque extitit.

Homil. 4. in Ioan. paulo post princ. tom. 3. Nota distinctionem verborum Euangelij.

CHRYS. Vel aliter, Non apponemus finale punctum vbi dicitur, Sine ipso factum est nihil, secundū hæreticos. Illi enim, volētes spiritum sanctum creatum dicere aiunt, Quod factum est in ipso vita erat: sed ita non potest intelligi: primum quidem neque tēpus erat hic spiritus sancti meminisse: sed si de sancto Spiritu hoc dictum est, age secundum eorum interim legamus modum, ita enim nobis hoc inconueniens erit: cùm enim dicitur, Quod factū est in ipso vita erat, spiritum sanctum dicunt dictum esse vitam: sed vita hæc & lux inuenitur esse. Inducit enim: Vita erat lux hominum: quo circa secundum eos lucem omnium hunc spiritum dicit: quod autem superius verbum dicit, hic consequenter & Deum & vitā & **B** lucem nominat. Verbum autem caro factum est, erit igitur Spiritus sanctus incarnatus, non filius: ideo dimittentes hunc modum legēdi, ad decentem veniamus lectionem & expositionem. hoc autem est, cùm dicitur. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. ibi quiescere fac sermonem: deinde ab ea quæ deinceps est dictione incipe, quæ dicit, In ipso vita erat, ac si dicat, Sine eo factum est nihil quod factum est, id est, factibilium. Vides qualiter hac breui adiectione omnia correxit superuenientia inconuenientia. Inducens enim, sine eo factum est nihil: & adiciens, Quod factum est: & intelligibilia comprehēdit, & spiritum sanctum exce-**C**pit. Spiritus enim sanctus factibilis nō est: hæc igitur quæ dicta sunt, de conditione rerum dixit Ioannes: Inducit autem & eum qui est de prouidentia sermonem, dicēs: In ipso vita erat, quemadmodum in fonte qui generat abyssos, & in illo minoratur fons: ita & in operatione vnigeniti quæcunque credas per eum facta esse, non minor ipse factus est, nomen autem vitæ hîc non solum cōditionis est, sed & prouidentiæ rerum, quæ est secundum permanentiam earum. Cùm autem audis quoniam in ipso vita erat, ne cōpositum existimes, sicut enim pater habet vitam in seipso, ita dedit & filio vitā habere: ergo sicut pa-**D**trem non vtique dicens compositū esse, ita nec filiū.

Homil. 4. in Ioan. sup. ill. Quotquot autem receperunt. to. 3.

Chrys. hom. 4. in Ioan. à med. tom. 3.

ORIG. Vel aliter oportet scire quòd Saluator quędam dicit non sibi esse, sed aliis, quædam verò & sibi & aliis. In hoc ergo quod dicitur: Quod factū est in verbo, vita erat, scrutandū est, an sibi & aliis vita est, vel aliis tantum: & si aliis, quibus aliis? idem autē est vita & lux. Lux autem hominū est, sit itaque hominū vita quorum est lux, & sic in eo quòd dicitur vita, Saluator non sibi sed aliis. hæc quidē vita verbo præexistenti aderit, ex eo quod expiata à peccatis anima fit serena, vita inferatur ei qui Verbi Dei se susceptibilē statuit. vnde verbū quidem in principio non di-**E**xit factū: non enim erat quando principiū verbo careret. Vita autē hominū non semper erat in verbo, sed hæc vita hominum facta est, eo quod vita est lux hominū. Cùm enim homo non erat, nec lux hominū erat, luce secūdum habitudinē ad homines intellecta. & ideo dicit: Quod factū est in verbo vita erat, non autē quod erat in verbo vita erat. Inuenitur autem alia littera non incongruè habēs, Quod factum est in eo vita est. Si autem intelligamus vitam hominum quę in verbo sit eum esse qui dixit, Ego sum vita, fatebimur neminem infidelium Christi viuere, sed cunctos esse mortuos qui non viuunt in Deo.

Ioan. 1. sup. illud: Quod factum est, in ipso vita erat. inter prin. & med.

Eodem loco pauc. de Ioante medi. ill. cap.

Alia littera

Ioan. 1. sup. illud: Quod fa. est in ipso vita erat pa. tum à princ.

Et vita erat lux hominum.

A THEO. Dixerat, In ipso vita erat, ne putares quod absque vita sit verbū, sed vita sit spiritualis, & lux rationabilibus cūctis. vnde dicitur: Et vita erat lux ho. q. d. Lux ista non est sensibilis, sed intellectualis illuminans ipsam animam. AVGVS. super Ioan. Ex ipsa enim vita illuminantur homines, pecora non illuminantur, quia non habent rationales mentes, quæ possint videre sapiētiam: homo autem factus ad imaginē Dei, habet rationalem mentem, per quā possit percipere sapiētiam, ergo illa vita per quā facta sunt omnia, lux est, & non quorūcunque animalium, sed hominum. THEO. Non autem dixit, lux est solum Iudæis, sed omnium hominum. Omnes enim homines inquantum intellectum & rationē recepimus ab **B** eo, quòd nō cōdidit verbo intantū ab eo illuminari dicimur. Nam ratio nobis tradita, per quā rationales dicimur, lux est ad operanda nos dirigēs, & non operanda. ORIG. Non est autem prætermittendum quòd vitam præmittit luci hominum: inconsequens enim erat illuminari non viuētem, & aduenire illuminationi vitam. si autem idem est, Vita erat lux hominum, quod solum hominum, erit Christus lux atque vita solorum hominum: hoc autem opinari hæreticum est. Non igitur quicquid dicitur aliquorū, illorū solum est. Scriptum est enim de Deo, quòd sit Deus Abraham, Isaac & Iacob, non tamen istorum **C** tantum patrum dictus est Deus: nō ergo ex eo quòd dicitur, Lux hominum, excluditur quin sit aliorum, alios verò continēs, eo quòd est scriptum: Faciamus hominē ad imaginem nostram, quicquid ad imaginem, ac similitudinem Dei factum est, intelligi debet per hominem. Sic igitur lux hominum, lux cuiuslibet rationalis creaturæ est.

Theo. in hoc loco.

Tract. 1 non multū procul à fi. to. 9.

Theophyl. in hoc loco.

Ioan. 1. sup. illud: Quod fa. est in ipso vita erat à med.

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

AVG. sup. Ioan. Quia vita illa est lux hominum, sed stulta corda capere istam lucem nō possunt, quia peccatis suis aggrauātur, vt eam videre non possint: **D** ne ideo cogitēt quasi obsentem esse lucem, quia eam videre nō possunt, sequitur: Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quomodo enim homo positus in sole cæcus præsens est illi sol, sed ipse soli absens est: sic omnis stultus cæcus est, & præsens est illi sapientia. Sed cum cæco præsens est, oculis absens est: non quia illi ipsi absens est, sed quia ipse absens est ab illa.

Tracta. 1. paulò ante fin. tom. 9.

ORIG. Tenebræ autem huiusmodi hominū non natura sunt, secundum illud Pauli: Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Homil. 2. in diuersos paulò ante med.

ORIG. in ho. Vel aliter: Lux in tenebris fidelium animarū lucet à fide inchoans, ad spem trahens. Im-**E**peritorum vero cordium perfidia & ignorantia lucem verbi Dei in carne fulgentis non comprehēderunt. sed iste sensus moralis est. Physica vero horum verborū theoria talis est: Humana natura & si non peccaret, suis propriis viribus lucere nō posset. Nō. n. naturaliter lux est, sed particeps lucis, capax siquidē sapientiæ est, nō ipsa sapientia. Sicut ergo aër per semetipsum non lucet, sed tenebrarum vocabulo nūcupatur: ita nostra natura dum per seipsam consideratur, quædam tenebrosa substātia est, capax ac particeps lucis sapientiæ: & sicut aër dum solares radios participat, non dicitur per se lucere, sed solis splēdor in eo apparere: ita rationabilis nostræ naturæ pars dū præsentiā verbi Dei possidet, non per se res intelligi-

Homil. 2. in diuersos, circa me. illum.

Theoricus intellectus verborum.

biles,& Deum suum, sed per insitum sibi diuinū lumen cognoscit. Lux itaq; in tenebris lucet, quia Dei verbum vita,& lux hominum in nostra natura, quæ per se inuestigata & cõsiderata informis quædam tenebrositas inuenitur lucere non desinit:& quoniam ipsa lux omni creaturæ est incomprehensibilis, tenebræ eam non comprehenderunt.

Homil. 4. in Ioan. à med. illius. tom. 3. CHRY. Vel aliter: Totum ab illo loco, Et vita erat lux hominum, primum nos de cõditione docuerat, deinde dicit,& quæ secundum animā bona præbuit nobis veniens verbū. vnde dicit, Et vita erat lux hominū. Non dicit lux Iudæorū, sed vniuersaliter hominū. non enim Iudæi solum, sed & gentiles ad hanc venerunt cognitionem. Non autē adiecit, Et angelorum, quoniam ei de natura humana sermo est, quibus verbum venit euangelizans bona.

Christus non dicitur lux angelorum in euangelio.

Ioan. 1. sup. illud: Quod factum est in ipso vita erat circa finem. ORIG. Quærunt autem, quare non verbum lux hominū dicitur est, sed vita quæ in verbo fit: quibus respondemus: quia vita ad præsens, non ea quę communis est rationalium & irrationalium dicitur, sed quæ adiūgitur verbo, quod in nobis fit per participationem verbi primarij, ad discernendum apparentē vitam & non veram,& cupientem veram vitā. Prius ergo participamus vitam, quæ apud quosdā quidem est potentia non actu lux, qui scilicet non sunt auidi perquirere, quia ad scientiam pertinent: apud quosdam verò & actu lux efficitur, qui secūdum Apostolum æmulantur dona meliora, scilicet verbū sapientiæ, si tamen & tunc idem est vita, & lux hominum, nullus manens in tenebris perfectè viuere comprobatur. nec quisquā viuentium consistit in tenebris.

Homil. 4. in Ioan à med. illius. tom. 3. CHRY. Vita enim adueniente nobis solutum est mortis imperium, & luce lucēte nobis nō vltrà sunt tenebræ, sed semper manet vita quam mors superare non potest, nec tenebræ lucem. vnde sequitur: Et lux in tenebris lucet. Tenebras mortem & errorē dicit: nam lux quidem sensibilis non in tenebris lucet, sed sine illis. Prædicatio verò Christi in medio erroris regnantis illuxit, & eum disparere fecit & in vitā mortem fecit mortuus Christus ita eam superans, vt eos qui detinebātur reduceret. Quia igitur neque mors eam superauit, neque error, sed fulgida est eius prædicatio vbique,& lucet sua propria fortitudine, propterea subdit: Et tenebræ eam nō comprehenderūt.

Ioan. 1. sup. illud: Lux in tenebris lucet, in princip. ORIG. Est etiam sciendum quòd sicut hominum nomen est duarum spiritualium rerū sic & tenebræ. Dicimus enim hominem lucem possidentem opera lucis perficere, & etiam cognoscere quasi illustratū lumine scientiæ:& ecõtrario tenebras dicimus illicitos actus, & eam quæ videtur scientia, nō est autem. Sicut autem pater lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ, sic & Saluator. Sed quia similitudinem carnis peccati subiit, non incongruè de eo dicitur, quòd tenebræ in eo sunt aliquæ ipsū in se suscipiente nostras tenebras vt eas dissiparet. hęc igitur lux quę facta est vita hominum, radiat in tenebris animarum nostrarum,& venit vbi princeps tenebrarum harum cum genere bellat humano. Hanc lucē persecutę sunt tenebræ quod patet ex his quæ Saluator & eius filij sustinent, pugnantibus tenebris contra filios lucis. Verùm quia Deus patrocinator, non inualescunt: vnde non apprehēderunt lucem: vel quia celeritatem cursus lucis subsequi non valēt propter propriam tarditatem: vel quia si superuenientē expectant, fugantur luce appropinquāte. Oportet autem in id cõsiderare quod non semper tenebræ in sinistra parte sumū-

Eodem cap. dicto circa medium.

Eodem cap. dicto à med. illius.

Tenebræ duplices.

A tor, sed quandoque est bona, secundum illud psalmi: Posuit tenebras latibulū suū, dum ea quæ sunt erga Deum, ignota & imperceptibilia sunt. De hac ergo laudata caligine dicam: quoniam versus lucem pergit, illámque apprehēdit: quia quod erat caligo dum ignorabatur, in lucem cognitū vertitur ei qui didicit.

Lib. 10. ca. 29 circa fin. tom. 5. AVG. 10. de Ciuit. Dei. Hoc autem initium sancti Euangelij quidam Platonicus aureis litteris perscribendum,& per omnes ecclesias in locis eminentissimis proponendum esse dicebat.

Ioā 1. paulo ante illud: Omnia per ip. sum facta sunt. tom. 5. BEDA. Nam alij euāgelistæ Christum in tempore natum describunt: Ioannes verò eundē in principio testatur fuisse, dicens: In principio erat verbum. Alij

B inter homines eum subitò apparuisse cōmemorant: Ille ipsum apud Deum semper fuisse testatur, dicens: Et verbum erat apud Deum. Alij eum verum hominem, ille verum cōfirmat Deum, dicēs: Et Deus erat verbum. Alij hominem apud homines eum temporaliter conuersatum, ille Deum apud Deum in principio manentem ostēdit, dicens: Hoc erat in principio apud Deū. Alij magnalia, quæ in homine gessit, perhibent, ille quòd omnem creaturam per ipsum Deus pater fecerit, docet, dicens: Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil.

Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.
C *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine.*

Tract. 2. in Ioan. paulo post princ. tom. 9. AVGVS. Ea quæ dicta sunt superius, de diuinitate Christi dicta sunt, qui sic venit ad nos, secundum quòd apparuit homo. Quia igitur sic erat homo, vt lateret in illo Deus, missus est ante illum magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plusquā homo.& quis est hic? Fuit homo.

Theo. in hoc loco. THEO. Non angelus, vt suspicionem multorum destrueret. AVG. Et quomodo posset iste verum

Tract. 2. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9. D de Deo dicere? Missus à Deo.

Homil. 5. in Ioan. circa princ. tom. 3. CHRYS. Nihil de reliquo humanum esse æstima eorum, quæ dicuntur ab illo: non enim quæ eius sunt, sed quæ mittentis omnia loquitur. ideo & angelus nuncupatus est à propheta, dicente: Ego mitto angelū meum. Angeli enim virtus est nihil proprium dicere Hoc autem quod dicit, fuit missus, non eius quid esse aliunde quàm à mundo processus ostensiuum est. Sicut autem Esaias missus fuit non aliunde quàm à mundo, sed à statu quo vidit Dominū sedentem super solium excelsum, & eleuatum ad plebem: sic Ioannes à deserto ad baptizandum mittitur. Ait enim: Qui misit me baptizare, ille mihi dixit, Super quem videris,&c. AVG. Quid vocabatur? Cui no-

Tract. 2. in Ioann. inter prin. & med. tom. 9. E men erat Ioannes. ALCVI. Id est gratia Dei, vel in quo est gratia, qui gratiam noui testamenti, id est, Christum suo testimonio primum mundo innotuit. Vel Ioānes interpretatur, cui donatum est, quia per gratiam Dei donatum est illi regem regum non solum præcurrere, sed etiam baptizare.

Tract. 2. in Ioan. inter prin. & me. tom. 9. AVG. Quare venit? Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.

Ioan. 1. sup. illud: Hic venit in testimonium, vt. &c. ORIG. Quidā impingere nituntur edita de Christo testimonia prophetarum, dicentes: Nō egere testibus Dei filium habentē credulitatis sufficientiam, tum in his quæ protulit salubribus verbis, tū in mirabilibus operibus suis. Siquidem & Moyses credi meruit per verbum virtutis, non egens præuiis testibu-

bos. Ad hoc dicendom est, quòd moltis existentibus causis inducentibus ad credendum, plerumque quidam ex hac demonstratione non admirantur, ex alia verò habent caosam vt credant. Deus autem est, qui pro conctis hominibus homo factus est. Constat igitur quosdã ex dictis prophetieis ad Christi admirationem coactos, mirãtes tot prophetarum ante eius adoentum vocem, constituentes natiuitatis eius locum, & alia huiusmodi. Illud quoque animaduertẽdum, quòd prodigiosæ virtutes ad credendum prouocare poterant eos, qui tempore Christi erant, nun aotẽ post longa rempora, nou fabulosa quædam existimata fuerũt: plus eoim peractis virtutibus facit ad credulitatem, quæ cum virtutibus quætitor prophetia. Est autem & tale qnid dicere, quòd quidã in hoc, quòd testimonium præbẽt Deo, honorari sunt. Priuare vult ergo chorum prophetarum ingenti gratia, qoi dicit illos non oportere de Christo testimonium exhibere. Accessit autem his Ioãnes, vt testimonium de luce pethibeat.

Testimonia prophetarum de Christo.

CHRY. Non ea indigente testimonio. Sed propter qoid venerit ipse Ioãnes, docet, dicens: Vt omnes crederent per illum. Sicut enim carnem induit ne omnes perderet, ita & præconem hominem misit, vt cognatam audientes vocem facilius aduenirent.

Homil. 5. in Ioan parum à princ. to. 3.

BEO. Non autem ait, Vt omnes crederent to illum, Maledictus enim homo qui confidit in homine, sed vt omnes crederent per illum, hoc est, per illius testimonium crederent in lucem.

Ioan. 1. super illud: vt omnes credurẽt per illum, t. 3.

THEO. Si verò aliqui non crediderint, escusabilis permanet ipse. Nam & si aliquis inclodens se in domo caliginis, & ipsom solis radius non illustret, ipse causam tribuit & non sol: sic Ioannes, vt omnes crederent, missus fuit, sed si minimè consecutum est, ipse huius rei eausa non extitit.

Theo super illud: vt omnes credant per ipsum.

CHRYS. Quia verò mulrum apud nos maior qui testarur, eo qui testimoniũ perhibet, & dignior fide esse viderur, ne quis & de Ioanne hoc suspicerur, hãc suspiciunem destruit, dicens: Non erat ille lux, sed vt testimoniom perhiberet de lumine. Si verò nõ huic instãs opinioni hoc resumpsit, vt testimonium perhiberet de lomine, superfluum esset quod dicitur, & magis iteratio sermonis, quàm explanatio doctrinæ.

Homil. 5. in Ioan à med. illoeu, tom. 3. Ead. hom. 5. Super illud: Non erat ille lux.

THEO. Sed dicet aliqois ergo neqne Ioannem, neq; sanctorum quempiam lucem esse vel fuisse dicemus, sed si sanctorum aliquem lucem velimus dieere, ponemus lucem absqoe articulo, vt si interrogatus foeris vtrum Ioannes est lux? sine articulo securè concedas: si verò com articulo, non concedas. Non enim est ipsa lux principalior, sed lux dicitur, quia secundom participationem locem habeat à vero lumine.

Theo. in hoc loco.

Lucis duplex acceptio.

Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

AVGVS. De quo lumine Ioannes testimonium perhibeat, ostendit, dicens: Erat lux vera.

Tract. 2. in Io. aliquant. ante mediũ, tom. 9.

CHRYS. Vel aliter: Quia superius de Ioanne dixerat quòd venit & missus est, vt testetur de luce: ne quis hoc audiens, propter testantis recentem præsentiam, & de eo, coi testimonium perhibetur, talem quandam suspicionem accipiat, reduxit mentem, & ad eam, quæ supra omne principium est, transmisit existentiam, dicens: Erat lux vera.

Homil. 6. in Ioan parum à med. to. 3.

AVGV. Quare additum est vera? quia & homo illominatus dicitur lux, sed vera lux illa est quæ illuminat, nam & oculi nostri dicuntur lumina, & tamen nisi aut per noctem locerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina ille sine causa patent. vnde subdit: Quæ illuminat omnem hominẽ. Si omnem hominem, ergo & ipsum Ioannem. Ipse ergo illuminabat, à quo se demõstrari volebat. Quomodo eoim pleiúmque fit, vt in aliquo corpore radiato cognoscatur ortus esse sol, quem oculis videre oon possumus: quia qui saucios habent oculos, idooei oõ sunt videre parietem illuminatum, aut aliquid huiusmodi: sic omoes ad quos veoerat Christus, minus erant idonei eum videre. Radiauit Ioannem, & per illum confitentem se illuminatum, cognitus est ille qui illuminat: dicit autem, Venientẽm in hunc mundum: nam si illinc non recederet, non esset illuminandus: sed ideo hic illuminandus, quia illinc recessit, vbi homo poterat esse illuminatus.

Tract. 2. in Ioan. aliqu. ante mediũ. tom. 9.

Pulchrum mysteriũ.

THEO. Erubescat Manichæus qui conditoris maligni & tenebrosi nos asserit crearuras. Non enim illuminaremur, si veri luminis creaturæ non essemus.

Theo. in hoc loco.

CHRYS. Vbi suot etiam qui nõn dicunt eum verum Deum? hic enim lux vera dicitur. Sed si illuminat omnem hominem venieotem in hunc mũdum, qualiter tot sine lomine permanserunt? Non enim omnes cognouerunt Christi culturam. Illuminat igitur omnem hominem, quãtom ad eum pertinet: si autem quidam mentis oculos claudentes noluerunt recipere lucis huios radios, non à lucis natura obtenebratio est eis, sed à malitia eorum, qui voluntariè priuant seipsos gratiæ dono, nam gratia quidem ad omnes effosa est. Qui vero nolunt dono hoc frui, sibiipsis hanc imputent cæcitatem.

Homil. 7. in Ioan in prin. tom. 3.

AVGVS. Vel qood dicitur, Illuminat omnem hominem, sic intelligimus, non quia nullus est hominum, qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nollos illuminatur.

Enchirid. ca. 103 in simili auctoritate id habet, t. 3.

BEO. Sine naturali ingenio, sine sapiẽtia diuina, sicot enim nemo à seipso esse, sic etiam nemo à seipso sapiens esse potest.

Ioan 1. sup. illud: Illuminat omnem hominem venientem. tom. 5.

ORIG. in homil. Vel aliter: Non de his qui de occoltis seminum causis in species corporales procedũt, debemus intelligere quòd illominat hominem venientem in hunc mundum, sed de his qui spiritualiter per regenerationem gratiæ, quæ datur in baptismatẽ, in mundum veniunt Inuisibilem. Eos itaque vera lux illominat qui in mundum virtutum veniunt, non eos qui in mundõm vitiorom ruunt.

Homil 2. in diuersos, inter med. & finem.

Mundus duplex.

THEO. Vel aliter: Intellectus nobis traditur, ac nos dirigens, qui & naturalis ratio nominatur, dicitur lux tradita nobis à Deo. Sed quidam malè ratione vrentes seipsos obscurauerunt.

Theoph. in hoc loco.

In mundo erat; & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.

AVGV. Lux quæ illumioat omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc venit per carnem: quia dum hic esset per diuinitatem, à stultis, cæcis & iniquis videri non poterat, de quibus suprà dictum est: Tenebræ eam nõ comprehenderunt. & ideo dicitor, In mondo erat.

Tract. 2. in Ioann. circa med. tom. 9.

ORIG. in homil. Vt enim qui loquitur, dum loqui cessat, vox eius esse desinit & euanescit: sic cælestis pater si verbum suum loqui cessauerit, effectus verbi, hoc est, vniuersitas verbo cõdita non subsistet. non autẽ putes, quia sic erat in mundo quomodo in mundo est terra, pecora, & homines, sed quomodo artifex regens quod fecit. vnde sequitur: Et mũdus per ipsum factus est. Nõ enim sic fecit quomodo facit faber, qui enim fabricat, extrin-

Homil. 2. in diuersos, inter med. & finem.

secos est ad illud quod fabricat. Deus autem infusus mundo fabricat vbique positus, & non recedit ab aliquo: præsentia maiestatis facit quod facit, & gubernat quod facit: sic ergo erat in mundo, quomodo per quem factus est mundus.

Homil. 7. in Ioann. paulò à princ. to. 3. Quomodo Deus est in mundo.

CHRYS. Et iterum, quia in mundo erat, sed non vt mundi contemporaneus, propter hoc induxit: Et mundus per ipsum factus est, per hoc & rursus te deducens ad æternam existentiam vnigeniti. qui enim audierit quoniam opus eius hoc totum, & si valde insensibilis fuerit, cogetur cōcedere ante opera esse factorem. *Theo. in hoc loco.* THEO. Simul autem hic & Marchionis subuertit rabiem, qui malignum cōditorem cuncta produxisse dicebat: necnon & Arrij, qui filium Dei dicebat creaturam. *Tract. 2. in Ioan. à med. illius tom. 9.* AVGV. Quid est autem, mundus per ipsum factus est? Cælum, terra, mare, & omnia, quæ in eis sunt, mundus dicitur. iterum in alia significatione dilectores mundi mundus dicuntur: de quo sequitur: Et mun. eum non cognouit. Non enim cæli, aut angeli, aut sydera non cognouerunt creatorem, quem confitentur dæmonia, omnia vndique testimonium perhibuerunt. Sed qui non cognouerunt eum? qui amando mundū dicti sunt mūdus: amando enim mundū habitamus corde in mūdo. nam qui non diligunt mundum, carne versantur in mundo, sed corde inhabitant cælum, sicut Apostolus dicit, Nostra conuersatio in cælis est: amando igitur mundū, hoc appellari meruerunt vbi habitāt. Quomodo enim cùm dicimus, mala est illa domus aut bona, non parietes incusamus aut laudamus, sed inhabitantes: sic & mundum dicimus, qui inhabitāt mundo amando.

Mundus quomodo malus dicatur.

Homil. 7. in Ioann. inter prin. & med. tom. 3. CHRYSO. Qui autem Dei erant amici, eum cognouerunt etiam ante corporalē præsentiam. vnde & Christus ait: Quoniam Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum. *In ead. hom. 7. circa med. tom. 3.* Cùm ergo nos interpellant Gentiles dicentes: Quid est quod in vltimo tempore venit nostram operaturus salutem tanto tempore negligens nos? dicimus quoniam & ante hoc in mundo erat, & prouidebat operibus suis, & omnibus dignis cognitus erat: & si eum mundus non cognouit, hi tamen quibus mundus non erat dignus, eum cognouerunt. *Ead. hom. 7. in Ioann. à med. tom. 3.* Dicens autem, Mundus eum non cognouit, breuiter causam ignorantiæ posuit. Mūdum enim vocat homines, qui soli mundo affixi sunt, & quæ mundi sunt, sapiunt. Nihil autē ita turbat mentē, vt liquefieri amore præsentiū.

In propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt:

Homil. 8. in Ioan. parū à princ. tom. 3. CHRYS. Dicit quòd mundus eum non cognouit, de superioribus loquens temporibus, sed de reliquo sermonem induxit ad prædicationis tempora, & ait: In propria venit. *Tract. 2. in Io. super hoc verbū, to. 9.* AVGVS. Quia scilicet omnia per ipsum facta sunt. *Theo. in hoc loco.* THEO. Vt per propria, mundum intelligas, siue Iudæam quam pro hæreditate elegerāt. *Homil. 9. in Ioann. paulò à princ. to. 3.* CHRYS. In propria ergo venit, non gratia suæ necessitatis, sed gratia beneficij suorum. Sed vnde venit qui omnia implet, & vbique adest? Ea quidem quæ ad nos descensione hic operatus est, quia enim in mundo existens, non putabatur adesse, eo quòd nondum cognoscebatur, dignatus est induere carnem. Manifestationem verò hanc & condescensionem, præsentiam vocat. Misericors autem existens Deus omnia facit, vt nos secundum virtutem splendeamus, & propter hoc quidem nullum necessitate, suasione verò & beneficiis volentes ad se attrahit: & propterea venientem eum hi quidem susceperunt, alij verò non receperunt. Nullum enim vult inuitū, neque coactum habere famulatum: inuitum enim trahi par est cum eo qui totaliter non seruit. vnde sequitur: Et sui eum nō receperunt. Iudæos nunc suos dicit, vt populum peculiarē, sed & omnes homines, vt ab ipso factos, & sicut superius pro communi verecundatus natura dicebat, quoniam mūdus per ipsum factus conditorem non cognouit: ita & hic rursus pro Iudæorū anxius in deuotione grauius ponit accusationem, dicens: Et sui eum non receperunt.

Quæ propria Christi dicantur.

Ead. hom. 9. in Ioann. in princ. tom. 3. Quomodo Deus trahit homines.

Homil. 8. in Ioann. paulò à princ. to. 3.

Tract. 2. in Ioan. à med. tom. 9. AVGVS. Si autem omnino nullus recepit, nullus ergo saluus factus est. Nemo enim saluus fiet, nisi qui Christum receperit venientem: & ideo addidit: Quotquot autem receperunt eum.

Homil. 9. in Ioan. circa med. tom. 3. CHRYS. Siue sint serui, siue liberi, siue græci, siue barbari, siue insipientes, siue sapientes, siue mulieres, siue viri, siue pueri, siue senes, omnes eodem digni facti sunt honore. de quo sequitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Aug. tra. 2. in Ioā. inter med. & fin. tom. 9. AVGVS. Magna beneuolentia, vnicus natus est, & noluit manere vnus. non timuit habere cohæredes, quia hæreditas eius non fit angusta, si eam multi possederint. *Homil. 9. in Ioan. à med. illius, to. 3.* CHRYS. Non autem dixit, quoniam fecit eos filios Dei fieri, sed dedit eis potestatem filios Dei fieri: ostendens quoniam multo opus est studio, vt eam, quæ in baptismo adoptionis formata, imaginem incontaminatam semper custodiamus. Simul autem & ostendens quoniam potestatem hanc nullus nobis auferre poterit, nisi nosipsi auferamus. Si enim qui ab hominibus dominium aliquarum rerum suscipiunt, tantum habent robur quantum ferè hi qui dederunt: multo magis nos, qui à Deo potimur hoc honore. Simul autem ostendere vult, quoniam hæc gratia aduenit volentibus & studentibus. Etenim in potestate est liberi arbitrij & gratiæ, operatione filios Dei fieri.

Theo. in hoc loco. THEO. Vel quia in resurrectione filiationem perfectissimam consequemur, secundum quòd Apostolus dicit, adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri. Dedit ergo potestatem filios Dei fieri, id est, hanc gratiam in futura gratia consequendi. *Homil. 9. in Ioann. paulò à med. to. 3.* CHRYS. Et quia in his ipsis ineffabilibus bonis, hoc quidem est Dei, scilicet dare gratiam, illud verò hominis, id est, præbere fidem, subiungit, His qui cred. in nom. eius. *Hom. eadem 9. in medio, tom. 3.* Quid igitur nō dicis nobis, ô Ioannes, quod eorum sit supplicium qui eum non receperunt? quia nunquid isto supplicio fiet maius, quando præiacente eis potestate filios Dei fieri non fiant, sed volentes seipsos tanto priuāt honore? sed etiam inextinguibilis eos suscipiet ignis quod postea manifestius reuelabit.

Filiatio perfecta quæ sit.

Tract. 2. in Ioann. inter medium & finem, tom. 9. AVGVS Credentes ergo, quia filij Dei fiunt, & fratres Christi vtique nascuntur. Nam si non nascuntur filij, quomodo esse possunt? Sed filij hominum nascuntur ex carne & sanguine, & ex voluntate viri & complexu coniugij. Illi autem quomodo nascuntur, subdit: Qui non ex sanguinibus, tanquam maris & feminæ. Sanguina vel sanguines non est latinū, sed quia græce positum est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latinè loqui secundum grāmaticus, & tamē explicare veritatem

tatem secundum auditum infirmiorum. Ex sanguinibus enim maris & feminæ homines nascuntur.

Beda. Sciendum etiam est quia in scripturis sanctis sanguis cùm dicitur pluraliter, peccatum significare solet. vnde, Libera me de sanguinibus.

Tract. 2. in Ioann. inter med. & fin. tom. 9.

Avgv. In eo autem quod sequitur, Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, carnem pro femina posuit, quia de costa cũ facta esset, Adam dixit, Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo aliquãdo spiritus pro marito, quia ille imperare debet, ista seruire. Quid enim peius est domo, vbi femina habet imperium super virũ? Hi ergo neq; ex voluntate carnis, neque ex volontate viri, sed ex Deo nati sunt.

Ioan. 1. super illud: qui nõ ex sanguinibus. tom. 5.

Beda. Carnalis enim singulorum generatio à complexu coniugij duxit originem: at verò spiritualis Spiritus sancti gratia ministratur.

Homil. 9. in Ioann. inter med. & fin.

Natiuitas duplex.

Chrys. Hoc autem narrat Euangelista, vt vilitatem & humilitatem prioris partus, qui est per sanguinem & voluntatem carnis addiscentes, & altitudinem secundi, qui per gratiam & nobilitatem est, cognoscentes, magnam quandam hic suscipiamus intelligentiam, & dignam dono ipsius qui genuit, & multum post hoc studium demonstremus.

Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

Tract. 2. in Ioann. paulò ante fin. c. 9.

Avgvs. Cùm dixisset, Ex Deo nati sunt, quasi ne miraremur & horreremus tantam gratiam, & nobis incredibile videretur, quia homines ex Deo nati sũt quasi securitatem faciẽs, ait: Et verbum caro factum est. Quid ergo miraris quia homines ex Deo nascuntur? attende ipsum Deum ex hominibus natum.

Homil. 10. in Ioann. ante med. tom. 3.

Chrysos. Vel aliter: Cùm dixisset, quoniam ex Deo nati sunt qui susceperunt eum, hoius bonoris posuit causam, hoc scilicet verbum fieri carnem: factus est enim proprius filius Dei, hominis filius, vt filios hominum faciat filios Dei. Cùm autem audieris, Quoniam verbum caro factum est, ne turberis: neque enim substantiam conuertit in carnem, hoc

Ibid. ho. 10. circa med. tom. 3.

Incarnationis verbi modus.

enim verè impium est intelligere, sed manens quod est, serui formam assumpsit. Quia enim sunt qui dicunt, quoniam fantasmata quædam fuerint omnia quæ incarnationis sunt, eorũ blasphemiam destruẽs, banc dictionem, Factum est, posuit: non transmotationem substantiæ, sed carnis veræ assumptionem repræsentare volẽs. Si verò dixerint, quoniam Deus omnipotens est, qualiter & in carnem transmutari potuit? Dicemus quòd transmutari ab illa incommutabili natura omnino procul est.

Li. 15. c. 11. parũ à princ. tom. 3.

Avgvs. 15. de Trin. Sicut autem verbũ nostrum vox quodammodo corporis fit, assumendo eam in qua manifestatur sensibus hominum: sic verbum Dei caro factum est, assumendo eam in qua & ipsum manifestaretur sensibus hominum. Et sicut verbum nostrum fit vox, nec mutatur in vocem, ita verbum Dei caro quidem factum est, sed absit vt mutaretur in carnem: assumendo quippe illam nõ in eam se cõsumendo, & hoc nostrum vox fit, illud caro factum est. Ex gestis cõcilij Ephes. Sermo etiam quem profetimus, quo in alterutris locutionibus vtimur, sermo est incorporeus, non aspectui subiectus, non tactu tractabilis: sed cùm sermo induerit litteras & elementa, visibilis fit, aspectu cõprehenditur, tactu tractatur: sic & verbum Dei quod naturaliter inuisibile est, visibile fit: & quod natura incorporeum est, inuenitur esse tractabile. Alcvi. Cùm etiam cre-

A damus animam incorpoream corpori coniungi, vt ex his duobus fiat vnus homo, facilius possumus credere diuinam substantiam incorpoream animæ in corpore cõiungi in vnionem personæ, ita vt verbũ, in carnem nõ sit conuersum, nec caro in verbũ cùm nec corpus in animam, nec anima conuertatur in corpus. Theo. Apollinarios autem Laodicensis in hoc verbo hæresim statuit: dicebat enim quòd Christus animam rationalem nõ habuit, sed tantum carnem, habens diuinitatem pro anima, quæ corpus dirigit & gubernat. Avgv. con. serm. Arriani. Si autem mouentur in eo quòd scriptum est, quòd verbum caro factum est, nec vbi anima nominatur; intelligant carnem pro homine positam, à parte to-

Theo. super illud: & verbum caro factum est.

Ã med illius tom. 6.

B tum figuratæ locutionis modo: sicuti est, Ad te omnis caro veniet. Item ex operibus legis, quòd non iustificabitur omnis caro: quod apertius alio loco dicitur: Non iustificabitur homo ex operibus legis. Sic itaque dictum est, Verbum caro factum est, ac si diceret, Verbum homo factum est.

Caro ponitur pro homine.

Theo. Euangelista verò volens ostendere inenarrabilem Dei condescensum, carnem commemorat, vt illios admiremur misericordiam, quoniam propter nostram salutem, quod omnino remotũ & distans est ab eius natura, assumpsit, scilicet carnem: anima namque habet aliquam propinquitatem ad

Theo. in hoc loco.

C Deum. Si autem verbum incarnatum est, & humanam animam nõ assumpsit, sequeretur quòd adhuc animæ nostræ curatæ non essent. quòd enim non assumpsit, non sanctificauit. Et qualis derisio, cùm anima prius peccauerit, vt carnem assumendo sanctificauerit id quod est principalius infirmum relinquere? Subuertitur ex hoc dicto Nestorius, qui dicebat quòd non Deus verbum ipse idem factus est homo ex facto conceptus sanguine virginis, sed verbo peperit hominẽ, qui omnis virtutis dotatus erat specie, & Dei verbum illi erat coniunctum: & ex hoc duos filios asserebat, vnum natum de virgine, scilicet hominem alterum de Deo, scilicet Dei filium homini

Nestorij cõfutatio.

D illi coniunctum secundum gratiæ habitudinem & amorem. Contra quem Euangelista dixit, quòd ipsum verbum factum est homo, non quòd verbum inueniens hominem virtuosum se sibi coniunxit.

Cyril. ad Nest. Carnem enim animatam anima rationali veniens verbum sibi secundum subsistentiam, ineffabiliterq; & intelligibiliter factus est homo, & appellatus est filius hominis, nõ secundũ voluntatẽ solam aut beneplacitum, sed neq; in assumptione personæ solius, diuersæ quidẽ quo ad vnionẽ collatæ naturæ pertinet, vnus autem ex ambobus, Christus & filius, non quasi differẽtia naturarum in-

E terẽpta propter adunationem. Theo. Addiscimus ergo per hoc quod dicitur, Verbum caro factum est, quia ipsum verbum est homo, & filius Dei existens, factus est filius mulieris, quæ principaliter Dei genitrix nuncupatur, tanquam Deum in carne genuerit.

Theoph. sup. illud: & habitauit in nobis.

Hil. 10. de Trini. Quidam autẽ volentes vnigenitũ Deum qui in principio apud Deũ erat Deus verbũ, non substãtiuum Deum esse & sermonem vocis emissæ, & quod loquẽtibus verbũ suum, hoc sit patri Deo filius, argutè subripere volũt, ne subsistẽs verbũ Deus, & manens in forma Dei Christus homo natus sit, vt cũ hominẽ illum humanæ potius origiois causa, quàm spiritualis cõceptionis sacramentũ animauerit, non Deus verbum hominẽ se ex partu virginis effecẽs extiterit, sed vt prophetis spiritus prophetiæ,

Lib. 10. inter princ. & me. libri.

Vt in Iesu verbum Dei fuerit. Et arguere nos solent quod Christum dicamus esse natum non nostri corporis atque animæ hominem, cùm nos verbum carnem factum nostræ similitudinis natum hominem prædicemus, vt verè Dei filius verè hominis filius natus sit: & vt per se sibi assumpsit ex virgine corpus, ita ex se sibi animam assumpsit, & vtiq; ab homine nunquam gignentium originibus præbetur, & cùm ipse ille filius hominis sit, quàm ridiculè præter Dei filium qui verbum caro factum est, alium nescio quẽ tanquam prophetam verbo Dei animatum prædicabimus, cùm Dominus Iesus Christus & Dei filius & hominis sit. CHRY. Ne autem ab eo quod dictũ est, verbum caro factum est, inconuenienter suspiceris versionem illius incorruptibilis naturæ, subdit: Et habitauit in nobis. Quod enim habitat, non idem est cum habitaculo, sed aliud: aliud autem dico secundum naturam, vnitione verò & copulatione vnũ est Deus verbum caro, neque confusione facta, neq; destructione substantiarum. ALCVI. Vel habitauit in nobis. i. inter homines conuersatus est.

Homil. 10 in Ioan. à med. illius tom. 3.

Et vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis.

CHRYS. Cùm dixisset, filij Dei facti sumus, & non aliter quàm per hoc, quòd verbum caro factum est, rursus ipsius dicit & aliud lucrum. Et vidimus gloriam eius: quam vtique non vidissemus, nisi per consortium humanitatis visus esset nobis. Si enim Moysi non sustinuerunt faciem glorificatam videre, sed velamine opus fuit, qualiter diuinitatẽ nudam, existentem inaccessibilem etiam ipsis superioribus virtutibus, nos lutei & terrestres sufferre possemus?

Homil. 11. in Ioan. parum à med. to. 3.

Gloria Christi quomodo visa.

AVG. Vel aliter: Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ista natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis nostri, vt possimus videre maiestatem eius per eius humanitatem. & ideo dicitur: Et vidimus gloriã eius. Gloriam eius nemo posset videre, nisi humilitate carnis sanaretur. Irruerat enim homini quasi puluis in oculum de terra, oculis iste sauciatus erat, & terra illuc mittitur, vt sanetur: caro te obcæcauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat consentiendo carnalibus affectibus, inde fuerat oculus cordis cæcatus: medicus fecit tibi collyrium, quoniam sic venit, vt de carne vitia carnis extingueret. Verbum enim caro factum est, vt possis dicere, Vidimus gloriam eius.

Tract. 2. in Ioann. paulo ante finem, tom. 9.

CHRYS. Subdit autem, Quasi vnigeniti à patre, quia multi prophetarum glorificati sunt, puta Moyses, Elias, Helisæus, & alij multi quicunque miracula ostenderunt, sed & angeli hominibus apparentes, & eam quæ est propriæ naturæ coruscantem lucem manifestantes: sed & Cherubin & Seraphin cum multa gloria visa sunt à Propheta. Ab omnibus his nos abducens Euangelista, & supra omnem naturam & conseruorum nostrorum claritatem erigens mẽtem, ad ipsum nos bonorum perduxit verticem. q. d. Non vt prophetæ aut alterius hominis, vel angeli, aut archangeli, aut alicuius superiorum virtutum est gloria quam vidimus, sed quasi ipsius dominatoris, ipsius regis, ipsius naturalis filij vnigeniti.

Homil. 11. in Ioannem, nõ multũ remota à prin. tom. 3.

Sublimitas Christi.

GREG. In sacro enim eloquio, sicut & quasi, aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro veritate. vnde & istud, Quasi vnigeniti à patre.

Li. 18. moral. c. 6. innouo excep. in prin. in antiquis autem ca. 4.

Quasi positũ pro tanquam.

CHRYS. Ac si di. Vidimus gloriam qualem decebat, & cõueniens est habere vnigenitum & naturalem filium. Consuetudo enim multorum regũ valde ornatos videntium, cum aliis enumerantes nõ possunt voluerunt repræsentare claritatem, hoc inducunt, Quid oportet multa dicere? quasi rex ibat, sic & Ioãnes dicit, Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre. Angeli enim apparuerunt, vt serui & dominũ habentes omnia agebant, ipse verò vt Dominus cum humili forma apparens, sed & creaturæ Dominum cognouerunt, stella magos vocans, angeli pastores, puer exultans in vtero, sed & pater testatus est de cælis, & paracletus super ipsum adueniens: sed & ipsa rerum natura omni turba clarius clamauit, quoniam rex cælorum aduenerat. Etenim dæmones fugiebant, infirmitatis species soluebantur, mortuos dimittebant sepulchra, & animas à malitia ad virtutis verticem agebat. Quid vtique quis dicat præceptorum philosophiam, cælestium legum virtutem, angelicæ vrbanitatis bonam ordinationem?

Homi. 11. in Ioann. inter prin. & med. tom. 3. In eadem ho. 11. paulo ante med. to. 3.

ORIG. in homil. Eius autem quod sequitur, Plenum gratiæ & veritatis, duplex intellectus est. Potest enim de humanitate ac diuinitate incarnati verbi accipi, ita vt plenitudo gratiæ referatur ad humanitatem, secundum quam Christus caput est ecclesiæ, & primogenitus creaturæ vniuersæ, quoniam maximum & principale gratiæ exemplum qua nullis præcedentibus meritis homo efficitur Deus, in ipso primordialiter manifestum est. Potest etiam plenitudo gratiæ Christi de Spiritu sancto intelligi, cuius septiformis operatio humanitatem Christi impleuit. Plenitudo verò veritatis ad diuinitatem refertur. Si verò plenitudinem gratiæ & veritatis de nouo testamento magis intelligere, nõn incongruè pronunciabis plenitudinem gratiæ noui testamenti esse per Christum donatam & legalium symbolorum veritatem in ipso esse impletam.

Homil. 2. in diuersos fan le à fine ch.

THEO. Vel plenum gratia, prout eius verbum gratiosum erat dicente Dauid, Diffusa est gratia in labiis tuis. Et veritate, secundum quod Moyses & prophetæ loquebantur, aut operabantur in figura, Christus autem cum veritate.

Theo. in hoc loco.

Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat quem dixi, qui post me venturus, ante me factus est, quia prior me erat.

ALCVI. Dixerat superius fuisse missum hominem ad perhibendum testimonium, hic determinat testimonium suum quod manifestè præcursor prænunciauit: vnde dicitur, Ioannes perhibet testimoniũ de ipso. CHRY. Vel aliter hoc inducit, ac si dicat: Non æstimetis quòd nos, qui fuimus cũ eo multo tempore, & mensæ ipsios communicauimus, propter gratiam hoc testemur: quia Ioannes qui antea eum nõ viderat, nec ei cõmoratus fuerat, ei testimonium perhibebat. Multoties autẽ Euangelista reuoluit eius testimonium, quia multam admirationem huius viri habebant Iudæi. Et alij quidem euangelistæ antiquorum meminerunt prophetarum, dicentes: Huc factum est vt impleatur quod dictũ est per Prophetam. Hic autem altiorem & recentiorem testem inducit, non intendens à seruo dominatorem facere fide dignum, sed auditorum imbecillitati cõdescendens. Quemadmodum enim nisi serui formã assumpsisset, nõ ita facile susceptibilis factus esset: ita nisi serui voce auditũ conseruorũ præexcitasset, nequaquam multi Iudæorũ verbum Christi suscepissent. Sequitur: Et clamat, id est, cum propalatione, cum

Homil. 13. in Ioan aliq à prin. tom. 3. Ioannis Sanctitas.

Chrys. homi. 12. in Ioan. super illud: hic erat qui dixi, qui post me. &c. to. 3.

Profectus notioæ Christi.

Homil. 12. in Ioann. paulò ante me. t. 3.

cum libertate sine subtractione omnia prędicat. Nō autem à principio dixit, quoniam hic est filius Dei vnigenitus naturalis, sed clamat dicens: Hic erat quem dixi, qui post me venit, ante me factus est: quia prior me erat. Quemadmodum enim matres auium non confestim pullos suos volationem docent, sed primo quidem extra nidum educunt, postea verò aliam multò velociorem volationem apponunt: sic & Ioannes non confestim iudæos ad alta duxit, sed interim paululum à terra eos euolare docuit dicens, quòd Christus melior eo erat, quod non paruum interim erat. Et vide qualiter sapienter inducit testimonium: non enim solū apparentem Christū monstrat, sed & antequam apparuisset, eum prædicat. Quod significatur in hoc quod dicit, Hic erat de quo dixi. Hoc autē fecit vt facile susceptibilis esset Christus, hominum mēte iam prece detenta ab alijs quæ de eo dicta erāt. & vt nihil ad hoc humilitas habitus noceret. Ita enim humili & communi omnibus forma Christus vtebatur, vt si simul & verba hæc audissent de eo, & eum considerassent, Ioannis testimonium derisissent.

Theo. in hoc loco.

THEO. Dicit autem, Qui post me venit: videlicet secundum tempora natiuitatis sex enim mensibus prior Christo Ioannes erat secundum humanitatem.

Homil. 12. in Ioā. à medio illius. tom. 3.

CHRY. Vel hoc non dicit de ea generatione quæ est ex Maria. Iam enim natus erat Christus quando hæc à Ioanne dicebantur, sed de aduentu eius ad prædicationem. Dicit autem, Ante me factus est, id est, clarior est & honorabilior: ac si dicat, Non quia prior venit ad prædicandum, ex hoc maiorem me esse illo existimeris.

Theo. in hoc loco.

THEO. Arriani verò hanc litteram sic exponunt, volentes ostendere quòd Dei filius non est à patre genitus, sed factus sicut vna alia creatura.

Tract. 3. in Ioann. aliq. ante me t. 9.

AVGV. Non ergo intelligitur, factus est antequam ego essem factus, sed antepositus est mihi.

Hom. 12. in Ioan. à med. illius, to. 3.

CHRYS. Si autem quod dicitur, Ante me factus est, de productione ad esse intelligeretur, superfluū esset quod additur, Quia prior me erat. Quis enim est ita insipiēs, vt ignoret quoniam ex quo ante eum factus est, prior eo erat: aliter autē econtrario oporteret dicere, scilicet prior me erat, quia ante me factus est. ergo quod dicit, Ante me factus est, de honore intelligitur: hoc enim quod futurum erat, factum dicit: quia consuetudo erat antiquorum prophetarum de futuris quasi de iam præteritis loqui.

Mos prophetarum.

Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

Super illud: Ioann. 1. hoc est testimonium Ioānis circa mediū.

ORIG. Sermo iste in persona Baptistæ de Christo testantis prolatus est, quod plurimos fallit ex hinc vsq; illuc, ipse enarrauit credētes in persona Ioannis apostoli recitari. In consequens autem est putare subitò & quasi intempestiuè interrumpi Baptistæ sermonem ex verbo discipuli: & cuique sciēti percipere dictorum collationem, in propatulo cōstat series dicti. Dixerat enim ob hoc, Ante me factus est: quia prior me erat. Ex hoc autem conijcio priorem me fore, quòd ex eius plenitudine ego quidem & ante me prophetæ, accepimus gratiam secūdam pro prima. Pertigerunt enim & illi post figuras per spiritum ad veritatis speculationem. Hinc etiam perpēdimus ex plenitudine eius accipientes legem quidem per Moysen fore datam. gratiam autem & veritatē per Iesum Christum nedum fore datam, sed factam: pa- A tre quidem legem dante per Moysen, gratiam & veritatem faciente per Iesum. Sed si Iesus est qui dicit, Ego sum veritas, quomodo veritas fit per Iesum? Sed intelligendum est, quòd ipsa veritas substantialis, ex qua prima veritate & eius imagine sculptæ sunt multæ veritates in his qui veritatem tractant, nequaquam per Iesum Christum facta est, nec prorsus per aliquem: sed veritas, puta quæ consistit in Paulo & apostolis, per Iesum Christum facta est.

Veritas duplex distinguitur.

Homil. 13. in Ioann. paulò post princ. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Coniungit in testimonio Ioannis Baptistæ suum testimonium Ioānes euangelista, dicens: Et de plenit. eius, &c. Non præcursoris est verbum, sed discipuli, quasi dicat. Et iam nos omnes B duodecim, & omnis plenitudo fidelium, & qui nunc sunt, & futurorum, de plenitudine eius accepimus.

Tract. 3. parū ante med. tom. 9.

AVGV. Quid autem accepistis? Et gratiam pro gratia, nescio vt quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepisse, & insuper gratiam pro gratia. Accepimus enim de plenitudine eius primò gratiam, & rursus accepimus gratiam pro gratia. Quam gratiam primò accepimus? fidē. Vocatur enim gratia, quia gratis datur: hanc ergo accepit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur: & iterum gratiam pro gratia, id est, pro hac gratia, in qua ex fide viuimus, recepturi sumus aliam, id est, vitam æternā: vita enim æterna quasi merces est fidei, quia ipsa fides gratia est: vita æterna gratia est pro gratia. C Non erat ista gratia in veteri testamēto: quia lex minabatur, non opitulabatur, iubebat, non sanabat, lāguorem ostendebat, non auferebat, sed præparabat medico venturo cum gratia & veritate. vnde sequitur: Quia lex per Moysen data est, &c. Mortē enim temporalem & æternam occidit mors Domini tui, ipsa est gratia quæ promissa & non exhibita erat in lege.

Gratia duplex à Christo.

Tract. 3. in Ioann. aliq. à med. to. 9.

Homil. 13 in Ioann. inter prin. & med. tom. 3.

CHRYS. Vel accipimus gratiam pro gratia, id est pro veteri nouam. Sicut enim est iustitia & iustitia, adoptio & adoptio, circuncisio & circuncisio, ita gratia & gratia: sed illa quidem vt typus, hæc verò vt veritas. Hoc autem induxit ostendens, quoniam D & Iudæi gratia saluabantur, sed & nos omnes gratia salui sumus, misericordiæ autem & gratiæ fuit legem suscipere. Propterea cùm dixisset, Gratiam pro gratia, ostendens magnitudinem eorum quæ data sunt, subdit: Quia lex per Moysen data est, &c. Et suprà quidem Ioannes ad seipsum comparans Christum, ait: Ante me factus est. Hic autem Euangelista ad eum qui illo tempore magis admiratione apud Iudæos erat quàm Ioannes, Christi comparationem facit, scilicet ad Moysen. Et considera prudentiam, non personarum, sed rerum comparationem facit, gratiam & veritatem legi opponens: & huic addit, Data est, quod ministrantis erat, huic autem, Facta E est, quod est regis cum potestate omnia operantis. cum gratia quidem, quia cum potestate omnia dimittebat peccata. & gratiam quidem eius baptismatis donum, & adoptio quæ per spiritum nobis datur, & alia multa ostendunt: veritatem autem plenius sciemus, si figuras veteris legis didicerimus. Ea enim quæ in nouo testamento perficienda erant, in veteri testamento figuris præscripserunt, quas Christus veniens adimpleuit. Vnde figura data est per Moysen, veritas per Christum facta est.

Secretum celeste verborum

Homil 13 in Ioan. à med. tom. 3.

Chrys. homi. 13. in Ioann. inter mediū, & finem.

Li. 13. ca. 10. circa mediū, tom 3.

AVGV. 13. de Trinitat. Vel gratiam referamus ad scientiam, veritatem ad sapientiam. In rebus enim per tempus ortis illa summa gratia est, quòd homo in vnitate personæ coniunctus est Deo. In rebus

verò æternis sũma veritas rectè tribuitur Dei verbo. A

Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit.

Ioan 1. super illud, hoc est testimonium Ioannis, &c. in principio.

ORIG. Incõgruè Eraclitus asserit hoc promulgatum fuisse non à Baptista, sed à discipulo. Nam si illud, de plenitudine eius nos omnes accepimus, à Baptista prolatum est, quomodo nõ est sequens ipsum de gratia Christi suscipientem, & secundam pro prima gratia, confitentémque legem per Moysen fore traditam, gratiam verò & veritatem per Iesum Christum produsse, intellexisse qualiter Deũ nemo vidit vnquam, quodque vnigenitus cùm in patris gremio requiescat, interpretationem ipsi Ioanni, nec non omnibus his qui de perfectione gustauerint, concesserit? Non enim nunc primitus annunciauit: nam prinsquam Abraham fieret, docet nos Abraham exultasse, vt videret eius gloriam. B

Homil 14. in Ioann paulò post princi. tom 3. Dissentit Chrysost. ab Origen.

CHRYS. Vel aliter. Euangelista ostendens multam eminẽtiam donorum Christi ad ea quæ per Moysen dispẽsata sunt, vult de reliquo causam rationabilem differentiæ dicere: nam ille quidem famulus existẽs, minorum rerum factus est minister, hic verò dominator & regis filius existens, multo maiora nobis attulit, coexistens semper patri, & videns eum propter hoc ita intulit, dicens: Deum ne. vi. vnquam.

Epist 112. c. 4. tom. 2.

AVGV. ad Paul. Quid ergo est quod Iacob dicit, Vidi Dominum facie ad faciem? & quod de Moyse scriptum, Quia loquebatur cum Deo facie ad faciẽ, & illud quod propheta Esaias loquens de seipso ait, Vidi Dominum sabaoth, sedentem in throno. C

Li 18. c. 28. in nouis exc. 17. in antiq.

GREGO. 18 moral. Sed patenter datur intelligi, quòd quãdiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines potest Deus, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest, vt anima gratia spiritus afflata per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim eius essentiæ nõ pertingat. hinc est enim quòd Iacob qui Deum se vidisse testatur, non nisi angelum vidit: hinc est quòd Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, dicit: Ostende mihi temetipsum manifestè, vt videam te. Ex qua eius petitione colligitur, quia eum sitiebat per incircunscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem iam cœperat per quasdã imagines videre. D

Homil. 14. in Ioann. paulò à princ. to. 3.

CHRYS. Si autem antiqui patres ipsam viderunt naturam, nequaquam differenter considerassent, simplex enim quædam est & infigurabilis: nõ sedet, neque stat, neque ambulat, hæc enim corporum sunt. vnde & per Prophetam dicit, Ego visionem multiplicaui eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum, hoc est, condescendi eis, non quod eram, apparui: quia enim filius Dei per veram carnem appariturus erat nobis, primò exercitauit eos videre Deum, sicut possibile erat eis videre. E

Epist. 112. c. 4. tom. 2.

AVGV. ad Paul. Sed cùm scriptum sit, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, & iterum, Cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, quid est, quod hic dicitur, Deum nemo vidit vnquam? An fortasse respondetur, quod illa testimonia de videndo Deo sunt, non de viso: ipsi enim Deum videbunt, dictum est non viderunt: & non vidimus, sed videbimus eum sicuti est, Deum enim nemo vidit vnquam. Vel in hac vita sicuti ipse est, vel etiam in angelorum vita, sicuti visibilia ista quæ corporali visione cernuntur.

Li. 18. c. 28. in nouis exc. 38 in antiq.

GREGO. 18. moral. Si verò à quibusdam potest in hac corruptibili carne viuentibus, sed tamen inæstimabili virtute crescẽntibus quodam contemplationis acumine æterna claritas Dei videri, hoc ab hac sententia non abhorret, quoniam quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, nec iam eius amore tenetur. A

Li. 12. c. 27. in fine illius, tom. 3.

AVGVS. 12. super Gene. ad litteram. Nisi enim ab hac vita quisque quodammodo moriatur, siue omnino exiens de corpore, siue ita auersus & alienatus à carnibus sensibus, vt merito nesciat, sicut Apost. ait, vtrum in corpore an extra corpus sit, non in illam rapitur & subuehitur visionem.

Li. 18. c. 28. in nouis exc. circa med. & 38 in antiquis circa finem. Error refellitur.

GREG. 18. moral. Sciendum verò est quòd fuere nonnulli qui Deum dicerent in illa regione beatitudinis in claritate sua conspici, sed in natura minimè videri: quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neque enim illi simplici & incommutabili essentiæ aliud est claritas aliud natura. B

Epist. 112. c. 4. à med. tom. 2.

AVGVS. ad Paul. Si autem dicitur, in hoc quod scriptum est, Deum nemo vidit vnquam, homines tantummodo intelligẽdos, nam hoc Apostolus planius explicans; Quem nemo, inquit, hominum vidit, sed nec videre potest, vt ita dictum sit, Deum nemo vidit vnquam, ac si diceretur, Nullus hominum: quæstio illa soluta videbitur, vt non sit huic sententiæ cõtrarium quod Dominus ait: Angeli eorum semper vident faciem patris mei: vt scilicet angelos Deum videre credamus, quem nemo vidit vnquam, scilicet hominum. C

Li. 18. c. 28. in nouis exc. circa med. & 39. in antiquis in pri. Homi. 14. in Ioann. inter princ. & me. tom. 3.

GREG. 18. moral. Sunt tamen nonnulli qui nequaquam Deum videre, nec angelos suspicantur. CHRYSOS. Dicentes quòd ipsum quod Deus est, non solum prophetæ, sed nec angeli viderunt, neque archãgeli. Sed si interrogaueris eos, audies de substantia nihil respondentes. Gloria verò in excelsis Deo, non solum cantantes, sed & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et si à Cherubin & Seraphin concupiueris aliquid discere, mysticam sanctimonij melodiam audies, & quoniam plenum est cælum & terra gloria eius.

Epist. 112. c. 7. in fine, tom. 2. Epist. 112. c. 8. in princ. tom. 2.

AVGV. ad Paul. Quod quidem intantum verum est, quia de plenitudine nullus non solum oculis corporis, sed vel ipsa mente aliquando comprehendit. Aliud est enim videre, aliud totum videndo cõprehendere: quandoquidem id videtur, quod præsens vtcunque sentitur, totum autem comprehenditur videndo quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circunspici possunt. D

Homil. 14. in Ioann. inter princ. & me. tom. 3.

CHRY. Sic igitur solus patrem videt filius & Spiritus sanctus. Quòd enim creabilis est naturæ, qualiter poterit videre quòd increabile est: Ita igitur nullus nouit Deum vt filius. vnde sequitur: Vnigenitus filius, &c. Ne propter nominis communionẽ vnum quendam eorum, qui gratia facti sunt filiorum esse existimes eum, primo quidem adiectus est articulus. Si verò hoc non sufficit tibi, audi aliud nomen vnigenitus.

ead. ho. 14. à med. to. 3. E

Lib 6. inter med. & fin. illius. Filiatio Dei duplex.

HILAR. 6. de Trinit. Naturæ quidem fides non satis explicita videbatur ex nomine filij, nisi proprietatis virtus per exceptionis significãtiam adderetur: præter filium enim & vnigenitum nihil cognominis suspicionem penitus adoptionis exclusit, cùm veritatem nominis vnigeniti natura præstaret.

Homil 14. in Ioann. circa med. illius, tom. 3.

CHRYS. Sed & aliud posuit. dicens: Qui est in sinu patris. Etenim in sinu conuersari, multo plus est quàm simpliciter videre. nam qui simpliciter videt non omnino eius quod videt, cognitionem habet: qui verò in sinu conuersatur, nihil ignorabit. Cùm igitur audieris, quòd nullus cognoscit patrem nisi filius

lius, nequaquam dicas, quoniam & si plus omnibus nouit patrem, sed non quantus est, nouit eum: propterea Euangelista in sinu patris eum morari dicit, vt non æstimemus per id aliud significatum, quàm familiaritatem vnigeniti, & coæternitatem ad patrem.

Tra. 3. in Io. n medio. tom. 9.

Sinus patris quis dicatur.

AVGVS. In sinu enim patris, id est, in secreto patris. Non enim Deus habet sinum, quemadmodum nos habemus in vestibus: aut cogitandus est sic sedere, quomodo nos: aut fortè cinctus est vt sinum haberet: sed quia sinus noster intus est, secretum patris sinus patris vocatur. Qui ergo in secreto patris nouit patrem, ipse enarrauit quod vidit.

Hom. 14. in Ioan. aliq. à med. tom. 3.

CHRYS. Sed quid enarrauit? quoniam vnus est Deus: sed & hoc reliqui prophetæ & Moyses clamãt, quid ergo plus didicimus à filio in finibus paternalibus existente? Primum quidem ipsa hæc quæ alij narrauerunt, sunt enarrata ex operatione vnigeniti. Deinde quoniam multo maiorẽ suscipimus doctrinam per vnigenitum, & cognouimus quoniam spiritus es Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare oportet, & quoniam Deus pater est vnigeniti.

Ioan. 1. sup. hoc ver. t. 5.

BEO. Præterea sciendum, quia si ad præteritum referatur, quod ait, Enarrauit, homo factus enarrauit, quid de trinitatis vnitate sentiẽdum, qualiter ad eius contemplationem properandum, quibus actibus sit perueniendũ. Si verò referatur ad futurum, tunc enarrabit cum electos suos ad visionem claritatis suæ inducet.

Tract. 3. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

Summa doctrina Christi in tribus.

AVGV. Fuerunt autem homines qui dicerent, vanitate cordis sui decepti, Pater inuisibilis est, filius autem visibilis est. Si ergo propter carnem filius visibilis dicitur, & nos concedimus, & est catholica fides. Si autem, vt ipsi dicunt, antequam incarnaretur, multum delirant si Christus sapientia Dei & virtus Dei est. Sapientia enim Dei videri oculis non potest, si verbũ hominis oculis non videtur, verbum Dei sic videri potest.

Hom. 14. in Io. aliquãt. ante mediũ tom. 3.

CHRYS. Non igitur soli ipsi proprium est, Deum nemo vidit vnquam, sed & filio, quia, vt Paulus dicit, est imago Dei inuisibilis: qui verò inuisibilis imago est, & ipse inuisibilis est.

Et hoc est testimonium Ioannis; quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eũ, vt interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negauit. Et confessus est, quia non sum ego Christus. Et interrogauerunt eũ: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respõdit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es: vt responsum demus his qui miserunt nos: Quid dicis de teipso? Ait: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias propheta.

Ioan. 1. sup. illud: hic venit in testim. &c. parum ante med.

Theoph. in hoc loco.

Mira æstimatio de Ioanne.

Ioã. 1. sn. ill. Miserũt Iudæi ab Hierosolimis, &c.

ORIG. Secundum legitur hoc testimoniũ à Ioanne Baptista de Christo prolatum, incipiẽte primo illic: Hic est de quo dixi, & desinente ibi, Ipse enarrauit. THEO. Vel aliter: Postquam superius dicit Euãgelista, quod Ioannes testabatur de Christo, Ante me factus est, nunc subiungit quando præmissum testimoniũ reddiderit Christo Ioannes. vnde dicit: Et hoc est testim. Ioan. &c. ORIG. Iudæi quidem ab Hierosolymis, vt cognati existentes, Baptistæ de stirpe sacerdotali existentis, sacerdotes & leuitas destinant, sciscitaturos quis esset Ioannes, eos. s. qui reputati sunt secundum electionem ab alijs differre, & ab electo Hierosolymorum loco. Ioannem itaque A quærunt cum tanta veneratione, erga Christum autem nihil huiusmodi factũ legitur à Iudæis. sed quod erga Ioannem Iudæi, hoc Ioannes erga Christum prosequitur, per proprios discipulos interrogans: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?

Hom. 15. in Ioan in med. tom. 3.

CHRYS. Sic autem fide dignum æstimauerunt esse Ioannem, vt ei de seipso dicenti crederent. vnde dicitur. vt interrogarent eum, Tu quis es?

Tract. 4. in Ioã. nõ mul. procul à prin. tom. 9.

AVG. Non autem mitterent, nisi mouerentur excellentia auctoritatis eius, quia ausus baptizare.

Ioan. 1. sup. illud: tunc miser. Iud. ab Hier. parũ a princ.

ORIG. Ioannes autem, vt videtur, discernebat ea quæstione sacerdotum & leuitarum dubitationem, ne fortè Christus esset baptizans, apertius tamen illud B profiteri cauebant, ne temerarij putarẽtur. Quapropter meritò, vt eorum opinio fallax de eo primitus aboleretur, ac subinde veritas propalaretur, quòd non sit Christus, ante omnia manifestat. vnde sequitur: Et confessus est, & non negauit, & cõfessus est, quia non sum ego Christus. Hoc etiam adijciamus, quia tempus aduentus Christi populum recreabat quodammodo iam præsens existens legisperitis, ea sacris scripturis illius tempus speratum colligentibus, propter quod Theodas non modicam multitudinem quasi Christus cõgregauit, & post illum Iudas Galilæus, in diebus professionis. Cùm ergo feruentius Christi expectaretur aduentus, Iudæi C transmittunt ad Ioannem, per hoc quod est: Tu quis es? Conijcere volentes, si ipse se Christum fateretur. Non autem ea eo quod dicit, Nõ sum ego Christus, negauit. ex hoc enim ipso confessus est veritatem.

Hom. 7. in euang. circa princip.

GREG. Negauit planè quod non erat, sed non negauit quod erat: vt veritatem loquens, eius mẽbrum fieret, cuius sibi nomen fallaciter non vsurparet.

Hom. 15. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3.

CHRYS. Vel aliter: Passi erant Iudæi quandam humanam passionem ad Ioannem. Indignum enim æstimabant subijci eum Christo, propter multa quæ Ioannis claritatem demonstrabant: quorum primũ erat genus illustre. Principis enim sacerdotum filius erat, deinde dura educatio, humanorum despectio. D In Christo autem contrarium videbatur, genus humile, quod ei exprobrabant, dicentes: Nonne hic est fabri filius? diæta communis & vestimẽta, nihil plus multis habentia.

Comparatio Iesu & Ioannis

Quia igitur Ioannes continuè ad Christum mittebat, volẽtes magis Ioannem habere magistrum, mittunt ad eum opinantes per blãditias eum allicere ad confitendum se Christum esse. Non ergo quosdam contemptibiles mittunt, vt ad Christum, ministros & Herodianos, sed sacerdotes & leuitas: & non quoscunque, sed eos qui erant ex Hierosolymis, hoc est honorabiliores, Et ad hoc mittũt, vt interrogarent: Tu quis es? Non quasi ignorantes, sed volentes eum inducere ad hoc, quod dixi. vnde E Ioannes ad mentem, & non ad interrogationem eis respondit: Et confessus est, & non negauit, & confessus est, quia non sum ego Christus.

In ead. ho. 15. in Ioan. aliq. ante med.

Et vide sapientiam Euãgelistæ, tertiò quasi idem dicit, & virtutem Baptistæ indicans, & malitiam & amentiam Iudæorum. Deuoti enim famuli est, non solum non rapere gloriã Domini, sed oblatam à multis respuere. Turbæ quidem ex ignorantia ad hanc venerũt suspicionem, vt Ioannem Christũ æstimarent: hi verò à maligna mente, ex qua interrogabant eum, æstimantes per blanditias attrahere ad hoc quod volebant. nisi enim excogitassent hoc, respondenti, Non sum ego Christus, dixissent: Nõ hoc suspicati sumus, non hoc venimus interrogaturi, sed capti & manifesti effecti

A ad aliud veniunt. vnde sequitur: Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Elias es tu?

Tract. 4. in Ioa. ab init. pro. al. prin. tom. 9.

Avgvs. Nouerant enim quod præcessurus erat Elias Christũ. non enim alicui ignotum erat nomen Christi apud Hebræos, sed non putabant illum esse Christum, nec tamen omnino putauerunt Christum non esse venturum: & cùm sperarent venturum, offenderunt in præsentẽ. Sequitur: Et dixit: Non sum.

Hom. 7. in euan. parum à princ.

Greg. in hom. Ex his verbis nobis quæstio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquisitus à discipolis Dominus de Eliæ aduentu, respondit: Si vultis scire, Ioannes ipse est Elias. Requisitus autem Ioannes, dicit: Non sum Elias. Quomodo ergo propheta veritatis est, si eiusdem veritatis sermonibus B cõcors non est?

Ioan. 1. sup. illud: tunc miser. Iud. ab Hier. ante med.

Orig. Dicet autem aliquis, quod se ignorabat Ioannes esse Eliã, & hoc nimirum vtentur documẽto, qui assistunt iteratæ incorporationis rationi tanquã anima denuò induẽte corpora. Quærunt enim Iudæi per leuitas ac sacerdotes an esset Elias, cùm iteratæ corporis assumptionis documentum verax arbitrantur quasi paternum esistens, nec alienum ab arcanorum suorum doctrina. ob hoc itaque dicit Ioannes Elias nõ sum. Nam nescit primæuam vitam propriam. qualiter autem videtur rationabile, si tanquam propheta spiritu illuminatus est, & de Deo & vnigenito tanta narrauit, ignorasse de seipso an vnquam eius anima fuerit in Elia?

Hom 7. in euang. parũ à princ.

Sententia Origenis obscura.

C Greg. in homil. Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quidẽ quod inter se contrariũ sonuit, quomodo contrarium non sit, inuenitur. Ad Zachariam nanque de Ioanne angelus dixit: Ipse præcedet ante illũ in spiritu & virtute Eliæ, quia scilicet sicut Elias secundum Domini aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor venturus est iudicis, ita iste præcursor factus est redemptoris. Ioannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias nõ erat. Quòd autem Dominus fatetur de spiritu, hoc Ioannes denegat de persona, vt quia & iustum sic erat, & discipulis Dominus spiritualem de Ioanne sententiam diceret, & Ioannes turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. D

Ioa. 1. su. ill. miserunt Iudæi ab. &c. parũ à med.

Orig. Respondit ergo leuitis & sacerdotibus, Non sum: Coniectans propositũ quæstionis eorum, non enim sapiebat præmissa examinatio, si idem spiritus esset in vtroque, sed si Ioannes esset ipse Elias qui assumptus est, nunc apparens secundum quòd à Iudæis expectabatur absque natiuitate. primus autẽ arbitrans resumptionem corporum dicet, quòd inconsequẽs est filium Zachariæ tanti sacerdotis in senio natum, super omnem humanam expectationem ignorari à sacerdotibus & leuitis ipsum natũ fuisse, maximè Luca testãte quòd factus est timor in omnibus habitantibus circa eos. Sed forsitan quoniam prope finem Eliam expectabant ante Christũ, quasi tropicè sciscitari videntur, an es tu qui prænuncias Christum in fine venturum? & cautè respondit: Non sum. Sed & nihil mirabile, sicut in Saluatore pluribus scientibus ex Maria natiuitatem eius, quidã fallebantur putantes eum Ioannem Baptistam, vel Eliam, aut aliquem prophetarum: sic & in Ioanne quosdam ortus eius ex Zacharia non latebat, & quidam dubitabãt, si forsan qui expectabatur, Elias apparuit in Ioanne.

Deu. c. 18. circa, su. ill. et en prophetã.

Quoniã verò cùm plures in Israël editi fuerint prophetæ, vnus de quo Moyses prophetauerat, præsertim expectabatur: iuxta illud: Prophetam vobis suscitabit Deus in fratribus vestris: sicut mihi, illi parebitis: Tertiũ sciscitantur, non si foret propheta simpliciter, sed cum articulo in græco ponitur, vnde sequitur: Propheta es tu? Per singulos enim prophetas nouerat populus Israël neminẽ eorum fore hunc quem Moyses prophetauerat, qui sicut Moyses medius staret inter Deũ & homines, & accepto testamento à Deo traderet discipulis. Hoc autem illis nomen non Christo attribuentibus, sed arbitrantibus alium à Christo ipsum fore. Ioannes sciuit quoniam & Christus ille propheta esset. vnde subditur: Et respondit, Non.

Christi & Moysi cõparatio.

Tract. 4. in Ioã. immed. ante ill. quid ergo tu baptizas?

Avgvs. Vel quia Ioannes maior erat quàm propheta, quia prophetæ longè prænunciauerunt, Ioannes præsentem demõ-B strabat. Sequitur: Dixerunt ergo ei: Quis es? &c.

Hom. 15. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

Chrys. Vides hic vehementius insistentes & interrogantes, hunc autẽ cum mansuetudine eas quæ non erant verè suspiciones destruentem, & eam quæ est vera ponentem. vnde sequitur: Ait: Ego vox clamantis in deserto.

Tract. 4. in Io. su. illud: elias es tu? tom. 9.

Avg. Esaias illud dixit, in Ioanne prophetia ista completa est.

Hom. 7. in euan. su. ill. ego vox clam. &c.

Greg. Scitis autẽ quod vnigenitus filius verbum patris vocatur. Ex ipsa autem nostra locutione cognoscimus, quia prius vox sonat, vt verbum possit audiri. Ioannes ergo vocem se asserit esse, quia verbum præcedit, & per eius ministerium, patris verbum ab hominibus auditur.

Ioan. 1. sup. illud: quæ est, vt responsũ. parũ à med.

Orig. Ineleganter autem Heraclion de Ioanne & prophetis C considerãs, ait: Quoniam verbum quidem Saluator est, vox autem per Ioannẽ intelligitur. Solus enim sonus est omnis gradus propheticus. Cui dicendum, quòd si non significatiuam vocem dederit tuba, nemo se accinget ad prælium. Si ergo nil aliud quàm sonus est vox prophetica, quomodo transmittit nos ad illam Saluator? Scrutamini, inquit, scripturas. Dicit autem Ioannes se esse vocem non clamantem in deserto, sed clamantis in deserto, eius scilicet, qui stabat & clamabat: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Clamat enim vt distantes auditu percipiant, & grauem habentes auditum sentiant immensitatẽ eorum quæ dicuntur.

Theo. in hoc loco.

D Theo. Vel quia veritatem manifestè annunciat, omnes enim qui in lege erãt, obscurè loquebantur.

Hom. 7. in euan. su. ill. ego vox clam. Ioan. 1. sup. illud: dixerũt ergo ei: tu quis es? ante medi.

Grego. Vel in deserto Ioannes clamat, quia quasi derelictæ ac destitutæ Iudeæ solatiũ redemptoris annunciat. Orig. Opus autem vocis in deserto clamãtis est, vt anima à Deo destituta, ad rectam faciendam viam Domini reuocetur, nequaquam prauitatem serpentini gressus prosequendo, secundum contemplationem quidem sublimatam in veritate absque permixtione mendacij, & secundum actionem post congruam speculationem licitum opus referẽtem. vnde sequitur: Dirigite viam Domini sicut dixit Esaias propheta.

Hom. 7. in euan. su. ill. dirigite viã Domini.

E Greg. Via Domini ad cor dirigitur, cùm veritatis sermo humiliter auditur. Via Domini ad cor dirigitur, cùm ad præceptum vita præparatur.

Et qui missi fuerant, erãt ex pharisæis. Et interrogauerunt eũ, & dixerũt ei: Quid ergo baptizas, si tu nõ es Christus, neque Elias, neque propheta? Et respõdit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est qui post me vẽturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus vt soluã eius corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabora facta sunt trans Iordanẽ, vbi erat Ioannes baptizans.

Orig.

ORIG. Facta responsione versus sacerdotes & leuitas, denuò missum est à pharisæis. vnde dicitur: Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis. Quantum enim ex ipso sermone coniecturari contingit, dico, tertium, hoc est, testimonium. vide tamen quomodo iuxta sacerdotalem & leuiticam personam est, cum mansuetudine prolatum illum, Tu quis es? Nihil enim arrogans vel proteruum in eorum quæstione continetur, sed cuncta decētia veros Dei ministros. Sed pharisæi secundū suum nomen diuisi & importuni ex discordia contumeliosas voces prætendunt Baptistæ. vnde sequitur: Et dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Non quasi scire volentes, sed prohibere eum à baptismo. Deinde verò nescio quo pacto proni ad baptismum iuerunt ad Ioannem. Huius autem solutio est, quia pharisæi non credentes accedunt ad baptisma, sed ex hypocrisi, cùm timerent populum.

Orig Ioan. 1. sup. illud: ego vox cla. in princ.

eod. c. nunc dicto circa finem.

CHRYS. Vel ipsi ijdem sacerdotes & leuitæ ex pharisæis erant, & quia blanditiis eum non valuerūt supplātare, accusationē ei immittere tentant, cogētes eum dicere quod non erat. vnde sequitur: Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Quasi audaciæ videbatur esse baptizare, si Christus non erat, nec præcursor illius, nec præco, id est, propheta. GREG. Sed sanctus quisque etiam cùm peruersa mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ, prædicamenta respondit vitæ. vnde sequitur: Respondit eis, dicens: Ego baptizo in aqua.

Ho. 15 in Io. parum ante med. tom. 3.

Homil. 7. in euan. parum ante med.

Sanctorū perfectio.

ORIG. Ad illud enim, Quid ergo baptizas? quid aliud afferri decebat, nisi proprium baptismum carnale prætendere?

GREG. Ioannes enim non spiritu, sed aqua baptizat, quia peccata soluere non valebat. Baptizatorū corpora per aquam lauat, sed tamen animas per veniam non lauat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptismum non relaxat? nisi vt præcursionis suæ ordinem seruans, scilicet qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præueniret, & qui prædicando factus est præcursor Christi baptizando, etiam præcursor eius fieret imitatione sacramenti, qui inter hæc mysterium redemptionis nostræ annuncians, hunc in medio hominum & stetisse asserit & nesciri. Sequitur enim: Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis, quia per carnem Dominus apparens, & visibilis extitit corpore, & inuisibilis maiestate.

Homil. 7. in euan. paulò ante mediū.

CHRYS. Hoc autem dixit, quoniam decens erat Christum commixtum esse populo, vt vnum multorum, se vbique humilem esse docētem. Cùm autem dixit: Quem vos nescitis. Scientiam hic cognitionem certissimam dicit, puta quis est & vnde.

Ho 15 in Io. à me. ill. t. 3.

AVG. Humilis enim videbatur, & propterea lucerna accensa est. THEO. Vel medius erat pharisæorum Dñs, sed ignorabant eum, quia ipsi scripturas se scire putabant, & inquantum in illis prænunciatur Dominus, medius eorum erat, scilicet in cordibus eorum, sed nesciebant eum, eò quòd scripturas non intelligebant. Vel aliter: Medius quidem erat, inquātum mediator Dei existens, & hominum Christus Iesus, medios pharisæorum extitit, volens illos Deo iungere, sed ipsi nesciebant eum.

Tract. 4. in Ioan. su. ill. medius vest. stetit. tom. 9.

Theo. in hoc loco.

ORIG. Vel aliter: Hoc edito, Ego baptizo in aqua: ad illud, Quid ergo baptizas: ad secundum, Si

Ioan. 1. sup. illud: Resp. illis Io. dicēs. in princ.

A tu non es Christus? præconium de præcedenti Christi substantia proponit, quod tanta sit ei virtus, quod inuisibilis sit sua deitate, cùm sit præsens cuilibet, & totum per orbem diffusus, quod notatur ex illo: Medius vestrum stetit. Hic enim per totā orbis machinam fluxit, sic vt quæ creantur, per ipsum creentur, omnia enim per ipsum facta sunt, vnde palā est quod inquirētibus à Ioanne, Quid ergo baptizas? Ipse medius erat. Vel quòd dicitur: In medio vestrum stetit, intelligēdum est de nobis hominibus. Cùm enim simus rationales, in medio nostrū existit, ex eo quòd principale, scilicet cor in medio totius corporis insitum est. Qui ergo verbum, in medio gerunt, non autem

B cognoscunt de illius natura, nec de quo fonte manauit, nec quo modo constitit in eis: hi verbum in medio sui obtinentes ignorāt, quod tamen Ioannes agnouit. vnde exprobrando dicit ad pharisæos: Quem vos nescitis. Quia expectantes pharisæi Christi aduentum, nihil tam arduum de eo contēplabantur, solum hominem sanctum existimātes eum esse. dicit autem: Stetit. Nam stat pater inuariabilis existens. & impermutabilis: stat quoq; verbum eius ad saluādum continuò, quamuis carnem suscipiat, quāuis medium hominum stet inuisibile. Ne verò putet aliquis aliom esse inuisibilem ad omnes homines venientē, vel ad vniuersum orbem ab eo qui humana-

eod loco nūc dicto, à med. illius.

Tropologia pulch.

Orig Ioā. 1. Super illud: ego baptizo vos aqua, &c. int. me. & fin.

C tus est, & in terra comparuit, subdit: Qui post me venit, hoc est, qui post me appariturus est. Non autem idem denotatur hîc per hoc quod dicitur, Post: & cū Iesus nos post se inuitat. Illic enim sequi post ipsum præcipitur nobis, vt eius indagando vestigia perueniamus ad patrem, hîc autē, vt pateat quid sequatur ex Ioannis dogmatibus. venit enim, vt cuncti credāt per eum præparati ad perfectum verbum per minora. Dicit ergo: Ipse est qui post me venit.

CHRY. Ac si diceret, Ne existimetis tantū in meo cōsistere baptismate. si enim meum baptisma perfectū esset, alius non veniret post me, aliud baptisma

Hom. 15. in Io. aliquan. à med. to. 3.

D daturus: sed hæc præparatio est illius, & transibit in proximo, vt vmbra & imago. sed oportet eum, qui veritatem imponet, venire post me: si enim hoc esset perfectum, nequaquam secūdi locus quæreretur. Et ideo subdit: Qui ante me factus est, hic est honorabilior & clarior. GREG. Sic nanque dicitur, Ante me factus est: ac si dicatur, antepositus est mihi. Post me ergo venit, quia post modum natus: ante me autem factus est, quia mihi prælatus.

Ho. 7. in euā. in medio.

CHRYS. Ne autem existimes comparabilem esse excellentiam, hanc incomparabilitatem ostendere volens, subiungit: Cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam calceamenti. q.d. In tantū est ante me, vt ego neque in vltimis ministrorum vocari di-

Hom. 15. in Ioan. à med. tom. 3.

E gnus sim. calceamentum enim soluere, vltimi ministerij res est. AVGVS. Vnde & si dignum se diceret tantūmodo corrigiam calceamēti soluere, multum se humiliasset. GREG. Vel aliter: Mos apud veteres fuit, vt si quis eam, quæ sibi competeret, accipere vxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sanctæ ecclesiæ sponsus apparuit? Rectè ergo Ioannes se indignum esse ad soluendam corrigiam eius calceamenti, denunciat, ac si apertè dicat: Redemptoris vestigia non denudare valeo, quia sponsi nomen mihi immeritus non vsurpo: quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat quòd calceamēta ex mortuis ani-

Tract. 4. in Ioā. in med. tom. 9.

Homil. 7. in euan. in med. ill.

malibus sunt? Incarnatus verò Dominus veniens, quasi calceatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calceamenti est ligatura mysterij. Ioannes ergo soluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis mysteriũ nec ipse inuestigare sufficit, ac si patenter dicat: Quid mirum si mihi ille prælatus est, quem post me quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non comprehendo?

Calceamẽti Christi significatio.

Ioan. 1. sup. illud: Resp. Ioan. di. ego bapti. vos, al. ante finem. Hom. 16. in Ioan. circa prin. tom. 3.

Orig. Quidam verò non ineptè dixit hoc sic intelligendum: Non sum ego tanti, vt causa mei descẽdat à magnalibus, ac carnẽ quasi calceamentum suscipiat. Chry. Et quia Ioannes cum decenti libertate, ea quæ de Christo sunt, omnib⁹ prædicabat: propterea Euangelista & locum designat, dicens: Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Non enim in domo neque in angulo Christum prædicabat, sed Iordanem transiens in media multitudine præsentibus omnibus, qui ab eo baptizabantur. Quædam verò exemplaria certius habent in Bethabora. Bethania enim non vltra Iordanem, neq; in deserto erat, sed prope Hierosolymã.

Glo. ordin. in hoc loco. Duæ sunt Bethaniæ ... in Ioan. ... in ... tom. 3.

Glos. Vel duæ sunt Bethaniæ, vna trans Iordanem, altera citra, non longe à Hierusalem, vbi Lazarus fuit suscitatus. Chrys. Hoc autem & propter aliam causam designat, quia enim res non antiquas narrabat, sed ante paruum tempus contingentes, præsentes & videntes testes facit eorum, quæ dicuntur, demonstrationem à locis tribuens.

Alcui. Bethania vero, domus obedientiæ interpretatur, per quam innuitur, quia per obedientiam fideles omnes ad baptisma debent peruenire.

Ioan. 1. sup. illud: hæc in Bethania facta sunt, circa princ.

Orig. Bethabora verò interpretatur domus præparationis, & conuenit cum baptismo, præparantis Domino plebem perfectam. Iordanis interpretatur descensus eorum. Quis autem erit hic fluuius, nisi Saluator noster, per quem ingredientem in hunc mundum mundari conuenit, non suum descendentem descensum, sed humani generis. hic segregat donata à Moyse a lijs, quæ per Iesum donantur sortes, huius fluuij læ tificant ciuitatem Dei. Sicut autem Draco latitat in Ægyptiaco fluuio, ita Deus in isto. Pater enim est in filio: & qui proficiscuntur illuc vbi se lauent, opprobrium Ægypti deponunt, ac apti ad perceptionem hæreditatis parantur, necnon à lepra mundantur, & duplicis capaces sunt gratiæ, ac prompti fiunt ad susceptionem spiritus almi, in aliud flumen nequaquam descendente spirituali columba. Trans Iordanem verò Ioannes baptizat, vt præcursor venientis, non innocentes, sed peccatores vocare.

Ioan. ... inter prin. ... ad. ... ed. e. libro, in fine illum.

Altera die vidit Ioannes Iesum veniẽtem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Hic est de quo dixi, Post me venit vir, qui ante me factus est, qui prior me erat, & ego nesciebam eum. Sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.

Ioan. 1. sup. illud postera die vidit. paulo post principium, in modo inta principio.

Exempla gemina humilitatis.

Orig. Post testimonium Ioannis, iam videtur Iesus veniens ad eum, non solum adhuc perseuerantem, sed ad potiorem effectum, quod per diem secũdarium designatur. vnde dicitur: Altera die vidit, &c. Pridem autem Iesu mater protinus vt illũ concepit, ad matrem Ioannis prægnantem proficiscitur, & per vocem peruenientem ad aures Helisabeth, ex Mariæ salutatione exultat Ioannes conceptus in vtero. Hic autẽ post Ioannis testimonia ipse videtur à Baptista accedens ad eum. Prius autẽ auditu aliorum instruitur aliquis, ac deinde oculatè inspicit illa. Per hoc autẽ quod Maria ad Helisabeth venit maior ad minorẽ, & filius Dei ad Baptistam, ad feruorem opitulãdi minoribus, & ad modestiam admonemur. Verum vnde ad Baptistam venit Saluator, non hîc dicitur: sed ex dictis Matthæi colligimus, dicẽtis: Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannẽ, vt baptizaretur ab eo.

sed e dicto, aliq. a princ.

Ho. 16. in Io. non remotè a princ. to. 3.

Chrys. Vel aliter: Matthæus aduentum Christi ad baptismum præsentialiter dicit: Ioannes autem & rursus eum iuisse ad Ioannem, ostẽdit post baptisma, & hoc manifestat quod posteà dicit: Quia vidi Spiritum descendentem, &c. Partiti enim sunt sibi euãgelistæ tempora narrationis. Matthæus enim ea quæ antequam ligaretur Ioannes Baptista præteriẽs, festinat ad ea quæ deinceps sunt tempora. Sed Ioannes his maximè immoratur, quæ, scilicet ante incarcerationem Ioannis fuerũt. vnde hîc dicitur: Altera die vidit, &c. Cuius igitur gratia secũdò post baptismum ad eum veniebat? quia ipse eum baptizauerat cum multis, vt nullus suspicetur, quoniam ex eadem causa ex qua & alij, ad Ioannẽ venit et, puta peccata confessurus, aut in pœnitentiam abluendus in flumine. Propterea ergo accedit, dans Ioanni occasionem corrigẽdi hanc suspicionem, quam Ioannes per verba correxit. vnde sequitur: Et ait, Ecce agn⁹ Dei, &c. Qui igitur ita purus erat, vt aliorũ peccata absoluere posset, manifestum est, quoniam non vt cõfiteretur peccata, accedit, sed vt occasionẽ det Ioanni, loquendi de ipso. Venit etiã secundò, vt hi qui priora audierant, certius recipiãt quæ prædicta sunt, & alia rursus audiant. Dicit autẽ. Ecce agnus Dei: innuens quod hic est qui olim quærebatur, rememorans prophetiæ Esaiæ, & vmbræ quæ secũdum Moysen erat, vt à figura facilius eos ducat ad veritatem.

Chrysostom. ho. 16. in Io. Super illud: ego vidi spir. tom. 3.

Augu. Si autem agnus Dei est innocens, & Ioannes agnus, an non & ipse est innocens? sed omnes ex illa propagine veniunt, de qua cantat gemẽs Dauid: Ecce in iniquitatibus conceptus sum. Solus ergo ille agnus qui non sic venit non enim in iniquitate conceptus est, nec in peccatis mater eius eum in vtero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit, quia fide concepit, & fide suscepit.

Tract. 4. in Ioan. à med. illius, to. 9.

Orig. Sed cùm quinque offerantur animalia in tẽplo, tria terrestria, vitulus, ouis, & capra, volatilia verò duo, turtur & columba: & de ouibus tria adducantur, aries, ouis, agnus, de genere ouium, agnum memorauit. Agnum enim in oblationibus quotidianis offerri videmus, vnum quidem mane, alterum verò vespere. Quæ nam autẽ oblatio alia potest esse quotidiana à rationali natura comprehendenda, nisi verbum vigens, agnus typicè nuncupatum? Hoc nempe celebitur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in diuinis relatum. neq; enim anima pati potest vt summis iugiter insistat, eò quòd corporis terrestris & grauis coniugiũ est sortita. Ex hoc etiã verbo, quod Christus est connectare de pluribus poterimus, & quodammodo vespere pertingemus ad corporalia pertingentes. Qui autem hunc obtulit agnum ad immolandũ, Deus fuit in homine reconditus: magnus sacerdos, qui dixit, Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam: vnde dicitur, Agnus Dei. Ipse enim nostros languores accipiens, totius mundi tollens peccata, mortem quasi baptismum

Orig Ioã. 1. Super illud: postera vid. &c. inter princ. & medium.

mum suscepit. Apod Deum enim non pertransit incorrectum quicquid agimus quod disciplina indigeat, quæ per difficilia exercetur.

Theo. in hoc loco. Agni Dei mysteriũ.

THEO. Vel dicitur Christus agnus Dei, inquãtum Deus pater mortem Christi acceptauit pro nostra salute, vel inquantum eum pro nobis tradidit morti. Sicut enim dicere cõsueuimus, Hæc oblatio est talis hominis, id est, quã talis homo obtulit: sic & Christus dicitur agnus Dei, dantis scilicet filium suũ pro nostra saluto in mortem, & ille quidẽ agnus typicus nullius omnino peccatum sustulit. hic verò peccatũ vniuersi orbis terrarum: periclitantem enim mundũ eruit ab ira Dei. vnde subdit: Ecce qui tollit peccata mundi. Non autẽ dixit, qui tollet, sed, qui tollit peccata mundi, quasi semper hoc faciẽte ipso: non enim tunc solum tulit cùm passus est, sed ea illo tempore vsque ad præsens tollit. non semper crucifixus: vnam enim pro peccatis obtulit oblationem: sed semper purgans per illam.

Li. 8. ca. 20. inno. expl. in fin. & 32. in antiquis.

GRE. 20. 8. Moral. Tunc autem ab humano genere planè peccatum tolletur, cùm per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutabitur. Esse nãque à culpa liberi non possumus, quousque in corpora morte tenemur. THEO. Sed quare non dixit, Peccata mundi, sed peccatum? Vt videlicet per hoc quòd dixit peccatum, vniuersaliter peccatũ videretur innuere, sicut cõsueuimus dicere, quòd homo eiectus est de paradiso, id est, omne genus humanum.

Theo. in hoc loco.

Id habe. lod. 1. inglo. ord.

BEO. Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi, quod quidem peccatum originale & singulorum superaddita Christus per gratiam relaxat.

Tract. 4. in Io. à me. to. 9

AVGV. Qui enim de nostra natura peccatum non assumpsit, ipse est qui tollit nostrum peccatum. Nostis quia quidam homines dicunt, nos tollimus peccata ab hominibus, quia sancti sumus: si enim nõ fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cùm sit ipse homo plenus peccato? Contra istas disputationes hinc legamus: Ecce qui tol. pec. mũdi. vt non sit præsumptio hominibus in homines.

Ioã. 2. su. ill. poster a die vidit Io. &c. parum ante med.

ORIG. Sicut tamen iugi oblationi agni cognatæ sunt oblationes reliquæ legales: sic huius agni oblationi cognatæ oblationes videntur mihi effusiones sanguinis martyrum, quorum patientia & confessione & prõptitudine ad bonum, obtunduntur machinationes impiorum. THEO. Quia verò superius illis qui ex pharisæis venerãt, Ioannes dixerat, quòd medius vestrum stat, quem vos nescitis, hic ignorãtibus demonstrat, dicens. Hic est de quo dixi, Post me venit vir, &c. Vir Dominus dicitur, propter ætatis perfectionem. Nam triginta annorũ baptizatus est. Vel quia spiritualis animę vir est, & ecclesię spõsus. vnde Paulus: Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. AVG. Post me autem venit, quia posterior natus est. Ante me factus est, quia prælatus est mihi.

Theophyl. in hoc loco.

Tract. 4. in Ioã. à me. ill. tom. 9.

GREGO. Prælationis autem eius causas aperuit, cũ subiungit: Quia prior me erat: ac si apertè dicat, Inde me etiam pòst natus superat, quo eum natiuitatis suæ tempora non angustãt. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est à patre generatus. THEO. Ausculta ò Arrie, nõ dixit: Quia prior me creatus est, sed quia prior me erat. Audiat hoc Pauli Samosateni abusio, quòd non ea Maria sumpsit primordium: quia si essendi principium sumpsit ex virgine, qualiter prior erat suo præcursore? Nam

Theophyl. in hoc loco.

A manifestum est quòd præcursor Christũ in sex mensibus superabat secũdum humanam generationem.

CHRYS. Vt autem non videatur ea amicitia propter cognationem ei testimonium perhibere, quia cognatus est secũdum carnem: propterea dicit, Ego nesciebam eum, & secundum rationem hoc contigit. Etenim in deserto conuersatus est Ioannes. Miracula verò quæcunque Christo puero existente facta sunt, puta quæ circa magos, & quæcunque talia, ante multum contigerant tempus, Ioanne & ipso valde puero existente. In medio verò tempore ignotus omnibus existebat. propter quod subdit: Sed vt manifestetur Israël, &c. Hinc enim manifestum est, B quoniam & illa signa, quæ quidam dicunt à Christo in pueritia facta, mendacia & fictiones sunt. Si enim à prima ætate miracula fecisset Iesus, nequaquam neque Ioannes eum ignorasset, nec reliqua multitudo indiguisset magistro ad manifestandum eum. Nõ igitur ipse Christus baptismate indigebat, neque aliquam aliam causam habebat illud lauacrum, quàm præmonstrationem facere eius fidei quæ est in Christum. Non enim dixit, Vt mundẽ eos qui baptizantur, neque vt liberem à peccatis veni baptizans: sed vt manifestetur in Israël. Sed nũquid sine baptismate non licebat prędicare & inducere turbas? sed facilius ita factum est. Nequaquam enim cucurrissent omnes, si sine baptismate prædicatio facta esset.

Hom 16. in Ioã. in med. tom. 3.

Apocryphæ refelluntur.

C AVG. Vbi ergo cognitus est Dominus, superfluo ei via parabatur, quia cognoscentibus se ipse factus est via. Itaque non durauit diu baptisma Ioannis, sed quoadusque demõstratus est Dominus humilis. Ergo vt daretur nobis à Domino humilitatis exemplũ ad percipiendam salutem baptismi, suscepit baptismum serui: & ne præponeretur baptismus serui baptismo Domini, baptizati sunt alij baptismo conserui. sed qui baptizati sunt baptismo cõserui, oportebat vt baptizarentur baptismo Domini. Qui autẽ baptizabantur baptismo Domini, non opus habent baptismo conserui.

Aug. tra. in Ioã. int. prin. & med. t. 3.

D *Et testimoniũ perhibuit Ioannes, dicẽs: Quia vidi spiritum descendẽtem, quasi columbã de cælo, & mansit super eũ, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quẽ videris spiritum descendentem, & manentẽ super eũ, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.*

CHRYS. Quia Ioannes testatus est, ita magnum quid quod sufficiẽs erat auditores omnes stupefacere, puta quòd totius orbis terrarũ solus ipse peccata tolleret, volens credibilius id facere, reducit hoc ad Deum & Spiritum sanctum. posset enim aliquis dicere Ioanni: Qualiter igitur tu cognouisti eum? Respondet quòd per descensum Spiritus sancti. vnde sequitur: Et testimonium perhibuit, &c.

Ho. 16 in Io. à me. ill. to. 3.

E AVGV. 15. de Trinit. Non autem tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, scilicet ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritũ sanctum. Absurdissimum enim est, vt credamus eum cùm iam triginta esset annorum (eius ætatis à Ioanne baptizatus est) accepisse Spiritũ sanctum, sed venisse ad illud baptisma, sicut sine vllo omnino peccato, ita nõ sine Spiritu sancto. Si enim de famulo eius

Lib. 15. cap. 26. circa me. tom. 3.

Allegoria pulchra.

& præcursore ipso Ioanne scriptum est, Spiritu sancto replebitur ab vtero matris suæ, qui quamuis seminatus à patre, tamen Spiritum sanctum in vtero formatus accepit, quid de homine Christo intelligendum est, vel credendum? cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritualis fuit.

Cō. 22. circa fin. tom. 3.

A v o. de ago. Christi. Non autem dicimus solum Christum verum corpus habuisse, Spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum. Sicut enim non oportebat, vt homines falleret filius Dei, sic nec Spiritus sanctus. sed omnipotenti Deo, qui vniuersam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile verum corpus columbæ sine aliarum columbarum ministerio figurare, sicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero virginis sine virili semine fabricare.

Tract. 6. non mul. remo. à prin. tom. 9.

A v g. super Ioannem. Duobus autem modis ostēdit visibiliter Dominus Spiritum sanctum, per columbam super Dominum baptizatum, per ignem verò super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostēditur. Ergo ne spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratum est, & ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratum est, nec moueat quia linguæ diuisæ sunt. Noli dissipationem timere, vnitatem in columba cognosce.

Tract. 6. in Ioan. aliq. à prin. tom. 9.

Sic ergo oportebat demonstrari Spiritum sanctum venientem super Dominum, vt cognoscat vnusquisque si habeat Spiritū sanctum, simplicem se esse debere, sicut columbam, & habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum, Osculantur & corui, sed laniant. A laniatu innocens est natura columbarum: nam corui de morte pascūtur, hoc columba non habet, sed columba non nisi de frugibus terræ viuit. Si etiam gemunt columbę in amore, nolite mirari quia in columbæ specie voluit demonstrari Spiritus sanctus. Ipse enim interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non autem Spiritus sanctus in semetipso, sed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Qui enim nouit in pressura se esse mortalitatis huius, peregrinari se à Dño, quandiu propter hoc gemit, bene gemit, Spiritus illum docuit gemere. Multi autem gemunt in infelicitate terrena vel quassati damnis, vel ægritudine corporis prægrauati: sed non columbæ gemitu gemunt. Vnde ergo debuit demonstrari Spiritus sanctus vnitatē quandam designans, nisi per columbam, vt pacatæ ecclesiæ diceretur, Vna est columba mea? Vnde debuit humilitas figurari, nisi per auem simplicem & gementem? Apparuit ibi sancta & vera trinitas, pater in voce, dicente: Tu es fil. meus dil. Spiritus sanctus in columba. In ista trinitate missi sunt apostoli baptizare, In no. pa. & fil. & Sp. san.

Tract. 6. in Ioan. circum à prin. to. 9.

Tract. 6. in Ioan inter prin. & med. tom. 9.

Li. 2. ca 28. in nou. exp. à med. & 41. in antiquis.

G r e g. 2. Mora. Dicit autem: Manentem super eum. In cunctis nanque fidelibus Spiritus sanctus venit, sed in solo mediatore semper singulariter permanet, quia eius humanitatem nunquam deseruit, ex cuius diuinitate procedit. Sed cùm de eodē Spiritu discipulis dicatur, Apud vos manebit, quomodo singulare signum erit quod in Christo permanet? Quod citius cognoscemus, si dona spiritus discernamus. In his enim donis, sine quibus ad vitam perueniri non potest, Spiritus sanctus in electis omnibus semper permanet, vt sunt mansuetudo, humilitas, fides, spes, charitas. In illis autem, quibus per ostensionem spiritus non nostra seruatur vita, sed aliorū quæritur, non semper manet, sed aliquando se à signorum ostensionibus subtrahit, vt humilius eius virtutes habeantur. Christus autem in cunctis eum semper & continuè habuit præsentem.

Ho. 6. in Io. aliq. ante med. tom. 3.

C h r y s o s. Ne autem aliquis æstimet, quoniam Christus natiuitatem habebat Spiritu sancto aduenionto; sicut & nos, hāc etiam destruit suspicionem, ostendens quòd Spiritus sancti descensu solum pro manifestādo Christo facta est. vnde sequitur: Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Sup. quem vid. spir. desc. & ma. sup. eum, hic est. &c.

Tract. 5. in Ioā paulò à princ. to. 9.

A v o. Quis autem misit Ioannē? Si dicamus Pater, verum dicimus, si dicamus, Filius, verum dicimus. Manifestius autem est, vt dicamus, Pater & Filius. Quomodo ergo nesciebat eum, à quo missus est? Si enim non nouerat eum, à quo voluit baptizari, temerè dicebat: Ego à te debeo baptizari, nouerat ergo eum. Quid ergo est quod dicit, Et ego nesciebam eum?

Hom 16. in Ioan. paulò à med. t. 3.

C h r y s o. Sed cùm dicit, nesciebam eum, anterius tempus dicit, non tēpus quod est prope baptismum, cùm prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari.

Tract. 5. in Ioā. nō mul. remo à prin. tom. 9.

A v o. Sed legantur alij Euangelistæ, qui planius illud dixerunt, & inueniemus apertissimè tunc descēdisse columbam cùm Dominus ab aqua ascendit. Si ergo post baptisma descendit columba, & antequā baptizaretur, dixit illi Ioannes: Ego à te debeo baptizari, ante baptismum illum nouerat, quomodo ergo dixit, Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, &c. Hoc audiuit Ioannes, vt nosceret eū quem non nouerat, an fortè & plenius nosset, quem iam nouerat? Nouerat quidem Dominū filium Dei, nouerat quia ipse baptizaret in Spiritu sancto. Ante enim quàm veniret ad fluuium Christus, cùm multi ad Ioannem concurrerent: ait illis: Qui post me venit, maior me est ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Sed quid? non nouerat & potestatem baptismi ipsum Dominum habiturum, & sibi retenturū ne Paulus aut Petrus diceret, Baptismus meus, sicut inuenis dixisse, Euangelium meum, sed ministerium planè transiturum in bonos & malos. Quid tibi facit malus minister, vbi bonus est Dominus? Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non est baptizatum, quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi, quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluatur. Potuit autem Dominus, si vellet, potestatem dare alicui seruo suo, vt daret baptismū suum tanquam vice sua, & constitueret tantam vim in baptismate translato in seruum, quantam vim haberet baptisma datum à Domino. Hoc noluit, vt in illo esset spes baptizatorum, à quo baptizatos se agnoscerent, & noluit seruum ponere spem in seruo. Si autem daret hanc potestatem seruis, tot essent Baptismata, quot essent serui: vt quomodo dictum est, baptisma Ioannis, sic diceretur baptisma Petri vel Pauli. Per hanc ergo potestatem quam solum sibi Christus retinuit, stat vnitas ecclesiæ, de qua dictum est, Vna est columba mea. Potest autem fieri, vt aliquis habeat baptismum præter columbam, vt prosit ei baptismus, præter columbam non potest.

Tract. 5. in Io. parū ante med. tom. 9.

Eodem tract. in medio.

Virtus Christi, & fidelis Ecclesiæ.

Eod. tract. 5. non parum ante med. tom. 9.

Hom. 16. in Ioan. à med. tom. 3.

C h r y s. Et quia pater vocem emisit, prædicans filium, superuenit Spiritus sanctus, vocem trahens super caput Christi, ne quis præsentium existimaret dici de Ioanne, quod dictum est de Christo. Sed

dicet

dicet aliquis, qualiter non crediderunt Iudæi si viderunt spiritum? Sed talia non solùm indigent oculis corporis, sed magis visione mentis. Si nâque miracula facientem videntes intantum ebrij erant à liuore, vt contraria iis quæ videbantur, enunciarêt: qualiter solo aduentu Spiritus sancti in specie columbæ expulissent incredulitatem? Quidam verò dicût: non omnes vidisse spiritû, sed solum Ioannem, & eos qui deuotius dispositi erât. Etsi enim sensibilibus oculis possibile erat videre in specie columbæ spiritum descendentem, non tamen propter hoc necesse est omnibus hoc fuisse manifestum. Etenim Zacharias in specie sensibili multa cõsiderauit, & Daniel & Ezechiel: sed & Moyses multa vidit, qualia aliorum nullus. vnde subdit Ioânes: Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Agnû quidem eum vocauerat, & quoniam in spiritu baptizare debebat, dixit: filium autem ante hoc nusquam.

Apparitio Spiritus S.

AVG. Oportebat enim vt ille baptizaret, qui est filius Dei vnicus non adoptatus. Adoptati filij ministri sunt vnici: vnicus autem habet potestatem, adoptati ministerium.

Tra. 7. in Io. non multum remotè à prin. tom. 9.

Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo: Et respiciens Iesum ambulantem, dixit: Ecce agnus Dei.

CHRYS. Quia multi his quæ à principio Ioannes dicebat, non attendebant, secunda rursus eos excitat voce. vnde dicitur: Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. BEDA. Stabat quidem Ioannes, quia illam virtutem arcem conscenderat, à qua nullis têtationum posset improbitatibus deijci. Stabant cum illo discipuli, quia magisterium illius corde sequebantur immobili.

Homi. 17. in Ioann. non multum remotè à prin. tom. 3.

Hom. 1. inter hyemales de sanctis, & est homi. in vig. S. And. tom. 7.

CHRYS. Sed quare nôn totum mûdum circuiuit in omni loco Iudææ prædicans eum, sed stabat circa flumen expectans eum venire & ostendere venientê? quia scilicet per opera Christi hoc fieri volebat: vide etiam qualiter hoc maioris ædificationis fuit. quia enim paruam immisit scintillam, repentè flamma in altum eleuata est. Aliter autem & si circuiens hoc dixisset, videretur ex studio quodam humano fieri quæ fiebant, & suspicione plenû esset eius præconium. igitur prophetæ quidem & apostoli omnes absentem Christum prędicauerunt: hic quidem ante præsentiam secundum carnem, illi verò post assumptionem. vnde vt ostendatur quòd non voce solùm, sed & oculis eum ostendebat, subditur: Et respiciens Iesum ambulantem, dixit: Ecce agnus Dei.

Hom. 17. in Ioan. circa med. tom. 3.

Prędicatio Ioannis.

THEO. Respiciens, inquit, quasi oculis innuens gratiam & admirationem quam habebat in Christo.

Theo. in hoc loco.

AVGVS. Ioannes quidem amicus sponsi erat: non quærebat gloriã suam, sed testimonium perhibebat veritati. Non enim voluit apud se remanere discipulos suos, vt non sequerentur Dominum, sed magis ostendit quem sequerentur, dicens: Ecce agnus Dei. CHRYS. Non longum facit sermonem, quoniam vnum solum in studio habebat, adducere eos & coniungere Christo. sciebat enim quoniam de reliquo non indigerent eo testante. Non autem singulariter discipulis loquitur de his Ioannes, sed eis publicè cùm omnibus: quia ex communi doctrina suscipientes sequelam Christi, firmi de reliquo permãserunt non propter gratiam Christi sequentes, sed propter suum lucrum: & non facit sermonem suum

Tract. 7. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

Hom. 17. in Ioan. non paulò à prin. tom. 3.

Ead. ho. 17. inter prin. & med. tom. 3.

A deprecatiuum, sed admiratur solum præsentê, & demonstrat eis preparationem, propter quam venit: & modum præparationis. Agnus enim vtrunque insinuat: & dicit, agnus, cum articuli adiectione, excellêtiam eius ostendens. AVG. Iste enim singulariter dicitur agnus, solus sine macula, sine peccato, non cuius maculæ abstersæ sunt, sed cuius macula nulla fuerit. Singulariter hic est agnus Dei, quia singulariter huius agni sanguine, solo homines redimi potuerunt. Hic est agnus quem lupi timent, qui leonem occisus occidit. BEDA. Ideo etiam agnum vocat, quia dona sui velleris sponte largiturum, ex quo vestem nobis nuptialem facere possimus, id est, exempla viuendi nobis relicturum præuidit, quibus in dilectione calefieri deberemus.

Tra. 7. in Ioan. non mult. remot. à prin. to. 9.

Hom. 1. inter hyemales de sanctis, circa prin. tom. 7.

B

ALCVI. Mysticè autem, stat Ioannes, cessat lex & venit Iesus, id est, gratia euangelij, cui ipsa lex perhibet testimonium. Ambulat Iesus discipulos collecturus. BEDA. Ambulatio etiam Iesu, dispensationem incarnationis, qua ad nos venire, ac nobis exêpla viuendi præbere dignatus est, insinuat.

Allegoria pulchra.

Hom. 1. inter hyemales de sanct. & est in vig. S. And. tom. 7.

Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus autem Iesus, & videns eos sequêtes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerût ei, Rabbi (quod dicitur interpretatum, magister) vbi habitas? Dicit eis: Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duodecim qui audierant à Ioanne, & secuti fuerant eum.

C

ALCVI. Ioanne perhibente testimonium, quia Iesus esset agnus Dei, discipuli qui prius erant cum Ioanne magistri imperium implentes secuti sunt Iesum. vnde dicitur: Et audierût eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum.

CHRYS. Considera autem quia quãdo dixit, Post me veniens, ante me est: & quoniam nõ sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius, nullum cœpit. Sed quando de dispensatione locutus, & ad humilius sermonem duxit, dicens: Ecce agnus Dei: tunc secuti sunt eum discipuli. Multi enim non ita adducuntur, cùm aliquid magnum & excelsum de Deo dicatur, sicut cùm benignum & amicum hominem audiunt, & aliquid ad salutem hominû pertinens. Considerandum autem quòd Ioannes dicit: Ecce agnus Dei: & Christus nihil loquitur: Nam & spõsus cum silentio adest, alij ei inducunt & sponsam in manu eius ponunt: quam cùm acceperit, de ea disponit, ita Christus venit copulaturus sibi Ecclesiam, nihil ipse dixit, sed accessit solû amicus eius Ioânes dexterã ei sponsæ imposuit per sermones suos, animas hominû in manus ei ponens: quos accipiens ita disposuit, vt vltrà ad Ioannê non redirent. Sed aliud hic obseruandum est: sicut enim in nuptiis non puella ad spõsum vadit, sed ipse ad eam festinat: ita hic contingit. Non enim in cælum ascendit hominû natura, sed ad eam filius Dei accessit, & ad domû duxit paternam. Et quidem alij discipuli Ioannis erant, qui non solùm secuti non sunt, sed & zelotypè ad Christum dispositi erant; qui autem meliores erant, simul audierunt. & secuti sunt: non quasi magistrum priorem contemnantes, sed ab eo persuasi promittente, quòd baptizaret in Spiritu sãcto Christus. & vide discipu-

Hom. 17. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

D

Allegoria mirabilis.

E

Hom. 17. in Ioan. ante me. tom. 3.

lorum studium cum verecundia fieri. Neque enim mox ascendentes interrogauerũt Iesum de necessariis & maximis rebus, neque publicè, sed singulariter ei loqui studuerunt. vnde sequitur: Cõuersus autem Iesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? hinc erudimur, quia cũ nos bene velle incœperimus, tũc Deus dat nobis multas salutis occasiones. Interrogat autẽ nõ vt discat, sed vt per interrogationem magis eos familiares faciat, & ampliorem fiduciam det, vt ostendat eos auditione dignos.

Hom. 17 in Ioan. à med. tom. 3.

THEO. Vide autem quòd sequentibus se Dominus conuertit faciem, & respexit: quia nisi per bonam operationem ipsum secutus fueris, ad visionem faciei eius nunquam pertinges, neque ad domum eius poteris peruenire.

Theophyl. in hunc, ante illud: Erat autem Andreas frater.

ALCVI. Ergo illi discipuli tergum ipsius sequebantur vt viderẽt. & faciem Domini videre non poterant: ideo cõuertit se, & quodãmodo de sua maiestate descendit, vt possit faciem discipuli illius cõtemplari. ORIG. Fortè autem non frustra post sextum testimonium desinit Ioannes eos contestari, & Iesus secundum septimum dicit: Quid quæritis?

CHRYS. Sed illi non solùm sequendo, sed interrogando amorem suum, & Christum manifestauerunt. vnde sequitur: Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum magister) vbi habitas? Nondum ab eo aliquid discentes, magistrum eum vocant ad discipulatum se impellentes, & causam ostendentes propter quid sequebantur.

Hom. 17. in Ioan. à med. tom. 3.

ORIG. Congrua verò prouectis ex Ioannis testimonio prolato, deprómens Christum doctorem, ac exprimens desiderare habitaculũ filij Dei contueri.

ALCVI. Nolunt enim transitoriè vti eius magisterio, sed inquirũt vbi maneat, vt & tunc in secreto verbis illius imbui, & exinde sæpius possent eum visitare, & plenius instrui. Mysticè autem volunt sibi ostendi, in quibus Christus habitet, vt eorum exemplo se tales exhibeant in quibus velit habitare, vel quòd Iesum ambulantem vidẽt & statim vbi manet, quærunt, nos monet vt cùm incarnationem eius ad mentem reducimus, solicito corde eum rogemus, vt mansionem æterni habitaculi nobis ostendat. vnde quia videt bene petẽtes, liberè eis sua referat arcana. vnde sequitur: Dicit eis: Venite & videte. Quasi dicat, habitaculum meum explicari non potest sermone, sed opere demonstratur. venite ergo credendo & operando, & videte intelligendo.

Analogica expositio.

ORIG. Vel per hoc quod dicit, Venite ad actionem inuitat: per hoc autem quòd dicit: Videte, ad contemplationem.

Hom. 17. in Ioan. inter med. & fin. tom. 3.

CHRYS. Christus autem non dicit eis signa domus, neque locum, sed attrahit eos ad sequendum. Non dixit, Non est tempus nũc, audietis cras, si quid vultis dicere: sed vt ad amicos & familiares loquitur, qualiter alibi ait, Filius hominis non habet vbi caput reclinet, hic autem dicit, Venite & videte vbi habito. Sed per hoc quod dixit, non habet vbi caput suum reclinet, demonstrauit quòd habitaculũ proprium non habebat, non quòd in domo non maneret. sequitur enim: Venerunt & viderunt vbi maneret, & manserunt ibi die illo. Cuius autem gratia manserunt, non adiungit Euangelista: quia manifestum erat quòd propter doctrinam.

AVG. Quàm beatum autem diem duxerũt, quàm beatam noctem! Ædificemus ergo & nosmetipsi in corde nostro, & faciamus domum, quò veniat ille, & doceat nos.

Tracta. 7 in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

THEO. Non frustra autem & tempus notauit Euangelista, cùm subdit: Hora autẽ erat quasi decima vt tam doctores quàm discipulos erudiret, quòd doctrina propter tempus non est prætermittenda.

Theo. in hoc loco

CHRYS. Multum enim studium demonstrabant ad audiendum in eo, quia neque ab hora auersi sunt, cùm sol esset ad occasum: & multis quidem carni seruientibus tempus, quod est post escas, non est aptum ad quippiam necessariorum, eò quòd corpus escis grauatur. Ioannes verò, cuius isti erãt discipuli, non erat talis: sed cum multo maiori sobrietate vespere degens, quàm nos mane.

Hom. 17. in Ioan parum ante med. tom. 3.

AVG. Numerus etiam iste legem significat, quia in decem præceptis data est lex. Venerat autẽ tempus vt impleretur lex per dilectionem, quæ à Iudæis impleri non poterat per timorem: vnde & decima hora Dominus audiuit, Rabbi. Magister enim legis non est, nisi dator legis. Sequitur: Erat autẽ Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duodecim qui audierant à Ioanne, & secuti fuerant eum.

Tracta. 7. in Ioã. aliq. ante med. tom. 9.

Denarij allegoria.

CHRYS. Cuius autem gratia alterius nomen non ponitur? quidam dicunt. propterea quia hic qui scribit, est qui secutus est eum. Quidam verò dicũt quòd ille alius non insignis erat. quæ igitur vtilitas si didicerimus nomen illius? neque enim septuaginta duorum discipulorum nomina Euangelista posuit.

Homi. 17 in Ioan. à med. tom. 3.

ALCVI. Vel duo discipuli qui secuti sunt Iesum, sunt Andreas & Philippus.

Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatũ Christus. Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus autẽ eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

CHRYS. Andreas quæ à Iesu didicit, non detinuit apud seipsum, sed festinat & currit cito ad fratrem, traditurus ei bona quæ suscepit. vnde sequitur: Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dixit ei: Inuenimus Messiam, quòd est interpretatum Christus. BEDA. Hoc est enim verè Dominum inuenire, vera illius dilectione feruere, fraternæ quoque salutis curam gerere.

Homi. 18. in Io. non procul à princ. tom. 3.

In hom in vig. S. And. tom. 7.

CHRYS. Et quidem non dixerat Euangelista quæ Christus fuerat sequẽtibus se locutus, sed ex his quæ hic dicuntur, licet addiscere, Quæcunque enim Andreas didicit, in breui ostẽdit magistri virtutem, qui persuaserat eis, & eorum desiderium quòd prius habuerant, repræsentãs. hoc enim verbum, inuenimus, est parturientis pressuram propter absentiam, & exultantis, postquam apparuit quod expectabatur.

Homi 18. in Ioan. paulò à prin. to. 3.

AVGVS. Messias autem Hebraicè, & Græcè Christus, Latinè vnctus dicitur. Chrisma enim vnctio est: ille autem singulariter vnctus est. vnde omnes Christiani vnguntur, secundùm quod in Psalmo dicitur: Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Participes enim eius sunt omnes sancti: sed ille est singulariter sanctus & singulariter vnctus.

Tract. 7. in Ioan. parũ à med. tom. 9.

CHRY. Et ideo non dixit Messiam simpliciter, sed cum adiectione articuli. Considera verò ex ipso principio obedientem Petri mẽtem: cõfestim enim cucurrit nihil tardãs. vnde sequitur: Et adduxit eum ad Iesum. Sed nullus facilitatem ei imponat, si non prius

Homi. 18. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

prius

prius multa perquirens ita sermonem suscepit. Conueniens enim est & fratrem diligẽtius ei dixisse hoc, & per longa verba: sed euangelistę vbique multa intermittunt, breuiloquij curam habentes. Aliter autem neque dictũ est, quoniam credidit simpliciter, sed quoniam dixit eum ad Iesum, illum ei de quo dixerat, traditurus, vt omnia ab illo discat. Ipse autem Dominus incipit reuelare ea quę deitatis sũt, & paulatim ea aperire prædictionibus. Non enim minus quam signa prophetiæ adducunt, hoc enim est maximè opus Dei, quod neque imitari dæmones possunt. Nam in miraculis quidem & fantasia fit vtique. Futura autẽ prædicere cum certitudine, illius solius incorruptibilis est naturæ. vnde sequitur: Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Ioanna, Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

Euangelistæ gaudẽt breuiloquio.

Hom. 18. in Ioan. ante med. tom. 3.

In ho. in vig. S. Andr. à med. tom. 7.

BEDA. Intuitus autem est eum non exterioribus oculis solum, sed & æterno diuinitatis intuitu vidit cordis eius simplicitatem, animi sublimitatem, cuius merito cunctæ esset præferẽdus ecclesiæ. Neque autem in Petri vocabulo, quasi Hebræo vel Syro aliam interpretationẽ quærere oportet: quia idem est Grecè & Latinè Petrus quod Siriacè Cephas, & in vtraque lingua nomen à petra deriuatur. Vocatur autem Petrus ob firmitatem fidei, qua illi petræ adhæsit, de qua Apostolus ait: Petra autem erat Christus, qui sperantes in se ab hostis insidiis reddit tutos, & spiritualium charismatum fluento ministrat.

Petro quare nomen mutatum.

Tract. 7. in Ioan. paulò à med. to. 9.

AVGVS. Non est autem magnum, quia Dominus dixit cuius filius esset iste. Omnia enim sanctorum suorum sciebat, quos ante constitutionem mundi prædestinauit. Illud autem magnum, quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrus autem à petra, petra verò ecclesia: ergo in Petri nomine figurata est ecclesia. Et quis securus est nisi qui ædificat supra petram? Intentum autem re fecit Dominus, nam si anteà Petrus vocaretur, non ita videres mysterium petræ, & putares casu eum sic vocari, non prouidentia Dei. Ideo eum voluit aliud prius vocari, vt ex ipsa commutatione nominis, sacramenti viuacitas commendaretur.

Hom. 18. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYSOST. Ideo etiam nomen mutauit, vt ostendat quia ipse est qui vetus testamentum dedit, & nomina transmutauit, quia Abram, Abraham vocauit: & Sarai, Saram: & Iacob, Israëlem. Igitur multis quidem & à natiuitate nomina imposuit, vt Isaac & Samson: aliis autem post eam quæ à progenitoribus est nuncupationem, vt petro & filiis Zebedæi. nam quibus quidem à prima ætate debebat virtus clarescere, ex tunc nomina susceperũt, quibus autem postea debebat augeri, postea nuncupatio posita est.

Li. 2. ca. 17. ante med. tom. 4.

AVGVS. de concord. Euangel. Non autem parua repugnantia potest notari, si iuxta Iordanem, antequam Iesus isset in Galilæam, ad testimonium Ioannis Baptistæ, secuti sunt eum duo, quorum vnus erat Andreas, qui fratrem suum Simonem adduxit ad Iesum, quando & nomen, vt Petrus nominaretur, accepit, cùm ab aliis euangelistis dicatur, quòd eos in Galilæa piscantes inuenerit, atque ad discipulatum vocauerit: nisi quia intelligendum est, non sic eos vidisse Dominum iuxta Iordanem, vt ei iam inseparabiliter inhærerent, sed tantum cognouisse quis esset, eũmque miratos ad propria remeasse. Non autem quis arbitretur, quòd tunc Petrus nomen accepit, vbi ait illi Dominus, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, sed vbi commemoratur ei dictum esse, Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

Lib. 2. de cõs. euan. ca. 17. paulò à prin. tom. 4.

ALCVI. Vel aliter: Nondum imponit ei nomen, sed præsignat quod postea fuit ei impositum, quando dixit ei Iesus, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã. Mutaturus autem nomen Christus, voluit ostendere etiam nomen illud, quod à parentibus datum erat, non carere virtutis significatione. Simon enim obediens interpretatur, Ioanna, gratia, Iona, columba. quasi dicat: Tu es obediens, filius gratiæ, vel filius columbæ, id est, Spiritus sancti, quia humilitatem de Spiritu sancto accepisti, vt vocante Andrea videre me desiderares. Non enim dedignatus est maior minorem sequi: quia non est ordo ætatis, vbi est meritum fidei.

In crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Et dicit ei Iesus, Sequere me. Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, Inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth, Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus, Veni & vide.

Hom. 19. in Ioan nõ procul à prin. tom. 3.

CHRYS. Postquam accepit Christus hos discipulos, venit de reliquo ad alios conuertendum, scilicet Philippum & Nathanaelem. vnde dicitur: In crastinum autem voluit exire in Galilæam.

ALCVI. A Iudæa scilicet, vbi erat Ioannes baptizans, deferens honorem Baptistæ, ne videatur magisterium eius minuere, dum adhuc statum habet. Vocaturus etiam discipulum ad sequendum, voluit exire in Galilæam, id est transmigrationem factam vel reuelationem: vt sicut ipse proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines, & sicut passus est & resurrexit, & ita intrauit in gloriam suã: sic etiam suos sequaces ostenderet, & exire & proficere in virtutibus, & per passiones ad gaudia transmigrare debere. vnde sequitur: Et inuenit Philippum. Et dixit ei Iesus, Sequere me. Sequitur qui imitatur humilitatem & passionem eius, vt sit socius resurrectionis & ascensionis.

Hom. 19. in Ioan. parũ à prin. to. 3.

CHRYS. Et vide quòd antequam aliquis ei adhæreret, nullum vocauit: nã si quidem nullo iam sponte adueniente attraxisset, fortassis resiliissent. nunc autem à seipsis eligentes sequi Dominũ firmi de reliquo permanserunt. Philippum autem vocat magis notum ei existentẽ, quia in Galilęa nutritus erat. Sed vnde Philippus secutus est Christum? nam Andreas quidem audiens à Ioanne Baptista, Petrus autem ab Andrea, hic autem à nullo aliquid discens, solum dicente Christo ad eum, sequere me, cõfestim persuasus est. Conueniens est autẽ Philippum à Ioanne audientẽ, sequi Christum, vel etiam vocem Christi hoc operatam esse. THEOP. Non autem simpliciter omnibus vox Christi dicebatur, sed fideliũ interiora ad eius inflãmabat amorem: deinde quia in corde Philippi de Christo cogitatio inerat, & in libris Moysi assidua lectio, vt expectaret Christũ, statim cùm vidit, credidit. Fortè autẽ ab Andræa & Petro de Christo aliquid didicit, quia ex eadem patria erant: quod

Theophyl. in hoc loco. Virtus vocis Christi

Euangelista videtur innuere per hoc quod subdit: Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate, &c.

Hom. 19 in Ioan. non procul à pr. tom. 3.

CHRYS. Christus etiam hinc suam virtuté ostendit, quod à terra nullum ferente fructũ (nam à Galilæa propheta nõ surgit) inclytos discipulorũ elegit.

ALCVI. Bethsaida etiam domus venatorum interpretatur, quo nomine ciuitatis curauit Euangelista ostendere, quales tunc iam animo erant Philippus, Petrus, Andreas, & quales officio erant futuri, id est, capiendis ad vitam animabus intenti.

Homi. 19. in Ioan. circa prin. tom. 3.

Studium Philippi in lege.

CHRY. Non solùm autem Philippus à Christo persuasus est, sed præco aliis fit. vnde sequitur: Inuenit Philippus Nathanaelem & dicit ei: Quẽ scripsit Moyses in lege, &c. Vide qualiter solicitam mentem habebat, & continuè meditabatur quæ sunt Moysi, & expectabat aduentũ Christi. & quidem quòd Christus debebat venire, nouerat prius: quoniam autem hic Christus erat, ignorabat. Dixit autẽ: Quem scripsit Moyses & prophetæ, credibilem faciens suam prædicationem, & ex hinc persuadens auditorem quòd circa legem & prophetas solicitus erat, & omnia perscrutans cum veritate, vt Christus testatus est. Si verò dicit filium Ioseph, ne turberis, eius enim filius æstimabatur esse.

Eod. ho. 19. aliq. à prin. tom. 3.

Tract. 7. in Ioan. à med. tom 9.

Theo. in hoc loco.

AVGVS. Cui scilicet desponsata erat mater eius. nam quòd ex intacta conceptus & natus sit, bene nouerunt ex euãgelio omnes Christiani: addit autem & locum, A Nazareth. THEO. Non quia in ea natus erat, sed nutritus. Generatio enim eius multis erat incognita, sed quòd in Nazareth esset nutritus, cognitum erat. & dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse?

Tracta. 7. in Ioan. à med. tom 9.

AVG. Ambas pronunciationes potest cõsequens vox Philippi sequi, siue sic pronuncies, tanquam confirmans, A Nazareth potest aliquid boni esse: & ille dicat: Veni, & vide, siue, sicut dubitans, & totum interrogans, A Nazareth potest aliquid boni esse? Veni & vide. Cùm verò siue illo modo, siue isto pronuncietur, non repugnant verba sequentia. Nostrũ est quærere quid potius intelligamus in his verbis. Nathanael enim doctissimus legis cùm audisset Philippum dicentẽ, Inuenimus Iesum, audito à Nazareth, erectus est in spẽ, & dixit: A Nazareth potest aliquid boni esse? Scrutatus enim erat scripturas, & sciebat quòd non facilè alij scribæ & pharisæi nouerant, quia inde erat expectandus Saluator. ALCVI. Qui singulariter sanctus est, innocens, impollutus, de quo Propheta: Exiet virga de radice Iesse, & Nazaræus, id est, flos de radice eius ascẽdet. vel potest hic versiculus sub dubitatione interrogatiuè proferri.

Hom. 19. in Ioan paulò ante med. tom. 3.

CHRY. Audiuerat enim Nathanael à scripturis, quòd à Bethleẽ oporteret Christum venire, secundum illud: Et tu Bethlehem terra Iuda, ex te exiet dux qui regat populũ meum Israel. Cùm igitur audiuit, à Nazareth, dubitauit, non inueniens conuenire enunciationem Philippi cum prophetica prædicatione. Nazaræum autem vocãt prophetæ ab educatione & cõuersatione. considera verò eius inquirendo prudentiam & mansuetudinem: non enim dixit, decipis me Philippe, sed interrogat, dicens: A Nazareth potest aliquid boni esse? Valde autem & Philippus prudens erat, Non enim interrogatus frãgitur, sed immoratur, virum volens ducere ad Christum. vnde sequitur: Dicit ei Philippus, Veni & vide. Trahit quidem eum ad Christum, sciens de reliquo eum non contradicturum, si verba & doctrinam illius gustauerit.

A *Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael: Vnde me nosti? Respõdit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te. Respõdit ei Nathanael, & ait, Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Israel. Respondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi, vidi te sub ficu, credis, maius his videbis. Et dicit ei: Amen amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis.*

Hom. 19 in Ioan paulo ante med. tom. 3.

Nathanaelis prudentia.

B CHRYS. Nathanael non suscipiendo ex Nazareth Christum, eam quæ illi erat circa scripturas diligentiam, ostendit. In non respuendo verò eum qui annunciauerat, multum desiderium quod habebat circa Christi præsentiam, monstrauit. Sciebat enim quò poterat Philippus circa locum falli. vnde sequitur: Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est: Nequaquam enim eum accusare oportebat, licet verba non credentis protulerit, magis inuestigans prophetias, quàm Philippus. dicit autem, verè Israelita in quo dolus non est, quia nihil ad gratiam vel odium loquebatur.

Tracta. 7. in Ioan. nõ parum à med. tom. 9.

C AVG. Vel aliter. Quid est in quo dolus nõ est? fortè non habebat peccatum, fortè illi medicus non erat necessarius? Absit. Nemo sic natus est, vt medico illo non egeret. Dolus enim est cùm aliud agitur, & aliud fingitur. Quomodo ergo in illo dolus nõ erat, si peccator est? fatetur se peccatorem. Si enim peccator est, & iustum se dicit, dolus est in ore ipsius. ergo in Nathanaele confessionem peccati laudauit, non indicauit non esse peccatorem.

Theo. in hoc loco.

THEO. Sed Nathanael laudatus non acquieuit ex templo, sed expectauit adhuc, volens aliquid manifestius dicere: & interrogat. Sequitur enim: Dicit ei Nathanael: vnde me nosti?

Hom. 19. in Ioan. à med. tom. 3.

D CHRYS. Ipse quidem igitur vt homo inuestigat, Iesus autẽ vt Deus respõdebat. Sequitur enim: Respõdit Iesus, & dixit ei: Priusquã te Philippus vocaret, &c. Nõ vt homo eum intuens, sed vt Deus desuper cognoscens. Vidi, inquit, te, id est, morum tuorum mãsuetudinem. dicit autem, Cùm esses sub ficu, quoniam nullus ibi erat, sed solus Philippus & Nathanael singulariter loquebantur: & propter hoc dictum est quod videns eum à longè, dixit: Ecce verè Israelita: vt scires quoniam antequam appropinquaret Philippus, hęc loquebatur Christus, vt insuspicabile fiat Christi testimonium. Noluit autẽ Christus

E dicere, Non sum ex Nazareth, vt annunciauit tibi Philippus, sed ex Bethlehem, vt nõ faceret alterabilem sermonem, neque per hoc dedisset argumẽtum sufficiẽs quòd ipse esset Christus, sed ostẽdit se Christum per hoc, quòd præsens erat loquentibus illis.

Tracta. 7. in Ioã. inter med. & fin. tom. 9.

Fici significatio.

AVGV. Quærendum est enim, an aliquid significet arbor fici. Inuenimus arborem fici maledictam: quia sola folia habuit, & fructu caruit. In origine humani generis Adam & Eua cùm peccauissent, de foliis ficus succinctoria sibi fecerunt. Folia ergo ficulneæ intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael sub arbore fici, tanquam sub vmbra mortis, ac si Dominus ei dicat: O Israel sine dolo quisquis es. O popule videns ex fide antequam te per apostolos meos vocarem, & cùm esses sub vmbra mortis, & me non videres, ego te vidi.

GREG.

Lib. 18. cap. 10. in nouis exem. 13. in antiquis, Ser. 40. paulo à prin. tom. 10.

Grec. 18. Moral. Vel cùm esses sub ficu vidi te, id est, positum te sub vmbra legis, elegi.

Avg. de verb. Dom. Recordatus est autem Nathanael se fuisse sub ficu, vbi non erat Iesus præsentio corporali, sed scientia spirituali, & quia sciebat se solùm fuisse sub ficu, agnouit in illo diuinitatem.

Hom. 19. in Ioan. inter med. & fin. tom. 3.

Chrysot. Si ergo ab hac prædicatione, & ab eo quòd mentem scrutatus est eius, & quia cùm aduersus eum dicere videretur, non culpauit, sed laudauit, cognouit quoniam verè est Christus. vnde sequitur: Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, Tu es filius Dei, tu es rex Israel. Quasi di. Tu es qui expectabaris, tu es qui quærebaris, quia enim argumentū inalterabile suscepit, venit ad confessionē, & in mora priori diligentiam ostēdens, & in posteriori confessione deuotionē. Multi autem legentium sermonē hunc anxiantur. Petrus enim qui post miracula & doctrinā est confessus, quoniam filius est Dei, beatificatur, vt à patre reuelationē iam suscipiens: Nathanael autem ante signa & doctrinā hoc dicens. nihil tale audiuit: Est igitur huius causa, quoniam verba quidem eadem locutus est Petrus & Nathanael, non autem eadē mente: sed Petrus quidem confessus est filium Dei, vt Deū verum, hic autem hominē nudum, dicēs ei: Tu es filius Dei, induxit, Tu es rex Israel. Dei autē filius non Israeli est rex solùm, sed & orbis terrarum vniuersi. Hoc etiam manifestum est ex his quæ consequūtur. Nam Petro nihil postea addidit Christus, sed quasi perfecta eius existēte fide ecclesiam se dixit in confessione illius fabricaturum esse. Nathanael autē quasi multa parte & maiori cōfessionis deficiēte, ad maiora educitur. nam sequitur: Et dixit ei, quia dixi tibi, &c. quasi dicat, Magnum tibi visum est hoc esse quod dixi, & propterea me regem Israelis cōfessus es. quid igitur dices cùm maius videbis? & quid sit istud maius ostendit, subdens: & dicit eis: Amen dico vobis, videbitis cælū apertum, & Angelos Dei ascēdentes & descendentes super filium hominis. Vide qualiter paulatim eum à terra abducit, & facit quòd non vltra æstimet Christū esse hominem solùm: cui enim angeli ministrant, qualiter hic homo purus esset? per hoc igitur suadet angelorum se esse dominatorem. sicut enim in proprium regis filium descenderunt & ascenderunt in eum ministri regales, hoc quidem in tempore crucis, hoc verò in tēpore resurrectionis, & ascēsionis, sed & ante hoc quādo accesserunt & ministrabant ei, & quando euangelizabant eius natiuitatem: Futurū verò à præterito probauit: qui enim in præteritis virtutem eius agnouerat, & de futuris audiens, facilius suscepit.

Chry. ho. 20. in Ioā. circa prin. tom. 3.

Hom. 20. in Ioan. parū à prin. to. 3.

Mira sapientia in verbis.

In serm. 40. parū à prin. tom. 10.

Avg. de verb. Domini. Recolamus autem veterem historiam, quando Iacob in somnis vidit scalam à terra pertingentem vsque in cælum, & Dominus incumbebat super eam, & angeli ascendebant & descendebant per eam. Denique ipse Iacob, quia intellexit quid viderit, posuit lapidē & fudit oleum, dum vnxit lapidē Iacob, nūquid idolum fecit? significauit, non adorauit: agnoscitis chrisma, agnoscite & Christum. Ipse est lapis quem reprobauerunt ædificantes. si ergo Iacob vidit scalam, qui est Israel appellatus, & Nathanael iste verè Israelita erat, conuenienter somniū Iacob Dominus dixit ei, quasi dicat, Cuius nomine te appellaui, ipsius hominum in te apparuit. videbis enim cælum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendētes super filium hominis. Si autem ad illum descendunt, & ad illum ascēdunt, & A sursum est, & hic est, sursum in se, deorsum in suis.

Tract. 7. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.

Angelis comparātur prædicatores.

Avgvs. super Ioan. Sunt autem angeli Dei boni prædicatores prędicantes Christum, hoc est super filium hominis ascendunt & descendūt. sicut Paulus, qui ascendetat vsque ad tertium cælum, descendit ad lac potum paruulis dandam. dixit autem, Maius his videbis, quia plus est quod nos Dominus vocatos iustificauit, quàm quod vidit iacentes sub vmbra mortis. Quid enim nobis proderat si ibi mansissemus, vbi nox vidit? Quæritur autem quare Nathanael, cui tantum testimonium perhibuit filius Dei, inter duodecim apostolos non inuenitur? Intelligere autem debemus ipsum eruditum fuisse & peritum legis: B propterea noluit illum Dominus inter discipulos ponere, quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Volens enim superborum frangere ceruices, non quæsiuit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed prius Petrus piscator, per quem postea crederet non tantùm orator, sed etiam imperator.

Tract. 7. in Ioan. non parum à me. tom. 9.

CAPVT II.

C ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius ad nuptias: & deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Et dixit ei Iesus: Quid mihi & tibi mulier? Nondum venit hora mea.*

Hom. 20. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

Chrys. Quoniam in Galilæa notus erat Dominus, vocant eum ad nuptias. vnde sequitur: Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Gali.

Hom. 21. in prin. & me. tom. 3.

Alcvi. Galilæa est prouincia in qua est Chana viculus. Chrys. Vocant autem ad nuptias Dominum, non tanquam magnificum aliquem, sed simpliciter tanquam notum, & vnum multorum, vnde hoc euangelista declarans, ait: Et erat mater Iesu ibi. D sicut enim matrem vocauerāt, ita & filium. vnde sequitur: Vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias. & accedit. Neque enim ad dignitatē respiciebat suam, sed ad beneficium nostrum. Qui enim non dedignatus est formam serui accipere, neque dedignatus est ad nuptias venire seruorum.

In serm. 41. parū à prin. tom. 10.

Exemplum dignationis.

Avg. de verb. Dom. Erubescat igitur homo esse superbus, quoniam factus est humilis Deus. Ecce inter cætera filius virginis ad nuptias, qui cùm apud patrem esset, instituit nuptias.

In ho. in do. 2. post epiph. in prin. to. 7.

Beda. Quòd etiam ad nuptias venire dignatus est, iuxta litterā fidē rectè credentiū confirmat. Porrò Traiani, & Martionis, cæterorúmque qui nuptiis E detrahunt, perfidia, quàm sit damnabilis insinuat. Si thoro immaculato & nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nequaquā Dominus ad has venire voluisset. Nunc autem quia bona est castitas coniugalis, melior cōtinentia vidualis, optima perfectio virginalis. Ad probandum omnium electionem graduum discernendum tamē meritum singulorum ex intemerato Mariæ virginis vtero nasci dignatus est, à prophetico viduæ Annæ ore, mox natus benedicitur, à nuptiarum celebratoribus iam iuuenis inuitatus hos præsentia suæ virtutis honorat.

Aug. Trā. 8. in Ioann. inter prin & med. tom. 9.

Avg. Quid autem mirum si in illam domum ad nuptias venit, qui in hunc mūdum ad nuptias venit?

Habet enim hic ſponſam quam redemit ſanguine ſuo, & cui pignus dedit Spiritum ſanctum, quam ſibi coniunxerat in vtero virginis. Verbũ enim eſt ſponſus, & ſponſa caro humana, & vtrunque vnus filius Dei, & idẽ filius hominis. Ille vterus virginis Mariæ thalamus eius eſt, vnde proceſſit tanquam ſpõſus de thalamo ſuo. BED. Nec vacat à myſterio, quod die tertia nuptiæ factæ referuntur, primũ quidem ſæcoli tẽpus ante legem patriarcharũ exẽplo, ſecũdum ſub lege prophetarum ſcriptis, tertium ſub gratia præconis euangeliſtarũ, quaſi tertiæ diei luce mundo refulſit, in quo Dominus in carne natus apparuit: ſed & hoc quòd in Chana Galilææ, id eſt, in zelo trãſmigrationis eædem nuptiæ factæ perhibentur. Typicè denunciant eos maximè gratia Chriſti dignus exiſtere, qui de zelo feruere piæ deuotionis, ac de vitiis ad virtutes, de terrenis ad æterna norunt trãſmigrare: diſcũbente autẽ ad nuptias Domino, vinum defecit, vt vino meliore per ipſum facto manifeſtaretur gloria latentis in homine Dei. vnde ſequitur: Et deficiente vino, dicit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent.

In hoc loco. Super illud: Die 3. nup. fa. f. ſunt. tom. 5.

Homil. in 2. Domin. poſt Epiph. to. 7.

Hom. 21. in Ioann. inter prin. & med. tom. 3.

CHRYS. Dignũ autem eſt quærere, vnde venit in mentem matri magnum quid imaginari de filio? neque enim antè miraculum fecerat. Sequitur enim: Hoc fe. init. ſign. Ieſus. Sed reuelari incipiebat & à Ioanne, & ab his quæ ad diſcipulos dixerat, ſed ante hæc omnia ipſa conceptio, & ea quæ poſt natiuitatẽ facta ſunt maximã ei de puero impoſuerunt æſtimationẽ. vnde Lucas dicit: Maria conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Cuius igitur gratia non ante miraculum eum incitauit? nam antea vt vnus multorum ita conſeruabatur, vnde non præſumebat ei mater tale quid dicere: quia verò audiuit quòd Ioannes ei teſtificatus eſt, & quòd diſcipulos iam haberet, de reliquo confidenter rogat.

Et ho. 20. circa med. tom. 3.

ALCVI. Significat etiam in hoc loco ſynagogam, quæ Chriſtum prouocat ad faciendum miraculum, familiare enim eſt Iudæis miracula inquirere. Sequitur: Et dicit Ieſus: Quid mihi & tibi eſt mulier?

Tract. 8. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

Refutatio erroris ex euangelio.

AVG. Quidam de rogantes euangelio, & dicentes quòd Ieſus non fuit natus de Maria virgine, hinc argumentum ſumere conantur erroris ſui, vt dicant: quomodo erat mater eius, cui dixit: Quid mihi & tibi eſt mulier? Sed quis hoc narrauit vt credamus quia hoc Dominus dixit, Nempe Ioannes euangeliſta. At ipſe dixit, Et erat ibi mater Ieſu: quare hoc, niſi quia vtrũque verũ eſt? Sed nunquid ideo venit ad nuptias vt doceret matres contemni? CHRYS. Sed quòd valde venerabatur matrem, audi Lucam enarrãtem, qualiter ſubditus parentibus erat. Nam vbi quidem parentes nihil impediunt eorum quæ ſunt ſecũdum Deum, debitum eſt ſubiici eis. Quando autem non tempore debito aliquid quærunt, & abſcindunt nos à ſpiritualibus, non ex hoc fallatis.

Tract. 8. in Ioan. parũ ante med. tom. 9.

Hom. 20. in Ioan. ſuper illud: Quid mihi & tibi eſt mul. to. 3.

Lib. 2. cap. 5. non procul à fin. illius. tom. 5.

AVG. de ſymb. Vt ergo diſtingueret inter Deum & hominem, quia ſecũdum hominem minor & ſubditus erat, ſecũdum autem Deum ſupra omnes erat, dixit: Quid mihi & tibi eſt mulier?

Hom. 20. in Ioan. inter med. & fin. tom. 3.

CHRYS. Sed & propter aliã cauſam, vt non ſuſpecta eſſent miracula quæ fiebant: ab his enim qui indigebant, rogari oportuerat, non à matre, voluit oſtẽdere, quoniam omnia decenti tempore operatur, non ſimul omnia faciens, quia confuſio quædam eſſet: & ideo ſequitur: nondum venit hora mea, id eſt, nondum cognitus ſum his qui adſunt, ſed neque ſciunt quoniam defecit vinum, ſine eos primũ hoc

Homi. 21. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3.

A ſentire, qui enim neceſſitatem non præſenſit, neque beneficij grandem ſuſcipiet ſenſum.

Tract. 8. in Ioan. non parum à me. tom. 9.

Maria quare mulier vocetur.

AVG. vel ideo quia Dominus noſter, ſecundum quòd Deus erat, matrem non habebat, ſecundum quòd homo erat, habebat matrem. Miraculum autem quod facturus erat, ſecundum diuinitatem facturus non ſecundum infirmitatem humanam. Miraculum tamen exigebat mater. At ille non tãquam agnoſcens viſcera humana, operaturus facta diuina, dixit: Quid mihi & tibi eſt mulier? tanquam dicat, Quod in me facit miraculum, non tu genuiſti deitatem meam. Dicitur autem, Mulier ſecundum fœmineum ſexum, non ſecundum corruptionem integritatis: ſed quia genuiſti infirmitatẽ meam, tunc te
B cognoſcã cùm ipſa infirmitas pendebit in cruce. vnde ſubdit: Nondum venit hora mea. quaſi diceret, ibi te cognoſcam cùm pẽdere in cruce infirmitas cœperit, cuius & mater es. Commendauit enim matrem diſcipulo, prius matre moriturus, & ante mortem matris reſurrecturus. Videte autẽ, ne fortè quomodo inuenerunt Manichæi occaſionem perfidiæ ſuæ, quia dixit Dominus, Quid mihi & tibi eſt mulier? ſic inueniãt Mathematici occaſionẽ fallaciæ, quia dixit: Nondum venit hora mea. Dicunt enim, vides quia fato erat Chriſtus: Quia dixit, Nondum venit hora mea. Credant autem Deo, dicenti: Poteſtatẽ habeo
C ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam, & quærant quare ſit dictum, Nondum venit hora mea, Nec ideo iam ſub fato ponant cõditorem cæli: quia ſi eſſet fatum de ſideribus, nõ poterat eſſe ſub neceſſitate ſiderum conditor ſiderum, quòd non ſolùm Chriſtus nõ habuit quod appellas fatum, ſed nec tu, aut ille, aut quiſquam hominum. Quare ergo dixit, Nondum venit hora mea? quia in poteſtate habebat quando moreretur, ſed nondum videbat eſſe opportunum, vt illa poteſtate vteretur. vocãdi erant diſcipuli, annunciandum erat regnum cælorum, faciendæ erant virtutes, commendanda erat diuinitas Domini in miraculis, commẽdanda erat humilitas Do-
D mini in ipſa compaſſione mortalitatis. At vbi tantũ fecit, quantum ſufficere iudicauit, venit hora, non neceſſitatis, ſed voluntatis, non conditionis, ſed poteſtatis.

Tract. 8. in Ioan. aliq. à med. tom. 9.

Tract. 8. in Ioan. inter & med. tom. 9.

Hora Chriſti quomodo intelligenda.

Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Erãt autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationẽ Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas, vel ternas, Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſummũ. Et dicit eis Ieſus: Haurite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Vt autẽ guſtauit architriclinus
E *aquam vinum factã, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hauſerãt aquã: vocat ſpõſum architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt: tu autem ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc. Hoc fecit initium ſignorũ Ieſus in Chana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.*

Hom. 21. in Ioan. parum à prin. to. 3. and. ho. 24. inter prin. & med. tom. 3.

CHRYS. Quanuis dixerit, nondum venit hora mea, poſtmodum fecit quod mater dixerat, vt etiam ex hoc ſufficiens eſſet demonſtratio, quod nõ ſubiectus eſt horæ. Si enim horæ ſubiiciebatur, qualiter debita hora nondũ facta hoc fecit? deinde & propter

honorem

honotem mattis, vt non finalitet ei cōtradicere videretur, neque eam tot præsentibus erubescete faceret, Adduxerat enim ad eum miuistros, vt à plutibus fieret petitio. vnde seqoitur: Dicit matet eios miuistris, Quæcunque dixerit vobis, facite.

In hoc loco tom. 3.

Beda. Quasi dicat: Licet abnegare videatur, tamen faciet, nouerat enim mater cùm pium & misericordem. Sequitur: Erant autē ibi lapideæ hydriæ, &c. Hydriæ vocantur vasa aquatū receptui parata, Græcè enim aqua ὕδωρ dicitur.

Hydriæ notio.

Alcvi. Vasa autem aquarū receptui parata erant secūdum putificationem Iudæorum, quia inter alias pharisæorum traditiones etiam hoc obseruabant, vt crebro se lauarent. Chry. Quia verò inaquosa est Palæstina, & non erat multis in locis fontes & puteos inuenire: replebant hydrias aqua, vt non currerant ad flumina, si qnando immundi fierent, sed de prope haberent purgationis modum. Ne autem quidam infidelium suspirarentur quoniam fœce intus remanente deinde aqua immissa vinum subtilissimum factum esset, propterea ait, Secundum putificationem Iudæorum, ostendens quòd illa vasa nunquam vini receptacola facta erant.

Hom. 19. in Ioan. aliq. ante med. tom. 3.

Avg. Metretas enim dicit mensuras quasdam, tanquam si diceret vrnas, amphoras, vel aliud huiusmodi. μέτρον enim mensuram dicunt Græci, inde appellatæ metretæ. Beda. Quòd autem ait, binas vel ternas, non ita accipiēdum est, quòd aliæ binas, aliæ ternas, sed eædem ipsæ caperēt binas, quæ etiam ternas. Sequitur: Dixit ei Iesus: Implete hydrias aqua & impleuerunt eas vsque ad summum.

Tract. 9. in Ioan. paulò ante med. tom. 9. Aug. tra. 9. in Ioan. parū ante med. tom. 9.

Chrys. Sed quare antequā impleuissent hydrias aqua non fuit signum? quod multo mirabilius esset, quia scilicet aliud est substātiam in aliam qualitatem trāsmotare, & ipsam substantiā ex nihilo facere: quod quidem mirabilius est, sed non ita videtur credibile multis. Propterea enim multoties à miraculorū magnitudine abstinet, volens magis credibile esse quod fiebat, cùm hoc & peruersa dogmata euertit. quia. n. sunt quidam qui mundi conditorem alium esse dicunt, plura miraculorum ex subiectis substātiis facit. Si enim contrarius ei esset qui cōditor est mondi, nō vtique alienis vteretur ad propriæ virtutis demonstrationem. non autem ipse aquam hausit, & tunc vinum ostendit, sed hoc iubet ministris, vt eos testes haberet eius quod fiebat. vnde sequitur: Et dixit eis Iesus, Haurite nunc, & ferte architriclino.

Hom. 21. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Alcvi. Triclinium ordo trium lectorum, clinem lectum significat. Architriclinus princeps triclinij, id est, primus inter conuiuas, qui more antiquo in lectis discumbebant. vnde quidam Architriclinum intelligunt aliquem ex sacerdotibus Iudæorum, qui nuptiis interesse poterant, vt illos instrueret, qualiter nuptiis vti deberēt. Chrys. Vel aliter: Quia aliqui possent dicere, quod conuiuæ ebrij erant, & sensus indicantium corruptus, vt nescirent vtrum aqua vel vinum esset. hi autem quibus ministratio conuiuatum credita est, maximè vigiles sunt, vnum opus habentes, vt ornatè & ordinatè omnia disponant: ideo in testimonium eorum quæ fiebāt, dixit Dominus Ferte architriclino, propter euigilantem eius sensum: & non dixit, Propinate discumbentibus.

Hom. 21. in Ioan. parum à med. to. 3.

Hilar. 3. de Trinit. Aqua igitur hydriis infunditur, vinum calicibus hauritur infundentis scientiæ, sensus non cōuenit haurientis. Qui infuderunt, hauriri aquam existimant, qui hauriunt, vinum infusum

Lib. 3. non multo remotè à princip. Vis miraculi.

A arbitrabantur. vnde sequitur: Vt autem gustauit Architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquā, vocat sponsum architriclinus. Non autē aquæ simplicitas defecit, & vini sapor natus est: non per transfusionem potioris obtinetur quod infirmus est, sed aboletur quod erat, & quod non erat, cœpit.

Chry. Paulatim autem Dominus volebat cognosci suorum signorum virtutem: & ideo neque ipse reuelabat quod factum est, neque ministros Architriclinus vocauit. Non esset autem eis creditum puro homine existimato tale testimonium reddētibus, sed vocat sponsum, qui maxime poterat cōspicere quod fiebat. Non simpliciter autem Christus vinum, sed

Hom. 21. in Ioan. à med. illius. tom. 3.

B vinū optimū fecit. vnde sequitur: Et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, &c. Talia enim sunt Christi miracula, vt multo his quæ per naturam fiunt, speciosiora & vtiliora fiant: igitur aqua vinum facta ministros testes habuit: boni verò vini facti architriclinum & sponsum: probabile autē est & sponsum aliquid respondisse, sed Euangelista hoc prætermittit, tangens solùm id quod necessarium est scire, scilicet quoniā vinum aquam fecit. vnde statim subdit: Hoc fecit initium signorū suorum Iesus in Chana Galilææ. Tunc enim signa maximè necessarium erat facere, quando discipuli iam congregati erant &

Hom. 21. in Ioan. aliq. ante med. tom. 3.

C deuoti, & attēdentes his quæ fiebant, manifestè aderant. Si verò dixerit quis non esse argumentum sufficiens, vt hoc sit principium signorum, quia additur, In Chana Galilææ, quasi cōtingat alibi prius esse facta. Dicemus quod & ante diximus, quia Ioannes dicit: Vt manifestetur Israëli, propterea venit baptizās. Si verò secūdum primam ætatem miracula fecit, nequaquam indigebant Israëlitæ alio manifestāte eum. Qui enim breui tempore ità per miraculorum multitudinem claruit, vt eius nomen manifestum fieret omnibus, multo magis si puer existens, à prima ætate miracula fecisset. Nam & ea quæ fierent inopinabiliora existimarentur ab infante facta, & tempus am-

Hom. 22. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3. Opportunitas signorum. Hom. 10. in Ioan. ante med. tom. 3.

D plius esset. Decenter autem non incepit signa facere ex prima ætate: existimassent enim fantasiam esse incarnationem, & ante opportunū tempus cruci eum tradidissent, liuore liquefacti.

Avg. Hoc autem miraculū Domini, quòd de aqua vinum fecit, non est mirum eis qui nouerunt, quia Deus fecit. Ipse enim fecit vinum illo die in hydriis, qui omni anno hoc facit in vitibus: sed hoc assiduitate amisit admirationē. Itaque seruauit sibi Deus inusitata quædam quæ faceret, vt tāquam dormientes homines ad se colendum mirabiliter excitaret, propter quod sequitur: Et manifestauit gloriam suam.

Tract. 8. in Ioan. in pr. tom. 9.

Alcvi. Quia ipse est rex gloriæ, qui sicut Domi-

E nus elementa mutabat.

Chrys. Et hoc quantum ex parte sua. Si verò & tunc multi nō cognouerunt, sed tamē omnes postea erant miraculum audituri. Sequitur: Et crediderunt in eum discipuli eius. Hi enim debebant credere, & faciliùs & cum diligentia attendere his quæ fiebant.

Ho. 22. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

Avg. de cons. Euang. Sed si tunc in eum crediderunt, nondum erant discipuli, cùm ad nuptias vocati sunt, sed illo more locutionis hoc dictū est quo loquimur, cùm dicimus apostolum Paulum in Tharso Ciliciæ natum. neque enim tunc iam erat Apostolus ita discipulos Christi inuitatos ad nuptias cùm audiuimus, non iam discipulos, sed qui futuri erant discipuli, intelligere debemus.

Lib. 2. c. 17. à med. to. 4.

Tract. 9. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

A v g. Illa autem mysteria quæ in isto miraculo Domini latent, videte: oportebat impleri in Christo quæ de illo scripta erãt, illa erat aqua: fecit autem de aqua vinum, cùm aperuit eis sensum, & exposuit scripturas: sic enim sapit quod nõ sapiebat, & inebriat quod non inebriabat. B e d a. Apparente enim Domino in carne, vinosa legalis sensus suauitas paulatim cœperat ob carnalem pharisæorum interpretationem à prisca sua virtute deficere.

Ioan. 2 super illud: Nuptiæ factæ sunt in Cha. tom. 5.

Tra. 9 in Io. inter prin. & med. tom. 9.

Allegorica expositio.

A v g. Si autem iussisset aquam effundi, & ipse mitteret vinum ex occultis creaturæ finibus, videretur scripturas veteres improbasse. Cùm autem ipsam aquam conuertit in vinum, ostendit nobis quòd & scriptura vetus ab ipso est: nam iussu ipsius, impletæ sunt hydriæ: sed nihil sapit illa scriptura, si non ibi Christus intelligatur. nouimus autem legem ex quibus temporibus narret, id est ab exordio mundi. Inde vsque ad hoc tempus quod nunc agimus, sexta ætas est: nam prima ætas computabatur ab Adam vsque ad Noe: secunda, à Noe vsque ad Abraham: tertia, ab Abraham vsque ad Dauid: quarta, à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis: quinta, vsque ad Ioannem Baptistam: sexta inde, vsque ad finem sęculi. Sex ergo illæ hydriæ, sex ætates significant, quibus nõ defuit prophetia. Impletæ sunt prophetiæ, plenæ sunt hydriæ. Quid est autem quòd capiebant metretas binas vel ternas? Si ternas tãtùm diceret, non curreret animus noster, nisi ad mysteriũ Trinitatis. Sed fortè nec sic debemus inde sensum auertere, quia dixit binas vel ternas, quia nominato patre & filio cõsequẽter & Spiritus sanctus intelligẽdus est. Oportet enim intelligi charitatem inuicem Patris & Filij, quod est Spiritus sanctus. Sed est & alius intellectus non prætermittendus: binæ enim metretæ intelliguntur in duobus generibus hominum, id est, Iudęis & Græcis. Tres, autem, propter Noe tres filios significatos.

Metretarũ mystica significatio.

A l c v i. Ministri autem sunt doctores noui Testamenti, qui scripturas alias spiritualiter interpretãtur. Architriclinus autem est aliquis legisperitus, vt Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Dum ergo talibus Euangelij verbum committitur, quod in litera legis occultabatur, quasi vinum de aqua factum, Architriclino propinatur. Et bene in domo nuptiarum treș ordines discumbentium describuntur, quia Ecclesia tribus ordinibus fidelium constat, coniugatorum: continentium & doctorum. Optimum autem vinum Christus vsque adhuc seruauit, id est, Euangelium vsque ad sextam ætatem distulit.

Post hæc descẽdit Capharnaum ipse, & mater eius & fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserũt nõ multis diebus. Et prope erat Pascha Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.

Hom. 22 in Io. ante med. tom. 3.

C h r y s. Quoniam autem paulò post Dominus Hierosolymam ascensurus erat. Capharnaũ adiit, vt non vbique fratres & matrem secum trahat. vnde dicitur: Post hæc descendit Capharnaum ipse, & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi mans. non multis diebus. A v g. Hic est autem Dominus Deus noster excelsus, vt nos faceret humiles, vt nos reficeret: ambulãs inter homines, patiens humana, abscõdens diuina: Ecce habet matrem, habet fratres, & discipulos: inde fratres vnde matrẽ. Fratres enim scriptura sacra appellare consueuit, nõ eos solos qui nascuntur ex eodem vtero, aut eodem patre, aut ex eodem gradu, velut compatrueles aut cõsobrinos. Vnde ergo fratres Domino? Non enim Maria iterũ peperit, absit. Inde cœpit dignitas virginum. Abraham patruus erat Lot, & Iacob Labum Syrum habebat auunculum, & vtrique dicti sunt fratres.

Tract. 10. in Ioã. non procul à prin. tom. 9.

Fratres Domini qui dicuntur.

A l c v i. Fratres ergo Domini dicuntur cognati Mariæ vel Ioseph, nõ filij Mariæ vel Ioseph: quia nõ solùm beata virgo, sed etiam Ioseph testis castitatis eius ab omni actione coniugali immunis permansit.

Lib. 2. c. 17. à med. to. 4.

A v g. de cons. euang. Quod verò dicit, & discipuli eius, incertum est vtrum iam illi adhæserant vtiã Petrus & Andręas, & filij Zebedęi. Matthæus enim primò narrat quòd venerit & habitauerit in Capharnaum, & posteà quòd eos de nauibus piscantes vocauerit, an fortè Matthęus quod prætermiserat recapitulauit, quia sine vlla cõsequentis temporis differentia dixit: Ambulans iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, an potius alij discipuli fuerũt. Scriptura enim euangelica & apostolica non solùm illos duodenos appellat discipulos eius, sed omnes qui in eum credẽtes ad regnũ cælorum magisterio eius erudiebantur. Illud etiam requirẽdum est quomodo hîc dicit, Antequam Ioannes Baptista missus esset in carcerem, Iesum isse in Galilæam? cùm Matthæus dicat: Cùm autem audisset quòd Ioãnes traditus esset, secessit in Galilæam: similiter etiam & Marcus. Lucas etiam nihil quidem dicit de tradito Ioanne, sed post baptismum & tentationem Christi, dicit eum isse in Galilæam, sicut illi duo: vnde intelligitur tres Euãgelistas non Ioanni Euangelistæ contraria narrasse, sed prætermisisse primum Domini aduentum in Galilæam, posteaquã baptizatus est, quando illic aquã cõuertit in vinum. E v s e b. in Eccel. hist. Cùm enim trium Euangeliorũ ad Ioannem Euangelistã notitia peruęnisset, probasse quidẽ dicitur fidem & veritate dictorũ, deesse tamẽ vidit aliqua, & ea maximè quæ primo prædicationis suæ tempore Dominus gesserat. Certum est enim quòd in superioribus tribus Euangelijs hæc videntur sola contineri, quæ in eo gesta sunt anno quo Ioannes Bapt. vel inclusus est in carcere, vel punitus: & ideo rogatus dicitur Ioannes apostolus, vt ea quæ prætererant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris gesta cõscriberet: vnde si quis diligenter consideret, inueniet Euangelia non dissonare, sed alterius temporis gesta esse quæ scribit Ioannes, alterius verò quæ cæteri.

eod. cap. 17. inter med. & fin. tom. 4.

Lib. 2. c. 18. tom 4.

Consensus Euang.

Lib. 2. ca. 18. circa med. tom. 4.

Lib. 3. c. 24. circa med.

C h r y. Neque enim in Capharnaum miraculum vllum tunc operatus est. qui enim ciuitatem habitabant illam, non sanè se habebant ad Christum, sed erant valde corrupti: ideo tamen accedit, & parum ibi trahit tempus, propter eum qui ad matrem erat, honorem. B e d. Ideo etiam non multis diebus ibi manserunt propter festum Paschæ, quod iam appropinquabat. vnde sequitur: Et prope erat Pascha Iudæorum. O r i g. Sed quid intendit in appositione Iudæorum? non enim nationis alterius Paschæ solennitas fuerat. Forsan verò quia quoddã est pascha humanum, eorum à proposito scripturæ celebrãt illud: quoddam verò diuinum & verum, quod in spiritu & veritate perficitur. ad distinctionem ergo diuini, dicitur Iudæorum. Sequitur: Et ascendit Hierosolymam. A l c v i. Bis in euangelijs legitur Iesum ascendisse Hierosolymam: semel in primo anno prædicationis, dum adhuc Ioannes non erat missus in carcerem, de hoc ascensu nunc agitur, & iterum illo anno quo erat passus. dedit autem nobis exemplum

Ho. 22. in Io. ante med. tom. 3.

Tom. 10. in Ioan. in illo tit. Post ea descend. Caphar. a med.

Pascha duplex.

Dominus

Dominus, quanta cura diuinis subdi debeamus imperiis. Si enim ipse Dei filius decreta legis à se data implebat, celebrans solennitates cum cæteris hominibus, quanto studio bonorum operum serui debent solennitates præuenire & celebrare?

Tom. 10. in Io. in illo tit. Postea descēdit Caphar.

ORIG. Mysticè autem, cùm facta est nuptiarum præparatio in Chana Galilææ, descēdit vnà cum matre, fratribus & discipulis in Capharnaū, quæ interpretatur ager cōsolationis. Oportebat enim post vini alacritatem ad agrum consolationis vnà cum matre & discipulis ascendere Saluatorem, consolaturum in futuris fructibus, in agrorum multitudine suscipientes disciplinam eius, & animam quæ illum Spiritu sancto concepit & iuuandos ibi. Sunt enim quidā fructificantes, ad quos Dominus ipse descendit, vnà cum verbi ministris atque discipulis, adiuuans huius mundi presente matre sua, videtur autem qui Capharnaum ducti sunt, non capere diuturnam apud se Iesu præsentiam, quoniam illuminationem quæ de pluribus dogmatibus est, inferioris consolationis agellus non capit, cùm paucorum capax existat.

Id hab. med. in hoc loco.

ALCVI. Vel Capharnaum villa pulcherrima est, & significat mundū, in quem verbū patris descendit.

BEDA. Non multis autem diebus ibi mansit, quia paruo in hoc mundo tempore cum hominibus conuersatus est.

To. 11. in Io. in ca. cuius textus est, & ascendit in Ierosol. Iesus

ORIG. Est autem Hierosolyma ciuitas regis magni, velut ipse Saluator ait, ad quem nullus eorum qui manet in terris, conscendit nec ingreditur. Sed quælibet anima quæ naturalem obtinet celsitudinem & acumen intelligibilium perspicuum eius ciuitatis est incola, ad quem solus Iesus ascendisse dicitur. Videntur tamē post discipuli fore præsentes dum recolunt. Zelus domus tuæ comedit me, sed quasi in quolibet discipulorum Iesus ascendit.

Et inuenit in templo vendentes oues & boues & columbas, & nummularios sedentes. Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues: & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit. Et his qui columbas vēdebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domū patris mei, domū negociationis. Recordati sunt verò discipuli eius, quia scriptū est: Zelus domus tuæ comedit me.

Matt. 21. su. illud: & intrauit in templum. tom. 5.

BEDA. Dominus Hierusalèm adueniens continuo templum oraturus adiit: nobis dans exemplum vt quocunque properamus, domum Dei primò ingrediamur Dominum deprecaturi. vnde dicitur: Et inuenit in templo vendentes oues & boues & columbas.

Ratio sacrificiorū legalium:
Tract. 10. in Io. ante med. tom. 9.

AVG. Sacrificia enim illi populo pro eius carnalitate talia data sunt, quibus teneretur, ne ad idola deflueret, & immolabāt boues, & oues & columbas.

Matt. 21. su. illud: & eiiciebat omnes vend. tom. 5. Bed. Ioan. 2. sup. illud: & inuenit in templo ven. t. 5.
Ritus prauus leuitarum.

BEDA. Sed quia de longinquo properantes quæ iussa sunt immolari Domino, secum ferre non poterant, eorum precia deferebant: vnde nacta occasione hæc animalia in templo scribæ & pharisæi vendi instituerunt, vt venientes emerent & offerrent. Eadēq; oblata ipsi aliis venderent: & sic sua lucra accumularent. Vnde & nummularij ad hoc sedebant ad mensam, vt inter emptores venditoresq; hostiarum prōpta esset pecunia. vnde subditur: Et nummularios sedentes. Dominus autem nolens aliquid in domo sua terrenæ esse negociationis, neque eius quæ honesta putaretur, negociantes omnes expulit foras.

Tract. 10. in Ioan. paulo ante mid. tom. 9.

AVG. Et qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellauit. vnde sequitur: Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit, &c.

Theo. in hoc loco.

THEO. Neque solùm eos eiecit qui vendebant & emebant, sed etiam res eorum. vnde subditur: Oues quoque & boues & nummul. effu. æs, & men. euertit. scilicet nummularias quæ erant quasi vasa denariorum.

To. 11. in Io. circa. cuius textus est Et asc. Hier. & c. ante med.

ORIG. Consideremus autem ne fortè enorme videatur, quòd Dei filius captis funiculis parat sibi flagellum ad eiiciendum de templo. Vnum tamen refugium ad horum responsionem relinquitur diuina potestas Iesu, vt cùm volebat posset iracundiam hostium suffocare, quantūis essent innumeri, & sedare mentium turbines. Dominus enim dissipat cogitationes gentium. Præsens autem historia in nullo minorem potestatem prætendit his quæ ab eo miraculosius edita sunt, quinimo constat hanc maiorem demonstrare potentiam miraculo, quo aqua conuersa est in vinum: eo quòd illic inanimata subsistit materia, hîc verò tot millium hominū domantur ingenia.

Li. 2. c. 67 in fin. to. 4.

AVG. de cons. euang. Manifestum est autem non semel, sed iterato hoc factum esse à Domino. Sed illud primum commemoratur hîc à Ioanne, illud vltimum à cæteris tribus.

To. 11. in Io. sup. text. Et asc. Ies. Hier. à med.

ORIG. Et Ioannes quidem hic dicit, quòd expulit vendentes de templo: Matthæus autem ait, quoniam expulit vendentes & ementes. Multo autem maior erat numerus ementium, quàm vendētium, quorum expulsio transcendebat dignitatem eius, qui reputabatur filius carpentarij, nisi quòd diuina potestate sibi omnes subiecit, vt dictum est.

Io. sup. illud: nol. fac. dom. tom. 5.

BED. Commendatur autem in hac lectione vtraque Christi natura, humana quidē in hoc quòd matrem eundem habuisse perhibetur, diuina verò in hoc quòd verus Dei filius demonstratur. Sequitur enim: Et his qui vendebant columbas, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis.

Homil. 22. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Ecce patrem vocat, & non irascuntur: æstimant enim simpliciter eum dicere: sed quia postea apertius loquebatur, vt solam repræsentaret parilitatis intelligentiam, propterea sæuiebant.

Ead. ho. 22. paulo ante med. tom. 3

Et Matthæus quidem dicit, quod eiiciens eos dicebat: Nolite facere domum meam speluncam latronum. Illud enim fecit ad passionem veniens: ideò durioribus sermonibus vtebatur. Hoc autē in principio signorum fecit. vnde non ita aspera, sed remissa quodammodo increpatione vtitur.

Tract. 10. in Ioan. ante med. tom. 9

AVG. Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde Dominus omnes qui ad nundinas venerant. Et quæ ibi vendebant? quæ opus habebant homines in sacrificio illius temporis. Quid si ibi ebriosos inueniret? si negociationis non debet fieri domus Dei potationis fieri debet?

Hom. 22. in Ioan parum ante med. tom. 3.

CHRY. Sed cuius gratia tali vehementia Christus vsus est? quia enim in sabbato curaturus erat, & multa facturus quæ videbantur ab eis esse legis transgressio, vt non videatur Deo contrarius, hoc cum periculo fecit, dans intelligere, quòd qui periculis se exponit pro bono ornatu domus, Dominū domus non contemnit: & ideo vt ostenderet sui consonantiam ad Deum, non dixit, Domum sanctam, sed, Domum patris mei. Et propter hoc etiam subditur: Recordati verò sunt discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.

In hoc loco tom. 5.

BEDA. Discipuli enim videntes in eo hunc feruentissimum zelum, recordati sunt quia zelo domus patris Saluator eiecit impios de templo.

i. eü acceptio. ALCVI. Zelus, cùm in bono accipitur, est quidam feruor animi, quo mens relicto humano timore pro defensione veritatis accenditur.

Tract. 10. in Ioan. à med. tom. 9. AVG. Comeditur ergo zelo domus Dei, qui omnia quæ videt ibi peruersa, cupit emendare: & si emendare non potest, tolerat & gemit. Si ergo in domo tua, ne quid peruersum fiat, satagis, in domo Dei, vbi salus proposita est, debes pati, quantum in te est, si quid peruersi videris? Amicus est, admoneatur leniter: vxor est, feueriſſimè frenetur, ancilla est, etiā verberibus compeſcatur. fac quicquid potes pro persona quam portas. ALCVI. Mysticè autem quotidie Deus spiritualiter suam Ecclesiam intrat, & qualiter ibi vnusquisque conuerſetur attendit. Caueamus ergo ne in ecclesia Dei fabulis, vel risibus, vel odiis, vel cupiditatibus vacemus, ne improuiſus veniens nos flagellet, & de Ecclesia sua eiciat.

Tom. 11. in Io. sup. text. vt ibid. Hierosolymis Iesus intrepr. ORIG. Possibile est enim Hierosolymitarum quoque delicto subiacere, & capaciſſimos deuiare, qui nisi post delictum citiſſimè conuertantur, capacitatem amittunt. inuenit igitur in templo, id est in sacris vel enunciatione ecclesiastici sermonis quosdam, qui patris domum negociationis constituebāt: qui scilicet venales exponunt boues, quos oportet obseruare ad aratrum, ne retrocedentes non disponantur ad regnum Dei. Qui etiam præferunt mammona iniquitatis ouibus, ex quibus habent ornatus materiā: quietiam solertiam columbarum priuata qualibet amaritudine vilipendunt. Cùm ergo hos inueniret Saluator in domo sacrata, facto de funiculis flagello fugat illos, vnà cum venalibus ouibus & bobus suis. & spargit æris pondera, velut indigna in domo Dei tetineri: subuertitq; constitutas tabulas in animabus auarorū, & mandat ne vlterius in domo Dei columbæ vendātur. *Origen. in cap. citato, ante med.* Arbitror autem & exemplum ipsum statuiſſe per prædicta secretius, vt intelligamus per hoc si quid agi debet erga sacram illam oblationem à sacerdotibus non debere ritu sensibilium oblationum agi, nec legem obseruari debere, vt carnales Iudæi volebant. Nam Iesu propellente boues & oues, iubente auferri columbas, quæ plurimum offerebantur iuxta cōsuetudinem Iudæorum: & subuertente mensas materialium nummorum, non expreſsit sed figuraliter continentium diuinas impreſſiones, ea scilicet quæ secundum legis scripturam videbātur honesta: & vt euteeo in plebem flagellis, diſſoluenda & dispergenda hæc erant, translato regno ad eos, qui ex gentibus crediderunt. AVG. Vel vendentes in Ecclesia sunt **Tract. 10. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.* qui quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi. Venale habent totum: quia volunt redimi. Simon ideo volebat emere Spiritum sanctum, quia veoderevolebat. Erat enim de illis qui columbas vendunt, etenim in columba apparuit Spiritus sanctus; columba autē non est venalis, gratis datur, quia gratia vocatur. *Simon Magus notatur cum socijs.*

In hoc loco tom. 3. BEDA. Vendunt igitur columbas qui acceptam Spiritus sancti gratiam non gratis vt præceptum est, sed ad præmium dant. Qui manuum impositionem qua Spiritus sanctus accipitur, & si non in quæstum pecuniæ, ad vulgi tamē fauorem tribuunt: qui sactos ordines non ad vitæ meritū, sed ad gratiam largiuntur. *Tract. 10. in Io in medio, tom. 9.* AVG. Boues autem intelliguntur apostoli & prophetæ, qui nobis scripturas sacras diſpenſauerūt. Qui ergo ipsis scripturis fallunt populos, à quibus quærunt honores, vendunt boues, vendunt & oues, id est, ipsas plebes: & cui vendunt nisi diabolo? Quicquid enim de vnica ecclesia præciditur, quis tollit

A nisi leo rugiens? BEDA. Vel oues sunt opera munditiæ & pietatis: Vendunt ergo oues qui humanæ gratiæ laudis opera pietatis exercent. Nummos mutuo dant in templo, qui aperte terrenis rebus in ecclesia deseruiunt: domum etiam Domini faciunt domū negociationis, non solùm hi qui propter sacros ordines precium pecuniæ, vel laudis, vel honoris, quærunt, verumetiam hi qui gradum vel gratiam spiritualem, quem in ecclesia Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cura humanæ retributionis exercent. *Io. 2. sup. hoc verb. tom. 3.*

AVG. Signum autem quoddam nobis ostendit Dominus, quod fecit flagellum de resticulis, & inde negociationem in templo faciētes flagellauit: Et enim vnusquisq; in peccatis suis restem sibi texit, dū peccata addit peccatis. Quando ergo aliquid patiuntur homines propter iniquitates suas, agnoſcat quia Dominus facit flagellum de resticulis: & adhuc admonet eos, vt mutent se. Nam si se non mutauerint, audient in fine, Ligate illi manus & pedes. B *Tract. 10. in Io. ante med. tom. 9. Doctrina pulcherr. Tract. 10. in Ioan. à med. tom. 9.*

BEDA. Facto igitur de funiculis flagello, illos eiecit de templo, quod de parte sortis sanctorum eiiciuntur qui inter sanctos positi vel fictè vel apertè faciunt opera mala. Oues quoq; & boues eiecit, quia talium vitam pariter & doctrinam ostendit esse reprobam. Nummulariorum quoque effudit æs, & mensas subuertit, quia dāmnatis in fine reprobis, etiam ipsarum quas dilexerunt, rerum tollet figuram. venditionem columbarum de templo auferri præcepit. quia gratia spiritus, quæ gratis accipitur gratis dari debet. *Ioan. 2. in hoc loco. t. 3.* C

ORIG. Potest etiam per templum intelligi anima studioſi, propter inhabitans verbum Dei, in qua ante doctrinā Iesu constiterant terrestres & bestiales motus. Signum autem terrestrium motuū bos est, quoniam est agri cultor. Insensatorum autem motuum ouis, quod est pluribus animalibus irrationalius. Leuium verò atque inconstantium mentium signum est columba. Eorum verò qui bona videntur signa, sunt æra, quæ Christus verbo doctrinæ expellit, vt nō D vltra domus patris eius fit forum. *Tom. 11. in Io. sup. text. & ascendit Hieroso. Iesu ante med. Tropolog. expositio.*

*Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? Respondit Iesus, & dixit eis: Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerūt ergo Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatū est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cùm ergo resurrexiſſet à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat *, & crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Iesus.* **de corpore suo.*

E THEO. Quia Iudæi videbant Iesum talia facere cum potestate multa, & dicentem: Nolite facere domum patris mei domum negociationis, signum ab eo petunt. vnde dicitur: Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? CHRY. Sed nunquid signa opus erant, vt ea quę male fiebāt, ceſſare faceret: Nonne zelum talem accipere pro domo Dei maximum signum virtutis erat? Sed autem illius prophetæ meminerant, sed signum petebant: simul quidem de suo turbilucro impedito dolentes, simul autem & per hoc prohibere eum volentes: opinantur enim eum, aut prouocare ad miracula, aut ceſſare ab his quæ fiebant, propterea non dat eis signum, sicut & post petentibus signum respondit *Theo. in hoc loco. Hom. 22. in Ioan. à med. illius. t. 3.*

respondit dicens: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ioonæ prophetæ. Sed tunc quidem manifestius, nunc autem obscurius respondet idem. Non autem vtique qui nõ petentes præoccupat & signa dat, hic petentes auertisset nisi mentem eorum cognouisset dolosam. Sequitur enim: Et dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

In hoc loco tom 5. Analogica expositio.

BEDA. Quia enim signum quærebant à Domino, quare solita commercia proiicere debuerit ex templo, Respondit: Quia ipsum templũ significabat tẽplum corporis sui, in quo nulla prorsus esset alicuius macula peccati, quasi dic. Sicut inanimatum templũ à vestris commerciis sceleribusq; mea expio potestate, ita & hoc corporis mei templum cuius illud gestat figuram, vestris manibus dissolutum tertia die resuscitabo.

Theo. in hoc loco.

THEO. Nequaquam tamen illos ad homicidium prouocat, dicens, soluite: sed hoc eis affectantibus, nõ sibi esse absconditum demonstrat. Audiant autem Arriani quomodo Dominus mortis destructor dixit: Excitabo, virtute videlicet propria.

Tra. 10. in Io. nõ mult. remote à fin. tom. 9.

AVG. Resuscitauit eum quidem & pater cui dicit in psalmis: Excita me, & reddam illis. Sed quid fecit pater sine verbo? quomodo ergo eum pater resuscitat, sic & filius resuscitauit: quia filius dixit, Ego & pater vnum sumus.

Hom. 22. in Ioan. inter. med. & fin. tom 3.

CHRYS. Propter quid autem signum resurrectionis dat eis? quoniam scilicet hoc maximè erat quod ostendebat eum non esse hominem purum, posse aduersus mortem statuere triumphum, & tyrannidem eius longam velociter dissoluere.

Tom 12. in Ioan. sup ill. text Responderunt Iudæi quod signum circa princ.

ORIG. Vtraque autem scilicet & corpus Iesu & templum exemplar mihi fore videntur ecclesiæ, eo quòd ex viuis lapidibus construitur in domum spiritualem, in sacerdotium sanctum: & propter illud, Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Quamuis autem dissolui lapidum videatur structura, ac dissipati omnia ossa Christi aduersitatibus tribulationum, instaurabitur tamen ac resuscitabitur die tertia, qui in nouo cælo & noua terrà præsens erit. Sicut enim illud Christi corpus sensibile crucifixum est ac sepultum, & postea resurrexit: sic & totale sanctorum Christi corpus concrucifixum est Christo. Quilibet enim eorum in nullo alio gloriatur nisi in cruce Christi, per quam ipse crucifixus est mũdo, sed & cõsepultus est Christo, & resurrexit cum eo, quia in quadam nouitate vitæ ambulat, sed secũdum beatam resurrectionem nondum surrexit. vnde non scriptum est, Tertia die restaurabo illud, sed in tribus diebus: perficitur enim eius erectio in omnibus tribus diebus.

Analogica expositio.

Theo. in hoc loco.

THEO. Iudæi enim de inanimato templo putantes eum hoc dicere, deridebant eum. vnde sequitur: Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ędificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? ALCVI. Et notandum quòd nõ de prima ædificatione, quæ à Salomone septem annis perfecta est, sed de reædificatione quæ facta est sub Zorobabel per quadraginta & sex annos impedientibus inimicis, respondebant.

In ca. eodem paulò ante citatum illo. paulò à fine alium.

ORIG. Vel dicit aliquis quadraginta & sex annorum exurgere compositum, ex quo Dauid allocutus est Nathan prophetam consulens de constructionẽ templi, ex tunc satagens ad congregãdam materiam templi. Animaduerte verò si possibile est quadragenatium numerum statui erga templum propter quatuor elemẽta mundi, ac senatium propter hoc quòd homo sexto die creatus est.

Lib 4. cap 5. tom 3.

AVG. 4. de Trinit. Vel hic numerus perfectioni Dominici corporis aptè cõgruit. Quadragesies enim sexies seni fiunt ducenta septuaginta sex, qui numerus dierũ complet nouem mẽses & sex dies. Ipsa autem perfectio corporis Domini tot diebus ad partum producta comperitur, sicut à maioribus traditum suscipiẽs ecclesiæ custodit auctoritas. Octauo enim calendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus. Natus autem traditur octauo calendas Ianuarij. Ab illo ergo die vsque ad istum computati ducenti septuaginta sex reperiuntur dies, qui senatium numerum quadragesies sexies habent.

In lib. 83. quæst ca. 56 tom. 4.

AVG. in lib. octuaginta trium quæst. Dicitur etiam conceptio humana sic procedere & perfici primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus nouem diebus conuertatur in sanguinem, deinde duodecim diebus solidetur, reliquis decem & octo diebus formetur vsque ad perfecta ligamenta omniũ membrorum, & in reliquo tempore vsque ad tempus partus magnitudine augetur. Sex autem & nouem & duodecim & octodecim in vnum coacti fiunt 45. addito ergo vno, fiunt 46. qui si fuerint multiplicati per ipsum senariũ numerũ, qui huius ordinationis caput tenet, fiunt ducenti & septuaginta sex, id est nouem menses & sex dies. Non ergo absurdè 46. annis dicitur fabricatũ esse templum quod corpus eius significabat, vt quot anni fuerint in fabricatione tẽpli, tot dies fuerunt in corporis Dominici perfectione.

Tract. 10. in Ioan. nõ remote ante fi. tom. 9.

AVG. sup. Ioan. Vel aliter: Quia Dominus noster de Adam corpus accepit, non de Adam peccatũ traxit: templum corporeum inde sumpsit, nõ iniquitatẽ quæ de tẽplo pellenda est. Si autẽ facias quatuor nomina Greca, ἀνάτολη, quod est oriens, δύσις, quod est occidens, ἄρκτος quod est septentrio, μεσημβρία quod est meridies, capita verborũ Adã habẽt. A quatuor enim ventis Dominus collecturũ se dicit electos suos, cùm venerit ad iudicium. Habẽt autem litteræ nominis Adam numerum secũdum Græcos: & ibi inuenitur quadraginta sex annis ædificatum templũ. Habet enim Adam α, quod est vnum: & δ, quod est quatuor: & α, quod est vnum: & μ, quod est quadraginta, & sic habes quadraginta sex. Sed Iudęi quia carnales erant, carnalia sapiẽbant, ille spiritualiter loquebatur: & de quo templo diceret, per Euangelistã nobis aperuit. Sequitur enim: Ille autem dice. de tẽplo corporis sui.

Mysterium nominis Adam.

Theo. parum à fin. cõmen. ad cap 2.

THEO. Ex hoc autem Apollinaris contradictionem sumit, volẽs ostẽdere quòd caro Christi esset inanimata, eo quòd templum sit inanimatũ. ergo carnem Christi & lapidem & lignũ facies, quia ex his templum consistit. Si autẽ quod dicitur, Anima mea turbata est: & potestatem habeo ponendi animam meam, nequaquam dici dixeris: vbi pones illud, In manus tuas Domine commendo spiritum meum? non enim hoc de anima irrationali intelligere poteris. Neque quod dicitur, Non derelinques animam meam in inferno.

To. 12. in Io sup. illũ text. at ille dicebat de teplo corporis circ. prin. *Ho. 22 in Io. inter med. & fin. tom. 3.*

ORIG. Ideo autem corpus Domini templum intelligitur, quia sicut templum gloriam Dei continebat habitantem in ipso, sic corpus Christi repræsentans Ecclesiam vnigenitum continet, qui est imago Dei & gloria. CHRYS. Duo autem erant quæ obstabant discipulis ne interim intelligerent: vnum, ipsa resurrectio: alterum verò quòd maius erat, scilicet quòd Deus erat qui in illo corpore habitabat, quòd Dominus occultè ostenderat dicens: Soluite templũ hoc, & in tribus, &c. Et ideo subditur: Cùm ergo re-

surrexit à Mortuis, &c. ALCVI. Ante resurrectionem non intelligebant scripturas, quia nondum acceperant Spiritum sanctum. Sed in die resurrectionis apparens Dominus aperuit discipulis sensum, vt intelligerent quæ de ipso scripta erant in lege & prophetis: & tunc crediderunt scripturæ prophetarum qui prædixerunt Christum tertia die resurrecturum, & sermoni quem dixit Iesus, Soluite templum hoc. A

Tom. 12. in Io. sup. text. Soluite templum... de teplo corp. sui. paulo a fine.

ORIG. Secundum anagogem verò complementũ fidei attingemus in magna corporum resurrectione totius corporis Iesu, id est, ecclesiæ eius, cùm fides, quæ est ex specie, multum differat ab ea quæ est per speculum in ænigmate.

Anagogica expositio.

B *Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderũt in nomine eius videntes signa quæ faciebat. Ipse autẽ Iesus nõ credebat semetipsũ eis, eo quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei nõ erat, vt quis testimoniũ perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine.*

Tom. 12. in Ioã sup. text. cum esset Hierosolymis in pascha paulo à fine.

BED. Superius Euangelista narrauit quid Dominus Hierusalem adueniens gesserit, nunc verò eodẽ Hierosolymis commorante quid ab aliis erga eum actum fuerit, refert. vnde dicitur: Cùm autem esset Hierosolymis, &c. ORIG. Respiciendum autem quomodo ex signis eius plerique videntes credebant in eum. Non enim dicitur prodigia fecisse Hierosolymis, nisi fortè cùm facta sint, in scripturis non habentur. Animaduerte verò si possibile est in miraculis deputari quòd fecerit flagellum ex funiculis, & cunctos ex templo propulerit.

Homil. 23. in Io. circa prin. tom 3.

CHRY. Prudentiores autem fuerant discipuli qui ad Christum accesserant, non propter signa, sed propter doctrinam. Nam grossiores quidem per signa trahuntur, rationabiliores verò per prophetias, seu doctrinam. vnde subditur: Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis.

Tra. 11. in Io. p. à prin. tom 9.

AVG. Quid sibi vult hoc? Illi credebant in nomine eius, & ipse Iesus non credebat semetipsum eis? An fortè non credebant ei & fingebant se credidisse? Sed nõ diceret Euãgelista: Multi crediderunt in nomine eius. Magna ergo res & mirac. Credunt homines in Christum, & Christus non se credit hominibus: præsertim quia filius Dei est, & vtique volens passus est, & si nollet, nunquam pateretur: sed tales sunt omnes cathecumeni. Si dixerim* cathecumeno Credis Christo? respondet, credo & signat se. Si interrogemus eum, Manducas carnem filii hominis? nescit quid dicimus, quia Iesus non se credidit ei.

Intellectus subditus verborum.

Tom. 12. in Ioã sup. text. cum esset Hierosolymis in pasch. in princip.

ORIG. Vel dicendum quòd Iesus non se credidit credentibus in nomine eius, & non in illum. In illum enim credunt qui angustam viam vadunt ducentem ad vitam, qui autem credunt signis, nõ in eum, sed in nomine eius credunt.

Hom. 23. in Ioan. parum à prin. to. 3.

CHRYS. Vel hoc dicit, quia non confidebat in eis, vt in discipulis perfectis: neque committebat eis omnia dogmata, vt iam firmiter fidelibus fratribus. Nõ enim intendebat exterioribus verbis, ad mentem eorum intrans & tempus oportunum manifestè sciens. vnde sequitur. Eo quòd ipse nosset omnes: & quia opus non erat vt quis testimonium perhi. de ho. ipse enim sciebat quid esset in homine. Scire enim ea quę sunt in corde hominũ, est Dei, qui solus corda plasmauit: non indigebat ergo testibus, vt propriorum plasmatum mentem addisceat.

A AVG. Plus etiam nouerat artifex quid esset in opere suo, quàm ipsum opus quid esset in semetipso. Nã & Petrus nouerat quid in ipso esset, quando dixit: Tecum ero vsque ad mortem, sed Dominus nouerat quid esset in homine, dicens, Priusquam gallus cantet, ter me negabis. BEDA. Quapropter monemur vt nunquam de conscientia nostra securi simus, sed semper soliciti formidemus: quia quod nos latet, æternum arbitrum latere non valet.

Tra. 11. in Ioan. nõ mul. procul à prin. tom. 9.

CAPVT III.

B *ERAT autem homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic venit ad Iesũ nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus & dixit ei: Amen amẽ dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.*

Tract. 11. in Ioã. nõ mult. cem. à prin. tom. 9.

AVG. Superius dixerat quòd cùm esset Hierosolymis, multi crediderunt in nomine eius videntes signa & prodigia quæ faciebat. Ex his autem erat Nicodemus, de quo dicitur: Erat autem homo ex pharisæis C Nicod. nom. &c. BEDA. Cuius etiam dignitatis officium ostendit, cùm subditur: Princeps Iudæorum. Deinde quid egerit, cùm subiecit: Hic venit ad Iesũ nocte. cupiens scilicet secreta eius allocutione plenius discere mysteria fidei, cuius aperta ostensione signorum iam rudimenta perceperat.

In homil. in festo inuent. sanctæ crucis in prin. t. 7. Hoc secundũ habet Bed. in loco Ioan. 3. tom. 5.

CHRY. Adhuc tamen à Iudaica detinebatur infirmitate, propterea & nocte venit trepidans in die hoc facere. vnde Euangelista alibi dicit: Quoniam ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Iudæos non confitebantur, vt non extra synagogam fierent expulsi. AVG. Nicodemus etiam ex illo numero erat qui crediderunt, sed nondum renati sunt. D vnde hoc ad rem pertinet quòd in nocte venit. Renati autem ex aqua & spiritu sancto audiunt ab Apostolo: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. HAYMO. Vel pulchrè in nocte venisse dicitur, quia tenebris ignorantiæ obnubilatus ad tantam lucem nondum peruenerat, vt perfectè Deum verũ crederet: Nox. n. in sacro eloquio pro ignorantia ponitur. vnde subditur Et dixit ei, Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister. Quòd autem Hebraicè rabbi, Latinè dicitur magister. Magistrum ergo appellat, & Deum tacet, quia credebat eum à Deo missum, sed tamen vt dictum est, Deum non agnoscebat.

Hom. 23. in Io. nõ remo. à prin. to. 3.

Tract. 11. in Io. non parũ à prin. to. 9.

AVG. Vnde autẽ iste crediderat, patet per id quod E subdit: Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cũ eo. Sic ergo Nicodemus de illis multis erat, qui crediderant in nomine eius, videntes signa quæ faciebat.

Tra. 11. in Io. non parũ à prin. to. 9.

CHRY. Sed tamen neque à signis aliquid magnũ existimabat de eo, sed adhuc humanam habens de eo mentem, vt de propheta loquitur, ad operationem eum missum dicens, & alieno auxilio indigẽtem hæc agere quæ agebat: cùm tamen pater perfectum eum genuerit, & sufficientem sibiipsi, & nihil habentem imperfectum. quia verò Christi studium erat interim, non ita dignitatem suam reuelare, sicut persuadere quòd nihil ex aduerso agebat patri, propterea in verbis multoties humiliter loquens videtur: in rebus autem

Ho. 23 in Io. non remote ante med. tom. 3.

Iesu perfectio. Tal. ho. 23. in med. tom. 3.

autem cum potestate omnia operatur. Ideóq; & Nicodemus nunc manifestè quidem nihil excelsum loquitur de seipso, occultè autem ad humili eum opinione reducit, docens quòd sufficiens sibiipsi est in miraculorum operatione. vnde subditur: Respondit Iesus & dixit ei: Amē amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, &c. A v g. Isti sunt ergo quibus se credit Iesus, qui nati fuerint denuò, qui non in nocte veniunt ad Iesum, sicut Nicodemus, tales enim iam etiam profitētur. Dicit ergo: Nisi quis rena. fue. &c. q. d. Quia nondum est natus denuò, id est ex Deo spirituali generatione notitia quam habes de me, spiritalis non est, sed animalis & humana. Ego autem dico tibi, quod siue tu, siue alius quicūque, nisi ex Deo denuò natus fuerit, non poterit apprehendere gloriā quę circa me est. sed extra regnū erit. nam generatio quę per baptismū fit, illuminationem animæ tribuit.

Tract. 11. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Generatio duplex.

Hom. 23. in Ioan. à med. tom. 3.

C h r y. Vel littera talis est, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fue. &c. Hoc est, si tu non natus fueris desuper, & dogmatū susceperis certitudinem alicubi, extra erras & longè es à regno cœlorum: seipsū hic ostendens & indicans, quoniam non est hoc tantum quod videtur, sed alijs oculis opus est ad videndum eum. Hoc autem quod dicit, Desuper, hi quidem, id est, de cælo exponunt, alij verò à principio. Igitur Iudæi quidem, si hoc audissent, deridentes vtique discessissent: hic verò & in hoc amorē discipuli ostendit, quòd à Christo vlterius interrogat.

Dixit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex? nūquid potest in ventrē matris suæ iterato introire, & renasci? Respōdit Iesus: Amē amē dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei. Quod natum est ex carne, caro est. Et quod natū est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi, oportet vos nasci denuò. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat, sic & omnis qui natus est ex spiritu.

Homi. 23. in Ioan. aliq. à med. tom. 3.

C h r y. Veniens Nicodemus ad Iesum vt ad hominem, audiēs maiora quàm ab homine, erigitur ad altitudinem eorum quę dicuntur: non quidem existens à fide: sed infert hanc impossibilitatem, vt in apertiorem prouocet doctrinam. Duo autem erant quæ admirabatur, scilicet natiuitas talis & regnum, neque enim audita erant apud Iudæos. Sed interim circa prius instat, & quod maximè eius mentem cōcutiebat. vnde dicitur: Dicit ad eū Nicod. Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex? nūquid po. &c.

Duo mirabilia Nicodemi.

B e d. Sic verba ista sonare videntur, quasi puer quoat iterato in ventrem matris introire & renasci. Sed sciendum quòd ipse senex erat, ideóq; de se protulit exemplum. ac si diceret: Ego sum senex, & meā quæro salutem, quomodo possum in vētrem matris introire & renasci? C h r y. Rabbi eum vocas, & à Deo venisse dicis: & non suspicis quæ dicuntur, sed loqueris ad magistrum dictionem quæ multam perturbationem inducit. hoc enim scilicet quomodo, quærere eorum est qui non validè credunt: & multi sic quærentes à fide deciderunt, hi quidem dicentes, Quomodo Deus est incarnatus? alij, quomodo mansit impassibilis? propterea & hic propter anxietatem modum exquirit. sed aliquis cogitationibus proprijs spiritualia euertit: de visibilia loquitur.

Homil. 23. in Ioan. à med. tom. 3.

A A v g. Spiritus enim loquitur, & ille carnem sapit. non nouerat iste nisi vnam natiuitatem, scilicet, ex Adam & Eua: & ex Deo & ecclesia nōdum nouerat. sic tamē tu intellige natiuitatem spiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus.

Tract. 11. in Io. sup. illud: quomodo potest homo nasci, &c. & sup illud: nūquid pot. in vent. &c. tom. 9.

C h r y. Nicodemo autem decidenti ad eam quæ hic est natiuitatem Christus manifestius reuelat spiritualis natiuitatis modum. vnde sequitur: Respōdit Iesus, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnū Dei. A v g. Ac si dicat: Tu carnalem generationem intelligis, sed ex aqua & spiritu oportet quòd nascatur homo propter regnum Dei. Si propter hæreditatem patris hominis tēporalis nascitur aliquis ex visceribus matris carnalis: & propter hæreditatem patris Dei sempiternā nascatur ex visceribus ecclesiæ. Cùm autem ex duobus homo consistat, ex corpore videlicet & anima, duplicē habet & huiusmodi modum generationis. Aqua enim quæ visibilis est, ad emundationem corporis intelligitur. Spiritus verò inuisibiliter concurrens ad emundationem inuisibilis animæ innoitur. C h r y. Si verò quis interrogat, qualiter ab aqua homo nascitur, interrogo & ego, qualiter natus est Adā à terra? Sicut enim in principio subijciebatur elemētū terra, totū verò opus plasmantis erat: ita & nunc subijcitur elementum aqua, totū verò est spiritus gratiæ. Tunc paradisum dedit in cōuersationem, nunc autem cælum nobis aperit. Sed quæ necessitas aquæ his qui spiritum sanctum suscipiunt? diuina enim in ea perficiuntur symbola, sepultura & mortificatio, resurrectio & vita. Sicut .n. in quodā sepulchro in aqua nobis submergētibus capita, vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur: deinde nouus rursus ascendit. hoc etiā fit vt discas quoniā virtus patris & filij & spiritus sancti omnia complet, & quòd Christus tres dies ad resurgendum expectauit. Quod igitur est matrix fœtui, hoc est fideli aqua, in aqua enim plasmatur & figuratur: sed quod in matrice plasmatur, tempore indiget: quod verò in aqua, non ita, sed in vno momēto omnia fiūt. Talis enim est natura corporum, vt tempore assumant perfectionem. in spiritualibus verò non est ita, quoniam perfecta à principio constituuntur quæ fiunt. ex quo igitur ascēdit à Iordane Dominus non adhuc reptilia animarum viuentium, sed animas spirituales & rationabiles aqua reddit.

B Ho. 24 in Io. aliq. à princ. tom 3. Tract. 12. in Ioan sup ill, nisi quis ren. fuerit. &c. tom. 9.

Comparatio duplicis natiuitatis.

C

D

A v g. de baptis. paruul. Sed quia non ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non habebit salutē vel vitam æternam: sed, non intrabit in regnum Dei, ad hoc loquuntur quidam: Paruuli baptizandi sunt vt sint cum Christo in regno Dei, vbi non erunt si baptizati nō fuerint: qui tamen & sine baptismo si paruuli moriātur, salutem vitámque æternam habituri sunt, quoniam nullo peccati vinculo astricti sunt. Sed cur nascatur denuo, nisi renouandus à vetustate? aut vnde imago Dei nō intrat in regnum Dei, nisi impedimento prohibente peccati?

Li. 1. de peccatorū meritu. ca. 30. circa princ. tom. 7.

E

H a y m o. Talia autem ac tanta secreta mysteria Nicodemo capere non valenti, Dominus ex carnali natiuitate similitudinem dedit, dicens: Quod natum est ex carne, caro est, &c. Sicut enim caro carnem procreat, ita quoque spiritus spiritum parit.

C h r y s. Nihil igitur sensibilium inquiras, neque æstimes quòd carnē generet spiritus: Domini enim caro genita est, non quidē à spiritu solum, sed etiam

Homil. 25. in Ioan. inter prin & med. tom. 3.

à carne. Quod autem natum est ex spiritu, spirituale est. Natiuitatem enim hic non eam, quæ secuodum substantiam dicit, sed eam quæ secuodum honorem & gratiã. Si igitur & filius Dei ita natus est, quid plus habebit omnibus qui ita uati sunt? Inuenietur autẽ & spiritu minor, cũ eius natiuitas gratia spiritus sit: & quid hæc à Iudaicis distant dogmatibus? Vide autem & spiritus sancti dignitatem, Dei enim opus videtur facere: suprà enim dixit, Quoniã ex Deo nati suot: hic autem, quoniã spiritus eos generat. Dicẽs autem Christus, quoniã qui natos est ex spiritu, spiritus est, quia turbatũ rursus vidit, ad sensibile exemplum ducit sermonem, dicẽs: Non miretis quia dixi tibi oportet vos uasci denuo. Dicẽdo enim ne mireris, ostendit animi eius turbationem. Ponit autem exemplum qood neque communionem aliquam ad corporum grossitiem habet, neque ad incorporeorũ peruenient soaturam, quod est venti delatio, dicens: Spiritus vbi vult spirat, & vocẽ eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. Sic est omnis qui natus est ea spiritu. Quod dicit tale est. Si ventum nullus detinet, sed quo vult fertur, multo magis spiritus actiouem naturæ leges detinere non poterũt, & terminum corporalis natiuitatis, neq; aliud quid taliũ. Quouiam aotem de vẽto hic dictum est, manifestat illud quod dicit: Vocem eius audis, id est, sonitum percutioois. non enim loquens infideli & nescienti spiritus actiouem hoc diceret. Dicit autem, Vbi volt spirat, oon quasi electionem quandam vento habente, sed eam quæ à natura est, mutationẽ quę non prohibetur, & cum potestate fit. Et nescis vnde veniat, aut quò vadat. Id est, si huius spiritus, cuiux sensum suscipis audito & tactu, interpretari oescis vitam, qualiter diuini spiritus operationem scrutaris? vnde subdit: Sic est omnis qui natus est ex spiritu.

Expositio litteralis. Ead. ho. 25. in Ioã. parũ ante med. tom. 3.

Hom. eadem 25. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ead. ho. 25. in Ioã. parũ ante med. tom. 3.

AVGV. Sed quis nostrum non videat verbi gratiá, austrum euntem à meridie ad aquilonem, aut alium ventum venientẽ ab orieote & occidẽte, quomodo ergo nescimus vnde veniat, aut quò eat?

Tract. 12. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

BEN. Spiritus igitur sanctus est, qui vbi vult spirat, qoia ipse in potestate habet cuius cor gratia suæ visitatiouis illustret, & vocẽ eius andis, cùm te præsente loquitur is qui spiritu sancto repletus est.

Hom. in inuentione sanctæ crucis. ante med. habetur inter homi. æstiuales de sanctis, to. 7.

AVG. Sonat psalmus, sonat euangeliom, sonat sermo diuinus, vox spirit' est: hoc igitur dicit, quia verbo & sacramẽto inuisibiliter adest spiritus vt nascamur. ALCVI. Ergo oescis vnde veniat, aut quò vadat, quia & si te præsente spiritus ad horam quempiã repleuerit, nõ potest videri quomodo in eum intraoerit, vel quomodo redierit, quia natora est inuisibilis. HAYMO. Siue nescis vnde veniat, qoia qoomodo credeutes ad fidem introducat, igooras, vel quò vadat, quia quomodo fideles ad spem perducat, nescis: & sic est omnis qui natux est ex spiritu. ac si dicat, spiritux sanctus, spiritus inuisibilis est, ita & quisqois ex spiritu nascitur, inuisibiliter oascitur.

Anagogica expositio. Tract. 12. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

AVG. Vel aliter: Et si tu nascaris de spiritu, hoc eris, vt ille qui non est natus adhuc de spiritu, nesciat vnde venias, aut quò eas. Hoc enim secutus ait, Sic est omnis qui natus est ex spiritu. THEO. Confundatur ergo Macedonius impognator spiritus, qui seruom spiritum sanctum asseruit, spiritus enim sanctus propria potestate & vbi vult, & qualiter vult, operatur.

Tract. 12. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Theoph. sup. illud: Spiritus vbi vult spirat.

*Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respõdit Iesus & dixit ei: Tu es ma*A*gister in Israël, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia credetis?*

HAYMO. Mysterium diuinæ maiestatis Nicodemus capere non valet, quæ à Dño audiebat: & ideo rationem quætens factum nou abnegans, non voto reprehendentis, sed affectu discentis Dominum interrogat. vode dicitur: Respoudit Nicod. & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?

CHRY. Quia igitur adhuc in Iodaïca vtilitate ma**B**net, & exemplo ita manifesto dicto ei adhuc interrogat, de reliquo asperius ad eũ Christus loquitur. vnde sequitor: Respõdit & dixit ei, Tu es magister, &c.

Hom. 25. in Io. parum à med. tom. 3.

Humilitatis virtus.

AVG. Quid putamus Dominũ huic magistro Iudæorum quasi insultare voluisse? volebat quidem illum nasci de spiritu: nemo aotem ex spiritu nascitur nisi humilis fuerit, quia ipsa humilitas facit nos nasci de spiritu. Ille autẽ magisterio inflatos erat, alicuiux momẽti sibi esse videbatur, qoia doctor erat Iudæorum. Deponit ergo Dominos soperbiã eius, vt possit nasci de spiritu. CHRY. Nequaquam tamen nequitiam accusat viri, sed insipientiã & ruditatem solùm. Sed dicet aliquis: quid commone habet hæc natiui**C**tas, de qua scilicet Christus locutus est, ad Iodaica dogmata? Habet qoidẽ commune, nam qui primus homo factus est, & quæ de costa facta est mulier, & qoæ steriles genuerunt, & quæ per aquam miracula perfecta soot. Dico autem quòd Elisæus de aqua ferrum eduxit, & quòd Iudæi mare rubrom transierunt & quòd Naamã Syrus io Iordane porgatus est. Hæc omnia natiuitatem spiritualem & purgamentum in ea futurum figuraliter personabant, & ea quæ à prophetis sunt dicta, occultè ostendunt hunc natiuitatis modum, vtputa illud: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua: &, Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Sed & Isaac figura huius natiuitatis erat. Hæc igitur **D** rememorens dixit: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Rursos autem aliuode suum sermonem ei credibilem facit, ad imbecillitatem eius condescendens, cùm subdit: Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis. Apud oos visus aliis sensibox certior est: & si volumus aliqoẽ facere credere, ita dicimos: quoniam oculis nostris vidimus. Propterea Christus humano loquens ad eum sermone, noo visom sensibilem inducit, sed manifestum est quod de certissima cognitione & non aliter se habeote loquitur. igitur hoc quidem, id est, quod scimus ait de seipso solo.

Tract. 11. in Ioan. ante med. sup. ill. tu es magister in Israel, &c. tom. 9.

Hom. 25. in Ioan. à med. tom. 3.

HAYMO. Quærítur autem qoare pluraliter dicat, **E** Quod scimus loquimur? Ad hoe diceodum qoòd vnigenitus Dei filius erat qui hoc loquebatur, ostendens qualiter pater est in filio, & filios in patre, & spiritus sanctus ab vtroque indioisibilis procedat.

Insinuatio Trinitatis.

ALCVI. Vel dicit ploraliter, ac si dicat: Ego & illi qoi modo spiritu sunt renati, intelligimus illud quod loquimur, & quod vidimus apud patrem io abscondito, hoc testamur foris in mũdo: & vos qui carnales estis & superbi, non accipitis testimonium nostrum.

THEO. Quod neqoaquam de Nicodemo dicit, sed de genere Iudæorum, qui vsque ad fiuem in perfidia permanserunt.

Theo. in hoc loco.

CHRYS. Quod quidem oon turbati verbum est, sed

Ho. 25. in Io. inter med. & fin. tom. 3.

sed mansuetudinem ostendentis. Hinc enim erudit nos cū ad aliquos loquuti fuerimus, & non persuaserimus, non tristari neque irasci, sed nostrum sermonem credibilem facere non solum non irascēdo, sed etiā non clamando. Materia enim iræ clamor est. Iesus autem dogmata excelsa tangere debens, propter audientium infirmitatem se detinet multoties, & nō cōtinuè dignus suā magnitudine dogmatibus immoratur, sed magis his quæ condescensionem habent. vnde hic subditur: Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia credetis?

Tract. 12. in Io. circa me. tom. 9.

AVG. Hoc est si non creditis quia tēplum possum suscitare deiectū à vobis, quomodo creditis quia per spiritum sanctum possunt homines regenerari?

Hom. 26. in Io. aliq. à pr. tom 3. Comparatio duarū naturarū.

CHRYS. Vel aliter. Si baptismum terrenum dicat, non mireris: quia in terra perficitur, & cōparatione illius natiuitatis stupendæ, quæ est ex substantia patris, terrena est gratiæ natiuitas. & bene nō dixit, Nō intelligitis, sed non creditis. Nā cùm quis aliqua per intellectum suscipere non valet, amentiæ vel ignorātiæ imputatur. Cùm autem hoc nō suscipiat aliquis quod solum fide oportet suscipere, non amētiæ, sed infidelitatis est accusatio. Dicebantur autem hæc & si non credebantur, quia posteri erant ea suscepturi.

Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.

Li. 1. de peccatorū meritis cap. 31 circa princ. tom. 7.

AVG. de baptis. paruul. Notata paululum eius imperitia, qui se cæteris de magisterio præferebat, & omnium talium incredulitate reprehensa, respondit quòd alij credant si illi nō credunt. ad illud quod interrogatus est quomodo possunt ista fieri? dicens: Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descen. de cæ filius hominis qui est in cælo. q. d. Sic fiet generatio spiritualis, vt fiant cælestes homines ex terrenis, quod adipisci non poterunt, nisi membra mea efficiantur. vt ipse ascendat qui descendit non aliud deputans corpus suum id est, ecclesiam suam, quàm seipsum.

Li. 27. ca. 8. in nouis ed. à me & 11. in antiquis. Li. 1. de peccatorū merit. & re. cap. 31. circa med. tom. 7.

GREG. 27. moral. Quia enim nos vnum cum illo iam facti sumus, vnde solus venit in se, solus redit etiam in nobis, & is qui in cælo semper est, ad cælum quotidie ascendit. AVG. de baptis. paruul. Quamuis autem in terra factus sit filius hominis, diuinitatem tamen suam quia in cælo manens descendit ad terrā non indignās censuit nomine filij hominis, sicut carnem suam dignatus est nomine filij Dei. Per vnitatem enim personæ quæ vtraque substantia vnus est Christus & filius Dei, ambulabat in terra, & idē ipse filius hominis manebat in cælo. Fit ergo credibiliorum fides ex incredibilioribus creditis. Si enim diuina substantia longè distantior, potuit propter nos ita suscipere humanam substātiam, vt vna persona fieret, quantò credibilius alij sancti fiunt cum homine Christo vnus Christus, vt omnibus per eius gratiam ascendentibus, ipse vnus ascēdat in cælum qui de cælo descendit.

Hom. 26. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Quia dixerat Nicodemus, Scimus quoniam à Deo venisti magister, ne estimetur ita esse magister vt multi prophetarum de terra existimantes, subiungit: Et nemo ascēdit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Cùm verò filium hominis descendisse de cælo audis, non putes, quòd de cælo caro descenderit: hoc enim hæreticorum dogma est, qui docebant quòd Christus de cælo, corpus sumpserat: & per virginem transierat.

CHRY. Filium enim hominis non carnem his vo-A cauit, sed à minori substātia se totum nominauit. Est enim ei cōsuetudo multoties à diuinitate, multoties ab humanitate totum vocare.

Hom. 26. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

BED. Si n. aliquis homo nudus de monte ad conuallia descendat, & assumptis vestimentis & armis, ad eundem montem ascendat, rectè ipse idem qui prius descendit, ascendisse perhibetur.

Lib. 10. inter princ. & med illius.

HILAR. 10. de Trinit. Vel quia de cælo descendit, cōceptæ de spiritu originis causa est. Non enim corpori Maria originem dedit, licet ad incrementa partúmque corporis omne quod sensus sui est, naturale contulerit: quòd verò hominis filius est, susceptæ in virgine carnis est partus: quòd autē in cęlis est, naturæ sēper permanētis potestas est, quæ nō ex infinitatis B suæ virtute in regionē definiti corporis coarctauit verbi Dei potestatem: & in forma serui manēs ab omni intra extráque cæli mundique circulo, cæli ac mundi dominus non abfuit. Per hoc ergo & de cęlo descendit, quia filius hominis est, & in cælis est, quia verbum caro factum non amiserat manere quod factum est.

Tra. 12. in Io. à med. to. 9. Natura Christi duplex vnde.

AVG. Miraris autem quia hic erat & in cælo. Tales fecit discipulos suos. Paulum audi dicētem, Nostra conuersatio in cælis est. si homo Paulus ambulabat in terra, & conuersabatur in cælis, Deus cæli & terræ non poterat esse in cælo & in terra.

Ho. 26. in Io. inter princ. & medium. tom. 3.

CHRYS. Vide autem quia quod valde videtur exC celsum, indignum est sua magnitudine, non enim solum in cœlo est, sed vbique & omnia replet: sed adhuc ad imbecillitatem auditoris loquitur, paulatim reducere volens.

Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis: vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Hom. 26. in Ioan. ante med. tom. 3. In hoc loco. Super illud: Sicut Moyses exal. serpen. tom. 5.

CHRY. Quia dixerat beneficium baptismi, inducit huius causam, scilicet crucē, dicēs: Et sicut Moyses, &c. BEDA. Magistrum legis Mosaicæ ad spiritualem sensum eiusdem legis inducit recordans vetetis historiæ, & hanc in figuram suæ passionis atque D humanæ saluationis factam edisserens.

Li. 1. de peccat. meritis. ca. 32. to. 7. Allegoria serpentis ænei.

AVG. de baptis. paruul. Serpentum incursibus in deserto multi moriebantur, ac sic Moyses ex præcepto Domini exaltauit in deserto æneum serpentem, hunc videntes sanabantur cōtinuò. Exaltatus serpēs est mors Christi, eo significandi modo quo per efficientem id quod efficitur, significatur. A serpente quippe mors venit, qui peccatū quo mori meretur, homini persuasit: Dominus autem in carnem suam non peccatum transtulit tanquam venenum serpentis, sed mortem, vt esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpa: vnde in carne peccati & pœna solueretur & culpa.

Theophyl. in hoc loco.

E THEO. Videas ergo figurā ad veritatem. Ibi enim serpentis similitudo speciem quidem bestiæ habet, venenum autem non habet: sic & hic Christus à peccato liber, in similitudinem carnis peccati venit. Exaltari autem audiens, suspensionem intelligas in altum, vt sanctificaret aërem qui sanctificauerat terram ambulando in ea: intelligas etiam per exaltationem gloriam. Nam illa crucis altitudo gloria Christi facta est: in quo enim iudicari voluit, in hoc huius mundi principem iudicauit. Adam enim iustè mortuus est, quia peccauit. Dñs verò iniustè, quia peccatum non fecit. Postquam ergo iniustè mortem sustinuit, superauit illū qui eum tradidit morti, & sic liberauit Adam à morte: sed in hoc deuictū se inuenit,

Non enim potuit in cruce Dominum contristare, vt crucifigentes odiret, sed magis diligebat, & pro eis orabat: sic igitur crux Christi eius exaltatio & gloria facta est. CHRY. Ideo etiã non dixit, Pendere oportet filium hominis, sed exaltari, quia honestius hoc videbatur: vnde & propter audientẽ & propter figuram hoc posuit, vt discas quoniam cognata sunt vetera nouis, deinde vt cognoscas, quoniam non inuitus ad passionem venit: & adhuc vt discas, quoniam multis hinc nascitur salus.

Ho. 26. in Io. paulo ante med. tom. 3.

Secretum cælestein verbis.

AVG. de bapt. paruul. Sicut ergo tunc qui conspiciebant exaltatum serpẽtem, à veneno sanabatur, & à morte liberabatur: sic nunc qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem baptismúmq; eius, & à peccato per iustificationem, & à morte per resurrectionẽ liberatur: hoc est enim quod ait, vt omnis qui credit in eũ, non pereat, sed habeat vitã æternam. quid ergo opus est, vt morti Christi per baptismum conformetor paruulus, si morsu serpentis non est omnino venenatus? CHRY. Attende autẽ quòd passionem obũbrate posuit, ne ex eius verbis fieret tristis auditor. Fructum verò passionis posuit manifestè: si enim qui credunt in crucifixum, non pereũt, multo magis qui crucifixus est non perit.

Li. 1. de peccator. ã meri. c. 32 ã med. tom. 7.

Hom 26 in Ioan à med. tom. 3.

AVG. Hoc autem interest inter figuratã imaginẽ & rem ipsam: quòd illi sanabantur à morte ad temporalem vitam, hi autem vt habeãt vitam æternam.

Tract 12. in Ioan. a med. tom. 9.

Si enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam: Non enim misit Deus filium suum in mundũ vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eũ, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.

CHRY. Quia dixerat, oportet exaltari filium hominis, quo mortẽ occultè significauit, ne auditor tristis ab his fieret verbis, humanum quid de eo suspicans, & mortem eius æstimans non esse salutarem, hoc ad rectitudinem reducit, filium Dei dicens eum qui datur ad mortem, & mortẽ eius causam esse vitæ æternæ. vnde dicit: Sic enim Deus dilexit mund. &c. q. d. Ne mireris, quoniã ego debeo exaltari, vt vos saluemini. etenim & patri hoc videtur, qui ita nos dilexit, vt pro seruis indeuotis filium dederit: dicendo autẽ, Sic Deus dilexit mund. multam indicat amoris intẽtionem. Multa enim est & infinita distãtia. qui enim immortalis, qui sine principio, qui magnitudo infinita, eos qui sunt ex terra & cinere infinitis plenos peccatis dilexit. Sed & ea quæ post hoc ponit, ostensiua sunt magni amoris. non enim seruum, non angelum, non archangelũ dedit, sed filium suum. Rursus si filios plores habuisset, & dedisset vnũ, hoc etiã esset maximum. Nũc verò filium vnicum dedit. vnde subdit: Vnigẽnitum. HILAR. 6. de Trinit. Sed si dilectionis hinc fides est creaturam creaturæ præstitisse, non facit magni meriti fidem vilis & spernenda iactura. Preciosa autem sunt quæ commendant charitatem, & ingentia ingentibus æstimantur. Deus diligens mundum filium non adoptiuum, sed suum & vnigenitũ dedit, hinc proprietas est, natiuitas est, veritas est. Non creatio est, non adoptio est, nõ falsitas est: hinc dilectionis & charitatis fides est, & vt ad mũdi salutem & filium suum & vnigenitũ præstitisset.

Hom. 26. in Ioan. à med. tom 3.

Effectus mortis Christi.

Amoris Dei magnitudo.

Lib. 6. inter med. & fin.

THEO. Videtur autem mihi quòd sicut superius quòd filius hominis descendit de cælo, cùm caro de cælis non descenderit, sed propter vnam personam in Christo, quę Dei sunt, attribuit homini: sed & nũc econuerso, quę sunt hominis, verbo Dei appropriat: etenim Dei filius impassibilis mansit; sed quia vnus erat secundum hypostasim Dei filius & homo, qui passionem sustinuit, filius dari dicitur in mortẽ, qui passibiliter patiebatur, non natura propria sed carne propria. Est autem maxima vtilitas consecuta ex huiusmodi datione mentem excedens humanam. Sequitur enim: Vt omnis qui credit in eum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Vetus nanque testamentum his qui seruabãt illud, dierum longitudinẽ promittebat, euangelium verò æternam & insolubilem vitam. AVG. Notandum verò quòd eadem de filio Dei vnigenito replicat, quæ de filio hominis in cruce exaltato præmiserat, dicens: Vt omnis qui credit in eum, quia idem redẽptor & conditor noster filius Dei ante sæcula existens, filius hominis factus est in fine sæculorum, vt qui per diuinitatis suæ potẽtiam nos creauerat ad perfruendam beatitudinem perennis vitæ, ipse per fragilitatẽ humanitatis nos restauraret ad percipiendam quam perdidimus vitam.

Theo. in hoc loco.

Promissio legis & euangelij.

Id hab. Bed. in hoc loco, Ioã. tom. 5. & in homil. in inuentio. sãctæ crucis, tom. 7.

ALCVI. Verè autem per filium Dei habebit mundus vitam. quia non alia de causa venit in mundum, nisi vt saluet mũdum. vnde sequitur: Non enim misit Deus filium suum, &c.

AVG. Quare enim Saluator mundi dictus est, nisi vt saluet mundum? ergo quantum in medico est, sanare venit ægrotum: Ipse se interimit, qui præcepta medici seruare non vult aut contemnit.

Tract. 12. inter med. & fin. tom. 9.

CHRY. Sed quia hoc dicit, multi pigrorum in peccatorũ magnitudine & negligentiæ superabundantia, Dei abutẽtes misericordia dicunt nõ est gehẽna, nõ est suppliciũ, omnia nobis Deus peccatã dimittit. Sed considerandum quòd duo sunt Christi aduẽtus, qui iam factus est & qui futurus est. Et prior quidem factus est, non vt iudicet quæ facta sunt à nobis, sed vt dimittat. Secundus autem non vt dimittat, sed vt iudicet. De priore igitur ait: Non veni vt iudicem mundum. quia enim clemẽs est, non facit iudicium, sed interim remissionem omnium peccatorũ per baptismũ primo, & postea per pœnitentiã, quia si hoc modo nõ fecisset, vniuersi simul perditi essent. Omnes enim peccauerunt, & egẽt gratia Dei. Ne igitur aliquis crederet se impunè peccare, subdit de pœna non credentis: Qui credit in eum, nõ iudicatur, qui credit (inquit) non qui inuestigat. quid igitur si immundam habeat vitam? maximè quidem Paulus tales non fideles esse dicit. Confitẽtur (inquit) se nosse Deum, factis autem negant, sed hoc illud significat, quia secundũ hoc qui credit, non iudicatur, sed operum quidem grauiorem substinebit pœnam: infidelitatis autem causa non torquebitur.

Hom. 27. in Io. inter pr. & med. to. 3.

Aduentus Christi duo.

ead. ho. 27. in Io. ante med. tom. 3.

ALCVI. Vel quia credit in eum & adhæret ei, vt membrum capiti non iudicabitur.

AVG. Quid autem dicturũ sperabas de eo qui non credit, nisi quod iudicatur? Sed vide quid dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est. Nondum apparuit iudicium, sed iam factum est iudicium. Nouit enim Dominus qui sunt eius, nouit qui permaneant ad coronam, & qui permaneant ad flammam.

Tract. 12. in Io. inter me. & fin. to. 9.

CHRYS. Aut hoc dicit, quia ipsum discredere impœnitentis suppliciũ est. esse enim extra lumen, etiã secundum se, maximum supplicium est. vel quod futurum est prænunciat. Sicut enim qui occidit hominem,

Hom. 27. in Io aliq. ante med. tom. 3.

nem, & si nondum sententia iudicantis condemnatus sit, tamen natura condemnatus est, ita & qui incredulus est, sicut & Adā qua die comedit de ligno, mortuus est. Greg. 26. Moral. Vel aliter: In extremo iudicio aliqui non iudicantur & pereunt, de quibus hic dicitur: Qui non credit, iā iudicatus est. Non enim eorum tunc causa discutitur, qui à conspectu districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis abscedunt, professionem verò fidei retinētes, sed professionis opera non habētes redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiūt, quia præiudicati in infidelitatis suæ tenebris eius quem despexerat, inuectione argui non merentur. Princeps nanque terrenam rempublicam regēs aliter punit ciuem interius delinquentem, aliter hostem exterius rebellantem. In illo iura sua consulit, contra hostē verò bella mouet, dignáque eius malitiæ tormēta retribuit: de malo verò eius quid lex habeat, non requirit: neque enim lege necesse est perimi eum, qui legi nunquam potuit teneri.

Lib. 26. sup. illud: Iob. 36. sed non saluat impios. c. 10. iuxta exemp. 24. in antiq.

Alcvi. Quare autē iudicatus est qui non credit, causam assignat, dicens: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. In hoc enim solo nomine est salus. Non habet Deus multos filios qui possint saluare, hunc habet vnigenitum per quem saluat.

Iudicium varium.

Li. 1. de peccatorum meritis. ca. 33. circa princ. tom. 7.

Avg. de baptis. paruulorū. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter eos qui crediderunt? hoc enim eis acquiritur per virtutem sacramenti, & offerentium responsionem: ac per hoc eos qui baptizati non sunt, inter eos qui non crediderunt, statuimus.

Hoc est autē iudicium, quia lux venit in mundū, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucē. Erant enim eorū mala opera. Omnis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, & non arguātur opera eius. Qui autem facit veritatē, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

Alcvi. Reddit causam quare non crediderunt, & quare iustè damnatur, dicēs: Hoc est autem iudiciū, quia lux, &c. Chry. q. d. Nunquid ipsi eam quæsierunt vel laborauerunt vt inuenirent? Ipsa lux venit ad eos nec ei occurrerunt. vnde sequitur: Et dilexerūt homines magis tenebras quàm lucem. Hic de reliquo omni eos priuat excusatione, venit enim eripere à tenebris & ad lucem ducere. Quis ergo eius qui non vult ad lucem accedere, miserebitur.

Hom. 27. in Io. circa me. tom. 3.

Bed. Lucem seipsum appellat, de qua suprà Euāgelista dixit: Erat lux vera. Tenebras verò appellat peccata. Deinde quia videbatur multis esse incredibile quod dictum est, nullos enim tenebras præhonorat luci, subdit causam quare hæc passi sunt, dicēs: Erāt enim eorum opera mala. Et si quidem in iudicium venisset, haberet hoc aliquam rationem. Qui enim malorum sibi conscius est, fugere iudicem cōsueuit, parcenti verò qui deliquerunt, occurrunt. decens igitur erat eos qui multorū sibiipsi erant cōscij peccatorū, maximè Christo ad ignoscendū venienti occurrere: quod & in multis factum est. Etenim publicani & peccatores venientes recūbebant cum Iesu. Quia verò quidam sunt ita molles ad eos qui pro virtute sunt labores, vt vsque ad vltimum velint adhærere malitiæ, in hos tum iniuriam subdit: Omnis. n. qui male agit, odit lucem. Quod quidem dictum est his qui eligunt in malitia manere. Alcvi. Quia omnis qui malè agit odit lucem, id est, qui est in intētione peccandi, cui placet peccatum, odit lucem quę detegit peccatum. Avg. 10. con. Quia enim falli nolunt & fallere volunt, amāt eam cùm se ipsam indicat, & oderunt eam cùm eos ipsa lux indicat. Inde retribuetur eis vt eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Amant ergo veritatem lucentem, oderunt eam redarguentem, vnde sequitur: Et non venit ad lucem, &c. Chry. Eum enim qui in paganismo viuit, nullus redarguit, quia deos tales habet, & digna dogmatib^9 opera demōstrat. Qui verò Christi sunt malè viuentes, ab omnibus rectis accusantur. Si autē Gentiles sunt rectè viuentes, hoc manifeste non noui. Non enim mihi dicas eos qui à natura sunt mites & honesti, nō enim est hoc virtus, sed eum dic qui à passionibus sustinet violentiam, & sapienter viuit, sed non vtique habes. Si. n. regni enunciatio & gehennæ minæ & alia tanta documenta vix detinent homines in virtute, nullo horum persuasi pertransibunt virtutem: si verò hypocrisim fingunt, gloriæ gratia hoc faciunt. vnde cùm potuerint latere, non omittent vti malis desideriis. quæ etiam vtilitas est, cū aliquis sobrius fit & nō rapit, fit verò vanæ gloriæ seruus: hoc enim non est rectè viuere. Inanis enim gloriæ seruus fornicatio nō minor est, multo enim plura & grauiora operator. Si autem quidā rectè sunt viuentes in Gētilibus, non hoc aduersatur huic sermoni, quia non frequēter cōtingit, sed rarò.

Lucis acceptio mystica.

Li. 10. c. 23. tom. 1.

Homi. 27. in Ioā. à med. tom. 3.

Virtus non est à natura.

Beda. Moraliter etiam illi magis tenebras quàm lucem diligunt, qui suos prædicatores bene docētes odiis & detractionibus insequuntur. Sequitur: Qui autem facit verit. ve. ad lu. &c. Chry. Non autem de his qui ab initio facti sunt Christiani hoc dicit, sed tantum de his qui ex Gentibus vel Iudæis ad rectam disponendi erāt fidem. ostendit enim quoniā nullus vtiq; eliget in errore viuens ad fidē venire, nisi prius inscribat sibiipsi viam rectā. Avg. de baptis. paruul. In Deo autem facta dicit opera eius qui venit ad lucem, quia intelligit iustificationem suam non ad sua merita, sed ad Dei gratiam pertinere.

Hab. in glossa ordi. ex Bed. in morali.

Ho. 27. in Io. inter med. & fin. to. 3.

Li. 1 de peccatorū merit. c. 33. à med. tom. 7.

Avg. sup. Ioan. Sed si omnia opera Deus mala inuenit, quomodo quidam fecerunt veritatem, & venerunt ad lucem, id est, ad Christū? Sed dilexerunt (inquit suprà) tenebras magis quàm lucē, ibi posuit vim. Multi dilexerunt peccata sua, multi ea confessi sunt. Accusat Deus peccata tua: si & tu accuses, adiūgeris Deo, oportet vt oderis in te opus tuū & ames in te opus Dei. Initiū operum bonorum, cōfessio est operum malorum: & tunc facis veritatem, quia non te palpas, non tibi blandiris. Venis autem ad lucem, quia hoc ipsum quod tibi displicuit peccatū tuom, non tibi displiceret, nisi Deus tibi luceret, & eius veritas tibi ostenderet. Facit autem aliquis veritatem cōfessionis & venit ad lucem in operibus bonis, etiā propter illa quæ videtur minuta esse peccata linguæ, aut cogitationum, aut immoderationis in rebus cōcessis: quoniam minuta plura peccata, si negligātur, occidunt. Minutæ sunt guttæ quæ flomen implent, minuta sunt grana arenæ, sed si multa arena imponatur, arena premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens: paulatim per sentinā intrat, sed diu intrando & non exhauriendo mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere ne obruāt peccata. gemēdo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo?

Tract. 12. in Ioan. inter med. & fin tom. 9.

Confessio mali est boni initium.

Idē tra. 12. in Ioā. aliq. ante finem. tom. 9.

Tract. 12. in Ioan parum à fin. tom. 9.

Post hæc venit Iesus & discipuli eius in terram Iudæam, & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Enõ iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebãt, & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem. Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Et venerũt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, Qui erat tecum trans Iordanem, cui in testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.

Hom. 28. in Ioã. in princ. tom. 3. CHRY. Nihil veritate apertius, neque fortius, quæ neque latere vult, neque periculum formidat, neque insidiis tremit, neque gloriam quæ à multis est, desiderat, nulli humanorum obnoxia. vnde & Dominus in solennitatibus Hierusalẽ ascendebat, non se ostẽtans, neque honorem diligens, sed vt pluribus sua dogmata proponeret, & miraculorum vtilitatem. Postquam autem solennitates soluebãtur ad Iordanem frequenter veniebat, quia & illic etiam turbæ concurrebãt. vnde dicitur: Post hæc venit Iesus, &c.

Habetur in glosa ordin. in hoc loco. BEO. Dicit autem, Post hæc: non continuo post disputationem cum Nicodemo, quæ facta est Hierosolymis, sed peracto spacio temporis de Galilæa in Iudæam redit.

Refertur in glosa ordin. in hoc loco. ALCVI. Per Iudæam quidem significantur, confitentes, quos visitat Christus. vbi enim est peccatorum confessio, vel diuinarum laudum. illuc venit Christus & discipuli eius, id est: doctrina & illuminatio eius & ibi moratur purgando à vitiis. vnde sequitur: Et illic morab. cum eis, & baptizabat.

Hom. 28 in Io. paulo à princ. tom. 3. CHRY. Cùm autem Euãgelista postmodũ dicat, quòd Iesus nõ baptizabat sed discipuli eius, manifestum est quoniã & hic hoc dicit, quod soli discipuli baptizabant.

Tract. 13. in Ioan. aliq. à princ. to. 9. AVG. Baptizatus autem Dominus baptizabat non eo baptismate quo baptizatus est: baptizatus est enim à seruo, ostendens humilitatis viã & perducens ad baptismum Domini, hoc est suum. Baptizabat enim Iesus quomodo Dominus, quomodo Dei filius.

Habetur in glosa ordin. in hoc loco. BEO. Christo autem iam baptizante, adhuc baptizat Ioannes, quia adhuc permanet vmbra, nec debet præcursor cessare, donec veritas manifestetur. vnde sequitur: Erat autem & Ioan. baptizãs in Enon, &c. Enos Hebraicè aqua, vnde quasi nominis interpretationem aperiens, subdit: Quia aquæ multæ erant illic. Salim, oppidum est iuxta Iordanem situm, vbi olim Melchisedech regnauit.

Ad Euagriũ aliq. ante fi. Incipit hæc epist. Misisti volumẽ, t. 3. HIER. ad Euag. Nec refert vtrum Salem aut Salim nominetur, cùm vocalibus in medio litteris perrarò vtantur Hebræi, & pro voluntate lectorum ac regionum varietate, eadem verba diuersis sonis atq; accẽtibus proferantur. Sequitur. Et veniebant, & baptiz.

Inglo. ordin. ad hæc, super illud: Et baptizabat. BEO. Quantum cathecumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantũ profuit baptisma Ioannis ante baptismũ Christi: quia sicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptismũ Christi præuonciabat, & in cognitionem veritatis quæ mũdo apparuit, attrahebat: sic ministri Ecclesiæ primo erudiunt venientes ad fidẽ, post peccata eorum redarguũt, deinde in baptismo Christi remissionem promittunt, & sic in cognitionem & dilectionem veritatis attrahunt.

Hom. 28. in Ioan. non remotè à prin. tom. 3. CHRYS. Discipuli autem Iesu baptizantibus non cessauit Ioannes baptizans vsque ad incarcerationẽ, quod significat Euangelista, cùm subdit: Nondũ. n. missus fue. Ioan. &c. BEO. Ecce apertè notat facta A Christi ante Ioannẽ incarceratum quæ alij prætereũt, incipiẽtes ab his quæ post missum Ioannem in carcerem facta sunt.

Inglo. ordin. hæc sup. il. nõdum missus fuerat Ioan. AVG. Quare autem baptizabat Ioannes? quia oportebat vt Dominus baptizaretur: Non solùm autẽ baptizatus est ab eo, ne baptismos Ioannis melior baptismate Domini videretur.

Tract. 13. in Io. aliq. ante med. tom. 9. Hom. 28. in Ioan. aliq. à princ. to. 3. CHRY. Sed cuius gratia vsque tunc baptizabat? si enim cessaret, æstimaretur zelo vel ira hoc facere, sed persistens non sibi ipsi gloriã acquirebat, sed Christo auditores mittebat. Et multo efficacius hoc faciebat quàm discipuli Christi, quia insuspicabile eius erat testimonium, & maiorem gloriam apud omnes habebat: ideo etiã adhuc baptizabat, ne discipulos suos B in ampliorem zelum immitteret. Æstimo autem & propter hoc permissam esse mortem Ioannis, & eo sublato de medio Iesum maximè prædicare cœpisse: vt omnis multitudinis affectio ad Christũ transiret, & non vltra his quæ de vtroq; erant, sententijs scinderentur. Zelotypè enim se habentes discipuli Ioannis ad Christi discipulos, & ad ipsum Christum, quia viderunt discipulos Christi baptizantes, cœperunt dicere ad eos qui baptizabantur, quasi aliquid maius haberet baptisma Ioannis baptismate discipulorum Christi. vnde subditur: Facta est ergo, &c. Quoniam enim ipsi quęstionẽ mouerunt, sed non Iudæi, Euangelista occultè mõstrat, non dicẽs quòd Iudæus quęsiuit, sed quòd quęstio facta est ex discipulis Ioannis. *Zelus inter discipulos Christi & Ioannis.*

C AVG. Intelligas ergo dixisse Iudæos maiorem esse Christum, & ad eius baptisma debere concurri. Illi autem nondum intelligentes defendebãt baptismũ Ioannis: ventum est ergo ad ipsum Ioannẽ vt soluerent quæstionem. vnde sequitur: Et venerũt ad Ioan. & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum, &c. *Tract. 13 an Ioan. paulo ante medĩ. tom. 9.*

CHRY. Hoc est, quem tu baptizasti. Non autem dixerũt, Quẽ tu baptizasti: quia coacti essent & vocis eius meminisse, quæ super eum est delata: sed dicunt, Qui erat tecum: quasi qui discipuli ordinẽ habebat, nihil plus habens nobis, nunc se à te separans baptizat. addunt autẽ: Cui etiam testimoniũ perhibuisti. q. d. Quem tu clarum ostẽdisti & circumspectum fecisti, eadem tibi audet: & hoc est quod dicũt, Ecce hic baptizat. Non autem in hoc solum æstimabant se excitare eum, sed in eo quod de reliquo ea quæ ipsorum erãt, reprobabantur. vnde subdunt: Et omnes ve. ad eum. *Hom. 28. in Ioan. parum ante med. tom. 3.* D

ALCVI. Quasi dicat, te dimisso, omnes currunt ad baptismũ illius quẽ tu baptizasti.

Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cælo: ipsi vos mihi testimoniũ perhibetis quod dixerim, non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illũ: Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autẽ sponsi, qui stat E *& audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. In hoc ergo gaudium meũ impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui.*

CHRYS. Interrogatus Ioannes non vehementer discipulos increpat, timens ne ab eo separati, aliquid aliud operẽtur: sed remisse quodammodo eis loquitur. vnde dicitur: Respõdit Ioan. & dixit eis, Nõ potest ho. accip. quicq. nisi fue. ei dat. de cælo. q. d. Et si præclara sũt quæ Christi sunt, & si omnes ad eũ currunt, mirari nõ oportet: Deus enim est qui hoc facit. Humana. n. facilè deprehẽsibilia sunt & imbecillia, & velociter defluũt. hæc autẽ non talia sunt: nõ ergo sunt humanitus adinuenta, sed diuinitus ordinata. *Eximia Ioannis confessio de Christo.*

Si

Si autem humilius loquitur de Chriſto, non mireris, non enim erat contingens quò præ aſſumptos à tali paſſione, ſcilicet inuidiæ, ab initio doceret omnia, ſed interim vult eos terrere, oſtendens quòd ad impoſſibilia conantur, & quòd Deo rebelles inueniuntur. Avg. Vel aliter: Hoc Ioannes de ſeipſo dicit, quaſi homo de cælo accepi, ergo quia accepi vt aliquid eſſem, inanem me vultis eſſe, vt loquar contra veritatem? Chrys. Et vide quia hoc quod æſtimabant proponi in Chriſti ſubuerſionem quãdo dixerunt, Cui teſtimonium perhibuiſti, hoc in eos cõuertit, dicens: Ipſi vos mihi teſtimonium perhi. &c. q. d. Si verum meum teſtimoniom æſtimatis, dicite quoniam illũ mihi præhonorare oportet. vnde ſobditur: Sed quia miſſus ſum ante illum. q. d. Miniſter ſum. Et ea quæ ſunt eius qui me miſit, dico non humana gratia blandiens ei, ſed patri eius qui me miſit, miniſtrans. Alcvi. Sed ſi aliquis dicat, quandoquidem tu non es Chriſtus, quis ergo es tu, vel quis eſt ille cui perhibes teſtimonium? Ad hoc reſpõdet: Ille eſt ſponſus, ego ſum amicus ſponſi, miſſus vt per me ſponſa præparetur ſuo ſpõſo. vnde ſubditur: Qui hab. ſpon. ſponſ. eſt. Spõſam dicit Eccleſiam ex omnibus gentibus congregatam, quæ virgo eſt integritate mentis, perfectione charitatis, vnitate catholicæ fidei, concordia pacis, integritate animæ & corporis, quæ habet ſponſum, de quo quotidie generat.

Tract. 13. in Ioã. in med. illius. tom. 9.

Homi. 28. in Ioann. circa mediũ. to. 3.

Beo. Cæterum fruſtra eſt virgo corpore, quæ virgo nõ manet in mente. Hanc autem ſponſam Chriſtus in thalamo vteri virginalis ſibi ſociauit, & eandem precio ſui ſanguinis redemit.

Theo. Omnis etiam animæ ſponſus, Chriſtus eſt, ſpõſalium verò locus vbi cõiunctio efficitur, locus eſt baptiſmatis ſiue eccleſia. Dat verò arrã ſponſæ, peccatorum remiſſionem, Spiritus ſancti cõmunionem, perfectiora verò in futuro ſæculo retribuet dignis. nullus autem alius eſt ſpõſus, niſi ſolus Chriſtus, omnes namque doctores paranymphi exiſtunt, ſicut præcurſor. Nullus enim bonorum largitor eſt, niſi Dominus: omnes alij miniſtri ſunt bonorũ quæ dantur à Domino. Beo. Sponſam igitur ſuam Dominus amico ſuo, id eſt, ordini prædicatorum commendauit, qui eam nõ ſibi, ſed Chriſto zelare debet. vnde ſubditur: Amicus autem ſponſi qui ſtat, &c.

Theo. in hoc loco.

Avgv. q. d. Non eſt mea ſponſa, ſed nunquid non gaudes in nuptijs? Imò gaudeo ait, quia amicus ſpõſi. Chrys. Sed qualiter qui dixit, Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti, amicum nunc ſeipſum dicit? non quidem propter honoris æqualitatem, ſed multitudinem gaudij repræſentare volẽs. Non enim in talibus ita miniſtri ſponſi lætãtur, ſicut amici. Simul autem & condeſcendens eorum imbecillitati amicũm ſe dicit: quia enim æſtimabant eum morderi ab his quæ fiebant, oſtẽdit quòd non ſolùm non mordetur, ſed & valde gaudet ſi ſponſum ſpõſa cognoſcit. Avgvs. Sed quare ſtat? quia non cadit, quia humilis eſt: vide ſtantem in ſolido, &c. Stat autem & audit eum, ſi ergo cadit, non audit eum: ergo ſtare debet amicus ſponſi & audire, id eſt permanere in gratia quam accepit, & audire vocem ad quã gaudeat. non inquit gaudeo propter vocem meam, ſed propter vocem ſponſi gaudeo ego in audiẽdo, ille in dicendo: ego auris, ille verbum. Qui enim cuſtodit ſponſam vel vxorem amici ſui, dat quidem operam vt nullus alius ametur: ſed ſi amari ſe pro amico voluerit, & vti voluerit commendata ſibi, quàm deteſtandus vniuerſo generi humano apparet? Multos autem adulteros video qui ſponſam tãto precio emptam poſſidere volunt: & id agunt verbis ſuis vt pro ſponſo amentur. Chrys. Vel aliter: Quod dicit, Qui ſtat, nõ ſine cauſa poſuit, ſed indicans quòd quæ ſua ſunt, iam ceſſauerũt, & quoniam eum de reliquo ſtare oportet & audire: quod quidẽ dicit, à parabola ſermonem transferens ad propoſitum. quia enim ſponſi & ſponſæ mentionem fecerat, oſtendit qualiter hæc ſpõſalia fiant, quia per vocem & doctrinam. Fides enim eſt ex auditu, auditus autem per verbum Dei. & quoniam ea quæ ſperauerat, euenerunt, idcirco ſubdit: In hoc autem gaudium meum impletum eſt, id eſt, perfectum eſt à me opus quod fieri oportebat: & plus nihil operari poſſum de reliquo.

tract. 13. in Ioan. à med. tom. 9.

Homi. 28. in Ioan. à med. tom. 3.

tract. 13. in Ioann. aliq. à med. to. 9.

Tract. 13. in Ioann. circa med. tom 9.

Secretum verborum.

Homil 28. in Ioann. inter med. & finẽ, tom. 3.

Thao. Vnde nunc gaudeo, quod ſcilicet omnes illum attendunt. ſi enim non acceſſiſſet ad ſponſum ſponſa, id eſt, populus, tunc dolerem ego paranymphus. Avgv. Vel aliter: In hoc gaudiũm meum impletum eſt, vt ſcilicet gaudeam ad vocem ſponſi, habeo gratiam meam, plus non mihi aſſumo, ne quod accepi, amittam. Qui enim vult gaudere de ſe, triſtis eſt, qui autẽ vult de Deo gaudere, ſemper gaudebit, quia Deus ſempiternus eſt. Beda. Gaudio autem gaudet homo propter vocem ſponſi, cùm intelligit non ſe debere gaudere de ſapiẽtia ſua, ſed de ſapientia quam accepit à Domino. Quiſquis enim in benefactis non gloriam ſuam vel laudem requirit, neque terrena lucra, ſed cæleſtia cupit, hic amicus eſt ſpõſi.

Theo. in hoc loco.

Tract. 14. in Ioan. aliqu. à prin. to. 9. 10 d. tra. 14 parũ à prin. tom. 9.

Chrys. Deinde non ſolùm circa præſentia, ſed etiam circa futuram paſſionẽ inuidiæ à ſe remouet, dicens: Illum oportet, &c. q. d. quæ noſtra ſunt, ſteterunt, & ceſſauerunt de reliquo, creſcunt autẽ quæ ſunt illius. Avgvs. Sed quid eſt hoc, Illum opor. creſcere? Deus nec creſcit nec minuitur, ſed Ioãnes & Ieſus quod ad carnẽ attinet, coæui erant, ſed menſes qui intererant, nullam diſtinguunt ætatem. Magnum eſt hoc ſacramentum, antequam veniret Dominus, homines gloriabantur de ſe: venit ille homo vt minueretur hominis gloria, & augeretur gloria Dei: ſic enim venit ille vt dimitteret peccata, & homo cõfiteretur: etenim cõfeſſio hominis, humilitas hominis, miſeratio Dei, altitudo Dei: hãc autem veritatem etiam paſſionibus ſignificauerunt Chriſtus & Ioannes: nam Ioãnes capite minutus eſt, Chriſtus autem in cruce exaltatus: deinde natus eſt Chriſtus cùm iam inciperet creſcere dies, natus eſt Ioannes quando cœperat minui dies. Creſcat ergo in nobis gloria Dei, & minuatur gloria noſtra, vt in Deo creſcat & noſtra. quanto autem magis intelligis Deum, videtur in te creſcere Deus, non autem in ſe creſcit, ſed ſemper perfectus eſt: ſicut ſi curarentur alicuius oculi ex priſtina cæcitate, & inciperet videre paululum lucis, & alia die plus videret, videretur ei lux creſcere, lux tamen perfecta eſt, ſiue ipſe videat ſiue non: ſic enim & interior homo proficit quidem in deo, & Deus in illo videtur creſcere, ipſe autem minuitur, vt à gloria ſua decidat, & in gloria Dei ſurgat.

Hom 28. in Ioann. inter med. & finẽ. tom. 3.

Tract. 14 in Ioan. aliqu. à print. to. 9.

Sacra ſecreta verborum.

Theo. Vel aliter: Sicut aliorum luminarium adueniente ſole lumen extingui videtur, licet non ſit ſecundum veritatem extinctum, ſed à maiori occultatum: ſic & præcurſor tanquam ſtella à ſole celatus minui dicitur: creſcit autem Chriſtus prout paulatim manifeſtat ſe per miracula, non quòd in virtutibus creſceret, aut proficeret, hæc nempè Neſtorij eſt opinio, ſecundum oſtenſionem diuinitatis eius.

Theo. in hoc loco.

Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est. Et quod vidit & audiuit, hoc testatur.

Homil. 29. in Ioan. in prin. tom. 3. CHRY. Sicut vermis ligna corrodit, & ærugo ferrum: ita vena gloria notrientem se perdit animam. *Vanæ gloriæ detestatio.* Ideo multo studio opus est vt hanc destruamus passionem: vnde Ioannes multis rationibus discipulos suos habentes passionem hanc vix mitigat. Post illa enim quæ antea dixerat, rursus eos aliis disponit sermonibus, dicens: Qui desursum venit, super omnes est. quasi dicat, quia vos meum extollitis testimonium & ex hoc me dicitis digniorem fide, eo scilicet cui testimonium perhibui, hoc necesse est vos scire, quod non est eum qui de cælis venit, fieri fide dignū ab eo qui terram habitat. & hoc est, quod dicit, Super omnes est: quia ipse sibi sufficiens, & quod omnibus incomparabiliter maint est. *Theo. in hoc loco.* THEOPH. Ipse enim Christus desursum veoit à patre descendens, & super omnes est distinctus ab omnibus.

Habetur in glosa ordi. in hoc loco. ALCVS. Vel sursum venit, id est, de altitudine humanæ naturæ, quam habuit ante peccatū primi hominis: de illa enim altitudine assumpsit verbum Dei humanam naturam, non assumpsit culpam cuius assumpsit pœnam. Sequitur: Qui est de terra, de terra est, id est, terrenus est, & de terra loquitur, id est, terrena loquitur. *Ho. 29. in Io. ante, tom. 3. à princ.* CHRYS. Et nimirum non ex terra erant ei omnia, etenim animam habebat & spiritu participabat, nō ex terra: qualiter igitur ipse de terra se esse dicit? Nihil enim aliud per hoc ostēdit occulte, quā quòd paruus est velut è terra veniens, in terra natus, & nulla comparatione dignus ad Christum qui nobis desuper venit. Non autem dicit, De terra loquitur, quoniam ex propria mēte loquebatur, sed de terra se loqui dicit in cōparatione ad Christi doctrinam, quasi dicat, parua & humilia sunt quæ mea sunt, cōparata his quæ Christi sunt: qualia dicens est suscipere terrestrem naturā in comparatione ad illum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. *Tract. 14. in Ioan. su. hoc verb. tom. 9.* AVGV. Vel quod dicit, de terra loquitur, de homine dicebat, quantum ad ipsum hominem pertinet. Si enim aliqua loquitur diuina, illuminatus est à Deo, sicut Apostolus dicit, Non autē ego, sed gratia Dei mecum. ergo Ioannes & quod ad Ioannem pertinet, de terra est, & de terra loquitur: si quid diuinum audiuistis à Ioanne, illuminantis est, *Homi. 29. in Ioan. tom. 3.* non recipientis. CHRY. Extincta igitur discipulorum passione, de reliquo cum amphori propalatione loquitur de Christo. Nam ante hoc superfluum erat ista præmittere in mente audientum locum habere nondum valentia. vnde Sequitur: Qui de cælo.

Hab. in glosa ord. sup. illud. Qui de sursum est. AVG V. Id est, de patre venit, duobus modis, Super omnes est: primo super omnem humanitatem, qui de ipsa priusquam peccaret, venit: secundo iuxta al-*Homil. 29. in Ioann. ante medium, sed sparsim, to. 3.* titudinem patris, cui est æqualis.

CHRYS. Magnum autem quid & excelsum dicēs de Christo, rursus ad humilius ducit sermonem, dicens: Et quod vidit & audiuit, hoc testatur, quia scilicet per sensus hos omnia certissimè dicimus, & digni fide æstimamur esse magistri de his quæ visu suscepimus vel auditu apprehendimus. *Duplex intellectus verborum.* hoc de Christo astruere volens Ioānes dicit: Quod vidit & audiuit, hoc testatur, ostendens quòd nihil eorum quæ ab ipso dicebātur, falsum est, sed omnia vera sīt. q. d. Ego indigeo audire ea quæ ab illo dicuntur qui desuper

A venit, nuncians ea quæ vidit & audiuit, id est, quæ solus ipse manifestè nouit. THEO. Cùm ergo audis *Theo. in hoc loco.* quòd Christus ea quæ audiuit & vidit, à patre loquitur, nō putes quòd à patre indigeat discere, sed quia omnia quæcunque naturaliter nouit, à patre habet: propter hoc à patre audire dicitur quæcunque nouit. sed quid est quod filius audiuit à patre? totū filius patris verbū audiuit? imo filius patris verbū est.

AVGVS. Quando concipis verbum quod proferas, rem vis dicere, & ipsa rei conceptio in corde tuo *Tract. 14. in Io. circa me. tom. 9.* iam verbū est. Quomodo ergo tu verbum quod loqueris, in corde habes, & apud te est: sic Deus edidit verbum, hoc est, genuit filium. Cùm ergo verbum, Dei filius sit, filius autem locutus est nobis, non verbum suum, sed verbum patris se nobis loqui voluit B qui verbum patris loquebatur, hoc ergo quomodo decuit & oportuit, dixit Ioannes.

Et testimoniū eius nemo accipit. Qui autem accepit eius testimoniū, signauit: quia Deus verax est. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur. Non enim ad mensurā dat Deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filiū, habet vitā æternā: qui autem incredulus est filio, non videbit vitā, sed ira Dei manet super eum.

CHRYS. Dixerat, quod vidit & audiuit, hoc cesta-*Homi. 29. in Ioan. ante med. tom. 3.* C tur: quasi excusans, ne quia pauci interim crediturì erant falsa æstimarentur esse quæ dicuntur, & propter hoc subdit: Et testimonium eius nemo accipit, id est, pauci. habebat enim discipulos qui accipiebāt testimonium eius in his quæ dicebantur. In hoc autem suos discipulos tangit nundū credentes in eum, simul etiam Iudaicam ostendit iosensibilitatem: sicut & in principio euangelij dictum est, In propria venit, & sui eum non receperunt.

AVGVS. Vel aliter: Est quidam populus præparatus ad iram Dei damnandus cum diabolo, horum *Tract. 14. in Ioan. à med. tom. 9.* nemo accipit testimonium Christi. Attendit ergo in spiritu diuisionem, in genere autem humano com- *Prouidētia Christi.* D mixtionem: & quod nondum locis separatum est, separauit cordis aspectu, & vidit duos populos infidelium & fidelium. Attendit infidelis & ait: Et testimonium eius nemo accipit. deinde tulit se à sinistra & aspexit ad dexteram, & secutus ait: Qui autem accepit eius testimonium, signauit.

CHRYS. Id est, monstrauit, & adhuc augēs timorem addit: Quoniam Deus verax est, ostendēs quo- *Chrys. ho. 29. in Ioā. circa med. tom. 3.* niam non aliter quis discredet huic, nisi falsè arguerit Deum qui misit illum, quia nihil extra ea quæ sunt patris loquitur. Et hoc est quod subdit: Quem enim misit Deus, verba loquitur.

ALCVI. Vel aliter: Signauit, id est, signum posuit *Glosa ordin. in hoc loco.* E in corde suo, quasi singulare & speciale aliquid, hunc esse verum Deum qui passus est ad salutem humani generis. AVGV. Quid est? quia Deus verax est, nisi *Tract. 14. in Ioan. à med. tom. 9.* quia homo mendax est, & Deus verax est: quia nemo hominum potest dicere quid veritas est, nisi illuminetur ab eo qui mentiri non potest? Deus ergo verax, Christus autem Deus. Vis probare? accipe testimonium eius, & inuenies, sed si nondum intelligis Deum, nondum accepisti testimonium eius. Ipse er- *Christus Deus verax* go Christus est Deus verax, & misit illum Deus, Deus misit Deū: iunge ambos, vn' Deus. Hoc enim, quē misit Deus, de Christo dicebat vt se ab ipso distingueret, quid autem ipsum Ioānem? Nonne Deus misit: sed vide quid adiungat. Nō enim ad mēsuram dat Deus

dat Deus spiritum, hominibus ad mensuram dat, vnico filio non dat ad mensuram. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, aliud habet ille, & aliud iste habet. Mensura diuisio quædam donorum est, sed Christus quæ dat, non ad mensuram accepit. A

Homil. 29. in Ioan. parum à med. to. 3.

CHRYS. Spiritum autem hic actionem Spiritus sancti dicit, vult enim ostendere quoniam omnes quidem nos in mensura Spiritus actiones suscipimus, Christus autem omnem Spiritus suscipit actionem. qualiter igitur erit dignus suspectus haberi? nihil enim dicit quod non Dei est, neque quod non Spiritus est, & interim de Deo verbo nihil loquitur, sed à patre & Spiritu dignam fide facit doctrinam. Nam quoniam Deus est, sciuerant, & quoniam Spiritus est, nouerant, & si non decentem de eo opinionem habebant: quoniam autem filius est, nesciuerant.

Tract. 14. in Io. aliquant. ante finem.

AVGVS. Quia ergo de filio dixerat, Non ad mensuram dat Deus Spiritum, subiungit, Pater diligit filium. & adiecit, Et omnia dedit in manu eius. vt nosses & hic distinctè quoniam dictum est, Pater diligit filium. Pater enim diligit Ioannem aut Paulum, & tamen non omnia dedit in manu eorum: Pater diligit filium, sed quomodo filium, non quomodo Dominus seruum: quomodo vnicum, non quomodo adoptatum. Itaque omnia dedit in manu eius, vt tantus sit filius quantus est pater. ergo cùm ad nos dignatus est mittere filium, non putemus nobis aliquid minus missum quàm est pater.

Theo parum à princ. com. Dilectio patris ad filium.

THEO. Si ergo secundum diuinitatem omnia dedit pater filio, natura non gratia, vel dedit omnia in manu eius secundum humanitatem. dominator omnium eorum, & quæ in cælo, & quæ in terra sunt.

ALCVI. Et quia omnia sunt in manu eius, ergo & vita æterna. vnde subdit: Qui credit in filium, habet vitam æternam.

BED. Non debet hic intelligi fides quæ verbotenus tenetur. sed quæ operibus adimpletur.

Homil. 30. in Ioann. paulò post pri. to. 3.

CHRYS. Non enim hic dixit quòd credere in filium sufficiat ad vitam habendam perpetuam, cùm ipse alibi dicat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed & quæ in Spiritum est blasphemia, sufficit sola mittere in gehennam. Sed & si in patrem & filium & Spiritum sanctum quis crediderit, ne æstimemus sufficere ad salutem, opus est enim nobis vita & conuersatione recta. deinde sciens non ita promissione bonorum multos adduci, vt terribilium minis, in hoc sermonem concludit, dicens: Qui autem incredulus est filio, &c. Vide qualiter hic ad patrem reducit eum qui est supplicij sermonem. Non enim dixit ira filij, quamuis ipse sit iudex, sed patrem eius instituit, magis terrere volens. Et non dicit manebit in eo, sed super eum: ostendens quoniam nunquam ab eo desistet: vt enim non æstimet quis mortem esse temporaneam, dixit: Non videbit vitam. E

Tract. 14. in Ioan. parum à fin. tom 9. Omnes filij iræ.

AVGVS. Et non dixit, Ira Dei venit ad eum, sed manet, super eum, quia omnes qui nascuntur mortales, habent secum iram Dei, quam accepit primus Adam. Venit filius Dei non habens peccatum, & indutus est mortalitate, mortuus est vt viuas. Qui ergo non vult credere in filium, ira Dei manet super eum, de qua dicit Apostolus: Eramus natura filij iræ.

CAPVT IIII.

VT ergo cognouit Iesus, quia audierunt Pharisæi quod Iesus plures discipulos facit & baptizat quàm Ioannes (quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius) reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. oportebat autem eum transire per mediam Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob. Iesus autem fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem, hora autem erat quasi sexta. B

GLOS. Postquam ostendit Euangelista qualiter Ioannes repressit discipulorum suorum inuidiam quam de profectu doctrinæ Christi conceperant, hic ostendit quomodo Christus declinauit pharisæorum malitiam, qui contra ipsum ex eadem causa zelo inuidiæ mouebantur. vnde dicitur: Vt ergo cognouit Ie. quia au. &c. AVGVS. Vtique Dominus si sciret pharisæos ita de se cognouisse quod plures discipulos faceret, & quod plures baptizaret, vt eis hoc ad salutem valeret sequendi eum, non relinqueret Iudæam terram, sed propter illos maneret ibi: quia verò cognouit eorum scientiam simul & inuidiam, quia non hoc propterea didicerunt vt sequerentur, sed vt persequerentur, abiit inde. Poterat quidem & præsens ab his non teneri si nollet, sed in omni re quam gessit vt homo hominibus in se credituris præbebat exemplum, quia vnusquisque seruus Dei non peccat si secesserit in alium locum, videns furorem se persequentium. Fecit ergo hoc ille magister bonus vt doceret, non vt timeret. C

Tra. 15. in Io. parũ à princ. tom. 9. — Dispensatio Iesu.

CHRYS. Hoc etiam fecit mitigans eorum inuidiam: conueniens est etiam hoc fecisse, vt non discrederetur carnis dispensatio: si enim retentus effugisset, in suspicionem deuenisset veritas carnis. AVGV. Fortassis autem hoc moueat quod dictum est, baptizabat plures quàm Ioannes, & postea subiectum est, quanquam Iesus non baptizaret: quid ergo falsum dictum erat & correctum est? CHRYS. Non autem ipse Christus baptizabat, sed relatores volentes erigere eos qui audiebant, in inuidiam, ita annunciabant, scilicet quòd Christus plures baptizaret, quàm Ioannes, sed cuius gratia ipse non baptizaret. Ioannes prædixit, dicens: Ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne. nondum autem Spiritum sanctum dabat, decenter igitur non baptizabat. Discipuli verò id agebant, volentes multos adducere ad salutarem doctrinam. Vt enim non semper circumeuntes congregarent eos qui credituri erant, vt in Simone & fratre fecit, ideo baptizare instituerunt. Nihil enim amplius habebat discipulorum baptisma Ioannis baptismate: vtrunque enim expers erat ea quæ ex spiritu est gratia, & vtriq; vna causa erat, scilicet adducere ad Christum eos qui baptizabantur. AVGVS. Vel aliter: vtrumq; verum est, quia Iesus & baptizabat, & non baptizabat. Baptizabat enim, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia ipse non tingebat. Præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis. de quo dictum est, Hic est qui baptizat. ALCVI. Solet autem quærere, si in baptismo discipulorum Christi Spiritus sanctus daretur: cùm dicatur Spiritus sanctus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Sed sciendum, quia dabatur spiritus, licet non ea manife- D E

Ho. 30. in Io. aliq. à princ. tom. 3. — *Tract. 15. in Ioann. non remotè à pri. tom. 9.* — *Homi. 30. in Ioan. aliqu. à princ. to. 3.* — Consensus euangelistus. — *Tract. 15. in Ioann. non remotè à princ. tom. 9.*

ſtatione, qua poſt aſcenſionem in linguis igneis datus eſt: quia ſicut ipſe Chriſtus in homine, quē gerebat, ſemper habebat ſpiritum, ſed tamē poſtea ſuper ipſum baptizatū viſibiliter deſcendit ſpiritus in ſpecie columbæ: ſi aute manifeſtum & viſibilem adventum ſpiritus ſancti quicunque ſancti eum latēter habere potuerunt. Avgvs. ad Seleucianum. Intelligimus autē diſcipulos Chriſti iam fuiſſe baptizatos ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nōnulli arbitrātur: ſiue, quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti: neque enim miniſterio baptizādo defuit, vt haberet baptizatos ſeruos, per quōs cæteros baptizaret, qui nō defuit illius humilitatis miniſterio, quādo eis lauit pedes. Chry. Secedens autē Chriſtus de Iudæa, rurſus eiſdem adhæret quibus & prius. Vnde ſubditur: Et abijt iterum in Galilæam. Sicut autem Apoſtoli expulſi à Iudæis ad gentes venerunt, ita & Chriſtus ad Samaritanos accedit: ſed tamen omnem auferēs à Iudæis excuſationem, non principaliter ad eos vadit, ſed quaſi tranſiens, quod Euangeliſta occultè oſtēdit, dicens: Oportebat antē eum tranſire per Samariam. Accepit autem hanc nominationem, quia mons Samariæ Somer dicebatur ab eo qui poſſedit, ſed qui ibi habitabant olim nō Samaritani, ſed Iſraëlitæ vocabantur. Tempore autem procedēte offenderunt Deum, & rex Aſſyriorum vltrà eos ibi manere non permiſit, ſed in Babylonē & Medos duxit, in Samaria verò gentes ex diuerſis locis ductas habitare fecit. Volens autē Deus oſtendere quod non propter imbecillitatē Iudæos tradidit, ſed propter peccata eorū, qui traditi ſunt, immiſit barbaris leones, qui eos lædebant. Annunciata ſunt hæc regi, & miſit ſacerdotem quendam tradituru eis Dei leges, ſed tamen neque ita ex toto ab impietate deſtiterūt, ſed ex media parte. Etenim tempore procedente rurſus ad idola quidam reſilierunt, venerabantur tamen Deum, qui à monte Samaritanos ſeipſos vocabant.

Epiſt. 108. parum à me. tom. 2.
Apoſtoli baptizati.
Homil. 30. in Ioannē, inter princ. & me. tom. 3.
Beda. ho 30. in Ioan. ante med. tom. 3.

A

B

Bed. Ideo autem oportebat ipſum tranſire per Samariam, quia ſita eſt inter Iudæam & Galilæam. Eſt autem Samaria inſignis prouinciæ Palæſtinæ ciuitas, adeò magna, vt tota regio ei ſociata Samaria dicatur. Ad quem igitur ipſius regionis locum Dñs venerit, Euāngeliſta oſtēdit. Vnde ergo dicitur, Venit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar. Chrys. Locus ille erat vbi pro Dyna, Leui & Simeon grauem occiſionem fecerunt.

Homil. 30. in Ioannē inter prin. & med. tom. 3.
Theo. in hoc loco.

Theo. Poſtquam autem filij Iacob illam ciuitatem deſertam fecerunt occidentes Sichimitas, hanc ciuitatem deſertam, tēpore procedente, dedit Iacob in ſortē Ioſeph. vnde dicitur in Geneſi: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorthæi in gladio & arcu meo. & hoc eſt quod ſubditur: Iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Sequitur: Erat autem ibi fons Iacob. Avgv. Puteus erat, ſed omnis puteus fons, non omnis fōs puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vſum præbet haurietibus, fons dicitur: ſed ſi in promptu & ſuperficie ſit, fons tantum dicitur: ſi autem in alto & profundo ſit, ita puteus vocatur, vt nomen fontis non amittat. Theo. Quare autem Euangeliſta de prædio & fonte facit mentionem? Primò quidem vt cùm audieris mulierem dicētem quòd pater noſter Iacob dedit nobis hunc fontem, non admireris: ſecundò ex commemoratione fontis & prædij edocemur, quòd ea quæ Patriarchæ propter fidem, quam in Deo habebant, adepti ſunt, Iudæi propter eorum impietatem perdiderunt, & eorum loca gentibus tradita ſunt: quare nihil noui nūc accidit, quod gentiles pro Iudæis regnum cælorum cōſecuti ſunt.

Tract. 15. in Ioan. aliqu. à prin. to. 9.
Theo. in hoc loco.
Hiſtorica expoſitio.

Chryso. Chriſtus igitur in Samariam accedens facilem & delicioſam vitam abijciēs, laborioſam verò ſequens, nō ſubiugalibus vtitur, ſed ita difficulter incedit, vt ex itinere fatigetur: erudiens nos ita ſuperfluis alienos eſſe, vt multa neceſſaria abſcindamus à nobis. & hoc Euangeliſta oſtēdit, dicens: Ieſus ergo fatigatus ex itinere.

Ho. 30. in Io. parum ante med. tom. 3.

Avg. Inuenimus Ieſum fortem, & infirmum: fortem, quia in principio erat verbum: infirmum, quia verbum caro factum eſt. Sic ergo infirmus Ieſus ab itinere fatigatus ſedebat ſic ſuper fontem.

Tract. 15. in Ioan. aliqu. à princ. to. 9.

Chry. q. d. Non in throno aut puluinari, ſed ſimpliciter vt cōtingebat ſuper terram. Seſſio autē propter laborem facta eſt, & vt expectaret diſcipulos, & propter æſtum refrigerans corpus apud fontē. vnde ſequitur: Hora autem erat quaſi ſexta.

Homi. 30. in Ioan. aliqu. à med. to. 3.

Theo. Et ne quis incuſaret Dominum, quare ipſe in Samariam venerit, cùm hoc diſcipulis ſuis prohibuerit, propter hoc dicit, quòd circa illum locum ſedebat, ſcilicet ab itinere feſſus. Alcvi. Myſticè autem Dominus reliquit Iudæā, id eſt, infidelitatē eorum qui eum reprobauerunt, & per apoſtolos abiit in Galilæam. i. in volubilitatē huius mūdi, docens ſuos trāſmigrare de vitiis ad virtutes. Prædiū autem non tam Ioſeph, quā Chriſto arbitror derelictū cuius figurā Ioſeph portauerit, quē verè ſol adorat, & luna, & omnes ſtellæ. Ad hoc prædium venit Dominus, vt Samaritani, qui hæreditatem ſibi Patriarchæ Iſraël vendicare cupiebant, agnoſcerent & conuerterētur ad Chriſtum, qui eſt Patriarchæ legitimus hæres factus. Avgv. Iter autem ipſius eſt caro pro nobis aſſumpta: qui, n. vbique eſt, quò it, niſi quia non ad nos veniret, niſi formam viſibilis carnis aſſumeret: ideo fatigatus ab itinere, quid eſt aliud quàm fatigatus in carne? Quare ergo hora ſexta? quia ętate ſęculi ſexta. Computa tanquam vnam horā, vnam ætatē ab Adam vſque ad Noë, ſecundam à Noë vſque ad Abraham, tertiam ab Abraham vſq; ad Dauid, quartam à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, quintam vſque ad baptiſmum Ioānis, inde ſexta agitur. Avgvs. lib. 83. qu. Hora igitur ſexta venit ad puteum Dominus noſter. Video in puteo tenebroſam profunditatē. Admoneor ergo intelligere mundi huius infimas partes, id eſt, terrenas, quò venit Dominus Ieſus hora ſexta, id eſt, ſexta ætate generis humani, tāquam ſenectute veteris hominis, quo iubemur exui, vt induamur nouo. Nam ſexta ætas, ſenectus eſt, quoniam prima eſt infantia, ſecunda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuētus, quinta grauitas. Hora etiam ſexta venit Dominus ad puteum, id eſt, media die: vnde iam incipit ſol iſte viſibilis declinare in occaſum: quoniam nobis vocatis à Chriſto viſibilium delectatio minuitur, vt inuiſibilium amore homo interior recreatus ad interiorem lucem quæ nunquam excidit reuertatur. Quod autem ſedit humilitatem ſignificat, vel quoniam ſolent ſedere doctores magiſtri denunciat perſonam.

Theo. in hoc loco.

C

Tract. 15. in Ioan. non parū à prin. tom. 9.
Chriſtus eſt verus hæres Iſraël.

D

Quæſt. 64. parū à princ. tom. 4.

Allegoria pulchra.

E

Venit autem mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Ieſus: Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatē, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cùm ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana?

Non

A *Non enim contuntur Iudæi Samaritanis. Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuā. Dicit ei mulier, Domine neque in quo haurias habes, & puteus altus est: vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius?*

Homi. 30. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Ne quis dicat, quoniam aduersatur suo præcepto Samaritanis loquens, posuit Euangelista multas causas eius quæ ad mulierem est locutionis. Non. n. ad boc venit antecedenter, vt Samaritanis B loqueretur. Nō tamen quia propter hoc non venit, aduenientē ad se expellere oportebat. Dicitur. n. Venit autē muliet Sam. hau. aquam. vide quòd & mulierem ostendit propter æstum exeuntem ad aquam.

Tract. 15. in Ioann. inter princ. & me. tom. 9.

Figura Ecclesiæ.

Theoph. in hoc loco.

AVGV. Hæc autem mulier forma est Ecclesiæ, nō iustificatæ, sed iam iustificandæ. Pertinet autem ad imaginem rei, quod ab alienis venit. Samaritani. n. alienigenæ fuerūt, quanquam vicinas terras incolerēt: ventura enim erat ecclesia de gentibus, & aliena à genere Iudæorum. THEO. Congruè autem disputatio ad mulierem à siti sumpsit occasionem. Sequitur enim: Dicit ei Iesus, Da mihi bibere: quia secundū humanitatem sitiebat, & propter laborem & C æstum.

Qu. 64. ante med. tom. 4.

AVGV. lib. 83. q. Sitiebat etiam Iesus mulieris illius fidem, eorū enim fidem sitit pro quibus sanguinem fudit.

Ho. 30. in Io. à med. to. 3.

CHRY. Discimus autem Domini nō solùm circa itinera validū robur, sed etiam circa cibaria negligentiam: non. n. discipuli eius deferebāt victualia. propter hoc enim subdit: Discipuli autē eius abierant, &c. Hinc etiam Euāgelista ostendit Christum humilem in eo quòd solos relinquebatur, & nimirum poterat si vellet aut nō omnes emittere, aut abeuntibus illis alios ministros habere, sed noluit. Etenim ita discipulos assuefecit omnē superbiam cōculcare.

Frugalitas Domini Iesu.

Sed fortasse dicet aliquis: Quid ma- D gnū est si humiles erant discipuli, piscatores existentes & tabernaculorum factores? sed repētè facti sunt omnibus regibus reuerentiores, collocutores & sectatores Domini orbis terrarū. Maximè autē qui ex humilibus sunt, quādo dignitates quandoq; assumpserint, facilius ad superbiā eleuantur: velut inexpertè se habentes ad tantum honorem. Detinens igitur discipulos Dominus in eadem humilitate erudiebat eos, vt per omnia se restringerēt. Mulier ergo audiēs Da mihi bibere, valde sapienter ad formādam interrogationem, eum qui à Christo accepit sermonem.

Homi. 30 in Ioā. non parum à med. tom. 3.

vnde sequitur: Dicit ergo illi mulier, Quomodo, &c. Iudæum quidem eum esse æstimauit à figura, & à lo- E cutione. Intuere verò qualiter mulier inquisitiua erat. Etsi enim oportebat custodire Iesū, vt nō couteretur illi, nō tamen oportebat illā custodire. Non dixit Euangelista quòd Samaritani Iudæis non couterentur: sed subdit. Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Iudæi igitur à captiuitate reuertētes zelotypè se ad Samaritanos habebāt, sicut ad alienigenas & impugnatores. Neque etiam scripturis omnibus vtebantur: solum enim ea quæ Moysi sunt suscipiētes, prophetarum nō multam curam habebant. Cōtendebāt etiam se in nobilitatem Iudaicam immittere. vnde & Iudæi eos cum omnibus gentibus abominabantur.

Tract. 15. in Io. ante med. tom. 9.

AVGVS. Et omnino eorum vasculis non vtebantur Iudæi. Et quia ferebat secum mulier vasculum, vnde aquam hauriret, eo mirata est, quia Iudæus petebat ab ea bibere, quod non solebant facere Iudæi.

Ho. 30. in Io. non parum à med to. 3.

Quæstio pulchra.

CHRY. Sed qualiter Christus quæsiuit ab ea bibere lege non concedente? Si autem quis dixerit, quia præsciebat eam non daturam, imò propter hoc neque petere oportebat. Est igitur dicendū quòd ideo petiit, quia indifferens erat de reliquo tales obseruantias præterire.

Tract. 15. in ante me. t. 9.

AVGVS. Ille autem qui bibere quærebat, sitiebat fidem ipsius mulieris. vnde sequitur: Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires, &c.

ORIG. Nam quasi dogma quoddam est, neminem accipere diuinum donum ex non quærentibus illud: ipsum autem Saluatorem iubet pater poscere vt det illi, secundum illud: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et ipse Saluator dicit: Petite, & dabitur vobis: & ideo signanter dicit, Petisses, & dedisset tibi.

Qu. 64. paulo ante med. tom. 4.

AVGV. 83. qu. Hinc autem ostendit non se talem aquam petisse, qualem ipsa intellexerat: sed quia ipse sitiebat fidem eius, eidem sitienti Spiritum sanctum dare cupiebat. Hanc enim rectè intelligimus aquam viuam, quod est donum Dei: sicut ipse ait, Si scires donum.

Tract. 15. in Ioan. ante med. tom. 9.

AVGVS. super Ioan. Dicitur enim vulgo aqua viua illa quæ de fonte exit: illa enim quæ colligitur de pluuia in lacunas aut cisternas, aqua viua nō dicitur. Etsi de fonte manauerit, & in loco aliquo collecta steterit, nec ad se illud, vnde manabat, admiserit, sed in rupto meatu tanquam à fontis tramite separata fuerit, non dicitur aqua viua.

Homil. 31. in Io. in pri. t. 3.

Gratiæ spiritus sancti nomina plura.

CHRYS. Spiritus enim sancti gratiam quādoque scriptura ignem, quandoque aquam vocat, ostendēs quoniā non substantiæ sunt hæc nomina repræsentatiua, sed actionis. Per ignis quidem appellationē, erectiuum & causale gratiæ; & cōsumptiuum peccatorum ænigmaticè insinuat: per aquæ verò nūcupationem, purgamentū quod est ex spiritu, & multum refrigerium recipientibus eum mentibus ostendit.

Theo. in hoc loco.

THEO. Gratiam ergo spiritus sancti dixit aquam viuam, id est, viuificatiuam, refrigeratiuam, & motiuam. Nō gratia Spiritus sancti semper mouet illum, qui bona operatur, ascēsiones in corde suo disponēs.

Ho. 30. in Io. inter med. & finem. to. 3.

CHRYS. Interim autem Dominus eam ab humili suspicione erexit, qua æstimabat eum vnum multorum esse: multum enim honorē tribuens, dominum vocat. Sequitur enim: Dicit ei mulier, Domine, neq; in quo hau. ha. & pu. alt. est. vnde ergo habes aquam viuam?

Tract. 15. in Io. ante me. tom. 9.

AVGV. Videte quomodo intellexit aquam viuam. s. aquā quæ erat in illo fonte. q. d. Tu mihi vis dare aquam viuam, & ego fero vnde hauriam, & tu non fers: de hac ergo aqua viua mihi dare nō potes, quoniam hauritorium non habes, fortè alium fontem promittis. Sed nunquid tu maior es, pa. no. &c.

Ho. 30. in Io. aliq. ante f. tom. 3.

CHRYS. quasi dicat, Non potes dicere quod Iacob dedit nobis hunc fontem, & alio ipse vsus est: etenim ipse & sui ex eo bibebāt, quòd nō esset, si meliorem alium habuissent: de hoc igitur fonte dare nō potes, alium autem meliorem non est te habere, nisi confitearis teipsum maiorem esse Iacob. vnde igitur habes aquam, quam promittis te daturum nobis?

Theo. in hoc loco.

THEO. Quod autem dicit, Et pecora eius: ostensiuum est abundantiæ aquarum. q. d. Nō solum suauis est aqua, vt Iacob ex ea biberet, & filij eius, sed etiam intantum est abundans, vt tantæ multitudini pecorum Patriarchæ sufficiat.

Homi. 30. in Ioan. aliqu. ante finem. tom. 3.

CHRYS. Vide autem qualiter seipsum impulit in nobilitatem Iudaicam: Samaritani enim Abraham progenitorem suum dicebant, quasi à Chaldæa exi-

A stentem, sed & Iacob patrem vocabant, quasi ipsius existentem nepotem. BEDA. Vel patrem suum Iacob vocat, quia ipsa sub lege Moysi vixerat. & prædiũ quod Iacob filio suo Ioseph dederat, possidebat.

Glosa ordin. in hoc loco.

ORIG. Mysticè autem fons Iacob, scripturæ sunt: siquidem instructi in scripturis bibunt, vt Iacob & filij eius, simplices autem & rudes bibunt more pecorum Iacob.

Tom. 13. in Io. sup. textũ, respõdit Iesus & dixit, omnis, &c. ante me.

Respondit Iesus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterũ. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier: Domine da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniam

B *huc haurire. Dicit ei Iesus, Vade voca virũ tuum, & veni huc. Respondit mulier, & dixit: Nõ habeo virum. Dicit ei Iesus: Bene dixisti quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti, & hunc quem habes, non est tuus vir, hoc verè dixisti.*

Homi. 31. in Ioan. parum à princ. to. 3.

CHRY. Cùm mulier quæsiuisset, nunquid tu maior es patre nostro Iacob? nõ dixit, maior sum, ne videretur gloriari, sed per ea quæ subdit, hoc ostendit. Sequitur enim: Respondit Iesus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterũ: quia autẽ, &c. q. d. Si mirabilis fuit Iacob, quia hanc aquam dedit: si dabo tibi multũ hac potiorem, quid dices? non autẽ ab

C hac excusatione, sed ex supereminẽtia comparationem facit. non enim dicit, quoniam hæc aqua vilis est & contẽptibilis, sed id quod natura testatur, hoc ponit, scilicet omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum. AVG. Quod quidem verũ est, & de aqua sensibili, & de ea quam significat illa aqua. etenim aqua in puteo, voluptas est sæculi in profunditate tenebrosa: hic eam hauriunt homines hydria cupiditatũ. nã qui nõ præmiserit cupiditatẽ, peruenire nõ potest ad voluptatẽ. Cùm peruenerit quisq; ad voluptatem sæculi huius, nũquid non iterum sitiet? ergo de hac

Tract. 15. in Ioan. parum ante me. t. 9.

Tropologica expositio.

D aqua qui biberit, sitiet iterum. Si autem acceperit à me aquam, non sitiet in æternum. nam quomodo sitient, qui inebriabuntur ab vbertate domus Dei? Promittebat ergo saginã quãdam in satietatem Spiritus sancti. CHRYS. Hanc autem excellẽtiam huius aquæ, vt scilicet qui ex ea biberit, non sitiat in æternũ, per ea quæ cõsequuntur, ostendit. Sequitur. n. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ sa. in vitam æternam. q. d. Sicut qui fontem habet intra se positum, nequaquam afficietur siti, ita & qui hanc aquam habet, scilicet quam ego ei dabo.

Ho. 31 in Io. ante me. t. 3.

THEO. Nam aqua quã ego tribuo, semper multiplicatur. semina enim & principium boni sancti

Theo. in hoc loco.

E sumũt per gratiam, ipsi verò negociantur, & operantur ad eius augmentum. CHRYS. Vide autem qualiter mulier paulatim ad dogmatum altitudinem ducitur. nam primum quidem æstimauit eum iniquum quendam esse Iudæum, deinde audiẽs aquam viuam, suspicata est de sensibili hoc dici, postea discens quoniam spiritualia erant quæ dicebantur, credidit quidem quoniam potest aqua sitis necessitatem tollere, nondum autem sciebat quæ esset hæc aqua, sed quærebat eam, superiorem sensibilibus æstimans. vnde subditur: Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniam huc haurire. Et sic eum patriarchæ Iacob præponit, de quo tam magnam opinionem habebat.

Homil. 31. in Ioan. aparũ med. tom. 3.

A AVGVS. Vel aliter: Adhuc illa mulier carnem sapit, delectata est nõ sitire, & putabat hoc secundum carnem sibi promissum esse à Domino. Dederat autem Deus aliquando seruo suo Eliæ vt per dies 40. nec esuriret, nec sitiret. qui hoc potuit dare per 40. dies, nõ poterat dare semper? delectata autẽ tali munere, rogat vt ei aquam viuam daret. vnde sequitur: Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, &c. Ad laborem enim indigentia cogebat, & laborem infirmitas recusabat. vtinam audiret: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiã: hoc enim dicebat Iesus, vt iã non laboraret, sed illa nondum intelligebat: deniq;

Tra. 15. in Io. paulò ante med. tom. 9.

Eadẽ tra 15. cir. med. t. 9.

Tropologica expos.

B voluit Dominus vt intelligeret. vnde sequitur: Dicit ei Iesus: Vade voca virũ tuum, & veni huc. Quid est hoc? per virum suum ei volebat aquam illã dare? an quia non intelligebat? per virum suum eam volebat docere, sicut Apostolus dicit de mulieribus, Si quæ volunt discere, domui viros suos interrogent: sed ibi dicitur, vbi non est Iesus qui doceat: cùm verò ipse Dñs aderat, quid opus erat, vt per virum ei loqueretur? nunquid per virum loquebatur Mariæ, quæ sedit ad pedes eius? CHRY. Quia igitur instabat mulier accipere aquam promissam quærens, dicit ei Iesus: Voca virum tuum, quasi ostendens quoniã & illum oportet his communicare: hæc autem festinans

Homil. 31. in à med. to. 3.

C accipere, & rei turpitudinem occultans, adhuc æstimabat se ad hominẽ loqui. vnde dicitur: Respondit mulier, & dixit: nõ habeo virum: Hoc audiens Christus opportunè de reliquo redargutionem inducit. Nam & priores viros enumerat, & eum qui nũc occultabatur, redarguit. vnde sequitur: Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo virum. AVG. Intelligas re vera istam mulierem nõ habuisse tunc virum, sed vtebatur nescio quo non legitimo viro. vnde ei cõuenienter mysteria loquitur, dicens: Quinque viros habuisti. ORIG. Vide autem si possibile est fontem Iacob mysticè totas esse scripturas, aquam verò Iesu ea pro quibus editæ sunt, quæ non est licitum

Tra. 15 in Io. à medio, t. 9.

Tra. 13. in Io. sup. ca. cuius textus est, Respõdit Iesus, & dixit, ante medi.

D omnibus perscrutari, eo quòd quæ scripta sunt, dictauerunt homines. Quæ verò oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt, in scripturis non possunt redigi, sed ex fonte aquæ salientis in vitam æternam, id est, ex Spiritu sancto disciplinæ patefiunt his qui nondum humanum cor gestãt, sed possũt dicere: Nos sensum Christi habemus. Qui ergo non suscipit profunditatẽ verborũ, & si ad modicum quieuerit, denuo insistens dubitabit, qui autem bibit de aqua Christi, ad hoc promouetur, vt fõs omnium quæsitorum prorumpat in eo, sursum scaturizantibus aquis & peruolãte eius mẽte ad consequẽtiam huius aquæ ad vitã æternã. Volebat autẽ mulier

Anagogica expositio.

E sine aqua Iacob angelicè & super hominem discere veritatem: neque enim angeli indigent fonte Iacob vt bibãt, sed quilibet in se habet fontem aquæ scaturientis in vitam æternam ab ipso verbo. Et hoc est, quod subditur: Dicit ei mulier, Domine, da mihi hãc aquam, sed impossibile est hic absq; ea quæ hauritur ex fonte Iacob, aquã capere quæ datur à verbo: vnde petenti Samaritanæ aquam, videtur dicere Iesus se illam præbere, non alibi quàm in fonte Iacob. vnde sequitur: Dicit ei Iesus, Vade vo. vi. tuũ, & veni huc. Si n. sitimus, idoneum est primò pocula sumere ex fonte Iacob, secundum autem Apostolum vir animæ lex est. AVG. lib. 83. q. Quinque autem viros quinque libros qui per Moysen ministrati sunt, nonnulli accipiunt:

Quæst. 64. à med. to. 4.

Allegoria curiosa.

A accipiunt: quod autem dictum est, Et hunc quem habes, non est tuus vir, de seipso Dominum diaisse intelligũt: vt iste sit sensus, primũ quinque libris Moysi quasi quinque viris seruisti, nunc autem quem habes, id est, quem audis, non est tuus vir, quia nondum in eum credidisti. Sed quoniam nondum credens Christo adhuc illurum quinque virorum, id est, quinque librorum copulatione tenebantur, potest mouere quomodo dici potuerit, quinque viros habuisti, quasi nunc eos iam non heberet? deinde quomodo potest intelligi à quinque illis libris recedere hominem, vt ad Christum transeat, cùm ille qui credit in Christum, non relinquendos illos quinque librus, sed spiritaliter intelligendos multo auidius amplectitur. Est ergo alius intellectus. B

Tract. 15 in Ioan. à med. tom. 9. *Tropologicus intellectus.*

Avg. super Ioan. Videns enim Iesus, quia mulier non intelligebat, & volens eam intelligere, Vota (inquit) virum tuum, id est, præsenta intellectum tuum. cùm enim ordinata fuerit vita intellectus animam regit, ad ipsam enimam pertinens. Non enim aliud aliquid est quàm anime: sed eliquid animæ intellectus. Hoc ipsum animæ quud intellectus & mens dicitur, illuminatur luce superiore. Talis lua cum muliere loquebetur, & in illa intellectus non aderat. ergo Dominus tanquam diceret, illustrare volo & non adest quem, voce (inquit) virum tuum, id est, adhibe intellectum per quem docearis, quu regaris. & adhuc C illa nondum vocato illo viro non intelligit. Videtur eutem mihi quinque viros priores animæ nos posse accipere quinque sensus corporis: ante enim quàm quisque possit vti ratione, non regitur nisi sensibus carnis, sed cùm cœperit anima capax esse rationis, aut à sapiente mente regitur, aut ab errure, sed error non regit, sed perdit. Post illus ergo quinque sensus mulier ille adhuc errabat, error eutem ille nôn erar legitimus vir, sed adulter. Dicit ergo Dominus: Tolle istum adulterum qui te corrumpit, & voca virũ tuum vt intelligas me.

Tom. 13. in Ioan. in cap. cuius textus est: Respondit Iesus & dixit illi, omnis &c. à me.

Orig. Vbi autem decebat confutari à Iesu putetum Samaritanæ virum, non esse virum, nisi apud D fontem Iacob? Potest etiam intelligi si vir animæ lex est, quod Samaritana secũdum congruam ecceptionem verburum legis ritui infidelium tanquam viro illegitimò se subijciebat. Reuocatur autem ad verbum veritatis quod resurrecturum erat à mortuis non deinceps moriturum.

Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus, Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, E *nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eũ. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.*

Hom. 31 in Ioan. paulò à med. to. 3.

Chrys. Mulier autem à Christo reprehensa non contristata est: neque dimittens fugit, sed admiratur magis & immoratur. vnde dicitur: Dicit ei mulier, Domine vi. quia propheta es tu. quasi dicat. In hoc quod mihi occulta dicis, ostenderis propheta esse.

Tract. 15. in Ioan. nõ parum à med. tom. 9.

A Avg. Et sic cœpit ad eam venire vir nundum plenè venit. Prophetam Dominum putabat, erat quidẽ & propheta. nam de seipso ait, Nõ est propheta sine honore nisi in petria sua.

Hom. 31 in Ioan. paulò à med. to. 3. *Tract. 15. in Ioan. à med. tom. 9.* *Dissentio inter Iudæos & Samaritanos.*

Chrys. Deinde quia hoc suspicata est, nihil mundanum eum interrogauit, non de corporis sanitate, non de vitiis, non molestatur sitiendo pro doctrinis solicita. Avg. Et incipit quærere quod illam solet mouere, dicẽs: Patres nostri in monte hoc ado. & vos di. quia Hieroso. est lo, vbi ado. oportet. Contentio quippe fueret inter Samuritanos & Iudæos, quia Iudæi in templo à Salomone fabricato, adorabant Deũ, & ideo meliores se esse iactabant. Quibus Samaritani dicebãt: quomodo iactatis vos, quia templum ha- B betis quod nus non habemus? nunquid patres nostri qui Deo plecuerunt, in illo templo adurauerũt? Melius ergo nus in hoc monte Deum rogamus, vbi patres nostri Deum adorauerunt.

Hom. 31. in Ioan. à med. tom. 3. *Tom. 13. in Ioan. in cap. cuius textus est, Respondit Iesus & dicit omnis qui &c. paulò à fine.*

Chrys. Quòd autem dicit, Petres nostri, eos qui circa Abrahem sunt, intelligit. etenim illic aiunt filium suum obtulisse. Orig. Zel Samaritani montem qui dicitur Garizim, iuxte quem Iacob habitauit, sanctum reputantes in eo Deum adorant. Sed Iudæi montem Sion sacrum quid arbitrantes illum locum putant esse electum à Deo. Verum quia Iudæi à quibus salus processit, exemplum sunt opinantium sa- C nus sermones, Samaritani verò diuersimodè opinantium, congruè Garizim quidem Samaritani significant, quod vocetur distinctio seu diuisio, at Iudæi Sion, quòd est specula. Chrys. Christus autem non soluit quæstionem cõfestim, sed ad altiore mulierem trehit: de quibus non prius ei lucutus est, donec confessa est, quoniã propheta est, vt cùm multa certitudine audiat de cætero quæ dicuntur. vnde sequitur: Dicit ei Iesus Mu. cre. mi. &c. Dicit eutem. Crede mihi, quia vbique nobis opus est fide matre bonorum, quæ salutis est medicamentum, sine qua nihil magnorum est possidere, sed qui tentant, essimilantur his qui sine naui pelagus tentant transire: qui parum quidem D natare sufficiunt, vltra verò procedentes cito mergũtur. Avg. Merito autem iam præsente viro audit mulier, Crede mihi. Iam enim est in te qui credet, cœpisti adesse intellectu: sed nisi credideritis, non intelligetis.

Hom. 31 in Ioan. à med. tom. 3. *Hom. 22. in Ioã. in prin. tom. 3.* *Tract. 15. in Ioan à med. tom. 9.*

Alcvi. Quòd autem dicit, Venit hure, tempus Euangelicæ doctrinæ, quod iam instabat, dicit, quando ablata omni vmbra figurarum, veritas pure luce mentes credentium illustratura erat.

Hom. 32. in Ioan. parum à prin. to. 3.

Chrys. Superuacuum autem erat Christo ducere prupter quid patres in monte, & Iudæi in Hierosolymis adorabant, ideo hoc tacuit: veruntamen reuerentiores Iudæos iudicauit, non à locu, sed à mente. vnde E subdit: Vos edurat. quud nesc. nos ado. quod sci. quia salus ex Iudæis est.

To. 14. in Io. super illud: Vos adoratis quod nescitis in principio.

Orig. Quòd dico vos, quentum ad vocem, Samaritani, quantum ad anagogen, qui erga scriptũras alienæ sunt opinionis. Nos quoque, quo ad verbum, Iudæi, quo ad allegoriam verò, ergo verbum, qui verè secundum me conformati sunt, ubtinentes salutem ea dictis Iudaicis.

Hom 32. in Io. nõ multum remotè a prin. to. 3. *Error Samaritanorum.*

Chryso. Sameritani quidem quod nesciebant, adorabant, quoniam lucalem & particularem Deum æstimabant, nihil de eo plus imaginanies quàm de idolis. Et idcirco cultum Dei cum cultu dæmunum miscuerunt: Iudæi verò ab hec eruti erant suspicione, etenim orbis, terrarum eum nouerant esse Deum,

propterea dixit, Nos adoramus quod scimus. Iudæis autem seipsum connumerat, secundum opinionem mulieris loquens, quasi propheta Iudæis existens. ideo dixit, Adoramus, cùm tamen manifestum sit quòd ipse est qui ab omnibus adoratur. Per hoc autem quòd dicit, quia sa. ex Iud. est, nihil aliud ostendit, quàm quòd orbi terrarum inde salutaria facta sunt. Scire enim Deum, & idola detestari illinc principium habuit, & alia dogmata, sed ipsum quod est apud nos, à Iudæis orationis principium habuit. Præsentiam etiam suam salutem vocat, quam dicit ex Iudæis esse, secūdum illud Apostoli: Ex quibus Christus secundum carnem. Vide qualiter applaudit veteri testamento, quod radicem ostendit bonorum, per omnia semetipsum non esse contrarium legi demonstrans. Avg. Multum igitur dedit Iudæis, ex quorū persona dixerat, Nos adoramus quod scimus. Sed non ex persona Iudæorum reproborum, sed ex qualibus fuerant apostoli, quales fuerant prophetæ, quales fuerant omnes illi sancti, qui precia rerum suarum ad pedes apostolorum posuerunt.

Hom. 32. in Ioan. inter princ. & medium. tom. 3.

Tract. 15. in Ioan. inter med. & finē. tom. 9.

Adoratores veri qui sint.

Chry. Sic igitur superabundantius vobis habent Iudæi, ô mulier in modo adorationis. veruntamen & hic adorationis modus de reliquo finem habebit. vnde subdit: Sed venit hora, & nunc est, quādo veri adoratores adorabūt patrē in spiritu & veritate. quia enim prophetæ ante longa tēpora multa prædixerunt, ideo dixit, Et nunc est. Ne æstimes hanc talem esse prophetiam, quæ post multum temporis impleatur: res iam instat, & in ianuis est. dixit autem, Veros adoratores, ad distinctionem falsorum: quoniam quidam sunt falsi adoratores, qui temporalia & caduca quærunt in oratione, siue qui contra hoc quod orāt, agere non cessant.

Homil. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.

Chrys. Vel dicens, Veros, excludit cum Samaritanis Iudæos. Etsi enim Iudæis meliores essent, tamen futuris multo minores sunt tanquam figura veritate. Sunt igitur veri adoratores, qui neque loco circumcludunt Dei culturam, & Deum in spiritu colunt. Orig. Vnde & Paulus dicit, Cui seruio in spiritu meo. Bis autem scribitur, Venit hora, & primo quidem non adest, & nunc est. In secundo verò dicitur, Et nunc est. & puto primum quidem narrare adorationem præter corpus futuram in perfectione. Secundum verò eam, quæ fit in vita præsenti perfecta quantum licet humanam procedere naturam. Cùm ergo venerit hora quam dicit Dominus, euitandus est mons Samaritanorum, & in Sion, vbi est Hierosolyma, adorandus est Deus, quæ ciuitas esse dicitur à Christo celsi principis. Et hęc est ecclesia, vbi sacra oblatio, spirituales victimæ diuinis aspectibus offeruntur ab his, qui legem spiritualem intellexerunt. Cùm autem venerit temporis complementum, tunc nequaquam pensandum verum cultum Hierosolymis, id est, in præsenti ecclesia amplius pertractari. Neque enim angeli apud Hierosolymam colunt patrem, sic & qui similitudinem nacti sunt Iudæorum, melius quàm hi, qui sunt Hierosolymis, colunt patrem. Cùm autem hæc hora euenerit, patri aliquis in filium deputatur. Eapropter non dictum est, Adorabitis Deum, sed adorabitis patrem. Sed in præsenti colunt patrem in spiritu & veritate veri adoratores.

Tom. 14. in Ioan. super illum textum, Respōdit illi Iesus, & dixit, Omnis qui, &c. circa finem.

Deus incorporeus, probatur.

Chrys. Dicit ergo hoc de ecclesia, in qua est vera adoratio, & Deo congrua. vnde subdit. Nam & pater tales quærit qui adorāt eum. Etsi olim volebat eos veteribus immorari, concessit eis figuram, hoc A tamen fecit eis condescendens, vt per hoc ad veritatem inducantur. Orig. Si autem pater quærit, per Iesum quærit, qui venit quærere & saluare quod perierat, quos erudiens veros cultores efficit. Quod autem subditur, Spiritus est Deus, inde abstractum esse suspicor, quòd ad vitam veram nos perducit. Nam & corporali vita viuificamur à spiritu.

Hom. 32. in Ioan. ante med. illum. tom. 3.

Tom. 14. in Ioan. super illum textū, Venit hora & nunc est. parum à fine

Chrys. Vel indicat quòd Deus incorporeus est, oportet igitur incorpoream eius culturam esse, hoc est per animam & intellectus puritatem nos ei offerre. vnde subdit: Et eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quia enim Iudæi animam quidem negligebant, multū autem circa corpus studium faciebant, id omnifariam purgantes, B & ideo ait, quia non corporis mundatione, sed incorporeo, quod est in nobis, hoc est intellectu, quem dicit spiritum, Deus incorporeus colitur. Hilar. 2. de Trinit. Vel cùm in spiritu Deum spiritum docuit adorandum, & libertatem ac scientiam adorantium, & adorandi infinitatem ostendit, secundum illud Apostoli, Vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.

Anagogica expositio.

Eadem hom. 32. parum ante med. tom. 3.

Lib. 2. aliquantulum ante finem.

Chry. In veritate autem oportet adorare, quia priora figura erant, scilicet circuncisio, holocausta, & tymiamata: nunc autem totum est veritas.

Hom. 32. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Theo. Vel quia multi putant se Deum secundum spiritum, id est, animam adorare, non rectam C opinionem de eo habentes vt hæretici, propter hoc addidit, Et veritate. Fortè etiam dicet aliquis quòd duas partes philosophiæ, quæ secundum nos sunt, incitat in prædictis, actionem scilicet, & contemplationem. per spiritum nanque actiuum insinuat, secundum illud Apostoli: Qui spiritu Dei aguntur, &c. per veritatem verò contemplatiuum. Vel aliter: Samaritanorum erat opinio, quòd Deus loco cōcluderetur, & quòd in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit quòd veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant, Iudæis verò omnia sub figura & vmbra erant: & ideo dicit quòd veri adoratores non in figura adorabunt, sed in veritate. quia D enim Deus spiritus est, spirituales adoratores quærit: quia verò veritas, veros. Avg. Quærebas montem fortè ad orandum, vt Deo esses propinquior: sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat. ergo descende vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius, in conualle plorationis, quæ humilitatem habet in templo. Vis orare? in te ora, sed prius esto templum Dei.

Theo. in hoc loco.

Tract. 15. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

Dicit ei mulier, Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus. Cùm ergo venerit, ille nobis annūciabit omnia. Dicit ei Iesus, Ego sum qui loquor tecum.

E Chrys. Mulier eorum, quæ dicta sunt, altitudine fatigata obstupuit. vnde sequitur: Dicit ei mulier, Scio quia, &c. Avg. Vnctus latinè, græcè Christus est, hebraicè Messias est. Sciebat ergo quis eum posset docere, sed iam docentem nondum agnoscebat. vnde subdit: Cùm ergo venerit ille, nobis, &c. Quasi dicat. Modò Iudæi de templo contendunt, nos de mōte: cùm ergo ille venerit, & montem spernet, & templum euertet, & docebit nos, vt in spiritu & veritate nouerimus adorare.

Hom. 32. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Tract. 15. in Ioan. super hoc verbum tom. 9.

Chrysos. Sed vnde erat Samaritanis expectare Christi aduētum? Moysi quidem suscipientes legem, ab ipsis Moysi litteris hoc nouerat. Iacob enim de Christo prophetizans dixit: Non deficiet princeps de Iuda,

Hom. 32. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Sed & Moyses dicit: Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus nostris.

Tom. 14. in Ioā. super illum textum scio Messiā venturum parum à fin.

ORIG. Siquidem non est ignorandum, quòd sicut ex Iudæis surrexit Iesus, Christum se esse non solum dicens, sed ostendens, sic ex Samaritanis quidam Dositheos nomine asserebat se fore Christum, qui prædicabatur. AVG. lib. 83. quæst. Fortasse autem vt intelligentibus indicaret quinque corporis sensus, quinque virorum nomine significari post quinque carnales responsiones, quæ suprà in littera patēt, sexta responsione nominat Christum.

Quæst. 64. à med. illius tom. 4.

Sensus quinque notantur.

Hom. 32. in Ioan. parum à med. to. 3

CHRY. Christus autem de reliquo muliere reuelat seipsum. vnde sequitur: Dicit ei Iesus, Ego sum qui **B** loquor tecum. Et quidem si circa principiū hoc mulieri dixisset, videretur ei ex vanitate loqui, nunc autē paulatim in memoriam Christi eam reducēs, opportunè reuelauit seipsum: & quidem Iudæis quærentibus, Si tu es Christus, dic nobis palam, non manifestè seipsum reuelauit, quia non pro discendo quærebant, sed pro iniuriando. Hæc verò ex simplici mente loquebatur.

Et continuo venerunt discipuli eius, & mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abijt in ciuitatem, & dicit illis hominibus, Venite, & videte hominē, qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipse est Christus? Exierūt ergo de ciuitate, & veniebāt ad eū. **C**

Hom. 32. in Ioan. à med. illius. tom 3.

Modestia Christi mirabilis.

CHRY. Expleta doctrina & conuenienter ad tempus discipuli occurrerūt. vnde dicitur: Et cōtinuò venerunt, &c. Admirabantur quidem superabundātem Christi mansuetudinem & humilitatem: quoniam ita perspicuus existens, sustinuit loqui cum tanta humilitate mulieri inopi & Samaritanæ.

Tract. 15. in Ioā. aliquātulum ante finem. to. 9.

Hom. 32. in Ioan. paulò post mediū. tom. 3.

AVG. Quia scilicet quærebat perditam, qui venerat quærere quod perierat, hoc illi mirabantur: bonum enim mirabantur, & non malū suspicabātur. **D** CHRY. Sed tamen admirantes non interrogauerunt causam. vnde subditur: Nemo tamen dixit ei, &c. Erant erudıti discipulorum ordinem obseruare, ita eum timebāt & venerabantur, & nimirum alibi videntur confidenter interrogare, quia ad eos pertinentia necesse habebant scrutari, hic autem nihil ad eos pertinebat quod fiebat.

Tom. 14. in Ioā. super illum textum. Reliquit mulier hydriā.

ORIG. Et ferè quidem quasi quodam apostolo ad ciues vtitur hac muliere, adeò eam inflammans per verba, vt amphora dimissa iret in ciuitatem relatura conciuibus. vnde sequitur: Reliquit ergo mulier, &c. Non curans de corpore ac vilibus propter vtilitatem plurium. Interest quoque nostra omissis corporeis & **E** neglectis satagere ad impartiendum alijs de commodis acquisitis.

Tract. 15 in Ioā. aliquātulum ante finem. to. 9.

AVG. Hydria autem græco nomine appellatur tanquam si aquarium diceretur, quoniam græcè aqua ὕδωρ vocatur.

Hom. 33. in Ioan. parum à prin. to. 3.

Tom. 14. in Ioan. super illud: Reliquit mulier hydr. circa fin.

CHRYS. Et sicut apostoli vocati dimiserunt retia, ita hæc dimittit hydriam, & Euangelistarum opus fecit: & non vnum tantum vocat, sed ciuitatem integram. vnde sequitur: Et abijt in ciuitatem, & dicit illis, &c. ORIG. Conuocat quidem illos ad videndum hominem continentem verbum supra hominē. Quæcunque autem fecit mulier, erat contubernium quinque coniugum, & post illos cōuersatio cum sexto non proprio viro, quē deserens, & septimo adhæ- **A** rens lagenam dereliquit iam pudica.

Hom. 33. in Ioan non remotè a prin. tom. 3

Vox diuini amoris.

CHRYS. Non verecundata autem est hoc dicere. Anima enim cùm ignita fuerit igne diuino, ad nihil eorum, quæ sunt in terra, de reliquo aspicit, neque ad gloriam, nec ad verecundiam, sed ad vnam solam, quæ detinet eam flammam. Volebat autem non ex propria annunciatione eos inducere, sed ex auditu proprio eos facere communicatores doctrinæ Christi. vnde dixit, Venite, & videte hominem: non dixit, Venite & credite, sed, venite & videre, quod leuius erat. Nouerat enim manifestè quoniam solum gustātes de illo fonte eadem paterentur quæ & ipsa.

Glossa ordinaria in hoc loco.

ALCVI. Paulatim autem venit ad prædicandum **B** Christum, primò vocat hominem, ne si diceret Christum, auditores irascerentur, & nollent.

Hom. 33. in Ioā. aliquātulū à prin. tom. 3.

CHRYS. Vnde etiam neque manifestè annunciauit Christum, neque tamen totaliter siluit, sed dixit, Nunquid ipse est Christus? & ideo sermonem eius acceperunt. vnde sequitur: Exierunt de ciuitate, &c.

Quæst. 64. parum a fine illius. to. 4.

Tropologica expositio.

AVG. lib. 83. quæst. Quòd autem relicta hydria discessit mulier, non negligenter prætereundum est. hydria enim amorem huius sæculi significat, id est, cupiditatem, qua homines de tenebrosa profunditate, cuius imaginem puteus gerit, hoc est, de terrena conuersatione hauriunt voluptatem. Oportebat autem vt Christo credens, sæculo renunciaret, & reli- **C** cta hydria cupiditatem sæcularem se reliquisse demonstraret.

Tract. 15. in Ioan. super illud: Reliquit hydriā. tom. 9.

AVG. super Ioan. Proiecit ergo cupiditatem, & properauit annunciare veritatem. discant qui volunt euangelizare, vt prius hydriam ad puteum proijciant. ORIG. Facta etiam mulier receptaculum honestæ disciplinæ, ea quæ primitus sapiebat, paruipendens deponit.

Interea rogabant eum eius discipuli, dicentes, Rabbi: manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Dicebāt ergo discipuli adinuicē, Nunquid aliquis attulit ei māducare? Dicit eis Iesus, Meus cibus est, vt faciam voluntatem **D** *eius, qui misit me, vt perficiam opus eius.*

Tract. 15. in Io. super illud: Nūquid ipse est Christus tom. 9.

AVG. Ierant discipuli eius emere cibos, & venerāt quos Christo offerebant. vnde dicitur: Interea rogabant eum eius discipuli, dicentes, Rabbi, manduca.

Hom. 33 in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

CHRYS. Videntes enim eum fatigatum ex itinere, & æstu qui erat, rogabant eum vulgari eorum voce. Neque enim erat hoc temeritatis, sed amoris cura circa magistrum.

Tom. 15. in Io. in textum illū, interim rogabāt eum dicentes.

ORIG. Arbitrantur aptū fore tempus ad prandium, quod erat inter recessum mulieris ad ciuitatem, & aduentum Samaritanorum ad ipsum: non enim coram aliquo aduena sibi propinabant escas. Ob hoc bene positum est. Interea.

Theop. in hoc loco.

Designatur cibus spiritualis.

E THEO. Dominus verò sciens quòd Samaritana totam ciuitatem ad eum traderet, hoc discipulis significauit. vnde sequitur: Ille autem dixit eis, Ego cibū habeo manducare, quam vos nescitis.

Hom 33. in Ioā. super illud: meus cibus est, &c. tom. 3.

CHRY. Hominum salutem hîc cibū vocauit, ostēdens quantum desiderium habet nostræ salutis: sicut enim nobis concupiscibile, est comedere, ita ei saluare nos. Tu verò intuere quod non statim reuelat, sed vbique in quæstionem immittit auditorem, vt incipiens quærere quod dicitur, & laborans cum ampliori suscipiat desiderio.

Theo. in hoc loco.

THEO. Dicit autem, quem vos nescitis, id est, nescitis quòd cibum voco salutem hominum: vel nescitis quòd Samaritani credituri sunt, & salui fient.

Tract. 15. in Io. aliquantulum ante finem. to. 9.

A Discipuli autem adhuc dubitabant. vnde sequitur: Dicebant ergo discipuli adinuicem, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Avg. Quid mirum si mulier illa non intelligebat aquam, ecce discipuli non intelligunt escam.

Hom. 33. in Ioan. inter prin. & med. tom. 4.

Chrys. Et quidem assuetam reuerentiam & honorem magistro præbent, ad seinuicem quidem loquentes, ipsum verò non præsumentes interrogare.

Theo. in hoc loco.

Exemplū paupertatis in Christo.

Theo. In hoc autem quòd dicunt discipuli, Nunquid aliquis attulit ei manducare? cōsiderandum est quòd cibos ab alijs oblatos Dominus suscipere solebat, non quòd alieno ministerio indigeret, qui dat escam omni carni, sed vt deferentes meritum consequerentur, simulque formam tradens non erubescere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutriri: proprium enim & necessarium est doctoribus alios habere procuratores ciborum, vt ipsi de nullo curantes, verbi ministrationem procurent sollicitè.

Tract. 15. in Io aliquantulum ante finem. to. 9.

Avgvs. Audiuit Dominus cogitationes discipulorum, & instruit eos vt magister, non per circuitum sicut mulierem, sed apertè. vnde sequitur: Dicit eis Iesus, &c.

Tom. 15. in Io. super illud: Discebāt discipu. inter se circa prin.

Orig. Idoneus cibus filio Dei, cùm actor paternæ voluntatis efficitur, hoc velle in semetipso protestans, quod erat in patre. Solus autem filius perfecti operis paternæ voluntatis est capax, cæteri verò sancti nil præter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & integram facit Dei voluntatem qui dixit, Meus cibus, &c. Proprius enim cibus eius ostenditur. Quid autem sit velle patris, innuit sermo sequens, Vt perficiam opus eius. Siquidem simplicius quis asseret, quoniam opus est iussum mandantis, puta si dicant ædificantes vel fodiantes se perficere opus eius, qui conduxit eos: sed si per Christum perficitur opus Dei, restat vt priusquam perficeretur, erat diminutum.

Opus Christi quid sit.

Qualiter autem diminutum erat opus, cùm esset Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturæ est perfectio: ad huius enim operis perfectionem cùm esset imperfectum, verbum caro factum accessit. Cùm enim quodammodo homo perfectus fieret, ob transgressionem factus est imperfectus, & ideo missus est saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui misit eum, secundo verò, vt consumet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad solidi cibi vsum.

Theo. in hoc loco.

Theop. Opus etiam Dei perfecit, scilicet hominem Dei filius, nostram naturam in seipso sine peccato ostendens in omni opere perfectam & incorruptam. Opus etiam Dei, scilicet legem perfecit: quia finis legis Christus, eam cessare faciens, omnibus, quæ in ea erant, perfectis, & à corporali cultu in spiritualem reduxit.

Tom. 15. in Ioā. in prin. illius.

Orig. Mysticè autem post populi negocium, ac disciplinam distinctionis aquarum, consequens erat & de cibo disceptare. Samaritana quidem, petita potum, non habebat præbere Iesu dignum poculum. Discipuli verò inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas, ei obtulerunt, rogantes eum vt manducaret. Et attende si forsan verentur ne verbum Dei propriis non vigoratum escis in eis deficiat. Quæcunque ergo reperiunt discipuli, his iugiter proponunt verbum alere, vt corroboratum atque roboratum perseueret penes eos, qui nutriunt ipsum.

Tom. 15. in Ioan. in cap. Ego cibū habeo comedere parū à principio.

Quemadmodum autem corpora egentia cibo neque eisdem aluntur, neque eadem quantitas ciborum cunctis sufficiens est: sic intelligendum est & in his, quæ sunt supra corpus: nam horum hoc quidem plurimi, hoc autem paucioris indiget nutrimenti, dissimilis capedinis entia. Sed neque qualitas alentium

A verborum atque intentionem contemplatiuarū operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes rationale appetunt lac, perfectorum autem est solidus cibus. Veridicus est ergo Iesus, dicens, Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis. Semper enim qui præest infirmis ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere potest.

Exemplū ex naturalibus.

Nonne vos dicitis quòd adhuc quatuor menses sūt, & messis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos vestros & videte regiones, quia albæ iam sūt ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructū in vitam æternam. Vt & qui seminat, simul gaudeat B *& qui metit. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, & alius est qui metit: ego misi vos metere quod vos non laborastis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.*

Hom. 33. in Ioan. immediate ante hoc verbum manug. to. 3.

Chry. Quæ sit voluntas patris de cætero interpretatur, dicens: Nonne vos dicitis quòd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit?

Theop. in hoc loco.

Theo. Scilicet materialis. Ego autem dico vobis, quòd messis intelligibilis adest: hoc enim dicebat propter Samaritanos venientes ad ipsum. vnde subdit: Leuate oculos vestros, & videte regiones: quia albæ sunt iam ad messem.

Messis duplex describitur.

Chrys. hom. 33. in Ioan. ante med. tom. 3.

G Chrys. Rursus consuetis nominibus ad maximorum eos contemplationem reducit. Regio enim & messis hîc indicat multitudinem animarum, quæ paratæ sunt ad prædicationis susceptionem: oculos autem hîc dicit, & eos qui mentis, & eos qui corporis. Etenim videbant de reliquo multitudinem Samaritanorum venientem. Has autem præparationes hominum decenter regiones albatas vocat: sicut enim spicæ, cùm dealbatæ fuerint, ad messem sunt paratæ: ita & hi ad salutem sunt parati. Sed propter quid nō manifestè dicit quòd præparati sunt homines ad susceptionem verbi? Duarum quidem occasionem gratia, vnius quidem, vt manifestior fiat D sermo, & magis sub visum ducat quæ dicuntur, alterius autem dulcior sit narratio & permanentior eorū quæ dicuntur, memoria.

Tract. 15. in Ioan. super illud: Nonne vos dicitis quia. tom. 9.

Avg. In opus autem feruebat, & operarios mittere festinabat. vnde subditur: Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, vt & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

Hom. 33. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Merces prophetarum & apostolorum.

Eadem hom. 33. à med. tom. 3.

Chryso. Per ea quæ hîc dicit, diuidit terrena à cælestibus: sicut enim suprà dixerat de aqua, quòd qui bibit hanc aquam, non sitiet: ita hîc dicit, Qui metit, congregat fructum in vitam æternam. & iterum, Qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. Prophetæ enim sunt qui seminant, sed non illi messuerunt, sed apostoli: quia enim E infra dicet, quòd alius seminat, & alius metit: ne quis æstimet quòd prophetæ seminantes mercede priuentur, extraneum quiddam inducit, & à sensibilibus alienum: nam in rebus quidem sensibilibus si contingat alium seminare, & alium metere, non simul lætantur, sed dolent qui seminant quasi aliis laborantes, lætantur autem soli qui metunt: hîc autem non ita, sed etsi non metunt seminantes, simul cum metentibus lætantur, quoniam in mercede communicant.

Tract. 15. in Ioan. parum à fine to. 9.

Avg. Disparis enim temporis labores habuerunt apostoli & prophetæ, sed gaudio pariter perfruētur, mercedem simul accepturi sunt vitam æternam.

Hom. 33 in

Chryso. Ad hoc autem quod dixerat, sermonem

prouer-

Ioan in me, tom. 3.

A prouerbialem inducit. vnde subdit: In huc enim est verhum verum, quia alius est qui seminat, & aliua qui metit. Huc quidem vulgariter dicebatur, si quando alij labores sustinuerunt, & alij fructus metebant. Sed & hîc sermo iste maximè habet veritatem, quia prophetæ laborauerunt, sed vos fructus ex illorũ laboribus meritia. vnde subdit: Ego misi vos metere quod vos nun laborastis.

Tract. 15. in Io aliquantulum ante finem. to 9. Allegoriæ mysteriũ.

Avg. Quid ergo messores misit, nun seminatores? Ibi ergo messores mittendi, vbi iam prophetæ prædicauerãt. Legite labores illorum, & oon in omnibus eorum laboribus est prophetia Christi: ergo iam in Iudæa messis parata erat quãdo tot millia hominum precia rerum suarum offerebant, & ad pedes apostolorum ponẽtes, expeditis humeris à sarcinis secularibus, Christum Dominum sequebãtur. De ipsa messe eiecta sunt pauca grana, & seminauerunt orbem terrarum, & surgit alia messis quæ io fine sæculi metẽda est, ad quam metenda non apostoli, sed angeli mittẽtur. Messores, inquit, sunt angeli.

Hom. 33. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Chry. Dicit ergu: Ego misit vos metere qund vus non laborastis. Quasi dic. vbi minor lahur, est maior autem delectatio, ad hoc vos reseruari: & quod laboriosius erat, hoc fuit prupbetarum, scilicet mittere semina. vnde subdit: Alij labor. & vos in labo. eorum introitis. Per hæc omnia vult ostendere, qubd prophetarum voluotas erat, vt homines ad eum accederent. Et hoc lex ordinabat, & prupterea illi seminauerunt, vt hunc facerent fructum. Ostendit etiam quòd ipse illoa misit, & quòd multa est cognatio noui ad vetus testamentum.

Hom. 33. in Ioan. circa med. tom. 3.

Notula vtilis.

Hom. 15. in Ioan. in cap. cuius textus est, Nonne vos dicitis quòd, &c. ante medium. Eodem cap. nunc dicto circa princ.

Orig. Vel aliter totum: Qualiter quidem oon est incunueniẽs hoc quod est, Leuate oculos vestros, &c. allegorizare. Quòd autem dicitur, Nonne vos dicitis, quoniam quatuor menses sunt, & messis venit, non secũdum allegoriam tractare? Putamus ergu talia quædam esse in hoc qubd dicunt discipuli, Quatuor menses sunt, & messis venit, Plurimi enim discipulorum verhi animaduertentes veritatem incom- D prehensibilem fore humanæ naturæ, quando cooiecerunt aliam esse vitam à præsente, quæ corruptioni quatuor elementorum quasi quatuur mẽsium subijcitur, putant solum post hancvitam cognitionem esse veritatis. Dicunt igitur discipuli de messihus, quæ sunt terminus operum ad veritatem conducentium, quia post instantem quaternitatem contingunt. Huiusmodi autem opinionem arguens velut non sanam inquit, verbum incarnatum his, qui talia suspicantur. Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? ego autem hoc dico, Leuate oculoa vestros, In pluribus lucis scripturæ diuinæ hoc legitur iubẽte nobis verbo diuino extollere, ac sublima- E re considerationes, & cogitationes deorsum cunsitas, oec valent erigi, nisi eleuante illas Iesu. Nemo enim consistens in passionibus, & viuens carnaliter, hoc propositum seruat mandatum: quapropter qui talis est, nun videbit regiooes si albæ sunt ad messem. Albescunt quidem regiones ad messem, cùm adest verbum Dei illustrans singulas regiunes scripturæ fœcundans in eius aduentu: & etiam omniá sensibilia sunt quasi regiones albæ paratæ ad messem, præsto existente leuantibus oculis ratione, quæ de quolibet est, vt quisquis fulgorem prospiciat prosusæ vbilibet veritatis. Qui autem metit prædictas messes, duplex habet in metendo emulumentum: vnum quidem, dum accipit præmium. vnde dicitur: Et qui metit,

Eodem cap. inter prin. & med.

Eodem cap. dicto à med. illius.

Origen. t. 15. in Ioan. in c. cuius textus est, Nonne vos dicitis quòd, &c. inter med. & finem. Eodem cap. nunc dicto parum ante med.

A mercedem accipit. qund arbitror dictum causa futurarum remunerationum. Alterum quod sequitur: Et congregat fructum in vitam æternam. Bunum habitum quendam denotat intellectus, qui est fructus ex ipsa speculatione proueniens. Arbitrur autem quòd in qualibet ductrina seminat quidem qui principia excogitat, quæ suscipientes alij ac perpertantes, si qoid noui potuerunt exprimere, coniungentes, fiunt suæ inuentionis gratia posteris causa, vt metendo quasi maturos fructus aggregent. Quanto autem magis hoc in arte artium expedit contemplari? Siquidem seminantes sunt Moyses & prophetæ præcinentes aduentum Christi. Metentes autem sunt apustoli, B qui Christum susceperunt, & gloriam eius perspexerunt. Semen autem erat tota ratio secundum reuelatiunem mysterij temporibus præteritis obfuscati silentio: regiones autem, id est, legales ac propheticæ scripturæ nondum albuerant his, qui aduentus verbi nequaquam extiterunt capaces. Quòd autem simul serens & metens gaudeat, erit, cùm priuatio mœroris & angustiæ in futuro fiet sæculo, dum etiam Iesus transfiguraretur in gloria, simul cum messoribus Petro, Iacobo, & Ioanne Moyses & Elias satores pariter gaudent in videndo filij Dei gloriam. Attende tamen si hoc quod dico, aliâs, & aliâs intelligi potest, propter aliam & aliam vitæ conuersatiooem, C in qua humines iustificati sunt: vt liceat dicere alium quidem legis cultorem, alium verò Euangelij: & tamen exultant simul, dum idem finis ab vno Deo per vnum Christum in vno Spiritu sancto repunitur. Ad labores autem prophetarum & Moysi aduenerunt apostuli, instruente Iesu, metentes, ac in horrea colligentes animæ suæ intellectum, in scripturis illorum recunditum: & semper qui debitè capiunt disciplinam priorum, labores ad maiorem euidentiam trahunt, nou tantum laborantes sunt hi, qui semina eondiderunt.

Principia scientiarũ sunt semina.

Eodem cap. dicto parum à med.

Eodem cap. paulò ante dicto aliquantulum à fine. Anagogica expositio.

Origen t. 16. in Ioan. in c. cuius textus est, Alius est qui seminat, alius, &c.

Tom. 16 super illud: ego misi vos ad metendum.

Ex ciuitate autẽ illa multi crediderũt in eum Sa- D *maritanorum propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cùm venissẽt ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter sermonem eius. Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus, & scimus, quia hic est verè saluator mundi.*

Orig. Pustquam dicta sunt discipulis quæ tractata sunt resumit scriptura de his, qui venerant de ciuitate ad Iesum, & crediderant per testimonium mu- E lieris. Chrys. Sicut autem in messe cum facilitate fructus congregantur, & in momento vno area manipulis repletur: ita & nunc fit. vnde dicitur: Ex ciuitate autem illa multi crediderunt, &c. Considerabant enim quòd nequaquam mulier gratanter eum admirata esset, qui eius delicta redarguerat, nisi magnus quis esset, & excellens qui prædicabatur ab illa. Sic ergo solo mulieris testimonio credentes, & nullum signum videntes exierunt, deprecantes Christũ, vt apud eos maneret. & huc est quod sequitur: Cùm ergo venissent ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. Iudæi verò miracula videntes, non detinuerunt eum apud seipsos, sed omnia egerunt, vt à regione eorum eum abijcerent. Nihil enim liuore

Hom. 17. in Ioan. circa princ.

Hom. 33. in Ioan. à med. tom. 3.

Homil. 34. in Ioan parum à princ.

& inludia deterius, nihil inani gloria difficilius, quæ infinita corrumpere consueuit bona. Et quidem Samaritani volebant eum semper secum detinere: ipse autem hoc non sustinuit, sed solum mansit ibi duobus diebus post hæc, quod subditur: Et mansit ibi duos dies. ORIG. Non incongruè autem aliquis illud obijciet, quomodo rogatus Saluator cum Samaritanis manet, qui iussit ciuitatem Samaritanorum non ingredi? Palam enim quoniam & discipuli eius cùm eo ingressi sunt. Ad quod dicendum, quòd in viam gentium pergere, est imbui gentili dogmate, & in illo ambulare. Ciuitatem verò Samaritanorum intrare, est acceptare falsam doctrinam recipientium legales propheticos, Euangelicos, & Apostolicos sermones. Cùm autem deseruerint propriam doctrinam, & venerint ad Iesum, licet cum eis manere.

Hom. 34. in Ioan. in pr. tom. 3. — *Tom. 17. in Ioan. in cap. Cuius textus est, Vt ergo venerūt ad eum Samaritani in pr.*

CHRY. Et Iudæi quidem, etiam signis visis, incorrecti manserunt, hi autem & sine signis multam circa eum fidem demonstrauerunt, solum enim verba audierunt. vnde sequitur: Et molto plures crediderunt propter sermonē eius. Cuius igitur gratia hæc verba non dicunt Euangelistæ? vt discas quoniam multa magnorum transcurrerunt: à fine verò totum ostēderunt, suauit enim toti ciuitati per ea quæ dicta sunt. Vbi autem auditores non persuadentur, tunc Euangelistæ coguntur dicere ea, quæ dicta sunt, ne quod et es in deuotione auditorū, imputet quis defectui prædicantis. Ipsi autem discipuli Christi iam facti magistram repulerunt. vnde sequitur: Et mulieri dicebant, quia iam nō propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus, &c. Vide autem qualiter confestim intellexerunt, quod orbem terrarum liberare venerat, & quòd ad communem salutem, veniens non debebat in Iudæis suam concludere prouidentiam, sed vbique seminare sermonem. Dicētes etiam quòd est saluator mundi, ostenderunt quòd mundus perditus erat in magnis malis existens. & quidem venerunt saluare prophetæ, & angeli, sed hic est verè saluator, qui salutem tribuit, non solum temporaneam, sed æternam. Vide etiam qualiter audientes mulierem dubitantet dicentem, Nunquid hic est Christus? non dixerunt hi, quoniam nos suspicamur, sed quoniam scimus. & non simpliciter, sed quoniam hic est verè saluator mundi, nō quasi vnum ex multis Christum confitentes, solum verba audierunt, & hoc dixerunt, quid dicere habebant, si miracola multa & magna vidissent?

Hom. 34. in Ioā. aliquātulum a pr. tom. 3. — *Eadem hom. 34. inter pr. & med. to. 3.* — *Christus orbi aduenit salutifer.*

ORIG. Cæterum si meminimus prædictorum non difficile est coniicere, quomodo cùm repererint verbum sincerū, alias disciplinas relinquunt quasi dogmatum ciuitatem, de qua egredientes salutiferè credunt. & poto studiosè potuisse Ioannem cùm nō dixit, Rogabant eum Samaritani intrare tantum Samariam, vel ingredi ciuitatem, sed etiam ibi manere. Manet nanque Iesus penes deprecantes, & præsertim quoties qui precātur, exeunt ciuitatem, & versus eū veniunt. AVG. Manet apud eos biduo, hoc est, datillis duo præcepta charitatis.

Tom. 17. in Ioan. ca 1. circa med. — *Tract. 15. in Ioan. in fine illius. tom 9.*

ORIG. Neque enim capaces erant tertiæ diei eios non enim erāt auidi miraculosum quid cernere, quale qui fuerant in Chana Galilææ post triduum cum Iesu conuiuantes. Initium autem credendi multis fuit mulieris verbum: non enim sic per seipsum verbū conspicitur, illominans capiētem, velut cum alterius dicto sibi testimonium perhibetur.

Tom. 17. in Ioan. in ca: Vt ergo venerūt ad eū Samaritani. in med.

AVG. Sic ergo Christum cognoverunt. Primò

Tract. 15. in

A per famam, postea per præsentiam, sicut agitur hodie cum eis, qui foris sunt, & nondum sunt Christiani. Christus nunciatur per Christianos amicos, tanquam illa muliere, hoc est, ecclesia nunciante, ad Christum veniunt, credunt per istam feminam, & multo plures, & firmius in eo credunt, quoniam verè ipse est saluator mundi. ORIG. Impossibile est nanque eandem circa intellectum fieri passionem videnti, & ei qui per videntem instruitur, magisque est per speciem ambulare, quàm per fidem, vnde hi non solum testimonio hominis, sed ob ipsam quoque veritatem credunt.

Ioā. in fine illius. to. 9. — *Allegoricus intellectus.* — *Tom. 17. in Io. superius illum, Mulieri autem dicebāt, parum ā pr. eodem cap. a ue dicto in fine illius.*

B *Post duos autem dies exijt inde, & abijt in Galilæam: Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet. Cùm ergo venisset in Galilæā, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Et ipsi enim venerant ad diem festum.*

ALCVI. Post biduum quod fecit in Samaria, abijt in Galilæam, vbi nutritus fuerat. vnde dicitur, Post duos autem dies, &c. AVG. Monet autem nos, cur Euangelista dixerit cōsequenter. Ipse enim Iesus testimonium perhiboit, quia propheta in sua patria honorem non habet. Magis enim videtur attestari C potuisse, quòd propheta in patria sua honorem non habet, si contemneret pergere in Galilæam, & in Samaria remansisset. Hoc ego sentio: io Samaria biduum fecit, & crediderunt in eum Samaritani: tot dies fecit in Galilæa, & non crediderunt in eum Galilæi: & propter hoc dixit, quòd propheta in patria sua honorem non habet.

Glossa interlinearis hic loco. — *Tract. 16. in Ioan. circa pr. tom. 9.*

CHRYS. Vel aliter: Ideo hoc adiectum est, quia nō in Capharnaum abijt, sed in Galilæā, & in Chana, vt infrà dicetur: ego enim patriam hic existimo dicere Capharnaum: quoniam autem nō potitus est illic honore audi eū dicentem, Et tu Capharnaum, quæ vsque ad cælum exaltata es, vsque ad infernum D descendes. Dicit autem hic patriam propriam, in qua videtor plus conuersatus.

Hom. 34. in Ioā. aliquātulum ante med. tom. 3. — *Galilæorū obstinatio*

THEO. Vel aliter: Quia Dominus exiens de Samaria venit in Galilæam, ne aliquis dubitaret, & quæreret, qua de causa non semper in Galilæa maneret, dicit quòd propter hoc non manebat in Galilæa, quia nullum ibidem recipiebat honorem: quod ipse testatus est, dicens, Quia propheta in sua patria non habet honorem. ORIG. Perscrutanda est autem bonius dicti sententia. Patria siquidem prophetarum in Iudæa erat, & est non ignotum, quòd honorem à Iudæis nequaquam sunt consecuti, iuxta illud, Quemnam prophetarum non persecuti sunt patres vestri? E Miranda etiam occurrit huius decreti veracitas, cùm peruenerit non tātum ad sanctos prophetas vilipensos à proprijs, & ipsum Dominum nostrum, sed protensa sit etiam in quosdā philosophiæ sequaces contemptos à suis ciuibus, & ad mortem deductos.

Theo. in hoc loco. — *Tom. 17. in Ioan. in cap. Post duorvero dies exijt &c. circa med.*

CHRYS. Quid igitur? nonne videmus & apud suos multos in admirationem deductos? ita quidem sed ab his, quæ raro contingunt, non oportet talia pronunciari. Sed etsi in propria patria aliqui honorentur, molto magis in aliena. Consuetudo enim facile homines contemptibiles facere cōsueuit. Quando igitur venit in Galilæam, susceperunt eum Galilæi. Vnde sequitur: Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi. Vides quoniam qui mali dicebantur,

Hom. 34. in Ioan. paulò ante med. tom. 3. — *Consuetudo reddit cōtemptibiles.*

cebantur, hi maximè ad Christū accedere inueniuntur. Nam propter Galilæos dicitur, interroga & vide quoniam propheta ex Galilæa non surrexit: propter Samaritanus autem improperabant ei, Samaritanus es, & dæmonium habes. Sed ecce Samaritani & Galilæi credunt in confusionem Iudæorum. Inueniuntur autem & Galilæi Samaritanis meliores: nam illi quidem à mulieris crediderunt verbis, hi verò videntes signa, quæ faciebat. vnde sequitur: Cùm omnia vidissent quæ fe. Hierosol. in die festo.

Tom. 17. in Ioan. in cap. enim textus est, Cùm ergo venisset in Galilæam, &c. ORIG. Quòd enim Dominus eiicit de templo vendentes oues & boues, tam grande reperitur, vt his moti Galilæi reciperent Dominum, considerantes, mirantesque maiestatem eius: non enim minor potentia eius ostēditur in his, quàm vt cæci videant, audiantque surdi. Æstimo verò nec hæc sola ipsum tunc fecisse, sed & alia signa.

BEDA. Sed vnde data est eis videndi occasio, ostendit subdens: Et ipsi enim venerant ad diem festum. Mysticè autem intimatur, quòd gentibus in fide à duobos præceptis charitatis consolidatis, Christus circa fines mundi reuertetur ad patriam, id est, ad Iudæos. *Tom. 17. in Ioan. super illud: Cùm ergo venit in Galilæam à medio.* ORIG. Expedit autē Galilæam, id est, transmigraotem festare Hierosolymis, vbi est templum Dei, & videre singula quæ peragit ibi Iesus. Hoc enim est principium, vt Galilæi recipiant Dei filium euntem ad ipsos: alioquin vel non recepissent illum, vel etiam ipse nondum ipsis præparatis ad eius receptionem adeo propè venisset ad eos.

Venit ergo iterum in Chana Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur. Hic cū audisset, quia Iesus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, vt descenderet, & sanaret filiū eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicētes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerat. Et dixerūt ei, quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus, filius tuus viuit, & credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cùm venisset à Iudæa in Galilæam.*

*Capharnaum.

Homi. 34. in Ioann. in med. tom. 3. CHRY. Primo quidē Dominus, vt suprà dictum est, in Chana Galilææ venerat vocatus ad nuptias. Nunc autē ad eos vadit, vt magis eos attrahat, spōteque ad eos veniens, propria patria dimissa, & vt fidem à priori miraculo in eis initiatam fortiorem faceret propter suam præsentiam.

Tract. 16. in Ioan. super illud: Venit in Chana Galilææ. AVGVS. Ibi enim quando aquam in vinum conuertit, crediderunt in eum discipuli eius, & vtique plena domus erat turbis conuiuatium, & factum est tam magnum miraculum, & non crediderunt, nisi discipuli eius: & ideo hāc ciuitatem mudò repetiuit, scilicet vt qui per priora non crediderāt, mudò credant. *Theop. in hoc loco.* THEO. Rememorat autem nobis Euangelista miraculum perpetratum in Chana Galilææ, de aqua conuersa in vinum, vt augeret Christi præconium: quia Galilæi non solū propter miracula Hierosolymis facta, sed & propter ea quæ apud ipsos facta erant, receperunt Iesum, simulque vt ostenderet, quòd regulus credidit propter miraculum in Chana perpetratum, quamuis eius non perfectè cognouerit dignitatem. vnde sequitur: Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum.

A

ORIG. Putabit autem aliquis regis Herodis hunc esse regulum, & aliquis asserit hunc esse de familia Cæsaris, exercentem tunc temporis aliquid in Iudæa: neque enim dicitur quòd Iudæus fuerit. *Tom. 13. in Ioan. in prin. illius.*

B

CHRYS. Regulus autem dicitur, aut quasi generis existens regalis, aut dignitatem aliquem principatus habens, aut quia sic vocabatur. Igitur quidam hunc eundem esse existimant centurionem, qui est apud Matthæum. Ostenditur autem alius esse ab eo: nam ille quidem Christum volētem ire ad suam domum rogat remanere: hic autem & nihil tale promittentem, ad domum trahit. Et ille quidem ad Iesum de monte descendentem Capharnaum intrauit: hic autem ad Iesum in Chana veoientem accessit. Et illius quidem puer à paralysi detinebatur. huius autem filius à febre. De hoc ergo regulo subditur: Hic cùm audisset, quia Iesus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogauit eum, &c. *Hom. 34 in Ioan. hmed. tom. 3.* *Regulus quis sit.*

C

AVGVS. Qui rogabat, nunne credebat? Quid à me expectas audire? Dominum interroga quid de illo senserit. Sequitur enim: Dixit ergo Iesus ad eum, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius fidei, sed tentare cupientem de sanitate filij sui, qualis esset Christus, quid esset, quantum posset. Prodigium quidem appellatum est quasi porro dictum qood porrò dicat, porrò significet, & futurum aliquid portendat. AVGVST. de con. Euang. Adeò autem Dominus supra omnia mutabilia vult mentem credētis attollere, vt nec ipsa miracula, quæ quamuis diuinitus de mutabilitate corporū fiunt, à fidelibus queri velit. *Tract. 16 in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.* *Prodigij ratio.* *Lib. 4. cap. 10. aliquātulum à prin. tom. 4*

D

GREG. Sed memētore etiam quæ petiit, & apertè cognoscetis quia in fide dubitauit. Poposcit namque vt descenderet, & sanaret filium eius. vnde sequitur: Dicit ad eum regulus, Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Minus itaque in illum credidit, quem non putauit posse salutem dare, nisi præsens esset & corpore. *Hom. 28. in euang. parū à princ.*

CHRYS. Audi etiam qualiter adhuc terrenē Christum trahit, quasi nō posset eum post mortem suscitare: si autem non credens venit, & rogauit, nil mirabile. Consueuerunt enim patres ex multo amore non solum medicis loqui de quibus cōfidunt, sed de quibus non confidunt, nihil volentes prætermittere eorum, quæ ad salutem pertinent filiorum. si tamen valde crederet Christi virtutē, non neglexisset in Iudæam ire. *Hom. 34. in Ioan. à med. tom. 3.*

E

GREG. Sed Dominus, qui rogatur vt vadat, quia non desinit vbi inuitatur iodicat, solo iussu salutem reddidit, qui voluntate omnia creauit. vnde sequitur: Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus viuit. Hic superbia nostra retunditur, qui in hominibus non naturam, quæ ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias veneramur. Redemptor verò noster vt ostenderet quoniam quæ alta sunt hominibus, sanctis despicienda, & quæ despicienda sunt hominibus, despicienda non sunt sanctis, ad filium reguli ire noluit, ad seruū centurionis ire paratus fuit. *Homi. 28 in Euang. non remotè à principio.* *Exemplo Iesu docemur.*

CHRYSOS. Vel aliter: Illic quidem fides confirmata erat, idcirco & promisit ire, vt discamus viri *Hom. 34. in Ioan. circa*

med. & fin. tom. 3.

A deuotionem: bic autem adhuc imperfectus erat, & nondum oooerat manifestè, quòd abseos curare poterat: vnde ex boc qoòd ooo accedit Iesus, boc addiscit. Sequitur enim: Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. Non tamē iotegrè neque sanè.

Tom 18. in Ioan. parum à prin.

Centurionis dignitas.

ORIG. Osteoditur autē eius dignitas & officium ex hoc, quòd seruientes illi occurrūt. vnde sequitur: Iam autem eo descendente serpi occurrerunt ei, &c.

H mi. 34 in Ioan. non multum remote à fine. tom. 3. a adē hom. 34. à med. tom. 3.

CHRYSOS. Qui qmidem obuiaoerunt, non vt annunciatent solum, sed qoasi æstimantes de reliquo superfluam esse Christi præsentiam, quam credebāt accedere. Quòd autem regolos non integrè credidit, neque sanè, ostenditor ex hoc quud sequitur: Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerat, B Volebat enim scire vtrū casu, vel ex præcepto Christi hoc factū esset. Sequitur: Et dixerunt ei, qoia heri hora septima reliquit eum febris. Vide qualiter miraculū manifestum est: non enim simpliciter, neque vt contingit, à periculo iiberatos est, sed repentè & simul, vt appareat non esse ex naturæ consequeutia quod fiebat, sed actione Christi. vode seqoitur: Cognonit ergo pa. quia illa ho. erat, in qua dixit ei Ie. Filius tuus vi. & cre. ipse, & do. eius tota.

Tract. 16. in Ioan. parum ante med. tom 9.

Gradus in fide sunt.

AVGVS. Si ergo propterea credidit, quia nunciatum est ei quòd filius esset sanus, & comparauit boram nunciaotium horæ prænuociantis, quando rogabat, oondum credebat. BEDA. Vnde datur intel-C ligi & in fide gradus esse, sicut & in aliis virtutibus, quibus est initium, iocrementum, atque perfectio. Huius ergo fides initium habuit, cùm filij salutē petiit incrementum, dum credidit sermoni Domini, dicentis, filius tuos viuit. Deinde perfectiooem obtinuit, nunciantibus seruis. AVGVS. Ad solum sermonem crediderunt plures Samaritani. Ad illud miraculum soia iiia domos credidit, vbi est factum. vnde subdit Euangelista: Hoc iterum secundum signū fecit Iesus, cùm venisset à Iudæa in Galilæam.

Tracta. 16. in Ioā. parū ante med. tom. 9.

CHRYSOS. Non sine causa hoc adiecit, sed ostendens quoniam secundo signo facto, nondum ad alti-D tudinem Samaritauorum oulium signum vidētium Iudæi peruenerunt. ORI. Amphiboiogiam autem continet præsens dictum: vno enim modo denotat, quòd Iesus veniendo à Iudæa io Galilæam duo fecit miracula, quorum secundum est factum erga filium reguii: alio modo sic, Duobus existentibus signis, quæ Iesus in Galilæa exercuit, secūdom egit veniens à Iudæa iu Galilæam, & hic sensus verus est. Mysticè autem per hoc quòd Iesus bis io Galilæam accedit, binus Saluatoris aduentus in mundum ostenditur: primus quidem misericordiæ, vt vino facto conuiuas exhilaret: secūdus verò, vt filium reguli ad mortem penè deductum suscitet, id est, populum Iudæo-E rum, qui post plenitudinem gentium accedet saluandus io fine. Magnus autem rex regum est, qui constitutus esse à Deo io mōte Sioo sancto eius, huius qui viderunt diem, & gauisi sont, reguli dinoscūtur. Arbitramur igitur regulum esse Abraham, ægrotum verò filium eius, Israeliticū genus debilitatum erga cultum diuinū, & ideo incaloit ignitis spiculis inimici, vt proinde febrire cēseator. Apparet autem quòd præcedentibus sanctis, postquam carnis exuerunt amictū, populus fuit curæ. vnde iegitur in Machabæis post mortem Hieremiæ: Hic est Hieremias propheta Dei, qui plorimū orat pro populo. Abraham igitur obsecrat adiuuari à Saloatore popoium infirmum. & quidem potestatis verbum de Chana

Hom. 35. in Ioan. circa prin. tom. 3. Tom. 15. in Ioan, cap. 1. à medio.

Tom. 17. in Ioan. ca. vlt.

Aduentus Iesus duplex.

Tom. 17. in Ioan. paulo post princ.

A prodit, vbi dictum est, Filius tuus viuit. Sed verbi efficacia in Capharnaū agitur: nam ibi filius reguli curatus est quasi in agro consolationis morās, quod significat genus qooddam debilium, non tamen omnioo fructibus priuatorum. Ilud autem, Nisi signa & prodigia vi. nou cre. dictum illi, refertur ad multitudinem filiorum suorum, & ad ipsum quodammodo. sicut enim Ioānes expectabat datum sibi signū, scilicet, super quem videns spiritū descendentem, sic & præmortui sancti aduentum Christi in carnem, & signis & prodigiis manifestaudum expectabant. Habebat autem bic regulus non solū filium, sed etiam seruos, per quos significatur materies quædam minns bene & infirmè credentiom, nec à casu bora se-B ptima deserit filium febris: nā septenarius numerus est quietis. ALCVI. Vel quia per septiformam spiritum est omois remissio peccatorum. Septenarius enim in tria & quatuor diuisus, significat sanctam Trinitatem io quatuor anni temporibus, in quatuor mundi partibus, in quatoor elementis.

Beda circa finem ca. 4. in Ioan. id habet non eisdem prorsus verbis, tom. 5.

Remissio peccatorū signatur septenario.

ORIG. Possunt quoque significari duo aduentus Christi verbi ad animam: primus quidem ex facto vino præbens animæ gaudium spiritualis conuiuij: secūdus verò omnes languoris ac mortis reliqoias amputans. THEOP. Regulus autem est omois homo, non solum qui regi vniuersorum propioquus existit C secundum animam, sed quia & ipse super omnia principatum sumpsit, cuios filius, id est, mens febricitat voluptatibus prauis, & desideriis. Accedit autem ad Iesum, & deprecatur vt desceodat, id est, vt condescensu misericordiæ vtatur, & parcat peccatis, priusquam à voluptatum infirmitate mortificetur. Sed Dominus dicit: Vade, id est, profectum contiuoom circa bonum ostendas, & nunc filius tuus viuet. Si autem ambulare cessaueris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operatiooem.

Tom. 18 in Ioan. cap. 1. aliquantulū ante fin. Theo. in hoc loco.

CAPVT V.

D *POST hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam. Erat autem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens, In his iacebat multitudo magna lāguentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini descēdebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua. Et qui primus descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacunq; detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo* E *annos habens in infirmitate sua. Hunc cùm vidisset Iesus iacētem, & cognouisset, quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam. Dum venio enim ego, alius ante me descēdit. Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabbatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbathum in die illo. Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanatus fuerat: Sabbathum est, non licet tibi tollere grabbatum tuum. Respondit eis, Qui me sanū fecit, ille*

mihi

mihi dixit, Tolle grabbatū tuum, & ambula? Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus autem declinabat à turba constituta in loco.

Lib. 4. cap. 10. al quāt. à prin. to. 4. Hom. 35. in Ioan. paulo à prin. to. 3.

Iesus interest festis diebus.

Avg. de con. Euang. Post miraculum in Galilæa factum, inde Hierosolymam redit. vnde dicitur: Post hæc erat, &c. Chrys. Mihi videtur quòd erat dies festus Pentecostes: ascendit autem Iesus Hierosolymam semper in festis diebus, vt cùm eis dies festos faciens non videatur legi contrarius, & ob hoc multitudinem simplicem per signa & doctrinam attrahat: maximè enim in diebus festis hi, qui iuxtà positi erant, concurrebant. Sequitur: Erat autem Hierosol. probatica piscina, &c.

nota in hoc loco id habes Hom. 35. in Ioann. non remotè à prin. tom. 3.

Alcvi. προβατον græcè ouis dicitur, probatica ergò piscina pecuaria dicitur: vbi sacerdotes cadauera hostiarum abluebant. Chrys. Decebat quidem baptisma dari peccata purgans, cuius imago præscripta fuit in piscina, & in aliis pluribus, & primum quidem dedit Deus aquam expurgantem corporum sordes & inquinationes non existētes, sed opinatas, puta eas, quæ à funere, & quæ à lepra, & ab aliis talibus. deinde infirmitates diuersas per aquas facit solui. vnde sequit. In his iacebat multitudo languentium, &c. Volens enim Deus propinquius adducere ad baptismi donum, non adhuc inquinamenta solum mundat, sed etiam ægritudines sanat: sicut enim ministri qui propè regem sunt, his qui sunt à longè, clariores sunt, ita & in figuris fit. Non autem simpliciter sanabat aquarum natura, semper enim hoc fieret, sed in angeli descensione. vnde sequitur: Angelus autem Domini descendebat secūdum tempus in piscinam, & mouebatur aqua. Sic enim & in baptizatis nō simpliciter aqua operatur, sed cùm Spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Angelus enim descendens turbabat aquam, & sanatiuam imponebat virtutem: vt discant Iudæi, quoniam multo magis angelorum Dominus omnes ægritudines animæ sanare potest: sed tunc quidem infirmitas impedimentum volēti curari fiebat. Subditur enim: Et qui prior descen. in piscinam, &c. Nunc autem vnusquisque accedere potest, non enim angelus est qui turbat aquam, sed angelorum dominus, qui omnia operatur: sed etsi orbis terrarum vniuersus veniat, gratia nō consumitur, sed similis manet. Sicut enim solares radij per vnamquamque illuminant diem, & non consumuntur, neque à multa largitione minor fit solis lux: ita & multo amplius Spiritus sancti actio in nullo minuitur à multitudine eorum, qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat, scilicet vt vnus tātum post motionem aquæ sanaretur, vt qui didicerant quoniam in aqua ægritudines corporis sanabantur, in hoc per multum tempus exercitati facilè crederent, quòd & ægritudines animæ aqua sanare potest.

and. hō. 35. inter prin. & med. tom. 3.

Gratia Spiritus sancti largissima.

Tract. 17. in Ioā. in prin. tom. 9.

Avg. Plus est autem quod Christus vitia sanauit animarum, quàm quòd sanauit languores corporum moriturorum: sed quia ipsa anima non eum nouerat à quo sananda erat, & oculos habebat in carne, vnde facta corporalia videret, & nondum habebat in corde, vnde Deum latenter cognosceret, fecit quod videri poterat, vt sanaretur, vnde videri non poterat. Ingressus est locum vbi iacebat multitudo languentium, de quibus elegit vnum vt sanaret, de quo subditur: Erat autem quidam homo, &c.

Homi. 36. in Ioann. ante med. tom. 3.

Chry. Non autem confestim eum à principio sanauit, sed primum eum familiarem sibi facit, per

A interrogationē futuræ fidei faciens viam. Non autem expetit fidem, vt in cæcis fecit, dicens, Creditis quia possum hoc facere? quia hic nondum nouerat eum manifestè quis esset. Nam illi quidā ex aliis eius virtutem cognoscentes, cōuenienter hæc audierāt. Alij verò nondum eum cognoscentes, sed per signa eum cogniturì post miracula requirūtur de fide. vnde sequitur: Hunc cùm vidisset Iesus iacentem & cognouisset quia multū, &c. Non hoc quærit vt discat, hoc enim superfluum esset, sed vt ostēderet istius patientiam, qui triginta & octo annos habens, per vnumquenque annum eripi ab ægritudine expectans assidebat, & non desistebat. Et vt cognoscamus propter

Interrogatio dispensatiua.

B quam causam dimittens alios, ad hunc venit: & non dicit, Vis te curabo? nondum enim aliquid magnum imaginabatur ille de Christo, non autē turbatus est ad interrogationē, neque dixit, Iniuriari mihi venisti, quādo interrogas si volo sanus fieri, sed mansuetè respōdet. Sequitur enim: Respōdit ei languidus, Domine, hominē non habeo, &c. Non nouerat quis esset qui interrogabat, neque quòd curaturus esset eū. Opinabatur autē fortasse vtilem sibi fore Christum ad mittendum eum in aquam, sed Christus ostendit quòd verbo omnia potest facere. vnde sequitur: Dicit ei Iesus, Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula.

Hom. 36. in Ioann. paulò à prin. to. 3.

Tract. 17. in Ioan. à med. tom. 9.

Avg. Tria dixit, sed surge non operis imperium
C fuit, sed operatio sanitatis. Sano autem duo imperauit, Tolle grabbatum tuum, & ambula.

Hom. 36. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

Claritudo miraculi.

Eadem hom. 36. paulò ante med. tom. 3.

Chrys. Intuere diuinæ sapientiæ superabundantiam: non solum sanat, sed & lectū portare iubet, vt & credibile faceret miraculum, & nullus existimet phantasiam esse quod factum est. Non enim nisi certissimè & vehementer compacta essent membra, lectulum ferre possent. Audiens autem lāguidus quoniam cum potestate & velut iubēs dixit, Surge, tolle grabbatum tuum, non derisit, dicens, Angelus descēdit, & turbat aquam, & solum vnum curat. Tu autē homo existens, ex solo præcepto speras te magis angelis posse: sed audiuit, & nō discredidit ei qui iussit,
D & sanus factus est. vnde sequitur: Et statim sanus factus est homo, &c. Bed. Multum quippe inter sanationem Domini, & quæ à medicis infertur, distare probatur: hæc videlicet voce iubentis, & mox impletur, illa verò per multa tēporis interualla aliquoties perficitur. Chry. Igitur mirabile quidem est hoc, quæ autē sequentur, multo maiora erunt. Nam in initio quidem nullo molestante suaderi non ita mirabile est, sicut quòd post insanientibus Iudæis & accusantibus Christo obediuit, vt ostendit Euangelista, consequenter dicens: Erat autem sabbatum in illo die. Dicebant ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat.

Hom. 36 in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Tract. 17. in Ioan à med. illius. tom. 9.

Avg. Non calumniabantur Domino quia sanum
E fecerat sabbato, quia eis respōdere posset, quia si cuiusquam eorum iumētum in puteum cecidisset, vtique die sabbati erueret illud & saluaret, sed qui portabat grabbatū suum. quasi dicant, Si sanitas nō erat differenda, nunquid & opus fuerat imperandum? sed ille auctorem sanitatis suæ obiiciebat calumniatoribus. vnde sequitur: Respōdit eis, Qui me sanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabbatū tuum, & ambula. Quasi dicat, Quare non acciperem iussionem à quo acceperam sanitatem? Chrys. Nimirum si malignari vellet, poterat dicere, Si crimē est, accusate eū qui iussit, & deponam lectulum: sed & curationē vtique occultasset. Etenim sciebat non ita eos esse morsos ex sabbati solutione, sicut ex infirmitatis sanatio-

Hom. 36. in Ioan. circa med. tom. 3.

A ne: sed neque hoc occoltauit, neque veniam petiit, sed clara voce beneficium confessus est, illi verò malignè interrogaueront. vnde subditur: Interrogauerũt ergo eum, Quis est ille homo qui dixit tibi, Tolle grabbatum tuum, & ambula? Non dicunt quis est qui fecit te sanum? sed in medium inducunt id, quod transgressio æstimabatur. Seqnitor: Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat qois esset. Iesus autem declinauit à turba cõstituta in loco. Et primum quidem, vt eo absente testimonium insuspicabile fieret. Qui enim adeptus fuerat sanitatem, idoneus erat beneficij testis. Demum vt nõ plus faceret furorem illorum accendi. Solus enim visos eius, cui inuidetur, B non paruam inuidentibus immittit scintillam: propterea discedens permisit ab ipsis suum factum examinari. Quidã æstimant honc paralyticum esse eum, qui in Matthæo positus est, sed nõ est. Ille enim multos habebat sui curã habentes, & eum ferentes: hic antẽ nullom. Sed & locus vtrorumque diuersus est.

Error refellitur.

Eadem hom. 36. parum à med. tom. 3.

Inuidiæ euasio.

Eadem hom. 36. in Ioan. paulò [illegible] prin. tom. 3.

Tom. 17. in Ioan. parũ à prin. to. 9.

Avg. Siquidem mediocri corde & humano ingenio consideremus hoc miraculum facientem, quod ad potestatem pertinet, nõ magnum aliquid fecit, & quod ad benignitatem, parum fecit. Tot iacebant, & vnus curatus est, cùm posset vno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa & bonitas magis agebat quid animæ in factis eios C pro salute sempiterna intelligerent, quàm quid pro temporali salute corporis mererentur? In illis enim factis quicquid temporaliter sanatũ est in membris mortalibus, in fine defecit: anima quæ credidit, ad vitam æternam transitum fecit. Piscina illa, & aqua illa, populum mihi videtur significasse Iudæorum: significari enim populos nomine aquarum, apertè nobis indicat Apocalypsis Ioannis.

In hoc loco. tom. 5.

Tract. 17 in Ioan. non multum remotè à prin. tom. 9.

In hoc loco, sed non eisdem prorsus verbis, to. 5.

Beda. Bene autem piscina probatica fuisse describitur. Ille enim populos ouis nomine significatur, secundum illud psalmi: Nos populus tuus, & ooes gregis tui. Avg. Aqua ergo illa, id est, populus ille quinque libris Moysi tanquam quinque porticibus claudebatur: sed illi libri prodebant languidos, non D sanabant. Lex enim peccatores cõuincebat, non absoluebat. Beda. Denique multa genera languentiom in eadem iacuerunt: cæci scilicet, qoi scientiæ lumine carent: claudi, qui ad ea, quæ iubentur, implenda vires non habent: aridi, qui supernæ dilectionis pinguedine carent.

Tract. 17. in Ioan. aliq. à prin. to. 9.

Avgv. Venit aotem Christus ad populum Iudæorum, & faciendo magna, docendo vtilia turbauit peccatores, id est, aquam præsentia soa, & excitauit ad passionem suam, sed latens turbauit. Si enim cognouissent, nũquam Dominum gloriæ crucifixissent. Subito enim videbatur aqua turbata, & à qno turbabatur, non videbatur. Descendere ergo in aquam turbatam, hoc est humiliter cre- E dere in Domini passionẽ. Ibi sanabatur vnus, significans ecclesiæ vnitatẽ: postea quisquis venerit, non sanabatur? quia quisquis præter vnitatẽ fuerit, sanari non poterit. væ illis qui oderunt vnitatem, & partes sibi faciunt in hominibus. Habebat antẽ 38. annos in infirmitate qoi sanatus est: hic enim numerus ad languorem pertinet magis, quàm ad sanitatem. Quadragenarius enim numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur, quia lex in decem præceptis data est, & prædicãda erat per totum mundum, qui quatuor partibus commendatur. Denarios autem per quatuor multiplicatus ad quadragenarium peruenit, vel quia per Euangelium, qood

Eadem tract. 17. sup. illud: Triginta & octo annos habens, to. 9.

A quatuor libros habet, impletur lex. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex nõ impletur nisi in gemino pręcepto charitatis, quid miraris quia languebat qoi 40. minus duos habebat? necessarius erat, illi homo ad sanitatem. Sed homo ille, qui & Deus est, & qoia illum iacentem duobus minus inuenit, quia duo quædam iubendo, quod minus erat, impleuit. In duob⁹ enim Domini iussis duo pręcepta significata sont charitatis. nei dilectio prior est ordine præcipiendi: proximi antẽ dilectio prior est ordine faciẽdi. Dicit ergo, Tolle grabbatũ tuum. quasi dicat, Cùm esses languidos, portabat te proximus tuus: sanus factus es, porta proximom tuum, Di- B cit etiam, Ambula. Sed quo iter agis, nisi ad Dominom Deum tuum? Bed. Qoid enim est dicere, Surge & ambula? nisi à torpore & ignauia, in qoibus prius iacebas, erigere, & in bonis operibus proficere stude? Tolle grabbatũ tuum, id est, proximũ tuum, à qno portaris, & ipse patienter tolera.

Tract. 17. in Ioann. circa med. tom. 9.

Subtilissima expositio.

In hoc loco. tom. 5.

Avgvs. Porta ergo eum cum quo ambulas, vt ad eom peruenias, cum quo manere desideras. Ille autem nõdom Iesum nouerat, quia & nos credimus in eum, quem non videmus, & vt non videatur, declinat à turba. Quadam solitudine intentionis videtur Deus, turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat.

Tract. 17 in Ioan. à med. tom. 9.

C *Postea inuenit eum Iesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nũciauit Iudæis, quia Iesus esset qui fecit eum sanũ. Propterea persequebãtur Iudæi Iesum, quia hæc faciebat in sabbatho. Iesus autem respondit eis: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbathum, sed & pat[illegible]m suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.*

Chrys. Curatus homo non secessit ad oundinas, D neque volnptati, aut vanæ gloriæ dedit seipsum, sed in templo conuersabatur, quod maximè religionis est signum. vnde dicitur: Postea inuenit eum, &c.

Homi. 37. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3.

Avg. Dominus quidem Iesus & in torba eum videbat, & in templo. Ille aotem languidus Iesum in turba nõ agnoscit, in templo agnoscit, in loco sacrato. Alcvi. Quia si gratiam conditoris agnoscere volomos, & ad eius visionem venire, fugieoda est turba cogitationum, & affectuum prauorum, declinanda sunt prauorom conuenticula, fugiendom est ad templum, vt nosipsos tẽplum Dei studeamus facere, quos Deus inuisere, & io quibus manere digne- E tur. Seqnitur: Et dixit illi, Ecce sanus factus es, iam noli amplios pec. ne deterius tibi aliquid contingat.

Tract. 17. in Ioan. à med. illius. tom. 9.

Chrys. Vbi prios discimus quòd ex peccatis ei nata est hæc ægritudo: quia enim sæpius animam in nobis ægrotantem insensibiliter habemos, corpus autem, etsi paruam susceperit læsionem, omne facimus studium, vt ab infirmitate liberemur: propterea Deos ponit corpus pro his, quæ anima deliquit: secundo verò qoòd verus est gehennæ sermo: tertio quòd longum est & infinitum supplicium. Dicunt enim quidam, Nunqoid quia in breui temporis momento adulteratus sum, immortaliter crucior? Vide quòd hic tanto tempore pro peccatis cruciabatur, ooo enim temporis mensura peccata iudicatur, sed ipsa

Hom. 37. in Ioa. in prin. tom. 3.

Doctrina salubris & aurea Chrysostomi.

Eadem hom. 37. parum à prin. tom. 3.

ipsa delictorũ natura. Cum his autem & illud discimus, quòd si grauem sustineamus pœnam (A) proprioribus peccatis, deinde in eadem inciderimus, grauiora patiemur, & hoc decẽter: qui enim neque suppliciis factus est melior, vt insensibilis de reliquo & contemptor ad maius ducetur tormentum. Si autem hîc non omnes pro peccatis torquẽtur, nõ cõfidamus. Nihil enim nos hîc pati pro peccatis, signũ est maioris illic futuri supplicij. Nõ autem omnes ægritudines sunt ea peccatis, sed plures. Quædã enim & à pigritia fiunt, quædam propter probationem, sicut in Iob. Sed propter quid paralytico huic Christus de peccatis mentionem facit? Quidam huic paralytico (B) detrahentes, dicunt eum Christi fuisse accusatorem, & propter hoc hæc audisse. Quid igitur dicent de paralytico, qui est apud Matthæum? etenim & illi dictum est, Dimittuntur tibi peccata tua. neque etiam Christus hunc incusat de præteritis, sed ad futurum eum munit solum. Alios igitur curans peccatorum non meminit, quia his paralyticis ea peccatis ægritudines sunt factæ, aliis autem ex infirmitate naturali, vel per hos reliquos omnes admonet. Cum his autẽ & illud est dicere, quoniam multam vidit inesse animæ huius patientiam, & vt valentem suscipere admonitionem eum admonet. Tribuit autem signum ei propriæ deitatis: dicendo enim, Non amplius pec- (C) ces, ostendit se scire omnia, quæ ab eo facta erãt delicta. Avgv. Nunc autem ille posteaquàm vidit Iesum, & cognouit eum auctorem salutis suæ, non fuit piger in Euangelizando quem viderat. vnde sequitur: Abiit ille homo & nunciauit eis, quia Iesus erat qui fecit eum sanum. Chrys. Non ita insensibilis erat, vt post tãtum beneficium & admonitionem maligna mẽte hoc dicat: si enim detrahere vellet, sanitatem tacens, transgressionem dixisset, sed hoc non fecit: nõ enim dicit, Quoniam Iesus est qui dixit, Tolle grabbatũ tuum, quod videbatur Iudæis crimen esse: sed dicit, Quoniam Iesus est qui me sa- (D) num fecit. Avg. Sic igitur ille annunciabat, & illi insaniebant. vnde sequitur: Propterea persequebantur Iudæi Iesum, quia hoc faciebat in sabbatho. Manifestum enim opus corporale factum erat ante oculos Iudæorum, non sanitas corporis, sed deportatio grabbati, quæ non videbatur ita necessaria quemadmodum sanitas. Apertè ergo dicit Dominus sacramentum sabbathi, & signum obseruandi vnius diei ad tempus datum esse Iudæis. Impletionem verò ipsam sacramẽti in illo venisse. consequitur: Iesus autem respondit eis, Pater meus vsque modò operatur & ego operor? quasi dicat. Nolite putare quia sabba- (E) tho ita requieuit pater meus, vt ex illo nõ operetur, sed sicut ipse nunc operatur sine labore, operor & ego. sed ideo dictum est Deum requieuisse, quia iam creaturam nullam condebat, postquam perfecta sunt omnia, quietem verò propterea appellauit scriptura, vt nos admoneret post bona opera quieturos. Et sicut Deus, postquam fecit hominẽ ad imaginem & similitudinem suam, & perfecit omnia opera sua bona valde, requieuit septimo die: sic & tibi requiem non speres, nisi cum redieris ad similitudinem, in qua factus es, quam peccato perdidisti, & nisi cùm bona feceris operatus. Avgvst. 4. sup. Genes. ad litteram: Dici ergo probaliter potest ad seruandum sabbathum Iudæis fuisse præceptum in vmbra futuri, quæ spiritualem requiem significaret, quam Deus exemplo quietis suæ fidelibus bona opera facientibus arcana significatione pollicebatur.

Ead. ho. 37. in Ioan. aliquantulum à prin. to. 3.

Signum Deitatis Christus ostendit.

Tract. 17. in Ioan. à med. tom. 9.

Hom. 37. in Ioan. non parum ante med. tom. 3.

Tract. 17. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

Operatio Dei qualis.

Lib. 4. cap. 11. parum à prin. tom. 3.

Sabbathũ quid figurauerit.

(A) Avg. sup. Ioan. Erit enim sabbathum huius sæculi cùm transierint sex ætates, quasi sex dies sæculi. Tunc enim ventura est requies, quæ promittitur sanctis. Avg. 4. super Genes. ad litteram: Cuius etiam quietis ipse Dominus Iesus mysterium sua sepultura confirmauit. Ipso quippe die sabbathi requieuit in sepulchro, postquam sexto die consummauit opera sua, quando ait, Consummatum est. Quid ergo mirum: si Deus istum diem, quo erat Christus in sepultura quieturus, volens etiam hoc modo prænunciare, ab operibus suis in vno die re- (B) quieuit, deinceps operaturus ordinẽ seculorum? Potest etiam intelligi. Deum requieuisse à condẽdis generibus creaturæ, quia vltrà iam non condidit aliqua genera noua. Deinceps autem vsque nunc & vltrà operatur eorundem generum administrationẽ, quæ tunc instituta sunt, nõ vt ipso saltem die septimo potentia eius à cæli & terræ, omniúmque rerum, quas condiderat, gubernatione cessaret, alioquin continuò dilaberentur. Creatoris nanque potentià causa est subsistendi omni creaturæ, quę ab eis, quæ creata sunt, regendis si aliquando cessaret, simul & eorum cessaret species, omnisque natura concideret: neque enim sicut structuram ædium cùm fabricauerit, quis (C) abscedit, atque illo cessante stat opus eius: ita mundus vix ictu oculi stare potest, si ei Deus regimẽ suũ subtraxerit. proinde quidem Dominus ait, Pater meus vsque modo operatur, continuationem quandam operis eius, quæ vniuersam creaturam cõtinet atque administrat, ostendit. Aliter enim posset intelligi, si diceret, Et nunc operatur: vbi non esset necesse, vt operis continuationem acciperemus. Aliter autem cogit intelligi, cùm ait, Vsque nunc, ex illo. s. quo cuncta cùm conderet, operatus est.

Lib. 4. cap. 11 à med. tom. 3.

Ead. lib. 4. cap. 12. in prin. tom. 3.

Tropologica sententia.

Avg. super Ioan. Ergo tanquam diceret Iudæis, quid expectatis vt non operer sabbatho? Sab- (D) bathi dies vobis ad significationẽ meam præceptus est: opera Dei attenditis, per me facta sunt omnia: operatus est pater lucẽ, sed dixit vt fieret: si dixit verbo operatus est, & verbũ eius ego sum. Pater meus & tunc operatus est, cùm fecit mundum, & vsque nunc operatur, cùm regit mundum: ergo & per me fecit, cùm fecit, & per me regit, cùm regit.

Tract. 17. in Ioan. non multum remotè à fine, tom. 9.

Chrys. Et quidem Christus, cùm discipulos excusare oportebat, Dauid conseruum eorum in medium ferebat. Quando verò de seipso erat accusatio, ad patrem refugit. Considerandum quòd neque vt homo solum excusat, sed neque vt Deus solum, sed quandoque hoc, quandoque illo modo. Volebat (E) enim vtrunque credi, & condescensionis dispensationem, & deitatis dignitatem. vnde hîc æqualitatem sui ad patrem ostendit, & in dicendo eum patrem singulariter, dicit enim, Pater meus, & in agendo eadem illi, dicit enim, Et ego operor. vnde sequitur: Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non solum soluebat sabbathum, sed & patrem suum dicebat Deum.

Homi. 37. in Ioan. ante med. tom. 3.

Avgvs. Non quomodocunque, sed quid? æqualem se facit Deo: nam omnes dicimus Deo, Pater noster qui es in cælis. Legimus & Iudæos dixisse, Cùm tu sis pater noster: ergo non hinc irascebantur, quia patrẽ suum dicebat Deum, sed quòd longè alio modo quàm homines. Avgvs. de con. Euangel. Dicendo enim, Pater meus vsque modò operatur, & ego operor, quod ei esset æqualis voluit intelligi cõ-

Tract. 17. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

Lib. 4. cap. 10. inter prin. & me. tom. 4.

sequens esse ostendens, vt quoniam pater operatur, & filius operetur quia pater sine filio non operatur. A

Hom. 37. in Ioan. aliq. ante med. tom. 3.

CHRYS. Si verò non naturalis esset filius, nec eiusdem substantiæ, hæc excusatio maior accusatione esset. Non enim perfectus regalem legem transgrediens poterit effugere, si accusatus se excuset, dicens, Quoniam & rex soluit legem. Sed quia par est dignitas filij ad patrem, propterea perfecta excusatio est. Sicut igitur pater operans sabbatho, absolutus est à crimine, ita & filius.

Tract. 17. in Ioan paulo ante fin. tom. 9.

AVGVS. Ecce intelligunt Iudæi quod non intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualem dicũt filium patri, & inde hæresis pullat ecclesiam.

Arrianorũ perfidia.

Hom. 37. in Ioan parum ante med.

CHRYSOS. Qui verò noluot cum bona mente hoc suscipere, dicũt quod Christus non fecit se æqualem Deo, sed Iudæi huc suspicabantur. sed ad hoc per ea, quæ supradicta sunt, superueniamus. B Manifestum enim est quòd Iudæi persequebantur Christum, & quòd soluebat sabbathum, & quod dicebat patrem suum Deum. vnde & quod cõsequenter adiongitur, Æqualem se faciens Deo, adhæret præmissis in veritate.

Lib. 7. non parum ante med.

HILAR. 7. de Trin. Expositio enim est Euangelistæ causam demõstrantis cur Dominum Iudæi interficere vellent.

Homi. 37 in Ioan. circa med. tom. 3.

CHRYSOS. Et iterum si ipse hoc ipsum volebat astruere, sed Iudæi hoc inaniter suspicabantur, non dimisisset Dominus eorum mentem in errore, sed correxisset, neque enim Euangelista hoc tacuisset, sicut suprà de eo quod dictum est, Soluite templum hoc. C

Tract. 17. in Ioã. paulò ante fin. tom. 9.

AVGVS. Non tamen Iudæi intellexerunt Christum esse filium Dei, sed intellexerunt in verbis Christi, quia talis commendaretur filius Dei, quòd æqualis esset Deo: quia ergo nesciebant, talem tamen prædicari agnoscebant. Ideo dicit: Æqualem se faciens Deo, non autem ipse se faciebat æqualem, sed ille illum genuerat æqualem.

Respondit itaque Iesus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquã, nisi quod viderit patrem facientem, quæcunq; enim ille facit, hæc & filius similiter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini. D

Lib. 7. aliq. ante med.

HILAR. 7. de Trin. Ad violati sabbathi obiectũ sibi reatum dixerat, pater meus vsque modò operatur, & ego operor, vt vsurpasse hoc ex auctoris intelligeretur exemplis. Significans tamẽ hoc, quod ipse ageret, patris opus esse intelligendum: quia ipse in se operaretur operante, & rursum aduersum eam inuidiam, quòd se Deo æquasset paterni nominis vsurpatione, volens & natiuitatem confirmare, & naturæ virtutem profiteri, respondit. vnde dicitur: Et dixit eis, Amen amen dico vobis, &c. E

Tract. 18. in Ioan. nõ parum à prin. tom. 9.

Error refellitur.

AVGVS. Quidem, qui se Christianos haberi volũt, Arriani hæretici dicentes ipsum filium Dei, qui suscepit carnem, minorem esse quàm pater est, capiunt ex his verbis causam calumniæ, & respondent nobis: Videtis quia Dominus Iesus cũ aduerteret Iudæos ex hoc moueri, quia patri Deo æqualem se faceret, talia verba subiunxit, vt se æqualem non esse monstraret: qui enim nõ potest, inquiunt, à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem, vtique minor est, non æqualis. Sed si Deus erat verbum, & est Deus maior, & Deus minor, duos Deos colimus, non vnum Deum.

Lib. 7. in 2. fol. ante me.

HILA. 7. de Trin. Ne igitur exæquatio illa per nomen naturam natiuitatis, quæ filij est, auferret eidem, A ait filium ab se nihil facere posse.

Tract. 20. in Ioann. aliq. à prin. to. 9.

AVGVS. Tanquam diceret, Quid scandalizati estis, quia patrem meum dixi Deum, & quia æqualẽ me feci Deo? ita sum æqualis, vt ille me genuerit, non vt ille à me, sed ego ab illo sim filius. Hoc est esse quod posse. Quia ergo substantia filij de patre est, ideo potentia filij de patre est. quia ergo filius nõ est à se, ideo non potest à se: sic ergo non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: quia videre filij, hoc est natũ esse de patre. Non alia visio eius, & alia substantia eius, totum quod est, de patre est.

Lib. 7. in 2. fol. ante me.

HILAR. 7. de Trin. Vt autem maneret salutaris in patre & filio confessionis nostræ ordo, naturã natiuitatis ostendit, quæ potestatem efficien- B di, non per incrementa indultarum ad vnumquodque opus virium sumeret, sed de cognitione præsumeret, præsumeret autem non de aliquo operis corporalis exemplo, vt quod prius pater faceret, id postea filius facturus esset, sed cùm ex patre filius esset natus, per virtutis ac naturæ in se paternæ conscientiam, nihil nisi quod patrem facientẽ vidisset, filium facere posse testatus est. Nõ enim corporalibus modis Deus videt, sed visus ei omnis in virtute naturæ est.

Lib. 2. ca. 1. à med. to. 3.

AVG. 2. de Trin. Hoc autem si propterea dictum acceperimus, quia in forma accepta ex creatura minor est filius, consequens erit, vt prior pater super aquas ambulauerit, & cætera quæ filius in carne ap- C parens inter homines fecit, vt possit filius ea facere: quis autem vel delirus ista sentiat?

Tract. 20. parum ante med. tom. 9.

AVG. sup. Ioãn. Ambulatio autẽ illa carnis supra mare à patre fiebat per filiũ. Quãdo enim caro ambulabat, & diuinitas filij gubernabat, pater absens non erat, cùm filius dicat, Pater in me manens, ipse facit opera.

eodẽ tract. 20. à med. tom. 9.

Cùm ergo dixisset, Non potest filius à se facere quicquã, ne fortè carnalis subreperet intellectus, vt faceret sibi homo quasi duos fabros, vnum magistrũ, alterũ discipulum, vt quomodo ille fecit arcam, iste fecit alterã, secutus ait: Quæcũque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Non ait, Quæcũque pater facit, & filius talia similia facit, sed hæc eadem. D Mundũ pater, mundũ filius, mũdum spiritus sanctus. Si vnus Deus Pater, & Filius & Spiritus sanctus, vnus mundus factus à Patre per Filiũ in Spiritu sancto. Hæc ergo eadem facit.

Tract. 20. in Ioan. à med. tom. 9.

Addit autem, Similiter, ne alius error in animo nasceretur. Videtur enim corpus hoc idẽ facere, quod animus, sed nõ similiter: animus enim imperat corpori, corpus visibile est, animus inuisibilis, vt faceret aliquid seruus, iubẽte domino fecit. idem ab vtroque factũ est, sed nũquid similiter? Non ergo sic pater & filius, sed hæc eadẽ facit, & similiter facit, vt intelligamus simili potentia facere filium eadem ipsa quæ facit pater. Æqualis igitur est patri filius.

Lib. 7. aliq. ante med. illius.

E HILA. 7. de Trinit. Vel aliter: Omnia & eadem ad ostendendam naturę virtutem locutus est. Est igitur natura eadem, cùm eadem omnia posse naturæ sit. Vbi verò similiter per filium omnia eadem fiunt, similitudo operum solitudinem operantis exclusit. Hæc igitur est veræ fidei nostræ intelligentia, quia sub vna hac significatione testantur, & similiter facta, natiuitatem: & eadem facta, naturam.

Hom. 37. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Totũ quod dicitur, A semetipso nõ potest filius facere quicquã, intelligendũ est, quia nihil cõtrarium patri, nihil alienum ab eo facere potest. Ideo autem non dicit, Quoniã nihil contrarium facit, sed quoniã non potest facere: vt hinc ostẽdat in similitudinẽ & certitudinem parilitatis. Non enim imbecilli-

imbecillitatē filij, sed multam eius virtutem ostēdit hoc verbum. sicut enim cùm dicimus, impossibile est Deum peccare, nō imbecillitatē eius accusamus, sed ineffabilem quādam virtutem eius testamur: ita cùm dicit filius, Non possum à meipso facere quicquā, hoc dicit, quoniam impossibile est eum facere aliquid contrarium patri. AVGVS. con. ser. Arrian. Hoc autem non deficientis est, sed in eo quòd de patre natus est, permanētis: tamque laudabile est omnipotentem non posse mutari, quàm laudabile est, quòd omnipotens non potest mori. Potest. n. filius facere quod non vidisset patrem facientem, si posset facere quod per filium non facit pater, hoc est, si posset peccare, neque naturæ immutabiliter bonæ, quæ à patre est genita, conueniret: hoc autem quia non potest, non deficienter non potest, sed potenter.

Posse peccare est impotētiæ.

Cap. 14. & 15. in princ. tom. 6.

CHRY. His autem quæ dicta sunt, attestatur quod sequitur, Quæcūque enim ille fecerit, hæc similiter, & filius facit. Si enim per seipsum pater omnia facit, & filius per seipsū facit: vt hoc quod dicit, similiter, maneat: vides qualiter intelligētia est excelsa, humilitatis autem verba. si enim humilius producit verba quædam, nō mireris, quia enim persequebātur eum excelsa audientes, & cōtrarium Deo esse æstimabāt, parumper verba remisit. AVGV. Cùm ergo dixisset, & se eadem facere, & similiter quæ facit pater, subdit: Pater enim diligit filium, & omnia demōstrat ei quæcunque ipse facit. Ad hoc quòd suprà dixit, Nisi quod viderit patrē facere, videtur pertinere, & quòd omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Sed rursus mortalis cogitatio perturbatur. Dicet enim aliquis, Seorsū facit pater, vt possit filius videre quod facit, velut si faber doceat filiū artem suā, & demonstret ei quicquid facit, vt possit & ipse facere quod viderit patrē facientem. Cùm ergo pater facit, filius non facit, vt possit videre filios quod pater facit. Porrò si fixum atque inconcussum tenemus, quia per filium omnia pater facit, antequam faciat, demonstrat filio. Vbi etiam demonstrat filio pater quod facit, nisi in ipso filio, per quem facit? si enim pater exēpla faciat, & filius attēdat manus patris quemadmodum faciat, vbi est illa inseparabilitas Trinitatis? Nō ergo faciēdo demonstrat pater filio, sed demōstrando facit per filium. Videt. n. patrem filius demonstrantem antequam aliquid fiat, & ex demōstratione patris, & visione filij fit quod fit à patre per filiū. Sed dices, Ostēdo filio meo quod volo facere, & facit ipse, atq; ego per ipsum. Sed verba dicturus es filio tuo, sed ipse filius est verbum patris. Nunquid ergo per verbū loqueretur ad verbum, an quia filios magnum est verbum, minora verba transitura erunt inter patrem & filium: & sonus aliquis & quasi creatura quædā temporalis excitata erat ex ore patris, & percussura aurē filij. Remoue omnia corporalia, simplicitatem vide, si simplex es, si non potes comprehendere quid sit Deus, vel hoc comprehēde quid nō Deus sit: multum proficies, si nō aliud, quàm est, senseris de Deo. In mēte tua vide quod volo dicere, in qua video memoriam, & cogitationem: demonstrat memoria tua cogitationi tuæ Carthaginē, & quod in illa erat antequam intenderes cōuersæ ad se cogitationi ostendit. Ecce facta est à memoria demonstratio, facta est in cogitatione visio, & nulla verba in medio occurrerunt. Nullū ex corpore signū datum est, sed tamen omnia quæ in memoria tenes, forinsecus accepisti, pater quæ demōstrat filio, nō accepit extrinsecus, intus totum agitur: quia nihil creaturarū esset extrinsecus, nisi pater hoc fecisset per filium: & eam pater demonstrando fecit, quia per filium videntem fecit. Sic ergo demonstrans pater filij visionem gignit, quemadmodū pater filiū gignit. Demōstratio quippe generat visionem, non visio demōstrationē, quod si purius & perfectius intueri valeremus, fortassis inueniremus nec aliud esse patrem, aliud eius demonstrationem, nec aliud filium, aliud eius visionem.

Ho. 37. in Io. à med. to. 3.

Tra. 21. in Io non remotè à princ. tom. 9.

Tract. 23. in Ioan. parum ante me. t. 9.

Comparatio verbi diuini & humani.

Eod. tra. 23. in Ioan. in med. tom. 9.

Eod tra. 23. a med. to. 9.

HILAR. 7. de Trin. Non igitur per ignorationem credendos est vnigenitus Deus doctrina demōstrationis eguisse. Demōstratione. n. operum nihil aliud hîc nobis præterquā natiuitatis fidē ingerit, vt subsistentem filium ex subsistente Deo patre credamus.

Li. 7. aliqu. ante mediū.

AVGV. Videre. n. patrem, hoc est, illi esse æqualem filium. Sic ergo demōstrat pater omnia quæ facit filio, vt à patre videat omnia filius. Vidēdo. n. nat' est, & ab eo est illi videre, à quo est illi esse, & natū esse, & permanere. HIL. 7. de Trin. Neq; autem incircunspectū se cælestis sermo egit. ne fortè diuersæ naturæ significatio sub occasione dicti ambigui subreperet. Demōstrata enim potius opera patris esse ait Domino, quàm ad operationem eorum naturā virtutis adiectam, vt demōstratio ipsa natiuitas esse doceretur, cui per dilectionē patris operum paternorū, quæ per eum effici vellet, esset cognata cognitio.

Tra. 20. in Ioan. à med. tom. 9.

Lib. 7. aliq. ante mediū.

AVGVS. Sed ecce, quem diximus patri coæternū videntem patrem, & videndo existentem, rursus nobis tempora nominat. Nam sequitur: Et maiora his demōstrabit ei opera. Si autē demonstrabit, hoc est, demonstraturus est, nondum demonstrauit: & tunc filio demonstraturus est, quando & istis. Sequitur. n. Vt vos miremini. Et hoc difficile est videre, quomodo tanquā tēporaliter filio coæterno aliquando mōstret æternus pater omnia scienti quæ sunt apud patrem. Quæ sint autē illa maiora, facile est intelligere ex hoc, quod subditur: Sicut. n. pater suscitat mortuos, &c. Maiora enim opera sunt mortuos suscitare, quàm languidos sanare: sed qui paulo ante loquebatur vt Deus, cœpit loqui vt homo. Demonstrabit enim quasi temporaliter homini facto in tempore opera maiora, id est, resurrectionē corporum. Corpora enim resurgēt per dispensationem humanam, sed animæ resurgent per substantiam Dei: participatione enim Dei fit anima beata; non participatione beatæ animæ. Quomodo enim anima, quæ inferior Deo est, id quod ipsa inferius est, hoc est corpus, viuere facit: sic eādem animā nō facit beatè viuere, nisi quòd ipsa anima superius est, scilicet Deus: vnde & prius dictum est, quod pater diligit filium, & demonstrat ei quæ ipse facit. Demōstrat enim pater filio, vt animæ suscitentur: quia per patrē & filium suscitantur, nec possunt viuere, nisi earum vita sit Deus, vel nobis pater demonstraturus est, non illi, propterea subiungit: Vt vos miremini. In quo exposuit quid voluit dicere, Et maiora his demonstrabit ei opera. Sed quare non dixit, Demonstrabit vobis, sed filio? quia & nos membra sumus filij, & ipse discit quodammodo in membris suis, quomodo & patitur in nobis: sicut enim dixit, Quod vni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis: ita si interrogaretur à nobis, Quādo eris discens, cùm tu doceas omnia? Respondet, Cùm vnus ex minimis meis discit, ego disco.

Tract. 19. in Ioan. non mult. remotè à princip. & tra. 21. ante med. tom. 9.

Tract. 19. in Ioan. tom. 9. Tra. 23. in Io. aliquan. ante finem, tom. 9.

Vigilanter intellige hæc.

Tract. 21. in Ioan. paulò ante me. t. 9.

Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult, viuificat. Neque enim pater

iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.

Tra. 21. in Io. aliquã. ante med tom. 9. Eod. tra. 21. à med. to. 9. Eadẽ operatio Trinitatis.

AVGV. Quia dixerat quòd maiora his opera pater demonstraturus est filio, quæ sint maiora prosequitur, & dicit: Sicut enim pater suscitat mortuos, &c. Planè maiora sunt ista: valde enim plus est vt resurgat mortuus, quàm vt cõualescat ægrotus. Non autẽ si hoc intelligamus, vt alios à patre suscitari, alios à filio æstimemus: sed eosdẽ quos pater suscitat & viuificat, ipsos & filius suscitat & viuificat. Et ne quis diceret, Suscitat pater mortuos per filiũ, ille tãquam potens, iste tanquam ex aliena potestate, tanquam minister facit aliquid. Potestatẽ filij signauit, dicens: Filius quos vult viuificat. Tenete hîc nõ solum potestatẽ filij, verum etiam & voluntatẽ. Eadem enim patris & filij potestas est & voluntas. Nõ enim vult pater aliud quàm filius: sed sicut illis vna substantia, sic vna voluntas est. HILA. 7. de Trin. Vel quidem naturæ libertas est, quæ ad perfectæ virtutis beatitudinem cum arbitrij voluntate in libertate subsistat.

Tract. 19 in Ioan. aliqu. à princ. to 9. Lib. 7. aliqu. ante med. Tract. 21. in Ioã. a med. tom. 9. Duplex resurrectio.

AVGV. Sed qui sunt isti mortui, quos viuificat pater & filius? Vult nobis insinuare resurrectionẽ mortuorum, quam omnes expectamus, non illam, quam quidam habuerunt, vt cæteri crederent, resurrexit enim Lazarus moriturus. Cùm ergo dixisset, Sicut enim pater suscitat mor. & viuificat, ne intelligeremus illam mortuorum resurrectionem, quam fecit ad miraculum, non ad vitam æternam, secutus ait: Neque enim pa. iud. quen. &c. Vt ostendat quia de illa resurrectione mortuorum dixerat, quæ futura est in iudicio. Vel aliter: De resurrectione animarũ dictum est, Sicut pater sus. mor. &c. De resurrectione autẽ corporum sic dicit, Neq; enim pa. iud. quẽq. &c. Resurrectio enim animarum fit per substãtiam patris & filij, & ideo id simul operatur pater & filius. Resurrectio verò corporum fit per dispensationem humanitatis, nõ patri coæternam. Sed vide quomodo verbum Christi mentem nostram huc atq; illuc ducit, vno carnis loco remanere nõ sinit, vt versando exerceat, exercendo mundet, mundando capaces reddat, capaces factos impleat. Paulo enim antè dicebat, Quia demõstrat pater filio quicquid facit, videbã quasi patrem facientem, & filium expectantem: modò rursus video filium facientem, patrem vacantem. AVGV. 1. de Trinit. Non enim quod dicitur, Omne iudicium dedit filio, secundum illam locutionem dictum est, qua dicitur, Sic dedit filio vitam habere in semetipso: vt significaret quia sic filiũ genuit. Si enim sic diceretur, non vtique diceretur, Pater non iudicat quenquam: secũdum hoc enim quòd pater æqualem genuit filium, iudicat cum illo, secũdum hoc ergo dictum est, quòd in iudicio nõ forma Dei, sed forma filij hominis apparebit, non quia non iudicabit qui dedit omne iudicium filio, cùm de illo dicat filius, Est qui quærat & iudicet: sed ita dictũ est, Pater non iud. quenq. ac si diceretur, Patrem nemo videbit in iudicio, sed omnes filiũ, quia filius hominis est, vt possit & ab impiis videri, cùm & illi videbunt in quem pupugerunt. HILAR. 7. de Trinit. Vel aliter: Quia dixerat, Et filius quos vult, viuificat, ne nõ natiuitatis videretur in se habere naturam, sed non natæ potius potestatis iure subsistere, continuò subiecit: Neque. n. pa. &c. Et in eo quòd omne iudicium datum est naturæ, natiuitas demõstratur: quia & omnia habere sola natura possit indifferens: neque natiuitas aliquid possit habere nisi datum sit.

Tract. 48. in Ioã. su illud: Pater nõ iudi. quemq. tom. 9.

Lib 1. c. 13. & est ultim. lib. ante me. tom. 3.

Solarter lege.

Lib. 7. non multũ remotè ante med.

Ho. 38. in Io. paulo a prin. tom. 3.

CHRY. Sicut enim dedit vitam, id est, genuit eum viuentẽ, ita dedit iudiciũ. i. genuit eum iudicẽ. Dedit enim hic, positum est, ne hunc ingenitum suspiceris, neq; duos patres æstimes. Dicit autem, Omne iudicium, quia dominus est & puniendi, & honorãdi vt voluerit. HILA. 7. de Trin. Datum est enim ei omne iudicium, quia viuificat quos vult, neque ademptũ patris iudicium potest videri, cùm ipse non iudicet, quia filij iudicium ex iudicio est paterno: ab eo enim datũ omne iudiciũ est. Sed dati iudicij causa nõ tacita est. Sequitur enim: Vt om. hono. fi. sicut hono. pa.

Lib. 7. non mult. remotè ante med.

Ho. 38 in Io. parũ a princ. tom 3. Trinitatis assertio pulcherrima. *Tract. 21. non procul a fine in Ioan. t. 9.*

CHRYS. Ne. n. audiens quoniam patrem habet auctorem, dissimilitudinẽ substantiæ æstimes, & honoris minorationem, complicat honorem filij patris honori, eundẽ ostendens esse honorem patris & filij. Sed nunquid patrẽ eum dicemus? Absit: qui enim patrem eum dicit, nõ adhuc filium vt patrem honorat, sed totũ confundit. AVGV. Et prius quidem filius videbatur vt seruus, pater honorabatur vt Deus, apparebit filius æqualis patri. Vt om. ho. fi. sic. ho. pa. Sed quid si inueniuntur qui patrẽ honorificãt, & nõ honorificant filium? non potest fieri. Vnde sequitur: Qui non ho. filium, nõ ho. patrem, qui misit illum. Aliud est enim cùm tibi cõmẽdatur Deus quia Deus est, & aliud cùm tibi commendatur Deus quia pater est. Cùm tibi commẽdatur Deus creator tibi, commẽdatur omnipotẽs: spiritus quidem summus, æternus, inuisibilis, incommutabilis. Cùm verò tibi quia pater est, commendatur, nihil tibi aliud quàm filius commendatur, quia pater dici non potest si filium non habet. Sed si fortè patrem quidem honorificas tanquam maiorem, filium tanquã minorem: ibi tollis honorem patris, vbi minorẽ das filio. Quid enim tibi aliud videtur ita sentienti, nisi quia pater æqualẽ sibi filium generare aut noluit, aut nõ potuit? Si noluit, inuidit; si non potuit, defecit. Vel aliter: Quòd dicitur, Vt omnes honorificẽt filium sicut honorificant patrem, redditum est resurrectioni animarum, quam sic operatur filius sicut pater, sed propter resurrectionẽ corporũ subditur: Qui non honorificat filium, nõ honorificat patrem qui misit illum. Non dixit sic, Honoratur enim homo Christus, sed non sicut pater Deus. Sed dicit aliquis, Missus est filius, & maior est pater, quia misit. Recede à carne, missionẽ audi, non separationem. Res humanæ fallunt homines, res diuinæ purgãt, quanquam & ipsæ res humanæ dicãt cõtra se testimonium: velut si quis vxorem velit petere, & per se non possit, amicum maiorem mittit, qui eam petat. Et tamẽ attẽde quàm sit aliud in rebus humanis. Nunquid enim homo pergit cum eo quem mittit? pater autẽ, qui misit filium non recessit à filio; cùm dicat, Nõ sum solus, quia pater mecum est. AVG. de Trinit. Non autem eo ipso quòd de patre natus est, missus dicitur filius: sed vel eo quòd apparuit huic mundo, verbũ caro factum. vnde dicit, A patre exiui, & veni in hunc mundum. Vel eo quòd ex tempore cuiusquam mente percipitur, sicut dictum est, Mitte illam vt mecũ sit, & mecum laboret. HILA. de Trin. Conclusa igitur sunt omnia aduersum hæretici furoris ingenia. Filius est, quia à se nihil facit: Deus est, quia quæcunque pater facit, & ipse eadem facit. Vnum sunt, quia se æquantur in honore. Non est pater ipse, quia missus est.

Tract. 19. in Ioã. su illud: Qui non honorif. fil. t. 9.

Tract. 21. in Io paulò ante finem. to. 9.

Lib. 4. c. 20. cir. med. t. 3.

Lib. 7. circa med. illam

Amen

Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitã æternã. Et in iudiciũ non venit, sed transit à morte in vitã.

GLOS. Quia dixerat quòd filius quos vult viuificat, consequenter ostendit qualiter per filium perueniatur ad vitam, dicens: Amen amen dico, &c.

Tract. 22. in Ioan. parum à princ. to. 9.

AVGVS. Quandoquidem in audiendo & credendo vita æterna est, multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis est fides, fidei fructus intellectus. Et nõ dixit mihi, sed credit ei qui misit me. Quare verbũ audit tuum, & credit alteri, qui voluit dicere, nisi quia verbũ eius est in me? Et quid est, audit verbum meum, non audit me? Credit autem ei qui misit me, quia cùm illi credit, verbũ eius credit, mihi credit, quia verbum patris ego sum.

B

Ho. 38 in Io. ante me. t. 3.

CHRYS. Vel non dixit, Qui audit sermones meos, & credit mihi, æstimassent enim hoc esse tumorem, & gloriationem verborum superfluam, dicens autem, Credit ei qui misit me, susceptibilem faciebat suum sermonẽ. Ex duobus. n. suum sermonem susceptibilem facit, & in hoc, quòd patri creditur ab eo qui ipsum audit, & in hoc, quòd multis bonis potietur. vnde sequitur: Et in iudiciũ non venit.

Tra. 22. in Io. no. parum à prin. tom. 9.

Iudicij distinctio.

AVG. Sed quis est hic? Etiã quisquã Paulo apostolo melior, qui ait, Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal Christi? Aliquãdo ergo iudicium pœna dicitur, aliquãdo iudiciũ discretio dicitur. Ergo secundum iudicium discretionis oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi.

C

Tract. 19. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Secundum iudicium dãnationis hic dicitur, In iudicium nõ veniet, id est, non veniet in damnationem. Sequitur: Sed transit à morte in vitam. Non nunc transit, sed iam trãsiit à morte infidelitatis ad vitam fidei, à morte iniquitatis ad vitam iustitiæ.

Tract. 22. in Io. non lo. ante med. tom. 9.

Vel aliter: Ne putares credendo te non moriturum secundum carnem, scias te mortem, quã debes supplicio Adam persoluturum. Accepit enim ille in quo tunc omnes fuimus morte morieris. Nec potes euadere diuinam sententiam. Sed cùm persolueris mortem veteris hominis, suscipies vitam noui hominis, & transitum facies de morte ad vitam. Ad quã vitam? ad vitã æternam. Resurrecturi enim in fine sæculi mortui, in vitã æternam transibunt: vita enim ista nec vita nominanda est, quia non est vera vita, nisi quæ est æterna.

D

In ser. 64. nõ multũ rem. à prin. to. 10.

AVG. de ver. Do. Videmus autem homines amatores præsentis vitæ temporalis ac finiendæ, sic pro illa laborare, vt quãdo veniat mortis metus, quicquid possunt, faciãt, non vt auferant, sed vt differãt mortem. Si ergo tãto labore, tanta cura agitur, vt aliquãtulum plus viuatur, quomodo agendũ est, vt semper viuatur? Et si prudẽtes dicuntur qui omnibus modis agũt, vt differant mortẽ, & viuant paucos dies, quàm stulti sunt qui sic viuunt, vt perdant æternum diem?

E

Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitã in semetipso.

Tract. 19. in Io. nõ parum à med. to. 9.

AVGVS. Posset aliquis dicere, Ex parte aliquis viuificatur cui credit, quid tu, non viuificas? vide quia & filius quos vult viuificat. vnde dicit: Amen amen dico vo. quia ve. ho. & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.

Ho. 38. in Io. aliquã. ante med. tom. 3.

CHRYS. Cùm autem dicat, Venit hora, ne fortè lõgum suspiceris, tempus addidit, Et nunc est. Sicut enim in resurrectione futura vocem audientes præcipientem suscitabuntur, ita & tunc fuit.

A

Theo. in hoc loco.

THEO. Hoc enim dixit pro his quos à mortuis suscitaturus fuit, scilicet filia Archisynagogi, filio viduæ, & Lazaro.

Tract. 19 in Ioan. nõ parũ ante med. tom. 9.

AVGV. Vel aliter: Ne fortè quia dixit, Transit de morte ad vitam, intelligamus hoc in futura resurrectione, ostendere volens quomodo trãsiit qui credit, subiungit: Amen amẽ dico vobis, quia venit hora, quæ hora? & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.

Anagogica expositio.

Tra. 19. parũ ante med. tom 9.

Non inquit, quia viuunt, audiunt, sed audiendo reuiuiscunt. Quid est enim, audient? nisi obediẽt. Qui enim credunt, & secundum veram fidem agunt, viuunt, & mortui non sunt. Qui autem vel non credunt, vel credũt malè viuẽtes, & charitatem non habentes, mortui potius deputandi sunt: & tamen adhuc agitur hora ista, & vsq; ad finem sæculi ipsa hora vna agitur, vt Ioannes dicit, Nouissima hora est.

B

In serm. 64. parum à me. illius, to. 10.

AVGVS. de verb. Dom. Quando mortui, id est, infideles, audient vocem filij Dei, id est, euangelium. Et qui audierint, id est, qui obedierint, viuent, id est, iustificabuntur, & infideles iam non erunt.

Tract. 19. in Ioan. paulò ante me. t. 9.

AVGVS. sup. Ioan. Sed quæret aliquis, Habet filius vitam, vnde viuant credentes? Audi ipsum dicẽtem: Sicut. n. habet pater vitã in semetipso, sic dedit & filio habere vitã in semetipso. Viuere quippe suum in illo est, non aliunde, non alienum est: non quasi particeps sit vitæ, quæ nõ est quod ipse, sed habet vitam in semetipso, vt ipsa sibi sit ipse.

C

Ead. tra. 19. non parum à med. tom. 9.

Quid tu? anima mortua eras. Audi patrem per filium. i. Surge vt in eo recipias vitam, quã non habes in te. Qui habet vitam in semetipso: & sic agitur prima resurrectio. Hæc enim vita, quòd pater & filius est, ad animam pertinet. Non enim vitã illam sapientiæ sentit corpus, sed mens rationalis.

Aliq. à prin. lib. in definitione 6.

Collatio hæreticorum.

HILA. in lib. de Synodis: Conclusi quidem hæretici scripturarũ auctoritatibus, hoc solum tribuere solent filio, vt patri tantum virtute similis sit, tollũt autem ei similitudinem naturæ, non intelligentes non nisi ex naturæ similitudine similitudinem esse virtutis: neque enim aliquãdo inferior natura superioris à se potiorisq; naturæ virtutem cõsequitur.

D

Non autem potest negari, quin filius Dei idem possit, cùm dixerit: Quæcunque pater facit, eadẽ & filius facit similiter: sed similitudini virtutis naturæ similitudo succedit, cùm dixit, Sicut habet pater vitam in semetipso, ita & filio dedit habere vitã in semetipso. In vita naturæ & essentiæ significatio est, quæ sicut habetur, ita data esse docetur ad habendum. Quod enim in vtroque vita est, id in vtroque significatur essentia: & vita, quæ gignitur, est vita, id est, essentia, que de essẽtia nascitur, dum non dissimilis nascitur, scilicet quia vita ex vita est, tenet in se originis suæ indissimilẽ naturam.

E

Li. 15. c. 26. à med. illius, tom. 3.

AVG. 15. de Tri. Intelligitur autẽ pater nõ sine vita existẽti iã filio vitã dedisse, sed ita eũ sine tẽpore genuisse, vt vita, quã pater filio gignẽdo dedit, coæterna sit vitæ eius, qui dedit.

Lib. 7. inter med. & fin.

Exemplum naturæ trãsfertur ad diuina.

HIL. 7. de Tri. Quod. n. ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis perfectionẽ sine nouitate naturæ: non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo ad natiuitatem vita quæsita est: & vita, quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatẽ & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt in viuente viuat, & in se habeat vitã viuentẽ. Et quidẽ naturæ humanæ infirmitas ex disparibus cõparatur, & ex inanimatis continetur ad vitam, nec statim in ea quod gignitur, viuit, neque totum viuit ex vita, cùm in ea multa sint,

A quæ sunt naturæ sensu cùm exercuerint, desiccētur. In Deo verò totum quod est, viuit. Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum.

Tra. 18. in Io. aliq. à med. tom. 9.

AVGVS. Ergo quod dicitur, Dedit filio, tale est, ac si diceretur, Genuit filium, generando enim dedit. Quomodo dedit vt esset? sic dedit vt vita esset in semetipso, vt non aliunde vita indigeret, sed ipse esset plenitudo vitæ, vnde credentes alij viuerent dum viuerent. Quid interest? quia ille dedit, iste accepit.

Ho. 38. in Io. aliquã. ante med. tom. 3.

CHRYS. Vides indissimilitudinem in vno solo differentiam ostendentem in essendo, hunc quidem patrem, illum verò filium.

A n̄ ppantul. à vers. in definitione 6.

B HILAR. de Syno. Discernitur enim persona accipientis, & dantis. Non enim potest intelligi ipse atque vnus à se accepisse qui dederit, quia alius est ibi viuens, alius profitens se viuere per auctorem.

Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Theo. in hoc loco.

THEO. Non solum pater dedit filio quòd viuificet, sed etiam quòd iudicium faciat. vnde dicitur: Et potestatem dedit ei iudicium facere.

Ho. 38. in Io. aliquã. ante medio, to. 3.

C CHRYS. Cuius autem gratia circa hæc continuè vertitur: iudicium dico, & resurrectionem, & vitam? quoniã hæc maximè omnium sunt quæ introducere possunt & inflexibilem facere auditorem. Qui enim persuasus est quoniam resurget, & filio dabit noxas eorum, quæ dereliquit, & si nihil aliud viderit, signũ hoc suscipiens cedret, benignum sibi iudicẽ faciens. Sequitur: Quia filius hominis est. nolite mirari hoc.

Eadẽ ho. 38. in Ioan. à. 11 med. tom. 3. Pauli Samosateni error arguitur.

PAVL. quidem Samosatenus non ita ait, sed sic: Dedit ei potestatem iudicium facere, quia filius hominis est: sed nullam consequentiam habet hoc dictum ita. Non enim propterea suscepit iudiciũ, quia homo est, quia quis prohibet omnes homines esse D iudices? sed quia ineffabilis Dei filius est, propterea & iudex est. Ita igitur legẽdum, Quia filius hominis est, nolite mirari hoc: quia enim videbatur audientibus obstare his quæ dicebantur, quoniam nihil plus æstimabant esse Christum quàm purum hominem: quæ verò dicebantur, erant maiora quàm secundum hominem, & etiam quàm secundum angelũ, & erant solius Dei. ideo hanc opinionem soluens, dixit: Ne miremini, quia filius hominis est. & subdit causam quare non sit mirandum, dicens: Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audiẽt vocem filij Dei. Et cuius gratia nõ dixit, Ne miremini, quia filius hominis est? etenim & ipse filius Dei si resurre- E ctionem posuit, quia scilicet opus dicens quod Dei proprium erat, dat audientibus ex eo syllogizare de

Homil. 38. in Ioan circa med. tom. 3.

reliquo, quoniã Deus erat, & Dei filius. Etenim qui argumenta complicant, cùm partes ponẽtes, nobiliter demonstrauerint quod quæritur, multoties non inducunt ipsi conclusionem, sed clariorem faciẽtes victoriam, dimittunt illi, qui contradicit, vt pro eis sententiam ferat. Igitur eius quidem quæ secundum Lazarum resurrectionis suprà reminiscens, de iudicio tacuit: nõ enim propter iudicium surrexit Lazarus. Vniuersalem verò resurrectionem inducens, iudicium posuit. vnde sequitur: Et procedẽt qui bona fecerũt, in resurrectionem, &c. Quia enim suprà dixerat, Qui audit sermonem meum, & credit ei qui

A misit me, in iudicium nõ venit, vt non æstimet quis quòd credere sufficit ad salutem. Adiecit hîc & de vita, dum dicit, Et qui bona egerũt, & qui mala egerunt. AVGVST. Vel aliter: In quantum verbum in principio apud Deum dedit ei vitã habere in semetipso, sed quia verbum caro factũ est ex virgine Maria, homo factus filius hominis est. Et quia filius hominis est, accepit potestatem iudicium facere, quod scilicet erit in fine sæculi. Et ibi erit resurrectio corporum mortuorum. Animas ergo suscitat Deus per Christum filium Dei, corpora suscitat per eundem filiũ hominis. vnde addiuit: Quia filius hominis est. Nam secundum quòd Dei filius est, semper habuit.

Tract. 19. in Ioan. à med. illius, tom. 9.

B AVGVS. de verb. Dom. Ad iudicium enim formæ hominis ventura est, forma illa iudicabit, quæ iudicata est: sedebit iudex, qui stetit sub iudice. Dãnabit verò reos qui factus est falsò reus. Rectũ enim erat, vt iudicandi viderent iudicem: iudicandi autem erãt boni & mali: restabat vt in iudicio forma serui & bonis & malis ostenderetur, formæ Dei solis bonis seruaretur. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. AVGVS. super Ioan. Omnes autem qui instituerunt alicuius etiam falsæ religionis sectam, negare resurrectionem mentium non potuerunt, sed multi carnis resurrectionem negauerũt: & nisi tu Domine Iesu dixeris eam, quid opponemus C contradictoribus? Ad ipsam igitur ostẽdendam subdit: Nolite mirari hoc, scilicet quod dedit potestatem filio hominis iudicium faciẽdi, quia venit hora.

In serm. 64. à med. to. 10. Forma iudicij ventura.

Tra. 19 in Io. non parum à med. to. 9.

AVGVS de verb. Dom. Hîc non addit, Et nunc est: quia ista hora in fine sæculi erit. Nolite, inquam, mirari quod dixi, Oportet homines ab homine iudicari: sed quos homines? non solum quos inueniet viuos. vnde sequitur: Quia ve. hora, in qua om. qui in monumentis sunt. AVGVS. super Ioann. Quid euidentius? corpora sunt in monumentis, non animæ. Superius etiam cùm diceret, Venit hora, & adderet, Et nunc est, subiecit, Quando mortui audiẽt vocem filij Dei. Non dixit, Omnes mortui: mortuos enim D iniquos voluit intelligi, sed non omnes iniqui obediunt euangelio. At verò in fine omnes, qui sunt in monumentis, audient vocem eius, & procedent: noluit dicere, Et viuent, quòd suprà dixit, vbi vitam æternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Accepisti certè potestatẽ iudicandi, quia filius hominis es. Resurgẽt corpora de ipso iudicio: dic aliquid, & hoc audite: Qui bona fecerunt, in resurrectionẽ vitæ viuere, scilicet cum angelis Dei: qui malè egerũt in resurrectionem iudicij. Hic iudicium pro pœna posuit.

In serm. 64. aliquã. ante fin. tom. 10.

Tra. 19. aliq. ante fi. to. 9.

Anagogicus intellectus.

E *Non possum ego à meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris.*

Tract. 19. in Ioan. parum a fin. ill. to. 9.

AVGVS. Dicturi eramus Christo, Tu iudicabis, & pater non iudicabit, nonne ergo secundum patrem iudicabis? Et ideo adiecit, Non possum ego à meipso facere, &c. CHRY. Hoc est, non extraneum neque dissimile his, quæ vult pater à me fieri, videbitis, sed sicut audio, iudico. In quo nihil aliud ostendit, quàm quoniam impossibile est eum aliquid aliud velle, quàm quod pater vult, hoc est, ita iudico, ac si ipse pater esset qui iudicaret.

Ho. 38. in Io. à med. to. 3.

Tract. 43. in Ioan. circa finem, to. 9.

AVGVS. Cùm ageretur de resurrectione animarum, non dicebat, Audio, sed, Video: Audio enim nunc

nunc dicit, tanquam præcipientis patris imperium. Iam ergo sicut homo loquitur, quo maior est pater.

Cap 13. in fi. illius, tom. 6.

AVGV. in serm. contra Arrian. Vel aliter dicit filius, Sicut audio iudico, siue ex humana subiectione, quia filius hominis est, siue secūdum illam incōmutabilem simplicémq; naturam, quæ sic est filij, vt tamen ei de patre sit. In qua natura nō est aliud audire, aliud videre, aliud esse. Vnde ab illo est ei audire & videre, à quo illi est ipsum esse, & ideo sicut audit, iudicat: quia sicut genitum est verbū, vt idem verbum sit veritas, ita secūdum veritatem iudicat. Sequitur: Et iudicium meum iustū est: quia, &c. hoc enim dicens, ad illum hominem voluit referre intentionem nostram, qui voluntatem suam quærendo, non eius à quo factus est, nō habuit iustum iudicium de seipso, sed iustum iudicium habitum est de seipso. Ipse quippe faciens voluntatem suam, non Dei, morituum se esse non credit, sed & hoc iudicium eius iustum non fuit. Denique fecit, & mortuus est: quia iudicium Dei iustū est, quod iudicium facit Dei filius, non quærendo voluntatem suam, cùm sit etiam hominis filius: non quia ipsius in iudicando nulla voluntas est, sed quia non ita est voluntas eius propria, vt sit à volūtate patris aliena.

In eod. serm. cap. 18. in princ. tom. 3.

AVGV. su. Ioan. Non ergo quæro voluntatem meam propriam, id est, filij hominis, quæ resistat Deo: faciunt enim homines voluntatem suam, nō Dei, quando faciunt quod volunt, non quod iubet Deus. Quando autē ita faciunt quod volunt, vt tamen sequantur voluntatem Dei, non faciunt voluntatem suam. Vel ideo dicit, Non quæro volūtatem meam, quia Christus non est de se, sed de patre suo est.

Tra. 19. in Io. parum à fine tom. 9.

Iudicii distinctio.

CHRYS. Ostendit enim non aliam esse patris voluntatem præter suam, sed vnam vtriusque. Si verò humanius hoc loquitur: Ne mireris. Hominem enim putum adhuc eum æstimant. Inde igitur suum iudicium iustum esse dixit. vnde quilibet aliud excusans dixisset: qui enim sua vult statuere, in suspicionem deueniet de corruptione iustitiæ, qui verò non sola intuetur, quam occasionem habebit vt iniusta iudicet?

Ho. 38. in Io. non parum à med. tom. 3. Ead. ho. 38. inter med. & finem to. 3.

AVGV. Filius vnicus dicit, Non quæro voluntatem meam: & homines volunt facere voluntatem suam. Faciamus ergo voluntatem Patris, Christi, & Spiritus sancti: quia horum vna voluntas, vna potestas, vna maiestas est.

Tract. 22. in Ioā. circa fin. tom. 9.

Doctrina moralis.

Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniū meum non est verum. Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia verum est testimonium eius quod perhibet de me. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico, vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem noluistis ad horam exultare in luce eius. Ego autē habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia pater misit me. Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibuit de me, neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis. Et verbum eius non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.

A CHRYS. Quia Christus magna de se enunciaturat, quorum demonstratio non erat dicta: ad confirmationem eorum quæ dicta sunt, oppositionem eorum inducit dicens, Si ergo testimonium perhibeo de meipso, &c. Quis autē nō statim turbabitur Christum audiens hoc dicentem? Etenim in multis locis apparet sibiipsi testatus. Si igitur omnia hæc falsa sunt, quæ nobis erit spes salutis? Vnde veritatē inueniemus, cùm ipsa veritas dicat: Testimonium meum non est verū? Hoc igitur quod dicit, Non est verum, non quantum ad dignitatem suam, sed quantum ad illorum suspicionē loquebatur. Poterāt enim ei Iudæi subinferre, quoniam tibi non credimus. Nullus enim vnquam sibi testās dignus est fide.

Homi. 39 in Ioann inter princ & me. tom. 3. Ho. 39 in Io. cir. prin. t. 3.

Quæstio vtilis tractatur.

Ead. ho 39. aliq. à princ. tom. 3.

B Deinde post oppositionem alias dat responsiones manifestas & irrefragabiles, tres inducens testes eorum quæ dicta sunt: opera quæ ab ipso sunt facta, patris testimoniū, & Ioannis prædicationem: & ponit priorem minorē, eam scilicet quæ Ioānis. vnde dicit, Alius est, &c.

Ead ho. 39. inter prin & med. tom. 3.

AVGV. Nouerat enim ipse verum esse de se testimoniū suum, sed propter infirmos & propter incredulos quærebat sol lucernas: fulgorem quippe solis lippitudo eorum ferre nō poterat, ideo quæsitus est Ioannes qui testimoniū perhiberet veritati. Martyres nōne testes sunt Christi, vt testimoniū perhibeant veritati? Sed si diligentius inspicimus, quādo martyres perhibent illi testimonium, ipse sibi perhibet testimoniū.

In ser. 43. de verb. Do paru à princ. tom. 10.

C Ipse enim habitat in martyribus, vt perhibeant testimoniū veritati. ALCVI. Vel aliter: Quia Christus Deus erat & homo, vtriusque naturæ proprietatem ostendit: aliquando loquens secundū hoc quod ex hominibus assumpsit, aliquando secundum maiestatem diuinitatis. Quòd ergo ait, Si ergo testimonium, &c. Ex parte humanitatis est accipiēdum; & est sensus: Si ergo homo de me perhibeo testimonium, scilicet absq; Deo testimonium meum nō est verū. vnde sequitur: Alius est qui testimonium perhibet de me. Pater enim testimonium perhibet de Christo, quia in baptismo vox patris audita est, &

Aliquid tale habet Beda in hoc loco. tom. 3.

Beda in hoc loco, tom. 3.

D in mōte transfigurato Christo. Seq. Et scio quia verum est testimonium eius. Deus enim veritas est, ergo testimoniom veritatis quid aliud potest esse quàm verum? CHRY. Sed secundum priorem intellectum possent illi dicere, Si nō est verū testimonium tuū, quomodo dicis quoniam noui quod verū est testimonium Ioannis? vnde est eorum suspicionem respondet, dicens: Vos misistis ad Ioannem, &c. quasi dicat. Non misissetis ad Ioannem; si eum dignum fide non opinatemini. Et quod vtique maius est, non miserunt ad eum interrogandum de Christo, sed de seipso. Qui enim missi sunt, non dixerunt; Quid dicis de Christo? sed tu quis es, quid dicis de teipso? ita

Ho. 39 in Io. ante me. t. 3.

Obiectio soluitur.

E magnam de homine admirationem habebant.

ALCVI. Ille autem testimonium perhibuit, non sibi, sed veritati, sicut amicus veritatis veritati Christo testimonium perhibuit. Non autē Dominus refellit testimonium Ioānis quod verè necessariū fuit, sed ostendit non ita debere homines in Ioānem intendere, vt iam non putent solum Christū sibi esse necessarium. vnde subdit: Ego autem nō ab ho. test. acci. BEDA. Quia non indigeo. Ioannes autem etsi testimonium perhibuit, non tamen vt Christus cresceret, sed vt homines ad ipsius cognitionē promoueret. CHRYS. Testimonium etiam Ioannis, Dei testimoniū erat, ab illo enim discēs dixit quod dixit. Sed ne dicāt, vnde manifestum est quòd à Deo didi-

Ho. 39 in Io. paulo ante med. tom. 3.

cit quod didicit? eorum sospicionem correxit, dicens: Sed hoc dico vt vos salui sitis. q. d. Ego quidem Deus existens nō indigebam huiusmodi testimooio humano: quia verò ei magis attēditis, & eum magis omnibus fide dignum putatis, mihi autem neq; miracula facienti credidistis, propter hoc vobis cōmemoro testimonium illius. vt enim oon dicant: Quid igitur si ille dixit, nos aotem non suscepimos? ostendit quoniam non acceptauerūt quæ ab eo dicta sunt. vnde seqoitur: Ille erat luceroa ardens, &c. Hoc autem quod dicit, Ad horam, facilitatem credēdi ostēdit, & quàm citò ab eo resilierunt, qoòd si oon fecissent, citò eos ad Iesum manu duxisset. Vocando autem eum lucernam, ostendit qooniam non ex se habebat lumen, sed à Spiritus sancti gratia.

Ho. 39. parum ante med. tom. 3.

B

Ioannes quare locernæ cōparatur.

Ho. 39. in Io. cir. med. t. 3.

ALCVI. Ioannes enim erat luceroa illuminatus à Christo luce, ardens fide & dilectione, lucens verbo & actiooe qui præmissus est, vt inimicos Christi cōfunderet, secondùm illud: Paraui lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione.

CHRYS. Ad Ioannem igitur vos duco non quasi illius indigens testimonio, sed vt vos saluemini: nam habeo maius testimooium Ioāne. & hoc est quod seqoitur: Ego aotem habeo testimonium maius Ioanne. hoc autē est quod est ab operibus. vnde seqoitur: Opera enim quæ dedit mihi pater, vt perfic. ea, &c.

C

ALCVI. Quòd enim cæcos illuminat, aures aperit, ora mutorum resoluit, dæmonia fogat, mortuos suscitat: opera hæc restimonium perhibeot de Christo. HILA. 6. de Trin. Vnigenitus enim Deus non nominis testimonio tātùm, sed etiam virtutis docet esse se filium: opera enim eius quæ facit, testantur eū à patre missum. Itaq; filij obedientia & paterna auctoritas doceotur io misso. Sed quia opera non sufficiunt incredibilibus ad testimonium, sequitur: Et qui misit me pater, ipse testimoniū perhibet de me. Reuoluite euangelica volumina, & totum eorom opus recensete, nullum aliud patris de filio testimonium extat in libris, quàm quòd hic sit filius suos. Quid infertur hodio calumniæ vt adoprio nominis sit, vt mendax Deus sit, vt nomina inania sint?

Lib. 6. non mul't. procul à med.

D

In hoc loco su. illud: habeo testi. t. 5.

BEDA. Missio autem incarnatio eius debet intelligi. Denique ostendit quòd Deus iocorporeus sit, & quòd corporalibos & visibilibus oculis videri non possit. vnde sequitur: Neque vo. eius vn. au. neq; spe. eius vid. ALCVI. Possent. n. Iudæi dicere, Nos soliti sumus vocem Domini audire in Sina, & eum, vidimus in specie ignis. Si ergo Deus perhiberet testimoniū de te, nos intelligeremus vocem Dñi. Contra hoc dicit, Ego habeo testimonium à patre, quanuis noo intelligaris qoia vos nunquam audistis vocē eius, neqoe speciem eius vidistis. CHRY. Quomodo ergo Moyses dicit, Si facta est aliquādo hoiusmodi res vt audiret populus vocē Dei loquentis de medio igois, sicut tu audisti & vidisti, vidisse etiam eom dicūtur Esaias & alij plures. Quid ergo est qood nūc ait Christos? In philosophicum eos inducit dogma, paolatim ostendens qooniam neq; vox circa Deom est, neq; species, sed superior & figoris est & loquelis talibus. Sicut enim dixit, neque vocem eius audistis: propter hoc nō indicat quòd vocem emittat, sed non audibilem, ita dicens, Neqoe speciem eius vidistis, non hoc dicit, quòd speciem sensibilem habeat & visibilem, sed quoniā nihil horū est circa Deum.

Ho. 39. in Io. à med. to. 3.

E

ALCVI. Non enim carnalibus auribus, sed spiritali intelligentia per gratiam Spiritus sancti audiri

A

potest. Non ergo vocem spiritalem audierant, quoniam eum amare, & præceptis eius obedire oolebant, neque speciem eius viderunt, quia non exterioribus oculis videri potest, sed fide & dilectione.

Ho. 39. in Io. inter med. & finem, to. 3.

CHRYS. Sed neque possibile erat eis dicere, quòd præcepta eius suscepissent & seruarent, ideóq; subiungit: Et ver. eius nō hab. in vo. maoens. Id est, præcepta Dei, legē & prophetas: & si enim ea Deus cōstituit, sed apud vos noo sunt. si enim scripturæ vbique docent vt mihi credatis, vos autem oō creditis, manifestum est quod sermo eius deficit à vobis. Et propter hoc subdit: Quia quē misit ille, huic vos oō creditis. ALCVI. Vel aliter: Verbū quod in principio erat, non habēt in se manens, qui verbum Dei quod aodiunt, & memoria teoere, & opere implere contemnont. dixerat igitur se habere testimonium à Ioanne, ab operibus à patre, addit & testimonium à lege, quæ data est per Moysen, di. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, quasi dicat. Vos qoi in scripturis putatis vitam æternā habere, & me quasi cōtrarium Moysi repudiatis, testimonio ipsios Moysi me esse Deum intelligere potestis, si ipsas scripturas diligenter inoestigaris. Omnis enim scriptura testimonium perhibet de Christo, siue per figuras, siue per prophetas, siue per angelorū ministeria. Sed his Iudæi de Christo non crediderūt, & ideo vitam æternam habere non possunt. vnde sequitur: Et non vul. ve. ad me, vt vitam habeatis. q. d. Scripturæ perhibent testimonium, & tamen per tot testimonia non vultis ve. ad me, idest, non vultis mihi credere, & à oīe quætere veram salutem.

Testimonium Christi multiplex.

Homil. 39 in Ioan. aliqu. ante fin. t. 3.

CHRYS. Vel aliter potest continuari. Possent illi dicere, Qoaliter si vocem eius non aodiuimus, Deus tibi testatus est? & ideo dicit, Scrutamini scripturas, ostēdēs quòd per has testatus est Deus de eo, etenim in Iordane testatus est, & in monte. Sed vocem quidem factam in monte non audierunt, factam autem in Iordane audierunt, sed non attēderunt. Proprerea mittit eos ad scripturas, ostēdens qooniam & patris testimoniom illic est. Non autem ad lectiooem simplicem scripturarum, sed scrutationem exqoisitam eos mittebat, quia ea quę de eo dicebātur in scripturis, desuper obombrabātur, neq; io superficie exprimebantur, sed velut quidam thesaurus recoodebantur. Non dicit aotem in quibus habetis vitam æternam, sed in quibus æstimatis vos habere: osteōdens qooniam non capiebant magoum fructum & nobilem ex scripturis sola lectione æstimantes se saluari, cùm fide essent priuati. Propter qood subdit: Et non vul. vē. ad me, quia ei cre. nolebant.

Homi. 40. in Ioann. circa princ. to. 3.

Scrutinium Scripturarum.

BEO. Quod autē venire pro credere ponatur, Psalmista ostēdit, d. Accedite ad eū & illominamini. Subdit autē, Vt vitam habeatis. Si. n. anima quæ peccat, moritur, & ipsi anima & mente mortui erant. Promittebat ergo illus vitā animæ vel felicitatis ætèrnæ.

Claritatem ab hominibus nō accipio. Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illū accipietis. Quomodo vos potestis credere qui gloriā abinuicē accipitis, & gloriā quæ à solo Deo est, non quæritis? Nolite putare quia ego accusaturus sū vos apud patrē. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis

Si enim

Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Si autem illius litteris non creditis quomodo verbis meis credetis?

Hom. 40. in Ioan. paulò à princ. to. 3.

CHRY. Quia Dominus suprà meminit, & Ioannis & testimonij Dei, & operum suorum, vt eos ad seipsũ attraheret, probabile erat multos suspicari quod hæc diceret, gloriam hominũ amantis, & ideo contra hoc dicit: Charitatem ab ho. nõ accipio. hoc est, non indigeo. Non enim est mea natura talis, vt indigeat quæ ab hominibus est gloria. Si enim sol à lucernæ lumine non recipit adiectionẽ, multò magis ego humana gloria non indigeo.

ALCVI. Vel claritatem ab hominibus non accipio, id est, laudem humanam non quæro: non enim veni vt honorem ab hominibus acciperẽ carnalem, sed honorem hominibus darem spiritualem. Nõ ergo ideo hoc loquor vt gloriam meam quæram, sed condoleo vobis errantibus, & volo vos reducere ad viam veritatis. vnde dicit: Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

Ho. 40. in Io. inter princ. & me. to. 3.

CHRY. Quasi dicat: Ideo hoc dixi, vt conuincam vos, quoniam propter amorem Dei me non persequimini. Etenim ipse testatur mihi & per opera & per scripturas. Oportebat igitur, vt sicut me abijciebatis existimantes esse Deo contrarium, ita nunc ad me veniretis, si Deum amaretis, sed nõ amatis. Non autem ab his solum, sed etiam à futuris hoc ostendit, dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Ideo dicit se in nomine patris venisse, vt omnem abscindat occasionem indeuotionis.

ALCVI. Ac si dicat: Ideo veni in mundum, vt per me glorificetur nomẽ patris, quia patri omnia attribuo. Dilectionem ergo Dei non habebant, quia nolebant eum recipere qui patris venerat facere volũtatem. Antichristus autem veniet in nomine nõ patris, sed suo: vt non gloriam patris, sed suam quærat. Quia enim Iudæi noluerunt recipere Christum, pœna peccati huius cõgruet vt recipiant antichristum, vt qui nolunt credere veritati, credant mendacio.

Antichristi designatio.

Serm. 45. à med. to. 10.

AVG. de verb. Dom. Sed audiamus & Ioannem: Audistis quia antichristus venit & nunc antichristi multi facti sunt. Quid autem expauescis in antichristo, nisi quia nomen suũ honoraturus est, & nomen Domini contempturus? Quid aliud facit qui dicit: Ego iustifico, nisi boni fuerimus, peristis? Ergo vita mea ex te pendebit, & salus mea ex te religabitur, ita ne oblitus sim fundamentum meum? nonne petra erat Christus?

Hom. 40. in Iod. ante me. tom. 3.

CHRY. Sic igitur irrefragabilem indeuotionis eorum ponit demõstrationem. quasi di. Si vt amãtes Deum me persequeremini, multò magis in antichristo hoc vos facere oporteret: ille enim non dicet se à patre missum, neque secundum voluntatem illius venire, sed e contrario ea quæ sibi non congruunt, rapiens super omnia Deum se esse dicet. Manifestum est igitur quòd liuoris persecutio erat, qua Christũ persequebantur, & odij in Deum. Deinde eorum infidelitatis ponit causam, dicẽs: Quomodo vos potestis credere, qui gloriã ab inuicem accip. & glo. quæ à solo Deo est, non quæritis? Hinc enim rursus ostendit, quoniam non quæ Dei sunt, intẽdebant, sed propriam volebant passionem defendere.

ALCVI. Magnum igitur vitium est iactantia & humanæ laudis ambitio, quæ de se vult æstimari quod de se nõ habet. Ideo enim non possunt credere, quia

A superba mens eorum laudari desiderat, & se super alios efferre.

Ambitionis vitium taxatur.

BEO. Hoc autem vitium melius caueri non potest, quàm vt ad conscientias nostras redeamus, nósque puluerem esse consideremus: & si quid nobis boni inesse deprehendimus, non nobis, sed Deo ascribamus. Instruimur etiã vt semper nos tales exhibeamus, quales ab alijs videri desideramus. Denique possent ipsi respondere: Ergo accusabis nos apud patrem? Et ideo eorum quæstionem præueniens subdit: Nolite putare, &c.

Hom 40. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Quia scilicet non veni damnare, sed saluare. Est qui accus. vos Moyses, in quo vos speratis. Sicut enim de scripturis suprà dixit, In quibus putatis
B vitam æternam habere, ita & de Moyse ait: in quo vos speratis, ex proprijs eos vbique capiens. Sed dicent, Qualiter nos ille accusabit? quid tibi & Moysi commune qui sabbatum soluisti? Et ideo subdit: Si enim cred. Moysi, crede. for. & mihi: de me enim ille scripsit. Hæc ex superioribus constitutionẽ habent, cùm enim in confessione deductum sit quòd à Deo veni, ab operibus, à voce Ioãnis. à patris testimonio: manifestum est quòd Moyses eos accusabit. Etenim dixit: Si quis venerit signa faciẽs, & ad Deum ducẽs, & futura prædicens cum veritate, oportet ei obedire. Christus autẽ hæc omnia fecit, nec ei crediderũt.

ALCVI. Forsitan autem more nostro, posuit non
C quia dubitatio sit in Deo. Scripsit autem de Christo Moyses, dicẽs: Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis.

Li. 16. ch. 9. circa princ. tom. 6.

AVG. contra Faustum: Sed & omne quod scripsit Moyses, de Christo est, id est, ad Christum omnino pertinet: siue quòd eum figuris rerum vel gestarum, vel dictarum prænunciet, siue quòd eius gratiam, gloriámque commendet. Sequitur: Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis?

Theophyl. circa finem comment. in cap. 5.

THEO. q. d. Ipse etiam scripsit, & apud vos libros reliquit, vt si fortè obliuisceremini, de facili recordari possitis, & cùm scriptis non credidistis, quomodo verbis meis non scriptis credetis?

Id habet, in glosa ordin. in hoc loco.

D ALCVI. Ex hoc etiam colligitur, quia qui legit præcepta, quæ rapinam & alia mala prohibent, & implere negligunt, dicta euangelij, quæ perfectiora & subtiliora sunt, implere non valent.

Hom. 40. in Ioan. inter med. & fin. tom. 3.

CHRYS. Et quidem si attenderent his quæ dicebantur, oportebat quærere & ab eo discere quæ sunt illa quæ Moyses de eo scripsit, sed silent. Talis enim est nequitia, vt quicquid dicat aliquis vel faciat, maneat proprium venenum conseruans.

CAPVT VI.

E *POST hæc abijt Iesus trans mare Galileæ, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabãtur. Subijt ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cũ discipulis suis. Erat autem proximũ pascha, dies festus Iudæorũ. Cùm subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippũ: Vnde ememus panes vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset facturus: Respondit ei Philippus: Ducentorũ denariorũ panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipu-*

A *his eius Andreas, frater Simonis Petri: Est puerunus hic, qui habet quinq; panes hordeaceos & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tātos? Dixit ergo Iesus: Facite homines discubere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia. Accepit ergo Iesus panes, & cū gratias egisset, distribuit discūbentibus. Similiter & ex piscibus quantū volebant. Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superauerūt fragmenta, ne pereāt. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinq; panibus hordeaceis & duobus piscibus quæ superfuerunt* B *his qui māducauerāt. Illi ergo homines cùm vidissent quòd Iesus fecerat signum, dicebāt: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.*

Ho. 41. in Io. in prin. to. 3.

CHRY. Sicut iacula cùm in durum aliquid inciderint, cum multo impetu iaciuntur: cùm autem non habuerint aliquid obuians, dissoluitur citò immissio, & quiescit: ita & si cum audacib' hominibus impetuose incesserimus, sæuiunt magis: si autem cesserimus, facilè mollimus corū insaniā. Propterea Christus furorem ex præmissis sermonibus natum secedendo mitigauit in Galilæam vadens, non tamen ad eadem loca. vnde in Hierusalē ascenderat: non enim in Chana Galilææ, sed vltra mare iuit. vnde ait: Post C hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyber.

Doctrina moralis.

ALCVI. Hoc mare pro diuersitate locorum diuersis nominibus vocatur, sed quantum ad præsentem locum mare Galilææ propter prouinciam, Tyberiadis autem à ciuitate dicitur. Mare autem dicitur, nō quia sit amara aqua, sed iuxta Hebraicum modum omnium congregationes aquarum Maria vocantur. Quod mare Dominus etiam frequenter transit, vt populus ibi manentibus verbum prædicationis impendat. THEO. Transit enim de loco ad locū probādo populi voluntatē, & auidiores homines vniuscuiusque ciuitatis & solicitiores reddēs. vnde sequitur: Et seq. eum mult. mag. quia vide. si. quæ fa. super D his qui infirmabantur.

Theophyl. circa prin. cap. 6.

ALCVI. Scilicet quòd cæcos illuminabat, & alia huiusmodi. Et sciendum est quòd quoscunq; in corpore sānabāt, eos pariter reformabat in anima.

Christi duplex sanatio.

CHRYS. Tanta autem doctrina potientes à signis magis mouebantur, quòd grossioris mentis erat. Signa enim, vt ait Paulus, non sunt data fidelibus, sed infidelibus. Sapientiores autem erant illi, de quibus in Matthæo dicitur, quòd stupebāt in doctrina eius. Sed quare non dicit quæ signa videbant eum facientem: quoniam hic euangelista maiorem partem libri in sermonibus Domini cōsumere studuit. Sequitur: E Subiit ergo in montē Iesus, & ibi sedebat cū discip. suis. In montem quidem ascendit propter signum quod fieri debebat. Sed quòd discipulos secum ascēdere fecit, accusatio multitudinis erat non sequentis eum. Ascendit etiam in montem erudiens nos à tumultibus, & ab ea quę in mūdo est turbatione quiescere: apta enim ad philosophiam solitudo est. Sequitur: Erat autē proxim. pascha, dies fest. Iudæorū. Vide qualiter in anno integro nihil plus Euangelista nos docuit de signis Christi, quàm quòd paralyticū sanauit, & filium reguli: non enim studuit vniuersa annunciare, sed ex multis magna & pauca. Qualiter igitur non ascendit ad diem festum? paulatim .n. soluebat legem, occasionem capiēs à Iudaica nequitia.

Hom. 41. in Io. non paulò à princ. tom. 3.

THEO. Quia enim Iudęi eum persequebantur, occasionem recessus accipiens legem exclusit innuens obseruantibus quòd veritate adueniente omnis cessat figura, & quòd legibus non subiicitur, vt legalia festa perficeret. & vide hoc quod non erat festum Christi, sed Iudæorum.

Theophyl. paulò post prin. comen. in ca. 6.

BED. Si quis autem verba Euangelistarum diligēter considerauerit, facilè cognoscet quia vnius anni spacium fuit inter decollationem Ioannis & passionem Domini. Cùm enim Matthæus dicat, quia Dominus audita nece Ioannis secessit in desertum locum, & ibi turbas pauit, & Ioannes dicit quòd proximum erat pascha Iudæorum quando turbas pauit, apertè demonstratur, quia imminente paschali festiuitate decollatus est Ioannes. Euoluto autem vnius anni spacio passus est Christus in eadem festiuitate. Sequitur: Cū subleuasset ergo oculos Iesus, &c. Dicit, Cū subleuasset oculos Iesus, vt disceremus quod oculos non erigebat huc atque illuc, sed publicè sedebat attentus cum discipulis suis.

Supputatio temporum.

CHRY. Neque etiam simpliciter sedebat cum discipulis suis, sed diligenter loquens aliquid eis, & eos ad seipsum conuertens. Deinde respiciens vidit turbam ad se venientem. Cuius igitur gratia Philippum interrogat? sciebat enim quòd discipulorū eius congregatio ampliori indigebat doctrina. Talis autem erat Philippus qui postea dixit, Ostēde nobis patrē, & sufficit nobis: propterea igitur prius eum erudiebat. Nam si simpliciter factum esset miraculum, non tantum appareret: nunc autē prius cogit eum confiteri inopiam, vt certius discat miraculi magnitudinem. vnde sequitur: Hoc autem diceb. tentans eum.

Homi. 41. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

GLOS. Tentat Deus ad probandū & erudiendum, caro ad illiciendū, mundus ad trahendum, diabolus ad peruertendum. Deus igitur tentat vt promoueat, scilicet per experientiam & scientiam. vnde.

AVG. Periculosissima res est nulla tentatione pulsari, quia inde proueniunt multa mala, scilicet, elatio cordis, incircōspectio sui, incompassio tentatorum, comtemptus aliorum, ignorantia agendorum. Tentat Deus, vt aliis experientiā de tentato tribuat. Non quidem ignorans id quod debebat ab ipso dici, sed humanè hoc dictū est. Sicut enim quòd dicitur, Qui scrutatur corda hominum, non ostendit ignorantiæ scrutationē, sed certissimæ cognitionis: ita cùm hic dicat quòd tētauit eum, nihil aliud dicit quàm, quoniam sciebat certissimè. Sed & aliud est dicere, quoniam probatiorem eum faciebat, per talem interrogationem inducens in certissimam signi cognitionē. Propter hoc & Euāgelista, ne infirmitate locutionis minorationem aliquam suspiceris, subiungit: Ipse. n. sciebat quid esset facturus.

ALCVI. Interrogat igitur non vt ignorata discat, sed vt discipulo adhuc rudi propriā tarditatem ostēdat, quam ipse in se perpendere non valebat.

Beda in hoc loco, non eisdem prorsus verbis.

THEO. Vel etiam vt aliis ipsum ostenderet, non tanquam cor eius ignorans.

Theo. in hoc loco.

AVG. de cons. euang. Sed si Dominus secundum narrationem Ioannis prospectis turbis quæsiuit à Philippo tentans eū, vnde illis escæ dari possent, potest mouere, quomodo sit verum quod alij narrauerunt, prius dixisse Domino discipulos vt dimitteret turbas. Quibus ille respondit secundum Matthęum, Non habent necesse ire, date eis vos manducare: intelligitur igitur post hæc verba Dominū inspexisse, multitu-

Lib. 2. c. 46. circa med. tom. 4.
Consensus Euang.

multitudinem, & dixisse Philippo quòd Ioannes commemorat alij autem prætermiserunt.

Ho. 41. in Io. circ. prin. & med. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Alia quidem sunt illa: alia autē sunt hæc non eisdem facta temporibus.

Theo in hoc loco.

THEO. Philippum igitur Dominus tentans vtrum fidem haberet, inuenit eum adhuc humanis passionibus subiacentem. quod patet ex hoc quod sequitur: Respondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat.

ALCVI. In quo tarditatem suam ostendit, nam si perfectè de creatore intelligeret, de eius potētiæ largitate non diffideret.

Li. 2. ca. 46. circa med. tom. 4.

AVG. de cons. euang. Quod autem Philippus hic apud Ioannem respondet, hoc Marcus à discipulis responsum esse cōmemorat: volens intelligi hoc ex ore cæterorum Philippum respōdisse, quanquàm & pluralem numerum pro singulari vsitatissimè ponere potuerit.

Theo in hoc loco.

THEO. Sed & Andream Dominus similem Philippo inuenit, quamuis altius de illo cōtemplantem. Sequitur enim: Dicit ei vnus ex discipulis eius Andr. frat. Simo. Pet. Est puer hîc qui habet quinq; panes hordeaceos & duos pisces.

Hom. 41. in Ioan. paulò ante med. tom. 3.

CHRY. Æstimo quidem non sine causa id eum dicere, sed quia audiuerat signum quòd Elisæus de panibus hordeaceis fecerat: pauit enim de viginti panibus centum homines. Ascendit igitur mēte in aliquod excelsum, sed ad summum non potuit peruenire, quod patet per hoc quod subdit: Sed hæc quid sunt inter tātos? Æstimabat enim quòd de paucioribus pauciora & de pluribus plura facturus esset qui miracula faciebat: sed hoc nō erat verum. Similiter enim ei facilè erat, & de pluribus & de paucioribus pascere turbas: nō enim materia subiecta indigebat; sed ne viderentur creaturę alienæ esse ab eius sapientia ipsis creaturis vtitur ad materiam miraculorum.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Cōfundantur Manichæi, qui dicunt quòd panes & omnia huiusmodi creata sunt à malo Deo, quia boni Dei filius Iesus Christus panes multiplicauit. nam si creaturæ malæ fuissent, nequaquam bonus, mala multiplicasset.

Li. 2. ca. 46. à med. to. 4.

AVG. de cons. euang. Quod autem Andreas apud Ioannem de quinq; panibus & duobus piscibus suggessit, hoc cæteri pluralem numerum pro singulari ponentes ex discipulorum persona retulerunt.

Hom. 41. in Ioan. non multùm remotè ante med. tom. 3.

CHRY. Discamus autem hinc qui voluptati attendimus, quæ comedebant mirabiles viri illi & magni: & quantitatem eorum quæ inferebantur, & vilitatem mensæ eorum. Nondum autem apparentibus panibus iussit eos discumbere, vt discas quoniam nō entia vt entia ei subsistūt, sicut Paulus ait: Qui vocat ea quæ nō sunt, tanquā ea quæ sunt. Sequitur enim: Dicit ei Iesus, Facite hom. discumbere.

ALCVI. Ad litteram homines discumbere dicimus iacendo comedere more antiquo. vnde sequitur: Erat autem fœnum multum in loco.

Theophyl. in hoc loco.

consuetudo legalis.

THEO. Id est, herba viridis. Erat enim pascha quod in primo mense veris perficiebatur. Sequitur: Discubuerūt ergo viri nu. quasi quinque mil. Soli viri numerantur à Euangelista, quia legalem consuetudinem sequebatur. Etenim Moyses à viginti annis, & suprà populum connumerauit, nulla mentione de mulieribus factâ, innuēs quòd omne quod virile est & iuuenile, dignum & honorabile est apud Deum. Sequitur: Accepit ergo Iesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus. similiter ex piscibus quantum volebant.

Ho. 41. in Io. circa mediū. tom. 3.

CHRYS. Sed quare paralyticum debens sanare non orat, neq; suscitans mortuos, neque mare quietans: hic autem orat gratias agens? vt scilicet ostēdat eos qui comestionem incipiunt, gratias agere oportere Deo. Sed & aliter in minoribus maximè orat, vt discas quòd non propter indigētiam orat. Si enim indigeret orare, multo magis in maioribus hoc fecisset. quia verò illa ex auctoritate facit, manifestū est quòd hic condescendendo nobis orat: & adhuc quoniam turba multa erat præsens, oportebat eis suaderi quòd secundum voluntatem Dei aduenerat: & ideo cū occultè aliquod miraculum faciebat, non orabat, sed coram multis orabat, ne crederent quòd esset Deo contrarius.

Lib. 3. Aliq. à princ. illius.

HILAR. 3. de Trinit. Quinque igitur panes offeruntur turbæ & franguntur, subrepunt in frangentiū manus quædam fragmentorum procreationes, non imminuitur. vnde præfringitur; & tamen præfringētis manum fragmenta occupant, non sensus, non visus profectum tam cōspicabilis operationis assequitur. est quod non erat, videtur quod nō intelligitur: solum superest, vt Deus omnia posse credatur.

Tract. 24. in Ioan. parum à prin. to. 9.

AVG. Vnde enim multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinque panes: potestas enim erat in manibus Christi. panes autem illi quinque quasi semina erant. non quidem terræ mandata, sed ab eo qui terrā fecit multiplicatā.

Hom 41. in Ioan. parum à med. to. 3.

CHRYS. Vide autem quanta est serui & Domini differentia: nam prophetæ quasi ex mensura habentes gratiam ita miracula faciebant, Christus autem absoluta virtute faciens cum multa superabundātia omnia operabatur. Sequitur: Vt autem im. sunt, &c. Non quidem hæc ostentatio superflua fuit, sed ne phantasiam existimarent quod factum est, propter quod etiam ex subiecta materia miraculū fecit. Sed quare non turbis dedit fragmenta portanda, sed discipulis? quoniam hos maximè erudire volebat, qui orbis terrarum debebant esse magistri. Ego autem non solum admitor multitudinem panum quæ facta est, sed & certitudinem superfluorum, quia neque plus, neque minus fecit superfluum esse, sed tantum quantum volebat, scilicet duodecim cophinos secūdum numerum 12. apostolorum.

Theo. in hoc loco.

THEO. Addiscimus autem ex miraculo perpetrato non fieri pusillanimes in coarctationibus paupertatis.

Idalij verb. hic dicit. med. tom. 5.

BED. Turbæ autem cùm vidissent signum quod fecit Dominus, mirabātur: quia nondum eum Deum esse cognouerant, ideóque Euāgelista subdit: Illi ergo homines quia carnales erant & carnaliter intelligebāt, cùm vidissent quod fecerat signum, dicebant: quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum.

Parti huius habet nota in hoc loco. tom. 5.

ALCVI. Nondum pleni fide Dominum vocant prophetam, qui nōdum Deum dicere nouerant: sed iam multum profecerāt ex virtute miraculi, qui eum secernentes ab aliis prophetam vocabāt, sicut sciebāt in populo illo prophetas aliquando miracula fecisse: nec falluntur si dicunt eum prophetā, cùm ipse Dominus nouerit se prophetam, dicens: Non capit prophetam perire extra Hierusalem.

Tract. 24. in Io. circa fin. tom. 9.

Iesus est prophetā.

AVG. Sic autē propheta est Christus & Dominus prophetarū, sicut angelus & Dominus angelorum. ex eo enim quòd præsens annunciauit, angelus erat: ex eo quòd futura prædixit, propheta erat: ex eo quòd verbum caro factum est, & angelorum & prophetarum dñs erat: nullus enim propheta sine verbo Dei. CHRY. Ex hoc autem quòd dicunt, qui ven-

turus est in mundum, manifestum est quòd prophetam quendã principalem expectabant. Et ideo quòd dicitur, Hic est verè propheta, in Græco cum adiectione articuli ponitur ad ostendendum scilicet eum esse discretum ab aliis propheris.

Tra. 14. in Ioan. circa prin. tom. 9.

AVG. Considerandum autem quod dicitur, quia Deus non est talis substãtia quæ oculis videri possit, & miracula eius quibus totum regit mundũ, vniuersamque creaturam administrat, assiduitate viluerũt, seruauit sibi quædam quæ faceret opportuno tẽpore: præter vsitatum cursum ordinẽmque naturæ: nõ vt maiora, sed insolita vidẽdo stuperẽt, quibus quotidiana viluerunt. Maius enim miraculum est gubernatio totius mundi, quàm saturatio quinque milliũ B hominum de quinque panibus: & tamen hoc nemo miratur. Illud mirantur homines, non quia maius, sed quia rarum est. Nec tamen sufficit hoc intueri in miraculis Christi, quia enim Dominus est in monte, verbum Dei est in alto: proinde non quasi humiliter iacet, nec transeunter prætereundum est.

ALCVI. Mysticè enim nomine maris turbidum sæculum designatur. Mox autem, vt Christus mare mortalitatis nostræ adiit nascendo, calcauit moriendo, transiit resurgendo, secutæ sunt eum credẽdo, & imitando turbæ credẽtium, ex vtroque populo collectorum.

In hoc loco, tom. 5.

BED. Tunc autem Dominus subiit in montem, quando cælum ascendit, quod designatur C per montem. ALCVI. Quod enim turbis inferioribus relictis ad altiora cum discipulis ascendit, ostẽdit quòd simplicibus minora præcepta sunt cõmittenda perfectioribus altiora: quòd imminẽte pascha illos reficit, significat quia quisquis pane diuini verbi & corpore & sanguine Dñi desiderat refici, debet spirituale pascha facere, id est, de vitiis ad virtutes transire. Oculi verò Dñi sunt dona spiritualia, quæ cùm Dominus electis suis misericorditer concedit, tunc in eos oculos suos dirigit, id est, respectum pietatis impendit.

Quæst. 61. in prin. tom. 4.

AVG. lib. 83. quæst. Quinque autem panes hordeacei significant veterem legem, siue quia nõdum spiritualibus, sed adhuc carnalibus data est lex, id est, D quinque corporis sensibus deditis. Nam & ipsæ turbæ quinque millia hominum fuerunt, siue quia per Moysen lex ipsa data est. Moyses enim quinque libros scripsit. Et quòd hordeacei erãt panes, bene significauit per ipsam legem quæ ita data erat, vt in ea vitale animæ alimentũ corporalibus sacramẽtis obtegeretur. Hordei enim medulla tenacissima palea tegitur. Vel ipsum populum nondum expoliatũ carnali desiderio tanquam palea cordi eius inhærebat.

BED. Hordeum etiam pabulum est iumentorum, & cibus seruorum, & lex vetus data est & seruis & iumentis, id est, carnalibus.

E

AVG. lib. 83. q. Duo autem pisces, qui saporẽ suauem pani dabant, duas illas personas videntur significare, quibus populus ille regebatur, regiã scilicet, & sacerdotalem: quæ tamen duæ personæ, Dominũ nostrum præfigurabant, ambas enim ille sustinuit.

Quæst. 61. paulo à prin. tom. 4.
Allegorica expositio.

ALCVI. Vel duo pisces dicta vel scripta prophetarum & psalmistarum significant: & cùm quinarius ad quinque sensus corporis referatur, mille ad perfectionem refertur. Qui verò quinque sensus corporis perfectè regere student, viri dicuntur à viribus quos fœminea mollities nõ corrumpit, sed sobriè & castè viuunt, & cælestis sapientiæ dulcedine merentur recreari.

Tract. 14. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. super Ioan. Puer autem qui ista ba- A bebat, fortè populus Israël erat, qui sensu puerili ea portabat, nec manducabat. Illa enim quæ portabat, clausa onerabant, aperta pascebant.

BED. Pulchre autem dicit, Hæc quid sunt inter tantos? quia lex vetus parum proficiebat, quousque eam suis manibus suscepit, id est, opere impleuit, & eandem spiritualiter intelligendam esse docuit, quia lex neminem ducebat ad perfectum.

Tract. 14. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. sup. Ioan. Frangendo autem panes multiplicati sunt. Quinque enim libri Moysi multos libros cùm exponuntur tanquã frangendo, id est, disserendo fecerunt.

Quæst. 61. circa med. tom. 4.

AVG. lib. 83. q. Dominus etiam tanquam frangendo & aperiendo quod durum erat & B clausum in lege, discipulos impleuit, cũ eis post resurrectionem aperuit scripturas.

Allegoria pulchra
Tract. 14. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. super Ioan. Quia aut ignorantia populi erat in lege, propterea tentatio Domini ignorantiam discipuli demonstrabat. Super fœnum autem discumbebant, quia carnaliter sapiebant, & in carnalibus quiescebãt, omnis enim caro fœnum. Illi autem de panibus Domini implentur, qui quod auribus audiunt, operibus implent.

Tract. 14. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

AVG. Quæ sunt autem fragmenta, nisi quæ populus non poterat manducare? Quid ergo restat, nisi vt secretiora intelligentia, quæ non potest capere multitudo, illis credantur, qui idonei sunt, & alios C docere valent, sicut erant Apostoli. vnde & duodecim cophini impleti sunt.

Notula pulchra.

ALCVI. Cophinis enim seruilia implentur officia. Cophini igitur sunt Apostoli & eorum imitatores, qui licet in præsenti sint despicabiles, spiritualiũ sacramentorum diuitijs sunt interius referti. Dicũtur autem apostoli fuisse cophini, quia per apostolos fides sanctæ Trinitatis erat prædicãda in quatuor partibus mundi. Quòd autem nouos panes noluit facere; sed allatos cumulauit, signat quia veterẽ scripturam non reprobauit, sed aperiendo patefecit.

Iesus ergo cùm cognouisset quia venturi essent vt D *raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterũ in montem ipse solus. Vt autem sero factum est, descenderũt discipuli eius ad mare. Et cùm ascẽdissent nauim, venerũt trans mare in Capharnaum. Et tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Mare autẽ, vento magno flante, exurgebat. Cùm remigassent ergo quasi stadia vigintiquinq; aut triginta, vident Iesum ambulantẽ supra mare, & proximum naui fieri, & timuerũt. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerũt ergo accipere eum in nauim, & statim nauis fuit ad terram in quam* E *ibant.*

Beda in hoc loco. tom. 5.

BEDA. Turbæ visu tanto miraculo, intellexerunt pium atque potentem, & idcirco voluerunt ipsum facere regem: homines nãque volunt habere regem pium ad regendum, & potentem ad tuẽdum. Dominus igitur hoc cognoscens fugit in montem, id est, ascẽdit celeriter. vnde dicitur: Iesus ergo cùm cogn. quia venturi ess. vt rap. eum & face. eum regẽ, fugit iterum ad montem ipse solus. Datur ergo intelligi quòd Dominus cùm sederet in mõte cum discipulis suis, & videret turbas ad se venientes, descẽderat de monte, & circa inferiora loca turbas pauerat. Nam quomodo fieri potest, vt rursus ille fugeret, nisi ante de monte descenderat?

AVG.

Li.2.ca.74. circa med. tom.4.

A AVG. de conf. euang. Non autem repugnat quod Matthæos diait: Ascēdit in mōtem solus orare. Neque enim caosa orandi contraria est causæ fugiendi, qoandoquidem & hinc Dominus doceat hanc esse nobis magnam causam orandi, quando est causa fugiendi.

Tract.25.in Ioan. parum à princ. to.9.

AVG. Erat autem rea, qui timebat fieri rea: nec talis rea qui ab hominibus fieret, sed talis qui hominibus regnū daret: semper quidem ille cum patre regnat secundum quod est filios Dei. Prædixerūt autem prophetæ regnū eius, secundom id quòd homo factus Christos: & fecit fideles suos Christianos qui sunt regnum eius, quod modò colligitur, modò emitur sanguine Christi. Erit autem aliquando manifestum regnom eios, qoando erit aperta claritas sanctorum eius post iodicium ab eo factum. B Discipuli autem & turbæ credentes in eum potaoerunt illum sic venisse vt iam regnaret. Hoc est velle rapere, & facere eum regem.

Ho.42. in Io. non parum à med. to.3.

Regnum Christi duplex.

CHRYS. Vide autem quanta est gulæ virtus, non vltra eis sabbati trangressioois cora, non vltrà zelāt, sed omnia remota sunt ventre repleto: & propheta iam erat apud eos, & regem eum intronizare volebant. Christus autem fugit, erudiens nos mundanas cōtemnere dignitates. Sic igitur Iesus dimittit discipulos, & ascendit in montem. Hi verò à magistro relicti, vt serò factum est, descēderunt ad mare. Et hoc est qood subditur: Vt aotem serò factum est, &c. Et C quidem vsque ad vesperā expectauerunt eum, venturum esse putantes ad se: facta verò vespera non vltrà sostinēt eum non inqoirere, tantus eos detinebat amor, sed ab amore igniti ascenderunt in naoem. vnde sequitur: Et cùm ascendissent nauim, venerunt trans mare in Caphar. Veniebant quidē ad Capharnaom, æstimantes se illic eom inuenturos.

Tract.25. in Ioan. aliq. à prin. to.9.

AVG. Sic ergo diait finē, & redit vt eaponat quomodo venerunt, quia per stagnū nauigantes transierunt, & dum nauigarent recapitulando exponit quid acciderit, dicens: Et tenebræ iam factæ erant, &c.

Hom.42. in Ioan parum à prin. to.3.

CHRY. Non sine causa Euang. tempos designat, D sed vt per hoc calidum eorum amorē ostendat. Non enim diaerunt, Vespera nonc est, & nox aduenit, sed ab amore igniti ascenderunt in nauim: multa autem erant ex quibus impediebantur à tempore. vnde dicitur: Et tenebrę iam factę erant à tempestate. vndé sequitor: Mare aotem vento mag. flan. exurg. à loco. Non enim erát prope terram. vnde dicitur: Cùm remigassent ergo quasi stadia 25. aut 30.

BED. Eo genere locutionis, qoo cum dobitando loqoimor, solemus dicere fermè 25. aut propè 30.

Ho.42. in Io. paulò à prin. tom.3.

CHRYS. Et vltimo ab inopinabili. vnde sequitur: Vident Iesum ambul. supra mare, & proximum naui fieri. Apparet qoidem eis postquam illos dimiserat, illo quidem docens eos qoid est derelictio & amorē E excitans maiorem: hic verò suam virtutē ostendens, propter hoc igitur illi turbabātur. vnde sequitur: Et timoerunt: quibus torbatis Dominus confortationē adhibet. vnde sequitur: Ille autē dicit eis, Ego sum, nolite timere.

Mysterium latet in verbis.

BED. Non aotem diait, Ego som Iesus, sed tantum, Ego som, qoia familiares eius erant: ideòq; audita voce facile potuerunt cognoscere magistrum: sioe, qood verius est, vt ostenderet se illum esse qoi Moysi dixit, Ego sum qui som.

Hom.42. in Ioan. inter prin. & med. tom.3.

CHRY. Ideo autem his apparuit, vt ostendat quoniam ipse est qoi tēpestatem soluet. Hoc enim ostēdit Euangelista subdens: Voluerunt ergo accipere eū in nauim, & statim fuit nauis ad terrā ad quam ibāt. A Tranquillam enim præbuit eis oauigationem. Non autem nauim ascendit, volens maius miraculū operari, & deitatem eius reuelare apertius.

Theo in hoc loco.

THEO. Vide naoque tria miracula: primum est quòd ambulabat supra mare, secūdum est quòd statim facit naoim ad terram ire, ad quam ibant: nam moltum distabant à terra, cùm eis Dn̄s apparuit.

Hom 42. in Io. ante me. tom.3.

CHRYS. Turbæ aotem non ostendit se Iesus supra mare ambolantem, quia hoc signum imbecillitatem eorum ea cedebat, sed neque discipolis diu visus est hoc faciens, sed statim disparuit ab eis.

Li.2.ca.47. a med. to.4.

AVG. de con. euang. Non est aotē aduersus qoòd Matthæos prius eum dixit dixisse discipulos ascēdeB re in naoiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas, ac deinde dimissis turbis ascēdisse in mōtem solos orare. Ioannes verò prius eum fugisse commemorat solom in montē, ac deinde inquit: Vt autē serò factum est, descend. discip. eius ad mare, & cùm ascend. in nauim. Quis enim non hoc videat recapitulādo Ioannem postea dixisse factum à discipulis, qood iam Iesus iusserat ante quam fugisset in montem?

Hom.43. in Ioan. ante med. tom.3.

CHRY. Vel aliter: Mihi videtur hoc signū aliod ab eo quod apud Matthæum positū est, tunc enim non statim eum sosceperoot, nonc autem persuasi sunt statim suscipere: & tunc quidem adhuc tempestas permanebat concutiens nauim, nunc autem cum voce tranquillitas aduenit. multoties enim C eadem facit signa, vt facilè susceptibilia fiant.

Tract.25 in Ioan. aliq. à princ. tom.9.

AVGV. Mysticè autem pauit Dominus turbas, & ascendit in montem: sic enim de illo prædictum est, Congregatio populorum circundabit te: & propter hanc in altum regredere, id est, vt circundet te congregatio populorum, regredere in altū. Quare autē dictom est, Fugit? neque enim si nollet, teneretur. Aliquid ergo significauit fugiendo, quia scilicet non potuit intelligi altitudo eius: quicquid enim non intelleaeris, fugit me, dicis: ergo fugit in montem ipse solos, quia ascendit super omnes cælos.

Eod. tra. 25. Super illud: fugit in mōtem solus. tom.9.

Illo autem sursum posita discipoli in nauicula tempestatem patiebantur: nauicula illa Ecclesiam præsignabat. Te D nebræ iam factæ erant, & meritò, quia lux non erat, non enim venerat ad illos Iesus. Quātum accedit finis mūdi, crescunt errores, crescit iniquitas.

Lux charitas dicitur.

Lux denique charitas est, secundum illud, Qoi odit fratrem suum, in tenebris est. Ipsi fluctus nauem turbantes, & tempestates & vēti clamores sūnt maledictorum, inde charitas refrigescit, iode fluctus aogētur, & turbatur nauis, nec tamen venti illi & tempestas, & fluctus, & tenebræ id agebant, vt vel nauis non promoueretur, vel solota mergeretur.

Tract.25. in Io. sup. illud: tenebræ factæ erant. to.9.

Qui enim perseuerauerit vsqoe in finem, hic saluus erit.

Tract.25 in Ioan. inter princ. & me. tom.9.

Quinarius aotem numerus ad legem pertinet, ipsi sunt quinq; libri Moysi, ergo legē signat numerus vicesimus quin E tus, quoniam qoinqoies qoini fiunt vigintiquinque. Sed huic legi, antequam euangelium veniret, deerat perfectio, quæ in senario oumero comprehenditur. Ipsa ergo quinque per sex multiplicentor: vt lex per euangeliom impleatur: vt fiant sexies quini triginta. Ad eos ergo qoi legem implent, venit Iesos calcans fluctus, id est, omnes tumores mūdi sub pedibus habens, omnes altitudines sæcoli premens: & tamen tantæ sunt tribulationes, vt etiam ipsi qui credunt in Iesum, expauescant, ne deficiant.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Cùm autem homines vel dæmones non per timorem nituntur mouere, audiamos Christum dicētem, Ego sum: nolite timere, id est, ego semper as-

sisto, & sicut Deus permaneo, & nunquam pertranseo: non perdatis in me fidem pro falsis terroribus. Videt etiā quomodo non in principio periculi Dominus astitit: sed in fine. Permittit nāque nos esse in medio periculorum, vt certantes in tribulationibus probabiliores simus, & vt ad ipsum solum recurramus, qui potēs est ex insperatis nos liberare. Cùm.n. intellectus humanus sibi prouidere nō poterit, tunc salus diuina aduenit. Si voluerimus etiam Christum in nauiculam nostrā suscipere, id est, in cordibus nostris habitare, statim inueniemur in terra ad quam ire volumus, id est, in cælum.

Vbi humana desunt, adsunt diuina.

B E D. Quia verò hæc nauicula non torpentes vehit, sed fortiter remigantes, significatur quod in ecclesia non desidiosi & molles, sed fortes & in bonis operibus perseuerantes perueniunt ad portum salutis æternæ.

Altera die turba quæ stabat trās mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, nisi vna, & quia non introisset cū discipulis suis Iesus in nauim, sed soli discipuli eius abyssent. Aliæ verò superuenerūt naues à Tyberiade iuxta locum, vbi manducauerāt panē, gratias agentes Deo. Cū ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi, neq; discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaū quærentes Iesum. Et cùm inuenissent eum trās mare, dixerūt ei: Rabbi, quādo huc venisti? Respondit eis Iesus, & dixit: Amen amē dico vobis, quæritis me, nō quia vidistis signa, sed quia māducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quam filius hominis dabit vobis. Hunc enim pater signauit Deus.

Homi. 42. in Ioā. in med. tom. 3.

C H R Y. Dominus & si turbis non manifestè ostēderit, quomodo supra mare ambulauerit, dedit tamē eis latēter suspicari quod factum erat, & Euangelista hoc ostendit, dicens: Altera die, &c. vsque ibi, abiissent. Quid enim hoc erat aliud quàm suspicari quòd mare pedes trāsiens recessisset? Neque enim est dicere quòd in alia nauicula pertrāsiuit, quia vna erat ibi tantum in quam ascēderunt discipuli eius, cum quibus ipse non intrauerat.

Tract. 25 in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

A V G. Insinuatum autem est illis tam magnum miraculum. venerunt ergo & aliæ naues iuxta locum illum, vbi manducauerant panem, in quibus turbæ eum secutæ sunt. & hoc est quod subditur: Aliæ verò superuen. naues, &c. vsque ibi, quærentes eum.

Ho. 42. in Io. parū a med. tom. 3.

C H R Y S. Sed tamen post miraculum tam magnum venientes non interrogauerunt eum qualiter pertransiit, neque curauerunt tantum miraculum addiscere. Sequitur enim: Et cùm inuenissent eum trās mare, &c. Nisi quis dicat hic, quādo pro qualiter dictum esse ab eis: dignum autem est & hinc conspicere facilem eorum mentem. Qui enim dicebant, Hic est propheta, qui studebant rapere & facere eum regem, inuenientes eum, nihil tale consiliantur.

Tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

A V G. Ecce enim ille qui in montem fugerat turbatus, cum ipsis turbis loquitur, modo teneant, modo regem faciant. Sed ille qui post miraculi sacramētum, & sermonē infert, & quorum satiauit panibus ventrem, satiat sermonibus mentem.

Exemplū Christi duplex.

A L C V I. Qui enim dedit exemplum fugiendæ laudis & terreni imperij, dat exēplum doctoribus qualiter debeant insistere prædicationi.

C H R Y. Mansuetudo autē & lenitas non vbique est vtilis, cùm enim deses fuerit discipulos & grossus, stimulo vti ad eum oportet: hoc & hic filius Dei facit. Veniētibus enim turbis & blandientibus ei dicendo, Rabbi, quando huc venisti? vt ostendat quòd eum qui ab hominibus est, honorē non concupiscit, sed solum inspicit eorum salutem, redarguendo eis respondit non solum corrigere volens, sed & mentem eorum reuelare. vnde sequitur: Respondit eis Iesus, & dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, &c.

Ho. 43. in Io. in prin. to. 3.

A V G. Quasi dicat: Propter carnem me quæritis, non propter spiritum.

Tract. 25. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

C H R Y S. Post reprehensionem autem doctrinam eis adiungit dicens: Operamini non cibum, &c. q. d. Vos escam exquiritis temporalem, ego autē corpora vestra nutriui, vt per hoc exquireretis illā escam, quæ non temporaneam, sed æternam tribuit vitam.

Homi. 43. in Ioan. paulò à prin. to. 3.

A L C V I. Corporeus cibus carnem tantùm reficit exterioris hominis, & semel acceptus nō sufficit nisi quotidie accipiatur: spiritualis autem cibus permanet in æternum, & satietatē perpetuam immortalitatémque largitur.

A V G. Seipsum autem insinuat istum cibum, vt in sequentibus illucescit: ac si dicat, Quærite me propter aliud, quærite me propter me.

Tract. 25. in Io. ante me. tom. 9.

C H R Y S. Sed quia quidem eo quòd volunt pigrè nutriri, abutuntur hoc verbo, necessarium est inducere id quod est Pauli: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. sed & ipse Corinthum veniens, morabatur apud Aquilam & Priscillam, & operabatur. Dicendo autem, Ne operemini cibum qui perit, non insinuat quòd oporteat pigritari, sed quod oporteat operari & dare: hic enim est cibus qui non perit. operari autem cibum qui perit, est affici sæcularibus rebus. Hoc igitur dixit, quia illi nullam fidei curam habuerunt, sed solū volebant ventrem implere nihil laborantes, & hoc decenter cibum qui perit, vocauit.

Homil. 43. in Io. ante me. tom. 3.

A V G. Sicut autem Samaritanæ dixerat, Si scires qui petit à te bibere, postulasses ab eo, & daret tibi aquam viuam: ita & hic subdit, Quem filius hominis dabit vobis.

Tract. 25. in Io. ante me. tom. 9.

A L C V I. Quando autem per manum sacerdotis corpus Christi accipis, nō sacerdotem quem vides, sed illum quem non vides, attende. Sacerdos est dispensator huius cibi, non actor, filius hominis seipsum dat nobis, vt nos in ipso & ipse in nobis maneat. Istum filium hominis nolite sic accipere quasi alios filios hominum. sequestratus est enim quadam gratia & exceptus à numero omnium. iste enim filius hominis & Dei filius est, hoc est quod subdit: Hunc enim pater signauit Deus. Signare est signum ponere. quasi dicat: Nolite me contemnere, quia filius hominis sum, sic enim sum filius hominis, vt Deus pater me signaret, id est, proprium aliquid mihi daret, quo non confunderer cum genere humano, sed per me liberaretur genus humanum.

Filius quomodo dicitur signatus.

H I L A R. 8. de Trinit. Signaculorum autem natura est, vt omnem impressæ in se speciei explicēt formam, & nihil minus ex eo in se habeant, vnde sigentur, & dum totū accipiunt quod imprimitur, totum ex se præferunt quicquid impressum est. Verbū igitur hoc ad diuinæ natiuitatis non proficit exēplum, quia in signaculis & materies sit & diuersitas & impressio,

Lib. 8. non parū à fine.

pressio, pet qoam mollioribus natutis validiorũ georum species imprimũtor: vnigenitus verò Deus, & per sacramentum salutis nostræ hominis filius, volẽs proprietatis nobis paternæ in se signare speciem, signatum se à Deo ait, vt per hoc potestas in eo dandi ad æternitatem esse intelligi possit: quia omnẽ in se paternæ fotmæ plenitodinem signantis se Dei cõtineret. CHRY. Vel signatis, id est in hoe misit hanc nobis afferentem escam. Vel, signauit id est, reuelauit per suum testimoniom.

Hom. 43. in Ioan. à med. tom. 3.

Beda in hoc loco, tom. 5.

Anagogica expositio.

ALCVI. Misticè autẽ altera die, id est, post ascensionem Christi, turba stans in bonis operibus, non iacens in terrenis voluptatibos, expectat vt veniat ad eos Iesus. Vna autem nauis est vna ecclesia, sed & B aliæ naues quæ superueninnt, sunt cooenticula hæreticorum, qui qoę soa sunt, qoærunt, oon quæ Iesu Christi. vnde conoenienter eis dicitur, Quęritis me, quia manducastis ex panibus.

Tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

AVG. Quàm multi etiam non quærunt Iesum nisi vt illis benefaciat secundum tempus: alius negotiom habet, quærit intercessionem clericorom, alius præmitur à potentiore, fugit ad Ecclesiam. vix qoæritur Iesus propter Iesum.

Lib. 23. cap. 17. in nouis exempl. in med. & 26. in antiquis.

GREG. 22. Moral. Per eotum etiam personã Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, nõ in eisdem ordinibus virtotum merita, sed sobsidia C præsentis vitæ exquirũt. Satiatos quippe de panibos Dominom sequi, est de sancta Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse. Et nõ pro signis Dominum, sed pro panibus quærere, est ad religioois officiom noo pro augendis virtotibus, sed pro requirẽdis subsidiis inhiare. BEDA. Illi etiam qui in oratione quærũt, non æterna, sed temporalia, quærũt Iesum oon propter Iesom, sed propter aliquid aliud. Significatur autem mysticè, qooniam hæreticorum cõuenticula carent hospitio Christi, ac discipnlorum eius, & dicuotor aliæ superuenisse naues, quia hæreses repentinæ fuerũt. Per torbam antem quæ cognouit quòd Iesos non erat ibi, neque discipoli eius, illi designantor, qui cognoscentes errores hæreticorum, relioqoont eos, & ad veram fidem veniunt. D

Dixerũt ergo ad eum: Quid faciemus vt operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quẽ misit ille. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cælo dedit eis mãducare. Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panẽ de cælo verum. E *Panis enim verus est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Dixerũt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.*

ALCVI. Iotellexerunt escam istam, quæ permanet in vitam æternam esse opus Dei: & ideo interrogant quid facerẽt, vt istom cibũ, id est, opos Dei operari possint. & hoc est quod dicitur. Dixerunt ergo ad enm: Qnid faciemos vt operemur opera Dei?

Beda in hoc loco. tom. 5.

Hom. 44. in Ioan. circa prin. tom. 3.

BEN. Id est, quæ præcepta seroando poterimus implere opera Dei? CHRYS. Hoc autem dicebant noo vt discant & faciãt, sed ad cibi exhibitionẽ eom iodocere volentes. THEO. Christus verò quanuis A cognosceret qood eis nihil prodcrat, tamen propter communem vtilitatem respondit, & ostẽdit eis, imò omnibus hominibus quod sit opus Dei. vnde sequitur: Respondit Iesus, &c.

Theo. in hoc loco.

Tract. 29 in Ioan. à med. tom. 9

AVG. Non autem dixit, vt credatis ei, sed vt credatis in eum. Nõ enim cõtinuò qoi credit ei, credit in eum: nam & dæmones credebãt ei, & non credebãt in eum: nos credimus Paulo, sed non in Paulum. Credere ergo in eum, est credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eios membris incorporari. Ipsa est fides quam de nobis exigit Deus, quæ per dilectionẽ operatur. Discernitur tamen ab operibus fides, sicut dicit Apostolus, iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis. Et B sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & nõ sunt bona, quia non referũtur ad eum finem, ex qoo sunt bona: finis enim legis Christus ad iustitiam omni credẽti. Et ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidẽ dixit esse opus Dei: ipsa est enim fides quę per dilectionẽ operator. Nec dixit, Hoc est opus vestrum: sed, hoc est opos Dei, vt credatis in eum, vt qui gloriatur in Domino glorietor. Credere ergo in eum, est manducare cibum qui permanet in vitam æternam, vt quid paras dentem & ventrem? crede, & manducasti. Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebãt signa quibos crederent. Iudæi enim signa quærunt. & hoc est quod sequitur: Dixerunt C ergo ei, Quod ergo tu facis, &c.

Fides vera exprimitur.

Tract. 25 in Ioan. à med. tom. 9.

Hom. 44. in Ioan. paulò à prin. to. 3.

CHRY. Nihil irrationabilios quàm signo præ manibus existente, quasi oullo iam signo facto hoc dicãt, neque electionem signi fiendi Domino permittunt. sed in necessitatem eum æstimãt ducere, vt nullum aliud faciat signom quàm tale quale factum est in eorum parentibos. vnde subdunt: Patres nostri manducauerunt manna in deserto.

ALCVI. Et ne videatur manna aliqoo modo contemnendum, auctoritate psalmi illud extollont, dicentes: sicut scriptũ est, panẽ de cælo dedit eis manducare. CHRY. Multis quidem factis signis, & in Ægypto, & in mari rubro, & in deserto, huius maximè meminerunt, quòd valde concupiscebãt propter D ventris tyrannidẽ. Neque autem dicuot quòd Deus hoc fecit, ne videantur eum exæquare Deo, neque Moysen indocũt, vt non videantur Christum deprimere, sed medium poonot, dicentes. Patres nostri mand. manna. Vel aliter: AVG. Dominus Iesus talem se dicebat, vt se Moysi præponeret, nõ enim ausus est Moyses de se dicere, quòd daret cibũ qui noo perit. Attendebant itaque quãta fecisset Moyses, adhuc aliqoa maiora volebant fieri. q. d. Tu promittis cibũ qui nõ perit, & non talia operaris qualia Moyses. Panes hordeaceos ille non dedit, sed manna de cælo. CHRY. Licebat aotem Domino dicere, quoniam Moyse maiora miracola feci, sed non erat tem-E pus horum verborum nunc, sed vnum erat ad quod studebat: s. ducere eos ad escam spiritualem. vnde sequitur: Dicit ergo eis Iesus, Amen amen dico vobis, non Moyses, &c: An non ex cælo erat manna? qualiter igitur ex cælo dicitur? sicut & volucres cæli dicũtur, & sicut dicitur, Intonuit de cælo Dominus. Panem autem non verum vocat illum, nõ quia falsum erat miraculom de manna, sed quia figura erat, non veritas. Non dixit: Nõ Moyses dedit, sed ego: sed pro Moyse quidẽ Deom, pro mãna verò seipsum posuit.

Hom. 44. in Ioan. non remotè à prin. tom. 3.

Iudæi quare manna cupierunt.

Tract. 25. in Ioan. à med.

Hom. 44 in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

AVG. Quasi dicat: Illod manna hoc significabat, scilicet cibũ de quo paulò ante locutus sum, & omnia signa mea eraot. Signa dilexistis, qood signi-

Tract. 25. in Ioan. à med. tom. 9.

Mãna quid figurauerit.

ficatur, contemnitis. Deus enim dat panem quem significauit manna ipsum, id est, Dominũ Iesum Christum vnde sequitur: Panis enim verus, &c.

Beda. Non quidem elementis, sed hominibus habitatoribus mundi.

Theo. in hoc loco.

Theo. Seipsum dicit panem verum, quia principale significatum per manna, est vnigenitus Dei filius homo factus. Manna nanque interpretatur, quid est hoc, nam Iudæi videntes stupefacti, vnus ad alium dicebant, quid est hoc? Filius autem Dei factus homo, ipse est potissimum admiratiuum manna, ita vt cuilibet contingat quærere, quid est hoc? quomodo filius Dei, filius hominis est? quomodo ex duabus naturis vna fit persona? Alcvi. Qui per assumptam humanitatem descendit de cælo, & per assumentem diuinitatem dat vitam mundo.

Christus panis cælestis.

Theo. in hoc loco.

Theo. Hic autem panis vita secundum naturam existens, tanquam viui patris filius proprium opus facit, quia viuificat cuncta. Sicut enim panis ex terra infirmam naturã carnis conseruat, sic & Christus per spiritus operationes viuificat animam, & etiam corpus incorruptibile facit: nam per eius resurrectionẽ corporalis confertur incorruptio: & ideo dicit, quòd dat vitã mũdo. Chry. Non Iudæis solùm, sed orbi terrarum. Illi verò inferius adhoc inspiciebant. vnde sequitur: Dixerunt ergo ad eum, Domine, &c. Dicẽte autem eo, quoniam pater meus dat vobis panem: non dixerunt, Roga vt det: sed, da nobis.

Hom. 44. in Ioan. inter princ. & me. tom. 3.

Avg. Sicut enim Samaritana, cui dictum est, qui biberit de hac aqua, non sitiet vnquam, secundum corpus accipiens, & carere indigentia volens, Da mihi, inquit, Domine de hac aqua: sic & isti dicunt, Da mihi panem qui reficiat, & non deficiat.

Tract. 25. in Ioan. à med. tom. 9.

Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi pater ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras, quia descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, patris, vt omne quod dedit mihi, nõ perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hæc est autem voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Homi. 44 in Ioan. ante med. tom. 3.

Chry. De reliquo Dominus in mysteriorum traditionem eos inducturos est, & primũ de deitate sua loquitur. vnde dicitur: Dixit autem Iesus, Ego sum panis vitæ. Neque enim hoc de corpore eius dictum est. de illo enim in fine dicit. Panis quem ego dabo, caro mea est. Sed interim de diuinitate loquitur: Etenim caro propter Domini verbum panis est, quod spiritum ipsum suscipienti panis cælestis fit.

Theo. in hoc loco.

Christus omnia viuificauit.

Theop. Non autem dixit, Ego sum panis nutrimenti, sed vitæ. Quia enim cuncta mortificata erant, viuificauit nos Christus per seipsum: est autem panis non consuetæ vitæ, sed illius quæ morte non resecatur. vnde subditur: Qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me non sitiet in æternum.

Tract. 15 in Ioan. à med. tom. 9.

Avg. Qui venit ad me, hoc est qui credit in me, & quod dixit: non esuriet: hoc intelligẽdum est. Et non sitiet vnquam: vtroque enim significatur æterna illa satietas, vbi nulla est egestas.

Theo. in hoc loco.

Theo. Vel non sitiet neque esuriet, id est, ad verbum Dei audiendum neque tædiosus efficietur, neque sitiet siti intellectuali, quasi non habeat aquam baptismi, & sanctificationem per spiritum factam.

Tract. 25 in Ioan. à med. tom 9.

Avg. Panem igitur de cælo desideratis, quem ante vos habetis, sed non manducatis. vnde sequitur: Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis.

Alcvi. q. d. Non ideo hoc dixi quod vos sciam hoc pane satiendos, sed potius ad improperium vestræ incredulitatis dico, quia videtis, & non creditis.

Hom. 44. in Ioan. immediate ante illud: Omne quod dat mihi pater. tom. 3.

Chry. Vel per hoc quod dicit, Dixi vobis, insinuat testimonium scripturarum, de quo suprà dixerat: Illæ sunt qui testimonium perhibẽt de me. Et iterum dixerat: Quoniam veni in nomine patris mei, & non suscepistis me: hoc autem quòd dicit, Quia & vidistis me, &c. signa occulte insinuat.

Tracta. 25. in Ioã. ante med.

Avg. Sed non ideo ego populum Dei perdidi, quia vos vidistis & non credidistis. vnde sequitur: Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras.

Beo. Absolutè dicit, Omne: vt ostenderet plenitudinem fidelium. Hi autem sunt quos pater dat filio, quãdo per occultam inspirationem facit eos credere in filium. Alcvi. Quemcunque ergo pater traxerit ad hoc vt credat in me, veniet per fidem ad me vt mihi iungatur, & eum qui passibus fidei & bonæ operationis veniet ad me, non eiiciam foras, id est in secreto puræ conscientiæ mecum morabitur, & tandem recipiam eum in æterna beatitudine.

Gaudium puræ conscientiæ.

Tract. 25. in Ioan. parum à med. to. 9.

Avgvs. Illud enim intus, vnde non exitur foras, est magnum penetrale & dulce secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tentationum & dolorum, de quo dicitur: Intra in gaudium Domini tui.

Hom 44. in Ioan. parum à med. to. 3.

Chrys. Per hoc autẽ quòd dicit, Quod dat mihi pater, ostendit quoniam non contingens res est credere in Christum, neq; cogitationibus humanis perficitur, sed ea quæ desuper reuelatione indiget, etiã anima deuota suscipiente reuelationem. vnde non sunt ab accusatione eruti quibus nõ dat pater: indigemus enim & ea quæ ex nobis est voluntate ad credendum: per hoc autem tangit incredulitatẽ eorum, ostendens quoniam qui non credit ei, voluntatem transgreditur patris. Paulus autem ait, quòd ipse eos tradiderit patri: Cùm tradiderit, inquit, regnum Deo & patri Sicut igitur pater dans non priuat seipsum, sic nec filius tradens. dicitur autẽ filius tradere, quoniam per eum ad patrem adducimur. Et de patre dictum est, Per quem vocati estis in societatẽ filij eius. Sic igitur qui venit ad me, saluabitur: quia pro his veni & carnem assumpsi. vnde sequitur: Quia descẽdit, &c. Quid dicis? alia sunt tua, & quę illius? Ne igitur hoc aliquis suspicetur, subiunxit, Hæc est autem voluntas eius qui misit me, &c. Per hoc autem & filios vult: quia filius quos vult viuificat. Quid est igitur quod dicit, Non aliud acturus veni, quàm quod pater vult? quasi non habens diuinam voluntatem à patre, omnia enim quæ patris sunt, mea sunt: sed hoc non dixit, sed in fine reseruat, excelsa enim interim occultat.

Ead. ho. 44. in med. tom. 3.

Hom 44. in Ioan. à med. tom. 3.

Tract. 25. in Ioan. inter med. & fin. tom 9.

Voluntas vna patris & filij.

Avg. Vel aliter: Quare non eiiciat foras, subiungit, dicens: Quia descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. propterea enim anima à Deo exiit, quia superba erat. Superbia enim eiecti sumus, humilitate regredimur. Medicus enim quãdo ægritudinem discutit, si curet

quod

quod per aliqnam causam factum est, & ipsam causam non curet, ad tempus videtur mederi, sed causa A manente morbus repetitur. Vt ergo causa omnium morborum curaretur, id est, superbia, descendit & humilis factus est filius Dei. Quid superbis homo? filius Dei propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem Deum: hæc est enim commendatio humilitatis. Non veni facere voluntatẽ meam, sed voluntatem eius qui misit me. Superbia quippe facit voluntatem suam, humiliras voluntatem Dei.

Lib. 3. inter prin. & me.

HILAR. 3. de Trinit. Non igitur hoc dicit, quia facit quod non velit, sed obedientiã suam sub effectu B paternæ voluntatis ostendit, volens ipse voluntatem patris explere.

Tract. 25. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

AVGV. Ideo ergo qui ad me venerit, non eiiciam eum foras, quia non veni facere voluntatem meam: humilis veni humilitatem docere, qui ad me venit, incorporatur mihi & humilis fit, quia noo faciet voluntatem suam, sed Dei: & ideo non eiicietur foras: quia cùm superbus esset, proiectus est foras, ad me enim venire nõ potest, nisi humilis, non mittitur foras nisi superbia. qui seruat humilitatem, non labitur à veritate. Quare autem ideo non eiiciat foras, qui venit ad illũ, quia noo venit facere voluntatem suam, ostẽdit cùm subdit: Hæc est enim volũtas eios qui misit me patris, vt omne qood dedit mi- C hi pater, non perdã ex eo. Ipse illi datus est qui seruat humilitatem, non est volũtas in conspectu patris, vt pereat vnus de pusillis: de tumentibus potest perire, de pusillis oihil perit: quia nisi fueritis sicut pusillus isti, non intrabitis in regnum cælorum.

Cap. 9. inter med. & fin. tom. 7.

AVGV. de correct. & gratiã. Qui ergo in Dei prouidentissima dispositione præsciti, prędestinati, vocati, iustificati, glorificati sunt, etiam nondum renati, sed & nondum nati iam filij Dei sunt, & omnino perire non possunt: hi enim verè veniunt ad Christum. Ab illo ergo datur etiam perseuerantia in bono vsque in finem: neque enim dator, nisi eis qui non peribunt, D quoniam qui non perseuerant peribunt.

Hom. 44. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Per hoc autem quod dicit, Non perdam ex eo, non ostẽdit se indigere eorũ cura, sed hoc dicit propter eorum salutem. Postquã autem dixerat, Nõ perdã ex eo, & noo eiiciam foras: subiungit, Sed resuscitem eum in nouissimo die: quia in resurrectione cõmuni mali eiicientur, secundũ illud; Tollite eum, & eiicite eum in tenebras exteriores. Ipsi etiam perdentur secundum illud: Qui pgtest animam & corpus perdere in gebennam. Ideo autem multoties resurrectiooem indocit, vt nõ ex solis rebus præsentibus iudicent Dei proũidentiam, sed aliam expectent E vitam.

Tract. 25. in Ioan. parum à fin. tom. 9.

AVG. Videte autem quemadmodum & hic geminã illam resurrectionem designet, qui venit ad me modò resurgit, humilis factos in membris meis. Sequitur aotem: Sed resuscitem illum in nouiss. die. Ad exponendum autem quod dixerat, Omne quòd dedit mihi pater, Et iterũ quod dixerat, Nõ perdam ex eo: subiũgit, Hæc est enim volũ tas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitã æternam.

Tract. 25. in Ioann. in fin tom. 9.

Resurrectio duplex ootatur.

Superius dixit, Qui audit verbum meum, & credit ei qui misit me. Modo autem, Qui videt filium & credit in eum: non dixit, & credit in patrẽ. Hoc est enim credere in filium, quod & in patrem: qoia sicut pater habet vitã in semetipso, sic dedit & filio vitam habere iu semetipso. vt sic omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam credendo & transeundo ad vitam, tãquam prima illa resurrectione: & quia ipsa non est sola, sub- A iungit de secunda: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Murmurabãt ergo Iudæi de illo quia dixisset, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, & dicebant: Nõne hic est filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cælo descendi? Respõdit ergo Iesus, & dixit ei: Nolite murmurare inuicem. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eũ: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Est scriptum in prophetis: Et erunt B *omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem.*

Homi. 45. in Ioann. in prin. tom. 3.

CHRYS. Iudæi existimantes se comestione carnali potiri non turbabantur, vsquequo postea diffisi sunt. vnde dicitur: Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset, ego sum panis, &c. Videbantur quidem turbari in hoc quòd dixerat eum de cælo descẽdisse, sed noo hoc erat quod torbatiooem faciebat, sed hoc quòd non expectabãt potiri mẽsa corporali. Adhuc tamen eum venerabantur, quia recens erat signum, & propterea non manifestò ei contradicebant, sed C murmurando suam perturbationẽ ostendebant: quid autem murmurando dixerint, subditur: Et dicebant, Nonne hic est Iesus filius Ioseph, &c.

Tract 26. in Ioan. circa med. tom. 9.

AVGVST. Longè aotem isti erant à pane de cælo, nec eom esurire nouerant. panis enim iste interioris hominis quærit esurieo.

Occultatio mysterij.

Homi 45 in Ioan parum à prin. to. 3.

CHRY. Maoifestũ est enim quoniam mirabilem eius nondũ sciuerant generationem: propterea eum adhuc filium Ioseph dicuot, sed nõ increpãtur. Non enim respondit eis, Non sum filius Ioseph, quia non poterant illũ mirabilem patrum audire. Si verò eum qui secundum carnem non poterant manifestè au- D dire. multo magis ne: superiorem ineffabilem.

Tract. 26. in Ioan paulo ante med.

AVG. Ab hominibus enim carnem assumpsit, sed noo more hominum. Nam patrem babens in cælo, matrem elegit in terra, & illic natus sine matre, & hic sine patre: quid ergo talibus murmurantibus respondit, subditur: Respondit ergo Iesus, & dixit eis: Nolite murmurare inuicem. q. d. Scio quare nõ esuritis sic. vt istum panem non intelligatis neque quæratis. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit illum. Magna gratię commendatio. Nemo venit nisi tractus: quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare, semel accipe & intelli- E ge, si non traheris, ora vt traharis.

Eodẽ tra 26. non remotè à princ. to. 9.

Homi 45 in Ioan. nõ procul à princ. tom. 3.

CHRY. Hic autem insiliunt Manichæi dicentes, quoniam nihil in nobis est positũ. sed hoc non qoòd in nobis est destruit, sed ostendit nos diuino auxilio indigentes: ostendit enim hic non eum qui inuitus venit, sed eum qui multam patitur oppugnationem.

Tra. 26. in Ioan. aliq. à prin. to. 9.

AVC. Si enim inuiti trahimur ad Christum, ergo inuiti credimus: ergo violentia adhibetur, non volũtas excitatur: sed intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, credere non potest, nisi volens: corde enim creditur ad iustitiam. si ergo inuitus venit qui trahitur, non credit: si non credit, non venit. non enim ad Christum ambulando currimus, sed credendo: nec motu corporis, sed volũtate cordis accedimus, ergo voluntate traheris. Quis est autẽ trahi voluntate? delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Est quædam voluptas cordis, cui dulcis est panis ille cælestis. Porrò si Poëtæ dicere licuit, Trahit sua quemque voluptas, quãto fortius nos dicere debemus trahi hominẽ ad Christum, qui delectatur veritate, beatitudine, iustitia, sempiterna vita, quod totum Christus est. An non habent corporis sensus voluptates suas, & animus deseritur à voluptatibus suis? da amãtem, da desiderantẽ, feruentem, fonti æternæ patriæ suspirantem. & scit quid dicam. Sed quare voluit dicere, quem traxerit pater, si trahendi sumus, ab illo trahamur, cui dicit quædam quæ diligit, Trahe me post te. Sed quid intelligi voluit, aduertamus. Trahit pater ad filium eos, propterea credunt in filium, quia eum cogitãt patrem habere Deum. Deus enim pater æqualẽ sibi genuit filium, & qui cogitat atque in fide sua sentit ac ruminat æqualem esse patri eum, in quem credit, ipsum trahit pater ad filium. Arrius credidit creaturã, non eum traxit pater. Fotinus dicit, Homo solum est Christus, qui sic credit, nõ eum pater trahit, trahit Petrum, qui dixit, Tu es Christus filius Dei viui. vnde ei dictum est, Non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cælis est. Ista reuelatio ipsa attractio est. Si enim qui inter delicias terrenas reuelantur amantibus, trahunt, non trahet reuelatus Christus à patre? Quid enim fortius desiderat anima quàm veritatem? sed hic homines esuriunt, ibi saturabuntur. ideo subiecit: Et ego resuscit. eum in nouiss. die. quasi dicat: saturabitur, eo quòd & hic sitit in resurrectione mortuorũ, quoniam ego resuscitabo eum. Avg. de quæst. no. & vet. test. Vel attrahit pater ad filium per opera quæ faciebat per illum. Chry. Non parua dignitas filij, si pater adducit, & ipse suscitat: non diuidens ad patrem opera, sed ostendens paritatẽ virtutis. deinde ostẽdit modum secundum quem pater trahit, dicens: Scriptum est in prophetis: & erunt omnes dociles Dei. Vides fidei dignitatẽ, quoniã non ab hominibus neque per homines, sed ab ipso Deo eam debeat addiscere. Magister enim præsidet omnibus paratus existẽs sua tribuere, ad omnes suam doctrinam effundens. Si autẽ omnes docibiles Dei, qualiter quidam non credunt? quia hoc de pluribus dictũ est, siue quoniam omnes qui volunt. Avg. de prædest. san. Vel aliter: Sicut integrè loquitur cum de aliquo litterarũ magistro, qui in ciuitate solus est, dicimus omnes iste hic litteras docet, non quia omnes discũt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicũque ibi litteras discit. Ita rectè dicimus, Omnes Deus docet venire ad Christũ, non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit.

Avg. super Ioan. Vel aliter: Omnes regni illius homines docibiles erũt Dei, non ab hominibus audient, etsi hic ab hominibus audiunt, tamen quod intelligũt intus datur. strepitum verborum ingero auribus vestris, nisi reuelet ille qui intus est, quomodo ergo ô Iudæi me potestis agnoscere, quos pater non docuit? Bed. Dicit autem pluraliter, in prophetis, quia omnes prophetæ, vno eodémque spiritu repleti, licet diuersa prophetarent, tamen ad idem tendebant, quapropter cum quouis eorum omnes alij cõcordabant, sicut cùm Ioële propheta qui dicit: Erũt omnes docibiles Dei.

Glo. Hoc in Ioële non inuenitur, sed aliquid simile dicitur enim ibi: Filij Sion exultate & lætamini in Domino Deo nostro, quia dedit vobis doctorẽ. Expressus tamen est in Esaia, vbi dicitur: Ponam vniuersos filios doctos à Domino.

Chrys. Quòd quidem præcipuum est, quia ante per homines discebãt quæ Dei sunt, nunc autem per vnicum filium Dei & spiritum sanctum. *Hom. 45. in Ioan. super illud: Et ego resuscitabo eum, tom. 3.*

Avgvs. de prædest. san. Omnes autem docibiles Dei veniunt ad filium, quoniam audierunt & didicerunt à patre per filium. vnde subditur: Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Si autẽ omnis qui audiuit à patre & didicit, venit: profectò omnis qui non venit, nõ audit à patre, nec didicit. Valde remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua pater auditur & docet, veniatur ad filium: nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis, vbi es & ipse filius, quia ipse est verbum eius, per quod pater sic docet, simul est & spiritus sanctus. Inseparabilia enim didicimus esse opera Trinitatis, sed patri ideo hoc potissimum est attributum, quia de ipso procedit & filius & spiritus sanctus. Itaque gratia quæ occultè & humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro respuitur: ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia primitus auferatur. Cur ergo nõ omnes docet, vt veniant ad Christum? nisi quia eos quos docet, misericordia docet, quos autẽ non docet, iudicio non docet. si autẽ dixerimus quod volunt discere quos non docet, respondebitur nobis: Et vbi est quod ei dicitur: Deus tu conuertens viuificabis nos? aut si non facit volẽtes ex nolentibus Deus, vt quid orat ecclesia secundum præceptum Domini pro persecutoribus suis? non enim quisquã dicere potest, credidi, vt sic vocarer, præuenit quippe eum misericordia Dei, quia est vocatus, vt crederet. *Cap. 8. circa prin. tom. 7.* *Schola cælestis describitur.*

Avg. super Ioan. Ecce ergo quomodo trahit pater docendo de veritate, non necessitatem imponẽdo, trahere enim Dei est. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. quid igitur Christus nihil docuit? quid quod patrem magistrum homines non viderunt, filium viderunt? filius ergo dicebat, sed pater docebat. Si ego homo cùm sim, illum doceo qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse, & ostendit nobis quid dixerit, cõtinuò subiungẽs: Non quia pa. vi. quisq. nisi is qui, &c. q. d. Ne fortè cùm dico vobis, omnis qui audiuit à patre & didicit, dicatis apud vos: Nunquam vidimus patrem, quomodo ab eo discere poterimus? à meipso audite. Ego noui patrẽ, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo, cuius est verbum, non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. *Tract. 26. in Ioan. super illud: Omnis qui audit à patre, tom. 9.* *Pater celestis trahit.*

Chrys. Omnes quidem à Deo sumus. id verò quod est præcipuum filij & proprium, hic non posuit propter auditorum imbecillitatem. *Hom. 45. in Io. inter pr. & med. to. 3.*

Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

Avg. Reuelare voluit se Dominus quid esset, vnde dicit: Amen amen dico vobis, &c. q. d. Qui credit in me, habet me. quid est autem habere me? habere vitam æternam. vita enim æterna est verbũ quod in principio erat apud Deum, & vita erat lux hominũ. assumpsit vita mortem, vt vita occideret mortem. *Tract. 26. in Ioan. parum ante med. tom. 9.*

Theo. Quia verò turbæ instabant cibum corpo-

ralem

Hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.

ralem petẽtes, & eius eibi qui pattibus eorum datus erat, reminiscẽtes: vt ostendat quod omnia illa figura erant huius veritatis præsentis, mentionem de cibo spirituali facit, dicẽs: Ego sum panis vitæ. Panem quidem vitę seipsum vocat, quoniam vitam nostram continet, & hanc & futuram.

Ead. ho. 45. interprin. & med. to. 3.

Tract. 26. in Ioan. à med. tom. 9.

A v g. Sed quia illi de manna superbiebãt, subiungit: Patres vestri manducaoerunt manna in deserto, & mortui sunt. Ideo patres vestri, quia similes estis illorũ, murmuratores patres murmuratorum filiorum. Nam de nulla re magis Deũ offendisse ille populus dictus est, quàm contra Deum murmurando. Ideo autem mortui sunt, quia quod videbant, eredebant, quòd non videbant, non credebant, neque intelligebant. C h r y. Non autem sine causa addit, In deserto, sed oceultè insinuans, quoniam non lõgum tempus fuit, quo scilicet manna datum est, neque simul cùm venit in terram promissionis, sed quia videbant panẽ datũ à Christo minus esse illo quod pattibus datum erat, in eo quòd illud desuper descẽdebat. Miraculum verò panum inferius gerebatur, propterea subiungit, hic est panis de cælo descendens.

Homi 45. in Ioan. ante med. tom. 3.

A v g. Hunc panem significauit mãna, hunc panem significabit altare Dei. Sacramenta hæc sunt, & illa fuerunt. In signis diuersa sunt, in re quæ significatur paria sunt. Apostolum audi, Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.

Tract. 26. in Ioan. à med. tom. 9.

C h r y. Deinde ostendit quod maximè eos poterãt persuadere, quoniam ipsi patribus suis multo digniores effecti sunt, qui manna manducantes sunt mortui. & ideo subdit. Vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. A fine vtriusqoe cibi ostendit differẽtiam, panem autem hic dogmata salutaria dicit, & fidem quæ in ipsum est, aut corpus suum, hæc enim conseruant animam.

Homi. 45. in Ioan super illud: Patres vestri mãd. manna. tom. 3.

Ead. ho. 45. Super illud: Si quis mãd. ex hoc pane. tom 3.

A v g. Sed nunquid nos non morimur, qui manducauimus panem descendentem de cælo? sic illi sunt mortui, quemadmodũ & nos sumus morituri, quantum attinet ad mortem huius corporis visibilem atque carnalem: quantum autem pertinet ad mortem spiritualem, qua patres istorum mortui sunt, manducauit manna Moyses & multi qui Domino placuerunt, & mortui non sunt, quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt: spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter satiarẽtur. Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentũ, aliud virtus saeramẽti: quoniam multi de altari accipiunt, & accipiendo moriũtur. vnde Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit: panem ergo cęlestem spiritualem manducate, est innocẽtiam ad altare apportare. peccata etsi sint quotidiana, nõ sint mortifera: antequam ad latere accedatis, attendite quid dicatis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, si dimittis dimittẽtur tibi, securus accede, panis est, non venenũ: si quis ergo ex hoe pane manducauerit, non morietur. Sed quod pertinet ad virtutem sacramẽti, non quod pertinet ad visibile saeramentum. qui mãducat, scilicet intus, non foris. A l c v i. Ideo nanque non moritur qui comedit hunc panem, quia ego sum panis viuus qui de cælo descendi. T h e o. Per hoc scilicet, quòd incarnatus est: non ergo prius solum fuit homo, & postmodum assumpsit diuinitatem, vt Nestorius fabulatur. A v g. De cælo descendit & manna, sed manna vmbra erat, iste veritas est.

Tra. 26. in Ioan. circa med. tom. 9.

Ead tra. 26. à med. to. 9.

Accessus altaris docetur.

Theophyl. immediatè ante illud: Hac est voluntas eius.

Tract. 26. in

A l c v i. Est autem mea vita viuificans. vnde sequi-

A tur: Si quis mand. ex hoc pane, viuet, non tantum in præsenti per fidem & iustitiam, sed in æternum.

Et panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mũdi vita.

Ioan. super illud: Ego sum panis viuus. to. 9.

A v g. Determinat consequenter Dominus quomodo se panem dicat, non tantum secundum diuinitatem quę pascit omnia, sed etiam secundum humanam naturam quæ est assumpta à verbo Dei, cùm subdit: Et panis quem ego dabo, &c.

B e o a. Hunc panem tunc Dominus dedit quãdo mysterium eorporis & sanguinis sui discipulis tradidit, & quando semetipsum Deo patri obtulit in ara crucis. quòd verò dicit, Pro mundi vita, non debe-

B mus intelligere pro elementis, sed pro omnibus qui mundi nomine designantur.

Theop. in hoc loco.

T h e o. In hoc quod dicit, Quem ego dabo, potestatem suam demonstrat, quod non sicut seruus minor patre crucifixus est, sed volũtariè: nam etsi à patre dari dicatur, tamen seipsum tradidit ipse. Attende autem quod panis qui in mysteriis à nobis assumitur: non solum figurã gerit carnis Christi, sed ipse est vera caro Christi: non enim dixit, Panis quẽ ego dabo, figuram carnis meæ gerit, sed caro mea est. Transmutatur autem inenarrabilibus verbis isti panis per mysticam benedictionem & habitationem Spiritus sancti in carnem Christi. Sed quare non videmus carnem? quia si caro videretur, horror nos in

C eius assumptione inuaderet. vnde & nostræ infirmitati condescendatur, talis nobis videtur mysticus cibus secundum quòd nostræ consuetudini competebat. pro mundi autem vita carnẽ suam tradidit, quia moriendo mortem soluit. Ego etiam intelligo pro mundi vita resurrectionem, nam Domini mors vniuersalem resurrectionem toti generi humano ministrauit: fortè autem & vitam quæ in sanctificatione & beatificatione cõsistit & spiritu, mundi vitam dixit: quamuis enim non omnes susceperint vitam quę est in sanctificatione & spiritu, tamẽ Dominus seipsum pro mundo tradidit, & quantum in eo est, totus mundus sanctificatur.

Transmutatio panis

D A v g. Quando autem caperet caro, quòd dixit nem, carnem: norunt autem fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligãt: fiant corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi: de spiritu enim Christi non viuit, nisi corpus Christi. nunquid enim corpus meum viuit de spiritu tuo? Hunc panem exponit Apostolus, dicens: Vnum corpus multi sumus: O sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis: qui vult viuere, accedat: credat, incorporetur vt viuificetur.

Tract. 26. in Ioan. à med. tom. 9.

Beneficiũ sacramentale.

Litigabant ergo Iudæi adinuicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad mãducandum? Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico vo-

E *bis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.*

A v g. Qoia Iudæi panem concordiæ non intelligebant, adinuicem litigabãt. vnde dicitur: Litigabãt ergo Iudęi adinuic. &c. Qui autem manducãt talem panem, non litigant adinuicem, nam per hunc Deus habitare facit vnanimes in domo.

Tract. 26. in Ioan. à med tom. 9.

B e o a. Putabant ergo Iudæi quòd Dominus particulatim carnem suam diuideret, & eis ad mandu-

condum daret: & ideo litigabant, quia non intelligebant. CHRY. Quia igitur dicebant hoc esse impossibile, vt scilicet carnem suam ad manducandum daret, ostendit, quoniam non solùm nõ est impossibile, sed valde necessarium. vnde sequitur: dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico vo. nisi manducaueritis, &c. quasi dicat: Quomodo quidem detur, & quisnam sit modus manducãdi istum panem, ignoratis, verumtamen nisi manducaueritit, &c.

Hom. 46. in Ioan. circa prin. tom. 3.

Augustinus Tract. 26. in Ioan. super illud: Nisi manduc. tom. 9.

BEDA. Et ne crederetur illis solis hoc dixisse, mox generalem sententiam intulit, dicens: Qui manduc. meam car. & bibit meum sanguinem.

AVG. Et ne istam vitam intelligentes de hac re litigarent, secutus adiunxit: Habet vitam æternam. Hãc ergo non habet, qui istam carnem non mãducat, nec istum sanguinem bibit. Nam temporalem vitam sine illo habere homines possunt, æternam verò omnino non possunt: Non ita est in hac esca, quam sustentandæ huius tẽporalis vitæ causa somimus: nam qui eam non sumpserit, nõ viuet: nec tamen qui eam sumpserit, viuet. Fieri enim potest, vt morbo, vel senio, vel aliquo casu plurimi, qui eam sompserint, moriantur. In hoc verò cibo & potu, id est, corporis & sanguinis Domini non ita est, nam & qui eam non sumit, non habet vitam, & qui eam sumit, habet vitam, & hanc vtique æternam.

Tract. 26. in Ioan. super hunc locum. tom. 9.

Panis vitæ quomodo intelligatur.

THEO. Non enim puri hominis caro est, sed Dei & hominem diuinum facere valens, tãquam diuinitate inebrians. AVG. 21. de ciuit. Dei. Sunt autem quidam liberationem ab æterno supplicio hominibus promittẽtes Christi baptismate ablutis, qui participes sunt corporis eius quomodolibet vixerint, propter illud quod dicitur hic. Sed contradicit eis Apostolus, dicens: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immonditia, &c. quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Quamobrẽ quomodo sit accipiendum quod hic dicitur, merito quæritur. Qui enim in eius est corporis vnitate, id est, in Christiano totũ compage membrorum, cuius corporis sacramentum fideles cõmunicantes de altari sumere consueuerunt, ipse verè dicẽdus est manducare corpus, & bibere sanguinem Christi: ac per hoc hæretici & schismatici ab vnitate corporis separati, possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, imo verò etiam noxium, quo iudicentur grauius quàm vel tardius liberentur, nec illi etiam in perditis & damnabilibus moribus debẽt esse securi, qui per vitæ iniquitatem, ipsam vitæ iustitiam, quæ est Christus, deserunt, siue fornicando, siue aliquid huiuscemodi faciendo. Non enim isti dicẽdi sunt mãducare corpus Christi, quoniam nec in membris computandi sunt Christi. Vt enim alia taceam, non possunt simul esse membra Christi, & membra meretricis.

Theo. in hoc loco.

Lib. 21. cap. 9. tom. 5.

Eodẽ lib. cap. 25. circa prin. tom. 5.

Quæstio vtilis.

AVG. super Ioan. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & mẽbrorum suorum, quòd est ecclesia in prædestinatis & vocatis & iustificatis & glorificatis sanctis & fidelibus eius. huius rei sacramentum, id est, vnitas corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierũ in Dominica mensa præparatur, & de Dominica mẽsa sumitur quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res verò ipsa cuius sacramẽtũ est, omni homini est ad vitam, nulli ad exitium, quicunq; eius particeps fuerit. Ne autem putarẽt sic in isto cibo & potu promitti vitam æternam, vt qui eam sumerent, iã nec corpore morerẽtur. Huic cogitationi occurrens subiungit, dicẽs: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die, vt scilicet habeat interim vitã æternam secundum spiritum in requie quæ sanctorum spiritus suscipit. Quod autem ad corpus attinet, nec corpus etiam vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die eam habeat.

Tracta. 26. in Ioã. super illud: Qui manducat meam carnem. tom. 9.

Corpus Christi misticum.

Caro ènim mea verè est cibus & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Hæc dixit in synagoga docens in Capharnaum.

BEDA. Dixerat superius, Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitã æternã, & vt ostenderet quãta distantia sit inter corporalem cibum & potũ: & spirituale mysterium corporis & sanguinis sui, adiecit: Caro enim mea verè est ci. &c.

CHRY. Hoc autem dicit, aut vt credãt his quæ dicta sunt, vt non æstiment ænigma & parabolam esse, sed sciant quoniam omnino oportet mãducare corpus Christi, aut vult dicere quod verus cibus est hic qui animam saluat. AVG. Vel aliter: Cùm cibo & poto id appetant homines, vt non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales, & incorruptibiles facit, id est, societas ipsa sanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atq; perfecta: propterea Dominus noster corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis: nanque aliud, scilicet panis, ex multis granis in vnum cõstat: aliud, scilicet vinum, ex multis acinis confluit. Deinde iam exponit quid sit manducare corpus eius, & sanguinem bibere, dicens: Qui manducat meam car. &c. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & Christum in se habere. At per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat eius carnẽ, nec bibit eius sanguinem, sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit. CHRY. Vel aliter continuatur, quia promiserat se manducantibus vitam æternam: vt ergo hoc confirmet, induxit: Qui mand. meã car. &c. AVG. de ver. Dom. Multi quidem qui vel corde ficto carnem illam manducant, & sanguinem bibunt, vel cùm manducauerint, apostatæ fiunt, nunquid manẽt in Christo, & Christus in eis? Sed est profecto quidam modus manducandi illam carnem, & bibendi illum sanguinem: quomodo qui manducauerit & biberit, in Christo manet & Christus in eo.

Hom. 46. in Ioan. parum à princ. to. 3.

Tract. 26. in Ioan. super illud: Caro mea, &c. tom. 9.

Hom. 46. in Ioann. non remotè à prin. to. 3.

AVG. 21. de ciuit. Dei. Hoc est illi qui non sacramẽto tenus tantũ, sed reuera corpus Christi mãducant, & sanguinem bibũt. CHRY. Et quia ego viuo, manifestum est quòd ipse viuet, & ad hoc ostẽdendum subiungit: Sicut misit me vi. pa. &c. ac si dicat: Viuo ego sicut pater, & ne ingenitũ æstimes, adiecit: Propter patrem, patrem sibi esse principiũ occultè insinuans. quòd autẽ dicit: Qui mandu. me, & ipse viuet prop. me: non de vita simpliciter hoc dicit, sed de approbata. Etenim etiã infideles viuũt nõ manducãtes

Lib. 21. cap. 25. tom. 5.

Hom. 46. in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

de carne

carne illa, sed neque de resurrectione communi hoc dicit, etenim omnes suscitabuntur, sed de gloriosa & mercedem habente. AVGVS. Non autem ait, Sicut manduco patrem, & ego viuo propter patrem, & qui mãducat me, & ipse viuet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, sicut participatione filij per vnitatem corporis eius, & sanguinis, quod illa manducatio & potatio significat, nos efficimur meliores. Si ergo ita dictum est, Viuo propter patrem, quia ipse de illo est, sine detrimento æqualitatis dictum est. nec tamen eandem nostram & suam æqualitatem significauit, sed gratiã mediatoris ostẽdit. Si autem secundum id accipimus: Viuo propter patrem, quod alibi ait: Pater maior me est, hæc verba ita dixit: Sicut misit me pater. Ac si diceret, vt ego viuam propter patrem, id est, ad illum tanquam ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit in qua me misit: vt autẽ quisque viuat propter me, participatio facit: quia manducat me.

Tract. 26. in Io. non mul procul à fine. tom. 9.

HILAR. 8. de Trinit. De veritate igitur carnis & sanguinis Christi non relictus est ambigendi locus: nunc enim ex ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est: hæc ergo vitę nostræ causa est, quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suæ adepti: quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrẽ habeat, cùm viuat ipse per patrem? per patrem autem viuit, dum natiuitas non alienã ei intulit diuersámque naturã.

Lib. 8. inter princ. & me. Veritas eucharistiæ comprobatur.

AVG. Vt autem illum panem mãducando, viuamus, qui æternam vitam ex nobis habere non possumus, de cælo descendit. vnde sequitur: Hic est panis qui de cælo descendit.

Tract. 26. in Ioã. circa fi.

HILAR. 10. de Trinit. Se panẽ hic dicit: ac ne verbi virtus atque natura defecisse existimaretur in carnem, panem carnẽ suam esse dixit, vt per hoc qui descendens de cælis panis est, non ex humana cõceptione origo esse corporis eius existimaretur, dũ cælæste esse corpus ostẽditur: at verò cùm panis est, assumpti per verbum corporis est professio.

Li. 10. inter prin. & med. vlliml.

THEO. Non enim purum Deum comedimus, nam & impalpabilis & incorporeus est: neque enim hominis puri carnem comedimus, quæ nil posset proficere. Sed quia Deus carnem sibi vniuit, caro eius viuificatiua existit, non quòd in Dei naturam transierit, sed secundum quandam igniti ferri cõsuetudinem (quod & ferrum manet & ignis) actum ostendit, sic & caro Domini viuificatiua est tanquam caro verbi Dei.

Theo. in hoc loco.

Virtus eucharistiæ ostenditur.

BEDA. Et vt ostenderet distantiam vmbræ & lucis, typi & veritatis, subiunxit: Non sicut manducauerũt patres vestri, &c. AVGVS. Quòd autem illi mortui sunt, ita vult intelligi, vt non viuãt in æternum. Nam temporaliter & hi profectò morietur, qui Christum manducant, sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna. CHRYS. Si enim possibile fuit sine messe & frumento, & aliis huiusmodi 40. annis illorum vitam conseruare, multo magis nunc cibo spirituali hoc facere poterit, cuius illa erant figuræ: frequenter autem vitam repromittit, quia nihil est ita delectabile hominibus: vnde & in veteri testamento longitudo vitæ promittebatur, hîc autem vita finem non habens. Simul etiam per hoc ostẽdere vult, quoniam sententiam morti tradentem pro peccato, nunc soluit vitam æternam contrario promittẽs. Sequitur:

Tract. 26. in Ioã. in fin. ill tom. 9.

Ho. 46. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

A Hæc dixit in synag. do. in Caph. vbi scilicet plurimæ virtutes eius sunt factæ. Docebat autem in synagoga, & in templo multitudinem attrahere volens, & ostẽdens quoniam non est contrarius patri.

BED. Mysticè Capharnaum quę interpretatur villa pulcherrima, significat mundum, synagoga verò Iudaicum populum. Per hoc ergo ostenditur, quòd Dominus per mysterium incarnationis mundo apparẽs Iudaico populo multa docuit, quæ ipse intellexit.

Mysterium allegoriæ.

Multi ergo audientes ex discipulis eius dixerunt: Durus est hic sermo. Et quis potest eum audire? Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmurarẽt de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scãdalizat? Si ergo videritis filiũ hominis ascẽdentem vbi erat prius? B *Spiritus est qui viuificat, caro nõ prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sũ vobis spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & quis traditurus esset eum. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi discipulorũ eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nũquid & vos vultis abire? Respõdit ergo ei Simõ Petrus. Domine ad quem ibim⁹? Verba* C *vitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Respõdit ei Iesus: Nõne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim erat traditurus eum, cùm esset vnus ex duodecim.*

AVG. Talia loquente Iesu non crediderunt aliquid magnum dicentem, & verbis illis aliquam gratiam cooperantem, sed prout voluerunt, intellexerunt, & more hominum: quia poterat, aut disponebat Iesus carnem qua indutum erat verbum, veluti concisam distribuere credẽtibus in se. vnde dicitur: Mul- D ti ergo audiẽtes non ex inimicis, sed ex discipulis eius dixerunt: Durus est hic sermo.

Tract. 27. in Ioan. paulò post prin. tom. 9.

CHRYS. Id est difficile susceptibilis, superexcedẽs eorum imbecilitatem: putabant enim eum supra seipsum loqui maiora propria dignitate, & dixerunt: Quis potest eum audire? quasi pro seipsis respondentes, quia non debebant. AVGVS. Si autem discipuli durum habuerunt illum sermonem, quid inimici? & tamen sic oportebat vt diceretur, quòd non ab hominibus intelligeretur, secretum Dei intẽtum debet facere, non aduersos.

Ho. 46. in Io. parum ante med. tom. 3.

Tract. 27. in Ioan. paulo post prin. t. 9.

THEO. Cùm autem audis quòd discipuli eius mur- E murabant, non intelligas hos qui actu erant discipuli, sed hos qui in habitu & figura videbãtur ab eo instrui. Nam inter discipulos erant quidam ex plebe, qui dicebãtur eius discipuli, quia multo cum discipulis manebant tempore. AVG. Sic autem apud se ista dixerunt, vt ab alio non auditentur, sed ille qui nouerat in seipsis, apud seipsum audiebat. vnde sequitur: Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmur de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat.

Theo. in hoc loco.

Tract. 27. in Io. nõ remote à princ.

ALCVI. Quòd scilicet dixi vobis manducare carnẽ meam, & bibere sanguinem meum.

Beda in hoc loco tom. 5.

CHRYS. Erat autem hoc suæ Diuinitatis signum, occulta in medium ferre, vnde sequitur: Si er. vide. fi. ho ase. vbi erat prius, supple quid dicetis? Hoc & in Na-

Hom. 46 in Io. aliq ante med. tom. 3.

Mmm iiij

Deus cognitor occultorum.

thanacle fecit dicens: Quoniam dixi tibi, vidi te sob ficu, credis, maiora his videbis. Non igitur quæstiones quæstionibus copulat, sed magnitudine dogmatom, & multitudine eos inducere vult. Non igitur discipulos in scandalom mittere volens hoc dicit, sed eorum scandalom soluere volens. Nam dum æstimãt eum de Ioseph natum, non suscipiunt ea quæ dicebãtur. Qui verò credituri erant quoniam de cælo descendit, & illuc ascendit, facilius attẽdunt his quæ dicebantur. AVGVS. Vel aliter: Hinc soluit quòd illos commoverat, illum enim putabant erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum cælum vtique integrom. Cùm videritis, inquiens, filium hominis ascendentem vbi erat prius. Certè vel tunc videbitis, quia nõ eo modo vt putatis, erogat corpus suũ, & quia gratia eius non consumitur morsibus, filius autem hominis Christus ex virgine Maria hic esse cœpit in terra, vbi carnem assumpsit ex terra: quid ergo vult quod ait, Cùm vide. fi. ho. asc. vbi erat prius, nisi vt intelligamus vnam personam esse Christum Deom & hominem, nõ duas, ne fides nostra sit quaternitas, sed trinitas. Sic ergo erat fili' hominis in cælo, quemadmodum filius Dei erat in terra: filius Dei in terra in susceptra carne, filius hominis in cælo in vnitate personæ.

Tract. 27. in Io. non rem. à prin to. 9.

THEO. Non ergo propter hoc putes quòd de cælo corpus Christi descẽderit, hoc enim Martiam hæretici, & Apollinaris est dictum: sed quia vnus & idem erat filius Dei & hominis.

Theo. immediate antecil. spiritus est qui viuificat

Ho. 46. in Io ante me. t. 3.

Intellectus spiritualis.

CHRY. Propter hoc autem & aliam solutionem ioducit, dicẽs: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicqoã. quod autem dicit, tale est, spiritualiter oporter ea quæ de me sunt, audire, qui autem carnaliter audit, nihil proficit. Est autem carnaliter intelligere, simpliciter ea quæ proposita sunt videre, & nihil plus imaginari. Oportet autem non ita iudicare, sed omnia mysteria interioribus oculis inspicere, quod semper est spiritualiter audire. Carnale verò erat dubitare qualiter potest nobis carnem dare mãducare? quid igitur, non est vera caro? imò vtique. Quod igitor ait, Caro non prodest quicquam, non de sua carne dicit, sed de eius carne qui carnaliter accipiebat quæ dicebantor. AVGVS. Vel aliter: Caro non prodest quicqoam. Sed quomodo illi intellexeront? Carnem quippe sic intellexerunt qoomodo in cadauere dilaniatur, aut in marcello venditur: non qnomodo spiritu vegetatur. accedat spiritus ad carnem, & prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret vt habitaret in nobis, sed spiritus per carnem aliquid operatus est in nobis pro salute nostra.

Tract. 27. in Io. inter pr. & med. to. 9.

AVG. to. de Ciuitate Dei. Non enim caro per seipsam mũdat, sed per verbum à quo suscepta est, quod cùm sit principiũ omnium soscepta anima & carne, & animam credentiom mondat & carnẽ. Spiritus ergo est qui viuificat, caro oon prodest qoicquam, sicut illi iotellexerunt carnem: non sic ego do ad manducandom carnem meam: qoia nec carnem debemus sapere secundũ carnem, proinde dicit, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

Li. 10. c. 24 tom. 5.

CHRY. Id est, spiritualia sunt, nihil habentia carnale, neque consequentiam naturalem, sed eruta sunt ab omni tali necessitate quæ in terra, & à legibus quæ hic positæ sunt.

Hom. 46. in Ioan. paulo ante me. t. 3.

AVGVS. Si ergo intellexisti spiritualiter, spiritus & vita tibi sunt, si intellexisti carnaliter, etiam sic spiritus & vita sont, sed tibi non sunt. Diximus enim hic Dominum commendasse io mãducatiooe carnis suę, & potatione sanguinis sui, vt in illo maneamus, & ipse in nobis: hoc autem quid facit, nisi charitas? Charitas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: ergo spiritus est qui viuificat.

Tract. 27. in Ioan. immed. ante ill. Sunt quidã in vobis qui nõ credunt, tom. 9.

Eod. tra. 27. ante me. to. 9.

CHRY. Et qoia de carnali audientia suprà locutus est, subiungit: Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Dicens quidam, discipulos excepit, suam autem dignitatem ostendit, occolta reuelans.

Ho. 46. in Io. parũ ante me tom. 3.

AVG. Non dixit, Sunt quidam in vobis qui non intelligunt, sed causam dicit quare non intelligãt. Propheta enim dixit: Nisi credideritis, nõ intelligetis. Nã qui resistit; quomodo viuificatur? Aduersarius enim radio lucis quo penetrandus est, non auertit faciẽ, sed claudit mentem, credant & aperiant, & illuminabuntur.

Tract. 27. in Io. parũ ante med. tom. 9.

Fides est intelligendi principiũ.

CHRY. Et vt discas, quoniam ante hæc verba, & non postquam murmurauerunt, & scãdalizati sunt hoc Christus cognouerat, subiungit Euang. dicens: Sciebat eoim ab initio Iesus, &c.

Ho. 46. in Io. circ. me. to. 3.

THEO. Volens per hoc nobis Euangelista ostendere, quòd ante constitutiooem mundi omnia cognoscebat, quod diuinitatis erat indicium.

Theo. in hoc loco.

AVG. Sed postquam distinxit credentes Dominus à non credentibus, expressit causam qoare non credũt. vnde sequitur: Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia oemo potest venire ad me, &c.

Tract. 27. in Ioan. à med. tom. 9.

CHRYS. q. d. Non turbant me, neque stuporem inferunt qui non credont. Noui quibus dedit pater. Dixit autem hoc, vt ostendat quoniam non illorum gloriam concopiscens hoc dicebat, & vt suadeat eis quod patrem eius existimant Deum, & non Iosepb.

Hom. 46. in Io. in me. t. 3.

AVGVS. Ergo & credere datur nobis, non enim oihil est credere. Si enim magnum quid est, gaude quia credidisti, sed noli extolli, quid enim habes quod non accepisti? AVGVS. de prædesti. sancto. Hoc autem donum quibosdam dari, & quibusdam non dari omnino non dubitat, qui non vult manifestissimis sacris litteris repognare. Cur autẽ nõ omnibus detur, fidelem mouere non debet. qui credit ex vno omnes isse in cõdemnationem iustissimam, ita vt nulla Dei esset iusta reprehensio, & si nullus inde liberaretur. vnde constat magnam esse gratiam, quòd plurimi liberantur. Cur aotem istum potius quàm illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Sequitur: Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro, &c.

Tr. 27. in Io. circa med. tom. 9.

Ca 9. in prin. tom. 7.

CHRY. Non dixit, Recesseront, sed abierunt retro, ab ea quæ secundum virtutem est auditione, & quam habebant olim fidem, perdiderunt.

Hom. 46. in Ioan. circa med. tom. 3.

AVG. Et præcisi à corpore vitam perdiderunt, qoia fortè in corpore nec fuerunt: inter non credentes & ipsi reputati sont. Abierunt retro non pauci, sed multi post sathanam, non post Christum, qoomodo de quibusdam feminis dicit Apostolus: Quædam conuersæ sunt retro post sathanam: Petrum autẽ non repulit Dominus retroire post sathanã, sed fecit post seire.

Tr. 27. in Io. parum à me. tom. 9.

Iudicia Dei inscrutabilia.

CHRYS. Quæret autem aliqois quod tempos erat verba dispẽlandi his quæ cõstructa erant oocentium? multa qoidem vtilitas & necessitas. Quia. n. instabãt cibum corporalem petentes, & eius qui sub patribos datus est, reminiscentes, ostendens quoniam omia illa typus erant, meminit cibi spiritualis. Non igitor scãdalizari oportebat. sed interrogare congruũ erat, quare illorum amentiæ scandalum fuit, non indissolubilitatis eorum quæ dicebantur.

Hom. 45 in Ioan parum ante me. t. 3.

AVG. Et hoc etiam fortè factum est ad consolationem nostram, quoniam aliquando contingit vt homo dicat verum, & quod dicit, non capiatur, atque illi

Tract 27. in Ioan. à med. tom 9.

qui

qui audiunt scandalizentur & discedāt. Pœnitet autē hominem dixisse quod verum est: dicit enim apud se homo, Non debui sic dicere, & sic Domino contigit. Dixit & perdidit multos, sed non turbatur ipse, quia ab initio nouerat qui non essent credentes. nos si nobis contingat, conturbamur: solatium in Domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus.

BEDA. Sciebat autem Dominus de aliis discipulis, qui remanserunt, an vellent abire, sed tamen eos interrogauit, vt fides eorum monstraretur, & aliis imitanda proponeretur. vnde sequitur: Dixit ergo Iesus ad 12. Nūquid & vos vultis abire? CHRYS. Per hūc autem modum oportebat eos trahi. Nam si eos laudasset, passi essent aliquid humanum, existimantes se gratiam Christo facere, eum non relinquendo: ostēdens verò se non indigere eorum sequela, magis eos detinuit, non autem eis dixit, Abite, hoc enim esset eos expellere, sed interrogauit eos, an vellent abire, auferens eis vim & necessitatem, & nolens eos verecundia coarctari: ex necessitate enim detineri, par esset ac si abirent. Petrus autem fratrum amator, amicitiæ conseruator, pro toto respondet collegio, vnde sequitur: Respondet ergo ei Si. Pe. Domine, ad quem ibimus? AVG. quasi di. Repellis nos à te? da nobis alterum ad quem ibimus si te relinquimus.

Hom. 46. in Ioan. parum à med. to. 3.
Discretio Christi.

CHRYS. Hoc autem verbum multæ est amicitiæ ostensiuum, quia scilicet Christus eis honorabilior erat, quàm patres & matres, deinde vt non videatur hoc propterea dicere, quia non essent qui eos reciperent, subiungit: Verba vitæ æternæ habes. Audiens.n. magistrum dicentem, quoniam resuscitabo eum, & habebit vitam æternam, ostendit se recordari eorum, quæ dicta sunt verborum. & Iudæi quidem dicebāt, Hic est filius Ioseph, hic verò dicit, Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei.

Tract. 17. in Ioan. à med. tom. 9.
Hom. 46. in Ioan. à med. illius tom. 3.
Sincera Petri cōfessio

AVGVS. Credidimus.n. vt cognosceremus. Nā si prius cognoscere, deinde credere vellem⁹, nec cognosceremus, nec credere valeremus. Hoc credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei, id est, quia ipsa vita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo, nisi quod est. CHRYS. Quia verò Petrus dixerat, Et nos credimus, Dominus de collegio credētium excipit Iudā. vnde sequitur: Resp. er. eis Ie. Nōne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quod autē dicit, tale est, ne æstimetis quòd secuti estis me, non redarguam malos. Dignum autem est hic quærere, quare nunc nihil dicūt discipuli, sed postea formidantes dicunt, Nūquid ego sum Domine? sed nondum Petrus audierat, Vade retro me satana: & propter hoc timorem non habuit. nunc etiam nō dicit, Vnus ex vobis me tradet, sed, diabolus est: ideo nesciebant quod dicebatur, sed malitiam existimabāt vituperari solùm. accusant autem hîc Christum gentiles incipienter. Non enim electio eius vim infert his quæ futura sunt, sed in voluntate positum est saluari & perire. BEDA. Vel dicendum quòd ad aliud elegit vndecim, & ad aliud vnum. Vndecim elegit, vt in apostolica dignitate perseuerarent: Vnū elegit, vt per proditionis eius officium salutem operaretur humani generis. AVG. Electus enim est iste, de quo nolente & nesciēte magnum aliquid boni fieret. Sicut enim iniqui male vtuntur bonis operibus Dei, sic econtrà Deus bene vtitur malis operib⁹ hominū. Quid Iuda peius? sed malo eius bene vsus est Dominus, tradi se pertulit, vt nos redimeret. Potest etiam sic intelligi, quod ait, Duodecim elegi, quia cōsecratus est duodenarius numerus eorum, qui per quatuor cardines mundi Trinitatem fuerant denunciaturi, nō autem quia periit inde vnus, ideo illius numeri honor ademptus est. Nam in locum pereuntis alius subrogatus est.

Tract. 27. in Ioan. à med. tom. 9.
Hom. 46. in Ioan. à med. tom. 3.
Salus animarū in libertate est.
Beda in hoc loco aliis verbis tom. 5.
Tract. 27. in Ioan. a med. ill. tom. 9.
Sapientia Christi.

GREG. 13. Moral. Capitis autem nomine censetur corpus. cùm de peruerso homine dicitur: Vnus ex vobis diabolus est, vnde Euangelista exponens, subdit: Dicebat autē de Iuda Simonis Iscariote, hic enim erat traditurus eum, cùm esset vnus de duodecim.

Li. 13. ca. 15. in nou. exēpl. 17. in antiq.

CHRY. Considera Christi sapientiam: neque enim Christus eum manifestum fecit, ne inuerecundum faciat, & sic litigiosior fiat, neque eum latere permisit, ne æstimans se latere sine timore operaretur.

Ho. 46. in Io. inter med. & fin. tom. 3.

CAPVT VII.

POST hæc autem ambulabat Iesus in Galilæa. Non enim volebat in Iudæa ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudæorū scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palā esse. Si hæc facis, manifesta teipsū mundo. Neque enim fratres eius credebant in eū. Dicit ergo eis Iesus: Tempus meū nondū aduenit: tempus autem vestrū semper est paratum. Non potest mundus odisse vos. Me autem odit, quia ego testimoniū perhibeo de illo, quòd opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego enim non ascendam ad diem festum hunc. Ego enim non ascendam ad diem festum istum, quia meum tēpus nondum impletum est.

AVG. Futurum erat vt aliquis fidelis Christi absconderet se, ne à persecutoribus inueniretur, & ne illi pro crimine obiiceretur latibulum, præcessit in capite, quod in membro confirmaretur. vnde dicitur: Post hæc autem ambulabat Iesus in Galilæa. Non enim volebat in Iudæa ambulare, &c.

Tract. 28. in Ioan. paulò à princ. tom. 9.

BEDA. Hæc verborum connexio talis est, vt intelligamus quoniam in medio multa geri & fieri potuerunt. Iudæa autem & Galilæa regiones sunt Palæstinæ prouinciæ: sed Iudæa dicta est à tribu Iuda, non tamen solùm illa regio quam tribus Iuda, sed & illa quam tribus Beniamin possidebat, Iudæa dicta est, quia ex tribu Iuda reges oriebantur. Galilæa verò dicitur, eo quòd lacteum populum, id est, candidum gignat: γάλα enim Græcè, Latinè lac dicitur.

Iudæa vnde dicta sit.

AVGVS. Sic autem hoc Dominus dixit, quasi non posset ambulare inter Iudæos, & non occidi à Iudæis. Hanc enim potentiam quando voluit, demonstrauit, sed infirmitati nostræ præbebat exemplum. Non ipse perdiderat potestatem, sed nostram cōsolabatur fragilitatem. CHRYS. Sed & illud est dicere, quoniam quæ deitatis ostēdebat, & quæ humanitatis: etenim fugiebat persecutores vt homo, & apparebat eis vt Deus, vtrunque verè existens. THEO. Secessit etiam nunc in Galilæam, quia nōdum passionis aderat tempus. Vnde vanū reputabat in medio inimicorum manere, & magis ipsos ad odium incitare: vnde & consequenter tēpus describitur, cùm subditur: Erat autem in proximo dies festus Iudæorum scenopegia.

Tract. 28. in Io. nō remotè à princ. to. 9.
Hom. 47. in Ioan. non remotè à prin. tom. 3.
Theo. in hoc loco.

Tract 18. in Io. nõ remote a prin. to. 9.

AVGVS. Quid sit scenopegia, qoi scriptoras legerunt, nouerunt: faciebant tabernacula in die festo ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerunt cùm ex Ægypto educti peregrinarentur in eremo, celebrantex hoc diem festum reminiscentes beneficiorum Domini qui tamen occisuri erant Dominũ. Appellabatur autem apud Iudæos dies festus cùm tamen non esset vnos, sed plures.

Hom. 47. in Ioan. aliq. a pr. tom. 3.

CHRY. Ostendit igitur per hoc euangelista, qoniã multum tempus prætermisit. Cùm enim Dominus sedit in monte, erat prope dies festus paschæ. Hic autem scenopegiæ meminit, & in qoinque intermediis mensibus nihil aliud nobis enarrauit, nisi miraculum panum & allocutionẽ factam ad eos qui comederũt. B Quia enim indeficiẽter signa faciebat & disputabat, non poterant euangelistæ omnia enumerare, sed illa præcipuè studuerunt dicere, pro quibus aut querela aut contradictio quædam à Iudæis subsequebatur, quod & hîc apparet.

Multa gesta Domini omissa.

Theo. in hoc loco.

THEO. Qoia enim fratres eius viderant ipsum non esse paratũ ad descẽdendum, subditur: Dixerunt autẽ fratres eius ad eum: Transi hinc, & vade in Iudæam.

Beda in hoc loco id habet sed paucioribus verb. tom. 5.

BEDA. Ac si dicam: Tu signa facis, & pauci ea vident: transi ergo ad regiam vrbem, vbi sunt principes, vt visis signis laudem cõsequaris ab eis. Sed quia non omnes discipuli semper Dominum sequebatur, sed eorum multi in Iudæa erant, ideo subdunt: Vt & discipoli tui videant opera tua quæ facies.

C

Theo. in hoc loco.

THEO. Id est, turbæ quæ sequuntur te. non enim de duodecim dicunt discipoli, sed de aliis qoi conuersabantur cum illo.

Tract. 28. in Ioan. inter princ. & me. tom. 9.

AVG. Cùm autem auditis, Fratres Domini, Mariæ cogitate consangoinitatem, non illerum pariẽtis vllam propaginem. Sicut enim in sepulchro vbi positum est corpus Domini, nec antè, nec posteà mortuos iacuit, sic vterus Mariæ, nec antè nec posteà quicquam mortale concepit. opera qoidẽ Domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Et ideo dicebant. Vt discipuli tui videant opera quæ tu facis. Loquebantur autem prudentiam carnis verbo, D quod caro factum est. vnde & subdont. Nemo quippe in occulto quid facit, &c. qoasi dicat: Facias mirabilia, appare hominibus, vt laodati possis ab hominibus: nam qui eum videntot monere, gloriæ ipsius cõsulunt: & quia homanam gloriam requirebant, in eũ non credebant. vnde sequitor: Neque enim fratres eius credebãt in eum. Christum enim consanguineũ potuerũt habere, credere aotem in eum ipsa propinquitate fastidierunt.

Mariæ & sepulchri, cõparatio pulchrã.

Hom. 47. in Io. inter pr. & med. to. 3.

CHRY. Dignom est autem mirari euangelistarum morem veritatis amicum, qualiter non verecundantur dicere ea quæ magistro videntor ferre iniuriam, sed hoc maximè studoerũt enũciare? Non enim paruam habet detractationem quod fratres eius discredebant, & videtur qoidem initium verborum quasi amicorum esse. Multæ aotem amaritudinis erant quę dicebantur, quia de formidine & de amore gloriæ eũ notãt: nã dicunt, Nemo io occulto qoid facit. Quod erat dicere: Formidinem incusantiom & simul suspicantiom quæ fiebant, non verè facta esse. Per hoc autem qood dicunt, Et quærit ipse in palàm esse, amorem gloriæ in eo notant. Christus autem mãsuetè eis respoodit, docẽs nos non indignè ferre, si aliqoid etiã viles nobis consilientur. Sequitur enim: Dicit eis Iesos: Tempus meum nondum aduenit, tempus autem vestrum semper est paratum.

BED. Ne autem videatur hoc contrarium ei quòd A Apostolus dicit, At vbi venit plenitudo tẽporis, misit Deus filium suum, referendum est, quod hîc dicitur non ad tẽpus natiuitatis, sed ad tempus glorificationis.

Beda in hoc loco id innuit tom. 5.

Tra. 28. in Ioan. ante med. tom. 9.

AVG. Dabaot. n. illi consilium consequendæ gloriæ, veluti seculariter & terreno affectu mouẽtes, ne esset ignobilis, & latitaret. Sed Dominus voluit ipsam celsitudinẽ per humilitatis viam sternere. Dicit ergo: Tẽpus meum, id est, gloriæ meę, qua veniam in altitudine indicatorus: nondum venit. Tempus aotem vestrũ, id est, mundi gloria, semper est paratom. Et quoniam nos Domini corpus sumos, quãdo nobis insultant amatores huius sæculi, dicamus eis: Tempus vestrum adest paratum, tempus nostrum B nondũ aduenit, excelsa enim patria, humilis via. Qui recusat viam, quid quærit patriam?

Dominus elegit humilitatem.

Hom. 47. in Io. circa med. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Videtur mihi aliod occultè iosinoare. fortassis enim eum prodere volebant, & tradere Iudæis. Ideo dicit: Tempus meum nondum aduenit, hoc est, tempus crucis & mortis. Tempos autem vestrum semper est paratum, quia & si vos semper sitis cum Iudæis, non interficient vos eadem cum illi zelantes. vnde sequitur: Non potest vos odisse mundus, me aotem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. q. d. Qualiter mundus eos odit, qui eadem cum ipso volunt, & pro eisdem studenti me autem odit, quoniam redarguo C eum. Intantum ergo gloriam hominum non qoæro, quòd non prætermitto eos redarguere, licèt sciam ex hoc odium nasci, & mortem intentari. Per hoc etiam ostendit quòd odium Iudæorum contra eum concitabat publica redargutio: non autem sabbati solutio.

Ead. ho. 47. in ho. a med. tom. 3.

Theo. in hoc loco.

THEO. Vel Dominus contra duo, de quibos illi eum argoebant, alia duo inducit. Cõtra formidinem quidem dicit, quòd opera mũdi redarguit, id est, opera eorum qui moudana sapiunt, qood non faceret si formidolosus esset, sed contra inanem gloriam misit illos ad festum. vnde sequitur: Vos ascendite ad diem festum hunc. Nam si vanæ gloriæ passione detineretur, retinoisset eos secum, nam gloriæ cupidi consue- D uerunt multos habere qui seqoantur eos.

Hom. 47. in Ioan. a med. tom. 3.

CHRY. Hoc etiam dicit, ostendens quòd eis blãdiri non vult, sed concedit eis Iudaica facere.

Tract. 28. a à med. to. 9

AVGVS. Vel aliter: Vos ascendite ad diem festum hunc, vbi gloriam humanam qoæritis, vbi extendere vultis carnalia gaodia, non æterna cogitare. Sequitur: Ego autem non ascend. ad diem festum.

Ho. 47. in Io. a med. to. 3.

CHRYS. Scilicet modò vobiscum, quia meum tẽpus nondum impletum est. In futuro enim pascha crucifigendus erat.

Tract. 15. in Ioan. a med. tom. 5.

AVG. Vel meum tempos, id est, gloriæ meæ, nõdum aduenit, ipse erit dies festos meus non diebus istis præcurrens & transiens, sed permanens in æternum. Ipsa erit festiuitas & gaudium sine E fine, æternitas sine labore, serenitas sine nube.

Hæc cùm dixisset, ipse mãsit in Galilea. Vt autem ascenderũt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, nõ manifeste, sed quasi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Et murmur multus erat in turba de eo. Quidã enim dicebant quia bonus est. Alij autẽ dicebant: non, sed seducit turbas. Nemo tamen palã loquebatur de illo propter metum Iudæorum.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quia dixerat Dominos. Noo ascendam vobiscum, in principio denegauit ascensum, vitans iram

itam frementium Iudæorum. vnde dicitur: Hæc cùm dixisset, ipse mansit in Galilæa. Posteà ve. ascen. vnde sequitur: Vt autem ascenderunt fratres eius, tūc. &c.

Tract. 28. in Ioan. à med. tom. 9. Ho. 47. in Io. à med. to. 3.

AVG. Ascendit autem non gloriari temporaliter, sed aliquid docere salubriter, de festo æterno admonere. CHRY. Vel ascendit non vt patiatur, sed vt alios erudiat. Latenter autem ascendit, poterat enim manifestè ascēdere, & detinere eorum inordinatum impetum, quod multoties fecit, sed nolebat hoc continuò facere, ne magis suam diuinitatem denudaret, & vt incarnatio eius certior esset, & vt nos erudiret ad virtutem. Vt igitur disceremus quid nos oporteat facere, qui non possumus persecutores detinere, voluit latenter ascendere. Non autem dicit in occulto, sed quasi in occulto, vt ostendat dispensatiuè hoc esse factum. Si enim omnia vt Deus ageret, quomodo possemus nos scire incidētes humanis periculis, quid oporteat facere. ALCVI. Vel occultè ascendit, quia fauorem hominum non quærit, non pompis stipantium, sed turbarum delectatur.

BED. Mysticè autem designatur, quia singulis quibusque carnalibus humanam gloriam quærentibus, Dominus manet in Galilæa, quæ interpretatur transmigratio facta, id est, in mēbris suis, qui transmigrant de vitiis ad virtutes, & in eis proficiunt. Postmodum verò Dominus ascendit, quia membra Christi non huius vitæ, sed æternæ gloriam quærunt. Occultè autem Dominus ascendit, quia omnis gloria eius est ab intus, id est, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

Tract. 28. in Ioan. paulò post me. to. 9. Tropologica expositio.

AVG. Vel quòd quasi latenter ascendit, aliquid significare voluit. Omnia enim quæ dicta sūt antiquo populo Israël, vmbræ fuerūt futurorū, & scenopegia vmbra erat futurorū. Omnia ergo quæ erant in figura, manifestantur in nobis. Ascēdit ergo in occulto, figura enim erat ipsum esse in occulto. In ipso die festo Christus latebat, quia ipse die festus Christi membra peregrinatura significabat. Ille enim est in tabernaculis qui se in mūdo esse intelligit peregrinū. Scenopegia autem erat celebratio tabernaculorum. Sequitur: Iudæi autem quær. eum in die fest. & dic. Vbi est ille?

Hom. 48 in Ioan. paulò à prin. tom. 3.

CHRY. Ex multo odio & inimicitia, neque enim nominatim vocare volebant. Non autem multa erāt eis in festiuitate reuerentia, nec multa religio, quia à festiuitate credebāt Christum fraudulēter detinere. Sequitur: Et mur. mul. &c.

Tr. 28 in Io. aliq. ante fin. tom. 9. Doctrina salubris.

AVG. Murmur erat de contentione, quam conuenienter exponit, dicens: Quidā enim dic. quia bo. est, Alij autem dice. Nō sedu. turb. Quicunque eminuerit in aliqua gratia, alij dicunt bonus est, alij non, sed seducit turbas. Quod autem dictū est de Deo, valet ad consolationem de quocunque hoc dictū fuerit Christiano. Et quidem si seducere decipere est, nec Christus seductor, nec quisquā debet seductor esse Christianus. Si autem seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est, quærendum est, vnde & quò. Si à bono ad malum, malus seductor est: si à malo ad bonum, bonus est: & vtinam sic omnes seductores vocemur & simus.

Ho. 48. in Io. non remotè à princ. tom. 3.

CHRYS. Igitur illam quidem æstimo opinionem multitudinis esse, qua scilicet dicebatur bonus esse: hanc verò principium & sacerdotum, quod ostēditur per hoc quòd dicunt, Seducit turbas: non dicunt, Seducit nos. Sequitur: nemo tamen palam loqueb. de illo, propter met. Iud.

Tr. 28. in Io. circa finem. tom. 9.

AVGVS. Eorum scilicet, qui dicebant bonus est: non qui dicebāt, seducit turbas. Hæc enim clarius sonabant. Sed bonus est, pressius susurrabant.

Ho. 48. in Io. non remotè à princ. tom. 3.

CHRY. Vide autem eorum qui principantur corruptionem: hi autem qui principatibus subiiciuntur, sani quidem erant iudicio, sed non habebant libertatem dicendi, quod maximè multitudinis est.

Iam autem die festo mediāte, ascendit Iesus in templum, & docebat. Et mirabātur Iudæi, dicētes: Quomodo hic litteras scit, cùm non didicerit? Respōdit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis voluerit voluntatē eius facere, cognoscet de doctrina vtrū ex Deo sit, an ego à meipso loquar. Qui à semetipso loquitur gloriā propriam quærit. Qui autem quærit gloriā eius qui misit eum hic verax est, & iniustitia in illo non est.

Hom. 48. in Io. aliquā à princ. tom. 3.

CHRY. Dominus tardatione sua auditores attentiores facere volens, non in primis diebus ascendit, sed circa solennitatis medium. vnde dicitur: Iam autē die festo, mediante, &c. Qui enim primis diebus eū quæsierunt, repentè eum præsentem videntes, magis intendebant docenti. & qui bonum eum dicebant, & qui malum: illi quidem vt aliquid lucrarentur & admirarentur, hi verò vt comprehenderent.

Theo. in hoc loco. Tr. 28. in Io. aliq. ante fi. tom. 9.

THEO. Nam in principio festi, his quæ festi erant, magis attendebant: vnde posteà Christum attentius audierunt. AVG. Quantum enim datur intelligi ipsam festiuitatem diebus pluribus celebrabant, & ideo dicit: Iam die festo mediante, id est, cùm illius diei festi tot dies remansissent, quot præteriissent, vt etiā impleretur quod ait: Non ascēdam ad diem festū hunc, id est, ad quem vos vultis, primum vel secundum diē, ascendit autem posteà die festo mediante.

Ca. 78. à me. incipit hic li. Deus certè perfectus est. tom. 4. Tract. 29. in Ioan. parum à prin. to. 9.

AVGVS. de qu. noui & veteris testam. Tunc etiam ascendit, non quasi ad diem festum, sed quasi ad lucem. Illi verò ascenderunt quasi ad perfruendum deliciis diei festi Christo verò ille fuit dies festus, quò passione sua redemit mundum.

Hom. 48. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

AVG. super Ioan. Ille autem qui prius latebat, docebat, & palàm loquebatur, & nō tenebatur. Illud enim quòd latebat, erat causa exēpli, hoc potestatis. CHRY. Quid autē docebat, non dixit Euangelista, sed quòd mirabiliter docebat, hoc solùm ostendit: tanta enim erat virtus docentis, vt qui dixerant, seducit turbas, transmutati mirarentur. vnde sequitur: Et mira. Iud. dicentes, quom. hic lit. scit, cùm non didicerit? Vide admirationem nequitia plenam. Non enim dicit quod in doctrina admirarentur, sed in aliam admirationem inciderunt.

Tract. 29. in Ioan. non procul à princ. tom. 9.

AVGVS. Omnes quidem quantum arbitror admirabantur, sed non omnes conuertebantur. Et vnde admiratio? quia multi nouerant vbi natus, quemadmodum fuerat educatus. Nunquam eum viderāt litteras discentem, audiebant tamen de lege disputantē, legis testimonia proferentem, quæ nemo posset proferre, nisi legisset, nemo legere, nisi litteras didicisset: & ideo mirabantur.

Ho. 48. in Io. inter pr. & med. tom. 3.

CHRYS. Ab hac autem quæstione cognoscere debebant, quoniam hæc scientia humanitus non erat in eo, sed diuinitus: sed hoc ipsi nolebāt reuelare, sed in sola admiratione stabāt, Dominus hæc reuelauit. Sequitur enim: Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.

Tract. 29 in Io. inter pr. & med to. 9.

AVG. Videtur autem hoc esse cōtrarium quod dixit, Mea, & non mea: nam si dixisset, Ista doctrina non est mea, nulla esset quæstio. Quæ est ergo doctrina patris, nisi verbum patris? Ipse ergo Christus

est doctrina patris, si verbum patris est. Sed quia verbum non potest esse nullius, sed est alicuius, & suam doctrinam dixit seipsum, & non suam, quia patris est verbum. quid est tam tuum quàm tu: & quid tam non tuum, quàm tu, si alicuius es quod es? Breuiter ergo hoc mihi dixisse, videtur, Mea doctrina non est mea. ac si diceret, Ego non sum à meipso. Sabellianam hæresim sententia ista dissoluit, qui dicere ausi sunt esse ipsum filiũ qui est, & pater duo esse nomina, sed vnã rem. CHRYS. Vel suam dicit, quoniam eam docuerat, non suam autem, quoniam patris erat doctrina, Sed si omnia quę sunt, patris eius sunt, ex hoc ipso quod patris est, deberet esse & sua, Sed hoc quod dicit, Non est mea, vehemẽter ostendit & sui & patris vnam esse doctrinam, ac si diceret, Nihil habeo permutatum aut diuersum, sed ita ago vt dico, vt non æstimetur aliud quid præter patrem dicere vel agere.

Consensus euangel.

Hom. 48. in Ioã. antè me. tom 3.

AVGVST. De Trinit. Vel aliter: Secundum aliud suam dixit, secundum aliud non suam, secundum formam Dei, suam, secundum formam serui, non suam.

Lib. 1. ca. 12. non multum procul à fine tom. 3.

AVGVS. Si quis autem hoc parum intellexerit, audiat cõsilium quod Dominus cõsequenter dat, dicẽs: Si quis volue. vo. eius, facere, &c. quid est si quis voluerit voluntatem eius facere? hoc est credere in eũ ipse enim suprà dixit. Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem ipse misit, Quis autem hoc nesciat, hoc esse facere voluntatem Dei, operari opus eius? Cognoscere autem, hoc est, intelligere, ergo noli quærere intelligere vt credas, sed crede vt intelligas. quia nisi credideritis, non intelligetis. CHRVSOS. Vel hoc ita dicit, ac si dicat. Auferte iram & inuidiam & odium, quod sine causa in me habetis, & nihil erit: quod prohibeat vos cognoscere, quoniam Dei verba sunt quæ loquor. Deinde aliud inducit argumẽtum insolubile ab his quæ sunt in consuetudine hominum nos erudiens. vnde sequitur. Qui à semetipso loqu. gloriam propriam quærit. q. d. Qui aliquam propriam vult instituere doctrinã, propter nihil aliud, hoc vult quàm vt gloriam acquirat. Si verò ego gloriã eius qui misit me, quæro, cuius gratia aliena vellem vos docere? Et hoc est quod subdit. Qui au. quæ. glo. eius qui mi. &c.

Tract. 29. in Ioan. à med. tom. 9.

Hom. 48. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

Passiones impediunt veritatem.

Ead. ho. 48. paulò ante med. tom. 3.

THEO. q. d. Verax sum, quia doctrina mea continet veritatem. Iniustitia in me non est, quia alterius gloriam non vsurpo. AVGVS. Qui quærit gloriam propriam, antichristus est. Dominus autẽ noster magnum nobis exemplum prębuit humilitatis, dum habitu inuẽtus vt homo quærit gloriam patris, non suã: sed tu quando aliquid boni facis, gloriam tuam quæsis: quando aliquid mali facis, Deo calumniam meditaris. CHRYS. Vide ergo quoniam causa quædam propter quam humilia de se dicit, hæc est, vt credant quoniam non desiderat gloriam neque principatum, & etiam propter imbecilitatem audientium, vt doceat homines moderata sapere, & nihil de se dicere magnum, sed semper humile.

Theo. in hoc loco.

Tract. 29 in Io. inter med & fi. tom. 9.

Hom. 48. in Ioan. paulò ante me. t. 3.

Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legẽ? Quid me quæritis interficere? Respõdit turba, & dixit: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Respõdit Iesus, & dixit eis: Vnũ opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyses dedit vobis circuncisionem, nõ quia ex Moyse est, sed ex patribus. Et in sabbatho circũditis hominem. Si circuncisionem accipit homo in sabbatho, vt non soluatur lex Moysi; mihi indignamini, quia totum hominẽ sanũ feci in sabbatho? Nolite iudicare secundũ faciem sed iustum iudicium iudicate.

CHRY. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam quòd sabbathum solueret, aliam quòd patrem suum Dicebat Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit quòd nõ est Deo contrarius, sed eadem illi docet. De reliquo ad sabbathi solutionem instat, dicẽs: Nonne Moyses de. vo. leg. & ne. ex vo. fa. legẽ. Ac si diceret: Lex dicit, non occides: vos autem occiditis. & hoc est quod subditur. Quid me quæritis interficere? Ac si diceret: Etsi ego dissolui legem, hominẽ sanans, transgressio fuit, sed in salutẽ, vos autem transgredimini in malũ, vnde non debeo à vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo: quid me quæritis interficere? ostendendo quoniam occisionem meditantes, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem facerent, in ipsis litteris Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respõdit autem ei turba non pertinentia ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim: Respondit turba, & dixit: Dæmo. hab. quis te quærit interficere? Et dictum est quòd dæmonium haberet qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate trãquillus non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillè. BEDA. In quo nobis patientiæ reliquit exemplum, vt quoties nobis ab aliquibus falsa obiiciuntur conuitia, patienter tolleremus, & vera quæ possumus, nõ obiiciamus, sed salutaria monita prædicemus. Sequitur. n. Resp. Iesus, & dixit eis: Vnum opus feci, & om. mir. AVG. Ac si diceret, Quid si omnia opera mea videritis? ipsius enim opera erant quæ in mundo videbant, & ipsum qui fecit omnia, non videbant: fecit vnam rem & turbati sunt, quia saluum fecit hominũ in sabbatho, quasi si quisquam eorum ægrotus sabbatho sanaretur, alius illũ sanum fecisset, quàm ille qui eos scandalizauit, quia vnum hominem sabbatho saluum fecit.

Hom. 48. in Io. in mo. ill. tom. 3.

Duplex criminatio à Christo diluitur.

Ea ho. 48. in Io. circa. to. 3.

Tract. 30. in Io. nõ procul a princ. to. 9.

Exemplum Christi proponitur.

Tract. 30. in Io. inter prin. & med. to. 9.

Ho. 48. in Io inter med. & fin. tom 3.

CHRYS. Hoc enim est quòd dicit, Miramini, hoc est, turbamini, tumultuaris. vide autẽ quomodo prudẽter à lege eos syllogizat. Vult enim ostẽdere quòd facere hoc opus non erat legem soluere, sunt enim multa principaliora quã lex de obseruatione sabbathi, per quorum obseruationem lex non soluitur, sed impletur: & ideo subdit: Propterea Moyses dedit vobis circun. Non quia ex Moyse est, sed ex patribus, & in sabbatho circuncidistis hominem. AVG. q. d. Bene factum est vt acciperetis circuncisionem à Moyse, non quia ex Moyse eũ, sed ex patribus. Abraham. n. primus accepit circuncisionem à Domino. Et in sabbatho circuncidistis. Conuicit vos Moyses, accepistis in lege, vt circuncidatis octauo die. Accepistis in legẽ vt vacetis septimo die. Si octauus dies illius qui natus est, occurrit ad diem septimum sabbathi, circunditis hominem, quæ circũcisio pertinet ad aliquod signaculum salutis, & non debent homines sabbatho vacare à salute. ALCVI. Propter tres enim causas data fuit circuncisio. Primò, vt signũ esset magnæ fidei Abrahæ: secundò, vt per eam à cæteris nationibus discernerentur: tertiò, vt illam in virili membro suscipientes, castitatem mentis & corporis obseruare deberent. Et tantum conferebat tunc circuncisio quãtum nunc baptisma, nisi quòd ianua nondum aperta erat. Concludit ergo ex præmissis: Si circuncisionem accipit

Tract. 30. in Ioan. parum ante me. t. 9.

Glos. ordin. in hoc loco

Tres causæ circuncisionis.

Homi. 48. in Io. inter me. & fin. to. 3.

accipit homo, &c. CHRYS. quasi dicat Sabbathi solutio in circũcisione legis est obseruatio, sic & ego hominem curans sabbatho, legem seruaui. Vos qui non estis legislatores, vltra modum legẽ defeoditis. Sed Moyses iubet legem solui propter mandatum quod nõ erat ex lege, sed ex patribus. Per hoc autem quod dicit, Totum hominẽ sanum feci in sabbatho, ostẽdit circuncisionem esse particularem sanitatem.

Tract. 30. in Io. in medio. tom. 9.

AVG. Fortè autem illa circuncisio ipsum Dñm significabat. Quid enim est circuncisio, nisi carnis expoliatio? Significat ergo expoliationẽ à corde cupiditatẽ carnalium. Non ergo sine causa data est in eo mẽbro, per quod procreatur creatura mortaliũ, quia per vnum hominem peccatum intrauit in mundum. Ideo autem quisq; cum præputio nascitur, quia omnis cũ vitio propaginis nascitur, & non mũdat Deus siue à vitio cum quo nascimur, siue à vitiis quæ malè viuendo addimus, nisi per Christum. Cultellis enim petrinis circuncidebant, & petræ nomine Christum

Eo. tract. 30. a med. to. 9.

figurabãt. Ideo autem octauo die, quia post septimũ sabbathi Dñs die dominico resurrexit. Ipsa autẽ resurrectio nos circũdidit, id est, abstulit desideria carnalia. Intelligite hoc significari opus bonũ quod ego feci totũ hominem saluũ in sabbatho: quia & curatus est, vt sanus esset in corpore, & credidit vt sanus esset in anima. Estis autẽ prohibiti seruilia opera facere sabbatho. Nũquid seruile opus est hominem sanare in sabbatho? Manducatis siquidẽ & bibitis sabbatho, quia pertinet ad salutem, per qood ostenditis opera salutis nullo modo esse die sabbathi omittẽda.

Homi. 48. in Ioan. inter med. & finẽ. tom. 3.

CHRY. Non autem dixit, Ego maius circũcisione operatus sum, sed solũ factum narrãs, iudiciũ eis cõcessit. vnde subditur: Nolite iudi. secun. fac. sed iustũ iudic. iudicate. q. d. Nõ quia Moyses apud vos habet maiorem gloriam quàm ego, ex personarũ dignitate feratis sentẽtiam, sed à rerum natura: hoc. n. est iustè iudicare. Nullus autẽ incusauit Moysen de hoc quòd iussit sabbathũ solui propter mandatũ circũcisionis, quod erat aliunde quàm ex lege inductum: ergo fide dignior vobis est Moyses, qui iubet solui legẽ à mãdato non legali.

Tract. 30. in Ioan. inter med. & finẽ. tom. 9.

AVG. Hoc autẽ qood Dominus notauit hoc loco, euadere in hoc sæculo magni laboris est, non personaliter iudicare admonuit quidẽ Dñs Iudæos, admonuit & nos. quod enim preciosum sonabat de ore Domini, & propter nos scriptum est, & nobis seruatũ, & propter nos recitatum. sursum est Dominus, sed etiã hic est veritas Dñs. Corpus enim Domini in quo surrexit, vno loco esse potest, veritas eius vbique diffusa est. Quis ergo est qui non iudicat personaliter? qui æqualiter diligit. Non enim cùm homines diuerso modo pro suis gradibus honoramus, timẽdum est ne personas accipiamus: nonnunquam enim est iudicium inter patrem & filium. non æquamus filiũ patri in honore, sed præponimus si bonam causam habet filiũ patri in veritate, & sic tribuimus honorẽ debitum, vt nõ perdat æquitas meritũ.

Dicebant ergo quidã ex Hierosolymis: Nonne hic est quem Iudæi quærunt interficere? Ecce palã loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus? sed hũc scimus vnde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit. Clamabat ergo Iesus in tẽplo, docens & dicens; Et me scitis, & vnde sim scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui misit me, quẽ vos nescitis. Ego scio eũ, & si dixero quia nescio eũ; ero similis vobis mendax. Sed scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit. Quærebant ergo eum apprehẽdere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.

A

Tract. 31. in Ioan. in prin. tom. 9.

AVGV. Suprà dictum est quòd Dñs ideo velut occultè ascendit ad diẽ festũ, nõ quia timebat ne teneretur, cui potestas erat, vt nõ teneretur: sed vt significaret etiam in ipso die festo, qui celebrabatur à Iudæis, se occultari, & suũ esse mysteriũ. Nunc autẽ apparet potestas, quæ putabatur timiditas. Loquebatur enim palàm in die festo, ita vt mirarẽtur turbæ. vnde dicitur: Dicebant ergo qui ex Hieroso. &c. Nouerãt enim qua sæuitia quærebatur, mirabãtur qua potentia non tenebatur.

Hom. 49. in Ioan. parum a prin. to. 3.

CHRY. Addit autẽ Euã. Ex Hie. quoniam qui magis potiti erant signis, hi omnes erãt miserabiliores, qui deitatis eius signũ vidẽtes maximum, omnia iudicio corruptorum principũ permittebant. An non magnũ signum, insauientes & quærentes interficere, habere eum in manibus, & repẽtè quiescere?

B

Tra. 31. in Ioan parum a prin. to. 9.

AVG. Igitur nõ plenè intelligẽtes Christi potentiã, putauerunt esse principũ scientiã qòod ei pepercerunt. vnde subdunt: Nũquid verè cognouerũt principes, quia hic est Christus.

Ho. 49 in Io. inter prin & med. tom. 3.

CHRY. Sed ipsi, neq; principum sequuntur sententiam, sed aliã proferunt corruptã, & propriam amentia dignam. vnde subditur: Sed hũc scimus, &c.

Tract. 31. in Ioan. paulò a princ. to. 9.

AVG. Hæc opinio apud Iudæos nõ inaniter nata est, inuenimus tamen quòd scripturæ dixerũt de Christo, quoniã Nazaræus vocabitur: ergo prædixerunt vnde sit. Iudæi etiã dixerunt Herodi quærẽti, quòd Christus in Bethlehẽ Iudæ nasceretur, & testimoniũ etiã propheticũ attulerũt. vnde ergo nata est hæc opinio apud Iudæos, quòd Christus cũ venerit, nemo sciat vnde sit? nisi quia vtrunq; pronunciauerunt scripturæ: secundũ hominẽ prædixerunt vnde esset, secundũ Deum latebat impios & quærebat pios. Hãc igitur opinionẽ in eis generauerat, quod per Esa. dictũ est, Generationẽ eius quis enarrabit? Deniq; Dñs ad vtrunq; respondit, & quia nouerãt eũ vnde esset, & qoia non nouerãt. vnde sequitur: Clamabat ergo Iesus docẽs in tẽplo, & dicẽs: Et me scitis, & vnde sim scitis, hoc est dicere, & vnde sim scitis, & vnde sim nescitis. vnde sim scitis, Iesus à Nazar. cuius etiã parẽtes nostis. Solus. n. in hac causa latebat virginis partus, quo excepto totũ nouerãt in Iesu, quod ad hominẽ pertinet. Rectè ergo dixit, Et me nostis, & vnde sim scitis, secundũ carnẽ & effigiẽ hominis quã gerebat: secundũ diuinitatẽ autẽ à meipso non veni, sed est verus qui misit me.

Christi huius natalis.

C

Tra. 31. in Ioan su. hac verba. to. 9.

D

Hom 49. in Io. aliquant. ante med. tom. 3.

CHRY. Per quod ea, quæ in mente habebãt, reuelat, ac si diceret: Nõ sum de numero eorũ qui sine causa venerunt, sed est verax qui misit me, & si verax est, in veritate misit, & qui missus est, congruũ est veracẽ esse. Rursus autẽ ex propriis sermonibus eos capit. quia enim dicebãt, Cũ venerit Christus, nullus cognoscit vnde est. ostẽdit etiam inde se Christũ esse, quoniã à patre venit, quem ipsi nesciebãt, & ideo subdit: Quem vos nescitis.

E

Lib. 6. parũ a med. illius.

HILAR. 6. de Trin. Nunquid autem non omnis homo licet in carne ex Deo natus est, & quomodo negat ab his vel seipsum, vel vnde ipse sit, sciri, nisi id vnde est, ad naturæ suæ referret auctorẽ? Nã id quòd vnde sit ignoratur, naturã ex qua est, dũ vnde sit nescitur, ostendit. Ignorari enim vnde sit, non potest, quicquid subsistit ex nihilo: quia hoc ipsũ quod non ignoratur, ex nihilo ignorationẽ eius vnde sit, nõ habet. Ob hoc autẽ quid sit, ipse nescitur, dũ ignoratur à quo sit: non enim cõfitetur filiũ, qui negat natum: nec natum intelligit, qui putabit eum esse ex nihilo.

Ho. 49 in Io. inter princ. & med. t. 3.

CHRYS. Vel ignorantiam hic dicit, quæ est per opera, sicut Paulus ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Dupliciter autẽ eos redarguit. Et primum quidem quæ occultè loquebãtur, hæc in medium inducit, clãmans vt eos verecundari faciat.

Tract. 31. in Io. ante med. tom. 9.

AVG. Denique vt ostenderet eis vnde possent scire, subiecit: Ego scio eum. Ergo à me quærite, vt sciatis eum. Patrem enim nõ cognoscit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et si dixero quia nescio eum, ero similis vobis mendax.

Ho. 49. in Io. ante med. tom. 3.

CHRYS. Quod est impossibile, quia enim verax est qui misit, congruum est & eum qui missus est, veracem esse: vbiq; autem cognitionem patris soli sibi attribuit, quia à patre est. vnde sequitur: Et ego scio B eum, quia ab ipso sum.

Li. 6 parum à med. illius.

HILA. 6. de Trin. Quæro autem vtrũ id, quod ab eo opus est, in eo creationis aut naturã generationis ostendãt. Si opus in eo creationis est, vniuersa quoq; quæ creantur, à Deo sunt, & quomodo patrem non vniuersa nouerũt, cùm filius eum iccirco, quia ab eo est, non nesciat? Sic verò iccirco ei, quia ab eo sit, eum nosse sit propriũ, quomodo non hoc ei qui ab eo est, erit propriũ, scilicet vt verus filius ex natura Dei sit? Habes igitur proprietatẽ cognitionis de proprietate generationis, tamen ne fortè id quod ab eo est, aduẽtus sui tẽpus hæresis inuaderet, continuò subiecit: Et ipse me misit. Tenuit ordinem Euangelici sacramenti, natum se C professus & missum.

Tract. 31. in Io. ante med. tom. 9.

AVGV. Ab ipso, inquit, sum quia filius de patre, quòd autem videtis me in carne, ipse me misit, vbi noli intelligere naturæ dissimilitudinem, sed generantis auctoritatem.

Christus natus & missus.

Ho. 49 in Io. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Irritauerunt autem Iudæos ea quæ dicebãtur, propter hoc quod dixerat: Quem vos nescitis, quia simulabant se scire. vnde sequitur. Quære, ergo eum apprehen, &c. Vide furorem eorũ inuisibiliter refrenatum. Euangelista verò humanius & humilius loqui volens, vt ex hoc Christus homo putaretur, nõ dixit quòd eos inuisibiliter detinuit, sed subiecit: Quia nondum venerat hora eius.

Tract. 31. in Ioan. ante med. tom. 9.

AVGV. Hoc est, quia nolebat: non enim Dñs sub fato natus est, hoc D nec de te credendum est: quantò magis de illo, per quem factus es: si tua hora voluntas est illius, illius hora quæ est nisi voluntas sua? Non ergo horã dixit qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi.

De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cùm venerit, nunquid plura signa faciet, quã quæ hic facit? Audierunt pharisæi turbã murmurantem de illo hæc, & miserunt principes & pharisæi ministros, vt apprehenderẽt Iesum. Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicũ tempus vobiscum sum & vado ad eum qui me misit. Quæretis me, & non inuenietis, & vbi ego sum, vos non potestis venire. E *Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quò hic iturus est, quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentiũ iturus est, & docturus gentes? Quis est hic sermo quem dixit, quæretis me & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire?*

Tract. 31. in Io. circa me. tom. 9.

AVGV. Humiles & pauperes saluos faciebat Dominus. vnde dicitur: De turba autem, &c. Turba enim quæ suam ægritudinem cito vidit, etiam illius medicinam sine dilatione cognouit.

Homi. 49. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRY. Veruntamen neque in his erat sana fides, sed more multitudinis vulgaria loquebantur. Sequi-A tur enim. Et dice. Christus cũ ve. nunquid sig. &c. Dicere enim, Christus cùm venerit: erat nõ firmiter credentiũ hunc esse Christum, vel etiam hoc dicere, est ostẽdere eum esse Christum. ac si dicant, Nonne ille cũ venerit, melior erit, & plura signa faciet? grossiores enim non à doctrina, sed à signis inducuntur.

Tract. 31 in Io. circa me. tom. 9.

AVGV. Vel intelligunt: Si duo non erunt, hic est Christus. Principes autem insaniebãt. Et ideo medicum non solum nõ agnoscebant, sed etiam occidere cupiebant. vnde sequitur: Audierũt pharisæi turbam murmu. de illo. hæc, &c.

Hom. 49. in Ioan. parũ à med. tom. 3.

CHRYS. Multa quidem locutus est suprà, sed nihil tale fecerunt. quod maximè enim eos mordebat, hoc erat, quòd turbæ, scili-B cet Christũ glorificabant: Sabbathi autẽ solutio apparens causa erat, quam scilicet prætendebant, & ipsi quidem non audebant Christum capere, periculum timentes. Ministros autem mittunt tãquam periculis expositos.

Tract. 31. in Ioan. parum à med. illius. tom. 9.

AVG. Quia ergo non poterãt apprehendere nolentem, missi sunt vt audirẽt docentem. Sequitur enim: Dixit ergo Iesus: Adhuc mod. tẽpus vobis. sum.

CHRYS. Verba loquitur humilitatis plena, ac si diceret: Quid festinatis me interficere? Paruum expectate tẽpus.

Hom. 49. in Ioã. à med. tom. 3.

AVG. Quod modò ergo vultis facere, facturi estis, sed non modò, quia nolo. Implere enim debeo dispẽsationẽ meã, & sic peruenire ad passionem.

Tract. 31. in Ioan. parũ à med. tom. 9.

CHRY. Per hoc igitur audaciorem turbam terruit, studiosiorem verò magis anidã C faciebat ad audiẽdum, quasi paruo tẽpore derelicto, in quo possent hac doctrina potiri.

Hom. 49. in Ioan. à med. illius. to. 3.

Non autem dixit simpliciter, Hic sum, sed vobiscum sum. quasi di. Etsi persequamini me, nõ tamẽ cessabo quæ sunt pro vobis dispensans, & ea quæ sunt ad salutem, docens, & monens vos. Quod autem subdit: Et vado ad eũ qui &c. sufficiẽs erat eos terrere.

Theo. in hoc loco.

THEO. Tanquam patri sit de ipsis cõquesturus, quia si missum opprobriis affecerunt, nõ est dubium, quòd & mittenti fecerũt iniuriam, &c.

BEO. Dicit autem: Vado ad eum qui misit me, ac si diceret: Reuertens ascendo ad patrẽ qui me incarnari præcepit, illuc se dixit ire, à quo nunquam recessit.

Hom. 49. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Quòd verò eo indige-D bant, manifestat per hoc quod dicit: Quæretis me & non inuenietis. Sed vbi quæsierũt eum Iudæi? Dicit Lucas, quoniã plangebant mulieres super eum. Probabile autem est & multos alios hoc passos esse, & præcipuè dũ ciuitas caperetur, eos meminisse Christi & miraculorum eius, & præsentiam eius quæsisse.

Tra. 31. in Ioan. à med. tom. 9.

Resurrectio animæ & corporis.

AVG. Vel hic iam resurrectionem suam prædixit, quia quæsituri illum erant post resurrectionem compuncti. Noluerunt enim eum agnoscere præsentem, & posteà quæsierunt cùm viderent in eum multitudinem credentem, vnde multi compuncti, dixerũt: Quid faciemus? Viderunt enim Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscentem: & quousque biberent sanguinem, quem fuderunt, de sua salute desperauerunt. E

Theop. in hoc loco.

CHRYS. Deinde ne quis eum per mortem communi modo abire existimet, subiungit: Et vbi ego sum, vos nõ potestis venire. Si verò in morte maneret, possent ad eum ire: illuc enim omnes abimus.

Tract. 31. in Ioan. à med. tom. 9

AVGVS. Non autem dixit, Vbi ero, sed, Vbi sum. Semper enim ibi erat Christus, quò fuerat rediturus: sic rediit, vt nos nõ derelinqueret. Erat enim Christ⁹ secundũ visibilem carnem in terra, secundum inuisibilem maiestatẽ in cęlo & in terra. Non autem dixit, Non poteritis, sed, nõ potestis venire: tales enim tunc erãt qui non possent. Nam vt sciatis nõ hoc ad despera-

desperatiuè dictum, & discipulis suis dixit tale aliquid. Quò ego vado, vos non potestis venire. Denique hoc Petro exposuit, dicens: Quò ego vado, non potes me sequi modò, sequeris autem posteà.

Ho. 49 in Io. inter mediũ & finem. tom. 3.

CHRY. Hæc autem omnia induxit, volens eos attrahere, etenim modicum tẽpus quod relinquebatur, & post recessum ipsum desiderabilem esse, & eũ non posse de cætero inueniri, sufficiẽtia erãt ad suadendum, vt ad eum accederẽt. Per hoc autem quod dicit, Vado ad eum qui me misit, ostẽdit nullam sibi fieri læsionem ab insidiis eorum, & passionem suam voluntariam sibi esse. passi sunt autẽ aliquid ipsi Iudæi ad ea quæ dicta sunt, & quærunt ad seipsos quò debeat ire, quod non erat eorum qui desiderarent ab eo liberari. Sequitur enim. Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos, quò hic iturus est, quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Sic enim gentes vocabant quasi exprobrantes, & magna in semetipsis gloriãtes, quia scilicet gẽtes vbique disseminatæ erant, & imperfectæ adinuicem permixtæ. Sed hoc opprobrium posteà ipsi sustinuerunt, quia vbiq; dispersi sunt. Antiquitus autẽ tota gẽs in vnum collecta erat, sed cùm Iudæi vbique terrarum iam gẽtibus permixti essent, non diceret, Quò ego vado, vos non potestis venire, si per hoc gentes intellexisset.

Passio voluntaria declaratur.

Tract. 31. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.

AVGV. Dixerat autem Dñs, Quò ego vado, de sinu patris. Hoc ergo illi nullo modo intellexerunt, & tamen ex hac occasione salutem nostram prædixerunt quòd Dominus iturus esset ad gentes, non præsentia corporis, sed tamen pedibus suis. Misit enim ad nos membra sua, & fecit nos membra sua.

Ho. 49. in Io. aliquat ante finem. tom. 3.

CHRYS. Non autem dixerunt, quòd iturus esset ad gentes lędere eas, sed docere. Iam enim iram submiserant, & his quæ dicta erant, crediderant: nequaquam autem nisi credidissent, quæsissent ad seipsos: Quis est hic sermo quem dixit, quæretis me, & non inuenietis, & vbi ego sum, vos non potestis venire.

In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

Ho. 50. in Io. parũ à prin. tom. 3.

CHRYS. Cùm recessuri essent domum celebrata festiuitate, Dominus dat eis viatica ad salutem. vnde dicitur: In nouissimo autem die magno, &c.

Tract. 32. in Ioã. in prin. tom. 9.

AVGV. Tunc enim agebatur festiuitas quæ appellatur scenopegia, id est, tabernaculorũ constructio.

Homil. 50. in Ioan. parum à prin. to. 3.

CHRYSO. Quæ per septem dies agebatur: prima autem dies & vltima erat celeberrima secundum legem, & hoc significauit Euangelista, cùm dixit: In nouissimo die magno festiuitatis. Medios autẽ dies magis ad voluptatem cõsumebant. Ideo ergo prima die hoc eis non dixit, sed neq; secunda aut tertia, ne ea quæ dicebantur, deperirent, eis voluptati vacãtibus. Clamat autem propter turbæ multitudinem.

Theo. in hoc loco.

THEO. Simul quidem vt audibilis fieret, atque vt confidentiã largiretur, & quia neminẽ formidabat.

Homi. 50. in Ioan. circa principium.

CHRY. Dicit autem, Si quis sitit, ac si diceret: Neminem necessitate & violẽtia attraho, sed si quis habet desiderium multum, hunc ego voco.

Tract. 31. in Ioan. parũ à principio. tom. 9.

AVG. Est enim sitis interior, quia est homo interior. Constat autem plus amare hominem interio- A rem quàm exteriorem. Si ergo sitimus, veniamus nõ pedibus, sed affectibus: nec migrando, sed amando.

Ho. 50. in Io. parũ à prin. tom. 3.

CHRYS. Quia enim de intellectuali loquitur potu, ostendit per hoc quod post inducit: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flum. &c. Sed vbi hoc dicit scriptura? Nusquam. Quid igitur? Qui credit in me sicut dicit scriptura. hîc subdistinguere oportet, vt posteà subsequatur: Flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ: ostendens quoniam rectam oportet habere cognitionem, & non ita à signis sicut à scripturis credere in ipsum. Etenim superius dixit, Scrutamini scripturas.

Ante mediũ illius incipit, desiderij met.

HIER. in prolog. Genes. Vel hoc testimonium de prouerbiis sumptum est, vbi scilicet B dicitur: Deriuẽtur fontes tui foris, & in plateis aquas tuas diuide.

Tra. 32. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9

AVG. Venter autem interioris hominis, est conscientia cordis eius. Bibito autem isto liquore viuescit purgata conscientia, & hauriens fontem habebit, & ipsa fons erit. Quis est fons, vel quis est fluuius qui manat de vẽtre interioris hominis: beneuolentia qua vult consulere proximo. Bibũt ergo qui credunt in Dño. si autem putat qui bibit, quòd soli ipsi debet sufficere, non fluit aqua viua de ventre eius. Si autem proximo festinat consulere, ideo non siccatur, quia manat. GREGO. sup. Ezech. Cùm enim à mente fidelium sanctæ prædicationis verba defluunt, quasi de mente credentium aquæ viuæ flu- C mina decurrũt. Ventris autẽ viscera quid sunt aliud nisi mentis interna. i. recta intẽtio, sanctum desiderium, humilis ad Deum, pia ad proximum voluntas.

Hom. 50. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3.

Aqua viua quæ sit.

CHRY. Dicit autem flumina, & non flumen, copiositatem & vbertatem occultè insinuans. Viuentẽ autem aquam dicit, agentem semper. Spiritus enim gratia, cùm in mentem intrauerit & firmata fuerit, omni fonte magis manat, & neq; deficit, neque euacuatur, neque stat: videbit quis vtique hoc, ad sapiẽtiam Stephani, ad Petri linguam, ad Pauli fluxum inspiciens. Nihil enim eos detinebat, sed sicut flumina multo impetu delati, omnia secũ trahentes abibant.

Tract. 32. in Ioan. ante med. tom. 9.

AVG. Ad qualem autem potum Dominus inuitasD set, exposuit Euangelista, & dixit: Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Quem dicit spiritum, nisi Spiritum sanctum? nam vnusquisque homo habet in se proprium spiritum.

ALCVI. Spiritum autem sanctum ante ascensionem apostolis promisit, post ascensionem in linguis igneis dedit. Inde dicit: Quem accepturi erant credentes in eum.

Tra. 32. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVGV. Erat ergo spiritus Dei, sed nondum in eis erat qui crediderãt in Iesum. Ita enim disposuit non eis dare spiritum istum, nisi post resurrectionem suam. vnde sequitur: Nondum enim erat spiritus datus, &c.

Ho. 50. in Io. paulò ante med. tom. 3.

CHRYS. Apostoli quidẽ prius spiritu eijciebant dæmonia, sed ea quæ à Christo est E potestate: quando enim mittebat eos, non dicitur: Dedit eis Spiritum sanctum, sed dedit eis potestatẽ. De prophetis autẽ ab omnibus confessum est, quòd Spiritus sanctus eis dabatur, sed hæc gratia à terra defecerat.

Li. 4. ca. 20 paul. à fin. tl. tom. 3.

AVG. 4. de Trinit. Sed quomodo & de Ioanne Baptista dictum est, Spiritu sancto replebitur ab vtero matris suæ & Spiritu sancto repletus Zacharias inuenitur, vt de illo talia diceret, & Spiritu sancto Maria, vt talia de domino prædicaret, Spiritu sancto Simeon & Anna, vt magnitudinem Christi paruuli agnoscerẽt. Quomodo ergo intelligitur, nisi quia certa illa Spiritus sancti datio post clarificationem Christi futura erat, qualis nunquam anteà fuerat? habitura enim erat quandam proprietatẽ

in ipso aduentu, qualis anteà nũquam fuit. Nusquã enim legimus linguis quas non nouerant, homines locutos veniẽte in se Spiritu sancto, sicut tunc factũ est, cùm oporteret & eius aduentum signis sensibilibus demonstrari.

Tract. 32. in Ioan. a med. tom. 9.
Aduentus Christi explanatio.

AVGV. super Ioan. Cùm ergo & modò accipiatur Spiritus sanctus, quare nemo loquitur linguis omnium gẽtium, quia iam ipsa ecclesia linguis gentium omnium loquitur, in hac qui nõ est, nec modò accipit Spiritũ sanctum. Si amas vnitatem, etiã tibi habet, quisquis in illa aliquid habet. Tolle inuidiam, & tuũ est quod habeo. Liuor separat, Charitas iungit. Ipsam habeto, & cũcta habebis, quia sine ipsa nihil proderit, quicquid habere potueris. Charitas autẽ Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Quare ergo Dominus post resurrectionem suam Spiritũ sanctum dare voluit? vt scilicet in resurrectionem nostrã charitas flagraret, ab amore sæculi separaretur, & tota curreret in Deũ. Qui enim dixit, Qui credit in me, veniat & bibat, & flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ. Vitam æternã promisit, vbi nihil timeamus, vbi nõ moriamur. Quia ergo tale est quod promisit Spiritus sancti charitate feruẽtibus, ideo ipsum spiritum noluit dare, nisi cùm esset glorificatus, vt in suo corpore ostenderet vitam, quam modò non habemus, sed in resurrectione speramus.

Lib. 32. cap. 17. tom. 6.

AVGV. contra Faustum. Si itaque hæc causa erat, vt nondum daretur Spiritus sanctus, quia nondum erat Iesus glorificatus: proculdubio clarificato Iesu iam causa erat, vt statim daretur. Cataphriges autem se promissum paracletũ suscepisse dixerunt, & hinc à fide catholica deuiarunt. Manichæi etiam quæ de promissione Spiritus sancti dicuntur, de Manichæo asserunt esse prædictum, tanquam scilicet anteà non fuerit spiritus datus.

Hæresis damnatur.

Ho. 50. in Io. circa med. tom. 3.

CHRYS. Vel aliter: Gloriam Christi crucem vocat, quia enim inimici eramus, donũ autem non inimicis, sed amicis datur, oportebat prius offerri hostiam, & inimicitiam in carne dissolui, & tunc factos Dei amicos suscipere donum.

Ex illa ergo turba cũ audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est verè propheta. Alij dicebant, Hic est Christus. Quidã autem dicebãt: Nunquid à Galilæa venit Christus? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehẽ castello vbi erat Dauid venit Christus? Dissẽsio itaq; facta est in turba propter eum. Quidã autẽ ex ipsis volebant apprehẽdere eum, sed nemo misit super eũ manus. Venerunt ergo ministri ad pontifices & phariseos, & dixerũt eis illi, Quare nõ adduxistis illum? Respõderunt ministri: Nunquã sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. Respõderunt ergo eis pharisæi: Nunquid & vos seducti estis? Nũquid ex principib⁹ aliquis credidit in eũ, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legẽ, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad Iesũ nocte, qui vnus erat ex ipsis: Nũquid lex nostra iudicat hominẽ, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Responderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide, quia à Galilæa propheta non surgit, & reuersi sunt vnusquisq; in domum suam.

AVGVS. Cùm Dominus inuitasset credentes in se ad potandum Spiritum sanctum, nata est de illo in turba dissensio. vnde dicitur: Ex illa ergo hora turba cùm audissent hos sermones eius, dicebant, Hic est verè propheta. THEO. Qui scilicet expectabatur. Alij, scilicet populus, dicebant: Hic est Christus.

Tract. 13. in Ioh. in prin. tom. 9.
Theo in hoc loco.

ALCVI. Iam isti sitim illã spiritualiter haurire cœperant, iam sitim infidelitatis deposuerãt, alij in suæ infidelitatis ariditatę permanebant, de quibus subditur: Quidam autem dic. Nũquid à Gali. venit Christus? nõne scrip. dic. quòd ex semin. Da. & de Bethl. cast. vbi erat Dauid, Christus ve. Nouerãt enim quid de Christo prędixissent prophetę, sed ignorabãt omnia in ipso impleta fuisse, & qui nouerãt in Nazareth nutritum, natiuitatis locum nõ attendebãt, nec prophetiam quam legebant, in eo cõpletam credebant.

Ho. 51. in Io. à med. illius. tom. 3.

CHRYS. Sed esto, locum natiuitatis ignorabant, num etiam genus ignorabant? quoniam ex domo & familia Dauid natus erat. Quare igitur dicebãt: Nõne ex semine Dauid ve. Christus? Sed & hoc obumbrare volebãt per educationem in Nazareth, omnia malitiosè loquentes. vnde non accedunt ad Christũ quærẽtes, quomodo scripturæ dicunt, quòd à Bethlehem oportet venire Christum, tu autẽ ex Galilæa venisti? sed omnia malitiosè loquuntur. Et quia non diligenter attẽdebant his quæ dicebantur, neque discendi gratia, propter hoc nihil eis Christus respondit, Nathanaelem autem dicentem, A Nazareth potest aliquid boni esse? laudauit, vt verè Israëlitã, qui veritatis erat inquisitor, & omnia vetera diligenter edoctus. Sequitur: Dissensio itaque facta est propter eum in turba. THEO. Non in principibus: nam principes vnius voluntatis erant, vt videlicet non eũ reciperent, sicut Christum. qui ergo magis moderati erant in malitia, verbis tantùm gloriæ Christi aduersabantur: qui verò peiores erant, manus etiam appetebant impõnere. de quibus subditur: Quidam autem ex eis volebant apprehendere eum.

Theoph. immediate ante illud. Volebant eum appreh.

Ho. 50. in Io. non parum à med. tom. 3.

CHRYS. Hoc autem induxit Euangelista, ostendens, quoniam loquebantur neque quærẽtes veritatem, neq; discere volentes. Sequitur: sed nemo misit super illum manus. ALCVI. Quia scilicet ipse non permisit qui conatus illorum in sua potestate habebat. CHRYS. Hoc autem sufficiens erat eos in compunctionem deducere, sed nõ sunt compuncti: talis enim nequitia nulli vult credere, ad vnum aspicit solum, vt eum cui insidiatur, interficiat.

Homi. 50. in Ioan. non parũ à med. tom. 3.

Tract. 33. in Ioan. circa prin. tom. 3.

AVG. Qui verò missi fuerant, vt eum tenerent, redierunt immunes à crimine, & pleni admiratione, de quibus subditur: Venerunt ergo ministri ad pon. & pha. & dixerunt eis illi: Quare non addu. eum?

ALCVI. Qui eum lapidare volentes tenere nõ potuerunt, arguũt ministros, quia eum non adduxerãt.

Hom 51. in Io. circ. prin. tom. 3.

CHRYS. Ecce pharisæi & scribę miracula videntes & scripturas legentes nihil profecerunt, ministri autem nihil horum habẽtes, ab vna sola allocutione sunt capti: & abeuntes, vt eum ligarẽt, redierunt ligati miraculo. Et non dixerunt, Non potuimus propter turbam, sed præcones efficiuntur Christi sapiẽtiæ Nam sequitur: Responderũt ministri: nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur.

Tract. 31 in Ioan parum à prin. to. 9.
Hom 51. in Ioan. parum à princip. tom. 3.

AVG. Ille autem sic locutus est, quia Deus erat & homo. CHRY. Non est autem solum eorum prudentia admirãda, quia signis non eguerunt, sed à sola doctrina sunt capti: nõ enim dixerunt, nunquã talia miracula fecit homo: sed nunquã sic locutus est homo. Sed etiam admiranda est eorũ securitas, quoniã

ad pha.

ad pharisæos qui cōtra Christum aduersabantur, venerunt, & eis talia locuti sunt. Nec tamen longum sermonem audierant, sed breuem. cùm enim mens fuerit incorrupta, non longis sermonibus opus est. A

Tract. 33. in Ioan. parū à prin. tom. 9. Glosa ordin. sup. ill. Nunquid & vos.

AVG. Pharisæi tamen eorum testimonium repulerunt, nam sequitur: Responderunt ergo eis pharisæi: Nunquid & vos seducti estis? quasi diceret: Videmus vos delectatos esse in sermonibus suis.

ALCVI. Et reuera laudabiliter seducti erant, quia dimisso malo infidelitatis, transierunt ad fidem.

Ho. 51. in Io. non ven. à prin. tom. 3.

CHRYS. Ab argumento autem insipienti contra eos syllogizant. Nam sequitur: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? sed turba hæc quæ nō nouit legem, maledicti sunt. Hæc autem est ipsorum accusatio, quoniam turba quidē credidit, ipsi autem non crediderunt. B

Tract. 33 in Ioan. parū à prin. tom. 9.

AVG. Qui enim non nouerant legem, ipsi & credebant in eum qui miserat legem, & eum qui miserat legem, condemnabant illi, qui docebant legem: vt impleretur quod Dominus dixerat: Ego veni, vt non videntes videant, & videntes cæci fiant.

Ho. 51. in Io. aliq. à prin. tom. 3. Theophyl. in hoc loco.

CHRYS. Qualiter igitur maledicti sunt illi, qui à lege suadentur? Vos potius maledicti estis, qui non obseruastis legem. THEO. Ideo autem suauiter & blandè pharisæi ministris respondent, quia dubitauerunt, ne fortè ab eis prorsus segregentur, & Christo adijciantur. CHRY. Quia vero dixerant quòd

Ho. 51. in Io. non parū à princ. to. 3.

nullus principum credidit in eum, ad hoc excludendum subiungitur, dixit Nicodemus ad eos, Ille qui venit ad Iesum nocte, qui vnus erat ex illis. C

Tract. 33. in Ioan. non remotè à prin. tom. 9.

AVGV. Ipse non quidem incredulus, sed timidus. Nam ideo nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, & sciri timebat: hic ergo respondit Iudæis, Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Credebat enim quia si eum tantummodo patienter vellet audire, fortè similes fierent illis qui missi sunt tenere, & maluerunt credere. Volebant autem illi peruersi antè esse damnatores, quàm cognitores.

Li. 22. ca. 1. paulò ante fin. tom. 5. Hom. 51. in Ioā. sup. ill. Nūquid lex nostra iudicat tom. 3.

AVG. 22. de ciuit. Dei. Dicit autem lex nostra, de lege quæ Dei est, eo quòd est ab illo data hominibus. CHRY. Ostendit autem Nicodemus eos neq; cognoscentes legem, neque facientes quæ sunt legis: cùm autem congruum esset ostendere, quòd nō indiscretè miserunt vocaturi eum, rudius & iracundius vtuntur contradictione. Nam sequitur: Responderūt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilęus es? D

Tra. 33. in Io. nō remotè à princip. tom. 9.

AVGVS. Id est, quasi à Galilæo seductus. Dominus enim Galilæus dicebatur, quoniā de Nazareth ciuitate erant parentes eius: secundum Mariam dixi parentes, non secundum virile semen.

Iesus quare Galilęus vocatur.

Homel. 51. in Ioan. paulò ante med. tom. 3.

CHRY. Deinde iniuriosè quasi eo nesciente scripturas, induxerunt: Scrutare scripturas, & vide, quia propheta à Galilæa non surgit, ac si dicerent: Vade & disce. ALCVI. Non enim locum vbi natus est, sed vbi conuersabatur, attendebant, & inde non solum Messiam, sed nec prophetam eum credebant. E

Tract. 33. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

AVGV. Propheta quidem à Galilæa non surgit, sed Dominus prophetarum inde surrexit. Sequitur: Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam.

ALCVI. Nullo perfecto negocio, vacui fide: & ideo fraudati vtilitate sunt reuersi in domum infidelitatis & impietatis suæ.

CAPVT VIII.

IESVS autem perrexit in mōtem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum: & sedens docebat eos. Adducunt autem Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerūt eam in medio, & dicunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cùm ergo perseuerarent interrogātes eum, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterū se inclinans scribebat in terram. Audientes autē hæc, vnus post vnū exibant, incipientes à senioribus: & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. Erigens autē se Iesus dixit ei: Mulier, vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo Domine. Dixit ei Iesus: Nec ego te condemnabo. Vade, & iā amplius noli peccare.

Consuetudo Iesu & vitæ modus.

ALCVI. Dominus maximè circa suam passionem hanc sibi effecerat consuetudinem, vt in die quidem in templo quod erat Hierosolymis, verbū Dei prædicaret, signa & miracula ostenderet; sero reuertebatur in Bethaniam, vbi apud sorores Lazari hospitabatur, & mane iterum ad simile opus reuertebatur. Igitur secundum hunc morem cùm in vltimo die scenopegiæ tota die in tēplo prædicasset, vespere perrexit in montem Oliueti. & hoc est quod dicitur: Iesus autem perrexit, &c.

Tra. 33. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

AVG. Vbi enim decebat docere Christum, nisi in monte Oliueti? in monte vnguenti, in monte chrismatis? Christi enim nomen à Chrismate dictū est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nominatur. Ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Beda in hoc loco id habet.

ALCVI. Vnctio enim olei fessis & dolentibus mēbris solet afferre leuamen. Mons etiam oliuarum sublimitatem Dominicæ pietatis designat, ἔλεος græcè, latinè misericordia. Natura quoque olei mysterio aptissimè congruit, superfertur enim omnibus liquoribus, & sicut ait Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Sequitur: Et dilu. ite. ve. in tem. vt scilicet misericordiam cum incipiente noui testamēti lumine fidelibus in templo videlicet suo pandendam præbendámque signaret. Quod enim diluculo redibat, exortum nouæ gratiæ designat.

Allegorica expositio.

BEDA. Significatur autem quòd postquam per gratiam cœpit inhabitare in templo suo, id est, in Ecclesia, ex omnibus gentibus crediderunt in eum. vnde sequitur: Et omnis populus venit. ad eum, & sedens doce. eos.

ALCVI. Sessio humilitatē incarnationis insinuat. Sedente ergo Domino, ad eum venit populus, quia postquam per susceptam humanitatē visibilis apparuit, cœperunt eum multi audire, & in eum credere, quem per humanitatem sibi proximū meminerant.

Mansuetis autem & simplicibus sermonẽ Domini admirantibus scribæ & pharisæi interrogant, non vt discant, sed vt veritati laqueos nectant. vnde sequitur: Adducunt autem scribę & pharisæi mulierem in adulterio depre. & statu. eam in medio, & dixe. ei. Magister, hæc mulier depre. est modò in adulterio.

Tract. 33 in Io. aliq. ante med. tom. 9.
Tres Iesu virtutes præcipuæ.

AVGVS. Animaduerterant enim eum nimium esse mitem. De illo quippe fuerat ante prædictum: Procede & regna propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Ergo attulit veritatem, vt doctor, mansuetudinem vt liberator, iustitiam vt cognitor. Cùm loqueretur, veritas agnoscebatur, cùm aduersinimicos non moueretur, mansuetudo laudabatur. B In tertio ergo, scilicet iustitia, scandalum posuerunt. Dixerunt enim apud seipsos: Si eam dimitti censuerit iustitiam non tenebit: lex enim quod iniustum erat, iubere non poterat, & ideo legem inducunt, dicentes: In lege autem Moyses mãdauit nobis huiusmodi lapidare. vt autẽ mansuetudinem non perdat. in qua iam populis amabilis factus est, eam dimitti debere dicturus est: vnde eius sententiam requirunt dicentes. Tu ergo quid dicis? Hinc nos inueniemus ad accusandam occasionem, & reum faciemus tanquam legis preuaricatorẽ. vnde Euangelista subdit: Hæc autem dicebant, tentantes eum, vt s. possent accu. eum. Sed Dominus in respondendo & iustitiam seruaturus est, & à mãsuetudine non recessurus. C Sequitur enim: Iesus autem incli. se deorsum, digito scripsit in ter. AVGVS. de con. Euangel. Tanquam illos tales in terra scribendos significaret, non in cælo, vbi monuit discipulos, vt se scriptos esse gauderent, aut quod se humiliando (quod capitis inclinatione monstrabat) signa in terra faceret: aut quòd iam tempus esset, vt in terra quæ fructum daret, non in lapide sterili, sicut anteà, lex eius conscriberetur.

Li. 4. ca. 10. parum ante med. tom. 4.

Glo. ordin. id habet nõ remote à prin. cap. 5.
Tropologica expositio.

ALCVI. Per terram enim cor humanum ostenditur, quod bonarum vel malarum actionũ solet reddere fructus, per digitum autem qui articulorũ compositione flexibilis est, sublimitas discretionis exprimitur. D Nos ergo instruit, vt cùm qualibet mala proximorum cõspicimus, non statim ea temerè damnemus, sed prius ad conscientiam cordis humiliter reuersi, digito discretionis ea solicitè disquiramus.

BEN. Quantum etiam ad historiam pertinet per hoc quòd digito scripsit in terra, illum se fortè monstrauit, qui quondam legem in lapide scripsit. Sequitur: Cùm autem perseuerarent interrogantes eum, erexit se.

Tract. 33. in Ioan. à med. illius, tom. 9.

AVG. Non dixit, non lapidetur, ne contra legem dicere videretur. Absit autem, vt diceret lapidetur: venit enim non perdere quod inuenerat, sed quærere quod perierat. Quid ergo respõdit? Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. E Hæc vox iustitiæ est, puniatur peccatrix, sed non à peccatoribus impleatur lex, sed non à præuaricatoribus legis.

Li. 14. ca. 13. in nou. exp. & 15. in antiquis.

GREG. 14. Mor. Qui enim prius semetipsum nõ iudicat, quid in alio rectum iudicet, ignorat. Et si nouit etiam per auditum, rectè tamen aliena merita iudicare non valet, cui conscientia innocentiæ propriæ nullam iudicij regulam præbet.

Tract. 33. in Ioan à med. tom. 9.
Doctrina moralis.

AVGVST. Cùm ergo eos telo iustitiæ percussisset, nec dignatus est cadentes attendere, sed auertit ab eis obtuitum. vnde sequitur: Et iterum se inclinans, scribit in terra.

Glosa ordin. in hoc loco.

ALCVI. Potest etiam intelligi fecisse hoc Dominus iuxta consuetudinem, vt quasi aliquid agens vel to intendens in aliud, liberam eis exeundi facultatem daret. In hoc etiã figuratè admo- A net, vt & priusquã peccantem fratrem corripiamus, & post adhibitam correctionem diligenter perpendamus, vtrum ipsis peccatis de quibus alium castigamus, aut in aliis obnoxij simus.

Tract. 33. in Ioã. post medium, tom. 9.

AVGVS. Sic igitur illi voce iustitiæ tanquam telo percussisse se inspicientes & reos inuenientes, vnus post vnum omnes recesserũt. & hoc est quod subditur: Audientes autem hæc, vnus post alium exibant, incipientes à senioribus. GLOS. Qui fortè magis rei erant, vel magis culpas suas cognoscebant.

Tract. 33. in Ioan. à med. tom. 9.

AVGVS. Relicti sunt autem duo, miseria, & misericordia. nam sequitur: Et remansit solus Iesus, & mulier in medio stãs. Credo territa est illa mulier: ab B illo se puniẽdam sperabat, in quo peccatum inueniri non poterat. Ille autem qui aduersarios eius repulerat lingua iustitiæ, leuans in illam oculos mansuetudinis, interrogauit eam. vnde sequitur: Erigẽs autem se Iesus, dixit ei: Mulier, vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? quæ dixit: Nemo Domine.

Pietas Iesu elucescit.

Audiuimus suprà vocem iustitiæ, audiamus nunc mansuetudinis. nam sequitur: Dixit ei Iesus: Nec ego te condemno, à quo te fortè cõdemnari timuisti, quia in me peccatum non inuenisti. Quid est Domine? Faues ergo peccatis? non planè. Attende quod sequitur: Vade, & amplius noli peccare. Ergo & Dominus damnauit, sed peccatum, non hominẽ. C nam si peccatorum auctor esset, diceret: Vade, & viue vt vis, de mea liberatione esto secura. Ego ia quantumcunque peccaueris, etiam à gehenna & inferni tortoribus liberabo: non hoc dixit. Intendant ergo qui amant in Domino mansuetudinem, & timeant veritatem. Etenim dulcis & rectus Dominus.

Iterũ ergo locutus est eis Iesus, dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

ALCVI. Quia mulierem absoluit à crimine, ne aliqui dubitarent, an ille quem videbant verum hominem, posset peccata dimittere, dignatur ipse apertius suę diuinitatis potentiam demonstrare. D vnde dicitur: Iterum ergo locutus est eis, dicens: Ego sum lux mundi. BEO. Vbi aduertendum est, quia non ait, Ego sum lux angelorum, vel cæli, sed, lux mundi, id est, hominum in tenebris commorantiũ, secũdum illud, Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.

Ho. 51. in Io. aliq. an. me. tom. 3.

CHRYS. Vel aliter: Quia superius Galilæam ei afferebant, & quasi de quodam prophetarum de eo dubitabant, voluit ostendere, quoniam non vnus prophetarũ est, sed dominator orbis terrarum. vnde dicitur: Iterum ergo loc. est eis Iesus, &c. Non Galilææ, neque Palæstinæ, neque Iudææ.

Tra. 34. in Ioan. parum à princ. to. 9.

AVG. Manichæi solem istum oculis car- E nis visibilem, Christum Dominum esse putauerunt: sed ecclesia catholica improbat tale commentum. Non est enim Dominus Christus sol factus, sed per quẽ sol factus est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & propter nos sub sole factum est lumen quod fecit solem: carnis nube tegitur, non vt obscuretur, sed vt temperetur. Loquens ergo per nubem carnis, lumen indeficiens, lumen sapientiæ ait hominibus. ego sum lux mundi.

Theo. in hoc loco.

THEO. Vteris autem aduersus Nestoriũ hoc præsenti sermone: non enim ait, Quoniam in me est lux mundi, sed, ego sum lux mundi. Ipse namque qui homo videbatur, idem & filius Dei, & lux mundi erat. non sicut nugabatur Nestorius, in simplici homine Dei filius habitabat.

AVG.

Tract. 34. in Ioan. ante med. tom. 9.

A AVGVS. Abstulit autem te ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos cordis, in hoc quod subdit: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habet lumen vitæ. Non enim sufficit dicere, Habebit lumen, sed addidit, vitæ. Hæc verba Domini cum verbis Psalmi concordant: In lumine tuo videbimus lumẽ, quoniam apud te est fons vitæ. In istis vsibus corporalibus aliud est lumen, & aliud fons. Fontem fauces quærunt, lumen oculi: apud Deum quod lumen est, hoc est fons. Qui tibi lucet vt videas, ipse tibi manat vt bibas. Quod promisit, futuri temporis verbũ posuit. In eo quod facere debemus, præsens tẽpus posuit. Qui sequitur, inquit, habebit modo per fidem, post habebit per speciem. Sequere istum solem visibilem, si ipse tendis ad occidentem, quò & ille tendit: & si volueris tu illum deserere, ipse te deseret in occasu. Deus tuus vbique est totus, si non ab illo facies occasum, nunquam à te ille faciet occasum. Tenebræ satis metuendæ sunt morum, non oculorum; & si oculorum, non exteriorum, sed interiorum: vnde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum.

Homil. 51. in Ioan. paulò ante me. t. 3.

CHRYSO. Intellectualiter enim dixit: Non ambulat in tenebris, id est, non manet in errore. Hinc & Nicodemum laudat & ministros, & ipsos occultè insinuat, dolos complicantes qui in tenebris & errore sunt, sed lucem non superabunt.

Christus verus sol dicitur.

C *Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Respondit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum, quia scio vnde veni, & quò vado. Vos autem nescitis vnde venio, & quò vado. Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quẽquam. Et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me, pater. Et in lege vestra scriptũ est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me, pater.*

Ho. 51. in Io. parum ante med. tom. 3.

D CHRYSO. Quia Dominus dixerat, Ego sum lux mundi, & qui sequitur me, non ambulat in tenebris: Iudæi hoc euertere voluerunt. vnde dicitur: Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, &c. ALCVI. Sic responderunt tanquam ipse Dominus solus sibi testimonium perhiberet, cùm constet quòd antequam in carne appareret, multos testes præmisit, qui eius sacramenta prædixerunt.

Ho. 51. in Io. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Dominus autem euertit quod dixerant. vnde sequitur: Respondit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum. Hoc iuxta eorum suspicionem locutus est, hominem eum nudum æstimantium, & E causam subiungit: Quia scio vnde veni, & quò vado, id est, ex Deo sum, & Deus, & Dei filius. Non autem hoc dicit manifestè, quia semper humilia miscet altis: Deus autem ipse sibi fide dignus testis est.

Tract. 35. in Ioan. circa mediũ. to. 9.

AVGVS. Verum est enim testimonium luminis, siue se ostendat, siue alia. Locutus est propheta verum, sed vnde haberet, nisi de fonte veritatis hauriret? ergo idoneus est Iesus qui sibi testimonium perhibeat. dicens autem, Quia scio vnde venio, & quò vado: patrem volebat intelligi: patri enim gloriam dabat filius, à quo est missus. quantum ergo debet homo glorificare eum à quo est creatus? non autem

Christus lucem mũdo intulit.

A veniẽdo inde discessit, aut redeundo nos dereliquit, non potest hoc fieri ab isto sole, qui quando pergit ad occidẽtem, deserit orientem. Sicut autem sol iste & videntis faciem illustrat, & cæci, sed videt ille, ille non videt: sic & sapientia Dei, verbum Dei vbique præsens est, etiam infidelibus, sed quibus eã videant, oculos non habent cordis. vt ergo Dominus inter fideles suos & inimicos suos Iudæos, tanquam inter tenebras & lucem distingueret, subiungit: Vos autem nescitis vnde venio, aut quò vado. Isti ergo Iudæi videbant hominem, nec credebant Deum, & ideo Dominus subdit: Vos secundum carnem iudicatis, dum scilicet dicitis, Tu de teipso testimonium perhibes, & testimonium tuum non est verum.

Theo. in hoc loco.

B THEO. Ac si dicat: Vos quoniam in carne sum, carnem me solum esse putantes, non autem Deum secundum carnem fallibiliter iudicatis.

Tra. 36. in Io. super illud: Vos secundum carnem iudicat, tom. 9.

AVGVS. Quia enim Deum non intelligitis & hominem videtis, ideo vobis arrogans videor, quia ego de me testimonium perhibeo. Omnis enim homo quando de se perhibere vult laudabile testimonium, superbus & arrogans videtur: homines enim infirmi sumus; verum dicere & mentiri possumus, lux mentiri non potest.

Ho. 51. in Io. in med. illius tom. 3.

CHRYS. Vel aliter: Sicut secundum carnem viuere, malè viuere est, ita secundum carnem iudicare, iudicare iniustum est. Et quia possent dicere, Si iniustè iudicamus, propter quid non C conuincis? propter quid non condemnas? subiungit: Ego non iudico quenquam.

Tract. 36. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

AVGVS. Quod duobus modis intelligi potest, vt aut hoc intelligamus, Non iudico quenquam, id est modò, sicut dicit alio loco, Ego non veni vt iudicem mundum, sed vt saluum faciam mundum, non iudicium suum negãdo, sed differendo. aut certè quia dixerat, Vos secundum carnem iudicatis, ita coniunxit: Ego non iudico quẽquam. vt subaudias secundum carnem Christum nõ iudicare, sicut ab hominibus iudicatus est: nam vt cognoscas iam iudicem Christum, subditur: Et si iudico ego, &c.

Ho. 51 in Io. circa med. tom. 3.

CHRYS. quasi dicat. Propter hoc dixi, D non iudico, quasi non præsumens iudicare, quia si iudicarem, iustè vos condemnarem: sed nunc tempus iudicij non est, sed de futuro iudicio insinuat, cùm subdit: Quia solus non sum, sed ego & qui misit me, pater: ostendens quia non ipse solus eos condemnabit, sed & pater. Hoc autem ad suspicionem illorum loquitur: non enim æstimabant dignum fide esse filium, nisi patris testimonium assumpsisset.

Tract. 36. in Ioan. à med. tom. 3.

AVGV. Si autem tecum est pater, quomodo te misit? Ergo Domine, missio tua, incarnatio tua est. hoc ergo Christus erat secundum carnem, & à patre non recesserat, quia pater & filius vbique erant. Erubesce Sabelliane, non enim dixit, Ego sum pater, & ego E ipse sum filius; sed, solus non sum, inquit, quia mecum est pater. Distingue ergo personas, distingue intelligẽtiam, agnosce quia pater, pater est, & filius, filius est. sed noli dicere, pater maior est, filius minor. Vna substantia est, vna coæternitas, perfecta æqualitas. Ergo verum est, inquit, iudicium meum, quia filius Dei sum. vt tamen intelligas, quia mecum est pater, non sic sum filius, vt ipsum deseruerim. formam serui accepi, sed formam Dei non amisi. De iudicio dixerat, de testimonio vult dicere. nam sequitur: Et in lege vest. scrip. est, &c.

Trinitas personarũ asseritur.

Li. 16. c. 13. circa med. tom. 6.

AVGVS. contra Faust. An fortè Manichæi calumniantur, quia non ait, In lege Dei, sed, in lege vestra scriptum est. Vbi vsitatam locutionem scripturarũ

quis non agnoscat? lege enim vestra dixit, vobis data: sicut Apostolus dicit Euangelium suum, quod se tamen accepisse testatur, non ab homine, sed per reuelationem Iesu Christi. Avg v s. super Ioan. Magnam autem habet quæstionem, & valde videtur in mysteriis esse cōstituta, vbi Deus dixit, In ore duorum vel trium testium stat omne verbū. Fieri enim potest vt duo mentiantur. Susanna casta duobus falsis testibus vrgebatur: vniuersus populus mentitus est contra Christum. quomodo ergo accipiendum est, In ore duorum vel trium stabit omne verbum? nisi quia hoc modo per mysterium trinitas commēdata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis? Accipite ergo nostrum testimonium, ne sentiatis iudicium. differo iudicium, differo testimoniū. Vnde sequitur: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, &c.

Tra. 36. in Ioan. aliqu. ante fi. to. 9.

B e d. In multis enim locis pater filio suo perhibet testimonium. vt est illud, Ego hodie genui te. Et itē: Hic est filius meus dilectus. C h r y s. Vel aliter: Si quod dictum est, simpliciter accipiatur, quæstionem habet: nam in hominibus quidē propter hoc determinatum est, quòd in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, quia vnus solus non est fide dignus. In Deo autem qualiter vtique hoc habebit rationem? Sed & aliter non staret quod dictum est. nam in hominibus cùm duo de aliena re testantur, tunc testimonium est verum, hoc enim est duos testari: si verò vnus eorum sibiipsi testatur, non adhuc sunt duo testes. Ad nihil ergo aliud hoc dixit, quàm vt ostendat se nihil minus patre habentem, alioquin non dixisset: Ego & qui misit me, pater. Considerā etiam potestatem nihil habentem diminutum à patre, homo enim cùm à seipso dignus fuerit fide, testimonio nō indiget, sed hoc in aliena re. In propria verò cùm testimonio alieno indigeat, non adhuc dignus est fide. Hic verò totum contrarium: etenim in propria re testans, & ab alio testimonium habens, dixit se fide dignum esse.

Hom 51. in Ioan. à med. tom 5.
Difficultas in verbis.
vel hom. 52. in Ioan inter med. & finē, tom. 3.

A l c v i. Vel potest sic intelligi, quod dicitur: quasi dicat: Si vestra lex approbat testimonium duorum hominū qui possent decipi, & plura testari, qua ratione meū & patris mei testimonium, quod summa stabilitate firmum est, verum esse non dicitis?

Glosa interl. in hoc loco.

Dicebāt ergo ei, Vbi est pater tuus? Respōdit Iesus: Neque me scitis, neque patrem meū. Si me sciretis, forsitan & patrem meū sciretis. Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehendit eū, quia nōdum venerat hora eius.

A v g v s. Illi qui audierant à Domino, vos secundum carnem iudicatis, manifestauerūt quod audierunt, patrem enim Christi carnaliter acceperūt. vnde dicitur: Dicebant ergo ei, &c. quasi dicat. Audiuimus te dicere, solus non sum, sed ego & qui misit me, pater. nos solum te videmus, ostende ergo nobis tecum esse patrem tuum.

Tract. 37. in Ioan parum à prin. to. 9.

T h e o. Quidam verò notant hoc prolatum esse Iudæis quasi ad contumeliam & contemptum. Improperant enim ei tanquam ex fornicatione genito, & proprium genitorem ignoranti, vel tanquam vili existenti, eo quòd pater eius putabatur, scilicet Ioseph. quasi dicat. Ignotus & ignobilis est pater tuus, quid frequenter patrem nobis inducis? Quia ergo non vt scire volentes, sed vt tentantes quærebant, ad præmissam quæstionem non respondet: vnde sequitur: Respondit Iesus: Neque me scitis, &c.

Theo. in hoc loco.
Expositio litteralis.

A v g v. quasi dicat. Quæritis, Vbi est pater tuus: quasi me iam sciatis, quasi totum hoc sit quod videtis. Ergo quia me non nostis, ideo patrem meum vobis non ostendo. Me quippe hominem putatis, ideo patrem meum hominem quæritis. Quia verò secundum quod videtis, aliud sum, & aliud secūdum quod non videtis: patrem autem meum loquor occultum occultus, prius est, vt me noueritis, tunc & patrem meum sciretis, & hoc quod subdit: Si me sciretis, &c.

Tra. 17. in Io. non remote à princ. to. 9.

C h r y s. Dicit autem hoc, vt ostendat quòd nihil eis prodest dicere quod sciant patrem, filium nescientes. O r i g. Contrariari autem videtur adiuicē quod hic dicitur, Neque me scitis, neque patrem meum, & quod supra dictum est: Et me scitis, & vnde sim scitis. sed tamen quod dicitur, Et me scitis, ad quosdam dicit Hierosolymitarum, dicentium, Nūquid verè intellexerunt principes, quia hic est Christus? hoc verò quod dicit, Neque me scitis, ad pharisæos dicitur. Hierosolymitis tamen in prioribus ait: Verax est qui me misit, quem vos nescitis. Quæret itaque aliquis, quomodo verum est quod dicitur, Si me sciretis, & patrem meum sciretis, cùm Hierosolymitæ, quibus dicitur, Et me scitis, patrem nescierint? Dicendum autem est ad hoc, quod Saluator quandoque quidem de seipso, vt de homine loquitur, quandoque autem secundum diuinam naturā. hoc ergo quod dicit, Et me scitis, de seipso homine dicit: hoc verò, Neque me scitis, de diuinitate.

Homil. 51. in Ioann. inter med. & finē, tom. 3.
To. 19. in Io. in prī. illius.
eod. tom. 19. in Ioan non proc. à princ.

A v g v s. Quid est enim, Si me sciretis & patrem meum sciretis, nisi ego & pater vnum sumus? Quando vides aliquem alicui similem, quotidiana locutio est. Si hunc vidisti, illum vidisti: propter similitudinem tale dedisti responsum. hinc & Dominus, Si me, inquit, sciretis, & patrem meum sciretis. non quia pater est filius, sed quia patri similis est filius.

Tract. 37. in Ioā. à med. tom 9.
Quæstio soluitur.

T h e o. Erubescat Arrianus, nam si iuxta eum creatura filius sit, qualiter qui nouit creaturam, & Deum nouit? neque enim qui substantiam nouit angeli, nouit & diuinam, cùm itaque qui filium nouit, & patrem nouit. igitur consubstantialis patri est filius. A v g v s. Hoc autem verbum forsitan increpatiuè dicitur, quod videtur esse verbum dubitationis: homines enim de rebus, quas certas habent, aliquando verbum dubitationis ponunt, velut si indigneris seruo tuo, & dicas, Contemnis me. Considera, forsan Dominus tuus sum: sic & Dominus dubitādo increpat infideles, cùm dicit: Et patrem meum forsitan sciretis.

Theo. in hoc loco.
Tract 37. in Io. aliquā. à princ. to. 9.

O r i g. Oportet autem videre quoniam qui alterius sectæ sunt, opinantur ex hoc probari manifestè Deum, quem Iudæi colebant, patrem non esse Christi. Si enim, inquiunt, hoc pharisæis Deum prouisorem mundi colentibus dicebat Saluator: manifestum est quòd patrem Iesu alterum à conditore mūdi existentem, nequaquam pharisæi nouerunt. Hoc verò dicunt non obseruantes consuetudinem locutionis in scripturis. Si enim aliquis vellet inducere ea quæ de Deo sunt à parentibus eruditus, non autem bene viuat, hunc dicimus de Deo notitiam non habere: vnde & filij Heli propter eorum malitiam Deum ignorasse dicuntur: sic igitur & pharisæi patrem ignorauerunt: non enim viuebant secundum conditoris edictum. Est autem & aliud significatum cognoscendi Deum, altero existente cognoscere Dominum, quàm simpliciter credere. Dicitur enim in Psalmo: Srudete & videte, quoniā ego sum Deus.

Tom. 19. in Io. c. 1. inter prin. & med.
Hæresis exploditur.

Quis

Quis non confiteatur hoc scribi populo in condito tem credenti? Multum enim differt credendo cognoscere, & credere tantum: sed pharisæis quibus ait, Neque me scit.neque patrem meum,rationabiliter dicebat: Neque credentis patri meo:qui enim negat filium,minimè patrem habet, scilicet neque secundum fidem,neque secundum cognitionē. Sed & aliter dicit scriptura illos,qui adiuncti sunt, cognoscere illud. Tunc enim Adā cognouit vxorē suam cū ei cōiunctus est. Si ergo qui adhæret mulieri,mulierē cognoscit,& qui adhæret Domino,vnus spiritus est,& Deum cognoscit. Si verò sic se habet, pharisæi nec patrem nouerunt nec filium. Post hoc est quidē aliquē cognoscere Deum, non autē cognoscere patrem. Infinitis ergo orationibus editis in lege, non inuenimus aliquem orando dicentem Deum patrē. tamen orant eum tanquam Deum & Dominum, ne præuenirent gratiam per Iesum toti mūdo effusam, vocātem cunctos ad filiationem, iuxta illud, Narrabo nomē tuum fratribus meis. Sequitur: Hæc verba lo.est Ie.in gazo.do.in tem. ALE. Gaza, Persica lingua diuitiæ: φυλάξαι, reseruate. Erat autem locus in téplo vbi seruabātur diuitiæ. CHRY. In templo loquebātur in ordine magistri, & hic loquebatur super quibus mordebant & accusabant, quoniam seipsum faciet parem patri. AVG. Magna igitur fiducia sine timore: nō enim patiectur quod nollet. vnde sequitur: Et ne appre. eum, quia nondū,&c. Nōnulli cùm hoc audiunt, sub fato fuisse Christū credunt: sed si fatum, sicut nonnulli intellexerūt, à fando dictū est. i. à loquendo verbum Dei, quomodo habet fatū? Vbi sunt fata? In cælo, inquis, in ordine, & cōuersionibus siderum. Quomodo ergo fatum habet, per quē factū est cælum & sidera, cum tua voluntas, si rectè sapias, transcendat & sidera? an quia nosti Christi carnem fuisse sub cælo, ideo putas & potestatem Christi subditam cælo? Igitur nondum veneràt hora eius, non qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi.

Gratia per Iesum effusa.

Ho.52.in Io. circa princ. tom. 3.

Tract. 37. in Ioan. à med. tom 9.

ORIG. Vbicunque autem additur, Hæc verba locutus est Iesus, in tali loco, si bene attendas, inuenies additionis opportunitatē. Est autē gazophylacium locus numismatum, in honorem Dei & dispensationem pauperum oblatorum. Numismata autem sunt diuina verba imaginem regis magni impressam habentia, vnusquisq; autem cōferat in ædificationem ecclesiæ, portās ad intellectuale gazophylaciū quicquid potest ad honorem Dei & vtilitatem communem. Omnibus autem offerentibus in gazophylacio tépli magis oportebat Iesum munera portare, quæ erant verba vitæ æternæ. Loquente ergo Iesu in gazophylacio, à nemine detentus est, quia sermones eius fortiores erāt his qui eum capere volebant, eùm non sit infirmitas in quibus verbum Dei loquitur.

Tom. 19. in Ioan. circa princ.

Tropologica pulchra.

BEDA. Vel aliter: In gazophylacio Christus loquitur, quoniam in parabolis ad Iudæos sermones proferebat, tunc autem quasi gazophylacium aperiri cœpit, quando discipulis suis cælestia reserauit: vnde etiam gazophylacium templo inhærebat, quia quæ lex & prophetæ figuraliter prædixerant, ad Dominum pertinebant.

In hoc loco. tom. 3.

Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos nō potestis venire. Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quò ego vado, vos nō potestis venire? Et dicebat eis: vos deorsum estis, ego de supernis sum, vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris. Si enim nō credideritis quia ego sū, moriemini in peccato vestro.

AVG. Quia suprà dictum est quòd nemo apprehēdit eum, quia nondū venerat hora eius: modò de ipsa sua passione quæ posita erat, non eius necessitate, sed potestate locutus est Iudæis, vnde dicitur: Dixit er. ite.Ie. Ego vado. Christo enim Domino mors profectio fuit illoc, vnde venerat & vnde discesserat.

Tract. 38 in Ioa. circa princ. tom. 9.

Differentia quærentium Iesum.

BEDA. Hæc autem verborum connexio talis esse videtur, vt hæc vno tēpore, vno quoque in loco, vel certè, alio tempore aliòque in loco geri potuissent, quoniam nihil interponi, & quædam vel multa potuerunt. ORIG. Sed obijciet aliquis sic: Si his qui manebant in incredulitate, ista dicebat, quomodo eis dicit, & quæretis me? quærere enim Iesum, est quærere veritatem & sapientiam. Sed dices: quia & de persequentibus aliquando dicitur quòd quærebant eum capere, differentiæ enim sunt eorum qui quærunt Iesum, non omnes enim pro eorum salute & vtilitate quærunt eum, propter hoc solùm hi qui rectè quærunt eum, inueniunt pacem. Rectè autem quærere dicuntur, qui verbum quod est in principio apud Deum, quærunt, vt illos patri adducat.

Tom. 19. in Io. sup. illud: Ego vado, & quæretis me.

AVG. Quæretis ergo, inquit, me, non pro desiderio, sed odio. Nam illum, posteaquam abscessit ab oculis hominum, inquisierunt & qui oderunt, & qui amabant, illi persequendo, isti habere cupiendo, & ne putetis quia me bene quæretis: in peccato vestro moriemini, hoc est Christum malè quærere, in peccato suo mori: hoc est illum odisse, per quem solum posset salus esse: dixitque sententiam præscius, quòd in peccatis suis morientur. BEDA. Sed nota quòd peccato in singulari numero vtitur, sed vestro in plurali, vt idem omnium scelus ostenderet.

Tract. 38. in Ioan. parum à princ. to. 9.

In hoc loco, tom. 3.

ORIG. Quæro autem propter quid infrà dicitur, quòd hoc ipso loquente multi crediderunt in eum? nunquid ad omnes præsentes dicit, in peccato vestro moriemini? sed ad illos dicebat quos sciebat nō esse credituros, & propter hoc in eorū peccatis esse morituros, & non valētes post ipsum sequi. nam sequitur: Quò ego vado, &c. Vbi scilicet veritas & sapiētia est: hoc est enim, vbi est Iesus, Non possunt ire, quia nō volunt: si enim voluissent, & nō potuissent, non rationabiliter eis diceretur: In peccato vestro moriemini. AVGVS. Hoc autem & discipulis alio loco dicit, nec tamē dixit eis: In peccato vestro moriemini, sed quò ego vado, vos non potestis venire modò, non abstulit spem, sed prædixit dilationem.

Tom. 19. in Ioan. sup. ill. Nunc vos Abraha semen esse.

Tract. 38. in Ioan. verò remotè à princ. tom. 9.

ORIG. Præsens autem verbum minatur Christi recessum, sed quandiu seruamus ea quæ animæ nostræ sunt initia veritatis semina, nequaquā recedit à nobis verbū Dei. Si verò à lapsu in malitiam corrūpamur, tunc dicitur nobis, ego vado, & eùm quæremus eum, nequaquam inueniemus, sed in peccatis nostris moriemur, ab ipsa morte occupati. Nō oportet autem pertransire inexquisitè, quod dicitur: In peccatis vestris moriemini. Si enim communiter accipiatur, manifestū est quòd peccatores in peccatis eorum moriuntur, iusti verò in iustitia: si vero dicitur, Moriemini: sicut qui ad mortem peccat, moritur. Manifestum est quòd hi quibus talia dicebāut, nequaquam mortui erant, sed viuebāt in infirmitate animæ, sed infirmitas illa ad mortem erat propter

Tom. 19. in Ioan. sup. ill. Nunc vos semen Abrahæ esse.

Expositio moralis.

hoc medicus videns eos grauiter infirmantes, dicebat: Et in peccatis vestris moriemini, & sic manifestũ erat illud, Quò ego vado, vos nõ potestis venire. Cùm enim aliquis in suo peccato moritur, quò vadit Iesus, non potest ire, nullus enim mortuus potest sequi Iesum. Non enim mortui laudabũt te Domine.

Tra. 38. in Io. aliquan. à princ. to. 9.

AVGVS. His autem verbis auditis quomodo solent carnalia cogitantes, interrogauerũt. nam sequitur: Dicebãt ergo Iudæi: Nũquid interficiet semetipsum? quia dixit: quo ego vado, vos nõ potestis venire? Stulta verba. Quid enim nõ poterãt illi venire quò ipse perrexisset, si interficeret semetipsum, nunquid ipsi non erant morituri? Ergo quò ego vado dixit, non quò itur ad mortem, sed quò ipse ibat post **B** mortem.

Theo. in hoc loco.

THEO. Per hoc enim manifestauit quòd resurget in gloria, & sedebit ad dexteram Dei.

Tom. 19. in Ioan. sup. ill. Nunquid semetipsum interfecturus est, circa princ.

ORIG. Quæremus tamen si hoc ab eis de Saluatore dicitur altius aliquid cernentibus. Multa etiam aut ex traditione, aut ex apocryphis ipsos contingebat videre præ multis. Portè igitur in his quæ tradita sunt de Christo, erat iuxta sanas traditiones propheticorum sermonum, sicut generari eum in Bethlehem: sic & de morte eius, vt hoc modo transire deberet ab hac vita, quomodo ipse dicit: Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. quare qood hic dicitur, Nunquid interficiet se, non secundum simplicem sensum dicitur, sed secundum aliquam **C** Iudæorum de Christo traditionem: multum enim ex hoc quòd dixerat, Ego vado, apparet potestas voluntariè morientis corpore derelicto.

Ead. e. dicto. à med. illius.

Æstimo autem quòd ignominiosè proferentes hoc quòd secundum traditiones suas de morte Christi ad ipsos deuenerat, & non gloriam dantes dixerunt, Nunquid interficiet semetipsum? Oportebat enim eos cum demonstratione gloriæ sic dicere. Nunquid anima eius cùm ipsi placuerit, egredietor relicto corpore? Dominus autem ad eos qui terrena sapiebant, tanquam ad terrenos loquitur. vnde sobditur: Et di. eis, Vos de deor. estis, id est, terram sapitis, sursom **D** cor non habetis.

Ho. 52. in Io. parum à pri. tom. 3.

CHRYS. quasi dicat. Non est mirum vos talia cogitare, homines carnales, & nihil intelligentes spirituale: ego de supernis sum.

Tra. 38. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

AVGVS. De quibus supernis? Ab ipso patre, quo nihil superios. Vos de hoc mũdo estis, ego non sum de hoc mundo. quomodo enim erat de mundo, per quem factus est mundus? BEDA. Et qui ante mundum foit: illi autem de mundo erant, quia postquam mundus esse cœpit, fuerant creati.

Homi. 52. in Ioan. parum à princ. to. 3.

CHRYS. Vel propter mundanas & vanas cogitationes hoc dicit, Ego non sum de hoc mundo.

Theo. in hoc loco

THEO. Nihil mundanum siue terrenom affectãs: vnde nullatenus ad tantam insaniam deuenirem, vt **E** meipsom occiderem. Sed Apollinarius malè suscipiens hunc sermonem, ait, quòd corpus Domini nõ fuit de hoc mundo, sed desursum cælitus descendit. Nunquid igitur & apostoli, quibus à Domino dictũ est Vos non estis de hoc mundo: omnia corpus sunt cælitus obtinentes? Sic igitor intelligendum est, cùm dicitur, Ego non sum de hoc mundo: hoc est, non sum de numero vestrom, qoi mundana cotatis.

Tom. 19. in Ioan. sup. ill. Vos ex inferius estis.

ORIG. Alius autem sensus est eorum quæ suot desursum, & eorum quæ sunt de hoc mundo. Deorsum enim sicut de loco aliquo intelligitur, sed mundus materialis locis quidem diuersis continetur, qui omnes quantum ad immaterialia & inuisibilia deorsum sunt, qoo ad muodum verò comparando mun- **A** di loca, erunt vtique quædam deorsum, & quædam sursum. Vbi autem est thesaurus vniuscuiusque, ibi est & cor eius. Si itaque aliquis thesaurizet in terra, deorsum efficitur. Si verò aliquis thesaurizet in cælis, fit desuper, sed & trãscendens omnes cælos, in fine beatissimo inuenietur. Et iterum: Qui circa hunc mundum est amor, facit eum qui de hoc mundo est. qui autem nõ diligit mundũ, nec ea quæ sunt in hoc mundo, non est de mundo hoc. tamen est aliquis alius mundos præter hunc sensibileoi mundum, in quo sunt inuisibilia, cuius visum & decorẽ videbunt hi qui mundo sunt corde.

Ead. e dicto. aliq. ante fin.

Sed & ipse primogenitus omnis creaturæ potest dici mundus, prout est sum- **B** ma sapiẽtia, omnia enim in sapiẽtia sunt facta. In ipso itaq; erat totus mũdus, intantum differẽs à mũdo materiali, inquantũ differt ratio totius mũdi ab omni materia denudata à materiali mũdo. Anima ergo Christi dicit, Ego non sum de hoc mundo, quia non conuersatur in isto mundo.

Tract. 38. in Ioan. paulo ante mediũ tom. 9.

AVG. Exposuit autem Dominus quid intelligi voluerit, cùm dixit: Vos de hoc mũdo estis, quia scilicet peccatores erãt. omnes autem cum peccato nati sumus, omnes viuẽdo ad id quod nati eramus, addidimus. Tota ergo infidelitas Iudæorum ipsa erat non peccatũ habere, sed in peccatis mori, vnde subdit: Dixi ergo vo. quia mor. in pec. vestris. Credo autẽ in illa multitudine quæ Do- **C** minũ audiebat, & eos fuisse qui credituri erãt quasi in omnes autem processerat illa seuerissima sententia, in peccato vestro moriemini. Ac per hoc & illis qui credituri erant, spes erat ablata. reuocauit ergo eos ad spẽ, adiungens: Si enim non credideritis qoia ego sum, moriemini in peccato vestro. Ergo si credideritis qoia ego sum: non moriemini io peccato vestro.

Chrysost. ho. 52. in Ioan. aliq. à princ. habet priora verba, to. 3.

CHRY. Si enim propter hoc venit vt peccatum tollat, & aliter non cõtingit illud exoere, nisi per lauacrum. nec continget eum qui non credit, ex hac vita abire, veterem hominẽ. i. peccatum habẽtem: oon solum quia noo credit, sed etiam quia priora peccata habẽs, hinc recedit.

Beda in hoc loco habet partem huius sententiæ, tom. 5.

Cùm autẽ dixit, Si nõ **D** credideritis quia ego som, quia nihil addidit, multũ est quod cõmendauit, quia sic etiam & Deos Moysi dixerat, Ego sum qui sum. sed quomodo audio, Ego sum qui sum. & nisi credideritis, quia ego som. quasi alia non sint? Sed prosus qualisconque excellentia si mutabilis est, verè nõ est. Non enim est ibi verũ esse, vbi est & nõ esse. Discute rerum mutationem, inoenies fuit & erit. Cogita Deum, inuenies est, vbi tempus præteritum esse nõ possit. Vt ergo tu sis, trãscende tempus. Hæc itaque promittens, ne moriamur in peccatis nostris, nihil aliud mihi videtor his verbis dixisse, Nisi credideritis qoia ego sum, quã nisi credideritis, quia Deus sum. Deo gratias: quia dixit, Nisi **E** credideritis: non dixit, Nisi ceperitis, quis enim hoc capiat?

Tom. 19. in Ioan. in cap. Dixi vobis quòd moriemini in peccatis, &c. parũ à princ.

ORIG. Manifestum est autem quòd qui moritur in peccatis suis, quamuis dicat se Christo credere, tamen in veritate non credit: qui enim credit iustitiæ, non iniustitiam faciet, & credens in sapientiam, nihil stultum dicit aut facit: & sic si scrutatus fueris ceteros intellectus Christi, inuenies quomodo qui non credit Christo, moritur in peccatis suis. Accedens autem ad contraria eorum quæ considerantur in Christo, in peccatis suis moritur.

Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dicit eis Iesus: Principium qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare, sed qui me misit, verax est, & ego

qui

quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum.

Tract. 39 in Ioan in prin. tom. 9.

AVGVS. Quia dixerat suprà Dominus, Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris, interrogant illi velut quærētes nosse in quem deberent credere: ne in suo peccato morerentur. vnde dicitur: Dice er. ei: Tu quis es: Non enim cùm dixisti, Nisi credideritis quia ego sū, addidisti quis esses. sciebat autē ibi quosdā esse credituros, & ideo cùm dixissent: Tu quis es? vt scirent qoid illū credere deberēt. Dicit eis Iesus: Principiom qui & lo. vobis, nō tanquā diceret principium suom: sed tanquam diceret, Principiū me credite: quud in pronomine græco euidenter apparet, vbi principium feminini generis B est. principium ergo me credite, ne moriamini in peccatis vestris: principium enim mutari nō potest, in se manet, & innouat omnia. Absurdum est aotem vt filiom dicamos principium, & patrem priocipium nun dicamus. nō ramen duo principia, sicut nec duos Deos. Spiritos autē sanctus, patris & filij est Spiritus, nec pater est nec filius. Pater tamen & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus Deus; vnum lumē, voū principium. Addidit autem: Qui loqnor vobis, quia humilis propter vos factus ad ista verba descendi. Ergo credite me esse principium, quia vt hoc credatis, non solum sum principium, sed & loquor vobis. Nam si C principium sicuti est, ita maneret apud patrē, vt non acciperet formam serui, quomudo ei crederēt, cum infirma corda intelligibile verbū sine voce sensibili audire non possent? BEO. Sanè in qoibusdām exēplaribus inuenitur, Qui & luquor vobis, sed cūngruētius esse ptubatur, si quia legatur, vt iste sit sensus. Principium me esse credite, quia propter vos ad hæc verba descendi.

Tract. 38. in Ioan. paulo ante fin. t. 9.

Trinitatis ostensio.

Tra. 19. in Io. parū à princ. tom. 9.

Ho. 52. in Io. ante me. t. 3.

CHRYS. Vel aliter coosiderāda est amentia Iudæorum, qui post tempus tantum & signa & doctrinam interrogant, Tu quis es? Quid igitur Christus? à principio loquor vobis quasi dicat. Sermones meos indigni estis aodire, non solom vt dicam vobis quis ego sum, vos enim omnia tentantes loquimini, & hæc omnia possem arguere & vos D punire. vnde sequitur: Multa habeo de vobis, &c.

Tract. 39. in Ioan. à med. tom. 9.

Æqualitas patris & filij.

AVGVS. Suprà dixit: Ego non iudico quemquam: sed aliud est, Nō iudico: & aliud, Habeo iudicare: nō iudico, dixit ad præsens. Quòd autē dicit, Multa habeo de vobis loqui & iudicare, iudicium futurum dicit. Ideo autem verus in iudicio ero, quia filius veracis veritas sum. vnde sequitur: Sed qui misit me, verax est. Verax est pater, nun participando, sed generādo veritatem. Nunquid enim dicturi sumus, Plus veritas quàm verax? si hoc dixerimus, filium incipiemus dicere patre maiorem.

Homi. 52. in Ioan. ante medið. to. 3.

Theo. in hoc loco.

CHRVS. Dicit autem hoc, vt non æstiment, quoniam tot audiēs, ex imbe E cillitate non punit, aut quia eorum cogitationes & contumelias non nouit. THEO. Vel quia dixerat, Multa habeo de vobis loqui & iudicare, Iudiciū futuro sęculo reseruās, subiungit: Sed qui me misit, verax est, quasi dicat. Et si vos infideles estis, pater meus verax est, qui diē stabiliuit, in quo vobis retributio fiet.

Homi. 52. in Ioan. ante med. tom. 3.

CHRV. Vel aliter: Si in hoc me misit pater, nō vt iudicē mundum, sed vt saluem mūdum: verax autem est pater. Cōuenienter nullum ego nunc iudico, sed hæc loquor quæ sunt ad salutem, nō quæ ad iudicium. vnde sequitur: Et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. ALCVI. Audisse autem à patre, idem est & esse à patre, quia ab illo habet audientiam, à quo habet essentiam.

Tr. 39 in Io. à med. to. 6.

AVGVS. Dat gloriam patri æqualis filius, tanquam dicat: Do gloriam ei, cuius sum filius. quomodo tu superbus es aduersus eum cuius es seruus? ALCVI. Cùm autem audissent, Verax est qui misit me, nō intellexerunt de quo diceret. vnde subditur: Et non co. quia pa. eius di. Deum. Nondū enim oculos cordis apertos habebāt, quibus patris & filij æqualitatem intellexerunt.

Dixit ergo eis Iesus, Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo B loquente, multi crediderunt in eum.

Tract. 40. in Ioan. parum à princ. to. 9.

Ratio dilationis.

AVG. Cùm dixisset Dominus, Verax est qui misit me, non intellexerūt Iudæi quòd de patre illis diceret. Videbat autē ibi aliquos, quos ipse nouerat post passionē suam esse credituros, & ideo sequitur: Dixit ergo eis Iesus, &c. Recolite illud, Ego sum qui sū: & cognoscetis quid sit dictū, Ego som. Differo cognitionem vestram, vt implesm passionē meam. ordine vestro cognoscetis, qui sum, cùm. s. exaltaueritis filium hominis. Exaltationē aotem crucis dicit, quia & ibi exaltatus est, quando pependit io ligno: hoc oportebat impleri per manus eorum qui posteà fuerant, credituri, quibus dicit hoc. quare? nisi vt nemo C in quocūq; scelere, & malè sibi coosciuus desperaret, quando videat eis donari homicidium qui occiderāt Christum.

Ho. 52. in Io. ante me. t. 3.

CHRYS. Vel aliter continua: Quia multa signa faciens & ducēs eos, non cōuerterat, de cruce de reliquo loquitur, dicens: Cùm exalta. &c. qoasi dicat. Vos æstimatis qobd tunc maximè à me separati eritis, quādo me occideritis. Ego autē dico, quoniam tunc maximè scietis, & gratia signorum & resurrectionis & captiuitatis vestræ, quoniam ego sum Christus filius Dei, & quòd nō cōtrarior illi. propter quod subdit: Et à meipso facio nihil, &c. Per hoc. n. D indifferentiam substantiæ manifestat, & quòd nihil extra paternales intelligentias loquitor, si enim Deo contrarius essem, non tantam Iram mouissem cōtra eos qui me non audierunt.

Tract. 40. in Ioan. aliqu. a princ. t. 9.

AVGV. Vel aliter: Quia dixerat, Tūc cog. quia ego som, & ad ipsum esse pertinet tota Trinitas, ne fortè subintraret error Sabellianorum, cōtinuò subiūxit: Et à meipso facio nihil, qoasi dicat à meipso non sum, filius enim de patre est Deus.

Tract. 40. in Ioan. sup ill. A meipso facio nihil, t. 9.

Locutio patris ad filium

Quod ergo addidit: Sicot docuit me. &c. Nemini vestrū obrepat cogitatio carnalis. Nolite vobis quasi duos homines ante oculos ponere, & loquentē patrē ad filium. Sicut facis tu quando aliqua verba dicis filio tuo. Quæ enim verba fierent vnico verbo? si autē Deus loquitor in cordibus vestris sine E sono, quomodo loquitur filio suo? Incorporaliter pater locutus est filiū, qoia incorporaliter pater genuit filium, nec eum sic docuit, quasi indoctū genuerit: sed hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse. Si enim simplex est natura veritatis, hoc est filio esse quòd nosse. quemadmodum ergo pater illi gignēdo dedit, vt esset, sic gignendo dedit vt nosset.

Ho. 52. in Io. a med. to. 3.

CHRYS. Rursus ad humilius sermonem reduxit. Sequitur: Et qui me misit. Ne aotē hoc quòd dicit, Misit me, minorationis esset, dicit: Mecum est, nam hoc quidem dispensationis, hoc autem deitatis est.

Tract. 40 in Ioan. parum a med. to. 9.

AVGVS. Et cùm ambo simul sint, vnus tamen est missus, alter misit. quoniam missio Incarnatio est, &

ipsa incarnatio filij tātū est, nō & patris: ergo, inquit, Qui me misit. i. cuius auctoritate tanquā paterna incarnatus sum. Misit itaq; pater filium, sed nō recessit à filio. vnde sequitur: Et non rel. me solum. Non. n. quo misit filiū, nō ibi erat pater, qui dixit: Cælum & terrā ego impleo. sed quare eū nō dereliquit, subdit: Quia quæ pla. sunt ei. facio semper. Non ex quodam initio, sed sine initio, sine fine. Dei. n. generatio non habet initium temporis. CHRYS. Vel aliter: Quia cōtinuo dicebant, Quoniam non ex Deo est, & quia sabbathū nō custodit, cōtra quod ait: Quoniam quæ placita, &c. Ostēdens quoniā & soluere sabbathum placitum est ei. Multipliciter enim studet, vt ostēdat quòd nihil facit patri cōtrarium, & quia hoc humanius locutus est, subditur: Hæc illo loquēte, &c. Ac si di. Euang. Ne turberis si quid humile à Christo audieris. qui enim post tantam doctrinā nondum suasi erāt, humiliora audiūt & suadētur. igitur crediderūt quidā, sed nō vt oportebat, sed simpliciter quasi lætantes & requiescentes in verborum humilitate. Et hoc ostendit Euangelista in subsequētibus sermonibus, in quibus narratur quòd rursus ei iniuriabantur.

Ho. 51. in Io. à med. to. 3.

Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Responderunt ei Iudæi, Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis? Respondit eis Iesus: Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum. Filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis.

CHRYS. Voluit Dominus in profundum fundare fidem eorum qui crediderant, vt non superficie tenus crederent. Et ideo dicitur: Dicebat ergo Iesus ad eos, &c. Per hoc quod dicit, Si manseritis, ostendit ea quæ in eorum corda erāt. Sciebat enim quoniam crediderant quidam, sed non manserūt, & magnum quid eis promittit, scilicet verè discipulos eius fieri. In quo occultè tangit quosdam qui prius ab ipso recesserant, & illi eum audierunt & crediderunt, & recesserunt, quia non permanserunt. AVGV. de verb. Dom. Omnes autem nos vnū magistrum habemus, & sub illo condiscipuli sumus. Nec ideo magistri sumus, quia de loco superiore loquimur, sed magister est omnium qui habitat in nobis, ad discipulū autem parum est accedere, sed oportet manere nos in illo, & si in illo non manserimus, cademus. Breue opus, breue verbū, magnū opere si manseritis. Quid enim est in verbis Dei manere, nisi nullis tētationibus cedere? Si labor nō est, gratis accipis præmiū. Si labor est, attēde magnum præmium, & cognoscetis veritatem. AVGV. sup. Ioan. quasi dicat. Quia nunc credentes estis, manēdo videntes eritis. Non enim quia cognouerunt, crediderunt, sed vt cognoscerent, crediderunt. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides? veritas quod credidisti videre. Si ergo permaneatur in eo quod creditur, peruenitur ad id quod videtur: vt scilicet contēplemur ipsam veritatē sicuti est, nō per verba sonātia, sed per lucem splendentem? Veritas incōmutabilis est, panis est, mētes reficit, nec deficit: mutat vescentem, nō ipsa in vescētem mutatur. Ipsa autē veritas verbum Dei est. hæc veritas carne induta est, propter nos latebat in carne, non vt negaretur, sed vt differretur, vt in carne pateretur, vt caro peccati redimeretur.

Homil. 53. in Ioan. parum à prin. to. 3.

Serm. 45. in princ. to. 10.

Christus firmat fidem credentium.

In ead. serm. 48 paulò à princ. to. 10.

Tract. 40 in Ioann. inter med. & fin. tom. 9.

Fides est credere quod non vides.

CHRYS. Vel cognoscetis veritatem, hoc est, me. Ego enim sum veritas, Iudaica quidem omnia typus erant: veritatem autem à me scietis.

Ho. 53. in Io. non remote à princ. tom. 3.

AVGVS. de verb. Dom. Fortè aliquis diceret: Et quid mihi prodest cognoscere veritatē? Et ideo subiungit: Et veritas liberabit vos. quasi dicat. Si nō delectat veritas, delectat libertas. Liberari enim propriè dicitur liberū fieri, quomodo sanari sanum fieri. Hoc in verbo græco planius est. nam in cōsuetudine latina maximè in eo cōsueuimus audire hoc verbū, vt quicūque liberatur, intelligatur pericula euadere, molestiis carere. THEO. Sicut autem supra infidelibus ait, In peccatis vestris moriemini: sic manentibus in fide absolutionem annunciat peccatorum.

Ser. 48. inter princ. & me. tom. 10.

Theo. in hoc loco.

AVGVS. 4. de Trinit. Vnde etiam veritas liberabit, nisi à morte, à corruptione, à mutabilitate? Veritas quippe immortalis, incorrupta, incommutabilis permanet: vera autem incōmutabilitas est ipsa æternitas. CHRYS. Eorum autem qui crediderant, erat etiam increpationes sufferre: sed hi statim sæuiunt. Si autem oportebat eos turbari in priori, cōuenientius erat, vt turbarentur in hoc, scilicet quòd dixit: Cognoscetis veritatem, vt dicerent, Nunc ergo veritatem nescimus. lex igitur mēdacium est & cognitio nostra: sed nullius horū eis cura erat, sed de mundanis rebus dolent. Non enim aliam seruitutem nouerant nisi mundanam. vnde sequitur: Responderunt ei Iudæi, Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam, &c. quasi dicat. Eos qui de genere sunt Abrahæ qui sunt ingenui, non oportebat seruos vocare: nunquam enim seruiuimus.

Lib. 4. c. 18. circa fin ill. tom. 3.

Hom. 53. in Ioan. non remotè à princ. tom. 3.

Væsana Iudæorum responsio.

AVGVS. Vel hoc responderunt, nō illi qui iam crediderāt, sed qui in turba erant nondū credentes. hoc autem ipsum, Nemini seruiuimus vnquam, secundū huius temporis libertatem quomodo verū dixistis? Ioseph nō est venundatus? prophetæ sancti in captiuitatem non sunt ducti? O ingrati, quid est quod vobis assiduè imputat Deus, quòd vos de domo seruitutis liberauit, si nemini seruistis? Vos autem qui loquimini, quomodo soluebatis tributa Romanis, si nemini vnquam seruistis? CHRY. Quia verò non ad vanam gloriam erant quæ dicebantur à Christo, sed ad salutem: non voluit ostendere eos seruos esse hominum, sed peccati, quæ difficillima seruitus est, à qua solus Deus eripere potest. vnde sequitur: Respondit eis Iesus, Amen amen dico vobis, &c.

Tra. 41. in Io. immediatè ante illud: Semē Abrahæ sumus.

Homil. 53. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

AVGVS. Multum commendat quod sic pronunciat, quodāmodo si dici fas est, iuratio eius est. Amen quippe interpretatur verum, & tamen nō est interpretatum, nec græcus hoc interpres ausus est facere vel latinus. Nam hoc verbum, Amen, Hebræum est, non est autem interpretat. vt honorem haberet velamento secreti: non vt esset ligatū, sed ne vilesceret nudatum. Iam quantum hoc commendatum sit, ex ipsa geminatione cognoscite. Verùm dico vobis, veritas dicit, quæ vtique & si non diceret verum dico, mentiri omnino non posset: tamē inculcat, dormiētes quodāmodo excitat, contemni nō vult, quod dicit: Omnis, inquit, Iudæus, Græcus, diues, pauper, imperator, & mēdic⁹, si facit peccatū, seruus est peccati.

Tract. 41. in Ioā. sup. ill. Amen dico vobis, &c. tom. 9.

Amē quare non est trāslatum.

GREG. 4. Moral. Quia quisquis se prauo desiderio subiicit, iniquitatis dominio dudū libera mētis colla supponit: sed huic domino contradicimus, cùm iniquitati, quę nos cœperat, reluctamur, cū cōsuetudini violen-

Lib. 4. sx ill. Iob. 3. Paruus & magnus ibi sunt, cap. 31. in nouis

exemplar. & 41. Io antiq. Li. 25. c. 14. in nou. exepl 20. in antiq. violenter resistimus cùm culpam pœnitendo percutimus, & maculas sordium, lachrymis lauamus.

Tract. 41. in Io inter prin. & med. to. 9. **A** GREG. 25. Moral. Quantò autem aliqui liberius peragunt peruersa quę volũt, tanto eius seruitio obnoxius obligantur. AVG. O miserabilis seruitus, seruus hominis aliquando sui domini duris impetûs fatigatus, fugiendo requiescit: seruus peccati quò fugit secum trahit quocũ que fugerit: Peccatũ. n. quod facit, intus est, voluptas transit, peccatum non transit: præterit quod delectabat, remansit quod pungat. Solus de peccato liberare potest, qui venit sine peccato & factus est sacrificium pro peccato. Nã sequ. Ser. au. non ma. in do. in æte. Ecclesia est domus, seruus, peccator est, multi intrant in ecclesia peccatores: nõ er- **B** go dixit, Seruus non est in domo, sed non manet in domo in æternum. Si ergo nullus ibi seruus erit, quis ibi erit? quis gloriabitur mũdũ se esse à peccato? multum nos terruit, sed adiũgit: Fil. au. ma. in æter. Ergo solus in domo sua erit Christ⁹? An fortè in hoc quod dicit filius caput & corpus est? Non. n. sine causa terruit, & spem dedit: terruit, ne peccatum amaremus: spẽ dedit, ne peccati absolutione diffideremus. Hæc est ergo spes nostra, vt à libero liberemur, ipse enim precium dedit, non argentum, sed sanguinem suum. & propter hoc subditur: Si er. fil. vos li. ve. li. er.

Seruitus peccati grauissima.

Serm. 48. in fin. tom 10. ALCVI. de ver. Do. Non à barbaris, sed à diabolo: non à corporis captiuitate, sed ab animæ iniquitate.

Tract. 41. in Ioan. à med. tom. 9. AVGVS. sup. Ioan. Prima libertas est carere criminibus, sed ista inchoata est non perfecta libertas, quia caro cõcupiscit aduersus spiritum, vt nõ ea quæ vultis, faciatis. libertas autẽ plena atque perfecta est, quando nullæ erunt inimicitiæ, quando nouissima inimica mors destruetur.

Ho. 54. in Io. ante me. t. 3. CHRYS. Vel aliter: quia dixerat, Qui facit peccatũ, seruus est peccati, ne præcurrant, & dicant, immolationes habemus, illæ nos eripere possunt: propterea induxit, Seruus nõ ma. &c. Domus mentionem facit, patris principatum domum nominans, ostendens ex translatione humanorum, quoniam sicut Dominus in domo, ita ipse omnium potestatem habet. hoc enim, quod dicit, Non manet significat, non habet potestatem donandi, sed filius, qui est domin⁹ domus, habet. Et ideo sacerdotes veteris legis non habebant potestatem per sacramenta legalia, peccata dimittere, omnes. n. peccauerunt, etiã sacerdotes, qui pro seipsis (vt dicit Apostolus) necesse habebãt sacrificia offerre: sed filius hanc habet potestatem, vnde cõcludit: Si ergo fil. vo. li. ve. li. er. ostendens quòd mundana libertas, de qua gloriabantur, non est vera libertas.

Tra. 41. in Ioan. a med. tom. 9. AVG. Noli ergo libertate tua abuti ad liberè peccandum, sed vtere ad nõ peccandum. Erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia: eris liber, si fueris seruus iustitiæ.

Allegorica expositio.

Scio quia filij Abrahæ estis, sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. Respõderunt, & dixerunt ei: Pater noster, Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nũc autem quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à Deo. Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri.

Tra. 42. in Ioan. parum à princ. to. 9. AVG. Iudæi se liberos dixerant, quia semen erant Abrahæ. Quid ergo Dominus ad hoc responderit, subdit. Scio quia fi. Abr. estis. q. d. Agnosco vos quia **A** filij estis Abrahæ, carnis origine, non cordis fide. Et ideo subdit: Sed quæt. me inter.

Hom. 53 in Io. aliq. ante med. tom 3. CHRY. Hoc. n. addidit, vt non dicant: peccatum non habemus. Dimittẽs enim omnem eorum vitam redarguere: hoc quod præ manibus erat, quod adhuc agere volebant, ducit in medium. Paulatim enim eos à cognitione illa remouit: erudiens in hoc non magna sapere. Sicut. n. libertas & seruitus est ab operibus, ita & cognatio: sed ne dicerent, hoc iustè agimus, subiungit causam, dicens. Quia ser. meus non cap. in vo.

Moralis doctrina.

Tract. 42. in Ioan parum a princ. to. 9. AVG. Id est, non capit in cor vestrum, quia non recipitur à corde vestro. Sic est enim sermo Dei fidelibus, tanquã pisci hamus: tunc capit quando capitur, nec fit iniuria illis qui capiuntur, ad salutem quippe, nõ ad perniciem **B** capiuntur.

Hom. 53 in Ioan. parum ante me. t. 3. CHRYS. Et non dixit: Non capitis meũ sermonem, sed, nõ capit meus sermo in vobis altitudinem suorum dogmatum ostẽdens. sed possent dicere, Quid si à teipso loqueris? propter hoc inducit, subdẽs: Ego quod vidi, &c. Non. n. solũ eãdem substantiam, sed eandem veritatem habeo patri.

Tract 42. in Ioan. aliq. a pr. tom. 9. AVG. Dominus autem patrem suum Deum vult intelligi. q. d. Veritatem vidi, veritatem loquor, quia veritas sum. Si ergo Dominus veritatẽ loquitur quã vidit apud patrẽ, se vidit, se loquitur, quia ipse est veritas patris.

To. 21. in Io in princip. ORIG. Manifestat autem hæc auctoritas Saluatorẽ fuisse visorem eorum quæ sunt apud **C** patrem, cùm tamen homines quibus reuelatio fit, visores non sint.

Visio spiritualis notatur.

Theo. in hoc loco. THEO. Cùm verò audis, Quod vidi, loquor, nequaquã corporalem visionem intelligas, sed naturalem notitiam, veram & approbatam. Sicut enim oculi vidẽtes, integrè aliquid & verè prospiciũt nec falluntur: sic ego veraciter ea loquor quæ cognoui à patre meo. Sequitur: Et vos quod vi. &c.

To. 21. in Io a me sparsim ORIG. Adhuc non nominat patrẽ ipsorum, paulò superiùs Abraham commemorauit, sed dicturus est alterum patrem eorum. s. diabolum, cuius filij erant inquantũ mali erant, non inquantũ homines erant: malum ergo quod faciunt, Dominus eis obiurgat & corripit:

Hom. 53. in Ioã. parum à med. tom. 3. CHRY. Alia littera habet, & vos quæ vidi- **D** stis apud patrem vestrũ, facite. q. d. Sicut ergo verbis & veritate ostendo patrẽ, ita & vos à rebus ostendite Abraham.

To. 21. in Io. paulo a prin. ORI. Item alia littera habet: & vos quæ audistis à patre, facite. Audierãt enim à patre ea quæ in lege & prophetis scripta sunt. Qui autem hoc verbo contra eos qui alterius opinionis sunt, fuerit vsus, ostendit quòd nõ alius Deus est qui legem dedit, & prophetas, & Christi pater. Quæramus etiam ab inferentibus duas naturas dicentes: à patre quidem audiuisse alienos, inconueniens est. Si autẽ proprij Saluatoris erant & beatæ naturæ, qualiter quærebant illum occidere, & Saluatoris sermonẽ non capiebant. Illi autem longè molestius acceperunt, quàm protu- **E** lerit Dominus, quis eorum esset pater: nam eum qui multarum gentium pater est, fatentur sui fore patrẽ. vnde sequitur: Respond. & di. Pa. no. Abra. est.

Tra. 42. in Ioan. su. hoc verb. tom. 9. AVG. q. d. Quid tu dicturus es contra Abraham? videbantur enim eum prouocare, vt aliquid mali diceret de Abraham, & esset eis occasio faciendi quod cogitabant.

To. 21. in Io. non parum a princ. ORIG. Sed & hoc ipsum Saluator interimit, tanquam falsò dictum. vnde subditur: Dicit eis Iesus, Si filij Abra. &c.

Expositio subtilis.

Tra. 42. in Ioan. su. hoc verbum t. 9 AVG. Et tamen superius ait, Scio quia filij Abrahæ estis. Vnde nunc nõ negauit eorum originem, sed facta cõdemnat, caro eorũ ex illo erat, sed vita non erat.

To. 20. in Io circa princ. ORI. Vel dicendum quòd suprà in græco habetur, Scio quòd semẽ Abrahę estis. vt ergo hęc pateant, videamus primò corpo-

ralis seminis & filij differētiam. Manifestum est enim quòd semen in seipso habet rationem eius, cuius est semen, adhuc manentes & pausantes: filius verò trāsmutato semine, & agente in oppositam sibi materiā à muliere, per superinducta nutrimenta similitudinem accipit generantis. Et quantum ad corporalia, si aliquis est fili⁹ alicuius, subsistit ex semine, si verò aliquod est semen, non omnino filios efficitur. Quoniā autem ex operibus iudicantur aliqui semen Abrahæ, videndum est ne fortè ex aliquibus seminalibus rationibus, infusis quibusdā animabus, oporteat imaginari eos, qui semen sunt Abrahæ. Non omnes igitur homines semē sunt Abrahæ: neque enim omnes habēt huiusmodi rationes cōsitas in eorū animabus. B Oportet igitur eum qui Abrahæ semen est, eius fieri per similitudinem & filium. Possibile verò est ex negligentia & ocio destruere hoc quod est eius semen, hi autem ad quos sermo erat adhuc in spe erant, vnde sciebat Iesus quòd adhuc semen erāt Abrahæ, & nōdum peremerant possibilitatem fiendi filij Abrahę, propter quod eis dicit, Si fi. Abra. estis, opera Abr. facite.

Si autem super hoc quòd erāt semen Abrahæ, ad augmentum magnitudinis adoleuissent, verbum Iesu caperent. Sed quia non accesserant ad hoc quòd essent filij, verbum non capiunt, sed interficere volūt verbum, & quasi constringere, non capientes magnitudinē eius. C Si igitur aliquis vestrum semen est Abrahæ, & adhuc verbum Dei non capit, non quærat interficere verbum, sed transmutet se ad hoc quod sit filius Abrahæ, & tunc poterit capere filium Dei. Quidam autem vnum ex operibus eligunt Abrahæ, illud scilicet, credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: vt autē concedatur eis quòd fides sit opus, cur non dictū est singulariter, Opus Abrahæ facite, sed pluraliter: puto enim quòd hoc dictū æquipollet ei quod est, Cūcta opera Abrahæ facire, vt tamē ex historia Abrahæ allegoricè sumpta, opera eius spiritualiter prosequamur. Neque enim oportet eū qui vult esse filius Abrahæ, adire ancillarum cōiugia, D nec post obitum coniugis, in senectute aliam ducere coniugem. Sequitur: Nunc autem quæritis me, &c.

Tr. 20. in Ioan. parum à med.

Eo Tom. 21. in Ioā. inter pri. & me.

Tropologica expositio.

C h r y s. Hanc scilicet veritatem, quòd est patri æqualis: propter hoc enim Iudæi quærebant eum interficere, & vt ostendat quòd hoc nō est contrarium patri, subdit: Quam audiui à Deo.

Ho. 53. in Io. parū a med. Tom. 3.

A l c v i. Quia ipse qui est veritas, à Deo patre genitus erat. audire enim nihil aliud est, quàm esse à patre. O r i. Occidere me loquit, hominem. Interim non dico filium Dei, non dico verbum, quia nō moritur verbum: hoc dico quod videtis, quia quod videtis, potestis occidere, & quem non videtis, offēdere. Sequitur: Hoc Abr. non fe. A l c v i. Quasi dicat: In hoc probatis vos non esse filios Abrahæ, quia facitis E opera contraria operibus Abrahæ. O r i. Sed diceret ad hoc quidam, quoniam superfluè dictum est hoc, quod non fecerit Abraham quod suis temporibus non contingebat fieri. Non enim in suis diebus natus erat Christus, sed dicēdum quòd in temporibus Abrahæ natus fuerat homo, qui quā audierat à Domino, veritatem dicebat, nō tamen quæsitus est ab Abrahā vt eum occideret. Et scias quod spiritualis aduētus Iesu nullo tempore defuit sanctis. Ex hoc igitur comprehendo, omnem hominem qui post regenerationē & cæteras apud se factas diuinitus gratias peccat, denuo crucifigi Dei filium propriis reatibus, in quos rediit, sed hoc Abraham non fecit. Se-

Tom. 21. in Io. circa me.

To. 21 in Io. a med. illius.

Aduentus Christi ad sanctos.

A quitur: Vos facitis opera patris vestri. A v g. Adhuc non dicit, quis, est iste pater eorum.

C h r y. Dicit autem hoc Dominus, volens eis auferre superfluam gloriam de cognatione, & suadere eis, vt non vltra spem salutis habeant in cognatione naturali, sed in ea quæ est secundū adoptionē: hoc n. eos prohibebat venire ad Christum, quia æstimabāt cognationem Abrahæ sibi sufficere ad salutem.

Tr. 42. in Io. nō mult. vem à prin. to. 9.

Ho. 53. in Io a me. ill. to. 3.

Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione nō sumus nati. Vnum patrem habemus Deum. Dixit ergo eis Iesus: Si De⁹ pater vester esset, diligeretis vtique me. Ego enim ex Deo processi & veni. Neq; enim à meB ipso veni, sed, ille me misit. Quare loquelā meā nō cognoscitis quia non potestis audire sermonē meum.

A v g v s. Cœperant Iudæi vtcunque cognoscere quia non de carnis generatione loqueretur Dominus, sed de vitæ institutione. Consuetudo autem scripturarum est fornicationem spiritualiter appellare, cum diis multis & falsis anima tanquam prostituta subiicitur. vnde dicitur: Dixerunt ei: Nos ex fornicatione non sumus nati. Vnum patrem, &c.

Tract. 42. in Io. aliq. ante med. tom. 9.

Fornicatio spiritualis.

T h e o. Quasi responderent, quòd Dei quærerent vltionem, & ideo aduersus eum consiliarentur.

Theo. in hoc loco.

O r i. Vel aliter: Quia redarguti sunt non esse fiC lij Abrahæ, atrocius respondēt, latenter designantes ex adulterio productum fore Saluatorem, sed magis mihi videtur quòd contrixando responderunt. Cūm enim prius dixerant, Pater noster Abraham est, & audiuissent: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, fatentur se habere maiorem patrem, quàm Abrahā, scilicet Deū, & non ex fornicatione sumpsisse exordium. Non enim ex sponsa, sed ex meretrice seu materia dæmon, qui nihil facit ex se, producit eos qui carnalibus innisi inhærent materiæ. C h r y. Sed quid dicitis? vos patrem habetis Deum, & Christum incusatis hæc dicentem? Et nimirum ex fornicatione multi eorum nati erāt, etenim illicitas cōmixtiones D faciebāt: nō tamen hoc redarguit, sed instat, vt ostendat quod non sunt ex Deo. vnde sequitur: Dixit ergo eis Iesus: Si Deus pater ve. esset, diligeretis me vtique. Ego, &c.

To. 22. in Io. in princ.

Ho. 53. in Io à med. t. 3.

Iudæi nati ex fornicatione.

H i l a r. 6. de Trinit. Religiosi nominis assumptionē Dei filius, in his qui se Dei filios cōfitentes patrem sibi Deum dicerent, nō improbauit; sed temerariam Iudæorum vsurpationem patrē sibi Deum præsumentium, per id quòd se nō diligerent, obiurgat: non vtique dici potest idipsum esse ex Deo exire, quod venisse. Sed cùm ab his qui sibi Deū patrem dicerent, idcirco se diligendum ait, quia ex Deo exisset, causam dilectionis ex causa docuit esse nascēdi. exisse enim, ad incorporalis natiuitatis retulit noE men, quia religio profitenti sibi patrem Deum ex dilectione Christi, quòd ex eo genitus sit, merenda est. Nec enim in Deum patrem sit religiosus, qui nō diligit filiū, cùm diligendi filij non alia causa sit, quàm quòd ex Deo sit. Ex Deo igitur filius est, non aduētu, sed natiuitate. dilectio autem in patrē hinc erit omnis, si filius ex eo esse credatur. A v g v s. Sic ergo quod de Deo processit verbum æterna processio est, ab illo enim processit vt verbum patris, & venit ad nos, quia verbum caro factum est. Aduētus eius, humanitas eius: mansio eius, diuinitas eius, diciris Deū patrem, cognoscite me, vel fratrem.

Li. 6. a med. illius.

Tract. 42. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

H i l a r. Non esse autem à se sibi originē docuit, cùm subdit: Neque enim à meipso, &c.

O r i g.

To. 22. in Io. sup. ill. Dixit illis Iesus, Si Deus pater vester, &c. parum à fin.

A ORI. Hoc arbitror dici propter quosdam per se venientes,& non missos à patre: de quibus in Hieremia dicitur, Non mittebam eos, & ipsi currebant. Quoniam autē qui duas naturas ingerūt, vtūtur hoc verbo, obiiciēdum est cōtra illos. Paulus enim odiebat Iesum, cùm persequeretur ecclesiam Dei. vnde Dominus ad eū. Quare me persequeris? Si ergo verū est quod hîc dicitur: Si Deus pater vester esset, diligeretis, nequaquam Deus pater vester esset Paulus autem aliquo tempore nō diligebat Iesum, fuit ergo tempus quo Deus pater Pauli non extitit. Nō igitur natura Paulus Dei filius fuit, sed postmodū Dei filius factus est, quando verò Deus alicuius fit pater, nisi quando mandata eis custodit?

Ead. 22. nūc dicto circa princ.

B CHRY. Quia verò semper quærebāt, dicentes: Quid est hoc quod dicit, quò ego vado, vos nō potestis venire? propterea subdit: Quare lo. meam nō cognoscitis? quia nō po. aud. serm. meum. AVG. Ideo autē audire non poterant, quia corrigi credendo nolebant. CHRYS. Primò igitur captāda est virtus quæ verbum diuinum exaudiat, vt deinceps validi sistamus ad percipiendā totā locutionem Iesu. quoniam quandiu quis curatus nō est in auditu proprio, à verbo quod dicit, sutdo aperiatis, auditu percipere nequit.

Hom. 42. in Io. non parū à med. to. 3.

Tract. 42. in Io. ante med. tom. 9.

Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare nō creditis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

C

Ho. 53. in Io. à me. tom. 3.

CHRYS. Exclusit Iudæos Dominus à cognatione Abraham: & quia maiora ausi sunt, vt scilicet patrem suum Deum dicerent, de reliquo percutit eos, dicēs: Vos ex patre diabolo estis.

Tr. 42. in Io. parum ante med. tom. 9

D AVGVS. Hîc iam cauēda est hæresis Manichæorum, quę dicit esse quādam naturam mali, & gentem quādam tenebrarum cum principibus suis, vnde diabolus originem ducit: & hîc dicunt ducere originem carnem nostram, & secundum hoc putant dictum à Domino, Vos ex patre diabolo estis, quod essent illi velut natura mali, ducentes originem de gente contraria tenebrarum.

To. 23. in Io. sup. ill. textū, et desideria patris vestri vultis, a me.

ORI. In hoc autem simile videtur incurrisse ei qui diceret alteram esse oculi videntis substantiā, & alteram caligantis, vel se auertentis: quemadmodum enim in his non differt substantia, sed quædā cōtingit causa quæ facit caligare: sic substantia eadem est, siue recipiat rationem, siue non.

E

Tract. 42. in Ioan. a med. illius tom. 9.

Diabolus homicida dicitur.

AVGVS. Iudæi ergo filij erant diaboli imitando, non nascēdo. vnde sequitur: Et desideria patris vestri vultis facere. Ecce vnde filij estis, scilicet talia desideratis: nō quia de illo nati estis. Quæritis enim me occidere ho. qui veritatē vobis dico: & ille inuidit homini, & occidit. vnde sequitur: Ille homicida erat ab initio. Vtique in primo homine & in quo potuit fieri homicidium: nō enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Non ferro accinctus diabolus ad hominem venit, verbum malū seminauit, & occidit. Noli ergo putare non esse homicidium, quādo fratri tuo mala persuades. Vos autem ideo sæuitis in carne, quia non potestis in mente.

To. 24. in Io. in prin.

A ORI. Perpende autē quod non propter aliquem singulariter tantum, sed pro toto genere quod peremit, inquantum in Adam cuncti moriuntur: & verè dictus est ab initio homicida.

Hom. 53 in Ioan. a med. tom. 3.

CHRY. Et non dixit Opera, sed desideria eius facitis, ostendens quoniam vehementer & ille, & ipsi ab occisionibus possidētur & quia continuè eum accusabāt, quòd nō est à Deo, insinuat occultè quòd hoc etiam eis ex diabolo est, vnde sequitur: Et in ve. &c.

Li. 11. parū a fine, tom. 5.

AVGVS. 11. de ci. Dei. Fortè autem aliquis dicet quòd ab initio suæ conditionis in veritate non steterit, & ideo nunquam beatus cum sanctis angelis fuerit, suo recusans esse subditus creatori, ac per hoc falsus & fallax: quia pia subiectione noluit tenere quod naturæ est, affectans per

B superbam elationem simulare quod non est. Huic sententiæ quisquis acquiescit, non cum Manichæis sapit, vt suam quādam propriam tanquam ex aduerso quodam principio diabolus habeat naturam mali: qui tanta vanitate desipiunt, vt nō attendant dixisse Dominum, A veritate alienus fuit: sed in veritate nō stetit, vbi à veritate lapsum intelligi voluit.

Manichæorum confutatio.

Li. 11. de ciuit. Dei ca. 15. in princ. tom. 5.

Illud etiā quod ait Ioānes, Ab initio diabolus peccat, hoc intelligunt, si naturale est, nullo modo esse peccatum. Sed quid respondetur propheticis testimoniis, siue quod ait Esaias sub figurata persona principis Babyloniæ diabolū notās: Quomodo cecidit Lucifer qui

C mane oriebatur? siue quod Ezechiel: In deliciis paradisi Dei fuisti: quæ si aliter cōuenientius intelligi nequeunt, oportet quod dictum est, In veritate nō stetit, sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed nō permāserit: & illud quòd ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est, sed ab initio peccati: cœpit enim in ipso peccatum, & ipse initium peccati fuit.

To. 24. in Io su. ill. textum Ille homicida erat ab initio, à med.

ORI. Est autem vniforme quidem, in veritate morari: varium autem ac multiforme, non morari in ea, quibusdam, vt ita dicā, trementibus gressibus & nitētibus sistere in ea, non tamen obtinere valētibus. Quibusdam verò non passis illud, sed in periculo cōsistentibus, secundum illud:

D Mihi autem paulisper commoti sunt pedes, & cæteris ab ea cadentibus. Causa igitur cur diabolus veritatem non colat, subditur: quia veritas, non est in eo, scilicet quòd vana suspicatur, & seductus est ipse à seipso, & in hoc deterior, quòd illi quidem ab eo fallūtur, is autem sibiipsi deceptionis auctor existit. Sed oportet inuestigare, quomodo dicitur quod veritas in ipso non est: vtrum, quia nullam vnquā veram habet doctrinam, sed cuncta quæ opinatur, falsa sunt, vel quia Christi particeps non est, qui dixit: Ego sum veritas. impossibile autem est aliquam rationalē substantiā de cūctis opinari falsò, & de nullo vel exiliter rectitudinem conspicere. Diabolus igitur saltem id

Ead. 24. nunc dicto, inter med. & fin.

E verè capit dogma, considerando de se quòd rationalis est. Non igitur eius natura consistit ex contrario veritatis, id est, ex errore & ignauia: nunquam enim veritatem cognoscere posset.

Li. 11. c. 14. in prin. t. 5.

Quæstio subtilis.

AVGVS. 11. de ciuit. Dei: Vel cùm dicit, Quia veritas in eo nō est, subiecit iudicium, quasi quæsissemus vnde ostendatur quod in veritate nō steterit: ait, quia veritas non est in eo. Esset autem in eo, si in ipsa stetisset. Sequitur: Cùm loquitur mendacium, &c.

Tract. 42. in Ioan. a med. illius. tom 9.

AVG. In his verbis quidam diabolum putauerunt patrem habere, & quæsierūt quis esset diaboli pater: hic est error Manichæorum. Diabolū autem Dominus dixit patrē mendacij: non enim omnis qui mentitur, pater mēdacij sui est. Si enim ab alio mendaciū

accepisti,& dixisti, tu quidem mentitus es, sed pater mendacij non es. Ille verò quia non aliunde accepit mendacium, quo mendacio tanquam veneno serpens hominem occideret, pater & mendacij, sicut Deus pater est veritatis. THEO. His enim & Deum apud homines criminatus est, ad Euam dicens, Quoniam inuidens vobis lignum inhibuit: & apud Deum quondam criminatus est homines, vt cùm dixit: An gratis colit Iob Dominum? ORI. Attende tamen quòd hoc nomen mendax dicitur tam de diabolo qui mendacium genuit, sicut hîc dicitur, Quia mendax est, quàm de homine, secùndum illud psalmi, Omnis homo mendax. Nam si quis mendax nō est, huiusmodi non est homo tantū: ita quòd ei & similibus dici potest, Ego dixi dij estis. vnde cùm aliquis loquitur mendacium, de proprijs loquitur. Spiritus autem sanctus loquitur à verbo veritatis & sapientiæ, secundum illud: De meo accipiet & annunciabit vobis.

Theo. in hoc loco.

Tom. 14. in Ioan. cap 1. à med.

Calumnia diaboli.

AVGVS. de quæst. euange. Vel aliter: Diabolus non speciale nomen est, sed commune. In quoncunque enim opera diaboli fuerint inuenta, diabolos est appellandus: operis enim nomen est, nō naturæ. Itaque hoc in loco patrem Iudæorum Cain significat, cuius imitatores volentes esse Iudæi, Saluatorē perimere nitebantur: ab ipso enim forma data est fratricidij, quem dixit mendacium de proprijs loqui, vt ostenderet vnumquemque non nisi propria voluntate peccare, sed quia Cain imitator diaboli est, patrē eius diabolum dixit, cuius opera secutus est.

Ca. 90. incipit hic li. Deus esset perfectus est tom. 4.

ALCVI. Sed quia Dominus veritas est, & filius veracis Dei veritatem dicit, sed Iudæi, qui filij erant diaboli, auersi erant à veritate. Et hoc est quod sequitur: Ego autem quia veritatem dico, &c.

ORIG. Sed quomodo hoc dicitur Iudæis, qui in eū crediderunt, sed considera quòd potest aliquis secūdum aliquam intentionem credere, secundum aliam verò non credere: sicut qui credunt in eum qui sub Pontio Pilato crucifixus est, non autem credunt in natum de Maria virgine: io eundem credunt, & non credunt. Sic igitur hi ad quos loquebatur, credebant in eum, secundum quod videbatur signorum factor, non credebant autem his, quæ profundè ab eo dicebantur. CHRYS. Quia igitur inimici estis veritatis, in nullo me incusantes, vultis me interficere, & ideo subdit, Quis ex vobis arguet me de peccato.

Tom. 15. in Ioan. in prin.

Ho. 53. in In à med. to. 3.

THEO. Quasi dicat, Si Dei filij estis, vtique peccantes debetis habere odio. Si ergo me quoque, quē exosum habetis, non potestis arguere de peccato, manifestum est quòd propter veritatē me odio habetis quoniam scilicet dicebat se filium Dei.

Theo. in hoc loco.

ORIG. Habet autem hoc verbū Christi magnam fiduciam, cùm nullus hominū fiducialiter hoc dicere potuerit, nisi solus Dominus noster, qui peccatum non fecit. GREG. in hom. Pensate autem mansuetudinem Dei. Non dedignatur ex ratione ostendere peccatorem nō esse, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. vnde subdit: Qui est ex Deo, verba Dei audit, propterea vos non auditis, &c.

To. 25. in Io cap. 1. parum ante med.

Hom. 18. in euā. in prin.

AVG. Noli attendere naturam, sed vitium. Sunt isti ex Deo, & non sunt ex Deo: natura ex Deo, vitio nō ex Deo. Eis autem hoc dictom est qui non solum peccato vitiosi erant (nam hoc commune erat omnibus) sed etiam præcogniti quòd non erant credituri ex fide, qua possent à peccatorū obligatione liberari.

Tract. 42. in Io aliq ante fin. tom. 9.

GREG. in hom. Interroget se ergo vnusquisque, si verba Dei aure cordis percepit, & intelliget vnde sit,

Hom. 18. in euan parum à princ.

A Nam sunt nōnulli qui præcepta Dei nec aure corporis percipere dignantur. Et sunt nonnulli qui hæc quidem corporis aure percipiunt, sed nullo ea mentis desiderio complectuntur. Et sunt nonnulli qui libenter verba Dei suscipiunt, ita vt etiam in fletibus compungātur, sed post lachrymarum tempus ad iniquitatem redeunt: hi profectò verba Dei non audiūt, quia hæc exercere in opere contemnunt.

Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Iesus, & dixit: Ego dæmoniū non habeo, sed honorifico patrē meum, & vos inhonorastis me. Ego autem nō quæro gloriā meā. Est qui
B *quærat & iudicet. Amen amen dico vobis, si quis sermonē meū seruauerit, mortē non videbit in æternū.*

CHRYS. Cùm aliquid altum Dominum diceret, hoc apud Iudæos, qui valde insensibiles erant, insania videbatur, vt ex eorū responsione colligitur. Dicitur enim: Responderūt ergo Iudæi, & dixe. ei, &c.

Hom. 54. in Ioan. circa princ. tom. 3.

ORI. Sed dignum est quærere quomodo cùm Samaritani sæcula futura denegent, nec animæ durabilitatem acceptent, ausi sunt Samaritani dicere Saluatorem, qui de resurrectione & iudicio tot & tanta edocuit? Sed forsan velot impro perātes illi hoc dicunt, dum quæ sentiunt ipsi, non docet.

To. 16. in Io circa princ.

Iudæorum mens peruersa.

C ALCVI. Samaritani enim gens odiosa Israëlitico populo, decem tribubus in captiuitatem ductis, terrā eorum possidebant. ORI. Cōuenit quoque quòd aliqui de eo arbitrentur, quod secundum Samaritanos sentiret, vt nihil post obitū reseruetur hominibus, sed fictè ad placendum Iudæis de resurrectione, & æterna vita tractaret. Dæmonium verò illū habere dicebant propter eius sermones transcendētes capacitatem humanam, quibus Deū patrem suum asserebat, & se de cælo descendisse, & cætera huiusmodi: vel propter suspicionē eorū, quia pluresin Beelzebub principe dæmoniorū opinabantur ipsum eijcere dæmones. THEO. Vel Samaritanum dicebant D illum tanquam ritus hebraicos dissoluentem, vtpote sabbathi. Samaritani enim nō perfectè iudaizabant. Ex hoc verò quòd eorū cogitationes reuelabat, dæmonium ipsum habere suspicabantur: quando verò eum Samaritanum dixerunt, nusquā Euangelista dicit: ex quo palā est quòd multa prætermiserunt euāgelistæ. GREG. in homil. Ecce iniuriam suscipiens Deus, non contumeliosa verba respondet. Sequitur enim: Respōdit Iesus, & dixit, Ego dæmonum, &c. Ea qua re quid nobis innuitur, nisi vt eo tēpore cùm à proximis ex falsitate contumelias accipimus, eorum etiam vera taceamus mala, ne ministeriū iustæ E correptionis in arma vertatur furoris? CHRYS. Et attendendum quòd vbi eos docere oportebat, & eorum superbiā subtrahere, asper erat: vbi verò exprobratum eum oportebat sufferre multa mansuetudine vtebatur, erudiens nos, quæ quidē ad Deum, vindicere: quæ verò ad nos, despicere.

To. 16 in Io parum à pr.

Theo. in hoc loco.

Hom. 18. in euā. ali. ante med.

Christus quare Samaritanus dicitur.

Ho. 54. in Io parū à prin. tom. 3.

AVG. Et vt homo prius eius imitetur patientiam, vt perueniat ad potentiam. Sed quamuis maledictos ms ledictā non redderet, pertinuit tamen ad eū negare. Duo autem sibi fuerant obiecta, Samaritanus es, & dæmonium habes. Non dixit, Non sum Samaritanus: Samarinus n interpretatur custos, nouerat autē ille se nostrum esse custodem: non enim pertinuit ad eum, vt redimeremur, & non pertinet vt seruemur.

Tra. 43. in Io. circa prin tom. 9.

Eo. tra. 43. parum à pr. tom. 9.

To. 16. in Io. ca. 1 à med.

Deoi-

Denique ipse est Samaritanus qui accessit ad sauciũ, & misericordiam impendit. ORIG. Aliter quoque Dominus magis quàm Paulus omnibus omnia fieri voluit, vt omnes nanciscatur: & ideo se non negauit esse Samaritanum. Æstimo autē solius Iesu fore vocem, Ego dæmonium non habeo, &c. sicut & illud, Venit princeps mūdi huius, & in me nō habet quicquam: quia etiam quæ delictorū reputata sunt minima dæmonibus adaptantur. AVG. Deinde post tale eõuitium hoc solum dixit de gloria sua: Sed honorifico patrem meum, q.d. Ne vobis arrogās videar, habeo quem honorificem. THEO. Honorificauit autem patrem vlciscens eum, & non tolerans homicidas & mendaces, se Dei veraces filios appellari. ORI. Solus autē Christus verissimè veneratus est patrē: nullus enim honorans quicquam ex his quæ non honorantur à Deo, honorat Deū. GREG. in ho. Sed quia quisquis Dei zelo vtitur, à prauis hominibus dehonestatur, in semetipso nobis Dominus patientiæ præbuit exemplum, qui ait: Et vos in ho. A vos. q.d. Ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis.

ORIG. Non autem illis solum hoc dictū est, sed & omnibus iniustè agentibus, qui iniuriam inferunt Christo, qui est iustitia, & inferentibus contumeliā sapientiæ, eo quòd Christus est sapiētia, & similiter de aliis huiusmodi. GREG. Sed quid nobis contra iniurias faciendum sit, suo exemplo nos admonet, cùm subiungit: Ego autem gloriam meam non quæro &c. CHRYS. q.d. Ex honore, quem ad patrē habeo, hæc locutus sum vobis, & propter hoc dehonoratis me, sed nulla est mihi cura huius cōtumeliæ: illi enim noxas debetis ꝑpter quem hæc audio. ORI. Quærit autem Deus gloriā Christi in quolibet suscipientiū illum, quā quidem reperit in operantibus secūdum insitas virtutis causas. Cùm autem non reperit, ponit illos, in quibus non reperit gloriam filij sui. vnde dicit: Est qui quærat & iudicet. AVG. Quem autem vult intelligi nisi patrem? quomodo ergo alio loco dicit: Pater nō iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio? Sed videte quòd iudicium quandoque pro damnatione accipitur, hîc autem secundū discretionem positum est q.d. Est pater qui gloriam meā à vestra discernat, vos enim secundū hoc sæculum gloriamini, ego non secundum hoc sæculum. Discernit etiam gloriā filij sui à gloria omnium hominum nō.n. quia homo factus est, iam comparandus est nobis: nos homines cū peccato, ille sine peccato, & hoc secundū ipsam formā serui: nam illud quis dignè loquatur, In principio erat verbum? AVG. Vel aliter: Si verè dictum est à Saluatore, Omnia mea tua sunt, palam est quoniam & ipsum iudicium filij patris est. GREG. Cùm verò malorum peruersitas crescit, non solum frangi prædicatio nō debet, sed etiā augeri: vnde Dominus postquam dæmoniū habere dictus est, prædicationis suæ beneficia largius impendit dicens: Amen amen di. vo. si quis serm. meum seruaue. &c.

AVG. Videbit, dictum est pro eo quod est, experietur. Cùm ergo moritoris moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait, Qui serm. meū seru. &c. Nisi quia videbat aliam mortem, de qua nos liberare venerat, mortē æternā, mortē damnationis eū diabolo & angelis eius: ipsa est vera mors, nā ista migratio est.

ORI. Sic intelligendum est: Si quis sermonē meū seruā. mortē non vi. in æternum. Ac si diceret. Si quis locē meam custodierit: tenebras nō videbit. Quod autem dicit in æternū, communiter est sumendum, vt si talis intellectus, Si quis sermonem meum seruauerit in æternum, mortem non videbit in æternum: quia eousque non videt aliquis mortem, quousque Iesu verbum custodit. Cùm verò quis torpēs in obseruantia sermonis, & circa sui custodiam negligens factus, eū cessat custodire, subinde mortem videt, nō apud aliū quàm apud seipsum. Sic igitur à Saluatore instructi prophetæ quærenti, Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem? respondere possumus, Qui custodit verbum Christi.

CHRY. Seruauerit autem dicit non solum fide, sed etiam per vitam puram. Simul autem & occulte insinuat, quoniā nihil possūt eis facere. Si enim quis sermonem eius seruabit, non morietur in æternum, multò magis & ipse potest non mori.

Dixerunt ergo Iudæi: Nūc cognouimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & prophetæ, & tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum. Nūquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Et prophetæ mortui sunt. Quem teipsū facis? Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Et pater meus qui glorificat me quem vos dicitis, quia Deus vester est, & nō cognouistis eū, ego autem noui eum. Et si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit, & gauisus est.

GRE. in ho. Sicut bonis necesse est, vt meliores etiam per cõtumelias existant, ita semper reprobi de beneficio priores fiunt: nam accepta prædicatione iterum Iudæi blasphemāt: dicitur enim, Dixerūt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dæmoniū habes.

ORI. Hi qui sacris scripturis credunt, comprehēdunt, quòd quę præter rectam rationem ab hominibus exercentur, non præter dæmones fiunt. Si igitur Iudæi virtute dæmonis putabāt Iesum dixisse, Si quis sermonem meum seruauerit, nō, &c. Hoc autē passi sunt, quia Dei virtutem non perspexerunt: nā hic de morte quadā inimica rationi, qua pereunt delinquentes, hoc fassus est. Hi verò de communi morte existentes esse quod dicitur, increpant dicentem, quasi defūcto Abrahā & prophetis. vnde subditur: Abraham mortuus est, & prophetæ, & tu dicis, Si quis sermonem meum seruaue. &c. Cùm aliqua differentia sit inter mortem gustare, & videre, pro eo quòd mortem non videbit, mortem non gustabit, protulerunt velut incauti auditores, confundentes dominicum sermonem. Sicut enim Dominus inquantum panis viuus est, gustabilis est, in eo verò quòd est sapientia, est visibilis pulchritudinis. Sic etiam aduersaria eius mors & gustabilis est, & visibilis. Cùm ergo qui steterit per Iesum in intellectuali loco, mortem nō gustabit, si statum seruat, secundum illud, sunt de hîc stantibus qui non gustabūt mortem, cùm autem aliquis sermonē Christi acceperit, & custodierit, mortem non videbit. CHRYS. Rursus autem ex inani gloria ad cogitationem confugiunt. vnde sequitur: Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Poterant etiam dicere, Nūquid tu maior es Deo, cuius sermonem qui audierunt, mortui sunt? sed non dicunt hoc, quia etiam quàm Abraham minorem eum æstimabant.

To.27.in Io. sup. vlt. textum, Abrahā mortuus est & propheta, parum ante med.

ORI. Nō enim discernunt, quia non solum Abraham, sed etiā quolibet nato ex muliere, qui natus ex virgine maior est, nec verbum dicebant Iudæi, Abraham mortuus: est audiuit enim verbū Christi, atque seruauit, & huiusmodi simile dicēs de prophetis, de quibus subdunt: Et proph. mor. sunt. nam & verbum filij Dei custodierunt, cùm verbum Domini factum fuerit ad Oseæ, vel Esaiam, vel Hieremiam, quod si quis alius custodiuit, ipsi prophetæ custodierūt. Mēdacium ergo dicūt & in hoc: Scimus quia dæmoniū habes. & in hoc, Abraham mortuus est & proph.

Hom. 18 in euā. circ. me.

GRE. in hom. Quia enim æternæ morti inhæserant, & eandem mortē cui inhæserant, non videbant, cùm solam mortē carnis aspicerent, in veritatis sermone caligabant. subdunt autem: Quem teip. facis.

Theo. in ho loco.

THEO. q.d. Tu qui nulla cura dignus es, Carpentarij filius de Galilæa, tibi subripis gloriam.

BEDA. Quem teipsum facis? hoc est, cuius meriti, cuiúsue dignitatis vis credi? Abraham tamen mortuus erat corpore, anima autē viuebat. Maior autem est mors animæ in æternum victuræ, quàm corporis

To.27. in Io parū à fine.

quandoque morituri. ORI. Cæcutientium autem fuit hæc prolatio, quoniam nō se fecit Iesus, id quod est, sed ex patre recepit. vnde sequitur: Resp. Iesus, Si ego glorifico, &c. CHRY. Hoc tantum ad eorum

Hom. 54. in Ioan. parum ante med.

suspicionem dixit, sicut & suprà, Testimoniū meum non est verum, si testimonium perhibeo de meipso.

Tract. 43. in Ioan. a med. tom. 9.

BEO. His autem verbis nihil esse ostēdit gloriam vitæ præsentis. AVGVS. Dixit autem hoc propter illud quod dixerāt, Quem teipsum facis? refert enim gloriam suam ad patrem de quo est. vnde subdit: Est pater meus qui glorificat me. De isto verbo calum-

Calumnia Arrianorū

niantur Arriani fidei nostræ, & dicunt, Ecce maior est pater qui glorificat filium. Hæretici, nō legistis & ipsum filium dicētem, quòd glorificet patrem suum?

ALCVI. Glorificauit autem pater filium, cùm tēpore baptismi, & in monte, & tempore passionis coram turbis vox facta est ad eum, & post passionē eum resuscitauit & collocauit eum ad dexteram suæ ma-

Hom. 54. in Ioan. parum a med. to. 3.

iestatis. CHRYS. Addit autem: Quem vos dicitis, quia Deus vester est? Volebat enim ostēdere quoniā non solum patrem eum nesciebant, sed neque Deū.

Theo. in hoc loco.

THEO. Nam si verè patrem cognoscerent, filium eius venerarentur. Deum etiam contemnūt, qui homicidium in lege prohibuit, aduersus Christum clamantes. vnde subdit: Et non cog. eum.

ALCVI. q.d. Vos carnaliter illum Deum vestrum vocatis, pro temporalibus ei seruitis, & nō cognouistis eū, sicut intelligendus est, spiritualiter ei seruire

Tract. 43. in Ioan. à med. tom. 9.

nescitis. AVGVS. Quidam hæretici dicunt Deum annunciatum in veteri testamento, non esse patrem Christi, sed nescio quem principem malorum angelorū. Contra ipsos ergo dicit patrem suum, quem illi dicebant Deum suum. Et non cognouerunt. Si enim ipsum cognouissent, eius filiū recepissent. De se autem subdit: Ego autem noui eum. Secundum carnē iudicantibus potuit & hic arrogans videri, sed arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur. propter quod subdit: Et si dixero quia non scio eum, ero

Ho.54. in Io. circa me. t. 3.

similis vobis mendax. CHRY. q.d. Sicut vos dicentes scire eum, mentimini, ita & ego, si dixero me nescire, sed maxima demonstratio est quòd ab illo sit missus, hoc quod seq. Sed scio eum. THEO. Natu-

Theo. in hoc loco.

raliter ipsius cognitionem obtinēs, qualis enim ego sum, talis & pater: quoniā ego meipsum cognosco, & illū cognosco. Præbet autē indicium quòd ipsum

A cognoscat, cùm subdit. Et sermonē eius seruo. Sermonem mandata nuncupans. Quidam autem sic intelligunt hoc quod dicitur, Sermonem eius seruo, id est rationem substantiæ eius. Eadem enim est ratio

Tract. 43. in Ioan inter med. & fin. tom. 9.

substantiæ patris & filij, ideóque patrem cognosco: nā & pro quoniam sumitur, vt sit sensus, Quoniam eius sermonem seruo. AVGVS. Sermonem etiam patris tanquam filius loquebatur, & ipse erat verbū

Intellectus anagogicus.

patris, quod hominibus loquebatur. CHRYS. Et quia dixerāt, Nūquid tu maior es patre nostro Abra-

Hom. 54. in Ioan. a med. tom. 3.

hā? nihil de morte exponens, se maiorē quàm Abraham esse ostendit cōsequenter, cùm subdit: Abrahā pater vester exult. vt vi. diem meum, vidit, & gauisus

Theo. in hoc loco.

B est, scilicet propter beneficiū, quod à me habet, vt à maiore. THEO. q.d. Diem meum desiderabilem

Tra. 43. in Io. inter med. & fin to. 9.

habuit & lætitiæ plenum, non quasi alicuius minimi aut fortuiti. AVGVS. Non timuit, sed exultauit, vt

Dies Domini duplex.

videret, credens vtique exultauit sperādo, vt videret intelligendo diem meum. Incertū autem potest esse vtrum dixerit temporalem diem Domini, quo erat venturus in carne, an diem Domini, qui nescit ortū nescit occasum. Sed ego non dubito patrē Abraham totum scisse. Ait enim seruo suo quem mittebat, Pone manum sub femore meo, & iura mihi per Deum cæli. Ergo quæ fuit illa iuratio, nisi quia significabatur de genere Abrahæ venturum in carne Deū cæli?

Hom. 18. in euāg. a med.

C GRE. Tunc etiam diem Domini Abraham vidit, cùm in figura summæ Trinitatis tres angelos hospitio

Hom. 54. in Ioan. a med. tom. 3.

suscepit. CHRY. Vel diem suum dicit diem crucis, quem Abraham in oblatione arietis, & Isaac præfigurauit, per hoc ostendens quòd non inuitus ad passionem venit, & ostendens eos esse alienos ab Abrahā, si in quibus ille exultauit, hi dolent.

Tr. 43. in Io. aliq. ante fin. tom. 9.

AVG. Quale autem gaudium fuit cordis videntis verbū manens, splendorem piis mentibus refulgentem, apud patrem manentem Deum, & aliquando in carne venturum, non de patris gremio recessurum?

Dixerunt ergo Iudæi ad eū: Quinquaginta annos
D *nondū habes, & Abraham vidisti? Dixit ergo eis Iesus: Amē amen dico vobis, antequā Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.*

Hom. 18. in euā. à med. illius.

GRE. Carnales mentes Iudæorum audientium verba Christi oculos à carne non subleuant, dum in eo solam carnis ætatem pensant. vnde dicitur: Dixerūt ergo Iudæi ad eū Quinquaginta annos, &c. quasi dicat. Multa sunt annorum curricula, ex quo Abraham mortuus est, & quomodo vidit diem tuū? car-

Theo. in hoc loco.

naliter enim hoc intellexerunt. THEO. Tunc autem 33. annorum Christus erat, quare ergo nō dixe-

Quæstio curiosa.

runt, Quadrag. annos nōdum ha. sed quinquaginta?
E Superuacua est huiusmodi quæstio, simpliciter enim prout eis occurrit dixerunt. Respondent tamen quidam quòd per quinquagesimum annum ex reuerētia iubileum nomināt, in quo & captiuos manumittebant, & emptitiis possessionibus cedebant.

Hom. 18. in euan. a med.

GRE. Quos benignè redemptor noster à carnis suæ intuitu submouet, & ad diuinitatis contēplationē trahit. vnde sequitur: Dixit er. eis Ie. Amen amen dico vo. antequam, &c. Ante enim præteriti tēporis est, sum verò præsentis: & quia præteritū & futurum tempus diuinitas non habet, sed semper esse habet, non ait, Ante Abrahā ego fui: sed ante Abraham ego sum, secūdum illud: Ego sum qui sum. Ante ergo vel post Abraham habuit esse, qui & accedere potuit

per

per exhibitionem præsentiæ, & recedere per cursum vitæ. A AVG. Quia verò creatura est Abraham, non dixit, Antequã Abraham esset, sed antequam fieret, neque hoc dixit, Ego factus sum: nam in principio erat verbum. GREG. Sed sustinere ista æternitatis verba mentes infidelium non valẽtes, quem intelligere non poterãt, obruere quærebãt: vnde sequitur: Tulerunt ergo lap. vt iacerent in eum.

Tract. 43. in Ioã. parum ante fin. tom. 9.
Homi. 18. in euang. non parum à med.
Tract. 43. in Ioan. circa fin tom. 9.

AVG. Tanta duritia quò curreret nisi ad similes scilicet lapides? Quia verò postquam cuncta quæ ad eum spectabant, docendo perfecerat, hi lapides iniiciunt: deserit eos quasi correctionem non suscipientes. vnde subditur: Iesus autem abscondit se, & exiuit B de temp. Non autem abscondit se in angulo templi quasi timens, aut in domunculam fugiens, vel post murum, aut columnam diuertẽs, sed cælica potestate inuisibilẽ insidiantibus se cõstituens, per medium illorum exiuit. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. GREG. Qui si diuinitatis suæ potentiam exercere voluisset, tacito nutu mẽtis in suis eos actibus ligaret, aut in pœnas subitæ mortis obrueret: sed qui pati venerat, exercere iudicium nolebat.

Iesus factus inuisibilis.
Homi. 18. in euang. inter med. & fin.

AVG. Magis enim erat commendanda sapientia, quàm exercenda potentia.

Tract. 43. in Ioan. in fine. tom. 9.

ALCVI. Ideo etiã fugit, quia nondum venerat hora passionis, & quia ipse nõ elegerat hoc genus mortis. C

AVG. Ergo tanquam homo à lapidibus fugit, sed væ illis à quorum lapideis cordibus Deus fugit.

Tract. 43 in Ioan. in fin. tom. 9.

BEDA. Mysticè autem quotquot malas cogitationes quis assumit, quasi tot lapides in Iesum mittit, ac deinde quantũ ad se pertinet, si ad delirationem transit, Iesum extinguit.

GREG. Quid autem abscondendo se Dominus significat, nisi quod eis ipsa veritas ab scõditur, qui eius verba sequi contemnunt? eam quippe quam non inuenit humilem, veritas fugit mentem. Quid autem nobis hoc exemplo loquitur, nisi vt etiam cùm resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus? D

Hom. 18. in euãg parum à fine.

CAPVT IX.

ET præteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius, sed vt manifestentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest operari. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Hæc cùm dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius cæci, & dixit ei, Vade, & laua in natatoria Siloe, quod interpretatur, missus. Abiit ergo & lauit, & venit videns.

Hom. 55. in Ioã. in prin. tom. 3.

CHRY. Quia Iudæi sermonum Christi altitudinem non susceperant, exiens de templo curauit cæcum, sui absentia eorũ furorem mitigans, & per operationem signi eorum duritiam moliens, & de his quæ dicta sunt à se, faciens fidẽ. vnde dicitur: Et præteriens Iesus, &c. Vbi considerandum quòd egrediens de tẽplo, studiose venit ad opus sui manifestatiuum: ipse enim vidit cæcum, non cæcus ad eum accessit. Et ita studiose respexit, vt discipuli eius vidẽtes eum studiose aspicientem interrogarent. Sequi- A tur enim: Et interrogauerunt eum discipuli eius, Rabbi, quis peccauit, &c.

Pietas Domini notatur.

AVG. Rabbi magister est. Magistrum appellant, quia discere cupiebant, quæstionem quippe proposuerunt Domino tanquam magistro.

Tract. 44 in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

THEO. Videtur tamẽ hæc quæstio peccare, neque enim susceperãt Apostoli nugas Gentilium, quoniã anima in alio sæculo viuens peccauit: sed diligenter intuenti non apparet simplex hæc quæstio.

Theo. parũ à princ. comment. ca. 9.

CHRY. Venerunt enim ad hanc interrogationem, quia prius supra paralyticum curãs dixit: Ecce sanus B factus es, non vltra pecces. Illi igitur cogitantes, quia propter peccata fuerat ille paralysi resolutus, quærũt de isto, Si hic peccauit, quod non est dicere, à natiuitate enim cæcus est. Aut parentes eius? sed neque hoc, filius enim pro patre non sustinet pœnam. Sequitur: Respondit Iesus, neque hic peccauit, neque parentes eius.

Hom. 55. in Ioan. aliq. à princ. to. 3.

AVG. Nunquid vel ipse sine originali peccato natus erat, vel viuendo nihil addiderat? Habebant ergo peccatum & ipse, & parentes eius, sed non ipso peccato factum est vt cæcus nasceretur. Ipse autem causam dicit quare cæcus sit natus, cùm subdit: Sed vt manifestentur opera Dei in illo.

Tra. 44. in Ioan. inter prin. & me. tom. 9.

C CHRYS. Non autem ex hoc ostendit, quòd alij cæci facti sunt propter peccata parentum. Neque enim contingit vno peccãte alium puniri. Quod autem dicit, Vt manifestetur gloria Dei, de seipso dicit, non de patre. Illius enim gloria iam manifesta erat. sed nunquid iste iniustè passus est? Sed ego eũ beneficium accepisse dico per cæcitatem, per hanc enim interioribus respexit oculis. Qui verò ex non ente ad esse eum deduxit, potestatẽ habebat absque iniuria, & ita eum dimittere. Dicunt autem quidam quoniã, vt, hîc non est causatiuum, sed significat euentum: sicut & illud, Lex sub intrauit, vt abundaret delictum: D sic & hoc consecutum est, vt Dominus oculos clausos aperiens, & alia naturalis infirmitatis nocumẽta corrigens, suam demonstrauit virtutem.

Hom. 55. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.
Sẽsus profundus.
Eade ho. 55. aliquantul. ante med. tom. 3.

GREG. 1. Moral. Alia itaque est percussio, qua peccator percutitur, vt sine retractione puniatur: alia, qua peccator percutitur, vt corrigatur: alia, qua quisque percutitur, non vt præterita corrigat, sed ne ventura committat: alia, per quam nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur. Sed dum inopinata salus percussionem sequitur, saluãtis virtus cognita ardentius amatur.

In præfatione expos. in Iob. ca. 5. in nonis oxẽ. & 9. in antiq.

CHRY. Et quia de seipso dixit, vt manifestetur gloria Dei subiungit: Me oportet operari opera eius qui E misit me. i. me oportet manifestare meipsum, & facere ea quæ manifestãt me patri eandem facientem.

Homi 55 in Ioan. parum à med. to. 3.

BEDA. Cùm enim filius se opera patris asserit, sua & patris opera eadem esse monstrauit, quæ sunt infirma saluare, debilia roborare, homines illuminare. AVGVST. Per hoc autem quòd dicit, Qui misit me, vniuersam gloriam dat illi, de quo est, quia ille habet filium qui de illo sit, ipse non habet de quo sit. CHRY. Addit autem, Donec dies est, id est, donec licet credere hominibus in me, donec vita hæc consistit, oportet me operari. Et hoc ostendit subdens: Venit nox, quando nemo potest operari. Nox dicta secundum illud, Proiicite illum in tenebras exteriores. Ibi ergo erit nox, vbi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Cùm viuis fac, si quid facturus es.

Tract. 44. in Ioan. ante med. tom. 9.
Hom. 55. in Ioan. à med. tom. 3.
Nox mysticè quando vẽtura.

Hom. 55. in Ioan. à med. tom. 3.

Chrys. Vltra enim neque fides est, neque labores, neque pœnitentia.

Tra. 44. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

Avg. Si autem modò operamur, hic est dies, hic est Christus. vnde subdit: Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Ecce ipse est dies, Dies iste, qui circuitu solis impletur, paucas horas habet, dies præsentiæ Christi vsque in consummationem sæculi extēdetur. Ipse enim dixit, Ecce ego vobiscum sum vsque in consummationem sæculi.

Ho. 55. in Io. parum à med. tom. 3.

Chry. Quia verò sermonem, quem dixerat, per opera credi fecit, subiungit euangelista, Hæc, cùm dixisset, expu. in ter. & fecit lutū ex spu. & lin. lu. su. oculos cæci. Qui autem maiores substantias de nihilo ad esse produxit, multo magis oculos sine materia fecisset. Sed voluit docere seipsum esse creaturē, qui in principio vsus est luto ad hominis formationem.

Hom. 56. in Ioan. parū à prin. to. 3.

Mysterium insinuatur.

Ideo autem non aqua vtitur ad lutum faciendū, sed sputo, vt nihil ascribatur fonti. sed discas quoniā virtus oris eius oculos aperuit & plasmauit, & deinde vt non videatur eis ex virtute terræ esse curatio, iussit lauari. vnde sequitur: Et dixit ei, Vade, & laua in natator. Siloe, quòd interpretatur missus, vt discas quoniam non indigeo luto ad faciendos oculos. Et quia in Siloo erat virtus Christi quæ omnia operabatur, propter hoc & interpretationem nobis Euangelista adiecit, dicens: Quod interpretatur missus, vt discat quoniam & illic Christus eum curauit. Sicut enim Apostolus dicit, quòd petra erat Christus, ita & Siloe spiritualis erat, cuius repentinus aquæ defluxus occultè insinuat nobis Christi manifestationem præter omnem spem. Sed quare nō statim eum fecit lauari, sed ad Siloe misit? vt destruatur Iudæorum indeuotio. Conueniens enim erat omnes eum videre euntem, & lutū super oculos habentem. Et etiam volēs ostendere, quoniam non alienus est à lege & veteri testamento, mittit eum ad Siloe. Non autem erat timēdum ne Siloe sumeret hanc gloriam, multi enim lauantes ibi oculos, nullo tali beneficio sunt potiti. Et iterum vt discas cæci fidem, qui non contradixit, neque cogitauit apud seipsum: Lutū solet magis excæcare, multoties laui in Siloe, & in nullo sum adiutus: si quam virtutem haberet, præsens vtique curasset, sed simpliciter obediuit. vnde sequitur: Abiit ergo & lauit, & venit videns. Sic igitur manifestauit suam gloriam: non enim parua gloria est, vt æstimetur auctor creationis. Ea enim quæ de maiori est fides quod minus est certificat, in vniuersa autē creatione honorabilior est homo. Eorum autem quæ in nobis sunt mēbrorum, honorabilior est oculus: hic enim corpus gubernat, hic ornat visum. Et quod sol est in orbe terrarum, hoc est oculus in corpore: vnde superiorem locum sortitur, sicut in quodam regali loco collocatus.

Hom. 55. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Gloria Dei manifesta.

Theophyl. super illud: Expuit in terram, &c.

Theo. Quidam tamen dicunt quòd lutum non fuit depositum, sed in oculos est conuersum.

Beda. Mysticè autem postquam expulsus est de cordibus Iudæorum, mox trāsiuit ad Gentilium populum. Præterire autem huius vel iter facere, est de cælis in terram descendere. Itaque videt cæcum cùm misericorditer respexit genus humanum.

Tract. 44 in Ioan. circa prin. to. 9.

Avg. Genus enim humanum est iste cæcus: hæc. n. cæcitas contingit in primo homine per peccatū, de quo omnes originem duximus: cæcus est ergo à natiuitate. Spuit Dominus in terram, de saliua lutum fecit, quia verbum caro factum est, & inunxit oculos cæci. Inunctus erat & nondum videbat, quādo enim

A inunxit, fortè eum catechumenū fecit. Mittit illum ad piscinā quæ vocatur Siloe, quia baptizatus est in Christo, & tūc eum illuminauit. Pertinuit autem ad Euangelistam, vt commendaret nobis nomen huius piscinæ, & ait: Quod interpretatur, missus. Nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus.

Eod. tract. paulò post prin. tom. 9.

Greg. 8. Moral. Vel aliter: Per saliuam sapor intimæ cōtemplationis accipitur, quæ ad os à capite defluit, quia de claritate conditoris adhuc in hac vita nos positos gustu reuelationis tangit: vnde Dominus saliuam luto miscuit, & cæci nati oculos reparauit: quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, & ab originali cæcitate hominem ad in-

Lib. 8. cap. 18. in nouo exempl. 21. in antiq.

Gustus fœlicitatis æternæ.

B tellectum reformat.

Itaque vicini, & qui viderāt eum prius quia mendicus erat, dicebāt: Nōne hic est qui sedebat & mendicabat? Alij dicebant, quia hic est. Alij autem dicebant, nequaquā, sed similis est ei. Ille verò dicebat, quia ego sum. Dicebāt ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, lutū fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & laua. Et abij, & laui, & video. Et dixerunt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eum ad pharisæos qui cæcus fuerat. Erat autē sabba- C *tum, quādo lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutū mihi posuit super oculos, & laui, & video. Dicebant ergo ex pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alij autē dicebant: Quomodo potest peccator homo hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est.*

Homi. 56 in Ioan. ante med. tom. 3.

Clementia Iesu miranda.

Chrys. Inopinabilitas facti miraculi increduli- D tatem inducebat, & ideo dicitur: Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mēdicus erat, dic. Nōnne hic est qui sede. & mēdicabat? Mirabilis Dei clemētia quo descēdebat? Eos qui mendicabant, cum multa deuotione curabat, & hinc Iudæorū os obstruens: quoniam non præclaros, non insignes, neque principes, sed ignobiles sua dignus ducebat prouidentia: etenim in salute omnium venerat. Sequitur: Alij dicebant quia hic est. Cæco enim per longā viam eunte, diligentes inspectores facti ex inopinabilitate eius quòd viderant, non vltra poterāt dicere, Non est hic. Sequitur: Alij autem, nequaquā, sed similis eius est.

Ead. ho. 56. non procul à prin. to. 3.

Tract. 44. in Ioā. à med. tom. 9.

Avg. Aperti enim oculi vultum mutauerant. Se- E quitur: Ille autem dicebat, quia ego sum. Vox grata nè damnetur ingrata.

Hom. 56. in Ioan. ante med. tom. 3.

Chry. Non enim verecundatus est de priori cæcitate, neque formidauit furorem plebis, neque renuit ostendere seipsum, vt prædicet benefactorem. Sequitur: Dicebant ergo ei, Quomodo aperti sunt oculi tui? Hunc modum neque nos scimus, neque ipse qui curatus est, nouit, sed quod quidem factum est nouerat, modum autem comprehendere non poterat. vnde sequitur: Respondit, Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit, & liniuit oculos meos. Vide quomodo verax est: nō dixit, vnde fecit. Quod enim non nouerat, non dicit, neque enim sciuit quoniam in terra expuit: quoniam autem superunxit, per sen-

Ead. ho. 56. aliq. à prin. tom. 3.

Hom. 56. in Ioan. ante med. tom. 3.

Cæcus fit apostolicus.

sum

ſum tactus didicit:Sequitur: Et dixit, Vade ad natatoria Siloe, & laua. Et hoc etiam ex auditu teſtatus eſt,recognouit enim eius vocẽ ex diſputatione com diſcipulis Et quia ad vnom ſe præparauerat, ſcilicet omnia ſibi ſuaderi à iubente,ſubiongit: Er abij,& laui,& vidi.

Tract. 44. in Ioan. à med. tom 9.

A v g. Ecce annunciator tactus eſt gratiæ, ecce Euangelizat, & confitetur Iudæis. Cæcus ille cõfitebatur,& cor impiorum ſtringebatur, quia non habebant in corde quod iam ille habebat in facie. vnde ſequitur:Et dixerunt, Vbi eſt ille?

Hom. 56. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

C h r y. Dicebant autem hoc occiſionem meditantes, iam enim aduerſus ipſum conſpirauerant. Chriſtus autem non aderat his qui curabantur, non enim quærebat gloriam, neque ſe oſtentare. Recedebát etiam ſemper curans Ieſus, vt omnis ſuſpicio tolleretur ſignorum. Qui enim non cognoſcebant eum, qualiter ob gratiam eius ſe curatos confiterentur? vnde ſequitur: Ait, neſcio.

Tract. 44. in Ioan. à med. tom. 9.

A v g. In his verbis inuncto ſimilis erat, nondum videnti prædicat, & neſcit quid prædicat.

B e d. Vnde figuram tenet cathecumenorum, qui etſi credunt in Ieſum, adhuc tamen eum quaſi neſciunt;quia nondum loti exiſtunt. Phariſæorum autem erat approbare opus, vel improbare.

Homi. 56. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

C h r y s. Iudæi igitur quærentes, Vbi eſt ille? volebant eum inuenire, vt eum ducerẽt ad eos: quia verò non habuerunt eum, ducunt cæcum. vnde ſequitur: Adducunt eum ad phariſæos qui cæcus fue. vt ſcilicet vehemẽtius eum interrogarẽt. Propterea autem & Euangeliſta ſubdit: Erat autem ſabbatum,&c. Vt ſcilicet eorum malam mentem demõſtraret, & caoſam propter quam eum quærebant vt ſcilicet occaſionem contra eum inuenirent, & vt detraherẽt miraculo per æſtimatam legis prænaricationem. qood etiam manifeſtũ eſt ex his quæ ſequuntur. Sequitur enim: Iterum ergo interrogabant eum pha.&c. Vide autem qualiter non turbatur cæcus: nã quandoquidem turbis dicebat ſine periculo interrogatus, nõ ita magnum erat veritatem dicere. Mirabile autem eſt nunc quod in ampliori periculo conſtitutus, neque negat, neque contraria dicit prioribus. Sequitur.n. Ille autem dixit eis: Lutum poſuit mihi ſuper oculos meos,& laui. & video. Hoc autẽ ad eos, qui iam audierãt ſuccinctius loquitur. Non enim dixit nomen dicentis, neque quoniam dixit mihi, Vade, & laua, ſed confeſtim, Lutum poſuit, &c. Et ſic contrariom paſſi ſunt eius quod volebant. Dixerunt enim eum vt negaturum, ſed ab eo certius didicerunt. Sequitur: Dicebant ergo ex phariſ. &c.

Eadẽ ho. 56. in Ioã. circa med. tom. 3.

Conſtantia cæci notatur.

Tractã. 44. in Ioan. à med. to. 9.

A v g. Non omnes, ſed qoidam: iam enim inungebantur quidã. Dicebant ergo, nec videtes, nec inuncti: Non eſt hic homo à Deo qui ſabbatum non cuſtodit. Ipſe potius cuſtodiebat qui ſine peccato erat. Sabbatum enim obſeruare ſpiritualiter eſt nõ habere peccatum, & hoc admonet Deus, quãdo cõmendat ſabbatum, omne opus ſeruile non facietis. Quid ſit opus ſeruile, à Domino audite: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: ſed iſti ſabbatũ carnaliter obſeruabant, ſpiritualiter violabant.

Hom 56. in Ioan. à med. tom. 3.

C h r y. Malitioſe autem quod factum eſt ſilentes, æſtimatam prænaricationem in medium ferebant. Non enim dicebãt, quoniam ſabbato curat, ſed quoniam ſabbatum non ſeruat Sequitur: Alij dicebant, Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? A ſignis enim inducebantur, ſed imbecilliter erant diſpoſiti: congruum enim erat oſtendere qualiter A ſabbatum non ſoluitur, ſed nondum hanc habebant mentem quòd Deus eſſet, vt poſſent reſpõdere quoniam Dominus ſabbati hæc fecit. Nullus denique eorum audebat ea quæ volebat, manifeſtè dicere, ſed in ambiguitate, hi quidẽ propter improbabilitatem, alij verò propter amorem principatus. Sequitur: Et ſchiſma erat inter eos. Hoc ſchiſma primo in cœpit in populo, deinde in principibus.

Tract 44. in Ioan. aliq. ante fin. tom 9.

A v g v. Dies enim erat Chriſtus, qui inter lucem & tenebras diuidit.

C h r y. Volentes autem qui dixerant, homo peccator non poteſt talia ſigna facere, os aliorum obſtruere, eum, qui ſuſcepit virtutis experientiam, in B medium dicunt, vt non videantur ipſi aduocatione vti. vnde ſequitur: Dicũt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo?&c.

Theo. in hoc loco.

Inſidioſa interrog.

T h e o. Vide quomodo beneuole quærunt: non enim dixerunt, Tu quid dicis de illo, qui ſabbatum non obſeruat? ſed miracolũ commemorant. Quomodo aperuit tibi oculos? penè ipſum ſanatum concitantes: quaſi dicerent, Beneſecit tibi: vnde debes eum prædicare.

Tract 44. in Ioan. aliq. à med to. 9.

A v g. Vel quærebant quemadmodum hominem calumniarentur, vt eom de ſynagoga eiicerẽt, ſed ille conſtãter quod ſentiebat, expreſſit. vnde ſequitur: Ille autem dixit, quia propheta eſt. Adhuc quidem inunctus in corde, nondum Dei filium confitebatur, C non mentitur tamẽ. Ipſe eoim Domious de ipſo ait, Nou eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua.

Non crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerunt parentes eius qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius veſter, quẽ vos dicitis quia cæcus natus eſt? Quomodo ergo nunc videt? Reſponderũt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt, quomodo autem nunc videat, neſcimus, aut quis eius aperuit oculos, nos neſcimus. Ipſum interrogate, ætatem habet, ipſe de D *ſe loquatur. Hæc dixerũt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtũ, extra ſynagogam fieret. Propterea parentes eius dixerunt, quia ætatem habet, ipſum interrogate.*

Homi 57 in Ioan ſuper illud: Non credid. quia cæcus natus eſt, tom. 3.

C h r y. Quia phariſæi cæcum attonitum facere non valuerunt, ſed videbant eam com omni propalatione benefactorum ſuum prædicantẽ, per parentes putabant Chriſti miraculum annihilare. vnde dicitur: Non cred. ergo Iudæi, &c.

Tract. 44 in Ioan à med. tom 6.

A v g. Id eſt, cæcus erat & viderat.

Hom. 57. in Ioan. paulo a prin. to. 3.

C h r y s. Sed hæc eſt veritas natura, per quæ putatur inſidias pati, per hęc fortior fit: mendaciom enim ſibiipſi quidem obuiat & per ea, per quæ lædere veritatem videtur, per ea clariorem eam oſtẽdit: quod & nũc factum eſt. Ne enim aliquis diceret quòd vicini nihil certum dixerunt, ſed per quandã aſſimilationem locuti ſunt. parentes in medium ducuntur, qui maximè ſuum filium cognoſcebant. Statuentes autem eos in mediũ, cùm multo furore interrogãt, vnde ſequitur: Et interrog. eos, &c. Et non dicunt, Qui quandoque fuit cæcus, ſed quẽ dicitis quia natus eſt cæcos. O inquinati, quis pater eligeret talia mentiri de filio? Solum non dicũt, quem vos feciſtis cæcom. Duobus autem his ad negationem eos inducere conantur, & in hoc quod dicunt, Quem dicitis

Eád. ho. 57. non parum à prin. to 3.

Theo. in hoc loco.

quia natus est cæcus, & in hoc quòd subdunt, Quomodo ergo nunc videt? THEO. Quasi dic. Aut hoc falsum est, quòd nunc videat, aut primom quòd cæcus fuerit, sed cõstat hoc esse verum quòd videt, falsum ergo fuit quod cæcum eum dicebatis.

Homi 57 in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

CHRYS. Tribus ergo interrogationibus factis, si filius eorum est, si cæcus fuit, & qualiter vidit, duas confitentur. vnde sequitur: Responderunt ergo eis parẽtes eius, & dixerunt ei, Scimus quia hic est filius noster, &c. Tertiam autem abiiciunt. vnde subdunt: Quomodo aotẽ nũc videat, nescimus. Et hoc etiam pro veritate factum est, vt nullus alius, sed is qui curatos est, & qui dignus fide erat, hoc cõfiteretur. vnde sequitur: Ipsum inter. æta. ha. ipse de se loquatur.

Tract. 44. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. Quasi dic. Iustè cogeremur loqui pro infante, quia ipse pro se loqui non posset. Cæcum à Natiuitate nouimus, sed loquentem.

Hom 57. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

CHRY. Qualiter ergo grati fuerint parentes, qui eorum quæ sciebant, quædam tacuerunt propter timorem Iudæorum. Sequitur enim: Hæc dixerũt parentes eius, quia timebant Iudæos. Rursus, & hic opinionem Iudæorum, & mentem Euangelista inducit. vnde sequitur: Iam enim couspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur, &c.

Tra. 44. in Ioan. aliq. à med. to. 9.

AVG. Iam non erat malum fieri extra synagogam, illi expellebant, Christus suscipiebat. Sequitur: Propterea parentes eius dixerunt, quia ætatem habet, ipsum interrogate.

ALCVI. In quo ostendit Euangelista illos non per ignorantiam, sed propter metum talia respondisse.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Imbeciliores enim filio erant, qui testis aderat intrepidus veritatis, illuminatos habens oculos intellectus à Deo.

Vocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriã Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est nescio, vnum scio, quia cæcus cùm essem, modò video. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? respondit eis: Dixi vobis iam, & audistis: quid iterum vultis audire? Nũquid & vos vultis discipuli eius fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autẽ Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus vnde sit. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus nõ audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati? Nisi esset hic à Deo, nõ poterat facere quicquam. Responderũt & dixerunt ei: in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Eiecerunt eum foras.

Hom. 57. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

CHRY. Quia parentes miserunt pharisæos ad illum qui curatus est, rursus vocauerunt eum secũdo. vnde dicitur: Vocauerũt ergo rursum hominem qui cæcus fuerat. Non autem manifestè dicunt, Nega quoniam Christus te curauit, sed sub prætextu religionis ad hoc eum inducere volunt. vnde sequitur, Da gloriam Deo. quasi dic. Confitere quia hic nihil est operatus.

Tract. 44. in Ioan. aliq. à med. to. 9.

AVG. Nega quod accepisti, quod planè non est Deo gloriam dare, sed Deum potius blasphemare. ALCVI. Si autem volebant illum dare gloriam Deo, vt sicut & ipsi, Christũ diceret peccatorem. vnde sequitur: Nos Scimus quia hic homo peccator est.

Hom. 57. in Ioan. nõ parum ante med. tom. 3.

CHRY. Qualiter ergo non arguistis eum dicentem, Quis ex vobis arguet me de peccato?

ALCVI. Sed ille vt neque pateret calumniæ, neque veritatem celaret, nõ dixit, Scio eum iustũ. nam sequitur: Dicit ergo illis, Si peccator est nescio.

Iniquus æmulatorum prætexius.

Hom. 57. in Ioan. ante med. tom. 3.

CHRVS. Qualiter qui dixit, quoniam propheta est: nunc dicit, Si peccator est nescio, nunquid modò timuit cæcus? Absit, sed voluit Christum à rei testimonio, & non à sua voce ab incusatione eripere, & suam responsionem facere fide dignam ab accepto beneficio. Vnde subdit: Vnum scio, quia cæcus cùm essem, modò video. quasi dicat: Nihil modò de hoc dico, vtrum sit peccator, sed interim dico quòd manifestè noui. quia igitur nequiuerunt euertere quod factum est, ad priores redeunt sermones, rursus modum curationis inquirentes, sicut canes quidem venationem nunc huc, nunc illuc inuestigantes. vnde sequitur: Dixerunt ergo illi, quid fecit tibi? quo. &c. hoc est, Nunquid præstigio aliquo? Non enim dixerũt, qualiter vidisti, sed qualiter aperuit oculos tibi, dantes occasionem detrahendi cõtra eius operationem. Donec igitur res inquisitione indigebat, cæcus remisse loquebatur, quia verò iam vicerat, audacter de reliquo eis loquitur. vnde sequitur: Respõdit eis, Dixi vobis, & audistis, &c. quasi dicat: Non attẽditis ad ea quæ dicuntur, vnde vltra non respõdebo vobis inaniter interrogantibus, & non volentibus addiscere, sed cauillari quæ dicuntur. vnde sequitur: Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri?

Tract. 44. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

AVG. Quid est, nunquid & vos, nisi quia iam ego sum, nunquid & vos vultis? iam video: sed non inuideo. Hæc loquebatur iam stomachãs aduersus duritiam Iudæorum, & ex cæco vidẽs, non ferens cæcos.

Homi. 57. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

Veritas facit claros.

CHRY. Itaque fortè quid est veritas, ita imbecille mendacium. nam veritas quidẽ etsi despectos assumpserit claros eos facit vel ostendit. Mendacium autem etsi cum fortibus fuerit, imbecilles eos mõstrat. Sequitur: Maledixerunt ei, & dixerũt, Tu discipulus eius sis.

Tract. 44. in Ioã. aliquãt. ante finem. tom. 9.

AVG. Maledictum est si cor discutis, non si verba perpendas, tale maledictum super nos, & super filios nostros. Sequitur: Nos autem Moysi discipuli sumus: nos scimus quia Moysi locutus est Deus. Vtinam sciretis quia Moysi locutus est Deus, tunc sciretis, quia per moysen prędictus est Deus: habetis enim Dominum dicentem, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi, de me ille scripsit, ita me sequimini seruum, dorsum ponitis contra Dominum: nam subditis: hunc autem nescimus vnde sit.

Homi. 57. in Ioã. parum à med. to. 3.

CHRY. Ea quæ per visum cognoscitis: auditu minora æstimatis: illa enim quæ nosse vos dicitis, à progenitoribus audistis. Sed nonne fide dignior est qui certificauit quod à Deo venit per miracula, quæ non solùm audistis, sed vidistis? vnde sequitur: Respondit ille homo, & dixit eis, In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & aperuit oculos meos.

Eadẽ ho. 57. parum à me. tom. 3.

Vbique signum inducit, quia hoc deprauare non poterãt, sed ab eo conuincebantur, & quia dixerant quod homo peccator non potest talia signa facere, de cętero illorum assumit iudicium, propria verba eis in memoriam reducens. vnde subdit: Scimus autem quia peccatores Deus nõ audit. quasi dicat: Opinio hæc mea & vestra communis est.

Tract. 44 in Ioan. aliq. ante fin tom. 9.

AVG. Adhuc tamen vnctus loquitur. Nam & peccatores exaudit Deus. Si enim nõ frustra publicanus

diceret,

diceret, Deus propitius esto mihi peccatori, ex illa confessione meruit iustificationem: quomodo ipse cæcus illuminationem. THEO. Vel dicendum est, quoniam quod dictum est Deum non exaudire peccatores, hoc significat quòd facere miracula Deus peccatoribus non concedit. Cùm verò veniam implorant de commissis, translati sunt de gradu peccantium ad statum pœnitentium.

Theo. in hoc loco.

CHRY. Et vide quòd cùm supra dixit, Si peccator est nescio, non dubitans dixit, hic enim non solum à peccatis eum excusat, sed valde Deo placentem ostendit. nam subdit: Si quis Dei cultor est, &c. Non enim sufficit Deum cognoscere, sed volũtatem eius facere, deinde extollit quod factum est, dicens: A sæculo non est auditum, quia quis aperit oculos cæci nati? quasi dicat: Si confitemini quoniam Deus peccatores nõ audit, hic autem miraculum fecit, & tale quale nullus hominum fecit, manifestum est virtutẽ qua hoc fecit, maiorem esse, quàm quæ est secũdum hominem virtus. vnde subdit: Nisi esset hic à Deo, non posset facere quicquam.

Homi. 57. in Ioan. parum à med. to. 3.

AVG. Liberè, constanter, veraciter. Hæc enim quæ facta sunt à Domino, à quo fierent, nisi à Deo? aut quando à discipulis talia fierent, nisi in eis Dominus habitaret? CHRY. Quia ergo veritatem locutus est, in nullo confusus est, quando maximè admirari eum oportebat, tunc eum condemnant. Sequitur enim: Responderũt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos?

Tract. 44. in Ioan. aliq. ante fin. tom. 9. Hom. 57. in Ioan. à med. tom. 3.

AVGVS. Quid est totus? cum oculis clausis: sed qui aperuit oculos, saluat & totum.

Tract. 44 in Ioan. in hoc loco. tom. 9.

CHRYS. Vel dicunt, Totus, ac si dicerent, A prima ætate in peccatis es: hic igitur eius cæcitatẽ exprobrant, ostendentes quòd propter peccata factus est cæcus, quod rationem non habebat. donec ergo expectabant eum negaturum esse, fide dignum esse putabant, sed nunc eum eiiciunt. vnde sequitur: Et eiecerunt eum foras. AVG. Ipsi illum magistrum fecerant, ipsi vt discerent, toties interrogauerunt, & ingrati docentem proiecerunt.

Hom. 37. in Ioan. à med. tom. 3. Tract. 44. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.

BEO. Solet enim maiorum consuetudo à minoribus aliquid discere dedignari.

Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras, & cùm inuenisset eum, dixit ei: Tu credis in filiũ Dei? Respondit ille, & dixit ei: Quis est Domine, vt credã in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eũ, & qui loquitur tecũ ipse est. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adorauit eum. Et dixit illi Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vidẽt, videant, & qui vident, cæci fiant. Et audierũt quidam ex pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci sumus? Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc verò dicitis, quia videmus, peccatum ergo vestrum manet.

CHRY. Qui propter veritatem & Christi confessionem iniuria opprimuntur, hi maximè honorantur, quod in cæco factum est: eiecerunt enim eum ex templo Iudæi, & inuenit eum Dominus templi, & eum suscepit, sicut agonotheta athletam multum laborantem, & coronauit. vnde dicitur: Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras, & cùm inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium Dei? Ostẽdit autem Euangelista quoniã propter hoc venit Iesus, vt ei loqueretur.

Homi. 58 in Ioan. in prin. tom. 3. Cæci illuminari profectus.

A Interrogat autem non ignorans, sed volens seipsum notum facere, & ostendens quoniam multum appreciatur eius fidem, quasi dic. Plebs contumeliata est mihi, sed nulla mihi est cura illorum, vnius cura est, vt tu credas: melior est faciens voluntatem Dei, quàm decies mille iniqui.

Radẽbo. 58. paulò à prin. tom. 3.

HILAR. 6. de Trinit. Si autem sola Christi qualiscunque confessio fidei esset consummatio, dictum fuisset, Tu credis in Christũ. Sed quia hæreticis pene omnibus hoc nomẽ in ore esset futurũ, vt Christum confiterẽtur, & filium tamen negarent, id quod proprium Christo est, ad fidem poscitur, id est, vt credatur in Dei filium. Credidisse autẽ in Dei filium quid B proficit, si credatur in creaturã, cùm à nobis fides in Christo non creaturæ Dei, sed filij Dei postuletur?

Lib. 6. non multũ procul à fine.

CHRY. Nondum autem cæcus Christũ nouerat, cæcus enim erat antequam veniret ad Christum, & post curationem à Iudæis circumtrahebatur. vnde sequitur: Respõdit ille, & dixit, Quis est Domine, vt credam in eum? desiderantis & valde ingerentis animæ verbum est, pro quo tot disputauit. Hunc ignorat, vt discas in eo veritatis amorem: nõdum dixit ei Dominus, Ego sum qui curaui te, sed medie adhuc loquitur. vnde sequitur: Et vidisti eum.

Hom. 58. in Ioann. non remotè à prin. to. 3.

THEO. Hoc autem dicit, vt reducat ei in memoriam sanitatem, quia ab ipso virtutem videndi acce- C perat. Attende autem quoniam qui loquebatur, ex Maria natus est, & ipse idem est Dei filius, non alius & alius secundum errorem Nestorij. vnde sequitur: Et qui loquitur tecum ipse est.

Theo. in hoc loco. Nestorij error damnatur.

AVG. Modò lauat faciem cordis eis. Denique iam facie lota cordis, & mondata conscientia, agnoscit illum non filium hominis tantum, quod ante crediderat: sed iam filium Dei, qui carnem susceperat. vnde sequitur: At ille ait, Credo Domine. Parum est credere, vis videre qualem credat: Et procidens adorauit eum. BEDA. In quo possunt sumere exemplum, vt non erecta ceruice quis Dominũ roget, sed D supplex in terrã prostratus, eius misericordiam imploret. CHRYS. Per hoc igitur eius diuinam virtutem ostendens, & verbo opus adiungens: Dominus autem illum feruentiorem circa fidem fecit, & eos, qui sequebantur, erexit. vnde sequitur: Et dixit eis Iesus, in iudicium in hunc mundum veni.

Tract. 44 in Ioan. aliq. ante fin. tom. 9.

Hom. 58 in Ioan. non parum à prin. tom. 3.

AVG. Dies enim erat inter lucem & tenebras discurrens. rectè autem subditur: Vt qui non vident, videant, quia de tenebris liberat. Sed quid est quod subditur, Et qui vident, cæci fiant? audi quod sequitur. Commoti sunt enim pharisæi quidam ex verbis istis. vnde sequitur: Et audierunt quidam ex pharis. qui cum ipso erant, & dixerunt ei, Nunquid & nos cæci sumus? hoc enim eos mouebat. Et qui vident, F cæci fiant. Sequitur: Dixit ergo eis Iesus, Si cæci essetis, non haberetis peccatum, id est, si vos cæcos diceretis, & ad medicum recurreretis. Nunc verò quia dicitis, Videmus, peccatum vestrum manet: quia enim dicendo, videmus, medicum non quæritis, in cæcitate vestra manebitis, hoc est ergo quòd paulò ante dixi, Ego veni, vt qui non vident, videant, id est, qui se non videre confitentur, & medicum quærunt, vt videant. Et qui vident cæci fiant, id est, qui se putãt videre, & medicum non quærunt, in cæcitate permaneant. Ergo istam discretionẽ vocauit iudiciũ, cùm ait: In iudicium veni in hunc mũdum. Non illud iudicium iam intulit mundo, quod de viuis & mortuis in fine sæculi iudicabit.

Tract. 44. in Ioã. aliq. ante fi. to. 9.

Ead. tract. 44. parum à fin. tom. 9. Confessionis remedium.

Hom. 58. in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

A CHRY. Vel aliter: In iudicium dixit, id est, in maius supplicium, ostendens quoniam qui condemnauerunt eum, ipsi sunt qui condemnati sunt. Quod autem dicit, Vt qui non vident, videant: & qui vidẽt, cæci fiant. Idem est quòd Paulus dicit, quod gentes quæ non quærebant iustitiam, inuenerunt iustitiam, quæ est ex fide Christi. Israel autem persequens legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit.

Theo. in hoc loco.

THEOP. Quasi dicat: Ecce qui à natiuitate non viderat, iam videt anima in corpore, qui verò videre videntur, excæcati sunt intellectu.

Hom. 58. in Ioan aliq. à prin. to. 3.

CHRY. Sunt enim duæ visiones, & duæ cæcitates, scilicet sensibilis & intellectualis: illi autẽ ad sensibilia inhiant solum, & de sensibili solum verecundabantur cæcitate, B vnde ostendit eis quòd melius esset eos esse cæcos, quàm sic vidẽtes. Propter quod dicit: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, quia tolerabilius fieret vobis supplicium. Sed nunc dicitis, quia videtis.

Theo. parũ à fin. comment. cap. 9.

THEO. Non considerantes factum in cæco miraculũ, non estis digni venia: quasi ex visis miraculis ad fidem non attracti.

Homi. 58 in Ioan inter prin. & me. tom. 3.

CHRYS. Hoc igitur quòd æstimabant esse magnã laudem, ostendit quòd eis fert supplicium, & simul consolatus est eum, qui à natiuitate fuerat cæcus, de corporali cæcitate. Non autẽ sine causa Euangelista dicit, quòd audierunt hoc quidem ex pharisæis, qui cum ipso erãt, sed vt rememoretur, quoniam isti illi C erant qui prius restiterant Christo, deinde eum lapidare voluerunt. Erant enim quidam superficie tenus sequentes, & facilè in contrarium transmutabantur.

Theo. circa fin. cõment. cap. 9.

THEO. Vel aliter: Si cæci essetis, id est, inscij scripturarum, nequaquam tam grande vobis peccatum incumberet tanquam ignorantia peccantibus, nunc verò quia prudentes vos atque legisperitos asseritis, per vosipsos condemnabiles estis.

CAPVT X.

Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, D ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cùm proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienũ autem non sequuntur, sed effugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dicit eis Iesus: illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.

Hom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

CHRYS. Quia Dominus de cæcitate Iudæorum E disputauerat, ne dicant, Non est ex nostra cæcitate quòd ad te non accedimus, sed à te auertimur, vt erroneum fugientes, vult ostẽdere, quòd non est erroneus, sed pastor ponens signa latronis & pastoris. Et primo ostendit quis est erroneus & fur, dicẽs: Amen amen dico vobis, qui non intrat in ostium per ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Hoc autem & eos qui ante eum fuerunt, occultè insinuat, & eos qui post eum futuri sunt, antichristũ & pseudochristos: ostium autẽ scripturas vocauit: hæ enim Dei cognitionem aperiunt, hæ oues custodiũt, & lupos superuenire non permittunt, hæreticis introitũ præcludentes. Qui ergo non scripturis vtitur, sed aliunde ascẽdit, hoc est, aliam sibi & non legitimam

ad ho. 58. aliq. ante med. tom. 3.

A viam facit, hic fur est: dicit autem, Ascendit & non intrat ad similitudinem furis maceriam transcẽdere volentis, & periculosè omnia agẽtis, dicens autem, Aliunde, etiam scribas occultè insinuauit, qui docebant mandata & doctrinas hominum & legem præuaricabantur. Si autẽ infra seipsum ostium dicit, non oportet turbari, etenim pastorem seipsum & ostium differenter prædicat quia enim adducit nos patri, ostium se dicit, quia verò procurat, pastorem.

Pseudochristi notantur.

Tract. 45 in Ioan. nõ procul. à princ. tom. 9.

AVGV. Vel aliter: Multi sunt qui secundum quandam vitæ huius cõsuetudinem dicuntur boni homines, qui ea quæ in lege mãdata sunt quasi obseruant, & Christiani non sunt, & plerunque se iactant sicut pharisæi, nunquid & nos cæci sumus? quia verò omnia B ista quæ faciunt, & nesciunt ad quem finem referant, inaniter faciũt, Dominus de grege suo & ostio, quo intratur ad ouile, similitudinem posuit dicens: Amen amẽ dico vobis, qui non intrat per ostiũ, &c. Dicunt ergo pagani, vel Iudæi vel hæretici: Bene viuimus, si per ostium non intrãt, quid eis prodest? Ad hoc enim debet vnicuique prodesse bene viuere, vt detur illi semper viuere, quia nec bene viuere dicẽdi sunt, qui finem bene viuendi vel cæcitate nesciunt, vel inflatione cõtemnunt. Non est autem cuiquam spes vera semper viuẽdi, nisi cognoscat vitam, quod est Christus: & per hãc ianuam intret in ouile. Qui- C cunque ergo vult intrare in ouile, per ostium intret, non solum Christum prædicet, sed Christi gloriam quærat, non suam. Humilis autem ianua est Christus, qui intrat per hanc ianuam, oportet humilem esse, vt sano capite possit intrare. Qui autem se nõ humiliat sed extollit, per maceriam vult ascendere, ideo exaltatur vt cadat. Quærunt ergo plerunque tales homines etiam persuadere hominibus, vt bene viuant, & Christiani non sint. per aliam partem volunt ascendere, rapere & occidere. Tales ergo fures sunt, quia quod alienum est suum dicunt. Latrones, quia quod furantur, occidunt.

Virtutes Gentilium vanæ.

Hom. 58. in Ioan. aliq. ante med. tom. 3.

CHRYS. Vidisti qualiter descripsit latronem, in- D tuere & pastoris definitionem. Sequitur enim: Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium.

In serm. 49. inter prin. & me. to. 10.

AVG. de verb. Dom. Intrat post ostium qui intrat per Christum, qui imitatur passionẽ Christi, qui cognoscit humilitatem Christi, vt cùm Deus factus sit homo pro nobis, cognoscat se homo nõ esse Deum, sed hominem. Qui enim vult Deus videri cùm sit homo, nõ imitatur illum, qui cùm Deus esset, homo factus est. Tibi autem non dicitur: Esto aliquid minus quàm es, sed agnosce quid es. Sequitur: Huic ostiarius aperit.

Ho. 58. in Io. aliquantulũ ante med. tom. 3.

CHRY. Nihil prohibet ostiarium vocare Moysen, ille enim est cui eloquia Dei credita sunt.

Theo. paulò post princ. comment. Cap. 10.

E THEO. Vel spiritus sanctus est ostiarius, per quem scripturæ reseratæ nobis indicant Christum.

Tra. 46. ab remotè à princ. to. 9.

AVG. Vel aliter: Ostiarium ipsum Dominum debemus accipere: multo sunt enim magis inter se diuersa in rebus humanis pastor & ostium, quàm ostiarius & ostium, & tamen Dominus & pastorem se dixit & ostium. Cur ergo nõ intelligamus ipsum ostiarium? ipse enim se aperit, qui seipsum exponit. Si aliã personam quæris ostiarij, vide ostiarium fortè spiritum sanctum, de quo Dominus dicit, Ipse vos docebit omnẽ veritatem: ostium est Christus, qui est veritas: quis aperit ostium, nisi qui docet veritatẽ? Cauendum tamen est, ne maior æstimetur ostiarius esse quàm ostium, quia in domibus hominum ostiarios

ostio,

ostio, non ostium præponitur ostiario.

Homil. 58. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.
CHRY. Quia verò dicebant eum esse deceptorẽ, & hoc ex infidelitate sui ipsorum certificabant, dicentes: Quis principum credit in eum? ostẽdit nunc quòd ex hoc quòd nõ attendunt ei, ex ordine ouium excluduntur. vnde sequitur: Oues vocem eius audiunt. Si enim pastoris est per legitimum intrare ostium, per quod ipse intrauit, ab ouium congregatione se abstrahunt qui ipsum non audiunt. Sequitur; Et proprias oues vocat nominatim.

Tract. 45. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.
AVGVS. Nouit enim nomina prædestinatorum, vnde discipulis ait; Gaudete quoniam nomina vestra scripta sunt in cælo. Sequitur: Et educit eas.

Homil. 58. in Ioan. in med. tom. 3.
CHRYS. Oues educebat quando eas mittebat, nõ extra lupos, sed in medio luporum. Videtur autẽ & de cæco occultè insinuare. Etenim illum eduxit vocans ex medio Iudæorum.

Tract. 45. in Ioan. aliq. ante fin. to. 9.
AVGVS. Sed & quis alius oues emittit, nisi qui earum peccata dimittit? vt eum sequi duris liberatæ vinculis possint. Sequitur enim: Et cùm proprias oues emiserit, ante eas vadit.

Glosa interli. in hoc loco.
GLOS. Emittit siquidem eas de tenebris ignorantiæ ad lucem, dum ante eas vadit, quasi in columna nubis & ignis. *Ho. 58. in Io. parum ante med. tom. 3.* CHRY. Nimirum pastores contrarium faciunt oues sequentes, sed ipse ostendit se cõtrarium facere, quoniam oues deducit ad veritatem.

Tra. 45. in Io. non parũ à med. to. 9.
AVGV. Et quis est qui oues præcessit, nisi qui surgens à mortuis iam non moritur? & patri dixit: Quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Sequitur: Et oues illum sequuntur, &c.

Ho. 58. in Io. circa med. tom. 3.
Allegorica expositio.
CHRYS. Alienos dicit eos qui circa Theodam & Iudam, aut eos qui post hæc alios debent decipere pseudoapostolos. vt enim non dicatur vnus illorum esse, per multa se ab eis separat. Primo quidẽ, per doctrinam scripturarum, per quas Christus ad se homines adducebat: illi verò ab eis homines abstrahebãt. Secundo, per ouium obedientiam. Nam in eum quidem nõ solum viuẽtem, sed etiam mortuum homines crediderunt, illos autem confestim reliquerunt.

Theo. in hoc loco.
THEO. Significat etiam antichristum, qui paululũ decipiẽs non obtinebit sequaces post eius mortẽ.

Tra. 45. in Io. circa me. tom. 9.
AVG. Sed quomodo soluetur ista quæstio? Audiũt vocem Christi quandoque non oues. audiuit enim Iudas, sed lupus erat: & nõ audiunt oues aliqui: enim eorum qui Christum crucifixerunt, non audierunt, sed oues erant. Sed dicet aliquis, quando non audiebant, oues non erant; vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet, quòd per Ezechielẽ obiurgat Dominus pastores, & dicit inter cætera de ouibus, Errantem nõ reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret, si vocẽ pastoris audiret: sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo, Nouit Dñs qui sunt eius; nouit præscitos: nouit prædestinatos, Ipsi sunt oues aliquãdo seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas. Multæ enim oues foris sunt, & multi lupi intus. De prædestinatis ergo loquitur.

Tract. 45. in Ioan. parum à med. to. 9.
Nouit Dominus qui sunt eius.

Est autem aliqua vox pastoris, in qua oues non audiunt alienos: in qua non oues non audiunt Christum. Quæ est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligit proprius, non audit alienus.

Eodem tract. aliquantulũ à med. to. 9.

Sequitur; Hoc prouerbium dicit eis Iesus. Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis. Pascit enim Dominus manifestis, exercet obscuris. Cùm autem duo audiunt verba euangelij, vnus impius, alter pius, & talia fortè sunt, vt ambo non intelligant, Vnus dicit, verum

A est quod dixit, & bonũ est quod dixit, sed nos nõ intelligimus. Iste quia credit iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit, Nihil dixit quia adhuc audiat, Nisi credideritis, nõ intelligetis.

Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico vobis, quia ego sum ostiũ ouium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones: sed nõ audierunt eos oues. Ego sum ostiũ. Per me si quis introierit saluabitur & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Fur non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.

B *Ho. 58. in Io. à med. tom. 3.*
CHRYS. Dominus attentiores volens Iudæos facere, manifestat quod suprà dixerat. vnde dicitur: Dixit ergo iterum eis Iesus, Amen amen dico vobis, quia ego sum ostium ouium.

Tra. 45. in Io. ante med. tom. 9.
AVG. Ecce quod clausum posuerat, aperuit: ipse est ostium, intremus, & nos intrasse gaudeamus. Sequitur; Omnes quotquot venerunt, fur. sunt & latr.

Ho. 58. in Io. à med. to. 3.
CHRYS. Nõ de prophetis hoc dicit, sicut hæretici dicunt, sed & de seditiosis. vnde & laudans oues subiungit: Sed non audierunt eos oues. Nusquam autem videtur laudare eos qui non obedierunt prophetis: sed eis detrahit vehementer.

C *Tract. 45. in Io. aliq. ante med. tom. 9.*
AVGVS. Intellige ergo, Quotquot venerunt præter me: non autem præter illum prophetæ venerũt, quia cum illo venerunt qui cum verbo Dei venerũt, qui veraces fuerunt, quia ipse verbum & veritas vẽturus præcones mittebat: sed eorum corda quos miserat, possidebat: carnem quippe ipse accepit ex tẽpore qui est semper. In principio erat verbum. Ante aduentum autem eius, quo humilis venit in carne, præcesserunt iusti, sic eum credentes vẽturum, quomodo nos credimus in eum qui venit: tẽpora variata sunt, nõ fides. Eadem enim fides vtrosq; coniungit, & eos qui vẽturum esse, & eos qui venisse crediderũt.

Vna fides omnium tẽporum

D Quotquot ergo præter illum venerunt, fures fuerunt & latrones, id est, ad furandum & occidendũ venerũt. Sed non audierunt eos oues, illi scilicet, de quibus dictum est: Nouit Dominus qui sunt eius. Eos ergo non audierũt oues, in quibus non erat vox Christi: errantes, vana fingentes, miseros seducentes. quare autem se ostium dixerit, aperit subdens: Ego sum ostiũ, per me si quis introierit, saluabitur.

ALCVI. Quasi dicat: Illos non audiunt oues, sed me audiunt, quia ego sum ostium: & qui per me, nõ fictus, sed verus introierit, perseuerando saluabitur.

Theo. in hoc loco.
THEO. Educit autem ad pascua Dominus oues per ostium. vnde sequitur: Et ingredietur, & egredietur, & pascua fiet. Quæ sunt autem hæc pascua,

E nisi delectatio futura & requies, in qua nos Dominus introducit? *Tract. 45. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.* AVG. Sed quid est quod dicit, Ingredietur & egredietur? Ingredi quippe in ecclesiam per ostium ipsum, valde bonum est, exire autem de ecclesia, nõ est bonum. Potest ergo dici ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus: egredi autem, quando exterius aliquid operamur, secundum illud: Exibit homo ad opus suum.

Theo. in hoc loco.
Pascua mystica.
THEO. Vel ingredi dicitur, cui est curæ homo interior: egredi verò, qui hominem exteriorem, id est, membra, quæ sunt super terram, in Christo mortificat: hic enim pascua in futuro reperiet sæculo.

Hom. 58. in Ioan. à med. tom. 3.
CHRY. Vel hoc dicitur propter apostolos, qui cum ocio introierunt & exierũt, vt totius orbis terrarum

facti Domini, & nullus eos eiicere valuit, & nutrimentum habuerunt. Avg v. Sed plus me delectat, quòd ipse nos quodammodo admonuit, cùm securus adiunxit: Fur non venit nisi vt furetur.

Tra.45.in Io. paulo ante finem. to. 9.

Alcvi. Quasi dicat: Merito oues non audiunt vocem furis, quia non venit fur, nisi vt furetur, alienam rem sibi vsurpando, non de præceptis Christi suos sectatores instruens, sed suis exemplis eos viuere suadens. vnde subditur: Et mactet, mala doctrina detrahendo à fide. Et perdat in æterna damnatione. Illi ergo furantur & occidunt. Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant.

Avg. Videtur mihi dixisse, vt vitam habeant ingredientes, hoc est, per fidem quæ per dilectionem operatur: per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iustus ex fide viuit. Et abundantius habeant. s. egredientes, scilicet quando veri fideles moriuntur: & abundantius habeant vitam, vbi nunquam deinde moriantur. Quamuis ergo & hic in ipso ouili non desint pascua, inuenient tamen pascua vbi saturentur, qualia inuenit cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso. Greg. super Ezech. in homil. 13. Ingredietur ergo ad fidem, egredietur ad spem, pascua verò inueniet in æterna satietate.

Tract. 45 in Ioa. parum ante finem, tom 9
Vita dupl. distinguitur.
Ho. 13. in 1. col. ante fin. hom.

Chrys. Quòd autem dicit, Fur non venit nisi vt furetur & mactet & perdat, de seditiosis dicit, quod ad litterã est factum omnibus occisis & perditis, qui eos sequebantur, & sic etiam præsenti vita eos priuauerũt. Ego autẽ veni pro salute omniũ, vt vitam habeant, & abundantius habeant in regno cælorum: & hæc est tertia differentia, qua se discernit à pseudoprophetis. Theo. Mysticè autem fur diabolus est, qui venit tentando, vt furetur per cogitationes illicitas, & mactet per consensum, & deinde per opera destruat.

Ho. 58. in Io. a med. to. 3.
Theo. in hoc loco.

Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animã suam dat pro ouibus suis. Mercenarius autem & qui nõ est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus.

Avg. Apperuit Dominus duas res, quas quodammodo clausas proposuerat. Primò quidẽ scimus quia ostium ipse est: nunc autem ostendit, quia pastor est, dicens: Ego sum pastor bonus. Supra autem dixerat pastorem intrare per ostium: si ergo ipse est ostium, quomodo per seipsum intrat? Sicut ergo ipse per seipsum nouit patrem, nos autem per illum: sic intrat in ouile per seipsum, nos autem per ipsum: nos quia Christum prædicamus, per ostium intramus: Christus autem seipsum prædicat, lumen enim & alia demonstrat, & seipsum. Si autem præpositi ecclesiæ qui filij sunt, pastores sunt, quomodo vnus pastor est, nisi quia sunt illi omnes vnius membra pastoris? & quidem qui pastori est, dedit membris suis: nam & Petrus pastor, & cæteri apostoli pastores, & omnes boni episcopi. Ostium verò nemo nostrum se dicit: hoc sibi ipse propriè tenuit, non autem adderet, Bonos: nisi essent & pastores mali, ipsi sunt fures & latrones, aut certè vt multùm mercenarij.

Tract. 46. in Ioan. parum à princ. to. 9.
Tract. 47. in Ioan. tom. 9.
Tract. 46. in Ioan. à med. tom 9.
Tra. 47. inter princ. & med. tom. 9.
Tract. 46. circa princ. tom. 9.

Greg. in hom. Atque eius bonitatis formã quam nos imitemur, adiungit, dicẽs: Bonus pastor, &c. Fecit quòd monuit, ostẽdit quod iussit, pro ouibus suis animam suam posuit, vt in sacramẽto nostro corpus suum & sanguinem verteret, & oues quas redemerat, carnis suæ alimento satiaret: ostensa est nobis de contemptu mortis via quam sequimur apposita forma cui imprimamur. primum nobis est exteriora nostra misericorditer ouibus eius impendere: postremũ verò si necesse sit, etiam in mortem animam nostram pro eisdem ouibus ministrare. Qui autem non dat pro ouibus substantiam suam, quando pro his daturus est animam suam?

Hom. 14. in euang. circa princ.

A

Avg. Non autẽ solùs Christus hoc fecit, & tamen si illi qui fecerunt membra eius sunt, idem ipse vnus fecit hoc: ipse enim potuit facere sine illis, illi sine ipso non poterant. Avg. Omnes tamen pastores boni fuerunt, non solũ quia sanguinem fuderũt, sed quia pro ouibus fuderunt: non enim fuderunt elatione, sed charitate. Nam & apud hæreticos qui propter iniquitates & errores suos aliquid molestiarum perpessi fuerunt, nomine martyrij se iactant, vt hoc pallio dealbati facilius furentur, quia lupi sunt. Non autẽ omnes qui corpora sua in passione etiam ignibus tradunt, æstimandi sunt sanguinem fudisse pro ouibus, sed potius contra oues. Dicit enim Apost. Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Quomodo autem habet vel exiguam charitatem, qui etiam conuictus non amat vnitatem, quam Dominus commendans, noluit multos appellare pastores, sed pastorem vnum, dicens: Ego sum pastor bonus?

Tra. 47 Ioan. ali à princ. to 9.
In sermo. 5 de verb. 2 parum à 1
B
Pseudomartyre hæreticorum.

C

Chrys. Sic igitur de cætero Dominus de passione sua disputabat, ostendens quoniam pro salute fieret mundi, & non inuitus in hanc venit. Deinde rursus ostendit signa pastoris & mercenarij, cùm dicit: Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, vidit lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Greg. Sunt enim nonnulli qui dum plus terrenam substantiam quàm oues diligũt, merito nomen pastoris perdunt. non enim pastor, sed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo oues Dominicas, sed ad temporales mercedes pascit. Mercenarius quippe est, qui pastoris locum tenet, sed lucrum animarum nõ quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet.

Hom. 58. in Ioan. à med. tom. 3.
Hom. 14. in euang. paulo à princ.

D

Avg. de verbis Domini. Aliud ergo quærit in ecclesia, non Deum quærit: si Deum quæreret, castus esset, quia legitimum maritum anima Deum habet: quisquis à Deo præter Deum aliquid quærit, nõ castè Deum quærit. Greg. in hom. Vtrum verò pastor sit vel mercenarius, cognosci veraciter non potest, si occasio necessitatis deest, trãquillitatis enim tẽpore plerunq; ad gregis custodiam sicut verus pastor, sic etiam mercenarius stat, sed lupus veniẽs, indicat quo quisque animo super gregis custodiam stabat. Avg. de ver. Dom. Lupus autem diabolus est, & qui illum sequuntur. Nam dictum est quòd induti quidam pellibus ouium intus sunt lupi rapaces.

In serm. 49. à med. illius, tom. 10.
Hom. 14. i euang. non multùm procul à princ.
E
Serm. 49. aliq. à med. tom. 10.

Avg. super Ioan. Ecce lupus ouis guttur apprehendit, diabolus fidei adulterium persuasit, excommunicandus est, sed excommunicatus inimicus erit, insidiabitur, nocebit cùm potuerit: vnde taces, non increpas: lupũ venientem vidisti, & fugisti: corpore stetisti, animo fugisti: affectiones enim nostræ motus animorũ sunt: lætitia animi diffusio est, tristitia autẽ contractio, cupiditas animi progressio, timor animi fuga est. Greg. in ho. Lupus etiam super oues venit, cũ quilibet iniustus & raptor fideles quosq; atq; humiles opprimit. Sed is qui pastor esse videbatur & non

Tract. 46. in Ioan. aliqu. ante finem, tom. 9.
Hom 14. in euang. aliq. à med.

& non erat, relinquit oues & fugit: quia dum sibi ab eo periculum metuit, resistere eius iniustitiæ nõ præsumit. fugit autem non mutando locum, sed subtrahendo solatium. Sed contra hæc mercenarius nullo zelo accenditur, quia dum sola exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negligẽter patitur. vnde subditur: Merce. autem fu. &c. Sola ergo causa est, vt mercenarius fugiat, quia mercenarius est. Ac si di. Stare in periculo ouium non potest, qui in eo quòd ouibus præest, non oues diligit, sed lucrum terrenum quærit, & ideo opponere se contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat.

Tract. 46 in Ioann. inter med. & fin. tom. 9.
Apostoli quare fugerint.
Epist. 180. non procul à prin. tom. 2.

AVGVS. Si autem apostoli pastores fuerunt non mercenarij, quare fugiebant quãdo persecutionem B patiebantur? & hoc Domino dicente, Si vos persecuti fuerint, fugite, pulsemus, aderit qui aperiat.

AVGVS. ad Hono. Fugiant ergo omnino de ciuitate in ciuitatem serui Christi, ministri verbi & sacramenti eius, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur, vt ab aliis qui non ita requiruntur, non deseratur ecclesia. Cùm autẽ omniũ, id est, episcoporum & clericorum & laicorum, est commune periculum, hi qui aliis indigent, non desiderantur ab his quibus indigent: aut igitur ad loca munita omnes transeant, aut qui habent remanendi necessitatem, non relinquantur ab eis, per quos eorum ecclesiastica est implenda necessitas. Tunc ergo C de locis in quibus sumus premente persecutione, fugiendum est Christi ministris, quando ibi aut plebs Christi nõ fuerit cui ministretur, aut potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus eadẽ non est causa fugiendi. Cùm autem plebs manet & ministri fugiunt, ministeriúmque subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus nõ est cura de ouibus? AVGV. sup. Io. In bonis ergo nominantur ostium, ostiarius pastor, & oues: in malis fures & latrones mercenarij, lupus.

Tra. 46. parum à fine, tom. 9.
Mali prælati sunt tolerandi.
Ser. 49. ante med. to. 10.
Tract. 46. in Ioan. à med. tom. 9.

AVGVS. de ver. Do. Diligendus est pastor, cauendus latro, tolerandus mercenarius. Tandiu enim est D vtilis mercenarius, quandiu non videt lupum, furem vel latronem, cùm autem viderit, fugit.

AVGV. sup. Io. Nec enim mercenarius diceretur, nisi acciperet à conducẽte mercedem. filij æternam hæreditatem patris patienter expectant, mercenarius temporalẽ mercedem conducti festinanter exoptat, & tamen per linguas vtrorúmq; diuina Christi gloria diffamatur. Inde ergo lædit vnde mala facit, non vnde bona dicit: botrum carpe, spinam caue, quia botrus aliquando de radice vitis exortus, pendet in spinis, multi quippe in ecclesia commoda terrena sectantes, Christum prædicant, & per eos vox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarium, sed vocem pastoris per mercenarium. E

Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem, & animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus pastor. Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollet eam à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterũ sumendi eam. Hoc man- A *datum accepi à patre meo. Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit. Quid eum auditis? Alij autem dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis. Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?*

Ho. 59 in Io. circa princ. tom. 3.
Christus duo facit pro ouibus suis.

CHRYS. Duos superius malos præmisit dominos: vnum qui furatur & mactat & rapit, alterum qui nõ prohibet: per illum seditiosos insinuans, per hunc Iudæorum magistros confundens, & non procurantes creditas oues. Sed ab vtrisque seipsum Christus distinxit: ab illis quidem qui ad lædendum venerũt B in hoc quod dixit: veni vt vitam habeant: ab his qui cõtemnunt luporum rapinas ex eo quòd pro ouibus animam ponit, & ideo quasi cõcludens, subdit: Ego sum pastor bonus. Sed quia superius dixerat, quod oues pastoris vocem audiunt, & sequuntur eum: nè quis dicat, Quid ergo dicis de his qui tibi non credunt? consequenter subdit: Et cognosco oues meas, &c. Quod & Paulus ostendit, dicens: Non repellit Dominus plebem suam quam præsciuit.

Hom. 14. in euangel. circa medi.

GREG. in homil. Ac si apertè dicat, diligo oues meas, & ipsæ me diligentes obsequuntur. qui enim veritatem non diligit, adhuc minimè cognouit.

Theo. in hoc loco.

THEO. Hinc autem differentiam mercenarij & C pastoris eliciens. Nam mercenarius ignorat oues, quia raro visitat eas, pastor verò cognoscit oues proprias tanquam erga eas solicitus.

Homil. 59. in Io. nõ remotè à princ. to. 3.
Homil. 14. in euãg. à med.
Hom. 59 in non remotè à princ. to. 3.
Theo. in hoc loco.

CHRY. Deinde vt non æstimes parem mensuram cognitionis Christi & ouium, consequenter subdit: Sicut nouit me pater, & ego cognosco pat. quasi dic. Ita certissimè ipsum scio, sicut ipse me. hîc ergo est par cognitio, ibi non. nam sequitur: Et animã pono pro ouibus meis. GREG. in ho. Ac si apertè dicat: In hoc constat, quia cognosco patrem: & cognoscor à patre, quia animam meam pono pro ouibus meis, id est, ea charitate qua pro ouibus meis morior, quãtum patrem diligam ostẽdo. CHRY. Hoc etiam di- D cit, ostendens quod non est erroneus, quia & Apostolos, quãdo seipsum voluit ostẽdere verũ esse magistrũ, cõtra pseudoapostolos induxit rationem periculis & mortibus. THEO. Seductores enim non exposuerunt animã suam pro ouibus, sed sicut mercenarij deserunt illos qui eos sequebantur, Dominus autem vt non caperentur, dixit: Sinite hos abire.

Ho. 14. in euang. à me.

GREG. Quia verò non solum Iudæam, sed etiam gentilitatem redimere venerat, adiungit: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouile.

Ser. 50. aliq. ante mediũ, tom 10.

AVG. De verbis Dom. Loquebatur enim primo de ouili de genere carnis Israël: erant autem alij de genere fidei ipsius Israël, extra erant adhuc in gẽtibus, E erant prædestinati, nondũ congregati. Nõ ergo sunt de hoc ouili, quia nõ sunt de genere carnis Israël, sed erũt de hoc ouili. nã sequitur: Et illas opor. me, &c.

Hom. 59. in Ioan. aliqu. à princ to. 3.
Homi. 14. in euan. à med.

CHRYS. Ostendit vtrosque dispersos & pastores non habentes: Sequitur: Et vocem meam audiẽt. Ac si dicat: Quid miramini si hi sunt me secuturi, & vocem meã audituri, quando alios videbitis me sequẽtes, & vocem meam audientes? deinde & futuram eorum prænunciat vnionem, vnde subdit: Et fiet vnum ouile, &c. GREG. in homil. Quasi ex duobus gregibus vnum ouile efficit: quia Iudaicum & Gentilem populum, in sua fide coniungit.

Theo. in hoc loco.

THEO. Idẽ nanq; omnibus est baptismi signaculum; vnus pastor verbum Dei. Attẽdant ergo Mani-

Tract. 47. in Ioan. ante med. tom. 9. Vnus pastor vtriusque testamenti. chri, quoniam vnus ouile & vnus pastor, est noui & veteris testamenti. Avg. Quid ergo est, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, nisi quia præsentiam suam corporalem nõ exhibuit, nisi populo Israël? ad gentes autem non pertexit ipse, sed misit. Chrys. Hoc autem verbum oportet, quòd hìc positum est, nõ necessitatis est demonstratiuum, sed eius quod omnino fiet, quia autem alienum dicebant eum à patre subiungit: Propterea me, &c.

Homi. 59 in Io. à aliquã. à prin. to. 3. Tract. 47. in Ioan. parum ante me. t. 9. Avg. Id est, quia morior vt resurgam, cum magno enim põdere dictum est, Ego pono. Non glorientur Iudæi, sæuire poterunt, si ego voluero ponere animã meã quid sæuiẽdo facturi sunt? Theo. Dilexit autem pater filium, nõ tanquã stipẽdia mortis pro nobis sustinẽdæ, dilectionem suam ei tribuẽs, sed quasi suæ quiditatis proprietatem ingenito intuens, dum ex eadem charitate pro nobis voluit mortem subire.

Theo. in hoc loco.

Homi. 59. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3. Chrys. Vel vtitur hic condescensione. quasi dic. Et si nihil aliud esset, hoc suasit mihi amare vos: quòd vos ita amamini à patre, vt ego etiam propter hoc diligar ab eo, quia pro vobis morior, nõ autem à patre antea nõ amabatur, & nos sumus facti amoris eius causa. Similiter autẽ & hoc ostẽdere vult: quoniã non inuitus ad passionem venit. vnde sequitur: Nemo tollet eam à me, sed ego pono eam à meipso.

Lib. 4. c. 13. circa princ. tom. 3. Avg. 4. de Trin. In quo demonstrauit quòd nulla causa peccati vsque ad mortem carnis accesserit, sed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit? vnde sequitur: Potestatem hab. ponendi eam, &c.

Ho. 59. in Io. inter prin. & mediũ. to. 3. Chrys. Quia enim multoties consiliabãtur eum interficere, dicit: quoniam nolẽte eo inutilis erat hic labor. Ita enim habeo potestatem animam meam ponere, vt nullus possit me inuito facere, quòd in hominibus non est: nos enim nõ habemus potestatẽ aliter ponere, nisi interficiẽdo nosmetipsos: ipse autem solus Dominus est ponendi eam. Hoc autẽ existente vero, & illud constat, quòd quandocunque voluerit, eam suscipere possit. vnde sequitur: Et potestatẽ habeo iterum sumendi eam. In quo & resurrectionem demõstrauit indubitabilem. Vt autem non æstimẽt cùm eum interfecerint, derelictum à patre, subiungit: Hoc mandatũ accepi à patre meo, scilicet ponẽdi animam & sumendi. Ex quo non est intelligendum quòd prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere: sed voluntariũ monstrauit processum, & contrarietatis ad patrem suspicionem destruxit.

Theop. circa fin commen. in cap. 12. Theo. Nihil enim aliud mandatum hic dicitur, quàm ea quæ ad patrem concordia.

Mandatum verbi quomodo intelligendum. Alcvi. Verbum enim non verbo accepit mandatum, sed in verbo vnigenito patris est omne mandatum. Cùm autem dicitur filius accipere quod substantialiter habet, non potestas minuitur, sed generatio eius ostenditur: pater enim filio, quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit.

Theo. in hoc loco. Theo. Postquam autem de se sublimia ostenderat, mortis & vitæ se principem exprimens, rursum inducit humilia: sic mira dispositione vtraque connectens, vt nec minor aut subditus patri reputetur, nec Dei aduersarius, sed eius potestatis & consilij.

Tract. 47. in Ioan. à med. tom. 9. Avg. Per hoc autem quòd dixit in anima sua, instruimur contra Apollinaristas, qui dicunt Christum non habuisse animam humanam, id est, rationalem. Quæramus autem quomodo Dominus animã suam ponit. Christus enim est verbũ & homo, id est, verbũ, anima & caro. Christus ergo an ex eo quòd verbum est ponit animam, & iterũ sumit eam: an ex eo

Quæstio subtilis.

A quòd anima humana est, ipsa se ponit, & iterum ipsa se sumit: an iterũ ex eo quòd caro est, caro animam ponit, & iterum sumit? Si autem dixerimus, quia verbum Dei posuit animam suam, & iterum sumpsit eam, ergo aliquando anima illa separata est à Dei verbo. Mors enim corpus ab anima separauit: à verbo autem animam separatam non dico. Si autem dixerimus, quia ipsa se anima posuit, absurdissimus sensus est: si enim à verbo separata non erat, à seipsa poterat separari. Caro ergo ponit animam suam, & iterum sumit eam. non tamen potestate sua, sed potestate inhabitantis carnem, scilicet verbi.

B Alcvi. Et quia lux in tenebris lucebat & tenebræ eam non cõprehenderunt, subiungitur: Dissensio itaque facta est inter Iudæos propter sermones hos: dicebant autem multi ex ipsis, Dæmonium habet & insanit. Chrys. Quia enim maiora erant, quàm secundum hominem ea quæ dicebantur, dæmonium eum habere dicebãt: sed quòd dæmonium non habebat, ostendũt alij ab his quæ fecit. vnde sequitur: Alij autem dicebant, Hæc verba non sunt dæmonium habentis, nunquid dæmonium potest cæcorum ocu. aperire? quasi dicat: Nec ipsa verba dæmonium habentis videntur. Si verò non suademini à verbis, ab operibus moueamini. Quia ergo Dominus eam quæ per res est, tribuerat demonstrationem, silebat de reliquo. Neque enim responsione erant digni, sed & nos erudiuit mansuetudinem & longanimitatem omnem: ipsi etiam seipsos compescebant, quando ab inuicem diuisi altercarentur. Ho. 59. in Io. aliquã. ante med. tom. 3.

C

Facta sunt autem encænia in Hierosolymis, & hyems erat. Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebãt ei: Quousque animã nostram tollis? Si tu es Christus dic nobis palam. Respõdit eis Iesus: Loquor vobis, & nõ creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia vos non estis ex ouibus meis.

D *Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non perhibunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maior omnibus est: & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater vnum sumus.*

Alcvi. Audiuimus patientiam Dei, & inter opprobria prædicationem salutis, sed ipsi obdurati magis eum tentare, quàm ipsi obedire volebant. vnde dicitur: Facta sunt autem encæ. in Hierosoly.

E Avg. Encænia festiuitas erat dedicationis templi. Græce enim καινὸν dicitur nouum: quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. Tract. 48. in Ioan. parum à princ. t. 9.

Chrys. Dicit enim diem, secundum quem templum dedicatum est, redeuntibus eis à captiuitate Babylonis. Theo. Splendidè ergo prosequebantur solennitatem, veluti proprium decorem recuperante ciuitate post tam longam captiuitatem. Homi. 60. in Ioan. parum à princ. to. 3. Theo. in hoc loco.

Alcvi. Vel hæc dedicatio in memoriam illius erat dedicationis, quàm Iudas Machabæus fecit. Prima enim dedicatio à Salomone facta est tempore autumni. Secunda à Zorobabel & Iesu sacerdote, tempore veris. Hæc autem tempore hyemali. vnde sequitur: & hyems erat. Tres templi dedicationes.

Bed. Sub Iuda enim Machabæo statutum legitur, In hoc loco, tom. 5.

vt eadem

vt eadem dedicatio per omnes annos in memoriam solennibus renouaretur officiis.

Th. in hoc loc.

Beda. Tempus autem hyemis Euangelista exprimit, ad ostendendum quòd proximum esset tempus passionis. Nam in vere sequenti passus est Dominus & ideo Hierosolymis conuersabatur.

Lib. 2. cap. 2.

Greg. 2. Moral. Vel idcirco hyemis curauit tempus exprimere, vt inesse Iudæorum cordibus malitiæ frigus indicaret.

H. 60. in Io. prum à pri. tom. 3.

Chry. In hoc autem solennitate Christus cum multo studio aderat, de reliquo enim Iudæam frequentabat, quia passio erat in ianuis. vnde sequitur: Et ambul. Iesus in temp. in port. Salom.

Hoc priora verba habentur in glosa ordin. & interlin. hic.

Alcvi. Porticus Salomonis dicitur, vbi rex ille ad orandum stare consueuerat: & ideo ex eius nomine cognominabatur. Solent autem porticus quibus templum cingebatur, ex nomine templi vocari. Si autem filius Dei in templo, in quo caro brutorum animalium offerebatur, ambulare voluit, quantò magis nostram orationis domum in qua caro & sanguis eius consecratur visitare gaudebit?

Topolog. expositio.

Theo. in hoc loco.

Theo. Satagas tu quoque dum hyems imminet .i. vita præsens turbinibus iniquitatis concussa, spirituales encænias tui templi celebrare, semper renouando templum, & ascensiones in corde tuo disponens: tunc Iesus erit præsto tibi in portico Salomonis, pacificum statum tibi tribuens sub tegmine proprio: in sæcolo autem futuro nemo renouationis solennia perficere poterit.

Tra. 48. in Ioan. paulò à princ. to. 9.

Avg. Quia ergo Iudæi friguerant à diligendi charitate, & ardebāt nocendi cupiditate: non accedebant prodendo, sed premebant persequendo vnde sequitur: Circund. ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam: non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant.

Ho. 60. in Io. aliq. à princ. tom. 3.

Chry. Opera enim eius nullo incusare valentes, captionem quandam ex verbis cupiebant inuenire. Et intuere peruersitatem illorum: nam cùm per sermonem erudit, dicūt ei: Quod signum ostēdis? Cùm autem per opera demōstrat, dicunt ei: Si tu es Christus, dic nobis palam, quasi semper ad contrariū stātes: sed & plenum odio erat quod dicunt, Dic nobis palam. Et nimirum ipse palam omnia dicebat, in festiuitatibus semper assistens, & nihil occultè loquebatur: sed & adulationis verba præmittunt, dicentes: Quousque animam nostram tollis? vt scilicet eum prouocantes aliquam captionem inueniant.

Glosa ordin. in hoc loco.

Alcvi. Causantur enim quòd animos eorum incertos & suspensos dimittendo tolleret, qui venerat vt animas saluaret.

Tra. 48. in Ioan. non remotè à prin. tom. 9.

Avgv. Quærebant autem audire à Domino, Ego sum Christus, & fortasse de Christo secūdum hominem sapiebant, sed diuinitatem Christi in prophetis non intelligebant, & sic si diceret, Ego sum Christus: secundum quòd illi sapiebant de semine Dauid calumniarentur quòd sibi arrogaret regiam potestatem.

Tale quid habetur in glosa ordin. in hoc loco.

Alcvi. Et sic cogitabant eum tradere potestati præsidis ad puniendum, quasi contra Augustum imperium vsurparet: quare Dominus ita temperauit responsionem, & etiam calumniatorum ora concluderet, & quia Christus est, fidelibus panderet, & de homine quærentibus diuinitatis mysteria narrat. vnde sequitur: Respondit eis Iesus, Lo. vo. &c.

Homi. 60. in Ioan. inter princip. & med. tom. 3.

Chry. Quia enim simulabat à solo verbo se suaderi, qui à tot operibus nō sunt suasi, arguit malitiam eorum. q. d. Si operibus non creditis, qualiter verbis credetis? & quare non credant, ostendit, subdēs: Sed vos, &c.

Tract. 48. in Ioan super hunc locum, tom. 9.

Avgvs. Hoc autem dixit, qui videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis precio comparatos: oues enim sunt credendo, pastorem sequendo.

Theo. in hoc loco.

Theo. Postquam autem dixerat: Non estis ex ouibus meis, consequenter induxit eos, vt oues eius efficiantur, dicens: Oues meæ, &c.

Prædestinatio in malam partem capitur.

Alcvi. Id est, præceptis meis ex animo obediunt. Et ego cognosco eas, id est, eligo. Et sequuntur me. hic mansuetudinis & innocentiæ viam incedendo, & post ad gaudia æternæ vitæ intrando. vnde sequitur: Et ego vitam, &c.

Tract. 48. in Ioan. ante med. tom. 9.

Avgvs. Ista sunt pascua de quibus suprà dixerat, Et pascua inueniet: bona pascua vita æterna dicitur, vbi nulla herba arescit, totum viret. vos autem calumniam propterea quæritis, qui de vita præsenti cogitatis. Sequitur: Et non perib. in ætern. Subaudi tanquam eis diceret: vos peribitis in æternum: quia non estis ex ouibus meis.

Theo. in hoc loco.

Theo. Sed quomodo videmus Iudam periisse? quia non permansit vsque in finem: Christus autem de perseuerantibus hoc dicit: Nam si quis separatur ab ouium grege desinens sequi pastorem, confestim incurrit periculum.

Tra. 48. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

Avgv. Quare autem non pereant, subdit: Et non rap. eas quisquam de ma. mea. De illis enim ouibus, de quibus dicitur, Nouit Dominus qui sunt eius, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus est de numero illorum qui pro eis nouit quid dedit.

Lib. 7. parū à medio.

Hila. 7. de Trin. Consciæ potestatis hæc est: at verò vt in natura licet Dei, tamē ex Deo intelligēda est eius natiuitas: subiecit, Pater meus quod dedit mihi, ma omnibus est. Non occultat ex patre esse se natū: quod enim à patre accepit, accepit nascēdo, nō postea.

Tra. 48. in Ioan. parum circa med. tom. 9.

Avgv. Non enim crescendo, sed nascendo æqualis est, qui semper natus est de patre filius, de Deo Deus. hoc est ergo quod dedit mihi pater, quod maius omnibus est: vt scilicet sim verbū eius, vt sim vnigenitus filius eius, vt sim splēdor lucis eius. Ideo ergo nemo rapit oues meas de manu mea, quia nec de manu patris. vnde sequitur: Et nemo potest, &c. Si manum intelligamus potestatē, vna est patris & filij potestas: quia vna diuinitas. Si autem manū intelligamus filium, manus patris est ipse filius: quod non ita dictum est tanquam Deus pater habeat corporis mēbra, sed quod per ipsum facta sunt omnia.

Tra. 48. in Ioan. parum à med. to. 9.

Manus Dei est eius potestas.

Nam solent & homines dicere, manus suas esse alios homines per quos faciunt quod volunt. Aliquādo & ipsū opus hominis manus hominis dicitur, quod fit per manum sicut dicitur quisque agnoscere manum suam, cùm id quod scriptum sit, agnoscit: hoc autem loco manum patris & filij intelligimus potestatem; ne fortè cùm hic manum patris ipsum filium dictum acceperimus, incipiat carnalis cogitatio etiam filij quærere filium.

Lib. 7. à me.

Hila. 7. de Trinit. Vt enim per corporalem significationem virtutem possis eiusdem nosse naturæ, cōmemorata est filij manus, manus patris: quia natura & virtus patris esset in filio.

Hom. 60. in Ioan. paulò ante med. tom. 3.

Chry. Deinde vt non æstimes, quia ipse quidem imbecillis est, propter patris autem virtutem in tuto sunt oues: subdit, Ego & pater vnum sumus.

Lib. 6. cap. 5. circa finem, tom. 3.

Avgvs. Vtrumque audi, & vnum, & sumus, & à charybdi & à scylla liberaberis. Quod dixit vnum, liberat te ab Arrio: quòd dixit sumus, liberat te à Sabellio, Si vnum, non ergo diuersum: si sumus, ergo pater & filius.

Arrius & Sabellius collidun tur vno verbo. Lib. 8. in 2. fol. à princ.

Avgvs. 8. de Trinit. Vnum enim sumus, dictum est, Quod ille, hoc & ego secundum essentiam, non secundum relatiuum.

Hila. 8. de Trinit. Hæc igitur, quia hæretici negare non possunt, impietatis suæ mendacio neganda corrumpunt. tentant enim id ad vnanimitatis referre eõ sensum, vt voluntatis in his vnitas sit, non naturæ, id est, vt non per id quod sunt, per id quod idem volunt, vnum sint, sed per naturæ natiuitatem, dum nihil Deus in eo ex se gignendo eum degenerat, vnũ sunt. Dumque de manu eius non rapiuntur, non rapiuntur de manu patris: dum in operante se, operatur pater. dum ipse in patre, & in eo pater est: hoc non præstat creatura, sed natiuitas: non efficit voluntas, sed potestas: non loquitur vnanimitas, sed natura. Non negemus igitur vnanimitatem inter patrem & filium: nam hoc solent hæretici mentiri, vt cùm solam concordiam ad vnitatem non respicimus, discordes eos à nobis affirmari non loquãtur, sed audiant quam à nobis vnanimitas non negetur: Vnum sunt pater & filius natura, honore & virtute: nec natura eadem, potest velle diuersa.

Sustulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarẽt eum. Respondit eis Iesus: Multa bona opera ostendi vobis ex patre meo, propter quod eorũ opus me lapidatis? Responderũt ei Iudæi: De bono opere nõ lapidamus te, sed de blasphemia, & quia homo tu cùm sis, facis teipsum Deum. Respondit eis Iesus: Nõne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, dij estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit, & misit in mundum, & vos dicitis quia blasphemas, quia dixi filius Dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite vt cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre.

Tract. 48. in Ioan. à med. tom 9.

Avg. Audierunt Iudæi, Ego & pater vnum sumus, & non pertulerunt, & more suo duri ad lapides cucurrerunt. vnde dicitur: Sustulerũt ergo lapides, &c.

Lib. 7 paulò post med. Furor hæreticorum.

Hila. 7. de Trinit. Nunc hæreticorum furor iam Domino in cælis sedente pari infidelitate dictis non obedientes odium impietatis exercent, verborum lapides iniiciunt: & si possent de throno eum suo in cruce detraherent.

Theo. in hoc loco.

Theo. Dominus autem ostendens quòd nullam iustam habebãt occasionem furendi aduersus eum, commemorat signa quæ fecerat. nam sequitur: Respondit eis Iesus, Multa bona ope. &c.

Alcvi. Scilicet in sanitatibus infirmorum, in exhibitione doctrinæ & miraculorum, quæ ex patre ostendi, quia eius gloriam per omnia quæsiui: propter quod eorum opus me lapidatis? quamuis inuiti confitentur multa beneficia sibi impensa à Christo, sed quod de sua patrisque æqualitate dixerat, pro blasphemia deputabant. vnde sequitur: Responderunt ei Iudæi: De bono opere non lap. &c.

Tract. 48. in Ioan. à med. tom. 9.

Avg. Ad hoc responderunt quod dixerat: Ego & pater vnum sumus: Ecce Iudæi intellexerunt quod Arriani non intelligunt: ideo enim irati sunt quoniam senserunt non posse dici: Ego & pater vnum sumus: nisi vbi æqualitas est patris & filij.

Lib. 7. aliq. à med.

Hilar. 7. de Trin. Iudæus dicit, Cùm sis homo. Arrianus, Cùm sis creatura. vtrique dicunt, Facis te

A Deum. Subiicit enim Arrianus substantiæ nouæ & alienæ Deum: vt autem alterius generis Deus sit, aut omnino nec Deus: dicit enim, Non est filius ex natiuitate, non est Deus ex veritate: creatura est præstantior cunctis. Chry. Dominus autem nõ destruxit opinionem Iudæorũ æstimantium quod se Deo parem diceret, sed magis contrarium facit. Nam sequitur: Respondit eis Iesus, Nõne scrip. est in lege vest. — Ho. 60. in Io. circa mi.

Tract. 45. in Ioan. à me. tom. 9.

Avg. Id est, vobis data. Quia ego dixi dij estis. Deus hoc dicit per Prophetam in psalmo hominibus. Et legem appellauit Dominus generaliter omnes illas scripturas, quamuis alicubi specialiter dicat legem, à prophetis eam distinguens sicuti est. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. aliquando

B autem in tria distribuit easdem scripturas, vbi ait: Oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Nũc verò etiam psalmos legis nomine nũcupauit, ex quibus sic argumẽtatur: Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei fa. est: & nõ po. solui scrip. quem pater sanct. & misit in mundũ, vos dic. quia blasphemas, quia dixi filius Dei sũ.

Lib. 7. aliqu à med.

Hila. 7. de Trini. Demonstraturus quidem quod ipse & pater vnum essent, in eo prima ineptia ridiculi opprobrij confutatur, quod in reatum vocaretur, quod se cùm homo esset, Deum faceret. Cùm enim huius lex nominis appellationem sanctis hominibus decerneret, & sermo Dei indissolubilis confirmaret

C hanc impartiti nominis professionem. iam ergo non est criminis quod se Deum, cùm homo sit, faciat: cùm eos qui homines sunt, deos lex dixerit. Et si à cæteris hominibus non irreligiosa huius nominis vsurpatio est, ab eo homine quẽ sanctificauit pater, non impudenter vsurpari videtur, quia Dei filium se dixerit, cùm præcellat cæteros per id quod sãctificatus in filium est, beato Paulo dicente, quod prædestinatus est filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis: omnis enim hæc de homine responsio est, quòd Dei filius etiam hominis filius est. — Lex sanctos homines Deos vocat.

Tract. 48. in Ioan. à med. tom. 9.

Avg. Vel aliter: Sanctificauit, id est, vt sanctus esset

D gignendo ei dedit, quia sanctum eum genuit. Si autem sermo Dei factus est ad homines vt dicerentur dij, ipsum verbum Dei quomodo non est Deus? si per sermonem Dei. homines participando fiunt dij, verbum vnde participatur, non est Deus?

Theo. in hoc loco.

Theo. Vel sanctificauit eum, hoc est, sanxit sacrificari pro mundo. In quo ostendit se non esse Deum sicut cæteri: nam saluum facere mundum diuinum opus est, non autem hominis deificati per gratiam.

Hom 60. in Ioan parum à med. to. 3.

Chry. Vel interim quidẽ vt susciperetur sermo, humilius locutus est, postea autem ad maius eos reduxit, dicens: Si nõ facio opera patris mei, nolite credere mihi. per hoc ostẽdens quòd in nullo minor est

E patre: quia enim substãtiam eius impossibile erat eis videre ab operum parilitate & identitate, demõstrationem eius, quæ secundum virtutem indissimilitudinis est, tribuit. Hila. 7. de Tri. Quid hic adoptio quid indulgentia nominis loci inuenit, ne ex natura Dei filius sit, cùm Dei filius ex naturæ paternæ operibus credẽdus sit, non exequatur, ac similis est Deo creatura. Neque enim naturæ alienæ potestas cõpatatur: gerere autem se nõ sua, sed quæ patris sunt, testatur, ne per magnificentiã gestorũ naturæ natiuitas auferatur. Et quia sub sacramento assumpti corporis & nati ex Maria, hominis & Dei filius non intelligebatur, fides nobis intimatur ex gestis, cùm ait: Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus — Lib. 7. non parũ à med. Testimonium deitatis Christi.

ribus credite. Cùm enim sacramentum nati hominis intelligentiam diuinæ natiuitatis impediat, cùm diuina natiuitas omne opus suum sub ministerio assumpti hominis exequitur: Faciens igitur opera patris demonstrare debuit, quid esset operibus credendum. Nam sequitur: Vt cognosc. & cre. quia pa. in me est, & ego in pa. Hoc est illud, Dei filius sum, hoc est illud, Ego & pater vnum sumus.

Tr. 48. in Io. aliq. ante fi. tom. 9. AVG. Non enim filius sic dicit, In me est pater, & ego in illo, quomodo possunt dicere homines. Si enim bene cogitemus, & bene viuamus, in Deo sumus, & Deus in nobis est, quasi participātes eius gratiam & illuminati ab ipso. Vnigenitus autem Dei filius in patre est, & pater in illo tanquam æqualis. Be ne viuēdo in Chri. sto sumus.

Quærebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abijt iterum trans Iordanem in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebāt, quia Ioannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erāt, & multi crediderunt in eum.

BED. Adhuc Iudæos incœpta dementia persistere Euangelista ostendit, dicens: Quærebant ergo eum Tr. 48. in Io. paulo ante fi. tom. 9. apprehen. AVGVS. Non credendo & intelligendo, sed sæuiendo & occidendo. Tu apprehendas vt habeas, illi apprehendere volebant, vt non haberēt. vnde sequitur: Et exiuit de mani. eo. Nō eum apprehenderunt, quia manus fidei non habuerunt. Sed nō erat magnū verbo eijcere carnem suam de manibus Ho. 60 in Io. à med. illius. carnis. CHRY. Cùm autem Christus aliquid magnū locutus fuerit, recedit velociter, vt sedetur eorum furor per absentiam eius, quod vtique & nunc fecit. vnde sequitur: Et abiit iterum trās Iordanem, &c. Ideo hunc locum Euangelista commemorat, vt discas quoniam propè abiit, vt recordetur enti quæ illic facta sunt, & dicta à Ioanne & testimonij illius.

BED. Dicit autem, Vbi erat primum, id est, à primæua ætate. Demorante autem eo ibi narrat, quia multi venerūt ad eum. vnde sequitur: Et multi venerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem fecit signum nullum.

Tract. 48. in Io. circa fin. tom. 9. Ho 60. in Io. à med. to. 3. AVG. Id est nullum miraculum ostendit, non dæmonia fugauit, non cæcos illuminauit, non mortuos suscitauit. CHRYS. Vide autem qualiter syllogismos componunt indubitabiles. Ioannes quidem, dicunt, nullum signum fecit, hic autē facit, quare huius præeminētia ostēditur. Deinde ne putetur Ioannes, quia nullum signum fecit, indignus testimonio, subdunt: Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, &c. Et si nullum signum fecit, tamen de hoc omnia veraciter dixit. ergo dicunt: Si Ioanni credere oportebat, multo magis huic, cum illius testimonio etiam demonstrationem signorum habenti. vnde sequitur: Et multi crediderunt in eum.

Tr. 48. in Io. in fine illius. tom. 9. AVGV. Ecce qui apprehenderunt permanentem, non quomodo Iudæi volebant apprehendere discedentem. Et nos ergo per lucernā veniamus ad diem, quia Ioannes lucerna erat, & diei testimonium perhibebat. Theop. circa fin. comment. in cap. 10. THEO. Notandum autem quòd crebro Dominus eduxit populos ad solitaria loca, de perfidorum societate eripiens, vt magis fructificent, sicut legem veterem daturus eduxit populum in desertū. Mysticè autem recedens à Hierosolymis Dominus, hoc est, à plebe Iudaica ad loca fontes habentia se

A transfert, id est, ad ecclesiam ex gentibus quæ habet fontem baptismi, per quem multi ad Christum accedunt, quasi transeuntes Iordanem.

CAPVT XI.

ERAT autem quidam languens Lazarus à Bethania de castello Mariæ & Marthæ, sororum eius. Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes: Domine, B *ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Iesus, dixit eis: Infirmitas hæc nō est ad mortem, sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariā & Lazarum.*

BEDA. Dixerat Euangelista Dominum trans Iordanem abiisse, tùncque Lazarum contigit infirmari. vnde dicitur: Erat qui. lan. Lazar. à Bethania. Hinc est quòd in quibusdam exēplaribus copulatiua coniunctio, &, posita inuenitur, vt sequentia verba superioribus connexa videantur. Interpretatur autem C Lazarus adiutus. Inter omnes enim mortuos, quos Dñs suscitauit, hic magis ab eo adiuuatur, quem non solum mortuum, sed quatriduanum suscitauit.

AVG. Inter omnia enim miracula quæ fecit Dominus, Lazari resurrectio præcipuè prædicatur. Sed si attēdamus quis fecerit, delectari debemus potius, quàm mirari. Ille suscitauit hominem, qui fecit hominem: plus enim est hominem creare, quàm resuscitare. Infirmabatur autem in Bethaniam Lazarus, vnde dicitur. A Beth. de castello Mar. &c. Quod castellum erat proximum Hierosolymis. Tract. 49. in Ioā. in prin. tom. 9. Miraculū plus amādum quàm mirādum.

ALCVI. Et quia plures fœminæ huius nominis D erant, ne erraremus in nomine, ostenditur ex notissima actione. Nam sequitur: Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, &c.

CHRY. Igitur primum quidem illud necessarium discere, quoniam hæc non fuit illa meretrix quæ in Luca legitur. Hęc enim honesta fuit & studiosa circa Christi susceptionem. AVGVS. de concor. euang. Vel aliter: Hoc dicens Ioannes attestatur Lucæ, qui hoc in domo pharisæi cuiusdam Simonis factum esse narrauit, iam itaque hoc Maria fecerat. Quòd autē in Bethania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucæ narrationem non pertinet, sed pariter narratur à tribus. Homi. 65. in Ioan. circa princ. tom. 3. Li. 2. ca. 79. circa med. tom. 4.

AVG. de ver. Dom. Inuaserat igitur Lazarum pestiferis inimica languoris, miserandi hominis corpus E quotidie edax febris incendiū consumebat. Aderant autem duæ sorores languenti, & casum dolentes iuuenis ægrotantis lectulo iugiter inhærebāt. vnde de eis mox subditur: Miserunt ergo sorores eius ad eū, dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur. In serm. 52. paulo ante med. to. 10.

AVG. super Ioan. Non dixerunt, veni & sana, non ausæ sunt dicere: Ibi iube, & hic fiet, sed tātummodo, Ecce quē amas, infirmatur. q.d. sufficit vt noueris, non enim amas, & deseris. CHRY. Per huc enim ad miserandum volunt attrahere Christū, adhuc enim ei quasi homini intendebant. Ideo autem non iuerunt ad Christum sicut Centurio & Regulus, sed mittunt: quia vehementer cōfitebant de Christo propter multam familiaritatem quam habebant ad Tract. 49. in Ioā. sup. hoc verb. tom. 9. Ho. 61. in Io. parūà prin. tom. 3.

Loco. parũ à prin. com mentar. in cap. 11.

A cum,& quia à luctu detinebantur. THEO. Et quia mulieres erant quas non decet de facili domũ exire. Multam autem deuotionem,& fidei magnitudinem exprimunt,dicentes, Ecce quẽ amas, infirmatur: tantam enim potentiã in Domino esse credebant, quòd mirum videretur qualiter virum sibi dilectum infirmitas potuerit occupare. Sequitur: Audiẽs autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, quia ipsa mors nõ erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christũ, & vitarent veram mortem. vnde sequitur: Sed pro gloria Dei. Vbi ex obliquo Dominus Deum se dixit contra hæreticos qui dicunt, quòd filius Dei non sit Deus. pro gloria ergo huius Dei audi quod sequitur: Vt glo. fil. Dei per eam, scilicet infirmitatem.

B

Homi. 61. in Ioan. non remotè à prin.

CHRY. Hic autem, vt, non est causale, sed euẽtus. nam euenit quidem aliunde infirmitas, vsus est autem ea in gloriam Dei. Sequitur: Diligebat autẽ Iesus Martham, &c. AVG. Ille languens, illæ tristes omnes dilecti. Habebant ergo spem, quoniam diligebantur ab eo, qui est dolentium consolator, languentiũque sanator. CHRY. Per hoc etiam erudit nos Euangelista, non tristari si qua infirmitas facta fuerit circa bonos viros, & Dei amicos.

Tract. 49 in Io. sup. illud: diligebat Iesus Marthã & Mariam. tom. 9.

Homi. 61. in Ioã. in prin. ad finem. tom. 3.

Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mãsit in eodẽ loco duobus diebus. Deinde post hæc dicit discipulis suis, Eamus in Iudæã iterũ. Dicunt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterũ vadis illuc? Respondit Iesus: Nonne duodecim horæ sunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mũdi videt. Si autẽ ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

C

ALCVI. Dominus nunciata infirmitate Lazari, quousque quatriduum compleretur, sanare distulit, vt mirabilius suscitaret, vnde dicitur: Vt ergo audiuit quia infirmabatur, &c. CHRYS. Vt scilicet expiraret & sepeliretur, & dicãt: Quoniam fœtet, vt nullus posset dicere, quoniam nondum defunctum eum suscitauit: sed stupor fuit & nõ mors. Sequitur: Deinde post hæc di. dis. su. Eamus in Iu. iterum.

Hom. 61. in Io. nõ remo. à prin. to. 3.

D

AVGV. Vbi penè fuerat lapidatus, quia propterea inde discessisse videbatur ne lapidaretur. Discessit enim vt homo, sed in redeundo quasi oblitus infirmitatem, ostendit potestatem.

Tra. 49. in Ioã. sup. hoc verb. tom. 9.

CHRYS. Nusquam autem alibi Dominus prædixit discipulis quò iturus esset, sed hic prædixit, quia formidabant vehemẽter, vt non repente eos cõturbet. Nam sequitur: Dicunt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & tu iterũ vadis illuc? formidabant enim & pro eo, & pro seipsis, nondum enim erant in fide firmati. AVG. Cùm autem vellent dare cõsilium homines Deo, discipuli magistro, corripuit eos. vnde sequitur: Respondit Iesus: Nonne duodecim, &c. Vt enim diem sese ostenderet, 12. discipulos elegit. In hoc autem verbo non ipsum Iudam, sed successorem eius præuidebat: Iuda enim cadente successit Matthias, & duodenarius numerus mansit. Horæ ergo illustrantur à die, vt per horarum prædicationem credat mundus in diem. Me ergo sequimini, si non vultis offendere. vnde subdit. Si quis ambulauerit in die, non offendit, &c. CHRY. q. d. qui sibi nihil cõscius est nequitię, nihil patietur versutiæ. Qui verò mala agit, patietur. Itaque nõ oportet formidare, nihil enim dignũ morte gessimus. Vel

Ho. 61. in Io. Super illud: eamus in Iudæam. to. 3.
Singulare est quod dicitur.

E

Tract. 49. in Io. sup. illud: si quis ambulauerit in die. tom. 9.

Hom. 61. in Io. sup. illud: nõne duodecim ho. sunt diei. tom. 3.

A aliter: Si quis lucem huius mundi videt, securus est, multo magis qui mecum est nisi amouerit se à me.

THEO. Quidam verò hunc diem intelligunt tempus præcedẽs passionem: noctem vero ipsam passionem. Dicit ergo eis, Dum dies est, id est, dum nondũ imminet tempus passionis, nõ offendetis. Non enim vos persequentur Iudæi. Cùm autẽ nox venerit, passionem propriam dico, ea tunc noctem possidebitis angustiarum.

Theop. in hoc loco. Intellectus moralis.

Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitẽ eum. Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius, illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est & gaudeo propter vos, vt credatis quoniã non eram ibi. Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus ad condiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.

B

CHRYS. Posita vnã confortatione discipulorum, hic alio modo eos confortat: ostendens quoniam nõ Hierosolymam debent ire, sed in Bethaniã. vnde dicitur: Hæc ait, &c. q. d. Non eo rursus disputaturus contra Iudæos, sed amicum nostrũ excitaturus: propter hoc ergo dicit, Amicus noster, vt ostendat necessarium suum aduentum.

Hom. 61. in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

C

AVG. Quòd autem dixit dormit, verum dixit. Domino dormiebat: hominibus mortuus erat, qui eum suscitare non poterant. Nam Dominus tanta facilitate excitabat de sepulchro, quanta tu excitas dormientem de lecto. Ergo secundum potentiam suam dixit dormientem, sicut & Apostolus dicit: De dormientibus autem nolo vos ignorare: dormientes appellauit, quia resurrecturos pronunciauit. Sed quomodo interest ipsis qui quotidie dormiunt, & exurgunt, quid quisque videat in somnis: alij sentiunt læta somnia, alij torquentia: Sic vnusquisq; cum causa sua dormit, cum causa sua surgit.

Tract. 49. in Io. su. illud: amic' noster dormit. to. 9.

D

CHRY. Discipuli autem impedire voluerunt eius aduentum in Iudæam. vnde sequitur: Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, &c. Solet enim esse somnus ægrotãtium salutis indicium quasi dicat. Si dormit, non igitur vtile est quod tu vadas ad excitandũ eum.

Hom. 61. in Io. sup hunc locũ tom 3.
Somnus est indicium salutis in ægrotis.

AVG. Quomodo ergo intellexerunt discipuli, sic responderunt. vnde sequitur: Dixerat autem Iesus de morte eius, &c. CHRY. Si vero quis dicat, quomodo non cognouerunt discipuli mortuum esse ab eo quòd dixit, Vado vt excitem illum: stultum enim erat eum ire per tot stadia, vt Lazarum à somno excitaret. Istud dicemus, quoniã æstimabant hoc ænigma esse, qualia multa loquebatur.

Tract. 49. in Ioan. in hoc loco.
Hom 61. in Ioan inter prin. & med. tom. 3.

E

AVGV. Quia ergo obscurè dixerat, Dormit, manifestat quod dixerat. vnde sequitur: Tũc ergo Iesus dixit eis, &c. CHRY. Non autem hic adiecit, vado vt resuscitem eum, nõ enim volebat verbis prædicare quod per opera debebat certificare, vanã gloriam vbique nos fugere docẽs, & quòd non oportet simpliciter promittere. Sequitur: Et gaudeo propter vos, &c. AVG. Æger enim non mortuus fuerat nunciatus, sed quid lateret eũ qui creauerat, ad cuius manus anima morientis exierat? Ait ergo: Gaudeo propter vos vt credatis quoniam nõ eram ibi, vt iam inciperent admirari, quia Dñs poterat dicere mortuũ quod nec viderat, nec audierat. Vbi meminisse

Tract. 49. in Ioan. paulò ante med. tom. 9.
Ho. 61 in Io. inter prin. & med. to 3.

Tra. 49. in Io. paulò ante med. to 9.
Fides apostolorũ augescit.

debemus

debemus quòd adhuc etiam ipsorum discipulorum miraculis ædificabatur fides, nō vt esse inciperet, sed vt quę cœperat, cresceret. quòd ergo dicit, Vt eredatis intelligendū est, vt amplius robustiusq; eredatis.

Theo. in hoc loco.

THEO. Intellexerunt autem quidam sic: Gaudeo, inqoit, pro vobis, nam eùm illic non extiterim confert ad maioritatem fidei vestræ, quoniam si astitissem, ægrotantem curassem, quod esset modicum signum ad meæ virtutis indicium: quia verò me absente superuenit mors, potius in fide mea corroboramini, cū videbitis me posse etiā defunctū putrescentē resuscitare.

Ho. 61 in Io. ante mediū. tom. 3.

CHRYS. Igitur omnes discipuli quidem timebant Iudæos, super alios verò Thomas. vnde sequitur: Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiscı. Eamus & nos, & mori, eum eo. Infirmior enim erat alıis & infidelior, postea omnibus fortior factus est & irreprehensibilis, qui solus orbem terrarū pereurrit, & in mediis plebibus voluebatur volentibus eum interficere. BEO. Vel castigati discipuli superioribus Domini verbis, non ausi sunt vltra contradicere. Sed Thomas præ omnibus socios hortatur, vt irent & morerentur cum eo. In quo magna eius videtur esse constantia. Sic enim loquebatur, quasi facere posset quæ alios hortabatur, immemor suæ fragilitatis sicut & Petrus.

Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies iā in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hierosolymā quasi stadiis quindecim. Multi autem ex Iudæis venerunt ad Martham & Mariam, vt cōsolarentur eas de fratre suo. Martha ergo vt audiuit quia Iesus venit, occurrit illi, Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quià resurget in resurrectione in nouissimo die. Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio & vita. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum, Credis hoc? Ait illi: Vtique Domine. Ego credidi quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti.

ALCVI. Dominus ad hoc venire distulerat, vt quatriduum impleretur, vt Lazarus gloriosus resuscitaretur. vnde dicitur: Venit itaq; Iesus & inuenit, &c.

Homi. 61. in Io. aliq. ante med. tom. 3.

CHRYS. Manserat enim Dominus duobus diebus & ante duos dies venerat nuncius, in qua die Lazarus est defunctus: ipse autem quarta die accessit.

Tract. 49. in Io. circa me. tom. 9.

Mysterium quatuor dierū Lazari.

AVGV. De quatuor autem diebus multa dici possunt. Diuersis enim modis vna res significari potest. Est enim vnus dies mortis, quē homo trahit de mortis propagine. Sed & legem naturalem trāsgrediuntur homines, ecce alter dies mortis. Lex etiā scripturę data est diuinitus per Moysen, & ipsa contēnitur: adde tertiū diem mortis. Venit euāgelium, & ipsum transgrediuntur homines: ecce quartus dies mortis: etiam ad tales excitandos Dominus non dedignatur accede. ALCVI. Aliter: Primum peccatum extitit, latio in corde: secundum, consensus: tertium, factū: quartum, consuetodo. Sequitur: Erat autem Be. &c.

Hom 61. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

CHRYS. Quod erat miliaria duo. Hoc autem inducitur ad ostendendū quòd congruum fuit multos Iudæorū à Hierosolimis adesse. vnde subditur: Multi

A au. ex Iu. &c. Sed quomodo Iudæi consolabantur dilectas à Christo: cùm iā statuisēt, quòd si quis Christum cōfiteretur, extra synagogā heret? Sed propter calamitatis necessitatem, aut quasi nobiles has mulieres reuerentes eas consolabantur, aut quia hi aderant qui nō mali erant: multi enim ex ipsis credebāt. Hoc autem dicebat Euāgelista, ad ostendendū quòd Lazarus verè mortuus erat. BEU. Nondum autem Dominus castellum introierat; vnde adhuc extra castellū posito occurrit Martha. vnde sequitur: Mart. et. vt au. &c.

Ho. 61. in Io. parum ante med. tom. 3.

CHRY. Non autem assumit sororem obuiā Christo vadens. Vult enim singulariter Christo loqui: & quod factum est, ei annūtiate. Cùm ve-
B rò eam in bonum spem duxit, tunc abijt & vocauit Mariam.

Theo. in hoc loco.

THEO. Primo itaque non pāndit sorori volens hoc astantes latere, quoniam si percepisset Maria Christum accedere, obuiam iret & comitarētur eam præsentes Iudæi, quibus notum fore aduentum Iesu Martha nolebat. Sequitur: Di. au. mart. &c.

Ho. 61. in Io. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Credebat enim in Christum, sed non vt oportebat: nondū enim cognoscebat quoniā Deus erat: & ideo dicebat. Si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quasi diffidens, quoniam etiam absens si vellet, posset prohibere mortem fratris sui.

Hom. 61. in Ioan. parum à med. to. 3.

CHRY. Nondum etiam cognoscebat quòd propria virtute hoc faceret, quod apparet ex hoe
C quod subditur. Sed & nunc scio, quia quæcunq; popos. à Deo da. ti. De⁹, vt de virtuoso quodā & approbato viro loquens.

Tract. 49. in Io. parū ante med. tom. 9.

AVG. Non autem dicit ei, Rogo te vt resuscites fratrem meum. vnde enim sciebat si fratri eius resurgere vtile fuerat? hoc tantum dixit, Scio quia potes si vis facere: vtrum facias, iudicij tui est, non præsumptionis meæ.

To. 61. in Io. circa me. t. 3.

Dulcedo verborum Christi.

CHRYS. Dominus autē vtraque nō cognoscebat, eā docuit. vnde sequitur: Dixit ei Ie. resur. fra. tuus. Nō dixit petam vt resurgat: sed si diceret: Non indigeo adiutorio, à meipso omnia facio: valde fuisset graue mulieri, sed hoc dicere, Resurget, medium erat.

Tract. 49 in Ioā. à med. tom. 9.

AVG. Ambiguum autem fuit quod dixit, Resurget: Non enim ait: Mo-
D dò. & ideo sequitur: Dicit ei Mar. Scio quia res. &c. De illa resurrectione secura sum, de hac incerta sum.

Ho 61 in Io. paulo à me. tom. 3.

CHRYS. Audierat autem mulier multa à Christo de resurrectione loquente: Dominus autem manifestius suam ostendit auctoritatem. Nam subditur: Dicit ei Iesus: Ego sum resur. & vi. ostendens quoniam nō indiget alio adiutorio: si. n. alio adiutorio indigeret, qualiter erit resurrectio? Si verò ipse est vita, non loco circum cluditur, sed vbiq; existens potest sanare.

Beda in hoc loco id habet tom. 5.

ALCVI. Ideo ego sum resurrectio, quia vita. Per quem tunc cum alius resurget, per eundem potest & modò resurgere.

Hom. 61. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Illa ergo dicente, quæcūque petieris, ipse dicit: Qui crec. in me. etiā si mor.
E fue. vi. ostendens quoniā ipse est tributor bonorum, & ab ipso oportet petere: per hoc autē eius intellectum eleuat: non enim hoc erat solum quod quærebatur, vt solum Lazarum suscitaret, sed etiam oportebat eam & quæ præsentes erāt, discere resurrectionem.

Tract. 49 in Ioā. à med. tom. 9.

AVGV. Dicit ergo: Qui cre. in me, etiam si mor. fue. in carne, viuet in anima: donec resurget caro nunquam postea moritura. Nam vita animæ fides est. Sequitur: Et omnis qui vi. in carne, & cre. in me, etiam si moriatur ad tēpus propter mortem carnis, non morietur in æternum. ALCVI. Propter vitam spiritus & immortalitatē resurrectionis. Sciebat autem Dominus quem nihil latet, quòd hoc credebat, sed confessionem qua saluaretur, quærit. vnde sequitur: Credis hoc? Ait illi: Vtique Dñe, ego cre. quia

Interrogat Christus.

tu es Christus filius Dei viui qui in hunc mun. ve.

Homi 61. in Ioã. non mul. à procula me. tom. 3. Tract. 49. in Ioan. à med. tom. 9.

A CHRY. Videtur mihi non intellexisse mulier quod dictum est, sed quoniam magnum quid erat, intellexit, non tamen cognouit quid esset, propterea aliud interrogata, aliud respondit. AVG. Vel aliter: Quãdo hoc credidi quòd filius es Dei, credidi quia tu es vita: quia & qui credit in te, etiam si moriatur viuet.

Et cum hæc dixisset, abijt & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicẽs: Magister adest, & vocat te. Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. nõdum enim venerat Iesus in castellũ, sed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, consolabantur eam, cùm vidissẽt Mariã quia cito surrexit & exijt, secuti sunt eam, dicentes: quia vadit ad monumentũ vt ploret ibi. Maria ergo cùm venisset vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

Homi. 61. in Ioã. à med. silent. tom. 3. Tract. 49. in Ioã. sup. hoc verb. tom. 9. Homi. 61. in Ioan. paulò à prine. to. 3. Tract. 49. in Ioan. à med. tom. 9.

CHRYS. Ex virtute sermonũ Christi interim Martha lucrata est luctus dissolutionem: ea enim quæ ad magistrũ erat deuotio, non permittebat eam sentire præsentia quæ luctum inducere poterant. vnde sequitur: Et cùm hæc dixisset, &c. AVG. Aduertendum quòd suppressam vocem silentiũ nuncupauit. Nam quomodo siluit, cùm subdatur, dicẽs, Magister adest & vocat te. CHRYS. Ideo autem occulte sororem vocat, si enim sciuissent Iudæi Christũ aduenire, recessissent, & non fuissent testes miraculi.

C AVG. Aduertendum etiam quòd quemadmodum Euãgelista non dixerit, vbi, vel quando, vel quomodo Mariam Dominus vocauerit, vt hoc verbis Marthæ potius intelligeretur narrationis breuitate seruatu. THEO. Siue etiã ipsam Christi præsentiã vocationem reputauit. q.d. Inexcusabile est, vt eo præsente tu non exeas obuiam ipsi.

Theo. in loc. loco.

Homi 61. in Ioã. non. re. à prin. to. 3.

CHRYS. Omnibus autem assidentibus illa lugens & plangens non expectauit ad se venire magistrum, neque dignitatem seruauit, neque à luctu detẽta est, sed surgens confestim obuiauit. vnde sequitur: Illa vt audi. surgit cito, & venit ad eum.

D

Amor sororum Lazari.

AVG. Ex quo patet quòd non illam præuenisset Martha si ei notus fuisset aduentus Iesu. Sequitur: Nondum enim venerat Iesus in castellum, &c.

Homi. 61 in Ioan. parum à princ. to. 3.

CHRY. Vacantius enim ibat, vt non videatur inlicere seipsũ miraculo, sed rogari ab aliis. Hoc igitur vult occulte Euãgelista insinuare, aut quia cito currebat, vt anticiparet eum venientẽ: venit autem non sola, sed omnes trahens Iudæos. vnde sequitur: Iudęi igitur qui erant in domo cum ea, &c.

Tr. 49. in Io. à med. to. 9.

AVG. Hoc pertinuit ad Euangelistam narrare, vt videamus quæ occasio fuerit quòd plures ibi essent quando Lazarus resuscitatus est, vt tam grande miraculum quatriduani mortui resurgentis testes plures inueniret. sequitur: Maria ergo cùm ve. vbi erat Iesus, &c. CHRY. Feruentior hæc sorore erat: nõ enim turbã verecundata est, nec suspicionem timuit quam de Christo Iudæi habebant, cum aliqui inimicorum Christi interessent, sed omnia cõtempsit humana præsente magistro, & soli se dabat ei, qui ad magistrum, hoori. THEO. Quanuis etiã se dimittere videbatur habere dicens: Domine si fuiss. hic, frater, &c. ALCVI. Dum nobiscum præsens fuisti, non morbus, non infirmitas aliqua apparere ausa est, apud quas vita nouerat habitare siue hospitari.

E

Homi. 61. in Io. paulò à prin. tom. 3.

Theo. in hoc loco.

Simile quid habetur in glosa ordin.

AVGVS. de verb. Domini. O infidelis conuentio te adhuc posito in sæculo: Lazarus amicus moritur. Si amicus moritur, inimicus quid patietur? parũ est si non tibi soli super serui seruiunt. Ecce tuũ dilectum inferi rapuerunt. BEDA. Non autem omnia dixit Maria quæ Martha protulerat, quia consueto hominum more lachrymis non omnia quæ voluit & in animo habuit, proferre potuit.

Notabile verbum. Inserm. 52 à med. ad fin. tom. 10.

Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cũ ea, plorantes: infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit: Vbi posuistis eũ? Dicunt ei: Domine, veni & vide. Et lachrymatus est Iesus. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum. Quidã autem ex ipsis dixerũt. Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic nõ moreretur? Iesus ergo rursũ fremẽs in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidẽ. Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat: Domine iã fœtet: quatriduanus est enim. Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? Tulerũt ergo lapidem.

B

Ho 61. in Io. inter prin. & mediũ. to. 3.

CHRYS. Mariæ loquenti nihil Christus loquitur, neque ea dicit quæ sorori dixerat: turba enim aderat multa, & nõ erat tempus illorum verborũ. Sed condescendit & humiliatur, humanam naturã denudãs: quia enim miraculum magnum erat futurũ, & multos per id lucraturus, sua condescensione attrahit testes, & humanam monstrat naturam. vnde sequitur: Iesus ergo vt vidit, &c. AVG. Quis enim eum posset nisi ipse turbare? Turbatus est Christus quia voluit, esuriuit quia voluit: in illius potestate erat, sic vel sic affici vel non affici. Verbum enim animam suscepit & carnem, totius hominis sibi coaptans in personæ vnitate naturam: ac per hoc vbi summa potestas est, secundum voluntatis nutũ turbatur infirmitas.

Tract. 49. in Ioã. non parũ à med. t. 9.

THEO. Ad approbandam enim conditionem humanam iubet ei quòd suum est, prosequi, necnõ interim iungit ei virtute Spiritus sancti, illamque compescit. Hæc autẽ cuncta naturam pati Dominus couniuet, tum approbando quòd homo verus & non apparẽs fuerat, tum etiam nos monendo, ac metam mœstitię & iocunditati imponẽdo. Nam ex toto nec compati nec mœrere ferinum, ac horum exuberãria muliebre. Sequitur: Et dixit, Vbi posuistis eum?

Theo. in hoc loco.

Ser. 52. par. à fine. to. 10. Ho. 61. in Io. inter princ. tom. 3. Quæst. 65. in capite. t. 4.

AVG. de verb. Domi. Non locum sepulti ignorare credi debuerat, sed fidem populi approbare volebat. CHRY. Non enim vult ipse se inuitere, sed omnia ab aliis dicere, & rogatus facere, vt ab omni suspicione eripiat signum. AVGVS. lib. 83. q. Quòd & interrogat vocationem nostram quę fit in occulto, arbitror significare. Prædestinatio enim nostra vocationis occulta est, cuius secreti signum est interrogatio Domini quasi nescientis, cùm ipsi nesciamus: vel quòd ignorare se peccatores alio loco Domin⁹ ostẽdit dicẽs. Non noui vos, quia in disciplina & præceptis eius non peccata fuot. sequitur: Dicunt ei, Domine veni & vide. CHRY. Nondũ enim aliquod resurrectionis monstrauerat signum, vnde ita videbantur iturus, vt lachrymaturus, non vt resuscitaturus propter hoc ei dicunt. Veni & vide.

Homil. 61. in Ioan inter prin. & med. tom. 3. Prędestinatio occulta.

AVGV. Videt autem Dominus quando miseretur. vnde illi dicitur: Vide humilitatẽ meam & laborem meum,

A meum, & dimitte omnia peccata mea. Sequitur: Et lachry. est Ie. ALCVI. Quia fons pietatis erat, flebat pro parte humanitatis, quem resuscitare poterat per potentiam diuinitatis. AVG. Quare autem fleuit Christus nisi quia homines flere docuit?

Tra. 49. in Io. inter me. & fin. to. 9. Tract. 49. in Io. inter me. & prin. to. 9.

BEDA. Est autem hominum consuetudo charos suos mortuos lugere. Secundum hanc consuetudinẽ Iudæi Dominũ flere putabant. vnde subditur: Dixerunt er. Iu. Ecce quo. ama. eũ. AVG. Quid est amabat eum? Non veni vocare iustos: sed peccatores ad pœnitẽtiam. Sequitur: Quidam autem ex ipsis dixe. Non po. hic qui ap. oc. cæci nati, facere vt hic non moreretur? Plus est quod factus est, vt mortuus suscitetur. CHRYS. Erant autem ex inimicis eius qui hoc dixerũt. Ex quibus igitur oportebat eius admirari virtutẽ, ex his ei detrahunt, scilicet ex illuminatione cæci nati, quasi nec illo miraculo facto. In hoc etiam se ostendunt esse corruptos, quia nondũ Christo adueniente ad monumẽtum præassumunt accusationes non expectantes rei finem. Sequitur: Iesus er. rur. fremẽs in semetipso ve. ad mo. Studiosè Euãgelista frequẽter dicit quod lachrymatus est & quod fremuit, vt discat quod verè nostram naturam induit. Quia enim hic magis aliis euangelistis magna de eo loquitur, etiã in rebus corporalibus humiliora dicit. AVGV. Fremas autem & in te, si disponis reuiuiscere, omni homini dicitur, quod premitur pessima cõsuetudine. sequitur: Erat autem spelun. & lap. superpositus ei. Mortuus sub lapide, reus sub lege. Lex enim quę data est Iudęis, in lapide scripta est. Omnes autem rei sub lege sunt: iusto autem non est lex posita. BEDA. Est autem spelunca rupes cauata. Porrò monumentum dicitur eo quòd mentem moneat, hoc est, mortuos ad memoriã reuocat. Sequitur: Ait Iesus, tollite lapidem. CHRY. Sed quare non lapide iacẽtẽ fecit resuscitari? Nõne poterat qui corpus mouit mortuum voce, etiã multo magis lapidem mouere? Non autẽ hoc fecit, vt eos testes faciat miraculi, vt non dicant quod in cæco dixerant: Non est hic. Manus enim & accessus ad monumentum testabantur quòd ipse est. AVG. Mysticè autem dicit, Remouete lapidem, remouete legis pondus, gratiam prædicate. AVG. lib. 83. q In quo puto illos significari qui venientibus ad ecclesiã ex gentibus, onus circoncisionis imponere volebant, vel eos qui in ecclesia corruptè viuũt & offensioni sunt credere volentibus. AVGVS. de verb. Do. Iam autem Maria & Martha sorores Lazari, quæ Christum frequenter mortuos resuscitasse viderant, fratrẽ suum posse resoscitare penitus nõ credebant. Nam sequitur: Dicit ei Martha so. eius, &c. THEO. Hoc autẽ Martha tanquam diffidens dicit, veluti impossibile credens posse fratrem suscitari ob dierum diotornitatem. BED. Vel hæc verba non sunt desperationis, sed potius admirationis. CHRY. Sed hoc etiam quod dicit, valet ad obstruẽdum indeuotos, vt & miraculum testentur manos tollentes lapidem, & auditus vocem audiens Christi, & visus videntium Lazarum exire, & odoratus fœtorem recipiens.

Homi. 62. in Ioan. aliq. ante med. tom. 3.

Tract. 49. in Io. sa. ill. fremẽs in seipso. tom. 9.

Consuetudo praua notatur.

Hom. 62. in Ioan. parum ante med. tom 3.

Tract 49. in Ioã. sup. hoc verbũ. to. 9. Qua 65. ante med. to. 4.

Inf. v. 52. parũ ante finẽ. tom. 10.

Theop. in hoc loco.

Ho. 62. in Io. parum ante med. tom. 3.

Theo. in hoc loco.

THEO. Christus autem rememorat mulieri ea de quibus secum contulerat, & penè vt obliuiscenti loquitur: Dicit ei Ie. Nõnne dixi, &c. CHRY. Nõ. n. memor erat mulier eius quod Christus dixit: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet: & discipulis quidẽ dixit, Vt glorificetur filius Dei in ea: hic autẽ gloriam Dei de patre dicit. Infirmitates enim eorũ qui audiebant, causa erant differẽtiæ eorum quæ dicebantur. Nolebat Dñs interim turbare astantes, & ideo dicit: Videbis glor. Dei. AVG. In hoc autem est gloria Dei, quia & fœtentem & quatriduanũ resuscitat. Sequitur: Tulerunt ergo lap. ORIG. Mora tollendi lapidem adiacẽtem ex sorore defuncti causata est. Ni enim dixisset, Iam fœtet, est enim quatriduanus, non diceretur: Dixit Iesus, tollite lapidem. Sustulerunt ergo lapidem, nunc ergo longè tardius ablatus est. Commodum est igitur nihil interponere inter iussa Iesu, & ipsorum executionem.

Homi. 62. in Io. circa me. tom. 3.

Gloria Dei quomodo visa in miraculo.

Tract. 49 in Io sup. illud: quatriduanus est. to. 9. To. 28. in Io. sup. ill. dicit Iesus, tollite lapide, paulò a princip.

B *Iesus autem eleuatis sursum oculis dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam exaudisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum qui circunstat, dixit: vt credant, quia tu me misisti. Hæc cũ dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et statim prodyt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes instritis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abire: Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariã, & Martham, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos & dixerunt eis quæ fecit Iesus.*

C ALCVI. Quia Christus secundum hominem minor erat patre, ab illo petit suscitationem Lazari, atque ideo se exauditum esse dicit. vnde dicitur: Iesus autẽ ele. sursum oculis dixit, Pa. &c. ORIG. Eleuauit quidem sursum oculos, quoniam intelligentiam humanam erexit, adducens illam per orationem ad excelsum patrem. Sed & necesse est volentẽ ad exẽplar orationis Christi orare, eleuare oculos cordis sursum ac erigere illos à pręsentibus rebus, memoria cogitationibus atque intentionibus. Si autem dignè orãtibus huiusmodi quidã exprimitur à Deo de propria oratione promissio, adhuc te loquente dicã: Ecce adsum, quid expedit arbitrari de Dño Saluatore? erat. n. oraturus pro resurrectione Lazari. Sed præueniens illius orationẽ qui solus bonus pater est, exaudiuit dicenda. Pro impletione igitur orationis subdit gratiarum actiones, dicens: Pater gratias ago, &c.

To. 28. in Io. sup. ill. dicit Ie. tol. lapi. circa med. To. 28. in Io. sup. illi pater gratias ago tibi.

D CHRYS. Hoc est, nihil est contrarium mei ad te. Non autem ostendit quòd ipse non potuit, vel quòd minor sit patre, quia hoc & amicis dicitur, & honore æqualibus. Vt autem ostendat quoniam non indiget oratione, subiũgit: Ego autem scie. quoniã sem. me. au. q. d. Ad hoc quòd fiat voluntas mea, non indigeo oratione ad hoc quòd tibi suadeam: vna enim est nostra voluntas. hoc autẽ obumbratè dicit propter auditorum imbecillitatẽ. Deus enim non ita dignitatem suam respicit, vt ad salutem nostram propterea

Hom. 63. in Io. ante me. tom. 3.

E excelsa quidã & magna, pauca & ipsa occultata, humilia verò multa circunfluont eius sermonibus.

HILAR. de Trinit. Non igitur prece eguit, nobis orauit ne filius ignoraretur. vnde subditur: Sed propter populum qui circunstat, dixi, vt credant quia tu me mi. Cùm enim sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamẽ nostræ fidei loquebatur. Nõn inops ergo auxilij est, sed nos sumus inopes doctrinæ. CHRY. Non autem dixit, vt credant quoniam minor sum, quoniam sine oratione nõ possum facere, sed quoniam tu me misisti. Non dixit, misisti me imbecillem, seruitorẽ recognoscentem, à meipso nihil facientẽ, sed me misisti, vt non Deo contrariũ

Lib. 10. circa finem libri.

Ho. 63. in Io. ante med. tom. 3.

æstimeat, ne dicant: Non est ex Deo. & vt ostenderam secundum tuam voluntatem opus hoc fieri.

Inser. q. 1 que trans. to. 10.

Avg. de ver. Do. Venit autem Christus ad monumentum in quo Lazarus dormiebat, & non tanquam mortuum, sed tanquam sanum, tanquam viuum, tanquam audire paratum, de sepulchro prorsus vocauit: vnde sequitur. Hæc cũ dixisset, vo. ma. cla. Lazare veni fo. Ideo dicit, nomen ne omnes mortui cogerentur exire.

Hom. 63. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Nota verba.

Chry. Non autem dixit, Surge tu, sed veni foras, vt viuenti loquẽs ei qui mortuus fuerat. Propter quod non dixit, In nomine patris veni foras, aut resuscita eum pater. Sed hæc omnia dimittens postquam orantis formã acceperat, per res auctoritatem ostendit, quoniã & hoc sapientiæ suæ est, per verba quidem condescensionẽ, per res verò ostẽdere potestatem.

Theo. in hoc loco.

Theo. Alta verò Saluatoris vox quæ Lazarum suscitauit, indicium est turbæ magnæ sonaturæ in communi resurrectione. Altius etiã clamauit, vt Gentilium ora refrenet fabulantium in tumulis esse animas defunctorum: nam quasi foras manentẽ eam aduocat per clamorem. Sicut autem vniuersalis resurrectio in ictu oculorũ proueniet, sic & hæc resurrectio singularis. & ideo sequitur: Et statim prodiit qui, &c. Iam mancipatur effectui quod dicitur: Venit hora cùm audiẽt defuncti vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.

Tr. 29. in Io. ca. 5. à med.

Orig. Nam vox elata & clamor non inconuenienter dicetur excitasse illum, & sic adimpletum est quod dixerat: Vado vt excitẽ eum. Sed & pater qui filium orãtem exaudiuit, suscitauit Lazarũ. vt sic resurrectio Lazari cõmune opus sit filij orantis & patris exaudiẽtis. Sicut. n. pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult, viuificat.

Homi 63. in Ioan. aliq. à med. tom. 3.

Chry. Exiit autem ligatus, vt nõ putaretur esse phantasma. Sed & hoc quòd exibat ligatus, non minus videbatur esse quã resuscitare. Sequitur: Dicit eis Iesus: Soluite eum. Vt videlicet tangẽtes & ei appropinquãtes videãt, quia verè est ille. Seq. Et sin. abire, & hoc propter humilitatem: non enim ducit eum, neque iubet secum ambulare ad sui demõstrationem.

To. 29. in Io. ca. 1. à med.

Orig. Dixerat autẽ supra Dominus, propter populum qui circunstat, dixi, vt credant quia tu me misisti: nullo autem eorum credẽte, hoc dixisset velut aliquis hominum inscius futurorum. vnde ad hoc remouendum subditur: Multi ergo ex Iudæis, &c. Quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos & dixerunt eis quæ fecit Iesus.

To. 29. in Io. su. ill. quidã ex ips abierunt &c. in princip.

Continet quid ambiguũ sermo præsens, verum qui ierunt ad pharisæos, fuerunt ex illis multis qui crediderant proponẽtes conciliare Christo hostiliter se habẽtes ad eum. Vel alij à credentibus irritare volentes inuidũ pharisæorum zelum in ipsum: & videtur mihi hoc magis Euangelistã exprimere velle, multos enim dixit qui per hoc quod viderunt, crediderunt, veluti paucis existentibus alijs: de quibus subdit, Quidam autem, &c.

Quæst. 65. in prin. ill. to. 4.

Tropologica expos.

Avg. lib. 83. q. Quanquam autem secundũ Euangelistæ historiam resuscitatum Lazarum plena fide teneamus, tamen in allegoria aliquid significare non dubito: neque cùm res factæ allegorizantur, gestæ rei fidem amittunt.

Tract. 49 in Io. non rem. à prin. to. 9.

Avg. super Ioan. Omnis quidẽ qui peccat, moritur, sed Deus magna misericordiã animas suscitat, ne moriantur in æternum. Intelligimus ergo tres mortuos quos in corporibus suscitauit, aliquid significare de resurrectionibus animarum.

Li. 4. ca. 15. in nou. ext. à me. & 29. in antiq.

Greg. Moral. 4. Puellam enim in domo, adolescentem extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitat. Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui iacet in peccato. Iam quasi extra portam ducitur, cuius iniquitas vsque ad inuerecũdiam publicæ perpetrationis operatur.

Tract. 49. iod. nõ rem. à prin. tom. 9.

Avgv. Vel intus est mors, quia cogitatum malum nondum processit in factum. Si autem ipsum malũ fecisti, quasi mortuum extra portam extulisti.

Li. 4. mora. c. 15. in nouiss. 29. antiquis.

Greg. Sepulturæ verò aggere premitur, qui in perpetratione nequitiæ etiam vsu consuetudinis pressus grauatur: sed hos plerunque diuina gratia respectus sui lumine illustrat.

Quæ. 65. circa prin. t. 4.

Avg. lib. 83. q. Vel accipiamus Lazarum in monumento animam terrenis peccatis obrutam.

Tract. 49. i. io. su. ill. ecce quem amas infirmatur. tom. 9.

Avgvs. sup. Ioan. Et tamen Lazarum Dominus amabat: si enim peccatores non amaret, de cælo ad terras non descenderet. Bene autẽ de illo qui peccare consueuerat, dicitur, Fœtet. incipit enim habere pessimam famam tanquam odorem teterrimum.

Quæ. 65 circ. me. ill. to. 4.

Avg. lib. 83. q. Rectè etiam dixit, Quatriduanus est, vltimum enim elementorum terra est, significat enim puteum terrenorum peccatorum, id est, cupiditatum carnalium.

Tr. 49. aliq. à me. tom. 9

Avg. super Ioan. Fremuit autem Dominus, lachrymauit, voce magna clamauit, quia difficile surgit quem moles consuetudinis premit. Turbat semetipsum Christus, vt tibi significet, quomodo tu turbari debeas, cùm tãta mole peccati grauaris & premeris. Fides enim hominis sibi displicentis fremere debet in accusatione malorum operum, vt violẽtiæ pœnitentis cedat consuetudo peccandi. Quãdo dicis, illud feci, & pepercit mihi Deus: Euangelium audiui, & contempsi. Quid facio? Iam fremit Christus, quia fides fremit, in voce frementis apparet spes resurgentis.

Li. 22. ca. 6. in nou. exp. 13. in antiq.

Greg. 22. Moral. Dicitur autem Lazaro: Veni foras, vt ab accusatione & occultatione peccati ad accusationem suam ore proprio exire prouocetur: vt qui intra conscientiam suam absconsus iacet per nequitiam, à semetipso foras exeat per confessionem.

Quæst. 65. à m. d. tom. 4.

Avg. li. 83. q. Quòd autem Lazarus exiit de monumẽto, animam significat recedentem à carnalibus vitiis: quòd verò institis obuolutus, hoc est, quòd etiam à carnalibus recedẽtes & mente seruientes legi Dei, adhuc tamẽ in corpore constituti alieni à molestiis carnis esse non possumus: quòd autem facies eius sudario tecta erat, hoc est quòd in hac vita plenam cognitionem habere nõ possumus: quòd autem dicit, Soluite eum, & sinite abire, hoc est, quòd post hanc vitam auferuntur omnia velamina, vt facie ad faciem videamus.

Tr. 49. in Io. su. ill. Lazare veni foras. tom. 9.

Forma pœnitentiæ.

Avg. super Ioan. Vel aliter: Quando contemnis, mortuus iaces: quãdo confiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis velut exeundo manifestari? Sed vt cõfitearis, Deus facit magna voce clamãdo, id est, magna gratia vocando. Mortuus autẽ procedẽs adhuc ligatus est, cõfitens adhuc reus: vt autem soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit, Soluite eum & sinite abire: quod est, Quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.

Alcvi. Christus ergo suscitat, quia interius per seipsum viuificat. Soluunt discipuli, quia per ministeriũ sacerdotum absoluuntur viuificati.

Bed. Per eos autẽ qui pharisæis annunciauerunt, significantur nonnulli, qui videntes bona seruorum Dei opera odijs insequuntur, & infamare conantur.

Collegerunt ergo pontifices & pharisæi concilium, & dicebãt: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eũ sic, omnes credent in eum: Et venient Romani, & tollent nostrũ locum & gẽtem.

Vnus

Vnus autē ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pōtifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & nō tota gens pereat. Hoc autē à semetipso non dixit, sed cum pōtifex anni illius, prophetauit: quòd Iesus moriturus erat pro gente, † sed vt filios Dei qui erāt dispersi, congregaret in vnum. Ab illo ergo die, cogitauerunt vt interficerent eum.

† Et non tantum pro gente.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Debebat admirari ac estollere eum, qui talia peragebat miracula, ipsi vero potius conciliantur illum occidere. vnde dicitur: Collegerūt ergo pontifices, &c. AVG. Nec tamen dicebant, Credimus. Plus enim perditi homines cogitabāt, quomodo nocerent & perderent, quàm quomodo sibi consulerēt ne perirent, & tamen timebant, & quasi cōsulebant. Dicebant enim, Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. CHRY. Hominem eum adhuc vocant, qui tantam susceperūt eius deitatis demonstrationē.

Tract. 49. in Ioan. aliq. ante fin. tom. 9.

Hom. 63. in Ioan à med. tom. 3.

Tom. 29. in Ioan. aliq. ante fin.

ORIG. Est autem per ea, quæ dicuntur ab ipsis, considerare eorum insipientiam, & cæcitatem. Insipientiam quippe, quia testificabātur illum, & multa peregisse miracula, & tamen æstimabant se posse aduersus eum æmulari, velut nō posse pro se aduersus eorum æmulationes. Cæcitatis autē hoc ipsum erat, ad facientem enim tot miracula pertinebat, vt se ab eorum insidiis eximeret, nisi forte crederēt quòd signa fecit, & putabant ea non fieri diuina virtute. Hi quidē igitur deliberabant non dimittere ipsum, opinantes se per hoc esse impedimento volentibus credere in eum, & Romanis ne eis auferrent terram & gētem. vnde sequitur: Si dimittimus eum sic omnes credent in eum, &c. CHRY. Hoc dicentes populū volunt concutere, vt periclitādum ex suspicione tyrānidis. quasi dicat. Si Romani viderint eum turbas ducentem, suspicabuntur nos in tyrannidem velle consurgere, & destruent nostram ciuitatē: sed fictio erat quæ dicebantur. Quid enim demonstrabat tale? armigeros circunferebat, & æquitaturas trahebat? Nonne deserta persequebatur? Sed vt non putentur ob passionem suam hoc dicere, totam ciuitatē periclitari dicunt. AVG. Vel timuerunt, ne, si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem Dei templumque defenderet, quonian contra ipsum templum & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant: temporalia ergo perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitauerūt: Nam & Romani post Domini passionem & glorificationem tulerūt & locum & gentem, expugnādo & transferēdo. ORIG. Sed & secundum anagogem locum eorum qui ex circūcisione sunt, gentes occupauerūt, quia per eorum casum salus gentibus euenit: loco enim Gentium Romani ponuntur ex regnantibus, qui regno suberāt nuncupatis, Gens etiam ab eis sublata est, quia qui fuit populus Dei, factus est nō populus. CHRY. Cùm autem illi hęsitabant, & in ordine consilij proponebāt, dicentes: Quid facimus? vnus inuerecundè & cùm crudelitate clamauit. vnde sequitur: Vnus autem ex ipsis, Caiphas, &c. AVG. Mouere potest, quomodo dicatur pontifex anni illius, cùm Dominus cōstituerit vnum summum sacerdotem, cui mortuo vnus succederet? sed intelligendum est per ambitiones & contentiones inter Iudæos; postea constitutum esse plures forte pōtifices, qui per annos singulos vicibus ministrarent, & forte etiam in vnum annum plures administrabant, quibus alio anno alij succedebant.

Cæcitas Iudæorum.

Homi. 63. in Ioan. à med. tom. 3.

Homi. 49. in Ioan. non multum remotè a fine. tom. 9.

Tom. 29. in Ioan. parum à fine.

Anagogica expositio.

Hom 64. in Ioan. parum a prin. to. 3.

Tract. 49. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

ALCVI. Nā de hoc Caipha Iosephus refert, quod pretio sibi sacerdotium vnius anni redemerit.

ORIG. Increpatur autem Caiphæ prauitas in hoc quod dicitur: Pontifex anni illius, quo scilicet noster Saluator exercuit ministeriū Passionis: & tamē cùm esset pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam, neque cogitatis: quia expedit nobis vt vnus moriatur homo, &c. quasi dicat. Vos sedetis, & adhuc segnius rem attēditis, sed attēdatis vnius hominis salutem pro cōmuni republica oportere cōtemnere. THEO. Hoc autem ipse quidem praua dixit intentione, tamen Spiritus sancti gratia ore eius vsa est ad futuri præsagium. vnde subditur: Hoc au. &c.

Tom. 30. in Ioan. nō remoti a prin.

Theo. in hoc loco.

ORI. Non quicunque prophetizat, propheta est: sicut non quicūque eius prosequitur, iustus est: sicut qui facit aliquod opus propter humanam gloriam. Cayphas ergo prophetauit quidem, nec tamen erat propheta: sicut & Balaam. Audebit autem quis dicere, quòd non per Spiritum sanctum Cayphas prophetauerit: quia etiam spiritus maligni est attestari Iesu, & prophetare pro eo: Iuxta illud quod dicitur: Nouimus te quòd sis sanctus Dei. nam eius intētionis est non fideles auditores efficere, sed incitare in prætorio confidentes aduersus Iesum, vt eum perimerent. deinde quod dicit, Expedit vobis: quod pars eius prophetię fuit, dicit verum vel mētitur. Nam si verū dicit, saluētur hi qui in prętorio aduersus Iesum nituntur mortuo Iesu pro populo, & pertingūt ad id quod expedit. Quod si incōueniens est, manifestum quòd non fuit Spiritus sanctus qui dedit hæc proferri, quia Spiritus sanctus non mentitur. Si autem quis velit veridicum & in hoc esse Caipham, conuerteretur illi, quod gratia Dei pro omnibus gustet mortē, & quòd est Saluator omnium hominum, maximè fidelium. Fatebatur etiam cuncta quæ sunt in hoc loco, prophetiam esse veridicā, incipiendo ab illo, Vos nihil scitis. Nihil enim nouerant, qui Iesum ignorabant esse veritatem, sapientiam, iustitiam, & pacem. Et quod ipsis quoque erat expediens, vt hic vnus inquantum est homo, moriatur pro populo: non enim inquantū est imago inuisibilis Dei, est susceptibilis mortis. Pro populo autem obiit, velut potens totius orbis culpam in seipsum retorquēs dissipare ac delere. Ex hoc vero quòd dicitur, Hoc antē à semetipso nō dixit, docemur quòd aliqua nos homines per nos dicimus, nulla inducente virtute, ad proferendum: quædam verò suadente nobis quadā virtute, etsi non integrè exprimamus, & sic cōsequenter disponamur ad ea, insectantes ea quæ dicimus, sed non intentionem dictorum: velut Caiphas ex se nihil protulit, nec dixit intentionē, quia prophetiam dicti non accipiebat. Sed etiam apud Paulum quidem legisperiti sunt non intelligentes nec ea quæ proferuntur.

Tom. 30. in Ioan. nō remoto a prin.

Gratia prophetiæ Caiphæ.

Eodem cap. nōn dicto à medio.

Eodem in. in pnc illius.

Tom. 30. in Ioan. in cap. cuius textus est, vos nescitis neque cogitatis, in principio.

Tom. 30. in Ioan. in cap. cuius textus est, hoc à se ipso nō dixit in princ.

AVG. Hic docemur etiam homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamē euangelista diuino attribuit sacramento, quia pontifex fuit, id est, summus sacerdos. CHR. Vide autē quāta Spiritus sācti virtus est, à mēte. n. mala valuit verba proferre prophetię. Vide etiā quāta est pōtificalis virtus potestatis: pōtifex. n. effectus, & si indignus existens, tamen prophetauit nesciens quid diceret: ore enim solum vsa est gratia, contaminatum autem cor non tetigit. AVG. Caiphas igitur de sola gente Iudæorum prophetauit, in qua erāt oues, de quibus ait ipse

Tract. 49. in Ioan. paulò à fin. tom. 9.

Hom. 64. in Ioan. non procul à pr. tom. 3.

Priuilegiū pōtificale.

Tract. 49 in Ioan. parum à fin. tom. 9.

Dominus: Nō sum missus, nisi ad oues quæ perierūt domus Israel. sed notetat Euāgelista alias esse oues, quæ non erant de hoc ouili, quas opportebat adduci: & ideo addidit: Et non tantum pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, cōgregaret in vnum. Hæc autem secundum prædestinationem dicta sunt, nam neque oues eius, neque filij Dei adhuc erant.

Li. 6. ca. 12. in nouu ext. a med & 13. in antiq.

GREG. 6. mur. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciosè moliti sunt, intulerunt mortem, vt ab eo abscinderent fidelium deuotionem, sed fides inde creuit, vnde se hanc extinguere infidelium crudelitas credidit. Nō enim ad pietatis suæ obsequium redegit, quod cōtra illū humana crudelitas extorsit.

Tom. 32. in Ioā. in prin.

ORIG. Concitati autē ad iram ex verbis Caiphæ, taxauerunt vt occiderēt Dominū. vnde sequitur: Ab illo ergo die concitauerunt, vt interficerent eum. Et quidē si non Spiritu sancto Caiphas prophetauerat, alius spiritus fuit qui valuit & per impiū loqui, & sibi compares aduersus Christum incitare. Qui autē vult respōdere pro Spiritu sancto, dicet quòd sicut sacrarum intentionem scripturarum ad vtilitatem prolatam, aliqui prauè suscipiunt ad constituenda enormem disciplinam: sic editam pro Saluatore prophetiam veridicam, non debito modo percipientes, consiliati sunt, vt interficerent Christum.

Hom. 64. in Ioan. ante med. tom. 3.

CHRY. Quærebant quidem prius & eum interficere, & nunc sententiam firmauerunt.

Iesus ergo iam nō in palā ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionē iuxta desertū in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Proximū autem erat pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Hierosolymā de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos. Quærebāt ergo Iesum & colloquebātur adinuicem, in templo stātes: Quid putatis quia non venit ad diem festum istum? Dederāt autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit indicet, vt apprehendant eum.

Tom. 31. in Ioan. super illud: Quærebant eum tur eum in medio.

ORI. Cùm consilium congregauerunt pontifices & pharisæi, vt occiderent Iesum, ipse cautius se obseruans, non vltra cum fiducia conuersabatur cum Iudæis, sed neque ad aliam ciuitatem abiit postulātam, sed ad quandam remotam. vnde dicitur: Iesus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, &c.

Dispēsatio Christi.

Tract. 49. in Ioan. circa fin. illius. tom. 9.

AVG. Non quia potentia eius defecerat, in qua si vellet, palam cum Iudæis cōuersaretur, & nihil ei facerēt, sed exemplum discipulis demōstrauit, quo appareret non esse peccatū, si fideles eius oculis persequentium se subtraherent, & furorem sceleratorum latendo potius euitarent: quàm se ostēdendo magis accenderēt.

Tom. 31. in Ioan. super illud: Iesus iam nō propalam ambulabat.

ORI. Honestum nanque est imminēte agone cōfitentem Iesum non euitare confusionē, nec recusare subire mortē gratia veritatis, nec minus honestum est non tradere occasionem tantæ tētationi, nō solum propter incertitudinē euentus proprij, sed ne nos occasionē præstemos, vt alij magis impij, ac noxij fiant. Nam si quis factus erat quenquā materia criminis luet pœnas, quod persecutorē non declinās, non etiam & persequentis delicto dabit responsum? Nō solus autem Dominus illuc iuit, imo vt nullā daret causam perquirēti eum, discipulos etiam secū duxit. vnde sequit. Et ibi morabatur cū discipulis suis.

Homi. 49 in Ioan. ante med. illius. tom. 3.

CHRYS. Qualiter putas turbatos discipulos humanè videntes eum saluatum? Ipsi autē quando omnes lætabātur & festa celebrabant, tunc occultantur, & in periculis sunt, sed tamen permanebant cum eo secundū illud: Vos estis qui permāsistis mecū in tentationibus meis.

Tom. 31. in Ioan. super illud: Quocirca tans Iudas cum accep. parū ante med.

Analogica expositio.

ORI. Quo ad anagogiam verò dicatur, quòd Iesus dudū cum fiducia ambulabat inter Iudæos, cùm verbum diuinum per prophetas in ipsis cōuersabatur, sed abiit illoc, nec est verbū Dei inter Iudæos. Accessit autem ad villā, quæ est prope desertū, de qua dicitur: Multi filij desertæ magis quā coniugatæ. Villa autē dicitur Effrem, quæ interpretatur fertilitas. Fuit autem Effraim frater manasse senioris populi obliuioni traditi. post populū enim obliuioni datum & pretermissum prodiit ex gentibus abundātia. Discedēs ergo à Iudæis Dominus, venit in terram totius orbis propè desertā ecclesiam: quæ dicitur ciuitas fecunda, & ibi moratur cum discipulis vsque nunc.

Tract. 50. in Ioan. parum à princ. to. 9.

AVG. Ille autem qui de cælo venerat pati, propinquare voluit loco passionis, quia imminebat hora passionis. vnde sequitur: Proximum autem erat, &c. Habebant Iudæi Pascha in vmbra, nos in luce: sanguine occisi pecoris Iudæorū postes signati sunt, sanguine Christi frōtes nostræ signantur. Illum diem festum Iudæi cruentem haberi Domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui eundem diem festū suo sanguine consecrauit. Mandatum erat in lege Iudæis, vt die festo quo pascha erat, omnes vndique conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur: vnde sequitur: Et ascenderunt multi Hier. de re. ante pascha, vt sanctificarent seipsos.

Theo. in hoc loco.

Moralis doctrina.

THEO. Ascenderunt autem ante pascha vt purgarentur: quoniam quicumque peccauerant inuiti, vel spontanei, pascha non celebrabant, nisi prius expiarentur, vt moris erat, balneationibus & ieiuniis, ac rasura, quinetiam quasdam deputatas oblationes offerendo. Hi ergo expiationem celebrantes, insidiantur Domino. Vnde sequitur: Quærebāt ergo Iesum & colloquebantur adinuicem in templo stantes, quid putatis, quia non venit ad diem festum?

Hom. 64. in Ioā. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Insidiabantur ei, & tempus festi, tempus faciebant occisionis.

Tom. 32. in Ioan. super illud: Instabat pascha Iudæorum ante med.

ORI. Et propter hoc non dixit, Pascha Domini, sed Iudæorum: nam Saluator in illo patiebatur insidias. ALCVI. Illi ergo quærebāt Iesum non bene: nos autem quærimus eum stantes in templo Dei mutuo nos consolando & exorando, vt veniat ad diem festum nostrum, & sua præsentia nos sanctificet.

Quomodo Iesus quærēdus.

Theo. in hoc loco.

THEO. Sed si talia solum vulgus perageret, videretur vtique passio ex imperitia progredi. Sed etiam pharisæi præcipiunt vt capiatur. vnde sequitur: Dederant enim pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum.

Tom. 32. in Ioan. parum à fine.

ORI. Et attende quòd ignorabant vbi est, ostensum est enim eum discessisse. Dices etiam quoniam insidiantes Iesu ignorabant vbi sit: propter quod dederunt alia quàm diuina mandata, docentes disciplinas & mandata hominum.

Tract. 50 in Ioan. inter prin. & me. tom. 9.

AVG. Nos autem indicemus modò Iudæis vbi sit, vtinam velint audire & apprehendere.

CAPVT XII.

IESVS ergo ante sex dies pascha venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo

acce-

accepit librã vnguenti nardi pistici preciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis, & domus impleta est ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Scariotes, qui erat eũ traditurus: Quare hoc vnguentũ non venditur trecentis denariis & datũ est egenis? Dixit autẽ hoc nõ quia de egenis pertinebat ad eũ, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebatur, portabat. Dixit ergo Iesus: Sinite illã, vt in diẽ sepulturæ meæ seruet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscũ; me autem nõ semper habebitis. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic est, & venerunt nõ propter Iesũ tãtum, sed vt Lazarum viderent, quem suscitauit à mortuis. Cogitauerunt autem principes sacerdotũ, vt & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.

Aduentus Iesu ratio.

ALCVI. Appropinquante tempore, in quo Dominus pati disposuit, appropinquauit ipse loco, in quo eiusdem passionis dispensationẽ perficere voluit. vnde dicitur: Iesus ergo an. sex dies. pas. ve. in Bethaniã. Primo venit in Bethaniam, deinde Hierosolymã, in Hierosolymam quidẽ, vt ibi pateretur, in Bethaniã, verò, vt resuscitatio Lazari memoriæ omniũ arctius imprimeretur. vnde subditur: Vbi fuerat Lazarus mor. &c.

Beda in hoc loco, tom. 5.

Theo. in hoc loco.

THEO. Decima autem die mensis agnum Iudæi capiunt immolandum in festo paschæ, ex tunc enim festiuitatis prælibãt solẽnia: quapropter in die quæ est nona mensis, & præcedit sextũ diem ante pascha, epulentur splendidè, & exordiũ festi hãc diem cõstituunt: quo fit vt Iesus quoque pergens Bethaniam conuiuaretur. vnde sequitur: Fece. au. ei cœnã, &c. Per hoc autem quod dixit quòd Martha ministrabat, insinuat quòd in illius domo erat cõuiuium. Sed attende mulieris fidelitatem: non enim famulabus imponit ministeriũ, sed ipsamet suscepit: Innuere autem volens Euangelista verè resurrectionis Lazari signum, subdit: Laza. verò vnus erat ex discum. cum eo. AVG. Viuebat, loquebatur, epulabatur: veritas ostendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. CHRY. Maria autem non faciebat communem famulatum, sed ad solum Dominum constituit honorem: & non vt ad hominem accedit, sed vt ad Deum. vnde sequitur: Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici preciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis, &c.

Tract. 50. in Ioan. super hoc verbum tom. 9.

Hom. 64. in Ioan parum ante med. tom. 3.

AVG. Quod ait pistici, locum aliquem credere debemus, vnde erat hoc vnguentum preciosum.

Tract. 50. in Ioan. ante med. tom. 9.

ALCVI. Vel pistici, id est, fidelis nec extraneis speciebus adulterati. Hæc est illa mulier, quæ quondam peccatrix in domo Simonis venit ad Dominũ cum alabastro vnguenti. AVG. de con. Euang. Quòd autem hoc in Bethania rursus fecit, aliud est quod ad Lucæ narrationem nõ pertinet, sed pariter narratur à tribus, Ioanne scilicet, Matthæo, & Marco. quòd ergo Matthæus & Marcus caput Domini vnguento illo perfusum dicunt, Ioannes autem pedes: non solũ caput, sed & pedes Domini accipiamus perfudisse mulierem, Matthæus & Marcus recapitulando ad illum diem redeunt in Bethaniam, qui erat ante sex dies paschæ, & narrant quod Ioannes de cœna & vnguento. Sequitur: Et do. imple. est, &c.

Lib. 2. cap. 79. circa me. tom. 4.

Consensus Euangel.

Tract. 50. in Ioan. paulò

AVGV. super Ioan. Ad Apostolum reuoca intentionẽ qui dicit: Aliis sumus odor vitæ ad vitam, aliis sumus odor mortis ad mortem: denique audies hinc ex vnguento isto, quomodo erat aliis odor bonus in vitam, aliis odor bonus in mortẽ. vnde sequitur: Dixit ergo vnus ex disc. eius Iu. Sca. qui erat, &c.

ante med. tom. 9.

AVG. de con. Euang. Quòd alij dicunt discipulos murmurasse de vnguenti preciosi effusione, Ioannes autem, Iudam commemorat: puto discipulorum nomine Iudam significatum: plurali numero pro singulari vsurpato. Potest etiam intelligi, quòd alij discipuli aut senserint hoc, aut dixerint, aut eis Iuda dicente persuasum sit: atque omnium voluntatem Matthæus & Marcus verbis etiam expresserunt, Sed Iudas propterea dixerit, quia fur erat: cæteri, propter pauperum curam: Ioannem verò de solo illo id cõmemorare voluisse, cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit intimandam. nam sequitur: Dixit autem hoc non quia de ege. pert. ad eum, sed quia fur erat & locu. habens, ea quæ mit. portabat.

eod. tract. à med.

Lib. 2. cap. 79. parũ à fine. tom. 4.

ALCVI. Portabat ministerio, exportabat furto.

AVG. Non tunc periit Iudas, quando accepit à Iudæis pecuniam, vt Dominum traderet: iam fur erat, Dominum perditus sequebatur, non corde sed corpore. Voluit autem per hoc Dominus nos admonere, vt malos toleremus, ne corpus Christi diuidamus. Qui aliquid de Ecclesia furatur, iure perdito comparatur: tolera malum bonus, vt venias ad præmium bonorum ne imitatis in pœnam malorum. Exemplũ Domini accipite conuersantis in terra: quare habuit loculos cui angeli ministrabant, nisi quia ecclesia ipsius loculos habitura erat? Quare fures admisit, nisi vt eius ecclesia fures dum patitur, toleraret? sed ille qui consueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit accepta pecunia ipsum Dominũ vendere.

Tract. 50. in Ioan. à med. tom. 9.

Doctrina exempli Christi.

CHRY. Ideo etiam ei furi existenti loculos commisit pauperum, vt omnem abscinderet occasionẽ: non enim habuit dicere, quoniam propter pecuniarum desiderium hoc fecit, etenim sufficientem habebat ex loculo concupiscentiæ mitigationem.

Hom. 64. in Ioan à med. tom. 3.

THEO. Quidam verò administrationem pecuniæ suscepisse Iudam fatentur, tanquam minimum omnium. Nam pecuniæ administratio, doctrinæ administratione inferior est, secundum quòd dicunt apostoli in actibus: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

Theophyl. in hoc loco.

CHRY. Christus autem multa condescensione ad Iudam vtens, non increpauit eum surripientem, sed cõmunem intulit excusationem. nam sequitur: Dixit ergo Ie. sini. il. vt in diem sepul. meæ ser. illud.

Hom. 64. in Ioã. à med. tom. 3.

ALCVI. Significat se moriturum, & ad sepeliendũ aromatibus esse vngendum: ideo Mariæ, cui ad vnctionem mortui corporis multũ desideranti peruenire non liceret, donatum sit viuenti adhuc impẽdere obsequium, quod post mortẽ celeri resurrectione præuenta nequiret. CHRY. Rursus etiam propter proditorẽ rememoratus est sepulturæ: ac si di. Grauis sum tibi & onerosus, sed expecta parum & abibo. & hoc ostendit, cùm subdit: Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.

Beda in hoc loco ad habet tom. 5.

Hom. 64. in Ioan. à med. tom. 3.

Sepulturæ suæ quare Christus fecit mentionem.

AVGV. Loquebatur de præsentia corporis sui: nam secundum maiestatem suam, secundum prouidentiam, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictũ est: Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem sæculi. Vel aliter: In Iudæ persona significati sũt in ecclesia mali, si enim bonus es, habes Christũ, & in præsenti per fidẽ

Tract. 50. in Ioan. aliq. ante fin. tom. 9.

&acramentum,& habebis semper: quia cùm hinc exieris,ad illum venies qui dixit latroni, Hodie mecum eris in paradiso. Si autem malè versaris, videris habere in præsenti Christum,quia baptizaris baptismo Christi,accedis ad altare Christi,sed malè viuendo,non semper habebis:non autē dixit habes,sed habebis: quia vnus malus, corpus malorum significat. Sequit. Cog.er.tur.mul.ex Iudæis,quia illic esset, & vene.non pro Ies.tātum:Sed vt Laza.vide.quem susci.à mortuis.Curiositas eos adduxit,non charitas.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Visores enim suscitati fieri cupiebant, expectantes etiam de inferis aliquid Lazaro referente perpendere.

Tra. 50. in Ioan. circa finem,to.9.

AVG. Quia verò tantum miraculum Domini tanta erat euidētia diffamatum,vt non possent vel occultare quod factum est, vel negare,cogitauerunt vt Lazarum interficerent. vnde sequitur: Cogi. autem prin, sacer.&c. O cæca sæuitia, quasi Dominus suscitare potuerit mortuum,& non possit occisum. Ecce vtrunque Dominus fecit:& Lazarum mortuum,& seipsum suscitauit occisum.

Hom 65.in Ioan.parùm à prin.to.3. Eximium miraculū suscitationis Lazari.

CHRY. Nullum autem miraculum Christi eos ita furere fecit: hoc enim mirabilius erat, & coram multis factū est: & erat inopinabile mortuum quatriduanum videre ambulantem & loquētem. Aliter etiam illi in aliis putabāt criminari sabbathi solutionem, & hac via abducere turbas: hîc autem quia à nullo habebant cōqueri cōtra Iesum aduersum Lazarū faciunt cognatum: itaque & in cæco hoc fecissent,nisi haberent accusationem de sabbatho. Aliter autem: Ille quidem ignobilis erat, & eiecerunt eum de templo:Hoc etiam eos mordebat,quòd festiuitatem instantem omnes dimittētes,Bethaniam veniebant.

Beda in hoc loco.tom.5.

ALCVI. Mysticè autem quòd ante sex dies venerat Bethaniam, significat quòd ille qui sex diebus omnia fecerat, & sexto die hominem creauerat, ipse sexta mūdi ætate, sexta feria, sexta hora redimere mundum venerat. Cœna autem Dominica, fides est ecclesiæ quæ per dilectionē operatur. Martha ministrat,cùm fidelis anima opera suæ deuotionis Domino impēdit:Lazarus vnus erat ex discumbētibus, cùm hi qui post peccatorū mortem resuscitati sunt, ad iustitiam vnà cum eis qui in sua permanserunt iustitia, de præsentia veritatis exultāt,& cælestis gratiæ muneribus aluntur: & bene in Bethania celebratur, quæ interpretatur domus obedientiæ: nam ecclesia est obedientiæ domus.

Tract. 50.in Ioan. ante med. tom.9. Tropologica expositio.

AVGVST. Vnguentum autem quo Maria vnxit pedes Iesu,iustitia fuit, ideo libera fuit. Erat autē vnguentū nardi pistici preciosi. πίστις græcè, latinè fides dicitur. Quærebas operari iustitiam, iustus ex fide viuit. Vnge pedes Iesu bene viuendo,dominica sectare vestigia, capillis terge: si habes superflua, dà pauperibus, & Domini pedes tersisti,capilli enim superflua corporis videntur.

ALCVI. Et notandum quòd primo tantum pedes vnxerat: hic autem pedes & caput vnxit: ibi rudimenta pœnitētium, hîc iustitia perfectarū designatur animarum. Per caput enim Domini sublimitas diuinitatis: Per pedes humilitas incarnationis exprimitur: vel per caput ipse Christus, per pedes pauperes,qui sunt membra eius.

Tract. 50. in Ioan. ante med.tom.9.

AVG. Domus autem repleta est odore,mundus impletus est bona fama.

In crastinū autem turba multa quæ conuenerat ad diem festū,cùm audissent quia venit Iesus Hierosolymā,acceperunt ramos palmarum,& processerunt, obuiā ei,& clamabant: Hosanna,benedictus qui ve- A *nit in nomine domini, rex Israel. Et inuenit Iesus asellum,sedit super eum, sicut scriptū est: Noli timere filia Sion,ecce rex tuus venit tibi sedēs super pullum asinæ. Hæc non cognouerunt discipuli eius primum,sed quādo glorificatus est Iesus,tunc recordati sunt,quia hæc erāt scripta de eo,& hæc fecerunt ei. Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo,quādo Lazarum vocauit de monumēto,& suscitauit eum à mortuis: Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum, Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus: ecce mundus totus post eum abiit.* B

CHRY. Præceptum legis erat,vt decima luna primi mensis agnus siue hœdus in domo recluderetur vsque ad quartam decimam lunam eiusdem mensis, quando ad vesperam immolabatur: vnde & verus agnus ex omni grege sine macula electus,pro populi sanctificatione immolādus ante quinque dies,id est, decima luna Hierosolymam ascendit.

Tract. 51. in Ioan. parum à prin. to.9. Fructus prædicationis Christi.

AVG. Quantus autem fructus apparuerit prædicationis eius, & quātus grex ouium ex his quæ perierāt domus Israel, vocem pastoris audierit, intēdendum est ex eo quod dicitur, in crastinum autem turba multa quæ conuenerat ad diem festum, &c. C Rami palmarum laudes sunt, significātes victoriam, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus.

Homi. 65. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

CHRY. Ostendebant autem, quoniam de reliquo maiorem, quàm de propheta, opinionem habebant de eo. vnde sequitur: Et processerunt obuiam ei, & clamabant: Hosanna, &c.

Tra. 51. in Ioan. non procul à pr. tom. 9. Hosanna interpretatio.

AVG. Hosanna vox est obsecrantis, magis affectum indicans, quàm rem aliquam significans, sicut sunt in lingua latina quas interiectiones vocant.

In hoc loco, tom.5.

BEDA. Est autem cōpositum ex corrupto & integro. O si enim salua, anna obsecrantis est interiectio: o si ergo corruptū, anna est integrum. D Benedictus autem qui venit in nomine Domini, sic potius accipiendū est, vt in nomine Domini, in nomine Dei patris intelligatur, quāuis possit intelligi etiā in nomine suo, quia & ipse Dominus est, sed verba eius melius nostrum dirigunt intellectum, qui ait: Ego veni nomine patris mei, nō vtique amittit diuinitatem, quando nos docet humilitatem.

Hom. 65. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

CHRY. Hoc est etiam quod maximè coëgit credere in Christū omnes, quoniam non est Deo cōtrarius, & hoc maximè erigebat plebē, quòd ipse dicebat se à patre venisse. Ex his ergo verbis colligimus quòd Deus est. nā Hosāna, saluos fac, interpretatur, salutē autē soli Deo scriptura attribuit. Deinde quia E verè est Deus qui venit, inquiunt, non qui ducitur: hoc enim seruile est quodāmodo, illud verò dominicū. Quia etiam dicūt, In nomine Domini, illud idē erga ipsum protēdit: non enim in nomine serui, sed domini dicunt illū venire.

Tract. 51. in Ioan. inter prin. & me. tom.9.

AVG. Quid autē magnū fuit regi sæculorum regem fieri hominū? Non enim rex Israel Christus ad exigendum tributum, vel ferro exercitū armandū, sed rex Israel quòd mētes regat, quòd in regnū cælorum perducat: quòd ergo rex esse voluit Israel, dignatio est, nō promotio: miserationis indicium, nō potestatis argumentū. qui enim appellatus est in terra rex Iudæorum, in cælis est Dominus angelorum.

Theo. in hoc loco.

THEO. Iudæi autem regem Israel ipsum nuncupabāt, quasi sensibilē regem somniantes.

Expecta-

Expectabant nàque exurgere quendam in regẽ maiorẽ, quàm secundum humanam naturam, saluaturum eos à Romanorũ iurisdictione. Quomodo autem Dominus venerit, ostendit Euãgelista subdens: Et inue. Iesus as. &c.

Tract. 51. in Ioan. inter prin. & me. tom. 9.

AVGVS. Hoc breuiter dictum est: nam quemadmodum sit factum, apud alios Euãgelistas plenissimè legitur. Pullum autem asinæ, in quo nemo sederat (hoc enim apud alios Euãgelistas inuenitur) intelligimus populum Gentiũ, qui legem Domini nõ acceperat, asinam verò (quia vtrunque Domino adductum est) plebẽ eius quę veniebat ex populo Israël.

Hom. 65. in Ioan. inter prin. & me.

CHRY. Fecit ergo hoc prophetice aliquid figurãs, quoniam videlicet immundum Gentium populum debebat subiectum habere, & prophetiam quandam implens.

Tract. 51. in Ioan. super illud: vt inuenit Iesus asellum. tom. 9.

B AVG. Adhibetur autem huic facto propheticum testimonium, vt appareret, quoniam maligni principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebantur quæ legebãt, vnde sequitur: Sicut scriptum est: No. ti. fi. Si. ec. rex tu. ve. ti. se. su. pul. asinæ.

Tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9.

In illo populo erat filia Sion, ipsa est Hierusalẽ, quæ est Sion cui dicitur: Noti. illum, agnosce qui à te laudatur, & noli trepidare cùm patitur: quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, & vita redimatur.

Mansuetudo Christi regis.

Hom. 65. in Ioan. aliq. ante med. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Quia reges eorum iniusti fuerant, & eos obnoxios bellis faciebant, cõfide ait, hic non talis, sed mitis & mansuetus: quod ostẽdit ab asi-
C no. non enim exercitum habens intrabat, sed asinũ habens solum. Vide autẽ Euangelistę sapientiam, nõ verecũdatur priorem ignorantiã diuulgare. nam sequitur: Hęc non cog. dis. eius pri. sed quando glo. est Iesus.

Tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9.

AVGVS. Quando virtutem suæ resurrectionis ostẽdit, tũc recordati sunt quòd hęc erãt scripta de eo, & hoc fecerunt ei, id est, non alia quàm quę scripta erant de eo.

Hom. 65. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Hoc autem ignorabant, quoniam ipse non reuelauit eis, scandalizasset enim eos, si rex existens talia passurus erat: & etiam non suscepissent statim cognitionem regni, de quo dicebatur, de regno enim tẽporali hoc dici putasset.

Theo. super illud: testabatur igitur turba.

D THEO. Aspice autem cõsequentiam passionis, suscitauit Lazarum, hoc omniũ nouissimè reseruãs miraculum, & ob hoc plurimi cõcurrebant & credebãt vnde sequitur: Test. er. perhi. tur. quę cũ eo erat quãdo vo. Laza. de mo & su. eũ à mor. prop. & ob. ve. ei tur. quia an. eũ fecis. hoc signum. Exinde liuor & insidiæ. vnde sequitur: Pharisæi autẽ dice. ad semet. vide, quia nihil profi. Ecce mun. totus post eum abiit.

Tract. 51. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVG. Turba turbauit turbam. Quid autem inuidet cęca turba, quia post eum abiit mũdus, per quem factus est mundus?

Hom. 65. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Mundum enim hic turbam dicunt. videtur autẽ mihi hoc dictum esse eorũ qui sani quidem erant, non audebant autem propala-
E ri, demum ab euentu deterrebant alios quasi inconsummabilia tentantes.

Theo. in hoc loco.

THEO. Ac si diceret: Quantumcunque insidiamini, tanto hic augetur, & gloria eius intenditur: quis ergo profectus de tãtis insidiis?

Erant autẽ quidã gentiles ex his qui ascenderant, vt adorarẽt in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogauerunt eum, dicẽtes: Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dixerunt Iesu. Iesus autem respondit eis, dicẽs: Venit hora, vt clarificetur filius hominis. Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in
A *terram mortuũ fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuũ fuerit, multum fructum affert. Qui amat, animam suam, perdet eam: & qui odit animam suã in hoc mũdo, in vitam æternam custodit eã. Si quis mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sũ, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.*

BED. Tẽplum Domini Hierosolymis situm adeo erat famosum, vt diebus festis non solum vicini, sed etiam multæ ex longinquis regionibus gentes illuc aduenirẽt: sicut de Eunucho Cãdacis reginæ Æthiopum actus apostolorum declarat. hac ergo cõsuetudine hi Gentiles venerãt adorare, de quibus dicitur:
B Erant autem quidam Gen. ex his qui ascen. vt ador. in die festo.

Christi frequentia templi.

Hom. 65. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Propè existentes de cætero proselyti fierent. Fama itaque audita de Christo, volunt eũ videre. vnde sequitur: Hi ergo acce. ad Philip. qui erat à Beths. Gal. & ro. eũ dic. Do. vo. Ie. vide.

Tract. 51. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVGVS. Ecce volunt eum Iudæi occidere, Gentiles videre: sed etiam illi ex Iudæis erãt qui clamabãt, Benedictus qui venit in nomine Domini. Ecce illi ex circũcisione, illi ex præputio, velut duo parietes de diuerso veniẽtes, & in vnam fidem Christi pacis osculo concurrentes. Sequitur: Ve. Phi. & di. Andreæ.

Hom. 65 in Ioan. circa med. tom. 3.

CHRVS. Quasi priori existenti, audiuerant enim:
C In viam Gentium ne abieritis: propterea eum condiscipulo communicãs magistro refert. vnde sequitur: An. rur. & Phi. dixerunt Iesu.

Tract. 51. in Ioan. circa med. tom. 9.

AVG. Audiamus ergo vocem lapidis angularis. vnde sequitur: Ie. au. resp. eis dic. ve. ho. vt cl. fi. hominis. Forsitã aliquis putat ideo se dixisse glorificatũ, quia Gentiles volebãt eũ videre: nõ ita est, sed videbat Gentiles post passionem & resurrectionem suã in omnibus Gẽtibus credituros. Ex occasione igitur istorum Gentilium, qui eum videre cupiebant, annuntiat futuram plenitudinem gentium, & promittit iã adesse horã glorificationis suæ, qua facta in cælis Gentes fuerant credituræ, secũdum illud: Exalta-
D re super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua, sed altitudinem glorificationis oportuit, vt præcederet humilitatis passionis. vnde adiũxit: Amẽ amẽ dico vobis. Nisi gra. fru. ca. in ter. mor. fue. ipsum so. ma. Si autẽ mor. fue. mul. fru. affert. Se autem dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide populorum.

Christus quare grano comparatur.

BEDA. Ipse enim ex semine patriarcharũ in agro huius mũdi seminatus est, id est incarnatus est, vt moriẽdo cũ multiplicatione resurgeret: solus mortuus est, cum multis resurrexit.

Hom. 65. in Ioan paulo ante med. tom. 3.

CHRY. Et quia per sermones nõ ita suadebat, vtitur experimento, quia frumentum magis facit fructum cùm mortuum fuerit.
E Si autem ex seminibus hoc accidit, multo magis in me. Quia igitur de reliquo debebat dimittere discipulos ad gentes, videt autem Gentiles præsiliẽtes ad fidem: ostendit quòd tẽpus erat, vt ad crucem veniret. Non enim prius eos ad Gẽtes misit, donec Iudæi offenderũt, donec crucifixerũt: & quia de morte sua præuidit discipulos contristandos, superabundantiã facit sermonis, dicens: Non solum si non mortem meam patienter sustinueritis, sed etiam si vosipsi nõ moriamini, nullum vobis erit lucrũ. & hoc est quod subdit: Qui amat animam suam, perdet eam.

Tract. 51. in Ioã. parum à med. to. 9.

AV. Hoc duobus modis intelligi potest: Qui amat, perdet, id est, si amas, perdes: si cupis vitam tenere in Christo, noli mortem timere pro Christo. Item alio

modo: Qui amat animam suam perdet eã. noli amare in hac vita, ne perdas in æterna vita. hoc autem quod posterius dixi, magis habere videtur Euangelicum sensum. Sequitur enim: Et qui odit animam suam in hoc mũdo, &c. ergo quod supra dictum est: Qui amat, subintelligitur in hoc mundo.

Animam quomodo amare licet.

Hom 66. in Ioan. paulo ã prin. to. 3.

CHRY. Amat autem animam suam in hoc mundo, qui desideria eius inconuenientia facit. odit autẽ eam, qui non cedit ei, noxia concupiscenti. & nõ dixit, Qui non cedit ei, sed qui odit eam. Quemadmodum enim eorum qui odio habentur, nec vocem audire sustinemus, nec visum videre delectabitur: ita & animam cum contraria iniungit, quæ Deo non placent, cum vehementia auertere oportet.

Theo. in hoc loco.

THEO. Quia enim valde onerosum erat audire quòd oporteret odire animam, consolatur per hoc quod additur: In hoc mundo, temporis indicans particularitatem. nõ enim in perpetuum iubet animam odio haberi, & emolumẽtum ponit cùm dicit: In vitam æternam custodit eam.

Tra. 51. in Ioan. ã me. tom. 9.

Sanus intellectus.

AVG. Sed vide ne tibi subrepat, vt teipsũ interimere velis, sic intelligendo quòd debes in hoc mundo odisse animam tuam. hinc enim quidã maligni atque peruersi homicidæ flammis se donãt, aquis præfocãt, præcipitatione collidunt & pereunt: hoc Christus non docuit, imò & diabolo præcipitium suggerenti respondit: Vade satana. Cùm ergo causæ articulus venerit, vt hæc condicio proponatur, aut faciẽdum esse contra Dei præceptum, aut ab hac vita migrandum, comminante mortem persecutore, ibi oderis in hoc mũdo animã tuam, vt in vitam æternam custodias eam.

Ho. 66. in Io. in prin. to. 3.

CHR. Dulcis quidem est præsens vita his, qui affixi sunt ei: si verò quis ad cælum respexerit, videns quæ ibi sunt bona, cito contemnet vitam præsentẽ. Cùm enim apparuerit melior, cõtemnitur peior. In hoc ergo nos inducẽs Christus subdit: Qui mihi ministrat, me sequatur, idest, me imitetur: de morte hoc dicit, & de ea quę per opera assecutione: oportet enim eum qui ministrat, eum cui ministrat, sequi.

Tract. 51. in Ioan. ã med. tom. 9.

Ministri Iesu qui sint.

AVGV. Quid ergo sit ministrare Christo, in ipsis verbis agnoscimus, cùm dicit: Si quis mi. mi. Ministrant ergo Iesu, qui non quæ sua sunt, quærunt, sed quæ Iesu Christi: hoc est enim, me sequatur, vias ambulet meas, non suas: non ea tantum quæ ad misericordiam pertinent corporalẽ, sed omnia opera bona propter Christũ faciens, vsque ad illud opus magnę charitatis, quod est animam pro fratribus ponere: sed quo fructu? qua mercede? sequitur: Et vbi ego sum, il. & mini. me. erit. Gratis amatur, & operis quo ministratur illi, precium sit esse cum illo.

Hom 66. in Io aliq. ante med. tom. 3.

CHRYS. Ostendit autem per hoc quòd resurrectio morti succedet. Vbi autem sum ait, quia in cælis ante resurrectionem Christus erat. Igitur illuc transmigremus animo & mente. Sequitur: Si quis mi. mi. bonu. eum pa. meus.

Tract. 51. in Ioan. a med. tom. 9.

AVGS. Per hoc intelligitur exposuisse, quod supra dixerat, illic & minister meus erit. Nam quem maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quàm vt sit vbi est vnicus?

Hom. 66. in Io. aliq. ante med. tom. 3.

CHRYS. Non autem dixit: Ego honorificabo eum, sed pater meus: nondum enim de eo decentem opinionem habebant, sed maiorem de patre.

Nunc anima mea turbata est. Et quid dicã? Pater, saluifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horã hãc: Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo, dicens: Et clarificaui, & iterũ clarificabo. Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruũ esse factum. Alij autem dicebãt. Angelus ei locutus est, Respõdit Iesus, & dixit: Nõ propter me hæc vox venit, sed propter vos. Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Hæc autẽ dicebat, significans qua morte esset moriturus.

Hom. 66. Ioan. paulo ante med. tom. 3.

Philosophari de morte est facile.

CHRY. Quia Dominus ad passionem discipulos exhortatus fuerat, ne dicant quòd ipse extra dolores existens humanos, facile de morte philosophatur & nos admonet, propter hoc quòd ipse est sine periculo: ostẽdit quòd & ipse in agonia sit, tamen propter vtilitatem mortem non renuit. vnde dicitur: Nunc anima mea turbata est.

Tract. 52. in Ioãnẽ paulo à princ. to.

AVG. Audio qui in hoc mundo odit animam suam, in vitã æternam custodit eam, & mundũ contemnere accendor, & in contrario modo nihil est vitæ huius totius, quantũlibet fuerit prolixior, vapor: præ amore æternorum temporalia mihi cuncta vilescunt, & rursum Dominum audio dicentem: Nunc anima mea turbata est. Sequi iubes animam meam, sed turbari video animam tuã. quale fundamentũ quæram, si petra succũbit? Agnosco Domine misericordiã tuam, nam qui charitatis volũtate turbaris, multos in corpore tuo, qui suæ infirmitatis necessitate turbãtur, ne desperãdo pereãt, consolaris. In se ergo caput nostrum suscepit membrorum suorum affectum, & ideo non est ab aliquo turbatus, sed sicut de illo suprà dictum est, turbauit semetipsum.

Homi. 66. in Ioãnem circa medium. tom 3.

CHRY. Appropinquans enim de reliquo cruci quod humanum est, ostendit & naturam non volentem mori: sed præsenti adhærentem vitæ, ostendens quoniã nõ extra humanas passiones erat. sicut enim esurire non crimen est, ita neque præsentem vitam appetere. Christus autẽ corpus à peccato mundum habebat, non à naturalibus necessitatibus exutum: hoc igitur dispensationis est, non Deitatis.

Tract. 51. in Io aliquãt. à prin. to. 9.

AVGVST. Denique homo qui sequi vult, audiat qua hora sequatur. accessit forte hora terribilis, proponitur optio, aut faciẽdæ iniquitatis, aut subeundæ passionis, turbatur anima infirma: audi ergo quid subiungit: Et quid dicã? BED. Hoc est, quid aliud nisi vt membra mea instruantur? Pater saluifica me ex hac hora.

Tra. 52. in Ioan. super illud: pater saluifica me tom. 9.

AVG. Docuit te quem inuoces: cuius voluntatem tuæ voluntati præponas: non ideo tibi videatur ex alto diffidere: quia te vult ab initio proficere: hominis suscepit infirmitatem, vt doceat contristatum dicere, nõ quod ego volo, sed quod tu vis. vnde & hic subditur: Sed prop. ve. &c.

Homi. 66. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

Exemplo Christi docemur.

CHRY. quasi dicat. Non habeo quid dicam, ereptionem quærens. Propterea enim veni in horam hanc, ac si dicat: Et si turbemur & tumultum patiamur, nõ fugiamus mortem, quia ego nunc turbatus nõ dico, vt effugiam, oportet enim ferre quod superuenit. non dico: Eripe me ex hora hac: sed contrariũ dico scilicet clarifica nomen tuũ. ostẽdit enim quomodo pro veritate moritur, gloriam Dei hoc vocãs, & hoc euenit: futurum enim erat, vt post crucem conuerteretur orbis terrarum, & cognosceret nomẽ Dei, & coleret non solum patris, sed etiã filij: sed tamen hoc silet. Sequitur: Ve. er. vox de cæ. di. Et cla. & iterum glorificabo.

Lib. 28. super illud Iob. 38 respõdens Dominus de turbine cap. 2.

GREG. 28. moral. Huiusmodi verbis per angelum loquitur Deus. Et cùm nil in imagine ostenditur, sed supernæ vocis verba audiuntur, & nimirum de cælestibus loquens verba sua quæ audi-

quæ audiri ab omnibus voluit, rationali creatura administrante formauit. Avg. Clarificaui autem dicit antequam facerem mundum, & iterum clarificabo cùm resurget à mortuis. Vel aliter: Clarificaui cùm de virgine natus est, cùm miracula multa fecit, cùm descendente Spiritu sancto in specie columbæ mõstratus est, & iterum clarificabo cùm resurget à mortuis, cùm exaltabitur super cælos Deus, & super omnem terram gloria eius. Sequitur: Tur. er. quæ sta. & au. di. to. esse fa. Chry. Aperta quidem & bene significatiua erat vox, sed cito ab eis euolauit, quasi à grossioribus & carnalibus & desidiosis: & hi quidem sonitum tantum retinuerunt, alij verò quoniam articulata erat vox, nouerant, quid autem significauit, nondum adhuc de quibus subditur: Alij dicebant, Angelus ei locutus est. Sequitur: Respond. Ies. & di. Non prop. me hæc vox ve. sed pro. vos.

Tract. 52. in Ioã. aliquãtulum ante med. tom. 9.

Glorificatio Christi quando facta.

Hom. 66. in Ioan. parum a med. to. 3.

Avgv. Hic ostendit illa voce non sibi indicatum quod iam sciebat, sed eis quibus indicari oportebat. Sicut autem vox illa non propter eum facta est, sed propter eos, sic anima eius nõ propter ipsũ, sed propter eos turbata est. Chry. Ad illud enim instat vox patris quod semper dicebant, quoniã nõ est ex Deo, qui enim à Deo glorificatur, qualiter nũ est ex Deo? vbi vide quod humilia propter eos facta sunt, non quasi filio, auxilio indigente. Quia ergo dixit, clarificabo, ostendit consequenter & modum gloriæ. Nã sequitur: Nunc iudicium est mundi.

Tra. 52. in Ioã. super illud: turba ergo quæ sta. bat. tom. 9.

Hom. 66. in Ioan. a med. tom. 3.

Avgv. Iudicium enim quod in fine expectatur, erit præmiorum pœnarumque æternarum: dicitur etiam iudicium non damnationis, sed discretionis. hoc vocabat hic iudicium discretionem, scilicet, & à suis redemptis diaboli expulsionem. vnde sequitur: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras, absit vt diabolum principem mũdi ita dictum existimemus, vt eum cæli & terræ dominari posse credamus: sed mundus appellatur in malis hominibus, qui totũ orbe terrarũ diffusi sunt. Sic ergo dictum est: Princeps huius mundi, id est, princeps malorum hominũ qui habitant in mundo. Appellatur etiam mũdus in bonis qui similiter per totum orbem terrarum diffusi sunt: ideo dicit Apostolus, Deus erat in Christo mũdum reconcilians sibi: hi sunt ex quorum cordibus principes mundi eiicientur foras: præuidebat enim Dominus post passionem & glorificationem suam per vniuersum mundum multos populos credituros, in quorum cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciant, eiicitur foras. Sed nũquid de cordibus veterum iustorum non est eiectus foras? quomodo ergo dictum est nunc eiicietur foras, nisi quia tunc quod hominibus paucissimis factũ est, nunc in multis magnisque populis iam mox futurum esse prædictum est? Quid ergo ait quispiam? quia diabolus eiicitur foras, iam fidelium neminem tentat: imò tentare non cessat: sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare. Chry. Sed quale est illud iudicium quo diabolus foras eiicitur, exẽplo id faciam manifestum: Si aliquis debitores expetens & feriet, & in vincula mittat; deinde ex eadem dementia, & eum qui nihil debet, sub eũdem carcerem ducat, hic & eorum quæ in alios fecit, dabit vindictam: ita & in Christo factum est. Eorum enim quæ diabolus in nos fecit, per ea quæ in Christum ausus est, sustinebit vindictam. & ne quis dicat, Qualiter mittetur foras, si te superabit? subiũgit, Et ergo si exaltatus fuero, &c. Qualiter enim superatur, qui & alios tra-

Tr. 52. in Io. parum ante med. tom. 9.

Princeps mũdi quis dicatur.

Hom. 66. in Ioan. inter me. & finem. tom. 3.

A hit? hoc autem plùs fuit dicere quàm resurgam. Si enim hoc dixisset, nondũ manifestum esset quid traheret: dicendo verò, Traham, vtrunque demonstrat.

Avg. Sed quæ omnia trahit, nisi ex quibus diabolus eiicitur foras? non autem dixit, Omnes, sed omnia, non enim omnium est fides: non itaque hoc ad vniuersitatem hominum retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est, spiritum & animam & corpus, ad illud scilicet quòd intelligimus, quòd viuimus, quòd visibiles sumus: aut si omnia ipsi homines intelligẽdi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere, aut certè omnia hominum genera secũdum innumerabiles differentias, quibus inter se præter sola

B peccata homines distant. Chry. Qualiter igitur supra dixit, quoniam pater trahit? quia scilicet filio trahente, pater trahit. Dicit autem Traham, quasi à tyranno detentos, & per seipsos nequeũtes accedere, & illius manus effugere. Avg. Sed si exaltatus, inquit, fuero à terra: hoc est, cùm exaltatus fuero: nõ enim dubitat futurum esse quod venit implere: nam exaltationem suam dixit in cruce passionem. vnde Euangelista subdit: Hoc autem dixit significans qua morte esset moriturus.

Tr. 52 in Io. inter med. & fine. tom. 9.

Hom. 66. in Ioan. paulo a fin. tom. 3.

Tract. 52. in Io. aliq. ante finem. to. 9.

Exaltatio Christi dicitur passio.

Respondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum. Quomodo tu dicis:

C *oportet exaltari filium hominis? Et quis est iste filius hominis? Dicit ergo eis Iesus: Adhuc modicũ lumen in vobis est. Ambulate dũ lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendãt. Et qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis. Hæc locutus est Iesus, & abiit & abscondit se ab eis.*

Avg. Cùm intellexissent Iudæi quòd Dominus de sua morte dixisset, proponũt ei quæstionem, quomodo se diceret moriturum. vnde dicitur: Respond. ei tur. Nos audi. ex lege, quia Christus manet in æter. quomodo tu di. opor. exal. filium hominis? Memo-

D riter tenuerũt quòd Dominus assiduè dicebat se esse filium hominis. Nam hoc loco nõ dixit, Si exaltatus fuerit filius hominis, sed superius dixerat, Venit hora vt clarificetur filius hominis: hoc ergo in animo retinentes inquiunt, Si Christus manet in æternum, quomodo exaltabitur à terra. i. quomodo crucis passione morietur? Chrys. Hinc est videre quoniam multa eorum quæ parabolicè dicebantur, intelligebant: quia enim præuenit de morte disputans, audiẽtes hic exaltationem suspicati sunt hoc.

Tr. 52. in Io. non multum procul a fin. tom. 9.

Avg. Vel hoc eum dixisse intelligebant quod facere cogitabant: non ergo eis verborum istorum obscuritatem aperuit infusa sapientia, sed stimulata

E conscientia. Chry. Et vide qualiter malitiose interrogant: non enim dixerunt, Nos audiuimus ex lege, quia Christus nihil patietur: In multis enim scripturarum locis & passio & resurrectio simul ponitur, sed quoniam manet in æternum, & nimirum hoc nõ erat contrarium. Immortalitati enim per passionem non est factum impedimentum, sed æstimauerũt per hoc ostẽdere eum non esse Christũ, quoniam Christus manet in æternum: deinde subdunt, Quis est iste filius hominis? & hoc malitiosè, quasi dicat. Non dicas quòd propter odium tuum hoc dicamus: ecce enim nõ nouimus de quo dicis. Sed Christus respondit, ostendens quoniam passio non prohibet manere eum in æternum. vnde subditur: Dixit ergo eis Iesus:

Tract. 52. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

Hom. 67. in Ioan. supra tom. 3.

A Adhuc modi. lu. in vo. est, q. d. Adhuc paruo tempore ego lux vobiscum som, per hoc ostendens quòd mors eius transmigratio est: etenim lux solaris noo interimitur, sed parum recedens rursus apparet.

Tract. 52. in Ioan. parum a fine, tom. 9. Avg. Vel aliter: Modicum lumen in vobis est, per hoc quod intelligitis, quia Christ⁹ manet in æternum: ergo ambulate, accedite, totom intelligite, & moriturum Christum & victurum in æternum, dum locem habetis. *Hom. 67. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.* Chrys. Hic dicit tempus totum præsentis vitæ, & ante crucem & post crucem: multi enim post crucem crediderunt in eum, vt oon tenebræ vos comprehendant. *Tract. 52. in Ioan. parum a fine, tom. 9.* Avg. Si scilicet eo modo credideritis Christi æternitatem, vt negetis in eo mortis humilitatem, Sequitur: Et qui am. in tene. ne.
B qò vadat. *Ho. 67. ante med.* Chrys. Quanta deniqoe Iudæi nuuc agunt & nesciunt quod aguot: sed vt in tenebris ambulante, putant quidem rectam incedere viam, contrariam autem vaduut: propterea subdit: Dum lucem habetis, credite in lucem. *Tra. 52. in Ioan. circa fin. tom. 9.* Avg. Id est, dom aliquid veri babetis, credite in veritatem: vt reoascamini veritati. vde sequitur: Vt filij lu. sitis.

Hom. 67. in Ioan. ante med. tom. 3. Chrys. Quod est filij mei. In priocipio autem Euangelista dicit, quòd ex Deo oati sont, hoc est, ex patre, hic autem ipse dicitur bos generare, vt discas quoniam vna est actio patris & filij. Seqoitur: Hæc locotus est Iesus, & abiit & abscondit se ab eis.

C *Tra. 52. in Ioan. circa fin. tom. 9.* Avgvs. Noo ab eis qoi credere & diligere cœperunt, sed ab eis qui videbant & inuidebant. Cùm aotem se abscondit, oostræ infirmitati consuluit, nõ suæ potestati derogauit. *Hom. 67. in Ioan. ante med. tom. 3.* Chrys. Sed cùm nec lapides leuarent, oec blasphemarent, cuius gratia occultatus est? Corda enim timatus, nouerat furorẽ in eis sæuientem, & non expectauit vt in opos esirent, sed occultatur mitigans eorum inoidiam.

Cùm autem tanta signa fecisset coram eis, nõ credebant in eũ, vt sermo Esaiæ impleretur quẽ dixit: Domine quis credidit auditui nostro? & brachiũ domini cui reuelatum est? propterea non poterãt credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorum, vt nõ videant oculis, & nõ intelligant corde, & conuertantur & sanem eos. Hæc dixit Esaias, quãdo vidit gloriam eius & locutus est de eo. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebãtur vt de synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam Dei.

Hom. 67. in Ioan. paulo ante med. tom. 3. Chrys. Nouerat Dominos feruentem animum Iodæorum, & occisionem meditantẽ: & ideo occultatus est. & hoc occultè insinuauit Euaogelista subdens: Cùm autem tan. sig. fe. co. eis. noo cred. in eum.
E *Theo. in hoc loco.* Theo. Non aotem modicæ iniquitatis fuit tantis signis non credere: ea verò signa cõmemorat quæ suprà sunt posita. *Hom. 67. in Io. à med. tom. 3.* Chrys. Ne quis autem dicat, cuius gratia venit Christus, non nouerant quod oon ei intenderent: & ideo ad hoc excludendum iudocit etiam prophetas hoc sciẽtes, propter quod sequitur: Vt ser. Esa. imp. quẽ dixit: Domine quis cre. ao. no. & bra. Do. cui re. est. *Filius Dei brachium nominatur.* Avgvs. Qois pro raritate posuit, quia quod sancti prophetæ à Deo audierunt, & popolo prædicauerunt, paucissimi crediderunt.

Tract. 53. in Io. parum a princ. tom. 9. Avg. Satis autem ostendit brachium Domini ipsum Dei filiom oonncupatum, nõ qoòd Deus pater figura detinetur carnis humanæ, sed quia omnia per
A ipsum facta sunt, ideo brachiũ Domini dictũ est. Si n. aliquis bomo tãta potestate præualeret, vt sine vllo motu corporis sui quod diceret, fieret, verbũ ei⁹ brachiũ eius esset. Nõ autẽ patet occasio erroris his qui dicũt, quia solus pater est, si brachiũ eius est filius: nõ n. dox, sed vna persona est bomo & brachiũ eius, non intelligentes quomodo verba de rebus aliis ad res alias propter aliqoam similitudinem transferantur. Quidam aotem inter se mussitant, quæ culpa fuit Iodæorum, si oecesse erat, vt sermo Esaiæ impleretur. Qoibus respondemus Deum præscium futurorum per Prophetam prædixisse, infidelitatem Iodæorum noo fecisse: nou eoim propterea quenquam Deus ad
B peccandũ cogit, quia futura homioum peccata iam nouit, ipsorum enim præsciuit peccata non sua: fecerunt ergo peccatum Iudæi quòd facturos esse prædixit qoem nihil latet.

Hom. 67. in Ioan. à med. illius, tom. 3. Chrys. Qoõd ergo dixit, Vt sermo Esaiæ proph. impleretur, ly vt, non causale est, sed euentus. Non enim quia dixit Esaias, non crediderunt, sed quia nõ erant credituri, propterea Esaias dixit.

Tract. 53. in Ioan. parum ante med. tom. 9. Avg. Sed ea quæ sequuntur profuodiorem faciunt quæstiooem, adiungit enim & dixit: Propterea oon poterant credere: quia iterũ dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorũ, vt non videant oculis, & nou iotelligant, &c. Si enim credere oon
C poteraot quod peccatum est hominis, ooo facientis quod non potest facere. Et quod est grauios ad Deũ causa referturo quandoquidem ipse excæcauit oculos eorom & indurauit eorum cor: non enim hoc saltem de diabolo dicitur, sed de Deo: sed qoare oõ poteant credere? respõdeo, qoia uolebaut. Sicut enim quòd Dominoa uegare seipsũ uon potest, laus est volũtatis dioinæ, ita quòd illi uon poterãt credere culpa est voluntatis humanæ.

Ho. 67. in Io. a me. tom. 3. Chry. Hoc autem in communi cõsuetudine custoditur, vt cùm quis dicat: Non possom amare illũ, vehementia volontatis potentiam dicit: sed Euangelista dicit, Non poterant, vt ostendat quooiam im-
D possibile est mentiri prophetam, nõ tamen psopterea impossibile erat eos credere, noo enim hæc prædixisset, si credituri essent.

Tr. 53. in Io. parum ante med. tom. 9. Avg. Sed aliam caosam, inquis, dicit Propheta, nõ volũtates eorum, quia scilicet excæcauit oculos eorum, &c. sed hoc est etiam eorum voluntatem meruisse respõdendo. *Quomodo Deus obcæcat cor.* Sic enim excæcat & obdurat Deus deserendo & oon adiuuando quòd occulto iudicio facere potest, ioiquo uon potest.

Hom. 67. i. Ioan. parum à fine, tom. 3. Chry. Neq; enim dereliquit nos nisi oos voluerimus secùdum illud Oseæ: Oblitus est legis Dei tui, obliuiscar & ego toi: hæc dicit, ostendeos oos incipere derelictionem, & caosam nostræ fieri perditio-
E uis. Sicut enim sol infirmum offendit visum, ooo ex propria natura, ita fit & in his qui oon attẽdunt. Dei sermones terrens autẽ aoditores scripturas dicit: Excæcauit & indurauit. *Tr. 53. in Io. inter med. & fi. tom. 9.* Avg. Quod autem addidit, Et conuertantur & sanem eos, vtrum sobaudiẽdum sit oon, id est, non coouertantur: etenim coouersio de illius gratia est, an fortè & boc de supernæ medicinæ misericordia factũ intelligendum, vt qooniam soperbè suam iustitiam coustituere volebant, adhuc desererentur & excæcarentur, vt offenderent in lapidem offensioois, & impleretur facies eorum ignominia, atque humiliati quærerẽt non suam qua inflatur superbus, sed iustitiam Dei qua iustificatur impius, hoc enim multis eorum profecit in bonum *Visio Esaiæ qualis fuerit.*

qui de

qui de suo scelere compūcti in Christum postea crediderunt. Sequitur: Hoc dixit Esa. quando, &c. Vidit autem nō sicuti est, sed modo quodam significatiuo, sicut Prophetæ visio fuerat informanda. Nemo ergo vos fallat eorum qui dicūt inuisibilem patrem & visibilem filium, qui putant eum esse creaturam. In forma enim Dei in qua æqualis est patri, etiam filius inuisibilis est: vt autem ab hominibus videretur, formam serui accepit, ostendit etiam se antequā susciperet carnē oculis hominum sicut voluit in subiecta creatura, non sicuti est.

Hom. 67. in Ioan. aliq. a fine. tom. 3.

CHRYS. Gloriam autem hic dicit visionem sedētes in throno excelso & alia quæ ibi dicūtur. vnde sequitur: Et locutus est de eo. scilicet, vidi Dominum sedentem, & quòd audiuit vocem dicentem quem mittam, & quis ibit nobis, &c. Sequitur: Veruntamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non cōfitebantur, vt de synagoga non eiicerentur, dilexerunt enim magis gloriam hominum quàm gloriam Dei. ALCVI. Gloria Dei est publicè confiteri Christum, gloria hominum est in mundanis gloriari. AVGVS. Hos ergo improbauit Euangelista qui in hoc gressu fidei si proficerent per amorem, quæ humanæ gloriæ sunt, proficiendo superarent.

Tr. 53 in Io. circa finem. tom. 9.

Iesus autem clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. Ego lux in mundū veni vt omnis qui credit in me, in tenebris nō maneat. Et si qui audierit verba mea & non custodierit, ego nō iudico eum. Non enim veni, vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eū. Sermo quem loquutus sum, ille iudicabit eū in nouißimo die. Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam & quid loquar. Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor.

Hom. 68. in Ioā. in prin. tom. 3.

CHRY. Quia amor humanæ gloriæ principes credentes confiteri prohibebat, Dominus contra hoc eis loquitur. vnde dicitur: Iesus autem clamauit, & dixit: Qui credit, &c. quasi dicat. Quid formidatis credere in me? in Deum fides peruenit per me.

Tra. 54. in Ioan. paulo a prin. to. 9.
Deus duplices habet filios.

AVG. Quia enim homo apparebat hominibus cū lateret Deus, ne putarent eum hoc esse tantū quod videbant talem ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater. Qui credit in me inquit, non credit in me, id est, in hoc quod videt, sed in eum qui me misit, id est, in patrem: nam si putauerit eum habere filios secundum gratiam, non autem habere filium æqualem sibi atque coæternum, nō credit in patrem qui eum misit, quia non est hoc pater qui eum misit. Ne autem putarent sic voluisse intellligi patrem tāquam multorum filiorum per gratiam generatorē, non vnici verbi æqualis sibi, continuo subiecit: Qui videt me, &c. quasi dicat. Vsque adeò nihil distat inter eum & me, vt qui me videt, videat eum qui misit me: apostolos suos certè ipse Dominus misit, nunquam tamen aliquis eorum dicere auderet: Qui credit in me. Credimus enim apostolo, sed nō credimus in apostolum. Filius autem rectè vnigenitus dicit, Qui credit in me, non cre. me: sed cre. in eum qui me

A misit. vbi nō à se abstulit credentis fidem, sed voluit in forma serui remanere credentem. CHRY. Vel dicit: Qui credit in me, &c. quasi dic. Qui fluminis accipit aquā, nō eam quæ est fluminis, accipit, sed eam quæ est fontis. volens autem ostendere quoniā non est credere in patrem, non credentem in eum, subiūgit. Qui videt me, &c. quid igitur? Corpus est Deus? nequaquam, sed cōsideratio veri quæ est per intellectū, hic visio dicitur, deinde ostendit eam quæ ad patrem cognitionē in hoc quod subdit. Et lux in mundū veni, quia enim pater lux vocatur, vbique eo hic vtitur nomine. Lucem autē se hic vocauit eo quod ab errore eripit & intellectuales tenebras soluit. vnde subdit: Vt omnis qui credit, &c.

Hom. 68. in Ioan. non remotè à prin. tom. 3.

B AVG. In quo satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse, sed ne in eis tenebris maneant, in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem quæ venit in mundū. Dixit quodā loco discipulis suis: Vos estis lux mundi: non tamen eis dixit: Vos lux venistis in mundum, vt omnis qui credit in vos, in tenebris nō maneat. lumina ergo sūt omnes sancti, sed credendo illuminātur ab eo, à quo si quis recesserit, tenebratur. CHRY. Vt autem non existiment quod propter imbecillitatem eos qui ipsum contemnunt, illæsos dimittat, subiungit: Et si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum. AVG. Intelligendum est, modò non iu-

Tract. 54. in Io. paulo ante med. to. 9.
Quomodo Christus mundi & quomodo apostol.
Hom. 68. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.
Tract. 54. in Ioan. a med. illius. tom. 9.

C dico eum, cùm alio loco dicat: Pater omne iudicium dedit filio, quare autem modò non iudicat, ostendit subdens. Non enim veni vt iudicem mūdum, sed vt saluificē mundum, id est, vt saluum faciam mūdum: nunc ergo est tempus misericordiæ, pòst erit iudicij.

CHRY. Deinde vt non pigriores ex hoc fiant, terribile subdit iudicium. Qui spernit me & nō accipit verba mea, habet qui iudicet eum.

Hom. 68. in Ioā. aliquātulum ante med. tom. 3.

AVG. Non dixit, Ego non iudico eum in nouissimo die: hoc enim esset contrariū illi sentētiæ, Omne iudicium dedit filio. Expectantibus autem quisnam esset ille, secutus adiūxit: Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Satis manifesta-

Tract. 54. in Ioan. a med. illius. tom. 9.

D uit seipsum in nouissimo die iudicaturum, seipsum quippe locutus est, seipsum annūciauit. aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempserunt. AVG. 1. de Tri. Ideo autem iudicat verbum quod locutus est filius, quia non ex se locutus est filius: vnde sequitur: Quia ego ex meipso non sum locutus, per quod intelligi voluit. Ego non ex me natus sum. Quæro itaque quomodo intelligamus. Ego non iudicabo, sed verbū quod locutus sum iudicabit, cùm ipse sit verbum patris quod loquitur: vel ita: Ego non iudicabo ex potestate humana, quia filius hominis sū, sed ego iudicabo ex potestate verbi Dei, quia filius Dei sum.

Li. 1. ca. 12. inter med. & fin. tom. 3.
Quæstio subtilis.

E CHRYS. Vel aliter: Ego non iudico eum, id est, non sū causa perditionis eius, sed ipse qui verba mea spernit. Verba enim quæ modo locutus sum, in ordine stabunt accusatoris omnem tollētia excusationē. & hoc est, quod subdit: Sermo quē locutus sum, ille iudicabit eum, & quis sermo? Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandata dedit, quid dicam & quid loquar. Omnia igitur hæc propter eos dicebātur, vt nullam habeant excusationem. AVG. Mandatum autem non quod filius non habebat, pater dedit, sed in sapientia patris quod est verbum patris, omnia mandata sunt patris. Dicitur autem mandatum, datū, quia nū est à seipso cui dicitur datum, & hoc est dare filio id sine quo

Hom. 68. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.
Tract. 54. in Ioan inter me. & finem tom. 9.

Theo. in fine comment. ad cap. 12.

nunquam filius fuit, quod est gignere filium qui nūquam noo fuit. Tʜᴇᴏ. Cùm enim verbum patris existat filius, & quæ sunt in meote patris, reuelat, in integrum mandatum accepisse dicit, quid sit dicturus & quid loquatur. Sicut etiam nostrum verbum, si verū fateri volumus, ea profert quæ suggerit mēs. Sequitur: Et scio quia mādatum eius vita æterna est.

Tract. 54. in Ioan. paulò ante finem tom. 9.

Christus quomodo vita æterna.

Aᴠɢᴠs. Si ergo vita æteroa est ipse filius, & vita æterna est mādatum patris, quid aliud dictum est nisi quia ego sum mandatum patris, proinde & id quod adiungit, quæ ergo ego loquor sicut dixit mihi pater sic loquor, nō accipiamus. Dixit mihi, quasi per verba locutus sit vnico verbo, dixit ergo pater filio id sine quo ounquā filius fuit, sicut dedit vitam filio: non quod nesciebat vel noo habebat, sed quod ipse filius erat. quid est autem. Sicut dixit mihi, sic loquor, nisi verbū loquor? Ita ille dixit vt verax, ita iste loquitur vt veritas: verax autem genuit veritatem, quid ergo iam diceret veritati? nō enim imperfecta erat veritas cui verum aliquod adderetur.

CAPVT XIII.

ANTE diem festum Pascha sciens Iesus quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cùm dilexisset suos qui erāt in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta cùm diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Scariotis, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit & ad Deum vadit, surgit à cœna & ponit vestimēta sua, & cùm accepisset linteum præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

Theo. in hoc loco.

Tʜᴇᴏ. Quia Dominus transmigraturus erat de præsenti sæculo, explicat qualem erga suos amicitiā gereret. vnde dicitur. Ante diem festum Paschæ, &c.

Bᴇᴅᴀ. Plurimas siquidem festiuitates Iudæi habebant, sed apud eos insignior atque celebrior erat Paschæ festiuitas, propter quod significātes dicit: Ante diem festum Paschæ.

Tra. 55. in Ioan. circa prin. tom. 9.

Pasche noxio & dignitas.

Aᴠɢᴠs. Pascha non sicut quidam existimant, Græcum nomen est, sed Hebræum: opportunissimè tamen occurrit in hoc nomine quędam congruentia vtrarumque linguarum: qoia eoim pati Græcè πάσχειν dicitur, ideo Pascha passio putata est, vel hoc oomen à passione sit appellatū, in sua verò liogua, hoc est in Hebræa, Pascha trāsitus dicitur, propterea quia tunc primum Pascha celebrauit populus Dei quando ex Aegypto fugientes, rubrum mare transierunt: nunc ergo figura illa prophetica in veritate completa est, cùm sicut ouis ad immolandū ducitur Christus, cuius sāguine illinitis postibus nostris, id est, cuius signo crucis signatis frontibus nostris, à perditione huius sæculi, tāquam à captiuitate Aegypriaca, liberamur: & agimus saluberrimū transitum, cùm de diabolo transimus ad Christum, & ab isto instabili sæculo, ad eius fundatissimum regnum. Hoc itaque nomen, id est, Pascha velut interpretans nobis Euangelistā dicit: Sciens quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad patrē. Ecce pascha, ecce transitus.

hom. 69. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

Cʜʀʏ. Non solum autem tunc sciens, sed olim. Transitus autem eius mortem vocat. Relicturus autem discipulos maiorem eis demonstrauit

A amorem. & hoc est quod dicit: Cùm dilexisset suos qui erant in mūdo, in finem dilexit eos, hoc est, nihil dereliquit eorum quæ eum, qui valde amat, decēs est facere: non autem à principio hoc fecit, sed maiora postea adiecit, vt eorum augeat familiaritatē, & multam eis præparet coosolationem ad ea quæ superuētura erant: suos autem eos vocat secūdum familiaritatis rationem, quia & alios suos dicit secundum cōditionis ratiooem: vt cùm dicitur, Sui eum non receperuot, addit autem qui erāt in mūdo, quia sui erāt etiam defuncti, vt Abraham Isaac & Iacob, sed in mundo non erant. Hos ergo suos qui erant in mundo, mansit amans continue, & tandē perfectam amicitiam circa eos ostendit. & hoc est. Io finem dilexit

Signa amoris Christi.

B eos. Aᴠɢᴠs. Vel aliter: In fioem dilexit eos, vt & ipsi de hoc mundo ad suum caput dilectione transirent, quid est enim. Io finem, nisi in Christum? Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credeoti, finis perficiens ooo interficiens. Video autem posse ista verba quodam humano modo etiam sic accipi, tanquam vsque ad mortem Christus dilexerit suos. Sed absit vt dilectionem morte finierit qui oō est morte finitus, nisi fotre sit ita intelligēdum, vsque ad mortem dilexit eos, id est, vsque ad mortē illum dilectio ipsa perduxit. Sequitur: Et cœ. facta, id est, iam peracta. & ad conuiuantium mensam vsumque perducta.

Tract. 55. in Ioan. aliq. à prin. to. 9

C Non enim ita debemus intelligere cœnam factam, veluti iam consumptam atque transactam, adhuc enim cœoabatur, cùm surrexit & pedes lauit discipulis: nā postea recubuit & buccellam traditori dedit. quod autem ait: Cùm iam diabolus misisset, &c. Si quæris quid missū sit in cor Iudæ? hoc vtique vt traderet eum. Missio ista spiritualis suggestio est, & non fit per aurem, sed per cogitationem. diabolicæ enim suggestiones immittuntur, & humanis cogitationibus immiscentur. Factum ergo iam fuerat in corde Iudæ per immissionem diabolicam, vt traderet discipulus magistrum.

Suggestio diabolica.

Tract. 69. in Ioan. inter prin. & me. tom. 3.

Cʜʀʏs. Hoc autem quasi stupens inter seruit Euangelista, quoniam eum qui iam

D prodere statuerat, Dominus lauit: ostēdit etiam proditoris multam oequitiam, quoniam neque salutis eum communicatio detinuit, quod maximè cōsueuit nequitiam detinere.

Tract. 55. in Ioan. à med. illius tom. 9.

Aᴠɢᴠs. Locuturus autem Euangelista de tanta Domini humilitate, prius eius celsitudinem voluit commendare, ad quod pertinet quod dicit: Sciēs quia omnia, &c. ergo & ipsum traditorem.

Li. 3. su. illud: Iob. 2 acto in manu tua est. cap. 11. in nouis exem. 12. in antiquis.

Gʀᴇɢ. 6. mor. Sciebat enim quòd io manu sua ipsos etiam persecutores acceperat, vt ipse io se ad vsum pietatis intorqueret, quicquid eorū contra se malitia permissa sæuiret.

To. 3. in Io. super illud: Cœna iam facta.

Oʀɪ. Omnia enim tradidit ei pater in manus, hoc est, in opere eius & potestate. Pater enim meus vsque

E huc inquit, operatur & ego operor, vel omoia tradidit ei pater in manu cūcta capientes, vt quælibet ei famulentur.

Hom. 69. ante med.

Cʜʀʏ. Traditionem enim hic salutē fidelium vocat. Cùm autem audieris traditiooem, nihil humanum suspiceris: eum enim qui ad patrem ostendit hooorem & concordiam. Sicut enim pater ei omnia tradidit, ita ipse patri. vnde Paulus: Cùm tradiderit inquit regnum Deo & patri.

Tract. 55. in Ioan. à med. tom. 9.

Aᴠɢᴠs. Sciens etiam quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, nec Deum cùm inde exiret, nec nos deserens cùm rediret.

Theo. in hoc loco.

Tʜᴇᴏ. Quia ergo pater omnia ei commisit in manus, id est, salutem ei cōmisit fidelium, decens reputabat quæcūque spectant ad salutem illis ostendere. Sciens etiā quòd à Deo exiuit &

ad Deum

ad Deum vadit, nullatenus eius gloria minui poterat dum pedes discipulorũ ablueret: neque enim gloriã vsurpauit. qui enim dignitatem vsurpant, minimè condescendunt ne dissipent quod incõgruè sibi diripuerunt.

Tract. 55. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

Avg. Cùm ergo illi pater omnia dedisset in manus, ille discipulorum nõ manus, sed pedes lauit, vt cũ se sciret à Deo exisse & pergere ad Deum, non Dei domini, sed hominis serui impleuit officiũ.

Hom. 69 in Ioan. parum ante me. t. 3. Signa humilitatis Christi.

Chrys. Hoc autem dignum erat, eo quòd à Deo exiuit, & ad Deum vadit, vt vniuersum conculcaret tumorẽ, vnde sequitur: Surgit à cœna & ponit vestimenta, & cum accepisset linteum, præcinxit se, deinde misit aquam in pel. & cœ. la. pe. dis. & exter. lin. quo erat præcin. Vide qualiter humilitatem ostendit non solum in lauando pedes, sed etiam aliter: Nõ. n. antequam recumberent, sed postquã resederũt omnes, tunc surrexit, deinde non solum lauit, sed vestimenta deponit: linteum præcinxit & peluim implet, & non alij impleri iussit, sed omnia operatur, ostendens quod cum omni studio oportet talia facere.

To. 32. in Io. circa prin.

Ori. Mysticè autem prandium primus cibus esse dignoscitur, & ante terminum diei spiritualis qui in vita præsenti consideratur, & his qui introducũtur, conueniens existit: cœna verò finalis & his qui iam vltra progressi sũt, apponitur. Aliter quoque poterit quis asserere prandium fore intẽtionem scripturarũ antiquarum: cœnam verò recondita in nouo testamẽto mysteria. Puto autem quòd qui vnà cùm Iesu cœnant, & in finali vitæ præsentis die secum conuiuantur, egent lauacro quodam, nõ vtique erga quod primorum (vt ita loquar) corporis & animæ, sed quo ad vltima & postrema quæ terræ necessario hærent. Dicit autem quòd cœpit lauare pedes, nam postmodum lauit & finiũt loturam, quia pedes apostolorum fuerunt contaminati, iuxta illud: Omnes vos scandalizabimini ista nocte in me. Postea autẽ perfecit eos lauare, purgans eos vt vltrà non fœdentur.

Allegoria lotionis. *Tr. 55. in Ioan. parum ante finem. tom 9.*

Avgvs. Posuit autem vestimenta sua, qui cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, præcinxit se linteo, qui formam serui accepit, misit aquam in peluim vnde lauaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum. Linteo autẽ quo erat præcinctus pedes quos lauerat tersit, qui carne qua erat indutus, Euangelistarum vestigia confortauit, & linteo quidem vt se præcingeret, posuit vestimenta quæ habebat: vt autem formam serui acciperet, quãdo semetipsum exinaniuit, non quod habebat, deposuit, sed quod non habebat, accepit: crucifigendus sanè suis expoliatus est vestimẽtis, & mortuus inuolutus est linteis, & tota eius passio nostra purgatio est.

Venit ergo ad Simonem Petrum: Et dicit ei Petrus: Domine tu mihi lauas pedes? Respõdit Iesus & dixit ei: Quod ego facio tu nescis modo: sciẽs autẽ postea. Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternũ. Respondit ei Iesus, Si nõ lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine non tãtum pedes, sed & manus & caput: Dicit ei Iesus, Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit, non estis mundi omnes.

To. 32. in Io. super illud:

Orig. Sicut medicus plurium ægrotorum intentus curæ: ab his qui magis indigent, propriam curam A incipit, sic & Christ' qui fœdos abluit pedes discipulorum exorditur ab his qui magis erant fœdi, & sic vltimo venit ad Petrum quasi minus aliis indigẽtem lotura pedum. vnde dicitur: Venit ergo ad Si. Pe. cui quodammodo ad resistendum penè munda pedum cõscientia persuadebat. vnde sequitur: Et dixit ei Petrus, &c.

Venit ergo ad Simonem Petrũ a med.

Tract. 56. in Ioan. parum à pr. tom. 9. Sanctitas Petri notatur.

Avg. Quid est, tu? quid est, mihi? cogitanda sunt potius quàm dicenda, ne fortè quod ex his verbis aliquatenus quidem dignè cõcepit anima non explicet lingua.

Hom. 69. in Ioan. parum à med. to. 3. *Theo. in hoc loco.* *Ho. 69. in Io. circa med. tom. 3.*

Chrys. Vel si Petrus primus erat, sed credibile est proditorem stultũ existẽtem ante eum recubuisse: quod Euãgelista significauit cùm dixit, Cœpit lauare pedes, deinde venit ad B Petrum. Theo. Ex quo patet quòd non primitus lauit Petrum, ex cæteris verò discipulis nullus tentauisset ante Petrum lauari. Chrys. Quæreret autem vtique quis, qualiter nullus eum aliorũ prohibuit, sed solus Petrus quod non parui amoris & verecundiæ erat. Ex hoc igitur videtur prius solũ proditorem lauasse, deinde ad Petrũ venisse, & alios discipulos per eum de reliquo castigatos. Si enim quenquam ex cæteris lauare cœpisset, prohibuisset Dominum, & dixisset quæ Petrus dixit.

Iudas primo lotus à Iesu.

To 32 in Io. super illud: Venit ergo ad Simonem Petrũ circa med. *eod. ca. dicto paulo post princ.* *Tra. 56. in Io. circa pr. tom. 9.*

Ori. Vel aliter: Omnes porrigebant pedes decernentes quòd tantus non irrationabiliter eorum lauaret pedes: solus autem Petrus nullam aliam con C siderationem cõferens tanquam reuerens Iesum nõ præbebat pedes suos ad lauãdum: sæpe enim scriptura designauit Petrum feruidum ad insinuandum quæ sibi visa sunt vtiliora & meliora. Avg. Vel aliter: Nõ debemus putare hoc Petrum inter cæteros formidasse atque recusasse, cum & id alij ante ipsum libenter vel æquanimiter fieri permisissent: non enim ita intelligendum est quasi aliquibus iam lauisset: & post eos venisset ad primum. Quis enim nesciat primum apostolorum esse beatissimum Petrum? sed quòd ab illo cœperit. Quando ergo pedes discipulorum lauare cœpit, venit ad eum à quo cœpit, id est, ad Petrum, & tunc Petrus expauit, quod etiam quilibet D eorum expauesceret. Sequitur: Re. Ie. & di. ei, quod ego fa. tu. ne. mo. sci. autem postea.

Hom. 69. in Ioan. parum a me. tom. 3. *To. 32. in Io. in hoc loco.*

Chrys. Id est, humilitatem huius doctrinæ, & quomodo humilitas sufficit in Deum perducere. Ori. Vel insinuat Dominus quòd hoc erat mysterium. Lauando enim & exsiccando pedes eorum, faciebat eos decoros debentes euangelizare honesta, vt ostendere valeant iter sanctum ac pergere per eum qui dixit, Ego sum via: oportebat autem lauari pedes discipulorum à Iesu deponẽte vestimẽta, vt mundos pedes mundiores efficiat, vel vt immunditiam pedum discipulorũ suscipiat in proprium corpus, per linteum quo solo præcinctus manebat, ipse nãque languores nostros E portauit. Attende etiam quòd cùm debeat pedes discipulorum abluere, non aliud tempus elegit, quàm cùm diabolus iam intrauerat in cor Iudæ vt eũ proderet, & futura pro hominibus dispẽsatio imminebat. Nam ante hoc non erat opportunum pedes discipulorum lauari à Iesu. Quis enim pedum eorum sordiciem intermedij temporis vsque ad passionem lauisset? Sed neque tẽpore passionis: alter enim Iesus non aderat qui pedes eorum lauaret, sed neque post dispensationem: illo nãque tempore Spiritu sancto superueniẽte eorum loti sunt pedes. Huius ergo mysterij dicit Dominus Petro, tu non es capax, sed post hæc nosces cùm illud perceperis illustratus.

eod. cap. vno dicto paulo prius.

Tẽpus lotionis congruum.

Avgv. Nec tamen ille Dominici facti altitudinẽ

Tra. 56. in Ioā. non remote a prin. tom. 9.

exterritus permittit fieri, quod cur fieret igoorabat, sed vsque ad suos pedes humilem Christū videre non potest sustinere. Nā sequitur: Dicit ei Petrus, non lauabis mihi pedes in æteroum: hoc est, ounquam hoc patiar. Hoc quippe in ętetnum non fit quod nunquā fit. O r i o. Ex hoc autem accipimus exemplū, quoniam possibile est quenquam secūdum purū propositum dicere propter igoorātiam quod sibi non prodest.

Tom. 32. in Ioan. su. illud. Venit ad Simonē Petrum in pr.

Petrus enim ignorās hoc esse cōueniens, primo quidem quasi dubitās suauiter dixit, Domine, tu mihi lauas pedes? Secundo, Non lauabis mihi pedes in æternum, quod erat prohibitum operis perducentis eum ad habendum partem cum Iesu: io quo etiā nō tantum Iesum, arguit inconuenienter lauantē pedes

...ed ea. aliq dictū a med.

B

discipulorum, sed etiā condiscipulos indecēter suos pedes porrigentes: cùm ergo non esset expediēs Petro proprium responsum, non permisit illod Dominus verificari. Nam subditur: Respon. ei Ie. Si nō laue. te. &c. A v g. Ita dictum est: Si non lauero te, cùm de solis pedibus ageretur, quomodo dici solet calcas me quando sola plāta calcatur.

Tract. 56 in Ioan. ante med. tom. 9.

O r i o. Qoi autem recusant hæc & similia tropologizare dicant, qoomodo probabile est eum qui ob reuerentiam Iesu dixit, Noo la. mihi pe. in æter. non habiturum partem cum Dei filio, propter non lauari pedes abeo, sicut propter immane scelus: & ideo prę-

To. 32. in Io. super illud: Quod ego facio, &c. circa med.

C

stādi sunt pedes, id est, mentis affectus lauandi à Iesu, vt fiot pedes nostri decori, & præsertim cū æmulantes potiora dona volumus annumerari eis qui Euangelizant bona. C h r y. Ideo autem non dixit cuius gratia hoc faciebat, sed minas imposuit, quia ille oequaquam persoasus esset: audiens enim, Scies autem postea: non dixit, doce igitur me, vt permittam, sed quando comminatus est, id quod maximè timebat, scilicet parari ab eo, tunc permisit.

Hom. 69. in Ioan. a med. tom. 3.

O r i. Hoc dicto vtemur contra eos qoi indiscretius se facere statuerunt quod eis oon prodest. Nam ostendendo illis quòd non sunt habituri partem cū Iesu dum præsumptuosum decretum obseruant, admonebimus illos ne immorentur malè decretis, etiā

To. 32. in Io. su. ill. At Iesus respondēs dixit quod ego facio, ante med.

D

si iureiuradoo ex multo impetu illud firmauerunt.

A v g. At ille amore & timore perturbatus, plus expauit Christū sibi negare, quàm vsque ad suos pedes humiliari. vnde sequitur: Dicit ei Simon Petrus, &c.

Tract. 56 in Ioan. a med. tom. 9.

O r i. Manus autem lauare nolebat Iesus contemnens quæ dicebantur, quoniam discipuli tui non lauant manus cùm panem manducant: caput aotem submergi nolebat, in qoo imago & gloria patris extiterat: satis est autem ei, vt pedes lauandos porrigeret. vnde sequitur: Dicit ei Iesus, &c.

To. 32. in Io. su. ill. At Iesus respondit quod ego facio, &c. ante med.

A v g. Totus vtique præter pedes, vel nisi pedes quos babet op⁹ lauare. Homo enim in baptismo totus abluitur, non præter pedes, sed totus omnino, veruntamen cūm rebus humanis postea viuitur, vtique terra calcatur. Ipsi igitur homani affectus sine quib⁹ in hac mortalitate non viuitur, quasi pedes sunt, vbi & humanis rebus afficimor, vt si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos decipiamus. Si autem confitemur peccata nostra, qui pedes discipulosū lauit, nobis peccata dimittit, vsque ad pedes quibos conuersamur in terra.

Tract. 56. in Ioan. à med. illius. tom. 9.

O r i. Impossibile aotem puto oon contaminari extrema animæ & infirma eius, quanquam quo ad homines perfectos quis esse putetur: plurimi autem & post baptismom implentur puluere scelerom vsque ad verticē, qui verò legitimè discipuli sunt, ex-

To. 32. in Io. super illud Et cæna facta cū iā diabolus misisset ante med.

A

ga solos pedes indigent lauatione.

A v g v s. ad Seleutiam: Ex hoc autem qnod hic dicitur, intelligitur qood iam Petrus baptizatus fuerat: intelligim⁹ enim eius discipulos per quos baptizabat, iam fuisse baptizatos: siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, baptismo Christi. Neqne enim renuit ministerium baptizandi, vt haberet baptizatos seruos per quos cæteros baptizaret, qui non dedit humilitatis ministerio quando eis pedes lauit. vnde sequitur: Et vos mun. estis: sed non. omnes.

Epist. 108. à med. tom. 2.

A v g. Hoc quid sit ne quæreremus, ipse Euāgelista patefacit adiūgēs: Sciebat enim quisnam esset qoi traderet eum, pro-

Tr. 58. in Io. circa prin. tom. 9.

B

pterea dixit: Noo estis mundi omnes. O r i. Quod ergo dicit: Vos mundi estis: refertur ad 11. quòd verò subditur, Sed nō omoes, dicitur propter Iudam existentem immumdum, primo quidem quia pauperes non erant sibi curæ, sed fur erat: demum diabolo ingresso in cor eius, vt proderet Christū. Lauat autem pedes postquam mundi eraot, quoniam gratia Dei transcēdit necessitatem, & sicut dicit Ioannes: Mundus mondificetur adhuc.

To. 32. in Io. sup. ill. At Iesus, respondit quod ego facio circa fin.

A v g. Vel quia ipsi discipuli cùm loti essent, non opus habebant nisi pedes lauare, quia dum in isto sæculo viuit homo, humanis affectibus terram velut pedibus calcans contrahit.

Tom. 57. in Ioan. parum a prin. to. 9.

C h r y. Vel aliter: Non dicit eos mundos, vt à peccatis erutos æstimes victima nōdum oblata, sed eam

Hom. 69 in Io. aliq. ante fin. tom. 3.

C

quæ cogoitionis est, mundationem dicit, iam enim ab errore Iudaico eruti erant.

Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimēta sua, & cùm recubuisset, iterū dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis: Sū etenim: Si ergo ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplū .n. dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis: ita & vos faciatis: Amen amen dico vobis, non est seruus maior Domino suo,

D

neque apostolus maior est eo qui misit illū. Si hac scitis, beati eritis si feceritis ea. Nō de omnibus vobis dico. Ego scio quos elegerim. Sed vt adimpleatur scriptura: Qui mādacat mecum panē, leuabit cōtra me calcaneum suum. Amodo dico vobis, priusquā fiat, vt cùm factum fuerit credatis, quia ego sum. Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eū qui me misit.

A v g. Memor Dominus se promisisse scientiam facti sui Petro dicens: Scies autē postea quid sit qood feci, docere nunc incipit. vnde dicitur: Postquam er.

Tract. 58. in Ioan. parum à princ. to. 9.

E

la. pe. eorum, acce. ve. sua & com recu. ite. di. eis. Sci. quid fe. vo. O r i. Quod vel interrogatiuè proferatur, vt ostendat facti magnitudinem, vel imperatiuè vt eorum erigat intellectom. A l c v i. Mysticè autem impleta redemptionis nostræ purgatione per sanguinis sui effosionem accepit vestimenta sua tertia die de sepulchro resurgēs, & eodem corpore iam immortali vestitus, & cùm recubuisset ascendens in cælum in dextera paterna diuinitatis recumbens, inde venturus est ad iudicandum.

Tract. 32. in Ioan. su. ill. Postquam ergo lauit pedes parū à prin.

Allegoria pulchra.

C h r y s. Non autem adhuc ad solum Petrum: sed ad omnes loquitur q.d. Vos vocatis me magister & do. in quo eorū iudiciom assumit, deinde vt non illorū gratiæ esse putentur, hæc verba subiūgit: Et bene di. sum etenim.

Hom. 70 in Ioan. parum a princ. to. 3.

A v g.

Tract. 58. in Io. nō nimiū procul à pri.

A AVGVS. Homini præceptum est, Non te laudet os tuū, sed laudet te os proximi tui, periculosum est enim sibi placere, cui cauendum est superbire. Ille autem qui super omnia est quantūcumque se laudet nō se extollit excelsius, neque potest rectè dici arrogans Deus: nobis nanque expedit Deū nosse, non illi. Nec eum quisque cognoscit, si non se indicet ipse qui nouit. Si ergo non se laudando quasi arrogantiā vitare voluerit: nobis sapientiā denegabit. Quomodo autē arrogantiam veritas timet? Et quidem quod magistrum se dicit, nemo reprehenderet etiam qui eum nihil aliud quàm hominem crederet, quoniam id profitetur quod & ipsi homines in quibuslibet artibus vsque adeo sine arrogantia profitentur vt pro- B fessores vocentur. Quòd verò Dominum discipulorum se dicit, cùm sint secūdum sæculū ingenui: quis ferat in homine? Sed cùm Deus loquitur, nulla est elatio tantę celsitudinis, nullum mendacium veritatis, nobis subiacere vtile est illi celsitudini, seruire veritati. Ideo bene ergo dicitis vocādo me magistrum & dominum, quia sum. nam si non essem, quod dici-

To. 32. in Io. f. il. Vel aliquā ergo lauit pe. eorū, cir. me.

tis male di. eretis. ORIG. Et illi quidem non benedicunt domine: quibus dicetur: Discedite à me qui operamini iniquitatem: sed apostoli bene dicūt magister & domine, non enim eis nequitia dominabatur, sed verbum Dei. Sequitur: Si ergo ego la. ped. ve. dominus & ma. & vos de. alte. la. pe.

Ho. 70. in Io. nō remoto à princ. to. 3.

CHRY. A maioribus rebus accipit exemplum, vt C quod minus est, operemur. Nam ipse quidem Dominus est: nos autem ad conseruos facimus si fecerimus. Et ideo subdit: Exemplum enim dedi vobis, vt

Tr. 58. in Io. parū à med. tom. 9.

quemadmo. ego fe. vo. ita & vos fa. BED. Primum Dominus egit factis quod postmodū docuit verbis, secundum illud: Cœ. Io. fa. & do. AVG. Hoc est hoc te Petre quod nesciebas, hoc tibi postea sciendum

To. 32. in Io. sup. il. Post eo ergo lauit, à medio.

promisit. ORIG. Considerandum verò est si necessarium est quemlibet volentem disciplinā Iesu perficere, velut debitum opus prosequi lauacrum sensibiliū pedum: propter hoc dicit: Deb. adin. la. pedes. D Sed hic mos vel non fit vel admodum raro.

Tract. 58. in Ioan. paulo à med. to. 9.

AVG. Est enim apud plerosque consuetudo huius humilitatis cùm se inuicem hospitio suscipiūt & faciunt, hoc sibi inuicem fratres etiā opere ipso visibili. Multo enim melius est & sine cōtrouersia verius: vt etiam manibus fiat ne dedignetur quod fecit Christus, facere Christian⁹. Cùm enim ad pedes fratrum inclinatur corpus, etiam in corde ipso vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Sed excepto hoc morali intellectu, nūquid etiā frater fratrem à delicti poterit cōtagione mundare? Sed confiteamur inuicem delicta nostra inuicē, nos delicta donemus: & pro nostris delictis inuicē oremus atque ita quodammodo inuicē pedes nostros E lauemus.

To. 32. in Io. su. il. et tam facta eū dia. ium misisset

Magisterū Christi.

To. 32. in Io. sup. ill. Postq. ergò lauit pedes, &c.

ORIG. Vel aliter: Hoc lauacrum spirituale pedum, de quo dictum est, principaliter quidē à nullo nisi à solo Iesu potest effici: secūdario verò à discipulis eius, quibus dixit: Vos debe. adin. la. pe. Iesus enim lauit pedes discipulorū in quantum magister, & seruorum in eo quòd dominus. Hic autē est finis magistri vt discipulum faciat sicut se, quod de Saluatore apparet, qui præ cæteris magistris & dominis vult vt fiāt eius discipuli quasi magister & dominus, non habentes spiritum seruitutis, sed spiritum filiationis, in quo clamant, Abba pater. Prius ergo quàm fiāt & magister & dominus egent lauacro pedum, velut insufficientes discipuli, & adhuc sapientes

A spiritum seruitutis. Cùm autem aliquis eorū statum magistri attingit & domini, tunc imitari poterit eum qui lauit discipulorum pedes, ac lauare pedes per doctrinam quasi magister. CHRY. Adhuc autē prouocans eos ad lauandum pedes, subiungit: Amē amē di. vobis, Non est ser. ma. do. suo: neque apo. ma. eo qui mi. illum, quasi dicat, Si ergo hęc à me facta sunt, multo magis à vobis oportet hæc fieri.

Hom. 70. in Io. paulo ante med. to. 3.

THEO. Necessariò etiam hic apostolos admonet. quia enim ad dignitates habebant attingere: & hic quidem maiores, hic minores: ne insurgāt adinuicē, serenat conscientiam omnium. BEDA. Quia verò scire bonum & non facere, non pertinet ad beatitu- B dinē, sed ad cōdemnationem, secundum illud: Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi, subiungit: Si hæc sci. be. eri. si fe. ea. CHRY. Nam scire quidem omnium est, facere verò non omnium. Deinde proditorem nō manifestè redarguit, sed obumbratè: cùm subditur: Non de omnibus vo. di. AVG. q. d. Est inter vos qui non erit beatus, neque faciet ea. Ego scio quos elegerim. Quos, nisi eos qui beati erunt faciendo quæ præcepit? Non est igitur Iudas electus, quid est ergo quod alio loco dicitur: Nōne ego vos 12. elegi? an ipse ad aliquid est elect⁹ ad quod erat vtique necessarius, nō autē ad beatitudinē, de qua dicit: Beati eri. si fec. ea. ORI. Vel aliter: Non rectè exi- C stimo posse referri, quod dicitur: Nō de omnibus vobis dico: ad hoc quod dictū est: Bea. eri. si fe. Totū. n. hoc & de Iuda & de quolibet alio verum est dicere: Beatus talis si fecerit hæc. Reducemus autem hęc ad illud dictum. Non est ser. ma. do. suo: nec apo. ma. eo. qui mi. illum. Iudas enim cùm esset seruus peccati, nō erat seruus diuini verbi, nec apostolus diabolo ingresso in cor eius: cùm ergo Dominus nouisset qui sunt sui, alienos à se non nouit, propter quod nō ait. Ego scio cunctos præsentes, sed ego scio quos elegerim. q. d. electos meos noui. CHRY. Deinde vt non multos cōtristet suo sermone, subiungit: Sed vt adimpleatur scr. qui ma. mecū pa. le. cal. suū cōtra me, D ostendens quòd non ignorās traditur, quòd maximè sufficiēs erat Iudā retinere. & non dixit, Tradet me, sed leuabit contra me, calc. suum, dolum & occultationem insidiarum repræsentare volens.

Theop. in hoc loco. exemplum Christi ponitur.

Ho. 70. in Io. paulo ante med. tom. 3.

Tract. 59. in Ioan. paulo à prin. to. 9.

To. 32. in Io. sup ill. Amē amē di. &c. paulò à prin.

Homi. 70. in Ioan. à med. tom. 3.

AVG. Quid est enim, Leuabit calcaneum suum super me, nisi cōculcabit me? in quo Iudas traditor ei⁹ attingitur. CHRYS. Dicit autē, Qui māducat mecum panē, id est, qui à me nutritus est, qui mea mensa communicauit, vt si quando à famulis, aut aliquibus vilioribus patiamur aliquid malum, non scandalizemur, respicientes Iudæ exemplum, qui infinitis potitus bonis, in cōtrarium remunerauit benefactorem.

Tract. 59. in Ioan. parum à prin. to. 9.

Homi. 70. in Ioan. post med. tom. 3.

AVG. Illi ergo qui electi erant, manducabant Do- E minū, ille manducabat panem Domini contra Dominum: illi vitam, ille pœnam. Qui enim manducat indignè, ait Apostolus, iudicium sibi manducat. Sequitur: A modo di. vo. priusquā fiat, vt cū fa. fue. cre. quia ego sum, de quo scilicet illa scriptura processit.

Tract. 59. in Io. parū ante med. tom. 9.

ORI. Non autem dictum est apostolis, Vt credatis, quasi nō credētibus, sed dictum est tanquā æquipolleat ei. quod est, vt credētes operemini, perseuerātes in credulitate, nec aliquam occasionem ad repulsam captantes: super ea. n. quę obtinebāt discipuli ad fidē facientia, hoc etiā adepti sunt videre perfici scripturam prædictā. CHRY. Quia ergo discipuli erāt ituri ad prædicandū & multa passuri, duobus modis eos cōsolatur: vno modo à seipso, cū dicit, Beati

To. 32. in Io. sup ill. Nunc dico vobis &c. fac. à fuerit. &c. nō mult. tom. à prin.

Ho. 71. in Io. in prin. illius tom. 3.

Cõsolatio dup. apost.

eri. si fe. ea. Alio verò modo cõsolatus est eos ab aliis: A eo scilicet quòd ab hominibus multa patientur procuratione. vnde subdit: Amen amẽ dico vobis, &c.

To. 32. in Io. sup. ill. Amẽ amen dico vobis, qui recipit &c. à me. illum.

ORI. Qui enim recipit quem mittit Iesus, Iesum qui in misso consistit, recipit, qui autẽ Iesum recipit, patrem recipit, igitur qui recipit quem mittit Iesus, mittentem recipit patrẽ. Potest etiam & hic sermo fore, qui recipit, quẽm ego misero: vsq; ad mei receptionem attingit. Qui verò non per aliquẽ apostolorum meorum me recipit, sed recipit me venientẽ ad animas, patrem recipit, vt non tantum ego in eo maneam, sed & pater.

Tr. 59. in Io. circa me. t. 9.

AVG. Arriani autem cùm hoc audiunt, statim ad gradus sui dogmatis currunt, dicentes: Quantum apostolus distat à Domino, tan- B tum filius à patre: sed vbi Dñs dixit: Ego & pater vnũ sumus, nullam distantiæ suspicionem reliquit. quoniam ergo nos accepturi sumus hæc verba Dominica, Qui me accipit, accipit eum, qui me misit, quòd vnius naturæ sunt pater & filius, consequens videbitur quia dixit, Qui accipit si quẽ misero, me accipit, & vnius naturæ sunt filius & apostolus: ita dixisse possit videri, qui acc. si quem mi. me secundũ hominem accipit: qui autẽ me secundũ Deum acci. acci. eum qui me misit. Sed cùm ista dicebat, non ab illo naturæ vnitas, sed in eo qui mittitur, mittentis commendabatur auctoritas. Si ergo attendas Christum in Petro discipuli præceptorem, si autem patrem in C filio, inuenies vnigeniti genitorem.

Cùm hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo adinuicẽ discipuli hæsitantes, de quo diceret. Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quẽ diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simõ Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit? Itaq; cùm recubuisset ille supra pectus Iesu, dicit ei, Domine, quis est? Respõdit Iesus, Ille est cui ego intinctum panem porrexero, & cùm intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Scariotis. Et D post buccellam introiuit in eum Sathanas, & dixit ei Iesus: Quod facis fac citius. Hoc autẽ nemo sciuit discũbentium ad quid dixerit ei. Quidã enim putabant quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut vt egenis aliquid daret. Cùm ergo accepisset ille buccellam, exiuit continuo. Erat autem nox.

Ho. 71. in Io. parũ à prin. tom. 3.

Turbatio Iesu exponitur.

Tract. 60. in Ioan. parum à prin. to. 9.

Tra. 61. in Ioan. circa prin. tom. 9.

CHRY. Quia Dominus apostolis debentibus orbem terrarũ vniuersum percurrere, exhibuerat duplicem cõsolationem prædictã, cogitans quod vtraque proditur priuatus est, turbatur. Et hoc signifi- E cat Euangelista, dicẽs: Cùm hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, &c. AVG. Non illi hoc tunc primũ venit in mẽtem, sed quia proditorem iam fuerat expressurus, vt non lateret in cæteris, ideo turbatus est spiritu, & quia ipse traditor iã fuerat exiturus, vt Iudæos quibus Dominus ab eo traderetur, adduceret. Turbauit eum imminens passio & periculum proximorum, & traditoris impendentes manus, cuius fuerat præcognitus animus: hoc etiam Dominus significare sua turbatione dignatus est, quòd quãdo ex falsis fratribus aliquos separare etiam ante messem vrgens causa compellit, fieri sine ecclesiæ turbatione A non possit. Turbatus est autem nõ carne, sed spiritu. Spiritus enim in huiusmodi scãdalis non peruersitate, sed charitate turbatur, ne forte in separatione aliquorum zizaniorum simul aliquod eradicetur & triticum: siue ergo ipsum Iudam pereuntem miserãdo, siue sua morte appropinquante turbatus est, nõ animi infirmitate, sed potestate turbatur. Non enim aliquo cogẽte turbatur, sed turbauit semetipsum, vt suprà dictum est. quòd autem turbatur, infirmos in suo corpore, hoc est, in sua Ecclesia consolatur: vt si qui suorum morte imminente turbantur, non se reprobos putent.

eadẽ Tra. 61. paulo à prin. tom. 9.

Tr. 60. in Io. parum à fine illius tom. 9.

To. 32. in Io. su. ill. Cùm hæc dixisset, turb. est spiritu, ante med.

ORIG. In eo enim quòd dicit turbatus est spiritu, quod humanum est, scilicet passio, prouenie- B bat ab exuberantia spiritus: si enim sanctus quilibet in spiritu viuit, & agit, & patitur, quanto magis hæc dicenda sunt de Iesu sanctorum primicerio?

Tr. 60. in Io. parũ à med. tom. 9.

Stoicorum error diluitur.

AVG. Pereant igitur argumenta Stoicorum, qui negant in sapientem cadere perturbationem animorum, qui profectò sicut vanitatem æstimant veritatem, sic stuporẽ deputant sanitatem. Turbetur planè animus Christiani, non miseria, sed misericordia: dicit autem, Vnus ex vobis numero, non merito, specie non virtute.

Hom. 71. in Ioan. paulò post prin. t. 3.

CHRYS. Quia verò non nominatim dixit, rursum in omnes inducit timorem. vnde sequitur: Aspiciebant ergo discipuli adinuicem hæsitantes, de quo diceret. Enimirum nullius sibiipsis conscij mali, tamen enunciationem Christi proprijs C cogitationibus credibiliorem putabant.

Tr. 61. in Io. pau. ante med. tom. 9.

To. 32. in Io. su. ill. Respiciebant sese mutuo ame. illam.

AVG. Sic etiam in eis erat erga magistrum suum pia charitas, vt tamen eos humana alterum de altero stimularet infirmitas. ORIG. Reminiscebantur etiam vt homines existentes, quoniam alterabilis est affectus adhuc prouectorum, ac susceptibilis appetitus contrariorum his quæ prius voluerat.

Homi. 71. in Io. non mul. post à prin. tom. 3.

Tract. 61. in Io. parũ ante med. tom. 9.

CHRY. Omnibus autem trementibus & ipso vertice, s. Petro formidãte, Ioannes velut dilectus recubuit in sinu Iesu. vnde sequitur: Erat ergo recũbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu quem dili. Iesus.

AVG. Ipse est Ioannes cuius est hoc euangelium sicut postea manifestat. Erat enim hæc eorũ consue- D tudo qui sacras nobis litteras ministrarunt, vt quando ab aliquo eorum diuina narrabatur historia, cùm ad seipsum veniret tãquam de alio loqueretur. Quid enim deperit veritati quando & res ipsa dicitur, & quodammodo dicenti iactantia deuitatur?

Ho. 71. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

To. 32. in Io. su. illu. Vnus ex discip. Iesu recũbens.

Homil. 71. in Io. nõ mult. post à prin. tom. 3.

CHRY. Si autem huiusmodi familiaritatis causam quæris discere, amoris res erat, propterea dicit. Quẽ dil. Ie. Quanuis. n. & alij amarentur, tamen iste plus alijs. ORI. Æstimo autem quod etiam hoc protendit & Ioãnes recũbẽs verbo ac in secretioribus pausans incumbebat gremijs verbi. CHRYS. Volebat etiã ostẽdere seipsum esse alienum à crimine, & hoc etiam dicit: ne æstimes quòd Petrus ei, vt maiori exi- E stẽti, innueret. nam sequitur: Innuit ergo huic Si. Petrus, & dicit ei. Quis est de quo dicit? Vbiq; enim inuenitur Petrus ab amore impetũ faciens, & quia primo increpatus est, nõ locutus est, sed mediãte Ioanne vult discere. Vbiq; enim scriptura ostendit Petrũ feruidum, & familiaritatem habentem ad Ioannem.

Tr. 61. in Io. paulo à fine. tom. 9.

AVG. Notanda autẽ locutio est: dicere aliquid non sonando, sed tãtummodo innuendo. Innuit (inquit) & dicit, id est, innuendo dicit. Si enim cogitãdo aliquid dicitur, sicut illud, Dixerunt apud semetipsos, quanto magis innuendo, vbi iam foris qualibuscunque signis promitur, quod fuerit corde conceptum?

ORI. Vel primo innuit, & deinde non contentus

nutu

nutu dixit illi, dic quis sit de quo dicit. Sequitur: Itaque cùm recubuisset ille supra, &c. Avgv. Quòd autem nūc supra pectus dicit, Paulo suprà dixerat in sinu. Vel aliter: Primo quidē iacēs in sino Iesu soperascendit & incubuit supra pectus, quasi si non incubuisset in pectore, sed remansisset iacens in sinu, nequaquam Dominus ei tradidisset verbum qood Petrus scire cupierat. Per hoc ergo quòd vltimo supra pectus incubuit, exprimitur tanquā per maiorem & abundantiorē gratiam specialis Iesu discipulus esse.

To. 32. in Io. sup. ill. Erat vn' ex disc. Iesu recumbens.

Consensus euangelicus.

Tract. 61. in Ioan. paulò ante med. tom. 9.

Beo. Quod autem in sinu & supra pectus recubuit, non solum fuit præsentis amoris indicium, sed etiam futuræ rei signum, quòd scilicet inde vocē sumeret, quam postmodum cūctis sæculis inauditam emitteret. Avg. Per sinum enim qoid aliud significatur quàm secretum? hic est vtique pectoris sinus sapientiæ secretum.

Tract. 61. in Ioan. parum à fin. tom. 9.

Chry. Neque aotem tunc nominatim proditorem Dn̄s manifestaoit, nam sequitur: Respondit Iesus, Ille est cui intinctom panem porreaero, & modus ipse manifestationis coooetsiuus erat: quia enim ob mensationem verecundatos non est, eodem pane communicans verecundari debuit. Seqoitur: Et cùm intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Scariotis.

Ioan. inter Homi. 71. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

Avgv. Non vt putant quidam negligenter legentes, tūc Iudas solus Christi corpus accepit, intelligēdum est enim quòd iā cis omnibus distribuerat Dn̄s sacramenta coporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, sicut Lucas narrat. At demum ad hoc ventom est, vbi secundum narrationem Ioannis Dominus per buccellam tinctam atq; porrectam suum exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem, non enim omnia quæ tingontur, abluontur, sed vt inficiantur, nōnulla tinguntur: si autem bonum aliqoid hęc significat tinctio, eidem bono ingratum meritò est secuta dominatio. Sequitur enim: Et post buccellam, &c.

Tra. 62. in Ioan. circa med. tom. 9.

Orig. Attende quod primo quidem non introioit Sathanas in Iudam, sed immisit in cor eius solum vt proderet pręceptorem. Post panem autem in eum ingressus est, quamobrē nobis cauendum est, ne diabolus intrudat io cor nostrum aliquid ignitorum telorum suorū, nam si intruserit, insidiatur deinde, vt & ipse introeat.

To. 32. in Io. sup. ill. Conuersus Petrus vidit discip.

Chry. Donec enim fuit in collegio, non audebat insilire, sed extrorsom immittebat, qoādo verò eum manifestum fecit & expulit, libere in eam de cætero exiliuit. Avg. Vel intrauit in eum, vt sibi iam traditum plenius possideret, neq; enim non in illo erat quando ad Iudæos de precio tradēdi Dominum pactus est, cùm Lucas dicat, Intrauit autem Satanas in Iudam, & abijt, & locutus est cum principibos sacerdotum: talis iam venerat ad cœnandum, sed post panem introiuit in eum, non vt adbuc alienum tentaret, sed vt proprium possideret.

To. 71. in Io. inter princ. & med. to. 3.

Tract. 62. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.

Doctrina salubris.

Orig. Decebat enim, vt æstimo, propter panis exhibitionem auferri ab indigno bonū qood se habere credebat, quo priuatus, factus est capax ingressus Satanæ in ipsum. Avg. Dicont autem aliqoi, Itáne hoc meruit panis porrectus de mensa Christi, vt post illū intraret in discipulū Satanas? Qoibus respondemus, hinc potius nos doceri quàm sit caoendū malè accipere bonū: si enim corripitur qui non diiudicat, hoc est, non discernit à cęteris cibis Domini corpus, quomodo damnatur qui ad eius meosam fingens se amicum accedit inimicus? Seqoitur: Et dicit ei. Iesus:

To. 32. in Io. Super illud: Conuer. Pet. vi. &c.

Tract. 62. in Ioan. circa prin. tom. 9.

Doctrina salubris.

A Quod fa. fac citius. Orig. Cui autem id ambiguom est, quoniam potuit vel Iudæ, vel Satanæ Dominus dixisse, Quod facis fac citius, prouocās aduersarium ad pugnam, vel proditorem ad subministrandū dispensationi quæ erat futura salubris sæculo, quam non amplius tardari nec protrahi, sed pro posse maturari volebat.

To. 32 in Io. sup. ill. Cum ingres. fuisset Sathanas in princip.

Avg. Non tamen præcepit facinus, sed prædixit, non tamen io perniciem perfidi sæuiendo, quàm ad salutem fidelium festinando. Chry. Hoc.n. quòd dicit, quod facis fac citius, non præcipientis est neq; consiliantis, sed exprobrantis & ostendentis, quoniā ipse nolebat suā proditionē impedire. Sequitur. Hoc autem nemo sciuit discombētium, &c. B Multam vtique quis hic dubitationem inueniet, si interrogantibus discipulis, quis est? dixit: Cui ego intingens panē dabo: & tamen non intellexerunt. Nisi dicatur quod latēter dixit, vt nullus audiret: & propterea supra pectus Ioannes residens interrogat quasi ad aurem, vt nō fieret proditor manifestus. Fortassis enim si Christus eum manifestum fecisset, Petrus vtique eum interfecisset: propterea dicit quod nullus cognouit recumbentium, sed neque Ioannes, nequaquam enim putauit qoòd discipulus iotantum iniquitatis prodiret, quia enim procul à tali iniquitate erat, non de aliis boc suspicabatur. Verā igitur causam eorū quæ C à Christo dicta sunt, ignorauerunt. Quid autē æstimarent, ostendit Euāgelista, cùm subdit: Quidam.n. putabāt quia loculos habebat Iudas quod dixisset ei, &c. Avg. Habebat ergo Dominus loculos, & à fidelibus oblata conseruans suorum necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat: nunc primū ecclesiasticę peconię forma est instituta, vbi intelligemos quòd præcepit non cogitandum esse de crastino nō ad boc esse præceptum, vt nihil pecuniæ seruetur à sanctis, sed ne Deo propter istā seruiatur: & propter inopiæ timorem iustitia deseratur. Chrys. Et nimirum nullus discipulorum pecunias afferebat, sed per hoc quod dicit hic, occultè insinuat quòd qoædā mulie- D res eum de suis facultatibus nutriebant, qoi autē non peram, non virgam, non æs iubet deferre, loculos ferebat ad inopum ministeriū, vt discas quoniam valde pauperē & mundo crucifixum huius oportet partis multam facere procurationē, multa enim ad nostram dispēsans doctrinam agebat. Orig. Sic igitur Iudæ Saluator dicebat, Quod facis fac citius, ac proditor in hoc tantum ad præsens obedit magistro: accepto nanque pane nullam traxit moram. vnde sequitor: Cū er. ac. ille buc. exi. cō. Et reuera exiit, non solū recedēdo de domo in qua tenebator, sed omnino egressus est à Iesu: ego autē opinor quòd post panem ingressus Satanas in Iudam, nō tolerabat in eo- E dem loco cum Iesu esse: nolla nanque conformitas est Ieso ad Satanā non frustra autem requiram, quare soper hoc quod est, Accipiens panem, non adiicitur, Et manducans. Nunquid igitur accepto pane nō manducauit Iudas: post panem enim forsan acceptū à Iuda non esum, qui semel in cor eius immiserat, vt magistrū prodat timore ductus, ne quod immissum fuerat, euanesceret vsu panis, quàm cito panē Iudas recepit, introiuit in eum, & statim domum excessit. Aliter quoq; non ineptè dicetur, quòd sicut qui indignè manducat panem Domini, aut bibit eiūs calicem, in præiudicium sibi comedit atq; bibit, sic panis à Iesu datus aliis fuit ad salutem, Iudæ in damnum, vt post panem intraret in eum Satanas.

Tr. 62. in Io. parū à med. tom. 9.

Ho. 71. in Io. inter princ. & med. t. 3.

Ead. ho. 71 aliq. ante med. tom. 3.

Tract. 62. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

Homi. 71. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

Locul: Domini quales.

To. 32. in Io. sup. ill. Cùm ingres. fuisset Sathanas ante mediū.

Rara opinio.

Hom 71. in Io. paulo ante med. to. 3.

A CHRY. Subdit autem, Erat autem nox, vt discas Iudæ temeritatem, quoniam neque tempus eum tenuit ab impetu. ORIG. Nox etiam sensibilis instar extitit obductæ noctis in anima Iudæ. GRE. 2. mora. A qualitate enim temporis finis exprimitur actionis. dum non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exisse perhibetur.

To. 32. in Io. su. illud: Cũ ingressus fuisset Sathanas eo me. Lib. 2. mor. cap. 2.

Cùm ergo exisset, dixit Iesus, Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum.

GREG. Post euenientia ex prodigiis, nec non ex transfiguratione præconiai nitium glorificandi filij B hominis fuit exitus Iudæ à loco, vbi morabatur Iesus cũ Satana, qui eum ingressus est. vnde dicitur: Cũ ergo esisset, dixit Iesus, Nunc, &c. Nõ enim immortalis vnigeniti verbi, sed hominis qui factus est ex semine Dauid, gloria hic narratur. Si enim in morte Christi glorificantis Deum illud verum est, exuens principatus & potestates traduxit confidenter triũphans in ligno, & illud cõcilians per sanguinẽ Christi crucis suæ, siue quæ in terra, siue quæ in cælis. In his omnibus glorificatus est filius hominis, Deo etiã glorificato in eo. vnde sequitur, Et Deus, &c. Quia nõ est Christũ glorificari, nisi cũ eo quoq; glorificetur & pater. At quoniã quicunq; glorificatur, ab ali- C quo glorificatur, si quæras de eo, quòd clarificat⁹ est filius hominis, à quo, respõdens subdit: Si Deus clarificatus, &c. CHRY. Hoc est per semetipsum, non per alium. Sequitur: Et cõti. cla. eum. q. d. non post lõgum tẽpus, sed cõfestim in ipsa cruce ea quæ clara sunt, apparebunt, sol nãque auersus est, petræ scissæ sunt, multa corpora eorum qui dormierũt, surrexerunt. Hac autem via eas quæ ceciderãt, cogitationes discipulorum restituit: & suader non solum tristari, sed etiam lætari. AVG. Vel aliter: Eseunte in mundo omnes mundi cum suo mundatore manserunt: tale aliquid erit cum zizaniis à tritico separatis, iusti D fulgebunt sicut sol in regno patris sui. hoc futurum præuidens Dominus discedente Iuda tanquam zizaniis separatis, remanentibus tanquam tritico apostolis sanctis dixit: Nunc cl. est fi. ho. tãquam diceret, Ecce in illa mea clarificatione quid erit, vbi malorũ nullus erit, vbi bonorum nullus perit? Sic autem nõ est dictum: nũc significata est clarificatio filij hominis, sed nunc clarificatus est filius hominis: sicut non est dictum, Petra significabat Christũ, sed petra erat Christus: solet enim loqui scriptura res significãtes, tanquam illa quę significantur, appellans. Est autem clarificatio filij hominis vt Deus clarificetur in eo. vnde adiungit: Et Deus clarificatus est in eo. Denique tanquam ista exponens adiungit & dicit, Si fi- E lius clarificatus est in eo, quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui eum misit, Et Deus clarificabit eũ in se, vt natura humana, quæ ab æterno verbo suscepta est, etiam immortali æternitati donetur. Sequitur: Et continuo clarificabit eum, resurrectionem scilicet suam: non sicut nostrã in fine sæculi, sed continuo futuram hac attestatione prædicens. Potest & de ista clarificatione dictum videri: Nunc clarificatus est filius hominis, vt quod ait nunc, non ad imminentem passionem, sed ad vicinam resurrectionem pertinere credatur: tanquam fuerit factum quod erat proximo iam futurum.

To. 32. in Io. su. illud: Cũ exisset Iesus, dicit, in prin.

Glorificatio Christi.

Hom. 72. in Ioan. paulò ante med. tom. 9.

Tract. 63. in Ioan. à med. tom. 9.

Anagogica expositio.

HILAR. 11. de Trinit. Quòd autem Deus in eo glorificatus est, ad corporis gloriã spectat, per quam Dei intellecta est gloria, quasi corpus ex naturę diuinæ cõsolatione gloriã mutaret: quòd verò quia glorificatus in eo Deus est, ideo glorificauit eum in se, vt qui regnat in gloria, quę es Dei gloria est, ipse exinde in Dei gloriam transeat: toto iam in Deo ex ea qua homo est, dispensatione mansuro, nec sanè de tempore tacuit di. Et con. cla. eum, vt quia prodeunte ad proditionem Iuda: gloriam quæ sibi post passionem consecutura resurrectionẽ futura esset, significasset in pręsens eam qua in se Deus eum clarificaturus esset, in posterũ reseruaret: Dei in eo gloria per virtutem resurrectionis ostẽsa: ipso verò in Dei gloria ex subiectionis dispensatione mansuro. HIL. 9. de Trinit. Primam autem significationem huius dicti non ambiguam existimo, cùm ait: Nunc cla. est filius hominis, gloria enim nõ verbo, sed carni acquirebatur: hoc verò quòd sequit. Et Deus cl. est in eo, quid significet, interrogo, & cùm non alius sit filius hominis, neque alius filius Dei, verbum enim caro factum est, requiro quis in hoc filio hominis, qui & filius Dei est, glorificatus sit Deus. Et videamus quid sit hoc quod tertio dicitur: Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso, Homo vtiq; non per se glorificatur, neque rursum qui in homine glorificatur Deus: licet gloriã accipiat, non tamen aliud ipse quàm Deus est. Vtique aut Christũ necesse est esse qui glorificatur in carne, aut patrem qui glorificatur in Christo. Si Christus est Deus, certè Christus est qui glorificatur in carne: si pater sacramentum est vnitatis, cũ pater glorificatur in filio. De eo verò quòd glorificatũ in filio hominis Deum: Deus glorificat in seipso, in quo relicta facultas exerendæ impietatis existimatur ne secundum naturæ veritatem verus Deus Christus sit. Nunquid enim extra se est quod glorificat in seipso? Quem enim in seipso pater glorificat, in eius gloria confitendus est, & qui in patris gloria glorificandus est, in his intellegendus est esse in quibus est pater.

Lib. 11. aliq. ante finem, 2. fol.

Li. 9. parũ à med. illius.

ORIG. Vel aliter: Nomen gloriæ non hîc accipitur iuxta quosdam paganorũ qui definiũt gloriam esse à pluribus collata præconia. Palã est enim quod hoc aliud est ab eo quod in Exodo dicitur: quod gloria Dei repletũ est tabernaculũ, & quod aspectus Moysi glorificatus erat: quantum enim ad corporalia diuinior quædam apparitio cõtingit in tabernaculo: nec non in facie Moysi cum Deo locuti. Quantũ ad anagogiã verò gloria Dei dicitur esse quæ apparuit, quoniã deificatus ac transcendens cuncta materialia intellectus, vt scrutetur diuinam visionem in his quæ cernit, deificatur. Vt hoc sit tropicè quæ glorificata est facies Moysi, eo facto diuino secundũ intellectũ. Nulla autem comparatio fuit excellentiæ Christi ad cognitionẽ Moysi glorificantem faciem animę eius. Totius enim diuinæ gloriæ fulgorem esse filiũ æstimo, dicẽte Paulo: Qui cùm sit splendor gloriæ, &c. quinimo proueniũt ab hac totius gloriæ luce singulares splendores ad totam rationalem creaturã. Nõ enim arbitror quempiam totum posse capere totius diuinæ gloriæ fulgorem, nisi filium eius. Inquantum igitur non erat notus filius mundo, non in mundo glorificatus erat: cùm autẽ pater aliquibus de mundo existentibus tradidit Iesu notitiam, tunc glorificatus est filius hominis in his qui cognouerũt eum, & hoc dedit gloriam cognoscentibus. Nam qui libera facie diuinam gloriã intuentur, secundũ eandem transfigurantur

To. 32. in Io. sup. ill. Cùm ergo exisset Iesus, dicit, Nũc glorificatus, ante med.

Gloriæ varia acceptio.

eodem c. dicto aliquãt. à medio.

eod. ca. dil. inter med. & finem.

Glorificatio Iesu quomodo intelligenda.

gutantur imagine à gloria glorificati in glorificantiũ glotiam. Cùm igitur appropinquauit ad eam dispensationem, qua mũdo notus debebat gloriam promereri in gloria glorificantium ipsum, ait: Nunc clarificatus est filius hominis. Et quia nullus nouit patrem nisi filius, & cui reuelauerit filius. Debebat autem ex dispẽsatione depromere patrem filius, ob hoc etiam Deus glorificatus in illo dignoscitur: vel hoc quod est, Et Deus clarificatus est in eo, cum illo perscrutabetis. Qui me videt, & patrem meum videt. Nam videbitur in verbo cum Deus existat, & imago inuisibilis Dei qui genuit eum pater. Amplius autẽ sic quoque clarius quę sunt in hoc loco, capientur. Velut.n. per quosdam nomen Dei blasphematur in gentibus, sic per sanctos quorũ bona gesta coràm hominibus, politissima discernuntur, celsi patris nomen extollitur. In quo verò à Deo glorificatus est, vt in Iesu dũ peccatum nõ fecit, nec dolus inuẽtus est in ore eius. Cùm ergo talis esset, filius glorificat⁹ est, & Deus glorificatus est in eo, at si Deus in eo glorificatus est, recũpẽsat ei pater maius illo quod filius hominis exercuit. Longè.n. superstans est gloria in filio hominis cùm glorificat eum pater, quàm in patre cùm in illo glorificatus est, & decebat præpotentem maiorem reprendere gloriam, deinceps quoniam statim hæc erant futura. Dico autẽ filium hominis in Deo glorificari. ob hoc subiecit: Et cõtinuo glorificabit eũ.

To. 32. in Io. sup. ill. Cum ergo exisset Iesus, &c. paruũ à fine.

C *Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quæretis me, & sicut dixi Iudæis, quò ego vado, vos nõ potestis venire. Et vobis dico modò. Mandatũ nouũ do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicẽ.*

Tract. 64. in Ioã. in prin. tom. 9.

Avg. Cùm dixisset superius, Et continuo clarificabit eum, ne putarent quòd sic eum clarificaturus esset Deus, vt non eis coniungeretur vlterius ea conuersatione quæ in terra est, adiecit atque ait: Filioli, adhuc mo. vo. sum. tanquam diceret, continuo quidem D resurrectione clarificabor, non tamẽ continuo ascẽsurus in cælum. Sicut enim scriptum est in actibus apostolorũ, Fuit cum eis post resurrectionẽ 40. dies: hos igitur 40. dies significauit dicendo: Adhuc mo. vo. sum. Orig. Per hoc autem quod dicit, Filioli, ostendit adhuc imminentem animabus eorum paruitatem. ij autem quibus nunc dicit, Filioli, post resurrectionem fiunt fratres, sicut & antequã essent filioli, fuerunt serui. Avg. Potest etiam & sic intelligi, Adhuc sicut & vos in hac infirmitate carnis etiã ipse sũ, donec scilicet moreretur atq; resurgeret. Cũ illis quidem fuit postquã resurrexit exhibitione pręsentiæ corporalis, sed nõ cum illis fuit cõsortio infirmitatis humanæ. E Apud alium enim Euangelistã post resurrectionẽ ait: Hæc locutus sum vobis, dũ adhuc essem vobiscum, id est, in carne mortali cùm essem sicut & vos. Tunc enim in eadem quidem carne erat, sed cùm illis in eadẽ mortalitate iam nõ erat. Est & alia diuina præsentia sensibus ignota mortalibus, de qua idẽ dicit: Ecce ego vo. sum vsque ad cõsummationem sęculi. hoc non est: Adhuc modicũ sum vobiscum. non enim modicũ est vsque ad consummationẽ sæculi. aut si & hoc modicum est, quia in oculis Dei mille anni sunt dies vnus, nõ tamẽ hoc significare voluisse credendus est nunc quãdo secutus adiunxit: Quò ego vado, vos non potestis venire. Nun- A quid enim post consummationẽ sęculi quò ipse vadit, venire nõ poterãt? de quibus postea dicturus est: Pater, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum.

To. 32. in Io. sup. ill. Adhuc paulisper vobiscum sum. paulo a prin.

Tr. 64. in Io. ante med. tom. 9.

Tr. 64. in Io. à me. tom. 9.

Tract. 64. in Io. ante me. tom. 9.

Consensus euãgelicus

Orig. Intrinsecus autẽ sciscitaberis an post multum non fuit cum eis, nõ adeo quòd non aderat illis secundum carnem. Sed eo modico cõsummato vos scandalizabimini in me in nocte, & sic non erit cum eis qui cum dignis tantummodo conuersatur. Sed si cum eis non erãt, nihilominus ipsi quęsituri erãt Iesum, velut Petrus pòst negationẽ grauiter plorabat, quærãs, puto, Iesum, Et ideo sequitur: Quæretis me, & sicut di. Iu. Quò ego vado, vos non potestis venire. Quærere Iesum est verbum quærere, sapientiam, B iustitiam, veritatem, diuinam virtutem, quæ omnia Christus est. Volentibus ergo discipulis sequi Iesum nõ quippe velut rudiores arbitrantur corporaliter: sed vt significet illud, Qui non tollit crucem suam & sequitur me, nõ potest meus esse discipulus. Ait nũc Dominus, quò ego vado, vos non potestis venire. nã & si vellent sequi verbum, & illud confiteri, nõdum erant validi circa hoc, cùm nondũ esset spiritus datus eo quòd Iesus nondum erat glorificatus.

To. 32. in Io. ca pen. à me.

To. 32. in Io. sup. ill. Filioli paulisper vobiscum sum. circa princ. Eodem ca. paruum à fine.

Avgvs. Vel hoc dicit, quia adhuc minus idonei erant sequi moriturum Dominum pro iustitia, quomodo enim iam fuerãt secuturi adhuc martyrio non maturi? aut iterum Dominum ad immortalitatem carnis quomodo iam fuerant secuturi, nõ quandoli- C bet morituri, sed in fine sæculi resurrecturi? aut iterũ Dominum ad sinũ patris quomodo iam erant secuturi, cùm esse nemo possit in illa felicitate nisi perfectus in charitate? Iudæis autẽ cùm hoc diceret, non addidit, Modò. Ipsi autẽ nõ poterant venire tũc quò ille ibat, sed poterant postea, & ideo subdit: Et vo. di. modò. Ori. q. d. Et vobis dico nõ absque additione huius aduerbij modò. Iudęi nanque quos præuidebat in suis facinoribus morituros, in breui tempore non valebãt pergere quò Iesus ibat, sed discipuli post breue tempus poterant sequi verbum.

Tract. 64. in Ioan. parum a fine. tom. 9.

To. 32. in Io. ca. vlt. inter prin. & med.

Chrys. Ne autem audientes discipuli sicut dixit D Iudæis, æstiment similiter & in eos dictum esse, adiecit, Filioli. Ori. Quod est exprimentis imminentem adhuc animæ discipulorum modicitatem. Fiunt autẽ post resurrectionem hi quibus dixit, Filioli, fratres: sicut & prius serui fuerãt antequã essent filioli.

Homi. 71. in Io. à me. t. 3.

To. 32. in Io. cap. po. paru à princi.

Chry. Hoc autem dicit eum qui in seipsum est, erigens discipulorum amorẽ. Cùm.n. viderimus aliquos dilectissimorum discedentes, exardescimus, & maximè cùm viderimus eos in locũ abeuntes in quẽ non est possibile nobis abire. Simul etiam ostendit, quoniam mors eius quædam translatio est & trãspositio melior ad loca mortalio corpora nõ suscipiẽtia.

Homil. 71. in Ioã. à med. ill. tom. 3.

Avg. Docens autem quomodo idonei esse possint pergere quò ille antecedebat, subiungit: Mandatum E nouum do vobis vt diligatis inuicẽ. Nonne iam hoc erat mãdatum in antiqua lege Dei, vbi scriptum est: Diliges proximum tuum tanquam teipsum? cur ergo nouum mandatum appellatur à Domino? an quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem vel potius obedientem non omnis, sed ista dilectio quã Dominus vt à carnali dilectione distingueret, addidit, Sicut dilexi vos: vt & vos diligatis inuicem, non sicut se diligunt qui corrumpunt, nec sicut se diligunt homines, quia homines sunt, sed sicut se diligũt qui Dei sunt, & filij altissimi omnes, vt sint filio ei⁹ vnico fratres, ea dilectione inuicẽ diligẽtes, quia ipse dilexit eos, perducturus eos

Tra. 64. in Io. in fi. to. 9. Tract. 65. in Ioannem, in prin. ill. to. 9.

Mãdatum nouũ quare dicatur.

Hom.71.in Io.interprin & me tom.3. Tract. 65.in Ioan à med tom.9.

A ad illum finem, vbi satiabitur in bonis desideriū eorum. CHRY. Vel dicit, Sicut dilexi vos, non enim præexistētibus vestris iustitiis debitum vobis reddidi, sed ipse incœpi, ita & vos benefacere oportet etiã nihil debentes. AVG. Noli autem putare illud maius prætermissum esse mãdatum, quo præcipitur, vt diligamus Dominum Deum nostrum, sed bene intelligentibus vtrunque inuenitur in singulis: nam & qui diligit Deum, non eum potest contemnere præcipientem, vt diligat proximū, & qui supernè ac spiritualiter diligit proximū, quid in eo diligit nisi Deū? ipsa est dilectio quam ab omni mundana dilectione distinguendo, addidit Dñs, Sicut dilexi vos. Quid
B enim nisi Deū dilexit in nobis, non quem habebamus, sed vt haberemus. sic ergo & nos inuicem diligamus, quãtum possumus inuicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus.

Ho.71.in Io. ante me.to.3

CHRYS. Prætermittens autem miracula quæ erãt facturi, ab amore eos designat subdēs: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicē. hoc enim est quod maximè homines sanctos ostēdit, hos enim dicit esse discipulos.

Tract.65.in Io paulo ante finem t.9. Signum discipulatus Christi.

AVGV. Tanquam diceret: Alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem, & eam salutem quæ hominibus pecoribúsque communis est: verumetiam linguam, sacramenta, prophetiam scientiam fidem, di-
C stributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui, vt ardeant, sed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis prodest.

Dicit ei Simon Petrus: Domine quò vadis? Respõdit ei Ies⁹: Quò vado ego, nõ potes me modò sequi, sequeris autē postea. Dicit ei Petrus. Quare nõ possum te modò sequi? animã tuam pro te ponam. Respondit Iesus? Animã tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges.

Homi.72.in Io. in prin. illius tom.3.

D CHRYS. Magnus amor & ipso igne vehementior, & nulla est prohibitio quæ eius promptum imperū detinere possit. Ardentissimus itaque Petrus audiēs, Quò ego vado, vos non potestis venire, eū interrogauit. vnde sequitur, Dicit ei Simõ Petrus: Domine, quò vadis?

Tract 66.in Ioan. in prin. tom.9.

AVGV. Sic vtique hoc dixit magistro discipulus tanquam sequi paratos: propterea Dominus qui eius animum vidit, sic ei respondit. nam sequitur: Respondit ei Iesus, Quò ego vado, &c. Dilationem intulit, non spem abstulit, sed eam sequenti voce firmauit, dicens: Sequêris autē postea. Quid festinas Petre? nõdum te suo spiritu solidauerat petra: noli extolli præsumēdo, non potes modò, noli deiici
E desperando, sequeris enim postea.

Homi.72 in Ioan. parum à princ. to.3. Zelus Petri.

CHRY. Audiens autem hoc Petrus, neque ita desiderium detinuit, sed benignam spem accipiēs properat. & quia timorē excussit proditionis, cum securitate per seipsum de reliquo interrogat aliis silētibus. vnde sequitur, Dicit ei Petrus: Quare nõ possum te modò sequi? Quid dicis Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicis quoniam possum: quocirca scies per experientiam quoniam nihil est tuus amor, nisi præsente superna liberatione. vnde sequitur: Respondit Iesus, Animam tuam pro me pones?

BEDA. Quæ sententia duobus modis potest pronunciari: vno modò affirmãdo, ac si dicat: Animam
A tuam pro me pones, sed nunc timendo mortem carnis, animæ mortem incurres: alio modo insultando, quasi diceret.

Tra. 66. in Io. inter prin. & med.

AVGVS. Ita ne facies pro me quod nondum ego pro te? præire potes, qui sequi non potes? Quid tãtum præsumis? audi quis sis. Amen amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges.

Tract 66.in Io. paulo ante med. to.9. Erronea Petri excusatio.

Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitã tuam. quid in animo eius esset cupiditatis, videbat, quid virium, non videbat, voluntatem suam iactabat infirmus, sed inspiciebat valetudinem medicus. An apostolus Petrus, sicuti eum fauore peruerso excusare quidam nituntur, Christū non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, si-
B cut alij euangelistæ testãtur expressius? quasi qui hominē Christum negat, non Christum neget, & hoc in eo negat, quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. per quid autem caput est Ecclesiæ nisi per hominem? Quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominē Christū? Sed quid multis

Tract.66.in Ioā. à med. tom.9.

immoror? non n. Dominus ait, Non cantabit gallus donec hominē aut filium hominis neges, sed donec me neges. Quid est me nisi quod erat? quicquid eius negauit, Christum negauit. Siquidem dubitare nefas est, Christus hoc dixit, verúmque prædixit, proculdubio Petrus Christum negauit. Non accusemus Christum, cùm defendimus Petrum: agnouit planè
C peccatum suum infirmitas Petri, & quantum mali Christum negando commiserit, plorando mõstrauit: neque nos cùm ita diximus primum apostolorū accusare delectat, sed hunc intuendo admoneri nos oportet, ne homo quisquã de humanis viribus fidat.

BEDA. Resipiscendi nihilominus vnusquisque, si in lapsum corruerit, exemplum capiat ne desperet, sed incunctanter veniam se posse promereri credat.

Ho.72. in Io. nõ mult. procul à prin. tom. 3.

CHRY. Vnde manifestum est, quoniam & casum Petri Dominus concessit: nam poterat quidem & à principio reuocare, sed quia permanebat in vehemētia, ipse quidem non impulit ad negationē, sed dimi-
D sit desertum, vt discat propriam imbecillitatem, & vt post hęc talia non patiatur, cum orbis terrarum dispensationem susceperit, sed reminiscens eorum quę passus est, cognoscat seipsum.

Tr.66.in Io. à fi. ill. to 9. Consensus euãgelicus

AVGVS. In anima itaque contigit Petri quod offerebat in corpore: sed aliter quàm putabat: nã ante mortem & resurrectionem Domini & mortuus est negando, & reuixit plorando.

Lib.3.cap.2 in prin.to.4.

AVG. de concor. euang. Hoc autem de prædicta negatione sua Petro non solum Ioannes: sed & cęteri tres commemorant, non sanè omnes ex vna eadémque occasione sermonis ad eam commemorandam veniunt, nam Matthæus & Marcus eam subnectunt, postquam Dominus egressus est ex illa domo vbi
E manducauerat Pascha. Lucas verò & Ioannes antequam inde esset egressus. Sed facilè possumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando posuisse, aut istos præoccupando, nisi magis moueret quòd tam diuersa non tantum verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus illã præsumptionem proferret pro Domino, vel cum Domino moriendi, vt magis cogant intelligi ter eum expressisse præsumptionem suam diuersis locis sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum quòd eum esset ante galli cantum ter negaturus.

CAPVT

CAPVT XIIII.

ET ait discipulis suis: Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. Et si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipio vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis. Et quò ego vado, scitis, & viam scitis.

Tr.67. in Io. in prin. to.9. AVGVS. Ne discipuli mortem Christi tanquam homines timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos etiam Deum se esse contestans. vnde dicitur: Et ait discipulis suis: Non turbetur cor vestrum, &c. quasi dicat: Consequens est si in Deum creditis, vt in me credere debeatis, quod non esset consequens, si Christus non esset Deus. Mortem metuitis huic formæ serui, non turbetur cor vestrum, suscitabit illam formam Dei. *Ho.72. in Io. inter prin. & med. tom.3.* CHRYS. Ea etiam quæ in me est fides & in patrem qui genuit, potentior est his quæ superuenient, & nihil contra eam potest præualere difficilium: hoc etiam modo diuinitatis virtutem ostendit, quia ea quæ in mente habebant, ducit in medium, dicens: Non turbetur cor vestrum.

Mansiones variæ paradisi.

Tract.67. in Ioan. parum à prin. to.9. AVG. Qoia igitur etiam sibi metuebant discipuli cùm Petro dictum esset fidentiori atq; promptiori, Non cantabit gallus donec ter me neges, subiunxit: In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Per quod à turbatione recreantur certi ac fidentes etiam post pericula tentationũ se apud Deum cum Christo esse mãsuros: quia etsi alius est alio fortior, sapiẽtior, iustior, sanctior, nullus alienabitur ab illa domo, vbi mansionem pro suo quisque accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus, quẽ paterfamilias eis qui operati sunt in vinea, iuber dari. Quo vtiq; denario vita significatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuendi nõ est diuersitas in æternitate mensura, sed multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. GREG. sup. Ezech. Vel hac ratione conueniunt mansiones multæ cum vno denario, quia & si alter minus atq; alius amplius exultat, omnes tamen vnum gaudium conditoris sui visione lætificat.

Tract.67. in Ioan. circa med. tom.9. AVG. Atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, vt quòd habent singuli cõmune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet cùm amat in altero quod ipse non habet: non enim erit ita aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. *Lib 35.c.14. in no. exem. 24. in antiq.* GREG. vlt. Moral. Eiusdem etiam disparilitatis damna non sentiuot, quia tantum sibi vnusquisque quantum sufficit, percipit.

Charitas patriæ describitur.

Tract.67. in Ioan. circa med. tom.9. AVGVS. Respuendi autem sunt à corde Christiano, qui putant ideo dictum multas esse mansiones, quia extra regnum cælorum erit aliquid vbi beatè maneant innocentes, cùm sine baptismo ex hac vita emigrauerit, sine quo in regnum cælorum intrari non potest. Absit autem, vt cùm omnis domos regnantium filiorum non sit alibi nisi in regno, ipsius regiæ domus pars aliqua non sit in regno: non enim ait Dominus, In beatitudine sempiterna mansiones multæ sunt, sed in domo patris mei.

Hom.72. in Ioan. ante med. tom.3. CHRYS. Vel aliter contin. Quia Dominus suprà dixerat Petro: Quò ego vado nõ potes me sequi mo-

A dò, sequeris autem postea: ne existiment soli Petro hãc promissionem esse datam, dixit: In domu patris mei, &c. Hoc est, & vos regio illa suscipiet quæ & Petrum, copia enim est ibi multa mãsionum: & non est dicere, quoniam præparatione indigent. Et propter hoc subdit: Si quo minus, dixissem vobis, qoia vado parare vobis locum. *Tract.68. in Ioa. in prin. tom.9.* AVG. Vbi satis ostendit ideo se hoc illis non dixisse, quia iam ibi mansiones multæ sunt, & non est opus illi aliquam præparare.

Hom.72. in Ioan. ante med. tom.3. CHRY. Quia verò dixerat, Non poteris me modò sequi, vt nõ æstiment se ab eo finaliter abscissos esse, subiungit: Et si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipio vos ad meipsum, vt vbi ego sum & vos sitis. Ex quo ostendit quòd oportet eos
B vehementer confidere.

Theo. in hoc loco. THEO. Ac si dicat vtrumque: Vos turbari non oportet, siue paratæ sint, siue non. Nam etsi parata nõ sint, ego cũ omni solertia præparabo vobis illas.

Tract.68. in Ioan. parum à princ. to.2. AVG. Sed quomodo vadit & parat locum, si iam mansiones multæ sunt? sed nondum sunt sicut parãdæ sunt. Easdem enim mansiones quas prædestinando præparauit, præparat operando. Iam ergo sunt in prædestinatione, si quo minus, dixisset: Ibo & præparabo, hoc est, prædestinabo: sed quia nõdum sunt in operatione, dixit: Et si abiero & præparauero vobis locum. Parat autem modo mansiones mansionibus præparando mãsores. Quippe cùm dixit: In do-
C mo patris mei mansiones multæ sunt, quid putamus esse domum Dei nisi tẽplum Dei? de quo Apostolus dicit: Templum Dei sanctũ est, quod estis vos? Hæc ergo domus Dei adhuc ædificatur, adhuc præparatur. Sed quid est quòd vt præpararet, abiit, cùm nosipsos præparet, quod non faciet si reliquerit? Sed illud significat, quia vt parentur istæ mansiones, viuere debet iustus ex fide: si autem vides, non est fides. Eat ergo ne videatur, lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur, si ex fide viuatur: creditus desideretur, vt desideratus habeatur. si bene intellige nec vnde vadis, nec vnde venis, recedis: vadit ergo latendo, ve-
D uit apparendo. Sed nisi maneat regendo, vt proficiamus bene viuendo, non parabitur locus vbi possumus permanere perfruendo.

Prædestinatio mansionum.

Fidei efficacia.

ALCVI. Dicit ergo, Si abiero per carnis absentiã: Iterum veniam per diuinitatis præsentiam, vel iterũ veniam iudicare viuos & mortuos: Et quia sciebat eos interrogaturos quò iret, vel per quam viam iret, subiungit: Et quò ego vado scitis, scilicet ad patrem. Et viam scitis, scilicet per meipsum.

Hom.72. in Ioan. paulò ante mediũ, tom.3. CHRYS. Hoc autem dicens desiderium qood in eorum mente erat, ostendit, & dat eis desiderium interrogandi.

Dixit ei Thomas: Domine, nescimus quò vadis.
E *Et quomodo possumus viam scire? Dicit ei Iesus: Ego sum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me: Si cognouissetis me, & patrem meũ vtique cognouissetis. Et amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.*

Hom.72. in Ioan. parum ante mediũ, tom.3. CHRYS. Iudæi volentes à Christo separati, quærebant quò iturus esset. multo magis discipuli nunquam ab eo separati volentes hoc discere cõpiebãt, & interrogabant eum ex multa dilectione & timore. & ideo dicitur: Dicit ei Thomas, Domine, &c.

Tract.69 in Ioã paulò à princ. tom.9. AVG. Vtrunq; illos Dominus dixerat scire: vtrunque dixit iste nescire. Sed nescit ille mentiri, ergo isti

Deus est veritas. fciebant,& fe fcite nefciebant. Conuincit ergo eos A hoc fcire. vnde fubditur: Dicit eis Iefus: Ego fum via, veritas & vita. *In ferm. 54. circa princ. tom. 10.* Avg. de ver. Dom. Quafi dicat: Quò vis ire? ego fum via: quò vis ire? ego fum veritas: vbi vis permanere? ego fum vita: veritatē & vitam omnis homo capit, fed viam non omnis inuenit: Deum effe quandam vitam æternam, veritatem fcibilem etiam huius fæculi philofophi viderunt. verbum ergo Dei quod apud patrem eft veritas & vita affumēdo hominem factum eft via. Ambula per hominem & peruenies ad Deum. Melius enim eft in via claudicare, quàm præter viam fortiter ambulare.

Lib. 7. inter med. & fin. Hilar. 7. de Trinit. Non enim nos in erratica atque in inuia deducit ille qui via eft, neque illudit per falfa qui veritas eft, neque in mortis relinquit B errore qui vita eft. *Theo. in hoc loco.* Theo. Cùm itaque actiuam exerces, fit tibi Chriftus via. Cùm autem in contemplatiua perfeueras, efficitur tibi veritas. adiecta autem vita eft actiuo & contemplatioo. Decet enim ire & prædicare pro foturo fæculo.

Tra. 69. in Ioan. à med. tom. 9. Avg. Sciebant ergo viam, quia fciebant ipfum qui eft via. Quid autem opus erat, vt adderet veritas & vita, cùm reftaret noffe quò iret, nifi quia ad veritatē ibat, & ad vitam? Ibat ergo ad feipfum per feipfum. *Exemplo vitæ Chrifti eundum.* Sed nunquid ò Domine vt venires ad nos reliqueras te? fcio quidem quòd formam ferui accepifti, & in carne venifti, manens vbi eras, & per hanc redifti non relinquens quò veneras. Si ergo per hanc & venifti & redifti, per hanc nobis non folum qoa veniremus ad te, verumetiam tibi, qua venires & redires, via fuifti: cùm verò ad vitam quod es ipfe, iuifti, eandem carnem toam de morte ad vitam duxifti. itaque dum caro de morte venit ad vitam, Chriftus venit ad vitam. Et quia verbum eft vita, Chriftus venit ad feipfum, quoniam vtrumqoe eft Chriftus, vna perfona, fcilicet verbum caro: veneiat etiam per carnē Deus ad homines, veritas ad mendaces. Eft enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Cùm itaque fe ab *Tract. 69. in Ioan. aliqu. ante fi. to. 9.* hominibus abftulit, atque illoc vbi nemo mentitur, carnem fuam leuauit, idem ipfe quia verbum caro factum eft, per feipfom, id eft, per carnem fuam ad *Exemplum naturæ.* veritatem quod eft ipfe, remeauit, quam qoidem veritatem quanuis inter mendaces etiàm in morte feruauit. Ecce ego ipfe fi loqoor vobis quod intelligatis: quodammodo ad vos procedo, nec me relinquo. Cùm autem tacuero, quodammodo ad me redeo, & vobifcum maneo, fi tenueritis quod audiftis. Si hoc poteft imago quam fecit Deus, quid poteft ex Deo nata imago? Ac per hoc & ipfe per feipfum, & ad feipfum, & ad patrem, & nos per ipfum, & ad ipfum, & ad patrem imus.

Hom. 73. in Io. nō procul à princ. to. 3. Chry. Si enim dicit: Ego fum Dominus, ducēdi ad patrem omnino venietis illuc, neq; enim eft pof- E fibile alia venire via. Cùm autē fupra dixerit: Nemo poteft venire ad me, nifi pater meus traxerit illum. Nunc dicēs: Quoniam nullos poteft ven. ad patrem nifi per me, exæquat feipfum ei qui genuit. Qualiter autem dixerit: Quo vado fcitis, & viam fcitis: oftendit fubdēs: Si cognooiffetis me, & patrē meum, &c. quafi dicat: Si fciretis meam fubftantiam & dignitatem, & eam qoæ patris eft fciretis. nouerant quidem *Hom. 72. in Ioan. à med. tom. 3.* eum, fed non ita vt oportebat, poftea autem fpiritus veniens perfectam in eis cōftruxit cognitionem, & propter hoc fubditur: A modo cog. eum. Dicit autē eam quæ fecundum mentē cognitionem. Et vidiftis eum, fcilicet per me, oftendens quoniam qui videt A eum & patrem videt. Viderunt autem eum non in nuda fubftantia, fed carne indutum.

Beda. Sed quærendum eft quomodo nunc dicat Dominus, Si cognouiffetis me, &c. Cùm præmiferit fuprà: Quò ego vado fcitis, & viam fcitis? Datur ergo intelligi, quia quidam eorum fciebant, quidam vero nefciebant, quorum vnus erat Thomas.

Hila. 7. de Trinit. Vel aliter: continua. Cùm iter *Lib. 7. in 1. fol. ante fin. lib.* ad patrem per filium fit, quærendum eft vtrum hoc per doctrinæ admonitionē, an per naturæ fidem fit, Intelligentiæ igitur fenfum in confequentibus requiramus nam fequitur: fi cognouiffetis me, & patrem meum vtique cognouiffetis. In facramento enim affumpti corporis diuinitatis paternę naturam B confirmans, hunc ordinem tenuit. Tempus autem vifionis feparauit à tempore cognitionis, nam quem cognofcendum ait, eundem iam dixit & vifum vt naturæ iam pridem in fe confpectæ fcientiam ex tempore nunc huius reuelationis acciperent.

Dicit ei Philippus: Domine oftende nobis patrem & fufficit nobis. Dicit ei Iefus: Tanto tempore vobifcum fum, & non cognouiftis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Quomodo tu dicis, oftende nobis patrem? Non credis quia ego in patre & pater in me eft? Verba quæ ego loquor vobis, à meipfo C *non loquor. Pater autem in me manens ipfe facit opera. Non creditis quia ego in patre & pater in me eft? Alioquin propter opera ipfa credite.*

Hilar. 7. de Trin. Commouit Apoftolum Phi- *Lib. 7. in 1. fol. ante fin. lib.* lippum nouitas dictorum, homo cernitur, Dei fe filium confitetur, cognito fe cognofcendum patrem fatetur, patrem vifum effe dicit. Prorupit igitur apoftolica familiaritas Dominū interrogans. vnde dicitur: Dicit ei Philip. Domine oftende nobis patrem, & fufficit nobis. Non vifum negauit, fed oftendi fibi rogauit, neque oftenfionem veluti corporalis contemplationis intuitum defiderauit, fed demonftra- D tionem intelligendi eius qui vifus eft, poftulauit: filium enim in habitu hominis viderat, fed quomodo per id patrem viderit, nefcit. Nam & oftenfio illa intelligendi potius effet demonftratio, quàm videndi, fubiecit: Et fufficit nobis.

Avg. 1. de Trinit. Illa enim lætitia qoa nos adim- *Lib. 1. cap. 8. à med. to. 3.* plebit cum voltu fuo nihil amplius requiretur, quod bene intellexerat Philippus, vt diceret: Domine oftende nobis patrem, & fufficit nobis. Sed nondum intellexerat eo quoque modo ac ipfum fe potuiffe dicere: Domine oftende nobis te, & fofficit nobis. Vt enim hoc intelligeret, refponfum eft ei à Domino. vnde fequitur: Dixit ei Iefus: Tanto tempore E vobifcum fum, & non cognouiftis me?

Avg. fuper Ioan. Sed quomodo hoc dicit, cùm & *Tract. 70. in Ioan. parum ante med. tom. 9.* quò iret fcirent, & viam fcirent, non ob aliud nifi qoòd ipfum fcirent? Sed facilè ifta quæftio foluitur *Quæftio pulchra* fi dicamus quòd eum aliqoi eorum fciebant, aliqoi nefciebant, de quibus erat Philippus.

Hila. de Trinit. Arguit ergo Apoftolum in co- *Lib. 7. in 1. fol. ante fin. lib.* gnofcendo fe ignorantem. cùm enim ea quæ gereret, propria Deo effent, calcare vndas, iubere ventis, peccata dimittere, mortuis vitam reddere: hinc querelæ omnis orta conquæftio eft, quod in homine affumpto Dei non intellecta natura eft. Et ideo poftulanti vt fibi patrem oftenderet, ait: Philippe, qui videt me, videt & patrem.

Avgvs.

Tract. 70. in Ioan. a med. tom. 9.

A Avg. Solemus enim de simillimis duobus ita loqui: Vidistis illum? vidistis istum, sic ergo dictum est: Qui videt me, videt & patrem. non quòd ipse sit pater & filius, sed quòd à patris similitudine in nullo prorsus discrepet filius.

Lib. 7. in 2. fol. ante fin. lib.

Trinitas in vnitate essentiæ.

Hila. 7. de Trin. Non autem ille hic visum oculorum carnalium significat. Non enim hoc quod ex partu virginis carnale est, ad contemplandam in eo Dei formã & imaginem proficit, sed intellectus Dei filius id præstat, vt intellectus & pater sit. Dum ita imago est vt nõ differat genere, sed significet auctoritatem. non enim solitarium sermo significat & indifferentem, tamen naturam professio docet. Cùm enim dicitur, Et patrem, exclusa est singularis atque vnici intelligentia. Et quid reliquum est, nisi per naturę vnicam similitudinem pater per filium visus sit?

Tra. 72. in Io. paulo ante fi. tom. 9.

B Avg. Sed nunquid obiurgandus est qui cum filium viderat, etiam illum cui est similis, vult videre? Sed ideo discipulum Dominus arguebat, quoniam cor postulãtis videbat. Tanquam enim melior esset pater quàm filius, ita Philippus patrem nosse cupiebat, & ideo nec filium sciebat, quo alium meliorem esse credebat. Ad hunc ergo sensum contingendum dictum est: Non credis quia ego in patre & pater in me est? quasi dicat: Si ad te multum est hoc videre, saltem quod non vides crede.

Lib. 7. de trinit. in princ. vlt. fol.

C Hilar. Quæ enim ignorandi patrem aut ostendendi ignorantibus necessitas relinquebatur, cùm pater in filio visus esset ex proprietate naturæ? dum ex indifferentia vnitatis vnum sint natus & generans, vt hic sermo Domini sequeretur, Non credis quia ego in patre, & pater in me est?

Lib 1. cap. 8. aliq. à med. tom. 3.

Avgvs. 1. de Trin. Volebat enim eum ex fide viuere antequam illud posset videre, & ideo dicit: Nõ credis. Contemplatio quippe merces est fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur.

Lib. 7. non mult. procul à fine.

Ex creaturis Deus non perfectè videtur.

Hila. 7. de Trin. Pater autem in filio est, & filius in patre, non per duplicem cõuenientium generum coniunctionem, neq; per infusam capacioris substãtiæ naturam, quia per corporalem necessitatem interiora fieri his quibus continentur exteriora non possunt, sed per natiuitatem viuentis naturæ ex viuente, dum non aliud ex Deo quàm Deus nascitur.

Lib. 5. non mult. procul a fine.

D Hila. 5. de Trin. Naturam enim suam (vrita dicam) sequitur indemutabilis Deus indemutabilem gignens Deum. Nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistẽtem igitur in eo Dei naturam intelligimus, cùm in Deo Deus sit, nec præter eum qui est Deus, quisquam alius Deus sit.

Ho 73 in Io. aliq. a prin. tom. 3.

E Chry. Vel aliter totum: Philippus hic corporeis oculis patrẽ volebat videre, quia & ipsum filium ita se existimabat vidisse, fortassis à prophetis audiens quoniam vidi Dominum, & ideo dixit: Ostende nobis patrem. Etenim Iudæi interrogauerunt, Quis est pater tuus? & Petrus & Thomas quò iret, & nullus dicit manifestè: vt ergo non videatur onerosus esse Philippus & ipse interrogans, ostẽde nobis patrem, subiũgit: Et sufficit nobis, id est, nihil plus quęrimus. Dominus autem non dixit ei Impossibile petis, sed ostendit quoniam neque ipsum filium vidit. Nam si hunc potuisset videre, & illum vidisset. Et ideo dicit: Tanto tempore vobiscũ sum, & nõ cognouistis me? Philippe. Non dixit, non vidistis me, sed nõ cognouistis me: quantũ ad hoc scilicet, quòd filius hoc manens quod pater decenter in seipso ostẽdit eum qui genuit. Deinde diuidẽs hypostases ait: Qui videt me, videt patrem. ne quis dicat quòd ipse est pater, ipse filius. Ostendit autem per hoc, quoniam neq; filium visu corporeo vidit. Si autẽ aliquis hic visum cognitionem dicere velit, nõ cõtradico. quasi dicat: Qui cognouit me, cognouit & patrem: sed nõ dixit hoc, sed consubstantialitatem repræsentare volens dixit, qui meam substãtiam vidit, vidit & eam quæ patris. Vnde patet quòd non est creatura: creaturam enim vidẽtes Deum nesciũt omnes. Philippus etiam substãtiam patris videre quærebat. Si ergo alterius substantiæ esset, non diceret, qui videt me, videt & patrem, sed nec aliquis in argento auri substantiam videre potest, non enim alia per aliam apparet natura.

Hæreses duæ colliduntur

Ho 73 in Io. ante med. tom 3.

Tract 71. in Ioan. circa prin. tom. 9.

Avgv. Deinde non ad solum Philippum, sed ad omnes pluraliter loquitur dicens: Verba quæ ego loquor vo. à meipso non loquor. quid est, A meipso non loquor, nisi à meipso non sum qui loquor? ei quippe tribuit quod facit de quo est ipse qui facit.

Lib. 7. paulò ante fin. m.

Hila. 7. de Trin. Vnde neq; se filium denegauit, nec naturam in se paternæ virtutis abscondit. Nam dum loquitur ipse in substãtia manẽs loquitur, dum autem à se loquitur, natiuitatem in se Dei à Deo testatur. Chrys. Vide autem abundantiam super vnius substantiæ demonstrationem, nam subdit: Pater autem in me, &c. quasi dicat: Nequaquã aliter facit pater & aliter ego, sicut & alibi ait, Si non facio opera patris mei, non credaris mihi. Sed quomodo à verbis incipiens ad opera venit? Cõueniens enim erat dicere: Ipse loquitur verba. Sed duo ponit de doctrina & signis, aut quia & verba opera erant.

Hom. 73. in Ioan. parum ante med. tom. 3

Contemplatio est merces fidei.

Tract. 71. in Io. tom. 9.

Avgvs. Nam qui proximum loquendo ædificat, bonum opus operatur. In his duobus sententiis diuersi nobis aduersantur hæretici. Arriani dicũt: Ecce inæqualis est patri filius, nõ à seipso loquitur. Dicũt Sabelliani: Ecce qui pater est, ipse est filius. Quid est, Pater in me manet, ipse facit: nisi in me maneo ego qui facio? Hila. 7. de Trinit. Sed manere in filio patrem, nõ est singularis atq; vnici, operari verò per filium patrem, non est differentis aut exteri sicut nõ vnius est non à se loqui qui loquitur, neque rursus alieni ac separabilis loqui per loquentem. Et quia in se patrem loqui & operari docuerat: perfectæ huius vnitatis fidem statuit, dicens, Credite mihi quia ego in patre & pater in me est, ne scilicet per virtutis efficientiam & non per naturæ quæ secundũ natiuitatem est, proprietatẽ pater in filio quod operari crederetur & loqui: sic enim habetur in Græco. Nostra littera habet, Non creditis quia ego in patre & pater in me est? Avg. Antea solus Philippus arguebatur. Chry. Si verò non sufficit hoc ad ostendendum consubstãtialitatem, saltẽ ab operibus discite. vnde subditur: Alioqnin propter opera ipsa credite. Vidistis enim signa cũ auctoritate, & omnia quæ deitatis erant propria, & quæ solus pater operatur, peccata soluta, mortem recedentem, & huiusmodi.

Lib. 7. paulò à fine.

Tract 71. in Ioan. à med. tom. 9.

Homi. 73. in Ioan. parum à med. tom. 3.

Avg. Hoc ergo propter opera credite: quia ego in patre & pater in me est. Neque enim si separati essemus, inseparabiliter operari vlla ratione possemus.

Tra. 71. in Ioan. à med. tom. 9.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado. Et quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.

Hom. 73. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Quia Dominus dixerat ptopter opera ctedite: ostendens quotiiam noo hoc solum potest, sed multo maiora, & quod est mirabilios, aliis potest date, adiunait: Amen amē dico vobis, qui ctedit, &c.

Tract. 72. in Ioan. paulo ante finem, tom. 9.
Miracula Apostolorum quomodo maiora.

AVGV. Sed quæ sunt ista maiora? an fortè quòd ægros ipsis transeuntiboş etiam eorum vmbra sanabat? Maius est enim qoòd sanet vmbra quā fimbria. veruntamen quādo ista dicebat, verborum suoium facta & opera commēdabat. Cùm enim dixit: Pater in me manens ipse facit opera, quæ opera tunc dicebat, nisi verba quæ loquebatur: & eorum verborum fructus etat fides illorum? veruntamen euangelizātibus discipolis oon tam pauci quàm illi erant, sed gentes etiam credideruot. Nõoe ab ore ipsius diues ille tristis abscessit? & tamen postea quod ab illo auditom non fecir vnus, fecerunt multi, cùm per discipulos loqueietur: ecce maiura fecit prædicat° à credentibus quā locutus audiētibus.

Tract. 71. in Ioan. parum ante me. t. 9.
Tract. 72. in Ioan. à med. tom. 9.

Verum hoc adhuc mouet quòd hie maiora per apostolos fecit, non autem ipsos tantum significans ait: Qui ctedit in me, nunquid inter credentes ioChristum nõ est computandus, qui nõ fecerit opera maiora quàm Christus? durum est, nisi intelligatur. Apostolus dicit, credenti in eum qoi iustificat impium, deputatrr fides ad iustitiam. In hoc opere faciemus opera Christi, quia & ipsom cιedere inChristum opus est Christi: hoc operatur in oobis, non vtiq; sine nobis. Audi ergo, Qui credir io me, opera quæ ego facio & ipse facier. Prius ego facio, deinde & ipse faciet, quia facio vt faciat, quæ opera nisi vt ex impio iustus fiat? quod vtiq; in illo, sed non sine illo Christus operatur. prorsus hoc maius esse dixerim quàm cteare cælum & tertā: Cælum enim & terra transibunt, prædestinatorum autem salus & iostificario permanebit, sed in cælis aogeli opera sunt Christi: nonqoid etiam his operibus maiora facit qui cooperatur Christo ad suam iustificationem? iudicer qoi potest vtrum maius sit, iustos creare quàm impios iustificare: certè si æqualis sit vtrumq; potentiæ, hoc maioris est misericordiæ: sed omnia opera intellige Chtisti vbi ait: Maiora horum faciet. nulla necessitas cogit: horū eoim forsitam dixit, quæ illa hora faciebat: tunc autem verba fidei faciebat. & vtiq; minus est verba iustitiæ prædicare, quod fecit propter oos, quàm impios iustificare, quod ita facit in oobis vt faciamus & nos. Magnam aotem spem Dominus suis promisit orantibus dicens, Quia ego ad parrem vado.

Tract. 72. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

Hom. 73. in Ioan. à med. tom. 3.
Duo opera Dei comparantur.

CHRV. Hoc est non pereo: sed in propria manebo dignitate & in cælis eto. vel hoc dicit: ac si diceret: Vestrū est de cætero miracula facere: ego euim vado. AVG. Et ne quisquā hoc sibi tribueret, vt etiam illa opera maiora scipsum facere ostenderet, adiecit. Et quodcunque petieritis, &c. Qui diaerat. Faciet, post ait, Faciam: taoquā diceret, Non vobis hoc impossibile videatur. non enim poterit esso maior me qui credit in me, sed ego sum facturus & tūc maiora quàm nunc, maiora per eum qui credit in me, quàm nunc per me, quod non est defectio, sed dignatio.

Tract. 74. parum ante med. tom. 9.

Ho. 73. in Io. à med. to. 3.

CHRV. Dicit autem in nomine meo, quia & apostoli dicebant: Io oomine Christi Iesu surge & ambula. Omnia enim signa quæ fecerunt, ipse taciebat, & manus Domini erat cum illis.

Theo. in hoc loco.

THEO. Exponit autem nobis per hoc miraculorum doctrinam, nam per orationem ac inuocationem sui oominis potest quis eaercere prodigia.

Tract. 74 in Ioan. ante med. tom. 9.
Quæstio pulchra.

AVG. Sed quid est, Quodcunque petieritis? cum videamus plerunq; fideles eius petere & nõ accipere. an fortè propterea quia male petunt? malè enim vsurus eo quòd vult accipere, Deo potius miserante non accipit. quomodo ergo intelligendum est: Quodcunque petieritis, hoc faciam, si Deus aliqua petentibus fidelibus etiam consulendo non facit? an fortè solis apostolis hoc dictum debemus accipere? absit: Superius enim dixerat, Qui credit io me, opera quæ ego facio, & ipse faciet. Ipsos quoque si cogitemus apostolos, inueoimus eum qui plus oomnibus laborauit rogasse, vt ab eo discederet angelus sathanæ, nec tamen quod rogauerat accepisse. Sed audi quod illic positum est: In nomine meo, quod est Christus Iesus: Christos regem, Iesus saluatorem significat. ac per hoc quodcunque petimus aduersus vtilitatem salutis, nõ petimus in nomine Saluatoris: & tamen ipse Saluator est, non solum quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit. quoniam quod videt peti contra salutem, non facieodo se exhibet Saluatotem. Nouit enim medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus, & ideo contraria poscentis non faciat voluntatem, vt faciat sanitatem. Sanè quædam quanuis in oomine eius petamus, non tunc quando petimos, facit: sed tamen facit. differtur enim quod petimus, oon negatur. Continuò aotem subiecit: Vt glorificetur pater in filio, si quid pet. in oomine meo, hoc faciam. Nullo modo igitur sine patre filius facit, quandoquidem vt in illo parer glorificetur, propterea facit.

Tract. 74. in Ioan. circa med. tom. 9.

Tr. 74. in Io. à med. to. 9.
Nomen Christi exponitur.

Hom. 73. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Cùm enim filius ostendatur magna potens, glorificabitur ille qui genuit: ideo aotem secundo id ponit vt certificet sui ipsius sermonem.

Theo. in hoc loco.

THEO. Attende etiam seriem paternæ glorificationis. In nomine Iesu facta sunt signa per quæ credebāt apostolorum sermonibos, & sic dum ad notitiam patris peruenirent, glorificabatur pater in filio.

Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

Hom. 74. in Ioan. circa princ. tom. 3.

CHRY. Quia Dominus dixerat: Qoodcunq; petieritis, hoc faciam, vt oon æstiment omoem simpliciter petitionem valere, induxit: Si diligitis me, mādata mea setuate. quasi dicat: Tunc faciam quod petitis. Vel quia audientes quooiam ad pattem vado, conseqoens erat eos turbari, dicit, non est hoc me amare vt turbemini, sed vt faciatis mādata mea, hoc est enim amor obedire & credere ei qui diligitur. Quia verò consequens erat eos vehementer inquirere carnis præsentiam, & illam habere consolationem quàm prius habuerunt, subiungit: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis.

Tract. 74. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.
Spiritus sanctus quomodo paracletus.

AVG. In quo ostendit, & seipsum esse paraclerum. Paracletus autem Latinè dicitur aduocatos: & dictum est de Christo, Aduocatum habemos apud patrem Iesum Christum iustum.

ALCVI. Vel paracletum, id est, consolatorem. habebant enim & tunc vnum consolatorem qui miraculorum dulcedine & prædicatione eos erigere & confortare solebat.

DIOY. de Spiritu sancto. Sed Spiritum sanctum alium paracletum nominauit, non iuata naturæ differentiam,

ferentiam, sed iuxta operationis diuersitatem. Cùm enim Saluator mediatoris & legati personam habebat ex qua pontifex deprecetur pro peccatis nostris, Spiritus sanctus secundum aliam significationem paracletus, ab eo quòd consolatur in tristitia positos, nuncupatus est. Verum noli ex filij & Spiritus sancti operatione diuersa varias æstimare naturas: siquidē in alio loco reperitur paracletus spiritus legati apud patrem personam fungi, vt ibi: Ipse spiritus interpellat pro nobis. Saluator quoque consolationem operatur in cordibus eorum, quia indigent. scriptum est enim: Et humiles populi sui consolatus est.

Hom. 74. in Io. nō remotè à princ. to. 3.

Chrys. Ait autem: Rogabo patrem: vt fide dignum faciat eis sermonem. quoniam si dixisset, Ego mittam, non simpliciter credidissent.

Cap. 4. to. 6.

Aug. cont. Arrianos: Qui tamen vt inseparabilia sua & patris opera demonstraret, alibi ait: Cùm abiero, mittam eum ad vos.

Hom. 74. in Io. nō mult. remotè à pri. tom. 3.

Chry. Quid autem apostolis plus haberet, si patrem solum rogaret, vt spiritum aliis daret? quoniam illi multoties & sine oratione ostenduntur hoc facientes. Alcvi. Rogabo igitur dicit, vt inferius secundum humanitatem patrem meum, cui sum æqualis & consubstantialis secundum diuinam naturam.

Homi. 74. in Ioan. aliqu. à prin. to. 3.

Chry. Dicit autē, Vt maneat vobiscum in æternum, quoniam neque post mortem recedit. per hoc etiam occultè insinuat quòd spiritus sanctus nō patietur mortem, vt ipse neque abibit. Ne autem paracletum audientes rursus incarnationem aliam suspicentur, & oculis putent eum videre, subiungit: Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum.

Tract. 74. in Ioan. parum à princ. to. 9.

Augus. Hic est vtique in Trinitate Spiritus sanctus quem patri & filio consubstantialem & coæternum fides catholica profitetur.

Spiritus veritatis quomodo intelligitur.

Chrys. Spiritum autem veritatis eum vocat per hoc quòd figuras veteris testamēti manifestat. Mūdum autem hic malos dicit, visionē autem certissimam cognitionē dicit, quia visus est apertior sensus.

Ho. 74. in Io. aliq. à princ. tom. 3.

Beda. Nota etiam quòd cùm Spiritum sanctum, spiritum veritatis dicit, Spiritum sanctum esse, spiritum suum ostendit, deinde cùm à patre eum dari narrat, patris etiam eum spiritum esse declarat, ac per hoc Spiritus sanctus à patre procedit & filio.

Lib. 5. ca. 19. in no. exe. & 20. in antiq.

Greg. 5. Moral. Spiritus autem sanctus omnem quem repleuerit, ad desideranda inuisibilia accendit, & quoniam mūdana corda solum visibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda inuisibilia non assurgit. Sæculares etenim mentes quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad receptionem illius signum cordis angustant.

Tract. 74. in Ioan. aliqu. ante fi. t. 9.

Aug. Sic autem mundum, id est, mundi dilectores dicit non posse accipere Spiritum sanctum, velut si dicamus. Iniustitia iusta esse non potest. Mundus ergo, id est, mundi dilectores nō potest eum accipere, quia nō videt eum. Non enim habet inuisibiles oculos mundana dilectio, per quos videri Spiritus sanctus nisi inuisibiliter nō potest. Sequitur: Vos autem cognouistis eum, quia apud vos manebit. Sed ne putarent quòd dictū est, Apud vos manebit: ita dictum quemadmodum apud homines hospes visibiliter manere consueuit, adiecit: In vobis erit.

Chrys. Quasi dicat: Non ita apud vos manebit sicut ego, sed in vestris habitabit animabus.

Tra. 74. in Ioan. circa fin. tom. 9.

Aug. Prius autem est esse alicui, post manere. Sed exposuit quod dixerat, Apud vos: cùm adiunxit, In vobis. Si enim non sit in vobis, non potest esse in vobis eius scientia, sic enim à vobis videtur in vobis & vestra conscientia.

Lib. 2. c. 28. in no. exemp. 41. in antiq.

Greg. 2. Moral. Si autem spiritus sanctus in discipulis manet: quomodo iam singulare signum erit quòd in mediatore permanet: secūdum illud, Supra quem videris Spiritum descendentem & manētem, hic est qui baptizat: quod tamē citius cognoscimus, si dona eiusdē spiritus discernamus. In his enim donis, sine quibus ad vitam perueniri nō potest, Spiritus sanctus in electis omnibus semper manet. In illis

Quæstio pulchra.

Eodem lib. 2. ca. 29. in no. exem. & 41. in antiq.

autem quibus non nostra vita seruatur, sed aliorum quæritur, nequaquam semper manet. Aliquando enim se à signorum ostensionibus subtrahit, vt eo humilius virtutes eius habeantur: Christus autem in cunctis eum & semper habet præsentem.

Ho. 74. in Io. non remotè à princ. to. 3.

Hæreses oppositæ collidūtur.

Chrys. Hic autem sermo oppositas hæreses velut vno ictu sustulit: nam dicere alium ostendit eius, id est, spiritus hypostaseos differentiam: dicere verò paracletum, substantiæ cognationem.

Cap. 19. à med. illius, tom. 6.

Aug. cont. sect. Arri. Consolatorem enim, quod officium tanquam personæ infimæ, in Trinitate Spiritui sancto deputant, Deum dicit Apostolus, secundum illud: Is qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus. Deus est itaque Spiritus sanctus qui consolatur humiles. aut si hoc de patre vel filio dictum ab Apostolo volunt accipi, desinant consolationis tanquam munere proprio separare à patre & filio Spiritum sanctum.

Tract. 74. in Ioan. aliqu. à princ. to. 9.

Augu. super Ioan. Si cùm charitas Dei diffusa sit in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, quomodo diligemus & mandata Christi seruabimus, vt eum accipiamus? quem nisi habuerimus, diligere & mandata seruare non possumus: an fortè præcedit in nobis charitas qua diligamus Christum? vt diligendo Christum eiusq; faciendo mandata, mereamur accipere spiritum sanctum, vt charitas Dei patris diffundatur in cordibus nostris. peruersa est ista sententia. Qui. n. se filium Dei diligere credit, & patrem non diligit, profectò nec filium diligit, sed quod sibi ipsi confinxit. Restat ergo vt intelligamus Spiritum sanctum habere qui diligit, & habendo mereri, vt plus habeat, & plus habēdo plus diligat. Iam itaque habebāt spiritum discipuli, quem Dominus promittebat, sed dandus eis erat amplius: habebāt occultè, accepturi erant manifestè: proinde non solum nō habenti, verumetiam habenti non incassum promittitur: nō habenti quidem vt habeatur, habenti autem vt amplius habeatur.

Tract. 74. in Ioan. aliqu. ante mediū, tom. 9.

Ho. 74. in Io. non multum remotè à pri. tom. 3.

Chry. Quando igitur discipulos purgauerat per sacrificium passionis, & peccatum solutum erat, & ipsi ad pericula & agones mittebantur, oportebat Spiritum sanctum venire abundanter. Non autem statim post resurrectionem, vt in multo eius constituti desiderio, cum multa eum suscipiant gratia.

Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos. Adhuc modicum, & mundus iam me nō videt. Vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

Augus. Ne quisquam putaret quòd ita spiritum

Tra. 75. in Ioā in prin. tom 9.

Orphanus vox Græca.

sanctum Dominus daturus fuerat, velut per seipsum non & ipse esset futurus cum eis: adiecit & ait. Non relinquā vos orph. Orphani popilli sunt. Illud enim est Græcum, hoc Latinom. Quamuis ergo nos filius Dei suo patri adoptauit filios, tamen in hoc etiam ipse erga nos paternum ostendit affectum.

Ho 74. in Io. ante med. tom. 3.

CHRY. Et quidem à principio dixerat, Venietis quò ego vado: sed qoia hoc longum tēpus erat, promisit spiritum. Et quia nesciebant quid est boc, promittit eis suam præsentiam, qoam maximè quærebant, cùm dicit, Veniā ad vos Ne tamen rursus eandem quærāt præsentiam, qualem & prios habuerūt, occultè hoc excludit, cùm subdit: Adhuc modicum, & mundus iam non videt. ac si diceret: Veniam quidem ad vos, nō tamen vt prius vobiscum per vnamquamque diem coosistens. Et ne dicant, Qualiter igitur Iudæis dixisti, A modo non videbitis me? soluit opinionem. dicens. Ad vos solos veniam.

Tract. 75. in Ioan. nō procul à princ. tom. 9.

AVGV. Videbat enim tunc eum mundus carneis ocolis in carne cōspicuum, nō autem videbat quòd in carne verbum latebat, sed quoniam post resurrectionem etiam carnem soam quā non solum videndam, verometiam contrectādam demonstrauit suis, noluit demonstrare non suis: hinc dictum est, Adhuc modicum & muodus iam me non videt, vos autem videbitis me. Sed quoniam in iudicio eum mundus videbit, quo nomine significati sunt à regno eios alieni, melius intelligitur illud etiam tempus significare voluisse, quādo in fine sæculi auferetur ab oculis damnatorum, vt eum de cætero videaot diligentes. Modicum autem dixit, quia id qood prolixum videtur hominibus, breuissimum est ante oculos Dei. Sequitur: Quia ego viuo, & vos viuetis.

Theo. in hoc loco.

THEO. quasi dicat: Et si mortem subiero, tamen resurgo: vos quoque viuetis, hoc est cùm videritis me, lætabimini, & tanquam mortui reuiuiscetis in apparitione mea. CHRYS. Mihi autem videtur vitam non præsentem dicere, sed futuram: ac si dicat, Mors crucis non distare faciet vos à me in finem, sed momento paruo occultabit me à vobis.

Hom 74. in Ioā su illud: quia ego viuo & vos, tom. 3.

Tract. 75. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVG Cur autem de præsenti se dixerit viuere, illos autem de futuro esse victuros nisi quia & vitam carnis resorgentibus qualis in ipso præcedebat, & illis est pollicitus secuturam? & quia ipsius mox futura erat resorrectio, præsentis temporis posoit verbom, propter significandam celeritatem. Illorum autem quoniam sæculi differtur io finem, non ait, viuitis, sed viuetis. Quia verò viuet ille, ideo & nos viuem⁹, per hominem quippe mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sequitor: In illo die, de quo scilicet ait, Et vos viuetis. Vos cognoscetis contemplando: quamuis & nonc credendo nouerimus, quia ego sum in patre, & vos in me, & ego in vobis: quia quando viuemus ea vita qua mors absorbetur, tunc perficietur hoc ipsum quod nūc inchoatom est iam per ipsum, vt sit in nobis, & oos in ipso.

Anagogica expositio.

Hemi 74. in Io. ante med. tom. 3.

CHRYS. Vel in illo die cùm resorgam, cognoscetis: qoia cùm videront eum resurrexisse & esse cū eis, tunc certissimam fidem didicerūt. Magna enim erat virtus Spiritus sancti, quæ omnia eos docebat. Quod autem dictum est, Ego sum in patre, humilitatis est: quòd autem dicit, Et vos in me, & ego in vobis, humanitatis est, & auxilij quòd est à Deo. Consueuit enim scriptura moltoties eisdem verbis in Deo, & hominibus positis non similiter vti.

HILA. 8. de Trinit. Vel hoc dicit, vt cùm ille in

Lib. 8. inter prin. & med.

A patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem iu eius natiuitatem, & ille rursus in nobis per sacramenti mysterium inesse crederetur. Ipse enim testatus est, qui edit carnem meam & bibit sangoinem meum, in me manet, & ego in eo.

ALCVI. Per dilectionem autem & obseruantiam mandatorum eius tunc perficietor hoc ipsum, qood nonc inchoatum est per ipsum, vt sit in nobis, & nos in ipso. Et vt omnibus, non tantum apostolis hanc beatitudinem promisisse videatur, adiuogit: Qui habet mandata mea, &c. AVG. Qui habet in memoria, & seruat in vita: qui habet io sermooibus, & seruat in operibus: qui habet audiēdo, & seruat faciendo: qui habet faciendo, & seruat perseuerando, ipse
B est qui diligit me. Opere est demunstranda dilectio, ne sit iofructuosa nominis appellatio.

Tract. 75. in Io. paulo ante fi. tom. 9.

Theo. super illud: Qui habet mandata mea.

THEO. Ac si dicat: Vos putatis qood ex affectione quadam tristamini de morte mea, sed ego signū dilectionis reputo, mandata mea seruari. Qualem autem prærogatiuam obtineat qui diligit, ostendit subdēs: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. AVGV. Sed quid est, diligam, tanquam nunc non diligat? exponit per id quod sequitur: Et manifestabo ei meipsum, id est, ad hoc diligam vt manifestem, & ipsam visionem mercedem fidei capiamus. Nunc enim ad hoc nos dilexit
C vt credamus, tonc ad hoc vt videamus, quia & oos nunc diligimus credendo quod videbimos. Tunc autem diligemos, videndo quod credidimus.

Tract 75. in Ioan. parum a fin. tom. 9.

Epist. 112. c. 10 paulo ante fi. to. 2.

AVGVS. ad Paulinam de videndo Deo. Sic aotem promisit ostensurum seipsum dilectoribus suis cum patre Deum vnom, non quomodo in hoc sæculo visus est in corpore & à malis.

Theo. super illud: Qui habet mandata mea.

THEO. Vel quia post resurrectionem apparituros illis erat io corpore magis repræsentante diuinitatem, ne credant ipsum spiritom fore seo phantasma, ob hoc prædixit illis, vt tunc videntes illum, non diffidant, sed reminiscantur, quia propter mandatorum suorom custodiam apparet eis, atque ideo tenentor
D semper custodire illa, vt perpetuo eis appareat.

Dicit ei Iudas, nō ille Scariotis: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & nō mundo? Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me sermonem meū seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui nō diligit me, sermones meos nō seruat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos do-
E *cebit omnia: & suggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis.*

Tra. 76. in Io. in princ. tom. 9.

AVGV. Quia Dominus dixerat: Adhuc modicum & mondos me iam non videt, vos aotem videbitis me. Interrogauit eum de hoc ipse Iudas, non ille traditor eius qui Scariotis cognominatus est, sed cuius epistola inter scripturas canonicas legitor. vnde dicitur: Dicit ei Iudas non ille Scariotis. Domioe, quid factum est, quia nobis manifestaturus es teipsum, & non mundo? Caosam quæsioit quare non se mundo: sed suis manifestaturus esset. Dominus aorē exponit quare suis se manifestaturus est, nō alienis: quia scilicet

Tract. 76. in Ioan. p. ... à princ. t. 9.

licet hi diligunt, illi verò nõ diligunt. vnde sequitur: Respondit Iesus, & dixit eis: Si quis diligit me, &c.

Hom. 30. in euang. circa princ. *Dilectionis probatio.*

GRE. in homil. Probatio enim dilectionis exhibitio est operis. nunquam amor Dei est ociosus, operatur enim magna si est. si verò operari renuerit, amor non est. *Tr. 76. in Io. inter prin. & med. tom. 9.* AVG. Dilectio autem sanctos discernit à mundo, quæ facit vnanimes habitare in domo, in qua facit pater & filius mansionem, qui donant & ipsam dilectionẽ, quibus in fine donabunt suam manifestationem. Est enim quædam Dei manifestatio interior, quam prorsus impij non nouerunt, quibus Dei patris & Spiritus sancti manifestatio nulla est, filij verò esse potuit, sed in carne quę nec talis est, qualis illa: nec semper illis adesse potest, sed ad modicũ tempus, & hoc ad iudiciũ non ad gaudium: ad suppliciũ, non ad præmiũ. vnde sequitur: Et ad eum veniemus. Veniunt quidẽ ad nos, dum venimus ad eos: veniunt subueniẽdo, venimus obediẽdo: veniunt illuminando, venimus intuendo: veniũt implẽdo, venimus capiẽdo, vt sit nobis eorũ nõ extranea visio, sed interna, & in nobis eorũ non transitoria mansio, sed æterna. vnde se. Et mansionem apud eum faciemus.

Hom. 30. in euang. paulò post prin.

GRE. in homil. In quorundam etenim corda venit, & mansionem non facit, quia per compunctionem quidem respectum Dei percipiunt, sed tẽtationis tempore hoc ipsum quod compũcti fuerũt obliuiscuntur, sicque ad perpetrãda peccata redeũt, ac si hæc minimè planxissent. *Amoris veri signum.* Qui ergo Deũ verè diligit in eius corde Dominus, & venit & mansionem facit, quia sic eũ diuinitatis amor penetrat, vt ab hoc amore tentationis tempore non recedat. Ille enim verè amat, cuius mentem dilectio praua ex consensu non superat. *Li. 1. de Trinit. cap. 9. à med. t. 3.* AVG. An forte putabit mansionem in dilectore suo facientibus patre & filio, exclusus esse ab hac mansione Spiritus sanctus. Quid est ergo quòd superius ait de Spiritu sancto, apud vos manebit, & in vobis erit: nisi fortè quisque sic absurdus est, vt arbitretur cùm pater & filius venerint discessurum, inde Spiritũ sanctum tanquam locum daturum maioribus? Sed & huic carnali cogitationi occurrit scriptura, cùm dicit: Vt maneat vobiscum in æternũ. In eadem ergo mansione eũ ipsis erit in æternum, quia nec ille sine ipsis venit, nec illi sine eo, sed propter insinuationem Trinitatis, personis singulis nominatis dicuntur quædam, non tamen aliis separatis intelliguntur, propter eiusdem Trinitatis substantiam.

Hom. 30. in euang. aliq. à prin.

GREG. in homil. Tanto autem quisque à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. vnde subditur: Qui non diligit me, &c. De dilectione ergo conditoris lingua, mens & vita requiratur.

Hom. 47. in Io circa me. tom. 3.

CHRY. Vel aliter totum: Æstimauit Iudas sicut mortuos videmus in somno, ita & se eum esse visuros, vnde quærit: Quid est quòd debes te manifestare nobis & non mundo? q. d. Væ nobis quoniam morieris, & vt mortuus debes nobis assistere. Ne igitur hoc suspicẽtur, dicit: Ego & pater ad eum veniemus: q. d. Sicut pater manifestabit seipsum, ita & ego, & mansionem apud eum faciemus, quod somniorũ nõ est. Sequitur: Et serm. quẽ aud. non est meus, sed eius qui misit me patris. q. d. nõ me solum, sed neque patrem amat qui hunc non audit sermonem. Dicit autẽ hoc, quoniam nihil extra patrem loquitur: neque præter id quod illi videtur. *Tract. 76. in Ioan. parum à fin. tom. 9.* AVG. Et fortasse propter aliquam distinctionem, vbi suos dixit: pluraliter sermones dixit, dicens: Qui nõ dilig. me, serm: meos nõ seruat. Vbi autẽ sermonem, hoc est, verbũ non suum A esse dixit, sed patris, seipsum intelligi voluit: nõ enim suum, sed patris est verbũ, quomodo nec sua imago, sed patris, nec suus filius, sed patris. Rectè igitur auctori tribuit quod facit æqualis à quo habet hoc ipsum quòd illi est indifferenter æqualis.

Hom. 74. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Quia verò eorum quæ dixerat, quædam manifesta erant, & quædam non intellexerunt, vt nõ turbarentur, subiũgit: Hæc locutus sum vobis apud vos manens. *Tract. 77. in Ioan parum à princ. to. 9.* *Mansionis promissæ qualitas.* AVG. Alia est illa mansio quam promisit futuram, alia verò hæc quam præsentem esse testatur. illa spiritualis est, atq; intrinsecus mẽtibus redditur: hæc corporalis forinsecus oculis atque auribus adhibetur. *Hom. 74. in Ioã. à med. tom. 3.* CHRYS. Vt autem eius corporalẽ recessum facilius sustinerẽt, pręparat eos promittens B quòd eius recessus magnorum eis esset futura causa bonorum: quia donec ipse apud eos corporaliter manebat, & spiritus non venerat, nihil magnum poterant scire vnde sequitur: Paracletus autem Spiritus san. quẽ mit. pat. in no. meo, ille vos doc. omn. & sugg vo. omn. quæcun. dix. vo.

Hom. 30 in euãg. no parum à prin.

GRE. Græca locutione παράκλητος, Latina aduocatus dicitur vel consolator. Qui idcirco aduocatus dicitur: quia pro errore delinquentiũ apud iustitiam patris interuenit, dũ eos quos repleuerit, exorantes facit. Consolator autem idem spiritus vocatur, quia de peccati perpetratione merentibus, dum spem veniæ præparat, ab afflictione tristitiæ mentem leuat.

Ho 74 in Ioã no parum à med. tom. 3.

C CHRY. Continuè autem eum paracletum vocat propter continentes eos tribulationes.

Lib. 2. paulo ante med. tom. 9. inter opera D. Hieronymi.

DIDYM. de Spiritu sancto. Spiritũ autem sanctũ à patre in suo mitti nomine Saluator affirmat: cùm propriè nominis Saluatoris sit filius, siquidẽ naturæ consortium, & vt ita dicam, proprietas personarum ex ista voce significatur: filij quippe tãtummodo est, in nomine patris venire, salua proprietate filij ad patrem, nullus autem alius venit in nomine patris: sed verbi gratia: In nomine Domini Dei & omnipotẽtis. Quomodo igitur serui qui in nomine Domini veniũt, per hoc ipsum quòd subiecti sunt & seruiũt, in- D dicant Dominum, serui quippe sunt Domini: sic & filius qui venit in nomine patris, portat eius nomen per hoc quod vnigenitus Dei filius approbatur. Quia ergo Spiritus sãctus in nomine filij à patre mittitur, ostendit quia vnitate sit iũctus ad filium: vnde & filij dictus est spiritus per adoptionem suam, filios faciẽs eos, qui recipere voluissent. Iste autẽ Spiritus sanctus qui venit in nomine filij missus à patre, docebat omnia eos qui in fide Christi perfecti sunt. Omnia autẽ illa quæ spiritualia sunt & intellectualia veritatis & sapientiæ sacramenta. Docebit verò nõ sicut qui artes aliquas & sapientiam studio industriáque didicete, sed quasi ipsa ars atque doctrina & sapientia, veri- E tatis spiritus inuisibiliter menti insinuat scientiã diuinorum. *Hom. 30. in euãg sup. ill. Ipse docebit vos omnia.* *Doctrina. Spirit. san.* GRE. Nisi autem idem spiritus cordi adsit audientis, ociosus est sermo doctoris. nemo ergo docenti homini tribuat, quod ex ore docẽtis intelligit: quia nisi intus sit qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum laboret. Sed & ipse conditor nõ ad eruditionem hominis loquitur si eidem homini per vnctionem spiritus non loquatur.

Tra. 77. in Ioan paulo post prin. tom 9. *Ead. trac 77. parum ante med*

AVG. Nunquid autem dicit filius, & docet Spiritus sanctus? vt docente filio verba capiamus, docẽte autem Spiritu sancto, eadẽ verba intelligamus? Omnis igitur & dicit & docet Trinitas. Sed nisi etiam sigillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere vtcunque posset infirmitas.

Hom. 30. in euan. nō pa-rū ante me.

GRE. Requirendum verò nobis est, cur de eodem spiritu dicatur, Suggeret vobis omnia, cū suggerere soleat esse minoris, sed quia suggerere aliquando dicimus subministrare, inuisibilis spiritus suggerere dicitur: non quòd nobis scientiam ab imo inferat, sed ab occulto.

Tract. 77. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVG. Vel quòd addit, Suggeret, id est, commemorabit vos, intelligere debemus etiā quòd iubemur non obliuisci saluberrima monita ad gratiam pertinere, quæ nos commemorat Christus.

Theo. in hoc loco.

THEO. Spiritus itaque sanctus & docuit & commemorauit: docuit quidem quæcūque non dixerat eis Christus, tanquam non valentibus portare. Cōmemorauit verò quæcunque Dominus dixerat, sed obscuritatis causa vel intellectus tarditate, commēdare memoriæ nequiuerunt.

B

Ho. 74. in Io. à me. tom. 3.

CHRYS. Quia verò & hæc audientes turbabantur excogitantes odia & prælia sibi imminere post eius recessum, rursus eos consolatur, dicēs: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

Tract. 77. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVG. Pacem nobis relinquit in hoc sæculo, in qua manentes, hostem vincimus, & vt etiam hic inuicem diligamus, pacē suam nobis dabit in futuro sæculo, quando sine hoste regnabimus, vbi nūquam dissentire possumus. Pax autem nobis ipse est, & cùm credimus quia est, & cùm videbimus eum sicuti est. Sed quid est quod ibi dicit: Pacem relinquo vobis, non addit, meam: vbi verò ait, Do vobis, ibi dixit meam, vtrum subaudiendum est meā, & vbi dictum non est: an fortè & hîc aliquid latet? Pacem enim suam eam voluit intelligi, qualem habet ipse. Pax verò ista quā nobis reliquit in hoc sæculo, nostra potius dicenda est, quàm ipsius. Illi quippe nihil repugnat in seipso, quia nullum habet omnino peccatum, nos autē talem pacem nunc habemus, in qua adhuc dicamus: Dimitte nobis debita nostra. Itemque inter nos ipsos est nobis pax, quia inuicē nobis credimus, quòd inuicem diligamus. Sed nec ipsa plena est: quia cogitationes cordis nostri inuicem nō videmus. Nec ignoro ista Domini verba etiam sic accipi posse, vt eiusdē sententiæ repetitio videatur. Quod verò Dominus adiunxit: Non quomodo mundus dat, ego, &c. Quid est aliud, nisi non quomodo homines dant qui diligunt mundum? qui propterea sibi dā pacem, vt sine molestia mundo perfruantur. Et quando iustis dant pacem, vt non eos persequantur: pax esse non potest vera, vbi vera non est concordia, quia disiuncta sunt corda.

Tract. 77. in Ioan. à med. *Pax duplex à Deo.*

Tract. 77. in Io. inter me. & fin. to. 9.

C

D

Hom. 74. in Ioan. à med.

CHRY. Pax etiam exterior ad malum fit multoties, & eis qui habent eam, nihil prodest.

Sermo. 57. in princip. tom. 10. *Pax vera notatur.*

AVG. de verb. Do. Est autem pax serenitas mentis, trāquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, cōsortium charitatis. Nec poterit ad hæreditatem Domini peruenire, qui testamentū pacis noluerit obseruare: nec potest concordiam habere cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano.

E

Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis, vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrē, quia pater maior me est. Et nunc dixi vobis priusquā fiat, vt cùm factū fuerit, credatis. Iā non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mūdi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem. Et sicut mādatum dedit mihi pater sic facio. Surgite, eamus hinc.

Hom. 74. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Quia dixerat, Pacem relinquo vobis, quod

A

erat recedentis: hoc poterat eos conturbare: ideo dicit, Nō turbetur cor vestrum, neque formidet: quoniam hæc quidem ex dilectione: illa verò ex formidine patiebantur.

Tract. 78. in Ioā. in prin. tom. 3.

AVG. Hinc autem turbari & formidare poterat cor illorum quod ibat ab eis, quāuis venturus ad eos, ne forsitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet pastoris absentia. vnde sequitur: Audistis quia ego dixi vobis, vado, & venio ad vos. Ibat autem per id quòd homo erat: & manebat per id quòd Deus erat. Cur itaque turbaretur & formidaret cor, quando sic deserebat oculos vt non desereret cor? Vt autem intelligerent secundū id quòd homo erat, eum dixisse, Vado, & venio: ad hoc subiecit atque ait, Si diligeretis me, gauderetis vtique, &c. Per quod ergo filius nō est æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrē; à quo & venturus est iudicaturus viuos & mortuos. Per illud autem in quo est æqualis gignenti, nunquam recedit à patre, sed cum illo est vbique totus pari diuinitate, quam nullus continet locus. Ipse ergo filius Dei, æqualis patri in forma Dei: quia semetipsū exinaniuit: non formam Dei amittens, sed formam serui accipiēns, maior est etiam seipso, quia maior est forma Dei, quæ amissa non est, quàm forma serui, quæ accepta est. Hæc igitur est forma serui, in qua Dei filius minor est: nō patre solo, sed etiam Spiritu sancto: secundum hanc formam serui, puer Christus etiam parentibus minor erat, quando paruus maioribus, sicut scriptum est, subditus erat. Agnoscamus igitur geminam substantiam Christi, diuinam scilicet, qua æqualis est patri, & humanā qua maior est pater: vtrunque autem simul non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, sed Trinitas Deus. ideo ergo dixit: Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad patrem. Quia naturæ humanæ gratulādum est, eo quòd sic assūpta est à verbo vnigenito, vt immortalis cōstitueretur in cælo: atque ita fieret in terra sublimis, vt incorruptibilis puluis sederet ad dexteram patris. Quis non hinc gaudeat, qui sic diligit Christum in suam naturam iam immortalem gratuletur in Christo, atque ipsum speret futurum esse per Christum?

B

Tra. 78. in Ioan super hoc verb. tom. 9.

C

Tr. 78. in Io. inter med. & fi. tom. 9.

Tra. 78. in Ioā. paulo à fin. tom. 9.

D

Lib. 9. aliq. à med.

HILAR. 9. de Trinit. Vel aliter: Si donantis auctoritate, pater maior me est, nunquid per doni confessionem minor filius est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est, cui vnum esse donatur.

Hom. 74. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Vel aliter: Nondum nouerant apostoli quid sit resurrectio quam prædixerat, dicens: Vado, & venio ad vos, neque qualem oportebat ea opinionem habebant, patrem verò magnum esse æstimabant. Dicit igitur eis, Et si de me formidatis vt nō sufficiente mihi ipsi assistere, neque confiditis quòd post crucem rursus vos videbo, tamen audiētes quoniam ad patrem vado oportebat lætari, & de reliquo, quoniam ad maiorem vado, & potentem omnia versuta dissoluere. Hæc autem omnia ad imbecillitatem discipulorum dicebantur. Et ideo subdidit: Et nunc dixi vobis priusquam fiat, vt cùm factū fuerit, credatis.

E

Tract. 79. in Ioan. parum à prin. to. 9.

AVG. Quid est hoc cùm magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum est? Hæc est enim laus fidei, si quod creditur, nō videtur. Nam & ille cui dictum est, Quia vidisti, credidisti: aliud vidit, aliud credidit. vidit hominem, credidit Deum. Sed si dicuntur credi quæ videntur, sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse: nō tamē ipsa est quæ in nobis

ædificatur

ædificatur fides, sed ex tebus quæ videntur, agitur in nobis, vt ea credantur quæ nõ videntur. Illud itaque dicit, Cùm factum fuerit. quod eom post mortem visuri erant viuentem, & ad pattem ascendentem, quo viso fuerant credituri quòd ipse esset Christus filius Dei qui hoc potuit facere & prædicete antequam faceret. Credituri aotem hoc non fide oona, sed aucta, aut certè cùm mortuus esset, defecta, cùm resurrexisset, refecta. HILAR. 9. de Triuit. Gloriæ autem resumendæ meritum continuo subiecit, dicens: Iã non multa loquar vobiscum.

Tra. 79. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

BEDA. Ideo dicebat, quoniam iam instabat tempus vt comprehenderetur, & ad mortem trãderetur: Venit enim princeps mundi huius.

Tr. 79. in Io. circa med. tom. 9.

Diabolus quomodo princeps mundi dicitur.

AVGV. Quis oisi diabolus? non aotem creaturarum, sed peccatorũ princeps est diabolus. vnde Apostolus, cùm dixisset aduersus rectores mundi, sequẽti verbo exposuit quid dixisset mundi, cùm subiungit: tenebrarum harum, id est, hominum impiorum. Et in me non habet quicquam. Quia neque com peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tãquam ei diceretur, Cur ergo morietis si non habes peccatum, cui debetur mortis supplicium? continuo subiungit: Sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut mandatũ dedit mihi pater, sic facio. Surgite, eamus hinc, Discumbens enim discumbentibus loquebatur. Eamus autem dixit, ad illum locum vnde fuerat tradendus ad mortem. qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat vt moreretur, mandatum patris.

Tr. 79. in Io. parum a fin. tom. 9.

AVG. cont. Arria. Quòd autem voluntati & præcepto patris obediẽs est filius, nec in hominibus demonstrat diuersam imparémq; naturam patris præcipientis, & filij obedientis: huc accedit quòd Christus oon tantum Deus est, qua natura æqualis est patri: sed etiam homo, qoa natura minor est patre.

Ca. 11. ante med. to. 6.

CHRY. Vel hoc quod dicit, Surgite, eamus hinc, principium est alterius sententiæ: consequens enim erat eos formidare, & à tempore & à loco in villa manifestè existentes, etenim nox profunda erat: & erat consequens eos noo attendere his quæ dicebantur, sed semper circumnoluere oculos & imaginari eos qui agressori eos erant, & maximè audientes. Adhuc modicum vobiscum sum, Et venit princeps mundi huios. Quia igitur hæc & huiusmodi audientes, turbabantur vt mox capiendi: ducit eos in locum alium vt æstimantes se in cautela esse cùm ocio de reliquo audiant: magna eoim dogmata erant audituri.

Hom. 75. in Ioan. paulo a prin. to. 3.

CAPVT XV.

EGO sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum purgabit eum vt fructum plus afferat. Iã vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis.

HILAR. 9. de Trioit. Ad consummandum corporeæ passionis sacramentum, per dilectionem efficiendi mandati paterni festinat, exurgens: corporæ tamen assumptionis statim mysterium pandens, per quam ei tanquam in vite modo palmitis inessemus, adiecit: Ego sum vitis vera.

Lib. 9. non parum a me.

AVG. Quod secundum hoc dicit quòd est caput Ecclesiæ, nósque mẽbra eius: homo Christus Iesus.

Tract. 80. in Ioa. in prin. tom. 9.

A Vnios quippe naturæ sont vitis & palmites, sed cùm dicit: Ego sum vitis vera, nũquid vt addetet, vera, ad eam vitem retulit, vnde ista similitudo translata est. Sic autem dicitur vitis per similitudinẽ, nõ per proprietatem: sicot agnus, ouis, & cætera huiusmodi vt magis ipsa sint vera, ex quibus dicuntur istæ similitudines. Sed dicendo, Ego sum vitis vera: ab illa se discernit, cui dicitur, Quomodo cõuersa est in amaritudinem vitis aliena? Nam quo pacto est vitis vera, quæ expectata est vt faceret vuã, fecit autem spinas?

Christus caput ecclesiæ.

HILA. 9. de Trinit. Sed à corporeæ huius humilitatis assumptione formam paternæ maiestatis alienans agricolam patrem curiosum huius vitis ostendit, dicens: Et pater meus agricola est.

Lib. 9. non parũ a med.

B AVG. Colimus enim Deum, & colit nos Deus. Sed sic Deum colimus, vt non meliorem eum faciamus: colimus enim eum adorando, non arãdo. Quòd aotẽ ille oos colit, meliores nos reddit, Cultura ipsius est in nos, quòd non cessat verbo suo extirpare mala semina de cordibus nostris, aperire cor nostrum tanquam aratro sermonis, plantare semina præceptorum, expectare fructum pietatis.

In serm. 59. de verb. Do. circa princ. tom. 10.

CHRYS. Et quia Christus sibi sufficit, discipuli verò multo iodigẽt agricolæ auxilio, propterea de vite nihil dicit, sed de palmitibus, cùm subdit: Omnem palmitẽ in me non ferentem fructũ, tollet eum. Fructum autem hic vitam occultè insinuat: ostendens
C quod sine operibus non potest aliquis esse in eo.

Hom. 75. in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

HILAR. 9. de Trinit. Inutiles autem & infæcaces palmites delecans depurabit arsuros.

Lib. 9. non parum a me

CHRY. Et qoia etiam qui valde virtuosi sunt, indigent agricolæ opere, adiũgit: Et omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructũ plus afferat. Hoc dixit propter tribulationes eorum quæ tunc inducebãtur ostendens quòd tentationes fortiores eos faciebant: sicut & purgare, hoc est circuncidere palmitem eum magis germinare facit.

Hom. 75. in Io. non parũ a prin. to. 3.

AVGV. Quis autem est in hac vita sic mundus, vt non sit magis magisque mundandus? Vbi si dixe-
D rimus quia peccatum nõ habemus, nosmetipsos seducimus. Mundat itaque mundos, id est, fructuosos: vt tanto fiot fructuosiores, quanto sunt mundiores. Secundum hoc ergo vitis est Christus, quod ait: Pater maior me est: secũdum illud autem quod ait: Ego & pater vnum sumus, & ipse agricola est. Nec talis quales sunt qui extrinsecus operando exhibent ministerium: sed talis vt det etiam intrinsecos incrementum. vnde continuo etiam seipsom mundatorem palmitum ostendit, dicens: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Ecce ipse mundator est palmitum, qood est agricolæ, non vitis officium. Sed quare noo ait, Mundi
E estis propter baptismum, quo abluti estis, nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbom ad elementum, & fit sacramentum: vnde ista tantà virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat: nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus immanens. Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, vt per ipsum credentem, offerentem, benedicentem, tingentem, munderiosantem, quanuis credere non valentem.

Tract. 80. in Ioan. a med. tom. 9.

CHRY. Vel dicit, Mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis, id est, interim lumen doctrinæ iam suscepistis, & à Iudaico errore eruti estis.

Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructũ à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, & vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multũ, quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me nõ manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, & colligent eũ, & in ignem mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis mãserint, quodcũq; volueritis petetis, & fiet vobis.

Hom. 75. in Ioan. aliq. à prin. to. 3. CHRY. Quia iam mundus eos dixerat propter sermonẽ quem locutus fuerat eis, docet quod oportet de reliquo incipere ea quæ ab eis sunt, & ideo dicit: Manete in me, &c. AVG. Non eo modo illi in ipso, sicut ille in illis. *Tr. 81. in Io. circa princ. tom. 9.* vtrunque enim prodest, non ipsi, sed illis. Ita sunt quippe in vite palmites, vt viti non conferant, sed inde accipiant vnde viuant. Ita verò vitis est in palmitibus, vt vitale alimentum subministret eis, non sumat ab eis: ac per hoc vt manentem in se haberent Christum, & manerent in Christo, discipulis prodest vtrunque, non Christo. vnde subdit: Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. *Gratiæ magna commendatio.* Magna gratiæ commendatio, corda instruit humilium, ora obstruit superborum. Nonne huic resistũt veritati, ad bona opera facienda Deum sibi necessarium non putantes, non assertores, sed præcipitatores liberi arbitrij? Qui enim à semetipso se fructum æstimat ferre, in vite non est. Qui in vite non est, in Christo non est. Qui in Christo non est, Christianus non est.

ALCVI. Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos sua gratia liberauit, & suo auxilio prouehit, vt fructum plus afferre valeamus, vnde cum repetitione & superiorum explanatione subdit: Ego sum vitis, & vos palmites. Qui manet in me credẽdo, obediendo, perseuerãdo: Et ego in eo, illuminando, subueniendo, perseuerantiam donando. Hic & non alius fert fructum multum.

AVG. Sed ne quisquam putaret saltem paruum aliquem fructum posse à semetipso palmitem ferre, *Tract. 81. in Ioã super illud: ego sum vitis, & vos.* subdit: Quia sine me nihil potestis facere. Non ait, parum potestis facere, quia nisi palmes in vite manserit, & vixerit de radice quantumlibet fructum à semetipso non potest ferre. Quamuis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset, tamen istam gratiam palmitibus non præberet, nisi etiam Deus esset.

Hom. 75. in Ioan. paulo ante med. tom. 3. CHRY. Vide ergo filium non minus patre conferentem ad discipulorum procurationem. Nam pater quidem purgat, ipse verò in se tenet, quod facit palmites fructificare. Sed tamen & purgare filij mõstratum est, esse: & manere in radice est patris, qui radicem genuit. Igitur magnum quidem damnum est nihil posse facere, verum nõ vsque ad hoc sistit, sed vlterius producit sermonem, dicens: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, id est, agricolæ non potietur manu. Et arescet. hoc est, si quid habebat à radice, amittet, denudatus eius auxilio & vita. Et colligent eum. ALCVI. Messores angeli, & in ignem æternum mittent: & ardet.

Tr. 81. in Io. sup. ill. si quis in me non manserit tom. 9. AVG. Ligna enim vitis tanto sunt contemptibiliora, si in vite nõ manserint, quanto gloriosiora, si mãserint, vnum ex duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis, si in vite non est, in igne non erit.

CHRY. Deinde ostendens quid est manere in eo, subdit: Si manseritis in me & verba mea in vobis, &c. Eam enim quæ per opera ostensionem quærit

Tract. 81. in Ioan parum à prin. to. 9. AVG. Tunc enim sunt dicenda verba eius in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promisit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non computatur palmes in vite, quia vitã non attrahit ex radice. Quid autem velle possunt manẽdo in Saluatore, nisi quod nõ alienum est à salute. Aliud quippe volumus, quia sumus in Christo, & aliud volumus, quia sumus adhuc in hoc sæculo. *Tract. 81. in Ioan. à med. tom. 9.* De mansione autem huius sæculi nobis aliquando subrepit, vt hoc petamus quod nobis non expedire nescimus. Sed absit, vt fiat nobis si maneamus in Cristo, qui non facit quando petimus, nisi quod expedit nobis. Ad verba autem eius pertinet oratio, Pater noster. Ab huius orationis verbis & sensibus non recedamus in petitionibus nostris, & quicquid petierimus, fiet nobis.

In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

Hom. 75. in Ioan. parum ante med. tom. 3. CHRY. Ostendit suprà Dominus, quoniam qui eis insidiabantur, ardebunt, nõ manentes in Christo, deinde ostendens quoniã ipsi inexpugnabiles erunt, ita scilicet vt multum fructificent, ait: In hoc clarific. est pater meus, &c. quasi dicat. Si ad gloriam patris pertinet, quòd vos fructificetis, non contemnet gloriam suam, qui autem fructũ facit, ille est discipulus Christi. vnde subdit: Et efficiamini mei discipuli.

Theo. in hoc loco. THEO. Fructus autem apostolorum sunt gentes, quæ per eorum doctrinam astrictæ sunt fidei, nec non ad Dei redactæ sunt gloriam.

Tr. 82. in Io. in prin. to. 9. AVGVS. Siue enim clarificatus, siue glorificatus dicatur, ex vno verbo Græco vtrunque translatum est. δόξα ergo Græcè dicitur, Latinè gloria est, quòd ideo commemorãdum putaui, ne hoc nostræ gloriæ tribuamus, tanquam ex nobisipsis habeamus, eius est enim hæc gratia, & ideo in hoc non nostra, sed eius est gloria. A quo enim faciemus fructum nisi ab illo cuius misericordia præuenit nos? vnde subditur: Sicut dilexit me pat. & ego dil. vos. Ecce vnde sunt nobis opera bona: nam vnde nobis essent, nisi per fidẽ quæ per dilectionem operatur: vnde autem diligeremus, nisi prius diligeremur? Quòd autẽ ait, Sicut dilexit me pater, & ego diligo vos: Non æqualitatem naturæ ostendit nostræ & suæ, sicut & patris & ipsius, sed gratiam, qua mediator est Dei & hominum, homo Christus Iesus. Mediator quippe mõstratur, cùm dicit: Pater dilexit me, & ego diligo vos. Nam pater vtique diligit & nos, sed in ipso.

Hom. 75. in Ioan. parum à med. to. 3. CHRY. Si igitur pater amat vos, cõfidite, si patris est gloria, fructificate. Deinde vt nõ pigros eos faciat subdit: Manete in dilectione mea. Qualiter autem hoc erit, ostendit, subdens. Si præcepta mea seruaueritis, &c. *Tract. 82. in Ioan. circa med. to. 3.* AVG. Quis ambigat quòd dilectio præcedat obseruãtiam præceptorũ? vnde enim præcepta seruet, non habet qui non diligit. quòd ergo hîc ait, ostendit non vnde dilectio generetur, sed vnde mõstretur: vt nemo se fallat dicẽdo quòd eum diligat, si

eius

eius præcepta non seruat. quanuis quud dicit, manete in dilectione mea, non apparet quam dixerit dilectionem, vtrum qua eum diligimus, an qua ipse nos diligit, sed ex verbo superiore dignoscitur. Dixerat quippe: Ego dilexi vus, & continuo subiecit: Manete in dilectione mea. Illa vtiq; qua dilexit eos. Quid est ergo, Manete in dile. mea, nisi manete in gratia mea? Et quid est, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiune mea? nisi ex hoc scietis quòd in dilectione mea qua vos diligo, manetis, si mea præcepta seruatis? Non ergo vt nos diligat prius præcepta eius seruamus, sed nisi nos diligat, præcepta eius seruare non possumus. hæc est gratia quæ humilibus patet, superbus latet. Sed quid illud est quod adiungit: Sicut & ego præcepta patris mei seruaui, & maneo in eius dilectiooe, vtiq; eã hîc dilectionẽ patris intelligi voluit qua eum diligit pater. Sed nũquid & hæc gratia intelligẽda est, qua pater diligit filium, sicut gratia est, qua nos diligit filius, cùm simus nos filij Dei, gratia, nõ natura: vnigenitus autẽ natura, non gratia. An hoc etiã in ipso filio ad hominẽ referendũ est? Ita sanè. nam dicendo, Sicut dilexit me pater, & ego diligo vos, gratiam mediatoris ostẽdit, mediator autem Dei & hominum: non inquantum Deus, sed inquantum humo est Christus. Igitut hoc rectè possumus dicere, quòd cùm ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad personam tamẽ filij Dei per gratiam pertinet, qua nulla est maior, nulla protsus æqualis. Neque enim illam susceptiunẽ vlla hominis merita præcesserũt, sed ab illa susceptione merita eius cuncta cœperũt. ALCVI. Quæ autem præcepta dixerit, exponit Apost. dicens: Christus factus est obediens patri vsque ad mortẽ, mortem autẽ crucis.

Eid. tra. 82. in Io. à med. tom. 9.

Tract. 82. in Io. paulo ante fin. tom. 9.

CHRY. Deinde quia futura passio, & tristia verba interruptura erant eorũ lætitiã, subiungit: Hæc locutus sum vobis, vt gaud. &c. quasi dicat: Et si incidat tristitia, hãc auferã, vt ad finem veniat gaudium.

Homi. 76. in Ioan. paulo à prin. to. 3.

AVG. Quod est autem gaudium Christi in nobis, nisi quòd dignatur gaudere de nobis? Et quid est gaudium nostrum quod dicit implendum, nisi eius habere consortium? Gaudium autem iam ipse perfectum de nobis habebat, quando nos præsciendo & prædestinando gaudebat: sed illud gaudium in nobis non erat, quia nec nos, in quibus esse posset, eramus: cœpit autem esse in nobis, quando vocauit nos. Et hoc gaudium nostrum meritò dicimus quo nos beati futuri sumus, quod inchoatur in fide renascentium, implebitur autem in præmio resurgentium.

Tra. 83. in Ioan. in pri. tom. 9.

Hoc est enim præceptum meum: vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: & posui vos vt eatis, & fructum afferatis; & fructus vester maneat, vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.

THEO. Quia prædixerat, quòd si mandata mea custudieritis, tunc in me permanebitis: hic ostendit quæ mandata obseruare oporteat, dicens: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, &c.

Theo. in hoc loco.

GREG. in homi. Cùm autem cuncta sacra eloquia Dominicis sint plena præceptis, quid est quòd de dilectione quasi de speciali mandato hîc dicit, nisi quia omne mandatum de sola dilectiune est, & omnia præcepta vnum sunt, quia quicquid præcipitur, in sola charitate solidatur: vt enim multi arboris ramĩ ex vna radice prodeunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis. Præcepta ergo Dominica multa sunt per diuersitatem operis, & vnum in radice charitatis.

Hom. 27. in euág. in pri.

AVGV. Vbi ergo charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autem non est, quid est quod possit prodesse? Discernitur autem ista dilectio ab ea qua se inuicem diligunt homines, sicut homines. vnde adiunctum est: Sicut dilexi vos. Vt quid enim nos dilexit Christus, nisi vt possimus regnare cum Christo? Ad hoc ergo & nos inuicem diligamus, vt dilectionem nostram discernamus à cæteris, qui non ad hoc seinuicem diligunt vt Deus diligatur, quia nec verè diligunt. Qui autem se propter habendum Deum diligunt, ipsi se diligunt.

Tr. 83. in Io. à med. to. 9.

GREG. Vna autem & summa est probatio charitatis, si & ipse diligatur, qui aduersatur: nam & ipsa veritas & crucis patibulum sustinet, & tamen ipsis suis persecutoribus affectum dilectiunis impendit, dicens: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciũt. Cuius dilectionis summã exprimit, cùm subiungit: Maiorem hãc dilectionẽ nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Mori pro inimicis Dominus venerat, & tamen positurum se animam pro amicis dicebat, vt nobis ostenderet, quia cum diligendo lucrum facere de inimicis possumus, etiam ipsi amici sunt qui persequuntur.

Homi. 27. in euang. aliq. à princi.

AVG. Quia ergo superius dixerat, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos: fit ex hoc cõsequens, quòd idem Ioãnes in epistola sua dicit, vt quemadmodũ Christus pro nobis animam suam posuit: sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Hoc martyres ardenti dilectione fecerunt. ideo ad mensam Christi nõ sic eos commemoramus, quemadmodũ alios, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt eorum vestigiis hæreamus. Talia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de Domini mensã pariter acceperunt.

Tract. 84. in Ioan. circa princ. tom. 9.

Memoria Martyrum percelebris.

GREG. Qui verò tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam suam, qualiter in persecutione daturus est animam suam? Virtus ergo charitatis vt inuicta sit in perturbatione nutriatur per misericordiam in tranquillitate.

Hom. 27. in euang. inter prin. & med.

AVG. 8. de Trinit. Ex vna autem eadémque charitate Deum proximúmq; diligimus: sed Deum propter Deum, nos autem & proximũ propter Deum. Cùm ergo duo sint præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ, dilectio Dei & proximi: non immeritò plerúmque scriptura pro vtroque vnum ponit, quia qui diligit Deum, consequens est, vt faciat quæ præcepit Deus: consequens ergo est, vt proximum diligat, quia & hoc præcepit Deus. vnde & hîc sequitur: Vos amici mei estis, &c.

Lib. 8. ca. 8. circa finem. tom. 3.

Eodem lib. 8. ca. circa pri. tom. 3.

GREG. 17. Moral. Amicus quippe quasi animæ custos dicitur: vnde non immeritò qui voluntatem Dei custodit in præceptis illius dicitur, eius amicus vocatur.

Lib. 17. c. 8. in no. exem. 11. in antiq.

AVG. Magna dignatio, cùm seruus bonus esse non possit, si præcepta Dñi sui non fecerit, hinc amicos suos voluit intelligi: vnde boni serui possũt probari. Potest igitur esse & seruus, & amicus, qui seruus est bonus. Quomodo autem intellecturi sumus, &

Tr. 85. in Io. circa princ. tom. 9.

Seruus quis bonus & timor dupl.

Tract. 85. in Ioan. circa med. tom. 9.

A seruum, & amicum esse, seruum bonũ declarat, cùm subdit: Iam non dicam vos sernos, &c. Itaque tunc serui nõ erimus, quando booi serui fuerimus. Nunquid serno bono & probato Dominus eius nõ etiam sua secreta cõmittit? Sed sicut sunt duo timores, sic sunt duæ seruitutes. Est timor quem perfecta charitas mittit foras, in quo etiam est seruitus simul foras cum ipso timore mittenda. Et est alius timor castus, permanẽs in sæculum sæculi. Ad primã ergo seruitutem seruos pertineutes, intuebatur Dominus dicens: Iam non dicam vos seruos, &c. Non ille vtiq; seruus ad timorẽ pertinẽs castum, cui dicitur: Euge serue bone, intra in gaud. Domini tui. sed ille seruus pertinens ad timorem foras à charitate mittendum, B de quo alibi dicitur: Seruus non manet in domo in æternum. filius autem manet in æternum. Quoniam itaque dedit nobis potestatem filios Dei fieri, vt miro modo serui non serui esse possimus, hoc Dominum facere scimus, hoc seruus ille nescit, qui nescit quid faciat dñs eius, & cùm aliquid boni facit, sic extollitur quasi hoc ipse faciat, & non dominus eius, & in se, & non in domino gloriatur. Sequitur: Vos autem dixi amicos, &c. THEO. Quasi dicat: Seruus non nouit consilia sui dòmini, vos autem cùm amicos reputem, secreta mea vobis communicaui.

Theo. in hoc loco.

Tract. 85. in Ioan. parum à princ. to. 9.

AVG. Quo autem pacto intellecturi sumus, omnia nota fecisse discipulis, quæcunque audiuit à patre, C cùm propterea multa nõ dicat eis, quia scit eos modò portare non posse. Sed omnia se nota fecisse discipulis dicit, quæ se nouit nota esse facturum in illa plenitudine, de qua dicit Apostolus, Tunc cognoscam, sicuti & cognitus sum: sicut enim immortalitatem carnis, & salutem animarum futuram expectamos, ita omnem notitiam, quæcunque vnigenitus audiuit à patre, futuram expectare debemus.

Hom. 27. in euang. paulo ante med.

GREG. Vel omnia quæ audiuit à patre quæ nota fieri voluit seruis suis, sunt gaudia internę charitatis, & festa supernæ patriæ, quæ nostris quotidie mentibus per aspirationẽ sui amoris imprimit: dum enim audita superna cælestia amamus, amata iam noui- D mus: quia amor ipsa notitia est. Omnia ergo nota eis fecerat: quia à terrenis desideriis immutari, amoris summi facibus ardebant.

Amor patriæ cælestis.

Ho. 76. in Io. aliq. à prin. tom. 3.

CHRYS. Vel omnia dicit quæcunque eos audire oportebat. Per hoc autẽ quòd dicit se audisse, ostendit quod nihil alienum loquitur, sed quæ patris.

Hom. 27. in euang. paulo ante med.

GREG. Sed quisquis ad hanc peruenit dignitatem, vt amicus Dei vocetur, dona quæ percipit super se, non suis meritis tribuat. vnde subditur: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

Tract. 86. in Ioan. parum ante mediũ, tom. 9.

AVG. Hæc est ineffabilis gratia: quid enim eramus quando Christum nõdum elegeramus, nisi iniqui & perditi? Neque enim credideramus in eum vt elige- E ret nos: nam si credentes elegit, eligentes elegit. Hic certè locum nõ habet vana illorũ ratio, qui ideo nos dicunt electos ante mundi cõstitutionem, quia præsciuit nos Deus futuros bonos, non seipsũ nos facturum bonos: quoniam si propterea nos elegisset, quia bonos futuros esse præscierat, simul etiam præscisset quòd eum nos fuissemus prius electuri: non enim aliter possumus esse boni, nisi fortè dicendus est bonus, qui non elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Nõ est vt dicas: Ideo electus sum: quia iã credebã. Si enim credebas in eum, iam elegeras eũ. Nec est vt dicas: Antequã crederem, iam bona operabar? ideo electus sum. Quid enim est boni operis ante fi-

Tract. 86. in Ioan. à med. tom. 9.

Electio dei ostenditur.

A dem? Quid ergo dicturi sumus, nisi quia mali eramus: & electi sumus, vt boni per gratiã nos eligentis essemus. AVG. de prædest. sanct. Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua futura facta præsciuit: electi autem de mundo ea vocatione qua Deus id quod prædestinauit, impleuit: quos. n. prædestinauit, hos & vocauit.

Ca. 17. circa med. tom. 7.

AVG. sup. Ioan. Et videre quemadmodũ non eligat bonos, sed quos elegit faciat bonos. nã sequitur: Et posui vos vt eatis, & fructũ afferatis. Iste est fructus, de quo iam dixerat: Sine me nihil potestis facere, ipse est via in qua nos posuit vt eamus.

Tract. 86. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

GREG. in homil. Posui ergo vos, scilicet ad gratiã plantaui. vt eatis volendo, quia vellẽ iam mecum B ire est. Et fructum afferatis operando. Qualem verò fructum afferre debeant: Et fructus vester maneat: omne enim quod secundum præsens sæculum laboramus, vix vsq; ad mortem sufficit, mors namque interueniens, fructum nostri laboris abscindit. quòd verò pro æterna vita agitur, etiam post mortem seruatur, & tunc apparere incipit, cùm laborum carnalium fructus cœperit non videri. Tales ergo fructus operemur qui maneant, qui cùm mors cuncta interimat, ipsi exordium à morte sumant. AVG. Dilectio ergo est fructus noster, quæ nunc est in desiderio nondum in saturitate. Et ipso desiderio quodcũque petierimus in nomine vnigeniti filij dat nobis C pater. vnde sequitur: Et quodcũq; petieritis patrem in nomine meo, det vobis. Hoc petimus in nomine Saluatoris, quod pertinet ad rationem salutis.

Hom. 27. in euang. circa medium.

Tract. 86. in Ioan. circa finẽ. tom. 9.

Bona immortalia.

Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem, Si mũdus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia verò de mundo nõ estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mementote sermonis mei quem ego dixi vobis. Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Si sermonem meum seruauerunt, & ve- D *strum seruabunt, sed hæc omnia facient vobis propter nomẽ meum, quia nesciunt eum qui misit me.*

AVG. Dixerat Dominus: Posui vos vt eatis & fructum afferatis. Charitas autem fructus noster est, de quo itaque fructu mandans nobis dicit, Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. vnde & Apostolus. Fructus, inquit, spiritus charitas: ac deinde cætera tanquam ex isto capite exorta & religata cõtexuit. Merito itaque sic dilectionem sæpe commendat, tanquam sola præcipienda sit, sine qua nõ possunt prodesse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

Tract. 87. in Ioan. parum à princ. to. 9.

E CHRY. Vel aliter continua: Dixi quoniam animã meam pro vobis pono, & quia primum vos elegi. Hæc autem omnia non exprobrans dixi, sed ad dilectionem vos inducens vt diligatis inuicem: deinde quia persecutionem pati, & à multis exprobrari difficile erat, ostendit consequenter quòd non dolere, sed lætari oportet. vnde sequitur: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. quasi dicat: Scio hoc esse durum, sed propter me patiemini.

Hom. 76. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

AVG. Cur enim se membra supra verticem extollunt? recusas esse in corpore: si non vis mũdi odium sustinere cum capite? Pro dilectione autẽ patienter debemus etiam mundi odium sustinere. necesse esse enim

Tract. 87. in Ioã. in med. tom. 9.

enim, vt nos oderit, quos cernit nolle quod diligit. vnde sequitur: Si de mundo fuissetis, &c.

Ho.76 in Io. inter prin. & med. tom. 3.

Chrys. Quia enim propter Christum pati nondum erat eis sufficiens mitigationis causa, illa causa dimissa hãc adiecit, ostendẽs quòd est virtutis argumentum à mundo odio haberi, vnde dolore oporteret, si à mundo diligeremini. hoc enim esset malitiæ vestræ ostensiuum.

Tr.87. in Io. parũ a med. tom. 9.

Mundus quomodo dicitur Ecclesia.

Avg. Vniuersæ autem hoc dicit Ecclesiæ, quam plurimum mundi nomine appellat: sicut est illud, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Totus ergo mundus ecclesia est, & totus mũdus odit ecclesiam. Mundus igitur odit mundũ, inimicus reconciliatum, inquinatus mundatum.

Tr.87. in Io. aliq. ante fi. tom. 9.

Quæri ergo potest, si etiam mali faciũt persecutionẽ malis, sicut impij reges, & iudices, cùm essẽt persecutores piorum, vtique & homicidas, & adulteros puniebãt, quomodo intelligẽdum est, quod Dominus ait, Si de mũdo essetis, mun. quod suum est, diligeret? nisi quia mũdus est in eis, à quibus talia scelera puniuntur: & mundus est in eis, à quibus diliguntur. Mũdus ergo odit quod suum est, ex ea parte hominũ qua sceleratis nocet, & diligit quod suum est, ex ea parte qua ipsis fauet. Si etiam quæratur, quomodo se diligat mundus, qui odit modũ redemptionis? Diligit vtiq; falsa dilectione, non vera, quoniam quod ei nocet, hoc diligit, odit naturã, diligit vitium.

Tr.87 in Io, in fin. tom. 9.

vnde & nos prohibemur diligere in illo quod ipse diligit, & iubemur diligere quod ipse odit in seipso. Vitium quippe in illo diligere prohibemur: iubemurq; naturam. Vt autem de hoc mundo damnato non essent, electi sunt inde non meritis suis, quorum nulla bona præcesserunt opera non natura, quæ tota fuerat in ipsa radice vitiata, sed gratia. vnde sequitur: Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo: propterea odit vos mundus.

Homi. 9. non parum ante med.

Amicus Dei discernitur.

Greg. super Ezech. in homi. 9. Nam peruersorum derogatio vitæ nostræ approbatio est, quia iam ostẽditur nos aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. Nemo enim potest in vna eademque re omnipotẽti Domino, atque eius hostibus gratus existere. Nam se Deo amicum denegat, qui eius placet inimico, & inimicis veritatis aduersabitur, qui eidem veritati in mẽte subiugabitur.

Tract. 88. in Ioan. in prin. tom. 9.

Avg. Exhortans autẽ Dominus suos seruos ad mundi odia perferenda patienter, nullum eis maius & melius, quàm de seipso proponit exemplum. vnde sequitur: Mementote sermonis mei quem ego dixi vobis: Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, &c. Glos. Idem obseruauerunt vt calumniarẽtur, iuxta illud: Obseruabit peccator iustum.

Theo. in hoc loco.

Theo. Vel aliter. Si Dominum, inquit, persecuti sunt, vos etiã seruos multo magis. Si non persecuti fuissent, sed sermonem custodiuissent, vestrũ etiam custodirent.

Homi. 76. in Io. ante med. tom. 3.

Chrys. quasi d. Non vos turbari oportet, si communicabitis meis passionibus, quia vos nõ estis me potiores.

Tr. 88. in Io. paulo à prin. tom. 9.

Avg. Hîc autem vbi dicitur, Non est seruus maior domino, illũ significat seruũ pertinentem ad timorem castum, qui permanet in sæculum sæculi.

Homil. 76. in Io. non parũ ante med. tom. 3.

Chry. Deinde & aliam mitigationẽ ponit, quoniam & pater cum eis contumeliam patitur, cui iniuriantur. vnde sequitur: Sed hęc omnia facient vobis propter nomen meum, &c.

Tract. 88. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Avg. Quæ omnia nisi quæ dixit odio habebunt, & persequentur, sermonémque contemnent? Quid est autem aliud dicere, Propter nomen meum, quàm

A me in vobis odio habebunt, me in vobis persequentur, & sermonem vestrum, quia meus est est, ideo nõ seruabunt? Tantò igitur miseriores qui propter hoc nomen ista faciũt, quanto beatiores qui propter hoc nomẽ ista patiuntur. Faciunt autem, & ista mali malis, sed vtrique miseri, & qui faciunt, & qui patiuntur.

Tr. 88 in Io. parum ante med. tom. 9.

Quomodo autem hoc erit verum, Hęc omnia faciẽt vobis propter nomen meũ, cùm illi nõ propter nomen Christi faciant, hoc est propter iustitiã, sed propter iniquitatem suam? Hæc quęstio ita soluitur, Si totum referatur ad iustos, tanquam dictum sit: Hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meũ.

Tr. 88. in Io. à med. to. 9.

Si autem, Propter nomen meũ, sic accipitur, id est, quod

B in vobis oderunt, & propter iustitiam quam in vobis oderunt. Similiter rectè dici possunt & boni, cùm persecutionem faciunt malis, & propter iustitiã facere, quam diligẽdo persequuntur malos, & propter iniquitatem quam oderunt in ipsis malis. Quod autem addidit: Quia nesciunt eum qui misit me. Secũdum eam scientiam dictum est, qua dicitur scite te, sensus est consummatus.

Si non venissem, & locutus non fuissem eis, peccatũ non haberent. Nunc autem accusationem nõ habent de peccato suo. Qui me odit, & patrẽ meũ odit. Si opera nõ fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, pec-
C *catum nõ haberent. Nunc autẽ & viderunt, & oderunt & me, & patrem meum. Sed vt adimpleatur sermo, qui in lege eorũ scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis.*

Ho. 76. in Io. an. em. to. 3.

Incredulitatis peccatum maximum.

Chry. Ponit iterum Dominus aliam discipulorum mitigationem, ostẽdens quoniam iniustè & in ipsum, & in discipulos talia operabuntur. vnde dicit: Si non venissem & locutus fuissem eis, peccatũ, &c.

Tract 89. in Ioan. ante med. tom. 9.

Avg. Iudæis locutus est Christus, nõ aliis gẽtibus. In eis ergo voluit intelligi mundum, qui odit Christum & discipulos eius. imò verò non eis solis, sed
D nos quoque ad eundem mundum pertinere mõstrauit. Nunquid ergo sine peccato erant Iudæi, quibus Christus locutus est, antequam Christus in carne venisset? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatũ sub generali nomine vult intelligi. Hoc est enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata, quod vnusquisq; si nõ habeat, dimittũtur ei cuncta peccata. Hoc autẽ est quia non crediderunt in Christum: qui propterea venit vt credatur in eũ. Hoc ergo peccatum, si non venisset, non vtique haberent. Aduentus enim eius quantum credentibus salutaris, tantũ non credentibus exitialis factus est.

Tra. 89. in Ioan. ante med. tom. 9.

Sequitur: Nunc autem excusationem non habent, &c. Si autem hi
E ad quos nõ venit Christus, nec locutus est eis, excusationem non habẽt de peccato suo: cur hic dictũ est propterea istos non habere: quia venit & locutus est eis? Si autẽ habent, vtrum ad hoc habent, vt à pœnis alienẽtur aut vt mitius puniantur? Ad hæc inquisita respõdeo eos habere excusationẽ, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato suo, quòd in Christum non crediderunt. Sed nõ in eo sunt numero, ad quos per discipulos venit: non sunt enim in pœna leniori ponendi, qui omnino legem Christi accipere noluerunt, & eam quantum ad ipsos attinet, omnino nullam esse noluerunt. Hãc etiam excusationẽ possunt habere, qui prius quàm euãgelium Christi audirent, vitæ huius fine præuenti sunt, sed non ideo possunt

Tra 89. declinando ad fatm, tom. 9

A effugere damnationem. Quicunque enim homines non in eo Saluatore saluctur, qui venit quærere quod perierat: ad perditionē sine dubio pertinebunt, quāuis dici possit alios leuiores, alios grauiores pœnas passuros. Ille enim perire nunc dicitur, qui ab illa beatitudine quam dat sanctis suis, per supplicium separatur. Tanta est autē diuersitas suppliciorum, quanta est diuersitas peccatorum, quæ quomodo se habeat, altius iudicat sapiētia diuina, quàm coniectura scrutatur, aut effatur humana.

Homi 76. in ante fin. to 3.
Diuersas pœnarum infernaliū.

CHRVSOS. Quia verò hinc inde causabantur, quoniam propter patrem eum persequebantur, destruens eorum excusationem, dicit: Qui me audit, & patrem meum, &c. ALCVI. Sicut enim qui diligit B filium, diligit & patrē, quia vna est dilectio patris & filij, sicut vna natura, ita & qui odit filiū, odit patrē.

Tr. 90 in Io. in prin. to. 9.

AVGV. Sed cùm superius dixerit, Nesciunt eum qui me misit, quomodo possunt odisse quē nesciunt? Si enim Deum nō quod est ipse, sed nescio quid aliud eum suspicantur aut credunt, nō vtique ipsum oderunt & de hominibus quidem fieri potest, vt eos sæpe quos nunquam vidimus oderimus vel diligamus, fama de aliquo sermocinante vel bene vel male. Sed quomodo de quo natura nobis intimatur, dicendus est ignotus? Nō enim eius facie corporali nobis intimatur: sed tunc nobis ad cognitionem patet, quādo C eius mores & vita non latent, alioquin nec seipsum nosse quisquam potest, qui videre faciem suam non potest. Sed plerūque in eis nostra credulitas fallitur, quia nonnunquam & historia, & multò magis fama mentitur. Pertinet autem ad nos, vt quia non possumus hominum indagare coosciētiam, de ipsis rebus habeamus veram certámque sententiā. Quādo ergo nō erratur in rebus, vt recta sit improbatio vitiorum virtutúmque approbatio, si erratur in hominibus, venialis est humana tentatio. proinde sicut fieri potest, vt homo bonus hominum bonū oderit, nesciēs non ipsum, sed quòd putat esse ipsum, vel potius diligat, nesciēs cùm bonum diligit, quod est ille: ita fieri potest vt homo iniustus hominem oderit iustum & D tamen dum eum credit iniustum, diligat non ipsum, sed quod putat esse ipsum: quemadmodum autē homines, sic & Deū. Deinde sic interrogarētur Iudæi, vtrum diligerent Deum, se diligere responderēt, nō ex animo mentientes, sed errando potius opinantes: quomodo enim diligerent patrem veritatis, qui habent odio veritatē? Nolunt enim sua facta damnari: & hoc habet veritas. Tantum igitur oderunt veritatē, quātum oderūt suas pœnas quas talibus irrogat. Nesciunt autem illam esse veritatem, quæ tales quales ipsi sunt, damnat: ac per hoc quia veritatem qua iudicante damnātur, de patre Deo natam nesciunt, E etiam ipsum & sciunt, & oderunt. CHRV. Sic igitur non habent, inquit, excusationem, per hoc quòd eam quæ à sermonibus doctrinam tribuebam, sed & eam quæ ab operibus adieci secundum Moysi legē? qui ad eo quòd hoc facit, persuaderi vniuersos iussit, cùm ad pietatē docat, & miracula tribuat. vnde subdit Si opera non, &c. AVG. Hoc. s. peccatū quòd in eum loquentem & operantem non crediderunt. Sed quid est quod addidit, quæ nemo alius fecit? Nulla quippe in operib' Christi videtur esse maiora, quàm suscitatio mortuorum, quòd scimus etiam antiquos fecisse prophetas, fecit tamen aliqua Christus, quæ nemo alius fecit, Sed respondetur nobis & alios fecisse, quę nec ipse nec alius fecit. Sed quòd tā multa

Trac 90. in Ioan. à med. tom. 9.

Ho. 76. in Io. aliqu. ante med. tom. 3.

Tr. 91. in Io. parū ò princ. tom. 9.

A vitia, & malas valetudines vexationésque mortaliū tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum fecisse, vt. n. taceatur quòd iubēdo sicut occurrebant saluos singulos fecit. Marcus dicit, quòd quocunque introibat in vicos, vel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur, vt vel fimbriā vestimenti eius tangerēt, & quotquot tangebant eum, salui fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis, Sic. n. intelligendū est quòd ait. In eis, nō inter eos, vel corā eis, sed, prorsus in eis, quia sanauit eos. nemo tamē alius fecit, quicunque talia opera in eis fecit: quoniam quisquis alius homo aliquid eorū fecit, ipso faciente fecit: Hæc autem, ipse non B illis facientibus fecit, sed hæc & si pater Spiritus sanctus fecit, nemo alius fecit, quia totius trinitatis vna substantia est. his ergo beneficiis amorem nō odium retribuere debuerunt, & hoc eis exprobrās adiungit, dicēs. Nunc au. vi. &c. CHRY. Hoc autem dicit ne discipuli dicāt, cur igitur intra tot nos induxisti mala? Nonne prælia & odium præuidisti? sed & prophetiā inducit, cùm subdit: Sed vt adimpleatur ser. &c.

To. 91. in Io. à me. to. 9.
Vna substātia trinitatis.

Hom. 76. in Ioan. paulo ante mediū. tom. 3.

AVGV. 15. de Tri. Legis nomine aliquando simul omnia veteris testamenti sanctarum scripturarum significantur eloquia, & ita Dominus hîc dicit, In lege, sc. id est, cùm legatur in psalmis.

Li. 15 c. 17. à med. to. 3.

AVGV. sup. Ioan. Eorum autem legem dicit non ab ipsis inuentam, sed ipsis datam. Gratis autem odit C qui nullum ex odio commodum quærit vel incommodum fugit, sic oderūt Deum impij, sic diligunt iusti, vt alia præter illum bona nō expectent, quoniā ipse erit in omnibus omnia. GREG. 25. Mor. Aliud est autē bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem: sicut aliud est ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Ex infirmitate enim plerunque solet accidere amare bonum, sed implere non posse. Ex studio autem peccare est bonum, nec facere nec amare. Sicut ergo nōnunquam grauius est peccatum diligere, quàm perpetrare, ita nequi' est odisse iustitiam quàm non fecisse. Sunt ergo nonnulli in Eccle- D sia, qui non solùm bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quæ ipsi facere negligūt, etiā in aliis detestantur. Horum peccatum non ex infirmitate aut ignorantia, sed ex solo studio perpetratur.

Tract. 91. in Ioā vē paulò ante fin. t. 9.

Li. 25. cap. 11. in nou. exp. 16. in antiq.

Cùm autē venerit paracletus quem ego mittā vobis à patre, spiritū veritatis qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Et vos testimoniū perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

CHRY. Possent discipuli Domino dicere: Si verba à te audierunt quæ nullus dixit, si opera viderunt, quæ nullus alius fecit, & tamen non profuerunt. Si oderunt & patrem tuum, & te cum eo, cuius gratia E nos mittis, qualiter digni fide erimus? Ne igitur hæc cogitantes turbentur, consolationem inducit, dicēs: Cùm autem venerit paracletus quem ego mit. &c.

Hom. 74. in Ioannē, circa med. tom. 3.

AVG. Tanquam diceret: Odio me habuerunt, & occiderunt videntes, sed tale de me testimonium paracletus perhibebit, vt eos faciat in me credere non vidētes, & quia ille perhibebit, & vos perhibetis. Ille cordibus vestris inspirando, vos vestris vocibus sonando. vnde poteritis prædicare quod nostis: Quia ab initio mecum estis, quod modò non facitis, quia illius spiritus plenitudo nondum adest vobis. Dabit enim vobis fiduciam testimonium perhibendi charitas Dei diffusa in cordibus vestris per Spiritum sanctum, qui dabitur vobis. Ille quippe testimonium perhibens,

Tr. 91. in Io. par. ante me. tom. 9.

Tra. 93. in Ioan parum à prin. to. 9.

To. 92 in Io. cir. me. to. 9.

A perhibens, & testes fortissimos faciens, abstulit amicis Christi timorem, & inimicorum odium conuertit in amorem. DIDY. De Spiritu sancto. Spiritum autem sanctum venientem, consolatorem dicit, ab operatione ei nomẽ imponens: quia non solum eos quos se dignos esse reperit, ab omni perturbatione reddit alienos, verum incredibile quoddã gaudium eis tribuit. Sempiterna quippe lætitia in eorum corde versatur, quorum Spiritus sanctus habitator est. Iste spiritus consolator à filio mittitur, non secundum angelorum aut prophetarum, aut apostolorum ministerium, sed vt mitti decet à sapientia & virtute Spiritum Dei indiuisam habentẽ cum eadẽ sapientia & virtute naturam. Etenim filius missus à patre, non separatur atque disiungitur ab eo, manẽs in illo, & habẽs illum in semetipso, qui Spiritus sanctus, supradicto modo missus à filio, de patre egreditur, non aliunde, ad alia transmigrans. Quomodo enim pater non cõsistit in loco, cùm vltra omnem corporum sit naturam, ita & Spiritus veritatis nequaquam locorũ fine clauditur, cũ sit incorporalis, & excellẽs vniuersam creaturarum essentiam.

Lib. 2. inter princ. & me. tom. 9. inter opera diui Hieronymi. Spiritus sãctus quomodo consolator dicitur.

B CHRY. Propterea verò non spiritum sanctum, sed Spiritum veritatis eum vocauit, vt ostendat quòd erit fide dignus: dicit autem quòd à patre procedit, omnia certissimè nouit, quemadmodum ipse ait de seipso: Quoniam noui C vnde venio, & quò vado. DIDY. Sed cùm posset dicere à Deo siue omnipotente, nihil horũ tetigit, sed ait: A patre, non quòd pater à Deo omnipotente sit alius, sed secundum proprietatem patris intellectum parentis, egredi ab eo dicitur spiritus veritatis. Mittente autem filio spiritum veritatis, simul mittit & pater, cùm eadem voluntate patris & filij spiritus veniat.

Hom. 74. in Ioan. circa med. tom. 3. Spir. sãctus dicitur spiritus veritatis.

Lib. 2. inter princ. & me. to. 9. inter op. D. Hieron.

THEO. Et aliàs quidem patrem dicit mittere spiritum, nunc autem cùm se missurum dixit, æquipollentiam denotat. Ne autem censeretur inuiti cõtra patrem velut ab alia potestate transmittens spiritum addidit, A patre, quasi acceptante patre & pari-D ter destinante. Cùm autem audis quòd procedit, ne intelligas processum missionẽ esse illatam extrinsecus, qua mittũtur administratorij spiritus, sed quoddam differens & exceptæ actionis proprium processum, appellat vni principali spiritui attributum: originalis enim consistentia spiritus est, processus: non ergo procedere promittere sumẽdum est, sed ea patre naturalem essentiam obtinere.

Theo. in hoc loco.

AVG. Hîc aliquis fortitan quærit, vtrum & à filio procedat spir. sanct. filius enim solius patris est filius, & pater solius filij est pater. Spiritus autem sanctus E non est vnius eorum spiritus, sed amborum: quãdoquidem dicit ipse Christus, Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et dicit Apostol⁹, Misit Deus spiritum filij sui in corda vestra. Nec ob aliud æstimo ipsum propriè vocari spiritũ, cùm etiam si de singulis interrogemur, non possumus nisi & patrem & filium spiritũ dicere. quod ergo cõmuniter vocantur & singuli, hoc propriè vocari oportuit eum qui non est vnus eorum, sed in quo communitas apparet eorum amborũ. Cur ergo non credamus quòd etiã de filio procedat Sp. sã. cùm filij quoq; ipse sit spiritus? Si n ab eo non procederet, nec post resurrectionem discipulis suis insufflasset, di. Accipite Spiritũ S. De hac quoque virtute, credẽdus est dicere Euãgelista. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Si ergo & de patre, & de filio procedat Sp. san. cur filius dixit: de patre procedit, nisi quemadmodũ solent ad eum referre, quod & ipsius est, de quo ipse est. vnde illud est quod ait, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Si igitur hæc intelligatur eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed patris, quanto magis & intelligendus est de ipso procedere Spir. san. vbi sic ait, De patre procedit, vt non diceret, de me nõ procedit. A quo autem habet filius vt sit Deus, ab illo habet vtique vt procedat ab eo Sp. san. Hinc vtcunque etiam illud intelligitur, cur nõ dicatur natus esse, sed potius procedere Spir. san. quoniam si & ipse filius diceretur, amborũ vtiq; filius diceretur, quod absurdissimum est, filius quippe nullus est duorum, B nisi patris & matris. Absit autem vt inter Deum patrem & Deum filium, tale aliquid suspicemur, quia nec filius hominum simul ex patre & ea matre procedit, sed cùm in matrem procedit ex patre, nõ tunc procedit & ea matre. Spiritus autem san. non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de vtroque procedit. Neque enim possumus dicere quòd non sit vita Spiritus sanctus, cùm vita pater, vita sit filius, ac per hoc sicut pater cùm habeat vitam in semetipso, dedit & filio vitam habere in semetipso: sic ei dedit vitam procedere de illo, sicut procedit & de seipso.

Tr. 98. in Io. à med. to. 9. Spiritus sãctus à patre & filio.

Tra. 99. in Ioan. à med. tom. 9.

Et etiã li. 15. de Trini. cap. 27. circa princ. tom. 3.

Spir. sãctus quomodo procedens dicitur.

C

CAPVT XVI.

HAEC locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absque synagogis facient vos, Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscũ eram.

D AVGV. Meritò promisso Spiritu sancto, quo in eis operante fierent testes eius, subiunxit: Hæc lo. sum vo. &c. Cùm enim charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spir. san. qui datus est nobis, fit pax multa diligentibus legem Dei: vt non sit illis scandalum. Deinde quæ passuri essent exprimens, ait: Absque synagogis faciẽt vos. CHRY. Iam enim composuerant, vt si quis confessus fuerit Christum: extra synagogam fieret. AVGV. Quid autem mali erat apostolis expelli de Iudaicis synagogis quasi nõ fuerint inde exituri, etiam si eos nullus expelleret? Sed E hoc voluit denunciare, quia Iudæi Christum nõ fuerant recepturi, à quo isti non fuerant recessuri. Nam quia non erat vllus alius populus Dei: quam illud semen Abrahæ, si cognoscerent Christum, non aliæ fierẽt ecclesiæ Christi aliæ synagogæ Iudæorũ. quod quia noluerũt, quid restabat nisi vt remanẽtes extra Christum, extra synagogam facerent eos, qui nõ relinquerunt Christũ? Deinde cùm hoc eis dixisset, adiecit: Sed venit hora, &c. Quæ verba ita subiecit tãquã ex hoc cõsolaretur eos, qui de synagogis Iudaicis pellerentur. An fortè de synagogis illa separatio sic eos fuerat turbatura, vt mori vellẽt potius quàm in hac vita sine Iudæorum cõgregationibus morari? Absit vt sic turbarentur, qui Dei nõ hominum gloriam requirebant. Iste itaque sensus est in his verbis, Extra synagogam faciẽt vos: sed nolite solitudinem formidare. Separati quippe à congregationibus eõ-

Tr. 93. in Io. paulo a prin. tom. 9.

Hom. 76. in Io. circa prin. tom 3.

Tract. 39. in Ioan. aliq. à prin. tom. 9.

Abrahæ semẽ electũ.

Tract. 93. in Ioan. parum ante me. t. 9.

rũ, tam multos in nomine meo cõgregabitis, vt illi metuentes ne templũ quod erat apud eos: & omnia legis veteris sacramenta desetantur: sic interficient vos, vt Deo arbitrẽtur se præstare, obsequiũ, zelum Dei habentes: sed non secundũ scientiam. Hoc. n. de Iudæis dictum debemus accipere, de quibus dixerat: Extra synagogã facient vos. Nam testes. i. martyres Christi, etiam si occisi sunt à Gentilibus, non tamen illi arbitrati sunt Deo, sed diis suis falsis obsequiũ se præstare. Iudæorũ autem omnis qui occidit prædicatores Christi, Deo se putauit prẽstare obsequium, credens quòd desererent Deũ Israel quicũque conuerterentur ad Christum. Hinc ergo accẽsi & zelum Dei habentes: sed non secundũ scientiam obsequiũ se Deo præstare credentes, occidebant eos.

Tra. 93. in Ioan inter med. & fin. tom. 9.

Tra. 93. in Ioan parum à fine, to. 9.

CHRYS. Deinde consolationẽ inducit, di. Et hæc om. &c. q. d. Sufficit vobis in consolationẽ propter me & patrem hæc pati. AVG. Ne autem ignatos atque imparatos animos mala improuisa, quãuis cito transitura turbarent: hanc fuisse causam, vt hæc eis prænunciaret, ostendit subdẽs: Hæc lo. &c. Hora eorum, hora tenebrosa, hora nocturna, sed nox Iudæorum separatum à se diem Christianorum, nulla confusione fuscauit. CHRY. Sed & propter aliam causam hoc prædixit: vt non dicerent quoniam nõ præuidit futura: & hoc significat, cum dicit: Remi. quia &c. Et vt non possent dicere, quoniã blãdiens nobis ea quę ad gratiam dicebat solũ: cuius autẽ gratia hoc à principio non dixit, ostendit, dicẽs: Hæc au. ab. &c. quia scilicet in custodia mea eratis, & licitũ erat interrogare quando volebatis, & super me totũ prælium vertebatur. Vnde superfluũ erat hoc à principio vobis dicere, non quia hæc tunc non noueram, propterea non dixi. AVG. Sed alij tres euãgelistæ eũ prædixisse ista demonstrant antequam ventum esset ad cœnam, qua peracta secũdum Io. ista locutus est. An fortè hinc ista soluitur quæstio, quia & illi eum narrãt proximũ fuisse passioni cùm hoc diceret? non ergo ab initio quando cum illis erat. Sed Matthæus non solùm imminẽte passione, verũetiam ab initio hæc denunciata esse commemorat. Quid sibi ergo vult quòd hic dicit: Hæc au. &c. Nisi quia ea quę hic dicit de Spiritu sancto, quòd sit vẽturus ad eos, & testimonium perhibiturus? quando mala passuri sunt, hæc eis ab initio nõ dixit, quoniam cum ipsis erat, & eius præsentia cõsolabantur? Abscessurus antẽ oportebat, vt diceret illum esse vẽturum, per quẽ charitate diffusa in cordibus suis verbum Dei cum fiducia prædicarent. CHRY. Vel prædixit quidem, quoniam flagella patientur. Non autẽ quòd mors eorũ reputaretur, vt Dei cultura, quod maximè poterat eos attonitos facere. Vel quia illic ea quę à gentibus debebant pati, dixit: hic autem & Iudaica adiecit.

Hom. 76. in Ioan parum à med. to. 3. Tract. 93. in Ioan. parum à fine. to. 9.

Hom 76 in Ioan parum à med. to. 3.

Tract. 94. in Ioã. in prin. tom. 9.

Tract. 94. in Ioan paulo à prin. to. 9.

Homi. 77. in Ioan. paulo à prin. to. 3.

Et nũc vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrũ. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos, Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iustitia verò, quia ad patrem vado, & iam nõ videbitis me. De iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus est.

A CHRY. Quia discipulos nondum perfectos tristitia impugnabat, eos Dominus increpando dirigit, dicens: Et nunc vado ad eum qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me quò vadis. Audiẽtes. n. quoniã qui interficiet vos, opinabitur se obsequiũ præstare Deo: ita siluerũt, vt nihil ei loquerẽtur. Et ideo subditur: Sed quia hæc locutus sum, &c. Non parua autem est hæc mitigatio scire eos, quoniam sciuerat Dominus tristitiæ eorum superabundãtiam, & propter desertionem eius, & propter mala quæ didicerant se passuros, & nesciebãt si possent viriliter ferre.

Hom. 77. in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

Mœroris apostolici cõsolatio.

AVGV. Vel quia superius interrogauerunt eum quò esset iturus, & respõderat eis se iturum quò ipsi tunc venire non possent, nunc ita se promittit iturũ, vt nullus eorum quòd vadat, interroget. Et hoc est quod dicit, & nemo ex vo. &c. Euntẽ enim in cęlum, non verbis quæsierunt, sed oculis deduxerunt. Videbat autem Dominus quid sua verba in eorum cordibus agerent, spiritualem quippe nondũ interius habentes consolationem, quam per spiritum sanctum fuerãt habituri, id quod exterius in Christo videbãt, amittere metuebãt. & quia se amissuros esse illo vera denunciante dubitare non poterant, cõtristabatur humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus. vnde sequit. Sed quia hæc lo. sum. vo. &c. Nouerat autem ille quid eis potius expediret, quia visus interior ipse est melior quo eos cõsolaturus erat Spiritus sanctus. vnde subdit: Sed ego veritatem, &c.

Tract. 94. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.

Tra. 94. in Ioan circa med. tom. 9.

CHRYS. q. d. & si milies contristemini, oportet vos audire, quia me recedere à vobis cõfert. Quid autẽ conferat, ostendit subdens: Si. n. non abiero paracletus non veniet ad vos. AVG. 1. de Trin. Hæc autem dixit non propter inæqualitatẽ verbi Dei, & spiritus sancti: sed tanquam impedimento esset præsentia filij hominis apud eos, quo minus veniret ille qui minor non esset, quia non semetipsum exinaniuit, sicut filius formã serui accipiens. Oportebat ergo vt auferretur ab eorum oculis forma serui quam intuentes hoc solùm Christum esse putabant quod videbant. vnde sequitur: Si autem abiero, &c.

Homi. 77. in Io. super hoc verb tom. 3. Li. 1. cap. 9. in prin. to. 3.

AVG. Nunquid autem hic positus eum non poterat mittere, quem scimus super eum baptizatum venisse, atque mansisse? imò verò à quo scimus eum nunquam separabilem fuisse. Quid est ergo, Si non abiero pa... non veniet ad vos? nisi nõ potestis capere spiritum quandiu secundũ carnem nosse persistitis Christum. Christo autem discedẽte corporaliter non solum Spiritus sanctus, sed & pater & filius illis affuit spiritualiter. GREG. 8. Mora. ac si apertè diceret: Si ad intẽtionis vestræ oculis corpus non subtraho, ad intellectum vos inuisibilem per cõsolatorium spiritum non perduco. AVG. de verb. Domi. Hanc autem beatitudinẽ spiritus paracletus attulit, ab oculis carnis forma serui remota, quã de virginis vtero accepit, in ipsa Dei forma, in qua patri ęqualis, etiam cùm in carne dignatus est apparere permãsit, purgata mentis acie ostenderetur. CHRY. Quid autem hîc dicunt, qui non conuenientem de Spiritu sancto habent opinionẽ? Nunquid expedit dominatorem abire, & seruum accedere? Quę autem sit vtilitas aduenientis spiritus, ostendit, cùm subditur: Et cùm venerit ille, arguet, &c. AVG. Nunquid autem Christus non arguit mũdum? an fortè quia Christus in Iudæorum tantum gente locutus est, mundum nõ videtur arguisse? Spiritus autẽ sanctus in discipulis eius, toto orbe diffusis non vnam gentẽ intelligitur

Tra. 94. in Ioan. à med. tom. 9.

Quæstio pulchra.

Lib. 8. ca. 13. in nou. exc. 17. in antiq.

Ser. 60. paulo ante med. tom. 10.

Hom. 77. in Ioan. super illud: Si non abiero. paraclet. &c. tom. 3.

Tra. 95. in Ioã. in prin. tom. 9.

tur arguisse, sed mundũ. Sed quis audeat dicere quod per discipulos Christi arguat mundũ Spiritus sanctus, & non arguat Christus cùm clamet Apostolus, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur, Christus? Quos itaque arguit Spir. S. vtique & Christus. Sed dixit, ille arguet mũdum, q. d. Ille diffundet in cordibus vestris charitatẽ. Sic. n. timore depulso arguendi habebitis libertatẽ. Exponit deinde quod dixerat, dicens: De peccato quidem, quia non crediderunt in me. Hoc. n. peccatum quasi solũ præ cæteris posuit, quia hoc manẽte, cætera detinẽtur, & huc discedente, cætera dimittuntur. AVG. de verb. Do. Sed multum interest, vtrũ quisque credat ipsum esse Christũ, & verum credat in Christũ. nam ipsum esse Christũ & dæmones crediderunt: ille verò credit in Christum, qui & sperat in Christum, & diligit Christum. AVGVS. sup. Ioan. Arguitur ergo mundus de peccato, quia in Christum nõ credit: & arguitur de iustitia eorum qui credunt. Ipsa quippe fidelium comparatio, infideliũ est vituperatio. De iustitia verò quia ad patrem vado. Et quoniam ista vox infidelium esse consueuit, quomodo credimus quod non videmus? ideo credentium iustitiam sic oportuit definiri, Quia ad patrem vado, & iam nõ videbitis me. Beati. n. qui non vidẽt & crediderũt. Nam & qui videbãt Christum, nõ in eo laudata est fides eorum, quia credebant quod videbant, id est, filium hominis: sed quia credebant quod non videbãt, id est, filium Dei. Cùm verò & ipsa forma serui subtracta eorum esset aspectibus, tunc ex omni parte impletũ est, Iustus ex fide viuit. Erit itaque nostra iustitia, de qua mundus arguitur, quoniam in me quem non videbitis, credetis. Et quãdo me videbitis, quoniam tunc sicut ero, videbitis me: non quod nũ sum vobiscum modò, id est, non videbitis mortalem, sed sempiternum. Dicendo enim, Iam non videbitis me: velut nunquam eos de cætero visuros Christum prænunciauit.

Fidei discretio.

In serm. 61. paulo post prin. to. 10.

Tra. 95. in Ioan. ante med. to. 9.

Eod. tract. 95. circa me. tom. 9.

Tract. 95. in Ioan. parum à med. to. 9.

AVG. de verb. Domini. Vel aliter: Illi non crediderũt: Ipse ad patrem vadit, illorum ergo peccatum, ipsius autem iustitia. Quod enim à patre ad nos venit, misericordia est: iustitia verò, quòd ad patrem vadit, secundũ illud Apostoli, Propter quod & Deus exaltauit illum. Sed si solus vadit ad patrẽ, quid nobis prodest? An ideo solus, quia Christus vnus est cũ omnibus membris suis, tanquam caput cum corpore suo? Arguitur ergo mundus de peccato, in eis, qui non credunt in Christũ. Et de iustitia, in eis qui resurgũt in mẽbris Christi. Sequit. De iudi. au. quia prin. mun. hu. iam iud. i. diabolus princeps iniquorũ, qui corde non habitãt, nisi in hoc mundo, quem diligunt. Hoc autem ipso quo foris missus est, iudicatus est, & de hoc iudicio mundus arguitur, quia frustrà de diabolo queritur, qui nõ vult credere in Christum quem iudicatũ. i. foras missum, & propter nostram exercitationem forinsecus expugnare permissum, non solũ viri, sed etiã mulieres & pueri, & teneræ virgines, martyrio vicerunt. AVG. sup. Ioan. Vel iudicatus est, quoniã iudicio ignis æterni irreuocabiliter destinatus est. Et de hoc iudicio mundus arguitur: quoniam cum suo principe iudicatur, quem superbũ atque impium imitatur. Credãt itaque homines in Christũ, ne arguantur de peccato infidelitatis suæ, quò peccata omnia detinẽtur. Transeant in numerum fidelium, ne arguantur de iustitia eorum, quòd iustificatos non imitantur. Caueant futurum iudicium, ne cùm mundi principe iudicentur, quem

Ser. 61. inter prin. & med. tom. 10.

Eodem ser. 6. à med.

Eodem serm. 61. parum à fine. to. 10.

Diabolus foras missus.

Tract. 95. in Ioan. parum à fin. tom. 9.

A indicatũ imitantur. CHRYS. Vel aliter, arguet mũdum de peccato. i. omnem eorum excusationem abscindet, & ostendet eos peccasse non credẽtes in me: dum videbunt Spiritus sancti donationem ineffabilem inuocato me fieri. AVG. de q. no. & ve. te. Hoc etiã modo Spir. S. de peccato arguit mundũ, quia in nomine Saluatoris qui reprobatus est à mundo, virtutes operatus est. Saluator autem reseruata iustitia, non trepidauit reuerti ad eum qui se miserat: per id quod regressus est, probauit se inde venisse. vnde sequitur: Et de iustitia, &c. CHRY. Id est, ire ad patrẽ, erit argumentũ quod irreprehensibilem agebat vitam, vt nõ possint adhuc dicere: quoniã hic homo peccator est, & non est ex Deo. Rursus quoniam expugnauit aduersarium: nequaquam autem peccator existens expugnasset. Non possunt dicere quod dæmonium habeo: & quod seductor sum. Quoniã autem condemnatus est propter me: scient quod conculcabunt eum postea, & quod resurrectionẽ meam manifestè sciẽt, non. n. me valuit detinere.

Hom. 77 in Ioan. in hoc loco. tom. 3.

Cap. 89. incipit hic liber, Deus certe perfectus est. tom. 4.

Hom. 77 in Ioan. in hoc loco. tom. 3.

AVGV. de q. ve. & no. te. Vidẽtes etiam dæmones animas de inferis ire ad cælos, cognouerũt iudicatũ esse in principem huius mũdi, vt reus factus in causa Saluatoris quæ tenebat, amitteret. Hæc quidẽ ascẽdente Saluatore visa sunt, sed superueniente in discipulis Spiritu sancto palàm aperteq; manifestata sunt.

Ca. 89. à med. incipit hic lib. Deus certè perfectus est. tom. 4.

C *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet, loquetur, & quæ futura sunt, annũciabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet pater, mea sunt: propterea dixi quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.*

THEO. Quia suprà dixerat Dominus, expedit vobis vt ego vadam, iam hoc amplificat, dicens: Adhuc multa, &c. AVG. Omnes hæretici audacias figmentorum suorum quas maximè exhorret sensus humanus, hac occasione euangelicæ sententiæ colorare conãtur: quasi hæc ipsa sint quæ tunc discipuli portare non poterãt, & ea docuerit Spiritus sanctus, quæ palàm docere atque prædicare, spiritus erubescit immundus: sed alia sunt mala quæ portare non potest, qualiscũque pudor humanus. Et talia sunt bona quæ portare non potest paruus sensus humanus. Ista sunt in corporibus impudicis: illa remota sunt à corporibus vniuersis. Quis autem nostrum audeat eorum se dicere iam capacem: quæ illi capere non valebant? ac per hoc nec à me expectanda sunt vt dicãtur. Sed dicet aliquis: sic multi possunt audire quod tũc nõ poterat Petrus, sicut multi possunt martyrio coronari: quod tunc non poterat Petrus, præsertim iam misso spiritu sancto: qui tunc nondum erat missus. Sed nõquid ideo scimus quæ sunt, quæ dicere voluit: absurdissimè enim mihi videtur dici tunc non potuisse portare discipulos, quæ de altissimis rebus inuenimus in apostolicis litteris, quę postmodũ scripta sũt: nec ea Dominum dixisse narratur, peruersarum quidem sectarum homines ferre non possunt, quod in scripturis sãctis de fide catholica reperitur, sicut nos ferre non possumus sacrilegas eorũ vanitates. Quid enim est ferre non posse, nisi æquo animo non habere? Quis autem fideli vel etiam catechumenus antequam Spiritũ sanctũ baptizatus accipiat, non æquo

Theophyl. in hoc loco.

Tra. 97. in Ioan. à med. tom. 9.

Color hæreticorum.

D

Tract. 96. in Ioan. parum à fine. to. 9.

Tom. 96. in Ioan. parum à princ. tom. 9.

E

Tract. 96. in Ioan. inter prin. & me. tom. 9.

Tract. 96. in Ioan. à med. tom. 9.

cognoscẽdum est: & non aliam dantem & accipientem, sed vnam significare substantiam. Siquidem & filius eadem à patre suscipere dicitur, in quibus ipse subsistit. Neque enim quid aliud est filius, exceptis his quæ ei dantur à patre, neque alia est Spiritus sancti substantia, præter id quod datur à filio.

Tracta. 100. in Ioã. paulo ante fi. to. 9. AVGV. Non autem propterea, sicut quidam hæretici putauerũt, minor est filio Spiritus sanctus, quia filius accipiat à patre, Spiritus sanctus à filio, quasi quibusdam gradibus naturarum. Vnde ipse quæstionem soluẽs cur hoc dixerit, explanat, dicens: Omnia quæ habet pater, mea sunt. &c. DIDY. quasi dicat,

Lib. 2. inter med. & fin. tom. 9. inter ope. D. Hier. Licet à patre procedat spiritus veritatis: tamen quia omnia quę habet pater, mea sunt, & ipse patris spiritus, meus est, & de meo accipiet. Caue autem ne cum ista dicuntur, putes rem esse aliquam possessionẽ, quę à patre habeatur ac à filio, verum quæ habet pater iuxta substantiam, id est, æternitatem, immutabilitatem, bonitatem, hæc eadem habet & filius. Procul hinc absint dialecticorum tendiculæ, dicunt enim: Ergo & pater est filius. Si autem dixisset, Omnia quęcunque habet Deus, mea sunt, haberet occasionem impietas consurgendi, cùm verò dixerit: Omnia quę habet pater, mea sunt, patris nomine se filium declarauit, paternitatem qui filius erat, non vsurpauit, quamuis & ipse per adoptionis gratiam multorum sanctorum sit pater. HILA. octauo de Trinit. Non

Li. 8 à Trinit. ante med. ergo in incerto Dominus reliquit, vtrum ex patre, an ex filio Spiritus paracletus esse putetur, à filio enim accepit quod ab illo mittitur: & à patre procedit. Et interrogo vtrum idipsum sit à filio accipere quod à patre procedere? Certè idipsum atque vnum esse existimabitur à filio accipere, quòd si acciperet à patre. Cùm enim ait, Omnia quæcunque habet pater, sua esse, & idcirco dixisse de suo accipiendum esse: docet etiam à patre accipienda, à se tamen accipi, quia omnia quæ patris sunt sua sunt. Non habet hæc vnitas diuersitatem, nec differt à quo acceptum sit, quod datum à patre, datum referatur à filio.

Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad patrem. Dixerunt ergo ex discipulis eius adinuicem, Quid est hoc quod dicit nobis, modicum, & non videbitis me, & iterum modicũ, & videbitis me, & quia vado ad patrem? Dicebant ergo, Quid est hoc quòd dicit nobis modicum? Nescimus quid loquitur. Cognouit autem Iesus, quia volebat eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, modicum, & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos mundus autẽ gaudebit. Vos autem cõtristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit, tristitiã habet, quia venit hora eius. Cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur tunc quidem tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

Hom. 78. in Io. circa pri. tom. 3. CHRY. Postquam Dominus discipulos releuauit per ea quæ de Spiritu sancto promisit, rursus eorum oppressit sensum, dicens: Modicum & iam non videbitis me. Hoc autem facit vt assuefaciat eos per tri-

Christus assuefacit

A stium auditionem, bene ferre suam separationem. apostolos eam enim quæ dolet, animam, & à tristitia multa detinetur, nihil ita consueuit quietare: vt quę tristitiam pariunt verba reuoluta continuè.

tristitijs.

Ho. in Domi. ex Euãg. infra oct. Pasch. & Dom. 3. post Pasch. BEDA. Dicit enim, Modicum, & iam non videbitis me. Quia tentus est nocte illa à Iudæis, & in mane crucifixus est, sepultus ab hominibus est seclusus obtutibus. CHRYS. Si verò quis diligenter scrutabitur,

Hom. 78. in Ioã. circa princ. tom. 3. hoc consolationis est dicere: Quoniam ad patrem vado. Hoc enim est ostendere quod non perierit, sed mors eius translatio sit. & aliam consolationem eis imposuit, cùm adiecit: Et iterum modicum, & videbitis me, ostendens quoniam & redibit, & in pauco

B erit separatio, & continua quæ cum eis erat, coexistentia. AVGVST. Hæc autem verba Domini ob-

Tract. 101. in Io. in pri. tom. 9. scura erant discipulis, antequàm id quod dicit, esset impletum. vnde sequitur: Dixerunt ergo ex discipulis eius adinuicem: Quid est hoc quod dicit nobis, Modi & iam non vid. me, & iter. mo. & vid. me, quia

Homi. 78. in Io. nõ remo. à d prin. tom. 3. va. ad patrem? CHRYS. Hoc autem non intelligebant, aut propter tristitiam quæ amouebat à mente eorum ea quæ dicebantur, aut propter immanifestationem eorum quę dicebantur: ideirco videbatur eis duo contraria ponere non existentia contraria. Si. n. videbimus te aũt quomodo vadis? si verò vadis, qualiter te videbimus? propterea dicunt: Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum, nescimus quid loquitur.

C

Tra 101. in Ioan. paulò à prin. to. 9. AVGV. Nam in præcedentibus, quia non dixerat, Modicum, sed dixerat, Ad patrem vado, aperte illis visus est loqui. Nunc ergo quod illis tunc obscurum fuit & mox manifestatum est, iam nobis vtique manifestum est. Post paululum enim passus est, & non viderunt eum, rursus post paululum resurrexit, & viderunt eum. Quod enim dicit autem: Et iã non videbitis me, quia scilicet mortalem Christum vlterius non viderent.

Contraria tollitur.

Beda in ho. in Do. Iubilate, super hoc verbum. tom. 7. ALCVI. Vel aliter: Modicum tempus est futurum quo non videbitis me, id est, illud triduum, quo in sepulchro quieuit, & iterum est modicum futurum tempus quo videbitis me, id est, illi quadraginta

D dies, in quibus eis sæpius post passionem suam vsque ad tempus ascensionis suæ apparuit, & ideo illo modico tempore videbitis me. Quia vado ad patrem, quia non semper in terra corporaliter sum mansurus, sed per humanitatem quam assumpsit ascensurus in cælum. Sequitur: Cognouit au. Ies. quia vol. eum interro. & dix. eis, De hoc quær. inter vos, quia dixi vo. Modicom, & non vi. me. Amen amen dico vobis, quia plorab. & fleb. vos. Ignorantiam ipsorum pius magister intelligens secundum illorum dubitationem respondit, quasi expositurus quid esset quod

Tract. 101. in Ioan. inter princi. & med. tom. 7. dixit. AVGVS. Quod sic accipi potest, quia contristati sunt discipuli de morte Domini, & confestim de resurrectione lætati. Mundus autem, quo nomine

E significati sunt inimici, à quibus Christus occisus est, tunc itaque lætati sunt occiso Christo, quando sunt discipuli contristati. vnde sequitur: Mundus autem

Bed. in ho. in Do. Iubilate, ante me. t. 9. gaudebit, &c. ALCVI. Sed & cunctis fidelibus conuenit hic sermo omnini, qui per lachrymas præsuràsque præsentes ad gaudia æterna contendunt. Flentibus autem iustis, mundus gaudet, quia in præsens delectantur, alterius vitæ nulla gaudia sperantes. CHRYS. Deinde ostendens quoniam tristitia

Gaudium mundi ostenditur.

Homi. 78. in Io. aliquant. à pri. tom. 3. parit gaudium, & quoniam tristitia breuis, lætitia verò infinita est, ad exemplum venit mundanorum, dicẽs: Mulier cùm parit, tristitiã ha. quia venit hora eius. Cũ autem peperit puerũ, iam non meminit pressuræ

propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

Tra. 101. in Ioã. ante me. tom. 9.

AVG. Ista similitudo ad intelligendum non videtor esse difficilis, quoniam comparatio eius in promptu est, eo ipso exponente cur dicta sit. Nam sequitur: Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Parturitio quippe tristitiæ, partus aotem gaudio comparatur, quod tunc magis esse cõsueuit, quando nõ puella, sed puer nascitur. Quòd verò subdit: Et gaodium vestrum nemo tollet à vobis, quia gaudium ipsorum ipse Iesus est, significat quod ait Apostolus, Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur.

Hom. 78. in Ioã. aliquãt. à prin. to. 3.

CHRYSOS. Significat etiam prædicto exemplo, quoniam soluit ipse mortuis pressuras, & nouum hominem regenerans esse fecit, & non dixit quoniam non erit ei tribulatio, sed neque meminit eius, tantum est quod succedit gaudium, ita erit & sanctis. Et non dixit, Quoniam natus est puer, sed, quooiam homo: occultè suam resurrectionem insinuans.

Tract. 101. in Ioã. inter med. & finẽ. tom. 9.

AVGV. Vel de futuris visione & gaudio quæ superius dicta sunt, melius existimo intelligi. Modicum, & iam non videbitis me. Modicom eoim est hoc totum spatium, quo præsens peruolat sæculum. Ideo nanque addidit, Quia vado ad patrem. Quod ad superiorem sententiam referendũ est, vbi ait: Modicum, & iam non videbitis me. Nõ ad posteriorem, vbi ait: Modicum, & iam videbitis me. Eundo quippe ad patrem facturus erat vt eum non viderent, illis ergo ait, Modicum, & iam nõ videbitis me. Qui eum tunc corporaliter videbant, quia iturus erat ad patrem, & eum deinceps mortales visuri non erant, qualem cùm ista loquebatur, videbaot. quòd verò addidit, Et iterum modicum, & videbitis me vniuersæ promisit ecclesiæ. Hoc autem modicom longum nobis videtur, quoniam adhoc agitur. Cùm finitum fuerit, tunc sentiemus quàm modicum fuerit.

Allegorica expositio.

Bed. in ho. in Do. Iubil. ab his prorsus verbis to. 7.

ALCVI. Mulier autem, sancta ecclesia est, propter fœcunditatem bonorum operum, & quia spiritales Deo filios generat. Hæc mulier dum parit, id est, dum in mundo virtutum profectibus insistit, dum vndique tẽtatur & affligitur, tristitiam habet de hoc, quia venit hora eius vt patiatur, quia nemo carnem suam odio habuit.

Tracta. 101. in Io. circa fi. tom. 9.

AVGVS. Nec tamen in huius gaudij parturitione sine gaudio tristes sumus, sed sicut Apostol. ait. Spe gaudentes, quia & ipsa mulier parturiẽs, cui comparati sumus, plus gaudet de mox futura prole, quàm tristis est de præsenti dolore.

Bed. in ho. in Dom. Iubil. à med. tom. 7.

ALCVI. Sed cùm pepetit, id est, cùm deuicto laborum certamine ad palmam peruenerit, iam non meminit pressuræ præcedentis, propter gaudium perceptæ retributionis, quia natus est homo in muodum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo, homine lętatur, ita ecclesia nato in vitam æternam fidelium populo, exultatione repletur.

In ho. in Do. Iubil. à med. tom. 7.

BEDA. Nec nouum debet videri, si natus dicatur qui ex hac vita migrauerit. Sicut enim consuetè nasci dicitur, cùm quis de vtero matris procedens, in haoc lucem ingreditur, ita potest natus appellari, qui solutus à vinculis carnis ad lucem æternam sublimatur: vnde sanctorum solemnia, non funebria, sed natalitia vocantur.

ALCVI. Quòd autem dicit, Iterum videbo vos, id est, assumam vos ad meipsum: Vel iterum videbo vos, id est, iterum videndus apparebo, & gaudebit cor vestrum.

Tra. 101. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. Hunc enim totius laboris sui fructum ecclesia nunc parturit desiderando, tunc est paritura cernendo. Et ideo masculum, quoniam ad istum fructum contemplationis cuncta officia referuntur actionis. solus enim liber est qui propter se appetitur, non refertur ad aliud, huic seruit actio. Ad hoc enim refertur quicquid bene agitur, ibi est finis qui sufficit nobis, æternus igitur erit. Neque enim finis nobis sufficit, nisi cuius nullus est finis. De hoc igitur quod sufficit nobis, rectissimè audiuimus, Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

Finis noster infinitus.

Et in illo die me non rogabitis quicquam. Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsq; modò non petistis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Hæc in prouerbijs locutus sum vobis. Venit hora cùm iam non in prouerbijs loquar vobis, sed palam de patre meo annunciabo vobis. In illa die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis: Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à Deo exiui. Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad patrem.

Ho. 78. in Io. inter princi. & medium. tom. 3.

CHRYS. Rursus ostendit Dominus quòd expedit eum abire, cùm dicit: Et in illo die me non rogabitis quicquam.

Tract. 101. in Ioã. paulò ante medi. tom. 9.

AVGVS. Hoc verbum quod est rogare, non solom petere, verum & interrogare significat, & græcum Euangelium, vnde hoc translatum est, tale habet verbum quod vtrunque possit intelligi.

Ho. 78. in Io. ante medium. to. 3.

CHRYS. Dicit ergo: Et in illo die, scilicet cùm resurrexero, Me non rogabitis quicquam, id est, non dicetis, Ostẽde nobis patrem, & quò vadis: quoniam scietis per Spiritum sanctum: vel, non rogabitis me, id est, non indigebitis mediatore ad impetrandũ, sed sufficiet nomen meum quod inuocãtes omnia accipietis. vnde sequitur: Amen amen dico vobis, &c. Ostendit aut nominis virtutem, si non visus neq; rogatus, sed nominatus solum apud patrẽ facit mirabilia. non ergo ait, Existimetis, quia de reliquo non ero vobiscum, vos derelictos esse: nomen enim meũ maiorem dabit vobis securitatem. vnde sequitur: Vsque modò non, &c.

Theophyl. in hoc loco.

THEOP. Alacritas enim vestra, tunc erit enim integerrima, cùm ad vota vobis petita succedent.

Ho. 78. in Io. an. medium. tom. 3.

CHRY. Quia igitur obumbrata erant quæ dicta sunt, subiunxit: Hæc in prouerbiis locutus sum vobis, &c. Id est, erit tempus quãdo scietis omnia manifestè, dicit autẽ resurrectionis tempus. Sed palam de patre meo annunciabo vobis. Etenim quadraginta diebus disputauit cum eis congregatis, loquens de regno Dei. Et nunc, inquit, in timore existentes, non attenditis his quæ dicuntur: tunc autem resuscitatum videntes, poteritis palam omnia dicere.

Theophyl. in hoc loco.

THEOP. Adhuc præbet illis fiduciam, quoniam recipient in tẽtationibus auxilium desuper, cùm subdit: In illo die in nomine meo petetis, adeo assero vobis patrem meum fauere quòd neq; interuentu meo vlterius indigebitis. vnde subdit: Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem, &c. Porrò ne resiliant à domino, velut eo vlterius non egentes, subiungit: Quia vos me amastis. quasi dicat, Ob hoc diligit vos pater, quia vos me dilexistis: cùm itaq; excideritis ab amore meo, confestim & à paterno decidetis.

Annunciatio palam facta quæ sit.

Tracta. 102. in Ioan. à loq. antesi. to. 9.

AVGVST. Sed nunquid ideo amat ille, quia nos amamus? an potius quia ille amat, ideo nos amamus? hoc in epist. sua ipse Euãgelista dicit: Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. Amat ergo nos pater, quia

nos

Lib. 6. aliquã. a medio.

Fides perfecta de filio.

nos amamus filius: quem à patre & filio accepimus, vt & patrem amemus & filium. Amauit ipse quod fecit, sed non in nobis faceret quod amaret, nisi antequam id faceret, nos amaret. HILAR. 6. de Trinit. Caret etiam apud patrem inter confessionis necessitate perfecta de filio fides, quæ quod à Deo exierit, credit atque amat: & per seipsum iam & audiri meretur & amari, natum ex Deo filium missumque confessa. vnde sequitur: Et credidistis quia à Deo exiui. Natiuitas itaque eius, & aduentus ostenditur, cùm subdit: Exiui à patre, & veni in mundum. Alterum in dispensatione, alterum in natura est. A patre enim venisse, & à Deo exisse, non est significationis eiusdem, cùm aliud sit à Deo in substantiam natiuitatis exisse: aliud à patre in hunc mundum ad consummanda salutis nostræ sacramenta venisse. Cùm autem exire à Deo sit ex natiuitate subsistere, quid aliud quàm Deus esse potest?

Hom. 78. in Io. ante med. tom. 3.

CHRYS. Quia verò resurrectionis sermo non modicum eos mitigabat, & cùm hoc audire quòd à Deo exiuit, & illuc vadit, continuè eos circumuoluit. vnde sequitur: Iterum relinquo mundum & vado ad patrem. Nam hoc quidem certificabat, quoniam rectè in ipsum credebant, hoc verò quoniam sub munitione eius futuri erant.

Tra. 102. in Ioan. in fine. tom. 9.

AVG. Exiuit enim à patre, quia de patre est: in mundum venit: quia mundo suum corpus ostendit, quod de virgine assumpsit. Mundum reliquit corporali discessione, perrexit ad patrem hominis ascensione, nec mundum deseruit præsentiæ gubernatione: quia sic in mundum venit exiens à patre, vt non deseruerit patrem. Sed Dominum nostrum Iesum Christum postea quàm resurrexit, & interrogatum legimus & rogatorem: nam interrogatus est à discipulis ascensurus in cælum, quando regnum restitueret Israel. Rogatus est à Stephano cùm esset in cælo, vt spiritum eius susciperet. Et quis audeat dicere rogandum non esse immortalem, rogari debuisse mortalem? patet ergo quòd dicit, In illo die me non rogabitis quicquam: non ad illud tempus referendum esse quo resurrexit, sed ad illud quando videbimus eum sicuti est: quæ visio non temporalis vitæ est, sed æternæ, vbi iam nihil rogemus, nihil interrogemus: quia nihil desiderandum remanebit, nihil quærendum latebit. ALCVI. Sic ergo dicit, In futuro me non rogabitis quicquam, sed interim dum in peregrinatione huius miseriæ conuersamini, si petieritis patrem, dabit vobis. vnde subdit: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.

Tra. 102. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

Eod. tract. in princ.

Quid à Deo petendum.

AVGVST. Hoc quod ait, Si quid, non quodlibet intelligitur, sed aliquid quod non in beatæ vitæ comparatione sit nihil, non autem petitur in nomine Saluatoris quicquid petitur contra rationem salutis: non enim sonum litterarum aut syllabarum, sed quod sono rectè ac veraciter intelligitur, hic accipiendum est, cùm dicit: In nomine meo. Vnde qui hoc sentit de Christo quod non est de vnico filio Dei sentiendum, non petit in eius nomine.

Tra. 102. in Ioan. parum à princ. tom. 9.

Qui verò quod est de illo sentiendum, sentit, ipse in eius nomine petit, & accipit quod petit, si non contra suam salutem sempiternam petat. Accipit autem quando debet accipere. Quædam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore, differuntur. Ita sanè intelligendum est, quod ait, Dabit vobis: vt ea beneficia significata sciantur his verbis, quæ ad eos qui petunt, propriè pertinent. Exaudiuntur quippe omnes sancti pro seipsis, non autem pro omnibus: quia non vtcunque dictum est, dabit, sed dabit vobis. Quod autem sequitur, Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo, duobus modis intelligi potest. Vel quia in nomine meo non petistis, quod nomen non sicut cognoscendum est, cognouistis: vel, non petistis quicquam, quoniam in comparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendum est, quod petistis. Vt igitur in nomine eius non nihil, sed gaudium plenum petant, subdit: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. hoc quòd dicit, Gaudium plenum, non carnale, sed spirituale gaudium est, & quando tantum erit, vt aliquid ei iam non sit addendum, tunc erit plenum.

Tra. 101. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

Lib. 1. ca. 2. aliq. ante fi. tom. 3.

AVG. primo de Trinit. Hoc est autem plenum gaudium vestrum quo amplius non est, frui Deo Trinitate, ad cuius imaginem facti sumus.

Tra. 101. in Ioan. ante med. to. 9.

AVG. super Ioannem. Quicquid ergo petitur quod pertinet ad hoc gaudium consequendum, hoc est in nomine Christi petendum. Isto enim bone in petendo perseuerantes, sanctos suos nequaquam misericordia diuina fraudabit, quicquid autem aliud petitur, nihil petitur: non quia nulla res est, sed quia in tantæ rei comparatione quicquid aliud concupiscitur, nihil est. Sequitur: Hæc in prouerbijs locutus sum vobis. Venit hora cùm iam non in prouerbijs loquar vobis, sed palam de patre meo annunciabo vobis. Possem dicere hanc, de qua loquitur, horam futurum sæculum intelligi, vbi videbimus palam, quod Apostolus dicit, facie ad faciem: vt quod ait, Hæc in prouerbijs locutus sum vobis, hoc sit quod ab Apostolo dictum est, Videmus nunc per speculum in ænigmate. Annunciabo autem vobis, quia per filium pater videbitur, neque enim patrem quis cognoscit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Li. 30. ca. 1. in reg. excu. 8. in antiq.

GREG. 30. Moral. Palam quippe de patre annunciare se asserit, quia per patefactam tunc maiestatis suæ speciem, & quomodo ipse gignenti non impar oriatur, & quomodo vtrorumque spiritus vtrique coæternus procedat, ostendet.

Tra. 102. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

AVG. Sed istum sensum videtur impedire, quod sequitur: In illo die in nomine meo petetis. In futuro enim sæculo quid petituri sumus, quando satiabitur in bonis desiderium nostrum? petitio namq; alicuius est indigentiæ. Relinquitur itaq; vt intelligatur Iesus discipulos suos de carnalibus vel animalibus se spirituales esse facturũ. Homo autem animalis sic audit, quæcunque audit de Dei natura, vt aliud quàm corpus cogitare non possit. Ideo prouerbia illi sunt quæcunque dictæ sapientiæ de incorporea immutabiliq; substantia, non quòd tanquã prouerbia deputet, sed quia sic cogitat, quomodo qui prouerbia solent audire neque intelligere. Cùm verò spiritualis cœperit omnia diiudicare, etiã si in hac vita velut per speculum & ex parte perspicit, tamen nullo corporis sensu, nulla imaginaria cogitatione, sed mentis certissima intelligentia capit Deũ non corpus esse, sed spiritum.

Tra. 102. in Ioan. à med. tom. 9.

Ita palam de patre annunciantẽ filio, vt eiusdem substantiæ conspiciatur & ipse qui tunc annunciat, nunc in eius nomine petunt qui petunt, quia in sono eius nominis nõ aliud, quàm res ipsa est quæ hoc nomine vocatur, intelligũt. Hi possũt cogitare Dominum nostrũ Iesum Christũ inquantũ homo est, pro nobis interpellare patrẽ, inquantũ Deus est, vos exaudire cũ patre, quod eũ significasse arbitror vbi ait, Et non dico vobis, quia ego rogabo patrẽ pro vobis. Ad hoc quippe intuendum, quomodo non rogat patrem filius, sed simul exaudiat rogãtes pater & filius, nõ nisi spiritualis oculus mẽtis ascẽdit, &c. vt supra.

Tra. 113. in Ioan. aliq. à med. to. 9.

Dicunt ei discipuli eius, Ecce nũc palã loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nũc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi vt quis te interroget. In hoc credimus quia à Deo existi. Respõdit eis Iesus: Modo creditis. Ecce venit hora & iã venit vt dispergamini vnusquisq; in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia pater mecũ est. Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mũdo pressuram habebitis, sed confidite ego vici mundum.

Homi. 78. in Ioan. ante med. tom. 3. CHRYS. Quia discipulos hoc maximè respirare fecit quòd erant patris amici, propterea dicũt se cognoscere quod omnia nosset. vnde sequitur: Dicunt ei discipuli eius, Ecce nunc palam, &c.

Tract. 103. aliq. ante med. tom. 9. AVGVST. Cùm adhuc promittatur futura illa hora in qua sine prouerbijs locutus est, cur isti hoc dicunt, nisi quia illa quæ scit ipsis nõ intelligẽtibus esse prouerbia, vsq; adeo non intelligunt, vt nec saltem non se intelligere intelligant? CHRYS. Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat, respondit, Hom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3. subdunt: Nunc scimus quoniam scis omnia. Vides qualiter imperfectè se habebant, qui post tot & tanta demonstrata dicunt: Nunc scimus: & hoc dicunt tanquam ei quandam gratiam tribuentes. Et non est opus tibi vt quis te interroget, hoc est, antequam audias nosti ea quæ scandalizant nos: & quiescere nos fecisti dicens: Quoniam pater vos amat.

Tract. 103. in Ioan. circa med. tom. 9. AVG. Quid ergo vult sibi, quòd ei quem sciebant nosse omnia cùm dicere debuisse videantur, Non est opus tibi vt quicquam interroges. dixerũt potius putauerunt: Non est opus tibi vt quis te interroget? Quæstio posita hic resoluitur. Quod vtrumq; legimus factum, & interrogasse scilicet Dominum, & interrogatum fuisse. Sed hoc citò soluitur, quia hoc non ei, sed illis potius opus erat quos interrogabat, vel à quibus interrogabatur. Neque enim aliquos ille interrogabat, vt ab eis aliquid disceret, sed eos potius doceret: & qui interrogabant eum, volentes ab eo aliquid discere, illis profectò id opus erat, vt scirent ab eo aliqua qui nouerat omnia. Tra. 103. in Ioan. à med. tom. 9. Ille autẽ nõ opus habebat vt quod ab eo scire quisq; vellet, per ipsius cognosceret interrogationem, quia priusquam interrogaretur, interrogaturum nouerat voluntatẽ. Præuidere autem cogitationes hominũ, magnum Domino non erat: sed magnum paruulis erat, qui subdunt: In hoc credimus, quia à Deo existi.

Lib. 6. de Trin. non parũ à med. illius. HILA. 6. de Trin. Per id enim credũt quòd à Deo exijt, quia ea quæ Dei sunt, agit: nam cùm Dominus vtrumq; dixisset, à Deo exiui, & à patre veni in hunc mundum, nihil admirationis in eo habuerunt, quod frequenter audierunt. vnde non addunt, A patre venisti in hunc mundum. Sciebãt enim à Deo missum, Natiuitas Christi ex patre. exisse tamen à Deo nesciebant. Inenarrabilem vero illam filij natiuitatem per virtutẽ dicti istius intelligentes, tunc primum cœperũt aduertere, cùm illum sine prouerbijs profiterentur esse locutũ: Non enim per cõsuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur, cuius à Deo exitio potius quàm partus est. Est enim vnus ex vno, non est portio, non est defectio, non est diminutio, non est deriuatio, non est protensio, non passio, sed viuẽtis naturæ ex viuẽte natiuitas est: Deus ex Deo exiens est: non creatura in Dei nomine electa: nõ vt esset cœpit ex nihilo, sed exijt à manente, & exisse significationem habet natiuitatis, nõ inchoationis. Tra. 103. in Ioan. aliq. AVGVS. Denique de ipsa eorum ætate adhuc secundum interiorem hominem parua & in-

A firma eos admonet. vnde subditur: Respond. eis Iesus, Modò creditis. BEDA. Quòd duobus modis pronunciari potest, affirmando scilicet, & insultando, hic est sensus: tardius ad credendum euigilastis. Ecce enim venit hora, &c. Si affirmando, sensus est: Verum est quòd creditis. Sed ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis. AVGVS. Non enim quando comprehensus est, tantummodo carnem sua eius carnem, verumetiam mente reliquerunt fidem. Tra. 103. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.

CHRY. Dicit autem dispergamini, scilicet quando tradat, tantum enim vobis dominabitur timor, vt neque simul possitis recedere. Sed ego ex hoc nullam patiar malum. vnde subdit: Et non sum solus, &c. AVG. Ad hoc intelligendum eos volebat extendi & crescere, ne sic à patre filium cogitarẽt exisse, vt putarent etiam recessisse: deinde sermonem concludit dicens: Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. CHRYS. Id est, vt non abijciatis me à mente vestra. Non enim nunc solum quando comprehendar, fient vobis aduersa, sed donec eritis in mundo, pressuram habebitis, id est, tribulationẽ, & hoc est quod subdit: In mundo pressuram habebitis. GRE. 26. moral. quasi dicat. Sic vobis de me interius quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius quod sæuiendo grauiter premat. Hom. 78. in Ioan. paulo ante med. Tra. 103. in Ioan. aliq. à med. to. 9. Hom. 78. in Ioan. parum ante med. tom. 3. Li. 26. super illud Iob 33. qui dedit carmina in nocte. cap. 11. in nouis exēpl. 11. in antiq.

B

C AVG. Illud initium habitura fuerat ista pressura, de quo dicit, Venit hora vt dispergamini vnusquisq; in propria, sed nõ eo modo erat perseueratura: quod enim adiunxit, Et me solum relinquetis, nõ vult eos tales esse in consequenti pressura, quàm post eius ascensionem fuerant in mundo habituri vt relinquant eum, sed vt in illo pacem habeant permanẽtes in eo. vnde sequitur: Sed confidite. Tra. 103. in Ioan. aliq. ante finem. tom. 9.

CHRYS. Id est, resurgite mente. Magistro enim superante inimicos, non oportet discipulos anxiari. vnde subdit: Quia ego vici mun. Chrys. homi. 78. in Ioa. ante med. tom. 3.

AVG. Dato autem Spiritu sancto confiderũt & vicerunt non nisi in illo: non enim vicisset ille mundum, si mẽbra eius vinceret mundus, cù autem dicit: Hæc lo. sum vo. vt in me pa. ha. nõ recentiora, paulò ante ab eo dicta, sed omnia debemus accipere, siue quæcunq; illis locutus est ex quo eos cœpit habere discipulos, siue ex quo post cœnam exorsus est hunc mirabilem prolixumq; sermonem. Hanc enim causam commendauit sermonis sui, vt in illo pacem habereot. hæc pax finem tẽporis non habebit, sed omnis piæ nostræ intentionis actionisq; finis ipsa est. Tra. 103. in Ioan. in fi. Tra. 104. in Ioa. in prin. tom. 9.

D

CAPVT XVII.

E *HAEC locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælum dixit, Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc autem est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Iesum Christum. Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt facerem. Et nũc clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te.*

CHRYS. Quia dixerat Dominus, in mundo pressuram habebitis, post admonitionem in orationem conuer- Hom. 79. in Ioa. paulo à prin. to. 3.

conuertitur, erudiens nos in tribulationibus omnia dimittentes ad Deum refugere. vnde dicitur: Hæc locutus est Iesus. BEO. Illa intelligi debent quæ in cœna locutus est, quædam quidem sedendo vsq; ibi, Surgite eamus hinc. Deinde stando vsq; ad hymni finem: cuius hoc est initium, Et sub. ocu. in cæ. di. Pater, &c. CHRY. Propter hoc in cælum oculos eleuauit, vt nos doceret attensionem quæ est in orationibus, vt stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum, sed & mentis. AVG. Poterat autem Dominus in forma serui si hoc opus esset, orare silentio. sed ita se patri exhiberi voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio discipulorum est ædificatio. Profecto & nostrum qui fueramus conscripta lecturi: hoc autem quod ait, pater venit hora, ostendit omne tempus, & quid quando faceret, vel fieri sineret, ab illo esse dispositum, qui tempori subditus non est; non autem credatur hæc hora fato vrgente venisse, sed Deo potius ordinante: absit enim vt sidera mori cogerent, siderum conditorem. HILA. 3. de Trin. Non diem autem, non tempus, sed horam venisse dicit. In hora diei portio est, & quæ erat hæc hora? iam nunc conspuendus, flagellandus, crucifigendus erat, sed clarificat pater filium. Sol de cursu operis defecit: & interitum suum cum eo reliqua mundi elementa senserunt, ad onus Domini in cruce pēdentis terra intremuit, & eum qui moriturus erat intra se contestata est non capere. Proclamat Centurio, Vere filius Dei erat iste prædictioni cōsentit effectus: Dominus dixerat, Clarifica filium tuum, nō solum nomine contestatus est esse se filium, sed & proprietate qua dicitur, Tuum. multi enim nos filij Dei, sed non talis hic filios: hic enim proprius & verus est filius origine nō adoptione, veritate nō nuncupatione, natiuitate non creatione: ergo post clarificationem eius veritatis confessio secuta est. Nam verum Dei filium Centurio confitetur, ne quis credentium ambigeret, quod aliquis persequentium non negasset.

Hom. 79. in Ioan. paulo à principio. tom. 3.

Orationis Christi modus.

Tra. 104. in Ioan paulo ante med. tom. 9.

Lib. 3. inter prin. & med.

AVG. Sed si passione clarificatus dicitur, quanto magis resurrectione? Nam in passione magis esse humilitas quàm claritas commendatur. Quod ergo ait, pater ve. ho. clari. filium tuum: sic intelligendum est, tanquam dixerit: Venit hora seminandæ humilitatis, fructum non differas claritatis. HIL. 3. de Tri. Sed fortè infirmus reperietur filius, dum clarificationem potioris expectat. Et quis nō patrem potiorem confitebitur cùm ipse dicat, Pater maior me est? Sed cauendum est, ne apud imperitos gloriā filij honor patris infirmet, nam sequitur, Vt fi. tu. cla. te. Non ergo infirmus est filius vicem clarificationis ipse cùm clarificandus sit redditurus. Ergo expostulatio clarificationis dandæ vicissimq; reddendæ eandem in vtroq; ostendit diuinitatis virtutem. AVG. Merito autem quæritur, quomodo patrem clarificauerit, filius, cùm sempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit in sua perfectione diuina? Sed apud homines minor erat quando in Iudæa tantummodo Deus notus erat, quia vero per Euāgelium Christi factum est, vt pater innotesceret gentibus, patrem clarificauit & filius. dicit ergo, Clarifica filium tuum: vt filius tuus clarificet te: ac si dicat, Resuscita me, vt innotescas toti orbi per me. deinde magis pandens quomodo clarificet patrē filios, subiungit: Sicut dedisti ei potestatē omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternā. Omnem carnem dixit omnem hominem, à parte totum significans: hoc autem quòd potestas Christo à patre data est omnis carnis: secundum hominem intelligēdum est. HILA. 3. de Trin. Caro enim factus ipse vitæ æternitatem erat caducis & corporeis & mortalibus redditurus. HILA. 9. de Trin. Vel acceptio potestatis sola est significatio natiuitatis: in quā accepit id quod est. Non est infirmitati datio deputanda: cum in eo significetur pater esse quòd dederit, & in eo filius Deus maneat, quòd vitæ æternæ dandæ sumpserit potestatem. CHRYS. Dicit, Dedisti ei po om. car. vt ostendat quòd non ad Iudæos solos sua prædicatio, sed ad totum orbem terrarum extenditur. Sed quid est quod dicit omnis carnis? Non enim vtique omnes crediderunt. Et quidem quantum ex eo est, omnes crediderunt. Si vero non attendebāt his quæ dicebantur, non eius qui dicebat, est criminatio, sed eorum qui non susceperunt. AVG. Dicit ergo sicut dedi. ei. po. car. ita te glo. filius, id est, notum te faciat omni carni quam dedisti ei. Sic enim dedisti vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam.

Tra. 104. in Ioan. a med. tom 9.

Cautio fidei.

Lib. 3. aliq. ante med.

Tra. 105. in Ioan circa princ. to. 9.

Explicatur dubium.

Lib. 3. paulo ante med.

Lib. 9. aliq. ante med.

Hom 79. in Ioā. non parum à prin. tom. 3.

Ead ho. 79. inter prin. & med. tom. 3.

Tra. 105. in Ioā. nō mul. tum remotè à prin. to. 9.

HILA. 3. de Trin. Sed in quo tandem æternitatis vita est, ostendit cùm subdit: Hæc est au. vi. æter. vt cog. te so. ve. De. Vita est verum nosse Deum, sed solum hoc non facit vitam. quid ergo connectitur, Et quem misisti Iesum Christum?

Li. 3. parum ante med.

HILA. 4. de Trin. Dum autem Arriani intelligunt solum patrem verum Deum, solum iustum, solum sapientem, à communione horum secundum hos filius separatur. Soli enim, vt aiunt, propria non participantur ab altero: quæ si in patre solo & non in filio existimabuntur, necesse est vt filius Deus falsus & insipiens esse credatur. HILA. 5. de Trinit. Nulli autem dubium est veritatem ex natura & ex virtute esse. verum enim triticum est quod in sat comminutum, & in panem coctum, & in cibum sumptum reddit ex se, & naturam panis, & munus. Quæro ergo quomodo filio veritas desit; cui non desit Dei nec natura nec virtus? Naturæ enim suæ virtute vsus est, vt essent quæ non erant, & fierent quæ placerent.

Lib. 4. inter prin. & med. C

Arriani exibilantur.

Lib. 5. non mult. remotè à princ.

HILA. 9. de Trin. An fortè quòd ait, Te solum, communionem atq; vnitatem suam à Deo separat? Separat sanè, si non ad id quod ait, Te solum verum Deū, continuè subiecit: Et quem misisti Iesum Christum. Per id enim ecclesiæ fides Christum verum Deum cōfessa est, quòd solum verum Deum confessa patrem sit: non enim vnigenito Deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit.

Lib 9. paulo ante med.

AVG. 6. de Trin. Videndum est ergo an intelligere cogamur, cùm dictum est patri: Vt cognoscāt te solum verum Deum: tanquam hoc insinuare voluerit, quia & solus pater Deus verus est, ne nō nisi ipsa tria simul Patrem, & Filiū, & Spiritum sanctū intelligeremus esse Deū. Nunc ergo ex Domini testimonio, & patrem solū verum Deum dicimus, & filiū solum Deū verum, & Spiritū sanctum solū verum Deū, & simul Patrē, & Filium, & Spiritū sanctū, id est, simul ipsam Trinitatē non tres veros Deos, sed vnū verum Deum. AVG. sup. Ioan. Vel ordo verborum est, vt te & quem misisti Iesum Christū, cognoscant solum verum Deum. cōsequenter enim, & Spiritus sanctus intelligitur, quia spiritus est patris, & filij tanquam charitas consubstantialis amborum. Sic igitur filius glorificat te, vt omnibus quos dedisti ei, te cognitū faciat. Porrò si cognitio Dei est vita æterna, tanto

Lib. 6. ca 9. parū à prin. tom. 3.

Tra. 105. inter princ. & med. to. 9.

Spiritus sanctus insignatus.

Fides fit veritas.

magis in vita æterna, quãto magis in hac cognitione proficimus, non autẽ moriemur in vita æterna. Tunc ergo Dei cognitio perfecta erit, quando nulla mors erit; summa tũc Dei clarificatio, quia summa gloria. A veteribus autem gloria definita est frequẽs de aliquo fama cum laude, ac si homo laudatur cùm famæ creditur, quomodo Deus laudabitur, quoniam ipse videbitur? propter quod scriptum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te: ibi erit Dei sine fine laudatio, vbi erit Dei plena cognitio, & ideo clarificatio. A v g. 1. de Tri. Quòd autem dixerit famulo suo Moysi, Ego sum qui sum, hoc contemplabimur cùm viuemus in æternum.

Lib. 1. ca. 8. circa med. Tom. 3.

B

A v g v s. 3. de Trin. Cùm enim fides nostra videndo fiat veritas, tunc mortalitatem nostram commutatam tenebit æternitas. A v g. super Ioannem. Sed prius hic clarificatur Deus, cùm annunciatus hominibus innotescit, & per fidem credentibus prædicatur. propter quòd dicitur: Ego te clarificaui super terram. H i l a. 4. de Trin. Hæc quidem clarificationis vicissitudo non pertinet ad diuinitatis profectũm: sed ad honorem qui ex cognitione ignorantium suscipiebatur. C h r y s. Vnde bene dixit, Super terram. In cælo enim glorificatus fuerat, & in natura gloriam habens, & ab angelis adoratus: non igitur de illa gloria ait quæ substantiæ eius est, sed de ea quæ ad culturam hominum pertinet, vnde subdit: Opus cons. quod dedi. mi. vt facerem.

Tra. 105. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

Lib. 1. in med. illius.

Homi. 79. in Ioan. circa med. tom. 3.

C

A v g. Non ait, Iussisti, sed dedisti, vbi commendatur euidens gratia: quid enim habet quod non accepit etiam in vnigenito humana natura? Sed quomodo consummauit opus quod accepit, vt faciat, cùm restet adhuc passionis experimentũ, nisi consummasse se dicit, quod se cõsummaturum certissimè nouit?

Tra. 105. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

C h r y s. Vel dicit, Consummaui, quasi ea quæ ex parte mea sunt, omnia feci, aut quia cùm id quod maximum est, factum est, dici potest totum iam factum esse. Radix enim bonorum submissa erat, quam omnino debebat sequi fructus, & quia his quæ futura erant, ipse iam aderat & copulabatur. H i l a. 9. de Trin. Post quæ, vt meritum obedientiæ & sacramentum totius dispensationis intelligeremus, adiecit, Et nunc clari. me tu pa. apud temetipsum.

Homi. 79 in Ioan. circa med. Tom. 3.

D

Lib 9. circa medium.

A v g. Suprà dixerat, Pater venit hora, clarifica filium tuum: vt filius clarificet te. In quo verborum ordine ostenderat prius à patre clarificandum filium, vt patrem clarificaret filius. modò autem dicit, Ego te clarificaui, & nunc clarifica me: tanquam prior ipse patrem clarificauerit à quo deinde vt clarificetur, ea poscit. Ergo intelligendum est, vtroque verbo superius vsum eo ordine quo futurũ erat, modò verò vsum fuisse verbo præteriti temporis de re futura, veluti si diceret, Ego te clarificabo super terram, opus consummando quod dedisti mihi, vt faciam, & nunc clarifica me tu pater, quæ est omnino eadem sententia: nisi quòd hic additur clarificationis modus; cùm subditur: Claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te. Ordo verborũ est: Quem habui apud te priusquã mundus esset. hoc quidam sic intelligendum putauerunt, tanquã humana natura quæ suscepta est à verbo, conuerteretur in verbum, & homo mutaretur in Deum: immo si diligentius cogitemus, homo periret in Deo. Non enim quisquam ex ista mutatione hominis, vel duplicari Dei verbum dicturus est, vel augeri, sed quisquis Dei filiũ prædestinatũm negat, hũc eundem filium hominis negat. Cùm

Tract. 105. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

E

Tra. 105. in Ioan. à med. tom. 9.

Modus clarificationis Christi.

Tra. 105. in

A ergo videret illius prædestinatæ suæ glorificationis venisse iam tempus: vt & nunc fieret in redditione, quod fuerat in prædestinatione iam factũ, orauit dicens: Et nunc clarifica me, &c. Id est illam quam habui apud te in prædestinatione tua, tempus est, vt apud te habeam claritatẽ etiam viuẽs in dextera tua.

Ioan. circa finem. to. 9.

H i l a. 3. de Trinit. Vel orabat id vt quod ea tempore erat, gloriam eius quæ sine tempore est, claritatis acciperet, vt in Dei virtutem & spiritus incorruptionẽ transformata carnis corruptio absorberetur.

Lib 3. parũ à medio.

Manifestaui nomen tuũ hominibus quos dedisti mihi de mũdo, qui erant & mihi eos dedisti; & sermonem tuum seruauerũt. Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sũt. Quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperũt & cognouerũt verè, quia à te exiui, & crediderũt, quia tu me misisti.

C h r y. Quia dixerat; Opus consummaui, manifestat quale opus: vt scilicet nomen Dei manifestaret. vnde dicitur: Manifestaui nomen tuum, &c.

Hom. 80 in Ioã in prin. tom. 3.

A v g. Quod si de his tantum dicit discipulis cum quibus cœnauit, non pertinet hoc ad illam clarificationem de qua superius loquebatur, qua filius clarificat patrem, quãta est enim gloria ii. vel xi. innotescere potuisse mortalibus? Si autem quòd ait, Manifestaui nomẽ tuum hominibus quos dedisti mihi de mũdo, omnes intelligi voluit qui in eũm fuerãt credituri. est planè ista clarificatio qua filius clarificat patrem: & tale est quod ait, Manifestaui nomen tuũ, quale illud quod suprà dixerat: Ego te clarificaui, pro tempore futuro, & illic, & hic præteritũ ponens: sed de his qui iam erãt discipuli, non de omnibus qui in illum fuerant credituri, eum hoc dixisse ea quæ sequuntur, credibilius demonstrant. ab ipso ergo orationis suæ exordio omnes suos Dominus volebat intelligi, quibus notum faciẽdo patrem clarificat eum. Cùm enim dixisset, Filius tuus clarificet te, mox quẽadmodum id fieret, demonstrauit, dicens: Si. de. ei. pu. om. car. &c. Iam nunc quid de illis à quibus tunc audiebatur discipulis suis dicat, audiamus: Ma. no. tu. ho. q. de. mi. de mun. Non ergo Dei nomen nouerant cùm essent Iudæi, & vbi est quod legitur: Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius? Ergo intelligendum est. Ma. no. tu. ho. istis quos de. mi. de mun. qui me audiunt hic dicentem, non illud nomen tuũ quòd vocaris Deus, sed illud quòd vocaris pater meus, quòd nomen manifestari sine ipsius filij manifestatione non possit: nam quod Deus dicitur vniuersæ creaturæ, etiã omnibus gentibus antequam in Christum crederent, non omnimodè esse potuit hoc nomen incognitum. In hoc ergo quòd fecit hũc mundum & antequam imbuerentur in fide Christi, notus in omnibus gẽtibus Deus. In hoc autem quòd non est cum dijs falsis colẽdus, notus in Iudæa Deus. In hoc verò quod pater est huius Christi, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultũ, nũc manifestauit eis quos dedit ei pater ipse de mundo. Sed quomodo manifestauit si nõdum venit hora, de qua superius dixerat, quod veniet hora cùm iam non in prouerbijs loquar vobis, proinde intelligendum est, pro tempore futuro præteritũ positum.

Gloria Christi quã intelligenda sit.

Tra. 106. in Ioan in prin. tom 9.

Tra. 106. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Tra. 106. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.

Notus in Iudæa Deus quomodo.

C h r y s. Vel quòd ipsum Christum filium habeat, manifestauerat eis iam & verbis, & rebus.

Hom. 80. in Ioan. parum à princ. to. 3.

A v g. Per hoc autem quòd dicit, Dedisti mihi de mundo, dictum est de illis, quòd non essent de mundu, sed

Tra. 106. in Ioan. à med. tom. 9.

du, sed

do, sed hoc eis regeneratio præstitit, non generatio. Quid est autem quod sequitur, Tui erant, & mihi eos dedisti? An aliquando habuit pater aliquid sine filio? absit. Veruntamen habuit aliquando Dei filius quod nondum habuit idem ipse hominis filius qui nondum erat homo factus ex matre, quapropter quod dixit, Tui erant, non inde se separauit Dei filius, sed solet ei tribuere omne quod potest à quo est ipse qui potest. quod itaque ait, Et mihi eos dedisti, secundum hominem se accepisse hanc potestatem, vt eos haberet, ostendit, & etiam ipse sibi eos dedit, hoc est cum patre Deus Christus homini Christo, quod cùm patre non est. Hoc autem dixit, vt ostendat eam quę ad patrem vnanimitatem, & quoniam placet patri, vt filio credant. vnde sequitur: Et ser. tu. seruauerunt.

Christus sermo patris.

B S u. Sermonem patris semetipsum appellat, quia per ipsum pater omnia cōdidit, & in se cōtinet omnes sermones, ac si diceret: Me memoriæ commendauerunt, vt nunquam obliuiscantur. vel dicit: Et sermonem tuum seruauerunt, in eo scilicet quòd mihi crediderunt. vnde sequitur: Et nō cognoue. &c. quidam autem dicunt hanc esse litteram, Nunc cognoui, quia omnia quę dedisti mihi, abs te sunt, sed hoc non habet rationem. Quomodo enim poterat ignorare filius quæ sunt patris? sed de discipulis dictum est, quasi dicat. Didicerunt quod nihil est in me alienum extra te, & quòd quæcunque doceo, tua sunt.

Tra. 106. in Io. aliq. ante finem. to. 9. — Hom. 80. in Io. ante med.

A v g v s t. Simul autem pater dedit ei omnia cùm genuit qui habet omnia. C h r y s. Et vnde didicerunt? ex verbis meis quibus docebam eos, quoniam à te exiui, hoc enim per totum studebat ostendere Euangelium. vnde sequitur: Quia ver. quæ de. mi. de. eis, & ipsi acceperunt. A v g v. Id est intellexerunt atque tenuerunt. Tunc enim verbum accipitur, quando mente percipitur. vnde sequitur: Et cognouerunt verè, quia à te exiui. Et ne quisquam putaret istam cognitionem iam per speciem factam non per fidem exponendo addit, Et crediderunt, vt subaudiamus vere, Quia tu me misisti. Hoc itaque crediderūt verè, quod cognouerunt verè. Idem enim est, A d te exiui: quod est tu me misisti. Quòd autem dicit, Crediderunt verè, intelligendum est, non eo quo suprà dixit modo crediderunt, sed verè, id est, quomodo credendum est, inconcussè, firmè, stabiliter, non iam ad propria redituri, & Christum relicturi. Adhuc ergo discipuli non erant tales, quales eos dicit verbis præteriti temporis, quasi iā esset prænuncians, æquales futuri essent accepto Spiritu sancto. quomodo autem pater ea verba filio dederit, facilior quæstio videtur, si secundum quod est filius hominis, accepisse à patre credatur, si verò secundum id quod est de patre genitus, accepisse à patre ista verba cogitatur, nihil ibi temporis cogitetur, quasi prius fuerit & ea non habuerit, quoniam quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit.

Tract. 106. in Ioā. aliq. ante fine. tom. 9. — Tra. 106 in Ioan. parum ante fine. t. 9.

Ego pro eis rogo, non pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis. Et iam non sum in mundo, & hi in mūdo sunt & ego ad te venio. Pater sancte serua eos in nomine tuo q[...] dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Cum [...] tum eis ego seruabam eos in nomine tuo. [...] disti mihi ego custodiui, & nemo ex eis p[...] lius perditionis, vt scrip[...] [...]tem ad te venio, & hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

Hom. 80. in Ioan. in me. tom. 3.

C h r y. Quia multas à Domino consolationes discipuli audientes nondum persuasi erant, de reliquo patri loquitur, dilectionē quam ad eos habeat ostendens. vnde sequitur: Ego pro eis rogo. quasi dicat. Non solum quæ à me sunt, tribuo eis, sed & alium pro hoc rogo, vt ampliorem ostendat amorem.

Tra. 107. in Ioā. in prin. tom. 9. — Mundani dicuntur mundus.

A v g. Cùm ergo addidit, Non pro mundo, mundum vult intelligi eos qui viuunt secundum concupiscentiam mundi: & non sunt in ea sorte gratiæ, vt ab illo eligantur ex mundo: quam sortem significat, cū subdit: Sed pro his quos dedi. mihi. Per hoc enim quòd eos illi pater iam dedit, factum est, vt non pertineant ad eum mundum pro quo non rogat. neque autem quia pater eos filio dedit, amisit ipse quos dedit. vnde subdit: Quia tui sunt.

Hom. 80. in Ioan. inter. prin. & me. tom. 3.

C h r y. Frequenter autem hoc ponit, dedisti mihi, vt discant, quoniam patri hoc placet, & quoniam non vt alienus veniens eos seduxit, sed vt proprios accepit, deinde ne quis æstimet nouum esse eius principatum, & nuper eos suscepisse à patre, subiungit: Et omnia mea tua sunt, &c. Ac si dicat: Neque audiens aliquis quoniam mihi eos dedisti, æstimet eos alienos esse à patre, mea enim eius sunt, nec audiens, Quoniā tui erant, æstimet alienos eos fuisse à me, quæ enim sunt eius, mea sunt.

Tra. 107. in Ioan. par. in prin. to. 9.

A v g v. Satis autem hic apparet, quomodo vnigeniti filij sunt omnia quę sunt patris, per hoc vtique quòd etiam ipse Deus est, & de patre natus, patri æqualis, non quomodo dictum est maiori ex duobus filijs, Omnia mea tua sunt: Illud enim de omnibus dictū est creaturis quæ infra creaturam sanctam rationabilem sunt. Hoc autem ita dictum est, vt sit hæc etiam ipsa creatura rationalis, quę non nisi Deo subditur. Hoc ergo cùm sit Dei patris, non simul esset & filij, nisi patris esset æqualis. Nefas est enim vt sancti de quibus hæc locutus est, cuius quam sint: nisi eius à quo creati & sanctificati sunt. hoc autem quod ait cùm de Spiritu sancto loqueretur: Omnia quæ habet pater, mea sunt, de his dixit, quæ ad ipsam patris pertinent diuinitatem: neque e. n. Spiritus sanctus de creatura quæ patri est subdita & filio, fuerat accepturus: cùm dicat, de meo accipiet.

Patris & filij æqualitas

Hom. 80. in Ioan. paulo ante me. t. 3.

C h r y s. Deinde demonstrationem prædictorum ponit dicens, Et clarificatus sum in eis. Ex quo patet, quoniam potestatem super eos habeo, quoniam glorificant me tibi credentes & mihi, nullus enim in quibus non habet potestatem, glorificatus est.

Tra. 107. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

A v g. Dicendo autem iam esse factum ostendit iam fuisse prædestinatum, & certum haberi voluit quòd esse futurum. Sed verum ipsa sit clarificatio, de qua dixerat: Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum, si enim apud te, quomodo in eis: an cùm hoc ipsum innotescit eis, & propter eos omnibus qui credunt eis quasi testibus suis. vnde subdit: & iam non sum in mundo & hi in mundo sunt.

Hom. 80. in Ioan. paulo ante med[...] tom. [...] — Tra. [...] in Ioan. [...]

C h r y. Hoc est: Et si non appareSm secundum carnem, per hos glorificor qui pro me moriuntur, sicut & pro patre, & prædicant me sicut & patrem.

A v g v. Sed si horam illam qua loquebatur, atten[...] vtrique in mundo adhuc erant. Non enim secun[...] [...]nfectum cordis & vitæ id accipere possumus, [...] Iam non sum in mundo, nunquid ergo [...]rum credamus aliquando mundana sapu[...] igitur vt secundum illud, quòd etiam [...]

in mundo prius erat, in mundo se dixit iam non esse præsentia corporali, sicut quotidie dicimus, iam non est hic de aliquo quàm totius habituro & maximè morituro. vnde exponens cur hoc dixerit, adiecit Ego ad te venio. Commendat igitur patri eos quos corporali absentia relicturus est, dicens, Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. sicut homo Deum rogat pro discipulis suis, quos accepit à Deo. Sed attende quod sequitur, Vt sint vnum sicut & nos: non ait, Vt simus vnum ipsi & nos, sicut & nos vnũ sumus, ipsi vtique in natura sua vnum sunt, sicut nos in nostra vnum sumus: quia enim vna eadẽque persona est Deus & homo, intelligimus, hominem in eo quòd rogat, & Deum in eo quod vnum sunt, & ille & ipse quem rogat: poterat quidem dicere per id quòd ecclesiæ caput est & corpus eius ecclesia, Ego & ipsi non vnum, sed vnus sumus, quia caput & corpus vnus est Christus. Sed diuinitatem suam consubstantialem patri ostendens, vult esse suos vnũ, sed in Christo, non tantum per eandem naturam, qua omnes ex hominibus mortalibus æquales angelis fiunt, sed etiam per eandem in eandem habitudinem conspirantem concordissimam voluntatem in vnum spiritum quodammodo charitatis igne conflari. Ad hoc enim valet quod ait: Vt sint vnum sicut & nos vnum sumus, quemadmodum pater & filius non tantum æqualitate substantiæ, sed etiam voluntate vnũ sunt, ita & hi inter quos & Deum mediator est filius, non tantum per hoc quòd eiusdem naturæ sunt, sed etiam per eandem dilectionis societatem vnum sint.

Tra. 107. in Ioan. parum à med. to. 9.

Vnitas Dei & Ecclesię.

Aug li. 4. de Trin. cap. 9. tom. 3.

CHRYS. Rursus vt homo loquitur: subdens, cùm essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo, hoc est per tuum adiutorium, humanè enim loquitur, & ad eorum mentem æstimantium quòd maiorẽ quandam haberent vtilitatem ab eius præsentia.

Hom. 80. in Ioan. circa med. tom. 3.

AVGV. In nomine enim patris seruabat discipulos suos filius homo, cum eis humana præsentia constitutus, sed & pater in nomine filij seruabat, quos in nomine filij petentes exaudiebat. Neque hoc tam carnaliter debemus accipere velut vicissim eos seruent pater & filius, simul enim nos custodiunt & Pater & filius & Spiritus sanctus, sed scriptura nos non leuat, nisi descẽdat ad nos. Intelligamus ergo cùm ita Dominus loquitur, personas eum distinguere, non separare naturam: Quando ergo seruabat discipulos suos filius præsentia corporali, non expectabat pater ad custodiendum succedere filio discedenti, sed eos ambo seruabant potentia spirituali, & quando eis abstulit filius præsentiam corporalem, tenuit cum patre custodiam spiritualem, quia & custodiendos, quãdo filius homo accepit, custodiæ paternæ non abstulit, & cùm pater filio custodiendos dedit, non dedit sine ipso cui dedit, sed dedit homini filio, non sine Deo eodem ipso filio. Sequitur enim: Quos dedisti mihi ego custodiui, & nemo ex ipsis periit, nisi filius perditionis, id est, traditor Christi perditioni prædestinatus, vt scriptura impleretur, quæ scilicet de illo maximè in psalmo 108. prophetatur.

Tra. 107. in Ioan. aliq. à med. tom. 9.

Tra. 107. in Ioa. aliq. ante finem. tom. 9.

personarũ in diuinis distinctio.

Tra. 107. in Ioan. parum à fine to. 9.

CHRY. Et nimirum solus ille tũc periit, sed multi postea. Dicit autem: Nemo ex eis periit, id est, quantum ex mea parte non perdam, quod manifestius alibi dicit, Non eiiciam foras: Si vero per seipsos exirent, nõ ex necessitate ad me traho. Sequitur: Nunc autem ad te venio. sed quia posset aliquis quærere, Nunquid non potes eos conseruare recedens? Potest, quidẽ, sed cuius gratia hoc dicat, ostẽdit, subdens: Et hæc lo. in mon. vt ha. gau. mẽ. imple. in se. ipsius, id est, vt nõ tumultuentur imperfectiores existentes, per id quod iudicauit, quòd propter eorum gaudium & requiẽ, omnia hæc infirma loquebatur.

Homi. 81. in Ioan. parum à med. to. 3.

AVGV. Vel aliter. Quod sit hoc gaudium, iam superius expressum est vbi ait, Vt sint vnũ sicut & nos vnum sumus. Hoc gaudium suum, id est, à se in eos collatum, in eis dicit implendum, propter quod se locutum dixit in mundo. Hæc est pax & beatitudo futuri sæculi. In mundo autem loqui se dicit qui paulo ante dixerat, Iam nõ sum in mundo: quia enim nondum abierat, hic adhuc erat, & quia mox fuerat abiturus, hic quodammodo iam non erat.

Tra. 107. in Ioan. in fine. tom. 9.

Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Non rogo, vt tollas eos mundo, sed vt serues eos à malo. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate.

CHRYS. Rursus Dominus assignat causam propter quam digni sunt discipuli multa diligentia potiri à patre dicens, ego dedi eis, &c. quasi dicat propter te odio habiti sunt, & propter sermonem tuum.

Hom. 81. in Ioan. parum à prin. to. 3.

AVGV. Nondum autem id experti fuerant passionibus suis quæ illos postea sunt secutæ: sed more suo dicit ista verbis præteriti temporis futura prænuncians. Deinde causam subiicit cur eos oderit mundus dicens, Quia non sunt de mundo, hoc eis regeneratione collatum est, nam generatione de mundo erãt. Donatum est ergo eis, vt sicut nec ipse, ita nec ipsi de mundo essent. vnde sequitur: Sicut & ego non sum de mundo. Ipse de mũdo nunquã fuit, quia etiam secundum formam serui de Spiritu sancto natus est, de quo illi renati. Quamuis autem iam non essent de mundo, adhuc tamen necessarium erat eos esse in mundo. vnde subdit: Non ro. vt tol. eos de mundo.

Tract. 108. in Ioan. in prin. to. 9.

Generatio & regeneratio.

BEDA. quasi dicat. Iam imminet tempus vt tollar ego de mundo, ideóque necesse est vt illi nunc non tollantur de mundo, vt me, & te primum annuncient mundo. Quod vero subdit: Sed vt serues eos à malo, licet omne malũ intelligi possit, maximè vult intelligi malum secessionis. AVGV. Repetit autem eandem sententiã dicens: De mundo non sunt, sicut, &c.

Tract. 108. in Ioan. parũ à princ. to. 9.

CHRY. Supra autem dixit, Quos dedisti mihi de mundo, illic naturam dicens, hîc autem de actibus malis. Dicit autem, non sum de mundo: quia nihil commune cum terra est eis, sed cælestium facti sunt ciues: in quo amorem suum eis ostendit, dum patri eos laudat. hoc autem quòd dicit, sicut, cùm in ipso, & patre ponitur, parilitas ostenditur propter naturæ vnitatem: sed cùm de nobis & Christo dicitur, multa distantia intermedia inter vtrunque existit. cùm autem prius dixit, Serua eos à malo, non de periculorum ereptione ait solum, sed de permanentia in fide: vnde subdit, Sanctifica eos in veritate.

Hom. 81. in Ioan. paulo à prin. to. 3.

AVGV. Sic enim seruantur à malo: quod superius orauit vt fieret. Quæri autem potest quomodo de mundo iam non erant, si sanctificati in veritate nondum erant, an quia & sanctificati in eadem proficiũt sanctitate, neque hoc sine adiutorio gratiæ Dei? Sanctificantur autem in veritate hæredes testamenti noui, cuius

Tra. 108. in Ioan. inter princ. & me. tom. 9.

Quæstio pulchra explicatur.

ui, cuius veritatis vmbræ fuerant sanctificationes veteris testamenti: & cùm sanctificantur in veritate, sanctificantur in Christo qui dixit, Ego sum via, veritas, & vita. vnde sequitur: Sermo tuus veritas est. Græcum euangelium λόγος habet, id est verbum. Sanctificauit ergo pater in veritate, id est, in verbo suo vnigenito suos hæredes eiúsque cohæredes.

Tract. 108. circa med.

Homi. 81. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3.

CHRY. Vel aliter: Sanctifica eos in veritate, id est, sanctos fac per sancti Spiritus donationem, & recta dogmata: recta enim dogmata de Deo docent & sanctificant animam: & quia hic de dogmatibus ait, subiunxit, Sermo tuus veritas est, hoc est, nullum mendacium est in eo, & nihil typicū ostendit neque corporeum. Videtur autem mihi & aliud ostendere hoc quòd dicit, Sanctifica eos in veritate, id est, segrega eos sermoni, & prædicationi. vnde subdit: Sicut tu me misisti in mun. &c. GLO. Pro quo enim Christus missus est, pro hoc & hi. vnde Paulus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. hoc autem quòd dicit sicut, nō similiter de eo & de apostolis ponitur, sed vt erat possibile hominibus. Dicit autem se eos misisse in mundum secundum quòd erat ei cōsuetudo futurum vt factum diceret. AVG. Manifestum est autem per hoc quòd nūc adhuc de apostolis loquitur. Nam ipsum nomē apostolorū, quoniam græcū est, missus significat in latino. sed quoniam per hoc quòd Christus factus est caput ecclesię, illi mēbra sunt eius: ideo ait, Et pro eis ego san. meipsum, id est eos in meipso sanctifico, cùm & ipsi sint ego: & vt intelligeremus cum dixit, Pro eis sanctifico meipsum: hoc eum dixisse quòd eos ipse sanctificaret, mox addidit, Vt sint & ipsi sanctificati in veritate, id est, in me: secundum quòd verbum veritas est, in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio, quando verbum caro factū est. Tunc enim sanctificauit se in se. i. hominem se, in verbo se, quia vnus Christus verbum & homo: propter sua vero membra dicit, Et pro eis ego sanctifico meipsum, hoc est ipsos in me, quoniam in me etiam ipsi sunt, & ego. Vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Quid est, Et ipsi, nisi quemadmodum ego, & in veritate quod sum ego. CHRY. Vel aliter: Pro eis sanctifico meipsum, id est, meipsum offero tibi hostiam: hostiæ enim omnes sanctæ dicuntur, & quæcunque Deo dicantur. quia vero antiquitus in figura sanctificatio erat, vt puta in oue, nunc autem est in ipsa veritate, ideo subdit, Vt sint & ipsi sanctificati in veritate, quia & eos tibi facio oblationem. quod propterea dicit, quia ipse qui offertur, est caput eorum, aut quia & ipsi immolantur. Exhibete enim (ait Apostolus) membra vestra hostiam viuentem sanctam.

Hom. 81. Chrysost. homi. 81. in Ioan. tom. 3

Tra. 108. in Ioan. parū à med. tom. 9.

Tracta. 108. in Io. parum à fine, tom. 9.

Homil. 81. in Ioan. ante med. tom. 3.

Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quia tu me misisti. Et ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, Ego in eis & tu in me, vt sint consummati in vnū, & cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & tu me dilexisti.

Tra. 109. in Ioan. in prin. tom. 9.

Homil. 82. in Ioan. paulo ante medi. tom. 3.

AVG. Cùm orasset Dominus pro discipulis suis, quos & apostolos nominauit, adiunxit & cæteros qui in eum fuerant credituri, di. Non pro eis autem rogo tantum, &c. CHRY. Hinc rursus consolatur eos ostendens aliorum salutis causam futuros, cùm dicit, Qui cre. sunt per ver. eo in me. AVG. Vbi omnes suos intelligi voluit, non solū qui tunc erant in carne, sed etiam qui futuri erant: neque hi tantum qui ipsos cùm in carne viuerēt, apostolos audierūt, sed & post obitum eorum, & nos longe post nati per verbū eorum credidimus in Christum, quoniam ipsi qui cum illo tunc fuerunt, quod ab illo audierunt, & cæteris prædicauerūt: atque ita verbum eorum ad nos vsque peruenit, & peruenturum est ad posteros quicunque credituri sunt: potest autē videri in hac oratione non orasse pro quibusdam suis: pro illis scilicet qui neq; tunc erant cum illo, neq; per verbum eorum postea, sed in eum ante crediderunt: numquid etiam cum illo erat tunc Nathanael, Ioseph ab Arimathia, & multi alij, de quibus Ioannes dicit quòd crediderūt in eum? Omitto dicere de Simeone sene, de Anna prophetissa, Zacharia, Helisabeth, Ioanne præcursore: quoniā responderi potest orandum pro talibus mortuis non fuisse, qui cum magnis suis meritis hinc abierant: hoc enim & de antiquis iustis similiter respondetur. Intelligendum est igitur quòd nondum ei sic crediderant, quomodo ipse in se credi volebat. Sed post eius resurrectionem Spiritu sancto impartito edoctis & confirmatis Apostolis, sic alios credidisse, quemadmodum Christo credi oportebat. Sed restat ad quæstionem: Paulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, & latro qui tunc credidit quando in ipsis doctoribus fides quæ fuerat, qualiscunque defecit. proinde relinquitur vt sic intelligamus quod dictum est per verbum eorum, vt ipsum verbum fidei quod prædicauerunt in mundo, sic significatum esse credamus. Dictum autem est verbum eorum, quoniam ab ipsis est primitus ac præcipuè prædicatum, nam quidem ab ipsis prędicabatur in terra quādo per reuelationem Iesu Christi ipsum verbum eorum Paulus accepit, ac per hoc & ille latro in fide sua verbum eorū habebat: ergo illa oratione pro omnibus quos redemit, siue tunc in carne viuētes, siue postea futuros, Redemptor noster orauit. Quid autem vel quæ pro eis rogaret, continuo subiunxit di. Vt omnes vnum sint, hic pro omnibus rogauit, quod vt supra pro illis vt omnes, hoc est, vt nos & illi vnum simus. CHRYS. Et sic in vnanimitate sermonem concludit, vnde incœpit, ibi finiens. nam incipiens dixit: Mandatum nouum do vo. vt diligatis inuicem.

ante medi. tom. 3.

Tracta. 109. in Ioan. parū à prin. to. 9.

Mēbra Christi omnes Christiani

Tra. 109 in Ioan. paulo ante medium. to. 9.

Tra. 109. in Ioan. circa med. tom. 9.

Tracta. 109. inter med. & finem. to. 9.

Homi. 81. in Ioannē ante med. tom. 3.

HILA. 8. de Trin. Tum demum vnitatis profectus exemplo vnitatis ostēditur cùm ait, Sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint vt scilicet sicut pater in filio & filius in patre est: ita per huius vnitatis formam in patre & filio vnum omnes essent. CHRY. Rursus autem & hoc quod dicit, Sicut, non certissimæ parilitatis in eis est, sed vt hominibus possibile est, sicut & cū dicit: estote misericordes sicut, &c. AVG. Est autem hic diligenter aduertendum, non dixisse Dominū, Vt omnes vnū simus, sed, Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, subintelligitur, Vnum sumus. Ita est enim pater in filio vt vnum sint: quia vnius substantiæ sunt. nos vero esse quidem possumus in eis vnum, vnum tamē cum eis esse non possumus, quia vnius substantię nos & ipsi non sumus. Sic autem sunt in nobis vel nos in illis, vt illi vnum sint in natura sua, nos vnū in nostra. Sunt quippe & ipsi in nobis, sicut Deus in templo: sumus autem nos in illis sicut creatura in creatore suo. ideo ergo addidit, In nobis, vt quod vnum efficimur

Lib. 8. inter prin. & me.

Homi. 81. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

Vnitatis duplicis ostensio.

Tract. 110. in Ioan. parum à prin. to. 9.

fidelissima charitate, gratiæ Dei tribuendum esset, nō
Lib.4.ca.9 tom.3. nobis. Avgv. 4. de Trin. Vel quia in seipsis enim esse non possunt, dissociati ab inuicem per diuersas voluptates & cupiditates & immunditiam peccatorum. vnde mundentur per mediatorem, vt sint in illo vnum.
Li.8. non pa-rum à princ. Hæreticorum insidiæ. Hila.8.de Trin. Laborantes autem hæretici fallere, ne per id quod dictum est, Ego & pater vnum sumus, naturæ in his vnitas & indifferens diuinitatis substantia crederetur, sed ex dilectione mutua & voluntatum concordia vnum essent, exemplū vnitatis istos ex his dictis dominicis protulerunt: Vt omnes vnum sint, &c. sed licet ipsum intelligentiæ suæ sensum impietas deinutet, non tamen potest intelligentiā nō extare dictorum: si enim regenerati in vnius vitæ atque æternitatis natura sunt, cessat in his solus vnitatis assensus qui vnum sunt in eiusdem regeneratione naturæ: soli autem patri & filio ex natura proprium est, vt vnum sint, quia Deus ex Deo vnigenitus, non potest nisi in originis suæ esse natura.

Trac.110 aliq à princ. tom.9. Avgv. Quid est autem hoc quod subdit: Vt mundus credat quia tu me misisti? numquid tunc crediturus est mundus quando in patre & filio omnes vnum erimus? Nonne ista est pax illa perpetua, potius fidei merces quàm fides? sed etsi in hac vita propter ipsam communem fidem omnes qui vnum credimus, vnū sumus, etiam si non vt credamus, sed quia credimus, vnum sumus.
Tra.So.110 in Ioā. inter princ. & me. tom.9. quid est ergo: Omnes vnum sint, vt mundus credat? Ipsi quippe omnis mundus est credens cum de his dicat de quibus dixerat, Non pro his rogo tantum, sed pro his qui credituri sunt per verba eorum in me. Quomodo ergo intellecturi sumus? nisi quia non in eo causam posuit, vt credat mundus, quia illi vnum sunt: sed orando dixit, Vt mundus credat, sicut orando dixerat, Vt vnum sint. Denique si verbum quod ait, rogo, vbique ponamus, erit huius expositio sententiæ manifestior, Rogo vt omnes vnum sint, rogo & ipsi in nobis vnum sint: rogo, vt mundus credat: quia tu me misisti.

Hila. 4. de Trini. Vel per id mundus crediturus est filium à patre missum esse quod omnes qui credituri in illum sunt, vnum in patre & filio erunt.

Homi. 81 in Ioan. paulo ante med. tom.3. Chrys. Nihil enim ita scandalizat omnes vt ab inuicem diuidi, quod credentes fiant vnum, hoc ædificat ad fidem, & hoc etiam à principio dixit: In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Si enim altercantur, non dicentur pacifici magistri esse discipuli, me vero (inquit) non existente pacifico non confitebuntur à te missum.
Tracta. 110. in Ioan. inter prin. & me. tom.9. Avgv. Deinde Saluator noster qui rogando patrem se hominem demonstrabat, nunc demonstrat seipsum, quoniam cum patre Deus est, facere quod rogat. Vnde subdit: Et ego claritatem quā, &c. Quam claritatem? nisi immortalitatem quā natura humana in illo fuerit accepturа: propter immutabilitatem enim prædestinationis, præteriti temporis verbis futura significat. immortalitatis autem claritatem quam sibi à patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendum est.
Tracta. 110 in Ioā. paulo ante medi. tom.9. Cùm enim tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cùm vero in opere suo tacet operationem patris, patrilitatem commendat. isto igitur modo: & hoc loco nec se fecit alienum à patris opere, quamuis dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quamuis dixerat: Dedi eis, Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc fieri voluit vt omnes vnum sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde adiunxit: Vt vnum sint in nobis, sicut & nos vnum sumus.

Homi.81.in Ioan parum ante med. tom.3. Chrys. Vel claritatem dicit gloriam, quæ est per signa & dogmata, & vt vnanimes sint. vnde subdit: Vt vnum sint in no. sicut & nos vnum sumus. Hæc enim gloria vt sint vnum, etiam signis maior est. Vniuersi enim qui per apostolos crediderunt, vnam sunt, & si quidam ex ipsis diuisi sunt, hoc eorum desidia fuit, quod tamen eum non latuit.

Lib. 8. inter princ. & me. fere Hila. Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnum sunt: sed nondum apprehendo rationem, quoniam datus honor vt omnes esse perficiat, sed Dominus graduum quendam atque ordinem consummandæ vnitatis exposuit, cum subdit: Vt vnum sint in nobis: vt cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per sacramenti esse mysterium crederetur, perfecta per mediatorem vnitas doceretur.
Homi. 81 in Ioan. parum ante medi. tom.3. Chrys. Alibi vero ait de se & patre, Veniemus & mansionem apud eum faciemus. Illic quidem Sabellianorum obstruens ora, dum scilicet ponit duas personas, hic vero Arrij suspicionem destruit cum patrem per se dicit discipulis aduenire.
Tra. 110 in Ioan. circa med. tom.9. Hæreses duæ colliduntur. Avgv. Neque tamen hoc ita dictum est tanquam pater non in nobis, aut nos in patre non simus: sed per mediatorem inter Deum & hominem se breuiter insinuauit: quod vero addit, vt sint consummati in vnum, ostendit eo perduci reconciliationem quæ fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perficiamur. vnde id quod sequitur, vt cognoscat mundus quia tu me misisti, non sic accipiendum puto, tanquam iterum dixerit, vt credat mundus. Quamdiu enim credimus, quod non videmus nondum sumus consummati, sicut erimus, cum meruerimus videre quod credimus: quando ergo de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio qualis erit per speciem, non qualis nunc est per fidem. Ipsi quippe credentes sunt mundus nō permanens inimicus, sed ex inimico amicus effectus: propterea sequitur: Et dilexisti eos, sicut me dilexisti. In filio quippe nos pater diligit, quia in eo nos elegit: nec ideo pares sumus vnigenito filio, neque enim semper æqualitatem significat quod dicitur: Sicut illud ita & illud, sed aliquando tantum quod illud est, est & illud: ita in hoc loco nihil est aliud, Dilexisti eos sicut me dilexisti, quàm dilexisti eos quoniam & me dilexisti. nō enim alia causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum. Cùm igitur eorum quæ fecerit, nihil oderit, quis digne possit eloqui quantum diligebat membra vnigeniti filij sui: & quanto amplius ipsum vnigenitum.

Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum, vt videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iuste, mundus te non cognouit. Ego autem te cognoui, & hi cognouerunt quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuū, & notum faciam, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

Homi. 81. in Ioan. à med. tom.3. Chrysto. Postquam dixerat, quia multi credent per eos & multa gloria potiuntur, loquitur de coronis eis repositis, dicens: Pater, quos dedisti mihi, &c.
Tra. 111. à princ. tom.9. Avgv. Ipsi sunt quos à patre accepit, quos & ipse de mundo elegit: sicut enim ait in huius orationis exordio: Dedit ei potestatem omnis carnis, id est, omnis hominis vt det eis vitam æternam,

de mundo electi.

nam, vbì oſtendit poteſtatem ſe omnis hominis accepiſſe vt liberaret quos voluerit, & damnaret quos voluerit. Quaptopter omnibus mẽbris ſuis promiſit hoc præmiũ, vt vbi eſt ipſe, & nos cum illo ſimus. nec poterat nos fieri: quod omniporenti patri ſe velle dixerit omnipotens filius, vnam verò eſſe patris & filij voluntatem, etſi intelligere nondũ permittit infirmitas, credat pietas. Quãtum ergo attinet ad creaturã in qua factus eſt ex ſemine Dauid ſecundũ carnem, eo modo dicere potuit: vbi ego ſum, vt iam ibi ſe eſſe diceret, vbi fuerat mox futurus. in cælo ergo nos futuros eſſe promiſit. Illo enim foma ſerui leuata eſt, quam ſumpſit ex virgine, & ad dexteram patris collocata. GRE. 17. mora. Vbi eſt ergo quod rurſus veritas dicit: Nemo aſcendit in cælum niſi qui de cęlo deſcendit. quæ ſibi in verbis ſuis non diſcrepat, quia enim membrorum ſuorum caput Dominus factus eſt, repulſa reptoborũ multitudine. ſolus etiam eſt nobiſcũ, & ſic dum nos cum illò vnum iam facti ſumus: vnde ſolus venit in ſe, illuc etiam ſolus redit in nobis. AVG. Quòd verò attinet ad formam Dei in qua æqualis eſt patri, ſi ſecundum eam velimus intelligere quod dictũ eſt, vbi ego ſum, & illi ſint mecum, abſcedat ab animo omnis imaginũ corporaliũ cogitatio, & non inquiratur æqualis patri filius vbi ſit, quoniã nemo inuenit vbi non ſit. Propterea non ei ſatis fuit dicere, Volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint, ſed addidit, Mecũ. Eſſe enim cum illo, magnum bonum eſt. Nã miſeri poſſunt eſſe vbi eſt ille, ſed beati ſoli ſunt cũ illo, & vt de viſibili quamuis longe diſſimili qualecunque ſumamus exemplum. ſicut cæcua etiam ſi ibi ſit vbi lux eſt, non eſt tamen ipſe cum luce, ſed abſens eſt à præſente ita non ſolũ infidelis ſed etiam fidelis, et ſi eſſe nunquã poſſit vbi non ſit Chriſtus, non eſt tamen ipſe com Chriſto per ſpeciẽ: nam fidelem non eſt dubitandum eſſe cum Chriſto per fidem, ſed hic de ſpecie illa dicebat, in qua videbimus eum ſicuti eſt. vnde adiunxit, Vt vi. cla. meam, &c. Vt videant dixit, non vt credant: fidei merces eſt iſta, non fides. CHRY. Non autem dixit: Vt participent gloriam meã: ſed, Vt videant, hoc occultè inſinuans, quoniam omnis requies ibi eſt filium Dei videre. Dedit autem ei pater claritatem quando eum genuit. AVG. Cùm ergo viderimus claritatem quam dedit pater filio, etiam ſi eam dici hoc loco intelligamus, non quam pater æquali filio gignens eum dedit, ſed quam facto homini filio dedit poſt mortem crucis. Tunc fiet iudiciũ, tunc tolletur impius ne videat claritatem Domini. Quam? niſi illam qua Deus eſt: ſi ergo ſecundum id quod filius Deus eſt, accipiamus hoc dictũ, Volo & vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum, in patre cum Chriſto erimus, qui cùm dixiſſet, Vt vi. cla. meam quam de mihi: continuo ſubiunxit, Quia dilexiſti me, &c. In illo enim dilexit & nos ante conſtitutionem mundi, tunc prædeſtinauit quòd in fine facto tus eſt mundi. BEDA. Claritatem igitur vocat dilectionem qua ipſe dilectus eſt à patre ante mundi conſtitutionem: in illa claritate & nos dilexit ante conſtitutionem mundi.

Tra. 111. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Li. 27. ca. 8. in nouis exẽ. à med. 11. in antiquis.

Tra. 111. in Io. aliq. ante med. to. 9.

Eſſe cum Deo eſt eſſe felicem.

Hom. 81. in Ioan. à med. tom. 3.

Tract. 111. in Ioan à med. tom. 9.

THEO. Poſtquàm ergo pro fidelibus orauit, & tot illis proſpera promiſit, ponit quoddam pium, & propria manſuetudine dignum, dicens, Pater iuſte, &c. q. d. ego cuperem cunctos homines conſequi dicta bona quæ quidem pro fidelibus implorauí, ſed quia ignorauerunt te, ideo non contingent gloriam & coronas. CHRY. Videtur autem mihi hoc & anxius

Theop. parũ à fine cõmẽt. in cap. 17.

Hom. 81. in

A dicere, quoniam eum qui ita bonus, & iuſtus eſt, cognoſcere noluerunt: non igitur hoc eſt quod Iudæi dicunt. Quoniã ipſi quidem te cognoſcunt, ego verò ignoro: ſed econtrario eſt. vnde ſubdit: Ego autem cognoui te & hi cognouerunt, &c. Per Spiritũ ſanctum eis perfectam cognitionem dando. Si autẽ dicerint quis es tu, ſciẽt quia ego non ſum ſeparatus à te, ſed valde amatus & proprius filius, & coniũctus. Hoc verò ſuaſi eis, vt ego maneam in eis, & ſic fidem quæ eſt in me, & amatorem ſeruabunt certiſſimè. & hoc eſt, quod ſubditur: Vt dilectio qua di. me, &c. quaſi dicat. Ipſis me amantibus ego manebo in eis.

Ioan. à med. illius, tom. 3.

Notitia Iudæorum de Chriſto.

AVG. Vel aliter: Quid eſt eum cognoſcere, niſi vi-
B ta æterna quam mundo damnato non dedit, recõciliatio dedit. Propterea itaque mundus non cognouit, quia iuſtus es, hoc meritis eius, vt non cognoſceret, retribuiſti, & propterea mũdus recõciliatus cognouit, quia miſericors es, & vt cognoſceret, non ei merito, ſed gratia ſubueniſti deniq; ſequitur: Ego autẽ cognoui te. Ipſe fõs gratiæ eſt Deus natura: homo autem de Spiritu ſancto, & virgine ineffabili gratia: Denique quia gratia Dei per Ieſum Chriſtũ eſt, dicitur: Et hi cognouerunt. Ipſe eſt mundus reconciliatus: ſed ideo quia tu me miſiſti, ergo gratia cognouerunt. Et notum feci eis nomen tuũ per fidem, & notum faciam per ſpem, vt dilectio qua dilexiſti me, in
C ipſis ſit. Qualis eſt iſta locutio, tali & Apoſtolus vſus eſt: Bonũ certamen certaui, nõ ait; Bono certamine, quod vſitatius diceretur. quomodo autẽ dilectio qua pater dilexit filium, eſſet in nobis? niſi quia membra eius ſumus, & in illo diligimus eum, ipſe diligitur totus, id eſt caput & corpus. Et ideo ſubiunxit: Et ego in ipſis. Eſt enim in nobis tanquam in templo ſuo, nos autem in illo ſecũdum quòd caput noſtrum eſt.

Tra. 111. in Ioan. aliq. ante finem, tom. 9.

CAPVT XVIII.

D *HAEC cùm dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe, & diſcipuli eius. Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum, locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.*

AVGVS. Terminato ſermone quem poſt cœnam Dominus ad diſcipulos habuit, adiuncta oratione quam dixerat ad patrem, eius paſſionem Ioannes Euangeliſta ſic exorſus eſt: Hæc cùm dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans, &c. Non autem continuo hoc factũ eſt, cùm eius illa finita eſſet oratio: ſed alia quædam ſunt interpoſita, quę ab iſto prę-
E termiſſa apud alios Euangeliſtas leguntur.

Tract. 111. in Io. in princ. tom. 9.

Exordium paſſionis.

AVGVS. de con. Euang. Facta eſt enim contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior, ſicut Lucas commemorat. Dixit etiam ipſe Petro, ſicut ipſe Lucas ſubiongit: Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, & cætera quę ibi ſequuntur. Et hymno dicto, ſicut Matthæus, & Marcus commemorant, exierunt in Montem Oliueti. Cõtexit ergo narrationem Matthæus & dixit: Tunc venit Ieſus cum illis in villam quæ dicitur Gethſemani. Iſte locus eſt quem commemorat hic Ioannes, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius.

Lib. 3. ca. 3. tom. 4.

Eodem lib. 3. ca. 4. in prin. tom. 4.

AVG. ſup. Ioan. Ad hoc ergo valeat quod dictum eſt: Hæc cùm dixiſſet, vt non eum ante opinemur in-

Tra. 112. in Ioan. inter

prin. & me. tom. 9. Hom 81. in Ioan parum a prin to. 3. Transitus torrentis mysteriũ.

gressum, quàm illa verba finiret. CHRYS. Sed propter quid non dixit: Cessans ab oratione venit illuc: quoniam oratio illa fuit loquela propter discipulos facta. De nocte autem vadit & flumen pertransit, & properat ad locum proditori cognitum, auferens his qui insidiabantur, laborem, & ostendens discipulis, quoniam volens ad mortem venit.

ALCVI. Dicit autem, Trans torrentem Cedron, id est, cedrorum, genitiuos enim est Græcus. Transit torrentem: quia de torrente passionis in via, id est, in transito bibit, vbi erat hortus, vt peccatum quod in horto commissum fuerat, in horto deleret. Paradisus enim hortus deliciarum interpretatur.

Hom 81. in Ioan paulo à prin. to. 3.

CHRY. Ne autem audiens hortum eum, occultari æstimes, subiungit: Sciebat autẽ & Iudas qui tradebat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. AVG. Ibi ergo lupus ouina pelle cõtectus, & inter oues alto patris familias consilio toleratus didicit, vbi ad tempus exiguũ dispergeret gregem insidijs appetendo pastorem.

Tract. 111. in Ioan inter prin. & med. tom 9. Hom 82 in Ioan. paulo à prin. to. 3.

CHRY. Multotiẽs autem ibi cum discipulis Iesus singulariter conuenerat, de necessarijs loquẽs, & quę non erat fas alios audire. Facit autem hoc in montibus & in hortis maximè purum à tumultibus inquirens semper locum, ne mens impediatur ab auditione. Ideo autem Iudas illuc venit, quoniam multotiens Christus extra pernoctabat. Iuisset autem ad domum, si putasset eum ibi inuenire dormientem.

Theoph in hoc loco.

THEOP. Nouerat etiam Iudas Dominum festo tempore consueuisse semper docere discipulos aliquid sublime. Erat autem solitus docere huiusmodi mystica in talibus locis, ac quoniam tunc dies erat solennis, arbitratus est illum esse illic, & discipulos docere quæ ad celebritatem spectabant.

Iudas ergo cum accepisset cohortem, & à pontificibus, & pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis. Iesus itaq; sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit & dixit ad eos: Quem quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum, Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos. Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, dixi vobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem dixit, quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquã.

GLOS. Ostenderat Euangelista, quomodo Iudas ad locum, vbi Christus erat, peruenire potuerit, nũc ostendit quomodo illuc peruenit, dicens: Iudas ergo cùm accepisset cohortem & à pontificibus, &c.

Tract. 112 in Ioan. ante med. tom. 9. Traditio Christi per Iudam.

AVG. Cohors non Iudæorum, sed militum fuit. A præside itaque intelligatur accepta, tanquam ad tenendum reum, seruato ordine legitimæ potestatis, vt nullus tenentibus auderet obsistere, quanquam & manus tanta fuerat congregata, & sic armata veniebat, vt vel terreret, vel etiã repugnaret, si quisquam Christum defendere auderet.

Hom 82. nõ mult. procul à prin. to. 3. Theoph. in hoc loco. Hom. 82. in

CHRYS. Sed qualiter cohorti suaserunt? quia milites erant pecuniarum gratia omnia facere meditantes. THEO. Faces autem afferunt & laternas ne Christus latens in tenebris fugeret.

CHRYS. Multotiens autem aliàs miserunt com-

A prehendere eũ, sed non valuerunt: vnde manifestum est quòd tunc sponte seipsom dedit. Propter quod subditur: Iesus autem sciens omnia quę ventura erant super eum, processit & dixit ad eos: quem quæritis? *Io. non mult. remo. à prin. tom. 3.*

THEO. Quærit autem non vt volens scire. Nam vtiq; nouerat omnia quæ ventura erant super eum, sed ostendere volens quoniam cùm præsens esset, ab eis videri non poterat, vel discerni, nam sequitur: Dicit eis Iesus, Ego sum. *Theoph in hoc loco.*

CHRY. In medio enim eorum existens excæcauit eorum oculos, quoniam enim non tenebræ causa erant, indicauit Euangelista, dicẽs: Quoniam habuerunt lampades, si verò lampades non essent, à voce *Homil. 82 in Ioã. nõ mul. proc. à prin. tom. 3.*
B saltem debebant eum agnoscere. Si verò & illi ignorabant, qualiter Iudas ignorauit qui cum eo fuerat continuè? Et ideo subdit: Stabat autem, &c. Fecit autem hoc Iesus, ostendens quoniam non solum comprehendere eum non possent, sed nec videre in medio existentem, nisi ipse concederet vnde subditur: Vt ergo di. eis. Ego sum, &c. AVG. Vbi nunc militum cohors? vbi terror & munimen armorum? vna vox turbam odiis ferocem armísque terribilem sine telo vllo percussit, repulit, strauit. Deus enim latebat in carne & sempiternus dies ita membris occultabatur humanis, vt cum laternis & facibus quæreretur occidendus à tenebris, quid iudicaturus faciet, qui *Tract. 112. in Ioã. an. med. tom 9.* Iudicis venturi terror.
C iudicandus hoc fecit? Et nunc vbique per Euangelium. Ego sum, dicit Christus, & à Iudæis expectatur antichristus: vt retro redeant & in terram cadant, quoniam deserentes cælestia, terrena desiderant.

GRE. super Ezech. Quid autem hoc quòd electi in faciem, & reprobi retrorsum cadunt: nisi quòd omnis qui post se cadit, ibi cadit vbi non videt, qui verò ante se ceciderit, ibi cadit, vbi videt. Iniqui ergo quia in inuisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quia ibi corruunt vbi quod tunc eos sequitur, modò videre non possunt. Isti verò, quia in istis visibilibus semetipsos sponte deijciunt, vt in inuisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore *Homil. 9. à prin. ad par.*
D compuncti videntes humiliantur. CHRY. Demum ne quis dicat, quoniam ipse Iudæos ad hoc induxit, vt eum occiderent, seipsum in manibus eorum tradens, manifestè ostendit eis omnia quæ sufficiebant eos reuocare. Sed quia permanebant in malitia, & nullam habebant excusationem, tũc seipsum in manibus eorum tradidit: vnde sequitur: Iterum ergo interrogauit eos? Quem quæritis? Illi ergo, &c. *Hom. 82. in Ioã. sup. illud: dixi vobis quia ego sũ. tom. 3.*

AVG. Audierant primo, ego sum, sed non comprehenderant, quia hoc noluit qui potuit quicquid voluit: verùm si nunquam se ab eis permitteret apprehendi, non quidem illi facerent propter quod vene- *Tract. 112. in Ioan. a med. tom. 9.*
E rant, sed nec ipse faceret propter quod venerat. Proinde quia tenere volẽtibus, & non valentibus ostendit potestatem suam, iam tenebunt eum, vt faciat de nescientibus voluntatem suã. vnde subditur: Si ergo me quæritis, sinite hos abire. CHRYS. q. d. Si me quæritis, nihil vobis ad hos cõmune est. Ecce meipsum trado vsq; ad vltimam horam, ad suos dilectionis cõsetuantiam demonstrans. AVG. Inimicos iubet, & hoc faciũt quod iubet, si nunc scilicet nũc eos abire quos non vult perire. CHRY. Vnde Euangelista ostendens quòd hoc non fuit eorum propositi, sed virtus eius qui comprehensus fuerat, subiungit: Vt impleretur sermo quem dixit, &c. Perditionem autem non hanc dixerat quæ est mortis, sed illã æternam: Euãgelista verò & de pręsenti morte id accepit. *Hom 82. in Ioan. in hoc loco. tom. 3. Tract. 112 in Ioan. a med.* Dilectio Christi ad apostolos. *Hom 82. in Ioan super illud: vt impleretur sermo, tom. 3.*

AVG.

Tra. 112. in Ioan. à med. tom. 9.

AVGV. Nunquid autem non erant postea morituri? Cur ergo si tunc morerentur, perderet eos, nisi quia nondum in eum sic credebant, quomodo credunt quicunque non pereunt?

Simon ergo Petrus habēs gladium eduxit eum, & percussit pōtificis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Dicit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibā illū?

Ho. 82. in Io. su ill. vt impleretur sermo. tom. 3.

Gladius vnde Petro.

CHRYS. Petrus confidens in prædictâ voce Domini, & in his quæ iam facta erant, armatur aduersus eos qui superuenerant. vnde dicitur: Simon ergo pet. &c. Sed qualiter qui iussus erat non peram habere neque duo vestimenta, gladium habet? Mihi videtur hunc formidans præparasse dudum.

Theop. in hoc loco.

Ho. 82. in Io. su. il. vt imp sermo. tom. 3.

THEOP. Vel ad opus agni illo indigens ferebat hunc etiam post cœnam. CHRYS. Sed qualiter qui iussus erat non alapam dare, homicida fit: quia maximè non se vlcisci iussus est, hic autem non se vlciscebatur, sed magistrum. Demum nondum perfecti adhuc erant, sed videbis postea Petrum verberatum & humiliter ferentem: non sine causa autem subdit: Et absci. eius auric. dext. Videtur mihi enim impetum Apostoli significare: quoniam ad ipsum caput impetum fecit.

Tr. 112. in Io. aliq. ante fin. tom. 9.

AVGVST. Solus autem hic Euangelista etiam nomen serui huius expressit, cùm dicit. erat au. no. ser. Mal. Sicut Lucas solus, quòd eius auriculam Dominus tetigerit & sanauerit eum.

Hom. 82. in Io. inter pri. & med. to. 3.

CHRYS. Tunc enim miraculum fecit, & erudiens nos, quoniam eis qui male faciunt, benefacere oportet, & virtutem reuelans suam. Nomen autem propterea posuit euangelista, vt his qui tunc legerent, liceret quærere si verè factum sit. Seruum autem eum summi pōtificis dicit, quia magnum est quod factum est, non solum quia curauit, sed quia curauit eum, qui super eum venerat, & paulo pòst alapā daturus erat.

Tract. 112. in Io. aliq. ante finem. to. 9.

AVGV. Malchus autem interpretatur regnaturus: quid ergo auris pro Domino amputata, & à Domino sanata significat, nisi auditum amputata vetustate renouatum, vt sit in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ: quod cui præstitū fuerit à Christo; quis dubitet regnaturū esse cū Christo? quòd autē seruus inuentus est, & hoc ad illam pertinet vetustatem, quæ in seruitutē generat, sed cùm accessit sanitas, figurata & est libertas.

Theophyl. in hoc loco.

Allegoria de aure abscisa.

THEO. Vel cæsio auris dextræ serui principis sacerdotum signum erat surditatis eorum: quæ præcipuè in principibus sacerdotum inoleuerat. Quod autem denuo restituta sit auris, significat vltimam reparationem intellectus in Israëliticis veniente Elia.

Tra. 112. in Io. pau. ante finem. to. 9.

AVG. Factum autem Petri Dominus improbauit, & progredi vltra prohibuit. vnde sequitur. Dicit ergo Ie. Mitte gladium tuum in vaginam. Etenim ille ad patientiam commonendus fuit: & hoc ad intelligentiam conscribendum.

Ho 82. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

CHRY. Non solum autem minis eum cohibuit, vt Matthæus refert, sed & aliter cōsulatus est eum, dicens: Cali. quē dedit mi. pa. non vis vt bi. illum? ostendens quoniam non illorum virtutis quę fiebant, erant; sed suæ concessionis: & quòd non est Deo contrarius, sed obediens vsque ad mortem.

Theop. in hoc loco.

Calicis Christi mysteriū.

THEOP. In eo autem quòd ipsum calicem dicit, quàm sibi grata & acceptabilis pro salute mortaliū mors videatur, edissent.

Tra. 112. in Ioā. parum à fin. tom. 9.

AVG. Quòd autem à patre traditum sibi dicit calicē passionis, illud est, quod ait Apostolus: Filio proprio nō pepercit: sed pro nobis omnib. tradidit eū: verū auctor calicis huius est etiam ipse qui bibit. vnde idem apostolus di. Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis.

Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Annam primum. Erat enim socer Caiphæ qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo.

Theop. in hoc loco.

THEO. Peractis cunctis quæ sufficienter se habebant ad prohibendum Iudæos: cùm illi hoc nequaquam discernerent, tunc duci se permisit. vnde dicitur: Cohors ergo & tribunus, &c.

Tr. 112. in Io. parum à fin. tom. 9.

AVG. Comprehenderunt ad quem non accesserunt nec audierunt. Accedite ad eū & illuminamini. Si enim sic accederent, non eum manibus occidendum, sed recipiendū corde comprehenderent. Nunc autem quando eum illo modo comprenderunt, ab eo longius recesserunt. Sequitur: at ligauerunt eū & à quo solui potius velle debuerunt: & erant fortè in eis, qui postea liberati ab eo dixerunt: dirupisti vincula mea. Postea verò quàm persecutores tradente Iuda hominum ligauerunt: vt intelligatur Iudas nōn laudabilis vtilitate traditionis huius, sed sceleris voluntate damnabilis

Comprehensio Iesu.

subditur: Et adduxe. &c.

Ho 82. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

CHRY. Præ delectatione enim gloriabantur in his, quæ fiebant quasi trophæū statuentes.

Tra. 112 in Ioannē, circa prin. to. 9.

AVG. Nec tacet causam cur ità factum sit, subdens: erat enim socer, &c. Merito & Matthęus cùm id breuius narrare voluisset, eum ad Caiphā ductum fuisse cōmemorat: quia & ad Annā prius ideo ductus est, quòd socer eius fuerit: vt intelligendū sit hoc eundem Caipham fieri voluisse.

In glos. ordin. & interlineari habētur hæc priora verba.

BED. Quatenus dum à consimili pontifice damnaretur, ipse quoque minoris criminis reus haberetur, vel fortassis sic domus eius sita erat, vt præterire eam non possent, siue diuinitus actum est, vt qui erant affines sanguine, sociarētur in scelere. Sed quod dicit quòd esset pōtifex anni illius, sonat contrarium legi, in qua præceptum erat, vt vnus esset pōtifex summus: quo mortuo succederet ei filius suus. sed iam pontificatus ambitione erat infectus.

Caiphas pontifex emptitius.

ALCVI. Refert enim Iosephus istum Caipham vnius anni sacerdotum redemisse. Non ergo mirū si iniquus pontifex inique iudicauerit: sæpe qui per auaritiam ad sacerdotiū accedit, per iustitiam in eo seruatur.

Homi. 82 in Io. inter pri. & med. to. 3.

CHRY. Ne autem audiens vincula auditor tumultuetur, recoluit prophetiæ, quoniam mors eius salus fuit orbis terrarū. vnde sequitur: Erat autē Caiphas qui consiliū dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo: tanta enim est veritatis superabundātia, vt & inimici eā personent.

Sequebatur autem Iesum Simon Petrus & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus alius qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ: & introduxit Petrū. Dixit ergo Petro ancilla ostiaria: Nunquid & tu ex discipulis ès hominis istius? Dixit ille: Non sum. Stabant autem serui & ministri ad prunas quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se.

Li. 3. c. 6 inter princi. & med. tom. 3

AVG. de con. euan. De Petri tentatione quæ inter Domini cōtumelias facta est, nō eodē ordine omnes narrāt. Nam ipsis primo commemorat Matthęus &

Dicunt ei discipuli eius, Ecce nũc palã loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nũc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi vt quis te interroget. In hoc credimus quia à Deo existi. Respõdit eis Iesus: Modo creditis. Ecce venit hora & iã venit vt dispergamini vnusquisq; in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia pater mecũ est. Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mũdo pressuram habebitis, sed confidite ego vici mundum,

Homi. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.

CHRYS. Quia discipulos hoc maximè respirare fecit quòd erant patris amici, propterea dicũt se cognoscere quod omnia nosset. vnde sequitur: Dicunt ei discipuli eius, Ecce nunc palam, &c.

Tract. 103. aliq. ante med. tom. 9.

AVGVST. Cùm adhuc promittatur futura illa hora in qua sine prouerbijs locutus est, cur isti hoc dicunt, nisi quia illa quæ scit ipsis nõ intelligẽtibus esse prouerbia, vsq; adeo non intelligunt, vt nec saltem non se intelligere intelligant? CHRYS. Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat, respondit,

Hom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.

subdunt: Nunc scimus quoniam scis omnia. Vides qualiter imperfectè se habebant, qui post tot & tanta demonstrata dicunt: Nunc scimus: & hoc dicunt tanquam ei quandam gratiam tribuentes. Et non est opus tibi vt quis te interroget, hoc est, antequam audias nosti ea quæ scandalizant nos: & quiescere nos fecisti dicens: Quoniam pater vos amat.

Tract. 103. in Ioan. circa med. tom. 9

Quæstio pulchra resoluitur.

AVG. Quid ergo vult sibi, quòd ei quem sciebant nosse omnia cùm dicere debuisse videantur, Non est opus tibi vt quicquam interroges, dicendum potius putauerunt: Non est opus tibi vt quis te interroget? Quod vtrumq; legimus factum, & interrogasse scilicet Dominum, & interrogatum fuisse. Sed hoc citò soluitur, quia hoc non ei, sed illis potius opus erat quos interrogabat, vel à quibus interrogabatur. Neque enim aliquos ille interrogabat, vt ab eis aliquid disceret, sed eos potius doceret: & qui interrogabant eum, volentes ab eo aliquid discere, illis profectò id opus erat, vt scirent ab eo aliqua qui nouerat omnia.

Tra. 103. in Ioan. à med. tom. 9.

Ille autẽ nõ opus habebat vt quod ab eo scire quisq; vellet, per ipsius cognosceret interrogationem, quia priusquam interrogaretur, interrogatorum nouerat voluntatẽ. Præuidere autem cogitationes hominũ, magnum Domino non erat: sed magnum paruulis erat, qui subdunt: In hoc credimus, quia à Deo existi.

Lib. 6. non parũ à med. illius.

HILA. 6. de Trin. Per id enim credũt quòd à Deo exijt, quia ea quæ Dei sunt, agit: nam cùm Dominus vtrumq; dixisset, à Deo exiui, & à patre veni in hunc mundum, nihil admirationis in eo habuerunt, quod frequenter audierunt. vnde non addunt, A patre venisti in hunc mundum. Sciebãt enim à Deo missum, exisse tamen à Deo nesciebant.

Natiuitas Christi ex patre.

Inenarrabilem vero illam filij natiuitatem per virtutẽ dicti istius intelligentes, tunc primum cœperũt aduertere, cùm illum sine prouerbijs profiterentur esse locutũ: Non enim per cõsuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur, cuius à Deo exitio potius quàm partus est. Est enim vnus ex vno, non est portio, non est defectio, non est diminutio, non deriuatio, non est protensio, non passio, sed viuẽtis naturæ ex viuẽte natiuitas est: Deus ex Deo exiens est: non creatura in Dei nomine electa: nõ vt esset cœpit ex nihilo, sed exijt à manente, & exisse significationem habet natiuitatis, nõ inchoationis.

Tra. 104. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

AVGVS. Denique de ipsa eorum ætate adhuc secundum interiorem hominem parua & infirma eos admonet. vnde subditur: Respond. eis Iesus, Modò creditis. BEDA. Quòd duobus modis pronunciari potest, affirmando scilicet, & insultando, hic est sensus: tardius ad credendum euigilastis. Ecce enim venit hora, &c. Si affirmando, sensus est: Verum est quòd creditis. Sed ecce ve. hora vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis.

Tra. 103. in Ioan. aliq. ante finem, tom. 9.

AVGVS. Non enim quando comprehensus est, tantummodo carne sua eius carnem, verum etiam mente reliquerunt fidem.

Hom. 78. in Ioan. paulo ante med.

CHRY. Dicit autem dispergamini, scilicet quando tradar, tantum enim vobis dominabitur timor, vt neque simul possitis recedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum. vnde subdit: Et non sum solus, &c.

Tra. 103. in Ioan. aliq. à med. to. 9.

AVG. Ad hoc intelligendum eos volebat extendi & crescere, ne sic à parte filium cogitarẽt exisse, vt putarent etiam recessisse: deinde sermonem concludit dicens: Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.

Hom. 78. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Id est, vt non abijciatis meà mente vestra. Non enim nunc solum quando comprehendar, fient vobis aduersa, sed donec eritis in mundo, pressuram habebitis, id est, tribulationẽ, & hoc est quod subdit: In mundo pressuram habebitis.

Li. 26. super illud Iob 35. qui dedit carmina in nocte. cap. 81. in nouis exempl. 11. in antiq.

GRE. 26. moral. quasi dicat. Sic vobis de me interius quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius quod sæuiendo grauiter premat.

Tra. 103. in Ioan. aliq. ante finem, tom. 9.

AVG. Illud initium habitura fuerat ista pressura, de quo dicit, Venit hora vt dispergamini vnusquisq; in propria, sed nõ eo modo erat perseueratura: quod enim adiunxit, Et me solum relinquetis, nõ vult eos tales esse in consequenti pressura, quàm post eius ascensionem fuerant in mundo habituri vt relinquant eum, sed vt in illo pacem habeant permanẽtes in eo. vnde sequitur: Sed confidite.

Chrys. homi. 78. in Ioã. ante med. tom. 3.

CHRYS. Id est, resurgite mente. Magistro enim superante inimicos, non oportet discipulos anxiari. vnde subdit: Quia ego vici mun.

Tra. 103. in Ioan. in fi.

AVG. Dato autem Spiritu sancto confiderunt & vicerunt non nisi in illo: non enim vicisset ille mundum, si mẽbra eius vinceret mundus, cũ autem dicit: Hæc lo. sum vo. vt in me pa. ha. nõ recentiora, paulò ante ab eo dicta, sed omnia debemus accipere, siue quæcunq; illis locutus est ex quo eos cœpit habere discipulos, siue ex quo post cœnam exorsus est hunc mirabilem prolixúmq; sermonem.

Tra. 104. in Ioã. in prin. tom. 9.

Hanc enim causam commendauit sermonis sui, vt in illo pacem haberent. hæc pax finem tẽporis non habebit, sed omnis piæ nostræ intentionis actionisq; finis ipsa erit.

CAPVT XVII.

HAEC locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælum dixit, Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc autem est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Iesum Christum. Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt facerem. Et nũc clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te.

Homi. 79. in Ioã. paulo à prin. to. 3.

CHRYS. Quia dixerat Dominus, in mundo pressuram habebitis, post admonitionem in orationem conuer-

conuertitur, erudiens nos in tribulationibus omnia dimittentes ad Deum refugere. vnde dicitur: Hæc locutus est Iesus. BEO. Illa intelligi debent quæ in cœna locutus est, quædam quidem sedendo vsq; ibi, Surgite eamus hinc. Deinde stando vsq; ad hymni finem: cuius hoc est initium, Et sub. ocu. in cæ. di. Pater, &c. CHRY. Propter hoc in cælum oculos eleuauit, vt nos doceret extensionem quæ est in orationibus, vt stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum, sed & mentis. AVG. Poterat autem Dominus in forma serui si hoc opus esset, orare silentio. sed ita se patri exhiberi voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio discipulorum est ædificatio. Profecto & nostrum qui fueramus conscripta lecturi: hoc autem quod ait, pater venit hora, ostendit omne tempus, & quid quando faceret, vel fieri fineret, ab illo esse dispositum, qui tempori subditus non est; non autem credatur hæc hora fato vrgente venisse, sed Deo potius ordinante: absit enim vt sidera mori cogerent, siderum conditorem. HILA. 3. de Trin. Non diem autem, non tempus, sed horam venisse dicit. In hora diei portio est, & quæ erat hæc hora? iam nunc conspuendus, flagellandus, crucifigendus erat, sed clarificat pater filium. Sol de cursu operis defecit: & interitum suum cum eo reliqua mundi elementa senserunt, ad onus Domini in cruce pēdentis terra intremuit, & eum qui moriturus erat intra se contestata est non capere. Proclamat Centurio, Vere filius Dei erat iste. prædictioni cōsentit effectus: Dominus dixerat, Clarifica filium tuum, nō solum nomine contestatus est esse se filium, sed & proprietate qua dicitur, Tuum. multi enim nos filij Dei, sed non talis hic filius: hic enim proprius & verus est filius origine nō adoptione, veritate nō nuncupatione, natiuitate non creatione: ergo post clarificationem eius veritatis confessio secuta est. Nam verum Dei filium Centurio confitetur, ne quis credentium ambigeret, quod aliquis persequentium non negasset.

Hom. 79. in Ioan. paulo à principio. tom. 3.
Orationis Christi modus.
Tra. 104. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.
Lib. 3. inter prin. & med.

AVG. Sed si passione clarificatus dicitur, quanto magis resurrectione? Nam in passione magis esse humilitas quàm claritas commendatur. Quod ergo ais, pater ve. ho. clari. filium tuum: sic intelligendum est, tanquam dixerit: Venit hora seminandæ humilitatis, fructum non differas claritatis. HIL. 3. de Tri. Sed fortè infirmus reperietur filius, dum clarificationem potioris expectat. Et quis nō patrem potiorem confitebitur cùm ipse dicat, Pater maior me est? Sed cauendum est, ne apud imperitos gloriā filij honor patris infirmet, nam sequitur, Vt fi. tu. cla. te. Non ergo infirmus est filius vicem clarificationis ipse cùm clarificandus sit redditurus. Ergo expostulatio clarificationis dandæ vicissimq; reddendæ eandem in vtroq; ostendit diuinitatis virtutem. AVG. Merito autem quæritur, quomodo patrem clarificauerit filius, cùm sempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit in sua perfectione diuina? Sed apud homines minor erat quando in Iudæa tantummodo Deus notus erat, quia vero per Euāgelium Christi factum est, vt pater innotesceret gentibus, patrem clarificauit & filius. dicat ergo, Clarifica filium tuum: vt filius tuus clarificet te: ac si dicat, Resuscita me, vt innotescas toti orbi per me. deinde magis pandens quomodo clarificet patrē filius, subiungit: Sicut dedisti ei potestatē omnis carnis, vt

Tra. 104. in Ioan. a med. tom. 9.
Cautio fidei.
Lib. 3. aliq. ante med.
Tra. 105. in Ioan. circa prin. to. 9.
Explicatur dubium.

A omne quod dedisti ei, det eis vitam æternā. Omnem carnem dixit omnem hominem, à parte totum significans: hoc autem quòd potestas Christo à patre data est omnis carnis: secundum hominem intelligēdum est. HILA. 3. de Trin. Cùm enim factus ipse vitæ æternitatem erat caducis & corporeis & mortalibus redditurus. HILA. 9. de Trin. Vel acceptio potestatis sola est significatio natiuitatis: in quā accepit id quod est. Non est infirmitati datio deputanda: cum in eo significetur pater esse quòd dederit, & in eo filius Deus maneat, quòd vitæ æternæ dandæ sumpserit potestatem. CHRYS. Dicit, Dedisti ei po. om. car. vt ostendat quòd non ad Iudæos solos sua prædicatio, sed ad totum orbem terrarum extenditur. B Sed quid est quod dicit omnis carnis? Non enim vtique omnes crediderunt. Et quidem quantum ex eo est, omnes crediderunt. Si vero non attendebāt his quæ dicebantur, non eius qui dicebat, est criminatio, sed eorum qui non susceperunt. AVG. Dicit ergo sicut dedi. ei. po. car. ita te glo. filius, id est, notum te faciat omni carni quam dedisti ei. Sic enim dedisti vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam.

Lib. 3. paulo ante med.
Lib. 9. aliq. ante med.
Hom. 79. in Ioā. non parum à prin. tom. 3.
Et ad ho. 79. inter prin. & med. tom. 3.
Tra. 105. in Ioā. nō mul. tum remotè à prin. to. 9.
Li. 3. parum ante med.

HILA. 3. de Trin. Sed in quo tandem æternitatis vita est, ostendit cùm subdit: Hæc est au. vi. æter. vt cog. te so. ve. De. Vita est verum nosse Deum, sed solum hoc non facit vitam. quid ergo connectitur, C Et quem misisti Iesum Christum?

HILA. 4. de Trin. Dum autem Arriani intelligunt solum patrem verum Deum, solum iustum, solum sapientem, à communione horum secundum hos filius separatus. Soli enim, vt aiunt, propria non participantur ab altero: quæ si in patre solo & non in filio existimabuntur, necesse est vt filius Deus falsus & insipiens esse credatur. HILA. 5. de Trinit. Nulli autem dubium est veritatem ea natura & ea virtute esse. verum enim triticum est quod in far comminutum, & in panem coctum, & in cibum sumptum reddit ex se, & naturam panis, & munus. Quæro ergo quomodo filio veritas desit; cui non desit Dei nec D natura nec virtus? Naturæ enim suæ virtute vsus est, vt essent quæ non erant, & fierent quæ placerent.

Lib. 4. inter prin. & med.
Arriani exsibilantur.
Lib. 5. non mult. remotè à prin.

HILA. 9. de Trin. An fortè quòd ait, Te solum, communionem atq; vnitatem suam à Deo separat? Separat sanè, si non ad id quod ait, Te solum verum Deū, continuè subiecit: Et quem misisti Iesum Christum. Per id enim ecclesiæ fides Christum verum Deum cōfessa est, quòd solum verum Deum confessa patrem sit: non enim vnigenito Deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit.

Lib. 9. paulò ante med.

AVG. 6. de Trin. Videndum est ergo an intelligere cogamur, cùm dictum est patri: Vt cognoscāt te solum verum Deum: tanquam hoc insinuare voluerit, E quia & solus pater Deus verus est, ne nō nisi ipsa tria simul Patrem, & Filiū, & Spiritum sanctū intelligeremus esse Deū. Nunc ergo ex Domini testimonio, & patrem solū verum Deum dicimus, & filiū solum Deū verum, & Spiritū sanctum solū verum Deū, & simul Patrē, & Filium, & Spiritū sanctū, id est, simul ipsam Trinitatē non tres veros Deos, sed vnū verum Deum. AVG. sup. Ioan. Vel ordo verborum est, vt te & quem misisti Iesum Christū, cognoscant solum verum Deum, cōsequenter enim, & Spiritus sanctus intelligitur, quia spiritus est patris, & filij tanquam charitas consubstantialis amborum. Sic igitur filius glorificat te, vt omnibus quos dedisti ei, te cognitū faciat. Porrò si cognitio Dei est vita æterna, tanto

Lib. 6. ca. 9. parū à prin. tom. 3.
Tra. 105. inter prin. & med. to. 9.
Spiritus sanctus insignatus.

magis in vita æterna, quãto magis in hac cognitione proficimus, non autẽ moriemur in vita æterna. Tunc ergo Dei cognitio perfecta erit, quando nulla mora erit: summa tũc Dei clarificatio; quia summa gloria. A veteribus autem gloria definita est frequẽs de aliquo fama cum laude, ac si homo laudatur cùm famæ creditur, quomodo Deus laudabitur, quoniam ipse videbitur? propter quod scriptum est, Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te: ibi erit Dei sine fine laudatio, vbi erit Dei plena cognitio, & ideo clarificatio. Avg. 1. de Tri. Quod autem dixerit famolo suo Moysi, Ego sum qui sum, hoc contemplabimur cùm viuemus in æternum.

Fides fit veritas.

Lib. 1. ca. 8. circa med. tom. 3.

B

Avgvs. 3. de Trin. Cùm enim fides nostra videndo fiat veritas, tunc mortalitatem nostram commutatam tenebit æternitas. Avg. super Ioannem. Sed prius hic clarificatur Deus, cùm annunciatus hominibus innotescit, & per fidem credentibus prædicatur. propter quod dicitur: Ego te clarificaui super terram. Hila. 4. de Trin. Hæc quidem clarificationis vicissitudo non pertinet ad diuinitatis profectum: sed ad honorem qui ex cognitione ignorantium suscipiebatur. Chrys. Vnde bene dixit, Super terram. In cælo enim glorificatus fuerat, & in natura gloriam habens, & ab angelis adoratus: non igitur de illa gloria ait quæ substantiæ eius est, sed de ea quæ ad culturam hominum pertinet, vnde subdit: Opus cons. quod dedi. mi. vt facerem.

Tra. 105. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

Lib. 1. in med. illius.

Homi. 79. in Ioan. circa med. tom. 3.

C

Avg. Non ait, Iussisti, sed dedisti, vbi commendatur euidens gratia: quid enim habet quod non accepit etiam in vnigenito humana natura? Sed quomodo consummauit opus quod accepit, vt faciat, cùm restet adhuc passionis experimentũ, nisi consummasse se dicit, quod se cõsummaturum certissimè nouit? Chrys. Vel dicit, Consummaui, quasi ea quæ ex parte mea sunt, omnia feci, aut quia cùm id quod maximum est, factum est, dici potest totum iam factum esse. Radix enim bonorum submissa erat, quam omnino debebat sequi fructus, & quia his quæ futura erant, ipse iam aderat & copulabatur. Hila. 9. de Trin. Post quæ, vt meritum obediẽtiæ & sacramentum totius dispensationis intelligeremus, adiecit, Et nunc clari. me tu pa. apud temetipsum.

Tra. 105. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

Homi. 79. in Ioan. circa med. tom. 3.

Lib. 9. circa medium.

D

Avg. Suprà dixerat, Pater venit hora, clarifica filium tuum: vt filius clarificet te. In quo verborum ordine ostenderat prius à patre clarificandum filium, vt patrem clarificaret filius. modò autem dixit, Ego te clarificaui, & nunc clarifica me: tanquam prior ipse patrem clarificauerit à quo deinde vt clarificetur, exposcit. Ergo intelligendum est, vtroque verbo superius vsum eo ordine quo futurũ erat, modò verò vsum fuisse verbo preteriti temporis de re futura, veluti si dixisset, Ego te clarificabo super terram, opus consummando quod dedisti mihi, vt faciam, & nunc clarifica me tu pater, quæ est omnino eadem sententia: nisi quòd hic additur clarificationis modus; cùm subditur: Claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te. Ordo verborũ est: Quem habui apud te priusquã mundus esset. hoc quidam sic intelligendum putauerunt, tanquã humana natura quæ suscepta est à verbo, conuerteretur in verbum, & homo mutaretur in Deum: immo si diligentius cogitemus, homo periret in Deo. Non enim quisquam ex ista mutatione hominis, vel duplicari Dei verbum dicturus est, vel augeri, sed quisquis Dei filiũ prædestinatũm negat, hũc eundem filium hominis negat. Cùm ergo videret illius prædestinatæ suæ glorificationis venisse iam tempus: vt & nunc fieret in redditione, quod fuerat in prædestinatione iam factũ, orauit dicens: Et nunc clarifica me, &c. Id est illam quam habui apud te in prædestinatione tua, tempus est, vt apud te habeam claritatẽ etiam viuẽs in dextera tua.

Tract. 105. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

E

Tra. 105. in Ioan. à med. tom. 9.

Modus clarificationis Christi.

Tra. 105. in

A

Ioan. circa finem to. 9.

Hila. 3. de Trinit. Vel orabat id vt quod ex tempore erat, gloriam eius quæ sine tempore est, claritatis acciperet, vt in Dei virtutem & spiritus incorruptionẽ transformata carnis corruptio absorberetur.

Lib. 3. parũ à medio.

Manifestaui nomen tuũ hominibus quos dedisti mihi de mũdo, qui erant & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerũt. Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sũt. Quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperũt & cognouerũt verè, quia à te exiui, & crediderũt, quia tu me misisti.

B

Chry. Quia dixerat, Opus consummaui, manifestat quale opus: vt scilicet nomen Dei manifestaret. vnde dicitur: Manifestaui nomen tuum, &c.

Hom. 80. in Ioã. in prin. tom. 3.

Avg. Quod si de his tantum dicit discipulis cum quibus cœnauit, non pertinet hoc ad illam clarificationem de qua superius loquebatur, qua filius clarificat patrem, quãta est enim gloria 12. vel 11. innotescere potuisse mortalibus? Si autem quòd ait, Manifestaui nomẽ tuum hominibus quos dedisti mihi de mũdo, omnes intelligi voluit qui in eum fuerãt credituri. est planè ista clarificatio qua filius clarificat patrem: & tale est quod ait, Manifestaui nomen tuũ, quale illud quod suprà dixerat: Ego te clarificaui, pro tempore futuro, & illic, & hic præteritũ ponens: sed de his qui iam erãt discipuli, non de omnibus qui in illum fuerant credituri, eum hoc dixisse ea quę sequuntur, credibilius demonstrant. ab ipso ergo orationis suæ exordio omnes suos Dominus volebat intelligi, quibus notum faciẽdo patrem clarificat eum: Cùm enim dixisset, Filius tuus clarificet te, mos quẽadmodum id fieret, demonstrauit, dicens: Si. de. ei. po. om. car. &c. Iam nunc quid de illis à quibus tunc audiebatur discipulis suis dicat, audiamus: Ma. no. tu. ho. q. de. mi. de mun. Non ergo Dei nomen nouerant cùm essent Iudæi, & vbi est quod legitur: Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius? Ergo intelligendum est. Ma. no. tu. ho. istis quos de. mi. de mun. qui me audiunt hic dicentem, non illud nomen tuũ quòd vocaris Deus, sed illud quòd vocaris pater meus, quòd nomen manifestari sine ipsius filij manifestatione non possit: nam quod Deus dicitur vniuersæ creaturæ, etiã omnibus gentibus antequam in Christum crederent, non omnimodè esse potuit hoc nomen incognitum. In hoc ergo quòd fecit hũc mundum & antequam imbuerentur in fide Christi, notus in omnibus gẽtibus Deus. In hoc autem quòd non est cum dijs falsis colẽdus, notus in Iudæa Deus. In hoc verò quod pater est huius Christi, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultũ, nũc manifestauit eis quos dedit ei pater ipse de mundo. Sed quomodo manifestauit si nõdum venit hora, de qua superius dixerat, quod veniet hora cùm iam non in prouerbijs loquar vobis, proinde intelligendum est, pro tempore futuro præteritũ positum.

Gloria Christi qui intelligenda sit.

Tra. 106. in Ioan in prin. tom. 9.

C

Tra. 106. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

D

Tra. 106. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.

E

Notus in Iudæa Deus quomodo.

Chry. Vel quòd ipsum Christum filium habeat, manifestauerat eis iam & verbis, & rebus.

Hom. 80. in Ioan. parum à princ. to. 3.

Avg. Per hoc autem quòd dicit, Dedisti mihi de mundo, dictum est de illis, quòd non essent de mundo, sed

Tra. 106. in Ioan. à med. tom. 9.

do, sed hoc eis regeneratio præstitit, non generatio. Quid est autem quod sequitur, Tui erant, & mihi eos dedisti? An aliquando habuit pater aliquid sine filio? absit. Veruntamen habuit aliquando Dei filius quod nondum habuit idem ipse hominis filius qui nôdum erat homo factus ex matre, quapropter quod dixit, Tui erant, non inde se separauit Dei filius, sed solet ei tribuere omne quod potest à quo est ipse qui potest. quod itaque ait, Et mihi eos dedisti, secundum hominem se accepisse hanc potestatem, vt eos haberet, ostendit, & etiam ipse sibi eos dedit, hoc est cum patre Deus Christus homini Christo, quod cùm patre non est. Hoc autem dixit, vt ostendat eam quę ad patrem vnanimitatem, & quoniam placet patri, vt filio credant. vnde sequitur: Et ser. tu. seruauerunt.

B Christus sermo patris. B s n. Sermonem patris semetipsum appellat, quia per ipsum pater omnia cōdidit, & in se cōtinet omnes sermones, ac si diceret: Me memoriæ commendauerunt, vt nunquam obliuiscantur. vel dicit: Et sermonem tuum seruauerunt, in eo scilicet quòd mihi crediderunt. vnde sequitur: Et nō cognoue. &c. Quidam autem dicunt hanc esse litteram, Nunc cognoui, quia omnia quę dedisti mihi, abs te sunt, sed hoc non habet rationem. Quomodo enim poterat ignorare filius quæ sunt patris? sed de discipulis dictum est, quasi dicat. Didicerunt quod nihil est in me alienum extra te, & quòd quæcunque doceo, tua sunt.

C Tra. 106. in Io. aliq. ante finem. to. 9. A v g v s t. Simul autem pater dedit ei omnia cùm genuit qui habet omnia. Hom. 80. in Io. ante med. C h r y s. Et vnde didicerunt? ex verbis meis quibus docebam eos, quoniam à te exiui, hoc enim per totum studebat ostendere Euangelium. vnde sequitur: Quia ver. quæ de. mi. de. eis, & ipsi acceperunt. Tract. 106. in Ioā. aliq. ante finem. tom. 9. A v g v. Id est intellexerunt atque tenuerunt. Tunc enim verbum accipitur, quando mente percipitur. vnde sequitur: Et cognouerunt vere, quia à te exiui. Et ne quisquam putaret istam cognitionem iam per speciem factam non per fidem exponendo addit, Et crediderunt, vt subaudiamus vere, Quia tu me misisti. Hoc itaque crediderūt verè, quod cognouerunt verè. Idem enim est, Ad te exiui: quod est tu me misisti. Quòd autem dicit, Crediderunt verè, intelligendum est, non eo quo supià dixit modo crediderunt, sed verè, id est, quomodo

D credendum est, inconcussè, firmè, stabiliter, non iam ad propriaredituri, & Christum relicturi. Adhuc ergo discipuli non erant tales, quales eos dicit verbis præteriti temporis, quasi iā esset prænuncians, æquales futuri essent accepto Spiritu sancto. quomodo Tra. 106 in Ioan. parum ante fine. t. 9. autem pater ea verba filio dederit, facilior quæstio videtur, si secundum quod est filius hominis, accepisse à patre credatur, si verò secundum id quod est de patre genitus, accepisse à patre ista verba cogitatur, nihil ibi temporis cogitetur, quasi prius fuerit & ea

E non habuerit, quoniam quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit.

Ego pro eis rogo, non pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis. Et iam non sum in mundo, & hi in mūdo sunt & ego ad te venio. Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Cùm essem cum eis ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi ego custodiui, & nemo ex eis perijt nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. Nunc au-

A *tem ad te venio, & hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis.*

Hom. 80. in Ioan. ci. ini. tom. 3. C h r y. Quia multas à Domino consolationes discipuli audientes nondum persuasi erant, de reliquo patri loquitur, dilectionē quam ad eos habeat ostendens. vnde sequitur: Ego pro eis rogo. quasi dicat. Non solum quæ à me sunt, tribuo eis, sed & alium pro hoc rogo, vt ampliorem ostendat amorem.

Tra. 107. in Ioā. in prin. tom. 9. A v g. Cùm ergo addidit, Non pro mundo, mundum vult intelligi eos qui viuunt secundum concupiscentiam mundi: & non sunt in ea sorte gratiæ, vt Mundani dicuntur mundus. ab illo eligantur ex mundo: quam sortem significat, cū subdit: Sed pro his quos dedi. mihi. Per hoc enim

B quòd eos illi pater iam dedit, factum est, vt non pertineant ad eum mundum pro quo non rogat. neque autem quia pater eos filio dedit, amisit ipse quos dedit. vnde subdit: Quia tui sunt.

Hom. 80 in Ioan. inter prin. & me. tom 3. C h r y. Frequenter autem hoc ponit, dedisti mihi, vt discant, quoniam patri hoc placet, & quoniam non vt alienus veniens eos seduxit, sed vt proprios accepit, deinde ne quis æstimet nouum esse eius principatum, & nuper eos suscepisse à patre, subiungit: Et omnia mea tua sunt, &c. Ac si dicat: Neque audiens aliquis quoniam mihi eos dedisti, æstimet eos alienos esse à patre. mea enim eius sunt, nec audiens, Quoniam tui erant, æstimet alienos eos fuisse à me, quæ enim

C sunt eius, mea sunt. Tra 107. in Ioan par. in à prin. to 9. A v g v. Satis autem hic apparet, quomodo vnigeniti filij sunt omnia quę sunt patris, per hoc vtique quòd etiam ipse Deus est, & de patre natus, patri æqualis, non quomodo dictum est maiori ex duobus filijs, Omnia mea tua sunt: Illud enim de omnibus dictū est creaturis quæ infra creaturam sanctam rationabilem sunt. Hoc autem ita dictum est, vt sit hæc etiam ipsa creatura rationalis, quę non nisi Deo subditur. Hoc ergo cùm sit Dei patris, non simul esset & filij, nisi patris esset æqualis. Patris & filij æqualitas. Nefas est enim vt sancti de quibus hæc locutus est, cuiusquam sint: nisi eius à quo creati & sanctificati sunt.

D hoc autem quod ait cùm de Spiritu sancto loqueretur: Omnia quæ habet pater, mea sunt, de his dixit, quæ ad ipsam patris pertinent diuinitatem: neque enim Spiritus sanctus de creatura quæ patri est subdita & filio, fuerat accepturus: cùm dicat, de meo accipiet.

Hom. 80 in Ioan. paulo ante me. t. 3. C h r y s. Deinde demonstrationem prædictorum ponit dicens, Et clarificatus sum in eis. Ex quo patet, quoniam potestatem super eos habeo, quoniam glorificant me tibi credentes & mihi, nullus enim in quibus non habet potestatem, glorificatus est.

Tra 107 in Ioan. paulo ante finem. tom. 9. A v g. Dicendo autem iam esse factum ostendit iam fuisse prædestinatum, & certum haberi voluit quòd esse futurum. Sed vtrum ipsa sit clarificatio, de qua

E dixerat: Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum, si enim apud te, quomodo in eis: an cùm hoc ipsum innotescit eis, & propter eos omnibus qui credunt eis quasi testibus suis. vnde subdit: & iam non sum in mundo & hi in mundo sunt.

Hom 80 in Ioan. paulo ante medi. tom 3. C h r y. Hoc est: Et si non appaream secundum carnem, per hos glorificor qui pro me moriuntur, sicut & pro patre, & prædicant me sicut & patrem.

Tra. 107. in Ioan. paulo ante mediū. tom. 9. A v g v. Sed si horam illam qua loquebatur, attendis, vtrique in mundo adhuc erant. Non enim secundum profectum cordis & vitæ id accipere possumus, cùm dicat: Iam non sum in mundo, nunquid ergo fas est, vt eum credamus aliquando mundana sapuisse? Restat igitur vt secundum illud, quòd etiam ipse

in mundo prius erat, in mundo se dixit iam non esse præsentia corporali, an non quotidie dicimus, iam non est hic de aliquo quàm totius habituro & maximè morituro. vnde exponens cur hoc dixerit, adiecit

Tra. 107. in Ioan. parum à med. to. 9.

Ego ad te venio. Commendat igitur patri eos quos corporali absentia relicturus est, dicens, Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. sicut homo Deum rogat pro discipulis suis, quos accepit à Deo. Sed attende quod sequitur, Vt sint vnum sicut & nos: non ait, Vt simus vnum ipsi & nos, sicut & nos vnũ sumus, ipsi vtique in natura sua vnum sunt, sicut nos in nostra vnum sumus: quia enim vna eademque persona est Deus & homo, intelligimus, hominem in eo quòd rogat, & Deum in eo quod vnum sunt, & ille & ipse quem rogat: poterat quidem dicere per id quòd ecclesiæ caput est & corpus eius ecclesia, Ego & ipsi non vnum, sed vnus sumus, quia caput & corpus vnus est Christus. Sed diuinitatem suam consubstantialem patri ostendens, vult esse suos vnũ,

Vnitas Dei & Ecclesiæ.

Aug li. 4. de Trin. cap. 9. tom. 3.

sed in Christo, non tantum per eandem naturam, qua omnes ex hominibus mortalibus æquales angelis fiunt, sed etiam per eandem in eandem habitudinem conspirantem concordissimam voluntatem in vnum spiritum quodammodo charitatis igne conflatã. Ad hoc enim valet quod ait: Vt sint vnum sicut & nos vnum sumus, quemadmodum pater & filius non tantum æqualitate substantiæ, sed etiam voluntate vnũ sunt, ita & hi inter quos & Deum mediator est filius, non tantum per hoc quòd eiusdem naturæ sunt, sed etiam per eandem dilectionis societatem vnum sint.

Hom. 80. in Ioan. circa med. tom. 3.

CHRYS. Rursus vt homo loquitur: subdens, cùm essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo, hoc est per tuum adiutorium, humanè enim loquitur, & ad eorum mentem æstimantium quòd maiorẽ quandam haberent vtilitatem ab eius præsentia.

Tra. 107. in Ioan. aliq. à med. tom. 9.

AVGVS. In nomine enim patris seruabat discipulos suos filius homo, cum eis humana præsentia constitutus, sed & pater in nomine filij seruabat, quos in nomine filij petentes exaudiebat. Neque hoc tam carnaliter debemus accipere velut vicissim eos seruent pater & filius, simul enim nos custodiunt & Pater & filius & Spiritus sanctus, sed scriptura nos non leuat, nisi descẽdat ad nos. Intelligamus ergo cùm ita Dominus loquitur, personas eum distinguere, non separare naturam. Quando ergo seruabat discipulos suos filius præsentia corporali, non expectabat pater ad custodiendum succedere filio discedenti, sed eos ambo seruabant potentia spirituali, & quando eis abstulit filius præsentiam corporalem, tenuit cum patre custodiam spiritualem, quia & custodiendos, quãdo filius homo accepit, custodiæ paternæ non abstulit, & cùm pater filio custodiendos dedit, non dedit sine ipso cui dedit, sed dedit homini filio, non sine Deo eodem ipso filio. Sequitur enim: Quos dedisti mihi ego custodiui, & nemo ex ipsis periit, nisi filius perditionis, id est, traditor Christi perditioni prædestinatus, vt scriptura impleretur, qua scilicet de illo maximè in psalmo 108. prophetatur.

Tra. 107. in Ioã. aliq. ante finem. tom. 9.

Personarũ in diuinis distinctio.

Tra. 107. in Ioan. parum à fine to. 9.

Homi. 80 in Ioan. parum à med. to. 3.

CHRY. Et nimirum solus ille tũc perijt, sed multi postea. Dicit autem: Nemo ex eis perijt, id est, quantum ex mea parte non perdam, quod manifestius alibi dicit, Non eijciam foras: Si vero per seipsos exirent, nõ ex necessitate ad me traho. Sequitur: Nunc autem ad te venio. sed quia posset aliquis quærere, Nunquid non potes eos conseruare recedens? Potest, quidẽ, sed cuius gratia hoc dicat, ostẽdit, subA dens: Et hæc lo. in mun. vt ha. gau. me. imple. in se. ipsius, id est, vt nõ tumultuentur imperfectiores existentes, per id quod indicauit, quòd propter eorum gaudium & requiẽ, omnia hæc infirma loquebatur,

Tra. 107. in Ioan. in fine, tom. 9.

AVGVS. Vel ali. er. Quod sit hoc gaudium, iam superius expressum est vbi ait, Vt sint vnũ sicut & nos vnum sumus, Hoc gaudium suum, id est, à se in eos collatum, in eis dicit implendum, propter quod se locutum dixit in mundo. Hæc est pax & beatitudo futuri sæculi. In mundo autem loqui se dicit qui paulo ante dixerat, Iam nõ sum in mundo: quia enim nondum abierat, hic adhuc erat, & quia mox fuerat abiturus, hic quodammodo iam non erat.

B *Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Non rogo, vt tollas eos mundo, sed vt serues eos à malo. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate.*

Hom 81. in Ioan. parum à prin. to. 3.

CHRYS. Rursus Dominus assignat causam propter quam digni sunt discipuli multa diligentia potiri à patre dicens, Ego dedi eis, &c. quasi dicat propter

C te odio habiti sunt, & propter sermonem tuum.

Tracta. 108. in Ioan. in prin. to. 9.

AVGV. Nondum autem id experti fuerant passionibus suis quæ illos postea sunt secutæ: sed more suo dici ista verbis præteriti temporis futura prænuncians. Deinde causam subijcit cur eos oderit mundus dicens, Quia non sunt de mundo, hoc eis regeneratione collatum est, nam generatione de mundo erã. Donatum est ergo eis, vt sicut nec ipse, ita nec ipsi de mundo essent. vnde sequitur: Sicut & ego non sum de mundo. Ipse de mũdo nunquã fuit, quia etiam secundum formam serui de Spiritu sancto natus est, de quo illi renati. Quamuis autem iam non essent de

Generatio & regeneratio.

D mundo, adhuc tamen necessarium erat eos esse in mundo. vnde subdit: Non ro. vt tol. eos de mundo.

BEDA. quasi dicat. Iam imminet tempus vt tollar ego de mundo, ideoque necesse est vt illi nunc non tollantur de mundo, vt me, & te primum annuncient mundo. Quod vero subdit: Sed vt serues eos à malo, licet omne malũ intelligi possit, maximè vult intelligi malum secessionis. AVGV. Repetit autem eandem sententiã dicens: De mundo non sunt, sicut, &c.

Tract. 108. in Ioan. parũ à princ. to. 9.

Homi. 81. in Ioan. paulo à prin to. 3.

CHRY. Supra autem dixit, Quos dedisti mihi de mundo, illic naturam dicens, hic autem de actibus malis. Dicit autem, non sum de mundo: quia nihil commune cum terra est eis, sed cælestium facti sunt

E ciues: in quo amorem suum eis ostendit, dum patri eos laudat. hoc autem quòd dicit, sicut, cùm in ipso, & patre ponitur, parilitas ostenditur propter naturæ vnitatem: sed cùm de nobis & Christo dicitur, multa distantia intermedia inter vtrunque existit. cùm autem prius dixit, Serua eos à malo, non de periculorum ereptione ait solum, sed de permanentia in fide: vnde subdit, Sanctifica eos in veritate.

Tra. 108. in Ioan. inter princ. & me. tom. 9.

Quæstio pulchra explicatur.

AVGV. Sic enim seruantur à malo: quod superius orauit vt fieret. Quæri autem potest quomodo de mundo iam non erant, si sanctificati in veritate nondum erant, an quia & sanctificati in eadem proficiũt sanctitate, neque hoc sine adiutorio gratiæ Dei? Sanctificantur autem in veritate hæredes testamenti noui, cuius

ui, cuius veritatis vmbræ fuerunt sanctificationes veteris testamenti: & cùm sanctificantur in veritate, sanctificantur in Christo qui dixit, Ego sum via, veritas, & vita. vnde sequitur: Sermo tuus veritas est.

Tract. 108. circa med. Græcum euangelium λόγος habet, id est verbum. Sanctificauit ergo pater in veritate, id est, in verbo suo vnigenito suos hæredes eiúsque cohæredes.

Homi. 82. in Ioan. aliq. à prin. tom. 3. CHRY. Vel aliter: Sanctifica eos in veritate, id est, sanctos fac per sancti Spiritus donationem, & recta dogmata: recta enim dogmata de Deo docent & sanctificant animam: & quia hic de dogmatibus ait, subiunxit, Sermo tuus veritas est, hoc est, nullum mendacium est in eo, & nihil typicũ ostendit neque corporeum. Videtur autem mihi & aliud ostendere hoc quòd dicit, Sanctifica eos in veritate, id est, segrega eos sermoni, & prædicationi. vnde subdit: Sicut tu

Ex Chrysost. homi. 81. in Ioan. tom. 3. me misisti in mun. &c. GLO. Pro quo enim Christus missus est, pro hoc & hi. vnde Paulus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. hoc autem quòd dicit sicut, nõ similiter de eo & de apostolis ponitur, sed vt erat possibile hominibus. Dicit autem se eos misisse in mundum secundum quòd erat ei cõsuetudo futu-

Tra. 108. in Ioan. parũ à med. tom. 9. rum vt factum diceret. AVG. Manifestum est autem per hoc quòd nũc adhuc de apostolis loquitur. Nam ipsum nomẽ apostolorũ, quoniam græcũ est, missus significat in latino. sed quoniam per hoc quòd Christus factus est caput ecclesiæ, illi mẽbra sunt eius: ideo

C

ait, Et pro eis ego san. meipsum, id est eos in meipso sanctifico, cùm & ipsi sint ego: & vt intelligeremus cum dixit, Pro eis sanctifico meipsum: hoc eum dixis-

Tracta. 108. in Io. parum à fine. tom. 9. se quòd eos ipse sanctificaret, mox addidit, Vt sint & ipsi sanctificati in veritate, id est, in me: secundum quòd verbum veritas est, in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio, quando verbum caro factũ est. Tunc enim sanctificauit se in se. i. hominem se, in verbo se, quia vnus Christus verbum & homo: propter sua vero membra dicit, Et pro eis ego sanctifico meipsum, hoc est ipsos in me, quoniam in me etiam ipsi sunt, & ego. Vt sint & ipsi sanctificati in veritate.

D

Quid est, Et ipsi mihi quemadmodum ego, & in veri-

Homil. 81. in Ioan. ante med. tom. 3. tate quod sum ego. CHRY. Vel aliter: Pro eis sanctifico meipsum, id est, meipsum offero tibi hostiam: hostiæ enim omnes sanctæ dicuntur, & quæcunque Deo dicantur. quia vero antiquitus in figura sanctificatio erat, vt puta in oue, nunc autem est in ipsa veritate, ideo subdit, Vt sint & ipsi sanctificati in veritate, quia & eos tibi facio oblationem. quod propterea dicit, quia ipse qui offertur, est caput eorum, aut quia & ipsi immolantur. Exhibete enim (ait Apostolus) membra vestra hostiam viuentem sanctam.

E

Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quia tu me misisti. Et ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, Ego in eis & tu in me, vt sint consummati in vnũ, & cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & tu me dilexisti.

Tra. 109. in Ioan. in prin. tom. 9. AVG. Cùm orasset Dominus pro discipulis suis, quos & apostolos nominauit, adiunxit & cæteros qui in eum fuerant credituri, di. Non pro eis autem rogo

Homi. 82. in Ioan. paulo ante medi. tom. 3. tantum, &c. CHRY. Hinc rursus consolatur eos

A

ostendens aliorum salutis causam futuros, cùm dicit, Qui cre. sunt per ver. eo in me. AVG. Vbi omnes

Tracta. 109. in Ioan. parũ à prin. to. 9. Mẽbra christi omnes Christiani suos intelligi voluit, non solũ qui tunc erant in carne, sed etiam qui futuri erant: neque hi tantum qui ipsos cùm in carne viuerẽt, apostolos audierũt, sed & post obitum eorum, & nos longe pòst nati per verbũ eorum credidimus in Christum, quoniam ipsi qui cum illo tunc fuerunt, quod ab illo audierunt, & cæteris prædicauerũt: atque ita verbum eorum ad nos vsque peruenit, & peruenturum est ad posteros quicunque credituri sunt: potest autẽ videri in hac oratione non orasse pro quibusdam suis: pro illis scilicet qui neq; tunc erant cum illo, neq; per verbum eorum postea, sed in eum ante crediderunt: nunquid etiam cum illo

B

erat tunc Nathanael, Ioseph ab Arimathia, & multi alij, de quibus Ioannes dicit quòd crediderũt in eum?

Tra. 109 in Ioan. paulo ante medium. to. 9. Omitto dicere de Simeone sene, de Anna prophetissa, Zacharia, Helisabeth, Ioanne præcursore: quoniã responderi potest orandum pro talibus mortuis non fuisse, qui cum magnis suis meritis hinc abierant: hoc enim & de antiquis iustis similiter respondetur. Intelligendum est igitur quòd nondum ei sic crediderant, quomodo ipse in se credi volebat. Sed post eius resurrectionem Spiritu sancto impartito edoctis & confirmatis Apostolis, sic alios credidisse, quemadmodum Christo credi oportebat. Sed testat ad

Tra. 109. in Ioan. circa med. tom. 9. quæstionem: Paulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, & latro qui tunc credidit quando in ipsis doctoribus fides quæ fuerat, qualiscunque defecit. proinde reliquitur vt sic intelligamus quod dictum est per verbum eorum, vt ipsum verbum fidei quod prædicauerunt in mundo, sic significatum

Tracta. 109. inter med. & finem. to. 9. esse credamus. Dictum autem est verbum eorum, quoniam ab ipsis est primitus ac præcipuè prædicatum, nam quidem ab ipsis prędicabatur in terra quãdo per reuelationem Iesu Christi ipsum verbum eorum Paulus accepit, ac per hoc & ille latro in fide sua verbum eorũ habebat: ergo illa oratione pro omnibus quos redemit, siue tunc in carne viuẽtes, siue postea futuros, Redemptor noster orauit. Quid autem vel quare pro eis rogaret, continuo subiunxit di. Vt omnes vnum sint, hic pro omnibus rogauit, quod vt supra pro illis vt omnes, hoc est, vt nos & illi vnum

Homi. 81. in Ioann. ante med. tom. 3. simus. CHRYS. Et sic in vnanimitate sermonem concludit, vnde incœpit, ibi finiens. nam incipiens dixit: Mandatum nouum do vo. vt diligatis inuicem.

Lib. 8. inter prin. & me. HILA. 8. de Trin. Tum demum vnitatis profectus exemplo vnitatis ostẽditur cùm ait, Sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint vt scilicet sicut pater in filio & filius in patre est: ita per huius vnitatis formam in patre & filio vnum omnes es-

Homi. 81. in Ioan. paulo ante med. tom. 3. sent. CHRY. Rursus autem & hoc quod dicit, Sicut, non certissimæ parilitatis in eis est, sed vt hominibus possibile est, sicut & cũ dicit: estote misericordes sicut, &c. AVG. Est autem hic diligenter adver-

Vnitatis duplicis ostensio. Tract. 110. in Ioan. parum à prin. to. 9. tendum, non dixisse Dominũ, Vt omnes vnũ simus, sed, Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, subintelligitur, Vnum sumus. Ita est enim pater in filio vt vnum sint: quia vnius substantiæ sunt. nos vero esse quidem possumus in eis vnum, vnum tamẽ cum eis esse non possumus, quia vnius substantię nos & ipsi non sumus. Sic autem sunt in nobis vel nos in illis, vt illi vnum sint in natura sua, nos vnũ in nostra. Sunt quippe & ipsi in nobis, sicut Deus in templo: sumus autem nos in illis sicut creatura in creatore suo. ideo ergo addidit, In nobis, vt quod vnum efficimur

fideli[illegible]ssima charitate, gratiæ Dei tribuendum esset, nō A nobis. AVGV. 4. de Trin. Vel quia in seipsis enim esse non possunt, dissociati abinuicem per diuersas voluptates & cupiditates & immunditiam peccatorum. vnde mundentur per mediatorem, vt sint in illo vnum. HILA. 8. de Trin. Laborantes autem hæretici fallere, ne per id quod dictum est, Ego & pater vnum sumus, naturæ in his vnitas & indifferentis diuinitatis substantia crederetur, sed ex dilectione mutua & voluntatum concordia vnum essent, exemplū vnitatis istius ex his dictis dominicis protulerunt: Vt omnes vnum sint, &c. sed licet ipsum intelligentiæ suæ sensum impietas demittet, non tamen potest intelligentia nō extare dictorum: si enim regenerati in vnius vitæ atque æternitatis natura sunt, cessat in his solus vnitatis assensus qui vnum sunt in eiusdem regeneratione naturæ: soli autem patri & filio ex natura proprium est, vt vnum sint, quia Deus ex Deo vnigenitus, non potest nisi in originis suæ esse natura.

Lib. 4. ca. 9 tom. 3.

Li. 8. non pa. rum à princ.

Hæreticorum insidiæ.

AVGV. Quid est autem hoc quod subdit: Vt mundus credat quia tu me misisti? numquid tunc crediturus est mundus quando in patre & filio omnes vnum erimus? Nonne ista est pax illa perpetua, potius fidei merces quàm fides? sed etsi in hac vita propter ipsam communem fidem omnes qui vnum credimus, vnū sumus, etiam si non vt credamus, sed quia credimus, vnum sumus. Quid est ergo: Omnes vnum sint, vt mundus credat? Ipsi quippe omnis mundus est credentis cùm de his dicat de quibus dixerat, Non pro his rogo tantùm, sed pro his qui credituri sunt per verba eorum in me. Quomodo ergo intellecturi sumus? nisi quia non in eo causam posuit, vt credat mundus, quia illi vnum sunt: sed orando dixit, Vt mundus credat, sicut orando dixerat. Vt vnum sint. Denique si verbum quod ait, rogo, vbique ponamus, erit huius expositio sententiæ manifestior, Rogo vt omnes vnum sint, rogo & ipsi in nobis vnum sint: rogo, vt mundus credat: quia tu me misisti.

Tract. 110 aliq. à princ. tom. 9.

Tract. 110 in Ioā. inter princ. & me. tom. 9.

HILA. 4. de Trini. Vel per id mundus crediturus est filium à patre missum esse quod omnes qui credituri in illum sunt, vnum in patre & filio erunt.

CHRYS. Nihil enim ita scandalizat omnes vt ab inuicem diuidi, quod credentes fiant vnum, hoc ædificat ad fidem, & hoc etiam à principio dixit: In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Si enim altercantur, non dicentur pacifici magistri esse discipuli, me vero (inquit) non existente pacifico: non confitebuntur à te missum. AVGV. Deinde Saluator noster qui rogando patrem se hominem demonstrabat, nunc demonstrat seipsum, quoniam cum patre Deus est, facere quod rogat. vnde subdit: Et ego claritatem quā, &c. Quam claritatem? nisi immortalitatem quā natura humana in illo fuerit accepturà: propter immutabilitatem enim prædestinationis præteriti temporis verbis futura significat. immortalitatis autem claritatem quam sibi à patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendū est. Cùm enim tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cùm vero in opere suo tacet operationem patris, parilitatem commendat. Isto igitur modo: & hoc loco nec se fecit alienum à patris opere, quamuis dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quamuis dixerat: Dedi eis. Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc fieri voluit vt omnes vnum sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde subiunxit: Vt vnum sint in nobis, sicut & nos vnum sumus.

Homi. 81 in Ioan. paulo ante medi. tom. 3.

Tracta. 110. in Ioan. inter prin. & me. tom. 9.

Tracta. 110 in Ioā. paulo ante medi. tom. 9.

CHRY. Vel claritatem dicit gloriam, quæ est per signa & dogmata, & vt vnanimes sint. vnde subdit: Vt vnum sint in nō: sicut & nos vnum sumus. Hæc enim gloria vt sint vnum, etiam signis maior est. Vniuersi enim qui per apostolos crediderunt, vnum sunt, & si quidam ex ipsis diuisi sunt, hoc cor datur de fide lite, quod tamen eum non latuit.

Homi. 81. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

HILA. Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnum sunt: sed nondum apprehendo rationem, quoniam datus honor vnitatem omnes esse perficeret; sed Dominus gradum quendam atque ordinem consummandæ vnitatis exposuit, cùm subdit: Vt vnum sint in nobis: vt cùm ille in patre per naturam diuinitatis esset; nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per sacramentum esse mysterium crederetur, perfecta per mediatorem vnitas doceretur. CHRYS. Alibi vero ait de se & patre, veniemus & mansionem apud eum faciemus. illic quidem Sabellianorum obstruens ora, dum scilicet ponit duas personas, hic vero Arrij suspicionem destruit cùm patrem per se dicit discipulis aduenire.

Lib. 8. inter princ. & me. [illegible]

Homil. 81. in Ioan. parum ante medi. tom. 3.

AVGV. Neque tamen hoc ita dictum est, quasi aut pater non in nobis, aut nos in patre non simus: sed per mediatorem inter Deum & hominem se breuiter insinuauit: quod vero addit, vt sint consummati in vnum, ostendit eo perduci reconciliationem quæ fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perfruamur. vnde id quod sequitur, vt cognoscat mundus quia tu me misisti, non sic accipiendum puto, tanquam iterum dixerit, vt credat mundus. Quamuis enim credimus, quod non videmus nondum sumus consummati, sicut erimus, cùm meruerimus videre quod credimus: quando ergo de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio qualis erit per speciem, non qualis nunc est per fidem. Ipsi quippe credentes sunt mundus nō permanens inimicus, sed ex inimico amicus effectus: propterea sequitur: Et dilexisti eos, sicut me dilexisti. In illo quippe nos pater diligit, quia in eo nos elegit: nec ideo pares sumus vnigenito filio, neque enim semper æqualitatem significat quod dicitur: Sicut illud ita & illud, sed aliquando tantum quod illud est, est & illud: ita in hoc loco nihil est aliud, Dilexisti eos sicut me dilexisti, quàm dilexisti eos quoniam & me dilexisti. nō enim alia causa est diligendi membra eius, nisi quia vnigenitum. Cùm igitur eorum quæ fecerit, nihil odit, quis digne possit eloqui quantum diligat membra vnigeniti filij sui: & quanto amplius ipsum vnigenitum.

Tra. 110. in Ioan. circa med. tom. 9.

Hæretica dux colliduntur.

Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum, vt videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iuste, mundus te non cognouit. Ego autem te cognoui, & hi cognouerunt quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuū & notum faciam, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CHRYSO. Postquam dixerat, quæ multa bona dedit per eos & multa gloria potiuntur, loquitur de eo quo de coronis eis repositis, dicens: Pater, quos dedisti mihi, &c. AVGV. Ipsi sunt quos à patre accepit, quos & ipse de mundo elegit: sicut enim ait in huius orationis exordio: Dedit eis potestatem omnis carnis, id est, omnis hominis vt det eis vitam æternam,

Homi. 81. in Ioan. à med. tom. 3.

[illegible] tom. 9.

de mundo electi.

nam, vbi ostendit potestatem se omnis hominis accepisse vt liberaret quos voluerit, & damnaret quos voluerit. Quapropter omnibus mēbris suis promisit hoc præmiū, vt vbi est ipse, & nos cum illo simus. nec poterat non fieri: quod omnipotenti patri se velle dixerit omnipotens filius, vnam verò esse patris & filij voluntatem, etsi intelligere nondū permittit in-

Tra. 111. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

firmitas, credat pietas. Quātum ergo attinet ad creaturā in qua factus est ex semine Dauid secundū carnem, eo modo dicere potuit: vbi ego sum, vt iam ibi se esse diceret, vbi fuerat mox futurus. in cælo ergo nos futuros esse promisit. Illo enim forma serui leuata est, quam sumpsit ex virgine, & ad dexteram patris

Li. 27. ca. 8. in nouis exē. à med. 11. in antiquis.

collocata. G r e. 27. mora. Vbi est ergo quod rursus veritas dicit: Nemo ascendit in cælum nisi qui de cælo descendit. quæ sibi in verbis suis non discrepat, quia enim membrorum suorum caput Dominus factus est, repulsa reproborū multitudine. solus etiam est nobiscū, & sic dum nos cum illo vnum iam facti sumus: vnde solus venit in se, illuc etiam solus redit

Tra. 111. in Io. aliq. ante med. to. 9.

in nobis. A v g. Quòd verò attinet ad formam Dei in qua æqualis est patri, si secundum eam velimus intelligere quod dictū est, vbi ego sum, & illi sint mecum, abscedat ab animo omnis imaginū corporaliū cogitatio, & non inquiratur æqualis patri filius vbi sit, quoniā nemo inuenit vbi non sit. Propterea non

Esse cum Deo est esse felicem.

C ei satis fuit dicere, Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint, sed addidit, Mecū. Esse enim cum illo, magnum bonum est. Nā miseri possunt esse vbi est ille, sed beati soli sunt cū illo, & vt de visibili quamuis longe dissimili qualecunque sumamus exemplum. sicut cæcus etiam si ibi sit vbi lux est, non est tamen ipse cum luce, sed absens est à præsente: ita non solū infidelis sed etiam fidelis, etsi esse nunquā possit vbi non sit Christus, non est tamen ipse cum Christo per specię: nam fidelem non est dubitandum esse cum Christo per fidem, sed hic de specie illa dicebat, in qua videbimus eum sicuti est. vnde adiunxit, Vt vi. cla. meam, &c. Vt videant dixit, non vt credant: fidei merces est ista,

Hom. 81. in Ioan. à med. tom. 3.

non fides. C h r y. Non autem dixit: Vt participent gloriam meā: sed, Vt videant, hoc occultè insinuans, quoniam omnis requies ibi est filium Dei videre. Dedit autem ei pater claritatem quando eum ge-

Tract. 111. in Ioan. à med. tom. 9.

nuit. A v g. Cùm ergo viderimus claritatem quam dedit pater filio, etiam si eam dici hoc loco intelligamus, non quam pater æquali filio gignens eum dedit, sed quam facto homini filio dedit post mortem crucis. Tunc fiet iudiciū, tunc tolletur impius ne videat claritatem Domini. Quam? nisi illam qua Deus est: si ergo secundum id quod filius Deus est, accipiamus hoc dictū, Volo & vbi ego sum, & ipsi sint mecum, in patre cum Christo erimus, qui cùm dixisset, Vt vi. cla. meam quam de mihi: continuo subiunxit, Quia dilexisti me, &c. In illo enim dilexit & nos ante constitutionem mundi, tunc prædestinauit quòd in fine facturus est mundi. B e d a. Claritatem igitur vocat dilectionem qua ipse dilectus est à patre ante mundi constitutionem: in illa claritate & nos dilexit ante constitutionem mundi.

Theop. parū à fine cōmēt. in cap. 17.

T h e o. Postquàm ergo pro fidelibus orauit, & tot illis prospera promisit, ponit quoddam pium, & propria mansuetudine dignum, dicens, Pater iuste, &c. q. d. ego cuperem cunctos homines consequi dicta bona quæ quidem pro fidelibus imploraui, sed quia ignorauerunt te, ideo non contingent gloriam & co-

Homil. 81. in

ronas. C h r y. Videtur autem mihi hoc & anxius

Ioan. à med. illius. tom. 3.

A dicere, quoniam eum qui ita bonus, & iustus est, cognoscere noluerunt: non igitur hoc est quod Iudæi dicunt. Quoniā ipsi quidem te cognoscunt, ego verò ignoro: sed econtrario est. vnde subdit: Ego autem cognoui te & hi cognouerunt, &c. Per Spiritū sanctum eis perfectam cognitionem dando. Si autē dicerint quis es tu, sciēt quia ego non sum separatus à te, sed valde amatus & proprius filius, & coniūctus. Hoc verò suasi eis, vt ego maneam in eis, & sic fidem quæ est in me, & amatorem seruabunt certissimè. & hoc est, quod subditur: Vt dilectio qua di. me, &c. quasi dicat. Ipsis me amantibus ego manebo in eis.

Notitia Iudæorum de Christo.

Tra. 111. in Ioan. aliq. ante finem, tom. 9.

A v g. Vel aliter: Quid est eum cognoscere, nisi vi-

B ta æterna quam mundo damnato non dedit, recōciliatio dedit. Propterea itaque mundus non cognouit, quia iustus es, hoc meritis eius, vt non cognosceret, retribuisti, & propterea mūdus recōciliatus cognouit, quia misericors es, & vt cognosceret, non ei merito, sed gratia subuenisti deniq; sequitur: Ego autē cognoui te. Ipse fōs gratiæ est Deus natura: homo autem de Spiritu sancto, & virgine ineffabili gratia. Denique quia gratia Dei per Iesum Christū est, dicitur: Et hi cognouerunt. Ipse est mundus reconciliatus: sed ideo quia tu me misisti, ergo gratia cognouerunt. Et notum feci eis nomen tuū per fidem, & notum faciam per spem, vt dilectio qua dilexisti me, in

C ipsis sit. Qualis est ista locutio, tali & Apostolus vsus est: Bonū certamen certaui, nō ait; Bono certamine, quod vsitatius diceretur. quomodo autē dilectio qua pater dilexit filium, esset in nobis? nisi quia membra eius sumus, & in illo diligimus eum, ipse diligitur totus, id est caput & corpus. Et ideo subiunxit: Et ego in ipsis. Est enim in nobis tanquam in templo suo, nos autem in illo secūdum quòd caput nostrum est.

CAPVT XVIII.

D *HAEC cùm dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli eius. Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis.*

Tract. 112. in Io. in princ. tom. 9.

Exordium passionis.

A v g v s. Terminato sermone quem post cœnam Dominus ad discipulos habuit, adiuncta oratione quam dixerat ad patrem, eius passionem Ioannes Euangelista sic exorsus est: Hæc cùm dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans, &c. Non autem continuo hoc factū est, cùm eius illa finita esset oratio: sed alia quædam sunt interposita, quę ab isto prę-

E termissa apud alios Euangelistas leguntur.

Lib. 3. ca. 3. tom. 4.

A v g v s. de con. Euang. Facta est enim contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior, sicut Lucas commemorat. Dixit etiam ipse Petro, sicut ipse Lucas subiungit: Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, & cætera quę ibi sequuntur. Et hymno dicto, sicut Matthæus, & Marcus commemorant, exierunt in Montem Oliueti. Cōtexit ergo narrationem Matthæus & dixit: Tunc venit Iesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani. Iste locus est quem commemorat hic Ioannes, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius.

Eodem lib. 3. ca. 4. in prin. tom. 4.

Tra. 112. in Ioan. inter

A v g. sup. Ioan. Ad hoc ergo valeat quod dictum est: Hæc cùm dixisset, vt non eum ante opinemur in-

prin. & me. tom. 9. Hom. 82. in Ioan parum a prin. to. 3. *Transitus torrentis mysteriū.*

gressum, quàm illa verba finiret. Chrys. Sed propter quid non dixit: Cessans ab oratione venit illuc: quoniam oratio illa fuit loquela propter discipulos facta. De nocte autem vadit & flumen pertransit, & properat ad locum proditori cognitum, auferens his qui insidiabantur, laborem, & ostendens discipulis, quoniam volens ad mortem venit.

Alcvi. Dicit autem, Trans torrentem Cedion, id est, cedrorum, genitiuus enim est Græcus. Transit torrentem: quia de torrente passionis in via, id est, in transitu bibit, vbi erat hortus, vt peccatum quod in horto commissum fuerat, in horto deleret. Paradisus enim hortus deliciarum interpretatur.

Hom 82. in Ioan paulo à prin. to. 3.

Chry. Ne autem audiens hortum eum, occultari æstimes, subiungit: Sciebat autē & Iudas qui tradebat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Avg. Ibi ergo lupus ouina pelle cōtectus, & inter oues alto patris familias consilio toleratus didicit, vbi ad tempus exiguū dispergeret gregem insidijs appetendo pastorem.

Tract. 112. in Ioan inter prin. & med. tom 9.

Hom 82. in Ioan. paulo a prin. to. 3.

Chry. Multotiēs autem ibi cum discipulis Iesus singulariter conuenerat, de necessarijs loquēs, & quę non erat fas alios audire. Facit autem hoc in montibus & in hortis maximè purum à tumultibus inquirens semper locum, ne mens impediatur ab auditione. Ideo autem Iudas illuc venit, quoniam multotiens Christus extra pernoctabat. Iuisset autem ad domum, si putasset eum ibi inuenire dormientem.

Theoph in hoc loco.

Theop. Nouerat etiam Iudas Dominum festo tempore consueuisse semper docere discipulos aliquid sublime. Erat autem solitus docere huiusmodi mystica in talibus locis, ac quoniam tunc dies erat solennis, arbitratus est illum esse illic, & discipulos docere quæ ad celebritatem spectabant.

Iudas ergo cum accepisset cohortem, & à pontificibus, & pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis. Iesus itaq; sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit & dixit ad eos: Quem quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum, Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos. Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, dixi vobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem dixit, quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquā.

Glos. Ostenderat Euangelista, quomodo Iudas ad locum, vbi Christus erat, peruenire potuerit, nūc ostendit quomodo illuc peruenit, dicens: Iudas ergo cùm accepisset cohortem & à pontificibus, &c.

Tract. 112. in Ioan. ante med. tom 9. *Traditio Christi per Iudam.*

Avg. Cohors non Iudæorum, sed militum fuit. A præside itaque intelligatur accepta, tanquam ad tenendum reum, seruato ordine legitimæ potestatis, vt nullus tenentibus auderet obsistere, quanquam & manus tanta fuerat congregata, & sic armata veniebat, vt vel terreret, vel etiā repugnaret, si quisquam Christum defendere auderet.

Hom 82. nō mult. procul a prin. to. 3. Theoph. in hoc loco

Chrys. Sed qualiter cohorti suaserunt? quia milites erant pecuniarum gratia omnia facere meditantes. Theo. Faces autem afferunt & laternas ne Christus latens in tenebris fugeret.

Hom. 82. in Io. non mult. remo. à prin. tom. 3.

Chrys. Multotiens autem aliàs miserunt comprehendere eū, sed non valuerunt: vnde manifestum est quòd tunc sponte seipsum dedit. Propter quod subditur: Iesus autem sciens omnia quę ventura erāt super eum, processit & dixit ad eos: quem quæritis?

Theoph. in hoc loco.

Theo. Quærit autem non vt volens scire. Nam vtiq; nouerat omnia quæ ventura erant super eum, sed ostendere volens quoniam cùm præsens esset, ab eis videri non poterat, vel discerni. nam sequitur: Dicit eis Iesus, Ego sum.

Hom. 82. in Ioā. nō mul. proc. à prin. tom. 3.

Chry. In medio enim eorum existens excæcauit eorum oculos, quoniam enim non tenebræ causa erant, indicauit Euangelista, dicēs: Quoniam habuerunt lampades, si verò lampades non essent, à voce saltem debebant eum agnoscere. Si verò & illi ignorabant, qualiter Iudas ignorauit qui cum eo fuerat continuè? Et ideo subdit: Stabat autem, &c. Fecit autem hoc Iesus, ostendens quoniam non solum comprehendere eum non possent, sed nec videre in medio existentem, nisi ipse concederet. vnde subditur: Vt ergo di. eis. Ego sum, &c. Avg. Vbi nunc militum cohors? vbi terror & munimen armorum? vna vox turbam odijs ferocem armísque terribilem sine telo vllo percussit, repulit, strauit. Deus enim latebat in carne & sempiternus dies ita membris occultabatur humanis, vt cum laternis & facibus quæreretur occidendus à tenebris, quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Et nunc vbique per Euangelium. Ego sum, dicit Christus, & à Iudæis expectatur antichristus: vt retro redeant & in terram cadant, quoniam deserentes cælestia, terrena desiderant.

Tract. 112. in Ioā. ante med. tom. 9. *Iudicis venturi terror.*

Homil. 9. à prin. ad par.

Gre. super Ezech. Quid autem hoc quòd electi in faciem, & reprobi retrorsum cadunt: nisi quòd omnis qui post se cadit, ibi cadit vbi non videt, qui verò ante se ceciderit, ibi cadit, vbi videt. Iniqui ergo quia in inuisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quia ibi corruunt vbi quod tunc eos sequitur, modò videre non possunt. Isti verò, quia in istis visibilibus semetipsos sponte deijciunt, vt in inuisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur. Chry. Demum ne quis dicat, quoniam ipse iudæos ad hoc induxit, vt eum occiderent, seipsum in manibus eorum tradens, manifestè ostendit eis omnia quæ sufficiebant eos reuocare. Sed quia permanebant in malitia, & nullam habebant excusationem, tūc seipsum in manibus eorum tradidit: vnde sequitur: Iterum ergo interrogauit eos? Quem quæritis? Illi ergo, &c.

Hom. 82. in Ioā. su. illud, dixi vobis quia ego sū. tom. 3.

Tract. 112. in Ioan. a med. tom. 9.

Avg. Audierant primo, ego sum, sed non comprehenderant, quia hoc noluit qui potuit quicquid voluit: verum si nunquam se ab eis permitteret apprehendi, non quidem illi facerent propter quod venerant, sed nec ipse faceret propter quod venerat. Proinde quia tenere volētibus, & non valentibus ostendit potestatem suam, iam teneant eum, vt faciat de nescientibus voluntatem suā. vnde subditur: Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Chrys. q. d. Si me quæritis, nihil vobis ad hos cōmune est. Ecce meipsum trado vsq; ad vltimam horam, ad suos dilectionis cōseruantiam demonstrans. Avg. Inimicos iubet, & hoc faciūt quod iubet, si nunc scilicet nūc eos abire quos non vult perire. Chry. Vnde Euangelista ostendens quòd hoc non fuit eorum propositi, sed virtus eius qui comprehensus fuerat, subiungit: Vt impleretur sermo quem dixit, &c. Perditionem autem non hanc dixerat quæ est mortis, sed illā æternam: Euāgelista verò & de præsenti morte id accepit.

Hom 83. in Ioan. in hoc loco. tom. 3. Tract. 112. in Ioan. a med. *Dilectio Christi ad apostolos.* *Hom 82. in Ioan super illud: vt impleretur sermo, tom. 3.*

Avg.

Tra. 112. in Ioan. à med. tom. 9.

A Avu v. Nunquid autem nun erant postea mutituri? Cur ergo si tunc morerentur, perdaret eos, nisi quia nondum in eum sic credebant, quomudo credunt quicunque non pereunt?

Simon ergo Petrus habēs gladiam eduxit eum, & percussit pōtificis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Dicit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibā illū?

Ho. 82. in Io. su ill. vt impleretur sermo. tom. 3.

Gladius vnda Petro.

Chrys. Petrus cunfidens in prædicta voce Domioi, & in his quæ iam facta erānt, armatur aduarsus eus qui superuenerant. vnde dicitur: Simon ergo pet. &c. Sed qualiter qui iussus erat non pēram habere neque duu vestimenta, gladium habet? Mihi videtur hunc formidans præparatse dudum.

Theop. in hoc loco.

Theup. Vel ad opùs agni illu iodigens ferebat hunc etiam post cœnam. Chrys. Sed qualiter qui iussus erat non alapam dare, homicida fit: quia maximè non se vlcisci iussus est, bic autem ubu se vlcisce batur, sad magistrum. Demum nundum perfecti adhuc erant; sed videbis postea Petrum verberatum & humiliter ferentem: non fine causa autem subdit: Et absci. eius auric. deate. Videtur mihi enim impetum Apostoli significare: quoniam ad ipsum caput impetum fecit.

Ho. 82. in Io. su. al. vt impl. sermo. tom. 3.

Tr. 112. in Io. aliq. ante fin. tom. 9.

Avgvst. Solos autem hic Euangelista etiam nomen serui huius eapressit, cùm dicit. erat au. no. ser. Mal. Sicut Lucas solus, quòd oius auriculam Duminus tetigerit & sanauerit eum.

Hom. 82. in Io. inter pri. & med. to. 3.

Chrys. Tunc enim miraculum fecit, & erudiens nos, quoniam eis qui male faciunt, benefacare oportet, & virtutem reualans suam. Nomen autem propterea posuit Euangelista, vt his qui tunc legerent, liceret quærere si verè factum sit. Seruum autem eum summi pōtificis dicit, quia magnum est quod factum est, nun solum quia curauit, sed quia curauit eum, qui super eum venerat, & paulo pòst alapā daturus erat.

C

Tract. 112. in Io. aliq. ante finem. to. 9.

Avgv. Malchus aotem ĩoterpretatur regnaturos: quid ergo auris pro Domino amputata, & à Dumino sanata significat, nisi auditum amputata vetustate renouatum, vt sit iu nuuitate spiritus, & non in vetustate litteræ: quod cui præstitū fuerit à Christo? quis dubitet regnaturū esse cū Christo? quòd autē seruus inuentus est, & huc ad illam pertinet vetustatem, quæ in seruitutē generat, sed cùm accessit sanitas, figurata & est libertas.

D

Theophyl. in hoc loco.

Allegoria de aure abscisa.

Theo. Vel casio auris dextræ serui principis sacerdotum signum erat surditatis eorum: quæ præcipuè in principibus sacerdotum inoleuerat, Quod autem denuo restituta sicatris, significat vltimam reparationem iotellectus io Israëliticis veniente Elia.

Tra. 112. in Io. pau. ante finem. to. 9.

Avg. Factum eutem Petri Dominus improbauit, & progredi vltra prohibuit. vnde sequitur. Dicites. Ie. Mitte gladium tuum in vagineam. Etenim ille ad patientiā commonendus fuit: & hoc ad intelligentiam conscribendum.

E

Hō 83. in Io. inter prin & med. tom. 3.

Chrys. Non solum autem miois eum cōhibuit, vt Matthæus refert, sed & aliter cōsulabatur eum, dicens: Cali. quē dà dit mi. pa. non vis vt bi. illum? ostendens quuniam non illurum, virtutis quę fiebant, erant; sed sue concessionis: & quòd non est Deo contrarius, sed obediens vsque ad mortem.

Theop. in hoc loco.

Calicis Christi mysteriū.

Theo. Io eo autem quòd ipsum calicem dicit; quàm sibi grata & acceptabilis pro salute mortaliū mors videatur, edissérit.

Tra. 112. in Ioā. parum à fin. tom. 9.

Avg. Quòd autem à patre traditum sibi dicit calicē passionis, illud est, quod ait Apostolus: Filio proprio nō pepercit: sed pro nobis omnib. tradidit eū: verū auctor calicis

A huius est etiam ipse qui bibit. vnde idem apostolus di. Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis.

Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerant eum, & adduxerunt eum ad Annam primum. Erat enim socer Caiphæ qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo.

Theop. in hoc loco.

Theō. Peractis cunctis quæ sufficienter se hābebant ad prohibendum Iudæos: cùm illi hoc nequaquam discernerent, tunc duci se permisit. vnde dicitur: Cohors ergo & tribunus, &c.

Tr. 112. in Io. paruìn à fin. tom. 9.

B

Avg. Comprehenderunt ad quem non accesserunt nec audierunt. Accedite ad eū & illuminamini. Si enim sic accederent, non eum manibus occidendum, sed recipiendū corde comprehenderent. Nunc autem quando eum illo modu comprenderunt, ab eo luogius recesserunt. Sequitur: et ligauerunt eū & à quo solui potius velle debuerunt: & erant fortè in eis, qui postea liberati ab eo dixerunt: dirupisti vincula mea. Postea verò quàm persecutoras tradente Iuda Dominum ligauerunt: vt intelligatur Iudàs nón laudabilis vtilitatē traditiunis huius, sed sceleris vuluntata damnabilis

Comprehensio Iesu.

subditur: Et adduxe. &c.

Ho. 82. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

Chry. Præ delectatione enim gloriabantur in his, quæ fiebant quasi tropheū statuentes.

C

Tra. 113. in Ioannē, circa prin. to. 9.

Avu. Nec tecet causam cur ità factum sit, subdens: Erat enim socer, &c. Merito & Matthæus cùm id breuius narrare voluisset, eum ad Caiphā ductum fuisse cōmemorat: quia & ad Annā prius ideo ductus est, quòd socer eius fuerit: vt intelligendū sit hoc eundem Caipham fieri voluisse.

In glos. ordin. & interlineari habetur hac priora verba.

Bed. Quatenus dum à consimili pontifice damnaretur, ipse quoque minoris criminis reus haberetur, vel fortassis sic domus eius sita erat, vt præterire eam nun possent, siue diuinitus actum est, vt qui erant affines sanguine, sociarētur in scelare. Sed quod dicit quòd asset pōtifex anni illius, sonat contrarium lagi, in qua præceptum erat, vt vnius essat pōtifex summus: quo mortuo succederet ei filius suus. sed iam pontificatus ambitione erat infectus.

D

Caiphas pontifex, emptitius.

Alcvi. Refert enim Iosephus istum Caipham vnius anni sacerdotum redemisse. Non ergo mirū si iniquus pontifex ĩniquè iudicauerit: sæpe qui per auaritiam ad sacerdotiū accedit, per iustitiam in eo seruatur.

Homi. 82. in Io. inter pri. & med. to. 3.

Chry. Ne autem audiens vincula auditor tumultuetur, recoluit prophetiæ, quoniam mors eius salus fuit orbis terrarū. vnde sequitur: Erat autē Caiphas qui consiliū dederat Iudæis, quià expedit vnum hominem mori pro populo: tanta enim est veritatis superabundātia, vt & inimici eā personent.

E

Sequebatur autem Iesum Simon Petrus & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus alius qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ: & introduxit Petrū. Dixit ergo Petro ancilla ostiaria: Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dixit ille: Non sum. Stabant autem serui & ministri ad prunas quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se.

Li. 3. c. 6 inter princi. & med. tom.

Avg. de con. euan. De Petri tentatione quæ inter Domini cōtumelias facta est, nō eodē ordine omnes narrāt. Nam ipsis primo commemorat Matthæus &

Consensus euangelicus, de negatione Petri

Marcos: deinde Petri tentationem. Lucas verò explicat prius tentationes Petri, demum Domini contumelias: Ioannes aotem incipit Petri tentationem dicere cùm dicit, Seq. au. Ie. Si. Pe. & alius discip.

Tra. 113. in Ioan. parum a prin. to. 9.

ALCVI. Ex deuotione sequebatur magistrum quamuis à longè propter timorem. AVGV. Quis sit autem ille alius discipulus, non temere affirmandum est, quia tacetur. Soler autē se idem Ioannes ita significare, & addere, quem diligebat Iesus: fortassis ergo & hic ipse est.

Ho. 82. in Io. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Si aotem occultat humilitatis gratia, etenim hic magnam rectitudinē enarrat, qoomodo omoibus fugiētibus ipse sequitur: sed præponit sibi Petrum & suipsios coactus est meminisse, vt discas quoniā certius aliis enarrat ea quę facta sunt in atrio, quasi intus existens. Succidit autē propriam laudē subdens: Dis. au. il. &c. Non. n. hoc vt magnum quid de seipso ponit, sed quia dixit quòd intrauit cū Iesu solus, vt nō æstimes hoc excelsæ mentis esse, addit causam. Igitur Petrū veoisse illuc, amoris fuit, nō intrasse aotē intrò, timoris. vnde seqoitur: Petr⁹ autē sta. ad ostiom foris. ALCVI. Foris stabat qoi negaturus erat Dominū, nec erat in Christo qoi Christum

Ho. 82. in Io. non parū an. med. tom. 3.

confiteri non erat ausus. CHRY. Sed quoniā & Petrus intrasset, vtiq; domū si ei cōcessum esset, indicaoit subdens: Exi. er. disc. &c. Ideo autem ipse eom nō introdoxit, quia Christo adhęrebat & sequebatur eū.

Tropologica exposit.

Sequitur: Di. er. an. ostia. Nūquid, &c. Dicit ille: Non sum. Quid dicis ô Petre? Nōne prius dixisti: Et si opo-

C

tuerit animam meam pro te ponā? qoid ergo factum est, quoniam nec ostiariæ fers interrogarionem: Non erat miles qui interrogabat, sed ostiaria vilis: neq; dixit, Seductoris discipulus es: sed hominis illios, quod miserentis erat. Dicit aotem: Nunquid & tu? quia Ioannes intus erat.

Tra. 113. in Ioan. non remoti à prin. tom. 9.

AVGVS. Sed quid mirum si Deus vera prædixit, homo autem falsa præsumpsit? Sanè in ista quæ iam cœpta est, negarione Petri debemus adoertere, non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum: sed ab illo etiam qui negat se esse Christianom. Dominos enim non ait Petro, Discipulom meū te negabis, sed me negabis: negauit

D

ergo ipsum cùm se negauit esse discipulū. Quid autem aliud isto modo quàm se negauit Christianum. quàm multi postea etiam pueri & puellæ potuerunt mortem pro Christi confessiooe contemnere, & regnum cælorom fortiter introire, quod tunc iste non potuit, qui claues regni eius accepit. ecce vnde dictū est: Sioite hos abire, quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam, vtique enim Petrus si negato Christo hinc iret, quid aliod quam periret.

CHRYS. In sermone de Petro & Elia. Idcirco autem dioinæ prouidētiæ secretum permisit, vt primus ipse laberetur Petrus: quo erga peccantes duriorem sententiam proprij casus intuitu temperaret. Petrus

E

enim orbis terrarum doctor & magister peccaoit & veniam impetraoit, vt hæc indulgentiæ norma & regula iudicantibus præberetur: idcirco enim noo angelis arbitror commissam sacerdotij potestatem, ne cum ipsi mioimè peccarent, in peccatoribos sina misericordia vindicarent. Homo passibilis supra homines ordinatur, vt dum ipse in alijs suas recolit passiones, mitem apud eos se præbeat & benignum.

Theop. in hoc loco.

Petrus quare negare permissus.

THEO. Quidam tamen inanem quādam gratiam appropriantes Petro dicunt, quòd ideo negauit Petrus qooniam volebat semper esse cum Christo, & sequi contioue. Nouit enim quòd si fateretur se esse de Christi discipulis, diuideretur ab eo, & noo haberet

A

vltra spaciom sequendi videni que dilectum, vode simulabat se officium gerere ministrorum, oe vultus mœstitia cognitus excluderetur. vode sequitur: Stabant autem ser. & min. ad pru. qoia fri. erat & cale. se.

Tr. 113. in Io. inter prin. & med. tom. 9.

Lib. 2. ca. 2. non parum à princip.

Erar autem & Petrus stans, &c. AVGV. Non hyems erat: & tameu frigus erat. quale solet etiam æquinoctio verno accidere. GREG. 2. Moral. Iam autem intos à charitatis calore Pettus torpuerat, & ad morem præsentis vitę, quasi ad persecutorom prunas infirmitate æstuanter recalebat.

B

Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis & de doctrina eius. Respondit ei Iesus: Ego palàm locutus sum mundo. Ego semper docui in synagoga, & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis, ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

Ho. 82. in Io. paulo ante med. tom. 3.

CHRY. Quia Christo nullom crimen ioferre poterant de discipulis interrogabant. vnde dicitur: Pōt. er. interrog. Iesum de disc. suis, fortassis vbi erant, vel cuius gratia eos collegit: hoc autem dicebat, quasi seditiosum & oouarum rerum factorē eum redarguere volens, quasi nullo alio attendēte ei quam eius discipulis.

Theop. in hoc loco.

THEOP. explorat insopet de doctrina. vode sequitur: Et de doctrina eius, cuiosmodi scilicet foret, vtrum à lege discrepans & aduersa Moysi: vt exinde occasione concepta Dei æmulum perdat.

ALCVI. Non enim cognoscendæ veritatis amore ioterrogat, sed vt causam inueniret qua eū accusare potuisset: & tradere Romano præsidi ad damoādum: Sed Dominus ita temperaoit respoosionem, vt nec veritatem taceret, nec se defendere videretur: Sequitur enim Respondit ei Iesus: Ego palàm locutus sum mundo. Ego semper docui in synagoga, &c.

Tra. 113. in Ioanne, paulo inter prin. & med. to. 9.

AVGVS. Non prætereunda nascitur hic quæstio, Si enim ipsis discipulis nō loquebatur palàm: sed horam promittebat, quando palàm fuerat locutorus, quomodo palàm locotus est mundo? oeinde ipsis discipulis suis multo manifestius loquebatur, quando cum eis erat remotus à turbis; tunc enim & parabolas aperiebat, quas clausas proferebat ad alios. Sed intelligendum est ita eum dixisse: Palàm locutus sum mundo, ac si dixisset: Multi me audierunt: & rursus non erat palàm, quia non intelligebant, & quòd seorsum discipulis loquebatur, non in occulto vtique loqoebatur, Quis nanque in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur? præsertim si hoc loquitur paucis, quod per eos velit innotescere multis.

Theop. immediate ante illud: & misit eum ad Annam vinctum.

Ho. 82. in Io. pau. an. me. tom. 3.

THEO. Reminiscitur autem hic prophetiæ qoæ dicit. Non in occulto locutus som: nec in occulto terræ tenebroso. CHRY. Vel locutus est quidem in occulto: sed noo vt hi æstimabant, trepidans, & seditionem faciens: sed vbi multorum auditione superiora erant quę dicebantur: volens autem ex superabundantia fide dignum constituere suum testimonium, subdit. Quid me interro.? Interroga eos qui aud. quid locu. sim ipsis. ecce hic, &c. q. d. tu me de meis interrogas: interroga inimicos meos qui insidiantur mihi: sunt autem hæc verba coofidentis in eorum quæ dicta erant veritate. Hęc est enim veritatis inalterabilis demonstratio, cum in inimicos quis inoocat testes.

Tr. 113. in Io. à med. to. 9.

AVGVS. Ipsa enim quæ audierant, & non intellexerant, talia erant, vt non possent iustè ac veraciter criminari: & quotiescunq; interrogando tentarunt,

vt io-

vt inuenirent vnde accusarent eum, sic eis respondit, vt omnes eorum retunderentur doli, & calumniatorum frustrarentur.

Hæc autem cùm dixisset, vnus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, Si autem bene, quid me cædis? Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Cùm Iesus astantium interpellasset testimonium, volens se minister excusare quod non esset de his qui admirabantur Iesum, percussit eum. vnde dicitur: Hæc autem cùm dixisset, &c. AVG. de con. euang. Hic sane ostenditur quod Annas pôtifex erat; nondum enim erat missus ad Caipham cùm hoc diceretur. Et hos duos Annam & Caipham pontifices commemorat etiam Lucas in initio euangelij sui.

Li. 3. ca. 6. in med. tom. 4.

ALCVI. Hic impletur prophetia: Dedi maxillam meã percutientibus, sed Iesus iniustè percussus mansuetè respondit. vnde sequitur: Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe, &c.

Theoph. in hoc loco.

THEO. q. di. Si habes ex his quæ nunc à me relata sunt, reprehendere, ostẽde quòd male dixerim: quod si nequis, quid furis? vel etiam sic: Si perperam docui cùm in synagogis docebã, certifica principem sacerdotum: quòd si rectè docui, ita vt etiam vos ministri miraremini, quid me nunc cædis, quem prius admirabaris? AVG. Quid ista responsione verius, mansuetius, iustius? Qui enim accepit alapam, nonne vellet eum qui percussit, aut cælesti igne consumi, aut terra dehiscente sorberi, aut correptum dæmonio volutari, aut etiam alia huiusmodi qualibet pœna, vel etiã grauiori puniri? qui horum per potentiam iubere non potuisset, per quem factus est mundus; nisi patientiam nos docere maluisset, qua vincitur mundus?

Tra. 113. in Ioan. à med. tom. 9.

Mansuetudo Christi.

Hic dicet aliquis, cur non fecit quod ipse præcepit percutienti, scilicet non sic respondere: sed maxillam debuit alteram præbere. Quid quòd & mansuetè respondit, & non solum maxillam alteram iterum percussuro, sed totum corpus figendum præparauit in ligno: & hinc potius demonstrauit sua illa præcepta patientiæ non ostensione corporis, sed cordis præparatione fienda. Fieri enim potest, vt alteram maxillam visibiliter homo præbeat iratus: quanto ergo melius: & respondet vera placatus, & ad perferenda grauiora tranquillo animo sit paratus.

Tr. 113. in Io. non parum à med. tom. 9.

CHRY. Quid igitur consequens erat, nisi aut redarguere, aut acceptare quod dictum est: sed hoc nõ fit. Ea enim quæ fiebant, non erant iudicium, sed seditio & tyrannis. Non inuenientes autem quid plus facerent, mittunt eum ligatum ad Caipham. vnde sequitur: Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pôtificem. THEO. Suspicantes hunc cùm astutior esset, excogitare aliquid posse aduersum Iesum dignũ morte. AVG. Ad illum autem sicut Matthæus dicit, ab initio ducebatur, quoniam ipse erat illius anni princeps sacerdotum. Alternis quippe intelligendi sunt solere annis agere pontificatum: & credendum est secundum voluntatem Caiphæ id esse factum, vt Iesum primo ad Annam ducerent: vel etiam domos eorum ita fuisse positas, vt nõ deberet Annas à transeuntibus præteriri. BEDA. Quòd autem dicit ligatum, non sic intelligendum, quod tunc tantum fuerit ligatus, sed tunc ligatus est, cùm est captus: itaque ligatum ad Caipham misit, sicut sibi fuerat præsentatus, siue fieri potuit, vt ad horã solueretur, quatenus discuteretur, post hoc discussus iterum ligaretur, & sic ad Caipham mitteretur.

Hom. 82. in Io. parum à med. tom. 1.

Processus tumultuarius.

Theophyl. in hoc loco.

Tract. 113. in Io. aliq. ante fin. tom. 9.

Erat autem Simon Petrus stans & calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non sum. Dicit ei vnus ex seruis pontificis cognatus eius, cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus, & statim gallus cantauit.

AVGVS. Cùm dixisset Euangelista quòd Iesum ligatum miserat Annas ad Caipham, reuersus est ad locum narrationis, vbi reliquerat Petrum, vt explicaret quod in domo Annæ de trina eius negatione contigerat, vnde dicitur: Erat autem Simon Petrus, &c. Hic recapitulat quòd antè iam dixerat.

Tra. 113. in Io. pau. ante finem. to. 9.

CHRY. Vel multo stupore detinebatur qui feruidus erat, vt deducto Iesu de cætero non moueretur. Sed hoc fit vt discas, quanta naturæ sit imbecillitas, cùm Deus hominem dereliquerit, & interrogatus rursus etiam negat. vnde sequitur: Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu ex discipulis, &c.

Ho. 82. in Io. à med. to. 9.

Consensus euangelistarum.

AVGV. de conc. euang. Hoc loco inuenimus non ante ianuam, sed ad focum stantem secundo negasse Petrum, quod fieri nõ posset, nisi iam redisset posteaquam foras exierat, vt Matthæus dicit: Neque enim iam exierat, & foris vidit eum altera ancilla, sed cùm exiret eũ vidit, id est, cùm surgeret & exiret, animaduertit eum, & dixit his qui erant ibi, id est, qui simul erant ad ignem intus in atrio. Et hic cum Iesu Nazareno erat. Ille autem qui foras exierat, hoc audito rediens iurauit illis cõtrà nitentibus, quia nõ noui hominem. Deinde in eo quòd Ioannes hic ait, dixerunt: Nunquid & tu ex discipulis eius es? quod redeunti statim dictum intelligimus. Hoc quoque confirmat, non illam tãtum alterã ancillam quam cõmemorant in hac secunda negatione Matthæus & Marcus, sed & aliam quãdam cõmemorat Lucas cum Petro illud egisse. vnde Ioannes dicit: Dixerunt ergo ei. Ioannes autem secutus de tertia Petri negatione, ita explicat: Dicit ei vnus ex seruis pontificis, &c. Quòd Matthæus & Marcus non singulari, sed plurali numero enunciant eos qui cum Petro agebant, cùm Lucas vnum dicat. Ioannes quoq; vnum, eúmque cognatum eius, cuius abscidit Petrus auriculam, facile est intelligere, aut pluralem numerum pro singulari vsitata locutione vsurpasse Matthæum & Marcum, aut quòd vnus maximè tanquam sciens, & qui eum viderat, affirmabat, cæteri autem secuti eius fidem Petrum simul vrgebant. CHRYS. Sed neque hortus in memoriam eius reduxit eorum quæ ibi dicta sunt, neque multa dilectio quam illic per verba multa ostendit. vnde sequitur: Iterum ergo negauit Petrus, &c.

Li. 3. ca. 6. à med. tom. 4.

Ho. 82. in Io. à med. to. 9.

AVG. Ecce medici completa est prædictio, ægroti cõuicta præsumptio: nõ. n. factũ est, quod ille dixerat, Animam meam pro te ponam, sed factũ est, quod ille prædixerat, Ter me negabis. CHRY. Euangelistæ verò concorditer negationem Petri scripserunt, non discipulũ accusantes, sed nos erudire volentes, quantum malum sit non Deo totum concedere sed in semetipso confidere. BEDA. Mysticè autem per primam Petri negationem illi designantur, qui ante passionem ipsius negauerunt eum esse Deum, per secundã verò illi qui post resurrectionẽ eius in diuinitate pariter & humanitate offenderũt. Itẽ per primũ gallicantũ ipsius designatur capitis resurrectio per secũ-

Tra. 113. in Ioanne circa finem. to. 9.

Ho. 82 in Io. à me. tom. 9.

Impletur Christi sententia.

dum illa quę in fine celebrabitur totius corporis. Per primam autem ancillam quæ Petrum negare coëgit designatur cupiditas, per secundam carnalis delectatio, per vnum seu plures seruos demones, qui suadent Christum negare. (*Allegoria pulchra.*)

Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium, erat autem mane. Et ipsi non introierūt in prætorium vt non contaminarentur: sed manducarent pascha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam, vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

(*Tra. 114. in Ioan. circa prin. tom. 9.*) AVG. Redit Euangelista ad locum narrationis suæ, vbi eā reliquerat, vt explicaret Petri negationē, vnde dicitur: Adducūt ergo Iesum, &c. Ad Caipham quippe ab Anna collega & socero eius dixerat missum: sed si ad Caipham, cur ad prætorium, quod nihil aliud vult intelligi quā vbi præses Pilatus habitauit? (*Prætorium quid sit.*)

BEDA. Prætoriū enim dicitur sedes prætoris. Prætores verò dicūtur præfecti siue præceptores, eo quòd ciuibus præcepta donent. AVG. Aut igitur aliqua vrgente causa de domo Annæ, quò ad audiendū ambo conuenerant, Caiphas perrexerat ad prætorium præsidis, & socero suo Iesum reliquerat audiendum, aut in domo Caiphæ prætorium Pilatus acceperat: & tanta domus erat, vt seorsum habitantem dominum Iesum seorsum iudicem ferret. (*Tract. 114. in Ioan. parum à prin. to. 9.*)

(*Li. 3. c. 7. inter princ. & med. tom. 4.*) AVG. de con. euan. Tamen ad ipsum Caipham ab initio ducebatur, ad quem in extremo perductus est: sed quia iam tanquam conuictum reum adducebant, Caiphæ autem antea visum fuerat, vt Iesus moreretur, nulla mora interposita est quin occidendus Pilato traderetur. Sequitur: Erat autem mane.

(*Ho. 82. in Io. à med. to. 3.*) CHRY. Antequam Gallus cantaret, ad Caipham ducitur, manè verò ad Pilatum: per quæ demonstrat Euangelista, quoniam per totum inter medium noctis à Caipha interrogatus in nullo redarguitur, & idcirco misit eum Pilato, sed illa aliis dimittens enarrāda, ipse quæ finit quod deinceps est. Sequitur enim: Et ipsi non intro. &c. AVG. Hoc est in eā partem domus quam Pilatus tenebat, si ipsa erat domus Caiphę. Cur autem non introierunt, exponit subdēs: Vt non contaminarentur, &c. CYRILL. Quoniam tunc Iudæi faciebant pascha, ipse verò ante vnam diē tradidit pascha, reseruans suam occasionem sextæ feriæ, quando vetus pascha fiebat, vel pascha dicit totū festum. AVG. Dies enim agere cœperant azimorum, quibus diebus contaminatio illis erat in alienigenæ habitaculum intrare. (*Tr. 114. in Io. non nimium procul à pri. tom. 9.*) (*Ho. 82. in Io. non parum à med. tom. 3.*) (*Tr. 114. in Io. paulo à prin. tom. 9.*)

ALCVI. Pascha enim propriæ dicebatur dies illa, qua agnus ad vesperam 14. luna occidebatur. Septem verò dies sequentes dies azimorū dicebantur, in quibus nihil fermētatum, in domibus eorum debuit inueniri, sed tamen dies paschalis inuenitur inter dies azimorum, vt apud Matthęum. Prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Pascha etiā dies azimorum inueniuntur nominati sicut hic: Vt manducarent pascha. Pascha enim non immolationem agni hic notat, quæ fiebat 14. luna ad vesperam, sed

A magnam solemnitatē quæ 15. celebrabatur post agni immolationem, 14. enim luna Dominus, sicut & alij Iudæi, pascha celebrauit. 15. luna quando magna solemnitas celebrabatur, est crucifixus. 14. vero luna cœpit esse immolatio, ex quo captus est in horto.

AVGVST. O impia cęcitas, alienigenę iudicis prætorio contaminari timebant, & fratris innocētis sanguinem non timebant. Nam quòd etiam Dominus erat & vitæ dator, qui occidebatur, non eorum conscientiæ, sed nescientiæ deputetur. (*Tr. 114. in Io. non procul à prin. tom. 9.*)

THEO. Sed Pilatus vtcunque procedens mitius ipse idem egreditur. vnde sequitur: Exiuit er. Pil. &c. (*Theop. in hū loco.*)

B BEDA. Hæc autem erat consuetudo Iudæorum, vt quem mortis reum iudicarent, vinctum præsidi traderent, vt dum præses vinctum cerneret, intelligeret morti addictum. CHRY. Sed videns eum ligatum & à tot ductum, non ęstimauit hoc argumentum esse inaltercabile accusationis, sed interrogat. vnde sequitur: Et dixit eis, Quam accusationem, &c. Inconueniens enim dicit esse iudiciū eos rapuisse, supplicia autem illi cōcedere. Sed illi renuentes ex directo accusationem: & coniecturis quibusdam vtuntur. vnde sequitur: Responderunt & dixerunt, Si non esset hic, &c. AVGVS. Interrogentur atque respondeant ab immundis spiritibus liberati, cęci videntes, mortui resurgētes, & quod omnia superat, stulti sapientes, vtrū sit malefactor Iesus: sed ista dicebant, de quibus per (*Ho. 82. in Io. non parum à med. tom. 3.*) (*Tra. 114 in Ioan. paulo ante pri. 9.*)

C Prophetam iam ipse prædixerat: Retribuebant mihi mala pro bonis. AVG. de conc. euang. Sed videndum est ne contra sit quod Lucas dicit certa in eo dicta esse crimina. Cœperūt autem illum, inquit, accusare, dicentes: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram: & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Christū regem esse. Sed secundum Ioan. videntur Iudæi noluisse dicere crimina, vt eorum authoritatem secutus Pilatus, quid ei obiicerēt desineret quærere. Sed ob hoc tantum nocentem crederet quòd sibi ab eis tradi meruisset: ergo intelligere debemus & hoc dictum esse, & illud quod Lucas commemorauit. Multa enim dicta & multa responsa sunt. (*Lib. 3. c. 8. à med. tom. 4.*)

D Vnde in narrationem suam quisque posuit, quod satis esse iudicauit: nam & ipse Ioan. dicit quædam quæ obiecta sunt quæ suis locis videbimus. Itaque sequitur: Dicit er. eis Pi. Acci. &c. THEO. q. d. Quoniam ad vestrum iudicium poscitis & superbitis, ac si nihil vnquam prophanum egeritis, accipite vos & damnate, ego nequaquam talis Iudex efficiar. (*Theop. in hoc loco.*)

ALCVI. Vel hoc dicit, q. d. vos qui legē habetis, scitis quid lex de talibus iudicet, secundum quod iustū esse sciris, ita facite. Sequitur: Di. er. &c. AVG. Sed nonne lex præcepit ne malefactoribus præsertim seductoribus, adeo qualē istum putabant, parcant? Sed (*Tra. 114 in Io. non parū à prin. to. 9.*)

E intelligendum est eos dixisse nō sibi licere interficere quenquam, propter festi diei sanctitatē quam celebrare iam cœperant. Ita ne omnem sensum nimia malitia perdidistis, vt ideo vos à sanguine innocentis impollutos esse credatis, quia eum fundendum alteri traditis? CHRY. Vel ideo ipsi eum non interfecerūt, quia multum de potestate eorū abscissum erat eis Romanis regibus subiacētibus. Vel aliter. Quia dixerat eis, secundū legē vestram interficite eum, volētes ostendere, quòd peccatum eius non est Iudaicum, dicunt: Nō licet nobis. Non. n. secundum legē nostram peccauit, sed crimen eius est publicum, quia se regem dixit, vel quia eū crucifigi cupiehant, vt etiam modò mortis eum diffament. Non autem licebat eis crucifigere. (*Ho. 82. in Io. non parum à med. tom. 3.*) (*Accusatio Christi.*)

gete. Sed quod alio modo interficiebant, monstrat Stephanus ab eis lapidatus. Et ideo subditur: Vt sermo Iesu, &c. quoniam scilicet Iudęis crucifigere non licebat: aut dicit hoc euangelista, quoniam non ab eis solum, sed & à Gentibus debebat interfici.

Tra. 114. in Ioan. parum à fine. to. 9. AVGV. Sic enim legimus apud Marcum, vbi ait: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & tradēt eum gentibus. Pilatus autem Romanus erat, eúmq; in Iudæam Romani præsidem miserant. Vt ergo iste sermo Iesu impleretur. i. vt eum sibi traditum gentes interficerent, noluerunt eum accipere, dicentes: Nobis non licet interficere quenquam.

B *Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus & vocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum? Respondit Iesus, à temetipso hoc dicis: an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus. Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meum nō est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respōdit Iesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mūdum, vt testimonium perhibeam* C *veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas?*

Ho. 82. in Io. non parum à med. tom. 3. Theop. in hoc loco. CHRYS. Pilatus ab odio Iudæorum eripi volens, iudicium nō protraxit in longū. vnde dicitur. Introiuit ergo iterum in prætorium, &c. Seorsum, eo quòd magnam habebat de eo suspicionē. Proponebat autem omnia exquisitè rimari amoto strepitu Iudæorum. vnde sequitur: Et dixit ei: Tu es rex Iudæorum? *Pilati astutia.*

ALCVI. His verbis ostendit Pilatus Iudæos abiecisse hoc criminis, vt diceret se esse regem Iudæorū.

Ho. 82. in Io. inter med. & fi. om. to. 3. CHRY. vel hoc Pilatus à multis audierat quia vero nihil illi habebant dicere, vt non multa fieret in- D uestigatio, quod communiter dicebatur, hoc in mediū ducere vult. Sequitur: Respondit Iesus, A temetipso, &c. *Theophyl. in hoc loco.* THEO. Innuit ex hoc Pilatum esse vecordem, ac indiscretè iudicantem, ac si diceret. Si hoc ex teipso loqueris, pandis signa meæ rebellionis, ac si ab alijs percepisti, inquisitionem fac ordinatam.

Tr. 115. in Io. cir. prin. to. 9. AVGVS. Sciebat vtique Dominus, & quod ipse interrogauit, & quod ille responsurus fuit, sed tamen dici voluit non vt ipse sciret, sed vt conscriberetur quòd voluit vt sciretur. *Ho. 82. in Io. inter med. & fin. tom. 3.* CHRY. Non ergo ignorans interrogat; sed ab ipso accusari Iudæos volens. vnde sequitur: Respondit Pilatus: Nunquid ego Iud. sum?

Tr. 115. in Io. inter prin. & med. tom. 9. AVG. Abstulit à se suspicionem, qua posset putari à semetipso dixisse, id se à Iudæis audisse demonstrans. vnde subdit: Gens tua, &c. Deinde dicendo, Quid fecisti? Satis ostendit illud ei pro crimine obiectum, tanquā diceret, Si te regem negas, quid fecisti vt traderis mihi? quasi mirum non esset si puniendus iudici traderetur, qui se diceret regem.

Ho. 82. in Io. inter prin. & med. tom. 3. CHRY. Reducit autem Pil. non valde malum existentem, & vult ostendere, quòd nō est homo nudus, sed Deus, & Dei filius, & quod formidauerat Pilatus, dissoluit tyrannidis suspicionem. vnde sequitur: Respondit Iesus: Regnum meum non, &c.

Tract. 115. in Ioā. parum à prin. tom. 9. AVGVS. Hoc est quod bonus magister scire nos voluit, sed prius nobis demonstranda fuerat vna ho- A minum de regno eius opinio, siue Gentium, siue Iudæorū, à quibus id Pilatus audierat, quasi propterea fuisset morte plectendus quod illicitum affectauerit regnum, vel quoniam solent regnaturi inuidere regnanti: & videlicet cauendum erat ne huius regnum, siue Romanis, siue Iudęis esset aduersum. Quòd si interrogante Pilato continuo respondisset, non etiam Iudæis, sed solis Gentibus hoc de se opinantibus respondisse videretur. Sed post respōsionem Pilati, iam Iudæis & Gentibus opportunius aptiúsque respondit, quasi dicat. Audite Iudęi, & Gentes, non impedio dominationem vestram in hoc mundo. Quid vultis amplius? Venite credendo ad regnum, quod non est de hoc mundo. Quid est enim eius regnum, nisi cre- B dentes in eum quibus dicit, De hoc mundo non estis, quamuis eos esse vellet in mundo. vnde & hic non ait: Regnum meum non est in hoc mundo, sed, nō est de hoc mundo. De mundo enim est, quicquid hominem à Deo quidem creatum, sed ex Adam vitiata stirpe generatum est. Factum est autem regnum non iam de mundo, quicquid inde in Christo regeneratum est. Sic enim nos Deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. *Regni Christi cōditio.*

Ho 82. in Io. inter med. & fine. tom 3. CHRYS. Vel hoc dicit: quoniam non tenet regnum, vt hic reges terreni tenent, sed quoniam desuper habet principatum qui non est humanus, sed C multo maior & clarior. vnde subdit: Si ex hoc mūdo esset regnum meum, &c. Ostendit hic regni eius, quod apud nos est, imbecillitatem, quoniam à ministris habet fortitudinem, superius verò regnum sufficiens est sibiipsi nullo indigens. Si igitur maius est illud regnum, volens captus est seipsum tradens.

Tr. 115. in Io. pau. an. me. to. 9. AVGVS. Cùm autem probasset regnum suum non esse de hoc mundo, subdit: Nunc autem regnū meū non est hinc: non dicit, Non est hic: hic enim est regnum eius, vsque ad finem sæculi habens intra se cōmixta zizania, vsq; ad messem: sed tamen nō est hinc, quia peregrinatur in mundo. *Theop. in hoc loco.* THEO. Vel ideo non dicit, Non est hic, sed non est hinc: nā regnat in mun- D do, & vtitur illius prouisione, & iuxta votum cuncta disponit. Non est autem ab infimis constitutum regnum eius: sed cælitus est ante sæcula.

Ho. 82. in Io. inter me. & fin. tom. 3. CHRY. Hinc autem hæretici accipientes occasionem, alienum eum esse à mundi conditione dicunt. Sed cùm dicit, Regnum meum non est hinc, non priuat mundum à sua prouidentia & prælatione, sed ostendit regnum suum non esse humanū, neque corruptibile. Sequitur: Di. itaq; ei. Pi. Er. rex es tu? Resp. Iesus, Tu dicis, &c. *Tr. 115. in Io. in med. to. 9.* AVG. Non quia regem se timuit confiteri, sed ita dictum est, vt neque regem se neget neq; regem se talem esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo. Dictum est enim: Tu dicis, E ac si diceretur, Carnalis carnaliter dicis. Deinde subiungit: Ego in hoc natus sum, &c. Non est producenda huius pronominis syllaba, quod ait: In hoc natus sum, tanquam dixerit, In hac re natus sum: sed corripienda, tanquam dixerit, Ad hoc natus sum, sicut & ait: Ad hoc veni in mundū. Vnde manifestum est eū temporalem natiuitatem suam hic commemorasse, qua incarnatus venit in mundum: non illam sine initio qua Deus erat. *Nativitas Christi duplex.* *Theop. in hoc loco.* THEO. Vel aliter: Quæsito per Pilatū si Dominus esset Rex. Ego, inquit, in hoc natus sum. i. ad hoc, quia rex sum: hoc enim ipso quòd à rege productus sum: me quoque testor fore regem. *Ho. 82. in Io. in illud ergo rex es tu. t. 3.*

CHRY. Si igitur rex natus est, nihil nisi accipiens habet. Ad hoc, inquit, veni, vt testimoniū perhibeam

Veritatis ratio discutitur.

veritati, hoc est, vt hoc ipsum suadeam omnibus. Et notandum est quòd suam humilitatem ostēdit, dum dicentibus, Quoniam malefactor est, ferebat silens: quando vero interrogatus est de regno, tunc locutus est ad Pilatum, erudiens eum, & reducens ad altiora, & ostendit se nihil versutum operatum esse per hoc quod dicit, Vt testimonium perhibeam veritati.

Tra. 115. in Ioan. à med. tom. 9.

AVGVS. Cùm antem Christus testimonium perhibeat veritati, testimoniū perhibet sibi: eius quippe est vox, Ego sum veritas. Sed quia non omnium est fides, adiungit atq; ait: Omnis qui est ex veri. aud. vo. meam. Audit vtique interioribus auribus, id est obedit meæ voci, ac si diceret, Credit mihi. Quod verò ait: Omnis qui est ex veritate, gratiam cōmendauit: qua secundum propositum vocat. Nam si naturam cogitemus, in qua creati sumus, cùm omnes veritas creauerit, quis nō est ex veritate, sed nō omnes sunt, quibus vt obediāt veritati, ex ipsa veritate prçstatur. Si enim dixisset, omnis qui audit vocē meam, ex veritate est, ideo dictus ea veritate putaretur, quia obtemperat veritati. Non antem hoc dicit, sed ait: Omnis qui est ex veri. audit vocem meam. Audit vtique, ac per hoc non ideo est ex veritate, quia eius audit vocem, sed ideo audit quia ex veritate est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est.

Hom 83 in Ioan. paulò à prin. tom. 3.

CHRY. Hæc autem dicens attrahit & suadet fieri eorum quæ dicuntur auditorem, ita denique & eum cępit his breuibus verbis vt quæreret, Quid est veritas. sequitur enim: Dixit ei Pilatus: Quid est veritas.

Theop. in hoc loco.

THEOP. Nam fere ab hominibus euanuerat, & à cunctis erat incognita dum essent increduli.

Et cùm hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dixit eis: Ego nullam inuenio in eo causam. Est autem cōsuetudo vobis, vt vnum dimittā vobis in pascha. Vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? Clamauerunt rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barrabam. Erat autem Barrabas latro.

Tra. 115. in Ioan. parum à fine to. 9.

AVG. Cùm dixisset Pilatus, Quid est veritas, credo in mentem illi venisse continuo consuetudinem Iudæorum, qua solet eis dimitti vnus in pascha, & ideo nō expectauit, vt responderet ei Iesus, ne mora fieret cum reuoluisset morem, quo posset eis in pascha dimitti, quod eum valde voluisse manifestum est. vnde dicit: Et cum hoc dixisset, &c.

Veritatis responsum nō accepit Pilatus.

Ho. 83. in Io. non procul à prin. tom. 3.

CHRYS. Sciebat enim quidem quoniam hæc indigebat tēpore interrogatio, oportebat autem eum eripere ab impetu Iudæorum: idcirco & exiuit. ALCVI. Vel non expectabat audire responsum, quia forte indignus fuit audire. Sequitur: at dicit eis: Ego nul. in eo inue. causam.

Ho 83. in Io. non remotè à prin tom. 3.

CHRYS. Non dicit: quia peccauit & dignus est morte, donate eum festo: sed primum eum excusans, tunc rogat ex abundanti, vt si nollent eum, vt innocentem dimittere, saltem obnoxium donarent tempori. Ideóque induxit, Est autē cōsuetudo vobis, &c.

Priuilegiū paschale.

BEDA. Hæc consuetudo non erat legis præceptum, sed ex antiqua patrum traditione descendit, vt ob recordationem liberationis ex Ægypto, vnum etiam in die paschæ dimitteret vinctum. Deinde exhortatiuè dicit, vultis ergo dimittam vobis regē Iudæorum?

Tr. 115. in Io. parum à fin. tom. 9.

AVG. Auelli enim ex eius corde non potuit Iesum regem Iudęorum esse tanquā hoc ibi sicut in titulo ipsa veritas fixit: de qua quid esset, interrogauit.

Theop. nō remotè à fine com. in c. 18.

THEO. Pulchrè autem Pilatus respondet per hoc quòd in nullo Iesus errauerit, sed frustra inquietatur ab eis velut regnum desiderans. Non enim eum qui se regem assereret, ac æmulum Romanę potestatis, Romanorum vicarius absoluisset. Quamobrem in hoc quòd dixit, regem Iudęorum absoluam prorsus innoxium Iesum prodit, illuditque Iudæos, quasi dicat, quem vos criminamini, vt regem se putantem: hunc absolui iubeo, quasi talem non existentem.

Tra. 115. in Ioan. circa finem. to. 9.

AVGVS. Sed hoc audito clamauerunt. vnde sequitur: Clamauerunt omnes rursum, dicentes: Non hūc, sed Barrabam. Erat autem Barrabas latro. Nō reprehendimus ò Iudæi quòd per pascha liberastis nocentem, sed occidistis innocentē: quod tamen nisi fieret, verum pascha non fieret. BEDA. Quia ergo reliquerunt Saluatorem & petiuerunt latronem, vsque hodie diabolus sua latrocinia exercet in ipsos.

Habetur in glossa ordina. in fin. ca. 18.

ALCVI. Barrabas autem interpretatur, Iste filius magistri eorū, id est diaboli: quia huic latroni in suo scelere, Iudæis in sua perfidia magister fuit.

CAPVT XIX.

TVNC ergo apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit. Et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius. Et veste purpurea circundederunt eū, Et veniebant ad eū, & dicebant: Aue rex Iudæorum, & dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoscatis quia nullam inuenio in eo causam. Exiuit ergo Iesus portans spineam coronam & purpureum vestimentum, & dixit eis: Ecce homo.

Tra. 116. in Ioan. in pri. tom. 9.

AVG. Cùm Iudęi clamassent non Iesum sibi dimitti à Pilato velle propter pascha, sed Barrabam latronem, subditur: Tunc ergo apprehendit, &c. Hoc Pilatus non ob aliud fecisse credendus est, nisi vt eius iniurijs Iudæi satiati sufficere sibi æstimarent: & vsque ad eius mortem sæuire desisterent.

Flagellationis Iesu causa.

Ad hoc pertinet quod idem præses etiam cohortem suam permisit facere quæ sequuntur, aut fortassis & iussit: dixit enim quid deinde fecerint milites: Pilatū tamen id iussisse non dixit: Sequitur enim Et mili. ple. coro. de spi. im. ca eius, & vest. pur. cir. eum, & ve. ad eum & di. Aue rex, &c.

Homi 83 in Ioanne inter prin. & me. tom. 3

CHRYS. Quia enim Pilatus dixit eum regem Iudæorum, schema ei cōtumeliæ de reliquo apponunt. BEDA. Nam pro diademate spineam illi imposuerūt coronā: & pro purpureo vestimēto quo reges veteres vtebātur, vestem purpuream ei circūdant, vbi non debet videri contrarium, quod Matthęus dicit circundedisse chlamydem coccineā, quia vt Origenes refert, vnius sunt materiæ coccus & purpura. cocculę enim incidūtur, & ea his guttæ sanguinis fluunt, ex quibus vtriusque generis tingitur vestimentum: & quanuis hoc milites illudendo facerent, nobis tamen operabātur mysteria. Nam per spineam coronam nostrorum designatur peccatorum susceptio, quæ sicut spinas terra nostri corporis germinat. In vestimento purpureo caro passionibus subiecta significatur. purpura etiam vestitur cùm de triūphis sanctorum martyrum gloriatur.

Ho. 83. in Io. inter prin. & med. tom. 3.

Illusionis mysteria.

CHRYSOS. Non autem iniunctio principis erat quod faciebant, sed ad gratiam Iudaicā hoc faciebāt, quia neque circa initium ab illo iussi iuerunt nocte, sed Iudæis pecuniarum gratia gratificātes omnia audebant. tot autem & talibus factis ipse stabat silens.

Tu verò

A Tu verò audiens hæc in mente habe continuè, & regem orbis terrarum, & angelorum Dominum vidēs contumeliam patientem, & omnia ferentem silentio imitare. A v g. Sic enim implebantur quę de se dixerat Christus: sic martyres informabantur ad omnia quæ persecutores libuit facere perferēda, sic regnum quod de hoc mundo non erat, superbum mundum non atrocitate pugnandi, sed patiēdi humilitate vincebat. C h r y. Vt autem conuicium quod à militibus factum erat in eum videntes resipiscerent, à passione coronatum Iesum adduxit ad eos. vnde sequitur: Exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cogn. &c.

Tra. 116. in Ioan. parum à prin. to. 9.

Hom. 83. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

Pilatus cōscius illusionis.

B A v g. Hinc apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta, siue iusserit ea, siue permiserit illa, scilicet causa quam suprà diximus: vt hæc eius ludibria inimici libentissimè viderent, & vlterius sanguinem non sitirent. vnde sequitur: Exiuit ergo Iesus, portans spineam coronam, & purpureum vestimētum. Non clarus imperio, sed plenus opprobrio. Sequitur: Et dixit eis, Ecce homo. quasi dicat: Si regi inuidetis, iam parcite, quia abiectum videtis. ferueat ignominia, frigescat inuidia.

Tra. 116. in Ioann. non mult. remot à prin. to. 9.

Cùm ergo vidissent eum pontifices & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus; & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

Tra. 116. in Ioan. aliq. à prin. to. 9.

A v g. Iudæorum inuidia pro Christi ignominia non frigescit, immò ardescit potius & increscit. vnde dicitur: Cùm ergo vidissent eum pontifices & ministri, clamabant dicentes: Crucifige eum.

Homi. 83. in Ioan. inter prin. & med. tom. 3.

C h r y s. Vidit ergo Pilatus omnia inaniter fieri. vnde sequitur: Dicit ei Pilatus, Accipite eum vos & crucifigite. Execrāris est hoc verbum, & ad rem non concessam eos impellētis. Ipsi enim ducebant eum, vt cum præsidis iudicio hoc fieret. Contigit autem cōtrarium iudicio præsidis eum magis absolui. vnde subditur: Ego enim non inuenio in eo causam. Continuè enim eum ab accusationibus eruit. Vnde manifestum est, quoniam & priora propter illorū concessit insaniam, sed Iudæos canes nil horum in verecundiam conuertit. nam sequitur: Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, &c.

Diligentia Pilati.

Tra. 116. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

A v g. Ecce alia maior inuidia. parua quidem illa videbatur velut affectatæ illicito ausu regiæ potestatis: & tamen neutrum sibi Iesus mendaciter vsurpauit, sed vtrunque verum est, & vnigenitus est Dei filius, & rex à Deo constitutus super Sion montem sanctum eius, & vtrunque nunc demonstraret, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse patentior.

Hom. 83. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

C h r y. Admirabilem enim ipsis disputantibus silebat, implens propheticum illud, quòd non aperuit os suum, in humilitate sua iudicium eius sublatum est.

Lib. 3. ca. 8. paulo ante fin. tom. 4.

A v g. de con. euang. Hoc autem potest congruere ei, quòd Lucas commemorat in accusatione Iudæorum dictum, hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, vt adiungatur, quia filium Dei se fecit.

Hom. 83. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

C h r y. Deinde Pilatus quidem timet ab ipsis auditis, & formidauit ne fortè verum esset quod dicebatur, & videretur iniquè agere. vnde sequitur: Cùm ergo audisset Pilatus hunc serm. magis timuit.

B e d. Non timuit quia legem audiuit, quia alienigena erat, sed magis timuit ne filium Dei occideret.

Homi. 83. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

C h r y. Illi verò hoc dicentes non horruerunt, sed interficiunt eum, pro quibus oportuerat adorare.

Et ingressus est prætorium iterum, & dixit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus autem responsum nō dedit ei. Dixit ergo ei Pilatus: Mihi nō loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus: Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum.

Hom. 83. in Io. non mul. remote ante med. tom. 3.

Inconstantia Pilati.

C h r y. Pilatus timore concussus, rursus inquisitionem facit. vnde dicitur: Et ingressus est prætoriū iterum, & dixit ad Iesum: Vnde es tu? Non autem vltra interrogat, Quid fecisti? Sequitur: Iesus autē responsum non dedit ei. Qui enim audiuit quoniam in hoc natus sum, & ad hoc veni, & quoniam regnum meum non est hinc, cùm debuisset resistere & eripere eum, hoc quidem nō fecit, sed secutus est Iudaicū impetū. Propterea ergo nihil ei respondit, quoniam inaniter omnia interrogabat. Sed & aliter operibus testantibus ei, nolebat per sermones vincere & excusationes cōponere, ostēdens quoniam ad hoc venit.

Tra. 116. in Ioan. aliq. ante med. tom. 9.

C A v g. Hoc autem silentium Domini nostri Iesu Christi non semel factum collatis omnium euāgelistarum narrationibus reperitur, & apud principem sacerdotum, apud Herodem, & apud ipsum Pilatū, vt non frustra de illo prophetia processerit, Sicut agnus coram tondente fuit sine voce, sic non aperuit os suum: tunc vtiq; quando interrogātibus non respondit: quamuis enim quibusdam interrogantibus sæpe respōderit, tamen propter illa in quibus noluit respondere ad hoc data est de agno similitudo, vt in suo silentio non reus, sed innocens haberetur, id est, non sicut malè sibi conscius qui de peccatis conuincebatur suis, sed sicut mansuetus qui pro peccatis D immolabatur alienis.

Homi. 83. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

C h r y s. Quia igitur siluit, sequitur: Dixit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Nescis quia potesta. &c. Vide qualiter seipsum cōdemnauit. si enim in te totum positum est, cuius gratia nullam causam inueniens, nō absoluis? Quia igitur aduersus seipsū protulit, respōdit Iesus: Non haberes potestatem aduersum me vllā, nisi tibi datum esset desuper. Ostendens quoniam non simpliciter, & secūdum aliorum consequentiā hoc fit, sed mysticè consummatur. Ne igitur hoc audiēs, æstimes eum ab omni erutum crimine, subdit: Propterea qui tradidit me tibi, peccatum maius habet. Et nimirum si datum erat, neque hic, E neq; illi obnoxij sunt criminibus: inaniter dicis, Hoc enim datum est, id est cōcessum, ac si diceret permisit hoc fieri, neq; tamen propterea extra nequitiam sunt. A v g. Ecce respōdit prouidè: proinde vbi non respondebat: non sicut reus siue dolosus, sed sicut ouis silebat: vbi respondebat, sicut pastor docebat. Discamos ergo quod dixit, quod per Apostolum docuit, quia nō est potestas nisi à Deo. Et quia plus peccat, qui potestati innocentē occidendum liuore tradit: quàm potestas ipsa si eum timore alicuius maioris potestatis occidit, Talē quippe Deus dederat illi potestatem, vt esset etiam sub Cęsaris potestate: quapropter, inquit, non haberes aduersum me potestatē vllam, id est, quantulamcunq; habes, nisi hoc ipsum,

Ead. ho. 83. in med. to. 3.

Tra. 116. in Ioan. circa med.

quicquid est, tibi esset datum desuper, sed quia scio quantum sit: non enim tātum est, vt tibi omnimodo liberū sit, propterea qui tradidit me tibi, maius peccatū habet. Ille quippe me tuæ potestati tradidit inuidendo: tu verò eandem potestatem in me exercitaturus es metuendo. nec timendo quidem præsertim innocentem hominem non debet occidere, sed id celādo facere, multo maius malum est quàm timendo: & ideo non ait, Qui me tibi tradidit, ipse habet peccatum, tanquam ille non haberet: sed ait, maius peccatum habet, vt etiam se habere intelligeret.

Theo. sup. ill. ex eo quæro. Pilatus.

THEO. Dicit autem qui tradidit me tibi, id est, Iudas vel etiam turba. Cùm ergo patens responsum Iesus ediderit: quòd nisi memetipsum præberē, & pater cōcederet, non haberes potestatem in me, ex hoc B potius ipsum absoluere Pilatus satagebat. vnde sequitur: Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum.

Tra. 116. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. Lege superiora, & inuenies iam dudum eum quærere dimittere Iesum. Exinde itaque intelligendum est: propter hoc, id est, ex hac causa, ne haberet peccatum occidendo innocentem sibi traditum.

Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari. Pilatus autem cùm audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostratos, Hebraicè C *autem Gabatha. Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex vester. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.*

Tra. 116. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. Maiorem timorem se ingerere putauerunt Iudæi Pilato terrendo de Cæsare, vt occideret Christum quàm superius: vbi dixerunt, Nos legem habemus, & secūdum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. vnde dicitur: Iudæi autem clamabant dicen- D tes: Si hunc dimittis, &c.

Hom. 83. in Ioan. parum à med. to. 3.

CHRY. Sed vnde habetis hoc demonstrare? à purpura, à diademate, à curru, à militibus? Nónne solus semper cum duodecim discipulis incedebat per omnia vilia transiens & cibum & stolam & habitationem?

Tra. 116. in Ioan. aliq. à med. to. 9.

AVG. Pilatus autem eorum legem non timuit vt occideret, sed magis filium Dei timuit ne occideret. Nunc verò non sic potuit contemnere Cæsarem auctorem potestatis suæ, quemadmodū legem gentis alienæ. vnde subditur: Pilatus autem cùm audisset hos sermones, adducit foras Iesum, & sedet pro trib. in loco qui dicitur Lithost. Hebraicè autē Gabatha.

Homi. 83. in Ioan. parum à med. to. 3.

CHRYS. Exijt quidem vt scrutaturus rem: sedere E enim pro tribunali hoc ostendebat.

GLO. Sicut enim tribunal est iudicum, sic thronus vel solium regum, & cathedra doctorum.

BED. Lithostratos autem dicitur quasi lapide stratum, erat locus sublimis. Sequitur: Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta.

ALCVI. Parasceuè, id est, præparatio, hoc nomine dicebatur sexta sabbati, in qua præparabant necessaria sabbato, vt de manna dictum est. Sexta die colligetis duplum: quia enim sexta die homo est factus, & in septima requieuit Deus, ideo sexta die pro homine patitur, sabbato quiescit in sepulchro, hora autem erat quasi sexta. AVG. Quid est ergo quod Marcus

Tra. 117. in Ioā. in prin. tom. 9.

A dicit: Erat hora tertia quando crucifixerunt eum, nisi quia hora tertia crucifixus est Dominus linguis Iudæorum, hora sexta manibus militum, vt intelligamus horam quintam iam fuisse trāsactam, & aliquid de sexta cœptum, quādo sedit pro tribunali Pilatus: quæ dicta est à Ioanne hora quasi sexta, & cùm duceretur & crucifigeretur, & iuxta eius crucem gererentur, quæ gesta narrantur, hora sexta integra completetur. Ex qua hora vsque ad nonam sole obscurato, tenebras factas trium euangelistarū, Matthæi, Marci & Lucæ contestatur auctoritas. Sed quoniam Iudæi facinus interfecti Christi à se in Romanos, id est, Pilatum, & eius milites trāsferre conati sunt, propterea Marcus ea hora, qua Christus à militibus crucifixus B est, prætermissa: tertiam potius horam recordatus expressit: vt non tantum milites reperiantur crucifixisse Iesum, verùmetiam Iudæis qui vt crucifigeretur hora tertia, clamauerunt. Est & alia huius solutio questionis, & non hîc accipiatur hora sexta diei, quia neque Ioannes ait, Erat hora diei quasi sexta: sed ait, Erat parasceue hora quasi sexta: parasceue autem Latinè præparatio est. Pascha enim nostrum, vt dicit Apostolus, immolatus est Christus. Cuius paschæ præparationē, si ab hora noctis nona computemus, quando videntur principes sacerdotum pronunciasse Domini immolationem, dicentes: Reus est mortis vsque ad horam diei tertiam, qua crucifixum esse C Christum. Marcus Euāgelista testatur, sex horæ sunt tres nocturnæ, & tres diurnæ.

Consensus Euang.

Tra. 117. in Io. nō remo. à prin. to. 9.

Theoph. in hoc loco.

THEO. Soluunt autem quidam quod ex peccato scriptoris contigerit apud Græcos: nam quædam litera Greca, nomine γαμμα, cuius talis est figura, tertiam horam importat. Quædam autem figura quæ ab eis vocatur ἐπίσημον, quæ talis est, sextam horam importat. Ex negligentia ergo scriptorum præcedens figura cedere potuit in sequentem.

Hom. 83. in Ioan. paulo à med. to. 3.

CHRY. Pilatus ergo vt scrutaturus sedens, nullam tamen scrutationem faciens, tradit eum, æstimans mouendos esse eos. vnde sequitur: Et dicit Iudæis: D Ecce rex vester. THEO. q. d. Ecce qualem hominem fatemini, quòd imperium vestrum capesceret humilis, vt nihil tale possit tentare.

Theoph. in hoc loco.

Hom. 83. in Io. nō procul à med. to. 3.

Error scriptoris.

CHRYS. Et nimirum quæ dicta sunt, erant sufficientia, vt facerent eos de cætero ab ira cessare, sed trepidabant, ne dimissus rursus turbam ducat: Amor etenim principatus versutū quid est & animam sufficiens perdere: propterea magis insistunt. vnde sequitur: Illi autem clamabant: Tolle, tolle. Interficere enim eum conantur exprobratissima morte. vnde subdunt: Crucifige eum, formidantes ne aliqua eius post ipsum fiat memoria.

Tra. 116. in Io. inter me. & finem.

AVG. Adhuc autem Pilatus terrorem quem de Cæsare ingesserant, superare conatur. vnde subditur: E Dixit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? De ignominia eorum volens eos frāgere quos de ignominia Christi mitigare nō potuit. Sequitur: Responderunt pontifices: Non habemus regem nisi Cæs.

Homi. 83. in Ioan. à med. tom. 3.

Vindicta Iudæorū.

CHRY. Volentes seipsos, submiserunt supplicio, propterea & Deus tradidit eos. Quia enim concorditer negauerunt regnum Dei, dimisit eos in suum iudicium incidere. regnum enim Christi refutantes id quod Cæsaris est, super seipsos vocabant.

Tra. 116. in Ioā. paulo à fin. tom. 9.

AVG. Sed Pilatus timore mox vincitur. vnde sequitur: Tunc ergo tradidit eis illū, vt crucifig. Apertissimè enim contra Cæsarem venire videretur, si regem se non habere nisi Cæsarem profitentibus alium

regem

regem vellet ingerere, dimittêdo impunitum quem ptupter hus ausus ei tradiderunt occidendum. non autem dictum est, Tradidit eis illum, vt crucifigerêt illum: sed, vt crucifigeretur, scilicet iuditio ac potestate præsidis. Sed ideo illis traditum dixit Euangelista, vt eos crimine implicatos, à quu alieni esse conabantur, ustenderet. Non enim faceret huc Pilatus, nisi vt id quod eus capere cernebat impleret.

Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraicè autem Golgotha. Vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc & inde, medium autem Iesum.

GEO. Ad mandatum præsidis milites Christum susceperunt crucifigendum. vnde dicitur: Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt.

Tra. 116. in Ioan. circa fin. tom. 9.

AVG. Putest enim hoc iam referri ad milites apparitores præsidis: nam postea euidentius dicitur: Milites ergu cùm crucifixissent eum, quanuis Euangelista etiam si tutum Iudæis tribuit, merito facit. ipsi enim fecerunt quicquid vt fieret, extorserunt.

Homi. 84. in Ioan. parum à prin. to. 3. Crucis suæ portitor Iesus.

CHRY. Sed quia lignum vt prophanum putabant & vitabant, & neque tangere ipsum sustinebant, crucem Iesu vt condemnato imponunt. vnde sequitur: Et baiulās sibi crucem, &c. Ita & in typu factum est: Isaac etenim ligna purtauit, sed tunc quidem vsque ad patris beneplacitum res prucessit: nuuc autem in rebus effectum obtinuit, veritas enim erat.

Theo. in hoc loco.

THEO. Sed quodammodo vt illic Isaac dimissus est, & mactatus est aries: sic & hic diuina natura manet impassibilis, sed humanitas secundū quem aries dicitur tanquam errantis arietis Adæ filius hîc mactata est. Sed qualiter alius Euangelista dicit, quòd angariauerunt Simonem vt crucem portaret.

Li. 3. ca. 10. tom. 4.

AVG. de con. euang. Vtrunque factum inuenimus: primò id quod Ioannes dicit: deinde quod cæteri tres. vnde intelligitur quòd ipse sibi portabat crucem, cum exiret in locum memoratum.

Tra. 117. in Ioan. à med. tom. 9.

AVG. super Ioan. Grande spectaculum, sed si spectet impietas grande ludibrium, si pietas grande mysterium. Ridet impietas, regem pro virga regni lignum sui purtare supplicij. Videt pietas regem baiulantem lignum ad seipsum figendum, quod fixurus fuerat, etiam in frontibus regum: speruendum uculis impiorum, in qua erant glorificatora corda sanctorum, ipsam crucem suam gestans, humero commendabat, & lucernæ arsuræ, quæ sub mudiu punenda non erat, candelabrum ferebat. CHRY. Et sicut victores, ita & ipse in humeris purtabat victuriæ signū.

Hom. 84. in Io. nō remo. à prin. to. 3.

Quidam autem dicunt quòd in illo loco, qui Caluariæ dicebatur, Adā murtuus est & sepultus, vt in locu vbi mors regnauit, illic & Iesus trophæum statuerit.

Matt. 27. su. ill. Venerunt in locum qui ac. Golgotha. tom. 9.

HIERO. sup. Matth. Fauorabilis interpretatio & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim & foris portam loca sunt, in quibus truncātur capita damnatorū: & Caluariæ quasi decollatorum sumpsere nomen. Adam verò sepultum iuxta Ebron & Arbeæ in Iesu filij Naue volumine legimus.

Homi. 84. in Ioann. non mult. remot. à prin. to. 3. Adam vbi sepultus.

CHRYS. Crucifigebant autem eum cum latronibus. vnde sequitur: Et cū eo alios duos hinc & inde, medium autem Iesum. In hoc prophetiam implentes, quuniam cum iniquis reputatus est. Quæ enim conuiciantes faciebant, hæc veritati cōferebant. vulebat enim dæmon quud fiebat ubumbrare, sed non valuit. Tribus enim in cruce affixis miracula quæ fiebant, nulli ascripsit nisi soli Iesu: ita inanes diaboli artes factæ sunt: nec solùm non obfuit gloriæ eius, sed contulit non parum. nam latronem in cruce conuertere, & in paradisum inducere nun minus fuit quàm concutere petras.

Tra. 31 in Ioan. in fin. tom. 9.

AVG. Tamen & ipsa crux si attendas, tribunal fuit. In medio enim iudice constituto, vnus latro qui credidit, liberatus: alter qui insultauit damnatus est. iam significabat quod facturus est de viuis & mortuis, alius positurus ad dexteram, alius verò ad sinistram.

Scripsit autem & titulus Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptū, Iesus Nazarenus, rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraicè, Græcè & Latinè. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum. Noli scribere, rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

Hom. 84. in Ioā. nō mul. remo. à prin. tom. 3. Tituli mysterium.

CHRY. Sicut in trophæo litteræ ponuntur victoriam ustendentes, ita Pilatus titulum cruci Christi inscripsit. vnde dicitur: Scripsit autem & titulum Pilatus, &c. Simul quidem pru Christo respondens, vt eum à communione latronum discerneret: simul autem & de Iudæis vlciscens, ostendens scilicet ipsorum malitiam; dum in suum regem insurrexerunt. vnde sequitur. Erat autem scriptum, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. BED. In quo monstrabatur iam tunc regnum ipsius, non vt ipsi putabāt, destructum, sed potius augmentatum.

Tra. 117. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

AVG. Sed Iudæorum tantum rex Christus est, an etiam Gentium? imò & Gentiū. Cùm enim dixisset, Ego autē sum constitutus rex ab eo super Sion montem sanctum eius, subiecit: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Magnum ergo volumus intelligi in hoc titulo sacramentū, quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oleæ: non olea particeps facta est amaritudinis oleastri. Rex ergo Iudæorum Christus, secundum Iudæorum circuncisionem, non carnis, sed cordis, non litterā, sed spiritu. Sequitur: Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus, &c.

Hom. 84. in Io. non mul. procul à prin. tom. 3. Linguarū tr. ū ratio. *Tra. 117. in Ioan. à m. tom. 9.*

CHRYS. Credibile autem est multos Gentiles simul cùm Iudæis propter festum conuenisse, & ideo vt nullus ignoraret, non in vna lingua, sed in tribus scripsit. vnde subditur: Et erat scriptum Hebraicè, Græcè & Latine. AVG. Hæ quippe tres linguæ ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Iudæos in lege Dei gloriantes. Græca propter Gentium sapientes. Latina propter Romanos multis & penè omnibus tunc Gentibus imperantes.

Theo. in hoc loco.

THEO. Significat autem superscriptio triplici sermone figurata Dominū esse regem practicę, physicæ, necnon theologicæ. Nam per Latinas litteras figuratur practica, eo quod Romanorum imperium potentissimum satisq; officiosum in expeditionibus fuerit. Per Græcas verò litteras physica figuratur. Græci nanque erga naturalium speculationem insudauerunt. Demū per Hebraicas theologia prætenditur, dum Iudæis est credita rerum diuinarū agnitio.

Homi. 84. in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

CHRYS. Iudæi autem crucifixo inuidebant. vnde sequitur: Dicebant ergo Pilato, &c. Nam hæc quidē enunciatio est & cōmunis sententia. Si verò adijcias

tur, Quoniam ipse dixit, ipsius petulantiæ & extollentiæ ostenderetur crimen esse, sed Pilatus in priori stetit mente. vnde sequitur: Respondit Pil. Quod scripsi, scripsi. A v g v s. O ineffabilem vim diuinæ operationis etiam in cordibus ignorantium! nónne occulta vox quædam Pilato intus quodã, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto ante in psalmorum literis prophetarum est? Ne corrumpas tituli inscriptionem. Sed quid loquimini insani pontifices? nunquid enim propterea non erit verũ, quia Iesus ait, Rex sum Iudæorum? Si corrumpi non potest quod Pilatus scripsit, corrumpi potest quod veritas dixit? Ideo enim Pilatus quod scripsit, scripsit: quia Dominus, quod dixit, dixit.

Tra. 117. in Ioan. à med. tom. 9.

Prophetia tituli.

B

Milites ergo cùm crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Vt scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.

A v g v s. Iudicante Pilato, milites qui ei parebant, crucifixerunt Iesum. vnde dicitur: Milites ergo cùm crucifixissent eum, &c. Et tamen si voluntates, si clamores eorum cogitemus, Iudæi magis crucifixerunt. sed de partitione sortitioneque vestimentorum eius cæteri Euangelistæ breuius & clausè: iste verò apertissimè locutus est, nam sequitur: Et fecerũt quatuor partes, &c. Vnde apparet quatuor fuisse milites, qui in eo crucifigendo præsidi paruerunt. Sequitur: Et tunicam subaudiendũ est: Acceperunt, vt iste sit sensus: Acceperunt autem & tunicam, & sic locutus est, vt de cæteris vestimentis nullam sortem missam esse videamus, sed de tunica quam simul cum cæteris acceperunt, sed non similiter diuiserunt. De hac enim sequitur, exponens: Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum.

Tra. 118 in Io. cir. princ. tom. 9.

Crucifixio Iesu.

C

Tra. 118. in Ioan. aliq. à prin. to. 9.

C h r y. Ipsam speciem tunicæ Euangelista historicè designat, quia enim in Palæstina duos pannos connectentes subtexunt indumẽta, ostendit Ioannes quod talis erat tunica Iesu, occultè vtilitatem vestimentorũ insinuans. T h e o. Alij verò dicunt quòd apud Palæstinam telas cõtexunt, non velut apud nos texuntur, existente superius stamine, inferius verò texentibus, vt sic versus partem supremam textura procedat, sed econtra. A v g. Cur autem de illa sortem miserint, narrat dicens, Dixerunt ergo, &c. Apparet itaque in alijs vestimentis æquales se habuisse partes, vt sortiri necesse non fuerit. In illa verò vna non eos habere potuisse singulas partes, nisi scinderetur vt pannos eius inutiliter tollerent: quod ne facerent, ad vnum eam peruenire sortitione maluerũt. Huius euangelistæ narrationi consonat etiam propheticum testimonium. vnde subiungit: Vt scriptura impleretur dicens: Partiti sunt vestim. &c.

Hom. 84. in Io. sup. illud: desuper contexta. to. 3.

D

Theoph. in hoc loco.

Tra. 118 in Ioan. inter prin & med. tom. 9.

Vestis Christi qualis.

E

C h r y s. Intuere prophetiæ certitudinem: non enim quæ partiti sunt solum, sed & quæ non partiti sunt. Dixit igitur Propheta, Vestimẽta quidem diuiserunt, sed vestem sortiti concesserunt.

Homi. 84. in Io. sup. illud: Milites diuiserunt. to. 3.

A v g. Matthæus dicendo, diuiserunt vestimenta eius sortem mittẽtes, totam diuisionem vestimentorum voluit intelligi, & ad illam tunicam pertinere de qua sortem miserunt. Tale est quod etiam ait Lucas,

Tra. 518. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

A

Diuidentes vestimenta eius miserunt sortes. Diuidentes enim venerunt ad tunicã, de qua facta est sortitio. Dicẽdo autem sortes, pluralem numerum pro singulari posuit. Marcus autẽ solus videtur intulisse aliquam quæstionem: dicendo enim, Mittentes sortem super eis quis quid tolleret, tanquam super omnibus vestimẽtis, non super solã tunica sors missa sit, locutus videatur, sed hæc breuitas obscuritatẽ facit. Sic enim dictum est, mittentes sortem super eis, ac si diceretur, mittentes sortem cùm diuiderentur. Cùm autem dicit, Quis quid tolleret, id est, quis tunicam tolleret, tanquã si totum ita diceretur, mittentes sortem super eis, quis tunicam quæ partibus æqualibus superfuerat, tolleret. Quadripartita autẽ vestis Domini nostri Iesu Christi quadripartitã figurabit eius Ecclesiã, quatuor scilicet partibus in orbe diffusam, & in eisdem æqualiter, id est, concorditer distributam. Tunica verò illa sortita omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur: Si autem charitas & supereminẽtiorem habet viam & supereminet scientiæ, & super omnia præceptum est, secũdum illud, Super omnia autem hæc charitatem habere, meritò vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. Et addidit, per totum, quia nemo eius expers qui pertinere videtur ad totum à quo toto catholica vocatur Ecclesia. Inconsutilis autem ne aliquando dissuatur: & ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit. In sorte autem Dei gratia cõmendata est, cùm enim sors mittitur, nõ personæ cuiusque vel meritis, sed occulto iudicio Dei creditur.

Fed. tra. eod. paulo ante med. tom. 9.

B

Tra. 118 in Ioan. à med. tom. 9.

C

C h r y. Vel sicut quidam dicunt tunica inconsutilis desuper contexta per totum, secundum allegoriam ostendit quoniam non simpliciter homo erat qui crucifixus est, sed & desuper deitatem habebat.

Hom. 84. in Io. sup. illud: desup. cõtex. tom 3.

T h e o. Vel aliter: Vestis inconsutilis denotat corpus Christi: quod à superiori parte contextum est. Spiritus enim sanctus superuenit: & virtus altissimi virgini obumbrauit. Hoc ergo sacrosanctum Christi corpus indiuisibile constat. nam & si diuidatur per singulos sanctificans vniuscuiusque animam simul & corpus, integrè tamen & indiuisibiliter cõsistit in omnibus. At quoniam ex quatuor elementis, mundus consistit, intelligẽdum est pro Christi vestimentis visibilem creaturam quam inter se diuidunt dæmones quoties morti tradunt verbum Dei quod habitat in nobis: ac satagunt nos suæ partis efficere per mundanas illecebras.

Theoph. in hoc loco.

D

A v g. Et ideo ista non aliquid boni significasse quis dixerit, quia per malos facta sunt: quid enim de ipsa cruce dicturi sumus quæ similiter ab impijs facta est, & tamen ea significari rectè intelligitur, quod ait Apostolus: Quæ sit latitudo, longitudo, altitudo & profundum. Lata est quippe in transuerso ligno quo extenduntur pendentes manus, & significat opera bona in latitudine charitatis: longa est à transuerso ligno vsque ad terram, & significat perseuerantiam in longitudine tẽporis. Alta est in cacumine quo transuersum lignum sursum versus excedit, & significat supernum finem, quò cuncta opera referuntur. Profunda est in ea parte quæ in terra figitur, ibi quippe occulta est, sed cuncta eius apparentia inde consurgunt, sicut bona nostra de profunditate gratiæ Dei, quæ comprehendi non potest, vniuersa procedunt. Sed & si crux Christi hoc solum significet quod ait Apostolus, Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus & concupiscentijs, quàm magnum

Tra. 118. in Io. aliq. ante finem. to. 9.

E

Crucis Christi mysteria.

Tra. 118. in Ioan. paulo ante finem. tom. 9.

gnum

gnum bonum est? Postremò quid est signum Christi nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur siue A frontibus credentium, siue ipsi aquæ, ex qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum † vitæ proficitur.

† rite

Et milites quidem hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cùm vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quem diligebat, dixit matri suæ: Mulier: ecce filius tuus. Deinde dixit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam.

Theoph. in hoc loco.
Miracula mortis Christi.

B THEO. Cùm milites quæ ad propriam spectabant socordiam, prosequebantur: ipse genitricis cura solicitus est. vnde dicitur: Et milites quidem hęc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu, &c.

AMBRO. in epist. Maria mater Domini ante crucem stabat filij: nullus me hoc docuit nisi sanctus Ioannes euangelista. Mũdum alij concussum in passione Domini cõscripserunt, cælum tenebris obductum, refugisse solem, in paradisum latronẽ, sed post piam confessionem receptum. Ioannes docuit quod alij non docuerũt, quemadmodum in cruce positus matrem appellauerit. Pluris putauit quòd victor suppliciorũ pietatis officia matri exhibebat, quàm quòd C regnum cæleste donabatur vitæ æternæ. Nam si religiosum est quòd latroni donatur vita: multo vberioris pietatis est quòd à filio mater tanto affectu honoratur. Ecce, inquit, filius tuus, ecce mater tua. Testabatur de cruce Christus: & inter matrem atq; discipulum diuidebat pietatis officia. Condebat Dominus non solum publicum, sed etiam domesticum testamentum. Et hoc eius testamentum significabat Ioannes dignus tanto testatore testis. Bonum testamentũ non pecuniæ, sed vitæ æternæ, quod non atramento scriptum est, sed spiritu Dei viui. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Sed nec Maria D minor quàm matrem Christi decebat, fugientibus apostolis ante crucem stabat, & pijs spectabat oculis filij vulnera, quia expectabat non in pignoris mortẽ, sed mundi salutem: aut fortasse quia cognouerat per filij mortem mũdi redẽptionem. Aula regalis etiam sua morte putabat se aliquid publico adiuturam muneri: sed Iesus non egebat adiutore ad redẽptionem omnium, qui omnes sine adiutorio seruauit. vnde & dicit, Factus sum homo sine adiutorio inter mortuos liber. Suscepit quidem affectum parentis, sed non quęsiuit alterius auxilium. Hanc imitamini matres sanctæ, quæ in vnico filio dilectissimo tantum maternæ virtutis exemplum dedit. neque enim vos dulciores liberos habetis: neq; enim illud virgo quærebat E solatium, vt alium posset generare filium.

Mariæ laus.

HIER. contra Heluid. Maria ista quæ in Marco & Matthæo Iacobi & Ioseph mater dicitur, fuit vxor Alphæi & soror Mariæ matris Domini, quã Mariam Cleophæ nunc Ioannes cognominat, à patre siue à gentilitate familiæ, aut quacunq; alia causa ei nomẽ imponens. Si autem inde tibi alia atque alia videtur quod alibi dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophæ: disce scripturæ consuetudinem eundem hominem diuersis nominibus appellari.

Post mediũ illius incipit hic lib. Nu. per vagatur. tom. 2.

CHRY. Et considera quòd imbecillius genus, scilicet mulierum virilius apparuit iuxta crucem stando fugientibus discipulis.

Hom 84. in Io. sup. illud: stabãt mulieres iux. cru. to 3.

AVG. de con. euang. Nisi autem Matthæus & Lucas Mariam Magdalene nominassent potuissemus dicere aliàs à longe, alias iuxta crucem fuisse. Nullus enim eorum prȩter Ioannem matrem Domini commemorauit. Nunc ergo quomodo intelligitur eadem Maria Magdalene, & à longè stetisse cum alijs mulieribus, sicut Matthæus & Lucas dicunt, & iuxta crucem fuisse, sicut Ioannes dicit: nisi quia in tanto interuallo erant vt iuxta dici possent, quia in conspectu eius præsto aderant, & à longè in conspectu turbæ propinquius circunstantis cum Centurione & militibus. Possumus etiam intelligere, quod illę quæ simul aderant cum matre Domini, postquam eam discipulo commendauit, abire iam cœperant vt à densitate turbæ se eruerent, & cętera quæ facta sunt, longius intuerentur: vt cęteri Euangelistæ, qui post mortem Domini eas commemorauerunt, iam longè stantes commemorarent, Quid autem interest ad veritatem quòd quasdam mulieres pariter quasdam singuli nominauerunt?

Li. 3. ca. 21. à med. illius. tom. 4

CHRY. Et cùm aliæ mulieres astarent, nullius alterius meminit nisi matris, docens nos plus aliquid matribus præbere. Sicut enim parentes circa spiritualia aduersantes neque nosse oportet: ita quando nihil impediunt, omnia decet eis præbere & alijs præferre. vnde subditur: Cùm vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quem diligebat, dixit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

Hom 84. in Io. sup. illud: ecce ma. tua. tom. 3.

BEDA. Dilectionis indicio Euangelista suam demonstrat personam, non quòd exceptis cæteris solus, sed præ cæteris familiarius propter priuilegium castitatis à Domino amabatur, quoniam virgo ab eo vocatus, virgo permansit in æuum.

CHRY. Papę quanto discipulum honorauit honore! sed ipse seipsum occultat moderatè sapiẽs: si enim vellet gloriari, & causam vtique adiecisset propter quam amabatur. Etenim conueniens est magnam quandam & mirabilem esse causam. Ideo autem nihil aliud Ioanni loquitur, neque consolatur tristantem: quoniam tempus non erat verborum consolatione. Sed neque parum erat honorari eam tali honore. Quia vero conueniens erat matrem existentem dolore oppressam procurationem quærere, quia ipse aberat, discipulo qui diligebatur, tradidit diligẽtiam habitura. vnde seq. Deinde dixit discip. Ecce ma. tua.

Hom 84. in Io. sup. illud ecce fil. tuus. tom. 3.

AVG. Hęc nimirũ est illa hora de qua Iesus aquam conuersurus in vinum dixerat matri, Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Tunc enim diuina facturus, non diuinitatis, sed humanitatis vel infirmitatis matrem velut incognitam repellebat, nunc autem humana iam patiens, ex qua factus fuerat homo, affectu commendabat humano. Moralis igitur insinuatur locus & exemplo suo instruit præceptor bonus, vt à filiis pijs impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud vbi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis.

Tra. 119 in Io. à princ. tom. 9

CHRY. Itaque etiam Marcionis obstruit inuerecundiam. si enim non genitus est secundum carnem, neque matrem habuit, cuius gratia tantam circa eam solam facit prouidentiã? intuere autem qualiter cùm crucifigeretur, vniuersa imperturbate agebat, discipulo loquens de matre: prophetias implens, latroni bonam spem tribuẽs: antequam autem crucifigeretur, trepidans videtur. Nam illic quidem naturæ imbecillitas demonstrata est: hic autem virtutis superabundantia ostendebatur. Sed & nos per hoc erudit

Hom 84. in Ioan. non parum ante med. tom. 3.

remiſſionem ſuſus eſt peccatnrum, aqua illa ſalutare temperat poculum: hoc & lauachrum præſtat, & potum. Hoc prænunciabat, quòd Noë in latere arcæ oſtium facere iuſſus eſt, quo intrarent animalia quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur eccleſia. propter hoc prima mulier facta eſt de viri latere dormientis: & hic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei coniunx, per id quod de latere dormientis effluxit. O mors, vnde mortui reuiuiſcunt, quid iſto ſanguine mundius? quid iſto vulnere ſalubrius?

Hom. 84. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Et quia hinc ſuſcipiunt principium ſacra myſteria cùm acceſſeris ad tremendum calicem: vt ab ipſa bibiturus Chriſti coſta ita accedas.

Theod. in hoc loco.

THEO. Erubeſcant igitur qui vinum in ſacris non linphant myſterijs, videntur enim non credere quòd aqua de latere fluxerit. Poteſt tamen quis calumnioſe dicere, quod aliqua virtus vitalis erat in corpore, & ideo ſanguis effluxit, aqua verò manans inexpugnabile ſignum fuit, & ideo Euangeliſta ſubiungit: Et qui vidit teſtimonium perhibuit.

Hom. 84. in Ioan. parum ante med. tom. 3.

CHRYS. Quaſi dicat: Non ab alijs audiuit, ſed ipſe præſens vidit. Et verum eſt teſtimonium eius. Quod conuenienter ſubiungit, conuiciũ Chriſti enarrans, non magnum aliquod & admirabile ſignum, vt ſic ſuſpectus ſermo redderetur. ſed ipſe hoc dixit; hæreticorum ora præcludens, & futura perſonans myſteria, & eum qui iacebat in eis inſpiciens theſaurum. Sequitur: Et ille ſcit quia, &c.

Tra. 120. in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

AVGVS. Scit enim qui vidit: cuius credat teſtimonio qui non vidit. Duo autem teſtimonia de ſcripturis reddidit ſingulis rebus, quas factas fuiſſe narrauit. Nam quia dixerat, Non fregerunt crura Ieſu, ſubdit: Facta ſunt enim hæc vt impl. &c. Quod præceptum eſt eis, qui celebrare paſcha iuſſi ſunt ouis immolatione in veteri lege, quæ Dominicę paſſionis vmbra præceſſerat. Item quia ſubiunxerat, Vnus mil. lancea latus eius aper. ad hoc pertinet alterum teſtimonium quod ſubdit dicẽs: Et iterum alia ſcriptura dicit, Viderunt in quem transfixe. vbi promiſſus eſt Chriſtus in ea qua crucifixus eſt carne futurus.

In proſa. ſu. pentateuchũ incipit deſiderij mei.

HIER. Hoc autem teſtimonium ſumptum eſt de Zacharia.

Poſt hæc autem rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathia, eo quòd eſſet diſcipulus Ieſu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Ieſu. Et permiſit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Ieſum nocte primũ ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt eum linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in loco vbi crucifixus eſt hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſquam poſitus erat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorum quia iuxta erat monumentum, poſuerunt Ieſum.

Homi. 84. in Ioan. à med. tom. 3.
Expoſitio hiſtoriæ.

CHRYS. Æſtimans Ioſeph extinctum eſſe Iudæorum furorem Chriſto crucifixo: cum fiducia acceſſit, vt deponendum funus procuraret. vnde dicitur: Poſt hæc autem rogauit Pilatum, &c.

BED. Arimathia ipſa eſt Ramatha ciuitas Helcanæ & Samuelis. Cælitus autem prouiſum eſt, vt eſſet diues, vt ad præſidem poſſet accedere, & vt eſſet iuſtus, vt corpus Domini accipere mereretur. vnde ſequitur: Vt tolleret corpus Ieſu, &c.

Homi. 84. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Non ex duodecim, ſed ex ſeptuaginta: ſed quomodo nullus ex duodecim acceſſit? Et ſi timore Iudæorum quis pro cauſa aſſumpſerit, hoc eodem detinebatur timore. vnde dicitur: Occultus autem prop. met. Iudæorũ. Sed valde inſignis erat, & Pilato notus. vnde & gratiam accepit, & hoc eſt quod ſubditur: Et permiſit Pilatus. Et ſepelit de reliquo, non vt cõdemnatum, ſed vt magnum quendam & mirabilem. vnde ſubditur: Venit ergo & tul. corpus Ieſu.

Li. 3. ca. 22. in fin. to. 4.
Officium funeris Chriſti.

AVG. de con. euang. In extremo enim illo officio funeri exhibendo minus curauit à Iudæis, quamuis ſoleret in Domino audiẽdo eorũ inimicitias deuitare.

BED. Sedata enim vtcunq; eorum ſæuitia, eo quòd ſe aduerſus Chriſtum præualuiſſe gaudebant, corpus Chriſti petijt, quoniam nõ videbatur cauſa diſcipulatus, ſed pietatis veniſſe: vt funeri officium impẽderet, quod homines non ſolum bonis, ſed etiam malis ſolent impendere. Adiungitur autem ei & Nicodemus. vnde ſequitur: Venit autem & Nicodemus qui ven. &c.

Tra. 120. in Io. cir. med. tom. 9.

AVG. Non ita diſtinguendum eſt, vt dicamus primum ferens mixturam myrrhæ, ſed vt quod dictũ eſt, primũ, ad ſuperiorem ſenſum pertineat. Venerat enim ad Ieſum Nicodemus nocte primum, quod idẽ Ioan. narrauit in prioribus euangelij ſui partibus. hic ergo intelligendũ eſt ad Ieſum non tunc ſolum, ſed tunc primum veniſſe Nicodemum: veniſſe autem poſtea, vt fieret audiendo diſcipulus.

Homi. 84. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Ferunt autem pigmẽta quæ maximè corpus apta ſunt, quàm plurimum cõſeruare, & non permittere cito ſubijci corruptioni: adhuc enim vt de nudo homine diſponebãt: ſed tamen multã dilectionem demonſtrabant. BEDA. Notandum eſt autem quòd ſimplex vnguẽtum fuerit: quia ex diuerſis aromatibus licentiã conficiendi non haberẽt. Sequitur: Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligaue. eum, &c.

Tra. 120. in Ioan parum à med. to. 9.
Mos funeralis.

AVG. In quo Euangeliſta admonuit in huiuſmodi officijs, quę mortuis exhibentur, morem vniuſcuiuſque gentis eſſe ſeruandum. Erat autem illius gentis conſuetudo, vt mortuorum corpora varijs aromatibus condirentur, vt diutius ſeruarentur illæſa.

Li. 3. ca. 25. à med. to. 4.

AVG. de con. euang. Neq; autem hic Ioannes alijs repugnat, neq; enim illi qui Nicodemum tacuerunt, affirmauerũt à ſolo Ioſeph Dñm ſepultum, quanuis ſolius commemorationem fecerint: aut quia illi vna ſindone à Ioſeph inuolutum dixerũt, propterea prohibuerũt intelligi, & alia lintea potuiſſe afferri à Nicodemo & ſuperaddi, vt verum narrat Ioãnes, quòd non vno linteo, ſed linteis inuolutus ſit, quanuis & propter ſudarium quod capiti adhibebatur, & inſtitas quibus corpus totum alligatum eſt, quia omnia de lino erant: etiam ſi vna ſindo ibi fuit, veraciſſimè dici potuit, Ligauerunt cum linteis. Lintea quippe generaliter dicuntur quæ lino texuntur.

Sindonia myſteriũ.

BED. Hinc eccleſiæ conſuetudo deſcendit vt corpus Domini non in ſericis & auro textis cõſecretur, ſed in ſindone munda.

Homi. 84. in Ioan aliq. à med. to. 3.

CHRY. Quia verò breuitate temporis vrgebatur, nona enim hora mortuo Chriſto, deinde accedentibus ad Pilatum, & deponentibus Chriſti corpus veſpera imminebat, ideo ponunt eum in proximum monumentum. vnde ſubditur: Erat autem in loco, &c. Quod diſpenſatione diuina factum eſt, ne alterius alicuius qui cum eo iaceret, æſtimaretur reſurrectio facta eſſe.

AVG. Sicut etiã in Mariæ virginis vtero nemo ante

Tra. 120. in Ioan parum à med. to. 9. illum, nemo post illum conceptus est ita in hoc monumēto nemo aute illum & nemo post illum sepultus est. *Theophyl. in hoc loco.* Т н а n. Per hoc etiam quod nouum fuit sepulchrum, mysticè datur intelligi, quod per Christi sepulturam omnes innouamur morte, corruptione destructa. Attende etiam abūdantiam pro nobis susceptæ paopertatis. Nam qui domum in vita nō habuit, post mortem quoq; in alieno sepulchro reconditur, & nudus existens à Ioseph operitur. Sequitur: Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia, &c.

Sepulchri Christi mysteriū.

Tra. 120. in Ioan. à med. tom. 9. A v g. Acceleratam vult intelligi sepulturā, ne aduesperasceret, quādo iam propter parasceuen, quam cœnam puram Iudæi Latinè vsitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.

B

Hom. 84. in Ioan. aliq. à med. to. 3. C h r y s. Propinquum autem fuit sepulchrum, vt discipuli possent cum facilitate accedere, & consideratores fieri eorum quæ eueniebant propè existente loco, & vt sepulturæ testes essent etiam inimici custodientes sepulchrū, & vt falsus ostenderetur is qui de furto sermo. B e o. Mysticè autem Ioseph interpretatur aptus per acceptionē boni operis, ad quod monemur, vt corpus Domini digne percipere mereamur. *Theoph. in hoc loco.* T h e o. Nunc etiam quodammodo Christus apud auatos mortificatur, in paupere famem patiente. *Tropolog. expositio.* Esto ergo Ioseph & tege Christi nuditatem, non semel, sed in tuo tumulo spirituali considerando reconde, cooperi & immisce myrrham & aloën amaricantia considerando vocem illam. Ite maledicti in ignem æternum, qua nihil amarius æstimo.

C

CAPVT XX.

Vna autem sabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem reuolutum à monumento. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulū quem amabat Iesus, & dixit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum: Exyt ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et cùm se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum. Et vidit linteamina posita, & sudariū quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit. Nondum enim sciebant scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere.

D

E

Homi. 84. in Ioan. à med. tom. 3. C h r y. Quia iam transierat sabbatum, in quo impediebatur à lege, nō potuit Maria Magdalene quiescere, sed venit profundo diluculo consolationem quandam à loco sepulturæ inuenire volens: vnde dicitur: Vna autem sabbati Maria Magdalene, &c.

Li. 3. ca. 24. inter med. & finem. tom. 4. A v g. de con. euang. Venit quidem Maria Magd. sine dubio cæteris mulieribus quæ Domino ministraoerant, plurimum dilectione feruentior, vt non immerito Ioannes solam commemoraret, tacitis eis quæ cum illa fuerant, sicut alij testantur.

A

Tract. 120 mea illius. tom. 9. A v g v s. super Ioan. Vna autem sabbati est, quem iam diem Dominicum propter Domini resurrectionem mos Christianus appellat, quem Matthæus primam sabbati nominauit. *Magdalenæ feruor.*

B e d a. Dicitur ergo, Vna sabbati, hoc est, altera siue prima die post sabbatum.

Theoph. in hoc loco. T h e o. Vel aliter: Hebdomadæ dies Iudæi sabbatum nominabant, vnam autem ex sabbati diebus primam, futuri autem sæculi exemplar est hic dies, quoniam futuri sęculi vna dies est nequaquam nocte interpolata. Deus enim ibi sol est, qui nunquam occidit. In hac igitur die Dominus resurrexit incorruptibilitatem corporis assumens, sicut nos in futuro sæculo incorruptione induemur.

B

Lib. 1 ca. 24 inter med. & fin tom. 4. A v g. de con. euang. Quòd autem Marcus dicit, Valde mane oriente iam sole, non repugnat ei quod hic dicitur, Cùm adhuc tenebræ essent: die quippe surgēte aliquæ reliquiæ tenebrarū tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Nec sic accipiendum est quod ait Marcus: Valde mane orto iam sole, tanquam sol ipse iam videretur super terram, sed potius sicut dicere solemus eis, quibus volumus significare temperius aliquid faciendum, orto iam sole dicitur, id est, de proximo adueniente in has partes.

Homi. 22. in euāg. parum à princ. G r e. in homil. Congruè autem dicitur: Cùm adhuc tenebræ essent, Maria enim auctorē omnium quem carne viderat, mortuum quærebat in monumento, & quia nunc minimè inuenit, furatum credidit. Adhuc ergo erant tenebræ cùm venit ad monumentum. Sequitur: Et vidit lap. reuol. à monum.

C

Li. 1. ca. 24. inter med. & fin. to. 4. A v g v s. de con. euang. Iam ergo factum erat quod solus Matthæus commemorat de terræmotu & lapide reuoluto, conterritisque custodibus.

Hom 84. in Ioan. à med. tom. 3. C h r y s. Surrexit quidem Dominus lapide & signaculis de sepulchro iniacētibus, quia verò oportebat, & alios certificari, aperitur monumentum post resurrectionem, & ita creditur quod factum est: hoc denique & Mariam mouit, videns enim lapidem sublatum non intrauit, neque prospexit, sed ad discipulos ex multo amore cum velocitate cucurrit. Nondum autē de resurrectione nouerat aliquid manifestum, sed putabat trāslationem corporis esse factam.

D

G l o. Et ideo cucurrit nunciare discipulis, vt aut secum quærerent, aut secū dolerent. Et hoc est quod sequitur: Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, &c.

A v g. Ita se commemorare solet quòd eum diligebat Iesus, qui vtique omnes, sed ipsum præ cæteris & familiarius diligebat. Sequitur: Et dixit eis, Tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerūt eum.

Li. 3. ca. 10. in no. exp. 9. in antiq. G r e. 3. Moral. Hoc autem dicens totum pro parte insinuat, solū quippe corpus Domini quæsitura venerat, & quasi totum Dominum sublatum deplorat.

E

Tra. 120. in Ioan. à med. tom. 9. A v g. Nonnulli autem codices Græci etiam habent, Tulerunt Dominum meū, quod videri dictum potest propensiore charitatis vel famulatus affectu. Sed hoc in pluribus codicibus, quos in promptu habemus, nō inuenimus. Discipulum autem quem diligebat Iesus, seipsum dicit. nam quippe ita commemorare solet, quòd eum diligebat Iesus qui vtique omnes, sed ipsum prę cęteris & familiarius diligebat.

Hom. 84. in Ioan. nō parum à med. tom. 3. C h r y. Euangelista verò non priuauit mulierem hac laude, nec verecundum existimauit quòd ab ea prius addiscerent. Audientes ergo illi cum multo studio monumentum insistunt.

Homi. 22 in G r e. Illi autem præ cæteris cucurrerunt, qui præ cæteris

euang. non procul à princip. Theoph in hoc loco.

A cæteris amauerunt, videlicet Petrus & Ioannes. vnde sequitur: Exijt ergo Petrus, &c.

THEO. Sed si quæras, quomodo astantibus custodibus venerunt ad monumentum. Rudis questio, quoniam postquam Dominus resurrexit, & vnà cum terræmotu affuit angelus in sepulchro, recesserunt custodes annunciantes pharisæis.

Tra. 120. in Iohn. inter med. & fin. tom. 9.

AVG. Cùm autem iam dixisset, venerunt ad monumentum, regressus est, vt narraret quomodo venerunt, atque ait: Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum, vbi ostendit quòd ipse prior venerit, sed tanquam de alio cuncta narrat.

Hom. 84. in Ioan. nō parum à med. tom. 3.

CHRYS. Veniens autem considerat linteamina posita. vnde sequitur: Et cū se inclinasset, vidit posita linteamina, nihil tamē ipse plus perscrutatur, sed desistit. & hoc est quod subditur: Nō tamen introiuit. Petrus verò vt feruidus, introiens vniuersa inspexit diligenter, & amplius vidit. vnde sequitur: Venit ergo Simon Petrus, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita & sudarium quod fuerat sup. caput eius. nō cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutū in vnum loc. quod erat resurrectionis signum. Neq; enim siquidem eum transtulissent, corpus eius denudassent, neq; si furati essent, huius rei fuissent soliciti, vt leuarent sudarium & inuoluerent, & ponerent in vnum locum seorsum à linteaminibus, sed simpliciter, vt se habebat, suscepissent corpus. Ideo enim Ioannes præmiserat, quoniam sepultus est cum myrrha, quæ cōglutinat corpori linteamina, vt nō decipiaris ab his qui dicunt eum furto sublatum esse. Non enim ita insensatus esset qui furaretur, vt circa rem superfluam tantum studium consumeret: post Petrum autem & Ioannes introiuit. vnde sequitur: Tunc ergo introiuit & ille discip.

Argumentum resurrectionis.

Tra. 120. in Ioan. parum à fin. to. 9.

AVG. Nonnulli putant hoc Ioannem credidisse quòd Iesus resurrexit, sed quod sequitur, hoc non Indicat. Vidit ergo inane monumentum, & credidit quod dixerat mulier. nam sequitur: Nondum enim sciebant scripturam, &c. Non ergo eum credidit resurrexisse, quem nesciebat oportere resurgere. quando autem ab ipso Domino audiebant, quamuis apertissimè diceretur consuetudine tamen audiendi ab illo parabolas non intelligebant, & aliquid aliud eum significare credebant.

Homi. 22. in euang. non mult. procul. à princ.

GRE. in homil. Hæc autem tam subtilis Euangelistæ descriptio à mysterijs vacare credenda non est, per Ioannem iuniorem synagoga, per seniorem verò Petrum Ecclesia Gentiū designatur: quia etsi ad Dei cultum est prior synagoga quàm ecclesia Gentiū, ad vsum tamē sæculi prior est multitudo Gentiū quàm synagoga. Cucurrerunt autem simul, quia ab ortus sui tempore vsque ad occasum pari & communi via, & si non pari & communi sensu Gentilitas cum synagoga decucurrit, venit synagoga prius ad monumentū, sed minimè intrauit, quia legis quidem mandata percepit, prophetias de incarnatione ac passione dominica audiuit, sed credere in mortuum noluit. Venit autem Simon Petrus, & introiuit in monumētum. quia secuta posterior ecclesia Gentiū Christum Iesum & cognouit carne mortuum & viuentem credidit Deum. Sudarium autem capitis Domini cum linteaminibus nō inuenitur, quia caput Christi Deus & diuinitatis incomprehensibilia sacramenta ab infirmitatis nostræ cognitione disiuncta sunt, eiúsque potentia creatura transcendit naturam. Non solùm

Allegorica expositio.

autem separatim, sed inuolutū inueniri dicitur, quia lintei quo inuoluitur, nec initiū, nec finis aspicitur. Celsitudo autem diuinitatis, nec cœpit esse, nec desinit. Bene autem additur in vno loco, quia in scissura mentium Deus non est, & illi eius gratiā habere merentur, qui se ab inuicem per sectarum scandala non diuidunt. Sed quia solet per sudarium laborantium sudor detergi, potest & sudarij nomine intelligi labor Dei. Sudarium ergo quod super caput eius fuerat, seorsum inuenitur, quia ipsa redemptoris nostri passio longè à nostra passione disiuncta est, quoniam ipse sine culpa pertulit quod nos cum culpa tolerāmus. Ipse sponte morti succumbere voluit, ad quam

Lintei mysterium.

B nos venimus inuiti. Postquam autem intrauit Petrus, ingressus est & Ioannes, quia in fine mundi ad redemptoris fidem etiam Iudæa colligetur.

THEO. Vel aliter: Intellige Petrum actiuum & promptum, Ioannem verò cōtemplatiuum & docilem erga rerum diuinarum peritiam: plerunque autem præuenit contemplatiuus notitia & docilitate, sed actiuus instantia feruoris, & sedulitate præcedit illius acumen, & prius inspicit diuinum mysterium.

Theoph. in hoc loco.

Abierunt ergo iterū discipuli ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentū foris plorās. Dum ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentū.

C *Et vidit duos angelos in albis sedentes, vnū ad caput, & vnū ad pedes, vbi positum erat corpus Iesu. Dicunt illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominū meū, & nescio vbi posuerunt eum. Hæc cùm dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stātem, & non sciebat quia Iesus est. Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? Quem quæris? Illa existimās quia hortulanus esset, dicit ei. Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eū, & ego eum tollam. Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa, dicit ei: Rabboni, quod dicitur magister. Dicit ei Iesus. Noli*

D *me tāgere. Nōdum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrū. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, quia vidi Dominum, & hæc dicit mihi.*

GREG. in homil. Maria autem Magdalene, quæ fuerat in ciuitate peccatrix, amando veritatem lauerat lachrymis maculas criminis, cuius mentem magna vis amoris accenderat, quæ à monumēto Domini etiam discipulis recedētibus non recedebat. Dicitur enim: Abierūt ergo iterum discipuli ad semetip.

Homi. 25. in euā. in prin.

E AVG. Id est, vbi habitabāt, & vnde ad monumentum cucurrerant. Viris autem redeuntibus, infirmiorem sexum in eodem loco fortior figebat affectus. vnde sequitur: Maria autem stabat, &c.

Tra. 121. in Ioan. circa prin. tom. 9.

AVG. de con. euang. Id est, ante illum saxei sepulchri locum, sed tamen intra illud spatium quò iam ingressæ fuerant, hortus quippe illic erat.

Lib. 3. ca. 24. inter med. & fin. tom. 4.

CHRY. Ne mireris autē quòd Maria amarè flebat ad sepulchrū: Petrus verò nihil tale passus est. compassibile enim est muliebre genus & natura flebile.

Homi. 85. in Ioā. in prin. tom. 3.

Mulieris cōstantia.

AVG. Oculi igitur qui Dominum quæsierant & non inuenerant, lachrymis vacabant, amplius dolentes quòd fuerit ablatus de monumento quàm quòd fuerat occisus in ligno: quoniam magistri tanti cuius vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat.

Tract. 121. in Ioā. cir. prin.

Li. 3. ca. 24. non parum à fin. to. 4.

A
Avg. de con. euang. Viderat autem cum alijs mulieribus angelum sedentem à dextris super lapidem reuolutum à monumento, ad cuius verba cùm fleret, prospexit in monumentum.

Homi 85. in Ioan. parum à prin. to. 3.

Chrys. Magnum enim ad mitigationem est ad monumentum apparens, vide denique eam vt plus requiesceret, & inclinantem se & volentem locũ videre vbi iacuit corpus. vnde seq. Dũ ergo fleret, &c.

Homi. 25. in euang. non remo. à prin.

Gre. Amanti enim semel aspexisse nõ sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis.

Tra. 121. in Io. non mult. remo. à prin. tom. 9.

Avg. Nimium enim dolebat, nec suis, nec discipulorum oculis facile putabat esse credendũ, an potius diuino instinctu in animo eius effectũ est vt prospiceret. Gre. Quæsiuit u. corpus & minimè inuenit: perseuerauit vt quæreret. vnde & contigit vt inueniret, actũmque est vt desideria dilatata crescerent, & crescentia causarent quod inuenissent. Sancta enim desideria dilatione crescunt. Si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Ista itaque quæ sic amat, quæ se ad monumentum quod prospexerat, iterum inclinat, videamus quo fructu vis amoris in ea ingeminat opus inquisitionis. Sequitur enim: Et vidit duos angelos, &c.

Homi. 85. in Io. nõ remo. à prin. to. 3.

Chrys. Quia enim non erat excelsa mulieris mẽs vt ex sudarijs perciperet resurrectionẽ, angelos videt in læto habitu, vt & ipsa à passione mitigetur.

Tra. 121. in Io. nõ mult. proc. à prin. tom. 9.

Avg. Quid est autem quod vnus ad caput & alter ad pedes sedebat: an quoniam qui Græcè angeli dicuntur, Latinè sunt nuncij. Isto modo Christi euangelium velut à capite vsque ad pedes, ab initio vsque in finem signabant esse nunciandum.

Homi. 25. in euang. fin. ill. vidit duos angelos.

Gre. Vel ad caput sedet angelus cùm per apostolos prædicatur: quia in principio erat verbũ, & quasi ad pedes sedet cùm dicitur: Verbum caro factum est. Possumus etiam per duos angelos duo testamenta agnoscere, quæ dum pari sensu incarnatum & mortuum, ac resurrexisse Dominum nunciant, quasi testamentum prius ad caput, & testamentum posterius ad pedes sedet.

Homi. 85. in Ioan paulo à prin. to. 3.

Chrys. Angeli autem apparentes nihil de resurrectione dicunt: sed paulatim in eum qui de resurrectione est, intrant sermonem. Quia enim mulier vltra consuetudinem præclarum habitum videiat, ne turbetur audiuit compassionis vocem. vnde sequitur: Dicunt illi: Mulier quid ploras? Angeli lachrymas prohibebant: & futurum quodammodò gaudium nunciabant. Ita enim dixerunt, Quid ploras? ac si dicerent, plorare noli.

Hom. 25. in euang. fin. ill. quia tulerũt Dom. meũ.

Gre. Ipsa enim sacra eloquia quæ in nos lachrymas amoris excitant, easdem lachrymas cõsolantur, dum nobis redemptoris nostri spem repromittunt.

Tra. 121. in Ioan aliq à prin. to. 9.

Avg. At illa eos putans interrogasse nescientes causas prodit lachrymarum. vnde sequitur: Dicit eis, quia tulerunt Dominum meum: Dominum suum. vocat Domini sui corpus exanime à toto partem significans. sicut omnes confitemur Iesum Christum filium Dei sepultum, cùm sola eius sepulta sit caro.

Figurata locutio.

Sequitur: Et nescio vbi posuerũt eum. Hæc erat causa maioris doloris, quia nesciebat quo iret ad consolandum dolorem.

Hom. 85. in Io. non multum remo. à prin. to. 3.

Chrys. Nondum autem de resurrectione aliquid nouerat, sed adhuc trãslationem imaginabatur.

Li. 3. ca. 24. aliq. ante fin. to. 4.

Avg. de con. euang. Hic intelligendi sunt surrexisse angeli, vt etiam stantes viderentur, sicut Lucas eos visos esse commemorat.

Tra. 121 in Ioan. inter prin. & med. tom. 9.

Avgvs. super Ioan. Sed hora iam venerat qua id quod nunciatum quodammodo fuerat, ab angelis flere prohibentibus, gaudium succederet flentibus. vnde sequitur: Hęc cùm dixisset, conuersa est retrorsum.

Hom. 85. in Io fin. illud: conuersa est retror. to. 3.

Chry. Sed quare ad angelos loquens, & nõdum ab eis aliquid audiens conuertitur retrorsum? Mihi videtur quòd hæc ea dicẽte, Christus post eam apparuit, & angeli considerantes dominatorem, & figura & inspectione & motu confestim ostenderunt, quoniam Dominum viderunt, & hoc est quod mulierem conuerti retrorsum fecit.

Homi. 25. in euang. aliq. ante med.

Gre. Notandum etiam quòd Maria quæ adhuc de Domini resurrectione dubitabat, cõuersa retrorsum est vt videret Iesum, quia videlicet per eandem dubitationem suam quasi tergum in Domini faciem miserat quẽ resurrexisse minimè credebat. Sed quia amabat & dubitabat, videbat & non cognoscebat eum, vnde sequitur: Et vidit Iesum stantem, &c.

Hom. 85. in Io non mul. procul à pri. tom. 3.

B
Chry. Angelis enim vt dominator apparuit, mulieri verò non ita, ne eam ex prima visione stupefaceret, non enim oportebat eam repente ad excelsa reducere, sed paulatim. Sequitur, Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras?

Homi. 25. in euang. paulo ante med.

Gre. Interrogatur doloris causa, vt augeatur desiderium quatenus cùm nominaret quem quæreret, in amorem eius ardentius æstuaret.

Figura Christi resurg.

Hom. 85 in Ioan. aliq. à prin. to. 3.

Chry. Et quia in communi figura apparuit, æstimauit eum hortulanum esse. vnde sequitur: Illa æstimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego eum tollam. hoc est, si propter timorem Iudæorum leuasti eum, dicito mihi, & ego eum accipiam.

Theo. in hoc loco.

C
Theo. Timebat enim ne Iudæi etiam corpori insæuirent exanimi, & ideo volebat in alio loco incognito illud transponere.

Hom. 25. in euãg. paulo ante med.

Iesus hortulanus.

Gre. Forsitan autem ne certando hæc mulier errauit, quæ Iesum hortulanum credidit: an non ei spiritualiter hortulanus erat, qui in eius pectore per amoris sui vim semina virtutum virentia plantabat? Sed quid est quod viso eo quem hortulanum credidit, cui necdũ dixerat quem quærebat, ait: Domine, si tu sustulisti eum? Sed vis amoris hoc agere solet in animo, vt quem ipse semper cogitat, nullum alium credat ignorare. Postquã autem eam Dominus cõmuni vocabulo appellauit ex sexu, & agnitus nõ est, vocat ex nomine. vnde sequitur: Dicit ei Iesus, Maria, ac si diceret: Recognosce eum à quo recognosceris. Maria ergo quia vocatur ex nomine, recognoscit auctorem, quia & ipse erat qui quærebatur exterius, & ipse qui eam interius vt quæreret, docebat. vnde sequitur: Conuersa illa, dicit ei: Rabboni, quod dicitur magister.

Hom. 86. in Ioan. inter med. & fin. tom. 3.

D
Chry. Sicut enim Iudæis quandoque immanifestus erat & præsens, ita & loquens cùm volebat seipsum notum faciebat. Qualiter autem cõuersa dicit, cùm Christus ad eam loqueretur? Mihi videtur quòd dicẽte ea, Vbi posuisti eum, conuersa est ad angelos vt interrogaret cur stupefacti essent: deinde Christus vocans eam, conuertit eam ad seipsum: & per vocem manifestum seipsum fecit.

Tra. 121 in Ioan ante med. to. 9.

E
Avgvst. Vel quia prius conuersa corpore quod non erat, putauit, nunc corde conuersa, quod erat agnouit. Nemo autem calumnietur mulierem quod hortulanum dixerit Dominũ, & Iesum magistrum: ibi enim honorabat hominem, à quo beneficiũ postulabat, hîc recolebat doctorem à quo discernere humana & diuina discebat. Aliter ergo dum dixit: Sustulerunt Dominum meum: aliter autem, Domine si tu sustulisti eum.

Hom. 25. in euã. cir. me.

Grego. Iam verò ab Euangelista non subditur quid mulier fecit, sed ex eo innuitur quod audiuit.

Sequitur

Sequitur: Dicit ei Iesus, Noli me tangere. In his nanque verbis ostenditur quòd Maria amplecti voluit eius vestigia quem recognouit. Sed cur tangi non debeat, ratio quoq; additor cùm subiungitur: Nondum enim ascendi ad patrem meum.

Tra. 121 in Ioan. parum ante med. tom. 9. A v g v s. Sed si stans in terra non tangitur, sedens in cælo quomodo ab homine tangetur? qui certè antequam ascenderet. discipulis suis se obtulit tangendum, dicens: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, vt Lucas testatur. Quis autem tam sit absurdus, vt dicat eum à discipulis quidem antequam ascendisset ad patrẽ, se voluisse tangi, à mulieribus autem noluisse, nisi cùm ascendisset ad patrem. Sed leguntur etiam fœminę post resurrectionẽ, antequam ad patrẽ ascenderet, tetigisse Iesum, in quibus erat etiã ipsa Maria Magdalena, narrante Matth. Aut ergo hoc sic dictum est, vt in illa fœmina figuraretur ecclesia de Gẽtibus, quæ in Christũ non credidit, nisi cùm ascendisset ad patrem: aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est sic spiritualiter tangi, quod ipse & pater vnũ sunt. Eius quippe intimis sensibus quodãmodo ascendit ad patrem, qui sic in eo profecerit, vt patri agnoscat æqualem. Quomodo autem hæc nõ carnaliter adhuc in eum credebat, quem sicut hominem flebat? A v g. 1. de Trinit. Tactus autem tanquam finem facit notionis. Ideóq; nolebat in eo esse finem intenti cordis in se, vt quod videbatur, tantummodo putaretur. C h r y. Vel aliter: Volebat hæc mulier adhuc cum Christo esse, sicut & ante passionem, & præ gaudio nihil magnum excogitabat, quanuis caro Christi multo melior facta fuerit resurgendo. Ab hac ergo intelligentia eam abducens, dixit: Noli me tangere, vt cum multa reuerentia ei loquatur: vnde nec discipulis apparet de reliquo cum eis conuersans: vt reuerentius ei attendãt, dicens: Nõdum enim ascen. ostendit quoniam illùc properat & festinat. Eum autem qui illuc debet abire, & non vltra cũ hominibus conuersari, non oportebat eum eadem videre mente qua & antè: & hoc manifestat consequenter, dicens: Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum & patrem vestrũ, Deum meum, &c.

Christus quomodo tangitur.

Lib. 1 ca. 9. pa. lo a prin. tom. 3.

Homi. 85 in Io. int. prin. & med. to. 3.

Hæretici arguũtur. H i l a. 11. de Trinit. Inter cæteras impietates suas, etiam hoc dicto Domini vti solent hæretici, vt per id quod pater eius, pater eorum est, & Deus eius, Deus eorũ est, in natura Dei non sit. sed in forma Dei manens, formam serui assumpsit. Et cùm hæc ad homines in serui forma Christus Iesus loquatur, non ambigitur quin pater sibi, vt cæteris sit ex ea parte qua homo est, & Deus sibi, vt cunctis sit ex ea natura qua seruus est. Denique hunc eundem sermonem cœpit, dicens: Vade ad fratres meos. Fratres autem ex carne sunt Deo. Cæterũ vnigenitus Deus sine fratribus est.

Tra. 121 in Ioan. à med. tom. 9. A v g. Vel aliter: Non ait patrem nostrum, sed patrem meum & patrem vestrũ: aliter ergo meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrũ. Neq; dixit Deum nostrũ, sed Deum meum, sub quo ego homo: & Deum vestrũ, inter quos & ipsum mediator sum.

Li. 3 ca. 24. paulo ante fin. tom. 4. A v g v s t. de con. euang. Tunc ergo egressa est à monumento, hoc est ab illo loco vbi erat horti spatium ante lapidem effossum: & cum illa aliæ quas secundum Marcum inuaserat tremor & pauor, & nemini scilicet aliorum quicquam dicebant. vnde & hic dicitur: Venit Maria Magdalena, &c.

Homi. 25 in euã. à med. G r e. Ecce humani generis culpa ibi abscinditur, vnde processit: quia enim in paradiso mulier viro propinauit mortem, à sepulchro mulier viris annun- A ciauit vitam, & dicta sui viuificatoris narrat, quæ mortiferi serpentis verba narrauerat.

A v g. de con. euang. Dum autem cum alijs veniret, tunc secundum Matth. occurrit illis Iesus, dicẽs: Auete. Sic ergo colligimus angelorum collocutionem, bis numero eas habuisse venientes ad monumentum, & etiam ipsius Domini: semel scilicet, quando Maria hortulanum putauit eum, & iterum cum eis occurrit in via, vt eas repetitione firmaret, & sic venit Maria Magdalene annũcians discipulis, non solum ipsa, sed & aliæ quas Lucas commemorat. *Li. 3. ca. 24. parum à fin. tom. 4.* *Cõcordia litteralis.*

B e d a. Mysticè autem Maria, quæ interpretatur domina illuminata, illuminatrix, seu stella maris, significat ecclesiam quæ Magdalena, id est, turrensis B dicitur. Nam μαγδαλὸς Græcè, Latinè turris dicitur, propter illud quòd dicitur in psalm. Factus est mihi turris fortitudinis. In eo autem, quod hæc mulier discipulis Christum resurrexisse nunciauit, omnes monentur, maximè quibus est commissum prædicandi officium, vt si quid eis cælitus reuelatum fuerit, studiose proximis propinent.

Cùm ergo sero esset die illo vna sabbatorum, & fores essent clausæ vbi erant discipuli congregati, propter metum Iudæorum, venit Iesus & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. Et cũ hoc dixisset, ostendit eis manus & latus. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hæc cùm dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. C D

C h r y s. Audientes discipuli quòd Maria nunciauit, consequens erat, vt aut discrederent, aut credentes dolerent, quoniam eos non reputauit dignos sua visione. Hæc igitur recogitantes, neque per vnam diem dimisit pertransire, sed ex eo quod sciebant iam suscitatum esse, videre sitientibus, & timidis existentibus cùm serò factum esset, ipsis astitit. vnde dicitur: Cùm ergo sero esset die, &c. *Homi 85 in Ioan. paulo ante med. tom. 3.*

B e d. In hoc infirmitas apostolorum monstratur, qui foribus clausis intus congregati resident propter timorem Iudæorum, quorum metu fuerant prius dispersi. Venit Iesus, & stetit in medio. Ideo autem sero E apparuit, quia consequens erat tunc maximè eos timidos esse. T h e o. Vel quia præstolabatur, vt omnes conuenirẽt. Ostijs verò clausis, vt ostendat, quia eodem modo resurrexit adiacente lapide super monumentum. A v g v s t. in serm. Pasch. Nonnulli autem de hac re ita mouentur, vt penè periclitentur afferentes contra miracula diuina præiudicia ratiocinationum suarum. Sic enim disputant: Si corpus erat, si hoc surrexit de sepulchro quod pependit in ligno, quomodo per ostia clausa intrare potuit? Si comprehendis modum, non est miraculum: vbi deficit ratio, ibi est fidei ædificatio. *Apostolorum infirmitas.* *Theo. in hoc loco.*

A v g v s t. sup. Ioan. Moli quidem corporis, vbi

Tra. 121. in Io. par. ante med. to. 9.

diuinitas erat, ostia clausa non obstetetũt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nasceute virginitas matris inuiolata permansit?

Hom. 85. in Io. parum ante med. tom. 3.

CHRY. Sed mirabile est qualiter phantasma eum non æstimarunt, sed hoc fuit, quia mulier præueniẽs in eis multã fidem operata est. Sed & ipse per visum manifestum se eis ostendit, & voce eorum fluctuantem mẽtem firmauit. vnde sequitur: Et dixit eis: Pax vobis, id est, ne tomultuemini. In quo etiam cõmemorat verhum quod ante crucem dixerat: Pacem meam do vobis, & rursus: In me pacem habebitis.

Hom 26. in euan parum a prin.

GRA. Et quia ad illud corpus, quod videri poterat, fides inruẽrium duhitabat, ostendit eis protinus manus & latus. vnde sequitur: Et cùm hoc dixiss. &c. Claui enim manus fixerãt, lancea latus aperuerat, ibi ad duhitandum corda sananda vulnerum sunt seruata vestigia.

Hom. 85. in Ioan parum à med. to. 3.

CHRY. Et quia ante crucem eis dixerat, Iterum videho vos, & gaudehit cor vestrum, hoc opere impletur. vnde sequitur: Gauisi sunt, &c.

AVG. 22. de c d. Claritas qoa iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui, in Christi corpore cum resurrexit, ah oculis discipulorum potius ahscondita fuisse, quàm defuisse credenda est: non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, vt posset agnosci.

Hom 85. in Iod parum à med. to. 3.

CHRY. Vniuersa autem hæc eos ad fidem certissimam inducebant, quia verò prælium expugnabile habehant ad Iudeus, rursus eis pacem annunciat. vnde sequitur: Dixit eis iterum, Pax vobis.

BEDA. Iteratio, confirmatio est, siue ideo repetit, quia gemina est virtus charitaris, vel quia ipse est qui fecit vtraqoe vnum.

Hom 85. in Ioan. par. à med. tom. 3.

CHRY. Simul quoq; demonstrat crucis efficaciam, per quam soluit omnia tristia, & contulit omnia bona: & hoc est pax. Mulieribus autem supra annunciatum est gaudium, quia in tristitijs illud genos erar, & hanc suscepit maledictionem, dicente Domino: in dolore paries: Quia ergo vniversa prohihentia sunt destructa, & directa sunt omnia de reliquo, subdit: Sicur misit me pater, &c.

Homi. 26. in euang. non mul. remo. à prin.

GRA. Pater quidem filium misit, qui hunc pro redemprione generis humani incarnari constitoit. Itaque dicitnt: Sicur misit me pat. &c. Id est, ea charitate vos diligo, cùm inter scandalum persecutorum mitto qua me charitate pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit.

Tra. 121. in Ioan. su. ill. & ego mitto vos. tom. 9.

AVG. Æqoalem autem patri filium nouimus, sed hic verba mediatoris agnoscimus. Medium quippe se ostendit dicendo: Ille me, & ego vos.

Homi. 85. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRYS. Sic igitur eleuauit eorum animum, & ab his quæ facta sunt, & à dignitate mittẽtis, & non adhuc deprecatio ad patrem fit: sed sua auctoritate dat eis virtutem. vnde sequitur: Hæc cùm dixisset insuffl. & dixit eis, Accipite spiritum sanctum.

Li. 4. ca. 10. à med. to. 3.

Flatus qualis fuerit.

AVG. 4. de Trioit. Flatus ergo ille corporeus substantia spiritos sancti non fuit, sed demonstratio per congruam significationem non tantum à patre, sed etiam à filio procedere spiritum sanctum. Quis enim dementissimus diceret alium fuisse spiritum quem sufflãs dedit, & alium qoem post ascensionem suam misit?

Homi. 26. in euang. non multum remo. à prin.

GRA. Cur autem prius in terra discipulis datur, postmodũ de cælo mittitur, nisi quod duo sunt præcepta charitatis, dilectio videlicet Dei, & dilectio proximi? in terra datur spiritus, vt diligatur proximus: ex cælo datur spiritus, vt diligatur Deus: sicut ergo vna est charitas & duo præcepta, ita vnus est spiritus & duo data. prius à consistente Domino in

A terra: postmodũ datur ex cęlo, quia in proximi amore dicitur, qualiter perveniri debeat ad amorem Dei.

Homi 85. in Ioan. à med. tom. 3.

CHRY. Quidam autem dicunt quoniam non spiritum dedit, sed aptos eos ad susceptionem spiritus per insufflationem construxit. Si enim angelum videns Daniel excessum mentis passus est, quid ineffabilem illam gratiam suscipientes passi essent, nisi discipulos suos primitus instruxisset? Nequaquam autem quis peccahit dicens, tunc suscepisse eos quandam potestãtem spiritualis gratiæ, non vt mortuos suscitent & miracula faciant, sed vt dimittant peccata. vnde seq: Quorum remiseritis peccata, &c.

Tra. 121. in Io. sup. illud quorum remiseritis &c. tom. 9.

AVG. Ecclesiæ charitas quæ per spiritum sanctum

B diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum autem qui nõ sunt eius participes, tenet. Ideo postquã dixit: Accipite spiritum sanctum, continuò de peccatorum remissione & retentione subiecit.

Homi. 26. in euan. su. ill. quorũ remis. peccata.

GRA. Sciendum verò est quod hi qui prius spiritum sanctum habuerunt. vt ipsi innocentes viuerent, & in prædicatione quibusdem prodessent, idcirco hunc post resurrectionem Domini patenter acceperunt, vt prodesse non paucis sed pluribus possent.

Ratio afflatus apostolorum.

Libet ergo intueri: illi discipuli ad tanta onera humilitatis vocari ad quãtum culmen gloriæ sint producti. Ecce non solũ de seipsis securi fiũt, sed etiam principatum superni iudicij sortiuntur, vt

C vice Dei quibusdã peccata retineãt, quibusdam verò relaxent: horum nunc in ecclesia episcopi locum tenent, & soluendi ac ligandi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiũtur. Grandis honor, sed graue põdus istius est honoris. Durum quippe est, ve qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat vitæ alienæ.

Hom 85. in Ioan. inter med & fin. tom. 3.

CHRYS. Sacerdos etiam etsi propriam bene dispensauerit vitam, aliorum verò non cum diligentia curam hahuerit, cũ perniciosis in gehennam vadit. Scientes igitur periculi magnitudinẽ multam tribuit eis deuotionem, & etiam si non valde nobiles fuerint: non autem iustum est ah his qui in principatu subijciuntur, iudicari, & si vita eorum fuerit valde

D detractahilis, in nullo læsi in his quæ sunt eis commissa à Deo. Non enim sacerdos, neque angelus aut archangelus operari aliquid potest in his quæ sunt data à Deo. Sed Pater & Filius & Spiritus sanctus omnia dispensant. Sacerdos autem suam linguam & manum trihuit. Non enim iustum esset, vt propter alterius malitiam circa symbola nostræ salutis lædi eos qui ad fidem veniunt. Omnibus autem discipulis congregatis solus Thomas deficiebat à dispersione quæ iam facta erat. vnde dicitur: Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur Didymus, &c.

Honor sacerdotalis.

ALCVI. Didymus Græcè, Latinè geminus, pro-

E pter dubium cor in credendo: Thomas abyssus, quia altitudinem diuinitatis certa fide penetrauit.

Homi. 26. in euan. à med.

GRA. Non autem casu gestum est, vt electus ille discipulus tunc deesset. Egit nanque miro modo superna clementia, vt discipulus dubitans dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Plus enim nobis infidelitas Thomæ ad fidem quàm fides credentium discipulorum profuit: quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione post posita in fide solidatur.

BED. Quæri autem potest qoare hîc Euangelista tũc Thomã defuisse dicat, cùm Lucas scribat quod duo discipuli euntes in Emaus: reuersi in Hierusalem inuenerũt vndecim congregatos: sed datur intelligi quoddam fuisse interuallũ, quòd ad horam

Thomas

Thomas agressus sit,& Iasus vaniẽs in madio eorum statit. CHRY. Sicut autem simplicitat & qualitarcunq; cradera facilitatis ast : ita multum inuestigare est grossissimę mentis: propter hoc Thomas accusatur. Apostolis anim dicentibus quoniã vidimus Dominum, non aradidit, non tantum illis discredens, quantum rem putans impossibilem asse. vnda saquitur: Dixerunt ergo ei alij discip. vi. do. Illa au.di. eis: Nisi vi. in ma.eius fixu. clauo. & mit. digi. maum in lo.clauo.& mittam ma.meam in latus eius, non cradam. Aliis anim grossior axistẽs, eam quę ast per sensum grossissimum, scilicet tactum quęrabat fidam, & naq; oculis cradebat, vnda non suffacit aum diceta, Nisi videro, sad addidit, Et misaro digit. &c.

(H.86 in Io. in princ. to. 3.)

Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus & Thomas cum eis: Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio,& dixit eis: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas,& affer manum tuam & mitte in latus meũ, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas & dixit: Dominus meus & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me, Thomas, credidisti: beati qui nõ viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus est filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

(H.88. in Io. parũ à prin. tom. 3. — Clementia Christi notatur.)

CHRY. Considera dominatoris clemẽtiam, quaaliter pro vna anima ostandit seipsum volnara habentem,& accedit vt saluat vnum, & nimitum discipuli annunciãtes digni arant fide & ipse promittens. Sed tamen quia solus Thomas quæsiuit: naqua hoc eum priuauit Christus: non autam statim ei appatat, sad post dies octo, vt in madio à discipulis admonitus accendatur in maius desidarium & fidelior fieret in futurum. vnde dicitur: Et post dies octo iterum erant discipuli aius intus & Thomas cũ ais: Vanit Iesus ianuis clausis,& statit in medio eorũ, & di. Pax vobis.

AVGVS. in sa. pas. Quæris à me & dicis: si per ostia clausa intrauit, vbi est corporis modus? & ago raspõdao: si super mare ambulauit, vbi est corporis põdus? sed fecit illud Dominus tanquam Dominus: nũquid igitur quia rasurrexit, dastitit esse Dominus?

(Homi. 86. in Io. nõ rem. à princ. tom. 3.)

CHRYS. Astat itaqua Iesus & non axpectabat à Thoma intarrogari, sad vt ostãdat quoniam cũm loquabatur ad cõdiscipulos, aderat: aisdam verbis vsus ast. Et primo quidem increpat vel improparat. vnde sequitur: Dainde dicit Thomæ. infar digitũ tuũ, &c. secundo autem erudit, dicẽs: Et noli esse incredulus, sad fidelis. Vida quoniam fidelitatis erat ambiguitas, antaquam Spiritum sanctum acciparent, postaa autem non, sed firmi erãt da raliquo. Dignum autem est quęrere, qualiter corpus incorruptibila typos habebat clauorum. sed na tumultueris: cõdescansionis enim erat, vt discerant quoniam ipsa arat qui crucifixus fuarat.

(Lib. 2. ca. 8. tom. 9. — Stigmatũ Christi ratio.)

AVG. da sym. Posset autam si vellet, de corpore suscitato & clarificato omnem maculã cuiuslibet cicatricis abstergare, sed sciebat qua cicatrices in suo corpora raseruaret. Sicut enim demonstrauit Thomæ non credenti, nisi tangeret & vidarac, ita etiam inimicis suis vulnara demonstraturus est sua, non quòd eis dicat sicut Thomæ, Quia vidisti credi-

A disti, sed vt conuincens eos veritas dicat: Ecce hominam quam crucifixistis, videbistis vulnara quę infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis, quoniã per vos & propter vos apertum est: nac tamen intrauit voluistis.

(Li. 22. c. 20. in prin. to. 5.)

AVG. v. 22. da ciui. Dai. Nescio autam quomodo etiam sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo ragno in eorum corporibus videre vulnarum cicatrices, quę pro Christi nomine pertulerunt, & fortasse videbimus: nõ enim deformitas in eis, sad dignitas arit: & quædam quanuis in corpore non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgabit: nac ideo tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sina ipsis membris in surrectiona arũt mortuorum: quibus dictũ ast: Capillus capitis vestri

B non paribit. Sad si hoc dacebit in illo nouo sęculo, vt indicia gloriosorum vulnerũ in illa immortali carne cernantur, vbi membra vt præsciderẽtur, parcussa vel secta sunt, ibi cicatrices, sed eisdem membris radditis non parditis apparabunt. Quanuis igitur omnia quæ acciderant corpori vitia, tunc non arunt, non sunt tamen appellanda vitia, sad virtutis indicia.

(Homi. 26. in euang. paulo à princi. — Miracula corporis Christi.)

GREG. in homil. Palpandam autam carnem Dominus præbuit, quam clausis ianuis introduxit. qua in re duo mira & iuxta humanam rationem valda sibi contraria ostendit, dum post resurractionem corpus suum, & incorruptibile, & taman palpabile demonstrauit. Nam & corrumpi nacessa est quod

C palpatur, & palpari non potest quod non corrumpitur, & incorruptibilam ergo se, & palpabilem demõstrauit, vt profecto post resurrectionam asse ostenderetur corpus suum & eiusdam naturæ, & alterius gloriæ.

(Li. 14. su. illi Iob 19. rursũ circundabor pelle mea, ca. 29 in nouis exẽpl. 32. in antiqu.)

GREG. 13. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurractionis gloria erit quidem subtila par effectum spiritualis potentiæ, sed palpabila par veritatem naturę, non autem sicut Euticius scripsit, impalpabila, & ventis aëréque subtilius.

(Tr. 121. in Io. paulo an. fin. tom. 9.)

AVGV. Vidabat autem Thomas tangabátque hominem, & cõfitebatur Daum quam non videbat neque tangebat: sad par hoc quod videbat atque tangebat, illud iam ramota dubitatione credabat. vnda se-

D quitur: Respõdit Thomas, & dixit ei: Dominus maus & Deus, &c.

(Theoph. in hoc loco.)

THEO. Qui prius infidalis fuerat post lateris tactum optimum se thaologum ostendit. Nam duplicem naturam vnicámque hypostasim Christi edisseruit, dicendo enim Dominus meus, humanam naturam, dicendo varo Deus maus, diuinam confessus ast, & vnum, & aundam Daum & Dominum. Saquitur: Dicit ai Iasus, Quia vidisti me credidisti.

(Tract. 121. in Ioan. paulò ante fi. to. 9. — Sẽsus visus generalis.)

AVG. Non ait tetigisti me, sed vidisti me, quoniam genaralis quodammodo est sensus visus: nam & per quatuor alios sensus nominari solat, velut cùm dicimus: Audi & vida quàm bena sonet, olfac, & vida quã bene oleat, gusta, & vida quàm bana sapiat, tanga &

E vida quàm bena calaat. vnde & hic Dominus dicit: Infer digitum tuum huc, & vida manus maas. Quid aliud ait quàm tange & vida? nac taman ille oculos habebat in digito, ergo siua intuendo, siue atiam tangendo, hoc agit: Quia vidi. ma, cradidisti, quanuis dici possit non ausum fuissa discipulum tangare, cùm sa offerret ille tangandum.

(Hom 26. in euang. paulo post medium.)

GREG. Sed cùm Apostolus dicat, fides est substantia sparandarum rerum argumentum non apparantium, profecto liquat, quia quæ apparant, iam fidam non habant, sed agnitionã. Dum ergo vidit Thomas cùm palpauit, cur ei dicitur? Quia vidisti ma credidisti. Sed aliud vidit, aliud credidit: hominem vidit, &

Deum confessus est. Lætificat autem valde quod sequitur: Beati qui non viderunt, & crediderunt. In qua sententia nos specialiter significati sumus, qui eum quem carne non vidimus, mente retinemus, si tamen fidem nostram operibus sequimur. Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit.

Tra. 121. in Ioan. in fine. tom. 9. AVG. Præteriti autem temporis visus est verbis, tanquam ille qui id quod erat futurum, in sua nouerat prædestinatione iam factum.

Ho. 86 in Io. interpre. & med. CHRYS. Cùm ergo aliquis nunc dixerit, vtinam in temporibus illis fuissem, & vidissem Christum miracula facientem, excogitet: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Theophyl. in hoc loco. THEO. Exprimit autem & hinc discipulos, qui nec plagas clauorum, nec latus palpantes crediderunt. Homi 86. in Io. interpre. & med. to. 3. CHRY. Quia verò Ioannes pauciora alijs euangelistis dixerat, subiungitur: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in cõspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, sed nec alij omnia dixerunt, sed quæ erãt sufficiẽtia attrahere ad fidẽ audientes. Mihi autem videtur hic dicere ea quæ post resurrectionem sunt signa, & ideo dicit in conspectu discipulorum suorum, cùm quibus solis post resurrectionem cõuersatus est, deinde vt discas, quoniam non solum discipulorum gratia signa fiebant, induxit: Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus est Christus filius Dei, communiter ad humanam naturam loquens. Et vt ostendat quoniam vt non illi qui creditur, sed nobis hoc vtile est credere, subdit: Et vt credentes vitam habeatis in nomine eius, id est, per Iesum. Ipse autem est vita.

CAPVT XXI.

POSTEA manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis. Manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Dixit ei Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei, Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli quia Iesus est. Dicit ergo eis Iesus: Pueri nunquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. Dixit eis, Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus, Petro, Dominus est. Simõ Petrus cùm audisset quia Dominus est, tunica succinxit se. Erat enim nudus & misit se in mare. Alij autem discipuli nauigio venerunt. Nõ enim longè erãt à terra, sed quasi cubitis ducẽtis trahentes rete piscium. Vt ergo descenderunt in terrã, viderunt prunas positas & piscem superpositum & panem. Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus cẽtum quinquaginta tribus. Et cùm tanti essent, nõ est scissum rete.

Tr. 122. in Io. circa fi. to. 9. AVG. Quod immediatè Euangelista præmiserat, veluti huius libri indicat finem, sed narratur hic deinde, quemadmodum se manifestauerit Dominus

A ad mare Tyberiadis. vnde dicitur: Postea manif. &c.

Ho. 86. in Io. non an. me. tom. 3. CHRYS. Dicit autem postea, quia non continue eùm eis ambulabat vt antea. Dicit autem, Manifestauit se: quia non videretur nisi condescenderet, quia incorruptibile erat corpus. Loci etiam meminit ostendens, quoniam plurimum timoris eis Dominus abstulerat, vt de reliquo ipsi longè à domo procedant, non vltrà in domo conclusi, sed in Galilæam iterant periculum declinantes Iudæorum.

BED. More autem solito Euangelista prius retulit causam, deinde quemadmodum res gesta sit, enarrat. vnde sequitur: Manifestauit autem sic.

Ho. 86. in Io. paulo ante me. tom. 3. CHRY. Quia verò neque Dominus cum eis continuè erat, neque spiritus datus erat, neque aliquid B tunc erat eis commissum, neque aliquid habebãt agere, artem piscatoriam tractabant. vnde sequitur: Manifestauit autẽ sic. Erant simul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Chana Gali. qui scilicet vocatus est à Philippo, & filij Zebedæi, scilicet Iacobus & Ioannes, & alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado pis.

Homi. 24. in euang. in prin. GREG. in ho. Quæri potest cur Petrus qui piscator ante conuersionem fuit, post cõuersionem ad piscationem rediit, cùm veritas dicat: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Quæstio euãgelica. Tra. 122. in Io. aliqu. à princ. tom. 9. AVG. Quod si fecissent discipuli defuncto Iesu, priusquam resurrexisset à mortuis, putare- C mus eos illa, quæ animos eorum occuparat, desperatione fecisse. Nunc verò post eum sibi de sepulchro redditum viuum, & post inspecta vulnerum loca, post acceptum eius insufflatione Spiritum sanctum subito fiunt, sicut fuerant non hominũ, sed piscium piscatores. Respondendum est ergo non eos fuisse prohibitos ex arte sua licita victum necessarium quærere, sui apostolatus integritate seruata, si quando vnde viuerent, aliud non haberent. Si enim beatus Paulus ea potestate quam profecto cum cæteris euangelij prædicatoribus habebat, nõ cum cæteris vteretur, sed stipendio suo militaret, ne gentes à nomine Christi penitus alienas, doctrina eius quasi venalis offenderet, aliter educatus artem quam non nouerat, didicit, vt D dum suis manibus transigitur doctor, nullus grauaretur auditor. Quanto magis beatus Petrus qui iam piscator fuerat, quod nouerat fecit, si ad præsens illud tempus aliud, vnde viueret, non inuenit. Sed respondebit quispiã: Et cur nõ inuenit cùm Dominus promiserit, dicens: Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponẽtur vobis? Profectò etiam Dominus quod promisit, impleuit. nam quis alius pisces qui caperẽtur, apposuit, qui non ob aliud credẽdus est eis ingessisse penuriam qua cogerentur ire piscatum, nisi depositum volẽs exhibere miracu- Ibidem. ita. aliq. ante med. tom. 9. E lum? GREG. in homil. Negocium ergo quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiã post cõuersionem repetere culpa non fuit, vnde post cõuersionem suam ad piscationem Petrus rediit. Matthæus verò ad teloniũ negocium nõ resedit. Sunt enim pleraque negocia quæ sine peccatis exhiberi, aut vix, aut nullatenus possunt. quæ ergo ad peccatum implicãt, ad hæc necesse est, vt post conuersionem animus non reuertat. Homil. 24. in euang. circa princ. tom. Ho. 86. in Io. paulo. me. tom. 3. CHRV. Alij autem discipuli sequebantur Petrum. vnde dicitur: Dicunt ei, venimus & nos tecum. Colligati enim de reliquo sibi inuicem erant. Negocia duplicia. Simul volebant piscationem videre. Sequitur: Et exierunt, & ascenderunt in nauim. In nocte autem piscabantur, quia adhuc formidolosi erant.

GREG.

Homil. 24. in euang. & ser gyra. & med. nomil. 86. in Io. parũ ante med. tom. 9

GREG. Facta est autem discipulis piscationis magna difficultas, vt veniente magistro fieret admirationis magna sublimitas. vnde sequitur: Et illa nocte nihil prendiderunt. CHRY. Laborantibus autẽ & afflictis discipulis assistit Iesus. vnde sequitur: Mane autẽ facto, &c. Non enim seipsum mox eis ostẽdit: sed voluit & allocutionem cum eis inire. Et primo loquitur eis humanius. nam sequitur: Di. eis Iesus: Pueri nunquid pulmentariũ habetis. Hoc autẽ dicit, quasi ab eis aliquid emere vellet: vt autem timuerunt, eis signum ostendit, per quod cognoscerẽt. Sequitur. n. Dixit eis: Mittite in dexterã nauigij rete, & inuenietis. Multa autem consequenter facta sunt: quorũ primum est multos pisces esse comprehensos. vnde sequitur. Miserunt ergo re. & iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Sed in Christi cognitione Petrus & Ioãnes suos proprios modos ostẽderũt. Ioannes enim perspicatior erat: & ideo primo cognouit Christum. vnde sequitur: dicit ergo di. &c.

BEDA. Hoc indicio sicut sæpe, ita & hic suam demonstrat personam. Cognouit autem primus omnium siue miraculo istius piscationis, siue sono præcognitæ vocis, siue primæ reminiscens piscationis.

Ho. 86 in Io. parũ an. me. tom. 3.

CHRYSOS. Petrus autem feruentior erat: & ideo promptius venit ad Christum. Sequitur: Simon Petrus cùm audisset, &c. BED. Dicitur autem Petrus nudus fuisse ad comparationem cæterorum vestimẽtorum, quibus vti solebat, sicut solemus dicere cùm aliquem simplici vestimento videmus indutũ quare nudus incedis? Siue potest intelligi quòd more piscatorum studio piscandi nudus incesserit.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Quòd verò se præcinxit Petrus, pudoris est signum. præcinxit autem se lineo amictu, quem Phenices & Tyrij piscatores circumuoluũt sibi cùm nudi sint, etiam cæteris indumentis apponunt.

BED. Eodem autem ardore, quo & multa alia fecerat, venit ad Iesum. vnde sequitur. & misit se in mare. alij autem dis. na. venerunt. Non tamen intelligẽdum est, Petrum super fluctus venisse, sed aut natando aut pedibus proprijs, quia erant prope terram, sequitur enim: Non longè enim, &c.

GLOS. Interpositio est. sequitur enim: Trahentes rete piscium, vt sit ordo litteræ. Alij discipuli nauigio venerunt trahentes rete piscium. Non longè. n. &c.

Ho. 86. in Io. parum an. med. tom 1. miraculum priuatum. Tr. 123. in Io. pau. a princ. tom 9.

CHRY. Deinde aliud signum ponitur, cùm subditur: Vt ergo descenderunt, &c. Non enim adhuc ex materia superposita operatur, sed ad id quod est mirabilius ducit, signa ostendens, quoniam & ex subiecta materia ante crucem miracula faciebat propter quandam dispensationem. AVGV. Non est hîc intelligendum & panem fuisse prunis superpositum, sed quasi diceret, Viderunt prunas positas & piscem superpositum prunis, & viderunt panem.

Theophyl. in hoc loco.

THEO. Vt autem ostenderet non esse phantasma quod factum est, iubet ex piscibus ab eis captis afferri. Sequitur enim, Dicit eis Iesus, Afferte ex piscibus quos prendi. nunc. Deinde & aliud signum fuit quòd ex multitudine piscium rete non est scissum. Sequitur, Ascen. Simon Pe. & traxit re. ad ter. ple. ma. pis. centum quinquaginta tribus, Et cùm tanti. &c.

Tra. 122. in Ioan. à pa. ∽ fo ant me. t. 9

AVG. Mysticè autem in captura piscium commendauit ecclesiæ sacramentum, qualis futura est in vltima resurrectione mortuorum. Et ad hoc commendandũ valet, quòd tanquam finis est interpositos libri, quòd esset etiã secuturæ narrationis quasi proœmium. Quòd autem septem discipuli fuerunt in illa piscatione, suo septenario numero finem significat temporis, vniuersum quippe septem diebus voluitur tempus. THEO. Cùm autem nox erat, ante solis Christi præsentiam prophetæ nihil ceperunt, quia etsi vnam nationem Israël corrigere conarentur, illa tamen frequenter in idololatriam labebatur.

Ideo fu ill. virgo defic. derunt inter.

Ho 24. in eu. non remote a princ.

GREG. in homil. Quæri autem potest cur discipulis in mare laborantibus, post resurrectionem suam coram discipulis in fluctibus maris ambulauit. Sed mare præsens sæculum significat, quòd se causarum tumultibus & vndis vitæ corruptibilis illidit: per soliditatem autem littoris, perpetuitas quietis æternæ figuratur. Quia igitur discipuli adhuc fluctibus mortalis vitæ inerant, in mare laborabant, quia autem redemptor noster iam corruptionem carnis excesserat post resurrectionem suam in littore stabat.

Tra. 122 in Ioan. parum ante me. t. 9

AVG. Littus etiam finis est: maris ideo finem significat sæculi. Sicut enim in hoc loco qualiter in fine sæculi futura sit, ita Dominus alia piscatione significauit ecclesiam qualiter nunc sit. vnde ibi Iesus non stabat in littore, sed ascendens in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit à terra reducere pusillum. In alia piscatione non mittuntur retia in dexteram, ne solos significent bonos, nec in sinistram, ne solos malos, sed indifferenter. Laxate, inquit, retia vestra in capturam, vt permixtos intelligamos bonos & malos. Hîc autem, inquit, mittite in dexterã nauigij rete, vt significaret eos qui stabant ad dexteram, solos bonos. Illud fecit in initio prædicationis suæ: hoc post resurrectionem suam, hinc ostendens illã capturã pisciũ bonos & malos significare, quos nunc habet ecclesia. ista verò tantummodo bonos quos habebit in æternum, cõpleta in fine huius sæculi resurrectione mortuorum. Illi autem qui pertinent ad resurrectionem vitæ. id est, dexteram: & inter Christiani nominis retia desiguntur, nõ nisi in littore, id est, in fine sæculi cùm resurrexerint, apparebunt. Ideo non valuerunt sic trahere retia, vt in nauẽ refunderent quos ceperãt pisces, sicut de alijs factum est. Habet autem istos dexteros ecclesia post finem huius vitæ in somno pacis, velut in profundo latentes, donec ad littus rete perueniat, quod in prima piscatione duabus nauiculis. hoc isto loco ducentis cubitis tantum, centũ & centum existimo figuratum propter vtriusque generis electus & circuncisionis, & præputij.

Eo. tr. 12. in Ioan. in . ill. tom. 6

Allegorica expositi.

Tra. 122. in Io. parum ante m. t. 9

Eod. tract. & med. tom. 9.

Tropologica expositio.

BEDA. Vel per ducentos cubitos gemina charitatis virtus exprimitur: per dilectionem enim Dei & proximi Christo appropinquamus. Piscis autẽ assus, est Christus passus. Ipse latere dignatus est in aquis generis humani. Capi voluit laqueo nostræ noctis, & qui nobis factus est piscis humanitate, extitit nobis panis, nos reficiens sua diuinitate.

Ho 24. in eu. paul. an. me.

GREG. Petro autem sancta ecclesia est commissa, ipsi specialiter dicitur, Pasce oues meas. quod ergo postmodũ aperitur in voce, nunc significatur in opere. Ipse enim piscis ad soliditatem littoris pertrahit, quia stabilitatem æternæ patriæ fidelibus ostẽdit, hoc egit verbis, hoc epistolis, hoc agit quotidie miraculorum signis: sed cùm rete magnis piscibus plenum dicitur, additur & quantis. & hoc est quod subditur: Plenum magnis, &c.

Tra. 122. in Io. post med. tom. 9.

AVG. In alia piscatione numerus piscium nõ exprimitur, tanquam illud ibi fiat quod prædictum est per Prophetam: Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Hîc verò certus est numerus, cuius reddẽda est ratio. Numerus enim qui legem significat, decem est propter

Tr. 123 in Io. circa me. t. 9. AVGVST. Sciens Dominus, interrogat. Sciebat enim Dominus quòd non solùm eum diligeret, verumetiam quòd plus omnibus eum diligeret Petrus.

ALCVI. Dicitur autem Simon Ioannis, id est, filius Ioannis carnalis patris. Mysticè autem Simon obediens, Ioannes gratia interpretatur: merito hoc nomine vocatur, id est obediens gratiæ Dei, vt ostendatur quòd ardentior eum charitate amplectitur, non meriti humani sed diuini esse munera.

In serm. 149. de temp. hab. aliquid tale tom. 10. AVGV. in serm. Pas. Cùm autem Dominus moreretur, timuit, & negauit, resurgens autem Dominus amorem inseruit, timorem fugauit: nam quando negauit mori, timuit: resurgente Domino quid timeret, in quo mortem mortuam reperiret. vnde sequitur: Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Cõfitenti autem amorem suum, oues suas commendauit. vnde sequitur: Dicit ei, Pasce agnos meos. Tanquã non esset, vbi ostenderet Petrus amorẽ suum in Christũ, nisi esset Pastor fidelis sub principe omniũ pastorũ.

Ho. 87 in Io. in prin. to. 3. *Laus sancti Petri.* CHRY. Quòd enim maximè omnium tribuit nobis eam quæ desuper est, beneuolentiam, est proximorum procuratio. Prætereũs autem Dominus alios Petro de talibus loquitur: eximius enim apostolorum erat Petrus, & os discipulorum & vertex collegij: vnde & negatione deleta committit ei prælationem fratrum. Et negationem quidem ei non exprobrat: sed dicit, Si diligis me, præsiste: & fratribus feruentem amorem quem per omnia demonstrasti, nunc ostende, & animam quam dixisti te esse positurum pro me hanc da pro ouibus meis. Sequitur: Dicit ei iterum. Simon Ioannis, diligis me, &c.

C

Tra. 121. in Ioan. à med. tom. 9. AVGVS. Merito dicitur Petro, Diligis me, & respõdet, Amo te: eique dicitur, pasce agnos meos. Vbi etiam demonstratur vnum atque idem esse amorem & dilectionem: nam etiam Dominus nouissimè non ait, Diligis me, sed amas me. Sequitur: Dicit ei tertiò, Simon Ioannis, amas me? Tertiò verum Petrus eum *Eod. tract. in med. tom. 9.* diligat, Dominus interrogat. Redditur enim negationi trinæ trina cõfessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori, & plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quàm vita præsens.

D

Homi. 87. in Io. non rem. à fine. tom. 3. CHRY. Tertiò etiam interrogat, & tertiò iniungit eadem, ostendens quantum appreciatur prælationem propriarum ouium, & quoniam hoc est maximè eius amoris signum.

Theop. in hoc loco. THEO. Ex tunc etiam inoleuit consuetudo, vt ter confiteantur qui veniunt ad baptismum.

Ho. 87. in Io. non remotè à prin. tom. 3. CHRY. Deinde tertiò interrogatus, conturbatus est. vnde sequitur: Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, amas me? Rursus formidans priora ne fortè æstimans se diligere si non diligat, corripiatur, sicut & prius correptus est, multum se æstimans fortem: vnde ad ipsum Christum refugit. vnde sequitur: Et dicit ei, Domine tu omnia scis, id est, ineffabilia cordis præsentia & futura.

E

In ser. 10 in ter princ. & med. tom. 10. AVGVS. de verb. Domi. Inde ergo contristatus est, quòd sæpe interrogatus esset ab eo qui sciuerat quod interrogabat: & donauerat quod audiebat. Veraciter ergo respondit, & de intimo cordis protulit amantis vocem, dicens: Tu scis quia amo te.

Tract. vlt. in Io. circa me. tom. 9. AVGVS. super Ioan. Non autem addidit plus his, hoc enim respõdit quod de seipso sciebat: non enim quantum ab alio quolibet diligeretur, scire poterat, qui cor alterius videre nõ poterat. Sequitur: Dicit ei, Pasce oues meas, quasi dicat. Sit amoris officium pascere Dominicum gregem, sicut fuit timoris indiciũ

A

negare pastorem. THEOP. Potest autem quis assignare differentiam inter agnos & oues. Agni sunt qui introducuntur, oues verò perfecti. *Theop. in hoc loco.*

ALCVI. Pascere autẽ oues, est credentes in Christo, ne à fide deficiant, confortare, terrena subsidia, si necesse est, subditis prouidere, & exempla virtutum cum verbo prædicationis impendere, aduersariis obsistere, errantes subditos corrigere.

Tra. 123 in Ioan. à med. tom. 9. AVG. Qui hoc autem animo pascunt oues Christi, vt suas velint esse non Christi, se conuincuntur amare, non Christum, vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate: non obediendi & subueniendi, & Deo placẽdi charitate. Non ergo nos, sed ipsum amemus, & in pascẽdis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non quæ nostra sunt, quæramus. quisquis enim seipsum, non Deum amat, non amat se: qui enim non potest viuere de se, moritur vtique amando se, non ergo se amat, qui ne viuat, se amat. Cùm verò ille diligitur de quo viuitur, non se diligendo magis se diligit: qui propterea non se diligit, vt eum diligat de quo viuit.

B

Pastores mali no. 3. tur. AVGVS. in serm. Pas. Extiterunt autem quidam serui infideles qui diuiserunt gregem Christi, & furtis suis peculia sibi fecerunt, & audis eos dicere. Oues meæ sunt illæ, quid quæris ad oues meas, non te inueniam ad oues meas. sic & nos dicamus meas, & illi dicant suas, perdidit Christus oues suas.

C

Amen amen dico tibi, Cùm esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cùm autem senueris, extendens manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum.

Ho. 87. in Io. aliq. à prin. tom. 3. CHRYS. Cùm dixisset Petro Dominus de amore quem habebat ad ipsum, prænunciat ei martyrium quod pro ipso debebat sustinere: erudire nos volens quomodo eũ amare oportet. vnde dicit. Amen amen dico tibi, Cùm esse iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Meminit prioris vitæ, quia in sæcularibus iuuenis quidẽ vtilis est, qui verò senuerit, inutilis. In diuinis autem non ita est, sed cùm superuenerit senectus, tunc virtus clarior, tunc vtilitas industrior, in nullo ab ætate prohibita: quia ergo Petrus semper volebat in periculis esse cũ Christo, dicit ei: Confide, ita implebo tuum desiderium, vt quæ passus non es iuuenis existens, oporteat te pati senem. vnde sequitur: Cùm autem senueris. Per quod ostenditur quòd neq; tunc iuuenis erat neque senex, sed vir perfectus.

D

Alia iuuenis alia senis offi. A. ORI. super Matth. Et attende quòd non facilè inuenitur quis ex eis qui apti fuerint ad hoc opus, vt cito transeat de hac vita. vnde nunc Petro dicitur: Cùm senueris, extendes manus tuas.

E

Tra. 123. in Io. aliq. ante fin. tom. 9. AV. Hoc est, crucifigeris. Ad hoc autem vt venias, alius te cinget & ducet quò non vis. Prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret, non enim crucifixus, sed crucifigendus quò nollet, est ductus. Solutus quippe à corpore esse volebat cũ Christo, sed si fieri posset, præter mortis molestiam vitã concupiscebat æternam, ad quam molestiã nolens venit: sed volens eam vicit, & reliquit hunc infirmitatis affectum, quo nemo vult mori vsque adeò naturalem, vt eum beato Petro nec senectus auferre potuerit, sed molestia quantumcunque sit mortis, debet eam vincere vis amoris, quo amatur ille, qui cùm sit vita nostra, etiã mortẽ voluit ferre pro nobis. nam si nulla esset mor-

tis vel parua molestia, uon esset tam magna martyrij gloria. CHRYS. Dicit ergo: Quò uon vis. Propter oaturalem compassionem auimæ, quæ iouita separatur à corpote, Deo hoc vtiliter dispensante, vt non multi sibi mortem iuferant violentam, deinde erigens auditorem Euangelista induxit: Hoc autem dixit significans qua morte clarificatutus esset Deum. Non dixit, Moriturus esset, vt discas quoniam pati pro Christo, gloria est paricotis & honor. Nisi autem certificaretur animos quia verè Deus est, miotmè eius intuitu mortem toleraret, quo fit vt sanctorum mors diuinæ sit gloriæ certitudo.

Hom. 87. in Ioannē inter prin. & med. tom. 3.

Vita omnibus amabilis.

AVGV. Hunc inuenit exitum ille negator & amator, vt pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo se moriturū peruersa festinatione promiserat. Hoc enim oportebat, vt prius Christus pro Petri salute, deinde Petrus pro Christi prædicatione moreretur.

Tr. 123. in Io. pard ante med. tom. 9.

Et cùm hoc dixisset: dixit ei: Sequere me. Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna supra pectus eius, & dixit, Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dixit Iesu, Domine, hic autem quid? Dixit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus, non moritur, sed, sic eum volo manere donec veniam, quid ad te.

AVGVS. Cùm prænuociasset Dominus Petro qua morte clarificaturus esset eum, inuitat eum ad sui sequelam. vnde dicitur: Et cùm hoc dixisset, dixit ei: Sequere me. Cur dicitur Petro, Sequere me, oec dicitur cæteris qui simul aderant, qui eum sicut magistrum discipuli sequebantur? Sed si ad passionem intelligendum est, nonquid solus pro Christiana veritate passus est Petrus? oonoe ibi erat Iacobus qui ab Herode maoifestatur occisus? Verùm aliquis diaerit, quoniam non est Iacobus crucifixus, merito dictum esse Petro, Sequere me, qui non solum mortem, sed & mortem crucis sicut Christus expertus est.

Tract 124. in Ioan. circa prin. to. 9.

THEO. Audiens autem Petrus quia mortem pro Christo passurus est, quærit de Ioanoe an moriatur. vnde sequitur: Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat, &c.

Theoph. in hoc loco.

AVGVS. Seipsum dicit discipulum quem diligebat Iesus, quia ipsum præ cæteris & familiarius diligebat, ita vt in conuiuio supra pectus suum discumbere faceret. Credo vt istius euangelij, quod per eum fuerat prædicaturus, diuinam excellentiā hoc modo altius commendaret, sunt qui senseriot: & hi non contemptibiles sacri eloquij tractatores à Christo Ioannem propterea plus amatum, quia ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Sequitur: Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dixit Iesu: Domine hic autē quid?

Tra. T. vlt. in Ioan. aliq. ante med. t. 9.

med. tra. vlti. part. an. fin. tom 9.

THEO. Id est, nunquid oon morietur & ipse? vt quidam exponunt. Sequitur: Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

Theophyl. in hoc loco.

AVGVST. Et repetitum est, Tu me sequere, tanquam ille ideo non sequeretur, quoniam eum manere voluit donec veniat. Quis facilè aliud dictum esse credat, quàm quod fratres crediderunt qui tunc erāt. Sequitur enim: Exiit ergo sermo iste inter fratres,

Tracta. 124. in Ioan. aliq. à princ. to. 9.

A quia discipulus ille cùm moritur. Sed hanc opinionē Ioannes ipse abstulit subdens: Et non dixit Iesus, non moritur, sed, sic eum vo. manere donec veniam, quid ad te? Sed cui placeat, adhuc resistat, & dicat verum esse quod ait Ioannes, non dixisse Dominū quòd discipulus ille non moritur: sed hoc tameo significatum esse talibus verbis, qualia eom dixisse narrauit.

THEO. Vel dicet: Christus non negauit Ioannem moriturum: nam quidquid oritur, moritur, sed dixit volo eum manere, id est, viuere vsque ad mundi finē, & tunc pro me patietur martyriom: & ideo fatentur adhuc illum viuere, ab antichristo verò debere occidi: vnà cum Elia prędicaturum nomen Christi. Sed & si assignetur eius sepulchrum, viuens quidem illud B intrauit, postea discessit.

Theop. in hoc loco.

AVG. Vel fortè aliquis in illo sepolchro eius, quod est apud Ephesum, dormire potius eum, quàm mortuum iacere contendet, assumens argumentum quòd illic terra sensim scaturire & quasi ebullire perhibetur, atque hoc eius anhęlitu fieri pertinaciter asseuerans. Sed cur eius discipulo, quem præ cæteris diligebat, pro magoo munere longum in corpore donauerit somnum, cùm beatum Petrum per ingeotem martyrij gloriam ab ooere corporis absoluerit, eique concesserit quod Paulus se concupiscere dixerit: Cupio dissolui & esse cum Christo. Si autem verè ibi quod semper sparsit fama aut ideo fit, vt eo modo C commendetur preciosa mors eius, quoniam oō eam cōmendat martyrium, at propter aliquid aliud quod nos latet, manet tamen quęstio cur dixerit Dominus de homine morituro: Sic eum volo manere donec veniam. Illud etiam mouet ad quærendum cur Ioannem plus dilexerit Dominus, cùm ipsum Dominum plus dilexerit Petrus, quantum ipse sapio: melior est qui plus diligit Christum: felicior est verò quem plus diligit Christus. facilè responderim, si iustitiam liberatoris nostri quemadmodum defenderem, prouidetem. Agrediar igitur de soluenda quæstione tam ingenti? Duas vitas sibi diuinitus prædicatas nouit ecD clesia, quarum vna est in fide, altera in spe. ista significata est per Apostolum Petrum propter apostolatus sui primatū. illa per Ioannem. ideo huic dicitur: Sequere me, per imitationem scilicet perferendi temporalia mala, de illo verò dicitur. Sic eum volo manere donec veniam, quasi dicat. Tu me sequere per imitationem perferendi temporalia mala. Ille maneat donec sempiterna venio redditurus bona: quod apertius dici potest, perfecta me sequatur actio informata meę passionis exemplo. Inchoata verò contemplatio maneat donec venio, perficienda cùm venero. quod non sic intelligendum est, quasi dixerit remanere, vel permanere, sed expectare, quoniam E quod per eum significatur, cùm venerit Christus, implebitur, in hac autē actiua vita quāto magis Christū diligimus, tanto facilius liberamur à malo: at ipse nos minus diligit quales nos sumus, & hinc ideo liberat, ne semper tales simus, ibi verò amplius nos diligit, quoniā quod ei displiceat, & quod à nobis auferat nō habebimus. Amet ergo eum Petrus, vt ab ista mortalitate liberemur: Ametur ab eo Ioanoes, vt in illa immortalitate seruemur. Cur ergo Ioanoes, minus eum diligebat quā Petrus, si eā vitā significabat, in qua est multo amplius diligēdus, nisi quia propterea dictum est: Volo eum manere, id est, expectare. Donec veniā, quando & ipsum amorem qui tunc multo amplior erit, nondum habemus, sed expectamus futurum, vt

Tract. vlt. ad partum à prin. tom. 9.

Tract. vlt. in Ioannē, inter prin. & med. tom. 9.

Tracta. vlti. in Ioan. parum an. me. tom. 9.

Tract. vlt. in Ioannē, inter med. & fin. tom. 9.

Petri & Ioannis comparatio.

dum ipse

A dum ipse venerit, habeamus. Hoc ergo per Petrum significatum est plus amantem, sed minus amatum, qoia minus nos amat Christus miseros quàm beatos: veritatis autem contemplationem qualis tunc futura est, minus amamus, quia nunc nondum nouimus nec habemus. Nemo tamen istos insignes apostolos separet, & in eo quod significabat Petrus, ambo eraot, & in eo quod significabat Ioannes, ambo futuri erant.

Glos. ordin. In hoc loco.

G L O. Vel aliter. Sic eum volo manere, id est, nolo eum per martyrium cõsummare, sed expectare eum in placidam absolutiooem carnis suæ, quando ego veniens recipiam eum in æterna beatitudine.

Theophyl. in hoc loco.

T H E O. Vel aliter: Totum in hoc quòd dicit Do- B minus Petro, Sequere me, cunctorum fideliom prælaturam ei instituit. Simul autem & sequi intelligas hic imitationem in cunctis & verbis, & operibus: ostendit etiam affectionem ad ipsum: quia in nobis astrictiores sunt, hoc sequi nos volumus.

Homi. 87 in Io. ante med. tom. 3.

C H R Y. Si verò dixerit quis, qualiter igitur Iacobus thronum assumpsit Hierosolymorum? Illud vtique dicam, quoniam Petrus orbis terrarum introni-zauit magistrum. Sequitur: Conuersus Petrus, &c. Non sine causa recolit illam accubatiooem, sed vt ostendat quantam Petrus babebat fidociam post negationem. Qui enim in cœna non audebat interrogare, sed Ioanni interrogationem commisit, huic & C præpositura fratrum credita est: & oon solum oon committit alteri interrogari quæ ad ipsum pertinẽt, sed de reliquo ipse pro alijs magistrum interrogat. Quia igitur magna ei prædixerat Dominus, & orbẽ terrarum commiserat, & martyrium prænunciauerat, & amorem protestatus est ampliorem, volens & Ioannem communicatorem accipere dixit: Hic autem qoid? quasi dicat: Nónne eadem nobiscum veniet via? valde enim Ioannem amabat Petros, & per euangelium ostenditor eorum colligatio, & in Actibus Apostolorum. Sic igitur nunc vicem reddit Petrus Ioanni, æstimans autem eum velle interrogare de seipso, nec audire, ipse pro eo suscipit interroga- D tionem. Quia verò debebant orbis terrarum procurationem accipere, nec oportebat eos, de reliquo sibi inuicem esse cõnnexos, quod esset damnum orbi terrarum, prǽpterea Dominus dicit secundum literam Græcam: Si enim volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. quasi dicat: Opus tibi commissum attende & perfice, hunc verò si voluero manere hîc, quid ad te?

Ead. ho. 87. in Ioan. circ. med. tom. 3.

Homi. 87. in Ioan parum à med. to. 3.

Theophyl in hoc loco.

T H E O. Quod verò dicitur, cùm venero, quidam sic intellexerunt, ac si diceret: Quousque contra Iudæos qui me crocifixerunt, veniam percutiens illos baculo Romaoorom. Aiunt enim hunc Apostolum E vsque ad Vespasiani tempus cùm Hierusalem capiẽda erat, in locis illis conuersatum. Vel dicit, Dum venero, id est, dum hunc volens dirigam ad prædicandum, te nanque nunc dirigo ad orbis pontificatum. & in hoc, sequere me, ipse verò maneat hic donec & eum educam sicut te.

Homi. 87. in Ioan. à med. tom. 3.

C H R Y S. Deinde Euangelista discipulorum opinionem ponit & corrigit, vt supra dictum est.

Hic est discipulus ille qui testimoniũ perhibet de his, & scripsit hæc. Et scimus quia verum est testimonium eius. Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribãtur per singula, nec ipsum arbitror mundũ capere posse eos qui scribẽdi sunt, libros.

Ho. 87. in Io. à med. to. 3.

Euangeliũ Ioannis nouissime scriptum.

C H R Y S. Quia ex multa certitudine scripsit Ioan- B nes, non refutat suipsios testimonium in medium ferre. vnde dicit: Hic est discip. ille, &c. Consuetudo enim est, cum valde vera dicamos, nostrum testimonium oon denegare, & multo magis ille qui Spiritu sancto scribebat. vnde & alij apostoli dicebant: Nos sumus testes horũ. Sequitur: Et scribebat hæc. Quod ipse solus dicit: quia posterior ad scribendum venit Christo monẽte: vnde & frequenter ostẽdit Christi ad se amorem, occultè insinuans causam ex qua ad scribendum processit, & si de dignum faciens hunc sermonem à sua dignitate. Sequitur: Et scimus quia verum est testimonium eius. Omnibus enim aderat, & neq; cùm crucifigeretur, defuit, & mater ei com- C missa est, quæ sunt signa amoris: & quòd cum certitudine sciat omnia: Et si aliqui non credant, inducuntur ad credendũ ex hoc quod subditor: Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus. Vnde manifestum est quòd nequaquam scripsi vt Christo gratiam præstarem, cùm tot existẽtibus non tot scripserim qoot cæteri, sed horum plura reliqui contumelias & conuiciaio medium proponens. Eum autem qoi ad gloriam alterius scribit, oportet econtrario ea quæ sunt exprobrabiliora, occultare, quæ verò suot clara, proponere.

Homi. 87. in Ioan inter med. & fi. tom. 3.

Theo ult. in Io. paulo à fi. tom. 9.

Sublimitas gestorum Christi.

A V G. Quod autem subdit: Quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mondum capere posse eos qui scribẽdi sunt, libros. Non spacio loco- D rum credendum est mondum capere noo posse, sed capacitate legentiom comprehendi nõ posse, quamuis salua rerum fide plerumque verba accedere videantur fidem: quod non fit qoando aliquid quod erat obscurum vel dubium, exponitur, sed quando id quod apertum, vel augetur vel extenuatur: nec tamen à tramite significandæ veritatis erratur, quoniam sic verba rem quæ indicatur, excedunt, vt voluntas loqoentis nec fallentis appareat: hunc loquendi modum Greco nomine hyperbolen vocant, qui modus sicut in hoc loco, ita in nonnullis alijs diuinis litteris inoenitur.

Hom. 87. in Ioan. inter med. & fin. tom 3.

C H R Y S. Vel hoc referendum est ad eius qui faciebat virtutem: sicut enim E nobis facile est loqoi, ita & illi, & multo facilius facere quæ volebat, quia ipse est super omnia Deus benedictus in sæcula sæculorum, A M E N.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

IOannes Apostolus, quem Iesus amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi Apostoli, quem Herodes post passionem Domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit euangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis aduersus Cerinthum, aliósq; hæreticos & maximè tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Vnde & compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scripturæ ferunt, quòd cùm legisset Matthæi, Marci, & Lucæ volumina, probauerit quidem textum historiæ, & vera eos dixisse firmauerit, sed vnius tantum anni, in quo & passus est post carcerem Ioannis, historiam texuisse. Prætermisso itaq; anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis antequam Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestum esse poterit his, qui diligenter quatuor Euangeliorum volumina legerint. Quæ res etiam διαφωνίαν, quæ videtur esse Ioannis cum cæteris, tollit. Scripsit autem & vnam epistolam, cuius exordium est: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, quæ ab vniuersis Ecclesiasticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est: Senior electæ dominæ & natis eius, & sequentis, Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate, Ioannis presbyteri asserunt, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur. Et nonnulli putant duas memorias eiusdem Ioannis Euangelistæ esse, super qua re, cùm per ordinem ad Papiam, auditorem eius, ventum fuerit, differemus. Quartodecimo igitur anno, secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Pathmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsin, quam interpretantur Iustinus martyr, & Irenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à senatu rescissis, sub Pertinace principe rediit Ephesum, ibique vsque ad Traianum principem perseuerans, totas Asiæ fundauit rexitque Ecclesias. Et confectus senio, sexagesimo octauo post passionem Domini anno mortuus, iuxta eandem vrbem sepultus est.

TABVLA

TABVLA EVANGELIORVM TOTIVS ANNI,

SECVNDVM RITVM ROMANÆ CVRIÆ.

Incipit Dominicale & Feriale.

Feria

INCIPIT PROPRIVM
de Sanctis.

INCIPIT COMMVNE Sanctorum.

Ego sum

FINIS.

INCIPIT TABVLA EVANGELIORVM TOTIVS ANNI, SECVNDVM ordinem Fratrum Prædicatorum.

In conse-

IN NATALITIIS SANCTORVM TOTIVS ANNI, SECVNDVM ORDINEM Fratrum Prædicatorum.

S.Theodo-

INCIPIT TABVLA EVANGELIORUM in communi sanctorum totius anni.

DE SANCTA TRINITATE.

FINIS.

HANC Catenam auream S. Thomæ Aquinatis in quatuor Euangelia, auctoritatum omnium quæ in ea citantur, indicationibus summo studio illustratam, & insuper ad manuscripta antiquissima exemplaria maxima diligentia correctam, & suo pristino nitori restitutam, diligentia & industria docti Domini Baccalaurei, fratris Antonij Senensis Lusitani, ordinis fratrum Prædicatorum Louanij, imprimi posse magna cum fruge omnium studiosorum testamur & fidem facimus.

Ita testor

IVDOCVS TILETANVS, Inquisitor Hæreticæ prauitatis.
MICHAEL DE BAY, Sacræ Theologiæ professor.
AVGVSTINVS HVNNÆVS, Sacræ Theologiæ professor Regius.
THOMAS GOZEVS, Ordinarius professor.
CORNELIVS REYNERT, GOVDANVS, Ordinarius sacræ Theologiæ professor.